

CAMILLI
GALLINII TICINEN.
PATRITII AC IVRISCONS.
ET AVLAE IMPERIALIS COMITIS,
IN TICINENSIQVE GYMNASIO
PVBLICI AC ORDINARII PROFESSORIS
IVRIS CIVILIS IN VESPERIS;

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE
Libri X.

HISCE MEIS DECEM LIBRIS DE VERBORVM SIGNIF. QVIBVS· Sacrosanctæ Pontificię dignitati, ac Sacros. Ro. Cath. & Apost. Eccles. dignitati honorem habere studui, omnia pia, sancta, ac piorum Patrum, Pontificumq; Maximorum scitis, ordinibus, decretis, constitutionibusque consentanea sunto. Si quid fortè ab ijs alienum per imprudentiam (quod minimè reor, hoc enim maximè caui) mihi exciderit, id omne cassum, irritum, nullum, atque infectum penitus esto. Quidquid autem boni ac publicæ studiosorum vtilitati conducibilis in ijs compertum fuerit. C. S. O. M. Quidquid verò imperfecti in ijs erit, id omne imbecillis ingenij mei tenuitati acceptum relatum esto.

Cum Indice rerum memorabilium locupletissimo.

CVM PRIVILEGIIS.

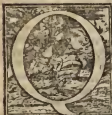

VENETIIS, Apud Io. Bapt. Somascum. 1582.

AMPLIS.^MO ATQVE EXCEL.^MO
STATVS INSVBRVM SENATVI,
Immortalium Heroum coronæ ſplendidiſs. ac fama ſuper æthera notę.

CAMILLVS GALLINIVS. S. D.

VEMADMODVM nihil eſt, excelſe ac ſapientiſſime Senatus, in inferiore hoc terrarum orbe, quo magis referatur ſummi atque æterni DEI maieſtas, ac amplitudo, quàm optimi Regis in ampliſſimo regno recta & irreprehenſibilis adminiſtratio; ità dubitandum non eſt, quin tribus potiſſimè virtutibus, prouidentia ſcilicet, iuſtitia, atque clementia illa comparetur, præſeruetur ac retineatur hæque virtutes tunc præcipuè earum vires producant, cum ſapientiſſimis, optimis, probatiſſimiſque, ac prudentiſſimis viris, rerum publicarum cura, atque actio committitur; eorumque opera in rebus magnis, & arduis, explicandis, peragendis, ac deliberandis, eligitur. Tunc enim Rex optimus humanis iſtis in actionibus ad ſimilitudinem D. O. M. accedere videtur, qui omnia quæ pulcherima hac mundi mole comprehenduntur, diſcernunturque inſignium & nobilium quarundam cauſarum virtutibus regit, gubernat, ac moderatur, quas a cœleſtib. illis corporibus in inferiora hæc influere, atque infundi permittit, patitur, ac iubet. Hæc omnia, vt nemo eſt qui neſciat, quanta cum maieſtate reluceant in glorioſiſſimo Rege noſtro Philippo, omnium terrarum orbis Regum ampliſſimo ac potentiſſimo, ita quoque non dubitat, quin omnes inter mortales Principes is unus præ cæteris magis ad D. O. M. ſimilitudinem accedat, ut non immerito in æterni nominis Fidentium Ticinenſi Accademia poſitum inſigne illi fuerit tereſtris ſpheræ, ac cœleſti æquinoctiali circulo diſtinctæ, illis verbis, CVM IOVE, is enim vt cæteris præſtat regnorum amplitudine, rerum geſtarum gloria, omnibuſque bello paceque præclaris virtutibus, quæ in ſupremo principe deſiderari poſſunt, ita omnibus præcellit in prudentiſſimis iuſtiſſimis, rectiſſimiſque viris deligendis qui regnorum principatuum, prouinciarum, ac ditionum eius adminiſtrationibus præſint tùm in Hiſpanijs, Italia, Flandria, tùm in inſulis, Indijſque & Orientalibus & Occidentalibus, tàm ſcilicet in exercituum Imperatoribus, prouinciarum præfectiſque generalibus promouendis, quàm in ſupremis Concilijs, Senatorijs ordinibus, aliorumque Magiſtratuum conuentibus conſtituendis,

* 2

dis, præſertim in hoc Inſubrum ſtatu, in quo, inter cætera, tanto omnium uirtutum grariarũm ac laudabilium actionum ſplendore, Illuſtriſs. Senatorum ordo refulget, ut nullus vnquam, non in Europa ſolum, ſed neque in vniuerſo terrarum orbe fuerit ſupremæ poteſtatis ac iuriſdictionis conuentus, in quo, nec veterum neque recentiorum memoria, tam admirabili omnium ſtupore, tres illę regiæ, abſolutè optimæ adminiſtrationis, principes virtutes enituerint, vt in te vno ſplendeſcere cernantur, ita vt iure merito concini poſſit.

Te duce, lenta fori verbum iurgia ceſſant,
Te duce, non humiles minitantum verba potentum
Horreſcunt, cunctis ſed perſtat pondere libra
Aequa ſuo, & noſtris immotus terminus agris:
Quiſque ſuo contentus ambit, nec dira cupido
Vnius, alterius bacchatur rebus opimis,
Pacis honos, raſtrique graues, longique ligones,
Sarcula, falxque bidens, ſurgunt & vomer ad vnius,
Aſſiduusque labor; veri ſpes optima lucri,
Fundit humo facilem victum melioribus annis.
Te duce, cæleſtes ſedes Aſtrea relinquit
Expectata diu, terraſque inuiſit amatas.

Tua enim potiſſimè, ordo excellentiſſime, prouidentia factum eſt, vt Ticinenſe noſtrum Gymnaſium, in omni grauiorum ſcientiarum, liberalium artium, bonarumque diſciplinarum genere tot præſtantiſsimis viris, tot facundiſſimis Anteceſſoribus, tot eruditiſsimis nominis immortalis profeſſoribus ſemper exuberarit, affluxerit, atque abundauerit; quibus diſſerentibus, vniuerſæ Europæ Regionum huc confluentes ſtudioſiſsimi iuuenes, incomparabilem omnium virtutum, grauiorum ſcientiarum, ac literariorum ſtudiorum theſauros imbiberunt, hauſerunt, ac compararunt: quas inter opulentiſsimas ſtudiorum ingenuorum diuitias cum & ego, qui patria Ticinenſis ſum, educatus, inſtitutus, atque eruditus fuerim, tàm politiorib. literis ac diſciplinis, ſub præſtantiſsimis humaniorum literarum profeſſoribus, quàm grauiore iuris utriuſque prudentiæ facultate, ſub diſertiſsimis illis iuris ſuæ ætatis interpretum Coryphęis, Poliſtonio Mediabarba, poſtea tanti ordinis Senatore perilluſtri meritiſſimè effecto, qui cum ea in dignitate magna cum laude ac gloria quintam trienteridem ſuperaret, poſt laudabiliter peractam Burgundam legationem, ex Sereniſſimi PHILIPPI Regis noſtri diplomate in magnificentiſſima illa pro eodem inuictiſs. Rege Romana legatione, apud GREGORIVM XIII. Pont. Max. vitam cum morte commutauit, ac triſte ſui deſiderium vniuerſo Inſubrum ſtatui, ac nobis præſertim eius Ticinenſibus ciuibus reliquit. Et Franciſco illo Alciato, ſacroſanctæ Rom. cathol. Eccleſiæ Purpurato Heroe ampliſsimo, & nunquam interituri nominis, cuius aſſiduis aſcultationibus, eius principia exhauſi, quod valeo, ſpiro, ac poſſum, in huius iuris utriuſque prudentiæ ſacris, cum pomeridiani primùm, ac deinde matutini iuris ciuilis ordinarij locos, tanto omnium ſtudioſiſſimorum iuuenum Italiæ, ac omnis Europæ frequentiſs. conuentu interpretaretur diſcretiſſima illa eius lingua, quæ nunquam ſuperiorem paſſa fuit, nec parem admiſſit, cum profitendi hoc munere fungeretur, & quæ maximorum Pontificum ac illuſtriſſimorum ſacri Conciſtorij procerum, poſtquam ad Cardinalitiam aſſumptus fuit a PIO IIII. Pontif. Max. æterni nominis dignitatem, aures ſæpius demulſit, ac omnibus eloquentiæ candoris numeris impleuit. Quem ſi fata dediſſent longioribus annis hac aura frui æthereа, dubio procul ſuprema Pont. Max. dignitate refulgentem viſuri fuiſſemus, cum tot tantiſque virtutibus comitatus, ita omnibus polleret gratijs apud principes viros, apud mediæque, ac inferioris conditio-

ditionis homines, vt quasi nouus alter Hercules Gallicus, quibusdam quasi aureis cathenis, omnes in sui amorem, ac desiderium vel nolentes traheret, prioribus illis maiorum gentium Dijs, obsequiali facundia, atque opera, ad se protractis, posterioribus uero istis (quorum neminem nunquam non consolatum a se dimisit) cumulatissima omnis generis officiorum munificentia ad se pellectis, ita vt qui ter maximæ illius dignitatis conferendæ facultate habent, obsequijs deuicti, animis in illum pronis omnino facturi fuissent, vt ea frueretur, hi verò quibus benè ominari tantum datum est, assiduis apud D. O. M. precibus pro illo fuissent intercessuri, ut beata illa diui Petri sede quandoque potiretur. Cum igitur tantorum studiorum opum, quibus omnium Europæ, famigerantissimum hoc nostrum Ticinense Gymnasium affluit, tua maxima atque inexhausta rerum gerendarum prouidentia, & ego particeps fuerim, vt qui eo tempore ex ephebis me excessisse repererim, quo a præstantissimis ac facundissimis illis Antecessoribus in hac grauiore iuris vtriusque prudentiæ scientia erudiri potuerim, quo postea factum est, vt eiusdem tui amplissimi ordinis decreto, in eodem Gymnasio iam duos & viginti annos in publico professorio munere cum emensus fuissem, septennium scilicet institutionibus interpretandis, & quinam trienteridem in pomeridianis iuris ciuilis ordinarij materijs explicandis, illis peractis, in vigesimo tertio publicorum laborum meorum anno, eiusdem tui sacri ordinis consulto ad primarium matutini iuris Pontifici ordinarij locum promotus fuerim idq; grauissimo ac benignissimo tuo motu proprio. Quamobrem cum omni officiorum ac beneficiorum genere, senatoriæ huic tuæ Illustrissimæ Coronæ deuinctum me esse sciam, & profitear, operepretium facturum me esse arbitratus sum, si quò omnino eius fieri possit, omnem ingratitudinis notam effugere conatus fuero, & susceptorum beneficiorum memoriam in me in dies vegetiorem, ac viuaciorem fieri ostendero. Eam si quidem ingenitam esse a natura gratitudinis vim rebus omnibus creatis videmus, vt in earum auctores, quanto efficaciores valeant, gratias habere, in illosque quasi in affluentissimos earum creationum fontes, bona omnia innumeris mirisque modis referre videantur, hancque [illegible] non ipsis tantum cœlestibus spiritibus, & corporibus, & rationis compoti humano generi (cui igneus est dictus vigor & cœlestis origo) communem fore cernimus, sed etiam omnibus omnino animantibus brutis, plantis, & cęteris id genus, in inferiore hoc terrarum orbe, a rerum opifice natura creatis rebus inesse dignoscimus. Et propterea Angelorum choros, cæterosque beatorum spirituum ordines, quibus datum est, in glorioso illo, æternoque cęlestis patriæ triumphantis Regno, trini & vnius omnipotentis D E I, sanctissimo aspectu coràm frui, assidua gratiarum actione in illum moueri, in eumque tanquam bonorum omnium eorum creationis Auspicem, & Auctorem, suscepta omnia beneficia inexhausta mente referre credimus. Sic etiam cœlestia corpora Solem, quasi luminum omnium patentem maximum ac splendidissimum, lętis quibusdam aspectibus venerari, nobis quodammodo videre videmur: Aeri ventos, aues, & cætera in sublimi, viuentia animantia, quasi inde sint, ex eoque vitam trahant, quodammodo deferre atque obsequi prospicimus, piscis aquis, flumina mari, bruta animantia, plantasque terræ, vnde gignuntur, coalescunt, educantur, & vitam viuunt, mutuis quibusdam actionibus gratias perennes agere videri, ferè discernimus. Homines autem nil magis hoc vno laborare conspicimus, quàm vt erga illos, a quibus beneficia acceperint, grati, beneuoli, & susceptorum beneficiorum memores fore videantur, uiuacemque illorum memoriam, ab ingrata obliuione defendant. Iuremerito igitur, ego qui omnium earum partium (si quæ tamen in me sunt) quibus honestum aliquod nomen in his iuris vtriusque prudentiæ sacris consecutus sum, tibi vni conuentus illustrissime debeo, tibi vni acceptum ferre teneor, à teque vno agnoscere cogor, non alteri quàm tibi uni (longe præstantiore tamen nuncupatione dignissimo) hasce tot perennes exanclatorum laborum studiorumq; meorum primitias afferre ac dedicare debui. Quandoquidem, si a me secus factum esset, & multis ipsis inferioris huius D E I templi corporibus, erga vnicum bene esse mei

Auctorem, minus gratus minusque susceptorum beneficiorum memor futurus fuissem, & mihi Sophocleum illud non immerito obijci potuisset.

Ὡς ταχεῖα, τοῖς βροτοῖς χάρις διαῤῥεῖ καὶ προδοῦσ' ἁλίσκεται.

Debent enim eo redire gratiæ vnde profecta sunt beneficia: idque a me eo libentius curatum est, quòd hanc tuam diuinæ maiestatis similitudinem, quam summa omnium cum admiratione, laude, gloria, & vtilitate præ te fers, in eo potissime ad D. O. M. benignitatem accedere mihi ipsi persuadebam, vt quemadmodum is tàm equi bonique consulit, thura quæ dantur ab eius fidelibus humilioris census, tenui acera, quàm quæ ab opulentioris fortunę hominibus aureis cælatisq; patris offeruntur, sic amplitudinem tuam non aliter tenue hoc munusculum quod a me tibi offertur, animi gratitudine nulli secundum, hilariter accepturam esse ac si magnum ac eximium aliquod donum, a maiorum gentium principe aliquo viro illi exhiberetur, confidebam. Accedebat insuper suprema illa auctoritas, exactissimaque & grauissima iuris vtriusque prudentiæ cognitio, ac præstantia, gratia illa summa apud cuiuscunque generis ac status homines, cuiuscunque Europæ, prouincię ac nationis, qui vel præclaro tuæ famæ tantum splendore, non etiam ex facie Maiestatis tuę te nouerunt, qua ita polles, vt non solum eos qui omni officiorum ac beneficiorum genere tibi deuincti sunt, qualis ego sum, sed omnes omnino in admirabiles tui amores, gratiosęque amplitudinis, ac virtutum tuarum desideria allicias, ac trahas, & ad te amandum, colendum, atque obseruandum inuites. Succurrebat quoque quòd frequens illa atque insolens Momorum, Zoilorum, Rabularum, cęterorumque obtrectatorum caterua non secus obmutescere ac obrigere ad tuum in re literaria nomen didicisset, ac latrantes canes ad Hyenepellem; vel Phinei milites ad Medusæ caput saxei facti, obmutuerint ac obriguerint. Iure igitur merito tuus tibi ex animo addictissimus seruus, Gallinius Iurisconsultus, quem tuo in Ticinensi Florentissimo Gymnasio tot innumeris atque inenarrabilibus affecisti beneficijs, nuncq. inter primarios tuos celeberrimos iuris interpretes promouere ac connumerare haud dedignatus es, hunc primum eius laborum ac studiorum partum tibi dicandum, nuncupandum, ac consecrandum putauit. Tu igitur lęta illa hilari atque serena fronte, qua soles, addictissimi serui tui munusculum excipies, æqui bonique consules, & inter non ingratas seruorum tuorum memorias præseruare, illique inter tuas maximas & grauissimas Regiarum administrationum curas gratiam hanc impertiri dignabere, vt possit eius auctoris viuacem memoriam apud te præseruare atq; ob oculos ponere, & diuinos illi afflatus conciliare, futurum enim erit, vt hoc pacto acrioribus stimulis concitatis studiosorum animis, è Ticinensi Gymnasio, tanquam ex equo Troiano, innumera perenni gloria, atque immortali memoria digna, in omni scientiarum genere, proditura sint opera, quę lucem expectant. Vale, præclarum Insubrum atque omnis Italiæ decus, & omnium Senatoriorum ordinum Sydus maius, ac iubar splendidissimum. Ticinensi ex Academia sexto Idus Februarij die Iouis, & festo Diui Inuentij Ticinen. Episcopi, qui dignetur à D. O. M. cuius in conspectu assiduus versatur, hisce primis laboribus meis faustum, fœlicem, fortunatumque exitum, ac victuri libri genium implorare. M D LXXXII.

CAN-

CANDIDO LECTORI.

CAMILLVS GALLINIVS

I. C. Ticinensis,

MNEM hanc materiam verborum significationis non abre, Lector candide, in tres tomos digeßimus, sed ita vt vnus sine altero sua dote contentus stare poßit, priore enim hoc qui nunc primum in lucem prodit decem libris profecuti fuimus, omnia quæ ad propriam, impropriam, consuetudinariam, ac interpretatiuam verborum significationem, tam extensiuam, quàm restrictiuam pertinent. Altera qui propediem edetur non minore cura, ac diligentia, omnium legum quæ sub titulo de verborum significatione, in pandectis habentur, commentarios explicauimus, tam pleno atque vbere stylo, vt omni satisfactum sit methodo, qua hactenus vsi fuerunt interpretes in eorum locorum enarratione. Tertio quem paulo post emittemus ardentiore studio, magisque incessato conatu, omnia complectimur, quæ ad peculiares verborum, ac formularum iuris significationes spectant. Hactenus te Lector optime admonuisse sufficiat, quò tendant hi nostri lubenti animo perduranti labores, in publicam studiosorum vtilitatem, in amplißima ita verborum significationis materia, quæ sui maximo ac iugi ambitu, ad similitudinem maris Oceani circa globum terræ, omnes ambit lambitque iuris vtriusque prudentiæ sinus, vniuersamque alluit eiusdem molem. Cæterùm est vt intelligas huius operis euulgatione nos haudquaquam tantum vobis, studijsque vestris tribuere, vt opinemur hosce labores nostros, vsui esse, aut aliquid profectus afferre posse, magnis illis ac prudentißimis, & sapientißimis Iurisconsultis, qui hac ætate tam legalis philosophiæ præstanti doctrina, quàm præclaro rerum magistro vsu, præ cæteris pollent, aut frequenti aßiduaque operum editione publicè omnibus prosunt, absit enim, vt nos qui nappæ sumus, & pusilla ruris numina, maiorum gentium Dijs aliquid perscribere posse nobis suadeamus, quod uel eis incognitum sit aut ad illorum eruditionis incrementa facere poßit. Illis enim, si quandoque a maioribus negotijs feriari licebit, in nostra hæc vireta diuertere, animi gratia permittimus, modo meminerint, omnia æqui bonique consulenda esse, nec officioso amico succendendum, quod minus splendido apparatu illos exceperit. Etenim is fuit nostris hisce in laboribus scopus, vt illis potißimé studiosis prodesse, atque opem ferre possemus, qui eius ætatis adhuc sunt, in illisque profeßionis nostræ gradibus adhuc versantur, vt a nobis discere nostrisque lucubrationibus commodum referre poßint, illisque præsertim, qui almo hoc in Gymnasio Ticinensi, intra duorum & viginti annorum curricula, quibus publico profitendi muneri aßiduam, nec infrugiferam operam nauauimus, & sub nostra militarunt disciplina, & Doctoratus gradum laudatißime consecuti sunt, alijsque qui nunc militant, futurisque militaturi, ac lauream consecuturi erunt in annis. Hosce enim, vt me viua voce de me disserente audire, & a me artis præcepta haurire haud dedignati sunt sic minime auersaturos esse opinor, illius præceptoris libris euulgata documenta, quem sibi obseruandum, diligendum, atque omnibus officijs atque humanitatis studijs, dum in Gymnasticis exercitationibus fuerunt, fouendum esse putarunt. Vtere igitur ac fruere hilari ac sincero animo, beneuole atque amice Lector, primo hoc partu decem librorum de verborum significatione, propediem secundo fruiturus, & tertio non multo post tempore. Vale.

AVRELII GALLINII, TICINENSIS PATRITII, AC Physici, publicique Logices professoris in Ticinensi Gymnasio, ad Camillum Gallinium eius fratrem:

CARMEN.

NVnc verè videor cernere ramulum:
Lauri, pranitidis ac bene olentibus
Baccis, (quem glociens ore refert Aula
Nostris stemmatibus) auspicijs bonis
Vnà rite seri, perque coli bene ;
Fœcunda atque simul germina surgere ;
Ac syluas fieri, vt tempore Cæsarum,
Doctarum, virides, præmia frontium.
Nostrum, mi videor, nunc quoque cernere,
Candore eximio conspicuum, alitem,
Læta cum sobole, in multa referrier
Secla, & mox generi, quærere splendida
Nostro, nomineque, & perpetuum decus.
Cum tali edideris ingenio librum,
Germane, vt doceas eloquij modos,
Quid signentque voces, & pariter notent
Quid verbis posita ; propositæque Res .
Cedro, & digna vales scribere carmine,
Sacris vnde queant cernere legibus .
Sensus, improprios , a proprijs, patres ,
Doctis, erudiunt qui iuuenes scholis .
Et lauros capiant, quis redimant comas
Victrices, pugilum, pallados in sacris .

CAMILLI SCIAFENATI, MEDIOLANENS. I. C. & publici in Ticinensi Gymnasio professoris; Ad Lectorem

CARMEN.

COnsilium capture nouum, iam desine edentis
Gallinæ, vanum quærere haruspicium :
Hinc, quid agas, responsa pete , hinc, quæ uerba loquaris,
Accipere in sensu quoque aliena queas,
Certius hæc Gallina dabit, quæ elata volatu
Sublimi, volitat docta per ora virùm .

HER-

HERCVLIS VINCEMALAE I. C. MEDIOLANENS.
Carmen, de Gallinio I. C. eiusque opere.

Tyndaridæ gemini, fœlicia sydera cælum
Ornant, & nobis commoda magna ferunt,
Edidit insigneis diuos virtutibus ouum,
Dum ledæ gremio iungitur albus olor,
Hac cum Gallina iunctus cylenius, affert
Oua, quibus nihil est pulchrius, aut melius,
Gallinæ viuet fœcundi gloria fœtus,
Ticinus, liquidas, donec habebit, aquas.

FRANCISCI CVRIONIS, MEDIOLANEN. LEGVM
Canditati, eruditissimi, Carmen; Ad præstantiss. I. C. Camillum Gallinium.

Gallina, salue plurimum, salue decus
Insigne, nostri sæculi.
Nanque abste olores fatentur vincier,
Herbamque mœsti porrigunt.
Atque ipsa princeps alitum Augustissimo
Sacrata Regi cælitum.
Viuaxque laudes cogitans, phœnix, suas,
Irata, se se despicit,
Et iure; nam quæ sunt in illis singula,
Vni tibi adsunt omnia.
Te nanque Phœbus maximè pater colit,
Atque omnes adeo cælites.
Tu, cælum adusque, præpetem plumam explicas
Displosa tranans nubila.
Et sempiternam, cum soleat virtus potens,
Vitam sepultis tradere;
Ridere vanos impetus mortis potes,
Viues in omne sæculum.

AD EVNDEM.

Num fortasse mens quoniam te laudat Iambus,
Hunc mirare nouum munus obire pedem?
Desine mirari, vir præstantissime, liuor
Ipse nequit, laudes dissimulare, tuas.

BERNARDINI BALDINI VIRI ERVDITISSIMI
De Camilli Gallinij Iurisconsulti libro,

CARMEN.

Haud scatet hic pullis codex, & edulibus ouis,
Quæ Gallina fouet fertilis, atque parit;
Sed per lucidulis gemmis est diues, & auro,
Mercibus huuc Indus ditat, Arabsque suis.
Quas insignis opes, Gallina dat, accipe Lector,
Non aliunde tibi, copia maior erit.

IOAN. MARIAE SIMONETAE COLLEGIATAE
Ecclesiæ Sancti Theodori Ticin. Præpos. Sacræ
Theol. & Can. Doctoris.

EXASTICON.

Cors illa est fœlix, vbi rostro quærit acuto
Grana, quibus pullos, sedula pascat auis.
Hanc volucrem, tu docta cohors, retinebis in annos
Centenos, volitet donec ad astra senex.
Temporis interea, croceis donare vitellis
Te poterit, quoniam ter parit oua die.

CAROLI ANGELI GRINGHELLI, TICIN. PATR.
Aduocatique, ac Iudicis præstantissimi ad
Camillum Gallinium,

CARMEN.

Qui posuit factis, primus, sua nomina, rebus,
Is tulit eximium nomen, & orbe decus;
Proxima huic, veterum iuris, est gloria, patrum
Verborum ac rerum qui docuere modos:
Mox palma, arguti Verona, est tertia, alumni,
Qui fecuit certis, verbaque resque locis;
Maior at Alciato debetur gratia magno.
Hæc calamo amplexus qui vberiore fuit;
Nec sua tollenda est sauto laus, docta sophorum
Dogmata qui aduectit, verbaque resque docet,
Nunc tua, in hoc, superant veterum, monumenta, labores,
Cedit & ingenuo prisca corona tuo,
Clare CAMILLE, nouo potis es qui includere, libro,
Quod fora, quodque schola, Romulidesque valent.

EIVS-

EIVSDEM CAROLI ANGELI GRINGHELLI, In commendationem operis eiusdem Auctoris,

CARMEN.

HActenus abstrusi sensus, vulgantur in orbe
Iuris Caesarei qui latuere diù,
Ecce datum, in lucem, rarum & mirabile donum,
Verba, quod in dubijs significare docet.
Huic, benè iuri data est, praesenti, gloria, seclo,
Cuius ab ingenio splendida glossa fluit.
Causidici hoc tractare quibunt, & iure periti,
Litibus in cunctis, bina trophea ferent.
Nusquamque (crede mihi) tot iam labentibus annis.
Tale opus est visum, commoda multa dabit.
Bartolus obticuit, quos nodos iste resoluit.
Et legum, & praxis lucida iura facit.
Nunquam igitur tanti, moritura est linea laboris
Quem non grandiloquio promeret ore, Maro.
Nestoreos, Auctor vivat doctissimus, annos,
Cuius, in Italia, fama perennis erit.

TETRASTICHON EODEM AVCTORE Ad Librum.

I Liber à Scombris procul, atqui ture Sabeo,
Qui meritò volitas, docta per ora, virum.
Cedro dignus eris, cedrino nomen oliuo
Perfusum, viuet tempus in omne, tuum.

FEDERICI QVINCTII, I. C. MEDIOLANENSIS, IN Camilli Gallinij librum de verborum signific.

CARMEN

HVc huc ò Veneres, sales, lepòres
Et vos delitiae, bonique amores,
Ac vitae, genij diu tenaces,
Et vos o charites venustiores,
Forte, iam properum gradum frequentes,
Et rogo, excipite hunc librum benignè,
Cui partes hominis datur referre,

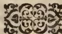
(Queis

(Queis DEO similes magis videmur,
A mutisque feris abesse longè)
Ac fari, vt Comes sit imago rerum,
Menti, quàm prius hausta prosequamur,
Uti conueniantque rebus ipsis
Verba, per proprios bonosque sensus.
Illi conspicuum date ac decorem,
Atque dotibus, expolite cunctis:
Vt frequens manibus peritiorum
Verfetur, placeatque perlegenti,
Viuatque in numeros, perennis, annos.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM TOTIVS Operis de verborum significatione, atque imprimis eorum.

Quæ quidem libri primi capita sunt.

Quæ libro secundo continentur hæc sunt.

Quo-

Quæ libro tertio habentur hæc sunt.

Quæ

Quæ libro quarto concipiuntur hæc sunt.

Capita, quæ libro quinto leguntur, hæc sunt.

Capitum sexti libri epitome.

Capitum libri septimi compendium.

Vtrum

Capitum libri octaui epitome.

Capitum libri noni summarium.

cium

Capitum libri decimi compendiosa synthesis.

FINIS.

Quæ in hoc Opere continentur hęc sunt.

IBRO Primo habentur generalia significationis verborum ac rerum.

Libro secundo differitur de propria verborum significatione.

Libro tertio agitur de impropria verborum significatione.

Libro quarto tractatur de consuetudinaria verborum significatione.

Libro quinto sermo habetur de interpretatiua verborum significatione, & de multiplici illius specie, ac de instrumentis quibus vtimur in excipienda interpretatiua hac verborum significatione.

Libro sexto explicatur species uerborum significationis, quæ progreditur ab extensiua interpretatione, & præsertim in materia iuris communis correctoria.

Libro septimo discurritur circa eandem speciem, in materia iuris communis limitatoria, pœnali, & indifferenti.

Libro octauo verba fiunt de eadem significationis specie in materia statutaria.

Libro nono peragitur eiusdem significationis extensiuæ negociorum circa alias humanas actiones.

Libro decimo & vltimo institutio est de ea verborum significatione, quæ proficiscitur à restrictiua omnium dispositionum interpretatione.

INDEX RERVM OMNIVM, LOCORVMQ. INSIGNIVM AC MEMORABILIVM,

Quæ in hoc Tractatu continentur.

A

I N D E X.

INDEX.

Argu-

A con-

INDEX.

A lege

Ab vten-

Auctor

B

Quos

Casus

Ciuiliter

Hanc

INDEX.

Com-

Con-

Et

Con-

D

Data

Seu

sufficis

Contra

E

Excedens

Expi-

Cur

Sed

F

sa.

Frau-

G.

Et

ucrius

I

In

Noua

Instru-

Iudex

I N D E X.

ius

L

Idemque

L. nu-

L.quo

Lite-

M

Mixtum

Multi-

N

Ne-

No-

O

Obli-

ac

P

Papam

INDEX.

Pęna-

INDEX.

Præ-

Præ-

Pro-

Qui

Sed

R

Scien-

Sen-

Posse

Sta-

Strictè

T

Taxatiuam

V

Ver-

Verba

F I N I S.

CAMILLI GALLINII
TICINEN. PATRITII,
AC IVRISCONS.
AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS
ET IN TICINENSI GYMNASIO
IN VESPERIS IVRIS CIVILIS
ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Primus.

SVMMARIVM.

Quomodo capiatur verbum in hac materia verborum significationis.

CAP. PRIMVM.

Chr. Ser. Opt. Max. Diuino præsidio ex animo implorato.

E Verborum significa-
tione acturo mihi deque
amplissims, subtilissima,
ac vtilissima materia ser-
monem instituto (cum
omnis scientia, omnisque
1 † disciplina incipiat a co-
gnitione verborum, vt di-
cit Bald. in l. liberti liber-
tæque, columna 2. sub num. 5. C. de oper. liber. &
Bart. Cæpol. in rubr. huius tit. sub num. 103.) non
2 erit ab re a generalioribus † quibusdam incipere
iurisc. exemplo in l. j. de iust. & iur. & in l. j. si cer. pe.
vbi Bart. Bald. alijque omnes notant, & declarat
Cagn. in rub. de reg. iur. sub num. 14. cum quatuor
3 sequen. Ante omniaque † inuestigare, quomodo
istæ duæ voces, verbum significans, & res significa-
ta, ex quibus verborum significatio constituitur,
accipiantur apud iuris Auctores in hac tractatio-
ne; Dico igitur Accurs. in glos. rubr. huius tit. re-
4 soluere † primam partem istius articuli hunc in
modum; quòd aut consideramus verbum strictè,
& tunc capitur pro vna tantum parte orationis;
aut largè, & tunc assumitur pro qualibet parte ora-
tionis; & ita accipitur in hac materia; vult autem
5 † dicere Accurs. vt declarat Bar. Cæpol. in rubr. de
verb. signific. sub num. 9. & seq. post Bald. in §. his
ita, col. 1. l. vnica. C. de cad. toll. sub num. 20. ex stri-
6 ctiore vocis significatione verbum † esse eam par-
tem orationis declinabilem, quę cum modis & tem
poribus est significatiua agendi vel patiendi, cuius
rei petenda sunt a Grammaticis exempla vulgaris-
sima vt do, lego, relinquo, conuenior, accusor, &
7 cætera id genus, ex latiore autem † assumptione,
verbum accipi debere pro quacunq; voce partem
orationis constituente, siue ea declinabilis sit, vt no
men, verbum, participium, pronomen, siue inde-
clinabilis, vt præpositio, aduerbium, interiectio, &
coniunctio, & hoc modo verbum hic exaudiri,
8 quasi per discursum illius tituli † in pandectis, nihil
aliud satagat Iurisconsultus, quàm nuncupatim
verba omnia exponere, prout ab hominibus profe-
runtur in constituendis orationibus, quæ illorum
mentis cōceptionem enuncient, iux. tex. in l. Labeo
de supellect. legat. & ita sentit Bal. in rub. C. eo. sub
nu. 1. vbi & Odofr. & idem Odofr. in rub. infra eo.
9 Huic autem traditioni † Accursianæ sic declaratæ
adstipulari plurimum videtur, quod scripsit Pla-
to in Cratylo, vt refert Aurel. Daui. c. 1. in prin. eius
10 tract. huius tit. verba enim † definit ille, esse instru-
menta, quibus res significantur siue quib. res nomi
natas ab alijs discernimus, qua sanè definitione pro
comperto remanet cum qui rem monstrare velit,
11 ac discernere, ęquè verbis † vti oportere, vt textorē
qui in texendis consuendisq; testis radio & pecti-
12 ne vtitur. Nec multum † à prædictis recedere vi-
detur Aristoteles, qui lib. 1. de enuntiat. c. 1. voces
13 esse ait, † earum quæ sunt in animo passionum, no-
tas, idest signa, quem refert ac sequitur Curt. sen. in
14 cons. 49. sub nu. 29. & ideo Cicero in Topicis † vo-
ces passionum animi symbolum vocitat; non quod
15 seiungat Arist. animi passiones a rebus † quarum
significandarum instrumenta verba uoluit esse Pla
16 to, vix est enim vt animi passionem † idest rei intel-
lectum cuius similitudinem quia animo concipit,
voce designet, quin & rem ipsam significet quam
animo concepit, quia eius rei cuius similitudinem
ac formam quis animo non patitur nullus est intel
17 lectus, & nulla significatio quia non entis † aliquę
esse non possunt qualitates. l. 1. de hęr. vel act. vend.
l. iiij. de actio. empt. & vendit. l. eius qui in prouin-
cia, §. 1. si cert. pet. vbi omnes notant. vt è conuerso
18 † non potest verbum rei instrumentum esse signi-
ficatiuum, quin & animi passio, idest ille actus con
ceptus per quem rem ipsam intelligimus explice-
19 tur, quandoquidem connexa † ita se habeant, vt eo-
rum semper idem sit iudicium & determinatio ea-
demque positio, l. eum actum, vbi not. Bar. de neg.
gest. & ibi Ale. ad Bar. Doct. in c. translato de con-
stit. Ias. in l. sed si plures, §. filio in 3. no. de vul. & pu.
Dec. in c. quanto, col. 2. de iud. Representatur enim
20 † primum res per sensum intellectui, sicque repre-
sentata, postea vocis opificio declaratur, quam rem
luculentissime declarat Boethius in cap. illud pri-
mum Arist. de enunt. his verbis; cum igitur hęc sint
21 quatuor † res, intellectus, vox, litera; Rem concipit
intellectus, intellectum verò voces designant, ipsas
verò voces literæ significant. Intellectus verò ani-
mæ quædam passio est, nisi enim quandam simili-
tudinem rei, quam quis intelligit, in animæ ratione
patiatur, nullus est intellectus. Cum enim uideo
orbem, vel quadratum, figuram eius mente conci-
pio, & eius mihi similitudo in animæ ratione firma
tur, patiturque anima rei intellectę similitudinem;
vnde fit, vt intellectus, & similitudo sit rei, & animę
22 passio. Quibus † uerbis accedit Virg. in Epigram.
his versibus,

Litera rem gestam loquitur, res ipsa medullam.
Verbi, quam viuax mens uidet, intus habet.

Vnde constitutissima remanet ea declaratio,
quam proximè attulimus ad supra relatam Plato-
nia Aristotelisque sententiam in confirmationem
Accursianæ assertionis. Quæ & ex illo constantior
fit, quod vt eleganter promouit Aurel. Dauid d. cap. 1.
23 sub num. 4. & rei appellatione † animi passiones &
intellectus contineri sub tertio rerum principio, i.
sub prædicamento qualitatis nemini dubium est,
quam rem plenius docuit gl. in uer. rei, in c. intelli-
gentiam de ver. sig. ita vt si verba sint rerum signi-
ficandarum instrumenta, vt placuit Platoni, sint
quoque & necessariò animi passionum notæ, ut
24 scriptum relinquit Arist. nec quenquam † moueat
quod Plato in Cratyl. non uerbum, sed nomen definiat;
Arist.

Arist. autem d. lib. 1. Periermen. & Cic. in Topicis voces non etiam verba prosequantur. Quia vt in-
25 ficias iri non potest. † Quin nomen, & verbũ prout duæ sunt orationis partes separatæ longo interstitio inter se distent, vt apud Prisc. li. 1. & apud Aristot. d. li. 1. de enũtiat. sic istiusmodi acceptio nihil nobiscum commune habet, sed Grammaticis, & Dialecticis relinquenda est. Quod si fusius nomen, & verbũ, accipiantur, prout nomine quicquid nominamus dignoscitur; & uerbo aere intra palatum linguæ medio uerberato omnis oratio profertur tum inter hæc duo plurimum discriminis esse non potest, cum secũdum hunc sensum, omne quod loquimur, i. omnes orationis partes & nomina & verba dicere liceat, & promiscuè indiferenterq; sumi
26 videatur. † Nomen, uerbum, uox, dictio, locutio, ut scribit Aurel. d. c. 1. ad fin. ex auctoritate Fab. lib. 1. orat. instit. & Prisc. li. 1. & est de mente omnium Iuris interpretum in hac materia loquentium qui passim confundunt istas uoces inter se, illisq; promiscuè utuntur, ut in rub. huius tit. in pandectis & C. in l. si quis in fundi uocabulo, de leg. 1. in rub. de oper. no. nunt. in l. omnes populi, post Bart. de iust. & iure, in l si constante, in l. si vero, §. de uiro ubi late Rom. sol. matr. in auth. quas actiones. C. de sacros. eccl. & alibi sæpe; & ex sententia Iurisconsultorũ in hoc tractatu qui cõfundunt uerbum, nomen, dictionem, & appellationem illisq; promiscuè utuntur ut ex uarijs istius tituli responsis in Digestis facilè unicuiq; obseruare licet, in l. 1. in l. verbo victus in l. verbum amplius & in l. uerbum exactę pecunię cum sim. eo. tit. quib. in locis verbi uoce comprehenditur quod nominis uel dictionis appellatione cõcipiendum fuisset. merito igitur in confirmationẽ Accursianæ sententiæ Platonis, Aristotelis, & Ciceronis placita uti conuenientia inducta funt. colligẽdo itaq; ex hactenus deductis constat uerba in præ
27 senti tractatione accipi † pro illis vocibus, quib. in enuntiandis eorum mentis conceptionibus, significandisq; rebus animo conceptis, per orationes affirmatiuas, uel negatiuas, utuntur homines. ueluti si quis dixerit, supellectilem meam Titio do, lego; omne argentum quod Romæ habeo Sempronius hæres meus dato. Fundum illum uti instructus est Titio relinquo. & dubitetur quid supellectilis, argenti, & fundi instructi appellatione veniat, cũ infinitis similib. exemplis quæ unusquisque suo Marte effingere poterit, non solum in materia ultimarum uoluntatum, sed & contractuum, ac iudiciorum;
28 aliarumq; humanarum actionum. Ceterum † vbi uoces ipsę, extra orationem considerentur; ut simplices dictiones, significatiuæ quidem sunt ipsarũ dictionum; non autem alicuius affirmatiuæ, uel negatiuæ dispositionis indicatiuæ, ut prosequitur Arist. d. lib. 1. de enunt. in cap. de nomine, de uerbo & de oratione, & elegantissimè Boeth. declarans
29 in comentarijs ad illum. & ideo † non attinent ad hanc uerborum significationis materiã, in qua verba accipiuntur prout oratione coniuncta, aliquid affirmatiue, uel negatiuè ponũt, vt iam dictum est, & probatur apertissimè in l. sæpe, in l. si calũniotur in l. si cum fundum in l. nepos Proculo. l. pronuntiatio, l. liberorum. & l. uerbis, de uerb. sig. cum multis simil. quibus in locis fit uerborum interpretatio, seu traditur eorum significatio, non prout dictionum simplicium, sed ut uerborum in oratione affirmatiuè, uel negatiuè significante positorum.

SVMMARIVM.

1 *Rei verbum quomodo accipiatur in præsenti materia.*
2 *Verba significare, res significari.*
3 *Significationis vocem capi in actiua, passiuaque significatione.*
4 *Testamenti factionem accipi in actiua passiuaque significatione.*
5 *Significationis verbum prout refertur ad verbum stare actiuè, prout ad res passiuè.*
6 *Rei verbum ex communi dialecticorum consensu philosophorumque ac iurisconsultorum sententia, adeo latè patere et sub eo generalissima omnia cõprehenduntur.*
7 *Plura esse negocia quàm vocabula.*
8 *Plures esse voces quàm nuces, vulgo iactari.*
9 *Declaratur tex. in l. natura de præscrip. verbis.*
10 *Nomen proprium & elegans quando deficit, debere negocium alio generaliore, & pluribus communi nomine enuntiari.*
11 *Nomina finita esse, & Res infinitas, ex Arist. & ideo necesse esse vt vna oratione, vnoque nomine plura significentur.*
12 *Negocium, cui generis nomen inditum sit, posse dici in nominatum, si negocio quod speciale nomen habeat, comparetur; sicut si genericè compellata respicientur; vel etiam figuratè enuntiata intueamur. ibid.*
13 *Verborum significatione, stricta, & propria, generalisque lata, & impropria continetur.*

Quæ sit vocis rei acceptio in eadem materia verborum & rerum significationis.

CAP. II.

1 Res autem, in præsenti materia, † accipitur pro subiecto omni corporeo, uel incorporeo, seu promiscuo, mente prius concepto, & deinde per verba significato, ut supra dictam est, iuxta ea quæ habẽtur insti. de reb. corpor. & incorp. per totum & in l. 1. §. quædam de re. diuisio. & est de mente Bal. in rubr. C. de uer. sig. sub nu. 2. & Veron. sub nu. 10. post gl. rub. in ea. rub.
2 huius tit. ita ut uerba ipsa significent, † Res aũt significentur, ut declarat D. Alciat. in rub. huius tit.
3 sub nu. 27. sicq; verbũ significatiũ, † capiatur in actiua ac passiua significatione, ut in simili dicitur de testamẽti factione, quæ actiuè ac passiuè accipitur
4 diuersis respectib. † prout refertur ad eum qui in testamento disponit, & ad eum in quem disponitur, §. testamenti aũt factionem insti. de hær. qual. & differ. gl. in §. testes aũt insti. de testam. ubi plenius hac de re disseruimus, & l. filiusfamilias de testa. respe-
5 ctu enim † verborum, significatio actiuè stat, sed ra

 tione

tione rerum passiuè, cuius sententiæ fuit Accurs.in d.gl.rubr.& Azo in sum. C. de verb. sign. Nec quidem mirum est verbum,rei,in hac assumendum esse
6 se significatione, quandoquidem † communis sit consensus Dialecticorum ac Philosophorum,ac Iurisconsultorum nostrorum, ita illud latè patere, ut sub eo generalissima omnia, siue rerum principia contineâtur; quę decem sunt,substantia,quantitas, qualitas,ad aliquid,actio,passio,ubi,quando,situs, habitus; ut fusius legitur apud Arist. lib.catego.& 3.Metaph.& Azo refert circa princip.sum.& Saui. d.c.1.sub nu.4.& in summa omnes omnino res, vt notant interpretes in l. 1.ad fin.per illum tex.si cer. pe. & habetur infra in l.rei, per illum tex.vbi latius differemus.hoc tit. sed videntur hactenus deducta
7 † aliqualem pati difficultatem , dum constitutum fuit,res verbis significari,cum dicat iuriscon.in l.natura de præscr.verb. Natura enim rerum inductū est,vt plura sint negocia,quā vocabula; quasi istius modi res, proprijs vocabulis carentes, significari non possint,neque a cæteris discerni, si,ut modo diximus, verba sunt instrumenta res significantia, &
8 propterea dicit Alberi.† in d.l.natura illum tex. facere contra illud vulgare; ꝙ plurea sint voces quā
9 nuces ,sed facili poterit † hic obex amoueri, si diximus illum tex.non negare,quin ea quoque negotia quæ propria & specifica non habet nomina,possint tamen uerbis enuntiari,atq; indicari,quia Bar. Bal.Odofr.Fulg.& Albe.in l.1.eo.tit.intelligunt eā
10 legem,vt uelit inferre,ꝙ quando † proprium & elegans nomen deficit , debeat negocium illud alio generaliore & pluribus commune nomine enuntiari,vt dicit tex.in d.l.1. de præscr.ver. & probat.l.1. in fi.de pact.nec dissentit Arist.elen. li. 1.c.2.cuius
11 verba sunt; nam nomina † quidem finita sunt; & orationum multitudo, res uerò numero infinitæ sunt, necesse est igitur, eandem orationem , & nomen vnum plura significare . Quæ generalis nimirū significatio satis est vt omnia consonent.Quam-
12 uis igitur si compararetur † negocium illud alijs, quibus nuncupatim sit nomen impositum, dici possit innominatum , quia nomen speciale atque elegans non habet vt reliqua negocia quibus comparatur; non tamen desinet nominatum dici respectu nominis generici,quo poterit eius suscepta mente conceptio enuntiari , vel nouæ appellationis causa, quæ illius significandi gratia poterit induci ,uel metaphoræ , translationisuè aut alterius tropi ergò cuius vsu perfacile ualeamus negocium illud, vel rē nomine proprio carentem exprimere,ac verbis designare. Nullum igitur faciet negocium scrupulus d.l.natura huic materię quam versamus,ꝙ̄quidem
13 nulla subsit hęsitatio, quin verborū signatio † non solum strictam,& propriam, sed et generalem,latā & impropriam contineat, vt infra suo loco comodius differemus, & luculenter tradit D.Alc.in rub. huius tit.in prin.& latius lib. 1.trac.huius tit.verba igitur iure merito dicta sunt infrà , quibus res aīo conceptas, notamus ac signamus cū per ea uel speciatim , vel generaliter , vel propriè, vel impropriè vnumquodque negocium enuncietur.

SVMMARIVM.

1 *Res posse aliquid præter verba extra se significare actiuè, vt Hyeroglyphica, & emblemata.*
2 *Patibuli erectionem vbi sontes pęnas luant iurisdictionem significare, merumque imperium cum gladij potestate.*
3 *Patibuli erectionem nobilitatem significare.*
4 *Signum competere illi cui competit signatum.*
5 *Patibuli erectione iurisdictionem merumque imperium cum gladij potestate significari, etiam si per centum annos non fuerit ibidem aliquis pœna affectus, quia non requiritur actus, sed aptitudo, ibi.*
6 *Patibuli furcarumq; erectione acquiri & retineri quasi possessionem iurisdictionis.*
7 *Futurum ignem indicare.*
8 *Fumum patriæ luculentiorem homini videri.*
In prouerbiumque abire de re admodum optata, ibid.
9 *Fumum in sacris literis ignem significare.*
10 *Fumum ex praxi Romanæ curiæ requiri antequam remissoriæ concedantur.*
11 *Tabellas pictas in diuorum templis suspensas significare.*
12 *Horatij locus declaratus.*
13 *Rerum significationem in hac materia perpendi, quæ verbis expressa est.*
14 *Verba accipi pro vocibus exprimentibus meditationes nostras, res autem pro subiectis omnibus, quorum similitudines animo menteque concipimus.*

Posse res præter verba etiam aliquid actiuè per se significare.

CAP. III.

POssunt autem & res,præter uerba, uel circūscripto verborum ministerio,extra se aliquid acti
1 uè significare, vt hieroglyphica apud † Horum, Chæremonem,ac Pierium Valerianum, & apud D.Alciat.nostrum emblemata, cuius tituli lepidissimum ille perscripsit libellum , uarijs metrorum generibus extrinsecas illas rerum significationes complectens; sic patibu
2 li † erectionem ubi sontes, & noxij fures iustas flagitiorum pœnas luunt, iurisdictionem significare, merumq; imperium cum gladij potestate scripsit Bal. in l. à procuratore post prin. uers. item pone, C.mandati. item sentit Bald.in c. 1.col.3.sub nu.7. versic. quæsiuit Oldrad. quid sit inuesti. Francisc. de Marc. decis.536. sub num. 1. Cassan. in consuetud.Burgund.in tit des iustices,§.8.in glos.quant le signe, col. 1.2.3.& 4.& per totam illam glos. ubi in 3 . colum. uaria refert patibulorum signa, tam eius temporis, quàm antiquioris & in fin. sub num.21. recenset uaria eorum genera , quæ in Francia sunt in usu, & dicit præter iurisdictionem , istius modi
3 quoque signa nobilitatem significare † is igitur locus vt plenissimus huius rei adeundus erit, & ratio

est

4 est † ut inquit Bal. in d cap. 1. quia cui competit signatum competit & signum. l. stigmata. C. de fabri. li. 11. & l. sed si accepto usu togæ de iur. fisc. Quod uerum esse ait Bal. in l. arboribus. §. nam & si agrū
5 sub nu. 1. de usufruct. ubi & Floria. etiam sit percentum annos steterit, quod non euenerit casus, quo quis fuerit suspensus, quia non requiritur actus sed aptitudo, & sufficit signum quamuis deficiat signatum, arg. l. in filijs. C. de decur. l. x. ubi Bart. & nota. a gl. in cap. cum ecclesia de caus. poss. & propriè & Innocen. in cap. cum dilectus de capell. monac. & ita probat Flor. in l. seruitutes magna de ser-
6 uit. & per talem furcatum erectionem † acquiri ac retineri quasi possessionem iurisdictionis ac meri imperij obseruauit Alberic. in l. foramen ad fin. de seruit urban. prædio. & Rip. in d. cap. cū ecclesia Sutrina, sub nu. 63. D. Alciat. li. 9. par. c. 24. Didac. Couaruui. uar. lectio. lib. 4. cap. 5. ad fin. sed Chassan. loco supra citato. ver. huius sub nu. 19. vult huiusmodi signa depressa sine principis licentiam reparari non posse.
7 Sic etiam fumus ignem indicat † quamobrem, apud probatissimos Auctores fumus quantum ad rem nostram attinet duobus modis capitur & pro re quæ proxima est illi de qua sermo habetur, & pro re demonstratiua ipsius ignis, seu alterius rei nondum apparentis. vnde apud Lucianum in en-
8 comio patriæ, fumus † patriæ dicitur luculentior homini videre, quàm ignis alibi. ita vt fumus patriæ in prouerbium abierit de re admodum optata, vt apud Tiraq. de leg. connub. gl. 2. post leg. 16. sub num. 60. & ideo Vlysses apud Homerum in Odiss. primo, Herculis terræ fumum surgentem mirè videre cupiebat, vnde Ouid. li. 1. de Pont. Eleg. 4. ad Ruff. Non dubia est, inquit, Ithaci prudentia, sed tamen optat, fumum de patrijs posse videre focis. Quasi qui fumum patriæ in cōspectu habet, is iam
9 patriam ipsam attigisse videatur. In sacris † quoq; literis fumum ignem supponere, uel demonstrare videmus, vt Iudi. cap. 20. signum autem dederunt filij Israel ijs, quos in insidijs collocauerāt, vt postquam vrbem cepissent, ignem accenderent, ut ascēdente in altum fumo captam urbem demonstrarent. & Iosue 8. Viri autem ciuitatis qui persequebantur Iosue, respicientes, & videntes fumum urbis ad cœlum usq; conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere. & 1. Macabe. 4 & uidit Gorgias quòd in fugam conuersi sunt sui & succensa sunt castra, fumus enim qui uidebatur declarabat quod factum est. Apud Aris. pariter idem habetur qui lib. 2: Posterio. Themistio interprete, fumare inquit semper ignibus inest, & lactescere mulieri quæ peperit. Hinc metaphorice sumpta est praxis
10 curiæ Romanæ † & ineuitabilis ille Rotæ stylus ut refert Quintilia. Mandos. in comiss. pro remiss. in uer. remissoria, in eius praxi comisionum a Papa, ut antequam remissorias concedat, fumum requirat, nihil enim aliud infert, nisi quòd ante præcedere debeat aliquod inditium probationis faciendæ, seu aliquod signum, vel præsumptio, unde animus iudicis concipere possit huiusmodi remissionales literas, non temerè neque calumniosè peti quo casu denegandæ venirent.
11 Similiter tabellæ pictæ † in Diuorum templis suspensæ ostendunt uota facta ac soluta ab ijs qui illorum ope uarios casus, permultaque rerum discrimina effugerint. Vnde Cicero lib. 3. de Nat. Deo. Nonne, inquit, animaduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis uim tempestatis effugerint?
12 vnde † Horat. lib. 1. carminum;

Me inquit, tabula sacer
Votiua paries indicat vuida.
Suspendisse potenti
Vestimenta Maris Deo.

Possent & aliæ plures istiusmodi rerum significationes huc afferri, sed quia ad præsens institutum
13 non attinent, eò quia nos agimus de illa † rerum significatione, quę uerbis expressa est, ideo ab ulteriore similium rerum significationum relatione supersedebimus.

Quæ uerò hactenus adducta fuere ad declara-
14 tionem, uerborum, & rerum, satis superque † patefaciunt verba hic accipi, pro illis uocibus, quæ in oratione affirmatiua, uel negatiua, conceptam intellectu nostro meditationem, exprimunt. Res autem esse subiecta omnia, quorū similitudines animis nostris haustæ, atque conceptæ, prædictarum orationum uocibus exprimuntur. ut in l. labeo de suppellect. legat. in cap. intelligentia, de uerb. signi. & in l. iij. C. de libe. præter. & per discursum uniuersi tit. de uerbo. significatio. & præsertim in legibus supra citatis.

SVMMARIVM.

1 *Verba inuenta esse, non vt per ea se homines fallant, sed vt eis in alterius notitiam quis cogitationes suas proferat.*
2 *Talis quis esse præsumitur, qualia verba profert.*
3 *Talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant.*
4 *Verba inuenta sunt vt dicentis sententiam exprimant.*
5 *Verba menti vtplurimum conuenire debere.*
6 *Mens ipsa non verborum ratio attendi debet.*
7 *Verborum non tam habenda est ratio quàm mentis. Præsertim in supremis hominum mandatis.*
8 *Verba ipso sensu atque intellectu nunquam censenda esse potentiora.*
Primum nominum impositorem sapientem esse oportuisse, vt qui res, quibus nomina imponebat, debuerit nouisse.
10 *Sermonem nobis fore datum vt præsto forent mutuæ voluntatis indicia.*
11 *Principi illi Deo qui omnem hunc mundum regit, nihil esse acceptius quàm concilia cætusque hominum quorum conciliatrix est oratio.*
Cicer. Virgilij Liuijque loci declarati, ibidem.
12 *Hominem natura esse animal prouidum sagax, acutum multiplex, plenum rationis & consilio.*
Non potuisse sine oratione rationis vires ostendere.
13 *Hominum commertia sine verbis esse non potuisse.*
14 *Homines primi sæculi, non potuisse absque verbis nomina rebus imponere.*

15 *Ea quæ gignuntur, consulto nobis donata, non fortuito nata videri.*
16 *Verba inuenta esse ratione humanarum meditationum explicandarum, humanæque societatis conciliandæ, & humanorum comerciorum absoluendorum causa, rerumque in hominum vsum progenitarum recognoscendarum gratia.*
17 *Sermo homini cur datus sit ex Aristotele.*
18 *Discrepationem de causa cur verba inuenta sint differre ab ea in qua de fine verborum disquiritur, quòd illa magis officium verborum, quàm finem concernat; hæc est contra.*

Quàm ob causam verba inuenta fuerint.

CAP. IIII.

Ed videamus cur verba sint in-
1 uenta? Bartol.Cæpol.† in ru-
bri. huius tit. sub num. 14. in-
quit reperta fuisse. Non ut per
ea se homines fallant, sed ut
eis quisque in alterius notitiã
cogitationes suas proferat, se-
cundum Augustinum in Enchyridio; cuius verba
habentur cap.is autem 22.quæst.2. & argum.cap.
2 humanæ aures 1.q.5. talis enim † cuiusque animus
præsumitur qualia verba profert ut per Bal. in l. si
non cõuicij, C.de iniur. cui potest addi tex. in l.pe.
de condit. instit. & quod dici solet talia esse subiecta,
3 † qualia prædicata demonstrant. l.iij.de fund.instr.
l.fin.§.cui dulcia de vin.triti. oleoque legat. l. si de-
fensor de inter.actio.l.iij.vbi Bart.de fund.instruc.
Crau.in consil.9. sub num.23.eiusdem sententiæ vi
detur fuisse & Alciat. de verbo.significat.lib.1. qui
4 inquit cum inuenta sint verba † vt dicentis senten-
tiam exprimant per tex. in l.Labeo de supell.legat.
vbi quorsum inquit I.C. sunt nomina nisi vt demon
strent uoluntatem dicentis? hancque eandem pro
bat sententiam Io. Brechæ. Turon. in comen. suis
in rubr. huius tit. sub nu.2. secutus Bal. in d.l.si non
5 conuitij. C. de iniur. Quæstione † inquit habent
vt plurimum menti conuenire & ad eius intentio-
nem adæquari d.l. Labeo. §.idem Tibero de supell.
lega.l.librorum. §.quod tamen Cassius, de leg.3.c.
si requiras, in prin.de appellat.no.Bal.in rub.si cer.
6 pet.col.1.post prin. quia propter † non verborum ra
tio tantum attendi debet; sed mens ipsa animique
voluntas. l.scire oportet. §.si aliud de excusat.tuto.
& ito.in l.venditione. C commu. præd. sed nec tam
7 verborum † habenda erit ratio quàm mentis, cum
nunquam tanta sit verborum, quàm sensus ac men
tis ipsius facultas, potissimum autem in supremis
hominum mandatis, & ultimis uoluntatibus, in qui-
bus cum dubia ancepsque fuerit verborum signifi-
catio mens magis, uoluntasque testatoris conside-
randa est quàm verba.l.cum virum.C.de fideicom.
8 in quem locum † scribit Alber. verba nunquam ip-
so sensu atque intellectu potentiora censeri secun-
dum l.iij. C.de liber.præter. & Ang.in consil.27.in
fin. Cæpol. in rubr. de uerb. signif. in 5.q.2.princ.
diff. cul.ver. & consistit, unde omnia tacito Aucto-
re sumpsit Brechæus, qua de re plenius in hoc age-
mus eodem lib. dum differemus de fine uerborum
significationis. sed & huius voti fuit Aurel. Dauid
cap.4.huius tit.sub nu.20. ubi luculenter admodũ
declarat ut uerba ad explicandas exprimendasque
mentis nostræ meditationes atque conceptiones
inuenta fuerint, idque ex multorum auctoritatib.
9 Ostenditque etiam † sub num.2.oportuisse, vt pri-
mus nominum impositor, quisquis ille fuerit, ma-
ximè sapiens esse debuerit, cum opus fuerit, ut res,
quibus nomina accommodabat, prænouisset, in
quam sententiam faciunt illa quoque quæ scripta
sunt ab eo. Aurel.huius tit.cap.1. & quæ nos latius
supra recensuimus in principio huius libri, dum,
quid verbum esset prosecuti fuimus: habetque il-
10 la, ab eius partibus, quod scripsit Plato † in Timæ.
cum propter hoc inquit nobis datus est sermo, ut
præsto forent mutuæ uoluntatis indicia; nam cum
(secundum Ciceronem in somnium Scipionis) Ni-
11 hil sit † Principi illi Deo, qui omnem hunc mun-
dum regit, quod in terris fiat acceptius, quàm con-
cilia cœtusque hominum iure sociati, humanæque
societatis conciliatrix maxima sit uis orationis, ut
idem lib.1.de legibus scripsit, & li.1. de inuention.
Et docet Liuius li. 2. in persona Menenij Agrippæ
orantis ad plebem quæ a patribus in montem sa-
crum se asserat vtentisque opportunè Apologo illo
membrorum corporis humani in ventre dissentien
tium. & Virg.Aen.lib.1. Dum inquit, Tum pietate
grauem, ac meritis si forte virum quem, conspexe
re silent arrectisq; auribus astant; ille regit animos
dictis, & pectora mulcet. hacque potissima ratione
verborum usum, vimque datam fuisse hominibus
12 credere est. Nam cum natura † animal hoc proui-
dum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum ra
tionis & consilij quem vocamus Hominem præcla
ra quadam conditione generarit, non solumque ce-
leritate mentis ornauerit, sed etiam sensus, tanquã
satellites attribuerit, ac nuntios, & rerum plurima-
rum obscurarum necessarias intelligentias enoda-
uerit, quasi fundamenta quædam scientiæ figuram-
que corporis habilem, & aptum humano ingenio
dederit; qui potuisset ille rationis vires ostendere,
qua vna præstamus belluis, per quam coniectura
valemus, argumentamur, refellimus, disserimus,
conficimus, concludimus, nisi verborum oratio-
nisque facultatem elargita quoque homini fuisset
13 natura. Quomodo † rursus potuisset tanta rerum
vbertas, quam ad hominum commoditates & vsus
in hunc terrarum orbem innexit natura, in cõmu-
ni hominum commertio esse, nisi verba essent, qui-
bus mutuæ voluntatis indicia expriemus. & qui-
14 bus † primi illius sæculi homines rebus ipsis nomi
na imposuissent, earum significandarũ gratia, iux-
ta tradita in l.si quis in fundi uocabulo de leg.1. &
in l.ad recognoscendas. C. de ingen. manum. cum
15 præsertim ea quæ gignuntur. † consulto nobis do-
nata, non fortuitò nata uideantur? Nec solum ea,
quæ frugibus atque baccis terræ profunduntur; sed
etiam pecudes, quod perspicuum sit, partita esse ad
vsum

vſum hominum, partim ad fructunm, & partim ad
neſcendum procreatas. Reſoluendo igitur ex præ-
16 dictis, concludendum eſt † verba inuenta eſſe ra-
tione humanarum meditationū, ac conceptiounm
explicandarum, humanæque ſocietatis concilian-
dę, atque humanorum comerciorum abſoluendo-
rum cauſa, & rerum a natura in hominum vſus pro
genitarum recognoſcendarum gratia; & in ſum-
ma, vt ſecundum Ariſt. lib. Politic. 1. cap. 2. ſermo-
17 nem † homini omnium animantium ſoli datum eſ
ſe dicamus, vt oſtendamus vtilitatem & damnum,
iuſtumque, & iniuſtum, hoc enim præter cætera
animalia hominibus proprium eſt, vt boni & mali,
ac iuſti & iniuſti; ac aliorum huiuſmodi, ſenſum ha
18 beant ſoli. Nec † fortè obijciat quis, quòd eadem
ſit hæc tractatio, cū illa quā infra abſoluemus de fi-
ne verborum ſignificationis, quoniam hæc pars
magis officium verborum, quàm finē ſignificatio-
nis attingit, quamuis ob earum connexitatem al-
terum ſine altero difficile poſsit abſolui iuxta ea
quæ luculentee ac grauiter diſſerit Cic. de inuent.
lib. primo, dum agit de officio fineque oratoriæ
facultatis.

S V M M A R I V M.

1 Verborum quatuor eſſe genera, poſita. ſ. innouata, poſita quæ ab alijs formata ſunt, innouata quæ a nobis fiunt, vel gignuntur.

2 Poſitorum verborum quædam eſſe noſtratia ſiue latina quædam externa ſiue peregrina.

3 Actus tam inter viuos quam in vltima voluntate poſſe in quacunque lingua explicari, modo intelligatur per ſe vel per verum interpretem.

4 Verba peregrina recipere omnes illas partitiones quas recipiunt noſtratia, ſed id curandum non eſſe cum omnis eorum vis reducatur ad ſenſum veri interpretis.

5 Interpretationibus Græcorum verborum ſtandum eſſe in pandectis.

6 Interpretis fides vbi eſt ſuſpecta in pandectis, recurrendum eſſe ad Archetypum qui habetur Piſis.

7 Titulum de excuſat. tuto. in pandectis, & Authenticas conſtitutiones Græca lingua fuiſſe ſcriptas poſtea interpretatas fuiſſe, neque in ijs arguendum eſſe à proprietate ſermonis.

8 Noſtratia ſeu latina verba quæ ſint, eaque diuidi in vſitata, inuſitata ſeu priſca, ambigua, vel obſcura, ficta, tranſlata, propriaque ac impropria.

9 Vſitata eſſe quæ verſantur in ſermone & conſuetudine quotidiana.

10 Inuſita verba ſunt ab vſu ſermonis quotidiani intermiſſa.

11 Ambigua eſſe quæ in plures ſententias trahi poſſunt.

12 Ambiguum ab obſcuro differre, ſed eam differentiam plerumque in iure noſtro confundi.

13 Ficta verba eſſe quæ ſonis, aut affectibus quibuſdam ſunt coaptata.

Sed aliter illa accipi apud noſtrates, ibid.

14 Trāſlata verba ea eſſe quæ ab alia re per ſimilitudinem, ſuauitatis vel inopiæ gratia transferuntur.

Item quæ quaſi aliena in loco collocantur, & quæ alium natura habent intellectum alium loco præbent, ibid.

15 Tranſlationem, Metaphoram eſſe apud Græcos, differreque ab abuſione quam ipſi κατάχρησιν vocare.

16 Propria & certa verba ea eſſe, quæ earum rerum ſunt, aut eſſe poſſunt, de quibus loquimur quaſi vocabula rerum, & pene vnà cum rebus ipſis nata.

Vel quæ id ſignificant in quod primo denominata ſunt.

17 Lex in l. ſi quis in fundi vocabulo de leg. 1. declaratur.

18 Impropria verba eſſe, quæ rem ſuo quenque nomine non appellant.

19 Ciceronis locus declaratus.

Quàm varia ſint verborum genera, & quæ ſunt verba poſita, ac eorum ſpecies.

C A P. V.

1 VErborum autem varia † ſunt ge-
nera, quædam enim ſunt poſi-
ta, quædam innouata; Poſita
verba ſunt vt ſcribit Aurel. Da
uid cap. 5. huius tit. ex Cic. li. 3.
de Orat. quæ non ipſi induxi-
mus, ſed ab alijs Auctoribus
formata, vel inducta accepimus. Innouata autem
verba ſunt quæ nos ipſi facimus, ſeu quæ a nobis
2 fiunt, vel gignuntur. Rurſus † poſitorum verborum
quædam noſtrata ſiue Latina ſunt; quædam ſunt
externa, ſeu peregrina. Peregrina reputantur ex
quacunque alia gente, quàm Romana vel Latinà,
Hæbrea, Græca, Caldea, Germanica, Francica,
Hiſpanica, Affricana, & id genus cęteris, quibus
3 † ſtipulationes, fideiuſsiones, teſtamenta, & reliquæ
huius generis humanæ actiones modo per inter-
pretem vel aliter intelligantur verba, perfici atq;
abſolui poſſunt. l. j. §. vlt. de ver. oblig. l. Græcè, de
fideinſ. §. in hac re, verſ. vtrum, inſtit. de verb. oblig.
l. hac conſultiſsima in fin. C. de teſt. l. blanditus. C.
4 de fideiuſſo. cum ſimil. in his enim † verbis tametſi
illæ omnes partitiones quas infra ſubijciemus in
verbis noſtratibus, & latinis fieri poſsint, nihilomi-
nus quia eorum omnium vis reducitur ad ſenſum
veri interpretis, vt notant ſcribentes omnes per il-
lum tex. in d. §. vlt. l. j. de verb. oblig. ideo non erit in
ijs elaborandum ſed in Latinis quibus ij iuris Cen-
tones euulgati ſunt. & ideo dicit D. Alciat. in d. §.
vlt. de verb. obligat. in 1. no. verſic. tu dic quicquid
ſenſerit Azo in ſum. C. quod cum eo qui in alien.
5 poteſt. in 4. col. verſ. quid ſi pater; ſtandum eſſe † in-
terpretationibus gręcorum verborum quæ haben-
tur in pandectis: ex quo iam longa conſuetudine
ſunt approbata ſicut dicimus de feudis, arg. l. mini-
6 mè, de leg. & vbi † dubitatur nunquid interpres ue-
rè tranſtulerit, recurrendum eſſe ad archetypum
pandectarum qui habetur Piſis tanquam ad origi-
7 nale arg. cap. veterum 9. diſtin. idque † vtile eſſe di-
cit propter tit. de excuſat. tuto. in quo leges omnes
illius tit. græcè ſcriptæ per Modeſtinum, latinè in-
terpretatæ leguntur, & propter authenticas con-
ſtitutiones, quæ gręcè ſcriptę in latinum verſę ſunt,
in quibus ait non eſſe arguendum a proprietate vo

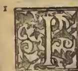
8 cabali. Nostratia verò † seu latina verba sunt quæ
ex vrbe, seu Romano eloquio originem traxerit',
ea porrò in alias species deducũtur, videli cet in usi
tata, inusitata, seu prisca, in ambigua, vel obscura,
ficta, translata, propriaque, ac impropria, usitata
9 sunt † vt scribit Cic. lib. 4. Rhetoric. ad Herenn. ac
Aurel. Dauid lo. iam relato suo num. 8. quæ ver-
santur in sermone & consuetudine quotidiana, inu-
sitata, & prisca dicuntur uetusta, & ab vsu sermo-
10 nis quotidiani intermissa. Ambigua † vel obscura
vocantur quæ in plùres sententias trahi possunt.
At D. Alciat. in l nepos Proculo de verbo. signifi-
11 cat. inter † ambiguum & obscurum illud discrimi-
nis annotasse scribit, quod ambiguum dicatur cũ
in ambas partes agi potest, obscurum, quod in q̃.
plures, licet huiusmodi differentia plerunque con-
fundatur; quod & verius est, inquit enim Paul. in
12 l. iij. de reb. du. in † ambiguo sermone non vtrunq;
dicimus, sed id dumtaxat quod volumus; itaq; qui
aliud dicit quàm vult, neque id dicit, quod vox si-
gnificat, quia non vult, neque id quod vult quia nõ
loquitur: sed hac de re plenius infra loco tertio age
mus dum sermo erit de illa significatione, quæ pro
ficiscitur ab ambiguitate obscuritateq; verborum
13 ficta verba † appellant ea, quæ sonis aut affecti-
bus quibusdam sunt coaptata, vt sibilus, mugitus,
murmur, balatus, reliquaque huiuscemodi. vnde
onomatopœia, i. nominis fictio rhetoribus, quasi
hoc quoque pro alijs ponatur, quibus vteremur, si
illud non fingeremus, sed apud nostrates aliterquã
apud rhetores capiuntur, vt per Doc. in l. j. in prin.
de uerb. oblig. post Bar. dum verba faciunt de ficta
stipulatione per illum tex. & nos plenius dicemus
infra lib. 3. dum agemus de ficta verborum signifi.
14 translata verba, † Cic. d. li. 3. de oratore appellat ea
verba, quæ per similitudinem ab alia re, aut suaui-
tatis, vel inopiæ causa transferuntur, sic luxuriam
in herbis esse, & lætas segetes per similitudinem di-
cimus, cum propriè luxuria de re venerea sit, & læ-
titia de gaudio animi, atque exultatione, & eadem
Cicerone auctore refert Aurel. Dauid loco iam re
lato, translata verba esse, quæ quasi alieno in loco
collocantur. & rursus ex Quintiliano lib. 1. transla-
ta vocari verba, quæ alium natura habent intelle-
ctum, alium loco præbent. Translationemq; se-
cundum Græcos metaphoram dici differreque
15 † ab abusione quam Græci κατάχρησιν vocant, q
illa, vt iam patet, fit cum verbum in quampiã rem
transfertur ex alia re, quod propter similitudinem
videtur rectè posse transferri. Hæc autem dicatur,
quæ verbo simili, & propinquo, pro certo, & pro-
prio abutitur. qua de re plura scripsit Do. Alciat.
lib. 4. huius tit. in prin. sub num. 2. & 3. & nos lib. 3.
latius dicemus, sufficit enim hoc loco, illæc omnia,
summo quasi indice tetigisse, vt inquit Imperat. de
16 public. iudic. §. vlt. in instit. Propria † autem & cer-
ta verba, vt inquit Aurel. Dauid d. c. 5. ex Cicero-
ne in rhetor. & d. lib. 3. de oratore, ea appellantur,
quæ earum rerum verba sunt, aut esse possunt de
quibus loquimur, quasi vocabula rerum, & penè
una cum reb. ipsis nata, vel ut ex Fabio refert cum
id significant in quod primo denominata sunt, a
quibus traditionibus non abhorret D. Alcia. lib. 1.
huius tit. in princ. quamuis aliquanto latius verbo-
rum proprietatem accipiat, prout sequenti libro
mox dicemus ubi illius & aliorum sententias hac
de re proferemus, quodq; erit nostrum ea in re iu-
17 dicium, pronuntiabimus. Potest † autem de horum
uerborum sensu accipi tex. in d. l. si quis in fundi uo
cabulo de leg. 1. dum loquitur de rerum vocabulis
18 immutabilibus. Impropria verò, † verba, ut tradit
D. Alc. lib. 2. huius tit. sunt', quæ rem suo quamq;
nomine non appellant, quo vitio Tyronem suum
19 M. Cicero epist. lib. 16. † arguit qui valetudini fi-
deliter inseruiendo scripserat, quod aduerbium
quasi alieno loco positum, ut impropriè dictum ip
se non probat. sed de ijs plura lib. 3. vbi suus est
locus pertractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Innouata autem verba esse, quæ à nobis fiunt, aut gi-
gnuntur.*
2 *Innouata verba diuidi in ea quæ ab Auctoribus in quo-
que scientia, vel arte innouantur, & ea quæ a com-
muni vsu loquendi inducuntur.*
3 *Horatij locus explicatur.*
4 *Innouatis verbis in definitionibus vtendum non esse ab
Aristoteleque ideo reprahensum fuisse Platonem.*
5 *Plauti locos varios declarari, in quibus verbis innoua-
tus est vsus.*
6 *Plautum excusandum esse qui facetiarum risusque gra-
tia verba plurima innouauit.*
7 *Ciceronis locum declarari.*
8 *Quintiliani locus explicatur.*
Et Philelphi, ibidem.
9 *Nouis verbis perrarò vtendum ac magno cum iudicio
ex Cic. Fabij, ac Cæsaris auctoritate probari.*
10 *Ioannis Matthæi Phrisiemij in scholijs ad Rodulphum
Agricolam, sententia an & quatenus verbis nouis
vtendum sit.*
11 *Iuris interpretibus liberiorem esse facultatem circa in-
nouationem verborum vt planius pro subiecta na-
tura dicant.*
12 *Verba innouata a communi vsu loquendi, ea esse quæ
communi hominum consensu inducuntur.*
13 *Innouatorum verborum a communi vsu loquendi præ-
scripto vim propriæ verborum significationi præ-
ferri.*

De verbis innouatis, & varijs eorum generibus.

CAP. VI.

1 INnouata autem † verba sunt, vt
vult M. Cicero d. lib. 3. de orato-
re, quę nos ipsi facimus, seu quę
a nobis fiunt, uel gignuntur. quã
traditionem amplectitur quoq;
Aur. Dauid d. cap. 5. sub num. 1.
2 illa † autem diuiduntur in ea quę
à peculiaribus auctoribus in vnaquaq; scientia vel
arte

arte innouantur, tamsupra res naturales quarum mentionem contingit fieri, ea ipsa in scientia, uel arte; quàm circa eandem scientiam vel artem; & in ea quæ a communi vsu loquendi innouantur iux
3 ta ea quæ scripsit Horat. in arte poet. †

Vt silua folijs prunos mutantur in annos.
Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et paulò post

Multa renascentur quæ iam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus.
Quem penes arbitrium est, & vis, et norma loquendi.

Primi generis ea sunt, quorum causa arguebat Arist. lib. 1. topico, Fab. stap. interprete, Platonem,
4 dum monebat ne in diffinitionibus † uerba noua immiscerentur, vtpotè qui innouatis vtebatur vocabulis, & cilimbre oculum; Araneum patri mordax, medullam ossigenium dicebat, & qualia sunt quæ
5 apud Plautum leguntur sepicule † ueluti in captiuis pro uerberone plagiripadem, quod plagas frequenter patiatur; & in mustella. Pro Gulone hidurocopiuam, nam quod nidoreculinę tcabatur, pro compedito, territribracem, quod compeditorum eorum crura ferro atterantur, & alia id genus non
6 pauca, excusandua tamen † is est, quod facetiarum, & risus gratia talia comicus innouauerit confinxeritque, similia sunt quæ apud M. Ciceronem epist. famil. lib. 3. in epist. quadam ad Appium habentur
7 quęso enim inquit † etiam ne tu has nuptias, homo mea sententia, summa prudentia; multa etiam doctrina, plurimo rerum usu, addo urbanitatem, aut lentulitatem, ualere plus apud me, quàm ornamen
8 ta virtutis existimas? & apud Quintilianum † li. 8. Qui & in 7. Liuio, inquit, mira facundiæ viro, potat inesse Pollio Asinius, quandam Patauinitatem. & apud Francis. Philelphum de re literaria haud male maritæ, qui in quadam epistola dixit, Fabium Quintilianum sonare nescio quam Hispanitatem. & quamuis Cic. lib. 4. Rhetoric. de uerbis nouis lo-
9 quens; † Hoc genere, dicat, uerborum raro vtendum ne noui uerbi assiduitas tedium pariat, & Tab. lib. 8. Nouanon sine quodam periculo nos affingere, nam si recepta sunt modicam laudem afferant, repudiata etiam in iocos exeunt. & Cæsar nouum atque insolens uerbum uitandum esse dixerit, ut scopuli nautis. Abstinendumque ab huiuscemodi esse uerbis scripserit Arist. lib. 6. topicorum,
10 Nihilominus † mihi placet Ioannis Matthei Phrissemij sententia in scholijs ad 7. cap. lib. 2. de inuen. Rodulphi Agricolæ; qui quemadmodum, inquit meritò illic ridendi sunt qui ubiuis etiam citra necessitatem, noua ac inaudita quędam verborū portenta ipsi sibi comminiscuntur, ita rursum laudandi illi qui ubi res poscit, vbi cogit necessitas, ibi interim nouis, interim parum usitatis uti uerbis non reformidant. & Rodulphus in epist. quadam ad Alexandrum Negium de analogia, inquit, deriuandorum componendorumque nominum, uix mihi permisserim quicquam fingere, quod non apud Auctores inuenerim; varia multiplexque res est de qua nihil pręcipi perpetuum potest, & in qua nihil audeam, nisi sit fortasse, ut inquit Horatius, necesse indicijs monstrare recentibus, abdita rerum. Tamè ego & Socraticas, & Platonicas, & enticas fortè dixerim, quamuis repugnet Vallensis noster. Quid ni tam liberè cum necesse sit, quàm Cicero nulla necessitate appietatem, & lentulitatem, & Pollio Patauinitatem quandam dixit sonare Liuium?
11 Hęcque † facultas aliquanto liberius permittenda est interpretibus, quibus, modo planius dicât, pro subiecta materia licere debet, ubi destituantur politionibus ac positis, uel ea subobscuriora sint etiam innouatis, ac propria auctoritate effictis nominibus vti.
12 Quę autem † a communi vsu loquendi innouantur, ea sunt quæ communi vsu hominum consensu introducuntur, qui consensus si decem annorum usu fuerit prescriptus, tantę est efficacię, ac roboris ut inquit Bart. in l. Labeo de supell. legat. ac præfe-
13 ratur † etiam cuique pṕprię uerborum significationi, prout communi consensu scribunt interpretes in rubr. de oper. no. nuntiatio. & plenius dicemus infra lib. 4. huius operis, ubi affatim pertractabimus de ui significationis uerborum, quę descendit ex communi usu loquendi, siue is usus peritorū sit, siue imperitorum, siue etiam mediocrium, debitè tamen referendo, prout ibi latius differemus.

SVMMARIVM.

1 *Quatuor in verbis consideranda esse secundum Cepol. naturam aptitudinem, consuetudinem, & actum naturæ seu figuram dictionis.*
2 *Multo plura in verbis consideranda esse quàm faciat Cepola.*
3 *Naturalem propriamque vocis significationem, vinci a consuetudinaria, consuetudinariam, a subiecta materia, cui si coniuncta fuerit figurata vis dictionis, cæteras superari, sed omnibus conuenientibus naturalem præ cæteris attendi.*

Quæ in verbis consideranda sint.

CAP. VII.

IN verbis autem sic uti in sua genera diductis, inquit Barto. Cepol. in d. rubr. huius tit. sub num. 15. Quatuor esse consi-
1 deranda. † Primum scilicet naturam, quando certa & pręcisa vocabuli significatio est, ut in l. quicquid adstringendę, de uerborum obligationibus. Secundo loco aptitudinem, quando uerbum, uel nomen est equiuocum, ut aptior ei de qua agitur summatur interpretatio. l. quoties in stipulationibus cum ibi notat, de uerborum oblig. Tertio consuetudinem. l. Labeo vbi Bar. de supell. legat. Postremò actum naturę, seu figuram dictionis iuxta tradita per glos. in l. ij. §. jan uersi. speciem
2 in fin. si certum petatur. Vos dicite, † quòd quamuis quatuor hæc supra relata, multę magnę q̃ sint

consi-

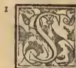
considerationis interpretatione uerborum, nihilominus multo plura in uerbis excipiendis perpēdenda esse, ut docet luculēter atq; egregiè Ludo.Roma in.l.si vero.§.de viro solut.matrimo. per discursum vniuersæ illius repetitionis; & multa nos quoque considerabimus. ℐ.lib. secundo ad fi. dum recensebimus casus in quibus receditur a propria verborum significatione, & rursus lib.3. dum enumerabimus casus in quibus impropria significatio primas tenet. Præterea q; lib.5. cum referemus ea instumēta, quibus in facienda verborum interpretatione vtimur, & demum lib. vlt. huius operis, dum agemus de causis quibus progredimur in restrictiua interpretatione introducenda. Erit tamen hoc vnū
3 animaduertendum † circa quatuor illas circumstātias a Cæpol. Veron. annumeratas, eo quia ita se habent, vt vna alteram superet, certa enim ac præcisa propriaq; vocis significatio vincitur a consuetudine, seu communi usu loquendi qui sit in contrarium, d.l.Labeo vbi Bar. de supellect.lega.l.librorū §.quod tamē Cass. de leg.3.vbi glos. & doctr.scrib. in rubri.de oper.no.nuntiatio. Naturalem verò & consuetudinem verborum significationem vincit subiecta materia.l. si vno locat.l. insulam de præscript.verb.& plenius dicemus in lib.3. cui si coniūcta fuerit figurata significandi vis ipsius dictionis, ab eo figurato significandi modo, cætera superantur.l.ij.in prin.iuncta ibi glos.in ver. speciem si cert. pet.cum supra relata declaratione Cæpol. quod si cum propria ac naturali significatione reliquæ cōueniunt, sola naturalis attenditur cœteris reiectis, arg l.qui habent de tutel.cū ibi not. a Bar.sed quia ha de re latius agemus lib.2. & 3. quibus in locis commodius discutitur hæc tractatio, ideò satis superq; erit hactenus admonuisse.

SVMMARIVM.

1 *Natura & intellectus verborum in quibus consistat.*
2 *Ibique ex Cæpol. quinque enumerari rationem sermonis, causam & mentem verborum, vt semper intelligantur secundum strictiorem significationem, vt nunquam exorbitet à natura actus sed illi adaptentur & vt quæ pluribus accommodari possunt temporibus omnibus adaptentur, secundum naturam temporis.*
3 *Cæpolam confundere terminos naturæ & intellectus uerborum, cum instrumentis, quorū ope peruenimus ad intellectum, & cognitionem naturæ verborum.*
4 *Cæpolam parum sui memorem alibi verborum naturam & intellectum appellasse ipsam verborum significationis.*
5 *Intellectus cap. intelligentia de verb. significatio.*
6 *Intelligentiæ verbum commune esse tam ad verborum significationem, quàm ad verborū interpretationem.*
7 *Intelligentiā dici quoque cognitionem quæ in præceptoris memoria consistit.*
8 *Intellectum & naturam verborum differre ab ijs instrumentis per quæ ad ipsum intellectum ac naturam peruenimus.*
9 *Producens & productum inter se differre, vel id quod producitur ab eo per quod producitur.*
10 *Cæpolam alibi melius collocasse ea in quibus voluit consistere naturam verborum inter instrumenta verborum significationis.*

In quo consistat natura & Intellectus verborum.

CAP. VIII.

1
Ed quia non ab re posset dubitari in quo consistat natura ac intellectus verborum † non importuunm erit ha de re aliqua preferri. Cæpol. in d.rubr. de verborum significat. sub nume. 16. cum 2. sequen. in 5. quæst. 2. principalis dubitationis, dicit, in quinque consistere hanc naturam (vt ipse vocat) ac intellectum istum verborum in ratione sermonis quia verba debent appropriata esse menti, significatione vel usu, d.l. Labeo ad suppell. legat.l. librorum.§. quod tamen Cassius de leg.3.&.l.vt Alphenus hoc ti. Bal. in rub. si cer. petat. Rursus in causa uerborum & mente quia causa uerborum & mens sunt respicienda.l.scire oportet.§. si aliud in fin. ut semper intelligantur secūdum strictiorem significationem.l.ij. ubi Bal. not. C.ad leg. iuli. de adult.l. quicquid adstringendæ de uerbo. obligat. præterea, ut nunquàm, exorbitent a natura contractus ubi fieri posit, sed ad aliūs naturam semper adaptentur, ut per Bal. in l.sed & si quis.§.quæsitum col. penul. uer. iuxta prædicta tamen. per tex. nota. in l. damni infecti uer. & quod in stipulatione de damn. infect. in.l. si stipulatus.§. rerum de usur. in.l. in lege locationis cum ibi not a. locat. & in l. & puto.§. fam. ercis. Postremo in eo ut uerbum quod adaptari potest pluribus temporibus, adaptetur cuilibet, secundum materiam temporis, ut not. Ang. in .l. precibus de impub. & al. substituti.
2 Verum ego † animaduertendum esse arbitror, quia Veron. in hac sua theorica, videtur confunde re terminos intellectus ac naturæ uerborum, quos habet pro synonimis cum terminis instrumentorum, quorum medio atque ope peruenimus ad intellectum ac cognitionem naturæ verborum; Nā intelligentia uel intellectus, seu natura uerborum, ut ipse uocat, nihil est aliud quàm ipsa uerborum significatio atque expresio meditationis, seu conceptionis, quam in mente habuit Auctor, qui disposuit, uel qui locutus est, seu interpretatio,
3 ut parum sui memor † dixit & idē Cæpol. in rubr. de uerbor. significat. in quin. princip. quæst. sub num. 114. & seq. dū inquit, sed ego credo quòd intelligentia uerborum sit nihil aliud, quàm uerborum & rerum significatio ac interpretatio, ut pro-
4 batur in cap. intelligentia de uerb. significat. † Nā ibi apparet quòd intelligentia est significatio uerborum quia illud capit. est in tit. de uerbo. significat. unde debet ei tit. congruere.§. quibus in prima cōsistit. C.& l. Imperatores de in diem addict.

item

item est interpretatio, quia intelligentia etiam sumitur ex causis dictorum, vt dicit tex. in d. cap. intelligentia, ergo est in hoc interpretatio & nō significatio vt patet ex ijs quę s. dixi in 3. q. & sic ver-
5 bum intelligentia † est verbum cōmune ad significationem & interpretationem; & stat passiuè & non actiuè, qualiter ipsa verba intelligantur; sed significatio respecta verborum stat actiuè, vt dicit glos. hic & s. dixi in 6. quæst. item intelli-
6 gentia † alio modo dicitur cognitio, quæ in præceptoris memoria consistit, quæ etiam appellatur prudentia, vt not. Bar. in tract. suo de teste ver. prudentia & isto modo non capitur hic nec in d. cap. intelligentia, eandemq; sententiam confirmat sub num. 116. dum querit quid sit intellectus, & se remittit ad ea quæ proximè dixerat de intelligentia
7 verborum, & sic apparet † intelligentiam seu naturam vt vocat vel intellectum verborum nōn consistere in illis instrumentis, quæ supra retulit Cæpol. sed per ea instrumenta excipi atque in lucem in apertumq; perduci, vt igitur id quod perducitur &
8 id per quod producitur sint † inter se diuersa quàmuis tendant ad eundem finem, non tamen productum poterit dici in altero consistere, vt nec in spōsalibus consistere matrimoniū videmus, quamuis per sponsalia perueniamus ad matrimonium. l. j. 2. & seq. de spons. & propterea melius idem Veron.
9 sub num. 148. bonam † partem eorum in quibus hic voluit consistere. Naturam & intellectum verborum enumerat inter instrumēta quibus facimus interpretationes verborum, quorum instrumētorum numeris & illa addi possunt, quæ nos infra latius prosequemur lib. 5. in discursu instrumentorum quibus vtimur in facienda tam progressiua, quàm arctatiua interpretatione.

S V M M A R I V M.

1 *Qui sint verborum effectus? & ex Cæpol. duodecim referri quorum primus est quòd per verba quisq; cogitationes suas in alterius notitiam proferre.*
2 *Secundus est quia mysterium verborum ponit mysterium intellectus.*
3 *Tertius quia ex verbis in sententia appositis declaratur mens iudicis.*
4 *Quartus quia ordo verborum denotat ordinem intellectus.*
5 *Quintus quia verba deseruiunt intentioni.*
6 *Sextus quia vbi locum habent verba legis, locum habet & dispositio; & è contra ibi.*
7 *Septimus quia verba generaliter prolata non extenduntur ad incogitata.*
8 *Octauus est quia verba trahuntur ad limitationes iuris communis.*
9 *Nonus est effectus quia per verba de quibus in cap. Marthæ de celebrat. missarum conficitur sanctissimum sacramentum altaris sed eius disputationem relinquendam esse Theologis.*
10 *Decimus est relinquendus eiusdem quoq; professionis hominibus, quia tractat de transubstantatione.*
11 *Vndecimus est quia verba debēt semper aliquid operari.*
12 *Duodecimus est, an per verba orationis Dominicæ, vel symboli vel sacrarum scripturarum vel etiam præcantatoria licitum sit recuperare sanitatem, qui effectus licet videatur extra institutum sermonem, tamen propter eius frequentiam diligenter pertractatur.*
13 *Circa quot verborū effectus versetur præsens institutio.*
14 *Auctorem publicæ vtilitatis gratia nullos subterfugere labores.*
15 *Verba semper debere aliquid operari pulchrę ac latè etiam argumento a contrario sensu ad correctionem iuris communis.*
16 *Syllabas quoque verborum debere operari.*
17 *Verba ad improprium, & extraneum intellectum trahenda esse vt aliquid operentur.*
18 *Sententia quæ non potest secundum proprium verborum sensum sustineri, sustinetur ex improprio.*
19 *Verba non debere esse illusoriè ac frustatoriè posita.*
20 *Singula verba legis ac priuilegij non debere esse sine operatione.*
21 *Verba debere operari non solum de iure sed etiam de facto.*
22 *Verba debere vim suam habere in testamentis, vltimis voluntatibus, in stipulationibus, in priuilegijs, in supplici libello, in omni dispositione contrahentium inter viuos, veluti in transactionibus, conuentionibus, conductionibus, emptionibus, venditionibus, depositis, renuntiationibus, contractibusq; cæteris, nominatis, ac innominatis, in iuramentis, in sententijs, alijsque eiusmodi generis actibus.*

Qui sint uerborum effectus duodecimq; ab Antiquioribus consideratos referri illumq; præ cæteris examinari, quo recipitur uerba ita semper intelligenda esse ut aliquid operentur.

CAP. IX.

1
Vnc opere pretium † erit videre qui sint verborum effectus, ad quos, omnis ferè ista generalis de uerbis institutio refertur. Qua in quęstione reperio Cæpol. Veron. in d. rubr. de verb. signi- ficat. strenuè admodum ac valenter elaborasse; Duodecimq; præ cęteris effectus fuisse prosequutum, quos succinctè referam, vt quibus in locis eorum a nobis sermo habitus, vel habēdus sit intelligatis, & quos nobis tractandos cæteris omissis desumere voluerimus percipiatis, quosque addendos esse censuerimus commodius pernoscatis. Hi autem ferè sunt; Primus quòd per verba quisq; cogitationes suas in alterius notitiam proferre cap. is autem 22. q. 2. in princ. l. Labeo §. quod Tubero de supel. legat. quæ de re s. disseruimus in eo capite in quo disputatū est, quam ob rem
2 uerba inuenta fuerint. Secundus quòd † misterium verborum ponit misterium intellectus, vt not. Bal. in l. generalis de adoptio. qui effectus in eundem finem cum superiore desinit, & multis in locis hu-
ius

lus operis attingitur, prout eius cum multis com-
3 munis natura patitur, tertius † a prædictis non mul tum recedit, nisi quatenus magis ad indiuiduũ descendit, & vult ex verbis in sententia appositis, declarari mentem per l.si prætor. §. Marcellus de iu-
4 di. quartus quia † ordo verborum denotat ordinẽ intellectus.l.quoties in prin. de vsufru. glos.in cap. quorundã de elect.in 6.glos.in c.fin. de appellatio.
5 quintus quia verba deseruiunt † intentioni, cap. secundo requiris de appellat.& 1.q.1.c. Marchion & Basilides, qua de re. j. plenius pertractabimus dũ de fine verborum significationis verba faciemus
6 sextus est † quia vbi locum habent verba legis, ibi semper locum habet, & ipsius legis dispositio.l.ita autem in prin. de administrat. tut.l.iij.§. toties de damn. infect.& l. constitutionibus ad municip.& de incol.cum socijs, sicut è contra vbi verba legis non conueniunt nec legis dispositio adaptatur d.§. toties vbi Bart.Ang. & Castr.l.hos accusare.§.omnibus de accusat.l.si vtero.§.de viro solut. mat. cuius effectus sedem oportuniore loco ponemus infra lib. vlt. huius operis vbi agemus de restrictiua verborum interpretatione; tametsi non semel contingat in discursu aliorum librorum huius effectus
7 mentionem fieri. Septimus est, † quia verba generaliter prolata extenduntur ad ea quæ verisimile est cogitata fuisse, non autem ad incogitata.l.omnia.§.cum ita vbi not. Alberic.de leg.1.l.cũ aquiliana.l.qui cum sororibus de transact.l. tres fratres de pact. sed hic quoq; effectus, ad eam partem, quæ attinet ad restrictiuam verborum interpretationẽ, pertinet. propterea de illo pariter postremo illo li-
8 bro agemus. Octauus est † quia verba trahũtur ad limitationem iuris communis, & non è conuerso. Ang.in consi.9. sed de hoc effectu plura nos dicemus.j.lib.5.6.& 7. in materia extensiuæ interpretationis, dum sermo erit de dispositione correctoria, limitatoria ac pœnali. interpretanda, ideóq; hic latius circa illum non erit uersandum. Nonus est
9 † effectus quia per verba illa quæ habentur in cap. Marth. de celebr. Missa. conficitur in Sacramento altaris corpus & sanguis gloriosissimi Dñi N. Iesu Christi Ser. O. M. d.cap. cum Marthæ, & de consecrat.distinct.2.cap. quid sit sanguis.glos.in clem. 1.de reliq. & vene.sanct. quæ admirabilem effectũ ponit istorum verborum quod facit & not. Andr. in d.cap. cum Marthæ.§. quæsiuisti. Sed hæc relinquenda sunt sacrosanctis Thæologis, quorum munus est, hæc alta atq; diuina Misteria pertractare, quæ præsentis non sunt speculationis, ne videamus
10 sacra prophanis commiscere. Decimus est † eiusdem professionis hominibus relinquendus, qui tractat de transubstantione panis & vini oblati in sacramento altaris, in corpus Domini Nostri Sanctissimi Iesu Christi sacramentaliter. peculiares enim postulant ista sibi institutiones nõ promiscuũ effectuũ humanorum verborum tractationem. in Duodecimum vsq; numerum duo alij supersunt effectus in quibus aliquantisper immorandũ erit, quòd maximè attineant ad hanc scenam; Quorum
11 alter est † quòd verba semper debent aliquid ope-
12 rari, Alter est per verba † orationis Dominicæ, vel symboli, vel alia similia verba sacra, super malè valente prolata, vel delata, posse illum sanari? Quinimò etiã per verba præcãtatoria hunc effectum cõtingere, & an licitẽ id fiat? Qui postremus effectus, eorum qui hic referuntur per Veron. tametsi longe recedat ab istituto nostro, quod tantũ versatur circa effectus verborum prolatorum in legibus, statutis, rescriptis, sententijs, libellis, testamentis, codicillis, vltimis voluntatibus, contractibus, indicijs, alijsq; id generis humanis actionibus, nihilominus quia frequentissima est in foro, præsertim ecclesiastico disputatio istius effectus, circa licitum ac illicitum ob pœnas infligendas vel remittendas, ideo in illius tractatione haud
13 quaquàm calamo parcere volui, ne data † occasione aliquos vnquam subterfugisse labores dici possim, quibus publicè prodesse valeam. Reuertar itaque ad vndecimum illum effectum qui habet.
14 Verba semper aliquid operari debere † probatur hæc pronuntiatio per tex. in .l. si quando de leg.j. vbi Bar. Alberi.de Rosat. ac alij Doct. sic notant in l.j.vbi glos.& Bar.in fin. ad municip.& de incol. in.l.Diuus in principio de vsu & habit.l. si stipulatus in prin. vbi Alberi. de vsur.glos.in l. locationis locat.l.qui sic vbi Alberic.de vsur.auct.ex testamento vbi Fulg.& Roma.ac Recent.iunct.a l.j. C.de collatio.vbi vt verba aliquid operentur assumitur argumentum a contrario sensu, etiam ad correctionem iuris communis, Doct. in.l.iij.§.j.in ver.frustra de iureiur. & in l.sed si adijciatur pro soc. Archidiach.in cap.si romanorum distin.19.& in cap. sic enim 18.q.1.ac in cap. si propter tua, in vltima glos.in ver.generetur de rescript.lib.6.Bal.in Rub. C.de contr.empt.sub quæst.5. Io. Andr. & doct. in cap.ex ore de priuileg.& in cap.in his eo tit. Geminius in cap. si papa per illum tex. de priuileg.lib.6. & in d.cap. si Romanorum 19. distinct. est etiam tex.in cap.ad audientiam de decim.& in cap.pastoralis de donat.Abb.in consi.3 1. Alex.in consi.195. col.1.lib.6. Dec.consi.292.sub num.2.& 3.& cõs. 414.sub num.2.cons.502.sub num.6.& cons.627. ad fin.Corn.consi.127.sub num.6.lib.1.Dec.in cõs. 48.col.2.& cons.49.col.3.Castr.in consi.57. Primo Videndũ est de intellectu col.1.lib.1.Crau.in cons. 84.sub num.12. in cons.20. sub num.9. consil.92. sub num.5.in consi.118.sub num.19.& plenius in cons.175.sub num.240. in cons.105.sub num.7.& cons.294.col.5.ver. & vbi talia.Cur. Iun. cons.85. sub nu.40.Rol.a Vall. cons.1.sub nu.123. & cons. 61.sub num.18.lib 3. Osac.decis.141. sub nu.40. Bec.consi.24.sub num.29.& seq.consi.39.sub nu. 30.& cons.108.sub num.32.& alibi sæpe, Riminal. iun.in consil.52. sub nume. 70. Andr. Tiraq. de retract. conuent.§.1. glos. secunda sub num. 24.& sub num.45.
15 Hæc autem conclusio † sic constituta, extenditur primum, vt vsque adeo vera sit, vt non solum verba, sed neque etiam syllabæ verborum debeant esse sine virtute operandi, gl. est notab. in l.j. quod me.cau.Bal.in d.rub. C. de contr. emp. q.9.And. Tiraq.

Tiraq. Crauet. & alij in locis proximè citat Cæpol. in d. rub. huius tit. sub nu. 63. ver. in tantum.
16 Extenditur secundo loco,† ut procedat in tantũ, ut ad extraneum, & improprium quoque intellectum verba trahi debeant, ad hoc ut aliquid operẽtur. l. Titio. §. 1. & ibi Bal. de leg. 2. l. & puto. §. 1. ubi est tex. cum gl. sing. fam. ercisc. ut dicit Bal. in c. fin. de translat. episc. Ang. in §. 1. col. 8. de actio. & Cæpol.
17 loco iam relato, quæ quidem glo. vult† quòd si non posit sententia sustineri secundum propriam verborum significationem, debent ad improprium sensum uerba conuerti, aliàs enim si verba quę non possunt vno modo operari, alio non operẽtur, cen-
18 serẽtur † frustratoriè atque illusoriè fore apposita, quod esse non debet. l. fin. § non autem filio. C. de bon. quæ lib. l. cum in alijs in fi. C. de curat. furio. cap. commissa, § porrò de electio. lib. 6. & dicit Bal. in cons. 51. generali statuto in fi. li. 5. quòd singula uer
19 ba legis† & singula verba priuilegij, debent habere aliquid ponderis, & ad aliquem effectum trahi, & plura congerit Crau. in d. cons. 135. sub nu. 24. nos autem huius extensionis naturam plenius tractabimus in lib. 2. ad fi. & 3. eum disseremus de casibus in quibus à propria verborum significatione receditur.
20 Extenditur tertio loco,† ut debeant uerba operari quod possunt non solum de iure, sed etiam de facto, sic extendit Cępol. in d. rub. sub num. 61. post Bal. in addit. ad Specul. in tit. de emp. & uend. cuius auctoritatem mihi non licuit inuenire.
21 Extenditur quarto locum habere† non solum in verbis legis ut in l. iij. §. 1. ubi Bal. & Castr. de iureiur. & d. l. j. in fi. ad municip. & de incol. eum socijs, sed etiam in testamentis & vltimis uoluntatib. ut est tex. in d. l. si quando de le. j. ubi cõmuniter Doc. omnes notant, & in l. dious de vsu & habit. cum simil. in stipulationibus, vt est tex. in d. l. si stipulatus de usur. in l. qui sic. ubi Alberic. eo. tit. & idem Alb. in d. l. si quando in princ. In priuilegijs, ut in cap. ex ore de priuilegijs & in c. si papa de priuileg. lib. 6. in supplici libello, quia alias frustra precibus implora tur, quod iure communi cõceditur l. j. C. de thesau. lib. 10. & ibi gl. in uer. lege, adducit iura concor. iuribus ad di potest. l. Imperatores de priuileg. credit. in omni dispositione contrahentium inter viuos, d. l. si stipulatus de usur. uot. Angel. in d. l. si quando in priuc. de leg. j. ueluti in transactionibus, conuentionibus, donationibus, mutuis, pignoribus, locationibus, conductionibus, emptionibus, uenditionibus, depositis, renuntiationibus, contractibus innominatis, & reliquis eius generis, de quib. loquũtur iura & auctoritates supra relatæ, in iuramentis, ut in l. sed etsi possessori. §. item si iurauero, in libellis, ut tradit Ias. in d. §. item si iurauero, & in l. quoties, secunda de verb. oblig. glos. & doct. in l. si quis intentione ambigua de iudi. in sententijs, vt in d. l. & magis puto. §. j. iuncta ibi gl. in ver. communicatæ fam. ercis. & ut plenius in lib. 3. dicimus in tertio casu, quo dicemus recipi impropriam uerborum significationem gratia nullitatis actus euitandæ, & in summa in quocunque alio dispositionis genere locum sibi uendicat hæc conclusio. ut ex iuribus & auctoritatibus supra recitatis perspicere est.

SVMMARIVM.

1 *Expressio eorum quæ tacitè insunt vbi fit, verba non operantur.*
2 *Frustratorium esse prouidere vbi non expedit.*
3 *Expressionem eius quod non ex necessitate inest sed ex voluntate operari.*
4 *Expressionem eius quod tacitè inest, alio modo factam quam inerat efficacem esse.*
5 *Expressionem eius quod tacitè inest in fauorem eius cuius gratia inerat factam, plurimum operari.*
6 *Expressionem eius quod tacitè insit operari quantum ad hoc vt non dicatur amplius tacita.*
7 *Intellectus l. talis scriptura, de leg. 1.*
8 *Vnum & idem non posse verum esse & simulatum.*
9 *Expressionis eius quod tacitè inest in materia varias fuisse traditas theoricas ab interpretibus.*
10 *Bal. doctrinam in materia expressionis eius quod tacitè inest, vt cæteris breuiorem, sic omnibus imperfectiorem esse.*
11 *Ioannes Bolognetus laudatur & remissiue refertur eius theorica in materia eius quod tacitè inest.*
12 *Expressionem eius quod tacitè inest quantum ad inducendam voluntatem exprimentis in eo quod tacite inerat operari.*
13 *Lex Falcidia potest impediri in certis rebus & fieri vt detrahatur in alijs.*
14 *Statutum loquens de actibus voluntarijs comprehendit quoque casum qui factus est voluntarius per expressionem eius quod tacitè inest.*

An verba operentur, & quomodo, & quando fit earum expresio, quæ tacitè insunt.

CAP. X.

Pinantur modo interpretes reprimendam esse memoratam cõclusionem ut locum habeat quando fieret expresio eorum
1 quæ tacitè insunt, quia tunc talis expresio nihil † operatur. l. iij. vbi Bar. & omnes notant de legat. 1. l. non rectè. C. de fideiusso. l. si arrogator de adoptio. l. vnum ex familia, §. 1. de leg. 2. l. quæsitũ, §. fin. de distract. pign. l. iam dubitari, & l. Cornelius
2 de hær. instit. Ratio autem esse potest,† quia frustratorium est prouidere vbi non expedit l. si plures de testam. tut. Sed hæc limitatio secundum Ripam in d. l. iij. sub num. 36. cum quinque sequen. non habet locum in quatuor casibus, quorum primus est
3 † quando exprimitur illud quod non ex necessitate sed ex voluntate inest. l. talis scriptura de legat. 1. l. precibus de impub. & al. substit. quas ita intelligit Bar. in d. l. iij. in l. centurio, columna 2. de vulg. & pupil. & in l. re coniuncti, columna 3. de legat. 3.

&

& Cæpol.in d.rubr.sub num.81.uer.item illa regu
la quod Ripa ibidem intelligit in uers. ego aliter, si
expresio eius quod tacitè inest coadiuuetur ex alia
speciali dispositione exprimentis, & ita loquatur
tex.in d.l.talis scriptura, secus si res permanet in ter
minis solius expressionis, quia tunc expressio per se
sola nihil operatur; & ita procedat tex.in d.l.nō re-
4 ctè, C. de fideiuss. Secundus est, † quando res ex-
primitur alio modo q̃ per eum qui inest tacitè ac di
spositiuè.l.Titia ad leg.Falc.& l.1.§.si penden.appel.
mors interue.quæ iura ita intelligit Bart. in d.l.iij.
& ibi Rip.sub num.38. & potest exemplum poni,
vt facit Cæpol.in d.rub.sub nu.79.vt si fieret expres
sio ad finem, vt actus qui esset purus efficeretur cō
ditionalis tūc enim illa expressio aliquid operetur
& ita procedit gl. in c.2. de elect.lib.6. & in c.1. de
despons.impub.eo.lib. vt intelligit Gemi. in d.c.si
papa, de priuil.lib.6. & in c.ei cui de præbend.lib.6.
per tex.in l.iij.de lib.& posth. iuncta l.filium. §.sed
cum ex hæreditate de bo. poss. contra tab. pulchrū
quoque exemplum ponit Io. Sadolet. in d.l.iij. sub
nu.46.per l.proculus iūct.ibi expositione 1.gl. quā
dicit communiter esse approbatam Bar. & Doc.in
d.l.iij.& in d.l.j.§.si penden. appellat. mors inter.
5 Tertius casus est, † quando expressio fieret non in
præiudicium eius in cuius fauorem ex iuris dispo-
sitione tacitè inerat, sed in eiusdem commodum, fa
uorem, atque vtilitatem, ita intelligit Bar.tex.in d.
l. Titia ad l. Falcid. & in l. si arrogator de adoptio.
6 quem seq.alij scrib. ibi. Quartus est † quantum ad
hoc vt expressum non dicatur amplius tacitum, &
quantum ad illum effectum vt faciat cessare tacitū
iux.l.cum ex filio de vulg.& pup.& in istis terminis
7 ait loqui tex.† in d.l.talis scriptura de leg.1.Nā dies
præsens expressa nō amplius dicitur tacita, & ideo
clausula dilatoria legatorum, quibus dies non fuit
apposita, non porrigitur ad legata quę præsenti die
deberi iussa sunt, quia ob illam expressionem dici-
tur illis dies fuisse apposita, nec obstat q̃ dies taci-
tè subintelligatur quia cum expressa fuerit non po
test dici amplius tacita, & hunc dicit esse verum ac
proprium intellectum præd.ctę legis, quem confir
8 mat Aret.illo arg. quòd sicut vnum, & idem † nō po
test esse verum ac simulatum. l.filio quem pater de
lib.& posthu. ita non potest esse tacitum ac expres-
sum, cum duo repugnantia non possint vna sta-
re.l.vbi repugnantia de reg. iur. sicq; limitatio ista
cum prę relatis restrictionibus videtur passim rece
pta esse per Doct. in d.l.iij.de leg.1.alium casum ad
dit Guliel. Posun. in d.l.iij.sub num.3. aliter videtur
9 † distinguere Benedic.Capr. in suo tract.regul.Re-
gu.49. aliquanto latius videtur in hoc differere
Par.englember.in l.expressa de reg. iur. ubi quinq;
10 enumerat casus, sed † breuissime omnium Bal.visus
fuit hanc cōem materiā, ad duo capita reducere, in
c.cum ordinem col.6.de rescrip.volens & si loqua-
mur de expressione relatiua illa nihil operetur, vt
in d.l.iij.de leg.1. sed si loquamur in expressione di
spositiua, potius illa sit ad operationem.sed hæc do-
ctrina vt cæteris est breuior, sic etiam omnib. etiā
est imperfectior vt dicit Ias. in d.l.iij. sub nu.50. &
facilè cognoscitur ex assertionib. Bar. ibidem ea in
materia traditis, & ex his quæ proximè retulimus.
Rursus ex his, quæ plenissimè atque accuratissimè
11 omnium † attigit in d.l.iij. Io.Bologne. dum in hu-
manis ageret, postremaq; illius in senecta, collega
mihi peruenerandus atque obseruan. pro uberiore
huius materiæ resolutione consideremus quatuor
casus vt ibi per eum & num.183.usque ad nu.194.
ex cuius amplissimè dictis, quæ tamen ipse postea
sub nu.193.reducit ad tres limitationes mihi libet
12 excipere quintum † notandum casum quem adij-
ciam quatuor illis supra ex Ripa relatis; is autē est,
vt non sit locus supradictæ limitationi, quantum
ad inducendam voluntatem ipsius exprimentis, in
eo quòd tacitè inerat dispositioni, vel contra volū-
tatem exprimentis, ex dispositione legis, nam facta
expressione id omne quod fuerit necessarium effi-
citur voluntarium, assumitque omnia priuilegia,
quibus pollent dispositiones, quæ ex mera ac libe-
ra proficiscitur uoluntate præ illis quæ sunt contra
13 uoluntatem. idcirco † lex falcidia potest impediri
in certis rebus, & fieri ut detrahatur de alijs pro-
pter voluntatem, quod non operaretur si duraret
contra voluntatem, ut l.Titia in fin. ad leg. Falcid.
& nullos alios similes effectus poterit inducere,
dummodo non inducat diminutionem, unde eius
expressio non potest facere, ut diminuat Falcidiam
de iure antiquo, l.quod de bonis, §.1.& §.fin. in fi.
ad leg. Falcid. quamuis aliud sit de iure nouissimo
Authenticorum. §. si uero expressim in authent.
de hær.& falcid. Bar. & alij in l.in quartam ad leg.
Falcid. sed quidem ut magis de re una detrahatur
14 quàm de altera. Præterea † istiusmodi expressio,
ut statutum loquens de actibus uoluntarijs com-
prehendat quoque hunc casum, qui per expressio-
nem factus est uoluntarius, sic limitat & iudicio
meo ualdè appositè atque utiliter Bologne. in d. l.
iij. sub num.189. uers. tertio limitatur.

SVMMARIVM.

1 *Verba non operari quando subiecta materia impedimento est quominus operentur.*
2 *Statutum vt de quolibet contractu vectigal soluatur non habet locum in contractu de re inæstimabili, vel quæ non ascendat ad valorem libræ.*
3 *Dispositionis verba vbi locum non habeant neque dispositionem ipsam locum habere.*
4 *Declaratur l.si procurator, §.si quis à procuratore, rem rat.habe.*
5 *Falcidiam deduci ab æstimatione.*
6 *Statutum quòd de qualibet lite debeat ærario communis refundi tricesima, habet locum in æstimatione fundi in litem deducti, qui ex sui natura non potest pati tricesimam.*
7 *Falcidiam ex legato libertatis non deduci.*
8 *Intellectus ad §.fi. in tit.de sportulis in nouis constit.*
9 *Salarium de legatis constitutum in §.fin. in nouis constit. non deberi in causa status delegata.*
10 *Salarium in causa rei inæstimabilis deberi quando aliquid habet annexum inæstimabile.*

Quid

Quid iuris quando subiecta materia refragatur verborum operationi.

CAP. XI.

1 Coarctandus secundo loco venit principaliter supra relatus effectus† vt nō progrediatur, quando subiecta materia impedimento esset, quominus possent aliquo modo operari, veluti quia non posset verbis accommodari; exempli gratia vt dicit Bar. in l. iiij. §. toties de damn. infect. quem legit sub §. prætor ait, ad fin.
2 sub num. 26. si statuto caueretur, † vt de quolibet contractu de, quo fieret instrumētum, soluerentur pro vectigali denarij sex pro singula quaque libra, & fiat contractus de re inæstimabili, veluti super libertate, aut super causa status tunc nihil soluetur. Idemque est si rei æstimatio non ascenderet ad libram, vt idem Bart. affirmat per illum tex. in l. ita autem, in princ. de administ. tutor. cum quo sentit Cæpol. in d. rub. de verbor. significat. sub nu. 71. & Ang. Imol. ac Paul. Castr. in d. §. toties. & innituntur illi rationi, quia vbi dispositionis verba
3 † non conueniunt ibi nec dispositio ipsa locum habet d. l. iiij. §. toties, de dam. infect. l. hos accusare §. omnibus, de accus. Ludo. tamen Rom. in d. §. prætor ait, sub nu. 24. in contrarium adducit text. in l. pro-
4 curator. §. si quis a procuratore † rem rat. habe. vbi si dubitatur de mandato debet caueri de rato, vt si non haberet dominus ratum, soluat procurator interesse; & si talis sit super causa libertatis, vel alia causa status inæstimabili, debet æstimari quanti interfuerit eius qui in iudicium vocatur non fuisse vexatum illo iudicio vnà cum impendijs litis, & tanti debebit cautio præstari, ideo inquit ille idem fatendum erit in casu nostro. Addit insuper, quòd fal-
5 cidia † quæ debet de legatis detrahi deducitur ab æstimatione l. in l. falcidia, & l. si is cui, ad leg. falcidiam, & quod scribit Bald. in auth. generaliter. C.
6 de epis. & cleric. † vbi de fundo ex quo non potest repugnante eius natura deduci tricesima, facta æstimatione deducitur si vigore statuti de qualibet lite contestata debeat ærario communis refundi tri-
7 cesima. Non est tamen † recedendum ab opinione Bart. vt inquit Alex. in d. § ait prætor, sub nu. 25. ver. sed verior duplici modo respondens ad text. d. l. procurator §. si quis a procuratore. rem rat. videlicet tex. illum in contrarium facere, quia supponit nullam potuisse committi stipulationem, nisi præcisè fuisset expressa quantitas illa tempore contractus, quia causa status non habet præfinitam certam quantitatem, idemq; dicendum erit in casu nostro; præterea inquit illum text. procedere in taxatione pœnæ, non autem in æstimatione interesse, vt scribit Bart. in l. fin. de prætor. stipulationi. Ad reliquas auctoritates quamuis non respondeat Alex. potest vno verbo dici, illas procedere in casibus rerum sui natura æstimabilium, quales sunt fundi domus, & reliqua huius generis, secus in ijs quæ sui natura non sunt æstimabiles, qualis est libertas, &
8 ideo † ex legato libertatis vel serui, vt manumittetur, non deducitur falcidia. l. si seruus a. ll. sequen. & l. sed si non seruus ad leg. falci. sed tanquàm æs alienum tale legatum deducitur. d. l. sed si non
9 seruus. Hinc potest valde notanter † in vsu forensi inferri ad declarationem nouarum constitutionum, in tit. de sportulis. §. fin. quo cauetur; vt iudices delegati, ad quos aliàs de legatarum causarum cognitio non spectaret, possint accipere salarium sententiarum a partibus ad rationem vnius pro singulo centenario a qualibet partium, ita tamen, vt quantacunq; fuerit causæ æstimatio, summa ducentorum aureorum excedi non possit, computatis semper pecunijs pro scripturis; & pro motiuis datis, nam si causa aliqua status delegata fuisset iuxta exempla tradita per Doct. in §. præiudiciales, instit. de act. præsertimque per Fabr. Ang. & Ias. ibi, non
10 posset delegatus † ad formam dicti §. vltimi salarium accipere iuxta illam Bart. sententiam communiter receptam; quæ tamen est intelligenda, procedere, vbi causa illa status vel inæstimabilis nihil haberet annexum vnde posset salarij præstandi æstima-
11 tio fieri, secus vbi aliquid superest † quia tunc iuxta illius rei æstimabilis æstimationem, fieret salarij suppotatio, argō eius qd̄ de falcidia quæ de libertatis legato detrahi non pōt, vt dictū est, deciditur in l. Iulianus, in l. planè, & in l. sed si seruus, ad l. falcid.

SVMMARIVM.

1 *Expreßio in ijs quæ dependent ex voluntate disponentis & fiunt ex abundanti nihil operatur.*
2 *Ea quæ causa dubitationis tollendæ in contractibus inseruntur, ius commune non lædere.*
3 *Legata & heredum institutiones quomodocunque fiant seruantur, & expreßio in ijs facta de eo quòd a voluntate disponentis pendet nihil operatur.*
4 *Mutuum semper debet restitui in eadem bonitate & qualitate etiam si non exprimatur, & ideo eius rei expreßio facta nihil operatur.*
5 *Naturalia contractuum semper insunt, & eorum expreßio nullius est effectus.*
6 *Ea quę dubitationis tollendæ gratia proferuntur, quamuis non disponant, declarant tamen.*

Quis sit effectus verborum quando aliquid exprimitur ex abundante, vel se habent verba vt genus & species.

CAP. XII.

1 Restringendus quoque tertio loco est iste effectus, † vt non vendicet sibi locum, quando aliquid exprimitur in ijs quæ dependent a voluntate, & sic fit expreßio ex abundanti; tunc enim secundum Cæpol. in d. rubr. sub nu. 80. talis expreßio nihil operatur, quia
2 quæ † causa dubitationis tollendæ in contractibus inferuntur ius commune nō lædunt. l qui mutuam manda-

manda. & l. quæ dubitationis de reg. iur. exempli gratia quando lex non disponit quid seruandum sit mandat obseruari voluntatem disponentis iuxta l.j. §.si conuenerit, depos. & l.j. C. de iur. emphyt. Sed dispositio illo modo quo fit approbatur a lege veluti in legatis in quibus lex non adstringit testatorem legare purè, in diem, vel sub conditione, vel etiam in contractibus quibuscunque, si igitur lege-
3 tur † quomodocunque legatum cum sua qualitate erit secundum voluntatem disponentis, & operabitur vt debeat seruari; idem erit in institutione hæredis. §.pen. instit. de hæred. instit. & §. omnis instit. de verbor. obligat. & in multis exemplis in tit. de inut. stipulat. in istiusmodi igitur casibus si quis exprimat quod a voluntate sua dependet, verbi causa, quia dicat lego purè Titio centum, nam illu verbum purè nihil operatur; quia eodem modo debetur, quo deberetur, si non esset facta expresio il-
4 lius vocis purè. Idem potest dici, vt inquit † Bolog. in d.l.3. sub nu. 192. de leg. 1. de mutuo facto, nam sicut per legem tenetur restituere in eadem qualitate, & bonitate eodem modo ex præsumpta voluntate tenetur restituere, in eadem bonitate, & qualitate, per l. cum de indebito de probatio. iuncta l.
5 cum quid si cert. petat. idem est † in cæteris naturalibus contractuum, quæ videntur inesse ex tacita voluntate, propter quam tacitam voluntatem lex mandat ita seruari, ita quòd æquè principaliter videntur inesse ex voluntate disponentis; etsi exprimatur eo modo quo ex voluntate insunt nihil operatur expresio quia videtur facta gratia dubitationis tollendæ, vt dicebat Bar. in d.l.iij. & ibi post illum Bologn. sub d. num. 192.
6 Sed tamen † est animaduertendum, quia licet sit verum quòd ea quæ dubitationis tollendæ gratia exprimuntur nihil operantur, hoc tamē est verum quantum ad inducendam nouam dispositionem, vltra id, qđ sine dicta expresione, per ipsam dispositionem fuisset inductum; secus est quantum ad vim ipsam declaratiuam. l.ij. §.si quid in tanta C. de vet. iur. enucl. & l. hæredes palàm. §. sed & si notam de testam. & quantum ad alios effectus expresionis quos supra attigimus in prima limitatione ad
7 hunc effectum. Sed & putant † nostrates vt ociosus esse debeat effectus iam relatus quando verba se habent vt genus & species, quia tunc inquit Veron. sub nu. 78. in d. rub. de uerb. significat. verba generalia respectu generis nihil operari, vt dicit esse tex. in l. sed & si adijciatur, pro soc. vbi hoc notat Bart. nam lucrum est genus, & quæstus est species, & nihilominus ibi restringitur significatio lucri vt intel-
8 ligatur de lucro ex quæstu, & est ratio † secundum eum, quia vbi statim post genus apponitur species ipsi generi ponitur expositiuè seu declaratiuè, vt notat Bar. in l. quæsitum. §. si quis fundum in 2. colum. in fin. de fund. instruc. Vel quia ita communiter ea verba intelligi soleut, cum ita etiam communiter fieri soleat, vt dicit Bart. in d. l. sed & si adijciatur
9 pro soci. Sed aduertendum est † ad hanc limitationem, quia non est simpliciter vera, tum ex ijs quæ dicit Bar. in d. l. sed & si adijciatur, dum restringit illam legem ad duos casus, quando scilicet declaratiuè, seu expositiuè apposita est species ad genus, & quando ex communi hominum vsu ita exaudi-
10 tur. Tum etiam † ex dictis per eundem Bart. in d. l. quæsitum §. si quis fundum in 3. quæst. a num. 15. vsque in finem, vbi duos casus distinguendo perpendit quando scilicet ad vnum & idest referatur genus & species, & quando ad diuersos; & nihilominus in vno quoque eorum casuum plures enumerat casus in quibus generalis dispositio cum speciali concurrens, suos operatur effectus, vt inter
11 cæteros est casus in l. hoc legatum † §. fin. cum leg. seq. de leg. 3. in l. qui vinum §. cui dulcia de vin. ole. trit. leg. in l. cum ex filio. § filio, de vulg. & pup. in l. doli clausula in l. stipulationes commodissimum de verb. obl. & in l. sanctio legum de pœn. in quibus locis apparet verba generalia respectu generis etiā in eadem dispositione habere suas operationes, quamuis respectu specificatorum restringatur, vnde potius constituendam esse crederem conclusio-
12 nem † in contrarium, & restringendam, quando in oppositum adesset expressa, vel tacita, aut præsumpta disponentis voluntas, vt in casu d. l. sed & si adijciatur cum socijs. Qui autem istius materiæ tractationem maluent adire poterit Bart. in d. l. quæsitum. §. si quis fundum, qui diffusius cæteris hanc materiam omnem complectitur ac resoluit, & Ias. in d. l. doli clausula de verb. oblig.

SVMMARIVM.

1 *Verba non operantur quando eo modo quo fit expresio intellecta, contra ius vel iuris communis intellectum essent.*
2 *Nisi secundum ius commune operari non possent, quia contra ius commune operarentur.*
3 *Verba vt operentur fit locus argumento a contrario sen su etiam cum iuris communis correctione.*
4 *Verba non sortiri effectum quando ius commune disponit vt non operentur.*
5 *Intellectus ad cap. si duo cum glos. de procurator.*
6 *Verba semper recipere interpretationem a iure communi.*
7 *Lex vbi contrarium constituit eius quod quis exprimit dicimur versari in claris.*
8 *Facere quis non potest vt leges in testamento suo locum non habeant.*
9 *Verba non operantur quando idem disponerent quod ius commune.*
10 *Intellectus capit. quia in causis de procurato. capit. etsi Christus in fin. de iureiur. cum suis glos. finalibus.*
11 *Intellectus ad text. in l. 1. C. de thesaur. lib. 10. & in l. clarum. C. de aucto. præstan.*
12 *Timeri magis solet quod specialiter iniungitur quàm quod generaliter præcipitur.*
13 *Verba effectum habent quando id quod exprimunt non est in totum de iure communi.*
14 *Ecclesia vbi conceditur vt sit subiecta Papæ intelligitur vt sit exempta ab ordinario.*
15 *Statutum disponens vt aliquis cenetur personaliter vel ad domum habitationis; intelligitur ita ut sufficiat alterum.*

alterutrum non seruato iuris communis ordine.
16 *Verba non operari vbi iuri communi penitus conformia sint, secus vbi aliquid addunt, vel præter ius commune operari possunt.*

Vtrum effectum habeant verba quando prout exprimuntur intellecta sunt contra intellectum iuris communis, vel quando ius commune disponit, vt eorum expresio nihil operetur, vel quando id quod exprimitur erat ex dispositione iuris communis iam introductum.

CAP. XIII.

Onuenit pariter scriptores nostri, vt cesset memoratus effectus, quando verba quæ exprimuntur si intelligerentur & operarentur eo modo quo fit
1 expresio resultarent † contra ius, atque intellectum iuris communis. Nam tunc talis verborum expresio nihil operatur, sed debet reduci ad ordinem dispositum a iure communi, hoc limitat Cæpo. in d. rub. de verbo. signific. sub num. 73. qui dicit esse casum in c. causam quę, de rescript. secundum Gemin. in d. c. si papa, in fin. de priuileg. li. 6. & probari hanc limitationem per nota. in l. vlt. §. in computatione. C. de iur. delib. & in l. ij. C. de noxal. actio. Sed hanc
2 † restrictionem ita debemus exaudire, vt locum sibi vendicet, quando verba possent aliquid operari secundum ius commune, secus vbi secundū ius cōmune intellecta nullum producerent effectū, quia tunc eo modo quo expressa sunt debent intelligi, & contra ius commune effectum quoque producere, per ea quæ scribit Ias. in auth. quas actiones sub num. 26. C. de sacros. eccl. Rip. in l. si constante, sub num. 73. sol. matr. & Crauet. de antiquit. tem. par. 4. sectio. 1. sub num. 139. ad fin. qui omnes volunt in materia iuris communis correctoria, licitā esse extensionem de casu ad casum cum iuris communis correctione, quando verba dispositionis redderetur superflua, aut aliàs dispositio efficeretur elusoria, & prout plenius dicemus infra lib. 6. in 6.
3 limitat. materiæ corectoriæ. Si enim † pro tribuenda verbis operatione, fit locus etiam argumento a contrario sensu, cum iuris communis correctione, auth. ex testamento vbi notat Rom. & alij Recentior. de collat. Bald. in l. obseruare §. proficisci. q. 7. de officio procons. ergo idem dicendum erit in casu isto, at faciunt ad hæc quæ dicemus infra lib. 7. huius operis in quarta limit. materiæ pœnalis, & quæ scribit Crau. in supra citato consil. 135. sub num. 24.

Consentiunt insuper Doctores nostri pręnara-
4 tum effectum non procedere † qn̄ ius commune disponit vt expresio non operetur, vel non operetur in totum; quod verbum ipsum sonat, sic limitat Cæp. in d. rubr. de verb. sig. sub num. 74. & dicit esse
5 casum † in c. si duo cum gl. de procur. li. 6. vbi licet instituantur duo insolidum cum clausula, quòd nō sit melior conditio occupantis nihilominus est melior conditio, & sic illa clausula, non operatur, aut certè non in totum, vt ibi, idque etiam probat Geminian. in d. c. si papa ad fi. de priuil. li. 6. Quæ limitatio non habet difficultatem duplici ratione, tum
6 quia in dubio † semper recipiunt verba interpretationem a iure communi. l. ij. C. de noxal. c. cum dilectus, de consue. l. vlt. §. in computatione. C. de iu. delib. cui in dubio videatur semper disponens se conformare velle. l. hæredes mei. §. cum ita vbi omnes notant ad senat. Trebel. l. quęro. §. inter locatorem
7 locat. cum fi. Tum etiam † quia vbi lex contrarium uel diuersum eius quod quis exprimit, constituit, tunc dicemur versari in claro atque aperto casu legis, in quo debent facessere coniecturæ omnes ac præsumptiones, cum res versetur in liquidis & claris l. ille, aut ille. §. 1. de leg. 3. l. continuus. §. cum ita,
8 de ver. obli. cum fi. cum non posit quis facere † vt leges non habeant locum in eius dispositione, l. nemo potest, de leg. 1. l. iiij. de test. l. testandi. C. eod. Dec. in l. si quis in conscribendo. C. de pact. Bal. Ias. & alij in l. non dubium. C. de legi. cum socijs, & faciunt quæ dicemus infra lib. 7. in limitacione 22. materiæ pœnalis.
9 Addunt prædictis † Gemi. & Franc. in d. c. si papa de priuileg. li. 6. hic col. 2. post princ. vers. sed limita primò, ille, col. 2. ad fi. vers. fallit secundo, & Cæp. in d. rub. de ver. sig. sub nu. 75. vt sileat prædictus effectus, & illius conclusio, quando id omne quod cōceditur, erat ex dispositione iuris cōis, nam tunc ta-
10 lis concessio nihil operatur, vt est casus † in c. quia in causis de proc. & in c. etsi Christus, in fi. de iurei. iunctis ibi gl. fi. nam in prin. tex. dum dr̄ de iure cōi procuratorem uos constituere valeatis, tn̄ eius constituendi auctoritatem per pręsentes concedimus, inquit, i. concessum declaramus, in 2. aūt dr̄, vt uos, & cōuersi vestri in causis uestri monasterij, deficiētib. alijs testibus, vt testes esse valeatis, indulgemus; & gl. in ver. indulgemus exponit, i. indulsū esse ostē-
11 dimus. ad idem † est tex. in l. j. C. de thesau. li. 2. & in l. clarum. C. de aucto. pręstan. ubi dr̄ frustra precib. implorari qđ iure conceditur, & quāuis tales cōcessiones nihil operētur, nihilominus inquiunt ꝑdicti
12 Doct. solere eas a superiorib. fieri, q̄a magis † solet timeri quod specialiter iniūgitur, q̄ quod gn̄aliter concluditur. c. q̄q̄, 23. dis. c. si aduersus debere, l. itē
13 apud Labeonem. §. hoc edictū, de iniu. Si aūt † id qđ concederetur, non esset in totum de iure cōi, sed in parte, tunc oportet secundū eos, vt aliquid operet̄ talis concesio, & ita intelligunt tex. in d. c. si papa,
14 de priuile. li. 6. nam † quælibet ecclesia est subiecta, de iure cōi eccles. Ro. & ordinario, sed dum conceditur, ut sit subiecta Papæ, & uerba illa aliquid operentur, intelligitur exēpta ab ordinario, & in totū adiecta pontificię ditioni, ut dicit ibi tex. & decla.
15 Gemi. & Franc. in d. c. si papa. faciunt † ad confirmationem istius limitationis, no. d. Bar. in l. iiij. §. prætor ait sub nu. 15. de dam. inf. quē ibi sequit̄ Alex. & Abb. in consil. 42. sub num. 2. lib. 2. qui ait quod

si statuto caueatur, vt quis citetur personaliter, vel ad domum habitationis non debet intelligi secundum ius commune, vt sit alternatiua ordinis, vt .s. personaliter, & deinde ad domum habitationis citetur in defectum personalis citationis; sed debet intelligi propriè vt iacet, vt scilicet satis sit alterutrum non seruato ordine iuris communis, vel citare ad domum, vel personaliter, quia aliquid sic intelligendo addit iuri cõmuni,& consequenter aliàs intelligendo prorsus secũdum terminos iuris communis nihil operetur arg. eius quod notat in l.non solum de re. vendicat. in l. iij. §. si rem, de legat.3. & in l. si quando, de legatis primo. Quæ Bartol.
16 † assertio facit, vt huic limitationi tunc demum locum fore credam quando concessio, quæ fieret iuri communi conformis ita in omnibus iuri communi conueniret, vt nihil omnino adderet, secus vbi intelligendo, vel interpretando aliquid addere posset, quia tunc semper concessio, vel dispositio iuri conformis operetur, & ita arbitror intelligendum esse quod memorati doctor. dixerunt temperando hanc limitationem quando concessio non in totum esset de iure communi.

SVMMARIVM.

1 *Verba nullius esse operationis, quando continent impossibilitatem vel repugnantiam.*
2 *Scriptura non valet vbi verba sunt ita obscura vt nullum intellectum habeant.*
3 *Voluntatem probrosam, vel turpem, aut legibus interdictam si verba contineant nihil operari.*
4 *Lex vbi resistit verborum dispositioni nullus producitur effectus.*
5 *Verba vim habere, vbi efficacia sunt secundum sanum intellectum.*
6 *Intellectus bonus, vel malus qui dicatur.*
7 *Sermo qui sanè exaudiri non potest non valet neque attenditur.*
8 *Verba quæ demonstrationis gratia proferuntur præter demonstrationem nihil operari.*
9 *Verba satis est, vt in aliquo etiam minimo operentur ne inducatur correctio pactorum præcedentium.*
10 *Verba potius debent nihil operari, quàm vt iniquitas aliqua, vel illicitum inducatur.*
11 *Verba non habere effectum contra mentem disponentis.*

Alios plerosque casus referri in quibus verborum expressio inanes habet effectus.

CAP. XIIII.

1 Imitatur octauo loco supra relatus effectus† vt .s. vacet quando verba propter impossibilitatem operari nõ possunt, quia impossibilium nulla est obligatio. l.impossibilium, de reg iuris, vel propter repugnantiam, quia vbi verborum repugnantia inuenitur neutrũ valet. l.vbi repugnantia, de regu. iur. & notat gloss. mag. in fi. in l. per seruum, de vs. & habit. Nam vt
2 † inquit Cæpol. in d.rubr. sub num.72. si verba ita sunt obscura, vt nullum intellectum valeant sustinere, nõ valet scriptura, l.quo tutela. §. quæ in testamento, de reg. iur. vbi dicitur, ea, quæ in testamento scripta sunt, vt intelligi non possint, proinde sunt, ac si scripta non essent; idq; notat etiam Bal. in l.voluntatis, circa princip. C.de fideicommiss. vel
3 propter † voluntatem probrosam, vel turpem, vel ineptam, aut aliàs iure vel legibus interdictam, vt est tex. instit. de legat. §. fin. in l. seruo alieno. §. fi. de leg. 1. & in l. turpia, in princ. eo. tit. & not. glos. in §. nostra autem, instit. de legat. & hanc limitationem
4 ego puto † non habere aliquam difficultatem, quia vbi lex resistit verborum dispositioni illa nullum producit effectum, nec principaliter, nec consequenter, nec accessorie. l. non dubium. C. de legi. vbi omnes notant. l. si non sortem in principio, vbi Bartolus de conditio. indebiti. plenius idem Barto. in l. cum lex, de fideiuss. & faciunt tradita a Doctor. in l. 1. §. si quis ita per illum text. de verborum oblig.
5 Nona est limitatio † ad prædictum effectum, vt procedat quando verba dando illis sanum intellectum possunt operari; secus si secundum sanum intellectum aliquid non possent operari, quia tunc nihil operatur, secundum glossam, & Bartolum in l. prima, ad finem, ad municipa. & de incol. quan-
6 do autem † dicendus sit bonus, vel malus intellectus videndus est Veronen. in dicta rubr. in quarta quæst. quintę quæstio. princip. per totam illam quæstionem a numero 118. vsque ad finem numeri 122. & nos infra dicemus oportuniore loco.
7 Cæterum limitatio est vera, † quia intellectus ille, ac sermo qui sanè exaudiri non potest non valet, nec attenditur, Baldus in l. fin. columna prima, ad finem. C. de hæred. instituendis. facit l. qui plures, de vsufruct. leg. & d. §. quæ in testamento, infra de regulis iuris, & quod scribit glos. nota. in l. cum patrem. C. de conditio. fur. in glos. vltima, ibique Alberic. & gloss. fin. in l. fin. C. de fideicommiss. libert.
8 Decima est limitatio † in verbis, quæ demonstrationis tantum gratia opponerentur, quia præter demonstrationem illam nihil præterea operantur, Bartol. in l. cum præter. §. mensæ, de legat. secundo. l. Centurio, columna secunda, versiculo sed quid si dixi, de vulgari, & pupillari. Crauetta consilio 86. sub num. 11. Bec. in supra citato consilio 34. sub num. 30.
9 Vndecimo loco † limitatur antedictus effectus, vt satis illi dicatur esse factum, si aliquid etiam minimum operetur potius quàm inducatur correctio præcedentium pactorum. Crauetta in consilio 70. sub numero vigesimo uno. & consilio 127. sub numero octauo, cui accedit Bec. in dicto consilio trigesimoquarto, sub numero trigesimoprimo.
10 XII. loco † restringitur, vt ferietur quando ex operatione verborũ induceret aliqua iniquitas, vel illicitum,

citum, Castr. in cons. 258. viso puncto suprascripto, colum. 1. lib. 2. & Corn. in consil. 119. colum. 2. ad fin. lib. 2. Crau. in d. consil. 70. sub dicto num. 29. vers. secundo respondeo, quia in illis casibus potius toleratur, vt verba nihil operentur.

11 Decimotertio loco † coarctatur, vt sileat recitatus effectus, quando verborum operatio esset contra mentem disponentis, quia tunc potius patitur lex vt verba nullius sint operationis quàm quod ad uersus mentem disponentis aliquid inuehant, l. verbis ciuilibus ibique in secundo nota. Alexand. de vulg. & pup. Aret. in l. a Titio, col. fin. de ver. oblig. Dec. in consil. 362. ad fin. quibus accedit Crauet. in dicto consil. 70. sub dicto num. 29. versicu. tertio respondetur.

SVMMARIVM.

1 *An sit licitus effectus bonæ valetudini qui producitur ex verbis orationis Dominicæ vel symboli, vel sacrarum literarum, prolatis in infirmum, vel suspensis ad collum infirmi.*
2 *Quidque de illo effectu bonę valetudinis qui resultat ex precantationibus quibusdam prophanis.*
3 *Verba Ioannis Chrisostomi contra portantes verba euangelij collo suspensa.*
4 *Verba Euangelij consistere in sensu, ac medulla, & in radice rationis.*
5 *Verba Euangelij vel sacrarum literarum quę proferuntur in infirmos pro illis sanandis, vel eorum collo suspenduntur raro vel nunquam proferri, scribi aut inferri absque aliqua superstitione.*
6 *Fidem maiorem pręberi ab ijs qui deferunt vel proferunt verba Euangeliorum, vel sacrarum scripturarum pro recuperanda vel restituenda bona valetudine, obseruationibusque, quæ in ijs ferendis, scribendis, vel pro ferendis fiunt, quàm Deo.*
7 *Herbarum collectionem cum oratione Dominicali, vel symbolo permitti, ad rehabendam sanitatem.*
8 *Omnia quæcunque facimus, facere nos debere in nomine Domini nostri Iesu Christi gratias agentes Deo.*
9 *Intellectus ad cap. qui sine 26. quæst. secunda.*
10 *Scriptum continens aliquid superstitiosum, vel ad inuentionem cacodæmonum spectans omnino improbatur.*
Idem si contineat aliqua ignota nomina, vel aliquid falsitatis, ibid.
11 *Scriptum cui alij sint inscripti characteres quàm signo crucis reijcitur.*
Idemque si laboret aliqua alia vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam non attineant, ibid.
12 *Reliquias diuorum quæ ab aliquibus collo suspensę feruntur vbi sincera in D.O.M. fide ac veneratione in illos diuos ferantur licitè ferri secus vbi vanum superstiosumuè aliquod concurrat.*
13 *Diui Thomæ sententiam in materia delationis scriptorum ac reliquiarum ab omnibus communi consensu esse receptam.*
14 *Omnes qui scribunt, portant, donant, aut portanda docent istiusmodi scripta superstitione, aut vanitate laborantia peccare mortaliter, nisi tanta sit eorum simplicitas, vt ignorantia illos excuset, vel monit resipiscant.*
15 *Omnem prolationem, scriptionem, ac delationem verborum diuinorum pro recuperanda sanitate innixam alicui superstitioni aut vanitati reprobatam esse.*
16 *Omnes precationes quæ fiunt in nomine Domini nostri Iesu Christi simpliciter, ad seruanda corpora, esse licitas.*
17 *Omnes incantationes quæ fiunt cum oratione Dominica vel symbolo sine superstitione, ac variatione sunt licitæ.*
18 *Omnes incantationes quæ fiunt ex verbis diuinarum scripturarum, & sanctorum modo fiant in nomine Domini nostri Iesu Christi, & sub spe ac fide aduocationis eorundem diuorum sine superstitione ac vanitate permissas esse.*
19 *Duobus capitibus omnem hanc materiam concludi.*
20 *Vt vbi ex fide fiunt ac sine superstitione, & vanitate istiusmodi actiones semper sint licitæ ac probatæ, vbi verò vanitatis ac superstitionis vitio laborent sint illicitæ ac reprobatæ.*

Duodecimum verborum effectum non minus vtiliter quàm accuratè discuti, an licitum sit incantamentis ex sacris verbis prolatis, uel præscriptis restitutionem bonæ valetudinis procurare.

CAP. XV.

1 Vantum ad postremum illum effectum † diducitur omnis illius dispntatio in duo capita, quorum altero tractabimus, an sit licitus ille effectus bonæ valetudinis, qui inducitur ex verbis orationis Dominicæ, vel symboli, vel ex alijs verbis sacrarum literarum, siue illa proferantur siue deferantur super infirmos, vel male se habentes? Altero differemus,
2 quid censendum sit † de istiusmodi effectibus qui proficiscuntur a profanis quibusdam precantationibus, quibus in dies magno cum animi stupore videmus, læthalia vulnera, dolores incurabiles, venenosos serpentium morsus ictusque, ac sexcentas alias infirmitates nulla medicorum ope sanabiles curari, atque resolui?

Quod attinet ad primum caput videtur non le-
3 uem inijcere scrupulum, quod scribit † Ioannes Chrysostomus super Matheum, quem refert Veronen. in dicta rubrica de verborum significatione, sub numero 95. Quidam vnam partem Euangelij ad collum portant, sed nonne Euangelia in ecclesia, in auribus posita nihil prosunt? Quomodo ergo possunt circa collum posita sanare? Deinde vbi est virtus Euangelij, in figuris literarum, an in intellectu, & sensu? non in figuris circa collum suspensis, sed in intellectu, ideo

melius in corde posita sunt, quàm circa col-
4 lum suspensa. Sed Ioannis Chrysostomi † dicto non est inferius quod relatum est ex diuo Hyeronimo in cap. Marchion & Basilides 1.q. 1. vbi nec putamus, inquit ille, esse in verbis scripturarum Euangelium sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. si enim Euangelium neque in verbis, neque in scripturis consistit, sic nec Dominicalis oratio, nec symbolum: ergo ex eorum verbis non videtur
5 aliquis licitus effectus posse produci. Rursus † accedit quòd nunquam, vel per rarò istæ prolationes verborum diuinarum scripturarum videntur proferri, scribivè, seu deferri, absque aliqua superstitione, quia vel dicuntur in aurem infirmi, vel cũ certis ligaturis, vel quia suspenduntur breuia ad collum per puerum virginem vel ieiunum, vel certa hora, vel certo loco, vel cum aliqua alia superstitione, vel obseruatione improbata, quo casu absolutè remanet illicitus, ac detestabilis, quicunque effectus resultans ex tali prolatione, vel delatione, vel scriptione, per ea, quæ scribit Archidiac. in cap. non liceat 26. qõ. 5. ibique Aegid. Bellam. ex assertione diui Thomæ, & cap. in d. rubr. sub num. 97. & in terminis incantationis, quæ fit in serpentes, & reliqua animalia sic resoluit sum. Angel. in ver. superstitio. sub nu. 8. ver. sed quia & Alber. in l. eorum sub num. 3. ver. sed quia plerunque. C. de malefi. & mathema. quia ex talibus obseruationibus magis
6 videtur † in eis poni spes, quàm in Deo, vel verbis diuinis; cui sententiæ accedit quoque Paul. Ghirlan. de sortil. q. 11. sub nu. 28. vbi in eandem sententiam citat Io. Lac. in sum. confess. q. 15.
7 Pro contraria sententia videtur adesse tex. in d. capitu. non liceat 26. q. 5. vbi permittitur collectio herbarum medicinalium tantum cum symbolo diuino, aut oratione Dominica, vt tãtum Deus creator omnium, & Dominus honoretur. & in cap. non obseruetis ea. cau. q. 7. in illis verbis, præter symbo-
8 lum, & orationem Dominicam; accedit † quod si omnia quæcunque agimus in verbo, aut opere, omnia in nomine D. N. Iesu Christi facere debemus, in quo viuimus, mouemur, & sumus, gratias agentes Deo; vt habetur in dicto cap. non liceat in primo respon & in cap. non obseruetis ad fin. 26. q. 7. & habetur ad Corinth. 1. cap. 10. ad Coloss. cap. 3. & Actu. cap 17. & tradunt communi consensu Doctor. in rubr. de oper. no. nunt. in illa q. an in instrumentis facienda sit innocatio diuini nominis; certe in procuranda recuperatione bonæ valetudinis, verbis diuinis vti poterimus in nomine D. N. Iesu Christi, & omnimus omnis effectus inde resultans
9 licitus erit. Rursus † habetur in eandem sententiam tex. in cap. qui sine 26. quæst. 2. vbi reprobatur tantum illa procuratio sanitatis, quę sine saluatore fit; ergo a consequenti necessario, illa, quæ cum saluatore procurabitur, & medio eius diuinorum verborum impetrabitur, licita erit, ac permissa. Quamobrem Archidiac. in dicto cap. non liceat, & Aegid. Bellem. ibi post diuum Thomam in 2. 2. quæst. 96. in huiusmodi probationibus, ac scriptionibus diuinorum uerborum, eorumque ad collum
10 suspensionibus duo pręcipuę considerãda esse asserunt; quorum alterum est, vt videatur quid sit id, quod scribitur, vel profertur; quia si est aliquid ad inuentiones cacodæmonum pertinens, manifestæ est superstitionis, & ideo omnino reijciendum. similiterque ait esse cauendum; si obtineat aliqua ignota nomina, ne sub illis aliquid illicitum lateat, quia vt Chrysostomus inquit, multi confingunt hebraicè aliqua nomina Angelorum, & scribunt, & allegant, quę non intelligentibus metuenda uidentur. Prætereaque aduertendum esse, ne aliquid falsitatis in talibus scriptis adhibeatur, quia sic nullus bonus effectus expectari posset a Deo, qui non est
11 testis falsitatis. Alterum † quod præcipuè perpendendum esse ait, est ne aliqui characteres præter signum crucis inscribantur, nevè spes habeatur in modo scribendi, aut ligandi, vel in quacunque alia vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam nõ pertineat: quia hoc uideretur superstitiosum, vt videtur probari in d. cap. non liceat, propter eaque om-
12 nino repellendum esset. idemque in ijs † esse ait, qui collo suspensas ferunt reliquias sanctorum. nam si portantur reliquiæ tales ex fide, quam in Deum habeat, & illos diuos, quorũ reliquiæ sunt, is qui illas ferat, non erit actus illius delationis illicitus. Quid si circa hoc attenderetur aliquod vanum puta ut vasculum quo exceptæ conderentur magis trigonali, vel tetragonali, quàm sphærica forma elaboratum, vel econtra foret; aut aliquid aliud quod ad Dei reuerentiam non attineret, aut sanctorum ut superstitiosa atque illicita illa reliquiarum delatio ac bonæ valetudinis, seu vitæ præseruationis procuratio esset omnino abominanda, &
13 hanc † diui Thomę sententiam recipiunt Bar. & Alber. in d. l. eorum. C. de malefi. & methema. a quibus non videtur ibi dissentire Salycet. & plenius sequitur Cæpol. in dicta rubr. de uerborum significatione. Paul. Ghirl. de sortileg. quæstione 11. ad finem sub numero 28. summ. Angel. in uersic. superstitio, sub numero 70. quæ hanc traditionem diui Thomæ in quinque requisita partitur, ubi, & Vngarel. in additio. ad dictam summam qui attestatur sub litera F, ad finem. quasi omnes summas hanc sententiam sequi. & quicunque scribunt, aut portant, aut donant, aut uendunt, aut portanda
14 docent, peccant mortaliter, nisi adeo † fuerint simplices atque ignari, ut ignorantia illos excuset, qui tamen si moniti hac in re instructi uè non resipuerint, non excusantur, vt refert idem Vngarel. loco iam relato ex ver. & Archi. florent. in secunda parte, titu. 23. in fine primi capitu. ex qua resolutione. Cæpol. in dicta rubrica, sub numero 97. cum quatuor sequent. constituit quatuor conclusiones quibus omnem complectitur hanc materiam.
15 Quarum † prima est, quòd omnis prolatio, scriptio, & delatio verborum diuinorum, quæ fiat etiã ad præseruandam, uel recuperandam sanitatem corporis humani vbi innexa sit alicui superstitioni non est licita, sed prorsus prohibita.
16 Secunda est, † quòd omnes incantationes, quæ fiunt

fiunt sub nomine D. N. Iesu Christi etiam ad sa-
nandum corpora sunt licitæ, quia omnia quæ faci-
mus &c. dicto cap. non liceat & dicto cap. non ob-
17 seruetis. Tertia est † quod omnes incantationes
quæ fiunt cum oratione Dominica, vel cum sym-
bolo sunt permissæ vbi aliquid superstitiosum non
interueniat iur. proximè citatis.
18 Vltima est, † quod omnes incantationes quæ
fiunt cum quacunque alia oratione vel verbis diui
nis, vel sanctorum, sunt permissæ, ac licitę, dummo
do fiant sub nomine Domini N. Iesu Christi, &
sub spe ac fide illorum sanctorū, quorum sunt ver-
ba, ac orationes, non immiscendo aliquam falsita-
tē, vel characteres, aut nomina incognita, dubitat
tamen de hac postrema conclusione se remittendo
determinationi sacrosanctæ matris Ecclesiæ.
19 Ego autem † non recedendo a traditionibus sa-
crorum canonum Theologorum, atque antiquo-
rum Patrum iuris pontificij interpretum, refero
summam istius omnis disputationis ad dua capita;
aut enim sumus in ijs probationibus, scriptionib.
& delationibus diuinorum verborum, quæ solæ
sunt innexæ illi fidei quæ in trinum & vnum Deū,
Christique Ser. nostri Opt. Max. gloriosissimam
Virginem matrem, eiusque diuos debitè ferēdo,
habenda est sine aliquo cultus diuini vitio; aut
quæ aliqua superstitionis labe affectæ sunt, quale-
20 cunque vitium illud sit. Priore casu † semper sunt
licitæ semper permissæ & nulla ex parte improba-
biles erunt, & sic procedant ea quæ pro parte affir-
matiua supra considerata sunt. Posteriore semper
abominabiles erunt, sicque exaudienda sunt quæ su
pra adduximus pro parte negatiua & hæc in sum-
ma vera est ac germana resolutio quam medulli-
tus tradit diuus Thom. lo. iam relato & sequuntur
Theologi omnes, ac iuris Pontificij interpretes
alijque proximè citati.

S V M M A R I V M.

1 *An precationes profanæ quæ pariunt mirabiles effectus curationum infirmorum sint permissæ.*
2 *Incantationes prophanas videri de iure ciuili esse receptas modo fiant ad curanda mala.*
3 *Incantationes pro colligendis herbis medicinalibus non videri esse prohibitas, etiam de iure canon.*
4 *Reprobatio nulla, illicitumve nullum consideratur in ijs in quibus certa est causa.*
5 *Herbis, verbis, & lapidibus inesse virtutes ad huiusmodi effectus producendos.*
6 *Rerum magistro vsu percipi, incantationes prophanas prodesse ad inducendas sanitates, in male se habentes homines, medicorum ope destitutos.*
7 *Matres infideles male agere quæ pro sanandis filiorum languoribus ad huiusmodi prophanas incantationes recurrunt.*
8 *Magicas artes, incantationesque infirmitatibus hominum nihil posse remedij conferre.*
9 *Omnem inquisitionem & peruestigationem, quæ fiat magorum dæmonumvè opera ad vitæ valetudinem procurandam, non salutem esse, sed mortem.*
10 *Communem Doctorum resolutionem esse, vt de iure ciuili incantationes prophanæ possint fieri ad recuperandam sanitatem, de iure vero pontificio non.*
11 *Auctorem verò opinari quòd non sit eanoca inuenda iuri Cæsareo, quo non credit ille permissas esse huiusmodi præcantationes prophanas.*
12 *Constantinum Imperatorem fuisse Christianum, deque Romana, ac catholica ecclesia benemeritum.*
13 *Intellectus ad legem eorum. C. de maleficis, & mathemat.*
14 *Incantationes prophanas tam de iure ciuili, quàm pontificio esse prohibitas.*
15 *Ius ciuile in materia peccati ac spirituali deferre cedereque iuri canon.*
16 *Artem illam per quam ad incantationes profanas proceditur, iure ciuili esse reprobatam.*
17 *Argumentum per locum a coniugatis esse concludens.*
18 *Vsuram ob reprobationem de illa factam de iure canonico intelligi quoque improbatam esse de iure ciuili secundum communes doctorum sententias.*
19 *Ius ciuile attendendum non esse in materia peccati, sed iuri canonico standum esse.*
20 *Intellectum ad capit. non obseruetis, & cap. non liceat 26. quæst. 5.*
21 *Inuocatio dæmonum quando expressè vel tacitè accedit operationi, non potest dici operatio proficisci ex ratione naturali.*
22 *Experientiam operationum dæmonum non esse concludentem, quia ex permissu Dei fiunt.*
23 *Incantationes prophanas esse prohibitas abominabiles ac punibiles.*
24 *De iure ciuili pœna concremationis.*
25 *De iure canonico pęna fustigationis.*
26 *Quam dicit Dominus Clar. receptam esse de consuetudine.*
27 *Neque in ijs confiscationis bonorum pœnam locum habere.*
28 *Incantationes ad furta detegenda non facere indicium ad torturam.*

Incantationibus profanis fas ne sit pristinæ valetudinis restitutionem implorare.

CAP. XVII.

1
Vantum ad secundum caput † quod
spectat ad precantationes illas
prophanas ex quibus profici-
scuntur admirabiles illi effectus
curationum vulnerum, ac mor-
borum, medicorumq; ope non
sanabilium. Primo obtutu siue
ius ciuile inspiciamus, siue pontificium, vtroque
casu concludendum videtur illas permissas esse, ac
2 licitas, ac ad salutem toleratas. De iure † enim ciuili
est tex. in l. eorum. §. nullis. C. de malefi. ac math. in
hæc verba. Nullis verò criminationibus impli-
canda sunt remedia humanis quæsita corpori-
bus, aut in aggrestib. locis innocenter adhibita suf-

fragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres,
aut uentis, grandinisque lapidatione quaterentur,
quibus non cuiusquam salus, aut æstimatio læderetur,
sed quorum proficerent actus, ne diuina
munera, & labores hominum sternerentur. ibique
Bal. notat ex d. l. quam legit cum l. 1. ad fin. incantationes
quæ fiunt ad remedia esse licitas & posse fieri,
idemque faciunt Bar. Alberi. & Saly. Ad idem vi-
3 dentur † esse tex. in d. c. non liceat & in d. c. non ob-
seruetis, in quibus permitti videntur istæ incantationes
in colligendis herbis medicinalibus pro re-
cuperanda procurandaque bona valetudine. Ac-
4 cedit † quòd in ijs in quibus certa rationis est cau-
sa, nulla considerabilis est reprobatio vllumvè illi-
citum d. c. non liceat in fin. 26. q. 5. vbi notant Ar-
5 chidiac. & Bellem. Sed † in herbis, verbis, & lapidi-
bus dicuntur inesse virtutes ad huiusmodi effectus
producendos, vt tradunt supra relati Doct. in d. c.
non liceat, & de verbis habetur in cap. nec mirum,
26. q. 5. de herbis habetur in d. c. non liceat, & in c.
6 fi. ead. q. & de lapidibus traditur in d. c. fi. facit † in-
super quia rerum magister vsus docet innumeras
ęgritudines incurabiles, & læthales vulnerationes
Medicorum ope destitutas, istis præcantaminibus
curari, ergo ab experientia arguendo. §. quę omnia
instit. de satis. & c. quam sit de elec. lib. 6. dicendum
erit illa esse licita ac permissa. Contrariam tamen
7 † sententiam vti veriorem ac probabiliorem plura
videtur adstruere, atque imprimis tex. in cap. quo-
niam non cognoui 88. distin. vbi dicitur peccatum
esse habere filios, & quòd vbi capitis afficiantur
grauedine, matres infideles quęrunt eis ligaturas
sacrilegas, & incantationes, omniaque ista esse pec-
8 cata hominum & non rerum. ad idem est † tex. in c.
admoneat 32. q. 7. qui ex diui Augustini auctoritate
ait; admoneant fideles sacerdotes populos, vt
nouerint magicas artes, incantationesque quibus-
libet infirmitatibus hominum, nihil posse remedij
conferre, non animalibus languentibus, claudican-
tibus, vel moribundis quidquam mederi, sed hos
esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille
perfidus genus humanũ decipere nititur, & si quis
hoc execuerit clericus, degradetur, laicus anathe-
9 matizetur. in eundem † sensum adducitur tex. in c.
qui sine saluatore, vbi ex diuo August. in libris de
ciuita. Dei. 26. q. 2. omnem inquisitionem ac perue-
stigationem, quæ fit magorum dæmonumvè ope-
ra, ad vitæ valetudinem procurandam non salutem
esse sed mortem, & eum qui talia procuret non sa-
num fieri sed ęgrum perpetuaq́; ægritudine illum
10 laborare. Rursus perpenduntur † tex. in cap. non
liceat, & in cap. non obseruetis, vbi omnia quæcun-
que facimus, in nomine D. N. Iesu Christi facere
debemus gratias agentes Deo. Communis reso-
11 lutio Doctorum † in hac controuersia est, vt si lo-
quamur de iure ciuili, procedat opinio affirmati-
ua; si verò iuris pontificij dispositionem perpenda-
mus, progrediatur negatiua sententia; sic enim re-
soluunt Bar. & Saly. in d. l. eorum & Cæpol. in d. ru-
bri. sub num. 91. & seq. qui sub nu. 93. respondet ad
ea quæ in oppositum fuere deducta. ego in hac re
12 † nunquam adduci potui, vt consentirem memo-
ratis patribus, qui hanc notam inusserunt iuri Cæ-
sareo, quasi permitteret istiusmodi sacrilegas atq;
abominabiles incantationes, dæmonumque inuo-
cationes, præsertim cum illius. l. eorum, constitu-
13 tio fuerit Constantin. † Imperat. qui fuit Christia-
nus, tanquam de Ecclesia Dei benemeritus, capit.
Constantinus 88. distinct. vnde mihi videtur verio-
rem, ac probabiliorem sententiam fuisse amplexus
Ang. in d. l. eorum, qui enim ex illo textu hunc in mo
dum annotasset; Nota posse incantari grandines, vt
14 non noceant, statim subijcit, & intellige † in virtute
diuina, & non per inuocationem dęmonum, quia il
lud est prohibitum omni iure. Resoluo igitur con-
stituendam esse hunc in modum conclusionem,
15 † vt non solum de iure pontificio, sed etiam ciuili
interdictę, reprobatæ, atque vndequaquę abomina
biles sint omnes incantationes, quæ fiunt tacitè,
vel expresse dęmonum ope implorata, vel in quib.
aliquid interuenerit superstitiosum, atq; vero Dei
cultu alienum, & ratio quę me in hanc sententiam
16 mouet, illa est, † quod in ijs, in quibus agitur de ma
teria spirituali ac peccati ius ciuile semper defert,
acceditque iuri canonico. l. placet. ubi Barto. C. de
sacros. eccles. §. hactenus, instit. de gradi. vbi Ang. &
alij post gl. Abb. & cæteri in c. 1. de ope. no. nuntia.
17 Altera est, † quòd ars illa, per quam ad huiusmo-
di incantationes proceditur, etiam iure ciuili in to-
tum est prohibita, interdicta atque damnata. l. ij.
& iij. l. nemo, & l. multi. C. eod. tit. de male fi. & ma-
thema. ergo & omnes effectus ex illa resultantes ar
18 guendo per locum a coniugatis. † l. damnato. C. de
hær. & mani. l. j. de insti. & iur. cum socijs citatis a
19 Doctor. topicis in hoc loco. Tertia est, † quia re-
probata vsura de iure canonico, vt in decr. & clem.
in tit. de vsur. conueniunt doctor. vt illa quoque sit
reprobata de iure ciuili, quamuis multa constituãt
leges ciuiles super usuris, vt per Ale. no. l. si non sor-
tem in prin. de condic. ind eb. in cons. 80. ad fi. lib. 3.
in cons. 49. in prin. vol. 4. in cons. 141. colum. 1. li. 5.
& in cons. 1. & 2. lib. 1. Bar. Soc. in cons. 2. col. pen.
sub nu. 15. lib. 1. Rui. in cons. 45. col. 3. sub num. 9.
lib. 4. Paris. in cons. 54. sub nu. 60. lib. 1. Didac. li. 3.
varia. resol. cap. 1. sub num. 5. & 6. vbi testatur com
munem. Rolan. a Val. in consil. 35. sub num. 26. &
in cons. 75. sub num. 40. lib. 1. & consil. 55. sub nu-
me. 11. lib. 2. vbi & ipse frequentiore ita receptum
fore calculo docet, ergo idem erit in casu nostro,
vt cum sacrorum canonum iure prorsus detestabi-
les ac punibiles sint factę istiusmodi dæmoniacę ac
superstitiosæ incatationes, quibus antiquus huma-
nis generis hostis tentat assiduè subuertere parum
fidelium mortalium animas, vt habetur in d. cap.
admoneant, idem sit dicendum de iure ciuili, quan-
do nuncupatim non essent reprobatæ, vt supra
20 damnatas esse ostendimus. Neque mouent † ea
quæ supra pro parte affirmatiua adducta sunt, nã
ad tex. in d. l. eorum. §. nullis, satis respondet Ang. ibi
& ĩ. d. est, vt. s. debeat intelligi in vim inuocationis,
atq; implorationis nominis diuini, & nõ dæmonũ;
quo intellectu sic se habẽte omnis cessat hęsitatio;
cum

cum præsertim remaneat confirmatus ex ijs ratio-
nibus, quas proximè considerauimus, & quando
21 etiam daretur † ita iure ciuili fuisse receptum ante
introductionem iuris Pontificij, nihilominus haud
deberet iuris ciuilis ea in parte constitutio atten-
di, sed in illa qua proditum est ius ciuile sacros ca-
nones imitari in materia spirituali, & peccati, vt p
Abb. & alios in d.c. 1. de ope. no. nun. Bar. q; ac cęt.
22 in d.l. placet. C. de sacr. ec. cum si. Nil quoq; † profi
cit illi parti tex. in d.c. non liceat, & c. non obserue-
tis. quia illa iura loquuntur in materia diuinæ inuo
cationis, non dęmonicę, vt supra declaratum fuit
in proximo præcedenti capite. Non obstat simili-
23 ter quod † vbi certa est rōnis causa &c. & ꝙ in ver-
bis sint virtutes; quia respondetur, quod qñ tacita,
vel expressa accedit inuocatio dæmonum non pōt
ille effectus dici procedere ex ratione naturali, sed
ex operatione dæmonum; qui in hisce inferiorib.
partibus multa possunt ex permissu Dei. & ideo nō
deseruiunt nota. per Archid. & Bellem. in d.c. non
24 liceat. Non prodest † etiam ꝙ eam partem adiuuet
experientia, quia respondet D. Aug. in c. nec mirū
ante finem 16. q. 5. non propterea credendum esse
istis operationibus, quæ non ex propria virtute, sed
permissu Dei fiunt, vt qui illas audiunt, vel vident
probentur & appareant quali in fide sint ac deuo-
tione erga Deum. & ideo nihil ex tali experientia
25 inferri potest, constituendum igitur est † absolutè,
tales incantationes esse prohibitas; abominabiles,
detestabiles, ac punibiles; & propterea inquit Boss.
in tit. de homicid. sub nu. 18. in l. nullus. C. de ma-
lefi. & mathema. quæ est tertia huius tituli, im posi-
26 tam esse pęnam † concremationis. De iure tñ cano
nico esse constitutam pœnam fustigationis, si reus
sit vilis conditionis, aliàs perpetui carceris, c. cōtra
idolorum 26. q. 5. quem tex. non esse alibi dicit Ro-
ma. sing. 667. incip. Tu scis, Blanc. de indic. in versi.
incantationes sub nu. 402. quamuis Exodi c. 22. di-
catur mathematicos non patieris super terram vi-
uere. & D. Clar. in §. hæresis sub nu. 25. ver. pœnam
27 autem ad finem d. §. ait de consuetudine † non ser-
uari pœnam iuris cōis, sed imponi pœnam fustiga-
tionis secundum Nun. de Cos. coregidores fo. 259.
sub nu. 2. vel secundum aliquos illos duci in publi-
cum cum mitra in capite depicta, & deinde eijci ex
tra vrbem, vt attestatur Berb. in Viatorio iuris in
28 rubr. de sortileg. circa finem. & ideo † inquit quòd
cum superioribus annis in causa cuiusdam Angelæ
Cornetanæ imputatæ de sortilegijs, maleficijs, &
incantationibus dubitatum fuisset, an esset impo-
nenda pœna confiscationis bonorum. Senatum
censuisse non esse imponendam die 26. Augu-
29 sti 1563. P. N. Secretario, & adeo † leuis sunt
considerationis in præiudicium tertij incantatio-
nes istæ, quæ fiunt ad inuenienda furta, vt nec fa-
ciant indicium ad torturam, vt per Boss. in d. tit. de
homicid. sub num. 19. post Ang. in l. verbum. C. de
infam. & Brun. in tract. de tortur. colum. 12. versi.
quæro an diuinatio Blanc. de indicijs, in versic. in-
cantationes, sub numero 397. ver. aduerte quod
prędicta.

SVMMARIVM.

1 *Effectus alios quindecim verborum ab Auctore adijci præter consideratos a Cæpol. cum plurib. seq.*
2 *Stipulationem firmissimum omnium esse contractum cum interrogationeque præcedente, ac responsione subsequente fieri ad ostendendum magis deliberatum animum promissionis volentis se obligare ad nutum arbitriumque interrogatoris.*
3 *Stipulationem triplici munitam esse funiculo, contenta solennitate verborum, & præsentia personæ.*
4 *Stipulationem esse magis solennem contractum omnibus contractibus nihilque illi addi posse præter id quod a lege statutum est.*
5 *Acceptilationis illam esse virtutem vt tollat omnis generis obligationes in aquilianam stipulationem, & verborum obligationem prius deductas.*
6 *Acceptilationem verbis solemnibus concipiendam esse.*
7 *Nouatione tolli omnem priorem obligationem, atque in posteriorem transfundi.*
8 *Delegatione à priore debitore in delegatum transfundi omnem obligationem.*
9 *Sponsalia ac matrimonia verbis absoluenda esse ab ijs qui loqui possunt.*
10 *Hæredum nomina ore proprio à testatoribus pronuntianda esse enuntiatiuè, vel relatiuè.*
11 *Exhæreditationem liberorum verbis expressis in parentum testamentis concipiendam esse.*
12 *Liberos vlterioris gradus quàm primi posse nancisci primum gradum in potestate testatoris, & ideo vel hæredes instituendos esse vel exhæredandos verbis expressis.*
13 *Verba generaliter in omnibus contractibus dilucidè ac clarè concipienda esse, alioquin contra pronuntiantem interpretari.*
14 *Verba esse necessaria ad stabiliendum, constituendumq; omnem contractum, quæ soli verborum obligationi nomen dederint.*
15 *Verba ligare homines.*
16 *Libellus vt sustineatur verba patiuntur omnem interpretationem.*
17 *Res in libellis describi oportere.*
18 *Actiones verbis expressis proponendas esse in libellis: quamuis non nominatim.*
19 *Clausulas salutares exprimendas apponendasque esse in libellis.*
20 *Positionibus respondendum esse clarè purè ac simpliciter aliàs fieri interpretationem contra respondentem.*
21 *Inserrique ad statuta Ticinensia, & nouas constitutiones status in materia positionum.*
22 *Testes in ijs quæ per sensum corporis non percipiuntur etiam non interrogatos debere eorum dicti causam afferre vt probent.*
23 *Protestationibus in faciendis, productionibusque, ac accept. instrumentorum indiciarijs magnam esse verborum vim.*
24 *Sententias verbis dilucidis, perspicuis, & claris concipiendas esse.*
25 *Sententias libellis debere esse conformes.*
26 *Magni est effectus ob statuta nouasq; constitutiones quibus prohibetur appellatio a duob. sententijs coformib.*

27 Intellectus, §.lata in nouis constit. in tit: de appellat.
28 Protestationum quoque extraiudiciariarum verbis, nobis iura conseruari.
29 Rescriptorum in dispositionibus attendi tantũ, quod verbis expressum est, non etiam quod fuit supplicatum.
30 Libelli supplicis verba, rescripti obscuri verba declarare.
31 Libelli supplicis verba contra proferentem probare.
32 Priuilegiorum verba quamuis debeant operari, esse tamen intelligenda quanto strictius fieri poterit.
33 Formæ verba adeo esse præcisa, vt nec augeri, nec minui, nec immutari valeant.
34 Renuntiationum verba ad non expressa, neque futura, neque incogitata trahi.
35 Materiæ per alios diligenter elaboratæ aliqua non contemnenda addere satis esse.

Quindecim alios effectus verborum cęteris antiquioribus consideratis præter cæteros addi.

CAP. XVII.

Ossent alij quoq; verborum effectus colligi tam ex ijs quæ supra quàm quæ infra dicemus varijs in locis, sed ne videamur velle hanc omnem materiam ad hoc vnum caput redigere a proprijsq; locis ad improprios illam transferre hactenus de effectibus verborum
1 dixisse sufficiat, illo interim non omisso † Decimũ
tertium maximè verborum effectum perpendi posse in obligationibus verborum, quæ proficiscitur ex stipulationibus quę firmissimę sunt omnium humanarum conuentionum & scribunt Cyn. & Bal. in.l.si ex pretio C si cer. petat. & tradũt communi-
2 ter scribentes in rubr. de verb. obligat. & † quę cum
illa arctissima solemnitate verborum precedentis interrogationis, & subsequentis responsionis inuẽtæ sunt, ut eo pacto magis exprimeretur promittẽtis cõsensus, illiusq; animi deliberatio ac certitudo ad se obligandum, nunc arbitrioq; creditoris futuri, vt per Castr. & Alex. in d. rubr. in penul. q. Soci. num. 16. magisque communi scripturarum consensu est receptum ut ibi testatur Ver. sub nu. 120. Nig. sub num. 121. Galial. sub num. 106. & Soci. den. sub num 247. in iuncta declaratione per nos ibi
3 tradita, tripliciq; funiculo, † ut inquit Rip. in d. ru
br. sub num. 130. sunt alligatæ, videlicet consensu, solennitate uerborum, & præsentia partium. l. v. in prin. & §. qui præsens de uerb. obligatio. & propterea sunt omnibus contractibus solemniores; quia
4 eis nihil addi potest † præter id quod a lege statu-
tum est, ut per Bal. in d. l. j. & facit tex. in. l. j. §. opus nouum de oper. no. nunt. Decimusquartus effectus
5 † est acceptilationum in quibus ea est uerborum
uirtus, ut omni obligationi cuiusque generis ea sit in stipulationem deducta quæ aquiliana uocatur, postea ea omnis obligatio uerborum acceptilatione subiecta tollatur; quæ tamen verbis solemnibus
6 † cõcipienda est. l. & uno. §. eius rei de acceptilat. §.
item per acceptilationem, &. §. est autem instit. quibus modis tollit. obligat. Decimusquintus † est
7 † effectus uerborum in nouationibus ut in. l. ult. C.
de nouat. & in. l. j. & 2. & per tot. illum tit. ff. de nouatio. in quibus ea est uerborum uis, ut accedente partium consensu tollatur prorsus omnis illa prior obligatio, atque in posteriorem transfundatur, d. l. j. & 2. de nouatio. & ibi notat. per glos. & Doctor. cuiusque generationis sit illa obligatio, ut ibi dicitur & probatur in §. præterea instit. quib. mod.
8 tollit. obligat. Decimussextus est effectus † in de-
legationibus debitorum pręsentium ac consentientium delegari in quibus illa est uerborum efficacis, ut a priore debitore in delegatum transferatur omne obligationis onus; ab illoq; exigi possit, quod a priore debitore debebatur. l. j. & 3. C. de nouat. & delegat. l. delegere. ff. eo tit. Decimusseptimus est
9 effectus † in sponsalibus & matrimonijs, in quibus
secũdum ecclesiam uerba sunt necessaria, in ijs qui loqui possunt ad contrahendam illam diuini humanique iuris coniunctionem ac indiuiduam vitæ consuetudinem cap. tuæ ubi glos. & omnes notant de sponsal. iuncto §. 1. instit. de patr. potest. & l. j. de rit. nupt. cum utrobique notat. tradunt. Doctor in d. l. j. de uerb. obligat. in prin. dũ de muto ille tex. loquitur arguuntque contra illum text. in d. cap. tuæ
10 de sponsal. Decimusoctauus est effectus † in testa
mentis, propter expressionem nominis hæredum a testatoribus faciendam, ore illorum proprio enuntiatiuè uel relatiuè, alioqui testamenta non ualent, l. iubemus. C. de testam. cum ibi notat. per glos. & Doct. in l. hæredes palàm in prin. ff. eo. tit. ubi pariter Doctor notant. Decimusnonus est effectus
11 in eisdem testamentis ratione præteritionis uel
exhæredationis, quæ necessario uerbis exprimenda est, uel in persona liberorum primi gradus, quæ sunt uel futuri essent in potestate testatoris si nati essent iuxta. l. inter cætera de lib. & posthum. instit. de exhæred. lib. in prin. §. j. & §. posthumi, ut. l. posthumus & l. posthumi eo tit. uel etiam eorum qui li
12 cet ulterioris † sint gradus possunt tamen nancisci
primum gradum in potestate testatoris, uel quia in defunctorum locum succedendo iam nacti sunt. l. Gallus in prin. & §§. seq. usque ad. §. nunc de lege uelleia, & ab eo. §. usque in fin. legis & l. posthumorum eo. tit. de lib. & posthum. & §. posthumorum
13 instit. de exhæred. liber. Vigesimus est † generalis
ad omnes contractus, in quibus uerba debent purè, plenè, dilucide, ac latè concipi alioqui, patiuntur interpretationem contra eum qui illa protulit. l. veteribus de pact. cum ibi nota. a glos. & a Doct. l. labeo de contrah. emptio. l. quidquid adstringendæ
14 de uerbor. obligatio. cum socijs, & sunt † uerba
ad stabiliendum constituendumq; omnem contractum necessaria, quamuis soli obligationi quæ progreditur ex stipulatione nomen dederint, ut per Doctor. in rubr. de uerb. obligat. instit. de uerb. obliga. in prin. & l. j. §. uerbis & l. obligamur de actio. &
15 obligatio. Vt enim ille ait, uerba † ligant ho-
mines taurorum cornua funes; cornu bos capitur, uoce ligatur homo, secũdum glos. instit. de obligat.

in

in prin.ubi id not.commooiter Doctor.& præſer-
tim Bello.ibi ſub num.27.ubi,& nos quandoq; di-
ximus,ſpec.in tit. de aduoc.§. utriuſque ſub nu.21.
16 Vigeſimusprimus † eſt effectus in iudicijs, reſpe-
ctu libellorum quia illorum ſuſtinendorum gra-
tia omnem patiuntur interpretationem.l. ſi quis io
tentione de iudic.l. ſed etſi poſſeſſori.§.item ſi iura-
uero,ubi inter cæteros Iaſ. de iureiur. idemq; Iaſ.io
l.quoties de uer.obligat.& ſupra diximus pleniusq;
17 dicemus infra lib.2.item † ratione rerum deſcribē-
darum in ipſis libellis.l. ſi in rem cũ ibi nota. de rei
18 uendicat.cauſa actionum † in eiſdem proponenda
rum ut per gloſ.Ang.Iaſ. & alios inſtit. de actio. in
prin.c quàmois oon ſit opus actionis non en. nun-
cupatim exprimere in libello ſecundum commu-
nem,de qua teſtatur Iaſ.in.§. omnium ſub nu. 165.
& in §. ſed iſta ſub num.69. de actio. in not. Abb.
Fely.& alios in cap.examinata de iud.per omnes in
19 l.edita C.de eden.& in d.§. omniũ,& gratia † clau-
ſularum in illis quoqne apponendarum de quibus
per Ias.& alios in §.1.de actio.Doct. in cap.exami-
nata de iudic.& per Maran.de ord iudic.in tit. de li-
20 bell. oblat.ſub nu.9.cum plur.ſeq.Rurſus † in eiſdē
iudicijs occaſione poſitionum tranſmittendarum,
& reſponſionum illis faciendarum, quæ nbi purę,
claræ dilucidæ ac ſimplices non fuerint interpreta
tionem patiuntur contra reſpondentes,ut per Bar.
& alios in.l.j.§. ſi quis ſimplicirer de uerb. obliga-
tio.& per practicum noſtrum Papiens.in forma ex-
cipiendi cōtra poſitiones, & nuncupatim deciſum
21 in foro noſtro habetur tam ex diſpoſitione † ſta-
tutorum Ticinenſium quàm nouarum conſtitutio
num in tit.de iudic.in.§.poſitionibos. Teſtium quo
22 que gratia † in iudicijs examinandorum quia in ijs
quæ per ſenſum corporis non percipiuntur etiam
nō interrogati niſi uerbis exprcſſerint concludentē
cauſam eorum depoſitiones nibil concludunt,ſi ex-
preſſerint concludunt.l.qui teſtamento.§ ult.ubi
Bar.id docet de teſtam.l. ſolam.l. teſtium ubi Bal.
C. de teſt. & fuit doctrina ordinaria Innoc. in cap.
cum cauſam de teſti. Item reſpectu proteſtationũ
23 † in iudicijs faciendarum in productionibus & ac-
ceptationibus inſtrumentorum quæ in iudicio pro
ducuntur de quibus per Fely.in cap. imputari col.
fin.de fid.inſtrumentorum & in cap.cum uenerabl
lis col.2.de exceptio. & per Ripam in cap. cum M.
24 Ferrarienſis ſub num.79. de cōſtit. Præterea † ſen-
tentiarum cauſa qoæ in iudicijs proferuntur, quæ
uerbis certis,liquidis, ac claris expreſſę prolatæque
eſſe debeot ut ualeant.§.curare inſtit.de actio.l hęc
ſententia qoæ bona.C. de ſent.quæ ſin. cert.quātit.
proferunt.cap.licet cum gloſ.ſuper uerb.poſsidetis
poſt princ de probat. & cap. iouenis cum gloſ.2.
poſt prin.de ſponſali. Inſuperq; conformes libello
25 † uerbis conuenientibus cum expreſſa petitione io
libello porrecta.l. ot fundus communi diuid. cap.
26 licet Hely. de ſrm. Qui effectus eſt † magnus pro-
pter ſtatuta, quæ oolunt à duabus ſententijs con-
formibus licitum non eſſe appellare, uel de nullita
27 te dicere, ut hic Ticini & in nouis † conſtit.in.§. la-
ta de appellat. quæ licet præcisè non utantur uerbo

conſirmibus, ſimilibus tamē in ſenſu utuntur quia
dicit quatenus prima ſententia confirmata fuerit.
28 Vigeſimus ſecundus effectus † verborũ eſt in pro-
teſtationibus extraiudicialibus, in quibus per ver-
ba a nobis expreſſa conſetuamus nobis iura noſtra.
l.qui in aliena.§.ult. ubi gloſ. Bar. & alij de acqui.
hæredi. Bar.plenè in.l.non ſolum.§.morte de oper.
nou.nuntiat.Abb.Fely.Dec.Rip. & alij in cap.cum
M.Ferrar.de conſt. D. Alcia.plenè infra de uer. ſi-
gnifi. in.l. deteſtatio, pleniſsime omnium Antor.
Rub.in cumulatiſsima eius Repetit.d.§.morte, nos
diffuſe tractabimus in d.l.deteſtatio. Vigeſimuster
29 tius † effectus uerborũ eſt in reſcriptis quia faciunt
uerba quibus concepta ſunt vt debeat attendi ſo-
lum, quod in illis expreſſum eſt, quicquid ſupplica-
tum fuerit.Abb.in cap.fin.de treog. & pac. in cap.
inter dilectos de fid.inſtr. Iaſ.in l.j. col.2. C. de d.-
uerſ.reſcr.Fely.in cap.ſuper literis col.6. de reſcrip.
cũ ſimil.quando tamen certa, preciſa, ac clara ſunt.
30 Vigeſimos quartus effectus eſt † in ſupplici libello
cuius uerba illam uim habent, ut ſi contingat dubi
tari ſuper diſpoſitione reſcripti faciant ut illud reci
piat interpretationem ab ijs, quæ in precibus ex-
preſſa ſunt Bal.in cap. inter dilectos in uer. cæterũ
per illum tex.col.pen.de fid. inſtrum. Alex.in conſ.
84. col.3.ſub num.70.lib. .Iaſ. in.l. iuſtitia col.2.
ſub num.10.de iuſt.& iur. Dec.io conſ.33. ubi plu-
31 ra citat in prin.cum ſim. Rurſusque † operentur ut
quæ in precibus expreſſa ſunt contra proferentem
irrefragabiliter probent l.com precum ubi gloſ.1.
not.C.de lib.cauſa ibiq; Bal.Saly. & alij notant Bal.
io.l.confeſſor col.pen. ſub num.44. de confeſſ. ubi
poſt Innoc.firmat talem confeſsionē probare con-
tra ſupplicantem abſente parte, adducitq; io hanc
ſententiam tex in cap. cũ uenerabilis de except.&
32 l.poſtquàm liti.C.de pact. Vigeſimusquintus † eſt
effectus in priuilegijs, in quibus tametſi ita nerba
intelligi debeant ut operentur, nihilominus quan-
to ſtrictius fieri poteſt, & ut minus quàm poſsibile
ſit offendant ius cōmune, iotelligi debent.l.ſi quan
do.C.de inoff.teſtam.ubi Bal. & alij & dict. cap.ſi
Papa de priuileg.lib.6. cum ſocijs. Vigeſimus ſe-
33 tus eſt effectus † in formalibus, ſeu ijs quæ formam
alicuius actus concernunt, quia adeo præciſi ſunt
effectus uerba, ut neq; alterari neque minui, ne-
que immutari poſsint, ſed diligenter obſeruari om
nino debeant ita ut nec per æquipollens impleri ua
leant.l.qui per ſalutem de iureiur.l. per hanc.C. de
numer. & actuar. lib. 12.l j.§. ſi quis ita de uerb.
obligat.l.j.§. ſi quis opus nouum de oper.oo.nun-
tiat. Bal. in l.quoties, colum.1. C. de ſum. & legit.
hæred.l.diligenter mandat.cap.com dilecta de re-
ſcrip.ubi latiſsime omnium Fely. Vigeſimusſepti-
34 mus † eſt in renuntiationibus in quibus is eſt uer-
borũ effectus, ut noo expreſſa neque futura ex eius
actus natura concipiāt.l.mater decedens de inoff.
teſtam.l.qui cum tutoribus &.l. cum aquiliana de
tranſact.Dec.in conſi.419.ſub num 9.& conſ.452.
ſub num.21.& conſ.460. ſub nume.3. alibique ſæ-
pius Cur.iuo.cōſ.16.ſub nu.11. & Gozadi. in conſ.
35 42.ſub nu.20. ſed de ijs hactenus † qui plura enim
circa

circa hoc aliúdè quęrat.satis enim mihi ac super est præter diligenter excussam ac pertractatam materiam illorum duorum postremorum casuum Bart.Cæpol. plenius, ac copiosius, atque etiam vtilius quàm ipse fecerit quindecim alios addidisse.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus verborum & multiplex eius acceptio quo loci tractetur per Auctorem in hoc volumine.*

De intellectu verborum multiplici; illius acceptione remissiuè.

CAP. XVIII.

1 Videretur quoque † hic locus exposcere vt aliqua diceremus circa verborum intellectum, multiplicemque intellectus acceptionem, & qui nã intellectus sit recipiendus, & qui rejciendus, & quomodo verba intelligi deberent, verum quia commodius atque opportunius hæc omnia tractabuntur in lib.5.in materia generalis interpretationis, ideo ijsce loco suo reseruatis ab vlteriore eorum inuestigatione hic abstinebo.

SVMMARIVM.

1 *Significare secundum Azon. nihil aliud esse quàm rem demonstrare proprio illi tributo nomine.*
2 *Significare verbum, latius accipi in hac materia cum non solum proprijs, sed etiam improprijs abusiuis & translatiis conueniat.*
3 *Significationis verbum, quàm variè accipiatur in iure nostro ex D. Alciato.*
4 *Significatio quid sit secundum Bald.*
5 *Sed Baldi significationis definitionem non deseruire in hac materia quia funditus separat verbi significationem a re ipsa.*
6 *Significationem aliter definiri ab aurelio Dauide.*
7 *Significationis verbum finiri quoque aliter a Ioanne Brechæo.*
8 *Significare esse rem de qua quæstio est representare.*
9 *Significationis verbo de propria apud iurisconsultos intelligi.*
10 *Significare quoque esse indicare, & prædicere aliquid venturum.*
11 *Significare quoque præter summum principis significationis caput esse aliquid demonstrare ac repræsentare.*
12 *Cõsignificare esse cõfirmationis gratia cũ alio significare.*
13 *Significandi verbo Veteres constituere quatuor conclusiones, vt. l. significare nihil aliud sit quàm propriè ac verè exprimere, notificare, vel designare, item.*
14 *Significati sit qualitas vocis propriè rem exprimens, & rursus.*
15 *Significare esse secundum vulgus accipere, insuperq;*
16 *Significationem, omnem vocis proprietatem esse.*
17 *Opinionum quæ in scriptis proferuntur vltima censetur approbata.*
18 *Significare secundum Odofred. esse rem demonstrare.*
19 *Significationem secundum Auctorem, esse rei mentis, intellectuq; conceptæ, per verba affirmatiuæ vel negatiuæ orationis factam demonstrationem ac notationẽ.*
20 *Iurisconsultos sex alias orationis partes præter nomen & verbum significare intelligere.*
21 *Intellectus l. meorum l. pupillus § verbum l. vrbana §. pernoctare & l. inter illum de verb. significat. l. alienationis § fin. cum l. seq. & l. sæpe ita l. cæterorum l. Marcellus & l. iudicasse eo tit. & clem. 1. § nec super de pæn.*

Quid sit verborum significatio.

CAP. XIX.

Nvnc autem proprius ad materiã accedendo de tribus successiuè differendum est; quorum primum est, Quid sit significatio. Alterum, quomodo fiat. Postremum quis sit eius finis, Quan-
1 tum ad primum, quid sit significatio; Azo in summa C. eo. & Accurs. hic ad fin. glos.in rubr. huius tit. significare inquiunt, nihil aliud esse quàm rem demonstrare proprio illi attri-
2 buto nomine. Verum † vt ijdem definitores rectè perpendunt verbum significare & illius coniugatũ significatio, latius, fusiusque in præsenti materia accipitur quia non solum proprijs vocabulis, sed etiam abusiuis, improprijs, generalibus, & translatitijs plerumque utamur: vt docet D. Alcia. de verb. significat. lib. 1. post prin. & in rubr. huius tit. in prin. & supra diximus, & infra dicemus suis locis, & probat Aurel. de verb. signif. cap. 2. post
3 prin. & ideo inquit † D. Alcia in rubr. huius tit. sub fin. super uerbo significatione; varijs modis assumi in iure nostro significationem. Nunc habito respectu ad proferentem, vt si imp. imperitus sit crassa minerua verba accipiantur. Nunc considerata persona eius ad quem verba diriguntur: plerunque & secundum naturam eius rei, de qua sermo habetur vel quæ in contractu deducitur, accipiturq; huiusmodi declaratio etiamsi præcisa, indefinita, generalisq; uerba sint, quoniam nihil impedit quin ad babilem uerisimilemq; casum retrahantur, & boni uiri arbitratu intelligantur, qui consuetudini loquentis multum tribuit, ex proximis clausulis mentem coniectabit, quandoq; & distantium rationem ducet, interpræetabimurque ut cum effectu prolata sint, vt secundum dubium, ordinem importent, ut actus potius sustineatur, quàm pereat, ut non superuacua sint, sed aliquid operentur, vt in potiorẽ sensum disponant, ut ad ampliationem inducta nõ diminuant, ad liberationem non obligent, ad fauorem non noceant, ut naturalẽ sensum potius, quàm ciuilem admittant, ut simpliciter prolata, prima vice officio suo fungantur, vt ad id quod principaliter

ter gestum est, potius referantur, quàm ad accesso-
ria, vel demonstratiua; vt captiosa non prosint, vt
clara non ofuscentur, vt superflua non noceant, vt
mitiora, vel in odiosa abhorreant, possibilia indu-
cant, & ad maiora expressis non trahantur. Bal. ve-
4 rò † in rubr. C. de verb. significat. in prin. significa-
tio est, inquit; proprius sensus dictionis, ab intelle-
ctu vel statuto legislatoris attributus. Auctoritas
enim inuentoris, vel legislatoris, dedit vera & pro-
pria significata vocabulis. ut ff. eo. l. liberorum, non
tamen semper ad strictam significationem recur-
rendum est, nam quandoque dilatatur seu extendi-
tur, quandoque coarctatur seu restringitur, & ista
non dicitur significatio, sed interpretatio, ut ff. de
leg. iij. l. non aliter. §. 1. & de excusat. tut. l. scire opor
tet. §. sed & si maximè. Sed † hanc Bald. definitio-
5 nem minus adhuc significationi accedere, ut hic
de significatione agitur, & in prædictis rubricis ait
Aurel. hic cap. 2. post prin. siquidem Bald. inter fi-
niendum funditus a re abstrahat verbi significatio-
nem, cum tamen iurisc. consideret significationem,
ducta ad res relatione, vt ex rubr. hic & in c. inscri-
ptione facile descerni potest, & supra in præcedenti
capite latius ostendimus. Est insuper aduertendum
Bal. restringere in eius definitione veras & proprias
vocum significationes ad solam. I.C. auctoritatem
cum tamen & alijs modis propria verborum signi-
ficatio habeatur ut apud Bar. in l. omnes populi in
4. quæst. 6. princip. q. sub num. 59. & D. Alcia. de
verb. significat. lib. 1. in princ. & nos infra latè doce
6 bimus cap. 4. Quamobrem † idem Aurel. d. cap. 2.
eius tracta. de verb. significat. sub nu. 2. aliter signi-
ficationem definit hunc in modum. Significatio
est, inquit, rei cuiuspiam, extra ipsum quod signifi-
cat demonstratio, siue repræsentatio; & verbi signi-
ficatio, ait, est rei alicuius præter ipsum uerbum si-
gnificans repræsentatio, seu demonstratio, quippe
verbum non modum se ostendit, quin insuper rem
quampiam demonstrat, exempli causa vox homo
semet vocem edit; & ipsam rem exprimit, quæ ho-
mo est, quamobrem rectè significare dicitur, hoc
est rei signum facere, signum enim & rem signatam
distinguit nemo est qui nesciat l. sed si accepto de iu-
re fisci auct. dos data. C. de donat. ante nupt Io. an-
7 tem Brechæ. Tuton. † in rubr. huius tit. sub nu. 24.
sic decernit. Quia verba ipsis rebus inquit signifi-
candis inuenta sunt, oportet ipsum significare, id
esse, quod rei ipsius essentiam veluti picta quadam
in tabella ἀκριβῶς exprimit ac ponit ob oculos;
8 significare igitur est † rem de qua quæstio est repræ
sentare sed id quidem uarijs modis, modo strictius,
modo latius, nunc propriè, nunc autem impropriè
καταχρηστικῶς significatur ac secundū subiectam ma
teriam vt in. l. certum si cert. petat. Fely. in cap. t.
9 de sum. trin. Alcia. in d. l. certum. Iam verò † quan-
doque de uerbi significatione inter iurisconsultos
agitur, de propria solet intelligi nisi aliter testatorē
sensisse deprehendamus, vt si Titius vestē legauerit
de ueste nundum texta sensisse non putandum est,
nisi quoque non textam nuncupauis, & expressis ver
bis adiecerit, sic qui libros suos alicui studioso le-
gauit, chartas puras legasse non censebitur. Qui &
chartas puras, & libros scriptos aut typis excussos
simul in scrinijs haberet reconditos, hoc est in. l. li-
brorum. §. quod tamen Cassius de leg. 3. est etiam
10 significare † aliquando iudicare & prædicare ali-
quid uenturum, vt cum dicimus de signis pluuiam
vel uentos vel quid aliud significantibus, Cicer. in
orat. pro sex. Ros. Ameri. Anseribus inquit cibaria
publicè locantur, & canes aluntur in capitolio, vt si
significent si fures venerint & fures internoscere non
11 possunt, significant tamen &c. Sed † & significa-
re præter summum principis significationis caput,
est aliquid demonstrare ac repræsentare qua ratio-
ne dicuntur verba consignificare, quando præter ip
sorum uerborum naturam & actum tempus etiam
verbi indicant. l. in delictis. §. si extraneus de noxal.
12 actio. dicitur etiam † consignificare uerbū quan-
do confirmationis gratia cum alio significat ut l.
Aurelius. §. testamento de liberat. legat. Quatuor
alias addit definitiones Bar. Veron. in rubr. huius
13 tit. sub nu. 105. cum seq. quarū prima est, † quod
significare nihil aliud sit, quàm propriè & uerè ex-
primere, notificare, uel designare, quia impropria
locutio non dicitur significatio, Bald. in d. l. liberti
libertæque col. 2. ad fin. C. de oper. libert. Altera
14 est † quod significatio nihil est aliud, quàm quali-
tas uocis propriè rem exprimens Bal. in. l. non fine
15 C. de bon. quæ liber. Tertia est † quod significare
est etiam vt vulgus accipit & nota. in l. librorum
§. quod tamen Cassius de leg. 3. & l. Labeo de supel
lect. legat. sed hanc inspecto iure communi dicit
abusiuam & impropriam; respectu verò commu-
nis vsus loquendi asserit esse propriam, d. l. Labeo
16 & d. §. quod tamen Cassius. Postrema est † vt om-
nis proprietas uocis sit significatio, vt dicit Bald. in
d. l. liberti libertæq; qui subdit dictam proprieta-
tem nasci ex auctoritate iurisprudentium, vel le-
gislatoris, vel ex rationabili intellectu, ut d. §. quod
tamen Cassius. d. l. Labeo, & l. non aliter de leg. 3.
ac l. liberorum in fin. infra eo. tit. & cum hac senten
17 tia videtur ille transire, quia † in opinionibus scri-
ptis ultima censetur esse approbata glos. in l. qui fi-
lium. §. Sabinus in ver. & alia ad senat. trebell. Ias. in
l. pacta nouissima sub nu. 8. C. de pact. & in l. pla-
18 cuit sub num. 6. C. de iud. Odofred. autem † in
rubr. huius tit. cæteris generalius ac simplicius ait
significare propriè esse rem demonstrare. Sed va-
ga nimis atque incerta fallaxq; est huiusmodi fini-
tio, quandoquidem, & digito posset fieri demōstra
tio, ut per Doct. in l. certum si cert. pet. quę est om-
ni alia certior, quæ tamen uerbi non esset significa-
tio, & ideo ut definitio quæ cum suo definito non
conuertatur eminus ableganda est l. j §. 1. de dol.
Bar. & alij in l. j. de testam. & alibi sæpè. Quamobrē
19 sic ego opinarer constituendam esse in hoc nego-
cio, vt significatio, de qua in præsentia agimus re-
tentis terminis suppositis in proximè præcedenti-
bus, sit rei mente, intellectuq; conceptæ, per verba
affirmatiuæ, vel negatiuæ orationis facta de-
monstratio, ac notatio. Cum enim supra docueri-
mus, verba non considerari in præsenti materia
prout

pront per se sunt, simplices d'ctiones, ac uoces sed prout in oratione affirmatiua vel negatiua enuntiantur ad significandum mentis nostræ conceptũ vel meditationem, sic & significatio in uerbis considerari non aliter debet, quàm prout in oratione
20 posita sunt. & hinc est † qp iurisconsulti sex alias orationis partes præter nomen & verbum, significare intelligunt vt voluit Bal. in d.l. liberti libertæq; col. 2. C. de oper. libert. quia & ipsa in oratione posita circa res demonstrandas atq; exprimendas cum verbis & nominibus officio suo funguntur. Hominum & verborum significationes vel ampliando, vel restringendo, vel moderando, aut aliquando pro earum natura temperando nullo constituto discrimine quantum ad generalem significationem, inter nomina adi ectiua, ac substantiua, ac modis verborum sed prorsus relictis istius modi subtilioribus differentijs, Dialecticis, ac Grammaticis vt obseruauit Aurel. de verb. significat. cap. 2. sub nu. 6. quamuis non ita extricet hanc difficultatem vt nos fecimus sed ita inuoluatur subtilitatibus Dialecticorum ut non satis commodi pro rei utilitate se
21 expediat, & ita † intelligendum est quod de pronomine meorum & tuorum in.l. meorum, & pronomine suum in.l. pupillus. §. verba suum, de participio in.l. mouentium, de præpositione in.l. vrbana. §. pernoctare. de aduerbio in.l. inter illũ inf. eo. habetur de interiectione in clem. j. §. nec super, de pœnis de coniunctione in l. alienationis. §. fin. cum.l. seq. & l. sæpe ita in eo. de adiectiuis in l. potest, & in.l. cœterorum eo. tit. & de alijs modis præter indicatiuum in.l. Marcellus, & in.l. iudicasse eo tit.

S V M M A R I V M.

1 *Significationem fieri ex coniunctione nominum, ac uerborum, aliarumque orationis partium ad aliquid affirmatiuè, vel negatiuè pronuntiandum, & num. 3.*
2 *Significationem verborum duplicem esse, vnam verborum simplicium, alteram orationum.*
4 *Significationi inducendæ necessarium fore, vt coniuncta sint nomina verbis.*

Quomodo fiat significatio verborum.

C A P. XX.

1 Vantum ad secundum membrũ quomodo significatio fiat, dicendum est † illam fieri, quantum ad præsentem materiam spectat ex coniunctione nominum & verborum, aliarumque orationis partium, prout res postulat, ad affirmatiuè, uel negatiuè enuntiandam rei quam exprimimus mente, animoq; conceptam
2 imaginem, vel similitudinem. Tametsi † enim duplex sit verborum significatio, una verborum simplicium, altera orationum, vt ex Aristote. lib. 1. de enuntiat. habetur, & utraq; ex coniunctione fiat vt declarat Sauilo. supra citato cap. 3. ex Plato. in lib. de scientia, & in lib. de ente, vocabulorum, f. ex compactione literarum, & syllabarum, & orationum, ex coniunctione verborum, & nominũ prout sup radictum est, & colligitur ex Priscia. lib. 17. circa prin. & Fab. lib. 1. cap. quo differit. Quemadmodum prima elementa tradenda sint, ex Boetio ad Aristo. d. lib. 1. de enuntiatione. Nihilominus
3 † quantum ad rem nostram attinet, sola attendenda est significatio, quæ ex copulatione nominum, & verborum fit, aliarũqne orationis partium prout res poscit. Dixi autem nominum, & verborum
4 † quia ex sola nominum adiunctione; vel verborum tantũ connexione, vel aliarum orationis partium coactione solum, non potest resultare ista verborum significatio, sed oportet vt permixta sint nomina uerbis. Nam si dixero tantũ Lucio; Sempronio, Mæuio, vel lego, substituo, relinquo vel domum pupillariter fundum, per fideicomissum, nihil ago, nec aliquid significo, quia nulla potest ex eiusmodi dictionum conductione, conceptus mentis meæ resultare expresio, vel demonstratio; sed si dixero; Lucio lego domũ, Sempronio substituo pupillariter, Mæuio fundum relinquo per fideicommissum, clara resurget conceptæ animo meo meditationis expresio, ac demonstratio tam ex verbis disponentibus, quàm ex re ipsa disposita, vt pér Bal. in rubr. C. eo. & per Veron. in rubr. huius tit. sub num. 1 1 3. & docet utraque huius tituli inscriptio tam hic, quàm in codice & supra diximus in præcedentibus, dum declarauimus quomodo verba, & res in hoc tractatu capiantur.

S V M M A R I V M.

1 *Significationis finem nihil esse alind quàm verbis exprimere rem a nobis mente conceptam.*
2 *Verbis malè euenire ubi rem non sequatur.*
3 *Res cum animum occupant verba pariter ambire.*
4 *Verba inuenta esse ad hominis voluntatem exprimendam.*
5 *Mentem prædominari verbis, latè & appositè.*
6 *Commendatur tex in can. Marchion & Basilides. 1. q. 1.*
7 *In contractibus strictam fieri interpretationem.*
8 *In contractibus mentem prædominari verbis.*
9 *In vltimis voluntatibus mentem verbis præferri.*
10 *Mentem tacitam equè ac expressam seruari.*
11 *Mentem testatoris magis attendi, quam vnitatem sermonis.*
12 *Mentem testatoris in fideicomissis quibusque uerbis expressam attendi plenè ac vtiliter.*
13 *Fideicomissum uerbis enuntiatiuis induci.*
14 *Fideicomissum importari etiam per tacitam uoluntatem ex coniecturis collectam ex communi opinione.*
15 *Voluntas testatoris quomodocunque in fideicomissis habeatur attenditur.*
16 *Generale esse ut in quaque dispositione uerba ancillentur menti.*
17 *Etiam si sequatur annullatio actus.*
18 *Mentem esse uerborum radicem & eius substantiam primam.*
19 *Linguã cedere cordi ac sub iugo mentis verba consistere.*

Cice-

20 *Ciceronis uerba ad ostendendum uerba debere sensui cedere.*
21 *Esopi mithologi locus in uerbi cauillo.*
22 *Eiusdem Ciceronis in eandem sententiam uerba.*

Quis sit uerborum significationis finis.

CAP. XXI.

Tertiæ uerò partis, quæ continet qui sit uerborum significationis finis, sic facienda est resolutio.
1 † ut finis significationis nihil aliud sit quã uerbis exprimere rem à nobis mente conceptam, animoq; & intellectu haustã, quod sensisse uidetur Bal. in l. non, sine C. de bon. quę liber. dum dixit significationem esse qualitatem uocis propriè rem exprimentem, & finem significationis esse rem exprimere, idem Bal. in l. si non conuitij. C. de iniur. cum uerba ideo recepta esse ait ut cõceptum animi homines aperirent proferrentq; quã Bal. assertionem refert Veron. in rubr. huius tit. sub num. 106. seq. D. Alcia. & Brech. in rub. huius tit. in prin. & Aurel. in eius tract. huius tit. cep. 4. post princ. & propterea dicere solitũ fuisse legimus Pol-
2 lionem; malè uerbis † euenire ubi rem non sequantur. Albutiunm uerò declamatorẽ illud familiare
3 habuisse; cum † res animum occupãt, uerba pariter ambiunt, & ideo apud iuris Auctores proditum est
4 uerba inuenta esse † ad uoluntatem exprimendam qua & ipsa res est, ut supra diximus in primo capite & propterea inquit Aristotel. libr. polit. capitul. ij. Iacob. Fabr. interprete, sermo ad hoc nobis datus est ut ostendamus utilitatem ac damnum, & Cicer. pro Cecinna, cuius auctoritatem paulo infra latius deducemus, uerba reperta inquit sunt non quę impedirent, sed quæ uoluntatem indicarent, & D. Augustinus in enchiridio, utique uerba, ait, propterea instituta sunt, non ut per ea se inuicem homines fallaut, sed ut eis quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat, at iurisc on. in l. Labeo de supel. legat. Quorsum inquit sunt nomina nisi aut demonstrant uoluntatem dicentis; & in l. iij. de reb. dub. itaq; ait quo aliud dicit quã uult neq; dicit quod uox significat quia non uult, neque id quod vult, quia non loquitur. Innoc. autem in cap. ueniens de uerb. significat. Anima, inquit, organo uocis suam exprimit uoluntatem. Accurs. uerò in l. nam & ipsum de iust. & iur. noce, inquit, exprimitur cordis intentio. Quamobrem debent semper uerba menti, ac uolũtati deseruire & ancillari cap. intelligẽtia de uerb. signifi. cap. is antem 22. q. 2. cap. humanæ aures 22. q. 5 cap. sedulo 38. distinc. ubi dicitur ita prę ponendas esse uerbis sententias, ut præfertur animus corpori, cũ sim. ad hoc per Cur. sen. in consi. 4. col. 2. sub num. j. & à Ias. in d. l. iij. C. de liber. præ-
5 ter. uetusq; † est iurisprudentiũ assertio, mentẽ prædominari debere uerbis l. cũ proponebatur de leg. 2. l. Pamphilo in prin. de leg. 3. l. uuum ex familia. §. fin. de leg. 3. quem tex. multum commendat Soc. in consi. 42. col. 7. uol. 1. l. iij. C. de lib. præter. ubi habetur nunquam proprietatem ita attendendam esse ut melior sit sensu, l. heredes mei. §. cum ita ubi omnes notant ad senat Treb. & latissimè omniũ Zanc. ibi qui per 3. col. insistit a num. 133. usque ad num. 140. qui addit pulcherimum tex. in l. cum de lanionis. §. asinam, ibi optimum ergo esse Pædius ait, de fun. instruc. & instrum. legat. ad ostendendũ quod mens principem locum teneat ut etiam dicitur in l. in conditionibus primum locum de condi. & de
6 mon. sed illo non est † inferior tex. in can. Marchion & Basilides. 1. q. 1. ubi D. Hieronimus; Nec putamus, inquit; esse in uerbis scripturarum euangelium sed in sensu, non in superficie sed in medulla, non in sermonum folijs sed in radice rationis & plura in hanc rem congerit Soci. iun. in consi. 85. col. 2. sub num. 6. consil. 98. sub num. 7. uol. 1. & latins in consi. 167. sub num. 5. & 6. uol. 2. Ias. in con. 41. col. 2. sub nu. 1. Cur. iun. in consi. 121. ante nu. 12. ideo-
7 que † in contractibus quamuis regulariter stricta fiat interpretatio, & nisi quid uerbis exprimatur cẽseatur omissum l. quicquid adstringendæ de uerb. obliga. & l. ueteribus de pact. nihilominus etiam in
8 contractibus mens † prædominatur l. si in uenditione com. prædio l. ita stipulatus. §. item si quis ita de uerb. obligat. in uer. ex sententia contrahentium l. semper in stipulationibus de reg. iur. Ias. in l. in conuentionalibus de uerb. obligatio. 2. not. & plenius in l. si tibi pecuniã in primo notab. & pulchrè Soci. in 3. Cagnol. in l. unum ad fin. si cer. pet. Dec. in cõs. 407. col. 3. ad fin. & 4 in princ. sub num. 7. glo. in l. Blanditus C. de fideius. & est tex. in l. sed Celsus. §. 1. de contrah. emp. & in l. Diuus. §. itẽ senatus. uers.
9 & quanti de fals. In ultimis autem uolũtatibus † res non habet difficultatem quia mens testantis totum facit, & omnium est regina l. ex facto. §. rerum ubi Bar. & alij de hæred. instit. & primum locum obtinet l. in conditionibus de conditio. & demonstr. &
10 ita obseruatur tacita uoluntas ut expressa † l. cũ res ubi Ias. in 6. notab. de leg. 1. & magis attenditur uo-
11 luntas † testatoris quam unitas sermonis, & quàm uatura collectiuæ l. in testamento C. de testam. mil. & l. cum auus ubi Soci. sub num. 54 & hoc maximè
12 obtinet in materia fideicommissorum † quæ adeo fundata est in uoluntate defuncti, ut quibusq; uerbis, coniecturis seu præsumptionibus possit apparere sufficiat Alex. in cons. 100. sub num. 5. col. 4. Iaso. in cons. 154. col. pen. lib. 4. sequitur Zanc. in d. l. hæredes mei. §. cum ita sub. num. 153. ad Trebell. qui addit tres ualde not. tex. in hanc sententiã in l. fideicommissa. §. hæc uerba de leg. 3. in l. pen. §. fin. de le. 2. in l. si sponsus §. si quis rogatus de donat. inter ui. & uxor. Marzar. in consi. 5. pag. 44. uer. hinc etiam & in consi. 6. pag. 53. uer. hinc etiam Alex. quibus in
13 locis alios in hanc sententiam citat, & ideo † uerbis enuntiatiuis fideicommissaria uoluntas inducitur l. Pamphilo. §. hæc uerba ubi Bar. per illum tex. de le. 3. & d. l. fideicommissa. §. hæc uerba eod. titu. & alijs quibuscunque l. etiam hoc modo & l. eo modo de leg. 1. & non solum expressa sed etiam tacita uolun-
14 tate † quæ ex coniecturis colligitur l. cum proponeretur

retur delegat.2.l.qui solidum.§.1.cod.tit. Barto.
in l.Imperator de lega. 1. & est communis opinio
ut per Paris.in consil.92.sub nume.15.lib.2.Socin.
iun.in cons.181.nume.20.lib.2. & alibi sepe Rimi.
in consil.135.sub num.30.lib.2. Iaso.in d.l.cum res
in 6.not.sub nume.6.de legat. 1.ita ut quomodo-
15 dunque in fideicommissis uoluntas† disponentis
habeatur illa sit attendenda potius quàm uerba, d.
l.iij.§.conditio de admi.leg.l. cum uirum ubi Bald.
C.de fideicomis. Dec.in consil.227.num. 8. & 9. &
425.sub num.14.Bero. cons.84.sub nume.16.libr.
2.& præsertim quando sequitur ex eo quod est ex-
pressum Dec.in cons.465. sub num. 15. & genera-
16 le† est in quacunque dispositione ut uerba ancil-
lentur menti ac uoluntati propter quam exprimen
dam sunt inducta latè D.Alcia.in 2.& 3.lib.de uer.
significat.Andr. Tiraq.in l.si unquam C.de reuoca.
donat.in uer. libertis sub numer.5.cum seq. Ca-
gnol.in l.semper in obscuris sub num.5. de reg.iur.
17 etiam si sequatur annullatio† actus Craue.in cons.
296.colum.4. sub num.2.uer. quarto per illam &
Ripa in d.l. hæredes mei.§.cum ita sub numer.32.
ad senat.Trebell.ut enim scripsit Bald.in cap.man-
18 datum col.1.de rescrip. mens est† radix uerborum
& eius substantia prima, eorq; est imperator lin-
guę, & tanquam mancipium illam habet sub sua
19 iurisdictione† & ideo lingua cedit cordi,ac sub iu-
go mentis uerba consistunt, tanquam sub suo pro-
prio originali. Verum quia Andr. Tiraqu. in d. l. si
unquam in uer.libertis sub num.49.& Cagnol.in
l.quoties nihil de reg.iu.ac Zanc.in d.§. cum ita sub
d. numero 133. referunt nonnulla uerba Cicero-
nis in Oratio.pro Aul.Cecinna,quæ multum faciũt
ad resolutionem istius ultimæ partis, ideo tantorũ
patrum uestigia imitatus, illa retulisse non grauа-
bor, cum mihi ex professo differendum sit ea dare,
20 quam ipsi aliter attigerũt. Dubium nõ est† inquit,
quin neque uerborum tanta copia sit, nõ modo in
nostra lingua,quæ dicitur esse inopis, sed ne in alia
quidem ullas res, ut omnes suis, ac proprijs uoca-
bulis nominentur, neque uero quicquam opus sit
uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint
intelligantur. Quæ lex, quod senatusconsultũ,quod
magistratus edictum,quod fædus,aut pactio, quod
ut ad priuatas res redeam; testamentum,quæ iudi-
cia, quæ stipulationes,aut pacti & conuenti formu
lam non infirmari, aut conuelli potest si ad uerba
rem deflectere uelimus, consilium autem eorum,
qui scripserunt, & rationem & auctoritatem relin-
quemus? sermo herculè familiaris & quotidianus
non cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur:de-
nique imperium domesticum nullum erit, si seruu-
lis hoc nostris concesserimus,ut ad uerba nobis o-
bediant, & non ad id quod ex uerbis intelligi pos-
21 sit obtemperent,hæc ille. Quod† ultimum in men
tem reuocat Aesopi illius Mithologi Phrigij iocũ
quem refert D. Alcia.li.4. huius tit. de seruo qui si-
mulans dominis iustis parere unicam lentem emit,
cum dominus simpliciter lentem emi mandasset,
22 & Paulo inferius subdit Cicero,† quid est Piso? pla
cet tibi pugnare uerbis? places causam iuris & æqui
tatis, & non nostræ possessionis, sed omnino posses
sionum omnium constituere in uerbo? ego quod
mihi uideretur à maioribus factitatum, quod ho-
rum auctoritate quibus iudicandum est, dignum
esset ostendi, id uerum,id æquum,id omnibus uti-
le esse; spectari quo consilio, & qua sententia, non
quibus quidem uerbis esset actum. Tu me ad uer-
bum uocas; non ante uenio quàm recusato, nego
oportere, nego obtinere posse, nego ullam rem es-
se, quæ aut comprehendi satis,aut caueri, aut exci-
pi posit, si aut præterito aliquo uerbo, aut ambi-
guè posito, sententia & re cognita non id quod in-
telligitur, sed id qđ dicitur ualebit. Hactenus ille.

SVMMARIVM.

1 *Verba menti cedere, vbi de mente ex impropria saltem verborum significatione constat.*
2 *Hieronimi Tornielli opinio refertur ac comendatur.*
3 *Fideicomissum importari ex sola uoluntate testatoris etiam si uerba illud non importent.*
Ex eiusdem Tornielli sententia.
4 *Doctrinas Alex. & Iaso.in l.iij.C.de lib.præter. appellari perniciosas & sine iustitia atque æquitate a Fortunio Garcia Hispano.*
5 *Plerosque referris qui iam Torniello ac Garciæ sentiant contra Iasonem & Alex. ac cæteros.*
6 *Fideicomissariam substitutionem uerificari etiam si uerba omnino deficiant.*
7 *Auctorem conciliare communem cæterorum sententiam cum opinione Tornielli.*
8 *Tex. in l. unum ex familia §. si omissa de leg.2. eiusq; auctor Papinianus commendatur.*
9 *Coniecturæ quæ elicitur ex eo quod est expressum stari oportere.*
10 *Non repugnare inter se supra relatas sententias ubi quod de coniecturata uoluntate dicitur, intelligatur de ea quæ elicitur ab eo quod est expressum.*

Tacita uoluntas Defuncti ut producat effectum requirat saltem concursum improprię significationis uerborum.

CAP. XXII.

1 HAec tamen omnia† quæ hactenus dicta sunt, intellexere maiores nostri uera esse,ubi mens,uoluntas, seu sentẽtia disponẽtis ex impropria saltem uerborum significatione percipitur,secus ubi neque propria, neque impropria significatio suffragaretur quia tunc uerbis stãdum esset,neque mens primas teneret,Alex.& Ias.in d.l. iij.in 2.limitatione C.de liber.preter.Bal.& Imo.in l.quidam cum filium de hær.instit.Bar.in l.in ambiguo de reb.dub. dum respondet ad l.non aliter de leg.3.glo.in l.cum uirum ubi & Saly.in fin.C.de fideicom.quibus placuit,solam testatoris uoluntatẽ attendendam esse cui uerba deseruiunt, & coniecturæ, ex quibus illa uoluntas elicitur,quæ sint de-

sumptæ

ſumpte ex uerbis expreſsis teſtamenti quod tradidit & Gozad. in conſ. 89. ad fin. num. 5. poſt Bal. in l. ſi pater q. 4. C. de inſtit. & ſubſtit. & Soci. in d. l. hæredes mei §. cum ita, poteſt addi Cur. ſen. in conſ. 45. col. 11. poſt princ. ſub num. 20. ubi nuncupatim hanc declarationem adiſtam concluſionem ſupra
2 firmatam probat. Sed aduertendum eſt † quia D. Torniel. aliàs uenerandæ memoriæ collega & compater meus obſeruandus in d. l. hæredes mei. §. cum ita ſub num 22. ad ſenat. Trebell. uerſ. circa primũ, affirmat, legem hoc induxiſſe ſpecialiter ut ſola uo-
3 luntas ſufficiat † in fideicomiſsis ad inducendum fideicommiſſum, quamuis uerba illam nullo modo ſignificent ut ibi per eum qui adhoc perpendit illũ tex. cuius ſententiæ uidetur fuiſſe Fortu. Garci. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum ſub nume. 107. ubi ait,
4 doctrinas moderniorum † uidelicet Alex. & Iaſo. in d. l. 3. C. de lib. præter. non uideri æquitatem, neque iuſtitiam habere, pernicioſeque illas poni, dũ uolunt, quòd quando uerba propriè, uel impropriè non exprimunt uoluntatem, quam dicimus fuiſſe teſtatoris, non debeat illa attendi, ut per illum ibi doctè ſanè & ſubtiliter, quæ ſententię nouiſsimè pla
5 cuit Marzar. in conſi. 4. car. 35. uerſ. & ſecundum præmiſſa in conſil. 5. car. 44. uerſ. bene etiam Alex. & in conſi. 6. car. 53. pro eadem que faciunt, quæ ſcribit Benedict. in cap. Rainutius de teſtamen. in glo. in uerſ. eidem impuberi ſub num. 18. & in q. de matrimonio in princ. de attendenda uoluntate loquentis & ſcribentis contra ſonum uerborum & corticem ſcripturæ eiuſdem quoque opinionis uidetur fuiſſe idem Marzar. in conſi. 4. car. 33. uerſ. ſecunda uerò ratio ſua, ubi ait contrariam opinionẽ
6 minus defendi poſſe, quia † licet uidere in infinitis iuribus, ſubſtitutionem fideicommiſſariam uerificari etiam ſi uerba omnino deficiant; ut in l. unum ex familia. §. fin. de legat. 2. & in d. l. hæredes mei. §. cum ita ad ſenat. Trebell. cum multis simil. quę in terminis congerit Soci. in conſil. 26. libr. 4. uerum quia ſuperior illa Iaſonis & Alex. opinio in d l. 3 C.
7 de lib. præter. eſt communiter recepta † ego opinarer cum illa poſſe poſteriorem hanc d. Tornielli & aliorum ſupra telatorum conciliari, prout facit idem Marz. in conſil. 6. car. 52. uerſ. & hæc intelliguntur, & ſcilice locum habeat quando uoluntas teſtatoris eiuſque mens colligitur ex alijs uerbis poſitis in teſtamento, licet uerba deficiant in caſu in quo cõtenditur teſtatorem feciſſe fideicommiſſum iux. tex. aureum in hac materia in l. unum ex familia. §. ſi omiſſa de lega. 2. ubi diuini ingenij iuriſcõ.
8 ille Papinianus ait, † quod ſi omiſſa fideicommiſſi uerba ſint, & cætera quæ leguntur, cum ijs quæ ſcribi debuerãt, congruant, rectè datũ & minus ſcriptum eſſe intelligetur, & hanc ſententiam imperatorem quoque ſecutum eſſe, & ita hunc text. in eodem propoſito ualde ponderat Cur. iun. in conſil. 121. ſub num. 10. ubi ait ſtandum eſſe coniecturæ,
9 † quæ elicitur ex eo quod eſt expreſſum, & iſtud eſſe quod dicit tex. in d. §. ſi omiſſa, cui magis credendum eſſe ait quàm dictis Doctorum, additque illũ tex. iudicio ſuo ſemper habendum eſſe ante oculos, ſeque ſemper in materia fideicommiſsi ſolere inhærere teſtatoris uoluntati, quando uerba aliquo modo adaptari poſſunt, & idem uidetur probare Marzar. in d. conſ. 4. car. 35. & alibi ſæpe in conſilijs ubi
10 ſemper ſe ita declarat; qua declaratione ſtante † nõ aduerſatur hæc opinio ſuperiori quam diximus frequentiore calculo eſſe receptam quæ procedit quãdo in caſu de quo agitur neque alia in parte teſtamenti uerba propriè uel impropriè importare poſſunt fideicommiſſum, quia tunc propter talem uoluntatem a uerbis non receditur, & ita loquuntur Bal. Imol. Saly. Alex. Iaſ. Gozadi. & alij pro communi opinione citati.

SVMMARIVM.

1 *Verba ſignificare actiuè, res paſſiuè ſignificari, ideoque ſi unam ſignificationem ab altera ſeparari contingat, diuerſas eſſe.*
2 *Agens & patiens debere eſſe diuerſa.*
3 *Rerum ſignificationem per ſe conſideratam nihil commune cum uerbis habere.*
4 *Significationum in hac materia non eſſe neque uerborum tantum neque rerum tantum ſed coniunctim.*
5 *Vnam eandemque ſignificationem rerum & uerborum eſſe in eadem materia.*
6 *Significationem non poſſe fieri niſi connexim uerba & res concurrant.*
7 *In conſtituendo homine diuerſa officia, & nihilominus eundem eſſe hominem & indiuiduum in iure reputari.*
8 *Domum ex diuerſis rebus conſtrui, factam autem diuerſo iure cenſeri non poſſe, ob eius formæ indiuiduitatẽ.*
9 *Exempla regulam declarare.*
10 *Differre tamen domum & hominem, in iſto diuerſarum rerum ad eorum formam conſtituendam concurſu.*
11 *Plura concurrentia ad faciendum corpus unius, ut uocant impreſſæ, non cenſeri iure diuerſo, prout corpus illud conſtituunt.*
12 *Lucas Contilis Senenſis laudatur.*
13 *Officia in unum eundemq; finem tendentia eundem non diuerſum effectum habere.*
14 *Scriptores, materiæ impreſſarum qui ſint.*
15 *Significatio rerum, & uerborum cum unam & eundem habeat finem eadem dicetur eſſe.*
16 *Rem a fine denominari.*
17 *Fine habito de origine non curari.*
18 *Ligas & confœderationes iudicari licitas, & illicitas ſecundum finem.*
19 *Rerum diuerſitatem propter diuerſos fines induci.*
20 *Conuenticula & congregationes ſecundum diuerſos fines, diuerſo modo puniri.*

Vna ne ſit an uero diuerſa uerborum & rerum ſignificatio. Cap. XXIII.

Portunè autem eſſe offert ut uideamus hoc loco (plenius abſoluendo cæptã inſtitutionem) uerborum & rerum ſignificatio una an ne ſit, an uerò diuerſa, altera ſcilicet rerum, altera uerborũ? Qua in dubitatione

1 bitatione† breuiter resoluendum esse uidetur quod
cum verba actiuè significent, res autem passiue si-
gnificentur, ut uoluit glo. Rub. huius tit. & Azo.
in sum. C. de uerb. significat. Quibus alij communi
consensu accedunt, tam hic quàm in d. Rub. C. eod.
qui & supra in primo capite relati fuerunt, si se iun
gamus uerba à rebus, non poterit ea quæ uerborũ
est significatio, esse rerum, neque è contra, quia
2 agens† & patiens debent esse diuersa l. Vranius de
fideicommiss. Accedit, quòd ubi cõsideremus eam
significationem, quàm per seipsas & extra se ipsas
res faciunt, ut supra diximus de Hieroglyphicis, de
patibuli, fumi, & tabellarum uotiuarum significa-
3 tione, nemini dubium est illam † nihil commune
habere cum uerbis, quia sine uerbis semper esse so-
let, & ideo non potest eadem esse cum uerborum
significatione. l. naturaliter. §. nihil commune de ac
quiren. poss. cum simil. verum quia significatio in
hac materia non est uerborum tantum sine rebus;
4 neque rerum tantũ sine uerbis, sed coniunctim† re
rum & uerborũ, ut docet istius tituli inscriptio quæ
est de uerborum & rerum significatione; & quæ si-
mili modo concepta habetur C. eo. tit. crederem cõ
5 stituendam esse † unam eandemque fore significa-
tionem in hac materia, quæ resurgit ex uerbis & re
bus, & quamuis diuerso fungãtur officio in ea pro
6 ducenda res & uerba; quia cum† significatio sit re-
rum mente conceptarum uerbis facta expresio,
per orationem negatiuam uel affirmatiuam ut su-
pra docuimus in præcedenti capite iam non pote-
rit hæc significatio dari supponiuè nisi & res, & uer-
ba connexim concurrant, ut sæpius diximus per di
cursum capitis primi, ergo una eademq; erit, quan
tum ad præsentem speculationem, rerum, & uer-
7 borum significatio, non autem diuersa. Potest† au-
tem hæc resolutio confirmari exemplo naturali,
nam in constituendo homine, corpus & anima cõ-
currunt, diuersisque funguntur officijs, ut sensu ip
so liquet, & tamen homo semper est idem in sui es-
sentia, quamuis ex diuersis partibus constet, &
quid indiuiduum est, & pro indiuiduo in iure no-
stro reputatur, ita ut partium diuersarum conside-
rationem non recipiat respectu eius præstationis l.
ij. §. 1. & l. in executione. §. pro parte de verb. obliga.
8 Aliud melius† exemplum habetur in l. cum qui
ædes de usucapio. ubi ex solo pariete, contignatio-
ne & tecto dicitur quæque domus constare, quæ
omnia in se considerata, diuersa sunt, & diuersis ef
fectibus in iure censentur, diuersisque officijs in ip
sis ædibus funguntur, & nihilominus ubi coniuncta
ad ipsam domum constituendam perpenduntur, eo
dem iure censentur d. l. cum qui ædes, unde Bar. alij-
que excipiunt, eandem rem non debere diuerso iu
re censeri, & hæc exempla satis deseruiunt ad con-
firmandam, & dilucidiorem faciendam ueritatem
prędictæ declarationis ac resolutionis prout exem-
9 plorum † est natura l. iij. §. videamus de colla. bono.
& l. j. in princ. de dol. mal. & met. exceptio. quam-
uis quantum ad alios effectus iuris inter se differãt
10 quia† primum est de corporibus uno spiritu consi-
stẽtibus; Alterum de corporibus ex pluribus adia-
centibus compactis, iuxta philosophicam iu-
risconsulti traditionem in l. rerum mixtura in prin.
11 de usucapio. Aliud potest exemplum poni † in illis
mentis nostræ conceptionum expresionibus, quæ
componuntur ex corpore aliquo naturali, uel arti-
ficiali, uel historico, aut fabuloso cum dicto ali-
quo arguto, uel uerbis quibusdam breuiter ac sub-
obscurè quidem, sed ingeniosè tamẽ significãtibus
laudabilem, honoratam, ac generosam facientis in
tentionem, quas vulgus impresas uocat, de quarum
proprietate luculentissimè differuit nouissimè om-
12 nium Lucas Contilis† Senensis compater meus ho
norandæ mihi memoriæ, de re literaria benemeri-
tus, in ijs enim quãuis assumptum corpus & uer-
13 ba adiecta diuersa ineant munera nihilominus† qa
in unum eundemque finem tendunt eorum officia
una eademque resurgit ex proposito corpore cum
dicto significatio, atque expresio illius generosæ,
ac magnanimæ intentionis, quam animo concepit
is qui præstantem illam elaborauit compositionẽ;
& propterea una eademque dicitur & est dicti ope
ris significatio, & non diuersa, una scilicet corporis,
14 altera uerborum; cuius propositi exempla, † cum
multæ habeantur species apud Paulum Iouium,
Hieronimum Puisellium, Simeonem Admiratũ,
ac Contilẽ in eorũ libris quos ea de re inscripserũt
non elaborabo in proferendis nuncupatim aliqui-
15 bus earum formulis, sic igitur † cum verborum,
rerumque in oratione positorum eundem habeat
finem significatio vna eademque esse dicitur, quia
a fine res denominatur, finisque ipse & non initium
16 inspicitur †. l. si stipulatus essem abs se & l. insulam
intra biennium de verbo. obligat. l. & si non sint §.
perueniamus in fin. ubi pulcher est tex. de aur. & ar-
gen. leg. cum socijs adduct. a gloss. in cap. dudum,
17 de elect. & in cap. scientes de censi. & ideo † habito
fine de origine non curatur l. cum seruus de uerbo.
obligat. cum sit nobilior omnibus quę sunt ad fi-
nem d. l. etsi non sint §. perueniamus & tradit Arist.
in 3. top. & Rodul. Agrico. omnino uidendus lib. 1.
de inuentio. cap. 15. hinc dicebat Bal. in l. j. col. 2. ad
fin. uer. iuxta hoc quæritur, quod cuiusque uni-
18 uersitatis † ligas, ut uocant, & confederatio-
nes iudicari licitas, & illicitas, secundum finem
licitum, uel illicitum quem habent, & ideo si fi-
ant ad illicitam defensionem iudicantur illicitę,
per glo. in d. l. j. in princ. super uerb. aliorum, & pro
batur in l. si a reo. §. fin. in fin. de fideiusso. ubi dicit
Euerar. in loco a uirtute finis, esse tex. sing. idẽ vult
Bar. in extrauag. qui sint Rebell. in uerbo occultè
Ang. in consil. 376. philosophicè & legaliter sub
19 num. 1. sic† etiam propter diuersos fines inducitur
rerum diuersitas, unde asserit Bal. in d. l. j. quod cu-
iusque uniuersit. nomi. quod pœnæ quæ imponun-
tur facientibus illicita conuenticula, & congrega-
tiones, sunt diuersæ secundum diuersos fines, ad
20 quos istæ congregationes fiunt; Nam † si ad mono
polium peragendum coguntur, puniuntur congre
gantes, & congregati pœna exilij. l. j. C. de mono-
21 pol. si autem ad seditionem, † uel publici status per
turbationem, plectuntur pœna capitis l. j. & 2. C.
de

22 de ſeditio Similiter oblatio† quæ pōt fieri ad multi
plicem finé operatur aliú & alium effectú ſecundú
finem ad quem fit, ut grauiter admodum declerat
Henric. Boich. in cap. conſtitutns de in integr. reſtit.
23 & Doct. in l. acceptam C. de nſur. æſtimatio† pariter
quæ poteſt fieri ad diuerſos fines, alium, & alium
o peratur effectum ſecundum fines ad qnos fit, ut ma
g iſtraliter declarat Bar. in l. ſi ut certo §. nunc uiden
d um col. 2. ſub num. 3. & 4. commoda. & Salic. in l. j.
24 C. eo. cum ſim. cum igitur † nerborum & rerum in
o ratione coniunctorum, idem ad ſignificandum ſit
finis, una eademque dicetur eſſe ſignificatio & non
25 diuerſa. Cōfirmantur quoque prædicta† ex eo, quod
tametſi ſeiunctim accipiendo nomina & uerba ſe-
cundum dialecticos, ac grammaticos, altera ſit no-
minum ſignificatio, & altera uerborum. Nihilomi
nus quantum ad præſentem materiam ſpectat, una
tantum eorum ſignificatio eſt, prout ſcilicet in ora-
tione poſita affirmatiuè uel negatinè ſignificant,
ut ſupra docuimus in proximo præcedenti capite, ac
cipiendo tamen ſignificationem in ſimplici, ac gene
rali prolatione prout in ſuas poſtea partienda eſt ſpe
cies, qua de re ſequenti libro latius ac plenius mox
tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Significationes uocabulorum inuentas, introductasque fuiſſe aut iure naturali, uel gentium, uel ciuili, aut ex conſuetudine.*
2 *Declaratur quod dictum eſt iure ciuili, uel conſuetudine uerborum ſignificationem oriri.*
3 *Significationem uerborum inuentam eſſe auctoritate inuentoris.*
4 *Significationem uerborum poſſe à vulgari ſermone eſſe inuentam iuxta illud quod ignoramus iuxta vulgare ponamus.*
5 *Significationem uerborum uſui deſcribi poſſe.*
6 *Cæpolam non uideri ſatis figere pedes in reſolutione iſtius difficultatis.*
Aut minus uerè.
7 *Opinionem ultimam in opinionibus ſcriptis cenſeri approbatam.*
8 *Vſum non introductorem, ſed cenſorem atque arbitrum eſſe uocabulorum.*
9 *Significationem uerborum, reſpectu eorum, quæ ius ciuile a iure naturali, ac gentium deſumpſit, ab eiſdem iuribus originem habuiſſe dici.*
10 *Significationem uerborum, eorum gratia quæ a iure ciuili introducta ſunt, iuris ciuilis eſſe.*
11 *Conceſſa re aliqua, id omne conceſſum intelligi, ſine quo illud, quod eſt conceſſum abſolui non poteſt.*
12 *Ius ciuile conſiderari plenius prout conſtat quoque ex præceptis iuris naturalis, & gentium ab illo approbatis, & receptis.*
13 *. Significationes uerborum etiam reſpectu eorum, quæ ius ciuile deſumpſit a iure naturali, gentium & ciuili, capiendo ius ciuile in pleniore ſignificatione, dici a iure ciuili fuiſſe inuenats.*

Quo iure inuent a, introductaque fuerin uerba.

CAP. XXIIII.

Vbitari nunc poſſet quo iure inuē-
ta, introductaque fuerit uerborū
ſignificatio; cui dubitationi ut ſa-
tisfaciat Cæpol. in rubr. de uerbo.
ſignificat. ſub num. 112. ſignifica
1 tiones inquit, †uocabulorum fuiſ-
ſe inuentas, aut de iure naturali,
uel gentium, uel ciuili, aut cōſuetudinario, ut de pri
mo habetur tex. in l. tutelas de capit. diminut. de ſe-
cundo eſt tex. in l. manumiſsiones de iuſt. & iur. de ter
tio habetur l. uerbis ciuilibus de vulgar. & pupill. de
quarto legitur in l. tugurij & in l. ut Alphenus de
uerbo. ſignificat. & not. Bal. in l. maximum nitium
2 col. 3. C. de liber. præter. quòd† uero dixit de inre ci-
uili, ſeu cōſuetudinario oriri uerborum ſignificatio-
nem intelligendum ſic eſſe ait ut auctoritate prudē-
tum nel legis aut ex communi, & rationabili intelle
ctu ea ſignificatio proficiſcatnr, ut in l. librorum de
uerb. ſignificat. in l. nō aliter de leg. 3. in l. liberorum.
§. quod tamen Caſsius eo tit. in l. labeo de ſuppell. le
gat. & not. Bal. in l. liberti liberteque in 3. col. C. de
3 oper. liber. rurſus inquit† ſignificationem uerborum
inuenta fuiſſe auctoritate inuentoris, uel legislatoris
quæ dedit uerba, & proprijs uerbis ſignificationes d.
l. liberorum de uerb. ſign. & trad. Bal. in d. rubr. C. eo.
4 poſſeque à vulgo aſſeri fuiſſe adinuentam † cum di-
cant grammatici quod ignoramus, iuxta vulgare po
namns, cui ſententiæ nidetur accinere d. l. librorum.
§. quod tamen Caſsius, & Bal. in d. l. maximum uitiū
5 C. de liber. præter. col. 3. inſuperque uſui † adſcribi
poſſe hoc uerborum ſignificationis innentum affir-
mat ex auctoritate Horatij in arte poetica qui de elo
cutione loquens ait.

Vt ſyluę ſolÿs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt; ita uerborum uetus interit ætas;
Et iuuenum ritu floret, modo nata uigentque.

Et Paulo poſt ſubijcit.

Multa renaſcentur quæ iam cecidere cadentque
Quæ nunc ſunt in honore uocabula ſi uolet uſus
Quem penes arbitrium eſt & uis, ac norma loquendi.

6 Sed quia† ut facile ex iam relatis perſpicere licet, aut
non ſatis uidetur Bar. Cæp. figere pedes in reſolutio
ne iſtius quæſtionis, aut ſi ex multis ab eo relatis opi
nionibus dicendū eſt, illū unā amplecti concluden-
dum erit, ultimæ illū adhæſiſſe, quia in opinionibus
ſcriptis illa cenſetur recepta quæ ultimo loco ab in-
terprete refertur, iuxta gloſſ. in l. qui filium. §. item
7 Sabinus ad ſenat Trebell. cum ſim. quo caſu† non ui-
detur poſtea tuta eſſe reſolutio pro uniuerſa quæſtio
ne; eo quia et iam relata auctoritate Horatij apparet
uſum non introductorē, & inuentorē fuiſſe uocabu-
lorū, ſed potius cenſorē & arbitrū, qui eſſe nō poteſt
niſi de iam introductis, quia eorū quæ adhuc nō sūt,
nulla poteſt eſſe cenſura, neq; iudiciū iur. vulg. ergo
cū ſupponat uſus iam uerba earūq; ſignificationes
eſſe inuentas, & introductas, nimirum ſi ille haud
quaquam tribui poterit intentio aut introductio

ſignificationis verborum,quamobrem aliter reſoluē
dum eſſe hanc quæſtionem cenſerem, ut ſcilicet re-
8 ſpectu eorum † quæ ius ciuile deſumpſit in iuregen-
tium,ſeu naturali, quod ſcilicet natura inter omnes
homines conſtituit,& quod poſtea vſu exigente, hu
maniſque neceſsitatibus, auctum eſt l.j.§. iuſgentiū
l.manumiſsiones l.ex hoc iure gentium de iuſt.& iu.
& inſt.de iure naturali §.quod uerò & §.ius autem gē
tium,dicatur quoque uocum ſignificatio, quibus e-
nuntiatur, proferunturq́ue eius iuris inuentiones &
iura, eſſe de iure gentium uel naturali, hoc eſt natu-
9 rali ratione inter homines introductum eorum † ue-
rò ratione quæ a iure ciuili introducta ſunt,quorum
caſus aliquot enumerant glo.& Doct.in l.ex hoc iu-
re gentium tribui debeat ſignificationis inuentio iu
10 re ciuili. Nam † cum uerſetur diſputatio circa inuen-
tionem ſignificationis uerborum, quę ad ius ciuile
refertur, fateri quoque oportet eius ſignificationis
auſpicium,atq́ue inuentionem tribuēdam eſſe iuris
ciuilis auctoribus ac cōditoribus, quia cum aliquid
11 conceditur, id omne † conceſſum quoque eſſe intelli
gitur,ſine quo iam conceſſum explicari non poteſt,
l.j.ubi omnes notant.Iaſ.que præſertim de iuriſdic.
om.ind.l.illud.de acq.hære. ubi Franc.Aret. & Lud.
Roma.quæ enim ſeparatim innexit, ius gentiū a iu-
re ciuili,& è contra,iam non in uſu hominum, quo-
rum gratia inuenta fuerant, eſſe poterant niſi uerbo
rum quibus inuentiones illæ, pronuntiabantur,inuē
ta foret ſignificatio,ergo unicuiq́ue iuri iuxta nego-
tiorum, ac iurium introductiones, adſcribenda quo
12 que erit uerborum ſignificatio. Quod ſi nos † ius ci-
uile accipiamus prout non diſtinguitur a iure gen-
tium, præceptis quæ illo iure recepta probataque
ſunt, prout ſcilicet ius ciuile conſideratur in l.ius ci-
uile cum l.ſeq.de iuſt.& iur.& comprehēdit illa om-
nia iuris naturalis,ac gentium præcepta atq́; inuen-
ta,quę ius ipſum ciuile cognouit,recepit, atq́ue ap-
probauit ,cuius exempla aliquot proſequitur gl. in
d.l. ius ciuile glo.in l. legitima de pact. Doct. in l.ex
hoc iure gentium eo.tit.de iuſt.& iur. & in l.inter dū
de condict.indeb.cum alijs ſim. locis.Item prout ex
ſcripto conſtat,& non ſcripto, cōtinetq́; omnes illas
iuris ſcripti partes,quæ enumerantur in leg. ſupra ci
tatis & inſtit.de iur.nat.gentium & ciuil.a §.conſtat
autem uſq; ad §.ſed naturalia. Nam tametſi uſu exi-
gente, ac humanis neceſsitatibus gentes humanæ
plura inuexerint, in ijsq́ue iura quædam ſibi con-
ſtituerint,ut dicit tex. in §. ius autem gentium inſtit.
de iur.nat.gentium & ciuil. quæ poſtea a iure ciuili
fuerunt recèpta,d.§.ius autem gentium,& d.l.ex hoc
13 iure gentium. Nihilominus † cum ea omnia prout
cū aliqua additione,uel detractione a iure ciuili fue-
runt recepta dicantur eſſe iuris ciuilis d.l. ius ciuile
de iuſt.& iu.ſic earum uocum ſignificationes ijs mo
dis quibus reperiuntur per iuris conditores in iure
ciuili explicatæ intelligentur, ac dicentur eſſe iuris
ciuilis, & modo,qui ſupra relatus eſt,eorumq́ue in-
troductio, & intentio iuris ciuilis auctoribus erit tri
buenda. In cuius reſolutionis confirmationem poſ-
ſunt adijci illa omnia, quæ infra depromemus lib.6.
dum diſſeremus de cauſa introductiua interpreta-
tionis extenſiuæ.

Lib. I. FINIS.

CAMILLI GALLINII
TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS.
AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS
ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Secundus.

SVMMARIVM.

1 *Ignificationem in genere consideratam hactenus fuisse, & quomodo genus accipiatur.*

2 *Significationis quatuor esse species, propriam, scilicet, impropriam, consuetudinariam, & interpretatiuam.*

3 *Propriam significationem secundum Bal. esse apertè loqui secundum propriam, & subiectam materiam.*

4 *Rebus, de quibus loquimur, proprios, & consonantes esse debere sermones.*

5 *Idque dupliciter accidere, vel quia vtimur vocabulis propriis, aptisque ad significandum, vel quia proferimus verba secundum communem intellectum gentium.*

6 *Significationes per quas causas natæ sunt, per easdem mutari, minui ac augeri.*

7 *Sermones verificari debere secundum communem opinionem hominum habentium intellectum.*

8 *Propriam significationem secundum Capol. esse ipsam definitionem.*

9 *Propriam significationem assumi quoque ab ethimologia seu allusione, sed vbi ea repugnat definitioni, illam desumi ex definitione.*

10 *Proprium sensum vocabuli esse illum quem lex ei dat, non quem vulgus imperitum illi assignat.*

11 *Propriè illud dici fieri, quod secundum modum significandi fit.*

12 *Propriè quoque id asseritur fieri, quod fit simpliciter & non secundum quid.*

13 *Alciatum a Bal. Capolæque traditione de propria significatione, recedere.*

14 *Proprietatem verborum tripliciter assumi secundum Alciatum ex Fabio.*

15 *Quæ suo loco & bene translata sunt propria dici, proprietatemque non ad nomen sed ad vim significandi referendam esse.*

16 *Proprium secundo modo dici inter plura, quæ sunt eiusdem nominis.*

17 *Proprium tertio modo dici, cum res communis pluribus in vno aliquo nomen habet eximium.*

18 *Proprium illud rursus esse quo nihil significantius dici potest.*

19 *Propriè quoque significari, quod generali nomine appellatur.*

20 *Intestabilem esse, qui nec testimonium dicit, & cui dici non potest.*

21 *Petitionis appellatione in lege municipali comprehendi repetitionem.*

22 *Diœcesis appellatione ciuitatis quoque procurationem excipi.*

23 *Verbum quod in generali, & speciali significatione accipi potest, vtroque modo capi.*

24 *Sororis nomen comprehendere vtrinque coniunctam, consanguineam tantum, & vterinam tantum.*

25 *Dominium propriè de directo accipi.*

26 *Propriam significationem desumi a tribus medijs, definitione scilicet, ethimologia, & auctoritate.*

27 *Ethimologia proprietatem cognosci, si definitioni non repugnet.*

28 *Definitionem esse propriam, & breuiter comprehensam rerum substantiæ enarrationem, quæ genere specie, proprio, & differentijs constat Quintil. teste*

29 *Quàm variè se gesserint iuris Auctores in describendis finiendisque rebus.*

30 *Quasdam traditas esse in iure nostro definitiones, quæ non nisi impropriè acceptis uerbis sustineri ualeant.*

Significationem in genere consideratam in quatuor species diuidi, propriam, impropriam, consuetudinariam, et interpretatiuã, quidq; sit propria uerborum significatio, et quomodo capiatur secundum Bald. Veronensem et Alciatũm. Cap. I.

Vnc de ipsius uerborum significa-
tionis partitione agendum est,
1 †prout in genere cõsideratur, iux-
ta declarationem generis traditã,
a Bar. in l. legato generaliter de le.
1. quem cęteri sequuntur, & doctè
ac eruditè declarat Zaſ. li. 1. sing.
Respons. ca. 1. sub nu. 26. cum seq. illa igitur in qua-
2 tuor† species deducitur, uidelicet in propriam, impro
priam, eamq; quæ ex cõi usu loquendi descendit, & il
lam quę ex interpretatione proficiscitur, de quarum
singulis ut infra suis locis differendum erit, sic a pro-
pria significatione istius libri exordium assumendũ
est differendo quęnam illa sit, & unde proficiscatur.
3 Propria igitur† significatio, ut inquit Bal. in l. ult. col.
5. uers. ecõtra uerò sub nu. 35. in 14. quæst. C. de hęr.
insti. seu propria locutio (hisce enim duabus uocibus
tãq; synominis utitur,) & apertè loqui secundũ pro
4 priã, & subiectam materiam, oportet enim† rebus de
quibus loquimur cognitos, familiares, & cõsonantes
esse sermones, ut habetur primo ethi. & inst. de don.
5 §. est & aliud, & hoc† dupliciciter accidere ait, uel
quia utimur uocabulis significantibus, & aptis ad si-
gnificandum ut debent significare, uel quia intelle-
ctus cõmunis gentium sic intelligit, nam cõmunis in
tellectus uocabuli omnes significationes præponde
rat, & quia per quas causas significationes natę sunt,
idest per cõmunem intellectum, per easdem mutari
6 minui & augeri possunt† l. librorũ. §. quod tamẽ Caſ-
sius de legat. 3. & arg. l. de quibus de legi. §. nam cũ
ipse, & eius quod no. in auth. hoc locũ in glo. C. si se-
cund. nup. mul. pro qua Bal. sentẽtia ac resolutione
addit Cæpol. in rub. de uer. sig. sub nu. 11. facere il-
7 lud, quod. s.† uerificari debent sermones secundũ cõ-
munem opinionem hominũ habentium intellectũ
per tex. in l. si ita quis, ibi quod utiq; nemo sanus pro
babit de euict. quã ad hoc adducit & perpendit Bal.
in l. j. C. de ser. fug. col. 4. sub n. 9. sed idem Cep. paulo
8 superius sub nu. 110 tradidit † propriã significatio-
nem esse definitionem, iux. gl. in l. non aliter de leg. 3.
in uer. ad definiendũ, uel eam esse propriã uerborum
significationem, quã lex dat ipsi uoci, ut in l. propriè
& in l. ferri de uer. sig. secundũ Bar. in l. omnes populi
3. q. 6. q. prin. de iust. & iur. sub nu. 59. & eãdem asser
tionem repetit idemmet Cæp. in eadem rub. sub nu.
9 39. & seq. additq; † etiã illam quæ assumitur ex deriua
tione, uel allusione esse propriã, sed quãdo allusio re
pugnat definitioni, tunc propriã uerbi significatio-
nem assumi ex definitione, ut no. Bar. per illũ tex. in l.
j. §. ex qua re de tutel. & in d. l. omnes populi in tertia
quæst. sex. quæst. principal. & in l. liberorũ in 5. col.
& in l. j. de uer. sig. & Bal. in l. non sine C. de bon. quæ
lib. qui dicit ibi adesse textũ notandum de hoc in illis
uerbis; quamuis ergo &c. itẽ propriũ sensum uoca-
10 buli † esse eũ quem lex ei dat nõ aũt quẽ vulgus igna
rum, atq; imperitum illi assignat, ut dicit Bald. in l.
maximũ uitium in 3. col. in prin. C. de lib. præt. & rur
11 sus propriè dici† fieri, quod secundũ modũ significã
di fit, ut tradit Bal. in d. l. ult. C. de hæred. inst. in 11.
quæst. sub nu. 31. & qđ plenè demonstrat intellectum
loquẽtis secundũ Bal. in d. l. non sine C. de bon. quæ
12 lib. itẽ propriè illud† dici fieri, quod fit simpliciter &
non secundũ quid, idest, quod sine aliqua adiectione
pronuntiatur absolutè tale esse l. hoc legatũ de lega.
3. & docet idem Bal. in l. si non speciali C. de testa.
in col. pen. & fin. quãuis aliter dixerint in l. j. in uersi.
modo dubitatur in fi. C. qui testa. face. poss. Verum
13 huic Bald. ac Cep. traditioni, quamuis pereruditè
ac grauiter admodum consideratæ, atque deductæ
non acquiescit. D. Alcia. lib. prim. de uerb. significat.
sub num. 4. & seq. qui aliter sentiens tripliciter uerbo
14 rum proprietatẽ assumit† ex Fabij Quint. lib. 8. ostẽ-
dit, primus rei intellectus est sua uniuscuiusq; rei ap-
pellatio. Non tamen inquit Fabius quicquid non
erit proprium, protinus improprij uitio laborabit
cum multa sint & grecè & latinè non denominata,
quæ per trãslationem, uel per κατάχρησιν necessariò
dicimus ut iaculatus est sudem, uel pilam, vnde quæ
15 † suo loco & bene trãslata sunt propria dici possũt,
proprietas igitur non ad nomen sed ad uim signifi-
candi referenda nec auditu sed intellectu perpendẽ-
16 da est, secundo modo dici ait proprium † inter plu-
ra, quæ sunt eiusdem nominis & unde cætera sunt
deducta, ut uortex contorta in se aqua, uel quicquid
aliud similiter uertitur, unde propter flexum capil-
lorum pars summa capitis, uortex dicitur, itemque
summi montes, propriè tamẽ ad aquam refertur, sed
istũ casum sub priore cõprehendi inquit uideri, & ad
17 methaphoram ferè pertinere. Tertiũ esse uult† cum
res cõmunes pluribus in uno aliquo nomen habet
eximiũ, ut cũ tabernaculũ Ducis Augustale appella-
mus, & tabernaculũ principũ lex principia appellat
in l. officiũ de re mil. & uenales ac nouitios pro seruis,
ut in l. fi. de ædilit. edict. Hinc ẽt illud propriũ dici ar
18 bitratur quo nihil dici possit significantius† ut cum
Celsus inumbratã quietem furiosi, in l. quod meo §.
1. de acq. poss. qui in conspectu sene mẽtis videbatur
& ad hanc speciẽ pertinere ait cũ aliqua res speciali
sibi nomine & cũ alijs cõi appellari potest. Nã quod
peculiarius sibi est, id illius est propriũ, ut cũ adulte-
riũ in l. iulia cum uxore aliena dicimus, propriè dici
mus, cũ stuprũ, q̃a etiã cũ uidua, uirgine, puero, meri
trice committitur καταχρηστικῶς loquimur l. inter §. j. de
19 adul. præter Fabij declarationẽ, † quartũ quoq; casũ
adduci posse putat, cum res generali aliquo nomine
appellatur, nec enim dubitandũ est quia species ge-
neri suo propriè inesse censeatur Bal. in l. 2. C. de iur.
aureo. annul. codẽ pertinet cum uoce utimur quæ la
ta significatione multa continet, nã oĩa cõprehendi
arbitratur, ut cum lex intestabilem aliquẽ esse iubet,
20 † ueluti in l. cum lege de test. intelligitur .n. ut nõ so-
lum eius testimonium nõ recipiatur, sed ne ipsi qui-
dem testimonium dici possit, sic cum lex municipa-
21 lis petitionem † concederet, etiã repetitionẽ cõcedi,

responsum

reſponſum eſt ut per Bar.in rub.ſol.mat. Quia gene-
raliter dicimus,ſicut & dare,quod reddimus,eadem
22 ratione appellatione diæceſis†ciuitatis quoq; ipſi-
us,nedũ agri procurationem in legibus cõtineri cre
23 dit,ut in ca.1.de offi ordi.ſed etſi,quod uerbũ ſit†cu-
ius ſpecialis,itemq́; generalis poſſit eſſe ſignificatio,
utroq; modo accipietur,nec altera cẽſebitur impro-
pria ut cum lex iuriſdictionẽ alicui concedit;non de
ſpeciali tantũ cenſebitur actũ ſed de mero quoq; &
mixto imperio,ut per Alex.in rub.de iur.om.iud.qđ
& de adoptionis nomine dicendũ eſt,quod generali
24 annotatione etiá arrogationem cõtinet,idem†quo-
que dicẽdũ eſſe ait de ijs nominibus,quæ uariá ſigni
ficationem alicuius ſpeciei habent,& nõ magis pro-
priè uno,quá alio modo accipiuntur,ut ſoror, ſigni-
ficat enim utrinq; coniunctá,ſignificat conſanguine
am tantũ;itemq́; uteriná tantũ cum igitur ſororis
mentio fiet,quæ quoquo modo ex ſupra ſcriptis caſi
bus coniuncta ſit continebitur idq́; propriè; Aliud
25 eſſe ait†cum in altera ſpecie improprietas eſt,ueluti
cũ dicimus dominiũ, propriè de directo accipimus,
ut dicit Soc.in conſ.ult.uol.2 nam qui utiliter domi
nus eſt abuſiue ait uideri dominũ,meritò igitur ex vi
uerbi potériorem ſignificationẽ accipiendá eſſe quę
26 ex proprietate deſcendit. Deſumi uerò† propriam ſi
gnificationem ex crebiore ſentẽtia ait tribus modis
Ab auctoritate, à definitione & ab ethimologia ut
ſcribit Bar.in d.l.omnes populi de iuſt. & iur.in d.q.
3.non enim dubium eſt id prudentiũ auctoritati tri-
butum et quo dicendi modo uſi ſunt;& nos uti poſ-
ſimus propriè que dicere uideamur à qua ſententia
diſcedendum non eſſe ait,quá uis in multis locis M.
Tulliũ non ita arbitratũ fuiſſe legamus. De ethimo-
27 logia proditum eſſe ait,& de alluſione ut inde tunc
demum proprietas cognoſcatur ſi definitioni nõ ad-
uerſentur,qua de re plenius a ſe tractatum eſſe ait in
l. tabernę in fi.hoc tit.quod ad definitionem attinet
ait,definitionem omnem in iure periculoſam eſſe,ra
28 rũ eſt.n.ut ſubuerti nõ poſsit.Ná cũ definitio ſit†,p
priè & breuiter comprehenſa rerũ ſubſtantiæ enara-
tio,quæ genere,ſpecie,proprio, & differentijs ut in-
quit Quintil.cõſtat, non fermè multæ huiuſmodi in
iure reperiuntur,ſed haſce ſubtilitates iuriſconſulti
dialecticis reliquerunt,ipſiq́; ſatis habuerunt ſi ſub-
ſtantiá rei ex communi regula deſcriberent, ut in do
29 te,& iudicio fecerunt. Quandoq; ſatis duxerũt†ſi ge
nus & differentias ſolũ apponerẽt,quod in doli mali
definitione cernere eſt in l.j.de dol.mal. quãdoq; ex
modo per quem res introducta eſt,eam deſcripſerũt
ut in ſeruitute,& ſtipulatione apparet,quandoq; ab
ipſo effectu cũ appellatione definierunt eſſe primæ
ſententiæ q̃ in pendenti ſit reſciſsionẽ. Quandoq; &
30 tales†definitiones retulerũt,quæ non niſi impropriè
acceptis uerbis đ fenidi poſſent,qđ Dec.adnot.in ru
br.extra de probat.quod tamẽ ipſe uerũ eſſe fatetur
in recentiorum definitionibus, ſecus in ijs quas uete
res tradiderunt,ſic reſoluendam eſſe propoſitam dif
ficultatem D. Alciatus opinatur.

SVMMARIVM.

1 *Propriam elocationem eſſe quæ ſecundum propriam et ſu-
biectam materiam fit.*
2 *Propriam eſſe appellationem quæ conuenit ſpeciei.*
3 *Propriam eſſe naturã uocabuli uim quandã attributã di-
ctioni ad exprimẽdũ aptè ac proprie conceptũ mentis.*
4 *Propriè tale eſſe quod lex tale appellat.*
5 *Verba propriè ſignificare cum ita ſignificant ut rei eſſen-
tiam requirit.*
6 *Rerum eſſentias aſſequi perquam difficile eſſe ex commu-
ni philoſophorum conſenſu.*
7 *Propriam ſignificationem inde eſſe cum uerbum ſignifi-
cat; ut rei paſsio expoſtulat.*
8 *Nomen quo rei proprietas aut eſſentia non oſtenditur re-
ctè inditum non eſſe.*
9 *Propriam ſignificationem à definiptione ſumi.*
10 *Propriam ſignificationẽ a deſcriptione quoq; deſumi poſſe.*
11 *Propriã ſignificationẽ ab ethimologia pariter proficiſci.*
12 *Ethimologiam non inferre ad propriam ſignificationem.*
13 *Verba Varronis in materia ethimologiæ ſignificationis.*
14 *Varronem in ethimologijs luſiſſe ac fuiſſe luſum.*
15 *Propriã ſignificationẽ ab auctorit.nõ ſimpliciter deduci.*
16 *Primum nominum inſtitutorum rectè nominaſſe credi qua
tenus ſecundum rei proprietatem & eſſentiã nominarit.*
17 *Sed a primo ſequentes non potuiſſe propriam ſignificatio-
nem inducere.*
19 *Auctores cuiuſq; artis ac ſcientiæ in dubio præſumi pro-
priè locutos fuiſſe num. 18. & num. 20.*
*Dialecticos, Phiſicos, Geometras, Muſicos, Grammaticos,
Rhetores, ſuo quodam ipſorum more uti.*
21 *Propriam ſignificationem aſſumi ex legis auctoritate.*
22 *Proprietatem naſci ex auctoritate prudentium uel ex cõ-
muni & rationabili intellectu.*
23 *Propria uerba eſſe quæ eius rei ſint, uel eſſe poſſint uerba.*

Quid rurſus ſentiant de propria verborũ ſignificatione Andreas Gãmarus, Aurelius Sauius, & Ludouicus Aluarus. Cap. II.

Ndreas Gamm.lib.1.top.leg.in lo
co ab interpretatione ſeu ab ethi-
mologia propriam dici putat elo-
1 cutionem†quę ſecundum propriá
& ſubiectã materiá fit. quia opor-
teat rebus de quibus loquimur
conſonátes habere ſermones §. eſt
2 & aliud iuſtit.de don.Ariſt.in primo ethi. item † pro
priam eſſe appellationem quæ conuenit ſpeciei ut
in l.j.de donat.Rurſus propriam eſſe materiam uoca
3 buli†uim quãdam attributam dictioni ab intellectu
ad exprimendum aptè & propriè conceptum mẽtis
Bal.in l.j.col.3.in 3.oppoſ.cir.finẽ de iuſt.& iur. Prę
4 terea illud eſſe propriè†quod lex appellat propriè ta
le l.propriè l.frugẽ.in hoc tit.Bar.in d.l.omnes popu
li d.3 q.6.q.prin.& Bal.in d.l.nõ ſine col.2.C. de bo.
quæ liber. qui inſuper ait illá locutionẽ eſſe propriá
quæ conſtat ex ſui definitione.Aur.Dauid Sauius in
eius libello de uerb.ſign.cap.6.ex Platonis ſententia
5 in Cratylo,tum uerba propriè ſignificare ait † cum
ita ſignificant ut rei eſſentia requirit, cum enim
ex eiuſdem Platonis auctoritate ut ſupra retulimus
uerba inſtrumenta ſint quibus res ſignificamus, ut
propria ſint talia eſſe oportet, qualia artis ipſius na

tura expoſuit, ei inſuper cũ res ipſę nõ pro opinione
noſtra, ſed pro ipſa natura ſua, in ipſo rerum ordine
tales aut tales exiſtant, æquè conuenit actiones, atq;
paſsiones ipſas ex noſtro arbitrio non pendere, ſed
naturales eſſe at ſignificare ut actio quædam eſt &
operatio, quare ut propria ſit, & recta nominatio ſi-
gnificatioq; aliter non fięt quàm rei ipſius eſſentia
6 exigat, uerum† cum ex communi phyloſophorum cõ
ſenſu per quam difficile ſit rerum eſſentias aſſequi,
& non rarò humani ingenij captum abſugiant imò
nunnullo eas noſci ac percipi poſſe ſimpliciter nega
uerint, ipſe putat ueram propriamq; ſignificationem
7 inde eſſe†. um uerbum ita ſignificat uelut rei paſsio
propria poſtulat, ſiquidem ut ex Ariſt. reliquisq; phi
loſofis liquerę ait paſsio propria, ita immediatè ex
forma ſubſtantiali, quæ pars eſſentiæ rei eſt, fluit,
quo genita forma, mox paſsio ipſa ſuboriatur, & re-
mota eadem forma paſsio ipſa tollatur, indita igitur
ſpecie, qui rectè atq; propriè nominare uoluerit, ut
paſsio propria ſuadet nominabit, quę etiam cognita
eſſe poterit, uel ſi ſubſtantialis forma nominãtem ef
fugerit, quãdo paſsio ipſa ſenſibus peruia ſit, inq; ex
teriorem cognitionem cadit; forma autẽ a ſenſibus
abſtracta, atq; ſeiugata in penetrabilibus delitéſcés,
uix longo etiam animi diſcurſu, & ratiocinio notam
8 ſe præbeat. Quod ſi nomen† ſic inditum ſit, ut rei eſ
ſentia, aut proprietas eo oſtendi non poſsit, iam ma-
nifeſtum relinquitur rectè impoſitum non eſſe. Qui-
nimo ſecundum Platonem uerè & propriè nomẽ di
9 ci non poſſe, & propterea inquit† a Bar. rectè traditũ
fuiſſe in d.l. omnes populi in 5. prin. q. de iuſt. & iu. &
in l.j. §.j. de tutel. & in l.j. de teſtam. propriam ſignifi-
cationem a definitione ſumi. nãq; ut ſupra oſtẽſum
fuit, propria rectaq; ſignificatio eſt, cum uerbum
ita ſignificat, ut rei eſſentia adhortatur, & definitio
rei eſſentiam ponit explicatq; ut per Bal. in l.j. de v-
ſufr. & docet idem Aurel. cap. j. eius operis, ergo &c.
10 Rurſus à deſcriptione† concludit propriam quoque
haberi ſignificationem, ea ratione quia cum uiſum
ſit uerbum rectè & propriè ſignificare, cum ita ſigni
ficat ut propria paſsio ſuadet, cõſequens eſt propriã
ſignificationem à deſcriptione ipſa, quæ paſsionem
11 propriam exprimit, accipi ab ethimologia† uocabu
li fatetur Bar. & doct. crebriore calculo admittere,
propriam deſumi ſignificationem, ſi conueniat ethi
mologia cũ definitione, & deſcriptione, ſecus ſi illi
aduerſetur ſed ipſe putat non eſſe magnifaciendum
hanc interpretationem, quandoquidẽ cum ethimo-
mologia cum definitione uel deſcriptione cõſpiret,
nihil tum prohibeat, quare promptius nõ dicamus à
definitione ipſa uel deſcriptione propriam ipſam ſi-
gnificationem duci, & ideo poſt longam diſputatio-
nem quam interponit ad argumentum ab ethimolo
12 gia uocabuli ualeat, concludit ab ethimologia† non
poſſe deduci propriam ſignificationem, quia ut in-
quit Valla lib. 3. elegan. parũ attinet de ethimologia
diſputare, quæ plerunq; fallax eſt, & in primis niſi ſi-
deli fundamento innitatur, friuola, unde M. Cicer. in
topicis & Fab. li. 7. orat. inſt. placuit cum intelligitur
quid ſignificatur, & rerum ipſarum manifeſta natu-
ra patet, de nominibus anxie diſceptandum nõ eſſe.

item quia ut inquit in 2. præmiſſo diſputationis ſuæ
ſub nu. 38. non facile eſt ueram ethimologiam red-
13 dere, quod ex Varrone li. 4. de lingua latina† in prin.
probat. Qui cum ita inquit priorem illam partem,
ubi cum & unde ſint uerba ſcrutantur (grecè uocant
ethimologiam) illæ, alteram anologiam, de quibus
duabus in his libris promiſcuè dicam, ſed exilius de
poſteriore, quæ ideo ſunt obſcuriora, quod neq; om-
nis impoſitio extet uerborũ, quia uetuſtas quaſdam
deleuit, nec quæ extat ſine menda omnis impoſita,
nec quæ rectè eſt impoſitã cũ ita manet. multa enim
uerba literis commutatis ſunt interpoſita, neq; om-
nis origo eſt noſtræ linguæ, uernaculis uerbis, & mul
ta uerba aliud nunc oſtẽdunt, aliud ante ſignificabãt
14 & propterea inquit Valla li. 6. elegant.† Varronẽ in
ethimologijs luſiſſe & fuiſſe luſum, quem grauẽ ce-
lebremq; Auctorem in re facili ludi non potuiſſe cre
dẽdũ eſt. Addit inſuper maximas altercationes circa
ethimologia inter magni nominis viros fuiſſe ſu-
bortas, cũ eidem uocabulo quandoq; unã ethimolo-
giam, quandoq; aliam, & alij ſępius plures ſtatuerũt
ut p multa exẽpla ipſe proſequitur ſub nu. 4 t. & ſeq.
& præ ſertim ethimologiæ ſequeſtri, de qua in l. ſe-
queſter iuſ. eo. & de qua p Aul. Gel. li. 20. noct. Atti.
c. 11. & ethimologiæ poſſeſsionis de qua l. j. de acq.
15 poſſ. Ab auctoritate† tametſi dicat Bar. & Doct. cõi
ni conſenſu in d.l. omnes populi de iuſt. & iur. conclu
dere propriã deſumi ſignificationem, in eamq; ſentẽ
tiam referat conceſsiſſe Alcia. li. 1. & 2. de uer. ſig. pu
tat ille tamen nundũ primoribus labris eos rem de-
guſtaſſe neq; uerũ forſan ſenſiſſe; quod in hunc mo-
dũ illi oſtendit; aut enim quæſtionem ad primũ no-
minũ Auctorem referri nolumus, aut ad alios poſt
primum, ſi ad primum ęgrè communis aſſertio pro-
16 cedit, quãdoquidem primus nominũ inſtitutor† pro
priã rectamq; ſignificationem ex ſe non acceperit,
ſed eatenus ſolum rectè proprieq; nominaſſe creda-
tur, quatenus ſecundũ quod rerũ eſſentiæ & proprie
tates requirerẽt nominarit, qđ ſi ad cæteros a primo
ſubſequentes retulerimus, minus poterit crebriori
17 calculo eſſe locus, quoniã & ſequẽtibus† a primo, pro
priùs ſit ut dicamus eos potuiſſe quidẽ & poſſe pro-
pria ſignificatione & iam impoſita, ſeu uerbis pprijs
ac poſitis ritè quã quod ab ipſis, aut eorũ auctorita-
te propria ſignificatio ducatur. Non negat ille tamẽ
quin eã honoris prærogatiuã præcedentibus Aucto-
18 ribut tribuenda ſit, † ut in dubijs eos proprijs &
poſitis uerbis loculos fuiſſe teneamus, ut quã ſigni-
ficatione uſi ipſi ſunt, ea quoque nos uti ualeamus,
quòd maximè uerum eſſe ait, cum de verbis agitur
quæ rerum naturalium non ſunt ſed artium. Quia
omnis ſcientia & una quæque ars ſua habet propria
uocabula, teſte Cicerone libr. 3. de fin. bon. & mal.
19 circa initia. Qui itaque† inquit Dialectici & Phy-
ſici uerbis utuntur, quæ ipſi ſcientiæ nota ſunt. Geo
metrę uerò, Muſici, Grammatici, etiam more quo-
dam loquuntur, item ipſę Rhetorum artes, quæ ſunt
totæ forenſes atque populares, uerbis tamen in di-
cendo quaſi priuatis utuntur ac ſuis, atque omiſſam
h as artes elegantes & ingenuas, ne opifices quidem
tueri poſſunt ſua artificia, niſi uocabulis uterentur

nobis incognitis usitatis sibi, quin etiam. Agricultu-
ra quæ abhorret ab omni politiore elegantia, tamen
eas res, in quibus uersatur nominibus notauit suis.
20 Vnde † cum aliud non apparet, credibilius esse ait,
eos qui artē aliquam exactè percalluerint, aut eius
summi uertices extiterint, & uerbis ad eam artem
accomodatis usos fuisse, & in eadem propriè recte-
que locutos fuisse, ideoque Bald. in d. l. omnes popu
21 li dixisse afferit, propriam significationem † in iure
summi legis auctoritate, uel iurisconsulti, uerbum
aliquod ita debere intelligi asserentis, eundemque
Bal. in l. 2. C. de oper. liber. idem sensisse per hæc ver-
ba, dum legistæ inquit omnem proprietatem uoca-
buli significationem appellant, quæ proprietas na-
22 scitur † auctoritate prudentum, uel ex communi &
rationabili intellectu, quam Bald. sententiam supra
quoque non uno in loco retulimus. Ludoui. Alua.
in rub. d. leg. primo. sub num. 113. succinctè admo-
dum & quam paucissimis rem absoluit propria igi-
23 tur † uerba inquiens (ut in rhetoricis ad Heren-
nium definita inuenio) ea uocantur quæ eius verbi
rei uerba sunt aut esse possunt de qua loquuntur, ut
caput, brachium, pes, pro his corporis partibus, &
reliqua huiuscemodi, a quibus non esse recedendum
Marcellus docuit in l. non aliter de leg. 3. & Celsus in
l. labeo de suppellec. legat.

SVMMARIVM.

1 *Neruum tractationis de uerborum significatione cōsistere in resolutione constitutionis propriæ significationis, in qua tam uariatum fuit a iuris interpretibus.*
2 *Omnem frustraneum esse conatum in qualibet scientia aut arte, nisi intellectis principijs, & in hac tractatione, nisi cognito quid sit proprium.*
Propriumque esse in quadruplici acceptione ac primum quando indiuiduo soli, & non alteri conuenit, ibi.
3 *Proprium esse quod soli speciei, & non omni de specie conuenit.*
4 *Proprium rursus dici, quod omni de specie, sed non soli conuenit.*
5 *Propriumque insuper dici quod alicui speciei soli & semper conuenit, conuersim prædicatur, nec indicat quod est esse rei.*
6 *Conuersim prædicari dici cum id importet prædicatum quod & subiectum.*
7 *Proprium cuiusque uocis significatum tripliciter in iure nostro assumi. nou. 2. & 1. quando uox principaliter, & æqualiter id significat, de quo disputatio est ibidem.*
8 *Aequaliter proprium inesse dici respectu generis etiam si una species minus sit nobilis quàm altera.*
9 *Propriè significari dici, quando uox certè, & determinatè, atque precisè significat.*
10 *Significari quoque propriè dici quando regulariter & secundum dispositionem iuris communis, & non priuilegiorum, neque de iure speciali significatur.*

Auctorem putare oportunum esse ac necessarium nōnulla præmittere, pro faciliore resolutione propositæ difficultatis, atque imprimis proprium esse in quadrupluci acceptione, & proprium cuiusque uocis significatum tripliciter assumi.

CAP. III.

Mihi tamen pro resolutione istius
priore loco propositę difficulta-
1 tis † in qua consistit neruus uni-
uersæ huius tractationis & in qua
interpretes nostri uaria tradide-
runt, nec sibi ipsis prorsus consti
terint, placet nōnulla pręmittere
ex quibus planior, dilucidior, ac certior habeatur
2 omnis dubitationis resolutio Imprimis † igitur, cum
omnis frustraneus futurus sit labor, in inuestigatio-
ne proprię significationis, nisi intelligamus quid sit
proprium, cum iam supra disseruerimus quid sit si-
gnificatio, quia ignoratis principijs nulla potest cō-
moda explicatio fieri, l. j. de orig. iur. & l. j. si cert. pet.
præmitto apud nostrates proprium in quadruplici
esse acceptione, prima est, quando indiuiduo soli, &
non alteri cōuenit, vnde propriam dicimus alicuius
causam cū ad eum solum & non ad alterum pertinet
emolumentū, l. fęnerator de nautico fęnore l. j C. fin.
reg. l. propriū com. pd. l. j. §. in propria ubi tex. sic nū-
cupatim decidit, quā appell. sit l. j. §. ult. ibi, hoc pro-
priū est huius edicti l. 2. §. fi. & ibi Bar. de adoptio, Se
3 cunda est † ut proprium dicatur qđ soli speciei, & nō
omni de specie cōuenit, ut esse iurisc. qđ soli homini
cōuenit, nec tamē omni, ita ponitur ab imperat. inst.
de pat. potest, dū dicit propriū esse ciuium Romano-
rū filios habere in ptāte, & in l. oēs populi de iust. &
iur. & in §. ius aūt ciu. de iur. nat. gen. & ciu. Tertia est
4 ut propriū dicatur qđ omni de specie sed non soli cō
uenit, cōsensus in matr. l. nup. de reg. iu. cū ibi no. uel
quod omni de specie cōuenit & soli sed nō semper, ut
5 canicies in senectute. Quarta est † ut propriū dica-
tur quod alicui speciei soli & semp cōuenit, conuer-
sim pdicatur, nec inducat quod est esse rei, ut risus
homini, & hæredis institutio, conuersim aūt prædica
6 ri † cū id importat prædicatū quod & subiectū, idest
quod unum de altero uerificatur, ut risibile est homo,
homo est risibile. Non indicare autē quid est esse, di
citur, ut a definitione quæ cōuersim prædicatur quid
ditatē & proprietatē indicās, differāt, sic enim ex Por
phirio in Isagoge, ex Rodulpho Agri. li. 1. de inuen.
c. 8. sic ex Gāma. top. legal. li. 1. c. de proprio ex Alua.
in rub. de leg. j. sub nu. 113. cū seq. & alijs uarijs locis
constituendum esse, censemus, quamuis aliqui ex re-
centioribus conati fuerint alias proprij acceptiones
inuehere quæ tamen hac in re parum deseruiunt. Se-
7 cundo loco præmittendum est, † proprium cuiusque
uocis significatū tripliciter in iure nostro assumi, ut
scribit Crisp. in rub. de le. j. sub nu. 10. cū quatuor se.
Primo modo quando uox principaliter, & æqualiter
id significat de quo disputatio est, & nō cōparatiuè
ad aliud cum aliquo defectu, ut genus, species, l. j. §.
conuentionis de pact. l. iurisgentium. §. sed si frau-
dandi ubi Ang. eod. titul. Barto. in l. quod Nerua
de pos. colum. 2. in prima opposi. verb. debetis scire
8 dicitur enim † in omnibus speciebus æqualiter

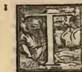
inesse etiã si species una minus sit nobilis quã altera l.naturalis de presc.vet.Liurisgentium in principio de pactis.Bar.& Doct.in l.stipulationes non diuiduntur in 11.opposi. de verbo. obligat. secundo
9 modo, quando† uox certè determinatè atque præcisè significat, ut de specie differit Bar.in l.j. col.2. de vulg. & pupill.& in l.si quis in princip.col. 3. de legat.3.sic probat l.munus propriè vbi gloss. supra hoc titu. facit d.l. iurisgentium in princip.ibi proprium nomen contractus exponendo ut facit gloss. in uer. in suo id est speciale. Tertio modo quando
10 uerbum significat† regulariter & secundum dispositionem iuris communis, non etiam priuilegiariè uel de Iure speciali, quia posterior hæc pars non comprehenditur sub definitione, ut illa prior Bar. in d.l.omnes in 3.q.6.prin.9.Areti.in l.j. de testam. col.pen.qui ad hoc citat l.suus.§. puro de hæred. instit. Alex. in rubr.solut.matr. col.8.per l.omnis definitio cum glo.de reg.iur.

SVMMARIVM.

1 *Tres potissimum esse significationes in quibus propria uersatur locutio, generalem, latam, & strictam*
2 *Generalem esse per quam uox in genere enuntiata propriè continet suas species.*
3 *Genus secundum ordinem naturæ inesse speciebus tanquã materiam, & differentias, tanquàm formam.*
4 *Propriè genus de speciebus prædicari, nec per legem positiuam immutari posse, quominus speciebus insit.*
5 *Propriè quoque uenire, ex generali significatione quod sub ratione in lege expressa uenit.*
6 *Ea quæ sunt eiusdem rationis includi sub dispositione ex significatione, & propriè.*
7 *Rationem comprehendere omnes casus suos ut propriè ut genus continet omnes species suas propriè.*
8 *Paria esse, quòd ratio sit scripta in lege, uel quod unica afferri possit.*
9 *Latam significationem esse per quam uox amplitudine sua per æquiuocum uel aliter absque alicuius extrinsecæ interpretationis adminiculo continet plura.*
10 *Intestabilem actiuè & passiuè dici, tam eum qui dicere quàm cui dici testimonium nequeat.*
11 *Fratris sororisque appellatione comprehendi, tam utrinque coniunctos, quàm uterinos et consanguineos tantù.*
12 *Aliud esse propriè significare, aliud strictè.*
13 *Strictam significationem esse uocis generalis coangustiũ ut unum uel aliqua tantum ex pluribus contineat.*
14 *Suppellectilis, uel fundi legatum, ad certas tantum species ex testatoris uoluntate perstringi.*
15 *Donationis uocem ad solam donationem inter uiuos, ex stricta significatione referri.*
16 *Dominium strictè pro directo dominio tantum accipi.*
17 *Promittere uerbum ex angustiore significatione ad stipulationem restringi.*
18 *Testamenti uocem strictè sumi ut difinitur in l. prima de testament is.*
19 *Ioannis Bologneti honesta commendatio.*
20 *Conuentionis, sponsionis, pactionis, contractus promissionis, ac pollicitationis nomen in strictiore, & ampliore significatione accipi remissiuè.*

Tres potissimum esse significationes in quibus uersatur propria locutio, generalem scilicet, latam, & strictam.

CAP. IIII.

1 Tertio loco præmitto tres potissimum, esse significationes† in quibus propria versatur locutio, seu uerbis expresse facta demonstratio, generalem scilicet, latam, & strictam. Generalis est per quam uox in genere enũ
2 tiata† propriè continet omnes suas species Bald. in l.ij.C.de iur.aur.annul. Bar.in d.l.quod Nerua col. 2.post medi.depos. Dec. in l. in toto & pars de reg. iur. tex.in l.si quis cum totum de excep rei iu. eum sim. & ratio est quia secundum ordinẽ naturæ† ge-
3 nus inest speciebus tanquàm materia, & differentiæ sũt quasi forma, & impossibile est naturaliter quod forma sit absque materia, quia ipsę simul iunctæ sunt causæ essendi, ut intrinsecæ, ut scribit Bald. in l.cunctos populos col.6.ver.nunc uenio sub nume. 8.C.de sum.trin.& fid. cathol. in l. patre furioso in 2.lectura ad finem & in l. quæcunque post principium sub num.2.C.de bon.quæ liber. & facit optimè tex.in §.ultimo eo amplius instit.de usufruct.ibi vsumfructum extingui & ne areæ quidem usumfructum deberi, cum igitur secundum ordinem naturæ genus insit speciei ergo non solum† propriè præ
4 dicabitur sed nec per l. gem positiuam imitari poterit l.2.de usufruc.ea.re.quæ vsu consum. Areti. in l.si mutus col.2.de testam. ex generali rursus significatione uenit, & sic propria† quod sub ratione in
5 l.expressa comprehenditur, quia ut dicit Bal. in con sil. 384. statuto ciuitatis col.2.libr. 5. ea quæ sunt eiusdem rationis† includuntur sub dispositione, ex
6 significatione, id est expresse, propriè, & non tacitè sequitur Craue.in consil. 183.col.2. sub nume.3.in consil. 186.sub nume. 11.& in consi. 227. col. 2. sub num.4.& ratio est quia ut genus comprehẽdit om-
7 nes species suas propriè,† sic ratio tanquam genus propriè continet casus illos omnes qui eadem ratione determinantur, Bal.in l.de quibus col. 1 t.sub nume.35. de legi. Cast.consi.431.pro declaratione ad fin.lib.1.& copiosius consi.83.col.2.lib.2.Alex. in consi.5 in fin.uol.5.Dec.in consi.301.col.2.uer. tertio hoc idem, & plenius consi.372.col.3.numer. 6.Ias.in consi.141.col.5.uol.2. Craue. in loco supra citato Andr. Tiraqu.in l. si unquam C. de reuoca. donat.in uer. libertis sub num.45.& 46 & Menoch. de arbitra.iud. lib. 2 cent.j. sub nume.9. cap. 63.&
8 casu 84.sub nume.8.& seq. & prædicta uera sunt siue ratio sit expressa in lege, siue unica tantum assignari possit, quia tunc illa pro expressa habetur gl. in l.quamuis ibique Bal. Castr. & alii communiter. C.de fideicom.Bal.in l.maximum uitium col. 4.C. de liber.præter.Imol.in l.fin.de hær.instit.Castr. in consi.251. uisa quadam col.j. post medi.libr.primo Bal. in consi. 434. Domina Ioannina col.2. in fin. lib.3.Dec.in consi.15. Craue.in consi.118.num.8. & cons.

& consi.201.col.10.sub nu.28.Doct. in auth. quas
actiones C.de sacrosf.ecclef.& in l.si constante in 5.
q. primæ par.Bar.Cur.sen.in consi.11.col. pen. sub
num.11.Abb.in cap.fin.sub numer.11. de rescript.
ubi hoc declarat.
9 Lata significatio est † per quam uox simpliciter
enuntiata, amplitudine sua, per æquiuocum uel ali
ter citra alicuius extrinsecæ interpretationis admi-
niculum plura continet, ueluti cum lex aliquem in
testabilem esse iubet, nam sub propria huius uocis
significatione continebitur non solum actiua sed
10 etiam † passiua significatio, uidelicet ut non solum
eius qui intestabilis esse iubetur, testimonium non
recipiatur, sed nec ei testimonium dicatur l. cum le
ge de testam. per quem text. sic nuncupatim docet
Fran. Aretin. col. 2. post prin. uer. nos possumus di-
cere de testam. D. Alcia. lib. j. huius tit. num. 6. & in
l. liberationis ad fin. inf. eo. Crispus in rubr. de leg. j.
sub num. 24. Dec. in consi. 5. ad fin. & in consi. 344.
sub num. 1. & in cap. inter cæteras sub num. 7. de re-
scr. & Niconi. in rubr. de oper. no. nunt. sub nu. 254.
ubi ad ambas usque aures cumulat auctores, &
pro hac conclusione ego soleo, præter cæteros, per
pendere tex. in l. j. in illis uerbis intestatus non im-
propriè dicitur decessisse, de suis, & legit. hær. ubi
uult & eum non impropriè dici intestatum, cuius
factum testamentum ruptum irritumuè postea fa-
ctum est, sic etiam sororis & fratris appellatione
11 † continetur non solum frater & soror utrinque co
niuncti, sed etiam uterini, & consanguinei tantum;
ut consuluit Bar. Soci. in consi. ultimo col. 2. sub nu.
2. lib. 2. per tex. in l. iurisconsultus §. secundo gradu
de grad. cognatio. & in §. secundo gradu eod. tit. in
instit. tum etiá quia auctoritate, allusione, & defini
tione tales propriè sunt fratres & sorores, & quali-
tates illę uterinitatis, & consanguinitatis sunt ad dif-
ferentiam à iure adiectæ, non etiam ad impropri-
tatem, dicimus autem citra alicuius extrinsecæ in-
terpretationis adminiculum, quia & illa significa-
tio quæ resurgit ex interpretatione, lata est, sed im-
propria, ut infra suo loco dicemus. Hinc etiam con-
12 sequenter apparet, † aliud esse propriè significare,
aliud strictè; quia propriè significare potest, quod
etiam latè significat, unde licet stricta significatio
propria semper sit non tamē omnis propria signifi
catio stricta est, quia, ut diximus, potest esse lata.
13 Stricta significatio est, † per quam restringitur uel
coangustatur ipsius uocis generalitas uel amplitu-
do, ut unum uel aliqua tantum ex pluribus conti-
neat, quæ generalitate uel amplitudine sua potuis-
set concipere, uelnti cum supellectilis uel fundi in-
14 struct. legatum † ad certas tantum species ex testa-
toris uoluntate restringitur, quod aliàs multo plu-
res complecti sub se potuisset, l. legata supellectili
de supel. legat. l. quæsitum §. pen. & fin. de fund. in-
15 struct. uel cum uerbum donationis † ad solam dona
tionem quæ inter uiuos fit reducitur l. j. de donatio.
uel cum dominij uox ad dominium directum tan-
16 tum restringitur l. j. §. qui in perpetuum iuncta ibi
gloss. in uer. domini, si ag. uectig. uel emphyt. & l. si
domus §. ultimo cum ibi not. a scrib. de legat. j. aut
17 cum uerbum promissio † ad stipulationem tantū
refertur l. sciendum §. edictum de edil. edict. l. scien-
dum ubi Bar. alijque notant de uerbor. obligat. uel
cum in materia prohibitæ alienationis, iuxta l. non
usque adeo si quis à par. manum. fue. dispositio lo
18 quens de testamento † intelligitur strictè prout de
finitur testamentum in l. i. de testam. ut consuluit
Ang. in cons. 7. ad fin. cui accedit Soci. in l. j. §. quam
quam ad senat Trebell. & Ias. in rubr. de legat. j. &
19 possunt alia plura † desumi exempla, ex ijs quæ no-
uissimè post cæteros scripsit Ioan. Bolognetus aliàs
collega meus uenerandæ memoriæ in rubr. de uer.
obligatio de conuentione, pacto, & contractu, &
rursus de sponsione, promissione, & pollicitatione
a num. 139. usque ad nume. 153. in uer. quibus sic
declaratis, quo loci magistraliter docet illas uoces
20 quæ sui generalitate aptæ sunt omnibus omnino
contractibus conuenire, plerunque tamen stricta si-
gnificatione ex ui subiectæ, materiæ accipi, ut ad
unam uel alteram tantum speciem restringantur.

S V M M A R I V M.

1 *Strictæ significationis disputationem uersare in ijs casi-
bus in quibus uerbum generale suas species habet pro
prio nomine distinctas, uel aliquas ex ijs.*
2 *Aequiuoca strictam habet significationem ubi ad unum
uel aliqua ex pluribus comprehensis coarctantur.*
3 *Nomina quoque eandem speciem uariè significantia stri-
ctè significare ubi ad certam solam significationem
restringuntur.*
4 *Verbum fuerit, & uerbum habuerit ex generali signifi-
catione comprehendere tēpus præteritum & futurum.*
5 *Legatum factum filiæ cum uidua fuerit comprehendere
quoque filiam uiduam existentem tempore conditi
testamenti.*
6 *Verbum fuerit ubi ex ui subiectæ materiæ non potest in
præterito uerificari, adaptatur futuro tantum ex stri
cta significatione.*
7 *Bartolum declarari in l. omnes populi in 6. q. uer. iuxta
prædicta de iust. & iur.*
8 *Adoptionem, manumissionem, & iurisdictionem in ge-
nere & specie accipi.*
9 *Verba accipi in specie in materia odiosa & strictè inter-
pretanda.*
10 *Verbum intestabilis, & uerbum frater ac soror plerun
que restringi ad unum tantum ex comprehensis.*
11 *In nominibus specialem significationem habentibus ces-
sare disputationem de stricta significatione.*
12 *In uocibus generalem significationem habentibus nisi
ex causis non agi de stricta significatione.*
13 *In genere species proprio nomine insignitas habentibus,
non nisi ex causis disputari de stricta significatione, ubi
uerò proprium tunc ibi esse locum huius disputationis.*
14 *Propriam significationem non cadere in propria no-
mina.*
15 *Rationem nullam reddi posse in his quæ sunt facti.*
16 *Nomen proprium esse determinatiuum non effectus uel
rei uel officij designatiuum.*
17 *Nomina specierum significant esse uerum.*
18 *Ideoque esse immutabilia.*

Gene-

19 *Generaliaque esse nobis sicut principia.*
20 *Nomina quæ non significant propria non sunt.*
21 *Nomina propria, quæ non significant cur propria dicantur.*

Quibus in casibus procedat ista disputatio de stricta significatione; & nomina propria significationem propriam non habere.

CAP. V.

1 Et tamen aduertendum, quia omnis ista disputatio de stricta significatione procedit, vt plurimum in ijs casibus in quib: verbum generale habet † species suas sine aliquo proprio, & eleganti nomine, sed quæ solo generis nomine significantur, vel si habeat species propriam, & elegans nomen habentes, habet tamen vnam, vel aliquas quæ remanent in nomine generis, vel quando
2 † sumus in nomine æquiuoco, quod ad vnum ex pluribus a se comprehensis restringendum est, vel in no
3 minibus eandem speciem † variè significantib. quæ ad certam significationem coarctanda sunt. Primi
4 generis exempla poni possunt in verbo, † fuerit, & in verbo habuerit, quorum vtrunque ex sui generali significatione propriè importat præteritum & futurum, vt docet Bar. in l. omnes populi, in 6. princip. q. de iust. & iure. sub num. eo. & Alexand. in l. cum stipulamur, de verb. oblig. vbi volunt quod si testator
5 cuilibet filiæ suæ, quæ vidua fuerit † censum legauerit, comprehendatur etiam illa, quæ fuit vidua tempore conditi testamenti, eo quia verbum fuerit tam tempus præteritum, quàm futurum ex propria significatione comprehendit, & multa huius generis exempla colligit Ias. in l. ij. §. hæc verba, colum. 5. in 2. notab. quod quisque iur. sed si huiusmodi verbum fue-
6 rit † ex vi subiectæ materiæ non posit præteritum concipere; verbi gratia quia prolatum sit in l. cuius natura est futuris dare formam negocijs. l. leges, C. de legi. tunc ex stricta significatione dicitur accipiendum esse in futuro, Cuma. & Socin. h. solemus, in: 2. not. de reb. dub. & ista voluit Bart. in d. §. q. versicu. iuxta prædicta, & Ias in d. §. hęc verba sub nu. 5. qui in secunda limitat. ad hanc conclusionem ita intelli-
7 gendus est, dum vult ratione, † subiectæ materiæ, vel absurditatis euitandæ istiusmodi verba subiunctiui temporis unum, vel alterum tantum tempus concipere, quicquid voluerint Recept. Lucens. in rubr. de leg. 1. sub num. 23. ad fin.
8 Secundi generis exempla † possunt in adoptione, manumissione & iurisdictione poni, per tex. in l. ij. de adoptio. in l. 2. de off. proconſ. & in l. imperiũ, cum ibi no. a glos. & Doctor. de iurisdi. omnium iud. sic etiam procedit quod scribit Soc. in l. j. col. 2. de mul.
9 & pupill. Alex. in rub. sol. matrimo. dum vult † in materia odiosa & strictè intelligenda verba debere accipi in significatione speciei, quod voluit Abb. in c. Rodolphus, 1. rescrip. colum. 2. de verbo Diœcesis.

Tertij & quarti generis exempla possunt poni in
10 uerbo † intestabilis & in verbo frater, & soror, de quibus supra egimus in declarat. late significationis in ijs enim casibus si aliqua ex causa generalis & lata significatio non potest in omni specie, & in omnibus comprehensis significare, ad eas tantum species, vel comprehensa restringetur, quibus subiecta materia locum faciet, & sic dicetur agi de stricta
11 significatione, cæterum vbi sumus † in speciebus habentibus proprium & speciale nomen, si dispositio in specie aliqua nominatim loquatur, res extra omnem difficultatem est, quantum ad caput significationis, & versamur in interpretationis materia de qua infra suo loco dicemus, si verò loquatur
12 generaliter † cum genus propriè insit semper in omnibus speciebus suis, l. semper generalibus, de reg. iur. & supra dictum est, cessabit omnis disputatio, nisi fortè subiecta materia locum faciat strictę significationi in casu alicuius tantum ex speciebus proprium nomen habentibus; quia ad illam tantũ fiet restrictio, & poterit disputatio de stricta significatione ea in re sibi locum vendicare, vt declarat Bologne. in d. rubr. de verborum obligat. sub numero supra citato, & præsertim sub num. 147. de uerbo contractus. Resolutio igitur est, † quod licet in
13 genere quoque proprias species eum proprio, & eleganti nomine habente posit quandoque hæc disceptatio contingere, magis tamen proprium locũ habet, in genere species omnes, vel aliquas innominatas habente, vel quod vnam tantum habeat speciem, quia ad illam semper restringitur. l. ij. vbi no. Doct. de lib. & posthum. l. si optio. & l. si vbi. §. 1. de op. legat. Abb. in capitu. ex parte 1. post glos. fin. sub num. 6. de off. delegat. Aret. in l. secunda. §. & harum in pen. colum. de verborum obligat. Postremò præmitto in nomina propria significationem
14 propriam † non cadere, quoniam neque definiantur, neque describantur, & nulla accedente ratione ad placitum imponantur. l. ad recognoscendos. C. de inge. ma. l. j. C. de muta. nom. trad. Doc. post Bar. in rubr. solut. matrimon. in q. de Perusino; & cum
15 facti sint † nulla iuris ratio in ijs reddi posit, ut dicit Bald. in proœm. Digestorum in princip. columna
16 secunda, est enim nomen determinatum non autem effectus rei alicuius, vel officij designatiuum; secus est in nominibus specierum (loquendo de spe
17 cie dialectica) † quæ significant esse verum, & propter ipsa datur definitio, & si desit nomen deest res, & si incipit nomen, incipit res; & ideo † sunt immu-
18 tabilia, vt dicit tex. in l. si quis in fundi vocabulo
19 de legat. 1. generalia enim nobis sunt, † sicut prima principia, & elementa, nam nemo vocabit hominẽ vel leonem, & bouem, neque asinum, vel equum, etc. & ideo nomina quæ non significant, propriè
20 nomina † non sunt, nec mouet, vt dicit Aur. Dauid cap. quinto, de verborum significatione, sub nume-
21 ro 18. quod dentur † nomina propria, quæ significationem non habeant, & tamen propria sint, quia illa propria dicantur, eo quia significatiuè solus conueniant licet voce de pluribus dicantur, & signifi-
22 catione † expertia sunt, quia ad placitum sunt, & ideo mutabilia, d. l. si quis in fundi vocabulo.

SUM-

SVMMARIVM.

1 *Auctoris sententia quæ sit de propria significatione.*
2 *Quibusque argumentis ac rationibus confirmetur remissiue.*
3 *Significationes quæ ex genere vel æquiuoco aut ex comprehensione rationis aliouè lato significandi modo proficiscuntur esse proprias primo modo.*
Alias verò esse proprias secundo & tertio modo, ibidem.
4 *Tertium significandi modum priori significationi non posse applicari.*
5 *Generalis latauè significatio in statutaria materia, alianè strictè interpretanda, nunquàm censetur esse exclusa.*

Quæ sit resolutio Auctoris in proposita disputatione de acceptione propriæ significationis.

CAP. VI.

His igitur ita propositis ac constitutis; dico illam omnem dici pro
1 priam † esse significationem vocis de qua erit controuersia, quæ vel ex generali demonstratione, vel ex æquiuoca, aliasvè suapte natura, plurib. æqualiter applicabili notatione, vel ex stricta acceptione, siue ea in specie sit, vel in indiuiduo, aut ex vi comprehensiua rationis in dispositione expræssę, vel quæ pro expressa habeatur, eo quod vnica tantum assignari possit, proficiscatur, aut indicationem vel demonstrationē, expressionem essentialem vel accidētalem desumat, aptam, conceptam mente animovè rei de qua agitur similitudinem ostendere, prout rei essentia pas-
2 siovè nostra expostulat. Quæ assertio † cum satis superque ex ijs quæ in tribus proximè præcedentibus præmissis diximus ita confirmata remaneant vt non egeat vlteriore confirmatione, illud tantum admonebo. Quòd tametsi omnis in relata significatio sit
3 propria; Quæ tamen † ex genere vel æquiuoco, aut ex comprehensione rationis aliovè laso significandi modo citra interpretationis extrinsecæ opem progredietur, esse tantum propriam primo modo; Alias autem strictiores esse proprias secundo modo declarando vt supra diximus in secundo præmisso, item & tertio modo qui nouissimo loco ibi relatus est; &
4 qui priori † significationi non conuenit respectu eorum quæ de iure speciali, sub eodem generali, vel lata significatione comprehensa sunt, at prosequitur Crispus in d. rubr. de leg. 1. sub num. 25. post Bart. in l. j. col. vlt. C. de sacr. eccles. & Ias. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. cum sim. per illum
5 cit. & ideo in materia statutaria, † & quaque alia materia propriè intelligenda, nunquam exclusa intelligeretur generalis latavè interpretatio vel quæ ex vi comprehensiua rationis veniret, vt per Doc. in dicto consi. 5. ad fin. per not. in d. l. cum lege de testamen. scrip. in d. rubr. de leg. j. sub num. 18. & Bal. in d. consi. 384. colum. 2. volumine 5. cum sim. s. citat. nisi alia qua subiectæ materiæ ratio vrgeret nos ad strictam vocis significationē assumendam per ea quæ scribit Socin. in l. j. colum. 2. de vulg. Alex. in rubr. sol ut. matri. colum. 6. versi. cogitabam sub num. 22. & Crisp. loco supra citato sub num. 17.

SVMMARIVM.

1 *Proprias significationes desumi à definitione, ab ethimologia, & ab auctoritate.*
2 *Veteres considerasse tantum definitionem, auctoritatem ac ethimologiam.*
3 *Descriptionem multum differre a definitione.*
4 *Qua ratione fuerit à definitione seiuncta descriptio.*
5 *Definitionem instrumentum esse cuiusque rei demonstrans, essentiam, ac substantiam breui oratione.*
6 *Descriptionem gubernari eisdem regulis quibus regitur definitio.*
7 *Auctorem in noua esse opinione in materia argumenti ab ethimologia vocabuli.*
8 *Argumentum ab ethimologia vocabuli valere adstructiuè & destructiuè vbi sumatur secundum limites ethimologiæ.*
9 *Propriam significationem deduci ab ethimologia vocabuli.*
10 *Ab auctoritate prudentum proficisci propriam significationem.*
11 *Valere argumentum Celsus, Vlpianus, Paulus, Sceuola, ita locuti sunt, ergo propriè locuti sunt.*
12 *Perpendi text. in l. si socer à genero in principio solu. matri.*
13 *Declarari text. in l. si seruus §. pactus ne peteret de pact.*
14 *Ab auctoritate legum quæ in corpore iuris clauduntur necessariam duci argumentationem.*
15 *Auctoritates legum in corpore iuris clausarum habere apud nos virtutem principiorum, quæ si quis negauerit mutus non est disputatione dignus.*
16 *Iudici non licere a dispositione legis scriptæ recedere sub prætextu cuiusque aliter dictantis æquitatis.*
17 *Vnicuiq; experto in sua arte, suaque scientia credendum esse.*

Propositas istas significationes desumi à quadripartito illo medio supra relato definitionis descriptionis, ethimologiæ ac auctoritatis.

CAP. VII.

Esumuntur autem istæ significationes propriæ ex quadruplici illo medio de quo post Bart. locutos fuisse communi consensu
1 Doct. supra retulimus † vel scilicet a definitione vel à descriptione, vel ab ethimologia, vel ab auctoritate, tametsi qui Bar. secuti sunt in d. l. omnes populi in tertia quæst. 6. princ. q. triplex tantum constituerint

2 ſtituerint medium† definitionis ſcilicet ethimologię
atque auctoritatis, complectentes deſcriptionem
ſub definitione vt D. Alcia. ſupra relatus lib. j. de ver-
bo. ſignificat. ſub nu. 8. Veron. in rubr. huius titu. ſub
num. 39. & ſub nu. 111. & nouiſsimè Abb. in rub. de
3 verb. obligat. ſub nu. 140. & 141. nihilominus† quia
longè differt deſcriptio a definitione, eo quia defini-
tio quid ſit res, deſcriptio qualis ſit ante oculos po-
nat, definitio per eſſentialia; deſcriptio per acciden
talia rem demonſtrat, definitio rei eſſentiam, deſcri-
ptio rei intelligentiam claudit; Ariſ. in 6. topi. Boet.
in ſecundo, Bart. in l. j de teſtam. Card. in cap. perpen
dimus de ſent. excommuni. Euerard. in loco a defi-
nit. per diſcurſum illius loci & ad fin. & Gam. ſimili-
ter in vtroq; loco à definitione & deſcriptione, ideo
4 libuit † mihi iſta duo media ſeiungere vt & per Bal.
in c. conuingit cir. finem de reſtit ſpolia. & Aure. Da-
uidem de verb. ſignificat. cap. 6. ſub nume. 14. & ſeq.
Quod enim attinet ad definitionem nullus eſt ſcri-
bentium qui diſcrepet, cum ſit inſtrumentum, quod
5 breui oratione nobis cuiuſque rei definitæ † demon-
ſtrat eſſentiam ac ſubſtantiam iuxta not. in l. omnis
definitio de reg. iu. & per omnes topicos in a loco de
finitione.

Quantum ad deſcriptionem, non eſt etiam quòd
multum contendamus, tum quia eiſdem regulis gu
6 bernatur, † quibus regitur definitio, vt in locis ſupra
relatis; tum etiam quia, vt ait Aurel. Dauid d. cap. 6.
ſub num. 15. quem ſupra retulimus, cum verbum re-
ctè & propriè ſignificare dicatur, cum ita ſignificat
vt propria paſsio ſuadet, conſequens erit propriam
ſignificationem a deſcriptione quę propriam paſsio
7 nem exprimit accepi. Reſpectu ethimologię, † quia
ego ſum in noua ſententia præter cæteros, quod ab
ea, quocunque modo tradita ſit à iuris Auctoribus,
in iure noſtro, ſi modo deſumatur ſecundum eius li-
mites, & non confundatur cum loco à definitione,
prout hactenus imprudenter fecere Doctor. argu-
8 mentum † poſsit concludenter deduci, affirmatiuè
& negatiuè, ut latè docui inſtit. de teſtam. in princip.
& rubr. ſolut. mat. in q. de Peruſino, & infra plenè di-
cemus in l. malum. §. viduam hoc titu. ubi text. ille val
dè elegans in hac materia occaſionem præſtabit pro
mouendæ, confirmandæ, ac defendendæ iſtius ſentē
9 tiæ, & ideo † vt ualere argumentum ab ethimologia
vocabuli aſtructiuè ac deſtructiuè opinor, ſic & pro
priam vocis ſignificationem, ab ea deſumi poſſe
concludo.

Quantum ad auctoritatem antiquorum iuriſpru-
10 dentum ego tranſeo † cū Bart. Bal. & cœteris ſupra
relatis, vt in dubio voce qua vſi fuerint ad rem aliquā
ſignificandam, rectè & propriè cenſeantur eſſe vſi.
cum enim tanquam legalis ſcientiæ periti, & appro-
bati ab antiquis. Romanorum imperatoribus, le-
gis condendę auctoritatem habuerint l. 2. §. poſt ori
ginem, & §. iuris ciuilis ſcientiam vbi Zaſ. & Cagnol.
de orig. iur. & §. reſponſa prudentium gloſſ. & doct.
omnes notant inſtit. de iure nat. gent. & ciuil. non eſt
dubium quod eorum auctoritas oportunum erit in
ſtrumentum, inuehendæ propriæ ſignificationis;
quandoquidem ab illorum dictis ſic valet argumen-
11 tatio † vel conſequentia Celſus iuriſconſ. vel Vlpia-
nus, Sceuola, Paulus ſic dicunt, ergo ita eſt; text. eſt
inſignis ac valde notandus in l. j. vbi Bart. Bal. Angel.
Caſtr. Alexand. Iaſ. & Doct. notant ſi cer. pet. quo lo
co Vlpianus. I. C. probat ſententiam ſuam auctorita
12 te Celſi iuriſconſulti, ſimilis † eſt etiam tex. in l. ſi ſo-
cer à genero in princ. ſolut. matri. vbi Paulus I. C. ſuā
opinionem firmat auctoritate Neruę, Catonis, Pom
13 ponij, & Ariſtonis; illis affinis etiam eſt text. † in l. ſi
vnus §. pactus ne peteret in fin. de pact. ubi Paul. iure
con. eius deciſionem confirmat auctoritate Scænolæ
& vnicuique vel mediocriter in iuris libris verſato,
facile eſt, ſexcenta huiuſcemodi exempla inuenire.
idem probat Barto. in l. legata de ſupellect. legat. &
Bald. in l. conuenticula. C. de epiſ. & cler. Ab auctori
14 tate enim legum quæ in iuris corpore clauduntur,
ex antiquorum conſtitutionum & veterum iuriſpru
dentum libris exceptæ, ità neceſſaria fit argumenta
tio, vt ab illis recedere minimè liceat, nec poſsint
ulterius diſputando negari, etiamſi nulla eorum quę
in ijs deciduntur ratio redderetur, l. non omnium de
legi. l. proſpexit qui & à quib. §. ſed & quod principi
15 inſtit. de iur. nat. habent .n. † ut ait Gammar. apud
nos virtutem principiorum in ſcientia, quę ſi quis ne
gauerit mutua nō eſt diſputatione dignus, teſte philo
ſopho, & probat tex. in l. regula in fin. de iur. & fact.
ignor. & ita eſt neceſſaria iſtiuſmodi argumentatio,
vt non liceat iudici ſub prætextu cuiuſcunque dictā-
16 tis æquitatis non ſcriptæ a legis diſpoſitione † rece-
dere. §. oportet in auth. de iudi. d l. proſpexit qui & à
quib. manu. lib. non ſi. inde factus eſt locus antiquo
illi dicterio, vnicuique experto in ſua arte ſuauè ſciē
tia credendum eſſe l. ſi chorus ver. his uerbis de leg.
3. l. ſeptimo menſe de ſtat. homin. l. j. de nupt. l. anti-
qui ubi Odofr. & alii notant ſi pars hæred. pet. le. ſi
pater de ſolutio. cap. omnes principes ubi Ioan. An.
de maio. & obedi. cap. ſignificaſti ſecundo, vbi & pul
cher tex. quem ibi notat Ioā. Andr. de homicid. Car-
din. in cap. cum haberet per illum tex. de eo qui dux.
in mat. quam poll. per adult. & topici omnes in loco
ab auctoritate, unde nulla ſupereſt dubitatio, quin
à veterum iuriſprudentum auctoritate propria deſu
mi valeat ſignificatio.

SVMMARIVM.

1 *Propriam ſignificationem quandoque deſumi ab ijs quæ nuncupatim in lege ſcripta ſunt; quandoque ex ijs quæ tacite, ex menteque legislatoris, vel diſponentis proficiſcuntur.*

2 *Expreſſum illud dici, quod dictum uel ſcriptum reperitur.*

4 *Expreſſum rurſus dici quod uoce profertur vel per ſcripturam ad oculum apparet.*

4 *Tacitum eſſe quod colligitur per ſolam rationem intellectus.*

6 *Expreſſum tribus modis dici ſecundum communem ſententiam interpretum iuris, generaliter ſpecialiter, & ſingulariter.*

7 *Expreſſi genera tredecim connumerari a Tiraquello.*

8 *Expreſſa dici quæ ſub uerbis generalibus comprehenduntur.*

Ceſalus

9 *Cesalus commendatur qui in fideicommissis vult expressũ dici, quod vi verborum d sumitur.*
10 *Expressum dici id omne quod sequitur ab expulso.*
11 *Idque etiam procedere in ys quæ pro forma requirerentur.*

Quæ sunt ea, quæ dicuntur ab expressa, & quæ à tacita significatione proficisci quidque sit expressum, & tacitum.

CAP. VIII.

Ed cum supra viderimus propriã
1 significationem † quandoq; de-
sumi ex ijs, quæ nuncupatim in
lege, vel alia dispositione enun-
tiata sunt; quandoque tacitè ex
ijs, quæ mente legislatoris, vel di
sponentis proficiscuntur: Non
ab re erit, vt hoc loco pertractemus, quæ sint ea quę
dicantur expressa, & à tacita significatione profici-
sci. Qua in re, dignoscendum prius est, quid sit ex-
pressum, & quod tacitum, & quot modis vtrunque
2 excipiatur. Bal. igitur in l. † sed & si quis. §. quæsitũ
in 5. col. vers. venio ad quæstiones, in fi. si quis caue.
dicit, expressum illud dici quod scriptum, vel dictũ
reperitur per l. oratio, de spons. ibi locuta est, vel rur
3 sus expressum illud dici † quod voce profertur, vel
per scripturam apparet ad oculum. Tacitum ve-
4 ro † quod colligitur solum per rationem intelle-
ctus, per l iam hoc iure, de vulg. & pup. l. non rectè.
C. de fideiusso. & l. j. de ijs quæ in testam. delent. &
ideo dixit idem Bal. in auth. nisi rogati, colum. 2. ad
5 Trebell. quòd tacitum consistit † in interpretatione
iuris, expressum non, & vbi testator se ipsum glos-
sat non est recurrendum ad glo. legis, argu. l. conti-
nuus. §. cum ita de verb. oblig. & l. ille, aut ille. §. 1. de
leg. 3. facit quod scribit Crauet. in cons. 11. sub nu-
me. 6. & Ias. in cons. 50. colum. pen. lib. 3. & istud
6 expressum, † vt dicit Barto. in l. j. colum. 2. de vulg. &
pupil. quem Ias. Socin. Ripaque ibi, & alij sequun-
tur communiter Doct. & trad. glos. & Docto. in l. si
mihi, & tibi, §. fin. in versi. valebit de leg. 1. in l. si quis
in principio testamenti, de leg. 3. & in l. fin. C. si con-
tra ius, vel vtil. pub. potest esse tribus modis, hoc est
generaliter, specialiter, & singulariter, in genere, vt
in l. fin. in fi. cum ibi not. C. quod cum eo, in specie,
vt in l. j. §. inter filium ad leg. Cornel. de fals. in l.
fin. C. quod cum eo, secundum alium intellectum:
& ita tradit etiam Bar. Cępol. de extens. d. cap. 1. sub
num. 199. & Coras. in l. precibus, sub num. 41. C. de
7 impub. & ali. substit. Andr. † verò Tiraq. de leg. con
nub. glos. 7. sub num. 179. enumerat tredecim gene
8 ra expressi, & quod ea † quæ sub verbis generalibus
comprehenduntur dicantur expressa, trad. Rip. in d.
l. 1. sub num. 52. de vulg. & pupil. ex illa theorica
Bar. ibi relata, Bart. & Bal. in l. prætor, in princip. de
oper. no. nuntiat. & idem Bart. in col. 1. l. Centurio,
de vulg. & pupill. Bal. Aret. & Imol. in l. illud, de ac-
quiren. hęred. Nat. in cons. 474. num. 13. consultissi-
mus Cesal. in responsoria iuris facultate, animi can-
9 dore nemini secundus, † pulchrè in cons. 196. nu. 12.
qui loquitur in fideicommisso, & vult expressum id
dici quod ex ui verborum desumitur, & plenius in
consil. 74. sub num. 20. Rimin. in consil. 21. sub nu-
10 me. 68. & in cons. 38. sub num. 8. & dici † expressum
id omne quod sequitur ab expresso scribit Crauet.
cons. 130. col. 3. & in cons. 257. sub num. 6. & latius
in l. cum filiofam in tertia par. sub num. 9. de leg. 1.
cui accedit Zanc. in l. hæredes mei, §. cum ita, sub nu
me. 249. ad senat. Trebell. qui vult hoc etiam pro-
11 cedere † in ijs, quæ pro forma requiruntur, post
Aret. in l. Gallus, in princip. colum. 3. post medium,
de liber. & posthum. & Rui. consil. 122. colum. pen.
propè finem, volum. 2.

SVMMARIVM.

1 *Expressim dicitur fieri quod verbis singularibus, vel specialibus fit, quando lex mandat expreßè aliquid fieri certæ personæ gratia.*
2 *Idemque esse cum lex corrigens iubet expreßè aliquid fieri.*
3 *Sed contra sentire Ang. qui putat per simplicia generaliaque verba satisfieri.*
4 *Intellectus. §. si verò expreßim in auth. de hæredi. & falcidia.*
Prohibitionem detractionis Trebellianicæ posse fieri, verbis vniuersalibus quibus tacitè illa colligatur, ibid.
5 *Expressim vbi lex mandat aliquid fieri, quia sic sibi placet non quia sit contra dispositionem iuris communis, expresse dici fieri, quod ex coniecturis colligitur.*
6 *Expreßè quando lex mandat aliquid fieri quod simpliciter factum est contra dispositionem legis, tunc generalis expressio, vel per coniecturas non sufficit.*
7 *Testator cum iubet integre, vel sine diminutione legata præstari, tunc censetur prohibita falcidiæ detractio.*
8 *Formam l. iubemus. C. de testam. & l. per hanc. C. de numer. & actuar. non posse verbis generalibus impleri.*

Quomodo sit expresśio facienda, quando lex iubet respectu certæ personæ aliquid fieri, vel expresśè iubet quid agi.

CAP. IX.

Erum si lex mandat respectu
1 † certæ personæ expresśè aliqd
fieri, tunc expresśè factum fuis-
se id intelligitur, quod sit ver-
bis singularibus, uel speciali-
bus, non autem tacitè, vel per
coniecturas, vt est glos. in cap.
inquisitores, in versiculo expresśè de hæret. lib. sexto,
2 idemq; † est ubi lex corrigens aliquid iubet expres-
sim fieri, quia tunc quoque illi satisfaciẽdum est ver
bis singularibus aut specialibus, nec sufficit generali
ter aut tacitè aliquid fieri per coniecturas, d. l. si quis
in princip. testamenti de leg. 3. vers. sed hoc ita, & l.
3 vlt. C. de indi. uidui. tollend. At vbi lex † uenit ad
corre-

correctionem alterius & mādat aliquid expresse fieri, censetur satisfactum esse si fiat simpliciter, Ange. in §. illud quoq; in auth. de trien. & semiss. per illum tex. in §. si vero expressim in auth. de hered. & falcid. & est tex. in auth. ex testamento in fin. de collatio. &
4 propterea in materia d. §. si vero expressim † communiter aut saltem magis communiter concludunt Docto. prohibitionem detractionis Trebellianicæ posse fieri verbis vniuersalibus, ex quibus tacitè id colligi possit, vt per Alex. in consil. 5. post num. 11. lib. 3. quem refert ac sequitur Cur. iun. in cons. 16. post nu. 12. & Rip. in l. cum filiofam. sub num. 69. de leg. j. & in l. j. §. sed & quoties sub num. 5. ad Trebellia. & D. Clar. in §. testamentum. q. 62. sub num. 4. ver. contra riam verò, vbi alios citat & paulo superius diximus.
5 Si rursus † lex aliquid fieri mandat expressè, non ex eo quod sit contra dispositionem iuris communis, sed quia placeat legi tunc dicitur expressè id fieri si modo ex coniecturis colligatur, l. licet imperator de leg. j. ibi euidens testatoris voluntas, &c. si verò ex-
6 pressim requiratur † aliquid fieri, quia simpliciter factum esset contra dispositionem iuris communis, tunc nuncupatim deberet expressio fieri, non generaliter neq; per coniecturas, vt uult Ang. in d. §. si vero expressim per illum text. colum prima, in fin. & seq. Bar. Cæpol. d. cap. j. sub num. 113 sed tamen est aduertendum quia exemplum illud Angel. est com-
7 muniter † reprobatū per ea quę proxime dicta sunt, quia cum testator iubet integrè & sine diminutione legata præstari, censetur prohibita esse falcidiæ detractio, vt per D. Clar. in d quæst. 62. sub nu. 3. & 4. & contra illum facit tex. in l. j. §. si quis ita, de verbo. oblig. iuncto princip. eiusdem legis, & §. præterea in
8 stit. de inutilit. stipul. melius poslet † poni exemplū in l. iubemus. C. de testa. & in l. per hanc. C. de nume. & actua. lib. 12. quib. in locis, requisita expressio debet nuncupatim fieri, & in l. secunda, de liber. & post hu. & in §. i. instit. de exhæred. liber. cum ibi not. & aliter facta qnam ibi dicitur punitur pœna falsi.

SVMMARIVM.

1 Casum qui comprehenditur sub ratione vel mente legis dici expressè venire.
2 Ratio quando vna numero complectitur plures casus, tunc dici omnes venire per comprehensionem non per extensionem.
3 Extensionem dici tunc fieri, quando rationes sunt tantum similes, sed specie diferentes, & progressus fit de termino ad terminum.
4 Casum qui ueniat ex ratione in lege scripta dici venire ex generali expressione.
5 Declarari que dicta sunt in tertio præmisso ad propriam verborum significationem.
6 Ratio quando vnica tantum afferri potest in lege, & pro expressa habetur, casum qui sub ea comprehenditur dici pro expresso haberi, & fictè venire. num. 7.
8 Expressa verbis generalibus dici ea quæ veniunt ex mente legis.
9 Quando ex ijs quæ dicta sunt in lege colligitur mens legis, tunc lex ipsa, & mens legis dicuntur esse vnum idem.
10 Mentem legis ab ipsa lege non differre, vt nec ratio ab ipsa lege differt.
11 Ratione comprehensa generaliter expressa dici.
12 Quicquid est ex mente legis necessario verbis inclusa, dici expressè generaliter venire, quod alias tacitè uocant Doct.
13 Et datur actio directa secus econtra. num. 14.
15 Intellectus l. sciendum ad l. Pomp. de parrici.
16 Casus ex mente intrinseca comprehensus, semper dicitur venire ex generali expressione.
17 Mens legis intrinseca quæ sit.
18 Geneneraliex expressione dici progredi, cum lex particularis ex plenioneratione ad alios casus producitur.
19 Extrinseca mens legis quæ sit.

An ea quæ comprehenduntur sub ratione & mente legis dicantur expresse venire.

CAP. X.

Ed quid si casus de quo agitur ratione in lege expressa comprehen
1 datur an dicetur † esse expressus? Et dicit Bal. in l. de quibus sub nume. 35. de legi. post Pet. & Cyn. in l. iura non in singulas eo. tit. de legi. quòd quando pluribus casibus
2 inest eadem ratio tunc una † & eadem ratio numero decidit omnes casus non per extensionem, sed per cō prehensionem, eo modo quo genus species suas cōprehendit. Sed quando sunt rationes specie diffe-
3 rentes sed tamen similes † tunc extensio esse dicitur, quia fit quædam progressio, de termino ad terminū per adequationem seu paritatem. quæ verba inquit vera pulcherima & subtilia esse Bar. Cæpol. d. cap. 1. sub num. 116. post Castr. quem citat omnino vidē dum in consi. 83. præsens casus modicam hanc dubitationem. colum. 2. li. 2. quasi voluerint inferre Bal.
4 & qui illum secuti sunt, quòd vbi † eadem ratio in lege scripta casum comprehendit, de quo agitur, fatendum sit eum dici uenire ex generali expressione, secus esse quando plures possunt cōsiderari rationes, quia tunc ex omnino tacita dispositione is veniat, &
5 ita intelligenda sunt † quæ supra hoc eo. lib. diximus in tertio præmisso ad propriam significationem, dū ea quæ ex ratione expressa veniunt diximus ex dispositione venire post Bal. in consil. 384. statuto ciuitatis
6 colum. 2. lib. 5. cum sim. ibi citat. Quando verò † ratio non est expressa in lege, sed pro expressa habetur, quia unica tantum afferri potest iux. trad. per glos. Bal. Castr. & alios in l. quamuis. C. de fideicom. cum sim. supra citat. & latius infra citandis in 5. & 6. libro tunc ego non crederem dici posse casum expressum
7 sed pro expresso habitum; neque ex vera, sed ex † ficta expressione procedere, & propterea illam tacitæ dispositioni esse annumerandam; vt tacita est ratio a qua comprehenditur ille casus, prout infra plenius declarabimus.
8 Sic quoque illa † quæ veniunt ex mente legis dicū tur esse expressa verbis saltem generalibus; & ita intelligen-

telligendum est quod scribit Barto. Angel. & alij in
l. prætor ait post gloss. ibi in verb. expressum & Doct.
in l. prima, in princ. de oper. no. nunt. quod nota. in l.
vlt. C. quod cum eo & quod asserit idem Barto. in l.
prima, in principio. colum. vlt. vti possi. quando scili
9 cet mens legis † ex ijs quæ dicta sunt in lege necessa-
rio colligitur, tūc enim mens legis & lex ipsa dicūtur
esse vnum & idem, l. nominis & rei §. verbum ex legi
bus vbi dicemus infra de verborum significatione, l.
cum mulier, in fin. solut. matr. l. scire oportet. §. sed &
si maximè de excusat. tut. Cardin. in capitu. si quan-
10 do de arbitr. at enim ratio † legis ab ipsa lege non
differt, sic nec mens legis, l. credendum circa princip.
qui pet. tut. Angel. in dicta l. prætor. §. primo, de
oper. no. nunt. Bar. in l. curatoris columna secunda,
de neg. gest. & l. tertia, §. si præsens de legi. tut. cum si
11 mil. & ideo vt quod ratione † comprehenditur dici-
tur ex generali expresßione uenire, sic & quod ex mē
te legis. Quocirca dicebat Angel. in dicta l. prætor
12 ait §. primo, quod quicquid est ex mente † legis ne-
cessario uerbis inclusa, dicitur esse ex verbis, & sic ta
cite, idest generaliter expressum, ita vt pro eo danda
sit actio directa & non vtilis nec subsidiaria ut ibi &
dicto §. verbum ex legibus & l. si quis locuples de ma
13 nu. testam. sed vbi mens † non colligitur necessario
sed coniecturatiuè, quod est ut inquit Bar. Cepol.
loc. iam relat. sub num. 127. vbi verba legis non com
prehendunt casum nec ex vi rationis expressæ, vel
pro expressa habita, nec ex antecedenti vel consequē
ti necessario, nec ex generali eorū significatione sed
ad alium casum interpretatiuè protrahuntur; tunc
14 † non dicitur expressum, nec datur actio directa sed
vtilis & subsidiaria, ut per Angel. in l. sed sciendum
ad leg. Pom. de parri. cuius sententia probatur ibi in
illis uerbis, sententia tantum legis continetur; & quā
15 uis gloss. ibi dicat interpretatione, tamen intelligen-
dum est de interpretatione declaratiua & intelle-
ctiua, non autem extensiua, Bald. in dicta l. quam-
uis. C. de fideicom. in dicta l. de quibus & in l. si
quis seruo C. de fur. & Cepol. dicto capitu. primo,
sub nume. 128.

Est rursus animaduertendum quod vbicunque ca
sus de quo agitur comprehenditur ex mēte intrinse-
16 ca, † tunc semper dicitur esse comprehensus ex ge-
nerali verborum significatione, secus vbi venit ex
mente extrinseca quia tūc dicitur tacitè venire Bal.
in l. Gallus §. etiam de liber. & posth. Cyn. in l. scien
dum de verborum obligationib. Anton. Rosell. in l.
si vero § de viro soluto matrimonio. in sexta fall. ubi
& Ioan. Imo. Cur. sen. in consil. 9. Ticinensis sub nu
mero 25. & Curt. iun. in consil. sexto, columna quar
ta, ad fin. & quinta, vbi attestatur de communi, est
17 enim mens intrinseca, † quæ ex ui rationis expresse
vel ex generalitate verborum colligitur, aut ex ante
cedentibus vel consequentibus necessarijs, ut supra
diximus de mente quę necessariò colligitur, & quan
do in dispositione generali, ratio videtur quoque
plura cōprehendere quàm verba ipsius legis, ut in l.
cum pater §. dulcissimis de leg. secundo, & in l. cum
ratio de bon. damnat. Dyn. in capitu. vlt. de reg. iur.
libro sexto, Barto. in l. tertia, §. fina. de legat. tuto.
perillum textum, & l. prima eodem titulo, & Salyc.
in l. fin. Bald. in dicta l. Gallus §. nunc de lege Vel-
leia. in fin. per textum, in l. si seruitus de seruir. urba.
18 præd. estque idem dicendum, † quando legis disposi-
tio esset particularis, sed per rationem in illa expres-
sam quæ plenior esset, extenderetur per ea quæ scri-
bit Castren. in dicta l. si vero §. de viro solut. matri.
monio. Dyn. in dicto cap. fin. de reg. iur. libro sex
to, Bald. in rubr. C. de verbo. significatione Cœpo.
loco supra citato sub nu. 136. & seq. extrinseca autē
19 † mens est, quando natura uerborum non est apta
comprehendere casum de quo agitur, sed venit ex ta
cita ratione dicit Bald. in dicto §. etiam, Cyn. in dicta
l. sciendum & Rosel. in dicto §. de viro. uel assumitur
ex coniecturis vel præsumptionibus, vel per locum
à simili, vel per alios modos topicos, vel per alia
instrumenta quibus infra docebimus libro quin-
to, interpretationem fieri extensiuè ac restri-
ctiuè.

SVMMARIVM.

1 *Breuis epilogus eorum quæ de expresso ac tacito de-
que expressa ac tacita significatione dicta sunt.*
2 *Ea quæ specierum ac indiuiduorum sunt, propriè, strictè,
ac verè esse.*
3 *Ea quæ ex generali significatione proficiscuntur si genus
inspiciamus, propriè expressè dicenda esse; si verò
cies, & indiuidua intueamur tacita esse ex Bart. asser-
tione communiter recepta.*
4 *Ea quæ ex coniecturis, & præsumptionibus & ex fictic-
ctione iuris progrediuntur neque genealiter, neque spe
cialiter, neque singulariter expressa esse, sed pro ex-
pressis haberi.*
5 *Idemque esse quando vnica tantum assignari po-
test.*
6 *An ea quæ ueniunt ex maioritate, uel identitate, vel pa-
ritate, aut similitudine rationis expreßè vel tacitè
veniant.*
7 *Ea quæ veniunt ex rationis expreßæ maioritate genera
liter expressa dici.*
*Ratio ad similitudinem generis casus omnes suos comple-
ctitur, ibid.*
8 *Ea quæ ueniunt ex paritate, uel similitudine ratio-
nis etiam expressæ tacite comprehendi dicuntur tam
respectu generis quàm speciei.*
9 *Ea quæ comprehenduntur sub maioritate, uel identita-
vel paritate rationis tacitæ, uel præsumptæ, tacita ex
significatione dici proficisci.*
10 *In causato plus non posse esse virtutis, quàm in sua
causa.*
11 *Ius omne potentius esse in sua causa, quàm cau-
sato.*
12 *Causatum & eius causam ad paria iudicari.*
13 *Causa & causati idem esse iudicium.*

Epiloguntur quæ hactenus dicta sunt de
expresso ac tacito, & differitur an ea quæ ue-
niunt ex coniecturis dicantur expressè, uel
tacitè venire.

CAP.

CAP. XI.

1 EX ijs igitur in confesso† est quid sit tacitum & quid expressum, quibusque modis in iure nostro capiatur, & quę ab expressa, & quæ ex tacita significatione proficisci dicantur nam si de ijs quæ uerbis singularibus aut specificis enuntiata fuerint agemus, ea dubio procul semper præcisæ atque expressæ significationi enumeranda erunt; ac propriæ, & significantiori, quia† ea quę
2 specierum, & indiuiduorum sunt, propria strictè ac uerè sunt, quia uni tantum & non omnibus conueniunt, iuxta l.ij.§.hoc autem de adopt.§.illud institu. eo.tit.& l.proprium com.præd.cum sim. & supra diximus, & significantius rem ipsam denotāt, ut supra in præmissis ad propriam significationem disserui-
3 mus, quę ex generaliter enuntiatis† proficiscuntur, a rationeque in lege expressa, ab antecedentibusque ac consequentibus necessarijs, ex reg. cap. cui quod plus est licet de reg. iur. libr.6. si genus inspiciamus propriè expressa dicenda sunt, si uerò species, & indiuidua intueamur, tacita sunt secundum assertionem Bar. communiter receptam in d.l.j.col.2.de vulg. &
4 pupill.ut supra retulimus. Quod si respiciamus† ea quę ex coniecturis ac præsumptioribus resurgunt, distinguendo tamen, ut infra faciemus lib.5.in materia rationis tacitæ ac præsumptæ, ex fictioneque iuris, neque generaliter; neque specialiter, neque singulariter expressa sunt, sed pro expressis habentur l. j. in princ. C. de re.vx.actio. Bar.& Doct.in l.j.in princ. de verb.obligat. idem Bart. in l.si maritus §. legis ad l.Iul.de adult.& plenius in l.si is qui pro emptore de usucap. D.Alcia. in l.mercis a.de uerb. signific. quantum scilicet ad ea quæ sunt facti, respectu uerò effectuum non differunt ut per Doct. in loco supra cita. & plenius nos prosequemur in lib.3. dum tractabimus an ea quę fictè significant, propria significent,
5 & hæc omnia † intelligenda sunt quoque procedere in illis casibus in quibus unica ratio ad dispositionem, de qua fit controuersia, possit assignari de quibus infra lib.5. agemus in instrumento rationis, &
6 propterea si nos quæramus † an ea quæ ueniunt ex maioritate, uel identitate, uel ex paritate, aut similitudine rationis dicantur expressè uel tacitè uenire; ego sic resoluendum esse negocium putarem, quod aut sumus in ratione expressa uel in tacita, uel in præsumpta prout plenius in dicto lib.5.trademus, nam
7 si† in expressa uersabimur quæcunque comprehēdentur à maioritate illius rationis expressæ, uel ex identitate dicentur esse expressa generaliter, quia ratio ad similitudinem generis complectitur casus qui sub illa ueniunt per Bal. in l. de quibus de legi. sub nu. 35.& in rubr. C. de naut.fœn. per text. in l. his solis in uer. tacitè cautū putamus C. de reuoc.dona.& supra hoc lib. in materia propriæ signifi. aliqua diximus & plenius dicemus in d.lib.5.& 6.in limit.1.ad reg. cō-
8 stitutam in materia correctoria. Quæ uerò† per similitudinem ac paritatem rationis etiam expressæ complectimur, cum id solum mediante interpretatione productiua faciamus, per locum a simili, l. non possunt de legi. cap. translato de consti. cum sim. neque cōprehendantur sub illa ratione in lege expressa, dicitur uenire tacitè tantum absolutè, tam respectu generalis q̄ specialis & singularis expressionis, & idem
9 multo fortius† dicendum erit in ijs quę ueniunt ea maioritate uel identitate, uel paritate, rationis tacitæ, uel præsumptæ, quia si ipsius principalis rationis gratia nulla potest dici facta esse expressio generaliter, nec specialiter, nec singulariter, ut supra diximus, multo minus considerari poterit eorum causa, quæ arguendo ab ipsa ratione producta sunt, l. quod per manus de iur.codicill. ubi glo.& Doct. de iur. codic.
10 quia in causato† plus esse uirtutis non potest, quàm in sua causa cap. 1.§.hoc autem qui feud. dar. poss. cū
11 omne † ius potentius sit in causa, quàm in causato, l. digna uox C. de legi. Castr. in consi. 129.uol. 1. ideo
12 que ad paria iudicantur† l. maritus ubi Castr.& doc. C. de procur. diciturque causę, & causati idem opor-
13 tere esse iudicium † l. quominus de flumi. l. & si amicis ad l.Iul.de adul.& l.manumissiones de iust.& iu.

SVMMARIVM.

1 *Quæ ex impropria significatione proficiscuntur quandoque expressè, & quandoque tacitè uenire possint.*
2 *Verbum obsoletum, obscurum, ambiguum, fictum in dispositione prolatum, esse expressum sed improprium.*
3 *Expressum id dici quod scriptum, uoceque prolatum fuisse reperitur.*
4 *Verbum generaliter prolatum, uel specialiter, uel singulariter impropriè tamen semper est expressum.*
5 *Significationem tacitam dici, quando interpretationis medio ad casum improprium progredimur.*
6 *Tacitū illud dici quod inducitur ex interpretatione iuris.*
7 *Generalem theoricam de propria significatione deseruire, & illi de impropria.*
8 *Adulterinam monetam, & adulterinam scientiam iureconsultis dici.*
9 *Adulterinam hominis uoluntatem figuratè iurisconsultis dici.*
Enucleatum ius dici, ac nudam conuentionem dici iurisconsultis. num. 10. & 11.
12 *Dotem ac donationem propter nuptias æquis passibus ambulare.*
13 *Posthumum figuratè dici qui post conditum testamentum uiuo testatore natus est.*
14 *Insulam quoque dici quæ amplius non est sed fuit.*
15 *Dotem dici quæ uerè dos non fuit sed animi destinatione tantum.*
16 *Verbum uenderes assumi pro uendere uelles.*
17 *Donationem pro remissione poni.*
18 *Venditionem plerumque pro contractu innominato assumi.*
19 *Manumittendi uerbum ad propriam & impropriam manumissionem referri.*
20 *Actionis uerbo ciuilem & criminalem actionem comprehendi.*
Plura exempla in quibus a propria significatione uerborum receditur, & ad impropriam fit transitus remissiuè.

An ea quæ ex impropria significatione comprehenduntur dicantur expresßim concipi.

CAP. XII.

Sed dubitari contingit, an ea, quæ ex impropria significatione cõcipiuntur expresse pronuntiata esse dicantur? Qua in difficultate ego crederem sic resolui
1 † posse controuersiam, ut dicamus quandoque expresse, & quandoque tacite. Quæ ad impropriam significationem pertinent uenire posse cum impropria significatio ac locutio uarijs modis inducatur, ut prosequitur Bal. in l. ultima. C. de hæred. instit. sub num. 35. D. Alciat. de uerb. significat. li. 2. in prin. Crisp. in rubr. de legat. 1. sub num. 10. & plenius prosequemur infra loco tertio ubi proprium constituimus materiæ
2 locum, fingamus enim † a lege uel disponente, ad enunriandam eius mentis meditationem, prolatũ fuisse aliquod verbum ficte vel figurate, uel ambigue, uel obscure, aut inusitate absoletèue, vel pro eo, quod propriè ab eo non significatur, non est dubium vocem illam impropriè significatam dici expresse fore prolatam cui expressum id dici-
3 tur † quod dictum, uel scriptum aut uoce prolatum fuisse reperitur, ut supra retulimus ex Bar. in l. sed et si quis. §. quæsitum in quinta colum. ver. uenio ad quæstiones, si quis caut. & ideo quandocunq; ali
4 quo ex tribus illis modis, † quos supra retulimus, vt tradit Bar. communiter approbatus in dicta l. prima, de vulg. & pupill. reperitur impropria locutio probata semper dicetur impropria significatio ex-
5 pressa, at quoties † non generali neque speciali neque singulari enuntiatione prolata reperiuntur verba, sed medio interpretationis ad casum impropriũ progredimur, tunc impropria significatio dicitur
6 tacite innehi, non autem expresse, quia tacitum † illud dicitur quod inducitur ex interpretatione iuris, vt scribit Bal. in auth. nisi rogati col. 2. C. ad senat. Treb. & in summa est cõcludendum in omnib. & per omnia prout supra diximus in propria signi-
7 ficatione, quia generalis † illa theorica quam supra tradidimus, tum circa ea quę ab expressa quoque & tacita significatione progrediuntur, deseruiunt & resolutioni istius difficultatis propositæ
8 circa impropriam significationem. Vt autem † proposito exemplo res clarior fiat, veluti cum iurisconsulti, vt scribit Dominus Alciat. de verb. significat. libro quarto, sub numero secundo. Adulterinam monetam, adulterinam sciẽtiam nocant, quæ uera, ac germana non sit, vel adulterari rationes dicunt pro falsò describi, vt in l. prima, in fin. de fer. corrup.
9 † vel ambulatoriam hominis voluntatem dicunt vsque ad extremum vitæ exitum. l. quarta, de adim. legat. & in l. cum post §. pœnitentiam de donatio. in-
10 ter ui. & uxo. vel enucleatum † ius dicunt in rub. in l. prima, & secunda, C. de vet. iur. enucl. uel nudam
11 conuentionem † l. iurisgentium §. igitur nuda de pact. uel donationem propter nuptias & dotem
12 æquis passibus ambulare, † vt in l. fi. C. de donat. ante nupt. & in alijs casib. quos recenset Dominus Alciat. loco iam relato in quibus quod figuratum & improprium est exprimitur, & proprium subin-
13 telligitur. idem est cum posthumus † dicitur qui viuo testatore post testamentum natus est l. tertia, §. primo, de iniust. rupt. quia testator putabat post eius mortem nasciturum esse. cui non absimile est
14 cum insulam appellamus † quę amplius non est sed fuit. l. insula in fin. de acquirendo rerum dominio,
15 vel cum dotem dicimus quæ uere dos non fuit † sed animi tantũ destinatione, ut in l. si seruo de iur. dot.
16 & cum venderes † dicimus pro uendere velles. ut in l. si rem. §. si cum mihi de præscrip. uerb. idemque in
17 super est, cum donationem † pro remissione di-
18 cimus ut in l. si uno locat. vel venditionem † pro contractu innominato ut in l. insulam de prescr. verb. & multa poterunt desumi exempla ex his quę infra dicemus libro tertio in casibus excipiendis a regula quæ habet uerba non esse impropriè accipien-
19 da, exemplum rursus impropria † significationis nõ æque expresse ac in superioribus casibus, sed generalius proponi potest in l. secunda, iuncta ibi glos. de offic proconsulum. ubi verbum manumittere, ea in dispositione prolatum importat non solum propriam manumissionem, & libertatis dationem in seruis, sed etiam impropriam, idest ingenuorum hominũ paterna in potestate existẽtiũ emancipatio
20 nem. Nec longe distat † quod legitur institutio. de actio. in principio iuncta ibi gloss. & in l. prima, C. quand. crim. actio. ubi actionis nomen simpliciter enuntiatum intelligitur non solum de propria ciuili actione sed etiam de impropria, iudicis officio, ac criminali actione, quæ duo exempla si referantur ad specialiorem significationem, possunt etiam deseruire pro exemplis tacitæ impropriæ si-
21 gnificationis. Alia † exempla possunt poni in ijs casibus, in quibus si verba expressa in propria significatione acciperentur, vel absurdum inducerent, uel nullitatem actus, aut frustrationem, vel repugnantiam mentis legislatoris aut disponentis inducerent, iuxta ea quæ latius prosequemur infra libro tertio, in limitationibus ad regul. Quod uerba impropriè accipienda non sunt, ubi uideri poterunt quia eorum tractatio ibi tamquam opportuniore loco reseruata est.

SVMMARIVM.

1 *Communis usus loquendi esse tacitam significationem.*
2 *Causatum plus virtutis habere nonquam posse cb instu xu sue causæ illud descendat.*
3 *Communis usus loquendi, impropriam esse atque accidentariam significationem.*
4 *Communis usus loquendi significationem omni significationi quantumuis propriæ præferri.*

5 *Communis usus loquendi vim tacito populi consensu inauctum eiusdem esse valoris ac efficaciæ, atque significationem expressam.*
6 *Tacitum populi consensum legem expressam in totum ac pro parte posse abrogare.*

An significatio quę proficiscitur a communi usu loquendi dicatur esse tacita an uerò expressa.

CAP. XIII.

Hactenus relatæ ac resolutæ difficultatis altera est affinis, an scilicet significatio, quæ proficiscitur a communi usu loquendi, dicatur esse expressa, an vero cẽsenda sit tacita? Qua in re ego
1 crederem † concludendum esse, communis usus loquendi tacitam esse significationem non autem expressam; ea ratione, quia eiusmodi sermonis usus a tacita populi consuetudine inducitur, ut per Bar. in l. Labeo, de supellect. legat. D. Alcia. li. 2. de uerbo. significat. sub num. 30. uers. efficax autem, & Roch Cur. in cap. fin. de consuet. sectio. 8. sub nu. 44. unde cum causa eius inductionis sit tacita, & eius quoque significatio erit tacita,
2 cita, ne causatũ † plus virtutis in se habere dicatur, quàm ab influxu suæ causæ in illud perueniat, ut in c. 1. §. hæc autem qui feud. dar. poss. cum ius potentius in causa quàm in causato esse debeat l. digna uox. C. de legi. Castr. in consi. 124. uolum. 1. confir-
3 matur † quia communis loquendi usus est impropria, & accidentaria significatio, & non admittitur nisi probetur decem annorum lapsu inualuisse atque obtinuisse, ut per Bart. Roch. & Alciat. in loco supra citato. & Fel. in proem. Gregor. sub nume. 14. & latius infra dicemus lib. 4. ubi proprium constituimus huius materiæ locum, ergo cum non sit eius significatio regularis propria, nec materialis, sed irregularis impropria, & ex accidenti non poterit in prolatione uerbi, quod aliter significat naturaliter, quàm ex communi usu sit inductum, dici communis loquendi usus significatio esse ex-
4 pressa. Neque † mouet quod in omni statutorum genere communis usus loquendi significatio omni significationi quamuis propriæ præferatur, ut scribit Bar. in l. librorum. § quod tamen Cassius post glos. ibi, de leg. 3. & in l. Labeo, de supell. lega. sub num. 5. Alex. Ias. Rui. Paris. Crot. & alij in rubr. de oper. no. nuntiatio. ut ibi attestatur Ias. sub numero 7. uer. ego teneo, Rui. sub nu. 22. & Paris. sub num. 87. quia respondetur, quod tametsi ea sit uis & potestas communis usus loquendi, ut præferatur cuicunque etiam propriæ significationi nihi-
5 lominus † hoc non procedit ex eo quod sit expressa, sed ex eo quod tacita uis eius cum sit, tacito populi consensu inducta, eiusdem est roboris cum expressa propria ac naturali legis dispositione, atque efficacia. l. de quibus, in fin. de legib. §. ex non scripto, instit. de iur. nat. gent. & ciuil. cap. ultimo, de
6 consuet. quæ ut † potest aliam expressam legem ac significationem tollere in totum, & pro parte, l. derogatur, de uerborum significatione, l. non est nouum cum ibi notat. de legi. sic & consuetudo, ut in locis supra relatis tradunt scribentes, & sic uis illa non dat ei qualitatem expressæ significationis sed præseruat eundem communem usum loquendi in specie tacitæ significationis.

SUMMARIUM.

1 *Significationem prouenientem a declaratiua interpretatione esse expressam.*
2 *Declarans non dicitur aliquid noui inducere.*
3 *Expositiuæ interpretationis significationem esse expressam.*
4 *Interpretationis restrictiuæ, correctiuæ ac extensiuæ significationem esse tacitam.*
5 *Excipiuntur tamen casus qui deducuntur a ui rationis expressæ.*

Quid concludendum sit gratia significationis, quæ prouenit ab interpretatione.

CAP. XIIII.

Quod si quæratur quid iuris constituendum sit respectu significationis procedentis ab interpretatione? Ego opinarer,
1 † excepta interpretatione declaratiua, quæ dicenda sit expressa, eo quia declarans nihil noui
2 inducit, † l. hæredes palàm. §. sed et si uotam, de testam. argumento. §. cum ex aliena, instit. de re. diui. & l. adeo. §. cum quis, de acquiren. rer. dom. & ex-
3 positiua, † de qua in l. j. §. ultimo, de uerbo. obligat. quæ & ipsa potest sub declaratione contineri, cæterarum respectu, idest extensiuæ, restrictiuæ, & correctiuæ interpretationum gratia, semper significa-
4 tionem inde † resultantem dicendum esse tacitam, quia non ex ui uerborum expressorum procedit, sed magis ex progressu, qui fit de similibus ad similia, alijsque ex fontibus topicis, prout infra latius
5 loco quarto differemus, exceptis casibus † illis, in quibus supra diximus ex ui rationis expressę, uel maioritatis eius rationis, & alijs similibus supra relatos interpretationem fieri, & latius infra lib. 5. & seq. dicimus, quia tunc istiusmodi significatio posset generali expressioni adscribi, prout etiam supra diximus.

SUMMARIUM.

1 *Expressum quomodo capiatur in statuto reijciente omnem interpretationem præter expressam, vel iubente aliquid exprese fieri.*

Intel-

Intellectus cap. ſi quem, de procur. lib. 6.
Domino comparente in iudicio intelligi procuratorem eſſe reuocatum niſi expreſſè dicat uelle illum in iudicio perſeuerare.
3 *Expreſſè vbi aliquid fieri requiritur reſpectu certæ perſonæ verbis ſingularibus fieri oportere.*
4 *Sed contra generalem ſufficere expreſſionem, niſi lex aliud vlterius procedendo diſponat.*
5 *Praxis clauſulæ illius adijciendæ, citra tamen reuocationem &c. in omnibus actibus in quibus dominus comparet.*
6 *Intellectus cap. 1. de procur. lib 6.*
7 *Declaratur noua conſtitutio. ſtat. Mediolan. in titu. de iud. in §. omnes iudicentes.*
8 *Iudices qui debent exprimere cauſam abſolutionis ab expenſis ſingulatim ac præciſam id facere debere, & cum iuramento.*
9 *Expreſſum generaliter, vel ex coniecturis non poſſe dici ſpecificè expreſſum.*
10 *Specialiter enunciandum ab omni generalitate debet eſſe abſtractum.*
11 *Ea quæ ſpeciali ſunt deſignanda nota, In generali diſpoſitione non includuntur.*
12 *In generali poteſtate legitimandi conceſſa nunquam intelligi datam facultatem legitimandi filios clariſſimarum perſonarum.*
13 *Specialis mentio vbi requiritur poſſe per æquipollens ſatisfieri.*
14 *Dictione uniuerſali quoſcunque includi etiam eos de quibus ſpecialis facienda eſſet mentio.*
Comitem Palatinum qui non habeat in ſpecie facultatem legitimandi infantes, poſſe eos legitimare ſi adſit dictio quoſcunque in priuilegio.
15 *Expreſſionem per æquipollens operari in ijs quæ ſunt in libera poteſtate diſponentis.*
16 *Sed, & in alijs modo æquipollentis modus ſit ſpecificus.*
17 *Expreſſionem quæ fiat per relationem ad aliud æquipollere ſpecificè.*
Iudex abſoluens ab expenſis partem victam in terminis dicti §. omnes iudicentes in nouis conſtitutionibus, qui de iuſtitia cauſæ abſolutionis ſe retulerit ad acta iudicij, vel ad allegationes aduocatorum, in quibus talis cauſa expreſſa ſit, dici ſatisfeciſſe dicti §. diſpoſitioni.
18 *Relatum verè & propriè eſſe cenſeri in referente cum omnibus qualitatibus ſuis.*
19 *Becius ſenator Caſalenſis laudatur.*
20 *Declaratur noua conſtitutio, in titu. de bonis ad cridas ponendis in princ.*
21 *Verbum exprimere in dicto titu. de bonis ad cridas ponendis accipi pro nominatim enuntiare, vel vti ea demonſtratione, quæ nominis vice fungitur.*
22 *Aequipollens quando non ſatisfacit expreſſioni faciendæ a lege requiſitæ, debet illa ſpecificatim, ac in indiuiduo fieri.*
23 *Gradus conſanguinitatis diſtinguere proprijs nominibus, vel certis demonſtrationibus paria ſunt*
24 *Inſtitutio hæredis dicitur nominatim facta, quando proprio nomine, vel indubitato ſigno ipſum hæredem expreſſit.*
25 *Nominatim dici exhæredationem factam quæ ſub ea demonſtratione abſoluta eſt, quæ nominis vice fungitur.*
26 *Agrorum limites dicuntur certè deſignari, quando ipſorum agrorum fines deſignantur aliorum conterminorum agrorum deſignatione.*
27 *Teſtis qui iuramento aſſirmauit ſe certò rem ſcire tam certus habetur quàm ſi diſtincta expreſſione eam rem pronuntiaſſet.*
28 *Iura intelligunt aſſirmationem induci ex ea certitudine quæ ex ipſius rei natura haberi poteſt.*

Quomodo ſit interpretandum ſtatutum reijciens omnem interpretationem, vel ſenſum, aut intellectum præter expreſſum, uel conſtitutio aliqua iubens aliquid exprimi.

CAP. XV.

X hactenus deductis igitur apparet, quomodo ſignificatio expreſſa, & quomodo tacita dicatur in iure noſtro, & quo ſenſu vtraque veniat excipienda, quę res maximè conferret in uſu
1 forenſi. Quando † lege aliqua
municipali caueretur, vt ſtatuta nō poſsint aliquē
intellectū, ſenſum, vel interpretationem recipere
vltra id quod expreſſum eſt, vel aliquid expreſſe fie
ri mandaretur & non aliter, procederetque lex ul
terius actū annullando. cum ſimilibus quorum ali
quot exempla ſupra retulimus, exemplum autem
pulcherrimum, ac valde practicabile poni poteſt,
2 in cap. ſi quem de procu. li. 6. ubi dicitur, ſimplici
ter conſtitutum procuratorem domino in iudi
cio comparente intelligi eſſe reuocatum, niſi in
quit tex. dicas expreſſe quòd ipſum uis in officio
procurationis remanere. iſta expreſsio debebit ne
eſſe formiter ac nuncupatim facta, an uerò ſuffi
ciet etiam generaliter fieri? Et videretur dicendū
precisè ac uerbis ſingularibus eam fieri oportere
per gloſ. in cap. inquiſitores in ver. expreſsè de hę
3 reti li. 6. vbi ait † ꝙ quando aliquid expreſsè fieri
requiritur reſpectu certæ perſonæ, debet illud ſin
gularibus verbis fieri, ſed ibi tex. reſoluit difficul
tatem vlterius procedendo, dum inquit, vel niſi, ꝙ
non animo reuocandi hoc facias, ex aliquibus ap
pareat coniecturis, vt ſi forſan aliquis immineat
articulus, in quo tu melius noſti ueritatem, aut ſi
ſit procurator ipſe infirmus, vel forſan ſe abſentet,
ſeu quicquid aliud accidat propter quod ipſi cau
4 ſæ tua ſit præſentia opportuna, nam niſi tex † ita de
clarando procederet, concludendum eſſet, prout
etiam ſupra admonuimus, vt ſufficeret generali
ter ac ſimpliciter iſtiuſmodi expreſsionem eſſe fa
ctam, ita vt etiam coniecturæ legis ſufficerent, vt
habetur in dicta l. licet imperator, de legat. primo

quia non agitur de aliqua offensione iuris cõmnnis
& ideo sufficit, ut uel generaliter constet de expres
5 sa uoluntate Domini. inoleuit tamen † in usu forensi,
ut in omnibus actibus iudiciarijs qui fiunt a
Domino, qui procuratorem constituerit, semper
adijciatur clausula illa, citra tñ reuocationem &c.
prout ualde no. inquit Bar. in l. qui mutuam. §. non
6 ideo mandat, aliud esset in casu † c. 1. de procur. li. 6,
in fi. prin. dum dicitur cum regulariter qui expressè
non prohibetur ad procurõnis officium idoneus
debeat reputari, nam illa expresio cũ reg. generalem
iuris cõis habeat in contrarium, deberet esse
uerbis specialib. aut singularib. facta, prout supra
declarauimus per l. iubemus, de testa. & l. per hãc,
C. de nume. & actuar. li. 12.

7 Hæc fortius procederent in terminis † nouæ constitutionis
status Mediolani, in ti. de iud. i §. omnes
iusdicentes, ubi loquens de iudice qui partẽ absoluerit
ab expensis, quo casu inquit si absoluerint teneantur
cum iuramento exprimere causam specificam
in sentẽtia, seu consilio sub pena duplicaturũ
impensarum in quam incurrant ipso iure, & facto,
8 in hoc enim † casu, saluo semper iudicio excellẽtiss.
senatus, oportet nuncupatim & indiuiduo singulatimque
ac precisè exprimere causam absolutionis
cum iuramento, nec sufficeret super generalib.
persistere, aut ex coniecturis deducere iudicem absoluisse
ob aliquam causam quæ formiter expressa
non legeretur, quia nõ esset formæ dictæ nouæ cõstitutionis
satisfactum, quę cũ iuramento uult cau
9 sam specificam exprimi, quod enim † generaliter esset
expressum, uel ex coniecturis colligeretur, non
posset dici specificè fore expressum iuxta doctr.
10 Bar. in d. l. j. de vul. & pu. & quia qđ specialiter † enũtiandum
est ab omni generalitate debet esse abstractum,
l. item apud. §. hoc edictum de iniur. l. seruus
urbanus. §. fi. de leg. 3. Ale. cons. 44. uidebitur
11 col. 1. uol. 4. Quæ enim † speciali sunt designandi
nota, in generali dispositione non includuntur, d.
§. hoc edictum c. quanto de præbend. in 6. Dec. in
cons. 272. superiori anno, colum. 1. & ideo dicebat
Pet. Anch. in cons. 318. quòd in generali potestatis
legitimandi concesione nunquam intelligitur
data facultas legitimandi filios clarissimarum personarum,
quia illa in specie danda est. Non tamẽ
uidetur ꝙ in isto casu reijceretur expresio, quæ
fieret per æquipollens ueluti per expresiones generales,
vel uniuersales. Quia ubi requiritur specialis
13 mentio † potest ea fieri per æquipollens Bart. in l.
si quis in princ. de leg. 3. Socin. in cons. 3. in causa,
col. pen. uers. præterea ex quo uol. 3. sub num, 23.
14 ubi uult † per dictionem uniuersalem quoscunque
includi etiam ea de quibus specialis facienda esset
mentio per glo. in cle. 1. de re iud. in l. cum pœnam
de arbit. & no. per Bal. in c. 1. de prohib. feud. alienat.
per Federi. unde ait notanter consuluisse Alc.
propter illam dictionem quoscunque, ꝙ licet aliàs
comes, cui non esset specialiter concessum, nõ posset
infantes legitimare, tñ hoc casu poterit prout
dicit se habere Alex. cons. non impressum, sed hęc
possent procedere in ijs, quæ essent in libera facul
15 tate disponentis † in quibus tamen operatur generalis
enuntiatio quantum ad genus, quod specialis
quãtũ ad species l. si duo. de admi. tut. l. si chorus, in
princ. de leg. 3. cum sim. not. in d. l. si duo, in gl. ult.
secus est in casu nostro in quo agitur de specificè
implendo legis mandato non negarem tñ, quòd
16 si in eodem † expresionis genere, specifico scilicet
esset æquipollens, quo iudex vteretur, posset defendi
satisfactum esse, veluti eo modo quo habetur in
l. certum, si cer. pet. in l. nominatim, de conditio. &
demon. & in l. nominatim, de lib. & posthu. veluti
17 etiam si per relationem † ad aliud fieret iux. tex. in
l. asse toto, de hær. institu. & in l. si ita scripsero, de
cond. & demonstr. cum ibi nota. a Bart. & cæteris,
& ea, quæ scribit Rip. in l. ait prætor. §. si iudex, de
re iud. exempli gratia si per relationem ad acta in
quibus constaret de iusta litigandi causa illius partis,
quæ absoluta foret ab expensis, vel de aliqua
alia causa specifica, quæ potuerit animum iudicis
mouere, aut quia iudex se referet ad allegationes
aduocati illius partis, quæ absolueretur ab expensis,
quę reperiuntur in processu, vel ad singrapham
partium in actis productum in qua inter ipsas partes
conuentum legeretur, ne victa pars in eo iudicio
victrici ad expensas teneretur, sed utrinque ex
nunc prout ex tunc intelligeretur facta esse remissio,
& ratio in istis casibus esset, quia causa relata
18 † censeatur esse verè, & propriè in referente cum
omnibus qualitatibus suis, Cran. in cons. 45. col. 2.
Soc. in cons. 27. sub num. 12. li. 4 Paris. in cons. 22.
sub num. 7. 8. & seq. lib 9. idem Craue. in cons. 143.
19 cum sim. Beci. senator † optimus Casalensis inter
nostrę ætatis Iurisconsultos scriptor eruditionis
non vulgaris, in cons. 101, sub nu. 11. & sub nu. 77.
ubi declar. Menoch. noster in cons. 1. sub num. 93.
20 Rursus † in nouis const, in tit, de bonis ad cridas ponendis,
in prin. in uer. & eo amplius, dum ibi dicitur
& eo amplius non solum exprimere tenetur, a quibus
datum de eis vel aliquo eorum habuerit, si id
intra annum factum sit, sed omnium eorum qui
eo anno realiter ea bona possederint, vel quasi, &
si lapsus fuerit annus exprimere etiam tenetur nomen
eius a quo habuerit datum usque ad decennium,
& paulò infra post formam iuramenti in positione
ad cridas præstandi: si uero, inquit, sciuerit
exprimere tenetur, ut supra.

21 Nam omnibus istis locis † debet uerbum illud
exprimere, accipi pro nominatim enuntiare, vel uti
ea demonstratione certa, quæ nominis vice fungitur
dicta l. certum, si certum petatur, & dicta l. nominatim,
de conditio. & demonstratio. cæterum
generalis expresio, uel quæ ex coniecturis colligeretur
non sufficeret, quia nõ posset per tales expresiones
resultare illa iurium certificatio, ac specificatio,
quam requirit noua ipsa constitutio. & ideo
22 quando † æquipollens non satisfacit expresioni
faciendæ a lege requisitæ debet illa specificatim ac
in indiuiduo fieri, vel per aliud æquipollens quod
par sit in eodem genere specificæ expresionis,
prout supra declarauimus, iuxta ea, quæ tradunt
Doctores in l. Gallus. §. & quid si tantum,

de

de lib.& poſth. & in l.j. §.ſi quis ita de verb.oblig.
in fin.iuncto §.præterea inſtitu. de inut.ſtipulat.&
d.§. ſi quis ita in princ. vbi propter relationem ad
ſpecificam interrogationem generalis reſponſio
habet vim ſpecificæ expræſsionis.
23 Et ideo † in cap. tuam de conſang. & affin. &
apud Abb.in cap.licet ex quadam de teſt. paria eſ-
ſe dicuntur gradus conſanguinitatis diſtinguere
nominibus proprijs, & eoſdem gradus diſtingue-
re demonſtrationibus perſonarum, vel alijs exter-
nis, certis & æquipollentibus indicijs. ſic inſtitutio
24 hæredis † certa dicitur cũ teſtator nominatim, uel
indubitato ſigno, ipſum hæredem expreſsit, l.habe
mus, C.de teſtam.l.quoties.§.ſi quis nomen de hær.
inſtit.ad quod facit quod habetur in cap. quanto,
& quod ibi not.Panor.ſub nu.7.de ijs quæ fi.a præ-
lat.ſin. conſen.cap. & idem Abb. in cap. in latera-
25 nenſi de præb. vnde † nominatim dixit Iuſtin. ex-
hæredari alium ſiue dicat pater Titius filius meus
exheres eſto, ſiue dicat filius meus exhæres eſto nõ
adiecto proprio nomine, dummodo alius filius
non extet, ſimile exemplum habetur in l. iij. de lib.
26 & poſth.item agrorum limites dicuntur certi † de-
ſignati quando ipſorum fines diſtinguuntur ſpeci-
ficatione aliorum agrorum qui ipſis ſunt conter-
mini l.forma de cenſib. Bartol.in l. demonſtratio
queſtio.7. de condit. & demonſtr. Mod.in enchy.
27 ſuo in ver. exprimere, qui inſuper addit. † & teſtem
qui iuramento affirmauit ſe certo, rem ſcire, tam
certum haberi poſſe quàm ſi diſtincta expreſsione
eam rem pronuntiaſſet, ipſiuſque ita affirmantis
28 probationem præſumptiuam dici, quia iura † intel
ligunt eum affirmare per talem certitudinem quæ
ex ipſius rei natura haberi poteſt l.filium de ijs qui
ſunt ſui vel alie.iur.

S V M M A R I V M.

1 *Demonſtrationem illam quæ fit per digitum certiorem haberi illa quæ a nomine ſumitur.*
2 *Ex communi doctorum ſententia.*
3 *Sed Dec.contra ſentire.*
4 *Homines fingere non poſſe nec facere vt ſpecies vna ſit altera.*
5 *Tolli non poſſe differentiam inter errorem nominis proprij & appellatiui.*
6 *Non referre quid ex æquipollentibus fiat, cum verſamur extra ea quæ ſunt de forma.*
Et propterea communem opinionem eſſe veram.
7 *Cum ſit tranſitus à fictione declaratiua ad inductiuam rem verſari in æquiuoco.*
8 *In appellatiuis nominibus requiri præciſam expreſſamque demonſtrationem vt error nominis non vitiet.*
9 *Nominis proprij error non vitiat.*
10 *Nomina ad hoc inuenta eſſe vt res demonſtretur.*
11 *Nihil opus eſt nomine cum de re ipſa nihil amplius eſt ambiguum.*
12 *Demonſtrationem quæ fit ad oculum debere eſſe potentiorem, vt efficacior eſt probatio quæ ſubijcitur oculis.*
13 *Errorem in nomine, agnomine, vel prænomine non vitiare, vbi conſtat de qua re ſenſerit diſponens.*
14 *Rei certitudo vbi habetur de nomine non eſt curandum.*
15 *Quicquid rei per ſe ſatis demonſtratæ adijcitur fruſtra.*
16 *Rei præſentiæ, & oculis factæ ſubiectionis potentiſſimum eſſe effectum.*
17 *Demonſtrationem factam per digitum non habere locum in caſibus expreſſionum requiſitarum a nouis. conſtit. de quibus ſupra.*

Quid cenſendum ſit de illa demonſtratione quæ fit per digitum vel ad oculum corporis, an cenſenda ſit æquipollere demonſtrationi verbis factæ.

C A P. XVI.

1 Vinimo & eam † demonſtratio-
nem quæ per digitum fit, certio-
rem haberi debere, quam quæ à
nomine ſumitur l.quæ extrinſe-
cus de verb. obligat. ſiue id no-
men proprium ſit, ſiue appella-
tiuum, & hæc videtur eſſe inter-
pretum ſententia receptior cum glo.in l.iiij.de de-
leg.1.& ibi per Iaſ. col.pen. & alios & per Alex. &
2 alios in d.l.certum. Dec.tamen ibi ſub nu.5. † pro-
bat contrariam ſententiam ut error in nomine ap
pellatiuo vitiet, quia aliàs eſſet permittere vt ho-
3 mines † poſſent fingere ſpeciem vnam eſſe alteram
contra l.ſi forte vbi Bar.ff. de caſtr.pecul. in l. ſi is
qui pro emptore de vſuſcap.& quia eſſet tollere di
ferentiam inter errorem nominis proprii & appel
latiui cõtra tex.in d.l.4.de le.1.ſed nõ eſt recedẽdũ
4 a cõmuni † quia cum verſamur extra ea quæ ſunt
de forma non refert quid ex æquipollentibus fiat
l.Gallus.§. & quid ſi tantum vbi omnes not. de li.
& poſth.l.certum ſi cert.pet.l.nominatim de con-
dit.& demon.l.de quibus in fi.de legi.cum ſim.cũ
igitur talis ſit quæſtio noſtra ergo &c.Neque mo-
5 uet prima ratio † Decij, quia laborat in æquiuoco, fa-
ciens tranſitum a fictione declaratiua ad inducti-
uam, de qua loquitur d.l.ſi forte, vt declarat Iaſ. in
d.l.4. ſub nu.53. non obſtat etiam quod obijcitur
6 † de differẽtia nominis proprij & appellatiui, quia
per hoc nõ tollitur eo quia in nomine appellatiuo
8 requiritur demonſtratio † expreſſa ac præciſa ad
hoc vt error nominis non vitiet, in nomine pro-
prio ſufficit qualis qualis rei demonſtratio cum re
9 gulariter nominis proprii error † non vitiet l. ſi
Fortidianum. C.de leg.l.ſi in nomine.C.de teſta.§.
ſi quis in nomine inſtit. de legat. & d. l.4. vbi gloſ.
& Doc.de leg.1.& faciunt quæ ſcribit Iaſ. in l.a Ti
tio de verb.obligat.ſub nu.3.& quæ dicemus infra
10 lib.iij.in ſep.caſu.Quorſum † enim ſunt nomina ni
ſi vt res demonſtrẽtur aut nominatim indicẽt l.La
beo de ſuppellec. leg.
Quæ ſi per oculorũ ſenſum res demonſtrata ſit

11 & in notitiam veniat, nihil opus est nomine† cum
de re ipsa nihil sit amplius ambigendum, teste D.
Alciat. in d. l. certum sub nu. 9. est communis opin.
12 ratio est † quia ita debet efficacior esse demonstra
tio, quæ ad oculum fit, vt fortior est & probatio,
quæ oculis subijcitur, ut scribit Azo in sum. C. de
leg. Aqui. Bal. in l. cōtra negantem, in fi. co. rit. & in
rubr. C. de probat. col. fin. Alc. in l. j. sub num. 8. C.
ut quæ des. Dec. in d. l. certum, sub nu. 5. & est tex.
in §. fin. instit. de gradi. & in l. si irruptione. §. 1. fin.
reg. ubi Alber. Quare quamuis contingat aliquan
13 do error in nomine† uel cognomine, uel prænomi
ne, si tamen ex uerbis, uel circumlocutione uerbo-
rum de quo senserit is qui locutus est nominis, uel
prænominis, aut cognominis error nihil veritati of
ficere, aut rem impedire poterit, l. si quis in nomi-
ne, de testam. ex quo enim certitudinem rei habe-
14 mus† de modo non est curandum Ias. in l. ij. sub
num. 6. de lib. & posthum. quicquid enim demon-
15 stratæ satis rei † adijcitur frustra est l. j. §. 1. ad fin. de
dot. prælegat. cum simılib. ibid. not. in glos. in verb.
demonstratæ.

Est tamen aduertendum quatenus diximus de-
monstrationem quæ digitō fiat æquiparari ei de-
monstrationi, quę nominatim fiat, quia illa locum
16 habet in ijs, quæ in præsentia fiunt, † & in reb. quæ
oculis subijciuntur, quia rei præsentiæ atque ocu-
lis factæ subiectionis potentissimus est effectus, l.
prima. §. si insserim. l. quod meo. §. si uenditorem,
ad finem, de acquirenda possessione. l. clauibus, de
contrahenda emptione cum similibus cęterum in
17 casibus illis † nouarum constitutionum supra re-
latis, & alijs similibus illa demonstratio non dice-
rētur æquipollēre, neque satisfacēret qualitati ex-
pressionis requisitæ.

SVMMARIVM.

1 *Testator instituens hæredes quos scripsit in schedula re*
licta penes priorem fratrum prædicatorum dicitur
impleuisse formam expreßionis nominum hæredum
in testamento faciendo, quia satis est constare per
relationem ad dictam scripturam.
2 *Si iudex dicat in sententia condemno te ad summam,*
quæ continetur in testamento, certa dicitur eius sen-
tentia, si certa summa ibi expreßa sit.
3 *Certitudinem sententiæ satis esse si colligatur ex rela-*
tione ad instrumentum.
4 *Certa tradi poßeßio dicitur quæ per circumlocutiones*
designatur.
5 *Clausulam pro expreßis habentes operari certitudinem*
per relationem ad aliud.
6 *Clausula in signaturis, fiat ut petitur, quid operetur.*
7 *Clausulam pro expreßis habentes non tollere defectum*
inhabilitatis personæ.
8 *Neque defectum intentionis.*
Neque inducere dispensationem.
9 *Eiusdem Clausulæ effectus plenius haberi in tertio to-*
mo auctoris huius tituli.

Quid iuris statuendum sit de expreßsio-
ne quæ fit per relationem ad aliud.

CAP. XVII.

SVpradictis quoque affinè est,
1 quod † scribit Bald. Angel. &
Imol. in d. l. asse toto, de hæred.
inst. qui volunt, quod si aliquis
testator instituisset eum hęre-
dem, cuius nomen scriptum es-
set in schedula, quā dedit Prio-
ri fratrum Prædicatorum, vel Guardiano fratrum
2 minorum, valet quidem illa institutio † iuxta rela-
tionem ad schedulam illam datam, l. in testamen-
to, & ibi Bar. de condit. & demonstr. Socin. in con-
sil. 4. sub num. 4. & consil. 62. sub num. 8. li. 4. & Pa-
ris. in consil. 97. sub num. 46. in 1. par. quibus acce-
dit Demaud. iam relatus qui addit quod si iudex
dixerit in sententia condemnō te ad summam, quę
continetur in testamento, certa est, & plena dici-
3 tur esse eius sententia, certitudo† enim eius per re-
lationem ad testamentum ipsum colligitur, dum-
modo ea summa certa in testamento exprimatur.
l. ait prætor. §. si iudex, de re iudic. & hinc est quòd
4 certa & † vera tradi possessio dicitur, quæ per circū-
locutiones designatur d. l. quod meo, in princ. & l.
interdum, de acq. poss. cum simil. idem quoque es-
set in illis casibus in quibus princeps, quæ exprimē
5 da essent, pro expressis haberet† ita tradit Ang. per
tex. in l. omnes. C. de pręscriptio. 30. uel 40. anno.
ubi ait meliorem esse tex. de corpore iuris ad hoc.
cum dicat ibi ꝙ imperator pręscriptionem tot an-
norum obstare omnib. actionibus siue illię expres-
sę sint siue nō sint, quia quę non sunt expressæ, vult
haberi pro expressis. unde quando petitum est ali-
6 quid pro expresso haberi; & quando† in signaturis
dr̄, fiat ut petit, uel simpliciter fiat, ualet gratia, nō
minus q̄ si clarioribus uerbis expressa fuisset; quia
per hoc verbum constat de mente Pontificis, ut la
tè Fel. in c. super literis nu. 9. de rescr. & Butr. in con
sil. 2. & cons. 41. quia per expressionem, nihil de no
no datur, sed iam datum & habitum refertur, non
7 tamen clausula illa † pro expressis habentes, tollit
inhabilitatem personæ, sed solum taciturnitatem,
& subreptionem remouet, Fel. in c. in nostra, de re-
scrip. gl. in clemē. si Romanus, de præben. Anch. in
8 consil. 20. sic quoq; istiusmodi † clausula non tollit
defectum intentionis, nec ēt inducit dispensationē
ut testatur Io. And. in c. cū adeo, de rescr. & Paris.
cons. 1. sub nu. 96. li. 1. Rui. in cons. 128. cum si. ad-
ductis per Demaud. loco iam relato, in uer. pro ex-
presso, cuius clausulę uirtutem postea plenius tra-
9 ctabimus† in tertio huius materię uolumine, quod
multa cura elaboramus, de peculiari vocum ac for
mularum iuris significatione, ubi eiuscemodi clau
sularum ac formularum iuris naturam vires ac po
testatem prosequimur; quod, non multo post. Dijs
benè fauentib. in publicam cōemq; studiosorum
nostrę professionis hominum vtilitatem edetur.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Tacitæ, atque actualis expreßionis eundem semper esse effectum.*

2 *Nominationem perdi, siue tacitè quis illi renuntiauerit siue expreßè.*

3 *Expreßionem eorum, quæ tacitè insunt nihil operari.*

4 *Quæ sit vtilitas tractationis, ac significatio tacita sit vel expressa.*

5 *Multos esse casus in quibus regula l.cum quid si cer.pet. ociosa remanet.*

6 *Vbi aliquid omittitur quod sit de substantia, vel de forma id pro expresso non haberi.*

7 *Propter nimiam quoque incertitudinem tacitum non haberi pro expresso.*

8 *Tacitum non habetur pro expresso quando ex vna tantum parte agitur, vt habeatur pro expresso.*

9 *Voluntatem in mente retentam non accommodari actui hominum.*

10 *Testatorem non sufficit ita voluisse nisi ita disposuerit.*

11 *Hippolitus Reminaldus iunior commendatur.*

12 *In substitutionibus non sufficere dicere testatorem sic voluisse nisi illum sic disposuisse appareat, ex communi.*

13 *Statuta quòd instrumenta habeant executionem paratam intelligi de expressis tantum in instrumento.*

14 *In obligationibus facti in quibus succedit obligatio ad interesse statutum dans executionem paratam instrumentis locum non habere.*

15 *Instrumenta de iure communi non habere executionem paratam.*

16 *Interesse procedere ex legis dispositione, & non ex conuentione partium.*

17 *Statutum præfatum debere intelligi de ijs, quæ immediatè ab ipso instrumento proficiscuntur.*

19 *Interesse proficisci ex tacita voluntate contrahentium mediante dispositione legis.*

20 *Baldum putare statutum dans executionem paratam instrumentis, habere locum etiam in ijs quæ tacitè proficiscuntur ex ipso instrumento.*

21 *Statutum memoratum prout loquitur de instrumento, & executione considerare factum instrumenti & factum executionis.*

22 *Fictionem non operari in ijs, quæ sunt facti.*

23 *Ea quæ sunt de substantia contractus, sed variant ex voluntate contrahentium, nisi exprimantur non prodesse.*

24 *Pretium in emptione nisi exprimatur nō valet emptio.*

25 *Vtilem esse prædictam disputationem propter eos casus in quibus pro forma requiritur aliquid nominatim exprimi.*

26 *In appellatione ab interlocutoria, non sufficere illam exprimere per relationem ad acta.*

27 *Quod Bal. putat verum esse ubi simpliciter fiat relatio ad acta secus si ad illam partem actorum facta est in quam causa est expressa.*

28 *Sed Bald. a Decio improbari.*

29 *Omnimoda certitudo, vbi pro forma expreßio requiritur, non sufficit.*

30 *Vbi aliquid requiritur esse certum, & expressum, sola certitudo non sufficit.*

31 *Baldi sententiam veriorem esse ac tenendam quicquid dicat Decius.*

32 *Vbi sit specialis relatio ad eam partem actorum, quæ continet causam grauaminis ibi concurrere & certitudinem & expreßionem.*

33 *Certitudo per vim relationis specificæ ad acta intelligi verè & propriè inesse.*

Quis effectus sit supra relatæ discepta tionis de tacito, atque expresso, & an semper verum sit tacitum æquipollere expresso.

CAP. XVIII.

Ed posset aliquis non frustranee
hoc loco dubitare, quis sit istius
disputationis atque inuestiga-
1 tionis effectus † cum semper ta-
citæ, atque actualis expreßionis
idem videatur esse effectus. l. cū
quid ubi plenè notant Bal. An-
gel. Saly. Alex. Ias. Dec. Curt. & alij si cer. pet. cum
dicat ibi tex. aßignando rationem, nam in contra-
hendo quod agitur pro cauto rehabendum est. si
& nominatio perditur, siue quis expreßè illi renun
tiauerit, siue tacitè. ut latè not. Rebuf. de nominat.
q. ult. sub num. 18. sequitur Demauol. lo. supra cit.
in uer. expreßio tacita. Hincque videtur factus esse
3 locus illi regulæ, quòd expreßio † eorum quæ ta-
citè insunt nihil operatur, l. iij. de leg. 1. l. non rectè,
in fin. C. de fideiussor. quia tacita expreßio sufficit,
& pro expressa habenda videtur, l. conditiones ex-
trinsecus, de condi. & demon. cum a lege suppleatur
l. triticum, cum ibi not. de verb. oblig. & l. de qui-
bus, in fin. de leg.

4 Sed responderi potest, inutilem non esse † hacte
nus peractæ quæstionis inuestigationem, ac reso-
lutionem, tum quia in multis casibus supra relatis
apertißimè demonstratum est, ea quæ requiruntur
expreßè fieri non posse tacitè atque etiam per ge-
neralia æquipollentia impleri, sed necesse esse, vt nū
cupatim impleantur, uel per expreßionem in indi-
uiduo factam, vel per æquipollēs specificum, vt su
5 pra abunde fuit declaratum. tum etiam † quia mul
ti sunt casus in quibus regula illa dictæ l. cum quid
ociosa remanet, quorum tres refert Ias. ibi sub nu-
mero 18. ex doctr. Bartol. & primus est quando
6 omittitur aliquid de substantia, vel de forma † tunc
enim id non habetur pro expresso, idque locum ha
bet tam in legibus, quàm contractibus, & ultimis
uoluntatibus, vt de legibus est tex. in l. nō dubium.
C. de legi. & in l. cum lex, ubi Bar. de fideiuss. de ul-
timis uoluntatibus est tex. in l. iubemus in l. hac cō-
sultißima. C. de testa. in l. si quis & in l. ex ea, de te-
stam. de contractibus habetur in l. quicquid adstrin
gendæ, secundum unum intellectum, l. ita stipula-
tus, & l. insulam, de verb. obligat. & l. iij. §. si quis in-
7 sulam, de eo quod cer. loc. Secundus † casus, in quo
tacitum non habetur pro expresso, est propter ni-

miam incertitudinem, d.l.quicquid adstringendæ
secundum alium intellectum,idque locum habet
etiam in vltimis voluntatibus, l. duo sunt Titij, de
8 testam.tut. Tertius † casus est, quando agitur ex
una parte tantum,ut tacitum habeatur pro expres
so, quia tunc non habetur l. si repetendi, de condi-
ctio.ob causam,& ideo dicebat Bald. in l.iurisgen-
tium.§.pactorum de pact. voluntatem in mente re
9 tentam, non accommodari actui hominum† quod
dixit & Paris. in consil.89. sub num.27.uolum.2.&
Rol.à Vall.in cons.42. sub num 22.uolumine 4. &
procedit hoc etiam in ultimis voluntatibus,in qui-
10 bus non sufficit testatorem† ita voluisse,nisi ita di-
sponat,l.quidam cum filium,vbi Bal.Ang. & Imo.
de hæred.instit.Patis.in cons.87.nu.17. & d.consi-
lio 89. sub num.15.vol.2.Soci.iun.cons.3. sub nu-
mero 8.volum.1. & alibi sæpe, Crot.in consil. 30.
sub num.17.lib.1.Craue.in consi.161. sub nu.6.&
consil.208. sub num.30. Iaso.consil.29. ad finem,
col.pen.& consil.30.colum.2.lib.3. D.Alcia. resp.
564.sub num.1. Rolan.à Val. d.consil.42. sub nu-
mero 18. & seq.d.lib.4. Zanch.in l.hæredes mei.§.
11 cum ita sub num.11.ad senat.Trebel. Hippol.†Ri-
minal. inter recti or.celeberrimi nominis ob erudi-
tissimos & commentariorum & responsorû eius
libros in cons.80. sub num.11.& quatuor seq. ubi
latissimè loquitur ac eruditissimè multa adducens
ad rem facientia,Menoch. noster valde appositè in
consil.85. sub num.37.& in consil.105. sub nume-
ro 29.& Bursat.in consil.51.sub num.33. quib.in
locis communiter concludunt docto.non sufficere
12 in substitutionibus† & fideicommissis asserere te-
statorem probabiliter ac verisimiliter uoluisse sub-
stituere,nisi appareat de illius mente , & propterea
ad talem intentionem remouendam sufficere subij
cere substitutionem de illa non loqui.
13 Vtilis est quoque hæc disputatio † in eo statuto
quo caueatur, ut instrumenta habeant executionê
paratam , nam intelligitur de ijs quæ sunt expressa
in instrumento non etiam de ijs quæ tacitè veniût
extra conuentionem contrahêtium , & scribit Dec.
14 in d.l.cum quid sub nu.5.& 6.& ideo † dicebat An-
to.Butr.in cap.translato col.2.uer.similiter si statu
tum,ibique Imol.in vlt.notat,quod in obligationi-
bus facti,in quibus succedit obligatio ad interesse,
non habebit locum prædictum statutum, quia est
contra ius commune, cum de iure communi instru
15 menta † non habeant executionem paratam.l.mi-
nor uigintiquinque annis cui fideicommissum, de
mino. & ideo debet tale statutum contra ius com-
mune strictè interpretari.l.ait prætor. §.si iudex,de
re iud.l.iij.§.hæc verba,de neg.gest.l.j. §.hoc inter-
dictum,de fonte,addit Dec.quod cum statutum lo
quatur de instrumento, intelligere se id solum da-
re,uelle executionem paratam ijs.quæ proueniunt
16 ex côuentione partium, interesse autem† procedit,
ex dispositione legis,ut per Bar.in l.cum stipulatus,
de verb. obligation. item quia statutum non veri-
17 ficatur in tacitis† quę pro expressis habentur secun
dum fictionem, ut per Bart.in l.j.in princip. de ijs,
quæ in testam.delent. & rursus quia statutum de-
18 bet intelligi † de ijs,quæ immediatè proficiscuntur
ab ipso instrumento,non autem de ijs, quæ media-
19 te,ut interesse,† quod prouenit ex tacita voluntate
contrahêtium,mediante dispositione legis;argum.
eius quod dicitur de iure accrescendi , in l. si ex te-
stamêto de vulg.& pup.sed hoc nô uidetur absolu-
20 tè expeditum † quia in contraria sententia fuit Bal.
in l.ad probationem la 1.C. de probat. in l.prima ,
§.& vt plenius.C.de re.vxo.actio.cum sim. de quib.
per Alex.in l.iurisgentium.§.quod ferè in fi.de pac.
& Fely.in cap.translato de const. Non potest tamê
21 negati † quin statutum prout loquitur de instrumê
to & executione , non videatur, magis considerasse
factum executionis , & factum instrumenti, prout
scilicet est rogatum à notario,& propterea non vi-
detur posse extendi ad ea quæ non nisi fictè possunt
instrumento inesse , quia fictio non operatur in ijs
22 † quę sunt facti l.denique l.nec vtilem ex quib.caus.
maio.l.in bello §.factæ res de capti. quod tamen in-
telligendum est, prout j.plenius declarabimus lib.
3.in materia eorum quæ procedunt ex ficta signifi-
23 catione. Rursus proponi potest† exemplum in ijs
quæ sunt de substantiam contractus , sed tamen nô
habent uniformem materiam,sed difformem ex vo
luntate côtrahentium ueluti est pretium in emptio
ne & venditione.§.pretium instit.de emptio.& ven-
24 dit.nam nisi exprimatur pretium † emptio non ua-
let d.§.pretium, per quem sic tenent Fulg. & Deci.
in d.l.cum quid.& Barto.in l.sciendum colum.1.de
verb.obligat.
25. Vtilis est quoq; præmissa inuestigatio † propter
eos casus,in quibus pro forma requiritur vt aliquid
nominatim exprimatur,exempli gratia in appella-
tione ab interlocutoria , causa debet esse nomina-
26 tim expressa, clem.appellanti de appellatio. † ideo
non sufficiet illam exprimere per relationê ad acta,
vt notant.dicit Alex.in l.1.de lib.& posthum. Ang.
ibi & Alex.in l. ubi autem §. illud de verb. obligat.
& in l.prætor in princ.de oper.no.nunt.& idê Alex.
27 in consi.80.colum.6.lib.j.Sed hoc esse verû† inquit
Bald.in l.minoribus col.1. C.de ijs quibus vt indi-
gn.quando appellans simpliciter se refert ad acta ,
secus si specialiter se referat ad illam partem acto-
rum,in qua est præcisè grauatus , seq.Petr.Anchar.
in cap.consuluit secundo,de appellatio.quod dictû
maximè extollit Ang. Aret.in §.si minus colum. 19.
uer.ad unum aduerte,instit.de actio. & faciunt quę
supra diximus per discursum declarando istam ma
teriam expressionis p relationê ad aliud , sed Dec.
28 † in d.l.certum sub num.3.& in cap.consuluit 2.de
appellatio.dicit illam assertionem Bald.supra rela-
tam sibi non uideri ueram,quia specialis illa relatio
non uidetur posse considerari ad alium finem nisi
ut habeamus omnimodam certitudinem,quæ non
29 sufficit ubi forma requiritur,† ut not.idem Bald.&
doct.in d.l.1.de liber.& posthum.nam illa certit u-
do non facit,ut quod per relationem ad aliud habe
tur dicatur nominatim esse expressum,prout requi
ritur in dicta clementina appellanti,quia ubi requi
30 ritur aliquid esse certû & expressum,† sola certitu-
do nô sufficit: ut dicit glo.notan.in ca.si episcopus
de

depręben.in 6.& plenius proſequitur Dec.in d.ca.
conſuluit.uerum ego puto non eſſe recedendum à
31 ſupra relata declaratione Badl. † quicquid ſentiat
Dec.in d.conſuluit ſecundo, & in d.l. certum, & ra
tio eſt quia falsò aſſumit Dec.quòd ubi quis in ſeri
ptura ſuæ appellationis dicit appello à tali interlo-
32 cutoria, † quia ita interloquendo grauaſtis me, ut
apparet ex rationib. & cauſis per aduocatum meũ
adductis in tali parte actuũ, ibi dicatur haberi certi
tudo & non expreſsio. Nã habetur vtrunque quia
in appellatione fit expreſsio rationis grauaminis,
quæ poſtea certificatur per relationem ad ſpeciem
illam actorum; quæ certitudo cum per uim rela-
33 tionis cenſeatur uerè † & propriè ineſſe in referen-
te, vt ſupra diximus, & probat Bar. in l.j. de exce-
ptio. in l.j. circa finem ſi fam.fur.fec.dicatur, & in l.
ſi quis ſeruum § fin. verſ. ſed quero teſtator, de leg.
2. cauſa expreſſa & certa dicitur prolata eſſe in ip-
ſa appellatione.

SVMMARIVM.

1 *An per clauſulam non obſtantibus quibuſcunque verbis derogatorijs de quibus etiam mentio fieri debuiſſet de verbo ad verbum, ſufficienter dicatur priuilegio ſpeciali derogatum.*
2 *Communemque opinionem eſſe pro parte affirmatiua.*
3 *Qui contrariam firmauit ſententiam.*
4 *Quomodo Ang. conciliarit inter ſe recitatas opiniones diſsidentes.*
5 *Auctorem non recedere a communi opinione.*
Clauſulam non obſtantibus vt ſupra conceptam, in ijs quæ dependent a voluntate ſummi Pont. uim ſpecialis derogationis habere, ibi.
6 *Dictio vniuerſalis omnia includit, & nihil excludit.*
7 *Dictio vniuerſalis omnia comprehendit quæ cogitari poſſunt.*
8 *Quando legantur omnia mobilia, veniunt pecuniæ, libri, pecudes, aurum, argentum fructus ſeparati à ſolo, omnia mobilia ac venalia.*
9 *Dictio uniuerſalis ab homine prolata complectitur etiam inhabiles.*
10 *Statutum prohibens alienationem in forenſes ſi vtatur dictione vniuerſali videtur comprehendere etiam filiam nuptam extra territorium.*
11 *Sed nihil decernitur quia cauſa decidenda pendet coram Auctore.*
12 *Dictionem vniuerſalem continere etiam illos de quibus ſpecialis facienda eſſet mentio.*
13 *Per illa uerba de uerbo ad uerbum, de mente ſummi Pontifi. in clauſula non obſtantibus dici conſtare.*
14 *Communem opinionem Romanæ curiæ ſtylo eſſe confirmatam.*

An per clauſulam non obſtantibus, plenè ſed generaliter tantum conceptam, dicatur derogatum eſſe priuilegio ſpeciali, in quo adſit clauſula vt non cenſeatur illi fore derogatum, niſi ſpecialiter facta fuerit mẽtio illius clauſulæ, ac de verbo ad verbũ.

CAP. XIX.

INfert quoque Dec. in dicta l.
certum ſub num. 4. ad aliam
pulcherrimam quæſtionem in
1 praxi, videlicet an ponẽte † ſum-
mo Pontifice eam clauſulam
in aliqua diſpoſitione. Non ob
ſtatibus quibuſcunque uerbis
derogatorijs, de quibus etiam mentio fieri debuiſ-
ſet de verbo ad verbum, ſufficienter dicatur eſſe pri
uilegio ſpeciali derogatum, in quo adſit clauſula
ſub hac forma, quòd illi non poſsit dici eſſe deroga
tum, niſi facta fuerit ſpecialiter mentio illius clauſu
læ, ac de uerbo ad uerbum? Et imprimis dicit com
2 munem opinionem eſſe pro parte affirmatiua † cũ
Federi. de Senis in conſ. 47. habita ſuper caſu & An
to. Butri. in conſi. 2. ad finem qui atteſtatur, ſic fo-
re de ſtylo Curiæ Romanæ. Pro parte negatiua
3 † ut non cenſeatur eſſe derogatum, ex quo non fuit
ſpecialiter facta mentio de illa clauſula ſpeciali, ci-
tat Cyn. in l.j. C. quan. Imper. int. pup. & uid. Feder.
de Sen. ſibi contrarium in conſi. 233. caſus talis eſt
Monaſterij, Calde. in conſi. 11. de priuileg. Card. in
conſi. 51. in præmiſſo dubio, & in conſi. 136. pręmit
to. Roma. in conſi. 327. iſtæ ſunt rationes col. pen.
& in conſi. 436. quod indultum colum. tertia, & 4.
& in conſi. 498. in caſu quo quæritur, & Caſt. in cõ
ſi. 52. paſſus iſte, & in conſi. 312. adiectione non in-
diget col. 3. in antiquis vbi dicit eum latè hunc paſ-
4 ſum examinare. Poſtmodum ait Ang. in l. ſed & ſi
quis. §. quæſitum in fin. ſi quis cautio. ſic diſtinguen
do conciliare iſtas duas opiniones, vt prior locum
habeat in diſpoſitione legis, poſterior autem in
priuilegio, vel reſcripto, cuius ſententia videtur,
fuiſſe & Calder. in dicto conſil. 11. de priuileg. uel
5 aliter hoc pacto; † ſi conceſsio facta ſit motu pro-
prio, videatur derogatum priori ſpeciali priuilegio
ſecus autem ſi conceſsio fiat ad poſtulationem,
& ita diſting. Caſtr. in d. conſi. 51. colum. 3. & Rom.
in d. conſi. 327. col. pen. & fin. ſed ipſe quia cauſa co
ram eo pendebat noluit aliquid ibi decidere.
Ego tamen † in iſto controuerſo articulo crede-
5 rem non eſſe recedendum a cõmuni opinione, quia
cum ſimus in ijs quæ à ſum. Pont. poteſtate abſolu-
te dependent, nõ eſt dubium, quòd clauſula vniuer-
ſalis, non obſtantibus quibuſcunque uerbis deroga
torijs etiam ſi de illis ſpecialiter ac de verbo ad ver-
bũ faciẽda eſſet mentio, cõprehẽdit ẽt clauſulã, de
qua faciẽda ſpecialiter eſſet mẽtio, duplici rõne, tũ
6 ſcilicet quia † dictio vniuerſalis nihil excludit omnia:
quę includit l. Iulianus de leg 3. ca. ſolitæ de maio.
& obedi. cap. ſi Romanorum 19. diſtinct. Deci. in l.
omnia ſub num. 1. ſi cer. pet. Craue. conſi. 29. ſub nu
me. 3. conſi. 294. num. 1. Didac. loco j. varia. 4. reſo-
lut. cap. 13. ſub nu. 2. plenè ac diſertè Bec. grauiſsi-
mus Caſal. ſenator. conſil. 94. ſub num. 31. & ſeq. &
7 omnia comprehendit, quæ excogitari poſſunt, Bal.
in l. cum uirum in ſecunda oppoſi. C. de fideicom.
Crauet. in conſi. 105. ſub nume. 3. & Rimin. iun. in
conſi. 68. ſub nu. 1. & ideo quamuis in legato mobi

lium

lium non veniant pecuniæ,vt ſcribit Cor.cõſi.49.in
8 præſenti ſub num.2.& 3.uol.3.nihilominus † quan
do legantur omnia mobilia ,veniunt pecuniæ ,li-
bri, pecudes, aurum, argentum , fructus ſeparati a
ſolo,& omnia mobilia etiam venalia, Spec. in titu.
de fruct. & int.col.3.uerſi.3.quæritur,& col.2.uer.
ſed pone prælatus,Bar.in l.generali.§.uxori,de uſu-
fruc.legat.Alexan.in conſ.118.in caſu col.2.uol.5.
Dec.in conſil.472.per eo tamen, & in fin.in conſi-
lio 294.colum.2. in conſ.360. col.1.in fi. & conſi-
lio 666.colum.1. Rui.conſil.78.colum.pen. uol.1.
Crot.conſil.44.num.17. uol.1. Plot. in l.ſi quando
ſub num.15.C.unde ui.Rol.a Valle conſil. 82. col.
1.uolum.1 .Hippol.Rimin.acutiſsimi uiri ingenij in
conſ.58. ſub nu.7.& in conſil.68. ſub num.1. facit
9 quia verbum uniuerſale † ab homine ad aliquã ſpe-
ciem redactum comprehendit omnes inhabiles,
qui aliàs ſub ea ſpecie non uenirent,& firmat Cur.
iun.conſ.1.ſub num.7.in fi.& in 3.par.q.vl. de feu.
cui accedit Burſat.in conſ.22.ſub num.20. & quod
ſcribit idem Riminal.ſupra citat. in conſil.15. ſub
10 num:53.ubi uult † ſtatutum prohibens alienationẽ
in forenſes , ſi vtatur dictione nullus , vel alia ſimili
uniuerſali,quale eſt ſtatutum Laudę,quo cauetur,
vt nulla mulier extra territorium nupta ſuccedat,
omnem comprehendere forenſem, & neminem ex
cludere,ita vt etiam filiam comprehendat,vt apud
Socin.iun.in conſ.62. ſub num.11.uolu.3. & apud
11 Rui.in conſ.47.uol.3.quantum † tamen ad præſen-
tem articulum an filius comprehendatur ſub tali
ſtatuto,vel id minus, nihil decerno,quia cauſa deci
denda coram me pendet . tum etiam quia Bar.So-
cin.in conſ.3.colum.pen. uer. præterea ex quo uol.
tertio ſub nu. 23. in indiuiduo vult per dictionem
12 † uniuerſalem quoſcũq; includi etiam eos,de quib.
ſpecialiter facienda eſſet mentio,per glo.in clem.j.
de re iud.in uer.pęnam,in c.1.de prohib.feud. alie-
nat. per Federic. tum denique quia appoſita ſunt
13 nuncupatim illa uerba, † de quibus etiam mentio
fieri debuiſſet de uerbo ad verbum ,quo caſu dici-
tur conſtare de mente ſummi Põt.uolentis pręciſe
etiam ſpecialibus,derogare per ea,quæ ſcribit Fel.
in cap. ſuper literis ſub num.9.& ea quæ ſupra dixi
mus de clauſula, pro expreſsis habentes, & per has
14 rationes a communi Doctorum ſententia,† Roma-
næ curiæ ſtilo comprobata , haud quaquam rece-
dendum eſſe concludo.

S V M M A R I V M.

1 *Quomodo inter ſe differant ſignificationum genera ex iam deductis apparere infraque latius apparitiurum.*
2 *Propriam ſignificationem illam eſſe, quæ ipſi ſoli rei voce importatæ conuenit.*
3 *Propriæ ſignificationis proprium eſſe rem voce importatam a cæteris ſeparare genere, ſpecie, vel indiuiduo.*
4 *Ad propriæ ſignificationis ſupra relatam traditionem, poſſe referri omnia quæ de illa a recentioribus tradita fuiſſe propoſitum eſt.*
5 *Impropriam ſignificationem eſſe propriæ contrariam,et voce importatam expreſsionem, alteri potentius eſſe communem,docere.*
6 *Ad prædictam notationem impropriæ ſignificationis trahi poſſe omnia quæ a ſcribentibus prodita ſunt de impropria ſignificatione.*
7 *Conſuetudinaria ſignificatio quid ſit.*
Et quid diferat a ſupra relatis,ibid.
8 *Interpretatiua ſignificatio quid ſit et ut differat ab alijs ſignificationum ſpeciebus.*
9 *Summo quaſi indice præfatarum ſignificationum naturas demonſtratas fuiſſe, de quibus tamen plenius infra ſuis locis diſſerendum eſſe.*

Quid differat ſignificatio propria ab impropria , conſuetudinaria , vel interpretatiua .

C A P. XX.

Vcceſsiuè videndum eſſet nũc,
quid differat ſignificatio pro-
pria ab impropria , conſuetu-
dinaria, & interpretatiua ?
1 Sed quia † ex hactenus dedu-
ctis & ex plenius infra deducẽ-
dis magis in indiuiduo exami-
nabuntur ac diſcutientur ea , quæ differre inter ſe
faciunt iſtiuſmodi ſignificationes , ideo in præſen-
tia illud tantum admonuiſſe ſatis , ſuperque erit.
2 † Propriam ſignificationem,vt ex ijs,quæ ſupra re-
tulimus colligere licet,nihil eſſe aliud quàm rei, de
qua agitur, ſoli conuenienti uoce importatam de-
monſtratamque expreſsionem . Propriæ enim ſi-
3 gnificationis proprium eſt † ipſam rem deſignatam
per vocem ita exprimere ac demonſtrare , vt a cæ-
teris ſeparet, vel genere, vel ſpecie , uel indiuiduo ,
iuxta ea quę ex Porphyrio,in prędicabilibus, Agri-
col.de inuentio.lib.1. cap.8. Gammar.lib.3. topic.
leg.in cap.de proprio,& Aluar.in rubr.de leg.1. ſub
num 113.cum ſeq. ſupra retulimus in primo præ-
miſſo, ad declarationem proprię ſignificationis
4 hoc lib. & ad hanc † proprię ſignificationis defini-
tionem poſſunt reduci omnia quę ſupra variè tra-
dita fuiſſe a Bald. Alciat. Gammar. Criſp. Carpul.
Dauide, atque alijs ſupra hoc loco recenſuimus.
5 Impropriam uerò † ſignificationem dicimus eſſe ,
quæ propriæ contraria eſt, & quæ demonſtratam ,
atque importatam voce expreſsionem, atque indi-
cationem ,non rei tantum, de qua agitur,ſed & alte
ri efficacius ac potentius communem eſſe oſten-
6 dit; ad quam † notationem trahi poſſunt omnia quę
ſcripta ſunt a Bal.in l.ult.C.de hæt.inſtit.ſub nume
ro 35.ab Alciat.lib.2 de verb.ſignificatio. Criſp. in
rubr.de leg.1 .ſub nu.4.& quæ nos latius infra diſſe
remus lib. 3. proximè ſubſecuturo in materia im-
proprię ſignificationis. Conſuetudinariam autem
7 † ſignificationem eſſe illam quæ contra,uel pręter,
aut ſecundum propriam ſignificationem ipſius uo
cis,& rei, de qua agitur , tacito populi conſenſu ex
communi ſermonis uſu inuecta eſt , uel confirma-
ta,eadem in voce expreſsio,ac demonſtratio, & ad

hanc

hanc conſuetudinariæ ſignificationis finitionem
referenda ſunt omnia, quæ infra dicemus lib. 4. de
communi vſu loquendi; & quæ ibi reſoluendo diſ-
ſeremus circa explicationem quæſtionum ad ean-
8 dem materiam ſpectantium. Interpretatiuam † ve
ro ſignificationem nihil eſſe aliud, quàm rei de
qua agitur, præter uerborum, ac mentis orationis
prima facie occurentium uim poteſtatemque ex-
tendendo, ac reſtringendo pactum demonſtratio-
nem ad quam ſignificationis interpretatiuæ tradi-
tionem reduci poterunt omnia quæ lib. 5. & 6. tra-
ctabimus de interpretatione in genere, & illius ſpe
ciebus, ex quibus poſtea preſsius ac penitius appa-
rebit de diſcriminibus ac circunſtantijs, quibus di-
fert poſtrema hæc ſignificationis in genere acce-
ptæ ſpecies a propria, & ab alijs ſupra relatis. Ha-
9 ctenus igitur docuiſſe † ſummo quaſi indice ſuffi-
ciat, vt inter ſe differant quatuor iſtæ ſignificatio-
num ſpecies, cum plenius ac uberius ſuis locis de il
larum peculiaribus qualitatibus ſimus acturi.

S V M M A R I V M.

1 *An verba ſecundum propriam ſignificationem accipi debeant quàm difficile ſit aliquid certi conſtituere. num. 2.*
3 *Verba propriè accipienda eſſe.*
4 *Verba eſſe impropriands ſecundum ſubiectam materiam.*
5 *Verborum proprietate reiecta diſponentis mentem attendendam eſſe.*
6 *Verba contra propriam ſignificationem ſecundum communem vſum loquendi intelligenda eſſe.*
7 *Tres ſupra relatas poſteriores regulas procedere in claris, & diſputationem verſari in ambiguo.*
8 *Primam regulam quæ habet in dubio à verborum proprietate recedendum non eſſe procedere tam in legibus, quàm in ſtatutis.*
9 *Et in contractibus.*
Et in priuilegijs ac reſcriptis, ibid.
10 *Ac in vltimis voluntatibus.*
11 *In ſententijsque.*
12 *Et generaliter in omnibus diſpoſitionibus etiam odioſis, ac pœnalibus.*

An verba ſecundum propriam ſignificationem ſemper accipi debeant.

CAP. XXI.

Odo autem & abſoluamus ſuſce
ptam ſecundi huius libri inſtitu
tionem, non importunè traden-
da ſe ſe offert illa valde utilis, ac
frequens diſceptatio; an verba
1 † ſecundum propriam ſignifica-
tionem ſemper accipi debeant,
an verò id minus. Qua in quæſtione difficile vide-
2 tur eſſe, certi aliquid † conſtituere. Quandoquidē
variè videantur hac in re conſtituiſſe iura noſtra,
quatuor enim proditæ videntur eſſe generales in-
3 uicem repugnātes regulæ, quarum prima eſt † uer
ba propriè accipienda eſſe l. j. §. ſi is qui nauem, de
inſtit. actio. l. eum qui vectig. de verb. ſig. l. conſtitu
tionibus ad municip. & de incol. l. quod cōſtitutū.
de mil. teſtam. l. j. §. hæc verba ubi Bar. de neg. geſt.
4 cum ſim. Altera eſt. † Quòd uerba impropriandæ
ſunt, & accipienda ſecundum ſubiectam materiā.
l. ſi uno locat. l. inſulam, de præſcript. verb. l. plenū.
5 §. equitij. de uſ. & habit. cum ſocijs. Tertia eſt † ut
reiecta uerborum proprietate diſponentis mens
ſit attendenda, l. iij. C. de libe. præter. l. non aliter.
de leg. 3. l. iiij. §. conditiones, de adim. legat. l. cum
proponebatur. de legat. 2. l. Pamphilo, in princip. l.
unum ex familia. §. ult. de leg. 3. cum ſimil. Quarta
6 eſt † contra propriam verborum ſignificationem
ſecundum communem uſum loquendi uerba in-
telligenda eſſe l. librorum. §. quod tamen Caſsius
de leg. 3. l. Labeo ubi Bar. de ſupell. legat. l. ſi ſeruis
legatis. § fin. eo. ti. l. ſi ita fuerit libertas de manum.
teſtamen. l. ut Alphenus, & l. anniculus, de uerbo-
rum ſignificatione. l. cum de lanionis. §. optimum
7 ergo eſſe, de fundo inſtruct. legat. Verum quia † di-
ſputatio uerſatur in dubio, & tres poſteriores re-
gulæ contra primam adductæ procedunt in claris,
quando ſcilicet conſtat de mente diſponentis, uel
ſubiecta materia refugatur propriæ uerborum
ſignificationi, vel in comperto eſt communē uſum
loquendi eſſe contra propriam uerborum ſignifi-
8 cationem, ideo conſtituemus in dubio † regulam
affirmatiuam ſecundum primam concluſionem,
uidelicet in dubio a uerborum proprietate non
eſſe recedendum, ſiue in legibus uerſemur, ut in d.
l. tertia. §. hæc uerba, de neg. geſt. d. l. conſtitutioni-
bus ad municip. & de incol. & dicta l. quod conſti-
tutum, de militari teſtamento. cum ſimilibus, ſiue
in ſtatutis, ut ſcribit Bartol. in l. omnes populi, in
quarta quæſtio. ſextę quæſtio. principal. Signo. de
Homod. in l. Cęſar, de publ. & vectigal. Bartol. &
alij in l. non dubium, C. de legatis. Alexand. in con-
ſilio 153. ſub numero quarto. lib. ſeptimo. & in
conſilio 190. ſub numero ſexto, lib. ſecundo. Bal.
in conſilio ſecundo ſub numero quarto, lib. primo.
& trad. Bartol. Alexander, & cęteri per illum tex-
tum in dic. l. tertia. §. hęc uerba, de negotijs geſtis,
9 & latius dicemus infra lib. octauo, ſiue † in contra-
ctibus l. quicquid adſtringendę, de uerborum obli
gationibus. l. ueteribus, de pactis, & capitulo cum
dilectus de donationibus, cum ſocijs, faciunt quæ
ſcribit Crauet. in conſilio 105. ſub numero ſecun-
do, ſiue in priuilegijs, & reſcriptis, capitulo ad au-
dientiam, ubi Abba. pulchrè, de decimis, capitulo
ſedes, de reſcript. Iaſon in l. beneficia, ſub nume-
ro 33. & 34. de reſcriptis. l. quod uero contra, de
legibus, cum ibi notatis, ſiue ultimis uoluntati-
10 bus † dicta l. non aliter in principio, de legatis ter-
tio, dicta l. Labeo, de ſupp. legat. l. quidam cum fi-
lio, de hæred. inſtituen. l. unica, §. ſin autem ad defi-
11 cientis, C. de cad. tollen. cum ſimilib. ſiue in † ſen-
tentijs. l. ſi expreſsim, ubi Bartol. columna ſecun-
da. de appellationibus. l. Iulianus, de condictio. in-
debiti.

deb. Dec.in consil.607.sub numc.7.& generaliter
12 † in omnibus dispositionibus,etiam odiosis & pœnam irrogantibus uerba accipi oportet,quatenus eorum proprietas patitur,ut scribit Aret.in l.cum lege per illnm tex. de testam. Calder.in cons. 1. de consang.& affinit.Dec.in l.secunda,col.pen.de iur. om.iud.in cap.sedes,de rescrip.& in consil.5.ad fi. & alibi sæpe cum simil.supra citat.

SVMMARIVM.

1 *Septem casus infra seq.lib.referri quib restringitur supra firmata regula, verba in dubio proprie accipienda esse.*
2 *Proprietatem verborum non attendi, quando in contrarium stat communis vsus loquendi regionis.*
3 *Communem vsum loquendi præferri cuique propriæ verborum significationi.*
4 *Communem vsum loquendi in quocunque statutorum genere præferri cuicunque significationi.*
5 *Peculiaris vsus loquendi testatoris si refragatur propriæ significationi non posse proprietati esse locum.*
6 *Mens, disponentis de qua constat potißimè attenditur.*
7 *Peculiaris quoque consuetudo vtendi testatoris facit, vt a propria significatione recedatur.*
8 *Si obscuritas contingit circa substantiam rei legatæ, tunc ex peculiari usu loquendi testatoris & consuetudine utendi declaratur.*
9 *In qualitatibus intrinsecis si contingat obscuritas illa non declaratur ex consuetudine loquendi, vel utendi testatoris.*
10 *Qualitates à natura immutari non possunt ex consuetudine testatoris.*
11 *In qualitatibus extrinsecis inspicitur consuetudo patrisfamilias defuncti.*
12 *Quando testator expreßit qualitatem, veluti, quia legauit vinum vetus etiam in qualitatibus intrinsecis consideratur consuetudo testatoris.*
13 *Consuetudinem patrisfamilias præferri consuetudini regionis.*
14 *Communem usum loquendi præferri propriæ uerborum significationi.*
15 *Et multo magis peculiarem patrisfam. consuetudinem.*
16 *Peculiaris huius exceptionis eadem locum habere tam in contractibus, quàm statutis,ac ultimis uoluntatibus, & alijs quibuscunque dispositionibus.*
17 *Quam varia tradiderint Doct. circa communem vsum loquendi.*
18 *Quid sentiat ipse auctor in eadem materia, remißiue.*
19 *Verba impropriari, ut fiat reductio ad ius commune.*
20 *Propter publicam utilitatem à uerborum proprietate receßi.*
21 *Doti multa esse concessa priuilegia ob publicam utilitatem quæ in ea versatur.*
22 *Ob priuatam vtilitatem à propria uerborum significatione non recedi.*

Plures esse casus in quibus propria uerborum significatio non attenditur,præsertim cum communis usus loquendi, uel ius commune læditur, aut publica utilitas est in contrarium.

CAP. XXII.

Acc tamen conclusio sic, vt supra firmata, multis in casibus restringenda est; quorum se-
1 ptem † cum simus infra in seq. libro relaturi ad regu. contrariam,quæ habet verba non esse improprie accipienda, videlicet quando subiecta materia repugnat, mens disponentis aliter suadet,actus nullitas euitanda est, dispositio posset reddi elusoria, conditio personæ non patitur, absurdum sequeretur, verisimilis disponentis mens refragatur,alios nonnullos hoc lo-
2 co retulisse contentus ero. Primus igitur erit quando contra propriam verborum significationẽ staret communis usus loquendi ipsius regionis, uel ciuitatis,unde esset auctor dispositionis,de cuius intellectu controuerteretur, quia vt inquit Cæp. de uerb.signific.in rub.sub num.7.uersic. & sic nota, in expositione uocabulorum attendendus est communis usus, & consuetudo loquendi l. anniculus,infra eo. Bald.in cap.primo,colum.6. de capita. qui curi.uendi. & talis communis vsus loquen-
3 di præfertur † cuicunque verborum significationi,ut scribunt Bar.in d.l.Labeo, de supell. legat.& proximè diximus, & ita est communis Doctorum sententia in rubr. de oper. no. nunt. ut ibi testatur Ias.sub num.7.uersi.ego teneo. Ruin. sub num.87. Socin. iun. sub num.86. Alcia. sub num.28. & alij doct. communi voto admittunt in quocunque sta-
4 tutorum † genere,communis usus loquendi significationi præferri, & hic casus probatur in l. si seruus plurium.§.ult.de leg.1.in l.cum de lanionis. §. asinam,uer.optimum ergo esse de fund.instruc. & in alijs iuribus infra citandis,dum ibi dicitur in declaranda exponendaque uoluntate defuncti inspi-
5 ciendam esse consuetudinem regionis,idemq; † est quando refragaretur peculiaris loquendi usus ipsius testatoris, de cuius dispositione tractaretur l. nummis, de leg.3. l.cum alimenta, de adim.legat. & l.j.& l.cum certum de trit.uin. & ol. legat.& ratio est secundum Aurel. Dauid de verbo. signific. cap.7. sub num. 4.quia huiusmodi peculiaris vsus loquendi defuncti mentem euidenter ostendit l. Labeo,de supel.legat.unde si propter mentem verba extra propriam significationem trahuntur.l. non aliter, de lega.3.& in suo loco ostendemus,sic & propter peculiarem usum loquendi a proprietate verborum recedi posse dicendum est, ut enim
6 mens † de qua constat potissimè attenditur.l.in cõditionibus,& l.cum auus de condit.& demonstra. sic priuata testatoris consuetudo, supra propriam significationem attendenda erit, l.vel vniuersorum,

rum de pignor. l. qui semisses de vsur. l. hæredes pa-
lam. §. si quid post de testam. refert Dec. in l. sem-
7 per in stipulationibus, de reg. iur. idemque † esse
ait Bart. in d. l. cum certum de trit. vin. & olc. legat.
in peculiari consuetudine vtendi ipsius testatoris,
quia propter illam receditur quoq; à propria ver-
borum significatione iuxta pulcherrimam valde-
que notandam distinct. quam proponit Bart. in d.
l. cum certũ sub nu. 1. quam recipiunt Ang. Castr.
& Ias. in l. si seruus plurium. §. vlt. de leg. 1. is enim
8 † vult nulla constituta differẽtia inter vsum loquen
di & consuetudinem utendi l. 1. eod. tit. de trit. vin.
& ole. legat. quod si obscuritas sit circa substantiã
rei legatæ, veluti quia legatum sit vinum & dubite
tur an voluerit intelligere de aceto, & acetum sit
vinum in substantia, & tũc recurritur ad consuetu
dinem defuncti, tam loquẽdi, quàm utẽndi, quam
vult præferri cuicũque significationi d. l. j. eod. tit. si
9 vero sit † circa aliquam qualitatem, tunc conside-
randum esse ait an sit illa qualitas intrinseca vel ex
trinseca, si enim intrinseca est qualis est bonitas,
prauitas, dulcedo, amaritudo, & reliquæ eius gene
ris qualitates, tunc non consideratur consuetudo
10 defuncti tam vtendo, quàm loquendo, quia † talis
qualitas est à natura & immutari non potuit ex cõ
suetudine defuncti, & ita loquitur d. l. cũ certum
de tri. vin. & ole. legat. si vero qualitas est extrinse-
11 ca, quę non est à natura, † vt in pretio, valore, & ali
mentis, & tunc inspicitur consuetudo testatoris,
vt d. l. si seruus plurium §. fin. & l. cum alimenta de
alim. & cib. legat. nisi testator qualitatem expresśis
12 set † puta quia legasset vinum vetus tunc enim
in qualitate etiam intrinseca inspicitur consuetu-
do testatoria l. si quis vinum cũ l. seq. de vin. tri. ole-
que legat. & tanti est momenti atque effectus iste
peculiaris vsus testatoris vel disponentis, vt etiam
præferatur cuicunque consuetudini regionis tam
loquendi quàm vtendi, vt de hoc est tex. in d. l. si
seruus plurium vbi Ias. sub nu. 2. in l. hæredes pa-
làm in d. §. si quid post in fin. in d. l. nummis de leg.
3. in l. cum de lanonis. §. asinam ver. optimum er-
go esse Pedius ait, de fund. instruct. quibus in locis
13 † apparet consuetudinem patrisfam. præferri cõ-
suetudini regionis prinsq;, quàm illam inspici ac cõ
siderari. vnde succedit ut si generalis cõmunis vsus
loquendi præfertur propriæ verborum significa-
14 tioni, † vt supra diximus & probant glos. Bart. &
doc. in d. l. librorum. §. quod tamen Cass. de le. 3. &
in d. l. Labeo de supell. lega. & plenius dicemus in-
fra lib. 4. quia in expositione vocabulorum attẽden
dus est vsus, & consuetudo loquendi, d. l. annicu-
lus 1. in prin. de verb significa. & notat Bal. in cap.
primo, de capit. Corrad. in vsib. feudo. multo ma-
15 gis hoc admittendum erit in peculiari † vsu loquen
di ipsius disponentis; qui, vt diximus, præfertur ipsi
generali consuetudini & vsui loquendi, arg. auth.
multo magis. C. de sacros. eccl. l. non debet de reg.
iur. & l. de accessionibus cum ibi nota. de diuer. &
16 temp præscr. & istiusmodi exceptionis casus † ha-
bet locum tam in contractibus & statutis, quàm
in vltimis volũtatibus, & quibuscunque dispositio
nibus, quia in omnibus, communi vsu loquẽdi sua-
dente, à verborum proprietate receditur, vt scribit
Bar. in l. talis scriptura de lega. 1. & Alexan. in con-
sil. 5. volum. 3. quibus accedit Aurel. Dauid lo.
iam relat. sub nu. 5. & quamuis doctoribus visum
17 fuerit † verba vernacula lingua proferri, quando-
que à rudibus & imperitis viris, & quandoque à li-
teratis & peritis, ita vt prioribus duobus casibus
popularium virorum communem loquendi vsum
attendendum esse dixerint; postremo ad ipsorum
peritorum communem loquendi consuetudinem
recurrendum esse velint, vt Bart. in l. j. de legit. hæ-
red. C. Roma. cons. 4. Alexan. cons. 85. lib. 4. & Dec.
cons. 366. quorum sententię simpliciter adstipu-
18 latur Aurel. loc. iam relat. nihilominus † dicen-
dum est, prout infra præter cęteros resoluemus,
in materia communis vsus loquendi lib. 4. vbi ple-
nius tamquã suo loco materiam hanc attingemus.
19 Secundus casus † est, quando agimus de disposi-
tione reducenda ad ius commune idque sine ver-
borum impropriatione fieri non possit, nam tunc
verba impropriantur, vt dispositionis reductio fiat
ad ius commune; vt in statutis & legibus munici-
palibus cap. cum dilectus de consuetud. cap. cum
dilectus de cler. non resid. refert Roma. in consil.
318. quæritur; & in cons. 333. quoad primum vbi
videndum & ibi loquitur in rescriptis per text. in
cap. super eo, de offic. deleg. faciunt quæ tradunt
doct. in l. ij. C. de noxa. in l. fin. §. in computatione
C. de iur. deli. per tex. in l. cum antiquitas. C. de vsu
fruc. & in l. si cui de seruit. seq. Aurel. lo. iam relat.
sub num. 13.
20 Tertius est † propter publicam vtilitatem, nam
vbi publica suadet vtilitas tunc a verborum pro-
prietate receditur, Bar. Cœpol. in d. rubr. de verb.
signific. sub nu. 33. Bar. Soci. in tractat. fallent. reg.
536. limit. 14. per tex. in l. vnica §. vlt. C. de caduc.
tol. in auth. res quę. C. com. de legat. & in l. vtilitas.
C. de primipi. lib. 12. & cap. licet ante fin. de regu-
lar. facit quod scribunt. Bar. & alij doct. in l j. solu.
21 mat. circa priuilegia dotis volentes † propter pu-
blicam vtilitatem quę in ea versatur, multa contra
strictam iuris rationem fuisse introducta, dicit iñ
22 idem Soc. hoc ita nõ esse in priuata vtilitate † quia
propter illam à propria verborum significat. non
receditur l. prospexit qui & a quib. l. scire oportet
§. & si maxime de excusa. tut. cum si.

S V M M A R I V M.

1 *Ratio dispositionis vbi suadet impropriationem tunc non attenditur proprietas verborum.*

2 *Ratio dicitur esse anima ipsius legis ac dispositionis.*

3 *Et si propter rationem recedatur a proprietate verborum casus tamen quid sub ratione comprehenditur dicitur proprie venire.*

4 *Quando lex verba intelligeret aliter quàm verborum proprietas pateretur, tunc à propria verborum significatione recederetur.*

Verba illa, si hæres non erit, plerunque intelligi aliter quàm proprius eorum sensus patiatur, ibi.

Verba

5 *Verba illa exhæredes sunto non semper secundum propriam significationem accipi.*

6 *Propter ordinem scripturæ legem plerumque aliter interpretari nomen quàm verborum proprietas patiatur.*

7 *In materia l.uoluntas. C. de fideicom. non stari propriæ verborum significationi, quia lex aliter intelligit.*

8 *Vbi de mente legis non constat a verbis legis quamquam duris non receditur.*

9 *In omnibus supradictis exemplis legem uideri aliter intelligere quàm proprietas patiatur ex ui subiectæ materiæ.*

10 *Honestatis seruandæ gratia a propria uerborum significatione recedi.*

11 *Parentum vocem ex causis in infinitum accipi.*

12 *Contrarietatis euitandæ gratia a uerborum proprietate discedi.*

13 *In libello propter uerborum repugnantiam propriæ uerborum significationi locum non esse.*

14 *Propter perplexitatem vitandam uerba quoque impropriari.*

15 *Ex perplexitate indissolubili actum vitiari.*
Secus ex dissolubili, ibid.

15 *Et sine contingat ex proposito, siue præter propositum disponentis.*

17 *Regulas legistarum ita sæpius fallere, ut regulas dialecticorum.*

Propriam quoque verborum significationem non attendi contra rationem dispositionis, contra legem, contra honestatem, contra euitationem contrarietatis, & quando induceretur perplexitas.

C A P. XXIII.

Vartus successiuè nunc exoritus casus quando ratio dispositionis suadet impropriatio-
1 nem †quia tunc quoque verba propriè non intelliguntur, eo quia vt dicit Soc.lo. iam relat. in decima limit. & Cæpol. in d.rubr. sub nu.29. uerba semper ad rationem sunt
2 referenda cum ratio sit anima †ipsius dispositionis l.cum mulier. sol. matrimo. ubi not. doct. l.cum tale. §.falsam, de condit. & demonstratio. Dy. in cap. fin. de reg. iu. lib. 6. Bal. in l.non dubium. C. de legi. & ita singulariter declarant Bal. & Paul. Castr. in l.si seruus. §.quicunque, de leg. j. Aurel. Dauid loc. iam relat. sub nu.20. li.5. in instrumento rationis, & quæ supra diximus in significatione, quæ desu-
3 mitur ex ratione, quæ res facit, ut admoneam †quod tametsi propter rationem recedatur a proprietate uerborum, casus tamen qui sub ratione comprehenditur dicitur propriè venire saltem ex generali significatione, ut supra hoc eodem lib. declarauimus.

4 Quintus est †quando lex aliter uerba intelligeret, quàm proprietas ipsa uerborum pateretur, l.si paterfam. de hæred. instit. cum l.seq. & §.fin. Instit. de uulg. ubi lex aliter interpretatur verba illa si hæres non erit, quàm eorum proprietas patiatur, de qua in l.1. de vulg. & pupill. & instit. eo. in princip. & in l.cum proponas. C. de hær. instit. ad idem est
5 †l.paterfamilias eo titu. ubi tex. interpretatur verba illa omnes exhæredes sunto, aliter quàm eorum proprietas patitur, videlicet, ut importent singularitatem, cum importare deberent uniuersalitatem omniaque comprehendere & nihil excludere, l.Iulianus, de leg. 3. Bar. in l.generali. §.uxori, de usufr.
6 legat. cum sim. notat Bal. in l.quoties †de usufruct. ubi lex propter ordinem scripturæ aliter interpretatur nomen quam uerborum proprietas patitur
7 Bal. in l.uoluntas. C. de fideicom. †ubi accipiuntur uerba ea in materia aliter quàm proprietas patitur, quia lex aliter intelligit & hanc partem amplectitur Soci. loco supra citato, in prima limit. & Cæpol. in dicta rub. de uerb. signif. sub nu.21. ubi intelligit hunc casum procedere quando legem habea-
8 mus †quia tunc a uerbis legis quanquam duris nõ receditur l. prospexit qui & a quib. manumis. libe. non fiant, cum socijs ab eo. citat. sed est aduertendum, quia iste casus uidetur in eundem finem desumere cum subiectæ materiæ casu, de quo in seq. lib. agemus, quia in omnibus prædictis exemplis
9 †ex causis rei subiectæ lex aliter intelligit quàm proprietas ferat, vel in aliquem ex ijs, quos infra prosequemur lib. prox. subsequenti.
10 Sextus est †quando ageremus de causa honestatis seruandæ, quia tunc si verba non sufragantur, potest a propria verborũ significatione recedi, ita pulchrè asserit Angel. in l.quique. §.parentes de in ius voc. post glo. ibi in ver. Parentes, ubi in materia in ius uocationis concludit contra propriam signi-
11 ficationem †parentes in infinitum accipi causa honestatis, cum tamen ex propria significatione non comprehendat maiores, nisi usque ad tritauum, l. iurisconsultus. §.parentes, de gradi. & affinit. & eodem modo possunt induci quatuor aliæ leges subsequentes & præsertim text. in l. parentes eodem titulo dum in ea dicitur, una enim seruanda est omnibus parentibus reuerentia, & sic ostendit illam uocabuli impropriationem fundatam esse super causa honestatis, & super reuerentia parentibus exhibenda, sic concludit Cæpol. in dicta rubr. sub num.24. uers. quinto fallit, sic etiam Soc. lo. iam relat. uer. quinto fallit, Ale. & Ias. in d.l.iiij. §.parentẽ, & Aurel. Dauid loco supra citato sub num.16. faciunt quæ scribit Craue. de antiquit. tempo. par.4. sect. videamus sub nu.39. & quæ nos plenius prosequemur infra lib. septimo in materia pœnalium constitutionum limitat. 29. vbi multa ualde utilia in praxi ad hanc rem eleganter facientia referemus.
12 Septimus est casus, † quando ageretur de contrarietate euitanda, tunc enim permissum est quoque a propria uerborum significatione recedere, ratione contrarietatis euitandæ, l. si duo patroni,

§. item

§.item si iurauero, de iureiuran. ubi Barto. idem
Barto. in l. Titius. §. fin. de legat. 2. Doct. in l. prima.
C. si sec. nups. mul. glos. in l. & puto famil. ercisciun.
& cap. cum tu de testi. cum sim. Aret. in consil. 127.
sub num. 1. ubi ait propter tollendam verborum
13 repugnantiam† in libello a propria uerborum si-
gnificatione recedendum esse, Barto. Soc. in consi-
lio 57. sub numero 12. & Aurel. loco supra citato
sub num. 14.
14 Octauus est, † quando ex uerborum proprieta-
te sequeretur perplexitas, tunc enim ut illa euite-
tur receditur a propria verborum significatione,
Cæpol. in d. rub. sub num. 36. per l. si Titius, de uer-
bo. obligat. ubi glo. & Doct. & in l. si Titius peril-
lum tex. de condit. instit. faciunt nota. per glo. in l. si
quis a filio, de leg. 1. sub nume. 3. est tamen intelli-
15 gendus iste casus† in perplexitate dissolubili, secus
in indissolubili, duplex est enim, ut declarat Eue-
rar. in lo. a tracta. sub numero 3. hæc enim uitiat
actus ut habetur pulchrè per Castr. in d. l. si Titius,
de conditio. instit. & per Bar. in l. 1. colum. 3. contr.
illa uerò non uitiat actum, sed dissoluitur receden-
do etiam a proprietate uerborũ; ut in d. l. si Titius,
de uerborum obligation. quæ pulchrè declara-
tur per Bar. in l. ita stipulatus, de uerborum oblig.
colum. 7. & Aretin. columna 22. & hoc siue contin
16 gat † ex proposito disponentis, ut in d. l. si Titius
siue præter eius propositum, ut in l. qui quadrin-
genta, in princ. ad leg. Falcid. in l. æquissimum. §. 1.
ad senat. Tertyll. in cap. cum contingat, & in capit.
capitulum sanctæ Crucis, de rescript. cum simil. lib.
adduc. per Euer. in d. lo. a tracta. in princ. & in hac
17 † materia, ut dicunt Bald. Ang. & Imol. in d. l. si Ti-
tius, de uerborum obligatio. Azo in summa. C. de
contrahen. emptio. & glo. in d. l. ita stipulatus, istę
regulæ legistarum, ut dialecticorum fallunt, ita ut
mirum non sit, si & regulæ nostræ locus non sit, qui
autem plura uelit is Euerar. loco iam citato adire
poterit.

SVMMARIVM.

1 *Ob euitationem mali exempli verborum pariter proprietatem non recipi.*
2 *Exemplo seuerius punitorum deterreri plerunque homines a delinquendo.*
3 *Pulchrum refertur ex Craueta exemplum in quo propter euitandum malum exemplum, propria verborum significatio non recipitur.*
4 *Quando propriæ uerborum significationis finis non inuenitur, ab illa disceditur.*
5 *Vinum uetus legatum accipiendum esse secundum usum ipsius testatoris.*
6 *Promissio simpliciter facta de dando calendis, intelligitur de primis calendis.*
7 *Verba illa dum nupta erit, primas tantum nuptias significare.*
8 *Cautio de danda, uel restituenda dote filiæ nuptura, ad primas nuptias restringi.*
9 *Promissionem dotis in primis tantum nuptijs destinare, neque alterius obligationem durare.*
10 *L. Matrimonij, qui & a quibus declarari.*
11 *Pactum de dotanda filia de communibus bonis, intelligi de prima tantum dotatione.*
12 *Plura exempla actuum ac dispositionum, quæ in prima tantum vice verificantur.*
13 *Infinitatem esse vitandam.*
14 *Impropriationis casum ob infinitatem vitandam in omni dispositione, ac in omni materia locum habere.*
15 *Impossibilitatis gratia a propria uerborum significatione recedi.*
16 *Declaratur l. impossibilium, de reg. iur.*
17 *Impossibilis facto, uel natura, aut ratione contrarietatis, legis auctoritate uel principis potestate non censetur.*
18 *Quinimo nec Dei potestatem ad ea extendi.*
19 *Legem secundam, de usufruct. ear. re. quæ usu consum. enucleari.*
20 *Ad impropriationem progressum dari ratione omnis generis impossibilitatis.*
21 *Idque locum habere in omni genere dispositionum tam inter uiuos, quàm in ultima uoluntate.*

A propria rursus significatione rece-
di ob malum exemplum, quando non in-
ueniretur finis neque principium, & resul-
taret impossibilitas.

CAP. XXIIII.

NVnc progrediamur ad nonum
casum, quòd est, quando si atten-
deretur uerborum proprietas
1 † resultaret actus qui esset mali
exempli, ueluti si grassarentur
homines frequentiusuè com-
mitterent in speciem aliquam
delicti, cui certa esset pœna læuior imposita; qua
potius inuitaretur ad delinquendum, quàm a de-
linquendo perterrerentur, tunc enim etiàm uerba
impropriarentur, actiorq; contra uerborum pro-
2 prietatem pœna imponeretur, ut exemplo † seue-
rius punitorum abstinerent homines a delinquen
do, Cæpol. in d. rub. sub nu. 32. l. aut facta. §. fi. l. ca-
pitalium. §. solent, & §. famosos & l. si quis aliquid.
§. abortionis, de pę. facit tex. in l. quicunque. §. quod
si fecerint. C. de hæret. & l. prima. C. ad leg. Iul. re-
pet. l. iij. §. sed ex senatusconsulto, ibi non malo ani-
mo, sed malo exemplo & l. si mulierem, eod. titu. l.
exemplo perniciosum est, ut ei scripturæ creda-
tur &c. l. obseruare, de iudi. l. diuus, in fi. de re iud. l.
j. ad Macedo. cum si. & pro hoc nouo casu pulchrè
3 posset deseruire † exemplum, quod refert Crauet.
de antiquit. temp. par. 4. sectio. uideamus, sub nu. 6.
de statuto illo corũ apud quos ipse p̄ſatam gerebat
primo anno eius doctoratus, quo puniebatur fal-
sum cõmittens pœna uiginti solidorum Turonen-
sium, cuius statuti pœnam cum casus euenisset,
imponere noluit, sed seueriorem, quasi iuramento
de

de statutis seruandis ab eo præstito, non comprehenderetur statutum illud tanquam inualidum ac nullum, utpotè quod eius pœnę leuitate inuitaret homines ad tam atrox delictum, quale falsi crimen est, comittendum, qua de re infra plenius agemus lib.7.in 1. limitatione conclusionis constituendæ in materia pœnalium constitutionum, & huius casus limitationem amplectitur quoque idem Crau. loco supra cita.ver.13. fallit quamuis duobus verbis se expediat.

4 Decimum autem casum † excipere possumus, ex dictis eiusdem Soc.in 15.fal. & Cępol.in d.rubr. sub num.34.uers.decimoquinto fallit, quando scilicet verbis & eorum propriæ significationi non inueniretur finis neque principium, tunc enim uult a verborum proprietate recedi, adducit text. in l. non aliter de un. trit. & ole.legat. qui tex. probat, iuncto tex.l.ex usu & l.uetus eod.titu. ubi legatum inquit iurisconſ. intellige ex usu testatoris, & ideo 5 † vinum uetus legatum accipiendum esse secundū ipsius testatoris vsum, quod si is non appareat accipi oportere vinū uetus illud quod prioris anni fuerit. Nam aliter inquit qui finis aut quod initium 6 ueteris vini summetur. ad idem † est tex.secundum glo.in ver.finis in l.enim qui calendis, de uer. oblig. ubi promisio per stipulationem facta de dādo simpliciter calendis, intelligitur de primis calendis, ne alias non inueniatur ipsius stipulationis finis, ad idē 7 † est tex.in l.boues. §.hoc sermone de verbo.signifi. vbi ut infinitas euitetur verba illa dum nupta erit primas tantum nuptias significant, quamuis ex propria eorum significatione, & secundas & tertias, aliasque usque in infinitum comprehendere pos- 8 sent. ad idem † est tex.in l.cum pater.§.pater certam de leg.2.ubi cautio de danda uel restituenda dote filiæ nupturæ, ad primas tantum nuptias restringi- 9 tur, nec alias continet alius est † in l.dotis promissio vers.ult.de iur.dot.ubi dicitur promissionem in primis tantum nuptijs destinari, neque ulterius obli- 10 gationem durare. alius est † in l.matrimonij qui & 11 a quib.alius † in l.si socius pro filia, in princ. & ibi Rapha.Fulgos.in 5.not pro soc. ubi pactum de dotanda filia de communibus bonis, intelligitur tantum de prima dotatione quamuis aliter uerborum proprietas significaret, & ita not. ibi Fulg. in 5.uo. 12 & plura † huius generis exempla desumi possunt ex his quæ luculentissimè scripsit Andr. Tiraq. in d.l.boues.§.hoc sermone, a princ. constitutionis regulę usque ad nu.14.ubi octuaginta nouem exempla affert confirmatoria illius regulæ, & ex ijs quæ scripsit aute illum Felyn.in cap.2.col.1.2. & seq. de treg.& pac. & Iaſ. in l.in duobus §.si ei qui colum.j. & 2.de iureiur.& in l.diuortio §. quod in anno col. 2.3.& 4.sol.matr.& plenius dicemus in d.§.hoc sermone suo loco, & facit pro isto decimo casu uulga- 13 ris illa conclusio, † infinitatem esse euitandam, l.si. & ibi glo.C.de sacr.eccl.l.vnica.C.de sent. quę pro eo quod inter. profer.cum & iste casus habeat locū 14 † in omni dispositione, & omni materia, vt scribit Alex.in cōsi.16.col.9.sub nu.9.lib.4.Cur.iun.in cō si.132.col.j.Iaſ.in consi.36.col.vlt.versi.ista respon sio li.3.quibus accedit And. Tiraq. in d.§. hoc sermone in princip.

15 Vndecimus est casus † quando si propriè uerborum significationi staretur, actus impossibilibus resultaret, tunc enim a propria verborum significatione receditur, vt uoluit Socin.iam citat.uer. 16. fallit & Cœpol.in d.rubr. nu. 35. eorū uterq; citat tex.in l.j.§.si insulā ibi quia impossibile est de fum. 16 (sed corrupta est allegatio) † & l.impossibiliū de re gu.iur.quę ibi ut arbitror nō uoluit inducere, qd cū nulla proficiscatur obligatio ex impossibili promissione, etiam si uerba illam ex propria eorum significatione importent, illam tamen non attendi facit tex.in l.ea quæ & in l.quod nullius eo. tit. & in l.inter stipulantem §.sacrā de uer.oblig.& ratio est 17 † quia vt inquit Bald.in l.eam quam col.9.C.de fideic.ad ea quę sunt impossibilia natura, vel facto, uel ratione cōtrarietatis, nec principis nec legis au- 18 ctoritatem extendi clarū est. Quinimò nec Desfat ex theologis refert Cagnol. in d.l. impossibilium, sub nu.1.respectu eorum quæ contradictionem implicant, addit tex.in §.quę rerum natura (sed uoluit citare l.ea quę de reg.iur.) quia dicit §.eni & l.ubi repugnantia infra de reg.iur.cum l.2. de vsufr. ea.re. quę vsu consum. qui tex. melius deseruit, sic indu- 19 cendo; quod † uox vsusfructus in legis vel alia dispositione probata, & relata ad eas res quę pōdere numero mensuraque consistunt & vsu consumuntur, pp impossibilitatē amittit propriā significationē, & impropriè accipitur, ut per totum illum tit. & de- 20 bet iste casus accipi † non solum in triplici illa impossibilitate, iuris, facti, ac naturę, quā ualde notanter prosequitur gl.in c.nemo pōt, de reg.iu.li.6.sed & lā in illa quam addit gl.in §.impossibilis insti.de hęred.instit.de quib.omnib.loquitur Bal.iā citat. in d.l.eā quā.C.de fideic.& Cagno.in d.l.impossibiliū post princ.qui addit nōnullas alias impossibili- 21 tatis species, vt ibi per eū. Rursus † intelligendus est iste casus locū habere in matrimonijs, vltimis uolūtatibus, & cōtractibus, iudicijs, sententijs, rescriptis, pręceptis, confessionibus, alijsq; cuiuscunque generis dispositionibus, prout ualdè grauiter ac disertè, psequitur gl.in d.c.nemo pōt de reg.iur. & ibi plenius declarant Dy.Anch.Io.And.& alij.

SVMMARIVM.

1 *Adiuncti ratione plerunque a uerborum proprietate recedi.*

2 *Qui legauit decem quæ in arca habebat si quinque tantum habere reperiatur ea tantum uideri legasse.*

3 *L.primam, §.penul.de dot.prælegat l.si certos de legatis primo, & l.si ita de uerborum oblig. declarari.*

4 *Adiectionem facere ut plurimum, ut uerba sui natura simplices transeant ad secundum quid.*

5 *Fratris appellatione contineri eos qui in secundo gradu tantum, sunt sicut si aliquid adijciatur, ueluti frater patruelis.*

6 *Patrui appellatione non uenire patruum magnum.*

7 *Adiectionem oēm nō facere uerba impropria & secundum quid, sed eam tantum quæ alterat substantiam.*

Omnem

8 *Omnem adiectionem inducere saltem qualitatiuas differentias.*

9 *Consanguinitatis ratione a uerborum proprietate posse discendi.*

10 *Legatum certa annua pecuniæ factum à filio matri non referri ad eas annuas pecuniarum summas quas filius matri ex obligatione debeat.*

11 *Ob pacta in instrumento apposita verborum impropriationi interdum locum fieri.*

12 *Pacta conuentionesque contractus reformare, illisque legem præscribere.*

13 *Omnes contractus ex contrahentium uoluntate legem accipere.*

14 *Ratione publica vindicta impropriam significationem propriæ præferri.*

15 *Geminationis quoque verborum ui à propria significatione recedi.*

16 *Verbis illis, quorumcunque hæredum ac successorum, bonorum quoque possessores significari.*

17 *Appellatione omnis & cuiuscunque contractus abusiuos quoque contractus contineri.*

18 *Verba illa quoruncunque & cuiuslibet, esse uniuersalia, & eorum adiectione facere, vt verborum proprietas plerunque alteretur.*

19 *Legatum mobilium cui adiecta sit uniuersalis illa dictio omnium, ad ea extendi quæ aliàs sub eo legato non venirent.*

20 *Impropriationem recipi, quando seruata proprietate indebitè quis damnum pateretur.*

21 *Omnem dispositionem sic semper intelligi, ut saluum sit ius tertij.*

22 *A proprietate tunc pariter discedi quando per eam quæcunque alia iniquitas induceretur.*

Non recipi propriam verborum significationem quando adiuncti ratio aliud suadet, vel consanguinitas, vel pactio, vel publica vindicta, vel geminatio verborum, vel indebita dicti illatio.

CAP. XXXV.

Rogrediamur nunc ad duodecimum casum qui est quando ad
1 iuncti ratio suaderet † à uerborum proprietate recedi ut inquit Cœpol. in dicta rubric. sub num. 23. per text. ubi not. Bald. in l. si seruus §. quinque de leg. 1. ubi qui habebat quinque in arca, legauit decem
2 quæ in arca habebat, † unde propter adiectionem arcæ intelligitur legatum quod erat de decē, in quinque tantum valere; voxque illa decem ad quinque restringitur, quasique certum corpus pecuniarum
3 quod in arca habebat, legasse excipitur, ad idéq; † est tex. in l. j. §. pe. de dot. prælega. in l. si certos de leg. j. & in l. si ita de verb. obligat. quibus in locis apparet ob adiectionem factā legato, vel stipulationi respectu rei in eis contentæ, à proprietate verborū discedi;
4 adiectio enim † facit, ur plurimum, uoces sui natura simplices transire ad secundum quid, & consequenter a proprietate ad improprietatem, iuxta ea quæ scribit Bar. in l. Lucius. §. quæsitum sub num. 1. de leg. 3. ubi uult propria fratris appellatione † contineri
5 eos tantum qui in secundo gradu sunt, l. iurisconsultus §. secundo gradu de gradi. affinit. quòd si proferatur cum adiuncto, ueluti frater patruelis, impropriè inquit id fieri, & propter seruandos testes à contrarietate à propria illa fratrum significatione recedi, & impropriæ adhæreri, hinc † etiam dixit
6 Bal. in l. maximum vitium. C. de liber. præter. & & in l. 2. C. de successo. edict. sub patrui appellatione non uenire patruum magnum, quia adiuncta ratione a propria uerborum significatione receditur: & plura huius generis exempla prosequitur Alex. ad Bart. in dicta l. Lucius. §. quæsitum de leg. 3. non
7 tamen omnis adiectio † facit uoces improprias, & secundum quid, sed illa tantum quæ alterat substantiam, & ideo si super accidente sint, uel ratione differentiæ factæ adiectiones, non inducunt secundum quid, nec improprietatem, gloss. in uersi. anno in §. quoties l. final. de publican. Maria. sen. in consil. 1. colum. 3. uolum. j. cui accedit Gammar. lib. 3. top. legal. in ca. de uitio secundum quid ad fin. in istis ta-
8 men casibus † quamuis adiectiones illæ discrimen aliquod substantificum inducerent, neque improprietatem inueherent, tamen qualitatiuas differentias iuxta pulcherrimam illam theoricam quam tradit Zas. in l. tertia, §. genera de acq. possess. vbi omnino videndum erit.

9 Decimustertius est casus † quando consanguinitatis ratio urgeret a uerborū proprietate recedere tunc enim impropriarentur uerba ratione consanguinitatis l. Aurelius §. Titia testamento de liberat. lega. ubi expresè iurisconsultus ait legatum quo patrē filius ab actione tutelę liberat, multo plura contine re causa naturalis affectionis et charitatis quā filius erga patrem habere præsumitur, per quem tex. ita concludit Aurel. Dauid. d. c. 7. sub nu. 17. ibique in eandem sententiam addit. l. prętor. §. j. de excep. dol. l. si seruus plurium de leg. j. l. cum auus de condit. & dem. & l. cum acutissimi. C. de fideicom. cum simil. ibi adduct. per doct. quibus adijcit Lud. Rom. cons. 510. col. pen. multa iura pro hac sentētia citat gl. in ver. ꝑsumptio in d. l. Aurelius §. Titia testō cuius tex.
10 † & gl. intuitu. respondi quandoq; multisque alijs rationibus, ob naturalem hāc charitatem, atq; affectionem filij versus matrem legatum certæ annuæ summæ pecuniarum a filio matri factum, non esse referendum ad eas annuas pecuniarum summas, quas ex obligatione filius matri pręstabat. ut legit controuer. forens. li. 3. c. 3. potestq; in huius casus illiusq; tex. cōmendationem addi Rom. in sing. 111. vltimo si adultus, & quæ scribit D. Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsum. 6. cum sim.

11 Decimusquartus est † qn̄ pacta in instrumento apposita suaderent à verborū proprietate recedendū esse, ut scribit Socin. post alios quos ibi refert in
12 cons. 161. li. 2. & rō est, quia pactū † conuētionesq; cōtractus reformant, legéque illis pręscribūt, l. j. §. si conueniat depos. l. contractus de regul. iur. & l. iurisgentium. §. prętor ait de pac. cum sim. omniaque

13 ex contrahentium uoluntate † legem accipiunt l.
semper in stipulationibus de reg. iur. & l. in conuen
tionalibus de uerborum obligat. cum sim. nec dubi
tandum est, de ueritate istius casus cum desinat in
casum mentis disponentis, cuius gratia in li. 3. osté-
14 demus impropriam significationem posse recipi.
Decimusquintus † est ratione publicæ uindicta,
cuius gratia etiam in pœnalibus ad casum impro-
prium dispositio extenditur, vt trad. Corne. in
consi. 192. lib. 3. Craue. de antiq. temp. par. 4. sect. ui
deamus post prin. in prima limit. ad reg. quod in pę
nalibus non fit extensio, & plenius dicemus nos in
lib. 7. limit. 1. conclus. constitutæ in pœnalibus, &
faciunt quæ scribit Ludo. Roma. in l. si uero. §. de ui-
ro sub num. 32. sol. matr. & aliqua supra diximus in
3. casu & plenius attingemus ad hunc casum spe-
ctantia in lib. 10. in materia restrictiuæ interpreta-
tionis propter publicam utilitatem faciendæ.
15 Decimussextus † est casus, quando geminatio
uerborum hortaretur discessum a propria uerborũ
significatione, tunc enim inquit Aurel. Dauid d. c.
7. sub nu. 89. quod uerba extra sermonis proprieta
tem acciperentur, ut per Modern. in l. j. §. enuncia-
16 tio de oper. nou. nuntiar. & propterea † illia uerbia
quoruncunque hæredum, & successorum, Bonorũ
possessores significari, ut per Roma. in l. id tempua
17 de ususcapi. iudeque etiam appellatione † omnis &
& cuiuscunque contractua, abusiuos quoque con
tractus uenire, ut per Gemini. in cap. 1. de reb. eccl.
18 non alienand. lib. 6. & ratio est, quia uerba illa † quo
runcunque & cuiuslibet sunt uniuersalia, quæ ratio
ne eorum adiectionis faciunt ut propria uerborum
natura atque significatio alteretur, ad omniaq; tra
hatur, ut in huiusmodi dictionibus scribit gloss. in
clem. 1. in uer. quibuscunque de iudic. & gloss. ult.
in uer. per quæcunque in l. j. C. qui legit. person. cũ
sim. aductis copiosissimè per Andr. Tiraquel. de re
trac. consang. §. 1. glos. 7. sub num. 23. & 24. & ideo
multæ locus hic affinitatem habet cum casu su-
pra relato impropriationis quæ fit ratione adiun-
19 cti, & faciunt † quæ scribit Bar. in l. generali. §. uxo
ri de usufru. leg. Alex. in consi. 118. col. 2. lib. 5. Cor.
in consil. 49. sub nu. 2. & 3. lib. 3. Dec. in consi. 472.
dum omnes concludunt legatum mobilium, cui ad
iecta sit uniuersalis dictio omnia, contra propriam
eius significationem trahi ad ea quæ alias non ue-
nirent de propria eius significatione, cum sim. quæ
supra adduximus in quæstione illa, clausulæ. Non
obstantib. quibuscunque &c. adiectæ à sum. Pont.
in rescripto.
20 Decimusseptimus est † quando propriè uerba ac
cipiendo, quis indebitè damnum pateretur, uel ali-
cui ius suum iniustè auferretur, ut dicit Aurel. Da-
uid dicto cap. 7. sub num. 18. per ea quæ scribit Ro-
ma. consil. 316. & Socin. consil. 122. uolum. 1. cui ac
cedere ait nullis non obuiam propositionem qua
21 proditum est, quamcunque dispositionem † ita sem
per intelligi debere, ut saluũ sit iua tertij l. 2. §. meri
to, & §. si quis a principe ne quid in loc. public. &
per Alex. in consi. 15. lib. 4. sed quia iste casus com-
prehenditur sub casu impropriationis, quæ fit ratio
ne absurdi euitandi, de qua latius differendum est
in li. proximo, ideo ulterius circa hoc nõ immoror,
22 idemque est † quando sensus proprius uerborum
contineret quamcunque aliam iniquitatem, quia
tunc quoq; recedimus a uerbis legis & locus fit im
propriæ significationi, ut probatur in l. scire opor-
tet. §. si maximè de excusat. tuto. Cœpol. in d. rubri.
de uerb. signif. sub nu. 30. post Bal. in l. non dubium
in 5. col. de legi.

Lib. II. FINIS.

CAMILLI GALLINII
TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS. AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Tertius.

SVMMARIVM.

1 *VNO contrariorum cognito, alterius quoque cognitionem haberi.*
2 *Impropriam locutionem esse eam, quæ recedit a propria significatione.*
3 *Item quæ recedit a proprio effectu rei designandæ.*
4 *Rursus quando vocabulum vnum ponitur pro altero.*
5 *Et quando subauditur dictio quasi, vel ferè, & his similes.*
6 *Aeque aliter significet, quàm sonet.*
7 *Necnon, & quando propria locutio concipit impropriam.*
8 *Insuperque quando seruatur locutio per figuram.*
9 *Masculinum concipere fœmininum verè, & propriè secundum rationem recti iudicij quod legistæ ponderant, si eadem sit ratio.*
10 *Improprium esse cum quanque rem suo nomine non appellamus.*
11 *Improprium, & illud dici quod cum aliqua adiectione non etiam simpliciter profertur.*
12 *In lege municipali quæ vocet fratrem, vel patrem exclusa matre, non contineri fratrem patruelem, nec patruum magnum.*
13 *Sororem vterinam proprie sororem esse secundum receptiorem sententiam.*
14 *Dictiones illas ad improprietatem quoque trahi, quæ ex larga significatione quidpiam denotant.*
15 *Emphyteuta, seu vectigalem fundum a municipibus habens ac se dominum vocans impropriè id facit.*
16 *Improprium significatum bifariam in iure nostro capi.*
17 *Stipulationem propriè contractum non dici vulgò, quia non habet vltrò citroque obligatorium.*
18 *Pactum impropriè dici contractum.*
19 *Improprium significatum dici confusum, & indeterminatum.*
20 *Quo sensu genus impropriè, & species propriè significare dicitur.*
21 *Declaratur l. iurisgentium, in princ. de pactis.*
22 *Improprium quoque dici, quando id quod significatur non est secundum regulas iuris.*
23 *Impropriam vocis significationē secundum Auctorem verè dici à qua remoueantur omnes illæ qualitates, quæ faciunt propriam significationem.*
24 *Contrariorum vno remoto poni alterum, & econtra.*

Quæ sit impropria significatio secundum Bal. Alcia. Crispum, & alios, & quid secundum Auctorem.

CAP. PRIMVM.

Vnc locus quodammodo expostulat, vt ad impropriam verborum significationem descendamus, cuius cognitio tametsi iudicatur † eo ipso quod de pro-
1 priæ significationis facultate aliunde tractatum est, ac cognitum, ita vt vnius contrariorum habita cognitione, & alterius quoque habita esse censeatur, in-

stitutio.de ijs qui sunt su.uel alien. iut.in principio l.prima, eodem titulo, l.Pomponius, §. sed & is, in principio, Doctor.in rubr. de acquireu. possess. nihilominus ut eius quoque plenior habeatur cognitio de illa nuncupatim aliqua dicere libuit, Bal-
2 dus † igitur in dicta l.ultim.de hæred.instituen. sub numero 35. impropria inquit locutio illa est quæ recedit à propria significatione. ff.de legatis tertio, l. non aliter. §. primo, in uersicu. abusiue, item impro-
3 pria est locutio † illa quæ recedit a proprio effectu rei designandæ per ipsam, ff.si certum petatur, l.si tibi. item est impropria locutio, quando unum uo-
4 cabulum † ponitur pro alio, ut ff.locat.l.si uno. item est impropria locutio ubicunque subauditur dictio
5 quasi uel ferè, & his similes † ut. ff.de iureiut, l.sed & si possessori. §. sed & si rerum & l. secunda, ff.de
6 usufru.ea.re.quæ us.consum. item † est impropria locutio illa quæ aliter significet quàm sonet, ut in di-
7 cta l.ult.C.de hæred.instit. item † est impropria locutio quando propria locutio concipit impropriã
8 locutionem, ut, ff.de off.procons.& leg.l.2. item † est impropria locutio omnis quæ saluatur per figurã, quæ multa sunt, hinc est quòd masculinum concipit fœmininũ ex impropria locutione l.j. infra eod, ubi Dy. scilicet secundum rationem recti sermonis, ut. ff.de aur.& arg.leg.l.Plautius. sed secundum rõ-
9 nē † recti iudicij, quod legistę ponderant, uerè & proprie concipit, si ratio sit eadē, arg. C. de ind. uidui, tollen.l.fin. improprissima locutionum est ironia, C.de lega.l.cum quidam. & Bald.ferè ad literam sequen. Gammat. lib.primo topic. legal.in loco ab ethimologia, illo tamen non relato, D. Alciatus li. 2.de uerb.significat.in prin. sic inquit, improprium
10 di † cum quanquã rem suam nomine proprio nõ appellamus, quo uitio Tyronē suũ M.Cicero epistolarũ lib.16. arguit, q valetudini fideliter inseruiendo scripserat, quod aduerbium loco alieno positum ut impropriè dictum ipse comprobat, illud etiam
11 improprium censeti † vulgò traditur, quod cum aliqua adiectione, non etiam simpliciter profertur, vt trad. Barto.in l.quæsitum. §.Lucius de legat. tertio, veluti cum fratrem patruelem dicimus, etiam patruum magnum, quapropter in l. municipali
12 † quæ fratrem vel patruum matri præferat, huiusmodi uocati esse non censentur, vt per Doct. in l. prima, de success.edict. Quamuis in sorore uteri-
13 na receptius sit † illam propriè sororē esse, cum in secundo gradu sorot sit. §.secundo gradu inst. de grad.& qualitas illa uterinitatis sit differentię & nõ improprietatis nota, vt per Soc.in consil. 15. in tertio volumine & in consilio vltim.supra cita.uolum.
14 secundo. Ad improprietatem † dictiones illas quoque trahi ait, quæ ex larga quadam significatione quippiam denotant, cum enim proprium sit quod uni soli conuenit, non caret ab usu qui latiori uoce id designat, quod peculiari uoce dicendum erat, vt cum lex Iulia quod adulterium est, stuprum dicit l. inter liberas de adulter. vel cum lex manumittuntur inquit apud proconsulem tam liberi, quàm serui, quòd enim ad liberos attinet manumissio impropriè dicitur, dicta l.secunda, de off. proconsul. sed &
15 cum emphyteuta † vel qui uectigalem fundum à municipibus habet, se dominum appellat, impropriè loquitur, quoniam utrē domini um est, quod directum vocamus l.prima, in fin. si ag. vectigal. vel
16 emphyteut. esse dicat. Crispus verò † in rubri de legat.primo, sub numero 10. improprium significatum quantum ad rem pertinet nostram in iure bifariam sumi, uno modo; quando illud quod significat ad comparationem alterius patitur defectum aliquem, & hoc potest esse multipliciter, vel quia sit prorsus inefficax vt l.secunda, §. primo, quemadmod.testamen.aperiant. l.tertia, §. condemnatum, de re iud. l.nec seruus cum gloss. in uersi. abutimur de pecul. uel quia habeat aliquam efficaciam sed non plenam, ut l. fideiussor. §. fideiussor de fideiusso. uel quia plenam habeat efficaciam, sed
17 non ab omni partę ut stipulatio, † quæ non dicitur proprie contractus quia non est ultro citroque obligatoria l.labeo 2. §.contractum de uerbo.significat. Bar.in l.si donationis C.quod met.caus. Ias.in
18 l. prima in 5.notab. de pact. & idem est † in pacto nam licet sit contractus per gloss.sing.in l.prima in gloss.magna in fin.de actio.& obligatio. Bald. in l. lecta colum.tertia, si cer. petat. & licet quandoque habeat plenam efficaciam ut plenè trad. Ias. in l. iurisgentium §.sed cum nulla de pact. tamen non proprie dicitur contractus nominatus, quia non est ultro citroque obligatorius Ias. plenè in d. §. sed cum
19 nulla in secundo notab. Secundo modo † improprium significatum illud dicitur, quod est confusum & indeterminatũ, proprium uerò ut et supradictum fuit, quod est certius & determinatius & quia genus significat confusius, & species determinatius ac certius, vt per Bart. in l.prima colum. secunda de uulg.& pupill. quam ceteri ibi sequuntur & in l.si quis in princ. colum. tertia, de leg. tertio, id
20 circo genus † impropriè, species propriè significare dicitur, in quam sententiam facere ait text. in l.munus proprie infra eod. ubi munus quod habet significatum generis & speciei, ut ibi colligitur iuncta gloss. propriè dicitur significare, quando in
21 specie significat, & ad idem † inducit l.iurisgentium in principio, ibi proprium nomen contractus idest speciale, de pact. ut ibi per gloss. in uer. in suo & sic tantum esse propriè quantum specialiter, & impropriè quantum generaliter.
22 Addit deinde tertium improprij genus † quod est quando id quod significatur, non est secundum regulas iuris, sed de iure speciali, quod dicit probari ex eo quod non comprehenditur sub definitione, ea quæ sunt de iure speciali, secundum Barto. in dicta l.omnes populi in sexta quæst. princ. de iusti.iur. Aretin. l. prima, & l.pen. de testamen. ego au
23 tem † quàm paucissimis negocium resoluens dico, illam esse uerè impropriam uocis significationem, à qua remotæ esse reperiuntur illæ omnes qualitates quas supra singulatim diximus facere propriam uocis significationem, quæ illa certissima est iuris conclusio in materia contrariorum (prout sunt ista duo proprium & improprium) ut re-
24 moto uno ex contrarijs ponatur alterum † &

econ-

econtra l.hæc verba ille. in eod: vbi dicemus l.cum inter de exceptio.re.iud. Doctor.in rubr.de acquir. possess. Dec.& Cagnol.in l.vbi repugnantia de regu. iur. Bald. in l. prima, per illum text. ubi est locus ordinarius de fur. & ser. corrupto. cum simil. sic igitur ubi uocis significatio, ueque ex genere, nec ex æquiuoco, nec ex specie, nec ex ui legis rationis comprehensiua descendit, ueque definitionis, vel descriptionis, ethimologię vè, aut auctoritatis legis seu iurisconsulti instrumento, inuenta non erit, semper impropria erit.

S V M M A R I V M.

1 *An ea quę ueniunt ex latiore significatione dicantur propriè uenire.*
Qua in quæstione refertur D. Alciatus sibi ipsi, contrarius ibid. & nu. 3.
2 *An ea quæ per tropos sunt enuntiata uel per figuratos dicendi modos dicantur propriè significata.*
4 *Ea quæ proficiscuntur à latiore significatione dici propriè uenire.*
5 *D. Alciatus quatenus uisus est contraria sensisse conciliatur num. 6. & 7.*

An ea quæ veniunt ex latiore significatione, dicantur venire propriè vel impropriè.

C A P. II.

Ed hic oriuntur duæ non prætermittendę difficultates, quarum prima est, quomodo defende-
1 mus ea, quæ ex latiore † significatione ueniuut propria esse, si (ut paulo supra relatus Dom. Alciatus ait) negari non posit, quin latæ significationi insit abusus, cum speciei significatio sit illa quæ propriæ significationis no-
2 men habet. Altera est, an † ea quæ per figuratos dicendi modos sunt enunciata ac demonstrata, dicantur propriæ significationis medio pronuntiata es-
3 se? Quod ad priorem attinet † quamuis D. Alciatus variauerit qui lib. 1. de verb. significat. & in l. liberationis infra hoc tit. putauit venire propriè, & deinde in supra relato principio lib. 2. cõtrariũ professus est cuius sententia videtur fuisse Fely. sæpius per discursum eius comment. in ca. Rodulphus de rescript. nihilominus quàm paucissimis rem absol-
4 uendo † non esse recedendum ab illa, opinione quã supra quoque defendimus, quòd ea quæ proficiscũtur ex latiore significatione, sine adminiculo alicuius extrinsecæ interpretationis, rectè ac propriè dicuntur significare, quia comprehensiuè ad generis similitudinem significant. Neque mouet illa diuersitas Dom. Alciati & contraria assertio Felyn. quia
5 Dom. Alciatus sic conciliatur, quòd in dicta l. liberationis & dicto libro primo, considerauit propriũ significatum primo modo, vt supra retulimus ex Crisp. in dicta rubri. de leg. primo, secundum quem genera, æquiuoca, & alię significationes quæ comprehensiuè ad plura referuntur cum sine defectu & absque comparatione de pluribus dicantur, propriè dicuntur significare iuxta ea quæ scripsit Aretin. in dicta l. cum lege de testam. Dec. in dicto consilio quinto, ad finem cum alijs supra relatis Bald. in d l. de duobus sub num. 35. de legi. in l. his solis in uer. tacitè cautum putamus C. de reuoc. donatio. Bal. in d. l. 2. C. de iur. aure. annul. cum sim. supra ci-
6 tat. Quod uerò † dixit in dicto lib. secundo, in principio, eod. tractat. de uerbo. significatio. locum habeat, capiẽdo impropriũ significatũ secũdo modo, prout scilicet genus, æquiuocum, & lata significatio confusius, incertius & indeterminatius significant comparatiuè ad speciem, quæ certius, determinatius ac præcisius rem mente conceptam exprimit. & ita excipiendã esse mentẽ D. Alci. docẽt eius
7 uerba; dũ inquit † non carebit ab vsu, q. latiore uoce, designat id, quod peculiari uoce dicendum erat, nã liquidò apparet illum considerare latiorem significationem comparatiuè ad peculiarem, quæ est specifica, & ita intelligenda est quoque Felyn. sententia in d. cap. Rodulphus, & aliorum qui eo loquendi genere utuntur, significat scilicet latè & impropriè uel procedit secundum latam & impropriam significationem, uel de lata & impropria significatione, uel alijs sim. modis.

S V M M A R I V M.

1 *Quæ suo loco, & benè translata sunt propria dici posse.*
2 *Cum propria deficiunt uocabula, noua nos, petita uenia, formare posse.*
3 *Proprijs vocibus ubi destituimur ad translationes recurrimus:*
4 *Ciceronis verba in materia vsus verborum translatitiorum.*
5 *Propria significationi in translatis non videri posse locum esse.*
6 *Circuitus verborum a iure non tolerari.*
7 *Quomodo poßit hæc quæstio distinguendo resolui.*
8 *Auctorem opinari, vt quæ figuratè dicuntur uix propriè significari poßint.*
9 *Tropum esse verbi sermonis à propria significatione in aliam cum uirtute factam mutationem.*
10 *Tropi significationem non procedere ab aliqua earum partium, quibus diximus propriam proficisci significationem.*
11 *Vbi per tropum ornatus gratia res dicitur non ex neceßitatè, sed copiæ, atque eloquentiæ gratia fit.*
12 *Figuræ non poße quoque propriam esse significationem cum sit conformatio orationis remota a communi ratione.*
13 *Quæ a communi ratione deuiant iuri priuilegiario ac singulari iuniti.*
14 *Figuratum dicendi modum ubi iurisprudentum auctoritate sit suffultus propriam inducere significationem.*
15 *Titij plantam in solum nostrum translatam si in eo radices egerit, nostram fieri.*

An ea quæ pronuntiata sunt per tropos, & alios figuratos dicendi modos propriè dicantur significare.

CAP. III.

Vantum ad alteram difficulta-
tem, an pronuntiata per tropos
dicantur propriè significata?
Fab. lib. 8. oratoria. instit. quem
refert D. Alciat. li. 1. in princip.
1 de verb. significat. † putat ea quę
suo loco & benè sunt translata, propria dici posse;
cui videtur asentiri D. Alciat. quia proprietas non
ad nomen, sed ad vim significandi referenda est, &
non auditu solum, sed etiam intellectu est perpen-
2 denda. sed in aliam † nos trahere posse videntur sen
tentiam, quæ scripsit Aurel. Dauid de verb. signifi-
cat. cap. 5. sub num. 45. qui sciendum est tamen in-
quit, supradicto corolario, quo dixerat verba pro-
priè accipienda esse, locum non esse, quando posita
verba & vera, & propria deficiunt, & propterea ni-
hil obstare. Quare noua ipsi, venia præcipuè impe
trata, formare non possumus, & cur externis pere-
grinisque non vtamur, quemadmodum frequen-
3 ter? quia vbi res † appellationibus suis carent, &
propria vocabula non habent, ad translationes, &
circuitus recurrimus; & necessitas excusat, huius-
modi rerum innominatarum, aut proprijs nomi-
nibus carentium significandarum causa, Cic. lib. 1.
4 Academi. quæstio. Dabitis enim profectò † ut in
rebus inusitatis quid Græci ipsi faciunt, a quib. hæc
tandiu tractantur, utamur interdum verbis non au
ditis. Nos verò inquit Atticus quin etiam Græcis
licebit, vtare cum voles si te latina fortè deficiant;
& paulò post; Aut enim noua sunt facienda rerum
nouarum nomina, aut ex alijs trásferenda; & idem
de oratore ad Brut. neque enim esse possunt rebus
ignotis nomina, sed cum verba, aut suauitatis, aut
inopiæ causa transferre soleamus, in omnibus hoc
fit artibus, at cum id appellandum sit, quod pro-
pter rerum ignorationem ipsarum, nullum habue-
rit ante nomen, necessitas cogit, aut nouum facere,
aut a simili mutuari. & in 3. de oratore sic ait. Nam
si res suum notum & proprium vocabulum non ha
bet, ut pes in naui, & nexum quod per libram agi-
tur, ut in uxore diuortiũ necessitas cogit, quod non
habear aliunde sumere, & in 4. Rhetoricorum; No
minatio prima est, quæ nos admonet, ut cui rei no-
men non sit, aut satis idoneum non sit, eam nosme-
tipsi idoneo verbo nominemus, aut imitationis,
aut significationis causa, Fab. lib. orato. inst. ultimo.
His illa potentiora, quod res plurimæ carent appel
lationibus, & eas necesse sit transferre, aut circuire,
etiam in ijs, quæ damnata sunt. Aristot. quoque in
4. Meteor. cap. 2. Digestionis inquit tres sunt spe-
cies, maturatio, elixatio, & assatio, indigestionis
tres oppositæ cruditas, inelixatio, inassatio, & apta
non habemus nomina quibus ipsas nominare pos-
simus, sed quadam similitudine hæc trahenda sunt
ad omnes digestionum & indigestionum species.
5 Ex pluribus † euidenter liquere videtur propriæ si-
gnificationi in translatis non posse esse locum; cũ
tropi & figuræ eiuscemodique translationes, &
circuitus non recipiantur, nisi cum propria destitui
mur significatione, alioqui enim isti verborum cir-
6 cuitus † in iure non tolerantur, l. dominus testa-
mento, de condict. indeb. l. ueteres circuitus. C. de
adopt. l. ult. C. de donatio. in princip. & fine, ex Do.
Alciat. lib. 4. de verb. significat. in principio, vide-
mur hanc controuersiam sic distinguendo dirime-
7 re posse, quòd aut loquimur † de figuris, quæ perti-
nent ad ornatum orationis, aut de alijs, quę potius
inclinant in uitium orationis, & abusu prodentiũ
auctoritatem sumunt, ut earum pars maior est, uel
nihil ferè a verbis mutuantes, omnem ex interpre-
tatione uim accipiunt, quales sunt parœmiæ, ut in
prioribus vera sit talis sententia, quod si loco suo,
& rectè sint uerba translata propria dici posśint, in
posterioribus verior sit illorum opinio qui putát im-
proprietati adscribendam esse illam uerborum si-
gnificationem, quæ ex figurata proficiscatur ora-
8 tione. Mihi tamen † uix persuaderi potest, ut quæ
figuratè dicuntur propriè significẽt, oportet enim
ut uel per tropum, uel per figuram enuntiata sint,
quorum vtriusque genera prosequitur Fab, lib. 8.
cap. ult. & lib. 9. cap. 1. & D. Alciatus de uerborum
significatione lib. quarto, ferè per dimidium illius
libri. Nam si ad tropum negocium referamus, cla-
rum est propriam illius medio non importari signi
9 ficationem. Quia † tropus, ut ait Fab. d. cap. ultimo
est uerbi uel sermonis a propria significatione in
aliam cum virtute facta mutatio, uel ut alijs pla-
cuit, ut idem refert lib. nono, cap. primo, est sermo
a naturali, & principali significatione translatus 1
ad aliam ornandæ orationis gratia, uel ut plerique
Grammatici finiunt, est dictio ab eo loco in quo
propria est, translata in eum locum in quo propria
non est, ex quibus definitionibus luce clarius appa
ret, quod cum tropi qui figuras continent ornan-
dæ orationis gratia destituantur propria significa- 2
tione, nec inuehi posśint nisi cum impropria, uerũ
non erit ornatus gratia figuratè dicta posse pro-
10 pria significare. Confirmatur † quia cum tropi si-
gnificatio non procedat ex aliqua earum partium,
quibus diximus proficisci propriam significatio-
nem, necesse erit ut sit impropria; arguendo a par
tibus sufficienter enumeratis iuxta textum in l.
patre furioso, de ijs qui sunt sui, uel alieni iuris,
ubi notat Iason, & §. omnium, ubi latè inter cæte-
ros Gomes. institution. de action. Baldum in l.
conuenticula. C. de episcopis, & clericis. Gam. &
topici in loco a sufficienti partium dinumeratio-
11 ne. Facit insuper † quod vbi per tropum ornatus
gratia res dicitur, non ex necessitate, quia scilicet
uerba deficiant, id fit sed copiæ atque eloquentiæ
causa; ergo uerba propria quibus rés significen-
tur, superesse oportet; si supersunt, figurata pro-
priè significare non poterunt, cum translatitiè, &
non comprehensiuè significent; & certissimi iu-
ris sit, cum propria significatione aliam propriam
in

in idem subiectum concurrere non posse, nisi generice vel æquiuoce, vel comprehensiue ex vi rationis concurrat, & tamen figurata significatio eo modo proficisci nequeat. ergo &c. si vero fi-
12 guram † inspiciamus, res quoque omni hæsitatione caret, inde non posse proficisci propriam significationem; cum figura vt ait Fab. d. cap. j. lib. 9. orato. instit. sit conformatio quædam orationis, remota à communi, & primũ se offerente ratione. Quod
13 enim à communi ratione † deuiat, iuri priuilegiario, ac singulari innititur. l. quod verò & l. ius singulare cum ibi notat. de legi. & significatio, quæ priuilegiaria est, impropria est, vt supra vidimus ex Crispo in rubric. de leg. j. poste. Areti. in l. j. colum. pen. de testam. ergo figurata significatio quæ talis est, impropria erit. sic igitur cum tropica omnis significatio, quæ ornatum respicit, impropria sit; & quæ in vitium orationis inclinat, multo magis stabilienda erit conclusio vniuersalis negatiua, propriam non esse significationem, quæ progreditur ab oratione figuratè pronuntiatam vel à verbis
14 tropicè prolatis. Quam tamen † ego restringerem vt locum non haberet, quando figuratus ille dicendi modus auctoritate iurisprudentium esset receptus, maioris demonstrationis, uel significationis expresionis gratia; tunc enim auctoritatem prudentium proprietatem significationis illi dare dicendum esset, per a quæ supra differnimus in tractatu propriæ significationis, in capite auctoritatis iurisprudentium, vt enim dubitationem non
15 recipit † quin aliena planta quæ a Titij solo in nostrum translata fuerit, si in solo nostro radices egerit nostra fiat. §. si Titius institutio. de re. diuisio. sic verẽdum non est, quin si vsu recepta fuerit apud legislatores, ad aliquid enunciandum figurata dicendi formula uel ad aliquid magis significandum vt supra dictum est, illa propriam habere significationem dicenda sit, tanquam radices egerit in solo Romani eloqui iurisconsultorum.

SVMMARIVM.

1 *Verba regulariter non esse secundum impropriam significationem accipienda.*
2 *Aliquos esse casus in quibus assertio illa officium suum amittit.*
3 *Verba secundum subiectam materiam vt accipiantur impropria esse.*
4 *Eum qui dixit tibi vendere insulam, vt aliam reficeres, in nominatim contraxisse intelligi.*
5 *Verbum emphyteusis pro contractu censuali & verbum pensionis pro censu, ex subiecta materia accipi.*
6 *Venditor vbi fundum dari stipulatur intelligi secundum naturam contractus.*
7 *Fænerator cum ablatas vsuras donare se debitori dixit non de donatione, sed de restitutione loqui intelligitur.*
8 *Declarari l. imperatores de in diem addict. cum plur. sim. legibus.*
9 *Verbum, assignare, licet de propria sui significatione non importet dominij translationem, tamen vbi subiecta id suadeat materia etiam dominij translationem importat.*
10 *Iudex qui in const tutione tutelæ dixerit talem legitimum agnatum proximiorem tutorem do, intelligitur dicere voluisse decerno.*
11 *Verba intelligenda esse secundum subiectam materiam ne sermo reddatur inutilis.*
12 *Verba vniuersaliter prolata ad particularia materiæ oportere restringi.*
13 *Verba nunquam exorbitare à natura contractus vbi possint aptè illi applicari.*
14 *Verba quæ possint adaptari pluribus temporibus adaptari cuilibet secundum materiam temporis.*
15 *Verba aliquando propter subiectam materiam, id quod non est de natura eorum importare.*
16 *Sententiæ verba intelligenda esse, secundum iudicij naturam.*
17 *Actorem exponi pro syndico & è conuerso.*
18 *Procuratorem quandoque capi pro actore.*
19 *Fideicommissariam substitutionem propriè non esse substitutionem.*
20 *Neque comprehendi in statutis de substitutionibus loquentibus.*
21 *Nisi subiecta materia aliud suadeat.*
22 *Subiectam materiam multum operari & facere vt verba improprientur.*
23 *Statutum iubens mulierem amittere dotem ob adulterium, si plenè atque euidenter conuicta fuerit de adulterio, exaudiendum erit, secundum subiectam materiam adulterij.*
24 *Adulterium intelligi plenè atque euidenter probatum si fuerint probationes in statu suo concludentes.*
25 *Testes de credulitate deponentes in materia non non certitudinaliter vt vocant cognoscibili probare.*
26 *Testes de credulitate secundum subiectam materiam probare.*
27 *Doctores deponentes ac iurantes de sufficientia scolastici de credulitate deponunt.*

Verba non esse secundum impropriam significationem accipienda nisi subiecta materia id suadeat.

CAP. IIII.

Euertor modo vnde sum degressus, ad articulum scilicet impropriæ significationis, & constituo assertionem genera-
1 lem. Regulariter † verba non esse secundum hanc impropriam significationem accipienda, dictal. non aliter vbi glossa, & doctor. de legat. tertio, & argumento à contrario sensu omnium iurium quibus supra constituimus contrariam conclusionem, verba propriè exaudienda esse.

2 Sunt tamen aliqui casus† in quib. assertio hęc officium suum amittit. Quorum omnium primus optimusq; ac maximus est; quando subiecta materia aliud suaderent tunc enim non secundū propriā
3 significationem, sed impropriè †secundum subiectam materiam accipiuntur, sic probat tex. in l. si vno locat. in princ. ubi notatur per glos. & Doct. & maximè per Bal. & Albe. de Rosa. Odofre. que & Fulg. sub nu. 1. ubi qui colono ob sterilitatem dona uerat mercedem secundum subiectam materiam, transigendo intelligitur remisisse, non donasse, ita & sequente ulteriore anno possit remissum repetere, seq. D. Alcia. de ver. signifi. l. 2. sub num. 4. ubi & alia permulta inducit exempla post Veron. in rub. huius tit. sub nu. 25. & 128. Aurel. Dauid de uerbo.
4 signifi. cap. 7. sub nu. 9. Nam† qui tibi uendere insulā asseruit ut aliam reficeres, non uendidisse sed in nominatim contraxisse censendus erit, ideoq; præscriptis verbis agendum erit, l. insulam de præscr.
5 ad idem induci potest text. in cap. constitutus † de religio. Dom. ubi not. glos. & Doctor. uerbum emphiteusis pro contractu censuali, & uerbum pēsionis pro censu accipi, quia subiectū materia neque emphiteusim, neque pensionem admittebat; cum de libera dominij translatione ageretur, sic etiam
6 emptor fundum dari à uenditore stipulatus † secundum contractus materiam intelligetur, ut si uenditor Dominus non sit, sufficiat translata esse usuca-
7 piendi facultas, l. si stipulatus de usur. sic cum fœnerator ablaias vsuras donare se debitori dixisset non donationem sed restitutionem censeri respondit Bald. cum subiecta materia refragaretur donatio-
8 ni, ad idem habetur tex. in l. imperatores† de in diē addictio. not. in l. si. de vsufruct. ea re. quę usu consum. in l. damni infecti in l. quidam §. j. de damn. infect. in l. legaui de liberat. legat. Deseruit quod scri
9 bit Saly. in l. placet † col. j. ad fin. & 2. in princ. C. de sacros. eccl. ubi asserit, quod uerbum assignare de propria sui significatione non importet dominij trāslationem de leg. 2. l. cum pater § pater pluribus not. per Iaco. de Are. in l. assignare de uerb. signific. hoc tit. tamen si causa assignationis sit habilis ad translationem dominij idque colligatur uel ex subiecta materia, ut in l. si uno locat. uel ex præcedentibus & sequentibus, secundum l. si seruus plurium in fi. de leg. j. non attenta propria eius uerb. significatione dominij translatio importatur per assignationem, licet impropriè, de rei uendicat. l. item si verberatum l. Lucius de euictio. & de assignat. liber. l. j. §. assignare, ad hæc quoque attinet quod tradit idem Saly. in l. j. C. de neg. gest. sub nu. 2. ubi ait qui si iudex in decreto legitimi tutoris dixerit, talē proximiorem agnatum tutorem do; nihilominus valeat quamuis dicere debuerit decerno, & nō do;
10 quia † extantibus legitimis non perueniunt ad datiuos, exponitur enim uerbum illud do, idest per legē datum decerno, confirmo, uel declaro, quia pp̄ter subiectam materiam verba improprientur d. l. si stipulatus de vsur. in hanc quoque sententiam citan-
11 tur † Iaco. Butrig. in l. j C. depos. & Oldrad. in cons. 224. qui uolunt verba exaudienda esse secundum subiectam materiam, ne sermo reddatur inutilis, & ideo uerba ampliari, ac restringi secundum natu ram causę, cap. exhibita de iudic. ubi p illa uerba in quiras ueritatem, non inquisitio sed iudicialis indagatio commissa intelligitur. Hinc est quod dicitur
12 verba uniuersaliter prolata † ad particularia materię oportere restringi cap. vigilanti de præscriptio. & quod Bald. quandoque asseruit in l. sed & si quis
13 §. quæsitum si quis cautio. uerba † nunque exorbitare à natura contractus ubi per apertam verborū naturam possunt adaptari contractui, quodque ad notauit Ang. in l. precibus C. de impub. & al. subst.
14 verba quę possunt† adaptari pluribus temporibus, adaptari cuilibet secundum naturā temporis. ideoque etiam dixit Cy. in l. 2. de offi. præsid. verba ali-
15 quando † propter subiectam materiam, id quod non est de natura eorum importare; & cautum legitur, aliam interpretationem fieri cum materia exorbitans, pœnalis, aut alioquin odiosa est, aliam quando est fauorabilis cap. odia. de reg. iur. lib. 6. l. cum quidam de lib. & posthum. inde etiam Bald.
16 scribit in l. vltima C. comu. diuidund. sententiæ† verba intelligi debere secundum iudicij naturam, nel si extra propriam significationem trahantur. Hinc quoque pertinet, cum uidemus actorē exponi pro
17 syndico, & econuerso † Bar. in l. j. §. j. quod cuius. uniuer. curatorem pro tutore, cap. j. cum gl. de obligat. ad ratio. & econtra l. ad protegendum C. de in lit. dand. tut. cum ibi notat. & per Ang. in rubric. de exceptio. in princip. procuratorem pro actore, cap.
18 petitio de pro tur. Reddere† pro dare secundū Bal. in l. cum etiam C. de reb. credit. & petere pro repetere, uel econtra iuxta nota. per Bar. & alios in rub. soluto matrim. Confine supradictis admodum est,
19 quod scriptum reliquit Bar. socii. in rubr. de vulg. et pupill. sub nu. 11. ubi post Paul. infert, quòd tamet si fideicommissaria substitutio propriè non sit substitutio, sed fideicommissum quoddam, per l. eam quam cum glos. in uer. directis C. de fideicom. trad. Bal. Saly. & Castr. in rubr. C. eo. ita ut in statutis loquentibus de substitutionibus non comprehendatur fideicommissaria substitutio, quia propriè debent intelligi l. j. §. si is qui nauē, de exercito. actio. Bar. in l. oēs populi de insti. & iur. in 6. q. prin. nihilhominus si ratio subiectæ materiæ aliud suadeat
21 † uerba intelligentur, & impropriabūtur secundū subiectam materiam d. l. insulam de prescrip. uerb. d. cap. constitutus de religio. domi. & sub talium sta tutorum dispositione comprahendetur etiam fideicommissaria substitutio, cuius sententię uidetur fuisse glos. ibi & in §. qua ratione de vulg. & pupill. quæ inter species substitutionum non enumerant fideicommissariam; quamuis contrarium fecerit gl. in cap. Raynutius de testam. Qua de re cum plenius meum protulerim notum in d. rubr. de vulga & pupill. quàm ut hic repetendum sit; ulterius non
22 immorabor. Confert etiam ualdè notanter † huic negotio, quod legitur apud Ioan. Annibal. in l. post contractum sub nu. 7. de donat. Qui ait subiectam materiam multū operari & facere vt uerba improprientur d. l. si uno cum sim. & ideò si secundum subie-

biectam materiam a communiter accedentib. ple-
23 ua non posit fieri probatio, † ueluti in materia a-
dulterij, & lex municipalis, uel statutū dictet mulie-
rem ob iniustum crimen adulterij tunc demum a-
mittere debere dotem, si plenè atque euidenter fue
rit probatum adulterium, impropriabuntur enim
uerba illa plenè & euidenter, & intelligentur secun
dum subiectam materiam adulterij, quæ non reci-
pit plenas probationes, cap. prętерea & ibi Doct. in
l. quod ait lex ad leg. Iul. de adult. ut scilicet plenè &
euidenter dicatur adulterium probatum, si per con
24 iecturas † in statu suo necessario cōcludentes pro-
batum fuerit, ueluti quia demonstratum fuerit per
testes, mulierem nudam cum adultero nudo in le-
cto uisa fuisse, eòdem spectat & illud, quod licet
25 testes de credulitate deponentes non probent † ne-
que faciant fidem ut per glo. & Doct. in l. testium
C. de testi. & in l. 2. §. idem labeo de aqu. plu. arcen.
spec. in tit. de teste §. 1. uer. item quod deposuit de
credulitate, nihilominus si uersemur in materia cer
titudinaliter, ut uocant, non cognoscibili, ueluti su-
per filiatione l. filium definimus de ijs qui sunt sui
26 uel alie. iu. testes de credulitate † deponentes ratio-
ne subiectæ materiæ dicentur probare. Bar. in d. l. 2.
§. idem labeo sub num. 5. de aq. plu. arcen. Bald. in
d. l. testium sub num. 24. per tex. in cap. literas de prę
sump. & in l. solam in 5. q. sub num. 4. per text. in l. j.
de uentr. inspici. & in cap. tertio loco de præsumpt.
sed non loquitur Bald. ita explicite ut facit Bar. lo.
supra citat. Abb. in cap. quoties extra de testi. & Io.
Andr. ad specul. lo. supra cita. Alterum exemplum
27 posset † poni in doctoribus deponentibus ac iuran
tibus de sufficientia scolastici laureandi, nam & ip-
si de credulitate iurant, ut scribit Bar. in proe. ffrum
in princ. sub num. 8. Abb. in cap. proposuisti sub nu.
12. de probatio. Cagnol. in d. proęm. sub nu. 84. qui
nuncupatim attestatur, & hic Ticini, & Taurini ita
seruari. Nam omnibus supradictis casibus uis su-
biectæ materiæ faceret, ut uerba probationis im-
propriarentur.

SVMMARIVM.

1 *Ob mentem disponentis a uerborum proprietate recedi.*
2 *Petitionis uerba extra proprium significatum accipi, ut eius qui petionem porrexit mens sustineatur.*
3 *In statutis quoque ob statuentium mentem à propria uerborum significatione recedi.*
4 *Absurditas uel iniquitas cum resurgit ex propria significatione in statutis, quasi de mente statuentium certi simus a uerborum proprietate recedimus.*
5 *Ratio statuti mens est statuti.*
6 *In statutis, iuramentis, contractibus, & iudicijs ob disponentis mentem proprietati uerborum non esse locum.*
7 *Verba debere semper menti atq; intentioni deseruire.*
8 *Ex contrahentium mente uerbum uendidit accipi pro uerbo permutauit.*
9 *Verbum restitutionis accipi pro institutione ex mente testatoris qui dixit se filio relinquere iure restitutionis.*
10 *Tutoris nomen pro curatore accipi, veluti cum testator dicit se relinquere Titium filijs suis tutorem vsque ad xxv. annum.*

Impropriæ quoque significationis locum esse ex mente disponentis.

CAP. V.

Lter est casus quando mens te-
statoris, vel cōtrahentium sua-
det, vt verba impropriè acci-
1 piantur; tunc † enim a uerborū
proprietate receditur d. l. non
aliter, de leg. 3. ubi omnes not.
l. quisquis infra hoc tit. l. si sibi,
2 si cert. pet. ubi latè Doct. referunt inde adnotantes
petitionis verba † extra proprium eorum significa-
tum intelligi, vt eius qui petitionem porrexit mens
sustineatur l. in conuentionibus infra eo. l. semper
in stipulationibus, de reg. iur. l. in conuentionalib.
3 ubi latè Ias. de uerb. obligatio. sed & in legib. † mu-
nicipalibus, siue statutis ob expressam statuentium
mentem à propria uerborum significatione rectè
receditur, Bar. in l. quod contra, de legi. Alex. in con
sil. 52. sub num. 2. uolu. 1. vbi ait tunc dici constare
de mente statuentium, quando resultaret absurdi-
tas, vel iniquitas, si verba secundum propriam si-
gnificationem acciperentur. tunc enim quasi certi
4 simus de mente statuentium, † verba debent se-
cundum impropriam significationem accipi, l. in
ambigua, de legi. l. scire oportet. §. oportet, de ex-
cusat. tuto. uel quando ratio statuti repugnaret,
5 quia ratio statuti † est mens statuti. l. cum mulier
sol. matr. l. cum tale. §. falsum, de condit. & demon-
6 strat. Dy. in cap. fin. de reg. iur. lib. 6. & quod † in sta-
tutis, iuramentis, contractibus, & iudiciis debeant
ob manifestam disponentium mentem verba im-
propriari, consuluit Socin. consil. 2. vol. 4. sub nume
ro 8. ubi multum notanter loquitur. & ratio est,
7 quia † verba debent semper menti, atque intentioni
deseruire, & ancillari cap. intelligentia, extra eod.
tit. cap. is autem 22. q. 2. cap. sedulò. 38. distinct. Ias.
in l. iij. C. de lib. præterit. Curt. sen. cons. 45. sub nu-
mero 1. cum sim. supra citat. in 3. par. 2. cap. & ideo
8 † inquit D. Alciat. d. lib. 2. de verb. signifi. ex contra-
hentium mente uerbum uendidit, accipi pro per-
mutauit, & locationem pro conductione, & emere
redditus annuos pro eo quod est conducere; & uer
bum debere pro eo quod naturaliter tantum debe
tur l. quibus. §. dominus, de condit. & demonstrat.
iuncta l. nec seruus, de pecul. & verbum restitutio-
nis pro institutionis, ut cum testator dicit se filio re
9 linquere † iure restitutionis, cum dicere debuisset
institutionis iuxta tex. in §. aliud quoque capitu um
in auth. ut cum de appellatio. cognosc. & nomen tu
toris pro curatore, ut cum testator dixit se filium fi-
lijs suis tutorem constituere, usque ad xxv. annum,
10 † nam ultra quartumdecimum annum quo in ma-
ribus tutela finitur instit. quibus mod. tuto. finit. in
prin.

princ.& l.qua ętate de testam, tutoris uox pro curatore accipitur, vt per Ang.in l.1. C.de confirm.tut. Et possunt ad confirmationem huius casus multa uideri, quæ nos congessimus supra in ulnma parte secundi capitis principalis, dum declarauimus quomodo verba menti, & intentioni ac uoluntati disponentis, & an saltem cum propria significatione an vero etiam sine, vbi videndum omnino erit; nec si rursus per eum relata repetere, actum agere videar.

SVMMARIVM.

1 *Verba impropriãda esse vt actus sustineatur. illiusque nullitas euitetur.*
2 *Suorum appellatione filios intelligi, ut in substitutione, quæ facta foret Titio & suis.*
3 *Idq; etiam procedere in fęmina quæ liberos in potestate non habet.*
4 *In libellis uerba quoque improprianda esse, ut actus sustineatur.*
5 *Is qui in libello dixit rei proprietatem ad se pertinere, si probauerit se emphyteutam obtinere debere.*
6 *In sententijs impropriationi quoque locum fieri, ut sententia sustineatur.*
7 *Testium dicta ut concordentur, impropriationi locum fieri.*
8 *Idque non solum vt euitetur pœna falsi sed etiam vt probent.*
9 *Testis verba in dubio ita intelligenda esse ut euitetur falsitas.*
10 *Verba semper ita intelligenda esse vt actus sustineatur.*
11 *Quod locum babet in quacunque dispositione.*
12 *Verba quando ex proprio neque ex largo significatu, casum de quo controuersia est comprehendunt dispositio efficitur inefficax atque inualida.*
13 *Quis sit intellectus l. tutores §.1. de admistr.tuto. nume.14.*
15 *Prouisionem testatoris ultra illius metas non esse trahendam.*
16 *Impropriationi locum non esse quando impropriando uerba fieres contra mentem testantis.*
17 *Dispositio debet potius esse nulla, quàm ut fiat contra mentem disponentis.*
18 *Ex duabus limitationibus traditis à Iaso. in l. quotiens de verbor.obligatio.ad hunc casum vnam tantum esse veram.*

Admitti quoque impropriam significationem vt actus nullitas euitatur.

CAP. VI.

Ertius est casus, quando capien
do verba secundum propriam
significationem, actus efficere
1 tur nullus, † tunc enim uerba
improprianda sunt, vt actus su-
stineatur, secundum Ang.in l.
cum ante per illum text. C.de
donat. ante nupt. per Barto. in l. si tam angusti de
seruit.tit.generali & in l.proculus de vsufru.quibus
accedit Cæpol.in rubr.de verb. signific. sub nume.
24.sic notat Bar.per illum text.in l. stipulatio ista.
§.hi qui de verbo.oblig.vbi vult stipulationem quæ
verbis propriè acceptis sustineri nequeat, impro-
2 priè accipiendam esse, vt sustineatur. sic † enim quis
Titium & suos hæredes instituisset, scripsit Guido
Papæ decis.548.talem substitutionem de filijs intel
ligendam esse etiã si nõ essent in potestate, ne actus
institutionis esset nullus; quod dicit Do. Alciat. de
verb.signifi lib.2.sub num.6. esse verum etiam quã-
do talis institutio esset facta in fœmina quę liberos
in potestate non habet.§.fin. instit. de pat.pot. & §.
3 fęminæ institu.de adopt.idem iuris † esse in iuramẽ
tis, pro quibus sustinendis uerba impropriantur. l.
sed & si possessori.§.item si iurauero de iureiur. ubi
4 omnes notant.in libellis † quoque uerba impro-
prianda sunt ubi non possent secundum propriam
significationem sustineri, Bart.in l.scire debemus,
ad fin.de verb. obligat. Ias.in l. sed & si possessori §.
item si iurauero sub nu.15. cum plur. seq.ubi octo
decisionibus multum notandis confirmat hanc cõ-
clusionem in libellis, Bart. & alij in l. certi condi-
ctio.§.si numos si cert.petat.Felyn in cap.auditis co
lum.prima & secunda, de præscripr. Doct.in l.natu-
raliter. §. nihil commune de acq. poss. in illa quæst.
an qui dixerit in libello rei proprietatem ad se spe-
ctare, & deinde probauerit se emphyteutam, de-
beat obtinere; quod Alex.& alij magis communi-
5 ter † admittunt, ut ibi diximus, & habet hæc senten
tia rationem, quia si in iudicijs solent libelli ex par-
tium intentione declarari, l.si quis intentione ambi
gua de iudic.multo magis improprianda erunt uer
6 ba ut sustineatur libellus, idque & † in sententijs re
ceptum est gloss.in l.& puto in princip.super uerbo
non communicari, fam.er.ubi, ut sententia sine effe
7 ctu non maneat uult uerba impro. idem est † in te
stibus discordantibus, quorum dicta etiam cum im
propriatione uerborum ad concordiam sunt redu-
cenda gloss.& Doctr.in cap.cum tu, & in ca.in præ
sentia de testi.Doct.in l.secunda, §.creditum si cert.
petat. & ibi latè inter cœteros Alex. & Ias.Curt. de
testi.concl.60. non solum ut euitent pœnam falsita
tis & periurij, ut per Doctor.in dicto capitu. cum
tu, & per Alberic.Male.de testi.part. ultim. sub nu-
mero 31.& Bart.in l. inter stipulantem §.primo, de
8 uerbo.obligatio. sed etiam ut probent, † si possibi
le est, ut scribunt Butri. Imol. & Abb.in dicto cap.
cum tu, Bart.in l.prima §.non tamen ad fi. de bon.
possess.secund.t. b. Bar. & alij in l.in insulam.§.fru
ctus solut. matr.in l.stipulatio ista §.itaque de uerb.
oblig.Bal.pulchrè in l.item uidendum in princip.
& in fin.de pet.hæred. ubi dixit sanam interpreta-
tionem posse fieri in dictis testium, etiam ad pro-
bandum; Bald.in l. 2.de bon .poss. secun.tab. Imol.
plenè in l.inter stipulantem.§.1. de uerb. oblig.sub
nu.6.& seq.quibus accedit Curt.in d.tract. de testi.
conclusio.61. Dom. Clar.in §.falsum sub nu.7.& 8.
9 ubi ait, † quòd in dubio uerba testis semper ita sunt
intelligenda, ut euitetur falsitas quam incurreret
deponendo super negatiua, per glo.in l.iurisgentiũ

§.quod

§.quod ferè in versic. contrarium præbatur de pact.
quam dicit esse cõmuniter approbatam post Cur.
iun. in l. vnica in princ. sub nume. 9. si quis iusdicen.
non obtẽpera. est enim fundata conclusio, quam in
hoc casu constituunt Doct. super illa vulgatissima
10 iam regula, qua proditum est; verba ita semper † in-
telligẽnda esse, vt actus sustineatur d. l. quoties 2. de
verb. oblig. l. quoties de reb. dub. & l. quoties de re-
gn. iur. & cap. Abbate de verb. significat. & generali
11 ter † quòd in quacunque dispositione uerba impro
priè intelligi possint ac debeant, vt actus sustinea-
tur, tradit Abb. in cap. olim de rest. spoliat. & Alex.
in cons. 42. lib. 4. Iste tamen casus duas habet nota
biles limitationes, quas refert Ias. in l. quoties 2. de
verb. obligat. earum prima est, vt locum nõ habeat,
12 quãdo † neque ex proprio, neque ex largo significa
tu verba possunt comprehendere casum in quo di-
spositio valeat, quia tunc efficitur inualida atque
inutilis & nulla, per tex. in l. tutores §. j. de admini-
stratio. tuto. vbi curator datus à testatore filio im-
puberi non potest tanquam tutor se immiscere
administrationi rerum impuberis, quia verbo cu-
ratoris, neque strictè neq; largè potest tutoris nox
concipi, & ideo impropriatio fieri non potest, vt
actus ille sustineatur, sed ea ratione tanquàm nul
lus concidit, dicit tamẽ Ias. se valde dubitare de il-
13 lius tex. † decisione, per tex. in §. j. in ver. ad curatio
nem, ibique glos. & Doct. in auth. vt ij qui obligat.
vbi sub verbo curatoris, etiam tutelam concipi ap-
paret; quod videtur quoque dicendum esse arg. l.
pater Seuerinam §. conditionum verba. de condi-
tio. & demonstrat. quamobrem postquàm Protei
more in varias se conuertit formas, tandem super re
solutione dicti tex. cogitãdum relinquit. super quo
tam multa quoq; dicunt interpretes in l. j. §. si quis
ita de verb. obligat. vt si quis vellet singulatim om-
nia recensere longam esset iliada contexturus. sed
14 quàm paucissimis † rem expediendo, dico, illũ tex.
nihil facere ad rem, quia ibi actus ille curationis va
lebat in propria specificaque illius forma, nec erat
opus cum valeret, vt fieret impropriatio pro illo su
stinendo; sed difficultas in eo versabatur, an cum te
stator de solo prouidisset curatore filio impuberi
post pupillarẽ ętatẽ posset per illam prouisionem
intelligi, cauere quoque voluisse pupillari ætati, cõ-
stituendo eundem curatorem, in tutorem dicto im
puberi, & deciditur ibi cauere noluisse, sed opor-
15 tere pretorẽ de datiuo tutore prouidere, quia † pro-
uisio testatoris non est vltra illius metas trahenda
in materia tutelari, l. quod si nepotes de testam. tu.
& propterea cum prouidẽre voluerit de curatore
tantum, & prouisio illa secundum propriam signi-
ficationem in casu suo valeat, non debent verba
impropriari, vt contrà testatoris mentem trahatur
ad casum tutelæ, quem ipse relinquere voluit sub
dispositione iuris communis, & ideo melius sense-
runt Paul. de Cast. & Alex. ibi à Ias. relati sub num.
5. ver. & per illum tex. ex quorum dictis.

Secundã cõstituit Ias. limitationẽ, videlicet, vt lo-
16 cum non habeat † assertio firmata in isto tertio ca-
su quando impropriando verba fieret contra men-
tem testantis, vt idem Castr. & Alexã. firmant in l.
verbis ciuilibus de vulga. & pupil. in illis verbis, ne
contra voluntatem defuncti, quamuis ipsi non ita
intelligant text. in d. l. tutores, §. j. prout suprà à no-
17 bis declaratus fuit; ea ratione † quia potius patimur
dispositionem esse nullam, quàm vt fiat contra vo-
luntatem disponentis, d. l. verbis l. quoties §. si duo
de her. instit. & l. pen. de iniust. rupt. testam. vbi po-
tius toleratur, vt testamẽtum irritetur quàm vt fiat
contra voluntatẽ testatoris, qui prohibuit expressè
18 portionem cohæredi accrescere. Resoluendo † igi
tur concludendum erit ex duabus limitationibus
suprà relatis & per Ias. traditis in d. l. quoties, vlti-
mam tantum attendendam esse, ut nunquàm im-
propriatio ad actum sustinendum fiat, quando re-
sultaret inde impropriatio mẽtis ipsius disponẽtis.

SVMMARIVM.

1 *Verba impropriari quando facile posset reddi dispositio elusoria.*
Declararique cap. si ciuitas de senten. excommu. lib. 6. ibid.
2 *Et l. Diuus de usufr.*
3 *Interpretationem cuiusque dispositionis ita faciendam esse ne reddatur elusoria.*
4 *Dispositionem etiam ad non expressa trahi ne fiat elusoria.*
5 *Quod & in materia pœnali procedit.*
6 *Dispositionem nunquàm ita esse interpretandam vt supernacue, & ludibrio facta esse censeatur.*
7 *Iacobi Menochij mentio, honestaque commendatio.*
8 *Sententię verba ita semper exaudienda esse vt valeant.*
9 *Personę qualitatem facere, vt à propria verborum significatione ad impropriam transeatur.*
10 *Verba quæ ob personę conditionem propriè accipi nequeunt, impropriè capi.*
11 *Verba illa si sine filijs decesserit ad personam relata quę inhabilis sit ad nuptias, de naturalibus tantum intelligi.*
12 *Cum pater filio pro falcidia legat, intelligi de triente iure naturę debito.*
13 *Seruus cum sibi possidere licere stipulatur intelligi de simplici detentione.*
14 *Testes deponentes de possessione intelligi de naturali quæ per visum corporis percipi potest.*
15 *Verba secundum personæ qualitatem ad quam referuntur accipienda esse.*
16 *Verba priuilegij principis intelligenda esse secundum cõditionem personæ eius cui conceditur.*
17 *Conductiones Aduocatorum & procuratorum qui solent patrocinari cum salario intelligi factas esse sub spe salarij & non gratis.*
18 *Legatum factum mulieri maritatę vt vestiatur vestibus nigris intelligi secundum conditionem mulierum maritatarum.*
19 *Testator si legat lectum vxori viduę intelligi secundum vidualem conditionem.*
20 *Episcopo si conceditur vt tempore interdicti possit celebrare intelligatur in Pontificali.*

21 *In*

21 *In emphyteusi pro se & filijs ab ecclesia suscepta si fœmina uel spurius succeperit intelligitur de feminis quoque & naturalibus.*

Improprię significationi locum fieri quando posset facile reddi dispositio elusoria vel qualitas personæ ad quam uerba referuntur id suaderet.

CAP. VII.

Vartus est casus, qnando facile
posset dispositio reddi elusoria
tunc enim verba improprian-
1 tur† ne efficiatur dispositio ina-
nis cap. si ciuitas de sent. exco-
mun. vbi si summus Pontifex ali
cui ciuitati sacris interdixerit,
tametsi ciuitatis appellatio muris finiatur, l. urbis
appellatio hoc tit. nihilhominus, ne in suburbijs da
ta facultate celebrandi elusorium ac contemptibi-
le fieret summi Pont. interdictum suburbia & con-
tinentia quoque ædificia tali interdicto continen-
tur ex impropria significatione ipsius vocis, idem
2 deciditur † in l. Diuus de vsufruc. vbi vsu syluę lega-
to constituit Diuus Adrianus, sylu ę vsumfructum
deberi, ne elusorium foret legatum, in cuius casus
confirmationem facit communis illa iuris nostri as
3 sertio, † quæ habet ita semper cuiusque dispositionis
faciendam esse interpretationem ne reddatur elu-
soria, l. si prætor de iud. l. fi. ne quid in loc. pub. l. 1. §.
exceptiones qua. re. actio non det. Rui. in cős. 57. sub
nu. 6. li. 3. Crau. consi. 135. sub nu. 25. 175. sub nu. 3.
4 & ideo videmus † dispositioné etiam ad nő expres-
sa extendi ne fiat elusoria. Rui. in consi. 24. sub num.
5 11. lib. 2. extendique item † in materia pęnali, Go-
zadin consil. 5. sub nu. 6. Craue. consi. 248. col. pen.
6 versic. igitur. Quamobrem † scripsit Alex. in consi.
81. sub nu. 6. dispositionem nunquá ita esse interpre
tandam, vt superuacuè & ludibrio facta esse censea
tur, quod secutus est & Parisi. in consi. 83. sub nu. 49.
lib. 3. est tex. in l. si quando in princ. de leg. 1. Craue.
in consi. 25. sub num. 7. & scripsit hac de re plenius
7 eruditissimus † Menoch. vir aliàs in primis Iu-
stinianeis elementis publicè interpretandis in Tyci
nési hoc nostro Gymnasio, humanis. collega meus,
& mei verè amantissimus, in li. secundo eius lucule
tissimi operis de arbitra. iudic. casu 199. vbi hu-
ius & superioris casus materiam aliaque perplura
8 ad rem facientia † diligenter pertractat. faciunt quę
scribit Cæpol. in d. rub. de verbor. significat. sub nu.
28. de verbis sententiæ ita excipiendis, vt valeat per
gloss. in l. & puto §. 1. fam. ercis. quam dicit singul.
post Bal. in l. cú virú. C. de fid. cum sim. ab eo citat.
Quintus est casus quando ob conditionem, seu
9 qualitatem personę ad quam verba referűtur † op-
porteret, omissa proprietate, significationem
impropriam recipere, tunc enim verbis impropriè
acceptis inhærendum est, vt proditum est a Cępo.
in d. rub. de verb. significa. sub nu. 37. per tex. in l. fi-
liusfam. de donat. & no. Albe. de Rosa in l. j. de bon.
poss. receptumque est à Soc. in l. in conditionibus.
§. si patronus de condit. & demonstrat. Paul. Castr.
in l. seruus de peculi. vbi nuncupatim adnotauit ver
10 ba quæ ob personę † conditionem seu qualitatem
propriè accipi nequeunt impropriè accipienda esse
facit tex. cum ibi notat. in l. ex facto. §. si quis roga-
11 tus ad Trebel. vbi conditio illa † si sine filijs deces-
serit ex conditione personæ quæ inhabilis repute-
tur ad nuptias contrahendas etiam si in dignitate
constituta sit, impropriè in naturalib. tantum acci
12 pitur, idem est cű pater filio † pro Falcidia sua legat
intelligit enim de triẽte iure naturæ debito de quo
habetur in §. 1. in auth. de trient. & semiss. vt scribit
Bar. in l. 1. ad leg. Falc. sub nu. 2. & tñ Falcidia pro le
gitima impropriè ponitur, auth. vnde si parens vbi
gl. & Doct. C. de inoff. testa. Rip. in l. in quartá col.
3. sub nu. 6. ad leg. Falcid. uel cum seruus sibi possi-
13 dere licere stipulatus est † nam intelligitur de sim-
plici detentione non etiam de ciuili possessione ut
per glos. in l. stipulatio ista §. hi qui de uerbor. obli-
gat. quam ibi ad hoc scrib. omnes notãt & trahunt
etiam ad dicta testium qui si deponant de possessio
14 ne † intelligi debent de naturali & quæ per uisum
corporis percipi potest, ut trad. D. Alcia. d. li. 2. sub
nu. 7. ad fi. & Nell. de Sancto Gemin. de test. par. 2.
sub nu. 133. fundatur aűt iste casus super illa strictis
15 sima, sed uerissima regula † quod uerba secűdű pso
nę qualitatem ad quã referuntur sunt accipienda l.
plenum. §. equitij de usu & habit. ubi Bart. & Doct.
cap. solitę de maior. & obedien. c. requisisti, & ibi
gloss. in uerbo præsumptione de testam. cum simil.
citat. in rub. huius tit. à Veron. sub nu. 129. & tradit
Soci. in l. quibus diebus. §. dominus de condit. & de-
monstrat. & ideo arg. illius reg. collectę tex. d. l. ple-
16 nű. §. equitij dicit ibi Alberi. † uerba priuilegij prin
cipis intelligenda esse secundum conditionem eius
cui conceditur, per l. ex facto de uulga. & pupil. &
17 conductiones † aduocatorum & procuratorum qui
solent patrocinari cum salario, intelligi factas esse
sub spe salarij & non gratis. eiusdemque reg. argu.
18 consuluit Fulg. in consi. 27. legatű † factum alicui
mulieri maritatæ ut uestiatur uestib. nigris debere
intelligi iuxta conditionem maritatarum, non aűt
de nigro secundum conditionem & qualitatem ui-
19 duarum. sic etiam uoluit Bal. in d. §. equitij † quod
si legauerit testator uxori lectum, intelligitur de le
cto secundum conditionem ipsius uxoris uiduę reli
ctę, uiduali scilicet non etiam sericeo ac coniugali,
& idem Bal. in l. ex militari de testa. milit. scripium
20 reliquit † quòd si concedatur episcopo ut tempore
interdicti posit celebrare, intelligetur in pontifi-
cali & non aliter. faciunt ad hoc quæ scribit Ias. in
l. sed si hac. §. liberos in 1. notab. de in ius uocan. ubi
21 uoluit † quòd licet in emphyteusi pro se & filijs ab
ecclesia suscepta non ueniant fœminę, nec natura-
les; tamen si tãtum fęmina fuerit, uel spurius quicő
duxerit talem emphyteusim, ex personarum condi-
tione intelligentur & fœminæ, & naturales tantum
etiam filiorum appellatione fore comprehensi. ea-
dem igitur ratione uel eiusdem regulæ arg. dicen-

dum

dum erit, si personarum qualitas & conditio patiatur vel exposcat verba secúdum impropriam significationem excipienda esse.

SVMMARIVM.

1 *Impropriari verba vt absurdum euitetur.*
2 *Legem omnem ac dispositionem semper ita accipi ut absurdum euitetur.*
3 *Eum qui super furto gratuito paciscitur ne damnetur infamia non notari.*
4 *Legem simpliciter loquentem restringi ne sequatur absurdum, impropriari enim eo ipso quod restringitur.*
5 *Dictionem pluris, ad multum referri ne sequatur absurdum, vt in statuto, quod qui habet centum, & plus in bonis debeat tenere equum & arma ad vsum communis.*
6 *Si statuto caueatur vt nullus ex magnatibus possit ingredi palatium, non exauditur de medico, ac chirurgo.*
7 *Statuto puniente eum qui sanguinem fecerit in palatio non comprehendi tonsorem qui venam secuerit.*
8 *Absurditatis euitandę gratia uerba generalia statuti non concepisse casum tonsoris secantis uenam.*
9 *Dictionem alius vt euitetur absurdum non referre eandem qualitatem contra naturam suam.*
Verba illa euangely crucifixus est Christus & alij duo latrones, quomodo exaudienda sint ibi.
10 *Sum. Pont. si in rescripto compellarit cardinales fratres, & deinde dixerit & alios prælatos non intelligi ob dictionem appellasse prælatos fratres.*
11 *De significatione dictionis alius remissiones.*
12 *Dictionem alius importare similitudinem & relationem similium qualitatum.*
13 *Filiorum appellatione. Nepotes contineri gratia absurditatis euitandæ.*
14 *Parentum appellatione vt absurditas euitetur in infinitum omnes ascendentes contineri.*
15 *Verba legis ubi ad absurdum trahi possunt partes iudicis esse decreto rem temperare.*
16 *Et restringere ad id quod est rationis.*
17 *Absurdi euitandi causa, extensiones restrictionesque fieri.*
18 *Dispositionem semper ita intelligendam esse ne aliquid resultet rationi contrarium.*

Propter absurdum vitandum impropriam significationem propriæ præferri.

CAP. VIII.

Ertus est casus, quãdo dispositio ad absurdum traheretur, nisi im-
proprie verba acciperentur; est
1 autem † absurdum, id, in quo
neque ratio neque æquitas militat; sed ex quo omne malum aptum natum est prouenire, ut definit Euerar. in loc. ab absur. sub num 8. tunc enim
2 impropria significatio accipienda erit † quia semper lex & quælibet alia dispositio sic exaudienda est, ne absurdum contineat, l. nam absurdũ de bon. liberto. l. 2. & ibi glos. C. de condit. inser. sic no. Bar.
3 in l. furti. §. pactus per illum tex. de infami. ubi † cum
lex decidat eum qui furti pacisceretur gratuito ne damnaretur, non haberi pro infame, quamuis lex generaliter dicat paciscentem super furto ne damnaretur infamia notari, quia id nimis inhumanum esset, Bar. excipit legem simpliciter loquentem re-
4 stringi ne sequatur absurdum, impropriatur † enim
eo ipso quòd restringitur, vt speciem quæ propriè in illa contineatur non comprehendat, ut declarat D. Alcia. de verbo. significat. lib. 1. & in lib. 2. sub nu. 10. & quantum sit respectu speciei non comprehensę; sic etiam tradit idem Bar. in l. omnes populi de iust. & iur. in 5. princ. q. dum agit de interpretatione restrictiua. Bal. in l. conuenticula de episco. & cler. col. 3. Ias. in l. diuortio in 5. nota. sub nu. 12. solut. matri. copiosissimè Euerar. in loco ab absurdo Cœpol. in d. rubr. de verb. significat. sub nu. 31. vbi multa in hanc rem citat. Hinc refert Albert. de Rosa. in tracta. stat. par. 1. q. 173. quòd si statuto cauea-
5 tur † vt habens centum in bonis vel plus debeat te-
nere equum & arma ad commodum communis, licet dictio plus referatur ad modicum l. hæc adiectio pluris uè infra hoc tit. tamen in antedicto statuto non accipietur hoc pacto, ne scilicet sequatur absurdum, vt si quis habet viginti millia in bonis non vt obnoxius huiusmodi obligationi contra mentem ipsius legis municipalis. cum ratione diuitiarum & opulentioris cuiusque census fuerit istiusmodi onus impositum, vt ipse latius prosequitur, & probat Ias. in l. & si post tres, in secunda
6 colum. si quis cautio. Hinc etiam † dixit Bald. in
authen. ingressi colum. secunda, C. de sacr. eccl. si lege municipali caueatur, vt nullus ex magnatibus ingredi audeat Palatium, intrare tamen poterit Medicus vel artifex necessarius etiam si sit de Ma-
7 gnatibus. inde quoque factum est † vt tonsor il-
le qui Bononiæ venam secauerat emittendi sanguinis gratia cuidam officiali in prætorio eiusdem vrbis non fuerit comprehensus statuto puniente eum qui sanguinem fecerit in palatio, vt scribit Bart. in d. l. omnes populi de iust. & iur. in 6. quæst. princip. sub nume. 15. ver. pone vnam, quam quæstionem satis ociose disputant cęteri, ob statut. Bonon. quo præcipiebatur, verba intelligi debere ad literam
8 prout iacent. † attamen ratio absurditatis euitan-
dæ facit vt verba nõ cõciperent hunc casum; & Bar. sequitur Abb. in cap. solitę de maior. & obedien. Alber. de Rosa. in l. quamuis de in ius vocan. post Iac. Bu. Ias. in l. nõ dubiũ. C. de leg. sub nu. 39. & plenius
9 Euerar. in loco ab absurdo sub. num. 4. sic ẽt † dictio
alius contra suam naturam eandem qualitatem nõ refert, quãdo si referret, aliquid absurditatis resultaret, vt scribit Cardi. in clemẽ. j. §. j. de iureiur. de illa propositione euangelistæ, crucifixus est CHRISTVS & alij duo latrones, quem refert & seq. Aurel. Dauid de verbo. signific. cap. 7. sub nu. 12. & idẽ Cardi. in clem. j. in §. Vrbanus de reliq. & venera. san
10 cto. vbi inquit quod si † in rescripto suo sum. Pont.
vocet Cardinales fratres, inde subijciat & alios prælatos,

latos, verbis illis & alios prelatos non cēsebitur fratres vocasse alios prælatos, quia absurda esset locutio ob æquationem quam faceret de alijs prælatis
11 Cardinalibus, pro cuius † dictionis pleniore tractatione videndum erit quod scribit Fely. in cap. sedes de rescrip. Ias. in l. quicunque C. qui admitt. sub nu. 2. & 3. & Dec. ibi sub nu. 15. aliàs enim regulater
12 vox † illa alius cum socijs importat similitudinē, & seu relationem similium qualitatum secundum glos. in l. si fugitiui C. de ser. fugitiu. glo. in l. quidam relegatus de reb. dub. in d. l. quicunque C. qui admi. glos. & Doct. in d. cap. sedes de rescrip. tex. in c. cum non ab homine de iudi. glos. in auth. sed neque C. de epis. & cler. & in cap. sacris de sepul. & Doct. pas
13 sim in locis suprà citat. sic etiam † ratione absurdi euitandi, voluit Bar. verba vltra propriam significationem trahi, & filiorum appellatione nepotes veni re, sic inquam uoluit Bart. in l. vxorem §. concubinæ de leg. 3. in l. liberorum infrà hoc tit. Alex. in consi. 80. col. pe. lib. j. & cons. 93. col. 3. lib. 3. Socy. in cons. 122. lib. 1. qua de re infrà nos latius differemus in d.
14 l. liberorum inf. eod. sed & in edicto † prætoris quo in ius parentes vocari sine venia nequeunt; parentes non propriè tantum vsque ad tritauum, sed omnes in infinitum accipiemus, l. 4. §. j. de in ius vocan. sic
15 pariter † vbicunque verba legis ad absurdum trahi possunt partes iudicis sunt decreto rem temperare, quia tali casu non videtur hæc fuisse mens legis l.
16 scire §. aliud de excusat. tuto. & restringere † ad id quod est rationis l. 2. ubi est tex. noteb. C. de noxal. actio. l. vt gradatim §. j. de muner. & honor. l. j. C. de Sacr. eccl. l. in prouinciali §. vltimo iuncta l. de pupil lo in prin. vbi omnes notant de op. no. nuntia. cum
17 passim† ratione absurditatis fugiendæ extensio restrictioque fiant, quæ aliàs non fierent, secundum glos. in clem. j. de electio. declar. Imol. in l. si verò §. de viro solut. matr. & Alex. refert consi. 216. colū. j. Bart. in l. ex facto §. vltimo ad Treb. deseruit à Soc. iun. scriptum in consi. 102. sub num. 36. vol. 3. & ab Andr. Tiraq. de legi. connub. glo. 5. sub nu. 124. sem
18 per† enim ita est intelligenda dispositio, ne aliquid resultet rationi contrarium l. vltima §. in computatione C. de iur. delib. & ne mereatur à sapientibus reprehendi l. Saluius de leg. præstand.

SVMMARIVM.

1 *Ex verisimili disponentis mente discedi à propria uerborum significatione.*
2 *Verisimilē disponentis mentem varijs ex causis conijci*
3 *Verba directa ad obliqua trahi ex testatoris mente.*
4 *In fideicommissis eliciendis locum esse verisimilitudinibus, præsumptionibus ac coniecturis.*
5 *Vbi sunt coniecturæ mentis defuncti ibi impropriissimæ quoque verborum significationi locum esse.*
6 *Constituens Titium asinum suum ad agendum intelligitur constituere procuratorem.*
7 *L. si quis in fundi vocabulo quomodo intelligenda.*
8 *Dicens se constituere Titium dilapidatorem bonorū suorum intelligitur constituere voluisse dispensatorem, & executorem.*
9 *Consti tuens Titi um procuratorem suum ad dissipandum, & perdendum rectè dici procuratorem constituisse.*
10 *In constitutione procuratoris vim non esse in nomine.*
11 *Relictum filio iure restitutionis intelligitur iure institutionis pro legiti ma relictum.*
12 *Vasallum suum sibi ipsi legans intelligitur remittere res vasallitij.*
13 *Legans Sempronio filium suum viuum & mortuum in vi ta tutorem illum ei post mortem substituere accipitur.*
14 *Paupertatem suam Titio relinquens de vniuersis eius facultatibus egisse creditur.*
15 *Intellectus l. tutores §. 1. de admin. tuto. & l. quod in rerum §. 1. de leg. 1.*
16 *Verbis standum esse quando alius casus salua ratione recti sermonis comprehendi non potest.*
17 *Sacerdotem qui in sacri lauacri mysterio dixerit baptizo te in nomine patris, filia, spirita sancta rectè christianum baptizasse credi.*

Verisimilem Testatoris mentem plerunque operari, vt impropria significatio propriæ præponatur.

CAP. IX.

1 Septimus est casus quando de verisimili mente disponentis † cōstat contra proprietatem verborum vt pulchrè tradit Cæpol. in d. rubr. de verb. signi. sub nu. 22. vbi multa notanda congerit quę
2 verisimilis mens vel † ex consuetudine patrisfamilias, vel loci, in quo versatur potest deprehendi, itemque dignitate, charitate, necessitudine, ex his quæ præcedunt, vel deinde subsequuntur, & alijs quàm plurimis l. si seruus plurium de leg. j. & l. cum de lanionis §. asinam verficu. Pædius ait l. licet imperator de leg. j. l. Publius. §. j. de condit. & demonstr. l. illud §. vlt. de iur. cod. Ale. & Ias. in l. 3. C. de lib. præter. l. Scæuola ad Sena. Trebel. l. verbis ciuilibus & ibi Bart. sub nu. 4. & alij de vul. & pup. & in l. precibus C. de impu. & alijs subst.
3 dum volunt † directa uerba ad obliqua trahi, si per coniecturas de verisimili testatoris mēte appareat, quod non nisi ex impropriatione fieri potest, & deseruit iste casus potissimè in materia fideicommisso-
4 rum, in quibus eliciendis † est locus verisimilitudinibus, præsumptionibus, ac coniecturis, prout latius suprà differuimus. conueniunt etiam quæ sup. diximus in 2. casu de mente testatoris. Quinimò ubi
5 ad sunt † coniecturę verisimilitudinis mentis defuncti, inquit D. Alcia. d. lib. 2. de verbor. signific. sub num. 11. etiam impropriissimæ fieri locus verborū significationi, & ideo dixit Hostiens. in cap. petitio de procura. cuius dictum ad hoc millies allegatur,
6 φ si† quis volens constituere procuratorē dixerit cō stituo Titium asinum meum ad agēdū cām meam, quamuis non nisi impropriissime verba illa possint importare procuratorium mandatum, nihilominus valere talem procuratoris cōstitutionem, quia con-

conſtat de intẽtione talis ſic loquentis volẽtis pro-
curatorẽ conſtituere & cum Hoſt. ſentiunt Bald. &
Paul de Caſt. in l. teſtamentum non ideo C. de teſta.
idem Bal. in l. neque col. vlt. C. de procurat. & in l.
id quod pauperibus in princ. C. de epiſ. & Cle. Lud.
Ro. in l. ſi quis mihi bona §. quid ſi mãdauit ſub nũ.
1. de acqu. hered. & ibidem quoque Aret. Iaſ. in l. à
Titio ſub nu. 7. & ſeq. de verb. oblig. & in l. ſi quis in
7 fundi vocabulo ſub nu. 19. cum ſeq. vbi † commu-
nem eſſe ſcribent. ſententiam affirmat; illamque ex
profeſſo aduerſus nonnullos defendit qui putabãt
per tex. in d. l. ſi quis in fundi vocabulo, quo decidi-
tur errorẽ nominis appellatiui vitiare diſpoſitionẽ,
talem procuratoris conſtitutionem ſuſtineri non
poſſe; cui ipſe notanter reſpondet in d. l. à Titio ſub
nu. 6. & in d. l. ſi quis in fundi vocabulo colum. 3. fa
8 cit † inſuper quod ſcripſit Bald. in d. l. id quod pau-
peribus q. j. ubi vult quòd ſi quis volens conſtituere
executorem & diſpenſatorem bonorum ſuorum di
xit, conſtituo illum dilapidatorem bonorum meo
rum, ex veriſimili eius mente cum improprijſsima
verborum ſignificatione, non obſtante illa inepti-
tudine expreſsionis, intelligitur ille datus, eſſe execu
9 tor, eiuſdem † eſt generis quod tradidit Bald. in l.
filiusfam. de donat. vbi ait conſtitutionem procura
toris valere quæ hoc modo facta ſit; conſtituo Ti-
tium procuratorem meum ad diſsipandum & per-
10 dendum, & ratio prædictorum eſt † quia in conſti-
tutione procuratoris uis non eſt in nomine d. cap.
petitio de procura. & l. j. §. quibus, quod cuinſque v-
niuerſita. nomi. Abb. in cap. pertractandi colũ. 2. de
iuram. cal. Iaſ. in d. l. ſi quis in fundi vocabulo ſub
11 nu. 24. ad fin. cum ſeq. Hiſce affine eſt † quod pro-
ditum eſt à Bald. in l. cum ante. C. de donatio. an
te nupt. in caſu valde notando, vbi aſſerit quòd li-
cet paternum teſtamentum, in quo aliquid relictũ
non eſſe reperiatur filio titu. inſtitutionis honora-
bili, ſit nullum, auth. noniſsima vbi Bar. & alij no-
tant C. de inoff. teſtam. nihilominus ſi craſsioris Mi
neruæ Not. conficiens prædictum teſtamentum di
xerit, patrem filio relinquere iure reſtitutionis, non
tamen vitiabitur teſtamentum, ſed ex improprijſ-
ſima ſignificatione verbum reſtitutionis importa-
bit inſtitutionem, ſeq. Iaſ. in d. l. a Titio. colum. vlt.
ſub num. 4. vbi alia profert exempla, quòd & copio
ſius facit in d. l. ſi quis in fundi vocabulo. col. 2. & 3.
12 eiuſdem † rationis ſunt quæ proſequitur D. Alciat.
d. lib. 2. de verb. ſignif. ſub num 12. & ſequen. ueluti
cum quis clientelę ius vaſallo ſuo remittere uolens
uulgo uaſalitium vocant, clientulum, ſeu uaſallum
ſuum ſibi ipſi legat. l. cætera. §. qui ab hoſtibus cum
13 ibi not. de leg. 1. ſic & † qui filium ſuum viuum, &
mortuum Sempronio ſe legare proteſtatur ex illa
improprijſsima ſignificatione Sempronium filio
in uita tutorem conſtituere intelligitur, poſt mor-
tem uerò noluiſſe illum ei ſubſtituere. Socin. in l.
14 qui duos, de reb. dub. ita † et uir locuples qui pau-
pertatem ſuam Titio relinquere ſe dixerit, de uni-
uerſis facultatibus in illum diſponere uoluiſſe exau
diendus erit l. Lucius. §. hæredum, ad Trebellia. &
quamuis Aret. in d. l. a Titio, de uerbo. oblig. & Iaſ.
in d. l. quoties, eod. tit. putauerint huic improprijſ-
ſimæ ſignificationi ob veriſimilem diſponentis mẽ-
tem locum eſſe non poſſe per l. tutores. §. 1. de admi
niſtr. tut. & l. quod in rerum. §. 1. de leg. 1. Nihilo-
minus reſpondet D. Alciat. d. li. 2. de verb. ſignifica.
15 ſub num. 13. quod † in dictis iuribus non aderat cõ-
iectura uoluntatis defuncti, vel error in aperto erat
ut in d. l. iiij. de leg. 1. ut meritò aliud conſtituendũ
16 neceſſariò fuerit. Nam etſi uerbis utamur † quæ ſal
ua ratione recti ſermonis alium caſum non com-
prehendunt, dubium non eſt illis ſtandum eſſe. l.
Plautius, de aur. & argen. legat. quia credendũ non
eſt quemquã niſi ſalua ratione recti congruiq; ſer-
monis loqui voluiſſe, l. ult. ad Trebell. ſi tamen alia
mens appareat, ea præualere debet, præſertim cum
de ruſtici hominis bonarumq; artium imperiti in-
terpretanda voluntate agitur. Nam & ſacerdos qui
17 † in lauacri myſterio dixerat, Baptizo te in nomi-
ne patria, filia, & ſpiritua ſancta, Chriſtianum re-
ctè baptizaſſe exiſtimatus eſt, cap. retulerunt, de cõ
ſecrat. diſtinct. 4. quod tamen declarandum eſt ſic
per ſum. Ang. in uer. Baptiſmus 3. ſub num. 15. ut
procedat, quando, circunſcripta omni malitia, id
contingit, vel ex infirmitate, vel ex ignorantia lin-
guæ; quia tunc ſuſtinetur Baptiſmus, cum error ſyl-
labæ non vitiat l. qui habebat ſeruum de ma. teſta.
& ſequuntur hanc ſententiam Scot. diuus Bonauẽ.
& diuus Thomas in 3. diſtinct. 4. ſenten.

SVMMARIVM.

1 *Verba vſitata eſſe quæ verſantur in ſermone, & conſuetudine.*
2 *Noua, ſeu innouata uerba eſſe ea, quę nos ipſi facimus, vel a nobis ipſis gignuntur.*
3 *Priſca verba ſunt vetuſta, & ab vſu quotidiani ſermonis intermiſſa.*
4 *Pulchrum, & ridiculum exemplum allatum de quodam Grammatico qui utebatur uerbis priſcis, & abſoletis,*
5 *Epiſtolæ quam tranſmiſsit Grammaticus ad ueterinarium verba.*
6 *Literatorem condemnatum fuiſſe quod ignorabili ſermone vſus fuiſſet.*
7 *Sermone vtendum eſſe qui intelligi poſsit ab eo ad quem literæ dantur.*
8 *Romanum hominem qui ad græcum ſcribat, non latinè, ſed græcè conceptis literis vti debere.*
9 *Verbis vbi nimis abſoletis exculcatiſque, aut inſolentibus, nouitatiſque dura par eſſe delictum.*
10 *Viuendum moribus præteritis, & vtendum eſſe verbis præſentibus.*
11 *Verbum inauditum, atque inſolens, tanquam ſcopulum fugiendum eſſe.*
12 *Tuberonis libros parum gratos fuiſſe quod ſermone antiquo verſus affectauerit ſcribere.*
13 *Qui inſectentur antiquarios qui priſca atque abſoleta uerba quaſi ab orco reuocant.*
14 *Declarari l. Plautius, de aur. & argen. legat. & l. ſi ita de teſtam. tute.*

Mundum

15 Mundum neutro genere etiam apud antiquos dictum fuisse.

16 Veteres datiuum uocis filiarum non filiabus sed filijs dixisse.

17 Verbis priscis uel ornatus gratia vel parce vtendum esse.

18 Verba ab antiquitate repetita non solum magnos aßectores habere, sed etiam orationi maiestatem afferre.

19 Angeli Politani sententia de vsu verborum periscorum.

20 Difficultatem nasci ; ex auctorum contradictione circa usum priscorum verborum.

21 Quomodo conciliandæ sint in hac controuersia dißidentes veterum sententiæ.

22 Lucem ac claritatem appetendam esse in cuiusque loquentis oratione.

23 Verbis priscis vtendum non esse, quando obscurum aut non intelligibilem faciunt sermonem.

24 Vsum verborum periscorum reijci, & contra proferentem interpretari.

25 Intellectus tex. in l. secunda, §. post hos iu fin. de origin. iur.

26 In dubio præsumi loquentem verbis idoneis ac vsitatis vsum fuisse.

An verborum significatio recipienda sit quæ ex aula recesserit uel absoluta sit.

CAP. X.

Ed oportunè hic quærendum
est, quid si aliquis uerbis usus
est quę ex absoleta antiquorum
obseruatione sustineri in pro-
pria ac significante oratione
possint, an tunc sermo ille pro
idoneo habēdus sit? Pro cuius
quæstionis pleniore cognitione in primis præmit-
tendum esse opinor, quæ sint uerba usitata quæ
noua, & quæ prisca, atq; absoleta. Verba vsitata, vt
1 scribit Cic. li. 4. Rheto. † sunt, quæ uersantur in ser
mone & consuetudine quotidiana, Noua autem
vel innouata uerba secundum eundem Cicero. li-
2 bro tertio, de orato. † dicuntur quę nos ipsi facimus,
seu quæ à nobis ipsis fiunt uel gignuntur. prisca ve
3 ro † atque absoleta uerba, ut idem Cice. loco supe-
rius adducto auctor est, dicuntur uetusta & ab
vsu quotidiani sermonis intermissa, & ita prædi-
ctis authoritatibus motus tradit Aurel. Dauid de
verbo. significatio. cap. quinto, sub numero primo
& secundo, ac septimo & octauo. Hisce ita prænun-
tiatis, dico modo pro istius quæstionis resolutio-
ne, proponi per pulchrum ac ridiculum Gramma
tici cuinspiam hac in re non posttemum nominis
4 exemplum † à Dom. Alciat. dicto libro secundo, de
verborum significatio. sub nume 14. is fuit ni fallor
Baptista Egnatius, cuiua qui extant commentarij,
docent, istus verborum fętoribus illum penitus fuis-
se immersum. is enim cum Mediolano Bononiam
esset iturua, equumque à veterinario certa indies
constituta mercede cōduxisset, remisso equo per li
teras Veterinarium certiorem fecit, vt in tale diuer
sorium iret, equum suum accepturus; Veterina-
rius non iuerat quod chirografum non intellexisse
assereret, integramque lapsi temporis mercedem
5 petabat: eius epistole verba hæc erant, † Pegasus
qui me tollutim succusit, apud campanæ peluis
copam erit, inde petito, phoretrumque ex eo tem-
pore præcidito. cum nerò quæsitum esset, uter æ-
quiorem causam haberet, refert idem Dom. Al-
ciat. earum consensu qui de re pecuniaria ius dice-
6 bant, † placuisse literatorem condennari, qui igno
rabili huiusmodi sermone vti non debuit. cum tra
ditum sit eum qui ad aliquem scribit, tali idiomate
7 uti eū oportere, † qđ intelligi ab eo ad quē lrę dātur
possit. §. alienationis in auth. de nō alie. aliōq; huius
modi testationes damnū ei nullū īferre. Propterea
8 que Romanum hominem † qui ad græcum scri-
bat, non latinè sed græcè conceptis literis uti de-
bere, l. prima, de excusatio. tuto. cuius sententiam
9 ego repr. verisimam esse. Quia ut scripsit † Aul.
Gell. lib. nocti. Attica. 11. capitulo septimo, verbis
uti aut nimis absoletis exculcatisque aut insolen-
tibus, nouitatisque duræ, & illepidæ, par es-
10 se delictum videtur, & propterea † Phauorinus
Philosophus, ut refert idem Gell. libr. nocti. Att.
primo, cap. 10. Adoloscenti veterum uerborum cu
pidissimo & plerasque uoces nimis priscas & igno
tissimas in quotidianis, communibusque sermoni-
bus expromenti Curius inquit & Fabritius & Cor
rumcanus antiquissimi viri nostri, & his antiquio-
res Horatij illi tergimini, planè ac dilucide cum
suis fabulati sunt, neque aurumcorū, aut sicanorū
aut pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicū-
tur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt; Tu autem
perinde quasi cum matre euandri nunc loquare,
sermone ab hinc multis annis iam desito uteris,
quod scire atque intelligere neminem uis quæ di-
cas. Nonnę homo inepte ut quod uis abunde conse
quaris taceres? sed antiquitatem tibi placere ais,
quod honesta & sobria sit; uiue ergo moribus præ
teritia, loquere uerbis præsentibus: ideoque C. Cæ
11 sar † excellentis ingenij atque prudentiæ vir, in pri-
mo de anologia libro scriptum reliquit, habe sem-
per in memoria atque in pectore. ut tanquam sco-
pulum sic fugias inauditum atq; insolens uerbum.
Pompon. iurisconsul. in l. secunda, de origin. iur. an
12 te §. post hunc & Tubero, † inquit, doctissi-
mus quidem habitus est iuris publici ac priuati,
& complures utriusque operis libros reliquit; ser-
mone tamen antiquo uersus affectauit scribere, &
ideo parum eius libri grati habentur, ex quo tex-
tu istius quoque sententiæ confirmationem colli-
gunt Vdalricus Zas. & Hieron. Cagnol. qui multa
quoque in huiusmodi sententiam congerunt; fœ-
13 tentesque † hosce atque olentes antiquarios, qui
prisca illa & absoleta uerba, quasi ab orco reuo-
cent, insectantur. Quod facit & Aurel. Dauid
de verborum significatione, capitulo quinto, sub

num.

nu.19. cum seq. Mihi tamen inter cætera videntur
hanc sententiam maximè probare duo illa iura ad
14 hoc perpensa à D. Alc. lo. s. relato† tex. scilicet in l.
Plautius de aur. & arg. leg. & tex. in l. si quis ita de
testam. tut. in quorum priore cum testator dixisset
quisquis mihi hæres erit, Titiæ vestem meam, mun
dũ, ornamentaq; muliebria damnas esto dare, Cas-
sius, inquit Paulus, ait omnem vestẽ secundũ verba
testamẽti, legatã videri idem Iabolenus scribit, qa
verisimile est, inquit, testatorem tantum ornamẽto
rũ vniuersitati derogasse, quibus significationẽ mu-
liebrium accõmodasset. Accedere eo ꝙ illa demon-
stratio muliebria neq; vesti neq; mundo applicari
15 salua ratione recti sermonis potest. & tamẽ† ex No
nio Marcello constat mũdũ ẽt neutro genere vete-
res dixisse, vt in illo Lucilij, legauit quidam vxori
mundum oẽ in posteriore autem dubitat Vlpianus
an is qui filijs tutores dederit filiabus dedisse uidea
tur, & concludit videri quia filiorum appellatione
16 ẽt fœminæ continentur. & tamen† certum est vete-
teres datiuum filiæ casum non filiabus, sed filijs, di-
xisse, ut Neuij, Plautiq; exemplis Priscianus ostẽdit,
vt appareat non ex eo quod masculinum cõcipiat
fœmininum, sed ex proprietate sermonis Vlpiani
sñiã, potuisse defendi nisi ille absoletã veterum de-
clinationem neglexisset; vt & cæteri iuriscon sulti,
quibus affectatus is loquendi modus in libris Tu-
beronis nunquã probatus fuit, vt supra retulimus,
ex tex. in l. 2. §. post hos ad fi. ante vers. post hunc de
17 origin. iur. Est verum† ꝙ aduersus hactenus con
stitutã opinionem, videntur non leniter refragari q̃
mox subijcientur; Cicero enim non prorsus reijcit
priscorum verborum vsum, sed vel ornatus gratia,
vel parcè illis vtendum esse ait; Nam de oratore, Ne
que tamen, inquit, vtendum est ijs verbis quibus iã
consuetudo nostra non vtitur, nisi quandoque orna
tus cã. & idẽ Cicero in Brun. inusitata, inquit, & pri
sca sunt in proprijs, nisi quod ratò vtimur. Fab. au-
18 tem Quintil. lib. 1. orato. insti.† verba, inquit, à vetu
state repetita, non solum magnos assertores habẽt,
sed etiã afferunt orationi maiestatem, nam & aucto
ritatem antiquitatis habẽt, & quia intermissa sunt,
gratiam nouitati similem parent; sed opus est mo-
do. Refert etiam Cagn. in d. l. 2. vers. fuit eodem tẽ-
19 pore, sub nu. 154.† Angel. Politianum in quadã epi
stola scriptum reliquisse, præceptum illud Cæsa-
ris de euitando verbo inusitato tanq̃ scopulo, s. re-
latũ, magis illo seculo valuisse, quo latinè adhuc oẽs
loquebantur, q̃ nostro; iure enim tunc poterat ar-
gui qui parum contentus foret ætatis suæ vocabu-
lis, nunc antè vulgò latinus sermo nescitur, nec à nu
tricibus iam, sed à magistris discitur, à quibus nulla
magis haberi verba & recepta, & vsitata debent q̃
quæ de veteribus illis magnorum auctorum thesau
20 ris proferuntur. Quamobrem† cum tot talesq; lati-
næ linguæ proceres & improprijs esse, & si modera
to vsui sint, splendorem ac maiestatẽ orationi affer
re prisca & inusitata verba testentur; non leuem pa
titur obicem, quam supra defendimus assertio, qua
propositũ est priscę atq; inusitatæ, vel antiquæ ver-
borum significationi locum esse non oportere.

21 Sed possunt hæc omnia vno verbo resolui† vt sci-
licet q̃ hactenus recensuimus aduersus s. relatã opi
nionẽ locũ habent, qñ apertè ac liquido constat, lo-
quẽtẽ cũ iudicio, & ꝑ orationis ornatu voluisse ali
quo prisco atq; inusitato verbo vti, & sic intelligen-
da est Ciceronis, Fabij, & Politiani asseueratio. quia
tũc, cũ antiqua verba ac deposita nõ officiant intel-
lectui orationis ipsius loquẽtis, sed maiorem afferãt
22 lucem ac claritate, † q̃ maximè appetenda est in cu-
iusq; loquentis oratione l. sed & si pupillus §. 1. ver.
proscribere de instit. actio. iuncta l. 1. de ijs q̃ in test.
delent. §. legi. l. j. §. vlt. & ibi gl. & doct. de ver. obl. cũ
sim. infra citandis, non põt illorũ vsus dici reproba-
23 tus, cõtraria† verò opinio sit vera, qñ vsus illorũ ver
borũ ac nõ intellibibilem redderet loquẽtis sermo-
nẽ, qualis ille fuit deridendi illius s. relati grãmatici
ac iuuenis a Phauorino philosopho reprehẽso per
ea quæ habẽtur in l. j. §. vlt. de ver. obl. vbi gl. & doc.
notant per illum tex. in l. iudices. C. de sen. & inter.
omn. iud. in §. j. instit. de ver. obl. in ver. vtrũ, in l. de-
creta de re iu. & in d. l. sed & si pupillus §. proscribe-
24 re de instit. actio. † tunc enim vsus ille reijcitur &
cõtra proferentem interpreratur l. veterib. de pac.
vbi notant gl. & doc. l. quicquid adstringẽdę, de ver.
obl. l. stipulatio ista §. in stipulationibus eo. tit. cum
sim. faciunt trad. a Bar. ac Soc. & alijs in l. in ambi-
25 guo de reb. dub. & in istis† terminis procedit tex. in
d. l. 2. §. post hos in fi. de orig. iur. vel quãdo essemus
26 in dubio† tunc enim pręsumimus loquẽtem verbis
idoneis ac vsitatis usum fuisse, & ita procedat d. l.
Plautius de au. & ar. leg. & d. l. si qs ita de test. tu. §. 1.

SVMMARIVM.

1 *Ex his quæ dicta sunt in verbis priscis, depositis, atque inusitatis, facile resolui posse, quæ dici oporteat in verbis obscuris & ambiguis.*
2 *Ambigua verba secundum D. Alciatum ab obscuris differre, sed eam sententiam à Recentio impugnari.*
3 *Ciceronis loci in materia ambigui.*
4 *Ambigua & obscura verba eadem esse secundũ Sauium.*
5 *Chrysippum omne verbum fore ambiguum credidisse.*
6 *Diodorum cui chrono cognomentum fuit è contra sensisse nullum verbum esse ambiguum.*
7 *Accursium sentire obscuritatem versari circa dictionem ambiguitatem circa orationem. nu. 8.*
9 *Ambiguitatem pro obscuritate plerunq; poni, & è cõtra.*
10 *In generalitate atq; alternatione magis incertitudinẽ inesse, quàm obscuritatem vel ambiguitatem.*
11 *Obscuritatẽ dici posse quando non constat de significato, ambiguitatẽ quãdo multiplex est significatũ ex Baldo.*
12 *Obscuritatẽ esse ĩ dictione, ambiguitatẽ ĩ oratiõe ex Alberico. Et incertitudinẽ ĩ generalitate, uel alternatiõe ib.*
13 *Raphaelis Fulgosii sñia de obscuritate ac incertitudine.*
14 *Ambiguum sermonem iura quandoque appellare ob generalem incertitudinem.*
15 *Rei incertitudine plerunque obscuritatem oriri.*
16 *Verbi natura ac ius vbi plura significat & plura inducuntur in dispositione ibi oritur obscuritas.*
17 *Verbum vbi ex proprietate plura significat & testator demum sensit ibi oritur ambiguitas.*
18 *Eorum esse veriorem opinionem, qui nullum putarunt*

esse discrimen inter ambiguum, obscurum vel dubium.
Non dari obscurum, quin detur ambiguum & dubiũ & è contra. Pluresque iuris locos ea in materia ꝑpẽdi ibi.
20 *Dictionem, vel, exponi pro idest.*
21 *In materia verborum significationis verba & dictiones non considerari per se.*
22 *Obscuritatẽ in dictionib. esse non posse sine ambiguitate.*
23 *Eadem esse quæ eadem sunt substantia.*
24 *Ab obscuris vel ambiguis verbis in omni dispositione abstinendum esse.*
25 *In legibus communibus ac municipalibus oportere verba esse perspicua ac clara.*
26 *Obscuram legem, vel constitutionem ad causarum decisionem adduci non posse.*
27 *Obscuri iuris probabilem esse ignorantiam.*

Quid censendum sit de illa verborum significatione quæ proficiscitur ex verbis obscuris & ambiguis.

Cap. XI.

X his quæ in proxima præcedẽ-
ti quæstione resoluimus de ver
bis priscis, depositis atque inu-
1 sitatis, † potest facile constitui
quid in obscuris atq; ambiguis
sit censendum, D. Alcia in l. ne
2 pos proculo infra eo. putat † am
bigua verba ab obscuris differre; Quòd ambigua
dicantur, quæ in ambas partes agi possunt, obscura
quæ in quamplures sed hanc differẽtiã dicit Aurel.
Dauid de ver. sig. c. 5. sub nu. 10. confundi per tex.
in l. 3. de reb. dub. vbi Paulus ait in ambiguo sermo-
ne non vtrunque dicimus, sed id duntaxat quod vo-
lumus, itaque qui aliud dicit q̃ vult, neq; id dicit,
quod vox significat, quia non vult, neque id quod
3 vult, quia non loquitur. item † ex illa auctoritate Ci-
cero. de oratore ad Brutum, in qua; Nam si quan-
do inquit aliud in sñia videtur esse aliud in verbis,
genus est quoddã ambigui quod ex præterito ver-
bo fieri solet, in quo quod est ambiguorũ propriũ,
res duas significari videmus, & in lib. 1. Rhetor. ad
Heren. vbi ambiguum ait est scriptũ, quod in duas
plures vè sententias trahi posit. Vnde is resedit in
4 ea sententia, quam proposuit sub nu. 9. † vt obscura
& ambigua verba eadem sint, eaq́ue esse dicantur q̃
plura significant, seu quæ in plures sententias trahi
posiut, ex Gellio lib. 11. noct. attica. cap. 12. qui re-
5 fert Chrysippum dixisse † omne verbum sui natura
ambiguum esse, qđ ex eodẽ dicto, aut oratione plu-
ra accipi possunt. Diodorũ verò cui chrono cogno-
6 mentũ fuit, è contra sensisse † nullũ verbũ esse ambi-
guũ, nec quemq̃ ambiguũ dicere aut sentire, & hu-
ius sñiæ fuisse Odoffr. in l. veterib. de pac. per discur
sum. 1. col. & Bal. in vlt. nota. dũ inquit, itẽ notatur
aliquod esse obscurum vel ambiguũ dici quinq; mo
dis. Sed Accursius in d. l. veteribus in ver. obscuram
7 aliter nodũ hũc resolnit; Quidã † enim, inquit, dicũt
ꝙ obscuritas & ambiguitas idem est; Tu dic ꝙ ver
titur obscuritas circa dictionẽ aliquã ex eo ꝙ mul-
tipliciter intelligi põt, vt infra de iur. fisci i l. ita fidei
in fi. 1. respon. & ita ex generalitate fit. fit etiam ex
alternatione obscuritas, vt infra de iniur. l. prætor. §.
8 quod autem. Sed † ambiguitas est circa orationem,
vt hic Aio & Aacida Romanos vincere posse, sic
& infra de ijs q not. infam. l. vxores, & infra de bon.
liber. l. si ex modica in fi. 1. respon. sed è contra ple-
9 runq; vnum pro altero ponitur † nam in verbo vno
quandoq; reperitur ambiguitas vt j. de petit. hær.
l. vtrũ & infra de reb. dub. l. vbi, & infra de verb. sign.
l. nepos proculo. & hãc gl. traditionẽ sequitur Bar.
ibi in prin. eo excepto ꝙ in generalitate & alterna-
tione non obscuritatem, sed magis incertitudinem
inesse credidit, cui sententiæ accedit quoque Paul.
10 Cast. † volens vt obscuritas sit in dictione, ambigui-
tas in oratione, incertitudo in obligatione generis
vel alternatiuę, nec dissentit Bal. secundum aliquos
quamuis aliud diligẽtius intuenti velle videatur, vt
supra dictum est, qui in secunda lect. in princ. ait, ꝙ
11 † obscuritas dici etiam posit, quãdo nõ constat de
significato. Ambiguitas verò quando multiplex est
significatum, eadem quoque glos. assertionem reci
12 pit ibi Alberic. de Rosat. † qui coniungẽdo dictum
glo. cum declaratione quam facit Bar. & quam sen-
tit fuisse antiquorum ante Iac. de Rauen. ad euidẽ-
tiam ipsius l. præmittẽdum esse ait, ꝙ obscuritas est
in dictione, & parit æquiuocationem; Ambiguitas
est in oratione & parit amphibologiã. incertitudo
est ex alternatione, & ex generalitate. Raphael autẽ
13 Fulgos. in † d. l. veteribus sub nu. 2. ait quod scribunt
Bar. Castr. & Alberic. de incertitudine, modici esse
momenti quia parum differt incertitudo ob obscu-
ritate, quandoquidem in generalibus orationibus
incertitudinem & obscuritatem inesse nemo sit qui
nesciat, vt l. cum Stichus infra de solutio. & maximè
in iudicijs, si debuit clarè loqui & potuit certisimè
loqui, & locutus est sub alternatione, & ita loquitur
l. prætor hic alleg. & ideo fit interpretatio pro reo
contra creditorem, quia electionem damus debito
ri, & non creditori, vt l. cum his de cond. indeb. & l.
plerumq; §. fi. de iur. dot. hactenus Raphael Fulgos.
Bar. verò Soc. in l. in ambiguo de reb. dub. sub nu. 1.
14 & 2. sic ait. † Aliquando iura appellant sermonem
ambiguum quando causatur incertitudo generalis
veluti dicendo fundum, tunc enim. I. C. dicit lega-
tum esse obscurũ l. ita fidei in fi. de iur. fisci. Aliquã-
15 do & secundo causatur ambiguitas † propter incer-
titudinẽ rei relictæ non à propria verbi significatio
ne, puta quando dico lego Stichũ, quia tunc de uno
sensit, licet plures accipi posint, & ita loquitur tex.
in l. vbi de reb. dub. & est casus in princ. d. l. in ambi
guo in prin. secundũ intellectum gl. sed videtur at-
tenta auctoritate prædicta magis esse oratio obscu
ra quã ambigua, differunt enim hæc inter se ambi
guum & obscurũ, vt est casus in l. veteribus de pac.
dũ dixit obscuram vel ambiguam, cũ dictio, vel, so-
leat apponi inter diuersa, iuxta nota. in rubr. de
16 iur. & fact. ignor. Aliquando † & tertio ambiguitas
causatur, quia de proprietate verbum plura signifi-
cat, & plura inducuntur in dispositione, & propriũ
esse dicitur verbum ambiguum secundum prædi-

ctam

ctam auctoritatem, vt est bonus textus qui hoc pro
bat in l. si seruituus der ser vrban. prædio. Aliquãdo
17 † quarto & vltimo causatur hæc ambiguitas, quia
de proprietate verbum plura significat, sed tamen
testator de vno sensit, & tunc iura appellant verbũ
ambiguum, vt est casus in l. nepos Proculo. §. primo
infra de verb. sign. & est tex. secuudum intellectum
quem tibi declarabo in glos. sed tamen attenta au-
ctoritate prædicta magis deberet dici obscurum. &
hæc videntur magis procedere q̃ ea quæ dicit gl. in
d. l. veteribus super quibus cogitabis hactenus Soc.
Ego tameu in hac difficultate, crederem veriorẽ
18 esse illorum opinionem † qui arbitrati sunt, nullum
esse discrimen inter obscurum & ambiguum vel du
bium, nec rursus datur ambiguum & dubiũ quod
non sit obscurum, vt de hoc videtur in indiuiduo
19 esse tex. in l. si legatario in fiu. in illis verbis; † ne du-
bium & obscurum esset cuius libertus foret, Prętore-
rem pronuntiare debere, sic etiam videtur probare
tex. in d. l. ita fidei ad fi. de iur. fisc. dũ dicitur. cũ di-
uersitas rerum obscurum faciat legatum, ibi enim
& obscuritas ad vniuersam legati dispositionẽ re-
fertur, cum tamen gl. & alij supra relati dixerint ob
scuritatem ad solam dictionem referendam esse, &
clarior est etiam de hoc tex. in d. l. veteribus de pac.
in illis verbis pactionem obscuram vel ambiguam
quorũ vtruuq; cum eadem significãdi potestate ad
pactionem refertur, vt per gl. & doct. in l. ad prote-
gendum. C. de iu litem dan. tuto. & per Ang. in rub.
20 de except. post princ. inter iuris elementa & est † in
terminis illius dictionis vel glos. summe notab. in
rubr. si ag. vectig. vel emphyt. esse dicatur, quæ indu
ctio resoluit ponderationem quam fecit Bar. Soci.
in d. l. in ambiguo col. 2. sub num. 20. de reb. dub. põ
derãdo diuersitatem importatam per dictionẽ illã
vel, quam uos dicimus reduci ad solam diuersitatẽ
soni verborum per supradicta.
21 Præterea considero † quòd cum supra ostenderi-
mus quãtum ad materiã verborum significationis,
verba & dictiones non considerari per se, verũ put
in oratione coniuncta copulataq; essent ad ipsam
orationem afficieudam, pro exprimenda mentis no
stræ meditatione, quapropter siue consideremus di
ctiones in oratione, vel orationem cũ dictionibus,
22 semper verum erit † obscuritatem in dictionibus nõ
posse esse sine ambiguitate in oratioue, sine obscu-
ritate in dictionibus, & sic semper eadem erunt cũ
23 † eadem eorum sit substantia Bal. in l. non possunt
de legi. Euerar. iu lo. a simili sub nu. 5. quibus ita se
habentibus vt iu priscis atq; absoletis verbis supra
24 fecimus constituenda erit † conclusio, ab obscuris
vel ambiguis verbis in omni dispositioue abstinen-
dum esse Nam in legibus cõibus & municipalibus
25 pro reg. traditum est † verba oportere perspicua es-
se ac clara, auct. de testa. imperfec. §. nos oĩa igitur
& 4. dist. cap. erit antem lex, & d. l. sed & si pupillus.
§. proscribere de insti. actio. cum simil. supra dedue.
26 qua ratioue nonnullis visum est † obscuram legem,
vel coustitutiouem, ad causarũ decisionem adduci
nou posse, vt tradunt Bar. Imol. & Ro. iu l. cum pro-
27 latus de re iudic. item obscuri iuris † probabilẽ esse
ignorantiam, Cardi. in cle. fin. q. 4. de reg. & in cle.
1. §. sanè oppo. 3. de vsur.

SVMMARIVM.

1 *Opiniones Doctorum vbi sunt super aliquo passu tunc si iudex vnam ex ijs elegerit quamuis malam, sententiã non esse nullam.*
Opiniones Doctorum facere rem ambiguam ibi.
2 *Bar. opinionem in §. duo fratres sub num. 32. esse communiter approbatam.*
3 *Iudicem qui ex pluribus vnã eligat, quamuis malam vbi conflictus est opinionum nec sententiam nullam dicecere, nec litem suam facere.*
4 *Iudicem in materia l. dos à patre excusari.*
5 *Et in articulo glos. in l. Lucius de hæred. instit.*
6 *Fallit vbi appareat de veritate communis opinionis.*
7 *De communi opinione vbi constat in dubio ab illa non esse recedendum.*
8 *Iudicem qui contra communem opinionem iudicat facere litem suam.*
9 *Pœnam iudicis contra communem sententiam iudicantis arbitrariam esse syndicatori, vel iudici qui in illa causa iudicare debet.*
10 *Iudicem qui propter imperitiã, vel imprudentiã, iudicauerit condemnandum esse ad resarcienda damna parti læsæ, quatenus is facere possit.*
11 *Iudicem qui dolo, vel culpa contra communem sententiam iudicauerit insolidum teneri.*
12 *A communi opinione recedendum non esse, etiam si non habeat casum legis.*
13 *Sententiam contra communem opinionem latam mero iure tenere.*
14 *Si tamen opinio contra communem sententiam sit validis firmata fundamentis.*
15 *Opinioni contra communem posse iudicem inhærere quãdo bonis rationibus defendi posset.*
16 *In constitutionibus Pontificijs obscura vel ambigua verba eminus ablegari.*
17 *Obscuram testatoris dispositionem pro nõ scripta haberi.*
18 *In contractibusque idem obtinere.*
19 *Et in iudicijs.*
20 *Obscurè factæ positioni, non teneri interrogatum respondere.*
21 *In vsu forensi obtinuisse, vt aduersus positiones opponantur illas esse vagas, incertas, dubias ac generales.*
22 *Responsionem obscurè factam positioni non releuare respondentem.*

Quando super aliquo articulo sunt opiniones Doctorum hincinde an iudex faciat litem suam qui secundum hanc vel illam opinionem iudicauit.

CAP. XII.

Tideo Bar. in l. qui Romæ. §. duo
fratres col. 3. sub num. 9. de verb.
1 obligat, ait, quòd † quando super
aliquo passu sunt opiniones Do
ctorum tunc si iudex eligat vnã
ex prædictis opinionibus quam-
uis malam, non est sentẽtia nul-

la d.l.cum prolatis de re iudi. Quia opiniones Do-
ctorum faciunt rem ambiguam, vt nota. supra de
legi.l.non possunt & C.de legi.l.cum nouo.& nota.
in prima constir. C. in §. quibus in glos. super ver.
certas, quam sententiam Bartol. multi probant
quos refert Rip. in d. §.duo fratres sub num. 32. &
2 est magis communiter approbata, vt testatur ibi
Soci. iun. sub num.74.& absque dubio in se est ve-
ra,quia vbi conflictus est opinionum iuris interpre
3 tum super aliquo articulo,† tunc nec sententia est
ipso iure nulla, nec iudex qui ita iudicauit facit li-
tem suam,vt voluit Alexan. in consi.66.col.fin.sub
num.6. lib. 5. in ardua illa quæstione compromis-
si quam disputant Bartol. & docto. in d. §. duo fra-
tres. glos. in ver. certas,not. in cap. cum Bertoldus
de re iudi.Fely.in cap.1.de constit.Bart.in l.in am-
biguo de reb.dub.& in l.1. C.de erro.aduocat.Bar.
in l.de eo.C.de pœn.iudi.qui mal.iudi. Bal.in l.ob-
seruare §.proficisci in 30.q de offic. proconsl. Imol.
in l.j.ad fin.de appellatio.Bal.in cap.1.§.iudicis sub
4 num.4.de pac. tenen. ad fin.volum.5. Aliud† ponit
exemplum Soci. iun. ibi super eo quod disputant
glos.& Doct.in l.dos à patre, C. sol.matr. vel etiam
5 † in illo articulo glos.l.Lucius secunda.de hæredib.
instit, an filij in conditione positi censeantur esse
vocati, de qua per Bartol. & doct. in l.centurio de
vulg.& pupil.in l.hæredes mei §. cum ita. ad Senat.
Trebell.& in l.j. C. de pact. & an eo ipso quòd sunt
grauati dicantur esse vocati: cum multis simil.
Quod tamen intelligendum est verum esse, nisi ap-
6 pareret de veritate communis opinionis, † idest
quæ nam ex dictis pluribus opinionibus esset com-
munis: ita declarat in d.consi.66.sub num.6. Alex.
& nouissimè Menoc.de Arbitr. iudi.lib.2.ca. 349.
sub num.19. vbi disertè per capitis illius discursum
materiam hanc explicat. & Ant. c. ad Angel. in
titu.de obligat. quæ ex quas. delic. in insti. sub nu-
mero 4.& est de mente aliorum supra citatorum,
in locis proxime allegatis, & habet hæc declaratio
7 rationem, quia vbi constat† de communi opinione
non est in dubio ab illa recedendum l.1.§. sanè cre-
brior,vbi Bald.not.de offic.quæsto. Felyn.in cap.1.
col.penult. versic. nono fallit, de constit. vbi Abb.
& omnes tradunt Deci. in consil.131.reuocatur in
vltimis verbis, copiose Catellia. cot. in memor. in
ver.opinio communis,omnes in cap.ne innitaris de
8 constitutio. & iudex † qui contra communem opi-
nionem iudicat facit litem suam, quia imperitè fa-
cit qui contra crebriorem interpretum sententiam
iudicat Alex.in cons.95.col.penul.lib.2.cum loc.su
9 pra citat. pœna tamen est † arbitraria syndicatori
vel iudici, qui illa in causa debet iudicare, vt not.
Ang. per illum tex. instit. de obligat. quæ ex quas.
delic.vbi diffusè hanc rem attingit. l.vlt. de vari. &
extraordina.cognitio.not.Bal.in cap. 1. §. iudices,
sub num.1. de pace tenen. Menoch.d.consilio 339.
sub numero 4. vbi ex dictis scribentium in hac ma-
10 teria notanter concludit † quod si propter impe-
ritiam vel imprudentiam iudex pronunciauerit,
sicque litem suam fecerit, iudicis arbitrium versa-
ri debebit, in condemnando eum, qui sic imperitè
judicauerit ad resarcienda damna parti læsæ, qua-
tenus is facere poterit secundum glos.in d.l.vlti.de
var.& extraordin.cognitio. Bart.in sua quæst.9.in-
dex per imperitiam colum. vlt. Bald. in dict. cap.1.
§. iudices sub numero primo. & ibi Afflict. de pac.
11 tenen.ex text. l. si iudex de iudi. si autem† dolosè sic
perperam iudicauerit, vel ex lata culpa quæ do-
lo comparatur, l. quod Nerua vbi Bartol. depo. &
l. latæ, de verborum significat. insolidum teneatur
secundum Alexan.in l.4.§.quando in fin.de damn.
infec. Deci. in l. tertia.§.hæc autem verba sub nu-
mero tertio.quod quisque iur. Boss. in titu.de offi-
ciali.corrupt. pecun.sub num.23.

Quæ autem diximus de communi opinione, lo-
12 cum habent etiam si † communis opinio nullum
haberet casum legis, vt declarat Antonius Caius
iam cita.ad Angel. sub numero quarto. versicu. &
hæc procedunt, qui dicit ita probare scrib. in l.1.
13 si cert.pet.mero tamen † iure sententia lata contra
communem tenet, vt scribit Ripa post Imol.in d. §.
duo fratres sub numero 33. & post Felyn. in dicto
cap.1.de constitutio. Qui insuper cum Ias. in dict.l.
cum prælatis de re iudic. attestatur ita communi-
14 ter teneri. Sed hac † in re ego facile manum darem
Bologneto, in d.§. duo fratres qui sub numero 94.
credit prædictam opinionem veram esse, quando
opinio contra communem esset multum valida,
vel clarè esset in iure recepta per tex in §. pri. instit.
in illis verbis secundum Attilicini sententiam cui
sententiæ quadrant quod scripsit limitando Cott.
15 in d.ver.opinio communis in secunda limit. vide-
licet opinioni contra communem posse iudicem
inhærere, quando bonis rationibus defendi posset
vt per Ias.in authen.nouissima in quinta colum. C.
de inoffic.testamen.& in l.vt vim in penult. colum.
post med. de iust. & iur. velut idem Ias. clarius ait
in authen. si qua mulier, sub numero 15. quando
rationes opinionis contra communem præstarent
numero, pondere, & mensura, aliàs supradicta sem-
per locum haberent, nec posset iudex a communi,
vel magis communi opinione recedere, in consti-
16 tutionibus quoque † Pontificum & rescriptis ob-
scura vel ambigua verba eminus ablegantur, cap.
fina.de constitutio.capitu. Abbate de verborum si-
17 gnificatio.in testamentis † idem est quia testato-
ris obscura dispositio perinde habetur, ac si nun-
quam scripta fuisset l. secunda. de ijs quæ pro non
script.habent.l.in tempus.§.primo.de hæred.instit.
si tamen declarari nequeat. l. hæredes palam de
testamen. §. 1. Nec verisimile est in contractibus.
18 d. l. veteribus † de pact. & l. Labeo scribit de contr.
19 emptio. similiter in iudicijs† obscuritas citationem
reddit inanem, atque inualidam Bald. in l.hac con-
sultissima col.2.C.qui testam.fac.poss. & consimili
ratione libellum specul.de libell.concept.§. penult.
ver.item non valet si obscurus Practi. Papi.in for-
ma respons. rei conuenti in glos.vagus & obscurus.
sic etiam obscuritas, vel ambiguitas in causa est
20 vt quamuis statuto † vel lege municipali caueatur,
vt positioni factæ debeat sub pœna confessi simpli-
citer responderi, si obscurè facta fuerit positio re-

spondere

spondere non tenebitur interrogatus, vt scribit prac. Papien. in forma oppon. contra positio. in ver.
21 obscurę, & ideo inducit vsus forēsis † vt aduersus positiones opponatur illas esse vagas, incertas, dubias, generales, & obscuras, vt discurrit pract. Pap. loco supra citat. in glos. in ver. vagæ, incertæ, genera
22 les, obscuræ, & è conuerso † responsio obscurè facta positioni non releuabit respondentem, per ea quæ tradit Bal. in l. precibus in prin. C. de impub. & alijs substit. & Bar. & alij in l. j. §. si quis simpliciter interrogatus vbi diximus de verb. oblig.

SVMMARIVM.

1 *Obscuritas, vel ambiguitas verborū vnde proficiscatur.*
2 *Ambiguitas quot modis fiat.*
3 *Aequiuocationem esse in dictione, vt cum vna vox plura æqualiter significat.*
4 *Amphibologiā esse in oratione. & quomodo fiat. nu. 4.*
5 *Ambiguum dici quinque modis secundum Baldum.*
6 *Sex esse numero secundum Sauium quæ pariant obscuritatem.*
7 *Obscuritatem ex æquiuocatione procedere.*
8 *Quid sit Amphibologia.*
9 *Tresque esse modos quibus amphibologia vel obscuritas producitur.*
10 *Quomodo singulis vocibus amphibologia, & æquiuocatio obscuritatem producunt.*
11 *De æquiuocationis fallacia quò loci disseratur.*
12 *Orationem compositam, ac diuisam non semper significare.*
13 *Accentus quoque ratione obscuritatem generari.*
14 *Figura dictionis quid sit.*
15 *Metaphoram quoque seu translationem obscuritatem parere.*
16 *Obscuritatem fieri verbis ab vsu remotis.*
17 *Transgressio quid sit.*
18 *Fabij verba circa vitia in oratione fugienda.*
19 *Ex generalitate, alternationeque obscuritatem fieri.*
20 *Incertum in stipulatione dici deduci cum alternatiuè decem vel hominem non reseruata electione quis sibi stipulatur.*
21 *An generalitas promissionem irritet vel legatum.*
22 *Generalitatem nullius efficaciæ reddere confessionem, rescripta, atque articulos.*
23 *Idemque esse in citatione, libello, appellatione, ac iudicis decreto.*

Vnde proficiscatur ambiguitas, vel obscuritas verborum.

CAP XIII.

Ed posteaquā incidimus in mentionē obscurorum ac ambiguorum verborum, & non indiligenter attigimus eorum materiam, non inconueniens
1 erit peruestigare † successiuè vnde proficiscatur ambiguitas vel obscuritas verborū? Quā dubitationem attigit glos. in d. l. quoties, secunda. de verbo. obligat. in ver. ambigua, illamque sic re-
2 soluit; Ambiguitatem scilicet fieri, † vel propter æquiuocationem, vel propter amphibologiam, vel compositionem, vel diuisionem, vel generalitatem, vel consimilium, vel alternationem, æqui-
3 uocatio est in dictione, † vt cum vna dictio æqualiter significat plura, vt in hac dictione, canis, quæ significat marinum, latrabile, & cœleste sydus.
4 Amphibologia fit in oratione, † vt in hac oratione liber Aristotelis nam vno modo pōt intelligi, q̄ sit editus ab Aristotele, alio modo potest intelligi, q̄ sit proprius ipsius, vel in hoc exemplo, littus aratur, nā propriè significat terrā scindi transumptiuè, operam perdi; in compositione, & diuisione ponas exemplum in hac oratione, duo & tria sunt quinq; secundum quòd est diuisa, est falsa. Nam tunc intelligitur quod duo sunt quinque, & tria sunt quinque, quod est falsum. Aliter hanc rem absoluit Bal.
5 in l. ueteribus de pact. ubi ait ambiguum dici † quinque modis; Primo ratione æquiuocationis, quia oratio uel uocabulum potest accipi pluribus modis; Secundo dicitur aliquid obscurum uel ambiguum ratione generalitatis. Tertio ratione alternationis. Quarto ratione non coarctatæ locutionis, & ista tria probantur de iniur. l. prętor. in princi. p. §. quod autem & de dol. l. item exigit. Quinto & ultimo dicitur aliquid obscurum ratione indefinitatis de seruit. vrban. prædio. l. si seruitus. l. autem ueteribus loquitur de obscuritate primo modo acce-
6 pta. Aurel. uerò Danid † de uerbo. significatio. capitulo quinto, sub numero 23. & 24. ex Aristotel. 1. elench. Fabro interprete, sex numero esse ait potissimumque quæ in uerbis producunt obscuritatem, videlicet æquiuocationem, amphibologiam, compositionem, diuisionem, accentum, figuram dictionis, & quemadmodum idem Arist. lib. Catego. ostendit; æquiuoca, quæ & græce homonyma dicuntur, sunt quæ eadem appellatione plures res substantia, & definitione inter se diuersas significant, ut canis, gallus, namque canis eodem nomine animal domesticum, & astrum significat; & Gallus una communi uoce gentem, & auem.
7 & quòd obscuritas † ex æquiuocatione proueniat Aristo. & ipse, non minus apertè sexto top. capitu. secundo, eodem Fab. interprete ostendit, cuius verba sunt, vnus autem locus eius quod obscurè est: si sit æquiuocum alicui, quod dictum est, ut quòd generatio ductio est ad substantiam, & quòd sanitas commensuratio est calidorum & frigidorū, nam æquiuoca est ductio, & cōmensuratio, immanifestū igitur vtrū velit dicere, eorū quæ significantur ab eo quod multipliciter dicitur, & in 5. etiam topi. c. 2. cum inquit, quapropter non vtēdū nomine, quod multipliciter dr̄, neq; oratione quæ plura significat, quia qđ multipliciter dr̄ obscurū facit qđ
8 dictū est. Amphibologia † siue amphibolia, ambigua locutio, siue ambiguus sermo latinè interpretaē, vt velle capere me pugnātes, & eiusdē Aristote-
9 lis testimonio, in d. j. elench. lib. Tres sunt modi † qb. secūdum equiuocationem, & amphibologiam obscuritas prouenit, vnus quando idem nomen, vel

eadem oratio, plura ut supra dictum est inter se diuersa significat principaliter, vt Aquila Taurus. Alius quando soliti sumus sic dicere, quo sanè modo inducit obscuritatem æquiuocatio, cum hunc in modum paralogismum intexinus, gemmæ sunt pretiosi lapilli, in palmite sunt gemmæ, sunt igitur in palmite pretiosi lapilli, licet enim propriè gemmæ de pretiosis lapillis dicantur, solemus tamen & arborum & fructuum oculos, hoc est id primum quod germinando emittunt gemmas appellare. Tertius verò quando compositum plura significat, ambo simul plura, verbi gratia, aut literas ipsas s. ié
10 tiam habere, aut alium de ipsis literis, & de† Amphibologia qualiter singulis vocibus, vel coniunctis accidat quomodo duo hæc, equiuocatio amphibologia, obscuritatē indueat scripsit Fab. elegātissimè lib. 7. & 8. & in 6. quoque cum de risu tractat. & diffusè apud iurisconsul. nostros habetur sub
11 rub. de reb. dub. de æquiuocationis† quoque fallacia non indoctè disserit Specul. titu. de disputat. §. posthac, & nūquid propter æquiuocationem actus reddatur inualidus tradit Abb. in ca. quia nonnulli de rescript. Propter compositionem, & diuisionem
12 obscuritas contingit, † quandoquidem oratio composita & diuisa non semper idem significat, quia plerunque composita falsa videtur, diuisa vera, & è conuerso diuisa falsa, composita vera, & cum dicitur posibile est sedentem ambulare, in sensu composito significat quempiam dum sedet posse ambulare, & impossibile est, in sensu diuiso significat, quòd quis cum sedet potestatem habet, vt aliquando deambulet, quod verum est, è contra huiusmodi oratio, ego posui te seruum existentem liberum composita vera est, significatque, quòd ego cum seruus esses te liberum posui, quæ res vera est, supposito quòd manumissus à me fueris, diuisa autem falsa, secundum quem sensum significat, quòd ego posuerim te seruum existentem liberum, quod esse
13 non potest. Accentus † quoque obscuritatem parit, vt si dicatur, omnis populus est arbor, omnis gens est populus ergo omnis gens est arbor, maior enim propositio huius parologismi duplicem sensum cōtinet, quia prior syllaba vocis populus potest produci, & vera est propositio, sed conclusio nō infertur, aut corripitur, & falsa redditur ipsa maior propositio, & sequitur cōclusio, sed apud poetas id crebrius reperire continget, huic Seruius super eo Virgilij, & Buccolicis; Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo, accentu forte hallucinatus pētinemoriam, seu cæsurā semiquinariam, & turtur fœminini generis putauit, cum secundum Prisciianum masculini tantum generis sit, & aeria ibi non ad turtur, sed ve-
14 rius ad vlmo referri debeat. Figura dictionis† nihil aliud est, quàm similitudo dictionis cuiuspiam in parte cum alia dictione, idem tamen non significāte, vel eundem significandi modum non habente, & obscuritas prouenit, quandoquidem tali similitudine dictionis, cum dictione inspecta, facile arbitrari contingit, quòd idem significent, vel eodem modo, & nihilominus in significato, vel significandi modo differunt, vt videre agere quoniā similem habent terminationem, & infinitiui sunt modi, putaret quis quòd ambo actionem significent, & tamen ita non est, cum illud apud Philosophos pasionem, hoc autem actionem significare existimetur. Rursus inquit Aurelius præter hos modos de quibus disseruimus Arist. memorato lib. 6.
15 cap. 2. ex metaphora† etiam siue translatione, obscuritatem suboriri adijcit, item propter verba innouata Aristotelis Fabro interpretu verba sunt; Alius si secundum metaphoram dixit, vt scientiam indeciduam, terram nutricem aut temperanciam consonantiam, nam omne obscurum, quod secundum metaphoram dicitur. Amplius si non positis nominibus vtitur, nam omne obscurum est, quod insuetum est: & de Metaphora, siue translatione atque verbis innouatis quid sint abundè supra vi-
16 sum est. Fab. autem† in octauo, addit obscuritatem fieri verbis ab vsu remotis. Item transiectione tarda, siue transgresione quadam verborum, ordinē turbante, quæ græcè, Hyberbaton dicitur; item interiectione, seu verborū interpositione, quam græcè parenthesin vocant, vide ibi. & de transgressione in 4. Rhet. vbi ita scriptum legitur; transgresio
17 est† quæ verborum perturbat ordinem peruersione, aut transiectione, amplius a verbo secundum eūdem Fabium iam d. lib. 8. & fusius in 4. nimiam breuitatem & perissologiam, idest superfluam orationem obscuritas semper consequitur Fabij verba
18 sunt† in 4. Nos autem breuitatem in hoc ponimus, vt non minus, sed ne plus dicatur quàm oporteat; Nam variationes quidem & tantolog as, & perissologias, quas in narratione vitandas, quidam scriptores artium tradiderunt, transeo, sunt enim hæc vitia non tantum breuitatis gratia fugienda, non minus autem cauenda erant, quàm nimium corripientes, omnia enim hæc sequitur obscuritas. Addunt
19 insuper iurisconsulti nostri, † ex generalitate & vt ipsi loquuntur alternatione obscuritatem afferri, iuxta Accurs. in l. quoties in stipulationibus de verb. obl. quo fit, vt si quis generaliter fundum, nulla adiecta propria appellatione, vel hominem, sine proprio nomine dari sibi stipulatus sit, incerta dicatur stipulatio. veluti incertum quoque in stipulationem
20 deducit, † qui alternatiuè decem, vel hominem, nulla expresim sibi constituta electione, stipulatur, l. vbi autem in prin. & §. qui illud de verb. oblig. & an
21 generalitas promisionem irritet vel legatum, † vide Abb. in cap. ex parte de cens. Plenisimè Alex. & cæteros in l. ita stipulatus de verb. ob. in l. legato de leg. 1. de cōfesione, rescripeis, articulis, an propter
22 generalitatem nullius efficaciæ reddatur † habetur in l. certum. §. 1. de confess. in cap. ad hæc de rescrip. Doct. in l. 1. in prin. de edendo, & in l. 2. §. quod obseruari. C. de iuram. calum. & de alternatiua itidem
23 an vitiet† citationem, libellum, appellationem, iudicis decretum, positiones, sententiam & huiusmodi actus tradit Io. And. in reg. in alternatiuis de reg. iur. in mercurialibus. Roma. in consi. 360. in princ. Bal. in l. magis. §. si prætor de reb. eo. Alex. in consi. 95. lib. 4. vbi allegat tex. in l. prætor. §. quod autem de iniur.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Ad quatuor capita ex Auctoris sententia reduci omnem disputationem de obscuritate, aequiuocum, generalitatem, alternatiuitatem, ac indefinitatem.*
2 *Aequiuocum quomodo in hac materia accipiatur.*
3 *Transumptiones, Amphibologias & caetera id genus sub aequiuoco contineri.*
4 *Nouum, quàm aequiuocè significet.*
5 *Aequiuoci exemplum. nu. 6. 7. & 8.*
9 *Idem esse quando multiplex intellectus resurgit ex modo punctuandi.*
At in exemplo Lamberti Scoti Placentiae tiranni, qui ambiguo Daemonum responso ob punctuationem fuit elusus. 161.
10 *Exemplum oraculi quo delusus fuit Pyrrhus Epirotarum Rex.*
11 *Exemplum Responsionis cuiusdam Vngari Episcopi.*
12 *Exemplum festiuum Chyrographi Catonis Sacci.*
13 *Exemplum lepidum de Roberto sacerdote auaro atque inhospitali, qui ob mutationem puncti priuatus fuit opimo Aselli sacerdotio. num. 13.*
14 *Plurium eiusmodi exemplorum loci.*

Quae sit Auctoris resolutio in proposita quaestione vnde progrediatur ambiguitas vel obscuritas verborum, praecipuèque quomodo proueniat ab aequiuoco.

CAP. XIIII.

1 VErum mihi placet † quantū ad praesentē materiā, omne istius propositę difficultatis negociū ad quatuor capita esse redigendū. Videlicet ad aequiuocū, & generalitatē, ad alternatiuitatē (vt sic dixerim) & ad indefinitatē, ex quib. quatuor capitibus tantū, reliquis omissis, puto proficisci omnem ambiguitatem, obscuritatem, dubitationem, & incertitudinem, quae sit circa verba, vel orationem affirmatiuam & negatiuā, de cuius verborum significatione ac rerum agatur, prout tamen res per verba significantur, ut supra saepius diximus, ac declarauimus in alijs praece-
2 dentibus capitibus. Aequiuocum igitur hic † ego voco ex mente Bal. & Gammar. illo in d. l. veterib. de pact. in vlt. not. hoc lib. 3. topi. legal. in cap. de vitio aequiuocationis, verbum, seu orationem, ex qui
3 bus multiplex possit intellectus haberi, & hoc † transumptiones, amphibologias, & his similia complecti intelligo, licet propriè loquendo aliter definiri possit vt supra ex Arist. retulimus. & exemplū poni
4 potest in voce nouum † de qua per Bart. in rubr. de oper. no. nunc. ad fin. & ibidem per alios, & in verbo iudicium, de quo per Abb. & alios in rub. de iud. & inter caeteros Ripam ibi sub num. 37. exemplum
5 autem sic proponi potest, † quicunque habet mancipinm illud tenetur exhibere l. si. C. de aedili. actio. At Titius habet seruum mortuum, qui est in causa redhibitionis, ergo seruum tenetur exhibere. contra l. quod si nolit de aedilit. edic. Vitium enim est in verbo exhibere, quod duplex est, cum modo pro bare significet, vt in d. l. fin. modo sui palpandi copiam facere d. l. quod si nolit. Aliud est exemplum,
6 † testator quatuor habebat pocula oleagina paria, & Titio legauit duo pocula oleagina paria, Titius verò subdola vtens argumentatione, quatuor sibi deberi contendebat, sic arguens, legata sunt mihi duo pocula paria, ergo quatuor debentur. Sed repellitur, quia aequiuocatio est in verbo paria, vt in l. qui concubinam. §. qui quatuor de leg. 3. item con-
7 tra † legē facit qui alligatos bouis triturantis, cap. cū secundum de praeben. At rusticus in messe alligat os bouis triturantis, ergo rusticus facit contra legem. Prima propositio est ęquiuoca, quoniam in d. cap. cum secundum transumitur ad denotandum ei qui ecclesiae seruiat nō esse denegandum victum in ecclesia, quia qui altari seruit, de altari viuere debet cap. extirpandae, & d. ca. cum secundum de prae-
8 bend. est & aliud † exemplū, Titius & Sempronius furati sunt trabem, ergo Titius furatus est trabem, si enim ita arguatur, vt velit inferri eius furti gratia solum Titium condemnandum esse, inanis est conclusio, per l. ita vulneratus ad leg. Aquil. Quod si nō inferatur: vt cum Sempronio Titius cōdemnetur, bona erit illatio, vt per glo. ibi & possunt plura huiusmodi exempla colligi, a, Doct. in locis supra citatis. Habet quoque locum iste intellectus aequiuoca-
9 tionis, & amphibologiae, quando † multiplex intellectus resurgit ex modo punctuandi, l. nemo indeorum. C. de iud. vbi Alberi. de Rosat. refert nonnulla notanda exempla, & inter caetera illud, quod summae perniciei facileque exitio fuit Lamberto Scoto Placentiae domino, is enim cum a cacodęmone, quē familiarem habebam, sciscitaretur. Quidnam sibi fata portenderent de illius dominatu, respondit ille, Domine stes securus, inimici tui suauiter intrabunt terram tuam & subijcientur domui tuę. quod responsum cum ille integris dictionibus interpretaretur, vt primo se se offerebat obtutu, in meliorē sui fortunam, contrarium habuit eius intentioni res exitum, quia malignus ille spiritus, hunc in modum senserat supra relata verba punctus esse distinguēda, Domine stes securus, inimici tui, sua, ui, ter intrabūt terram tuam, & subijcient, vr, idest ignem domui tuae. Prout ita refert Albericus illi miserè
10 successisse. Non dissimili † delusus esse fallacia, & Pyrrhus ille Epirotarum rex ab Apollinis oraculo, à quo cum de bello cum Romanis gerendo consultum peteret, responsum eiusmodi tulisse fertur, Aio & Aacida Romanos vincere posse, cuius ambigui oracoli altero sensu promittebatur victoria, altero portendabatur exitium cladesque quibus afficiendus erat, si Romanis bellum mouisset, prout amisso profligatoque exercitu, tandem affectus fuit, cum
11 Roma. populo bellum intulisset. Aliud † exemplum de quodam Pannoniae Archiepiscopo recenset Odofr. in d. l. veteribus de pact. cum enim fuisset is interpellatus à principibus viris illius prouinciae, vt sententiam proferret eius literis, cum abesset à

prouincia de conſpiratione aduerſus illius regni
Dominam,ineunda, ſic ille & reſcripſiſſe proditur,
Reginam interficere nolite timere bonum eſt & ſi
omnes conſentiant ego non contradico. Quod re-
ſponſum cum illi ita excipiſſent, vt reginam interfi-
cere hortarentur, illorumque deſcitioni cõſentiret,
ſic verba illa diſtinguendo, Reginam interficere
nolite timere, bonum eſt etc.patratoque ſcelere,
coram Sum.Pontif.reus eius facti argueretur. Ac-
cuſationem eluſiſſe traditur,punctis hunc in modũ
ſuper relata verba ſe iungẽdo,Reginam interficere
nolite,timere bonum eſt, & ſi omnes conſentiant,
12 ego non cõtradico. Feſtiuum eſt † exemplum illud,
quo in hoc genere carmen Saccum Patritium no-
ſtrum Ticinẽſem iuris vtriuſque cenſuræ prudentẽ
facundiſsimum, ac omnium qui ætate ſua profite-
bantur,anteceſſorem famigeratiſsimum,ſe à Bono
nienſibus exemiſſe per manus quaſi traditum eſt,
is enim cum de illo cõducendo ageretur,vt publicè
in eo Gymnaſio primario loco iura interpretare-
tur,hunc in modum de transferendo ſe Bononiam
ſcripſiſſe proditum eſt, Cato Saccus ſenex proda-
groſus Bononiã veniet, verum cum Ducis Medio-
lani imperio,cuius ditioni ſuberat, hic Ticini profi
teri cogeretur, nec comeatũ ab eo impetrare poſ-
ſet. Rurſusque à Bononienſibus conueniretur, vt
Bononiam iuxta ea quæ per literas eius premiſſa
fuiſſe contendebatur,concederet,in indicium decli
naſſe præter ſuperioris auctoritatem quę in quacũ-
que promiſsione ſemper excepta eſſe creditur feſti-
no illo commento fertur. Aſſeruit enim verba illa,
Cato Saccus ſenex podagroſus Bononiam veniet,
quę ipſi legabant poſitiuè ſe ſcripſiſſe vt interroga-
tiue intelligerentur, hoc eſt Cato Saccus ſenex po-
dagroſus Bononiam veniet? quaſi ſenſus eſſet cum
ſenio confectus eſſet, podagraque inſuper labora-
ret,futurum facile non eſſe, vt Bononiam eius mu-
neris implendi gratia cuius cauſa perquirebatur ſe
13 conferre valeret,longè feſtiuius eſt † exemplum il-
lud,quod habetur apud Alcia. lib.4. de verb. ſigni.
ſub num.4. ortum ex hiſtoria quam Alberi. de Ro-
ſate refert in eius Dictionar.in ver.punctus.vt citat
D.Alcia.quamuis in meo codice nihil dicat, ſed at-
tingit in d.l.nemo. C.de iude. Robertus enim
quidam opulenti ſacerdotij, cui aſinus nomen (vt
vocant) Abbas erat,cæterum auarus, & inhoſpita-
lis, quapropter carmen, quod pro foribus Mona-
ſterij proſcriptum erat, cuius ſenſus, inuerſa pun-
ctatione;facile immutari poterat,commutato pun
cto inuertiſſe traditur.nã cũ antea ſic legeretur.Por
ta patẽs eſto,nulli claudaris honeſto.ille ſic inuertit.
Porta patens eſto nulli, claudaris honeſto. Quod
cum Romanus Pontifex reſciuiſſet, ſacerdotio ho-
minem priuauit, vnde in fabulam vulgi tranſiuit,
inuecto prouerbiali illo carmine, ob ſolum punctũ
14 caruit Robertus Aſello.traduntur alia † huiuſmodi
exempla à gloſ. & à Doct in cap.1. de tempor. or-
dinatio. lib.6. à gloſ. & Doct. in l. vxores de ijs qui
not.infam.in l.fundum cuius, de euicto. in l.cum fi-
lius de inoffic. teſtam. & in l. librorum.§.penult.de
legatis tertio.

SVMMARIVM.

1 *Generalitatem parere obſcuritatem quando de vno tantum intelligitur.*
2 *Stipulationem generis non expreſſa qualitate nec quantitate,nec ſubintellecta nullam eſſe.*
3 *Veluti ſi triticum ſimpliciter ſtipuler.*
4 *Idemque eſſe in legato generis.*
5 *De æquitate canonica poſſe agi ex omni promiſſione incerta.*
6 *Si quis faciat votum de dando ſingulo anno frumentum certæ eccleſiæ,nulla expreſſa quantitate, eam verificari debere arbitrio iudicis.*
7 *Idem ſi alij promiſi ſimpliciter dare frumentum.*
8 *Promiſſionem incertam ac generalem dotis fauore non vitiari.*
9 *Quod & in legato facto ob refectionem viæ procedit.*

Quomodo ex generalitate uerborum fiat obſcuritas,uel ambiguitas.

CAP XV.

1 Eneralitas autem parit obſcuri-
tatem,quando † de vno tantum
intelligitur, & generali enun-
tiatione virtute generis plura
comprehenduntur. l.in traden-
dis com.prædi.l.prætor edixit §.
quod aũt de iniur. l.cũ Stichus de
ſolutio.& l.ita fidei in princip.de iur. fiſc. quinimo
2 ſtipulatio generis † non expreſſa qualitate nec quan
titate, nec ab vtraque parte tacitè intellecta, adeò
nulla eſt,ut ſcribit Iaſ.in l. triticum ſub nume.3. de
verb.oblig. & ante illum Alex.in l.ita ſtipulatus ſub
nu.3.eod.titul.ut nec in aliqua modica parte ualeat
3 veluti † quia dando quid modicum liberaret.l.triti-
cum in princ.de uerb.obligatio.uel ſi ſtipuler res ali
quas ex his quæ pondere, numero, ac menſura con
ſtant, ſine adiectione alicuius numeri,ponderis uel
menſuræ dicta l.ita ſtipulatus in princ.de verb.obli
4 gat. idem eſt † in legato generis uelnti ſi animal le
gatum fuerit, quia dando muſcam, uel formicam,
quis liberaretur l.legato generis ubi gl.Bar.& doct.
5 communiter notãt de leg.1.intelligenda tamẽ † hęc
omnia ſunt,procedere inſpecta diſpoſitione iuris ci
uilis, ſecus autem de æquitate canonica, ſecundũ
quam poteſt agi ex omni promiſſione incerta,& ex
omni legato incerto, ſic limitat Iaſ.in d. l.triticum
ſub num.4.hanc concluſionem, ex dicto ualde cele
bri Archidiac.in cap.ſunt nonnulli.1.quæſt.j.quod
refert ac ualdè commendat tanquam menti tenen-
dum But.in cap.ex parte de cenſib.ibique Abb.ſub
num.5.qui & ipſe ait, eſſe valde notandum ęquum
ac menti tenendum, Alex. in d. l. ita ſtipulatus ſub
num.9.ubi ait hoc dictum eſſe legiſtis incognitum
6 voluit enim Archidiac. † quod ſi quis faciat uotum
de dando frumentum eccleſiæ diui Iacobi ſingulo
anno, non adiecta aliqua certa quantitate, nihi-
lominus promiſsio valeat,& certificanda ſit ex arbi
trio

trio indicis, reprobata opinio. Gofred.' qui contra-
riu n ſenſet u in cap. ex parte de deci. quam Archi-
diac. aſſertionē Bal. probauit in l. qui mutnam. §. ſa-
larinm mandas. Ioan. Ana. in cap. cum iuramento
colum. t. de homicid. facit quod tradit Abb. in c. 1.
de deci. & in c. quãdo de cenſi. ubi uult ꝙ ſi promiſi
7 † tibi dare frumentum ſimpliciter, de æquitate ca-
nonica talis promiſsio ualet ac tenet, ac ſolutio faciē
da eſt arbitrio boni uiri, iuxta qualitatem perſona-
rum, temporum, & cauſæ promiſsionis. habetq́;
ſententiam iſta rationem, ut dicit Abb. in d. cap. ex
parte, ſub num. 5. de cenſi. nam ſi fauore dotis indu-
8 citur ut promiſsio incerta † ac generalis non uitie-
tur, ſed debet certa fieri ac ſuſtineri arbitrio boni
viri ſecundum dignitates conditiones ac facultates
perſonarum, d. l. cum poſt §. gener. de iur. dot. à
fortiore, aut ſaltem pari ratione idem debebit poſſe
operari æqnitas canonica, per ea quæ ſcribunt doct.
in l. prima, ſolu. matr. arg. à dote ad cauſam piam &
è contra per text. in l. cum is §. ſi mulier. ibi pietatis
cauſa, ubi Bal. Ang. & Floria. docent de condic. in-
de. pleuè Andr. Tiraq. in præfat. priuilegio. piæ cau-
9 ſæ car. 12. uerſ. item cum dos, & eodem † modo po
teſt argui ab incertitudine legati relicti in refectio-
nem uiæ, vt eſt tex. in l. quidam de leg. 2. in illis uer-
bis; tunc enim officio iudicis ſecundum ęſtimatio-
nem patrimonij legati qnantitas definiri poteſt
qnod ſenſit Bald. in l. uolnntatis num. 7. C. de fidei-
com. Menocb. refert ac probat de arbitra. iud. libro
2. caſu 188.

SVMMARIVM.

1 Alternatiues conceptiones inducere ambiguitatem.
2 Quæ ſint alternatiuæ enuntiationes.
3 Diſiunctiuæ orationes quæ ſint.
4 Subdiſiunctiuæ aſſertiones quæ dicantur.
5 Contrariæ prolationes quæ ſint.
6 Diuerſæ pronuntiationes quæ aſſerantur.
7 Subdiſiunctiuam aſſequendo ſenſus coniungitur licet uerba diſiungantur.
8 Ratio cur ex alternatiua producatur obſcuritas.
9 Quæ ſit alternatiuæ natura.
10 Altero alternatorum ſublato utrumque intelligi ſublatum.
11 Alternatiuæ naturam eſſe ut diuerſa alternet.
12 Alternatiuam implicare præcedentia in ſequentia.
13 Et cuilibet parti actum inſolidum tribuere.
14 In vnoque veram in totum facere orationem veram.
15 Si affirmatiuè fuerit concepta, ſed ſi negatiue concipiatur ſufficere alterum factum non eſſe.
16 Alternatiuæ conditionem eſſe vt alternet æqualia.
17 Statutum imponens pœnam mille ducatorum uel aliam arbitrio iudicis intelligendum eſſe de æquali.
18 Alternatiuam illud habere proprium ut licet utrunque ſit promiſſum & in obligatione, alterum tamen ſit in ſolutione.
19 Eum qui alternatiuè ſtipulatur incertum dici ſtipulari.
20 Petens vnum ex alternatiuè promiſſis plus dici petere.
21 Alternatiuæ proprium eſſe vt faciat rem dubiam.
22 Alternatiuum libellum non admitti, quia cũ ſit incertus is qui conuenitur non poteſt deliberare an cedere vel contendere debeat.
23 Niſi ex facto rei procederet incertitudo.
24 Vel alias incertitudo eſſet probabilis exceptionem alternatiuam non admitti.
25 Articulos alternatiuos non recipi.
26 Sententiam alternatiuam non ſuſtineri.
27 Alternatiuam electionem, præſentationem, ac collationem nullius eſſe effectus.

Ex alternatione ut proueniat ambiguitas vel obſcuritas verborum.

CAP. VI.

Lternatiuæ conceptiones & ipſę
quoque obſcuritatem ſeu am-
1 biguitatem inducunt † ut uoluit
glo. & poſt illam Doct. in dicta
l. quoties de uerb. obligat. ſunt
autem alternatiuæ enuntiatio-
2 nes, † quæ communi Recentio-
rum uoce, quam non omnino barbaram putat Do.
Alciat. in l. hæc uerba ille aut ille ſub num. 2. ff. eo.
concipiunt ſub ſe tam in diſiunctiuas quàm ſubdi-
3 ſiunctiuas orationes, ſunt verò † diſiunctiuæ, ut idē
Alcia. docet loco ſupra relat. quæ inter contraria po
nantur, quorum vno poſito alterum tollitur, ſubla-
4 to verò ponitur ſubdiſiunctiuæ, † autem ſunt, quæ
diuerſa diuidunt, ſiue ea ſimul eſſe poſsint, ſiue non
5 poſsint, intelligenda verò hoc loco ſunt † contra-
ria, quæ nullo medio inuicem repugnant. Diuerſa
6 † quæ medium habent, vt ſedere & ambulare, quo-
rum medium eſt accumbere, & ſtare, idem ſi inui-
cem non repugnant, vt in homine actiua, & paſsi-
7 ua qualitas. ſed & quoties ſenſus coniungitur, † licet
verba diſiungantur, ſubdiſiunctiua eſt, vt Alex. ſiue
Parıſ. Bartol. in rubr. C. de nauicul. lib. 11. idemq́ue
ſi aurum vel argentum à te petam, non enim alte-
rum peto, vt alterum excludam, cum vtrumque
8 ſim paratus recipere. Ratio autem eſt † quia ex mul-
tiplici varioq́ue ſtatu ipſius alternatiuæ, tam an-
ceps redditur eius natura, vt omnino ſit neceſſa-
rium illam producere obſcuritatem, cum eius
quod multipliciter exponitur veritas ignoretur.
Nam vt inquit Mari. Salomo. in l. Gallus. de lib. &
poſthum. in diuiſione ipſius legis ſub num. 8. Alter-
9 natiuę † ea eſt natura quod facit vt in eodem, vt ita di
xerim, cardine verſentur alternata, ideſt vt vbi
vnum ibi & alterum poſsit viciſsim conſiſtere alter-
natorum, ita quòd res quæ non eſt capax vnius, ſi-
militer nec ſit alterius, non eſſet enim oratio alter-
10 nata ſi alterum deſideretur, quo fit † vt ſublato alte-
ro alternatorum, vtrunque intelligatur eſſe ſubla-
tum, l. ſi vnus. §. ſi ſtipulatus ſim decem de pact. &
eodem modo, & pro eadem parte qua vnum æquè
&

11 & alterum tollitur.l.qni hominẽ de acceptilat.† rur
sus alternatiuæ ea est naturam, ut diuersa alternet
gloss.& Doct. in l.ubi pactum. C. de transactio. &
12 præcedentia in sequentia implicet † §.occasione in
authen.de nupt. Ang. in §. licet Institut. quibus ex
13 cau.manu.non licet,& cuilibet parti actum insoli-
dum tribuit.l.si Titio de leg.secundo,l.si ex toto §.j.
& §.fin.& ibi Ias.de leg. primo, & ideo in uno uera
14 † totam orationem ueram facit, l.si is qui ducenta
ubi Barto. & Socin. de reb.dub.Alciat.respons.57.
sub nume.9.ubi affirmatiuè concepta est, quod si
15 negatiuè concepta fuerit † sulficit alterum factum
non esse, ut dicit Ripa, noster in cap.inter cæte-
ras de rescript.sub nume.25.per text. in d.l. si is qui
ducenta.§.vtrum de reb.dub. l. si is qui stipulatur,
& l.si quis ita stipulatus fuerit in fin.de uerb.obliga
tio. quàmuis Abb.& Cardi.ibi putent requiri neu-
trum factum esse,quod reprehendit Socin.in dicta
l.si is qui ducenta. §. cum ita colum. penult.de reb.
16 dub.Præterea † & illa est alternatiuæ conditio, ut
alternet æqualia uel parum distantia,l.prima,de re-
bus dub.quam ad hoc ponderat Bald. in l. conuen-
ticula C.de episc. & Cler. colum. tertia, & in l.& si
post tres colum.9. si ouis cautio. inferens quòd si
17 statntum imponat † pœnam mille ducatorum uel
aliam arbitrio iudicis, iudex debebit arbitrari æqua
lem vel aliam parum distantem a pœna mille duca-
torum.Habet insuper alternatiua & illud proprium
18 † quod licet utrunque alternatiue sit promissum &
in obligatione,unum tamen est in solutione l.illud
de constitu.pecu.& sic effectualiter unum tantum
debetur l. cum illud aut illud,quand.dies legat.ced.
19 hinc est quod qui alternatiue stipulatur † incertum
dicitur stipulari. l. ubi autem non apparet §. qui il-
lud aut illud, de uerborum obligationib. & ideo
20 † potens unum ex plnribus alternatiuè promissis,
dicitur plus petere. §. buic institutio. de actio. ubi
Fab.Ange. & Ias. luculentissimè declarant istam al
ternatiuorum materiam in uarias species illam par
tiendo,in personas, res, loca, & tempora & pro-
miscuæ inter has circumstantias cadit. ex quibus
omnibus cum tam varius,anceps, atque ambiguus
appareat iste alternatiuæ orationis status, mirum
21 non est, si hoc alternatiuitatis proprium esse scri-
bant interpretes ut reddant rem dubiam, & ob-
scuram atque incertam l.prætor edixit.§.quod autẽ
de iniur.& ibi Barto. glos. in d.l. quoties de uerbo.
obligat.ubi & alij Doct.d.l. ueteribus de pact. d.l.
ubi autem §.qui illud de uerbo.obligat. & capit. ut
22 quis duas de electio.in 6.& ideo inquit † Ripa in d.
cap.inter cæteras sub num.27.cum multis seq.hanc
esse rationem, cur non admittatur regulariter li-
bellus alternatiuus, quia cum sit incertus non pos-
set is contra quem porrigeretur deliberare, an cede
re uel contendere deberet, iuxta text.ubi glo. Bart.
& doct.omnes tradunt in l.j.de edend. capit. 2. ubi
Abb.& alij de libel. oblatio. & plenè scribit Iaso.in
in §.sed istæ institu.de actio.sub num.71.& 72. col.
13.& 14.post Ang.& Fabr.in glo.magn.nec minus
plenè agit eadem de re Ludo. Gomes. ibidem sub
23 nume.37.& 38,ubi limitant † quando incertitudo,
est probabilis uel proficiscit ex facto l.j.§.quod aũt
24 quorum legato.ubi Barto.similiter non † admitti-
tur exceptio alternatiuæ, quia alternatio reddit rẽ
obscuram & obscura exceptio reijcienda est l.Titiæ
textores de leg.1.quod cum limitandum est ut per
Fel.in cap.tertio loco, colum. 1. de probatio. idem
25 quoque dicitur de articulis † alternatiuis, secundũ
Innocen.in cap.ex parte.primo,de rescript. Specul.
in tit.de testam.§.nũc uidendum uersic.item articu
li. Nec dinersum obtinet in sententia alternatiua
26 secundum glo. in cap. latores de Cler. excommun.
ministr.nisi in casu in quo reo datur electio à iure,
ut in capit.cum causa,de empt.& uendit.ubi Butr.
Bart.in l.j.C.de fur.Alex.in d.l. ubi autem. §. qui il-
lud de uerb. obligat.Rip.in d cap.inter cæteras sub
27 num.71. de rescript.ubi sub num. seq. tradit † alia
exempla alternatiuæ electionis, præsentationis, &
collationis, quas unlt non valere declarando tamẽ
respectu præsentationis ut per eum, & per plures
subsequentes numeros, postea multum appositè ac
disertè tractat, quibus ex coniecturis alternatiua
quæ non possit in uim disiunctiuæ stare assumat
naturam coniunctiuæ, uel expositiuæ, ibi omnino
apud illum uidendum erit.

SVMMARIVM.

1 *Indefinitatis ratione ratione rem dici obscuram.*
Indefinita prolatione non magis unum significat quã alte
rum ibi,& plura apta illa est significare.
2 *Indefinita oratio quæ sit.*
3 *In materia probationis indefinitam non æquipollere vni*
uersali
4 *Probationem ambiguam non releuare probantem.*
5 *Indefinitum quandoque illa incertitudine pollere ut di-*
spositionem uitiet.
6 *Generaliter aliquid enuntiari ac indefinitè, idem es-*
se.
7 *Quando indefinita æquipolleat uniuersali & an ex pro-*
pria, vel impropria significatione.
8 *Quo loci tractentur casus omnes in quibus indefinita æ-*
quipolleat uniuersali.

Ex indefinitate quo pacto producatur ambiguitas, uel obscuritas.

CAP. XVII.

Ndefinitatis uerò ratione res pa
1 riter obscura esse dicitur, † ut de
hoc est tex. in l.si seruitus in illis
verbis, quia ambigua est scriptu
ra, de seruit.urb.pręd. quia cum
per indefinitatem non magis si-
gnificemus vnum quàm alte-
rum, & plura sit oratio illa apta significare, vt decla
rat Cagno.in l.j.sub nu.6.de reg.iur. necesse est, vt
per illam inuehatur obscuritas, est enim indefinita
2 oratio † cum ter. communis sine aliqua signo poni
tur

tur vt homo,fundus,aurum,argentum,Bart.in l.ſi
ita de leg.2.Cagnol.ſupra citat.& ſcholia.ad Dy.in
præfat.ad reg.61.car.4. Menoch.in conſil.97. ſub
3 nu.154.& ideo † dicit Craue.in conſil.33. ſub nu.
16. in materia probationis indefinitam non æqui-
pollere vniuerſali,ut dicit Innocen.in c.auditis, de
preſcr.quia negari non poteſt, quin indefinita locu
4 tio,ſit obſcura,& dubia; & probatio ambigua † nõ
releuat c.in preſentia,ubi Dec. & alij de probatiõ.
& idem ſcribit Didac,uar.reſolutio.c.13.lib.1. ſub
num.9. colum. antepen. uerſicu. undecimo ex his.
5 Quinimmo † ut dicit Bart.in l.ſi pluribus, de leg.2.
colum.2. uer.ideo aliter, poteſt ea pollere incerti-
tudine indefinita,ut etiam diſpoſitionem uitiaret,
iuxta nota.in l.legato generaliter, de legat.1. & fa-
ciunt quę ſupra diximus de generalitate quæ pa-
rit obſcuritatem quando de uno tantum intelligi-
tur cum plura comprehenſione ſua complectatur,
& ideo multa, quę ibi diximus pro declaratione
illius capitis, deſeruire oportunè poſſunt ad expli-
6 cationem iſtius, quia generaliter † & indefinitè idē
eſt,ut colligitur in l.j. §. & generaliter, de leg. prę-
ſtan. Dec.probat in l.prima,ſub num.1. de regu.
iur.quando autem indefinita æquipolleat uniuer-
7 ſali, † & an ex propria ſignificatione,uel impropria
& an in ſtatutis alijsq; diſpoſitionibus, tradit Bar.
in d.l.ſi pluribus, de leg.2. Dy, in prefat. ad reg.6.
ſub num.quinto,ſexto,& ſeptimo. Bald. Alexand.
& Iaſ.in l.ſecunda, de liber. & poſthum. Alber. de
Roſ.t.in dicta l.ſi pluribus, & in dictionar. in uer.
indefinita ibique Ioan.Bapt.Caſtilio. Bar.Dec. &
Cagnol.in l.prima, de regu.iur. ibique cęteris ple-
nius Cagnol. qui a nume.7. uſque ad num.18. per
octo colum. in octauo diligentiſsimè proſequitur
hanc materiam. Abb. & Felyn. in cap. anditis, de
pręſcrip.Ioan.Andr. in cap.nt circa in gloſſ. in uer.
aliorum,de electio.lib.6 ubi & alij Docto. Bartol.
in l.omnes populi in 6.quęſt.princip. uer.quando-
que in ſtatuto ſub num.57.de inſt. & iur. Scholia-
ſtes plenè ad Dy. in prefat.ad reg.6. in char.4. ſub
litera A,& latè nouiſsimè Didac. lib. primo uaria.
reſolut.dicto cap.15.ſub num.quinto cum plurib.
8 ſequen. ubi diſertè † admodum ac grauiter uſque
in finem illius capitis caſus omnes proſequitur in
quibus indefinita ęquipollet uniuerſali.

SVMMARIVM.

1 *Verba obſcura contra quem debeant interpretari.*
2 *Albericum diſtinguere inter iudicia, contractus, vltimas uoluntates, leges, reſcripta, ac confeßiones.*
3 *In iudicijs verba intelligi ſecundum declarationem proferentis.*
4 *In præparatorijs fauere actori in deciſorijs reo.*
5 *In contractibus quando ambiguitas verſatur in perſonis vitiatur contractus.*
6 *Quid iuris ſit quando ambiguitas in contractibus verſatur circa res.*
7 *Quando ambiguitas eſt circa verba contractuum quid ſeruandum ſit.*
8 *In vltimis uoluntatibus obſcuritatem circa perſonas niſi lex eam remoueat uitiare.*
9 *Quid dicendum ſit quando obſcuritas eſt circa res in eadem materia.*
10 *Et quid iuris ſit quando ambiguitas eſt circa verba in eiſdem vltimis uoluntatibus.*
11 *In verbis legis quando obſcuritas eſt quid ſeruetur.*
12 *Reſcripta beneficium continentia latißimè interpretari.*
Aliàs ſecus, ibid.
13 *Quando in confeßionibus ineſt obſcuritas quid agendum ſit.*
14 *Quid ſeruetur in ſententijs obſcuris.*
15 *Prætoriæ ſtipulationes ambiguitatem habentes quomodo intelligendæ ſint.*
16 *Dicta teſtium ambigua contra producentem interpretari.*

Contra quem obſcura uerba ſunt interpretanda.

CAP. XVIII.

Erum enim uerò cũ uiderimus
hactenus unde uerborum ob-
ſcuritas, uel ambiguitas ꝓgre-
1 diatur,tractemus nunc † contra
quem uerba obſcura excipian-
tur. Qua in quęſtione reperio
Alber.de Roſate in d.l.ueterib.
de pact. ſub num.6. poſt alios antiquiores, vſq; ad
eius tempora valde notanter loquentem: is enim
2 reducit omne hoc negocium ad ſex capita, † quia
aut uerſantur in iudicijs, aut in contractibus, aut
in ultimis uoluntatibus, aut in legibus, aut in re-
ſcriptis, aut in confeſsionibus. Primo caſu quan-
do occurrit ambiguitas ac l.obſcuritas in iudicijs,
3 tunc † aut illa reſurgit propter uerba prolata a liti-
gatoribus,aut propter aliud; prima in ſpecie intel
liguntur ſecundum declarationem proferentis, ſi-
ue is ſit actor, ſiue reus,l. ſed quis intentione ambi
gua,de iud.cum ibi no. ſi tamen interpretatio illa
poteſt conuenire uerbis prolatis. Altera autem in
4 ſpecie,quando propter aliud oritur ambiguitas † in
præparatorijs fauemus actori, in deciſorijs uerò
reo.l.de die qui ſatiſda.cogan.& l.Arrianus, de act.
& obligatio. Secundo uero principali caſu, quan-
do obſcuritas, uel ambiguitas uerſatur circa con-
5 tractus,tunc † aut in perſonis eſt,aut in rebus, aut
in uerbis,ſi in perſonis eſt, regulariter uitiatur con
tractus,l.ſed ſi tibi,de ſtipulat.ſeruo. ceſſat hoc ta-
men quando lex declarat, ac facit alterum haberi
pro adiecto,l.cum qui ita, de uerbo.obligationib.
uel quando conuertit diſiunctiuam in copulatiuã.
l.pen.C.de uerbo.ſignific.uel uni dat actionem di-
rectam & alteri utilem. l.Caius,ſolu.matrim. ſi cir-
6 ca † res eſt obſcuritas, aut eſt ex generalitate, &
tunc recurrendum eſt ad gl.in l. fideiuſſor mandat.
& Dy.in cap.in obſcuris,de reg.iur. li.6. ſi ex alter-
natione regulariter eſt electio debitoris. l.plerun-
que,de iur.dot.cap.in alternatiuis,de reg.iur.lib.6.

cum

7 cum ſim. ibi notat.per Dy.& alios, ſi circa † verba
eſt obſcuritas vel ambiguitas, tunc aut poteſt uale
re ſecundum intellectum unius tantum & tunc id
ſeruatur.l.eum qui calendis & l.quoties de ver.obli-
gat.ſi verò poteſt valere ſecundum intellectum vtri-
uſque , tunc ſeruandum eſt quod veriſimilius eſt, ſi
nec id apparet , quod eſt minimum, quòd ſi & id
ceſſet, uerba contra proferentem, qui clarius le-
gem dicere potuit , accipiemus. d.l. ueteribus de
pact.in dotibus tamen ſeu earum contractibus pro
dotibus reſpondendum erit.l.ambiguis de reg.iur.
8 Tertio principali † caſu quando uertitur ambigui-
tas uel obſcuritas in ultima uoluntate , tunc dicen-
dum eſt quod aut ambiguitas uerſatur circa perſo-
nas tantum , & tunc ſi lex remouet obſcuritatem,
vt in d.leg.pen.C.de uerbo.ſignific.ualet; Quod ſi
non remoueat , uitiatur , ut de legat.2. l.ſi quis ſer-
uum.§.ſi inter duos, de teſtam.tut.& l. duo ſunt Ti-
tij de teſtam. tur.idem eſt ſi circa perſonas & res,
promiſcuè eſt obſcuritas . Si verò circa res tantum
9 eſt ambiguitas , † tunc ſi propter generalitatem ea
prouenit ſeruandum eſt quod habetur in l.legato
generaliter cum ſua gloſſ.de leg.1. ſi propter alter-
natiuam attendendum eſt quod habetur in l.Lu-
10 cio de leg. ſecundo,ſi circa uerba, † ſi de mente ap-
paret ea ſequenda eſt, iur. uulg. ſi de illa non cõſtat
coniecturæ ſunt inſpiciendæ , l.ſi ſeruus plurium de
leg.1.quæ determinationem recipient iudicis arbi-
trio l.uoluntatis. C.de fideicom. alias uitiatur. l.ſi
pluribus de leg.j.uel poteſt dici circa ultimas uolũ-
tates ut per Dyn. in capitu. contra eum ad finem
libr o 6.
11 Quarto verò principali caſu , † quando ambi-
guitas, uel obſcuritas uerſatur in uerbis legis, tunc
ſeruatur, qđ habetur in l.in ambigua de legi.Quin
to autem principali caſu , quando ambiguitas eſt
12 circa ſcripta , † ſi ſunt beneficia gratioſa , contra
concedentem ampliſsimè ac pleniſsimè ſunt intelli-
genda , l.beneficia de conſtitu.ubi de hoc plenè ha-
betur per doct. Si verò in alijs reſcriptis uerſemur,
ſi fieri poteſt debent certum intellectum recipere à
concedente,alioqui contra producentem intellігẽ
da ſunt, ubi aſſumi non poſsit interpretatio quæ vi
tio careat iuxt.tex.in d.l.in ambigua de legi. Sexto
13 principali † caſu quando in confeſsionibus adeſt am
biguitas,uel obſcuritas ſeruatur quod habetur in l.
certum de confeſſ.uiuente ipſo confitente, illo aũt
mortuo ,quidam dicunt confeſsionem ex hæredis
declaratione intellectum recipere oportere , argu.
de leg.1.l.legato.§. ſi de certis,uel dici poteſt ut re-
ſoluit Dy.in d.cap.contra eum de reg.iur.lib.ſexto,
14 in ſententijs † quando ineſt obſcuritas, obſeruatur
quod habetur in l.Paulus & in l.ab executione cum
vtrobique notat. de appellatio. Si circa prætorias
15 ſtipulationes fit † obſcuritas , prætor is eſt, qui ob-
ſcuritatem declarando tollit , l.j.§.vlti.& l. in præto
rijs de prætor. ſtipulatio. Si uerò in dictis teſtium
16 diſcernatur ambiguitas † uel obſcuritas,contra pro
ducentem illorum dicta exaudiuntur,cap.in præſen
tia de probatio. ſed de obſcuris atque ambiguis in-
terpretandis hactenus dixiſſe ſufficiat,quia infra in
eo. capite in quo de interpretatione agemus hanc
partem oportuniore loco explanabimus .

SVMMARIVM.

1 *Verba non ſecundum fictionem, ſed uerè ac propriè acci-*
pienda eſſe.
2 *Verba naturaliter & verè intelligi debere, non autem fi-*
ctè ac impropriè .
3 *Fictionem iuris eſſe contra ueritatem, ſemperque ſuppo*
nere ueritatem in contrarium.
4 *Vbi non adeſt ueritas ibi non eſt eſſentia, & ubi non eſt*
eſſentia, non poteſt eſſe proprietas.
5 *In contractibus & ſubſtitutionibus , in quibus ſtrictè*
agendum eſt fictionem ſibi locum non vendicare.
6 *Delictum attentatum , & non conſumatum quod ex di-*
ſpoſitione ſtatuti habetur pro conſumato intelligi ſe-
cundum fictionem.
7 *Fictionem eſſe quandam improprietatem, & verba ſtatu-*
torum debere intelligi propriè, num.8.
9 *Statutum diſponens de uero actu hominis , non compre-*
hendit actum ratificantis qui operatur ficte.
10 *Statutum loquens in caſu vero non trahitur ad fi-*
ctum.
11 *Vbi eſt fictio ibi non eſt ueritas extremorum , cum fictio*
ſit contraria ueritati.
12 *Statutum requirens conſenſum intelligi de vero .*
13 *Si ſtatuta prohibeantur portari uniones intelligi de ue-*
ris, & non de fictis .
14 *Statutum puniens perſonam, non ligare uniuerſitatem,*
quæ ficta eſt perſona.

Nunquid verba ſecundum fictionem accipienda ſint .

C A P. XIX.

Idendum modo eſt pro abſolutio
ne iſtius capitis impropriæ ſigni-
ficationis , Nunquid uerba acci
pi debeant ſecundum fictionem
1 qua in q. Bar. † in l.3.§.hæc uerba
de negoc. geſt. concludit uerba
non ſecundum fictionem, ſed ve
rè & propriè intelligenda eſſe, idem Barto. in l. pri-
ma,§.hoc interdictum de font.& in l.omnes populi
de iuſt.& iur.in 6. q. princip.ſub num.62. cui acce-
dit Bal.in l.ult.C.de ijs qui ueni.ætat. impetra. quo
2 loci inquit † uerba naturaliter, & uere intelligi de-
bere non autem fictè & impropriè Dec. in conſilio
541.ſub num.6.& in conſil.543.ſub num.6.eſt tex.
in l.ex parte,in §.inſulam,de uerb.obligat.l. Statius.
§.Cornelio de iur.fiſc.not.16.q.1. cap. ſi cupis & in
cap.ſuſceptum de reſcr.lib.6. Aurel. Dauid de uerb.
ſignifi. cap.5.ſub num.42. ſancto Seue. in l.omnes
populi de iuſt.& iur. ſub nume.236. ubi ſub nume-
ris ſeq.poſtea infert ad plura in praxi, eſt & text.in l.
prætor ait de ſu & leg.hæred.& in cap.in noſtra de
iniur. Arc. in l.lege Cornelia ſub nu.2.per illum tex.
3 de teſtam.& ratio eſt, quia † cum fictio iuris ſit con-
tra

tra ueritatem supponatque semper ueritatem in cõtrarium, ut patet in postliminio & lege Cornelia, §. sed si ab hostibus instit. quibus modis ius patr. potestat. soluit. §. fin. instit. quibus permiss. non est facere testam. cap. 2. de arbitr. cap. non dicatis. 12. q. 1. in quibus iuribus patet legem uel canonem fingere aliquem mortuum uel præsentem, qui uerè mortuus uel præsens non est, & fingit captiuum non esse qui uerè [illegible]it captiuus. unde non possunt videri quæ fictè dicuntur propriè dici, quia † ubi non
4 adest ueritas ibi non est essentia, & ubi non est essentia ibi non potest dari proprietas; quia non entis, nulla est qualitas l. nam & si de iniust. rupt. l. 4. de actio. empt. l. eius qui in prouincia si cert. pet. cum
5 sim. unde † Andr. Tiraq. in l. si unquam. C. de reuoc. donat. in uer. susceperit liberos sub numero 44. & 85. docet in contractibus, & substitutionibus, in quibus stricta fit interpretatio, fictionem locum sibi non vendicare; & filiorũ apellatione fictos filios non contineri; & ideo scriptum reliquit Bal. in cons.
6 394. ad euidentiã; uers. sic præmittendum est † quod quando delictum attentatum & non consumatum habetur pro attentato & consumato ex dispositione statuti, cum istud non sit secundum naturam, quia contra se habet ueritatem, dicitur esse secundum fictionem iuris quæ fictio locum non habet in statutis, vt notat. de neg. gest. l. iij. §. hæc verba, quia fictio est quædam improprietas; & verba sta-
7 tutorum † debent intelligi propriè secundum quod vulgus intelligit, & sic naturaliter & non secundum fictionem arg. l. fi. C. de ijs qui veni. ætat. impetra. l. ex parte. §. insulam de verb. oblig. l. tutelas de capit. dimin. & l. Statius §. Cornelio de iur. fisc. cuius sententiæ fuit Abbas in cap. 1. colu. 6. de eo qui mit. in possess. refert & seq. Feli. in c. insinuatum sub nume. 1 de simo. accedit Menoch. de arbitr. iud. cas. 360. sub nu. 109. ubi & ipse firmat fictionem quandam esse improprietatem, & in statuto non ha bere locũ
8 † quo caueatur delictum non consumatum, & attẽtatum pro consumato haberi debere. sic etiam sta-
9 tutum, loquens seu disponens de uero † actu hominis, non comprehendit actum ratificantis, qui operatur, ut fictè uideatur ratificans actum fecisse, l. q. d ergo de infam. cap. cum quis de sent. excom. l. si pupilli §. sed si ego de nego. gest. gloss. in capit. ratum de regu. iur. lib. sexto, cum qua communiter transire doctor. refert Benedic. capr. in reg. 54. sub nu. 6. 22. & 24. pulchrè Andr. Tiraq. de retract. consangui ne. §. 1. gloss. 10. sub num. 72. Ias. in l. si is qui pro emptore de usucap. sub num. 129.

Hinc est similiter, ut factus fuerit locus illi communi Doctorum assertioni, quæ habet, statutum di
10 sponens in casu uero, † non intelligi locum habere in casu ficto, de qua per Barto. & doct. in d. l. tertia, §. hæc uerba de nego. gest. & in d. l. omnes populi, in 6. q. princip. sub num. 62. & in l. si is qui pro empto. quæst. tertia, de usucap. Andr. Tiraq. de retractat. consangui. d. §. 1. gloss. 10. sub nu. 93. Alexan. & Io. Imol. in l. j. §. lex falcidia ad leg. falcidiam ibique col. ult. post princip. remissiuè multas auctoritates citat. Bal. in l. meminimus. C. de legit. hæred. ubi ad intellectum. d. l. j. §. lex falcidia dixit statutum non
11 pertinere ad fictionem, † quia ubi est fictio ibi non est ueritas extremorum, cum sit fictio contraria ueritati ut supra diximus, & tradit Andr. Tiraquel. in tractat. le mort saisit le uif. par. 2. declar. 2. sub nu. 1. ad fin. & sub num. 4. ubi constituit cum Bald. & cæteris, statutum loquens de continuanda possessione in hæredem intelligi de hærede uero & non ficto, ad ducit illam potissimã rationem, quòd statutorum verba debent intelligi uerè & propriè, & nõ debent trahi ad casum fictum. Hanc etiam conclusionem firmat Barto. in l. 2. §. uoluntatem sol. matr. ubi ait
12 † quòd statutum requirens consensum, intelligitur de uerò & non de ficto, ita ut consensus per taciturnitatẽ elicitus tanquam fictus in tali casu statuto locum habere non possit. sic etiam excipit Bald. in l. secunda, C. quor. appellatio. non recip. ubi si lege mu
13 nicipali prohibeantur † portari uniones, intelligitur de ueris & non de fictis, inde quoque dixit Petr. Anch. in ca. nouit de his quæ fiunt a prælat. statutũ
14 puniens personam non ligare uniuersitatem † quæ ficta est persona. & asserit Cardin. in cap. is qui fidem de sponsal. statuto puniente uirũ qui certũ die consumauerit matrimonium, non comprehendi sponsum, qui eo die de facto cognouerit sponsam.

SVMMARIVM.

1 *Multis iuribus uideri receptum ut in statuto casus quoq; fictus contipi debeat.*
2 *Quomodo resoluerit Petr. Ancharan. hanc difficultatem.*
3 *Quid alijs placuerit.*
4 *Dynus qualiter distinxerit.*
5 *Casus fictus qui non operatur eundem effectum cum vero illi non æquipollet.*
6 *Quid sentiat in eiusdem dubitationis resolutione Baldus.*
7 *Casus similis vbi eiusdem est effectus, dispositio facta in uno trahetur ad alterum.*
8 *Idemque est quando coniecturata disponentis uoluntas concurrit.*
9 *Vel quando continetur sub expresso.*
10 *Qua ubi cessant, prouisio in vno casu facta ad alterum non trahitur.*
11 *Statutum non disponens præter, vel contra ius commune intelligitur secundum ius commune.*
12 *Quando lex omnino comparat casum fictum casui uero, dispositio qua in vno facta est ad alterum trahitur.*
13 *Statutum vbi alias fieret elusorium trahitur ad casum fictum.*
14 *Dom. Alciatus qualiter distinxerit in hac controuersia.*
15 *Statui idem de casu vero quod de ficto quando conueniunt nomine, & effectu.*
16 *Statutum admittens ad decurionatum solos ciues originarios, ad alienigenas trahi qui ius ciuilitatis impetrauerint.*
17 *Statutum loquens de domino non habet locum in filiofamilias qui fictè est dominus.*

Statutum

18 *Statutum prohibens uniones uel gemmas mulieribus non intelligi de adulternis.*

19 *Casus fictus ubi solo effectu cònuenit, cum eadem iuris dispositione censetur.*

20 *Infamiæ notam q̄ lex verè condemnatis publico iudicio irrogat, iniuri quoq; ijs qui pro confessis habentur.*

Sed communem opinionem esse in contrarium ibi.

21 *Casus fictus quando diuersa ratione distinguitur à uero, non comprehenditur sub eadem dispositione.*

22 *Quando verisimile esset de alio casu actum non fuisse quàm de uero, casus fictus sub dispositione veri non contineretur.*

23 *Statutum excludens à collegij ingressu eum qui exercuerit artem uilem intelligitur de eo qui proprijs manibus exercuerit artem vilem.*

24 *Conditio si sine liberis ex legitimo matrimonio conceptis non comprehendit filios legitimatos per subsequens matrimonium.*

25 *Franciscus Bursatus commendatur qui de communiore opinione in contrarium attestatur.*

26 *Auctorem in quadam causa nobilium de Pirris consulere noluisse contra filium legitimatum per subsequens matrimonium.*

27 *In materia stricte interpretanda, & ad literam intelligenda, casum fictum non comprehendi sub dispositione casus veri.*

28 *Sub statuto de bonis ad cridas ponendis non comprehendentem hæreditatem iacentem.*

29 *In statutis correctorijs ac limitatorijs non fieri extensionem ad casum fictum.*

30 *In pœnalibus & odiosis idem esse.*

31 *Et in dispositione taxatiua.*

32 *Ac in dispositione hominis, quando casus fictus sub verbis comprehendi non potest.*

33 *Mortis appellatione regulariter ciuilem non comprehendi.*

34 *Nisi omnes effectus cum illa omnino communes habeat.*

35 *Societatem ita publicatione bonorum ut morte finiri.*

Et ita deportatum ut mortuum non impedire in successionibus sequentem in gradu ibi.

36 *Pactum de lucrifacienda dote in casum mortis vxoris, trahi ad casum quo illa religionem ingrederetur.*

Quàm varie traditæ fuerint resolutiones in materia fictæ huius significationis, ob iurium rationumque contradictionem Præsertimque à Felyn.& D.Alciato.

CAP. XX.

Ed reuocari in dubium uidetur,
1 assertio,† per tex.in l.cum ex oratione de excusat.tuto. in l fin. de magis. conuenien. in l. liber homo.prima,§.si seruus ad leg. Aquil.in l.Gallus.§.& quid si tantũ de liber.& posthum.in l.Deo nobis.C.de episc.& Cler.in l.nihil ad senat. Macedoni.in l.mortuo de fideiuss.in l. aduersus de arbitr. & in l.diuus ad leg.Cor.de fals.quibus in locis habetur casum fictum eodem iure censeri, quo casus uerus determinatur, unde Petr. Antiq. iur. nostri interpres hanc difficultatem quàm breuissimè resoluebat in l.deo uobis.C.de episc.& cleric. sic dicendo aut quæritur an id quod ciuiliter contingit, æquipolleat naturali casui,& tunc distinguit, Aut post ciuilem casum potest naturaliter aliquid euenire effectum pariturum, aut non; Primo casu non sufficit ciuiliter fieri,vt in l.ex ea parte§. insulam de verbo.obligat.ibi enim potest euenire mors naturalis post ciuilem ideo expectatur, aut nõ potest post ciuilem casum aliquid naturaliter euenire efficax, & tunc non expectatur naturalis casus, ut in matrimonio disoluto per ciuilem casum, quo superueniẽte naturalis non potest aliquid operari, quia quod solutum semel est,amplius disolui non potest.& ita intelligitur .§. distrahuntur in authen.de nupt. Alij
3 † uoluerunt distinguere; aut profertur dispositio ab homine, & tunc non sufficit quod prolatum est fieri ciuiliter. Aut profertur à lege, & tunc sufficit, sed hoc secundum eundem Petr.nihil est.

4 Dyn. † aliter soluit,aut scilicet ciuilis casus operatur eundem effectum quem operatur naturalis, & tunc æquipollet,ut in d.l.Deo nobis, & l.si decesserit qui satis. cogau. & l. actione. §. publicatione
5 pro soci. aut non operatur eundem effectum † & tunc non æquipollet d.§.insulam.l.cum pater.§.hæreditatem de leg.2.& de iur.fisc.l.Statius.§.fin.cum sim.& ita scripsit in pluribus locis in d.§. insulam in l.si cum dotem in princ.sol.matr.in l.si quis.§.fin de testam.tut.& hanc resolutionem dicit Cyn.in dicta l.Deo nobis col.2.post princ.eandem esse cum pri-
6 ma Petr.& cum illa transit. Sed planius † explicando Bal.in d.§.& quid si tantum l.Gallus de liber. & posthum.sub nu.2. colu.2.uer. item contra hoc,sic
7 distinguit, aut est casus similis & eiusdem effectus, & tunc prouisio facta in unum casum trahitur ad alium d.§.& quid si tantum, & de cond. caus. dat. l.si extraneus secundum vnam lecturam; aut non est idem effectus & tunc inquit referre an adsit coniecturata uoluntas defuncti interpretata per legem,
8 & tunc prouisio † facta in vnum casum trahitur ad alterum,quantumcunque non sit eiusdem effectus, l.iam hoc iure de uulg.& pupill & l.si ita supra eod. aut non est coniecturata uoluntas defuncti, & tunc aut de sui natura casus omissus continetur sub ex-
9 presso,† & tunc prouisio facta in unum casum trahitur ad alium,ut institu. pro socii. §. illud aut non
10 est simul † nec eiusdem effectus, nec est coniectura ta uoluntas,nec de sui natura cõtinetur sub expresso,& tunc prouisio facta, in unum casum non trahitur ad alium ut l.commodissimè de liber.& posthum.sed bene trahitur ad eundem casum alio modo contingentem, ut est exemplum in l.Titius.§.fi. de liber.& posthum.ex quibus apparet an substitutio facta in vnum casum contineat alium casum cõtingentem circa eandem speciem,& hanc Bald.doctrinam sequitur Socin.in consi.1.sub num.12. uol. primo, Felyn. uerò quantum ad materiam statuti

tantum

tantum in tribus, ualde notandis casibus in d. ca. insinuatum de simo. limitat memoratam conclusionem. Quorum primus est, nisi statutum loquereturin materia iuris non disponendo præter uel cō-
21 tra ius, † quia tunc interpretabitur secundum ius, per tex. in cap. ad audientiam de cleric. non residen. ubi not. Abb. & alij doct. Secundus est quando lex omnino compararet casum fictum casui uero,
22 † quia tunc statutum etiam si esset præter ius, nihilominus extenderetur ad casum fictum, quem per omnia lex comparat uero. Roma. in l. prima, §. de illo ad Trebell. qui sic intelligit tex. in d. cap. ad audiētiam, de qua tamen limitatione dubitat Felin. in d.
23 cap. insinuatum sub nume. 3. tertius est † quando alias statutum intelligeretur elusorium, nisi intelligeretur in casu ficto. ut latè notat Domini. in capi. ut circa in princ. in ult. colum. de electio. lib. 6. Do.
24 † Alcia. d. l. 2. de uet. signific. distinguit, quando scilicet casus fictus nomine & effectu conuenit cum vero; item quando nomine tantum, & rursus quando solo effectu est conformis, primo casu credit regu. non esse locum sed quod statuitur in casu uero
25 locum habere † in casu ficto, per ea quæ trad. Bart. in dicta l. omnes populi sub num. 62. de iust. & iur. per tex. in l. cum ex oratione. C. de excusat. tuto. ubi constituta in ingenuo locum habet in eo qui ingenuus est fictè, & sic in liberto qui restitutus est nata
26 libus l. secunda, C. de iur. aure. anul. item in † casu statuti admittentis ad decurionatū solos ciues originarios, quod etiam comprehendit alienigenas qui impetrauerint ciues fieri cum ea clausula, ut pro originarijs habeantur, quod plenius tradit sancto Seneri. in d. l. omnes populi sub num 236. item in ijs quę tradit Bar. in d. l. si maritus ad leg. Iul. de adulte. Se
27 cundo uerò casu † quando nomine tantum conueniunt, uult regulam procedere, ueluti si loquatur, statutum de domino nō intelligetur in filiofamilias qui uiuente patre factus est dominus, l. in suis de lib. & posthum. & §. sui institu. de hæred. qualitat. & different. Bart. in l. sciendum qui satisd. cog. ita uult
28 quoque quod supradictum est de statuto † prohibente uniones uel gemmas in mundo muliebri haberi, negat enim statutum extendi debere de adulterinis & supposititijs, & respondet ad text. in l. iij. C. de uesti. olob. & aurat. lib. 11. idem quoque esse vult in casu. l. ultim. C. de ijs qui ueni. ætat. impetr.
29 tertio uerò principali † casu negat rursus regulæ esse locum, sed idem ius constitui oportere in ficto, atque in uero casu, quia fictio imitatur ueritatem, ut in l. fin. de magis. conueni. in l. liber homo 1. §. si seruus ad leg. Aquil. Bar. in l. ictus fustiū de infamil.
30 ubi uult notam infamiæ quam irrogat † lex uerè cōdemnatis publico iudicio, habere quoque locum ueluti in ijs qui pro confessis habentur. ponit quoque exemplum in l nihil, ad Senat. Macedo. in l. mortuo de fideiuss. in l. diuus de fals. & in l. aduersus. de arbitr. inducendo vt per eum, sed Viuius li. com. opinio. uer. infamia iuris, & Dom. Clar. in praxi. crimi. q. 72. in fi. testatur de communi iu contrarium. Hāc tamen conclusionem restringit, ut locum non habeat quando diuersa ratio operaretur ut diuersum
21 ius constitui deberet in uero, † quam in ficto, ut in l. illud. de peti. hæreditat. in l. non abstulit. C. de nou. in l. 1. §. denique ad Senat. Trebellia. in l. 3. §. hæc uer
22 ba de nego. gest. item quando verisimile esset † de alio casu actum nec fuisse quàm de uero, ut in eo q. iurauit se soluturum, qui non poterit quod eo tempore debebat compensare, licet aliud esset in eo qđ ex noua causa incipiat deberi, ut per Bar. in l. amplius rem rat. habe. uel quando essemus in statuto
23 † excludente ab ingressu collegij eum, qui exercuerit artem vilem, nam intelligetur de eo qui uerè per se & manibus proprijs exercuerit, non etiam p alium, argum. l. 3. §. si procurator quod quisque iur. iuncta clem. j. de incest. nupt. idem dicit esse † in conditione illa si sine liberis ex legitimo matrimonio conceptis decesserit, quia non censentur comprehē si etiam legitimati per subsequens matrimonium quia ficti sunt filij, ut per Alex. in consil. 6. lib. 7. & per tex. in cap. innotuit de electio. Sed quantum sd hoc ultimum est aduertendum, quia communior opinio uidetur esse contra Alex. ut nouissime testa-
24 tur Franciscus Bursatus † non uulgaris eruditionis iurisconsultus in consil. primo, sub num. 28. in consil. 17. sub num. 3. & 4. & seq. & in consil. 17. sub nu. 3. 4. 5. & pluribus sequen. ubi diligentissimè enumeratis auctoritatibus ostendit communiorem esse opinionem, ut legitimati per subsequens matrimoniū faciant deficere supra relatam conditionem, & cum requisitus fuissem à quibusdam Nobilibus Nouo-
26 comensibus de Pyrrhis † ut in quandam simili substit. consulerem contra legitimatum per subsequēs matrimonium, nolui consulere pro opinione Alex. etiam id à me enixe contendente usque ad aras tū egregio iurisconsulto Alexandro Locino Auditore mihi ex animo addictissimo, dū in hoc Ticenensi gymnasio inter scholasticos fuit, sed hæc obiter & à me quasi aliud agentem dicta sint hac de re. plenius dict. nro. ǯ. li. 9. materia conditionis uoluntariæ. Putat rursus D. Alci. supra firmatæ conclusionis locū
27 non esse † in materia stricta, quæ ad literam debet intelligi ut in cap. susceptum de rescript. in 6. in l. fi.
28 C. vnde ui, in l. municipali † mandante rem uenditā publico preconio, præscriptioneque certis in locis uulgari, uulgò dicunt ponere ad cridas, & nisi intra sex menses contradictum esset, quamlibet personam, etiam si uniuersitas esset, excludi; quia inqt, hæreditatem iacentem nō comprehendi, ut per Ias. post Rapha. quē citāt d. l. si is qui pro emptore in 7. notab. declat. ut per eum, idem vult esse in statutis
29 † correctoriis & limitatoriis in quibus non est extēsioni locus, ut per Imol. in l. Gallus. §. & quid si tan-
30 tum de liber. & posthu. quod & in pœnalibus † & odiosis procedere uult, ut per Rom. in consil. 436. & in dispositione taxatiua ueluti cum quis se pro
31 facto suo tantùm † obligauit, Bart. in l. si sic de uer bo. oblig. & in dispositione hominis, quando casus
32 fictus sub uerbis † comprehendi non potest, l. si cū dotem in princip. solut. matr. ex his quoque ait deci di arduam illam quæst. an mortis appellatione de morte quoque ciuili accipiamus, in qua pro regu-
33 la traditum est, non accipi, † l. ex ea §. insulam de verb.

verbo.obligat.quia uis nerborum talem sensum nõ
34 patitur,in omnibus tamen casibus † in quib. mors
ciuilis omnino eiusdem effectus erit , quo ad id de
quo agitur cum morte naturali,tunc ex interpreta-
tione de illa quoque actum censebitur.ut docet ip-
35 se multis exemplis,& ideo † ut societas morte fini-
tur,sic etiam publicatione. l.actione. §. publicacio-
ne pro Soc.& sicut mortuus non impedit ni sequens
in gradu agnatus ut proximus admittatur,ita & de
portatus.l.j.in fin.de contratab.bon. poss. & pactũ
36 † do dote lucrifacienda in casum uxoriæ mortis fa-
ctum quoqne censetur in casu quo illa religionem
ingrederetur.l. Deo uobis.C.de episc.& cler.decla-
rando ut per eum cum simil.exemplis ab illo ad-
ductis.

SVMMARIVM.

1 *Quid sentiat Io. Imol.in hactenus contrauersata quæstione,an dispsita in casu uero trahantur ad fictum.*
2 *Statutum a iure communi in casu uero trahi ad fictum quando eadem est ratio.*
3 *Statutum exorbitans a iure communi, de casu uero loquens non trahitur ad casum fictum ,secus si est secundum uel præter ius commune, eademque militat ratio.*
4 *In statutis secundum uel prçter ius commune locum habere arg. a contrario sensu,& à simili.*
5 *Rescriptum in casu uero non trahi ad fictum.*
6 *In dispositione hominis si ex cusu ficto resultat idem effectus qui ex casu uero, fit progressus de uno casu ad alterum.*
7 *Impetratio ueniæ ætatis,non per omnia facit haberi ac si quis esset legitimæ ætatis.*
8 *Quid resoluat Franciscus Areti. in eadem controuersia.*
9 *In dispositionibus præter ius commune si casus fictus simpliciter habetur pro tali,comprehenditur sub dispositione ueri.*
10 *Quibus iuribus probetur Io. Andr.sententia in materia extensionis dispositionis casus ueri ad fictum.*
11 *Quid alibi senserit Io.Imo.in eadem materia.*
12 *In testamentis & contractibus disposita in casu uero nõ trahi ad fictum,nisi omnino insit idem effectus.*
13 *In rescriptias casu uero non procedi ad casum fictum.*
14 *Et quæ sit ratio.*
15 *Priuilegia non trahi ad casum fictum nisi concedens respiceret casum fictum.*
16 *Distributiones quotidianas inter præsentes tantum erogari, nisi quis admissus sit in canonicum perinde ac si esset præsens.*
17 *In dispositione iuris communis casum fictum ex ui uerborum non comprehendi,sed ex mente legis fieri progressum de vero ad fictum.*
18 *Idemque esse in statutis quæ sunt secundum uel præter ius commune.*
19 *In statutis contra ius commune casum fictum, neque ex ui uerborum,neque ex mente comprehendi.*
20 *Nisi fictio post statutum superuenerit.*
21 *Quamuis aliud sit si iure communi fuerit inducta.*
22 *In similibus faciliorem dari limitationem.*
23 *Alexandrum accedere sententiæ Imolæ in materia comprehensionis casus ficti sub dispositione casus veri.*

Quam varie rursus senserint Ioan.Imola & Francisc.Aretin.in hoc eodem articulo fictæ significationis.

CAP. XXI.

Mola uerò in d.l.Gallus.§.& qd
1 si tanũ sub nu. 36. † omne hoc
negocium sic concludit. Tu po
tes inquit dicere in hac materia
licet doctor. varient,quod aut
quæritur, id de quo agimus in
dispositione iuris communis,
aut in dispositione statntaria ; aut in dispositione
hominis ; Primo casu statutum in casu uero trahi-
2 tur ad † casum fictum,quando est eadem ratio etiam
si materia sit exorbitans, ut uidetur probari in d.§.
& quid si tantum iuncto eo quod notatur in princ.
legis,pro hoc etiam quod habetur in l.prima , §.r.
ad leg.faicid.nec obstat d.l.3.de neg.gest.in §. hæc
uerba,quia facit pro hac parte, nam licet casus fi-
ctus non comprehendatur sub nero ex ui uerborũ
tamen ex mente, & interpretatione comprehendi-
tur , quando est eadem ratio , hinc est quòd ibi idẽ
deciditur in casu uero atque in casu ficto. Secun
3 do casu † aut statutum est exorbitans a iure cõmuni
& tunc uidetur, qnòd non fiat extensio ad casum fi
ctum argumen.l.præcipimus.C.de appellat.& ita in
telligatur dictum Bart.in d. l.omnes populi in sex-
ta,q.aut est præter ius secundum ius, & tunc trahi-
tur etiam ad casum fictum in quo est eadem ratio ,
ut noluit Io.And.in simili consuetndine, in cap.vlt.
de consuetu.lib.6.pro qua conclusione facit , quòd
4 tunc quoque locum habet arg.† à contrario sensu ,
& procedi potest ex mente de similibus ad similia ,
ut not.Bart.in d.l.omnes populi . Tertio vero casu
concludi inqnit , quòd aut loquimur in rescriptis,
5 † & tunc rescriptum in casu ueto non trahitur ad ca
sum fictum,etiam si sit eadem ratio,ut est casus in
cap.susceptnm de rescript. lib.6. Aut quærimus in
alia dispositione hominis,& tunc si ex casu ficto re
sultat præcise idem effectus qui resultat ex casu uero
6 quo ad id de qno agitnr,† tunc trahitur ad casum fi-
ctum : ut est casus in dicto §. & quid si tantum & in
§. sequen.& in l. Deo nobis. C.de episcop. & cler.
aliàs secus , & sic loquitur dicta l.fin.C.de ijs qui
ven. ætat. impetrar. nam impetratio ueniæ ætatia
7 † non per omnia facit haberi ac si quis esset legiti-
mæ ætatis,nam non potest alienare immobilia sine
decreto ut ibi , facit etiam l. ex parte §. insulam de
uerbo.obligat.cum ibi notat. & ex ijs postea infert
ad decisionem illins qnæstionis an sub statuto pu-
niente facientem maleficium comprehendatur &
8 mandans.Francis.uerò Aretin.† in l.lege Cornelia,
sub num.secundo,de testa. transit cum resolutione
Ioan.

Ioan. Andr. in dicto cap. final. de consuet. in uersic. per alios ubi uidetur concludere, quòd dispositio contra ius in dubio non comprehendit casum fictum, aut dispositio est præter ius & tunc si ca-
9 sus † fictus simpliciter habetur pro tali, comprehenditur, secus si quo ad aliquos tantum effectus. uerum ipse primum membrum limitat locum non habere quando dispositio exorbitans contineret fauorem publicum, uel aliàs esset fauorabilis, & ex æquitate naturali approbata a iure ciuili, ut uidetur probari in textu, & gloss. l. milites. ff. ex quibus caus. maio. & in l. sed si hac §. patronum de in ius uocando, ibique per Bald. non tamen absolute firmat istas limitationes, & dicit pro secun-
10 do membro supra relatæ doctrinæ Ioannis † Andreæ, esse textum, in lege tertia, §. minorum de minor. ubi fictio quod quis habeatur pro nato dum est in utero, operatur ad excludendum ius testitutionis in integrum. pro tertio membro dicit optimum esse textum in lege cum ex oratione de excusatio. tuto. ubi Baldus plenius hanc materiam
11 complexus fuit † Ioan. Imol. in dicta lege prima, §. lex falcidia ad leg. falcid. sub numero octauo, sic distinguens, quod aut quæritur in testamentis, aut in contractibus, aut in rescriptis, aut in priuilegijs, aut in iure communi, aut in statutis, si in te-
12 stamentis uel contractibus uidetur dispositum in casu uero non habere locum in casu ficto, nisi haberet omnino eundem effectum per nota. in l. ex parte in §. insulam, de uerborum obligationib. in l. Deo nobis C. de episcopis, & clericis, uel si constaret testatorem uel contrahentes habuisse respectû etiam ad casum fictum ut in dicta lege prima, §. lex falcidia ad l. falcid. si uerò nos loquimur in rescri-
13 ptis † tunc dispositum in casu uero, non habet locum in casu ficto, quia illa sunt ambitiosa, & restringenda dicto capitulo susceptum de rescriptis. libro sexto, & est ratio huius dicti & præcedentis.
14 † quia cum pari passu non procedat casus uerus, & casus fictus, & testator uel contrahens seu rescribens respiciat casum uerum, non uidetur noluisse respicere casum fictum, argum. l. cum prætor de iudic. non in testamentis, nec in contractibus, in casu de quo dixi, in quibus latior fit interpretatio, quàm in rescriptis facit l. in testamentis de regulis iuris, & capitulo cum dilecti. de donatio. Si uerò nos lo-
15 quimur † in priuilegijs, idem uidetur per dictum capitulum susceptum, secus si priuilegium concedens respiciat casum fictum, ut quia concedit, quòd habeat perinde ac si esset in beneficio, & interesset diuinis, nam tunc haberet priuilegiarius distributiones quotidianas quæ dantur tantum præ-
16 sentibus qui intersunt † diuinis, ut in capitulo primo de cleric. non resident. in sexto, & in capitulo ul tim. de consuetud. in 6.

Si autem nos loquimur in iure communi tunc ex ui uerborum disponentium in casu uero, non
17 † comprehenditur casus fictus, dicta l. tertia, §. hæc uerba de neg. gest. tamen ex mente legis fingentis trahitur dispositum in uero ad casum, fictum, ut probatur in dicta l. j. §. lex falcidia. Si uerò loqui-
18 mur in statutis, † si sunt secundum ius commune uel præter ius commune, tunc idem dicendum est, quod in iure communi, tamen talia statuta recipiêt interpretationê & extensionem secundum ius commune, ut not. Barto. in dicta l. omnes populi in materia interpretationis statutorum.
19 Si uerò essent contra ius commune, † tunc statutum in casu uero, ex ui uerborum non comprehêdet casum fictum, & hoc est clarum, item nec ex mête si fictio præcedebat, quia tûc disponendo super uero, uidetur disponens præcisè fuisse ueritatem côtemplatus, argumen. l. cum prætor de iudic. Secus forte si post statutum fictio fuerit inducta per ha-
20 bentem potestatem, † nam tunc trahetur statutû ad casum fictum saltem quando per eosdem statuê tes ad successores esset inducta fictio argument. d. §. lex falcidia. Sed si induceretur per ius commune
21 esset tunc maius dubium & forte † tunc non traheretur, argum. dicti capit. susceptum de rescript. lib. sexto, & l. quicquid adstringendæ de uerborum obligationibus, cum ibi nota. nam satis esse uidetur, quòd lex superueniens limitet dispositionem iuris communis sibi similem, cum in similibus faciliter
22 fiat † imitatio l. fina. C. qui potio. in pigno. habe. & in l. in rem. §. item quæcunque de rei uendicatio. institutio. de iur. natu. §. sed naturalia & l. si unus. §. si acceptilatio. de pact. Cum hac resolutione Imo.
23 † transit quoque Alexand. in dicta l. prima, §. lex falcidia columna penultima, & final. sub numero nono, ibique columna ultim. post princip. dicit hanc esse satis sustentabilem, atque notandam doctrinam præterquam in eo dum facere uidetur differentiam inter ius commune & statutum, quia ipse putat idem in utroque casu concludendum esse, de clarando ut per eum.

SVMMARIVM.

1 *Diogenis exemplo alijs laborantibus cessandum non esse.*
2 *Auctorem reducere omnem hanc disputationem ad tria capita, quòd aut uersamur in ijs, quæ sunt facti, uel, in ijs, quæ sunt iuris, aut quæ promiscuo sunt facti, & iuris.*
3 *Fictionem in triplici esse differentia.*
4 *Fictio inductiua secundum Barto. quid sit.*
5 *Fictio priuatiua quid sit.*
6 *Fictio translatiua quid sit.*
7 *In omnibus fictionum generibus posse locum habere tria illa capita supra relata.*
8 *Exempla plura proponi fictionis inductiuæ, circa ea quæ sunt facti, uersantis numero 9. 10. 11. & sequen.*
13 *Casum fictum qui eiusdem sit effectus cum casu uero, sub dispositione loquente de casu uero concipi.*
Ex communi doctor. sententia.
14 *Pactum de dote lucranda in casu solutionis matrimonij per mortem naturalem uerificari quoque in ingressu religionis.*

G Socie-

15 *Societatem sic resolui morte ciuili, vt naturali.*
16 *Damnatos in metallum ac deportatos pro mortuis naturaliter haberi.*
17 *Conceptos & natos uerè, pro non natis neque conceptis haberi ex legis dispositione.*
18 *Eos qui mortui nascuntur legem fingere non natos esse.*
19 *Fictionem translatiuam uel extensiuam esse vel de tempore ad tempus, uel de persona ad personam, vel de re ad rem, aut de loco ad locum.*
20 *Legem plerunque effingere aliquem retromortuum, pecuniam retrofuisse solutam, aliquem retrofuisse in ciuitate retroue occisum fuisse, retrodamnum datum.*
21 *Qui per alium facit per se ipsum facere videri.*
22 *Clauium traditione res omnes, quæ sunt intus traditas videri.*
23 *Possessionem prout est ius insistendi traditione clauium uere acquiri.*
Instrumento tradito, uideri quoque ea tradita, quæ in instrumento continentur. num. supra citat.
24 *Exempla cum lex de loco ad locum fingit unde petantur.*
25 *Casus fictus quando dicatur eiusdem effectus esse cum vero.*
26 *Casum fictum dici habere eandem operationem, & eundem effectum cum uero quando illi à lege est comparatus.*
27 *Quando reperiuntur duo à lege antiqua comparata, noua dispositio superueniens in vno locum habet in altero, ex communi.*
28 *Diuersi effectus eos casus censeri quando ex legis uel hominis dispositione nulla reperitur facta esse comparatio.*
29 *Casus fictus vbi ex vi rationis comprehenditur semper includitur sub dispositione ueri, nu. 30.*
31 *Rationem in lege esse expressam, uel pro expressa haberi in iure comparari.*
32 *Modo tamen ratio sit finalis & non impulsiua.*
33 *Rationem ut genus comprehendere casus omnes qui sub illa veniunt.*
34 *Casum qui veniat ex ui rationis dici uenire per comprehensionem, & non per extensionem.*
35 *Casum fictum sub uero ex mente quoque disponentis comprehendi.*
36 *Mentem legislatoris ac disponentis cuiuscunque etiam propriæ uerborum significationi praferri.*
37 *In dubio disposita in casu vero non habere locum in casu ficto.*
38 *Ex diuersis illationem non fieri.*
39 *Casum fictum sub uero concipi, quando dispositio redderetur elusoria, vel ad absurdum traheretur.*

Quid sentiat Auctor in proposita difficultate, reducens omne negocium ad tria capita, hoc est ad ea quæ sunt facti, ad ea quæ sunt iuris, & ad ea, quę promiscuè attinent ad factum & ius, præmissaque triplici fictionis acceptione, uersatur circa ea quæ sunt facti, primum differens qualiter in ijs fictio uersetur.

CAP. XXII.

N hac difficultate, ne alijs tam strenuè laborantibus, nos ip-
1 si nihil † agere uideamur, Dio
genis exemplo, qui Corinthijs, de republica laborantibus, Gurgorestiolum & ipse suum uersabat, ne in aliorum laboribus solus ipse sim ociosus. Videretur mihi omnis hæc controuersia ad tria esse capita reducen-
2 da, hunc scilicet in modum † quòd aut sumus in dispositionibus concernentibus ea quæ sunt facti; aut respicientibus ea quæ sunt iuris; aut pertinentibus promiscuè ad ea quæ sunt iuris & facti, prout tria ista capita considerat Barto. in dicta l. si is qui pro emptore in tertia, quarta, & quinta quæstione, in triplici illo genere fictionis. Sed ante omnia puto ad maiorem totius negocij perspicuita-
3 tem, † præmittendum esse, fictionem in triplici esse differentia, quia alia est fictio inductiua, alia priuatiua, & alia translatiua, seu extensi-
4 ua. fictio inductiua † secundum Bartolum in dicta l. si is qui pro emptore sub numero uigesimosexto, est in re certa non existente possibili, pro existente a iure facta assumptio. fictio priuatiua,
5 † ut idem ibi scribit sub numero 37. est in re certa existenti, possibili non existere, pro non existente
6 facta assumptio. fictio autem translatiua, † ut ab eodem ibi traditum est, sub numero 43. est in re certo modo existenti, pro alio modo possibili, in iure facta assumptio. Declarando unamquamque definitionem ut per Bartolum in loco supra citatam, quem mihi solum adduxisse satis esse putaui; quod cæteri Doctor. paucis additis uel immutatis ab illius traditionibus non recedat, in quibus
7 omnibus † fictionum generibus, cum locum habere possint tria illa capita, de quibus supra mentionem fecimus, ut per Bartolum, Crotum, Iason. Bolognetum, & alios in dicta lege si is, qui pro emptore, de usucapion. quia in unoquoque earum genere, potest fictio uersari, circa ea quæ sunt facti, quæ iuris, & quæ promiscuè iuris sunt ac facti, ut multis propositis exemplis appositè admodum declarat Bartolus in locis supra relatis, de quorum ueritate postea alij disputaui; ideo omnem hanc controuersiam ad tres illas partes reduxisse uoluit.
Primo igitur casu, quando uersamur in ijs,
8 quæ sunt facti, † uerbi gratia, quia tractamus an dispositio quæ loquitur de iam natis habeat locum in ijs, qui pro iam natis habentur, iuxta l.
9 qui in utero de stat. hominum, fingere enim † quod natum

natum non eſt eſſe natum facta eſt l. Arethuſa. l. ultim. de ſtatu. homi. uel an diſpoſitio, quæ
10 loquitur † de uiuentibus locum habeat in ijs, qui
pro uiuentibus habentur, vt inſtitutio. de excuſat.
tutorum, §. ſed ſi in bello, lege bello. de excuſatio.
tuto. & l. ultim. de uar. & extraordinar. cognitio. ui-
11 uere enim eſt facti. Aut cum quærimus † an prouiſio facta in caſu conditionis poteſtatiuæ ſimplicæ,
protrahi poſſit ad caſum in quo pro impleta habeatur, ut in l. iure ciuili de condition. & demonſtrat.
in l. à Diuo Pio, §. ſi pignora de re iudic. eſt enim hęc
12 materia meri † facti l. qui hæredi. in principio, & l.
Mæuius de condition. & demonſtrationibus, & ego non conſtituo aliquam differentiam inter diſpoſitionem legis, vel ſtatuti, uel hominis, ſed dico ſic eſſe diſtinguendum; aut caſus fictus de quo agitur, vt concipiatur in diſpoſitione aliqua loquente de caſu uero, eiuſdem effectus cuius eſt
13 caſus verus; aut diuerſi, Priore caſu † frequentior
eſt ſupra relatorum Patrum ſententia, vt quod diſpoſitum eſt in caſu uero, cenſeatur quoque diſpoſitum eſſe in ficto, ut eſt caſus quantum ad fictionem inductiuam in iuribus & exemplis ſupra relatis, quantum uerò ad fictionem priuatiuam habetur exemplum in l. Deo nobis. C. de epiſcopis & clericis, ubi quod conſtituitur in caſu pacti de
14 dote lucranda † ſoluto matrimonio morte naturali, cenſetur quoquè deciſum quando reſoluitur per ingreſſum religionis, & ſic euentu mortis ciuilis, & ſic ſocietas, quæ finitur morte naturali,
15 † finitur & ciuili deportationis, & publicationis bonorum, propter identitatem effectus l. actione. §. publicatione pro ſocio. Sic pariter in materia conſilij Galli diſpoſita in morte naturali uendicant ſibi locum in morte ciuili lege Gallus. §. & quid ſi tantum de liberis & poſthumis, idem eſt
16 cum lex † in alijs caſibus fingit damnatos in metallum, & deportatos, cum uerè uiuant, nihilominus eſſe mortuos, ut in lege prima, §. penultim. de bon. poſſeſsio. contra tabul. & in alijs partibus iuris, dum uere uiuentes pro mortuis habentur, l. antepenultima, & l. ſeruitutem de regulis iuris
17 item dum fingit eum qui conceptus † fuerit & natus neque natum, neque conceptum eſſe l. Titius, §. Lucius de liberis & poſthumis, cum ibi no-
18 tat. idemque de ijs, † qui mortui naſcuntur, quos lex fingit non natos fuiſſe l. qui mortui infra eod. l. ſi quis prægnantem infra de regulis iuris, & l. is cui, quando dies legati uel fideicommiſſ. ced.
Quod autem attinet ad fictionem tranſlatiuam,
19 † ſeu extenſiuam, quia hæc recipit quatuor conſiderationes, ut docet Bartolus in dicta. l. ſi is qui pro emptore ſub numero 43. ad finem, & poſt principium quintæ principalis quæſtionis; videlicet quia uel fingit de tempore ad tempus, uel de perſona ad perſonam, uel de re ad rem, uel de loco ad locum, ideo ſingulatim in uno quoque capite ſunt
20 ponenda exempla. Quando † igitur de tempore ad tempus fingit, exemplum proponi poteſt, ut cũ aliquem retro mortuum fuiſſe effingit, ut in l. Cornelia, uel retro fuiſſe in ciuitate, ut in fictione poſtliminij retro, pecuniam fuiſſe ſolutam, ut l. ſolutionem infra de ſolutio. retro occiſum qui hodie moritur. l. huic ſcripturæ. §. penultimo, & l. ait lex ad legem Aquil. Retro damnum datum quod hodie patitur l. damni. §. Sabini de damn. infect. cum ſexcentis ſimi.
21 Quando uerò de † una perſona ad alteram fingi poteſt exemplum poni, in eo qui per alium facit qui iuris fictione per ſe ipſum facere uidetur, ut in lege prima, §. deieciſſe, de ui. & vi arma. in l. ita autem. §. geſsiſſe, de adminiſtratione tutorum per Dyn. in capitulo qui per alium facit, de regulis iuris libro ſexto, in l. nemo de duo. re. & not. in l. ſi pacto ſuper gloſſ. in uer. feciſſe de ijs, quæ in fraud.
22 credit. cum autem † de una re ad aliam fingit, poteſt exemplum poni in traditione clauium, per quam aliæ res quæ ſunt intus uel ſunt innectæ uel liguntur, eſſe traditæ, & hoc prout ad traditionem quæ eſt facti, negocium referimus ipſa autem
23 † poſſeſsio prout eſt ius inſiſtendi, uerè acquiritur, probatur in textu, l. clauibus de contrahend. emptio. facit. l. ſecunda, C. de pericul. & commo. re. uendi. idem poteſt dici traditio inſtrumento, argumento l. primæ, C. de donatio. & l. ſecundæ, de pact. & l. ſeruum filij. §. eum qui chirographum, de legatis primo; At ubi de loco ad locum fingit,
24 † effingi poteſt exemplum in l. quæſitum in principio de legatis tertio, & in l. quęſitum, §. idem reſpondit prædijs; & in l. Seiæ. §. Pamphilæ de fund. inſtructo. & l. illud de captiu. & poſtliminio reuerſis.
25 Eiuſdem autem effectus † appello caſum fictum cum uero, quando habent eandem operationem reſpectu implementi ipſius diſpoſitionis, ut in omnibus caſibus ſupra relatis cernere eſt, ex quibus unusquiſque per ſe facile poterit exempla deſumere ad confirmationem huius aſſertionis, vt luti cum in excuſationibus tutorum uel curatorum tantum excuſant filij in bello mortui, qui per gloriam fictè uiuere dicuntur, quàm qui uere uiuunt, ut inſtitution. de excuſationibus tutorum, §. ſed ſi in bello, uel cum agimus de diſſoluenda ſocietate, uel matrimonio, tantum diſſoluit ficta mors ciuilis, quantum naturalis, ut lege actione. §. publicatione, pro ſoci. & in lege Deo nobis, C. de epiſcopis, & clericis, & ita de ſimilibus ſupra re
26 cenſitis. hanc † autem operationem reſpectu implementi diſpoſitionis, huncque eundem effectum habent caſus ficti cum ueris, quando ex diſpoſitione legis reperiuntur eſſe comparati uel per omnia exequati, ut in lege prima, de legatis primo, notanter tradunt explicantque interpretes noſtri poſt Bartolum, & in capitulo tranſlato de conſtitutio. dicunt Abbas, Felynus, & Decius & alij Doct. omnes in topicis in loco a ſimilibus, & ideo
27 † facta eſt communis illa doctorum concluſio, quòd quando duo reperiuntur à lege antiqua comparata, diſpoſitio noua ſuperueniens in uno locum habet in altero, gloſſa in lege, quod uero

de legi.in l. si quis seruo persuaserit. C. de furt. &
seru.corrupt. Doctor. dicta l. prima, de legatis pri-
mo, Abb. & alij in d. cap. translato, Bartolus & cæ-
teri in dicta l. prima, §. lex falcidia ad leg. falcidi. Ia-
son in lege Marcellus in principio ad Senatus.
Trebellia. cum simil. idemque est quando com-
paratio uel exequatio illa esset facta in statutis,
in ultimis uoluntatibus; & in dispositionibus in-
ter uiuos; in ijs tamen, quæ sunt sub potestate
ipsorum disponentium.

28 Quando uerò sunt diuersi effectus † quia ex
regula iuris, uel ex dispositione expressa, uel in-
ris, vel hominis in eo casu de quo agitur non re-
peritur facta esse comparatio; tunc ego arbitror
29 sic † esse distinguendum, quòd aut ex ui ratio-
nis, quæ expressa sit uel pro expressa habeatur,
casus fictus potest comprehendi, vel aliquibus
ex coniecturis apparere potest de legis mente, uel
ipsius disponentis volentis ut sub dispositione ca
sus ueri intelligatur quoque conceptus casus
fictus; Aut uersamur prorsus in dubio.

30 Priore casu † concludendum est, casum fictum
comprehendi; quia quæ ratione coniunguntur,
pro diuersis non habetur lege à Titio. de verbo-
rum obligationib. l. illud ad leg. Aquil. & lege vl
tim. C. ad leg. falcid. Baldus in l. non possunt de legi
bus, maximè, quando ratio expressa est in lege,
uel pro expressa habetur, quia unica tantum affer-
31 ri possit, (duo enim † isti casus componantur,
glossa in l. quamuis ibique Baldus, Castrens. & alij
C. de fideicommiss. Baldus in l. maximum uitium,
columna quarta, C. de liberis præter. Imol. in lege
finali, de hæredibus instituen. Baldus in consilio
434. Domina Ioanna columna secunda, in fine,
libro tertio, Decius in consilio decimoquinto,
Crauet. in consilio 118. sub numero octauo, & con
silio 201. sub numero 28. Curtius in consilio vn-
decimo, columna penultima, sub numero 11.
Abbas in capitulo finali, de rescriptis. ubi hoc in-
32 telligit uerum esse † quando ratio est finalis, quod
non habet dubitationem, quia vbi vnica tantum
ratio assignari potest ea debet necessario esse fina
lis, quia impulsiua sociam finalem admittit, &
sic vnica esse non potest.) tunc enim cum ratio
33 tamquàm genus † complectatur. omnes suos
specificos casus qui sub ea comprehenduntur,
ut per Baldum in lege de quibus sub numero 35.
de legibus. & in rubr. C. de naut. fœno. per textum
in l. his solis. C. de reuocan. donationibus, cum si-
milibus, supra latius traditis in ea parte quam ab-
soluimus circa propriã verborum significationem,
casus fictus, qui uenit ex ratione dicitur venire per
34 comprehensionem † & ex dispositione, ut per Bal-
dum in consilio 384. libro quinto, & per Crauet.
in consilio 183. sub numero tertio, in consilio
186. sub numero 11. & 227. sub numero quarto,
& ideo sub dispositione facta de casu uero conti-
35 netur similiter ubi constat de mente legis † uel di-
sponentis ex aliquibus coniecturis, tunc quoque
dubium non est, dispositum in casu uero, censeri
quoque dispositum in casu ficto, quia mens legis
36 latoris, † & disponentis, cuicunque etiam propriæ
verborum significationi præfertur lege non aliter
de legatis tertio, l. si seruus plurium §. vltim. & l. li-
cet Imperator, de legatis primo, l. cum de lanionis,
§. Pædius ait de fund. instruct. l. tertia. C. de liberis
præteritis, l. in conuentionibus, infra eodem. l.
semper in stipulationibus de regul. iuris, & l. in con
uentionalibus, ubi latè Ias. de uerborum obligatio-
nibus cum simil. supra citatis in hoc libro, quando
agimus de recipienda impropria significatione ex
mente disponentis.

37 Quando uero essemus prorsus † in dubio ego nõ
recederem a regula quæ habet disposita in casu ve
ro non censeri locum habere in casu ficto iuxta
textum in l. tertia, §. hæc uerba de negocijs gestis,
cum similibus, supra citat. in principio istius quæ-
stionis, quia tunc cum remaneant in prorsus diuer
38 sis terminis, † & ex diuersis non fiat illatio. l. natu-
raliter. §. nihil commune, ubi omnes notant de ac-
quirend. possessio. cum similibus, non poterit casus
fictus sub dispositione de uero loquente contine-
39 ri. Restringerem ego tamen hoc caput † nisi di-
spositio ipsa redderetur elusoria, aut nulla, aut alias
traheretur ad aliquod absurdum, uel ad aliquod
inconueniens per ea, quæ scribit Felyn. dicto
capitulo insinuatum in tertia limitatione, &
supra retulimus in tertio casu eius theoricæ in cu
ius sententiæ confirmationem possunt adduci
quæ supra disseruimus in tertio, quarto, & sexto,
eorum casuum, in quibus impropriæ fit locus si-
gnificationi.

SVMMARIVM.

1 *Legem non fingere in ijs quæ sunt iuris sed uere & pro-
prie disponere.*
2 *Paria esse quem esse talem vel haberi pro ta-
li.*
3 *Ea quæ habentur pro talibus ficte ac improprie talia
esse.*
4 *Lex fingendo circa ea quæ sunt eius potestatis dici uere
& proprie facere.*
5 *Verba intelliguntur, & creduntur, solere importare fi-
ctionem.*
6 *Lex faciens eum qui sit in potestate sui iuris uel non
legitimum, legitimum, uel seruum liberum, ve-
re, & proprie id facere dici cum sint iuris.*
7 *Et eos proprie ac uere dici sui iuris liberos, & le-
gitimos.*
8 *Legitimatus an sit vere legitimus magna in contro-
uersia esse apud iuris interpretes.*
9 *Magis communem opinionem esse ut legitimatus sit ve
re legitimus.*
10 *Auctorem nihil in præsentiã decernere ob longio-
rem eius quæstionis, & aliarum coniunctarum tra-
ctatum.*
11 *Quomodo intelligatur ratione contrarietatis supra
firmatam*

firmatam conclusionem procedere non posse.

12 *Legem quæ fingit in castrensibus filiumfamilias haberi pro patrefamilias intelligi id facere secundum fictionem, & non secundum veritatem.*

13 *Vsufructus qui fingitur à lege in ijs quæ usu consumuntur, non secundum veritatem, sed secundum fictionem.*

14 *Fictionem priuatiuam inducere ueritatem in ijs quæ iuris.*

15 *Acceptilatio si fiat ad tollendam aliam obligationem quàm uerbis contractam non operari secundum ueritatem ipso iure, sed secundum fictionem.*

16 *Fictionem extensiuam dum fingit de tempore ad tempus nihil uerè ac propriè inducere posse.*

17 *Quod pluribus exemplis declaratur sub numero 18. & 19. ac seq.*

20 *Dominium rei legatæ quod uerè est legatarij à die aditæ hæreditatis, fictè fingi retro fuisse à die mortis testatoris.*

21 *Quod iuris sit, quando fingit de persona ad personam.*

22 *Quod per nuncium uel per ministrum fit propriè à domino fieri dici.*

23 *Quid dicendum sit de ijs quæ per procuratorem fiunt.*

24 *Quando actus principaliter fundatur in persona procuratoris, non potest dominus nisi fictè ac impropriè dici facere.*

25 *Quando lex fingit de re ad rem in ijs quæ sunt iuris dicitur facere.*

Vt in traditione clauium respectu possionis prout est iuris, ibi.

26 *Clericos qui in sua ecclesia pro residentibus habentur, quantum ad facultatem percipiendi fructus, pro uerè præsentibus habentur, licet respectu facti residentiæ talis dispositio non nisi improprie & fictè operetur. & nu. 27.*

Quid iuris sit statuendum quando agimus de ficta uerborum significatione quę uersatur circa ea quæ sunt iuris.

CAP. XXIII.

1 Secundo principali casu quando uersamur in ijs quæ sunt iuris, si agimus de fictione † inductiua Barto. in dicta l. si is qui pro emptore quæstione tertia, sub numero 29. Regulam esse ait, legem non fingere in ijs, quæ sunt iuris, sed uerè & proprie inducere, ac disponere. præterquam in casu contrarietatis ac repugnantiæ iuris, declarando ut per eum. Ias. tamen in d. l. si is qui pro emptore sub numero 222. quãmuis probet hanc Barto. sententiam, dicit tamen illum nihil sufficiens allegare, unde ipse ait posse ad hoc adduci eundem Barto. in l. si maritus, secunda, in §. legis ad l. Iul. de adult. ubi concludit paria esse † quem
2 esse talem uel haberi pro tali in ijs, quæ sunt iuris. licet aliàs ea quæ habentur pro talibus, fi-
3 ctè & impropriè † sunt talia, l. mercis, secunda, de verborum significationibus, hoc titulo. item quòd lex fingendo in ijs, quæ pendent ab eius potesta-
4 te, uel per uerba fictionis loquendo dicitur † uerè facere, & non fictè, ut per Butr. in consilio 20. & licet Bartolus, & Doctor. pro ista solenni doctrina nihil allegent, ipse adducit textum in l. prædijs, ibi, tacitè pignori esse intelliguntur, & in l. eo iure ibi pignori esse creduntur, supra, in quibus cas. pign. uel hypothe. tacit. contrahatur, quibus, in lo-
5 cis apposita sunt illa uerba † intelliguntur, & creduntur, quæ solent importare fictionem, ut per eundem Iaso. in tertia oppositio. Bartoli, ad primam part. in dicta l. si is qui pro emptore, & tamen in supra relatis iuribus non important fictionem, sed cum ueritate bona illa fuisse obligata designant, eo quòd id de quo enuntiatur est iuris, &
6 ideo inquit † Bartolus, si lex uult facere filium, qui sit in potestate, esse sui iuris, uel non legitimũ; esse legitimum, uel seruum esse liberum, quia ista omnia sunt iuris, §. primo, institutio. de patri. potest. §. liceat in auth. qui mo. nat. lib. effic. legi. l. quarta, de statu homi. intelligetur facere non secundum fictionem sed secundum puram ueritatem,
7 quia uere erit † sui iuris, uel legitimus, uel liber. & ita intelligit constitut. quę de dignita. per tot. in authen. & auth. positam ad l. sacrosanctæ, C. de sacro sanct. ecclesi. authen. quibus modis natular. effici. legitim. quib. modi. effici. su. & l. prima, cum ibi notat. C. si mancip. ita fue. alienat. additque rationem ut per eum, & quamuis id quod Bar. pro absoluto habet, uidelicet, legitimatum esse uerè legiti-
8 mum, maxima sit † in controuersia apud iuris nostri interpretes, ut apud Ias. in d. l. si is q. pro empto re à nu. 227. usq; ad numerũ 277. qui sub nu. 275. transit cum opi. Bened. de Plumbino qui distinguebat inter ueram originariam legitimationem, & aliam quæ generaliter consideretur, ut priore casu uera sit opinio contra Bartolum, posteriore sit recipienda opinio Bartoli, magis tamen commu-
9 nis opinio † illa esse uidetur, ut sit uerè legitimus, per ea quæ scribit Didac. in secunda part. epitom. capitulo octauo, sub numero tertio, ubi in uersi. cæterum ualdè commendat, opinionem prædictam, Benedic. de Plumbino eandem quoque cum Bartolo, sententiam communiorem esse multis in hoc congestis auctoritatibus nouissimè testatur Franciscus Bursatus in consilio decimo, sub numero se-
10 cundo, sed ego † in præsentia nihil decerno, reseruata deliberatione alio opportuniore loco, quia propter longiorem huius quęstionis & aliarum coniunctarum tractatum amitteret præsens re-
11 solutio uim suam. Ratione autem † contrarietatis dictum est supra, firmatam conclusionem procedere non posse; quia si fictioni legis quo minus

plenam inducat dispositionem in totum refragatur ius, non potest etiam in ijs quæ sunt iuris, lex fingendo ueritatem inducere, quia ueritatem in contrarium habet. & ideo lex quæ fingit filiumfamilias in castrensibus haberi pro patremfamilias, non potest id facere secundum ne-
12 ritatem † sed secundum fictionem, cum in reliquis obstet ueritas, secundum quam filius dicitur esse in potestate patris, & ita intelligitur text. in l. pater militi. §. si seruus, de castrens. pecul. & in l. secunda, ad senat. macedon. idem est in usufru-
13 ctu † earum rerum quæ usu consumuntur, quem lex fingit, qui licet sit iuris, lege prima, de vsufruct. non tamen potest secundum ueritatem esse usufructus, quia ueritas & natura repugnant, ut earum rerum sit vsufructus, quas vsus consumit l. secunda, §. vltim. de vsufruct. eat. re. quæ usu consum. & & ita tradit Barto. in dicta l. si is qui pro emptore sub numero tertio, in fin. cum sequen. de vsucap.

Si autem agimus de fictione priuatiua, tunc quo-
14 que Barto. concludit; fictionem regulariter inducere ueritatem in ijs, quæ sunt iuris: ueluti in stipulatione in qua cum ius uersatur, tollitur ipso iure, secundum ueritatem, per alteram stipulationem, l. si unus. §. pactus ne peteret de pact. l. vltim. C. de nouatio. §. præterea institution. quibus mod. toll. oblig. uel per acceptilationem ut in §. item per acceptilationem institutio. quibus mod. tollit. obli-
15 gatio, & l. penulti. de solutio. quæ tamen † acceptilatio, si fiat ad tollendam aliam obligationem, quam uerbis contractam, non potest operari secundum ueritatem ipso iure, sed secundum fictionem & ope exceptionis, ut declarat Barto. in dicta l. si is qui pro emptore sub numero 40. cum legibus sequent. Quia cum acceptilatio inuenta sit, ut uerborum obligationem extingnat, non ut eam exuscitet. non potest, cum fit, contrarium effectum eius finis, ad quem inuenta est, secundum ueritatem operari, l. cum tale, §. falsam de conditio. & demonstrationib. & l. legata inutiliter de legatis primo.

Sin autem loquamur de fictione extensiua, tunc si fingit de tempore ad tempus in ijs, quæ
16 sunt iuris; † non potest ueritatem inducere, sed solum fictionem & improprietatem operari, quia ius non potest facere ut fuerit secundum ueritatem quod non fuit, ut cum fingit aliquem retro in pote-
17 state † fuisse qui non fuit. §. si ab hostibus quibus mod. ius patriæ potest. soluit. item aliquem retro-
18 fuisse infamem qui non fuit, l. furti. §. primo, qui not. infami. idem in omnibus iuribus hæreditariis,
19 quæ adita hæreditate † finguntur fuisse retro penes hæredem à die obitus defuncti, l. cum hæredes de acquirend. possess. l. hæres quandocunque de acquirend. hæred. l. omnis hæreditas, & l. omnia fe-
20 rè de regulis iuris, idem est in dominio rei † pure legatæ, quod uerè est legatarij a die aditæ hæreditatis, fictè fingitur retro fuisse a die mortis testatoris l. a Titio de fur. l. si tibi homo. §. cum feruus cum ibi notat. de legatis primo, & l. si quis ita hæredi de conditio. institutio. per quæ iura sic concludit Barto. in dicta l. si is qui pro emptore sub numero 45. de usucapio. Quando autem fin-
21 git † de persona ad personam, tunc inquit Barto. in dicta l. si is qui pro emptore sub numero 57. differentia est quantum ad hoc propositum, an fictio sit respectu eius quod fit per nuntium, an uerò ratione eius quod fit per procuratorem, quod enim
22 per nuntium † uel per ministrum fit, propriè a domino dicitur fieri, ut est casus in l. prima, §. omnia enim. C. de uet. iur. enucl. & in l. pater in fine. C. de manum. uindict. aliud exemplum habetur in l. qui autem. §. fin. de constitut. pecuni. in l. prima, in fin. de contra. emptio. & in l. multum cum ibi plene notat. C. si quis ult. uel sib. si uerò sumus in eo quod per procuratorem explicatum est, differunt ea, quæ acquiruntur per actus naturales, ab ijs, quæ acquiruntur per actus ciuiles; primo casu idē
23 est in procuratore † atque in nuntio ueluti in acquisitione dominij ac possessionis, cum enim semper in istis casibus procurator exhibeat solum nudum ministerium, nec differat à nuntio, propriè semper domino acquiritur. l. quod meo. §. procurator de acquirend. possess. l. certè. §. primo, ubi est casus in indiuiduo de precar. secundo casu cum actur principaliter fundetur in persona pro-
24 curatoris, ipseque is sit, qui † uere faciat, non nisi impropriè & fictè poterit Dominus dici facere. ut not. in dicta l. multum interest. C. si quis alte. uel sib. & in l. si pater de ijs quę in fraud. cred. & facit. l. ea quæ ciuiliter de acquirendo rerum dominio.

Quando autem fingit de re ad rem, Bart. concludit in d. l. si is qui pro emptore sub nume-
25 ro 65. † in ijs quæ sunt iuris legem fingentem, uere & proprie operari non autem per fictionem & impropriè; ueluti cum fingit per traditionem clauium possessionem, prout est ius insistendi, ut per Barto. & alios communiter in l. j. in principio, de acquirenda possessione, earum rerum, quæ sub clauibus sunt uere & propriè acquiri. Idemque uidetur, esse de mente Bartoli in loco supra relat. sub numero 66. quando lex fingit de loco
26 † ad locum, verbi gratia, quando fingit Clericos non residentes ex causa studiorum, uel ex alia publica seu iusta causa cum licentia eorum episcopi pro residentibus, & pro præsentibus haberi, iuxta text. in capit. relatū de cleric. non resid. & ea quæ scribunt Iaco. de Are. Dyn. & idem Barto. in l. quæ-
26 situm in principio de legatis tertio, nam prout † fictio respicit facultatem illam percipiendi, effectum eius iuris uere & propriè operatur, quatenus autem factum residentiæ respicit impropriè & fictè operatur, quia non potest facere ut qui secundum ueritatem non residet, uere dicatur. residere. & in istis duobus posterioribus casibus difficile potest separari caput de ijs quæ sunt promiscuè iuris & facti, ab ijs, quæ sunt meri iuris, si exempla separatim perquirantur.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *In ijs quæ promiscuè sunt facti ac iuris, legem inductiuè fingentem, respectu iuris uerè, respectu facti fictè operari.*

2 *Stipulationem respectu facti interrogationis præcedentis & responsionis subsequentis non nisi impropriè ac fictè a iure induci.*

3 *Idemque esse in sententia.*

4 *Ob solennitates quæ requirunt factum, ibi, quas non nisi impropriè ac fictè lex inducit.*

5 *Quod uerum est quando factum ad actum necessarium nõ adest, secus si adsit, quia tunc ob adminiculum iuris ad ueritatem reccurrimus.*

6 *Si statuto caueatur, ut non possit aliquis effici ciuis nisi præsens à concilio generali ciuitatis recipiatur, sic receptus à reformatione simpliciter loquente de ciue comprehendetur. nu. 7.*

8 *In fictione priuatiua ad cuiusque falsitatem uel destructionem inducendam sufficit alteram partem non esse ueram.*

9 *Quia altero sublato & alterum corruat necesse est.*

10 *Nullam cadere disputationem super non ente.*

11 *Fictionem extensiuam in promiscuis dum fingit de tempore ad tempus non nisi impropriè & fictè operari.*

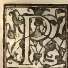
12 *Quod declaratur.*

13 *Sed dum fingit de persona ad personam dicendum esse pro ut supra dictum fuit in ijs quæ sunt iuris.*

14 *Dispositionem in casu vero loquentem numquam trahi ad casum fictum nisi in ijs quæ ad ius referri possunt.*

Quid sit constituendum circa eas uerborum significationes, in quibus fictio promiscue uersatur circa ius & factum.

CAP. XXIIII.

Procedendum modo est ad tertium & ultimum principalem casum, quando agimus de ijs quæ sunt promiscuè iuris & facti, si quæramus de fictione inductiua
1 inquit Barto. † in dicta l. si is qui pro emptore sub num. 32. Quod tametsi in ijs quæ sunt meri iuris lex regulariter nõ fingat, tamen in ijs quæ habent mixturam facti suadente æquitate stat in ueris & proprijs terminis fictionis, quia factum illud quod habet actus in quo lex fingit, non potest uere & propriè induci, ut
2 in stipulatione, quæ licet dicatur † esse iuris, in l. si unus. §. pactus ne peteret, tamen propter factum interrogationis præcedentis, & responsionis subsequentis quod in ea est necessarium. l. obligamnr. §. uerbis de action. & obligation. non potest a lege induci secundum ueritatem, sed secundum fictionem tantum l. prima, C. de re. uxor. actio. in principio, l. his uerbis de adoptio. & plura eiuscemodi stipulationum exempla pro sequitur Barto. in l. prima, in principio, de verborum obligationib. & alij post eum, ubi & nos post cæteros
3 de illorum ueritate diseruimus. idem est † in sententia, quæ licet sit iuris, tamen habet quasdam solemnitates quæ requirunt factum, lege prima, C. de sent. ex breui. recitan.

Quas tametsi lex ex æquitate plerunque fingat l. cum quasi §. si plures de fideicommis. libertat. non
4 tamen secundum ueritatem inducit, † sed impropriè tantum & secundum fictionem, alia prosequitur exempla Barto. in dicta l. si is qui pro empto re sub dicto numero 32. quæ apud illum uideri po
5 terunt. subijcit tamen prædicta esse uera, † quando factum, quod est ad actum necessarium, in ueritate non adest, secus si adsit, quia tunc ob iuris adminiculum, ad ueritatem, recurrimus, & non ad fictionem, ueluti si statuto caueatur,
6 ut aliquis non possit effici ciuis alicuius ciuitatis, nisi præsens a consilio generali fuerit receptus. Quòd si ita fuerit receptus habeatur pro ciue, inquit enim Barto. (quàmuis multis uerbis exempli hoc deducat & distinguat loco supra citato, sub numero 33. & tribus sequent.) quod tametsi statuta simpliciter loquentia debeant intelligi de ijs quæ sunt uera secundum ueritatem,
7 & non secundum fictionem, nihilominus † reformatio simpliciter loquens de ciue uerificaretur in tali ciue, quia facto illo interueniente cum adminiculo iuris secundum ueritatem efficitur ciuis quia ubi uerba a lege apponuntur iuxta id, quod potest esse uerum secundum veritatem & proprietatem, nunquam trahitur ad fictionem, argu. l. fructus soluto matrim. & l. sed si unius. §. prætor ait de transactio.

Vbi verò loquimur de fictione priuatiua, cum
8 ea sit negatiua † ad cuiusque falsitatem uel destructionem inducendam sufficit alteram partem uetam non esse, l. si is qui ducenta. §. utrum de reb. dub. ubi notant Barto. & Socin. & alij. Siue per fictionem remoueatur factum siue remoueatur ius
9 † cum semper actus corruat altero sublato, non est quod ulterius disputetur de ueritate, uel de fictione, seu de proprietate, aut improprietate,
10 † quia super non ente nulla cadit disputatio l. eius qui in prouincia si certum petatur, l. nam & si de inins. rupt. & l. quarta, de actionib. empti. cum simil. & hoc est quod multis uerbis noluit dicere Barto. loco supra citat. sub nu. 44.

Circa fictionem translatiuam seu extensiuam,
11 vbi fingitur † de tempore ad tempus, ut in contractibus celebratis sub conditione, l. necessario. §. quod si pendente de pericul. & com. re. uenditæ. l. potior, §. primo, & l. qui balneum qui potio. in pigno. habe. impropriè & fictè & non secundum ueritatem lex retrotrahens conditionem procedit; quia non est in illius facultate, eo quod non potest facere secundum ueritatem, ut fuerit, quod non fuit, declaranda est tamen hæc asser-
12 tio † ut per Barto. in dicta l. si is qui pro emptore sub numero 46. & 47. ut non procedat in conditionibus potestatiuis, & in legatis, dicite

ut per illum. Vbi autem fingit de persona ad
13 personam † dicendum est ut supra diximus in ijs qui meri sunt iuris, quia duos hosce casus comparat Bart. inter se in d.l.si is qui pro emptore sub nume.57.& seq. quod facit, & ubi fingitur de re ad rem, & de loco ad locum, quia eodem modo concludendum est prout constitutum supra fuit in ijs quæ sunt meri iuris. ita ut concludendo quàm paucissimis ea quæ uberiore stylo ad maiorem perspicuitatem supra deducta atque explicata sunt sit dicen-
14 dum dispositionem † in casu uero loquentem nunquam trahi ad casum fictum in quocunque fictionis genere, nisi simus in ijs quæ ad ius referri possunt, & in quibus lex ex sui potestate ac facultate potest inducere ueritatem; uel in factis in quibus, uel effectus identitas, uel ratio, uel mens legis, aut defuncti uel disponentis inter uiuos, aut euitatio absurdi uel ne actus nullus elusoriusue fiat, faciant ut casus fictus ad dispositionem de uero loquentem protrahatur. Sed hactenus de fictionis improprietate, deque impropriæ significationis materia dixisse sufficiat.

Lib. III. FINIS.

CAMILLI GALLINII TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS.

AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Quartus.

SVMMARIVM.

1 *DIsputationem huius libri versari circa illam significationem quæ descendit ex communi vsu loquendi.*
2 *Difficile esse ob varias Doctorum traditiones constituere quid sit communis vsus loquendi.*
3 *Quid sentiat Fabius de communi vsu loquendi.*
Cui accedere videtur D. Alciatus ibi.
Communem vsum loquendi, Niconitio teste, nihil aliud esse, quam communem opinionem, ab omnibus vel à maiore parte approbatam ibi.
4 *Quid sit communis vsus loquendi secundum Auctorem.*
Vndoque illius definitionem is deducat, ibidem.
5 *Consuetudinem accipi pro omni iure non scripto frequenti vtentium vsu inducto.*
6 *Declaratur Auctoris definitio.*
7 *Consuetudinem quandoque vocari communem vsum.*
8 *Eius consuetudinis potissimum esse, vt peculiaris, & popularis esse possit.*

Quid sit communis vsus loquendi.

CAP. PRIMVM.

NVnc operæpretium est, vt ad eam partem progrediamur;
1 in qua † de significatione illa verborum agendum erit, quæ descendit ex communi vsu loquendi. Quæro igitur imprimis, quis sit communis iste
2 loquendi vsus? Qua in re† quamuis Docto. non satis se explicent, & difficile sit quid certi constituere, cum non satis conueniant interpretes in eo, an Peritorum, vel Medicorum, vel Vulgarium loquendi vsus sit attendendus, & multi multa dixerint in rubr. de oper. nou. nunciatio. Felyn. in procem. decretal. sub num. 13. & seq. D. Alcia. lib. 2. huius titu. vers. ex vsu sub num. 29. & Aurel. Dauid ca. 6. huius
3 titu. sub num. 62. & plur. seq. vnde Fab. † Quintilian. lib. 1. orat. institut. cap. 5. consuetudinem inquit sermonis vocabo consensum eruditorum, cui accedere videtur D. Alciat. loc. supra cita. sub num. 29. & Franc. Niconi. in rubr. de oper. no. nun. sub nu. 215. vers. & ex ijs, scriptum reliquit communem vsum loquendi nihil esse aliud quàm communem opinionem ab omnibus, vel à maiore parte approbatam, nihilominus persistendo in terminis generalibus istius propositæ quæstionis prout ad vsum loquendi omnium supra relatarum personarum referri po-
4 test, dico, † vsum communem loquendi, nihil esse aliud, quam consuetudinem vtendi verbis, atque intelligendi in sermonibus vel orationibus sub certa significatione, alicuius vniuersitatis consensu, debito tempore receptam. Quam communis vsus loquendi notationem ego deduco ex l. Labeo de supellect. lega. in illis verbis; Non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu verba exaudiri debere, ex glo. in l. librorum. §. quod tamen Cassius de leg. 3. Bart. in d. l. Labeo & ex alijs in locis proximè citatis, & ex ijs quæ tradunt Bar. & Doctor. in l. de quibus de legi. & in l. consuetudinis. C. quæ sit longa consue. & Doctor. in cap. fin. de consuet. ex quo-
5 rum traditionibus apparet consuetudinem † in genere accipi pro omni iure nō scripto, quod morib.

fre-

frequentiq̃ue vtentium assuetudine inductum est,
cuius multæ sunt species, vt prosequitur Petr. Rauen. in titu. de consuet. cap. 3. sub num. 43. Item ex
valde notando tex. in cap. consuetudo, dist. prima. in
vers. vocatur, vbi dicitur id omne quod in vsu est cō
suetudinem esse, & ex eo quod scribit Petr. Rebuf.
in tract. de consuetud. artic. 2. glo. 12. post princip.
vbi ait post Bart. in l. Labeo & Bal. in l. diuturna de
6 legi. Consuetudinem quandoque † vocari commu-
7 nem vsum. Consuetudo enim in hac definitione locum generis tenet. Verba illa, vtendi, & intelligendi verba in sermonibus vel orationibus sub certa
significatione, differre faciunt hanc consuetudinē
8 à cæteris. Posteriora autem illa † alicuius vniuersitatis consensu debito tempore receptam, & proprij & differentiarum quoque locum subeunt, quia id potissimum huius consuetudinis communis loquēdi est, vt peculiaris, & popularis vniuersitatis esse possit per ea quæ mox dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Communis vsus loquendi significatio sit ne propria an impropria.*
2 *Communem vsum loquendi quando cum propria conuenit significatione esse propriè quoque censendum.*
3 *Quando aliter se habet, esse impropriam, & figuratam significationem.*
4 *Figura & imago non est propriè id quod figuratur.*
5 *Populum facere non posse quòd vere alteretur propria significatio rei.*
6 *Imperitæ multitudinis loquendi vsum improprium esse.*
7 *Sed peritorum præstantiumq́ue hominum proprium esse.*
8 *Peritorum vsum à Cicerone optimum magistrum appellari, & omnium magistrorum præcepta superare dici.*
9 *Quid de hoc communi vsu sentiat Horatius.*
10 *Qualem tribuat auctoritatem huic vsui Fabius.*
11 *Legum quoque ipsarum iussa tacito populi consensu mutari.*
12 *Naturalem rei significationem posse immutari credidit D. Alciatus.*
13 *Communisque vsus loquendi sermonem figuratum dici non posse.*
14 *Quid sentiat Sauius in hac materia.*
15 *Ex imperitorum vsu propriam significationem accipi non posse.*
16 *Pleraque verborum latinorum ex ea significatione in qua nata sunt decessisse, in aliamque ex consuetudine & inscientia temerè dicentium concessisse.*
17 *Facies, forma omnis, & modus est à faciendo dicta.*
18 *Vocum à naturali significatione decessionem ab imperitis factam magnificendam non esse.*
19 *Declaratur l. ita vulneratus ad leg. Aquil.*
20 *Intellectus l. si dictum ff. de euictio.*
21 *Ex communi peritorum vsu propriam significationem non assumi secundum Sauium nu. 27.*
22 *Quibus rationibus Bar. & alij opinati sunt ex communi vsu loquendi non proficisci propriam significationem.*
23 *Aegre defendi secundum Sauium D. Alciati sententiam qui putauit naturalem significationem populi auctoritate posse imminui.*
24 *Ex auctoritate excellentis Auctoris propriam significationem accipi.*
25 *Non esse satis tutum eidem Sauio, quòd vsus communis loquendi significatio non sit figurata.*
26 *Legitem si prætor de suis & legiti. hæred. sensus.*
28 *Ciceronem a pluribus verbis abstinuisse quæ in vsu erāt apud doctos.*
29 *Indeq́ue inferri peritorum vsum propriam non facere significationem.*
30 *Excellenti viro id tribui, vt cum aliud non appareat, proprie loqui putetur.*
31 *Consuetudinis loquendi peritorum eam esse vim vt propriæ significationi præualeat.*
32 *Multitudinis indoctæ vsum in consideratione esse non debere.*

An communis vsus loquendi significatio sit propria vel impropria.

CAP. II.

Vbitant modo iuris interpretes,
1 an communis vsus loquendi † significatio sit propria, an verò impropria. Bar. in d. l. Labeo de sup pel. lega. sub nu. 4. Respōdet hūc in modum communem vsum lo
2 quendi, posse esse † vnum & idē
cum propria significatione, & tunc cum nihil repugnat, illius propriam esse significationem; Quod si aliud sit communis vsus loquendi, & aliud propria significatio, quod esse potest, estq́ue ut plurimum,
3 tunc propria non erit significatio † sed figurata l. cū de lanionis §. asinam de fund. instr. & hoc uidetur asserere glos. in d. l. Labeo, quæ incipit, scilicet proprio &c. Et ex hoc inquit Bar. quod dicit figurata concluditur quòd non est propria; Nam figura &
4 † imago non est propriè id quod figuratur, l. 2. C. de iure aure. annu. & l. imaginaria de reg. iur. Præterea
5 populus † nō potest facere quòd uerè alteretur propria significatio rei. ut l. 2. de vsufru. ea. rer. quæ usu consum. unde concludit post Iac. Butrigar. in quadam sua disputatione, communis usus loquendi significationem propriam non esse, sed figuratiuā; & hanc Bar. sentētiam recipiunt cæteri in d. proem. Decr. in d. rubr. de oper. no. nunc. & in l. 1. de fid. ut testatur Aurel. Dauid de uer. sig. cap. 6. sub nu. 42. D. Alcia. lib. 2. de uerb. sign. sub num. 30 distinguit.
6 † nunquid communis loquendi usus ex imperitæ multitudinis sermone introductus sit; & hac specie procedat Bart. & sequacium opinio; An uerò ex probatis atque excellentibus auctoribus origi-
7 nem sumpserit, & tunc secus, † quando quidem Cicero nonnunquam huiusmodi peritorum usum
8 optimum magistrum appellet, † interdum omniū magistrorum præcepta superare affirmet. Hora-
9 tius † autem in arte poetica, de hoc usu loquens dicat:

Multa renascentur, quæ iam cecidere cadentq́;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus
Quem penes arbitrium est, & ius, ac norma loquendi.

Rursus

10 Rursus Quintiliano teste † lib. 1. cap. 5. orato. instit.
Auctoritatem sermonis consuetudo superet. & se-
cundum Sulpitium apud Aul. Gelli. in noct. atticis
non solum verborum communiorum veræ & pro-
11 priæ significationes † mutentur, sed legum quoque
ipsarum iussa tacito consensu obliterentur, frequen-
tioris autem sententiæ cum Bar. rationibus occur-
12 rit D. Alciat. diffitendo † naturalem rei significatio-
nem non posse populi auctoritate immutari, cum
propria verborum vis ac ius penes vsum sit, vt supra
dictum est, negandoque figuratum sermonem il-
13 lum dici, † qui secundum communem vsum pro-
feratur; cũ magis sit vt per abusum & κατάχρησιν
dici intelligatur, quod præter seu contra commu-
14 nem vsum dicitur, Aurel. Dauid d. cap. † 6. de verb.
signific. sub num. 65. cum Domino Alciato sentit
quatenus imperitæ multitudinis vsum à peritorum
consuetudine distinguit. Contra verò sentit, quate-
nus à communi vsu loquendi prudentum vult pro
priam proficisci significationem. Sed eius verba
lubens subijcio ob varias humaniorum auctorum
locos quibus utitur in eius resolutione facienda;
quamuis de illius ueritate paulo infra succinctè
tamen sumus dicturi, antequam nostram ea de
re simus prolaturi sententiam. Ipse, inquit, Alciato
15 assentior, † dum noluit ex imperitorũ usu propriã
significationem accipi, si quidem hoc uerum est, &
apertè Gellius uoluit, cuius uerba in 2. Noct. Atti.
lib. cap. 6. sunt. Non igitur quia uulgo dici solet ne-
xatum esse, quem fumo, aut uento, aut puluere, pro-
pterea debet uis uera, atque natura uerbi deperire,
quæ à ueteribus qui propriè aut signatè locuti sunt,
ita ut decuit conseruata est, nec aliud idem Gelli. in
9. cap. 1. sensit, cum inquit; Quod autem ait Quint.
Claud. è primis hostes defendebant, facillime
animaduertendum est, usum esse eum uerbo defen
debant, non ex uulgari cõsuetudine, sed admodum
propriè ac latinè. eodem pertinent eiusdem scri-
ptoris uerba in 3. noct. attica. cap. 28. cum ait ani-
16 maduertere est † pleraque uerborum latinorum ex
ea significatione, in qua nata sunt, decessisse; uel in
aliam longè, uel in aliam proximam, eamque de-
cessionem factam esse consuetudine, & inscitia te-
merè dicentium, quæ cuiusmodi sint non didice-
rint, sicuti quidam faciem hominis putant os tan-
tum, & oculos, & genas, quod græci πρόσωπον
17 dicunt, quando facies † sit forma omnis & modus
a faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingen-
do figura, nec obijciatur eo loco uerius ostendi cõ
trarium; namque etsi Gellius imperitorum con-
suetudine complura uocabula latina ex sua pro-
priaque significatione decesisse dixerit, mitius ta-
18 men & † in cute intelligendo, uoluit huiusmodi
decessionem ab imperitis subortam, non adeo ma
gnifaciendam, quominus ea posthabita, ipsarum
latinarum uocum propria significatio retineri nõ
possit, ueluti ibi de significatione uerbi faciei do-
19 cuit. id ipsum quoque † in iure probari uidetur Iu-
liani testimonio, in l. ita uulneratus ad leg. Aquil. sic
respondentis, occidisse dicitur uulgo, qui mortis
causam quolibet modo præbuit, licet lege Aquilia
is demum teneri uideatur qui adhibita ui, & quasi
manu causam mortis tribuisset, tracta scilicet inter
pretatione uocis à cædendo, & à cæde. Rursus in l. si
20 dictum de euictio. † ubi contra uulgi opinionem
scribitur, eum qui duplam repromiserit, etiam satis
dare non debere sed nisi aliter actum fuerit nudam
promissionem sufficere. Cæterum cum Alciatus exi
stimet ex peritorum usu propriam significationẽ
21 assumi, † in eius sententiam, inquit, non eo, nec
quicquam obstant auctoritates per eum adductæ,
probant enim communem peritorum loquendi cõ
suetudinem contrà sermonis proprietatem attendi
posse, & id ingenuè profitemur; At inde non sequi
tur ex usu ipso communi propriam significationẽ
originem capere, sed neque Andr. Alciat. obices
qui contra eum sunt remouet, Bar. enim & Docto.
22 † quòd usus communis propriam significationem
non præbeat ut superius dictum est, ita asserunt;
quia rerum uocabula sunt immutabilia, item quia
propria significatio populi auctoritate immutari
non possit; quorum rationum hæc Caij Iuris C.
fuit in d. l. 2. illa Vlpiani in d. l. si quis in fundi uoca-
23 bulo, Alciatus non putat † propriam significatio-
nem populi auctoritate nõ posse immuni. Atqui
hoc non est contraria soluere, sed contra iurisconsul.
responsum loqui, extant igitur ob una parte Vlpia-
nus & Caius Iurisconsul. expressim concordique as-
sensu dicentes, propriam significationem populi
auctoritatem immutari non posse; Ab altera Alcia
tum uidemus contrarium credentem; qualis modo
24 sententia ferenda sit, alij iudicarint. Non dubitat
Alciatus † ab auctoritate excellentis auctoris pro-
priam significationem accipi, pro comperto itidẽ
habet prudentium loquendi consuetudine sermo-
ni proprietatem tribui, & nihilominus quod ab Vl
piano & Caio constitutum est, manifestè diffitetur,
sed fortè duos Iurisconsultos in album imperitorũ
retulit. Insuper quod Alciatus ait uerum non esse
25 † communem loquendi usum figuratum dici, cum
potius figuratus is sermo sit, qui præter usum acci-
pitur, unde etiam cathachrisis figura, quã abusum
latinè dicimus, non satis tutum uidetur, cum ma-
gis chathachrisis seu abusio tropus sit, improprio
nomine utens pro uero & proprio, & non habenti-
bus suum nomen accommodans, quod ex Cicerone
lib. 4. Rhetor. prox. capite docuimus. Et Quintilia.
26 lib. 8. Orat. instit. ostendit, & iuriscõs. † in l. item Præ
tor de su. & legit. quo loco apertius id probatur,
quàm ut referri debeat. Et idcirco rectius forsitan
fuerit opinari; Neque ex usu communi peritorum
27 propriam † significationem accipi: & hoc non solũ
Barto. & aliorum sectatorum rationibus, sed alijs
quoque quibus in superioribus uisum est, propriam
significationem ab auctoritate originem non tra-
here; Nam cum ibi tradita appositissimè etiam lo-
cum sibi uindicent, operæpretium non duxi illa ite-
28 rum referre.. Addi tamen poterit † quod Gellius
lib. 10. cap. 21. tradidit, M. Cicero, pluribus uerbis,
quæ in usu erant apud doctos abstinuisse, quòd
propria & latina sibi non uiderentur; Gellij uerba
sunt; Non paucis uerbis, quorum frequens usus est
nunc,

nunc, & fuit, M.Ciceronem noluisse vti manifestū
est, quod ea non probaret veluti est, nouissimè & no
uissimus; Nam & cum M.Cato ad Salust. & alij
quoque ætatis eiusdem verbo isto, promiscuè usita-
ti sint; Nulli non etiam non indocti viri, libris id
suis scripserint, abstinuisse, eo tantum tanquam nō
29 latino videtur. Enimuerò si Cicero † nō pauca uer-
ba tanquam non latina obseruantissimè deuitauit,
quorum frequens vsus apud doctos fuerat, etiam
hinc manifestum fit, aliundè quàm ex communi lo-
quendi consuetudine sermonis proprietatem sumi.
Nec cauilletur aliquis secundum hæc parum refer
re an usut Doctorum uirorum sit, an imperitorū,
non enim huiusmodi consecutio deducitur; si qui-
dem, vt proximo articulo relatum est, excellenti vi-
30 ro id tribuitur, †; vt cum aliud non apparet propriè
loqui putetur, multò magis id ipsum de consuetudi
ne prudentum credendum est, cum integrum sit iu
dicium, quod plurimorum prudentum sententijs
comprobatur cap. prudentiam in princ. de off. dele.
Diuersum tantum est in vsu loquendi rudium &
31 imperitorum. Rursus consuetudinis † loquendi quę
apud doctos uiget, tanta uis est atque efficacia, ut
quemadmodum prædictum est, nonnunquam etiā
si de propria significatione constet, consuetudo ta
men ipsa sermonis prævaleat, atqui de usu rudium
atque imperitorum hæc dici non possunt, imo ut
recte Alciatus meminit, huiusmodi indoctæ multi-
tudinis vsus in animaduersione esse non debet, qua
32 re &c. & huius † opinionis videtur fuisse Alex. i rub.
sol. ma. sub nu. 17. & Fel. in d. procœ. Gre. sub nu. 13.

S V M M A R I V M.

1 *Iacobum Butrigarium & socios putare ex communi vsu loquendi indistinctè progredi propriam significationem. nu 2.*

3 *Eum uerum, & proprium esse intellectum qui auribus vulgi consonet secundum Baldum & alios.*

4 *Verba intelligenda esse, prout vulgus illa accipit.*

Qui putarunt communis vsus loquendi propriam esse significationem indistincte.

C A P. III.

Ed aduersus hasce omnes hacte
nus relatas senētias ex profes-
1 so stare videntur † Iac. Butrig.
in l. 1. de fid. instrum. in 1. cōllu.
ftorum. & in auth. sacramenta
puberum. C. si aduers. vēditio.
Ant. in procem. Gregor. Barb.
in l. 1. §. si quis ita, in col. 5. ad fin. vers. Quinimò de
verb. obligat. & in l. qui ante col. 4. post princ. eod.
titu. Ang. in §. ius ciuile col. 10. in fin. sub num. 19.
instit. de iur. nat. qui omnes absolute constituerunt
2 absque aliqua distinctione, communem † vsum lo-
quendi propriam verborum producere significa-
tionem, quos omnes in hanc senētiam citat Nico.
in rubr. de oper. no. nunciatio. sub num. 252. impli-
care videtur maiorem contrarietatem, quod ab ali-
quibus proditum est, qui opinati fuerunt, eum solū
3 esse verum & proprium † intellectum, qui auribus
vulgi consonaret, cæteros esse extraneos, Bald. in §.
Opizoni in fi. verbis in tit. de pac. Constant. seq. Ias.
in l. eum qui ita §. qui ita stipulatus 2. in 2. notab. de
verbo. oblig. Barbat. in l. 5. §. satis acceptio col. 5. in
med. vers item adduco eo. tit. Ias. in l. 1. §. hoc autem
sub num. 3. de oper. noui nuntiatio. Soc. in cons. 89.
4 col. fin. in 4. vol. Hinc dicebat idem Bal. † in auth. sed
nouo iure in vlt. col. in princ. C. de ser. fugit. uerba
intelligenda esse, prout uulgus illa accipit, Cy. Bal.
& alij in l. si cum ante. C. de donatio. ante nupt. &
idem Bal. in additio. ad speculato. in tit. de iniur.
Veron. in rubr. huius tit. in 5. q. quin. prin. quæstio.
sub num. 126.

S V M M A R I V M.

1 *Quid sentiat Auctor in hac controuersia.*

2 *Communis vsus loquendi propriam esse significationem quando cum verborum proprietate concurrit.*

3 *Quando accessio communis vsus loquendi habet eundem finem ac rationem cum naturali ac propria significatione, eodem iure censeri debere.*

4 *Communi vsu loquendi appellari testamenta ea omnia in quibus hæredes vniuersales instituuntur.*

5 *Communem vsum loquendi propriè significare quando concurrit cum significatione generis.*

6 *Communis vsus loquendi impropriam esse significationē quando præter vel contra propriam est significationem.*

7 *Et quibus rationibus ita constituendum sit.*

8 *Propriam significationem vt naturalem neque legis neque hominis dispositione mutari posse.*

9 *Fictio in ijs quæ sunt facti, nihil potest vere ac proprie inducere.*

10 *Pupilli appellatione non contineri eum qui in vtero sit, quod si contrarium communi vsu loquendi induceretur, non nisi improprie id fieri posse.*

11 *Absentem esse qui extra continentia vrbis ædificia reperitur, non is qui intra ea est, quòd si aliud esset inductum communi consuetudine id improprie esset.*

12 *Pœna capitalis appellatione contineri pœnas quæ mortem, uel ciuitatis amissionem infligunt, quod si communi vsu loquendi omnes in appellatione designarentur quo corpus afficerent, uel infamiam irrogarent improprie id esset.*

13 *Significatio quæ est per extensionem impropria est.*

14 *Vsuram in fructu non esse, nec esse posse per communem vsum loquendi nisi improprie.*

15 *Communem vsum loquendi propriam habere significationem quando respicimus personas eorum qui illam induxerunt num. 16.*

17 *In dubio peritorum vsum propriæ significationis præsumptionem habere.*

Imperitorum vsum impropriam ibi.

18 *Bartoli sententia & communis, quæ negat propriam esse communis vsus loquendi significationem, procedere in ijs quæ præter, vel contra propriam significationem sunt inducta a communi vsu loquendi. nu. 19.*

Iacobi

20 *Iacobi Butrigar. ac Dom. Alciati sententiam procedere quatenus ad ipsos statuentes, & in claris quo ad omnes, & in dubio respectu peritorum tantum & seq.*
21 *Eodemque modo excipiendam esse Baldi opinionem de excipiendo intellectu qui auribus vulgi consonat. num. 22.*

Quæ sit Auctoris resolutio in proposita difficultate de propria vel impropria cõmunis vsus loquendi significatione.

CAP. IIII.

Go pro resolutione istius propositæ difficultatis opinarer,
1 sic distinguendum esse, †quod
aut communis vsus loquendi
conuenit cum propria vocis
significatione; aut præter eam
est; vel contra illam; Primo
2 casu, †res non habet difficultatem, quia Bar. in d. l.
Labeo. habet pro indebitato, eo in casu communis
loquendi vsus propriam esse significationem, & est
de mente omnium supra relatorum, qui communi
loquendi vsui impropriam tribuunt significationẽ,
qui loquuntur in casu, quo contra propriam naturalemque verbi significationem sermonis consuetudo inuecta est, & sic ab inclusione vnius oppositorum excludunt reliquum, l. si inter de excep. rei iud.
Doctor. in rub. de acquir. poss. habetque prima hęc
3 assertio rationem, †quòd cum accessio consuetudinis loquendi habeat eandem rationem ac finem cũ
ipsa naturali ac propria significatione, eodem iure
censeri debebit, cap. accessurium de reg. iur. lib. 6. l.
etsi non sunt. †. perueniamus de aur. & arg. lega. Ias.
& alij post glo. in rubr. de leg. 1. l. quod per manus
de iure codi. Exemplum autem istius primi capi-
4 tis, poni potest †in communi omnium loquẽdi vsu,
qui testamenta appellant illas vltimas uoluntates,
in quibus hæredes instituuntur, quæ vocis significatio est propria, cum definitione, ethimologia, & auctoritate, in iure sit recepta l. 1. vbi Bart. & omnes
de testam. & instit. cod. in prin. vbi glos. & scrib. omnes & per discursum illarum legum, quæ sub illis titulis, tam in C. quam in pandect. positæ sunt, iuncta
doctrina Bart. in d. l. omnes populi sub num. 59. de
iusti. & iur. de qua suo loco supra oportunè dictum
5 fuit. Alia possent †proponi exempla in omnibus illis casibus in quibus communis loquendi vsus in aliquam speciem concurreret cum significatione generis, quia si generia significatio ꝓpria est, vt supra
lib. 2. in quo actum est de propria significatione
ostendimus, sic & consuetudinis sermonis, quæ in
eundem finem desiueret.

Secundo verò & tertio casu rursus sic esse consti-
6 tuendum crederem, †aut cunsideramus propriam
significationem respectu iuris communis, aut respectu ipsius vniuersitatis more illo loquentis; Priore
casu ego sentio cum Bart. ac cæteris ut communis
7 vsus loquendi significatio sit impropria. †tum quia
non descendit ex aliquibus illorum modorum, à
quibus supra diximus proficisci propriam significationem. Tunc etiam quia si repugnat propriæ significationi illi est contraria, si contraria est ergo impropria, quia nihil est magis contrarium proprio,
quàm improprium. Tum denique quia propria si-
8 gnificatio† vt naturalis est immutabilis tam per legis quàm per hominis dispositionem l. 2. de vsufr.
ea. rerum quæ vsu consum. & l. si quis in fundi vocabulo de leg. 1. & contra eam non potest per communem vsum loquendi aliquid in contrarium in-
9 duci nisi fictè ergo impropriè quia fictio †in ijs quæ
sunt facti, quales sunt naturales rerum significationes arg. l. legatum de capit. diminut. & l. nec seruus
de pecul. non potest aliquid verè nec propriè inducere; per ea quæ à nobis proximè disputata fuerunt
in materia fictitiæ significationis. Huius autem capitis exempla possent innumera proponi, sed vnum
vel alterum interim adduxisse contentus ero. Ver-
10 bi gratia; Pupilli †appellatione non venit qui in vtero est, l. non est pupillus infra eod. Quid si communi loquendi consuetudine in ciuitate aliqua introduceretur, vt pupilli quoque dicerentur qui nundũ
nati forent, adhucque in vtero essent. Certe contra propriam significationem hic vsus esset, nec
eius significatio posset nisi ficta & impropria dici.
11 Rursus †absens is dr̃ qui extra cõtinentia vrbis ædificia reperitur, non is qui intra est, l. absentem & l.
collegarum. §. 1. de verb. significat. At si vsu receptũ
sit, vt is dicatur abesse, qui intra vrbis murorum
ambitum non sit, etiam si in continentibus vrbis
ædificijs reperiatur, planè impropriæ significationis nota laboraret hic vsus, quòd aduersus propriã
& naturalẽ verbi abesse significationem inductus
esset. Quando uerò præter propriam significationẽ
loquendi consuetudo introduceretur, vt ibi causa
12 pœna capitalis appellatio †eas tantum comprehendit pœnas, quæ mortem, vel ciuitatis amisionem
infligunt l. licet capitalis infra eod. Quid si communi sermonis vsu probatum sit, ut omnes pœnæ, quibus corporaliter quis afficeretur, uel infamiæ nota,
capitales dicerentur. Certe significatio, quę progrederetur ex tali cõsuetudine loquendi, cum esset præ-
13 ter propriam significationem, & sic † per extensionem, esset impropria, quia per tractum ad
diuersa fieret, & ita impruprie Doct. in auth. quas
actiones. C. de sacr. eccles. in l. si constante in princ.
& in l. si uero §. de uiro solut. matri. & infra latè dicemus in seq. lib. quo agetur de significatione quę
14 proficiscitur ex interpretatione. Pręterea †usura in
fructu non est, l. usura infra eod. Quid si communi
consuetudine dicendi, & fructus appellatione usura comprehenderetur; impropriè quidem ac extensiuè id fieret. Posteriore casu; quando respicimus
15 †personas eorum qui communem usum loquendi
induxerunt; Tunc si in claris & apertis casibus simus, in quibus appareat, uel certi simus de mente
eorum qui communem illam consuetudinem introduxerunt, ut in eam consenserint ad hunc finẽ,
ut propria inueheretur significatio; hoc casu puta-
16 rem †communis usus loquẽdi propriam censeri debere significationem; ea ratione, quia si expresso
consensu

consensu & lege scripta potuissent quantum ad se ipsos, illius vocis quam communiter loquendo ac vtendo, certo modo intellexerunt propriam facere significationem, prout supponunt Bar. & omnes in locis supra cita. sic & tacito consensu. l. de quibus de legi. & alias rationes proferemus infra in seq. q.
17 si verò sumus in dubio. † Tunc rursus crederem distinguendum esse inter peritorum, & imperitorum multitudinem, a qua introductus fuisset communis iste vsus loquendi. Nam primo casu præsumptionem propriæ significationis assumerem, argu. cap. prudentiam de offic. deleg. & per eá quæ diximus supra in tractatu propriæ significationis in materia auctoritatis prudentu, circa inducendam propriam significationem. Altero verò casu impropriæ significationem præsumerem ex imperitia loquentium, vt tradit Aurelius Dauid, & supra reliquis, de verbor. sig. cap. 6. ad finem. Et per hác theoricam mea
18 quidem sententia, † inuiolabili fœdere concilian tur omnes supra relatæ Doctorum traditiones quæ aliàs implacabiliter dissidere videntur. Nam Bart. & communis cum illo cęterorum sentētia, qua solam tribuit impropriam significationem consuetu
19 dini loquendi, intelligenda erit † in communi vsu loquendi contra propriam vel præter propriam uerborum significationem, considerata proprietate inspecto iure communi. Contraria Dom. Alciati, in qua proditum est propriam ex tali consuetudine in
20 duci significationem, procedet † quantum ad ipsos statuentes, & in claris quantum ad omnes, & in dubio quantum ad peritos; & hoc modo exaudienda quoque erit illa Iaco. Butriga. & aliorum eius adstipulatorum sententia, qui simpliciter atque in
21 distinctè crediderunt † propriam significationem proficisci a communi usu loquendi. & rursus illa Bal. & cæterorum opinió, qua receptum est, ex cipiē dum illum solum esse intellectum, qui consonat auribus uulgi, cæteros pro extraneis esse habendos; quatenus hanc sententiam illum habet sensum, ut huiusmodi consonantia propriam induceat signifi
22 cationem. Cæterum † si alio sensu percipienda sit, ut scilicet vulgi intellectus seu significatio, quæ ex uulgi intellectu procedit, debeat cuicunque alij significationi præferri, resoluenda postea erit dubitatio prout in sequenti q.

An omnis generis statuta strictè & ad literam intelligenda admittant significationem quæ ex communi vsu loquendi proficiscitur.

CAP. V.

Hinc fit ab interpretibus ad aliā non leuem disceptationem in hac materia progressus; An
1 scilicet omnis generis statuta † tam scilicet odiosa poenalia exorbitantia correctoria, & alias quantumuis strictè & ad literam intelligenda admittant significationem, quę proficiscitur ab iure communi. Qua in controuersia Bart. in l. librorum § quod tamen Cassius de leg. 3. & in l. Labeo de suppel. lega. sub num. 5. & in l. non dubium col. 2. C. de legi. affirmatiuè conclu
2 dit † in omni statutorum genere tali significationi esse locum per tex. in l. ut Alphenus, & in l. auniculus de uerb. significatio. cui accedit Bald. in huic. C. de uerb. significatio. Alex. Ias. Rui. Paris. Croc. & alij communiter in rub. de oper. nou; nunc. ut ibi attestatur Ias. sub num. 7. uers. ego teneo. Ruin. sub numero 22. Paris. sub nu. 87. qui multas congerit auctoritates, & ita firmate sic Canonici iuris interpretes in cap. quamuis per illum tex. de uerbo. signific. Soc. iunio. in d. rub. de oper. no. nunc. sub num. 86. qui adducit in hunc rem multa cons. doctorū, ibiq; D. Alcia. sub num. 28. Nicoui. sub num. 204. qui cęteris copiosius ac cumulatius huius sententiæ loco addit, Horma. Det. sub num. 24. uers. sed contra & nouissimè. Io. Bologne. aliàs collega meus sub num. 111. & clarius sub num. 113. In huius uerò
3 sententiæ confirmationem † per plura perpenduntur à scribent. iura, præter supradicta à Bar. cita. ueluti l librorum. § quod tamen Cassius de leg. 3. l. si seruis legatis §. fin. eod. titu. l. si ita fuerit libertas de manu testam. l. cum de lanionis §. asinam de fundo instruct. & instrum. legat. cum simil. adductis per Nicom. in d. rub. de oper. nou. nunc. Ias. sub num. 7. uersiculo tertia conclusio, & Soc. iun. sub num. 86.
4 Quibus tamen † omnibus iuribus, respōdent nouissi. Bonon. à num. 112. usque ad nu. 113. uolentes, post singulatim quoque allatas responsiones, omnia iura quæ pro communi adducuntur, uel loqui in casibus in quibus uocis proprietas conuenit cum communi usu loquendi, uel procedere in hominum dispositionibus; quæ intelliguntur prout ipsi erant soliti uerba proferre, ut in d. l. cum de lanionis. §. asinā uers. optimum ergo esse, in d. l. librorum. §. quod tamen Cassius, & in d. l. Labeo cum simil. & nullam
5 esse † legem quę à Doctor. adducatur, quæ loquatur uel probet de uerbis statuti seu legis. Non tamen esse recedendum à communi opinione, quam me
6 lius † probari putant in l. 1. de sui. & legit. hæredib. in §. alio quoque in instit. de leg. Aquil. inducendo ut per eos sub num. 213.

SVMMARIVM.

1 *An omnis generis statuta quantumuis strictè interpretanda recipiant interpretationem à communi usu loquendi.*
2 *Qui sint affirmatiuæ sententiæ assertores.*
3 *Quibusque medijs ista probetur.*
4 *Quæ tamen intelliguntur procedere à Recentio. Bonon. vel quando communis vsus loquendi concurrit cum proprietate verborum, vel quando res versatur in hominum dispositionibus.*
5 *Nullam esse legem quæ à Doctor. adducatur quæ loquatur de verbis statuti.*
A communi recedendum non esse secundum Recentio. & quibus iuribus eam melius probari putant.

SVMMARIVM.

1 *Ludouicum Romanum, & socios credidisse communis vsus loquendi significationem locum non habere in statutis.*
2 *Romanum opinionem suam defendisse quatuor fundamentis.*
3 *Quibus occurritur per Alex. & alios.*
4 *Crotum addere in eandem sententiam quatuor alia fundamenta præsertimque quòd communis vsus loquendi significatio sit impropria.*
5 *In statutis ita verba esse propriè intelligenda, vt in edictis prætorum.*
6 *Aliter quam faciat Roma. Crotum inducere tex. l. ita vulneratus ad leg. Aquil.*
7 *Sed omnibus istis considerationibus accuratè responderi per Parisium.*

Qui putant communis vsus loquendi significationem non habere locum in statutis.

CAP. VI.

Vdouici. autem Roman. in d. rubr. de oper. no. nunciat. omnium primus ausus fuit con-
1 trariam † constituere opinionẽ
sub num. 11. cum seq. quam dicit firmasse Bal. in l. 1. C. de successædict. & in cap. 1. de success. feud. & Anto. Butri. in procem. Decretal. & quam inter recentio. amplexus est Io. Crot. ibi sub nu. 42. vers. sed aduerte. Romani quat. sunt fundamenta
2 † tex. in l. ita vulneratus ad leg. Aquil. in l. si dictum de euictio. in quibus vulgi opinio reprobatur, in l. item si prætor de su. & legit. vbi improbatur consuetudo illa, qua nepotes appellantur, qui post mortem aui sunt concepti. & glos. notanda in l. quod si nepotes de testament. tut. quæ reprobat sensum idiotarum in materia d. l. quòd si nepotes, sed istis
3 omnibus fundamentis copiosè respondent Alex. Ias. Rui. Niconi. cæteris latius Soci. iuni. Paris. & Bologn. in d. rub. de oper. no. nuntiat. sub num. supra
4 cita. Addit verò † in hanc sententiam Io. Crot. sub num. 41. Quatuor alia huiusce opinio. argumenta videlicet quòd significatio communis vsus loquendi est impropria. d. l. item prætor de sui. & legit. l. fideiussor obligan. §. fideiussor de fideiussor. quæ in statutis locum non habet l. 1. §. si is qui nauem de
5 exercit. actio. Rursus † quià si in edicto prætoris reiecto communi vsu loquendi verba capiantur propriè d. l. item prætor, ergo idem erit in statutis. item inducit l. 1. §. 1. de flumi. vt per eum, postremo ali-
6 ter † quam faciat Roma. inducit tex. in d. l. ita vulne-
7 ratus ad leg. Aquil. Quibus † omnibus considerationibus accuratè respondet Paris. in d. rubr. de oper. no. nunciat. sub num. 89.

SVMMARIVM.

1 *Variè distinctum fuisse à Doctoribus in ea quæstione an communis vsus loquendi significatio locum habeat in statutis.*
2 *Statuentes si expressè voluissent facere vt significatio quæ inducta fuisset per communem vsum loquendi propria esset potuisse id facere.*
3 *Legis principis & legis ciuitatis, legis communis, & legis municipalis eandem virtutem, eandemque potestatem esse quantum ad eos qui ligantur.*
4 *Quod in lege expressa dicitur, dicendum quoque esse in communi vsu loquendi, qui tacita populi consuetudine inducitur.*
5 *Quæ à lege expressa non differt.*
6 *Penes communem loquendi vsum esse vires ac potestatem vocum hominum quæ sunt mutabiles.*
7 *Legis proprium esse ex ijs quæ frequentissime contingunt interpretationem recipere.*
8 *Communem loquendi vsum oportere frequentatum esse ea in prouincia in qua viget, per decem annos.*
9 *intellectus l. item prætor de suis & legiti. hæredib.*
10 *Opinio D. Alciati secundum repositam lectionem ad l. item prætor, esse contra communem.*
11 *Responsum venerandi Collegij Ticinensis pro Illustr. Com. Io. Iacob. Triuultio dispositum fuisse ab auctore iussu eiusdem venerandi collegij.*
12 *Inductio per locum a speciali d. l. item prætor de suis & legiti. hæred.*
13 *Argumenta opinionis contra communem a quibus resoluantur.*
14 *Noua consideratione resoluitur obiectio tex. in d. l. item prætor.*
15 *Communis vsus loquendi significationem quantum ad ipsos statuentes non esse impropriam.*
16 *Contrariorum eam esse naturam, vt uno posito remoueatur alterum.*

Quid sentiat auctor pro resolutione istius difficultatis.

CAP VII.

Ro resolutione igitur istius controuersiæ, quamuis pleriq; di-
1 stinxerint in hac materia † inter
communem vsum peritorum, & consuetudinem imperitorũ. & alij aliter vt per Alex. loco supra relat & plenius ac prolixius per Niconi. in d. rub de oper. nou. nunciat. à numero 224. vsque ad num. 250. & elegantissime admodum ac grauiter loquútur Dò. Alciat. in d. lib. 2. de verb. signifi. sub num. 30. Nihilominus ego opi-
2 nor communem † sententiam posse defendi, atque
imprimis, quia nemo est eorum tam qui tuentur, quàm qui impugnant communem opinionem, qui neget neque iure medio inficias ire posit, quin si statuentes expressa municipali lege cauissent, ut significatio illa quæ per communem vsum loquendi inducta esset, antequam induceretur, esset propria,

non

non est dubium quòd esset propria, aut propria haberetur, omnique in dispositione in qua propria significatio procederet, & illa sibi locum vendicaret; 3 quia† legis principis & legis ciuitatis, legis communis & legis municipalis eadem virtus eademque potestas est, quantum ad eos qui ligantur l. omnes populi de iusti. & iur. l. fin. in fin. C. de fideiusso. & l. 2. C. de noxal. actio. ergo idem dicendum erit in com4 muni vsu loquendi, qui tacita populi † consuetudine inducitur, vt per Bartol. in d. l. Labeo de suppel. legat. D. Alciat. in d. lib. 2. de verb. signifi. sub num. 30. ver. efficax autem, Roch. Cur. in cap. tanto de cō5 suet. sectio. 8. sub num. 4 3. & quæ † a lege scripta non differt. l. de quibus de legi. l. 1. & 2. C. quæ sit long. consu. & cap. vlt. de consued. Secūdo loco ego considero, quòd cum penes loquendi vsum sint ui6 res † ac potestates vocum hominum quæ sunt mutabiles l. si quis in fundi vocabulo ad fin. prin. de leg. j. & refert glo. in d. l. librorum §. quod tamen Cassius de leg. 3. in ver. libros. & in ver. continebuntur et au ctoritate Prisciani & Horatij in arte poetica in illis verbis. Si volet vsus quem penes arbitriū est & vis, & norma loquendi, cum simil. supra cita. in preced. arti. fateri oportebit, inductam significationem ex vi communis vsus loquendi in quacunque dispositione statutaria, & quantumuis strictè accipienda, sibi locum semper vendicare oportere. Tertio loco 7 † videtur mihi ex eo confirmatio reddi hęc opinio, quòd si legis illud potissimè proprium est; ex ijs quæ frequenter fiunt interpretationem recipere, & ad illa accōmodari. l. nam ad ea de legi. & l. antiqui si cert. peta. ex ea quoque significatione, quæ ex cōmuni loquendi vsu resurgit, debet declarationem 8 recipere, cum oporteat vt per decem annos † fuerit frequentatus in illa ciuitate, uel prouincia, vt per Bar. Cur. Alcia. & alios in locis supra cita. & Felyn. in proœm. Gregoria. sub num. 14. & seq. postremo 9 hanc partem adiuuat † tex. in d. l. item prætor de fu. & legit. hæred. secundum veram lectionem quā restituit D. Alcia. lib. 1. dispunct. cap. 28. loquendo hunc in modum, non propriè sed per abusionem vel potius ἀναφορικῶς id est per relationem declarando, vt per eum ibi loc. supra relato, quamuis opinio 10 † illa quam defendit D. Alcia. per illam lectionem sit contra communem cæterorum sententiam vt à nobis latius fuit deductum in responso venerandi collegij nostri DD. Iurisconsultorum vrbis Ticini, quod eisdem præstantissimis patribus id muneris 11 de mandantibus digessimus † ac disposuimus pro Illustri Com. Io. Iacobo Triultio sub num. 55. vt in impressis habetur, probatumq; fuit in tribus, antecedenti. num.. Et propterea induci potest ille, 12 tex. per locum à speciali † hoc pacto; si enim ibi à prætoris edicto eminus ablegatur illa consuetudo, quia ex eo admittebantur solum ij qui cognati essent tempore mortis, unde eum qualitas adiecta verbo debeat intelligi secundum tempus verbi l. in delictis §. si extraneus de noxal. actio. l. Titius ubi Bar. de milit. testam. Consuetudo illa quamuis fundata in generali significatione, quam etiam propriā esse supra ostendimus latè atque exactè suo loco; nihilominus admissa non fuit, eo quia qualitas à lege requisita resistebat, ergo apparet in alijs casibus in quibus ratio illa cessaret, cōsuetudo uel communis ille loquendi usus fuisset admissus. Ad argumē13 ta uerò † que pro contraria parte supra relata fuere, longè lateque occurrunt interpretes in d. rubr. de no. oper. nuunciatio. & præsertim Paris. sub num. 89.
14 Sed dici quoque potest † præter eos; tex. in d. l. itē prætor, ex proximè relato intellectu, facilem recipere solutionem, & in oppositum prorsus reuolui; quia illo casu excepto, tex. ille in reliquis probat per locum a speciali communi loquendi consuetudini esse locum in dispositionibus strictè recipiendis, ar. l. quod verò & l. ius singulare de legi. eum simil. Ad
15 rationem illam † quòd usus communis loquendi impropria sit significatio dici potest, non discedendo à theorica supra relata, quantum ad ipsos statuentes non esse impropriam, uel pro impropria non haberi, quamuis inspecto iure communi talis sit, & quamuis impropriam simpliciter illam esse admitteremus, nihilominus tanta est potentiæ atq; effectus, ut ubi contra propriam concurrat illi præferatur, & propriam eijciat contrariorum more;
16 † quorum uno posito alterum remouetur l. hæc uerba ille, infra hoc titul. & Doctor. in rub. de acquir. possess. & ita firmat Petr. Ancar. in cons. 383. apud me ista, & in cons. 333. Lanfr. Oria. de testi. cap. 1. sub num. 97. ad fin. & ibi Celsus in adno. ad eum, Niconi. qui dicit communem in dicta rub. de oper. nou. nunciatio. sub num. 55. in reliquis autem argumentis confutandis non dissentio à scribent. in d. rub. de oper. nou. nunciatio. quæ omnia latè prosequitur Bolognet. à num. 114. usque ad num. 118. colum. 8.

SVMMARIVM.

1 *Limitari supra firmatam conclusionem quando in volumine statutorum esset statutum, quod verba deberent ad literam intelligi.*

2 *Cuiusmodi duo hic Ticini habentur.*

3 *Communis vsus loquendi significationem non recipi in statutis, vbi ab ijs reijcitur extraneus intellectus.*

4 *Communis vsus loquendi significationem esse impropriā ex communi interpretum sententia.*

5 *Do. Alciatum impugnare prædictam limitationem, Socin. de illa dubitare, Bolognetum verò asserere audacter esse tenendam.*

6 *Quid sentiat auctor in resolutione antedicta difficultatis.*

7 *Vbi communis vsus loquendi significatio propria iuris communis refragatur, eam significationem dici impropriam & extra iacentem literam, neque statutis recipi.*

8 *Sicque intelligendam esse Bar. ac cæteros qui communis vsus loquendi impropriam dixerunt esse significationem.*

9 *Quantum ad ipsos statuentes communis vsus loquendi propriam esse significationem.*

10 *Sicque intelligenda esse omnia argumenta, rationes & exempla quibus vtitur D. Alciatus.*

11 *In dubio propriam significationem accipiendam esse potius*

potius ex vsu ipsius ciuitatis, quàm ex iuris significatione.

Quid decernendum sit, quando statutum iubet verba debere intelligi secundum propriam significationem, & prout statuti litera sonat.

CAP. VIII.

Estringunt modo interpretes hanc conclusionem varijs modis, & inter cæteros, quando in volumi. statu. adesset statutum
1 quòd uerba intelligantur secundum † propriam significationem, vel deberent accipi ad literam prout iacent, & prout in omnium ferè statutorum ciuitatum uoluminibus legitur, & præser-
2 tim hic Ticini † duplici statuto altero de Regimi. potestatis sub numero 55. Alterò in criminal. ultimo, tunc enim uolunt Alexan. Ias. Crot. & alij com-
3 muniter † in d. tubr. de oper. noui nunciatio. ut ibi testatur Socin. iun. sub numero 96. & Bolognet. sub numero 117. communis usus loquendi significationem in statutis non recipi; quam assertio-
4 nem firmauit † & Fely. in dicto procem. Gregoria. sub numero 14 innixus doctrinæ Bartol. in dicta l. Labeo de supellect. legat. qui uoluit communis usus loquendi significationem esse impropriam quæ conclusio passim à doctor. est recepta, ut supra ostendimus, ut passim attestantur omnes in lo-
5 cis proxime relatis, sed hanc † limitationem plerique ueram esse non putant, quos inter est dominus Alciat. de uerborum significatio. sub numero 27. uersic. sed in hanc ego sententiam, Socin. iunio. in dicta rubr. de oper. non. nunciatio. sub dicto numero 96. uersicul. tu considera, quamuis aliqualiter dubitet more suo, sed audacter ac firmiter tenendum esse dicit Bolognet. ibi sub dicto numero 117. uers. sed tu audacter, quamuis Paris. sub numero 90. illam absolutè non firmet, ego tamen hac
6 in † difficultate distinguerem tres casus; quòd aut scilicet in claris sumus statutum dum uoluit uerba accipi secundum propriam significationem intellexisse de significatione quæ propria est inspecto iure communi; Aut de significatione propria quam statuentium ciuitas tribuit ipsis uerbis iuxta notata in l. si quis in fundi uocabulo de legat. primo. & in l. omnes populi de iusti. & iur. Aut sumus in dubio; primo casu ego habeo communem opinionem pro
7 vera, quia † ubi communis usus loquendi alicuius ciuitatis refragatur propriæ significationi, quam uerbum habet de iure communi, dicitur impropriè significare, atque extrinsecus & contra id quod ex iacenti litera legi ac percipi potest, iuxta tex. in l. 1. §. legi. de ijs quæ in testam. delent. & ea quæ scribit Bartol. de supellect. legat. qui ita intelligendus est cum cæteris Doctor. qui communiter illum se-
8 quentes constituunt † communis usus loquendi impropriam esse significationem, ut apertè ex Bar. uerbis colligitur in d. l. Labeo. qui dum agit de communi loquendi usu, semper supponit usum loquendi alicuius ciuitatis uel prouinciæ, ut apparet ex formulis capitulorum quibus utendum esse ait, in probando communi usu loquendi aduersus propriam significationem, de qua cum loquitur semper intelligitur de propria illa significatione, quam habet uerbum a iure communi, quod & faciunt alij qui referunt atque sequuntur uerba Bartol. Secundo
9 casu opinor † dubio procul ueriorem esse opinionem contra communem, ut quantum ad ipsos statuentes, communis loquendi usus propriam habeat significationem; quia ut cuiusque ciuitatis proprium est ius, quo ciuitas ipsa utitur d. l. omnes populi cum socijs de iusti. & iure sic & significatio illa, quæ in aliquod uerbum ex communi usu loquendi inducta fuerit, propria erit ipsius ciuitatis, ita ut statuentium gratia non possit aliquid impropriè extrinsecus, & contra literam dici assumi. & ita
10 intelligo omnia argumenta, rationes & exempla quibus utitur Dom. Alciat. in dicto libro secundo, de uerborum significationibus. & rationes Bolognet. sub dicto numero 117. Tertio uerò casu in
11 dubio, ego pariter inclino † in eandem sententiam contra communem, quia propria significatio accipienda potius est ex usu ipsius ciuitatis & statuentium, argum. l. talis scriptura §. fin. de legat. pri. & dicta l. eum de lanionis §. Pedius ait, eprimum ergo esse Pædius ait, de fund. instru. cum similib. quam ex iuris significatione, quia ita interpretando minus offendimus ius commune, quod habet ut in omni dispositione, quantumuis odiosa, pœnali, exorbitanti, correctoria & quantumuis strictè interpretanda, nunquam censeatur exclusa ille ea significatio quæ resurgit ex communi usu loquendi.

SVMMARIVM.

1 *Communis vsus loquendi significationem quam locum habet in statutis restringi ad communem illum usum loquendi qui obtinebat tempore conditi statuti.*
2 *Qualis debeat esse iste communis vsus loquendi.*
3 *Communem vsum loquendi debere esse an statuentium tantum & sufficere si probetur tempore disputationis in ciuitate obtinere secundum Bolognetum.*
4 *Distinguere tamen eundem Bolognetum inter peritos & imperitos, & eos qui latina, vel materna vel alia extranea lingua locuti sunt.*
5 *Dominum Alciatum dissentire à Bologneto in utroque capite, & seq.*
7 *Quæ sit auctoris sententia in hac controuersia, & numero 10.*
Ad probationem communis vsus loquendi sufficere si probetur à decem annis citra homines ea in ciuitate ita fuisse locutos ibi.
8 *De præsenti in præteritum non præsumi.*
9 *Qualitas vbi est fundamentum intentionis alicuius formiter debere illam probari.*
11 *A præsenti in præteritum non præsumi, quando præsens*

sens status est difformis à statu qui necessariò aliter ter fuit in præterito.

12 *Si probetur communem usum loquendi a decem annis tantum citra obtinuisse, ante illos decem annos non obtinuisse necessariò supponitur.*

13 *Qualitas adiecta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.*

14 *Probatio communis usus loquendi à præsenti in præteritum infert quando per expressa in capitulis tempora cõtinuatur ad tempus excedens hominũ memoriã.*

15 *Quæ hominum memoriam excedunt, ita ab antiquo obtinuisse præsumũtur, vt vim tituli ac priuilegij habeãt.*

16 *Tempus excedens hominum memoriam coniungi alteri antiquo tempori ratione vicinitatis & symboli.*

17 *Quando tempus præteritum coniungitur antiquo procedit regula, quod de præsenti ad præteritum præsumitur, & num. 18.*

19 *Probationem incertam nihil concludere.*

20 *Circa distinctiones vsus peritorum, ac imperitorum coniungendas esse opiniones D. Alciat. ac Bologneti.*

An prænarrata conclusio procedat in omni communi vsu loquendi.

CAP. XII.

Estringunt insuper supra relati Doctores memoratam conclusionem, ut locum non habeat in omni communi usu loquẽdi, sed
1 tantum in eo † qui obtinebat tempore conditi statuti, sic Barr. in dicta l. Labeo de supel. legar. Fely. in proœm. Gregoria. Soci. in l. Gallus. §. si eius in fin. de liber. & posthum. & domiu. Alcia. in dicta libro secundo, de uerborum significationibus. sub
2 numero 30. Sed punctus est uidere † an iste communis usus loquendi debeat esse statuentium tantum, an uerò & aliorum. item an formiter probandum sit tempore conditi statuti uiguisse in ciuitate talem communem usum loquendi, an uerò sufficiat probare in præsentia uigere in ciuitate, ut de præsenti in præteritum præsumatur. Bolognet. in
3 dicta rubr. de oper. nou. nunciat. sub numero 119. putat esse debere statuentium tantum, & non aliorum, itemq; sufficere si probaretur hodie in ciuitate esse communem usum loquẽdi, in illis uerbis de quibus disputatio esset, quia præsumeretur etiam retro fuisse tempore, quo statutum conditum fuerit, cum populi naturaliter loquantur, & præsumantur etiam retro fuisse, quod naturaliter iudicatur.
4 Est uerum † quòd primi capitis respectu idem Bolognet. sub numero 120. distinguit inter statuentes peritos, & imperitos; Rursusque inter peritos qui materna lingua, uel alia extranea usi fuissent; & eos qui latina lingua locuti essent; ut primo & ultimo casu peritorum usus inspiciendus sit; in cæteris uulgarium consuetudo sit attendenda; sed in
5 primo capite † domin Alciat. dicto libro secundo, sub numero 30. vers. quapropter dissentit post Bartolum a Bolognet. nisi essemus in commumi vsu loquendi adeo inueterato, qui hominum memoriam excedere probaretur, vt per Bartol. in dicta l. Labeo de supellect. legat. In secundo autem capite sub numero 29. & 30. varias refert opiniones, & tan-
6 dem ipse † concludit distinguendo inter peritissimos & imperitos simpliciter, vt priore casu verba accipi eo modo debeant quo peritissimi accipere solent, posteriore crassa mineru a, argumen. l. si cho
7 rus de legat. tertio. Ego † respectu primi capitis non leuiter subsisto; quia Bartolus in d. l. Labeo concludit sufficere ad obtinendum in communi vsu loquendi, ut probetur ita à decem annis citra communiter locutos fuisse homines in illa ciuitate, & cum Bartolo transeunt communi consensu Doctor.
8 cita. item quia † de præsenti in præteritum non præsumimus, cap. si eo tempore de rescript. & clem. 1. literas eodem titu. Et rursus, quia vbi qualitas est
9 fundamentũ intentionis alicuius, debet illa † formiter deduci ac probari, glos. in cap. si fortè in versicu. scientiæ de electio. libro sext. l. secunda. §. docere. vi bon. rapro. l. pri. §. ait prætor vbi Bartolus nequid in flumi. public. Ias. in l. si extraneus in fin. de
10 condic. caus. dat. Vnde existimarem † sic esse distinguendum; Aut probatum simpliciter est, quod de præsenti in tali ciuitate communis est vsus loquendi, vt talis vox, quæ in statuto comprehensa sit, sub tali accipiatur significatione; Aut probatum est, à decem annis citra eam significationem vsu receptam fuisse. Aut probatum est, quòd à decem annis, uiginti, triginta, quadraginta, & à tanto tempore citra, quod hominum memoria non extat in contrarium, fuit in communi usu loquendi dictæ ciuitatis, ut sub tali vocis significatione talis res comprehenderetur. Aut simpliciter probatum fuit communem cum loquendi usum fuisse in ciuitate.
11 Primo casu † opinor Bologne. minus uera sensisse, quia conclusio illa, quòd à præsenti in præteritum præsumatur, cessat quando præsens status est difformis à statu qui necessario aliter fuit in præterito argumen. l. 4 de probatio. & tradit domi. Alciat. de præsumptio. reg. secunda præsumpt. 25. post princi. post Iaso. quem citat in l. si prius de oper. nou. nunciat. & egregiè Stepha. Bertrand in consilio septimo ex themate libro primo. quem refert ac sequitur Nicolaus Arelata. loco supra cita. in adnotatio. ad Alciat. in casu autem nostro, vt fateamur oportet, communem usum loquendi, qui de præsenti obtineat, cum repugnet propriæ uerborum significationi, aliquando babuisse statum difformem ob propriam uerborum significationem quæ antea obtinuit. Ergo in præteritum non po-
12 tuit inferre. Secundo quoque † casu res est clara, quòd probatio non concludit neque præsumptiuè infert in præteritum per reg. l. cum prætor de iudi. & capit. nonne benedicimus de præsumptio. si enim probatum est à decem annis citra tantum, communem usum loquendi ita se habuisse ergo ante illos decem annos oporter ut non fuerit in obseruantia; præterea si qualitas hæc tempore statuti conditi formiter est probanda, ut supra dictum
13 fuit, eo quia qualitas † adiecta uerbo debet intelligi

ligi ſecundum tempus uerbi, l. Titius ubi Bartolus
de milit. teſtam. cum vulgarib. quomodo proba-
tio communis uſus decem annorum, etiam præſum
ptiuè concludar pro antiquiori tempore promul-
gationis ſtatuti de quo interpretando agatur, ſtan
te præſertim difformi illo ſtatu communis uſus lo-
quendi qui in antecedens neceſſarium quandoque
fuiſſe ſupponere opportuir, ut ſupra dictum fuit.
14 Tertio caſu † ſententiam domini Alciati ueram eſ-
ſe reor, quamuis Bartolus ab eo citat. in dicta l. La
beo de ſupellect. legat. id non dicat, & ratio eſt,
quia probatio illa communis uſus loquendi con-
tinuati per tempora illa in capitulis expreſſa, & à
tanto tempore citrà, cuius initij memoria non
habeatur in contrarium, triplici modo infert ad
15 tempus illud ſtatuti, primo quia † ea quæ homi-
num memoriam excedunt, ita ab antiquo obtinuiſ-
ſe præſumuntur, ut uim tituli habeanr ac priuilegij.
l. hoc iure §. ductus aquæ ubi glos. & doctor. not.
de aqua pluuia. arcend. capit. ſuper quibuſdam §.
præterea de uerborum ſignificatione Crauet. de
antiq. rempor. parte tertia, ſub numero 19. ſecun-
16 do, quia tempus † excedens hominum memoriam
duplici ratione ob antiquitatem coniugitur alteri
antiquo tempori, ratione ſcilicet uicinitatis, & ſim
boli, ſeu proportionis, & propterea facilius de uno
ad alterum inferimus capit. quanto de præſum-
ptio. l. in rem. §. item quæcunque de re. uendicatio.
Barto. in l. centurio in prima oppoſitio. de uulgar.
17 & pupillar. Tertio quia † in præſumptiua hac pro-
batione facienda concurrit non ſolum præſens
tempus, ſed etiam præteritum, ex quo urgenter
etiam retro infertur, ut dictum eſt, propterea con-
cluſio quod de præſenti in præteritum præſumatur
18 uires habet † & ſibi locum in caſu iſto uendicat. ut
ſcribit Salyc. in l. ex perſona. C. de probatio. domi.
Alciat. de præſump. regu. ſecunda præſump. 26. ſub
numero ſecundo, in ſecund. limit. cum præſertim
in re adeo antiqua leuiores ſufficiant probationes
l. penultima de probatio. capit. cum cauſam eodem
titul. Crauet. de antiq. tempor. in principio, & alibi
ſæpe per diſcurſum illius tractatus. Quarto autem
19 & ultimo caſu puto † ciuſcemodi communis uſus
loquendi probationem nihil inferre, per ea quæ
ſcribit Bartol. in dicta l. Labeo de ſupellect. legat.
& quia probatio incerta, quæ ſe habet ad eſſe, &
non eſſe, nihil concludit, & contra ſic probantem
interpretationē patitur l. neq; natales. C. de prob.
l. nō hoc. C. unde leg. & c. in præſentia de probatio.
20 Alterius autem † principalis capitis ratione ego
arbitror coniungendam eſſe opinionem domini
Alciati cum opinione Bologne. ſupra relata. Qua
coniunctione facta conciliantur etiam omnes aliæ
opiniones ſupra relatæ per Dom. Alciat. loco ſupra
citato, tam ſcilicet Fab. Quintiliani, quàm Bald. &
aliorum, & facile diſcernitur quando peritorum &
quū imperitorū cōis uſus loquendi ſit attendendus.
Limitat rurſus Bologne. hanc concluſionem ſu-
pra firmatam in quocunque ſtatutorum genere, ut
non progrediatur, quando de mente ſtatuentium
21 † appareret in contrarium. & ita intelligit in dicta
rubr. de nou. oper. nunciat. ſub numero 122. rex. in
l. item prætor, de ſuis & legit. hæredi. & in l. ita
uulneratus ad leg. Aquiliam, ſecundum intellectum
quem ipſe dedit, additque rationem, quia liberum
fuit ſtatuentibus arbitrium determinare caſus quos
uoluerint, & capere uerba in ſtricta & larga ſignifi-
catione, prout neceſſarium fore animaduerterint.
22 Quam limitationem † ego credo ueriſsimam eſſe
& omnino recipiendam, quamuis illa iura poſsint
alios ſenſus recipere, ut per doctor. in dicta rubrica
de oper. noui nunciat. & ſupra attigimus reſpectu
textus dictę l. item prætor de ſu. & legiti. quia in ſta-
23 tutis † mens conditorum omnibus præfertur, ut
teſtis eſt Bartol. in l. quod contrà de legi. Alexan. in
conſil. 52. ſub numero ſecundo uolum. 1. ubi uult
tunc dici conſtare de mente quando reſultaret ab-
ſurditas, uel iniquitas ſi acciperentur uerba ſecun-
dum communem uſum loquendi, uel quando ratio
ſtatuti refragaretur, & ut latius ſupra retulimus li.
3. de impropria ſignificatione in ſecundo caſu quo
à ꝓpria ſignificatione diſceditur ꝓptet impropriā.

SVMMARIVM.

1 *Communis uſus loquendi ſignificationem locum habere in alijs diſpoſitionibus.*
2 *Verba legum, ultimarum voluntatum, contractuum ac priuilegiorum recipere interpretationem à conſuetudine loquendi.*
3 *Communem vſum loquendi in omni materia attendi.*
4 *Legitimatum non dici legitimum ſecundum communem vſum loquendi.*
5 *Communis vſus loquendi ſignificationi eſſe locum etiam in exorbitantibus & correctorijs.*
6 *Et in teſtium depoſitionibus.*
7 *Ac in alijs quoque probationibus.*
8 *In ſacris pariter literis recipi ſignificationem intellam à communi vſu loquendi.*

An ſupra conſtitutæ cōcluſiones locum habeant non ſolum in ſtatutis ſed etiam in alijs diſpoſitionibus.

CAP. X.

Vę autem hactenus diximus de
communi uſu loquendi, ut eius
ſignificatio locū habeat in ſta-
1 tutis; intelligenda ſunt † etiam
locum habere in alijs diſpoſi-
tionibus, & propterea dixit In-
noc. in c. olim ad med. de uerb.
2 ſign. uerba † legum, ultimarum uoluntatum, contra-
ctuum, & priuilegiorum recipere interpretationē
a conſuetudine contra propriam uerb. ſignifi. citat
l. ſi de interpretatione, l. nam imperator. l. minimè
3 & l. ergo de legi. & quod † in omni materia commu-
nis uſus loquendi attenditur, & ad eum recurritur
probatur in cap. ex literis de ſponſali. in l. legatis
§. fina. de legatis tertio. in l. ſi ita fuerit libertas de
manu. teſtamen. Iaſ. in l. prima ſub numero 42. de

acquiren.posseff. & in l.filiusfam. §.diui sub numero 108. in prima lectu. de legat. pri. & in l. qui ante calendas colum. secunda circa med. de verborum obligationibus, vbi loquitur in materia stipulationum,& in l.stipulatio ista §. hæc quoque sub numero octauo, eod. titu. vbi generaliter idem asserit in omni materia Socin. in l. prima, sub numero 44. si cert. petat. & in rubrics. C. de sentent. quæ pro eo quod interest profer. sub numero 15. Decius in consilio. 284. colum quarta in fine, uersicul. primo,
4 inferens † ad uerba testatoris quòd legitimatus non dicitur legitimus secundum vsum loquendi, & idem repetit Dec. in consil. 365. col. 1. sub num. 4. Angel. in instit. de legiti. agnato. successio. in fin. prin.
5 vbi ait communis loquendi vsus significationi † locum: esse etiam in exorbitantibus & correctorijs, & idem Ang. instit. d. eleg. Aquil. in princ. sub num. 5. & innumeros propè citat in hanc rem auctores Franc. Nico. in rubr. de oper. nou. nuntia. sub num.
6 mero 236. in testium quoque † depositionibus locus est communi loquendi consuetudini, Innoc. in cap. cùm clamor in fi. de testi. & in cap. cùm causam col. pen. vers. videtur quòd si testis; vbi etiam Aret. col. 6. sub num. 18. eod. titul. idem Areti. in d. cap. cum clamor col. pen. in fin. de testi. Dec. in cap. translato in 2. lectur. sub num. 8. de testib. Nico. in d. rub. de oper. nou. nunc. sub num. 220. vbi alios ci-
7 tat in alijs quoque † probationibus locus est communi vsui loquendi, vsque adeo vt dicat Felyn. in cap. super his col. 8. de accusat. communem vsum loquendi excusare probationes non concludentes, quem refert ac sequitur scholiast. ad Iaso. in l. stipulatio ista §. hæc quoque stipulatio sub litera B. ad fi.
8 de verb. obligatio. In sacris † quoque literis recipitur significatio, quæ inuecta est communi vsu loquendi, ut est tex. in cap. maiores in ver. veterum quem ibi notat Abb. de Baptis. & eius effecti. cui accedit Ias. in d. l. stipulatio ista §. hæc quoque sub num. 8. ad fi. de verb. obligat. & Niconi. in d. rubri. de oper. nou. nunciatio. sub num. 238.

SVMMARIVM.

1 *Communis vsus loquendi difficilem esse probationem.*
2 *Communis vsus tria esse genera, loquendi scilicet, vtendi, ac intelligendi.*
3 *Communis vsus vt dici possit, oportere, vt saltem durauerit per decem annos.*
4 *Glos. in l. Labeo de supellleg. in ver. ex communi vsu, intellectus.*
5 *Bart. quid resoluat circa probationem communis vsus loquendi.*
6 *Qualiter sit formandus articulus in probatione communis vsus loquendi.*
7 *Appositum exemplum circa propositionem articuli communis vsus loquendi.*
8 *Testes oportere concludere de tempore decem annorum, & quod communis vsus loquendi fuit in dicto loco.*
9 *Testis dicens Seio quia ita communiter dicitur, nihil concludit.*
10 *Nisi per relationem ad capitula in quibus expressa fuit exprimenda seruetur, ibi.*
11 *Exemplum articuli communis vsus vtendi, qualiter proponendum sit secundum Bar.*
12 *Qualiter sit proponendus articulus in communi vsu intelligendi.*
13 *Conditionem illam si filius meus morietur, de iure communi comprehendere conditionem illam, si sine liberis decesserit, & ex communi quoque vsu intelligendi concipere posse.*
14 *Alijs exemplis declarari communis vsus intelligendi articulum.*
15 *Vendito equo intelligi venditam esse sellam, si tamen sit præsens.*
16 *Secus si ostendatur equus sine sella.*
17 *Ornamenta quæ haberent arma ipsius venditoris non intelligi comprehensa esse in venditione.*
18 *Consuetudo Angliæ declarata de libris Ingillorum.*
19 *Consuetudinem Ticinensis patriæ esse, vt appellatione ducati intelligatur de ducato quatuor librarum non de ducato auri.*
20 *Secundum Rochum Curt. Bart. theoricam in hac materia communiter a doct. esse receptam.*

Quomodo probetur communis vsus loquendi.

CAP. XI.

Væstendum modo est, pro absolutiore huius loci tractatione, quomodo probetur communis vsus loquendi? quia vt dicit Io.
1 † de Ana. in cap. 1. de sagita. est difficilis admodum probationis, quod affirmat & Rochus noster Curt. in cap. cum tanto sectio. 8. in 7. q. princip. sub numero 44. ad Celsus ad Oria. de testib. capi. 1. sub dicto numero 97. in addit. incip. significatione
2 sub litera F. post princip. Propterea † ad euidentiam præmittendum est, Bartol. in dicta l. Labeo de supell. legat. & Doctor. in locis proximè citat. partiri hunc communem vsum in tria genera, loquendi scilicet, vtendi, ac intelligendi. Rursus & illud præsciendum est, vt dicit Oria. sub dicto numero 97. ad hoc vt possit communis vsus loquendi, utendique, ac
3 intelligendi, appellari, oportere † ut talis usus durauerit per decem annos, sic voluit glos. in d. l. Labeo de
4 supellect. legat. † in ver. ex communi vsu in illis verbis, & sic usitatè dici potest. quam ita intelligit Bartolus in dicta l. Labeo de supellect. legat, sub numero sexto & probat Bald. in l. dies festos. C. de ferijs. Accedendo modo propius ad resolutionem propo-
5 sitæ difficultatis, dico, Bartolum valde grauiter † ac notanter vt cætera illius omnia, in dicta l. Labeo de supellect. legat. sic resoluere, uult enim in communi usu loquendi sic posse poni exemplum; Testator quidam multos habens equos cuidam legauit palafrenos, dubitatur qui nam equi debeant contineri appellatione palafrenorum, is autem ait ex communi usu loquendi posse hanc resolui difficultatem,

6 difficultatem, & ad probandum hunc† commu-
nem usum loquendi, sic esse formandum articu-
lum. Quod scilicet à decem annis citra, & per ipsum
tempus cōis vsus loquendi fuit in hac ciuitate,
vnde testator est, & vbi conuersabatur, quòd equus
talis conditionis appellaretur palafrenus, testis au-
tem deponat contenta in capitulo esse vera; inter-
rogatus quomodo sit, dicit, quia per dictum tem-
pus in dicto loco audiuit equum talis conditionis
ab omnibus talia tractantibus palafrenum appel-
7 lari. Aliud poterit† proponi exemplum, videlicet, si
dubitetur an appellatione aduocatorū veniant pro
curatores; tunc formandus erit articulus, quòd cō
munis vsus loquendi fuit à decem annis & citra, &
per ipsum tempus in ciuitate vel loco vnde sunt,
vel conuersantur litigantes, vel de quo agitur, Ad-
uocatos appellari eos tantum, qui in voce vel scri-
ptis de iure allegant, illos autem qui simpliciter fa-
ctum proponunt sine iurium allegationibus, procu-
ratores vocari. Testes autem super hoc interrogati,
deponent contenta in capitulis esse vera; de causis
verò scientiæ requisiti respondebunt quia à decem
annis, & citra, & per illud tempus audiuerunt com
muniter ab omnibus ea de re loquentibus, in illo lo-
co de quo agitur, puta hic Ticini ubi litigant con-
trahentes, Aduocatos appellari eos tantum qui in
8 iure allegant, &c. oportet enim† testes concludere
de tempore decem annorum, & quòd communis
modus loquendi est in dicto loco eo modo, qui su-
pra dictus est, vt in l. minus sunt de leg. 3. & in l. si
seruus plurium §. fin. de leg. 1. si autem testis dice-
9 ret,† scio quia ita cōmuniter dicitur, tunc nihil pro-
bat, secundum Bart. verumtamen si testis in ratione
sui dicti non replicet tempus x. annorum, nihilomi
nus valebit, quia tempus expressum in dicto intelli
gitur repetitum in ratione eiusdem dicti, & ideo si
10 testis† dicat contenta in capitulis esse uera: addatq;
tationem quia audiuit ab omnibus communiter
loquentibus de hac materia sic dici, uel etiam à ma
iore parte eius loci tametsi non dixerit à decem an
nis citra, nihilominus eius dictum valebit, quia tem
pus illud in eius ratione repetitum esse intelligitur;
& ita probat Oria. sub d. nu. 97. ad fin. In communi
11 vero vsu vtendi,† ponit Bartol. exemplum. Quando
quis emeret telas in aliqua ciuitate, vel loco, quas
illi dimensus fuisset venditor cubito minore, & ta-
men inter ementes & vendentes in communi vsu
esset in ciuitate, vt illę mensurarentur cubito maio-
re. Nam tunc effingendus esset articulus quod à de
cem annis & citra, & per ipsum tempus &c. Testes
autem qui examinarentur deberent deponere con-
tenta in capitulis esse uera, de rationeq; interrogati
dicere, quod à decem annis citra, & per ipsum tem-
pus viderunt communiter ementes & vendentes
telas in illis dimetiendis uti brachio maiore, &
possent sexcenta huiusmodi exempla effingi; & cū
Bar. sentit quoq; Roch. Cur. in d. 7. q. 8. sectio. sub d.
12 nu. 44. In communi autem usu intelligendi† ponit
exempla Bar. in ea propositione, quamuis ipse uul-
gari sermone illam enunciet, si filius meus morie-
tur, uolo ut bona mea deueniant ad talem. Nam si
13 ex communi usu intelligendi ea uerba† exaudiren-
tur, vt comprehenderent illam conditionem si sine
liberis decesserit, quod est etiam de iure communi
l. cum auus de conditio. & demonstr. l. cum virum.
C. de fideicom. & l. generaliter. §. cum autem. C. de
instit. & substit. cum simil. Qui uellet probare hunc
communem usum intelligendi deberet articulum
formare; Quòd à decem annis & citra, & per ipsū
tempus in tali ciuitate, uel loco unde esset testator
uel conuersaretur, communis usus intelligendi fuit,
ut uerba illa, si filius meus moreretur, intelligeren-
tur hoc pacto, idest si sine filijs decesserit; Testis au-
tem productus interrogatus deberet deponere cō-
tenta in capitulis esse uera; rogātique iudici ratio-
nem addere, quod à dicto tempore citra, & per ip-
sum tempus ab omnibus hominibus loquentibus
de hoc audiuit dicta uerba sic intelligi, prout supra
14 relatum est; Dicit† insuper Roch. Cur. loco supra
relat. posse & altero exemplo hoc caput declarari
ueluti in consuetudine existente in ciuitate uel lo-
co, ut quando uenditur equus, intelligatur etiam
uendita esse sella, quam consuetudinem refert Bar.
15 in lectur. circa fin. quamuis idem Curt. dicat† hoc
esse quoque ex dispositione iuris communis per l.
ædiles in princ. iuncta ibi glos. in uer. ornamenta de
ædili. edict. & ita determinat Bar. in l. eum qui §. nō
solum de furt. & in l. si vt certo. §. usq; adeo. como.
Ias. in d. l. de quibus col. antepen. dicit tamen posse
seruari id quod sensit Bart. quando equus ostendi-
16 tur emptori sine sella, quia† de iure communi illud
uenit in contractu quod tempore contractus ostē-
ditur, ut inquit Bald. in l. 2. C. de ædili. actio. per
tex. in l. ædiles §. uendidi de ædilit. ædict. item de iu-
17 re communi† non uenirent ornamenta quę habe-
rent arma, ut uulgo uocant ipsius uenditoris, sic
Paul. de Castr. in d. §. usque adeo. Alterum istius ul-
timi capitis exemplum proponit Lanfran. Oria. in
d. tracta. de testib. cap. 1. sub num. 97. vbi dicit se de
18 facto habuisse quomodo intelligeretur† consuetu-
do Anglerię, quæ intelligebat, libram, de libra rugil
lorum, ut uocant, non autem de libra imperialium
ibique ponit formam capitulorum & quomodo te-
stes ea in re debeant testimonium dicere, idem ait
19 Cur.† posse dici de consuetud. quæ est in patria ista
ut ducati appellatione intelligatur de ducato qua-
tuor librarum, non autem de ducato Auri. Et hanc
20 Bart. doctr.† probat Bal. in repet. l. de quibus col.
fin. de legi. & in l. dies festos. C. de ferijs, Lanfran.
de Oria. in d. tracta. de testib. uel in cap. quoniam
contra falsam cap. 1. sub num. 97. & ibidem Celsus
de probatio. Rocbus Cur. loco supra citato. Fely. in
d. procem. Gregoria. sub num. 16. & Doctor. in d.
rubr. de oper. nou. nunc. Alex. in d. l. Labeo de sup-
pel. leg. Bal. in l. 2. si aduers. rem iudi.

SUMMARIUM.

1 *Multa obstare aduersus Bartoli theoricam.*
2 *Fulgo. putare quòd sufficiat si testis dicat se audiuisse dici a maiore parte hominum ea de re loquentium, ad probandum communem vsum loquendi.*

3 *Roch. Cur. opinari Fulgosium melius esse in hac materia locutum, quam fecerit Bar.*
4 *Butrium conuellere quoque eniti Bart. doctrinam dum credit tempus decem annorum continuatum esse debere.*
5 *Sed Curtium eos conciliare.*
6 *Quod sit auctoris votum hac in controuersia.*
7 *Quando agitur de probando communi vsu loquendi, utendi, vel intelligendi in actu de praesenti ueram esse doctrinam Bartol. & sufficere talem usum esse constitutum per lapsum decem annorum, & nu. 8. ex communi ibi.*
9 *Stylum Curiae induci per lapsum decennij.*
10 *Vbi agitur de probando communi vsu de actu praeterito Bar. assertionem non esse tutam.*
11 *Communis vsus probatio debet ita fieri ut probetur tempore actus de quo est controuersia viguisse.*

Qui contra Bartol. theoricam senserit, cum resolutione auctoris.

CAP. XII.

Duersus tamen hanc Bart. theoricam quam multum commen-
1 dant † Roch. Cur. loco supra citato, & Raph. Fulgos. in consil.
165. col. antepen. circa mediũ
multa obstare videntur, imprimis enim dum concludit Bart.
testem debere in dicti sui ratione asserere, quòd ab
omnibus ea de re loquentibus &c. Putat Fulgos.
2 † in dicto cons. 165. col. antepen. circa medium sufficere si etiam dicat à maiore parte eorum se audiuisse. est uerum Fulgos. loco supra relato ad hoc allegare Bart. in d. l. Labeo qui nihil dicit de maiore parte in nullo supra scriptorum casuum, est tamen ad hoc doctr. Abb. in cap. ex parte de censi. propter glo. ibi in ver. primo casu, quam sequitur Fely. in d. proœm. Gregoria. sub num. 16. & Roch. Curt. in d.
3 q. 47. col. 3. ad fi. in 8. qui † ait se putare Fulgos. melius loqui quàm Bart. tum quia ita sonant haec verba communis vsus loquendi; tum quia in simili vidémus in consuetudine sufficere maiorem partem populi. & hanc partem sequitur Bal. in l. de quibus
4 in col. ult. de legi. Rursus contra hanc † Bart. doctr. opponit Butr. in repetit. dicti cap. fina. de consuet. quatenus Bartol. supponit communem usum loquendi esse debere continuatum, nam ipse contrarium putat esse uerius, quia vsus sonat prout in facto, & sic sufficit secundum eum quod generet ha-
5 bitum, sed Curt. † loco supra citato dicit, Bart. non refragari huic Butri. opinioni, sed cum illa conuenire; quia dum putat sufficere si testis dicat, quia audiuit omnes de ea re tractantes sic loqui, ostendit sufficere si tempore quo talia tractantur sic se habeat communis usus loquendi; probatio enim ut ait communis usus loquendi, debet concludere de ipso communi usu tempore quo fit actus, vt per Bartol. in d. l. Labeo, & Fulgos. in d. consi. 165. col. antepenult. Quid constituemus in hac difficultate?
Ego arbitror sic esse resoluendum hoc negocium.
6 † Aut agimus de probando communi loquendi usu respectu actus qui de praesenti fuerit factus, siue is statuentium, seu testatoris, uel contrahentium, aut iudiciorum fuerit; Aut tractamus de actu in praeteritum absoluto, cuiuscunque generis suprascripto-
7 rum ille sit. Primo casu uera † erit egregia ac magistralis illa theorica Barto. quam commendant omnes supra relati interpretes communique etiam cõsensu recipiunt, quia in actu qui fit de praesenti, ut interpretationem recipiat à communi usu loquen-
8 di, utendi, uel intelligendi, sufficiet † communem illum usum esse constitutum per lapsum temporis decem annorum, per ea quae scribunt de consuetudine doctor. in d. l. de quibus de legi. in l. consuetudinis. C. quae sit long. consuet. & in cap. fi. de consuet. gl. Ang. & alij in §. ex non scripto instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Aegidi. Bellamer. in d. c. ult. de consu. sub nu. 21. ubi communem dicit, facit insuper quod
9 tradit † Pet. Rebuf. in tract. de consuetu. art. 2. gl. 13. sub nu. 11. de stylo curiae qui inducitur per lapsum decennij, ut ante illum asseruit Guid. Pap. in consi-
10 lio 119. Altero uerò casu † tunc non habeo doctrinam Bart. quamuis cõmuniter in suo casu receptã pro uera, per ea quae diximus supra in quaestione proximè praecedenti in secunda limitatione, quia tunc ab illo tempore in praeteritum non praesumeretur communis loquendi usus, ad interpretationẽ actus, qui longo annorum cursu distaret ab illo de-
11 cennio. Eo quia ut supra diximus † probatio communis usus debet ita fieri, ut nũcupatim probetur tempore quo gerebatur actus is uiguisse, ut per Fulgos. Oria. Curt. & alios in locis proximè relatis.

SVMMARIVM.

1 *Duas proponi quaestiones per Curtium valde apposite atque oportunè in hac materia.*
2 *Testem debere concludere in probando communi usu ab omnibus ea de re loquentibus, sic audiuisse dici, aliàs si diceret quia ita communiter dicitur nihil concluderet.*
3 *Testem deponentem de fama si dicat, quia publicè dici audiuit nihil concludere. ex communi, ibi.*
4 *Baldum contrariam sententiam ueriorem opinari quam disputando putat Cur. defendi quamuis neget a communi opinione recedendum esse. & num. 5.*
6 *In dubio a communibus opinionibus recedendum non esse.*
7 *Qualiter credat auctor in proposita quaestione distinguendum esse.*
8 *Per relationem testis ad articulos omnia quae in articulis continentur, vere & proprie eius dispositioni intelligi inesse.*
9 *Perindeque haberi ac si praecisè a teste fuissent pronuntiata.*
10 *Generaliter enuntiatum, quando in una tantum specie verificari potest, perinde haberi ac si in specie prolatum fuisset.*
11 *Testem qui dicat se ita communiter dici audiuisse, non repetito loco neque tempore, probare.*
12 *Secus tamen esse quando capitula simpliciter essent con-*

cepta

cepta sine illis qualitatibus, quòd à decem annis citra in tali loco &c. num. 12.

13 Paria fore, non esse, vel non apparere.

Vtrum ratio testis deponentis super communi vsu loquendi & dicentis se scire, quia ita communiter dicitur, concludat.

CAP. XIII.

Ro pleniore verò atque absolutiore explicatione istius materiæ communis vsus loquendi,
1 quærit † Roch. Curt. multum oportunè atque appositè de duabus difficultatibus in d. 7. quæst. princip. 8. sectio. sub numero 47. Quarum altera est, quid si testis productus ad probandum communem vsum loquendi de scientiæ causa interrogatus, responderit se scire, quia ita communiter dicitur, concludenter deposuisse defendi possit. Altera est, quid si interrogatus à quibus dici audiuerit, dicat se nescire, aut ignorare eorum nomina, sustineri valeat eius testimonium. Circa primum inquit ille, Bartol. resoluere
2 in d. l. Labeo non sufficere † quia debet testis concludere quòd ab omnibus ea de re loquentibus sic dici audiuit; & quod nisi per sensum corporis deponat nihil agit, & ita ait recipere Anto. Butri. in d. cap. fin. Fely. in d. procem. decret. Lanfran. de Oria. in d. cap. quoniam contra in cap. 1. sub numero 97. quibus potest addi Fulgos. in dicto consil. 165. col.
3 antepenult. idemque velle † Bartol. in simili de teste deponente super fama, qui si deponit, sic dici publicè, nihil probat, quia etiam verificari potest eius dictum in vno qui publicè id dixisset, prout considerat Fulgos. loco supra citato. vnde probatio non concluderet, prout debet, cap. in præsentia de probatio. cum simil. Bartolus in l. de minore §. tormenta de quæstio. & in l. tertia. §. eisdem infra. de testib. Bal. in additio. ad specul. in titu. de senten. Ang. in l. secunda ad Macedonia. Ioan. de Imol. in l. hæredes palam in principio de testam. ubi dicit ita communiter teneri; Alexan. in consilio 17. & 20. & 25. in quarto volum. & consil. 159. in fin. volum.
4 quinto. Contraria tamen placuit sententia † Bald. in cap. per tuas de probatio. & in alijs locis per Iaso. cogestis in l. nō hoc. C. de un. legit. & in l. de quibus. colum. vlti. de legi. vbi in terminis nostris inquit, sic
5 Dnū consuluisse, illa ratione quia testis non † præsumitur vt fatuus vel vt mentecaptus loqui, sed cum ratione, l. si filius ad Senatus Macedon. item quia vt addit Bald. testium dicta non sunt calumnianda, ut per Bartol. & alios in l. 1. si cert. peta. & quamuis hanc Bald. opinionem putet Curt. disputando facilè sustineri posse, per supra dictas rationes, nihilominus haud opinatur ille à communi vo-
6 to esse recedendum, † quia in dubio non recedimus à communibus opinionibus, vt per Io. Andr. Abb. Fely. & alios in c. 1. de const. & Bar. in l. 1. in fi. C. de
7 pœn. iudic. qui mal. iudicau. Ego crederem † sic distinguendum esse; Aut in articulis propositis ad probandum communem vsum loquendi fuit in indiuiduo expressa illa qualitas, quòd apud omnes de ciuitate illa de re loquentes, uel apud maiorem partem fuit à decem annis citra, & per ipsum tempus auditus communis usus loquendi esse &c. Tunc testis qui deponit contenta in capitulis esse uera, quia communiter sic dicitur in ciuitate; ob relationem quam faceret depositionis suæ ad capitula, necessario intelligendus esset dicere uoluisse, in illis uerbis communiter sic dicitur, ab omnibus uel
8 à maiore parte, sic dici audiuisse; quia † per relationem censerentur omnia quæ in uersiculis dicta forent, uerè & propriæ inesse depositioni ipsius testis, l. asse toto de hæred. instit. l. si ita scripsero de cond. & demon. Ripa in l. ait prætor §. si index de re iudic. col. 1. cum simil. neque possent uerba illa, quamuis ita simpliciter enunciata, in alium sensum distor-
9 queri, & ideo perinde † habenda essent, ac si ita præcisè fuissent à teste pronunciata, prout in cap. habetur, arg. eius quod scribit Barto. in l. fundus qui tibi de fund. instr. & in l. si tibi optio. §. 1. de optio. legat. Abb. in cap. ex parte secundo sub num. 6. de officio deleg. Doctor. in l. 2. de lib. & posth. ubi quod ge-
10 neraliter † enunciatum est, quando in una tantum specie uerificari potest, perinde habetur ac si in illa tantum specie prolatum esset, & faciunt quæ in simili dicit Bart. de teste qui dixit ita se communiter
11 dici audiuisse, in d. l. Labeo sub nu. 8. † cum defendit id sustineri posse, tametsi non repetierit locum neque tempus, aut capitula simpliciter fuerunt con
12 cepta sine illis qualitatibus, uerbi gratia † quod à decem annis & citra, & per ipsum tempus fuit communis usus loquendi in dicta ciuitate, uel loco &c. Nam tunc uerba illa à teste in eius dicti ratione expressa, quia sic communiter dicitur, ut dicit Bar. & communiter doctor. supra relati non inducerent sensum auditus, eo quia cum nec per relationem ad capitula neque per exceptionem depositionis testis substantia appareat, non posset etiam præsumi, quia
13 paria † sunt, non esse, uel non apparere, l. in lege cum ibi nota. de contrahen. empt. & super eo quod non est, præsumptioni non fit locus, quia non entis &c. iur. uulg.

SVMMARIVM.

1 *Testis dictum asserentis se nescire, a quibus dici audiuerit in materia communis vsus loquendi nihil probare.*

2 *Paria sunt respondere, aut ineptè respondere.*

3 *Testes qui de numero eorum qui fuerunt actui præsentes deponunt, licet nesciant eos nominare, nihilominus probant.*

4 *Testis qui deponat à multis vidisse fieri, sed interrogatus de nominibus, dicat non recordari probat.*

5 *Testis interrogatus per quos videris seruare id de quo ipse deponit dicat nescire nihil probat.*

6 *Quinimò voluit Bar. debere illum, personas aliquas nominare, ut in materia famæ communiter volunt Doctores.*

7 *Sed contra sentire Curtium, quia fama debet habere ori-*

ginem ab honestis personis.

8 *Quando fama aliunde locum habet, quàm à personis, testem non debere personas aliquas nominare.*

9 *Auctorem Curtio accedere, quia satis est, testem deponere, ab omnibus, vel à maiore parte eorum qui de ea re locuti sunt, dici audiuisse in tali loco, etiam si personas non recordetur.*

10 *Hominum memoriam esse labilem, omniumque habere memoriam diuinitatis esse potius quàm humanitatis.*

11 *Ea quae secundum iuris dispositionem fiunt rata haberi.*

12 *Nominatio aliquarum personarum cum non sit necessaria illius omissionem non vitiare dictum testis.*

13 *Argumento à partibus sufficienter ennumeratis ostendi supra firmatam cum Curtio, sententiam esse veram.*

14 *Genus eundem effectum operari in generali enuntiatione quem species in speciali.*

15 *Omnium à quibus testes dici audiuerint denominationem non esse necessariam, aut vbi sit aliquorum non sufficere.*

16 *Nihil dici actum quamdiu aliquid superest agendum.*

17 *Argumentum à fama ad communem vsum loquendi non esse concludens in materia testium, & nu. 18.*

Argumentum à simili vbi diuersa inducitur ratio non concludere. ibi.

19 *Testis dictum qui deposuerit se ab omnibus, vel a maiore parte audiuisse, etiamsi dicat interrogatus se nescire a quibus, concludens esse nec vitiari.*

An dictum testis interrogati à quibus dici audiuerit, & respondentis se nescire, concludat.

CAP. XIIII.

Quantum ad secundam dubitationem Bart. in l. de quibus in in 4. q. de legibus (ut declarat Roch. Cur. loco supra cita. sub num. 48.) supponit dictum te-
1 stis† asserentis, nescire se nominare eos à quibus dici audiuerit, nullam fidem facere, dum inquit, testes deponētes talem esse consuetudinem, probare, si ulterius non interrogentur, ergo si ulterius interrogati non
2 responderent, aut inepte responderent, † quia duo haec paria sunt, l. quoties qui satisd. cog. l. nulla de
3 auctor. tuto. eorum attestatio corrueret, idem† tamen ex alijs Bart. concludit, quod si testis deponat de numero personarum quae tempore actus praesentes fuerunt sufficit, quamuis dicat neminem cognouisse, quia hominum nomina probabiliter ignorari possunt. l. si quis in fundi uocabulo de legat. 1. & ita intelligit opinionem quorundam qui dicebant se nescire quot praesentes uiderint aliquē actum fieri, confirmat Bart. in d. l. Labeo sub nu. 10.
4 ad fin. ubi ait quod si testis †interrogatus a quot uiderit fieri, dicat a multis personis, sed de nominibus non recordari concludenter deponit, Alex. in cons. 45. in 2. uolum. qui inquit si testis fuerit inter-
5 rogatus † per quos uiderit seruatum id, de quo ipse deponit, respondeat se nescire, nihil probat quia ostendit se non intelligere id quod deponit, debet ergo deponere, per quot id fuerit seruatum, utrum autem debeat aliquas personas nominare, & dicit
6 oportere, ut decidit† Bar. in testibus deponentibus de fama, in l. de minore in §. tormenta alias in § plurimum in 5. col. de quaestio. Innoc. in cap. qualiter secundo de accusatio. Specul. in titu. de accusatio. §. nunc tractemus Innocen. Butr. & Areti. plenè in cap. cum oporteat de accusat. & ibidem subijcit ita se habere communem opinionem, est uerum quòd Roch. Cur. loco supra cita. sub num. 49. dicit con-
7 trarium esse concludendum† quia in casu famę cum illa debeat habere originem ab honestis personis d. cap. qualiter, rationabile est, ut aliquae personae nominentur ita dicunt doctor. praealleg. quae ratio cessat in terminis nostris & propterea dicit Areti.
8 in d. cap. cum oporteat quòd quando† fama aliunde locum habet quam a personis, non est necesse ut testes aliquem nominent & mouetur per doct. Bar. in d. §. tormenta in 3. q. & per dicta Bal. ac Sal. in locis per eum relat. Concludit igitur Rochus Curt. Dictum testis sustineri qui dicat ab omnibus ea de re loquentibus, uel à maiore parte loci vel ciuitatis ita fieri, loqui, vel intelligi, uidisse aut andiuisse debite referendo, etiamsi interrogatus, a quibus dici audiuerit, dicat se nescire uel eorum nomina ignorare. Et hanc partem ego puto esse ueram
9 † quia non est dubium, quod cum communis usus loquendi sit consuetudo, ut supra abunde ostendimus in principio huius partis quae attinet ad significationem ex communi usu loquendi descendentē, in eoque inducendo necessarium non sit ut unus uel alter usus fuerit, sed oporteat ut omnes qui ea de re locuti sunt uel eorum maior pars eo modo usi fuerint tempore statuto, ut supra dictum saepius ac repetitum fuit, cum eorum omnium qui sic usi fuerint nominum relatio impossibilis sit ob homi-
10 num memoriae labilitatem † peregrē ad acquiren. possess. & quia omnium habere memoriam diuinitatis est potius, quàm humanitatis l. secunda. §. cum que omnia. C. de ueter. iur. enucl. nec aliquorum nominum expressio sufficeret, ergo si testis dixerit se nescire, aut eorum nomina ignorare, non uitiabitur illius dictum, tum quia ratione omnium non est à iure improbata ignorantia, sed etiam permis-
11 sa ut supra dictum est, † ea quae secundum iuris dispositionem fiunt, rata habentur l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adult. & arg. l. non dubium. C. de leg. & l. iurisgentium §. ait praetor de pact. Tum etiam quia expressio particularium aliquot nominum non est
12 instar omnium & ideo non est† necessaria, cum nō releuet, igitur illius defectus dictum testis non uitiabit. l. 1. in princ. C. de re. uxor. actio. l. qui test. §. per contrarium de testamen. ubi Ang. Rursus quia
13 † aut uolumus ad hoc ut istiusmodi testium depositiones concludant, sufficere ut generaliter testes dicant ab omnibus uel à maiore parte eorum qui illa de re locuti sunt, audiuisse per dictum tempus & ab illo tempore citra dici &c. Aut uolumus singulatim omnium a quibus auditū fuerit nomina exprimere

primere, Aut uolumus aliquibus in ſpecie nomina
tis ſufficere ſi poſtea geneneraliter dicatur ab oīb.
uel à maiore parte auditū fuiſse, &c. Plures n. caſus
magiſtraliter hoc in negocio cōſiderari nō poſſunt,
primo igitur caſu res non habet aliquam difficul-
tatem, quia non eſt opus aliqua particulari enun-
14 tiatione † quandoquidem eundem effectum ope-
retur genus in generali enuntiatione quòd ſpecies
in ſpeciali l. ſi duo in fin. de excuſatio. tuto. l. ſi cho-
rus in principio de legatis tertio, & capitulo licet de
offic. uicar. libro ſexto.

Secundo caſu nulla pariter remanet hæſitatio,
15 tum quia doctor. pro abſoluto habent † omnium
denominationem non eſſe neceſſariam uti im-
poſsibilem, & humanæ memoriæ captu maiorem,
ut ſupra dictum eſt, Tum etiam, quia ſi omnium
eſſet neceſſaria enumeratio, aliquorū expreſsio nō
16 ſatisfaceret, quia nihil dicitur eſſe actum † quam-
diu aliquid ſupereſt agendum. l. penultima, C. de
ijs quibus ut indig. capitulo primo, in fi. cum glo.
ultim. cir. med. de renuntia. & capitulo nihil ſepti-
ma, quæſtione prima.

Vltimo uero caſu, in quo iacet punctus, & ad
quem uidentur reduci doctorum diſceptationes,
17 mihi uidetur ſimiliter eſſe concludendum † non
uitiari dictum teſtis quia obſeruaui doctor. in hoc
articulo moueri ad requirendam aliquorum nomi
num expreſsionem, argumento eius quod in teſte
de fama deponente ſcripſit Bartolus in locis ſu-
18 pra relatis inter quę duo † cum longa militet diffe
rentia, ut diſertè docuit Roch. Curtius in dicta ſe-
ptima princip. quæſtio. octaua ſectio. ſub nume-
ro 49. nō erit neceſſaria, neque concludens illatio,
iſta quæ ducitur per locum à ſimili, ut per Abbat.
Felyn. Deci. & alios in capitulo tranſlato de con-
ſtitutio ut per Doctor. in l. prima, de legatis pri-
mo, adeo quod omni ex parte uidetur eſſe con-
19 cludendum, teſtis † dictum qui reſponderit ſe ne-
ſcire à quibus audiuerit, non propterea uitiari, mo
do depoſuerit ſe ab omnibus, uel a maiore parte
illorum qui ea de re tractauerint audiuiſſe.

SVMMARIVM.

1 *An præſtantis excellentiſque alicuius Doctoris atteſtatio de communi uſu loquendi fundet intentionem illius qui iuri communi innititur.*
2 *Iaſonem opinari ut non debeat credi excellenti interpreti atteſtanti de communi uſu loquendi.*
3 *Facti ignorantiam prudentiſſimos fallere.*
4 *Curt. ſeniorem credere communem uſum loquendi non eſſe probandam, quando plures illuſtres doctores de illo atteſtantur.*
5 *Hanc controuerſiam ex Auctoris ſententia reſoluendam eſſe in deciſione illius controuerſiæ, an Doctori atteſtanti de conſuetudine ſit credendum.*
6 *Communis uſus loquendi ac conſuetudinis idem eſſe iudicium.*
7 *Qui putarunt Doctori atteſtanti de conſuetudine credendum.*
8 *Qui contra opinati ſunt non eſſe credendum.*
9 *Rotam Romanam ſecutam fuiſſe partem negatiuam tanquam communem.*
10 *Et maximè quando Doctores qui atteſtarentur de conſuetudine eſſent mortui.*
11 *Alios diſtinguere inter vnum & plures atteſtantes de conſuetudine, ut primo caſu negatiua, ſecundo affirmatiua ſit uerior opinio.*
12 *Alios ſic negocium diſſoluere, ut ſi atteſtatur, doctor de conſuetudine curiæ in qua uerſatus eſt, illi credatur, cæterum illius atteſtationi non ſtetur.*
13 *Pleroſque primam opinionem recipere ubi conſuetudo ſit multiplex, ſecundam ubi ſit unica.*
14 *Nonnullos opinatos eſſe negatiuam opinionem eſſe ueram quando agitur de plena probatione conſuetudinis affirmatiuam quando agitur de præſumptione tantum.*
15 *Quoſdam conſtituiſſe regulam affirmatiuam illamque uarijs modis limitaſſe.*
16 *Quis dicatur doctor excellens.*
17 *Quis mediocrem, & quis ſufficientem habere peritiam dicatur.*
18 *Excellentiæ qualitatem non niſi longis uigilijs ac multo labore comparari poſſe.*
19 *Quando excellens doctor uarijs in locis, uariè atteſtatur de conſuetudine illi non credi.*
20 *Idemque eſſe ubi diuerſi diuerſa atteſtarentur.*
21 *In atteſtationum uarietate maioris auctoritatis doctorem attendi, uel qui magis efficaci moueatur ratione.*
22 *Affirmatiuam opinionem procedere, quantum ad transferendum onus probandi in contrarium, non quantum ad plenam probationem.*
23 *Item quantum ad ea quæ ſunt de conſuetudine in iure.*
24 *Et rurſus quò ad ea quæ ſunt de conſuetudine uigente tempore uitæ ipſius Doctoris.*
25 *Inſuperque quando conſuetudo erat in eo loco in quo habitabat ipſe Doctor.*
26 *Quæ ſit Auctoris opinio in hoc negocio.*
27 *Quando plures Doctores faciunt fidem de conſuetudine, uel communi vſu loquendi de quo ueriſimiliter poſſunt eſſe informati, tunc plenam fidem eorum atteſtationibus eſſe adhibendam.*
28 *Vnumquemque præſumi ciuis in quo uerſatur ſcientiam habere.*
29 *Quando vnus tantum Doctor atteſtatur de communi vſu, uel conſuetudine eius patriæ, alij nihil dicunt, tunc locus eſt tantum præſumptioni quæ transfert onus probandi in partem aduerſam.*
30 *Vbi Doctores atteſtantur de conſuetudine de qua probabiliter non poſſunt eſſe informati, illis non creditur.*
31 *In dubio quando plures atteſtantur de communi vſu loquendi illis credi plenè, quando unus tantum, illi credi quantum ad præſumptionem faciendam.*

An doctori alicui præſtanti atteſtanti de communi vſu loquendi ſit credendum?

CAP.

CAP XV.

Ostremò videndum restat pro ab
solutione istius materiæ, an Do-
1 ctore aliquo præstanti † seu excel
lenti de communi vsu loquendi
ita credatur ut dicatur esse funda
ta intentio eius qui innititur, com
muni vsui loquendi. Iason in
2 † l. de quibus de legib. sub nume. 90. concludit non
credi, quia cum communis vsus loquendi sit facti.
eius ignorantia præsumitur, capitulo primo, de con
3 stitutio. quia facti ignorantia † etiam prudentissi-
mos fallit. l. in omni parte de iur. & fact. ignorantia.
Contrarium uult Curtius Senior in consilio 74. co
4 lumna 24. circa medium ubi ait † probandum non
esse communem vsum loquendi, quando plures Il-
lustres Doctores de illo attestantur, cui accedit
Crauetta, in consilio 325. columna secunda, in prin
cipio circa fin. uersiculo nam respondetur.
5 Ego credo hanc difficultatē resolui ex resolutio-
ne illius conclusionis, seu quæstionis, in qua Docto
res tam uarij fuerunt; An scilicet Doctori excellen
ti attestanti de consuetudine sit credendum, cum
6 & † communis vsus loquendi sit consuetudo, vt su-
pra diximus in principio huius partis, & ea quæ de
consuetudine dicuntur locum habent in communi
vsu loquendi, vt dicit Hercula. de probatio. negati.
sub numero 302. versic. hæc tamen, quia in quæstio-
ne duæ sunt principales opiniones, Prima Bartoli
7 † in l. de quibus in repeti. in quarta principali quæ
stione, ut credi debeat; quam sequitur Castrensis
in consilio 457. in fine, libro secundo, Socin. in con-
silio 252. columna septima, versiculo quarto, ean-
dem conclusio. in consilio 275. columna secunda,
libro secundo, Guid. Pap. quæstione 139. & 565. co
lumna quarta, uersiculo, quibus consuetudinib.
Ias. in consilio 268. columna quinta, post med. libr.
secundo, & in consilio decimoquinto, numero 13.
in fin. libro tertio, quam Dec. testatur communem
in consilio 559. columna secunda, & in l. secunda,
in §. mutui datio, in secunda lectur. si certum peta-
tur, & alibi sæpè in §. creditum in fin. eadem lege, in
consilio 420. in fine, & in consilio 538. & 540. co-
lumna secunda, & alibi sepe, Socin. Iunior in consil.
60. nume. 90. in consilio 131. numero 17. & in con-
si. 130. in principio libro secundo, & plerique quos
refert Anto. Gabri. libro primo conclusio. titulo. de
probatio. conclusio. quarta, in principio & hanc par
tem probauit Andr. Sicul. in consilio 85. columna
secunda, libro quarto, & Purpura. in l. certi condi-
ctio, §. si nummos sub numero 34. si certum petatur
quibus accedere uidetur Menoch. consilio 37. sub
numero 95. eandem Natt. in consilio 218. sub nu.
quarto, dicit communem, quam quoque attestatur
Franciscus Bursatus consilio 16. sub num. 37. com-
munem ex Iasone in dicta l. de quibus sub numero
89. Grat. in consilio. 12. sub numero 58. volumine
primo, & alijs nonnullis ex recentioribus quos citat
Herculan. de probation. negati. sub numero 301.
8 Altera est opinio † ut non credatur, quæ fuit Bald.
in plerisque locis quam sequitur. Ias. in d. l. de qui
bus sub numero 89. uer. Ego item teneo contra Bar
tolum, & Alexand. in l. post dotem sub numero 29.
uersiculo. Sed puto, & quam plurimi asserunt esse
communem quos refert Gabriel. dicta conclusione
quarta, versiculo contrarium Baldus, & hanc dicit
magis communem Deci. in consilio 402. Betran.
in consilio 181. nolum. tertio, Grat. consilio 12. vo-
lumine primo, Gozadin. in consil. 59. sub numero
18. quibus accedit Bursatus in dicto consil. 16. sub
9 dicto numero 37. in fi. qui inquit hanc partem † ne-
gatiuam amplexam fuisse Rotam Romanam tam-
quam communem in decisi. Moedan. decisi. 209.
qui decisio. 276. affirmat hanc quoque partem esse
veriorem & idem Bursatus in consi. 43. sub numero
54. qui eandem recipit etiam quādo Doctores qui
10 attestarentur de illa communi opinione † essent
mortui, ut uoluit decisio. Pedemon. 141. sub nume-
ro 16. communem quoque esse dicit Rochus Cur-
tius de consuet. capitu. vltim. quæstio. quinta, sectio
octaua, sub numero nono, columna ultim. Ca-
gnol. in l. nn. in principio, sub numero 20. si quis ius
dic. non obtemper. & alij plures qui referuntur a
Gabr. loco supra citato, Bursatus in dicto consilio
16. sub numero 37. in principio, & Herculan. de
probat. negati. sub num. 302.
11 Alij † autem varijs modis distingunt, quidā enim
sic; an scilicet unus tantum Doctor attestatur de
de consuetudine, an vero plures, ut primo casu se-
cunda opinio sit uera, secundo uero casu prima sit
sentētia recipienda, quamuis Alex. in l. post dotem
soluto matrimonio, & Afflict. decisio. 176. in secun
do dubio ni nouis probent in vtroque casu secun-
12 dam opinionem. Alii vero † aliter hoc est: an si-
mus in eadem curia uel in eodem foro, in quo Do-
ctor ille uersatus sit, qui fidem facit de consuetu-
dine: an uero in alijs Curijs, ut primo casu creda
tur, secundo non item, & ita distinguit Ioan. Lup.
in rubr. de donatio. inter ui. & uxor. §. hodie tamen
sub num. primo, Menoch. de arbitr. iudic. libro se-
cundo cas. 360. sub numero 94. Guald. de substitu-
tio. caut. 35. quem refert & sequi. Bursatus in dicto
consilio quadragesimotertio, sub numero 54. De-
cius in consilio sexagesimoseptimo, sub numero 32.
ubi uidetur affirmare communem esse hanc senten
13 tiā. Quidā rursus distinguūt † inter consuetudinē uni
cā, ac uniformem, & consuetudinem multiformē, ut
primo casu prior opinio sit uera, secundo posterior
conclusio sit admittenda, ut per Brun. in consilio
sexagesimosexto, uersiculo secus si Doctor. Nonnul
14 lis placuit † discrimen constituere inter plenam pro
bationem, & præsumptionem quæ transferat onus
probandi in partem aduersam, ut scilicet primo ca-
su credendum non sit & uera sit secunda opinio. se-
cundo uero casu credi debeat & uera sit prior opi-
nio Bartoli, quam sententiam probauit Dec. in di
cta l. secunda, §. primo, si certum petatur, columna
finali, in consilio 420. in fine, in consilio 540. colum
na secunda, in fine, & in consilio 559. columna septi
ma, Curtius Iun. in consilio sexto, columna quarta
circa med. Goz. in consilio quinquagesimonono,
colum.

columna quarta, in principio Crauetta consil. 166.
columna penulsima, numero nono, & in consilio
325. columna secunda, Roland. à Valle consilio se-
ptuagesimoprimo, & sub num. 21. & 24. & consilio
octuagesimoseptimo, sub numero duodecimo, vo-
lumine primo, sequitur. Menochius in consilio 92.
sub numero 55. & consilio quinquagesimoquarto,
sub numero qninto, & sexto, & consilio primo, sub
numero 164. & hoc nidetur quoqne esse de mente
Nattæ in dicto consilio 218. sub numero quarto,
15 Hercula. de proba. negati. † sub dicto numero
302. ob uarias interpretum bacin re sententias, ut
ex hactenus relatis facile percipi potest, constituit
regulam affirmatiuam cum Bartolo in dicta l. de
quibus sub numero 21. & alijs supra relatis, qnam
limitat infrascriptis modis: Primoque nt procedat
ita demũ si doctor qui sit attestatus de cõsuetudine,
sit excellens, & ita declarat Dec. addens necesse esse
asserens sic in scriptis, & in lecturis illum fidem face
re oportere.
16 Excellentem † antem Doctorem, uel eminentis
scientiæ appellauit Ias. in l. stipulationnm quædam
sub numero quarto, eum qui sciat subtiles quæstio-
nes discutere ac definire, & qni responsiones habet
in promptu, ut scribit Innocen. in capitu. cum in cũ-
ctis de electio. nbi declarat idem Innocen. qui me-
diocrem, & qni sufficientem scientiam habere dica-
tur. Quamuis hæc omnia iudicis arbitrio dirimen
17 da esse dicat, quandoquidem qualitas † ista, ut in-
quit Dominus Alciat. de præsumptio. regula tertia,
præsumptio. tertia, in fin. non nisi longis uigilijs,
& mnlto labore comparatur. Quod tamen uerum
18 esse ait nisi uarijs in locis uariè attestatus † fuerit
de ista consuetudine, illi enim tunc non staretur. l.
qui falsò uel nariè de testibus Alexand. in l. inter sti
pulantem §. si stichum de uerborum obligationib.
Doctor. in capitu. per tuas extra de probatio. Paris.
in consilio 152. columna tertia, libro quarto, idem
19 que esse ubi diuersi diuersa † testarentur de eadem
consuetudine, qnia data paritate nemini crederetur
sed in specie probanda esset, alias attenderetur ma-
20 ioris auctoritatis Doctor, † uel is qui meliorem ra
tionem redderet, enumerando casus ex quibus,
inducta fuerit consuetndo, argumento eorum quæ
scribit Alexander consilio 189. columna finali, libro
primo. Secundo nt uera sit quantum ad transfe-
21 rendum onus † probandi in aduersarium non au-
tem quantum ad plenam probationem ita sentit Pa
risi. in consilio centesimoquinto, columna secunda
libro quarto, Crauetta in consilio 166. columna
prima, & consilio 325. columna prima, u ersiculo
nam respondetur, & ita intelligit nota. per Deci.
in consilio 681. in fine, & Socin. iunior in consilio
septuagesimo, sub numero decimo, libro primo.
22 Tertio ut progrediatur. quò ad ea † quæ sunt de cõ-
suetudine in iure iuxta l. cum de interpretatione de
legibus. quia Doctoribus iura interpretandi tribu-
ta est auctoritas, non autem de facto attestandi, §.
responsa prudentum institutio. de iure naturali,
gentium, & ciui. & ita procedat opinio Alexand. &
scribentinm de quibus per Iasonem in dicta l. de
quibus sub numero 89. ad fin. & scripta per Ale-
xandrum in consilio secundo, columna nona, libro
primo, Decius in consilio 306. columna finali, in
consilio 540. columna finali, & in consilio 559. co-
23 lumna finali, in fine. Quarto in ijs † quæ sunt de con,
suetudine tempore uitæ ipsius Doctoris ita attestã-
tis, secus in ijs quæ sunt ante uel post, & ita proce-
dant, alleg. per Alexandrnm consi. qninto, colum-
na, penultima, libro tertio, & per Decium consilio
472. numero decimooctauo, & consilio 286. in fi-
ne libro secundo. Quinto, ut procedat si Doctor
24 † de illa certitudine fidem faciat, qnæ sit in loco
ubi habitat, secus si de consuetudine alterius loci at
testaretur, & ita procedant allegat. per Decium in
consilio 372. sub nnmero decimosexto, libro quar-
to, tradita per Parisium in consilio septuagesimose-
ptimo, columna secunda, libro tertio, & per Deci.
in consilio 559. in fin. & consilio 640. columna fin.
Hactenns Herculanus.
25 Ego autem † hac in qnæstione putarem, tres
esse casus distinguendos, hoc est. Qnod aut su-
mus in consuetudine, uel communi usu loqnendi,
de cuius statu potest probabiliter esse informa-
tus is, qui de consnetudine vel communi usu at-
testatur: Aut de illa consuetudine uel usu agitur,
de quo eius assertor non probabiliter cognitionem
habere potest, aut postremo in illa consuetudine
uersamur uel usu de quo dubitatur an scientiam
habere ualuerit is, qui fidem de illa facit.
26 Primo casu † ut doctores omnes, nel plures qui
de illa materia locnti sunt, attestati fuerunt de tali
consuetudine, uel communi vsu loquendi, uel unus
tantum, primo & secundo casu ego crederem opi
nionem Bartoli, esse ueram ac recipiendam, ut
eis credi deberet etiam quantum ad plenam pro-
bationem, veluti cum de consuetudine fidem fa-
ciunt, quæ in ea curia vel ciuitate, uel prouincia, in
27 qua nersati sunt, uiget, quia eius † in quo uersaban
tur scientiam habere præsumuntur l. secunda, §. Ser-
uius autem, de origine iuris, & per rationes quibus
utitnr Bartol. in repetitione, l. de quibus in 4. princ.
qnæst. arg. a fortiore.
Vltimo casu istius primi capitis, quando unus
28 tantnm asseuerator † est consuetudinis, uel commu
nis usus loquendi. Alij uero eandem materiam
tractantes nihil dicunt tunc crederem esse locum
tantum præsumptioni, quæ transferret onus pro-
bandi in contrarium, per ea quæ scribit idem Bar
tolus in dicta quarta quæstione.
29 Secuudo casu principali ego prorsus † transirem
cum opinione contra Bartolum, quæ magis
commnnis est, ut apparet ex relatis auctoritati-
bus per Gabriel. locis supra citatis, & alios à nobis
supra recensitos, quia tunc potissimè locum ha-
bet illa ratio, quæ desumpta est ex capitulo pri-
mo, de constitutio. libro sexto, & ex l. in omni de
iur. & fact. ignoran. quem supra considerauimns
pro opinione Iason. & Alexandri ac Baldi eorum
Auctoris.

Tertio uerò & ultimo casu principali † quando dubitatur, Ego distinguerem prout iu primo casu a me factum fuit. Et per hæc ni fallor remanent absolutæ principales omnes difficultates, quæ ab interpretibus in hac materia communis usus loquendi attinguntur unde parte hac satis exactè pertractata, consentaneum est ut ad postremum huius quarti principalis capitis articulum descendamus.

Hoc est ad disceptationem illius significationis, quæ purifi ciscitur ab ipsa interpretatione.

Lib. IIII. FINIS.

CAMILLI GALLINII TICINEN. PATRITII. AC IVRISCONS.

AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Quintus.

SVMMARIVM.

1 *QVa methodo vsus fuerit Bart. in tradenda significatione verborum qua progreditur ex interpretatione, remissiuè.*
2 *Quid seruauerit Sig. Homodeus, remissiuè.*
3 *Qua ratione ratione processerit Ludo. Roman. remissiuè.*
4 *Quo ordine progressus fuerit Barto. Cæpolla Veronensis remissiuè.*
5 *Quam uarie ad alijs senserit Dom. Alciatus.*
6 *Sed & alijs alia placuisse, remissiuè.*
7 *Ab interpretationis definitione exordiendum.*

Quam uaria vsi fuerint methodo iuris interpretes in tradēda materia significationis quæ progreditur ab interpretatione.

CAP. PRIMVM.

1 Voniam tam uariè Docto. in definienda hac materia se gesserunt, ut quot penè capita fuerint, tot ēt fuerint methodi. n. aliter † ꝓ tractauit hanc disceptationem Bar. in l. omnes populi, de iust. & iur. in 6. quæstio. princip. sub num. 53.
2 cum sequen. aliter Signor. inter † com. B r. in l. Cæsar. de public. & uectigal. sub num. 15. cum multis
3 sequen. diuerso modo Ludo. Roman. † in l. si uero, §. de uiro, sub num. 19. & deinde usque in finem legis, nec eadem methodo complexus fuit Veronens.
4 † in rubric. de verbo. significatione à numero 131. usque in finem eius commenti, à cuius uestigijs recessit & Alciat. d. lib. 2. de verb. signific. sub numero 31. versiculo ex interpretatione, alijq́ue aliter hanc
5 prosequuti sunt. † in auth. quas actiones. C. de sacr. sanct. eccles. in l. si constante solut. matrim. in l. Gallus. § & quid si tantum de lib. & posth. & in tractatibus istius materiæ. Verum quia inter cęteros Veronen. in rub. huius tituli loco supra citato ab ipsius interpretationis definitione exorditur, putaui opor
6 tunius esse cum illo prius uidere † quid interpretatio sit, & deinde ad alias quæstiones huic tractatui necessarias progredi, quàm origine non repetita ipsius rei substantiam aggredi.

SVMMARIVM.

1 *Interpretatio quid sit ex Cæpolla.*
2 *Casus qui mente concipitur non dici per interpretationem venire.*
3 *Interpretationem esse cum sit extensio non ex mente legis sed similitudine rationis.*
Quod ex mente legis est, ex lege esse non ex interpretatione, ibid.
4 *Confutari gloss. in l. nominis. § uerbum ex legibus.*
5 *Et leg. prim. in principio de orig. iur.*
6 *D. Alciatum assentiri Cæpollæ ac Bart. traditioni.*
7 *Interpretationem aliter quoque describi a Veron. quam supra relatum sit.*
8 *Sed & aliter ab eodem difiniri sub num. 9.*

10 *Cæpollam defecisse in peruestiganda interpretationis natura ac essentia.*
11 *Quia non demonstrauit naturam illius primariæ ac simplicioris interpretationis, sub qua tamquam sub genere concipiuntur aliæ ab eo relatæ interpretationis species.*
12 *Causatum in suam causam non influere sed è contra.*
13 *Genus prædicari de qualibet eius specie.*
14 *Speciem non prædicari de suo genere.*
15 *Speciem generi derogare non autem illius substantiam aperire.*
16 *Species præmissas genus restringere.*
17 *Expressum in genere non posse dici in specie fuisse expressum.*
18 *Nisi quando in una tantum specie uerificari potest, ibi, uel quando species omnes tendunt ad eundem effectum.*
19 *Interpretationis uocem latius patere, quam ut aliqua supra relatarum definitionum Cæpollæ concipi valeat.*
20 *Interpretatio quid sit secundum auctorem.*
21 *Expositionis uerbum ad omnes interpretationum species loco generis esse.*
22 *Definitionis interpretationis ab auctore propositæ reliquas partes declarare num. 22. 23. 24. & 25.*

De interpretatione in genere, et quid sit interpretatio.

CAP. II.

Nterpretatio igitur ut trad. Barto. Cœpol. in Rub. huius tituli sub nume. 131. in 6. & vltima
1 princip. quæst. est propriè † cum
casus de quo quæritur non continetur in uerbis, nec in mente dispositionis, sed solũ propter identitatem rationis lex extendi potest ad casum, de quo disputatio quæritur, ut not. C. de leg. l. non
2 dubium. Si enim † mente conciperetur casus non diceretur per interpretationem uenire sic uoluit Angel. in l. sed sciendum ad l. Pomp. de Paricid. Idem ante illum uoluit Barto. in l. prima, post. princip. vti
3 possi. vbi ait interpretationem habere locum † quando fit extensio non ex mente legis, quia illud quod fit ex mente legis, est ipsa lex, & non interpretatio. l. nominis & rei. §. uerbum ex legibus infra hoc tit. idem uoluit Veron. infra in l. prima, in 2. quæst. primæ part. princ. uersic. sed quæro pro declaratione,
4 quicquid ibi senserit † gloss. quæ putauit id quoque quod mente fuerit comprehensum dici fore ex in-
5 terpretatione, quinimmo credit † gloss. in l. j. in princip. de origine iur. quæ dicit interpretationem ponere apertam uerbi significationem, non esse ueram, si intelligamus apertam, idest propriam, quod si intelligamus apertam, idest claram per extensionem,
6 tunc illam esse ueram, & huius sententiæ † uidetur quoque fuisse D. Alciat. lib. primo, huius tit. sub nume. 31. uersi. ex interpretatione, dum inquit, ex interpretatione sensum legis accipi, cum uis uerborum id non significat, sed extensio inducit. Sed nec in hoc sibi prorsus satisfacit Veronensis, qui aliter sicque secundo modo putat interpretationem posse
7 describi † ut sit interpretatio, quando receditur à propria significatione, & declaratur, seu extenditur uel coarctatur seu restringitur intellectus uocabuli ut l. non aliter. §. 1. de leg. 3. & l. scire oportet. §. & si maxime de excus. tut. & not. Bald. in rub. C. eod. tit. de uerb. sig. & ita refert se tenuisse in rub. huius tit. in 3. quæst. 3. part. prin. in quam sententiam adducit gloss. in l. ij. in verb. interpretamur, de orig. iur. nec
8 in hac etiam quiescit sed tertio loco opinatur, † interpretationem nihil aliud esse, quam declarationẽ uoluntatis absconditæ, cuius secretum non patet nisi Deo, ne dissentit Angel. in l. si quis intentione ambigua de iud. Postremo dicit aliter quoque de-
9 monstrari † posse interpretationem, ut nihil sit aliud quam aperta verbi significatio, & ita intelligatur l. fin C. de leg l. 1. §. fin. de uerb. oblig. l. minime. ff. de leg. iuncta. l. si lenones. C. de episc. aud. l. Gallus. §. nunc de lege Velleia. uers. & ita interpretandum est de lib. & posth. tradit Alberi. de Rosat. de interpretatio. statuto. in 8. quæst. primæ part. colum. penul. & hanc dicit fuisse opin. gl. 1. in dicta l. j. de origin. iur. quam dicit intelligendam esse prout supra relatum est.
10 Verum † tametsi eruditè ac subtiliter agat Veronens, strenueque laboret in peruestiganda essentia ac natura interpretationis non vr̃ mihi tñ adhuc punctum attigisse, propositamque difficultatem absoluisse: sed tantum aliquos interpretationis species, uel oscitanter percurrisse ex quib. qualiter qualiter delineatis non resultat demonstratio nec co-
11 gnitio † illius primariæ ac simplicioris interpretationis, sub qua tamquam sub genere suo concipiantur species omnes supra relatæ, quia per species non definitur genus, sed è conuerso. tum quia causa
12 † influit quidem in suum causatum, sed non causatum in suam causam l. quod per manus de iur. codicil. & l. per seruum de acquir. hæred. Barto. Alber. & alij in d. l. quod per manus, tum ẽt q̃a genus prædi
13 catur † de qualibet eius specie l. si quid earum. §. inter emptũ de leg. 3. l. j. §. conuentio..is de pact. l. semper generalibus de reg. iur. non autem e contra spe-
14 cies prædicatur de genere † sed de pluribus differentibus numero, ut latè Gam. lib. 1. topi. lega. iulo. a specie ad genus l. hæres, §. duæ statuæ de leg. 3. Bald. in cap. naturales sub nume. 13. si de feud. fuerit contro. inter dom. & agn. uas. ubi ponit pulcherrimam decisi. nec per definitionem speciei intelligi potest definita esse generis substantia, quia species generi
15 derogat † non autem illius essentiam aperit, l. uxorem, §. Felicissimo de leg. 3. cap. generi de reg. iur. in 6. Henric. Boch. in cap. studuisti de off. de legati, &
16 species præmissæ † restringunt genus, ut latè per Ias. in l. si de certa. C. de trans. nec unquã expressum
17 † in genere dicitur in specie fuisse expressum, nisi quando genus in uno tantum uerificari potest. l. secunda, vbi omnes notant de lib. & posth. & in capi-
18 tulo pastoralis in si de rescrip. uel nisi quando † species

cies

cies omnes tendunt ad eundem effectum, cap. pia. §.ſi quis igitur ubi Philip.in 3. col. de except. lib.6.
quorum neutrum in caſu noſtro uerſatur. Quamo-
19 brem cum latius pateat interpretatio † unde pro-
gred tur iſta ſignificatio, de qua in præſentia agi-
mus, quam ut aliqua ſupra relatarum definitionũ,
ſeu deſcriptionum, uel notationum concipi ualeat,
ut prob.tex.in l.prima, de orig.iur.ibi facturus legũ
uetuſtatum interpretationem, & ibi interpretatio-
nem promittentibus, iunctis ibi traditis à gloſſ. in
uerſ.interpretationem, ab Azo.in princip.eius ſum.
ſub num.3 Bald.in l.tertia, C.de lib.præt.ſub num.
1.Signor. de Hom.in l.Cæſar ſub nu.22.de pub.&
vectig.& gloſſ.in l.j.§.qui operas in uer. interpreta-
tione ad ſenat.Tertyl.quibus in locis apparet inter-
pretationis uocem eſſe ſui amplitudine applicabilẽ
ampliationi, reſtrictioni, declarationi, & correctio-
ni. ut etiam proſequitur Veron.in rub.huius titu.in
prima.q.6. q.princ.& Aurel.Danid de uerb.ſignifi.
cap. ultim.in prin.ſic ego interpretationem finiri
20 poſſe opinarer, † ut ſit interpretatio cuiuſque diſpo
ſitionis, citra eius mentis ac uerborum ſuapte natu
ra occurrentium uim, iuſtè atque artificioſè facta
expoſitio. Dictum enim fuit expoſitio, vt verbo iſto
tamquam genere communique ad omnes interpre
21 tationes † definitio iſta reluceret, per tex. quem ad
hoc a nemine ponderatum reperi, in l.prima, uerſi.
deinde in illis verbis, rem exponere, & paulò infe-
rius ibi naturam interpretationis tractare. de orig.
iur. ubi quod prius generalius dixerat rem expo-
nere, loquendo ſpecialius dixit materiam interpre-
tationis tractare, & ſic interpretatio accipitur & in
procem.ffo rum.in §. itaque, in illis tam ad ueſtram
expoſitionem, quam ad iuuentutis eruditionem &
in §. & ex his ibi & penè omni eius expoſitione in
digeſtorum noſtrorum ordinatione præfulgente.
cum ſimil.quibus in locis ap- rte conſtat expoſitio-
nis uerbum ad omnes referri interpretationes.
22 Diximus uerò † Citra mentis ac uerborum
ſuapte natura occurrentium uim; quia ſignifica-
tio quæ eſt ex natura uerborum uel ex mente au-
ctoris in lege expreſſa, ueluti per rationem, pro
pria eſt & dicitur ex lege l.nominis & rei. §.uerbum
ex legibus de uerbo. ſig. & ſupra docuimus in hoc
capite ea in parte qua complexi fuimus propriæ ſi-
gnificationis tractationem, non autem ex interpre-
tatione, ut dicit Cœpol.de extenſ.ca.primo, ſub nu
mero 141.& ſeq. ideoque addita fuere illa uerba ut
& propriam interpretationis naturam, & a proprio
ſignificandi modo differentiam oſtenderemus. Iu-
23 ſtè † uerò dictum fuit arg. l. iuſta de uerbo. ſign. &
l.quia actionum de præſ.uerb. ſi enim non eſſet iu-
ſta expoſitio, non eſſet attendenda l.ſecunda col. pe-
nul ante fin. C.de uet.iur.enunc. faciunt quæ ſcribũt
glo. Bart.& omnes in l.prima, in uer.iuſta de teſt. &
Cœpol.de extenſio. cap.1. ſub numero 67. cum plu
ri. ſeq. Artificioſè autem facta, non ocioſè dictum
24 fuit, † quia ex uarijs modis Topicis legitimę ſcien-
tiæ artificio cognitis, diſpoſitiones tam hominum
priuatorum, quam legum, interpretationem recipe
re conſueuere, ut conſtat ex ijs quæ ſcripſit Bald. in
l.conuenticula. C.de epiſc.& Cler. And.Gam. trib.
libris Topicæ legalis, Mathæ.Gri. lib. primo, eius
Metho.cap.18.& latius cæteris Euerar. in eius lo-
corum centuria, Neuizan. in eius. Sylua nupt. uer.
nõ eſſe nubendũ & nos paulò inferius dicemus, qui
bus in locis compertum eſt, modis topicis potiſſi-
mè demonſtrationes proficiſci quib. tã iuris utriuſ-
que prudentiæ, quàm ſingularium humanarũ actio
num diſpoſitiones interpretamur, ut hac quoq; ad
iectione differret interpretatio, à naturalis ſignifica
tionis ui. Cum igitur dicimus, interpretatio † eſt cu
iuſque diſpoſitionis citra eius mentis ac uerborum
ſuapte natura occurrentium uim artificioſe facta
expoſitio, patet ſatis explicatam demonſtratamque
fore interpretationis in genere conſideratæ natu-
ram atque eſſentiam.

SVMMARIVM.

1 *Quinq; modis accipi interpretationem auctore Cœpolla.*
2 *Interpretatio quibus in locis capiatur pro expoſitione uo cabuli.*
3 *D. Alciatum prætermiſſorum libris locos iuris noſtri græcè ſcriptos in latinum fœliciſſime conuertiſſe.*
5 *Eamque interpretationem non debere ad uerbum fieri, ſed ſenſum ad uerborum, & ubi nam capiatur inter-pretatio pro expoſitione, quæ ſit inſpecta potius ratio-nis, quam uerborum cortice.*
6 *Interpretatio quando capiatur pro adhæſione intellectus.*
7 *Quid ſit unumquemque abundare in ſenſu ſuo.*
8 *Vnde profecta ſint Sabinorum & Proculianorum ſenten-tiæ diuerſæ.*
9 *Et opinionum diuerſitates quæ anſam dederunt quinquaginta illis deciſionibus Iuſtiniani.*
10 *Atticini ſententiam qui a cæteris antiquioribus diſſe-riebat a Iuſtiniano fuiſſe receptam.*
11 *Communes ſententias in iudicando, & conſulendo ſaturni nis opinionibus præferendas eſſe.*
12 *Nomina appellatiua, quibus ab intellectu hominum na-turaliter interpretante data eſt ſignificatio, dici ſignifi care ſecundum quartum modum ſignificandi.*
13 *Aſſis nomine hæreditatem totam ſignificari, & illius par tium appellatione hæreditarias quotas.*
14 *Friguſculum quid ſignificat.*
15 *Inſulas domus appellari undequaque liberas.*
16 *Interpretationis quintus modus quib. ſit, & quibus in lo cis probatur.*
17 *Interpretationis nomen prout quinto modo accipitur comprehendere ſub ſe omnes alias interpretationis ſpecies.*

Quomodo accipiatur interpretatio apud iuris interpretes.

CAP. III.

1 ACcipitur † autem interpretatio ut ſcri-
bit Cœpol. in rub. de verbo. ſign. ſub
num.135.& 136. quinque modis, pri-
mo pro expoſitione uocabuli, dum
redditur uerbũ pro uerbo; Secundo ꝑ expoſitione
qua

quę sit perpensa potius ratione, quam cortice uocabulorum. Tertio pro adhesione intellectus; Quarto pro modo significandi attributo distinctioni ab intellectu; Quinto modo pro disputandi subtilitate quæ prudentum auctoritatem exigit. de mo
2 do primo † est text. in l. prima, §. vltimo, de verborum obligatio. & in hoc uersantur interpretes, qui unius linguæ scripta uel dictata uertunt in alteram, ut de hæbrea in grecam, & græca in latinam, & latina in communem hanc italicam, ut fecere septuaginta duo interpretes ueteris testamenti, Interpretes Homeri, Plutarchi, Aristotelis, Platonis, Galeni, & alij eiusdem generis & quisquis ille fuerit Grecè à Modestino Iurisconf. scripta in tit. de excusat. tut. ut is testatur in l. j. eiusdem tit. In lati-
3 num ut cunque uertit ut fecit D. Alciat. † lib. præter mis primo, qui locos iuris nostri grecè scriptos in latinum fœlicissimè conuertit, illis luculentissimè castigatis, a pluribusque mendis, atque infinitis quibus scatebat erroribus perpurgatis, hancque
4 interpretationem † in l. 3. in epitome illius tex. C. de lib. præter. non debere ad literam fieri, sed ad sensum uerborum & est text. iu c. præterea de ver. signific. ibi non uerbum ex uerbo sed sensum ex sensu cui quadrat illud Horatij in arte poet. nec verbum reddere uerbo, cvrabit fidusque interpres. De secū-
5 do modo † est tex. in l. si de interpretatione de leg. in l. pen. ad exhib. & In l. prima, de orig. iur. De ter-
6 tio intelligitur † tex. in l. iij. C. de lib. præter. Sed melior & elegantior est tex. in l. j. §. sed non ex multitu-
7 dine. C. de uet. iur. enuc. sic quoque † intelligitur qđ dicitur unumquemque abundare in sensu suo: & quod scribitur, tot esse sententias quot capita, sic intelligitur, quod habetur in ca. ne innitaris, & ibi trad. Doctor. de constitu. hinc profectæ sunt
8 illę proculianorum, sabinianorum & Cassianorum diuersæ sententiæ de quibus in §. cum ex aliena instit. de rerum diuis. in l. adeo. §. cum quis de acqui
9 ren. rerum domin. & diuersitates (illæ sententiarū: quæ ansam dederunt illis quinquaginta decisionib. Iustiniani, de quibus in l. prima, C. de emend. cod. iustin. & rep. eius prælectio. hinc factum est vt Atili-
10 cinus à cœteris antiquioribus dissenserit † illiusque sententia recepta fuerit a Iustiniano inst. de hæred. instit. §. primo, hinc quoque factæ fuerunt commu
11 nes Doctorum † sententię a quibus in iudicando & consulendo non recedimus propter singulares & saturninas aliorum opiniones secundum Bal in l. vlti. C. de pœn. iud. qui mal. iud. probat tex. in l. j. de senato. iuncto tex. in l. j. ibi sane crebrior de off. quæsto. ubi Bald not. scribunt interpretes in cap. 1. de constitu. & in d. c. ne innitaris in l. qui Romæ. §. duo fratres post Bar. ibi de uer. oblig. & Catell. Cot. in eius memorial. in ver. opinio communis, & supra diximus, dum locuti fuimus de impropria significatio-
12 ne resurgente ex ambiguis. De quarto modo † potest poni exemplum in omnibus nominibus appellatiuis, quibus ab intellectu hominum naturaliter interpretante data est significatio, iuxta tradita in l. si quis in fundi uocabulo de leg. 1. & in l. vlt. C. de constitu. pec. ad fin. ubi per glo. & docto. in significationibus datis a iure ciuili per intellectum antiquorum iurisprudentum uocibus & terminis materiarum ipsius iurisprudentiæ, ut in tit. Digest. & C. de
13 uerb. sig ueluti quod nomen, as, † totam significat hęreditatem, illius verò partes hęreditarias quotas, iuxta tex. in l. hæreditas, & in l. asse toto de hęredib. institu. & in §. hæreditas de hæred. instit.
14 Item quod frigusculum † importet modicum illud tempus & leue iurgium, quo diuerterit uxor à uiro, quæ paulo post reuersa fuerit iuxta text. in l. cū hic status. §. si diuortiū de don. inter uir. & uxor. l. quod si non diuortium de iui. dot. & l. si liberis de pact. dot. vel quòd insulę appellentur domus, quæ
15 † undequaque liberæ sunt ab alijs ædibus propter interiacentes vias. l. si insulam ubi tradunt scrib. & nos diximus post cœteros de verb. oblig. l. insula de acquir. rerum do. Bud. in prio. annot. ad Pandec. in l. sed addes. §. si inquilinus locat. De quinto modo
16 † est tex. in l. secunda, §. his legibus de orig. iur. ubi not. Bald. & Cagno. in l. cum quidam de lib. & posthum. & in l. in substitutione de vulg. & pupil. Bal. in d. l. 3. C. de libe. pręt. Cœpol. de extensio. cap. primo sub num. 19. & iste modus ille est, qui nobis exhibet interpretationem illam de qua nobis institutus est
17 sermo, & quæ † complectitur sub se quatuor illas species de quibus mox agemus, uidelicet extensiuam, restrictiuam, declaratiuam & correctiuam.

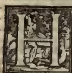
SVMMARIVM.

1 *Interpretationem potissimè locum habere eum uersatur in ambiguis.*
2 *Ambiguitas ubi non est, ibi non cadit interpretatio.*
3 *Verba dispositionis ubi sunt clara dicimur habere textum.*
4 *Verba quando sunt perspicuae, ibi Cauillationes Aduocatorum non recipiuntur.*
5 *Dubium relinquitur interpretandum & non certum. Determinata non egere interpretatione, sed indeterminata ibi.*
6 *Rei per se demonstratæ frustra demonstrationem adijci.*
7 *Certa pro incertis relinquenda non esse.*
8 *Omittere certitudinem, & quærere indicia esse infirmitatem intellectus.*
9 *Aequitatem facere locum interpretationi.*
10 *Aequitatem potissimum esse instrumentum interpretandi leges ac omnes dispositiones.*
11 *Aequitas ubi suggerit actionem uel exceptionem dari licet directa non competat.*
12 *Aequitas ut prodest agenti sic exceptionem tuetur.*
13 *Aequitas ubi eadem est ibi idem quoque ius constituitur.*
14 *Interpretationem fieri vbi lex ut iacet intellecta iniquitatem saperet.*
15 *Plura vbi habeantur in materia æquitatis remissiuè.*
16 *Interpretationem inferioris locum non habere ubi Principis adest præsentia.*
17 *Causas quæ sunt in audictia sum. Pont. semper debere referri*

ferri ad sedem Apostolicam quando oritur dubitatio iuris.
18 *Interpretatio locum non habet ubi sublatus est tex. circa quem interpretatio facienda erat.*

Quando locum habeat interpretatio.

CAP. IIII.

Aec autem interpretatio potissimum locum habet, quando
1 versamur in ambiguis † ut dicit
Cæpol. in d. rubr. de verb. sign.
sub num. 140. quia vbi non est
2 ambiguitas ibi non cadit. † interpretatio. l. ille aut ille. §. 1. de
leg. 1. l. continuus. §. cum ita de verbo. oblig. Innoc.
& doctor. in cap. causam quæ de rescript. & dicit
Bald. in cons. 143. examinanda sunt col. 2. circa fin.
3 lib. 1. quòd vbi verba sunt clara dici potest † nos habere textum ideoque glossa nos haud indigere, &
in cons. 174. casus est talis, quoddam fœnile ad fin.
4 lib. 2. ubi ait, quòd quando uerba sunt clara † cauillationes aduocatorum non debent habere locum
etiam si lex sit dura, refert & sequitur Cranet. in
consil. 11. sub num. 6. facit tex. in cap. estote de reg.
iur. & l. pediculis. §. argento de aur. & arg. leg. per
quem tex. Bal. in l. voluntatis. C. de fideicom. in 1.
5 notab. inquit † quòd dubium relinquitur interpretandum non id quod est certum, quia determinata
non egent determinatione, sed indeterminata, ut
not. Bal. in l. certo generi. §. 1. per illum tex. de seruit.
6 rusti. prædio. & omnis demonstratio † frustra rei per
se satis demonstratæ adijcitur l. 1. §. 1. in fin. de dot.
præleg. nec pro incertis est à certis recedendum,
7 ut habetur in capit. iudicantem 30. q. 5. & omitte-
8 re certitudinem & quærere indicia † est infirmitas
intellectus, secundum Bal. in l. continuus. §. cum ita
de uerb. oblig. per illum tex. ubi res igitur procedit
per interpretationem dicitur dubia. Locus etiam
9 fit interpretationi quando suadet æquitas. † ut dicit
idem Cæpol. in rubr. de uerb. sig. sub dicto nu. 140.
& plenius de extensio. sect. 6. æquitas enim potissi-
10 mum est instrumentum interpretandi † leges ac omnes dispositiones, secundum Bald. in l. si defunctus
ante finem. C. de suis & legit. hæred. & uidetur esse
tex. in l. si socius pro filia pro soc. & in l in his. primo
resp. de cond. & demon. in l. Diuus in princ. de rest.
in integr. in l. & si nihil de reg. iur. & propterea ubi
11 æquitas † suggerit actionem vel exceptionem dari,
licet actio uel exceptio directa de iure non competat, tantum utilis danda est, glo. & doct. in l. si uero.
§. de uiro solut. matr. glos. in l. quoties de præscript.
12 uer. & sicut æquitas † prodest agenti sic exceptionē
tuetur. l. tertia. & ibi Bal. C. de bon. auct. iud. pos. &
13 ideo ubi eadem est æquitas † ibi dicitur idem ius
esse oportere l. fin. C. de const. pec. l. illud in fin. ad
leg. Aquil. Vnde si iniquitas surgeret, si legem uel
aliam dispositionem intelligeremus, prout iacet,
14 † est adhibenda interpretatio ut cesset iniquitas, l.
scire oportet. §. & si maximè in fin. de excus. tutor. &
plura de istiusmodi æquitate interpretationis effe-
15 ctrice aut auctrice † scribit Cæpol. d. sect. 6. cart. 51.
& 52. à num. 1. usque ad 14. & dicta sect. 5. sub numero 9. & aliqua etiam infra dicemus. Quando rursus principis habetur præsentia non est recurrendū
16 ad interpretationem † inferioris, sed ad ipsum Principem qui est lex animata in terris, ut in authen. de
consuli. & ideo inquit Cæpol. in dicta rub. sub dicto
nume. 140. uers. & ideo, causas quæ sunt in audien-
17 tia Domini Papæ † quando oritur dubitatio iuris,
semper debere referri ad sedem Apostolicam, antequam pronuntietur, Bald. in l. cum de nouo. C. de
leg. per illum tex. Silent pariter interpretationes,
18 † quando sublatus est textus cui applicandæ erant
interpretationes, quia sublato textu ociosæ quoq;
remanent omnes glossæ, ut notat Bald. per illum
textum in l. ult. C. de edict. Diu. Adria. tollen. in 4.
col. uers. nota secundo, ubi allegat quoque notata
per Cyn. in l. transigere, ad fin. C. de trans.

SVMMARIVM.

1 *Interpretationem in genere consideratam quatuor continere species, extensiuam scilicet, restrictiuam, declaratiuam, ac correctiuam.*
2 *Interpretatio extensiua quando dicatur fieri.*
3 *Interpretationem extensiuam legibus communibus odiosam non esse.*
4 *Ratio vbi eadem est, idem quoque ius debet constitui.*
5 *Ex legibus esse non minus dicitur quod ex mente est, quam quòd ex verbis.*
6 *Extensionem fieri ad casus de quibus auctor si interrogatus fuisset uerisimiliter respondisset se complecti dispositione uoluisse.*
7 *Interpretatio restrictiua quid sit.*
8 *Macedonianum S.C. non procedere quoties in necessariam causam mutuum fieret.*
9 *Lex generaliter loquens generaliter intelligitur.*
10 *Dispositionem generalem comprehendere casus omnes etiam priuilegiatos, tametsi maior sit ratio in uno quàm in altero.*
11 *Interpretatio declaratiua quæ sit.*
12 *Alienationis uerbo omnem actum comprehendi per quem dominium transfertur.*
13 *Expositionem non admitti nisi congrua sit.*
14 *In claris non esse opus coniecturis.*
15 *Dubium interpretari non quod clarum est.*
16 *Rei demonstratæ non esse demonstrationem adijciendam.*
17 *Rationem quærere vbi sensus fidem facit infirmitas est intellectus.*
18 *Manifesta negare irreuerentiam esse.*
Negantem ea, quæ sensibus patent, non doctrina, sed correctione egere, ibi.
19 *Interpretationem correctiuam tribus modis potissimè contingere.*
20 *Derogatione pro parte legem tolli.*
21 *Ampliatione legi semper aliquid adijci.*
22 *Correctiuam interpretationem summopere fugiendam esse.*
23 *Et præcipuè cum inducitur per subauditos intellectus.*

24 Distinctionis fœdere concilianda esse iura ne correctio eorum inducatur.
25 Interpretationis correctoria speciem ad Principem spectare.
26 Baldum partiri interpretationem in intrinsecam & extrinsecam.
27 Statutum remouens interpretationem de qua sit intelligendum.
28 Interpretatio extrinseca qualiter sit intelligenda.
29 Statutum prædictum non intelligi de literali interpretatione.
30 Prædictas species interpretationis à Baldo consideratas non esse substantificas sed accidentarias.
31 Pulchramque referri theoricam e.s in re ibidem.
Superiorem interpretationis partitionem communiter esse receptam.
32 Posseque in omni illius specie ad hanc Baldi diuisionem reduci.
33 Declaratiuam & correctiuam interpretationem non admodum latioris esse tractationis.
34 Extensiuam ac restrictiuam interpretationem illas esse in quibus insudant Doctores, & in quibus diffusius hoc in volumine agetur.

Quot sint species interpretationis in genere consideratæ.

CAP. V.

Acc autem interpretatio sic in
genere accepta, quatuor potissi-
1 mè † concipit species, extensiuam
scilicet; restrictiuam, declarati-
uam, ac correctiuam, vt scribit
Bartolo. Veron. in rubr. huius tit.
in prima quæst. 6. q. princip. sub
num. 139. post Bartol. Bald. & doctor. in l. omnes
populi de iust. & iur. in 6. princ. q. ipsius Bart. quem
cæteri sequûtur Bal. in l. imperialis, & in l. si furiosi.
C. de nupt. & in l. 3. C. de lib. præter. & Saly. in l. hac
leg e. C. de sent. ex breuic. recit. quam partitionē se-
cutus fuit & nouissimè Aurel. Dauid cap. vlt. huius
tit. sub num. 2. & seq. num. declarans vniuscuiusq;
speciei naturam ac circunstantias, & est de mente
glos. Azo. & aliorum supra in princ. huius partis re-
latorum, nec dissentit Ludo. Roma. in d. l. si vero. §.
de uiro solut. matr. sub num. 19 quamuis ibi se re-
stringat ad duas tantum species, interpretationem
2 extensiuam † seu ampliatiuam fieri dicunt cum lex
uno casu loquens, ad alium consimilem produci-
tur, ut in l Gallus. § & quid si tātum de lib. & posth.
ubi Galli Aquilij consilium, quod de morte natura
li loquitur, ad emancipationem deportationemuè
extenditur, & Senatusconsultum Macedonianum,
quod de filiosfamilias scriptum erat ad nepotem pa
riter fuit extensum, l. filium habeo. ad Sena. Maced.
l. si filius. C eod. titu & huiusmodi extensiua inter-
3 pretatio † in legibus communibus odiosa non est, l.
non possunt, & seq. de leg l illud ubi glos. C. de sacr.
eccles. Accurs. in l. j. de interdict maximè quando si-
milis, aut eadem, uel maior ratio militat, per no-
4 tissimam regulam, quæ habet, ut ubi † eadem est
ratio ibi & idem ius constitui debeat l. illud ad l Fal
cid. l. à Titio de uerb. oblig. & l. ult. C. ad leg. Aquil.
idemque est quando de legis mente constat, quia
5 non minus † ex legibus dicitur progredi quod ex
mente est, quàm quod ex uerbis. l. nominis & rei de
uerb. sig l his solis. C. de reuoc. don l. cum mulier ubi
Raph & Rom. sol. matr. Ias. in d. l Gallus. §. idem ere
dendum, intelligendo tantum, ut supra declaraui-
mus, ex mente enim arguimus ad extensionem fa-
6 ciendam ad illos casus † quos uerisimiliter respon-
surus fuisset se disponere seu complecti uelle, si in-
terrogatus fuisset legislator, ut per glos. & doct. in l.
tale pactum de pact, Dec. consil 394 & faciunt quæ
supra diximus libro secundo in parte spectante ad
impropriam significationem, de impropria signifi-
catione recipienda ex mente defuncti, & latius in-
fra dicemus in discursu huius speciei. Interpreta-
7 tio restrictiua est, † ut eisdem placuit, quoties lex
generaliter loquens certis casibus minuitur, uel
coarctatur, ut in Senatuscons. Macedo. pecunia mu-
tua dari filiofam prohibita fuerat simpliciter ac in-
distinctè l. 1. ad Senat. Macedo. & id perius Cæsareū
restrictum est, ut non procedat, quoties in necessa-
8 riam † causam mutuum fieret l Macedoniani. C. ad
Macedoni. quæ interpretatio non nisi certis in casi-
bus admittenda est, quia regulariter, lex generaliter
9 loquens † generaliter debet intelligi l. 1. § & genera-
liter de leg. præst. l. 1 § quod autem de alcæ lus. &
alcat. l. de pretio de publ. l. in rem. & dēe casus om
10 nes etiam † priuilegiatos, & quamuis maior ratio
in uno militet quàm in altero, continere, l in fraudē.
§ ultimo de milit testam. d. l. 1 §. & generaliter de leg.
præst. Dec. in consil 5 col. penult. circa medium, sub
numero 3. & alibi sępe, quibus accedunt quæ supra
diximus de generali significatione & copiosius di-
11 cemus infra libr. 10. Interpretatio declaratiua † est
quæ fit per congruam uerbi obscuri expositionem;
sic in lege Iulia quæ prohibebat fundi dotalis alie-
12 nationem; uerbum alienationis † exponitur, ut om-
nem actum comprehendat per quem dominium
transfertur. l 1. C. de fund. dot. ubi Azo in princi-
pio, congruam dispositionem, dictum est, quia ex-
13 positio † non admittitur nisi congrua sit, ut tradit
Angel. in l. item ueniunt § aptanda de re. uend. uerbi
14 autem obscuri, additum fuit, quia in claris † non est
locus interpretationi l. continuus § cum ita de uer.
oblig. & l. ille aut ille §. 1 de leg tertio. ubi Paulus ait
quoties in uerbis nulla ambiguitas reperitur, nul-
lam uoluntatis quæstionem esse, refert Bart. in l. ab
executore de appel. l pediculis. § argento de auro &
15 arg. leg. ubi † quod dubium est interpretandum esse
dicitur, non autem quod certum est, quod & trad.
Bal. in l uoluntatis. C. de fideicom. & Alexan. in l. si
stipulatus de uerbor. oblig. facit lex 1. in fin. de dot.
16 præleg ubi superuacaneum † fore dicitur, quicquid
demonstratæ rei adijcitur, & l si uero. §. qui pro rei
cum ibi nota qui satisd. cog ubi enim sensus fidem
facit, ut ait Arist. libr. 8. de physic. audient. quærere
17 † rationem ingenij est infirmitas, & ideo idē Arist.

lib.

18 lib. Rhetorico. manifeſta negare † irreuerentiam eſ-
ſe, ait, & lib. primo Topico. qui ea inquit quæ ſenſi-
bus percipiuntur negat, doctrina non eget, ſed cor-
rectione; Quæ autem ſint verba obſcura, circa quæ
expoſitio voluntatiſque coniectura cadere poteſt,
ſupra oſtendimus in materia obſcurorum, atque
ambiguorum verborum.

19 Interpretatio correctiua † tribus maxime mo-
dis efficitur, per abrogationem cum lex penitus tol
litur, atque aboletur, ut C. & in inſtit. de lege fuſ.
canini. tol. in titu. C. de ædict. Diui Adria. toll. C. de
nud. iur. Quiri. toll. C. de impet. & formul. ſubl. C.
de annal. excep. itali. contr. tollen. C. de ſenatuſconſ.
Claud. toll. C. de uſucap. transfor. & de ſublat. diffe-
rent. rerum mancipi & nec mancipi, & in l. 1. C. ut
actio. ab hered. & contra hæred. eum ſimil per dero
20 gationem † cum pro parte legi detrahitur l. deroga
tur infra hoc tit. ut in l. Bebius de pact. dot. in l. nec
21 mandante de tut. & cur. per ampliationem. † cum le
gi quippiam adijcitur §. per occaſionem in authen.
de nupt. Paul. Caſtr. in 1. conſtit. C. & ibi latius tra-
ditur per Curt. in addition. ad illum & hanc corre-
ctiuam interpretationem tamquam odioſam ſum
22 mopere fugiendam eſſe aſſerunt interpretes per l.
præcipimus. C. de appel. l. ſancimus. C. de teſt. l. 1.
C. de inoff. doti. cap. cum expediat de elect. in 6. ma
23 ximeque quando induceretur per † ſubauditos in-
tellectus, iuxta gloſ. celebrem in cap. cupientes de
elect. in 6. Iaſ. in l. Marcellus ad Senat. Trebellis. in
auth quas actiones. C de ſacroſan. eccleſ propterea-
24 que inquiunt, ne correctio † inducatur diſtinctionis
fœdere, quantum fieri poteſt iura concilianda eſſe,
cap. cum tu de teſt. & §. quibus in 1. conſtitutione.
C. not. in l. ſcripturæ. C de fide inſtrum. & per Cy. in
l. in exercendis. C. eod tit. Hæc tamen ſpecies inter-
25 pretationis † an ad ſolum Principem ſpectet, uel
etiam per legem aliam, uel per conſtitutionem mu
nicipalem, uel per non uſum, uel per priuatorum
pactionem effici poſsit, ſcribit glo. fin. ibique latius
doctor. in l. de quibus de legi. Bal autem in d. l. 3.
26 C. de lib. preter. uidetur interpretationem † partiri
in duo genera, uidelicet in extrinſecam & in intrin-
ſecam, dum inquit ſcias tamen, quòd ſi ſtatutum
remouet omnem interpretationem intelligitur de
27 extrinſeca † quæ poteſt circumſcribi, non de intrin-
ſeca, ſine qua non poteſt ſcena duci, ut de conditio-
ni. & demonſtr. l. in his. Extrinſecam interpretatio-
28 nem intelligens Bal. † quæ uerſatur extra literam
& uerba; intrinſecam quæ uenit ex uerbis, mente, &
ratione in diſpoſitione expreſſa uel quæ pro expreſ-
ſa habeatur, iuxta gloſ. Bal. Caſtr. & alios in l. quam
uis. C. de fideicommiſ. ut eſt de mente Curt. iun. in
conſil. 6. col. 4. poſt medium, nec diſſentit Cæpol.
hic in rubr. ſub nu. 139. uerſ. ſed quæro, qui ſit nun-
29 quam iſtiuſmodi ſtatutum intelligi de literali † ex-
poſitione, ut etiam not. Bald. in fin. l. iubemus. C. ad
Trebellia. & in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſanct.
eccleſ. & Paul. Caſtr. in l. j. in fin. ſi cert. pet. Quini-
mò nec poſſe ſtatutum os claudere, quominus eius
nullitas allegari ualeat, ut notanter aſſerit Bald. in
l. pri. in tertia col. C. de his quæ pœn. nomi. rel. ſed
dici poteſt, duas iſtas ſpecies a Bal. conſideratas nõ
30 eſſe ſpecies † ſubſtantificas, ſed potius qualitatiuas
& accidentarias, quæ omnibus ſupra relatis inter-
pretationis ſpeciebus applicari poſſunt, iuxta pul-
cherrimam theoricam quam tradit Vdalri. Zaſ. in
l. 3. §. genera de acqui. poſſ. & de quis plenius quan-
doque diſſeruimus in l. de pupillo in §. meminiſſe
de oper. noui nunc. propterea non eſt recedendum
31 à ſuperiore illa interpretationis † partitione, quam
frequentiore uoto recipiunt ſcrib. cuius unicuique
ſpeciei poterit addi poſterior iſta Bald. qualitatiua,
ſeu accidentaris. Quia & ampliatiua, & reſtrictiua,
32 & declaratiua, & correctiua interpretatio † poteſt
eſſe intrinſeca, & extrinſeca, prout de extenſione, re-
ſtrictione, declaratione, uel correctione mentis, uel
uerborum tantum, uel utriuſque capitis agitur, ea-
rum tamen ſpecierum quas ſupra retulimus decla-
33 ratiua, † & correctiua, non magnam habẽt contro
uerſiam; Extenſiua uerò & reſtrictiua, duæ illæ sũt,
34 circa quarum explicationem, ſtrenuè laborant † at-
que inſudant omnes interpretes ſupra relati, & in
quarum diſceptatione noſtra uerſabitur oratio, in
hoc & ſequentibus libris, exponendo ea quæ exten-
ſiuæ interpretationis materiam concernunt, & ab-
ſoluendo quæſtiones illas quæ reſtrictiuæ interpre-
tationis tractationem reſoluunt; Quoniam ex duo-
bus iſtis interpretationum generibus, illa potiſſimè
progreditur ſignificatio de qua in præſentia ſumus
acturi, & de qua in omni profeſsionis noſtræ mune
re frequens eſt diſputatio.

SVMMARIVM.

1 *Interpretationem ad ſenſum fieri oportere & non ad li-
teram.*
2 *Item ſine captione.*
3 *Rurſus ut careat uitio.*
4 *Neque ſequatur inhumanitas.*
5 *Et ut res magis valeat quam pereat.*
6 *In benigniorem que partem.*
7 *Ac ſecundum affectionem.*
8 *Et conſuetudinem.*
9 *Conditionemque perſonæ.*
Et qualitatem rei ibidem.
10 *Ex præcedentibus ac ſequentibus.*
11 *In ſcriptis.*
12 *An debeat pars citari ad interpretationem faciendam.*
13 *In interpretatione facienda ſemper ſaluam eſſe debere
rationem recti ſermonis.*
14 *Nec niſi tota lege perſpecta fieri oportere.*
15 *Itaque ut nullum reſultet abſurdum.*
16 *Aut quis indebitè damnum patiatur.*
17 *Secundumque mentem diſponentis.*
18 *Et ne inducatur legum correctio.*
19 *Vel contrarietas aut repugnantia.*
20 *Et fiat ſecundum æquitatem.*
21 *Secundumque naturalem ac ciuilem rationem.*
22 *Nec ſit contra fauorem publicum.*
23 *Aut contra fauorem animæ, eccleſiæ, uel piæ cauſæ.*
24 *Neque tendat ad faciendam diſpoſitionem eluſoriam.*
25 *Aut detur materia fraudandi, uel circumſcribẽdi legem.*

26 Vel ne durities aliqua inuehatur.
27 Seu operetur cum alterius præiudicio.
28 Et ne quod in bonam partem accipi potest, accipiatur in malam.
29 Neu ve fiat contra verisimilitudinem.
30 Nec contra propriam charitatem.

Quomodo ac qualiter verba interpretanda sint & præsertim in genere.

CAP. VI.

On inappositè dubitari quoq; hoc loco posse videtur, quomodo & qualiter verba interpretanda sint; cuius difficultatis propositio duplicem potest habere exitum, aut enim intelligimus quæstionem hanc in genere, aut in specie. Quantum ad primum caput, respondet Bar. Cæpol. in dicta rubrica infra de verb.
sign. sub num. 149. debere fieri istis requisitis con-
1 currentibus. †Primo vt fiat ad sensum & nõ ad lite-
ram, ut in cap. propterea de verb. sign. Secundo sine
2 captione †secundum nota. ab Oldra. & Alber. Rosa.
In l. si vxori de aur. & arg. lega. Tertio vt careat vi-
3 tio, † l. in ambigua voce. de legi. Quarto vt non se-
4 quatur inhumanitas, †l. furti. §. pactus de ijs qui no.
5 infam. Quinto vt res magis valeat † quàm pereat, l.
quoties de reb. dub. de verb. oblig. & l. in contrahen
da & l. quoties de reg. iur. Sexto in benigniorem par
6 tem semper in dubio, †l. benignius de legi. l. capien-
da infra de reg. iur. Septimo secũdum affectionem,
7 l. Gallus. §. quidam rectè de lib. & posth. Octauo se-
8 cundum consuetudinem loquẽtis †& locum, l. sem-
per in stipulationibus vbi glos. de reg. iur. Nono se-
9 cundum conditionem personæ, † & qualitatem rei,
vt per glos. in d. l. semper in stipulationibus Deci-
10 mo ex præcedentibus †& sequentibus l. talis scriptu
ra, & l. si seruus plurium. §. fin. de leg. 1. Vndecimo
11 in scriptis, † secundum glos. in l. si de interpretatio-
12 ne de legi. & an sit pars citanda †vel non se remittit
ad id quod scribit Angel. in l. si quis intentione am
bigua de iudi. & Bal. in l. 1. C. de tempor. appella-
tio. Duodecimo secundum ordinem Iuris, vt per
Io. Andream in cap. olim de verb. sign. Hisce autem
per Cæpol. consideratis addi potest. Decimotertio
loco oportere interpretationem ita fieri ut salua
13 †semper sit ratio recti sermonis, l. Plantius in fin. de
aur. & arg. leg. vbi Bart. Decimoquarto non nisi to
14 ta lege perspecta, † l. inciuile est de legib. Decimo
15 quinto ne resultet aliquid absurdi, † l. absurdum de
bonis liber. Bal. in l. terminato in fin. C. de fruct. &
lit. expens. Curt. sen. in cons. 79. col. 7. in princip. De
16 cimosexto ne indebitè † quis damnum patiatur, l.
vltima §. in computatione. C. de iur. delib. cum ibi
nota. & præsertim a Bal. consil. 275. col. 2. post med.
libro tertio. & in consil. 191. col. 3. lib. 4. Dec. in con
silio 37. col. 3. circa medium, uers. præterea etiam
statutum, Crauet. in cons. 70. sub num. 29. qui reci-
tatorum patrum auctoritatibus accedit, & est tex.
in l. 2. C. de noxal. & in l. fin. C. in quib. caus. rest. in
integ. non est necess. Decimoseptimo secundum
17 mentem disponentis, †l. verbis ciuilibus de uulgar.
& pupil. ibique Alex. in 2. notab. Areti. in l. à Titio
col. fin. de uerb. oblig. Deci. in cons. 362. ad fin. De-
18 cimooctauo ne inducat legum correctionem. †l. 1.
de inoff. dot. l. si quando. C. de inoff test. l. præcipi-
mus in fin. de appel. l. sancimus. C. de testamen. l. si
vnus §. pactus ne peteret vbi glos. & Ias. sub num. 5.
de pact. Menoch. de arbit. iudi. lib. 2. cas. 199. sub
num. 21. Decimonono ne inducat contrarietatem,
19 vel repugnantiam, †l. 1. C. de pact. l. vbi repugnan-
tia de reg. iur. l. scripturæ vbi Bal. C. de fid. instrum.
20 men. Vigesimo secundum æquitatem, † l. si so-
cius pro filia, pro soci. per quem sic firmat Bal. in
l. si defunctus. C. de su. & legiti. l. vnica quibus non
comp. bon. poss. ibi sed est æquum & c. l. ex facto ver.
etenim vbi Bal. & alij not. de vulg. & pup. facit l. in
his de cond. & demonstr. Soci. in consil. 159. col. 7.
in fin. libr. 2. Bald. in l cum allegas in fin. C. de usur.
Menoch. d. cas. 199. sub num 4. in consi. 68. sub nu
mero 10 & consi. 70. sub num. 13. Vigesimoprimo.
21 secundum naturalem & ciuilem rationem, † ut de
naturali est tex. in l. non sine circa med. C. de bon.
quæ lib. & in l. 1. §. 1. C. de cadu. tollen de ratione ci-
uili notat. in cap. ego solis, distin. 9. in ca. decretales
distin. 20. in prin. & in cap. Melchior & Basilides 1.
q. 1. vbi Diuus Hieron. in Episto. ad Galat. Non pu-
tetis, inquit, in uerbis scripturarum esse Euangeliũ
sed in sensu, non in superficie sed in medulla, non in
sermonum folijs, sed in radice rationis, & plenius
etiam supra libro secundo retulimus hanc auctori-
tatem ad aliud etiam propositum. Vigesimosecun-
22 do, ne sit contra fauorem publicum, † l. hoc modo
in fin. ubi Bal. de cond. & demonstr. ibique Bal. Vi-
23 gesimo tertio ne sit contra fauorem animæ, † con-
tra ecclesiam, contra piam causam, cap. ex tenore,
vbi Abb. qui filij sint legit. Archidiac. in cap. 1. in
ver. quæcunque in fin. de stat. regul. auth. cassa. C.
de sacrosan. eccles. l. sunt personæ de relig. & sumpt.
24 fun. Vigesimoquarto ne tendat ad faciendam †di-
spositionem elusoriam, l. fin. in fin. ne quid in loc.
pub. l. si prætor in fin. de iud. vel inutilem, l. si stipula
tus fuero per te non fieri, de uerb. obli. Bar. in l. non
dubium. C. de leg. Crauet. in cons. 25. sub num. 7. &
in consil. 135. sub num 23. & cons. 175. sub num. 3.
Menoch d. casu 199. num. 19. & cons. 37. sub num.
120. consi. 80. sub nu. 37. Vigesimoquinto, ne detur
25 materia circumscribendi. †vel fraudandi legem, d. l.
non dubium. C. de leg. l. cum hi §. sed cum his cum
ibi nota. per doctor. de trans. & l. magis puto §. si pu
pillus de reb. eor. Quot autẽ modis modis dicatur
fieri fraus legi, scribit Bal. per illum tex. in l. fraus le-
gi de leg. & plenè Bartol. per illum tex. in l. contra
eo. tit. Io. Mona. in c. auaritiæ de elect. libro sexto,
Bald. & alij in l. non dubium. C. de legi. & hunc ca-
sum seq. Menoch. d. consil. 68. sub num. 24. Vigesi-
26 mosexto ne durities aliqua inuehatur, † l. illud de
pet. hæred. ubi hoc not. Ang. Bal. in l. in testamento
q. 1. C. de testam. milit. arg. l. cum tale uers. sed displi
cuit

cuit de cond. & demon. Vigesimoseptimo ne ope-
27 retur cum alterius præiudicio, † si possunt sine incommodo alterius operationem producere, ut per Abba.in consi.128. col 2. uersi.nec obstat lib.2.& Crauet.in d.consil.70. sub num.30. l.2. §. merito & §.si quis a principe ne quid in loco publ. Crauet.in consi.245.num.9. consi. 269. num.3. & consi.91. sub num.12. Menoc.in d.cas.199. sub num.15. Vi-
28 gesimooctauo ne quod † in bonam partem accipi potest, accipiatur in malam, l.merito pro socio, cap. estote de reg.iur.in antiq.nisi ex causis aliter construendum sit, ut per D.Alcia. de præsump.reg.3.præsump.1. per totum. Vigesimonono ne tendat con-
29 tra uerisimilitudinem. † l.non est uerisimile quod met. caus. cap. quia uerisimile de præsumptio. Bal. in l.1.col.4.sub num.9. C.de ser.fugiti. Aret.in consilio 9.col.2.in princ.Craue.in consi.155.sub num. 33.Menoch. d cas.199. sub num.10. & in consi.80. sub nume.38. Trigesimo & ultimo ne contra pro-
30 priam charitatem † fiat interpretatio.l.præses.C.de ser.& aq.Soci.in cons.11.sub num.7.lib. primo.qui eleganter admodum exornat reg.d l.præses,possent & alia ex infra dicendis colligi sed hæc in præsentia sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Quid sentiat Veron. circa interpretationem faciendam in particularibus dispositionibus.*
2 *Interpretationem faciendam esse secundum consuetudinem ciuitatis.*
3 *Secundumque naturalia.*
Et votum parentum.
4 *Et ea quæ adiecta sunt per interpretationem.*
5 *Statuta interpretanda esse ut quanto minus fieri possit offendatur ius commune.*
6 *Vtque intelligatur secundum ius commune.*
7 *Et recipiat interpretationem secundum ius commune etiam lege interpretationem prohibente.*
8 *Et quantum ad casum de quo quæritur.*
9 *Priuilegia recipere interpretationem potius a consuetudine, quæ obtinent contra ius, quam a iure communi.*
10 *Interpretationemque suppletiuam correctiuam admittere a iure communi.*
11 *Et ut aliquid noui inducat.*
12 *Rescriptorum uerba intelligenda esse secundum iuris intellectum.*
13 *Sententiæ uerba interpretanda esse strictè & ad literam.*
14 *Secundum ius commune.*
15 *Et secundum impropriet atem, quando aliter sententia sustineri non potest.*
16 *Acta iudiciaria in dubio interpretanda esse secundum mentem proferentis.*
17 *Iuramentum interpretandum esse secundum mentem iurantis.*
18 *Contractuum verba qualiter intelligenda sint.*
19 *Ex prælocutionibusque maximè interpretationem accipere.*
20 *Nisi quando sensus clarus esset ex uerbis.*
21 *Essequе stricti iuris.*
22 *Sed interpretationem extensiuam recipere, quando aliter effectum habituri non essent.*
23 *In testamentis a proprietate verborum non recedi, nisi aliter constet de mente defuncti.*
24 *Pleniorem que esse debere.*
25 *Testium dicta interpretanda esse vt à contrarietate, falsique labe, excusentur, & cauillis careant. num. 26. & 27.*
28 *Mandatum summi Pont. intelligendum esse ne tertio præiudicet.*
29 *Quis fuerit auctoris scopus in præsenti capite.*

Quomodo verba interpretanda sint secundum varias dispositionum species.

CAP. VII.

Ecundo vero principali casu quando nuncupatim ad particulares dispositiones trahitur istius questionis disputatio sic
1 inquit † Capol. loco supra citato, sub d.num.149.uers. Quæro secundo cum pluribus seq. aut nos uersari in verbis legis, aut in statutis, aut in priuilegijs, aut in rescriptis; Aut in sententijs, aut in iuramentis, aut in contractibus; aut in testamentis; aut in dictis testium; aut in mandato sum. Pont. Pri-
2 mo casu quando sumus in uerbis legis † concludit faciendam esse interpretationem secundum consuetudinem, qua fuerit antea usa ciuitas, l. si de interpretatione de legi. quæ uicem legis obtinet, l. nã
3 Imperator de legi. Item secundum naturalia, † l.con fessionibus in princ.de inter.actio.not. Bal.in d.l.1. col.4. C.de ser. fugi. Cyn. in l. si dolo, si quis omis. caus. testam. ubi inquit uerba debere interpretari secundum naturalem cursum causæ, & secundum
4 uotum parentum, item ut ea quæ † adiecta sunt per interpretationem in illis in quibus interpretatis legibus sit locus, vt in auth. de filijs ante dot. instr.§.
5 tertia uerò, secundo casu ait statuta † interpretanda semper ita esse, ut quanto minus possibile sit offendant ius commune, l. fin. §.in computatione. C. de iur.delib.l.si serui uestri.C.de nox.actio.Item quod
6 intelligantur secundum ins † commune, l.ut gradatim.§.sed si lege de mun.& honor.not. Bal.in l.1.an
7 te finem. C. de success. ædict. item quod licet † lex prohibeat statutũ interpretari, nihilominus interpretationem recipiet. Rursusque quod licet statu-
8 tum † quantum ad ipsius substantiam non recipiat interpretationem, recipit tantum quantum ad casum de quo queritur, sed an ille casus intelligatur dispositus per statutum, an uero id minus, trad. Bar.in auth.ex testamento. C.de secun.nupt. & de hac materia dicit plenè tractari per Bart.in l.omnes populi de iust.& iur.in l.si serui uestri.C.de nox. action. Petr. Ancbar. in cap. canonum statuta de constit.& Alberic. de Rosat. in tract.statur.q.8.sed
9 est q.9. Tertio casu † inquit priuilegia recipere interpretationem potius a consuetudine quæ obtineat contra ius, quàm a iure communi, iuxta notat.

10 per Butr.& alios in c.certificari de sepult.Item † admittere interpretationem suppletiuam & correctiuam à iure communi, iuxta notat. in cap. fin. de
11 præscrip.& in l.ex facto de uulg.& pup.Item ni † aliquid inducat, cap.examinata de confir.util.nel inutil. & de hac materia inquit per Doctor. haberi in l.beneficium de constit.Princip.& in cap.cum dilectus de donat.& in cap. causam de rescript. quarto
12 casu dicit † uerba rescripti intelligenda esse secundum iuris intellectum, ut est glos. not. in l. sed nisi hoc de iur. dot. & probatur in l. curatores. §.fin.de admi.tuto.& de hac materia dicit haberi per Inno. & Doctor. in cap. causam. de rescript. Quinto casu
13 † concludit uerba sententiæ debere interpretari strictè & ad literam prout iacent, l. 1. C.si plur.;una sent. l.diui de lib. caus. l. si à te de except. rei iudic. Bart.in l.si expressim in secunda col. de appellatio.
14 Item secundum ius commune † Io. Andr.& Zabar. in c.ex literis de constit. Bart.in l.miles. §.decem de re iud. item secundum interpretationem quan-
15 do † aliter sententia ualere non potest, glos. singul. in l. puto §.1. fam. ercis. quam ibi probat Flo. qui dicit hoc tenere Cyn.& notari in l. sed si possessori.§.sed si rerum de iureiur.& de hac materia dicit haberi apud Bar. in d.l.miles.§.decem de re iud.vbi etiam Ang.& Doctor. in l. Paulus respondit eod. titu.& in l.si quis stipulatus fuerit decem in melle de solutio.ners.sed quæro quid si in casu legis.Quã-
16 tum ad acta † iudiciaria dicit in dubio debere interpretari secundum mentem proferentis per d. l. si quis intentione ambigua de iudic.ubi agitur de hac materia. Sexto casu quando agitur de uerbis iuramenti,
17 † resoluit interpretanda esse secundum intẽtionem iurantis, ut not. in cap. uenientes in uerb. præscripsi de iureiur. glos. in cap. magnæ de vot. & vot. redempt. in cap.1.§. item sacramenta de pac. iur. firm. & in auth. sacramenta puberum. C. si ad-
18 uers. vend. Septimo casu qui pertinet ad uerba † contractuum, asserit intelligenda in primis esse, ut declarat glos. in l. semper in stipulationibus de regu.
19 iur. Rursus quòd uerba contractus † sunt propter ambiguitatem trahibilia ad plures sensus, semper trahi debent ad sensum, qui constare potest ex prælocutionibus contrahentium Angel.in l.1. col.3.in fin.per glos.ibi de iudi.& per l.Titia.§.idem respondit secundo de uerbo.obligat.nisi tamen sensus cla-
20 rus esset ex uerbis † ut dicunt ibidem Doctor. & in l.pacta nouissima post Bart.C.de pact. Item recipe
21 re † contractus interpretationem stricti iuris, l. fin.
22 in fin.de cond.ob caus.item interpretationem † extensiuam quando aliter effectum habiturus non esset contractus, vt tex.est in l.si stipulatus fuero de uerb.oblig. Rursus contra proferentem qui potuit apertius legem dicere. l. ueteribus de pact. & ibi per omnes doctor.qui declarant quomodo hæc assertio sit intelligenda & post Curt.in l.sæpe hoc tit. & Angel.in l.insulam, qui potior. in pig.hab. in dictaque l.veteribus cano. in cap. causam quæ de rescript.in cap.contra eum de reg.iur.in 6. & in l.sem
23 per in stipulationibus de reg.iur. Octauo casu, † qui pertinet ad testamenta, dicit interpretationem per quam recedamus a proprietate uerborum faciendam non esse, nisi aliter constat de mente defuncti
24 l.non aliter de leg.3. Item pleniorem † faciendam esse interpretationem quàm in contractibus, l. in testamentis de reg.iur. cap. cum dilectus de dona-
25 tio. Nono casu qui uersatur in dictis † testium, se remittit ad dicta per Barto. in l.inter stipulantem.§.si Stichum de verbo.oblig.& per Innoc. & doctor.in ca. causam quæ de rescript.Bar.& alios in l.1.si certa petatur. vbi concludunt dicta testium semper ita in-
26 telligenda atque interpretanda † esse, vt a contrarietatis vitio, falsique labe excusentur, item ut non
27 calumnijs neque cauillis † excipiantur, ut ibi per Bar.Alex.Ias.& alios. Postremo casu qui attinet ad
28 mandatum sum. Pontif. asseuerat † verba ita esse exaudienda, ut tertio non præiudicent, l. secunda.§. merito & §.si quis à Principe ne quid in loco publi. & in l.nec auus. C.de emancip. liber. cap. super de off.deleg.cum simil.
29 Sed quod attinet † ad secundum istum casum in quo dispositionum species nuncupatim recensentur ac peruestigantur; Ego opinarer satis superque esse quæ à Barto. Cæpol. tradita sunt hactenus breuiter ac dilucide retulisse, ac summo quasi indice demonstrasse, quæ antiquis singulatim in una quaque earum placuerint; reseruata plena atque exacta legis communis, statutorum, atque humanarum actionum tractatione, in quatuor sequentibus libris, in quibus omnia adamussim disceptabuntur, nullo eorum intentato, atque in inuestigato relicto, quæ ad extensiuæ atque restrictiuæ interpretationis uberiorem cognitionem, planioremque declarationem, oportunè facere videbuntur.

SVMMARIVM.

1 *Pro religione iudicandum esse.*
2 *Pro paupere contra diuitem.*
3 *Pro priuatis contra fiscum.*
4 *Pro possessore.*
5 *Pro Reo.*
6 *Pro absente contra fiscum ne condemnetur.*
7 *Pro promissore contra stipulantem.*
8 *Nisi ex causa onerosa sit facta promissio.*
9 *Pro proferente in Iudicijs.*
10 *Pro his quibus disponens prodesse voluit.*
11 *Pro disponente ut minus ligetur quam sit possibile.*
12 *Pro collectatis aduersus collectantes.*
13 *Pro accipiente censum.*
14 *Pro torquendo, ut indicia non sufficiant ad torturam.*
15 *Pro faciente actum ne censeatur viam eligere per quam impugnet iudicium suum.*
16 *Pro eo qui agit de pœna vitanda.*
17 *Pro decepto contra decipientem.*
18 *Pro eo qui de damno uitando agit.*

Quæ

Quæ sint personæ pro quibus verba interpretanda sint.

CAP. VIII.

Vbitari quoq; ulterius potest pro absolutione istius tractationis genericæ interpretationis, quam versamus, quæ nam sint personæ pro quibus facienda sit interpretatio, & quæ causæ in quarum fauorem in dubio sit interpretandum? Quod ad primam spectat quæstionem Bartol. Cæpol. in d. rubr. de verb. sign. sub num. 156. hosce recenset casus. Primum, ut pro
1 religione † sit iudicandum l. sunt personæ de relig. & sumpt. fun. gl. in l. locum ibique Floria. de vsufr. in cap. ex literis in uer. religiosis de dol. & contum. in capit. ad nostram audientiam de confir. util. uel
2 inutil. secundum pro paupere † contra diuitem, per glos. notab. in f. non puto dum dicit quia diues est, licet quandoque seruetur contrarium & malè. Ter-
3 tium pro priuatis † contra fiscum, ut est tex. in d. l. non puto de iur. fisc. licet Pataui j dicat statutum esse in cõtrarium quod nullam habet æquitatem. Quar-
4 tum pro possessore. † §. commodum instit. de interdict. l. cum par de reg. iur. cap. inter dilectos de fid.
5 instrum. in fin. Quintum pro reo †l. fauorabiliores de regul. iur. l. in eo eod. tit. l. inter pares de re iud. l. Arrianus de action. & oblig. glos. & doctor. in cap. ex literis de probat. quem casum dicit non habere locum quando sumus in dubio iurisdictionis, per tex. cum glos. in cap. cum contigat de rescript. & ibi per
6 Innoc. & Doctor. Sextum pro absente † contra fiscum ne condemnetur, quia melius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare l. absentem in principio de poe. tex. & glos. fin. in cap. ponderet 50. dist. Ego autem prædictis addo. Septimum
7 pro promissore † contra stipulantem l. veteribus de pact. l. Lobeo de contr. emptio. l. stipulatio. §. in stipulationibus de uerb. oblig. ibique Alex. Bart. in l. in conuentionalibus eod. tit. & cap. ex literis de spõsalib. Quod verum est † nisi ex causa onerosa sit promissus Stichus Titio, & dubitetur de quo Sticho sit
8 facta promissio † nam si promissor sit mortuus, qui poterat declarare, stipulatio est nulla; secus si ex causa lucratiua, Alex. ibi & Bart. in l. inter stipulan-
9 tem §. Stichum eod. tit. Sed & † octauus adijci potest pro proferente scilicet in iudicijs. l. si quis intentione ambigua de iud. cum ibi nota. facit tex. cum ibi trad. a Ias. in l. sedet si possessori §. item si iurauero
10 de iureiur. Item nonus † pro his quibus disponens prodesse noluit, non autem pro his quibus prodesse noluit Castr. in consil. 52. super primo puncto col. 1. libr. primo Crauet. in consil. 5. sub num. 15.
11 Rursus decimus † pro disponente, ut minus ligetur quàm sit possibile, argum. l. si quid venditor in fin. de ædil. edict. & l. si peculium §. sicut autem de pecul. Crauet. in consil. 135. sub num. 33. ad fin. Menoch. in consil. 32. sub num. 52. Insuper vndecimus
12 pro collectatis † aduersus collectantes, Barto. in l. si pupillus ad leg. Falcid. per cuius dictum ita arguit Corn. in consi. 194. col. 4. lib primo. & in consi. 194. col. 3. libr. 4. Crau. in consi. 11. sub num. 26. col. vlt.
13 in princ. Ad hec duodecimus, pro accipiente censum, cap. constitutus de religio. domi. Imol. in cap. ad audientiam eod. tit. Dec. in consi. 13. sub num. 5. & consil. 146. in princ. Burs. in consil. 26. sub nu. 18.
14 Præterea decimustertius † pro torquendo, ut indicia non sufficiant ad torturam, l. 2. in fin. vbi Ange. C. de quęst. Abb. in cap. atsi clerici in fin. de iudi. Boss. de indici. sub num. 72. Item 14. pro faciente
15 † factum, ut non censeatur eligere uiam per quam impugnet iudicium suum, l. 3. de milita. test. Dom. Alciat. plenè de præsumpt. reg. 3. præsump. 35. per
16 totum. Et decimusquintus pro eo qui tagit de pœna euitanda, Rui. in consil. 170. sub num. 7. lib. 4. facit quod scribit Alex. in consi. 169. sub nu. 8. vol. 5. quòd ea sit facienda interpretatio per quam lega-
17 tum adimatur. Decimussextus erit † pro decepto contra decipientem, l. secunda & tertia. C. si minor se maior. dix. l. si fine. C. ad Velleian. l. secunda. §. hec verba ad Velleia. & l. & si decipiendi eod. titu. De-
18 cimusseptimus pro eo † qui de damno vitando agit, Bartol. in l. cum mulier de dam. infect. & Felyn. in cap. dilecti col. 3. de exceptio. quibus accedit Menoch. consi. 56. sub num. 39.

SVMMARIVM.

1 *Pro causa matrimonij faciendam interpretationem.*
2 *Item in fauorem libertatis.*
3 *Rursus fauore dotis.*
4 *Et pro testamento.*
5 *Gratiaque repetitionis.*
6 *Rei dubiæ causa.*
7 *Quod in leuibus procedit non etiam in grauibus.*
8 *Maioris quoque æquitatis gratia fit interpretatio.*
9 *Pro maiore quoque pietate.*
10 *Et propter minimum.*
11 *Necnon & euitandi vitij causa.*
12 *Fauore pariter potioris & antiquioris auctoritatis.*
13 *Maioris auctoritatis quid esse dicatur.*
14 *Sententiam illam Deo dici fauorabiliorem, quæ maioribus roboratur auctoritatibus.*
15 *Pro multitudine semper præsumi.*
16 *Opinionem illam tenendam esse qua a pluribus & melioribus comprobatur.*
17 *Fauore similiter auctoritatis canonis interpretationem faciendam esse.*
18 *Illique magis deferri quam auctoritati sanctorum Patrum, nisi illa sit munita auctoritate noui seu veteris testamenti.*
19 *Ex subiecta quoque materia ratione interpretandum esse.*
20 *Ratione concordiæ pariter interpretationem fieri.*
21 *Et quando aliter facta interpretatio a prudentibus meretur reprehendi.*
22 *Minoris quoque præiudicij causa idem fieri.*
23 *Interpretationem illam faciendam esse per quam culpa excluditur.*

24 *Et per quam fraus reijcitur.*
25 *Ac iniquitatem non admittit.*
26 *Actus pariter sustinendi gratia fieri interpretationem.*
27 *Nullitas super qua disputatur ubi dubia reddi potest contra illam pronuntiatur.*
28 *Principem prasumi uti plenitudine potestatis ut actus valeat.*

Quæ sint causę pro quibus interpretatio est facienda.

CAP. IX.

Vantum ad secundum caput supra relatæ dubitationis dico
Cæpol. in ult. quæstio. in dicta
rubr. de uerb. signifi. sub num.
157. referre nonnullos casus,
in quibus causarum gratia fit
magis vno modo quàm altero
1 interpretatio; quorum primus est † fauore matrimo
nij, per tex. in cap. fin. de sent. & re ind. glos. & doct.
in cap. ex literis de prob. & rationem adducit glo. in
auth. de nupt. in princip. in ver. ampliori, & colligi-
tur ex his quæ amplissimè tradunt scrib. in l. 1. solu.
2 matr. Secundus est fauore † libertatis, ut est tex. in
d. cap. fin. & in d. cap. ex literis in l. inter pares de re
iud. & in l. in obscura uoluntate de reg. iur. & est
tex. ualde notan. in §. ulti. de donat. apud Iustin. ibi
cuius fauore multa per antiquos legumlatores con
tra strictam iuris rõnẽ inducta sunt. Tertius est fauo
3 re † dotis, l. in ambiguis de reg. iu. l. in ambiguis, de
iu. dot. d. c. fi. de sent. & re iud. Dotis n. cã semper &
ubiq; præcipua est, d. l. 1. sol. mat. ubi Bar. & omnes
notant glos. & doctor. in cap. ex literis de probatio.
4 Quartus fauore † testamenti d. cap. fin. dicto cap. ex
5 literis de probatio. Quintus est gratia † repetitio-
nis, cui magis faueri debet quam aduentitio lucro,
l. non debet actori. §. in re obscura de reg. iur. Sextus
6 est rei dubiæ causa, per l. ea quæ § in re dubia de reg.
iur. & l. benignius de legi. & maxime in pœnalibus
l. factum cuique suum §. in pœnalibus de regul. iur.
7 Quod tamen † de leuibus accipiendum est non etiã
de grauioribus, l. respiciẽdum in principio de pœn.
qua de re amplissimè infra libro septimo dicemus.
8 Septimus est maioris æquitatis † ergò l. in omnibus
quidem de reg. iur. & l. & si nihil eodem titu. l. pla-
9 cuit. C. de iud. Octauus ratione maioris pietatis † l.
maiorem de pact. l. ult. cum ibi nota. C qui bon. cęd.
poss. glos. in uer. humanius in cap. si quis dederit 23.
10 q. 1. cum simi. Nonus propter minimum † l. quoties
nihil de reg. iur. l. apud Iulianum § scio de leg. 1. l. nũ-
mis de lega. tertio. l. semper in stipulationibus de
11 reg. iur. Decimus est gratia † euitandi uitij per dictã
12 l. in ambigua de legi. Vndecimus est fauore † potio-
ris & antiquioris auctoritatis, cap. Domino Sancto
in fin. 50. distinct. Io. Andr. post Hostien in cap. 1. de
sacr. vnctio. Maioris autem auctoritatis esse dicitur,
13 † quod a pluribus recipitur, quàm quod à paucio-
ribus, ut not. gl in cap. in canonicis 29. distin. & pro-
14 pterea, † illa sententia dicitur esse fauorabilior Deo,
quæ pluribus roboratur auctoritatibus, & quæ eui-
dentioris auctoritatis ratione fundatur, ut est in ca.
qui recedit a Christo. §. uerum distinct. quarta & est
tex cum glos. in d. cap. in canonicis, & est ratio, quia
15 † præsumitur semper pro multitudine d. cap in cano
nicis iuncta ibi glos. in uer. proponit, quæ allegatur
ad hoc idque dicit Cæpol. maximè notandum esse
propter dubitationes quæ quandoque occurrunt
circa opiniones tenendas, illa enim amplectenda
16 est, † quæ a pluribus & melioribus probatur iuxta
notata in l. ult. C. de pœn. iud. qui mal. iudi. Duode-
17 decimus est fauore auctoritatis canonis † cui ma-
gis defertur, quàm auctoritati Sanctorum Patrum
glos. not. in cap de libellis 20 distinct. glo. in cap. de-
cretales 20. distinct. glos. in l. 2. in uer. nec generalia
18 C. de leg. nisi auctoritas Sanctorum Patrum †, esset
munita auctoritate ueteris uel noui testamenti, ut
per docto. in cap. ne innitaris de constitut. Prędictis
uero adijci possunt multę aliæ causæ, quæ faciunt
ut interpretatio magis fiat uno modo quàm alte-
ro, & ideo decimotertio loco potest considerari ca-
19 sus subiectæ materiæ, quæ solet in dubijs ad sui fa-
uorem trahere interpretationem, glos. in l. eas cau-
sas de cond. & demonstr. Roma. in consil. 376. col.
penult. Rui. consi. 30. num. 20. libro primo. Cagnol.
in procem. dig. in princip. sub num. 10. Menoch. de
arbitra. iudi. lib. 2. cas. 199. sub num. 2. ubi percur-
rit quæ obseruari debeant a iudice in actus dubij
interpretatione, Decimoquarto, ratio concordiæ,
20 † ad quam possint iura reduci, ut per omnes in l. ubi
repugnantia de reg. iur. & in cap. inter dilectos de
fid. instrum. Menoch. loco supra citato. sub nu. 23.
& faciunt quæ supra diximus de legum correctio-
ne euitanda, de euitandaque contrarietate l. non ad
ea de condit. & demonst. trad. Doctor. in rubri. de
oper. nou. nunciat. post Bart. in materia editionis
statuti & faciunt quæ trad. Bal. in l. scripturæ. C. de
21 fid. instru. Decimoquinto quando alter facta † in-
terpretatio, a sapientibus uel prudentibus posset re
prehendi, nam tunc illius reprehensionis effugien-
dæ gratia fit ea interpretatio quæ sapientibus pro-
bari potest, l. Saluius Aristo. de leg. præst. Soci. Sen.
consi. 21. col. 4. lib. tertio. & consi. 27. num. 8. libr. 4.
Soc. iun. in cons. j. sub num. 128. lib. 1. & idem Soc.
iun. consi. 76. sub num. 11. lib. 2. Crauet. in cons. 3. sub
num. 24. & 5. sub num. 14. Menoch. in consi. 55. sub
num. 22. & in consi. 41. sub num. 14. d. cas. 199. sub
22 num. 8. & alibi sæpe. 16. ratione minoris † præiudi-
cij, propter quod dicitur recipiendam esse illam
interpretationem, quæ minus sit præiudicialis, Cra-
uet. consi. 33. sub num. 24 & est tex. in l tertia. de su-
spect. tutori. Hinc ut ait Menoch. loco iam relato
sub num. 16. cum seq. dicimus illam faciendam esse
23 interpretationem, per quam † culpa excluditur, ut
per Crauet. in consil. 151. sub num. 18. & illam per
24 quam fraus † reijcitur, Dec. in consil. 278. col ult. &
25 quæ iniquitatem non admittit † ut per Crauet. in
consil 186. sub num. 14. Menoch. in consil 41. num.
13. & in consi. 68 sub num. 21. & alibi sæpe decimo-
26 septimo sustinendi gratia † l. quoties de reb. dub. &
de

de reg.iur.cap.Abbate de uerb.ſig.Dec.in cap.quo-
niam Abbas ſub num. 15.de officio deleg. & in l.ſi
donatione ſub num.12. C. de collat. Menoch. loco
citato ſub num.22.& conſi.37. ſub num.121. Van-
tius de nullit.proceſſ.in tit.qui.mod.teſt. null repar.
poſſ.ſub num.127.uerſ. inſuper vbi conſulit eſſe ſtu
27 dendum quando diſputatio † eſt ſuper nullitate, ut
aliquo modo obiecta nullitas dubia reddi poſsit,
quia tunc iudex contra nullitatem pronuntiare de-
bet, ut actus ſuſtineatur, & potius valeat, quam
pereat, ſeq. Cæſal. in conſilio 223. ſub numero 7.
qui ſub num.45 & 6. plura addit ad rem facientia
Crau.in conſil.52. ubi ait quod quando actus aliàs
38 non ualeret præſumitur Princeps † vti plenitudine
poteſtatis ut ſuſtineatur, vt per Caſtr. in l ex imper-
fecto in fin. C.de teſt.cum ſimil per eum cita. & ſub
num.6.plura ſcribit, quibus oſtendit in quacunque
materia etiam odioſa debere interpretationem fie
ri, per quam actus valeat, ibique omnino uiden-
dum erit.

SVMMARIVM.

1 *Imperfecte locutos fuiſſe antiquiores circa inſtrumenta quibus in interpretando vtimur.*
2 *Quid ſentiat auctor.*
3 *Vim naturalem a qua primum vocabula inuenta ſunt, primum interpretandi inſtrumentum eſſe.*
4 *Intellectum communem alicuius loci uel patriæ, optimum eſſe interpretandi inſtrumentum.*
5 *Intellectus legis ſeu uerborum optimè deſeruire interpretationi, eumque multiplicem eſſe.*
6 *Intellectus grammaticalis gratia ad quos ſit recurrendũ.*
7 *Intellectus ciuilis gratia recurri ad mentem & ad rationem legis.*
8 *Intellectum literarum extranea egere interpretatione.*
9 *Intellectus tranſcendens quis ſit, eoque commendari Papinianum & Claudium.*
10 *Intellectus non omnes commendandos eſſe, ſed eos qui conſonant iuri communi.*
11 *Et qui conſonant auribus uulgi.*
12 *Intellectus ſubauditos omnino reijciendos eſſe.*
13 *Vt quando induceret peccandi occaſionem.*
14 *Vel quando legis, cuiuſuè diſpoſitionis correctio induceretur.*
15 *Intellectui diuinatiuo locum eſſe non debere.*
16 *Niſi contrarietatis vitandæ gratia.*
17 *Intellectum correctiuum ſimiliter non recipi. Dicique refugium miſerorum. ibi.*
18 *Idemque eſſe in intellectu conſtitutionis ſpecialitatis ſine ratione.*
19 *Intellectum qui caſus uerbaliter tantum diſtinguat, bonum non eſſe.*
20 *Non ſufficit dicere aliud hic, & aliud ibi, niſi ſpecialitatis ratio aſsignetur.*
21 *Et vbi huius intellectus materia habeatur.*
22 *Intellectum qui ſanè haud poteſt intelligi, eminus ab legandum eſſe.*
23 *Intellectus qui ſeparat caudam a capite non admitti.*
24 *Perſonæ qualitatem multum operari in interpretatione facienda.*
25 *Rei qualitatem quoque eo in negocio magni eſſe momenti.*
26 *Loci pariter qualitatem maximè deſeruire interpretationi faciendæ.*
27 *Temporis circumſtantiam multum pariter ad interpretationem conferre.*
28 *Iuſtam cauſam plurimum in abſoluenda interpretatione poſſe.*
29 *Ex negocij quoque qualitate plurimum adiuuari interpretationem.*
30 *Naturalem quoque claritatem multum ſuffragari interpretationi faciendæ.*
31 *Amicitiamque & affinitatem plurimum operari in eadem interpretationis materia.*
32 *Paulus Fuſcius laudatus.*
33 *Odij pariter qualitatem maximè conferre interpretationi faciendæ.*
34 *Sed & veriſimilitudinem plurimum poſſe.*
35 *Naturalemque rationem ac iuſtitiam maxime operari in interpretationis prouincia.*

Quibus inſtrumentis vtendum ſit in interpretatione facienda, deque illorum effectu, ſexdecimque inſtrumenta hoc capite enumerari.

CAP. X.

SEd cum poſt ſupra factam parti-
tionem, hactenus diſcurrerimus
circa aliqua generalia attinen-
tia ad materiam interpretatio-
nis, operepretium quoque factu
rum me eſſe arbitratus ſum, ſi
antequam de iſtiuſmodi ſpecie-
bus nobis ediſſerendum aſſumpſerimus, viderimus,
quorum inſtrumentorum potiſsimus ſit uſus effe-
1 ctusque in interpretatione facienda. Qua † in diffi-
cultate nec Bal.in l.vlt. C.de hær.inſtit.q 11.ſub nu-
mero 36 nec Veron in rubr huius tit.ſub num.148.
nec Dom. Alciat. ibi ſub num.4 verſ ex uarijs cum
ſeq.ad unguem ſatisfacit, quamuis idem Dom. Al-
ciat.lib.primo de uerb.ſig. ſub num.10. uerſic expli-
cato articulo. cum plur. ſeq latius & diffuſius per
diſcurſum ferè totius illius primi libri, eaſdem qua-
litates ſeu circumſtantias examinet. Mihi igitur
2 cùm ex † coniunctione eorum quæ ex illorum tradi-
tionibus colliguntur, tum ex aliquorum quę mihi
ſuccurrunt adiectione, putarem hiſce inſtrumentis
pręcipuè utendum eſſe in interpretatione extenſi-
ua, uel reſtrictiua facienda, unde ſignificatio de qua
agimus proficiſcatur.
3 Primum igitur inſtrumentum erit, † naturalis
vis, qua primum a natura uocabula ipſa a principio
nata ſunt, & accidentariæ quæ poſtea ex gentium
conſtitutionibus inuecta eſt, ſignificationis conſi-
deratio, in quibus inueſtigandis cum primas inſti-
tutiones neſciamus de ipſis, credendum eſt aucto-
ribus iuxta tex.in l.1 cum ibi notat ſi cert pet. Bal.in
d.l.vlt.q.15. C. de hæred. inſtit. ſub num 36. Secun-
dum

4 dum est intellectus communis † alicuius loci vel Pa
triæ, l. librorum. §. quod tamen Caßius de leg 3. cui
deseruiunt quæ scribit Bart. in l. Labeo de supellect.
legat. doctor. in rubr. de oper. nou. nunc. & nos latè
prosecuti fuimus supra lib. præcedenti. in materia
communis vsus loquendi & intelligendi, atque utē
5 di. Tertium est † intellectus legis seu uerborum, qui
multiplex est, ut docuit Veron. in rubr. huius titul.
sub num. 115. in 3. q. quartæ q. prin. post Bal. in l. om
nes populi. col. 7. sub num. 18. & seq. Multiplex est
6 cum alter sit grammaticalis, † in quo recurritur ad
Festum Pompeium, Nonium Marcellum, Priscia-
num, Asconium, Prædianum, Seruium, Trebelliū,
Pollionem, & alios, ar. l. septimo mēse de stat. hom.
l. antiqui si pars hæred. pet. & l. si pater de solut.
7 Alter est † ciuilis in quo recurritur ad mentem & ra
tionem legis, qui intellectus vocatur sensus, seu vo-
luntas. l. 3. C. de lib. præt. Bal. in l. omnes populi in
10. col. de iust. & iur. cum sim. supra deductis. lib. 1.
8 Tertius est intellectus † literarum, qui extranea indi
get interpretatione, ut in cap. exijt qui seminat, de
verb. signif. in fin. & l. sed si pupillus. §. præscribere
9 de instit. actio. Quartus est intellectus † transcendēs,
qui appellatur subtilis, cuius gratia commendatur
Papinianus & Claudius, ille in l. cum acutißimi, &
in l. cum uirum. C. de fideic. & alibi sæpè, hic in l. à
testatore de condit. & demonstr. & ita colligitur ex
Bald. in d. l. omnes populi loco supra citato, quem
10 sequitur Veron. loco supra relato. Non tamē † sunt
paßim intellectus omnes admittendi, sed qui con-
sonant iuri communi, l. si cum dotem in princ. sol.
matr. l. vlt. §. licentia. C. de iur. delib. l. si serui. C. de
noxal. c. cum dilectus de consue. l. quæro. §. inter lo-
catorem de locat. & conduct. Bart. in l. hæredes mei
§. cum ita ad Senat. Trebellia. vbi omnes notant, &
quos ordo uerborum designat, qui denotat ordi-
nem intellectus, l. quoties in princ. de usufr. Bart. in
11 l. generalis de adopt. Item qui consonant † auribus
vulgi, cap. ex literis de sponsal. cum simil. supra rela
tis in materia communis vsus loquendi, cuius vulga
ris communisque intellectus gratia dicebat Bal. in
cap. 1. in prin. col. 3. ad fin. Bartolum de Saxoferra-
to qui fuit homo legalis, magnum sibi comparasse
honorem, quia tenebat semper opiniones placētes
12 laicis & populo, intellectus aūt subauditi † reijciunt
omnino & pro non adiectis habentur, gloss. penul.
& vltim. in l. cum patrem quæ est a. C. de condit. in
sert. & maximè quando uitiosus esset, veluti quia in
13 duceret peccandi occasionem † ut not. d. glo. ult. in
dicta l. cum patrem, & ibi post illam Albe. & gloss.
fin. in fin. C. de fideicomm. libertat. uel quando
14 † legis, cuiusvè alterius dispositionis correctio in-
duceretur, ut trad. gloss. notab. in cap. cupientes §.
quod si per uiginti in vers. petere de elect. libro 6.
quam Roma. in auth. ex testamento. C. de collatio.
ait esse singula. est tamen similis gloss. in uers. pri-
uatos, in d. §. quod si per uiginti, idemq; probat Ias.
in l. si stipulatus. §. Chirsogonus in notab. de uerbo.
oblig. & in l. si creditori, in quinto not. de leg. 1. De
ci. in cap. secundo requiris col. secunda, in fi. ver.
quinta, de appellatio. Ioan. Moua. Archidia. & Fran
cus in d. §. quod si per uiginti, Dec. in consi. 14. sub
num. 6. & in consi. 77. sub num. 4. cum simil. idem
15 est † in intellectu diuinatiuo, qui non debet recipi
l. si putator ad leg. Aquil. l. ult. C. de contr. empt. gl.
secunda mag. in principio, quæ semper ad hoc alle
gatur in l. filium quem C. fam. ercis. ibique not. per
Doctor. Ioan. Andr. in cap. ex parte de testi. & in ca
pit. 1. de mut. petit. Butr. in cap. cum M. Ferrarien-
sis col. 12. uer. uenio ad tertium notabile, qui nolūt
intellectus illos, quibus aliquæ summorum Pontif.
constitutiones intelligūtur, procedere de gratia, vt
uocant, tanquam diuinatiuos esse reijciendos, cap.
vt nostrum extra, ut eccle. benefi. Corn. in consilio
292. in prin. volum. 3. & in consi. 235. nu. 4. uolum.
16 4. Quod tamen uerum est † nisi diuinatione ute-
remur pro resoluenda legum contrarietate, ut gra-
uiter admodum censuit Bar. in l. ita stipulatus. col.
12. post princip. uersi. & si tu opponis sub nu. 27. de
verbo. oblig. Ias. in l. 2. §. prius sub num. 23. de vulg.
& pupil. & in l. huiusmodi. §. si cui ad fi. de leg. 1. Ma
ria. iun. in l. cum filiofam. sub num. 123. de leg. 1. Ri
mi. iunior instit. per quas perso. no. acquir. §. 1. sub
17 nu. 55 nec diuersum est in intellectu † correctiuo,
qui similiter dicitur refugium miserorum ut dicit
Bal. in l. & si seuerior in princ. col. 3. de ijs qui not.
infam. quia legum correctio semper euitanda. l. præ
cipimus in fin. C. de appel l. sancimus. C. de teste.
18 cum simil. Non differtq; † etiam ab hoc intellectus
specialitatis cōstitutions, vbi nō afferatur speciali-
tatis ratio, ut dicit glo. supra cita. in dicta l. filium
quem habentem. C. famil. ercis. Bal. in cap. primo,
in secunda colum. in tit. quid sit inuestitu. in usib.
feud. Bart. in l. repeti in princ. circa med. de accusa-
tio. Saly. in l. ult. colum. secunda circa fin. C. de accu
19 satio. cui est affinis † & ille intellectus qui casus tan
tum uerbaliter diuersos constituit nulla inserta ra
tione, ut not. Floria. in l. locum in principio, de usu-
fruct. glo. in l. si merces. §. uis maior in gloss. magna
ante med. loco citato, facit tex. in cap. cum Apo-
stolica ante fin. ibi cum aliud sit alienare de ijs, quę
fin. a prælat. ubi notanter ait Io. Andr. non sufficere
20 dicere aliud hic † & aliud ibi, nisi ratio diuersita-
tis aßignetur, cui accedit Bal. in l. post sententiam,
in princ. C. de sent. & interloc om. iud. uolens posse
aliquem eo intelligendum modo, aliud hic, &
aliud ibi, uti, quando adducitur ratio diuersitatis,
cæterum illa non adducta non licere, quia erubesci
mus cum sine ratione, uel lege loquimur, l. illam,
C. de collatio. § consideremus in auth. de trien. &
& semis. qubus maxime adstipulatur text. in l. inter
seruitutes de serui. urb. prædio. ibi aliud & aliud
21 obseruatur & ratio affertur, qui plura † malit
de hoc intellectu adire poterit Azo. in sum. pro-
emp. post medium, Odoffr. in prima constitutio. C.
in §. quibus Bald. in cod procem. in princip. vltima
col. eiusdem princ. & in procem. Digestorum sub
num. 8. ubi eleganter ac disertè admodum loquitur
circa methodum resoluendi contrarietatēs, atque
argumentationes, & uult apertißimè eius intelle-
ctus quem proxime retulimus, per aliud & aliud,
nullum esse usum nisi adiecta ratione: is quoque in

tellectus

22 tellectus † qui ſanè haud poteſt intelligi, eminus
eſt ablegandus, vt dicit Bald. in l. vlt. in 1. col. in fin.
C. de hæred. inſtit. ueluti cum ſuſtineri nequeat q̃n
in conſtitutione ſit peccatum, ut in l. Plautius de au
23 ro & arg. leg. uel cum ſeperat † caudam a capite, ut
uulgari fertur parœmia, vt not. gloſ. in capit. con-
ſuetudinis 11. diſtinct. in uer. uincat circa medium
probat tex. in c. maiores de baptiſ. & eius effec. ibi ne
ad alios prima ad alios ſecunda referatur. Quartum
24 eſt inſtrumentum † perſonæ qualitas quæ multum
operatur in diſpoſitione interpretandi ſiue de illa
extẽdenda agamus ſiue de reſtringenda, ut per mul
ta exempla docet Ludo. Roma. in d. l. ſi uero §. de vi
ro ſolut. matrim. ueluti propter maiorem excellen-
tiam num. 20. propter utilitatem ſub num. 22. pro-
pter gradum ſub num. 25. propter ſeueritatem ſub
nume. 35. propter intellectus præſtantiam atque
ſubtilitatem ſub num. 36. propter hoſtilitatem ſiue
inimicitiam ſub num. 37. propter qualitatem per-
ſonæ ſubſtituentis ſub nu. 38. propter perſonarum
affinitatem ſub num. 39. propter perſonæ pauper-
tatem & inopiam, ſub nume. 48. propter perſonæ
abſentiam ſub numer. 53. propter magnam perſo-
narum affectionem ſub nu. 66. propter perſonarũ
multitudinem ſub num. 77. propterque demum p̃-
ſonæ concedentis amplam dignitatem ſub nume.
82. proſequitur nonnullas perſonę qualitates & D.
Alciat. huius tit. in rub. & latius d. lib. 1. de uerb. ſi-
gnificat. ſub numero 72. cum plur. ſequent. Quintũ
25 eſt † res ueluti cum propter rei paruitatem uel te-
nuitatem, aut ſterilitatem diſpoſitio aliqua reſtrin-
gitur uel extenditur, ut per eundem Roma. in dicto
§. de uiro ſub num. 24 & 34 vel propter rei meliora
tionem ut idem tradit ſub num. 45. Aut ob rei no-
torietatem, vel uicinitatem, aut nouam ſuperuenië
riam ut ab eodem in d. §. de uiro diſſeritur, ſub nu.
55. 74. & 83. vel propter actuum geminationẽ, ut
idem ibi ſcribit ſub nu. 56. vel nullitatẽ patentem,
ſub nu. 63. vel ob eorum multitudinem, ſeu vicini-
tatem, ut ibidem habetur, ſub num. 73. Vel ob alias
ſimiles circunſtantias ab hoc capite procedentes,
vt explicat idem D. Alciat. ſub num. 61. cum pluri-
26 bus ſequent. Sextum eſt † locus, vt per eundem Al-
ciat. loco ſupra alleg. ſub numero 91. cum pluri-
bus ſequen. veluti cum propter loci qualitatem,
vel domicilium, aut originem, aliter atque ali-
ter interpretamur, vt diſſerit Roma. in d. §. de uiro
27 ſub nu. 33. & 36. Septimum, tempus eſt † ut eidem
placuit d. lib. 1. ſub nu. 95. cum reliquis ſubſequen-
28 tibus. Octauum eſt iuſta cauſa † quam idem Domi.
Alciat. ibidem pluribus exemplis proſequitur à nu
mero 112. verſ. ex iuſta cauſa vſque in fin. lib. & mul
ta colligi poſſunt ex dictis Rom. in d. §. de viro velu-
ti propter pacis inductionem ſub num. 27. ſcandali
euitationem ſub num. 28. ſuſpitionem futuri mali
ſub num. 30. inordinatam promotionem ſub num.
31. Reip. vtilitatem ſub num. 32. Paritatem affectio
nis ſub num. 40. Aequalem æquitatem ſeu bonita-
tem ſub num. 41. metus ſuſpicionem probabilem
ſub num. 44. Variationem ſeu defectum qualitatis
ſub num. 51. aduerſam corporis valetudinem ſub
num. 76. criminis immanitatem ſub num. 29. Ni-
miam contumaciam ſub num. 80. R[illegible] unerationẽ
ſub num. 81. iuſtam ſeu probabi[illegible] ignorantiam
ſub num. 84. Affectionem ſub num. 67. Deuiationẽ
ſeu non perſeuerantiam ſub num. 65. Antiquitatẽ
ſub num. 86. & præſumptionem ſeu qualem qualẽ
informationem ſub num. 89. Confirmationem pri-
uilegiorum & eorum tranſitum in contractum ſub
num. 45. & 46. Remotionem ab officio ſub nu. 69.
fictionem ſub num. 73. & concluſionem in cauſa
29 ſub num. 85. Nonum eſt negocij qualitas † ut ſi ne-
ceſsitas ſuadeat l. 1. de off. conſ. Ludo. Roma. in d. §.
de uiro ſub num. 68. & 88. uel periculum ſit in mo-
ra l. 1. de dam. infect. Ludo. Roma. in d. §. de uiro ſub
num. 71. vel ſequatur abſurdum l. nam abſurdum
de bon. libert. vel ad eum caſum deueniatur quem
auctor maximè abominetur l. tertia. de milit. teſta.
& ſi qua ſunt ſimilia uel aliqua alia neceſsitas con-
tingat in perſona propria, vt per eundem Roma. lo
30 co ſupra citato ſub num. 70. Decimum eſt † quanti-
tas; Vndecimum eſt euentus declarando hæc om-
nia, ut facit I. C in l. aut facta de pœ. Duodecimum
eſt naturalis charitas l. Gallus §. 1. de lib. & poſthu.
l. nam & ſi parentibus de inoff. teſtam. l. ſcripto un-
de liber. l. ult. in princ. C. de cur. furio. l. iſti quidem
quod met. cauſ. Domi. Alciat. de præſumpt. reg. 1.
præſump. 1. 2. 3. Ludo. Roma. in d. § de uiro ſub nu-
31 mero 54. Decimumtertium eſt † amicitia, ut per
Ludoui. Roma. in d. §. de uiro ſub num. 49. & affini-
tas ſeu conſanguinitas quę duo coniunguntur a do
mino Alcia. de præſumpt. reg. 1. præſump. 28. ibiq;
multa in adnotat. adijcit Nicolaus Areleta. Cuius
generis plurima quoque non integrata neque ſcitu
32 indigna adnotauit nouiſsimè Paulus Fuſcius † elegã
tioris doctrinæ uir in eius ſingularibus in uerſ. ami-
citiæ ſub nu. 60. & plura poſſunt deſumi exempla
ex uarijs capitibus dictæ reg. 1. de præſumpt. quæ
fundata eſt ſuper qualitate quæ naturaliter ineſt
33 homi. Decimumquartum eſt odium † cap. odia de
reg. iur. lib. 6. l. cum quidam de lib. & poſthum. ubi
Bart. & Iaſ. & alij cum ſimil. adduct. per Dyn. in d.
cap. odia, ubi plura notanda affert exempla. Deci-
34 mumquintum † eſt ueriſimilitudo l. non eſt ueriſi-
mile ubi gloſ. & doctor. quod met cauſ. cap. quia uè
riſimile, ubi Abb. & alij. de præſumpt. Bald. in l. 1.
col. 4. C. de ſer. fug. plenius Euerar. in loco à ueriſi-
35 mili. Decimumſextum eſt naturalis ratio † ſiue iuſti
tia l. ſcire oportet §. aliud de excuſ. tuto. l. cum ratio
de bon. damnat.

S V M M A R I V M.

1 *Ratio legis vel diſputationis quantum operetur in inter-*
pretationis negocio.
2 *Rationem legis animam eſſe legis.*
Et magis attendi, quam dictum ipſius legis. ibi.
3 *Vnde legis ratio deſumatur.*
4 *Rationem legis generalem ampliare diſpoſitionem ad li-*
mites rationis.
5 *Rationem generalem facere dictum extendi ad caſum*
ad quem aliàs non extenderetur.

Ratio

6 *Ratio quando est expressa in lege facit, vt omnes casus in lege comprehendantur qui sub ratione veniunt.*
7 *Legem extendi ad omnes casus quibus adaptatur ratio.*
8 *Statutum etiam exorbitans & correctorium extendi ad omnes casus qui ratione comprehenduntur.*
9 *Sed in predictis casibus potius agi de comprehensione, quam de extensione.*
10 *Restrictionem fieri vbi ratio finalis dispositionis suadeat.*
11 *Plura de instrumento rationis remissiue.*

De instrumento rationis ac multiplici eius effectu.

CAP. XI.

DEcimumseptimum est ratio ip-
1 sius legis vel dispositionis,†quod
potissimum & principalius est
instrumentum ipsius interpreta
tionis, quia ratio legis tanquàm
2 anima † legis l. frater a fratre de
condic.indeb. & l.1. § veteres de
acquir.poss.Bal.in l.ult. sub nu.39. C.de hære.insti.
magis attenditur, quam dictum ipsius legis, quia il-
la est, quæ regit ipsam legem, & quæ in summa to-
tum facit. atque utramque paginam absoluit. l.cum
pater §.dulcissimis de leg.2.l.regula §.licet de iur.&
fact.ignor.l.adigere. §.qnamuis de iure patro. l.mi-
lites prohibētur. & l.milites agrum de re milit.l.no
men in fin.de leg.3.Bart.in l.2.§. uidendum ad Ter
tull. Bart.in l omnes populi in 7.q.princip. de iust.
& iur.& in l.si constante col.5.q.7 & 9.Gemi.in ca.
ubi periculum in secundo no.ab.de electio. lib.sext.
glos.in clem.1.in uer.eligatur de elect & glo.in cap.
3 consuetudo 1.distinct.desumiturque hæc ratio † ut
ait Bald.in dicta l. ultima. C. de hær. instit. in 15.q.
sub num.36. quandoque à signis uniuersalibus per
l.1.§.nunciatio de oper. nou. nunc. & per trad.à Iac.
Arc.in l.si seruitus de seruit. urban. præd. quamuis
in Codice Iac.Arc.qui penes me est illa lect.deside-
4 retur, ideoque dicunt Doctores † rationém legis ge
neralem, ampliare ipsam dispositionem ad limites
rationis, l hæc actio de calumniat.d. l. regula.§ licet
de iur.& fact.ignor.ubi Bart.Alex.in consi.59. col.2.
libro tertio.Bart.in l. pater filium.§ fundum in fin.
5 de lega.3. Et ratio † generalis facit dictum extendi
ad casum, ad quem alias non extendèretur, uerba
etiam in materia stricta, Corn.in consil.273. col.3.
sub num.30. lib.4. Paul. Castr. in l.si uero. §. de uiro
solu.matr. ubi ait quando ratio expressa est in lege
6 † eius dispositionem locum habere in quocunque
casu, in quo locum habeat ipsa ratio; etiam in ma-
teria stricta, & contra ius commune, & ita fieri ex-
tensionem de casu ad casum, & de persona ad perso
nam, propter rationem expressam per glo. in dicta
clem.1. in uer. eligatur de elect.quod dictum Paul.
Castr.refert, ac seq Curt.sen. in consil.80.col.4 ante
uersic.& in proposito nostro, Geminia.in consi.39.
col.1.ubi ait legem † extendi ad omnes casus, quib.
adaptatur ratio legis, quamuis strictius loquatur
lex in parte dispositiua, propterea que uidemus sta-
8 tutum exorbitans ac correctorium † extendi ad om-
nes casus, qui sub ratione expressa comprehendun-
tur, ut per Geminia.in consi 60.col.a. post princip.
9 sed uerius † in huiusmodi casibus dicitur comprehē
sio fieri quàm extensio, ut supra suis locis declara-
uimus & infra dicemus, sic e contra si ratio finalis
10 dispositionis suadeat restrictionem; ex ea † restrin-
gitur dispositio generalis, Areti.in consil.144.col.4.
& 5.per d.l.cum pater §. dulcissimis de legat.2. seq.
Dec.in consi.379.col 4 uersic ulterius, & ubi ratio
legis non conuenit, ne ipsa lex d. l. nomen in fin.de
11 leg.3. & l. milites 1. & 2.de re milit.& multa † huius
generis theoremata componit Crau in consil. 227.
sub num.3.cum plur. seq. & in consil.118. col. pen.
sub num.18.in consi.183. sub num.3. & consil.186.
sub num.11.And.Tiraq.in l. si unquam in uer. liber-
tis sub num.45.& 46. C. de reuoc. donat. Menoch.
de arbitr. iud. libr.2. cas.63. & cas.84. sub num.8.&
seq.& aliqua scribuntur à Iaso. in l. à Titio col. ulti.
de uerbor.obligat. & multa supra diximus dum lo-
cuti fuimus, de propria & impropria significatio-
ne & quæ pertinent ad hanc partem latè prosequi-
tur D.Alc.libro primo huius titu. sub nu.11.& seq.

SVMMARIVM.

1 *Rationem quæ deseruire habeat interpretationi finalem esse oportere.*
2 *Eaque in tres species diuidi, uidelicet, expressam, tacitam, ac præsumptam.*
3 *Quid sit expressa.*
4 *Quid sit tacita.*
5 *Intellectus l.his solis. C. de reuoc. donatio. cum socijs ad probandam tacitam rationem.ibi.*
6 *Tacitè actum dici quod ex mente atque intentione contrahentium venit.*
7 *Præsumpta ratio quæ sit.*
8 *Legem dupliciter sub incerto præsumere.*
9 *Præsumptionem iuris & de iure non admittere probationes in contrarium.*
10 *Nisi probatio fieret in contrarium per confessionem partis, vel per Notarium.*
11 *Cur appelletur præsumptio iuris & de iure.*
12 *Legem quandoque super incerto debiliter præsumere.*
13 *Eamque præsumptionem ab interpretibus appellari iuris tantum.*
14 *Præsumpta legis ratio quæ dicatur.*

De multiplici rationis specie, quæ in interpretatione facienda est necessaria.

CAP. XII.

PRo pleniore tamen huius capi-
tis declaratione, sciendum est,
rationem quæ deseruire pos-
sit istiusmodi interpretationi
1 faciendæ, & † quam finalem ap-
pellant doctor. nostri ut latè
per Andr.Tiraquel.in cap.cum
cessante in prima limit. & in præfat. ad d.cap.in uer.
legis

legis ratione per totum de appellatio. Triplicem
1 esse posse, † hoc est, expressam, tacitam, & præsum-
ptam, vt considerat Cæpol. de extensio. cap. vlt. sub
3 num. 14. cum plur. seq. Expressa dicitur illa † quæ
verbis exprimitur. l. cum filio. §. j. vbi Bart. de vulg.
& pupil. probat tex. in l. 1. §. de ijs quæ in testamen-
to delent. & colligitur ex doctrina Bartol. commu-
niter recepta in l. 1. col. 2. de vulg. & pupil. accipien
do expressum prout opponitur tacito ac præsum-
4 pto, tacita autem est † quæ à lege subintelligitur &
pro expressa habetur de qua per glos. Bald. Castr. &
alios communiter in d. l. quamuis. C. de fideicom.
Bald. in l. maximum vitium col. 4. C. de lib. præter.
Imol. in l. fi. de hæred. instituen. Castr. in consi. 251.
col. 1. post medium libr. 1. Dec. in consi. 15. Crauet.
in consi. 118. sub num. 8. & de antiq. tempor. par. 4.
sect. 1. sub num. 83. & 92. Abb. in cap. fin. sub nu. 11.
de rescript. & idem Crau. in consi. 201. col. 7. nu. 28.
5 cum socijs, & est tex. † quo alter non est melior in iu-
re, in l. his solis in ver. tacitè cautum putamus. C. de
reuoc. donat. ad idemque potest induci tex. in §. 1.
instit. qui test. tut. dar. ibi tacitè directam libertatē
accepisse videri, & per hoc rectè tutorem esse, in
cap. 1. §. 1. ibi tacitè omissum intelligitur ex men-
te & intentione partium, de iur. calum. lib. 6. & taci-
6 tè actum † dicitur quod ex mente atque intentione
contrahentium venit l. cum quid si cert. pet. & l. sem
per in stipulationibus de regul. iur. & facit rubr. C.
quib. modis pig. vel hypothe. tac. contr. Præsumpta
7 autem † ratio est quæ ex signis, coniecturis, indicijs,
& præsumptionibus à lege uel à iudice elicitur, cū
incertum est qua nam ratione mota fuerit lex, à iu-
dice. n. dictum est, arg. eorum quæ trad. Abb. in cap.
quanto de præsumpt. ac per nouissim. Albens. in
rub. de verb. oblig. sub num. 20. arg. l in lege Aqui-
lia ad leg. Aquil. & l. ob carmen. § fin. de test. A lege
8 autem dictum est † quia lex dupliciter super incer-
to solet præsumere, nam aliquando ita præsumit vt
statuat omnino ita esse, ut in cap. is qui fidem de
sponsal & appellatur præsumptio iuris & de iure &
9 † non admittit probationes in contrarium, vt per
glos. in auth. de æqual. dot. §. aliud quoque quod cir
ca in uer. priuilegium, patet etiam exemplum in l.
10 omnes. §. Lucius, quæ in fraud. credit. nisi † probatio
fieret in contrarium vel per confessionem partis,
vel per notarium, vt per Fely. in d. cap. quanto de
præsumpt. & appellatur per Doctor. præsumptio
11 iuris † & de iure ea ratione vt inquiunt moderni
Alb. loco supra relat. quia est iuris idest legis & nō
hominis, de iure autem quia ius statuit super ea, &
habetur pro veritate. Aliquando autem lex super
12 incerto præsumit † sed debili modo, quia scilicet
non simpliciter atque absolutè statuit ita esse, sed
duntaxat quamdiu non probetur contrarium, ut in
l fin. in princ. quod met. caus. in l Diuus cum glos. in
ver. æstimari de in integr. restit. & in cap. præsumi-
tur ignorantia de reg. iur. libr. sext. & in cap. quia ve-
risimile de pręsumpt. Et dicitur hæc præsumptio
13 † ab interpretibus esse iuris tantum, ut per Bal. in
rubr. de præsumpt. in decretal. Abba. & Fely. in di-
cto cap. quanto, de præsumpt. & pulchrè ac plenè
plenè per Dom. Alc. de præsumpt. par. 2. & 3 per to
tum ubi luculentissimè pro more declarat hanc ma
14 teriam; Præsumpta † igitur erit legis ratio, quæ alte-
ro ex supra relatis modis inuecta erit.

S V M M A R I V M.

1 *In interpretatione facienda per expressam rationem considerari an ratio sit maior dispositione.*
2 *Et tunc fieri extensionem vltra casum in lege dispositum.*
3 *Intellectus l. 1. C. quæ sit long. consued.*
4 *Non differre an ratione vel scriptura aliquid consistat, quoniam & legem ratio ipsa commendat.*
5 *Tam licitum esse argumentum à ratione legis, quam ab ipsa lege.*
6 *Statutum quod habet rationem expressam potest ad alterum casum vltra expressum extendi.*
7 *Quando lex vel canon simpliciter statuit & causam exprimit, si potest probari causam non extitisse in casu occurrenti, non seruatur illa constitutio; nec in foro animæ nec in foro iudiciali.*
8 *Ex identitate vel maioritate rationis non fieri extensionem in correctoriis.*
9 *Nisi sit ratio expressa in lege.*
10 *Si tantum ratio sit specialis.*
11 *Inseritur pulchrè ad statutum fœminarum exclusiuum.*
12 *Statutum simpliciter loquens de filio ob rationem expressam extenditur ad nepotem.*
13 *Quid in statuto excludente matrem à successione filij stantibus agnatis an excludere intelligatur etiam maternum remissiuè.*

Quæ consideranda sint in interpretatione facienda per instrumentum rationis.

C A P. XIII.

N interpretatione autem faciē-
da per rationem expressam, cō
sideratur, an ratio in ipsa dispo-
1 sitione † expressa sit maior ipsa
dispositione aut minor, anque
similis, an uerò dissimilis; si ma
ior est ratio, tunc inquit Cæpol.
2 loco iam citato, fit extēsio † etiam ultra casum aper
tè in verbis dispositum, ad casum qui sub ratione
comprehenditur, quia stando rationi & eam sequē-
do, non per hoc receditur à verbis, cum sit ratio in
lege vel statuto scripta, vt probatur in l. 1. C. quæ sit
3 long. consued & ita intelligit illum tex † Alber. de
Rosat. in tract. statu. parte 1. q 9. col. 2. & probatur
in cap. consuetudo, distinct 1 vbi dicitur, non differ
4 re vel ratione aliquid consistat, † quoniam legem
etiam & ipsa ratio commendat, facit cap. vbi pericu
lum de elect in 6. & quod ibi not. Gemi. dicens non
5 minus esse licitum arguere à ratione legis † quàm ab
ipsa lege, & ratio esse potest, quia ut supra diximus
plenius libro secundo. Ratio ipsa est lex & non uer-
ba cap. Melchior & Basilides 1. q. 1. l cum mulier
solut. matr. ubi Raph. Fulg. infert per illum tex. sta-
tutum,

6 tutum, quod habeat rationem expressam, † posse ad alterum casum, quam expressum in eo extendi, facit quod eleganter voluit Abb. in cap. quia plerique in 13. q. de immun. eccles. vbi ait, quòd quando lex vel canon loquitur & non inducit præsumptionem
7 iuris & de iure, sed simpliciter statuit † & causa est expressa in lege, & potest probari illam causam non extitisse in casu occurrenti, tunc non debet seruari illa cõstitutio, nec in foro animæ nec iudiciali, quia ratio legis est lex, non verba, vt dictum est. & ideo licet regulariter ex identitate vel maioritate ratio-
8 nis non fiat extensio in correctorijs, † vt per glos. & doctor. in d. auth. quas actiones. C. de sacros. eccles. & Bart. in l. si constante in princ. in 9. q. primæ par. princ. vbi Alex. & alij communiter cum socijs infra seq. libr. suo loco citandis, nihilominus hoc cessat
9 quando ipsa ratio est † expressa in lege, quia per illã rationem lex extenderetur ad omnes casus, in quibus ipsa ratio locum sibi vindicaret, ut est glo. not. in clemen. 1. in uer. eligatur de electio. quam ibi sequūtur doctor. in d. auth. quas actiones, & in d. l. si vero §. de viro, solut. matr. & plenius dicemus infra sequen lib. in prima limit. regul. constitutæ in mate
10 ria correctoria. Intelligit † tamen prædicta Cæpol. loco supra cit. sub num. 21. & seq. vt extensio fieri debeat à maioritate rationis in lege expressæ, si ratio illa est specialis, exempli gratia, statutum dicit uolentes seruare bona in familia Agnatorum vsq; ad quartum gradum, sancimus vt extantibus masculis
11 filiæ fœminæ non succedant, certè † tale statutum, licet loquatur de filijs & filiabus tantum, nihilominus deberet extendi ad masculos & fœminas vsque ad quartum gradum, quia ibi quo ad fœminas vlteriores, puta neptes vel proneptes, & alios vlterioris gradus maior est ratio exclusionis, quàm in filiabus, quia si filius excludit filias defuncti, quæ sunt cum illo in pari gradu multo magis debet excludere alias fœminas vlteriores, arg. l. si viua matre circa princip. ibi in hoc casu deteriores &c. C. de bon. mat. eiusque quod trad. Bart. in l. secunda §. videndũ ante fin. 1. col. ad Senat. Tertullia. & in l. liberorum de verb. sig. Alberic. in 2. part. stat q. 113. Bal. in l. fin. in fin. C de verb. sig. & in l. a. §. si duo. de leg. tut. & in auth. si quas ruinas. C. de sacr. eccles. & l. maximum vitium. C. de liber. præter. & l. qui in potestate in fi. C. de in ius voc. & in l. quod verò contra de leg. & l. si defunctus. C. de leg. hæred. & † similiter quamuis statutum simpliciter loquatur de filio masculo per rationem prædictam haberet etiam locum in nepote & pronepote, & alio agnato masculo vsque ad quartum gradum, à quo excluduntur filiæ, & aliæ vlterioris gradus fœminæ prædictæ, proponit etiam Cæpol. sub numero 23. aliud
12 † exemplum de statuto excludente matrem à successione filij, stantibus agnatis vsque ad tertium gradum, de quo circa exclusionem aui materni & admissionem agnatorum se remittit ad tradita per Bartol. in d. l. a §. videndum, & in l. cum emancipati. §. si duo de collatio. bon. cum similibus per eum cita.

SVMMARIVM.

1 *Tex. in cap. constitutio cum glo. de elect. libro sexto declaratur.*
2 *Quando lex generaliter, vel indefinitè loquitur, & habet rationem expressam, cui obstat alia ratio non expressa, numquam fit extensio in exorbitantibus, secus si nulla obstet.*
3 *Sed primum caput supra relatæ distinctionis confutatur, excepto casu materiæ formalis.*
4 *Quia generalis significatio a quacunque dispositione nunquam censetur exclusa.*
5 *Rationis in lege expressæ virtute semper fieri extensionem, etiamsi aliqua lex generaliter prohiberet.*
6 *Quid sit censendum quando dispositio est specialis, & ratio in illa enunciata est specialis.*
7 *Quando ratio expressa est maior dicto semper fit extẽsio.*
8 *Verba enunciatiua non disponere.*
9 *Quando ius corrigens latius loquitur in verbis rationis, quam dispositionis statutum extenditur ad id quod potest comprehendi sub verbis rationis.*
10 *Statuta ex verbis latioribus in proœmijs positis recipere extensionem.*
11 *Pater si filio prohibuit alienationem bonorum illi relictorum, vsque ad 25. annos, & addit rationem quia volebat eius bona perpetuo remanere in familia, prohibitionem trahi ad vitam filiorum ac nepotum.*
12 *Voluntatem disponentium magis consistere in ratione quam in verbis.*
13 *Rationem à patre in superiore prohibitione adiectam ostendere patrem non solum imbecillitati iudicij filiorum voluisse prouidere, sed etiã conseruationi bonorũ.*
14 *Voluntatem testatoris seruandam esse quando de illa, constat.*
15 *Quando ratio est minor dicto, remanet dictum, nec restringitur per rationem.*
16 *In attendendis legum virtutibus, non attendi quæsitum sed responsionem.*
17 *Dictum leges generale etiam per rationem restringi.*
18 *In quæsito non esse rationem vt in ipsa dispositione.*
19 *Responsa à compilatoribus posita esse vt sint leges generales, quamuis quæsita sint particularia.*
20 *Statutum quando loquitur specificè, & ponitur ratio generalis, statutum debere attendi in exorbitantibus.*
21 *Intellectus glos. in clem. auditor de rescrip.*
22 *Statutum excludens fœminas ob filios masculos, ea ratione, quia intendebat fauere agnatis, & bona in agnatis conseruare, non trahi ad fratres defuncti, vel ad filios fratris.*
23 *Statuentes non intelligi per eam rationem voluisse disponere vltra casum expressum, ne filiabus præponerentur agnati vsque ad decimum gradum.*
24 *Auctorem non habere prædictam opinionem pro tuta.*
25 *Nouo sensu explicari glos. in d. clem. auditor de rescript.*
26 *Rationem generalem comprehendere propriè omnes casus, vt genus suas species.*
27 *Quando lex vel statutum loquitur indefinitè ac generaliter, & ponit rationem specialem, dictum generale per rationem restritigitur.*
28 *Sicque intelligi debere quod dicitur rationem restringere ipsum dictum.*

Causam

29 Causam declarare suum causatum.
30 Vim legis potius consistere in ratione quam in verbis.

Quatuor casus considerari quibus conciliantur iura & opiniones interpretum super interpretatione facienda, ex ui rationis expressæ in dispositionibus strictè interpretandis.

CAP. XIIII.

Ed quia contra prædicta videtur facere tex. in cap. cõstitutio
de elect. lib. 6. vbi glos. expressè
vult secundum Gemi. constitu
1 tionem exorbitantem † à iure
communi non extendi ad illa
quæ possunt includi, sub verbis
in l. expressis, quando alia ratio quàm expressa non
suadet constitutionem non intelligi generaliter vt
sonat ratio in lege expressa. Pro clariore ac perfecta decisione istius negocij considerat Cæpol. iam
2 relatus quatuor casus; quorum primus est † quando
lex vel alia dispositio, indefinitè seu generaliter loquitur & ponit rationem generalem, & tunc aut
alia ratio quàm expressa suadet vt non extendatur
ad omnia comprehensa sub illa ratione, & non extenditur, vt vult glos. in d. cap. constitutio & facit
glos. in clem. 1. de electio. aut nulla est ratio quæ
suadeat oppositum, & tunc extenditur ad comprehensa sub ratione, & ita intelligatur gl. in d. clem. 1.
in ver. eligatur, & ita tenent glo. & Gemi. in d. cap.
3 cõstitutio, sed quãtum † ad primum caput istius distinctionis ego puto illud verum non esse excepto
casu materiæ formalis, in reliquis vix potest dari casus in quo ex ratione generali scripta in lege non
4 possit dari progressus, quia talis † significatio nunquàm censetur in quacunque dispositione esse exclusa, vt supra diximus, lib. 2. & plenius dicemus infra lib. seq. in prima limit. in correctorijs. Quinimo
5 † etiam quando esset dispositio legis, quæ prohiberet extensionem, adhuc virtute rationis in lege fieret producatio, vt infra dicemus in seq. lib. in secun
6 da sublimita. primæ limit. secundus est † quando lex
vel aliqua dispositio specificè loquitur in aliquo casu, & ponit rõnem specialẽ, & tunc videndũ esse ait,
an rõ sit maior vel minor dicto, aut illi æqualis, si est
7 maior † dicto extenditur secundum rationem argu.
l. cum pater § dulcissimis de leg. 3. l. hæc actio. cum
ibi nota. de calum. l. Pamphilo in princ. l. pater § fun
dum vbi Bart. de leg. 3. qui ait dictum legis extendi
per rationem ampliorem, si verba proferantur per
8 modum rationis, secus si enunciatiuè † quia tunc
non disponunt, d. §. fundum l. Iulianus §. ex his eod.
tit. l. generali in princ. de vsufr. leg. & ita inquit Cæpol. intelligenda esse duo illa exempla supra relatorum statutorum cum ibidem dictis, in quam sententiam addit Butr. & Imol. in d. cle. 1. de elect. col. 4.
qui dicunt per glo. ibi in ver. homines, quod quan-
9 do ius corrigens † in verbis rationis latius loquitur,
quàm in verbis statuti aut dispositionis statutum
extenditur ad id quod potest comprehendi ex verbis rationis. & sic statutũ ex identitate rationis scriptæ extenditur modo non extendantur verba rationis quamuis extendantur verba statuti aut dispositionis. Quæ verba sunt valde notãda secundum eos
10 propter statuta quæ ponunt † verba latiora in proœmijs quam postea in statuto l. regula §. & licet vbi
Bar. de iur. & fact. ignor. & per dictam doctrinam
Bar. in d §. fundum, & faciunt quę supra adduximus
de ratione generali in lege expressa iuxta cuius limites diximus semper fieri extensionem, infert postea Cæpol, ibi sub num. 29. ad illum casum in quo
Fulgo, recusauit consulere, quamuis Cuma. consuluerit. Quod si pater prohibuit filio suo alienatio-
11 nem † bonorum eidem relictorum vsque ad 25. annos, & huic prohibitioni subiecit talem rationem,
quia volebat bona sua perpetuo remanere apud
eius filios & nepotes. Et vult ut propter illam rationem generaliorem antedicta prohibitione, vt
etiam post illos vigintiquinque annos, & durante
vita filiorum ac nepotum, non potuerint bona illa
alienari, quia conuenientius fuit, vt ipsa prohibitiua dispositio potius per rationem extenderetur,
quam e contra ut ratio ipsa per dispositionis uer-
12 ba restringeretur. Ex † quo voluntas disponentis
magis consistat in ratione quam in verbis d. l. 1. C.
quæ sit long. consue. d e consuetudo 1. distinct. cum
13 simil. supra allegatis, quæ resolutio † videtur esse verissima cum ex supra relata ratione appareat non
solum testatorem voluisse prouidere imbecillitati
iudicij filij sui intra illud tempus 25. annorum, sed
etiam conseruationi dictorum bonorum in personis filiorum, ac nepotum, & ideo quatenus testato-
14 ris voluntas † apparet seruanda est, l. in conditionibus de cond. & demonst. l. 3. C. de lib. præter. l. ex facto §. rerum de hær. instit. cum simil. supra libr. 2. in
hac materia cita. Si verò minor sit ratio quàm dictum, tunc remanet dictum, nec restringitur per ra-
15 tionem † probatur in cap. quemadmodum §. circa
religiosos de elect. vbi not. Gemi. qui dicit per illam
glo. quòd licet ratio statuti sit strictior quam dispositio, non tamen debet fieri restrictio dispositionis
ad limites rationis, facit quod scribunt idem Gemi.
& Io. Andr. in cap. ex eo in princ. ad fin. primæ col.
16 de elect. lib. 6. Vbi aiunt † in attendendis legum virtutibus, non attendi quæsitum sed responsionem legislatoris, & si amplior est responsio quam quæsitum, attenditur lex ad contenta in responsione; sed
17 hanc resolutionem ego non credo veram, † quia dictum legis etiã generale restringitur per rationem
vt supra diximus, & paulo infra dicit idem Cæpol,
& verius; nec allegata de quæsito & responsione fa-
18 ciunt ad rem, quia in quæsito † non inest ratio, ut in
ipsa dispositione, item quia licet quæsita sint parti-
19 cularia, sunt tantum † responsa à compilatoribus
posita vt sint leges generales, §. quibus ad fin. in prima const. cod. Si verò ratio est æqualis dicto, tunc
vtrique standum est, nec vlterius est progrediendũ.
Tertius casus est, quando lex vel statutum loquitur

in certo

in certo casu specificè, & ponit rationem genera-
20 lem & tunc debet † attendi dictum & non ratio si
dispositio est exorbitans à iure communi, argum. eo
rum quæ not. in auth. quas actiones. C. de sacr. eccl.
& quæ tradit Gemi. in cap. constitutio de elect. lib.
sext. qui dicit hoc tertio casu posse intelligi glos. in
21 clem. auditor † de rescript. in ver. Romana curia quę
vult illam clem. vti exorbitantem non trahi ad audi
torem datum extra Roma. curiam. cum tamen ra-
tio ibi expressa fortius concludat extra curiam, quã
in curia, & ideo inquit Cæpol. d. vlt. sect. sub nu. 36.
22 Quod si statutum diceret, quia intendimus † fauere
agnatis & bona in agnatis conseruare, propterea
statuimus, vt stantibus filijs masculis fœminæ non
succedant tale statutum non extenderetur ad fra-
tres defuncti, vel filios fratris, licet sint de familia
agnati defuncti, & possint comprehendi sub illa ra
tione generali, quæ restringitur ad casum tantum
dispositum, nec extenditur alios ad agnatos, quia si
23 aliter diceremus, sequeretur vt uoluissent † statuen-
tes præferre agnatos fœminis vsque ad decimum
gradum, iuxta gl. fin in §. vlt. instit de success. cogna.
in auth. in successione. C. de su. & leg. & in l. certum.
C. vnde cog. quod esset absurdum, quia in omnibus
alijs induceret correctionem iuris communis, con-
tra l. vltim. §. in computatione, C. de iur. delib. gl. id
auth. de hæred. ab intest. veni. in princ. & in l. 2. C. de
24 noxali. cum similibus, Ego tamen † nõ habeo hanc
resolutionem pro vera, vt dicam infra, in seq. lib. in
prima lmit. constituenda ad reg. traditam in corre-
25 ctorijs, quia vt ibi dicemus, aut illa † glos. non est ve-
ra, aut si est vera diuersam habet rationem in audi-
tore extra Romanam curiam, in quo circuitus non
est inutilis, per ea quæ scribit ibi Zab. in 14. q. & ra-
26 tio cur † pntem traditionem hanc non esse veram,
est, quia ratio generalis ita propriè comprehendit
omnes casus in quibus verificari potest, vt propriè
comprehẽdit genus species suas. Bal in l de quibus
sub num. 35. de leg cum simil. quæ supra sæpius ad-
duximus. Quartus & vltimus casus est è contra quã
do lex vel constitutio loquitur indefinitè ac genera
27 liter & ponit ratioem † specialem; & tunc dispositũ
indefinitè inquit Cæpol. sub num 37. restringi per
rationem, & istó modo intelligi debere quod dici-
28 tur rationem dicti † restringere ipsum dictum l. cũ
pater §. dulcissimis de leg. 2. l. quod dictum de pact.
quæ allegatur quòd ratio limitat regulam, & dictũ
29 simile dicitur † de causa quæ declarat suum causatũ,
l. ita tamen in prin. vbi not. Bart. & alij de admini st.
tuto. & in l. 1. sol matr. cum simil. quæ supra adduxi
30 mus, & ratio est † quòd cum vt supra diximus, ius le-
gis dicatur magis consistere in ratione, quàm in ver
bis d. cap. consuetudo distin 1. d. l. 1. C. quæ sit long.
cousue. d. cap. Marchion & Basilides 1. q. 1. d. l. cum
mulier supra solut. matr. cum socijs, quæ ratio osten
dit minus ueram esse resolutionem Cæpol proxi-
mè relatam in præcedenti capite, prout ibi illam
quoque confutauimus.

SVMMARIVM.

1 *Quando vna tantum ratio potest in lege afferri, ex ea fiunt extensiones eisdem modis & formis, quibus fieri permittitur quando ratio est expressa.*
2 *In præsumptis non facile dari locum extensioni ex vi rationes.*
3 *Rationes plures in dubio præsumi.*
4 *In dubio ab identitate rationis non posse deduci argumentum ex identitate rationis, vbi sumus extra materiam indifferentem ac fauorabilem.*
5 *Stylum ac consuetudinem plurimum posse in interpretatione facienda.*
6 *Stylum curiæ facere ius ac pro lege haberi.*
7 *Interpretarique pacta, ac vltimas voluntates.*
8 *Subiecta materia latissimum esse campum in interpretatione facienda.*

Quid seruandum sit in interpretatione ex ratione legis tacita vel præsumpta, ac de instrumentis styli ac consuetudinis & subiectæ materiæ.

CAP. XV.

1 EX tacita autẽ † ratione legis, quæ
pro expressa haberi solet, cum
unica tantum possit afferri, iuxta
not illam glo communiter rece-
ptam in d l. quamuis. C. de fidei-
commis. cum similib. supra citat.
fiet interpretatio progrediendo
eisdem formis & modis quibus supra relatum est
procedi oportere quando ratio in lege est expressa,
vt latiss prosequitur Crau. post cæteros à se citatos,
inter alios quos supra retulimus in d 4 part de an-
tiq. tempo sect. 1. sub num 82. & 92. quia iste casus
non differt ab expressæ rationis casu, Quando verò
2 versamur in præsumpta † ratione, quomodocunque
res se habeat, ego non crederem facilè in præsum-
ptis dari interpretationi locum & ex vi rationis,
quia cum incertum sit quæ nam fuerit ratio, & plu-
3 res in dubio † præsumendæ sint, vt per Alex. in d l. si
constante solu. matr. sub num. 5. post Salv in l. si ser-
ui uestri C de nox. Alciat. de præsump. reg. 1 præsu.
24. Andr. Tiraq. in cap. cum cessante de appellatio.
limit. 12. sub num. 11. cum similib. & infr. decimus
lib. seq in prima limit. correctoriæ materiæ. & cum
plures assignari possint, sciri non possit, quod eadẽ
militet ratio, ut arguit Bart in l liberorum sub nu-
mero 12. ad fin de verb signif. & sic nuncupatim ar-
guit Craue. d. sect. 1. sub nu. 38 ad fin ergo non po-
4 terit † ab identitate rationis argumentum sumi;
maxime vbi versaremur extra fauorabilia, & in
differenti materia in odiosis correctorijs & pœ-
nalibus de quibus infra sequentib. libris agemus.
Decimumoctauum instrumentum est stylus, &
5 consuetudo † iudiciorum, l. si de interpretatione
6 de legi. stylus enim curiæ facit † ius, cap. ex literis
de const. & pro lege obseruatur, l. obseruandum
de iud. & l. 3 in fin. de testib. Barto. in l iurisperitos
de excus. tuto. Bald. in l fin. C. quæ sit longa consue.
& in l. de quibus col. 3. q. 2. de legi. Petrus Rebuf.

de

de conſue. & ſtyl. Are. gloſ. 13. ſub num. 22. & 23.
& plura ad rem facientia ſcribit per diſcurſum il-
lius gloſ. deſeruit tex. in cap. Abbate de verbo. ſign.
l. cum de conſuetudine de legi. & not. gloſ. in capit.
erit autem in ver. conſuetudine 4. diſtinct. Quinimò
7 interpretatur etiam pactum, † & vltimas volunta-
tes, & contractus conſuetudo, Bald. in cap. 1. §. ſi
mulier de capit. qui cur. vend. l. ſi ſeruus plurium
§. vlt. de lega. 1. in l. cum de lanionis §. optimum er-
go eſſe, de fund. inſtru. l. ſemper in ſtipulationibus
de reg. iur. & l. in contractibus de verb. oblig.
8 Decimumnonum eſt † ſubiecta materia cuius
latiſsimus eſt campus, & qui præ oculis potiſsime
habetur in interpretatione facienda, l. ſi vno loca.
l. ſi ſtipulatus de vſuc. in princ. & vtrobique not. à
glo. & à doctor. præſertim in d. l. ſi vno vbi Bald. &
Alberi. l. imperatores de in diem addictio. l. legaui
de lib. lega. cum ſimilib. ſupra adductis lib. 3. in ea
parte in qua agimus de impropria ſignificatione
recipienda ex vi ſubiectæ materiæ.

S V M M A R I V M.

1 *Per locum à ſimili magnos fieri in iure progreſſus.*
2 *Similitudinem eſſe in diuerſis rebus vel cauſis vnam, & eandem rationem.*
3 *Similia eſſe quorum eadem eſt qualitas.*
Similitudinem ſemper ſumendam eſſe à pari, vel à maiore ratione, ibi.
4 *Caſus ſimiles dici quorum par eſt ratio.*
5 *Per locum à ſimili fit interpretando, vt diſpoſitio loquens in vno caſu locum habeat & in altero, ſicque ab vno caſu ad alterum progrediendo argumentamur. veluti.*
6 *Ab abſentia ad præſentiam ineſſicacem.*
7 *Ab abortu fœtus animati procurato ad homicidium.*
8 *Ab abſentia longa ad mortem.*
9 *Ab actione non competente ad inualidam vel repulſam.*
10 *Ab actione in factum ad actionem iudicati.*
11 *Ab actu puro ad purificatum.*
12 *Ab actu ad conſenſum ad actum.*
13 *Ab actu in eſſe ad in via ad actum.*
14 *Ab adeſſe ad contumaciter abeſſe.*
15 *Ab aduocatis & conſiliarijs ad milites.*
16 *Ad adulterium commiſſum a repertione in lecto.*
17 *Ab allegare & non probare, ad nihil allegare.*
18 *Ab alienatione ad venditionem.*
19 *Ab actore ad reum.*
20 *Ab actu coniugali ad poſſeſsionem.*
21 *Ab appellatione ad recuſationem.*
22 *Ab arbitratore ad procuratorem.*
23 *Ab arbitro ad iudicem.*
24 *Ab arrogatione ad legitimationem.*
25 *Ab adoptato ad legitimatum.*
26 *Ab augmento ad diminutionem.*
27 *Ab adminiſtratione ad vſumfructum.*
28 *Ab aduocatis ad medicos.*
29 *Ab alimentis ad dotem.*
30 *Ab alimentis ad piam cauſam.*
31 *Ab amicitia ad coniunctionem.*
32 *Ab amicis ad affines.*
33 *Ab amiſsione rei quæ facile recuperari poteſt, ad non amiſsionem.*
34 *Ab amore ad furorem & ebrietatem.*
35 *Ab appellatione ad ſententiæ recuſationem.*
36 *Ab appellatione fruſtranea ad non appellationem.*
37 *Ab appellationem non proſequente, ad non appellantē.*
38 *Ab appellatione ad tempora appellandi.*
39 *Ab approbatione ad non contradictionem.*
40 *Ab arbitrari fruſtaneè ad nulliter appellari.*
41 *A bancario ad argentarium, & cæteros.*
42 *A bannitis ad relegatos.*
43 *A beneficium non habente, ad habentem ſed minus ſufficiens.*
44 *A bonis pauperum pupillorum, & minorum ad bona eccleſiæ nu. 44.*
45 *A bonis ciuitatis ad bona eccleſiæ.*
46 *A bonorum ſuorum donatione ad pro modico venditionem.*
47 *A bonis damnati non cenſeri, & ſuper eo quæſtionem moueri.*
48 *A bonis immobilibus ad mobilia prætioſa.*
49 *A bonorum omnium lite ad cauſam maioris partis bonorum.*
50 *A bello Dei ad bellum hominum.*
51 *A bonefidei iudicijs ad vltimas voluntates.*
52 *A beneficijs principum ſeu gratijs beneficialibus ad vltimas voluntates.*
53 *A bonorum poſſeſsione ad hæreditatem.*
54 *A bonorum poſſeſſore ad hæredem.*
55 *A cancellatione facti ad cancellationem verborum.*
56 *A canonica epiſcopali & parochiali ad legitimam.*
57 *A capere reſtituendum ad non accipere.*
58 *A capitulo ad minorem.*
59 *A condemnatione perpetui carceris ad mortem.*
60 *A cauſa ciuili ardua ad cauſam criminalem.*
61 *A cauſa matrimoniali ad cauſam criminalem.*
62 *A cauſa criminali ad cauſam ciuilem.*
63 *A cauſa dotis ad cauſam ſtudiorum.*
64 *A cauſa ſtudiorum ad cauſam piam.*
65 *A cauſa teſtati ad cauſam inteſtati.*
66 *A ciuitate ad eccleſiam.*
67 *A conditione ad modum.*
68 *A confeſſione ad renunciationem.*
69 *A coniugato ad ſeruum.*
70 *A conſuetudine ad priuilegium.*
71 *A collatione ad computationem.*
72 *A contractibus ad delicta.*
73 *A contractibus ad iudicia.*
74 *A contractibus ad vltimas voluntates.*
75 *A contractibus ad quaſi contractus.*
76 *A quaſi contractibus ad contractus.*
77 *A contractu ad diſtractum.*
78 *A corporalibus ad incorporalia.*
79 *A contractu ſtricti iuris ad contractum bonæfidei.*
80 *A creditore ad procuratorem non valet.*
81 *A cauſa de nouo emergente ad cauſam de nouo ad notitiam deuenientem.*
82 *A cauſa nullius expreßione ad expreſsionem friuolæ.*
83 *A cauſa non exiſtentia ad cauſæ finem vel extinctionē.*
84 *A cautione non præſtita ad vitioſè datam.*
85 *A ceſſione ad traditionem.*
86 *A certo per ſe ad certum per relationem.*

87 *A certo ad facile certificandum.*
88 *ciue esse & haberi pro ciue.*
89 *A compulsione ad timorem compulsionis.*
90 *A concessione ad non negationem, vel tacitum concensum, vel de facto.*
91 *A conclusione in causa ad confessionem solemnem in iudicio factam, & ad sententiam iudicis.*
92 *A conditione necessaria ad actum ad conditionem necessariam ad effectum actus.*
93 *A confessione ad sententiam.*
94 *A confessione iterata ad confessionem iudicialem.*
95 *A confessione facta in tormentis ad extortam formidine pœnæ.*
96 *A confessione facta sub spe futuræ causæ ad confessionẽ factam sub spe futuræ numerationis.*
97 *A consentiente iudicanti ad consentientem sententiæ.*
98 *A consilium non requirente ad petentem sed tempore incompetenti.*
99 *A consilio ante tempus recedente ad eum qui ad illud non venerit.*
100 *A constare per partium subscriptionem, ad constare per testium depositionem.*
101 *A constare directò ad constare per media.*
102 *A consuetudine inueterata supra hominum memoriã ad principis priuilegium.*
103 *A contractu puro ad purificatum.*
104 *A crimen ab initio sciente ad postea cognitum non prodente.*
105 *A culpa lata ad dolum.*
106 *A curatoris auctoritate non adhibita ad minus legitime adhibitam.*
107 *A dante ad promittentem.*
108 *A dispositione legis ad dispositionem hominis.*
109 *A dispositione legis ad vltimam voluntatem.*
110 *A dispositione iudicis ad dispositionem testatoris.*
111 *A dominio ad quasi dominium.*
112 *A domino ad monasterium.*
113 *A donato ciuitati ad donatum agnationi.*
114 *A donatione inter coniuges ad donationem inter patrem & filium.*
115 *A dormiente ad occupatum morbo comitiali.*
116 *A dote ad alimenta.*
117 *A dote ad legitimam.*
118 *A dubitante ad ignorantem.*
119 *A diminutione ad augumentum.*
120 *A datione ad solutionis legatorum promissionem.*
121 *A decreto iudicis ad sententiam iudicis.*
122 *A defectu qui ab initio fuit ad defectum postea superuenientem.*
123 *A defenso nullo modo ad defensum minus legitime.*
124 *A deportatis ad mortuos.*
125 *A deposito sponte suscepto ad permissum in domo deponi.*
126 *A depositario ad commodatarium.*
127 *A dicere obscure ad non dicere.*
128 *A difficili ad impossibile.*
129 *A diuortio ad separationem thori.*
130 *A diuisione iudicis ad diuisionem patrisfam.*
131 *A doli expressi commissione ad locupletationem cum altera iactura.*
132 *A dolo ex proposito ad dolum re ipsa.*
133 *A domino inhabili ad non dominum.*
134 *A donatis ad legata.*
135 *A dote exigua ad nullam dotem.*
136 *A dote ad donationem propter nuptias.*
137 *A donatione mulieris ad donationem ecclesiæ ac sanctimonialis.*
138 *Ab effectu ad causam.*
139 *Ab emphyteusi ad feudum.*
140 *Ab excommunicatione ad interdictum.*
141 *Ab exhæredatione ad emancipationem.*
142 *Ab exhæredatione ad exclusionem.*
143 *Ab emancipatione ad legitimationem.*
144 *Ab ecclesia militante ad triumphantem, minores, loca pia, ciuitates, & reliqua.*
145 *Ab editione ad exhibitionem ac restitutionem.*
146 *Ab editione imperfecta ad non editionem.*
147 *Ab errore facti improbabili ad errorem iuris.*
148 *Ab errore dubio iuris ad errorem facti improbabilis.*
149 *Ab esse indebite ad non esse.*
150 *Ab esse non de iure ad non esse.*
151 *Ab esse & non posse disponere ad non esse.*
152 *Ab esse inualidè ad non esse.*
153 *Ab esse nulliter ad non esse.*
154 *Ab esse sine probatione ad non esse.*
155 *Ab esse certum ad esse debere certum.*
156 *Ab esse & non apparere ad non esse.*
157 *Ab esse euidenter ad id quod ab omnibus approbatur.*
158 *Ab esse impossibiliter posse ad non esse.*
159 *Ab exceptione non probata ad non factam.*
160 *Ab expressione facti ad expressionem verbalem.*
161 *Ab expressione circumlocutoria ad expressionem factam per nomen proprium.*
162 *Ab expressione verbis facta ad expressionem factam per relationem ad aliud.*
163 *Ab expressione tacita ad expressam.*
164 *Ab expresso ad id quod pro expresso habetur.*
165 *A non extare ad extare, & non posse succedere.*
166 *A Falcidia ad Trebellianicam.*
167 *A fauorabili ad minus fauorabile.*
168 *A feudo ad peculium.*
169 *A feudo ad emphyteusim.*
170 *A fictione postliminij ad fictionem l. Corneliæ.*
171 *A fideiussione ad hypothecam.*
172 *A fideiussore ad quasi fideiussorem.*
173 *A filiofamilias ad seruum.*
174 *A filiofamilias ad monachum.*
175 *A fructibus ad vsuras, & è contra.*
176 *A fure ad morosum.*
177 *A furioso ad ignorantem.*
178 *A facto insufficienter &c. ad non factum.*
179 *A faciente ad fieri mandantem.*
180 *A factis per administratores & rectores ciuitatis ad facta per ciuitatem.*
181 *A facto reuocato ad non factum.*
182 *A fideiussione ad pignus.*
183 *A facto obliquo ad directum.*
184 *A facto ante litem contestatam ad factum post litem contestatam incontinenti.*
185 *A facto serò ad non factum.*

A facto

186 A facto vetante pretore ad factum contra pretorem.
187 A facto per stipulationem, ad factum per litis contestationem.
188 A facto secundũ verba ad factũ secundum sententiam.
189 A filio adoptiuo ad naturalem.
190 A fisco ad ecclesiam imperium &c.
191 A foro conscientiæ ad forũ boni & æqui ac veritatis.
192 A fori territorijve alicuius esse, & legibus eiusdem ligari.
193 A furto ad rapinam.
194 A furioso ad mortuum, & ad alios.
195 A genere ad speciem, & è contra.
196 A gradibus scalarum ad gradus cognationis.
197 A greca ad latinam aliasque linguas.
198 A gratia papali ad vltimas voluntates.
199 Ab his, quæ nouiter emergunt ad ea quæ nouiter ad notitiam peruenerunt.
200 Ab hærede ad bonorum possessorem.
201 Ab hærede scripto ad eum qui ab intestato succedit.
202 Ab hærede ad legatarium.
203 Ab honorato ad grauatum.
204 Ab habente actionem ad rem, ad habentem rem ipsam.
205 Ab habere ad habere posse.
206 Ab habere ad habere debere.
207 Ab habitu ad potentiam.
208 Ab hæresis crimine ad crimen læse maiestatis.
209 Ab honore ad vitam.
210 Ab honesto ad necessarium.
211 Ab hospitalium priuilegijs ad priuilegia ecclesiarum.
212 Ab indefinita ad vniuersalem.
213 Ab institutione ad exheredationem.
214 Ab inuito ad ignorantem.
215 Ab institutione ad legatum.
216 Ab imperatore ad regem.
217 Ab imperatore ad alios principes.
218 Ab inuentario tutoris ad inuentarium hæredis.
219 Ab inferiore ad suum superius.
220 Ab instrumento materiali ad intellectuale.
221 A iudicijs ad vltimas voluntates.
222 A iudicijs ad contractus.
223 A iudicijs ad arbitria.
224 A iudice ordinario ad delegatum.
225 A iuramento ad sententiam.
226 A iure patronatus ad emphyteusim.
227 Ab impossibilitate naturæ ad impossibilitatem iuris.
228 Ab in actu facto, ad id quod incontinenti fit post actum.
229 Ab infamia ad mortem.
230 Ab instrumento ad testes.
231 A iudice incompetente ad non iudicem.
232 A iuramento ad fidem.
233 Ab inuadente in domo ad inuadentem in vestibulo domus.
234 A lege principis ad legem ciuitatis.
235 A lege communi ad legem municipalem.
236 A lege principis ad legem testatoris.
237 A lege ad consuetudinem.
238 A lege ad sententiam.
239 A lege ad pactum.
240 A lege ad rationem naturalem.
241 A lege mortua ad legem viuam.
242 A lege feudali ad non feudalem.
243 A legato ad donationem.
244 A legato ad mandatum.
245 A legato ad beneficium.
246 A legitima filiorum ad legitimam parentum.
247 A legitimato ad adoptatum.
248 A liberto ad legitimatum.
249 A liberto ad vasallum.
250 A libertate ad piam causam.
251 A loco ad quantitatem.
252 A loco ad tempus.
253 A loco ad personas.
254 A lucro ad damnum.
255 A legato ecclesiæ ad legatum collegij ecclesiæ.
256 A legato pro dote ad legitimam in compensationem dotis.
257 A legatis ad fideicommissa.
258 A legati ratione ad rationem legis.
259 A legitimatis ad legitime natos.
260 A lena ad meretricem.
261 A manumissione ad mortem.
262 A mandato particulari ad mandatum vniuersale.
263 A mandato procuratoris ad mandatum iurisdictionis.
264 A marito ad emptorem.
265 A matre ad auiam.
266 A matrimonio carnali ad spirituale.
267 A matrimonio spirituali ad carnale.
268 A milite seculari ad cælestem.
269 A milite ad ecclesiam uel piam causam.
270 A minus fauorabili ad magis fauorabile.
271 A minus potenti ac digno ad potentius, & dignius.
272 A morte naturali ad ciuilem.
273 A mandato Domini facto, ad factum per Dominum.
274 A mandato reuocato ad non mandatum.
275 A maritum non habente, ad habentem inutilem.
276 A matrimonio in faciem ecclesiæ contracto, ad matrimonium postea ab ecclesia comprobatum.
277 A medico imperito adhibito, ad medicum non adhibitum.
278 A medico ad obstetricem.
279 A mercedibus magistrorum ad alimenta.
280 A mercibus in portum non aduectis, ad merces in eundem aduectas vi tempestatis.
281 A meo ad id quod mihi debetur.
282 A minitatione cædis gladio stricto in personam alicuius, ad illationem vulnerum.
283 A muliere ad malam herbam.
284 A notario ad testem.
285 A notario ad sententiam.
286 A non nato ad statim mortuum.
287 A negligentia crassa ad dolum.
288 A nobilitate ad scientiam.
289 A nolle ad non posse.
290 A nunquam ad rarum.
291 A nutrice ad sororem, matrem, ac auiam.
292 Ab officio tutoris ad officium executoris.
293 Ab odioso ad fauorabile.
294 Ab obligatione ad promissionem.
295 Ab obligatione extincta per numerationem ad extinctam per acceptilationem.
296 Ab obligatione generali ad alternatiuam.

297 *Ab occidere ad delictũ inducere per qđ quis occidatur.*
298 *A pacto ad consuetudinem.*
299 *A pacto ad statutum.*
300 *A patre ad monasterium.*
301 *A patre ad fideiussorem.*
302 *A persona ad tempus.*
303 *A peculio ad dotem.*
304 *A persona ad locum.*
305 *A persona ad rem.*
306 *A pia causa ad libertatem.*
307 *A pluralitate ad multas singularitates.*
308 *A populo ad principem.*
309 *A præcepto testatoris ad preceptum iudicis.*
310 *A prædicatis ad subiecta.*
311 *A priuilegijs ad statuta.*
312 *A priuatione ad habitum.*
313 *A probationibus ad sententiam.*
314 *A procuratore ad lites ad delegatum.*
315 *A potentia propinqua ad actum.*
316 *A pro non scriptis ad quasi caduca.*
317 *A promissione ad traditionem.*
318 *A populo ad rempublicam.*
319 *A pupillo ad adultum sub curatore.*
320 *A parum ad nihil.*
321 *A personæ conseruatione ad famæ conseruationem.*
322 *A peste ad hostilitatem.*
323 *A possessione per se ad possessionem per alium.*
324 *A posthumo nato mortuo ad posthumum natum iam iam moriturum.*
325 *A prædicatione, ad sacrificationem.*
326 *A prælato ecclesiæ ad vsufructuarium.*
327 *A præsente, qui difficile adiri potest, ad non præsentem.*
328 *A promissione ad datum in viro bono.*
329 *A pœna æstimationis rei, ad quanti ea res est.*
330 *A proximè faciendis, ad iam facta.*
331 *A qualitate, quæ insit alicui per naturam, ad qualitatem quæ inest per priuilegium.*
332 *A quietantia, vt vocant, per scripturam, ad cancellationem ipsius obligationis.*
333 *A qualitate ad subiectum.*
334 *A ratione ad ius, & è contra.*
335 *A re ad locum.*
336 *A re, ad personam.*
337 *A re ad tempus.*
338 *A rectore ecclesiæ ad tutorem.*
339 *A rescripto ad vltimas voluntates.*
340 *A republica ad ecclesiam.*
341 *A republica ad pupillum.*
342 *A ratione legis strictæ.*
343 *A ratione legis largæ.*
344 *A ratihabitione ad mandatum.*
345 *A relicto post mortem ad relictum post vitam.*
345 *A remissione ad donationem.*
347 *A re deteriore reddita, ad non redditam.*
348 *A rubro ad nigrum.*
349 *A sententia ad testamentum.*
350 *A sententia ad transactionem.*
351 *A sententia ad libellum.*
352 *A sententia ad pr bationes.*
353 *A sententia ad conclusionem in causa.*
354 *A sententia legis ad sententiam iudicis.*
355 *A seruo ad monachum.*
356 *A statuto ad consuetudinem.*
357 *A statuto ad vltimam voluntatem.*
358 *A statuto iurato ad testamentum iuratum.*
359 *A solutione ad promissionem.*
360 *A stipulatione ad legatum.*
361 *A stipulatione extraiudiciali ad iudicialem.*
362 *A substitutione pupillari ad exemplarem.*
363 *A substitutione compendiosa ad reciprocam.*
364 *A substitutione directa ad fideicommissariam.*
365 *A scire ad scire debere.*
366 *A scire ad scire posse.*
367 *A schedula tantum subscripta manu alicuius, ad scriptam in vniuersum de eiusdem manu.*
368 *A senatu supremo ad principem.*
369 *A senectute ad sterilitatem.*
370 *A sententia definitiua ad interlocutoriam vim definitiua habentem.*
371 *A sententia certa per se ad certam per relationem ad acta.*
372 *A spoliato omnibus bonis, ad perditum vel mortuum.*
373 *A statuto expressè contentis ad virtualiter contenta.*
374 *A stipulatione ad iudicium.*
375 *A subhastatione ad præconizationem.*
376 *A subscriptione propria ad factam per alium illius nomine.*
377 *A tempore ad quantitatem.*
378 *A tempore ad locum.*
379 *A tempore ad personas.*
380 *A tempore ad modum.*
381 *A tempore pestis ad tempus belli.*
382 *A tempore ad tempus.*
383 *A tempore præterito ad tempus futurum.*
384 *A tempore ad rem.*
385 *A tempore ad qualitatem.*
386 *A testatore ad legem, vel statutum.*
388 *A testatore ad iudicem.*
789 *A testamentis ad leges, & è contra.*
390 *A testamento in scriptis ad testamentum sine scriptis.*
391 *A testibus ad instrumenta.*
392 *A teste corrigente dictum suum ad partem.*
393 *A toto ad partem.*
394 *A toto ad totum.*
395 *A transactione ad sententiam.*
396 *A transactione ad diuisionem.*
397 *A transactione ad compromissum.*
398 *A tributis ad decimas.*
399 *A tutore ad magistratum.*
400 *A tutore ad prælatum.*
401 *A tutore ad syndicum.*
402 *A taciturnitate ad responsionem contra se.*
403 *A tali, ad habitum pro tali.*
404 *A tali ab initio ad tale post euentum rei.*
405 *A tempore prohibito factis, ad collata in tempus prohibitum.*
406 *A tempore habili peracto, ad collatũ in tempus habile.*
407 *A toto, ad omne.*
408 *A tutela indiuisa, ad diuisionem factam per tutores.*
409 *A testatoris morte dubia ad illius vitam.*
410 *A Vasallo ad libertum.*
411 *A vendere volente ad eum qui vult immodicè vẽdere.*

A ve-

412 *A veniente ad iudicium, & non perseuerante, ad non venientem.*
413 *A vero consensu ad fictum.*
414 *A vinculis detento, ad eum qui sub custodia est datis fideiussoribus.*
415 *A verbis testatoris, ad verba iudicis.*
416 *A vidua ad coniugatam.*
417 *Ab vltima voluntate ad iudicia.*
418 *Ab vltima voluntate ad iudicis sententiam.*
419 *Ab vltima voluntate ad statutum.*
420 *Ab vsucapione ad publicianam.*
421 *Ab vniuersitate constante ex corporibus distantibus, ad eam quę constat ex corporibus coherentibus.*
422 *Ab vsurario ad scorpionem.*
423 *Ab vtētibus male eorū substantia, ad aliena possidētes.*
424 *Ab vxore mala ad diabolum.*
425 *Ab vxorato, ad eum qui in periculis nauigat.*

De instrumento loci à simili, quo vtimur in interpretatione facienda, qui locus in sua exempla disponitur.

CAP. XVI.

1 Igesimum instrumentum est locus † a simili, per quem interpretando procedimus de similibus ad similia, l. non possunt de legib. l. si de ea de acquiren. hæred. l. non solum. §. qui primi pilum de excusatio. tut. Signo. Homod. in d. l. Cæsar de publi. & vectig. sub nu. 22. c. translato, vbi Abb. Dec. Fel. & alij de constit. similitudo enim, vt placuit Bal. in l. de quib. sub nu. 35.
2 vers. & nota de legi. est † in diuersis rebus uel causis, una & quasi eadem ratio, quod probat, & Gamar. in loc. à simili col. 2. ad fin. a in paruis, & similia sunt
3 † quorum eadem est qualitas, teste Euerardo, in eo loco, sub nu. 5. quæ sententia fuit Bal. quamuis ipse non citet, in d. l. non possunt in 2. lect. ad fin. Debet enim similitudo semper sumi, à pari uel maiori ratione, non autem à minori, ita notanter dicit Bald. ad Specul. in tit. de disput. & allegat post prin. id em Bal. in l. illud in 2. col. C. de sacrosf. eccl. & in l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler. Et casus simi-
4 les † dicūtur, cum par subest ratio, vt dicit idem Bal. in d. l. illud col. 2. C. de sacr. eccles. Ruin. in consi. 22. sub nu. 14. lib. 3. Dec. consi. 526. sub num. 1-7. Crau. in consi. vlt. nu. 8. cum 2. seq. vbi alios addit inferendo q; declar. per totumq; illud capnt refert, quanta fuerit ueterum varietas in tradenda huius rei theorica, Ias. in l. qui condemnare col. 2. de re iudi. propterea que per hunc locum interpretamur dispositionem loquentem in uno casu, ut locum habeat in
5 † altero eidem simili, quod plenè prosecuti sunt topici omnes, ueluti Bal. in l. conuenticula. C. de epis. & cler. Neuiza. in eius sylua nupt. lib. 1. sub nu. 198. Claud. Cātiuncula Gammar. & Euerar. in topicis, Gribal. in eius methodo, ca. 18. in loco à simili, qui ex omnibus colligens cæteris succinctius atq; ordinatius processit, ideoq; interpretando huius loci
6 medio progredimur, ab absentia † ad præsentiam inefficacem, l. si quis sub conditione de test. tute. l. si quis in senatorio, ordine, & l. eos qui de ritu nuptia. l. 1. §. cum autem pen. C. de cad. toll. Ias. in l. quoties in quarto notab. de hæred. instit. Iodo. Demand. in enchir. par. in ver. abesse, pulcher tex. in l. 1. §. & quidem quod cuiusq; vniuer. nomin.
7 Ab abortu † fœtus animati procurato, ad homicidium, cap. homicidium de pœnit. distin. 1. cap. aliquando, & seq. & c. Moyses 32. q. 2. Alber. in l. qui in vtero de stat. homi. Dem. loc. supra relato in ver. abortus & in praxi crimin. c. 74. de homicid. per remi.
8 Ab absentia † longa ad mortem, l. mulcta de conditio. & dem. Bal. in l. mater tua, sub nu. 8. C. de reuend. Boer. decis. 88. sub nu. 2. pulchrè declar. Dem. loc. iam relato in uer. absentia longa.
9 Ab actione † non competente, ad inualidam, cap. ad aures, ubi Abb. sub nu. 5. ad fin. de præscript. arg. cap. 2. de transf. episco. vel repulsam exceptione, l. nihil interest, l. non uidetur cæpisse de reg. iur. & in l. si quis obligatione §. non potest, eod. tit. Dem. iam relatus in uer. actio inualida, & in uer. actio repulsa.
10 Ab actione † in factum ex sententia, ad actionem iudicati, l. a ctori, & ibi Bal. in 2. nota. C. de reb. cred.
11 Ab actu † puro ad purificatum, l. cum testamento in fin. C de mand. test. & ibi Bal. in l. Titius de uulg. & pup. cum gl. in uer. duæ pnræ, Alex. in l. hoc iure de uer. obli. Rui. in cons. 139. sub nu. 7. lib. 2.
12 Ab actu † ad consensum ad actum, l. iubemus, ubi Bar. sub nu. 6. & Albe. in l. fi. C. ad Sena. Velle. l. in ædibus § quod filiofamilias de donatio. l. & sic, solu. matr. Tiraq. de retract. consang §. 1. gl. 9. sub nu. 106. & num. 139.
13 De actu † in esse, ad id quod est in uia, deductionis ad actum, l. diuortio, §. non solum sol. mat. Bald. in l. sub prætextu. C. de sacr. eccles. & l. si impuberi, & ibi Bar. sub nu. 2. de tutor. & curator. dat. ab ijs l. pen. de milit. test. l. oratio de spons. & faciunt ea, quę infra dicemus in loc. ab habit.
14 Ab adesse † ad contumaciter abesse, l. in causæ 1. de mino. 25. annis. & ibi Bar. & Bal.
15 Ab aduocatis † & consiliarijs ad milites, l. aduocati. C. de aduoc. diuers. iudi. plura in banc rem scribit Deman. iam relatus in ver. aduocatus, & miles.
16 Ad † adulterium commissum, ab eo quod fœmina cum mare suspecto reperta fuerit in eodē lecto concubere, Bal. in cap. 1. circa fin. qui. mo. feud. amittat. uersi. quæro nunquid Alex. in consi. 77. sub nu. 2. lib. 7. Cæpol. consi. 4. sub num. 10.
17 Ab allegare † & nō probare, ad nihil allegare, l. si manumissus. C. de lib. & eo. lib. Ale. in cōs 88. li. 5. l. si prius iuncta ibi glo. in uer. egisset. l. siue possidetis. C. de probatio. Paris. consil. 10. sub num. 55. & cons. 112. in prima par. Euerar. in loc. ab auctor. Demau. in uer. allegare & allegatio.
18 Ab alienatione † ad uenditionem, l. statu liberi. §. quintus de stat. lib. l. si quib. ex caus. in possess. eat. l. litis æstimatio de usuc. pro empt. Fab. de emp. & uēd. q. 2. in prin. Zas. in l. apud Celsum. §. auctoris autem, sub num. 7. de dol. mal. & met. exceptio.

19 Ab actore † ad reum, l. fina. C. de fructi. & lit. expens. Ias. in l. qui condemnare, sub num. 5. col. 2. de re iudi. glos. in clem. sæpe in ver. soluerit de verbor. signific. Petr. Anchar. in cap. 1. q. 14. de constit. & est pulcher. tex. iuncta ibi glo. in ver. absurdum in l. si cum dies §. pen. de recepr. arbitr. in l. si de meis eo. titu. & in l. in sacris. C. de prox. sacr. scrini. lib. 12. l. 1. de exceptio. & l in exceptionibus de probatio.

20 Ab actu † coniugali ad possesionem, cap. si virgo 34. q. 2. addit. Neuiza in syl. nuptia. lib. 1. sect. nō est nubere, sub num. 98. cart. 94. Hadria. Florenti. qui postea fuit pontifex. in quæstio. quodlibetica secunda col. par. 2.

21 Ab appellatione † ad recusationem, Dec. in cap. postremo, in principio de appellatio. per c. super eo eo. tit. vbi idem Dec. num. 15.

22 Ab arbitratore † ad procuratorem Burg. in cap. cum causam col. 10. de emptio. & venditio. per tex. in l. si voluntate C. de rescind. venditio.

23 Ab arbitro † ad iudicem delegatum l itē si vnus. §. fin. cum l. seq. de arbitr. iuncto cap. prudentiam in princ. & cap. cum causa vbi not. doct. de offi. deleg. Fulg. in cons. 143. syndicus col. 1. per d. §. fi. cū l. seq.

24 Ab arrogatione † ad legitimationem, Ias. in rub. de liber. & posth. sub num. 7 per l. iubemus C de natur. liber. & gl. in l. 1. ad fi. in ver. parentibus, ad municip. & de incol & Bal. in l. 1. col fin. C. de iur. aur. annul. sed idem Ias. loco iam relato inijcit scrupulum, illum videto.

25 Ab adoptato † ad legitimatum, & e contrà, Sign. de Homod. in cons. 220. Quidam Titius circa finē, per nota. in l. in adoptionibus. C. de adoptio. & in l. 1. ad municip. & de incol. sed contra videtur probare Alex. in cons. 2. col. 7. vers. nec obstat secundum argumentum, quod repetitū est, in 2. vol. cons. 107. post Bal. in l. si te patris de suis, & legit. Socin. in consilio 296. col. 4. circa fin. lib. 2. quod posse procedere est dicendum, vbi non detur paritas terminorū, qua concurrente, cessat omnis difficultas, quia argumentum à simili sufficit, vt concludat in eo, de quo agitur, quamuis in tribus non discernatur similitudo, Fely. & Dec. in cap. translato de constit. & supra diximus.

26 Ab augumento † ad diminutionem l. si ex toto de leg. 1. Alex. in l. serui electione §. fi. eo. tit. de leg. j. Ias. in l. serui electione §. cum fundus. col. 3. de leg. j.

27 Ab aduocatis † ad medicos, glo. in cap. cæterum de iur. cal. ibiq; Panor. Rip. in tract. de pest. in c. de remed. ad curan. pest. sub num. 128.

28 Ab administratione † ad usumfructum negatiue, Bero. consi. 139. sub num. 20. lib. 2.

29 Ab alimentis † ad dotem, Bal. & Cy. in l. mater. C. de iur. dot. Bal. in l fin. de ijs quib. ut indign. Alex. in consi. 7. sub nu. 2. lib. 2. Cur. sen. consil. 39. col. 1. Ias. in l. cum is §. si mulier de cond. indeb. Afflict. decis. 111. sub num. 10. Doctor. in l. 1. solut. matri. plenè Euer. in centū locis. Ab alimentis ad dotem. loc. 70. per totum.

30 Ab alimentis † ad piam causam l. Melaibi pietatis intuitu, vbi gl. Bar. & Doct. notant de alim. & cibar. leg gl. in l. si cui de ann. leg. quę hoc arg. vtitur. Lud. Rom. in auth. similiter. C. ad leg. Falc. in 17. speciali piæ causæ plenè Euer. in hoc loco per totum, And. Tiraq. in tract. de priuileg. piæ caus. car. 10. uers. itē legatum alimentorum.

31 Ab amicitia † ad coniunctionem, l. successori de neg. gest. Demaud. in ver. amicitia, qui citat glo. in vers. non erat rectam artic 3. tertij tracta. Io. de terra rubea contra rebelles suorum Regum, & uult, ut idem operetur coniunctio amicitiæ, atque coniunctio sanguinis.

32 Ab amicis † ad affines tex. not. in cap. Petrus in uer. cognati & amici, de homic. in c. subdiaconus in uer. cognati, & amici, eo. tit. gl. ī d. uer. nō erat rectā.

33 Ab † amisione conspectus rei, qui de facili recuperari potest, ad non amisionem, l. 1. §. si iusserim, l. 3 §. Nerua filius de acq. pos. § item si quis merces instit. de rer. diuis. l clauibus de contr. emptio. faciūt tradita à Doctor. in §. ferę, in §. apium, instit. de rer. diuis. in l naturalē, & in l. Pōponius de acq. re. domi.

34 Ab amore † ad furorem, & ebrietatem § illud in auth. qui. mo nat. effi. legit. glo. in §. 1. in uer. debacata instit de succesio. subla.

35 Ab appellatione † ad sententię recusationem, gl. in cap. 2. de consuet. lib. 6. in ver. uideatur in fi. glos. in uer. sicut appellationi, in cap. super eo 2. de appel.

36 Ab appellatione frustranea † ad non appellationem, cap. Romana de appell. Cardin. in clem. 1. de dol. & contum. in 6 notab. l. 2. quib prouoc non lic. Abb. in cap cum uenissent sub nu. 10. de eo, qui missi in possessi. causa re. seruan.

37 Ab appellatione non prosequente † ad non appellantem, Rui. in consi 4 sub nu 38. l b 5 Euer in consilio 32 sub nu. 40 Rot. decis. 1. in nouis in tit de appellat. cap. ab eo de appellat. lib 6 & clem 2. eo tit. auth ei qui. C. de tempor. appellat. cap cum sit Romana de appellatio. facit tex. in clem. si appellationem de appella. Alex. in consi 64. lib. 6. Anchar. consilio 345. iam deserta.

38 Ab appellatione † ad tempora appellandi Franc. in cap. 1. de testa. lib. 6. sub num. 20. glos. in l. unica nil noua. appellatio. pend. cap. non solum in uer. in nouata de appellatio. lib. 6. plenius Iodo. in Enchi. in uer. appellationis tempus.

39 Ab approbatione † ad non contradictionem. & è contra l. 2. §. uoluntate solut. matr. l. quo enim rem rat. haber. Bal. in l. ne in arbitris de recep. arbitr. Doctor. in cap. per tuas in uer. negare de condit. appos. Caguol. in l qui tacet de reg iur.

40 Ab arbitrari † frustranee, ad nulliter arbitrari, l. nō putauit. §. nō quæuis de bon. poss. contr. tab l 4. §. condēnatū de re iudic. Rui. cons. 1 2 nu. 4 in 4. uol.

41 A Bancario † ad argentarium, numularium, trapetizam, camp sorem, & è contra, Bud. in l. si hominem §. quoties dep. Demaud. in Enchir. in uer. argentarius, & in uer. Bancarius.

42 A bannitis † ad relegatos, glos. in uer. bona neneunt in l ad cognitionem quib. ex caus. in possess. eat. quam ibi sequen. Zas. & quam alibi ad hoc not. Bartolus & Angelus in §. relegati institut. quibus mod. ius pat. potest. sol. plenè declarat Demaud. in d. enchir. in uerb bannitus.

43 A beneficium † non habente, ad habentem, sed minus sufficiens capit. cum super quæstione, & ibi Abb. num. 5. de concessio. præben. in cap. si cui de præben. lib. 6. & cap. cum adeo de rescript.

44 A bonis pauperum pupillorum † ac minorum, ad ecclesiæ bona autb. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccles. iuncta l. vlt. eiusdem titu. Crauet. in consi. 325. Ioan. Andr. in cap. 2. de restitu. in integr. Cardi. in clem. 1. in decima q. de in integr. restit. plura addit Euerar. in loc. à minor. ad eccle. & Demau. in d. enchir. in ver. bona pupillorum.

45 A bonis † ciuitatum ad bona ecclesiarum l. vt inter vbi Ias. C. de sacrosan. eccles. post gl. ibi in ver. priuata commoda, Euerar. in consi. 71.

46 A bonorum suorum † donatione, ad pro modico venditionem, l. apud Celsum §. si quis autem de except. dol. Cyn. in l. 1. in vltim. q. C. de pact. faciunt nota. per Bal. in d. l. 1. & in rubr. de pact. ver. quæro, an venditio, & Tiraquel. de iudi. in reb. exig. feren. ver. 84.

47 A bonis damnati † non censeri, & super eo quæstionem moueri, l. si in causa, & ibi Raph. Fulgos. nu. 1. C. quád. fisc. vel priua. Demaude. in d. enchir. in ver. bona damnatorum.

48 A bonis immobilibus † ad bona mobilia preciosa quæ seruari possint, gl. in ver. tractatu in cap. tua nos. & ibi Abb. de ijs quæ fiunt à prælat. glos. in cap. 1. de reb. eccles. non alienan. lib. 6. & in cap. is cui de electio. lib. 6.

49 A bonorum omnium lite † ad causam maioris partis bonorum, Crauet. in consil. 31. sub num. 1. per tex. in l. propter litem de excus. tutor. cui potest alter addi in §. item propter litem iuncta ibi gl. nisi forte instit. eod. titulo, & in l. si vt allegas. C. eod. tit. de excus. tut.

50 A bello Dei † ad bellum hominum Bart. in l. 1. de bon. poss. ex testam. milit. Alex. in l. vlt. C. de test. vbi & alij scrib. passim, Rip. in tracta. de peste in princ. sub num. 9.

51 A bonæfidei iudicijs † ad vltimas voluntates l. si minorum. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necessaria, secundum Iacob. de Aren. quem refert Bartol. in l. centesimis §. fin. de verbor. obligatio. de quo argumento loquitur Ias. in d. l. si is qui pro emptore sub nu. 323. de vsucap. quamuis illud restringat ad duo. ut ibi per eum.

52 A beneficijs principum † seu à gratijs beneficialibus, ad ultimas uoluntates, ratione latioris interpretationis faciendæ, iungẽdo l. beneficia de constit. princ. cum l. in testamentis de reg. iur. cum traditis a Ias. in d. l. beneficia, & a Doctor. in d. l. in testamẽtis, quia ultimæ uoluntates & testamenta habent causam non minus fauorabilẽ, quàm beneficia, l. uel negare, quemadm. testam. aper. & est in terminis tex. in cap. 1. & in cap. auctoritate de præben. lib. 6. & idem est in omnibus alijs rescriptis, & gratijs motu proprio concessis, ob plenissimæ earum interpretationis fauorem cap. si pluribus, & capit. si motu proprio de præben. lib. 6. & prout plenius habetur per Euerar. in loc. à dispposit. ultima. uolunt. per totũ, & multa appositè in hanc tradit Demaud. in dicto Enchir. in uer. beneficialis gratia.

53 A bonorum possessione † ad hæreditatem l. 1. de bon. possess. Dec. in l. emancip. sub num. 6. & 25. per l. 2. de bono. possess. & l. 1. §. bonorum ad Trebel.

54 A bonorum possessore † ad hæredem, l. 2. de bon. poss. §. quos autem instit. de bono. possess. Bal. in l. 1. in 3. col. in fin. uersi. septimo contra hoc opponitur C qui admitti l. 1. §. bonorum possessores ad Senat. Trebellia. ubi arguitur à bonorum possessoribus ad alios successores, & è contrà, facit tex in l. in con ditionibus §. si patronus de conditio. & demonstra. & in l. is qui in potestate §. fin. de leg. præstan. & in l. 4. de conditio. & demonstra. in quibus iuribus probatur, conditionem illam, si hæres erit, uerificari quoque in bonorum possessore.

55 A cancellatione † facta de facto ad cancellationem factam uerbo, l nihil interest de adim. leg. l. 1. & 2. de ijs quæ in testa. delen. l. emptor, §. Lucius de pact.

56 A canonica episcopali † & parochiali ad legitimam iure naturæ debitam, cap. officij de testam. cap. requisisti eod. titu. & clemen. dudum. §. uerò de sepultu.

57 A capere restituendum † ad non accipere, l. non uidetur quisquam de reg. iur. l. si pars §. fin de inoffi. testam. l. fin §. fin. C. de bon. quæ lib. l. si quis mandato, & ibi Bart de neg. gest. Dec. in d l. non uidetur Demaud. in uer. capere restituendum, ubi disertè uersatur.

58 A capitulo † ad minorem in materia in integr. restitutionis, cap. significauit de appellatio. ubi glos. Abb. Franc. & alij, facit § ult. instit. de aucto. tuto & §. ult. instit. de curato. cum tradit. à glo. & à Fran. circa fin. in d. cap significauit.

59 A condemnatione perpetui carceris † ad mortem ciuilem, Innoc. in cap. qualiter secundo de accusat. ad damnationem in metallum, Bar. in l. 2. de publi. iudi. Bal in l. reos. C. de accusatio. Imol. in cap. 1 de collus. detegen. ad pœnam capitalem uel mortis naturalis, l. capitalium de pœn. Bart. & Imol. in l. a. de publi. iudi Ioan. de Ana. in d. c. 1. de collus. deteg.

60 A causa ciuili † ardua, ad causam criminalem, Bartolus in l. admonendi sub num. 52. ubi & Ias. sub numero 100. de iureiur. Bal in l. parentes. C. de testib. & In cap. ueniens de testib. Marsil. in l. 1. in §. seruum municipum, & in § præterea de quæst. & in l. Diuus eod. titu. Petr. Anchar. in consi. 25. ad fin. & in consilio 64. ad fin. plura addit Iodoc. in Enchyr. in uer. causa ciuilis ardua.

61 A causa matrimoniali † ad causam criminalem Alex. in consil. 143. quoniam abundè in princ. lib. 2. Zas. in consi. 3. num. 28. & consil. 19. num. 19. libr. 2. faciunt nota. per glos. Butr. & alios in cap. ueniens 1. de testib. Bar. & alios in §. si quis ex argentarijs §. 1. de eden. cum simil.

62 A causa criminali † ad causam ciuilem, l. 2 §. sed si mulier, ibi, nã & publico de li. homi. exhib. §. hi, qui. instit. de obliga. quæ ex delicto nascunt. ubi sic arguit Iustinianus, & ibi hoc notat Ang. & ibidem arguitur negatiuè, ad quod facit l. lis nulla de iudi. sed & affirmatiuè arguitur, ut in l. absentẽ de pœn.

Alberi. de Rosat. in pulchro casu in l. damni.§.sabini de dam. infec. Ias.in rubr. C.de eden.vbi arguit à ciuilium causarum ordine, ad ordinem criminaliũ plenè Euer.in loc.à ciuilibus ad criminalia.

63 A causa dotis† ad causam studiorum Bart. & alij in l.1.solut.matrim.l.assiduis.§.si quis enim. C. qui. potio. in pignor.habean. Andr. Tiraq.de priuileg. pię caus.in prefatio.car.14.vers.item legatum.Et ad piam causam l.cum is§.si in ea opinione sit mulier de condic.indebit.vbi Bal. & Ang.& alij Bar.in l.2. § fin. de dona. in prima opposit. Doctor. in l.1. in glos.in ver.causa solut.matrim. Andr. Tiraq. de priuileg.piæ caus.in præ fatio.car. 13.

64 A causa studiorum † ad causam piam l. quæ pater filio in ver.pietate famil. ercis. Alex. ad Bartol. in l.Stichus liber esto de leg.3. & in l.si cui annuum de annu. legat. And. Tiraquel.in d.præfatio.car.15. ver.& quod etiam.

65 A causa testati † ad causam intestati, & è contra l.causa cognita de vulgar. vbi notant Ioan.de Imo. Franc.& Aret. Alex. licet sit corruptus; bonus tex. in l.pater.§.si mortuo,vbi Zas.notat de capt.& postlimi. reuers.l.precibus, & ibi Bal. & Doctor. C.de inofficio.donatio.plenius traditur ab Euerar. in loco à causa intestati ad causam testati per totum.

66 A ciuitate ad ecclesiam†l.vltima, vbi notant omnes scrib.C.de sacrosanct.eccles.glo.in l. rempublicam in fin. C.de iur.reipubl.lib.11. glos.in l.respublica.C.quib.ex caus. maio. & isto argumẽto vtitur glos.in l.imperatores de re indica.& Ioan.Andr.in pulchra quæstione in reg. plus semper de regu. iur. libr.6. & hinc quoque post alios à se çits. ad multa infert Euerar.in loco à Repub. ad ecclesiam seu piã causam.

67 A conditione ad modum † l.1.& 2. C.de ijs quæ sub mod.Ias.in l.si Titio col.2.sub num. 8. de leg.1. qui postea in seq. num.declar. quò ad omnia non procedere hanc similitudinem, quod facit & glos. in l.1.C.de instit. & substit. & in d.l.1. & 2. C.de his quæ pœn. nomi. relinq. & excipit. ex ijs quę tradit Bart. in l. quibus diebus.§. Termilius.col.1. & seq. de conditio.& demonstr.

68 A confessione†ad renunciationem,per l.tale pactum in principio de pact.Pic.in l.1.C.de pact.post Bartol. ibi per d.l.tale pactum facit tex. in l. qui cũ tutoribus in principio.& §.fin.de trans.iuncta l.mater decedens de inoff. testam. quibus accedunt tradita per Bart. & alios in l.qui Romæ.§.duo fratres per illum tex.de ver.oblig.

69 A coniungato ad seruitũ†l.a. de lib. homin.exhib. per quem tex.dicit Neuiz.d. sectio.non est nubendũ sub num.5.matrimonium esse speciem seruitutis, Claud.in l.j.ad fin.princ. de uerbo.oblig. Deci. consil.134. col.a.Io.Lup. in rubr.de donatio. inter vi & vxor.col.8.ver.quo ad primam. nec habet maritus plenam sui corporis potestatem, cap. diuersis de cler. coniug. Maria.in cap. quoniam frequenter col.a.vt lit. non contestat. Abb. in cap. tenor de re iudicata.

70 A consuetudine ad priuilegium, † cap.cum contingat de for.compet.vbi not.Abb.in vlt.notab.sub nu.5.vbi vult eam parificationem procedere quantum ad tribuendum iurisdictionem, ibique scholiast.protendit argumentum etiam ad præscriptionem per tradita à Bar.in consi.1. ver. quæritur vtrũ iurisdictio col.pen.à Bal.§.in l.vlt.ad fin.C.de long. tẽpor.præscript.à Floria. in l. si fit constituta,quem. ser.amitt.& Imol. in cap. cum dilectus.2. de capel. mona.

71 A collatione † ad computationem l. quoniam nouella iuncta glos.a. C.de inoffic.testam.in verbo imputari in versicu. sic accipe similitudinem quem ibi seq.Bart.Castr.& Ias.

72 A contractibus ad delicta, † l.2.§.fin.de custod. reor.l.omnem de iud.iuncta glos. in l.hæres absens. §.1.eod.titu. auth.qua in prouincia.C.vbi de crim. agi oport.cap ult.de for.compet. Gan.de pœn reor. colum quinta.qui vt in contractibus, sic in delictis ait statuta & consuetu dines fori, vbi actus secutus est, seruari oportere, qua de re plura tractat Euer. in loc à contractibus ad delicta, Ias.in l.vbi pactum. C. de trans. l. 5. de oper. noui nunc.col.6. in l.ciuitas colum.1.si cert.pet.& in l.1.col.1. C de ser.fugi.

73 A contractibus † ad iudicia, d l.omnem de iudi. l.§.idem scribit de pecul. glos. notab. in auth. sacramenta puberum. C.si aduers. venditio.quæ vult dictam auth. quæ loquitur in contractibus, procedere quoque in iudicijs, quam glos. Iaco.de Are.Bart. Bal.Salyc & Ias. & communiter sequũtur doctor.vt attestatur de communi Euerar.in eo loco sub nu. 1. vbi fusius agit hac de re.

74 A contractibus† ad ultimas voluntates, & è contra, l. quæ de legato & l. seruum filij § enim qui chyrographum de leg.1.l.si ex stipulatu dé verbo.oblig. l.fin.vbi notat Sal.C.de leg. & instit. de leg. fus.can. in princip.ubi glos.Ioan.Fab.Are.& Port. not.cum simil.& Euerar.in hoc loco qui diffusius agit.

75 A contractibus†ad quasi contractus,l.si pupilli. §.si quis ita de neg gest.l. apud Iulianum.§.fin.cum leg.seq.quibus ex caus.in posses.catur.& ita arguũt Bar.Bal.Ang.Saly.& Ias.in dicta authen.sacramenta puberum. C. si aduers. venditio. vbi uolunt eam dispositionem uolentem minorum contractus firmari iuramento, procedere quoque in quasi contractibus, qua de re ad saturitatem habetur per Euerar. in eod. loco, sed Ias.videtur esse in contraria sententia in d.l.ciuitas col.2.vers.2. si cert.petat. & Dec.in cap. qua fronte col.3. de appellatio. Quibus accedit & Neuizan. d. uer. non est nubendum car.103.

76 A quasi contractibus†ad contractus,glos.notab. in cap.decet in uer. processu de immu.ecclesia.li.6. per locum a speciali inducendo illum tex. prout elegantissime facit Euerar. omnino uidendus in hoc loco per totum.

77 A contractu ad distractum, l.nihil tam naturale dereg. iur. l.prout quisq; de solutio.l.item ueniunt in princ.iuncto §.1.de peti.hæredit.glo.in l.3.§.contrarium iudicium,de contra. iudi. tute. Bal. in l.pactum in 16.q.de collatio.Bar.Bal. Salyc. & Ias.in d. auth. sacramenta puberum, quam uolunt procedere quoque in distractu, Euerarard. ad ambas

vsque

usque aures in hoc loco.

78 A corporalibus † ad in corporalia l. si pater. §. 1. de iur. doti. l. sicut quib mod. pig. uel hipoth. sol. iuncta l. si pater mulieris in ver nam vt corporis, uel pecuniae eod. tit. de iur. doti. faciunt not. in l. traditionibus, C. de pact. iuncta ibi gloss. in uersi. traditionib. dum exponit vel quasi in l. traditio. de acquir. rer. domin. §. interdum, & §. per traditionem de rerum, diuisio inst.

79 A contractus stricti iuris † ad contractum bonae fidei negatiuè Ias. in l. stipulatio ista §. fin. qui incipit si quis ita in 3. notab. de verbo. obligatio per illum textum.

80 De creditore ad † procuratorem non datur pro portio, Soc. in l. j §. per procuratorem col. pen. de acqui. poss. per l. si cum venderet de pignor. actio. iuncta l. j. C. per quas perso. nob. acq.

81 A causa † quae de nouo oritur, ad causam quae de nouo ad notitiam peruenit, Bar. in l quaesitum, de pignor. Bal. & alij in l. non potest uideri, de iudi. faciunt tradita a Doctor. in l. edita, C. de edend. à Bald. in l. si. C. de sponsal. & in cap. pastoralis de ex cep. a Parisi. in consi. 99. num. 26. cum pluribus sequenti lib. 3.

82 A causae nullius expressione † ad expressionem friuolae, gloss. magna in ver. eatenus, circa princip. & ibi Bal. eam ad hoc notat, de oper. nou. nuntia. id que communiter uolunt alij scribentes, faciunt tradita à Io. Andr. in cap. cordi. de appel. in 6. & à Bal. in l. generaliter in 4. q. C. de non num. pecu. Ias. in l. quoties, qui satisd. cogant.

83 A causae non existentia † ad causae finem uel extinctionem, l. nihil interest de nauti. foenor. & in l. prima, de condic. sine caus. Tiraq. in com. cap. cessante causa par. 1. sub num. 15.

84 A cautione non praestita, † ad vitiosè datam, l. quoties ibique not. Ias. qui satisd. cogan. l. j. & ibi idem Ias. si quis in ius uoca. non ier. pulchrè in hûc locum Demaud. in dicto Encbyr. in uersi. cautum vitiosè.

85 A cessione † ad traditionem, Barto. in l. Labeo infr. de pact. Zas. qui declarat in l. si vir, sub num. 7. & in l. possideri sub num. 13. de acquir. possess. per gloss. in l. prima, C. de actio. facit. l. Seia in princip. de donatio.

86 A certo per se † ad certū per relationem ad aliud l. certum ubi omnes notant, si cert. peta. l. ait praet. §. si iudex & ibi Ias. & in l. in summa de re iudica. l. ubi autem non apparet. §. illud dubitationem de uerbo. oblig. sub num. 1. & 4. diffusius in d. §. si index sub nume. 33. & 35. & eleganter ibi quoque Ripa. Demaud. in uer. certum esse per relationem, & nos quoque supra lib. 2. plenius disseruimus.

87 A certo † ad facile certificandum, gloss. in l. locus de acquir. possessio. l. si quis extraneus. §. sciendum est, de acquir. haered. Auchar. & Gemin. in ca. fin. de electio. lib. 6. Alex. in consi. 5. sub nu. 3. & 4. libro 2. Rui. consi. 42. sub nu. 22. & consi. 131. nu. 12. primo volum.

88 A ciue esse † & haberi pro ciue, l. sed si h c lege, §. patronum ubi Zas. de in ius uocand. Demaud. in ver. ciuis habitus, faciunt tradita à Barto in l. si maritus. §. legis ad leg. Iul. de adult. à D. Alcia. in l. mercis secunda, de verbo. signific. & à Doctor. in l prima, de leg. j.

89 A comparatione non facta † ad insufficienter factam, cap. si quis insto, de electio. lib. 6. cap. Nicolao de appel. vel non legitimè factam, Bald. in d. ca. Nicolao, faciunt nota. in d l. aediles. §. procuratoris de aedilit. edict. & à Ias. in dicta l. quoties qui satisd. cognar.

90 A compulsione † ad timorem compulsionis ex rationabili causa, Alex. in consi. 100. nol. 3. Bar. in l. 1. §. quae onerandae, quar. rer. actio non detur, Abb. in cap fin. qui cler. uel uonen. Felyn. in cap. ecclesia de constitu. Parisi. consilio 139. sub nu. 14. & 21.

91 A concessione † ad non negationem, uel tacitū consensum, vel de facto, l. generaliter in fin princ. C. de secund. nupt. cap. qui tacet de reg. iur. libro 6. l. ij. §. uoluntate solut. matrim. Gemin. in cap. nonne de praesumptio. cap. cum dilecti ubi glo. de appellatio. l. de quibus de leg l. quò enim, rem rat. hab. De maud. in verbo consensus non negando, & in uer. consentire de facto, & in ver. consensus tacitus.

92 A conclusione in causa † ad confessionem solemnem in iudicio factam: & ad sententiā iudicis, Bal. in l. j. uersi. sed hinc quaeritur. C. ex delict. defunct. quemad. haered. conue. Butri. in cap. cum speciali. §. 1. de appellatio. faciunt ea, quae dicemus infra in loco à sententia iudicis ad conclusionem in causa.

93 A conditione necessaria † ad actum, ad conditionem necessariam ad actus effectum, Bart & alij in l. Gallus, §. & quid si tantum de lib. & posthum Ruin. in consil. 123. sub nume. 8. lib. 4. faciunt quae infra plenius eloquemur, li. 9. huius operis ubi hanc materiam pertractabimus.

94 A confessione † ad sententiam & ad rem indicatam, l. certum. §. sed an & ipsos ubi Bart. & in l. 1. & 3. de confess. ac l prima, C. eod. faciunt quae infra dicemus in loco a sententia ad confessionem.

95 A confessione iterata † ad confessionem iudicialem, Bart. in l. cum scimus C. de agricol & censit. libro 11. Curt senio. consilio 63. Zas. in l. quibus, iuncta l si dari, sub numero quinto, & 16. de verbo. oblig.

96 A confessione facta † in tormentis ad extortam formidine poenę Bar. in l. j. §. diuus Seuerus de quaestio. idem Bart. in l. nouissimè per illum tex. qd falsf. tuto. auctor. Brun. de indi. & tortu. q. secunda, secunda par. num. 3. 4. & 5.

97 A confessione facta sub spe futurae causae † ad cōfessionem factam sub spe futurę numerationis, Bal. in l. si sub specie. C. de postul. faciunt notat. per Doctor. in l. generaliter, & in l. in contractib. C. de non numer. pecun.

98 A consentiente iudicanti, † ad consentientē sententiae. l. tunc autem & ibi Ias. de re iudic. l ab eo. C. quo. & quando iud. quibus accedunt supradicta in loco a consensu ad actum.

99 A consilium non requirente † ad petentem sed tempore incompetenti, Bal. in l. j. uersi. extra quaeritur. C. qui admitt. ad bon. possessio. facit l. si rem. §. quae-

§.quælibet de euictio.§.tutor.instit.de author.tuto. l.nulla, C.eod.titu.Bar.& Ias.in l.si quis mihi bona §.iussum de acquir.hæred.Petr.Anch.in c.cum uetari de electio.

100 A consilio ante tempus recedente † ad eum qui ad illud non uenerit, ca. si quis autem ubi Præposi. not. 18. distinctio. Innocen. in cap. consuluit de officio deleg. cap. certum 11.q. prima, ca. fin.de dol. & contum.lib.6.cle.prima, eodem titulo Bal. Boer. & alij in l.consentaneum, C.quo.& quand.iud.

101 A constare per partium subscriptionem,† ad constare per testium depositionem, in l. in exercendis C.de fid.instrumen.l. scripturas. C.qui potio.in pig. habe.l nuda ubi Bart.de donatio. cap. primo, de fide instrumen.cum socijs de quibus per Demaud.in ver. constare.

102 A constare directo † ad constare per media, quę ad id tendunt, l.si quis in fin.ibi quia enim interest, C. de natur.liber.l.si verò non remunerandi. §. filio fam.manda. Zas.consilio 2.libro 2.facit l. oratio de sponsal.cum sodalibus.

A consuetudine inueterata supra hominum me-
103 moriam† ad principis priuilegium l. hoc iure.§.ductus aquæ, de aq. quoti.& æsti. l.j.§.deniq; de aqu. plu. arcen.capit. super quibusdam §. præterea iuncta ibi gloss.in uers. non extat memoria de uerbo. significatio.l.uiros, C.de diuer. offici. & appar.iud. lib.12.Bar.& Castren.in l.Imperium in fine de iurisdictione omnium iudicum, Crauet. qui plura citat.de antiquit.tempor.par.4. sectio. absolutis, sub numero 9.

104 A contractu puro † ad purificatum l. fina. §.Titius ubi Ang.& alij notant de uulgar. l. si pupillus, in fine, de condit.institut.Ias.in l.pro hærede §.Papinianus sub numero 34.de acquirenda hæredit. Demand.in versicu. contractus purus, supra diximus in loc.ab actu puro.

105 A crimen ab initio sciente † ad postea cognitum non prodentem Bald.in l.cum ancillis numero primo.& secundo, C.de incest.nupt. & ibi gl.in uer.cognitum cœlauit.

106 A culpa lata † ad dolum, l.prima, §.primo, si mēs. fals.mod.dix.l. quod Nerua depos.Doctor.in l.latæ infra eod.Demaud. in versi. culpa lata nisi in materia incestus Bar.in l. si adulterium cum incestu in principio qui est communiter approbatus D.Clar. in §.incestus sub nu.8.

107 A curatoris auctoritate† non adhibita ad minus legitime adhibitam, l. nulla de auctor. tuto. §. tutor.institu.eod.Abb.in cap.consultationibus, de iure patro.Bal. in l.falsus, C.de fur.& facit.l.qui testamento de excusatio. Tutor.

108 A dante † ad promittentem, l.finali, C.ad leg.falcid.l.si patronus de donatio. l.tertia, §. hæc actio de calum.§.venditæ res institut.de rerum diuis. ubi paria sunt, uel solutum fuisse pretium, uel habitam fuisse fidem de pretio l. liberationis ubi Dominus Alciat.de verb.signifi.& l.5.§.stipulatio cum seq. de verbo.oblig.

109 A dispositione legis ad dispositionem † hominis l.non impossibile de pact glo.in l.dudum in ver.nisi lex, C.de contr.emptione, l.fin. cum ibi nota. C.de rebus alien.non alienan. Nat.in clemen.sæpe colomna quinta, de verborum signifi. Alex.in l.sæpe col.2. de re iudi.

110 A dispositione legis † ad ultimam uoluntatē, §.disponat in auth.de nupt.l.verbis de ver.sig.l.si ita fuerit seruus duobus in fin.vbi Vlpianus I.C.sic arguit & ibi notant Bart.Alberic.de Rosat.& Benedict.de Plumbi. Marcellus in l.si quis legauerit Titio de legatis primo,& Imperat.Instin.in l.cum quidam versiculo quemadmodum enim, C. de verbo.signific. Ias.in auth.res quæ in 5. notab. C.commu. de leg. plenius Enear.in eodem loco à lege ad testatorem Cuma.in consilio 103.statutum ad fin.Fulgos.consilio 15.proponitur, columna secunda, Natta in clemen.sæpe columna 5.de verbo.sign. Bologn.consi. 26.in fin.colum.2.

111 A dispositione iudicis † ad dispositionem testatoris, l. seruus hac lege de manumissio.Paul. de Cast. in l.filiusfamil.§.diui de legatis primo, columna secunda, ver.in tex.ibi nudum.

A diuersitate causarum ad diuersitatem scripturarum, Ias.in l. re coniuncti, columna 17. per l.huiusmodi, §.primo, cum ibi notat.de leg.j.

112 A dominio† ad quasi dominium, l.eum qui §. primo, vers.publicana iuncta ibi gloss.de publicia. Ias. in l.tertia, §.ex pluribus columna finali, de acquir. possessio.

113 A Domino † ad monasterium, anth. ingressi. C. de sacr.eccles.Angel. in consilio 133 super primo, columna prima per d.authen.ingressi iuncta l. quæ in alia §.interdum de acquirenda hæredit.

114 De donato † ciuitati ad donatū agnationi Bal. in consilio 49.in primis circa finem, verb.optimum per l.primam, §.si quis seruum deposi.& not.in l.de quibus de legib.

115 A donatione † inter coniuges ad donationem inter patrem,& filium, l. donationes quas parentes, C.de donatio.inter uir.& vxor.Cur.in l.pactum dotali, columna secunda, C.de collatio.

116 A dormiente ad † occupatum morbo comitiali, & ad furiosum, l.prima, in fin.de auctor.tutor.l.j. §. adipiscimur de acquirend.possess.

117 A dote † ad alimenta,& è contra, gloss.in l. ob ęs C.de prædi.minor.Bart.in auth.res quę C.commu. de lega.sed contrarium tenet ibi Ias. columna quarta, Campeg.in tracta.dot.par.j.quæst.17.Socin.consilio 29 t.visis literis colum.9. uersic.præterea dico lib.2.& consil.5.circa fi.lib.4. quæ sententia potest procedere quoad aliqua tantum, quia non in omnibus uiget similitudo; Sed id non facit quin ualeat arg. à simili iuxta tradita per Doctor. in capitulo translato de constitu.& faciunt quæ supra diximus in loc.ab alimentis ad dotem.

118 A dote † ad legitimam, l.Titio centum. §. Titio genero ubi Bart.& alij de conditio. & demonstrat. Ias.in l.filiusfamil.in §.diui, in secunda, lectur. colu. 16.sub num.3.& in consil.105.sub num.3.Francisc. in capitu.quamuis, col.3.ad fin.de pact.lib. 6.And. Tiraq.in l.si unquam in uersi. susceperit liberos sub nu.112.C.de renoc.donatio.

A dubi-

119 A dubitante † ad ignorantem l. manifestissimi, §.fin autem nescius, C.de fur. l. quamdiu ubi Ias. C. qui admitti l.fin. & ibi gloss.in uers. pro dubietate, C.de condict. indeb. Bar. Bald. Castr. & alij declarant quomodo sit accipiendum,& Zas.in l.si per errorem,de iur.omni.iud.

120 A diminutione † ad augmentum l.ult.§.fin. de legatis tertio,l.& si contra de uulg.& pupil. l. si ex toto in princ.de leg.1.Ias. in l. serui electione, §. cum fundus columna quarta, eodem titulo, & faciunt quæ supra dicta sunt in loc. ab augmento ad diminutionem.

121 A datione † ad solutionis legatorum promissionem,& ad acceptilationem,l.cum qui ita,§ penult. de uerbo.obligat.l.si fundum,§. Titio iuncta glo. in uers potest de legat.primo, Demau.in uers. dare,soluere,& in uer.dare,& acceptum ferre.nos infra dicemus in loc.à promissione ad traditionem & in loc à solutione ad promissionem.

122 A decreto iudicis † ad sententiam iudicis Bald. in l.prima,C.de contra.emptio.Bald.& Ias.& alij in l.nec quicquam,§.ubi decretum,de off. proconsc. & apud speculato. de restitutio. in integr. §. 2.in fi.

123 A defectu qui ab initio fuit,ad defectum qui postea superuenerit,Zas.in l.existimo sub numero.17. de uerbo.oblig.l.quæsitum de acquir. rerum domi. Bart.in l.naturaliter sub numero 6. de usucapio. & facit l.ea quæ §.fin. C.de tempor. in integrum restitutio.

124 A defenso nullo † modo ad defensum minus legitimè, l.qui absente, C.de procur. ibique Bal.Ias. & alij scribent.

125 A deportatis † ad mortuos,l.prima, §. qui habebat filium ibi,deportatos enim,de bon.possess. contra tab.ibique Bar.l.actione,§ publicatione pro socio.l.si necem domini, § si deportatos ibi qui mortui loco habetur de bon. libert.

126 A deposito † sponte suscepto, ad permissum in in domo deponi.l.prima, § fin.de iur. dot.uers. quid enim interest,l.pecuniam de solutio. qualiter tamē hoc sit intelligendum declarat Demaud. in uer.depositum.

127 A depositario † ad commodatarium, §. possidere institu.de interd.l.quod meo de acquir.possessio, l.licet,§.rei depos.& ibi gloss.in ver. possessio & l. rei comod.

128 A dicere obscure † ad non dicere,leg.qui ex pluribus ubi Areti.de uerbo.obligatio.l.de ætate. §. nihil interest de interrog.actio. Neuia.consilio 8.nu. 65.Doctor.in l.prima,§. si quis simpliciter de uerb. obligatio.

129 A difficili † ad impossibile, l. nepos Proculo de de uerbo. significat. l. si familiæ erciscundæ famil. ercisc.l.si quis inquilinos de legat.primo,capit. grani.depos.Bald.in cap. cum accessissent de constitu. declar.Doctor.in l.continuus,§.illud ubi Bar.& alij de uerbo.oblig.

A dispositione perfecta in contextu limitato ad dispositionem limitatam l Lucius §. quæ habebat : ad senat.Trebel.l.si certarum de test.tutel.Demaud. in ver.disponere.

130 A diuortio † ad separationem thori, Ias.in l. prima,columna prima,uersiculo quarto sallit. C.ur de uir & uxor.Rip.in rub.solut.matrimo.sub num.16. facit tex.in capit primo,& secundo, de dot post diuor.restitu. quod intelligendum est,quando separatio inducit resolutionem uinculi sacramenti ipsius matrimonij,ut ibi declarauimus post Syluestr.Prier.in eius summa in uer.diuortium.

131 A diuisione iudicis † ad diuisionem patrisfamilias uel testatoris,l.solent de alimen & cibar.legat.l. seruus hac lege de manumissio.

132 A doli expressi commissione † ad locupletationē cum aliena iactura,Laur.Calcan.consilio 73 Zas.in consi 5.num 22.libro 1.Demaud. in uersi. dolus ex pressus.

133 A dolo ex proposito † ad dolum re ipsa, l.si quia cum aliter de uerbo. obligatio. l. secunda, de dol. mal.& met. exceptio. Doctor.in authen. sacramenta puberum C.si aduers.uenditio in l.secunda,C.de rescind.uenditio. & in cap. quamuis de pact.lib. 6. Ancharan.consil.82.& consi.320.ac in capit canonum statuta in 11. quæstio. Boer. consilio 34 sub numero 4. Parisi. consi.12.sub numero 28.in prima par.& in consilio 75.sub numero 19. & 20. in 3. part.

134 A Domino inhabili ad non dominum, l.rem alienam de pigno. actio. l.cum res C. si aliena res pign. data sit. faciunt nota in l qui balneum, §. Titia qui potior.pig.habea. l.si quis alienam de actio. empt. l.prima, & secunda,de exceptio.rei iudicat. l.si à Titio,de rei uendic.l.apud Celsum, §. si a Titio de dol. mal.exceptio.l filiam fratribus ad Senat. Trebell

135 A donatis † ad legata, l. Marcellus, § Paulus & ibi Bart.iuncta ibi gloss.in uer reuocatæ sunt de donatio.caus.mor.§.primo,instit de donatio.sed utrobique a gloss & à Doctor. annotantur differentiæ aliquot,& maxime a donatis causa mortis,uel in articulo mortis, l.illud generaliter de donatio. caus.mort.§.primo,institu de donatio.Zas.in l j §. si quis sub num.4.quær.legato.

136 A dote exigua ac modica ad nullam, Bal. Salv. & Ias.ac omnes in auth præterea, C unde uir & ux. Andr.Tiraq de iudi.in reb.exiguis feren. uers cu. §. & pulchrè ac plenè Demaud in uer dos exigua.

137 A dote ad † donationem propter nuptias, l. ult. C.de donatio.ante nupt.& l.cum in multis.§. sin autem,C. eodem, & in §. primo,in authen. de æqua li. dotis.

138 A dotatione † mulieris ad dotationem ecclesiæ, Roffred.de iur.patron.uer.sequitur de secunda causa.Cittadi.in eodem tract. sub numero 9. cap. cum sicut de consecratio.eccles.& ad dotationem sancti monialis ingredientis monasterium Barto.in l. prima §.si parens si quis a par.manu.fuer Socin.in cōsi.241 lib.2.Dominus Alciat.in rubr.solut. matri. in uer.dos.

139 Ab effectu † ad causam cap. at si clerici in princ. de iudic.cap.cum cessante de appellatio.l.non codicillum,C.de testa.l.adigere,§.quamuis de iur. patr. l generaliter secunda de epis. & cleri. Andr Sicul. in d cap.at si clerici col.6.

140 Ab† emphiteusi ad feudum ualet arg. l. 1. si ager uectig. uel emph. esse dicatur l. possessores in fi. cum ibi nota. C. de fund. patrim. lib. 1 1. Bart. & doct. in l. quis ui. §. differentia de acquir. possess. & per eundē Bar. in l. 1. §. hic titulus de publica. plenè Euerar. in loc. ab emphiteusi ad feudum, faciet quæ dicemus, infra à feudo ad emphiteusim.

Ab expresso ad tacitum l. cum quid si cert. peta. ubi not. omnes scrib. l. de quibus de legib. l. triticum de uerbo. oblig. Bal. in l. 3. de testam. tute. plenè Euerar. in hoc loco.

141 Ab excommunicatione† ad interdictum, Docto. in cap. ad hæc il 5. in 3. notab. per illum tex. de appellatio.

142 Ab exhæredatione † ad emancipationem, l. quidam cum filium ubi Bar. & alij nor. de uerb. obliga.

143 Ab exhæredatione † ad exclusionem statuti, Soc. in consi. 76. sub nu. 10. lib. 3. per tex. in l. 1. §. sciendū, ubi Bar. de su. & legiti.

144 Ab emancipatione † ad legitimationem, Socin. cons. 65. num. 6. lib. 3. per l. iubemus. C. de emancip. liber. Dec. in consi. 150. in col. fin. ubi supponit ualere aliàs, quamuis in casu, in quo consulebat putauerit non ualere. Sed procedere hoc arg. uoluit Dominicus de Sancto Gemi. in cap. 1. ad fin. de iudi. lib. 6. quem ibi citat Dec.

145 Ab ecclesia militanti, † ad triumphantem, capit. fundamenta de electio. lib. 6. late Demaud. in uer. ecclesia. Ad minores & pupillos, glos. notab. in uer. respub. in uer. solet. & ibi notant Bar. Bal. & alij. quibus ex caus. maio. cap. auditis in fin. & ibi glos. in uer. minoris de in integr. restir. ibiq; cæte. iur. cano. interpretes cap. 1. de in integr. restit. Doctor. in l. orphanotrophos. C. de epis. & cleri. Ad piam causam, l. fin. C. de sacrosan. eccles. §. scimus in auth. de non alien. reb. ecclesiast. glos. ordina. in fin. in l. rempubl. C. de iur. reipub. lib. 11. ad loca sacra, l. illud. C. de sacros. eccles. & ad alia loca pia, l. omnia priuilegia, & ibi Bar. notar, C. de episcop. & cleri. §. pro temporalibus in auth. de ecclesiast. titul. Euerar. ab eccl. ad pia loca. Ad senatum, Io. Mona. in iuris defensio. in uer. quomodo cōtra, sub num. 1. Ad rempublicam, cap. quid ergo 23. q. 4. ubi est tex. cum glo. in uer. de republica d. l. respub. C. quib. ex caus. maio. d. l. ulti. C. de sacros. eccles. Fel. in cap. nonnulli de rescripr. Ad causam publicam, uel fiscum, l. ut inter. C. de sacrosan. eccles. Specul. in titu. de fer. §. sequitur Rom. in auth. similiter. C. ad leg. Falcid. l. si minori. C. de iur. fisc. lib. 10. gl. in ca. clericum. 11. q. 1. hoc tamen est declarandum, ut per Ias. in d. l. ut inter diuinum, sub num. 2. & Euerar. in loc. a fisco ad ecclesiam.

Ad filiumfa. cui ecclesia parochialis comparatur respectu uniuersalis, ca. in præsentia de probatio. cap. si alia 14. q. 2. cap. fin. & ibi per glos. t 5. q. 4. & monasterium quoq; auth. si qua mulier, ubi Bal. Fulg. & Ias. §. sed & hoc præsenti in auth de sanctiss. episc. & infra dicemus in loc. à filiosam. ad monasterium. Ad patronum quia ita ecclesia tā particularis quā catholica patrocinari debet suis ouibus, & patronus debet patrocinari suis quorum dicitur patronus, Demaud. in uer. ecclesia & patronus.

146 Ab editione † ad exhibitionem & restitutionem, l. & quæ à Diuo, & ibi Bal. sub num. 5. uer. & ut clarius. C. de eden. l. 3. §. pen. ad exhib. l. dissolutæ. C. de condictio. ex lege l. si chirographum de probatio. l. Labeo de pact.

147 Ab editione † imperfecta ad non editionem l. 1. §. penult. iuncta ibi glos. in uer. edere de eden. ibique Alber. de Rosat. sub numero 1. Ludo. Roma. in rubr. de oper. nou. nunc. sub numero 2. l. argentarius §. edi de edend. & l. inciuile de legib.

148 Ab errore facti improbabili † ad errorem iuris. l. regula de iur. & facti ignor. l. quamquam ad Senat. Velleia. glos. in cap. ult. §. ut autem in uer. scienter de offic. deleg. lib. 6. Andr. Tiraq. de pœn. mitig. caus. 13. sub num. 22. cum seq.

149 Ab errore dubio iuris † ad errorem facti probabili, Butr. & Abb. in cap. de quarta de præscriptio. sub num. 12. cum simil. de quibus ibi per Fel. Ruin. consi. 38. post numero 2. in 2. uolum. Butr. & Imol. in cap. si diligenti de præscript.

150 Ab esse indebitè, ac illegitimè † ad non esse, cap. ei qui de præbend. in 6. facit cap. fin. de restitu. spoliato. & quod scribit Ioan. Mona. in cap. ea quæ de reg. iur. lib. 6. Neuiza. in cons. 50. sub num. 29.

151 Ab esse † non de iure ad non esse, l. quoties qui satisd. cog. Rol. à Valle consi. 9. sub num. 7. & 14. sub nu. 25. lib. 1. l. nulla de auctor. tutor. l. non dubium. C. de legi. l. 1. de ijs quæ in testam. delent. Paris. cons. 69. num. 64. lib. 2.

152 Ab esse † & non posse disponere, ad non esse, l. nec emere. C. de contr. emptio. Paris. in consil. 144. sub num. 25. libr. 4. Ab esse inutiliter ad non esse, l. 1. §. quibus quod cuiusuniuer. nomi. glos. in l. fin. C. ad leg. Iul. de plagia. Iasin d. l. quoties qui satisd. cog. Alex. in l. filij §. uidua ad municip. & de incol.

153 Ab esse † inualidè ad non esse, l. si autem nullum, & ibi Bal. not. C. de leg. hære. Ias. in d. l. quoties Cassa. consi. 44. sub nume. 15. Zas. in consi. 7. sub numero 26. per tot. libri.

154 Ab esse † nulliter ad non esse, l. 1. §. qd̄ sinc quod cuiusq; uniuers. nom. per quem sic tenet Andr. Iser. in capit. 1. §. præterea quæ fuit prima caus. benef. amitt. l. non putauit. §. non quæuis de bonor. possess. contra tab.

155 Ab esse † sine probatione, ad non esse, l duo sunt Titij de testam. tutel. l. in tempus § j. de hær. instit. l. si fuerit de reb. dub. l. idem pomponius. §. fina. de re. vend. Dec. cons. 272. num. 5.

156 Ab esse † certum ad esse debere certum, l. ij. §. si a pupillo pro emptor. l. penul. ad senat. macedo. l. si. Titius in ver. ætatis de fideiussor. l. iuris ignorantia ubi glo. & doctor. C. qui admitti, l. in bonorum possessionibus de bon. possess.

157 Ab esse † & non apparere, ad non esse, l. in lege, de contr. empt. l. duo sunt Titij de testam. tutel. & supra diximus.

158 Ab esse euidenter † ad id quod ab omnibus approbatur, l. si vero §. primo, qui satisd. cogan. l. si arbitro eod. titul. speculat. in tit. de teste. §. primo, Ias. in d. l. si ab arbitro in princ. facit l. emptorem in princ. de actio. empt.

Ab

159 Ab esse † impossibiliter posse, ad non esse, l. milita in princ. de condino. & demonstratio. l. naturale in princ. de acqui. rer. domin. l. Gallus. §. uidendum de lib. & posthum. Alex. in l. si constante. §. uxor. sol. matrimo.

160 Ab exceptione non probata † ad non factam, ca. cum super quæstione & ibi Abb. num. 3. de concessio. præben. facit l. cum precibus, C. de exceptio. l. in exceptionibus, & l. quinquaginta de probat. & l. j. de exceptio.

161 Ab expressione facti † ad expressionem uerborum, l. de quibus in fin. de legi. iuncta ibi glo. in uer si factis, l. quo enim. §. ult. rē rat. haber. l. si quis provocatione, C. de appellatio. l. Paulus rem rat. habe. l. coiri pro socio. l. secunda, §. ignominiæ de ijs qui not. in fam.

162 Ab expressione circum locutoria † ad expressionem factam per nomen proprium, l. certum, ubi om nes not. si cert. petat. cap. tuam de consang. & affini. Abb. in cap. licet ex quadam de testibus, Demand. in uersi. exprimere per circumloc. & supra plene diximus lib. 2.

163 Ab expressione uerbis facta † ad expressionem factam per relationem ad aliud, l. asse toto, de hæredi. instit. l. si ita scripsero de conditio. & demon. ubi Bart. & Socin. in consi. 4. nu. 4. & 62. num. 8. uolum. 4. Parisi. in consi. 97. num. 96. lib. 1. Bart. in l. in testamento de condit. & demon. Bald. Ang. & Imo. in d. l. asse toto.

164 Ab expressione tacita † ad expressam, l. cum quid vbi Bart. Bald. Ang. Saly. Alex. Ias. Dec. & alij li certum peta. l. conditiones extrinsecus de condit. & demonstrat. & l. ultim. de pet. hæred. l. triticum cū ibi nota. de uerbo. obligat. l. de quibus in fin. de legi.

165 Ab expresso † ad id quod princeps haberi uult pro expresso, l. omnes. C. de præscript. 30. vel 40. anno. Felyn. in cap. super literis num. 9. de rescrip. & supra diximus lib. 2.

166 A non † extare ad non posse succedere, quamuis extet, §. si deportatus de bon. libert. l. sine causa, § si deportatus de bon. liberto. l. tertia, de bon. possess. contratab. in princ. l. secunda, §. sed & si vbi Bart. ad tertyl. Bal. in l. quicunque, C. de ser. fugiti. Mon. & Prob. ad cap. ea quæ de reg. iur. lib. 6.

167 A falcidia † ad trebellianicam negatiuè, l. prima, cum ibi nota. de leg. 1. Ias. in l. Marcellus in princip. ad senat. Trebellia. Cuman. in consi. 45. Franciscus, col. 3. per l. seruum, filij, § cum qui ubi Dyn. facit hanc æquiparationem de leg. j. Bologn. consi. 29. colum. 2. uersi. sexto, & ultim.

168 De fauorabili † ad minus fauorabile, Alexand. in l Marcellus colum. 6. post medium ad Trebellia. ni. vbi allegat Dyn. in d. l. seruum filij, §. cum qui de legat. 1.

169 De feudo ad peculium † seu precarium, Ang. in consi. 110. sanctissima col. 2. paulo post prin. arguit etiam ad usumfructum & ad alias personalissimas seruitutes.

170 A feudo † ad emphyteusim, l. prima, §. ultim. iuncta ibi tubr. si ager uectig. vel emphyteuti. esse dicatur, capit. primo, §. rei autem de inuestit. de re alien facta. in usi feudo, Bar. in l. si mihi & Titio ubi Ias. co lu. pen. qui limitat. de uerb. oblig & in l. prima, col. 61. cum seq. C. de iur. emphy. Socin. in consi. 167. in fin. colum. penul. lib. secundo, ubi ait, quod tametsi multæ sint differentiæ, regulariter tamen ualet argumentum nisi probetur contrarium, latè Euerar. in loc. ab emphy. ad feud. per totum eum locum ubi plenissimè tractat. Roma. in consi. 27. viso themate Cuma. consi. 164 Platus, per totum Fulgos. consi. 7. Religiosus columna secunda, in fin. Calcan. in consi. 74. columna secunda, in medio, Curt. Iun. in trac. de feud. part. prima, in tertio quæsito principali sub num. 6. 7. 9. & seq. & hanc opinionem communem appellat ac comprobat Mandos. ad consil. Romani 212. in uer. ualidum, sed in contrarium uidetur esse Bar. sententia in l. vt iurisiurandi. §. si liberi posthu. num. 5. de oper. liberto. cuius sententiam dicit communem Curt. iun. in consi. 64. sub num. quinto, & in dicto tracta. in prima par. princip. q. tertia, Moderni Parisi. in consuetud. Parisi. §. primo, glo secunda, sub nu. 27. vbi dicunt hanc posteriorem sententiam esse ueriorem & receptiorem, sed D. Clar. de feud. q. 3. uersicu. dicit etiam, sic conciliat, ut ubi fundalis dispositio sit contra ius commune non liceat pro tendere ius consuetudinarium strictissimè interpretandum, in consequentiam, & sic procedat posterior opinio supra relata. Quòd si nihil contineat iuri cōi contrarium locus sit priori sniæ quę admittit argumentationem quæ sententia fuit specul. in tit. de feud. §. quoniam uers. 40 quam dicit communiter esse approbatam Socin. consi. 167 sub num 24. lib. 2. idque etiam in dubio procedat ex communi, secundum Socin. Iunio. in consilio 72. sub numero 57. lib. 1.

171 A fictione † postliminij ad fictionem l. Cornelię Ias. in l. si is qui pro emptore sub nume. 25. de vsucapio.

172 De fideinssione † ad hypothecam l. si legati in si. de pignor. per quem sic tenet Ias. in l. prima, ad fin de leg. 1.

173 A fideiussore † ad quasi fideiussorem non valet, gloss. in l. 3 §. si filius quod quisque iur. Ias in l. si seruum. § nunc uideamus de verb. oblig.

174 A filiofam. † ad seruum, Corn. in consi. 73. Dom. Thomeus per tex. in l. si filio de donatio. cau. mort. & in l. cum aliquis, C. de iur. delibe. l. ut tantum de ser. corrup. l. apud antiquos. C. de fur. & ser. corrup. ubi glos. & Doctor. omnes.

175 A filiofam. † ad monachum, auth. ingressi C de Sacr. eccles. l. donationes quas parentes, C. de donatio. inter ui. & uxor. per quæ iura sic firmat Ang. in consi. 133. super 1. col. j.

176 A fructibus † ad usuras, & è contra, Socin. in l. lecta in pen. nota ab. per illum textum, si certum peta. idem Socin. in l. de diuisione ubi & alij solut. matri. in consi. 174. col. quarta, libro secundo, & in consi l. 109. columna tertia, libro primo, Castren. in l. Iulianus, §. ex vendito. de actio. empt. & uendit. Cagnol. late in l. curabit. C. de actio. empt. & uend. sub numero 26 Craue. in consi. 105 sub numero 11. Didac. varia resolutio. lib. 3. cap. 4. sub nu. 3. & seq per totum illud

illud caput, quibus in locis cõcludunt omnes, quod pecuniæ seu usuræ promissæ loco fructuum non debentur quando fructus per debitorem seu promissorem percepti non fuerunt.

177 A fure † ad morosum l. inter stipulantem. §. penultimo, iuncta gloss. in uersiculo facta, de verbo. obligatio.

A furioso ad ignorantem l. rogasti. §. alias l. si à furioso ubi Ias. col. 2. si cer. pet. & dormiētem, l. j. §. adipiscimur ubi omnes notant de acquiren. possess. & ad mentecaptum, & è contra Fulgo. in consilio 80. quidam ser, per l. si furiosi C. de nuptijs, l. humanitatis, C. de impub. & al. substit. iuncta l. si. § primo, de fur. pulchrè Demand. in uer. dormiens.

178 A facto † insufficienter, indebite, ineptè, ac impertinenter, ad non factum, l. nulla de anth. tutor. l. quãuis §. si conuenerit & ibi Bart. ad Vellei Bald. Salyc. & Alex in l. si auiæ. C. de successor. edict. Afflict. decisi. 182. numero quarto, l. prima, §. quod ait prætor secundo, quor. legato. cap. si quis iusto iuncta gloss. in uer. admitti de electio. li. 6. Tiraq. de retract. consangui. §. 1. glo: to. sub nu. 90.

179 A faciente † ad fieri mandantem, l j. § prætor ait ne quid in loc. publ. l. j. §. quoties de ui & ui arma, l. ultim. C. ad senat. macedo. Felyn. in cap. nonnulli, §. sunt aliqui de rescript. l mater. C. de re. uendic. capi. qui per alium de reg. iur. in sexto, l. si procurator. §. j. de precar. cum simil.

180 A factis † per administratores & Rectores ciuitatis, ad facta per ipsam ciuitatem, Cag. in l. metum, §. animaduertendum quod met. caus. per l. j. de magistr. conuen. & l. Lucius. §. Imperator ad municip. l. ciuitas & ibi doctor. si cert petat.

181 A facto reuocato † ad non factum. l. item eorum §. quod si, quod cuius. uniuers. nom. Crauet. in consilio 80. sub nu. 4. facit. l. alia & l. Polla. C. de ijs quib. ut indig.

182 A fideinssione † ad pignus, l fideinssor §. ultim. de constit. pecun. ubi not. Angel. Tiraquel. de legi connub. glos. in uer. contracter numero 102. faciunt supra dicta in loco à fideiussione ad hypothecam.

183 A facto obliquo † ad directum, l. tertia. §. in rem de in rem uerso. capitu. cum quid de regulis iuris, lib. 6.

A facto ante litem contestatam, ad factum post
184 litem contestatam † incontinenti, gloss. in ver. contestationem. in l Pomponius, §. ratihabitionis de procur. l. petens, C. de pact. glo. in uersi. incontinenti in l. ult. de lib. caus. l. lecta uersi. dicebam si cer. pet. gloss. in l. j C. de oper. liber.

185 A facto serò † ad non factum, l. secunda, §. si mulier de adult. l. 2. de custo. & exhibit. reo. l. si ita quis promiserit decem, §. Seia cauit de uerbo. obligatio. l. non omnes. §. à barbaris de re milita. l. si tenetur. §. ult. de priuil. credito. l. 3. C. de excusatio. tuto. l. si diuisio ubi notat. Alber. C. de diuid. tutel.

186 A facto † uetante prætore, ad factum contra prætorem, l. u etãte, & ibi Dec. de reg. iur. l. aduersus de arbitr. faciunt nota. in l. si quis id quod de iur. omnium iudicum, & in l prima, & secunda, si quis iusdicent. non obtempora.

187 A facto per stipulationem † ad factum per litis contestationem, l. delegare de nouatio. Alberic. de Rosat. in l. solutionem sub numero 4. de solutio. & liberatio.

188 A facto † secundum uerba, ad factum secundũ sententiam l. non dubium, C. de legib. capit. certum est de reg. iur. lib. 6. Alberi. in l. nominis & rei, §. uerbum ex legibus de uerbo. signifi.

189 A filio adoptiuo † ad naturalem ac legitimum, §. in plurimis instit. de adoptio. l penultima, C. eod. titul. §. adoptiuos instit. de exhæred. libe. l. prima, de adoptio. quod tamen intelligendum est iuxta text. in §. sed hodie institu. de adoptio. & in dicta l. penul. in §. minus autem institutio. de hæredit. quæ ab intestat. defer.

190 A fisco † ad ecclesiam, imperium, mulierem, pupillum, & rempub. gloss. sing. in l. si procurator §. fi. in uersi. soluto, de iur. fisc. Ias. in §. ex maleficijs institutio. de actio. gloss. in l. secunda, in uersic. cessat, ubi Bart. Bald. Castr. & alij doctor. C. de priuileg. fisc. l. dotis tuæ, C. de iur. fisc. l. l. ultim. quib. ex caus. maio. l. 4. qui potio. in pign. habean. l. respublica, C. quibus ex caus. maio. & in l. rempublicam; C. de iur. Rei public. lib. 12. & supra diximus, & infra dicemus.

191 A foro conscientiæ † ad forum æqui ac boni ac ueritatis & iustitiæ, Bald in l. unica, C. de confess. & in cap. 1. in titul. quæ sint Regul. Ias. in rub. de acqui. hæredita. in fine.

192 A fori, territorijve † alicuius esse, ad regi illius legibus & statutis, gloss. in c. quæ contra mores 8. distin. & in cap. illud 12. distinct. doctor. in rub. de consuet. Ruin. consi. 49. num. 6. & 10. lib. 3. Doctor. in l. prima, C. de summ. Trinit. & in capit. fin. de foro competent.

193 A furto † ad rapinam, quantum ad priuationẽ possessionis, l. rem quæ nobis ubi Zas. sub nu. 8. & 9. de acquir. possess.

194 A furioso ad mortuum † ad pupillum, ad absentem, infantem, ac dormientes, Bald. in l. humanitatis. C. de impub. & al substit. l. Diuus de offic. præsi. l. tam dementis, C. de episcop. audien. l. ex facto de uulg. & pupillar. l. Fulcinius, §. adeo ubi Alex. & Zas. notant quib. ex caus. in possess. eat. glos. in l. his qui §. diuus de tutor. & curator. dat. ab his l. qui neq;, & ibi gloss. & Bald. de reb. eor. qui sub tute. vel cur. sunt. l. properandum in fin. C. de iudi. l. prima, & l. secunda, ubi glos. C. de curat. furios. Abb. in c. cum liceat uersic. secundo quæro de præscript. l. j. §. si furiosus de acquir. poss. l. ij. §. furiosus de iur. codicillo. l. nec codicillos, C. eo. tit. de codic. l. diuus de off. præsid. l. infans de sicar. cle. j. & ibi Pet. de Anch. de homicid. quod intelligendum est postremo loco dictũ ut per Bar. in l. penul. §. fin. de parricid. & Zas. in l. possessio §. adipiscimur sub nu. 8. & 9. de acquiren. possessio.

195 A genere † ad speciem, & è contra, l. j. si cert. pet. l. si quid certum. §. inter emptum de leg. 3. ibiq; not. glo. Bar. & Doct. gl. Bar. Bald. Alber. & Doct. in l. iurisgentium, §. sed si fraudandi de pact. glo. Cyn. Bacto. Bald. Paul. de Castr. & alij doctor. l. fin. C. de in integr. restitu. Ias. in l. j in fin. 1. col. de acquir. poss.

Lancelo. in l. secunda, colum 2. de leg j. Purpurat. in l. fin. sub nu. 19. C. de edend. ubi ad positionem omnium specierũ fit quoque generis positio, prout re moto genere omnis intelligitur remota species, l. j. §. quod autem & ibi Odoffr. not. in fi. cum sua glo. de suis & leg. hæred. l. fi. circa prin. C. de usur. re iudi. l. si causa cognita iũ: gl. in ver. peremisti. C. de trã sa. ibiq; Bar. Bal. Cast. & alij Doct. §. vulgo institu. de successio. cognato. de quo rationandi modo ple nè differit Neuiz. dicta sectio. est uubendum sub nu me. 219. cum 3. seq. sed plenius Euerar. in loco à ge nere ad speciem, & in loco à specie ad genus, & Andre. Gammar. lib. 1. topi. legal. in eisdem locis.

196 A gradibus † scalarum ad grados cognationis, & affinitatis l. iurisconsultus §. gradus de gradi. affi nita.

197 A græca † ad latinam linguam, l. j. §. ult. de uerb. oblig. §. in hac instit. de uerb. oblig. l. græce de fide-iusso. & l. blanditus. C. eod. tit.

198 A gratia papali † ad vltimas voluntates, cap. auctoritate de præben. libr. 6. Euerar. in loc. à dispositio ne vltimarum voluntatum ad beneficia principum, & nos supra diximus in loc. à beneficijs principum, & alibi.

199 Ab his † quæ nouiter emerserunt, ad ea quæ nouiter ad notitiam peruenerunt, cap. vt circa versic. alioquin de electio. libr. 6. cap. pastoralis de except. Decan d. cap. pastoralis. col. 8.

200 Ab hærede † ad bonorum possessorem, l. 1. § bonorum ad Trebel. l. 2. de bon. possess faciunr quæ supra scripta sunt in loc. a bonorum possessore ad hæredem.

201 Ab hærede † scripto ad hæredem qui ab intestato succedit. l. si quis, & l. conficiuntur in princ. de iur. codici.

202 Ab hærede † ad legatarium. l. id tempus de vsucapio. l. quoties. C. de hæred instit.

203 Ab honorato † ad grauatum. l. ab eo. C. de fideic. l. sedet si sic in fin. de legat. 3.

204 Ab habente actionem † ad rem, ad habentem rẽ ipsam l. qui actionem de reg iur. l. si filiofamilias secundo respons sol. matrim. glos. in l. si tibi pecuniam in ver. meum si cert. peta. in l. fine & Titium in vers. pecunia & in l. elus qui in ver. defuncti, vbi Bar. eod. tit. si cert peta. cum similib. de quibus per glos. Dec. Cagnol & alios in d. l. qui actionem & in locis supra citatis.

205 Ab habere † ad habere posse, l. item veniunt. § petitum, ubi Ang. not per illum tex. de petit. hæredit.

206 Ab habere † ad habere debere, l pen. §. cum ita, vbi Bar. de aur. & arg. legat.

207 Ab habitu † ad potentiam proximam ad habitũ, l. pen. de mili testam vbique Bar. & alij ibiq; præsertim Bal. & idem Bal. in l. si impuberi in fin. princ. de furor. & curato. dat. ab his, & in l. 1. col. penult. vers. quid si filius sol. matri. cuius generis plura exempla composuit Andr. Tiraq. in leg. connubia. post ipsas leges in glos. 2. & à numero secundo vsque ad numer. 18.

208 Ab hæresis † crimine ad crimen læsæ maiestatis, l. manicheos iuncta glos. in ver. subire. C. de hær. & Maniche. l. vlt. in fin. C. ad leg. Iul. maiestat. Doctor. in auth. bona damnatorum C. de bon. proscrip cap. vergentis. §. cum enim de hæreti. in antiq. Card. in clem. 1. § sanè de usur. q. 22 ibiq; Imol in glos fin. ibi quærit, Cyn. & Sal. glo. & Sal. in l. 2. C. ad l. Iul. maie. Zas. in consi l. 33. lib. 1. & omnes vno ore quotquot de hæresi tractarunt.

209 Ab honore † ad uitam, l. etiam §. 1. de manu. vindi. l. isti quidem §. vltimo, quod met. caus.

210 Ab honesto † ad necessarium & possibile, l. nec non § fin qnib. ex caus. maior. facit l. filius de condi. instit. & l. nepos proculo de uerb. signif.

211 Ab hospitalium † priuilegijs ad priuilegia ecclesiarum, Fel. in cap. de quarta de præscript. Euerar. in loc. ab ecclesia ad pia loca, & nos supra diximus in eodem loco.

212 Ab indefinita † ad uniuersalem, l. si pluribus, vbi latè Bar. de leg. 1. Dyn. in procem. reg. sexti. faciunt quæ supra diximus lib. 3. in materia indefinitatis.

213 Ab institutione † ad exhæredationem, l. 1. §. si incertum de uentr. in posses. mitten. l. cum posthumus. de lib & posth. & ita arguit Guar in l. si pater. C. de instit. & substit. nu. 227. & seq. l. inter cætera. & l. Gallus per totum de lib. & posthu. dum passim traditur sufficere ad hoc vt non rumpatur testamentum, filios uel hæredes institutos esse vel exhæredatos.

214 Ab inuito † ad ignorantem, Cuma. consi. 73. Dominus in fin. per cap. qui potest, de reg. iur lib 6. & l. qui potest secunda de reg. iur. in pandect. l. nec non inuito de tuto. & curat dat. ab his. l. 4. §. 1. de fideic. liber. gl. in l. 1. in uer. ratum. C. qui admitti, vbi Alex. & Imol. in l. si quis mihi bona §. iussum de acquir. hæredita.

215 Ab institutione † ad legatum non valet, Ias. in l. captatoriæ, num. 5 de leg. 1. per glos. fin. in l. si pnres de condit. instit. idem Ias. in l. qui quartam col. 2. de leg. j quod potest procedere, prçterquam in casibus, in quibus de legatario ad hæredem, & è contra arguitur, de quibus supra in loco à legatario ad hæredem.

216 Ab Imperatore † ad Regem, Maria. in ca. licet ex suscepto, col. 13. de for. compet. qui allegat Host. ibi per illum tex. & propterea Rex dicitur Imperator ac Monarcha in Regno suo, Bal. in l. exemplo. C. de probatio. & in l. ea lege. C. de cond. ob caus. Andr. Isern. in cap. 5. col. 3. de uasal. decrep. ætat. & habere Rempublicam Romanorum in suis regnis, prout Imperator habet vniuersalem, ut trad. notab. Bal. in l. 3. C. ad Trebellia.

217 Ab Imperatore † ad alios principes, & ciuitates non recognoscentes superiores, Barto. in l. infamem de publi. iudi. in fi. Abb. in cap. quæ in ecclesiam, sub num. 6. ubi & alij, de constit. Alex. consi. secundo sub num. 27. vol. 1. Soc. consi. 67. num. 4. uolu. 1. & consi. 3. num. 9. uolu. 3. Dec. in consi. 271. sub numero quarto. Curt. iunior in tract. de feud. in secunda quæst. prin. sub num. 6. & sequen. Lancelo. Corrad. qui alios addit lib. 1. eius operis capitulo secundo §. tertio, sub numero 2.

218 De inuentario † tutoria ad inuentarium hæredis Castr.

Castr.consi.210.super primo,libro secundo,quamuis consilio 36. eod. libro. dicat non ualere. quod scripsit,& Bald.in l.filium quem habentem.C.fam. ercis.& Rolan. à Valle de inuenta. cap.144. sub numero secundo, & tertio, nisi factum esset cum eisdem solennitatibus cum quibus fiunt inuentaria hæredum, ut per eundem à Vall.ibidem sub nu.5.

219 De inferiori † ad suum superius affirmatiuè, l.si. in fi n.C.de fideiussoribus,l.ultima,& ibi glo. C.qui ætat.se excus.libr.10. ubi Ioan. de Plate.capit. cum in cunctis in principio, ubi glos. Ioan.Andr. Abb. Ioan. de Imol. & alij. Cano. notant de electio. l. si quando.C.de testibus,l.si non singuli. C.si cert.petat.cum simil. faciunt ea, quæ in loco à minore ad maius scribunt omnes topici.

220 Ab instrumento† materiali ad intellectuale,Ias. in l.nemo potest in prima lectura,columna secunda de leg.1.

221 A iudicijs † ad ultimas uoluntates, l. qui testamento §.quæcunque versicu.in omnibus,de testam. ubi Bar.Bald.Ang.Castr.& Io.de Imol.notant,Angel.in §.testes circa fin.instit. de testa.Ias.in rubr. C. de rei uendic.Rom.consi.186.in casu, intelligendo tamen negatiuè non etiam affirmatiuè ut declar. Euerar.in hoc loco.

222 A iudicijs † ad contractus Fulg.in consi.183.circa primum per l.tertiam,§.idem scribit de pecu.Ias. in rubr.C.de iudi.

223 De indicijs † ad arbitria,l.prima,de recept.arbitri.ubi Odoffr.& Alberi.not.specul.in titu. de arbr. § differt.l.penult.§.fin autem,& §.licet, C.de arbitr. & l.rem non nouam.§.j.C.de iudi.nisi aliud specialiter cautum reperiatur,glo.in dicta l.j. per l.j. C.de arbitr.latè Euerar.in hoc loco.

224 A iudice ordinario † ad delegatum, cap.1.de rescript.lib 6.sed contra sentit Andr. Sicul.in cap.fin. in cart.penult. de rescrip. ut refert Neuiz. loco iam relato.

225 A iuramento partis † ad sententiam iudicis, Lactori,C. de reb.credi.& l.j.de iureiur.& l.2. eod.tit. cum glo.ibi, quæ docet in multis ea inter se haberi tanquam excedentia,& excessa.

226 A iurepatronatus † ad emphyteusim, l. ut iurisiurandi.§.si liberi ubi eleganter Bar. de oper. liber. Corn. in consil.24.libro 2.col.3.in litera q.faciunt & tradita Bald.in l. liberti libertæque, C.de oper. liber.Ia son in l.si non fortem. §. libertus de condic. indebi.& quæ scribit Euerard.copiosè in loc.à liber to ad uassalum.

227 Ab impossibilitate † naturę ad impossibilitatem iuris,l.ult.quæ sent.sin.appell.rescin. l.filius & l.conditiones de conditio.institu.

228 Ab in actu facto † ad id quod incontinenti fit post actum,l. Pomponius §.rati de procurato.Imo. in l. ex consensu,§ fin.de app.& in l.2.§.prius de uulgal.& pupilla. Marſ.in l.prima.§. Diuus Antonius de quæstio.Barto.in l.si quis mihi bona.§.iussum de acquir.hæred.cum simil.

229 Ab infamia † ad mortem, l.iusta iuncta ibi glos. in uer.infamia & in l.etiam de manum.uindict.in §. 1.& in l.si quidem,§.fin.quod met.caus.

230 Ab instrumento † ad testes,l.in exercendis, C.de fid.instrum. ibique Castr. glo in cap. cum a nobis, super uerbo testimonia circa princ.de testi.

231 A iudice impertinente † vel incõpetente ad non iudicem,l.intestato de legiti.tuto.l.prima,C.si à nõ compe.iudi.l.si duo de adminiistr.tuto.Ioan.Mona. in cap.ea quæ de reg.iur.lib.6.& in capit.priuilegiũ num.7.de uerbo.signifi.lib.6.Prob. ad Mona.in c.si tibi num.22.de preben.& digni.libro 6.

232 A iuramento † ad fidem c. ad Aures de ijs quæ ui metusuè caus. fi. faciunt notab. in cap. cum dilectus,de ijs quæ ui met. ue cau. fiunt & cap. si uero de iureiur.

233 Ab inuadente † in domo aliquem,ad inuadentē in vestibulo domus,uel in domus hostio,uel pro foribus,cap.si quis contumax 17.q.4.Bar.Bal.& doct. in l.cętera,§ hoc senatusconf.de leg.1.arg.l.qui ędes in fi.de incend. rui. naufrag. pulchrè Bald. in rub. sol. matr.& doctor.in l.Gallus. §.ille casus indifficilis de lib & posth.

234 A lege Principis † ad legem ciuitatis,§ Ius autem instit.de iur.natur. gent.& ciuil. l. omnes populi de inst.& iur.

235 A lege communi † ad legem municipalem, l.fin. in fin.C.de fideinss.l.ij.C.de noual.actio.cap. cum dilectus de consuetu.l.ult.§.in computatione ubi doctor.omnes notant.C.de iur.delib.l.ut gradatim de muner.& hon.l.iij.ubi Dy. & Floria ad leg.Aquil.

236 A lege principis † ad legem testatoris,§.disponat in auth.de nupt.l.uerbis de uerb.sig.faciunt quę supra diximus in loco a dispositione legis.

237 A lege ad consuetudinem,capit. clerici de iudic. l.de quibus de legib. Dec.in d.capit.clerici in 3.notab.per illum tex.ubi intelligit procedere negatiuè §.ex non scripto instit.de iur natur.gent. & ciuil.l.j. & 2.ubi glo.& Doctor.C.quæ sit long.consuet.

238 A lege † ad sententiam,Bar.in l.prima, in prin.in antepen. col.C.de sum Trini.& fid.Catho. arg. l.secundæ,§.post originem de origin.iur.& l.sanctio legum de pœn.

239 A lege † ad pactũ l.j.§.si conueniat de depos.l.cõtractus,de reg.iur.c.contractus eo.tit.li.6.l.dudũ.C.de contrahen.emptio.iuncta ibi gl.in ver.nisi lex.

240 A lege† ad rationem naturalem l.scire oportet §. sufficit de excusatio.tuto. l. cum naturalis ratio de port.quæ lib.damnat.

241 A lege mortua † ad legem uiuam,& è contra,l.si quis exhæredato in §.ergo de iniust.rupt.l.ij. de admi.rer.ad ciuit.pertin.l.nam & ipsum de iust.& iur. iuncta l.ius autem eodem tit.

242 A lege feudali † ad non feudalem quando non reperitur casus decisus esse de iur.communi& ius feudale fundatur in ratione naturali,Burgos.in c.si uenditori, columna penultima, de emptio. & uenditio.l.pactum l.impossibile de pact.& Albe.in l.si. C.de fideinsso.Fulgos.in consi.325.quoniam col.j. faciũt quæ supra dicta sunt in loco a feu. ad empb.

243 A legato † ad donationem,§.j.instit.de leg. l.legatum de leg.2.glo.in l.j.§.quia autem uers.si quis quor.legato.& §.j.instit.de donatio.

244 A legato † ad mandatum l.& si transferram de adim.

adim. legat. iunctis dictis per Archidiaco. in cap. licet de procur. lib.6. Io. Andr. in cap. si duo in eod. tit. de procur. lib.6. Soc. in consi. 172. colum.2. uers. 2. difficultas lib.3. per d l. & si transferam.

245 A legato † ad beneficium l. legatum de legat.2. c. quia diuersitatem de concessio. præben. Olds. consil.58. nam secundum vtrunque dicitur donatio per iura supra citata.

246 De legitimis filiorum † ad legitimam parentum, Ias. in l. cum antiquitas, C. de testamen. ante fin. per tex. in §. & hęc quidem in auth. ut cum de appellatio. cogno. facit tex. in l. nam & si parentibus de inoffi. testam. trad. doctor. in auth. nouissima. C. de inoffic. testam.

247 A legitimato † ad adoptatum, l. adoptionem prima cum ibi nota. C de adoptio. & in l. j. ad municipa. & de incol. Signor. in consil.220. quidam Titius circa finem faciunt quæ supra dicta sunt in loco ab adoptiuo ad legitimatum.

248 A liberto † ad legitimatum, Ias. in l. ex facto col. §. de vulg. & pupil. Gerar. in primo nota. & est tex in § si quis vero non habens in auth. quib. mod. natur. effi. legiti.

249 A liberto † ad vasallum, & econtra glo. in l. solo, C. de liber. caus. Isern. Aluaro. Præpos. & Afflict. in prælud. feudo. Ias. in l. filiusfamilias §. diui in 2. lect. de leg. j. sub num.31. Aluaro in cap. fin. de alienatio. feud. pater. Bald. in l. liberti libertæque, C. de oper. liberto. circa fin. Ias. in l. si non sortem, §. libertus de condictio. indeb. diffusè Euerar. in hoc loco.

250 A libertate † ad piam causam, l. j. §. pen. ibi ratione pietatis, C. de com. ser. manum. Ang. in § appellatur in fin. colu.4. instit. de exceptio. Ias. in l. captatorias, C. de testa. milit. in l. si vnus, C. de testam. idem Ias. in l. si fundum sub conditione §. stichum de legat. j. vbi dicit valere de vno ad aliud & econtra, licet in l. quidam æstimauerunt si cert. petat. colum.4. aliter dicat, sed differētię aliquæ quę militant inter ea quę similitudinis ratione iunguntur, modo non militēt casu de quo agitur non faciunt desinere procedere argumentum a simili in casibus in quib. conueniunt & per omnes topicos in loc. a simili, & per doctor. in l. non possunt de leg. & in cap. translato de const. & sæpius supra dictum est.

251 A loco † ad quantitatem, Ias. in l. fin. in primis verbia de iurisd. omni. iudi. per illum text. in l. j. C de plus petitio. & in §. plus autem instit. de actio.

252 A loco † ad tempus, & econtra, l. vinum si cert. petat. l. si quis de aur. & arg. legat. Calcan. in consil.14. colum.4. Andr. Sicul. in consil.2. colum.4. lib.2.

253 A loco † ad personas l. proculus de dam. infec. & l. 1. §. denique de aq. plu. arcen. Io. Andr. in reg. cum non stat, in pulchra quæstione, & Euerar. in hoc loco vbi ad multa infert ualde notanter.

254 A lucro † ad damnum, & econtra, l. si non fuerint in fin. pro soci. l. cum duobus §. quidam in fin. & in l secundum naturam de regulis iuris, cap. qui sentit de reg. iur. lib.6. l. pen. C. de solutio. l. ratas, C. de rescind. venditio. Craue. in pulchro casu in cons.298. per totum, & præsertim sub num.17.

255 A legato † alicui ecclesiæ relicto, ad legatum relictum ecclesiæ ipsius collegio, l. annua §. j. de annu. legat. Innoc. in cap. nouerit de sentent. excommun. Bal. in rubrica C. de sacrosc. eccles. & in auth. ingressi versiculo iuxta hoc quæro eod. titulo, Ruin. in consil.160. num.13. lib.3.

256 A legato † pro dote, ad legatum in compensationem dotis, l vnica. §. primum. C. de rei vxor. acti. & ibi Bald. Alex. in l. huiusmodi. § cum pater de leg. 1. qui in hanc sententiam citat l. Titius. §. qui in vita de leg 2. Ruin. consil.146. sub num.8. lib.3.

257 A legatis † ad fideicōmissa & econtra, l. j. de leg. 1. l. 2. C. com. de legat. §. sed nōn vsque in thr. de leg. tradunt communi consensu scrib. in d. l. j. de legat. j. vbi etiam declarant.

258 A legati ratione † ad rationem legis, Bar. in l. demonstratio. §. quod autem nume. 18. de condictio. & demonstratio.

259 A legitimatis † ad legitimè natos, §. & quoniam variè §. reliqui, §. illud, & §. adoptionis in auth. quib. mod. natur. effi. sui, Dec. in consil.258. Andr. Tiraq. copiosè in l. si vnquam. C. de reuoc. don. sub nu.85. qui addit multos auctores quibus cōtraria placuit sententia sub nu.9.

260 A lenā † ad meretricem, l. palam quæstum facere de ritu nuptiar. facit l Athletas §. j. de ijs qui no infa.

261 A manumissione † ad mortem l. si mihi alienum de solutio.

262 De mandato particulari † ad mandatum vniuersale l. eius qui in prouincia §. quas vero vbi Ias. colu. 4 in vlt. notab. si cert pet.

263 A mandato procuratoris † ad mandatum iurisdictionis c. vno delegatorum de offi. deleg. per quem tex. sic firmat And Sicul. in c. super literis col.14. de rescript. & mihi videtur probari egregiè ex coniunctione duorum iurium, hoc est l. diligenter mand. & c. cū dūcta de rescri. quib. addi potest l. j. §. qui mandatam de offi. eius cui manda. est iurisd.

264 A marito † ad emptorem, Ias. in l. si ante nuptias col.2. per l. qui ex promissione §. de genero de actio nibus, & obligationib.

265 De matre † ad auiam, l. matri & auiæ C. q. si mul. tut. officio fung. potest, sed Bal. consi.13. statuto ca uetur vers. ad hoc respondeo contrarium probat §. postea instit. ad Tertul. senat. ibi matri non etiam auiæ, Socin. in cons.19. in causa nu.10. lib.3. sed potest responderi ut sæpius supra dictum est.

266 De matrimonio † carnali ad matrimonium spirituale, c. inter corporalia, & c. si. de translati. epis. Ias. in auth. ingres. sub nu.14 & in auth. si qua mulier, C. de sacr. eccl Cy. Sal. & doct. in auth. nisi rogati C. ad senat. trebell. & est tex. notan. in c. quoniam frequenter §. porrò vt lit. non contest. plene Euera. in hoc loco per totum.

267 A matrimonio † spirituali ad carnale, vbi similiter docet eorundem iurium dispositione ualere ecōuerso hoc arg. quo usus fuit & Io. Andr. in c. fine culpa de reg. iur. lib.6. in reg. quæ contra ius eo. ti. & in reg. actua legitimi eod. tit. & Calc. in cons.11. col.2. cons.30. col.4. cons.119. col.2. in fi. & alibi sæpe Socin. in cons.92. col.3. circa med. lib.3.

268 A milite seculari † ad militem cælestis militiæ,

L Ias.

Iaſ.in l.fin. colum. fin.in 5. notab. C.de iur.deliber. per gloſſ. & doctor. in l. miles. in princ. de re iudic. ibique glo. ualde notanda, Bar.que & Ang.ac Doctor.l.ſacroſanctæ & auth. presbiteros, C.de Epiſ. & cleri.quod ad militem quoque iuſtitiæ, quales ſunt Doctores & aduocati,l prima,in princip.de iuſtit.& iur.pterrahit Enerar.in hoc loco per tex. in l.fori & in l.aduocati C.de aduocat.diuer. iudi. Alexand.Iaſ.uterque Soci.Ripa, Alcia. & alij recentio. in l.prima,in princ.de acquir.poſſeſ.

269 A milite † ad eccleſiam, vel piam cauſam, gloſſ. in l.ſi ut proponis C.de re.vendicat.glo.in cap.inquirendum de pecu.cleri.glo.in cap. Apoſtolicos 12. q.2.Bal.in l.fin.C.de pact.faciunt nota. in cap. relatum 1.de teſt.in l.Lucius de mili. teſt.in l.teſtamento iuncta auct ſimiliter,C.ad leg. Fal. copioſe Euerard.in hoc loco.

270 A minus fauorabili † ad magis fauorabile, affirmatiue ualere negatiuè non item,Iaſ.in l.ſtipulatio iſta habere licere §.fin.de uerb.obl. faciunt nota. in l.cum Auus de cond. & dem.in l.cum acutiſsimi,C. de fideicommiſſ.& in l.generaliter.§.cũ autem. C. de inſtitutio.& ſubſtit.& in l.publius,§.primo,de cõdit.& demonſtr.quia atq.hoc eſt a minori ad maius & ideo aſſirmatiuè procedit.

271 De minus † potenti,& minus digno, ad magis potens & magis dignum l.ſed & milites de excuſ.tutor.l.quæritur de ſtat homin l.repetundarum de teſtibus Doctor.in l.ſecunda,in princ.de uerbo.obligat.& nos plenè infra dicemus lib.9.ſic etiam ſacrũ trahit ad ſe nõ ſacrum l.in modicis de contrah. em. c.fabrica de conſecr.diſt.1.Archidiaco.in c.primo, de conſecratio.eccleſiæ uel altar.

272 A morte naturali † ad mortem ciuilem & è contra.l.Deo nobis § nam & maritis C.de epiſ. & cler. Alex.in l.in pupillari in principio.col.2. de uulg.& pupilla.per d.l.Deo nobis & §.illud uerò in auth.de mona.Doctor.in l.Gallus §.& quid ſi tantum de libe.& poſth.in auth.ingreſsi,C.de ſac.eccle.& cap.in præſentia de probatio.l.ſi quis ſic ſtipuletur. ſo.ma. & l.cum quærebatur de uerb. ſignifi.l.2.ubi Barto. de pub.iudi.Bal.in l.reos, C.de accuſatio.Imol.in c. 1.ſe collus.detegen.

273 A mandato † Domini facto ad factum per ipſum Dominum,§ uenditæ ubi Ang. in primo notab. inſtit.de rer.diuiſ.ibique Nicaſ.Voer.qui idem dicit.

274 A mandato † reuocato ad non mandatum ,l cũ pater §.meuio de leg.2. Alb.in l.cum quis §. ſi debitori de ſolutio.& libera.

275. A Maritum non habente † ad habentem ſed inutilem,cap.ſecundo.de translat.Epiſco.l.1.§.& quidem quod cuiuſque uniuerſ.nomi.Abb.in cap.bonæ in tertio notab.de poſtulatio. prælato.l.fin. iun. glo. C ad leg Flau. de plagi. & ibi quoque Salycet. Roland.a Vall in conſilio 9. ſub numero 33.lib.1.

276 A Matrimonio † in faciem eccleſiæ contracto,ad matrimonium poſtea ab Eccleſia approbatum, Prę poſi.in cap. quod nobis nu. 1. qui fil. ſint legitimi.

277 A medico † imperito adhibito, ad medicum non adhibitum l.quod ſi nolit §.ſi mancipium ubi Bald. & Ang.& latè Cæpol.de ædili.edict. Alex.in l.ſi ab hoſtibus.ſolut.matri.qui putat illum textum eſſe ad hoc valde ſingularem.

278 A medico † ad obſtetricem, l.item ſi obſtetrix ad leg Aquil.cap.cauſam de probatio. Bartol. Ang. & Imo.in l.ſi ab arbitro qui ſatiſd.cogan. Barb. de præſtan.Cardin.ſub num.40.

279 A mercedibus † magiſtrorum ad alimenta, l prima, C.de infant.expoſi. & ibi Bal.& l.qui filium vbi pupil.educ.debe.

280 A mercibus † in portum non adductis,ad merces in eundem inuectas vi tempeſtatis, l Cæſar.l.interdum,§.ſerui & §.ſi propter de publica.& l pen.§.fin. ibiq; Bar.locat.facit tex.in l ij.de cond.& demonſt.

281 A meo † ad id quod mihi debetur,l.frans iuncta ibi gl.de legi. Zaſ.in l.ſi minor ſub nu.4.de verb.obl.

282 A minitatione † cædis,in perſonam alicuius ſtricto gladio, ad illationem vulnerum, l. j §.diuus ad leg.Corn.de ſicar.l.iij.quibus ex cauſ.maio. & l.metum de his quæ in fraud.credit.

283 A muliere † ad herbam malam, glo. & doctor.in l.qua ætate de teſtam.glo.in verſ.octauum in l.ij.C. de his qui veni.ætat.impetra. vbi & doctor.communiter,Franc.in cap.ſi pater de teſt.lib.6.

284 A nihilo † ad parum gloſ.in l.ſi pupillus, §.ſi ego, in ver.ex contrario ad leg.falcid.auth.præterea vbi Iaſ.poſt Dyn.Bald.& Alberi.in fin. prim. colum.C. vnde vir & vxor ; cap.licet cauſam §.quanquàm ibi nulla,vel modica de probatio.inſtit.ad leg.falcid.in princ.in verſ.pro nullo aut minimo,Corn.in conſil. 63.lib.primo,& conſil.77.lib.1.& plura iſtiuſmodi exempla proſequitur Iodoc. in Enchir.paruum , in verſ.parum.

285 A notario † ad teſtem, l. Domitius labeo,vbi Bar. & alij communiter de teſtam. per quem fit probat Iaſ.in l.barbarius col.9.de offi.prætor. Fulgoſ.conſil.204.colum.1. verſ.rurſum tabellio, doctor.omnes in l.hac conſultiſsima in fin.C.de teſtam.

286 A notario † ad ſententiam, l.ſi vero §.j qui ſatiſd. cog.l.emptorem & ibi gloſ.in verſ.quia de actio.empti. cap.fin. de cohabit. clerico. & mulier. Iaſ. in d. l ſi vero §.j.per illum tex.in pri.not.qui ſatiſd.cog. Bart.in l is cui bonis de verbor. obl.Bal.in l j. C.de cura.furioſ. & Bald.in l.ea quidem.C.de accuſatio.

287 A non nato † ad ſtatim mortuum, l.quod certatũ C.de poſth.hęred.inſtit.§ dubitatum in auth.de inceſt.nupt. Andr.Tiraq. de Nobilit.quæſt.4. nume. 197.qui in ſeq. declarat quomodo id excipiẽdũ ſit.

288 A negligentia † craſſa ad dolum,& ad delictum, l quod Nerua. vbi Bar.& alij depoſ.cap. ſi. iuncta ibi gloſ.in ver.aut perperam de ſuppl.neglig prælato.

289 A nobilitate † ad ſcientiam, quantum ad facultatem promotionum, Andr.ſicul.in cap.poſtulaſti de reſcript.& in c.accedens 2.ut lit. non conteſt.l.prouidendũ & ibi gl.in ver.nobiliſsimos , C.de poſtul.

290 A nolle † ad non poſſe, l.mulier vbi Bar.ad trebel. & idem Bar.in l.j.in 2.q.de vulg & pup.practi.Papi. in forma libelli ſubſtit.in glo.in verſ.ſubſtituit vulg. num 4 l.cum proponas, C.de hæred.inſtit. Rum. in conſ.126.ſub num.5.lib.ſecundo.

291 A nunquam † ad rarum capit. coram de offic. de le. Dec. in l.ea quæ raro,de reg.iu.Auth.de conſul.

sul. l.nam ad ea de leg.l. Antiqui si par. hęredit. peta.glo.in ca.literas de despo.impub.

292 A nutrice† ad sororem, matrem, & auiam, l.prima, §.consequens de suspect.tutor. §.consequens, ubi Ang.eo.titu.de susp.tutor.

293 Ab officio † tutorio ad officium executoris, Lancelo.in l.si quis a filio §. primo, in fin.de leg.j. per glo.in l.uxori, §.j. de falsi. & l. antepen.de tutel.

294 Ab odioso † ad fauorabile non ualet, Barba.in cap. nonnulli de rescrip. per l. si præses de pœn. nisi argueretur affirmatiuè a minore ad maius, iuxta ea quæ scribunt topici in loco a minori ad maius, uel odium haberet in se mixtam causam publicæ utilitatis, ut infra dicemus lib.septimo, in materia pœnali.

295 Ab obligatione † ad promissionem de se obligando, l.ex parte de uer.oblig. Zas.in consi.10.sub num.36.lib.s.Io.Andr.ad Specul. in tit.de act. & oblig.in rubr.

296 Ab obligatione † extincta per numerationem ad extinctam per acceptilationem, uel satisfactionem, aut cancellationem, l.pen.de sol.instit. quib. mod.tollitur oblig.in prin. l.nihil interest ubi Barto.de adim.leg.l.emptor §.Lucius de pact.

297 Ab obligatione † generali ad alternatiuam, l.2. §.& harum de uerb.obligati.l.in executione §. pro parte & ibi Iac.Aret.eodem titul.

298 Ab occidere † ad delictum, inducere per quod quis occidatur, Raf.Cuma. in l.quid ergo §.si hæres nu.1.de leg.1.

299 A pacto † ad consuetudinem, l.non impossibile de pact.per quam sic tenuit Fulgos.consi.39.quęritur in fin.& per glo.in rub. C.de decur. lib.10.l.si prius, §.1.de aqu.pluu.arcen.l.locationem C.de locat.l.si fundum de euictio.l.de quibus de legi. & l. semper in stipulationib.de reg.iur.& l.in conuentionalibus de uerb.obli.& hoc intelligitur affirmatiuè quia alias consuetudo est potentior pacto, Gemin. in consi.159.in causa Reuerendi, colum.3.

300 A pacto † ad statutum l fin.in fin. C.de fideiuss. ubi Bar.Bal.Saly.& alij Doctor.glos. in l. non solù §.fin.super uerbo hæredis in princ.de oper. nou.nūtiatio.gl.plenior in rubr.C.de decret.decurio. libro 10.bona glo.in cap.1.super uerbo officiali in fin.de consuetu.lib.6.Ias.in lege iubemus, C.de iud.col.j. & latius in auth.præterea C. unde uir. & Nenizan. dissect.non est nubendum car.117.in hoc loco ubi ostendit procedere affirmatiuè, adducens in eam rem multa consilia & auctoritates, qua de re uberrimè disserit Euerar.in hoc loco per totum, & ex eisdem iuribus & auctoritatibus deducitur locus a pacto ad legem, qubus potest addi tex. in l. non est impossibile de pact per quam sic probat Fulg.in consi. 135.quoniam col.1.& per l.ciuile de legi.

301 A patre † ad monasterium, auth.ingressi C. de sacr.eccles.l.qui in aliena §.interdum de acqui. hęr. Ang.in consi.133.super primo col.1.in l.cum fundus §.seruum tuum col.fin.si cert.pet. sed mihi uidetur quod licet quantum ad acquisitiones per monachū faciendas Monasterium habeatur loco patris, quia quicquid acquirit Monachus acquirit Monasterio, ut filiusfa.patri.§ item nobis instit. per quas person nob.acquir. Nihilominus in pluribus monasterium habeatur loco filij, ut per Bald.in l.filius a patre de hær.instit.& in auth.si qua mulier ubi Fulgos.Ias.& alij recentio.C.de sacr.eccles.cap.in præsentia ubi Abb Fely. & alij §.sed & hoc præsenti in auth.de sanctissi.Episco Andr.Tiraq.in l.si vnquam C.de reuocan.donatio.in uer.libertis sub nu.68. & in uer. susceperit liberos sub num.41. cum plurib. seq. Iodo. in enchi. parium in uer. Ecclesia parrochialis.

302 A patre † ad fideiussorem, Soc.in l.cum filiusfamilias colum.1.de uerb.obligati. l.secunda, ad municip.& de incol.

303 A persona † ad tempus l.qui plures la 2. in prin. de uulg.& pupil.ubi Bar.Paul.de Cast.Io. de Imol. Franc.de Aret.& doctor.alij, meminit Bal.in l.conuenticula, C.de sacr.eccle.& plenius Euerar. in hoc loco.

304 A peculio † ad dotem, Ias.in l.prima, colum fin. C.unde uir & uxor.per gloss.in l quod debet de pecul.

305 A persona † ad locum, l.prima, §.Offilius cum lege seq.ne quis eum qui in ius uocat. est ui exim. iuncta l.secunda, eod.tit.& in cap.sicut non alij de con sec.distin.1.pulcher tex.in cap.peruenit, iuncto tex. in cap.cum ecclesia de immunit. eccles. de quo ratiocinationis genere copiosè disserit Euerard. in hoc loco per totum.

306 A persona † ad rem, l.miles ita de milit.testam.l. qui furere ubi Bal. & Alberi.notant de stat.hom.l. si quis in quilinos §.si ita legatum de leg.1. & in l.si quis filio exhæredato in uers. ergo de iniust. rup.& irr.facto test.cum similibus per Euer.in hoc loco.

307 De pia causa ad libertatem Ias.in l.quidam estimauerunt col 4.si cer.peta.per l.primam propè fin. C.de commun. ser. manu. quamuis non e contra, secundum eum, pro quo Roma in authent. similiter C.ad leg.falcid.columna fin. in ultimis uolun. 39.speciali.

308 A pluralitate † ad multas singularitates, l.falsa §.si quis de cond.& demon.ibique Bar.Soc.in col.2.l.fideicommissa,§ stichus de leg.3.l.si. C.de cōd. inser. Ias.in l.quid si is col.2.de lib.& posth.facit tex.in l.si ita quis hæredes de hær.insti. Rip.in l.re coniuncti sub nu.120 de leg.3.declar. Zanc. in l.hæredes mei §.cum ita sub nu.867.cum plur seqnen.ubi examinat hanc materiam per multas col. quod faciunt & omnes scribent.ibidem.

A plurib.hæredib.ad plures principales, Ias.in l. 4.§ Cato, colu.8.de uerb.oblig.per l.si duo, §. quod si lancem uer.ac si ipsi promisissent depos.glo.in l.j. §.si apud duos eod.titu.

309 A populo † ad principem, l.Barbarius de offi.prętor, l.1.C.de adoptio.in fin.glo & Doctor.plenè in d.l.Barba.l.j.de constit prin.& § sed & quod principi placuit instit.de iur.nat.gent.& ciuil.

310 A præcepto † testatoris, ad præceptū iudicis, Ias. in l.filiusfam.§.diui ad finē, in secunda lectu.de leg.1.per l.non est mirum ubi Barto.de pignor. actio. Socin.in consi.247.circa primum colum.fin.uersic.

secundo de præcepto libro secundo,& consi.126.vi sa copia circa medium alleg.Innocen.in cap.quæ in ecclesiarum de constit.Ias.in l.iustitia,columna penult.de iust.& iur.

311 A prædicatis † ad subiecta,quia talia sunt prædicata qualia subiecta demonstrant, Dyn & Alberic. in l.hæredes palam de testam. cap. inter dilectos de fid.instrum.l.quibus diebus,§.dominus de condit. & demonstra.ubi Socin.& è contra l. stipulatio ista §.hi qui de uerb obligatio.ubi Ias.in primo notab. l tertia,ubi Bar de fund.instr.l.si uno loc. l. si defensor de interrog.actio.Crauet. in consilio nono , sub numero 32. Cœpol. in rusticis de aquæduct.sub numero 14.

312 A priuilegijs † ad statuta,l. secunda, C.de legar. iuncta ibi gloss.in uer.statuimus ubi Bald.Alberi.& alij,Roma.in consil.199.præsens colum.2. & consi. 126.uisa copia circa medium,alleg. Innoc.in capit. quæ in ecclesiarum de constit. Ias.in l.iustitia col. penul.de iust.& iur.

313 A priuatione † ad habitum, l.decem ubi Bart. & doctor.not de uerb. obligatio. l.manumissiones de iusti.& iur.cap.de infidelibus ubi Abb. not.per illum tex.de consang.& affin. Ias.in l.si quis maior in 1.not.C.de transact.cap. ad dissoluendum ubi elegãs est tex.de despons. impub.cum simil.de quibus per Euerar.in hoc loco qui luculentissimè illius materiam declarat.

314 A probationibus † ad sententiam & è contra,l.antepenulti.de manumissio. qui tex. incipit lege iulia, & papia,aliàs lege iulia petronia, quem tex. ad hoc ponderant, ac reputant valde singularem Bald. & Piæ pos.in titul.hic finitur lex Corradi & Ludo.Roma.in auth. similiter,C. ad leg.Falcidi.in j.speciali piæ causæ circa iudicia Felin.in capit. in nostra colum.j.de testib.Euerar.in loc.a sent.ad probationes per totum.

315 A procuratore † ad lites ad legatum, Ias.in l. ait prætor sub num.4.de re iudi per l.& quia in fi.de iurisd.om.iud.

316 A potentia propinqua † ad actum,l.pe. de milite stant.plenè Andr.Tiraq.de leg.connub.gl.2 post ipsas leges à num.2.usque ad 18. faciunt quæ supra dicta sunt,ab habitu ad potentiam proximam.

317 A pro † non scriptis ad quasi caduca Bart.in l. si duobus §.primo,ubi Ias.in 8.notab.de leg.primo,l. unica §. pro secundo in illis uerbis simili modo iuncto §.in primo,C.de cad.toll.ubi ita nuncupatim argumentatur imperator.

318 A promissione † ad traditionem,l.fi.C.ad leg.Falcid.§.uendit e instit.de re.diuis.Rimin.in l. legem colum 2.C.de pact.

319 A populo † ad rempublicam,l.rempub C.de iur. reipubl.lib.11.l.respublica,C.quibus ex caus.maio. ubi Bar.& alij l.nulli quod cuiusque uniuers. nom. ubi Bar.facit quod scribit Crau.in consi.292.sub numer.9.Soci.consi.57.colum.prima,libro 4.

320 A pupillo † ad adultum sub curatore l.qui autem §.primo,iuncta gl. in uer.pertinere de reb.eor.

321 A parum † ad nihil cap. licet causam §.quamquã in uer.nulla uel modica de probat.instit.de leg.Falcid.in prin. Bald.& alij in auct. præterea, C.unde uir & uxor,& pluribus exemplis declar.Demaud.in uer.parum.

322 A personę † conseruatione ad famæ conseruationem,l.iusta de manu. uindict. facit l.Iulianus si quis omissa caus.testamen. & quod scribit Cyn.in l. prima,C.unde ui.

323 A peste † ad hostilitatem,Butr.in cap.cum dilecti de dol & contuma.Bar. in l.naturaliter de usucapio.Docto.in cap.ex trasmissa de præscript.faciunt quæ supra diximus in loc.a bello Dei, multa tradit in hanc rem Demaud.in uer. pestis.

324 A possessione † quam quis per se habet , ad eam quam per alium retinet,l.quod meo de acquir.possessio.l.qui uniuersas,§.si conductor,eod.l.quædam mulier de rei uendicat.& l.j. & 2.C.de acquir.poss.

325 A posthumo † nato mortuo ad posthumum natum iam morituram,Marsi consi.10.sub num. 636. nol.1.Fel.in c.sicut ex tua circa fin.de homicid.

326 A prædicatione † ad sacrificationem, cap.presbiteros qui 50.distin.cap.idem testatur in fi.3.q.iuncto c.si quis uero non obediat 11.q.3.& cap.1.25. distinct.cum ibi not.

327 A prælato † ecclesiæ ad usufructuarium Zas.in l hoc edicto usufructuarius sub numero octauo,de oper.nou.nuntia. gloss.in cap. duo sunt genera 12. q.1.gloss.in cap.cum esses de test.ibique Abb. glos. in c.præsenti de offic.ordi.

328 A præsente † qui cum difficultate potest adiri ad non præsentem,Bar.in l.in contractibus sub nume. 14.C.de non num.pecun.

329 A promisso † ad datum in uiro bono sunt paria, glo. in l.iubemus nulli §.primo,in uer.acquirantur, C.de sacr.eccles.plura oportuna addit Demaud.in in uer.promittere.

330 A pœna † æstimationis rei ad quanti ea res est l. stipulatio ista §.si quis dolum ubi Zas.nu.5. de uerbo.oblig.

331 A proxime † faciendis ad iam facta,l.uestimentũ de aur.& arg.legat. Doct.in l. uestis de uer. signifi. plura appositè addit Demau.in uer.proxima,faciũt quæ supra diximus in loc.ab habitu ad actum.

332 A qualitate † quæ inest alicui per naturam, ad ea quæ inest per priuilegiũ, Bald in l. cum ex oratione de excus.tutor.refert & seq.Zas.in consi.1.sub num. 10.lib.2.

333 A quietantia † ut uocant per scripturam, quæ apocha est, ad cancellationem ipsius obligationis l.nihil interest ubi Bar. de adim. legat.pulchrè Demaud.in Enchyr.Parisi.in uer.cancellare,in uer.Quitantia,& in uerbo scribere.

334 A qualitate † ad subiectum, l.j.de hær.uel actio. uendit.l.nam & si de actio.empt. & uend.l.nam & si de iniust.rupt.test.l.eius qui §.ult.si cert.pet. Cępol. in d.tit.de aquæduct.sub d.nu.14.

335 A Ratione † ad ius,& è contra Fortun. Gar.in l. Gallus,§.idem credendũ sub nu.40.de li.& posth.per c.erit aũt lex distin.4.& cap.consuetudo distin.1.

A ratione reddenda,ad dimissionem Socin.in consilio 25.sub nu.5.lib.4.

336 A re † ad locũ l.pe.de iust. & iu.Ias.in l.de pupillo,

§ si

§. si quis ipsi prætori columna septima, de oper. nou nuntia. faciunt quæ supra dicta sunt de loco ad rem.

337 A re † ad personam, l. si quis in quilinos, §. si ita legatum de legatis primo, l. si quis exhæredato, §. ego de iniust. rup testam. sed Ias. in l. si domus §. in pecunia de leg. j. in 8. notab. limitat quando subesset diuersa ratio fauoris, uel affectionis, quæ limitatio communis est ad omnes locos qui cõcipiuntur sub loco a simili, ut per omnes in d. cap. translato de cõstitu. in l non possunt de legib. & per omnes Topicos in loco a simili.

338 A re † ad tẽpus l. miles ita de milit. test. §. & quia diximus ibiq; Bal col. 3 per illum text. Ful. cõs. 142. Nanes col. 3. circa medium Ang. in consi. t 23. uiso libello Corn. in consil 107. libro 2. in litera, a, cum seq And. Sicul. col. 4. consil. 21. præclare libro secundo, & quamuis Ias. in l. si fundum columna secunda sol matr. diuersa sentiat, nihilominus ad concordiã reduci, potest, ex his quæ tra. Doctor. in d. capit. translato & sæpius supra diximus.

339 A rectore † ecclesiæ hospitalis, ad tutorem, Roma. consi. 380 paucis agam, per l. omnia, C. de epis. & clericis.

A rescripto ad statutum, Innoc. in cap. quæ in ecclesiarum de constit. Ias. in l iustitia, uersic. tertio & fortius de iust. & iur. Roma. in cons. 397. ut præsens col. prima, & faciunt quæ supra diximus in loco a priuilegijs ad statuta.

340 A rescripto † ad ultimas uoluntates, capitul. auctoritate Martini circa finem de concessio. præbend. lib. sexto. Roman. in consilio 383 in casu propositi.

341 A republica † ad ecclesiam uel piam causam, l. fi. C. de sacrosf. eccles. §. fin amus in auth. de non alienan. aut permutan. reb. eccl. gl. in l. rempublicã, C. de iur. reipub. li. t t. & in l. respublica, C. ex quib. cau. maior. & supra diximus in loco a ciuitat. ad ecclesiam.

342 A republica † ad pupillum, l. qui fundum §. etiam & ibi Io. Imol. not. de legatis secundo, glos. in dicta l. Rempublicam Euerard. fusius in hoc loco, De maud. in uer. Respublica & supra diximus.

343 A ratione † legis stricta seu limitatã ad restrictionem ipsius legis, l. cum pater, §. dulcissimis, ubi Bar. Io. de Imo. & alij not. de leg. 2. l. adigere, §. quamuis & ibi Bar. de iur. patro gloss. Bar. Castren. & alij in l. si is qui animo de acquir. possess. ad saturnitatem Euerard. in hoc loco.

344 A ratione † legis larga, seu ampla, ad extensionẽ ipsius legis, l. regulã §. ultimo ubi Bar. & Bal. notãt de iur. & fact. ignor. l. nomen debitoris †. fi. de leg. 3. Abb. in cap sicut circa finem de testib. Cardi. in cle. j de electio. plensime Euer. in hoc loco, & ad hosce duos proximos locos faciunt maxime quæ supra dicta sunt in instrumẽto rõnis & infra dicetur duobus proxime seq libris de extensione faciẽda in correctorijs & pœnalibus uirtute rationis.

345 A Rati habitione † ad mandatũ l. j. C. qui admit. ubi omnes tradunt cap. rati habitionem de reg. iu. libro sexto, ubi Dyn. Zasin l. de accessionibus sub num. 15 de diuers. & temp. præscrip. & per exempla declarat Demau. in uer. Ratihabitio.

346 A relicto † post mortem ad relictum post uitam l. Titia, § fin & ibi Bar. de leg. 2. Ruin. in consi. 3. sub nu. 9. lib. 2.

347 A Remissione † ad donationem, Bar. in l. Aurel. §. Caius de li. leg. & idẽ Bar. in l. l. sub prætextu in prin. C. de transact. ibique & Fulg. & est text. in l. si unio loc.

348 A Re † deteriore reddita ad non redditã l. 3. §. j. commod. l. iulianus § si quis ad exhib. l. j §. si res de solutio. cum sim.

349 A Rubro † ad nigrum l j. uers. quoniam si cert. petatur, ibique Alex. columna prima, & Dec. colum. 4. l. imperator. de in di. addict. & prima constit. C. §. quibus Ias. in l. duo iudices sub num. 8. de re iudic. Maria. in cap. significantibus col. j. de libell. oblatio. sicque etiam à Rubro statuti ad nigrum infert Roma. in cons. 32. uisa municipali colum. 2. uer. 2. principaliter Calcan in consilio 70. quod dicit columna quinta, & Dec. in rub. de constitu.

350 A sententia † ad testamentum, l. hac consultissima, §. ut cum humana, C. qui testam. fac. possi. per quem tex. sic arguit Oldra. in consi. 119. l. prima, de testam. l. seruus hac lege de manum. titu. generali cum similibus. de quibus latè agit Euerard. hoc loco.

351 A sententia † ad transactionem, l. non minorem, C. de transf. l. j. de re iudi. l. fratris, C. de transf. imperatores cum ibi notatis de re iudi. & l. sub prætextu C. de transactio.

352 A sententia † ad libellum, l. ut fundus com. diuid. cap. licet hæli de simoni. capitulo qualiter & quando il secundo, de accusatio. Euerard. in hoc loco.

353 A sententia † ad probationes, l. Iulia & Papia de manumis. tit. gener. quem tex. ualde singularem ad hoc prædicant Bal. et præpos. in tit. hic finitur lex Corradi. §. primo, Fely. in cap. in nostra, colum. 1. de testi. Euera. in hoc loco, & supra diximus in loco ab actis ad sententiam, Nat. in clem. sæpe §. primo, col. 6. de uer. signifi. per d. l. lege Iulia.

354 A sententia † ad conclusionem in causa, l. si rem j §. fin. de euic. cap. cum dilectus de fid. instrum. Mar si. in l. j §. si quis ultro colum. 6. de quæstio.

A sententia ad statuti potestatem, l. Nescuinus, §. fi. de rei uendi. l. t. C. si plur. una sent. per quæ iura sic probat Lud. Roma. in consi. 399. ut præsens consultatio colum. 2. & in consi. 56. statuto ciuitatis columna secunda uer. sexto.

355 A sententia † legis ad sententiam iudicis, quando ualeat argumentum, scribit Cro. in cap. 2. §. statuto colu. 3. in 3. not. de constit. lib. 6. per illum text. quem refert ac seq. Neuizan d sectio. non est nuben dum, car. 123. in hoc loco.

356 A seruo † ad monachum auth. ingressi, C. de sacr. ecc. iuncta l. qui in aliena § interdum de acq. hær. Ias. in l. interpositas col. fi. C. quod met. cau. in l. cũ fundus §. seruum col. fi. Ang. in cons. 133. super primo col. j. Inn. in c. cũ olim de priuileg ubi late ac magistraliter hoc declarat Bar. & Sal. in d §. seruum co

piosè Euer. in hoc loco & faci unt quæ ſupra diximus in loco a filiofamil. ad ſeruum & ad monachnm.

357 A ſtatuto † ad conſuetudinem, l. de quibus de legi. ſeq. Soc. in conſil. 66. colum. 4. lib. 3. faciunt quæ ſupra diximus in loco a lege ad conſuetu dinem.

358 A ſtatuto † ad ultimam uoluntatem, Bart. in l. 1. ad fin. de reg. cato. Roma. in conſil. 65. viſo, themate columna finali, & 319. vt præſens conſultatio colu. 2. deſeruiunt dicta ſupra, in loco a diſpoſitione legis, & in loco. A lege Principis ad legem teſtatoris.

359 A ſtatuto † iurato ad teſtamentum iuratum, Fulgoſ. in conſi. 210. pro euidentia col. 3. in princ. qui citat Io. Andr. in cap dilecto de præben

360 A ſolutione † ad promiſsionem, l. eum qui ita, §. pen. de uerb. obligatio. l. liberationis de uer. ſign. l. penul. de ſolutio. faciunt quæ ſupra dicti ſunt in loco a promiſsione ad traditionem, & in loco à dante ad promittentem.

361 A ſtipulatione † ad legatum, l. quæ de legato de legatis primo, Iaſ. in l. eum qui ita §. qui ita colum. 5. de uerbo. obligatio. Lancel. in l. cum ſeruus, §. fructus in 5. notabili de leg. j. l. ſi ex ſtipulatu de uerb. obligatio. In quibus autem differant ponit idem Iaſon in l. inter ſtipulantem, §. ſacram de uerborum, obligationib.

362 A ſtipulatione † extraiudiciali, ad iudicialem Iaſ. in l. ſi inſulam ſub num. 3. per illum text. de uer. obligatio. niſi alia ſubſit diuerſitatis ratio quando commune eſt reſolutioni omnium prædictorum locorũ a ſimili ut ſępius ſupra diximus.

363 A ſubſtitutione † pupillari ad exemplarem, §. qua ratione inſtitu. de pupilla. l. humanitatis, C. de impub. & al. ſubſtit. Iaſ. in l ex facto in 5. nota. per illũ tex. de vulg. & pup.

364 A ſubſtitutione † compendioſa ad reciprocam, Lancelo. Galiau. in repetitio. l. centurio ſub nu. 257. de uulg. & pupil. glo. in §. & plures ibique notant doctor. inſtit. de uulg. ſubſtit.

365 De ſubſtitutione directa † ad fideicommiſſariã non ualet argumentum, l. iubemus, C. de teſtam. iũcta, l. cum proponeretur de leg. 2. Caſt. in l. pen. colu. 1. C. de impub. & al. ſubſtitut. Socin. in conſi. 51. ſub nu. 34. lib. 3. niſi aliud apparet de mente teſtatoris l. Sceuola ubi Bar. & alij ad ſenat. Trebell. l. uerbis ciuilibus ubi Bar. vterque Imo. Iaſ. & alij de uulgal. & pupilla. Bart. & omnes in l. centurio de uulg. & pupil.

366 A ſcire, † ad ſcire debere, l. quod te in fi. ibiq; gl. Alber. Bar. Bald. Ang. Sal. & alij ſi cert. pet. l. ſi duo ubi Alber. & Aug. de acquir. hæredit.

367 A ſcire † ad ſcire poſſe, l. pen. ubi not. Bal. ad ſen. Maced. l. qui contrà ubi Bal. C. de inceſt. nup. c. 2. cũ gl. de tem. ord. li. 6. Dec. in l. qui cum alio contrahit de reg. iur. l. quiſquis & ibi gl. ult. C. de reſcind. uend. l. qui fundum. §. ſeruus & ibi Dy. & Alberi. pro emptor. Ang in d. l ſi duo acquir. hæred. Zaſ. in l. ſi per errorem de iuriſ. omni. iudic. num 3.

368 A ſchedula † ſubſcripta tantum manu unius ad ſcriptam in uniuerſum de eiuſdem. manu. l. cum antiquitas C. de teſtam. l. ſcripturas ubi Rap. Fulg. C. qui potio. in pignor. hab.

369 A ſenatu ſupremo † ad Principem, Angel. in §. cã autem ſub num. 4. inſtit. quib. mod ius patr. pot. ſolui. l. prima, §. ſciendum iuncta ibi glo. quib. appell. non licet. l. quod principis de aeq. plu. arcen. l. quominus & ibi not. glo. in uerſ. non permittitur. de flumi.

370 A ſenectute † ad ſterilitatem quantum ad generationem l. ſed eſt queſitum circa med. de li. & poſt. l. ſed ſterilis in princ. de actio. empt. plura congerit Demaud. in uerſic. ſenenctute.

371 A ſententia † definitiua ad interlocutoriam definitiua uim habentem, gl. in ca. finali in uerſ. inanes de electio. lib. 6. Io. And. & Doct. in cap. peruenit de appella. Bald. in l. iunioribus. C. de ijs quib. ut indig. Ang. in l. ſtipulationum aliæ de uerbo. oblig. Alex. in conſi. 132. num. 4 lib.

372 A ſententia † certa per ſe ad certam per relationem ad acta, l. ait prætor §. ſi iudex de re iudi. ibiq; Bar. Iaſ. & Rip. plura addit Demaud. in uer. ſententia cum quantitate.

373 A ſpoliato † omnibus bonis, ad perditum uel ẽe mortuum, Chaſſa. in conſu. Burgun. des manus mortes rub. de man morte ſub nu. 2. ad medi. cui accedit Demaud. in uerſi. ſpoliatus.

374 A ſtatuto † expreſsè contentis, ad uirtualiter cõtenta, l. Iulianus de conditio. & demonſt. iuncta l. in cuius & l. ſui fundum eod. tit. Caſtr. in conſil. 44. ſub nume 4. uol. j.

375 A ſtipulatione † ad iudicium, Bar. in l. licet. §. idẽ de pecul. Fulgoſ. in conſil. 183. circa primum facit l. quoties de noxal. actio. gl. in d. §. licet.

376 A ſub haſtatione † ad præconizationem, l. ordo iuncta gloſſ. in uer. ſubhaſtatus C. de execut. rei iudica. l. edicto, C. ſi aduerſ. fiſc. reſtitutio poſtul. cum ſocijs.

377 A ſubſcriptione † propria ad factam per alium illius nomine l. uice donatricis C. de don. & ibi Bal. & Sal & Fulg. in l. ſcripturas nu. 2. qui potio. in pig. habe.

378 A tempore † ad quantitatem, l. ſcimus. §. ſcimus C. de inoffi. teſtam. l. ſolidum de ſolutio. l. cius militia miſſus de milita. teſtam. Cor. in conſi. 107. in litera H. cum ſeq. lib. 2.

379 A tempore † ad locum. l. ratio §. ſi per uenditorẽ ubi Bar. de act. Bar. Imol. Aret. & doct. in l. qui plures liberos de uulg. & pupil. Bar. in l. 1. in fin. de trit. condic. & Bar. & omnes in l. uinum ubi Iaſ. in 1. notab. ſi cer. pet qui arguit à tempore ſacro ad locum ſacrum, qui idem ponit in l. plerique columna tertia in 10. limit. de in ius uoc. in l. & ſi inutiliter in fi. C. de fideic. in l ſed excipiuntur col. fi. de. fer. Sign. in conſi. 73. quæſtio talis in prin. & alibi ſæpe Fulgoſ. conſi. 149. ſuper inquiſitione col. 3. in princ.

380 De tẽpore † ad perſonas, Bar. in l. centurio col. 8. de uulg. & pupil. Iaſ. in d. l. uinum. Bal. in d. l. conuenticula col. 3. de epiſc. & cler. Soc. conſi 93. circa primum in prin. col. 7. per l. qui plures de uulg & pup. ubi notant Io de Imo. Fran. Aret. & alij eſt & tex. in l. nonnunquam de iud. & in § & quia de teſti. ac in c. ultra tertiam de teſtib. Euerar. in hoc loco.

381 De tempore ad † modum, Ias. in l. ut uim colu. secunda, de iusti. & iur. per l. miles ita §. j. de testam. milit.

382 A tempore pestis † ad tempus belli, Ias. in l. fin. C. de test. qui citat Barto. in l. naturaliter, est enim tunc bellum inter Deum & homines, Ias. in l. si ex toto col. 2. de leg. j. faciunt quæ supra dicta sunt in loco a bello Dei ad bellum hominum.

383 A tempore † ad tempus, l. non omnes. §. à barbaris de re milit. l. non est necesse de probatio. l. persona, C. eo. c. mandata & in cap. scribam ubi gl. & doctor. de præsumpt. & l. si cui §. eisdem de accus. Euerar. plene in hoc loco.

384 A tempore † præterito ad tempus futurum, in l. Celsus de senato. cap. semel de reg. iur. li. 6. ubi Dy. & alij Euer. in loc. prox. citato, in princ.

385 De tempore † ad rem, d. l. miles ita in prin. de test. milit. quam citat Ias. in d. l. si ex toto §. fin. col. antepen. de leg. j. quod intellige ut per Ias. in l. si fundum columna secunda sol. mat. & per Gerar. in l. si pater, C. de instit. & substit.

386 De tempore † ad qualitatem, l. scimus in princ. C. de inoffi. test. & l. eius militis, §. militia missus de milit. testam. per quæ iura sic arguit Corn. in consi. 107. in hac lib. 2.

387 A testatione falsi † ad supresionem ueritatis, Bal. in l. presbiteri, C. de episc. & cler. gl. & Ang. in auth. de testibus in princ. Bal. in l ea quæ commendandi de contr. empt. in l præscriptione in fi. C. si contra ius uel util. pub. faciunt tradi. à Doct. in l. Lucius de infami. per gl. ibi & Bal. in l. per emptorias circa fin. C. sent. rescind. non poss. & Curt. de testiu. conconclus. 15.

388 A testatore † ad legem, uel statutum, l si quis legauerit, la secunda, ubi Bart. de leg. j. Ias. in l. nemo potest de leg. j. quantum ad interpretationem uerborum & mentis, Soc. consi. 31. prosequendo col. 2. uers. secundo probatur per §. disponat in auth. de nupt. & glo. in auth. hoc inter liberos, C. de test. Ias. in l. testandi columna prima, C. de testam. faciunt quæ supra dicta sunt in loco a dispositione legis ad dispositionem testatoris.

389 A testatore † ad iudicem l. secunda, ubi Bal C. de de diuid. tutel. pulchrè Ias. in l. filiusfam. §. Diui in secunda lect. ad fin. de leg. j.

390 A testamentis † ad leges, & è contra, & de testamentis ad rescripta, Ful. cōs. 155. proponitur col. 1. & consi. 170. super eo circa finem, cap. Auctoritate Martini de præben lib 6.

391 A testamento in scriptis † ad testamentum sine Ias. in l. si. col. 2. de testam. per l. iubemus uers. quemadmodum ubi glo. C de testamen.

392 A testibus † ad instrumenta, l. in exercendis, C. de de fid. instr. cap. cum Ioannes eod. tit. Calcan. consil. 97. stante dicto columna tertia, circa finem.

393 A teste † corrigente dictum suum ad partem corrigentem eius confessionem, Socin. in consilio 97. sub nume. 14 lib. 4 per not. in cap. præterea de testib. cogen.

394 A toto † ad partem, l. iurisgentium. §. adeo de pactis. l. a quæ de toto de rei uendi. Ias. per illum text. in l. qui sine de condic sin. caus. Bar. & Angel in l. qui usumfructum de uerb. oblig. Petr. Dy. Bar. & alij in terpretes in l. 1. de usufru. legat. Dec. in cap. Apostolicæ col. 2. uers. secundo Abb. de exceptio. & hoc argumentationis genus quando sumitur, prout debet non solum esse posibile, sed etiam frequens ac necessarium docet Euer. in hoc loco ubi locupletissimè ac appositissimè uersatur circa illius declarationem, quod facit, sed non ita fœliciter, Neuizan. in in dicta sectio. non est nubendum car. 126. in eod. loco.

395 A toto † ad totum, & de parte ad partem, Fulg. consi 26. stante, columna quinta, Socin. consil. 86. in causa col. 2. lib. 1.

396 A transactione † ad sententiam, l. non minorem, C. de trans. in l. Age a d fin. C. eod tit.

397 A transactione † ad diuisionem, l prima, C. si aduers. transl. qui Romę §. duo fratres de uerb. oblig. ibi quasi de hoc quoque transactum esset; & l. tres fratres de pactis.

398 A transactione † ad compromissum Soci. co nsi. 350. in causa col. 6. circa medium li. 2. per l. post rem de trans. cum simil.

399 A tributis † ad decimas, Bar. in l. 1 in t. addit. C. de anno. & tribut lib. 10.

400 A tutore † ad magistratum, l. j. de magistr. conuen. quod declarat procedere quantum ad actionē, Neuiz. loc. iam relato, per l. si. in fin. eod. tit. de magistra. conuen.

401 A tutore † ad prælatum, l. non est ignotum iuncta ibi glo. C de admi. tuto. per quem tex. sic arguit Dec. in cap. reprehensibilis columna tertia de appell.

A tutore ad syndicum, l. prima, in princ. & in § de sensores de mun. & honor. per quem tex. sic probat Dec. in consi. 297. col. 1.

402 A taciturnitate † ad responsionem contra se, Ful go. in l. quoties §. interrogationis num. secundo, de probatio.

403 A tali † ad habitum pro tali, l. apud labeonem, §. si quis uirgines ubi notat Bart. de iniur. gloss. in l. si ignorans in uer. cōtēnit de locat. & conductio. c. audientia de sent. excom. Dyn. in l. gerit de acquir. hær. per l. generaliter secunda, C. de episc. & cleri. et hæc declarari debent, ut per Bar. in l. maritus §. legis ad leg. Iul. de adult. & in l. si is qui pro emptore seu sucap & Dominus Alciat. in l. mercis 2. de uerbo. signific.

404 A tali † ab initio ad tale post euentum rei, l. nihil refert, & ibi Bar. Ang. & Ias. de condic. indebi. & l. 1. ver. penult. & fina. de condictio. sin. caus. l. iurisgentium §. siue autem de pact. l. si mihi de ser. rusti. prædio. & Alberi. in eius titu. rubr. sub num. 4. l. fina. §. proinde ad Macedoni. & l. final. C. eod. titu.

A teste ad iudicem, Crau. in consi. 2. sub num. 6. vbi propter animositatē vult suspicionem in vtroq; præsumi.

405 A tempore † prohibito factis, ad collata in tempus prohibitum, l. quod spōsæ, C. de don. ante nupt. l. in tempus de hæred. instit. capit. de vxore, & ibi: Abb. not. sub num. 2. de sepul. l si sponsus. §. si vxor

dedonat.inter uir.& uxor.ibique Bart.& idem Barto.in l.si constante §.quoties solut.matri.

405 A tempore † habili peracto, ad collatum in tempus habile, Bart.in l.alia §.eleganter solut.matr.Fulgo.in l.uerum est §. Labeo autem num.4. pro soci. declar.Demaud in uer.tempore habili.

407 A toto † ad omne, gl.instit. de societa. circa princip.Bar.in l.serui electione.§.primo, de leg.1.l.decem de fideicom.liber.

408 A tutela † indiuisa, ad tutelam diuisam per tutores, Bar.in l.prima, §.usque adeo sub num.primo de tutel.& ratio distrahen.l.prima, §.planè si, de tut.& ratio.distra.

409 A testatoria morte † dubia ad illius uitam, gloss. magn.in l.prima, C.de pact. l.sed si mors de donat. inter ui. & uxor. l.nec nos præterit, C. de posth.l. uxor quæ C.de repud.

410 A vassallo † ad libertum, glos.antepen. in cap.1. de milit.uasal. qui cont.est, Alexan. & alij in l.generaliter in princ.de in ius uoc.glos.& Doctor.in l.bene à Zenone, C.de quadr.præscrip. Bal.Aluar Præpos. & omnes in d.cap. primo, de milit. vasal. qui contumax est.

411 A vendere † nolente, ad eum qui pretio immodico uendere uelit, l.non dubium in fin. de leg. 3.iuncta ibi gloss.in uer.immodico, & ibi not.Bart. cui accedit Demaud.in Enchyr.in uer. uendere.

412 A veniente † ad iudicium, & non perseuerante, ad non uenientem cap.cum nobis & ibi Abb.sub num. 10.de elect & cap.1.de iudi.

413 A vero † consensu ad fictum, quantum ad inducendam obligationem, not.in l si filius si cert.peta. Bar.in l.licet, §.idem scribit num.12. in uer. & si tu dicia, de pecul.

414 A vinculis detento † ad eum qui sub custodia est, datis fideiussoribus, Luc. de Pen.in l.si grauius, C. de dignit.lib.12.& in l.seq.eod.titu. Iodoc.in praxi re.crimi.in tit.de priua.delic.fac.sub nu.3. & in Enchyr.in uer.uincula carcerum.

415 A verbis testatoris † ad uerba iudicis, Ias.in secũda lect.§.diui l.filiusfam. de leg.primo, per l.si quis legauerit de leg j.

416 A vidua † ad coniugatum, l.fœminæ de senat. ca. inter corporalia, de transl.Episcop.

417 Ab ultima uoluntate, ad iudicia, l. non est mirũ de pigno.actio.Ias.in secunda lect.d § diui in fi.per l.qui testamento, §.nec furiosus, ubi Barto.de testamen.Roma.consi.186. in casu proposito colum.j.

418 Ab ultima † uoluntate, ad iudicis sententiam, Ias.in d.§.diui ad fin.Roma.consi.72.circa primum in fin.

419 Ab ultima uoluntate † ad statutum, Ias.in l.non solum §.morte, col.21.de oper.nou.nuntia.l.ita stipulatus magna, de verbo.obligatio.Roma.in consi. 399.ut præsens consultatio, col.2.

420 Ab usucapione † ad publicianam, l.sed & si, alias eum qui §.in publiciana de publici. l.j.§. hæc quæ seruis in fin.de acqui.possessio.

421 Ab uniuersitate † constante ex corporibus distãtibus, ad eam quę distat ex corporib.coherentib.l.si grege ubi Ias.in 8.not.de leg.j.l.rerũ mixtura de usucapio.l.cũ qui ædes eo.tit.l si peculiũ de pecul.leg. Bar.in rubr.sol.mat.in col.pen. paulo ante finem.

422 Ab usurario † ad scorpionem, Bal.in consi.449. lib.3.& ad tineam seu uermiculum ligni, Iodo. in Enchyri.Pari.in uer.usurarius.

423 Ab utentibus malè † eorum substantia, ad aliena possidentes, cap.ius dictum, & ibi Petr. Anchar. de uerbo.signfi.& pro hoc facit cap.sicut hi, 47.distinct. Quomodo tamen id sit accipiendum, docet Demaud.in loc.iam relato in uer.uti malè.

424 Ab uxore mala † ad diabolum, glo. in cap.Iesus fu.distinc.Demaud.in d.Enchyr.in uer. uxor mala.

425 Ab uxorato † ad eum qui in periculis nauigat, gloss.in uer.naui gasti in c nos nouimus 13. quæst. secunda, quem locum lepide ad modum declarat idem Demauder.in dicto Enchyr. in uer.uxoratus. Et de ijs hactenus dixisse sufficiat cũ locus hic à simili satis honorata dote cohonestatus fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Modos omnes Topicos contineri postremo interpretationis instrumento.*
2 *Confutatur D. Alciati opinio qui contra sensit.*
3 *Hosce locos qui integris commentarijs explicarint.*
4 *Auctoris methodus in locis prædictis referendis.*
Omnesque locos prędictos plurimum conferre in facienda interpretatione, ueluti locum.
5 *Ab absurdi euitatione.*
6 *Ab adiectiuis.*
7 *Ab adiunctis.*
8 *Ab adæquatis.*
9 *Ab allusione uocabuli seu ab Ethimologia uocis.*
10 *Ab aduersatiuis.*
11 *Ab alternatiuis.*
12 *Ab abstractis & concretis.*
13 *Ab antecedenti concesso vel remoto.*
14 *Ab assuetis.*
15 *Ab auctoritate.*
16 *Superioris auctoritatem in quocunque actu uel negocio semper exceptam esse censeri.*
17 *A causa & causato.*
18 *A combinatione duarum legum.*
19 *A communiter accidentibus.*
20 *A cohærentibus & contiguis.*
21 *A coniunctis.*
22 *A connexis.*
23 *A contrarijs.*
24 *A contrario sensu.*
25 *A contento & continente.*
26 *A copulatiuis.*
27 *A correlatiuis.*
28 *A correspectiuis.*
29 *A consecutiuis.*
30 *A concursu plurium.*
31 *A consequenti dato vel destructo.*
32 *A casus omissione.*
33 *A casu vel exemplo.*
34 *A causis tendentibus ad eundem finem.*
35 *A certis & specificatis.*
36 *A coniugatis.*

A com-

37 A communi patriæ consuetudine.
38 A consuetudine similium personarum.
39 A consequentia perniciosi exempli.
40 A contradictorijs.
41 A diuersitate temporum.
42 A diuisione generis.
43 A dictis poetarum & aliorum auctorum.
44 A duobus propter vnum.
45 A differentibus.
46 A defectu formæ.
47 A diuersis.
48 A destinatis.
49 A destinatione.
50 Ab æquipollentibus.
51 Ab euentu.
52 Ab extremis.
53 Ab experientia.
54 Ab exemplis.
55 Ab excessu.
56 Ab exceptione ad regulam.
57 Ab effectu.
58 Ab effectu eorum quæ simul requiruntur ad esse.
59 A fortiore.
60 A fato.
61 A fictione.
62 A fine.
63 A forma.
64 A generalitate.
65 A genere.
66 A geminatione.
67 Ab his quæ nouiter orta sunt vel nouiter ad notitiam peruenerunt.
68 Ab habilitate.
69 Ab habitu & priuatione.
70 Ab identitate rationis.
71 Ab incidenti vel emergenti.
72 Ab incertis.
73 Ab inclusione vnius.
74 Ab indiuiduis.
75 Ab indiferentibus.
76 Ab impossibili.
77 Ab indefinitis.
78 A limitatis.
79 A loco & locato.
80 A maioritate rationis.
81 A materia.
82 A maiori ad minus.
83 A minori ad maius.
84 A minimis.
85 A medijs.
86 A mixtis.
87 A modo.
88 A natura, ab arte, & ab accidentibus.
89 A necessitate.
90 A nomine.
91 A numero.
92 A natura actus.
93 A nomine, nominis identitate & nomine officij.
94 A nomine appellatiuo vel dignitatis & officij.
95 Ab obliquis.
96 Ab oppositis.
97 Ab ordine.
Ab ordine titulorum seu rubricarum ibi.
98 Ab opposito consequentis.
99 Ab ordinatione.
100 Ab oppositis relatiuè.
101 Ab oppositis priuatiuè.
102 A principio vel præambulo.
103 A parte & toto.
104 A præsupposito.
105 A proposito.
106 A potentia.
107 A propinquis.
108 A prædicatis.
109 A perplexis.
110 A priore & posteriore.
111 A puris & purificatis.
112 A plenitudine potestatis.
113 A præsumptione eiusdem facti.
114 A præposteratione.
115 A proportionalibus.
119 A pluralitate rationum.
117 A primo ad vltimum.
118 A qualitate.
119 A quantitate.
120 A ratione coniecturata.
121 A raris.
122 A ratione cessante.
123 A remotis.
A rubro ibidem.
124 A separatis.
125 A singularibus.
126 A simili.
127 A specie.
128 A speciali.
129 A sufficienti partium enumeratione.
130 A subrogatis.
131 A superfluis.
132 A stylo curiæ.
133 A signo vniuersali.
134 A solitis.
135 A subiecta materia.
136 A subaudito intellectu.
137 A simplici prolatione.
138 A tali.
139 A tacitis.
140 A taxatiuis.
141 A tempore præsenti.
142 A tempore præterito.
143 A tempore futuro.
144 A tanquam.
145 A toleratione inconuenientis.
146 A toto generali.
147 A toto integrali.
148 A transumptione.
149 A verisimili.
150 A variatione.
151 Ab vniuerso
152 Ab vnitis.
153 Ab vltimis.

De instrumentis aliorum modorum Topicorum quibus vtimur in propositis dispositionibus interpretandis.

CAP. XVII.

Igesimo verò primo interpretationis instrumento continentur
1 modi omnes Topici † vnde argumenta deducimus, quibus rei alicuius dubiæ, quam assumpsimus probandam, facimus fidē, quicquid in oppositum senserit † Do.
2 Alciat. de verb. sig. lib. 2. sub num. 74. qui putauit solam rationem, & nihil præterea aliud iurisconf. considerandum esse, quæ res si vera esset, cur erat, vt ipse tantopere laboraret in explicanda verborum significatione, in componendisque casibus ac circūstantijs, in quibus præter rationis vim lex extenderetur vel restringeretur, in correctorijs, pœnalibus, ac limitatorijs dispositionibus iuris communis, ac legibus municipalibus, & in actibus hominum, per totum quartum librum eiusdem titu. & per totum primum librum discurrere circa causas ac circumstantias quibus lex generalis seu verba generalia re-
3 stringerentur. Hosce autem locos † integris commentarijs explicarunt Arist. ac Cicero in Topicis Boet. valde eleganter ac disertè in topica Ciceronis, e nostris Andreas Gammarus, Claudius Cantiuncula, Nicolaus Euerardus qui plenius cæteris id munus obiuit, primus omnium hanc prouinciā apud nostros assumpsit Bal. in d. l. conuenticula. C. de epis. & cleri. satis copiosè tractauit quoque Ioannes Neuizan. in eius sil. nuptia. lib. 1. breuiter ac dilucidè Math. Gribal. eius Method cap. 18. ego quan
4 tò succinctius † ac clarius per me fieri poterit id operis præstare conabor, eis qui ampliora uelint, relegatis ad eos qui ex professo hoc negocium tractarunt, mihi enim satis superque erit, in horum argumentorum sedum discursu, satisfecisse nostro principali instituto; Quod est, docere, quomodo his locis istud uigesimum primum instrumentum deseruiat cuicunque dispositioni interpretandæ, siue igitur de extendenda, siue de restringenda dispositione aliqua sit disputatio magnum confert adiumentum interpretationi.

5 Locus ab absurdi † euitatione, per quem protendimus vel contrahimus interpretando quamuis dispositionem vel actum, l. nam absurdum de bon. libert. l. vlt. in princ. C. de usur. rei iudi. l. diuortio in princ. & ibi Ias. num. 12. in 5. nota. solut. matrimo. Deci. in cap. cum inter in septimo notab. de except. Ias. in l. existimo in 3. nota. de verbo. oblig. vbi vult hoc argumentum procedere etiam si non allegetur auctoritas, quod uoluit etiam Abb. in cap. iustam de rer. permu. Neuiza. lib. 1. syl. nuptia. sub nu. 92. Euerar. in loc. ab absurdo ante num. 2. quibus in locis differunt præfati Doctor. de uirtute ac efficacia huius argumenti quod uolunt in omni dispositione procedere.

6 Ab adiectiuis † per quem inferimus a sequenti adiectiuo ad plurium præcedentium substantiuorū determinationem, l. extat, vbi Bart. quod met. caus. quem inducit Neuiza. dicto lib. 1. sub num. 197. vbi vult hoc ita demum uerum esse si salua ratione recti sermonis id fieri posit, per l. Plautius de aur. & arg. leg. a idem firmat Io. Imol. in l. cum filio, sub numero 8. in glos. in ver. relictis de leg. 1. vbi infert ad pulchram quæstionem in praxi de illo qui reliquit fundum, & vineam fructibus plenam illum omnino videto.

7 Ab adiunctis † quo loco vel interpretamur aliquid ratione adiuncti concedi, l. interdum de aqu. plu. arcen. l. si communem quemad. serui. amitta. l. si post mortem. §. vlt. de bono. poss. contr. tab. l. Aristo quæ res pig. oblig. poss. Vel arguimus improprietatem, l. filiusfam. §. meminisse de donatio. Barto. in l. Lucius §. quæsitum de leg. 3.

8 Ab adæquatis, † quo intendimus vel eandem iuris dispositionem, l. 1. de leg. 1. l. 2. com. de leg. cap. translato de constit. vel superuenientem nouam dispositionem in vtroque locum habere, gl. in l. quod verò de legi. glos. in l si quis seruo persuaserit. C. de fur. & ser. corrup. not. Abb. in d. cap. translato de cōstit. & dicemus infra lib. 6. & 7. dum plenè tractabimus, quomodo in materia correctoria exorbitanti ac pœnali virtute huius loci ab adequatis fiat extensio.

Ab allusione uocabuli, seu ab etimologia l secun
9 da † § appellata, vbi Bartol. ac latè Ias. & cæteri si cert. peta. Ang. & alij per illum tex. instit. de testam. in princ. Alex. in l. 1. per illum tex. de acquir. possess. ibique Rip. Alcia. & alij qui videntur præter cæteros istos terminos distinguere, qua de re ego aliàs diffusissimè tractaui in dicto princ. instit. de testam. & dicam quæ mea sit præter cæteros opinio, in l. malum, §. viduam de uerbo. signifi. & cum etimologia sit resolutio vocis in proprium effectum rei quæ demonstratur, vt per Bal. in cap. 1. §. si quis de manso, de contr. inuestit. quem cæteri in locis sup. relatis sequuntur, dicimus etimologiam dare uocibus proprium significatum, quando definitio non repugnat. l. notionem §. instrumentorum in ver. propriè, l. quibus præcipua, l. vt Alphenus, l. tugurij, l. pupillus, §. territorium de verb. signi. & passim in ijs locis glos. & doctor. & est vnus ex modis quibus propriam agnoscimus significationem, ut supra latè diximus lib. primo huius operis post alios à nobis citatos, idem ab hoc loco negatiuè argumentamur, secundum communes theoricas, hoc pacto, a quo remouetur nomen remouetur vigor, titulus & effectus, l. à nullo & ibi Odofr. & Bald. not. C. de fer. l. diurnos, & ibi glos. C. de frum. Alex. lib. 1 1. l. vlt. vbi Bald. & Saly. not. C de inof. testa. formatur hinc argumentum, & affirmatiuè, sed non procedit generaliter, vt docet Euerar. in hoc loco, & pro clariore intellectu dicēdum est, huius interpretationis duas esse species; vnam quæ cum interpretato conuertitur, & ab hac affirmando ac negando ducimus argumentum hoc pacto: quicquid dicitur de interpretatione, idem dicitur de interpretatio, ca. cleros

21. distin.

1.distinct. Altera est, quæ cum interpretato non conuertitur, & tunc illa est distinct. attendum; Aut trahitur ab accidenti vel ab euentu, & nulla procedit arg. l. tabernæ de verb. sign. Aut deducitur ab essentia & tunc ab interpretatione ad interpretatū valet negatiuè d.l.2. §.appellata vbi omnes tradunt si cer.pet. a quocunque. l. remouetur interpretatio remouetur interpretatum, Ab interpretato verò ad interpretationem affirmatiue ualet argum. inst. de testam. in princ.

10 Ab † aduersatiuis simplicib. quo facti & iuris diuersitatē inferimus inter præcedentia, & sequētia l. si hæredi de cond. instit. Bar. in l. transigere in j. col. sub num. 6. C. de transf. vel copulatia, quo non iuris sed facti diuersitatem ostendimus, l. sed & si lege vbi Bart. de petit. hæredi.

11 Ab alternatiuis, † quo pluriū alternatorū æqualitatem, l. 1. de reb. dub. vel alterius partis implementum sufficere docemus. d.l. si hæredi de condit. instit. & cap. in alternatiuis de reg. iur. lib. 6. Ant alternatorum diuersitatem adstruimus ut in rub. de acquir. vel omi. hæred. in rub. de lib. & posthu. here. instituendo. vel exhæred. & l. inter cætera in l. Gallus eod. tit. per diuersum illius l. instit. eod. tit. in princ. ibi hæredes instituere vel exhæredare, Bart. in l. supra iter §. officium de aqu. plu. arcen. Rebuf. in l. lege obuenire de uerbo. signific. uersic. accedit etiam, vel aliter deducimus argumentum a natura alternatiuarum dictionum, Ang. in rub. instit. de excep. colu. 1. post prin. Roma. in d. §. supra iter, Reb. in l. verbum pertinere versi. vel hæc dictio, qui autem plura malit videre, adire poterit Euerar. in hoc loco a natura alternatiuarum dictionum, qui latissime disserit, ac alios Topicos.

12 Ab abstractis † & concretis, quo verba legum in concreto & non in abstracto accipi oportere conuincimus l. si in rem in princ. de rei vendi. l. hoc legatum de leg. 3. l. 1. cum ibi nota. à gloss. & à doctor. de eden.

13 Ab antecedenti † concesso vel remoto p quē locum consequens concedimus vel remouemus, l. si de itiris. omn. ind. l. ad legatum. l. ad rem mobilem de procur. l. illud de acquir. hæredit. l. veteres de itin. actuque priua. Loratio de sponsal. Hunc locum latè examinat Euerar. per duo capita in sua loco rum centuria in loco a concessione Antecedentis & in loco à destructione Antecedentis, qui ostendit quoque quàm varia senserint Doctor. circa admissionem loci a destrutione antecedentis, procedit tamen cōcludenter hæc argumentatio assertiuè ac negatiuè, quando utrunque coniungitur per identitatem rationis, ut trad. Cyn. Bart. Bal. Lamber. de Rampon. in dicta l secunda, de iurisd. om. iudi. ubi Ias. & alij interpretes & in l. secunda, §. iuspectio quemad. test. aper. ac in capit. præterea de offic. delegat. in l. qui procuratorem dat de procura. Vnde dicimus quod cui conceditur uel negatur aliquod, intelliguntur concessa uel negata omnia, quæ sequuntur ex illo, l. fin. in fi. de offi. eius cui mand. est iuris. l. tertia, in fin. de pen. lega. & l. veteres cum ibi nota. per gloss. Bar. & Doctor. de itin. actuque priua. excipit tamen multos casus in quibus hæc argumentatio non procedit Euerar. in d. loco a concessione antecedentis. a nu. 3. usque in fin. in loco que a destructione antecedentis intelligit argumentationem locum habere quando antecedens ac consequens sunt conuertibilia, pro cuius argumentationis intellectu maximè facit distinctio Dyn. in cap. cum quid de reg. iur. cūijs quæ ibi addunt. Io. Andr. & Gemi. cum alijs quæ addit Euerard. ad fin. dicta l. a destructi. Antecedentis.

14 Ab assuetis † unde uel assueta fieri facilè psumimus, l. certi §. numos si cer. pet. l. qđ si nolit §. qa assidua de ædili. edict. l. ult. C. de fideiusso. uel assueta relinquere durum esse Putamus, l. præcipiunt de ædilit. edict. & iuxta illud, adeò in teneris assuescere magnum est, cap. semel malus de reg. iur. lib. 6. Vel non facile ab ijs recedendum esse credimus quæ certam interpretationem semper habuerunt, l. minimè de legi. l. Diuus Antoninus de resti. in integr. & l. & si nihil de reg. iur. Hinc quoque clausulas a Notarijs in instrumentis apponi solitas etiamsi omissæ fuerint pro appositis haberi, ab hoc loco defendimus Butr. Abb. Fely. Dec. & Rip. in ca. cum M. Ferrariensis de constit. Bar. in l. centurio, & ibi post illum Ripa sub num. 80. de unlg. & pup. Bal. per illum text. in l. ult. C. de fideiuss. idemque in bullis Apostolicis asserimus cap. accepimus & ibi But. de ætat. & qualita. & dicemus infra cap. primo, in uersic. clausulæ solitæ.

15 Ab auctoritate, † unde uel peritis in eorum arte credendum esse asserimus, l. septimo mense de stat. homi. l. antiqui si pars hæred. peta. l. si pater de solutio l. si chorus in princ. de leg. 3. vel superioris auctoritatem in illicitia excusare defendimus, l. iustè de acquir. possess. l. Gracchus, C. de adult. cap. dixit ubi

16 gloss. 14. q. 2. Vel superioris auctoritatem † in quocunque actu uel negocio exceptam esse dicimus, c. uenientes de iureiur. cap. constitutus de rescrip. Federic. de Sen. consi 61. Vel cum legis auctoritatem necessariam, Doctoris probabilem docere volumus, l. j. ubi glo. C. de legi. Doctor, in l. 1. si cert. pet. Et dicit Neuizan. post Alber. & Dyn. quos citat in indicto libro primo sub nu. 198. & est communis Doctor. consensus in d. l. 1. si cert. peta. per l. Labeo de supell. lega. leges enim quas in corpore iuris habemus ea dicuntur auctoritate necessaria pollere, ut ab illis recedere minime liceat, neque ulterius disputando negari, etiamsi nulla in eis ratio redderetur, l. nō omnium de legi. & l. prospexit qui & a quibus nam apud nos habent uim principiorum, quæ si qs negauerit mutua uō est disputatione dignus, teste philosopho, & probatur l. regula in fi. de iur. & fac. igno. & ita ut nec iudici liceat quacūq; æqnitate distante non scripta a legis dispositione recedere, d. l. prospexit q & a quib. nisi interpretādo traheremus ad sensum magis congruum l. scire oportet, §. aliud de excus. tuto. cætera uideri poterunt per Euerar. & alios Topicos in loco. ab auctoritate.

17 A causa, † & causato, cum demonstramus causam proximam magis attendendam esse remota, l. ligni in fine de leg. 3. l. sed si plures §. in arrogato de vulg.

Vel

Vel dignius esse ius in sua causa, quàm in causato, l. digna vox. C. de legi. Castren. consi. 129. vol. primo. Vel fauorabilius esse causatum propinquius quàm remotius, l. sua quoque de hæred. insti. & l. publius §. 1. de conditio. & demonstr. Vel causatum esse tanto dignius quanto à digniore causa procedit, l. resti tuendæ in fine cum glos. C. de aduoca. diuers. iudi. Vel causæ & causati idem esse iudicium, ad pariaq; iudicari, l. & si amicis ad leg. Iul. de adulte. l. quominus de flumi. l. maritus, vbi Castr. & Doctor. C. de procur. Vel causam magis influere in primum causatum, quàm in secundum, l. publius §. 1. de condit. & demonstr. Vel causam suæ causæ causatum esse non posse, l. quod per manus, vbi glos. & Bal. de iur. codicillo. Vel quicquid est causa causæ, esse quoq; causam causati, l. manumissiones de iusti. & iur. Signo. de Homo. consi. 97. Corn. in cons. 119. Videtur in tertia par. Socin. in consi. 156. pro fundamento uers. præterea colum. penult. sub num. 19. libro secundo, facit tex. in cap. fin. de iniur. & in cap. studeas 50. distin.

18 A combinatione,† duarum legum, cum uel quæstionis decisionem adstruimus, l. Gallus §. ille casus vbi omnes notant, de lib. & posth. Vel cùm legem simpliciter loquentem per alteram specialiorem in eadem materia distinguere volumus, l. sciendum qui satid. cog. auth. offeratur. C. de lit. contest. l. vtrû de petit. hæred. vbi est Bal. l. de pretio de publi in rem actio. & idem est, cum duas partes eiusdem instrumenti, uel priuilegij alteriusvè dispositionis coniungimus ad declarationem uel decisionem alicuius subortæ quęstionis, cap. inter dilectos uers. cęterum vbi iuris Pontificij interpretes notant, de fid. instr. l. qui filiabus in prin. ubi Ias. de leg. 1. Dec. in consilio 442. sub num. 1. col. 2. ad fin. & 3. in principio, plura qui malit adeat Euerar. in hoc loco.

19 A communiter† accidentibus, quando præsumptionem ueritatis inferre uolumus, l. neque natales. C. de probatio. l. non hoc. C unde leg. Vel legitimitate actus, d. l. certi condictio. § si nummos si cert. peta. Ias. in l. sciendum col. 1. de verbo. obligat. Vel cum de legis adaptatione quærimus, l. non ad ea de leg. l. antiqui si pars hæred. peta. l. 1. C. de arbitr. Castr. in consil. 333. sub num. 5. libr. 2 Corn. in consilio 66. in fin. libro tertio. Hinc dicebat Bal. debere nos cogitationes nostras accommodare ad ea quæ frequentius accidunt, vt refert ac sequitur Boss. in titu de delict. colum. 3. sub num. 10. in fin. & valere istiusmodi argum. concludit Crau. in consi. 40. sub num. 2. & consi. 44. in fi. dicit quoque Boss. loc. iam allegato quod argumentatio hæc est concludens ac legalis Alexan. in cons. 80. sub num. 3. lib 4. vbi ait illud præsumi seruatum quod consueuit communiter accidere, & in consi. 132. sub num. 17. libr. 5. vbi in hanc sententiam citat l. fi. in fin. C. de fideiusso. & l. excepto C. locat. Deci. in cons. 278. sub num. 7. & 279. sub num. 3. & 696. col. fin. in fin. quæ tamen argumentatio intelligenda est procedere in materia præsumptiua, & in statu coniecturali, Bal. in consilio 107. Apparent col. 2. lib. 1. num. 2. & not. in cap 1. [illegible] non valid & Crauet. in d. consi. 40. sub nu. 2. & consil. 287. sub num. 3. Item quando non potest res nisi vniformiter intelligi, Ias. in l. certi condictio §. nummos si cert. peta. Crau. in cons. 95. sub num. 5. quoniam ex his, quæ uario modo obseruantur, argui non potest, Bart. in l. a. in princ. solut. matrimo. Dec. in consi. 11. col. 9. Crauet. in consi. 96. col. pen. Qui tamen plura in huius argumenti materia videre voluerit poterit adire Ias. in l. non hoc. C. vnd. legit. & Marsil. in fin. 1. Neuiza. d. l. 1. sub num. 209.

20 A cohærentibus & contiguis,† quando aliquorum ita se habentium idem volumus inferre esse iudicium, l. quę religiosis de re. vendic. cap. 1. de consecra eccles. vel altar. l. cùm de lanionis §. asinam de fund. instruct. l. continuus in princ. de uerbo. oblig. l. duos reos. §. duo rei de duob. reis l. cùm antiquitas. C de testamen.

21 A coniunctis,† per quem locum ostendimus, nô dari prius neque posterius, inter ea quæ coniuncta sunt, l. quidam de pe. leg. l. secunda. §. prius de vulg. & pupil. vbi Ias. vel ea vnum corpus reputari, l. sed si plures. §. filio de vulg.

22 A connexis,† dum agimus de constituendo eodem iudicio inter ea quæ cônexa sunt, l. cum actum, ubi Bart. de neg. gest. cap. translato de constit.

23 A contrarijs,† dum respectu doctrinæ & cognitionis intendimus docere, eandem esse contrariorû disciplinam, instit. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. in princ. l. 1. eod. glo. & Doctor. in rubri. de acquir. pos. Vel. etiam ratione decisionis seruantis unicuique contrario suis extremis, l. ult. §. ult. de lega. 3. l. & si contra in fin. de uulg. & pup. & latè diximus in d. rubrica de acquir. possess. Vel cùm aliqua ita sę habere demonstramus, ut uno posito alterum sit necessarium remouere, l. si inter de exceptio. rei ind. l. hęc uerba, ille de uerb. sign. hoc titu.

24 A contrario sensu,† unde intendimus eum qui de uno negat, de altero affirmare, cap. nonne benedicimus de præsumptio. l. ait prætor §. sed quod Papinianus de minor. l. cum prætor de iudi. cum simili. Vel cum dispositum in sensu directo arguere uolumus oppositum disponere in sensu contrario, l. 1. §. huius ubi Doctor. de offic. eius cui mand. est iurisd. ubi Claud. Ias. Deci & Nig. latè tradunt, & latissimè omnium Rimin. Iun. glos. & Doct. in l. apud antiquos. C. de furt. & hoc argumentum appellat Neuiza. d. lib. pri. sub nu. 31 a. coniecturatiuum ex mente disponentis, sic intelligens glos. in d. l. apud antiquos, & nouem casus enumerat in quibus argumentum hoc non procedit, & octo in quibus extenditur, pulchrè ac ualde notanter distinguit hanc omnem materiam istius argumenti a contrario sensu Dom. Alc de uerb sign. lib. 2. sub num. 68. sed quia hac de re plenius ego tractaturus sum infra libro 8. huius operis per plura capita, ideo ulterius non immorabor.

25 A contento & continente, cùm sublato continête omnia intendimus corruere quæ in eo continentur, l. si nemo de testamen. tut. l. cum duobus. C. de inoff. testam. cap. cum Paulus 1. q. 1. cap. ueniens de presb. non baptiz. Crauet. in consi. 6. sub num. 36. & cons. 202. sub num. 28. quamuis loquatur prædicta de

de fundamento sublato, vel cum frustratoriam esse expressionem eius quod in dispositione continetur indicare intendimus, l. 3. de leg. 1. l. non rectè. C. de fideiusso.

26 A copulatiuis, † unde copulatiuorum diuersitatem arguimus, gl. in rubr. de iur. & fact. ignor. ibiq; Doctor. gl. 50 in cap. querelam de simo. vel cum demonstramus naturalem concursum qualitatum pa rium & non difformium, l. quamuis. C. de impub. & alijs substit. l. iam huc iure de uulgar. & pupil. vel cùm dicimus copulatiuas dictiones augere, ampliare seu adijcere ad praecedentia. l. ea tamen adiectio, vbi gluf. & Bartol. tradunt de leg. 3. Bal. in l. 1. col. 6. quando non peten. par. & in rubr. C. de contrahen. emptio. q. 9. & alibi, Euerar. qui pulchrum proponit exemplum in loc. a natu. copul. sub nu. 1. Item cùm dicimus copulatiuas dictiones repetere qualitatem praecedentem, l. auia in princ. iuncta ibi gluf. de condit. & demonstr. l. Seia §. Caio de fund. instr. vbi locupletissimè Bart. Rursus cùm dicimus copulatiuas voces coniungere, l. Titiae textores §. nihil de leg. 1. l. triplici de uerbor. signific. est tamen differentia in uocibus istis copulatiuis, &, & cum, quia prior aequè principaliter coniungit, posterior accessoriè. l. si cui & ibi Bart. de fund. instr. cap. cum Marthe. § quaesiuisti de celebratione missa. § si quis ancillas, vbi Io. Fab. de leg. gluf. & Abb. in dicto cap. querelam de simo. Caetera copiosè tractat Euer. in loco à natura copulae per totum, ubi uideri poterit. Vel quando dicimus copulatiuam uocem positâ inter plura idem significantia in uim expositiuae resolui, glof. in rubr. C. de uindic. liber. & apud consili. manumis. glof. in l. 1. de pact. Rip. in l. si constante so lut. matri. sub num. 17.

27 A correlatiuis, † vbi plurium quae inuicem relationem subeant ita se habere contendimus, ut in vno dispositum ad alterum trahatur. l. final. de accepti. l. fina. in princip. C. de indict. uidui. toll. l. 1. C. de cupr. ex luc. daph. lib. 11. qua de re nos plenè disseremus lib. 6. & 7. dum de extensione facienda in materia correctoria poenali ac exorbitanti peragemus in correlatiuis, & ut dicit Neuiz dictu libro primo, sub num. 14. ab hoc loco astructiuè & destructiuè argumentamur, quia in correlatiuis necesse est ex natura relationis quae requirit duo extrema in actu, quod aut utrunque sit uerum uel falsum, ut latè docet Iason d. l. 6. C. de indict. uidui. tull. Fely. in proce. Gregori. col. 1. & seq. Marsil. in l. si quis uiduam col. quinta, de quaestio. Iason l. qui condemnare col. 2. & tertia de reiudica. idem Ias. Rip. & alij in rubr. de acquir. poss. ubi tractant quando de uno ad alterum fiat extensio. & propterea dicimus positu unu' correlatiuorum poni & alterum, clemen. 1. in uer. aeternaliter de sum. Trin. & fid. catho. Vel statutum in uno ex correlatiuis locum habere & in altero d. l. fi. de accepti l. 1. C. de cupres. lib. 11. cum socijs, quod est ad structiuè arguere, Vel ad remotionem unius ex correlatiuis sequi remotionem alterius; Aut destructo uno correlatiuorum destrui & alterum, d. l. pri. C. de cupres. d. l. ult. de accepti. Bald in auth. § quas ruinas col. 2. C. de sacros. eccles. Euerar. in hoc loco sub num. 3. & 4. idcircò dicimus correlatiuorum eandem esse disciplinam, & idem iudicium, l. si cum dies §. penul de recep. arbitr. l. veteres de actio. empt. & uendit. & l. cum emptio. de rescind. uendit. & correlatiuorum regulam, esse regulam parium secundum Bal. in l. cum te in Gallia. C. si cert. peta. caetera uideri possunt apud Euerar. in loc. a correlati. per totum, Sanctoseuer. in tracta. de correl. Gemi. & Franc. in cap. 1. de tempo. ordi. Iason d. l. fina. Mar sil. in d. l. si quis uiduam, & alios topicus qui hac de re scripserunt.

28 A correspectiuis, † quando eius quod praecessit, & quod immediatè factum est correspectionem habet, idem esse iudicium defendimus, l. si uentri § fin. de priui. credi. d. l. lecta uers. dicebam si cert peta. l. petens, ubi Bal. Dec. & alij. C. de pact.

29 A consecutiuis, † cum principalium non eorum quae obiter, & in consequentiam facta sunt, rationē habendam esse contendimus, l. si tibi l si quis nec causam si cert. peta. l. 1. de aucto. tute. l. conditionib. pupillus de condi. & dem.

30 A concursu plurium, † cum ex multitudine uel frequentia concurrentium effectum augeri intendimus, l. 1. ubi Bal C. de fideicom. cap. innotuit uers. multa enim de electio. Vel ut unita iuuent quae singula nequeunt, l. spadonem §. qui iura de excusat. l. sancimus. C. de test. in fin. cap. praeterea de test. ib. Bartol. in l. si quis ex argentarijs §. 1. de eden.

31 A consequenti dato † uel destructo, si antecedentis constitutionem uel destructionem asseueremus, d. l. illud de acq. haered. l. apud antiquos. C de furt. Et ideo dicimus, quòd cui conceditur consequens conceditur illud omne per quod peruenitur ad illud, l. ad legatum, & l. ad rem mobilem, cum ibi nota. per glof. de procur. cap. quoniam de senten. excom. libro sexto. §. idem iuris instit. ex quib. caus. manu. licet. Item concesso fine concedi omnia per quae peruenitur ad finem cap. cum infirmitas, & ibi Abb. de poenit. & remissio. Et rursus qui petit consequens uidetur petere omne antecedens, d. l. illud & ibi Bar. Castr. & Doctor. not. de acquir. heredit. cap. ex parte, & ibi Butri. Abb. Praepos. & alij, de sponsal. Insuper consequenti destructo destrui & antecedens, l. secunda. §. mutui datio cum glof. ibi si cert. peta. l. apud antiquos, ubi Cyn. & Albet. C. de furt. cap. solitae, ubi Cardi. & Imo. de maior. & obedi. cum socijs de quibus per Euerar. in loco a consequen. destruct. sub num. 1. & per tot. cui annecti possunt & tradita per eundem in loco a concesso. consequentis.

32 A casus omissione, † uelqti cū dicimus casum omissum relinqui dispositioni iuris communis, l. commodissimè de lib. & posthu. l. si cum dotem in princ. solut. matri. l. quicquid adstringendae de uer. obligatio. & ideo casus contingens praeter ordinationem testatoris non dicitur comprehendi sub dispositione, etiam quòd maior esset ratio disponendi Cyn. in l. quod fauore. C. de legib. Deci. in consilio 63. col. 2. post medi. uers. & quia casus, & alibi saepè Crauet. in consilio 166. sub numero 10. Vel cùm dicimus casum omissum non haberi pro omisso, quando

quando militat eadem dispositionis ratio, l. his solis. C de reuocan. donatio. Dyn. in cap. final. de reg. iur. Bart. in l. 1. vti possid. Crauet. in consil. 62. sub num. 14. vel subest eadem æquitas & omnimoda similitudo Bal. in l. mater. C. de instit. & substit. Crauet. in consi. 726. sub num. 9. cætera possunt haberi apud Gam. lib. 3. topi. lega. in hunc locum.

33 A casu † uel exemplo non ualet, l. 1. §. quod uulgo de ui & ui arma. & ante num. 209. Veluti cùm dicimus, conditiones casu impletas non prodesse, neq; pro impletis haberi, l. 2. de condi. & demonstr. vel exemplis iudicandum nō esse, l. nemo. C. de senten. & inter. om. iud. aut exempla regulam non restringere, l. damni infecti quidam de dam. infect. §. hactenus instit. de gradi. cum simil. ad cuius loci materiā pertinentia multa tractabimus libro sexto & septimo dum agemus an in materia correctoria, exorbitanti, ac pœnali liceat extensionem facere in ijs quæ exempli gratia dicta sunt.

34 A causis tendentibus † ad eundem finem seu effectum; dum dicimus quod de vna disponitur, & de altera disponendum esse, l. Papinianus, §. sed nec impuberis de inoffic. testam. ibiq; Alberi. quem sic inducit Neuiza. dicto libro primo ante num. 209. unde si una cessat, altera sustinet, §. affinitatis instit. de nupt. Ias. in l. dedi. 1. in pri. nota. de condic. caus. dat. faciunt quæ dicemus infra libro nono in materia cessantis rationis post Andr. Tiraq. in locupletissimo eius commentario cap. cùm cessante, adstipulantur & quæ scribit idem Neuiza. d. lib. 1. sub num. 298.

35 A certis & specificatis † veluti cum asserimus, in certis, claris, ac specificatis non esse opus coniecturis, l. continuus, §. cùm ita de uerbo. obliga. l. ille aut ille §. 1. de leg. 3. ubi Bal. Ias. in l. quicquid adstringē da col. 2. de uerbo. obligatio. & in consil. 56. col. penult. circa medi. lib. 3. ubi pulchrè hunc locum exornat, Alex. in consil. 1. lib. 5. Crauet. in consil. 11. sub num 6. Bero. in consi. 225. libro primo.

36 A coniugatis † dum dicimus coniugatorum idē debere esse iudicium l. 1. in prin. & ibi Bal. de iust. & iur. & quicquid de uno coniugatorum statuitur & de altero statui intelligendum esse, l. damnatos. C. de hæret. & manich. ubi doctor. Gam. libro primo top. lega in hunc locum.

37 A communi patriæ † consuetudine, uel obseruantia, cum dicimus, ita se habet patriæ obseruantia, & ita custodiendum est, l. de quibus de legi. l. semper in stipulationibus de regu. iur. l. cùm de lanionis, §. optimum ergo de fundo instruc. Fulgos. consil. 53. quoniam superius, per l. certi iuris. C. de iudi. & l. minimè de legi. quia consuetudo ac obseruantia loci ius commune est in loco, Abb. in rubr. de consue. & in cap. r. nt lit. penden. Ias. in l. omnes populi col. 1. de iusti. & iur.

38 A consuetudine similium personarum, † ueluti cùm dicimus, ita inter mercatores consuetum esse fieri, & ita seruari inter alios eiusdem aut similis conditionis homines oportere, Socin. in consil. 96. sub num. 1. lib. 4. per l. uniuersorum eum materia, de pig. actio. l. quod si nolit, §. quia assidua de ædil. edict. Vel cum arguimus a consuetudine testatorum, ut per eundem consi. 73. capiendo sub nu. 23. libr. 4. per l. si seruus plurium §. fin. de leg 1. & d. l. cùm de lanionis, §. optimum de fund. instruc. faciūt quæ supra diximus libro tertio de uerisimili mente testatoris.

39 A consequentia perniciosi exempli, † ueluti cùm dicimus aliquid impunitum relinquendum non esse, quia exempli mali ac perniciosi est, l. si quis aliquid §. qui abortionis de pœn. l. 3. §. sed ex senatus consulto ad leg Corne. de sicar. & l. si mulierem eo. titu. l. conseruare de iudi. l. exemplo, C. de probat. l. 1. ad Senat Macedoni. & l. diuus in fin. de re iudic.

40 A contradictorijs; † ueluti cùm sic ratiocinamur, si contradictoriorum unum est uerum, alterum est falsum, quia duo contraria simul esse non possunt, l. si ancillam pro suo, l. illud de acquir. hæredit. l. hæc uerba ille, de uerbo. significat. l. si inter de re iudica. Zas. in rubrica de acquir. possess.

41 A diuersitate temporum, † cùm affirmamus ex diuersitate temporum in actu reiterabili sequi diuersitatem factorum, glos. in cap. nihilominus 3. q. 9. Bart. in l. denuntiasse, § quid tamen quam legit sub l. qui uxori, ad leg. Iul. de adult. Castr. in l. cum te. C. de probatio. Abb. & alij in cap. cùm tu de testibus, Bal. in l. conuenticula C. de epis. & cleri l. nunquam plura de priuat. delict. In actu non reiterabili & unico inducere contrarietatem, l. 1. C. qui accus. non poss. Veluti si Titium quis dicat occisum fuisse de anno præterito, alter dicat de mense præsenti, hoc tamen dicit esse uerum Neuiz. in actu instanti non secus in successiuo, dicto libro primo car. 103. post Bal. in dicta l. prima col. . plura addit Euerar. in hunc locum sub num. 1. & 2. ac per totum.

42 A diuisione generis, † ueluti cùm dicimus genus diuidi, cùm species enumerantur, genus minui cùm illi species obijciuntur, genus alterari, quando qualitas specifica alterat genus; genus declarari quando species inferuntur, prout sunt de natura generis sic Neuiza. loc. iam relato post Dyn. in l. j. de adoptio. & Bal. ibi col. 4.

43 A dictis poetarum, † ac aliorum auctorum, dum dicimus dicta poetarum & aliorum auctorum licitè in causis allegari posse, ut dicit glos. fin. in l. in tantum de re. diuis. Innoc. in cap. cum uenerabilis de exceptio. Alber. in l. septimo mense col. pen. de stat. homi. Ias. in l. j col. 6. si cert. peta. ubi & alij Doctor. Afflict. in prælud. feud. sub num. 104. qui dicit huic argumentationi locum esse, ubi dicta illa sint rationabilia, quia rationabile dictum debet mouere sicut lex, cap. consuetudo 1. distinc. modo non sit contra legem scriptum, & ad ornatum decoremq; orationis ac dispositionis possunt allegari, ut idem affirmat post Andr. de Iser.

44 A duobus propter unum, cum sic inferimus; si duo propter unum ergo perinde ac si unum tantum esset, l. siue autem, § penult. de aqu. plu. arcen. ibique Alber. col. penul. Neuiza. per illum tex. dicto libro primo car. 104.

45 A differentibus; † dum arguimus differentium rerum idem non esse iudicium cap. nuptiarum 27. q. 2.

q. 1. sed hunc locum ferè superfluũ esse dicit Gam. lib. 2. Top. legal. quia per locum a simili, & per locũ à definitione, omnis ferè illius vtilitas explicata est, sed melius dici posset, hunc locum eundem esse cũ loco à separatis seu diuersis, & propterea Euerard. hunc locum concepit a separatis differentibus seu diuersis, sic etiam differentiam rerum differentem esse debere rationem, l. permisceri, & ibi Io. de Imo. de acquir. possess. l. si maritus 1. C. de donatio. inter vi. & vxor. l. Papinianus ait de mino. cum simil.

46 A defectu formæ, † cùm asserimus, deficiente forma actum corruere, ca. quia propter de electio. ibique Abb. & alij, cap. sine exceptione 12. q. 1. ca. 1. de reb. eccles. non alienan. lib. 6. l. cùm hi §. si prætor de transf. l. 1. §. si quis ita vbi omnes notant de verb. obligatio. l. non dubium. C. de legib. quia forma dat esse rei, l. Iulianus, §. sed & si quis ad exhib. vbi Bal. not. l. mulieri & Titio, §. 1. ibique Dom. Alciat. ac alij de verb. signi. Vel cum dicimus, non esse forme fines transgrediendos, ca. cùm dilecta de rescr. vbi latissimè omnium Fely. l. diligenter mandat. vbi Bart. & alij, vel cum adstruimus, nihil esse ex solennibus omittendum, l. nam ita Diuus de in integr. restitutio. l. & si nihil de reg. iur. cætera prosequitur Euerar. in loco a defectu formæ.

47 A diuersis, † quando ab uno ad alterum illationem ob diuersitatem, quæ fit in eo de quo agitur, fieri posse negamus, l. Papinianus libro sexto resp. de minor. l. naturaliter, §. nihil commune, vbi Bart. & alij communi uoto id excipiunt de acquir. poss. Vel diuersum esse indicium contendimus, l. inter stipulantem, §. sacram de uerbo. obligatio. Vel diuersam rationem actum reformare dicimus, l. interpositas. C. de transf. Vel diuersitatem iuris inducere, l. fin. de rit. nuptia. Vel cùm in actu iterabili diuersitatem loci, uel temporis diuersitatem actuum inducere inferimus, l. nunquam plura de priuat. delict. l. si communem de serui. vrba. prædio. vbi Paul. Castr. & in actu non reiterabili contrarietatem, l. 1. C. qui accus. poss. cap. cum tu de testib.

48 A destinatis, † veluti si in vltimis uoluntatibus arguamus destinatum ad tale haberi pro tali, l. seruos de liber. caus. In actibus viuentium dicamus solam destinationem non facere implementum, l. si nondum. C. de furt.

49 A definitione, † cùm destructiuè uel astructiuè arguimus definitionem esse, uel non esse bonam, quia conuertatur, uel non conuertatur cum suo definito; Aut conueniat uel non conueniat definitum, quia definitio adaptari nequeat, l. 2. §. appellata si cert. pet. l. 1. §. 1. de dol. glos. in l. omnis definitio de reg. iur. Bar. & alij in l. 1. de testam.

Ab effectu, vnde causam dicimus ab effectu cognosci, l. non codicillum. C. de testam. Vel cùm asserimus modum non curari, quando idem sequitur effectus, l. 3. C. de instit. & substit. l. 2. C. commu. de leg. l. sancimus l. quoniam indignum. C. de testam.

50 Ab æquipollentibus, † quando circumscripta forma constituimus non referre quid ex æquipollentibus fiat, l. fideicommissa, §. si cui de leg. 3. l. Gallus, §. & quid si tantum de lib. & posthu. l. de quibus in fin. de legib. aut in materia formali ad destructionẽ actus interimus asserendo formam non posse per æquipollens impleri, l. qui per salutem de iureiur. l. iubemus. C. de testam. l. per hanc. C. de n umer. & actuar. libr. 12. l. 1. §. si quis ita de uerbo. ob ligatio.

51 Ab euentu, † quando dicimus, statum rei dubiũ à futuro declarari euentu, l. iure nostro, §. si n de test. Vel exitum acta probare, l. si mater, vbi Bal. C. ne de stat defunct. l. rem non nouam in fin. C. de iudi. cap. quod autem 2. q. 2. vel frustrà illud expectari cuius euentus nihil operatur, l. cùm hæres §. 1. de acquir. hæredit. l. aliquando in fin. ad Senat. Velleia. l. si quis ita scripserit de hæred. instit. vel dubium esse litis euentum, l. quod debetur de pecul.

52 Ab extremis, † vbi probatis extremis inferimus media præsumi oportere, l. sicut, §. nõ videtur quib. mod pig. vel hypoth. solui. Do. Alcia. de præsumpt. reg. 2. præsump. 22. & infra in seq. cap. dicem us. Vel ob extremitatem vitium arguimus, l. solent, §. vlt. de offic. procons. Vel cùm dicimus mediano sapere naturam extremorum, l. arbor quę in confinio, commu. diuid. l. si uerò, §. quod si ex mediano de ijs qui deie. uel effud. cum simil. de quibus per Euerar. in hunc locum ab extremis, ubi ad multa infert in praxi, valde digna notatu. Vel cùm asserimus, medium inhabile impedire extrema coniungi, l. qui sella, §. fin. & ibi Doctor l. tria prædia & l. si mihi, §. penult. de ser. rusti. prædio. l. Pomponius, §. quæsitum, & ibi Franc. Areti. qui pulchrè declarat de acquir. possess. & è contra, medium pertinens non impedire extrema coniungi, l. duos reos in fin. de duo. reis, l. cùm antiquitas. C. de testam. l. continuus in princ. de uerb. obligatio. Rip. in rubri. solut. matri. sub num. 20. reliqua videri possunt apud Euerar. loco iam relato.

53 Ab experientia; † cùm asserimus, experientiam esse rerum magistram cap. quam sit de electio. li. 6. §. sæpe instit. de satidan. Vel cùm dicimus, experto credendum esse, l. si chorus, §. his verbis de leg. 3. l. semel de re mili. & ibi Alberic. col. 7. quæ iura citat Neuiza. car. 106. ante num. 216. dicto libro primo. Specul. in titu. de teste §. 7. ver. hoc quoq; Aut cùm experientiam literaturam supplere contendimus, Specul. de iudi. deleg. §. 8. uers. item quòd est illiteratus, aut experientiam ad iuris & iustitiæ administrationem necessariam esse proferimus, Specul. in tit. de libel. concept. circa prin.

54 Ab exemplis, † ut cùm dicimus, exemplis supremi principis iudicandum esse, quia illius sententia facit ius in omnibus causis similibus, l si. C. de legi. cap. in causis, ubi Felyn. & Doctor. de re iudi. Vel exemplis inferiorum non esse iudicandum, l. nemo. C. de senten. & interlocut. om. iudi. Euerar. in loco ab auctoritate, sub num. 5. Vel exempla regulam non restringere, l. 1. §. quod uulgo, de ui & ui arma. l. 1. cum ibi nota. uti possi. cap. 1. ne cler. uel mona. sed tantum declarare, l. 1. de dol. mal. & met. excep. l. 3. §. uideamus de colla. bono.

55 Ab excessu † ueluti cùm dicimus, quędam se ut excedentia & excessa habere, ut in l. iam dubitari cum ibi nota. in glos. de hęred. instit. glos. 1. in l. naturaliter §. nihil commune ad fin. de acquir. posse.

Vel

Vel cùm dicimus, excessum hyperbolicum ad suos ordinarios terminos subiectæ materiæ esse restringendum, ut in l. 1. §. huius rei fortissimum est argumentum de offic. eius, l. in tempus, §. 1. de hæred. instit. ubi Bal. notat ad hoc illum tex. de hære. insti. iuncta, l. si fuerit in principio de reb. dub. & l. licet Imperator de lega. 1. & pulchrè facit, l. si pluribus de lega. 1. vbi Raph. Comen. Bart. & Doctor. communiter in l. si constante solut. matrimo. in prima q. primæ q. princip. Bart. in uer. euidentissimè, Vel cùm asserimus excessum uni soli conuenire, l. vbi autem in princ. de verbo. oblig. Vel quod excedit alia, non esse de numero eorum quæ excedit, l. ciuibus, & ibi Alber. de leg. 3. Vel quæ superabundant non vitiare scripturas, l. non solent cum simil. ubi à glos. & Doctor. annota. de regul. iur. l. quæ extrinsecus de uer. oblig. Vel abundantem cautelam non nocere, l. testamentum non ideo, vbi Ias. C. de testam.

56 Ab exceptione † ad regulam; dum sic arguimus, exceptio in casibus exceptis vitiat regulam in casibus non exceptis confirmat regulam, ut de primo est tex in l. 1. de regul. iur. in l. in his, in l. quod verò, & in l. ius singulare, de legi. cum vtrobique not. per glos. & Doctor. De secundo autem est textus notatu dignissimus in l. nam quod liquidæ, §. final. 1. respons. de pen. legat. l. quæsitum, § denique ubi notat Bart. de fund. instru. cum simil. congestis ab Euerar. in hoc loco ab exceptione ad regulam, & ab hoc loco in not. casu arguunt in materia statuti de lucro dotis, Dec. in consi. 283. col. 2. uers. & quòd filij, Paris. in consi. 9 1. sub num. 28. & Menoch. consi. 4. sub num. 22. Item cùm dicimus exceptionem arctare, declarare, ac restringere regulam, & exceptionem esse de regula, ut declarat Euer. loco supra cita. sub num 6. & 10. Dec. & Cagnol. in l. 1. de reg. iur. dum tractant materiam exceptionis, & Dyn. in præfatione ad regulas sexti. Cætera copiosè prosequitur Euerar. in dicto loco ab exceptione ad regulam.

57 Ab effectu, † dum dicimus, exitum acta probare, & effectum denotare causam, l. rem non nouam circa finem. C. de iudi. & §. quorum vtranque in institutio. procœmio. Euerar. in hoc loco sub num. 2. & dicitur probatio sensitiua, & multum efficax quę deducitur ab hoc loco, quia quærere rationem, vbi habemus sensum ac effectum rei est infirmitas intellectus, Bal. in rubr. de rer. diuis. in vlt. col. & in l. 1. col. 2. C. qui accusa. poss. cum simil. adduc. per Euer. loc. supra cita. sub num. 1. qui sub num. 7. docet quádo istiusmodi argumentatio procedat, & quando non.

58 Ab effectu † eorum quæ simul requiruntur ad esse sic ratiocinamur, quando plura coniunctim requiruntur ad esse rei, uel probationis, non sufficit alterum esse uel probari, l. fulcinius, §. cum hoc, & ibi Bart quib. ex caus. in possess. eat. l. si per alium, & ibi Castr. & Ias. not. ne quis eum qui in ius uoca. est, l. 2. §. quod diximus, ubi Bartol. & alij si quis cautio. cum socijs de quibus per Euerar. in hoc loco, sub num. 1. apud quem videri poterunt, & reliqua quæ ad hunc locum spectant, & maxime singularem illam limitationem quam affert ad hanc argumentationem quando in dispositione esset adiecta clausula illa, super præmissis omnibus & singulis &c. quæ solet de consuetudine libellantium apponi in libellis.

59 A fortiore, † veluti cum dicimus si vinco vincentem te, a fortiore vinco te, l. de accessionibus de diuers. & tempor. præs. quo argumento vtitur Pic. in materia stat. de lucr. matrimo. in auth. præterea sub num 44. ad fin. C. vnde uir & uxor, & Menoch. consilio 4. sub num. 33. in materia eiusdem, ubi post Areti. in consi. 27. sub num. 3. ait hoc argumentum procedere quando maior militat ratio, & hoc eodem argumento utitur Com. in consil. 54. videtur libro secundo, & Neuiz. dicto libro primo car. 107. sub num. 117. limitat non habere locum in pœnalibus post Abb. in cap. at si clerici in princ. in antepen. col. de iudi. & in materia dispensatoria post eundem in §. de adulterijs eiusdem capituli: at si clerici columna quarta.

60 A fato; † cum fatale implementum non releuare grauatum a conditione implenda dicimus, l. 2. in fi. de condit. & demonstr. Vel fati infelicitatem neminem excusare, l. uerum, §. sciendum de minor. Vel casus fortuitos nemini imputari, l. 2. §. eo autem de admi. rer. ad ciuit. pertin. l. quæ fortuitis cum ibi nota. C. de pignor. actio.

61 A fictione autem recipit † interpretatio adiumentum, cùm idem operari defendimus fictionem quod ueritas, l. 1. de adoptio. institu. eod. in princ. l. cùm ex oratione de excusatio. tuto. Vel fictionem non nisi æquitate suadente induci proponitur. l. denique, & l. nec vtilem quib. ex caus. maior. aut voluptatis gratia non induci fictionem, l. 2. C. de capti.

62 A fine; † cum intendimus omnem actum a fine iudicari, l. rem non nouam. C. de iudi. uel inducta ad unum finem contrarium effectum non debere operari, l. legata inutiliter de leg. 1. & de reb. dub. l. quod fauore. C. de legib. & cap. quod fauore de reg. iur. in 6. Vel habito fine de medijs non curari, uel origine, l. si sui natura quemad. testa. aper. l. cùm seruus de uerbo. obligatio.

63 A forma; † si a forma esse rei deducamus, l. Iulianus, §. si quis ad exhib. l. mulieri, §. 1. vbi dicemus infra eod. Vel eius omissione actum vitiari arguamus, l. cùm hi, § si pretor, de transf. l. non dubium. C. de legib. l. nemo potest de lega. 1. ubi trad. Doctor. l. 1. § si quis ita de uerbo. obligatio. Vel per æquipollens non admittere implementum, l. qui per salutē de iureiuran. dicto §. si quis ita cum similibus supra cita. in loco ab æquipollentibus; Hinc locus est à causa formali, vbi agimus de habitudine ipsius causæ formalis ad ipsum effectum, à quo affirmatiuè ac negatiuè ducimus argumentum, affirmatiuè cùm dicimus posita causa formali ponitur eius effectus, cap. cum apud, cap. cùm locum de sponsal. l. nuptias de reg. iur. Negatiuè cum sic arguimus remota causa formali remouetur eius effectus, l. Iulianus §. sed si quis ad exhib. l. Seia de aur. & argen. lega. sic etiam è contra ab effectu ad ipsam causam utroque modo arguimus, ut docet Gammar. lib primo Topic. legal. in hoc loco.

A gene-

64 A generalitate,† veluti cum dicimus ubicunque generalitas per medium habile uerificatur in qualibet sui specie generalitas indistinctè operatur, l. emptor §. Lucius iuncta gloss. de pact. quando autem medium non est habile non operatur nisi ut potest operari, l. si de certa, C. de transac. quem text. dicit notandum Bald. in l. conuenticula in hoc loco, Neuizan. dicto lib. primo, ante nume. 218. & Euerar. in hoc loco sub numero primo, & cum diximus, uerba generaliter prolata, generaliter quoque debere intelligi, l. prima, §. quod autem de ale. lus. & aleato. l. in fraudem §. ultimo, ubi Bald de milita. testam. l. prima, § & generaliter de legat. præstan. l. de pretio de publicia. in rē actio. cum socijs. cætera uideri poterunt apud Euerar. hoc in loco qui sub numero undecimo, prosequitur modos quibus generalitas restringitur.

65 A genere interpretamur, † cum innuimus tantum genus in genere quantum speciem in sua specie operari, l. si chorus in princip. de legat. tertio, l. si duo in fin. de administr. tutor. uel posito genere poni quamlibet eius speciem, l. prima, de anr. & argen. lega. l. item legato § primo, de legat. tertio, uel remoto genere omnem eius speciem remoueri, l. iurisgentium §. sed si fraudandi ubi Bart. de pact.

66 A geminatione† quando uerba geminata efficatius disponere testamur, l. balista ad senat. trebellia. uel actus geminatos plus operari contendimus, l. cum scimus ubi Bar. C. de agri. & censi. lib. decimo, l. si mulier secunda, & in auth. siue a me C. ad senat. Velleia. & cap. eam te de rescrip. ubi Bald. dicit, uerba geminata significant præcisam intentionem cū similibus, quæ longè lateque prosequitur Euerard. in loco a ui geminationis per totum, hinc etiam dicimus confessionem extraiudicialem geminatam habere uim unicæ confessionis iudicialis, Bar. in dicta l. cum scimus circa fin. quem sequitur ac commendat Felyn. in cap. si cautio de fid. instrumen. Castreu in l. publia deposi. & Roman. in l. nuda de donatio. Consensum geminatum tantum operari, quantum iuramentum, ut per gloss. Abb. & doctor. in cap. cum contingat de iureiu. uerba geminata impedire restrictionem de habilitate, l. promittendo in princip. iuncta ibi gloss. de iur. dot. qua de re amplè tradit Ias. in prælud is, de feud. colum. 19. uersic. tertio limita geminationem rescripti habere uim clausulæ non obstante & clausulæ ex certa scientia, Bald. in l. nec damnosa, C. de precibus impera. ubi dicit, quòd tantum operatur geminatio literarum principis, quantum motus proprius Butri. in capit. quæ in ecclesiarum de constitu. Ias. in dicta l. nec damnosa, geminatam obligationem naturalem parere actionem, Cyn. Bald. Alberic. Angel. & Salyc. in l. fin. C. ad leg. Falcid. de prob. in l. prima, §. debitum iuncta l. qui autem §. fin. de constitut. pecun. in §. de constitnta institutio. de actio. & ibi plenè per Fabr. Angel. Ias. & Gomes. Geminatam mo tam non purgari, l. traiectitiæ §. de illo de actio. & obligatio. doctor. in l. si insulam de uerborum obligationibus, cum similibus, in reliquis adeundus erit Euerar. loco iam citato.

67 Ab his q̄ nouiter † orta sunt, uel nouiter ad notitiā puenerūt, ueluti cū dicimus, ea q̄ de nouo emergūt, noua indigere prouisione, l. oratione de ser. l. de ætate §. ex causa de interrogatio. actio. l. prima, in principio, de uentr. inspicien. uel cum dicimus exceptiones quæ post litem contestatam nobis ortæ sunt, uel ad notitiam nostram peruenerunt a nobis quoque post litem contestatam opponi posse, Deci. in capitul. pastoralis sub numero decimoseptimo, per text. in capitul. insinuante de offic. delegat, & in capit. ut circa de electio. lib. 6. & dicto cap. pastoralis quem sequitur Neuizan. dicto libr primo, sub nume. 222.

68 Ab habilitate, † ubi cum de uno disputatur cætera habilia supponi proponimus l. sciendum, ibi, si non modo in fraudem de mariu. testamen. l. si quæstamus, l. qui testamento de testamen. capit non debet de affini. & consangui. uel cum generalem dispositionem ad terminos habiles restringendam esse probamus, l. prima, C. de sacrosanct. ecclesi. ubi gloss & doctores gloss. in l. de precio de pub. in rem act. l. in prouinciali, §. ult. iuncta l. de pupillo in prin. de oper. nou. nuntia.

69 Ab habitu † & priuatione quando priuationem habitum supponere tuemur, l decem de uerborum obligatio. l manumissiones de iusti. & iur. aut a priuatione ad habitum non dari regressum, l. qui res §. aream de solutio. l. post diem de lege commisso. Bald. in l. secunda, C. de posth. hær. in "it.

70 Ab identitate rationis, † ueluti cum dicitur, ubi eadem est ratio, ibi idem ius constituendum est, l. illud ubi gloss. in uersicul. æstimari ad leg. Aquil in tit. de legit. patro. tut. institu. Ias. in l prima, §. item acquirimus in 8. notab. de acquiren. possess. in l. a Titio de uerborum obligation. & in l. final. colum penult. de in ius uocan. Claud. in l. non possunt de legi. in l. secunda, §. secundo, colum. prima, de uerborum obligatio. Neuizan. dicto lib. primo, sub nume. 22. ubi satis amplè agit ac declarat hunc locum. Item cum dicimus, ubi eadem est ratio, legem nō extendi sed enucleari, l. si postulauerit §. sed si negauit de adult. Oldra. in consilio 185. themata le est, Titius Canonicus in fin. Calde. in consil. primo, ut lit. penden. uel cum asserimus eandem rationem pluribus casibus conuenientem omnes decidere, Bald. in l. de quibus colum. 11. sub numero 34. Castr. in consilio 441. ad fin libr. primo, & consilio 83. colum. secunda, lib. secundo, ubi copiosius agit Deci. in consil. 372. sub numero sexto, & alibi sæpe, vel cum defendimus casum omissum non dici, qui sub rationis identitate comprehenditur, Bald. in l. per diuersas columna tertia, C. de mandat. Abb. in consil. 75. colum. tertia, lib. primo, qui hoc admittit etiam in pœnali ac correctoria materia, qua de re plenius agemus infra libr. sexto, & septimo. Item cum affirmamus, ubi eadem est ratio, quod omissum est, omitti non debere a religione iudicantis, l. quæsitum §. scio de testibus, Oldra. consilio 268. colum. secunda, cum similibus, de quibus per Crauet. in consil. 183. colum. secunda, numero tertio, 186. sub numero undecimo, & alibi sæpe, Tiraquel. in l. si

unquam in uersic. libertis sub numero 45. & 46. C. de reuocan donat. Mcnoc. de arbitr. iudi. cas. 63. sub nume. 9. & 84. sub nume 8 & sequent. Crauet. de an tiqui. tempo. part. quarta, sect. prima, sub nume. 39. cum duobus sequen. faciunt quæ supra diximus lib. primo, de propria significatione collecta ex ratione, & supra hoc libro de instrumento rationis, & in fra dicemus d. li. 6. & 7. vbi declarabimus copiosius hanc materiam.

71 Ab incidenti, † vel emergenti, cum multa incidēter permitti credimus quæ principaliter denegantur, l. quoties quæstio. C. de iudi. l. j. de aucto. tuto. l. actus legitimi de regulis iuris, & in 6. cap. actus, vel emergens ante principale discuti debere inferimus, l. quoniam Alexandrum C. ad leg. Iul de adulter. aut de nouo emergentia, nouo quoque indigere auxilio. l. de ætate §. quod autem de interrogat. actio. l. oratione de fer.

72 Ab incertis, † ubi proponitur ratione incertitudinis aliquid permitti, quod aliàs non permitteretur, l. j. C. de pact. l. si ea lege C. de vsur. cap. nauigan ti eo. tit. aut certa pro incertis relinqui non oportere, l. cum Titio ad leg. Falcid. l. cogi §. si pater & ibi glos. ad senat. trebellia.

73 Ab inclusione vnius, † quoties uno incluso ad alterius exclusionem fit illatio, l. cum prætor de iudi. l. ait prætor, §. sed quod Papinianus de minor. vel per inclusionem unius negatur ea includi, quæ speciali iure includuntur, glo in l. de crimine, & ibi not. Salv. C. qui accus. non poss.

74 Ab indiuiduis † quando dicimus qui partem indi uidui facit, nihil agere l. furiosum C. qui testam. fac. poss. l. si quis ubi Bald de testam. l. 2 §. j. de verbor. obligatio. l. continuus in princip. eod. tit. l. duos reos §. j. de duob. reb. uel in indiuiduis uno ex pluribus promissorum committente omnes teneri, l. 4. §. Cato de verborum obligatio. ubi trad. doctor. Dyn. in cap. vtile de regulis iuris, lib. 6. l. pro parte de seruitu ti. dicta l. si quis de testam. l. j. C. de testam licet aliud sit in diuiduis, ut tradunt doctor. in d. §. si stipulanti, probatur in l. j. §. item quæritur de aqu. quoti. & est. & l. Ped. de arbitr.

75 Ab indifferentibus, † quando ob indifferentiam contendimus actum in meliorem partem accipiendum esse, l. cum creditor de furt. l. meritò pro socio, vel cum sublata voluntate omnem actum pronuntiamus indifferentem l. fœdissimam, ubi Bald. C. de adult.

76 Ab impossibili, † vbi impossibilium nullam esse obligationem affirmamus, l. si quis in graui, in prin cip. ad scna. cons. Sylla. l. impossibilium de regulis iu ris, vel cum impossibilia difficilibus comparamus, l. apud Iulianum §. constat de leg. j l. 4. in prin. de fideicom. liberta.

77 Ab indefinitis † quando indefinitam orationem æquipollere uniuersali ostendimus, l. si ita relictum, & l si pluribus de legat. secundo, vel infinitatem uitandam esse proponimus, l. ult. C. de sacrosanc. eccles. l. properandum, C. de iudi. & cap. finem litibus de dol. & contum. vel finiti ad infinitum nullam esse proportionem promouemus, l. filiusfamil. §. secundum de legat. primo.

78 A limitatis, † si limitatam causam, limitatum producere effectum promouemus, l. in agris de acquir. rer. domi. l cancellauerat de iis quæ intest. delent. uel cum in limitatoriis ex identitate rationis extensionem licitam esse firmamus, capit. cum dilecta §. nos igitur ubi Abb. de confir. uti. uel inutil. capit. ad audientiam ubi Abb. in prim. not. de cler. non residen. qua de re infra latius suo loco dicemus.

79 A loco † & locato, ubi locatū suo loco proportionatum esse debere prætendimus, l. Titia §. fi. de aur. & argen. legat. l. frumentum, C. de susceptio. libr. 10. vel actum in eo loco esse factum in quem eius effectus confertur, l. contraxisse de actio. & oblig.

80 A maioritate rationis † veluti cum dicimus, cui quod plus est licet, debet utiq; quod maius est licere, cap. cui quod plus est de regulis iuris, libr. 6. l. qui potest, de reg. iur. auth. multo magis. C. de sacrosan. eccles. Nig. in l. fin. de offi. eius quem citat Neuizadicto lib primo, car. 113. qui dicit istud argumentationis genus non procedere in correctoriis post Corn. in consil. 188. in præsenti & Ias. in auth. quas actiones, sed nos infra controuersiam hanc plenè tractabimus ac decidemus lib. 6. ubi de materia cor rectoria agemus.

81 A materia, † cū materiā ut & materia tā diuersa interpretamur, ab unoq; ad alterū inferri negamus, l si conuenerit § pen. de pig. actio materiamq; formam, ut matrem appetit fœmina, appetere tenemus ex Aristo primo. physico.

82 A maiori ad minus, † quoties ei cui quod maius est conceditur, id quoque quod minus est concedi uideri proponimus. l. filiusfam. §. fin. de donatio. capit. cui licet quod est plus, de regulis iuris, libr. 6. auth. multo magis C. de sacrosan. eccles. uel cum deducitur, si uinco vincentē te, debere me quoque uincere te, l. de accessionibus de diuer. & temp. præscri, vbi glos. plenè notat.

83 A minori ad maius † cum sic infertur, si de quo minus uidetur inesse inest, & de quo magis, l. qui testamento in principio, ibi & frater de testament. dicta auth. multo magis & l. prima, §. quòd ait de superficie. uel cui denegatur quod est minus, denegatur quoque quod est maius, l qui indignus de senato.

84 A minimis, † cum de minimis curandum non esse promouemus, l. scio de in integrum restitutione, l. quarta, in fin. de ædil. edict. tradit plenè Deci. in cap. de appellationibus, de appellatio.

85 A mediis, † quoties dicimus mediam eligendam esse uiam. l. antiqui si pars hæredita. peta. §. fina. institu. quibus aliena non licet, § cum ex aliena instit. de rer. diuis. l. adeo § cum quis de acquiren. rer. domi. l. cum filio, quando dies leg. ced. vel medium in habile impedire extrema coniungi, l. qui sella §. vltimo, de ser. rusticor. prædio. l. ultim. de flumi. uel medium in dubio applicari extremis, l. quæritur de statu. homi. l. repetiūdarum § ultimo, de testi. uel medium inter potentiam & actum esse de genere actus, comment. quinto. physic. uel medium uni extremorum comparatum habere rationem alterius Ari-

Aristot. 5. phys. & 2. de anima. Vel cum dimidio plus toto dicimus, ex Hesiodo. vel iuxta illud inferi mus, dimidium facti qui bene cœpit habet.

86 A mixtis,† cum proponimus casum mixtum sub simplicibus contineri, l. si ita scriptum de lib. & posthu. Bar. & alij in l. 2. in princ. de verb. oblig. l. adeo §. voluntas de acquir. rer. domi.

87 A modo,† ut firmemus, vbi modus consideratur æqui pollens non admitti, l. qui hæredi de condic. & demonstr. l. qui per salutem de iureiur. vel in dubio potius præsumi modum quàm conditionem, l. quæro §. inter locatorem locat. Barto. in l. cum mota. C. de transac.

88 A natura,† ab arte, & accidentibus, sic deducimus naturalia iure ciuili non mutantur, §. sed naturalia instit. de iur. nat. gent. & ciuil. §. vlt. instit. de legit. agnato. succesio. vel ars naturam imitatur, §. minorem insti. de adoptio. vel ars et natura nihil frustra operantur, l. qui bis idem de verbor. obligatio. vel causa naturalis præfertur accidentali, l. qui habent in fine, de tute. aut accidens non mutat naturã subiecti, l. naturalem §. apum de rer. domi. vel diuersitatem accidentium non inducere specificam differentiam, vel accidentia concreta secundum naturam subiecti regulari, Port. in §. quædam institu. de rer. diuis. l. 4. de fid. instrumen. l. 2. de pecul. legat. vel accidentia plurimum conferre ad rerum cognitionem, l. iubemus, C. de testam. l. j. & l. quòd si nolit §. mancipia de ædil. edic. vel accidens sine subiecto esse non posse, l. 4. de actio. empt. sed non migrare de subiecto in subiectum, l. quis ergo & ibi gloss. de pecul.

89 A necessitate,† veluti cum necessitatem legi nõ subijci obijcimus, l. vt gradatim, §. j. de muner. & honor. cap. quanto in fin. de consuet. l. j. de off. consul. vel necessaria omissa actum vitiare, l. testamentum, C. de testam.

90 A nomine,† cum nomen debere consequens esse rei proferimus, §. est & aliud institu. de donatio. vel nominis diuersitatem arguere diuersitatem rei, l. si idem, C. de codicil. vel quod caret nomine carere quoque illius effectu, §. si aduersus instit. de nupt. auth. ex complexu, C. de incest. nupt. l. non dubium C. de legi. vel a nominis proprij ethimologia non posse argui, glos. in l. penul. ad fin. ad municipal. & de incol. l. si quis in fundi vocabulo de leg. j. ubi glo. & doctor. Bart. & alij in rubr. solut. matrimo. vel rerum nomina esse immutabilia, dict. l. si quis in fundi vocabulo, l. 2. de vsufruct. ear. rer. quæ usu consum.

91 A numero† quando pluralitatem duorum numero contentam esse conuincimus, l. ubi numerus de testib. cap. pluralis locutio de regulis iuris, lib. 6. vel in numeris non dari rationem, l. j. §. peritiam de postulan. vel numerum singularem accipi pro plurali, l. in usu infrà hoc tit. vbi dicemus, vel pluralitatem in singularitates resolui, l. qui concubinam §. si stichus de legat. 3. vel omnem numerum vni subrogatum pro vno haberi, l. cui fundus in fin de conditio. & demonstr. vel numerum singularem etiam in pluribus verificari, l. qui filiabus, §. j. de leg. j. l. si plores ubi Bar. de legat. tertio, uel ubi duo propter unum ibi unum tantum, l. quominus de flumi. vel in maiore numero minorem contineri, l. idem §. si plures de arbitr. l. j §. si stipulanti de verbor. obliga. uel numerum supplere defectum qualitatis, l. 3 §. eiusdem ubi glos. in uers. numerus de testibus, uel maiorem partem intelligi non numero sed quantitate, l. maiorem de pact. inde inferunt doctor. in cap. j. de const. commune opinionem non doctorum numero, sed auctoritate constituit, non etiam numerum sed difficultatem debere inspici. l. si is qui tres. §. ult. de excusat. tutor. uel unum non esse numerum sed principium numeri, glos. in l. si quis antè de acquiren. possess.

92 A natura actus,† cum asserimus uerba secundum naturam actus accipienda esse l. si uno locat. in princip. Ial in l. si tibi pecuniam in primo notab. si cert. petat. Signo. Homo. consil. 10. num. 4. & 113. Ca. can. consil 24 uidetur colum. 16 & consil 16. colu. 4. & consil 18. ad primum. colum. 3. ut refert ac sequitur Neuiz. dicto lib. primo, sub nume. 224. item cum dicimus, natura impossibile est, ergo impossibile omni ex parte, l. Arethusa de stat. ho. & ibi Bal. ad hoc not. illum tex. quo argum genere refert Oldra. Laud. aduocatum consistorialem conuicisse quosdam testes de falso qui deposuerant se uidisse de nocte quoddam maleficium patrari, quòd refert & Bald. in cap. j. §. porrò quæ fuit prima cau. bene. amitt. & plenius refert Ener. in loco a natura sub num. unde cætera petenda erunt.

93 A nomine, ut† cum dicimus, nomen conuenire, uel non conuenire, & ideo non conuenire dispositionem, l. si idem C. de codicil. Raph. Com. in consi. 75. Titius colum. prima, post princ. ubi arguit commissarius est, ergo non est tutor, & consil. 169. uiso testamento in principio, Ang. in consil. 51. urget colum. 3. Calcan. in consil 55. in causa colum. 6. quibus accedit Neuizan. dicto lib. primo, sub numero 225. qui addit cap. Michael, cum glo de fil. presbyt. Sed hoc est uerum in nominib. appellatiuis iuxta tradita per glos. & doctor. in l. si quis in fundi uocabulo de leg. j. quibus adstipulatur tex. in l. annua, §. j. de annu. leg. & l. Lucius, §. j. de fideic. liber. secus est in nominibus proprijs, a quibus non deducitur argumentum, quia ad placitum imposita sunt, & ad recognoscendas tantum res, l. ad recognoscẽdas, C. de ingen. manu. ut per Bar. & alios communiter in rubri de oper. noui nunciatio. & ideo uult glos. ibi cõmuniter approbata, quòd eorum disputatio sit relinquenda pertinacibus, ut & glos. ait in l. 2. in uers. pecuniæ, C. de const. pecu. non negant tamen Bar. & cæteri quin nomina propria faciant aliqualem præsumptionem, ut per Io. And in cap. grauis de depos. & per glos. in l. penul. ad municip. & de incol. & plenius diximus in prædicta rubrica solu matrim. post cæteros, & ideo Rip. in dicta rubr. nume. 7 & 8. docet post alios a se citatos honesta nomina imponenda esse filijs, arg. l. facta §. si in danda iuncta gloss. ibi ad senat. trebellia.

94 A nomine appellatiuo,† uel dignitatis, aut officij, cum sic arguimus, unum quodque est tale, qualem denominat ab appellatiuis, l. annua §. j. de annu. legat.

legat, l. Lucius. prim. de fideicom. liber. & l. 1. in fi. de offi. præfec. vrb. quos tex. ad hoc citat Bald. in l. conuentiuncula. C. de epis. & cler. & plures alios textus addit Euerar. in hoc loco sub nu. 1. infertque ad plures casus inter quos habetur ille casus, cap quoniam Abbas cum ibi not. a glo. & a Doctor. de offi. deleg. vbi refert, an concessio sit facta sub nomine appellatiuo dignitatis, an verò sub nomine proprio, quia priore casu commissio transit in successorem, posteriore non item, & sub num. secundo, uer. alium effectum ponit, quod scilicet priore casu is, cui sub nomine dignitatis facta est commissio deposita dignitate, non potest amplius se de negocio commisso impedire, posteriore casu potest, quod ante illum tradiderunt Alberi. & Benedic. de Plumbino in d. l. Lucius, quorum auctoritatum alias confirmationes addit idem Euerar. loco prædicto.

Item cùm sic ratiocinamur, talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant, l. tertia, in princ. de fund. instr. l. si defensor. §. qui interrogatus de inter. actio. §. præterea, instit. de inutil. stipul. Craue. in consil. 9. sub num. 3. quia a quocunque remouetur prædicatum, remouetur & ipsum subiectum, quia prædicatum qualificat subiectum, ut subiectum intelligatur secundum naturam prædicati, Anch. in consil. 67. & ideo si testis productus super capitulo de ueritate, & super capitulo de fama, interrogatus super capitulo de ueritate dicit se nihil scire, non propterea intelligitur deposuisse super fama, quia responsio refertur ad interrogationem d. §. præterea instit. de inutil. stipul. & ideo specialiter debet super fama interrogari, Bald. post Mart. Syllima. in d. l. de ętate, §. qui interrogatus de interrog. actio. Cætera videnda sunt apud eundem Euerar. loco iam cita.

95 Ab obliquis † & directis; quotiescúque multa per obliquum côcedi asserimus quæ directo non conceduntur, l. 1. de auto. tuto. l. Aristo quæ res pig. oblig. poss. l. actus, de reg. iu, vel directum facilius obliquari, quàm econtra, l. scæuola ad senat. cons. Trebell. l. uerbis ubi glo. l. cohæredi §. cum filiæ, de uulg. uel fauorabilius esse directum quàm obliquum. l. fi. ubi Bald. C. qui manu. non possunt, uel non debere per obliquum induci, quod per directum commodius fieri potest, l. quia ratio, de cond. instit.

96 Ab oppositis † interpretamur cùm oppositorum eandem esse dispositionem proponimus, per contrarium, id est seruatis unicuique contrario suis extremis. l. & si contrà de uulg. l. pen. C. de solutio. uel idem operari propositum in proposito, quod oppositum in opposito, l. ult. §. fi. de legat. tertio, uel opposita iuxta se posita magis elucescere, l. vnica. §. & cùm triplici. C. de cad. toll.

97 Ab ordine, † cum protestamur ordinis præposterationem actum uitiare; l. prolatam. C. de senten. l. 1. in princ. ubi Doctor. de uerbo. obligationib. uel dubiam dispositionem ab ordine literæ declarari, l. quoties de usufru. vel ubi non est ordo ibi confusionem esse, §. inordinatum cú gl. in auth. de hær. & fal.

Ab ordine quoque rubricarum seu titulorum frequens & probabile ducitur argu. Bald. in l. secunda de stat. homi. Doct. in l prima, si cer. petat. Euerar. pulchrè in hoc loco, qui ex istiusmodi argumentatione infert ad decisionem ualde utilem qui omnino uidendus erit.

98 Ab opposito consequentis cum suo † antecedente, dum dicimus tunc nunquam tenere consequentiam, l. non hoc C. unde legit. Lancelo. Dec. in l. filius a patre, col. tertia, de lib. & posthu. quem refert, ac sequitur Neuiza. dicto lib. primo. car. 115. in hoc loco & huic loco potest deseruire regu. neque natales; C. de probationib. & quæ supra diximus in loco ab oppositis, & quæ trad. Doctor. in rubr. de acquir. posses. cum sodalibus.

99 Ab ordinatione, quando dicimus, ordinata ad unum finem contrarium effectum non debere operari, l. ex facto de hær. inst. & ibi Bal. col. tertia qui dicit quòd excipiens non uidetur fateri intentionē agentis, ad idem est l. inutiliter, de lega. 1. & l. quod fauore, C. de legi. cum simil. adduct. per Euerar. in hoc loco sub nume. 1, ubi & in sequentibus limit. hanc assertionem.

100 Ab oppositis † relatiuè, cùm dicimus si in subiecto ex correlatiuis ponatur unum remouetur alterum, cap fin. de insti. & cap. per nostras de iure patrona. Gam. lib. 2. topi. lega. in hoc loco, facit l. hæc uerba ille de verb. sig. & l. si inter de excep. re. iudi.

101 Ab oppositis † priuatiuè, cùm asserimus priuationem habitum supponere, l. decem de uerbo. obligatio. ubi Ias. & alij l. manumissiones de iusti. & iur. Ias. in rubr. de oper. no. nunt. ad fin. prin. faciunt quę supra diximus in loco ab habitu, & priuatione.

102 A Principio † vel præambulo sic ducimus argumentum, principium cuiusque rei potissimam esse partem, l. 1. de orig. iur. unde dixit Ausonius Gallus poeta lepidissimus.

Incipe dimidium facti est cœpisse, supersit.
Dimidium, rursus hoc incipe & efficies.

Vel cùm dicimus, quod iuris est de aliquo, idem est de illius principio. l. non ideo. C. de hæred. instit. uel idem disponi de præambulo quod de illius consecutiuo, l. oratio de sponsal.

103 A parte & † toto sic ratiocinamur, idem iuris de parte quantum ad partem, quod de toto quantum ad totum, l. quæ de tota de rei uendi. uel uitiato toto, uiciatur & quælibet eius pars, l. si nemo de testa. tute. vel qui totum dicit, nihil excludit, l. pœnales. §. fi. ad leg. Falcid.

104 A præsupposito † est locus, unde præsupposito deficiente dispositionem deficere ostendimus, l. generaliter. §. si quis tutorem de fideicom. liberta. l. neq; enim. §. 1. de mili. testa. uel uerba non disponere circa illud quod p̄supponunt, l. ex facto 1. de hær. insti.

105 A proposito, † quo inferimus, uoluntatē & propositum distinguere maleficia l. qui iniuriæ, l. uerū de fur. l. 1. ad l. Cor. de sic. ubi gl. & Doc. uel propositum in mente retentum nihil operari, l. si repetendi, de cond. ob cau.

106 A potentia, † cùm actum & potentiam simul esse non posse concludimus, §. sic itaque discretis instit. de actio. Vel defectum potentiæ impedire actum, l. multum interest, C. si quis alteri vel sibi, cap. cùm super Abbatia de offic. & potest. iudi. delega. Vel potentiam

tentiam actui proximam haberi pro actu, l. penult. de milit. testa.

107 A propinquis, † quando dicimus causam propinquam magis attendi quàm remotam, l. si plures §. in arrogato de vulga. & pupil. Vel causatum propinquum fauorabilius esse remoto, l. suus quoque de hær. instit. & l. publius, §. f. de condit. & demon.

108 A prædicatis, quando innuimus, talia esse subiecta qualia prædicata demonstrant, l. 3. de fund. instruct. vbi Bar. l. si defensor de interrog. actio. Crauet. in consi. 11. sub num. 3 a.

109 A perplexis; † vbi mediam esse uiam eligendam proponimus, §. fin. instit. de vulg. l. & hoc Tiberius eo. tit. in pandectis, Vel regulas iuris in perplexis esse fallaces, l. si Titius de uerbo. obligatio. Vel indissolubilem perplexitatem actum uitiare, l. si Titius de condit. & demonstr.

110 A priore † & posteriore, dum intendimus eum qui prior est tempore, potiorem quoque iure esse debere, l. 4. C. qui potio. in pignor. babe. l. 11. l. qui balneum eodem titu. ff. & cap. qui prior de reg. iur. in 6. Vel posteriora prioribus derogare, l. pacta nouissima. C. de pact. Vel in ijs quæ simul fiunt non dari prius neque posterius, l. quidam de pecul.

111 A puris † & purificatis; veluti cùm puri, & purificati idem esse iudicium docemus, l. potior. qui potior. in pigno. habe. l. Titius, §. fin. vbi latè Ias. in secundo nota. de vulgar. & pupill. Vel quod purè ualere non potest ad conditionem trahi, l. si hæreditas, §. si furiosus, & §. si unus de testam. tute.

112 A plenitudine potestatis † veluti cùm dicimus, Principem non præsumi vti plenitudine potestatis, nisi quando actus non valet, Castr. in l. ex imperfecto in fin. de testam. Alexan. in l. quamquam. C. de testam. milit. Crauet. in consil. 177. sub num. secundo. Vel cùm asserimus Principem posse vti plenitudine potestatis tam per suos uicarios, quàm per se ipsum, Bal. consil. 267. lib. 1. & alibi sæpe, Cranet. in consil. 135. sub num. 4. & dicemus infrà cap. seq. in ver. princeps.

113 A præsumptione eiusdem facti † Dum dicimus idem factum præsumi, & non pluralitatem factorum, & ideo qui pluralitatem allegat, debere illam probare, cap. cum Ioannes de fid. instrum. & ibi per Fely. l. Pomponius scribit si frumentum, §. final. de rei vend. cum simi. locupletiss. citatis per Euer. in hoc loco in principio, vbi per totum illud caput perbelle hanc materiã declarat, nos aliqua dicemus altero ab hinc capite in uerbo pluralitas factorũ.

114 A præposteratione, † locus est, cùm dicimus præposterationem uel neglectum ordinis actum vitiare ac nullum reddere, cap. cum dilecta de rescript. cap. venerabili de officio delegat. & cap. pisanis de restit. spolia. l. prolatam cum ibi nota. a glos. Bartol. Bal. & cæter. C. de sent. & interlocut. om. iud. l. hac consultissima in prin. C. qui testam. facer. poss. & l. à Diuo Pio, §. in uenditione de re iudica. cum simil. de quibus per Euerar. in loc. ab ordine, sub num. 6. quod procedit in substantialibus, uel in ordine necessitatis, uel in ordine formali, secus in cæteris, l. præposteri, & ibi doctor. trad. C. de testam. Bal. in l. ambiguitates. C. eod. tit. & ideò in præparatorijs iudiciorum præposteratio non uitiat, l. si mancipiũ, in fine. C. de euictio. Bal. in auth. contra rogatus. in fin. C. ad Trebellia. & in l. exceptionem col. 3. uersic. quædam opponuntur ratione formæ C. de probat. cum simil. Item cum dicimus præposterationẽ uerborum in contractibus ac ultimis uoluntatibus nõ uitiare, d. l. præposteri, & ibi Bal. C. de testam. Bart. in l. quidam de pecul. legato, l. qui duobus, & ibi Doctor. de conditio. & demon.

115 A proportionabilibus; † cùm dicimus sicut se hêt unum proportionabilium ad aliud, ita illud ad reliquum, l. sussicit cum glos. de condic. indeb. l. si filiusfamilias, & ibi glos. ac Bal. si cert. peta. l. de quibus, & ibi Ang. notat de legib. cum simil. copiosè adductis per Euerar. in loco a proportio. sub nu. 1. ubi sub nume. 2. docet in quo differat iste locus à simili, & sub num. 4. ostendit procedere hanc argumentationem quando per omnia est proportio, & quãdo proportionabilia sunt eiusdẽ conditionis & rationis, secus si diuersæ post Bal. in l. si emancipati. C. de collatio. quia possunt aliqua conuenire & esse proportionabilia respectu effectus & finalis causæ, & tamen inter ea non erit proportio, & alia respectu initij obligationis uel actionis, ut est tex. in d. l. sufficit, & ibi pulchrè declarant Bart. & Castr.

116 A pluralitate rationum, † cùm dicimus plures rationes unam uincere, §. sed hodie instit. de adoptio. l. cùm in adoptiuis. C eod. tit. auth. itaque. C. com. de success. cap. 1. de treug. & pac. uel cum dicimus in dubio præsumi legem innixam esse pluribus rationibus, & non uni, Salv. in l. 2. C. de noxal. Alex. in l. si constan. in prin. sub nume. 5. Gomes. in §. omnium, sub nu. 28. qua de re plenius dicemus infrà lib. 6. c. 9.

117 A primo † ad ultimum, ualidum ac frequens argumentum deducitur in iure, ut multis auctoritatibus docet Euerar. in hoc loco sub num. 1. nisi tamẽ intermedijs propositionibus uarientur termini, & præsertim ratione, ut dicit Gammar. lib. 2. topi. legal. in boc loco, Vel cum media quadrant, ut dicit Euerar. loco iam relato, Veluti cùm dicimus, Dominium directum acquiri ex præscriptione tanti temporis cuius initij memoria non extet in contrarium, quia talis præscriptio babet uim constituti, l. secunda, §. ductus aquę de aqu. plu. arcen. & uim tituli, cap. 1. de præscrip. libr. 6. constitutum autem habet uim consensus, l. 1. de constit. pecu. & consensus inducit directum dominium Bald. in auth. nisi tricẽnale. C. de bon. mater. ergo a primo ad ultimũ talis præscriptio inducet acquisitionem directi dominij, & ita arguit Bal. in l. traditionibus, col. a. C. pact. & Ias. in §. omnium instit. de actio. & plura istiusmodi exempla prosequitur Euerar. loco iam relat. sub nu. 1. & 2. Huc quoque referenda est regula illa, si uinco uincentem te, uinco te, l. de accessionibus de diuers. & tempor. præscrip. quam Euer. loco supra cita. sub nu. 3. post antiquiores a se relatos, dicit habere locum in eodem casu, & eadem subsistente ratione, secus ubi subsit diuersa, ut de diuersis casibus est text. in authen. licet patri. C. de natural. liber. l. secunda, §. obijcitur,

& l. æquissimum, §. si ex filio, ad senat.conf. Tertul. & § his consequens de inæquali. dot. de diuersa ratione est casus, in l. Claudius fœlix qui potio.in pig. habe. & in cap. auctoritate Martini de concessio. præben. lib. 6.

118 A qualitate † si non entis nullas esse qualitates disputamus, vel sine subiecto qualitatem esse non posse, l. 1. de hæred. vel actio. vend. l. 4. de actio. emp. Leius qui in prouincia si cert. peta. l. nam & si de iniust. rup. Vel vbi aliquid qualificatum requiritur non sufficere illud simpliciter interuenire, l. Fulcinius. §. 1. ex quib. caus. in poss. eat. Vel qualitatem verbo adiectam intelligendam esse secundum tempus verbi, l. Titius vbi Bar. de milit. testa. l. in delictis §. si extraneus de noxal. actio.

119 A quantitate, † quoties proponimus solam quantitatem non facere differre specie, l. vlt. de fund. instru. Vel incertitudinem quantitatis actum uitiare, l. cum post §. gener de iur. doti. & l. ita stipulatus de verbo. oblig. Vel quantitatem secernere furem ab Abigeo, l. aut facta §. quantitas de pœn.

120 A ratione coniecturata, † veluti cum dicimus, unicam posse conijci legis uel dispositionis rationem, & perinde haberi, ac si in lege uel dispositione expressa fuisset, l. quamuis ubi gloss. Bal. Castr. & omnes. C de fideicom. Alex Ias. & alij in l. si constante in 9. q. primæ princ. q Barto. Rip. ibi sub num. 65. & Iason auth. quas actiones sub num. 22. & ideo dicimus quatenus talis ratio patitur progrediendum esse de casu ad casum, ut per supra relatos Doctor. in locis cita. faciunt quæ tradunt de ratione expressa, & tacita Corn. consi. 227. libro secundo incip. uidetur prima per totum Socin. consil. 28 nu. 9. lib. 4. & 36. sub num. 8. eod. lib. & consil. 59. Viso col. 1. uer. 2d secundam dubitationem libro 10 & consilio 165. Visis col. 11. uers. nono respondet, & quæ supra diximus libro secundo capitulo decimo & sequen. & quæ dicemus infra libro sexto in materia extensionis faciendæ in correctorijs ex ui tacitæ seu coniecturatæ rationis cap. 9.

121 A raris, † quādo de raro contingentibus nullam considerationem habendam esse firmamus, l. nam ad ea de legi. l. antiqui si pars hæredi. peta. Vel ea quæ naturaliter licet raro accidant a iure non contemni, l si maior de legiti. hæredi. §. insula instit. de rer. diuis. l. adeo §. insula de acquir. rer. domi.

122 A ratione † cessante; quando sublata legis ratione legis quoque dispositionem cessare defendimus, l. adigere. §. quamuis de iur. patron. l. generaliter secunda de epis. & cleri. cap. cum cessante de appellatio. ubi omnes not. & præsertim Andr. Tiraq. qui luculentissimè ac locupletissimè omnium hunc locum ibidem explicauit integro libello, qua de re infra libro nono agemus.

123 A remotis, † quando asseueramus inter ea quæ remota sunt nullam dari consequentiam, l. non hoc. C. unde legiti. & l. neque natales. C. de probat.

A Rubro quoque ualidum frequens & probabile ducitur argumentum est tex in l. 1. ubi Bar. Bal. Ang. Saly Castr. Alex Ias. & alij de quo argumentationis genere scribit ad saturitatem Euer. in hoc loco qui omnino uidendus erit qui docet sub numero secundo & sequen. istud argumentum ab hoc loco desumptum formari quadrupliciter nuncupatim unumquenque modum declarans.

124 A separatis, † quoties separatorum separatam esse naturam dicimus, l. ult. de calum. ubi Bart. uel ex separatis non inferri, l. Papinianus libro sexto de minor. l. naturaliter, § nihil commune, ubi Bart. & cæteri de acquir. possess. Vel separatatum causarum, separatos esse effectus, l. si maritus 1. de donatio. inter uir. & uxor.

125 A singularibus, † cum pronuntiatur, ex puris singularibus nihil sequi cap. in genesi extra de electio. Vel plura singularia cumulari non debere, l. 1. de dot. promiss. Vel singulare ius ad consequentiam trahi non debere, l. quod uero de legib. Vel ius singulare in oppositum supponere ius commune, l. ius singulare de legi. l. 1. ad municip. & de incol.

126 A simili, † cum dicitur nullum simile esse idem, l. quod Neruа, ubi glo. & Barto. depos. §. sed inter eas instit. de nupt. Vel de similibus ad similia procedendum esse, l. non possunt de legib. Vel similium idem esse iudicium, l. ulti. ubi not. Saly. C de constit. pecu. qua de re præced. cap. plenè egimus.

127 A specie, † ubi in toto iure generi per speciem derogari præsumur, l in toto de reg. iur. cap. generi de reg. iur. in 6. Vel non permitti in genere, quod in specie denegatur, l. spem præmiorum. C. quæ res pigno. oblig. poss.

128 A speciali, † cum ea quæ à iure speciali procedunt consideranda non esse censemus, l. 4. de fideic. liber. in princ. Vel speciale in uno denotare ius commune in reliquis, d. l. 1. ad municip. l. 1. de censib.

129 A sufficienti partium enumeratione, † quoties quod inter enumeratas partes non inuenitur, alterius iuris censendum esse existimamus, instit. de oblig. quæ ex quasi contract. in princ. in §. actionum ubi Doctor not. instit. de actio. l. patre furioso ubi plenissimè Ias. de ijs qui sunt sui uel alie. iur.

130 A subrogatis, † quando subrogatum ponimus sapere naturam eius in cuius locum subrogatur, l si quis eum, §. qui iniuriarum, si quis cautio. §. fuerat instit. de actio. l. 1. § hæc actio. ubi Bart. si fam. fur. fecis. dicatur, Vel in natura nihil perpetuum esse, nisi per subrogationem, l. eum debere de serui. urb. prædio. uers. non enim.

131 A superfluis; † si constituamus, nihil in iure superfluum esse debere, §. quibus in prima constitut. cod. l. 1. & secunda C. de ueter. iur. enuel. Vel superflua actum non uitiare, l. testamentum in fine. C. de testam. Vel legem non inducere superflua remedia, l. hæc stipulatio, §. diuus, ut legato. seu fideicommiss. nomi. caue. l. qui bis idem de uerbo. obligatio.

132 A stylo curiæ, † seu more iudiciorum, dum dicimus, stylum curiæ seu morem iudiciorum qui hactenus obtinuit seruandum esse, l. secunda. C. quem. testam. aperiant. l. tertia, § final. cum ibi notatis de testibus capit. ex literis de constitu. vbi Abba. notat cum similibus, plenè congestis per Euerar. in hunc locum sub nume. primo, qui in sequent. nume. pulchrè hunc locū declarat variè inferendo ad praxim.

A signo

133 A signo vniuersali, † cum dicimus, qui omne dicit nihil excludit, l. Iulianus de legat. tertio, cap. solitæ de maior. & obedien. capit. si Romanorum. 19. distinct. l. in fraudem §. vltimo vbi Bald. de milit. testam Corn. in consil. 49 num. secundo, & tertio, lib. tertio. Vel cum dicimus sub dispositione vniuersali comprehendi ea, quæ aliàs non venirent, Bart. in l. generali, §. vxori de vsufruct. lega. Alexan. in consil. 118. colum. secunda, volum. 5. Deci. consil. 472. in fin. Paris. consil. 67. sub nume. ro. & 11. lib. secundo. Et cum dicimus vniuersalem in vno falsam in totum reddi falsam, Bar. in l. si is qui ducenta §. vtrum de ceb. dub.

134 A solitis; † cum asserimus quæ solita sunt fieri facile præsumi, Ias. in l. sciendum colum. prima, de verbor. obligatio. Signoro. de Homo. consil. 95. colum. quarta, in princip. & consil. 147. colum. secunda, ad fin. Angel. consil. 207. colum. secunda, Socin. consil. 94. in fin. lib. primo, Corn. in consil. 105. libro secundo, & alibi sæpe, quibus accedit Neuiza. dicto libro primo, ante nume. 232. qui post Anton. Burg. in cap. ad nostram colum. 4. de emptio. & venditio. extendit id argumenti genus etiam ad probationes aliqua dicemus infra in loco ab vsitato.

135 A subiecta materia, † dum dicimus, verba accipienda esse secundum subiectam materia, cap. solitæ de maio. & obedien. vbi cano. not. l. si vno locat. vbi Bart. & Salyc. notant l. insulam de præscript. uer. cum similibus, de quibus per Ener. in hoc loco sub nume. primo, qui per totum illud caput late examinat vim istius loci, faciunt quæ supra diximus libro 3. dum ostendimus ex vi subiectæ materiæ verba impropriari.

136 A subaudito intellectu, † dum dicimus, subauditos intellectus esse deuitandos l. final. C. de emptio. & venditio. l. final. de fideicom. liberta. l. si putator ad leg. aquil. & maximè cum per eos induceretur legum correctio secundum gloss. in cap. cupientes in §. quòd si per viginti in vers. petere de electio. lib. 6. & supra plenius diximus hoc libro cap. 10.

137 A simplici prolatione, † veluti cum dicimus simpliciter prolatum simpliciter esse intelligendum, & sic in sua rudi, ac priore forma ac per prius, l. quæsitum, §. illud de leg. 3. l. hoc legatum vbi Bar. de le. 3. l. j. §. j. de al. lus. & alea l. j. §. & generaliter de leg. præstan. item in potestione significatu, l. vlt. C. de ijs qui ven. æta. impetra. l. j. §. r. si ager vectig. vel emph. esse dica. Doctor. in l. Gallus §. & quid si tantum de lib. & posth. l. Quintus de aur. & ar. leg. item secundum iuris dispositionem l. tam prior, §. pro magistratu de administr. rer. ad ciuit. pertin. vbi Alber. col. 6. in fin.

138 A tali † cum dicimus aliud esse tale, aliud haberi pro tali, glos. in l. mercis & ibi D. Alci. infra eod. vbi dicemus, Bartol in l. si maritus §. legis ad leg. iul. de adulter. vel propter vnum quodq; tale. & illud magis auth. multo magis, C. de sacrosc. eccl. l. qui potest de reg. iur.

139 A tacitis, † dum enunciamus, taciti atque expressi parem esse virtutem, l. cum quid si cert. petat. l. de quibus in fin. de legi. l. quo enim. §. vlt. rem ratam haber. vel frustrà exprimi, quod tacitè subintelligitur, l. non rectè, C. de fideius. l. tertia, de leg. primo, uel multa expressa nocere quæ tacita non obessent, l. nonnunquam, de cond. & demonst.

140 A taxatiuis, † cum proponimus dictionem taxatiuam non excludere casus similes; l. ob æs ubi gloss. C. de præd. minor. vel non excludere casus tacitè inclusos, l. precibus ibi primum casum tantum, C. de impub & al. substit.

141 A tempore præsenti, † quando arguimus, charius esse modicum præsens, quàm multa futura, l. cum hi in prin. iuncta gl. de trans. vnde illud oua hodie præstant, quos det lux crastina pullis, ut scribit D. Alciat. de uerborum significationib. lib. quarto car. secunda, fac. 2. post prin. vel actum præsentem declarare intétionē præteritam, l. hi qui C. de adulte. l. ex persona, C. de probatio. l. prima, §. si magistratus, de magistr. conueni. de seruit. abundè locus ille D. Alciat. de præsump. reg. secunda, præsumptio. 26. per totum.

142 A tempore † præterito, quando uerba præteriti temporis, abnegatiua præsentis esse dicimus, § fuerat, institu. de actio. vel ex præterito præsumi in futurum, cap. scribam, de præsumpt. & cap. semel malus, de reg. iur. in 6. vel ex præterito tempore inferri etiam ad præsens, ut discurrit D. Alciat. per multas præsumptiones in dicta reg. secunda, & præsertim præsumpt. 25. & 27. & 18. cum tribus seq.

143 A futuro, † quia omne futurum concludimus de spici, l. cum hi, de transac. in princ. uel de futuris contingentibus nullam determinatam haberi ucritatem, l. uentre, de acquir. hæredit.

144 A tanquam siue à respectiuis; † cùm arguimus a qualitate personæ, rei, causæ, officij, uel dignitatis, aut loci, uel temporis, Bald. in l. si pater. §. qui duos, de adoptio. per illum text. & ibi glos. citat tex. concord. l. fin. de instit. actio. l. cùm quædam, de admin. tuto. §. si tutor, institu. de inoffic. testam. l. aut facta, de pœn. l. prætor edixit. §. final. de iniur. & §. atrox, instit. eod. tit. Euerard. in hoc loco sub num. 1. 2. 3. & 4. hinc dici solet quotidie in actu practico, semper inspiciendum esse quo nomine aliquid fiat, quo respectu & qua contemplatione, l. si quis mihi domum in fin. loca. l. debitor, §. fin. ad Trebellia. l. fideicommissa, § interdum, de leg. 3. l. fin. C. de usufruct. cum simil. de quibus per Euerar. loc. supra cita sub numero 5.

145 A toleratione inconuenientis, † ueluti cùm dicimus plura specialia circa idem concurrere non debere, l. prima cum sua glos. C. de dot. promiss. l. cùm post, § genet. de iur. dot. l. mulieri & Titio de conditio. & demonstra. l. denique quibus ex caus. in possess. ea. cum similibus de quibus per Euerar. in hoc loco sub num. 1. qui sub nu. 2. pulchrè ac magistraliter declarat quomodo assertio prænarrata sit intelligenda.

146 A toto generali, uel toto uniuersali, † cùm arguimus totum inferre quamlibet sui partem de necessitate uerèque ac propriè, l. in toto & pars ubi Dec. sub nu. 2. de reg. iur. l. si quis cùm totum, de except. rei iud. ubi Socinus, & qui omne uel totum dicit nihil excludit l. Iulianus l. hæres meus §. primo, eo-

dem titul l.prima, de aur. & argen. legat. Item cum asserimus generalem vel vniuersalem monitionem quoad omnia, quantum specialem quo ad quædam, cap. licet de offic. vicar. in sexto l. si duo in fin. de administratio. tutor. l. si chorus in principio, de legat. tertio, quomodo autem ab hoc loco adstructiuè & destructiuè arguamus elegantissimè docet Gamar. in hoc loco lib. j. top. lega. qui breuitatis gratia adeũdus erit & ideo negatiuè dicimus a quocunque remouetur genus & quælibet eius species, l. quantum, §. illud l. fundi de fund. instruct. l. fin. C. de reb. alie. non alien. l. si causa cognita vbi gloss. C. de transl. Affirmatiuè autem sic arguimus, posito toto vniuersali seu genere ponitur quęlibet eius species, l. si quid earum §. inter emptũ de le. 3. & c. j. § j. in fin. per quos fi. inuestit. Neuiz. tamen dicto lib j. sub nume. 233. egregiè hunc locum confundit, & ideo omnino videndus Gam. loco supra cita.

147 A toto integrali, †cum dicimus, posito toto integrali ponitur quælibet eius pars, l in toto de reg. iur. c. j. de arbitr. lib. 6. Item quod disponitur de toto, & de qualibet eius parte dispositum intelligitur, l. quę de tota de rei uendi. & l si quis cum totum de exceptio. rei indic. quod argumentum procedit nisi totius & partis sit ratio diuersa, l. Papinianus §. sed neque impuberis, de inoffi. testa. & Lex mille de euict. vel nisi lex aliter disponat de parte quàm de toto, vt in cap. fin. de offi. deleg. lib. 6. Sic etiam à parte integrali ad suum totum negatiuè inferimus; nnn est vel deficit pars integralis ergo & suum totum, l. cũ qui ædes de vsucapio. Bart. in l. qui vsumfructum de verbor. obligatio. si tamen sit ex partibus principalibus, vt per Recentio. in rubr. de leg. j. in cæteris videndus erit Gam. lib. j. in hunc locum.

148 A transumptione; †Quando ab vno nomine magis noto inferimus ad minus notum, veluti cum dicimus, matrimonium non potest dissolui ergo nec coniugium, & ideo reg. est, quicquid super nomine magis noto conuenit alicui, conuenit & sub nomine minus noto, glos. in § primo, instit. de patria potest. Gam. lib. 2. in hoc loco qui dicit illum maxime conuenire cum loco ab interpretatione.

149 A verisimili, †quotiescunque quod verisimile nõ est, haud attendendum esse affirmamus, l. fin. quod met caus. in prin. ca. quia verisimile de pręsumptio. vel in obscuris secundum magis versimile esse iudicandum, l. in obscuris de reg. iuris, & propterea dicimus quod verisimile non est attendi non debere, sed quod est verisimile, l. nõ est verisimile quod met. cau. l 3. ibi verisimilia responderunt, & l. ob carmen §. fin. de testi. cap. prætetea de testi. cap. licet causam de probatio. quia quod verisimile non est falsitatis habet imaginem, Bal. in l. j colum. 4. sub num. 9. C. de ser. fugit. Abb. & alij in c. quia verisimile de præsump. l. si ita quis in fin. ibi quod nemo sanus probauerit de euict. l. milites; § oportet de quæstio. Felyn. in cap. auditis sub num. 22. de præscrip. Dec. in consi. 272. colum. pen. sub num. 10. verisimilitudo enim habetur pro lege, Oldra. in consil. 13. cum quæstio in fin. & dicitur cognata naturæ, Bald. in consi. 18 n. mortuo filio lib. 3. inde illud dicitur verisimilius esse quod magis consonat iuri communi, Innocen. in cap. auditis sub num. 4. de præscript. Io. Andr. & Butri. in cap. in nostra de testi. & in c. licet causam vbi Felyn. num. 13. de probatio. Bald. in l. qui accusare colum. fin. C. de eden. Curt. Iun. in consil. 150. colu. 5. ad fin. Andr. Tiraq. in præfat. l. si vnquam, C. de reuoc. donatio. sub nume. 60. Boss. tit. de opposit. contra testes sub num. 96. Ex hoc quoque loco ratiocinamur. cum non quod possibile est dicimus inspiciendum esse, sed quod est verissimile, ut per Bald. in l. scripturæ, colum. 2. C. de fid. instrum. & iudicem in indaganda veritate inspicere debere quod est verisimile ut per Areti. in consil. 9. colum. 2. & plura his similia peti possunt a Craue. in consil. 9 sub num. 35. in consil. 32. sub nume. 5. in consil. 61. sub nume. 9. in consil. 75 sub num. 24. & consi. 298. sub num. 16. cætera possunt apud Euerar. in hunc locum videri. Hinc etiam progreditur quod dicere solemus magis credi duobus testibus verisimilia deponentibus, quàm centum non verisimilia asserentibus, ut per Bald. in l. testium colum. pen. de testibus, quinimò illis non creditur cum sint suspecti de falso, ut per doctor. in loc. supra citat. & Cur. sen. de testi. conclu. 32. sub num. 69 & possent hùc trahi quæ supra diximus lib. 3. cap. 9. de verisimili testatoris mente propter quam recedimus a propria uerborũ significatione, ex quibus autem circunstantijs desumatur verisimile pulchre discutrit Andr. Gam. Top. leg. lib. j. in loco a verisimili.

150 A variatione, † fit illatio, quando variatio & inconstantia reprobatur, l. in causæ de procurat. vel quando circa diuersa dicimus variationem admittendam esse, l de rebus, rer. amota. vel circa idem diuersis respectibus licitum esse variare, l. Papinianus, §. sed neo impuberis de inof. testam.

151 Ab vniuerso, †quando sic arguimus, quod sumitur ab vniuerso, si in vno deficiat in totum corruit, l. si is qui ducenta, §. verum de rebus dubijs, vel multa transeunt in uniuerso quæ singulariter non transirent, l. quædam de acquir. rer domi.

152 Ab vnitis †cum unitorum idem esse indicium dicimus, l. qui patri de acqui. hær. vel plura simul vnita pro vno reputari, l. sed si plures, §. filio de vulgar. & pupill. vel vbi duo propter unum, ibi vnum tantum, l. quominus de flumi. vel virtutem vnitam fortiorem esse separata, l. si autem in fi. de aq. plu. arc. l. qui patri de acquir. hæred.

153 Ab vltimis; † quoties ultima dicimus derogare primis l. si mihi; §. in legatis de leg. j. vel vltimam opinionẽ in dubijs pręualere, l. qui filium §. sabinus vbi glos. ad sen. cons. trebel.

154 A vi, energia † seu efficacia iuramenti, veluti cum dicimus iuramentum facere minorem maiorem, auct. sacramenta puberum, ubi omnes notant per illum textum, C. si aduers. uendi. & in l prima, C. eod. ita ut non posit aduersus actum iuratum beneficio in integrum restitutionis iuuari, vt per doct. in loc. supra cit. vel ex v dicimus iuramentum facere, de obligatione inefficaci ac inualidã efficacem validam, c. ex rescripto & ibi gl. de iureiur. vel cum dicimus iuramentum quod non sit contra

publi-

publicam vtilitatem aut bonos mores vel præiudicium tertij, & seruari posit sine dispendio salutis æternæ seruandum esse, cap. cùm contingat & cap. licet mulieres de iureiur. cap. quamuis de pact.li.6. Aut cùm dicimus inramentum babere vim clausulæ omni meliore modo, l.cùm pater, §.filius matrẽ, vbi Bar.& alij de leg.2 cap.quanto, vbi Abb.de iureinr.Bar.Ias.& alij omnes in l.1.§.si quis ita de uerba obligat. Vel impedire purgationem moræ, l. si quis maior, ubi not.Bar.Bal.Saly. & Alex. ac Ias. C. de transf. Bar.in l.si insulam in quinta quæst.vbi post illum cęteri tradunt de uerbo.obligatio. Vel habere uim clausulæ, rato manente pacto, d.l.si quis maior, vbi Bar.Bal.Angel.Saly. Alex. Ias. ac alij applicant illum tex.ad hoc propositum. Vel infertur per hunc locum ad alios effectus iuramenti quos longè latèque prosequitur Euer.in loc.a ui seu ener.vel efficа.iura. Anto.Petruc.in l.1.de iureiur. & nouissimè Anto.Gabri.lib.2 Com.conclus.in tit.de iureiuran.conclu.1.& 2.ac 3.& seq.per totum illum tit.

155 A vi comparatini, † dum dicimus comparatiuũ supponere suum positiuum, l. vbi de uerb. obligat. l.2.C.de fur.vbi Alber.sed non è contrà, ut dicit Neuiza. dicto libro 1. cart.127.per tex.in l.certũ si cer. peta. plenius Euerar. in bunc locum sub num.1.& per totum.

156 A vulgari † seu communi vsu loquendi dum dicimus illum attendendum esse, l. anniculns, l. ut Alphenus de uerbo.signific.l.cùm de lanionis, §.asinã vbi Albe.in vers.optimum ergo de fund.instr. Bart. in l.Labeo de supel.lega. idem Bartol.& Doctor.in rubri.de oper. nou. nuncia. Nos plenius hac de re infrà agemus libro quarto.

157 A nulgari opinione † dum dicimus, uulgarem opinionem perpendẽdam esse, l. si chorus de leg.3. leg.librorum, §.quod tamen Cassius eod.tit.l.1.§.1. in uer. circum colentium de flumi. Calcan. in consilio 24. col. 4. & ideo in probanda paupertate, vel inopia alicuius, aut illius facultates non sufficere dotis exactioni ac creditoribus attenditur vulgi opinio, ut uoluit glos.in l.ubi adhuc. C. de iur. dot. quam ibi seq.Cyn.& Iacob.Butr.alijque antiquiores.qui citantur à Bar.in l si constante solut. matri. in prima & secunda q.primæ par. princip.quo tamẽ loci Bar hoc procedere intelligit in ijs quæ sunt modici præiudicij, & in casibus maioris præiudicij, vbi non sint determinati a iure, resoluit standum esse iudicis arbitrio circa paupertatem uel inopiam alicuius, quę sententia & uera est ac communiter recepta, tàm à Doctor.ibi, quàm in auth.præterea. C. unde uir & uxor., & affirmat Andr. Tiraq. de nobili. cap.20. sub num.156. Didac. libro secundo Varia. resolutio.cap.6. sub num.8, & Menoch. de arbitra. iudi. cas.65. sub nnm.7. & 9. & infra dicemus cap. 20.in ner. pauper, hinc quoque dicebat glos. in l. licet. C. locat. in cognoscendo an sit sterilitas recurrendum esse ad opinionem uulgi, quam gl. seq. ibi Petr.& Cyn.Ang. ac Saly. idemque sensit Bal.in l.2.C.de rescind.uenditio.uers.& scias in æstimatione rerum immobilium. Et glos.singul.(teste Euer. in hoc loco) in clem. per literas de præben. quam ibi sequuntur Butri. Imol.ac Petr. Anchar. ex opinione uulgi uult diiudicari quod principale sit, & quod accessorium si de duobus connexis dubitetur utrum eorum principale sit uel accessorium. Cætera quæ huc afferri possent uidenda sunt per Euer. in hoc loco, à uulgi opinione, tametsi in prędictis cum non sint determinata à iure plurimum posit iudicis arbitrium l.1.de iur. delib.cap. fina.de transf. & capit. de causis, ubi Deci.de offic.deleg. Sed hoc sufficiat quantum ad huius capitis explicationem. Qui enim plura cupiet eos adire poterit qui ex professo hanc materiam integris uoluminibus pertractarunt.

S V M M A R I V M.

1 *Præsumptionis instrumentum potentissimum esse in interpretatione facienda.*
2 *Præsumptionem capi plerumque pro ipsa interpretatione.*
3 *Præsumptionis ac præsumendi verbum esse æquiuocũ.*
4 *Aequiuoca non rectè diffiniri.*
5 *Præsumptionis vox qualiter accipiatur ab auctore, & num.6.*
Vtq; definiatur ab Alberic.ibidem.
7 *Quotque sint genera pręsumptionum secundum eundem, & quid sit temeraria præsumptio.*
9 *Præsumptio probabilis quæ sit.*
10 *Et qui sint eius effectus.*
1 *Præsumptio violenta quæ sit.*
11 *Præsumptiones supra relatæ quando sumantur ab vno tempore ad aliud, num.12.13.& 14.*
15 *Ex natura quomodo sumantur præsumptiones.*
16 *Opinionibus hominum qualiter præsumptiones accipiantur:*
17 *Præsumptio iuris & de iure quæ sit.*
18 *Baldus quàm varia senserit in partitione præsumptionum, num.19.& 20.*
21 *Dom.Alciatum ab alijs diuersa tradidisse, reducendo negocium ad fictionem, ad præsumptionem iuris, & de iure, ac iuris tantum, & quid sit fictio.num.21.*
22 *Præsumptio iuris & de iure quid sit.*
23 *Præsumptio iuris tantum quæ sit.*
24 *Iacobus Mandellus vulgo Alba nuncupatus quid senserit in partitione præsumptionum.num.25.*
26 *Præsumptionem legis esse in triplici acceptione, & ibi vtramq; speciem declarari.num.27.28.& 29.*
30 *Auctori magis placere opinionem Mandelli, quæ fuit Abbat.ac Fely.in materia partitionum.*
31 *Et quibus rationibus.num.31.32.& 33.*
34 *Præsumptione quibus ex causis procedantur.*
35 *Secundum varios auctores.*
36 *Auctoris scopus quis sit in discursu materiæ præsumptionis.*
37 *Abesse ex iusta causa quis pręsumatur.*
38 *Accusator præsumitur abesse potius ex iniusta, quàm ex iusta causa.*
39 *Abesse quis malitiosè præsumitur, ubi abest, nec facit id, ad quod agendum tenetur.*
40 *Actus iteratus intercessisse præsumitur, ut testes à reatu periurij liberentur.*

Annulus

41 Annulus & claues assignari præsumuntur causa custodiæ.

42 Acquieuisse præsumitur sententiæ, qui terminum petit ad soluendum.

43 Et qui ab ea non appellat.

44 Vel intra triginta dies à iudice a quo instanter non petijt sibi apostolos dari.

45 Aliquid bonum & iustum præsumi, quod à bono & iustum factum sit.

46 Alimentorum in materia citius præsumitur mori senex quam iuuenis

47 Affinis solus præsumitur affini suo velle donare.

48 Antiquior Doctor præsumitur melius scire veritatem, quàm doctor iuuenis.

49 Assidua ac frequens conuersatio præsumitur augere affectionem.

50 Auus dotans neptem filij sui, præsumitur illius contemplation: illam dotare.

51 Alienantes bona præsumuntur reseruare lucra matrimonialia filijs suis.

52 Ascendens præsumitur velle relinquere hæreditatem suis descendentibus.

53 Et velle donare descendenti.

54 Affectio præsumitur in coniunctis.

55 Allodialis qualibet res præsumitur ac libera.

56 Actus sequens præsumitur factus in executionem actus antecedentis.

57 Actus in dubio præsumitur potius ob causam necessariam, quàm voluntariam.

58 Actum in dubio præsumi ex causa magis principali.

59 Antiquum præsumitur in dubio feudum.

60 Agnationis præsumitur habita ratio, cum testator masculos vocauit.

61 Affectio maior præsumitur versus eum qui magis fuit honoratus.

62 Ab omni sorde purgatus esse præsumitur, qui per triennium in honesta conuersatione permansit.

63 Augeri præsumitur virtus in iuuenibus honeste conuersantibus.

64 Alienare præsumitur qui rem suam patitur vsucapi.

65 Affectio maior præsumitur ex priore nominatione.

66 Alienatione rei prohibita præsumitur quoque prohibita cessio actionum.

67 Aditio hæreditatis facile præsumitur in lucrosa hæreditate secus in damnosa.

68 Aditio hæreditatis præsumitur in possidente bona, vltra causam non hæreditariam.

69 Administrator non valde diues præsumitur soluisse de pecunijs eius, cuius bona administrat.

79 Administrator creditor præsumitur sibi satisfecisse in bonis administratis debitoris sui.

71 Auarus nullus præsumitur quærere compossessorem, nec dominandi cupidus dominij consortem.

72 Administratorum rationem exigens præsumitur administrata approbare.

73 Antecedens qui vult, præsumitur velle consequens.

74 Accusator, qui sibi incumbentia non facit, præsumitur causæ suæ renuntiare.

75 Abbas omnia præsumitur gerere de consensu cõuentus.

76 Arbiter censetur electus cum promittitur stari eius sententiæ sub pœna.

77 Appellatio præsumitur temeraria, ex eo quòd appellãs fuit mulctatus.

78 Appellationi præsumitur renuntiare, qui promittit stare sententiæ.

79 Approbare præsumitur episcopus acta iuris patronatus, instituendo præsentatum.

80 Approbari præsumitur transactio, vbi illius virtute aliquid soluitur.

81 Arma portans præsumitur malum animum habere.

82 Articuli præsumuntur esse admissi, eo ipso quòd testes super eis recipiuntur.

83 Banni ratione non præsumuntur bona fuisse publicata, nisi cum secuta est sententia declaratoria.

84 Bonum præsumitur de vno quoque.

85 Bonus quilibet præsumitur, nisi malus probetur.

86 Bonus à natura quilibet præsumitur.

87 Bonæfidei quilibet præsumitur.

88 Bona fides præsumitur ex possessione longi temporis.

89 Et ex titulo & possessione.

90 Bonus præsumitur qui descendit ex bona progenie.

91 Bonum præsumi quod a bono factum est.

92 Bona fides præsumitur, nisi probetur mala.

93 Bonus iudex esse præsumitur, qui non secundum voluntatem, sed secundum leges pronuntiat.

94 Bona fides præsumitur in eo qui possidet auctoritate iudicis.

95 Benè surgere præsumitur in senectute, qui bene agit in iuuentute.

96 Bonus quis præsumitur in minoribus, nisi probetur malus.

97 Bonum de ijs præsumitur quibus integræ sunt facultates.

98 Bona fides præsumitur in eo, qui aliquid facit secundum ius naturale.

99 Bona fides præsumitur quidem sed allegari debet.

100 Bona occupata per tertios, ante occupationem præsumuntur esse in nullius bonis.

101 Breuitas temporis arguit iniquitatem iudicis.

102 Breuitate temporis dolum argui in iudicante.

103 Bona fides præsumitur in possidente, etiamsi nullum titulum ostendat.

104 Bonus & diligens qui aliàs fuit, nunc quoque esse præsumitur.

105 Bellum præsumitur iniustum, nisi constet de auctore.

106 Bonam fidem præsumi lapsu eius temporis, cuius initij memoria non est in contrarium.

107 Bona præsumuntur allodialia, nisi probentur feudalia.

108 Bona ecclesiæ præsumuntur potius esse data in emphyteusim, vel affictum, quam in censum.

109 Bonam fidem in dubio præsumi in omni præscriptione.

110 Bona præsumuntur non fuisse remissa bannito, per gratiam illi factam, nisi expressè id dicatur.

111 Bonus vir præsumitur, & esse debet iudex, non indiscretus.

112 Bona præsumuntur esse illius Castri, in cuius territorio sunt.

113 Bona priuati præsumuntur esse in emphyteusim perpetuum concessa, bona ecclesiæ vsque in tertiam generationem.

114 Bona quæ ad manus administratoris peruenerunt

præsu-

præsumuntur quoque extare.

115 *Bona quæ non reperiuntur a priuatis fuisse occupata, præsumuntur esse illius dominij ac vniuersitatis, in cuius territorio sunt posita.*

116 *Bonam fidem præsumi ex cursu triginta annorum.*

117 *Bona viro tradita ab vxore quando præsumantur tradita fuisse in dotem.*

118 *Bona quæ vxor possidet, quando vxoris & quando mariti esse præsumantur.*

119 *Beneficium ad hoc vt sacerdotale esse dicatur, quanta temporis diuturnitate consensus episcopi illi accessisse dicatur.*

120 *Beneficium principis, nunquam præsumitur alterius præiudicium comprehendere, nisi expresse dicatur.*

121 *Bono pro viro præsumendum esse.*

122 *Bona in dubio præsumuntur empta esse de pecunia propria.*

123 *Bona possessa per prælatum præsumuntur acquisita esse de proprijs.*

124 *Bona emphiteuta, quando omnia præsumantur emphyteutica.*

125 *Bona præsumuntur propria illius esse, qui illa acquisiuit, quando non constat de societate omnium bonorum.*

126 *Bona vxoris in dubio præsumuntur paraphernalia.*

127 *Contumacia cessare debere præsumitur in causis priuatorum, si in causis fiscalibus remouetur.*

128 *Cancellatio in substantialibus facit præsumi scripturam suspectam.*

129 *Cancellatio nominis Christi arguit suspicionem.*

130 *Cancellationes in dubio facta esse censentur de voluntate ac consensu testatoris.*

131 *Contractus præsumitur interuenisse, ex quo quis debitum est confessus.*

132 *Citatus quis præsumitur, ex quo in iudicio inuenitur.*

133 *Confessio facta in scriptis præsumitur ex deliberatione mentis procedere.*

134 *Cognouisse præsumitur vxorem suam, qui diu cum illa cohabitauit.*

135 *Canonicus quis esse præsumitur, ex quo apparet in stallo inter alios, in præbendaque ac alijs.*

136 *Coniugata mulier præsumitur dotata.*

137 *Communem seruum liberans, præsumitur id potius iure dominij facere quàm animo iniuriandi.*

138 *Causa præsumitur in principe, etiam ius alterius auferente. Quamuis alij dissentiant.*

139 *Causa iusta præsumitur in principe, etiamsi expressa non sit.*

140 *Consentire præsumitur, qui ad munera publica nominatus non appellat.*

141 *Condens testamentum, et legans ita legare præsumitur, vt hæres propter contractum cum defuncto initum non condemnetur.*

142 *Citatio in dubio præsumitur esse facta ad domum habitationis.*

143 *Clausulæ insolitæ arguunt in actibus maiorem præsumptionem simulationis.*

144 *Clausulę insolitæ apponi in bullis Apostolicis, præsumuntur fuisse apposita.*

145 *Color in dubio præsumitur quæsitus in prohibito contrahere.*

146 *Clericus in dubio præsumitur qui clericalem defert habitum.*

147 *Consentire præsumitur nominationi qui appellat ab ea.*

148 *Conductor qui remanet in possessione rei conductæ post impletum tempus conductionis præsumitur reconducere.*

149 *Concessio præsumitur in dubio esse facta secundum consuetudinem concedentis.*

150 *Concessio emphyteusis præsumitur esse facta secundũ consuetudinem ecclesiæ concedentis.*

151 *Conductio referendarij, vel alterius officialis, intelligi-gitur esse facta salario consueto dari in tali officio.*

152 *Confessio simulata præsumitur ex interuentu personę, quę faciat præsumi fraudem.*

153 *Coniunctus præsumitur scire facta coniuncti.*

154 *Conscius præsumitur esse furti is, apud quem reperitur res furtiua.*

155 *Consilium in dubio præsumitur in bonum.*

156 *Contrahere in dubio præsumitur quis nomine proprio, & non nomine alieno.*

157 *Corrigere nemo se incontinenti præsumitur.*

158 *Curare quilibet præsumitur potius res proprias quàm alienas.*

159 *Citius mori præsumitur senex quàm iuuenis.*

160 *Charius eam ciuitatem quis diligere præsumitur, ex qua est oriundus.*

161 *Ciuitatis statum magis diligere præsumuntur diuites.*

162 *Clericiq; & episcopi.*

163 *Diligens quilibet esse præsumitur, nisi probetur negligens.*

164 *De mensa res esse præsumitur quam episcopus possidet.*

165 *Dominus præsumitur, qui re vtitur vt dominus.*

166 *Donare quis præsumitur cum res suas defendit eidem.*

167 *Data dilatione ad soluendum interim conueniri videtur ne pignus vendatur.*

168 *Damnum præsumitur illi inesse, qui cum vno contraxit, si in plures aduersarius distinguatur.*

169 *Dei memoriam qui habent non præsumuntur libenter ad tutelas vel curas accedere.*

170 *Diligere magis ciuitatem præsumitur qui filios habet.*

171 *Diligere patriam suam ex qua est oriundus quilibet præsumitur.*

172 *Decretalis præsumitur eo ipso, quod inter decretales inuenitur.*

173 *Dicitur & præsumitur impius in patriam suam qui illam consilijs non adiuuat ac debita prouisione.*

174 *Donare quis præsumitur si affectione paterna motus aliquid erogauerit.*

175 *Dos filiæ data esse præsumitur, penes quam est peculiũ.*

176 *Dominus sciens clericum suum seruum fieri præsumitur eum velle liberare.*

177 *Donasse præsumitur pater filio studenti expensas studij.*

178 *Dictum plus a testatore præsumitur ac minus scriptũ suadente æquitate.*

179 *Diuisio præsumitur inter fratres, quando vnus stat separatus ab alio per decem annos.*

180 *Donata vxori per consanguineos mariti, præsumuntur donata contemplatione mariti.*

181 *Donatio facta a sponso sponsæ, præsumitur facta esse contemplatione matrimonij.*

182 *Dominus accepto pretio præsumitur libenter eo seruo cariturus,*

caritur, qui m ori maluit, quàm ad dominum reuerti.
183 Domino domus non aliter præsumitur tuta esse posse, quàm si serui tam domestici, quàm extranei, eorum capitis periculo custodiam debeant.
184 Dotasse filiam præsumitur pater de bonis proprijs non de bonis ipsius filiæ.
185 Descendens ex nobili genere præsumitur nobilis ac virtutis studiosus, & è conuerso.
186 Duobus simul mortuis, qui debilior erat, præsumitur prior decessiße.
187 Diminui libido præsumitur in senectute.
188 De illa ciuitate quis esse præsumitur, in qua reperitur, nisi probetur alienigena.
189 Durare quis præsumitur in ea voluntate, in qua fuit.
190 Dilectio maior esse præsumitur, vbi plus donatur.
191 De præsenti præsumitur in præteritum.
192 Diues olim præsumitur etiam hodie diues.
193 Dominus sciens seruum suum militare, præsumitur eum velle liberare.
194 Delictum graue & leue, vbi actus importare potest, præsumitur in delictum leue.
195 Dispositio quælibet præsumitur esse vera.
196 Delinquens non præsumitur deliquisse, sub spe immunitatis ecclesiæ.
197 De duobus digladiantibus qui mortuus est præsumitur fuisse aggressor.
198 Duobus actibus eodem die factis ille præsumitur præcessisse qui de iure præcedere debuit.
199 Decretum iudicis præsumitur ex causa vera ac iusta & solenniter fuisse interpositum.
200 Delictum in dubio præsumitur factum fuiße in loco permisso.
201 Depositum potius in dubio præsumitur quàm mutuum.
202 Dolus præsumitur ex magna læsione.
203 Ex fuga.
204 Ex taciturnitate, quando quis tacet ad sui commodũ.
205 In eo qui promissa non seruat.
206 In eo qui scienter facit rem prohibitam.
207 Quando quis scienter non facit, quod facere debet.
208 Contra administratorem, qui aliquid facit contra incõmodum eius cuius negocia administrat.
209 Contra eos qui non eunt per vias rectas.
210 Ex tractatu.
211 Ex falsa expreßione.
212 Contra eum qui leges transgreditur.
113 Contra non certiorantem aliquem de iuribus suis.
214 Ex qualitate personæ.
215 Quando aliquid agitur confusè ac sub inuolucro.
216 Ex magnis persuasionibus.
217 Contra facientem aliquid aduersus denunciationem iam factam.
218 Ex qualitate temporis nocturni.
219 Quando quis facis quod sibi non prodest, ac alijs nocet.
220 Contra eum qui proposita ac obiecta non probat.
221 Ex tarditate.
223 Contra eum qui rem alienam consumit.
223 Contra iudicem in iure errantem.
224 Contra eum qui eodem instanti omnia fieri procurauit.
225 Contra eum qui lucrum quærit cum iactura alterius.
226 In tutore alienante bona pupilli.
227 Contra eum qui alienat bona subiecta restitutioni.
228 In arbitris qui faciunt ratificari laudum antequam legatur.
229 Contra eum qui contrahit in domo alterius, & cum persona domestica.
230 Contra mulierem minorem, ac rusticum qui aliquid occulte agunt.
231 Ex actu insolito.
232 Emancipatio recte præsumitur fuisse facta, nisi contra probetur.
233 Emptori præsumitur tradita possessio eius rei, quam possidet sciente venditore.
234 Esse mea præsumitur res quæ reperitur in domo mea.
235 Emens rem aliquam, ac poßidens præsumitur ex titulo præambulo possedisse.
236 Ecclesia indotata præsumitur sacro ministerio defraudari.
237 Errasse & ignorasse gradum consanguinitatis præsumitur, qui publicè matrimonium contraxit.
238 Electus præsumitur ei per quem electus est gratus fore.
239 Error iuris præsumitur in rustico.
240 Emptor rem tradens præsumitur in dubio habere fidẽ de pretio.
241 Etiam hæredi suo prouidere velle præsumitur, qui sibi aliquid paciscitur.
242 Episcopo relictum, præsumitur ecclesiæ contemplatione relictum.
243 Ecclesia omnis intra fines diœcesis suæ præsumitur subiecta esse episcopo.
244 Ecclesia præsumitur ecclesiæ fore subiecta si illi soluat cathedraticum.
245 Ex mutatione locorum præsumitur mutari mentis affectus.
246 Eligentium vbi maior est numerus, ibi etiam maior est zelus.
247 Excommunicatus qui fuit præsumitur etiam hodie fore excommunicatus.
248 Extremis probatis media præsumuntur.
249 Episcopus mutans episcopatum, & de minore ecclesia transiens ad maiorem, præsumitur ex ambitione id facere.
250 Episcopus ecclesiastica officia committens sanguine coniunctis, præsumitur potius id ratione sanguinis, quàm aliam iustam ob causam facere.
251 Electus ad aliquod officium præsumptionem habet pro se.
252 Eligere nemo præsumitur viam per quam impugnet iudicium suum.
253 Emptio præsumitur esse facta titulo lucratiuo, quatenus rei valor precium excedit.
254 Emptor qui emit citra dimidiam iusti precij præsumitur esse malæ fidei.
255 Error iuris in dubio in muliere præsumitur.
256 Error potius in dubio præsumitur, quàm error.
257 Excessus habet fraudis præsumptionem.
258 Exceptionis titulus ex longo tempore præsumitur.
259 Expensæ factæ ab vno sociorum in re communi, præsumuntur factæ esse de communi ac nomine communi.
260 Electa in dubio præsumitur via per quam satis fiat vtrique casui.

Elusorium

261 Elusorium actum quis facere nolle præsumitur.
262 Excussionis exceptio censetur reiecta per iudicem procedentem ad vlteriora in meritis causæ.
263 Exemptio castri præsumitur ex eo quod dominus castri non visitat superiorem.
264 Extensio præsumitur prohibita de persona ad personã.
265 Familia quicquid agit, præsumitur fecisse de voluntate domini.
266 Filius præsumitur esse in potestate patris, nisi probetur emancipatus.
267 Fideiussor soluens suo potius, quàm alieno nomine soluere præsumitur.
268 Factum suum siue iustum siue iniustum præsumitur quis esse tuiturus.
269 Finales termini ibi stare præsumuntur, vbi aliàs fuerũt.
270 Fieri mei contemplatione præsumitur, quod mei commodi gratia fit.
271 Filius qui nascitur ex viro & vxore constante matrimonio, & scientibus vicinis, legitimus esse præsumitur.
272 Filius relinquens patri liberationem ab administratione tutela, præsumitur quoque reliquisse a redditione reliquorum.
273 Fratres præsumuntur se odio non prosequi.
274 Fratrum simul habitantium ab altero quæsita, præsumuntur de communi quæsita.
275 Fabricensis præsumitur qui notam, vel stigmata fabricensium gerit.
276 Fornicatio inter consanguineos non præsumitur.
277 Filios habens magis præsumitur diligere patriam.
278 Filius ex legitimo matrimonio natus præsumitur esse in potestate patris.
279 Fraus præsumitur ex varietate responsionis.
280 Filiusfamilias præsumitur pecuniam mutuo acceptam in causam peculij quasi castrensis conuertisse.
281 Feudum in dubio præsumitur antiquum, & non nouum.
282 Fur vt is præsumatur penes quem res furtiua inuenta est, aliæ coniectura requiruntur.
283 Filius natus ex vxore, præsumitur natus ex marito.
284 Fiscus in dubio habet præsumptionem contra se.
285 Filius cui pater legauit electionem nominum debitorum, præsumitur in dolo esse, si administrans bona patris vltra creditas pecunias alias credidit.
286 Facere quilibet præsumitur quod sibi prosit.
287 Factum, debet præsumi factum, tempore quo euitatur delictum.
288 Factum à filio, concernens causam patris, præsumitur factum de voluntate patris.
289 Feudum in dubio præsumitur paternum.
290 Feudum in dubio præsumitur hæreditarium.
291 Feudum præsumitur antiquum nisi dominus reperiatur in possessione.
292 Fideiussio in dubio præsumitur, non delegatio.
293 Fides præsumitur habita de pretio, quando datus est terminus ad soluendum.
294 Fides bona præsumitur in præscribente libertatem.
295 Filiusfam. præsumitur hæreditatem sibi delatam voluisse sibi per patrem acquiri, si illo sciente & patiente possedit.
296 Fides bona præsumitur, sed allegari debet.
297 Filius in dubio præsumitur possidere vt hæres bona patris.
298 Filius longo tempore seorsum habitans à patre præsumitur emancipatus.
299 Filius præsumitur acquisiuisse de bonis paternis, nisi quatenus coniecturæ sunt in contrarium.
300 Fraus præsumitur ex alienatione omnium, uel maioris partis bonorum.
301 Fraus præsumitur facilius in contrahente, quàm in testante.
302 Fraus pręsumitur facilius excogitata quando aliquid frequenter fit.
303 Furiosus præsumitur qui verba furiosis apta loquitur.
304 Furiosus semel semper præsumitur furiosus.
305 Furor perseuerare præsumitur, & non esse momentaneus.
306 Facere nolle quis in dubio præsumitur quod est prohibitum.
307 Facta incontinenti præsumuntur esse correspectiua.
308 Factum subsequens præsumitur esse factum in executionem minarum præcedentium.
309 Falsitas præsumitur ex non verisimili.
310 Falsitas instrumenti præsumitur quando testes omnes in eo descripti sunt mortui.
311 Fugiens præsumitur esse in dolo.
312 Fauorabili in materia præsumitur quis loqui potius de se ipso, quàm de alijs.
313 Fideicommisso præsumitur esse renunciatum per diuisionem, quando vnus in ea dat potestatem alteri alienandi.
314 Fideiussor quando simpliciter se obligat, præsumitur se obligare in omnem casum & causam.
315 Forensis præsumitur scire statuta loci in quo contrahit, ex longa conuersatione.
316 Fraudem præsum: varijs modis.
317 Gratus præsumitur quilibet, nisi probetur ingratus.
318 Generaliter præsumitur pro iudice in ijs quæ spectant ad officium suum.
319 Generali in sermone præsumitur quis non loqui in damnum eorum qui de suo sunt sanguine.
320 Generaliter præsumitur quod olim fuit idem & hodie esse.
321 Generaliter præsumitur pro quolibet officiali.
322 Gerere quis in animo præsumitur, quod verbis profert.
323 Gestũ aliquid fuisse tẽpore furoris quando præsumatur.
224 Grauati præsumuntur vocati, quando testator est digressus ad plures gradus substitutionum.
325 Hæredi quoque suo prouidere voluisse præsumitur, qui sibi ipsi prouidet.
326 Hæredem instituens filiumfamilias, si emãcipetur, præsumitur patrem ad id faciendum rogare.
327 Habere quis in corde præsumitur quod ore expressit.
328 Hęredi onus quod iniungitur, præsumitur esse iniunctũ à tempore aditæ hæreditatis.
329 Hæredum vnus totum possidens, præsumitur possidere iure familiaritatis.
330 Hæres extraneus præsumitur habere notitiam testamenti.
331 Hæres adeundo hæreditatem, cuius cohæres repudiauit partem, præsumitur in totum velle se oneribus hæreditarijs obligare.

332 Hæres testatoris in dubio præsumitur grauatus & non alius.
333 Hæres relictus esse quis præsumitur non ex eo tantum quod grauatus est.
334 Hæres scriptus aliquid agendo vt hæres, præsumitur esse hæres.
335 Homicidium in dubio præsumitur factũ ad defensionẽ.
336 Ignorantia præsumitur, vbi scientia non probatur.
337 Ius præsumitur æquum.
338 Iudicantes præsumutur deferre potius, quàm potentibus iustitiam ministrare.
339 Inter plebeios potius, quàm inter nobiles præsumitur emendi ac vendendi commercium.
340 Idoneus præsumitur eruditus in iure, habens causarum experientiam.
341 In causis priuatorum præsumitur abesse calumnia, si à fiscalibus remouetur.
342 Instituere ac docere libentius præsumuntur professores, quibus salaria constituta sunt.
343 Iudex præsumitur remittere infamiam, cum pœnam ex causa remittit.
344 Iusta causa præsumitur in eo, qui publico iure vtens aliquid exequitur.
345 Innocens præsumitur quærere vt absoluatur, è contra nocens.
346 Iudicium subterfugiens præsumitur de causa sua esse diffisus.
347 Iniuriatus remittens iniuriam, præsumitur in totum remittere.
348 Inter homines imperitos, incerti certaminis si compotio facilius oritur.
349 Instrumentum, & status rei habent præsumptionem pro se.
350 Id quod contra se quis scribit, aut fatetur, præsumitur verum esse.
351 Incontinens præsumitur esse ille, cuius pater fuit incontinens.
352 Impubes præsumitur esse habilis tantum ad histrionatum.
353 Industria personæ in dubio censetur electa.
354 Inimicus qui olim fuit præsumitur hodie quoque esse inimicus.
355 Innouare nolens præsumptionem habet contra se.
356 Iniuriam remittẽs præsumitur in perpetuum remittere.
357 Idoneus quilibet esse præsumitur.
358 Immemor nemo præsumitur salutis æternæ.
359 Innocens quilibet præsumitur à peccato.
360 Iuramentum habet præsumptionem pro se.
361 In dubio fit præsumptio vt actus potius valeat, quàm pereat.
362 In dubio præsumitur pro reo.
363 In dubio præsumitur in illam partem, per quam pœna euitatur.
364 Infans præsumitur ineptus ad operas.
365 Iubens aliquid ab hæredibus præstari submensura, intelligitur sub ea quam ipse solitus fuerat præstare.
366 Iubens aliquid dari, præsumitur iubere dari de suo.
367 Indignus quis esse præsumitur officio, quod gerit nisi ordinatus fueris initius.
368 Infans præsumitur primo loco mortuus, quando ipse & mater eodem naufragio perierunt.

369 In fraudem creditorum facere præsumitur qui bona omnia sua alienauit.
370 Incendium præsumitur factum culpa inhabitantium.
371 Ignorantia præsumitur in officiali ob multitudinem negociorum.
372 Ignorantia præsumitur iusta ex quacunque causa.
373 Ignorantia præsumitur in facto alieno.
374 Ignorantia iuris præsumitur, & toleratur in milite.
375 Ignorantia præsumitur, data læsione vltra dimidium iusti precij.
376 Imperitia iuris potius præsumitur quàm dolus.
377 Instantia præsumitur perempta culpa iudicis vel rei.
378 Instrumentum præsumitur authenticum propter auctoritatem tabellionatus.
379 Iudex præsumitur per imperitiam iudicasse, qui adhæret singulari opinioni.
380 Inuentarium habet præsumptionem pro eo.
381 Iudex in dubio præsumitur aditus tanquam ordinarius.
382 Iurisdictio in dubio præsumitur concessa personæ, & non territorio.
383 Ius postquam est conditum, stare non posse præsumitur, nisi aliquis adsit iurisperitus, qui per interpretationem illud in melius producat.
384 Inimicitiæ præsumuntur ex lite de vna tota hæreditate.
385 Inimicus præsumitur dedisse damnum, vbi de malefactore non constat.
386 Inimicus esse præsumitur testis, qui testimonium contra aliquem deponit in causa criminali.
387 Inimicus præsumitur testis, dicens ab aliquo se verberatum fuisse.
388 Identitas contractus præsumitur, quando causa eadem exprimitur, licet summa sit diuersa.
389 Identitas delicti præsumitur ex identitate temporis ac loci.
390 Identitatem corporis præsumi ex identitate nominum.
391 Identitas rei præsumitur ex conuenientia confinium.
392 Iuris ignorantia præsumitur in minore, etiam quòd certaret de lucro perdendo.
393 Laicus quis esse præsumitur, nisi probetur clericus.
394 Legatum peculium filiæ, præsumitur ademptum, si testator debitorem exegit.
395 Longinquitate temporis præsumitur obliuio fieri.
395 Libentius præsumuntur instruere professores, quibus constituta sunt salaria.
396 Laudum habet præsumptionem pro se.
397 Ligatus qui potius in dubio esse præsumitur quàm solutus.
398 Licito modo quis præsumitur actũ facere, et nõ illicito.
399 Legatum factum rectori ecclesiæ affini, ratione affinitatis factum fuisse præsumitur.
400 Legitimatus a patre præsumitur filius esse naturalis, si in testamento simpliciter filius fuit appellatus.
401 Legatum tutori factum præsumitur sub ea conditione factum, si administret, non autem si se excuset.
402 Liberatio in testamento debitori relicta, potius ex causa fideicommissi, quàm alia relicta esse creditur.
403 Liber rationum quando pro parte inuenitur verus, in totum præsumitur verus.
404 Libera præsumitur esse res, nisi in ea probetur seruitus.
405 Libertas præsumitur vel probatur ex inspectione registri.

Legatum

406 *Legatum præsumitur ademptum, si inter testatorem ac legatarium graues inimicitiæ ortæ fuerint.*

407 *Legatum relictum ciuibus, non præsumitur esse relictum administratoribus.*

408 *Laborans terras pręsumitur habere notitiam communis earum æstimationis.*

409 *Lex pręsumit super ijs quæ sunt facti.*

410 *Libelli & petitiones tot esse præsumuntur, quot sunt articuli.*

411 *Litera pręsumuntur esse concessæ ad petitionem partis.*

412 *Matricula habet præsumptionem pro se.*

413 *Magnus aliquis aut potens non pręsumitur esse compulsus.*

414 *Mulier qua dotem sibi reddi stipulata non est, pręsumitur stipulata esse.*

415 *Mulier pręsumitur quæcunque quæsiuit constante matrimonio, acquisiuisse de bonis mariti.*

416 *Mandatum procuratorium interuenisse pręsumitur, si cui instrumenta ad causam pertinentia consignata sunt.*

417 *Matrimonium præsumitur, vbi quis filios naturales susceptos simpliciter filios appellat.*

418 *Maior quis esse pręsumitur, nisi probetur minor.*

419 *Minor facilè præsumitur circumscribi.*

420 *Mulier pręsumitur facilè decipi.*

421 *Minor pręsumitur læsus mutuum contrahens cum fœneratore.*

422 *Mulier pręsumitur nupta, quę annulum fert digito.*

423 *Multos per dies quod publicè propositum fuit, pręsumitur plenè cognitum.*

424 *Monialis præsumitur, quę reperitur inter alias Moniales.*

425 *Mater dans dotem pro filia, pręsumitur velle donare.*

426 *Mulier coniugata pręsumitur esse dotata.*

427 *Mulier pręsumitur non posse nubere sine dote.*

428 *Mulier præsumitur ignorare legem.*

429 *Mulier quę non patitur filium, de quo est controuersia, vulnerari, pręsumitur mater.*

430 *Militare quis præsumitur ex pecunijs patris.*

431 *Mater redimens filium ab hostibus, pręsumitur proximitatis gratia donare.*

Maritus stipulans sibi alimenta pręsumitur uxorem quoque suę stipulari, ibid.

432 *Maritus cui uxor tradidit instrumenta, pręsumitur esse procurator uxoris.*

433 *Maritus pręsumitur sic cum uxore sua habitare, vt clericus in ecclesia sua residere.*

434 *Mulier pręsumitur esse stipulata sibi dotem reddi, quando extraneus dotat.*

435 *Mulier pręsumitur ex alio post mortem uiri concepisse, si post undecim menses peperit.*

436 *Masculus pręsumitur primo natus, cum mulier masculum & fœminam peperit.*

437 *Mater præsumitur primò mortua, si vnà cum filio decessit.*

438 *Mortuus quis esse pręsumitur in pupillari ętate.*

439 *Masculus in dubio pręsumitur primum nasci quàm fœmina.*

440 *Masculorum uno partu editorum formosior, & robustior prior natus esse pręsumitur.*

441 *Mortua prior præsumitur esse uxor quàm maritus, si eodem infortunio decesserint.*

442 *Mala fides potius in dubio plerunque pręsumitur quàm ignorantia.*

443 *Magis dilectus in institutione, magis pręsumitur fuisse in substitutione.*

444 *Magis pręsumitur pro uniuersitate, quàm pro particularibus.*

445 *Mala fides presumitur contra eum, qui contra iuris dispositionem contendit.*

446 *Mala fides generaliter pręsumitur contra eum qui aliquid facit contra iuris dispositionem.*

447 *Mercator pręsumitur habere pecuniam paratam.*

448 *Metus quibus ex causis præsumatur.*

449 *Mandatum durare pręsumitur durante præsumptione voluntatis.*

450 *Mandatum tacitum pręsumitur in excessu a procuratore facto, me sciente ac patiente.*

451 *Metus pręsumitur non intercessisse, amicis atque affinibus interuenientibus.*

452 *Nimis tepidus in petendo sententiam de iure suo diffisus esse pręsumitur.*

453 *Numeratio informis pręsumitur esse facta in causam mutui.*

454 *Nolle uendere præsumitur, qui immensum pretium petit.*

455 *Non esse baptizatus quis pręsumitur, nisi probetur.*

456 *Nemo pręsumitur se ipsum incontinenti velle corrigere.*

457 *Nunquam in dubio capitur præsumptio delicti.*

458 *Nemo pręsumitur immemor salutis ęternę.*

459 *Notarius habet pręsumptionem pro se.*

460 *Non cõmittere dolum pręsumitur, qui fraudẽ excludit.*

461 *Notando ac disputando, bene ac optima ratione, quod agendum est, fieri præsumitur.*

462 *Nemo pręsumitur eligere viam, per quam impugnet iudicium suum.*

463 *Natus ex uxore pręsumitur natus de marito, quamuis uxor sit adultera.*

464 *Natus quis in dubio pręsumitur esse ex legitimo matrimonio.*

465 *Notarius pręsumitur esse rogatus eo ipso, quòd facit instrumentum.*

466 *Numerus maior eligentium vbi est, ibi pręsumitur esse maior zelus.*

467 *Notarius quis esse pręsumitur ex confectione quatuor solennium instrumentorum.*

468 *Notarius propter antiquitatem temporis ultra centum annos præsumitur.*

469 *Notarius si se non subscribat instrumento, nec officij mentionem faciat, si omnia adhibuerit solennia, pręsumitur tanquam notarius id fecisse.*

470 *Notarius pręsumitur esse rogatus, vt concipiat verba testatoris eo modo, qui fieri potest.*

471 *Nuntius habet pręsumptionem pro se in ijs, quę concernunt officium suum.*

472 *Officialis pręsumitur cauisse fisco de pecunijs fisco inferendis.*

473 *Omnis retinens rem aliquam pręsumitur possidere.*

474 *Omne prędium pręsumitur liberum, nisi probetur seruum.*
475 *Omnia præsumuntur de iure licere nisi probentur non licere.*
476 *Omnis ecclesia sita intra diœcesim præsumitur subiecta esse episcopo.*
477 *Obligationum diuersitas ex diuersitate personarum præsumitur.*
478 *Obliuio facile præsumitur ex lapsu temporis decem annorum.*
479 *Obseruantia pręsumitur subsecuta esse ex titulo praeambulo.*
480 *Omni tempore bonus præsumitur, qui semel fuit bonus.*
481 *Omni tempore præsumi malus qui semper fuit malus.*
482 *Omnia promissa in instrumento præsumuntur solenniter fuisse acta.*
483 *Omni tempore periurus præsumitur, qui semel fuit periurus.*
484 *Olim subditus præsumitur, & hodie fore subditus.*
485 *Olim furiosus præsumitur hodie quoque esse furiosus.*
486 *Olim qui aliqua ægritudine laborauit præsumitur hodie quoque laborare.*
487 *Olim possessor præsumitur hodie quoque fore possessor.*
488 *Olim Dominus præsumitur hodie quoque fore dominus.*
489 *Olim diues præsumitur hodie quoque esse diues.*
490 *Omnia præsumuntur malè perfici quæ non bono sunt incohata initio.*
491 *Obliuio pręsumitur in facto proprio post lapsũ decẽnij.*
492 *Obliuio præsumitur ob multitudinem negociorum.*
493 *Odium remitti præsumitur ab eo, qui sacerdoti confitetur peccata sua.*
494 *Officialis ob multitudinem negociorum præsumitur facile obliuisci.*
495 *Pro processu in dubio præsumitur, ac pro sententia vbi de ijs constat per legitima documenta.*
496 *Periculo se subijciens vitæ suæ renunciare præsumitur.*
497 *Periculum instare præsumitur, cum quis in manu hostium, vel prædonum est.*
Et quibus alijs in casibus periculum instare præsumatur. ibidem.
498 *Pater pręsumitur donasse filio, quod ei degenti in studio ministrauit.*
499 *Potior præsumitur qui potiore loco positus est.*
500 *Patronus liberta nuptijs consentiens, operarum ius præsumitur remittere.*
501 *Posse quis in aliquo negocio præsumitur, quod eius similes potuerunt.*
502 *Pater præsumitur frequenter filium suum in studijs visitare.*
503 *Pater præsumitur nolle filium suum mori.*
504 *Pater præsumitur filium suum retinere sine dolo ob paternam pietatem.*
505 *Procuratorem simpliciter constituens, & ante vel post litem contestatam in persona sua aliquid agens, præsumitur illum reuocare.*
506 *Procurator ad specialem causam a domino constitutus, præsumitur esse instructus.*
507 *Promissa merces esse præsumitur, eo ipso quòd mancipium naui impositum est.*
508 *Pecunia mutuo data in refectionem nauis, in talem refectionem conuersa fore præsumitur.*
509 *Præsentatio & eius procuratoris constitutio facta per Abbatem præsumitur esse facta de consensu conuentus.*
510 *Proxeneta præsumitur affectare complementum eius quod tractauit.*
511 *Priuilegium clerico concessum præsumi concessum causa ecclesiæ.*
512 *Pater vel mater præsumitur lucra quæsita ex primo matrimonio, velle seruare filijs primi matrimonij.*
513 *Possidere is præsumitur, qui sub imagine alterius personæ possidet.*
514 *Posteriore ex actu contra aliquem pręsumitur.*
515 *Potenti non præsumitur esse facta iniuria.*
516 *Patris iudiciũ agnoscere præsumitur, qui legatũ petit.*
517 *Prospicere sibi voluisse præsumitur, qui dotem dedit, etiamsi nullum casum expressit.*
518 *Præsens tempus cum à præterito colligitur, ab vno ad alterum rectè infertur.*
519 *Perpetuo quis præsumitur esse furiosus, qui de præsenti reperitur esse furiosus.*
520 *Promissio in dubio præsumitur esse facta inter præsentes, non etiam inter absentes.*
521 *Perseuerantia voluntatis præsumitur, nisi mutatio probetur.*
522 *Præsenti a statu in præteritum præsumitur, quando pręsens status non habet contra se veritatem status præteriti.*
523 *Patres præsumuntur amare filios suos.*
524 *Pater præsumitur capere salubrius consilium pro filio.*
525 *Pater verberans filium, præsumitur facere gratia correctionis.*
526 *Pater offerens filium iudici, non pręsumitur ita offerre vt illum vltimo supplicio afficiat.*
527 *Pater liberatus a filio actione tutelę, præsumitur quoque esse liberatus a redditione reliquorum.*
528 *Patris res præsumitur esse filij hęredis.*
529 *Prodigus esse creditur, quem pater sano consilio prodigum in testamento appellauit.*
530 *Pater pręsumitur iniustè filium exhęredare.*
531 *Pater stipulando filio, pręsumitur stipulari vt hęredi non etiam vt filio.*
532 *Possidere quis pręsumitur ex titulo præambulo.*
533 *Princeps pręsumitur ex iusta causa moueri.*
534 *Princeps pręsumitur rescribere secundum iustitiam, nec velle auferre ius tertij.*
535 *Priuilegiarius, in dubio pręsumitur potius vti iure cõmuni, quàm speciali.*
536 *Possessor præsumitur potius litem esse redempturus, quàm aduersus se in litem iurari passurus.*
537 *Promittens aliquid pręsumitur de suo id facere.*
538 *Papa ex quibus pręsumatur habere scientiam defectuum actus.*
539 *Pater pręsumitur prędecessisse, si cum filio suo eodem infortunio decesserit.*
540 *Percussus pręsumitur repercutere ad defensionem.*
541 *Pluralitas personarum pręsumitur ad euitandũ falsum.*
542 *Pluralitas præsumitur in rebus, nisi vnitas probetur.*
543 *Possessio medij tẽporis pręsumitur probatis extremis.*
544 *Prior in titulo pręsumitur prior in possessione.*
545 *Possessio pręsumitur bonęfidei, nisi probetur antiquior.*
546 *Possessor qui semel possedit, pręsumitur perseuerasse in possessione*

possessione, vsque quo illam allegat.

547 Possessio recentior præsumitur clandestina.

548 Possessio continuata præsumitur si allegetur.

549 Possidens sine titulo præsumitur malæfidei maxime in spiritualibus.

550 Præsens & tacens præsumitur consentire, si non agitur de magno eius præiudicio.

551 Promittens aliquid quod mensura continetur, præsumitur promisisse secundum communem mensuram.

552 Pecunias deferens, ex sola earum delatione præsumitur dominus.

553 Permissum præsumitur omne quod prohibitũ non est.

554 Pia causa semper præsumitur in quacunque dispositione excepta.

555 Possessio in dubio præsumitur iusta ac legitima.

556 Possessio præsumitur habita ex titulo præambulo.

557 Princeps præsumitur iustitia plenus, & cuius auctoritas ablegat omnem fraudis suspicionem ab actu.

558 Princeps præsumitur scire ac consentire, cum ex certa eius scientia municipes contra legem faciunt.

559 Princeps præsumitur vti plenitudine potestatis quando aliàs actus valiturus non esset.

560 Producens testes præsumitur eos approbare, etiam si de credulitate deponerent.

561 Quilibet præsumitur scire vires patrimonij sui.

562 Quilibet præsumitur innocens a peccato.

563 Quilibet præsumitur innocens a dolo.

564 Quilibet præsumitur esse sine vitio.

565 Qui aliquid agit quod suo & alieno nomine agere potest, potius suo quàm alieno agere præsumitur.

566 Quis præsumitur esse eius conditionis, in cuius habitu apparet.

567 Qui aliquid vtendum concedit alicui secundum eius cõditionem cui concedit concessisse intelligitur.

568 Qui simul eandem rem duobus obligat, vnicuique insolidum præsumitur obligare.

569 Qui semel deierauit, præsumitur id aliàs fecisse, & in futurum facturum esse.

570 Quilibet præsumitur potens ad coitum, & ad generandum nisi probetur impotens.

571 Quilibet præsumitur pauper nisi probetur diues.

572 Quod agit familia pſumitur de volũtate domini agere.

573 Qui aliquem ad hospicium suum recipit, præsumitur curialitatis gratia facere

574 Qui vtitur re communi, præsumitur potius vti iure proprio, quàm furti consilium inire.

575 Qui specialiter & generaliter obligata habet bona debitoris, ex specialiter obligatis præsumitur iussum posse consequi.

576 Qui nihil in concessione sibi reseruauit, omnia præsumitur transtulisse.

577 Qui aliquid agit in suo, præsumitur magis iure suo uti, quàm aliquid nocendi animo facere.

578 Qui ducit eam in vxorem quam redemit ab hostibus, præsumitur ius pignoris velle remittere.

579 Quis scire præsumitur quod omnes sciunt.

580 Qui legat iter ad fontem, præsumitur legare haustum.

581 Quod a pluribus quæritur præsumitur facilius inueniri.

582 Qui operas suas ingerit in inuitũ, suspectus eẽ pſumitur.

583 Qui scienter ædificauit in fundo alieno præsumitur velle donare.

584 Quilibet præsumitur erga Deum eße religiosus.

585 Quilibet præsumitur viuere vsque ad centum annos.

586 Qui exhæredatur, præsumitur esse filius, quamuis pater eum in testamento dixerit non esse filium.

587 Qui in aliquo loco stat per decem annos, præsumitur ibi habere domicilium.

588 Qui habet aliquod instrumentum tempore litis contestatę, præsumitur nunc quoque habere.

589 Quę ex cursu temporis mutantur, præsumuntur in eodẽ statu non durare.

590 Qui conduxit fundum, si finito tempore perseuerat in conductione, præsumitur reconduxisse.

591 Quis pſumitur militare ex pecunia patris, vel affinium.

592 Quilibet præsumitur scire iura.

593 Quilibet præsumitur accommodare voluntatem suam secundum leges

594 Quilibet præsumitur animo iniuriandi dixisse verba iniuriosa.

595 Quilibet pſumitur bonus qui natus est ex bona ꝓgenię.

596 Quilibet præsumitur pactus de pignore non petendo si de pecunia non petenda pactus est.

597 Quis præsumitur dignus si non probetur indignus.

598 Quis in dubio præsumitur esse filiusfamilias.

599 Quis in dubio præsumitur habere in ore, quod habet in corde.

600 Res quæ olim fuit patris præsumitur esse filij.

601 Res præsumitur esse possessoris.

602 Res præsumitur esse de mensa quam episcopus poßidet.

603 Res quæ in domo mea reperitur pręsumitur mea forę.

604 Reus pręsumitur ob fiduciam defensionis ingerere quęstionem.

605 Renunciare præsumitur prioribus beneficijs, qui habitum probationis assumit.

606 Responsio videtur potius facta esse ad interrogata, quã ad alia.

607 Res habens in origine certum statum, semper præsumitur illum habere.

608 Ratio naturalis ac sensus in quolibet esse præsumitur.

609 Res qualibet præsumitur esse allodialis ac libera.

610 Remittens iniuriam, pręsumitur in perpetuum remittere, & non ad tempus.

611 Res præsumitur primum tradita, priorem titulũ habẽti.

612 Ratificatio præsumitur ex præstatione annua.

613 Requisita omnia præsumuntur ex decreto iudicis.

614 Res præsumitur esse tradita per retentionem vsusfructus.

615 Rixæ præsumitur quis potius adfuisse gratia mediandi, quàm aliter.

616 Rei duo debendi præsumuntur se insolidum obligasse.

617 Res quæ semel fuit apud aliquẽ præsumitur adhuc esse.

618 Res præsumitur esse acceptata ex causa magis vtili.

619 Repetita censentur in actu sequenti, quæ dicta sunt in præparatorio.

620 Res in dubio præsumitur æstimari, vt faciat emptionẽ.

621 Remittere quis facilius præsumitur quod sperat, quàm dare quod possidet.

622 Regulariter is prior mori præsumitur, qui prior natus est.

623 Rusticus præsumitur innocens & quietus.

624 Renunciare præsumitur consuetudini ipso actu, aut facto, qui non vtitur consuetudine.

625 *Resolutioni contractus quando quis pręsumatur renunciare.*
626 *Renunciatio pręsumitur eadem facilitate inducta, qua contractus.*
627 *Ratificatio transactionis syndici præsumitur esse per vniuersitatem, quæ soluit iuxta formam transactionis.*
628 *Ratificatio vt præsumatur ex aliquo facto, oportet vt faciens sciat illud de cuius ratificatione agitur.*
629 *Ratificare præsumitur frater venditionem rei communis factam a fratre, si petat partem precij.*
630 *Sententia in dubio præsumitur esse cōformis petitioni.*
631 *Simul p̄sumitur contentio ex persona alicuius bona fide.*
632 *Subditus præsumitur qui paret mandatis, & agit ea quę sunt subditi.*
633 *Soluta præsumitur pecunia pro re minoris vendita, & minor ex ea locupletior factus, si debita solennitates interuenerint.*
534 *Sēsus & ratio naturalis præsumitur in quolibet homine.*
635 *Sententia lata contra absentem, præsumitur lata potius esse ratione contumaciæ quàm defectu iuris.*
636 *Si quis aliquod opus in suo faciat, præsumitur animo nocendi non facere.*
637 *Seruum communem verberans, pręsumitur non iniuriæ causa id facere.*
638 *Spontanea voluntate quid factum esse præsumitur, nisi aliud probetur.*
639 *Suspecta scriptura qui vtitur, vt illi in iudicio fidem imponat, falsarius esse præsumitur.*
640 *Suspectus esse præsumitur, qui pro inuito vult procurationis officio fungi.*
641 *Sententiæ acquieuisse præsumitur, qui in multis casibus fecit quod in sententia continetur.*
642 *Sententiam patris approbare præsumitur filius, qui ab hæredibus aliquid emit.*
643 *Solennitas extrinseca pręsumitur ob antiquitatem temporis.*
644 *Scientia præsumitur ob propinquitatem ac vicinitatē, concurrente diuturnitate temporis.*
645 *Sententia pręsumitur esse lata ex causa, q̄ minus grauat.*
646 *Sententia præsumitur esse lata ex causis quæ apparent in actis.*
647 *Sententia iustè lata esse præsumitur.*
648 *Societas præsumitur inter habitantes viuentesq; vnà ac tractantes omnia communibus expensis.*
649 *Socius emens cōi nomine, præsumitur de suo soluisse.*
650 *Socius præsumitur reliquis partibus vti iure familiaritatis.*
651 *Solennitas præsumitur ratione antiquitatis, quando tanta est, vt eius in præterito probatio fieri nequeat.*
652 *Solennitas intrinseca non etiam extrinseca præsumitur.*
653 *Solennitas præsumitur ob diuturnitatem temporis.*
654 *Solennitas extrinseca præsumitur ex longo tempore.*
657 *Solennitas præsumitur ex patientia, & lapsu 30. annorum etiam in pręiudicium tertij.*
658 *Solēnitas, & licentia pręsumitur excessu lōgi tēporis.*
659 *Solennitas actorum præsumitur in sententia de antiquo lata.*
660 *Status pręsumitur qui fuit perseueratus.*
661 *Subscribens præsumitur habere notitiam omnium quæ suprascripta sunt.*
662 *Superioris auctoritas semper censetur excepta.*
663 *Scire pręsumitur vxor qualitatem bonorum mariti.*
664 *Scire quilibet de prouincia præsumitur factum ad totam prouinciam pertinens.*
665 *Scire quis præsumitur testamentum alterius, ex eo quod possidet bona eius hæreditaria.*
666 *Scire quilibet de bonis communiter possessis præsumitur, quomodo ac qualiter ea obuenerint.*
667 *Scire quis præsumitur ea quæ fiunt in loco quem solitus est frequentare.*
668 *Scire quis præsumitur conuersationis ratione.*
669 *Scire pręsumitur instrumentum, qui de illo facit mentionem.*
670 *Scribens aliqua in papyro, vel carta pręsumitur habere scientiam omnium quę in illa continentur.*
671 *Scientia præsumitur in ijs, de quibus est fama.*
672 *Scientia præsumitur quando tale est factum, quod verisimiliter potuit in notitiam deuenire.*
673 *Scientia præsumitur in hærede de facto defuncti.*
674 *Sciētia præsumitur inter socios ratione conuersationis.*
675 *Scientia statutorum loci præsumitur in forense habitāte in hoc loco.*
676 *Scientia præsumitur ex vicinitate.*
677 *Scientia præsumitur ex ijs quæ communiter fieri solēt.*
678 *Scientia contentorum in instrumento præsumitur ex productione instrumenti.*
679 *Scientia pręsumitur ex communi habitatione.*
680 *Sententia in dubio præsumitur lata ex causa ex qua ferri debuit.*
681 *Sententia approbata esse præsumitur ex eo quòd quis non appellauit.*
682 *Sententia vel laudum habet præsumptionem pro se.*
683 *Simulatio pręsumitur ex eo quòd venditor semper remanet in possessione.*
Et quibus alijs ex causis simulatio pręsumatur ibi.
684 *Socius acquirere pręsumitur de pecunijs proprijs.*
685 *Solutio pręsumitur esse facta vigore instrumenti pręcedentis, quando de alio debito non constat.*
686 *Solutio pręsumitur esse facta de pecunijs communibus, quando id facile fieri potuit.*
687 *Solutio in dubio præsumitur esse facta de pecunijs proprijs soluentis.*
688 *Subditi habent præsumptionē pro ipsis cōtra dominos.*
689 *Subiecta talia esse præsumuntur, qualia pręedicata demonstrant.*
690 *Suspectus quibus ex causis quis pręsumatur.*
691 *Testis præsumitur se gratia vel odio subtraxisse, qui testimonium recusat dicere.*
692 *Testes præsumuntur subornati, qui per eundem præmeditatumque sermonem deponunt.*
693 *Tubę vox præsumitur ab omnibus audiri.*
694 *Titulus pręsumitur seu obligatio præcessisse, vbi longo tempore præstatio habita est.*
695 *Testator donans rem quam legauerat, pręsumitur ademisse.*
696 *Testatoris voluntas in dubio pręsumitur solennis, & alia pleraque in testatore præsumi.*
697 *Testator pręsumitur ius vel portionem quam habet in re legata legare.*
698 *Testator qui primum legauit centum, & deinde quinquaginta, non centum quinquaginta, sed quinquaginta tantum pręsumitur legasse.*

Testator

699 Testator præsumitur velle peculium legare seruo, quamuis hoc non dicat.
700 Testator præsumitur liberationem reliquisse debitori suo, a quo dicit debitum exigere nequiuisse.
701 Testator quando condens secundum testamentum, præsumatur primum velle ratum habere.
702 Testatoris error præsumitur in finibus.
703 Testamentum primum per secundum præsumitur testator velle reuocare.
704 Testator legans vinum existens in uasis, præsumitur vinum velle legare.
705 Testator in dubio præsumitur, per verba dubia & ad fideicommissum apta libertatem seruo velle relinquere.
706 Tacens in iudicio præsumitur consentire, ac ius sibi competens remittere.
707 Taciturnitas longa facit præsumi contra ipsum tacētē.
708 Testator præsumitur velle, quod ius disponit, & confirmare voluntatem suam cum iure communi.
709 Testator in dubio præsumitur velle minus grauare hæredem quàm sit possibile.
710 Testis præsumitur esse suspectus, quando dicit se non recordari.
711 Testis dictum præsumitur esse verum sicut in instrumentum.
712 Testis verisimilia non deponens, præsumitur esse suspectus de falso.
713 Testis ratione affectionis præsumitur suspectus.
714 Testis nimium animosus præsumitur suspectus.
715 Testis in vno falsus, ac periurus præsumitur in omnibus esse falsus ac periurus.
716 Testis ab aliquo se verberatum esse dicens, præsumitur esse illius inimicus.
717 Testis præsumitur suspectus, dum deponit de ijs quæ sunt iuris.
718 Testes in dubio debent præsumi contestes, etiamsi in cōtestes se non nominent.
719 Testis præsumitur suspectus, qui post depositionem dictū suum corrigit, nisi id faciat incontinenti.
720 Testator præsumitur legata relicta ab instituto voluisse repetere a substituto.
721 Tabellio quando præsumatur rogatus.
722 Testamentum inter liberos præsumitur habere clausulam omni meliore modo.
723 Testator præsumitur magis diligere neptes, quàm filias.
724 Testator iubens seruum alteri seruire, quàm hæredi, præsumitur legare operam, & non proprietatem.
725 Testator relinquens seruo libertatem sub conditione impossibili, præsumitur nolle relinquere.
726 Testator relinquens seruo militiam præsumitur non fuisse relicturus si seruum sciuisset.
727 Testator diuidens patrimonium, ac plura conferens filio quàm filiæ, præsumitur quoque collationem dotis voluisse cessare.
728 Testator præsumitur successionem suam velle præferre cæteris.
729 Testator præsumitur voluisse seruare iura intestatæ successionis, inter sibi succedentes ab intestato.
730 Testator præsumitur inter fratres æqualitatem seruare voluisse.
731 Testator magis præsumitur diligere eos qui sunt in rerum natura, & inter illos qui maius habent iudicium, & qui magis illi sunt coniuncti.
732 Testator præsumitur conseruare ius legitimarum successionum, ut lex interpretatur.
733 Testator magis præsumitur diligere eos qui sunt de agnatione sua quàm extraneos.
734 Testator magis præsumitur diligere animam suam quā alterius vtilitatem.
735 Testator præsumitur memor omnium contentorum in testamento prius a se condito.
736 Testator præsumitur scire rem esse alienam, & velle æstimationem dari legatario, quando grauat ipsum.
737 Titulus facit bonam fidem præsumi.
738 Tutor præsumitur scire ætatem pupilli.
739 Tutor quicquid agit, præsumitur agere vt tutor, non etiam nomine priuato.
740 Vxor præsumitur esse nisi probetur contrarium.
741 Vēditio quæ pupillum ledis, præsumitur fictè cōposita.
742 Vir præsumitur acceptam vxorem repulsurus, si videt indotatam.
743 Vxor scire præsumitur quod scit maritus.
744 Vulneratus qui decessit intra annum, ex vulnere præsumitur mortuus.
745 Volens in causa probare, præsumitur meliores probationes quas habet inducere.
746 Vendens vinum, præsumitur ea conditione vēdere, vt ante vindemias euacuet dolium.
747 Vir nobilis ac diues præsumitur donare vxori.
748 Vir concedens aliquid ad luendum ornamentum vxoris, præsumitur ei donare.
749 Vendens rem alienam præsumitur nullo iure munitus id agere.
750 Vir præsumitur constantior esse muliere.
751 Viuere quilibet præsumitur vsque ad certum annos.
752 Vidua fornicatrix præsumitur idē fecisse viuēte marito
753 Vxor quicquid quæsiuit constante matrimonio, præsumitur quæsiuisse de bonis mariti.
754 Vnionis solennitas quanto tempore præsumatur.
755 Vnitas corporis præsumitur nisi pluralitas probetur.
756 Vulnerans insultantem præsumitur fecisse ad sui defensionem.
757 Vxor præsumitur esse p̄gnās viro, cū quo cohabitabat.
758 Vxor præsumitur bona sua viro dedisse in dotem, quando viri conditio ea promerebatur.
759 Vxor præsumitur primo loco mortua, quæ decessit eodē infortunio cum viro.
760 Verba in dubio præsumūtur prolata esse demōstratiuè.
761 Vsuræ præsumuntur promissæ, quæ longo tempore fuerūt præstitæ.
762 Virgo præsumitur fuisse mulier stuprata, si illa virginitatem contra stupratorem allegat.
763 Vniuersitas maiorem habet præsumptionem pro se, quā particulares.
764 Vniuersitas præsumitur scire ea, quæ fiunt in iudicio ipsius loci.
765 Voluntas talis præcessisse præsumitur, qualis colligitur ex facto quod sequitur.
766 Vsura præsumitur ex qualitate debitoris, cui mutuum datur.
767 Volens aliquid, præsumitur illud omne velle sine quo id quod vult esse non potest.
768 Vir præsumitur esse constātior muliere in bono p̄posito.

769 *Vsusfructus filio relictus, potius patris quam filij contemplatione relictus esse præsumitur.*
770 *Vir qui intra decennium non opposuit exceptionem non numeratæ dotis, præsumitur velle hæredes suos de proprio eam restituere.*
771 *Venditio præsumitur fraudulenta ac usuraria, si emptor promisit retrouendere longe maiore precio, quã emit.*

De præsumptionis instrumento cuius frequens est usus in interpretatione facienda, de multiplicíq; illius specie, & quibus in casibus iura aliquid præsumant.

CAP. XVIII.

Igesimumsecundum interpretatiuæ significationis instrumẽ
1 tum est præsumptio† cuius medio in re dubia cuiusq; dispositionis verba interpretando magis trahimus in unam significationem, in unumq; sensum, quá
in alteram uel alteram, ita ut plerunque præsum-
2 ptio † capiatur pro ipsa interpretatione, vt scribit
Bal. in rub. de præsump. sub num. 4. qui ad hoc citat
tex. in l. 2. in l. cum pater in prin. in l. inter socerum, §.
uir dotem, & § cum inter de pact. dotalib. in l. si socius pro filia pro socio, & in l. si cum dotem in prin.
§. inter sol. mat. in quibus locis interpretatio quæ fit
à lege nihil est aliud quàm præsumptio, & sic uerbũ
interpretari, & uerbum interpretatio capitur pro
uerbo præsumere, & pro uerbo præsumptio, & quá
3 uis† uerbũ præsumendi ac præsumptionis sit æquiuocum, & ad plura diuersi generis referatur, tam in
bonam quàm in malam partem, ac etiam in indifferentem per ea quæ scripsit Fely. in rub. de præs. & in
cap. iudæi de testib. D. Alc. de præs. par. 2. uersic. sed.
in iuribus post prin. ita ut uideatur succedere traditio, Abb. in rub. de iudi. cui subscribit Rip. de peste
4 c. per. sub nu. 1. ut† æquiuocum rectè non possit desinitione explicari, nihilominus, quia nos in hoc præsumptionis instrumento non sumus tractaturi de
præsumptione, prout ita in æquiuoco accipitur, sed
5 prout† lex uel iudex, antequam aliter & absq; alijs
probationibus habet aliquid pro uero absolutè ac
mutabiliter ex præpositione, præ, & uerbo sumere,
6 quæ significatio, propria est ac elegans† istius uerbi
secundum quam reperitur, & in digestis, & in alijs
bonis auctoribus, teste eodem D. Alc. in d. par. 2. de
præsump. ideo prout in hac significatione accipitur reperio eam sic diffiniri ab Alber. in l. siue possidetis. C. de probat. sub nu. 5. ut præsumptio nihil sit
aliud, quàm in re dubia unius partis, altera omissa, assumptio & quasi præ alia sumptio.
7 Hancq; postea† partitur Albericus eodem in loco in tres species, temerariã, s. probabilem, ac uiolẽtam, ut temeraria sit, quæ ratione caret, ut si quis a
crimine de quo accusatur se excusat, ex eo quod alius
de eodem fuerit accusatus, inde deducens ad sui fauorem præsumptionem, erit enim temeraria talis
præsumptio, & potius erit aliqualis suspicio, & de
huiusmodi præsumptionibus ait loqui, l. ult. C. de
accusa. c. 1. 2. q. 1. c. a. oues 6. q. 1. l. absentem de pœn.
& l. deniq; § 1. de mino.
8 Probabilis † autem præsumptio seu rationabilis
sit, quæ aliqua ratione concipitur, sed tamen non cauetur, ut per eam iudicetur, quam asserit habere du
9 plicem effectum† alterum quia aggrauat interdum
probationes, alterum quia plerunq; purgationem
inducit, ubi aggrauat probationes, tunc necesse est
apertius probare, l. non est uerisimile quod met. causa cap. quia uerisimile de præsum. Purgationem inducit, ut in l. iustissimos C. de offic. Rector. prouin.
& l. præsenti. §. sic ubi. C. de his qui ad eccles. confugiunt, & extra de purgatio. cano. per totum, ibique
10 per Host. ac Goffre. in eorum summis, & talis† præsumptio adiuuat probationes cum quibus concordat, sicuti de fama dicitur, quæ probationes ipsas adiuuat, l. 3. §. eiusdem de testib.
Violenta verò † præsumptio fit quãdo secundum
eius vigorem lex pronũtiari præcipit, & hæc aut est
iuris, aut iuris & de iure. Præsumptio iuris fit, quando lex præsumit pro vna parte tantum, & disponit
pro illa ferri debere sententiam, non tamen disponit vt contrarium probari nõ possit, & has præsum-
11 ptiones † sumit quandoque ius ex facto præterito
ad præsens, ut qui olim fuit bonus, uel malus hodie
talis præsumatur, l. si cui, § ijsdem de accusatio. reg.
semel malus de reg. iur. libr. 6. ubi per Dyn. & alios.
12 Aliquando † è contra de præsenti in præteritum,
l. ex persona. C. eod. ibiq; idem Alber. aliquando ex
13 præsenti † circa præsens, ut si appellans petat dilationem ad soluendum, quia præsumitur, appellationi renunciasse, l. ad solutionem. C. de re iudica. quan
14 doque ex præsenti† circa futurum, quãdoq; ex præterito circa præteritum, quandoq; ex præterito circa futurum, ut no. gl. in c. scribã de præs. & in c. multis, vbi & Archid. 47. distin. aliquando ius præsumit
15 ex natura† ut natus ex bonis parentibus bonus esse
præsumatur, & è contra, l. quisquis. C. ad leg. Iul. Maiesta. l. fi. C. de cohor. li. 11. l. quod si nolit, §. mancipia
de ædil. edic. Et filij præsumuntur grati nisi probentur ingrati, l. omnimodo. C. de inoff. test. & à natura
pſumitur quis cõpos mẽtis, nisi probetur furiosus, l.
nec codicillos. C. de codic. & quod mater alat filios ex
pietate. l. alimenta. C. de neg. gest. Aliquando ex
16 † hominum opinionibus præsumit ius ueluti cum
neminem præsumit soluere indebitum. l. cũ de indebito de probatio. Item si instrumentum reperiatur cancellatum penes debitorem præsumit debitorem soluisse, l. si chyrographũ de proba. Et quod
quis non incutiat metum potenti. l. non est verisimile quod met. caus. Interdum præsumit ex ipso solo
iure, veluti, quòd qui olim fuit dominus, hodiè præsumitur esse dñs, d. l. siue possidetis. C. de pb. Quòd
ab vxore quæsita constante matrimonio pſumũtur
quæsita esse de bonis viri. l. Quintus, & l. etiam de
don. inter vir. & ux. Et filium esse qui natus sit in domo vicinis scientibus, l. filium de ijs qui sunt sui vel
alien. iur. & idem esse asserit in alijs pluribus similibus causis, ex quibus ius præsumit, vt per eum.

Præ-

17 Præſumptio † autem iuris & de iure ſit ea contra
quã non recipitur probatio in cõtrariũ vt in l.vtiq;.
C.ad Sena Velle.in l.fi.C.arbitr.tutel. & l.hi qui. C.
ad leg. Iul. de adult. excepta tamen aduerſarij con-
feſsione,l.ſi cõſtante,& l.ſed iam.C.de don. añ nup.
18 . Baldus autem † in d.l.ſiue poſsidetis, ſub nu.6. &
ſeq.& in ru.ſub nu.4.C.de prob.poſt Nic. de Neap.
quamuis faciat mentionem de triplici illa probatio
nis ſpecie de qua ſupra egimus cum Alber. nihilo-
minus videtur oẽ hoc negocium reducere ad duas
ſpecies videlicet ad præſumptionẽ legis & ad p̃ſum
ptionẽ hominis, vt præſumptio legis ſit duplex vna
ſubmiſſa per ſtatutum , ideſt quod lex præſumẽdo
ſtatuit,alia ſimplex ſine ſtatuto;Prima ſic diffinitur.

Præſumptio legis per ſtatutum eſt,animi legiſla
toris applicatio ad veriſimile cõfirmata ſanctione.
Secunda aũt ſic definitur, pręſumptio legis ſimplex
ſine ſtatuto eſt,animi legiſlatoris ad veriſimile appli
catio onus ꝓbãdi trãſferens,vt in d.l.ſiue poſsidetis.
19 Præſumptio autem † hominis ſimiliter ſit duplex
uehemens.ſ.ſiue maior,& nõ vehemens ſiue minor,
& prima ſic definiatur ; Præſumptio vehemens eſt
applicatio animi boni viri ad valde veriſimile , vt
extra de ſucceſsione ab inteſt. c.fi. Secunda ſic defi-
niatur,præſumptio minor eſt , inclinatio animi bo-
ni viri,ad eliciendum alterum extremorum ab intel
lectu, proueniens ex coniectura nobili. Aliter tamẽ
20 videtur definiſſe † Bal.iſtas p̃ſumptiones in l ea qui-
dem,ſub nu.4.5.& 6.C.de accuſa. ſed D.Alc.in d.3.
par.de pręſ.dicit illsa Baldi traditiones,non eſſe de-
finitiones ſed deſcriptiones , & non eſſe recedendũ,
à definitionibus eiuſdem domini Alciati .

Proponit autem idem Bal. in d. l. ſiue poſsidetis,
ſub nu.6.& 7.vtriuſq; generis dictarum præſumpt.
exempla,quod facit,& in rubri. de pręſ. in decretal.
quamuis ibi addat,& alias quaſdam ſpecies pręſum
ptionum, & ibi apud illud videri poterit.
21 D.autem Alci. † in dicto tracta.de præſum.viſus
eſt ſub præſumptione in præſenti coniecturali ſtatu
conſiderata,cõprehendiſſe tres tantum ſpecies,hoc
eſt fictionem, præſumptionẽ iuris,& de iure,& præ
ſumptionem iuris tantum , ita vt fictio ſit legis ad-
uerſus veritatem ,in re poſsibili,ex iuſta cauſa diſpo
ſitio,quam definitionem conſtare ex genere & dif-
ferentijs,& bonam eſſe docet idem D. Alc.eo tract.
par.1.ſub num.3.& ſeq.
22 Præſumptio † autẽ iuris & de iure ſit diſpoſitio
legis aliquid præſumentia,& ſuper præſumpto, tan
quam ſibi comperto ſtatuentis , quam definitionẽ
late examinat idem Dom. Alciat. loc. ſupra cita. in
par.2.ſub num.3.4. & ſeq.
23 Præſumptio † verò iuris ſit probabilis coniectura
ex certo ſigno proueniens quæ alio non adducto
pro veritate habetur, quam definitionem , vt bonã
eſſe doceat latè per partes examinat loc. iam relat.
in 3.par.per totum Iacob.Mandel. † in l.1. in princ.
de ver.obl.quem ibi nos quoq; ſecuti fuimus qñq;,
putar, ꝙ quicquid dixerit gl.& doct. in l.non eſt ve-
riſimile quod met.cauſ.& in rubr. ſupra de prob. &
in l. ſiue poſsidetis.C.de prob.& in c is qui fidem de
ſpõſal. qui omnes tractantes de præſum.iur.malè &
imperfectè locuti ſunt,melius fuiſſe locutos Abb.&
Fel.in c.quanto de pręſumpt. qui duas diſtinxerunt
pręſumptionum ſpecies,alteram iuris, alteram ho-
minis , ita vt præſumptio hominis nihil ſit aliud q̃
25 † opinio vel exiſtimatio iudicis, per quam mone-
tur,ut firmiter aliquid credat, quod non eſt omni-
no clarum per tex.in l. in lege Aquilia ad legẽ Aqui.
& l.ob carmen,§.fin.de teſtib.
26 Pręſumptio autem † legis habeat ſub ſe tres ſpe-
cies; primam quã vult omnino ut ita ſit , etiã ſi certũ
fuerit non ita eſſe, vt patet in ſtipulatione dotis re-
ſtituendæ,l.1.C.de rei uxor.actio.in princ. & per to
d.legem,& §.fuerat inſtit.de actio.quæ ſpecies præ-
ſumptionis verius ac propriè loquendo dicitur fi-
27 ctio † vt trad.gl.in d l.1.§.accedit.C de rei uxo.actio.
& tamen appellatur præſumptio ibi in tex. & illam
quoq; pręſumptionem appellat gl.in d.ru.de prob.
& de hac ſpecie expeditum eſt, ꝙ habet uires nerę
probationis,quæ non admittit probationem in cõ-
trarium,ut in d.l.1.§.t. C.de re.uxor.action.
28 Secundam quando lex † pręſumit ſuper incerto,
ſed tamen ſtatuit omnino ꝙ ita ſit , ut in d . c.is qui
fidem , & appellatur pręſumptio iuris & de iure , &
non admittit pręſumptionem in contrarium, ut per
glo.in auth.de æquali. dot.§. aliud quoq; quod cir-
ca , in ver. priuilegium,patet etiam exemplum ex l.
omnes §.Lucius quæ in fraud. credito.niſi ſit proba
tio in contrarium,per confeſsionem partis , vel per
notarium.ut per Felyn. in d.c. quanto & appellatur
pręſumptio iuris,& de iure per glo. & per docto.in
loc.ſup. cit.& ratione ut is putat, quia eſt iuris,ideſt
legis,& non hominis,de iure autem,quia ius ſtatuit
ſuper ea ac habet illam pro ueritate .
29 Tertiam † quando lex aliquid præſumit,ſed debi-
li modo,quia ſtatuit ita eſſe,non tamen ſimpliciter
& abſolutè,ſed duntaxat quandiu non probetur cõ
trarium,ut d.l.fi.in prin.quod met.cau. & in l.diuua
cum gl.in uer. ęſtimari de in integ. reſtit. & in c.prę-
ſumitur ignorantia de regu.iur.libr.6.& appellatur
hęc præſumptio per gl.& doctor. communiter prę
ſumptio iuris tantum,ut per Bal. in d.rubr.de præ-
ſumpt. & per Abba.& Fely.in d. cap.quanto.
30 Inter † hactenus igitur relatas doctor. traditio-
nes,quibus tam uarie negocium hoc reſolutũ fuiſſe
diſcernitur,ego puto recedendum nõ eſſe à poſtre-
ma hac recentio.Albens.aſſertione,quę fuit Abb.&
Fely.in d.c.quanto de præſump.& quam aliàs ſecu-
tus ſum in d.l.1.de uerbo.oblig.in princ.Tum quia
hęc complectitur reducitq; in apertam lucem om-
nem hãc controuerſiam per ſe ſatis arduam ac diffi
cilem;ut ex tanta uarietate ſcribent.ac gloſſarum in
locis ſupra cita.facilè percipi poteſt; Tum etiã quia
31 in tam multis traditionibus hęc uidetur eſſe † rece-
ptior,quia ab Abbate Fely.& Albenſe recepta eſt ,
nec ab illa diſſentire uidetur Dom.Alcia.qui fictio-
nem & ipſe inter pręſumptiones ponit , duaſque
illas aliis præſumptionum ſpecies annectit iuris &
de iure, ac iuris tantum ſupra relatas quamuis de
hominis præſumptione nõ loquatur, Quinimò nec
32 † Albericus nec Baldus in locis iam relatis ab ea
prorſus abhorrere videntur , cum & ipſi omnes il-

las species enumerent, quamuis & alias nonnullas
addant, nec fictioné inter præsumptiones omittant,
quamquã & ab illis eandem distinguant, sicque ad
hanc vnam omnes doctorum assertiones referri, &
per eandem conciliari possint, tum deniq; quia lu-
33 culenta† quadam breuitate omnes tam amplæ ma-
teriæ sinus percurrit quod distinguẽtis assertionis,
proprium esse debere scribis Zanc. in l. hæredes mei
§. cum ita sub nu. 88 t. post Zas. ac Olden. ad Senat.
34 Treb. Præsumptiones autem † istæ quorum medio
vtimur in introducenda significatione interpretati
ua varijs ex causis procedunt, vt docet Spec. in ti. de
præs. § j. ad quem se remittis Luc. de pen. in l. quicun
que. C. de apoch. col. 2. ante med. vers. & no. lib. 10.
quarum quinque prosequitur Bal. in d. l. siue possidc
tis. C. de prob. sub nu. 8. videlicet consuetudiné, con
iunctionem, naturam, probabilitatem, ac formam
35 quibus causis† suas applicat Bal. præsumptionum
particularium locos quod & fecisse Albe. in eius tra
ditione in d. l. siue possidetis. supra retulimus D. Al-
ciatus tribus regulis in suas præsumptiones disposi
36 tis omnia complexus est. Nos autem † quia tra-
ctatum non ordimur, sed instrumentum propositę
institutioni ualde oportunum explicamus, casus ali
quot hoc & seq. c. attulisse contenti erimus quib. af-
firmatiuè, vel negatiuè presumendo aliquid in iure
significetur, affirmatiuè veluti, cum.

37 Abesse † ex iniusta causa quis præsumitur eo ip-
so q ex iusta causa se abesse non probar, l. si cum
seruum, §. fi. de fideic. liber. in princ. Luc. de pen. in l.
quicunq;. C. de apoc. li. 10. vers. 60. quo loci semper
intelligendus erit citari in omnibus sequentibus ca
sibus, in quibus omissa sit eius auctoritas cum nul-
lus erit laudatus auctor à Bar. citra, sed tãtum iura
& veterum auctoritates deducta.

38 Abesse quoq; † præsumitur accusator potius ex
iniusta, quàm ex iusta causa si in termino ad quem
fecit reum citari non compareat, c. 1. vbi Io. And. de
dol & contu. lib 6. Luc. loc. supra cita. vers. 59.

39 Abesse † quis malitiose præsumitur vbicunq; te-
netur ad aliquid agendum & abest, Inno. in c. si ad-
uersarius de eo qui mitti. in poss. caus. rei ser. Luc. in
d. l. quicunq;.

40 Actus † reiteratus intercessisse præsumitur ne te-
stes periurij reatu notentur c. cum tu filij de test. b.
Spe. de teste § iá de interrogatorijs ver. quid si vnus.

41 Annulus † & claues assignari præsumitur causa
custodię assignari, l. dominus horreorum locat. l. cũ
pater §. pluribus de leg. 2. cum ibi no. & c. ostiarius
23. distin. Luc. d. l. quicunque vers. 79.

32 Acquieuisse præsumitur sententiæ qui petit ter-
minum ad soluendum, l. ad solutioné. C. de re iudi.
Luc. ibi vers. 113.

43 Acquieuisse† præsumitur sententiæ, qui ab ea nõ
appellauit, l. qui absenti. C. de proc. Luc. ibi ver. 114.

44 Acquieuisse præsumitur sententiæ † qui appella-
uit sed intra triginta dies coram iudice à quo nec in
stanter petit sibi apostolos dari, cap. ab eo de ap-
pell lib. 6. Luc. supra relatus vers. 115.

45 Aliquid bonũ & iustũ præsumitur quod à bono
& iusto factum sit, c. quod de mensa 37. dist. c. Lug-
dunensis 9. q. 2. c. omnes, & ibi no. 7. q. 1. per quæ in
ra sic trad. Luc. loco supra relat. ver. 27.

46 Alimentorum in materia præsumitur citius mo
ri senex q̃ iuuenis, l. hereditatum ad leg. Fal. l. si qui
de fideic. liber. secus in vsufructu d. l. hæreditatum,
& c. illud 13. q. 2. cum ibi no. D. Alci. de præs. reg. 1.
præs. 43. vbi diffusè hanc materiam explicat.

47 Affinis† solus præsumitur affini suo velle donare
iux. no. in l. si seruus cõis de don. inter virũ & vxor.

48 Antiquior Doctor † melius veritatem scire præ-
sumitur, q̃ Doctor iuuenis c. ieiunium 76. dist. c. sic
viue 16. q. 1. vbi notatur qua de re scripsit Luc. de
pen. in l. 1. C. de consul. lib. 12. & Dominus Alc. de
præs. reg. 1. præsum. 45. vbi latè agit.

49 Assidua† & frequẽs cõuersatio presumitur auge
re affectioné inter cõsanguineos vel cõiunctos l. cũ
allegas. C. de castr. pec. D. Alc. de præs. reg. 1. p̃s. 10.

50 Auus† dotans neptem filij sui intelligitur eiusdé
filij cõtemplatione illam dotare, l. dedit dotem. de
colla. bono. D. Alc. de præs. reg 1 præs. 17. & est com
munis opinio, vt dicit Cran. in cons. 219. num. 1.

51 Alienantes bona† sua præsumuntur reseruasse lu
cra matrimonialia filijs suis auth. nunc autem. C. de
secun. nup. D. Alc. de presum. reg. 1. pręs. 5.

52 Ascendens pręsumitur † velle relinquere heredi-
tatem descendentibus suis, l. cũ ratio de portio: quę
lib. dam. l. nam etsi parẽtibus de inoff. test. l. scripto
in fi. vnde lib. D. Alc. de præs. reg. 1. præs. 8. Item pre
53 sumitur † velle donare descendenti, l. Nesennius de
neg gest. l. alimenta. C. eod. Ias. in l. quę dotis col. 5.
in fin. sol. mat. Crauet in consi. 39. sub nu. 9.

54 Affectio† pręsumitur in coniunctis, l. cum seruus
extero mandat. l. Aurelius. §. Titius ij. de lib. leg. se-
cus in extraneis, l. tutor petitus, §. j. de excusatio. tut.
Luc de pen. in l. principes vers. 61. C. de prin. agen. in
reb. D. Alc. de præsum. reg. 1. de pręsum. 20.

55 Allodialis† pręsumitur res quęlibet ac libera, l. al
tius. C. de seruit. & aq. D. Alc. de præs. reg. 2. pręs. 3.

56 Actus † sequens pręsumitur factus in executioné
actus antecedentis, l. quędam mulier de rei vendic.
l. 1. & 2. C. de acquir. poss. D Alc. de pręs. reg. 2. prę-
sump. 24. Crauet. consi. 284. sub num. 6.

57 Actus † in dubio præsumitur factus potius ob
causam necessariam quàm voluntariam, l. fin. C. de
alimen. pupi. pręstan. vbi Bart. Crauet. in consi. 106.
nu. 8. in consi. 149. num. 12. & consil. 372. nu. 4.

58 Actum quid † in dubio pręsumi ex causa magis
principali, gl. & Bal. in l. nõ vero ex quib. caus. maio.
Dec. in c. dilecto 2. in 3. no. de appel. Cra. ĩ cõs. 202.
sub nu. 15. Actus qui importare põt delictũ graue
ea leue p̃sumitur factus esse in vim minoris delicti
Bal. in l. fi. C. de ædil. edic. D. Alc. de p̃s. reg 3. pręs. 6.

59 Antiquum † pręsumitur in dubio feudum & non
nouũ c. 1. § 1. de success. fratr. D. Alci. reg. 3. pręs. 28.

60 Agnationis † præsumitur habita ratio ex eo q te-
stator semper masculos vocauit Deci. in consi. 372.
col. 2. post med. & in consi. 516. col. 4. Craue in con
silio 113. sub nu. 2. & consil. 202. sub nu. 12.

61 Affectio† maior pręsumitur versus eum qui ma-
gis fuit honoratus, l. publius. §. fi. de condi. & dem.
Craue. in consi. 147. sub num. 2.

Ab

62 Ab omni † ſorde purgatus eſſe præſumitur qui per triennium in honeſta conuerſatione permanſit

63 §.ſi verò in auth.de monach.& † augeri virtus præſumitur in iuuenibus ſi cum honeſtis ſenioribus conuerſentur §.cogitandum in auth. eod.titu.

64 Alienare † præſumitur qui rem ſuam patitur vſu capi,l.alienationis de uerb.ſig.Luc.iam relatus ver. 70.Doctor.omnes in d.l alienationis.

65 Affectio † maior præſumitur ex priore nominatione,l.Lucius vlt.de hæred.inſtit.Crau.in dicto cõſil.147.ſub num.2.

66 Alienatione rei prohibitæ † præſumitur prohibita ceſſio actionum,l 1.& 2. C.ſi aduerſ.tranſ. Crau. in conſil.97.ſub num.8.

67 Aditio † hæreditatis facilè præſumitur in hæreditate lucroſa, ſecus in damnoſa Crauet. in conſil.33. ſub num.12.

68 Aditio hæreditatis † præſumitur, quando reperitur quis poſsidere bona hæreditaria in maiore quãtitate,quam ad illum pertineat,ex cauſa non hæreditaria idem Crauet.loc. iam relat. ſub num.14.

69 Adminiſtrator non valde diues † præſumitur ſoluiſſe ex pecunijs eius cuius bona adminiſtrat,Corn. in conſi.103. col.2. verſ.ſi autem non apparet libro primo, pulchrè Crauet.in conſi.129. ſub num.3.

70 Adminiſtrator † creditor eius cuius bona adminiſtrat,præſumitur creditum ſuum exegiſſe ac ſibi ſatisfeciſſe,Afflict.deciſ.13.col.7.Crau.d.conſ.129. ſub num.5.

71 Auarus † nullus præſumitur quærere compoſſeſſeſſorem ,neminemq; dominandi cupiditate inflatum vel faſtu dominationis elatum,deſiderat habere conſortem 23. q.7. cap. quòd autem quem text. ſic ad hoc inducit Luc. de pen. in l. principes. C.de princ.agen.in re. lib.12.ver.vndecimo præſumitur.

72 Adminiſtratorum † rationem exigẽs præſumitur geſta per eum qui adminiſtrauit approbare, Caſtr. in conſi.1.lib.1.Crauet.in conſi.204. ſub nu.14.

73 Antecedens † qui vult præſumitur velle conſequens,etiam in materia ſtricti iuris,& è contra, Socin.conſi.134.col.3.lib.1.Cra.in conſi.79.ſub nu.4.

74 Accuſatus † qui requiſitus non comparet,neque implet ſolennia accuſationis. præſumitur ſuæ cauſæ renunciare l.ſi ea.C.qui accuſ.non poſ.& l. poſtquã. C.de pact.

75 Abbas † quæcunque agit præſumitur agere de cõſenſu conuentus not. Innoc. in cap. ea noſcitur,de iis quę fiunt à præfat. Luc. de pen. in l.principes. C. de prin.agent.in reb.libr.12. ver.2.

76 Arbiter † cenſetur eſſe electus ſi promiſſum eſt ſtari eius ſententiæ ſub pœna,ſi abſque pœna,vt iudex,not.in l.1.de iudi Inn.in cap.innotuit de arbitr. Luc.loc.ſupra cita.verſ.36.

77 Appellatio † præſumitur temeraria ex eo quòd appellans fuit mulctatus, Crau.in conſi.66. ſub nu.2.

78 Appellationi † præſumitur renũtiare qui promittit ſtare ſententię Dec.conſi.22.col.1. Doctor.in c. ad hęc ſecundo de appell. per tex. in l.ad ſolutionẽ. C.de re iudic.Crau. in conſi.103. ſub nu.13.

79 Approbare † præſumitur epiſcopus acta appoſita in iure patronatus,ſeu in illius fundatione,inſtituẽdo præſentatum a patrono qui pacta appoſuerat Butri.in conſi.4.Crau.in conſi.159.ſub nu.5.ad fin.

80 Approbari præſumitur tranſactio vbi illius virtute aliquid ſoluitur, Calcan.in conſi.101.col.2.in fine Crauet.in conſi 148.ſub num.3.

81 Arma † portans præſumitur malum animum habere capit. 1.§.ſi quis ruſticus in ver. mercator de pac.ten.Crauet.in conſi.314. ſub num.3.

82 Articuli præſumuntur † eſſe admiſſi eo ipſo quod teſtes ſuper eis recipiuntur,Craue.poſt Rotam quã citat in multis deciſionibus in conſ.179.ſub nu.12. arg.l.P..ulus.rem rat.habe.

83 Banni ratione † non præſumuntur bona effectualiter eſſe publicata, niſi ſecuta ſententia declaratoria,Bero.conſi.175.num.90.lib.1. & in plurib. ſeq. declar. quomodo intelligenda ſit hęc præſumptio.

84 Bonum præſumitur † de uno quoque niſi probetur contrarium c.dudum quod eſt vltimum,vbi gl. de præb.faciunt no.in c.vnico de ſerui.in ordi. f ei.

85 Bonus † quilibet præſumitur niſi malus probetur l.cum pater,§. rogo de lega.2.& iur.ſupra cita. Do. Alcia.vbi latè declar.de præſumpt.reg.3.præſum.2. in prin.& per totum, Crau.in conſi.60. ſub num.7. non tamen in præiudicium tertij. Dec.conſilio 445. ſub num 61.Alex.loc.iam relat.Franc.Bec.in conſilio 52.ſub nu.123.& hùc ſpectat quod dicitur bonam in partem ſemper præſumi, l. meritò pro ſoci. Dom.Alciat.d.reg.3.præſ.1.Rimin.iun. in conſ.30. ſub num.26.vbi reg. ait bonum quemlibet præſumi Corn.in conſi.176. ſub num.10. in 4. vol.in conſil. 28.ſub num.4.in 3.conſil. 165.ſub nu.60. volum.2. & conſi.121.ſub num.5.eod.vol.Soci.iun.conſ 83. num.3.89.num.3.189.num.6.lib.2.Rol.à Val.conſilio 96.ſub num.8.lib.2.

86 Bonus à natura † quilibet præſumitur gloſ.in l.ſi. quod met. cauſ. Iacob. de Belui. in l.omnino. C.de inoff. teſtam. Angel. in l. ſciendum in fin. de verbo. obliga.Soc.in conſi.15.libr.1. Marſ. in l.1. de ſicar. vbi citat concor.

87 Bonæ fidei † quilibet præſumitur , l. ſuper ſeruis. C.qui milit. nõ poſſ. li.12. auth. cõtra qui propriã. C.de non num.pec.glo.in d.c.dudum de præben.

88 Bona fides † præſumitur ex poſſeſſione longi tẽporis Innoc.in cap.2.de reſtit. in integr. per l.3.§.ſi ſeruus de acqui.poſſeſſ.Archid.in cap.1.de reſcript. lib.6.Alex.in conſil.200.ſub nu.7.lib.2. vbi alios citat.Dec.in conſi.266.nu.5. conſi.272.nu.9.& 410. num.2.Bero.conſi.113. num.19.vol.1. Item ex tit.

89 † & poſſeſſione præſumitur Soci.iun. conſil.47. ſub num.3.lib.2.& in conſi.50.ſub nu.26.lib.4.Rolan.à Val conſi.3.ſub num.94.lib.1.

90 Bonus † præſumitur qui deſcendit a bona progenie,l.quod ſi nolit, §.qui mancipia de ædil.edict.vbi pulcher eſt tex.& ibi not.gloſ.

91 Bonum & iuſtum factũ eſſe † præſumitur, quod à bono factum eſt, capit.qui de menſa 27. diſtinct. cap.Lugdunenſis 9.q.2.& cap.omnes 7.q.1.vbi no.

92 Bona † fides præſumitur,niſi probetur mala,l.pen. de euict.Soc.conſ.38.ſub nu.5.lib.2. Corn.in conſi. 121.nu.5.lib.2.Rim.iun.in conſi.23.ſub num.194. Bero.conſi.77.num.7.in 3. niſi quis in illa ſe fundet

Bero.consil.113.num.3.lib.j. & quando præsumatur ibi num.12.& 30.declaratur 114.numero 21.& 144.numero 86.volum.tertio,Paris.consil.104.sub num.110.lib j.consil.48.nume.28.& consil.93. nume.23.lib 3.& maxime in eo qui in ius alterius succedit Rolan.a Vall.cons.3.sub num.107.lib.primo, cuius præsumptionis requisita ponit Archidia.in capit.nullus ultra j.quæst.j.in cap.si uirgo 23. q.2.& in c.j.de præscrip.lib.6.& Innoc.in cap.2. de in integrum restit.

93 Bonus † iudex esse præsumitur qui nō secundum arbitrium & uoluntatem suam, uerum secundum leges & iura pronunciat capitu.iudicet, tertia, quæstio septima.

94 Bona † fides præsumitur in eo qui possidet aucto ritate iudicis l.iustè possidet de acquir. poss. Archidia.in dict.cap.j de præscrip.lib.6.Innocen.in capit. quoniam in gloss. quæ est de proprietate ut lit. non contestat.

95 Bene † is agere præsumitur in senectute qui bene egit in iuuentute cap. cum in iuuentute de præsumptio.

96 Bonus quis † pręsumitur in minoribus nisi probetur malus cap.ultimo de præsum.Archidia.in capit. accusator 6.q.5.

97 Bonum præsumitur † de ijs quibus sunt integræ facultates, & quibus maiorum hæreditates sunt incolumes, l.secunda, in principio. C. de debit. ciuit. lib.vndecimo.

98 Bona fides † præsumitur in eo qui aliquid facit secundum ius naturale Alexand. in consil. 142. colum.secunda,lib.primo,Crauet.in consil.sexto, sub numero 121.

99 Bona fides † præsumitur quidē,sed tamē allegari debet Alexan.in consil.94. colum.secunda, libr.secundo, Crauet.consil.258.sub nume.23.sed Andr. Sic.in consil.9. sub num.8 & in consil.41.sub num. 8.lib. primo, putat præsumi absque allegatione & Socin.Iun.consil.128.numero 19.lib.secundo,dicit probari eo ipso quod contrarium non probetur.

100 Bona occupata † per tertios ante occupationem præsumuntur fuisse in nullius bonis Bart.in l.si duo in fin.uti possid. & præsumuntur pertinere ad ipsos possessores Areti.in consil.15.colum.2. Cur.Iun.in tracta.feud.quæst.6.cart.19. Crauet.in consil.293. sub num.1.

101 Breuitas temporis † arguit iniquitatem iudicis cap.primo,ubi Innocen.& doctor.de dilat.capit.ad petitionem de accusat. Crauet. in consilio 103. sub numero 10.

102 Breuitate † temporis dolum præsumi in iudicante uitiarique sententiam,ac reddi acta nulla,neque principis sententiam eo uitio laborantem sustineri l.secunda,& ultima,C.de sent.ex breui.recit.l.prolatam, C.de senten.& interloc.omni. iudi. Crauet. pulchrè in consil.153.sub nume. secundo,& in consil.17.nisi potuisset eo tempore instrui vel mora periculum esset allatura idem Crauet. in consil. 179. sub nume.j.

103 Bona fides † præsumitur in possidente, etiam si nullum titulum ostendat, secundum communem Balb.in l.celsus de usucap. sub num.103.uers.tertio habetur conclusio,Cur.Iun.in consil.28. sub nume. 4.Franc.Bec.in consil.95. sub num.9.Paris. in consil.32.sub num.15.lib.3.Socin.Iun.cons.76. sub nume.60.& 77.sub numer.156.lib j. Cep.consil.253. sub nume.47.

104 Bonus † & diligens qui aliàs fuit præsumitur nunc quoque esse, Bart.in l.quoties §.j.de hæred.instit.Dec.in consil.175.sub num.5. & in consil.189. sub numero 15.Dec.in consil.44.sub num.sexto,vbi alios citat.

105 Bellum † præsumitur iniustum nisi constet de auctōr.Imperato.Aretin.consil.14.nume.7.Dec.in consil.691.numero tertio,& 4.Menoch.consil.primo,sub num.246. Andr. Sicul. in consil.38.sub nume.secundo,lib.j

106 Bonam fidem præsumi † lapsu eius longi temporis cuius initij memoria non sit in contrarium,Ripa in cap.cum ecclesia sutrina sub num.99.de caus.poss. & propr.Curt.Iun.de feud.part.j.q j.sub nu.8. Monoc.in cons.90.sub nu.75.

107 Bona pręsumantur † allodialia,nisi probentur feudalia Brun. in consil.j. colum.prima, Rimin Iuni.in consil 90.sub nume.20. & sequent.in consil.27.sub num.69.& in consi.6.sub num.88.Bursa.consil.10. num.12.ex communi & consil. 46.sub num.23.consil.7.num.17.Dec.in consi.413.sub num.7.478. sub num.6.& 588.sub num.12.Bero.consil.65.nu.157. Paris.consil.20.nume j.& consil.23.nume.9.Socin. Iun.consil.68. sub num.5.& 13.uolum.j. & consil. 76 sub num.21.eo.lib.in consil.116. sub nume. 31. lib.secundo,& in consil.91.sub num.4 lib 4 Rolan. a Val.consil.32.sub num.4.lib.secundo,& in consil. 32.sub nume.32.& sequent.lib.3. ubi attestatur de communi & in consil.46.sub nume.39. & consilio 50.sub num.35.eo.uolum.& consil.98.num.11.eo. uolum.& consil.j.sub num.31.lib.4.& consil.32.nume.19.eo.lib.& consil.85.nu.20.eo.lib.Ceph.consil.168.sub num.64.& consil.176.num.30. & 172. nume.septimo.

108 Bona ecclesiæ potius † in dubio præsumuntur in emphyteusim vel affictum concessa, quàm in censum, Bero.consilio 14. per totum D.Clar.in §.emphyt.quæstio.prima, Bursat.in consilio 23.sub numero 28.

109 Bonam † fidem in dubio præsumi in omni præscriptione ex communi Didac.de spons.part.secunda,§.j.sub numero octauo, Bursat.in consil.87.sub nume.54.

110 Bona non † præsumūtur remissa bannito per gratiam illi factam nisi expresè id dicatur in gratia illi facta,Salyc.& alij in l.prima,& l.secunda, ac per totum titu.C.de senten.pass.& restit.Ias.in l.Gallus §. & quid si tantum sub numero 78. & Socin. Iun. sub numero 108.de liberis & posthum. Natta consilio 470.sub numero 20.Bursat. consilio 54.sub numero decimo.

111 Bonus uir † præsumitur & esse debet index, non indiscretus l.uir bonus iudi.sol.Corn.in consi.181. sub num.61.lib.2.

112 Bona præsumuntur † esse illius Castri in cuius terri-

territorio sunt sita, Ang.in l.sané in sulę de iniur. Alberi.Rosat.in 2.par.statut.q.87.Ruin.consil.53.sub num.4.volum.4.

113 Bona † priuati præsumuntur esse in emphyteusim perpetuam concessa, bona ecclesiæ vsque in tertiam generationem, si quis per triginta annos pro illis soluit vniformem pensionem Ruin. in consilio 160.num.j.volum.j.qui ita intelligit dictum Bal.& Ang.in l qui in aliena in princ.de acquir.hæred.post Alexand.

114 Bona † quæ ad manus administratoris peruenerunt præsumuntur quoque extare apud eius hæredem l. prima. §. quod penes hæredem de fid. tuto. Ruin.in consilio 69.sub numero quarto, ad fin.libro secundo.

115 Bona † quæ non reperiuntur a priuatis fuisse occupata præsumuntur esse illius dominij ac vniuersitatis in cuius territorio sunt posita, Castr. Aretin.& Socin. in l.prima, in princ.de acquir.posse. Rui.consil.26. sub num.7. & consil.40.sub num.14.volum.1.Bero.in consil.66.num.20.lib.primo, Ceph.consil.205.num.2.

116 Bonam fidem præsumi† ex cursu triginta annorum Ruin.consil.28.sub num.17.volum. 3. & quando ex cursu longi temporis arbitrio iudicis præsumatur, & quando longissimum requiratur Ruin.in consilio 105.sub numero 10.lib.primo, Paris.consilio 93.sub numero 26.volum.tertio, & consilio 15. numero 22.& 23.eodem lib.Soci.consilio 181.sub numero tertio, lib.secundo, & præsumi ex longissima possessione Soc.consil.127. sub nu.7. lib.primo, & in præscribente in errore Iuris Socin. consilio 33. sub numero 8. volum. 4. & ex quibus præsumatur idem Ruin.in consil.supra cita. 105. volum.primo, sub numero septimo, & 10.in consilio 191. eodem volum sub numero quinto, & 156. sub numero 10. eod. consil.34.sub numero 9.volum.secundo, & 35. sub nume.10.eo.uolum.secundo, consilio 118.sub numero secundo, & quarto, volum. 4. & 155.sub numero sexto, eo.uolum 4.consil.13.sub num.40.& 150.sub numero 14 eo uolum.4 consil.27. sub nume.27.uolum.3.& consil.103. sub numero 5.uolumine quinto.

117 Bona uiro tradita† ab uxore an censeantur tradita in dotem, an uero illi data tanquàm paraphernalia, plenè Dec.in consil.521.sub num.10.

118 Bona quæ† vxor possidet, quando vxoris & quando mariti esse præsumantur. Bero.consil.47.sub numero primo, lib.j.Socin.in consil.249.sub num.30. lib.secundo.

119 Beneficium† ad hoc ut sacerdotale esse dicatur quanta temporis diuturnitate consensus episcopi illi accessisse dicatur, Bero.in consil.5. sub nume.15. libro primo.

120 Beneficium principis† nunquam præsumitur alterius præiudicium comprehendere nisi ipse expressè dicat l.secunda, §.si quis a principe & § merito ne quid in loc.pub.Bero.consil. 76.uolum.primo, sub numero 106.

121 Bono† pro uiro præsumendum esse Paris.68.sub num. 17. uolum.primo, Andr.Sicul.consilio 42.sub numero sexto, uolum.tertio.

122 Bona† in dubio præsumuntur empta de pecunia propria, Rolan.a Vall. in consil.90. sub numero septimo, lib.secundo, nisi emptor esset in potestate patris, nec uir talis esset qui probabiliter potuisset acquirere aliunde quàm ex pecunijs paternis, quia omnia præsumitur acquirere ex pecunijs patris, Rolan. a Val.ibidem sub numero 8.& in consil.9.num.21 uolum.tertio.

123 Bona acquisita & possessa† per prælatum præsumuntur acquisita de proprijs pecunijs & non ecclesiæ nisi aliud probetur Rolan.a Val.consilio 54.sub numero secundo, lib.tertio, declara.ut per Cephal. consilio 162. sub numero sexto, & 24. cum duobus sequent.

124 Bona emphyteutæ† quandu omnia præsumantur emphyteutica Cephal. consilio 200. sub numero decimo sexto.

125 Bona† præsumuntur propria illius qui ea acquisiuit, quando non constat de societate omnium bonorum Cephal.consi.247 sub nu.37.

126 Bona vxoris† in dubio præsumi paraphernalia, Bal.in consil.69.sub num.2.lib.5.Cephal.in consil. 122.sub num.17.

127 Calumnia† cessare debere præsumitur in causis priuatorum si in fiscalibus remouetur l.iustas, C.de iur.fisc.lib.10.ubi glos.& doctor.

128 Cancellatio in† substantialibus facit præsumi scripturam suspectam, cap.cum venerabilis de relig.domi.cap. inter dilectos cum gloss. in uers.indictionis de fid.instrumen. Alexan.in consilio 41. lib.primo, 104.& 175.sub numero secundo, lib.7.Corn.consi. 107.li 4 Ias.consi.47.lib.primo, Petr.Ferra.in form. oppo. contra instrumentum uers. tum quia est abrasum & in lib. quo pet. ex testamento vers.non est abolitum.

129 Cacellatio† nominis Christi arguit suspicionem Alexan.consi.133.nu.6.lib.6.

130 Cancellationes† in dubio factæ esse præsumuntur de uoluntate & consensu testatoris l.proximè in fin.de ijs quæ in testamen. delen. l.si unus ubi Bart. & Bald C.de testamen. Alexand. in consilio 14.sub numero 16.lib.sexto, & consil. 104.lib.septimo, sub numero sexto.

131 Contractus† præsumitur interuenisse ex quo quis debitum est confessus not. Roffre.in li b.de actio.in fact.in § ex confessis Luc.de Pen.in l.quicunque, C. de apoch.publi. libro decimo, versic.uigesimo præsumitur.

132 Citatus† quis præsumitur ex quo in iudicio inuenitur cap. bonæ il secundo cum ibi nota. de electio. spec.in tit.de reo. Andr.Iser.in consi.de exor. 2c præpar.cap.j.Luc. de Pen. in dicta l. quicunque uersic. 40. præsumitur.

133 Confitetur quod† aliquis in scriptis præsumitur ex deliberatione mētis procedere cap.si quis iratus 2.quæst.3. facit quod not.Inuocen.de cleri. per salt. promo. & quod not.in l. antiquæ C. ad senat.velle. & in l.ultima. C. arbitr.tut.Luca.de Pen. in rubrica C. de ijs qui sponte mune.sub. & in l. quicunque versic.49.

Cogno-

134 Cognouiſſe † uxorem ſuam præſumitur qui diu cum illa cohabitauit capit. nec aliqua 27. q. 1. Innocen.in c.accepiſti,de frig & malef.Luc.in d.l. quicunque, uer.52.

135 Canonicus † quis eſſe præſumitur ex quo appareret in ſtallo inter alios, in præbendaque & alijs,arg. cap.quem progenitores 20.q.1. & in poſſeſsione ac perceptione vel quaſi aliorum iurium Archidiac.in cap.contra morem diſt.100.dum tamen ipſe probet inſtitutionem ſuam Luc. in dicta l.quicunque, uerſicul. 55.

136 Coniugata † mulier præſumitur dotata l. ult. C. ad velleia.l.pure in fin de exceptio. dol. & l.ult. quæ in fraud. credito. non enim præſumitur quod mulier nubat ſine dote l. apud.§.ſi mulier & §.ſequen. & d. l.ult. quæ in fraudem credito. quod tamen exaudiendum eſt, ut per Luc. in dicta l.quicunque, uerſicul.65.

137 Communem ſeruum † liberans præſumitur id iure dominij facere potius quàm animo iniuriandi. l.item apud. §.ſi communem de iniur. facit l.meritò pro ſocio, & quod ſcribit D. Alcia. de præſump. regu.3 præſ.1.

138 Cauſa præſumitur † in principe etiam ius alterius auferente Alex.in conſ.2. ſub num.20.lib.1. & conſil. 1.ſub nu.32.lib.5.ſed contrà Alcia. de præſump. reg.3.præſum.8.ſub nu.4 Mod.ad Alex.in d.conſi.2. ſub litera B. vbi multos citat.

139 Cauſa iuſta † præſumitur in principe etiam non expreſſa Ale.in conſ.155.poſt alios quos citat.li.6. & in conſ.1. ſub num.32.li.5. ſed contrà ſentit Moder. ad Ale.in d.conſ.ſub d.num.32 poſt Mar.Laud. in tract.de prim §.87. & D. Alciat. de præſ.regu.3. præſ.8.& ſe remittit ad ea quæ dixit ad ſupra dictũ conſ.Ale.2.in 1.vol.

140 Codicillos † vicinos qui approbat præcedentes reprobare præſumitur l. conficiuntur in fin. de iur. codicillo. quem ad hoc inducit Luc. de Pen. in d.l. principes , C. de prin. agen. in re. lib. duodecimo. uerſic. 18.

141 Condens † teſtamentum & legans non ita legare præſumitur,vt hæres ex legato ipſo propter contractum cum defuncto initum non condemnetur , l. qui concubinam §.qui fundum,de leg.3.l.dominus. §.teſtamento de pecul.leg.l.ſi quis ſeruos, de leg.3. cum ſimi. de quibus per gloſ. in uer. damnaretur in dicto §.qui fundum .

142 Conſentire præſumitur , qui ad munera publica nominatus non appellat l.is qui de appell. Conſentire præſumitur pater decurionatui filij , qui præſens non contradixit,l.2.ad municip. & de incol.l.j. C.de decurio. lib.10. & l.filius de admin. rerum ad ciuita. pertinen.

143 Citatio † in dubio præſumitur eſſe facta ad domum habitationis,& non perſonaliter, Bal.in l.properandum.§.& ſi quidem C.de iudi. Alexan. in conſ. 219.ſub num.8.& 9.li.6.& conſilio 2. ſub nume.5. lib.tertio.

144 Clauſulæ † inſolitæ arguunt in actibus maiorem præſumptionem ſimulationis , Bald. in l.ſi quis ſub conditione per illum tex. cum glo. de condit. inſtit. Bald. in capit. quia veriſimile de præſumpt. & in l etiam colum.2. C.de excep.re.iudic. Caſtr.conſilio 337.colum.3.lib.primo,Curt.ſen.conſil.71.ſub nume.23.Alexan.conſil.28.ſub num.8.& ibi Scholias. ad eũ Cotta.in memor. in verſ. clauſula inſolita vbi enim abundantior cautela ibi euidentior fraus. Bald.in cap.ex literis colum.ſecunda, in fin.de conſue.& in conſil.487.apparet lib.primo, & idem arguit Deci.de diligentia inſolita conſil.447.ſub nume.23.& tanto magis ſi fiant inſtrumenta ſeparata Corn.conſilio 41.colum.ſecunda,lib.3.& adhuc magis ſi negociũ expediatur per interpoſitam perſonam,l.pupillus §.ſed & ſi per interpoſitam perſonam de auctor.tutor.

145 Clauſulæ † ſolitæ apponi in bullis apoſtolicis præſumuntur,intelliguntúrque fuiſſe appoſitæ cap.accepimus & ibi not.Butr.de ætat.& qualita.& in ca. cum M.Ferrarienſis vbi Felyn. Dec.ac Ripa latè de conſtit. Iaſ.in l certi cundictio §.ſi numos,ſub num. 7.ſi cert.pet.& alibi ſæpe, qui in d.§.ſi nummos per tres. colum. hoc exagitat , idem Ripa ſub numero 80.& in l Centurio de vulgar.& pupil.qui loquitur de clauſulis conſuetis a notario apponi in inſtrumentis,Alexan.in conſil.8.ſub numer.6.lib.6. & eſt tex.valde inſignis in l.vlti. C.de fideiuſſor. quem ad hoc notat ibi Bald. quæ tamen omnia intelligenda ſunt vt not.declarat Moder. ad conſil. Alexand.28. lib.ſecundo,qui ad conſi. Alexan.27. eo.lib.adducit multas auct.concor.cum ipſa præſumptione in uer. conſuetas.quæ debet declarari ut per Mar.ſing.123.

146 Color † in dubio præſumitur eſſe quæſitus in prohibito contrahere,Alexand.in conſil.67.ſub nume. j.lib 4.& ideo datur fraudis exceptio.l.ſed & Iulianus in princ.iuncto § primo,ad macedo.l.quamuis § ſi cum rem ad Velle.not.glo.in l.contra de legib.

147 Clericus † in dubio præſumitur qui clericalem defert habitum & tonſuram cap. ſi iudex de ſent. excom.lib.6.Luc.in d.l.principes.uerſ.7.

148 Conſentire † præſumitur nominationi, qui non appellat ab ea.Luc.ibi verſic.38.per l.ſecundam,C. de filiofam.melius probat l.ſecunda.§ j.ad muni. & de incol.iuncta ibi pulchra gloſ.in verſ, contradixit quæ citat textus concor. faciunt ſupra dicta in uer. conſentire.

149 Conductor † qui remanet in poſſeſsione rei conductæ impleto tempore conductionis cenſetur reconducere l.item quæritur §. qui impleto locat.

150 Conceſsio † præſumitur in dubio facta ſecundũ conſuetudinem concedentis. l licet C. locat. l. excepto cum ſimilibus,eodem tit.notant Bart.& Bal. in l. qui in aliena in princ.de acquiren. hæred. Alexan.in conſil.107.ſub nume 7.lib.primo,& pro eadem penſione facta eſſe præſumitur,pro qua appareret fuiſſe ſolutum Bald.in l.ſi certis annis verſic. iſta ſunt multum notabilia, C.de pac per dictam l.licet & l.cum de in rem verſo de vſur. Alexand.loc.prox. relato.

151 Confeſsio † emphyteuſis præſumitur eſſe facta ſecundum conſuetudinem eccleſiæ concedentis But. in cap.in præſentia colum.4.de probat. Angel in.§. emphyteuſim in auth.de non alien. & in l.ſecunda ,

ad

ad finem. C. de iur. emphyt. Alex. in cons. 123. sub numme 4. lib. 5 qui citat tex. in l. quod si nolit § quia assi dua de aedil. edict. l. si prius. § recte placuit, de aqua pluar. arcen. l. fin. C. de fideiuss. cum plurib. simili.

152 Conductio † referendarij vel alterius officialis praesumitur intelligiturque facta cum salario consueto dari alijs in eodem officio l. domini praediorum. C. de agri. & censi. lib. 11. l. 1. § sed scimus, uer. consueta salaria. C. de latin. liber. toll. c. ex parte de censi. Bar. in l. prima, in princ. de uar. & extraordina. cognit. & in l. super creandis per illum tex. C. de tut. fisc. lib. 10. ubi uult praesumi esse conductum expensis conducentis in eundo ac redeundo pulchrè Alex. in consil. 706. sub numero primo & secundo, libro secundo.

153 Confessio † simulata praesumitur ex interuentu personae quae faciat praesumi fraudem Specul. in tit. de confes. § nunc uidendum, versic sed nunquid patris professio Alex. in consil. 57. sub nu. quinto, libro quinto.

154 Coniunctus † praesumitur scire facta coniunctorum l. octaui unde cognat. l. de tutela ubi Barto. C. de in integ. rest. post gl. ibi & in l. de aetate in 2. q. prin. de interrog. actio. Alex. in consil. 213. sub nu. 12. lib. 2. qui declar. in consil. 71. sub nu 6. lib. primo ubi admodum notanter loquitur, & in consil. 138. num. 9. lib. 7. hac de re latè agit Anto. Gabr. com. concl. lib. primo, conclus. 6. per totum ubi latè examinat per ampliatio. ac limitationes.

155 Conscius † praesumitur esse furti is, apud quem reperitur res furtiua, vt per glo. & Doctores in l. in ciuile. C. de fur. & maximè si frequentauit istiusmodi emptiones Alex. in cons. 50. col. 3. sub num. 8. lib. primo Iasin cons. 2. col. 4. lib. 1. D. Alciat. de praesump. reg. 3. praesump. 29.

156 Consilium in dubio † praesumitur in bonum Bal. in l. prima. C. de serui. fugit. colum. 10. per gloss. in l. actor de re iudic. seq Alex. in consil. 128. sub num. 3. lib 4. Contestes in dubio praesumuntur testes Inno. in cap qualiter & quando, colum. 2. de accusat. Bal. in l. de quibus de legib. 10 antepen. colum. Abb. in cap. cum Ioannes col. 2. de fid. instrum. Alex. in consil. 147. sub nu. 15. lib. 2.

157 Contrahere praesumitur † quis in dubio nomine proprio non alieno l. & magis de solutio. l. Papinianus ibique glo. mand. Bar. in l. prima. § nunciatio de oper. no nuntiatio. Alex. in consil. 134. sub num. 10. lib. secundo.

158 Corrigere nemo † se incontinenti praesumitur, l. non ad ea, de condit. & demonstr. Io. de Imo. in cap. cum dilecti, de donatio. Alexan. in cons. 167. sub numero 15. lib. 7. D. Alciat. de praesump. regu. 7. praesumptio. 28.

159 Curare quilibet † praesumitur potius res proprias quàm alienas l. quae seruandarum de praescr. de poenit. distinct. 3. cap. qui uult D. Alciat. de praesump. reg. 1. praesump. 52.

160 Citius mori † praesumitur senex quàm iuuenis, l. si qui ex causa in fin. de fideicom. liber. l. hereditatum ad leg. falcid. D. Alciat. de praesump. regula 1. praesump. 42.

161 Charius † eam ciuitatem diligere quis praesumitur, ex qua est oriundus l. tertia, C. de om agr. deser. l. tertia, C. de off. praeto. & l. nemo C. de op. publi.

162 Ciuitatis † statum magis diligere ditiores praesumuntur l. 2. C. de praed. curia. lib. 10. ac nobiliores § interim & § fin. in auth. de defenso. ciui. quod Lucas de Pen in d. l. principes C. de prin. agen in reb. lib. 12. uers. 81. in nobilioribus virtute intelligit, qui idē

163 esse, aut † in episcopis & clericis d. § fin. & § interim & § si defensoribus auth. de defens. ciuita. & l. iubemus C. de epis. aud.

164 Diligens quilibet † esse praesumitur l. cum de indebito ibique gloss. & doctor. de probatio cap. nisi de praeben. c. ad audientiam de prescri. Crau. in consil. 77. sub numero 13. hinc homo praesumitur quae habet habere ex operibus suis l. si defunctus. C. arbitr. tutel. cui addi possunt quae notat Archi. in cap. manifesta 12. q. 1.

Dilectus magis esse praesumitur a testatore qui prius ab illo fuit vocatus vel magis honoratus l. publius § fin de cond. & dem. cum simil Craue. in consil. 62. sub num. 3. et plenius consil. 165. sub nume. 5. Tiraq de iure primi. cap. 19. num. 3. colleg Ticin. pro Triul. sub num. 182. & seq. ver. 190.

165 De mensa res † esse praesumitur quam episcopus possidet cap. vt super de reb. eccl. non alienan.

166 Dominus † praesumitur qui re vtitur ut dominus l. quaedam de condit. l. Titia solut. matrimo. facit l. rito pro soci.

167 Donare † quis praesumitur cum res suas defendit ei dem in auth. ut eccles. Rom centum anno gaude. priuileg. l. per misceri § 1. de acquir. pos.

168 Data dilatione † ad soluendum interim conueniri videtur ne pignus vendatur. l. quarta, de distractio. pignor.

169 Debitor † praesumitur liberatus qui instrumentum debiti cancellatum ostendit l si chyrographum de probatio. nota. in capit. sanè de renunt. nisi familiaritas debitoris cum creditore aliud suaderet l. prima. § sed ne furandi. C. de latin. liberta tollen.

170 Damnum inesse † praesumitur illi qui cum vno cō traxit, si in plures aduersarius distinguatur l. & ancillarum. § vlt. de pecul. D. Alciat. de praesumpt. reg. 2. praesum. 33.

171 Dei memoriam † qui habent, praesumuntur non libenter ad tutelas vel curas accedere § quoniam an tem in auth. vt ij qui obligat. D. Alciat. regul. tertia, praesump. 18.

172 Diligere † magis ciuitatem praesumitur qui filios habet quàm qui non habet, l. in albo, C. de decur. lib. 10. l. 1. de alb. scrib. D. Alcia. de praes. regul. 1. praesumpt. 36.

173 Diligere † patriam suam ex qua oriundus est quilibet praesumitur l. ueluti ubi not. de iust. & iur. D. Alci. de praes. reg. 1 praesum. 37.

174 Decretalis, praesumitur † eo ipso quòd inter decretales inuenitur, not distinct 12. in prin.

175 Dicitur & † praesumitur impius in patriam suam qui illam vitat, ne consilijs iuuet, ac debita prouisione, l. 1. C. si curia. relic. ciuita. lib. 10.

176 Donare † quis praesumitur, si affectione paterna motus

motus aliquid erogauerit in pupillum, l.j.C.de neg. gest.in fine & in multis alijs casibus donatio præsumitur l. si nerò non remunerandi §. inde Papinianus, manda.

177 Dos filio data esse † præsumitur penes quem est peculium l. si enm dotem §. planè soluto matrimonio.

178 Dominus sciens† seruum clericum fieri præsumitur illum velle libertate donare, authen.seruos C.de epis.& cler.

179 Donasse præsumitur† pater filio studenti expensas studij, nec uelle à fratribus imputari in eius portionem tempore diuisionis, l.quæ pater filio, fam. ercis.Alexand.consilio 102.volum tertio, dominus Alciat.de præsump.io.regul.prima, præsumptio.7.

180 Dictum plus † a testatore præsumitur & minus scriptum suadente æquitate, ne pater videatur alienas successiones suis prætulisse l. cum auus de condit.& demonstr.l.cum acutissimi C.de fideic.& l.generaliter §.cum autem C.de insti.& substit.D.Alci. de præsump.reg.j.præsum.9.

181 Diuisio † præsumitur inter fratres quando vnus stat separatim ab altero per decem annos inter præsentes & per viginti inter absentes gloss. in l.penul. C.commu. diuid. quam citat Bartol. de præsumpt. ad fin.Ias.in l.si certis annis. C.de pact.ubi plura.

182 Donata uxori † per consanguineos mariti præsumuntur donata fore contemplatione mariti, l.sed si plures §.in arrogato ubi Bart.Castr.Alexand & Ias. not.de uulg.& pupil.D.Aleiat.de præsump.regul.j. præsum 18.

183 Donatio facta † a sponso sponsæ, facta esse contemplatione matrimonij potius, quam ex mera liberalitate, præsumitur, l.cum ueterum C. de donatio. an. nupt. quem tex. ad hoc ponderat Luc. in dic.l.principes C. de prin. Agen.in reb lib.secundo, uers.31.

184 Dominus † præsumitur accepto precio libenter eo seruo cariturus esse, qui potius mortem elegit, quàm ad dominum reuerti, l.prima. §.si quis ultro de quæstio.

185 Domini † domus præsumitur non aliter tuta esse quàm si serui tam domestici quàm extranei, eorum capitis periculo custodiam debeant, l.j.in prin. ad syllania.

186 Dotasse † filiam præsumitur pater de proprijs facultatibus, non de bonis ipsius filiæ, l.fi.C de dot. promis.D.Alci.d reg.j.præsump.16.

187 Descendens † ex nobili genere, præsumitur nobilis & uirtutis studiosus, & econuerso, l.quod si nolit §.qui mancipia de ædil.edict.ideoque si in ea se arte exerceat in qua maiores suos peritia præstantes habuit, præsumitur & ipse peritus, l. iubemus §. filios ubi glos C de aduocat.diuers.iudi.quæ dicit notandum esse pro filijs doctorum, & de hoc est tex.in l. 2.uers.sed anatolium C.de uete.iur.enucl.D.Alci.d. reg.j.piæs.48.

188 Duobus † simul mortuis qui debilior erat præsumitur prior decessisse, Dyn.& Oldra.in l.si hi qui de donat.caus.mor. l.si mulier de reb.dub l. si inter socerum in princ de pact. dotalib.D.Alcia.d.regul.j. præsump.49. vbi multa eius rei profert exempla lateque declarat.

189 Diminui libido † præsumitur in senectute Abb.in cap. cum in iuuentute de præsump. D.Alci.d.reg. j.præsump vlt.

190 De illa † ciuitate quis esse præsumitur, in qua reperitur, nisi probetur alienigena, l.is porest, versi.ali quando ille qui dixit de acquiren. hæred. dominus Alcia.qui pulchrè declarat in regul. secunda, præsump.15.

191 Durare † quis præsumitur in ea voluntate in qua fuit l.cum hic status in sui princip.de donatio.inter vir.& vxor.l.cum qui volunratem de probatio.capitul. maiores de Baptis.& eius effect. dominus Alciat.dicta regula secunda, præsump.decimatertia, per toram.

192 Dilectio † maior esse præsumitur vbi plus donatur, de pœnit.distinct.tertia, cap.septies infrà, & plus donari ei qui magis diligitur, l.ii seruus. §.vltimo de leg.primo, in d.l principes.vers.107.

193 Dominus † qui olim fuit etiam de præsenti præsumitur dominus, l.sine possidetis vbi notat. C.de probatio.capit præterea vbi Abb.de transl.dominus Alciat.de præs.regula secunda, præs.20. ibique ad eum scholiastes.

194 De præsenti † præsumi in præteritum l.ex persona C.de probatio.l prima, §.si magistratus de magistra.con.l.cū qui C. de adul.sed nō est simpliciter vera hæc præsumptio sed declaranda ut per dominum Alciat.dicta reg.2.præsump.26.

195 Diues † olim præsumitur etiam hodie diues l. si verò §.qui pro rei qualitate ubi Alberi.de Rosa qui satisd.cogan.Hostien.Io.Andr.Butr.& Imol.in cap. primo, de serui.facit dict.l.siue possidetis C.de probatio.D.Alci.d.reg 2.præsum.27.

196 Dominus sciens † seruum suum militare, præsumitur eum velle liberum fieri, l.super seruis C.qui milit.non possunt lib.10.

197 Delictum graue † & leue, vbi actus importare potest, fit præsumptio in leuiorem partem, Bald.in l.fin.C.de ædilit.actio.arg.tex. in l. si præses de pœn D.Alciat.reg.3.præs.6.

198 Dispositio † quælibet præsumitur esse vera, l.j.vbi Bald C.de fals.caus.adiect.D.Alcia dicta reg.3 præsump 21.

199 Delinquens † præsumitur non delinquere sub spe immunitatis ecclesiæ, & propterea admittitur per ecclesiam cap.fin.de immu vbi Hostiens.& Cardin. dominus Alciat.qui disertè tractat dicta reg.tertia, præsump.33.

200 De duobus † digladiantibus qui mortuus est, præsumitur aggressor fuisse, & ppterea uiuus venit absoluendus, l prima, §.cum arietes si quadr.pauper.fe cis.dicatur Fab. in §.iure autem gentium de iur.nat. apud iustinia.

201 Duobus † actibus eodem die factis ille præsumitur præcessisse, qui de iure præcedere debuit l. cum in testamento §.j.ubi Bald.Ang.& Imol.de testam. D.Alciat.de præsump.reg.3. præsump. 42. ubi plene declarat.

202 Decretum † iudicis præsumitur ex causa uera, iusta

ſta ac legitima & ſolemniter fuiſſe interpoſitum, l. ab ea parte de probatio. l. manumiſsio per liberos de manum. vindict. Bald. in l. eum hi §. ſi prætor, de tranſactio. in l. quicunque §. final. de publi. in rem actio, Alexand. in conſi. octauo columna prima, libro quinto, 92. ſub nume. 14. eod. lib. & in conſilio 125. ſub numero quinto, libro primo, Iaſ. in l. pacta nouiſsima colum. ſecunda, Cur. ſen. conſilio 44. columna quarta, latè Alex. in l. ſciendum de uerb. obligatio. & eſt communis opinio ut atteſtatur Do. Alcia. in d. reg. tertia præſum. 10 ubi perbelle declarat hanc materiam Fabia. de mont. de empt. & uenditio. q. 5. princip. Dec. in l. de alimentis ſub nu. 9. C. de tranſact. ſcholiaſt. ad Alex. in d. conſi. 125. ſub num. 5. lib. 1.

203 Delictum in dubio † præſumitur factum in loco permiſſo, Bar. & communiter alij in l. non ſolum §. ſed ut probari de oper. no. nuntiat. & de communi teſtatur Alexand. in conſilio 24. ſub numero 23. libro 2.

204 Depoſitum potius † in dubio præſumitur, quàm mutuum, glo. ſ. in l. die ſponſaliorum depoſ. Bal. in l. incendium in fi. C. ſi cert. peta. Caſtr. in l. Lucius depoſi. Alex. in conſilio 28. ſub numero quarto, & per totum libro ſeptimo, & conſi. 184. ſub numero 5. eod. libro Dom. Alciat. in l. cum quid ſi certum petatur.

205 Dolus † præſumitur ex magna læſione l. omnes §. Lucius quæ in fraud. credito. l. qui teſtamentum de probatio. Alex. in conſi. 42. ſub numero ſexto, libro primo, Dec. in l. fraudis de reg. iu. & in cap. ad hæc 1. ubi latè de appellatio. & in conſi. 349. ſub numero 4. D. Alcia. in l. pacta quæ ſub num. C. de pact. & plures auctoritates congerit ſcholiaſt. ad Alex. in d. conſilio 42. ſub numero ſexto, libro primo, quibus poteſt addi Abb. in conſilio octauo, columna ſecunda, libro ſecundo, D. Alcia. reſponſ. 107. ſub nu. 12. & Nat. conſi. 631. ſub numero 10. libro tertio, Craue. in conſi. 29. ſub numero quinto, & in conſi. 142. ſub numero 21. & 22. & conſi. 192. numero tertio, & præſ. conſilio 142. à numero 13. uſq; ad numerum 25. plures caſus enumerat in quibus dolus præſumitur.

206 Dolus † ex fuga præſumitur l. impuberibus de ſuſpect. tutor. Bal. in conſi. 432. columna prima, libro primo, & in conſilio 254. proponitur quòd uxor. libro ſecundo, vbi ait fugam mariti uehementer adminiculari, quòd ipſe interfecerit uxorem, latè doctor. in l. admonendi de iureiuran. Craue. in conſil. 6. num. ſub num. 27.

207 Dolus † præſumitur ex taciturnitate quando quis tacet ad ſui commodum, in damnum alterius Abb. in conſilio 68. columna prima, libro primo, Bal. in conſilio 306. proponitur, columna ſecunda poſt medium libro quinto, Alex. in conſilio 14. col. fina. & in conſilio 95. lib. quinto, Iaſ. in l. paciſci de pact. Craue. in conſilio 83. ſub numero tertio, in cõſi. 147. ſub numero 20. in conſilio 172. ſub numero quinto, & conſi. 292. ſub numero quarto. Vel etiam quando quis tacet aliqua quæ ſi alter contrahens ſciuiſſet, non fuiſſet ita ueriſimiliter contracturus, Alexand. in conſi. 109. col. pen. uerſ. plus dico lib. 4. Craue. in conſi. 192. lib. 4.

208 Dolus præſumitur † in eo qui promiſſa non ſeruat, quatenus debet ac poteſt, l. doluſ. mand. l. prima, §. eſt autem manda. Alexand. in conſilio 52. col. ſecunda, uerſ. præterea & col. tertia, circa finem lib. ſexto, Craue. in conſilio ſexto, ſub numero 96. & verſic. præterea & columna tertia, circa finem libro 6. Crauet. in conſilio ſexto, ſub numero 96. colum. 2. & conſi. 192. ſub num. 15.

209 Dolus uerus † præſumitur in eo qui ſcienter facit rem prohibitam. Alex. in conſil. 153. columna quinta, libro primo, Crauett. in conſilio 193. ſub num. 2.

Dolus præſumitur † ex ſcientia, & quando quis non facit illud, ad quod ſcit ſe teneri, l. ſi procuratorem. §. dolo & l. dolus manda. l. dolo ad l. fale. Crau. in conſi. 215. ſub nu. 2.

210 Dolus præſumitur † contra adminiſtratorem aliquid facientem ad incommodum illius cuius bona adminiſtrat. d. l. dolo ad leg. Falci. & l. tutori ubi not. C. de nego. geſt. Crauet. in dicto conſilio 142. ſub num. 15.

211 Dolus præſumitur † contra eos qui non eunt per uias rectas, ſed per trãſuerſam l. qui fiſcales ubi Barto. C. de nauicul. lib. 11. l. cum proponas ubi Barto. Bal. Saly. C. de nauti. fœno. Craue. in conſi. 115. ſub num. 5.

112 Dolus † ex tractatu præſumitur gloſſ. ſecunda, in l. apud Celſum de exceptio. dol. Bal. in l. multum ante fin. C. ſi quis alter. uel ſibi Crauet. in dicto conſil. 115. ſub num. 6.

113 Dolus † præſumitur non ſolum ex taciturnitate, ſed etiam ex falſa expreſsione, l. ſi quis affirmauerit C. de dol. auth. poſſeſſor C. qui potio. in pigno. hab. Bart. in l. procurator qui pro euictione, circa finem de procur. Craue. in conſi. 282. ſub num. 7.

114 Dolus † præſumitur contra eum qui leges tranſgreditur, Bald. in conſi. 35. colum. prima, ad fin. lib. 2. & idem ſi tranſgreditur uoluntatem teſtatoris Craue in conſil. 193. ſub num. 3.

215 Dolus † arguitur contra non certiorantem aliquem de iuribus ſuis, l. quæritur, §. ſi uenditor de ædili. ædict. Innoc. & Doctor. in cap. cum dilecta de reſcript. Crauet. in dicto conſil. 142. ſub numero ſecundo.

216 Dolus † arguitur ex qualitate perſonæ, ueluti vitrici qui priuignos odio proſequi præſumitur, l. 4. C. de inoffi. teſtam. l. prima, ibique gloſſ. ſecunda, C. ubi pupil. educ. deb. Crauet. in dicto conſi. 142. ſub num. 18.

217 Dolus † præſumitur quando agitur aliquid confuſè ac ſub inuolucro, non expreſſa aliqua cauſa Crauet. in d. conſi. 142. ſub nu. 19.

218 Dolus † arguitur ex magnis perſuaſionibus l. cũ quis & ibi Bar. C. de dol. gloſ. ſecunda, in l. apud Celſum de dol. mal. excep. Craue. in d. conſi. 142. ſub nume. 12. cum 2. ſequen.

219 Dolus præſumitur † contra facientem aliquid aduerſus denuntiationem iam factam, uel aduerſus futuram prohibitionem, quam ipſe ſciat, l. ait prætor,

tor.§.si quis particeps de ijs quę in fraud. credito.l. si fundum, C.de re uendi.c constitutus de rescript. & cad.audita de restit.spolia.Crau.in d consi.6.sub num.76.

220 Dolus præsumitur † ex qualitate temporis contra eum qui tempore nocturno aliquid agat, Abb. in capit.primo, de clandesti despons.Bald.in cap.2. de fide instrumen.Craue.in consi.35.sub num.21.

221 Dolus præsumitur † contra eum, qui aliquid facit quod sibi non prodest, & alijs nocet Alex. in consil 174.col.2.lib.2 & consi.9.colum.j.lib.6.cui accedit Craue.d.consil.35.sub nume.10.

222 Dolus † præsumitur contra eum qui proposita ac obiecta non probat, l.non probasse, C.de calum. l.prima, vbi plene nota.ad Turpilia.Soc.consi.118. colum.4.lib.1.Crane.consil.252.sub num.7.

223 Dolus præsumitur † ex tarditate, quando quis distulit falsi accusationem proponere, Bald.in consil. 37.quidam Tabellio in fi.lib.1.Anch.in consi.254. Craue.in consil.75.sub num.9.

224 Dolus † præsumitur contra eum qui rem alienã consumit, l.Nesennius, §.fundum solut.matrim.quẽ text.ad hoc citat Cor.in consi.128.col 2.lib.3.Crauet.in consi.142.sub num.16.& in consi.193. sub numero 5.

225 Dolus præsumitur † contra Iudicem in iure errãtem, l.2.ubi doctor.quod quisque iur.Craue.in consil.18.sub num.14.

226 Dolus præsumitur † contra eum qui eodem instanti omnia fieri procurauit Castr.in consi.174.colum.secunda, in fin.lib.j. Crauet. in consilio 35.sub numero 5.

227 Dolus † præsumitur contra eum qui lucrum quęrit cum iactura alterius l.prima, §.an in pupillum de pos.quem text.citauit Calcan. ad hoc in consi. 25. col 4 in princ & alijs à Crauet.cita.in consilio 142. sub num.17.

228 Dolus præsumitur † in tutore alienante bona pupilli sine causa, Ang in consi.175.circa fin. Crauet. in dicto consil.142. sub numero 19. & consi.193. sub num.2.

229 Dolus præsumitur † contra eum, qui alienat bona subiecta restitutioni, Corne. in consilio 140. in lit.D. lib.2.Crauet. in consilio 193. sub num.5.

230 Dolus præsumitur † in arbitris, qui faciunt ratificari laudum antequam legatur, & sic tacent illius tenorem, Craue.in consi.83.col. 3.in fin latius in consil.141 columna 5. circa medium & in consi 192. post medium ac in consi 291. sub nume.10.

231 Dolus † præsumitur quando quis contrahit in domo alterius, & cum persona domestica, Anchar. in consi.365.licet pridie col.fin. Crauet.in d. consi. 342.sub num.18.

232 Dolus præsumitur † contra minorem, mulierem militem, ac rusticum qui occultè aliquid agunt, licet tractent de damno uitãdo, l.prima, C.de inter. matrimo.l.fin de rit.nupt Roma.in consil.406.col. j.Craue.in d.consi.115.sub nu.5.ad fi.& multa diceemus infr lib.10.cum de restitutione facienda ex circumstantia personæ agemus.

233 Dolus præsumitur † ex actu insolito, glo. & Bal. in l.si quis sub conditione de condit. instit. faciunt quæ supra diximus in uer.clausulę insolitæ Cranet. in consi.321.sub num.3.

234 Emancipatio † præsumitur rectè fuisse facta, nisi contra probetur l.ab eo §.1.de probatio. Innoc. in cap.innotuit de cleri per sal.pro mo.

235 Emptori † præsumitur tradita possessio eius rei quam possedit sciente uenditore l.minus de acqui. posses.

236 Esse mea † præsumitur res quæ reperitur in domo mea l.Clauibus de contra.emptio.trad Specul. in tit.de fur.

237 Emens rem † aliquam ac possidens præsumitur ex tit.præambulo possedisse, l.2.C.de acquiren.possess.l.prima §.final.de exceptio. re. iudic. l.quędam mulier de re. venditio: idemque est in legato, l. finali, pro legat. ac in hereditate, l. si d te si ser. vendice. l. tertia, versiculo hæc siue postrema. C. de nat.liber. & l.prima C.de repud.hæred. faciunt quæ scribit D.Alciat.de præsump reg.2 præsumpt. 24.& quæ supra diximus in uer.actus sequens Luc. de Pen.in l.quicunque. C.de apoch. publi. lib. 12. col.4.ver.23. præsumitur.

238 Ecclesia † indotata præsumitur sacro ministerio defraudari, in authent.ut null.fabr.orato. Domi. in principio.

239 Electores † præsumuntur scire conditiones, & impedimenta electionis, Innoc.in cap.dudum 1. de electio.

240 Eum in cuius † arbitrium aliquid collatum est præsumi ita arbitraturum, ut specialis iuris communis dispositioni non repugnet, l.quamquam de ritu nuptia. l. prima, de usur. & nota.in l. prima. si quis cautio.facit tex.nunquam memoria delendus in l.si libertus ita iurauerit de operib. libertorum, in sui ratione.

241 Errasse † & ignorasse gradum consanguinitatis præsumitur, qui publicè matrimonium contraxit, sicque uenit excusandus, l.vlt.de rit.nuptia.l.si adulterium cum incestu ubi Bar. in princip. ad leg. Iul. de adulte.cuius sententia est communiter approbata D.Clar.in §. incestus sub num.8.

242 Electus † pręsumitur, ei, per quem electus est, gratus fore, l.ult.propè fin.C.de sum.trin.& fid.catho. & cogente reuerentia eius uolentibus obedire, cap illud 8.q.2.dom.Alciat.pręsump. reg.2.præsump.14.post prin.

243 Error † iuris pręsumitur in rustico, l.fi. §.1.in fine & ibi not.de dol.except.

244 Emptor † rem tradens pręsumitur in dubio habere fidem de pretio, l.si soluturus, ad fin. de solu. And.de Iser. in cap.primo.de nat.feud. facit §. uenditę instit.de rerum diuisio

245 Etiam † heredi suo prouidere uelle præsumitur, qui sibi aliquid paciscitur, l.pactum de probatio. l. sit tibi decem §.pactus de pact cum ibi nota.l.diem proferre.§ primo, de recep.arbitr. & l.si necessarias de pignor.actio. ubi habentur tex.concordant.

246 Episcopo † relictum præsumitur fore ecclesiæ cõtemplatione relictum, cap.requisisti, de testam cap. pontifices 12.q.3.plenius declarat Cyn. in l prima, in

in 4.& 6.q. C.de sacrosanct eccles.facit l.Maenia & l. annua.§.1.de annu.leg.l.sed si plures. §.in arrogato de uulg.subst.l.qui proprio.§.ut in ceteris de procur.l. si autem.§.item si fundum & l.liberto.§.primo, de negocijs gest.l.si procurator de dol exceptio. cum socijs.

247 Ecclesia omnis † intra fines dioecesis sita, presumitur subiecta episcopo, cap.constitutus de religio. domib.cap.omnes Basilicae 16.q.7. quamuis aliud sit in alio prelato, cap.vit.cum ibi nota. in princ.de offic.archidiaco.

248 Ecclesia † presumitur ecclesiae fore subiecta, si illi soluat cathedraticum, cap.illud, 10.q.3. idemq; si quartam ei praestat cap.priscis & cap.seq. ea.q.3. si pro uisitatione eidem conuiuium praebet cap. illud magni. ea. q. uel si ei suos consignat infantes, c. relatum ea.q. uel si eius sententiam quandoque contra se latam obseruauit cap.olim 3.de restit. spoliato. Aut si illius mortuos sepelliuit cap. placuit 13. q.2.& nota.in cap.secundo, de restitutio. spoliato. lib. sexto.

249 Ex mutatione † locorum praesumitur mutari mentis affectus, cap.ualet 81.distinctio. cap.ab isto 35.q.6.& cap.fratrem 86.distinct. quamuis aduersus hanc praesumptionem illud militet caelum non animum mutant qui trans mare currunt, sed gloss. in d.cap.ualet, uidetur resoluere, intelligens praesumptionem in ijs mutationibus, quae fiunt ad euitandos aspectus eorum locorum, qui facile mouere possent concupiscentias ut uocant uel affectuum potentias.

250 Eligentium † ubi maior est numerus ibi etiam maior est zelus, cap.ecclesia uestra de electio. & c.si quando eo.tit.lib.6.D.Alcia.de praesumptio: reg 1. praesump.51.

251 Excommunicatus † qui fuit, praesumitur etiam hodie fore excommunicatus, cap.sicut nobis de sen ten.excommun.ibique no.Abb.& in cap propofuit. ubi gl.de cleri excommu. mi. dom. Alciat. de praesump.reg.2.presump.6.

252 Extremis probatis † media praesumuntur, capit. inter dilectos ubi Butri. Abb. Fely. & alij de fid.instrum.cap.accedens ubi glos.de conuer. Bal.& Iaf. per illum tex.in l.talis scriptura de leg.1. Do.Alcia. de praesum.reg 2.praesumpt.22.

253 Episcopus † mutans Episcopatum, & de minore ecclesia ad maiorem transiens praesumitur ex ambitione hoc facere, ac ex improbitate, c.si quis episcopus & seq 7.quaest 1. D.Alciat.de praesumptio. reg.secunda, praes.134.qui declar.hoc uetum esse nisi fiat cum licentia summi Pontif. quia tunc praesumitur ex causa legitima id fieri iuxta tradita per doctor.in cap.primo, de cleri.non residenti.

254 Episcopus † qui ecclesiastica officia committit sanguine coniunctis, praesumitur potius fauore sanguinis uel personae id agere, quàm alia iusta causa, cap.decenter 80.distin.quem tex. ad hoc citat Luc. in dicta l.principes uer.72.

255 Electus † ad aliquod officium praesumptionem habet pro se.cap.absit 11.q.3.in auth.ut defun.seu fun in principio in l.prima, C.de professo. urb. constanti, l.prima, §.ideoque de iustinia. C.eo ubi firmiani l.secunda, de ponder.& aur.illato. Abb.in cap. super eo ad fin. de electio. D.Alcia.de praesump tio.reg.3. praesump.19.

256 Eligere non † praesumitur uiam per quam quis impugnet iudicium suum, l.tercia, de militia. testa. D.Alcia.plenè d.reg.3.praes.35.

257 Emptio praesumitur † facta esse titulo lucratiuo quatenus rei ualor pretium excedit, l. 1.§.si quis in fraudem usque ad §.si autem, si quid in fraud. patr. Bar.in l.nam usque ad 20 si quis a par.m in. fue. Bal. in l.j.C.de inoffi.donatio. Alex. in consi. 85 col.2. sub num.2.lib.1.

258 Emptor qui sciens † emit citra dimidiam iusti pretij, praesumitur esse malae fidei, Imol.in cap. Apostolicae super glo.in uers.praescriptione de donatio. ubi ad hoc inducit l.in causae prima, de minor. in §. interdum cum seq. Alex. in consi.54. sub num. 10. libro 6.

259 Error iuris † in dubio in muliere praesumitur, gl. in uer.sciens in princ.in auth.de incest. nupt.iuncto tex.& ibi Ang.in fin.princ.Alexan.in consi.214 sub num.7.lib.sexto, Crauc.in consilio 142. sub nu. 11. ubi dicit esse quoque uerum in masculis minoribus.

260. Error † potius in dubio praesumitur, quàm dolus, Barto.& alij per illum tex.in l.quoties, §.primo, de hered.institu.Bar.in l.fin.C.de cano.sacra.largit. lib.10.& l.prima, de dol. Alex.in consi.70.sub num. 8.& in consil.74.sub num.4.lib.1. Dec.in l.si librarius de reg.iur.& D.Alcia. de praesump. reg 3.praesumpt.13.

261 Excessus † habet fraudis praesumptionem, Bart. in l.si societatem, §. arbitrorum pro soc. columna quinta, uers.quaero utrum possit renunciari in l.fin. de praetor.stipulatio. Bald.in l.tertia, C.de dot promissio. Alexand.in consi.86.lib.secundo, sub nume. 3.& maxime excessus sit nimius Corn.in consi.120. columna secunda, & consi.113. columna secunda, libr.3. Crau.in consil.43. ubi quod aliàs non ita de facili praesumitur fieri in fraudem futurorum creditorum.

262 Exemptionis † titulus ex longo tempore praesumitur, Alexand. in consilio 135. sub numero 14 volum.4.

263 Expensae factae † ab uno sociorum in re communi praesumuntur factae fuisse de communi & nomine communi l.post mortem, §.primo, & l.fin. quando. ex fact.tut.l.si is contra quem C.de aedific.priuat.l. si quis putans §.siue autem com.diuid. Alex.in consi. 168.sub num.8.libro 2.

264 Electa † in dubio presumitur uia per quam satis fiat utrique casui, l.adoptiuus §. primo, in fin.ibi, sed in re dubia, de rit. nup. Bald.in l. bonorum in tertia quaest. C.qui admitti Crauet. in consil. 149. sub nu.13.

265 Elusorium actum † quis facere nolle presumitur, l.si praetor de iudi.l.fin.ne quid in loc.publ.l.prima, §.exceptiones quar.rer.actio nõ det. l.cum alijs in fin.C.de curat.furio.l.si §.non aũt.C.de bon.quae lib.per quae iura sic tradit Crau. in cõsi.113.sub nu.3.

Excusso-

266 Excusſionis†exceptio censetur reiecta per indicem procedentem ad vlteriora in meritis causæ, Corn.in consil.85.col.2.& seq.libr.4. quod refert ac sequitur Crauet.in consil.77. sub num.17.

267 Exemptio † castri præsumitur, ex eo quòd castri dominus non visitat superiorem, nec eius legatum nec illum vt talem recognoscit, Anchar. consi.310. col.2.ad finem vers.vlterius ad præsumendum Crauet.in consi.111.sub num.17.

268 Extensio † præsumitur prohibita de persona ad personam quando non agitur de trahendo verbum ad sensum quem comprehendere potest Curt.iun. consil.11.col 4 Crauet in consil.98.sub num.13.

Familia quicquid agit præsumitur fecisse de voluntate domini, cap.constitutus de testib. qui text. allegatur à Luc.in d.l.principes vers.56.

269 Filius † præsumitur esse in potestate patris, nisi probetur emancipatus, l.patre de ijs qui sunt sui vel alien.iur & instit. eo. in prin. nisi tamen filius reperiatur esse in quasi possessione libertatis, l. Titia sol. matrimonio.

270 Fideiussor † soluens suo potius quàm alieno nomine soluere præsumitur, l. Papinianus, aliàs inter causas mandat.

271 Factum suum iuste † vel iniustè præsumitur quis esse tuiturus, not.Innoc.in cap.2.de arbitr.& in cap. cum diuersis de cleri. non resid. Luc. de pen. in d. l. principes ver.66.

272 Finales termini † ibi stare præsumuntur vbi aliàs fuerunt, l.in finalibus fini. regund.

273 Fieri mei † contemplatione præsumitur, quod mei commodi gratia fit, l. si pupilli 2.§.& ibi nota. de neg.gest.

274 Filius qui nascitur † ex viro & vxore constante matrimonio, scientibus vicinis, verus legitimus & naturalis filius esse præsumitur, l. filium de ijs qui sunt sui vel alien.iur l.si vicinis de nupt.quod tamen declarandum est, vt per Innoc. in cap. Michael de fil. presbyt. & per Luc. de pen. in l. 1. C. de dignita. libro duodecimo.

275 Filius relinquens † patri liberationem ab administratione tutelæ præsumitur quoque relinquere à solutione reliquorum. l.Aurelius, §. Titius de lib. leg.quem tex.sing.dicit Roma sing.110. quod intelligendum est, ut per Dom.Alcia.de præsump.reg.3. præsump.sexta.

276 Fratres præsumuntur † se odio non prosequi, sed diligere, cap.literas de præsump.in an rq. Do.Alcia. de præsump.reg 1.præsump.23.

277 Fratrum simul † habitantium ab altero quæsita, præsumi de communi quæsita, l. si fratres pro.soci Specul.in tit.de iudi.§. sequitur videre de communibus iudicijs, qua de re, quia latius patet quàm vt breui hoc complecti valeat compendio uidendus erit Bar.in l.Titium, §.altero de admi.tuto. Bal in l. si patruus. C.com. vtri. iud. Ias.in l.1. C.qui testam. fac poss. Dom.Alcia.d.reg.1.præsump.25.

278 Fabricensis † præsumitur qui notam, uel stigmata fabricensium gerit, l. stigmata. C. de fabri. libro duodecimo.

279 Fornicatio † inter consanguineos non præsumitur ex cohabitatione ca. cum in iuuentute de præs. l.eum qui.C.de episc.& cleri. Dom. Alcia. d.reg.1. præsumpt.34

280 Filios habens † magis præsumitur diligere patriā suam, & alijs in honoribus præfertur, l.in albo.C.de decur.libr.10. Luc. de pen. in l.nepotes in fin. C.qui num.liber.se excus.libr. 10. vbi auctoritatem Diui Augustini citat Dom. Alci.dicta reg.1.præsum.36. facit quod scribit Socium. in l.1. sub num 82. soluto matrimo.& ibi Doctor.in ver.ad sobolem procreādam, & diximus supra quoque in ver.diligere.

281 Filius † ex legitimo matrimonio natus, præsumitur esse in potestate patris, l. si filius de prob.l.si emācipati.C de collatio.Dom. Alc. qui declarat reg.2. præsumpt.2.

282 Fraus † præsumitur ex varietate responsionis c.1. vt benefi. ecclesi. not. in l.1.§.si quis simpliciter de verbo.obligat.& in cap.fi.de iureiur.libr.6.Do.Alc. d.reg. 1. præsump.31.

283 Filiusfamilias † præsumitur pecuniam mutuo acceptam in causam peculij castren. conuertere l.fin. C.ad Macedo. quem ad hoc adducit Luc. de pen.in d.l.principes vers.78.

284 Feudum in dubio † præsumitur antiquum & non nouum, cap 1.§.1.de succes.fratr.ubi Bal.cap.1.si de feud.fuer.contr.inter dom. & agna. vas. vbi Aluar. post alios Dom.Alciat.reg.3.præs.28. Dec. in consilio 252.sub num.6.& consi.269.sub num.5. Andr. Tiraq.de retract.§.32.sub num.91. Zas.in consi.13. sub num.16.

285 Fur vt is † præsumatur penes quem res furtiua inuenta est, aliæ quoque coniecturæ concurrere debent l.eiusdem vbi glos.Bartol.Bal.& Castr. C.de furt.Bal.& Imol.in l.fin.de hered.instit. Saly. in l.fi. C.de quæstio. Dom. Alciat. d.reg.3. præsumpt.29. vbi latè declarat, Marsil.in l.qui falsam de fals.in sing. 392.aduertas, & consil.52. misericordia, & consilio 72.munda.

286 Filius natus † ex vxore præsumitur natus ex marito, quamuis vxor cum alijs consuetudinem habuerit, l.miles, §.defuncto ad leg.Iul.de adult.quem tex. dicit singul.Bal.in rub. C.de probat. & in l.si matre. C.de su.& legiti. Castr.in l 3.de lib.& posth. Ang in l.septimo de stat.homin.Dom.Alciat.de præsump. reg.3.præsumpt 37.Alex.in consil 88.sub num 8.libro septimo.& ibi scholiast.sub litera.C.latè hac de re agit Anto. Gab.libro primo com. conclus. tit.de præsumpt. conclus.14. vbi varijs modis ampliat ac limitat.

287 Filius cui † pater legauit electionem nominum debitorum, fraudulenter præsumitur agere, si vltra pecunias à patre tempore conditi testamenti creditas, alias credidit, dum gereret negocium patris, l. l.nomen, §.filio de leg.3. quem sic excipit Luc.in d. l.principes vers.103.

288 Fiscus in dubio habet præsumptionem † contra se, & contra illum est iudicandum, l.non puto de iure fisc. Doctor.in l. 1. solut.matrimo. ibique Alex. Ias.Rip.Soc.Dom.Alciat.& alij, Dec. & Cagno.in l.in ambiguis de reg.iur. vbi varijs modis intelligūt illum tex.Dom.Alciat.& alij, Dec.& Cagnol. in l.in

ambiguis

ambiguis, de reg. iur. vbi varijs modis intelliguntur illum text. D. Alciat. d reg. 3. præsump. 41. vbi fusius declarat sed malè seruatur in praxi ab ijs qui rerū fiscalium curam gerunt.

289 Facere quilibet præsumitur † quod sibi prodest, & non quod alteri nocet. l. fluminum. § final. & ibi Dyn. & l. Proculus, de dam. infec. Ale. in consi. 194. sub nu. 4. lib. 2.

290 Factum debet † potius præsumi peractum tempore quo euitatur delictum, quàm quo incurritur delictum, Bar. in l. libellorum in princip. in 4. col. de accus. Alex. in consil. 114. sub nu. 10. lib. 4. Bart. in l. non solum. §. sed ut probari per illum tex. de ope. noui nuntia. & per l. eum actum cum ibi nota. de neg. gest. idem Alex. in cons. 52. sub nu. 1. li. 3. Fely. in c. auditis. de præscrip. Dom. Alciat. de præsumptio. reg. tertia, præs. prima. limitat Bal. in tract. stat. in uer. bannitus.

291 Pactum a filio † concernens causam patris, præsumitur factum de patris uoluntate, c. constitutus, & ibi notant Doct. de testib. Bar. in l. 1. §. si quod ui aut clam, & in d. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori in decima quæst. de oper. nou. nuntia. Alex. in consil. 69. sub num. 5 lib. 2.

292 Feudum † in dubio præsumitur paternum, cap. 1. vbi Bal. & omnes si de feud. fuer. controuers. inter domi. & agna. vasal. Alex. in consil. 15. lib. quinto, sub numero 7. Moder. Paris. in cons. Paris. §. 5. sub num. 89. Andr. Tiraq. de retract. §. 32. sub num. 91. cum sequen.

293 Feudum in dubio † præsumitur hæreditarium, cap. 1. de duob. fratrib. a capit. inuesti. Iser. in cap. 1. an aguat. uel filij & l. si pactum, de probat. Alex. in consil. 84. quando scilicet est adiectum uerbum hæredibus vt utraque qualitas in filio requiratur iuxta plenè tradita per Moder. Paris. ad cons. Alexand. 44. sub litera A, uolumine primo, & in consil. 120 eod. uolum. sub litera A, & nos infra plenius attingemus.

294 Feudum † præsumitur antiquum, nisi dominus reperiatur in possessione, Iacob. Belui. in cap. 1. de gradi. success. in feud. Ale. in consil. 10. sub num. 2. lib tertio.

295 Fideiussio † in dubio præsumitur non delegatio Imol in l. Valerianus, col. antepen. & pen. l. degare de nouatio. Alex. in cons. 159. sub num. tertio, lib. secundo.

296 Fides † præsumitur habita de pretio, quando datus est terminus ad soluendum, § venditæ iustit. de rerum diuis. l. quod uendidi de contr. emptio. l. in ciuile. C. de re. uend. Alex. in cons. 92. li. 1. sub nu. 2. vel quando post venditionem secuta est traditio, Alexander in consilio 86. numero sexto, libro sexto.

297 Fides bona † præsumitur in libertatem præscribente, non etiam seruitutem, l. altius. C. de seruit. & aq. Cyn. in l. 1. in 4. q. in fin. C. eod. tit. Alexand. in cons. 143. sub num. 3. lib. 1.

298 Filiusfam. † præsumitur hereditatem sibi delatam voluisse sibi acquiri per patrem, si pater eo sciente, & permittente illam possedit. l. qui in aliena §. primo, de acquirenda hæreditate, & l. si filius cum ibi nota. C. de peti. hæredita. Lucas in dicta l. principes, versiculo 5 a.

299 Fides bona † quamuis præsumatur debet allegari, l. si adulterium cum incestu. §. idem pollioni, ad leg. Iul. de adult. Ange. in l. eum qui. §. fin. de publi. Alexand. in consilio 136. sub numero uigesimo libro secundo. Reliqua uidenda supra sunt in uers. bona fides.

300 Filius præsumitur † in dubio possidere vt hæres bona patris, l. prima, cum glo. in ver. prolatum. C. de repud. hæred. ibique Bal. glos. & Doct. in l. prima. C. si minor se ab hęreditate abstin. Bartolus plenè in l. gerit, de acquirenda hęreditate, pulchrè Alexander in consilio 126 columna prima, sub numero primo & per totum libro septimo, & in consilio 171. sub numero quinto, ubi aliqua dicit ad rem facientia.

301 Filius † longo tempore seorsum habitans a patre præsumitur emancipatus, Bald. in l. cum de in rem uerso, de usuris. Alexand. in consilio 135. sub numero duodecimo, ubi post Bald. concludit sufficere quod allegetur separata habitatio ac negociatio seorsum a patre cum lapsu vigiuti annorum per l. si filio. C. de patr. potest. quam ibi Bald. dicit notandam esse pro magnis mercatoribus, qui separatim à patre negociantes per uiginti annos, seorsumque a patre habitantes patriam præscribunt potestatem.

302 Filius † præsumitur acquisiuisse de bonis paternis, nisi quatenus coniecturæ sunt in contrarium, gloss. & Doctor. in l. cum oportet, in principio. C. de bon. quæ libe. & in l. quintus, de donatio. inter vir. & uxor. Alexand. in consilio trigesimoprimo. sub numero sexto, libro quarto, & in consilio 133. sub num. 6. lib. 7.

303 Fraus † præsumitur ex alienatione omnium, vel maioris partis bonorum, l. omnes. §. Lucius, quę in fraud. credito. & uota. in l. qui testamentum, de probationibus. Barto. in l. nomen. § filiarum, de legatis tertio. Bald. in l. prima, in antepenultima quæstione. C. qui bono. cede. possunt. Alexander in consilio centesimooctauo sub numero tertio, libro quarto.

304 Fraus † præsumitur facilius in contrahente, quàm in testante, Alexander in consilio decimooctauo, sub numero primo, libro tertio, qui dicit glos. secundam in l. qui testamentum de probationibus, quæ contrarium uidebatur uoluisse, communiter reprobari, ut per Bartolum in dicta l. qui testamentum, & l. prima. C. de natur. liber. Guid. Pap. consilio uigesimoseptimo. Iason in l. quæ de legato, in fine, de legatis primo. Dominus Alciatus de uerborum significatione, lib. tertio, in principio.

305 Fraus † præsumitur facilius excogitata quando aliquid frequenter fit, Alexand. in dicto consilio centesimooctauo, sub numero quarto, libro quarto.

306 Furiosus † præsumitur qui verba furiosis apta loquitur l. quidam de con. insti. quem sic intelligit

O Luc.

Luc.de Pen in l. prin cipes. C.de prin. agen. in reb. lib.12.uerſ.15.

307 Furioſus† ſemel ſe mper præſumitur furioſus, niſi contrarium prob etur, gloſſa quam communiter ſequuntur Innocentius, Ioannes Andreas, Butr.& Abb.in cap.fin.de ſucceſſ.ab inteſt. Salyc.in l.furioſum C. qui teſtam. fac.poſſu. Alex. in conſil. 92. ſub num. 16. lib.5. plenius in conſil. 147. ſub num.7.10.12. & 14 lib.7. & in conſil.141. colum. ſecunda, ſub numero quarto, lib.primo, vbi ſcholiaſtes ſub litera C, Luc.de Pen.in dicta l.principes, verſic.16.

308 Furor perſeuerare præſumitur,† & non eſſe momentaneus,niſi contrarium probetur, Alexan.in d. conſil.141.ſub num.quarto. Iaſ.in l. patre furioſo, colum.2.de ijs qui ſunt ſu.uel alien. iur. D.Alciat. de præſump. reg.2.præſump.18. Alex.in conſ.141. ſub num.4.lib.primo. Moder.ibid.ad Alex.in verſi. perſeuerare.& conſil.85.ſub num.12.lib 2 ſed limitat Caſtr.conſ.120.l.b.primo. & Iaſ. in conſil.178. lib.primo.

309 Facere † nolle in dubio quis præſumitur quod eſt prohibitum ac impoſsibile de iure, l.quamquã, de rit.nuptia.Bar. in l.ſi quis ſub conditione,in principio.de condit.inſtit.cap.a nobis de ſenten.excommun.Iaſ.in d.l.filius a patre.§.fin.in ſecundo notab. de libe. & poſthum. Crauet. in conſil. 245.ſub numero 12.

310 Facta † incontinenti cenſentur correſpectiua, hoc eſt unum factum propter alterum, Bald. Dec. & alij in l.petens. C.de pact.Doctor.in l.lecta verſ. dicebam per illum tex. ti eert pete. Corn.in conſil. vlt.lib.quinto. Crauet.in conſilio undecimo,ſub numero tertio.

311 Factum ſubſequens † præſumitur eſſe factum in executionem minarum præcedentium, Crauet. in conſil 35 ſub num.16.arg. l.quædam mulier de rei uendica. & l. ſecunda, de acquiren. poſſeſsio. cum ſimilibus.

312 Falſitas præſumitur † ex non uerisimili, Bald.in l.prima,col.4.ſub nu.9.C de ſer.fugit. Doct.in cap. quia verisimile,de præſump. Cur.Iun.in conſil.17. col.2.Craue conſ.28.col.2.& conſ.134. ſub nu.36. qui in prædicto conſil.28.ſub nu.5.ait quoque falſitatem præſumi contra notarium qui in regiſtratione inſtrumenti non ſeruauit ſolitum ſtylum.

313 Falſitas † inſtrumenti præſumitur,quando teſtes omnes in eo deſcripti ſunt mortui,not.gloſ.& doct. in l.prima.§.fin.quemadmo teſtam.aper. Alexan.in conſil.62.uerſ.ſecundum concurrit li.3. Craue.in d. conſ.28.ſub num.7.

314 Fuga inducit† præſumptionem doli in fugiente l.impuberibus,de ſuſpect.tutor. Craue. in conſil.6. ſub num.37. ubi alios citat.

315 Fauorabili † in materia præſumitur quis loqui de ſe ipſo potius,quàm de alijs,Socy. in conſil.149. col.5.uerſ.imò potius præſumi debet,lib.t. Craue. in conſil.174.ſub num.12.

316 Fideicommiſſo † præſumitur eſſe renuntiatum per diuiſionem, quando in ea unus dat alteri poteſtatem alienandi, Bar.in l.qui Romæ.§.duo fratres. in 8.q. ubi, & alij communiter, de verborum obligat.Ale.in conſilio octauo,lib.quinto Socin.conſilio 43.lib.quarto, ubi latè Dec. in conſilio 11.columna quinta,circa finem verſ.& diſcurrendo.Crane.in conſil.24.ſub num.8.

317 Fideiuſſor† quando ſimpliciter ſe obligat præſumitur ſe obligare in omnem caſum & cauſam, quę ex natura negotij procedit l.ſi ſeruum.§.nunc videamus,& l.mora rei,de verbo.oblig.quę duo iura ad hoc citat Craue.in conſil.27.ſub numero ſecundo, & quinto.

318 Forenſis† pręſumitur ſcire ſtatutum loci in quo contrahit ex longa conuerſatione,l.fin. cum ibi nota.de decret. ab ordin. faci. Caſtren. in conſil.424. colum.2. ante med.lib.2. Alex.conſ.165. columna prima,lib. ſexto. Crauet.in conſilio 249.ſub numero quinto.

319 Fraus† pręſumitur ex interpoſitione perſonę, Crauet. in conſilio 122.ſub numero decimo. Item ex uarietate actuũ.c.ab Anaſtaſio.C manda.Bal.in conſilio 125.tres fuerunt contractus,lib.1.Crauet. conſil.156.ſub num. 11. ad finem. Item ex uicinitate actuum.l.ſi uentri §.corum. & ibi Bar.de priui leg.credi.Alex.in conſil.25. columna fin. lib.ſecundo.Craue.in conſi.153.ſub num.9.item ratione con iunctionis ſanguinis l.data. C.de donat.Barto. in l. poſt contractum,de donatio.Craue. in conſ.82.ſub num.5. Rurſus ex minis præcedentibus. Alexan.in conſil.174.colum.ſecunda, uer. quęro circa hęc,libro ſecundo. & conſil.9. colum. prima. uerſ.tertio probatur, lib.6. Item ex ſolutione maioris pretij Abb.in conſil.76.columna ſecunda, lib.primo.Bal. in conſil.155. Queritur ecce, libro primo, quibus accedit Craue.in conſi.100.ſub nu.4.vbi plures addit modos pręſumendi fraudem, veluti ex ijs quę breui tempore fiunt ſub num. 8. Item quando repudians hęreditatem reperitur in illius bonorum poſſeſsione ibi ſub num.7.poſt Bar.in l.tertia per il lum tex. C.de natur.liber.Bal.in l.ſecunda. C.de re pud. hęred. Areti. in l.ſi a quibonis, de acq.hęred.

320 Gratus † quis pręſumitur niſi probetur ingratus l.omnimodo. C.de inoff.teſta. Alberi. in l.ſiue poſ. ſidens. C. de probationibus, numero quinto, qui ſupra,in principio huius cap.relatus eſt.

321 Generaliter† præſumitur pro iudice in ijs, quę ſpectant ad eius officium, Innoc.in cap. innotuit, de eler. per ſalt.promot.l.ſecunda. C. de offi. ciuil. iudi. Bal.in l.uli C.ne quis in ſua cauſ.ſibi ius dicat Dom. Alciat. de pręſumpt. regula tertia, pręſumptio. nona.

322 Generali † in ſermone non pręſumitur quis loqui in damnum eorum qui de ſuo ſunt ſanguine,l. obligatione cum l.ſequen. de pignor. l.humanitatis. C. de excuſat.tuto. Dominus Alciatus de pręſumption. regula prima, pręſumptione vigeſimaſeptima.

323 Generaliter † pręſumitur quod olim fuit, idem & hodie eſſe l.teſtamentum. C. de teſtamentis. l.ſi quis ex argentarijs. §.fin.de edend.ubi Bar.& doct. Domin. Alciat. de pręſump. regu.tertia, præſumptione 25.

Gene-

324 Generaliter † præsumitur pro quolibet officiali, l.prima. C. de suscepto. libro decimo. Dominus Alciatus dicta regula tertia, præsumptio. decimaquinta.

325 Gerere quis † in animo præsumitur quod uerbis expressit. l. Labeo, de supell. legat. Alexand. in consilio 156. sub numero septimo, uolumine quinto.

326 Gestum aliquid † fuisse tempore furoris quando præsumatur. Alexand. in consilio 141. numero primo, libro primo. & in consilio 147. sub num. 5. li. 7. in quibus locis pulchre ac grauiter admodum distinguit.

337 Grauati † præsumuntur esse uocati, quando testator digressus est ad plures gradus substitutionum Craue. in consilio 98. sub numero tertio post Socin. in consilio 250. in secundo dubio, libro secundo.

328 Hæredi quoque † suo prouideri uoluisse præsumitur, qui sibi prouidit. l. pactum, de probatio. l. si tibi decem. §. si pactus, de pac. cum ibi notat. l. diem proferre. § primo, de recep. arbitr. l. necessarias cum similibus ibi adduct. de pignorat. actione.

329 Hæredem † instituens filiumfamilias, vel illi aliquid legans sub ea conditione, si emancipetur a patre, præsumitur etiam patrem rogare, ut illum emācipet l. quamuis C. de fideicommiss.

330 Habere † quis præsumitur in corde quod ore expressit. l. Labeo. §. idem tubero, de supell. legat. capitu. humanæ aures 25. q. 2. capit. secundo requiris de appellatio. Corn. in consi. 116. col. vlt. volumine tertio.

331 Hæredi † onus quod iniungitur, præsumitur iniunctum esse a die aditæ hæreditatis, Bald. in l. prima, in 3. colum. versic. 12. quæritur testator. C. de ijs quæ pœn. nom. relinq. alleg. l. tali, de iure dot. & hoc dicit Alexand. in consil. 36. sub numero 11. lib. quarto, melius probari ex not. in l. Imperator. de iur. dot. Dec. in l. hæredem ad fin. de reg. iur. Imo. in l. prima. §. si quis ita, de hær. instit.

332 Hæredum † unus totum possidens præsumitur possidere iure familiaritatis, Alexand. in consilio 167. sub num. quarto. lib. 6. quod ampliat ibi scholiastes etiam si ille hæres se solum hæredem putabat.

333 Hæres † extraneus præsumitur habere notitiam testamenti, in quo hæres est institutus, l. cum hæres, de liber. legat. & in l. quidam ita. §. si quis filium ad Trebel. Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres in 3. quæstio. de uerbo. oblig. Dec. & alij in l. eius qui si cert. petat. Alexand. in consil. 150. sub numero septimo, libro septimo. Cagno. in l. qui in alterius, de reg. iur. Alexand in consilio 4. sub numero secundo Ias. in d. l. eius qui. §. quod si stipulatus, Curt. Iun. consilio 8. Crauet. in consil. 193. sub numero sexto, ubi pulchre agit.

334 Hæres † adeundo hæreditatem cuius partem cohæres repudiauerat, præsumitur se uelle in totum oneribus hæreditarijs obligare, l. si duo de acquirenda hæreditate, facit l. prima, & secunda, eodem titulo.

335 Hæres † testatoris in dubio præsumitur grauatus, & non alius l. seruus legatus. §. qui margaritam in fine, de legatis primo. l. ultima. §. etsi præfatam. C. de iure delib. Alexand. in consilio 72. sub num. 1. lib. 5.

336 Hæres † quis esse relictus præsumitur non ex eo tantum quod grauatus est l. hæreditas ad statium, & ibi notat Bart. & l. cum quasi. §. si plures, de de fideicom. liberta. Alexand. in consil. 24. sub nu. 8. lib. tertio.

337 Hæres † scriptus aliquid agendo ut hæres, præsumitur uelle esse hæres dicta l. si duo, & l. pro hærede & l. gerit ubi plenè Bartolus, & alij, de acqui. hæredit.

338 Homicidium † in dubio præsumitur factum ad defensionem Ang. in §. ius autem gentium, columna prima, de iust. & iur. Dec. in l. ut vim, columna 6. ad finem, eodem titulo, in pandect. & in consilio 459. columna secunda, & consilio 469. columna penultima. Crauet. in consilio 151. sub numero 18.

339 Ignorantia præsumitur † ubi scientia non probetur. l. uerius de prob. capitu. præsumitur, de reg. iur. lib. sexto. Dom. Alciat. de præsump. reg. prima, præsump. 42. Indebitum scienter soluens præsumitur uelle donare. l. cūpanus, de oper. liber. l. cuius per errorem, de regulis iuris, cum ibi nota. qui tamen scienter recepit committit furtum l. quoniam, de condic. furt. & post sententiam committit crimen stellionatus. l. fideiussor. §. in omnibus manda.

340 Ius præsumitur † æquum, l. prima, de iustitia, & iur. & dicit Philosoph. quinto Ethico. determinata quidem a lege positiua legalia sunt, & unum quodque ipsorum iustum esse dicimus, postquam enim leges factæ sunt, non de illis, sed secundum illas iudicandum est, capitulo in istis, distinctione quarta.

341 Iudicantes † præsumuntur potius deferre potentibus, quàm iustitiam petentibus ministrare, §. nec latet nos, in authentico, ut omnes obediant. princip.

342 Inter plebeios † facilius præsumitur quàm inter nobiliores, & honorum luce conspicuos, ac patrimonio ditiores emendi ac uendendi comercium. l. 3. C. de commer. & mercatoribus.

343 Idoneus præsumitur † iudex eruditus in iure habens causatum experientiam, & scientiam rei, in authent. de iudi. post principium. & l. certi. C. de iudicijs.

344 In causis † priuatorum præsumitur abesse calumnia si a fiscalibus remouetur l. iustas. C. de iure fisc. lib. 10.

345 Instituere † ac docere libentius præsumitur professores, quibus salaria exhibentur, l. medicos. C. de professo. & medi. lib. 10.

346 Iudex præsumitur † remittere infamiam, cum pœnam ex causa remisit. l. et si seuerior cum ibi not. C. ex quib. caus. infam. irrog.

347 Iusta causa † præsumitur in eo, qui publico iure utens aliquid exequitur. l. iniuriarum. §. 1. cum ibi not. de iniur.

348 Innocens † præsumitur quærere, ut absoluatur, econtrauerò nocens subterfugere iudicium capit. nullus de præsump.

349 Iudicium diffugiens † præsumitur de causa sua esse diffisus capitu. christianis, undecima quæstio. prima, & tanquam calumniator puniendus est. §. oportet autem uersic. si tamen is quomodo oport. Episcop. faciunt notata in capitulo cum olim, de hære.lib.6. ubi Archidiac. & quod habetur in l. Liberto. §. fin. de negocijs gestis, ubi frustrator is dicitur.

350 Iniuriatus † remittens iniuriam præsumitur in totum remittere ac in perpetuum, si id faciat in extremis, alias non diceretur perfectè pœnitens, §. ultimo, instit. de iniur. quem sic inducit Luc. in d.l. principes, uersic.64.

351 Inter homines imperitos incerti certaminis cōpositio facilius oritur, l.ne in arbitris. §. sin autem. C.de recep. arbitr.

352 Instrumentum † & status rei habent præsumptionem pro se l.iurisgentium. § quod ferè de pact.l.rationes de probatio.& §.item verborum inst. de inutili. stipulat.

353 Interuenisse † præsumitur in contractu quod consuetum est.l si prius §.primo, ver.illa de aq.plu. arcen.l.circa de locat.l.quod si nolit. § quia assidua de ædilit.ædict.l.certi condictio.§.quoniam, si cer. petat.faciunt supra dicta in uer.clausula solita, & supra in loc. a communiter accidentibus, capitu. præcedenti.

354 Id quod contra † se quis scribit aut confitetur præsumitur uerum esse l. cum scimus. §. sin autem. C.de agricol. & censi l.si quis. C. de fabri. & l. non putauit. §. si quis sua de bonorum possessione contratab.

355 Incontinens † præsumitur esse ille cuius pater fuit incontinens, cap.primo, & capit.si gens Anglorum 56. distinctio. Ioan. Andr. in capitulo semel malus de regulis iuris, libro sexto declarat D. Alciat.de præsumptio.regu.prima. præsumptio. vigesima quarta.

356 Impubes præsumitur † esse habilis tantum ad histrionatum & ad nomen daturam. l. fina. de operis ser.l.ultima, de lib.caus. Dom. Alciat. de præsump. reg.1.præsump.46.

357 Industria † personæ in dubio censetur electa, l. inter artifices de solut.ubi glo. & Doctor. Bar. in. continuus. §. si ab eo, de uerborum obligationib. Alexan. in consil.132. sub numero septimo, libro quarto.

358 Inimicus † qui olim fuit præsumitur esse inimicus etiam hodie l. in ipsius vbi Bal. notat C famil. ercisc.& in l.ex persona. C. de probationibus. Bald. & Salyc. in dicta l.tertia. de testib. Innocen.in cap. cum oporteat de accus.dom. Alciat. de præsump. reg.2.præsump.11.

359 Innouare uolens † præsumptionem habet contra se cap.quis nesciat 11.distinct. & cap.consuetudinis ubi not. Doctor.de consuetu. dom.Alciat. de præsump.reg.2 præsump.3.

360 Iniuriam remittens † præsumitur in perpetuum remittere. §.fin.ubi glos.de iniur. d om.Alciat.d.regu.2.præsump. 36.

361 Idoneus quilibet † esse præsumitur cap.dudum de præsump.cap sicut 1.q.1.dom.Alciat. de præsumptio.reg 3. præsump.3.ubi declarat.

362 Immemor nemo † præsumitur salutis eternæ l. sancimus quæ est ultima. C. ad legem Iuliam repet.cap.sancimus, prima quæstio.septima. domin. Alciat. d.reg 3. præsumpt. 4.

363 Innocens † quilibet præsumitur a peccato l.absentem de pen. l.qui accusare. C. de edend. domi. Alciat.dicta præsumpt 4. & maxime is quem pauc. accusant capit.cum in iuuentute de præsumptio. ad quod facit l.si adulterium.§.incestum ibi & si nemo eum reus postulauit ad leg.Iul. de adulter.

364 Iuramentum † habet præsumptionem pro se,d l.ult C.ad leg.Iul.repet.dom. Alciat. dicta regu 3. præsump.161.

365 In dubio fit præsumptio † ut actus potius ualeat quàm pereat l.quoties 2.de uer bo.obligatio.l quoties,de reb.dub.& l.quoties de reg. iur.cap. Abbate sanè ubi glos. & Doctor. de uerborum significa. dom.Alciat.dicta reg.3.præsum.34.Craue. in consil.52. sub num.2.

366 In dubio præsumitur † pro reo l. Arrianus de actio.& obligatio.l.fauorabiliores, de regu.iur.do. Alcia.d.reg 3.præs.44

367 In dubio † in illam partem semper præsumitur per quam pœna euitatur l. semper in obscuris, de reg.iur l proximè de ijs quæ in test.delen Cuma.in consilio 134.dom.Alciat. dicta reg tertia præsumptio. 45.

368 Infans † præsumitur ineptus ad operas l.arboribus §.de illo de usufruct. quem sic perpendit Luc de Pen in d l principes. C. de prin.agen. in reb.lib.11. uersic.47.

369 Iubens aliquid † ab hæredibus suis præstari sub mensura, intelligitur sub ea mēsura quam ipse præstabat, Innoc.in cap.ex parte de censibus.

370 Iubens † aliquid dari præsumitur iubere dari de suo, uel de eo, quod in eius est administratione l. non uidebitur de stat.liber.& l.Stichum.§. si hæres, & l.si decem, eod. tit.

371 Indignus † quis esse præsumitur officio quod gerit nisi ordinatus fuerit inuitus l. si quemquam. C. de episcopis,& clericis.Bar.de præsump. sub numero quarto.

372 Inuitus † præsumitur quis bona omnia sua alienasse, nisi probetur uolens id fecisse, l. Lucius. §. quæ omnia de ijs, quæ in fraud.credito. l. inuitum de seruitu.Bar.loco supra cita. sub num.8.

373 Infans præsumitur † primo loco mortuus, quando ipse & mater eodem naufragio perierunt, l. si mulier de reb. dub. & l. inter socerum de pact. dotal.Bar.ibi sub num.11.

374 In fraudem † creditorum facere præsumitur qui bona omnia sua alienauit, l.omnes. §. Lucius de ijs quæ in fraud.cred. Bar.sub d.nu.11.

375 Incendium præsumitur factum culpa inhabitantium, l.3.de off.præfect.ui.Bar de præsumpt.sub numero 12. Ex hac tamen præsumptione culpæ in-

inhabitantium, non est fundata intentio locatoris aduersus conductorem, nisi aliter ea probetur, Bald. in consil. 441. Quidam magister lib primo, & consil. 442. Quidam nomine Restorius. li. 3. reperit. consil. 491. lib. quarto. Roman. consil. 401. Cæpol. consilio crimin. 69. Cor. consil. 2. 32 lib. 1. Cur. Iun. in l. dominus horreorum columna 2. locat. Marsi. in l. prima, in princ. sub num. 9. ad leg. Cor. de sicar. Thom. Gramma. in consil. 22. sub num. 13. Lndo. Gozad. in consil. 63. colum. 2. post medium & 3. & plenius dicemus infra in cap. seq. in uer. incendium non præsumitur.

376 Ignorantia † præsumitur in officiali ob multitudinem negociorum etiam in ijs quæ per eum gesta sunt, Bar. & alij in l. quod iussit in ult. q. de re iudic. cap. cum olim de re iud. Alexand. in cons. 215. sub nu. 5. lib. 2.

377 Ignorantia † præsumitur iusta ex quacunq; causa, Alex. in cons. 3. sub num. 4. lib. 3. & ibi scholiastes ait sub litera B. quod ferè omnes tenent hoc post Castr. & Fulgo. in l. ultima. §. sed quia, C. commun. de legat.

378 Ignorantia † præsumitur in facto alieno l. vlt. pro suo l. uerius de probatio. Alex. in cons. 172. sub num. 11. lib. 2. Craue. in consilio 103. sub numero quinto.

379 Ignorantia † iuris præsumitur, & toleratur in milite l. regula de iur. & fact. ignor. Bal. in l. pen. C. de ijs qui sib. ad scrib. Ale. in consil. 92. sub num: 14. lib. primo.

380 Ignorantia † præsumitur data læsione vltra dimidiam iusti precij, gl. nota. & ibi Bar. in l. quisquis. C. de rescind. uend Bal. in l. secunda, in 6. q C. de rescin. uendit. Ioan. de Imol. in l. si quis cum aliter, de verb. oblig. Alexand. in consil. primo, sub num. primo. lib. sexto. Crauet. in consilio 192. sub numero quinto.

381 Imperitia † iuris potius præsumitur, quàm dolus, Bal. in l. pen. per illum text. C. de ijs quib. ut indign. Alex. in consil. 233. sub nu. 18. lib. 6. per tex. in l. quoties § qui dolo de probatio.

382 Instantia † præsumitur perempta culpa iudicis vel rei, l properandum ad fin. princ. C. de iudi. Alc. in consi. 42. sub num 14. lib. 3. sed ibi scholiastes putat culpam actoris in dubio præsumi ac præponderari.

383 Instrumentum præsumitur Authenticum propter auctoritatem tabellionis, l. cum precibus, C. de probatio. § si uerò mori. tur in auth. de instrum. caut. & fid. cap. cum Ioannes, de fid instrumen. Alexander in consilio 33. sub numero quarto, libro tertio.

384 Iudex † præsumitur per imperitiam iudicare, qui adhæret singulari opinioni, relicta cõmuni sententia, Bal. in l præterea per illum tex. de senato. Alexand. in consilio 95. sub numero sexto, libro secundo.

385 Inuentarium † habet præsumptionem pro eo l. scimus. §. licentia. C. de iur. deliber. Bar. & doctor. Alex. & Iason l. si constante sol. matr. D. Alciat. d. regu. 3. præsumpr. 20.

386 Iudex † in dubio præsumitur aditus tanquam ordinarius de iure communi, glos. in l. prima in uersi. consentientes de iudi. Cyn. in l. si qui ex consensu in fina. uerbis. C. de epis. & cleri. Alexand. in consil 55. sub numero quinto. & numero decimoquarto. lib. quinto.

387 Iurisdictio † in dubio intelligitur concessa personæ & non territorio, Bar. in l. prima per illum textum, de constit. princip. Cyn & Bald. in l. ultima, eodem titul. de constitut. princ. nota. in l. qua tale soluto matrimo Alexand. in consil. 94. sub numero undecimo.

388 Ius postquam † est conditum, sta re non posse præsumitur, nisi adsit aliquis iurisperitus, qui per interpretationem illud in melius perducat, l. secunda. §. post originem de origin. iuri. faciunt quæ supra diximus de causa inueniendæ interpretationis.

389 Inimicitia præsumitur † ex lite de una tota hæreditate Alexand. in consilio 99. columna prima, libro primo. Roma. in l. secunda. §. hoc rescriptum ad senat. sylla. Craue. in consil. 75. sub num. 11. ubi aliosaddit.

390 Inimicus † præsumitur debere damnum ubi de malefactore non constat, Specul. in tit. de præsumptio. §. primo, columna tertia, Bar. in l. sr. de quæst. Dec. consil. 64. columna tertia post medi. Crauet. in consilio 35 sub num. 3.

391 Inimicus † esse præsumitur testis, qui testimonium contra aliquem deposuit in causa criminali, cap. meminimus ubi gl. de accusa. Crauet. in consil. 31. sub num. 3.

392 Inimicus † præsumitur testis dicens se ab aliquo uerberatum, uel iniuriatum, Crauet. in consil. 99. sub numero tertio, & infra dicemus in uersicu. testis dicens.

393 Identitas † contractus præsumitur quando eadem causa exprimitur, licet summa sit diuersa Alexand. in consilio 84. libro septimo, columna fina. Item quando eodem tempore, loco, & coram eisdem testibus peragitur Alexand. in consil. 105. columna secunda, circa medium libro secundo. Crauet. in consil. 198. sub num. 2.

394 Identitas † delicti præsumitur ex identitate temporis & loci, Alexand. in consil. 30. columna secunda, ad finem, lib. septimo. Crauet. dicto consi. 198. sub num. 2.

395 Identitatem corporis † præsumi ex identitate nominum, Crauet. post Bald. iam relatum Anchar. in consil. 194. circa fin. qui dicit facile præsumi corporis identitatem.

396 Identitas † rei præsumitur ex conuenientia confinium, quamuis confines sint diuersi Corn. in dicto consil. 198. sub numero secundo, ubi diserte admodum versatur in ista præsumptione identitatis.

397 Iuris ignorantia † præsumitur in minore, etiam quod certaret de lucro perdendo, Alexand. in consilio 125. ante finem, libro septimo. Crauet. pulchrè in consilio 192. sub numero quinto qui ita intelligit l. regula in principio, de iur. & fact ignor. & l. 2. de iure fisc.

398 Laicus † quis esse præsumitur ex quo nascitur laicus nisi probetur clericus ordinatus capitu. legam 3. q. 1. not. Ioan. Andr. in reg scienti de reg. iur. libro sexto.

399 Legatum peculium † filiæ præsumitur ademptum, si testator post testamentum factum debitorem exegit, l. filio in principio & in fin. de adim. legat. quem ita perpendit Luc. de pen. in d. l. principes uer. 46.

400 Longinquitate † temporis præsumitur obliuio fieri cap. longinquitate 12. q. secunda not. in §. illud in auth de trien. & semiss. l. qui in prouincia, §. 1. de rit. nuptia. Dyn. in reg. præsumitur de reg. iur. libro sexto, Bart. in l. si res obligata de leg. 1. Cyn. & Bal. in l. prædia. C. de fideicom. Bart. & Ang. in l. 1. C. de ser. fugit. ibique Ias. sub num. 48. faciunt nota. in l. si de eo, §. si forte, de acquir. possess. probat tex. in l. Celsus secundum vnam lecturam de usucapio. & in l. peregrè de acquir. poss.

401 Libentius præsumitur † instruere & docere professor cui constituta sunt salaria, l. medicos in fine, C. de professo. & medi. libro decimo,

402 Laudum habet † præsumptionem pro se cap. nisi essent de præben. l. 1. de leg. 2. D. Alcia. reg. 3. huius titu. præsumpt. 12.

403 Ligatus † quis potius in dubio esse præsumitur quàm solutus, quando agitur de præiudicio animæ, cap. iuuenis de sponsal. cap. consilium de obserua. ieiun. Gemi. in consi 26. col pen.

404 Licito † modo præsumitur quis actum facere, & non illicito, per quem actum ipsum irritet, l. 3. de milita testam. arg. l. cum de in debito de probatio. Fulgo. in consil. 5. Nauta quidam columna vltima. Diplouat. ad Bartol. de præsumpt. col. fi.

405 Legatum † factum Rectori ecclesiæ affini ratione affinitatis, & non ecclesiæ factum fuisse præsumitur & ideo poterit Rector de illo liberè disponere, authen. licentiam. C. de sacros. eccles. cap. requisisti de testam. Bar. & Doctor. præsertimque Soci. in l. ciuibus de re. dub. Dom. Alciat. de præsump. reg. 1. præsumpt. 28.

406 Legitimatus † à patre præsumitur esse filius naturalis, qui ab illo in testamento filius simpliciter fuit appellatus authen si quis, C. de natur. liber. Ias. in l. neque professio, colum secunda C. de testam. Crauet. qui alios citat in consil. 166. sub numero duodecimo.

407 Legatum † tutori relictum præsumitur esse factũ sub ea conditione si administret, non autem si excuset, l. sed hæc nimium de excusat. tuto. quem sic inducit Luc. de pen. in dicta l. principes versicu 77.

408 Liberatio † debitori in testamento relicta, præsumitur potius ex causa fideicommissi, quàm alia ratione relicta, l. si donatio. C. de dona. & l. 1. C. de fals. caus. adiect. cum ibi nota.

409 Liber rationum † quando pro parte inuenitur verus, in totum uerus esse præsumitur, Castr. in consilio 301. ad bene examinandum dubia, colum. prima, ad fin. libro secundo, Ias. in l. admonendi, colum. 49. ad finem, de iureiurando, Crauet. in consilio 198. sub numero sexto.

410 Libera præsumitur † res de iure com muni nisi probetur seruitus, l. altius cum ibi nota. C. de seruit. & aq. Ioan. Andr. & Doctor. in cap. nim is de iuretur. & in capitu. fina. super uer. respondere de iudi. Crauet. qui hanc assertionem exornat in cons. 112. sub num. 14.

411 Libertas † ab oneribus bonorum præsumitur, nisi probetur seruitus, Hostien. & Ioan. Andr. in capitu. nimis de iureiur. Alex. in consi. 129. col. 1. libro primo Curt. iunior consilio 41. colum. 4. & consi 184. colum. secunda. Crauet. in consilio 111. sub nu. 9. & 132. sub num. 20.

412 Libertas præsumitur † uel probatur ex inspectione registri, in quo non apparet de aliqua registratione bonorum, nec de aliqua solutione onerum Curt. iunior consilio 106. ad finem colum. prima. Crauet. in consilio 111. sub numero 17. uers. septimo multum.

413 Legatum † præsumitur ademptum, si inter testatorem & legatarium graues inimicitiæ interuenerunt, secus si leues, l. 4. § fina. de adim. legat. cum ibi notat. & l ex parte. Luc. de pen. in d. l. principes uer. 40. qui dicit aliud esse in hæreditate quæ non ita de facili admittitur.

414 Legatum † relictum ciuibus, non præsumitur relictum esse administratoribus, sed ipsi ciuitati, l. ciuibus cum ibi nota. de rebus dub. & l. ciuibus de legat. 1.

415 Laborans † terras præsumitur habere notitiam communis earum æstimationis, & redditus illarũ, Bal in l. 2. q. 6. C. de rescind. uenditio. Alex. in consil. primo sub num. 10. lib. 6.

416 Lex præsumitur † super ijs quæ sunt facti, l. siue possidetis. C. de probatio. l. filium de ijs qui sunt sunt sui uel alien. iur. & quandoque etiam fingit, l. qui in utero, & l. fin. de stat. homin. l. 1. C. de rei uxo. actio. Alexan. in consil. 39. sub numero tertio libro primo.

417 Libelli † & petitiones tot esse præsumuntur, quot sunt articuli, Specul. in titu. de lit. contesta. §. nunc dicimus in principio, & in titulo de petito. & possesso. §. 1. uersicul. quid si episcopus, Angel. in l. scire debemus in principio de uerbo. obligatio. Bald. in l. 1. circa ulti. colum. C. de fideico. Alex. in consi. 70. sub num. 6. lib. 7.

418 Literæ præsumuntur † esse concessæ ad postulationem partis, & non motu proprio, ubi non adest clausula illa motu proprio, capitu. si motu proprio, de præben. libro sexto. l. j. C. de petit. bono. sublat. libro decimo, per quæ iura sic scribit Alexan. in consilio 161. sub numero sexto, libro septimo. & idem dicit Bartol. de literis salui conductus in dicta l. prima. C. de pet. bon. subl. Bartol. & Doctor. in l. prima, in principio, quod quisque iur. Alexand. in consilio trigesimooctauo, sub numero quinto. libro tertio.

419 Matricula habet † præsumptionem pro se, l. matriculam, ubi Bartol. de præpos. agen. in reb. libro duodecimo, Dominus Alciatus regula tertia præsump. 17.

Magnus

420 Magnus † aliquis ac potens non præsumitur esse cõpulsus in vrbe, l. nõ est verisimile, quod met. caus.

421 Mulier † quæ dotem sibi reddi stipulata non est, præsumitur stipulata esse, l. vnica. C. de re. vxor. actio. Doctor. in l. 1. in princ. de verbo obligat. post Bart. ibi qui uolunt hanc magis esse fictionem, quã præsumptionem, quod & asserit Luc. de pen. in l. qui cunque col. 2. ad fin. & 3. in princ. C. de apoch. publ. lib. 10. vbi & aliquot notandas differentias recenset inter fictionem & præsumptionem, prout vterque istorum terminorum in strictiore significatione perpenditur, inter quas est illa summe notanda in materia iudiciaria, quòd ea quæ finguntur, in libello poni haud quaquam necesse est, quia posito facto statim qualitas fictionis accedit, l. si debitor de don. cau. mor. & in l. omnes, §. Lucius & ibi glos. in ver. fictitiæ, quæ autem præsumuntur quia in contrarium admittunt probationem, in libello ponenda sunt ac in articulis, vt ipse postea ibi plenius declarat.

422 Mulier præsumitur † quæcunque quæsiuit constãte matrimonio, acquisiuisse de bonis mariti, l. Quintus, & l. etiam de donatio. inter ui. & vxor.

423 Mandatum † procuratorium interuenisse præsumitur, si cui instrumenta ad causam pertinentia cõsignata sunt, not. in l. fin. C. de pact. conuent. & cap. coram in princ. de offic. deleg. Specu. in tit. de satisd. §. viso vers. sed qualiter quòd intelligit Luc. de pen. in d. l. princip es vers. 3. quando is qui ostendit instrumenta, est coniuncta persona, post Pet. & Cyn. in l. maritus. C de procurato.

424 Matrimonium † præsumitur vbicunque quis filios naturales susceptos simpliciter filios appellat suos, absq; adiectione naturales, §. ad hæc in auth. vt liceat matr. & aui. vbi Iaco. Belui. dicit hanc esse præsumptionem iuris auth. idem si quis. C. de natu. lib. Luc. de pen. in l. fin. in ver. successores. C. de ijs qui spont. munc. sube. lib. 10.

425 Maior † quis esse præsumitur, nisi probetur minor, l. ab re. cum ibi notat. C. de recep. arbitr. & l. 1. C. si minor se maior. dixerit & in l. de ætate de mino. cap. presbyter 78. disti. cap. in præsentia de probat. Archidiac. in cap. si ep tempore de rescript. Io. And. in reg. infamibus de reg. iur. lib. 6. Luc. de pen. in l. j. C de fid. instr. lib. 10.

426 Minor † facilè præsumitur circumscribi, l. 1. de minorib.

427 Mulier † præsumitur facile decipi. §. plurium igitur in auth. de æqualit. dot. Luc. de pen. in l. quicunque. C. de apoch. lib. 10.

428 Minor † præsumitur læsus contrahens mutuum cum fœneratore, nisi probetur locupletior esse factus, l. 1. cum ibi nota. C. si aduer. credito.

429 Mulier † præsumitur nupta, quæ annulum fert digito, cap. nostrates 30. q. 5. quem tex. sic intelligit Luc. de pen. in d. l. principes ver. octauo. C. de prin. agen. in reb. lib. 12.

430 Multos † per dies quod publicè propositum fuit ab omnibus præsumitur plenè cognitum, § omnem in authen. de litigio. facit, l. sed si pupillus, §. proscribere de instito. actio.

431 Monialis † præsumitur, quæ reperitur inter alias moniales, argu. cap. quem progenitores 20. q. 1. & nota. 19. distin. in prin.

432 Mater † dans dotem pro filia, præsumitur velle donare sicuti quilibet extraneus, l. idemque §. Papinianus mand. & l. vnica, §. in præsenti. C. de re. vx. actio.

433 Mulier † coniugata præsumitur esse dotata, l. vlt. C. ad Senat. Velle. l. purè in fine de excep. doli. & l. vlt. quæ in fraud. credito. Luc. de pen. in d. l. quicunque. C. de apoch. col 5. in fin. & 6. in princ. vers. 65. præsumitur.

434 Mulier † præsumitur non posse nubere sine dote, l. fin. quæ in fraud. credito. l. apud. §. si mulier, & seq. de dol. mal & met. exceptio.

435 Mulier † præsumitur ignorare legem, l. regula de iur. & fact. ignor. §. 1. in auth. de in cœst. nupt.

436 Mulier † quæ non patitur filium de quo controuersia est vulnerari, præsumitur mater esse, cap. affer te de præsumptio. Inno. de fil. presbyt. cap Michael.

437 Militare † quis præsumitur ex pecunijs patris, vel cognati sui, l. vltima. C. de pignor.

438 Mater † redimens filium ab hostibus præsumitur proximitatis gratia donare, nec repetit precium à filio, l. liber captus de cap. & postlimi. reuer. Dom. Alciat. de præsup. reg. 1. præs. 32. vbi prosequitur alios casus in quibus ob proximitatem præsumitur donatio.

Maritus stipulans sibi alimenta præsumitur quo que ratione vnitatis & affectionis eadem vxori quo que suæ stipulari Oldr in consi. 95. ex forma sub numero 10. & seq. pulchrè declar. Crauet. in cons. 51. sub num. 3.

439 Maritus † cui vxor tradidit instrumenta, præsumitur esse procurator vxoris suæ l. si vbi gl. C. de pact. conuen. Dom. Alciat. d. reg. 1. præsump. 33.

440 Maritus † sic præsumitur cum vxore sua habitare, ut clericus præsumitur residere cum ecclesia sua, cap. 1. qui matri. accus. poss & cap tuæ de cleri. non resid. Dom. Alcia. dicta reg. 1. præs. 35.

441 Mulier † præsumitur stipulata esse sibi dotem reddi, quando extraneus dotat, nisi extraneus sibi dotẽ reddi stipulatus fuerit, l. quoties sol. mat. l. vnica, §. accedit. C. de re. vxor. actio. Bart. de præsumpt col. 1.

442 Mulier † præsumitur ex alio post mortem viri cõcepisse, si post vndecim menses peperit, §. mulier in auth. de restit. & ea quæ par. in 11. mens. Bartol. de præs. col. 2.

443 Masculus † præsumitur primo natus, cum mulier masculum & fœminam peperit vno ventre, l. si ita fuerit de reb. dub.

444 Mulier † præsumitur primum mortua si decessit vnà cum filio pubere, l. cum pubere de reb. dub. secus si cum pupillo, l. si mulier eod. tit. Bart. de præs. col. 2. ad finem.

445 Mortuus † quis esse præsumitur in pupillari ætate & non in adulta fauore substitutionis casus, est singularis in l. ex facto, §. pen. de vulg & pup. Sancto Seuer. in l. precibus char. 9. col. 1. C. de impub. & al. substit. Thom. Diplouata ad Bar. de præsum. col. 4. post princi.

446 Masculus † in dubio præsumitur prior nasci, quã

fœmina, glos. 1. in l. idem erit de stat. homi. & in l. si fuerit, §. fin. de reb. dub.

447 Masculorum † duorum vno partu simul editorum prior natus esse præsumitur, qui formosior ac robustior est, l. si fuerit, §. fina. de reb. dub. Bald. in §. sed cum vos, col. 3. in proœ. ffor. Diploua. ad Bar. de præsumpt. col. 4. circa medium vbi pariter ponit, quid iuris sit quando ambo nati sunt execto matris vtero.

448 Mortua prior præsumitur vxor, quàm maritus, si eodem infortunio decesserint, l. qui duos, §. maritus de reb. dub. Soci. latè in §. sed & illo de reb. dub. in col. 3. Diplouat. loco iam relat. vbi remissiuè ponit, quid de alijs pluribus vnà morientibus censendum sit.

449 Mala fides † in dubio potius plerunque præsumitur, quàm ignorantia, l. quemadmodum. C. de agri. & censit. libr. 11. & quomodo hoc procedat, scribit Corn. in consil. 265. in 3. vol in ult. col. Diplouat. d. col. 4. ad fi.

450 Magis dilectus † in institutione præsumitur magis dilectus in substitutione, & è contrà, l. Lucius, § Mæuia ad Trebell. l. cohæredi, §. qui discretas de vulg. Ias. inter consil. Alexandrini consi. 37. Crauet. in cons. 47. sub num. 3.

451 Magis † præsumitur pro vniuersitate, quàm pro particularibus, Bal in consi. 52. ad fi. lib. 4. dum allegat Cyn. in l. si qua de ijs qui sunt su. uel alien. iur. Crau. in consi. 4. sub nu. 27.

452 Mala † fides præsumitur contra eum, qui aduersus iuris dispositionem contrahit, cap. qui contra iura de reg. iur. lib. 6. l. fundus de rescind. uendit. l. edicto. C. si aduers. fisc. Crauet. qui alios cit. in consi. 142. sub num. 12.

453 Mala fides † generaliter præsumitur contra eũ, qui aliquid facit contra iuris dispositionem, Crauc. in consi. 134. sub num. 16. per d. cap. qui contrà. & l. leges sacratissimæ. C. de legi.

454 Mercator † præsumitur habere pecuniam paratã, Bal. in l. singularia, & ibi Ias. ad fi. si cert. peta. pulchre Bal. in consil. 318 practica ciuitatis, col. 2. lib. primo, notant glos. & Bar. ac doctor. in l. cum oportet in princ C. de bon quæ lib. Crauet. in consi. 191. sub num. 8.

455 Metus † præsumitur ex contrauentione statim secuta, Oldra. in consi. 35. factum tale est quidam Ioãnes, Alex. in consi. 99. col 4. lib. 3. Craue. in consi. 10. sub nu. 18. Item ex minis habito respectu ad qualitatem minantis, qui solebat exequi minas, glos. no. in cap. pen. quod met. caus. Abb. in cap. 1. de off. deleg. Craue. in consi. 49. sub num. 1. item ex uultu terribili alicuius potentis, Bal. in ca. 1. §. iniuria de pac. iura. firma. Angel. in l. qui in aliena. §. fin. de acquir. hære. Dec. in d. c. 1. col. 2. de off. deleg. Craue. loc. supra cita. num. 3. Item quando spoliatus renunciat ius suum, Ang in consil. 218. uisa narratione col. 2. uers. secundo probatur, Are. in consi. 24. col. 2. uers. uideamus modo, Craue. ibi sub num 4. Item quando is qui metum allegat, non erat in libertate faciẽ dra ctum pro animi sui libito, Crau. ibi sub num 6. arg. l. qui in carcerem quod met. caus. & eius quod scribit Bal. in consi. 117. præmittendum est ad euidentiam, quod quando in libello libro tertio, & in consilio 364. quia quæstio col. prima eo. item ob periculum imminens amissionis honoris ac famæ, ut per eundem in dicto consilio 49. sub num. 7. argu. l. iusta de manu. uindict. & l. isti quidem quod met. caus. Itẽ ex importunitate & persuasione quæ uim coactionis habet, Innoc. in cap. 1. de iureiur. Ias. in §. quadrupli, sub num. 66. instit. de actio. Crauet. in consi. 10. sub num. 17. Item ex minis ac uerberibus metus reuerentialis præsumitur Franc. in ca. quamuis in tertio notab. de pact. libr. 6. Alex. in l. si cum dotem col. 3. in §. eo autem tempore solu. matrimo. Crauet. in dicto consilio 49. sub num. 2 faciant quæ scribit Alex. in cons. 157. sub num. 16. libro 2.

Minarum præcedentium in executionem, præsumitur quid factum fuisse, Crauet. in consil. 35. sub numero 16. argumento l. quædam mulier de re. uend. & quia a primordio tituli posterior formatur euentus, l. ult. C. de impon. lucr. descr. libro decimo, & quia talia præsumuntur fuisse facta, quæ subsecuta sunt, qualia prædicata demonstrant, l. tertia, ubi Bar de fund. instruc. l. qui uinum de uin. triti. & ole. legat. l. si defensor de inter. actio. l. si uno locat. & ca. inter dilectos uer. cæterum de fid. instrum.

456 Mandatum † durare præsumitur, duráte præsumptione uoluntatis, quæ extincta uel reuocata non creditur, nisi probetur, Alexan. in cons 159. sub numero 19. libro septimo. per l. si uerò non remunerãdi, § si mandauero mandat. l. si pater de manu. uindi. & l. mandatum. C. mand. & quia mutatio uoluntatis non præsumitur etiam usque ad extremum uitæ spiritum nisi probetur, l. cum hic status, §. 1. de don. inter ui. & uxor. l. cum tacitum de probatio. cap. maiores ad finem cum ibi nota. de Baptis. & illi. effec. & arg. eorum quæ à fortiore habentur in cap. licet de procur. lib. 6.

357 Mandatum præsumitur † tacitum, ubi habens à me aliquale mandatum, excedit me sciente ac patiẽte fines mandati, l. ult. quod cum eo cap. fin. de iureiur. & in cap. fin. ut lit. non contest. Alex. in cons. 80. sub num. 12. libro quarto, & ibi Moder. Parisiens. pulchrè ac copiosè; Additque Alexan. ibi alios casus sub numero 10. & 11. in quibus tacitum mandatum præsumitur.

458 Moræ præsumptio † ut euitetur quid præsumendum sit Alexan in consi. 23. sub num. 11. lib. 7.

459 Metus † præsumitur non interuenisse, amicis atq; affinibus interuenientibus, l. transactione quæ, ubi omnes not. C de transact.

460 Nimis tepidus † in petendo sententiam de iure suo diffisus esse præsumitur, cap. in mandatis 43. distinct. not. Specul. de petit. senten. uers. item nota, dicit tamen Luc. de pen. in d. l. quicunque. C. de apoc. lib. 10. in d. cap. Christianis in fin. Lucas in quã in d. l. quicunq; col antepen. uers. 135.

461 Numeratio † informis præsumitur esse facta in causam mutui, uel depositi, Inn. & Butr. in c. si cautio de fid. instr. Bar. in l. cũ quid si cer. peta. Bal. post Cyn. in l incendium. C. si cert. peta. quibus accedit Alex. in consi 37. sub num. 5. lib. 3.

Nolle

462 Nolle vendere † præsumitur qui immensum pretium petit l.non dubium,§.final.de legat.3.

463 Nemo † præsumitur de vento vixisse l.vlt. C. de ·lim.pupil.præstan.D.Alcia.de præsump.reg.1.præsumpt.50.

464 Non esse baptizatus †,quis præsumitur, nisi probetur,cap.paruulos de consecr.dist 4. D.Alciat.de præsump.reg 2.præs.4.

465 Nemo præsumitur † seipsum incontinenti corrigere l.non ad ea de conditio.& demonstr.D.Alc. d.reg.2.præsumpt.28.ubi latè agit.

466 Nunquam in dubio † capitur præsumptio delicti l.meritò pro socio. Dom. Alciat.regu. tertia, præsumpt.1.

467 Nemo † præsumitur immemor salutis æternæ, l.sancimus,C.ad leg.Iul.repet.Do.Alciat. de reg.j. præsumpt.4.

468 Notarius † habet præsumptionem pro se, quòd rectè & legaliter exerceat officium suum, c. ad audientiam de præscr. l.si quis decurio C.de fals.Bald. in l.Imperator,vers.sed non poterit de stat. homi. Dom.Alcia.dicta regu.tertia,præsump.13.ubi latè agit in tantum ut oporteat de falsitate contra illum constare per liquidissimas probationes, Doctor.in l.iurisgentium,§.quod ferè de pact.Crauc.consi.75. sub num.8.

469 Non † committere dolum præsumitur qui fraudem excludit l.cum pater §. Titio in fin. de leg.2.facit quod scribit Corn.in consi.52.lib.2. D. Alcia.d. reg.3.præs.27.

470 Notando † & disputando bene ac optima ratione præsumitur quod agendū est expediri l. munerum §.mixta de muner.quem tex.sic ad hoc inducit Luc.de pen.in d.l.principes uer.51.

471 Nemo † præsumitur eligere uiam per quam impugnet iudicium suum l.tertia, de milit. testam.D. Alcia.d.reg.3.præsumpt.35.

472 Natus † ex uxore, præsumitur natus de marito, quāuis uxor sit adultera,l mulier §.defuncto ad leg. Iul.de adult.D.Alcia.d.reg.3.præs.37.

473 Natus † in dubio præsumitur ex legitimo matrimonio,Alexand.in consi.88.sub nu.14.lib.7.qui ita intelligit l.miles ita §. defuncto ad leg. Iul. de adulter.

474 Notarius præsumitur † esse rogatus eo ipso q fecit instrumentum l.prima,C.de usur. Alexan.in consi.73.sub nu.7.lib. primo, consi.48.lib.quinto,& in consi.105.sub num.septimo,lib.secundo,& consilio 52.num.12.lib.tertio,est uerum quòd Alex.in consilio 153.sub nu.9.lib.2. dicit communiter contrarium teneri,sed Moder. Parisi.ibi ad Alex. sub litera A,dicunt ueritatem stare pro prima opinione Alex. quando Notarius scribit & se subscribit, & ibi quāplurimas ad hoc addurunt auctoritates.

475 Numerus † maior eligentium ubi est, ibi præsumitur esse maior zelus c. ecclesia nostra de electio. capitulo si quando eo.titul. libro sexto, quæ iura ad hoc adducit Luc.de pen. in dicta l. principes uersiculo 84.

476 Notarius † quis esse præsumitur ex confectione quatuor solennium instrumentorum,Io.And.& doctor.in cap.1.de fid.instrum.specul.in tit. de fid.instrum.§ restat uer.ex præmissis Alex.in consi.73.sub nu.12 lib.6.

477 Notariatus qualitas † propter antiquitatē temporis ultra centum annos præsumitur Innoc.in c. ueniens de uerbo.significat.Dec.in cap.1.colum.6. in fin.uersi.quicquid tamen sit de fid. instrum.in cō si.56.col.2.post med.& in consi.42.col.2.Crauc. in consi.274 sub nu.14.

478 Notarius † licet se nō subscribat in instrumēto tāquam notarius, nec fecerit mentionem officij sui, si tamen omnia solennia adhibuerit in instrumento præsumitur vt notarius id fecisse Crauet. in consil. 150.sub nume.3.arg.eorum quæ scribit Roma. in consi.105.col.j.ver. cæterum 2.& Bar.& doctor.in l.j.de eden.

479 Notarius † censetur esse rogatus à testatore, ut concipiat uerba dispositionis eo modo, quo sustineri potest,Craue.in consi.75.sub num.2. arg.l.tertię, de milita testam.l.si prætor de iudic. & cap.Abbate de uerbo.signifi.

480 Nuntius † habet præsumptionem pro se, in his, quæ concernunt officium suum, gloss.& doctor.in cap.cum parati de appella.D.Alciat.latè reg.3.præsumpt.14.& presumitur pro eius commissione Alexand.in consi.103.sub nu.3.lib.2.

481 Officialis præsumitur † cauisse de pecunijs fisco inferendis, uel certis pecunijs aut dignitatibus, authen.ut nulli iudi.§.super hoc autem, facit in simili l.his uerbis cum ibi nota.de adoptio. l.secunda,§.illud sciendum si cui plusquam per leg.falci.Doctor. in l j.in prin.de verb.oblig.

482 Omnis † retinens rem aliquam præsumitur possidere,Innoc.& Hostien.in cap.cum olim secundo, de priuileg not.Archidiaco. 3.q.2. c. audiuimus & c.2.de eo qui mitti.in possess.caus.rei seruan.

483 Omne prædium † præsumitur liberum, nisi probetur seruum,l.altius C.de seruit. & aqu. & arg. l.si eum seruum de fideicom.liber. D. Alcia.de præs.regu.2.præs.3.

484 Omnia † præsumuntur de iure licere, nisi probētur non licere, l.necnon, quib. ex caus.maio.l.ab ea parte de probatio.

485 Omnis † ecclesia sita intra diœcæsim, præsumitur esse subiecta episcopo,c.constitutus de religio. domib.c.omnis basilicæ 17.q.7.& c.ult. cum ibi nota.in princ.de offic.archidiaco.

486 Obligationum † diuersitas ex diuersitate personarum præsumitur Bar. in l.Stichum §.fin. de soluti. Ias.in consi.87.col.1.post medi.lib.3. Craue.in consi.282.sub nu 2.

487 Obliuio † facile præsumitur ex lapsu temporis decem annorum,Io.Andr.& Doctor.in cap.qualiter & quando de accusatio.Corn.in consil. 324 colum.quinta,libro 3.Craue.in consi.65.sub nu.10.& in consi.75.sub num.25.

488 Obseruantia † quæ subsecuta est, præsumitur subsecuta esse ex tit.sententię præcedentis,Crau.in cōs. 39.sub nu.9.arg.l.quædā mulier de rei uend.l.2. de acqui.poss.l.si à te it ser.vend.l.prædia de acquiren. possess. & quia à primordio tit. posterior formatur euen-

fœmina, glos. 1. in l. idem erit de stat. homi. & in l. si fuerit, §. fin. de reb. dub.

447 Masculorum † duorum vno partu simul editorum prior natus esse præsumitur, qui formosior ac robustior est, l. si fuerit, §. fina. de reb. dub. Bald. in §. sed cum vos, col. 3. in proœ. ffor. Diploua. ad Bar. de præsumpt. col. 4. circa medium vbi pariter ponit, quid iuris sit quando ambo nati sunt execto matris vtero.

448 Mortua prior præsumitur vxor, quàm maritus, si eodem infortunio decesserint, l. qui duos, §. maritus de reb. dub. Soci. laté in §. sed & illo de reb. dub. in col. 3. Diplouat. loco iam relat. vbi remissiuè ponit, quid de alijs pluribus vnà morientibus censendum sit.

449 Mala fides † in dubio potius plerunque præsumitur, quàm ignorantia, l. quemadmodum. C. de agri. & censit. libr. 11. & quomodo hoc procedat, scribit Corn. in consil. 265. in 3. vol. in ult. col. Diplouat. d. col. 4. ad fi.

450 Magis dilectus † in institutione præsumitur magis dilectus in substitutione, & è contrà, l. Lucius, §. Mænia ad Trebell. l. cohæredi, §. qui discretas de vulg. Ias. inter consil. Alexandrini consi. 37. Crauet. in cons. 47. sub num. 3.

451 Magis † præsumitur pro uniuersitate, quàm pro particularibus, Bal. in consi. 52. ad fi. lib. 4. dum allegat Cyn. in l. si qua de ijs qui sunt su. uel alien. iur. Crau. in consi. 4. sub nu. 27.

452 Mala † fides præsumitur contra eum, qui aduersus iuris dispositionem contrahit, cap. qui contra iura de reg. iur. lib. 6. l. fundus de rescind. uendit. l. edicto. C. si aduers. fisc. Crauet. qui alios cit. in consi. 142. sub num. 13.

453 Mala fides † generaliter præsumitur contra eũ, qui aliquid facit contra iuris dispositionem, Crauet. in consi. 134. sub num. 16. per d. cap. qui contrà. & l. leges sacratissimæ. C. de legi.

454 Mercator † præsumitur habere pecuniam paratã, Bal. in l. singularia, & ibi Ias. ad fi. si cert. peta. pulchre Bal. in consil. 318 practica ciuitatis, col. 2. lib. primo, notant glos. & Bar. ac doctor. in l. cum oportet in princ. C. de bon. quæ lib. Crauet. in consi. 291. sub num. 8.

455 Metus † præsumitur ex contrauentione statim secuta, Oldrà. in consi. 35. factum tale est quidam Ioãnes, Alex. in consi. 99. col. 4. lib. 3. Craue. in consi. 10. sub nu. 18. Item ex minis habito respectu ad qualitatem minantis, qui solebat exequi minas, glos. no. in cap. pen. quod met. caus. Abb. in cap. 1. de off. deleg. Craue. in consi. 49. sub num. 1. item ex uultu terribili alicuius potentis, Bal. in ca. 1. §. iniuria de pac. iura. firma. Angel. in l. qui in aliena. §. fin. de acquir. hære. Dec. in d. c. 1. col. 2. de off. deleg. Crauc. loc. supra cita. num. 3. Item quando spoliatus renunciat ius suum, Ang in consil. 218. uisa narratione col. 2. uers. secundo probatur, Are. in consi. 24. col. 2. uers. uideamus modo, Craue. ibi sub num 4. Item quando is qui metum allegat, non erat in libertate faciẽdi actum pro animi sui libito, Crau. ibi sub num 6. arg. l. qui in carcerem quod met. caus. & eius quod scribit Bal. in consi. 117. præmittendum est ad euidentiam, quod quando in libello libro tertio, & in consilio 364. quia quæstio col. prima eo. item ob periculum imminens amissionis honoris ac famæ, ut per eundem in dicto consilio 49. sub num. 7. argu. l. iusta de manu. uindict. & l. isti quidem quod met. caus. Itẽ ex importunitate & persuasione quæ uim coactionis habet, Innoc. in cap. 1. de iureiur. Ias. in §. quadrupli, sub num. 66. instit. de actio. Crauet. in consi. 10. sub num. 17. Item ex minis ac uerberibus metus reuerentialis præsumitur Franc. in ca. quam uis in tertio notab. de pact. libr. 6. Alex. in l. si cum dotem col. 3. in §. eo autem tempore solu. matrimo. Crauet. in dicto consilio 49. sub num. 2 faciant quæ scribit Alex. in cons. 157. sub num. 16. libro 2.

Minarum præcedentium in executionem, præsumitur quid factum fuisse, Crauet. in consil. 35. sub numero 16. argumento l. quædam mulier de re. uend. & quia a primordio tituli posterior formatur euentus, l. ult. C. de impon. lucr. descr. libro decimo, & quia talia præsumuntur fuisse facta, quæ subsecuta sunt, qualia prædicata demonstrant, l. tertia, ubi Bar de fund. instruc. l. qui uinum de uin. triti. & ole. legat. l. si defensor de inter. actio. l. si uno locat. & ca. inter dilectos uer. cæterum de fid. instrum.

456 Mandatum † durare præsumitur, durãte præsumptione uoluntatis, quæ extincta uel reuocata non creditur, nisi probetur, Alexan. in consi. 159. sub numero 19. libro septimo. per l. si uerò non remunerãdi, §. si mandauero mandat. l. si pater de manu. uindi. & l mandatum. C. mand. & quia mutatio uoluntatis non præsumitur etiam usque ad extremum uitæ spiritum nisi probetur, l cum hic status, §. 1. de don. inter ui. & uxor. l. cum tacitum de probatio. cap. maiores ad finem cum ibi nota. de Baptis. & illi. effec. & arg. eorum quæ à fortiore habentur in cap. licet de procur. lib. 6.

457 Mandatum præsumitur † tacitum, ubi habens à me aliquale mandatum, excedit me sciente ac patiẽte fines mandati, l. ult. quod cum eo cap. fin. de iureiur. & in cap. fin. ur lit. non contest. Alex. in cons. 80. sub num. 12. libro quarto, & ibi Moder. Parisiens. pulchrè ac copiosè; Additque Alexan. ibi alios casus sub numero 10. & 11. in quibus tacitum mandatum præsumitur.

458 Moræ præsumptio † ut euitetur quid præsumendum sit Alexan in consi. 23. sub num. 11. lib. 7.

459 Metus † præsumitur non interuenisse, amicis atque affinibus interuenientibus, l. transactione quæ, ubi omnes not. C de transact.

460 Nimis tepidus † in petendo sententiam de iure, uo diffisus esse præsumitur, cap. in mandatis 43. distinct. not. Specul. de petit. senten. uers. item nota, dicit tamen Luc. de pen. in d. l. quicunque. C. de apoc. lib. 10. in d. cap. Christianis in fin. Lucas inquã in d. l. quicunq; col antepen. uers. 135.

461 Numeratio † informis præsumitur esse facta in causam mutui, uel depositi, Inn. & Butr. in c. si cautio de fid. instr. Bar. in l. cũ quid si cer. peta. Bal. post Cyn. in l. incendium. C. si cert. peta. quibus accedit Alex. in consi 37. sub num. 5. lib. 3.

Nolle

462 Nolle vendere † præsumitur qui immensum pretium petit l. non dubium, §. final. de legat. 3.

463 Nemo † præsumitur de vento vixisse l. vlt. C. de ˢlim. pupil. præstan. D. Alcia. de præsump. reg. 1. præsumpt. 50.

464 Non esse baptizatus †, quis præsumitur, nisi probetur, cap. paruulos de consecr. dist. 4. D. Alciat. de præsump. reg. 2. præs. 4.

465 Nemo præsumitur † seipsum incontinenti corrigere l. non ad ea de conditio. & demonstr. D. Alc. d. reg. 2. præsumpt. 28. ubi laté agit.

466 Nunquam in dubio † capitur præsumptio delicti l. meritò pro socio. Dom. Alciat. regu. tertia, præsumpt. 1.

467 Nemo † præsumitur immemor salutis æternæ, l. sancimus, C. ad leg. Iul. repet. Do. Alciat. de reg. 3. præsumpt. 4.

468 Notarius † habet præsumptionem pro se, quòd rectè & legaliter exerceat officium suum, c. ad audientiam de præscr. l. si quis decurio C. de fals. Bald. in l. Imperator, vers. sed non poterit de stat. homi. Dom. Alcia. dicta regu. tertia, præsump. 13. ubi laté agit in tantum ut oporteat de falsitate contra illum constare per liquidissimas probationes, Doctor. in l. iurisgentium, §. quod ferè de pact. Crauc. consi. 75. sub num. 8.

469 Non † committere dolum præsumitur qui fraudem excludit l. cum pater §. Titio in fin. de leg. 2. facit quod scribit Corn. in consi. 52. lib. 2. D. Alcia. d. reg. 3. præs. 27.

470 Notando † & disputando bene ac optima ratione præsumitur: quod agendū est expediri l. munerum §. mixta de muner. quem tex. sic ad hoc inducit Luc. de pen. in d. l. principes uer. 51.

471 Nemo † præsumitur eligere uiam per quam impugnet iudicium suum l. tertia, de milit. testam. D. Alcia. d. reg. 3. præsumpt. 35.

472 Natus † ex uxore, præsumitur natus de marito, quāuis uxor sit adultera, l. mulier §. defuncto ad leg. Iul. de adulr. D. Alcia. d. reg. 3. præs. 37.

473 Natus † in dubio præsumitur ex legitimo matrimonio, Alexand. in consi. 88. sub nu. 14. lib. 7. qui ita intelligit l. miles ita §. defuncto ad leg. Iul. de adulter.

474 Notarius præsumitur † esse rogatus eo ipso q; fecit instrumentum l. prima, C. de usur. Alexan. in con si. 73. sub nu. 7. lib. primo, consi. 48. lib. quinto, & in consi. 105. sub num. septimo, lib. secundo, & consilio 52. num. 12. lib. tertio, est uerum quòd Alex. in consilio 153. sub nu. 9. lib. 2. dicit communiter contrarium teneri, sed Moder. Paris. ibi ad Alex. sub litera A, dicunt ueritatem stare pro prima opinione Alex. quando Notarius scribit & se subscribit, & ibi quā plurimas ad hoc adducunt auctoritates.

475 Numerus † maior eligentium ubi est, ibi præsumitur esse maior zelus c. ecclesia nostra de electio. capitulo si quando eo titul. libro sexto, quæ iura ad hoc adducit Luc. de pen. in dicta l. principes uersiculo 84.

476 Notarius † quis esse præsumitur ex confectione quatuor solennium instrumentorum, Io. And. & doctor. in cap. 1. de fid. instrum. specul. in tit. de fid. instrum § restat uer. ex præmissis Alex. in consi. 73. sub nu. 12. lib. 6.

477 Notariatus qualitas † propter antiquitatē temporis ultra centum annos præsumitur Innoc. in c. ueniens de uerbo. significat. Dec. in cap. 1. colum. 6. in fin. uersi. quicquid tamen sic de fid. instrum. in cō si. 36. col. 5. post med. & in consi. 42. col. 2. Craue. in consi. 274 sub nu. 14.

478 Notarius † licet senō subscribat in instrumēto tā quam notarius, nec fecerit mentionem officij sui, si tamen omnia solennia adhibuerit in instrumento præsumitur vt notarius id fecisse Crauet. in consil. 150. sub nume. 3. arg. eorum quæ scribit Roma. in consi. 105. col. j. ver. cœterum 2. & Bar. & doctor. in l. j. de eden.

479 Notarius † censetur esse rogatus à testatore, ut concipiat uerba dispositionis eo modo, quo sustinere potest, Craue. in consi. 75. sub num. 2. arg. l. tertię, de milita testam. l. si prætor de iudic. & cap. Abbate de uerbo signifi.

480 Nuntius † habet præsumptionem pro se, in his, quæ concernunt officium suum, gloss. & doctor. in cap. cum parati de appella. D. Alciat. laté reg. 3. præsumpt. 14. & presumitur pro eius commissione Alexand. in consi. 103. sub nu. 3. lib. 2.

481 Officialis præsumitur † cauisse de pecunijs fisco inferendis, uel certis pecunijs aut dignitatibus, authen. ut nulli iudi. §. super hoc autem, facit in simili l. his uerbis cum ibi nota. de adoptio. l. secunda, §. illud sciendum si cui plusquam per leg. falci. Doctor. in l j. in prin. de verb. oblig.

482 Omnis † retinens rem aliquam præsumitur possidere, Innoc. & Hostien. in cap. cum olim secundo, de priuileg not. Archidiaco. 3. q. 2. c. audiuimus & c. 2. de eo qui mitti. in possess. caus. rei seruan.

483 Omne prædium † præsumitur liberum, nisi probetur seruum, l. altius C. de seruit. & aqu. & arg. l. si eum seruum de fideicom. liber. D. Alcia. de præs. regu. 2. præs. 3.

484 Omnia † præsumuntur de iure licere, nisi probētur non licere, l. necnon, quib. ex caus. maio. l. ab ea parte de probatio.

485 Omnis † ecclesia sita intra diœcæsim, præsumitur esse subiecta episcopo, c. constitutus de religio. domib. c. omnis basilicæ 17. q. 7. & c. ult. cum ibi nota. in princ. de offic. archidiaco.

486 Obligationum † diuersitas ex diuersitatę personarum præsumitur Bar. in l. sticbum §. fin. dè soluti. Ias. in consi. 87. col. 1. post medi. lib. 3. Craue. in con si. 282. sub nu. 2.

487 Obliuio † facile præsumitur ex lapsu temporis decem annorum, Io. Andr. & Doctor. in cap. qualiter & quando de accusatio. Corn. in consil. 324 columm. quinta, libro 3. Craue. in consi. 65. sub nu. 10. & in consi. 75. sub num. 25.

488 Obseruantia † quæ subsecuta est, præsumitur subsecuta esse ex tit. sententię præcedentis, Crau. in cōs. 19. sub nu. 9. arg. l. quædā mulier de rei uend. l. 2. de acqui. poss. l. si à reū ser. vend. l. prædia de acquiren. possess. & quia à primordio tit. posterior formatur euen-

euentus l.prima,circa finem.C.de impon.lucrati.de scriptio.lib.10.

489 Omni tempore † bonus præsumitur qui semel fuit bonus l. non omnes §. a barbaris de re milita. Bart.de præsumpt.colum.prima, D.Alcia.de præs. reg.2.præs.8.

490 Omni tēpore † præsumitur malus qui semel fuit malus in eodem genere mali l.sicut §.eisdem de accusatio.l.3 §.sinautem de suspect.tuto.Bart.loc.iam relat.cap.semel malus de reg.iur.lib.6.D.Alciat. de præs.reg.2.pręs.7.

491 Omnia † promissa in instrumento præsumuntur solenniter fuisse acta §.si scriptum insti. de inutil.stipul.l.sciendum de verbor.obligat.Bart.de præsumptio.colum.2.

492 Omni tempore † periurus præsumitur in futurum,qui semel fuit periurus cap.paruuli 22.q.5.capit.literas de præsump. D.Alci.de præsump.reg.2. præsump.10.

493 Olim subditus† præsumitur & hodie fore subditus Bal.& Abb.in cap.præterea de transactio. D.Alcia.d.reg.2.præsump.12.

494 Olim furiosus†præsumitur hodie quoque esse furiosus cap.fin.& ibi gloss.& Abb.de succes. ab intesta.docto.in l furiosum C.qui testam.facer.poss.D. Alci.d.reg 2.præsump.18.

495 Olim qui†aliqua ægritudine laborauit præsumitur hodie quoque laborare,glo.quam ibi seq.doct. in cap.cum inter canonicos de electio. D. Alcia. d. reg.2.præsum.19.

496 Olim possessor † præsumitur hodie quoque fore possessor,glos Bart.& scrib. in l.siue possidetis C.de probatio.in l.non ignorauit C.ad exhib.Butr.Abb. & alij in c.cum ad sedem de restit.spoliat. D.Alcia. d.reg.2.præsump.21.

397 Olim dominus † præsumitur hodie quoque fore dominus,glos.Bart.Bald.& alij in dicta l.siue possidetis C.de probatio.cap.præterea ubi Abb.de transact.D.Alci.d.reg.2.præsum.20.

498 Olim diues † præsumitur hodie quoque esse diues,Hostien.Ioan.Andr.Butr.& Imol.in cap.j.in fi. de scruti.gloss.& doctor.in dicta l siue possidetis C. de probatio. Alberi in l.si verò §.qui pro rei qualitate,qui satisdar.cogant. D.Alciat.dicta regul.2.præsumpt.27.

499 Omnia † præsumuntur malè perfici quę non bono initio sunt inchoata cap.principatus 1. quęstio. prima cap. miramur 61.distrac.& in auth. quomo. opor.episco.in princ. D.Alciat. dicta reg.secunda pręsump.32.

500 Obliuio † pręsumitur in facto proprio per lapsum decennij Alexand.in consilio 7. sub numero 9.libro quarto.

501 Obliuio † pręsumitur ob multitudinem negotiorum capit.cum olim de re iudica.not.Barto.in l. quod iussit de re iudic.Alexand.in consil.84 sub numero 7.lib.7.

502 Odium remitti † pręsumitur ab eo qui sacerdoti confitetur peccata sua, si tamen probatum est de confessione & contritione, quę secuta fuerit post odium, Alexand.in consilio 91. sub numero sexto, lib 7 non etiam iniurias, idem Alexand.in consilio 189.sub numero 9.lib.6.post Bart. & Aug in l.si tibi §.quędam de pact.& Barto.in l.non solum §.primo,de iniur.cum similibus, ab eo cita.quibus addi potest Ang.in §.fi.instit.de iniur.decis.Tholos.a 34. Clauas.in vers.iniuria §.70.

503 Officialis†ob multitudinem negociorum pręsumitur facile obliuisci etiam ea quę ab illo gesta sunt,cap.cum olim de re iudic. Bart.in dicta l.quod iussit in ulti.quęst.de re iudic.Alexan.in consil.a 15. num.5.lib 2.

504 Pro processu†in dubio pręsumitur ac pro sententia,vbi de ipsis constat per legitima documenta,capit. in pręsentia de renunciat. l. seruo inuito §. cum pretor ad trebel. Innocen.in cap.innotuit de eo qui furti. ord.suscep. & in cap.bonę de electio. ubi ponit an idem sit in sententia excommunicationis ac suspensionis quod facit & in capit. quoniam de probatio.

505 Periculo†,se subijciens vitę suę renuntiare pręsumitur, & propriam salutē despicere, §.sed & si quis in auth.in medio litis.

505 Periculum instare † pręsumitur cum quis in manu hostium, vel pędonum est, vel sub credulitate potentis,vel cum nauigat, aut per insidiosa loca iturus est,aut ętate est confectus l.3.4.5.& 6. de dona. caus.mor.Luc.de pen.in dicta l.principes C.de princip.agen.in reb.lib.12.versic.primo, qui dicit idem esse quando quis solus peregrinatur l. si non fuerit. §.item si pro socio,vel cum quis rem a lege prohibitam facit l. sotem in princip. de publica. uel quando quis uult multitudinem latronum capere absque pręsidio militari l.secunda, §.sinautem C.de ijs qui latro.

507 Pater pręsumitur † donasse filio quod ei degenti in studio ministrauit l. quę pater cum similibus,ibi adduct.famil.ercis.D.Alciat.regula prima, pręsump.7.

508 Potior † pręsumitur, qui portiore loco positus est l.potioris C.de offi.recto.prouin.l.prima, de offic.pręfect urb.l.penult.C.de profes. & medi libro decimo, & l.prima, in fin. cum ibi nota.de alb. scriben.

509 Patronus † nuptijs libertę consentiens,pręsumitur ius operarum remittere l. antepenult. de oper. libert.

510 Patronus†libertam vxorem appellans,vel concubinam ita operarum remittere pręsumitur leg. libertę eod.tit.

511 Posse quis†in aliquo negocio præsumitur, quod eius similes potuerūt,capitul.ad eius, propè finem distinct. quinta, capitul. denique, distinct. 41. not. Archidiac. in capitul. cupientes de electio. libro sexto.

512 Pater præsumitur†filium suum in studijs frequēter visitare l.2.C.de incol.lib.10.

513 Pater præsumitur † nolle filium suum mori, l.3. de patr.potest. l.si quidem quod met.caus.& l.milites §.fin.de re milita.

514 Pater præsumitur† filium suum retinere sine dolo ob paternam pietatem l. tertia. §. si eum de lib. hom.

hom.exhib.dominus Alciat. hoc titulo reg.prima, præsump 11.

515 Procuratorem † simpliciter constituens, & aliquid agens aute litem contestatam, vel post præsumitur illum velle reuocare, nisi protestetur se citrà reuocationem id facere lib.6.

516 Procurator† ad specialem causam a domino constitutus præsumitur fore instructus, not.in cap.dilectus, de procura.vbi & Innoc.

517 Promissa merces† esse præsumitur, eo ipso quòd mancipium naui impositum est, l si vehenda in prin. ad leg.Rhod de iact.

518 Pecunia mutuo† data pro refectione nauis, in talem refectionem conuersa esse præsumitur, si tunc nauis refectione egebat, l.j in princ. de exer. actio quem text. sic inducit Luc.de pen.in dicta l.principes. vers.quinto.

519 Præsentario† & eius procuratoris constitutio facta per abbatem præsumuntur esse factæ de consensu conuentus, nisi contradictor appareat, not. Archi.in cap.diaconi 93.distinct.facit, quæ supra diximus in uers. Abbas.

520 Proxenetâ præsumitur † affectare complementum eius pro quo tractauit, ne videatur incautè se gessisse, aut subeat periculum amissionis eius quod recepit, l fi.C.de assessō.& not in §.quoniam verò in auth de testib.Luc.loco supra citato vers.65.

521 Priuilegium † clerico concessum præsumi causa ecclesiæ esse concessum, l.non plures. C.de sacrosan. eccles.

522 Pater vel mater† præsumitur voluisse lucra quæsita ex primo matrimonio conseruare filijs primi matrimonij, nisi specialiter ea in alium transferat, auth nunc autem. C.de secund. nupt. Bart. de præsumptio.colum.prima, D. Alciat. dicta reg.prima, præsump.5.

523 Possidere is † præsumitur, qui sub imagine alterius personæ possidet quam supposuerit, l.qui sub imagine C.de distract.pignor.Bart.in d.colum j.de præsumpt.

524 Posterior† ex actu contra aliquem præsumitur l.Si qui C.de adult. Bartol.loco citat.colum.2.circa principium.

525 Potenti † non præsumitur esse facta iniuria, nisi probet liquidissimis probationibus, l.non est verisimile quod met.caus.Bartol.dicta colum.secunda, post princ.

526 Patris iudicium† agnoscere ac comprobare præsumitur qui legatum petit l.fin.de inoffi.testa.Bar. in d.col.2 circa medium.

527 Prospicere † sibi voluisse præsumitur qui dotem dedit etiam si nullum casum expressit, nisi a muliere contrarium probetur, l.si extraneus de condic. ob caus. Bartol.in dicta columna secunda, circa medium.

528 Præsens † tempus ex præterito colligitur, à præterito ad præsens rectè infertur, l sicut §.super ea cuum in fin qui mod.pig.vel hypo.sol.

529 Perpetuò †quis præsumitur esse furiosus, qui de præsenti reperitur esse furiosus, l.ambiguitatem C. de vsufruct. Bart. in dicta colum.secunda, post med. de præsum. sub numero 10.

530 Promissio † in dubio præsumitur facta esse inter præsentes, & non inter absentes, glo.in l prima, in vers.inter præsentes C.de contr. stipulatio. Bart. d.col.2 sub num.12.

531 Perseuerantia† volun tatis præsumitur, nisi mutatio probetur. Diplouat a. ad Bar.de præsum.col.ult. paulo ante fin.

532 Præsenti à statu† in præterito præsumitur, quando præsens status non habet contra se veritatem status præteriti, Alexand.in consi.81.colum.secunda, lib.7. Diplouata. ad Bar.de præsump.d.colum.fin. ad finem.

533 Patres† præsumuntur amare filios suos, l.isti quidem de ijs quæ ui metusue cauf.gest.sunt, l.pupillorum.§.si pater de reb.eo.l.uic et de adop. Felv.in capit.afferte de præsump.D.Alcia.eod.tit.reg.prima, præsump.j.

534 Pater † præsumitur capere salubrius consilium pro filio, l.nec in ea de adulter. D.Alciat dicta reg.j. præsump 8.

535 Pater † verberans filium, præsumitur facere gratia correctionis, dummodo atrocitas pœnæ aliud non suadeat, l.j.C.de emenda propinq.l sed & si §.final.cum leg.sequen.ad leg.aquil.facit l.si filius suus C.de patr.potesta. Dom. Alcia.dicta regula prima, præsump.3.

536 Pater offerens † filium iudici, præsumitur ita offerre eum illum ultimo supplicio non afficiat, l.miles.§.penult.de re milita. Salyc. & Castren. in l.propter insidias C. qui accus. non possunt D. Alcia.d. reg.j.præsump. 4. vbi post supra cita. infert ad pulchrum casum in vsu forensi.

537 Pater liberatus† a filio ab actione tutelæ, præsumitur liberatus a solutione reliquorum, l. Aurelius, §.Titius de libe.lega. dominus Alciat.dicta regul.1. præsump.6.

538 Patris† res præsumitur esse filij hæredis, d.l fine possidetis C.de proba. D.Alcia.de præsump.reg.j. præsump.10.

539 Prodigus† esse præsumitur quem pater testamento prodigum esse dixit, sano tamen consilio, l. penult.in fine de curato.furio. D.Alcia.dicta regula j. præsumpt.15.

540 Pater † præsumitur filium iniustè exhæredare, ex quo naturaliter filij præsumuntur grati, l fin. de ijs quæ ui metusue caus.fi. D.Alciat.dicta reg.prima, præsump.16.

541 Pater stipulando† filio intelligitur stipulari vt hæredi, non ut filio, gloss.in l.si tibi §.si pactus de pact. quia verisimile est, quòd crediderit eum sibi futurum heredem l. si scripto in princ. und. liber. l.nam & si parentibus in princ.de inoff.testam. D.Alcia.d. reg.j præsup.17.

542 Possidere † quis præsumitur ex titulo præambulo l.prima.§.j. de excep.re iudi. l. quędam mulier de rei vendic.re. l.secunda. C.de acquirend possess dominus Alciat. de præsumptio. regula secunda, præsumptio.23.

543 Princeps† præsumitur ex iusta causa moueri, glo. in l.relegati in fi.de pœn. facit text.in clemen. j.de proba-

probatio. & in capitul. cum a nobis vbi doctor. in fine de testibus. Sed habet hæc præsumptio altiorem materiam de qua per dominum Alcia. de præsumptio. regula tertia, præsumptio. 8. & supra attigimus in versi. causa, Crauet. in consilio 253. sub numero 6.

544 Princeps † præsumitur rescribere secundum iustitiam, nec velle rescribendo auferre ius tertij, l. secunda, § merito & §. si quis a principe, nec quid in loco publi. Ias. in l. prima, & fin. de constit. princip. Felyn. in capit. causam in vers. interpretatio de rescrip. D. Alc. d. reg. 3. præsum. 11.

545 Priuilegiatus † in dubio potius præsumitur vti iure communi, quàm speciali, l. quamquàm C. de testamen. milita. l. Centurio vbi Castren. & alij de vulgar. & pupillar. D. Alciat. dicta regula tertia, præsumptio. 36.

546 Possessor † præsumitur facilius rem esse redempturus, quàm contra se in litem iurari passurus, l. si possessor §. vltimo de peti. hæredi. quem sic inducit Luc. de Pen. in dicta l. principes C. de princip. agen. in reb. lib. 12. vers. 86.

547 Promittens, † proferēs, vel pollicens aliquid præsumitur de suo id facere l. vltima. C. de dot. promis. sic perpendit Luc. de Pen. loc. iam rela. vers. 99.

548 Papa † ex quibus præsumuntur habere scientiam defectuum actua, quem confirmauit, Alexand. in consil. 92. sub numero 34. lib. sexto, ex nota. per gloss. & doctor. in capit. pastoralis §. primo, de offic. delegat. in capitul. venerabilis in capitul. porrecta, in capit. examinata de confir. vtil. vel inutil.

549 Pater præsumitur † prædecessisse, si cum filio suo simul decesserit, l. qui duos §. cum in bello de rebus dubijs, Alexand. in consil. 39. sub numero quarto, vbi conciliat dictū §. cum in bello cum §. si quis autem l. ex facto in fine ad senat. trebellia. qui videntur repugnare Bartol. de præsumptio. sub numero vndecimo.

550 Percussus † præsumitur repercutere ad defensionem, si incontinenti id faciat & in eadem rixa, l. secunda, vbi hoc not. Bald. C. ad leg. Corn. de sicar. Bartol. in l. si ex plagis, §. tabernarius ad leg. aquil. Alexand. in consilio 76. sub numero quarto, lib. primo, & consilio 119. column. secunda, eodem lib. & consil. 13. numero decimo, lib. tertio, Ias. in consilio 133. nume. 2. lib. primo, Moder. Paris. ad consilium Alexan. 76. l. j. sub litera A.

551 Pluralitas † personarum præsumitur ad euitandum falsum, Alexand. in consilio 190. sub numero 33. lib. sexto, Ias. in consil. decimotertio, colum. prima, lib. 3.

552 Pluralitas † præsumitur in rebus, nisi vnitas probetur, Iaco. Butri. & Bald. in l. secunda. C. de certo. aduo. Bart. in l. secunda, in fin. quemadmo. testam. aper. & in l. demonstratio in princip. vers. sexto quero de condit. & demonstr. Alexan. in consil. 134. sub num. 3. lib. 2.

553 Possessio † medij temporis præsumitur probatis extremis Alexand. in consil. 89. num. 41. & 15. per nota. in l. siue possidetis C. de probatio. cum similibus, ab eo cita. lib. 5. & supra diximus in versic. extremis.

554 Prior in ti. † præsumitur prior in possessione, Bal. in l. post sententiam C. de senten. & interlo. omni. iudi. Alexand. in consil. 81. nume. 4. lib. 7. & consil. 92. num. 12. lib. 5.

555 Possessor † præsumitur bonæ fidei, nisi probetur antiquior, gloss. & Innoc. in cap. si diligenti in vers. bona fides in cap. vigilanti & in cap. fin. de præscrip. Alexan. in consil. 200. num. 4. vel vbi antiquior possessor in contrarium nihil allegat Bar. in l. celsus colum. pen. de usucap. Ang. in l. super longi circa vlt. colum. C. de præscrip. long. tempor. Alex. in consil. 112. sub num. 7. lib. 6.

556 Possessor qui † semel possedit, præsumitur perseuerasse in possessione vsque quo allegat se possedisse, Alexan. in consil. 133. sub nu. 3 qui dicit ita communiter concludi in l. siue possidetis C. de proba-tio. & in l. non ignorabat C. ad exhib. idem Alex. in l. si quis ex argentarijs §. fin. de eden. D. Alc. de præs. reg. 2. præsup. 22. Moder. Paris. ad d. cons. Alex. 133. sub litera B, vbi alios citant.

557 Possessio recentior † præsumitur clandestina, l. j. C. uti possid. Bart. in l. si duo in princ. eod. tit. Alex. in consil. 110. sub nume. j per cap licet causam de proba. & l. clam possidere de acquir. posses. in consil. 76. sub num. 8. lib. 2. in consil. 33. in fin. & consil. 46. in fin. lib. 4. & in consil. 98. sub num. 4. lib. 5. Moder. Paris. ad dictum consil. Alex. 110. sub litera A, vbi multas congerunt auctoritates, Menoch. de retinen. posses. remed. 3. sub num. 725. & seq.

558 Possessio † continuata præsumitur si allegatur, Alex in consil. 54. sub num. 11. lib. 5. per nota. in d. l. siue possidetis C. de probatio. & in d. l. non ignorabit C. ad exhib. in consil. 83. num. 10. lib. 6. & consi. 88. num. 30. eod. lib. 5. & cons. 238. sub num. 11. lib. 6. & consil. 80. nu. j. lib. 2.

559 Possidens † sine titulo præsumitur malæ fidei, maximè in spiritualibus vel quasi, Bar. in l. j. C. unde ui, & in l. celsus de vsucap. Archi. in c. j. de præscrip. lib. 6. Alex. in consil. 75. sub nu. 47. lib. 47. lib. 3.

560 Præsens † & tacens si non tractatur de magno eius preiudicio præsumitur cōsentire l. quam Tuberonis. §. sunt quædam de pecul. l. Sabinus commun. diuidi. & l. labeo cum glos. de aq. plu. arcen. Alex. in cons. j. sub num. 14. lib. 2. idemque est si tractatur de commodo ipsius tacentis l. si remunerandi. §. passus & l. qui patitur mand. quando verò agitur de magno præiudicio tunc quis non præsumitur consentire si contradicendo non poterat illum actum impedire l. Caius, ubi plenè nota. de pigno. action. l. Titia §. Lucia, de legat. 2. l. fideiussor § pater cum seq. & ibi nota. de pigno. Alex. in cons. 131. sub nu. 5. lib. 2. Crauc. in cons. 226. sub nu. 10.

561 Promittens † aliquid quod mensura continetur, intelligitur promisisse secundum communem mensuram, Luc. de Pen. in d. l. principes ver. 96. post Innoc. in cap. ex parte de censibus.

562 Pecunias deferens † ex sola earum delatione præsumitur dominus l. 2. pro socio C. vbi Bart. not. Craues. consil. 269. sub nu. 2.

Permis-

563 Permissum præsumitur † omne quod prohibitū non reperitur in ijs, quæ sunt de genere permissorum, l.j.in fin.de testib.l.j.de procur.l.nec non §. qd eis ex quib. caus. maio. Craue. cons. 174. col. 5.

564 Pia causa semper præsumitur in quacunque dispositione excepta glos. in cap. 2. de reb. eccles. non alienan. quam dicit communiter approbatam Craue. in cons. 3 sub nu. 10. faciunt quę scribit And. Tiraq. de priuileg. pi. caus. priuileg. 78. car. 110. in princ. & priuil. 164. car. 188.

565 Possesio † in dubio præsumitur iusta ac legitima, Alexan. in l. communi §. inter prædones com. di uid. & in consil. 33. lib. 4. Corn. in consil. 285. lib. 3. Craue. in cons. 150. sub nu. 5.

566 Possessio præsumitur † habita ex tit. præambulo Craue. in cons. 255. sub num. 3. & in consil. 317. sub num. 3. per l. 2. C. de acquir. posses. & l. quædam mulier de rei vend. cum sim. ibidem cita.

567 Princeps præsumitur † iustitiæ plenus, & quando principis auctoritas in aliquo actu interuenit, tunc non potest allegari læsio, nec peti in integrum restitutio. Bald. in cons. 395. colum. 1. ad finem lib. 2. Io. Andr. in cap. 1. de pact. lib. 6. Alex. in consil. 240. ad fin. lib. 6. Craue. in cons. 5. sub num. 3. & consil. 253. sub nume. 9.

568 Princeps præsumitur † scire & consentire, cum ex certa eius scientia municipes contra legem faciunt, propterea que puniendi non sunt pœna violatæ legis not. in l. 2. in fin. magnæ glos. C. quæ sit long. consuetud. qu am ad hoc considerat Luc. in d. l. principes vers. 54.

569 Princeps † præsumitur vti plenitudine potestatis, quando actus alio modo valiturus non esset, Castr. in l. ex imperfecto in fin. C. de testam. Alexand. in l. quamquam. C. de testam. milit. Craue. in consil. 75. sub nume. 3.

570 Producens testes † præsumitur eorum dicta approbare, etiam si deponerent de credulitate tātum, Abb. in cap. præsentium sub nume. 8. de testib Roma. in cons. 104. circa fi. Craue. in cons. 201. sub nu. 7. cum simil. a me scienter transmisis.

571 Quilibet † præsumitur scire uires patrimonij sui l. quisquis C. de rescind. vend. not. in cap. excommunicato de rescript. nec ignorare facultates suas auc. sed cum testator C. ad leg. falcid.

572 Quilibet † præsumitur innocens a peccato l. qui accusare C. de eden. l. absentem de pœn. & l. vlt. C. de probatio.

573 Quilibet † præsumitur innocens a dolo & a culpa l. dolum C. de dol. l. creditor de pig. act.

574 Quilibet † præsumitur esse sine vitio l. j. & 3. C. de ædilit. actio. & l. cum probatio. sed quia multa uidentur contra hanc præsumptionem stare ueluti, ut ille ait, quòd vitijs nemo sine nascitur, & rursus nemo sine crimine viuit, item quòd omnia ætas ab adolescentia prona est ad malum cap. omnis ætas 12. q. j. & natura instructrix est vitiorum ca. 2. 20. q. 3. & homo quilibet a natura malum operatur l. si constante, §. si maritus solut. matrim. & not. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. §. ius natura. Luc. de Pen. in dicta l. quicunque C. de apoch. lib. 10. colum. 3. in fin. & 4. in princ. refert quandam distinct. Iacob. Beluis. in l. omnimodo C. de inoffic. testam. per quam. possunt istiusmodi contrarietates conciliari qui poterit uideri in uers. 19. præsumitur, quæ in summa ad hoc reducitur, quod aut agimus de præsumenda bonitate in genere, aut in specie, primo casu semper quis præsumitur bonus, 2. non item, siue agamus de præterita siue futura bonitate; quando ex illius operibus apparet illum malè quoque fuisse operatum, si autem id non appareat, in dubio quilibet præsumitur bonus, deduc. ut per eum, ita ut præsumptio in dubio procedere sit intelligenda, obiectio, quando ex operibus aliqua sinistra resurgit suspicio.

575 Qui aliquid † agit, quod suo & alieno nomine quis agere posit, potius pro prio quàm alieno nomine agere præsumitur, l. Iulianus § si seruum de acquir. hæredit l. & magis de solutio. & l. cum ex pluribus uers. post hunc. Lucas de Pen. in d. l. principes vers. 25. & seq.

576 Quis præsumitur † esse eius conditionis in cuius habitu apparet, Litem apud labeonem §. si quis virginem de iniur.

577 Qui aliquid † vtēdum concedit alicui, secundum illius conditionem cui concedit concedere præsumitur, l. plenum §. equitij de usu & habita. faciunt quæ supra diximus lib. 3. de impropriatione facienda ratione conditionis personæ.

578 Qui simul † eandem rem duobus obligat, vnicuique in solidum præsumitur obligare, l. si fundus §. si duo de pignor.

579 Qui semel † deierauit præsumitur id aliàs fecisse & in futurum acturum quoque esse illud idem, l. si cui §. ijsdem de accusa. l. cassius de senato. c. paruuli 22. quęst. 5. cap. non potest 2. quęst. 7. & cap. quicunque 6. quæst. j. ideoque ad iuramentum de cætero non admittitur ut in dictis iuribus ac in cap. literas ad fin. de præsump.

580 Quilibet † præsumitur potens ad coitum & ad generandum, nisi probetur impotens, cap. quia 50. distin. Inno. in cap. accepisti de frigid. & malefecia. D. Alcia. de præsump. reg. j. præsump. 44.

581 Quilibet † præsumitur pauper, nisi probetur diues, cum nudus nascatur, Io. Andr. in cap. semel malus de reg. iur. lib. 6.

582 Quod † agit familia præsumitur de uoluntate domini agere, capit. constitutis de testib. & l. quarta, de iudi.

583 Qui aliquem ad † hospitium suum recipit præsumitur curialitatis gratia hoc facere, Innoc. in cap. si diligenti de præscrip. & in cap. cum ecclesia de caus. poss. & propri.

584 Qui utitur † re communi præsumitur potius uti iure proprio, quàm furti consilium inire, l. merito pro socio, aut ea mente vti vt ad pręstationem alicuius pensionis teneatur socio, uel ut aliqua alia obligatione versus ipsum socium obstringatur, Bald. in c. j. §. preterea ductus de prohib. aliena per Frideri. colum. 4. ver. sed pone Titius sub nu. 7. Calc. in consil. 36. sub nu. 18. & Dec. in rubr. C. qui testam. fac. poss. sub num. 28. ac seq.

Qui

585 Qui specialiter † aliqua bona obligata accepit a debitore, & omnia sua bona generaliter, ex specialiter obligatis præsumitur posse suum consequi, l. secunda. C. de pignor. qua de re pulchrè ac plene agit Didac.lib.3.varia.resolu.cap.18.

586 Qui nihil † in commissione, aut concessione sibi reseruauit, omnia quæ habet ac potest in solidum præsumitur transtulisse, cap. uenerabile. ad fin. de offic.deleg. Hostien.in sum.de constit.versicu. quis possit ad fin.Luc.in d.l.principes,vers.108.

587 Qui † aliquid agit in suo præsumitur magis iure suo vti, quàm nocendi animo facere, l. fluminum ubi not.glos.pen.de damn infect. in §.fin. cui accedunt duæ leges sequentes, quod tamen verum est, nisi prohibitus hoc faciat, capit.cum homo 14.q.5. facit l.prima.§.denique, de aq. plu.arcen. & ita declar.Luc.de Pen.in d.l quicunque. C. de apoch. colum 7.uers.84.præsumitur.

588 Qui ducit † eam uxorem, quam redemit ab hostibus, præsumitur remittere uelle ius pignoris, l. 2.C.de capti. & postlimi.reuers.

589 Quis scire † præsumitur quod omnes sciunt, l. sed & si pupillus § certe, de insti. actio. facit l. lata culpa de reg.iur. cum ibi tradit a Doctor.

590 Qui legat † iter ad fontem præsumitur legare haustum aquæ l.item si. §.fin. de seruit. rusticorum prædio.

591 Quod à pluribus † quæritur præsumitur facilius inueniri l.fin.C.de fideicomm.

592 Qui operas suas † ingerit in inuitum suspectus esse præsumitur l.quæ omnia.de procurator.

593 Qui scienter † ædificat in fundo alieno præsumitur velle donare l.domum. C.de rei uendi.l.si is. C. de ædifi.priua. & §.e diuerso instit. de rer.diuis.quibus in locis plenius id tractant Doctor.

594 Quilibet † præsumitur erga Deum esse religiosus l.fin. C.sd leg.Iul.repet. Ang.in l.sciendum, de uerborum obligatio.D.Alciat.de præsump. reg.1. præsump.39.

595 Quilibet † præsumitur uiuere usque ad centum annos, l.ult.C.de sacrosanct eccles.glo.Bar. & Doctor. in l.secunda. §.si dubitetur quemadmo.testa. aper.l.an usufructus, de usufructu, in contrarium uidetur esse tex. in l.spadonem. §. qui absolutus, de excusa.tuto. & in l.hæreditatum, ad leg. falcid. dicendum est, vt per D.Alcia.de præsup. regu.prima præsump.44.

596 Qui exhæredatur † prȩsumitur esse filius, quamuis pater in testamẽto eum dixerit non esse filium, quia exhæredatio inepta est in extraneo, l. si institutum cum ibi nota de inoffic.testam quam sic intelligit Lucas in d.l.principes, vers.110.

597 Qui in aliquo † loco stat per decem annos prȩsumitur ibi habere domicilium, l.prima.C.de incoli. lib.10. Barto.in l.quȩsitum, de leg.3 Maria.in c. licet de foro competen.

598 Qui habuit † instrumentum aliquod tempore litis contestatȩ, præsumitur illud nunc quoque habere, l.cum quidam iuncta ibi glos.in uer.quia prȩsumitur. C.de fid.instrumen.

599 Quæ † ex cursu temporis mutantur præsumuntur non durare in eodem statu, dicta l.spadonem. §.qui absolutus ubi not.gl. & doct.de excusa. tuto. D.Alcia. de præsump.reg.2.præsump.14.

600 Qui conduxit fundum ad certum tempus si finito tempore perseuerat præsumitur reconduxisse, l. item quæritur.§.fi.& l.seq.locat.D.Alc.de præsum. reg.2.præsump.17. & supra diximus in versic. conductor.

601 Quis † præsumitur militare ex pecunia patris, vel affinium.l.fin. C.de pignor. Do.Alciat.de præsump.reg.3.præsump.25.

602 Quilibet † præsumitur scire iura, l.leges sacratissimæ. C.de legib. Dom.Alciat. de præsumptio. regu.3.præsumptio. 31.

603 Quilibet † præsumitur uoluntatem accommodare secundum leges, l. quæro. §. inter locatorem ubi Bart.locat. l.quidam cum filium, de uerborum obligatio. l.hæredes mei. §. cum ita, ad senat. Trebellia. D.Alcia.dicta reg.3.præsump.31.

604 Quis † præsumitur animo iniuriandi dixisse uerba iniuriosa nisi probetur contrarium l.si non conuitij. C.de iniur. Bar.de præsump. colum.secunda. sub numero 6.

605 Quis † prȩsumitur bonus si natus est ex bona progenie, l.si seruus communis. §.qui mancipia, de redhibito. act. Bar. dicta columna secunda sub numero 7.

606 Quis † præsumitur pactus esse de pignore non petendo, si de pecunia petenda pactus est, l.prima. quib.mod.pig. uel hypo.solui. Bar.loco iam relat. sub numero 11.

607 Quis † præsumitur dignus, nisi probetur indignus, l. si unus de manu. testa. Barto. sub dicto numero 11.

608 Quis † in dubio præsumitur esse filiusfamilias, ex quo pater eius præsumitur uiuere usque ad centum annos, l.fin. C. de sacr.eccles. not. glos.in l.sed etsi de sua, de acq.hæred. Diploua.ad Bart.de præsump.col.3.post med.

609 Quis † præsumitur habere in corde quod profert ore, l.Labeo.§.idem in Tubero, de suppellect. lega.& supra diximus versi. habere. & in uer.gerere.

610 Res † quæ olim fuit patris præsumitur filij illius hæredis esse, l.siue possidetis cũ ibi no. C. de prob.

611 Res † præsumitur esse possessoris l. secunda. C. de probatio.l fin.de re.uendi.& §.commodum, instit.de interdict.

612 Res præsumitur † esse de mensa quam episcopus possidet, cap.ut super, de reb.eccl.non alienan.

613 Res † quæ in domo mea reperitur præsumitur mea fore, arg.l clauib. de contrah.emptio.

614 Reus † præsumitur ob fiduciam defensionis ingerere quæstionem. l.generali. C.de decurio.li.10.

615 Renuntiare † præsumitur priorib.beneficijs, qui habitum probationis assumit, Innoc.in c.ex transmissa, de renuntia. faciunt quæ scribit idem Innoc. in cap.postulasti, de reg.& quæ no.in c.beneficium, de stat.regul.lib.6.

616 Responsio † uidetur potius facta esse ad interrogata quàm ad alia l.post emãcipationem in 2. resp. de leg.3. §. præterea, institu.de inutil.stipul.l.si sine §.qui

§.qui interrogatus, de inter. actio. respondere enim non videtur qui ad interrogata non respondet, l. de etate. §. quod autem de interrogat. actio. faciunt nota in l. qualem. §. peu. in versic. excusat, de recept. arbitr.

617 Res † habens in origine certum statum semper intelligitur illum habere Bar. & Doct. in l. si. prius, in tertia oppos. 3. par. princip. de oper. nou. nuntia. D. Alciat. de praes. reg. 2. praesump. 1.

618 Ratio † naturalis & sensus in quolibet esse praesumitur nisi probetur contrarium. l. non codicillum. C. de testam. l. 2. C. qui testam fac. poss. D. Alcia. de praesump. reg. 1. praes. 38.

619 Res † quaelibet praesumitur esse allodialis & libera, non autem feudalis, vel emphyteutica, aut aliàs seruituti obnoxia. l. altius. C. de ser. & aqu. D. Alcia. de praesump. reg. 2. praesump. 3. ubi latè declarat rationem Ale. in consi. 174. sub nu. 1. li. 2. & consil. 108. sub nu. 3. eo. lib.

620 Remittens † iniuriam praesumitur imperpetuū remittere & non ad tempus, §. fin. instit. de iniur. D. Alcia. d. reg. 2. praesump. ult.

621 Res † praesumitur primum tradita priorem tit. habenti. Alex. in consil. 81. col. ult. li. 7. Diploua. ad Bar. de praesump. col. ult. ad fin.

622 Ratificatio † praesumitur ex praestatione annua, Alex. in consil. 92. sub nu. 13. li. 6. per nota. in l. cum de in rem verso cum materia, de usur. l. si certis annis. C. de pactis, & in c. peruenit, de censi.

623 Requisita † omnia praesumuntur ex decreto iudicis, Bal. in l. cum hi. §. si praetor, de transactio. in l. non aliter, de adoptio. Io. de Imol. in l. si quis cum aliter, ad finem, de ver. obl. Ale. in cons. 125. sub nu. quinto. lib. 1.

624 Res praesumitur † esse tradita per retentionem vsusfructus citatur Alex in consi. 7. sub num. 2. li. 4. sed Ale. ibi de hoc non loquitur.

625 Rixae † adfuisse quis praesumitur potius gratia mediandi ac separandi rixantes quàm causa offendendi, Caepol. consil. 66. col. 3. in crimi. Crauet. in consil 151. sub nu. 18. ad finem.

626 Rei † duo debendi praesumuntur se insolidum obligasse, quando eorum bona insolidum obligarent, & insolidum ea creditores retinere possunt usque ad integram satisfactionem. Crauet. in consil. 77. sub. nu. 2.

627 Res quae † semel fuit apud aliquem praesumitur adhuc esse nisi probetur amissa l. si quis ex argentarijs. §. fin. de edend. l. non ignorabit. C. ad exhiben. Crau. in consi. t 12. sub nu. 17.

628 Res praesumitur † acceptata ex causa magis uili. Alex. in consil. 8. col. 4. uers. nec etiam probatur agnitio. lib. 3. arg. l. 1. de solutio. Crauet. in cons. 24. sub num. 13.

629 Repetita † praesumuntur in actu sequenti, quae dicta sunt in actu praeparatorio, Anchar. in consil. 141. praemittendum est quòd in traditione. Alex. in consil. 94 col 1. ad fin. li. 1. Craue. in consil. 135. lib 1. & dicta in decreto confirmato repetita censentur in decreto confirmante Castr. in consil. 162. visis & ponderatis omnibus, col. 1. li. 2. & in l. interpretata prolata, censentur repetita in interpretante §. si uero, de fil. ante dotal instr. nat. l. nihil de côiung. cum emancipa. lib. eius. Castr. in d. consi. 162. col. 1. ad finem, enuntiata que in dispositione, praesumuntur repetita in declaratione dispositionis, Oldrad. in consil 263. Aegidius colum. 2. in fi. Crauet. loc. iam relato.

630 Res in dubio † praesumitur aestimari, ut faciat emptionem. l. cum fundus locat. & l. si inter, de iur. dot.

631 Remittere † quis facilius praesumitur quod sperat, quàm dare quod possidet. l. nnum ex familia. §. si rem, de leg. 2. & l. fideicommissum. §. item si quis de leg. 3.

632 Regulariter † prius mori presumitur qui prius natus est, l. haereditatum ad leg. Fal. l. is qui ex causa de fide. liber.

633 Rusticus praesumitur † innocens & quietus l. 3. C. de defen. ciuita. Luc. in d. l. principes uers. 39. nisi essemus in ijs casibus in quibus contra rusticos praesumitur de quibus per Iason. & alios in l. iuris ignorantia. C. qui admitti, & infra dicemus li. ult. in restrictione facienda ob rusticitatem personae.

634 Renuntiare † praesumitur cōsuetudini ipso actu, aut facto, qui non utitur consuetudine, sed alio iure diuerso, l. fi. C. de pact. dota. Oldrad. in consil. 101. quia cuiuslibet col. 1. in fin. Crauet. in consil 96. sub numero 10.

635 Resolutioni † contractus praesumitur uenditor renuntiare, qui post lapsum termini, quo pretio nō soluto resoluebatur contractus uenditionis, protestatur se nolle obseruare emptori, si emptor non obseruat ipsi uenditori, vel si recipiat pretium Crane. in consi. 106. sub num. 3. per l. nostrum C. de testa. Clement. 1. de procur. & l. filius secunda, ad senat. Macedon.

636 Renuntiatio † praesumitur inducta eadem facilitate, qua quis inductus fuit ad contrahendum Craue. in consil. 192. sub nu. 10. arg. l. doli §. diuersum, de nouat. notat à Bart. in l. fin. C. ad velleia. & in l. si ex cautione circa finem. C. de non numerata pecunia.

637 Ratificatio † transactionis syndici praesumitur facta esse per uniuersitatem, soluendo iuxta formā dictae transactionis, Specul. in tit. de syndico, vers. sed pone, Alex. in cons. 127. col. 1. & in cons. 175. in fin. lib. 5. Crauet. in cons. 55. sub nu. 5.

638 Ratificatio † ut praesumatur ex aliquo facto, oportet ut faciens sciat illud de cuius ratificatione agitur, & qui adducit talem ratificationem ex facto, tenetur probare scientiam, Bar. in consil. 176. ad euidentiam quod agens lib. 2. Oldr. in consilio 139. has allegationes, col. fin. Craue. pulchrè in cōsil. 197. sub num. 14. ubi vult quòd debeat constare totum tenorem instrumenti fuisse lectum.

639 Ratificare † praesumitur frater uenditionem rei communis factam à fratre, si petat partem pretij, Craue. in consil. 159. post Calcan. in consil. 27. col. 2. in fi. & consil. seq. circa medi. & arg. l. pro haerede. §. Papinianus, de acq. haere. & per nonnullas decisiones quas ibi in simili adducit, idemque esse in socio concludit, qui alienarit pluris ualentiam, ut ipse appellat,

pellat, rei alienatæ pretiumq; recipiat, vel qui confitnerit socium, qui appellauerat, ad prosequendã appellationem, quia videtur ratificasse appellationem, post Oldra. in consil. 332. col. 2. circa medium uers. potissime cum post.

640 Sententia † præsumitur esse conformis petitioni in dubio, no. Inno. in c. cum inter, de re iudica. & facit quia factum fuisse præsumitur quod fieri debuit. l. pe. de iust. & iu. Craue. in rubr. de leg. 1. post prin. & certum est sententiam debere esse conformem libello. l. vt fundus com. diuid.

641 Sumi † præsumitur contentio ex persona alicuius bona fide. l. qui stipendia. l. de procur.

642 Subditus † præsumitur qui paret mandatis, & agit ea quæ sunt subditi, c. quem progenitores 20. q. 1. not. Innoc. in c. olim. 3. de restit. spoliat. nisi tamen is protestaretur in contrarium, vt ibi no. Inno. ad fi. idem est si cui reuerentiam exhibet, quia similiter subditus præsumitur, c. ex ore, de ijs quæ fi. a maio. par. c. sed & si procurationem eidem exhibet cap. quiescamus, 42. dist. Item si munus consecrationis ab aliquo accepit, c. hæc quippe 3. q. 6. & c. presbyteri 14. dist. uel ab aliquo ad pontificalia admissus fuerit, præsumitur eidem esse subditus, cap. Pontifices 7. q. 1. & hos casus no. Goffredus in d. c. ex ore, & Luc. de Pen. in d. l. quicunq;. C. de apoch. lib. 10. col. peu. post prin.

643 Soluta † præsumitur esse pecunia pro re minoris uendita, & minor ex ea locupletior factus si

644 debitæ interuenerint solennitates in alienatione, l. si prædium. C. de præd. l. mino. l prædiorum. C. de apoch. lib. 10. secundum unum intellectum per quæ iura sic scribit Luc. de Pen. in d. l. quicunque col. vlt. ver. 178.

645 Sẽsus † & ratio naturalis præsumitur in quolibet homine, nisi contrarium doceatur, l. 2 C. qui testa. fac. poss. D. Alc. de præsump. reg 1. præsump. 38.

646 Sententia † lata contra absentẽ, præsumitur lata esse rõne conrumaciæ potius, q̃ ex eo q̃ malam causam habeat, l. papinianus § meminisse ubi gl. Bar. & doct. not. de inof. testa. l & ideo, de euictio. D. Alc. de præsump. reg. 3. præsumpt. 22.

647 Si quis aliquod † opus in suo faciat præsumitur nou aĩo nocendi facere. l. fluminũ. §. fi. cum l. seq. de dam. infec. si tamen id opus facienti prosit, ut decl. D. Alciat. de præsump. reg. 3. præsumpt. 23.

648 Seruum † cõem uerberans præsumitur id nonfacere causa iniuriæ, sed porius ex iure qđ in eo habet. l. item apud Labeonem §. si communem, de iniuiur D. Alc. d. reg. 3. præsump. 24. ubi dicit idem esse in fructuario, & nudo proprietario.

649 Spontanea † voluntate factum præsumitur, nisi probetur voluntas coacta, l. 1. quod met. caus. Bar. de præsump. col. 1. sub nu. 4.

950 Suspecta † scriptura qui vtitur in iudicio, ut ei fidem imponat, falsarius est. l. inbemus. C. de proba. Bar. iã relatus sub d. nu. 4. iu d. col. 1. de præsum.

651 Suspectus † esse præsumitur, qui pro inuito vult procurationis officio fungi, l. quę omnia. §. 1. de procuraro Bar. de presumpt. col. 2. sub nu. 7.

652 Sententiæ † acquieuisse p̃sumitur, qui in multis casib. fecit, qđ in sentẽtia continetur, l. quædã fam. erc. nel si dilationem petit ad soluendum. l. ad solutionem, de reiud. Bar. sub d. nu. 7.

653 Sententiam † patris approbare præsumitur, qui ab hæredib. aliquid emit, vel conducit, l. si ut proponis. §. 1. C. de inof. testam.

654 Solennitas † extrinseca præsumitur ob antiquitatem temporis, Bal. in l. sciendũ ibiq; Ale. & Mod. de uer. obl. Cor. in cons. 144. col. 2. vol 4. Diplouat. ad Bar. de presf. col. 3. ad fi. Crau. de antiq. rẽp. par. 3. sectio. uidimus in genere, sub nu. 12. cũ plurib. seq. & in prin eiusdem 3. par. sub num. 22. & plurib. seq. ubi latè examinat & in alijs plerisq; locis eiusdem tract. quos sciẽs p̃tereo, idẽ Crau. cõs. 317. sub nu. 2.

655 Scientia † p̃sumitur p p vicinitatẽ ac propinquitatẽ, concurrente p̃sertim diuturno t pe, c. quosdam, & c. quanto, de p̃esf. c. cum dilectus, de purg. ca. & l. si ita, in fi. de fun. inst. Ale. in cõs. 23. n. 4. li. 5.

656 Sententia † p̃sumitur esse lata ex causa quę minus grauat, l. hæc n. & ibi no. gl. & doc. de suspec. tu. l. si præses, de pę Alex. in cons. 190. sub nu. 75. lib. 6.

657 Sententia præsumitur † esse lata ex causis quæ apparent in actis, no. in d. l hæc enim, in prin. de susp. tutor. in l. si quis ad exhiben. de except re ind. & in c. si confirmationem, de elec lib. 6. Alex. in cons. 49. sub nu. 9. li. 7. in cons. 93. sub nu. 3. li. 6. & in cons. 66 sub nu. 2 li. 5. & cons. 12 nu. 3. lib. 7.

658 Sententia † iustè lata præsumitur l. hærennius. §. caia, de euic. c. cum inter, & c. sicut, de re iudic. c. bonæ, de elec. & facit lex iustè possidet, de acq. posses. Ale in cons. 63. sub nu. 13 li. 4 & cons. 164 sub nu 5. li. 7. cõs. 136. sub num. 13. cũ duob seq. li 2. ubi uult præsumi & pro rectitudine processus, & pro iustitia snię, & cons. 21 nu. 1. li. 6. Item solenniter lata esse p̃sumitur Ale. in cons. 219. sub nu. 20. li. 6. faciũt quę supra diximus in ver Decretum iudicis, & quę scribit idem Ale. in cons. 80. sub nu. 5. 6. & 8. li. 5. cõ sil. 113. sub nu. 5. li. 7. & cons. 22. sub num. 1. li. 2. ac cons. 123. sub uu. 1. eod. lib.

659 Societas † præsumitur inter cohabitantes, ac uiuentes tractantesq; omnia communib. expensis, ita argu. l 1. cum l. seq. de ijs, qui deie. & c. 1. cum ibi nota. per Bal. de benefi. fratr. firmat Alex. in consil. 49. sub num. 5. lib. 1. idem probat Roman. in consilio 470. cum seq. Castr. consil. 349. lib. 1. Ias. in con sil. 2. & consil. 3. lib. 3. Rube. cons. 95. D. Alciat. hoc tit. reg. 1. præsumpt. 25. quibus alios addit scholiastes ad Alexand. in d. cons. 49. sub litera A.

660 Socius † emens communi nomine, præsumitur de suo soluisse, Alexand. consil. 77. sub numero primo, lib. sexto, per tex. in l. cum proponas, ubi no. Barto. C pro socio. & id quod scribit Bald. in l. penultima. C. si quis alter. uel sibi, idem Alexand. in consilio 134. libro quinto, & consilio 88. libro secundo.

661 Socius † præsumitur reliquis partibus uti iure familiaritatis, l. qui iure familiaritatis vbi Bart. & alij deacquiren. possesio. l. si mulier quibus mod. vsufruc. amitta. l. & habet. §. hospes, de precar. Alexand in consilio 213. sub numero undecimo, libro secundo.

662 Solennitas † præsumitur ratione antiquitatis, quando tanta est antiquitas ut eius ratione probari non possit l. si arbiter de probatio. capitu. veniens, & capitu. quid per nouale de uerbo. signific gloss. & Angel. in l. at qui natura §. cum me absente de nego. gest. Alexand. in consil. 17. sub numero 9. lib. 4.

663 Solennitas † intrinseca non autem extrinseca præsumitur, Alex. in consi. 142. lib. 6. sub num. 7. ubi ita intelligit l. ciendum de uerbo. obligatio.

664 Solennitas † præsumitur ob diuturnitatem temporis Alexand. in consi. 79. num. 4. lib. primo, per l. si filius ubi Bald. & alij, C. de peti. hæred. cui accedit Dec. in consi. 36. columna quarta, & Alex. consi. 92. nume. 8. lib. 6.

665 Solennitas † extrinseca præsumitur ex longo tempore Alc. in consi. 219. sub nu. 15. 21. 22. 24. & trib. seq. lib. 6 Craue in locis supra cita. in uer. solennitas extrinseca.

666 Solennitas † præsumitur ex patientia 30. annorũ etiam in præiudicium tertij Alexand. in consil. 79. sub num 5. lib. primo, Dec consi. 442. columna 5. in princ. uer. tertio illa præsumptio, idem Alex. in consi. 129. col. 3 lib. 7. Cur. sen. consil. 77 colum. 2. post med. Craue. d. par. 3. in princ. sub nume. 7. qui alios addit.

667 Solennitas † & licentia præsumitur ex vsu longi temporis Alexan. in consi. 101. sub nume. 5. libro 7. per ea quæ scribit Archid. in cap. nemo ecclesiam, de consecr distinct. 1. & per not. in l. si filius a patre C. de petit. hæredi. & in l. qui in aliena in prin. de acquir. hæred. cum simil. ibi per illum copiosè cita.

668 Solennitas † actorum præsumitur in sententia de antiquo lata Alexand. in consi. 94. num. 7. lib. 7. ex auri. Hostien. in cap. cum inter de re iudic. & in cap. in præsentia de renuntia. plenè not. per doctor. in cap. quoniam contra de probat. & in cap. cum in iure peritus de offi. delegat. & Doctor. in l. emancipatione C. de fide instrumen.

669 Status præsumitur † qui fuit perseueratus Alex. in consi. 74. sub numero 15. lib. 4. per nota. in l. siue possidetis C. de probatio. & in cap. cum ecclesia sutrina in glo. uersi. ulti. de caus. poss. & proprie.

670 Subscribens † præsumitur habuisse notitiam eorum omnium quæ supra scripta sunt, & illis consentire, in tantum, vt si uelit ea impugnare & dicat se deceptum, oporteat illum probare, pulchrè Alex. in consil. 147. col. 2. & 3. lib. 2. & consi. 129. in fi. lib. 1. Alex. & Ias. in l. si ita stipulatus §. chrysogonus de uerbo. obligatio. Ias. in l. emptor, §. Lucius de pact. & in l. antiquitas colu. fin. C. de testam. Dec. & idem Ias. in auth. si quis in aliquo, C. de eden. Modern. Parisi. ad Alex. in d. consi. 147. sub litera B. & in consu. Paris. §. 5. sub nume. 42. in fi. Craue. in consi. 73. sub num. 4. & in consi. 26. sub nu. 13.

671 Superioris auctoritas † semper excepta esse præsumitur, cap. uenientes in princ de iureiur. l. fi. de admi. tuto. Alex. in consi. 124. sub nu. 3.

672 Scire præsumitur uxor † qualitatem bonorum mariti, ex communi conuersatione & cohabitatione, an scilicet sint emphyteutica uel libera Corn. in consi. 165. columna quinta, ad fin. sub nu. 14. lib. 2. Craue in consi. 151. sub num. 24. ubi uult idem esse in genero qui cohabitaret cum socero, quia & is præsumitur soceri bonorum scire qualitates, & maximè si eorum culturæ operam det, post Ancharan. in cõsi. 170. col. fi. Aret. consi. 29. col. 9. uer. maximè & Socin. consi. 264. col. 6. lib. 2.

673 Scire quilibet † de prouincia præsumitur factũ in prouincia, quando illud factum pertinet ad totam ipsam prouinciam, Abb. & Dec. in cap. primo, de postul. prælato. Crauet. in consilio 121. sub numero 3.

674 Scire † quis præsumitur testamentum alterius, ex eo quod possidet bona eius hæreditaria, quę alio titulo, quàm testamẽti uigore possidere non potest Corn. consi. 250. col. fin. circa med. lib. 4. Crauet. in consi. 123. sub num. 4.

675 Scire quis † præsumitur de bonis cõmuniter possessis, quomodo & quando ea obuenerint, Bald. in consi. 312. si ita est libro 2. arg l. fin. C. arbit. tut. Crauet d. consi. 123. sub num. 2.

676 Scire † quis præsumitur ea quæ fiunt in loco, quẽ solitus est frequentare l. final. de decret. ab ordi. fac. Castren. consi. 414. col. 2. lib. 2. Alex. consi. 81. col. 2. post med. lib. 4. Craue consi. 169. sub nu. 6. ubi uult ideoque conditionem sui compatriotæ quemlibet scire præsumi post Bald. in consi. 338. primo allegatur lib. 4.

677 Scire quis præsumitur † conuersationis ratione, cap. postquam cum ibi nota de electio. Dec. consil. 583. col. 1. ad fin. Craue. d. consilio 168 sub nu. 6.

678 Scire præsumitur † instrumentum, qui de illo facit mentionem, Ang. in l. qui Romæ §. duo fratres in secunda, q. de verbo. obligatio. Alex. in consilio 39. col. 2. ad fin. lib. 2. Craue. in consi. 65. sub num. 7.

679 Scribens † aliqua in charta u el papyro aliqua, præsumitur habere scientiam omnium quæ in eadem charta continentur, Barto. & Doctor. in l. qui Romæ, §. duo fratres de verbo. obligatio. Alexan. in consilio quarto colum. 9. in consi. 39. col. 2. lib. 2. Deci. in consi. 217. col. 1. & consilio 328. colum. tertia, Craue. in consilio 73. sub numero 39. ubi idem concludit in eo qui habuit penes se scripturam, neluti attestationes testium, quia præsumitur testificata didicisse, per not. in auth. at qui semel, C. de probatio. & Aret. consilio 170. columna 2. Castr. consilio 94. columna secunda, lib. 2. & per l. non est ferendus cum ibi nota. de transactio.

680 Scientia † præsumitur in ijs de quibus est fama, l. regula de iur. & fact. ignor. capitulo primo, de postul. prælato. glossa in l. si tutor C. de pericul. tuto. Craue in consilio 57. sub numero 10.

681 Scientia † præsumitur, quando tale est factum, quod uerisimiliter potuit in notitiam deuenire, capitulo quanto de translatio. prælato. capitulo illũ de cleric. excommunica. Corne. in consilio 268. columna secunda, ad fin. libro quarto, Craue. in consilio 123. sub numero tertio, & in consilio 168. sub numero 5.

682 Scientia † præsumitur in hærede de facto defuncti arduo, capitulo quanto & cap. quosdam de præsumptio. dicto capit. quanto de transl. prælato. cap. illud

illud de clerico excommuni. Crauet. consilio 148. sub nu. 5.

683 Scientia præsumitur † inter socios ratione conuersationis, Craue. d. consi. 168. sub num. 6. & supra dictum est.

684 Scientia † statutorum loci præsumitur in forense habitante in loco, Alex. in consi. 165. col. 1. li. 6. Craue d. consi. 151. sub num. 24.

685 Scientia † præsumitur ex uicinitate d. cap. quosdam de præsumpt. cum simil. supra cita. Alex. in consi. 23. columna 2. & consi. 94. col. 6. lib. 5. Craue. d. consi. 148. sub num. 5.

686 Scientia † præsumitur ex his quæ communiter fieri solent l. si tutor petitus cum ibi nota. C. de pericul. tuto. Dec. in consi. 303. colum. 1. Craue. in d. consi. 123. sub num. 5.

687 Scientia † contentorum in instrumento præsumitur ex productione instrumenti, Craue. in consi. 26. sub nume. 3. & consi. 123. sub nu. 6. cum simil. ab eod. cita. & consi. 201 sub num. 31.

688 Scientia præsumitur † ex communi habitatione Craue. d. consi. 26. sub num. & consi. 123. sub numero 1.

689 Sententia † in dubio præsumitur lata ex causa ex qua ferri debuit l. si quis ad exhib. cum ibi nota. de except. re. indi. Castr. in consil. 136. col. fin. libro primo Craue. in consi. 23. sub num. 2. & deseruiunt quæ supra deducta sunt in uerbo sententia.

690 Sententia † approbata esse præsumitur ex eo, quod quis non appellauit, l. j. C. de postul. l. j. C. si sæp. in integr. restit. postu. fit c. quod ad consultationem de re iudica. Craue. in consil. 108. sub num. 3. & in consil. 54. num. 4.

691 Sententia † & laudum habet præsumptionem pro ipsis, Craue. in consi. 202. sub nume. 8. & 18. & supra dictum fuit.

692 Simulatio † arguitur ex eo quòd venditor semper remanet in possessione, licet ex causa locationis Io. de Ana. in consi. 58. Barto. in consil. 61. per tex. in l. sicut, §. superuacuum quib. mod. pig. uel hipot. sol. Craue. consil. 166. num. 10. item arguitur ex eo, quod factus fuerit contractus per interpositam personã, l. vir vxori, §. fin. ad Velleya. l. pupillus, §. & si per interpositam de aucto. tutor. l. cum propria, C. si quis alt. uel si. Craue. dicto consi. 157. sub num. 11. Rursus arguitur simulatio quando bona uendita fuerunt locata multo minore pensione quàm ualebãt Bald. consi. 311. in quæstione caluagnini col. 2. ad finem lib. 5. Crau. ibi sub num. 12. Item ex magna necessitate venditoris præsumitur simulatio, Calcan. consi. 16. colum. prima, in fi. Ias. in consi. 152. col. 3. lib. 4. Craue. sub nu. 13. loco iam relato, qui etiam ait præsumendum esse ex narietate contractuum, sub num. 11. Item quando uxoris nomine res emitur, sed pretium de pecunia mariti persoluitur, resque marito traditur, Bald. & Saly. in l. multum inter est, C. si quis alte. uel sibi, Craue. in consil loc. sub nume. 6. Prætereaque quando breui tempore postea resoluitur, Cast. in cõsi. 74 col. 2. ad finem li. 2. Crau. in consi. 135. sub nu. 13. Insuperq; ex sola confessione in materia suspecta, quando aliter non constat de numeratione pretij per ea quæ habentur in l. per diuersas C mand per Alex. in consi. 36. lib secundo, Crauet in consil. 145. sub numero 7.

693 Socius † acquirere præsumitur de pecunijs proprijs, nisi aliud probetur, quamuis acquirat nomine communi, & ideo non tenebitur communicare prædia empta nisi soluatur ei pars pretij, Bar. in l. Titiũ aut Meuium, §. altero de administr. tuto. Bald. in l. si patruus C. com. utr. iudi. Dec. in consi. 256. & alibi sæpe Craue. in consi. 131. sub num. 12.

694 Solutio præsumitur † facta uigore instrumenti præcedentis quando de alio debito uel alia causa non apparet, etiam si aliqua diuersitas summæ sit inter ipsum instrumentum solutionis quæ factæ sunt Castr. consi. 128. ad finem & consil. 405. lib. primo, Craue. in consi. 158. sub nu. 13.

695 Solutio † præsumitur facta ex pecunijs communibus quando id facile fieri potuit Corn. consi. 167. col. pen. uers. quantum uero lib. j. Craue. consi 129. sub num. 8.

696 Solutio † in dubio præsumitur facta de pecunijs proprijs soluentis, nisi aliud ex coniecturis suadeatur, l. & magis de solu. l. 2. ubi Bar. & Bald. C. pro soci. Bar. & Docto. in l. cum oportet, C. de bon. quæ liber. Alex. in consi. 82. col fi. ver. & regulariter lib. 2. Crau. in consi. 129. sub nu. 2. in consi. 191. sub nu. 8. ubi latius & in d. consi. 129. reprobat Crane. consil. 111. Roma. qui uoluerat extraneum pro alio soluẽtẽ præsumi soluere de pecunijs eius pro quo soluit.

697 Subditi † habent præsumptionem pro ipsis contra Dominos, Ang. in consi. 377. col 1. qui citat tex. in l. si quis procurationis, C. de his qui per met. Iudic. non appella. Craue. in consi. 132. sub nu. 19. ubi uult pro subditis præsumi contra exactores collectarum atque onerum, ut scilicet per uim exigere intelligantur seu præsumantur post Specul. in tit. de resti tu. spolia. ver. sed & si quis & uer. pone rusticus in §. nunc dicamus, Innoc. in c. bonæ 2. de restit. spolia. Fab. in §. æque instit. de actio. ubi uult hoc maximẽ procedere quando dominus pignorat uel arrestat subditos, quem seq. Guido Pap. q. 407. col. 2. & Gemi. cap. j. de præsump. lib. 6.

698 Subiecta † talia præsumuntur, qualia prædicata demonstrant, l tertia, ubi Barto. de fund instru. l. si defensor de interrogato. actio. l. si uno loca. l. qui uinum de uin. triti. & oleo legat. capitulo inter dilectos versiculo cæterum, de fid. instrument. Crauet. in consilio nono sub numero 32. & supra diximus.

699 Suspectus † præsumitur qui se opponit monitorio, Crauet in consilio 134. sub numero 19 ubi dicit suspectam quoque præsumi mulierem, quæ opponit se ad sequestrum sui corporis faciendum, vel ne sibi custodes partus gratia apponantur, in tantũ ut si pariat, maritus non teneatur partum agnoscere, l. prima, §. si maritus de liber. agnosc. Castr. consilio 277. columna penultima, circa medium, libro decimo, idem Crauet. in consil. 181. sub numero sexto. Item qui contra se opponit & recusat aliquid facere, glossa, in capitulo statutum in uersiculo copia, de rescript. libro sexto.

Item

Item iudex qui parti se opponat, Cor. in consi. 232. columna secunda, post med. lib. 3. Abb. in c. sollicitudinem col. pen. de appel. Ias. in consi. 53 col. fi. lib. 3. Item testis qui stetit in disputatione cum parte Deci. in consi. 256. columna secunda, circa medi. Craue. in consi. 100. sub num. 19. Item qui clandestinè fecit l. prima, C. de inter. matrim. Bar. in l. Barbarius, col. j. de offi. questor. Craue. consi. 205. sub nu. 5. Itē particulares uniuersitatis suspecti presumuntur, qui se opponunt statuto quod fiat ad publicam utilitatem, Craue. in consi. 195. sub num. 9. Et rursus qui nimis festinat aut sollicitus est, Craue. consil. 6. sub nume 44 & consi. 134. sub num. 32. uel qui tractat de se exonerando l. deferre §. idem decreuerunt de iure fisc. Alex. consil. 14. columna tertia, lib. secundo, & consi. 71. col. 2 lib. 7. Craue. in consil. 132. sub nu. 16. & iudex pariter præsumitur suspectus, qui intra tempus nimis breue negocium absoluit, Barto. in l. prolatam, C. de senten. & interlocu. om. iud. Craue. in d. consi. 132. sub num. 17. & supra diximus in uersi. iudex. Et tarditatis quoque ratione quis præsumitur suspectus, Cyn in l. j C. ut quomodo def. ad uoc. Ancharan in consi. 234. post prin. Castr. in consi. 281 colum. 1. post medi. & 283. columna tertia, ante med. colum. 1. quibus accedit Craue. in consi. 171. sub nume. 7. colum. 3 ad fin.

700 Testis † presumitur gratia uel odio se subtrahere, qui recusat testimonium dicere Specul. in tit. de testibus, §. qualiter uer. sed quomodo Andre. Iser. in constit. reg. in l. j.

701 Testes † præsumuntur subornati, qui per eundē premeditatumq; sermonem in causa deponunt, l. 3. §. ideoque de testib. Specul. in tit. de teste §. j. uer. itē quòd idem dicunt Craue. in consil. 78. sub num. 11.

702 Tubæ † uox præsumitur ab omnibus audiri, cap. ita dominus distin. 19. ideoque tubas portant præcones hodie, quorum uox sola paucis innotescit §. omnium in actu de litigio.

703 Titulus præsumitur † seu obligatio præcessisse, ubi longo tempore præstatio habita est, l. cum de in rem uerso de usur. ubi plenè trad. Docto. in l. si certis annis C. de pact.

704 Testator † donans rem quam legauerat præsumitur ademisse l. rem legatam & l. cum seruus de adim. legat. in alienatione autem alia distinguitur. An necessitate rei familiaris facta sit, an uerò nō priore casu debeatur legatum posteriore non item l. fideicommissa, §. si rem de leg. 3. §. si rem instit. de legat.

705 Testatoris uoluntas † in dubio præsumitur solennis l. 1. cum ibi nota. C. de fideicom. item quod nolit assem excedere & ad dupundium transire l. cū quæstio cum ibi not. C. de legat. item quòd sit sanæ mentis nisi probetur insanæ l. secunda, C. qui testam. facer. possunt cum ibi notat. quæ iura ad hoc citat Luc. de pen. in dicta l. principes, C. de princ. agen. in reb. uers. 12. cum 2. sequent.

706 Testator ius † habens uel portionem in re quam legat præsumitur ius suum tantum uel portionem legare, l. si dominus, §. fin. & l. si ex toto cum ibi not. de leg. j. & omnia præsumitur hæredi suo dare.

707 Testator † qui primo legauit centum, & deinde quinquaginta, non centum quinquaginta, sed quinquaginta tantum præsumitur legasse, l. eum centū, cum ibi nota. de adim. legat. Secus si in alio testamēto quinquaginta legauit ut ibi per l. quinquaginta de probatio facit lex si alij de usufr. l. planè §. sed si non corpus de leg. 1. l. 1. §. fin. de dot. præleg. cum socijs. Luc. ubi supra.

708 Testator legans uinum existens in uasis, præsumitur quoque uasa legare l. tertia, §. primo, de uin. leg. quamuis aliud sit in utribus, dolijs, & culeis.

709 Testator † in dubio præsumitur per uerba dubia ad fideicommissum apta libertatem uelle seruo relinquere, l. generaliter §. si petitor in fi. de fideicom. liber.

710 Tacens † in dubio præsumitur consentire ac ius sibi competens remittere, cap. secundo, de accus. li. 6. Dec. in cap. quoniam contra de probatio. col. 19. & c. intimasti colum. 2. de appella. Ias. in l. admonendi. colum. 8. post med. uersicu. confirmantur prædicta de iureiur. Crauet. in consilio primo, sub numero 1.

711 Taciturnitas † longa facit presumi contra ipsum tacentem, Craue. in consil. 54. sub nume. 4. per not. in l. quæ dotis solut. matrimo. ibi que uult arguere approbationem in subditis qui non contradixerunt in feudationibus, per nota. in cap. 1. quod ad consultationem de appellat. in l. 1. C. de postul. & in l. 1. C. si sæp. restit. in integr. postulata fuer.

712 Testator præsumitur uelle † quod ius disponit, & conformare uoluntatem suam dispositioni iuris cōmunis. l. quærō §. inter locatorem ubi Bar. loca. l. hæredes mei, §. cum ita ubi omnes notant ad senat. Trebellia. l. si duo ubi Bald de acquir. hæredit. Craue. in consi. 75. sub nu. 5. & in consi. 225. sub nume. 9. & supra diximus in uer. dispositio. Alex. in consi. 55. sub nu. 2. lib. 4.

713 Testator præsumitur † uelle peculium legare seruo, quamuis hoc non exprimat in casu, qui est in l. denique §. interdum de pecul. legat.

714 Testator præsumitur † liberationem reliquisse debitori suo, a quo dicit debitum exigere nequiuisse, l. si. §. j. de dol. exceptio. l. emptor §. ancillam de re. uendi. l. fideicommissa §. hæc uerba de leg. 3. l. qui filium ad Trebel. cum socijs adduct. per glo. in d. §. j. in uer. obstaturam.

715 Testator † condēs secūdū testamentum non solenne in quo de fideicōmisso quod reliquit in primo testamēto solenne nullam fecit mētionē, uel aliud eidē legatario fideicōmissum dedit, præsumit nolle primū ratū habere l. si iure facto de le. 3. cōuenit gl. in uer. reuocare in c. licet Rom. Ponti. de const. li. 6.

316 Testatoris error † præsumitur in finibus l. patronus, §. sempronio de leg. 3.

717 Testamentum primum † per secundum præsumitur testator uelle reuocare, si secundum sit solenne, d. l. si iure facto de leg. 3. Luc. loc. supra relat. uer. 89.

718 Testator in dubio † præsumitur grauare hæredē minus q̃ sit possibile, imò potius tolerat q̃ legatū sit inutile, q̃ q̃ uoluerit grauare hæredē l. si seruos §. qui margaritam de leg. primo, l. unum ex familia

§.si rem de leg.secundo,l.Meuius in princip.uers.fa- ne constitutio principis de leg.2.Ias.in l.quod.in re rum,§.1.in 1.notab.in l.si ita iit ascriptum in vlt.no ta.& in l.si tibi homo colu.3.de leg.1.Craue.in consi.32 sub num.3 in consi.149.sub num.15.consilio 167.sub num.14.& consi.187.sub num.3.

719 Testis † præsumitur esse suspectus,quando dicit se non recordari, Bald.in l presbyteri columna prima,C.de epis.& cleri.Ias.in l.præscriptione,colum. secunda, ad fin.C si contra ius uel utilita.publ.Dec. in consil.105.columna quarta,Craue.in consi.115. sub numero 11.& consi.134.sub num.13.& consil. 9.num.10.

720 Testis † dictum præsumitur uerum sicut instrumentum Bald in consi.273.colum.2. post medi.lib. 1.& consi 328.colum.prima,ad fin.lib.2. Craue.in consi.31.sub num.3.

721 Testis uerisimilia † non deponens, præsumitur suspectus de falso,Abb.in c.quia uerisimile de præsump. Ias. in l. si extraneus in quarto, de condic.ob caus.Dec.in consil.94.columna secunda,ver.secundo in dictis testium,& consi.684.ad finem, Craue. in consilio 28.sub numero primo, & consi.115. sub num.12.& consi.171.num.5.

722 Testis † ratione affectionis præsumitur suspectus l.fi.de testib.Abb.in c.videtur in fi.qui matri.accus. poss.Craue.in consi.281.sub.num 4.

723 Testis † nimium animosus præsumitur suspectus vt & Iudex.Ancharan.in consi.23.colum.3. Alex. in consi.25.col 1.lib.3.Craue.in consi.2. sub nume. 3. ubi alios addit,idem uolens esse in iudice nimis animosè procedente,per ea quæ scribit Præposi.in cap. postremò columna sexta, vers.quinquagesimaoctaua,de appella.

724 Testis in † uno falsus ac periurus, in omnibus falsus ac periurus esse præsumitur, Bald. in l. si ex falsis,C.de trans.Aretin.in consi.7.colu.1.Dec.in consi.105.col 4.Craue.in consi.9.sub num.10.& consil. 6.sub num.57.Alex.in consi.184.num.2.lib.7.

725 Testis dicens † ab aliquo se uerberatum esse,præsumitur esse illius inimicus,Alexand.in consi.99.li. 1.& consi.152.col.3.uer. diminuitur etiam libro 7. Areti.in consi.122.col.3.uer.& unus est inimicus in quisiti Crauet.in consi 99.sub nu.3.

726 Testis præsumitur suspectus † dum deponit de ijs, quæ sunt iuris, Craue. in consi. 75. sub nu. 26.

727 Testes † in dubio debent præsumi contestes,quamuis in contestes se non nominent, si congrua interpretatione id fieri potest,Alex.in consilio 47.col.2. post medi.uer.non obmitto etiam lib.2. Aret. in consi.36.col.2 post medium uer.nec potest dici,Craue. in consi.78. sub nu.9. ubi propterea uult testes qui non deponunt de loco uel tépore præsumendos esse contestes,per ea quæ scribit Innoc. in c. qualiter & qñ vlt col.2.de accus.Bal. in l.de quib.col.ant.pen. de leg.b.refert & sequitur Alex.in cós.46.col.4.ver similiter ergo lib.3. consi.4.nu.7.lib.6.& consi. 18. sub num.1.lib.7.fallit in actib.iterabilib.aliqua sub sistente discordia.Craue consi.151 sub nu.14.& sequen.itē in criminalib.fauore absolutionis rei & quia probationes debent esse luce meridiana clariores l. fi.

sciat.C.de prob.Cor.in consi.193.li.4.sub nu.3. ubi nūcupatim loquitur in materia criminali Dominus Alci.de præsup.reg.3 præsump.44 gl.in c.clerici 81.distinct.qui docent multa concedi fauore absolutionis rei quæ alias non concederentur,

728 Testis † præsumitur suspectus, qui post depositionē dictū suū mutat ac corrigit, nisi incontinenti id faciat c.præterea de test.cogen.redditur.n.suspectus tanquā subornatus à parte,vt ibi habetur, & §.quia uerò multi ubi gl.in uer.non ēt in auth. de testib. & dr̄ incontinenti id facere, si faciat antequā perficiat dictū suum,uel dimittatur a iudice uel examinatore,Bal.in l.lecta ibique Ias.si cert. peta. D. Alcia.de præsump.reg.2.præsump.29.

729 Testator † præsumitur legata relicta ab instituto, voluisse repetere a substituto, l.licet imperator de leg.j.quia si magis dilectū grauauit er & minus dilectū granare voluisse censendus erit l.publius,§.fi.de condit.& demonst.D.Alci.d.reg.2 præsump.35.

730 Tabellio † præsumitur rogatus secundū glo.repu singul in § nos aūt in auth.de Tabellio. sed Alex. in consi.48.sub nu.6.lib.5.dicit quamplurimos tenere contra illam glo.& in cons.154.sub nu.9.lib.2.dicit quod magis communiter tenetur contrarium & propterea dicendum est prout dicūt moderni Paris.in d.cons. 154.sub litera A.& supra diximus in uer.Notarius.

731 Testamentum inter † liberos,præsumitur habere clausulam quòd ualeat omni meliore modo quo ualere potest,glo.in l.cohæred.§.cum filiæ de uulg.& pupilla.quam ibi commendat Io.de Imol.& Alex. in consi.105.sub nu.6.lib 7.

732 Testator † magis præsumitur diligere neptes quàm filias, quia per eas magis conseruatur memoria & nomen ipsius,quàm per filias,Alex.in consi.53.sub nu.21.lib.4.arg. l.si quidem in fin. quod met caus.

733 Testator † iubens alij quā hæredi seruum suū seruire præsumitur legare non proprietatem sed operam l.uel uxori ad fi.de vsufru.leg.& l.cum hæres §. stichus de statuliber,

734 Testator † relinquens seruò libertatem sub conditione impossibili, uel post tempus quo uerisimile est seruū uicturum,nō esse præsumitur nolle relinquere d.l.cū hæres §.1.Luc.in d.l.principes uer.93.

735 Testator † relinquens seruo militiam,non præsumitur fuisse relicturus,si seruū fuisse nouisset,l.fideicommissa § seruo de leg.3.

736 Testator † qui patrimoniū suū diuidens,plura cōtulit filio,q̄ filiæ,voluisse quoq; præsumitur collationem dotis cessare,l.ex parte §. intestato fam. ercisc. quem sic inducit Luc.supra cita.uer. 104.

737 Testator † præsumitur præferre velle successionē suā cæteris,etiāq; ecclesiæ Alex.in cósi.92.sub nu.j. post Bal.in l.cū acutissimi ver. quæro q.d.si testator post mortē filij. C.de fideicom.& not. in c. quicūq; 17.q.vlt.& in l.si quis ad declinandā.C.de episc.& cle.

738 Testator † præsumitur voluisse seruare iura intestatæ successionis inter succedētes sibi ab intestato, l. q. duos in prin.de reb.dub.& l.q. duos de vulg. & pupil.Alex.in cós 92. sub num. 10. videndus tn̄ ibi est scholiastes sub litera B.q. arguit Alex.paralogismi.

Testator

739 Testator † præsumitur inter fratres æqualitatem seruare uoluisse, nisi aliud ex coniecturis arguatur Alex. consi. 158. sub num. 15.

740 Testator † magis præsumitur diligere eos qui sunt in rerum natura, & eos qui maius habent iudicium, & qui magis sunt coniuncti, l. si quis cum nullum & l. conficiuntur in principio, de iure codicillo. l. si seruus plurium §. fi. de leg. 1. l. in fideicommissi §. cum pollidius de usur. Alex. in d. consil. 15. sub numero 11. & 12. lib. 4.

741 Testator † præsumitur conseruasse ius legitimarum successionum, ut lex interpretatur l. fi. C. de impub. & al. substitu. l. uel singulis de vulgar. & pupill. l. hæredes mei §. cum ita ad senat. Trebellia. Alex. in consi. 17. sub num. 3. lib. 7.

742 Testator † præsumitur magis diligere eos qui sunt de cognatione sua, quàm extraneos, l. generaliter, §. cum aût, C. de insti. & substit. l. cum auus de cō dit. & demonstr. l. cum alienam, C. de lega. Alex. in consi. 120. sub num. 3.

743 Testator † magis præsumitur animam suam diligere, quàm alterius utilitatem, Alexan. in consi. 134. sub numero decimo, & seq. lib. 6.

744 Testator † præsumitur memor omnium contentorum in testamento prius à se condito, capit. ab excommunicato de rescrip. l. quamquam, C. ad Velleyan. Barto. & Doctor. in l. si id §. si forte de acquir. possessio. Alexan. in consi. 134. sub numero 8. lib. 1.

745 Testator † præsumitur scire rem esse alienam, & uelle æstimationem dari legatario, ut quando grauat legatarium, pulchrè Alexan. in consil. 9. sub nu. 15. arg. l. ab eo C. de lega. & l. palam ac l. secundæ, de legat. primo.

746 Titulus † facit bonam fidem præsumi, l. penul. C. de euictio. not. in l. fin. C. unde ui, Cyn. & Bal. in l. super longi C. de præscript. long. tempor. Alex. in consilio 83. sub num. 9. lib. 6.

747 Tutor † præsumitur scire ætatem pupilli sui, maximè coniunctus, l. de tutela de in integr. restit. C.

748 Tutor † præsumitur quicquid egit, agere ut tutor, secus in procuratore l. procurator qui pro euictione cum utrobique nota.

749 Vxor † præsumitur esse, nisi probetur concubina l. in liberæ de rit. nuptia. nota. in l. in concubinatu de concubi. secus secundum canones, cap. illud de præsumpt. & cap. donationes de donatio. si tamen appellaretur vxor talis præsumitur, ita dicit Luc. de pen. in dicta l. quicunque C. de apoch. libro decimo, argum. capit. dicat aliquis 32. quæstio. quarta, in fin. & cap. dominus post princ. 93. distinct. cum ibidem nota. & eius quod plenius scribit Archidiac. de desponsa. impuber. cap. primo, lib. 6. & Barba. in cap. lator qui fil. sint legiti. cum simil. ab eod. cita. colu. 3. uersi. 13. præsumitur.

750 Venditio † quæ pupillum lædit præsumitur fictè composita, & commento mendacio Luc. de pen. in dicta l. quicunque columna quinta, in princip. per nota. in l. fin. C. si aduers. uenditio.

751 Vir † post acceptionem vxoris, illam repulsurus esse præsumitur, si ui derit indotatam, §. sic itaq; matrimonia in auth. de nup. cap. per uestras in fi. de donatio. inter uirum & uxor. & ideo dicit Luc. de pen. columna 6. circa medi. dotis dationem esse de solennitate matrimonij 32. q. secunda, cap. lotharius, indignissimumque esse ut constet matrimonium sine dote, per l. cum pater de pact. dotal. & cap. aliter & c. nostrates 35. quæst. 5. Quinimò etiam cum peccare conseri qui matrimonium contrahit sine dote. c. consanguineorum 3. q. 4. cum not. in cap. is qui 34. distinct. secundum glos. antiq.

752 Vxor † scire præsumitur quod scit maritus l. aut qui aliter §. sed & Seruius quod ui aut clam ubi glo. tradit Craue. in consi. 271. colum. pen. ueri. octauo; Ruin. in consi. 50. sub num. 17. lib. 1 non tamen procedit hæc præsumptio in his quæ extra domum secreto fiunt, & in actibus momentaneis Alexand. in consilio 71. colum. penulti. ad fin. sub num. 6. uol. 1. & Ias. in l. is potest sub num. 63. de acqui hæred. Ludo. Gomes. in §. rursus in uers. reipublicę sub num. 17. institu. de actio. Socin. in consi. 301. sub num. ad fin. lib. 2. Item vult Luc. de pen. col. 6. post mediū in d. l. quicunque procedere hanc præsumptionem ueluti in ætate ualetudinis, & in ijs similibus, quæ uxorem latere non possunt, secus in ijs, quæ latere probabiliter possunt, quia tunc uxoris scientia probanda est, per l. uerius de probatio. l. hæc autem de administ. tuto. & ea quæ scribit Andr. de Iser. in c. 1. de natur. succes. feud.

753 Vulneratus † qui decessit intra annum ex vulnere præsumitur mortuus, l. huic scripturæ §. primo, & l. ita vulneratus ad leg. aquil. quæ iura sic intelligit Luc. de pen. in d. l. quicunque columna septima, in medio.

754 Volens † in causa probare, præsumitur meliores probationes quas habeat inducere Innoc. in cap. auditis de in integr. restit. & arg. cap. si forte de electio. lib 6.

755 Vendens † uinum in dubio præsumitur ea conditione uendere, ut ante uindemias euacuetur doliū l. prima, §. fina. de peric. & commod. rei uendi.

756 Vir nobilis † & diues præsumitur donare uxori, l. uxori in fine de leg. 3.

757 Vir † concedens aliquid ad luendum ornamentum vxoris pignori obligatum, præsumitur ei donare d. l. uxori in fine de leg. 3.

758 Vendens † rem alienam præsumitur nullo iure munitus id agere l. prima, C. de rebus alien. non alienand.

759 Vidua ultra † 11. menses ex alio quàm ex marito peperisse præsumitur §. mulier. in authen. de restit. & ea quæ parit in 11. mens. Dom. Alcia. de pręsump. reg 1. præsump. 40.

760 Vir præsumitur † esse constantior muliere §. mater ubi gl. not in auth. de nup. D. Alcia. de præsump. regul. 1. præsumpt. 47. qui post Gandi. in titul. de quęstio. data paritate indiciorum dicit torturam incipiendam esse à fœmina.

761 Viuere † quilibet pręsumitur usque ad centum annos l. fin. C. de sacr. sanct. ecclesi. Dominus Alciat. dicta regula prima, præsumptio. 44. & supra diximus, & generaliter quis uiuus esse pręsumitur, nisi probetur mortuus l. nec nos C. de cap. & postli.

reuers.& l.sed si mors.§.primo,de donatio. inter ui. & uxor.Luc.de pen.in d.l.principes, C. de princip. agen.in reb.libro 12.uer.75. ubi ponit quid de iur. longobardorum.

762 Vidua † fornicatrix præsumitur idem etiam marito uiuente fecisse §.fina.in auth.de restit. & ea quæ par.in 11.mens.l.si hi qui C.de adul.quæ opinio fuit Castren.in consi.147.qui propterea uult eam amittere debere dotem, quam opinio. dicit communẽ Boer.decis.338.sub nume.primo,magis tamen cõmunis opinio est in contrarium, quantum ad amittendam dotem,ut attestatur Clar.in §. stuprum sub numero quinto,uersi.& certè negari eandemque sequitur, D.Alcia.in præs.9.reg.2.& Craue.in consi. 205.sub num.31.

763 Vxor † quicquid acquisiuit constante matrimonio præsumitur ex bonis mariti acquisiuisse l. quintus de donat.inter ui.& uxor.Dom. Alcia.d regu.2.præs.16.Craue.in consilio 81.sub numero 4. ubi vult uxorem de rebus emptis nomine proprio cõstante matrimonio teneri pretium restituere vel ipsi uiro uel eius hæredibus, Bar.de præsump. colu. secunda,sub numero 7.& pulchrè declarat Craue.in consi.61.sub nu 6.

764 Vicinus † præsumitur scire facta uicini, nisi sit absens, uel infirmus l.Titius §.primo,de lib.& post hum.l.filium definimus de ijs qui sunt sui uel alien. iur.Bal.in l.is colum.6.uer.uenio ad alias qualitates de acquir.hæred.Alexan.in consil.82.sub num.10. libro 3.

765 Vnionis † solennitas quanto tempore præsumatur Alexan.in consil.219.sub nu. 13. & ibi pulchrè Moder.ad Alex. qui improbat Ale.resolutionem in facto super quo ibi consuluerat.

366 Vnitas † corporis præsumitur nisi pluralitas probetur cap.cum Ioannes de fid.instrum, l.qui iurasse §.si pater de iureiur.Bar.in l.si in rem de re. uendic. & l.si quis seruum §.inter duos de leg.secundo, Alexand.in consi.219.colum.3.libro primo,& in consi. 88.sub num.23.libr.1.Areti.in l.si pater impuberes sub numero quarto,de uulgar.& pupilla. Dec. in c. in præsentia,colum.5.de probatio.Ias.in l.eum qui, §.in popularibus colum fin.de iureiuran.Moder.Parisi.qui plures citant ad Alex.in consil.88.d.nu. 27. sub litera A.

767 Vulnerans † insultantem,præsumitur fecisse ad sui defensionem,l.secunda,vbi hoc not. Bal. ad leg. Corn.de sicar.qui adducit nota.in cap.significasti 1 l secundo,de homi. Alex.in consil.14.sub num.10. li. 3.& in consi.75.sub num.4.libro primo, & supra diximus in uer.percutiens.

768 Vxor † præsumitur esse pregnans uiro cum quo cohabitabat l.filium definimus de ijs qui sunt sui vel alien.iur. l.si uicinis & quod ibi nota. Cyn. C.de sup.etiamsi cũ alio probaretur rem habuisse quàm marito l.miles §.defuncto de adult. secundum Bal. in l.matre C de suis & legi.Alex.in consil. 157. sub nu.2.lib 5.& supra diximus in uer.filius.

789 Vxor † censetur bona sua dedisse in dotem uiro quando saltem eius conditio ea promerebat, l.mulier bona in princip. de iur. dot. Barto. in l.si constante in princip.solut.matrimo. per quæ sic probat Alexand. in consil. 122. sub nume. 2. & sub num. 9. libro 7.

770 Vxor † præsumitur primo loco mortua quæ decessit eodem infortunio cum uiro l.qui duos in princip.de reb.dub.Bar.de præsump.columna 2.sub nume. 12. Luc.de pen.in l.principes, C. de prin. agen. in reb.lib.12.uer.44.

771 Vsuræ † præsumuntur promissæ quæ longo tempore fuerunt præstitæ l.cum de in rem uerso de usur. & l.si certis annis C.de pact.Bar. de præsum. col. 2. sub num.7.

772 Verba † in dubio præsumuntur prolata esse demonstratiuè,& non restrictiuè, l.fin. §.Titia de libe. legat.l.cum pater §.mensę uer.quęro quid si testator de leg.secundo,& in l.centurio col.11 uers. sed quid si dixi, de uulg.& pupilla. Craue.in consi. 501. sub nume.5.

773 Virgo † præsumitur fuisse mulier stuprata, si illa uirginitatem contra stupratorem allegat, cap.1.de adulter.quod ita intelligit Craue. in consi. 166.sub nu.1.quia iuris pręsumptione quis non iuuatur nisi eam alleg.l.si adulterium cum incestu §. idem polloni de adulte.Bar.& doctor.in l.eum quid si cert. peta.

774 Vniuersitas † maiorẽ habet pręsumptionem pro se quàm particulares, Craue.in consi.132.per l.tertiam,§.primo, l.& ob carmen §.fin. de testibus qui insuper ait, quod pro uniuersitate pręsumitur contra dominos,arg.eius quod scribit Oldra. in consil. 313.Thema tale est. Et ideo magis præsumi pro consilio unius collegij,quàm unius particularis Deci in consi.615 col.2.circa med. Ias.in consi.43. col. 2.post medi.lib.3. post Abb. in cap.prudentiam in prin.in 3.not.de offic.delegat.

775 Vniuersitas † pręsumitur scire ea quę fiunt in iudicio ipsius loci, uel ea quę frequenter fiunt in loco, Aretin.in consilio 42.col.fi. Craue.in consi.204. sub num.5.

776 Voluntas † pręcedens talia præsumitur, qualis colligitur ex facto quod sequitur l.si seruus pluriũ §.fin.de legatis primo,l.post contractum ubi Bart. de donatio.l.cum quis,C.de natur.lib.Craue.in consilio 316.sub nu.11.

777 Vsura pręsumitur † ex qualitate debitoris, cui mutuatur, ueluti si Christiani dent mutuas pecunias iudeis, Crauetta in consilio 73. sub numero undecimo. Item ex modicitate pretij cum pacto de reuendendo nisi post certum tempus, Baldus in consilio 114.secundum ea libro tertio, Crauetta in consilio 156.sub numero quinto,ubi uult in tali casu illas duas tantum coniecturas sufficere. Item ex inęqualitate pacti, cum socius uult in lucro tantum participare & non in damno. Bald. in l.prima, in nona quęstio. pro socio. Decius in l. si pascenda columna secunda, C.de pact.& in consilio 116.columna prima,in fin.& in consilio 123.columna secunda,circa med.Crauet.in consilio 145. sub numero decimotertio, & decimosexto. Item ex taxatione interesse, ut scribit Crauetta in consilio 189.sub numero quinto,& sexto,& octano.

Volens

778 Volens aliquid † præsumitur id etiam uelle fine quo illud quod uult esse non potest l. pro hærede §. Papinianus & ibi nota. de acquir. hæred. l. 3. §. final. sem sat. haber. facit l. ad rem mobilem l. ad legatum de psocur. l. secunda, ubi tradunt communites Doctor. de iurisd. omni. iudi. ibique latè Ias.

779 Vis præsumitur † esse constantios muliese in bono proposito §. mates in auth. de nupt. quem ad hoc citat Luc. de pen. in d. l. principes C. de prio. Agen. in seb sub num. 74.

780 Vsusfructus † filio relictus potius patris, quàm sui contemplatione relictus esse præsumitur, l. fi. in fin. cum ibi nota. de usufruct.

781 Vis † qui intra decennium non opposuit exceptionem non numeratæ dotis, præsumitur uelle hęredes suos illam de proprio restituere. § sin autem in uers. ubi, in auth. de tempo. non solut. pe. super dot. quem tex. ad hoc inducit Luc. de pen. in d. l. principes uers. 100.

782 Venditio † præsumitur fraudulenta & usuraria si emptor promisit retrouendere longe maiore pretio, quàm in contractu emptionis deductum fuit, cap. ad nostram de empt. & vend. & cap. illo de pigno. Sed de ijs hactenus.

SVMMARIVM.

1 *Multos casus in quibus iura aliquid non præsumunt referri qui in præcedenti capite concipi oportunè non potuerunt.*
2 *Opposita iuxta se posita magis innotescere.*
3 *Alienatio facta per prælatum in eius consanguineos nō præsumitur facta esse in vtilitatem ecclesiæ.*
4 *Actum approbare non præsumitur, qui solemnitatem in actu requisitam non adhibet.*
5 *Aliquid frustrum non præsumitur de ijs, qui sunt positi in episcopali dignitate.*
6 *A paruo non præsumitur in magnum fuisse metus illatus.*
7 *Agere inique non præsumitur is, qui coram iudice aliquid agit.*
8 *Aliquis non præsumitur animum occidendi habere nisi probetur.*
9 *Animus nocendi in dubio non præsumitur.*
10 *Absentia canonici in dubio non præsumitur.*
11 *Actuum pluralitas in dubio non præsumitur.*
12 *Alienatio hæreditatis non præsumitur ex possessione bonorum hæreditariorum, quando possessionis alia docetur causa quam hæreditaria.*
13 *Aditio hæreditatis non præsumitur ex possessione bonorum hæreditariorum modici ualoris.*
14 *Bonum de illo non præsumitur, quem pater non idoneum reputauit.*
15 *Bene viuentis in iuuentute, non facile præsumitur malum in senectute.*
16 *Baptizatus quis esse non præsumitur.*
17 *Bonum de teste non præsumitur, qui postquam locutus est cum parte accedit ad deponendum dictum suum.*
18 *Bonum de illo non præsumitur, qui semper aut crebrò de nummis loquitur,*
19 *Bonus uir cuius arbitrio aliquid sit commissum non præsumitur morari in arbitrando.*
20 *Bonum non præsumitur de prælato, qui neglectis rebus ecclesiæ, proprium auxit patrimonium.*
21 *Bonum de patre non præsumitur, qui deprehensum cum filia moechum occidit, filiam vero non item.*
22 *Bona fides non præsumitur in eo qui saluis rebus suis depositas amisit.*
23 *Bono exitu non præsumuntur perfici, quę malo sunt inchoata prin.*
24 *Ciuitatis debito soluto actori, non præsumitur ciuitas locupletata, nisi probetur.*
25 *Circumuentus non præsumitur uenditor probata uendendi necessitate.*
26 *Colludere non præsumitur qui suam vel suorum iniuriam prosequitur.*
27 *Cessio quibus in casibus non præsumitur simulata.*
28 *Certum tempus adiectum fuisse non præsumitur in stipulatione de se vendita defendenda, ideoque omni tempore denuntiari potest.*
29 *Consentire non præsumitur is in cuius præiudicium inducitur consuetudo.*
30 *Coacta non præsumitur mulier, quæ per annum ac dimidium morata est cum uiro.*
31 *Corrigere non præsumitur quis quod incontinenti fecerat.*
32 *Contraxisse non præsumitur per metum quæ præsentib consanguineis suis contraxit.*
33 *Consanguinei non præsumuntur omnisisse defensionem consanguinei sui.*
34 *Causa non præsumitur in inferiore à Principe.*
35 *Clericus & Rector non præsumitur immemor salutis æternæ.*
36 *Communicatione fructuum non præsumitur communicatio proprietatis.*
37 *Communio iniuncta esse filijs non pręsumitur nisi gratia æqualitatis seruandæ.*
38 *Coniunctus non præsumitur habere notitiam testamenti coniuncti sui.*
39 *Contractus in dubio non præsumitur usurarius nec simulatus.*
40 *Causa non præsumitur in dispensante, quando conceditur ad importunitatem postulantium.*
41 *Causa non præsumitur in principe in ijs in quibus aliquid sine causa facere potest.*
42 *Clericatus non præsumitur etiam quod probetur de ordinibus minoribus.*
43 *Compensandi animus non præsumitur in debitore ex contractu vel quasi.*
44 *Compensatio non præsumitur facta cum debito voluntario.*
45 *Confessio receptæ dotis constante matrimonio non præsumitur facta esse in fraudem, quando maritus vxori, tanquam dotatæ præstitit alimenta.*
46 *Coniunctus non præsumitur coniuncto velle iniuriari.*
47 *Culpa non autem dolus præsumitur ex omissione.*
48 *Culpa in dubio non præsumitur.*
49 *Diues uel idoneus facultatibus quis non præsumitur nisi probetur.*
50 *Donare quis non præsumitur, aut pecunias suas velle iactare.*

51 Donatio non præsumitur, nisi quando rei traditio fit ab eo qui donare præsumitur.
52 Donare non præsumitur vir vxori, neque è contra.
53 Dolum committere non præsumitur qui fraudem excludit.
54 De correctione diligentis malum non præsumitur.
55 Dolus non præsumitur in errante.
56 Neque in modica re.
57 Dominus non præsumitur ad eas species pecuniæ persoluendas præposuisse quæ solui non debent.
58 Dolium ab emptore signatum non præsumitur illi traditum.
59 Diligens paterfamilias læsus fuisse non præsumitur.
60 Diligere non præsumitur litigatorem Iudex qui ab eo interposuit appellationem.
61 Dominus non præsumitur seruo in peculio concedere, quod sibi debetur.
62 Derogatum non præsumitur statuto antiquo per nouum.
63 Dilectus minus a testatore non præsumitur esse melioris conditionis.
64 Dolus non præsumitur & quibus in casibus.
65 Donandi animus in ascendente versus descendentem nõ præsumitur nisi in ijs ad quæ tenetur, aut ubi de modicis agitur.
66 Donandi animus non præsumitur in fratre versus fratrem.
67 Donandi animus in dubio non præsumitur.
68 Donatio in dubio non præsumitur in descendente versus ascendentem.
69 Dubio in casu præsumendum non est testatorem velle aliquid odiosum.
70 Debitor respectu creditoris non præsumitur satisfecisse nisi probet.
71 Decretum non facit præsumi solennitates, quæ tempore decreti interuenire non potuerunt.
72 Decretum ubi interuenit læsio non præsumitur.
73 De legatio Iudici non præsumitur nisi probetur.
74 Delictum in dubio non præsumitur.
75 Dicta in prima positione, non præsumuntur repetita in sequentibus.
76 Dispensatione sua non præsumitur princeps uelle promouere odiosos.
77 Dispositio nunquam præsumitur superflua aut illusoria.
78 Dolus non præsumitur in re modica.
79 Donatio regulariter non præsumitur vbi potest capi alia coniectura.
80 Eligere quis non præsumitur uiam, per quam impugnet iudicium suum.
81 Ecclesia non præsumitur consecrata nisi probetur.
82 Ex generalibus verbis quando legatum ademptum esse non præsumitur.
83 Ex debito per prælatum contracto non præsumitur ecclesia locupletata.
84 Error non præsumitur in maioribus.
85 Ex possessione præsenti quando non præsumatur in præteritum.
86 Exceptio nullitatis nunquam præsumitur esse sublata.
87 Ecclesia non præsumitur aliquem contra se priuilegiasse.
88 Facta non præsumuntur nisi probentur.
89 Fraus non præsumitur in ijs quæ palam fiunt.
90 Furtum non præsumitur in re communi committi.
91 Frater non præsumitur fratrem suum odio habere.
92 Fraudandi causa non præsumitur latere, qui si in iudicio compareret absolueretur.
93 Falsitas non præsumitur in literis meram iustitiam continentibus.
94 Fides eius qui in ægritudine suscipit baptismum, non præsumitur uoluntaria, sed necessaria.
95 Fraus non præsumitur in ijs, quæ solita sunt fieri.
96 Falsitas non præsumitur, & quibus concurrentibus.
97 Falsum non præsumitur committi quando damnum non infertur, aut agitur de re modica.
98 Fideicommisso renuntiatum ipse non præsumitur ob clausulas generales.
99 Fideiussor acceptus pro principali non præsumitur esse acceptus pro usuris.
100 Filia per statutum exclusa, non præsumitur esse exclusa nisi ab hæreditate dotantis.
101 Fides non præsumitur habita de pretio ob solam patientiam detinendi.
102 Filia non censetur renuntiare legitimæ etiamsi agnoscat legatum paternum.
103 Finium mutatio non præsumitur.
104 Grauamen nominatim iniunctum, non præsumitur testator ad alios uoluisse extendere.
105 Generali fideicommissorum acceptatione non præsumitur acceptatum fideicommissum acceptanti odiosum.
106 Generalis impugnatio non præsumitur trahi ad ea, quæ sunt impugnanti fauorabilia.
107 Generalis dispositio nunquam præsumitur trahi ad ea quæ in specie prohibentur.
108 Hæres adeundo hæreditatem, non præsumitur approbare ea quæ contra prohibitionem legis disposuit testator.
109 Hodie non præsumitur possidere, qui olim possedit.
110 Honoratus quis esse non præsumitur eo ipso quòd granatur.
111 Ignorare quæ quis non præsumatur.
112 In inuentario non præsumitur quis aliquid apponere contra se.
113 Immemor salutis æternæ quis esse non præsumitur.
114 Id velle non præsumitur quisquam quod agere non potest.
115 In iudicio non præsumitur uiolentia inferri.
116 Iudex non præsumitur audire nolle uolentem contra se litigare.
117 Insolita non præsumuntur.
118 Inuito auditori non præsumitur quis libenter referre.

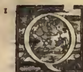
Inna-

119 *Inanibus laboribus non præsumitur quis se fatigare velle.*
120 *Iudex non præsumitur aliquid fraudulenter fecisse.*
121 *Iudex non præsumitur aliquid facere sine causa cognitione.*
122 *Ignorantia notarij facti permanentis non præsumitur.*
123 *Impedimentum non præsumitur nisi probetur.*
124 *Implementum non præsumitur sed probandum est.*
125 *Infirmitas corporis non præsumitur impedire vires animi.*
126 *Ignorantia non præsumitur in eo de quo est fama.*
127 *Institutio facta de filijs & nepotibus, non intelligitur facta esse nisi ordine successiuo.*
128 *Interpretatio vbi tollitur, nunquàm censetur sublata nisi friuola.*
129 *Iustum non præsumitur sed adulatorium, quod ab initio inualidum postea potentioris contemplatione confirmatur.*
130 *Læsus quis esse non præsumitur ex eo, quia minor, nisi probetur.*
131 *Læsus fuisse non præsumitur diligens paterfamilias.*
132 *Libri non præsumuntur a patre filio fuisse donati, quando erant magni precij.*
133 *Literæ saluiconductus & similes non præsumuntur esse concessæ motu proprio, sed ad postulationē partis.*
134 *Locus non præsumitur esse repetitus in scriptura diuersę datæ.*
135 *Legatum non præsumitur esse reuocatum, ex eo quod postea mulier omnia bona in dotem dederit marito.*
136 *Literis publici officialis vltra concernentia eius officium non creditur, neque pro eis præsumitur.*
137 *Mala fides non præsumitur in eo qui rem a domino emit.*
138 *Matrimonium non præsumitur contractum cum ingenua redempta ab hostibus, quamuis eo animo retineatur, vt ea liberi suscipiantur.*
139 *Mulier non præsumitur de facili donare.*
140 *Matrimonium non præsumitur, nisi probetur, sed potius fornicatio.*
141 *Mala fides non præsumitur in eo qui factum alicuius ignorauit.*
142 *Mandatum non præsumitur ex antiquitate temporis alijs non concurrentibus.*
143 *Mentiri contra se quis non præsumitur.*
144 *Motus proprius non præsumitur in literis principis nisi adsit clausula motu proprio.*
145 *Mulier quę repetitur in instrumento fideiussisse non intelligitur renunciasse beneficio Senat. Velleia.*
146 *Mutatio voluntatis non præsumitur.*
147 *Mater in dubio non præsumitur, quæ filium non diligit.*
148 *Mala fides non præsumitur in eo qui pecuniam soluit.*
149 *Metus non præsumitur quando de metu quis protestatus non fuit.*
Idemque in alijs casibus ibidem enumeratis.
150 *Metus regulariter non præsumitur nisi probetur.*
151 *Mutatio consilium non præsumitur.*
152 *Nouatio non præsumitur nisi probetur.*
153 *Notarius non præsumitur rogatus neque testes.*
154 *Notarius aliter scribens quàm partes ipse dixerint, non per dolum sed per errorem præsumitur fecisse.*
155 *Nullitas quę resultat ex inspectione actorum, nunquā censetur esse sublata.*
156 *Nemo præsumitur sibi velle præiudicare etiam in minimo.*
157 *Nemo præsumitur se ipsum incontinenti velle corrigere.*
158 *Nemo præsumitur immemor salutis ęternæ.*
159 *Nemo præsumitur velle iactare suum.*
160 *Nemo præsumitur eam viam eligere, per quam impugnet iudicium suum.*
161 *Nemo præsumitur de vento vixisse.*
162 *Oculum non præsumitur quis sponte velle amittere.*
163 *Obliuio non præsumitur in facto proprio, nisi per lapsū longi temporis.*
164 *Obliuio non præsumitur in officiali de ijs quæ a se gesta sunt, nisi ob multitudinem negotiorum.*
165 *Officiales non præsumuntur habere scientiam omnium eorum quæ continentur in eorum codicibus.*
166 *Obliuio non præsumitur in facto multum notando.*
167 *Odium non præsumitur inter fratres.*
168 *Offendi non præsumitur militaris disciplina si miles negocijs suis superest.*
169 *Prælatus vel alius non præsumitur simoniam committere qui illam prohibuit ne fieret.*
170 *Pro processu vel sententia non præsumitur nisi quatenus constet de illis.*
171 *Pecunia soluta tutori ob venditionem rei pupillaris, non præsumitur pupillus fuisse locupletatus.*
172 *Proximus pubertati non præsumitur illectus.*
173 *Pontifex Max. seu Papa non præsumitur per rescriptū suum velle bene statuta rescindere.*
174 *Præscriptio centum annorum non præsumitur posse probari.*
175 *Princeps non præsumitur indulgere quod possit rationabiliter implorari.*
176 *Pater filium suum iudici offerens non præsumitur ita offerre vt mori velit.*
177 *Pater non præsumitur ancillam liberam velle facere, & velle filios in seruitute retinere.*
Nec filium dolo retinere ibidem.
178 *Pater non præsumitur velle diminuere hæreditatem filij per legata.*
179 *Pontifex maximus vel Papa non præsumitur velle derogare consuetudinem.*
180 *Pluralitas nominum non præsumitur.*
181 *Præsens & tacens non præsumitur cōsentire in damnis.*
182 *Princeps in dubio non præsumitur velle præiudicare fisco, nisi quatenus est expressum.*
183 *Princeps non præsumitur velle præiudicare iuri tertij, nec primę concessionis num. 183.*
184 *Princeps non præsumitur velle derogare rei iudicatę.*
185 *Princeps non præsumitur vti plenitudine potestatis sed potestate ordinaria.*
186 *Princeps non præsumitur habere scientiam per eius officiales.*
187 *Principis mandatum non præsumitur nisi quatenus de illius inspectione apparet.*
188 *Pater in dubio non censetur donare filio sed potius in peculium concedere.*
189 *Pluralitas apocharum vel instrumentorum non præsumitur.*

190 *Pluralitas causarum, vel delictorum non præsumitur.*
191 *Præscriptio de facili non præsumitur sed probari debet.*
192 *Præsumptiones fieri non possunt de non verisimilibus.*
193 *Quis non præsumitur dixisse quod mente non cogitauit.*
194 *Quis ordinatus non præsumitur nisi probetur.*
195 *Quis subtrahens aliquid ex hæreditate non presumitur malo animo subtrahere.*
196 *Quis diligere non præsumitur quod non optat, vel non eligit.*
197 *Quid metu agi non presumitur, nisi quando probatur metum aut verba præcessisse.*
198 *Quasi possessio matrimonij non inducit presumptionem veritatis.*
199 *Renunciare quis non presumitur, quod ignorat sibi competere.*
200 *Renunciare quis etiam de facili non præsumitur iuri quod sibi competere quoque non ignorat.*
201 *Renunciare non presumitur sponte, qui renunciat spoliatus.*
202 *Res nõ præsumitur effecta minoris precij nisi probetur.*
203 *Reuerentia vxoris in virum non præsumitur consensus sed dissensus.*
204 *Solennitas extrinseca non presumitur nisi probetur.*
205 *Sinistrum aliquid non præsumitur de ijs qui in episcopali dignitate sunt positi.*
206 *Supposita non præsumitur quæ à parentibus chara habita fuisse filia dicitur.*
207 *Simulatio regulariter non presumitur nisi probetur.*
208 *Spurius in dubio non præsumitur filius sed naturalis.*
209 *Statutum admittens aliquas exceptiones tantum non præsumitur alias excludere.*
210 *Stuprandi animus non præsumitur in ijs, quæ scientibus domesticis decurru descendunt.*
211 *Subreptionis exceptio non præsumitur sublata, quamuis rescripto tollantur omnes exceptiones.*
212 *Sententia si sit lata in fauorem, in ea non presumitur ignorantia aut error iudicis.*
213 *Societas non presumitur contracta esse cum pupillo.*
414 *Societas non præsumitur ex communi victu.*
215 *Solennitas non presumitur in preiudicium tertij nisi post triginta annos.*
216 *Solennitas extrinseca non presumitur in actibus extraiudicialibus.*
217 *Solennitas citationis, ac sententiæ, non præsumitur, cũ producuntur acta ex quibus appareat sententiam esse nullam.*
218 *Solennitas intrinseca naturalis non præsumitur.*
219 *Solutio non præsumitur si reperitur instrumentum cancellatum penes tertium.*
Scientia non presumitur nisi probetur. ibid.
220 *Testator non præsumitur repetere id quod facit legatum ab eo relictum inutile.*
221 *Testator non presumitur velle compensare quamuis rem obligatam relinquat creditori.*
222 *Tacens non presumitur consentire in ijs quæ illi præiudicialia sunt.*
223 *Tempus longum non facit presumi bonam fidem.*
224 *Tempus longum non sufficit in præsumenda solennitate.*
225 *Testamentorum pluralitas non præsumitur nisi probetur.*
226 *Testator in dubio non presumitur facere velle dispositionem inanem.*
227 *Testator non presumitur legare nisi ius quod habet.*
228 *Testes non presumuntur esse rogati.*
229 *Tituli substantia non præsumitur ex diuturnitate temporis.*
230 *Testator non præsumitur substitutionem inutilem facere velle.*
231 *Testator non præsumitur id velle quod non loquitur.*
232 *Voluntas hominis non præsumitur esse aliena a verbis.*
233 *Vsura non presumitur ex pacto de retrouendendo apposito.*
234 *Vsura non præsumitur in foro contentioso.*
235 *Vsura non presumitur ex taxatione alimentorum.*
236 *Vsura non præsumitur quando quis se refert ad solitum patriæ.*
237 *Vsurarius in dubio non presumitur contractus sed licitus & permissus.*
238 *Quędam generalia annotanda esse in materia instrumẽti presumptionis.*
239 *A iure vel ab homine id solum presumendum esse quod de iure licet.*
240 *Iudex vbi ex presumptionibus procedit, seruato iuris ordine, maximè temperare debere eius sententiam.*
241 *Iudicem in concursu presumptionum debere illam amplecti, quæ magis consonat veritati.*
242 *Presumptionum vnam tolli per alteram.*
243 *Duas presumptiones iunctas facere vnam probationẽ; & dictum vnius testis integri atque omni exceptione maioris.*
244 *Plures presumptiones inducere plenam probationem reatus, quando non imponitur pœna capitalis:*
245 *Presumptiones iuris dici liquidissimas probationes.*
246 *Presumptiones assumendas esse ex ijs quæ apparent, non ex ijs quę non apparent.*
247 *Presumptiones desumi oportere ex verisimilibus, non autem ex non verisimilibus.*
248 *Præsumi pro eo quod plus operatur, ac magis potest.*

Aliquorum casuum nomen elatoriè cõtrà recenseri, in quibus iura aliquid non præsumunt.

CAP. XIX.

1 Voniam verò † & multi sunt casus in quibus iura aliquid non præsumunt, qui superiore capite cõcipi haud quaquam commodè potuerunt, ideo operæprecium facturum me esse opinatus sum, si aliquos eodem or-
2 dine præsenti capite subiecero, ut possit † huius instrumenti virtus per oppositorum iuxta se positionem magis innotescere, l. vnica, § & cum triplici. C. de caduc. toll. & supra diximus cap. 17. in loco ab oppositis, hi autem ferè sunt, quòd
3 Alienatio, † facta per prælatum in eius consanguineos non præsumitur facta esse in vtilitatem ecclesiæ, sed in vtilitatem ipsorum consanguineorum auth.

auth. quibuscunque modis. C. de sacrosan. eccles. vbi Bart. Bal. & alij notant, glos. in cap. peruenit. 1. q. 3. Dom. Alcia. qui pulchrè extendit ac declarat, de præsumpt. reg. 1. præsump. 29.

4 Actum † approbare non præsumitur qui solennitatem in actu requisitam non admittit, l. non codicillum. C. de testa. l. fi. §. illud de repud. Luc. de pen. in l. 1. C. de quæstio. libro duodecimo, col. secunda post princip.

5 Aliquid † sinistrum non præsumitur de ijs qui in episcopali dignitate sunt positi cap. absit 11. q. 3.

6 A patre † non præsumitur in magnum fuisse metus illatus not. in cap. lotharius 30. q. 3. facit tex. in l. non est uerisimile quod met. caus. cum socijs.

7 Agere † iniquè non præsumitur is, qui coram iudice, vel alio quolibet animo legali ac ciuili obseruante aliquid exequitur, auth. ut defunc. seu funer. in princip.

8 Aliquis † non præsumitur animum occidendi habere, nisi probetur contrarium, l. 1. C. de sicar. & præcipuè si percutiat cum hasta quæ ferire poterat cum ferro, l. 1. §. diuus, vbi glos. Bart. & Doctor. ac plenè Marsil. ad leg. Cornel. de sicar. Bart. de præsumpt. col. 2.

9 Animus † nocendi in dubio non præsumitur glo. in l. fluminum de dam. infect. Alexan. in consil. 174. sub num. 5. libr. 2.

10 Absentia † canonici in dubio non præsumitur, quia esset præsumere delictum cum is residere teneatur, Oldr. in consi. 198. circa primum punctum col. fina. Crauet. in consil. 88. sub num. 18. vbi ait, ideoque clericum absentem præsumi malitiosè abesse cum residere teneatus, Innocen. in cap. fina. de eo qui mittit. in poss. Io. de silu. de benefi. par. 4. q. 5. col. 2. circa finem in magna impressione.

11 Actuum pluralitas † in dubio non præsumitur, Dec. in cap. in præsentia in 9. not. de probatio. & in consi. 146. col. 5. Alex. in l. planè. §. si eadem de leg. 1. Ias. in l. scire debemus ad fin. prin. de verbo. obligat. Crauet. in consi. 223. sub num. 8.

12 Aditio hæreditatis † non præsumitur ex possessione bonorum hæreditariorum, quando quis se possedisse docet ex alia causa quàm hæreditaria, per nota. in l. gerit de acquir. hæred. Alex. in consil. 32. libr. 3. Corn. in consi. 147. lib. 1. Crau. in consil. 197. qui idem firmat in actibus dubijs, sub nu. 4. in quibus vult stari non solum declarationi hęredis, sed etiā hæredis hæredis, post Bart. in d. l. gerit col. 6. & 7. de acquiren. hæred. & alios perplures quos citat idem Crauet. in consi. 33. sub num. 11. vbi vult stari iuramento possessoris ex qua causa possederit, & in dubio præsumendum esse, quòd possederit ex causa vtiliori ipsi possessori Castr. consil. 351. col. 3. circa medium libro primo.

13 Aditio † hæreditatis non præsumitur quoque ex possessione rerum hæreditariarum modici valoris, Ias. in l. 1. §. veteres col. 9. de acquir. possess. Marsi. in l. furem sub num. 22. ad leg. Corn. de sicar. quia non est verisimile quòd pro re modici valoris voluerit quis se obligare oneribus hæreditarijs Crauet. in d. consi. 33. sub num. 12.

14 Bonum † de illo non præsumitur quem pater non idoneum reputauit, l. pen. in fi. de curato. furio. quinimò videtur talis quodammodo infamis esse infamia facti, l. ea quæ de ijs qui notan. infam. quę ita intelligit Luc. de pen. in d. l. 1. C. de quæst. lib. 12. colum. 2.

15 Benè viuentis † in iuuentute non facile præsumitur malum in senectute. c. cum in iuuētute, de pręs. c. fraternitatis 34. distin. quinimò de senectute multa bona præsumuntur, quæ scripsit Luc. de pen. in l. 1. C. de consul. lib. 12.

16 Baptizatus † quis esse non præsumitur, cap. paruulos distin. 4. quinimò præsumitur esse non baptizatus, vt supra diximus cap. præcedenti in ver. baptizatus non esse.

17 Bonum † de teste non præsumitur, qui postquā locutus est cum partibus vadit ad iudicem vt declaret dictum suum, §. quoniam in auth. de testib.

18 Bonum † non præsumitor de eo qui semper aut crebro de nummis loquitur cap. si cupis 16. q. 1.

19 Bonus vir † non præsumitur morari in arbitrando quotiescunque aliquid in eius arbitrium collatum est, l. 1. de leg. 2.

20 Bonum † non præsumitur de prælato, qui neglectis rebus ecclesiæ industria ac laboribus proprium auxit patrimonium cap. quicunque 12. q. 4.

21 Bonum † de patre non pręsumitur qui deprehensum mœchum in adulterio cum filia occidit, filiam vero minimè, l. nihil interest in princ. cum ibi nota. ad leg. Iuliam de adulter.

22 Bona fides † non præsumitur in eo qui saluis rebus suis depositas amisit, c. bona fides depos. l. quod Nerua in fin. cum ibi nota. ff. eod. quod & in tutorē procedit qui pecuniam suam benè collocauit, pupilli verò dicit se collocare nequiuisse, l. tutor secundum dignitatem, §. 1. de administr. tuto.

23 Bono exitu † non præsumuntur perfici, quæ malo sunt inchoata princip. authen. quomodo oport. episcop. in princ. cap. principatus 1. q. 1. & 61. dist. cap. miramur D. Alciat. de præs. reg. 2. præsump. 32.

24 Ciuitatis † debito soluto actori ciuitatis de quo etiam per apochas ipsius actoris constat, non præsumitur ciuitas locupletata nisi probetur nec sufficit dicta apocha ad liberationem, l. 1. C. de solutio. & liberatio. debit. ciuita. libr. 10. faciunt nota. in l. ciuitas si cert. peta. & in l. j. C. si aduers. credito.

25 Circumuentus † non præsumitur insidijs nec potētia comparatoris oppressus venditor, probata vendendi necessitate coram iudice competenti & sub auctorum fide venditio facta est, l. 1. C. de præd. curi. libr. 10.

26 Colludere † non præsumitur, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur argu. l. 2. C. de fals. l. 2. in fi. de carbon. edict.

27 Cessio non † præsumitur simulata in casibus quos not. Innoc. in cap. ex parte de alien. iudi. mut. caus. fact.

28 Certum tempus † adiectum fuisse non præsumitur in stipulatione de re vendita defendenda, ideoq; omni tempore denuntiari potest, ut defendatur, l. si rem, de euictio.

Con-

29 Consentire † non præsumitur is, in cuius præiudicium inducitur consuetudo, nisi manifesto indicio probetur veluti quia inde precium recepit, not. Innocen. in rubr. de consuetud.

30 Coacta non † præsumitur mulier quæ per annum & dimidium morata est cum viro à quo cognita fuit cap. ad id de sponsal.

31 Corrigere † non præsumitur quis quod incontinenti fecerat, l. non ad ea, §. quod pure de condit. & demonstr. D. Alciat. de præs. reg. 2. præs. 28. Alexan. in consi. 167. sub num. 15. lib. 7. & in consil. 23. sub num. 6. eod. libr.

32 Contraxisse non † præsumitur per metum, quæ præsentibus consanguineis suis contraxit, l. transactionem quæ dominij. C. de trans. vbi Doctor. Glo. & Bal. in l. Rutilia polla. C. de ijs quib. vt indig. Bar. in l. 1. C. de præd. decurio. libr. 10. Alex. in l. si cum dotem, §. eo autem tempore solut. matrimo. Dec. in cons. 219. & 232. vbi notanter agit Dom. Alciat. de præsumpt. reg. 2. præsump. 21.

33 Consanguinei † non præsumuntur omisisse defensionem consanguinei sui l. hæc autem, §. 1. quib. ex caus. in possess. eat. Luc. de pen. in l. principes. C. de prin. agen. in reb. vers. 67. Dom. Alciat. de præs. reg. 1. præsump. 22. qui ideo infert, quod non debet præsumi in dubio quis indefensus quia verisimile est quòd consanguinei, affines, ac amici illum sint defensuri post Bal. in l. 3. §. si reus iudi. solui & in rubr. C. de successo. edict.

34 Causa non † præsumitur in inferiore à principe, Bal. in l. si testamentum. C. de testam. Alexan in consilio 44. ad fin. sub num. 6. libr. 1. faciunt quæ scribit Bart. in l. ambitiosa per totũ de decret. ab ordi. faci.

35 Clericus † & rector non præsumitur immemor salutis æternæ, l. vlt. C. ad leg. Iul. repet. cap. sancimus. 1. q. 4. Alexan. in consi. 116. sub num. 4. lib. 7.

36 Communicatione † fructuum non præsumitur communicatio proprietatis, Saly. in l. si patrnus. C. commu. vtriusq. iudi. per cap. 1. de duob. fratr. de benefi. inuesti. Bal. in l. fin. C. de collatio. Alexan. in consilio 152. sub num 4. libr. 7. & consil. 30. sub num. 9. lib. 2. vbi idem firmat in cæteris.

37 Communio † a parentibus iniuncta filijs non præsumitur esse indicta nisi gratia æqualitatis seruandæ, l. illam, l. vt liberis, & l. illud, §. 1. C. de collat. Alexan. in consil. 77. sub num. 25. libr. 7. ubi idem concludit inter alios institutos.

38 Coniunctus † non præsumitur habere notitiam testamenti coniuncti sui Bal. & Ang. in l. quoniam sororem. C. de iur. deliber. Bartol. in l. qui duos ver. quæro dixi de reb. dub. Alex. in consil. 24. sub num. 12. libr. 3.

39 Contractus † in dubio nõ præsumitur vsurarius, nec simulatus, l. si ea pactione. C de usur. Bal. in l. rogasti, §. si tibi si cer. peta circa finem Alexan. in consilio 228. colum. 2. lib. 1. Crauet. in consi. 145. Ias. in consil. 23. col. 2. post med. libr. 3. Bero. in consi. 169. sub num. 19. libr. 1. Burs. in consil. 117. sub num. 4. ubi alios addit.

40 Causa non † præsumitur in dispensante quando conceditur ad importunitatem postulantium, l. 1. & ibi Bar. C. de petit. bono. sublat. lib. 10. Dec. in cõsilio 576. circa fi. Curt. iun. in consil. 170. sub num. 25. Cranet. in consil. 135. sub num. 44.

41 Causa iusta † non præsumitur in principe in ijs, in quibus aliquid sine causa facere non potest, Abb. in cap. 1. de caus. possess. & proprie. Dec. in consil. 64. col. fin. circa med. Gozadi. in consil. 76. col. pen. circa med. Crauet. in consil. 5. sub num. 5.

42 Clericatus † non præsumitur, etiam quod probetur de ordinibus minoribus, Bartol. in l. illud de acquiren. hæred. per tex. in cap. 2. de cleri. peregrinan. Bellamet. in consil. 30. col. 2. circa finem, Crauet. in consil. 134. sub num. 45.

43 Compensandi † animus non præsumitur in debitore ex contractu uel quasi, l. creditorem de leg. 2. l. unica, §. 2. C. de rei uxor. actio. Crauet. in consil. 86. sub num. 1.

44 Compensatio † non præsumitur facta cum debito voluntariè contracto Crauet. in consil. 149. sub numero secundo. Sed duæ præsumptiones proximè relatæ locum non habent quando ex coniecturis aliud apparet uidelicet animum relinquentis fuisse compensare, Castr. in consil. 195. col. 3. in 2. dubio libr. 2. Abb in consil. 81. col. 2. libr. 1. uelut cum testator iubet legatarium esse contentum suo legato, uel filiæ legat pro omni & toto, eo quod petere possit, uel cum testator legat pro euitandis discordijs inter hæredem ac legatarium Corn. in consil. 115. col. pen. post med. libr. 4. Crauet. in d. consil. 149. sub num. 3.

45 Confessio † mariti de dote recepta constante matrimonio non præsumitur facta esse in fraudem quando maritus uxori tanquam dotatæ alimenta præstitit Bald. in l. 1. col. 3. uers. unde quæritur. C. de priuile. dot. Dec. in consil. 536. col. 3. circa med. uers. & ad hoc etiam facit, Cranet. consil. 40. sub num. 4. & sub num. 5. ubi ait idem esse quando adiuuatur ex alijs coniecturis.

46 Coniunctus † non præsumitur coniuncto uoluisse iniuriari, nec subditus principi aut domino suo, glos. in l. uestem de iniur. Crauet. in consilio 9. sub num. 26.

47 Culpa non † autem dolus præsumitur ex omissione, Crauet in consi. 6. sub num. 75. post Bal. in consilio 142. hæc quæstio col. 2. libr. 4. ideoque quoties fit mentio de maleficio, intelligitur de maleficio quod committitur in faciendo, & non in omittendo Bar. In l. aut facta in princ. de pœn. Bal. ib. l. fin. C. de crimi. stellio. seq. Ias. in consi. 48. col. pen. circa med. lib. 3.

48 Culpa in dubio † non præsumitur quinimò ad euitandam præsumptionem culpæ, præsumitur quis fecisse, quod alius uerisimiliter faceret, & probari debet culpa certa ac clara, glos. & doctor. in l. si creditor. C. de pignor. actio. idem Bartol in l. si cum uenderet. §. fin. de pignor. actio. Ias. in l. domus col. fin. de leg. 1. Crauet. in consil 8. sub num. 20. consilio 151. sub numero 18. & sequen. & consi. 319. sub numero 15.

49 Diues uel idoneis † facultatibus quis non præsumitur nisi probetur, l. non est necesse de probatio.

faciunt

faciunt quæ scribit Archidiac. in cap. accusator. 6. q.5. & Luc. de pen. in l. vlt. C. de ijs qui num. liber. se excus.

50 Donare quis †non præsumitur aut pecunias suas ve lle iactare, l. cum de indebito de probatio. nisi in casibus nota in l. si verò non remunerandi, §. idem Papinianus manda. & in l. sed si ego in fin. ad senat. consul. Velleia.

51 Donatio †non præsumitur nisi quando rei traditio fit ab eo qui donare præsumitur, §. si minus inst. de actio.

52 Donare †non præsumitur uir vxori, neque è contra, quia lex inhibet, l. si vxor de donatio. inter vir. & uxor.

53 Dolum † committere non præsumitur qui fraudem excludit, l. cum pater, §. Titio cum similibus ibi nota.

54 De correctione † diligentis malum non præsumitur, cap. 1. 23. q. 4.

55 Dolus †non præsumitur in eo qui errat in iure, l. sed si lege, §. scire in fin. de petit. hæredit. §. 1. in auth. de nupt. Alex. in l. si quis id quod, de iurisd. om. iud. Areti. in §. quia tamen, instit. vi bon. rapto. Dom. Alciat. præsumpt. 30. reg. 3. de præsumpt.

56 Dolus non † præsumitur in modica re commerti, l. si oleum ad fin. de dol. cap. penul. de crimin. fals. neque in certis personis quæ dolo agere non præsumuntur, ut in parentibus ac patronis, l. non debet de dol.

57 Dominus non † præsumitur ad eas species pecuniæ persoluendas præposuisse quæ solui non debuerunt, l. si is cui ad fin. de solutio. cum simili ibi nota.

58 Dolium †ab emptore signatum non præsumitur illi traditum, l. 1. §. si dolium de peric. & commod. rei uendi.

59 Diligens † paterfamilias qui in actibus publicis industrius fuisse docetur, ipsius esse non præsumitur, l. 1. C. qui & aduers. quos.

60 Diligere †non præsumitur litigatorem iudex qui ab eo appellauit, ita ut si in alia causa coram eo conueniatur, vt suspectus recusari possit de iure canonico cap. ad hæc 1. de appellatio. secus de iure ciuili, l. 1. ubi doctor. apud eum à quo appella.

61 Dominus †non præsumitur seruo in peculio concedere, quod sibi debetur, l. sed si damnum, §. peculium de pecul.

62 Derogatum † non censetur statuto antiquo per nouum, quando per distinctionem conciliari possunt, Anchar. in cap. 1. in 14. q. princ. in primo membro de const. Corn. in consil. 199. col. 22. sub nu. 97. libr. 2. Crauet. in consil. 70. sub num. 15. ibique sub num. 16 uult ut idem sit in lege generali subsequente speciali, quæ tamen possit aliquo modo conciliari cum præcedenti, quia nunquam præsumitur illi derogare, Bar. in l. sciendum in princ. qui satisd. cog. & in l. omnes populi in 3. q. prin. circa finem de iust. & iur. Aret. in consi. 143. col. 2. post medium, Corn. in consil. 135. col. 1. & consi. 172. col. 2. post mediũ, libro quarto. etiam si lex generalis haberet clausulam derogatoriam, Castr. in consil. 21. col. 3. ante med. libr. 1. Crauet. sub d. num. 16. & in consil. 143. sub num. 14. eademque ratione derogatum fore non præsumitur legi antiquę per legem nouam nisi quatenus expressè dictum est, Oldr. in consil. 190. per l. alumnæ, §. qui filia de adimen. legat. l. sancimus. C. de testam. l. præcipimus. C. de appella. Crau. in d. consil. 70. sub num. 17.

63 Dilectus †minus à testatore non præsumitur esse melioris conditionis, quã magis dilectus, l. publius, §. si. de condit. & demonstra. glos. & Bar. in l. si mater, §. final. de uulgar. & pupil. Crauet. in consi. 155. sub num. 6.

64 Dolus †non præsumitur ex actu ex quo commodum quis non sentit, l. quod si cum scires de dol. per quem sic tenet Bal. in consil. 250. col. 3. libr. primo. quod est repetitum in consil. 382. libr. 5. Crauet. in consil. 18. sub num. 22. Item quando actus resultat in sui damnum Socin. in consil. 277. col. 2. uers. non enim possumus lib. 2. pulchre Crauet. in cons. 8. sub num. 4. & in consil. 75. sub num. 18. & generaliter dolus in dubio non præsumitur, l. quoties, §. qui dolo de probatio. cap. 2. de renuncia. Crauet. in d. consilio 8. sub num. 1. & consil. 319. sub num. 1. Item ratione coniunctionis, l. si uxor, §. final. ubi glos. de adult. l. senatusconsultum, §. eos ad Turpillia. Crau. in consil. 18. sub num. 21. & consil. 319. sub num. 6. Rursus ob præsentiam consanguineorum uel coniunctorum glos. Bald. & Doctor. in l. Polla. C. de ijs quib. vt indign. l. transactionem. C de transactio. Crauet. in consil. 282. sub num. 9.

65 Donandi †animus non præsumitur in ascendente erga descendentem, in eo ad quod non tenetur nisi expensa sit modica, Bar. in l. alimenta C. de neg. gest. Areti. in consi. 159. col. 2. uers. pro ista conclusione, Socin. in consil. 4. libr. 4. ubi uult idem, esse in alimentis, quando onus alimentandi ad alium pertinebat seq. Crauet. in consi. 86. sub num. 3.

66 Donandi †animus non præsumitur in fratre uersus fratrem in pecunijs subministratis, sed creditur animo repetendi uel compensandi subministrasse, nisi erogauerit in alimenta, l. si negocium. C. de neg. gest. ubi Castr. post glos. in l. si paterno. C. eod. titu. Dec. in consi. 21. col. pen. Crauet. in d. consil. 86. sub numero 12.

67 Donandi †animus in dubio non præsumitur, sed potius fatuitas aut error in facto etiam proprio, l. si cum aurum de solutio. l. campanus de oper. libert. Crauet. in consil. 142. 77. sub num. 14. in consi. 142. sub num. 26. in consil. 9. num. 9. & 192. sub num. 5. Menoch. consil. 88. per totum ubi pulchre uersatur in hac materia de arbit. iudi.

68 Donatio †in dubio non præsumitur in descendẽte erga ascendentem, quamuis aliud sit è contra, l. quæ dotis ubi Alex. col. 6. solut. matri. Corn. in consilio 199. in secundo dubio libro primo. Crauet. in consil. 154. sub num. 6.

69 Dubio † in casu non est præsumendum testatorẽ voluisse aliquid odiosum, l. 3. in in fin. cum l. seq. de adim. lega. l. Lucius Titius, §. Lucius Titius de legat. secundo, Crauet. in consil. 25. sub num. 4. nec rem aliquam illicitam, aut prohibitã, l. 3. §. is pro quo quod quisque iur. l. si procurator de condic. indebit.

l. pater

l.pater de ijs quæ in fraud.credito.quæ iura in hunc sensum citat Crauet.in d.consil.25. sub nu.20. Nec etiam id velle intelligitur propter quod aliquis decipiatur, l. si procurator, cum ibi notat. de condict. indeb.l.1.C.de ijs qui ven.æta.impe.Crauet.in consilio 186.sub num 13.

70 Debitor † respectu creditoris non præsumitur satisfecisse, nisi probet, l.1.C.de probatio. Alex.in consilio 76.lib.4. sub num.2. Imol.in cap. super his de accusat.Bal.in l.inter debitores de pact.Rip.in l.fin. C.de reuocan.donatio.q.55.schol. ad Ad Alex.in d. consil.79.sub litera B.

71 Decretum † non facit præsumi solennitates, quæ tempore adhibitionis decreti non potuerunt interuenire, Bar.in l.1. C.de fid. instru. & iur. hast.fiscal. libro 10.Alexan.in consil.179.sub num.8.libr.7.

72 Decretum † ubi interuenit, lęsio non pręsumitur Bar.Bal.& Ange.in l.1.C.de præd.curi.lib.10.Alex. in consil.92.sub num.15 libr.6. in consi.103.col.2. lib.2.& in consi.8.col.1.libs.5.& consil.125. libr.1. sub nu.5. Ias.in l.pacta nouissima, col 2. C.de pact. Deci.in l.de alimentis, sub num.9. C.de trans. Do. Alcia. supra in præceden.cap.cita. in ver.decretum.

73 Delegatio † iudicis non præsumitur, nisi probetur exercitium iurisdictionis cum scientia eius qui delegare potuit, Bal.in l.si arbiter, sub num.7. C.de sent.& inter. om. iud. Felyn.in cap.cum in iure, sub num.10. & 11. de offic. delegat. vbi & cæter. cit.& Alex.in consil.71.sub num.7.lib.5.sed nihil dicit.

74 Delictum † in dubio non præsumitur, l. merito pro socio, Dom.Alcia.de præsumpt. reg.3.præsum. prima.Crauet.in consil.186. sub num. 13. & multo pulchrius in consilio 151. num. 18. vbi omnino videatur.

75 Dicta † in prima positione, non censentur repetita in sequentibus, Bartol. & alij in l. 1. in princip. de public. Alex. in consil.102. sub num.5.lib.5.

76 Dispensatione † sua non præsumitur Princeps velle promouere odiosos ac multipliciter criminosos Bal in l. Barbarius, col.6. arg. l.Lucius Titius, §. Lucius Titius Damam de leg.2. Alex.in consi.195. sub num.11. lib.2.

77 Dispositio † nunquam pręsumitur facta vt superflua sit, ac ludibrio, l.si quando de leg.1. l.si prætor de iudi.cap si papa de priui.libr.6.Alex.in consi.81. sub num.2. Crauet.in consil.25. sub num.3.

78 Dolus non præsumitur † in re modica, ut supra dictum est, nisi lęsio esset in toto, uel quasi toto, pulchrè Alex.in consil.47.sub nu.5 libr.1.consi 42. sub num.6. & 20. eod. libro, & consilio 41. sub num 7. libro tertio.

79 Donatio † regulariter non præsumitur, quando potest capi alia coniectura cap.super hæc de renun. l.si cum aurum de solutio.l enm de indebito de probatio. Alexan.in consil.87.sub num.15.libr.6 185. sub num 8.libr.7.164.sub num.6. libro 5. & 40.sub num.4.lib.4.& 114.in fin.libr.3. Aret.consi.14.sub num.18.Ias.in consi.113.libr 2.& consi.160.col.2. lib.4. & l. si procurator. col.3. & in l. si non sortem, §.1.de condict. indebi. Andr. Tiraq. in l. si unquam in uers. donatione largitus, sub nu.169. C. de reuoc. donatio. Moder. Paris.ad Alexan.in consil.115. sub litera A.

80 Eligere † quis non præsumitur viam per quam impugnet iudicium suum, l.3. de milita.testa. Nam stultus est qui omnino eo quod facile est transit ad illud quod est difficile. §. cæterum instit. quod cum eo, hanc regulam latè examinat Dom. Alcia. de præsumpt. reg.3. præsump.35. facit, l. qui autem 1.resp. si quis omis. caus. testam. & l. claudius de milit. testa. & supra diximus in cap. præceden. in uer non pręsumitur eligere.

81 Ecclesia † non præsumitur consecrata nisi probetur, c. solennitatem de consecrat. dist.1.

82 Ex generalibus uerbis directis in filium cui data est portio hæreditatis, ademptum legatum ei cui nihil aliud in testamento datum est non præsumitur, l. vxorem, §. Fœlicissimo de leg 3.

83 Ex debito † contracto per prælatum ecclesię, non præsumitur ecclesia locupletata, ani pecunia in illius utilitatem esse conuersa, quamuis prælatus id confiteatur, Archidiac.in cap. hocius 10.q.2. Inno. in cap.1.extra de pact. Luc. de pen.in d.l.vnica C de quæsto. libr. 12.col.3. uers.38. non præsumitur, faciunt quę scribunt Doctor. in l. ciuitas sr cert peta. & quæ diximus supra in uers. ciuitatis.

84 Error non † præsumitur in maioribus Crauet.in consil.217.sub num.11. qui adducit nor.in l non fatetur de confessi in l an inutilis in princip. de accept. in l.sed & si lege, §. scire de petit.hæred. & in l.si adulterium de adulter.

85 Ex possessione † præsenti non præsumitur in præteritum, quando præsens status habet contra se veritatem alicuius præcedentis status Old. & Bal in l.1.§.si magistratus de mag. conueni. Bal.& Saly.in l.ex persona. C.de probat. Bal. in l. si qui adulterij. C.ad leg. Iul.de adulter.& in l.non ignorabit. C. ad exhiben. per quæ lura sic declarat Alex.in consi.81. sub num.3.libro 7.

86 Exceptio † nullitatis nunquam pręsumitur esse sublata per statutum remouens omnem exceptionem aduersus sententiam Bartol. in l. diuus de mili. testam.& in l.1. §.parui quod ui aut clam cano. in c. item cum quis de restit. spoliat. Alexan.in consi.33. sub num.1.lib.1.

87 Ecclesia non † præsumitur aliquem contra se priuilegiasse cap.cum instantia de censib. not Inno.in cap.inter de immunit. ecclesi. Luc.de pen. in d.l.prima.C.de quęstor.vers.69.

88 Facta non pręsumuntur † nisi probentur, l.in bello, §.factæ de cap.& postlimi.reuer.cap. cum in iure de offic. delegat. Deci. in cap.in pręsentia in 9. notab.de prob.& in consilio 11.col.6. Ias.in l.2. C.de bono.possess.secun.tabu. Crauet. in consil.198.sub num.2.

89 Fraus † vel mala fides non pręsumitur in ijs quæ palam aguntur, l.non intelligitur, §. si quis palam de iut. fisc. l.cum ipse de contr. emptio. l. si pupillos de adminiftr. tuto. l.sed Iulianus, §. item si duos ad Senat. Velleia.l.fina.C.manda.cum socijs.

90 Furtum † non præsumitur in re communi committi, l. meritò pro socio, facit, l.Sabinus communi diuid.

dinid.& quæ scribit Deci.in rubr. C. qui testam.fac. poss. ad finem.

91 Frater non † præsumitur fratrem suum odio habere, nec aliquid iniustè contra illum peragere cap. literas de præsumpt. Dom. Alcia. de præsump. reg. j. præsump. 23. quamuis obstet ouidianum illud, fratrum quoque gratia rara est, & quod nouissimè scripsit Annibal Cruceius, vir, dum in humanis ageret, politioribus literis apprimè eruditus, & excellentissimo Mediolanensi Senatui, cuius à secretis erat, maximè gratus acceptus ac charus, in elegantissima illa ad D.O.M. Elegia pro restitutione patriæ in pristinam salutem à contagiosæ luis labe, qua tunc præcipue laborabat, in qua, Ouidium quem imitãdum susceperat, ingeniosissimè superauit, dum hæc ce cinit.

Rara olim fuerat, nunc nulla est gratia fratrum, sed vterque poeticè locutus est, ut susceptæ descriptionis temporum miseriam maiore emphasi designaret, & a temporum qualitate de qua vterque loquebatur, tacite per ἀντίθεσιν collata alteri benigni oris temporis statui, cæterum præsumptio hæc innixa est qualitati quæ inest homini à natura, & quę semper præsumitur, gl. in c. si forte de elect. li. 6. & in cap. is qui fidem de sponsal. Do. Alciat. de præsumpt. reg. t. in princ.

92 Fraudandi † causa latitare non præsumitur, qui si in iudicio compareret absolui deberet, l. eo tempore in princ. de pecul. vt nec seruus fugiturus præsumitur, qui libertatem sperat, l. si pecuniam, §. pen. in uer. carere de condic. ob caus.

93 Falsitas † non præsumitur in literis meram iustitiam continentibus, quæ de facili possunt impetrari, cap. pen. de crimi. fals. & propterea dicit Luc. de pen. in d. l. vnica de quæsto. col. 3. paulo ante medi. Papalem bullam tollere omnem suspicionem secũdum Innocen. in cap. ex parte de fid. instrum. & contra positiones sub bulla extra curiam transmissas, quia præsumuntur rectè fuisse examinatæ, nihil posse opponi, ut per Archidiac. in cap. præsentium de testib. lib. 6.

94 Fides † non præsumitur voluntaria, sed necessaria eius qui in ęgritudine suscepit Baptismum cap. vnico 58. distin. Luc. de pen. d. l. vnica. C. de quęsto. col. fin. post princ. per illum tex.

95 Fraus non † pręsumitur in ijs quę solita sunt fieri, quando fit iuxta solitum, glos. in l. sub conditione, de condit. instit. Ias. in l. testamentum. C. de testam. col. 1. vbi latè, Crauet. in consi 44. sub num. 5. & consilio 100. sub num. 5. Item in his quę fiunt ex interuallo Bar. in l. pacta nouissima, col. 1. ver. & per hoc dicebat. C. de pact. Alex in consil. 28. col. 2. vers. nec ad hoc obstat lib. 5. Abb. in consi. 69. col 2. vers. tertio me mouet, lib. 2. Crauet. in d. consi. 44. sub nu. 2. Item in personis coniunctis, l. si vxor, §. fin. de adult. & l. in Senatusconsultum, §. eos ad Turpillia. Crau. in d. consil. 44. sub num. 4.

96 Falsitas † non pręsumitur in eo quod fit coram multitudine, l. hac consultissima. C. qui testam. fac. possint Crauet. in consil. 75. sub num. 19. Item quando ex ea quis nullum commodum reportaret Marc. in consi. 77. col. 2. Rubc. Alex. in consi. 15. Crau. in d. consil. 75. sub num. 17. Rursus ex numero, & multitudine testium qui deposuerunt, Bald. in d. l. hac consultissima in fin. C. qui testam. fac. poss. Ias. in l. licet Imperator col. 4. de leg. 1. Crauet. in consil. 65. sub num. 13. Item quando quis vigore testamenti quod falsum allegatur longo tempore stetit in possessione Bald. in consil. 37. quidam Tabellio libro primo Crauet. in d. consil. 65. sub num. 11. & quando concurrit qualitas legalis ac bona fama ipsorum testium instrumentariorum, Bald. in l. 2. C. de fals. in l. quoties, §. sed si non in corpore de hęr. instit. plura in hanc rem disertè admodum congerit Crauet. in d. consi. 65. sub num. 12.

97 Falsum † non pręsumitur committi, quando non infertur dãnum, aut agitur de re modica, l. damus. C. ad leg. Corn. de fals. Alex. in consil. 53. sub nu. 14. & in consil. 122. sub num. 5. cum seq lib. 7.

98 Fideicommisso † renunciatum fuisse non pręsumitur ob clausulas generales diuisionis Bar. in l. qui Romę, §. duo fratres in prima, & secunda q. de verb. obligatio. Alex. in cons. 40. sub nu. 3. & in consi. 108. lib. 6. Ias. in consil. 183. col. 7. lib. 4. Corn. in cons. 42. col. fin. & consi. 102. lib. 4. Bal. consi. 54. Casus breuis libro primo. & consi. 191. lib. 2. Rom. consi. 304. Dec. consi. 495. col. 3. Bertr. consi. 76. dudum col. 2. libr. 1. & hanc dicunt esse veritatem Moderni Paris. in d. consil. Alex. 40. sub num. 3. libr. 4. quicquid aliter tenere visus est Alexan. in consi. 62. sub num 4. & consil. 100. sub num. 11. libr. 7. quia contra Alex. in duobus illis consilijs proximè relatis est communis opinio, ut attestatur Deci. in consil 86. col. 3. Rip. in d. §. duo fratres sub num. 44. Io. Crot. sub num. 86. & Maria. inni. sub num. 87. ac Leon. sub nu. 315. vbi & nos diximus in d. 2. q. Bar.

99 Fideiussor acceptus pro † principali non pręsumitur acceptus pro vsuris vel pro interesse, aut pro pœna, nisi expresse promiserit, l. fideiussores magistratuum, §. pro Aurelio de fideiusso. l. si fideiussor. C. de fideiussor. l. si in pignore de fideiusso. Alex. in consil. 34. sub num. 2. libr. 2.

100 Filia per statutum † a successione exclusa, non præsumitur esse exclusa nisi ab hereditate dotantis, Bal. in l. 1. C. de legit. hęred. post glos. ibi Ang. in consi. 129. testamenti factio, Anchar. in consi. 80. retento ordine Alex. in con. 151. sub num. 3. libr. 2. Ias. in l. vt liberis col. 2. C. de collatio. & in consil. 160. col. 1. lib. 4. Dec. in consil. 246. in consil. 379. col. 2. & consilio 559. Alex. in consi 29. sub nu. 6. lib. 1. & Moder. Paris. ad eum qui alios citant sub litera B. in consil. 169. num. 1. lib. 7. plenè Brun. in tracta. statu. fœmi. exclus. arti. 8. q. 16. per totum.

101 Fides non præsumitur † habita de precio ob patientiam detinendi, nisi post venditionem interuenerit traditio, l. 1. §. fin. cum ibi nota. de except. io. re. iudi. Alex. in consi. 86. sub num. 6. lib. 1.

102 Filia non censetur † renunciare legitimę, etiamsi agnoscat legatum paternum factum illi sub ea lege, ne plus petere posit, l. si quando, § fi. vbi Bal. quem alij seq. C de inoff. testamen. Alexan. in consi. 8. sub num. 21. lib. 3.

Finium

103 Finium mutatio †non præsumitur,l.in finalibus, & ibi not.Bal.fin.regund.l.2.& ibi glos. C.eod.titu. Alex.in consi.57.sub num.18. lib.7.Monti.fini.reg. cap.21.sub num.1.& 2. vbi propterea concludit antiquos fines esse attendendos ibique pulchrè hanc materiam declarat.

104 Grauamen † nominatim iniunctum non præsumitur testator ad alios voluisse extendere,Doctor. in l.cohęredi,§.cum filio vbi doctor. omnes trad.de vulga. & pupillar.Crauet.in consil.98.sub num.7.& facit quia in odiosis &c. l. cum quidam ubi Ias. de lib.& posth.& cap.odia de reg.iur.libr.6.

105 Generali fideicommissorum†acceptatione non præsumuntur acceptata fuisse illa fideicommissa quæ sunt acceptanti odiosa,l.si peculium,§.sicut autem de pecul. leg. l. si peculium, vbi latè Moder. de condict.indeb.Crauet.in consil.33.sub num.4.neq; inutilia Crauet.ibi sub num.7.

106 Generalis†impugnatio non præsumitur trahi ad ea quæ sunt impugnanti fauorabilia Saly. in l. cum precum.C.de lib.caus.Alex.in l. etiam,§.licet in dotalibus col.fin.solut.matri. Crau.in d consil.33.sub num.5.

107 Generalis dispositio † nunquam præsumitur referri ad ea quæ in specie prohibentur, l quanquam de rit nuptia.Bar.in l. si quis sub conditione in fine de condit.instit. Bal.in l.fina.§.in computatione. C. de iur.delibe. Crauet. in consil.106.sub num.6.& in consil.200.sub num.6.& 8. neque ad illicita, aut ad ea quæ verisimile non est disponentem inclusurum fuisse d.l.si procurator,cum ibi nota. de condi. indebit.Oldr.in consil.330.idem colum.2.ver.item quia generale,l.obligatione generali de pignor.Oldrad.in consil.95. col.2.post medi.Crauet.in consil. 160.sub num.5. vbi idem nuncupatim firmat in transactione,ratificatione,& mādato generalibus. Nec ad omnia quando non est par ratio omnium sub eadem generalitate comprehensorum sed diuersa, Bar.in l.si pluribus de leg.2.cano.in cap.ut circa de electio.lib.6.Crauet.in consil.70.sub nu.27.Nec ad ea quæ essent contra rationem etiam præsumptam vel coniecturatam, aut per quæ quis indebitè damnum pateretur, aut locupletior fieret cum aliena iactura,Bal.in auth.ingressi col.1. C. de sacros.eccl. Deci.in cap.suggestum in secundo notab.de appel. Ias.in l.nō dubium col.7.ver.adde etiam. C. de legi. Crauet.in consil.3. sub num.3. & consil.33. num.9. Neque ad ea quæ sunt in tertij aut ipsius disponentis præiudicium,l.2. §.merito,& §.si quis à principe ne quid in loc.publi. Bar.in l.toties de pollicita.& in l.ambitiosa de decret.ab ordin.faci.Crauet.in d.consilio 33.sub num.8.vbi asserit nec ad ea trahi,in quibus aliqua est captio siue læsio generaliter liberantis per l.cum Aquiliana de transactio.& Alex.in consilio 41.col.3. vers. per hoc etiam libro primo. Nec etiam ad maiora expressis Socin. in consil.123.ad finem libr.4. qui loquitur de clausula generali, quod facit & Crauet.in consi.95. sub num.10. Neque ad ea per quæ quis censeatur se velle ligare, l. si miles de milit.testam.l.si peculium, §.sicut de pecul. lega. Crauet.in consi.25.sub num.5.Nec ad ea quæ in specie prohibentur Dec.in cap.ex literis col.fi. de cōsti. Crauet.in consi.200.sub num.6.

108 Hęres†ad eundo hæreditatem non præsumitur approbare ea quæ testator disposuit contra prohibitionem legis,veluti contra formam, l.hac ædictali.C.de secund.nupt.vel contra auth.licet. C. de natur.liber.Bald.in consil.161.libr.5.Crauet.plenè in consil.200. sub num.5. & 6. Nec contra alia quæ in specie prohibeantur, l. si pater de ijs quæ in fraud. credito.Bar.in l.si quis sub condirione in fin.de conditio.instit.Crauet.in d. consil.200. sub num.6. vbi alios citat.Nec præsumitur approbare ea de quibus pro animi libito disponere non potuit testator, ut ibidem firmat Crauet.sub num.7. post Paul. Castr. in consil.197.uisis dubijs col.2.& in consil.448.tria sunt col. fin. uers. tertio facit libr. 2. Nec nisi pro ea parte pro qua est hæres, l. si vxor. C. de bon. aucto. iudi.possid.l.licet.C.ad leg.Falcid.glo. & doctor.in l.debitori.C.de pact.

109 Hodie†non pręsumitur possidere qui olim possedit secundum Ioan.Antiq. glos.in l. siue possidetis. C.probario. & in l.4. ad exhib.quibus in locis contrarium probatur à Petr.& Cy.glossaque & doctor. communiter & maximè quando is qui possidet possessionem allegat, ut supra diximus in pręced.cap. in uer.olim possessor, & in uer. possessor qui semel, & plenius Dom.Alcia.de pręsump.reg.2.præsump. 21.in princip. & in prima limita. ubi attestatur de communi & respondet ad consi.Alexan.133.in pri. qui putabat cōmunem opinionem procedere etiā quando non allegaretur possessio. nam inquit Do. Alciat.præsumptiones quę descendunt ex facto proprio non iuuare nisi allegentur, secundum Bart.in l.cum quid si cert.peta.& Alex. in l. qui in aliena de acquir.hæredit.Abb.& alios in c.afferte de præsum. sed secundum eum dicit sufficere, si allegatio fiat tantum in allegationibus iuris, quamuis non fiat in actis,ue per Butr. in cap. peruenit de emptio. & venditio.Alex.in l.1.C.ut quæ desunt Aduocat.cum similibus ab eodem citaris, qui tamen dicit, quòd hoc dictum altiore egeret indagatione quia videtur contra dicta Barto. in l. cum quid si cert peta.& Alex.in consil.94.in secundo, de quo, & per Ias.in l. si certis annis.C.de pact. quamobrem ad effugiendas omnes difficultates tutius erit & in actis, & in allegationibus iuris hoc deducere, & maxime quando allegationes iuris scribuntur in actis.

110 Honoratus † quis esse non præsumitur eo ipso quòd granatur, l. hæreditas ad statium, & ibi not. Bartol.& l.cum quasi, §.si plures de fideicom liber. Alexan.in consi.24.sub num.8. libro tertio, vbi plenius agit.

111 Ignorare†quis non pręsumitur quod publicè factum est cap. cum in tua qui matr. accus.non poss. Nec ea quæ publicè inter vicinos fiunt, cap.paratus 33.q.1.Nec sententiam proprij sacerdotis cap. qui ex humanis 12.q.1.nec uires proprij patrimonij,l. quisquis.C.de rescindē.vendit. Nec etiam factum proprium,l.fin.pro suo, etiam concurrente longinquitate temporis quando factum est not.Crauet.in consi.6.sub nu.26. vbi alios citat Alex.in consi.118.

sub

sub num. 9. lib. 2. nisi qui ignorantiam vel errorem allegaret in facto proprio tractaret de damno vitando, aduersarius autem de lucro, l. sed si me putem de condic. indeb. Bart. in l. non fatetur, sub nu. 8. de confess. Soci. consi. 25. col. 3. sub num. 9. libr. 4. Deci. consil. 63. col. 3. post med. Nec ius aut leges, l. leges. C. de legi. & constit. quinimò præsumitur potius mala fides quàm ignorantia iuris, l. quemadmodũ. C. de agricol. & censit. lib. 11. Bar. & Ang. in l. sed & si lege, §. scire de petit. hęred. vbi volunt malam fidem præsumi, nisi probetur ignorantia iuris quæ probari debuit glos. & doctor. in cap. si diligenti de for. compet.

112 In inuentario † non præsumitur quis aliquid contra se scribere, l. fin. C. arbitr. tut.

113 Immemor † salutis æternæ quis esse non præsumitur, l. sancimus. C. ad leg. Iul. repet. & supra diximus in præceden. cap. in vers. nemo.

114 Id uelle † non præsumitur quisquam quod agere non potest, l. 4. de acquir. here. l. is qui hæres, & l. is potest eo. titu. facit l. eius est, & l. qui potest, §. quod quis de reg. iur.

115 In iudicio non † præsumitur violentia inferri, l. vlt. de ijs quæ vi met. cauſ. fi. l. cum scimus, §. fin autem. C. de agri. & cens. libro 11.

116 Index † non præsumitur audire nolle volentem contra se litigare, l. 1. C. de off. ciuil. iudi. quia pro iudice regulariter est præsumptio, ut supra diximus in præceden. cap. in uer. index, & per D. Alcia. reg. 3. huius titu. præsump. 9.

117 Insolita † non præsumuntur, l. si quando. C. de inoffic. testam. l. vlt. C. de consul. lib. 12. & cap. 2. quid sit inuesti. in vsi. feudo. vbi Andr. Iser. & ideo dicit Luc. de pen. in d. l. 1. C. de quæsto. col. pen. vers. 65. lib 12. ea per quę præstatur impedimentũ aliquod, difficilius prẹsumi, ex ijs quæ notan. per Innoc. in c. ex parte de conuer. coniug. habent enim insolita fraudis præsumptionem contra se, ut diximus supra in pręcedenti capite, in uer. clausula insolita, & ideo non prẹsumuntur ne fiat delicti assumptio contra, l. merito pro socio, & eius facti quod fieri non debuit, l. pen. de iusti. & iur.

118 Inuito, † auditori non præsumitur quis libenter referre cap. ex merito 6. q. 1.

119 Inanibus † laboribus non prẹsumitur quis se fatigare uelle cap. nonnulli ubi not. Innoc. de rescript.

120 Iudex † non prẹsumitur aliquid fraudulenter fecisse, quamuis illius sententia retractetur cap. cum olim secundo §. pen. de priuileg.

121 Iudex † non præsumitur aliquid facere sine causę cognitione cap. Abbate de uerb. signifi. Dom. Alci. d. reg. 3. præsump 9. & supra diximus in uer. iudex in cap. præceden.

122 Ignorantia † notorij facti permanentis non præsumitur, l. 2. §. exactis vers. rostris de orig. iur. l. 2. de fer. l. regula, §. sed & facti de iur. & facti ignor. l. sed & si pupillus, §. proscribere de instit. actio. cap. illud de cleri. excommu. cap. euidentia. de accusat. quinimò nec etiam in notorio facti transeuntis præsumitur ignorantia cap. quamuis de præsump. cap. quod dictus 41. dist. quę duo iura citat Abb. in consil. 100. in fin. col. 1. lib. 1. cui accedit Cranet. in consil 204. sub num. 6.

123 Impedimentum † non præsumitur nisi probetur, l. quæcunque, §. 1. de publi. in rem actio. l. in bello, §. factæ res de capti. & postlimi. reuers. l. 1. C. mand. cap. cum in iure peritus de offic. deleg quæ iura adhoc propositum adducit Crauet. & per eadem sic firmat in consi. 272. sub num. 10. & pars quæ impedimentum allegat debet illud probare, & quod in causa fuerit quare non fecerit sibi incumbentia, Innocen. in cap ex transmissa de prẹscrip. quem refert ac seq. Deci. in cap. si pro debilitate col 4. post med. vers. ad prædicta quærunt de offic. deleg. & Crauet. in consil. 270. sub num. 2. 279. sub num. 9. & 151. sub num. 22.

124 Implementum † non præsumitur, sed probandũ est, ab eo qui se impleuisse contendit, non ab eo cui implendum est, Bart. in l. in illa de uerbo. obligatio. Alexan in consi. 101. ante finem libr. 2. in consi. 41. col. 2. ad fin. lib. 1. & alibi sæpe, Corn in consi. 1 t. col. pen. lib. 2. & sæpius alibi in consilijs Crau. in consil. 192. sub num. 15.

125 Infirmitas † corporis non præsumitur impedire vires animi aut intellectus, quia licet corpus langueat non tamen impeditur animi iudicium, l. 2. §. debilitas corporis de vacat. mune. cap. 1. de renunc. & ibi Bald. Crauet. in consi. sub num. 57. qui propterea ait non impediri quominus quis faciat testamentum, l. quoniam & l. iubemus. C. de testam. vel matrimonium contrahat etiam in articulo mortis Alex. in l. si quis posthumos de lib. & posth. uel etiã testimonium dicat Bal. in cap. 1. uers. Vasalli uestri vers. quæro uerum de pac. constan. & in l. hac consultissima, col pen. & ibi Alex. col. 3. Dec. in c. si pro debilitate col. 1. de offic. delegat.

126 Ignorantia † non præsumitur in eo de quo est fama, glos. & doctor. in l si tutor petitus. C de peric. tuto. & in l. 1. in fi. de iur. & fact. ignor. Bartol. in l. si cui. § ijsdem de accusatio. & plenius in l. is potest de acquir. hære. Alexan. in consil. 187. sub num. 7. lib. 2.

127 Institutio facta † de filijs & nepotibus non intelligitus facta nisi ordine successiuo, & per uulgarem tantum substitutionem non etiam per fideicommissum Alex. in consi. 24. sub num. 5. libr. 3. per tex. in l. Gallus, §. quidam rectè cum traditis ibi a glos. in uer. exprimat in uersic. nel sic, Bar. & Castr. & hãc opinionem dicit esse communem omnium scribentium in dicto §. quidam rectè, scholiast. & Alexan. in d. consil. 23. sub litera A. quando sunt substituti descendentes testatoris, & ubique Deci. in consi. 384. aliter se res habet quando non essemus in descendentibus testatoris, veluti quia testator instituisset fratrem & eius filios, ut per Alex. Areti. Soci. Iaf. & Anto. Rub. in d. §. quidam rectè ac alios ibidem cõmuniter quamuis communis illa sententia non placeat Moder. Parisi. ad d. consi. Alex. 24. sub litera D. prędicta nihilominus exaudienda sunt locum habere nisi substitutio haberet uerba tractus futuri temporis, quia tunc fideicommissaria quoque substitutio inuecta esse præsumitur, ut per Cuman. in d. §. quidam rectè & per omnes in d. l. Gallus, §. & quid si

tantum D. Alciat. in d.l. cum ita §. in fideicommisso de lega. 2. in ver. specialiter, & vniuersalis omnium est sententia tam legentium, quàm consulentium, vbi subsunt verba tractum futuri temporis importantia.

128 Interpretatio † nunquam præsumitur sublata nisi friuola, Bar. in l. omnes populi de iusti. & iur. Bal. in l. si quis filium. C. de liber. præter. & in l. non dubiũ, col. 3. C. de legib. Alex. in consi. 89. sub nu. 11. & 13. libr. 6. & plenius dicemus in libro 8. in materia interpretatiuę significationis statutariæ.

129 Iustum non † præsumitur, sed adulatoriũ id quod à principio inualidum postea contemplatione potentioris confirmatur cap. sanè 96. distin. in fin.

130 Læsus non † præsumitur esse quis ex eo tantum quia minor nisi probetur, l. nam & postea, l. quod si minor, § non semper de mino.

131 Læsus † fuisse non præsumitur diligens paterfamilias qui in actibus publicis industrius fuisse probatus fuerit, l. 1. C qui & aduers. quos.

132 Libri non præsumuntur à patre filio fuisse donati, quando erãt magni precij, & pater onustus erat numero liberorum satis amplo, Oldra. quem seq. ibi Bal. in auth. ex testamento in vers. quid ergo de libris, arg. l. filio, famil. ercisc. & idem esse ait Alex. in consil. 149 sub num. 11. libr. 7. qua de re differitur per Alex. in auth. quod locum col. fin. in l. si donatione. C. de collatio. Ias. in l. 2. C. eod. titu. Deci. in d. l. si donatione col. final. Fabia. de Monte in repet. auth. nouissima q. 26. C. de inoff. test. & sicul. consi. 37. li. 2.

133 Litera † saluiconductus & similes non præsumũtur esse concessę motu proprio, sed ad postulationẽ partis cap si motu proprio de præb. libr. 6. l. 1. & ibi Bar. C. de petit. bono. sublat. lib. 10. Bart. & Doctor. in l. 1. in princ. quod quisque iur. Alex. in consil. 38. sub num. 5. lib. 3. & idem quoque esse in alijs gratiosis literis scripsit Alex. in consil. 161. sub num. 6. li. 7.

134 Locus non † præsumitur esse repetitus in scriptura diuersæ datæ Bal. in l. nostram in 2. col. C. de test. Alexan. in consi. 59. sub num. 6. libr. 2. vbi idem esse ait in testibus post Bar. in l. si quis ex argentarijs, § si initium in fin. de eden.

135 Legatum non † pręsumitur esse reuocatum ex eo, quod postea mulier nubens omnia eius bona in dotem dederit marito, Ias. in l qui post col. 3. C. de legat. Crauet. in consi. 144. sub num. 11.

136 Literis publici † officialis non creditur, neque procis præsumitur, nisi quatenus ad eius officium spectat, Bal in rub. C. de fid. instrum. col. penul. Deci. in cons. 2. col. 1. post medi. & in cons. 70. col. 2. & no. in cap. post cessionem de probatio. Quibus accedit Crauet in consi. 241. sub num. 1.

137 Mala fides † non præsumitur in eo qui rem à domino emit, nisi sciret illi à lege vel a iudice bonis interdictum fuisse, l. si quis cum sciret pro empto. vel. l. quod si minor, § fi. & l. si uero non remunerãdi, § si adolescens mãdat. quæ duo iura sic intelligit glo. in d. l. si quis cum sciret in uer. luxurioso uel nisi collusori, l. 2. quar. rer. act. quam ita intelligit glo. supra cit. sed ea de re plenius diximus de Ludo gene lib. 4.

138 Matrimonium non † non præsumitur contractũ cum ingenua redempta ab hostibus, licet quis eo animo eam retinuerit, ut ex ea liberos susciperet, l. si quis ingenuam in princ. ubi not. de cap. & postlimi. reuers.

139 Mulier non † præsumitur donare de facili, l. Nesennius in fin. de nego. gest. ibiq; glos. in uer. ex contrario, & in l. sed si lege, §. quod autem de petit. hæredita. vbi not. ac in l. sed si ego, vbi glos. ult. ad Sena. Velleya. in l. vlt. C. eod. tit. in l. quæ dotis, vbi glos. 1. & Bar. in prima opposit. solu. matri. in l. 2. in ver. ętatis. C. de ijs qui uen. ęta. impetr. in quibus locis glo. vult mulierem non præsumi donare, quia mulierũ genus auarissimum est, & in l. si a sponso. C. de donatio. ante nupt. vbi Cyn. omnium solus reclamat Bal. uerò cum glos. sentiens dicit vice miraculi esse, quando mulier donat, & plurima in hanc sententiã congerit And. Tiraq. legum connubia. 9. sub nu. 43. cum duob. seq.

140 Matrimonium † non præsumitur nisi probetur, sed potius fornicatio, cap. aliter 30 q. 5. cap. unico cum ibi nota. de scruti. in ordi. faciend. Luc. de pen. in l. quicunque. C. de apoch. lib. 10. vers. 13. in d l. 1. C. de quæsto, libr. 12. uers. 82. & in l. si cohortalis. C. de cohor. lib. 12. & plenius Dom. Alcia. de præsum. reg. 2 pręsump. 5. & supra diximus in cap. preceden. vers. fornicatio.

141 Mala fides non † pręsumitur in eo qui factum alterius ignorauit, l. qui balneum in fin. qui potior. in pignor. habean.

142 Mandatum non † pręsumitur ex antiquitate temporis alijs non concurrentibus, l. qui in aliena, §. 1. de acquir. hæredi, l. fin. pro emp. l. qui cum alio de reg. iur. Bar. in l. cum uir in ult. col. de usucap. & in l. qui fundum, § procurator pro empto. Bal. in l. 2. C. si ex fals. instrum. & in l. 1. C. de reb alien. non alien. Alexan. in d. l. qui in aliena in princ. & in l. sciendũ de verbo. obligatio. in consi. 1. col. penult. sub num. 18. lib. 4 in consi. 197. col. 3. sub num. 4 lib. 6. & in consilio 35. sub num. 4. libr. 7. Curt. Seni. consi. 76. col. 1. Deci. in l. 1. col. 3. C. qui admitti & in consi. 220. Ias. in consilio 140. sub num. 4. libr. 4. Albert. Brun. consilio 195.

Contrarium tamen asseuerant Cur. Sen. d. consilio 76. col. 2. Ias. in l 1. col. 5. C. qui admitti, Dec. sibi cõtrarius consi. 486. col fi. & consi. 638. Fran. Balb. de præscri. par. 1. 3. par. princip. sub nu. 28. & Crau. de antiq. tempor par. 2. sectio. ult. sub num. 59. vbi per plures alias auctoritates citat quamuis sub numero 60 retenta superiore opinione, ut non præsumatur mandatum, quam seq. ipse idem Crau. in consil. 266. sub num. 9. quamuis dicat Doctor. hac in re valde uariasse, limitet eam nouem modis, ut ibi per eum usque in fin. dictæ sectionis, in quibus arbitratur contrariam opinionem quã ipse sequitur posse sibi locum uendicare, scholiastes ad Alexan. in dicto consilio 191. sub litera B. credit istas opiniones posse conciliari ex ui subiectæ materiæ, secundum quam modo ualet, modo nequit præsumi mandatum, sed magistralior ac certior est resolutio Crauetæ loco iam relato, ad quam potest & hęc

reduci,

reduci, supponendo quod omnes illi limitationum casus de quibus per Crauetam proficiscuntur ex subiecta materia.

143 Mentiri † contra se quis non præsumitur, l. nullus de testib. l. omnibus. C. eo. titu. l. de ætate, §. 1. de interrog. actio. Alex. in consil. 10. sub nu. 9. libr. 7.

144 Motus proprius † non præsumitur in literis principis, nisi adsit clausula motu proprio Alex. in consilio 112. sub num. 5. lib. 7. post Oldr. in consi. 258. Innocentius seruus seruorum Dei.

145 Mulier quæ reperitur † in instrumento fideiussisse non intelligitur renunciasse beneficio Senat. Velle. Bartol. in l. sciendum col. vlt. de uerbo. oblig. nisi appositum fuerit in contractu iuramentum Alexan. in consil. 146. sub nu. 2. & trib. seq. lib. 7. & in cons. 119. sub num. 5. eo. libr.

146 Mutatio uoluntatis † non præsumitur, l. eum qui, de probatio. l. fideicommissa, §. si rem de leg. 3. l. cũ hic status, §. 1. de dona. inter vir. & vxor. cap. maiores cum ibi nota. in glos. perdurare de Baptis. & illius effect. Alex. in consi. 81. sub nu. 4. lib. 5. in consi. 100. sub num. 9. lib 4. & in consil. 43. sub num. 6. nbi addit alia iura nol. 7 D Alci. de præsum. reg. 2. in prin. ubi addit rationem, quia scilicet mutare est accidens, & accidentia non præsumuntur per glos. in l. si vero, §. qui pro rei qualitate qui satisd. cogan. & per totam illam reg. declarat hoc enunciatum per varias species præsumptionum.

147 Mater in dubio † non præsumitur quæ filium nõ diligit cap. afferte de præsumpt. Do. Alciat. de præs. reg 1. præsump. 14.

148 Mala fides † non præsumitur in eo qui pecuniã soluit, l. nemo prædo de reg. iur. Craue. consi. 21. sub num. 7.

149 Metus non † præsumitur quando de metu quis protestatus non fuit, Bart. & doct. in l. qui in aliena, §. fin. per illum tex. de acquir. hæredit. l. de pupillo, §. si quis ipsi prætori de oper. noui nuncia. Alexan. in consil. 99. col. 4. lib. 3. Crau. in consil. 114. sub nu. 6. Item quando adest iudicis præsentia, Bart. in l. j. C. de præd. decur. libr. 10. Moder. in l. transactionem, C. de trans. Ias. in l. pacta nouissima in tertio notab. C. de pact. Crauet. in d. consil. 114 sub num. 2. ubi idem esse ait sub num. 8. quando interuenit maritorum præsentia uel coniunctorum post Alex. in l. si cum dotem, §. eo autem tempore col. 3. solut. matrimo. Ang. in consi. 215. col. fi. & Areti. in cons. 24. col. 4. uel quando interuenit præsentia amicorum, ut per Ancha. consi. 382. attento ordine in 6. dubio. Aut quando filia quæ adducebat metum reuerentialem ex persona patris tempore actua celebrati seorsum habitabat à patrent per Areti. in d. consilio 24. col. 3. vers. secunda dubitatio, & Anchara. in consil. 433. postquã ista domina, col. 2. & eundem Crauct. ibi sub num. 4. Vel quando actus fuisset factus ex interuallo, ut per Bart. & doct. in l. nemo potest de leg. 1. in materia renunciationis, simulationis, & eundem ibi sub num 5 qui idem affirmat sub num. 7. quando is qui allegaret metum reuerentialem tempore actua celebrati in sua fuisset libertate post Bal. in consi. 117. & 364. col. 1. lib. 1. & Veron. in consil. 2. col. 2. vers. tertia coniectura, & sub nu. 8. pulchrè docet eiusdem metus præsumptionem cessare quando actus qui argueretur meticulosus sæpius fuisset reiteratus per tex. in clem. ut calumnijs de reiud. Oldr. in consi. 253. in fin. & Castr. in consilio 215. col. 2. circa medium lib. 1.

150 Metus † regulariter non præsumitur nisi probetur Bal. in consil. 62. facta in pri. dub. libr. 1. Cran. in consi. 115. sub num. 13. ubi in hanc sententiam adducit, l. merito pro soci. & l. quoties, §. qui dolo de dol.

Nec induci præsumitur ex mandato iudicis cui is qui metum allegat parere non cogetur Castr. in consil. 282. col. 2. ad fi. lib. 2. per l. pen. de condict. ob turp. cau. & l. secundam. C. quod met. cau. cui accedit Crauet. in d. consi. 115. sub num. 14. qui fortius ait sub num. 1. post Bal. in cons. 458. quod dominus Arnaldus col. 1. lib. 2. ex mandato quoque principis metum non præsumi, & qui talem metum allegat non audiri.

151 Mutatio † confinium non præsumitur, l. in finalibus ubi Bal. & Floria. fini. reg. Fely. in cap. cum causam de probatio. D. Alcia. reg 2. præsum. 13. & supra dixi in uers. finium.

152 Nouatio † non præsumitur nisi probetur, l. final. C. de nouatio. §. præterea instit. quib. mod. tolli. obligatio. secundum unam opinionem, si probetur, quòd a partibus expresè dictum fuerit, quod intendebant recedere a prima obligatione per sequentem, & hanc esse communem scriben. opinionem attestatur Gozadi. in consi. 38. in princ. quem sequitur Soc. in l. certi condictio. §. si nummos si cert. pet. Castr. & Imol in l. pen. de prætor. stipulat. Alexan. in consil. 173. sub num. 6. volum. 7. Soci. in consilio 21. sub num. 9. l. j. & consil. 89. col. 3. ad fin. uolum. 3. & hanc re uera esse communem opinionem saltem post Alexan. affirmat Curt. iun. in l. lecta sub nu. 21. si cert. petat. Grat. in consilio 89. col. 2. sub num. 17. nol. 1. Rip. in l. 4. §. si ex conuentione, sub num. 8. de re iudic. dicit esse magis communem quibus accedit Rimin. iun. instit. quib. alien. lic. uel non in princ. sub num. 49.

Secundum alteram opinionem si ex coniectura ta & tacita uoluntate ipsarum partium probetur fuisse factam nouationem, ita probant Cyn. Rayn. Salyc. & Bal. in dicta l. fina. C. de nouatio. Alexan. in consilio 13. sub numero tertio. libro secundo, & consilio 72. sub numero 11. libro sexto, Bertran. in consilio 338. colum. prima, libro quinto, Deci. in consilio 564. sub numero 150. Paris. consil. 107. sub numero 27. libro tertio. Afflict. deci. 44. sub num. 15. Curt. Sen. consilio sexto circa finem Riminal. consilio 22. sub num. 11. libro primo, & Alberi. in consilio 68. num. 5.

153 Notarius † non præsumitur rogatus, neque testes Innoc. & alij in c. 1. de fid. instr. quã opinionem dicit esse communiter approbatã Alex in cons. 153. sub num. 9. libr. 2. & in l. 1. col. 3. C. de liber. præter. Ias. in l. hac consultissima col. 1. C de testam. & in consi. 68. colum. secunda, lib. 1. Gul. Benedic. in cap. Raynutius vers. testamentum 1. sub nu. 9. de testam.

quam sententiam ueram non esse credit scholiastes ad Alexan. in d. consilio 153. sub litera A, quando Notarius scriberet ac subscriberet actum, quia tūc præsumitur rogatus secundum aliam communem de qua ipse testatur & probat multis in eam rem citatis auctoritatibus, & supra diximus cap. præced. in uer. notarius.

154 Notarius aliter † scribens, quàm partes ipsę dixerint, non præsumitur per dolum sed per errorem id fecisse Bar. in l. quoties, §. 1. de hæred instit. per illū tex. in l. 1. C. de cano. sacr. largitio. & in l. 1. de dol. Alexan. in consi. 70. sub nu. 8. libr. 1. & consi. 73. sub num. 3. eod. lib. & D. Alciat. de præs. reg. 3. præs. 13. & supra diximus in præced. cap. in uer. error.

155 Nullitas † quæ resultat ex inspectione actorum nunquam censetur esse sublata Bal. in l. 1. C. ne lic. ter. prouoc. Imol. in l. si expressim de appellatio. & in l. de pupillo, §. qui opus de oper. nou. nunc. Alex. in consi. 186. sub num. 11. lib. 2. & consi. 77. sub nu. 19. libr. 3. nec quando nullitas esset inducta per alia statuta anteriora, l. præcipimus in fine. C. de appell. l. sed & posteriores de legib. cum simil. adduc. per Alex. in d. consil. 87. sub num. 19.

156 Nemo † præsumitur sibi velle præiudicare etiam in minimo Rip. in l. 1. sub num. 12. de pignor.

157 Nemo præsumitur † se ipsum velle incontinenti corrigere, l. non ad ea de cond. & demonstr. D. Alc. de præsum. reg. 2. præs. 28.

158 Nemo præsumitur † immemor salutis æternæ, l. vlt C. ad leg. Iul. repet. D. Alciat. reg. 3. præsum. 4.

159 Nemo præsumitur † velle iactare suum, l. cum de indebito inncta ibi glos. de probatio.

160 Nemo præsumitur † eam viam eligere per quam impugnet iudicium suum, l. 3. de milita. test. D. Alc. de præsumpt. reg. 3. præs. 35. Rip. in l. 1. sub nu. 20. de pigno. & hypo. post glos. in c. ex parte de constit.

161 Nemo præsumitur † de vento vixisse, l. si. de alim. pup. præst. D. Alciat. reg. 2. præs. 50.

162 Oculum † non præsumitur quis sponte nelle amittere c. vlt. dis. 55. quem tex. ad hoc citat Luc. de pen. in d. l. j. C. de questo. lib. 12. col. vlt. sub num. 92.

163 Obliuio non † præsumitur in facto proprio nisi per lapsum longi temporis, pulchrè Alex. in cōsi. 7. sub num. 8 & 9 lib. 4. per nota. in l. licet in glo. vlt. C. de acquir. poss. in §. quod autem instit. de vsucap. & glos. Bar. & alios in l. si de eo, §. si fortè de acquiren. poss. cum simil. per illum ibi adduct.

164 Obliuio † in officiali de gestis a se non præsumitur, nisi ob multitudinem negociorum, Alex in consilio 215. sub num. 5. lib. 5. & consi 84. sub nu. 7. li. 7.

165 Officiales † principis non præsumuntur habere notitiam omnium eorum quę continentur in eorū codicibus, ubi continentur multa negocia implicata, l. pen. vbi Bar. in l. pen. & in l non fatetur de cōfess. quem refert, ac sequitur Alex. in consil. 85. sub nū. 5. libro primo.

166 Obliuio non † præsumitur in facto multum notando, etiam ex antiquitate temporis, cap. cum illorum, §. circa de senten. excommu. cap. quod dicitur 16. distin. Crauet. in consi. 134. sub num. 31. qui vult in talibus factis non præsumi neque tolerari errorem post Roma. in consi. 391. colum. 2. post med. & 481. col. 1. post medium.

167 Odium non † præsumitur inter fratres sed dilectio cap. literas de præsumptio. Dom. Alciat. reg. 1. præsumpt. 23. ubi declarat.

168 Offendi † non præsumitur militaris disciplina si miles suis negocijs superest, l. qui stipendia. C. de procur. §. pen. instit. de excep. ubi nota.

169 Prælatus † uel alius non præsumitur simoniam committere qui illam aperte prohibuit ne fieret cap. sicut il secundo de simo. quem ad hoc cit. Luc. de pen. d. l. 1. C. de questo. lib. 12. col. 2. vers. decimo.

170 Pro processu vel sententia iudicis non præsumitur, nisi quatenus constat de illis per legitima documenta c. quoniam de probatio. & iuxta not. in c. in præsentia de renunc. statur tamen assertioni duorū iudicum licet de eo per acta non constet, tradit Spe cul. de senten. §. iuxta uers. sed pone, qua de re scripsit Innocen in cap innotuit de eo qui furt. ordi. suscep. & in cap. bonę 1. de electio. & Luc. de pen. in l. 1. C de decur. lib. 10.

171 Pecunia soluta † tutori ob uenditionem rei pupillaris, non præsumitur ex ea locupletatus fuisse pupillus, nisi probetur per emptorem, l. prædiorum. C. de præd. mino. cum ibi notat. quem hic inducit Lucas de pen in dicta l. 1. C. de questo. vers. 37. libr. 12.

172 Proximus † pubertati non præsumitur illectus, & qui absque probatione professi sunt ad hoc ex deliberatione mentis non præsumuntur processisse, Innocen. in cap. ad nostram de regular. Luc. de pen. loc. supra cit. vers. 52.

173 Pontifex Max. † seu Papa non præsumitur per suum rescriptum velle benè statuta rescindere cap. eam de æta & qualita. cap. audita de restit. spol. Nec iuri alterius derogare; cap. ex tuarum de aucto. & vsu pallij. & d. cap. audita de restit. spoliat. fac. l. secunda, §. meritò, & §. si quis a principe ne quid in loco publi. cum socij. Nec dare priuilegium, vt eius mandatum contemnatur Innocen. in cap. 1. de rescript. Nec etiam velle per eius rescriptum priuilegij causam dare Innocen. in cap. literas de concess. præb. Nec velle alicui suas defensiones auferre cap. ex parte de offic. deleg.

174 Præscriptio † centum annorum non præsumitur posse probari cap. si diligenti in fin. de præscript. quem ad hoc inducit Luc. de pen in d. l. prima. C. de quæst. vers. 83.

175 Princeps † non præsumitur indulgere quod possit rationabiliter implorari, l. denique in principio, de mino. l. 1. C. de petit. bono. sublat. Hosti. in sum. de rescript. §. quas vires in fin.

176 Pater filium suum † iudicio offerens, non præsumitur ita offerre ut mori velit, sed corripi tantum, l. milites, §. pen. de re milita. per quem tex puchre inferunt Castr. & Saly. in l. propter insidias. C. qui accus. non poss. Dom. Alciat. in reg. 1. præsump. 4. & supra diximus iu præceden. capit. in uers. pater præsumitur.

177 Pater non † præsumitur uelle ancillam liberam facere & filios in seruitute retinere, §. si quis liberā vers. neq; enim in auth. ut liber. decæter. D. Alciat. de præ-

de præsumpt.reg.1.præs.12. Neque præsumitur filium dolo retinere sed ob paternam pietatem, l.3. §.si eum de lib. homi. exhib. quem sic declarat Do. Alciat. d.reg.1. præsump.11.

178 Pater non præsumitur velle diminuere hæreditatem filij per legata, l.pen.& ibi not.de iur.codi. Do. Alciat. d.reg.1. præsumpt.13. Luc. de pen. in d. l.j. C.de quæsto.vers.28.

179 Pontifex Max.† vel Papa non præsumitur velle derogare consuetudini cap. 1. de constit. in 6. facit cap.super eo de offic. delegi per quæ iura sic firmat Alexan. in consil.142.sub num.13.libr.6.

180 Pluralitas† nominum nō præsumitur, l. duo sunt Titij cum ibi nota.de testam.tute. & in l.eum quem temerè de iudi.& l.qui habebat de reb dub.Alex.in consi.172.sub num.6.consi.30.sub num.11.& consilio 125.sub num.7.libro 7.

181 Præsens & † tacens non præsumitur consentire in damnosis vel sibi præiudicialibus circa obligationem personalem, l. si filiusfamilias, §.inuitus de procur.traditur a Bart.& cæteris in l. quæ dotis sol. matrimo.Alexan.in consi.299. sub num.20. libr.7. Crauet.in consil.226.sub num.10.

182 Princeps in † dubio non præsumitur velle præiudicare fisco, nisi quatenus est expressum arg. cap.ex parte de offi.deleg.Butr. in cap.ut debitus de appel. Alex.in consi.86.sub num.3.lib.1.

183 Princeps non† præsumitur velle derogare iuri tertij, nec primæ concessionis, cap.bonæ de confirma.vul.uel inutil. cap. ex literis de offic. deleg.glos. in l.decurionibus.C.de silentia.lib.11. Alex.in consil.125.sub num.6.lib.2.& est vulgaris tex. in l.2. §. merito, & §. si quis à principe, ne quid in loc. publi. & diximus supra in vers.Pontifex. Alex.in consi.23. sub nu.8.li.3.vbi affirmat nunquā censeri derogare iuri alterius nisi expressam de illo faciat mentionē.

184 Princeps non † præsumitur velle derogare rei iudicatę cap. exposita de arbitr.nec rescriptum in cōtrarium factum tenet, nisi adsit clausula illa non obstante sententia quæ transiuit in iudicatum, l. causas cum ibi nota.C de transactio.l.fin. C.sent.rescin. non poss.Alexan.in consi.94 sub num.2.lib.2.

185 Princeps† non pręsumitur vti plenitudine potestatis, sed potestate ordinaria, nisi aliter constet de illius mente, Angel. in l.bene à Zenone. C. de quadr.pręscrip. Bal.in l.bonorum. C. qui admit. Innocen.in cap innotuit de elect. Alexan. in consi.60. sub num.20.lib.2.in consi.11. sub num.6. lib.7.consilio 84.sub num.9.libr.3.& consi.85. sub nu.3.eod. libr. Ias.in l.quamquam. C.de testam.mili. Cur.Sen. in consil.65.col.8. Deci.in l. in testamento col.5. C. de milit.testam.in l.more, col.4. de iuris.om.iudi.& alibi sæpe Do.Alcia.de præs. reg.3.præs.36.Moder. Paris.plene ad Alex.in d.consil.60. sub litera A.

186 Princeps† non præsumitur habere scientiam per eius officiales cap. cum ad sedem cum glos. in cap. inter dictum unde vi de restit. spoliat.Alex. in consilio 85.sub num.5.lib.1.

187 Principis mandatum † non præsumitur nisi quatenus de illius inspectione appareat cap.cum in iure peritus cum ibi nota.de offi.deleg.l.1.C.de mād. prin.nota.in cap.præterea de dilatio. Alex.in consil. sexto sub num.4.

188 Pater in dubio† nō censetur donare filio, sed potius in peculium concedere Deci. in auth. ex testamento col.2. post med & in l si donatione, col.1.& col.7. post med. C.de collat. id tamen non esse sine dubio docet Crauet. in consil.39. sub num.9.

189 Pluralitas† apocharum vel instrumentorum non præsumitur glo in l.omnium in uer. comprobantur. C.de test.vbi Alex. & Moder. Bal.in l. neq; natales, col.2. C.de prob. Crau.in consi.198. sub num.1. vbi vult nec pluralitatem actiū præsumi vel cōtractuū etiam ex pluralitate instrumentorum quia eadē de re fieri possint plura instrumenta post Bal.in consi. 344 ad euidentiam lib. 2. & per id quod decidit idē Bal.in consi.99.quidam Iannolus lib. 1.

190 Pluralitas quoq; † causarum vel delictorū nō præsumitur, l.si diuortio, l.triticum de ver.obl gl.& doctor.in l.omniū. C.de test. Deci. in d. c.in præsentia in 9.not.C.de proba.Crauet.in consi 73.sub nu.38. etiam si delictum esset reiterabile, iuxta nota.in l.eū qui §.in popularibus de iureiur & in c.cum Ioannes de fid.instr.Rom.in consi.449.col.1. uers.2.quia licet Crau.in cons.6. sub nu.35.

191 Præscriptio† de facili non pręsumitur sed probari debet per allegantem, Abb.in consi.82.col.3.li.J. Crau.in cons.29. sub nu.9. ubi pulchrè loquitur, faciunt quæ scribit idem Crau.in cons.132, sub num. 12.ea ratione quia præsumptionis materia est odiosa, eo quod absorbet ius alterius, ca. potest 16 q.3. Abb.in consi.71.col.1.lib 2.

192 Præsumptiones † fieri non possunt de non verisimilibus Bal.in l.fi.in vlt.not. C.de hær.inst.& l.siue possidetis ad fi.C.de prob.Crau.in cōs.75.sub n.14.

193 Quis non† pręsumitur dixisse quod mente nō cogitauit, l.3.de supel.lega.22.q.5.cap.humanę aures cap.secundo requiris de appella.& supra diximus c. præcedenti vers.nemo præsumitur.

194 Quis ordinatus † non præsumitur nisi probetur, imò præsumitur non ordinatus, cap. presbyteri 68. distinc. vbi hos tres casus notari dicit Luc. de pen.in d.l.vnica, col.2.uers.25.

195 Quis subtrahens † aliquid ex hæreditate non præsumitur malo animo subtrahere Luc.de pen.loc.supra cit.vers.33.per nota.in l.aduersus.C.famil.ercis.

196 Quis diligere † non præsumitur quod non optat uel non eligit, imò pręsumitur contemnere quod non diligit cap præsens 20.q.3. in med. & cap.fin.in fi.63 dis.q intra ad hoc citat idē Luc. de pen.uer.47.

197 Quid metu †agi non præsumitur, nisi quādo probatur metum aut uerba præcessisse not.Inn.in cap. causam matrimonij de off.deleg. & maximè quādo amici uel consanguinei interuenerūnt, l.transactione q.C.de trans.& s.plenius diximus in uer.metus.

198 Quasi possessio† matrimonij nō inducit præsumptionem ueritatis, quia talis quasi possessio non potest esse sine uero titulo matrimonij ca. ex transmissa de restit.spoliat.Innoc.in cap.ex parte eod.tit. Alex in consi 150.sub num.11.lib.5.

199 Renunciare † quis non præsumitur iuri quod ignorat sibi competere, l.qui cum tutoribus, §.fina.

de transf. l. tres fratres de pact. l. mater decedens de inoff. testam. auth. quomo. opor. episco. in §. igitur ordinandus Bartol. & alij communiter in l. qui Romæ, §. duo fratres de uerbo. obligatio. Bal. in l. 1. in vltimo notab C. de edict. diui Adri. tollen. Deci. in consil. 379. col. secunda sub num. 3. in consf. 419. col. fina. sub num. 9. in consi. 453. col. pen, sub num. 21. in consil. 450. col. 3. sub num. 3. & alibi sępe Cur. iu. in consil. 16. sub num. 11. Gozadi. in consil. 42. sub num. 32. cum socijs a mę scienter pręteritis.

200 Renunciare † quis etiam de facili non præsumitur iuri quod scit sibi competere, cap. super de renuncia. Innoc. in cap. post electionem de concessio. præben. faciunt tradita à Bal. Dec. & alijs in loc. supra cita. & ita firmat Luc. de pen. in d. l. vnica de quæsto. uers. 42. ubi addit renunciantem nunquam præsumi certioratum, tum quia certioratio est facti l. stipulatio, § stipulatio, de verbo. obligatio. & l. ubi autem, §. qui id quod eod. tit. quod non præsumitur vt supra vidimus in uers. facta, tum etiam quia certioratio est solennitas extrinseca quæ pariter non præsumitur, l. quæcunque, §. qui à pupillo de publici. in rem actio. & l. 1. C. de fid. instrum. lib. 10.

201 Renunciare † non præsumitur sponte qui renunciat spoliatus cap. 2. de restit. spoliato. & not. in cap. super de renuncia quæ iura ad hoc citat Luc. dę pen. in d l. 1. C. de quæstor. vers. 43.

202 Res non † præsumitur effecta minoris precij nisi probetur, Iac. de Aret. & Cyn. in auth. sed quamuis in fin. C. de re. vxor. actio. Alexan. in consilio 67. sub num. 3. lib. 2.

203 Reuerentia † vxoris in virum non præsumitur cõsensus, sed dissensus Bar. in l. quæ dotis ad finem sol. matrimo. l j. §. quę onerandæ quar. rer. act. non det. Alexan. in consil. 42. sub nu. 3. lib. 1. & maxime cum agitur de illius præiudicio quia præsumitur dissensus, l. 1. de fur. l. filius, § inuitus de procurator.

204 Solennitas † extrinseca non præsumitur nisi probetur, l. quæcunque, §. si à pupillo de publi. in rem actio. l. 1. vbi Bartol. & alij post glos. C. de fid. instr. lib. 10. Luc. de pen. in d. l. vnica. C. de quæsto. vers. 1. & uers. 42. Alex. Ias. & alij post Barto. in l. sciendum de uerbo. obli. Fab. Ang. Por. & alij in §. si scriptum instit. de inutil stipul.

205 Sinistrum † aliquid non pręsumitur de ijs qui in episcopali dignitate sunt positi cap. absit 11. q. 3. quem text. ad hoc perpendit Luc. de pen. loc. iam relat. 44.

206 Supposita † non præsumitur quę à parentibus chara habita fuisse filia dicitur, l. 1, §. ad quęstionem de quæstion. Luc. de pen, loc. supra cita. vers. 58. qui dicit se plenè scripsisse in l. 1. C. de dignita. li. 12. D. Alciat. reg. 1. præs. 19.

207 Simulatio † regulariter non præsumitur nisi probetur Crauet. in consi. 145. sub nu. 2. & 5. diximus in uers. contractus Alexan. consil. 211. sub num. 1. Libro tertio, & maxime quando interuenit actuum geminatio Bal. in consi 464. col. 2. lib. 1. Crauet. in consil. . . . . sub num. 6.

208 Spurius † in dubio non præsumitur filius sed naturalis, & qui obijcit spurietatem probare debet Bal. in consil. 448. colum. 2. in tertio dub. lib. primo. Crauet. in consil. 166. sub nu. 1. arg. l. merito, pro socio, l. quoties, §. qui dolo de dol. & cap. fin. de pręs.

209 Statutum † admittens aliquas exceptiones tantũ non præsumitur excludere alias similes expresśis. Bal. & Angel. in l. ita nobis pudor. C. de adult. Ias. in l. 3. col. 3. post medi. uers. quarto facit si quis ius dicen. non obtemp. Crauet. in consi 201. sub numero 40. vbi hanc assertionem disertè declarat.

210 Stuprandi † animus non præsumitur in ijs quæ scientibus domesticis de curru recedunt Crauet. in consil. 205. sub num. 6.

211 Subreptionis † exceptio non præsumitur sublata quamuis rescripto tollantur omnes exceptiones Areti. in cap. ex parte secundo de offic. deleg. quem refert ac sequitur Crauet in consil. 68. sub num. 13. post Veron. in consi. 64. col. 7. uers. plos etiam dicn

212 Sententia † si sit lata in fauorem in ea non præsumitur ignorantia aut error iudicis Alexan. in consi. 69. sub num. 2. libr. 3. per l. si seruus plurium, §. 1. de leg. 1. & quod ibi not. Bal.

213 Societas † non pręsumitur contracta fuisse cum pupillo, quia vt expressam contrahere non potuisset sic nec tacitam Alex. in consi. 30. sub num. 6. lib. secundo post Bald. in l. cum duobus, §. papinianus pro soci. & in l. cum oportet in princ. circa tertiam vel quartam col. C. de bon. quæ lib. idem Alexan. in consi 49 sub num. 1. lib. 1. post Barto. in l. Titium, & Meuiũ, § alterum de admini. tuto. & in l. si patruus, vbi etiam Bal. C. com. veri. iudi. Angel. in consil. 60. morte dicti filij, & consilio 112. Raynutius Corn. in consil. 123. lib. 3. Deci, in consi. 556. quibus accedit scholiast. ad Alex. in locis supra cita. nisi tamen maior factus ratificet, ut per Alexan. in d. consi. 49. sub nom. 2. & 9.

214 Societas non † præsumitur ex communi victu, Bartol. in d. §. alterum Alex. in consil. 152. sub numero 12. vbi attestatur Bar. opinionem communiter esse receptam.

215 Solennitas † non præsumitur in præiudicium tertij, nisi post triginta annos, cap. peruenit iuncta glo. mag. de empt. & uendi. quam ibi multum commendat Io. Imo. Alex. in consf. 176 sub nu. 6. li. 6. 179 sub nu. 9. li. 7. & consf. 27. sub nu. 8. li. 4. Moder. in consue. Paris. §. 5. sub nu. 22. Craue. de antiq. tempor. par. 3. sec. 1. sub nu. 7 & nu. 13. vbi alios citat.

216 Solennitas † extrinseca nõ præsumitur in actibus extraiudicialibus, Alex. in consf. 112. sub nu. 7. lib. 7. Doctor. in d. l. sciendum de uerb. obliga. faciunt quę supra diximus in utr, solennitas.

217 Solennitas † citationis & sententiæ non præsumitur, ubi producuntur acta ex quibus apparet sententiam esse nullam, Crau. de antiq. temp. par. 3 sect. j. sub num. 31. vbi impugnat Deci. contra sentiẽtem, & malè intelligentem Paul. Castr. in consi. 341. col. sexta post med. & consi. 558. circa finem.

218 Solennitas † intrinseca materialis nõ præsumitur Alex. in consi. 28. lib. 2. post Bar. & alios in l. sciendũ de uerb. obl. Cyn. in l. j. C. de contr. & commit. stipul. & Butr. in cap. sicut de re iudi.

219 Solutio † nõ præsumitur si reperitur instrumẽtũ cancel-

cancellatum penes tertium Angel.in l.ſi vnus. C.de teſtam. & quamuis Barr.in l fullo, §. qui tabulas de fur.aliud voluerit per l. chyrographum de probat. conſiderando identitatem rationis inter ipſum debitorem ac tertium tamen illum reprobat Alex. in conſil.59.ſub num.11.lib.2.

Scientia non præſumitur, niſi probetur.l.verius, de probatio.cap.præſumitur. de reg.iur.lib.6.& diximus ſupra in cap. præcedenti in non ignorantia. eſt enim quid facti.

220 Teſtator† non preſumitur repetere id quod facit legatum ab eo relictum inutile, l. ſeruo alieno, §.1 ſi ab impubere de leg.1.l.fin.in fin.de fideicom.liber. quæ iura inducit Luc.de pen.in d.l.1. C.de quæſtō. lib.12.verſ.22.

221 Teſtator† non preſumitur velle compenſare, quãuis rem obligatam relinquat creditori ſuo, l. creditorem de leg.2. quem ad hoc adducit Luc. de pen. loc.ſupra cita.verſ.77.

222 Tacens† non præſumitur conſentire in iјs quæ illi præiudicialia ſunt, l.filiusfamil. §.inuitus, vbi glo. & doctor.not.de procur.Dyn.in cap.is qui tacet de reg. iur. libr.6. Bal.in l.ſi ſine. C.ad Senat. Velleya. Sal.in l.inuitus.C.de procur.Alex.in conſi.152. ſub num.9.libr.7.in conſi.84. ad fi.eod.libr. & ibi Mod. Pariſ.& in conſi.180.ſub num.4.& 5 eod.lib.& conſilio 118.ſub num.8.lib.5.ac conſi.120. ſub num.5. eod. libro 1. & conſil.77.ſub num.9.lib.7. Caſtr.in conſil.216.in princ.lib.1 Zaſ.in epito. feudo.par.9. fall.7. Quinimò id etiam verum eſſe putat Alex. in d.conſil.152. ſub num.9. libr.7. quando eſſemus in actu qui partim eſſet vtilis, ac partim oneroſus.

223 Tempus longum non facit† preſumi bonam fidem, Alex.in conſil.1.ſub num 22. lib.4.neque mandatum, idem Alex.ibi ſub num.19.eo.in conſi.191. libro 6. ubi & ſcholiaſtes, & ſupra diximus in uerſ. mandatum.

224 Tempus †longum non ſufficit in preſumenda ſolennitate principaliter in damnum alterius, Alex.in d.conſil.9. ſub num.24 libr.4 in l. ſciendum col.4. de uerb.oblig.conſ.79.lib.1.conſ.12. ad fi.conſ.17. ſub num.8.conſi.113.lib.4 & conſ.218.libr.6.Cur. Sen.in conſi.76.Iaſ.in l.1.col.5. C. qui admitti in d. l.ſciendum, conſ.140.& 148.col fi libr.4 Dec.in ca. pri.lect.1.col 3.de iudi. Fel.in c.Albericus de teſtib. in cap.ſicut de re iudi. & in cap. illud de præſumpt. ſcholiaſtes ad Alex. in d. conſi.1. qui dicit idem eſſe quando agitur de præſumenda ſubſtantia actus, ut per Alex.in conſi.50.col.2.lib.5.ſub nu.7.ſeq.Deci. in conſi.442. ſub num.22. & dicunt ibi Moder. Pariſ.ſe hoc allegaſſe in quadam graui cauſa, vbi apparebat donatio facta abſenti non ſtipulante notario, & poſt longum tempus a morte donantis donatarius allegabat quod ex lapſu temporis preſumebatur tempore debito acceptaſſe, & malè, quia ad minus ipſa ſubſtantia, ut fundamentum intentionis debet probari, quibus accedunt notata per eundem in conſ.45.libr.3. & quæ ſupra diximus in uer. ſolennitas extrinſeca.

225 Teſtamentorum †pluralitas non præſumitur niſi probetur, l.fin. & ibi not.Bal.in fin. C.de reb.cred. l.omnium, vbi gloſ.Bart. & alij Doctor. C.de teſta. Alex.in conſi.4.ſub num.12.lib.7.

226 Teſtator† in dubio non præſumitur facere velle diſpoſitionem inanem, l. Meuius in princ.de leg.2. l.ſi quando de legat.1.Alexan.in conſil.171. ſub numero 3.lib.5.

227 Teſtator non † præſumitur legare niſi ius quod habet, quamuis eius morte finiturum ſit, l. vxor patrui. C.de lega. & l. quod in rerum, §.1.de leg.1.per quæ iura dicit ibi Bar.quod ſi quis fundum habens in emphyteuſim quæ finitura erat illius morte, & legauerit fundum, intelligi dicitur de iure illo emphyteuſis morte finituro, idque firmant Bartol.in l Sticho de uſufruct.legat. Bal.in l.habitatio. C. de uſufruct. Bal.& Angel.in l.dotalem de teſtam.milit. quibus accedit Alexan. conſilio 30. ſub num. 11. & duodecimo, libro primo, & conſi.109.ſub num.14. libro ſexto.

228 Teſtes† non preſumuntur eſſe rogati, l. Diuus, & ibi Bar.& Bal.de milit. teſtam. Bartol. & omnes in d.l.ſciendum de uerbo.oblig.Luc.de pen.in d.l principes.C de princ.agen.in reb.lib.12.verſ.68. vbi rationem diuerſitatis adducit inter teſtem & notariū, Alex.in conſilio 70. ſub num.20.libr.2. Iaſ. in l.hac conſultiſsima.col.1 in prin. C. de teſtam. ſufficit tamen quomodocunque appareat, Corn. conſilio 7. col.1.libr.4.cuius auctoritatem ſic probant Moder. Pariſ.ad conſil.ſupra cita. Alexand.

229 Tituli† ſubſtantia non præſumitur ex diuturnitate temporis, l. nullo. C de rei uendic. l.diuturno C. de præſcrip.long.temp. Alex in conſ.179. ſub nu.5. lib.6.& conſil.50.col 2.libro quinto, ubi & Moderni Pariſ.

230 Teſtator †non preſumitur ſubſtitutionem inutilem facere velle, l.apud Iulianum, §.ſi Titius verſ.ſi fundus, l. cum ſeruus cum ibi nota. per Bartol. de leg.1 l.qui cõcubinam, §.qui hortos, & l.patronus, §.codicillis de leg 3. quæ iura ad hoc perpendit Crauet.in conſil.161.ſub num.3.

231 Teſtator † non preſumitur velle id, quod non loquitur, l.ſi ſeruum, §. non dixit pretor de acquir.hereditа.l.vnica, §.ſin autem ad deficientis. C. de cad. tollen.Crauet.in conſil.300.ſub num.6.

232 Voluntas hominis † non præſumitur eſſe aliena a verbis, l Labeo, § idem tuber. de ſupel. lega.cap.fi. de uerb.ſignif.cap.2.requiris de appel. pulchrè Crauet.in conſil.200.ſub num.2.

233 Vſura non† preſumitur ex pacto de retrouendendo ex interuallo appoſito, l 4. §.ſi ab ignoto de manumiſ.Bar.& doct. in l.pacta nouiſsima. C de pact. Alex.in conſil.28. col.2. verſ. & quamuis nonnulli, libro quinto, Crauet. in conſilio 156. ſub numero tertio.

234 Vſura† non preſumitur in foro contentioſo, quinimò qui illam allegat debet illam probare, l. pri. ubi Purpura. ſub numero 33. C. de eden.Crauet. in conſilio 48. colum.fina. & conſil.145. col.ſecunda. Rolan.à Valle in conſil.98. ſub nume. 8. & 9. vol.4. & in conſilio 95.ſub numero 11.& in conſi.40. ſub numero 4.libro ſecundo, & conſil.96. ſub num.11. eod.lib.vbi addit Marſil. in conſi.2. ſub numero 10.

& consi.21. sub num.2. faciunt quæ supra diximus in uer.contractus.

235 Vsura non † arguitur ex taxatione alimentorum Crauet.in consil.189.sub num.5.vbi adducit diuersitatem rationis inter hunc casum,& casum taxationis interesse.

236 Vsura † non præsumitur quando quis se refert ad solitum patriæ,Crauet.in d.consi.145.sub num.14. Item ex iustitia precij ibi num.7. vel ratione dubij euentus,cap in ciuitate de vsur.vbi doctor.Ias.in l.si pater puellæ.C.de inoffic.testa.Crauet.in consi.47. sub num.7.

237 Vsurarius in † dubio non præsumitur cōtractus, sed licitus & permissus in foro contentioso,Crauet. in consil.145 sub num.2.& 5. diximus in uers. contractus. Nec etiam eo solum quòd solitus quis sit fęnerari. Abb.in consil.113.col.2.lib.2. Castr.in consilio 66.col 2.109.col.1.& 114 col.2.lib.2.Crauet. in consil.73.sub num.8.q.17.& seq. neque ex vnica coniectura sed pluribus est opus. Crauet.in d.consilio 145.sub nume.10. & ex magis communi opin. requiruntur tres, boc est pactum de retrouendendo,modicitas precij,& quòd is qui arguitur solitus sit fœnerari. Bero. consil.168. sub num.3.libr.1. & consil.166.sub nu. 18.& 22.eod.volum.plenè Burs. in consi.117.sub num.52.Andr.Tiraquel. in præfa. retr.conuentio.sub num.5.Ossasc.decis.42.sub nu.9.

238 Non omitto nunc † pro absolutiore perfectione istius instrumenti Luc.de pen.in d.l.principes.C.de prin.agenti.in reb.lib.12.sub fine quasdam notandas animaduersiones scriptas reliquisse, quas omittere non libuit,quas inter illæ potissimæ repetitamen dæ sunt,hoc est,generaliter sciendum esse, id solum

239 † a iure vel ab homine præsumendum esse, quod de iure licet,l.si procurator.§.Cellsus de cond.indeb. l.Caius cum ibi nota. solut. matr. l.si vxor de dona. inter vi.& vxor.l.si vxor de pig.actio. l.si eius in fin. de liber.& posth.facit,l.denique quib.ex caus.maio.

240 Rursus † quod ubi iudex ex præsumptionibus procedit maximè debet temperare illius sententiam,& maximè ne condemnet, nisi & rarò & modicè ad pęnam nec pecuniariam nec corporalem, ut colligitur ex cap. afferte de pręsumpt. ubi quamuis Salomon filium ad iudicauerit ex præsumptione ,non tamen meretricem voluit punire,ut not.Inn. in ca. quia uerisimile eod.tit.de præsumptio. & hæc uera sunt,ubi proceditur ordine iudiciario ,nam tunc de facili non debet iudex sequi præsumptiones, sed vbi non seruatur ordo iuris magis poterit sequi probabiles iuris præsumptiones, ar.l.1. C.vt in poss.lega. l.3.C.de edict.diui Adri. tollen. not. Innoc. in cap. post electionem de concessio. præben. Leui tamen præsumptioni iudicem stare non debere ita ut nec etiam iuramentum eius gratia præstare debeat. l.3. §.idem respondit cum ibi nota. de mino.

241 Præterea † attendere debere iudicem ,quòd vbi diuersæ hinc inde concurrunt præsumptiones , illam sequatur quæ magis congruit veritati cap.literas de præsumptio.l.fin.quod met.causa, Rationabiliter enim pręsumptio minus rationabilem præsumptionem tollit,l.3.§.si eū de liber. homi. exhib.

242 Insuper † sciendum esse generaliter, in cōcursum plurium præsumptionum vnam præsumptionem tolli per alteram , l. Diuus de in integr. restit.l.non solum de rit.nuptia. l.cum de indebito, vbi Bart.de probatio.Crauet.in consil.8.sub num.9.Ad hęc tollitur præsumptio per probationem, l.vlt.quod met. caus.ca.extraordinaria 35.q.3.l.ab ea parte de probatio. per contrariam constir.1. q.2.cap. pastor. & per contrariam consuetudinem , ut patet in eo qui ingreditur monasterium addicens se illi cum suis bonis , nam cum Ecclesia Romana hoc permittat, cum intra monasterium aliquid de bonis suis conferre, tollitur simoniæ præsumptio ob vsum Romanæ Ecclesiæ in contrarium vigentem , secundum Hugo.& Archidiaco.& alios in cap.ferrum 50.dist.

243 Addi potest † prædictis obseruari quoque in hac materia,ut duæ pręsumptiones faciant vnam probationem glos.in l.3.§.eiusdem de testib. in l.2. §.1.de excus.tuto.& in l instrumenta. C.de probatio. & in cap. cum dilectus de success. ab intesta. refert ac sequitur Calca.in consi.8.col.5.circa medium Craue. in consi.178.qui alios addit. sub num.11.quod intelligit idem Crauet. procedere maxime in ijs quæ occultè fiunt in quibus admittuntur probationes possibiles per indicia ac coniecturas,cum aliter probatio fieri non posuit, Crauet.in quain in consi.144. sub num.12.post Oldr.in consi.324 col 3.circa medium qui allegat tex.in l. quia autem, §.non simpliciter ibi sed modo nulla si quis omis.caus. qui Crau. in consi.178.sub nu.15.scribit duas præsumptiones efficaces habere vim unius testis integri ac omni exceptione maioris post Calca.consi 8.col.5.

244 Quinimò plures † præsumptiones inducere plenā probationem reatus , quando non agitur de imponenda pœna capitali,l.excipiuntur ad Senat.Syllan. Bart.in l.fi.de quæstio.Bal.in l quicunque.C.de ser. fugiti. cum socijs quos addit Crauet. in consil. 178. sub num.1. qui ita declar. post Oldra. In consi. 192. col.1.& Moder.in d.cap. afferte de præsump. & idē Crauet.in consil.73.sub num.19.post Roma.in consilio 7.& Calcan.in consil.77.col.1.in fi. & seq.ibiq; hoc maximè procedere declarat in ijs quæ sunt difficilis probationis, quia tunc potest iudex condemnare ex pluribus præsumptionibus Soci. in consilio 187.col.5.ad fin lib.2. per tex. in l. qui sententiam. C.de pœn.& auctoritatem Bal.in cap. cum causam de probatio.Castr. in consil.143.col.3. circa medi. libr.2.ubi pulchrè loquitur.

245 Estque † etiam aduertendum quòd præsumptiones iuris dicuntur liquidissimæ probationes glos.& doctor.in l. licet imperator de leg.1. & in l. si tutor. C.de peri.tutor.Ias.in l.1.col.3. C.de testam. mil & in l.manifestæ in secundo notab. de iureiur.& in l.si fundum in secundo not.solu.matr. Dec.late in rub. de probatio.col.15. Crauet. in consil.6. num.42. in consil.supra cita.73.sub nu.19.ubi addit Castr.pulchrè loquentem, & ab alijs non citatum in consilio 281.col.secunda.& in consil.seq.col.3.& idem Crauet.in consilio 156.sub num.15.vbi uult eas sufficere actori,qui etiam tendat ad impugnandum, post Castr.in d.consi.281.

Illudque

246 Illudque † præ oculis in hoc instrumento pro colligenda uerborum significatione interpretatiua, est habendum, ut præsumptiones assumantur ex his quæ apparent, non ex ijs quæ non apparent Ancharan. in consilio 302. colu. fin. post medi. per l. quod Seruius de cond. ob causam & l. in lege de contr. emptio. cui accedit Craue. in consi. 222. sub nume. 9.

247 Item † ex uerisimilibus, & non ex non uerisimilibus Bald. in capitu. primo, §. si qua de feud. guard, & in l. fi. col. 2. in ult. not. C. de hered. instit. Corn. in consi. 156. col fin. circa medi. lib. 3. Craue. in consi. 6. sub num. 21. & in consi. 75. sub num. 14. ubi alios addit.

248 Et insuper † ut præsumatur pro eo quod plus operatur, ac magis potest, Bald. in capitulo primo, de contro. int. mascul. & fœm. arg. l. domos ide contr. empt. Alex. in l. si seruus §. si numerus colum. 2. in fi. de leg. 1. Craue. in consi. 318. sub nume. 4.

Sed de ijs hactenus satisque ac super pro declaratione instrumenti præsumptionis ne uidear duobus hisce præcedentibus capitulis omnem præsumptionum materiam uoluisse complecti atque absoluere.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrij instrumentum cur hoc in tractatu omittendum non esse putauerit auctor.*
2 *Dispositiones indeterminatas iudicis arbitrio committi.*
3 *Ea quæ lege non potuerint comprehendi iudicis arbitrio necesse fuisse relinquere.*
4 *Iudicem legis auxilium appellari.*
5 *Inter iudicem, & virum bonum nullum esse discrimen secundum communem sententiam.*
6 *Contra tamen sentire Corasium.*
7 *Sed qua ratione putet auctor communem opinionem veriorem esse.*
8 *L. continuus, §. cum ita de verbo. obligat. intellectus, num. 10.*
9 *Virum bonum considerari in iure nostro cum qualitate iudicandi.*
11 *Alternatiua dictio posita inter connexa resoluitur in coniunctam.*
12 *L. sed si vnius uersicu. prætor ait de iniur. declaratur.*
13 *Dictionem quasi, plerunque ueritatis expressiuam esse.*
14 *Iudicem cuius arbitrio res aliqua committitur arbitrari debere vt iuri conuenit.*
15 *Arbitrium iudicis esse tanquam theriacam contra iniquitates.*
16 *Iudex in rebus alienis facere debet quod in suis sibi facere uellet.*
17 *In arbitrijs debere iudicem secundum conscientiam iudicare.*
18 *Quæ fuerit auctoris institutio in hoc capite.*
19 *Arbitrandi facultati quanto tempore præscribatur iudici arbitrarium esse.*
20 *Absentia longa quæ sit iudicis est arbitrio.*
21 *A quæ ducendæ partitio in iure ubi partium facta non est expressio iudici reseruata creditur.*
22 *Alimenta pupillo decernenda non esse iudicis arbitrio.*
23 *Et filio spurio.*
24 *Alimentorum transactio iudicis arbitrio gubernatur.*
25 *Allegationes iuris eduntur iudicis arbitrio.*
26 *Absens quando mortis alicuius notitiam habuisse dicatur iudicis est in arbitrio.*
27 *Administrator iudicis arbitrio rationes reddere debet.*
28 *Architecto ad insulam fabricandam iudicis arbitrio tempus statuitur.*
29 *Appellatio quando commodè potuerit appellato denuntiari iudex arbitratur.*
30 *Alienata a liberto quando possint reuocari, iudicis est arbitrium.*
31 *Assessor cuius peritiæ esse debeat iudicis arbitrio relinquitur.*
32 *Accusator quam ob causam excusetur a calumnia iudex suo arbitrio decernit.*
33 *Auxilium remotum præstans iudicis arbitrio punitur.*
34 *Abortui foetus nondum animati dans causam iudicis arbitrio punitur.*
35 *Animo deliberato an quis deliquerit iudici arbitrarium est.*
36 *Aggressor quis dicatur iudicis arbitrio decernitur.*
37 *Aduocatus qui patrocinium præstare recusat iudicis arbitrio punitur.*
38 *Agens aliquid minus ciuiliter arbitrio iudicis punitur.*
39 *Annonam corruptam vendentes iudicis arbitrio puniuntur.*
40 *Aromatarius uendens corrupta aromata pœnam subit iudicis arbitrio.*
41 *Arma præsumuntur esse inuenti cum armis, sed in hoc plurimum potest iudicis arbitrium.*
42 *Bonæ fidei præsumendæ gratia longum tempus iudicis arbitrio quod sit committitur.*
43 *Bona communia quomodo diuidenda sint iudicis arbitrio dimittitur.*
44 *Benemerita an rei donatæ æquiualeant iudicis arbitrio æstimantur.*
45 *Et quibus coniecturis probetur eodem arbitrio decernitur.*
46 *Beneficia quæ dicantur magna & quæ parua est in iudicis arbitrio.*
47 *Bannitum occidens minus legitimè bannitum iudicis arbitrio punitur.*
48 *Blasphemos hodie iudicis arbitrio plecti.*
49 *Causa magna quæ dicatur est in iudicis arbitrio.*
50 *Casus insolitus, uel solitus, quis dicatur iudex arbitratur.*
51 *Consuetudinem qui & quot actus inducant iudex arbitratur.*
52 *Et quæ sit consuetudo rationabilis.*
53 *De quanto tempore firmetur.*
54 *Casus qui dicantur similes iudicis arbitrio relinquitur.*
55 *Connexa quæ dicantur in iudicis arbitrio est positum.*
56 *Comparationis literarum materia iudici est arbitraria.*

Cau-

57 *Cautio quæ & qualis præstanda sit in iudicis est arbitrio.*

58 *Et quæ sit causa iusta præstandi cautionem.*

59 *Cautio ab inimico præstita quanto tempore durare debeat iudicis arbitrio dimittitur.*

60 *Curator bonis iacentibus datur iudicis arbitrio.*

61 *Causa iusta litigandi quæ dicatur iudex arbitratur.*

62 *Causa quæ sit iusta ut iudex taleas imponere possit arbitrio iudicis discernitur.*

63 *Causa iusta & rationabilis quæ sit cessandi à diuinis in iudicis arbitrio esse.*

64 *Creditori ut satisfiat an debeat debitor domum magni valoris, & modici redditus alienare iudex arbitratur.*

65 *Causa quando celeritatem requirere dicatur iudicis arbitrio deciditur.*

66 *Clerici quæ bona iudicis arbitrio diuidantur.*

67 *Causæ iustæ non consentiendi in consanguineis, iudicis arbitrio dimittuntur.*

68 *Consanguinei quando adesse non posse dicantur iudex arbitrio suo decernit.*

69 *Clericus quando dicatur in clericatu perseuerare iudicis arbitrio statur.*

70 *Clerici causa pecuniaria coram iudice laico quanto tempore finienda sit iudex arbitratur.*

71 *Coniecturæ quibus contractus simulatus arguitur sunt in iudicis arbitrio positæ.*

72 *Causa capitalis quæ dicatur est in iudicis arbitrio.*

73 *Confessioni rei, vel delinquentis quando animi iudicis motus adhæreat est in iudicis arbitrio.*

74 *Confessio facta in tormentis quam probationem faciat est iudici arbitrarium.*

75 *Contemnens reformationem statuti punitur arbitrio iudicis.*

76 *Coniunctus per sola indicia iudicis arbitrio punitur.*

77 *Cadauer quando iustis ex causis suspendi uel ignominia affici debeat iudici est arbitrium.*

78 *Clericus stuprator iudicis arbitrio interdum punitur.*

79 *Custos carceris qui meretricem carceratam carnaliter cognouit iudicis arbitrio punitur.*

80 *Commisso naufragio qui rem subtrahit iudicis arbitrio punitur.*

81 *Custos punitur iudicis arbitrio cum carceratus aufugit.*

82 *Carceris qualitas iudicis arbitrio relinquitur cum carcerati præstita fideiussione relaxantur.*

83 *Carceratus an sit cathenis uel aliter detinendus in iudicis est arbitrio.*

84 *Causa quæ dicatur iusta ut excuset a calumnia iudex arbitratur.*

85 *Calumniator iudicis arbitrio punitur.*

86 *Consultor quando non puniatur ea pœna qua principalis plerunque in iudicis est arbitrio.*

87 *Conscius criminis non reuelans punitur iudicis arbitrio.*

88 *Conatus rapere uirginem pro modo conatus punitur.*

89 *Castigationem moderatam excedens iudicis arbitrio punitur.*

90 *Circulator iudicis arbitrio punitur si fera ab eo ioci gratia exhibita aliquem offendit.*

91 *Causa continentiam diuidens iudicis arbitrio punitur.*

92 *Collectas exigentes a legistis, medicis, & grammaticis iudicis arbitrio puniri.*

93 *Curans aliquem citari in valle Iosaphat iudicis arbitrio pœnas luit.*

94 *Clerici non incedentes in habitu iudicis arbitrio pœnas subeunt.*

95 *Dictio uel circa quod tempus significet iudici est arbitrium.*

96 *Dictio et plus quod tempus significet iudex arbitratur.*

97 *Dilationis tempus quod longum aut breue dicatur iudicis arbitrio remittitur.*

98 *Deterioratio quæ magna, & quæ modica dicatur iudici arbitrarium est.*

99 *Domicilium contraxisse in loco quando præfectus Castri dicatur iudex arbitratur.*

100 *Debitor an sit suspectus de fuga iudicis arbitrio relinquitur.*

101 *Donare an mater præsumatur alimenta quæ filio præstitit multum in iudicis arbitrio uersatur.*

102 *Diues an pauper quis sit iudicis arbitrio committitur.*

103 *Diuisiones aquæductuum ac pascuorum iudex arbitrio suo constituit.*

104 *Donationis a matre filio factæ reuocandæ quæ sit iusta causa præter in iure expressas iudex arbitratur.*

105 *Donans cum dicit se donare ob benemerita, iudicis arbitrio relinquitur quæ sint coniecturæ probabiles meritorum.*

106 *Debitor qua diligentia dicatur usus ne per creditoris iniuriam exigatur iudicis arbitrio dimittitur.*

107 *Dictio & plus quid importet est iudici arbitrarium.*

108 *Dos congrua quæ dicatur in iudicis arbitrio est posita.*

109 *Dominus feudi quando & quantum possit exigere a subditis pro filia maritanda iudicis arbitrio committitur.*

110 *Debitum quod magnum & quod paruum dicatur iudex arbitratur.*

111 *Delatoribus quod præmium statuatur iudicis arbitrio decernitur.*

112 *Dispositionis dubiæ interpretatio iudicis arbitrio committitur.*

113 *Dietæ quomodo computentur iudicis arbitrio discernitur.*

114 *Deformitas quæ impediat ad sacros ordines promoueri iudicis arbitrio cognoscitur.*

115 *Dubitationis punctum iudicis arbitrio formari.*

116 *Diuidi quomodo pascua debeant inter incolas iudex arbitratur.*

117 *Dispensatus ad plura beneficia in quod tempus de dispensatione fidem facere debeat iudici est arbitrarium.*

118 *Delictum quod graue dicatur iudicis arbitrio perpenditur.*

119 *Deo dicata qui distrahit iudicis arbitrio punitur.*

120 *Dormiens qui dormiendo deliquit punitur iudicis arbitrio.*

121 *Dominus si pro facto serui puniendus sit iudicis arbitrio punitur.*

122 *Delictum qui confitetur sub spe impunitatis promissa iudicis arbitrio punitur.*

123 *Dies in uno instrumento apposita quando in alio repetita*

Impensa

185 Impensa maior quæ dicatur iudicis arbitrio dirimitur.
186 Inæqualitas magna quando inter fratres dicatur iudicis arbitrio æstimatur.
187 Iusta causa quæ sit recusandi iudicem iudex arbitratur.
188 Iustum impedimentum quod dicatur iudicis arbitrio statuitur.
189 Intra quod tempus presumatur quis legem latam sciuisse iudici est arbitrarium.
190 Instrumentum authenticum an sit sumendum ex scriptura imperfecta iudex arbitratur.
191 Iurare sub qua uerborum formula is debeat cum iuramentum relatum est, iudici est arbitrarium.
192 Iuramenti necessarij in delatione multum posse iudicis arbitrium.
193 Iuramentum necessarium cui deferendum sit an asserenti feudum esse nouum uel antiquum, iudicis arbitrio statur.
194 Iuramentum quando uerisimiliter deieraturo sit remittendum iudicis arbitrio relinquitur.
195 Iuramenti in litem in delatione plura iudicis arbitrio tribuuntur.
196 Iuramentum in litem ueritatis cum defertur taxatio iudicis arbitrio dimittitur.
197 Impensa modica quæ dicatur iudicis arbitrio est relictum.
198 Iocalia magni valoris quæ dicantur iudex arbitratur.
199 Impensis cuius litigatoris interrogator de egregiam personam mittatur iudicis arbitrio constituitur.
200 Instrumentis de nouo repertis exhibendis terminus iudicis arbitrio relinquitur.
201 Iustè an absit filia & patri recuset consentire iudex arbitratur.
202 Iniuria uni ex consanguineis facta an alios afficiat iudicis arbitrio relinquitur.
203 Inferen. iniuriam magistratui ab officio suspenso iudicis arbitrio punitur.
204 Iniuria quæ grauis dicatur iudici est arbitrarium.
205 Iniuria quæ grauis dicatur ut filius exhæredetur iudicis arbitrio æstimatur.
206 Indicia ad torturam sufficientia quæ sint iudex arbitratur.
207 Iudeus qui cum meretrice Christiana rem habuerit punitur iudicis arbitrio
208 Impulsus amore qui deliquit iudicis arbitrio subit pœnas.
209 Iudex corruptus punitur iudicis arbitrio.
210 Iudex qui sine causa appellationem reijcit iudicis arbitrio punitur.
211 Imagines Dei uel sanctorum qui fœdauit iudicis arbitrio luit pœnas.
212 Is qui aliquem fimo aut stercore corrupto fœdauit iudicis arbitrio punitur.
213 Incendium an sit commissum culpa inhabitantium in dubio iudicis arbitrio relinquitur.
214 Læsio in laudo arbitri iudicis arbitrio consideratur.
215 Læsa quando dicatur enormiter ecclesia ut restituatur iudex arbitratur.
216 Læsio quæ dicatur enormis ut minor restituatur iudicis arbitrio relinquitur.
217 Libris mercatorum & campsorum prouenientes probationes iudicis arbitrio committuntur.
218 Libri rationum inter socios quando credendum sit iudicis arbitrio relinquitur.
219 Libris rationum quando fides adhibeatur tam pro producente quam contra iudicis arbitrio statuitur.
220 Lucri cessantis interesse quomodo probetur iudicis arbitrio committitur.
221 Lucri partes constituuntur arbitrio iudicis quando filius est negociatus cum pecunia paterna.
222 Lucrum quod ex bona fortuna obuenit iudicis arbitrio adiudicandum est.
223 Locus quis dicatur insignis iudici est arbitrium.
224 Legitima quæ in re a fratre assignatur sorori iudicis arbitrio discernitur.
225 Libelli mutatio & emendatio iudicis arbitrio conceditur.
226 Legati in refectionem quantitas iudicis arbitrio constituitur.
227 Laudo quando notabiliter dicatur contrauentum in iudicis est arbitrio.
228 Locus congruus dep. faciendo pro arbitrio iudicis constituitur.
229 Lusores præter lucri restitutionem iudicis arbitrio puniuntur.
230 Lusorum se inuicem ostendentium pœnas plerunque iudicis arbitrio committi.
231 Mensis vtilis an sit 30. vel 31. dierum iudici est arbitrarium.
232 Mortis in periculo an sit iter faciens terra mariq; iudex arbitratur.
233 Miserabilis persona quæ dicatur iudicis arbitrio dimittitur.
234 Metus iustus quis dicatur iudicis arbitrio dimittitur.
235 Metus quibus coniecturis probari possit iudicis arbitrio relinquitur.
236 Matris ad 2. uota transeuntis iudicio electus tutor arbitrio iudicis confirmatur.
237 Minorum quæ res præter prædia possint alienari iudex arbitratur.
238 Mora quando commissa dicatur in iudicis est arbitrio.
239 Mala fides quibus coniecturis probatur in iudicis arbitrio est positum.
240 Matrimonij super impedimento quando statur iuramento consanguineorum in iudicis est arbitrio.
241 Melioramenta reficiuntur iudicis arbitrio.
242 Mortuus quando quis ex uulnere dicatur iudicis arbitrio statuitur.
243 Modica sanguinis effusio discernitur iudicis arbitrio.
244 Mulcta indicitur contumaci iudicis arbitrio.
245 Masculorum libidinem attentantes iudicis arbitrio puniuntur.
246 Mulierem per vim deosculans arbitraria pœna plectitur.
247 Meretricem rapiens pro iudicis arbitrio pœna afficitur.
248 Monetam falsam cudens sed non perficiens arbitrariè punitur.
249 Idemque est in monetam falsam non expendibilem cudente.
250 Monetam ex uilione argento expendens iudicis arbitrio punitur.

Mone-

251 *Monetam falsam expendens si ostendat a quo habuit punitur arb itrariè.*

252 *Monetam falsam expendens quomodo bonam fidem suam probet in iudicis est arbitrio.*

253 *Monetas falsas in arca habens iudicis arbitrio relinquitur an illas expenditurus esset.*

254 *Monetam veterem reprobatam expendens punitur iudicis arbitrio.*

255 *Mandans delictum committi si mandatarius delicti fines excesserit arbitraria pœna afficitur.*

256 *Mandans arbitrariè punitur cum mandatarius præter ius commune a statuto pœna afficiatur.*

257 *Mandato & iussu alterius delinquens quandoque iudicis arbitrio punitur.*

258 *Mandatum principis sontemnens iudicis arbitrio pœnas luit.*

259 *Maledicens principi ex proposito punitur arbitrio iudicis.*

260 *Nobilis quis dicatur aut ignobilis est in iudicis arbitrio.*

261 *Nuntio publico an credatur de pertinentibus ad eius officium index arbitratur.*

262 *Notorium quod sit in iudicis est arbitrio.*

263 *Necessitatis causa quæ iusta dicatur in alienatione inalienabilium iudici arbitrarium est.*

264 *Negligens quando dicatur quis in præsentando rescriptum arbitrio iudicis relinquitur.*

265 *Negocia quæ dicantur ardua in iudicis est arbitrio.*

266 *Naufragio commisso rem subtrahens iudicis arbitrio punitur.*

267 *Notarius an probabiliter possit ignorare se instrumentum recepisse index arbitratur.*

268 *Nomen alterius qui in fraudem assumunt iudicis arbitrio puniuntur.*

269 *Negligens iustitiam administrare punitur iudicis arbitrio.*

270 *Notarius non seruans penes se protocollum iudicis arbitrio pœnas subit.*

271 *Nilsageres rumpens pœna arbitraria afficitur.*

272 *Obiectiones contra testes quando fieri possunt iudiis arbitrio discernitur.*

273 *Obtinens rescriptum per obreptionem a iudice pro arbitrio punitur.*

274 *Obripiens aliquid per mendacium si criminaliter agatur punitur iudicis arbitrio.*

275 *Opem tulisse quando assistens armatus dicatur in iudicis est arbitrio.*

276 *Occidens aliquem sine dolo pœna arbitraria punitur.*

277 *Pactum de retrouendendo quando arguat simulationem contractus iudici est arbitrarium.*

278 *Possedisse diu quis dicatur in iudicis est arbitrio.*

279 *Potens ad nocendum an quis dicatur iudicis arbitrio relinquitur.*

280 *Peregrinantes quando in mortis periculo uersari dicantur iudicis est arbitrio.*

281 *Persona illustris quæ dicatur iudicis arbitrio deciditur.*

282 *Persona honesta quæ sit in iudicis arbitrio est positum.*

283 *Idem est in persona egregia.*

284 *Et in persona vulgari.*

285 *Paupertatem quæ fidem testi minuat index pro arbitrio decernit.*

286 *Prdbationes quæ sufficiant in antiquis in iudicis est arbitrio.*

Prouisio quæ addibendum sit partibus pacandis iudici esse arbitrarium.

287 *Plenam fidem quæ coniecturæ faciant in iudicis est arbitrio positum.*

288 *Probationis difficilis quæ dicantur index arbtiratur.*

289 *Probetur quomodo ætas ex aspectu iudici arbitrarium est.*

290 *Probatur impedimentum iudicis arbitrio.*

291 *Probatio interesse lucri cessantis iudici arbitrarium est.*

292 *Præstat quod uenditor emptori interesse arbitrio iudicis taxatur.*

293 *Partes lucri inter patrem & filium iudicis arbitrio constituuntur, quando filius negociatus est cum pecunia patris.*

294 *Pretium quod certum sit in insolutum datione iudicis arbitrio constituitur.*

295 *Persona coniuncta quæ dicatur index arbitratur.*

296 *Personæ conditio mutata fore iudicis arbitrio diiudicatur.*

297 *Pupillus penes quem educari debeat iudicis arbitrio remittitur.*

298 *Pretium modicum quod dicatur index pro arbitrio æstimat.*

299 *Pater an sit turpis persona vt filiæ illi agenti merito recuset consentire index pro arbitrio discernit.*

300 *Pretij tenuitas in cessionibus ut simulata dicatur iudicis arbitrio dimittitur.*

301 *Peremptoriæ citationes quot transmitti debeant iudicis est arbitrio.*

302 *Pœna legalis iudicis arbitrio committitur.*

303 *Periurus qui sedato animo per Deum peierauit iudicis arbitrio punitur.*

304 *Priuatus qui principis auctoritatem in leuioribus usurpat principis arbitrio luit pœnas.*

305 *Præuaricator iudicis arbitrio punitur.*

306 *Puniendus dominus pro facto serui arbitrariè punitur.*

307 *Parricida iudicis arbitrio luit pœnss.*

308 *Poculum amatorium præbens quando iudicis arbitrio puniatur.*

309 *Puniendus ex præsumptionibus iudicis arbitrio punitur.*

310 *Pœnitentias sacramentales arbitrarias hodie esse.*

311 *Parentes proprios partus non agnoscentes iudicis arbitrio plectuntur.*

312 *Quæ sit legitima coniectura qua filij in conditione positi uocati esse censeantur, in iudicis est arbitrio.*

313 *Quomodo ex unico actu quasi possessio quæratur in iudicis est arbitrio.*

314 *Quota bonorum in testamento relicta iudicis arbitrio eligitur.*

315 *Quibus ex rebus sit detrahenda legitima iudicis arbitrio statur.*

316 *Quæ sit causa qua suppressa rescriptum ad lites subreptitium reddatur est in iudicis arbitrio.*

317 *Qualitas non expressa in rescripto an sit talis ut potuerit mouere principem ad illud non concedendum index arbitratur.*

Quali-

Vrba-

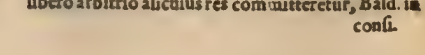
442 Vrbanitatis legem qui contemnit arbitraria pœna afficitur.
443 Vim publicam atque priuatam puniri iudicis arbitrio.
444 Vsurarius iudicis arbitrio punitur.

De arbitrij iudicis instrumento.

CAP. XX.

MEntio præsumptionis hominis
in quam incidimus altero ab
hinc capite dum de præsum-
ptionis instrumento uerba fa-
1 ciebamus, efficit † nunc haud
quaquam omittendum esse
duxerimus Arbitrij iudicis rela
tionem tanquam unius ex instrumentis necessarijs
ad interpretatiuam significationem indetermina-
2 tarum dispositionum † quę iudicis arbitrio dimittun
tur, l. prima, de iur. deliben. l prima, §. expilatores,
de effracto. Specul. de offi. omn. iud. § septimo, ante
ver. hoc quoque Corn. in consi. 19. par. 2. in litera, o
not. per Floria. in l. certo generi, §. fin. de seruit. rusti.
prædi. Item earum dispositionum, quæ sunt obscu-
ræ significationis, nec possunt, per relationem ad
aliud certificari Bal. in auth. præterea colum. 2. ver
sicu. quæro ergo quis dicatur, C. vnde vir, & ux. cum
enim ut inquit Iulianus in l. non possunt de legibus
omnia non potuerint lege comprehendi necesse
3 fuit ut † iudicis arbitrio ea relinquerentur, quæ sub
certa regula claudi non potuerunt ut ex Baldo ac Ia
cobo Beluisio scriptum reliquit Thom. Parpal. in l.
prima, sub num. 45. solut. matrim. aut quæ ob ma-
gnam uarietatē commode definiri haud quaquam
ualuerunt ut affirmat Duare. in l. in actionibus
de iuram. in lit. & tradit nouissimè Menoch. noster
de arbitra. iudi. cap. primo, sub num 4. & 5. qui pro-
pterea ait ab Eguinar. Baro. de diuiduis ac indiui-
duis cap. 4. sub num. 11. iure merito iudicem legis
4 † auxilium appellari, quem tamen virum bonum
esse ait oportere ut dicit iurisconsul. in l. conti-
nuus, §. cum ita de verbo. obligatio. hoc est, ut in-
quit Horat. lib. 1. Epistolarum ad Quinctium.

Qui consulta patrum, qui leges, iuraque seruat.
Quo multæ, magnæque secantur iudice lites.

Et qualem describit Alex. ab Alexan. Genia. die.
5 libro sexto capit. 1. inter quem † ac iudicem nullum
constituere discrimen Bar. & interpretes nostri cre
briore consensu in d. §. cum ita & in l. uir bonus iud.
sol. Signor. Homo. consi 245. nume. 16. Alexan. con
si. 3. num. 8. lib. primo, Carol. Ruin. consi. 63. num. j.
lib. 4. Paris. consi. 168. nu. 8. lib. 4. Socin. iun. cons. 7.
6 num. 23. & consi. 121. num. 33. lib. 1. Quibus † & re
ceptæ omnium sententiæ quamuis aduersetur Co-
ras. miscellane. lib. 4 cap. 22. qui opinatus est uirum
bonum a iudice differre per d. §. cum ita quem ipse
alternatiuè legit. & l. si unius, § prætor ait de iniur. ni
hilominus satis oportunè occurrit Menoch. d. cap.
primo sub numero 11. neque est discedendum a
communi receptaque cæterorum opinione ea præ-
7 tet cæteros considerata ratione, quòd cum in omni
bus casibus in quibus iura uiri boni arbitrio aliquid
decidendum esse dicant, ut in dicto §. cum ita in l. fi-
deicommissa, §. sic fideicommissum de leg. 3. in l. in
proposita pro soci. in l. cætera, § primo, famil. er-
cis. in l. prima, de leg. 2. in l. si libertus, de oper. liber.
l. in personam de reg. iur in l. si societatem & in l. ue
luti cum duobus legibus seq. pro socio. & in dicta
l. sed si unius, §. prætor ait de iniur. & in alijs per plu-
ribus iurib. semper supponant ob cōtentionem par
tiū iudicē adeundum esse, neq; extraiudicialiter eā
controuersiam finiri posse coram priuatis qui iuris-
dictionem inter ipsas partes nō habeat, necesse erit
ut is uir bonus cuius arbitrio ac nutu controuersia
est illa decidenda, sit iudex, quia priuatus etiam uir
bonus ob defectum iurisdictionis eius arbitrio ni-
8 hil decidere posset. Nec refragatur ille, § cum ita
etiam si alternatiue legatur, ut in meo codice ad iu
dicem aut ad uirum bonum, ut & Corasij lectio ha
bebat, quia alternatiua illa inter uerba eiusdem sen
sum habentia prolata resoluitur in dictionem expo
sitiuam idest glo. in l. ad protegendum, C. de in lit.
dan. tuto. Angel. in rubr. de exceptioni. inter elemen
ta iuris circa princ. gl. in rub. si ager uectiga. uel em
phyt. esse dicat.
9 Præterea dicitur † quod ubi etiā daremus bonū
virum posse considerari absque illa qualitate iudi-
ciali & tanquam quid a iudice diuersum & separa-
tum, nihilominus in iure nostro utranque qualita-
tem ita coniunctam ac copulatam requiri ob ratio-
nem supra deductam, ut nec uir bonus qui non sit
iudex, nec iudex qui non sit uir bonus considerari
ualeat, ideoque dictio illa, aut, in dicto §. cum ita,
non poterit diuersitatem ac alternatiuitatem, ut sic
dixerim inducere, sed coniunctionem operabitur,
10 ut sensus d. §. cum ita sit, † ad iudicem, aut ad uirū
bonum recurrendum esse, idest ad iudicem eundē
que uirum bonum accedendum esse quia alterna-
11 tiua dictio posita inter connexa resoluitur † in con
iunctam iuxta glos. illam not. in capit. secundo, de
confess. lib. 6. in uer. aut, quam ibi seq. passim Do-
ctor. cui altera est similis in clemen. sæpe in uer. figu
ra de uerbo. significat. & quam sequitur probatque
Petr. Rebuf. in l. uerbum oportere de verborum si-
gnificationib. in ver. vel dictio. eademque ratione
12 resoluitur ille text. † dictæ l. sed si vnius uersiculo
prętor ait in illis uerbis quasi boni uiri, nā dictio illa
quasi, ut ibi vult gloss. in versicu. quasi est expressi-
ua ueritatis, & non similitudinis quia iudex idem-
que uir bonus est vt supra diximus prout in simili
13 talem † dictionem ueritatis expressiuam habemus
in l. prima, de transactio. in l. Lucius Titius & in l.
cum in hanc de rebus cred. & in l. si uero ante solut.
matrim.
14 Et propterea dicit Crauetta in consilio 190.
sub numero quinto, quòd † iudex cuius arbitrio
res aliqua committitur debet arbitrari quod iuri
conuenit Decius in capitulo ne innitaris colum-
na prima post medium de constitutio. quodque in

tali arbitrio etiam æquitas seruanda est etiam si
libero arbitrio alicuius res committeretur, Bald. in

consi.

15 consi. 177. colum. 2. post med lib. 1 lex enim † com mittens aliquid arbitrio iudicis id facit, ut personis aduersus iniquitates prouideat tanquam theriaca contra uenenum, ut dicit Bald. in consil. 145. col um. fin. lib. 3. ideoque intelligitur tale arbi
16 trium, ut debeat † iudex in rebus alienis facere, qđ in suis faceret, uel quod uellet sibi fieri Bar. in l. 3. solut. matrimo. Roma. in rubr. de arbitr. colum. 3. refert ac sequitur Dec. in l. in personam §. primo, in fin. de reg. iur. Bald. in consilio 211. illud malum li-
17 bro quarto, qui ait in arbitrijs † debere iudicem secundum conscientiam suam iudicare, in quam sententiam facit l. rem non nouam, C. de iudic. Hoc igitur instrumento Arbitrij quia frequentissimè iura utuntur in uarijs dispositionibus interpretandis pronè nouissimè omnium docuit Iacobus Menochius in eruditissimo illo eius opere de arbitrarijs iudicum, in quo pleniore stylo istos arbitrarios casus prosecutus est, ac quæstiones ad hanc materiam attinentes post Marsil. in l. quæstionis modum per discursum illius legis, de quæstio. Afflictus in capitulo primo, ex quibus causis feud. amitta. & Andreas Tiraquellus in l. si unquam in uersiculo omnia uel partem, C. de reuocandis donationibus, & alios ex quorum commentarijs multa uariaque eius lectione excer-
18 psit. Mihi libuit † tantū casus aliquos alphabetario ordine digestos prosequi, ne in tantæ frugis instrumento mihi, candidoque Lectori deesse voluisse videar, id tamen muneris quanto succinctius fieri poterit a me præstabitur inseruiendo scenæ, ne si longinsculè in ijs tractandis immoratus fuero a proposito instituto recedere velle affectare videar.

19 Arbitrandi igitur facultas † quanto tempore præscribatur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in cap. primo. §. inter pares sub num. 8. de leg. corra. glos. in l item si unus. § si multo, in uer. multo, de recept. arbitr. quam ueram dicit ibi Bald. ea ratione quia perpetuò potest adiri iudex ac arbiter si non sit cœptum iudicium. l. sed et si compromissum, eodem tit. de recept. arbitr. & hanc sententiam uti veriorem probat Menoch. de arbitr. indi. cas. 44. sub num. 12.

20 Absentia longa ac diuturna † quæ sit, iudicis arbitrio relinquitur secundum communem Docto. sententiam, de qua testatur Abb. in cap. quoniam frequenter numero 17. ut lit. non contesta. ibique Maria. sen. columna sexta, versic. tertio declaratur, quibus accedit Menoch. cas. 62. sub numero tertio ubi declarat quomodo id sit accipiendum in materia testis absfuturi, sed & in materia locationis ac conductionis iudicis arbitrio statur, quæ dicatur conductoris absentia longa ac diuturna, ut scribit Bal. in l. ædem, sub numero tertio. C. locat. post Nicol. de Matarel. ita intelligens tex. in l. cum domini, eodem tit. locat. in Pand. volens quod ibi dicitur de biennio ad pensionem esse referendum non etiā ad absentiam quod tamen uix concedit Menoch. cas. 711. sub numero secundo, nisi subesset aliqua suspicio recessus conductoris, quia tūc iudici prorsus id arbitrarium esse opinatur.

21 Aquæducendæ ius † ubi multis est concessum a principe, nec facta fuit expressio partium iudicis arbitrio commissum fore partiti intelligitur. Bartolus in l. si quis per diutinam. C. de aquæduct. lib. undecimo per illum textum quem dicit singul. Roman. singul. 804. tu scis, & Anton. Corse. in versic. aqua incipit in pluribus Franc. Mar. quæstione 561. post Bald. in titu. de pac. constan. §. Nos Romanorum, in fine. Quod arbitrium quale esse debeat pulchrè declar. Menoch. cas. 128. sub numero 128. ubi uult debere uersari circa considerationem numeri iugerorum terrarum quæ quisque habet.

22 Alimentorum pupillo † præstandorum qualitas & quantitas remittitur iudicis arbitrio. l. secunda ubi pupill. educa. debe. Alexander in consil. 72. sub numero septimo. lib. quinto. Crauc. in consilio 189. sub numero decimo. Menoch. de arbitr. indi. cas. 169. sub numero primo, vbi in sequentib. numeris, & per totum illud caput pulchrè declarat quę sint iudicis partes in constituendis memoratis alimentis.

23 Alimenta pariter † quæ filio spurio debentur, iudicis arbitrio præstanda sunt Paleot. tract. de no. & spur. cap. 45. sub numero octauo post Bald. in l. eam quam sub numero quadragesimoprimo. C. de fideicommiss. quibus ibi accedit Menoch. sub numero uono.

24 Alimentorum transactio † iudicis arbitrio gubernatur, tam circa causas ac modum transigendi, quàm circa personas transigentium l. cum hi, in principio. & §. ult. de trans. Menoch. pulchrè ac latè de arbitr. indi. casu septuagesimo, sub numero sexto.

25 Allegationes iuris † an sint edendæ iudicis arbitrio perpendi, secundum Purpura. in l. secunda sub numero 94. de edend. cui subscribit Menoch. casu 175. sub numero 14. quamuis per discursum illius capitis discretè ostendat quàm maximè uariatum fuerit sententijs in hoc nostris iuris interpretibus.

26 Absens quando † uerisimilem notitiam mortis alterius habuisse dicatur iudicis arbitrio deciditur & intra quod tempus Gomes. in commentar. ad regu. cancellariæ, in titu. de uerisimili notitia obitus, qui dicit ita in Romana rota fuisse decisum cui accedit Menochius casu ducentesimosexto, sub numero quarto.

27 Administrator † quomodo rationes reddere debeat ex iudicis arbitrio decernitur. Baldus in l. voluntatis numero secundo. C. de fideicommissis Paris. in consilio 82. sub numero vigesimoprimo, consilio 84. sub numero decimoseptimo, & consilio 87. sub numero decimoseptimo, libro primo. ex l. Thais. §. sorore, de fideicommiss. liber. Domin. Alciat. respons. 427. in fine, ubi uult quoque in iudicis arbitrio positum esse quando rationes perfectæ redditæ fuisse dicantur. Menoch. casu 209. sub num. 12. qui & in sequentibus numeris recenset quædam a se obseruata requisita quæ a iudice

animaduerti debent in redditione rationum & sub num. 26. uult patrem qui bona filij administrauit ac ab eo liberatus est, iudicis arbitrio censeri quoque a reliquatu liberatum esse per tex in l. Aurelius. §. Titius, de lib. legat.

28 Architecto † ad insulam fabricandam statui iudicis arbitrio tempus quando in contractu non est expressum. Afflic. in cap. primo, sub nu. 22. uersicu. item breuitas temporis ex quibus caus. feud. amitt. Menochius casu 221. sub numero secundo, dicit adhibitis peritis, & architectis id faciendum esse.

29 Appellatio † quando commodè potuerit appellato denuntiari iudicis arbitrio relinquitur. gloss. in clemen. causam, de electio. ibique Cardi. quæst. 10. Marsil. in l. quæstionis sub num. 5 t. de quæstio. Menoch. cas. 227. sub num. 3.

30 Alienata † a liberto, quando possint a patrono reuocari iudicis arbitrio relinqui. l. prima. § si seruo meo si quid in fraud. patro. Menoch. cas. 230. sub nume. 39. qui sic probat per illum tex. qui hinc appositè refert ad subditos dominorum qui si decesse rint sine liberis tenentur domino relinquere tertiã partem bonorum, quorum subditorum uaria sunt genera in subalpina Gallia.

31 Assessor † cuius peritiæ esse debeat iudicis arbitrio relinquitur, Afflict. in cap. primo. sub num. 21. uers. item habet arbitrium eligendi ex quib. caus. feud. amitta. post Bald. in l. si quid. § si uenditor, de edil. edict. cui accedit Menoch. cas. 253. sub num. 3. qui cas. 254. sub num. secundo dicit eiusdem quoque iudicis arbitrio relinqui quod salarium assesso ri præstitui debeat, post Sanctoseuer. in l. diem functo q. 30. de offi. assesso. confutatis rationibus Domini Alciati qui sub numero 41. ibidem dissenserat.

32 Accusator † quam ob causam excusetur a calumnia arbitrio iudicis deciditur. l. prima. §. sed non uti que ad Senatuscons. Turpilia declarat Menoch. casu 321. sub num. 3.

33 Auxilium remotum præstans † iudicis arbitrio punitur. Bald. in l. prima. C. de nil. agger. non rum pen. omnes in cap. primo, de offi. deleg. ibiq; nu. 7. Fely. num. 12. & Dec. num. 13. & alij plures quos addit Menoch. cas. 349. sub num. 9. ibique sub nume. 22. idem esse ait in eo qui dedit auxilium post delictum quod & tradunt omnes in l. prima. C. de ijs qui latron. occulta. Curt. sen in consil. 41. super processu in fi. Boer. quęst. 167. sub num. quarto, in fin. quibus adstipulatur tex. in l. congruit, de offic. præsi. l. prima, & secunda, de recepta. & dicta l. prima. C. de ijs qui latron. occulta. scribit tamen Boss. in tit. de homic. num. 34 in statu nostro excellentissimum senatum solere pecuniariam, vel exilij pœnam indicere, hanc tamẽ assertionem declarat Menoch. loc. iam relat. sub numero 23. cum duobus sequentibus.

34 Abortui † fœtus nondum animati dans causam iudicis arbitrio punitur, Felyn. in capit. si aliquis, de homicid Marsil. in l. si mulierem ad leg. Corneliam de sicar. Didac. in clement. prima, de homicid. parte secunda §. tertio, numero primo, sic intelligentes tex. in l. Diuus, de extraordin. crimin. dicta l. si mulierem, ad leg. Cornel. de sicar. & l. penultima. C. eod. sed Menoch. cas. 357. sub numero quarto, versicu. uerum, excipit ea iura tam in fœtu animato, quàm in inanimato, multisque rationibus contendit pœna extraordinaria utrunque casum puniendum esse, quia uterus homo non est, sed fieri sperat ur. l. cum inter. C. de fideicommiss. liber. Aristo. libro secundo de Gen. ani. capit. undecimo. Alber. in tertia par. statu. q. 49. qui plura cupit, poterit illum, & ab eo relatos adire.

35 Animo deliberato † an quis deliquerit iudicis arbitrio relinqui. Anchar. consil. 216. Nos Bartolomeus, cum quo conveniunt & Calderi. ac Saly. Menoch. qui latè examinat cas. 361. & sub numero primo dicit Doctor. in hoc conuenire ut coniecturæ animi deliberati relinquantur iudicis arbitrio & prosequiturque per totum illum casum coniecturas, quibus arguitur animus deliberatus.

36 Aggressor quis † dicatur iudicis arbitrio dimittitur. dominus Alciat. de præsumptio. regu. tertia, præsump. 39. sub numero quarto. Menoc. cas. 363. qui per totum illud caput circa aggressionis coniecturas discurrit. & si aggressor ignoretur ait ambos rixantes iudicis arbitrio puniri. sub numero decimonono.

37 Aduocatus qui patrocinium præstare recusat iudicis arbitrio punitur suspensione a munere aduocationis. l. prouidendum. §. primo. C. de postul. quẽ in hanc sententiam citauit Didac. practi. q. capitulo 16. numero quarto. post Bald. in dicta l. prouidendum §. primo. C. de postulan. & Abba. in capit. primo. de offi. iudi. & idem Didac. lib. 13. uar. resolut. cap. 14. numero primo, uers. quibus expressim. Menoch. qui alios addit cas. 369. num 4.

38 Agens aliquid † minus ciuiliter iudicis arbitrio punitur. Barto. in l. creditore sub numero quarto. C. de pigno. latè examinat Menoch. cas. 380. numero primo. & per totum illud caput.

39 Annonam corruptam † uendentes iudicis arbitrio puniuntur. l. annonam, de nar. & extraordi. crimi. quam in hunc sensum citat Boss. de extraordin. crimin. sub numero quarto, quamuis Menoch. casu 382. sub numero tertio dicat illam l. se intelligere in alio casu, & melius prædictam assertionem probari in l. prima. §. sed & si quis merces, de crimi. stelliona. ibi, uel si corruperit, & in sequen. num. infert ad plures casus.

40 Aromotarius † uendens corrupta aromata iudicis arbitrio pœnam sustinet. Rip. de pest. titu. de remed. præserua. sub numero 148. post Io. de Plate. per text. in dicto §. sed & si quis merces, sequitur Menoch. loc. iam relato. sub nu. 4.

41 Arma † quæ apud aliquem reperiuntur, quamuis illius esse præsumantur qui cum illis inuentus est, ut defendit Menoch. aduersus Alberic. & Barbat. casu 394. sub numero 55. tamen sub numero 57. dicit plurimum in hoc tribui iudicis arbitrio, qui ex qualitate personarum, & armorum uariè iudicabit, & sub nu. septuagesimoseptimo ait, quòd tametsi

tametsi omnes in l. armorum, de verbo. significat. scribant quæ veniant armorum appellatione, nihilominus hoc esse quoque ex iudicis arbitrio, ut scripsit ante illum Barbat. de cardi. legat. a later. q. ult. in fin.

42 Bonæ fidei † præsumendæ gratia, quod longum tempus dicatur arbitrio iudicis relinquitur. Abb. post Innoc. in capit. cum ecclesia sutrina, de caus. poss. & proprieta. ibique. Rip. sub nu. 99. Ruin. consil. 195 sub nu. 15. lib. 1. Menoch. qui alios addit ca su 43. sub num. 9.

43 Bona communia † quomodo diuidenda sint remitti arbitrio iudicis. Ruin. consil. 149. nu. 1. lib. 4. Marsil. in l. quæstionis, num. 25. de quæstio. Boer. q. 36. nu. 1. & ita ex receptiore esse docto. sententiã tradit Menoch. cas. 123. post And. Tiraq. de iur. primigeni. q. 50. ubique docet quæ seruanda sint in dici in tali diuisione fienda.

44 Benemerita † rei donatæ æquiualentia iudicis officio æstimari. l. etiam. §. j de manumis. quem tex. ad hoc adducit Menoch. cas. 132 sub nu 7. ubi præscribit, quæ in hoc obseruari debeant a iudice, quæ sententia probata fuit a Socin sen. consil. 295. col 3. uers. circa secundum, li. 2. Ias. consil. 154. sub nu. 5. lib. 2. Curt. sen. consi. 126. nu. 11. uers. sed circa hoc Purpura. in l cum quid sub nu. 131. si cert. pet.

45 Benemeritis † probandis quæ coniecturæ sufficiant iudicis arbitrio relinqui. D. Alciat. de præs. reg. 1. præsumptio. 16. sub nu. 3. & respons. 584. sub nu. 5. per tex. in l. etiam. §. 1. ibi æstimare debebit iudex, de manu. uindic. seq. Menoc. cas. 134. ad finem post Tiraq. in l. si unquam sub nu. 102. C. de reuoc. donat. in uer. donatione.

46 Beneficia † quæ dicantur magna, & quæ parua iudicis arbitrio relinqui. Rip. in c. ad aures sub nume. 2. in fi. de rescrip. Tiraq. in l. si vnquam, in vers. omnia, vel partem, sub nu. 31. C. de reuoc. donat. Menoch. cas. 216 sub nu. 12.

47 Bannitum † occidens minus legitimè bannitum iudicis arbitrio punitur, Ias. in l. tertia. §. si seruus, de acquir. poss. sub num. 34. Alex. in consil. 77. sub num. 6. lib. tertio. Menoch. cas. 283. sub num. tertio, qui sub numero quarto post Iaso. in dicto §. si seruus sub num. 36. & Alexand. in dicto consil. 77. sub numero decimo, uult iudicis quoque arbitrio puniri occidentem bannitum qui iam banno satisfecit.

48 Blasphemos † hodie iudicis arbitrio puniri. Ias. in l. tertia. §. iurari sub numero quarto, de iure. Fab. Monteleo. in praxi arbitr. quarta par. sub numero 379. Bossi. de inquisit. sub num. 131. qui scribit cum atrox est blasphemia, iudicem posse arbitrari etiam pœnam mortis. Menoch qui plenius declarat cas. 375. sub nu. secundo, & tertio, & nos plenè diximus lib. quarto, de ludor. generibus eo capit. quo prosecuti fuimus lusorum blasphemorum pœnas.

49 Causa magna † quæ dicatur iudicis arbitrio relinquitur, glo. in auth. nisi breuiores de C. de sent. gloss. in capit ult. in ver. Illustrium, de re iudica. lib sexto. Dec. in auth. præterea, sub num. 15. C. unde vir & ux. in cap. de appellationibus, in fin de appellatio. & in capit. sedes, sub numero septimo, de rescript. & alibi sæpe, Ias & Curt. in l. admonendi ille sub numero 222. hic sub numero 67. Andreas Tiraq. in l. si unquam, in uersicu. omnia, vel partem sub num. 31. C. de reuocan. donatio. ubi alios adducit quibus & alios nonnullos addit Menocb. casu 72. sub num. 19. ubi crebriorem esse sententiam testatur.

50 Casus insolitus † uel solitus quis dicatur iudicis arbitrio relinquitur. Rip. de peste, in cap. de priuilegijs contractuum sub numero 103. Tiraq. in dicta l. si unquam, in versic. omnia, uel partem, sub numero trigesimoprimo, quibus accedit Menoch. cas. 180. sub nu. 8.

51 Consuetudinem † qui & quot actus inducant iudici est arbitrarium. Barto. in rep. l. de quibus, sub numero 12. Ias. sub numero 51. Marsil. in l. quæstionis modum sub nu. 44. de quæstio. Menoch casu 81. sub nu. 4.

52 Consuetudo † quæ sit rationabilis iudicis arbitrio relinquitur. Crauet. in consilio 116. sub numero quinto. Marsil. in dicta l. quæstionis modum, sub numero octauo. Menochius casu 82. sub numero secundo.

53 Consuetudo † quanto tempore firmetur iudicis arbitrio relinquitur. Coras. in l. de quibus, sub numero octauo. Menochius casu 83. sub numero sexto.

54 Casus † qui dicantur similes iudicis arbitrio relinqui. Innoc. in cap. causam quę, de iudi. Cyn. in l. non possunt, de legi. Bald. in capitulo cum speciali, columna tertia, de appellationib. Felyn. in capitulo translato sub numero undecimo, de constit. Curt. sen. consil. 11. colum. penult. in fi. Menoch. cas. 84. sub numero 7.

55 Connexa † quæ dicantur iudicis arbitrio relinqui Imol. in consilio 139. numero nono. Dom. Alciat. resp. 167. sub numero undecimo. auctoritate glos. in capit. si ciuitas, de senten excommunic. lib. sexto quam tamen sententiam non esse penitus aspernandam opinatur Menoch. casu 95. sub numero quarto, qui sub numero quinto, & sequen. eandem declarat.

56 Comparationis † literarum materia cum peragitur iudicis arbitrio relinquitur, cui magis sit credendum an literarum dissimilitudini, vel testium subscriptorũ attestationi. §. si uero tale quid in authen. de instrum. caut. & fid. quem ita intelligunt Imol. Saly. Ale. Ias. Purpur. & alij quos citat Meno. cas. 144. sub num. 16.

57 Cautio quæ † & qualis pręstari debeat iudicis arbitrio relinquitur. §. pe. in auth. de fideiusso. Bar. in l. pretorię, la iij. sub nu. 2. de pretor. stipul. quem ibi sequitur Imo. sub nu. 4 Mayne. in l. nemo aliena sub nu. 14 de reg. iur. Menoc. cas. 149. sub nu. 2.

58 Causa iusta † præstandi cautionem quæ sit arbitrio iudicis committi gl. in l in omnib de iudi. quã secutus est Bal. in c. significauit, de testib. Tiraq. in tract. retract. consangui. §. primo gloss. 18. sub nu. 45. ubi uult idem esse de iustitia causæ, & Menoch.

caſ.141.ſub nu 2.3. & 4.ubi poſt Bart. in l.hæc autem,in princ. ſi cui plus quam per leg. Falcid. affirmat iudicis arbitrio relinqui quæ ſit iuſta cauſa pręſtandi cautionem,de non offendendo.

59 Cautio † ab inimico præſtita quantum durare debeat iudicis arbitrio relinquitur. Bar.in §.ne potentiores.l.illicitas, ſub nu.7.de offic. præſid. Alexan.in l.dies cautioni,ſub nu.5.de dam.infec. Fely. in rub.de treug.& pac.ſub num.10. Rip. in rubr.de dam.infec.ſub num.23. ſeq. Menoch. alijs adduc. caſ.142.ſub nu.2.qui ſub nu. 4. idem eſſe ait in ſaluaguardia quam & ipſam durare ait iudicis arbitrio,poſt Boer.q.297.& Neuiz.conſil.83.in fi.& in caſ.143.ſub nu.4.ait iudicia arbitrio decerni, quæ cautio ſit idonea quod & proſequitur ſub numero quinto.

60 Curator bonis † iacentibus datur iudicis arbitrio. Menoch.caſ.150. ſub num. 9.& per totum illud caput pereruditè diſcurrit circa dandos curatores bonis in uarijs caſibus.

61 Cauſam iuſtam † litigandi an quis habuerit iudicia arbitrio relinquitur. Ruin.in conſil.1.ſub numero 24. Ale.& Iaſ.in l.properandum.§.ſin autem alterutra.C.de iudi.ille ſub nu.17.hic ſub nu.8. Cagnol.in l.qui in alterius,in fi.de reg.iur. Menoch.caſu 177.ſub nu.2.

62 Cauſa quæ cenſeatur iuſta, ut poſsit Epiſcopus taleas imponere iudicia arbitrio ſtatur, glo.in cap. cum Apoſtolus.§.prohibemus,de cenſib. quam ſecutus eſt Cardin.in clem.1.§.primo, colum.tertia, verſic.tertio quæro,de exceſſ.plato. Marſ. in l.quæſtionis modum, ſub num. 6. de quæſtio. Menoch. caſ.178.ſub nu.2.

63 Cauſa iuſta † & rationabilis quæ ſit ceſſandi a diuinis,judicis arbitrio decernitur. Archidiac.in c. ſi canonici,de offi.ordin.in 6. Andr.Sicul. in conſilio 21.col.pen.prope finem,lib.2. Menoc.caſ.180. ſub num. quinto. ubi in ſeq.num. recuſet aliquas cauſas.

64 Creditori † ut ſatisfiat, an debeat debitor domum magni ualoris & modici reddirus alienare iudicis arbitrio relinqui, Bal.in l.vlt.ſub num.6.C. qui bon.ced.poſſ.Bello.de ſaluis conducti.ſub nume.46 Menoch. caſ.183.ſub num.28.

65 Cauſa quando † celeritatem requirere dicatur iudicis arbitrio relinquitur.Io.Andr.in c.2.de ordin. cognit.Maria Sen.in cap.ex literis,col.13.uerſic.circa primum trado regulam de mutn. petit. Menoc. caſ.184. ſub nu.4.

66 Clerici acquiſitiones † qui patrimonialia bona, uel ex officio aut exercitio habuit, diuiduntur inter eccleſiæ ſucceſſorem, & clerici hæredem arbitrio iudicis. Inno.in cap.cum in officijs,de teſtam. Abb. in c.cum eſſes,ſub num.24.eod.tit.Menoc.caſu 195 ſub num.8.

67 Cauſæ iuſtæ † uel iniuſtæ examen, cum uolunt conſanguinei conſentire, quorum conſenſus a ſtatuto in contractibus mulierum requiritur, dimittitur arbitrio iudicis. Iaſ.poſt Bar. & Bald.quos citat in l.iuſiurandum & ad pecunias.§.qui iuſiurandum, ſub nu.6.de iureiur.And.Tiraq.de legib. connubia.gl.6.ſub num.25. ubi innumeras propè citat auctoritates Menoch.caſ.211.ſub nu.7. & ſeq.

68 Conſanguinei † quando adeſſe non poſſe dicantur iudicis arbitrio relinquitur. Corn.in conſ.131. col.ult.uerſ.& vtrum tempus,li.4.Menoc.caſ.112. ſub nu.4.ubi declar.& ſeq.

69 Clericus † quando diu dicatur in clericatu perſeuerare iudicis arbitrio ſtatur. Afflic.in cap.1.ſub num.10.de milit. vaſ. qui contum.eſt Menoch.caſu 231.ſub nu.14.

70 Clerici † cauſa pecuniaria ſi agatur coram iudice laico, intra quod tempus definienda ſit iudicia arbitrio relinquitur. Alber. in auth.clericus quoque, ſub num.1.C.de epiſc.& cler.Menoch.caſ.246.ſub num.quarto.

71 Coniecturæ † quibus contractus ſimulatus arguitur iudicis arbitrio relinquuntur. Corn. conſ.156. ſub num.4.Didac.lib.3.uar.reſol.c.7. nu.3.in fi. & c.8.ſub nu.4.Menoch.caſ.247.ſub nu.2.

72 Cauſa capitalis † quę dicatur iudicis arbitrio dimittitur.Bald.in l.eos.§.ſuper ijs,uerſ.extra quæro, C.de appellatio. Menoch. caſu 265. ſub numero ſecundo.

73 Confeſsioni † rei uel delinquentis quando animi iudicis motus conueniat iudicia arbitrio ſtatur.gl. in l.ſi prætor.§.marcellus,de iudi.Menoc. poſt Bal. quem citat caſ.268. ſub nu.6.

74 Confeſsio facta † in tormentis quam probationem faciat iudicis arbitrio relinquitur. Marſ. in l. quæſtionis modum,ſub nu.17.de quæſtio. Menoc. caſ.269. ſub nu.2.

75 Contemnens † reformationem ſtatuti iudicia arbitrio punitur.Bal.in l.ult. in 1.lect.in fi.de in ius nocan.per l.at ſi quis.§.diuus,de religio.& ſump.funer. & §.cum igitur, in auth. de non eligen. ſecun. nub. Dec.in rub.extra de iudi. col.1. & ibi Rip.ſub nu.18. Menoch. caſ.275.ſub numero ſecundo, & tertio.

76 Conuictus † per ſola indicia iudicis arbitrio punitur.Grammat.deciſ.42.in fi.Menoc.caſ.279. ſub numero quinto.poſt Gandi.in rub.de pręſumptio. in fine.

77 Cadauer an iuſtis ex cauſis ſuſpendi, vel ignominia affici poſsit,iudicis arbitrio relinquitur. Bal.in l.2.C.qui teſtam.fac.poſſ.nu.2.Iaſ.num.2.Dec.nume.8.Marſil.in l.quæſtionis modum, ſub nu.31.& in l.ult.ſub nu.29.de quæſtio. Dec.in l.imperium, ſub num.16.poſt Roma.ac Imol.de iuriſd.omn.iudi.Menoch.caſ.285. ſub nu.7. qui ſub num.12. ait iudicis quoque arbitrio relinqui quando iſtiuſmodi reorum cadauera ſcholaſticis pro anathomia facienda ſint tradenda,dicit tamen poſt Clar.in prax. crimin.q. ult.conſultius eſſe in hoc principis uoluntatem perſcrutari.

78 Clericus † ſtuprator iudicis arbitrio interdum punitur. glo. in capitulo ſecundo, in uerſiculo caſtigatas,de adulter.ubi latè Abb.Menoch.caſ.288. ſub num.6.

79 Cuſtos † carceris qui meretricem carceratam carnaliter cognouerit, iudicis arbitrio punitur. Menoch. caſu 292. ſub numero 3. idemque ſenſit.

Boer.

Boer. si cognouerit mulierem honestæ uitæ carceratam data illi fide quòd eam liberasset. Boer. q. 317. sub num. 16.

80 Commisso † naufragio qui rem subtrahit iudicis arbitrio punitur. Bald. in l. de submersis. C. de nauicul. lib. 11 per illum tex. Menoch. cas. 295. sub num. 3. qui addit tex. in l. iiij. §. 1. versic. & omnino, de incen. rui. naufrag.

81 Custos † punitur iudicis arbitrio cum carceratus aufugit, etiam si debitam adhibuerit diligentiam. Boer. q. 217. sub num. quinto post Pute. de sindica. in versiculo carcer. Gramma. uo. 29. sub numero septimo.

82 Carceris † qualitas ac vinculorum iudicis arbitrio relinquitur, cum carcerati præstita cautione, vel fideiussione sunt relaxandi. l. prima, de custod. reo. ubi Bar. Ias. consil. 17. propè fin. lib. 3. And. Tiraq. de nobil. cap. 20 sub nu. 31. Menoch. cas. 303. sub nu. 2. ibique per discursum totius illius capitis prosequitur plures casus in quibus carcerati ueniunt fideiussionibus relaxandi.

83 Carceratus † an sit cathenis, uel alijs vinculis ligandus, arbitrio iudicis committitur. Put. de sindicat. in versic. carcer. uers. an si plures Andr. Tiraq. de pœn. leg. mitig. caus. 31. sub num. 11. Menoch. cas. 305. sub num. 6 ibique in seq prosequitur quæ sint a iudice consideranda.

84 Causa † quæ dicatur iusta, vt excuset a calumnia iudicis arbitrio relinquitur. l. prima. §. sed non utique ad Senat. Turpillia. Menoch. cas. 321. ubi plenè agit sub num. 3. & seq.

85 Calumniator † iudicis arbitrio punitur, ubi de crimine extraordinario falsa data esset accusatio. l. & in priuatis ad Senatuscons. Turpillia. Menoch. cas. 321. sub num. 2. ibique in seq. de eadem materia latè agit.

86 Consultor † non punitur ea pœna qua principalis qui homicidium commisit, quando delinquens etiam sine consilio homicidium erat patraturus, sed iudicis arbitrio punitur. Dec. in l. consilij sub numero 4. de reg. iur. & capit. 1. sub num. 9. de officio delegat. Bosi. de manda. sub num. 59. Didac. clem. prima, par. 2. § secundo, sub num. secundo, de homicid. Clar. in praxi criminal. q. 88. Menoch. cas. 351. sub num. 22.

87 Conscius criminis † illud non reuelans punitur iudicis arbitrio. Bero. in cap. primo, sub num. 70. de offi. delegat. Menoch. cas. 355. sub num. 13. qui addit Cagnolum l. culpa caret sub nu. 10. de regu. iur. post Fely. in c. primo, sub nu. 7. de offi. deleg. & in c. quanta, de sentent. excommunic. quicquid sentiat Brun. in cons. 28. sub nu. 4. lib. 1. quem ibi Menoch. declarat.

88 Conatus † rapere uirginem pro modo conatus punitur pœna iudici arbitraria Menoch. cas. 360. numero 34. 35 & 64. qui post Didac. infra cit. ndum declarat procedere siue conatus sit proximus, siue remotus, & sub num. 47. idem sentit in eo qui emit uenenum, ut aliquem ueneraret, postea pœnitentia ductus, vel impeditus conatui effectum non dedit, post Bald. in consil. 443. Ciccbus confecit, lib. 3. An gel. in l. prima. §. fit iniuria, de extraordin. crimin. Grammati. decis. 2. sub num. 7. & consil. 36. sub numero 19. Didac. qui alios addit in clemen. si furiosus, par. secunda, in initio, sub num. vndecimo, qui credit idem.

89 Castigationem † moderatam excedens iudicis arbitrio punitur, Signorol. de Homod. consilio 63. sub num. 11. D. Alciat. de præsumptio. reg. prima, præsump. 3. ad fi. Menoch. qui alios addit cas. 364. sub numero 14.

90 Circulator † qui feram in circum ioci gratia exhibuit, quæ tamen alicui nocuit iudicis arbitrio punitur Rip. de remed. præserua. contr. pest. sub numero 89. per l. ult. de extraord. crim. cui accedit Menoch. cas. 365. sub num. 2.

91 Causæ † continentiam qui diuidit iudicis arbitrio punitur, Ias. in l. nulli sub nu 2. & 4. C. de iudi. post Bal. ibi in fi Menoch. cas. 371. sub nu. 2. & 3. & seq. ubi declarat.

92 Collectas † exigentes a legistis, medicis, & grammaticis iudicis arbitrio puniuntur. l. medicos. C. de professor. & medic. lib. 10. Menoch. cons. 379. qui tamen ait aliter eam legem in Co. Theodosiano legi, ibique in num. seq. extendit ac declarat eam assertionem.

93 Curans † aliquem citari in Valle Iosaphat iudicis arbitrio punitur. Clar. in praxi crimi. q. 83. uers. puniuntur quem sequitur Menoc. cas. 388. sub numero 17.

94 Clerici † non incedentes in habitu iudicis arbitrio puniuntur. clemen. secunda, de uit. & honesta. cleri. glo. ibi in uer. sanctioni. & Zabar. in fi. Menoc. cas. 392. sub nu. 19. & 20.

95 Dictio † uel circa, quod tempus significet iudici est arbitrarium. gl. in c. primo. §. penul. in uer. circa, de offic. ordin. in sexto. Alexand. in consil. 88. sub num. 15. lib. 6. Rebuff. in praxi beneficia. in tit. de dispensatione ætatis, in uers. seu circa, sub num. 3. Menoc cas. quadragesimosexto, sub numero quarto, & seq.

96 Dictio † & plus quod tempus importet iudicis arbitrio relinqui, Cy. in l si quis in suo, in fin. C. de inoffi. testam. Bal. in l. ab hostib. §. primo. sub nu. 3. quibus ex caus. maio. Menoch. cas. 47. sub num. 10. qui casu 126. & 127. addit nonnulla ad rem facientia.

97 Dilationis † tempus quod longum vel breue sit iudici arbitrarium est glo. in cap. 1. & ibi Abb. not. num. primo, de dilatio. Fely. in c. cum sit Romana, sub num. primo, de appellatio. Rip. in l. 2. sub nume. 31. de re iudi. Menoch. cas. 52. sub numero 1. qui latè in hac materia circa hoc discurrit.

98 Deterioratio † quæ magna & quæ modica dicatur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. æde, sub numero decimoquarto. C. locat. & ante illum Cin. in authent. qui rem. C. de sacrosanct. ecclesijs. Tiraquel. in l. si unquam, in uersicu. omnia, sub numero 31. C. de reuocandis donationibus. Modern. Parisien. in consuetud. Parisiens. tit. primo. §. primo. gloss. octaua, sub numero 54. in fin. quibus accedit Menoch. cas. 78. sub nu. 7.

99 Domicilium in loco † contraxisse quando præfectus castri dicatur iudici est arbitrarium. Menoc. cas.86. sub num.29. aduersus D.Alciat. respon.55. sub num.9.

100 Debitor † an sit suspectus de fuga iudicis arbitrio decerni an solo creditoris iuramento probetur. l. si fideiussor. §. ultimo, qui satisd.cog. Rip. in l. 2. in prin sub nu.57. sol. matr. Menoch. cas.87. sub numero 6.

101 Donare † an præsumatur mater alimenta quæ filio præstitit multum in iudicis arbitrio uersari. l. si quis a liberis. § si mater, de lib. agnoscen. ibi iudices æstimabunt. Menoch. cas.88. sub num. 21. qui sub nume. 27. dicit pariter iudici esse arbitrarium, quæ dicatur modica impensa, ut mater filio donare uoluisse præsumatur post Purpura. in l. cum quid, nume. 124 si cert. petat.

102 Diues † an pauper quis sit iudex arbitratur. Bar. in l. si constante, sol. matr. num.14. Alexand. numero 13. Ias. num.144. Rip. num.29. Dec. in authent. præterea. C. unde vir & vx. Curt. Iun. numero 25. Menoch cas. 65. nu.7. ubi alios addit.

103 Diuisiones † aquæductuum, ac pascuorum iudex suo arbitrio constituit. Bar. in l. si quis per diuinam. C. de aquæduct. lib. 11. per illum tex. quē singul. dixit Roma. sing.804. & alij perplures, qui citantur a Menoch. cas.127. sub num. primo, qui sub num.2. ualde apposite declarat quæ iudici seruanda sint in hoc arbitrio proferendo.

104 Donationis † a matre filio factæ reuocandæ quę sit iusta causa præter enumeratas in auth. quod mater. C. de reuoc. donatio. iudex arbitratur. Menoch. casu 130 sub num.6. per tex. in l. donationes. §. species, de donatio. & faciunt quæ idem scrib. cas.285. ubi agit de causis ingratitudinis quibus filius exhæredari potest a patre.

105 Donans † cum asserit se donare ob benemerita iudicis arbitrio dimittitur, quæ sint cöiecturæ probabiles quibus creditur. Andr. Tiraquel. in l. si unquam, in uer. donatione sub num.102. in fine. C. de reuocan. donationib.

106 Debitor † qua diligentia debeat dici usus esse, ne per creditoris iniuriam exigatur iudicis arbitrio relinquitur. Dec. in consil.25. col.3. vers. ex quibus omnibus. Menoch. cas.137. sub num.15.

107 Dictio † & plus, quid importet iudicis arbitrio relinquitur. Menoch. cas.145. sub nu.4. post Saly. in l. 2. C. de rescin. uend. q.7. & Crem. ibi sub nu.58. & Cagno. num.129.

108 Dos congrua † quæ dicatur iudici est arbitrarium. Raph. Com. in cons.46. in fi. Ruin. in consilio 52. sub num.13. lib.2. Curt. Iun. in auth. res quæ, sub num.11. C. commu. de leg. Marsil. in l. quæstionis modum, sub num.28. de quæstio. Tiraqu. in l. si vnquam in uer. omnia vel partem, sub num. 31. C. de reuoc. donatio. Menoc. cas.149. sub nu.34.

109 Dominus † feudi quando & quantum possit exigere a subditis pro filia matrimonio collocanda, iudex arbitratur. Socin iun. consil.16. sub numero secundo, lib.3. Tiraquel. de iure primigeni. q.69. Menoch. cas.181. sub num.5. ubi recenset quæ a iudice in hoc veniant consideranda.

110 Debitum † quod magnum, & quod paruum dicatur vt remoueatur debitor a tutela, vel cura creditoris iudicis arbitrio committitur; Bar. & Bal. in auth. minoris. C. qui tuto. dar. poss. Tiraq. in d. uersi. omnia, vel partem, sub nu.31. Menoch. cas.196. sub numero 2.

111 Delatoribus † quod præmium statuatur iudicis arbitrio deciditur. Aug. in l. lex Cornelia §. si quis liberum, in fine. de iniur. Marsil. in l. quæstionis modum sub num.31. de quæstio. Menoch. cas.198. sub numero 2.

112 Dispositionis † dubiæ interpretatio iudicis arbitrio dimittitur. Bald. in l. uoluntatis, num. 1. uers. si uerò non sit commissa. C. de fideicom. Roman. consil. 376. col. pen. quem secutus est Mars. in d. l. quæstionis, sub num.52. de quæstio. & Menoch. casu 199. sub num. 2. ubi in seq. prosequitur, quæ in hoc sint a iudice consideranda.

113 Diætæ † quomodo computentur iudicis in arbitrio versatur. Abb. sub num.6. post Hostien. in c. nonnulli, de rescript. Andr. Sicul. consil.21. col. pen. prope finem, lib. 2. Menoch. cas.206. sub numero tertio.

114 Deformitas † quæ impediat ad sacros ordines promoueri, iudicis arbitrio decernitur. glos. in cap. secundo, de corpo. uitia. quam ibi probant Butrig. & Card. Menoch. cas.226. sub nu.7.

115 Dubitationis † punctum iudicis arbitrio formari cum causa consulenda committitur. Afflict. in ca pitu. primo, sub nu.21. uers. item si pares non concordant quib. ex caus. feud. amitta. Scal. de cons. sap. lib. tertio, capit.9. Menoch. cas.236. sub num.5. qui tamen voluit consultius esse integra acta transmittere.

116 Diuidi † quomodo pascua debeant inter incolas pro modo prædiorum ac pecudum statur iudicis arbitrio. Didac. practi. quæst. cap.37. columna prima. Menoch. cas.246. sub numero 14. qui alios citant.

117 Dispensatus † ad plura beneficia intra quod tempus de dispensatione fidem facere debeat, iudicis est arbitrium, capit. primo, de offic. ordin. lib. sexto Concil. Triden. sess.7. cap. quinto. Menoch. cas.259. sub num.5.

118 Delictum graue † quod dicatur iudicis arbitrio relinquitur. Marsil. in dicta l. quæstionis modum, sub numero tertio, de quæstio. Ioan. Lup. in rubr. de donatio. inter vir. & vxo. §. secundo, sub num. 13. Menoch. cas.266. sub numero secundo, ubi alios addit.

119 Deo dicata † qui distrahit iudicis arbitrio punitur. Bald. in l. tertia sub num. primo. C. de sacros. eccles. Afflict. in dicto cap. primo, qui ex caus. feud. amitta. numer. 23. Menoch. cas. 282. sub numero tertio.

120 Dormiens † qui dormiendo deliquit pœnam iudicis arbitrio patitur, c. ult. ubi glos. not. de ijs qui qui fil. occide. Menoch. caus.127. sub num. primo, qui addit l. 1. §. sed & si & l.3. §. ex senatusconsulto, ad leg. Corn. de sicar. & alias auctoritates.

Dominus

121 Dominus † si pro facto serui puniendus sit, iudicis arbitrio puniri debet. Innocen. in cap. quia ve simile, de præsumpt. quem ibi Abb. & Felyn. secuti sunt D. Alciat. de præsumptio. reg. 3. præsumpt. 40. sub nu. 3. Menoch. cas. 345. sub num. 13.

122 Delictum † qui confitetur sub spe impunitatis promissæ iudicis arbitrio puniendus est. Angel. in consil. 27. columna secunda. Quidam victor, Crauet. in consil. secundo. sub numero 20. Didac. lib. primo. uaria. resolutio. c. secundo. propè fin. uers. quod si in ea confesione, Menoch. cas. 387. sub numero quarto.

123 Dies in uno instrumento † apposita quando in alio repetita esse censeatur iudici est arbitrarium. Menoch. cas. 64. sub numero quarto. & plenè per totum illum casum.

Dictiones parum, plus, minus, amplius, ultra, citra, & similes a lege prolata censentur relictæ arbitrio iudicis, glos. in capit. statutum. §. insuper de rescrip. libr. 6. si uerò ponantur a partibus ab ipsis debere declarari. capit. literis, de dilat. capitu. cum inter, de uerbo. signific. Luc. de Pen. in l. secunda, columna secunda. C. de fund. patr. lib. secundo. Bart. in l. verba amplius, de verb. signific. vers. in summa.

124 Exceptio † altiorem indaginem dicitur requirere arbitrio iudicis. Roman. in rubr. de arbitr. sub numero 30. Crauet. in consil. 156. num. 17. ad fin. Tiraq. in d. l. si unquam in uersi. omnia, uel partem, sub num. 31. C. de reuoc. donatio. Menoch. cas. 20. sub num. 3. & 4.

125 Aetas pubertati † proxima quæ dicatur iudicis arbitrio constituitur in quacunque persona. Fab. in §. pupillus, instit. de inuti. stipul. Dec. in l. pupillum. de regu. iur. Didac. in clem. si furiosus in initio tert. par. suo nume. 5. de homicid. Menoch. cas. 57. sub numero 44.

126 Epistola † quam fidem faciat iudicis arbitrio dimitti. Menoch. cas. 94. in princip. ibique multa peropportunè tradit in materia probationis epistolæ.

127 Emulationis † gratia quando aliquid fieri dicatur iudicis arbitrio discernitur. Cæpol. de seruit. vrba. prædio. capit. 62. de fenestra in secunda fallen. Menoch. cas. 156. sub num 4. vbi prosequitur circumstantias a iudice considerandas.

128 Ecclesiæ bona † mobilia non alienari consueta, quæ sit iusta causa alienandi, iudicis arbitrio committitur. Bald. in l. sancimus. C. de sacrosecclef. sed dissentit Abb. in cap. nulli sub num. 8. de reb. eccles. non alienan. cui accedit Menoch. cas. 172. sub nu. quinto.

129 Exceptiones † & appellationes friuolæ quæ dicantur iudicis arbitrio relinqui. Marsil. in d. l. quæstionis modum sub num. 45. de quæstio. Menoch. cas. 197. sub num. 7.

130 Ecclesia † quantum dotari debeat iudicem arbitrari oportet Anch. in cap. secundo, columna prima, de præben. lib. sexto. Menoch. cas. 216. sub numero 15.

131 Euictionem † allegantis dolus & fraus quibus coniecturis excipiatur iudicis arbitrio declarandum est. Curt. Sen. in l. unica, in fine. C. de sequestr. possess. & fructu. Menoch. casu 224. sub num. 7.

132 Euictiones † pro publicis functionibus iudicis arbitrio concedi. l. iudicibus. C. de cur. publ. lib. 12. Menoch. cas. 229. sub nu. 2. & seq.

133 Exceptionibus † dilatorijs deducendis quod tempus præstituatur iudicis arbitrio constituitur. Abb. in cap. pastoralis, de exceptio. sub num. 27. argum. l. primę de iur. delib. & capitu. 2. de exceptio. quam sententiam ibi probant Fely. num. 22. & Paris. nume. 42. & 43. Menoch. cas. 240. sub numero septimo.

134 Episcopus † arbitrio suo eligit alterum ex præsentatis. Afflict. in cap. 1. sub num. 21. in fi. ver. item habet arbitrium quib. ex caus. feud. amitta. Menoc. cas. 215. sub num. 1.

135 Excessisse limites defensionis quando quis dicatur iudicis arbitrio deciditur. Host. in cap. cum illorum, de senten. excommu. & ibi Fely. sub num. 13. Tiraq. in d. l. si unquam, in vers. omnia, uel partem, sub num. 31.

136 Excedens limites † defensionis pœna iudici arbitraria punitur. Bal. in l. ut uiam vers. cognoscuntur autem, de iust. & iur. & ibi late Dec. sub nu. 18. Tiraq. de legibus connubialib. l. prima. sub numero 81. & de pęn. leg. mitigan. caus. 1. sub numero 6. Didac. in clem. si furiosus par. 3. § 1. sub num. 3. de homici. Menoch. cas. 278. sub num. secundo, ubi plures adducit.

137 Expilatores † hæreditatis iudicis arbitrio puniri. l. prima. de crimi. expila. hær. ubi Bar. Rimi. ac Saly. in l. ult. C. de crimi. expila. hæred. ubi communem dicit Roma. in l gerit, de acquir. hæred. Menoch. cas. 300. sub num. 1.

138 Expilatorum † pęnam generaliter esse iudici arbitrariam. Cępol. in auth. sed nouo iure, sub num. 101. in fin. C. de ser. fugit. per tex. clarum in l. 1. §. expilatores de effracto. & expilato. Signo. Homo. consil. 169. sub num. 48. Menoch. cas. 299. sub numero tertio.

139 Effractor † carceris iudicis arbitrio punitur. Angel. in l. uerum, de fur. Alberi. in l. succurritur ex quibus caus. maio. Didac. lib. primo varia. resolutio. cap. secundo, sub num. vndecimo, in fine. Menoch. cas. 301. sub num. primo, & per discursum eius c. ubi plenè hanc materiam absoluit.

140 Executores † qui boues aratorios pignoris causa detinent iudicis arbitrio puniri. l. executores. C. quęres pig. oblig. poss. Menoch. cas. 378. sub nu. 5.

141 Emptores † annonæ, qui illam tantisper supprimunt, ut charius uendant iudicis arbitrio puniri. l. annonam ubi Bar. & Ang. de var. & extraord. cogni. Menoch. cas. 384. sub nu. 1.

142 Falsitatis † exceptio quando statim potest probari iudicis arbitrio relinquitur Bald. in l. si ex falsis sub nu. 1. C. de transf. uers. sed si talis obiectus, Menoch. cas. 15. sub nu. 13.

143 Fideiussor † quando dicatur stetisse diu in obligatione iudex arbitratur. gl. in c. ult. ad fi. gl. j. de fideiusso. Ias. in l. si pęnam sub nu. 7. de ver. obli. Rui. cons. 187. in fi. li. j. Meno. cas. 41. sub nu. 3.

144 Filiatio † quibus coniecturis probetur iudicis arbitrio relinquitur. Bal. in l.non ignorat. C. de iis accus.non poss. Alex.in cons.90. sub nu.17.lib.6.D. Alcia.de præsum p.reg.3. præsump.37.in fi. Meno. cas.89.sub num.2.ubi plura scribit in materia probationis filiationis.

145 Frater † quis maior dicatur in diuisione bonorum iudicis arbitrio decernitur. gl.in cap.sedes, de rescrip. Alex.in consil.4.li 4. Gomes.in § quædam, in fin.instit. de actio. Marsil. in d. l.quæstionis modum sub nu.15.de quæst.Meno.cas.124.sub nu.11. vbi alios refert diuersa sentientes.

146 Fratres † quando magua dicantur censeri inæqualitate, ob donata a patre alicui eorum iudicis arbitrio dirimitur. Tiraq. de iur. primige. q.4. sub nu.3 Meno. cas.131.sub nu.3.

147 Filij † in conditione positi, quibus ex coniecturis dispositiuè vocati esse intelligantur iudicis in arbitrio posit um est.Socin. sen.in l cum auus,col.ult. de condit.& demonst. Cur.Iun.consil.43.sub nu.3. consi.96.sub nu.2.& cons.113.sub nu.5. Zanc.in l. hæredes mei.§.cum ita sub nu.729.ad Trebell. Meno.cas.148.sub nu.2.

148 Feudum † si unus litigantium afferat antiquum alter nouum, cui sit deferendum iuramentum iudici arbitrarium est. Afflict.in c.1.§.ult.sub num.8.de succesio.fratr.vel gradu.succed.in feud. Zas.de feu. par.11.sub nu.33.Meno.cas.191.sub nu.8.

149 Fructus † industriales qui dicantur iudicis arbitrio commissum est. Abb. & post eum Bero.in cap. nonnulli sub nu.9.de restit.spol. Didac.lib. 1. var.resolutio.c.3. sub nu.6.Meno.cas.210.sub nu.20.

150 Feudum † quod modicum ac tenue dicatur iudicis arbitrio relictum est. Iaco.Leon.inter consil. Bruni cons.117.sub nu.178.Iser.in c.1. §. sed si feudum Episco vel Abb.Meno.cas.214.sub nu.7.

151 Frumentum † unius alterius frumento admixtum quomodo separetur iudicis arbitrio dimittitur. Afflict.in d.c.1.sub num. 1.uersi.item significat quib ex caus.feud.amitta.gloss. in §.quod duorum, instit.de rer diuis.Meno.cas.252.sub nu. 1.

152 Fructus † qui in quartam Trebellianicam imputentur iudicis arbitrio relinquitur. Barto.in l.ita tamen.§.hæres ex asse ad Trebellia. cum quo ibi sentit Rap. Com. Meno. tamen cas.256. plenè ac diligenter hanc materiam pertractat.

153 Fama † frequens ac uehemens quæ dicatur iudicis arbitrio decern.tur. Mars.in l.quæstionis modū sub num.29. & 47. de quæstio. Plot.in l.si quando sub nu.891.C. unde ui. Menoch.cas.261. sub nu.3.

Facultates laicorū quando dicātur non sufficere ut ecclesia contribuere teneantur iudicis arbitrio relinquitur. Pet.Bell.de re mil par.sexta, tit.secundo sub nu.8. per tex in cap. non minus, de immu. eccl.

154 Fornicator † punitur iudicis arbitrio de iur. cano. Grilan.de pœn.omnifa.cot.q.9.sub num.tertio post Abb. in cap. ut clericorum sub num. 7. de uit. & hon.cler.Menoch.cas.289.sub numero 2.contrà sentit post Dec.in capit.at si clerici, in princip.sub num.36.& ibi Bero. sub num.165. de iudi.& Clar. in §.fornicatio in uers. sed quæro quæ sit pœna.

155 Fures † iudicis arbitrio puniri. glos.ult.in l.subtracto.C.de fur.quam sic intelligit Cæpol. in auth. sed nouo iure. C. de ser.fugit.sub nu. 64. Didac.li. 2.uaria.resolutio. cap.9. sub nu.7. Menoc.cas.295. sub nu. 8. idque etiam obtinet in furibus balnearijs,ut docet idem Menoc.cas.296.sub nu.1.per l.1. de fur.balnear.

156 Fideiussor † iudicis arbitrio punitur, cum reus sub eius fideiussione relaxatus aufugit. glos.in cap. cum homo 23.q.5. Ang.in l.j. C. de exhib.re. Saly. in l.ad commentariensem,colum. prima. uers.ultimo glos.C.de custo.reo. Felv in cap.ultimo,sub numero o de accus. Meno.cas.304.sub nu.2.

157 Falsum † committens nemini nocibile iudicis arbitrio punitur. Socin.consil.104.columna secunda,uers.quartus & ultimus casus. Alber. tract. stat. par. secunda.quæst.147. Menoch.cas.306.sub numero secundo.

158 Falsum † committens circa accidentalia iudicis arbitrio puniendus est, Iacob.Butriga.quem Ang. ibi summè commendat de ijs qui not.infam. Bart. in l.si ex falsis in secunda lect & ibi Ias.sub num.10. C.de trans.Meno.cas.307.sub nu.2.

159 Falsum † an scienter, uel ignoranter dixerit testis iudici est arbitrarium. D. Alciat. in l.1.§. sed si mihi sub num.60. de uerbo.oblig.Menoc.cas.308. sub num 6.

160 Falsitas † sine dolo commissa pro iudicis arbitrio est punibilis.D.Alciat.in d.§.sed si mihi, ad fin. cum quo sentit Menoc. cas.309. sub nu.9.quicquid dixerit Corn.cons.182 columna penult.uers.& maxime,lib.quarto, quem nonnulli secuti sunt, ut ibi per Menoch.

161 Falsarius † iudicis arbitrio punitur cum per inquisitionem ex officio contra illum proceditur, gl. in l.nullam.C.de testi Didac. in cap. quamuis par. prima.§.7.sub num. 5. de pact.lib.6.pacti.Papien. in form.iura.testi.in uer. falsitate,sub num.4. Menoch.cas.313.sub nu.1.

162 Tanquam falsarius † puniendus iudicis arbitrio luit pœnas. Bald.in cap.nonnulli gratia. de rescrip. Fely.in cap.solitæ,de maio.& obe.num.3. Menoch. cas.316.sub num.8.& 317. nu.16. Ias.in l.transigere sub nu.9. uers.pro prædictis.

163 Falsam † monetam qui cudit,sed non adhuc per fectè absoluit iudicis arbitrio punitur. glo.in l.quicunque ad leg.Cornel. de fal.Bal.in l.tertia,de nauti.fœno.Marsil.in l.qui falsam,sub nu.60. Gramm. decis.74. sub num.4. Menoch. qui alios addit, casu 317.sub num.24.

164 Filius delinquens a patre præsentatus iudicis arbitrio punitur,& econtrà Mars.in l.prima.§ ad quæstionem,num.16. de quæstio. Tiraqu.de pœn. leg. mitig.caus. 19. Menoch. cas.347. sub num. tertio. & quarto.qui ait Iul Clar.in §.fin. quæst.66.uersic. solet & hodie,scriptum reliquisse iudices non solere hanc cautelam obseruare.

165 Furiosus †.delinquens iudicis arbitrio punitur, Imol.in cap. Raynuttus de testam. Mars.in d.l.quæstionis modum sub nu.34.de quæstio. Menoch.cas. 325. sub num.1.

Gesta

166 Gesta palam † an à facti ignorantia excusent iudicis arbitrio relinquitur. Gab. Paleo. Iurisconf. eruditissimus, & Purpurati ordinis senator amplíss. de nothis & spur. cap. 9. sub num. 13. cui accedit Menoch. cas. 244. sub nu. 19.

167 Gabellam † si non soluat forensis in indicis arbitrio est illum in totum, vel pro parte condemnare, Bertachi de Gabell. q. 5. sub nu. 7. in fin. Bald. in l. 3. sub num. secundo. in fin. C. de nauti. feno. Menoc. cas. 397. sub nu. 8.

168 Habitasse † in loco qnando quis dicatur iudicis arbitrio deciditur. Menoch. cas. 86. sub nume. 16. argum. eorum quæ scribit Abb. in cap. vltimo, sub numero 8. de paroch Maria. in cap. vltimo, colum. 9. versic. sed in hac dubietate, de for. compet. Fely. in cap. dilectus filins, il secondo, sub num. 12. vers. primus casus.

169 Hæreticus † non manifestus qnomodo abiuret iudicis arbitrio relinquitur. Menoch. cas. 372. sub num. 13. & sub num. 14. ponit quid iudicis arbitriū habeat in suspecto de hæresi.

170 Hæreticus † quando dicatur incontinenti rediisse iudicis arbitrio discernitur. Gril. de hære. q. 5. sub numero 12. Menoch. cas. 373. sub numero quinto faciunt quæ idem scribit cas. 7. 9. 10. & 11. qui loco iam relato declarat, quæ a prudenti iudice considerenda veniunt.

171 Hæresis † suspectus eam purgare debet iudicis arbitrio. cap. ad abolendam. §. qui uerò inuenti, & cap. excommnnicamus, il primo, de hęreti. Menoc. cas. 374. sub nu. 9. qui sub nu. 11. & seq. dicit in iudicis arbitrio positum esse quæ coniecturæ sufficiant ad faciendum quem suspectum de hæresi.

172 Hæreticorum † pœnæ indici sunt arbitrariæ. c. ad abolendam. § præsenti, cap. excommunicamus. § qui antem Calder. de hæret. cons. secundo, etiam post sententiam cum possint moderari, ac remitti, capit. ut commissi, de hæreti. lib. 6. in §. nec non faciendi ubi glos. & Doct. Vasq. de controner. Illust. cap. 31. sub num. 3. Zas. in consilio 23. sub nnmero 14. & seqnen. uolum. primo. Bursat. in consi. 24. sub num 45. & 6.

173 Hæresis libri † si penes aliquem reperiantur an is argnatnr ex ea coniectura suspectus de hæresi? Menoch. d. cas. 374. putauit hoc in iudicis arbitrio esse, sub numero 11. & seqnen. quę opinio fuit Marsil. in l. qui falsam, sub num. 106. de fals. & in pract. crimi. in § diligenter, sub numero 92.

Verum in hac re in qua multum fuit variatum sententijs a Doctor videtur crebrius esse receptū vt ea sola coniectura non sufficiat ad probationem nisi aliæ concurrant Felyn. in capit. si episcopus, de hære. Gundis. de hęret. quæst. 13. sub nume. 19. & apostill. ad Roman. in sing. 326. eo ipso quam tandem uidetur amplecti Menoch. loc. iam rela. & Bursat. in consilio 90. snb numero 11. non negauerim tamen in hoc plurimum posse iudicis arbitrium, quia ratio qua eliditur suspicio ex dicta coniectura resurgens, est, quia is penes quem tales libri reperti fuerunt potuit eos apud se tenere vt hæreticorum errores confutaret, iuxta capitu. qui de mensa 37. distinct. unde cum personæ qualitas aliæque circumstantiæ uidentur indeterminatę in hoc negocio iudicis arbitrio commissæ sint, plurimum iudicis arbitrium in hoc uersari iure merito diximus.

174 Incontinenti † quando fieri dicatur probatio iudicis arbitrio relinquitur. glos. in l is a quo, ut in poss. legato. vbi Bart. Bald. in l. tertia. §. ibidem ad exhiben. Rip. in l. quarta. §. condemnatum, sub numero 32. de re iudic. Marsil. in l. quæstionis sub numero 35. de quæstio. pract. Pap. in for. execut. senten. ad definir. sub numero septimo. Socin. Iun. in consilio 67. sub num. nono. lib. primo. Tiraq. in l. si unquam, in uersicn. omnia, vel partem, sub numero 31. & in uersicu. donatione largitus, sub numero 119. C. de reuocan. donatio. Dom. Alciat. resp. 409. sub numero quinto. Menoch. qui alios addit casu 9. sub numero quinto, & plenius agit de recu. poss. tomo primo. sub numero 214. cum pluribus sequen.

175 Incontinenti † quando dicatur recuperata esse possessio iudicis arbitrium esse, l. secunda §. confestim, ad sen. Tertul. Bartol. in l. tertia. §. cum igitur. de ui & ui arma. Alex. in l. si de eo. §. si forte, de acquirenda possess. sub numero 6. Marsil. in dicta l. quæstionis, sub numero 42. Tiraqu. in dicta l. si unquam in uersic. omnia, uel partem sub numero 31. C. de reuocan. donationib. Menoch. cas. 11. sub numero tertio. & de recuperan. poss. tomo primo. sub num. 230. & seq.

176 Incontinenti † quando dicatur probari exceptio, ad impediēdam missionem in possessionem ex edicto diui Adriani iudicis arbitrio est relictum, Bald. in l. secunda. C. de edict. diui Adr. tollen. Curt. Iur. in l. ult. C. eodem titu. sub numero 46. & Zuccard. sub numero 322. Socin. Iun. consilio 67. sub numero nono, li. primo, quibus accedit Menoch. cas. 12. sub num. 4.

177 Incontinenti † liquidatio quando dicatur fieri ad impediendum creditum iam liquidum. Bald. putauit iudici fore arbitrarium, in l. in ea. C. de cōpensa. sed Barto. in l. aufertur. §. qui compensationem putauit duorum mensium terminum statuendum esse, quem latè defendit Alexand. in consilio 94. numero tertio, & quarto, & consilio 95. numero secundo, & tertio, lib. quarto. & Neuiz. consilio 56. sub num. 9. a quibus non uidetur dissentire Menoch. cas. 14. ad fin.

178 Incontinenti † modestia quando probari dicatur, ut appellans commodo appellationis priuetur, arbitrio iudicis dimittitur. glos. in capitulo an sit de appella. secundum unam opinionem ab eo relatam quam sequ. ibi Dec. sub numero tertio, nec ab ea recedere videtur Menoch. casu 18. ad finem, quamuis & eo capite referat alios diuersa sentientes.

179 Incontinenti † dicatur in probanda exceptione opposita contra instrumenti executionem, iudici est arbitrarium. Roman. consilio 76 Neuiz. dicto consilio 56. sub numero 9. Cranet consilio 156. sub numero 17. in fine. Menoch. cas. 17. sub numero septimo.

Incon-

180 Incontinenti † quando dicatur probari exceptio, ad litis ingressum impediendum, est in arbitrio iudicis. Felyn.in cap.exceptionem de excep.sub num. 36.Menoch.cas.19.sub nu.2.

181 Incontinenti † aliquid dicitur fieri in casu, l.prima.§.item si ita ad leg.falcid.iudex arbitratur. Alexand.in dicto §. item si ita sub numero septimo, versic.& dicit Ang.Barto.in l.cum quidam,in fine, de legatis secundo. Menoch. casu 30. sub numero tertio, & quarto,qui addit text.in l. si domus. §. in pecunia, & ibi gl.de leg. 1.

182 Instrumenti fides † an vacillet, cum vnus, vel duo testes contradicunt,iudicis arbitrio dirimitur. Menoch.cas.105.sub num.19. qui sub numero 42. ait idem esse, quando testes contradicentes non sunt ex descriptis in instrumento post Bartol.in l. prima.§.si quis neget quemadmo.testamen.ape. & alios quos refert Fely.in cap. cum Ioannes, de fide instrumen.& Didac.practi. quæst. cap.quinto,sub numero 6.

183 Inimicitia † quæ testem repellat iudicis arbitrio relinquitur.Afflict.in capit.primo,sub numero 21. versicu. item habet arbitrium declarandi quæ sit, qui ex caus.feud.amitta.ex glos.in capit.cum oporteat, in ver.inimicos, de accus.quam sequen. Marsil.in dicta l.quæstionis,num.2. de quæstio. Menoc. casu 110.

184 Inimicitia † capitalis quæ dicatur iudici est arbitrarium. Gramma.consil.57.sub num.9.Menoc. dicto consilio 110. sub numero tertio vbi recenset quæ iudici sint consideranda in iudicanda inimicitia capitali ac graui.

185 Interesse † quod venditor emptori præstat, iudicis officio taxari.l.si traditio. C. de actio.empt.ubi Bart.& Bal.Afflict. dicto cap.primo. sub num. 21. versic.item arbitrabitur qui.ex caus.ten. amitt. Menoc.cas.120. sub num.secundo,& tertio.

186 Interesse † damnum passo restituitur iudicis arbitrio.capitu.primo,de his quæ ui met.uè caus.fiu. vbi Abb.& cæteri omnes l. si quando. C. unde ui Afflict. dict.cap.primo, sub num.21.versicu. item habet arbitrium taxandi Menoch.cas.122.sub numero septimo.

187 Impensa † maior quæ sit iudicis arbitrio dimittitur. Bald.in consil.260.columna secunda, lib.primo.Petr.Vbal.de socie.quæstio.23. versicu.si uerò ambo. Menoch.cas.127. sub numero vndecimo, & sub num. 12. ait maximè in hoc attendendum esse qualitatem personarum.

188 Inæqualitas † magna quando dicatur inter fratres oriri ad hoc, vt libri à patre filio studenti empti donati esse censeantur, iudicis arbitrio statuitur. Tiraq. de iur.primige. quæstio.quarta, sub numero 3. Menoch.cas.131.sub nu.5.

189 Iusta † causa quæ sit recusandi iudicem iudici est arbitrarium.Abb. in capitu. cum speciali,sub numero septimo,de appellatio.Meno.cas.152.sub numero 20.

190 Iustum impedimentum † quod dicatur,ut à cōtumacia excuset iudicis arbitrio decernitur, Iason in l.sancimus,columna tertia,vers.secundo limita. C.de iudi.Mars.in l.quæstionis modum sub numero 29.de quæstio. Menoch.cas.153. sub numero quinto.

191 Intra quod † tempus præsumatur quis legem latam sciuisse iudicis arbitrio relinquitur. Abb. in cap.cognoscentes,sub numero 8. de constit.ibique Bero. sub numero 53. Menoch. casu 186. in principio.

192 Instrumentum † authenticum an sit sumendum ex scriptura imperfecta iudex arbitratur. Menoch. cas.187.sub numero 30.post Castr. qui sub numero 36. ait iudici quoque esse arbitrarium quando aliquid suspectum esse dicatur,si ex diuerso atramēto instrumento additum fuerit. post Abb. ac Fely. in cap.inter dilectos,de fid.instrum.

193 Iurare † sub qua uerborum forma is debeat cui iuramentum relatum est, iudici est arbitrarium l. iisiurandum, & ad pecunias. §. si de qualitate, ubi Ias.numero quinto,& in §.ait prætor, de iureiuran.quæ iura annot. Crauet. in consil.203. sub numero 6. cui accedit Menoch. cas.189. sub numero tertio.

194 Iuramenti necessarij † in delatione multum posse iudicis arbitrium, & quam multa requirantur, prosequitur Menoch.cas.190.per totum.

195 Iuramentum necessarium † cui deferendum sit an asserenti feudum esse nouum, an uero asserenti feudum esse antiquum, iudicis in arbitrio uersari, cap.primo.§.ultimo.& ibi Afflict.numero septimo de success.uel gradi.succed.in feu.cap.primo. §. sacramentum,de consuetu.recti feud. Zas.par.undecima.epit.feud.sub num.33. Menoch. cas.191. sub numero 8.

196 Iuramentum † quando verisimiliter deieraturo sit remittendum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. Castr.& Ias.in l.secunda. C.de indict. uiduita. toll. Marsil.in l.maritus sub num.51.de quæstio.Meno. cas.192.sub nu.8.

197 Iuramenti in litem † in delatione plura tribui iudicis arbitrio.l.in actionibus & l.uideamus §.iurare,de in lit.iuran.Menoch.qui plenè prosequitur cas.207.in prin.& per totum.

198 Iuramentum in litem † ueritatis cum defertur taxatio æstimationis iudicis arbitrio relinquitur. l. si quando ubi Ias.sub num.21.Paris. consi.75. in si. libro primo. Menoch.cas.208. sub numero tertio, & quarto.

199 Impensa modica † quę dicatur iudicis arbitrio decernitur. glo. in l.omnino ubi Alberi. & Angel. de impen.in reb.dot.fact. Ang. in l.vlt.§.in computatione. C.de iur.delib. Mars.in d.l.quæstionis,sub numero 43.de quæst.Tiraq.in l. si unquam in uers. omnia uel partem, sub numero 31. C. de reuocan. donatio.Menoch.cas.215.sub num.8.

200 Localia magni † valoris quæ dicantur iudicis arbitrio committitur. Imol. in l.penultima. C. de quæstio.& in l.pen.§.primo,soluto matri. Lup.in repet.rub.de dona.inter ui.& vxor.§.11.sub num. undecimo. Roland. à Valle in consilio decimo, sub numero 17.lib.primo. Menoch. casu 218. sub numero quinto.

Impen-

201 Impensis † cuius litigatorum interrogator ad egregiam personam transmittendus sit iudici est arbitrarium, Iaf. in l. ad egregias sub num 4. Menoch. cas. 228. sub num. 27.

202 Instrumenta † de nouo qui exhibere velit iudicis arbitrio terminum ad producendum habere debet. Purpura. in l. admonendi sub num. 29. Menoch cas. 241 sub nu. 11.

203 Iuste † an absit filia, & recuset consentire patri dotem recuperanti iudex arbitratur. l. si cum dotē. §. eo autem sol. matr. Menoch. cas. 242. sub numero octauo.

204 Iniuria † uni ex consanguineis facta an alios efficiat iudicis arbitrio relinquitur. Barto. in l. tutor. § si tutor, in fi. de suspect. tuto. Menoch. cas. 262. sub num. 9.

205 Inferens † iniuriam magistratui suspenso ab officio punitur iudicis arbitrio. l. iudici de iniur. & l. illud, de appella. & ibi clare Bar. Menoch. cas. 263. sub num. 10. vers. ego puto cum tribus sequen.

206 Iniuria † quæ grauis dicatur iudicis arbitrio dimittitur. cap. 1. §. sed quia quæ fuit prima caus. benefi. amitt. ibique in specie annotauit Aluaro. scripsit Socin. sen. consilio 99. columna 11. uersic. præterea si iudex, lib. 3. Menoch. cas. 267. sub numero secundo.

207 Iniuria † quæ grauis dicatur ad hoc vt filius a patre exhæredari possit iudex arbitratur. Ias. in auth. non licet, num. 7. C. de lib. præter. Felyn. in cap. pastoralis in princip. de rescrip. Dec. in cap. cum speciali. num. 5. de appella. & alij quos refert ac sequitur. Menoch. dicto cap. 267. sub nu. 7.

208 Indicia † ad torturam sufficientia quæ sint iudicis arbitrio relinqui Bald. in l. vlt. sub num. quinto, & ibi latius Marſ. sub nu. quinto de quæstio. Dec. in l. magistratibus de iurisd. omn. iud. Marſ. in l. quæstionis modum, sub num. 38. de quæstio. & in practi. crimi. §. diligenter sub num. 25. Tiraq. in dicta l. si vnquam in uers. omnia, uel partem C. de reuoc. donat. Crauet consil. 6. sub num 12. & consil. 13. in fin. Boss. de indic. sub numero 30. cum simil. quos refert ac seq. Menoch. cas. 270. sub num. tertio, & quarto cum sequen. ubi late hunc casum examinat.

209 Iudæus † qui cum meretrice Christiana rem habuerit punitur iudicis arbitrio. Oldrad. consil. vlt. Alexand. consil. 99. sub numero 11. lib. 6. Dec. in capitulo primo. lect. prima sub numero 17. de constit. ubi, & Bero. sub num. 84. Boss. de coitu damnat. sub num. 21. Tiraq. de iur. prim. q. 66. num. 20. Clar. in § fornicatio vers. cum iudæis Didac. de spon. par. secunda. capit. 6. §. vndecimo sub num. tertio. Dom. Alciat. capitu 23. lib. 7. & resp. 458. Menoch. 290. sub num. 15.

210 Impulsus amore † qui deliquit iudicis arbitrio punitur. Oldrad. in consil. 310. regularis, columna secunda, versic. tertia consideratio. Tiraq. de pœn. leg. mitig. caus. 4. sub numero tertio. D. Clar. §. fin. q. 60. uer. est et amor, Menoch. cas. 328. sub numero secundo, qui plene hunc casum excutit in sequ. numero.

211 Impuberem † in delictis mitiori pœna iudicis arbitrio puniri. l. auxilium §. in delictis, de mino. & plura delictorum exempla prosequitur Menoch. cas. 329. per totum in quibus mitius agitur cum minore arbitrio iudicis.

212 Iudex † corruptus punitur iudicis arbitrio, Gräma. consilio 35. sub num. 9. & uot. 25. sub num. 8. Boer. quæst. 153. numero tertio. & nono. Boss. de officia. corrup. pecu. numero septimo. Clar. in d. §. fin. quæst. 73. in principio. Menoch. cas. 342. sub numero septimo.

213 Iudex † qui sine causa appellationem reijcit iudicis arbitrio punitur. Dec. in capit. de priore in fi. de appellatio. Boer. quæst. 153. sub numero tertio. Menoch. cas. 368. sub num, 7.

214 Imagines Dei, † uel sanctorum qui fœdauit, ac spurcauit iudicis arbitrio punitur. glos. in cap. si canonici, in §. ultimo, de offic. ordin. quam sequitur Boer. q. 301. sub num. 17. Dec. in l. si quis id quod de inrisd. omn. iud. nume. 4. Menoch. cas. 376. sub num. quarto.

215 Is † qui fimo aut stercore corrupto aliquem fœdauerit, uel spurcauerit, aut aliter iudicis arbitrio punitur. l. prima. §. primo, de var & extraord. cognitio. Menoch. cas. 385. in principio. & per totum.

216 Incendium † an sit commissum culpa inhabitantium in dubio iudicis arbitrio relinquitur. Bal. consilio 443. in fine. Menoch. cas. 390. sub numero 17. & in sequen. num. docet culpam arbitrio iudicis declarari, & sub numero 21. incendiarium puniri eiusdem iudicis arbitrio post Zaneti. de differ. iur. ciuil. & cano. numero 201. & sub numero 27. & sequen. tradit iudicis arbitrio relinqui electionem generis mortis inceudiarij dolosi.

217 Læsionem † in laudo arbitri iudicis arbitrio cōsiderari. Bald. in l. cum autem. C. de arbitr. & consilio 378. libro primo. Alexand. consil. 131. sub numero 15. lib. secundo. Dec. in authen. præterea sub numero 16. C. unde uir & uxor. & consil. 29. in fi. Tiraquel. in dicta l. si unquam in uersicu. omnia, uel partem sub numero 31. C. de reuocan. donationib. Didac. lib. primo. uaria. resolutio. cap. tertio. sub numero 11. Menoch. cas. 73. sub num. 5.

218 Læsa † quando dicatur ecclesia enormiter, ut restituatur iudicis arbitrio relinquitur, Abb. in capitu. quintauallis, sub num. 33. in fin. de iur. Marſ. in dicta l. quæstionis modum nume. 9. de quæstió. Didac. lib. primo. uaria. resolu. cap. 8. num. 11. uers. ego sane. Menoch. cas. 74. sub numero 4.

219 Læsio † quæ dicatur enormis, ut minor in integrum restituatur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. prima. C. si aduer. uenditio. pignor. Alexand. in consil. 77. sub numero secundo. lib. quinto. Dec. in consil. 39. sub numero septimo. Didac. lib. primo uaria. resolutio. capit. tertio sub num. 11. Menoch. cas. 75. sub nu. 1.

220 Libris mercatorum † & campsorum prouenientes probationes iudicis arbitrio committuntur. Saly. in l. prima, columna tertia, uersic. quæro secundo. C. de edendo. Menoch. cas. 91. sub num. primo. ubi plenius agit & in seq. num.

221 Libris rationum † inter socios quando credendum

dum sit dimittitur iudicis arbitrio. Bald. in rub. C. de fid instrumen. sub num. 33. ut eum intelligit Purpura. in l. admonendi, sub num. 207. de iureiur. Socin. sen. consil. 240. columna penult. versic. quarto, & vltimo respondeo, lib. 2. Menoch. cas. 92. sub numero secundo.

222 Libris † rationum quando fides adhibeatur tã pro producente, quàm contra producentem iudici est arbitrarium. Bald. in d. rub. C. de fid. instru. sub num. 35. Curt. sen. in dicta l. admonendi, sub numero 125. de iureiuran. Dec. in l. prima. sub numero quinto. in fi. & ibi. Io Bolog. sub num. 23 in fi. C. de eden. Menoch cas. 93. sub nu. 20.

223 Lucri † cessantis interesse quomodo probetur iudicis arbitrio committitur. Ias. in l. tertia. §. vlt. de eo quod cert. loc. sub nume. 6. qui in hanc sententiam affert tex & ibi Barto. in l. prima. C. de colon. illyr. lib. 11. quem prius perpendit Aret. in l. diuortio. §. si menses solut. matri. accedit Menoch. casu 119. sub num. 6.

224 Lucri partes † constitui inter patrem & filium iudicis arbitrio, quando filius negociatus est cum pecunia paterna. Bald in auth. ex testamento. C. de collatio & in l certum, columna prima, uers. quæro hic, C. famil erciscun. Calca. consil. 19. sub num. 26. Crauet. consil. 159 in fin. & consil. 165. sub num. 1. in fi Menoch cas. 126. sub nu. 5.

225 Lucrum † quod ex bona, & insperata fortuna obuenit iudicis arbitrio adiudicandũ esse, Menoc, d cas. 126. sub nu. 7.

226 Locus † quis dicatur insignis ex iudicis arbitrio pendet. Specu. in tit. de cita. §. primo, versicu. item euidens, Menoch. cas. 158. sub num. 4.

227 Legitimam † qua in re possit frater assignare sorori iudicis arbitrio relinquitur. Rip. in l. in quartam, sub num. 121. ubi & ante illum Pic. sub numero 147. Ias. in l. non amplius. §. cum bonorum, sub num. 9 de leg. 1. Dec. consil. 81. sub numero septimo, vbi attestatur communem, quod facit, & Menoch. cas. 163. sub num. vigesimo sexto., qui sub numero 32. docet quomodo huic iudicis arbitrio sit standum.

228 Libelli † emendatio & mutatio quomodo concedatur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. edita in prima lect. sub num. 60. & 61. in fi. C. de edend. Menoch. cas. 176. sub nu. 2.

229 Legatum † quando factum est in refectionem iudicis arbitrio relinquitur quantum debeatur. l. quidam, de leg. secundo. Bal. in l. voluntatis sub nu. 7. C. de fideicom. Menoch. cas. 188. sub num. 5 & qoæstio, 11.

230 Laudo † quando notabiliter dicatur contrauentum, iudicis est arbitrium. Sicul. consil. 45. col. penult. lib. quarto. Menoch. cas. 219. sub numero secundo.

231 Locus congruus † deposito faciendo quis dicatur iudicis arbitrio decernitnr. Bald. in l. acceptam numero 2. C. de usur. Afflict. in cap. 1. sub num. 21. quib. ex caus. feud. amitta. Menoch. cas. 232. sub numero nono.

232 Lusores † præter lucri restitutionem iudicis arbitrio puniri. Clar. in §. Ludus, versicu. sed quæro Franc. Luca. de priuileg. fisc. par. 2. sub numero 39. qua in re alios dissentientes refert Menoch. casu 399 sub num. 8. nos plenius ea de re egimus, lib 4 de ludo. gener. in cap. de pœnis lusorum.

233 Lusorum † alter si collusorem occiderit sine culpa, aut vulnerauerit in ludo partim permisso, iudicis arbitrio punitur. Costa. de Lud. artic. 1. §. 2. sub numero 14. Menoch cas. 400. sub nu. 13. nos lib. 1. de ludorum generi. cap. 24. plenius hac de re tractauimus.

234 Mensis utilis † an sit triginta, uel triginta unius dierum iudicis arbitrio remittitur. Menoch. casu 50. sub num. 27. in fin. tametsi plures dissentiant.

235 Mortis † in periculo an sit qui iter faciat terra, marique iudicis in arbitrio uersatur. Abb. in cap. quoniam frequenter, vt lit. non contesta. Menoch. cas. 61. sub nu. 10.

236 Miserabilis persona † quæ dicatur in iudicis arbitrio est positum. Dec. in auth. præterea, sub numero 16. C. unde uir & ux. post Bart. & Innocent. quos citat, Marsil in dic. l. quæstionis modum, sub num. 11. de quæstio. Rip. in dicta l si constante, sub num. 30. solut. matr. D Alcia. in l. hæc adiectio, numero 78. de uerb. signific. Didac. pract. quæst. c. 6. sub nume. 3. in fine. Menoch. cas. 66. sub numero primo.

237 Metus iustus † qui dicatur iudex arbitratur. l. metus autem causa ex quibus caus. maio glo. in l. interpositas in uer. cruciatum. C. de trans. Abb. in cap. cum uirum sub num. 8. de regul. Mars. in dicta l. quæstionis modum, sub nume 30. D. Alciat. resp. 5. sub nume. 5. Tiraquel. in dicta l. si unquam, sub num. 31. propè finem. C. de reuocan. donatio. Menoch. cas. 135. sub numero tertio.

238 Metus † quibus coniecturis probari possit iudicis arbitrio relinquitur, d. l. metus autem, ex quib. cau. maio. quem tex. citat Dec. in l. in omnibus causis pro facto sub num. 6. de reg. iur. Bal. in l. si quis hoc genus. C. de epi. & cler. & in l. interpositas post glo. ibi. C de transactio. ibique Ias. sub num. 4. Menoch. cas. 136. sub nu. 2.

239 Mater quæ † uelit ad secunda uota transire, si petat tutorem dari pupillo, an is tutor dandus sit iudicis arbitrio deciditur. Bar. in l. si quis sub conditione sub num. 29. de legiti. tuto. Dec. in cap. ex parte secundo, colum. ult. de appellatio. Cur. Iun. in consilio 94. num. 8. in fine. Menoch. cas. 151. sub numero secundo.

240 Minorum † quæ res præter prædia possint alienari iudicis arbitrio relinquitur. l magis puto. §. nõ passim in illis uerbis; & ideo prætori arbitrium huius rei senatus dedit, & in l. prima, in principio, ibique Docto. de reb eo. Roła Vall. consil. 33. numero 6 lib. 1. Afflict. decis. 249. sub nu. 2. Menoch. casu 171. sub numero decimotertio, & decimoquarto.

241 Mora † quando commissa dicatur iudicis arbitrio relinquitur. Innocen. in cap. capitulum sanctæ Crucis, & in cap. plerunque de rescrip. Marsi. in d. l. quæstionis modum, sub nume. 13. de quæstio. est

tex.

fec.in l.mora in prin.in vers.diuus,de vsur. Menoc. cas.220.sub num.3.

241 Mala fides † quibus coniecturis probetur indicis in arbitrio versatur. Claud.Seysel.in repet.l.Cel sus sub num.39.quem ibi secutus est Balb. sub numero 128. quibus uidetur accedere Menoch.casu 225. sub num. 3. ubi in seq.plures casus enumerat quibus mala fides retegitur.

243 Matrimonij † super impedimento,an stetur iuramento consanguineorum,fama non obstante,iudicis arbitrio dimittitur.Menoch.cas.243 post Innoc.& alios in capit. cum in tua de sponsal.sub numero quarto.

244 Melioramenta † quæ sint reficienda iudicis arbitrio relinquitur.l.in fundo de rei vendicat.Menoc. cas.258.sub nu.1.

245 Mortuus † ex vulnere quis dicatur iudicis arbitrio relinquitur.Cæpol.consil.41.col.3.Marsil.consil.7. sub num.28. & in dicta l. quæstionis modum, sub num.31.de quæstio.Gramma.consil.49.columna tertia.Menoch.cas.275. sub nu. 1.

246 Modica † sanguinis effusio, quæ dicatur iudicis arbitrio dimittitur.gl in cap cum illorum. §.qui se claustrales in uer.effusionem,& ibi Abb.sub numero 11.& Fely.sub num. 13.uersic.in eadem de sent. excomm.Menoch.cas.277.sub nu.8.

247 Mulcta contumaci † quæ posit indici iudicis arbitrio perpenditur. Curt.iun. in l.prima, in prinic. sub num.4.& in §.vlt. sub num.9. si quis iusdic. non obtempe. Afflict.in cap.primo, sub num.21. quib. ex caus.feud.amit.D.Alcia.in l.si qua pœna,sub numero 5.de uerbo.significationib. Menoc.cas.280. sub nu.2.& 3.

248 Masculorum † libidinem attentans iudicis arbitrio punitur.l.prima,§.ult.quem sic intelligunt gl. & omnes,de extraordin.crim in. Paris. consil. 163. num.2. & 3.lib.quarto. Clar.in §.sodomia, uersic. quæro nunquid Menoch.cas.286.sub nu.16.

249 Mulierem † deosculans per vim iudicis arbitrio luit pœnas. Afflict.decis.275. Menoch. dicto cas. 286.sub num.17.ibique refert Socin.Iun. consil.7. sub nu.1.lib.7. qui respondit eodem arbitrio puniri qui extra uas pollutionem extraordinariam committit.

250 Meretricem † rapiens iudicis arbitrio pœnam subit. Bald.in l.pen.de re.diuis. Mars.in l. prima. C. de rap.uirg.sub num.26. Didac.lib.tertio, uari.resolut.capit.14.sub num 2.in fin. Menoch.cas.291. sub num.3.

251 Monetam † falsam qui cudit sed non perficit arbitrio iudicis punitur.gl.in l. quicunque ad l Corn. de fals. Bald in l.3. de naut.fœno. Mars.in l.qui falsam,sub num 60.de fal. Gram.decis.74.sub nu.24. Menoc.cas.316.sub num.24.

252 Monetam † falsam non expendibilē cudens iudicis arbitrio punitur, Alex.in consil. 121.sub num. tertio,lib.7.Didac.de colla.numis cap.ult. sub numero tertio,ad finem. Menoch.,dicto cas.316. sub numero 22.

253 Monetam † ex uiliore argento dependens iudicis arbitrio punitur Bar.in l lege Cornelia, de fals. Abb.in capitu. quanto de iureiur. quos secutus est Andr. Sicul consil.51. columna ultima, lib.tertio, sed Menoc d cas.316.sub num. 32. ait cæteros omnes aduersari.Bar.& Abb.

254 Monetam † falsam expendens si ostendat illum a quo habuit in iudicis arbitrio est an excusetur tanquam ignorans. Menoch.dicto cas.316.sub numero 59.

255 Monetam † falsam expendens quomodo bonam suam fidem probet iudicis arbitrio relinquitur. Bald in consilio 155. Reperitur in uolumine statutorum.uers.ista omnia pertinent,lib.tertio. Menoc. d.cas.316.nu. 6.

256 Monetas † falsas habens in arca,iudicis arbitrio relinquitur an illas expendituius sit.Bal. in d.consil.155.quem sequitur Paris.in consil.169. sub nume 30.lib.4 Menoch.d. cas.316.sub nu 95.

257 Monetam † veterem reprobatam expendens iudicis arbitrio punitur. Bald.in consil 494. sciēdum est quòd moneta,colum.prima. vers. sed expendēs monetam,lib 1.quod est duplicatum in cons.376. lib.tertio.Menoch.loc.supra cita.sub nu 68.

258 Mandans † delictum committi punitur arbitrio indicis,si mandatarius mandati fines excessit. Bal. in l.cum mandati,in fin. C.manda. & in l.non ideo, sub num.29. C.de accus. Ias.in l.prima, sub nu.31. C.de seru.fugit. Boss.in tit.de manda. ad homicid. sub num. 10.Menoch.cas.352.sub nu.3. D.Clar. §. fin.quæst 89.

259 Mandans † arbitrio iudicis punitur, cum mandatarius præter ius commune a statuto punitur, Saly.in dicto l.non ideo minus,quæst.6.C.de accusatio Ruin.consi.83.sub nu.2.lib.3. Cæpol. consil. 35. Menoch.cas.353. sub nu.15.

260 Mandato † ac iussu alterius delinquens quandoque iudicis arbitrio punitur, gloss. in l.ij. C. de sepul.uiolat.Bal.in l.seruos. C. ad leg.Iul. de ui publ. Menoch.cas.354.sub numero primo, & decimoquinto.

261 Mandatum † Principis contemnens iudicis arbitrio punitur. Bald in auth.statuimus,sub num.2. C.de epis.& cleri.in consil.159.colum. pen. versic. secundo dicendum est lib.3. ex l prima, in fi. C. de primicer.lib.12.Crauet.consil.233. sub numero 3. Menoch.cas.365.sub num.2.& 15.

262 Maledicens † principi ex proposito iudicis arbitrio punitur,l unica.C.si quis imper.maled. Afflic. decis.265.sub num 62.Craue.consi.6.sub num.71. Menoch.cas.377. sub nu.13.

263 Nobilis † quis dicatur aut ignobilis in iudicis arbitrio positum est Alexand.in annota.ad Bart.in l. 3.de testib.Bal in l.Gracchus.C.ad le.Iul.de adul. Rip.in l.si constante, sub num.30. sol. mat. Tiraq. de nobili.c.10.Menoch.cas.67. sub nu.3.

264 Nuntio publico † an credatur de pertinentibus ad eius officium iudex arbitratur.Hostien.Abb. & alij permulti in cap.cum parati, de appellatio. Tiraq.de retract.cousang §.8.glos.9.sub nume.nono. Marsil. in dicta l.quæstionis modum, sub numero 26. de quæstio. Menochius.cas 112.sub numero octauo.

265 Notorium † quod sit iudicis arbitrio relinquitur.Bar.in l.scriptus num. 2.ner. alij remittantur de religios.& sumpt. funer.Menoch.cas.166.sub nu.7.

266 Necessitatis † causa quæ iusta dicatur in alienatione inalienabilium & quando arbitrio iudicis committitur, pulchrè tradit.Menoch.cas.181.per totum.

267 Negligens † quando dicatur quis in præsentando rescriptum quod impetrauit,iudici arbitrarium est Alex in consi.19. sub nu. 5. lib.1. Dec.in c. oblatæ colum.penul. uer.in glossa. in ner.de appellatio. Marsil in d.l.quæstionis modum sub num.7. & nu. 23.de quæstio.Menoch.cas.204.sub nu.4.

268 Negocia † quæ dicantur ardua iudicis arbitrio dimittitur.Io.Andr.in c.ult.de off.de leg.Imo.in c. ult.in col.penult.de donatio.Fely.in c.si pro debilitate sub num.5. & Dec.nu.quarto, de offi. deleg. Menoch.cas.205.sub num.3.

269 Naufragio † commisso rem subtrahens iudicis arbitrio punitur,l.de submersis, C.de naufr.lib.11. l.quarta,§.j. uersi. & omnino de incen. rui. naufra- Menoc.297 sub num. 2.

270 Notarius † an probabiliter possit ignorare se instrumentum recepisse iudicis arbitrio committitur Purpura.in l. qui acusare. sub nume. 18. C.de eden. tbique D.Alcia.sub num.12. Boer.q.292.sub num. 6 Menoch.cas.311.sub num.4.

271 Nomen alterius † qui in fraudem assumunt arbitrio puniuntur Alex.ad Bar.in l.eos §.qui se pro mi lit.de fals.Tiraquel.de nobili. c.13.in fi. Menoc.cas. 318.sub num.21.

272 Negligens † iustitiam administrare iudicis arbitrio pœnas luit.glo.in l.argentarius in ner.iudice de eden.& in l.pen. C.de pact.& communem esse dicit Alex.in l.quarta, §.in cum sub num.3.4. & 7.de dam. infect. Boss.in tit.de officia.corrup. sub num. 24.cum sequen. Menoch. cas.341.sub num.2.aliàs est 330.

273 Notarius † non seruans apud se prothocolum, iudicis arbitrio punitur Bal.in rub. C.de fid.instru. sub num.28.Rui.consi.11.sub num.19.lib.3.Dida. practica.quæstio.cap.19.sub nu.2. in fin. Menoch. cas.370.sub numero 2.

274 Nihil aggeres † qui rumpunt iudicis arbitrio puniuntur, l.pen.de uar.& extraord.cogni. Meno.cas. 368.num.primo,sub num 4.declar.l.vnicam, C.de nil. agger.non rump.quæ uidetur aduersari,dicto §. penult.

275 Obiectiones † quando contra testes obijci possint iudicis arbitrio relinquitur Abb.in c.ex parte de testib. sub num.8.& Fel.sub num.12.Soc.regul. 129. fall.ult.Menoch.cas.230.sub num.9.

276 Obtinens † rescriptum per obreptionem iudicis arbitrio punitur, l. & si legibus, C. si contr. ius, uel util.publi.Rebuff.To.2.tit.de rescrip.artic. 66.glo. ult.Menoc.cas.314.sub num.4.

277 Obripiens † aliquid per mendacium si agatur criminaliter extra ordinem iudicis arbitrio punitur.Bero.in c. super literis in prima lect. sub numero secundo,& secunda,sub num.4.de rescrip.Meno. loc.supra cita.sub num.14.

278 Opem tulisse † quando assistens armatus dicatur iudicis arbitrio relinquitur.Marsil.in d. l. quæstionis modum sub nu.56.de quæstio.Menoch.cas. 350.sub nume.2.

279 Occidens † aliquē sine dolo pœna arbitraria punitur,Socin.seu.consi.16.col. vlt. lib.1.Ias.consilio 137.sub num.2. libro 1. & plenius infra dicemus in uer.sine dolo.

280 Pactum † de retrouendendo quando arguat simulationem contractus, positum est in iudicis arbitrio. Craue.in consi.156,sub num.17.uer.non obstat tertium ex doct.Ang. in l.si ventri, §.ult.de ijs, quæ in fraudem, credito. Menoc.cas.13.sub nu.4.

281 Possedisse † diu quando quis dicatur in iudicis arbitrio uersatur.Bal.in l.eū res, C.de proba.Paris. consi.104.sub num.90 lib.primo, Menoch.consi. 42.sub nume.4.

282 Potens † ad coeundum quis dicatur iudicis arbitrio relinquitur.Io.Andr. Goffred.Butr.& Abb.in c.vlt.de sponsal.Calca.in consi.121.sub nu.19.Meno.cas.55.sub num.8.

283 Peregrinantes † quando in mortis periculo uersari dicantur iudicis arbitrio dimittitur. Menoch. cas.61.sub nume. 10. post Abb.in c. quoniam frequenter ut lit.non contesta.

284 Persona illustris † quæ dicatur iudici est arbitrarium,glo.in cap.ultimo in ver.illustrium de re iudi. lib.6.Menoch.cas.68.sub num.2.

285 Persona † honesta quæ dicatur iudicis arbitrio relinquitur.Bald.in c.si pro debilitate in fin. de off. deleg.Marsi.in l.quæstionis modum sub num. 40. de quæstio Menoc.cas.69.sub num.4.

286 Persona † egregia quæ dicatur iudicis in arbitrio est positum Menoch.cas.70.sub nu.11.

Prouisio quæ adhibenda sit circa pacationem partium inimicorū iudicis arbitrio relinquitur pee ea quæ scribit Castr. in l.j. qui bona, §. de illo de dam.infect.Dec.in l.fin. sub nume.6. C.de edic.Diui Hadr. Tollen. & est text. in l. æquissimum, de usufruct.

287 Persona uulgaris † quæ dicatur iudici arbitrarium est,Marsil.in d.l.quæstionis modum sub num. 22.de quæst.Menoch.cas.71.nume.1.

288 Paupertas † an minuat fidem testis iudicis arbitrio decernitur,l.tertia,in princ.de testib.Abb.in c. si qui testium in fi.de testibus Ias.in l.si constante sub num.155.Rip.sub nu.34. & Craue. consi.249. sub nu.12.Menoch.cas.96.sub nu.3.

289 Probationes † quæ sufficiant in antiquis iudicis arbitrio deciditur,l.census,& l.monumenta de probatio,l.qui ex liberis de bon.poss.sec.tab.c.causam, de probatio.cap.cum olim de censib.Craue. de antiq.tempor.ult.par. primæ par. princ.sub num. 30. Meno.cas.96.sub num.2.

290 Plenam † fidem quæ coniecturæ faciant arbitrio iudicis remissum est.Meno.cas.95.sub num.9.

291 Probationis † difficilis quæ dicantur iudicis arbitrio relinqui Marsi.in dicta l.quæstionis modum sub nu.5.de quæstio. Moder. Parisi. tit.2.§. primo, sub num.11.Menoch.casu 97.sub numero 2. aliàs est 116.

Probet

293 Probetur † quomodo ætas ex aspectu iudex arbitratur. l. minor vigintiquinqne annis adito præside, ibique elare Albert. nec dissentiunt Bart. & alij, Bar. in l. de ætate, de minor. sub num. 8. Bal. in rub. de probatio. in fi. Gram. decis. 48. sub nu. 18. Menoc. cas. 97. alias 117. sub num. 2.

293 Probatur † impedimentum iudicis arbitrio. Io. Andr. in cap. 1. de dol. & contuma. li. 6. Cur. sen. in l. admonendi sub nu. 280. Alexan. in l. 2. §. quod diximus, & ibi Ias. si quis cautio. Menoch. cas. 98. alias 118. sub nu. 3.

294 Probatio interesse † lucri cessantis quomodo fiat iudicis arbitrio est. Ias. in l. iij. §. ult. sub num. 6. de eo quod cer. loc. per text. & ibi Bart. in l. prima. C. de co lo. illyri. lib. 11. Reb. in l. unica, de sent. quæ pro eo quod inter. profer. sub num. 526. Menoc. cas. 99. ali as 119.

295 Præstat † quod nenditor emptori interesse indicis arbitrio taxatur. l. si traditio, & ibi Bart. & Bald. annotarunt, de actio. empt. & uendit. Menoch. ca su 220. alias 100 nu 1. & 2.

296 Partes lucri † inter patrem ac filium constitui iu dicis arbitrio cum filius negociatus est eum pecunijs paternis. Bald. in auth. ex testamento. C. de col latio. Socin. sen. consil. 162. col. 1 & 2. lib. 2. Crauet. consil 159. in fin. & consil. 165. sub num. 1. in fi. Me noch cas. 126. alias 106. sub num. 5.

297 Pretium † quod certum sit in insolutum datione iudicis arbitrio iudicatur Barto. in l creditores, sub num 13. prope fin. C. de pignor. Bal. in l. prima, sub num. 2. C. de com. ser. manu. Alexand. in consi. 139. in fi. lib. 1. D. Alciat. respon. 420. in fi. Crauet. consil. 202. nu. 20. in fi. & latius consil. 218. sub num. 4. uersic. non obstat Menoch. cas. 143. sub nu. 2.

298 Persona † coniuncta quæ dicatur, ut sine specia le mandato rescriptum impetrare posit iudicis arbitrio relinquitur. Abb. in cap nonnulli. §. sunt, & alij num. 10. de rescrip. ibique Fely. sub num. 59. & 60. idem quoque arbitratur iudex in legato rei alienæ Bar in l. cum alienam. C. de lega. & ibi Iaso. sub num. 12. testatur communem Mars. in d. l. quæstionis, sub num 27. de quæstio. Paris. cons. 49. sub num. 12. & 13. lib. 2. Menoch. cas. 146. num. quarto & quinto, & in seq. ubi eodem modo rult coniunctam personam discerni in recusatione iudicis, ac in accusatione sine mandato.

299 Personæ † conditio uel publici professoris qnan do mutata esse dicatur iudicis arbitrio statur. Me noch. cas. 159. ad fin. post Corse. in sing. in ver. salarium, incipit dum auditem.

300 Pupillus † penes qnem educati debeat iudex arbitratur. l. pen. ubi pupill. educ. deb. l. 1. & l. 2. C. eo. tit. Cur. iun. consil.; consil. 54. col. ult. Crauet. consilio 190. sub num. 2. Menoch cas. 167. sub numero primo.

301 Pretium † modicum quod dicatur in contractu emptionis iudicis arbitrio relinquitur. Socin. iun. cons. 104. sub nu. 4. & 6. lib. 4. Tiraq. in dicta l. si un quam. in uer. omnia, uel partem, sub num. 31. C. de reuocan. donatio. Menoch. cas. 217. sub nu. 5.

302 Pater † an sit turpis persona, ut ei ad dotem agéti iuste filia recuset consentire iudex arbitratur. Me noch. cas. 242. sub num. 5. & idem an sit probatæ uitæ dicit iudicis arbitrio relinqui.

303 Pretij † tenuitas in cessionibus, ut simulatæ præsumantur iudicis arbitrio relinquitur. Bald in l. per diuersos, sub num. 16. ibi Saly. colum. 3. uers. similiter tu habes Afflict. in cap. 1. sub num. 21. uersic. item hab et arbitrium ex quib. caus. feu. amitta. Me noch. cas. 248. sub nu. 2.

304 Peremptoriæ † citationes quot transmitti debeant antequam sententia feratur iudicis arbitrio dimittitur. l. nonnunquam, de iudic. Afflict. d. c. 1. sub num. 21. uer. item arbitratur. Menoch. cas. 257. sub num. 2.

305 Pœna † legalis iudicis arbitrio committitur cum per viam accusationis agitur. Aret. in §. omnes, sub num. 2. uersic si autem, instit. de actio. Menoch. casu 260. sub num. 8. qui sub nu. 24. & 26. dicit idem esse in moderatione pœnæ conuentionalis, & in transactione positæ.

306 Periurus † qui sedato animo per Deum peierauit iudicis arbitrio punitur. Ias. in l. si duo. §. ult. numero primo, in fine, de iureiur. & in § item si quis postulante, sub num. 35. de actio. ubi & Gomes. sub num. 29. Curt. iun. in l. si quis maior, sub num. 35. in fin. C. de transl. ubi & Cagnol. sub num. 127. Didac. in capit. quamuis par. 1. §. 7. sub num. 4. de pact. li. 6. Menoch. cas. 519. sub nu. 10.

307 Priuatus † qui principis auctoritatem in leuio ribus usurpat punitur arbitrio iudicis. l. probatorias. C. de diuers. offic. lib. 12. sed Menoch. cas. 320. dicit sub num 4. melius facere l in his. C. eo. tit.

308 Præuaricator † iudicis arbitrio punitur. l. 4. & 5. de præuarica. Menoch. cas. 323. sub nu. 12.

309 Puniendus dominus † pro facto serui, iudicis arbitrio punitur. Innoc. in cap. quia uerisimile quem ibi seq. Abb. & Felyn. de præsumptio. D. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsump 40. num. 5. Menoch. casu 345. sub nu. 13.

310 Parricida † iudicis arbitrio punitur. Menoch. ca su 356. in fin. post Gome. lib. primo Epito. delic. c. 22. sub nu. 28.

311 Poculum amatorium † præbentem ex quo mors sequatur ex aliquorum sententia iu dicis arbitrio puniri. Menoch. cas. 358. sub num. 6. sed is sub nume. 7. uidetur contra differere ex distin. Barto. in l. tertia. §. ex senatuscons. ad l. Corn. de sicar.

312 Puniendus † ex præsumptionibus iudicis arbitrio punitur. Menoch. cas. 270. sub nu. 6.

313 Pœnas † sacramentales arbitrarias hodie esse sacerdotibus, cap. de ijs 50. distin. cap. significauit, & cap. Deus, de pœn. & remiss. Abb in capit. at si clerici. §. de adulterijs, num. 3. & ibi Dec. sub nume ro 6. & Dom. Alciat. num. 3. de iudi. D. Clar. §. fin. quæst. 83. in fin. qui refert Clauasium, & Beimondium Theologos eius sententiæ. Menoch. cas. 391. sub numero primo, qui ait omnes uno ore ita asserere, & alios in hanc sententiam refert.

314 Parentes † proprios partus non agnoscentes iudicis arbitrio puniri. l. 1. §. pœna, de lib. agnosce. Menoch. cas. 396. sub num. 6.

Quæ

315 Quæ sit legitima † coniectura, qua filij in conditione positi censeantur vocati iudicis arbitrio est: Soci. in l.cum auus, col. vlt. de condit. & demonstra. Curt. iun. consi. 43. nu. 3. consi. 96. num. 2. & consil. 113. sub num. quinto. Zancb. in l. hæredes mei. §. cum ita sub num. 729. ad senatusconsi. Trebel. Menoch. cas. 148. sub nu. 2.

316 Quomodo † ex vnico actu quasi possessio acquiratur iudicis arbitrio discernitur. Menoch. cas. 160. in fin. post Abb & Affl. ab eo relatos.

317 Quota † bonorum in testamento relicta iudicis arbitrio eligitur. l. potest, de leg. 1. Ias. in l. non amplius. §. bonorum. num. 9. de leg. primo. Menoch. cas. 162. sub nu. 2.

318 Quibus † ex rebus sit detrahenda legitima iudicis est arbitrarium. Areti. consi. 155. sub numero septimo, in fi. Pic. in l. in quartam, sub numero 130. & 131. Ruin. consil. 131. sub numero 15. li. primo. Menochius qui alios addit casu 164. sub numero secundo.

319 Quæ † sit qualitas quæ suppressa rescriptum ad lites surreptitium redditur, iudicis arbitrio relinquitur. Felyn. in cap. cæterum sub numero secundo. & quarto, de rescrip. Dec in cap. super literis, sub numero 9. eodem titu. Menoch. cas. 201. sub numero secundo.

320 Qualitas † non expressa in rescripto an sit talis quæ potuerit mouere principem ad non concedendum rescriptum iudex arbitratur. Menoc. cas. 201. sub num. 3. post Abba. ac Dec. quos citat.

321 Qualitates † in priuilegiorum impetratione exprimendæ ne sine subreptitia reddantur iudicis arbitrio relinqui. Socin. iun. consil. 95. sub num. 71. lib. tertio. Menoch. cas. 203. sub nu. 1.

322 Qui fatetur † ad sui defensionem alterum occidisse iudicis arbitrio punitur. Dec. in l. prima, in prima lectura sub numero 16. in fi. si cert. petat. & consil. 459. & 469. Boer. decis. 164. sub nume. 10. & 11. Gram. decis. 42. in fi. & alibi sæpe. Menoch. cas. 279. sub num. 7.

323 Qui † suo aduersario probationes subtraxit iudicis arbitrio luit pœnas. Abb. & Fely. in cap. accepimus, de fide instrum. Boer. decis. 299. in fi. Meno. cas. 311. sub nu. 8.

324 Qui principis † auctoritatem usurpat interdum iudicis arbitrio punitur. Menoch. cas. 320. ubi latè versatur.

325 Qui Deo † dicata distrabit iudicis arbitrio pœnam subit. Bal. in l. tertia, sub num. primo. C. de sacrosa. eccles. Affl. in dicto cap. primo, sub nu. 23. ex quib. caus. feud. amitta. Menoch. cas. 282. sub numero tertio.

326 Quis nobilis † & quis ignobilis dicatur iudicis arbitrio decernitur. Bald. in l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adulter. Alexand. ad Bart. in l. tertia. de testi. in prin. Tiraq. de nobilita. capit. 10. sub nu. 10. & in d. l. si unquam, in ver. omnia ad partem, sub nu. 31. C de reuocan. donatio. Menoch. cas. 67. sub numero tertio.

327 Reus ad certam horam citatus si actor non compareat debet illum expectare in sequentem horam iudicis arbitrio. Dec. in cap. consuluit, sub numero tertio, de offic. delegat. Bald. in l. cum non eo die uersic. quæro si iudex. C. quomo. & quand. iud. Menoch. cas. 45. sub nu. 9

328 Rescriptum † num. non habens certam horã, an censeatur concessum post uel ante rescriptum habens certam horam, iudicis arbitrio relinquitur, Menoch. cas. 48. sub numero secundo. per text. in l. idem erit de stat. homi. & l. Seiæ, §. vltimo, de fundo instructo.

329 Res quas † debuerit hæres distrahere & non distraxit, vt fideicommissario teneatur si illæ perierint iudici est arbitrarium. Menoch. cas. 49. sub numero quarto post Iacob. Concennat. lib. 1. quæstio. iu. cap. tertio.

340 Recusari † an possit iudex in altera causa qui unam finiuit, iudicis arbitrio discernitur. Butr. in cap. primo, de iudi. quem ibi uidetur probare Dec. in prima lectura, sub num. 6. in fi. Rip. sub num. 17. D. Alcia. de præsump. reg. 2. præsumpt. 11. quibus accedit Menoch. cas. 121. sub nu. 7.

341 Res modica † & leuis quæ dicatur, ut donata non reuocentur ob filiorum superuenientiam iudicis arbitrio relinquitur. Ang. in §. sive igitur columna quarta, in authen. ut cum de appella. cognos. & est communis Doctor. opinio ut scribit Andr. Tiraq. in dicta l. si vnquam, in uer. omnia, vel partem C. de reuocan donatio. sub numero 28 & 29. & Ripa sub num. 17. ac Curt. iun. cos. 56. sub nu. 1. & Menoch. cas. 133. sub nu. 2.

342 Recusandi † iudicem quæ sit iusta causa iudicis arbitrio deciditur. Abb in cap. cum speciali, sub numero septimo, de appell. Menoch. cas. 152. sub numero secundo.

343 Reconuentio † quando admittatur iudicis arbitrio relinquitur. Socin. sen. in cap. ex literis, columna 26. de mutu. petit. uer. quinto fallit. Menoch. casu 184. sub nu. 2.

344 Rustici † qua excusatione digni sint iudicis in arbitrio positum est. Plot. in l. si quando, sub numero 443. C. unde ui. Menoch. cas. 194. sub numero secundo & quarto qui ex eorum qualitate perpendet an sint uersati, sagaces ac squadrati, ut vulgo appellari solent qui nullam in iure merentur excusationem iuxta tex. in l. athletæ. §. de rusticis, de excus. tuto. Dec. in l si quis id quod de iurisd. omn. iudi. sub num. 34. & in cap. super literis, sub num. 7. in fine, de rescript. & ibi Bero. sub numero 66. Rip. de remed. præseruat. contra pestem, sub numero 249. Tiraq. de pœn. leg. mitig. causa undecima, & sub numero 17. Plot. & Menoch. loc. iam relato, & infra dicemus latius, libr. 9. in restrictione facienda ob qualitatem personæ.

345 Rationes † quo pacto reddi debeant iudicis arbitrio dimittitur. Bald. in l. uoluntatis sub nume. 2. C. de fideicom. Corn. consi. 196. libro 3. Paris. consi. 82. sub nume. 21. consi. 84. sub num. 17. & consi. 87. sub nu. 16. lib. 1. ex l. thais, §. sorore de fideicom. libert. Menoch. cas. 209. sub numero 12. qui post D. Alcia. resp. 427. in fin. dicit in eisdem arbitrio uersari an sint perfecte redditę sub num. 15.

346 Res † quæ dicatur modico tempore duratura iudicis arbitrio relinquitur Andr. Sicul. consi. 22. col. tertia, libro tertio, Menoch cas 233. sub nume. 3.

347 Remissiones † quandu ad examinãdos testes cõcedi debeant iudicis arbitrio secernitur, l. iudices & auth apud eloquentissimum, C. de fid. instrumen. cap. cum causam & ibi late Felyn. sub nu. 27. & 28. de testib. Menoch cas 250. numero 2. & plenius de recuper. possess. reme. 15. q. 26. sed D. Clar. §. ult. q. 26 scribit in statu Mediolani non solere concedi in consulto senatu.

348 Responsio † qualificata ad positiones quando admittatur iudicis arbitrio relinquitur. Roma. in l. ius iurandum, §. ait prætor & ibi usus est etiam sentire Bald. de iureiur. Soc. sen. in l. prima, sub num. 8. uer. tertio, & ultimo de uulg a. & pupillar. Afflict. dicto cap. primo, sub nume. 21. uers. item facit ex quib. caus. feud. amitta. Menoch. cas. 251. sub nume. 5.

349 Reus † an debeat personaliter comparere uel per procuratorem iudici arbitrarium est. Bar. in l. seruũ quoque § publice sub numero 6. de procur. Rui. consi. 218. sub numero quinto, libro quinto, Cap. decis. 143. sub nume. 5. e Mnoch. cas 264. sub num. 7.

350 Rescriptum † per obreptionem obtinens iudicis arbitrio punitur, si desit specificatũ nomẽ criminis. Bald. in l. & si legibus, C. si contr. ius uel util. publi. Meno. cas. 314. sub num. 4. & 5.

351 Receptatores † bannitorum iudicis arbitrio puniuntur, l. prima, C. de ijs qui latron. occult. ubi Bal. Meno. cas 347. sub numero tertio., qui sub num. 19. idem esse ait in receptatoribus abigeorum.

352 Rem immobilem † uitiusam latenti uitio alienans iudicis arbitrio punitur. Menocb. cas 382. sub nu. 9. & 10.

353 Remissio pensionis † quando per locatorem conductori facienda sit iudici arbitrarium est, Fulgo. in l. si merces §. uis maior post Butrig. quem ibi citat locar. Boss. de remissio. merced. sub numero 12. qui sub numero 14. refert quæ ueniant a iudice considecanda in hac remissione facienda.

354 Senex † quis dicatur iudicis arbitrio relinquitur. Io. Andr. in cap. quoniam frequenter ut lit. non contesta. Maria. consi tertia, uers. secundo declaratur, Fel. columna sexta uer. ad tertiam quæstionem, Meno. cas. 59. sub numero tertio, hoc intelligens in ijs casibus in quibus nullà clara existat iuris constitutio.

355 Sterilitas grauis † quæ dicatur iudicis arbitrio docernitur. Neuiz. consi. 90. sub num 15. Io. Lup. in rubri. de donatio. inter ui. & uxor. § 11. sub numero 12. uer. ex quo etiam Menocb. cas. 76. sub nu. 3. qui cas. 77. sub num. tertio, dicit iudicis arbitrio relinqui quæ remissio fieri debeat ob sterilitatem post And. Sicul. consi 21. col. pen. in princip. lib. 2.

356 Sigillum † ut probet quæ concurrere debeant iudicis arbitrio committitur. Abb. & Felyn. in cap. inter dilectos de fid. instrumen. ille sub num. 4. hic sub numero primo, Franc. de Mar. q. 900. num. 23. Menoch. cas. 113. sub nu. 13.

357 Socij † unius industria, quando correspondeat pecunijs alterius iudicis arbitrio dimittitur. Petr. de Vbald. de societa. par. 4. columna prima, uer. ex quo infertur Soc. iun in consi. 74. sub num. 12. lib. 2. Didac. li. 2. uaria. resolut. cap 2. sub numero secundo, Meno. cas. 125. sub num. 3. qui per l. si societatem, mecum pro socio uoluit quòd quando industria non correspondet personæ tunc diuisio fit iudicis arbitrio.

358 Sæuitia magna † quæ dicatur in iudicis arbitrio est positum Andr. Tiraquel l. si unquam in uer. omnia uel partem sub num 31. in fin. C. de reuocan. donat. Menoc. cas. 139. in fin.

359 Sufficiens † cautio quæ dicatur iudicis arbitrio discernitur. Bald. in l. uniuersa C. de precib. imperat. offer. sub num. 3. Mars. in l. quæstionis modum sub num. 46. de quæstio. Meno. cas. 142. sub num. 12.

360 Scientia † superioris quomodo probetur iudicis arbitrio relinquitur. Abb. in cap. cum ecclesia sutrina sub nume. 15 Dec. in consi. 85. sub nume. 2. Rui. consi. ult. sub num. 10. lib 4. Craue. consi. 123. colu. 1. & consi. 271. columna penultim. quibus accedit Meno. cas. 161. sub num. 5.

361 Subsidio pro charitatiuo † quantum exigi debeat iudicis arbitrio relinquitur, Car. in cap. cum Apostolus q. 7. de censi. & in cap. 1. colum. 1. de excessi. prælato. Socin. iun. consi. 16. sub num. 3. lib. 3. Boer. q. 134. sub nume. 5. Meno. cas. 174. sub nume. 4.

362 Simplicitas † quæ sit excusatione digna iudicis arbitrio dimittitur And Sicul. in consi. 6. col. 9. in fi. lib 4 Menoch. cas. 103. sub num. 9.

363 Summa una † quando non dicatur ab altera diuersa ob temporis interuallum in iudicis arbitrio est positum. Alex. in consi. 4. sub num. 3. uers. accedit diuisio lib 1. Ias. in l. planè, §. eadem sub num. 16. in fin. de legi. Neuiz. consi. 96. sub num. 2. & D. Alcia. in l. triticum ad fin. de uerb. oblig. cum quib. sentit Menoch. cas. 213. sub nu. 4. qui sub nu. 34. uult qualitatem personæ, ut summa duplicata præsumatur in iudicis arbitrio esse.

364 Salarium quomodo † pro diminuto labore sit pariter diminuendum iudici est arbitrarium. Bart. in l. Seio in fi. prin. de annu. lega. Cap. decisi. 27. sub nu. 10. Meno. cas. 223. sub nu. 12.

365 Summa † quãta esse debeat, qua accepta mulier ex sua intercessione obliget iudex arbitratur Afflic. in d. c j. sub nu. 21. ver. itẽ habet arbitriũ declarandi ex quib. caus. feud. amitta Meno cas. 234. ad fin.

366 Scholasticus uel Doctor † qñ fabrũ maleãtẽ prope scholas expellere possit iudicis arbitrio relinquitũ Bar. in l. j. prope fi. sol. mat. & clarius ibi Parpal. sub nu. 44 Rip. nu. 130. D. Alci. nu. 51. Visitari nu. 185. Soc. iun nu. 272. & 273. Abb. in c j. ad fi. de iud. Menoc cas. 238. sub nu. 3. ibiq; in seq. num. prosequitur quæ iudici in hoc negocio consideranda ueniant.

367 Seruus † quãdo fugiẽdo dominũ priuet sua possessione iudicis arbitrio dimittitur. Cyn. in l j q. j. C. ubi caus. stat. Meno. cas. 230. sub nu. 5. Quamuis aliter senserit de recuper. possess. reme. 10 q. ult.

368 Suspectus † de adulterio quãdo innocentiam suã purgauerit iudicis arbitrio statuitur. c. significasti, in fi. de adult. Meno. cas. 274 sub nu. 2. & 3. qui dicit hodie omnes purgationes canonicas iudici esse arbitrarias per tex. in c. j. iuncta ibi gl. de purgat. cano.

369 Statuam † alicuius honoris gratia positam, deijciens a iudice pœna arbitraria punitur. Menoc. cas. 281. sub num. 12. qui sub num. 11. dicit idem esse in deijciente insignia proposita in proditoris contumeliam, quamuis Cur. & Gigas ab eo relati putauerint quinquaginta coronatorum pœnam imponendam esse.

370 Stuprans † propriam ancillam iudicis arbitrio punitur. Boer. q. 316. sub num. 6. post Io. de Ana. in cap. significauit colum. vlt. uers. & adde' de adulter. Ang. in l. inter liberas in princip. de adulter. ibique Alexan. in additio. ad Bar. Menoch. cas. 293. num. 2. qui ait cessare hanc pœnam, quando ancilla ab alio cognita fuisset ita intelligens Ang. in l. uxor. de adulter. & Alex. in consi. 13 sub num. 6. lib. 7. Qui affirmant carnaliter cognoscentes ancillas suas non puniri quod & uoluit Gramma. decis. ult. sub num. 7.

371 Stuprans † uirginem non uiripotentem iudicis arbitrio punitur Signo. consi. 207 sub nu. 3. D. Clar. in §. stuprum in fin Menoch. cas. 294. sub num. 4.

372 Sine dolo † occidens aliquem iudicis arbitrio punitur. Aretin. in consi. 80. ex l. non omnes in princ. de re milita. Mars. in l. de minore in princ. sub num. 20. de quæstio. Gramm. not. 21. sub num. 14. post Bal. in l. data opera sub num 20. C. qui accus. non poss. Rip. in l. ultim. sub numero 21. C. de reuoc. donatio. Tiraquel. de pœn. leg. mitig. caus. 14. sub numero 1. & 4. Meno. cas. 324. sub numero 12.

373 Seruus † iudicis arbitrio castigatur cum iniuriam alicui facit l. sed si unius §. ait prętor de iniur. Meno. cas. 346. in fin.

374 Stellionatus † in crimine pœna indicitur iudicis arbitrio l. 2. & l. tertia de crimin. stellio. Boss. de cri. stellio. num. 1. Menoch. cas. 381. sub nume. 4.

375 Sortilegos clericos † iudicis arbitrio puniri, cap. 2. & ibi glos. in uers. uisum de sorti. quod ibi sentit Abb. sub numero 4. Gril. de sortileg. q. 1 t. sub nu. 3. & Menoc. cas. 384. sub nu. 9. qui sub nu. 11. ait clericorum sortilegum posse iudicis arbitrio carceri mancipari post D. ain prim cano. in tit. de sortileg. & sub nomero 14 ait sacerdotes. abutentes rebus sacris in sortilegijs iudicis arbitrio puniri post Gril. de sortile. q. vlt.

376 Sacrilegia iudicis † arbitrio puniuntur plerunq; l. lege Iulia, §. mandatis & l sacrilegij pœnam ad legē Iul. peccula. Menoch. cas. 389. in princ.

377 Tempus deliberandi † iudicis arbitrio hæredi datur. l. prima, §. vltimo, de iur. delib. Menoc. cas. 1. sub nu. 1. ubi plenè circa hanc materiam discurrit.

378 Tempus accedendi † ad locum in quo solui debet iudicis arbitrio constituit ur, l. continuus §. cum ita de uerbo. oblig. Meno. cas. 2 & per totum.

379 Tempus antiquum † quod dicatur in materia probationis in iudicis arbitrio est positū. But. & Host. in cap. illud. de præsumpt. Alex. consi. 4. sub nume. 12. & consi. 187. sub num. 4. libro secundo, ac alibi sæpe Craue. de antiq. tempor. in prin. nume. tertio, & consi. 108. sub numero secundo, Marsi. in d. l. quęstionis modum sub nume. 49. & 58. Tiraq. d. l si unquam in uer. omnia uel partem sub numero 31. Menoc. cas. 3. numero secundo, qui dicit hanc unam opinionem crebriorem esse & multis congestis auctoritatibus id probat.

380 Tempus † quod antiquum dicatur in sententia, iudicis arbitrio relinquitur. Craue. de antiq. tempo. in princ. sub nume. 37. Dec. in cap. cum sit sub num. 39. de appellatio. Bero. in cap. quoniam contra sub num. 251. Menoch. cas. 4. sub num. 5.

381 Tempus longum † quod dicatur in locationibus bonorum ecclesiæ iudici est arbitrarium. gloss. 1. & ibi Barto. in l. prima, §. quod ait de superfi. glo. in clemen. prima, de rebus eccles. non alien. & hanc esse communem sententiam testatur Alexand. in l. si filiusfam. §. si uir sub numero 25. solut. matrim. Did. autem lib. secundo, varia. resolutio. cap. 16. sub num. 3. ner. quod uerò dixi, eam sententiam probat in Monachis & prælatis regularibus, in alijs autem Rectoribus secularibus decennium præfinitum esse opinatur cui uidetur Menoc. accedere cas. 50. ad fi.

382 Tempus † deueniendi ad secundum decretum iudici quoque est arbitrarium glos. in l. penul. ubi Bald. C. de bon. auctor. iudi. possid. Bar. in l. si finita §. Iulianus sub nu. 39. de dam. infect. Bologni. sub nume. 23. & Vreur. sub nume. 189. qui communem esse testatur Marsi. in d. l. quæstionis modum sub nu. 12. de quæstio. Didac. lib. 3. naria. resolutio. cap. 18. in fin. quibus accedit Menoch. cas. 5. ad fin.

383 Tempus intra † quod mora purgari possit iudici fore arbitrarium, gloss. in cap. potuit de locat. & ibi Bero. sub numero 142. in fin. Rip. in l si insulam sub nume. 35. de uerb. obligat. ibique Nig. sub nu. 100. & D Alcia. sub nume. 15. Iasan § in bonæ fidei sub nume. 82. & a libi sæpe, Dec. in auth. qui rem sub numero 9. C. de sacr. eccles. & in consilijs sæpius Tiraquel. in l. si unquam in uer. omnia uel partem, sub nume. 31. C de reuoc donatio. Marsil. in d. l. quęstionis modum sub num. 39 de quæstio. Meno. qui communem esse testatur Doctor. sententiam cas. 7. sub num. 13.

384 Tempus illud † modicum quod datur condemnato ex laudo iudicis esse arbitrio remissum, glos. in l. si cum dies, §. ultimo, de recept. arbit. Alex. in d. l. si insulam nume. 15. in fin. Nig. num. 141. Io. Annib. numero 114. de uerbo. obligat. Menoch. cas. 8. sub nume. 10.

385 Tempus incōtinenti † quod dicatur in probationib. iudicis arbitrio relinquitur. Rip. in l 4. §. condēnatum de re iudic. sub nu. 32. Mars. in d. l. quæstionis modum sub num 55. de quæstio. Tiraq. in d. l. si unquā in uer. omnia uel partem sub nu. 31. & in uer. donatione largitus sub num. 119. D. Alcia. respon. 409. sub num. 5. Meno. cas. 9. sub num. 5. qui alios citat.

386 Tempus hæredi † statuendum ut probet fideicōmissum a testatore factum non esse iudicis arbitrio constituitur, gloss. in l. si is a quo ut in. possessio. legato. quam sequitur ibi Bart. sub numero tertio, Bald. in l. prima, C. ut in possess. legato. Marsil. in dicta l. quæstionis modum sub nnmero 52. Afflict. in in dicto capitulo primo, sub numero 21. quibus ex caus. feud. amitta. Menoch. cas. 15. sub numero. tertio.

Tem-

387 Tempus † quod statim & incontinenti dicatur in probanda exceptione opposita contra instrumẽti executionem iudex arbitratur Roma. consi. 76. col. ultim. & consi. 244. in fin. Craue. in consi. 156. sub num. 17. Dec. in cap. cum sit sub nume. 3. de appellatio. Menoch. cas. 17. num. 7. & sequen.

388 Tempus † incontinenti intra quod tertius de iure suo probet est iudici arbitrarium Dec. consil. 429. sub num. 4. Rip. in l. 4. §. condemnatum de re iudic. sub numero 32. Menoch. cas. 18. sub num. 5.

389 Tempus † quod conceditur debitori acceptanti literas, ut deinde possit contrarium protestari, ne debitum fateri uideatur, iudicis arbitrio remittitur. D. Alcia. in l. detestatio, sub num. 51. de uerbo. significat. Rub. in l. non solum, §. morte sub nume. 262. Meno. cas. 21. ad finem.

390 Tempus † destinati usus in mutuo est iudici arbitrarium. Ias. post alios in l. si pœnam sub num. 7. de uerbo. oblig. Cap. decis. 116. num. 1. Tiraq. in d. l. si unquam in uer. omnia uel partem sub numero 31. C. de renoc. donatio. his accedit Menoch. cas. 22. sub numero quarto.

391 Tempus † intra quod concessum precarium recusari potest iudicis est arbitrio dimissum. Ias. in d. l. si pœnam sub numero septimo, & alij prox. cita. Menoch. cas. 23. ad finem.

392 Tempus † quod mulieri concedatur ad repetitionem, rei mariti a se commodato datæ iudex arbitratur. gloss. in l. si constante, §. si uxor solut. matrimo. ibique Barto. numero tertio, & Alexand. sequuntur, & Menoch. cas. 25. sub numero quinto.

393 Tempus † intra quod obliuio inducatur iudicis arbitrio relinquitur gloss. in l. furtum, § ultimo, de usucapi. Crauet. consi. 241. col. ultim. Tiraq. de præscrip. §. primo, gloss. 4. in fin. Socin. in l. naturaliter, §. nihil commune sub num. 31. de acquiren. possess. Menoch. cas. 26. sub numero secundo.

394 Tempus † quod conceditur debitori ut solutionem præparet iudicis arbitrio discernitur. Fab. in §. omnis instit. de uerbo. obliga. Rip. in l. tertia, de legat. primo, sub numero 36. & Dom. Alciat. sub numero 15. Menoch. cas. 27. sub numero quinto.

395 Tempus † condemnato ad soluendum iudicis arbitrio statuitur Alexand. in l. debitoribus de re iud. numero 19. Ias numero 13. Boer. quæst. 45. numero quinto, & 9. Menoch. cas. 28. sub numero tertio.

396 Tempus † intra quod stipulatio de bonis conferendis committatur in iudicis est arbitrio l. si quis, §. stipulatio de collatio. bono. Menoch. cas. 29. sub numero secundo.

397 Tempus † quod dicatur modicum in conductione superficiei iudici arbitrarium esse gloss. in l. prima, §. quod autem de superficie. & ibi Barto. Menoch. cas. 31. ad finem.

398 Tempus † intra quod Dominus ratam habens solutionem falsi procuratoris debitorem liberat iudicis arbitrio relinquitur. Afflict. d. capitulo primo, sub numero 21. ex quib. caus. feud. amitta. Menoch. cas. 22 sub numero secundo.

399 Tempus † intra quod legatus se præparet ut censeatur esse in legatione, iudici arbitrandum dimittitur, Menoch. cas. 33. ad fin. sic intelligens l. legato de legatio.

400 Tempus agendi & excipiendi iudicis arbitrio statuitur tam in ciuilibus quam in criminalibus. Bart. in l. Papinianus, §. si quis post in fin. de inoff. testam. & latius in l. Titia. sub num 8. de accusa. Cagnol. in l. diffamari in primo notab. C. de ingen. manu. Menoch cas. 34. sub num. 2. qui alios addit.

401 Tempus † electionis a testatore non definitum, iudicis arbitrio definiri, l. mancipiorum & ibi gloss. de optio. legat. Tiraquel. de retract. consang. § secundo. glo. prima, sub numero 18. ad fin. Menoch. cas. 35. sub numero primo.

402 Tempus † iudicis arbitrio cõstituitur intra quod morosus interpellatus expectatur, Ias in l. si ex legati causa sub nume. 6. de uerbo. obligatio. Tiraq. de retract. consangui. §. primo, glo. 10 sub num. 23. & in dicta l. si unquam in uer. omnia uel partem sub nu. 31. & alibi sepius Menoch. cas. 36. sub numero 2.

403 Tempus † iudicis arbitrio præstituitur intra quod is emit qui emere debet ne res alteri vendatur Com. in l. qui Romæ. §. cohæredes quem ibi refert Ias. sub nu. quarto Menoch cas. 37. circa finem.

404 Tempus † intra quod delinquens confessionem factam in tormentis confirmet iudicis arbitrio determinatur Marsi. in d. l. quæstionis modum sub nume. 55. qui post Barto. in l. prima, §. diuus sub nume. 4. dicit iudicẽ debere de tanto tempore arbitrari intra quod uerisimile sit dolorem cessasse, alioquin si statim ad bancum perduceretur eadem formidine uideretur confirmasse, argumen. l. quod ait §. ult. idem Marsil. in d. §. diuus sub numero sexto, qui ait iudicem debere concedere, ut is reus saltem per diẽ quiescat ex Angel. Alexandrique sententia cui consentit Meno. cas. 38. ad fin.

405 Tempus † intra quod venditor possedit non obstante uenditione facta cum perpenditur, vt arguatur contractus simulatus iudicis arbitrio relinquitur Bar. in l. sicut, §. superuacuum, ubi Barto. sub nume. 5. qui mod. pig. uel hypo. solui. & in l. post contractum sub num. 5. de donatio. Tiraq. de retract. consang. §. primo, glo. 14. sub num 35. & in d. l. si unquam in uer. omnia, uel partem sub num. 31. C. de reuoc. donat Menoch. cas. 39. sub num. 2.

406 Tempus † ad perquirendũ absentem cum ignoratur in quo loco sit iudicis arbitrio relinquitur, Andr. Iser. in comment. ad constit. regni sub rub. de lit. cita. in glo. in uer. allegata probari colum. pen. uers. sed quid si non adijcit locum. Menoch. cas. 40. sub nu. 6. & sub nu. 15. ad fin.

407 Termini † sunt iudicis arbitrio distinguendi cũ quis tribus in terminis soluere promisit. Ias. in l cũ qui calendis sub num. 3. in fi. ubi & D Alcia. sub nume. 5 & 6. Meno. cas. 53 sub num. quinto.

408 Tempus † sistendi aliquem in iudicio temperatur iudicis arbitrio. l. continuus §. cum ita de uerb. oblig. Meno. cas. 54. sub num. 3.

409 Tempus † cessationis in solutione publicarum, functionum ut cessantis soluere bona sub hastentur iudicj fore arbitrarium Bal. post Petr. & Cyn. in l. j. col j. C. si prop. publ. pensio. Meno. cas. 55 sub nu. 9.

410 Tempus intra † quod quis tacitè in religione professionem emisisse dicatur, iudicis arbitrio committitur, glo.in uer.ad Apostolicum in uer. anni de regulat. Menoch.cas.56.sub num.5.& 6.ubi hoc intelligit uerum esse ubi religio illa certum non habeat ordinem ac regulam.

411 Tempus † ucto dierum quod retrahendi gratia agnatis conceditur qualiter dicatur iudici arbitrarium esse, pulchrè prosequitur Menoch.cas.63.sub numero secundo, & seq.ubi declar. Andr.Tiraq. de retract. consang.§.secundo, gloss.1.sub numero 11. & 18.

412 Testium fidem † in iudicis arbitrio esse positam, l.3.§.eiusdem rei de testi.§.si ucrò in auth. de instru. caut.& fid.Castren.consi.163.colum.2. lib. primo, plenè Menoch. qui plures alios adducit cas.90. sub num. 1.& plur. seq.

413 Testimonio † illius qui in extremis laborat an sit credendum iudicis arbitrio decernitur, Marsil in l.quæstionis modum sub nu. 33. de q. post Bal.in l. hac consultis.sub nu.8.C.qui test.fac.post Menoch. cas.97. sub nu.2.

414 Testibus † actoris uel rei, an magis sit credendũ iudicis in arbitrio est positum Abb. in c. ex literis, de probatio.& ibi Dec.post alios sub nu.tertio, D. Alcia.de præsumptio.reg.tertia, præsumpt.44. sub numero 3.Meno.cas.98.in princip.& per totum qui declarat quale debeat esse istud arbitrium.

415 Testimonium † compatris an fidem faciat pro filio spirituali iudici arbitrarium est Tiraq.in d.l si unquã in ver.susceperit liberos sub nu.39.& de pen. leg.mit.caus.21.sub num 8.Menoch.cas.110.sub numero 4.

416 Testi † qui de a se gestis deponit iudicis arbitrio creditur, Zas.in consil.secundo, sub nu.30.lib.2.Tiraquel.de retract.consang.§.primo, glos.14.sub nu. 37.Menoc.cas 99. in princ.& per totum ubi plene agit qui sub nume.18.dicit iudici arbitraria esse indicia quæ concurrere debeant ad hoc ut testis singularis probet.

417 Testimonio † nutritoris pro eius alumno credẽdum an sit iudicis arbitrio relinquitur, Io.de Plate. in §.in testibus insti.de test.&m quem secutus est Oliuc.texto.de success.ab intest.in quarto necess.ad cognoscen.gra. cogna, uer.lunita 3. Menoch cas.101. sub num 5.

418 Testimonio † parentum pro filia quando credatur, si masculus & mulier habeant se ut excedentia, & excessa iudicis arbitrio statur Abb.in ca. super eo post Io.Andr.& Specul de testibus sub nu.9. Meno. cas.102, sub nu 10.

419 Testimonio † & confessioni coniugis in causa matrimonij quatenus sit credendum plurimum in iudicis arbitrio uersatur. Menoch. cas.103, in princip.& per totum.

420 Testimonium fratris † ut sit suspectum iudicis arbitrio relinquitur quæ dicatur causa grauis Tiraq. in d l. si unquam in uer.omnia uel partem sub num.31. C. de reuoc. donatio. Meno. cas. 104. sub nume 5.

421 Testes †. pro uniuersitate quomodo probent plenè ac perfectè iudici est arbitrarium, Deci. in capit. insuper de testibus sub num.7.in fine, Crau. de antiqu.tempo.in 7.sect.1. par. princ. sub nu. 18. Meno.cas.106.sub num.9.

422 Testimonio † illius iudicis qui pro sua sententia deponit quanta fides adhibenda sit iudicis arbitrio remittitur, Blanc.de compromis.q.8.in prin.sub numero 25.post Innoc.in ca.2.de in integ. resti. & Butr. in cap.cum a nobis de testib. Meno.cas.107.sub numero 2.

423 Testis † quando unum extra iudicium affirmat, & aliud in iudicio interrogatus deponit, an illi fides adhibenda sit in iudicis arbitrio est positum. Bart. in l.eos sub num 3.de testi.Didac.lib.2. uaria. resolutio.cap.13.sub num 7.Menoc.cas. 108.in princip.

424 Testis † an iteratò cogi possit respondere iudicis arbitrio relinquitur Castrens. consi.169. columna 2.uers.super 2.dubio lib.j.Boer.q.102.sub num. 6. Menoch.cas.109.sub nu.3.

425 Testem † quæ inimicitia repellat iudex arbitratur Afflict.d.cap.primo, sub nu.21. uer. item habet arbitrium declarandi ex quib.cau. feud. amitta. Menoch cas.110. sub num.2. qui addit multa consilia Barbat.

426 Testes † inter alios examinati quam fidem faciãt iudicis arbitrio relinquitur. Abb. in cap. quamuis sub num.3.de re iudi. Marsil.in dicta l. quæstionis, modum sub num.6.de quæst.D.Alcia.in l.secunda, sub num.29.C.de eden. Tiraquel. in tracta. Res inter alios acta limit. 19. Menoch. cas.111. sub numero 6.

427 Tempus † in priuatorum subhastationibus finiendis cum iure præfinitum non sit iudicis arbitrio relinquitur. Bar.in l.licitatio sub num.3.de public.Io.de Plat.in l.si tempora, C.de fid. instrum.& iur.hast.fiscal.lib.10.Cap.decis.36. sub num.4.Meno.cas.129.sub nu.2.

428 Tutor † petitus dari filio a matre quæ secundo uult nubere an sit dãdus iudicis arbitrio decernitur Barto.in l.si quis sub conditione num.29 de legit. tuto.Bald.in l.precibus sub nu.21. C. de impub. & al.substit.Dec.in cap.ex parte col.ult.de appellatio. Cur.iun.consi.94.sub num.8.in fi.Menoc. cas.151. sub num. 2.

429 Transmissionis † fideicommissi conditionalis coniectura in iudicis arbitrio est posita. Curt. iun. consi.90.sub nu.2.Soc.iun.consi.141 sub num.23.libro 2.Zanc.in l hæredes mei §.cum ita sub nu.233. Menoch.cas.165.sub nu.2.

430 Trebellianica † & falcidia quibus ex rebus detrahenda sit pro iudicis arbitrio statuitur, Pic.in l.in quartam sub nu.130.131.& 142.ibique Socin.iun. sub num.98.ad leg.falci.Rui.consi.131.sub nu. 15. lib j.Meno.cas.164.qui alios addit nu.2.

431 Tutor † quas impensas fecisse dicatur in causam pupilli iudicis arbitrio dicernitur, l. secunda, ubi pupil. educ. debeat.Andre.Sicul.in consilio 62. columna penultima libro secundo, Menoch. cas. 173.sub nu.j.

432 Tutor † quando dicatur nimis distulisse inuentarij confectionem est arbitrio iudicis relictum, Afflict.

flict. d. cap. j. sub num. 21. uer. item habet arbitrium ex quibus caus. feud. amitta. Menoch. cas. 174 sub numero 2.

433 Tempus † intra quod præsumitur quis legem latam sciuisse iudicis arbitrio relinquitur, Abb. in c. cognoscentes de constit. sub nu. 8. & Bero. ibi sub num. 53. Menoc. cas. 186. sub num. primo, & per totū illud caput opportunè discurrit circa istius casus materiam.

434 Tempus † Architecto præstituitur arbitrio iudicis ad insulam faciendam si in promissione nullum est expressum, Afflict. in d. cap. 1. sub numero 21. ex quib. cau. f. feud. amitta. uersi. item breuitas temporis Menoc. cas. 221. sub nu. 2. Doctor. in l. si insulam de uerbo. oblig. facit text. in l. continuus, §. item qui insulam de uerbo oblig.

435 Testium numerus † qui extrepatus esse dicatur iudicis arbitrio relinquitur, l. j. §. ultim. de testibus, Abb. in cap cum causam de testib. Roma. in l. si uero §. de uiro sub nume. 241. Menoch. cas. 249. sub nume. 3. qui sub numero quarto, prosequitur quę a iudice consideranda ueniant in hoc negocio.

436 Torturæ qualitas † ac modus iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. unica sub nume. 9. C. de confess. Gandi. sub rubr. de quæstio. sub num. 10. Marsil. in d. l. quæstionis modum sub num. 1. C. de quæst. Menoch. qui alios addit cas. 271. sub num. 2.

437 Tortura an sit repetenda iudicis arbitrio dimittitur Marsi. in d. l. quæstionis modum sub nu. 61. de q. Menoc. cas. 272.

438 Tortura quæ † indicia dicantur fore purgata iudex arbitratur. Marsil. d. l. quæstionis modum sub nume. 57. de quæst. Io. Andr. in cap. cum in contemplatione de reg. iur. Menoch. cas. 273 sub num. 2.

439 Testis † qui præmium accepit ut deponeret punitur iudicis arbitrio. Bald. in c. peruenit il 1. de testib. cog. Didac. in c. quamuis par. 1 §. 7. sub nume. 1. de pact. in 6. Meno. cas. 310. sub num. 10. qui sub num. 13. idem esse ait in teste qui pecuniam acceperit ne testimonium dicat post Bald. in d. cap. peruenit ubi & Felyn in fin. & in c. accepimus sub nu. 12. in fin. de fid instrumen.

440 Testes † qui unum in iudicio, & aliud extra iudicium deposuerunt iudicis arbitrio puniuntur. Marsil. in l. eos sub num. 16. in fin. de fals. Didac. in c. quā uis par. 1. §. 7. sub num. 5. de pact. lib. 6. Menoch. cas. 312. sub num. 3. qui sub num 4. idem ait esse in teste deponente extra capitula post Bal in cons. 106. cum peteretur lib. 1. & Bologn. consi. cum simil. ab eo cita.

441 Terminorum † motores iudicis arbitrio puniuntur. Bald. in l. j C. de accus. Dec. in cap. ex literis in fi. de probatio. Menoch. cas. 393. sub num. 2. & per totum illud caput hac de re disserit.

442 Testatoris † liberam impediens uoluntatem iudicis arbitrio pœnas subit. gloss. in l. prima, in uersi. crimen, C. si quis aliquem testari prohibu. ibique Guliel de Cun. Bar. Alexan. & Iaco. a sancto Geor. quos secutus est Menoch. cas. 395. sub num. 3. qui relata prædictorum patrum distinct. quam probasse uidentur Boss. de ijs qui prohib. aliq. testa. sub nu. 1. & D. Clar. §. fin. q. 83. uer. compellens concludit hodie hanc pœnam esse arbitrariam.

443 Valetudinarius † quis censeatur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in auth. sed si quis ab aliquo sub num. 13. C. de testib. Abb in c. quoniam frequenter sub num. 19. ut lit. non contesta. Marsil. in l. quæstionis modum sub nume. 19. de quæstio. Menoch. cas. 60. sub nu. 5.

444 Verisimilia † quæ dicantur iudicis arbitrio deciditur, Cardin. in clemen. causam uer. uerum in primo not. de exceptio. Bald. in l. 1. col. 3. C. de confess. Ias. in repeti l. admonendi sub num. 121. Rip. de priuileg. contract. caus. pest. num. 107. Tiraq. in l si unquam sub num 55. C. de reuoc donatio.

445 Venditionis † in contractu clausula illa, & quod plus est donauit, an sit apposita ex stylo Notariorū iudicis arbitrio relinquitur. Tiraq. de retract. consangui. §. 1. glos. 18. sub num. 16 post Fabia. de monte de emptio. & uenditio. q. 4 oct. par. princ. quamuis Menoch. dissentiat cas. 144 sub num. 5.

Venditionis in contractu quis magnus dicatur excessus, iudicis arbitrio dimittitur. Bar. q. 142. sub nume 8. in fin post Bald. consi. 3. lib 5.

446 Vasallus quando ex † coniecturis iudicandus sit Vasallus esse subinfeudantis, & non regis concedētis auctoritatem subinfeudandi, iudicis arbitrio relinquitur. Menoc cas. 200. sub num. 1 t. post Marin. Frec. in comm feud. in tit. de Baronum origine cap. nidimus sub nu. 54.

447 Vicina † uel remota oppida & ciuitates quæ dicantur iudicis arbitrio relinquitur, Felyn. in c. quosdam de præsumptio. sub num. 1. & 3. Bar. & ibi Alexan. ad finem in §. tam uicinum l. quarta, de dam. in fect. Bald. in l si uicinis in fin. C. de nu p. Tiraq. in d. l. si unquam in uer. omnia uel partem sub num 31. C. de reuoc. donatio. Menoch. cas. 222. sub nu. 26. qui sub nu. 27. ait in indicis quoque arbitrio esse quando domicilium dicatur uicinum, & quando remotum post Bald in l. acceptam, q. 12. C. de usur. & Afflict. d. cap. 1. sub num. 21. uers. sic etiam habet ex quibus caus. feud. amitta.

448 Vsurarij † manifesti qui dicantur iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in additio. ad Specul. in tit. de appella. uers. Nota quòd priuilegium Menoc. cas. 235. sub nu 2. ubi in seq. num. postea latè hanc materiam manifesti usurarij prosequitur.

449 Vocans † in ius sine uenia parentes vltra partem iudicis arbitrio punitur. Gomes in §. pœnales sub nume. 39. institu de actio. Menoch. cas. 275. sub num. 13.

450 Vir turpiter † deosculans mulierem iudicis arbitrio punitur. Cyn. in l si quis non dicam rapere in 6. oppos. & ibi Bald sub num. 7. de episc. & cleri. Afflict. decis. 275. D. Clar. q 88. uers. osculum inferens in § fin. Menoch. cas. 289. nu. 2.

451 Victoriam † causæ promittens iudicis arbitrio pœnas luit Menoch. cas. 244. sub num. 7. post Duare. quæst. anniuersa. cap. 25.

452 Vendens † uenenū morte non secuta iudicis arbitrio punitur. coll. Bon. consi. 41. li j. cons. Crim. diuers. sub nu. 4. Menoch cas. 259 sub num. 4.

S 3 Vul-

453 Vulnera plura † lęthalia inferentes quæ tamen simul mortem intulerant iudicis arbitrio pęnas luere. Alex.in consi.15.sub num.4.uer.quinto moueor lib.1.post Oldra.Saly.& Anchara.quos citat Menoch.cas.362 sub num.15.qui sub num.18.idem esse ait in pluribus uulnerantibus læthaliter si ignoretur quis primus eorum uulnus intulerit. post Gra. consi.4.sub num.1.

454 Vrbanitatis † legem qui contemnit iudicis arbitrio poena afficitur.Bar.in l.creditores sub nu.4. C. de pigno.& ibi Saly.col.3. uer. opponitur tertio.ita intelligentes l.2.de legi.Bar.in l.hodie de poen.Marant.suæ disput.5. sub num.19. in fin. Menoch. cas. 380.sub num.9.

455 Vim publicam † atque priuatam iudicis arbitrio puniri, Iodo.in prax.crim.c.100.sub nu.9. D.Clar. §.fin.q.83.ver.vim publicam, Meno.cas.294.sub numero 1.

455 Vsurarius † iudicis arbitrio punitur. Mar.d disp. 5.sub nu.19.& in praxi iudicia. par.6.tit.de inquisit. nu.121.Menoc.cas.398.sub nu.23.cas.365. & 350. Sed de ijs hactenus, ne videar uelle omnem arbitrariorum casuum materiam huc uelle congerere, eorumque omnium synthesim componere.

Lib. V. FINIS.

CAMILLI

CAMILLI GALLINII

TICINEN. PATRITII. AC IVRISCONS.

AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Sextus.

SVMMARIVM.

1 *Materiam interpretationis extensiuæ esse valde diffusam ac periculosam.*
2 *Interpretatio extensiua quid sit remissiuè.*
3 *Et quid secundum Cçpo.*
4 *Quidque secundum ipsum Auctorem num. 5.*
6 *Verbum progrediendo in definitione interpretationis extensiue instar generis cuiusdam se habere.*
7 *Ad similitudinem propaginum in terra extensarum extensionem dici progressionem.*
8 *Interpretationem extensiuam alijs synonimis nominib. appellari veluti transgressionem.*
9 *Item tractationem.*
10 *Et porrectionem.*
11 *Ac prorogationem.*
12 *Ampliationemque.*
13 *Nec non & suppletionem.*
14 *Atque repletionem.*
15 *Insuperque adiectionem.*
16 *Rursus adaptationem. num. 17.*
18 *Intellectus l. non solum, §. qui primipilum de excusatio. tuto.*
Virtutemque legis esse in adaptatione. ibi.
19 *Quandoque appellari serptionem.*
20 *Vbi lex prouidens in uno casu producitur ad alterum dicitur tractio.*
21 *Translationem dici non posse interpretationē extēsiuā.*
22 *Verba quæ ponuntur exempli gratia non disponere.*
23 *Extensio proprie non dicitur fieri de eo quod in exemplo ponitur.*
24 *Extensio non fit de genere ad species.*
25 *Exempli uerba ut narratiua non probant neque disponunt.*
26 *Antonij Roselli sententia confutatur qui dixit extensionem fieri posse quando lex loquitur gratia exempli.*
27 *Exempli gratia quando dicatur facta expressio.*
28 *Dictionem puta, stare exemplificatiuè.*
29 *Idemque esse in dictione ueluti.*
Et alijs similibus ibid.
30 *A uerbis narratiuis non esse licitum deducere argumentum.*
31 *Narratiuorum uerborum naturam esse non ut probent sed ut probentur.*
32 *Quando decisio est generalior narratione tunc narratio dicitur causa impulsiua.*
33 *Multos esse casus in quibus uerba narratiua probant remissiue.*
34 *Nomina propria non disponere neque extensioni materiam præbere.*
35 *Primum extensionis extremum debere esse expressum.*
36 *Extremum a quo dicitur esse expressum, quando scriptum uel dictum reperitur.*
37 *Tacitum illud dici quod colligitur solum per rationem intellectus.*
38 *Tatitum consistere in interpretationem iuris, expressum non.*
39 *Extremum ad quod fit extensio, non debere esse expressum.*
40 *Interpretationi extensiuæ locum esse ubi uerba deficiunt, sed non deficit ratio.*

41 *Interpretationem extensiuam proprie uersari in ea cum casus de quo quæritur non continetur in uerbis, neque in mente.*
42 *Quando extremum ad quod est expressum uerbis, uel mente potius dicitur significatio quam interpretatio.*
43 *Cum extenditur uel restringitur intellectus uocabuli stri ctiore modo loquendo non dicitur significatio, sed interpretatio.*

De interpretatione extensiua, & quid illa sit.

CAP. PRIMVM.

1 HIC locus nos admonet ut eum prior sit nobis futurus sermo de interpretatione extensiua, quæ † est ualde diffusa ac periculosa, ut dicit Alex. in d. l. si constante in princip. sub nu. 6. uersicu. reliqua & Gemi. in c. primo, colum. 3. post prin. de tempo. ordinan. reseruata restrictiuæ interpretationis tractatione libro huius operis postremo, prius quoque ac ante omnia uideamus, quid sit ista interpretatio extensiua? Cui quæstioni, ut satisfaciam
2 dico, huius uocis † seu termini descriptionem seu latiorem quandam definitionem colligi posse ex ijs, quæ supra diximus in præcedente libro in genericæ interpretationis partitione, Rursusque aliam specialiorem ex Bart. Cępol. in eius libello de extensio. cap 1. in princip. hunc in modum: ut interpre-
3 tatio † extensiua nihil sit aliud quàm progressio de dispositiuo expresso ab non expressum qui per discursum. totius illius primi capitis declarat hanc eius definitionem, ut ostendat bonæ definitionis
4 partes illum complecti, mihi autem † non disceden do ab ea definitione quam supra tradidi ad interpretationem in genere consideratam. placet ut hoc
5 pacto dicamus. Interpretatio extensiua est † cuiusque dispositionis citra uerborum ac mentis primo aspectu suapte natura occurrentium uim progrediendo a dispositiuo casu expresso ad nō expressum iustè atque artificiosè facta expositio. Qua in definitione ultra ea quæ diximus in genericæ interpretationis definitione, dictum fuit progrediēdo, quia
6 uerbum istud † instar generis cuiusdam maximè ac commodum est extensiuę interpretationi, capitulo primo. §. hoc autem, §. hoc quoque sciendum ibi nō progreditur iuncto fine ibi in infinitum de ijs qui feud. dar. poss. Cum enim per extensionem de uno casu ad alterum similem proficiscamur debuit iste actus explicari per uerbum progredi, ut dicit idem Veronens. loc. iam relat. argumen. capituli primi, in princ. ibi ulterius progredi de alien. feud. & l. nemo in uers. progressu, C. de acquiren. possess. unde Bald. etiam in rub. C. qui admitt. sub num. 22. in 9.
7 ad similitudinem † propaginum in terra extensarū, extensionem dici ostendit progressionem. Sed & alijs synonimis uocitationibus appellatur ista in-
8 terpretatio, nam † & transgressio dicitur ut est tex. cum sua gloss in l. a Diuo Marco, C. de quæstio. itē productio l. quod uerò contra de legi. l. nulla iuris eod. tit. l. 1. §. ueteres de acquiren. possess. ibi longius
9 producenda. Item tractio † l. quæ propter necessitatē de reg. iur. l. non dubiū, C. de leg. c. in argumētiū de reg. Iur. li. 6. ibi trahi nequeunt & in superiore lege ibi trahi generaliter l. non est nouum cum lege seq. eod. tit. de legi. & notat Ange. in l. si quis pecuniam §. quamquam si quis omis. caus. testam. & est gloss. in l. prima, & secunda, l. non omnium de legi.
10 Item dicitur porrectio † l. secunda, de liber. caus. & est tex. cum gloss. 1. in auth. hoc ius porrectum in princ C. de sacr. eccles. & hoc sentit Barto. l. prima, in princ. de uerb. sig dum allegat l. pronuntiatio eo-
11 dem tit. Item prorogatio † in capit. constitutionem de regular. libro sexto, & not. glossa secunda, in fin. in l. prima, in princip. de orig. iur. & gloss. l prima, §. qui operas ad senat. Tertyll. & Io. Andr. in reg. pro possessore in solut. q. princip. de regul iur. in mer-
12 cul. Item ampliatio † ut in cap. constitutionem de legit. hæred. & not. Bald. in l. omnes populi de iust.
13 iur. Item suppletio † ut in l. oratio de sponsal. & d. l. quia actionum de prescript. uerb. notat Bald. in l. 1. C. si rector prouin. & in l. ex placito in sexta, & septima, q. C. de rerum permut. & in l. omnes populi uersicu. modo quęro unum de iust. & iur. & probatur in l. Gallus §. & quid si tantum de lib. & posthu. se-
14 cund. Bald. ibi, item † repletio ut dicit Bald. in l si furiosi per illum text. C. de nupt. Item adiectio
15 † adijcere enim est, extendere ut dicit Bald. in consi. 133. quod incipit Casus talis est statuto ciuitatis
16 castelli lib. Item adaptatio † l. non solum §. qui primi pilum in fin. de excusat. tuto. l. item ueniunt, §. aptanda de petit hæred. & ita uult Bald. licet nihil alleget in l. prima, §. ne autem in secunda columna
17 in fin C. de cad. toll. ubi dicit nihil aliud † esse omnem interpretationem nisi quādam adaptationem & idem Bald. in dicto §. qui primipilum quod uirtus legis est in adaptatione legis de similibus ad similia, nec de hoc habemus alibi pulchriorem text.
18 quàm in d. §. qui primipilum qui potest † allegari ad probandum scire leges nihil esse aliud quam scire inducere leges l. scire de legi. Item potest dici serptio
19 † ut est textus, in l. si quis pecuniam §. quamquam si quis omiss. caus. testamen. ibique inquit Angel. non meminisse alibi se legisse illud uerbum serpit in iure ciuili quamuis de iure canonico dicat Veronen. dicto capitulo primo, sub numero 35. esse simi lem textum de pœnit. distinct. 1. capitulo miror in fin. Quamobrem inquit ualde notanter Ange. loc.
20 proxime relato, q ubicūq; dispositio † prouidēs in uno casu producit ad alterū illa productio appellatur tractio. seu sñia serpentina, quæ cū cauda se reuol uens alium percutit præter eum, quem oculus eius aspiciat quod dicit esse notandum ac menti tenēdū,
21 translatio uerò dici non potest † hæc interpretatio extensiua ut ait idem Veron. sub num 38. & 39. lo. prox. alleg. quia translatio supponit extremum à quo tolli & transfundi in extremum ad quod ut pro-

probatur in l.ſicut & in l.tranſlatio cum duabus ſe
quen.leg.de adim.legat.& in l. & ſi transferam, & l.
legatum ſub conditione,eod.tit. De diſpoſitiuo ca-
22 ſu dictum fuit † ad differentiam illorum verborum
quæ ponuntur exempli gratia quæ non diſponunt
neque reſtringunt regulam nec eandem ampliant,
ſed tantum declarant,l.1.§. quod vulgo de ui & ui
arma. l. damni infecti ſecunda de dam.infect.& l.3.
§. videamus de collat. bono. ac l. 1. de dol. mal. &
23 met.except.nec dicitur fieri † extenſio propriè de eo
quod in exemplo ponitur, ad alia quæ ſub exemplo
non ſunt,ſed ſub regula continentur, ſicut non fit
24 extenſio de genere † ad ſpecies ſub eo expreſſas
quia illa non eſt extenſio ſed comprehenſio, ut di-
cunt Pet.& Cyn. in l. iura non in ſingulos de legi. &
Bal.in l.de quibus de legi. & ſupra ſępius diximus.
25 Item quia verba exempli ſunt narratina, † & ideo
non probant neque diſponunt Innoc. in cap.fin. de
fide inſtrum. & in exemplis non dari extenſionem,
ſed comprehenſionem ſcripſit Cyn. in l. vnica. q.2.
C.uti poſsid. vnde apparet minus eſſe verum quod
ſcripſit Anto.Roſſel.in d.l.ſi uerò,§.de uiro ſol.mat.
26 dum dixit † extenſionem fieri poſſe quando lex lo-
quitur gratia exempli, qua de re in ſuo loco dice-
mus, quem ſecuti ſunt Gemi.in cap. ſi Papa in prin.
de priuileg.in 6.per illum tex.& Ludo.Roma.in au-
then.ſimiliter col.22. verſ.ſecundo quia lex narran-
do.C.ad leg Falci.quia ut dicit Cæpol. d.cap.1. ſub
nu.84. & ſequen. talis interpretatio non eſt propriè
27 extenſiua ſed comprehenſiua, gratia autem † exem-
pli dicitur facta expreſsio quando dicitur exempli
gratia,ut in l.damni infecti, uel uerbi gratia,ut in l.
nauis onuſtæ.§ fin.uerſ. ſed diſtinctio ad leg. Rhod.
de iact. leg ſi per emptorem de peric. & commod.
re.vend.l.2.locat. l.Labeo in princ. de ſupel.leg. & l.
ſecunda.C.ut dignit. ord.ſeruet.lib. 12. & cap.quo-
niam frequenter, §.porro ut lit. non conteſtat.cum
28 ſimil.& idem eſt † quando ponitur dictio puta,ut l.
ſed ſi per prætorem, § quoties qui.ex cauſ.maio.l.ſi
ſeruos de pig action & l in his §.imperator de ſolu-
29 tio.vel quando poneretur dictio veluti, † ut in l.ve-
luti de iuſt.& iur.l.2.§.creditum in prin. cum ſimil.
aut quando vteretur alio ſimili loquendi genere,ut
in d.l 1.de dol.mal.& met.except.in l.3.§.uideamus
de collat. bono. §. hactenus inſtit. de gradi. & alijs
ſimilib.quæ paſsim ab unoquoque vel mediocriter
erudito obſeruari poſſunt in iure noſtro, cuius ge-
neris exēpla multa proſequitur Petr.Rebuſ.in l im-
penſæ, §.uidet uerſ. ſequitur in tex. ſicuti ſol. matr.
Dictum quoque fuit de diſpoſitiua ad differentiam
30 uerborum narratiuorum † a quibus non licet ar-
guere quia non faciunt ius ut eſt glo notab.in l.uni-
ca.C.quando non pet. par.ſecund Lud. Roma.in d.
auth.ſimiliter.C.ad leg. Falcid col.22.in prin.& no.
Io.Andr.in cap.dilecto de preb. cum ſimil. adduct.
per Cæpol.loco iam relato ſub num.87. propterea
dicunt Ioan.Andr.& Gemi. in cap. ſi Papa in princ.
de priuileg.lib.6.narratiuorum uerborum naturā
31 † eſſe non ut probent,ſed ut probentur, idem dicit
Bal.in l non epiſtolis circa princi C.de probatio.de
uerbis narratiuis reſcripti, & maximè quando deci-
32 ſio generalior eſt † narratione tunc enim narratio
dicitur cauſa impulſiua, & deciſio finalis, ut per Io.
Andr.firmatur illius tex.arg.in cap quoniam per il-
lum tex.de immu.eccleſia.quem ſeq. ibi Gemi.Hæc
33 tamen † uerborum enunciatiuorum aſſertio non
eſt perpetua, quia multis in caſibus probant ac di-
ſponunt,quos latè diſcutit atque examinat Crauc.
de anti. tempo. par.1. ſectio. propoſitum, & ſectio.
ampliatur per diſcurſum utriuſque ſectionis & in
illis caſibus poſſet quoque interpretatio extenſiua
locum habere propterea cum ſit latior hæc mate-
ria quàm ut hic obiter poſsit explicari, ad locos ſu-
pra relatos recurrendum erit, item de diſpoſitiuo
34 † dictū fuit ad excluſionem nominis proprij quod
non diſponit neque extenſioni materiam præbet,
quia poſitam eſſe cenſetur gratia exempli, ut dicit
Cyn. in l.unica. q.2. C.uti poſsid. uel quia de facto
ſic euenit quapropter non poteſt eſſe locus exten-
ſioni ut ſupra dictum eſt, ac ſæpius. Additum inſu-
35 per fuit expreſſo † ut oſtenderetur primum extenſio
nis extremum quod debet eſſe expreſſum ut ſupra
dictum fuit in prin.diffinitionis, l.oratio de ſponſal.
l.quia actionum de præſcript.uerb.& debet eſſe ha-
bile ſaltem potentia ut ſupra dictum eſt,dicitur au-
36 tem iſtud extremum a quo eſſe expreſſum † quando
ſcriptum uel dictum reperitur, d.l.oratio ibi uel lo-
cuta eſt, quod probat etiam Bal. in l. ſed & ſi quis,
§.quæſitum, col.5. uerſ.uenio ad quæſtiones in fin.
ſi quis cautio. ubi ſimiliter ait expreſſum illud dici
quod uoce profertur, uel per ſcripturam apparet
ad oculum.
37 Tacitum uerò dicitur illud † quod colligitur ſolū
per rationem intellectus, allegat, l. iam hoc iure de
uulg.& pupill.& l.non rectè C.de fideiuſſ. & l.1. de
his quæ in teſtam.delentur, ideoq; dicit idem Bal.
in auth niſi rogati col.2. C. ad Senat. Trebel.tacitū
38 † conſiſtere in interpretatione iuris, expreſſum non
& ubi teſtator ſeipſum gloſſat non debere nos recur
rere ad gloſſas, leges uel aduocatos dicit Crauet.
in conſi.11.ſub num.6.& probat arg tex.in l.conti-
nuus,§ cum ita de uerb.oblig.& l ille aut illa,§ 1.de
leg.3.ſed de his hactenus cum ſupra lib 1.tractaue-
rimus latius materiam expreſſorum ac tacitorum
uerborum.
39 Ad non expreſſum † uerò dictum fuit ut oſtende-
retur extremum ad quod fit extenſio, quod non de
bet eſſe expreſſum ſed omiſſum & ſuppleri per ex-
tenſionem in d. l. oratio ibi uel locuta coniuncto fine
ibi ſuppleatur quod deeſt, de ſponſ. & in d l.quia
actionum ibi ſupplet prætor de præſcript. uerb &
ita uult Bal.in l.1.col.ult.C.ſi rect.prouin.dicens de
principali ad antecedens fieri extenſionem per in-
terpretationem extenſiuam cum uerba deficiunt
per d. l.oratio, quia interpretatio extenſiua nihil
40 aliud eſt † niſi ubi uerba deficiunt ſed non deficit
ratio ut ibi patet, & idem tenet Bal. in l. ſi furioſi.
per illum tex. C. de nupt. ubi ait interpretationem
extenſiuam eſſe ubicunque deficientibus uerbis tra
hitur legis effectus ad aliud per ſimilitudinem ra-
tionis, ſubditque ita bonum ibi haberi textum ut
alibi reperiatur,idem probat Ange.in d.l.ſciendum

ad l. Pom. de parri. qui dicit interpretationem extē-
41 sioné† proprie esse cum casus de qua quæritur non continetur in uerbis neque in mente & iste casus omissus debet esse in extremo ad quod fit extensio, ut patet ex prædictis, facit quod notat Bart. in l. omnes populi in 8. q. 5. princip. de iust. & iur. & Bal. in l. ex placito in 6. & 7. quæst. C. de re. permuta. & l. verbum. C. de fideicom. & l. cum non solum in princ. C. de bon. quæ liber. sed si extremum ad quod esset
42 expressum, † vel verbis, vel ex mente tunc diceretur potius significatio quàm interpretatio extensiua, quia significatio est quando non receditur a vero & proprio intellectu vocabuli; sed quando dilatatur, vel extenditur, uel coarctatur siue restringitur intellectus vocabuli, tunc ista non videtur strictio-
43 re modo loquendi significatio, † sed interpretatio extensiua uel restrictiua, ut latius supra lib. 2. explicauimus, & probatur in l. scire oportet, §. sed si maxime de excusat. tuto. secundum Bal. qui ita notat in rub. C. de uerbo. significat. in prin. & per Ang. in l. 1. de tributo. & Cæpol. in rub. de verb. signifi. in 3. q. 4. princ. q.

SVMMARIVM.

1 *Causam introductiuam istius interpretationis extensiuæ fuisse necessitatem secundum Veronen.*
2 *Intellectus l. 2. §. his legibus de origin. iur.*
3 *Qui vult vnum vult omnia quæ sequuntur ex illo.*
4 *Interpretationis desideratio ostendit disputationis necessitatem per quam peruenitur ad veritatem interpretationis.*
5 *Herennium Modestinum multa notando ac disputando bene & optima ratione decreuisse.*
6 *Veritatem inuestigare volentibus bene esse præ opere dubitare.*
7 *Non necessitatem sed naturale desiderium dispositionis intelligendæ fuisse causam introductiuam interpretationis extensiuæ.*
8 *Naturale tamen illud hominum desiderium comitem habuisse necessitatem.*
9 *Necessariam fuisse hanc interpretationem quia casus omnes singulatim non potuisse explicari, & plura sunt negocia quàm vocabula.*
10 *Interpretationem semper inesse dispositioni ex necessitate.*
11 *Interpretatio est spiritus scripturæ.*
12 *Interpretationem duplicem esse, vnam quæ fit per puram rationis, alteram quæ fit per viam æquitatis.*
13 *Verba non esse iudaicè intelligenda.*
14 *Interpretationem sic debere fieri, ut non uereatur à sapientibus reprehendi.*
15 *Interpretationem hanc fuisse profectam a iuregentium.*
16 *A quo iure vsu exigente & humanis necessitatibus requirentibus plura introducta sunt hominibus necessaria.*
17 *Sed postea iure ciuili talem interpretationem fuisse receptam ac comprobatam, ut de testamento dicitur.*
18 *Etiam ex iure municipali posse talem interpretationem procedere.*
19 *Et ex iure consuetudinario.*
20 *Nec posse aliqua positiua lege tolli cum descendat à iure naturali.*

Quæ fuit causa introductiua, quæro modo istius interpretationis extensiuæ.

CAP. II.

Væ fuit causa introductiua istius interpretationis extensiuæ; & scio scripsisse Veronens. dicto tracta. de extensio. sectio. 5. in princip. causam introducendæ istius interpretationis fuisse ne-
1 cessitatem † quia quamprimū lex vel aliqua dispositio facta est naturaliter euenire solet ut requiratur necessaria prudentum interpretatio, per text. in l. 2. §. his legibus de orig. iur. quod ante dixerat quoque Veronensis loc. iam re-
2 lat. q. 4. in principio, sed quamuis † ille tex. dicat ceptam fuisse desiderari prudentum auctoritatem necessariamque fori disputationem non tamen ni fallor probat causam introducendæ istius interpretationis fuisse necessitatem sed potius naturale desiderium intelligendi ipsorum hominum, quod desiderium interpretationis per auctoritatem prudē tum postea fecit necessariam disputationem, quia
3 qui vult vnum † vult & omnia quæ necessaria sunt ut perueniamus ad illud, l. oratio de sponſ. l. ad legatum, l. ad rem mobilem de procur. cum simi li. cum
4 enim interpretatio desideraretur, † necessaria fuit disputatio per quam peruenitur ad ueritatis interpretationem, l. cum quidam, ubi Ias. in 6. nota. de lib. & posth per tex in l. fi. §. mixta de mun. & honor.
5 vbi † Herennius Modestinus multa notando & disputando benè & optima ratione decreuit, inest n.
6 inuestigare † ueritatem uolentibus præ opere benè dubitare secundum philosophum tertio metaphys. quem refert Cagno. in d. l. 2. §. his legibus, non igitur necessitas, sed naturale desiderium disputationis intelligendę fuit causa introducendæ interpretationis extensiuæ ut causa fuit & declaratiuæ quoq;
7 non diffiterer, † tamen quin ipsa interpretatio extensiuæ causæ naturali illo hominum desiderio intelligendi non haberet quoque comitem necessitatē quia in contrarium habebat impossibilitatem, cū
8 enim † impossibile esset per rerum naturam omnes casus singulatim explicare, ut scribit I. C. in l. non possunt de legi. pluraque etiam sint negocia quàm vocabula, l. natura de præscript. uerb. necesse fuerit hanc interpretationem extensiuam introducere per quam ad casuum decisionem de similibus ad similia procederemus, d. l. non possunt de legi. & propterea dicit Crauet. in consi. 3. sub num. 23. interpre-
10 tationem semper inesse dispositioni † ex necessitate uel ex uerisimilitudine uel ipsius rei natura secundum Bal. in consi. 343. examinandi sunt in princip.
11 lib. 1. & est † interpretatio spiritus scripturæ, per Bal. in consi. 275. quod pro regula, col. 3. circa medium lib. 2. ubi allegat Arist. 7. Secretorum, estque duplex

12 duplex una necessaria † quæ fit per punctum rationis, altera probabilis quæ fit per uiam æquitatis Bal. in consil. 411. Quidam Mediolanensis col. 1. circa medium lib. 1. secundum quam posteriorem interpretationem, dicit verba non debere iudaicè in-
13 telligi † secundum Bal. in consil. 294. ad euidentiã ad fin. col. 1. qui allegat tex. in l. quamuis de in ius
14 voc. sed ita debere fieri ne mereatur † a sapientibus reprehendi, l. Saluius Aristo. de leg. præstan. l. ex facto in princ. de uulg. & pupil. qua de re plenius su-
15 pra diximus. Hincque potest inferri istiusmodi interpretationem profectam fuisse à iure naturali quod gentium appellant & solis hominibus com-
16 mune est, prout & cætera quæ usu † exigente ac humanis necessitatibus introducta inter homines sũt ab illo iure gentium progressa fuisse, §. ius autem
17 gentium instit. de iur. natur. sed † & postea iure ciuili comprobatum atque receptum fuisse prout de testam. dicunt Bart. & doctor. in l. id quod de cond. indeb. Recent. in rub. & in prin. instit. de testam. vbi diximus deque possessione dicunt Bar. & alij in l. j. de acquir. poss. de fictione Bar. in l. si is qui pro emptore de vsucap. nec dissentit Cępol. de extensio.
18 sec. 4. sub num. 4. & seq. vbi ait † etiam ex iure municipali posse illam procedere quod traderet certam formam interpretationis faciendæ & ex iure cõ-
19 suetudinario † ex quadam consueta interpretatione vt est glos. notab. in l. pen. in ver. voluntas de leg. 2. glos. in l. quid ergo, §. pęna grauior de ijs qui not.
20 infam. & ideo † cum a legendo descendat non poterit aliqua positiua lege tolli, vt per Bal. & Cagnol. in d. § his legibus, in totum scilicet quamuis pro parte ei possit derogari, §. sed naturalia cum ibi nota. instit. de iure nat. Abb. in cap. ex parte vbi & alij de offic. deleg. Cæpol. in d. 4. sect. sub num. 10. cum seq.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sint fundamenta interpretationis extensiuæ secundum Cæpolam.*
Aequitatisque præcipuum esse ibi.
2 *Omnia statuta interpretationem extensiuam recipientia fundata esse debere in æquitate.*
3 *Aequitatem fundamentum esse interpretandi leges ac pacta.*
4 *Statuta & rescripta intelligenda esse secundum æquitatem.*
5 *Interpretationem debere esse bonam & æquam.*
6 *Ineptissimum esse non fallere regulam si ita ex æquitate faciendum esse videatur.*
7 *Legem rigorosam a qua absit æquitas non extendi.*
8 *Rationem naturalem unum esse fundamentum ipsius interpretationis extensiuæ.*
9 *Quoties legis intellectus est dubius ad naturalem rationem recurritur.*
10 *Naturalis ratio potentissima est, in qualibet statutorũ interpretatione.*
11 *Interpretationes legum conuenire debere rebus naturalibus.*
12 *Deficiente iure scripto recurrere nos debere ad rationes naturales.*
13 *In dubio sufficere allegare rationem naturalem.*
14 *Rationem legis ciuilis animam esse ipsius legis.*
15 *Mentem legis ex ratione legis colligi.*
16 *Mentem legis maximum esse fundamentum interpretationis faciendæ.*
17 *Verba debere menti deseruire, & cum manifestus est legis sensus, uerborum interpretatio nunquam tantum valet, ut melior sensu existat.*
18 *Mentem ut animam uerba ut corpus haberi in lege. numero 19.*
20 *Simplici quoque in uoluntate fundari interpretationem extensiuam.*
21 *Sed & in reipublicæ fauore multum fundari eam interpretationem.*
22 *Animę quoque fauorem multum conferre.*
23 *Sed hæc omnia potius instrumenta esse faciendæ interpretationis, ex scientia auctoris.*
24 *Confirmarique ex veterum auctoritate.*
25 *Vt in opere materiali differunt operis fundamenta, ab instrumentis quibus opus efficitur, sic in intellectuali differre instrumentum interpretationis ab ipsis instrumentis.*

Quę sint fundamenta præcipua interpretationis extensiuæ.

CAP. III.

Refert autem idem Veronensis loco supra cit. sex esse fundamẽta
1 † præcipua istius interpretationis extensiuæ; Quorum primum est æquitas secundum ratio naturalis, tertium mens disponentia; quartum simplex voluntas hominis vel legis, quintum fauor Reipublicæ, sextum fauor animæ, de æquitate dicit esse text. in cap. 1. §. ut autem æquitas in princip. de pac. iur. firm. ibique per illum tex. asserit Bal. omnia statuta
2 † interpretationem extensiuam recipientia, debere fundata esse in æquitate, probaturque item hoc in l. unica quib. non compet. bono poss. ibi respondi hic casus sub edicto non continetur, sed tamen æquum est. Idem notat Bal. in l. si defunctus. C. de
3 su. & legi. hæred. vbi singulariter dixit † æquitatem fundamentum esse interpretandi leges & pacta per l. si socius pro filia pro soci. ad idemque est tex. in l. ex facto in prin. vers. etenim de vulg. & pup. vbi
4 Bal. & alij volunt statuta & rescripta † intelligenda esse secundum æquitatem; sic etiam legitur in l. in his de condi. & demon. æquitatem fundamentum esse istius interpretationis, ibi ex bono & æquo interpretationem capere, quo loci inquit Bald. inter-
5 pretationem † debere esse bonam & æquam debereque omnino habere istos duos comites bonum scilicet & æquum, ut ibi, & l. penult. in princ. cum glos. 1. & doc. ibi idem Bal. in cap. cum causam de rescript. & glo. singul. in auth. vt sine prohibit. matr. credit. & debit. in princ. in vers. ineptissimum existimauimus, quæ inquit inde notandum esse ineptissimum

ſimnm † fore non fallere regulam ſi ita ex ęquitate
eſſe videatur, quibus multa ſimilia addit idem Cæ-
pol. d ſect. 5. ſub num. 9. Raph. Cuma. in d. l. ſi vero,
9 §. de viro ſoln. matr. qui ait legem † rigoroſam a qua
abſit æquitas, & quæ non ſit fundata ratione, non
extendi per l. quod verò contra, & l. quod non ratio-
ne de legi. De ratione naturali dicit eſſe tex. in l. nõ
ſine. C. de bon. quæ lib. & l. 1. §. 1. C. de cadu. vbi lex
ambigua interpretatur ſecundum moderamen iu-
ris ſeu rationis naturalis pro hoc eſt Bald. in cap. 1.
de alien. feud. in 5. colum. in princ. vbi eleganter ait
10 † quòd quoties legis intellectus eſt dubius ad natu-
ralem rationem recurrendum eſſe, l. ſcire oportet,
§. & ſi maximè de excut. tuto. naturalis enim ratio
11 † eſt potentiſsima in qualibet ſtatutorum interpre-
tatione, ut dicit Cyn. in l. non dubium C. de legi. ad
fin. & probatur in l. cui pacto in fin. ibi naturalem
habet intellectum de ſer. export. & l. cum ratio de
portio. quæ lib damna & multa ſimilia in hanc rem
proſequitur idem Cæpol. loco ſupra cita: d. ſect. 5.
ſub num. 59. cum plur. ſeq. ut enim Bal. ait in l. 1.
12 col. 4. C. de ſer. fugiti. † interpretationes legum de-
bent conuenire rebus naturalibus, ut de hoc eſt tex.
in l. is cuius, §. fin. de inter. actio. in l. vbi autem non
apparet, §. illud de uerbo. obligatio. & inſtit. eod. §.
13 conditiones in fin. Deficienteque iure † ſcripto de-
bemus recurrere ad rationes naturales, ut eſt text.
cum gloſ. diſtin. 1. cap. conſuetudo in gloſ. 1. & in l.
ſcire oportet § ſufficit de excuſ. tuto. Abb. in c. cum
14 ſint homines de decim. & ideo † ſufficit in dubio al
legare rationem naturalem licet quis non alleget le
gem, ſecund. Iac. de Rauen. Cyn. & Bal. in d. §. ſufficit
quod autem dictum eſt de ratione naturali vult idẽ
15 eſſe in ratione ciuili † quia ratio legis anima eſt ip-
ſius legis, l cum ratio in princ. de portio. quæ lib.
damnat. l. cum mulier ſolu. matr. cũ ibi not. & mens
legis colligitur ex ratione legem ipſam animante, l.
cum pater, §. dulciſsimis de lega. 2. Caſtr. in d. l. cum
mulier in fin. & Bal. in l. ſuum in fin. C. de iur. delib.
cum ſim. per ipſum Cæpol. cita. d. ſect. 5. ſub nu 100.
16 cum plur. ſeq. de mente ait eſſe tex. † in cap. intelli-
gentia de uerb. ſig. & in l. in conditionibus primum
locum cum plur. ſimil. de condit. & demonſtr. & in
l. pater Seuerinam, §. conditionum uerba eod. titu.
quibus in locis habetur verba debere menti deſer-
17 uire nã cum † manifeſtiſsimus eſt ſenſus diſponen-
tis, uerborum interpretatio nunquam tantum va-
let ut melior ſenſu exiſtat, l 3. de lib. præter. l. ſcire le
ges de legi. l. cætera, §. item & regulis ibi ſententiæ
mens. de leg. 1. ibique Bal. dicit legiſlatoris mentem
18 plenè ſeruandam. & ideo mens dicitur † ſicut anima,
verba ſicut corpus, & ſic magis debet attendi intel-
lectus, quàm uocabulum, ut dicit Bal. in l. ſi quis
ſeruo. C. de fur. Floria. in l. pen. ad fin. ad exhib. Bal.
in l. cum Aquiliana de tranſ. vbi dicit quòd uerba
19 ſunt † ſicut corpus mens ſicut anima & ſpiritus cum
ſimil. quę proſequitur idem Cæpol. ſub num. 124.
20 cum plur. ſeq. De ſimplici † voluntate legis uel di-
ſponentis, ſe remittit ad iura ſupra cita. in titu. 1. di-
cti tractatus & probat text. in l. ex facto, §. rerum de
hæredi. inſtit. & iura ſupra cit. in cap. de mente cum
ſimil. quæ puto uoluiſſe citare Cæpol. quia leges ab
eo citatæ in d. capit. 1. prolatæ ſunt ad probandum
verbum extenſionis haberi in iure noſtro. De fauo-
21 re Reipub. † dicit haberi tex. in l. hoc modo in fin. &
ibi Bal. de conditio. & demonſtr. ubi inquit ille, le-
gem Reipub. utilem interpretatione adiuuandam
& non minuendam eſſe, ſtatutaque terrarum reci-
pere interpretationem a publica vtilitate idque di-
xit Ang. in d. l. ſciant cuncti, ad fin. 1. col. C. de legit.
hæred. Butr. in d cap. fina. de conſuet. col. 12. uerſ.
quarto reſtat & doctor. in d. l. hoc modo. De fauo-
22 re † uerò animæ adducit Archid. in cap. 1. in uerſic.
quacunque re de ſtat. regul. Abb. in cap. ex tenore
qui fil. ſint legit. Butr. in cap. inter monaſterium in
23 fin. pen. col. de re iud. ſed de ijs † & multo pluribus
diximus ſupra in quo tractauimus de inſtrumentis
quibus potiſsimè vtimur in facienda interpretatio-
ne, quia videntur hæc potius cum alijs ibi latiſsimè
conſideratis inſtrumenta eſſe quibus progredimur
de caſu ad caſum, de perſona ad perſonam, vel di-
ſpoſitionem magis ad unum, quàm alterum caſum
reſtringimus, uel quibus interpretamur, declara-
mus, corrigimus, & in ſumma illa omnia facimus
quæ in interpretatione explicanda ſunt neceſſaria,
quibusque non aliter vtimur, quàm fabri artificesq;
ſuis inſtrumentis vtuntur, ad peragendum aliquod
corpus eorum artificij, vel opus eorum mechanica
rum artium, ideo ulterius in ijs non immorandum
24 erit; & ſi † diligenter inſpiciantur iura & auctorita-
tes ſupra relatæ, luce clarius patebit Doctores lo-
qui de illis ſex enunciatis, ut de inſtrumentis, quibus
ordimur, producimus atque abſoluimus opus inter-
pretationis, non ut de fundamentis, quia ut differũt
25 in opere naturali † fundamenta operis, ab inſtrumẽ
tis quibus opus ipſum abſoluitur per artifices; ſic
in opere hoc intellectuali interpretationis differẽt
iſti termini ſupra relati a fundamento interpreta-
tionis; illius enim fundamento ſunt extremum a
quo, & extremum ad quod, media autem quibus
ab uno ad alterum proficiſcimur ſunt inſtrumenta
ipſius intellectus interpretantis; qualia ſunt ſex illa
enunciata de quibus proximè locuti fuimus.

S V M M A R I V M.

1 *Ex ſupra relatis ſex fundamentis proficiſci cauſas fina-
les, ſeu effectiuas interpretationis extenſiuæ.*
2 *Eaſque octo eſſe.*
3 *Regulare eſſe ut fiat extenſio, ne diſpoſitio reddatur
inutilis.*
4 *Statuta quæ ſine extenſione effectum non habent debe-
re extendi.*
5 *Eluſionis quoque euitandæ cauſa fieri interpretatio-
nem.*
6 *Fraudationis quoque excludendę gratia locum fieri in-
terpretationi.*
7 *Quibus modis dicatur fieri fraus legi remiſsiuè.*
8 *Abſurditatis pariter euitandę gratia interpretationem
extenſiuam fieri.*
9 *Quod & vt iniquitas a diſpoſitione ablegetur reci-
pitur.*

Verum

10 *Verum & ut durities a lege ſit eminus permittitur.*
11 *Et nè indebitè quis damnum patiatur.*
12 *Vitiumve aliquod ſequatur.*

Quę cauſæ proficiſcantur ex ſupra relatis illis ſex medijs, ſeu fundamentis interpretationis extenſiuę.

CAP. IIII.

Xiſtis autem medijs ſeu inſtru-
mentis proficiſcuntur poſtea
1 †cauſæ illæ finales ſeu effectiuæ
ipſius extenſiuæ interpretatio-
nis, quas refert idem Cæpol.lo.
iam rel.in pen. ſectio. Quarum
2 primam † eſt omnis utilitas quę
progredi poteſt ex actu talis extenſionis; Secunda
eſt ne diſpoſitio ſit ludibrio uel efficiatur eluſoria;
Tertia eſt ne detur materia circumſcribendi legem
uel aliam diſpoſitionem; Quarta eſt ne ſequatur ab
ſurdum; Quinta eſt, ne ſequatur iniquitas; Sexta eſt
ne ſequatur duritia; Septima eſt ne quis indebitè
damnum patiatur; Octaua eſt ne uitium aliqnod
ſequatur. Nam reſpectu primæ cauſæ utilitatis re-
3 gulare eſt † ut fiat extenſione diſpoſitio inutilis red-
datur, l. ſi ſtipulatus fuero per te non fieri. de uerbo.
obliga. Bar. in l. non dubium. C. de legib. & in l. om-
nes populi de iuſt. & iur. Butr. in d. cap. fina. de con-
ſtitut in limit. 14. Gemi. in ca. 1. in 1. fall. de temp.
ordi. lib. 6. Floria. in l. pen. ſi quadru. paup. feciſ. dica.
4 qui dicit quod ſi ſtatuta effectum † nō haberent niſi
extenderentur, debent extendi, iuxta not. in l. ſi ad-
uerſus de arbitr. & in l. fin. C de uſur. rei iud. De ſe-
5 cunda cauſa eluſionis † eſt tex. in l. fi. ne quid in loc.
pub. in l. ſi prætor de iud. gloſ. not. in cap. quamquā
de uſur. lib. 6. & in cap. ſi ciuitas de ſent. excommun.
eod. lib. an quibus locis teſtamentum ad codicillos,
& ciuitas ad ſuburbia trahitur, ne reddatur diſpoſi-
tio eluſoria, & multa poſſunt exempla ex ijs quæ ſu
pra dicta ſunt & infra dicemus aſſumi. De tertia
6 cauſa fraudationis legis euitandæ † eſt tex. in l. cum
hi. §. ſed cum his cum ibi notat. à Doctor. de tranſa-
ctio. in l. magis puto, § ſi pupillus de reb. eo. l. fraus
& ibi Bal. de legi. l. non dubium cum ibi notat. per
Doctor. C de legi. Alberi. de Roſat. in 1. part. ſtatu.
q. 5. col. 4. l. cum aquiliana de tranſact. l. conuenire
de pact. dotal. cum ſimili. quæ ibi proſequitur Cæ-
pol. loc. ſupra cita. cum plurib. ſeq. ubi perpulchra
etiam exempla proponit; Quibus autem modis di
7 catur † fieri fraus legi trad. Bal. in d. l. fraus Bart. in l.
contra por illum text. C. de legi. Soci. in conſil. 66.
8 uol. 1. ſub num 11. De quarta † cauſa abſurditatis
eſt regula, quòd abſurditas à quacunque diſpoſitio-
ne cenſetur excluſa, etiamſi non exprimatur, l. Pom
ponius de neg. geſt. & l. aliud, §. abſurdum de leg. iu.
l. nam abſurdum de oper. libert. l. diuortio ſol. matr.
l. ſcire oportet, § aliud de excuſat. tuto. l. conſulta di-
ualia. C de teſtam. cum ſimil. traditis per Cæpol. lo.
ſupra citat. ſub num. 16. cum plur. ſeq. & ſupra dixi-
mus infraque etiam dicemus. De quinta cauſa ini-
9 quitatis † eſt tex. in d. l. ſcire oportet, § & ſi maximè
de excuſat. tuto. docet Bal in l. in teſtamento. q. 11.
10 C. de teſtam. milit. De ſexta cauſa † duritiei eſt text.
in l. cum tale uerſ. ſed diſplicuit de cond. & demon.
Bal. in d. l. in teſtamēto q. 10. Ang. in l. illud de petit.
11 hæred. De ſeptima † ne quis indebite damnum pa-
tiatur, eſt tex. in l. 2. & ibi notat. C. de noxal. & in l.
fina. C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſ-
ſaria, & in l. ultima, §. in computatione ubi doctor.
omnes. C. de iur. delib. cum ſimil. De octaua cauſa
12 ne uitium aliquod ſequatur eſt text. in l. in ambigua
de legi. facit tex. in l. Plautius de aur. & arg. leg.

SVMMARIVM.

1 *Interpretationem extenſiuam diuidi in duas ſpecies in actiuam ſcilicet ac paſsiuam.*
2 *Actiua interpretatio quæ ſit.*
3 *Extenſio dicitur eſſe actiua quando ſtatutum ſi quis occiderit trahitur ad mandantem.*
4 *Paſsiua interpretatio quæ ſit.*
5 *Si ſtatutum diſponat ut filiusfam. poſſit facere teſtamentum, leges omnes loquentes de teſtamentis trahuntur ad illud ſtatutum.*
6 *Si lege municipali munus aliquod introducatur leges communes de muneribus loquentes ad illud producuntur.*
7 *Naturam interpretationis actiuæ eſſe influere alteri; At contra paſsiuæ eſſe ut influatur ſibi.*
8. *Actiua interpretatio quæ ſit ſecundum auctorem.*
9. *Et quatenus definitio conformis eſt definitioni in genere ſupra relatæ eaſdem recipit declarationes.*
10 *Extremum ad quod protenditur interpretatio extenſiua debere eſſe diuerſum ab extremo, a quo fit interpretatio.*
11 *Diuerſum poſſe eſſe quid non ſolum in ſubſtantia, ſed etiam in qualitate, quantitate, ac alijs circumſtantijs.*
12 *Diuerſumque intelligendum eſſe diſſimile, non etiam contrarium.*
13 *De natura extenſionis actiuæ eſſe ſupplere id quod eſt omiſſum.*
14 *Extremum ad quod fit extenſio, intrinſecè non expreſſe appellari, quia ſi tale eſſet non diceretur propriè extenſio.*
15 *Multos æquiuocare in iſta materia extenſionum, inter extenſionem & comprehenſionem, dum uolunt ad intrinſecè comprehenſa fieri extenſionem.*
16 *Paſsiua interpretatio quæ ſit ſecundum auctorem.*
17 *Caſum in diſpoſitione expreſſum paſsiuè informari a iure communi.*
18 *Quia informatur a diſpoſitione iuris communis, ut ſaccus a frumento, uel ab alia materia, quæ in illum infunditur.*
19 *Naturam interpretationis paſsiuæ eſſe ſuſcipere & ab alio informari.*
20 *Appellarique iſtam interpretationem extenſiuam, non ex eo, quod caſus in ea expreſſus ad alios trahatur, ut in actiua, ſed ex eo quòd alia iura ad illum trahuntur.*
21 *Triplicem eſſe formam ſubſtantialem, accidentalem, & naturalem.*

Formam

22 *Formam substantialem dici quæ tendit ad esse rei.*
23 *Statutum disponens ut testamentum possit fieri coram duobus testibus, recipit formam substantialem a iure communi traditam.*
24 *Quæ sint personæ cum quibus dicitur esse testamenti factio. remissiuè.*
25 *Formam accidentalem esse quandam obseruantiam superuenientem post actum, quæ non dat substantiam ipsi rei.*
26 *Exemploque declaratur.*
27 *A forma materiali quomodo recipiat interpretationem. nu. 28.*
29 *Notarios, cum fiunt, iurare se conscripturos esse instrumenta, non in papiro, sed in membranis non abrasis.*
30 *Forma quam recipit dispositiuum expressum, non dici extrinsecè expressam.*
31 *Interpretationem extensiuam versari vel in iuris communis, aut statutarij, vel actionis dispositione.*
32 *Rursusque in iuris communis dispositione versari, vel in correctorijs, vel limitatorijs & exorbitantibus, aut in pœnalibus, seu in quarti generis constitutionibus.*

In quot genera diuidatur interpretatio extensiua sicut supra definita est atque explicata.

CAP. V.

Hactenus deducta interpretatio extensiua, eaque ratione quæ supra a nobis obseruata fuit, definita atq; explicata, in duas
1 †diuiditur species, Quarum altera est actiua, altera verò passiua, ut colligitur ex Bar. theorica in l. omnes populi de iust. & iur. in q. 6. quæst. princip. sub num. 60. quem sequuntur ibi cæteri & præsertim Bal. col. 8. vers. item nota quòd istud ius quod trahit sub num. 21. in 16. col. vers. sed quæ est interpretatio actiua Bart. in l. 1. de mune. & honor. vbi eleganter loquitur, & in l. si quis seruu in fin. C. de furt & in l. 1. §. lex Falcidia quem Alex. & alij ibi communiter sequuntur ad leg. Falcid. Abb. & alij in cap. ad audientiam, & in cap. dilectus de cleri. non residen. Cæpol. de extensio. sect. 2. in prin. Cur. in ca. fin. de consue. sect. 4. sub nu. 15. post Butri. ibi Euer. in loco a ratione legis lata sub num 39. Rip in d. l. si constante sub num 69. Io. Imol. in l si uero, § de viro
2 sub num. 16 sol matr. Nam interpretatio actiua †dicitur quando dispositio in casu expresso protrahitur ad casus in dispositione non expressos, secundũ Bart. & alios doctor. in locis proximè citatis, & ex ijs quæ tradit idem Veron. loco supra cita. sectio. 1. in pen. & ult. verbo definitionis ipsius interpretationis & potest poni exemplum, quamuis Bald. & alij in loco supra relatis multa proponant in statuto si quis occiderit; si enim trahatur statutum ad
3 mandantem †interpretatio seu extensio dicitur esse actiua, quia statutum informat similem casum & sic dat formam, & omne quod dat formam dicitur agens secundum Bald. in d. l. omnes populi col. 16. vers. sed quę est interpretatio actiua.

4 Passiua uero †interpretatio est quando leges extenduntur ad statuta, quæ ideo dicuntur passiuam interpretationem recipere, quia patiuntur statuta interpretationem seu intellectum legum loquentium in materia statutorum, eo quia regulæ omnes ac leges iuris communis extenduntur ad dictas leges municipales, ut per Bartol. in d. l. omnes populi sub dicto nu. 60 & alios supra relatos, exemplo autem sic declarari potest, fingamus, statuto seu lege
5 municipali prouisum fuisse, †vt filiusfam. possit facere testamentum; certè lex communis extenditur ad hoc statutum, ut scilicet legitimè ac secundum iurium dispositionem debeat fieri hoc testamentũ, l. hac consultissima in princ. C. de testamen. & quod rursus ex tali testamento adeatur hæreditas, l. eam quam cum ibi nota. C. de fideicom. & l. si nemo de testam. tut. vt Falcidia ex illo detrahatur omnesq; in summa testamentariæ leges in illo locum habeãt l. 1. §. lex Falcidia ad leg. Falcid. Item si lege aliqua
6 municipali † iniungatur onus aliquod, lex communis ad illud protenditur, ut dicatur personale, uel patrimoniale secundum distinctio. l. 1. de mune. & hono. quam ibi notat Bart. & in consil. suo 358. inc. visa quadam constitutione, ubi ponit alia exempla, in summa breuius colligẽda quæ hactenus adducta
7 sunt, †sic est constituendum uidelicet. Naturam interpretationis actiuæ esse influere alteri, At contra passiuę esse ut sibi influatur, ab alioque suscipere ac informari, ut pulchrè dicit Bal. in d. l. omnes populi col. 48. vers. item nota quòd istud ius sub num. 21. & Petr. Anch. in repet. cap. canonum statuta de constitutio. col. 178. in fin. uersic. ulterius etiam est addendum.

8 Qui uellet autem plenius † ac cumulatius istarũ duarum interpretationum uim atque essentiam perscrutari, omissa Veronen. definitione, quam ipse latè examinat loco supra cita. sic definire posset, ut sit
9 actiua interpretatio † extensiua nihil aliud, quàm cuiusque dispositionis citra uerborum ac mentis suapte natura primò occurrentium uim, progrediẽdo de casu dispositiuo expresso, ad casum diuersum intrinsecè non expressum iustè ac legitimè facta expositio; quæ definitio cum usque ad uerba illa ad diuersum, conueniat cum definitione supra relata ad interpretationem extensiuam simpliciter consideratam in genere recipit quoque easdem declarationes. Ad diuersum autem dictum fuit, quia extre-
10 mum ad quod † protenditur interpretatio actiua debet esse diuersum ab extremo a quo fit interpretatio, l. oratio de sponsal. l. quia actionum de præscripr. uerb. cum simili. supra alleg. per eundem Ve-
11 ron. in primo capite, & istud diuersum † potest esse non solum in substantia, sed etiam in quantitate, & qualitate, & in alijs quę prosequitur idem Veron. in titu. in quibus casibus possit fieri extensio, ut probatur in l. scripturæ diuersæ iuncta glo C. de fide instr. l. fin. de constit. pecun. l. si idem. C. de codicil l. 1. de iur. aur. annul. l. diuerso quorum leg. l. doli. §. diuersum de nouatio. cap. cum sint homines dedecim, &

cap.

cap.ad apostolicæ circa fin.eod. & cap.cum aposto-
lica de ijs quæ fiunt a prælat. Et intellige diuersum
12 † esse extremum ad quod, ab extremo a quo, non
autem aduersum, idest contrarium, ut dicitur in di-
cto cap.cum apostolica, & notat glos.in uers.diuer-
sa in d.cap.cum sint homines, & Archidiac.in cap.
cum sit iudex in uers.nequiuit de off. lega in 6. quia
extensiua interpretatio non potest fieri ad extremũ
ad quod non expressum. contrarium extremo ex-
presso per l.vbi repugnantia de reg. iur. & l 1. C.de
furt.cum simili. Ac etiam quia est de natura exten-
13 sionis † actiuæ supplere id quod est omissum & nõ
expressum, non autem ei contradicere, ut d. l.ora-
tio, & d. l.quia actionum & cap. cum a te ext. de ce-
lebrat.missa.& prosequitur idem Cæpol.loco supra
cita.cap.1. uers.septimo & ultimo dixi, fuit quoq;
14 dictum † in definitione intrinsecè non expressum,
quia si esset intrinsecè expressum seu comprehen-
sum, non diceretur propriè extensio actiua; ut pro-
batur in l.in his de condit. & demonstr. & l. condi-
tiones quæ extrinsecus eod. titu. Et propterea dixit
Rochus Curt.in cap.fin.de consu.sub num.23.uers.
15 & hæc doctrina attenta multos † Doctores decipi
in ista materia extensionum & æquiuocare, dum vo
lunt quod intrinsecè uenit per vim eiusdem ratio-
nis, dici per extensionem fieri, ut inter cæteros asse-
rit fecisse Bartol. in d. auth. quas actiones quod ta-
men uerum non est, ut supra sæpius admonuimus;
Item ut differat a passiua interpretatione quæ tra-
hitur ad id quod intrinsecè inest. Passiua autem in-
16 terpretatio † est, omissa Veronẽsis definitione loco
iam relato lect.4.cuiusque dispositionis, progrediẽ
do de casu dispositiuo expresso ad eius formam ex-
trinsecè non expressam, citra uim uerbũ ac mentis
suapte natura primò occurrentium iustè atque arti-
ficiosè facta expositio. Quæ uerba ad eius for-
mam &c. Ideo posita fuere: quia extremum à quo
fit extensio, quod quidem est casus dispositiuus in
17 in ipsa oratione expressus, informatur idest.recipit
formam à iure antiquo commune, quod in ea ma-
teria loquitur, uel à legibus communibus ea in ma-
teria loquentibus, & formam actui disposito danti-
bus, dum ad illum per hanc interpretationem tra-
huntur, quæ forma iuris communis fit sic passiuè
interpretando ipsius dispositiui casus in l nouæ sim
18 pliciter † expressi naturam, atque sicut culeus seu
saccus recipit formam a frumento, cum illo imple-
tur frumento, ut dicit glos..in l. iurisgentium, in §.
quinimo de pact.in glos.1.magna in princ. & ea si-
militudine qua pactum incontinenti appositum
formam recipit a contractu cui accedit, ut ibi nota-
tur, & ideo natura interpretationis uel extensionis
19 † passiuæ est suscipere & ab alio informari, quia ius
illud quod alterum ad se trahit, dicitur ab eo recipe
re interpretationem passiuam, cum ab illo informe
tur, ut dicit Bal.iam citatus in d. l.omnes populi de
iusti. & iur.in d.col.4.uers. itam nota quòd illud ius
sub num 25 & appellatur ista interpretatio extensi-
20 ua. † non ex eo quod dispositiuum expressum exten
datur ad illud non expressum, sicut fit in extensione
actiua, sed ex eo quòd aliæ leges uel alia iura quæ
loquuntur de forma dispositiui casus expressi, ex-
tenduntur ad illum, & ideo hæc interpretatio, uel
extensio dicitur passiua, quia suscipit & patitur for-
mam illorum iurium in materia casus expressè di-
spositi loquentium. Ad eius formam, dictum est, ut
21 intelligatur de triplici forma, substantiali, scilicet.
accidentali & materiali, substantialis enim est il-
la qua posita actus ponitur, & qua deposita actus
deficit, ut in l.Iulianus, §.si quis ad exhiben. & ĩ l.mu
lieri, §.1.ubi diximus de uerb signifi. Butr. in ca.tua
nos per illum tex in ult norab. de sponsal.Barto.in l.
ptolatam in fin.1.col.C.de sent.& interlocut.omn.
iud.ubi concludit illa dici de substantia, quibus ces-
santibus res ipsa esse non potest, l. pacta conuenta;
vbi hoc etiam notatur de contr. emptio. & dicitur
22 illa forma substantialis † quæ tendit ad esse rei, & ad
uenit rei existenti in potentia, ut dicit Bal. secundũ
Aristot. & Aueroem in l. vniuersa col.2. C. de pre-
cibus imperat.offer & in l.2. C. quando prouoc.ne-
cess.non est, l.qui Romæ, §.Flauius de uerb. obliga.
Bal.in l.ad exactionem in fin. C. de dot promis. &
ista forma substantialis dicitur vniformis, ut not.
Barto.in l.sciendum in princip. quarti contrarij, de
verbor.obligatio.secundum Cyn.in l.1. C.de contr.
& commit.stipul. exemplo uerò sic perspectior res
23 fieri potest, fingamus lege aliqua † municipali caue-
ri; testamentum fieri posse coram duobus testibus;
recipiet illa interpretationem seu extensionem pas-
siuam ut suscipiat formam substantialem à iure cõ-
muni traditam in testamentis, ut scilicet sint mascu
li, puberes, liberi, uno contextu adhibiti & reliqua
huiusmodi de quibus in d.l.hac consultissima. C.de
testam.cum ibi nota.in princ.& instit. quib. non li-
24 cet facer. testam. Item ut sint personæ † quibus cum
sit testamenti factio, §. testes autem de testam. ubi
diximus & de quibus per glos.ordin. in §.fin. instit.
quibus non licet fac.testam. in l. si quæramus de te-
stamen.& per Bal.plenè in l.1. C.de sacros. eccles.&
plenius per Io de Imol.Anchar. & alios recentiores
in cap.2. de testam. Potest rursus, ut dictum est, in-
25 telligi de forma accidentali † quæ est quædam ob-
seruantia superueniens post actum, & quæ non dat
substantiam ipsi rei, quæ iam est sed postea requiri-
tur ad confirmationem rei in esse productæ, vel ad
vtilitatem consequendam, vt per Bald.& doctor.in
d.l.vniuersa, & Bal in d.l.2. quando prouoc.non est
necess. vnde si lex requirit apertionem testamenti
26 † iuxta, l publicati, cum ibi notat. C.de testamen.&
l.2.& tot.tit.C.quemad.testam. aperiant. & statuto
præcipiatur testamentum ualere coram duobus te-
stibus recipit eiusmodi statutum passiuam inter-
pretationem, ut informetur a legibus quæ loquun-
tur de forma & apertione testamenti, sicque de for-
ma accidentali; Quinimò potest etiam ut diximus
27 intelligi de forma † materiali ut notat Cyn. in d.l.1.
C.de contr. & commit. stipul.Bart.in d. l.sciendum
de uerbo.obliga.ut in proposito exemplo antedicti
statuti, recipit enim illud interpretationem seu ex-
tensionem passiuam quia leges iuris communis de
forma materiali testamenti loquentes ad tale statu-
28 tum trahuntur, puta † ut possit scribi manu testato-
ris

ris vel notarij auth. quod sine C. de testam. & in tabula lignea sen in quacunq; alia materia siue chartæ siue membranæ sint, siue in corio cuiuscunque animalis l. 1. in princ. de bon. poss. secund. ta. tametsi
29 Notarij quando creantur iurent † scribere instrumẽta publica & testamenta non in papyro sed in cartis membranis non abrasis, ut dicit Veron. loco supra relat. sectio 4 sub num. 6. Qui rursus ait in definitio
30 ne fuisse dictum extrinsecè non expresse † quia ista forma quam recipit dispositiuum expressum non est extrinsecè expressa, licet intrinsecè possit dici comprehensa, argu. l. in his, & l. conditiones quæ extrinsecus de cond. & demon. & in hoc differt à definitione actiuæ, quia extremum ad quod fit extensio non est in ea comprehensum intrinsecè, uel ex-
31 trinsecè, ut paulo superius dictum est. Hisce † igitur sic peroratis. Dico distinguendos rursus esse tres principales casus circa hanc materiam extensiuę interpretationis; Aut enim uersamur in legis communis dispositione; aut in dispositione statutaria; aut in dispositione vel actione hominis, primo ca-
32 su sunt tres aliæ partes † considerádæ, hoc est, quòd aut uersamur in correctorijs, aut in limitatorijs & exorbitantibus; aut pœnalibus; aut in ijs quæ neq; correctoria, nec exorbitantia, vel limitatoria, neq; pœnalia sunt, sed quarti cuiusdam generis.

SVMMARIVM.

1 *Secundum Mathesilanum communem esse regulam vt correctoria non extendantur.*
2 *Sed limitari quando ratio finalis est expressa in lege.*
3 *Item quando ageretur de extensione passiua.*
4 *Et in casibus a iure antiquo comparatis.*
5 *Si tamen in omnibus & per omnia sint comparati. numero 6.*
7 *Vel quando vnica tantum dispositionis posset reddi ratio.*
8 *Aut tractatur de periculo animæ.*
9 *Agituruè de puniendo delicto ad commodum reipublicæ.*
10 *Eandem regulam in correctorijs recipi ab Imol. qui illam restringit in sex casibus.*
11 *Quando resultaret absurdum.*
12 *Cum ratio est expressa in lege.*
13 *Vbi versamur in correctiuis.*
14 *Aut agitur de extensione passiua.*
15 *Vel tractamus de omnino purificatis.*
16 *Contenderetur vè de facienda extensione ex mente intrinseca.*
18 *Sed & D. Alciato placuisse prędictam regul. negatiuã extensionis in correctorijs præterquam in septem casibus.*
19 *Non dissensisse etiam Euerardum à prædictis qui limitant dictam conclusionem in 14. casibus. à nu. 19. vsq; ad 34*
34 *Andream Gammarum attestari dictam opinionem negatiuam esse communiter receptam firmarique sex argumentis.*
35 *Sed à communi illum dissentire multis rationibus ac iuribus. & nu. seq.*
37 *Occurrereque iuribus pro communi inductis.*
38 *Tandem cum communi sentire.*
39 *Quam in septem casibus restringit.*

De extensiua interpretatione facienda in materia correctória iuris communis secundum Mathesilanum, Imolam, Alciatum Euerardum & Gammar.

CAP. VI.

Irca materiam extensiuæ interpretationis faciendæ in correctoria legis dispositione Mathesil. in libello de extensioni. sub num. 1. concludit illam so-
1 lere dari regulam † ut non debeant correctoria iura de casu ad casum trahi ex maioritate vel identitate rationis arg. l. præcipimus in fin. C. de appellatio. in l. sancimus. C. de testam. textumque esse notand' in auth. de administr. offi. § fina. & clarum in l. si furiosi. C. de nupt. & in l. si uero, §. de uiro solut. matr. in auth. quas actiones iuncta ibi glos. C. de sacr. eccle. in cap. cum expediat de electio. libr. 6. & tradi. per Bart. in l. si constante solu. matr. q. 7. sed est nona primæ par. princip. hanc conclusionem dicit esse restringendã septẽ modis, primo quando ratio finalis est expres-
2 sa † in tex. quia tunc ubi habet locum ratio; habet similiter & legis dispositio; nec dicitur ista extensio, quia hæc decisio apparet ex materia comprehẽsa sub uerbis generalibus ipsius legis, quamuis non ex uerbis singularibus eiusdem, ut per glos. in §. 1. in vers. ad curationem vt ij qui obligat. in auth. in l. 1. in princ. de leg. tuto. Barr. in l. cum mulier secunda solut. matr. glo. in l. 1. C. de his qui ante aper. tab. in l. 1. §. sexum de postul. in cap. 1. de temp. ordi. lib. 6. in verb. Italia cum simil. Secundo quando ageretur
3 de † extensione passiua arg. l. 1. §. 1. ad leg. Falcid. ubi Bartol. & in l. omnes populi in 4. q. 6. art. princip. & in l. 3. § erit vi bon. rapt. cum simil. per eum adduct. qui multa profert exempla Tertio quando essemus
4 † in casibus a iure antiquo comparatis, l. fina. C. de indict. viduit. toll. & in l. si quis seruo persuaserit. C. de furt. l. marcellus. §. 1. & ibi Bart. ad Senat. Trebel. cum simili. Hunc casum intelligit procedere quan-
5 do casus sunt † æquiparati in omnibus, & per omnia circa materiam illã de qua agitur quamuis in alijs plures essent differentię, ut inter testamentum & codicillos, quorum tamen respectu personæ per modum reg. reperiuntur casus esse comparati, l. 2. de leg. 1. secus vbi in materia de qua ageretur non es-
6 set omnimoda comparatio, † quia tunc non fieret extensio, d. auth. quas actiones iuncta, l. fina. C. de sacros. eccle. latius declarando ut ibi per eum. Quar-
7 to vbi dispositionis vnica ratio reddi potest † l. his solis. C. de reuoc. donat. l. quamuis, & ibi glos. & Bald. C. de fideic. Quinto vbi tractatur de periculo ani-
8 mæ † ut per Imol. in cap. cum contingat de iur. iur. Sexto quando agitur de puniendo delicto † ad com-

modum

modum reipublicæ, l. 2. §. ignominiæ de ijs qui not. infam. quamuis dicat illam non loqui in correctorijs, sed in odiosis, Imola verò in d. l. si uero §. de viro col. 4. post princip. constituit regulam negatiuam,
10 † per iura supra cita. a Mathes. & eandem limitat in sex casibus sub num. 14. & 15. Primo scilicet quan
11 do resultaret absurdum † per tex. in l. scire oportet, §. illud. de excus. tuto. & ea quæ not. Bartol. in l. non dubium. C. de legi. secundo quando ratio esset ex-
12 pressa in lege † per tex. in clem. 1. in uer. eligatur de electio. sed hunc casum excipit ille quando is casus ad quem fieret extensio comprehenderetur sub larga saltem uerborum significatione, secus si nullo modo posset comprehendi, ut ibi per eum, quia tūc non fieret extensio. Secundo quando ageretur de
13 facienda † extensione in correlatiuis per dict. l. fin. C. de indict. viduit. tollen. l. fi. C. de acceptil. quem casum ipse intelligit quando eadem est ratio, per l. curatorem. C. de interd. matri. Quarto quando agitur
14 de facienda † extensione passiua per dictam glos. in d. l. si quis seruo persuaserit. C. de furt. iuncta l. ut tā tum, C. de ser. corrupt. cum simil. Quinto quando
15 sumus in parificatis † sed ipse intelligit quando militaret omnimoda ratio, & essemus inter easdem personas & ita procedat glos. in cap. si postquam. §. 1. & §. fine de elect. libr. 6. secus ubi essemus inter alias personas, & ita intelligit tradita in dicta auth. quas actiones iuncta dicta l. fin. Sexto quando age-
16 retur † de facienda extensione ex mente intrinseca, & comprehensiua, quia tunc diceretur declaratio,
17 ut ibi per eum, Dom. Alciat. † libro secundo, de uer. signifi. & ipse constituit regulam negatiuam quod in correctorijs licita non sit extensio per iura supra cita. sub num. 34. & seq. sed eam regulam restringit
18 in septem casibus, † Quarum primus est quando in lege est expressa ratio sub num. 36. Secundus est in ijs quæ relatione quadam coniunguntur sub nu. 37. Tertius est quando fieret extensio ex ui eius regulę, cui licet quod est plus de reg. iur. libr. 6. sub num. 41. Quartus est quando per extensionem ad antiquum ius reuerteremur sub num. 42. Quintus est quando constaret de mente correctoriæ legis, sub num. 44. Sexto est quando exceptio esset in lege posita, sub dicto num 44. Septimus quando ageretur de salute animæ, ut idem prosequitur sub eodem nu. 44.
19 Euerar quoque † in locis legalibus in loco a ratione legis lata sub num. 14. conclusionem & ipse negatiuam concipit, tum per iura supra cita. quàm per alia multa quæ ipse addit, quam conclusionem sic firmatam limitat. 14. modis, primo quando ratio
20 † est scripta in lege vel canone corrigente, sub numero 18. cum quinque seq. quem primum modum excipit quinque alijs limitationibus, quarum prima est, quando lex est correctoria tantum, non etiam pœnalis, secus si correctoria sit & pœnalis simul, sub numero 24. Secunda est quando lex correctoria non loquitur taxatiue sub dicto numero 24. & seq. Tertia est, quando ratio expressa in lege uel canone corrigente est finalis sub dicto num. 25. & 26. Quarta est quando alia ratio scripta in lege uel canone suaderet extensionem non debere fieri, sub dicto numero 26. Quinta est quando casus non expressus est æquè fauorabilis sub dicto nume. 26. vers. Quin-
21 to intellige. Secundo principaliter limitat † quando duo casus æquiparati sunt per legem antiquam, in omnibus & per omnia in materia de qua agitur,
22 sub numero 27. Tertio † quando sumus in correlatiuis sub numero 28. Quarto quando lex non cor-
23 gens † reduceret nos ad ius antiquum sub numero vigesimonono. Quinto quando resultaret absurdi-
24 tas † sub numero 30. Sexto quando ageretur de sa-
25 lute animæ. † sub eodem numero versicu. sexto fal-
26 lit. Septimo quando lex uel constitutio aliàs † esset illusoria, sub numero 31. Octauo quando uerba
27 constitutionis correctoriæ † ex lata significatione vocabuli trahi possent ad casum in quem concurrit maioritas rationis, sub num. 32. & sequen. Nono
28 quando duo se habent ad inuicem gradatim † ità ut unum mensuretur gradatim ab alio aliquo accidente nam tunc facta mutatione nel correctione in uno, censetur quoque esse facta in alio, sub nume-
29 ro 34. Decimo quando ita se habent † duo inter se vt unum neniat accessoriè ad aliud uel mensuretur ad similitudinem alterius, sub numero 35. Vn-
30 decimo quando ita se habent † duo ut unum ueniat consecutiuè ad alterum, sub numero 36. Duo-
31 decimo quando casus ad quem † fieret extensio, & sic non expressus comprehenderetur sub expresso secundum communem usum loquendi, sub nume-
32 ro 37. Decimotertio † quando per eandem legem, uel aliam aliquid fuisset enunciatum gratia exem-
33 pli, sub numero 38. Decimoquarto † quando agitur de extensione passiua, sub numero 39. & sequen.

Andreas Gammar. in tractat. extension. sub numero 118. attingit hunc articulum & dicit com-
34 munem † esse opinionem, ut non debeat fieri extensio quam dicit probari ab his qui frequentiotiore uoto illam recipiunt sex fundamentis. Primo per text. in dicta l. præcipimus. C. de appellationib. & in §. fin. in authen. de administr. offic. Secundo per text. in l. si furiosi. C. de nupt. Tertio per text. in l. certa forma. C. de iur. fisc. libro decimo. Quarto quia in claris non procedimus ex coniecturis iur. vulg. Ergo per interpretationem non corrigemus legem scriptam quæ clara est. Quinto quia expressum facit cessare tacitum, l. qui ad certum locat. l. pactum inter hæredes de pactis. Ergo lex expressa contraria non abrogabitur interpretatione tacita. Sexto per capitu. cum expediat de electio. Con-
35 trà tamen ipse tenet † post Fulgos. in l. cum de nouo. C. de legi. & in l. de quibus. ff. eodem titu & Ioan. Mona. in capit. indemnitatibus eodem titu. de electionib. in sexto, per text. in l. non siue. C. de bonis quæ lib. Item per l. legem Iuliam. C. de indict. viduita. tollen. quem ipse præter cæteros inducit. Rursus per textum in l. Gallus, §. & quid si tantum de liberis & posthumis. Insuper quia dispositio correctoria est fauorabilis, correcta odiosa, quia nunquam lex corrigitur nisi propter sui odiositatem, vel quia incepit esse contraria fini publici boni cuius gratia est inducta capit. non

debet de consang. capit. qualiter, §. ad corrigendos, capit. sicut de accusat. cap. statutum de rescript. lib. 6. instit. de leg. fusc. cani. toll. per tot. ergo ampliāda correctoria restringenda correcta argum. cap. odia de reg iur. lib. 6.

36 Postremò quia in dubio eligenda † est uia quæ pluribus innixa est rationibus vt est pars ista quæ fauet extensioni in correctorijs, tum quia ubi eadē est ratio, ibi debet idem statui ius. iur. vulga. Tum quia cui licet quod est plus &c. dicto cap. cui quod plus est de reg. iur. in 6. Tum quia in hoc militat fauor publicus qui est ampliandus dicto cap. odia. Tum quia de similibus ad similia &c. l. non possunt de legi. tum etiam quia correcta lege intelligitur correcta quoque esse legis ratio. Ergo casus omnes non expressi qui fundantur super dicta ratione intelligentur esse correcti, argum. cap. cum cessante de appel. Ad l. præcipimus † respondet procedere

37 quando non apparet aliqua ratione legem alterius uoluisse corrigere. Ad l. si furiosi, quod ibi additio & expressio fuit facta ad dubitationem tollendam non quia ille casus ex mente non conciperetur in constitutione Diui Marci. Ad l. certa forma quòd ibi erat propter irrationabilitatē odij, ut l. quisquis. C. ad l. Iul. ma. Ad quartum quòd incipit fieri dubia ob casum correctionis superuenientem. Ad quintum quòd id quod ex mente venit expressum est, l. nominis, §. 1. infra de uerb signifi. Ad ultimum quòd procedit quando casus ad quem fit correctio nis extensio potest aliqua ratione seruari. Tandem

38 quia videt graue † esse communis præiudicium dicit à communi opinione haud esse recedendum & cū cæteris negatiuè esse concludendum extensionem in correctorijs licitam non esse: quam & ipse re-

39 stringit in septem casibus ex illis † qui & ab alijs supra relati sunt hoc est in correlatiuis quam limitationem latè examinat ac variè declarat à num. 122. vsque ad num. 137. Item quando lex correctoria reduceret nos ad ius commune numero supra citato. Rursus ratione absurdi sub num. 138. Ratione salutis animæ sub num. 139. insuper quando fieret elusoria fine extensione, sub num. 140. Ad hæc quando lex superueniens potius esset interpretatiua quam correctoria numero iam relato. Postremò quando ratio esset expressa in lege corrigente, sub numero 41. cum tribus sequen. vbi latè illam limita. tractat, ac declarat.

SVMMARIVM.

1 *Auctor putat a communi sententia haud quaquam discedendum esse; constituendum esse regulam negatiuam, quod in correctorijs non sit licitum extendere dispositionem in casu expresso loquentem ad non expressum.*

2 *Iura ad probandam communem opinionem adducta quicquid Iasson sentiat illam probare.*

3 *In correctorijs, neque ex paritate, neque ex similitudine, nec etiam ex maioritate rationis extensionem posse fieri.*

4 *Euitandam esse legum correctionem.*

5 *Concordandas esse leges primo aspectu contrariantes, per distinctiones ac conciliationes*

6 *Licitum esse diuinari ut tollatur legum contrarietas.*

7 *Hinc que resurgere cur sit quòd in dispositionibus & priuilegijs licita non sit extensio.*

Quæ sit auctoris sententia in materia extensiua interpretationis faciendæ in correctoria dispositione.

CAP. VII.

Go in proposita difficultate non discedendo a communibus Doctorum traditionibus sic puto constituendum esse, ut scilicet, quando uersamur in correcto-

1 rijs, tunc regula † communisque conclusio sit firmanda, in correctorijs non esse licitam extensionem neque productionem unius casus ad alterum, authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. dicta l. præcipimus. C. de

2 testam. quæ iura † quamuis Ias. in dicta auchen. quas actiones sub num. 21. in fin. dicat parum probare sub uers. sit ergo, nihilominus probant quia in ijs deciditur correctionem non trahi ad ea, quæ in indiuiduo non reperiuntur correcta. & sic reijcit omnem extensionem Bartol. & Doctor. in l. si constante in prima parte in q 9. soluto matrimo. addit Iason text. loc. supra relato quem dicit meliorem esse de corpore iuris in authen. de administr. offi. in sacr. appellationibus, ibique glo. expressè, in uersiru. quoniam in §. illud not. illum tex. ad hoc, quam conclu-

3 sionem † ita recipiunt interpretes ut nuque ex paritate uel similitudine, nec etiam ex maioritate rationis licita sit extensio glos. in l. tam is de donatio. caus. mort. in §. 1. Bartol. in l. præcipimus §. fina C. de appellatio. per illum tex. Ias. in dicta auth. quas actiones sub num 21. uers. sit ergo, communiter notant Doctor. in l. si uerò, §. de uiro solu. matri. ut attestatur Benedic. Capr. reg 90. sub num 113. Ias. in l. de quibus sub num. 14. de legi. & in dicta authen. quas actiones, sub dicto num. 21. Deci. in l non debet cui quod plus de reg. iur. quicquid aliter uoluerit idem Deci præcipitanter & sibi contrarius in consil. 323. Rip. in dicta l. si constante solut. matri. sub num. 57.

4 & 59. Euitanda † est enim legum correctio. l. 1. C. de inoff. dot. cap cum expediat de electio. libro sexto, concordandæque sunt leges primo aspectu contra-

5 riantes † per distinctiones ac conciliationes, l. secunda, §. si quid in tanta. C. de ueter. iur. enucl. 1. constit. C. §. quibus glo. in l. apud antiquos. C. de furt cap. si

6 peccauerit 2. q. 1. Licitumque est etiam † diuinare, ut tollatur legum contrarietas Bartol. in l. ita stipulatus col. 12. post princ. uersic. & si tu opponas sub num. 27. de uerb. oblig. Rimінal instit. per eas per. nob. acquir. sub num. 55. Zanc. in l. hæredes mei, §. cum ita sub num. 167 ad Senat. Trebel. nec difficultatem habet, quando lege aliqua diuinatio illa adiuuaretur, ut opportunè declarat idem eruditissimus

mus Riminal. in d. §.1. numero supra citato versic.
confirmaturque hoc. instit. per quas perso. nob. ac-
quiri. & per subauditos intellectus procedere per-
missum est, ut scribit Rip. loc. supra cita. sub nu. 58.
per glos. in cap. puer in uer. defensionem 15. distin.
qui & alia nonnulla his similia in hanc rem addit,
7 & ex hac conclusione apparere inquit † Rip. loc. su-
pra relat. sub num. 59. & 60. & Dom. Alciat. de uer.
signifi. libro secundo sub nu. 34. & 35. Cur sit quod
in dispensationibus & priuilegijs permissa non sit
extensio; Quod scilicet quantum in eis sit, ius com-
mune corrigatur.

SVMMARIVM.

1 *Non procedere supra firmatam conclusionem quando ratio est expreßa in lege corrigente.*
2 *Sed Ripam putare iura quę pro dicta opinione adducuntur non probare.*
3 *Rationem complecti omnes casus suos comprehensiuè.*
4 *Quando in pluribus casibus est una eademque ratio, non extensiuè sed eo modo quo genus species sua complectitur, intelligitur comprehendere.*
5 *Fauor publicus, & fauor pius licet sint similes, sunt tamen numero differentes.*
6 *Vbi est omnimoda ratio in uno casu quę est in altero non dicitur extensio sed dispositio.*
7 *Dominum Alciatum discedere à communi opinione.*
8 *Varijsque firmare illam argumentis. sub nu. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.*
14 *Rectè sensisse patres qui communem opinionem constituerunt, dum non tam materiam legum, pro communi opinione inductarum, quàm ipsam rationem in lege expreßam perpenderunt.*
15 *Quando ratio est expressa in lege non dicitur dispositio extendi, sed intelligi, & comprehendi sub expresso, ex ratione & mente.*
16 *Dispositio dicitur magis enucleari quàm extendi quando eadem est ratio.*
17 *Et magis detegi quod in ratione in primo casu includebatur, quàm nouus casus induci.*
18 *Lex id omne dicitur quod in ratione consistit.*
19 *Casus non dicitur omissus vbi eadem est ratio.*
20 *Quando eadem est ratio, quod omissum est, ex uerbis legis ommitti non debet à religione iudicantis.*
21 *Vbi eadem est ratio, & eadem mens dicitur eße idem casus.*
22 *Ea quę sunt eiusdem rationis includi sub dispositione ex significatione idest expreße, propriè, ac non tacitè.*
23 *Communiorem, & veriorem eße opinionem quòd ex sola legis ratione fiat extensio etiamsi lata non concurrat significatio.*
24 *Glos. in clemen. auditor de rescript. intellectus declaratur. nu. 25.*
26 *Glos. in clemen. prima in uer. pralatum de elect. declaratur.*
27 *Domini [A]lciati ratio diluitur.*
28 *Declaratur in l. liberorum, de uerborum significationibus.*

An premissa conclusio cesset, quando ex-
pressa est ratio in lege, lateque de veritate
huius disceptationis disseri.

CAP. VIII.

Estringunt autem imprimis Do
ctores hanc conclusionem ut
locum non habeat, quando ra-
1 tio † est expressa in ipsa lege cor
rigente quá restrictionem pro-
bat Bald. in dicta authen. quas
actiones. C. de sacros. eccles. per
tex. in l. his solis in uer. tacitè cautum putamus. C. de
nant. feno. esse meliorem de iure, Alex. in d. l. si con-
stante in dicta quæstio. nona Bartol. confirmat per
text. cum glos. in clemen. prima. in uer. eligatur de
electio. & Ias. in dicta authen. quas actiones per
2 tex. in l cum mulier soluto matrimo. sed Rip. † in di-
cta l si constante, sub numero 63. non probare ait
quia prædicta iura loquuntur potius in limitatorijs
& exorbitantibus, quàm in correctorijs, tentat ta-
men seruare Ias. quatenus ille videtur considerasse
non materiam, sed rationem in lege expressam
quam dicit instar generis sub quo omnes eius spe-
cies comprehenduntur, complecti casus suos om-
3 nes † comprehensiuè, & non extensiuè per l. si quid
eaū, §. inter emptum de lega. tertio, & l. regula. §. si
quis de iur. & facti. ignor. ideoque inducit Petr. &
Cyn. in l. iura in singulos de legi. dicentes, quòd
4 † quando in pluribus casibus est una eademque ra-
tio numero illa decidit omnes casus non pro exten-
sione, sed eo modo quo genus prædicatur de omni-
bus suis speciebus, sed quando rationes sunt diffe-
rentes specie, licet similes numero, tunc ista dici-
tur extensio, quæ est quædam progresio de termi-
no ad terminum per adęquationem seu qualitatem
& hoc ultimo casu uult loqui dictam authen. quas
5 actiones; Nam fauor publicus † & fauor pius licet
sint similes sunt tamen numero differentes secun-
dum Bald. in l de quibus de legi & Alexan. in consi-
lio 75. colum. prima, libro sexto. item addit quòd
6 ubi est omnimoda ratio † in uno casu quæ est in al-
tero non dicitur extensio, sed dispositio, secundum
glos. magistr. in cap. 1. in uer. Italiæ de tempor. or-
dinati. in sexto, & Fely. in cap. tua nos colum. secun-
da de iureiur. & hanc quoque limitationem inquit
fuisse de mente Bar. in l. liberorum colum. sexta uer.
his præmissis infra hoc titulo, hanc tamen senten-
tiam sic cummuni consensu receptam ueram non
7 esse putat † Dom. Alciat. de uerb. sign. libro secun-
do sub nu. 36. post Io. de Imo. in d l. si uero, § de uiro
sub nu. 14. & 15. & Gemi. in c. 1. de tempor. & quali.
ordinan col. 3. in prin. quibus in locis post Ant. But.
in cap. si de consuet. contrariam opinionem ueram
8 esse putauerunt per tex. † in clem. auditor iuncta ibi
glo. in uers. Romana nam ibi exprimitur ratio in li-
tera scilicet ut circuitus euitetur, quæ ratio sibi for-
tius uendicat locum in auditore datu extra curiam
per papam & tamen glos. dicit illam extendendam
9 non esse ad casum prædictum. Ad idem † facit

clem. 1. de electio. innacta ibi glos. in uersien. præla-
tum ubi similirer glos. videtur uelle quod licet ratio
ibi fuerit expressa, nihilominus non fiat extensio ad
10 casum. Addit Dom. Alciat. quòd † cum hæc con-
clusio secundum scribentes procedat siue ratio sit
expressa in lege, siue vnica tantum affirmari posit
secundum glos. in l. quamuis. C. de fideicommis. cō-
sequens esset vt regula nunquam procederet nisi
vbi lex ex plurimis rationibus sancita esset qui ca-
sus rarissimus est, & ideo non etiam verisimilis neq;
a legislatore animaduersus fuisse censendus est,
l. nam ad ea de legi. Quinimò inquit quòd exceptio
inepta esset, cum tunc non quia tractaretur de cor-
rectione precisa esset extensio, sed quia aliqua ex il-
11 lis rationibus cessaret. Nam & † ex eo confutatur
hæc opinio quod receptissimi iuris est, quoties ea-
dem ratio suadeat in correctorijs fieri extensionem
de stricta vocabuli significatione ad latam. glos. in
authen. vt hi qui oblig. se habe. perhib. res mino. in
ver. curationem, quam significationem quid opus
esset respici si etiam citra uocis generalitatem fie-
12 ret extensio, cum vnica in ratione † frequentissimū
sit, legis cardinem versari, perpendit & d. clemen. 1.
de electio in uer. prælatum & Bart. in l. liberorum
infr. cod. dum vult statutum quòd stantibus mascu-
lis fœminæ excludantur non extendatur ratione
agnationis conseruandæ, unde Imol. & Gemi. con-
cludunt nisi concurrat lata seu impropria verbi si-
gnificatio cum ratione, non posse per solam ratio-
nem extensionem fieri per molta iura & auctorita-
tes quibus vterque mouetur at Dom. Alciat. ex so-
la ratione espressa in lege noua corrigente non cre-
13 dit extensionem fieri, † nisi ex illa appareat veteris
legis rationem prorsus fuisse abrogatam, ut in l. ma
ximum vitium. C. de lib. præter. & eandem senten-
tiam cum Imol. & alij supra citatis firmauit Alex.
in l. peregrè. §. 1. col. 2. vers. non obstat si pro opinio
ne Cyn. de acquir. poss. Barbar. inter consi. Calcan.
consil 190. Maturè col. 4. post medium uers. & la-
tius per And. Barbat. inter consi. Calcan. consil. 28.
col. 9. Corn. in consi. 198. col pen. libr. 4. Cur. Sen in
14 consil. 12. col. 3. ante medi. Ego † in hac difficultate
opinor rectè supra relatos patres sensisse, qui dum
citatos locos perpenderunt ad confirmationem
istius limitationis non tam materiam illarum le-
gum quàm rationem in lege expressam considera-
runt, à qua uoluerunt propter eius vim comprehē
sionem, etiam in correctorijs posse dari progressum
& optima quidem ratione, quia quando ratio est
15 † expressa in lege non dicitur dispositio extendi, sed
intelligi & comprehendi sub expresso ex ratione &
mente l. nominis & rei infra eod. & sic interpreta-
tio quæ fit esse videtur potius intellectiua quàm
extensiua Bal. in l. quamuis circa princ. C. de fideic.
Crauc. de antiq. tempor. part. 4. sect. 1. sub num 89.
uer. ic. rursus pro hac, neque hoc casu dicitur fieri
extensio sed intensio Ias in l a Titio col. fin. de uerb.
oblig. & in l. cum quidam col. fin. de lib. & posthu.
Deci. in cap secundo requiris col. 1. & 2. de appella.
16 magis enim dicitur † enucleari dispositio quàm ex-
tendi quando eadem est ratio, l. si postulauerit, 6. sed
si negauit de adult. quem text. ad hoc citauit Oldr.
in consil. 185. Thema tale est, Titius canonicus in
17 fin & magis detege, † quod in ratione in primo casu
includebatur, quàm nouus casus induci, quia lex
18 † id omne dicitur quod in ratione consistit cap cō-
suetudo distinct. 1. & ita pulchrè tradit Calderi. in
consilio primo in titu. vt lit. pendent. Nec dicitur
19 casus omissus † ubi eadem est ratio, Ioan. Ana. in
consil. 261. visis & consideratis his colum. 2. ad fin.
Bal. in l per diuersas. C. mandat. pulchrè Abb. in cō-
silio 75. columna tertia, libro primo, vbi in indiui-
duo firmat hoc procedere in materia pœnali &
correctoria; dicens illum committere in legem,
qui verba legis amplectens, contra legis nititur vo
luntatem, alibi scribit Oldr. in consilio 265. colum.
20 secunda circa fin. quando eadem † est ratio, quod
verbis legis omissum est, omitti non debet à religio
ne iudicantis per l. quæsitum scio de resta. Quinimò
tradit Bal. in consil. 324. dimissis opinionibus in fi.
21 libro quinto, quod vbi eadem est ratio † & eadem
mens dicitur esse idem casus, & in consi. 384. statu-
to ciuitatis cauetur quod nullus colum. secunda li-
22 bro quinto, ea quæ sunt eiusdem rationis † includi
sub dispositione ex significatione, idest exprosse pro
priè & non tacite quam sententiam secutus fuit Ri-
pa supra relatus in d l. si constante sub num. 64. qui-
bus accedit Cranet. in consil. 183. colum. 2. sub nu-
mero tertio, in consil. 186. sub num. 11. & in consi-
lio 227. col. secunda sub numero quarto cum seq. &
consonant quæ scribit Andr. Tiraquel. in l. si unquā
in vers. libertis sub num. 4. & 46. C. de reuocan. do-
natio. Menoch. de arbitr. iudi. libro secundo, col. 1.
cas. 63. sub num. 9. & cas. 84. sub num. 8. & seqen. &
quæ scripsimus supra in parte spectante ad propriā
significationem, dum differebatur de lata significa-
23 tione, & hanc † partem vt ex solius rationis in dispo-
sitione expressæ uirtute posit fieri de casu ad ca-
sum extensio, etiamsi non concurrat lata vocis si-
gnificatio, probauit Ias. in l. si ita stipulatus, §. chry-
sogonus col. 12. uers. circa istud notabile de uerbo.
obligat. ubi ait contra Alexan. & alios supra cita. ue-
riorē & communiorem esse opinionem in l. marcel-
lus in princip. col. 11. in fin. versi. quid tenendum ad
Trebel. in l. 1. col. 2. in fin. uers. sexto facit de in ius
uocan. in d. auth. quas actiones col. 7. uers. sed non
recedas a communi regula in l. de quibus col. 5. uer.
puto quod utrumque saluari posit in consil. 112. in
fine libro primo in d l. quamuis col. 2. post medi.
C. de fideicom. & in §. sequens colum. 3. nu. 9. instit.
de actionib. quibus in locis simpliciter hanc opinio
nem amplectitur Curt. Senio. in consil. 81. col. 3. &
seq. Deci. in cap. translato in primo not. de constit.
Ripa in l. 1. § hoc autem ad Senat. Trebellia. Crot. in
l. omnes populi col. 37. de iustit. & iur. Alex in l. cum
mulier in quinto notab. solu. matrimo. cum similib.
quibus accedit Crauet. d. 4. par. sectio. 1. sub nume-
ro 88. & 89. Nec mouent quæ in contrarium sunt
pro parte aduersa considerata.
24 Imprimisq; glo. † in ver. Romana in clemen. au-
ditor de rescriptis. nam primo loco respondetur
illam glos. reprobari ibi per Paul. de Leaz. & Bonif.
de

de Vitali, in prima quæstio. sub numero 44. qui volunt a maioritate rationis quod ibi deciditur in auditore Roma Curt. habere locum etiam in audito-
25 re dato extra Roman. curiam, deinde † quando citra veri præiudicium gloss. illa esset vera dicitur ibi non fieri extensionem ex ratione ibi scripta in illa clem. ad auditorem datum extra Romanam curiam quia in eo circuitus non erat inutilis, ut in Auditore Romanæ Curiæ, per ea quę scribit ibi Card. Zabar. in 14. q. quibus apparet casum illum auditoris extra Romanam curiam non fuisse sub ratione in dicta clemen. expressa comprehensum, sicque cessat om-
26 nis obiectio. Minus obstat † gloss. in d. uers. prælatum in dicta clemen. prima. de electio. quia ratio in illo tex. quæ militabat in prælato alterius religionis, nō poterat applicari religioso alterius regulæ, in quo diuersitas habitus non poterat esse considerabilis, cum illi qui de una religione transiret ad aliam nō quæreretur ius aliquod ante professionem, & sic non nisi facta mutatione prioris habitus, & post quam secuta fuit confirmatio, quod non est in prælato cui statim facta electione quæsitum est ius ante professionem & habitus mutationem, ut tradit ibi Imol. sub numero 25. & Cardi. quæst. 11. & Bonifa. Vitali. sub numero 37. & 38. Non refragatur ratio
27 † Dom. Alciat. quia non est dubium quod regula intelligitur in dubio, quando legis dispositio pluribus præsumitur innixa rationibus, quę præsumptio fit propter qualitatem materiæ correctoriæ vt infra declarabitur & ideo prohibitio extensionis correctoriæ materiæ tribuitur & non defectui alicu-
28 ius rationis. Non officit † similiter illa assertio Bart. in dicta l. liberorum sub num. 12. ad finem, quia frequentior opinio est contra Bartol. quòd ratio agnationis conseruandæ vnica assignari possit ad statutum fœminarum exclusiuum, & quod idem operatur, ac si expressa esse in statuto Rip. in rubr. soluto matrimo. in 10. quęst. sub numer. 61. & 62. Brun. in tracta. stat. fœminarum exclusiui in tertio & quarto arti. Gabriel. libr. 6. commun. de stat. conclus. 6. in prima & secunda col.

SVMMARIVM.

1 *Idem iuris extendendi esse, quando unica tantum ratio in dispositione assignari potest.*
2 *Quid iuris statuendum sit quando in extensione facienda vna partium dicit eam esse legis rationem, qua assignari possit, altera dicit plures esse.*
3 *In dubio præsumendum non esse quòd vnica tantum ratio possit afferri.*
4 *Iudicis arbitrio relinquendum hoc esse qui variè ex circunstantijs iudicabit.*
5 *Statutum excludens fœminas dotatas propter masculos, habere quoque locum in ea cui dos à patre fuerit assignata.*
6 *Quę fuerit resolutio Ripæ in hoc negocio.*
7 *Quid senserit Parisius.*
8 *Quid Marianus iunior.*
9 *Cæteros cum Salyceto in eam conuenire sententiam vt plures in dubio sint præsumendæ rationes.*

An que idem iuris sit quando unica tantum ratio assignari potest in lege, & an plures in dubio sint præsumendæ rationes, uel una tantùm.

CAP. IX.

Q Vinimò dicendum est etiam restrictionem hanc sibi locum vēdicare, non solum quando ratio expressa est in lege, sed etiā
1 † quando unica tantum assignari potest per ea quæ scribunt glos. Bal. Castr. & alij in d. l. quāuis. C. de fideicom. cum alijs auctoritatibus ibi deduct. & ita extendunt restrictionem prædictam Alc. & Ias. in d. l. si constante in d. q. 9. vbi & Rip. sub num. 65. & Ias. in d. anth. quas actiones sub nu. 22. idem probat Crauet. de antiq. tempo. d. par. 3. sect. prima, sub num 92. vers. amplius puto illam dubitationem, sub num. 23. Euerar. in loco à ratione legis larga ad legis extensionem, sub num. 22. ubi mouet insuper ualde oportunam quæstionem pro explicatione pleniore istius primæ limitationis. Quid
2 si in facienda † huiusmodi interpretatione, atque extensione altera partium dicat non posse assignari nisi unicam illam rationem, cuius medio dicat extendendam esse dispositionem legis in correctorijs, contra uerò asseueret pars aduersa dicens plures posse adduci rationes, cui erit credendum, aut cui incumbet onus probandi. Euerar. loco supra citat.
3 resoluit in dubio † præsumendum non esse, quod unica tantum ratio possit afferri; quodque extensio fieri ualeat sed potius oppositum ut uoluit Sal. in l. 2. C. de nox. actio. cuius sententiam referunt ac amplectuntur Alexan. & Ioan. Imol. in d. l. si constante solut. matrimo. & Ias. in auth. quas actiones.
4 C. de sacros. eccles. arbitratur ille tamen † hoc utplurimum in iudicis arbitrio consistere, qui ubi probabile esse animaduertet, ut unica tantum sit ratio legis ita iudicabit, vbi uerò aliter appareat plures præsumendas esse pronuntiabit; & infert ad statutum excludens fœminas dotatas propter ma-
5 sculos, † ut habeat locum etiam in ea cui a patre dos assignata fuerit, quia unica tantum sit illius statuti ratio, fauor scilicet agnationis præseruandę, argum. §. cæterum instit. de leg. agnat. successio. ut in terminis decidit Bartol. in l. Titio centum, §. Titio genero de conditio. & demonstr. Bald. in l. non sine. C. de bon. quæ lib. dicit tantum super hoc latius uidendū esse Georg. Nat. in cap. quamuis de pact. libro 6. in
6 colum. 26. Ripa † uerò in rub. sol. matr. sub nu. 62. in 10. q. uers. & si dixeris, sic negocium explicat, ant ratio quam unicam quis dicit assignari posse, est dubia, aut est certa, primò casu præsumitur contra allegantem, secundo non item, proponitque & ipse exemplum in dicto statuto excludente dotatam mulierem cuius solam putat esse rationem fauorem agnationis, & cum hac quoque resolutione transit idem Ripa in dicta l. si constante sub num. 65. Paris.

7 in consi.41.vol.3. †distinguit inter testatorem & legem, ut in testatore vnica tantum præsumatur, in lege autem plures Maria.iun. in consi.1.sub nu.52.
8 vol.1. † probat absolutè vnicam tantum in lege rationem præsumi, quia aliàs nisi ita esset sequeretur ut nunquam ab vnica ratione, tãquam ab expressa posset argui, cuius sententiæ videtur fuisse & Barto. Chassan.in consi.14. ad fin. Cæteri interpretes con
9 ueniunt † cum Salyc.in d.l.si serui uestri, quæ est secunda.C de noxal.action. sic enim illius sententiam recipit Alex.in d l.si constante solut.matr. in princ. sub num.5.Gomes. in §. omnium sub nume.28.de action.D.Alciat.de præsumpt reg.1.præs.24. And. Tiraq.in cap.cum cessante limit.12.sub num.11.de appell & hanc partem dicit esse communem nouissimè Anto.Gabri.libr.6.conclus.tit.de statutis conclus.6.sub num.5.cum seq.

S V M M A R I V M.

1 *A communi opinione recedendum non esse, quæ habet plures in dubio rationes præsumi, & non vnam tantũ.*
2 *In dubio faciendam non esse illam interpretationem per quam iura corrigantur.*
3 *Quando plures rationes præsumuntur, etiamsi vna prosit dispositioni extendendæ aliæ non deseruiunt.*
4 *Argumentationi ab vnica ratione tunc esse locum, quãdo ratio quæ assignatur est certa.*
5 *Declaratur §.1.in auth.de hæred.ab intestat.venient.*
6 *A ratione semel assignata in una lege in eadem materia, posse argui tanquam vnica alterius legis in eadem materia.*
7 *Leg.præposteri, l. quoniam indignum. C.de testam.§.sed hæc solennia instit.de verb.oblig.& l.vlt.C.qui admit. determinari a ratione.l.1.& 2.C.de for.& impet. sublat.num.8.*
9 *Aliud proponi exemplum de l.non est nouum de legi.& auth.offeratur.C.de lit.contest.*
10 *Quæ sit auctoris sententia in hac difficultate extra casum materiæ correctoriæ.*
11 *In materia fauorabili vnicam præsumendam esse rationem, vt sub eius ductu ad omnes casus procedamus qui sub ratione comprehendi possunt.*
12 *In materia odiosa plures præsumendas esse, vt extensio euitetur.*
13 *In materia indifferenti si fauor vel odium præponderet secundum prædicta concludendum, in dubio non erit a communi sententia recedendum: vt plures rationes in dubio debeant præsumi.*

Quid sentiat auctor circa præsumptionem unius uel plurium rationum in dubio.

CAP. X.

Mihi hac in difficultate placet vt à communi Doctorum sententia non recedamus, quæ habet plures rationes in dubio præsumi, non autem vnicam tantum, in hac scilicet correctoria ma-
1 teria; tum scilicet, quia † in dubio non est recedendum à communi regula, quæ habet, non esse licitam extensionem in materia correctoria quam supra retulimus in princ. istius partis, & quam firmant omnes communi consensu in dicta leg. si constante in princip. in dicta 9. quæstio. Bartol. & in l. si uero, §. de uiro soluto matrimonio in dicta authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. per ea quæ aduotauit glos. in l.omnis definitio Deci & alij in l.1.de reg.iur. Tum etiam quia in dubio non est facienda illa interpre-
2 tatio † per quam iura corrigantur, sed potius distinctionis fœdere concilientur; per ea quæ supra diximus in constitutione principalis conclusionis in hac materia quæ interpretatio fieret vbi vnicam tãtum rationem præsumeremus, quia per illam propriè comprehenderentur casus omnes, qui per illã deciderentur. & sic ultra expressa procederemus, contra d.l. præcipimus in fin. de appellat. & l.sanci-
3 mus. C.de testam secus † vbi plures præsumuntur, quia etiamsi una dispositioni extendendæ conueniat non tamen possunt aliæ adaptari, quibus rẽfragantibus denegatur progressus arg. §.affinitatis instit.de nupt. l. si non lex Elia sentia de hær. instit. & eorum quæ trad.Andr.Tiraq in cap.cum cessante de appellatio.limit.21. & si dicatur prout dicebat Maria.iun. loco supra relato ergo nũquam erit locus argumentationi ab vnica ratione, respondeò
4 quòd vtique erit † locus, nam in materia correctoria tunc admittetur istiusmodi ratiocinatio, quando ratio quæ vnica dicetur assignari posse erit certa, ut dicit Ripa supra allegatus; quamuis non declaret, sed tantum proponat exemplum illud statuti fœminarum exclusorij, sed aliud exemplum proponi
5 poterit † in §.1.in auth. de hæred. ab intestat.ven. in vers.nulla, dum descendentes omnes ad successionem ascendentium admittit, nulla constituta differentia inter masculos & fœminas, & emancipatos eosque qui sunt in potestate ius antiquum corrigendo, nulla tamen addita ratione. nam cum eius constitutionis nulla possit alia esse ratio, nisi ea, quia naturæ accusatores existunt qui istiusmodi discrimina inter mares & fœminas constituunt; quæ ratio certa est, quia in l.maximum vitium. C de liber.
6 præter. fuerat expressa; ideo ab illa argui † poterit tanquam ab vnica ratione quæ possit in hoc negocio assignari; per ea quæ notat glos. in l. de precio de public. in rem action. & Baldus per illum text. in l. vtrum de petitio. hæredita. cum similibus
7 poni poterit † aliud exemplum in l. præposteri & in l. quoniam indignum. C. de testamen. in §. sed hæc solennia instit. de uerbor. obligatio. & in
8 l.ult. C. qui admitt. quæ omnes † leges correctoriæ determinantur illa vnica ratione quę in l.1. & 2. C. de imperat. for. sublat. ne per huiusmodi nimias subtilitates actuum irritatio inducatur, & simplicitas legibus amica offendatur. §. sed quia institu. de fideicommis. heredit. quamuis in illis legibus
9 ratio ista non exprimatur. Aliud quoque † proponi posset exemplum in ijs quæ traduntur à Doctor. in l. non est nouum, & in l. sed & posteriores

de

de legi. iuncta l. sciendum qui satisd. cog. cum auth.
10 obsferatur. C. de litis contest. Extra verò † casus istius
materiæ correctoriæ generalius ac plenius comple-
ctendo materiam præsumptionis vnius vel pluriũ
legis rationum; ego sic distinguerem, quòd aut su-
mus in materia fauorabili, aut odiosa, aut indifferen
ti, quæ scilicet non magis odio quàm fauori sit ap-
plicabilis, ut primo casu cum materia admittat
imò appetat ex sui natura ampliationem, atque ex-
tensionem, l. cum quidam de lib. & posthu. & cap.
11 odia de reg. iur. libr. 6. vnica sit præsumenda † ratio,
ut sub eius ductu protendamus ad omnes casus qui
comprehendi sub ea ratione possint, ipsum legis di-
spositionem; ut in materia dotis, uocationis filiorũ,
publicæ utilitatis, & cæteris eius generis per ea quę
tradunt Bart. & alij communiter in l. 1. solut. matri.
Bar. Alciat. & alij in l. liberorum infra hoc titulo &
habetur in l cum ratio de port. quæ lib. damna. & in
l. 2. ad fin. C. de indict. viduit. roll. Secundo verò ca-
12 su quando versamur † in odiosis, veluti in exhereda
tionibus, priuationibus, pœnis, correctionibus, di-
spensationibus & cęteris eius generis, in quibus re-
gulariter prohibitus est progressus vltra expressa;
non vnam tantum sed plures præsumemus, per ea
quæ supra dicta sunt in hoc capite correctoriorum,
& quia odia sunt restringenda non autem amplifi-
canda d. cap. odia ubi Dyn. de reg. iur. in 6. & d. l. cũ
quidam de lib. & posthum. ubi Ias. Postremo autẽ
13 † casu, veluti in materia successionum ab intesta-
to, possessionum, acquisitionum, bonorum posses-
sionum, aditionum hæreditatum, & aliorum his si-
milium ubi fauor uel odium præponderaret, secun-
dum resolutionem factam in simplicibus constituẽ
dum esset, l quæritur de statu hom. l. repetundarũ
in fin. de testamen. trad Doctor. in l. 2. in princip. de
uerbo obligatio. Vbi uerò æqua esset utriusque ra-
tio à communiter doctorum sententia non recede-
rem, ut pluribus rationibus in dubio legislatorem
motum fuisse sit opinandum.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem non fieri ex vi rationis quando materia correctoria esset ac pœnalis.*
2 *Glos. in clem. secunda in ver. eisdem de electio. declarari. num 2. & 5.*
3 *Sed Ripę suspectam esse prædictam conclusionem.*
4 *Declaratur tex. in l. cum mulier solu. matri.*
6 *Auctorem in Ripæ sententiam concedere, noua ratione.*
7 *Generalis significatio est propria, & nunquam censetur exclusa.*
8 *Ratio ad generis similitudinem casus omnes comprehendit.*
9 *Contrariam sententiam quæ pro limitatione facit æquiorem esse ac humaniorem.*
10 *Vt ob geminationem a verborum generalitate recedimus, sic ob duplex odium.*
11 *Ex vi rationis non fieri extensionem, quando per aliã legem prohiberetur extensio.*
12 *Literæ appellatione id solum venire quod oculis corporeis inspici ac legi potest.*
13 *In generali ratione semper inclusum reperiri quemlibet casum specialem.*
14 *Declaratur lex iubemus & l. hac consultissima. C. de testamen.*
15 *Formam per æquipollens non recipere implementum.*
16 *Cur necessaria fuerit introductio auth. & non obseruato C. de testam.*
17 *Formalem materiam non recipere nec additionem, nec diminutionem.*
18 *Qua ratione doceatur non esse uerum quòd ubi lex prohibeat extensionem, ex vi rationis non possit fieri.*
19 *Et propterea conuertendam esse conclusionem in contrarium.*
20 *Quæ veniunt ex vi rationis per intensionem & comprehensionem non etiam per extensionem venire.*

Vtrum supra firmata conclusio vera sit in materia correctoria tantum, an verò in correctoria & pœnali, quando per aliam legem prohiberetur extensio.

CAP. XI.

SVblimitatur tantum ista conclu
sio seu restrictio sic supra firma
ta de ratione in lege expressa
uel quæ pro expressa habeatur,
ut procedat solùm quando lex
esset correctoria tantum, secus
1 si esset † correctoria & pœnalis,
quia tunc extensio non esset permissa ex ratione
quæ scripta esset in lege vel canone glos est singula-
ris, ut dicit Euerar. in loc. a ratione legis lat. sub nu
mero 24. in clem. 2. in uerb. eisdem de ætat. & qua-
litat. ordinand. quam ad hoc ponderat Ludo. Rom.
in consi 129. licet magna apud me fuerit dubitatio
Alex. in d. l. si constante in d. 9. q. Bart. Geminia. &
Franc. in cap. 1. de tempor. ordinat. libr. 6. Ias. in d.
auth. quas actiones, sub num. 22. & in l. fin. de in ius
voc. & Butr in repet cap. fin. de consuetu. in prima
2 fallen hunc que dicit esse uerum intellectum † illius
glos. singul. Euerar. loco supra citat. quæ etiam ita
seipsam declarat circa finem, quamuis Io. Imol. in
d. l. si uero, §. de viro col 8. det alium intellectum ad
eam, qui etiam verus est in se, & prędictis accedit
Crauet. de antiq. temp. 4. par. sect. o. 1. sub num. 85.
qui plures alios addit istius sententiæ assertores,
3 sed Ripa † in d. l. si constante sub num. 66 suspectam
habet hanc sublimitationem quia vbi scripta est ra-
tio, ibi scripta esse dicitur dispositio vt supra dictum
4 est, & text. † in d. l. cum mulier allegatus pro falleri-
tia confundit sublimitationem, & eam expresse re-
prehendere Abbat. ait in cap. vltimo de rescript. ad
5 glos. † in d clem. 2. de ætat. & qualita. respondet in
prælato non posse omninò militare rationem ibi
scriptam, quæ in canonico locum habet, nimirum
si in pœnalibus & correctorijs ibi non fiat extensio.

6 Ego credo Ripam vera sentire † in puncto iuris,
quia quemadmodum nemo est qui inficias eat,
quominus si ex generalitate uerborum in materia
correctoria, & pœnali comprehenderetur iste ca-
sus, deberet legis dispositio ad illum protendi, l. cũ
lege vbi Fran. Aret. col. 1. post princ. de testam. Dec.
7 in consi. 5. ad fin. quia talis propria † est significatio
& nunquam censetur exclusa, ut per Doctor. supra
relatos. ergo idem erit in ratione quæ ad generis si-
militudinem omnes casus qui per illam determiná
8 tur, comprehendit, † ut per Bald. in l. de quibus, sub
num. 35. de legi. cum similib. supra rela. & tanto ma-
gis, quia ut Ripa ait, quod ex ratione est dicitur esse
ex dispositione, quod ante illum uoluit Bald. ab eo
9 non citatus in consil. 384. col. 2. libr 5. Scio † contra-
riam sententiam quæ pro sublimitatione est æqui-
orem esse ac benigniorem, maioriq́ue inniti huma
nitati, quæ in pœnalibus maxime attendi solet cap.
in pœnis de regu. iur. in 6. quæ forte fortuna posset
etiam defendi illa ratione, quòd quemadmodum
10 † propter geminationem a uerborum generalitate
recedimus, significationeque per eam importata,
ut scribit Ludo. Roman. in l si uero, §. de uiro solut.
matr. sub nu. 56. sic & ob duplex odium correctio-
nis scilicet, & pœnæ, debebit uirtus cõprehẽsiua ex-
pressę rationis restringi, arg cap. 1. de treug. & pac.
& auth. itaque. C. com. de succesio. Sublimitat secũ
do loco Rip. supra firmatam restrictionem, quando
11 † per aliam legem prohiberetur extensio, secundũ
Bal. in l. 2. C. de patr. qui fil. distrax. inferens ad statu
tum quo cauetur ut debeant statuta ad literam in-
telligi, & prout statuti litera sonat, ut tunc censeatur
prohibita omnis interpretatio extensiua, cum lite-
12 rę appellatione † id solum ueniat quod oculis legi
atque inspici potest, non autem quod intellectu per
cipitur, l. 1. §. 1. de his quæ in testa. delent. & per ea
quæ scribit Alex in l. ex hoc iure de iust. & iur. & ita
ait recipere Fely. in cap. translato, col. 1. & col. 5. de
constitu. Sed idem ait hanc sublimitationem sibi vi-
13 deri periculosam, quia cum in generali ratione † re-
periatur inclusus esse quilibet casus specialis iuxta
l. semper generalibus de reg. iur. expressus dicetur
esse in dispositione saltem uerbis generalibus; &
consequenter legi poterit, ut dicitur de uulgari &
pupillari comprehensa in reciproca & compendio
sa iuxta trad. per Bart. in l. 1. col 2. de uulg. & pupill.
ubi Soci. Ias. & alij communiter. Verum aduersus
Ripam facere uidetur quòd exemplum hoc attinet
ad statuta de quibus paulò infra agemus, nos autẽ
loquimur in materia iuris communis; Rursus quia
conijnci uidetur parum tuta esse hæc Ripæ opin.
si de iure communi oportunius proponatur exem-
14 plum uelut † in l. iubemus. C. de testam. in l. hac con
sultissima, C. qui testam. fac. poss. in quibus locis
correcto antiquo iure noua inducitur testamento-
rum forma obseruanda, illi unicæ innixæ rationi, ut
actus ille testamenti tot oculis subiectus, tot mani-
bus pertractatus ob omnibus eximeretur fraudibus
atque fallacijs hominum quibus potissimè tunc tẽ-
poris subiecta est humanæ fragilitatis conditio d. l.
hac consultissima, §. at cum humana fragilitas. C.
15 qui testamen. face. poss. quæ forma non poterat re-
cipere absolutionem per æquipollens, & sic ad æqui
pollens non poterat extendi, propter alias leges in
materia formæ loquentes, ac prohibentes formalis
dispositionis legem protrahi de casu ad casum, qui
etiam æquipolleat casui expresso, l. qui per salutem
de iureiu. & l. per hanc. C. de nume. & actuar. lib. 11.
etiam si casus æquipollens fuisset per rationem in
lege expressam comprehensus. & ideo ad hoc ut ua
leát testamenta quę quæ condita forent ea forma
16 nõ obseruata, sed sub alia methodo † necessaria fuit
inductio auth. & non obseruato. C. de testam. ergo
minus uerè uidetur concludere Ripa contra hanc
sublimitationem, vos tamen dicite hactenus addu-
cta procedere non ex ui prohibitæ extensionis, sed
17 ex natura formalis materiæ quæ † non recipit addi-
tamentum, neque diminutionem, l. 1. § opus nouũ
de oper. noui nunc. Bal. in l. quoties col. 1. C. de suis.
& legit. hæred. Cæterum extra casum istius materię
formalis correctoriæ, uix puto posse dari casum
istius sublimitationis, qui semper non confundatur
18 istiusmodi ratiocinatione † prodita est communis
iuris regula, & frequentiore Doctorũ conclusio ne
quòd in correctorijs non debeat fieri extensio d. l.
præcipimus. C de appellatio. d l. sancimus. C. de te-
stamen. cum similibus supra citat. in principali pro-
positione istius partis. Quæ conclusio non est dubiũ
quòd in omni lege corrigente prohibet extensionẽ
fieri, & tamen supra vidimus rationibus concluden-
tibus ac irrefragabilibus extensionem in lege corri-
gente fieri, quando ratio expressa est in ipsa lege cor
rigente. Ergo uera non erit hæc sublimitatio; sed
19 potius † è conuerso constitui posset, memoratam
restrictionem procedere etiamsi per aliam legem
generaliter inhiberetur extensio fieri, quia quæ ve-
20 niunt ex ui rationis non per extensionem † sed per
intensionem & comprehensionem dicuntur veni-
re, ut per Ias. in d. l. à Titio ad fin. de uerbo. obliga. &
per alios supra citatos in confirmatione antedictæ
restrictionis.

SVMMARIVM.

1 *Ex ratione in correctorijs fieri extensionem quando ratio in l. scripta est finalis secus si impulsiua.*
2 *Mathesilanum solennem Doctorem appellari.*
3 *Rationem propriè illam esse quæ est finalis.*
4 *Causam seu rationem finalem esse causam aliarum causarum.*
5 *Causam finalem esse fontem omnium causarum.*
6 *Causam finalem esse primum principium intensionis quamuis sit ultimum extentionis.*
7 *Causam impulsiuam non propriè causam esse, sed quoddam motiuum ad disponendum.*
8 *Rationem impulsiuam esse quando legis decisio generalior est ipsa ratione.*
9 *Rationem dici finalem quando est generalior lege, vel æque generalis ac lex.*
10 *Quæ Doctores ratiocinando dicunt de vi rationis, intelligendos esse de ratione finali.*
11 *Ex ratione quoque non fieri in correctorijs progressum,*

quando

quando alia ratio non scripta in lege, uel canone exten dendo contrarium suaderet.
12 *Et hanc sublimitationem aut non esse ueram aut non esse ad rem nostram.*
13 *Quia quod ex ratione expressa dicitur fieri, ex dispositione dicitur progredi.*
14 *Cur ad nostram non fieri dicatur num. 15.*

Quid iuris statuendum sit quando ratio in lege scripta non est finalis; uel quando alia ratio in lege non expressa suadet extensionem.

CAP. XII.

Ertio loco sublimitatur hæc re-
strictio, ut locum habeat quã-
do ratio in lege scripta est fina-
1 lis,† secus si impulsiua sit, quia
non licet tunc de casu ad casum
dispositionem legis extendere,
Mathesil. in tract. extensio. col.
2. quẽ Ias. sequitur in d. auth. quas actiones sub d.
num. 22. Ripa in d. l. si cõstante sub nu. 68. Euer. loc.
supra cita. sub nu. 25. And. Tiraq. in d. c. cum cessan-
te limit. 1. sub nu. 8. qui Mathesi. quem subtilem Do
2 ctorem † plerique appellant, ut refert idem Tiraq.
in loc. proximè allegato, sic firmat per text. in auth.
hæc constitutio innouat constit. & per not. per Io.
Andr. & alios post glo. in cap. primo, in uer. Italiæ de
tempor. ordin. lib. 6. huius autem limitationis cau-
3 sam afferũt nostri, † quoniã propriè ratio est illa quæ
est finalis, & quam græci λογικλὼ αἰτίαν appellãt nõ
aũt impulsiua quam græci vocant, μετακλω αἰτίαν p
tex in l. 2. §. ult. de donatio. & ibi notat gl. Bar. & alij
l. j. §. sexum, & ibi etiam gl. Bar. & cæteri de post. l.
generali, §. diuus de usu & usufr. l. cum taie de cond.
& demonstr. §. j. in auth. de non elig. 2. nub. cum quã
plurimis simul congest. per And. Tiraq. d. limit. j. in
prin. est. n. impulsiua ratio abusiua & impropria, ut
dicit Cy. in l. generaliter 2. in 1. oppos. C. de episco.
& cleri. & ibi quoq; Bal col. 1. in 2. oppos. ubi & pre
terea dicit auctoritate Arist. quod causa seu ratio fi
4 nalis est † causa aliarum causarum, cuius locum non
designat sed est ex lib. 2. Physico. & idem Bald in ru
br. C. de instit. & substit. colu. 1. uers. causa uerò est,
per l. Titio centum in prin. de condit. & dem. & l. de
monstratio. eod. tit. & l. secundam, §. ult. de donat.
alibi idem Bald. in l. eam quam col. 1. uer. uenit ad
5 not. C. de fideicom. dicit † causam finalem esse for-
mam omnium causarum, & in cap. j. ad fin. an muli.
uel aliàs imperfec. asserit causam finalem substantiã
appellari per glo. in l. iurisgentium, §. quod fere de
pact. alibi autem formam uocat ut in §. item si quis
postulante instit. de actio. sed & idem Bald. in l. auia
6 col. ult. C. de iur. dot. dicit causam finalem † esse pri-
mum principium intentionis, quamuis sit ultimum
executionis, & consi. 350. præmitto quod illud col.
1. lib. 3. dicit causam impulsiuam non propriè cau-
7 sam † esse sed quoddam motiuum ad disponendum
vel contrahendum, dicitur autem causa uel ratio im
pulsiua plenius declarando quàm hactenus factum
8 sit, quando decisio † legis magis est generalis, quàm
sit ratio, tunc enim, quia ratio generaliter non mili-
tat, patet rationem esse impulsiuam, & non finalem
exemplum patet in d. l. j §. sexum de postulan. quan
9 do uerò ratio est generalior † decisione, uel æquè ge-
neralis tunc dicitur finalis & non impulsiua, ita no-
tabiliter declarat Bald. in d. l. generaliter in 3. col. C.
de epis. & cleri. & Bar. in extrauag. ad reprimendum
in uer. nec ex eorum absentia & seq Euer. loc. supra
cita. sub num. 26. Nec puto ego in hac sublimitatio
10 ne constituendam esse † aliquã difficultatem, quia
ea omnia quæ ratiocinando dicunt doctores a ui ra
tionis, semper intelliguntur de ratione finali gene
rica ad ipsam dispositionem, ut supra dictũ est, quę
qualitas impulsiuæ rationi non est applicabilis. Sub
lim. 4. loco quando alia ratio non scripta in lege uel
11 canone suaderet extensionem fieri † non oportere,
tunc enim quia deprehenderetur quod in casu non ex-
presso non militaret omnimodo eadem ratio quæ
in casu expresso locum haberet, non posset ex ui ra-
tionis extensio fieri tex. est cum sua gl. singulari, ut
dicit Euer. in c. constitutio de election. li. 6. ubi no-
tant Io Imo. Philip. Fran. D. Gemin. & idẽ Imo. in
l. si uerò. §. de uiro sol. mat. Sal. in d. l. 2. C. de noxa. sed
12 aut ista sublimitatio † non est vera, aut non est ad
rẽ nostrã, nõ uera quia etiãsi alia rõne generali pro
hiberetur extensio; cũ tantũ illa quæ in indiuiduo es
set in dispositione de qua ageretur assignata, exten
sionem, vel magis intensionem & comprehensionẽ
admitteret, hæc specialis admissiua intensionis, reie
cta generali illa prohibitiua extensionis esset atten
denda l. in toto de reg. iur. & cap. generi eo. tit. in 6.
13 tanto magis † quia quod fieret mediante ratione
expressa cum diceretur fieri ex dispositione, ut su-
pra dictum est, nullam haberet repugnantiam cum
ratione prohibente extensionem quæ esset quid di-
uersum arg l. si. de cal. cum simil. & faciunt quæ su-
pra diximus in limitatione de altera dispositione,
prohibente extensionem.
14 Ad rem autem nostram non erit † si uelimus illã
rationem prohibẽtem extensionem ita specialiter
sibi locum vendicare posse in dispositione correcto
ria ut illam quæ in dispositione est expressa, quia
tunc cum simus in dispositione innixa pluribus ra-
tionibus quarum altera suaderet extensionem, alte
ra prohiberet, qui casus non est noster uidetur tunc
15 attendenda esse regula prohibitiua † l. hoc genus
ubi gloss. de conditio. & demonstrat. glo. & Doctor.
in cap. cum dilectus de consuetud.

SVMMARIVM.

1 *Ex vi rationis productionem non fieri in correctorijs, quando lex taxatiuè loquitur.*
2 *Dictionem taxatiuam negationem inducere.*
3 *Vbi alias fieret extensio ibi cessat propter uerba taxatiua.*
4 *Verba taxatiua semper habere implicatam negatiuam.*

Verba

5 *Verba taxatiua adeo extensionem non facere, ut etiam actum fauorabilem restringant.*
6 *Dictionem taxatiuam non excludere casus similes.*
7 *Sed in plerisque quoque casibus admittere extensionem, veluti, cum est circa id quod aliàs iam erat dispositum.*
8 *Vel quando uersaremur in alia materia quàm correctoria.*
9 *Aut in ijs quæ sunt de natura actus.*
10 *Resultaretue absonus intellectus.*
11 *In ijsque quibus derogatum non censetur per dictionem taxatiuam.*
12 *Et ubi materia esset fauorabilis.*
13 *Seu accessoria tractaremus.*
14 *Vel quando aliter de mente disponentis constaret.*
15 *Aut in ijs quæ sunt magni præiudicij, quæ non censentur exclusa per taxationem.*
16 *Vel maiora expressis.*
17 *Et quando agitur de eo quod censetur unum & idem per representationem.*
18 *Sumusque in æquipollentibus,*
19 *Ac in ijs quæ excludi expressè non potuerunt.*
20 *Vt in casu l. primæ, §. 1. de hæred. instit.*
21 *Habere tamen hunc casum multas difficultates, quæ resolui possunt ex dictis Crauetæ, remissiuè.*

Quid dicendum sit cum lex correctoria taxatiuè loquitur.

C A P. XIII.

Vblimitatur 5. loco quando lex
correctoria non loquitur taxati-
uè, uel per dictionem taxatiuam,
secus si loqueretur taxatiuè, quia
1 tunc non fieret † extensio etiam si
haberet rationem expressam in
ea, ita notabiliter dicunt Bald. &
Ias. in auth quas actiones, C de sacr. eccles. post Gu
liel. de Cun. & Cy. in additio. ibi, cuius sententię uide
tur esse Craue. de antiq. temp. par. 4. sect. 1. sub num.
2 97. Dictio enim taxatiua † negationem inducit,
quamobrem ubi illa ponitur in dispositione corre-
ctoria, uel exorbitante odiosa, non fit extensio, sic
notanter scripsit Philipp. Franc. in c. constitutionem
de reg. lib 6. & multo fortius non fit extensio quan-
do illa reperitur expresse fore prohibita, ut est tex.
ind. cap. constitutionem iuncto, c. non solum eo. tit.
& lib cum ibi not. per gl & doctor. Alex in consilio
1 71. colum. 2. post medium, lib. 7. Ias. in auth. non li
cet col. 2. C. de lib. præter. Euer. lo. supra cita. sub nu
me. 24. & 25. Craue. de antiq. temp. d. par. 4. sect. 1.
3 sub numero 110. vbi enim † fieret aliàs extensio,
illa cessat propter uerba taxatiua; quæ extensionis
dicuntur esse exclusiua, l. qui aliena, §. libertos de
neg gest. l. qui sella, §. qui actum l inter actum l. cer-
to generi, l. Lucius in uersi. digitum unum de ser. ru-
stic. prædio. l. si sic & l. si quis alia quemadmodum
seruit. amitt l. iij §. cum Titio de adim. legat. l. 3. C.
patr. qui fil. distr. l. fin. ubi Paul. de Castren. C. de le-
4 gi. glo. in l. rationes, C. de probatio. habent † enim
verba taxatiua semper implicitam negatiuam, quòd
aliter fieri non posit, cap cum ecclesia sutrina ubi
gloss. de caus. possess. & pro. ibique glo. Io. And. post
Goffred. in uer. tantum, & adeo uerba taxatiua extē
5 sionem non ferunt † ut restringant etiam actum fa
uorabilem l. pen C. de legat. Bal in consi. 262. in fin.
li 1. quod est repetitum in consi. 456. lib. 5. sed hoc
dictum penes eundem Crauetam non caret dubita
tione, & recte iudicio meo, quia cum non excludat
6 † sui natura casus similes, l. ob æs ubi gloss. & Doct.
C. de prædijs mino. multo magis non intelligitur
excludere ampliationem in materia fauorabili, &
per ea quæ scribit idem Craue. in d. 4. par. sectio. 1.
sub num. 116. & 120. Ista tamen sublimitatio ad
huc restringitur tredecim modis per eundem Cra-
ue. loc. supra cit. Quorum primus est, quando taxati
7 ua est † apposita circa id quod aliàs iam erat dispo-
situm, quia tunc nihil operatur nec impedit exten-
sionem l. ait prætor, §. interdum iuncta ibi gloss. de
neg. gest. Craue. latè examinans ibi sub nume. 112.
8 cum tribus seq. Secundus est † quando essemus in
alia materia, quàm correctoria l. j. ff. si mens. fals.
mod. dix. d. l. ait prætor §. interdum Craue. sub num.
9 116. Tertius est in ijs quæ sunt † de natura actus
quæ nunquam censentur exclusa clem. exiui de para
diso §. cum autem natura, de uerb. signific. Crauet.
10 ibi sub num. 117. Quartus est quando † aliàs resulta
ret absonus intellectus uel contrarietas Bal. & Ang.
in l. cum notissimi per illum tex. in uer. solis, C. de
præs. 30. uel 40. anno. Crau. lo. supra relat. sub num.
11 118. Quintus est † in ijs quę non censentur sublata
neque exclusa per dictionem taxatiuam l. uiros ubi
Bar. C. de diuer. offi. lib. 12. Rom. in l. 3. § iurari de iu
reiur. Craue. ibi sub num. 119. Sextus est in materia
12 fauorabili † in qua dictio taxatiua non impedit ex
tensionem ad similia ex identitate rationis, Bart.
in l. si constante in fin. primæ q. princ. sol. mat. & ibi
Ias. col. 14. uer in quantum Craue. loc. iam cita. sub
13 num. 120. septimus est in ijs † quæ sunt de accesso-
rijs & de appendicibus Io. Andr consi 36. Cur. sen.
consi. 76. colum. 10. circa medi. Craue supra cita. lo
14 co sub nu. 21. Octauus est † quando in ijs quæ sunt
magni præiudicij, quæ non censentur exclusa per
dictionem taxatiuam, Cæp. consi. 64. uers. plus etiā
dico colum 7. Craue. iam relatus sub num. 123. De-
15 cimus est † in ijs, quæ essent maiora expresis quæ
nunquam censentur exclusa esse per dictionem ta-
xatiuam Dec. in consi. 3. col. 2. post medi. uers. & li-
cet ista responsio. non est iste casus tamen sine diffi
cultate ut per Craue. loc. iam dicto sub nu 124. uer.
16 sed istud dictum 11. est † quando agitur de eo quod
censetur unum & idem per representationem ut in
§. primo, in auth. de iureiur. a mor præst. qui enim
promittit factum suum intelligitur promittere fa-
ctum hæredis, qui per representationem est eadem
persona cum defuncto, d. § j. & l. hæredem de reg.
iur. & qui permittit disponendi facultatem inter
fratres tantum non censetur excludere filios fratrū,
Cur. sen. d consi. 76. colum. 10. uer. & si quispiam di
xerit, Craue. ubi supra sub num. 125. cum duobus
seq.

18 seq. 12. est † quando sumus in æquipollentibus puta statutum dicit, ut hic Ticini, quòd positionibus debeat responderi per uerbum credit uel non credit, poterit etiam per uerbum fatetur uel negat Castren. in consi 157. et d. l. 1. in fi. li. 2. Craue. d. sectio. 1.
19 sub num. 128. 13. † est quando uersamur in ijs, quæ expressè excludi non poterant, ueluti in casu l. 1. § 1. de hæred. instit. ubi si quis instituat hæredem in fundo tantum, & alium non faciat hæredem, non prohibetur quominus per ius accrescendi ille uniuersam habeat hæreditatem, non obstante illa di-
20 ctione taxatiua. ne † scilicet in facultate ipsius testatoris esset, ut pro parte decederet testatus & pro parte intestatus, contra not. per Bald. & Dyn. in l. si quis ita hæres instituatur si legitimus de hæred. instit. cum simil. ibi per eum citat. Habet tamen iste
21 casus † multas difficultates ob contrariam Bar. sententiam in l. si quis priore in fin. ad sen. Trebell. & in l. pater filium col. pen. de inoff. testam. & attestationes uarias Docto. de communi. Nam Ripa in l. re coniuncti colum. 3 t. dicit contra Bart. sententiã stare communem opinionem de leg. 3. Ias. in consil. 8. col. 9. & 11. li. 3. dicit magis communem esse Bar. sententiam, & postea in l. si mora in 4. not. sol. matr. non prorsus stat cum Bar. sed tunc demum quando expressa fuisset facta ꝓhibitio iuris accrescẽdi sed
22 hasce † omnes difficultates resecat, conciliatque contrarietates distinguendo quatuor casus ad quos omnem hanc materiam reducit, disertissimè admodum considerans, ut cætera eius omnia, idem Crauet. d. sect. 1. 4 par. nu. 139. & 140. uer. puto distinguendos esse aliquot casus, usque ad num. 134. quẽ consulere poterit q. ampliora uelit in hoc articulo satis enim mihi fuit summo quasi indice taxatiuæ dictionis materiam demonstrasse, quandoquidem si ampliore illam prosequerer stilo nimis a proposito mihi instituto digrederer.

SVMMARIVM.

1 *Ex ui rationis non fieri progressum, quando casus non expressus, non esset æquè fauorabilis ac expressus.*
2 *Sed ueriorem sententiam esse in contrarium.*
3 *Genus inesse proprie in omnibus speciebus.*
4 *Et propterea non posse concludenter dici casum non expressum, qui non sit æquè fauorabilis, non contineri sub ratione generali expressa, quæ illum comprehendat.*
5 *Quia omnes casus sub ratione generali comprehenduntur, etiam si maior in uno uiget ratio, quàm in alio.*
6 *Quando cum ratione legis expressa concurrit etiam lata uocis significatio, semper extensionem fieri.*
7 *Imolæ opinio declaratur.*
8 *Glo. in uer. eligatur in clem. 1. de electio. declarari.*
9 *Permissumque maximè extensionem esse, quando ex ratione lege noua corrigente posita, apparet antiquam fuisse correctam.*
10 *Auth. præterea, C. unde uir & uxor, ex ratione ibi expressa, procedere etiam in pluribus ascendentibus.*
11 *Bar. sententiam in l. liberorum de uerb. significat. declarari.*
12 *Lege ueteri cum ratione sua prorsus abrogata, tunc cessat impedimentum extensionis.*

An facienda sit extensio in correctorijs cum casus non expressus non est æquè fauorabilis ac expressus.

CAP. XIIII.

Exto loco sublimitatur, ut locum tantum habeat quando casus non expressus esset æquè fauorabilis ac expressus, secus quando non esset æquè fauorabilis,
1 tunc enim non fit extensio † licet ratio sit expressa in lege uel canone, gloss. est singul. secundum Eberardum in d. loco a ratione legis lata sub nume. 26. uers. quintò illud in cap. in fidei de hæret. lib. 6. Et uult Ioan. de Imol. in d. l. si vero, §. de uiro sol. matr. & Doctor sæ-
2 pe alibi. Sed ego ualde dubitò † de istiusmodi sublimitatione, quia cum ratio in lege expressa, tanquã genus complectitur omnes species æqualiter quamuis una species sit potentior altera, ut supra latè declarauimus in præmissis ad tractationem propriæ significationis, post Pet. Corsp. in rub. de leg. j. quia
3 genus æqualiter inest † & proprie in omnibus speciebus suis, l. semper generalibus de reg. iur. Bal. in l. ij. C. de iur. aur. annul. Dec. in l in toto & pars de regu. iur. non uideo quomodo concludenter dici pos-
4 sit † casum non expressum non comprehendi sub ratione expressa, etiamsi non sit æquè fauorabilis, ut expressus, quia ratio generalis ad similitudinem dispositionis generalis, quæ omnes casus qui sub ea
5 comprehendi possent, includit, † etiamsi maior sit rõ in vno quàm in altero debet casus omnes ab ea determinatos includere, quàmuis unus sit fauorabilior altero; Bald. in l. in fraudem, §. ult. de milit. testam. Dec. in consi. 5. col pen. circa medium cum & supra, non semel diximus, declarari modo ista restrictio potest, ut multo magis locum habeat, quan-
6 do cum ratione legis expressa concurreret † etiã lata uocis significatio; tunc enim omnis cessaret hæsitatio, quominus deberet extensio fieri, l. filium habeo ubi glo. ad Macedo Gozad. consi 90. col. 4. Crauet. de antiq tempo. sect. 1. 4. par. sub num. 81. ubi uult legem correctoriam de filio loquentem, trahi ad nepotem ex identitate rationis, quia sub larga significatione filij appellatione continetur nepos; Bar. in l. liberorum per illum tex. infra eod. Roma. in consi. 120. cum alijs per eum citat. gl. in §. primo, in uer. curationem in auth ut ij. qui obligat. & sic in-
7 uim declarationis † potest intelligi ac sustineri opinio Imo. in d. l. si uero, §. de uiro sub num. 15. sol matri. & Gemin. in d. c. 1. de temp. & qualita. ordinan. lib. sexto, & Alexand. in dicta l. peregre, §. primo, de acquir. poss. sub nu 4. & aliorum qui supra, in prin. fuerunt citati contra opinionem communem cum quibus uidetur sentire D. Alciat. in d lib 2. de uerb. signifi. sub num. 39. & sic seruari poterit prædicto-

rum

rum Patrum intellectus ad dictam glo.in uer. eligatur in clemen. de electio. supponendo quod ibi sub
8 lara electionis † significatione posfit etiam uenire prouisio, quasi is qui prouideat alicui de beneficio uideatur illum eligere; idque citra communis intellectus præiudicium, quod habetur in cap. querelam de electio.& in c.relatum de præbend.quodque nota.per glo.& Doctor.in c.t.de re.permura. lib.6. & in clemen.1.eo.ubi gl.& doctor. uidentur istiusmo di extensionem admittere, & quod scribit Roch. Curt.in d.c.fi.de consuet.sectio.4.sub nu.12.& pro ut declarat Crauet.loc supra,cita.sub num.84.uersi. ex præmissis apparet & plenius infra dicemus in 14. limitat.istius reg declaratur, 2.at multo fortius pro cedat quoniam ex ratione in lege noua expressa † apparet penitus fuisse correctam legis ueteris rationem, per ea quæ scribit Alcia.in d.lib.2.per l. maximum uitium, C.de lib.præter.per tradita a Socin.in consi.30.uol.1.& nota.à Docto. in auth. præterea, C. unde uir & uxor.dum propter rationem inopiæ
19 in illa expressam, uolunt eam quoque procedere, quando non existentibus filijs plures superessent ascendentes, nam tunc pariter iuxta formam d. authen.uxor inops cum ascendentibus admitteretur
21 & Bart.sententia † in d. l. liberorum sub d.nu.12. in fin.infra eod.locum non esse, quando per alia sta tuta appareret passim masculos præponi fœminis,
22 & ratio est quia lege uetere cum ratione sua † prorsus abrogata, omne tunc cessat impedimentum exre sionis prohibitiuum, per trad.a Doctor.in cap.1.de const.& per ea quæ scripsimus instit.de test.in prin. in materia legis correctionis & abrogationis impedientis eiusdem citationem,

SVMMARIVM.

1 *Extensioni in correctorijs locum esse quando per eam reducimur ad ius commune.*
2 *Statuentes posse recedere a statuto confirmato a superiore, & redire ad ius pristinum.*
3 *Intellectus ad capit. per uenerabilem qui fil. sint legit.*
4 *Rem facile reuerti ad naturam suam.*
5 *Regressus ad ius commune materia censetur esse fauorabilis.*
6 *Declaratur quod dixit D. Alciatus licitam esse extensionem dum reuertimur ad ius antiquum.*
7 *Fieri quoque progressum in correctorijs quando uersamur in correlatiuis.*
8 *Disposita corrigendo in uxore intelligi disposita in marito.*
9 *Disposita corrigendo in actore, locum quoque habere in reo.*
10 *Pœnam impositam ementi intelligi quoq; impositam uendenti.*
11 *Consuetudo, quæ habet relictum usufructus factum à marito uxori, extantibus filijs restringatur ad alimenta tantum, habet locum è contra in usufructu legato ab uxore marito.*
12 *Consuetudinem auth.quod locum, C.de collat.locum habere etiam in matre testatoris.*
13 *Idemque esse in cognata testatoris cui relictus fuerit usufructus.*
14 *Doctores intelligere hanc materiam correlatiuorum concurrente eadem ratione.*
15 *Secus in diuersa.*
16 *Statutum prohibens maritum ultra quartam partem legare uxori, non intelligitur e conuerso uxorem prohibuisse ultra eam summam legare uiro.*
17 *Statuto prohibente ne uir leget uxori ultra centum, censentur quoque prohibere ne uxor capiat ultra centum.*
18 *Sed multo plures esse qui contra sentiant in materia dicti statuti, quàm qui secundum prædictum sententiam opinentur. nu.19.*
20 *Auctorem putare dictum statutum procedere tam in uxore, quàm in marito, & qua ratione.*
21 *Quando lex sororem arcet a successione patris, non intelligitur è contra a sororis hæreditate fratrem excludere.*
22 *Quia exclusio sororis est fundata super solo agnationis fauore, qui non est reciprocus.*
23 *Qui plura cupiat in materia correlatiuorum quos adire debeat.*

Restringi supra firmatam conclusionem quando per extensionem reducimur ad ius commune, uel in correlatiuorum materia uersamur.

CAP. XV.

Imitatur modo secundo loco principaliter supra firmata conclusio, ut non habeat locum quando per talem extensionem
1 † reducimur ad ius commune secundum glo. in cap. statutum, in uer.numerandum de præben. libro sexto, Butr.capitulo olim tibi per illum rex.de verb. & re.sign.Alexand.in d.l.si constante in dicta 19.q.Bart.sub num.5.Iason in d. auth. quas actiones sub num.24.Fely.in c.cum accessissent colum.2. de
2 constit.sub num.3.dum nult † statuentes posse recedere a statuto confirmato a superiore, & ad ius pristinum redire absque alia licentia a superiore impetrata, Soc.consi.150.colum.23.lib.1.sub num 37. Ripa in d.l.si constante in princ. sub nu.61.qui dicit eam forte posse esse rationem quæ desumitur
3 † ex capitulo per uenerabilem qui fili. sint legit. ex Abbat.que ac alijs in cap. ar si clerici §. de adulterijs de iudic. Quòd scilicet legitimatus per legitimationem reducitur ad ius naturæ primeuæ, seu ad primum ius naturale, §.ipsi uerò in auth.quib.mod.no ta.effi.legit.uel planius dici potest iu istiusmodi ca-
4 su † tolerari extensionem quia res facile reuertitur ad suam naturam, l.si unus §.pactus ne peteret uer sicu.quoties de pact.& cap. ab exordio 35.distinct. quod probatur in cap.1. iuncto cap. fin. de pact. in 6 glo.fin.in clement.sæpe de verb.signif.& tradit Federi de Sen.in consi.89.& quod istius talis regressus seu

5 seu reuersionis materia † censetur esse fauorabilis,
uoluit gloss.in d.c statutum in uer.numerandum,&
Ias.in d.§ pactus ne peteret Euerar. in d.lo. a ratio.
leg.lat.sub nu.29.& alij supra relati patres in locis
6 proximè allegat.& ita † intelligendum est quod de
reuersione ad ius antiquum dicit D.Alci.de uerbo.
signifi lib.2.sub num.42. & 43.per c. olim tibi de
uerb.signifi. dum uult quod dicitur in correctorijs
licitam esse extensionem dum reuertimur ad ius an
tiquum, non esse intelligendum de iure antiquo le
gis 12.tab.sed de iure communi, quod & proposi-
tis exemplis declarat,ut per eum.

Limitatur tertio loco,ut locum non habeat in
correlatiuis eo quia lex correctoria disponens ali
7 quid super uno † correlatiuorum,intelligitur idem
facere & in altero l.fin. C.de indict. uidui. toll. ubi
notant Bart.Ang. Ias.& alij. disposita corrigendo
8 † in usore, intelligi quoque disposita esse in marito
Bal.& Castr. in d.auth. quas actiones C.de sacr.ec-
cles.Petr.Anchar.in repet. cap.canonum statuta de
constit.q.6.princ.Io.de Imol.in d.§.de uiro colum.
quinta,sub num.15.uers.tertio fallit sol. matr. san-
ctoSeu. in d.l.omnes populi de iust. & iur. in nona
fallen.Lanfran.in d.§.de uiro in tertia conclus.inter
pretationis extensiuæ Butri.in repet.d.c.fin.in 1.fal
len.& Roch.Cur.sect.4.sub num. 11.per glo.in c.2.
de locat.& in l.1.C.ne fid.& alia multa quæ allegat
9 ideo disposita corrigendo † in actore locum habēt
in reo, ut glos.in l.per interuallum de iudi.& in au-
thent.qui semel in uer.30.dierum, C. quo.& quan.
10 iudex & pœna imposita ementi † intelligitur quo-
que imposita uendenti l.ult. C.de cupr. ex Luc.dap.
uel perfec.li. 1 1.l.ult.de acceptilat. D.Alciat. lib.2.
de uerb sig. sub num.39.Ias.in d. auth. quas actio-
nes sub num.13.Alexan.in d.l.si constante sub nu.
quinto,Rip.sub nume.82.Euerar.d.lo. a ratio. leg.
lata sub num.28.& plenius in loc.a correlatiuis D.
Crau.d.antiq.temp.dicta par.4 sect.1.sub num.7c.
11 ubi ait † quòd si consuetudine inductum sit ut si
maritus relinquat uxorem suam dominam massa-
riam & usufructuariam bonorum suorum existenti
bus liberis censeatur tantum reliquisse alimenta,
iuxta nota.in auth.hoc locum C.si sec. nupt. mulier
habet illa locum & extenditur è contra . ut si uxor
reliquerit maritum dominum massarium,& usufru
ctuarium omnium bonorum suorum censeatur ei
tantum reliquisse alimenta Bal.in d. auth.hoc locū
in fin.quod dictum pro singulari refert & seq. Ias.in
l.fin.columna secunda,uers.sexto facit,C.de indic.
uidui toll.& consi.12:.colum.pen.lib.primo,cum
simil.ibi per eum cit.confirmatur hoc dictum Bal.
ex eo quod scribit Ange.in consi.109.Quidam pro
12 ximus Vannis ubi ait consuetudinem † dictæ auth.
quod locum habere locum etiam in matre testato
ris,nam si filius matrem reliquerit dominam massa
riam,& usufructuariam bonorum suorum exsten
tibus liberis testatoris mater solum habebit alimen
ta,quod uoluerunt Bald.& Imol. in l.Titia §. fin.de
leg.2.Ias.in consi.44 col.2.in fin.libro 4 ubi Ias.idē
13 uult in cognata testatoris, quibus accedit † Craue.
loc.proximè relato sub nu.73.ubi asserere uidetur,
hoc dictum communiter receptum, quamuis ali-
qua in oppositum afferat, est uerum quod ipse
loquitur in consuetudine laudabili, quæ non esset
contra ius,& quæ esset respectu correlatiuorum
fundata super eadem ratione: sed idem dicendum
14 est † in materia nostra, in qua doctores exaudiunt
hanc restrictionem, concurrente eadem ratione.
quæ uel in lege expressa sit,uel quę unica posset as-
signari,quia tunc uirtute correlationis procedit cō
clusio a fortiore, & ita intelligenda sunt supra di-
15 cta & infra dicenda, intelligitur † tamen hęc limi-
tatio locum habere,vt declarant Doctor. supra cit
ta.quando eadem militaret ratio inter ipsa correla-
tiua,aliàs secus,vt in l curatorem cum ibi nota. per
gloss.Cy.& Doctor.C.de inter. matri.& in l.fin.ubi
Saly.C.de rescind.uendit & ideo inquit Alci. sub d.
16 num.29. Quod si † lege prohiberetur maritus ne
ultra quartam uxori legare posset non censeretur
uice uersa prohibuisse, quia quantuncunque uelit
uxor marito relinquat,uidetur enim conditionem
uirorum meliorem fecisse,& id causse,ne muliebri
bus blanditijs seducti, malè hæredibus suis consule
rent,vt scripsit Soci.Seni.in consi.94.lib 3. colum.
2.post medi.ubi respondet ad fundamentum corre
lationis,aitq; procedere respectu eiusdē actus v.g.
17 statutum prohibet † maritum relinquere uxori
ultra centum, uxor prohibita quoque censetur ac
cipere ultrà centum sed dicere uxorem quoque cē
seri prohibitam relinquere ultra centum, non uide
tur posse concludenter inferri, quia sunt diuersa &
hanc responsionem non relato Socino probauit quo
que Curt. iuni. consi.6.colum.6. post medi. sed est
18 † animaduertendum, quòd tametsi Socin. Cur.Iu-
nior.& Alci.istiusmodi exemplo restringant supra
relatam limitationem, nihilominus multò plures
19 esse † qui eodem met exemplo confirment di-
ctam limitationem, & putent idem hic dicendum
esse, atque in casu dicti Baldi in d. auth. quod lo-
cum, uidelicet ut quod dicitur in marito uice uersa
locum habeat in uxore, quos inter fuit Cur. seni. in
consi.11.statuto parmensi, Ias.in consi. 112.lib.pri
mo.Crot.in l.omnes populi col.37.sub nume. 114.
nona conclusio de iust.& iur.Rip.in rubr. de acqui.
possess.col.3.sub numero 7.nec uidetur dissentire
Craue.loc.supra cita.sub nume.72 & hanc partem
20 ego puto esse ueram,† quia, ut dicit Bar. in l.cun-
ctos populos in 6.q.C.de sum.trini.& fid.cathol.ra
tio dicti statuti illa sola fuit,eaq; unica potest afferri
ne coniuges seq; heredes que suos ab intestato uenië
tes mutuo, amore spolient Dec.in consi. 196.in
princip.& in l 2.sub nu.6. C. de in ius uoc. Alba in
consi.88.colum.secunda,in princ.quæ ratio non est
dubium quod militat tamen uxore, quàm in mari-
to & desitmpta est ex tex.l.prima,de don. inter ui.&
21 uxor. Aliud proponit † exemplum D.Alciat. Quan
do lex sororem a fratris successione arceret.non .n.
è contra fratrem à successione sororis, secundum
id quod crebrius traditum est arcere intelligenda
esset & quamuis aliqui contrarium tenuerint quo-
rum rationes confutauimus in prima illatione Rip.
in rub.supra,de acqui. poss.nihilominus communis
est

est secundum supra relatam opinionem D. Alciat. prout ibi testatur Ias. sub num. 21. qui ait a tali opinione in iudicando & consulendo non esse recedendum, & idem Ias. in l. inter stipulantem, §. sacram de uerb oblig. col. 9. Horma. Dec. in d. rub. de acquir. possess. sub nume. 27. nam Alcia. ibi sub num. 12. & Soc. iun. sub nu. 47. Dec. & Cagnol. in l. secundum naturam de reg. iur. & ibi latè post cæteros hunc articulum excussimus, secundumque communem conclusimus, inter cæteras considerationes ea ratio
22 ne, quod cum † exclusio sororis fundata esset super ea unica ratione fauoris agnationis conseruandæ, quæ non militabat e contra in fratre, ideo non potuerit illius dispositionis de sorore loquentis ad fratrem extensio fieri, sed de ijs hactenus ne omnē correlatiuorū materiam hunc inuexisse uideamur,
23 Qui plura † cupiet consulere poterit Ias. & alios in d. l. ult. C. de indict. uidui tollen. Doctor. in d. rub. de acquir. poss. presertim recentior. Bart. & alios in l. ult. de acceptil. scrib in l. ult. C. de cupress. ex Luc. Dalphn. uel persi. lib. 1 t. Euerar. & alios topicos in loco a correlatiuis & alios Doctor. in locis supra relatis & ex professo Io. Bapt. à S. Blasio in pulcherrimo eius tractatu correlatiuorum ubi plenè sequitur hanc materiam.

SVMMARIVM.

1 *In correctorijs productionem permitti quando uersamur in comparatis a lege antiqua.*
Quia lex superueniens in uno casu locum habet & in altero.
2 *Qui non potest testari non potest etiam codicillari.*
3 *Declarat. gloss. in cap. si postquam, §. fin. de electio. libro sexto.*
4 *Doctores putare in comparatis licitam esse extensionē, tum quia hæc sit interpretatio legis, tum etiam quia sit interpretatio passiua.*
6 *Contrariam sententiam, ut etiam in comparatis a lege antiqua non sit licita extensio, pluribus placuisse.*
7 *In penalibus non esse licitam extensionem ab æquiparatis.*
8 *Ripam tantum credere non esse recedendum a communi ut ob comparata possit in correctorijs extendi.*
9 *Qui etiam adductis in contrarium occurrit.*
10 *Auctorem opinari, quòd fœdere distinctionis sint duæ istæ opiniones conciliandæ.*
Distinguendo inter adæquationem simpliciter factam, ac generaliter & reciproce factam.
11 *Hieronymus Torniellus compater Auctoris laudatur.*
12 *Ad æquationem simpliciter factam non operari nisi respectu eorum quæ competebant tempore adæquationis, non etiam trahi ad ea quæ in futurum tribuuntur rei seu personæ cui fit adæquatio num. 13.*
14 *Intellectus cap. quia circa de priuilegijs.*
15 *Ut in fauorabilibus simplex adæquatio non patitur extensionem, sic & in correctorijs ac multo magis.*
16 *Intellectus ad l. non sine, C. de bon. quæ lib.*
17 *Quando sumus in adæquatione per modum reg. facta, ueram esse communem opinionem, ut licita sit in correctorijs extensio.*
18 *Ubi per omnia facta est adæquatio, ergo etiam quo ad futura.*
19 *Qui concludunt secundum prædictam theoricam.*
20 *In regularis omnimodæque aduocationis genere, nihil posse considerari quod sit tributum uni, quin sit quoq; tributum alteri.*
21 *Declaratur l. in tantum de ser. corrupt.*
22 *Plerisque placuisse ut extensio quæ fit respectu comparatorum, non habeat locum personarum causa.*
32 *Sed rectius Crau. sensisse, qui improbauit huiusmodi limitationem.*
24 *Quamuis ubi lex taxatiuè loquitur non liceat comparata producere.*
25 *Nec ultra ea in quibus facta est correctio.*

Locum non esse recitatæ conclusioni, quando sumus in comparatis à lege antiqua.

CAP. XVI.

Imitatur quarto loco, ut nō procedat memorata conclusio quādo sumus in comparatis a lege antiqua, quia dispositio noua
1 † correctoria superueniens in uno locum habet & in altero l. ut tantum de ser. corr iuncta l. si quis seruo persuaserit, C. de furt. ubi glo. Bar. & Doct. uolunt ea quæ disposita sunt per legem nouam corrigentem in seruo, protrahenda quoque esse ad
2 filiumfamilias. Aliud exemplum † poni potest in l. secunda, de leg. primo, ubi ex regula iuris antiqui qui non potest testari non pōt ēt codicillari, fingamus modo lege aliqua municipali inuectum fuisse, ut minor uiginti annis non possit testari, quod esset correctorium dispositionis l. qua ętate de testamen. ubi maiori 14. annis datur facultas testandi; certe non poterit is quoque codicillos facere ita notanter scribit Bar. cui accedunt cœteri in d. l. secunda, de leg. 2. Anto. Butr. in c. fi. in 3. fall. de consuet. pro quo est etiam glo. iuncto text. in c. si postquam, §. primo, & §. fin. de electio. libro 6. & glo. iuncto text. in dicta l. si quis seruo persuaserit ubi Bal. & Ang. notant, glo. in l quod uerò contra in fin. de legi. & quā-
3 uis † glo. in d cap si postquam loquatur in pœnalibus, & aliæ duæ glo. loquantur in exorbitantibus, nihilominus inquit Euerar. in d. loc. a ratio. sub nume 27. idem esse in correctorijs, prout firmant Barto. & alij in l. Marcellus in princ. ad senat. trebell. adē Saly. & Doctor. in auth sed cum testator, C. ad leg. falcid. & d. l. 2. de leg. 3. ibique plenè per Alexand. de Imol. eandem limitationem firmat Ias. in d. authen. quas actiones sub nume. 13. Ripa in d. l. si constante sub num. 69. Ias. in l. si arrogator col. antepen. uers. sed redeundo ad princ. q. de adoptio in l. transigere, colum. 5 uers. secundo moueor, C. de trans. Dom. Alcia. de uerb. sign. lib. 2. sub num. 38. & 39. Craue. qui alios addit de antiqui. temp. par. 4. sect. 1. sub nu
4 me. 68. ratio autem † illius limitationis duplex assignatur

gnatur per Doctor. altera per Ripam in d. l. si constã
te sub d. nu. 27. prima Ripæ est quòd ita fuerit rece
ptum quia interpretatio ista, est interpretatio legis
& non hominis, ut per Bar. in d. l. si constante d. q. 9.
Imol. in d. l. si uerò, §. de uiro sol. matri. & per Ge-
min. in d. capit. j. de tempor. & qualit. ordinand. Al-
5 tera Ener. est quòd hæc extensio fit † ex interpreta-
ne passiua quæ resurgit ex reg. iur. antiqui, quæ sem
per est licita Butr. in d. c. fin. in 2. fallen. ubi & Roch.
Cur. in d. 4. sectio. sub nu. 15. qui addit Alex. ad Bar.
in l. j. §. lex falcidia ad leg. falcid. Abb. in c. ad audien
tiam & in c. dilectus de cleri. non resid. Bar. in l. pri-
ma, §. lex falcidia ad leg. fal. & in l. omnes populi de
iust. & iur. sub num. 6. & ibi Io. Bapt. S. Seuer. in 1. fal
len. Lanfranc. in repet. d. §. de uiro in quinta conclu-
sio. quam ponit in materia interpretationis extensi-
uæ seq. Alciat. de verb. signifi. lib. 2. sub nu. 38. & 39.
6 Contra tamen hanc limitationem † apertè sentit
Areti. in d. l. si constante in 7. col. per ea quæ not. Bar
to. in l. eum qui §. prætor ait de publica. cui addit
Rip. sub d. num. 69. glo. in §. ex maleficijs instit. de
7 actio quæ uult in pœnalibus † non esse licitam ex-
tensionem ab æquiparatis ergo multo minus conce
ditur in correctorijs in quib. difficilius conceditur
extensio, quàm in pœnalibus secundum communi
ter scribentes in d. l. si constante in d. l. si uero, §. de
uiro sol. matr. Alex. in auth. non licet, C. de lib. præ-
ter. quam sententiam recepisse uidetur Iacob. de Ra
uen. Petr. & Cyn. in l. non sine, C. de bon. quæ lib. per
illum tex. quod dictum pro singulari refert ac sequi
tur Socinus. consi. 150. col. 2. ver. bene facit sub nu.
me. 18. lib. j. idemque tenet Io. Ana. in consi. 27. col.
2. per text in l. fin. C. de sacr. eccl. iuncta auth. quas
actiones nam in d. l. ult. ciuitas & ecclesia comparan
tur in materia præscriptionis, & tamen ius nouum
dictæ auth corrigens in uno non trahitur ad alterũ;
secundum communem Docto. sentẽtiam & quòd
hæc limitatio non procedat in correctorijs noluit
Ias. in l. marcellus in princ. colum. 7. uer. secundum
principale ad senat. trebel. alleg. glo. in §. fin. in uer.
placuerit & ibi Aug. de Aret. inst. quib. ex caus. ma-
nu. non licet & sic patet Ias. fuisse sibi ipsi contrariũ
in ista materia, sed Ripa credit loc. supra relato non
8 esse recedendum a communi opinione † per tex. in
§. ex his in auth. de hære. ab intest. uenien. iuncta l 1.
de leg. 3. per quem ita tenet Are. sibi contrarius post
Bar & alios in d. l. 2. de leg. 1. idemque placuit Bart.
& alijs in l. Marcellus in fi. princ. ad senat. trebell. dũ
dicunt dispositionem auth. sed cum testator, C. ad l.
falc. extendi ad Trebellianum p. æquipatationem
legis antiquæ, & ita etiam firmat Roma. in consilio
32. visa municipali col. fin. Respondetque Ripa sub
nume. 70. gl. in d. § ex maleficijs quam dicit ueram
9 non esse ut per Ias. ibi col. 5. quia etiam in † pœnali
bus propter æquiparationem fit extensio ut in c. de
multa de præben. & in c. si postquam in glo. fi. de ele-
10 ctio. in 6 Ego opinor duas istas opiniones † distin-
ctionis fœdere hunc in modum conciliandas esse,
aut enim loquimur in adæquatione simpliciter seu
reciprocè facta, aut in adæquatione facta generali-
ter ac reciproce per modum regulæ, uel omnimodè
ac uniuersaliter, iuxta pulcherrimam theoricam,
quam tradidit subtilis atque acerrimi iudicij uir
11 † Hieronym. Torniel. quondam compater & colle
ga meus gratissimæ memoriæ in l. prima, colum. 2.
de leg 1. ex mente Bar. & cæterorum scribentium
in dicta l. 1. vt primo casu uera sit opinio Pet. & Cy.
in d l. non sine, C de bon. quæ lib. ut correctoria di-
spositio superueniens in uno adæquatorum trahi
12 non debeat ad alterum. Ratio est † quia adæquatio
simpliciter facta tametsi operetur ut iura seu priui-
legia competentia rei seu personę cui fit adæquatio
tempore adæquationis competant rei seu personæ
adæquatę l. princeps de legi. l. maximum uitium, C.
de lib. præter. l. 2. C. com. de legat. §. nostra autem in
stit. eod. tit. cum simil. de quibus per Bar. in d. l. j. de
leg. 1. post prin. Attamen respectu superuenientiũ,
13 non trahitur ad ea † quæ in futurum post exequa-
tionem factam tribuuntur rei seu personæ cui fit
adæquatio, ita omnes doctor. in d. l j. de leg. j per tex
tum in l. si ita & in l. medico de aur. & arg. leg. & quã
uis Rui. ibi obijciat, quód indefinita ad futura trahi
14 tur, in priuilegijs † c. quia circa, & quod ibi not. Abb.
de priuileg. tamen abundè occurrit ibi idem Torn.
sub nu. 3. & 4. ostendendo concessionem illam im-
munitatis pro bonis suis trahi ad futura quia facta
fuit expressio bonorum suorum, ad demonstratio-
nem bonorum eo modo quo inerat, quia immuni-
tas non conceditur pro alienis bonis, & propterea
non operatur ad bona præsentia restrictionem, l. 3.
de leg. j. l. nõ recte. C. de fideiussor. secus in casu d. l si
ita quia facta fuit expressio bonorum ad eorum de
monstrationem alio modo quàm inerat, & ideo ope
ratur restrictionẽ latius explicando ut ibi per eum
15 ut igitur † respectu eorum quæ fauorabiliter con-
cessa sunt, simplex adæquatio non patitur extensio-
nem, multo magis non patietur in correctoria di-
spositione in altero adæquatorum superueniente,
arg. auth. multo magis C. de sacr. eccles. & l. qui po-
16 test de regul. iur. & ita † intelligerem tex. in dicta l.
non sine. C. de bon. quæ lib. ubi quæ disposita
sunt in uiro, intelliguntur disposita esse in sponsa,
sic etiam exaudirem dispositionẽ dictę auth. quas
actiones iuncta, l. fin. C. de sacr. eccl. in cuius resolu-
tione tam anxiè atque accuratè laborat Craue. in d.
4. par. sectio. 1. sub nu. 100. cum septem seq. in ijs
enim locis agitur de simplici adæquatione non de
illa quæ generaliter per modum regulæ, uel omni-
modè facta est, ideoque &c.

Secundo vero casu quando sumus in adæquatio-
17 ne † reciprocè facta, & per modum regulæ genera-
lis uel omnimodè aut uniuersaliter, tunc uera sit opi
nio glo. Bar. & aliorum in d. l. si quis seruo persuase-
rit, C. de furt. vt dispositio in uno casu facta traha-
tur ad alterum etiam respectu futurorum, ita uolũt
Docto. omnes communiter in d. l. j. de leg. j. dum ap
probant post Alex. illam decisi. Bal. & Guliel. de Cu
ne. in l. omnia, C. de episcop. & cler. de priuilegijs stu
dij Parisiensis per omnia concessis studio Tholosa-
18 no, & ratio est † quia si per omnia facta est æqui-
paratio & uniuersaliter ergo etiam quò ad futura,
quia qui totum dicit nihil excludit l. Iulianus de leg.
3. cum

3.cum socijs & quia non possit dici per omnia esse quo ad futura,§.1.instit.de donatio.& l. ius ciuile, de iust. & iur. & quia attenta hæc omnimoda exæquatione concessio facta rei cui fit adæquatio intelligitur facta utriq; & correctio facta in altero adæquatorum intelligitur facta in utroque.ut per glos. Bar.& doctor.in d.l.si quis persuaserit cum simil.su-
19 pra citat.se secundum † hanc theoricam concludūt Alex.in l.Gallus,§.& quid si tantum col.4.super gl. in uer.emancipatus de lib.& posth. Socin. consilio 275.colum.5 post medium uersi.confirmatur quia licet ciuitas,libro secundo,Dec.in d.c.trāslato in 2. not.de const. quibus accedit Craue. d.sect.1.4.par. sub nu.135. ideoque semper extensio de uno casu ad alterum fieri poterit cum uirtute istiusmodi generalis reciprocæ adæquationis uel passiuè,uel a lege facta interpretatio extensioque fuisse dicatur,ut supra retulimus ex Ripa in d.l.si constante & Euerar.in d.loc.a ratione legis lata &c.

20 Accedit insuper quod cum † in huiusmodi adæquationis genere ita unius adequatorum natura sit tributa alteri,& alterius uni,ut nihil possit in unius substantia fieri quod lex statim non communicet alteri d.l.2.C com.de leg.d.§.nostra autem insti.eo. tit.& tradunt scrib. in d.l. 1. de leg.1.per illa iura necesse erit fateri, ut correctoria dispositio superueniens in uno,comprehēdat utrunque cum propter istiusmodi coniunctionem fieri haud possit separatio. Nec mouet quod pungit Ripa in d.l.si constan
21 te sub num.70.quod scilicet † in l. utrum non sit facta æquiparatio per modum reg.& nihilominus gl. & Doctor. in dicta l.si quis seruo persuaserit C. de fur. & ser. corrup. concludunt extensionem fieri oportere: Quia dici potest, quamuis Ripa cogisandum relinquat, quòd tametsi ibi non sit facta æquiparatio per modum regulæ explicitè, est tamen facta implicitè, quia facta est per modum rationis in illis uerbis, Quoniam interest nostra animum liberorum nostrorum non corrumpi. unde qua ratione in æquiparatis per modum regulæ explicatæ dispositio noua superueniens in uno casu locum habet in altero: per ea quæ supra dicta sunt,sic & in ęquiparatis uirtute rationis,per ea quę supra differuimus in prima limitatione principalis conclusio nisi istius materiæ in qua longe lateq; ostēdimus uires rationis in lege expressæ. Sublimitatur
22 modo ista limitatio † ut sileat respectu personarū æquiparatarum per legem antiquam quia lex noua aut correctoria disponens super una persona non extenditur ad alteram,Io.de Imol.in d.§.de uiro in 5. limit.Alex. in consi.131.col.2.lib.7.per doctr.Aret. & Moder.in d.l.Gallus,§.& quid si tantū,col.5.de lib.& posth.& banc sententiam amplectitur Euer.
23 loc supra cita.sub nu.27.ad fin.sed rectius † iudicio meo sensit Cran.in d.sectio.1.sub num.102.& 109. qui reprobat hanc limitationem quia Bar.& alij in d.l.si quis seruo C.de fur.uolunt dicta in ibi seruo & di ad filiū, quia in illa materia seruus & filius erant æquiparati per legem antiquam idest per d.l.ut tantum, & sic admittunt extensionem de persona ad personā,& non habet hæc res difficultatem intelligendo communem sententiam in memorata limitatione prout supra fecimus. Secundo loco subli-
24 mitatur quando lex correctoris taxatiuè loqueretur in uno tantum ex æquiparatis, ut per Bald.Guliel.Cyn.& Ias.in d.auth.quas actiones seq. Cran.in d.sectio 1.sub num.110.ubi latè eam firmat ac sublimitat in numeris seq.prout supra retulimus in limitatione de taxatiua,Aliasq; duas addit sublimitationes apud eum uidendas sub nu.134.& 135.Rur-
25 sus † sublimitāda est hæc restrictio ut procedat extēsio eatenus tantum quatenus facta est correctio in eo in quo facta est æquiparatio tantū, unde quamuis rei uendicatio & publiciana paribus ambulent passibus,lex noua requirens bonam fidem in rei uēdicatione alioquin usucapionem impediens non intelligitur habere locum in publiciana,quia in eo nō est facta ęquiparatio Bart. in d.l cum qui §. prætor ait de public.in rem actio D.Alcia.d.libro 2.de uer. sign.sub d.nu.39. Qūo autem in ista materia sit intelligenda lex antiqua declarari potest,ut per Alci. d.libro 2.de uerb.sig.sub nu.42.& seq.

SUMMARIUM.

1 *Absurdum ubi sequeretur nisi lex correctoria protraheretur fit extensio.*

2 *A proprietate uerborum recedi, ut fugiatur absurdus sensus.*

3 *Copula mutat naturam suam, ut fugiatur absurdum.*

4 *Largissimam fieri interpretationem, ut absurdum tollatur.*

5 *Argum.ab euitatione absurdi adeo esse efficax ut procedat in omni dispositione.*

6 *Correctoriam dispositionem extendi, quando legis dispositio fieret elusoria.*

7 *Argum.à contrario sensu locum esse,quando non potest in sensu directo operari.*

8 *Dubitabile esse dictum Alex. in l.fin. quod quisque iuris.*

9 *Et Dec.contrà sentire in c.dilecta colu.3. de confir.util. uel inutil.*

10 *Protrahi quoque correctoriam dispositionem cum de fauore animæ tractatur.*

11 *Gloss.in uer. Apostolica in l.omnes,C.de ser. declarari.*

12 *Legis quoq; pęnalis fieri productionem ubi agitur de fauore animarum.*

13 *Sed & corrigentem constitutionē extendi,quando identitas,uel maioritas rationis exurgit ex ui regulæ cui quod plus est licet.*

14 *Pater qui potest adulterum cum filia repertum occidere poterit multomagis contumelijs afficere.*

15 *Mulier profuga quæ ex statuto potest occidi multo magis poterit adulterari.*

16 *Sed contrarium cum Bald.frequentius esse receptum.*

17 *Statuto concedente facultatem occidendi Bannitos, intelligitur quoque data potestas uulnerandi.*

18 *D.Alciatum contra prædictam limitationem sentire, nec dissentire Ripam,& quibus rationibus.*

19 *Quando id quod minus est comprehenditur in eo quod est maius non dici extensionem.*

Qui

20 *Qui bannitum occidere potest non habet facultatem sluprande illius uxoris.*
21 *Regul. capituli, cui quod plus est, de regulis iuris, libro sexto, non procedere in materia correctoria.*
22 *Auctor putat extensionem ab identitate uel maioritate rationis procedere ubi ratio expressa sit in lege.*
Secus ubi non sit expressa & essemus in diuersis speciebus, ibi.
23 *In ijs quae essent eiusdem speciei posset defendi extensio ex ui uerborum.*
24 *In istis tamen casibus non tam agi de extensione, quàm de comprehensione.*

An sit locus memoratae conclusioni, quando sequeretur absurdum nisi lex correctoria extenderetur; uel fieret elusoria, aut ageretur de fauore animae; uel identitas, aut maioritas rationis resurgeret ex regula, cui quod plus est licet.

CAP. XIX.

Limitatur quinto loco quando sequeretur absurdum nisi lex correctoria extenderetur nam
1 tunc ratione absurditatis euitandę † licita est extensio secundum gloss. in clemen. fi. in glo. prima, & secunda, iuncta glo. fin. de rescriptis. ubi gloss. uult quod licet dispositio dictae clemen. sit correctoria tamen extendatur ad literas legati, ne sequatur absurdum quòd literae legati sint maioris roboris, quàm literae Papae ar gumen. l. nam absurdum de bon. liber. capitulo secū
2 do, de concess. praeb. in sexto, recedimus enim † a proprietate uerborum, ut fugiamus absurdum sensum Abb. in capitulo primo, colum. penultim. de con-
3 stitutio. & copula mutat naturam † suam, ut fugiatur absurdum Felyn. in cap. secundo, colum. prima. de rescriptis. sic uoluit Imol. in dicta l. si uero §. de uiro sub numero decimoseptimo, & clarius sub numero decimoquarto, per text. in l. scire oportet in §. illud de excus. tuto. & in l. non dubium C. de legi. Iason in d. auth. quas actiones sub numero uigesimoquarto, Rip. in dicta l. si constante sub numero 71. Euerard. in dicto loco à ratio. legis late sub numero trigesimo, Crauetta de antiqui. tempor. di cta quarta part. sectio. prima, sub numero 137. fit
4 enim † largissima interpretatio ut absurdum tollatur etiam in materia stricti iuris Abb. in cap. cum dilectus colum. secunda, uersiculo & ex hoc textu nota unum de consuetud. Alexand. in consilio 80. columna penultima, uersiculo pro hoc etiam facit libro primo, & in consi. 217. colum. penulti. in fin. uersi. idem respondeo libro secundo, latè Corne. in consilio 158. libro secundo, Decius in capitu. cum inter, in septimo notab. de except. & adeo est efficax
5 † istiusmodi arg. ab euitatione absurdi ut procedat in contractibus, testamentis, iudicijs & statutis, siue agatur de ampliatione siue de restrictione facienda, ut latè per Curtiū consilio quadragesimoquinto, statuto seu consuetudine columna secunda, & consilio quinto, super testamentis columna secunda. quibus accedit Ripa in dicta l. si constante sub num. 71. ad finem, & faciunt quae supra diximus, in tractatu impropriè significationis in limitatione ab absurdo.

Limitatur sexto loco ut ociosa sit praenarrata conclusio quando aliàs legis dispositio redderetur
6 elusoria † tunc enim licita est extensio secundum glossam in clemen. prima, in uer. sepelire de sepul. & in cap. quamquam in gloss. fin. de usur. libro sexto, per quas duas gloss. Ioan. de Anan. sic constituit in rubr. de apostat. Quarum glossarum rationem optime deseruire quoque in correctorijs scribit Euerard. in dicto loco, a ratio. leg. lata sub numero trigesimoprimo, per illas quoque gloss. & Ana. authoritatem sic firmat Iason in d. auth. quas actiones sub numero 26. Felyn. in capitulo translato circa fi. de constitutio. Franc. in capitulo primo, supra cit. de tempo. & qualit. ordin. in 18. fallen. Lanfranc. in dicto §. de uiro in materia interpretationis extensiuae Bartolus in l. non dubium, C. de legibus Castr. in consil. 175. casus praesens columna quinta, in fin. uersiculo pro hoc etiam facit libro primo, seq. Crauetta dicta sectio. prima, sub numero 139. ad fin. Rip. in dicta l. si constante sub nume. 73. Dominus Alciat. dicto libro secundo, sub numero 44. uersic.
7 nam & lex, hinc est † quod licet non ualeat argumentum a contrario sensu quando induceretur correctio ut supra dictum est, tamen quando lex non posset in sensu directo aliquid operari, nisi assumeretur argu. à contrario sensu, eidem ratiocinationi locus fieret auth. ex testamento quam ibi ad hoc notat Ludouicus Roma. & Recentio. C. de collatio. Bald. in l. obseruare §. proficisci. in tertia quaestio. de offic procons. facit textus, in capitu. si ciuitas in sui ratione de sent. excommun. libro sexto, cap. commissa, §. primo, de electio eod. libro, hinc dicit Ripa
8 † sub dicto num. septuagesimotertio, ad fin. dubitabile reddi dictum Alexand. in l. fin. quod quisque iur. Dum uult exceptionem non ampliare regulam quando per talem ampliationem induceretur legis correctio, etiamsi alias exceptio nihil opera-
9 retur non enim † uidetur hoc uerum per supradicta, & contrarium decidit Decius in capitulo cum dilecta columna tertia, de confirmatione utili uel inutili, & ad confirmationem istius limitationis deseruiunt ea quae supra diximus in materia impropriae significationis dum ibi conclusimus eam recipi quando alias dispositio efficeretur elusoria.

Limitatur septimo loco, quando ageretur de
10 fauore animae † tunc enim ratione peccati

V uitandi

euitandi legem correctoriam extendimus ob iden
titate rationis, secundum Bart. in authent. sacra-
menta puberum, C.si aduers.uenditio.in penul.co
lum.uersiculo, quæro utrum ista auth.sequitur Lu
do.Roma.in l.sequitur, §.si uiam de usucapio. Ias.
in d.auth.quas actiones sub num.25. Abb.in cap.ex
tenore qui fil.sint legit.Felyn.in c. translato de con-
stitu.Franc in d.cap.1.de tempor.& qualit.ordi.uer
si.quarto limita & in c.sciant de electio.eod.li.idem
Felyn.in cap.iurauit de probatio. & in cap.fi. de præ
scriptio.Alex.in l.4.§.cato colum.6. de uerb. oblig.
gloss.notab.in l.omnes in uer. Apostolica, C.de fe-
11 ri.quæ † singulariter uult ferias contra ius inductas
in festis Apostolorum ex maioritate rationis exten
di ad diem Beatæ Mariæ Virginis. idem uult Anto.
Butr.in d cap.fin.de consue.in prima fallen.& domi
ni.Geminia.in d cap.j.de tempo.& qualita.ordinan.
in 1.fall.Ludo.Roma.in auth.similiter in 19.specia
li.C.ad leg falcid in quorum sententiam it quoque
Euerar.in d loc.a ratio.leg sub nu. 30. qui alios ad-
dit & Rip.in d.l.si constante sub nume.72.qui addit
Io.Imol.consi 1.col.3 & consil.123. colum.penul.
Roma.consi.283.omnia ad decisi.in fin.& Sicu.Bar
bat.in consi.56.colum.12. lib.1. Et fuit hæc theori
ca.Io.Andr.in d.c.ex tenore qui fil. sint legit. quam
recipiunt ibi But.& Abb.supra relatus in dicto cap.
quæsiuit de diuor. Butr.in c.ad eminentiam in fi.de
sent.excom. Gemi.in cap.pro humani. prima colu.
de homicid. lib.6. sequen. Do.Alcia.d.l.2. sub nu-
12 me.44.facit quia ubi agitur † de fauore animarum
debet legis pœnalis fieri extensio ut notat glo.in c.
sciant cuncti de electio.in 6.& in c.fina. eo.tit. Abb.
in consi.113.in secundo,uol. incip.in quæstione mo
uenda inter Antonium ad fin.sed hæc omnia intelli
genda sunt prout dicemus infra in seq. loco in pœna
lib.in pœnalibus in sexta limit.

Limitatur octauo loco supra dicta conclusio, ut
13 cesset quando identitas † uel maioritas rationis sur
git ex ui reg.cui licet quod est plus de reg.iur.lib.6.
14 & l.non debet eod.tit & ideo patet † qui potest ad
ulterum cum filia repertum occidere l. nec in ea,§.
ius occidendi de adult.poterit multo magis contu-
melijs afficere. Dyn.in dicto capit. cui.uel pater po-
test filium patriæ hostem occidere, ergo & exhære
dare, l.in suis de lib.& posth.

15 Hinc etiam † dicebat Nell. in tracta. Bannito. in
secunda par.secundi temp.quæstio 46.quòd si mu
lier profuga uel bannita potest occidi multo magis
poterit adulterari cum maius sit homicidium, quã
adulterium 33.quæstione secunda, cap.si quod ue
rius,ibi si enim facturus est quod non licet prius fa-
16 ciat adulterium,quam homicidium,sed † Bald.in l.
fin.C.si contra ius uel utili.pub.contrarium conclu-
dit,quòd imò non possit adulterari etiamsi possit
occidi cuius sententiam communiter esse receptã
dicit Dec.in c.quæ in ecclesiarum de constitu. sub
numero decimosexto,& in d.l non debet sub num.
tertio,Exemplum proponit Ripa in dicta l. si con-
stante sub num.74. ueluti si statutum concedat fa-
17 cultatem † occidendi Bannitos,nam uult ut a su-
pra scripta regula possit argui potestatem quoque
uulnerari per idem statutum datam esse, tametsi ta
le statutum sit correctorium iuris communis l.nec
in ea,uersiculo qui occidere & ibi Bart. de adult.cũ
concord adduct. per Alex. in l.in suis columna pri-
ma,de liber. & posthum. Quinimmo dicit Bald. in
l.prima,C de priuat. carcer.ad fin. quod etiam po-
terit impunè in priuato carcere detineri. sed Do.
18 † Alciat.dicto libro secundo, de uerborum signifi.
sub numero 41.uidetur sentire quòd huiusmodi li-
mitatio nõ possit procedere nec uidetur abhorere
a mente Ripæ sub d.numero 74.ea bicipiti ratione,
aut enim quod minus est,sub eoque quod plus est
continetur,eiusdem est speciei, uel diuersæ,primo
19 casu non potest dici extensio fieri, quia † cum id
quod minus est comprehendatur in eo quod plus
est ex ui uerborum,l.prima,§.si stipulanti de uerbo.
obligationibus,cum simil & in terminis supra dicti
statuti uult Alexand.in consi.24.colum.finali, ubi
infert ad statutum admittens domesticos testes ad
probãdum homicidium factum in domo,ut etiam
uideatur admittere ad probandum uulnus in do-
mo illatum, non dicitur fieri extensio sed compre
hensio ex dispositione,hoc casu non est uera limita-
20 tio, quia † qui exulem interficere potest, non ha-
bet facultatem stuprandæ illius uxoris, Cardin. in
clement. ne Romani in quarta oppositio. de
electio.

Confirmatur hęc obiectio ex eo quod scribit De
21 ci.† in d.l.non debet sub num.quarto, ubi ait regu.
illam non procedere in materia correctoria in qua
non ualet argumentum a maioritate rationis,
secundum glossam quæ approbatur communiter,
in d.auth. quas actiones, C.de sacr.eccles.& glo fi.
& ibi Bar.in l.sancimus C.de testam. & in l.præcipi
mus, C.de appellatio.

22 go arbitror,† istam limitationem accipere de-
bere resolutionem ex ijs quæ supra diximus in pri-
ma limitatione ad præmissam quã uersamus cõclu-
sionẽ,uidelicet ut si ratio sit scripta in lege, uel uni-
ca tantum possit afferri detur progressus in corre-
ctorijs de casu ad casum,& de persona ad personam
prout ibi latè diximus uigore prædictæ regulæ,
Quod si non simus in prædictis casibus, in diuersis
speciebus hæc limitatio non progrederetur per d.
gloss. in dicta autho. quas actiones quam Barto.&
alij probant in dicta l. si constante in principio, in
dicta nona quæstione, Bartolus,& alij in dicta au-
then. quas actiones & in alijs locis supra relatis,
in ijs uerò quæ eiusdem essent speciei, posset li-
mitatio procedere, quia ex ui uerborum quod
23 minus † esset contineretur & proprie l.in toto &
pars de regulis iuris ubi Decius, l.si quis cum to-
24 tum de exceptio.re.iudic.ubi Socin.sed tam† in isto
casu, quàm in duobus superioribus de ratione
in lege scripta & quæ unica tantum possit afferri
non propriè puto agi de extensione, sed potius de
comprehensione, & significatione ex dispositio-
ne, prout supra declarauimus in dicta prima limi-
tatione.

SVMMARIVM.

1 *Productionem fieri in correctorijs ad conſecutiua neceſſaria.*
2 *Præſcripto fundo cenſeri quoque præſcriptam ſeruitutem.*
3 *Cum ex diſpenſatione quis duo obtinet ſacerdotia, & per collegas aliquid utrobique tractatur aduocandus eſt.*
4 *Legitimam regi ſecundum naturam inteſtatæ ſucceſsionis.*
5 *Publicam honeſtatem mutatis gradibus publicæ honeſtatis ſimiliter mutari.*
6 *Correcta lege papia quæ matrimonium Senatoris cum liberta prohibebat cenſeri quoque correctum quod ad illius exemplum fuerat inductum, ne ſcilicet filia ſenatoris liberto nuberet.*
7. *Deſtructo principali per uiam perſcriptionis aut correctionis, intelligi quoque ſublatum acceſſorium.*
8 *Vbi Sum. Pontifi. diſpenſat, ut quis poßit habere duo beneficia curata, intelligitur quoque diſpenſaſſe ſuper reſidentia.*
9 *Epiſcopus tametſi in diebus ſolennibus intereſſe debeat in Diuinis in eccleſiis, ſi tamen diſpenſatus fuerit ut poßit habere plures epiſcopatus intelligitur quoque ſuper eo diſpenſatus.*
10 *Qui teneant hanc limitationem.*
11 *Diſpenſatus epiſcopus ſuper tempore conſecrationis, intelligitur quoque diſpenſatus ſuper uacatione Beneficiorum.*
12 *Siue diſpenſatio ſit facta motu proprio, ſiue ad inſtantiam electi.*
13 *Licet diſpenſatio ſit ſtricti iuris tamen trahitur ad conſecutiua.*
14 *Quæ addiderit Roch. Curtius huic limitationi de conſecutiuis.*
15 *In correctorijs quoque fieri extenſionem ad ea quæ ſunt de natura ipſius actus:*
16 *Illa enim nunquam cenſetur excluſa,*
17 *Procurator ſi habeat mandatum ad agendum tantum nihilominus poterit defendere.*
18. *Feudum ſi quis præſcripſerit, in eo ſuccedere eos qui ſecundum feudi naturam ſuccedere deberent.*
19 *Conſtitutione prolata quæ infringat præſcriptiones omnes feudales quantum ad materiam feudalem omnes etiam ad feuda inhabiles admittentur.*
20 *Emphyteuſim eccleſiaſticam præſcriptam, cenſeri quoq; præſcriptam in tertiam uſque generationem.*
21 *Emphyteuſim præſumi præſcriptam ſecundum id quod in regione ſeruatur.*
22 *Ea quę de natura actus ſunt, etiamſi omittantur intelligentur ineſſe.*

Ocioſam eſſe prædictam concluſionem in ijs quæ ſunt de conſecutiuis neceſſarijs, & de natura actus.

CAP. XVIII.

Imitatur nono loco, ut locum
non habeat in acceſſorijs & con
1 ſecutiuis neceſſarijs, † ad quę om
nia lex correctoria in uno lata
extēditur, & ideo inquit Bar. in
in d. l de quibus de legib. colum.
2 2. pręſcripto fundo cenſeri † quo
que præſcriptam ſeruitutem fundo competentem
per l. ſi alienas, §. 1. de uſucap. tranſ. Bal. conſi. 459.
amplius col. pen. circa fin. uerſi. & ideo puto lib. 3.
& in conſuetudine tradit Iaſ. in conſi. 185. col. 3. in
fin. libr. 2. Craue. in d. ſectio. 1. 4. part. de antiq. tem-
3 po. ſub num. 67. ſic etiam † cum ex diſpenſatione
quis duo ſacerdotia obtinuit diuerſis in locis, cum
utrobique aliquid per collegas tractatur aduocan-
dus eſt, id enim conſequens eſt conceſsi ſacerdotij
ſecundum gloſſ. in c. quia in tantum de præben. &
nota. in cap. licet canon de elect. lib. 6. & in c. cum
in cunctis de electio. in antiquis ita firmat Ripa
in d. l. ſi conſtante ſub num. 76. poſt Iaſ. in l. fin. col.
6. & ſeq. de conſtit. D. Alcia. d. l. 2. ſub nume. 4 ubi
4 dat † exemplum in legitima quæ regitur ſecundum
naturam inteſtatę ſucceſsionis, authen. nouiſsima,
C. de inoff. teſta. nam illa per legem nonam corri-
gentem immutata, legitima quoque ipſa immuta-
ta cenſetur anth. præterea, ubi traditur per ſcrib. C.
unde uir & ux. Gem. d. c. j. de temp. & qua. ordi. Ri-
pa in d. l. ſi conſtante ſub num. 77. facit gl. in cap. nō
debet de affin. & conſ. quæ ponit exemplū in publi-
5 ca honeſtate † quæ cum dependeat a gradibus ho-
neſtatis, illis mutatis & ipſa quoq; mutatur ſeq. ib i
Abb. & alij relati per Euerard. loco ſupra citato.
ſub numero trigeſimoquinto, ſic etiam lege iulia
papia correcta quæ matrimonium ſenatoris cum li
6 berta prohibebat, † illud quoque correctum cenſe
tur, quod ad huiuſmodi exemplum traditum erat,
nec ſenatoris ſcilicet filiam liberto nubere poſſe,
cum utrunque ab eadem radice procedat l. finali,
C. de nupt. & facit ad materiam textus in l. ſecun-
da, de iuriſdictio. omni. iudicum, & in capitulo præ-
terea de off. deleg.
7 Sic etiam deſtructo † principali per uiam pręſcri
ptionis, uel correctionis intelligitur deſtructum,
quoque acceſſorium Bal. in l. eos in primo notab.
C. de uſur. Dec. in l. ſecunda, columna ſecunda, poſt
medium de iuriſd. om. iud.
8 Hinc quoque eſt, quòd ſi Papa diſpenſet † ut
quis poſsit habere & licitè retinere duo beneficia
curata, licet nihil dicat in diſpenſatione de reſiden-
tia, per talem tamen diſpenſationem uidetur conſe
cutiuè permiſſum, ut non teneatur in utroque reſi-
dere, ſed reſidendo in altero, uel uiciſsim in ambo
bus ſatisfaciet, ita dicit gloſſ. ſingularis in cap. non
poteſt, §. illud ſuper uerbo retinere de pręben. lib. 6.
ibique latè per Gemin. Franc. & alios & per Abb.
in c. extirpandæ in §. qui uero de præben.
9 Sic pariter uidemus † quòd tametſi Epiſcopus
in ſolennibus diebus puta in Natiuitate Domini,
Epiphania, Paſchate, & Pentecoſtes debeat intereſ-

se diuinis in ecclesia cathedrali, ut est textum cum glossa, in capitulo si quis in clero 7. quæst. prima, in uersiculo solemnibus alias punitur, ut ibi, tamen si Papa illum dispensauit, ut possit plures ecclesias habere, uel plures episcopatus, censetur quoque illum dispensasse consecutiue, ut in diebus illis solennibus non in omnibus, sed in altera tantum, uel uicissim modo in hac, modo in illa interesse cogatur, iuxta glossam in dicto uer. solennibus & ibi notat Archid. & Egid. Bellamer.
10 Hanc † etiam limitatio. firmarunt Gemin. in dicto capitulo primo, de temp. & quali. ordin. in quarta fallen. Sanctoseueri. in dicta l. omnes populi in 10. fallen. Lanfranc. in dicto §. de uiro in sexta conclusio. interpret. extensiuæ, & Antonius Butr. in repet. dicti capituli finalis, de consuetud. in quarta fallen. & in dicto capitulo cum in cunctis in §. cum uerò de
11 electio. ubi concludunt † quòd si electus in episcopum obtineat dispensationem a Papa, ut non teneatur, munus consecrationis recipere intra annum, uel biennium, tametsi de iure communi consecrari deberet intra tres menses, in dispensatione autem nihil dicatur de prioribus beneficijs retinendis, quæ de iure communi uacant post lapsum dictorũ trium mensium, ut est textus, cum gloss. in dicto §. cum uero, nihilominus quia uacatio beneficiorum electi uenit consecutiue ad consecrationem, dispensatio huiusmodi extenditur, ut impediat etiam uacationem beneficiorum, siue huiusmodi dispensa-
12 tio sit facta † motu proprio, quo casu non est dubium, siue etiam sit facta ad instantiam electi, secundum eos, quicquid ibi dixerit Ioan. Andr. & ratio huius illationis est, quia licet dispensatio de se sit stricti iuris, vt habetur in capitulo quod dilectio de consang. & affini. & in capitulo primo, & secun-
13 do, de filijs presbit. libro sexto, tamen se † extendit ad consecutiuum illius, super quo dispensatum est, secundum glossam in dicto capitulo, quia in tantũ de præbend. quam ibi ad hoc notant Abb. & Ioan. de Imol. dicit tamen Euerard. in dicto loco à ratio. legis lata sub numero 36. uersiculo nescio tamen nescire se an curia hoc seruaret, quia agitur de commodo bursali, & concludit se credere quod non,
14 quod est notandum, eandem limitationem † secutus fuit Roch. Curt. in dicto capitulo finali, de consuetud. sectio. quarta, sub numero decimosexto, ubi addit textum in l. tutelas de capit. diminut. Bartolus in l. de quibus columna secunda, tamquam auctorem huius limitatio. quem ex testimonio Ias. ibi columna septima, dicit alios communiter sequi item addit textum in capitulo dilecti, cum ibi traditis ab Abbat. in septimo notab. de arbitr. & alia permulta, ut ibi per eum.

Limitatur decimo loco prænarrata conclusio, vt
15 ociosa sit in ijs quæ ueniunt de natura † ipsius actus quia ad illa quoque superuenientis dispositionis fit extensio, illa enim numquam intelligitur exclusa
16 † clement. exiui de paradiso §. cum autem natura de uerborum significationib. quem textum, reputat aureum & singula. Ioannes Anan. in consilio trigesimosexto, utrum cophani, Iason in l. prima, columna tertia, si quis ius dic. non obtemperauerit, uersiculo finali, & in l. actionem columna secunda,
17 uersiculo ego sequor, C. de procurat. ubi ait † quod si procurator habeat mandatum ad agendum tantum, poterit nihilominus defendere, quia illud est de natura iudicij, & tradit idem Iason in l. prima, columna tertia, in tertio notab. & ibi Decius columna tertia, C. de bonorum possessione contr. tab. quibus addit Crauetta Roma. in consilio 456. post principium, Crauetta inquam in dicta sectio. prima, sub numero 117. ubi hanc limitationem firmat in fortioribus terminis quando addita est dictio taxatiua, vt supra retulimus in limitatione dictionis taxatiuæ. Aliud potest proponi exem-
18 plum, si quis præscripsit feudum, † in eo succedunt illi, qui secundum naturam feudi succedere debent, Baldus in l. liberti, columna penultima, uersiculo quæritur de eo, de oper. liber. cum similibus, de quibus per Alexand. in consilio decimoquinto, columna finali, libro quinto, Decius in consilio 169. columna secunda, uersiculo, & prædicta benè
19 procedunt, si igitur fingamus prolatam † fuisse cõstitutionem quę infringat feudales omnes præscriptiones, quantum ad naturam feudalem, certè ad feudum non illi tantum qui in feudis succedunt admittentur, sed omnes quoque qui admittuntur ad bona allodialia, per textum in capitulo primo, cum ibi notat. de feud. non haben. propr. naturam feud. Idem est quoque in eo quod scribit Ias. in l. sed & si possessori, §. item si iurauero de iureiurand.
20 dum uult, emphyteusim † ecclesiasticam præscriptam censeri præscriptam usque in tertiam generationem.

Emphyteusim uero priuati in perpetuum secundum naturam suam, cui consonat, quod scribit Bald. in consilio uigesimoquarto, columna secunda, circa medium libro quarto, & sequitur Crauetta dicta sectio. prima, sub numero septuagesimo,
21 emphiteusim præsumi † præscriptam secundum id, quod in regione frequentatur per maiorem partem, & ratio est, quia illa quæ sunt de ip-
22 sius rei uel actus natura † etiamsi omittantur, semper dicuntur inesse, ut in emptione euictio, l. pacta conuenta, & ibi tradit glossa, de contra. emptio. Dominus Alciatus libro quinto paradox. capitulo decimosexto, sub numero quarto, in mutuo rei bonitas l. cum quid ubi omnes notant si certum petatur.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem in correctorijs fieri ad ea quæ ex antecedenti, seu ex consequenti necessario ueniunt.*

2 *Dispensationem quæ est stricti iuris extendi ad omnia quæ ueniant ex antecedenti uel consequenti necessario. num. 3.*

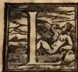
4 *Sententiam quæ est stricti iuris extendi ad omnia quæ sunt ex antecedenti uel consequenti necessario.*

Si

5 *Si iudex declarat quem prodigum intelligitur etiam interdicere quoque administratione bonorum.*
6 *Sententia lata super uno trahitur ad aliud sine quo illud super quo lata est, esse non potest.*
7 *Sententiam iudicis qui in iudicio petitorio condemnat reum ad rei restitutionem intelligi in antecedens necessarium illum declarare dominum.*
8 *Illa quæ ueniunt per antecedens uel consequens necessarium dici expresse uenire.*
9 *Quando sumus in materia correctoria uerbum expresse debere intelligi, idest specificè.*
10 *Testatorem debere expresse idest specialiter prohibere falcidiam.*
11 *Sed communiter teneri quod ubi etiam tacitè colligitur mens testatoris uolentis prohibere falcidiam, ut censeatur prohibita.*
13 *Progressum in correctorijs admitti quando duo se inuicem gradatim habent.*
Exemploque declarari.
14 *Glo. in l. illud, C. de sacr. eccles. declaratur.*
15 *Correctis gradibus consanguinitatis censentur esse correcti gradus affinitatis qui illis commensurantur.*
16 *Facta mutatione in uno ex ordinibus respectu temporis, censeri quoque in alijs ordinibus facta.*
17 *Correcto per l. nouam uno legis iuliæ capite, de maritandis ordinibus, censeri quoque correctum & alterum.*
18 *Si lex noua corrigens, uetet sponsalia, intelligitur quoque prohibere matrimonium.*
19 *Qui non potest coniungi matrimonio de iure canonico ob gradus prærogatiuam, non poterit etiam sponsalia contrahere.*
20 *Idemque esse in ordinibus sessionum, quia uno mutato, cæteri quoque alterationem recipiunt.*

Non esse locum supradictæ conclusioni in ijs quæ ueniunt ex antecedenti uel consequenti necessario, uel quæ inuicem gradatim se habent.

CAP. XIX.

1 Imitatur modo vndecimo loco ista conclusio, ut uera non sit in ijs, † quæ ueniunt per modum antecedentis necessarij, uel consequentis necessarij, quia in materia quantumuis strictissimè accipienda semper quod constituitur in actu principali, censetur constitutum esse in illius antecedenti uel consequenti necessario, ut disertissimè ac plenè docet Aymo Crauetta, in dicta quarta part. sectio. prima, sub num. sexagesimotertio, cum tribus, seq.
2 Exemplum † poni potest in dispensatione quæ est strictissimi iuris, ita ut in ea procedatur eatenus tantũ, quatenus in ea est expressum, capitulo primo, & secundo, de fili. presbit. libro sexto, Abb. in consilio trigesimoseptimo, columna penultima, libro primo, & tamen extenditur ad omnia quæ ueniunt
3 † per modum antecedentis necessarij, ut uidimus ex glo. in d. cap. quia in tantum de præben. Decius in capitulo quinto, columna tertia, uersiculo sed ista responsio non satisfacit de iudic. & faciunt quæ in proxima limitatione dicta sunt. Alterum exemplũ
4 poni potest † in sententia, quæ & ipsa strictissimi est iuris l. prima, & secunda. C. si plures una sent. l. Iulianus uerum debitorem de condictio. indebit. cum simil. copiosè adduct. per eundem Crauettam loco supra citato sub numero 64. & tamen extenditur sententia ad ea quæ ueniunt per modum antecedentis uel consequentis necessarij; & ideo si iudex decla
5 rat † quem p... um, intelligitur illum quoque interdicere bonorum administratione, Baldus in l. prima, de curat. furio. Aretin. in l. is cui bonis de ver-
6 borum obligationib. & sententia † super uno trahitur ad aliud sine quo illud super quo lata est, esset nullius effectus, Angel. in consilio 257. columna penultima, ad finem, uersiculo superest autem uidere per textum, in l. aduersus, & in l. si duo de arbitr. l. si quis ita stipulatus fuerit de uerborum obligatio. & l. finali, C. de usur. rei iudicat. & quòd
7 sententia † iudicis trahitur ad antecedens necessarium, scribit Bartolus in l. ex diuerso §. primo, de rei uendicatio. ubi si in iudicio rei uendicationis iudex condemnat reum ad restituendum rem petitam in necessarium antecedens censetur declarare actorẽ dominum illius rei, ut per Castren. quoque recipitur in consilio 132. in causa quę uertitur Pisis, columna prima, post medi. libro primo, Aretin. in consilio 155. Diligenter uisis columna sexta, in fine, uersiculo ergo datur intelligi, Soc. in consilio 124. columna tertia, libro primo, ergo idem erit dicen-
8 dum in materia correctoria, & ratio est † quia illa quæ ueniunt per antecedens uel consequens necessarium dicuntur expressè uenire, ut per Ange. & Doctor. in l. prætor ait in principio de operis noui nuntiatio. & tradunt communiter scribentes in l. prima, in glossa, in uersicu. hoc edicto eod. titu. de oper. noui nuntiatio. & non habet difficultatem, quin dicantur expresse uenire, saltem sub expressione generali per ea quæ scribunt Bartolus, Socinus, & alij in l. prima, in secunda quæstione Bartoli, de vulgal. pupil.
9 Est uerum, quòd hanc † rationem uidetur turbare quod tradit Bartolo. Socinus in dicta l. prima, sub dicto numero decimotertio, uersiculo hanc tamen, ubi ait quòd quando sumus in materia correctoria, uerbum expressè debet intelligi, idest specificè, & non generaliter, per ea quæ scribit Angel. per illum textum in §. si uerò expressim, in authen. de trien. & semis. ex quo infert,
10 quòd cum hodie liceat testatori † expressè prohibere falcidiam contra regulas iuris antiqui de qua in l. quod de bonis ad leg. falcidiam, debet specialiter, & expressè talis prohibitio exprimi

per iura allegata per eum, quæ tamen hoc non probant ut dicit Soci. verum quia magna est auctoritas Ang. & illum sequitur Lud. Roman. in anthent. similiter. C. ad leg. Falcid. in pen. colum. transit So-
11 cin. cum dicta opinione Angel. Sed non est† recedendum a supra firmata conclusione, quia Doct. communiter concludunt quod ubi etiam tacitè colligitur ex verbis ipsius testatoris illum nolle prohibere detractionem Falcidiæ, uel Trebellianicæ, perinde intelligitur facta prohibitio ac si nuncupatim, & in indiuiduo fuisset facta prohibitio Paris. in consil. 21. sub num. 35. lib. 3. Bello. in consilio 65. numero primo. Dom. Clar. in §. testamentum q. 62. sub numero tertio, qui etiam sub numero quarto dicit veriorem esse, & communiorem
12 opinionem quod etiam † quando usus est verbis vniuersalibus, vel æquipollentibus, quibus minui possit talis prohibitio idem sit, post alios a se citatos, uersic. ego semper hanc. ita ut cum dicta Ang. auctoritas neque iure probetur, vt dicit Socin. neque etiam sit a Docto. recepta, quia contraria opinio frequentiore calculo est approbata prout supra demonstratum est, non sit ullo pacto a confirmata decisione recedendū. Limitatur duodecimo loco regula prædicta, quando duo se habent inuicem gradatim, ita quòd vnum mensuram capiat
13 ab altero per aliquod accidens, tunc† enim mutatio, vel correctio superueniens in uno locum habet in altero. Exemplum uerò sic proponitur, licitum est maiorem quantitatem ecclesiæ donare, quàm laico. sine insinuatione, si postea per statutum, uel legem nouam augumentetur quantitas in laico, per legem nouam correctoriam legis antiquæ censebitur quoque ampliata quantitas gra-
14 datim & proportionabiliter in ipsa ecclesia, † ita dicit glos. notab. & post eam Guliel. Cyn. Barto. & Doctor. in l. illud. C. de sacr. eccles. & gloss. in l. sancimus. C. de donatio. sequitur Euerar. in dicto loc. a rati. legis lat. nume. 34. qui addit in hanc sententiam Gemin. in dicto. capitu. primo, de tempor. & qualit. ordinan. in septima fallen. Lanfranc. in dicto §. de uito in octaua conclus. interpretationis extensiuæ, & Butri. in dicta cap. fin. de consuetudi. in septima fallen.
15 Alterum exemplum † proponit Craue. in dicta par. prima, sub numero 145. ubi hanc limitationem probat, puta gradus affinitatis mensurantur instar graduum consanguinitatis, si corrigatur gradus consanguinitatis censebitur quoque correctus gradus affinitatis, capitu. non debet de consanguini & affinit. Butri. in dicto capitu finali. in quinta fallent. Dec. in capit. sedes, columna tertia, versicu. tertio, secundum Abbat. limitatur, de rescript. Hinc etiam dixit glos. in clement. genera-
16 lem, de ætat. & qualitat. ordinand. † quod cum certum determinatum sit tempus ordini subdiaconatus, & diaconatus, & certum ordini presbiteratus, facta mutatione respectu temporis in uno ex ordinibus, censebitur facta esse mutatio in reliquis.
17 Potest aliud † quoque proponi exemplum in l. Iulia Papia, quæ matrimonium senatoris cum liberta prohibebat, & filiæ senatoris cum liberto, contractumque dissoluit, l. lege Iulia, de ritu nuptiarum, non correcto per l. nouam uno capite, intelligitur quoque immutatum fuisse & reliquum, quia utrunque uitium ab eadem radice proficiscitur, l. ult. C. de nupt. in fine, sequitur D. Alciat. dicto libro secundo, nu. 40. & supra retulimus ad aliud pro
18 positum. Potest † rursus poni exemplum in Loratio, de sponsalib. lex prohibens nuptias prohibet sponsalia, per quæ peruenitur ad nuptias, si lex noua superueniens alterum corrigat, intelligitur, & reliquum correxisse. Verbi gratia inductum est, ut in matrimonijs contrahendis non possint con-
19 iungi matrimonio personæ quæ intra † quartum gradum sunt de iure canonico, capitulo non debet de consangui. & affini. & hoc seruatur, de iure ciuili glos. & doctor. in §. hactenus, instit. de gradi. Abb. & alij in capitulo primo, de oper. noui nuntiat. Barto. & alij in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. ergo idem erit & in sponsalibus; idem est quoque
20 † in ordinibus sessionum, & in materia præcedentiæ, ut dicit Euerard. sub dicto numero 34. quia si ecclesia, quæ prima, est efficiatur secunda, & secunda tertia, idem erit gradatim de reliquis per tex. in §. hinc datur intelligi 22. distinct.

SVMMARIVM

1 *In materia correctoria fieri extensionem, quando casus ad quem fit extensio comprehenditur sub expresso ex communi vsu loquendi.*
2 *A consuetudine ad materiam correctoriam argui.*
3 *Statutum Ticin. in ciuilibus 97. declarari.*
Eos qui de iure testari non possunt, non impropriè dici intestatos, ibidem.
4 *Statuta masculos fœminis præferentia in omnibus ferè ciuitatibus Italiæ haberi.*
5 *Non solumque habere locum in ijs qui cum testari potuissent noluerunt intestati decedere, sed etiam in eorum hæreditatibus qui testamentum facere nequiuerunt.*
6 *Fit etiam in correctorijs extensio, quando casus ad quem fit progressus, uenit sub lata uocis significatione.*
7 *Consuetudo tribuens fratribus Sancti Antonij curam animarum peregrinorum, comprehendit etiam cardinales & eorum familiares.*
8 *Si statuto frater defuncti excludat matrem, excludet etiam auiam maternam.*
9 *Auctoritates quibus vtitur Curtius in comprobanda supra relata conclusione, potius uideri illam confutare.*
10 *Quanta cum modestia loquatur Crauet. de Rocho Curtio.*
11 *Lata significatio de qua loquuntur Doctor. in præsenti limitatione, est impropria.*
12 *In materia correctoria non esse extensionem per impropriationes faciendam.*
13 *Ex aliqua ratione, ex pluribus quæ in dubio præsumantur*

tur, non induci extensionem in materia correctoria.

14 *Quando plures militant rationes, dici tantum potest quòd similis, non autem quòd eadem militet ratio.*

15 *Limitationem procedere quando cum impropria significatione concurrit eadem ratio.*

Eandem conclusionem cessare, quando ex communi usu loquendi, uel ex lata significatione casus, ad quem fit extensio comprehenderetur.

CAP. XX.

Imitatur decimotertio loco quando casus ad quem fieret extensio comprehenderetur sub expresso secundum commu-
1 nem usum loquendi † licet non ex propria significatione nocabuli, ita notâter concludit Imola in dicto §. de uiro sub dicto numero decimoquinto, Franc. in d. capitulo primo, de tempor. ordinan. in 4. limit. per id quod legitur in l. librorum, §. quod tamen Cassius de leg. tertio, in l. Labeo de supell. legat. Bart. in dicta l. omnes populi de insti. & iur. Paul. de Castr. in l. scire leges de legi. Quibus accedit Enerar. loco supra relat. sub numero 37. & Crauet. in dicta sect. prima, sub numero 80. quamuis
2 loquatur in consuetudine aqua † passim ad materiam nostram arguit & rectè ratiocinamur l. de quibus de legi. cap. fin. de consuet. & utrobique docto. proponi pulchrum potest exemplum, stat commu nis usus loquendi ut sub intestati appellatione comprehendatur etiam pup. illus, uel omnis qui de iure
3 testam. ntum facere non potest, ut hic Ticini † caue tur in stat. 97. in ciuili, qui nec impropriè dicuntur de iure communi intestati, ut dicit tex. in l. prima, de su. & legitim. hæredi. si superueniat lex noua correctoria iuris communis quæ iubeat in successionibus ab intestato masculos fœminis præferri, prout
4 habetur ferè † in omnibus ciuitatibus Italiæ ut scribit Bald. in l. lege 12. tab. C. de legit. hæred. & Alber. in tract. fœm stat. exclusiui articulo secundo, sub numero sexto, non solum habebit locum in eorum successionibus qui cum testamentum facere possent intestati decedere uoluerunt, sed etiam in hære
5 ditatibus † eorum qui nullam de iure communi testandi facultatem habebant, faciunt quę habentur in l. generaliter in princ. C. de instit. & substit. & quę scribit Corn. consilio 1 t 8. columna secunda, circa medium libro primo, & in consilio 106. colum. 1. ad fin. lib. 4.

Limitatur decimoquarto loco dicta conclusio quando casus ad quem fit extensio comprehendere
6 tur † sub lata significatione casus expressi, quia ad talē casum extenditur lex quantumuis correctoria, l. filium habeo ad Senat. Macedo. probat hanc limitationem Roch. Curt. in dicto capitulo fin. sectio. quarta, sub numero duodecimo, limitatione prima, uersiculo sed aliter responderi potest, ubi expresse firmat quòd etiam in correctorijs quando casus ad quem fit extensio comprehenditur sub lata significatione uocabuli per uulgatam illam gloss. in clemen. prima, in uer. eligatur de electio. & ea quæ tradunt Doctor in dicta l. si constante solu. matri. & in loc. uulg. & ita intelligit Anto. Butr. in dicto capitulo fin. & adducit in eam sententiam Curt. se-
7 nio. in consilio 80. rectè prædictus egregius, & decisi. Oldra. in consi. 206. † ubi consuluit consuetudinem tribuentem fratribus Sancti Antonij curam animarum peregrinorum sine curialium, comprehendere quoque Cardinales & eorum familiares; quia, ut ipse inquit, uocabulum curialium ac rationis identitas comprehendit etiam Cardinales; inducit quoque ad confirmationem permissæ limitatio
8 nis † quòd si statutum uel consuetudo disponat uel inducat ut frater defuncti excludat matrem, produ cetur quoque ad auiam maternam, ut uoluit Bar. post Ricar. in l. secunda, ad senat. Trebell. Ioan. Andre. in additio. ad Specul. in rub. de successio. ab intesta. in secunda, & tertia, colum. Baldus in l. quicunque, in quarta columna, C. de ser. fugit. & plenius in l. si defunctus, C. de suis & legit. Alexan. post Baldum in l. illam, C. de collatio. Ias. in dicta l. de quibus columna sexta, de legib.

9 Sed istæ glos. & auctoritates quibus nititur Curtius in confirmanda hac limitatione, non solum uidentur eam probare, sed potius confutare, quandoquidem grauissimi illi patres in locis supra allegatis super sola comprehensione casus sub larga significatione non faciant fundamentum, sed etiam su-
10 per identitate rationis, & propterea inquit † Crau. in dicta quarta par. princip. sectio. 1. sub nu. 84. par cat mihi Reuerentia tanti iuri, quia ratio per illum assignata non est sufficiens nisi etiam concurrat ratio Iasonis, uidelicet quòd ratio sit expressa, uel quòd habeatur pro expressa, ita quod militet eadem ratio, imo sola identitas rationis sufficeret, ut infra dicam, & tamen non sufficeret illud unum tā tum quod unum ueniat appellatione alterius, &
11 hoc † ego puto uerum, quia lata illa significatio de qua loquuntur Doctor. hic, est impropria, ut ipsi uno ore omnes fatentur; & ideo nisi adsit ratio uel quæ unica assignari posset, uel quæ scripta esset in lege, quia istius utriusque casus par est uirtus l. quamuis ubi glossa, Baldus, Castrensis, & alij, C. de fideicommiss. plenissimè Crauetta loco supra citato, numero octuagesimotertio, uersiculo ista decimatertia, quæ eius uirtute faceret casum propriè comprehendi per ea quæ abunde supra dicta sunt in prima limit. huius cōclusionis quam uersamus, non posset limitatio ista procede-
12 re, cum per impropriationes † non sit in materia correctoria extensio facienda, cum strictissimè in illa procedatur dicta l. præcipimus, C. de appel. & dicta l. precipimus, C. de appel. & d. l. sancimus

C. de testam. & supra sæpius diximus, idque in tantum est uerum, ut etiamsi aliqua concurreret ratio ex pluribus quæ in lege assignari possent, & prout
13 in dubio præsumitur, illa non sufficeret † ad extensionem faciendam, cum lata illa & impropria significatione, quia si plures assignari potuerint rationes quomodo sciri poterit quod militat eadem ratio. prout arguit Bart. in d. l. liberorum sub num. 12. de
14 uerb. signifi. Quando enim † plures militant ratio nes solum, dici potest qui similis militat ratio sed non eadem, ut dicit Crauet. sub dicto nume. 83. uer. sicu. sed dici potest, ideo dicendum erit concluden-
15 do, hanc limitationem tunc progredi, quando † cũ lata illa & impropria significatione concurrit iden titas uel rationis in lege expressæ, uel quæ unica posset assignari, & prout supra diximus in prima declaratione ad primam limitatationem.

SVMMARIVM.

1 *In frequentioris usus, uel exempli gratia prolatis, etiam si correctoria sit materia fieri extensionem.*
2 *Idque etiam locum habere in materia pœnali.*
3 *Rusticus si promiserit plantare uineam, & dare quartam partem fructuum domino, & plantauerit alias arbores fructiferas, tenebitur de istis dare quartam partem domino.*
4 *Ea quæ exempli gratia ponuntur non impedire extensionem.*
5 *Ea quæ intellectus uel demonstrationis gratia dicuntur non obligare.*
6 *Ea quæ frequentioris usus gratia, ac exempli causa proferuntur, proprie non uersari in materia extensionis.*
7 *Extensionem passiuam in materia correctoria semper locum habere.*
8 *Duplicem dari extensionem, quarum altera est passiua, & altera actiua, num. 9 & 10.*
11 *Passiuæ extensionis exempla quibus in locis habeantur.*
12 *Intellectus extrauag. execrabilis, §. qui uerò de prabend.*
13 *Si lege aliqua indictionis munus de extraordinario fiat ordinarium, leges omnes de muneribus ordinarijs loquentes, ad illud traherentur.*
14 *Ecclesia quæ est immunis ab extraordinarijs oneribus, non excusabitur ab ordinarijs.*
15 *Quotiescunque per extensionem aliarum legum antiquarum ad legem correctoriam, ultra casum expressum in ea poterunt comprehendi alij casus, nunquam ij censebuntur exclusi.*
16 *Passiua interpretatio legis est extensio ac interpretatio.*

Quid censendum sit de ijs quæ frequentioris usus gratia proferuntur, uel per extensionem passiuam ueniunt.

CAP. XXI.

Limitatur decimoquinto loco præ- 11
narrata conclusio, quando esse
mus in ijs quæ frequentioris usus
gratia, uel exempli causa profe- 14
1 runtur, in istiusmodi enim † casibus quod in uno dictum est, non prohibetur ad alium trahi, ut de illo quod frequentioris usus gratia enuntiatum est, notat glo. singularis in clemen. prima, super uerbo præsidentes in fin. de rescript. commendatã ibidem per Card. & Ioannem de Imola: quæ notanter
2 uult † dictũ in uno in constitutione pœnali, non censeri denegatum in alio, quando ratione frequentioris usus dictum fuit, non autem, ut notaretur discrimen aliquod inter expressum & tacitum, & illam glossam ualdè commẽdat quoque Ias. in l. secunda, sub numero duodecimo, de uulga. pupill. ubi alia est pulchra & ualde notanda gloss. in uersiculo præcedente in illis uerbis, sed hoc frequentius contingit, alia est gl. quam ibi Ias. dicit meliorem esse de corpore iuris in l. prima, in glossa prima, C. de ijs qui ad eccles. confugi. est etiam gloss. in auth. casta, in uersiculo per Italiam, C. de sacr. eccles. & gloss. in l. unica, §. sponsus in uer. sponsam, C. de rap uirg. ad quod optimè facit quod scribit Io. And. in addi. ad specul. in titu. de loca. uersic. quid si colonus, ubi
3 dicit † quod si rusticus promisit plantare uineam, & dare quartã partẽ fructuũ domino i sq; non uineam plantauerit, sed alias arbores fructiferas, tenebitur de illis dare quartam partẽ domino, quia quod dictum fuit de uinea gratia frequentioris usus, fuit expressum, cum a frequentius cõtingentibus uineæ soleant plantari; & hanc decisionem probat Ias. loco supra relato, qui addit gloss. in auth. imò in uer. parentibus, C. de actio. & obligatio. & in l. si is qui §. quod dicitur de iur. doti. in l. aduersus in gloss. fi. de acquir. uel omit. hæredit. & Bartolus in l. prima § primo, in prima opposit. ad senat. Trebellian. seq. Ripa in rubr. solut. matr. sub numero 33. & Sal. sub 29. idem Ripa & Gam. de extensio. sub num. 97. & seq & in dicta l. secunda, sub nume. undecimo quamuis aliqualiter uideatur dubitare de lectura illius text. in dicta l. secunda, §. sed si extraneum de uulga. & pupil. & hanc quoq; limitationem secutus fuit Euerar. lo. supra cit. sub nu. 38. per solá illam glo. in uerbo præsidentes supra relatam in dicta cle. 1. de resc.
4 De illo uerò † quod exempli gratia profertur potest poni exemplum in §. hactenus instit. de gradi. in l. damni infecti secunda de dam. infect. in l. 1. §. quod uulgo de ui & ui armat. quibus in locis habetur exẽpla reg. non restringere, pulchrè probat tex. in cap. j. ne cleri. uel mona. ibi ecce talia, & his similia, & glo. in l. j §. retinendæ, multis causis dum dicit ut pacti, rei iudicatę, iurisiurandi, & alijs similibus, est etiam ualde notandus tex in l. obligationum substantia, in
5 fin. iuncta ibi glos. in uers. intellectus † ubi habetur quæ intellectus uel demonstrationis gratia dicuntur non obligare, neque dispositionem inducere, hanc quoque limit. seq. Franc. in d. cap. 1. de tempor. or-

ordinan. col.4. in 17. limit. per nota. in cap. si Papa de priuileg. eod. lib.6. Sed ut supra admonuimus in
6 definitione interpretationis extensiuæ, hæc quæ concernunt exempla & quæ frequentioris usus gratia fiunt, non dicuntur propriè uersari in materia extensionis, sed potius comprehensionis quia alij omnes exemplorum casus comprehenduntur sub regula, ut dictum est.

Limitatur decimosexto loco ista conclusio, ut nō
7 procedat in extensione passiua † secundum supra relatos auctores in locis supra cita. duplex enim est
8 † extensio ut supra docuimus secundum Bar. in d.l.j. in § lex Falcidia. quem Alex. ibi & alij communiter seq. & eundem in d.l. omnes populi sub nu.60. uers. Dic aut statuta de iustit. & iur. cum quo & cæteri transeunt Abb. & alij in cap. ad audientiam & in cap. dilectus. 1. de cleri. non resid. Altera enim est
9 † actiua per quam dispositio ipsa correctoria trahi-
10 tur ad alias leges, altera est passiua † per quam aliæ leges antiquæ in materia illa in qua enulgata est illa lex noua corrigens, trahuntur ad ipsam legem corrigentem, ut supra plenius disseruimus exempla
11 autem † plenè tradit Bartol. in d.l. omnes populi de iusti. & iur. sub dicto num.60. & post eum alij doctores & plenius cæteris Euerar. in d. loc. à ratio. leg. lat. sub num.39. quibus alia supra addidimus sed & per plura & frequenter contingentia habentur in clem. vnica de offic. vicar. iuncta glos. in ver. amittendis in uer. promouendis; in uer. sacerdotinm, & inter cætera illud quod pœna extrauag. execrabilis in §. qui ve
12 rò de præbend. quæ loquitur in rectoribus ecclesiarum parochialium locum habet etiam in vicarijs perpetuis ecclesiarum parochialium virtute prædictæ extensionis passiuæ, ut per Butr. in d. cap. final. col. 56. Aliud exemplum est qnod habetur per Iac. Butrig. in l. placet. C. de sacros. eccles. quod quidem
13 † est, indictionis munus de extraordinario factum est ordinarium, l.1. C. de indictio. libr. 10. unde omnes leges loquentes de ordinario munere ad illud
14 sunt extendendæ, quare consequenter succedit † ut ecclesia, quæ non excusatur à munere ordinario, quamuis sit immunis ab extraordinario d.l placet, non excusabitur etiam hodie ab indictione, ut per Butrig. & Butr loc. supra cita. iam proposito, igitur
15 quotiescunque † per extensionem aliarum legum antiquarum ad d. l. correctoriam ultra casum expressum in ca poterunt alij comprehendi nunquam illi censebuntur exclusi, sed in omnibus lex noua corrigens procedet, & ratio est, quia ista inter-
16 pretatio appellatur legis interpretatio † & extensio, ut dicit Imol. in dicto §. de uiro, sub numero 15. in quarta limita. per glos. in l. quod uerò de legib. & per tex. & glos. in d.l. si quis seruo persua serit. C de furt cum simil. quæ supra latè deduximus in limit. à comparatis per l. antiquam, & ita quoque concludit Roch. Cur. in d. cap. fi. de consue. d. sect. 4. sub num. 15 post Anto. Butr. ibi col.36. & Rip. in d.l. si constante, sub num.69.

S V M M A R I V M.

1 *In correctorijs fit extensio, quando ex mente legis intrinseca productio fieret.*

2 *Intrinsecam interpretationem nunquam censeri exclusam in statutis.*

3 *Mentem intrinsecam legis triplici modo colligi, primoq; si casus omissus sub expresso comprehendatur.*

4 *Item quando per aliam legem declararetur casum in corrigente lege expressum fuisse enunciatum gratia exempli.*

5 *Et quando aliàs resultaret absonus intellectus.*

6 *Notandam esse Imol. theoricam pro declaratione modorum quibus inuehitur intrinseca interpretatio.*

7 *Sed pleniorem ex Baldo supra fuisse relatam ac declaratam.*

8 *Ratione subrogatorum naturam correctoriam recipere extensionem.*

9 *Tutor vt prohibetur pupillam ducere in vxorem sic & illius hæres.*

10 *Conditio dandi quæ implenda est in forma specifica, impletur dando hæredi hæredis.*

11 *Constitutio loquens in Vicario Episcopi, locum habet in Vicario capituli.*

12 *Repræsentantes qui reputantur esse vnum, & idem cum repræsentato nunquam censentur esse exclusi in correctoria materia.*

13 *Eiusdem limitationis plura posse proponi exempla, remissiuè.*

Quid in extensione quæ fieret ex mente legis intrinsecæ uel quando vnum subrogatum esset in locum alterius.

CAP. XXII.

Imitatnr decimoseptimo loco secundum Imol. in d.§. de uiro sub num.16. vers. sexto fallit ut
1 † non habeat locum recensita conclusio, quando extensio legis corrigentis fieret ex mente eius intrinseca, quia tunc semper intelligitur esse permissa arg. l. nominis & rei, §. nerbum inf. eod. potest etiam addi Curt. Sen. in consil. 11. sub num.25. & Curt. iun. in consi.6. col.4.
2 ad fin. & supra, vbi dicit intrinsecam † interpretationem nunquam censeri exclusam a statutis, in quibus etiam reijciatur omnis interpretatio, ut in nostris Ticinensibus, quamuis Imol. nihil alleget, istiusmodi uerò mentem dicit triplici modo colligi. Primo si casus omissus comprehendatur sub expresso secū
3 dum † communem usum loquendi, per nota. in l. librorum, §. quod tamen Cassius de leg.3. in l. eum de lanionis, §. asinam de fund. instr. & per Bartol. in l. non dubium. C. de legi. & in d.l. omnes populi. Se-
4 cundo quando † per aliam legem declaratur casum expressum in l. corrigente fuisse dictum gratia exempli, l.1. § quod vulgo de ui & ui arma. l. damni infecti stipulatio pertinet de dam. infect. Tertio quan-
5 do resultaret † aliàs absonus intellectus, per l. scire oportet, §. aliud de excus. tuto. Bart. in d.l. non dubiū. & in d.l. omnes populi de quibus omnibus cum nū cupatim supra suo loco fuerit dictum non est quòd in ijs latius pertractandis, vlterius immoremur.

So-

Solum erit hæc Imol. theorica ualde adnotanda
6 pro declaratione † modorum quibus inuehitur intrinseca interpretatio, quamuis clariorem intrinsecæ & intrinsecæ interpretationis doctrinam supra retulerimus ex Bald. in l. 3. C. de liber.præter.quam
7 †etiã vberius supra declarauimus, quàm vt aliquid sit ulterius hic repetendum.

Decimooctauo loco restringitur antedicta conclusio, quando uersamur in ijs quorum vnum sub-
8 rogatur est in locum alterius; † quia dispositum in vno extenditur ad aliud quod in eius locum subrogatum est, l. libertum de ritu nuptia. ubi sicut tutor
9 prohibetur † pupillam ducere in uxorem sic & hæres ipsius tutoris etiam si sit extraneus, ad idem est tex. in l. is qui in potestate, §. fin. de bon. poss. contra
10 tab. vbi conditio † dandi hæredi quæ debet impleri in forma specifica, l. qui hęredi, & l. meuius de cond. & demonstr. impletur dando hæredi hæredis, propter subrogationem, quæ iura ad hoc citat Ias. in l. 1. in prin. col. 1. de vulgar. & in l. 1. §. bonorum col. prima circa medium in secunda lectur. ad Trebell. Soc. in d. l. 1. in prin. col. 2. ad fin. de vulgar. Cranc. in d. 4. par. sect. 1. sub num. 138. Franc. in d. cap. primo de tempor. ordinan. libro sexto col. 4. in 16. limit. qui
11 inquit, hinc esse, quòd constitutiu loquens † de vicario Episcopi habet locum in uicário capituli sede vacante, quando subesset eadem ratio secundum glos. in uer. episcopi in clem. 2. de rescript. & faciunt quæ scribit Crau. in d. sect. 1. sub nu. 125. de ijs qui per representationem unum & idem reputantur
12 cum representato † qui nunquam censentur per dispositionem etiam taxatiuè loquentem esse exclusi, ut supra diximus in sublimitatione propter representationem quam attulimus ad limitationem di-
13 ctionis taxatiuæ. Possent autem † istiusmodi limitationis plura proponi exempla quæ prosequuntur Doctor. in locis iam relatis, & latissimè omnium Euerar. qui trigintaquinque depromit exempla in loc. à ni subrogationis à numero primo uer. & gratia exempli, vsque ad numerum 20.

Lib. VI. FINIS.

CAMILLI GALLINII TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS.

AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Septimus.

SVMMARIVM.

1 *MAteriam limitatoriam & exorbitantem vnam & eandem eſſe.*
2 *Limitatorium dici quicquid intra certos limites communem regulam coerceat.*
3 *Exorbitare dici quod à communibus iuris regulis deuiat.*
4 *Quicquid contra communes iuris regulas inductum eſt, exorbitare dici.*
5 *Exorbitantem diſpoſitionem dici à Gammaro diſpoſitionem particularem quæ non faciat ius commune.*
6 *Exorbitantia dici, quæ ſunt extra orbitam, ideſt ſemitam iuris communis.*
Intellectus cap. quæ exorbitant de reg. iur. libro ſexto ibidem.
7 *Ex eo quod ius limitatorium vel correctorium eſt non dicitur exorbitare a iure communi.*
8 *Correctionem & limitationem non procedere niſi ſuadente æquitate.*
9 *Correctoria & limitatoria largo modo dici exorbitantia.*
10 *Singulas appoſitiones ſingulis rebus commodius eſſe tribuere.*
11 *Exorbitans & limitatorium ſynonimè vſurpari à Doctoribus in extenſionum materia.*
12 *Rationesque ac leges in contrarium citatas procedere quando diſtinctam habent nomine rationem.*
13 *In exorbitantibus non eſſe licitam extenſionem ſed ſtrictam fieri debere interpretationem.*
14 *Nec procèdi poſſe niſi quatenus in eis exprimitur etiamſi eadem ſubſit ratio.*
15 *Exceptionē confirmare regulā in caſibus non exceptis.*
16 *In limitatorijs non ſolum de caſu ad caſum ſed etiam de perſona ad perſonam progreſſum admitti.*
17 *Exceptionem in vno caſu factam ad alios ſimiles extendi.*
18 *Inſtrumenta antiqua quòd poſſint renouari eſſe de iure communi.*
19 *Renouationem tamen non admitti niſi ex cauſa.*
20 *Inſtrumenta renouandi ius, quamuis eſſet regulare, tamen fuiſſe inductum exemplo cap. quoniam frequenter vt lit. non conteſtat.*
21 *Omnis legis vel principis concedentis actio noſtra debet eſſe inſtructio.*
22 *Par in parem non habet imperium.*

De extenſiua interpretatione quę fit in materia limitatoria ſeu exorbitanti: duaſq; reſolui difficultates à Doctor. eadem in materia eleuatas.

CAP. PRIMVM.

Vnc tranſeamus ad eam interpretationem extenſiuam quæ fieri ſolet in materia limitatoria ſeu exorbitanti, † vnum enim & idem ſonant duæ iſtæ voces, vt ſcribit Alciat. de uerb. ſig. lib. 1. ſub nu. 54. & Ripa in d l. ſi conſtante, ſub nu. 78. quicquid uoluerit Iaſ. in d. l. ſi conſtante. 1

2 Nos enim limitatorium dicimus † quicquid intra
certos limites communem regulam coercet, arg.
l.in agris de acquit. rer. domin. & eorum, quæ scri-
bit idem Dom. Alciat. præter.libr.1.in ver. limitati
3 agri. Exorbitare vero dicimus † idem esse quod à
communibus regulis deuiare, cap. quæ à iure com-
muni de reg.iur.libr.6.vbi gloss. & ita declarat quo-
que Imol.in d.l.si uero §. de uiro cum simil. adduct.
per Rip.in d.l.si constante, cum enim per huiusmo-
di extensionem derogationes legibus augeantur,
meritò ab orbita, idest communi & lata via diuerte-
re dicuntur, vnde & Augusti.de ciuita. Dei, lib.9.
Nihil approbantes, inquit, quod exorbitet ab itine-
4 re sapientiæ. Quicquid igitur præter † communes iu
ris regulas inductū est id exorbitare dicimus, quod
facere eadem quoque ratione dicitur quod limita-
torium est, & intra certos limites regulam commu-
nem coercet, si enim limitando viam communem
a se arcet ab illa exorbitat, ergo limitatorium &
exorbitans unum atque idem erit. Sed hoc ita se
habente duplex uidetur oriri difficultas quarum al-
tera est quòd Petr.Gammar.in eius tracta.extensio-
num sub num.59. exorbitātem dispositionem uult
5 † non esse idem, quod est limitatoria, sed esse dispo-
sitionem particularem, quæ non faciat ius commu-
ne ut sunt priuilegia uel pœnę specialiter alicui fa-
miliæ irrogatæ. ut in cap. 1. de scismat. illa enim di
6 cuntur exorbitantia, † quia sunt extra orbitam idest
semitam iuris, cuius proprium est esse commune, l.
pri.de legi.& ita intelligitur cap. quæ à iure commu
ni de reg.iur. libro 6. & multa alia nam ex eo quòd
7 ius † limitatorium uel correctorium est, non dicitur
exorbitans à iure communi; imò est ius commune,
8 & magis ius quàm reliqua, quia † correctio & limi-
tatio non procedunt nisi propter æquitatem id sua-
dentem, cuius æquitatis ius est ars.l.1. de iust. & iur.
9 possent fateor inquit correctoria † & limitatoria
largo modo dici exorbitantia, quia sunt extra orbi-
tam communium regularum, ut forsan æquiuocan
do capiunt Doctores, sed commodius ita distingui-
10 tur ut singulis † rebus præcipuas appellationes tri-
buamus.instit.de leg.§.sed ne imprimis (melius pro
bat tex.in §.sed quia commodius instit, quib. mod.
testam.infir.) & hanc dicit propriam esse ueritatem
istorum terminorum quicquid somnient Moderni
in l.Gallus, §.1.in 6.col. de lib. & posth. Verum est
11 animaduertendum † quòd in materia iuris commu
nis, prout loquuntur iuris interpretes in ista exten-
sionum materia, non sunt istę uoces æquiuocè usur-
patæ à Doctoribus, sed synonimè promiscuè & in
eodem sensu, quia nulla præter eas est differentia,
ut supra docuimus, cum id quod limitatorium est
sit exorbitans, & è contrà, & iura ex aduerso citata
12 † procedunt, quando distinctam habent nomina
rationem; ex promiscuoque usu posset aliqua oriri
confusio; quod non est hic. Altera difficultas est
quòd hisce ita cōstitutis uidetur aduersus ea postea
urgere conclusio quam ponit Ias.in d.l.si constante
13 sub num.72. quæ habet † quòd in exorbitantibus a
regulis iuris communis non est licita extensio, sed
stricta fieri debet interpretatio, per tex.in d.ca.quæ
a iure.de reg.iur.li.6. in l.ius singulare, & in l.quod
uerò de legi.in l.si uero.§.de uiro solut.matrim.Nec
14 procedi potest nisi quatenus † in ijs exprimitur quā-
nis eadem subsit ratio, l.1.de constit. in princ.§.pla-
nè instit.de iur.nat.gent.& ciuil.l.3.in fin. C.de legi.
& cap.sanè de priuileg. cum similib. Quibus accedit
uulgar. reg. quòd exceptio confirmat regulam in
15 non exceptis † l.quæsitum §. denique de fund. instr.
cap.2.de con. lep. quod ubi lex non distinguat nec
nos distinguere debemus.l.de precio de publicia.in
rem actio.ergo &c.d. l.præcipimus in fin. in sui ra-
tione, sic l.Gallus in princip. de lib. & posth. ubi di-
spositio Galli de nepote post mortem nascituro
non trahebatur ad nepotem qui ante mortem na-
sceretur, cum tamen in limitatorijs coercentibus
ad certos limites regulam communem, & sic ponen
tibus exceptionem, permissa sit progressio de uno
casu ad alterum, ex identitate rationis, ut probant
glos. & doctor. in d.l.si constante in princ.ubi non
16 † solum de casu ad casum in d. materia limitatoria
iuris communis faciunt extensionem, sed etiam de
persona ad personam quod regulariter est prohibi-
tum iuxta tradita per Franc. Areti. & alios in l.Gal-
lus, § & quid si tantum de lib.& posth.habetur text.
in cap.post translationem in §. quanquam in uer. ex
consimilibus causis de renunc. & ibi Bald. notat &
17 dicit esse ualde notandum ad hoc † quòd exceptio
in uno casu facta extenditur ad alios similes. ad idē
adducitur text.in cap. cum dilecta de confirma.util.
uel inutil. quem ibi ad hoc ponderat Abb. & quem
Alex. in pluribus locis ad hoc propositum adducit,
quamuis in d.l.si constante dicat illum tex. nihil pro
18 bare quia † quod instrumenta antiqua possint reno
uari est de iure communi, & non ex dispositione li-
mitatoria illius tex. extensa per cap.fin.de fid.istru.
& l.cum rationes. C. eod. in cuius confirmationem
addit ibi Ias.sub num.74. quòd ubi citra ueri præiu
dicium ibi facta esset limitatorij iuris extensio, ni-
hilominus inferri non posset ad casum nostrum eo
quia ibi facta esset per legem, hic agitur de illa extē
sione quæ fit ab homine; Responderi enim potest,
ut per Ripam in d.l.si constante, sub num.78. post
Deci. in d. c.cum dilecta de confir.util.uel inutil. q
19 † tametsi renouatio permittatur in dictis iuribus,
non tamen permittitur nisi ex causa, ergo nón est
uerum quòd regulariter sit permissa illa renouatio,
l.si quis ex argentarijs, §.fi.de eden. uel aliter quam-
uis ius renouandi instrumenta antiqua esset regula-
20 re, † tamen istud statutum fuit exemplo c.quoniam
frequenter, ut lit.non contestat. ut dicitur in d.cap.
cum dilecta, ergo concludenter probatur a iuribus
limitatorijs, ut est dispositio d.c.quoniam frequen-
ter, esse licitum arguere. Nec mouet quod ibi ut di-
cebat Ias. fiat extensio per legem; quia omnis legis
21 uel principia legem condentis actio † nostra debet
esse instructio argu.cap.1. de sepul. & consequenter
eo extendente debemus intelligere datam esse ho-
mini facultatem extendendi nisi lex uel princeps
prohibeat; quia tunc homini prohibita fore intel-
ligitur extensio, non etiam ipsi principi uel legi,
22 quia par † in parem non habet imperium, l. nam
magistratus

magistratus de recep.arbit.& cap.innotuit de elect. Addit pro hac opinione Ias.glos.in l.t. C.de cond. indeb.& in cap. quæ à iure communi exorbitant de reg.iur.lib.6. & in l. quæ propter necessitatem de reg.iur. Adducitur etiam tex.in cap. ad audientiam de cleri.non residen. in cap. post translationem in ver. quamquam de renunciat. & in l.2. C. per quas person.nob.acquir.

SVMMARIVM.

1 *Iura correctoria ubi possint extendi, multo magis limitatiua extenduntur.*
2 *Iura limitatoria fauore minorum extenduntur ad ecclesias.*
3 *Sententia lata contra minorem ex falsa causa, ut nulla est sic & contra ecclesiam.*
4 *Nisi ecclesia habeat prælatum uel rectorem a quo fuerit indefensa relicta.*
5 *Iura limitatoria per maioritatem rationis posse extendi etiamsi sint odiosa.*
6 *Iura limitatoria introducta fauore certarum personarum non extendi.*
7 *Priuilegium quod militibus armata militia conceditur ut post rem indicatam possint opponere exceptiones peremptorias, non trahi ad milites cœlestis militiæ.*
8 *Clericos uti priuilegio militum, ut non possint exigi nisi quatenus facere possint deducto ne egeant.*
9 *Priuilegium l.si infanti, non extendi ad matrem uel auũ maternum.*
10 *Iura limitatoria introducta fauore certa causæ honestæ, ac fauorabilis extendi posse.*
11 *Leges tribuentes fauorem libertatibus extendi ad omnia relicta pro anima.*
12 *L.1.C.de fideicom. extendi ad relictum causa dotis.*
13 *Dotis legatum ac alimentorum pari fauore censeri.*
14 *Iura limitatoria introducta propter rationabilem causam semper extendi ad alios casus.*
15 *Iura limitatoria permittentia aliquid impium non extenduntur.*
16 *Siue adsit dictio taxatiua siue non.*
17 *Iura limitatoria quando sunt uoluntaria in eis non fieri extensionem.*
18 *Intellectus l.si uerò,§.de uiro sol.matr. & l.hęc conditio de conditio.& demonstr.ibi.& num.18.*
19 *Intellectus legis si quis filium & l.pen. C.de inoff.testa.*
20 *Quod non extenditur ad supplementum legitima.*

Quàm uarias in hac materia tradiderint theoricas ob supra excitatas difficultates iuris interpretes & pręsertim Mathesilanus.

CAP. II.

Ste difficultates in causa fuerunt ut antiquiores iuris nostri proceres uarias hac in materia tradiderint theoricas; nam Mathesilanus in eius subtili atque pulcherrimo tractatu de extensionibus, sub num.25. sic negociũ
1 hoc resoluit; Quòd ubicunque iura † correctoria possunt extendi multo magis iura limitatoria, quia multo minus sunt odiosa, quàm correctoria. Hinc
2 descendit † quòd omnia iura & priuilegia ex quibus limitantur alia iura in fauorem personæ minoris extenduntur ad ecclesias, propter regulam quæ habet, quòd ecclesiæ funguntur iure minoris.l.orphanotrophos.C.de episc.& cleri.& cap.auditis,de in integr.restit.not.glo.instit.de actio.§.item mixtæ & glos.16.q.1.cap. si re & cap.ex literis de mino.& in cap.placet de loc.ex quo sequitur, ut sicut senten
3 tia † lata contra minorem ex falsa causa est nulla ipso iure. C.si ex fals.allegatio. per totum & not.Bar. in l.si is ad quem de acquir.hæred. & l.pen. de iustit. & iur. sic sententia lata contra ecclesiam erit nulla ipso iure, ut l.acta,§.contra, & l.contra pupillum de re iud. & l. cum & minores. C.si aduers.rem iud. &
4 ibi per Bar.& tamen † sententia lata contra ecclesiã habentem prælatum uel rectorem indefensam ab ipso ualet, si sit lata post litem contestatam, uel ubi non requiritur aliqua litis contestatio, ar.cap. prout & cap.fin. de dol. & contu. & cap. cum ex literis in fin.de in integ.restit. Si verò loquimur in alijs casibus in quibus iura correctoria non possunt extendi, tunc concludendum est, quod aut quæritur an iura limitantia possint extendi per maioritatem ra
5 tionis, † & dicendum est posse; etiamsi sint odiosa.l. non debet de reg.iur. cap. cui quod plus est licet de reg.iur.libr.6. quibus ad stipulatur glos.in l.2. C.de patri.qui fili.distraxe.cap.ex rescripto.de iureiur.& l.non possunt de legi. Aut quæritur an possint extendi propter eandem rationem, uel extensionem quæ fit de similibus ad similia, & aut iura limitatiua sunt introducta principaliter fauore seu priuilegio cer
6 tarum personarum; † & tunc nullo modo debent extendi ad alias personas.l.1.de constit. princip.cap.sanè de priuileg.& cap.constituimus de concess.præb. ad quod facit quod not.Bar.in l.1. C. de iur.& fact. ignor.ubi dicit legem illam quæ concedit priuilegium militibus armatæ militiæ, ut possint exceptio
7 nes peremptorias opponere post rem iudicat.† non debere extendi ad milites cœlestis militiæ, id est clericos ut ibi per Barto. facit cap.inter monasterium, & cap.suborta de re iudi.& cap.auditis de in integr. restit.quamuis uideatur sensisse contrarium in l. milesita de re iudi. & non bene per rationem prædi
8 ctam; & quod clerici gaudeant † priuilegio militũ in hoc uidelicet, ut non possint exigi nisi quatenus facere possent, deducto ne egeant, probatur in cap. Odoardus de solut.ubi Hostien.& Ioan. Andr. hoc tenet, facit cap.peruenit de fideiusso. licet glo. Bart. & Ang.sentiant contrarium in d.l.miles. & per præ
9 dicta inferri ait quod priuilegium, † l. si infanti. C. de iur. deliber. datum certis personis, scilicet patri auo, & proauo, ut ad illos transmittatur hæreditas non adita, non extenditur ad matrem uel auum maternum licet uideatur esse eadem ratio, & hoc sentit Bar.in l.uentre de acquir.hæredi.& d.l.si infanti licet quidam ibi contrà teneant. Aut iura limitati
10 ua sunt introducta principaliter fauore † certæ causæ honestæ & fauorabilis, & non fauore certarum personarum principaliter, ut quia sunt introducta fauore

fauore relictorum pro anima, & tunc debent extendi per eandem rationem, uel per argu. de similibus ad similia, argum. l. non possunt de legi. l. cum quidam de lib. & posth. & cap. odia de reg. iur. lib. 6. & facit glo. in l. illud. C. de sacr. eccl. in uer. alia causa, & l. si. in ver. captiuorum; eo. tit. Hincque esse inquit
21 quòd leges tribuentes † fauorem libertatibus in vltima voluntate relictis extenduntur ad omnia relicta pro anima. quia sunt introducta fauore certæ causæ piæ & honestæ, ut est relinquere libertatem, & ita tenet Barto. in l. proximè de his quæ in testamento delent. & in l. si unus. C. de testam. Hincque
22 etiam † descendere, ut l. 1. C. de fideicommiss. quæ fauore certæ honestæ, & fauorabilis causæ & alimentorum inducitur, ut ex præstatione triennali inducatur firma obligatio ad soluendum relictum in non solenni uoluntate, extenditur ad relictum in
23 causam dotis, quia relictum dotis † est legatum pari fauore quo alimentorum arg. l. eum post, §. gener de iure dot. & l. si cui de annu. legat. & ita etiam tenet Bartol. in l. cum de in rem uerso in prima col. de vsur. Quando iura limitatiua non sunt introducta fauore certæ personæ uel alicuius piæ & fauorabilis
24 causæ, sed propter † rationabilem causam quæ suadet alia iura generalia limitari, & tunc talia iura semper possunt & debēt extēdi per idētitatē rōnis, vel argumenti de similibus ad similia, ar. l. non possunt de legi. cum l. seq. & l. de quibus eo. titu. & no. per glos. & Bar. in l. si constante solu. matr. & nota. per eundem Bar. in l. si uerò, §. de uiro solu. matr. Quandoque
25 autem ait iura limitatiua permittunt aliquid † impium & crudele propter necessitatem, ut est lex quæ permittit patri posse uendere filium pro fame; & tunc non debet extendi propter eandem rationem, uel argumentum de similibus ad similia. l. quod uerò cum seq. de legi. l. si uerò §. de uiro solut. matr. & cap. quæ à iure communi exorbitant de reg.
26 iur. libr. 6. idque intelligit † siue in tali iure apposita sit dictio taxatiua, siue non licet glo. uideatur sentire contra, in l. quæ propter necessitatem de reg. iur. tametsi Bart. sentiat contrarium in l. si constante in princ. in 9. q. solu. matr. de quo ait se mirari quia uidetur contrarium sensisse, in d. l. si uero, §. de uiro, & melius. Quandoquidem iura limitatiua sunt noluntaria, quia legislator ita instituit, ita quod non
27 potest reddi ratio urgens & tunc † dicta iura non debent extendi, ut d. § de uiro, & sic potest intelligi, d. l. quod uerò contra de legi. & facit ca. constitutus de reg. iur. in 6. & clem. dudum de sepul. unde sequitur, ut l. hæc conditio, parua de condit. & demonstr. quæ statuit cōditionem potestatiuam debere adimpleri per legatarium, quamprimum potest, aliàs posse pro defecta haberi, quæ lex multum carere
28 videtur ratione urgenti. non debet extendi † ad cōtractum factum sub conditione potestatiua etiamsi sit promissio facta ex causa lucratiua, maximè quia ibi est efficacior obligatio propter consensum duorum, quàm sit in relicto in ultima uoluntate, & hoc etiam tenuit Bartol. in d. l. hæc conditio qui allegat ad hoc. l. ita stipulatus de uerb. oblig. ex quo videtur
29 sequi † ut lex quæ uoluit contra querelam inofficiosi testamenti præscribi posse quinquennio, l. si quis filium, & l. pen. C. de inoff. testam. non debeat extendi ad ius agendi ad supplementum pro legitima, & ita tenuit Nicol. de Matarel. in d. l. si quis, licet Bar. ibi contr. & non benè maxime quia ibi non est
30 eadem ratio, nā querela inofficiosi est odiosa † quia rescindit testamentum, l. omnino, & l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam. ergo &c. Proque hoc vltimo facit, l. cum in fundo, §. si fundus communis de iur. dot. & quod notat Barto. in l. 1. §. hac actione si quis testamen. lib. esse ius. fuer. ex his etiam dici posset regulam illam Catonianam quæ videtur loqui multum uoluntariè & sine urgenti ratione non debere extendi per eandem rationem, uel per argu. de similibus ad similia arg. l. fin. de reg. Caton.

SVMMARIVM.

1 *In omnibus casibus posse fieri extensionem in limitatorijs in quibus potest fieri in correctorijs a fortiore.*
2 *Extensionem semper fieri in limitatorijs quando maioritas rationis surgit ex reg. cui licet, quia extensio est passiua.*
3 *Declar. glos. in l. 2. C. de patr. qui fili. distra.*
4 *Si statutum permittat impunè occidi Bannitum, poterit quoque impunè uulnerari.*
5 *Si statuto imponatur pœna pecuniaria pro homicidio, non fit extensio ad minora delicta in quibus de iure imponitur pœna corporalis, quia maioritas rationis non est ex reg. cui licet.*
6 *Dispositio limitatoria vbi est fauorabilis & ex humanitate inducta extenditur.*
7 *Etiamsi adsit dictio taxatiua.*
8 *Dictionem taxatiuam in materia fauorabili excludere tamen casus rationis dissimilitudinem habentes.*
9 *Nisi agatur de extensione facienda quo ad alias personas.*
10 *Quod tamen non est verum quando persona ad quam fieret extensio veniret sub lata significatione.*
11 *Vel quando sumus in fauorabilibus.*
12 *Aut uersamur in communiter uel generaliter æquiparatis.*
13 *Quàm diuersa methodo in hac materia explicanda usi fuerint Ias. Rip. Alciat. & Gammar. remissiuè.*

Quam diuersa senserint Io. Imol. Euerar. Ias. Rip. Gammar. & Dom. Alciatus in hoc negocio.

CAP. III.

Mola vero in d. l. si uerò in §. de uiro solu. matr. sub num. 17. uers. secundo casu & Euerar. in d. loco a ration. legislat. sub nu. 42. uers. conclusiue dicas insistēs uestigijs ipsius Imolæ sic constituit istius materiæ negocium. Aut uersamur in ijs casibus in quibus supra dictum est fieri posse extensionem in correctorijs; Aut sumus in alijs casibus. In prioribus concludunt à fortiore fieri posse

1 ri posse extensionem, † quia si licitã est in correctorijs in quibus propter maius odium, & minor militabat ratio extendendi d. auth. quas actiones. C. de sacrosf. eccles. & d. l. præcipimus de appellatio. cum simil. Ergo multo magis debebit in exorbitantibus limitatiuis, distinctiuis, & declaratiuis ipsius legis, in quibus minor militat odij ratio arg. auth. multo magis. C. de sacrosf. eccles. & l. non debet de reg. iur. cum simili. In alijs uerò casibus in quibus consistit punctus negocij, sic rem decernunt, aut agitur de extensione facienda ex maioritate rationis, aut de extensione facienda ex identitate rationis, primo casu aut maioritas rationis surgit ex ui dictæ regu-
2 læ † cui licet de reg. iur. lib. 6. & hæc in effectu est extensio pasiua, quę secundum omnes est permissa, vt dictum est supra in proxime præcedenti articulo, & pro hoc est tex. cum sua gl. no. in l. 1. C. de patr.
3 qui fili. distrax. quæ uult quòd † sicut pater potest vendere filios quos in potestate habet propter necessitatem famis, & sic facere de liberis seruos, ita etiam potest eos obligare, pro quo etiam facit tex. in l. nec in ea, §. ins occidendi cum ibi not. à Barto. ad l. Iul. de adult. & per tradi. à Cyn. in l. 1. C. quæ
4 sit. long. consue. quo loci scribit is quòd † si statuto permissum est occidere Bannitum impunè debebit quoque impunè posse vulnerari; quamuis statutum hoc non dicat, cum plus sit occidere quàm vulnerare per d. reg. cui licet quod tamen est intelligendum prout supra in proximo articulo dictum
5 fuit; si autem † maioritas rationis surgit aliunde quàm ex vi prædictæ regulæ cui licet, tunc non videtur permissa esse extensio. Vnde tametsi per statutum imponatur pro homicidio pœna pecuniaria, non propterea sequitur ut pro minore delicto pro quo pœna immineat à iure corporalis, sit pena statuti pecuniaria imponenda, ut dicit Cy. in d. l. 1. circa fin. C. quæ sit long. consuet. Secundo casu quando quæritur, an fiat extensio ex identitate rationis, tunc sic distinguendum esse dicunt; Aut agitur de extensione facienda inter easdem personas ad alium casum similem, aut de extensione facienda ad alias personas. Primo casu potest fieri ex
6 tensio † si dispositio in se est fauorabilis ex humanitate inducta, ut est tex. notandus cum sua glos. C. de ijs qui ante apert. tab. vbi quod ibi specialiter disponitur ac limitatiuè, seu exorbitanter, hæreditatem ascendentium ex testamento delatam descendentibus etiam non aditam transmitti, protenditur quoque ad hæreditatem descendentibus delatam ab intestato, quamuis maior sit ratio in delata ex testamento, in qua habetur propter testamentum expressa voluntas, quàm in delata ab intestato, in qua habetur solum tacita, l. conficiuntur, §. 1. de iure codi. quæ fortior atque potentior est expressa, l. cum filio vbi Bartol. de vulg. & pupil. quod etiam procedere uolunt, ubi in dispositione fauorabili ad
7 esset † quoque, dictio taxatiua, quia tunc pariter non obstante illa dictione inter easdem personas ex identitate rationis volunt fieri posse extensionẽ, per glos. super uer. uoluerint in l. fin. C. de donatio. vbi Cy. & Saly. notant, & per glos. & Doctor. in l. il-lud. C. de sacrosf. eccles. & per Bart. in d. l. si constante in nona q. solu. matri. & per eundem Bart. in l. serui nomine de vsucap. Castr. in l neque leges de legi. & Bal. in l. fin. C. de interd. matrim. Dictio enim ta-
8 xatina † in materia fauorabili excludit tantum casus dissimilitudinem rationis habentes, non etiam illos in quibus eadem uel similis secernitur, secus si materia sit odiosa, quia tunc ob dictionem taxatiuam extensio non permittitur, ut in l. secunda cum sua glos. de patr. qui filios distrax si uero agatur de extensione facienda quantum ad alias personas; tunc
9 dicunt constituendam esse † regulam negatiuam, videlicet non esse faciendam extensionem d. c. quæ à iure communi exorbitant, de reg. iur. lib. 6. d. cap. constitutionem de reg. cum sua notab. glos. clemen. dudum de sepult. d. §. de viro d. l. ult. C. de interd. matri. & in ijs locis passim glos. & Doctor. & Fran. in d. c. constitutionem, sed hanc regulam limitant
10 in tribus casibus. Quorum primus est. † quando persona ad quam fieret extensio, ueniret sub lata significatione, uel appellatione personæ expresse, l. senatusconsulto de ritu nup. l. filium habeo ad senat. Macedonia. iuncta, l. liberorum, §. sed & papyrius infra de uerbo significatione. Secundus est quando
11 sumus † in fauorabilibus, quibus iura fauent ueluti in casibus concernentibus publicam utilitatem, ut ecclesiam, uel piam causam, aut aliam similem causam, tunc enim semper fit extensio, l. si constante ubi elegans est tex. iuncta sua glos. ibique Bar. Alex. & cæteri solu. matri. glos. in l. illud. C. de sacrosf. eccl. in uer. alia causa glos. in l. 2. §. quod si patris in uer. sui iuris solu. matr. cum simil. lib. per eos cita. Tertius
12 est † casus quando sumus in communiter uel generaliter æquiparatis uel purificatis; tunc enim extensio permittitur de una persona ad alteram, & de uno casu ad alterum ex identitate rationis inter alias personas; per glos. in d. l. si quis seruo persuaserit. C. de furt. & ser. corrup. & in d. l. quod uerò contra de legi. cum simil. ab eis adductis, qui latins insistunt & eosdem casus uarijs modis declarant.
13 Ias. in d. l. si constante † solu. matri. sub d. num. 72. cum seq. & Rip. sub d. num. 78. cum seq. Do. Alciat. d. lib. 2. de uerb. sig. sub nu. 54. cum seq. & Gammar. in d. extensionum libell. sub num. 95. cum seq. constituta regula illam uarijs modis declarant, extendunt, limitant, ac restringunt.

SVMMARIVM.

1 *Auctori in hac limitatoria materia placere methodum seruatam in explicanda correctoria.*
2 *In limitatorijs extensionem posse fieri ubi similitudinis, uel identitatis, aut maioritatis ratio suadet. numero 12.*
3 *Tex. l. his solis. C. de reuocand. donatio. & commendatio.*
4 *Intellectus, l. libertum, §. senatusconsulto de ritu nuptia.*
5 *Declar. text. in cap. 1. §. porro iuncto, § sed quia qua fuit prima cauf. benefi. amitten.*
6 *Declarari quoque text. in §. aliud quoque capitulum in auth. ut cum de appell. cognosci.*
7 *Et tex. in l. 3. §. sed si quid de nego. gest.*

Ac

8 *Ve in cap.post translationem de renunciat.*
9 *Limitatorium nihil esse aliud, quam rationabilem quandam limitationem.*
10 *Vt in paribus terminis æquitas rigori præfertur, sic casus omissus æquitate limitationis potius debet comprehendi, quam regulæ rigore contineri.*
11 *Extensionem quæ fit in materia limitatoria ex sententia legis fieri.*
13 *In limitatorys quatenus ratio patitur extensionem fieri.*
14 *Et cur progreßus detur quando maior militat ratio. Quia scilicet in maiore ineſt minus.*
15 *Sed & ratione symboli dari in similibus. In habentibus symbolum facilem transitum dari ibi.*
16 *De similibus ad similia dari progreßum.*
17 *Vt auctoritatibus firmetur conclusio quæ habet, in limitatorys dari extensionem.*

Auctori magis placere eam methodum, per quam propositæ regulæ, per extensiones, limitationes, ac declarationes absoluatur negocium, in primisque versari circa confirmationem ipsius conclusionis.

CAP. IIII.

Vorum vestigijs vt & nos inhæreamus, facit obseruata methodi eiusdem ratio in explicanda interpretatione circa correcto-
1 ria † sed antequam negocium hoc constitutiuum aggrediar, tollendæ imprimis sunt illæ obiectiones, quæ in principio istius conclusionis supra fuere ex scribentium dictis relatæ; quæ videntur facere negocium in extendendis huiusmodi di-
2 spositionibus; Quod vt faciam præmitto† conclusionem illam, quæ habet, in limitatorijs seu exorbitantibus posse extensionem fieri, vbi similitudinis, vel identitatis, aut maioritatis ratio suadeat, verissimũ esse ostendi, quod demonstratur lege, ratione, atq;
3 auctoritate, lege † per tex. in l. his solis, in uer. tacitè cautum putamus. C. de reuo. donat. dum ibi in materia illa limitatoria atque exorbitanti uult Imperator, ut quod fuerat constitutum circa matres quæ transeuntes ad secunda uota prohibentur, reuocare donationes in filios ingratos collatas, etiam sic per extensionem à maioritate rationis procederet in ijs matribus, quæ portentosæ uilitatis, abiectæque pudicitiæ essent; & hunc tex. dicit esse meliorem de iure etiam in fortioribus terminis Bal. in rub. C. de naut. fęno. & nos quoque non semel supra ad aliud propositum retulimus. Rursus pro hac senten-
4 tia † est tex. ualde insignis atque notatu dignus in l. libertura in §. senatusconsulto de ritu nupti. quem tex. rotundum uocat; & cauillari non posse dicit Gammar. loc. supra cita. ubi declarat I.C. Senatusconſ. dispositionem prohibentem nuptias inter tutorem & pupillam, trahi quoq; ac extendi ad hæredem tutoris ob rationem utrique casui communẽ, quæ est, ne puellæ in re familiari circumscribantur ab ijs, qui rationes gestæ tutelæ eis reddere compel-
5 luntur. Ad idem est† tex. in cap. 1. §. porrò, iuncto, §. sed quia, quæ fuit pri. caus. benefi. amitten. ubi post enumeratas nonnullas peculiares causas, quibus uasalli beneficia feudalia amittunt, subdit; sed quia natura, nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ quibus uideatur iustè adimi posse feudum, ideoque iudex solers, ac discretus, atque ęquitati obsecundare solicitus, cuncta subtiliter dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis, aut maior ratio, ut proinde sciat, an beneficium sit amitten-
6 dum, uel retinendum. Cuius tex. argumento † inducitur quoque text. in §. aliud quoque capitulum, in auth. ut eum de appell. cognosci. per Guliel. de Cu. quem seq. Alex. in auth. non licet. C. de lib. præter. quod scilicet, tametsi in illa dispositione exorbitanti enumerantur quatuordecim tantum causæ, quibus filius à parente exhæredari posſit, nihilominus si aliæ reperiantur similes, ex illis quoque poterit fi-
7 lius exhæredari, uel præteriri; Quibus accedit † etiã text. in l. 3. §. sed si quid accedit, de neg. gest. ubi in materia illa iudiciaria, quæ stricti est iuris, conuentionis scilicet in iudicio ob negociorum gestionem, quamuis complectatur edictum uerbis expreſsis casum negociorum, quæ cuius cũ is moritur fuerint, sed si quid accesſit inquit I. Conſ. post mortem, ut puta partus, fœtus, & fructus, uel si quid serui acquisierunt, & si his uerbis non continetur, pro adie-
8 cto tamen debet accipi. Adijcitur & tex. † in cap. post translationem de renuncia. in uer. quamquam in illis uerbis in ijs & consimilibus casibus & in uer. cum ergo, in illis uerbis ex pręmiſsis & consimilibus causis quem tex. ibi Bal. ad hoc notat & optimè probat quia in materia illa exorbitanti seu limitatoria regulæ quæ habet cum qui dimissa pontificali dignitate ad monachatum se transtulerit, non posse amplius assumi ad pontificalem dignitatem post expressos aliquos speciales casus uult summus Põti. ut de similibus ad similia posſit procedi, sed de his
9 hactenus. Ratione † autem probatur ista conclusio. Nihil est aliud limitatio quam quædam rationabilis exceptio, ut inquit Gammar. loc. proximè relato, quæ licet sub generalitate regulæ comprehendatur non tamen comprehenditur ex mente & sententia dispositionis; & ideo, cum talis casus per se stet cũ sua ratione est fauorabilis, cum exceptio nihil sit aliud quàm æquitas, l. placuit. C. de iudi. ergo casus limitatorius & fauorabilis erit extendendus, l. hoc modo de conditio. & demonstratio. cum uulgar.
10 Confirmatur, † quia ut in paribus terminis æquitas rigori præfertur d. l. placuit. C. de indi. sic in casu omisso qui posſit de rigore primariæ regulæ tacitè sub regula comprehendi, & qui etiam posſit de ęquitate exceptionis eximi à regula, potius eximetur secundum æquitatem per extensionem limitationis ad eum, quàm comprehendatur sub regula de rigore cum præsertim tantum operetur uirtus taciti in tacito, quantum expreſsi in expresso, l. cum quid si cert. pet. l. qui ad certum locat. cum similib.

Accedit

11 Accedit quòd † extensio quæ fit in istiusmodi ma-
teria, ex sententia legis fit dicta l. libertum. §. Sene-
natusconsulto, de rit nupti. ibi puto tutoris quo-
que hæredem extraneum sententia apprehendi,
sed quod ex sententia legis est, non minus ex lege
dicitur esse, quàm quod ex uerbis est, l. nomi-
nis & rei. § primo. infra de uerborum significa-
tionibus. Ergò ubi uerba deseruiunt fit pro-
gressus de uno casu ad alterum, sic & ubi mens,
uel sententia legis conuenit, quia nunquam de-
bet tantum posse interpretatio verborum, ut me-
lior sensu ac mentis interpretatione existat. l. ter-
tia. C. de lib. præter. cum socijs supra relatis, facit
12 † insuper quòd cum omnis extensio in limitato-
rijs atque exorbitantibus procedat ex aliquo isto-
rum capitum, uel quia eadem, aut maior, vel si-
milis militet ratio, ut communis est omnium
scribentium consensus in locis supra relatis, nun-
quam negari poterit quin semper in quocunque
istorum casuum licere debeat progressus de limi-
tato casu ad alterum ei attinenti, si enim eadem
militat ratio, illud est. quia aut ratio in lege ex-
pressa est, uel una tantum afferri potest iuxta ea
quæ supra diximus in proximè præcedenti arti-
13 culo, & ideo utroque casu quatenus † ratio pa-
titur fit progressus l. ultima, de hæredib. instituen.
ubi Bartolus, Baldus, Imola, & alij in l. pater fi-
lium. §. fundum, de legatis tertio. l. regula. §. li-
cet, de iur. & facti ignor. vbi Bartolus & alij iun-
ctis ijs quæ traduntur a glossa, Bald. Castrens. &
alijs in dicta l. quamuis. C. de fideicommiss. cum
similibus supra relatis. Si uero maior militat ra-
14 tio quam † sit expressa, uel quæ pro expressa ha-
beatur, tunc cum in eo quod maius est insit & id
quod est minus, quando sunt eiusdem generis, ut
declar. Dec. & Cagnol. in dicta l. non debet, de
regulis iuris. Dyn. & alij in dicto capitulo cui
quod plus est, licet, de regulis iuris, libro sexto, &
supra diximus cum in casu ad quem fit extensio
in maioritate illa rationis militet quoque ratio
quæ sit expressa vel pro expressa habeatur in limi-
tatoria, uel exorbitanti dispositione non erit du-
bium per rationem proximè allegatam proten-
sionem quoque fieri de casu expresso ad tacitum.
15 Quando uerò casus † tacitus non eadem, neque
maiore ratione, aliquid commune habebit cum
expresso, sed uinculo tantum rationis quæ ex-
pressæ, uel pro expressa habitæ sit similis, con-
iungetur, tunc quoque permittendus erit pro-
gressus, quia in habentibus symbolum facilius
fit transitus. l. in rem. §. item quæcunque, de rei
uendicatio. Bartolus, & alij post eum in prima
eius oppositione, in lege Centurio, de vulgari,
& pupillari. Et ob qualitatum proportionem
16 † de similibus ad similia proceditur, l. non pos-
sunt ubi Bal. de legi. capitulo translato, de con-
stit. ubi Abbas, Decius, Felynus, & alij cum simi-
libus supra adduct. in uigesimo interpretationis
instrumento, in principio. Ergo a partibus suf-
ficienter enumeratis dicendum erit in hac ma-
teria regulariter permissam esse extensionem.
17 Auctoritate uerò esse ueram † hactenus firma-
tam conclusionem probant supra relatæ glossa-
rum Bartoli, Baldi, Abbatis, Alexandri, Ripæ,
Alciati atque aliorum auctoritates, ex quibus ap-
paret frequentiore calculo receptam esse hanc
conclusionem.

S V M M A R I V M.

1 *Intellectus cap. quæ exorbitant, de regulis iuris, libro sexto.*
2 *Quæ conueniunt maioritate, identitate & similitudine rationis non debent separari.*
3 *Quid sentiat D. Alciat. circa intellectum leg. si verò. §. de viro solut. mat.*
4 *Donationem factam a viro vxori non valere, a socero autem nurui valere.*
5 *Quam variè senserint Doctor. circa intellectum d. §. de viro, remissiuè.*
6 *Quid sentiat Auctor circa intellectum dicti §. de viro, ibique idem decidi in socero quod in viro numero 7.*
8 *Morem peculiarem iurisconsultis esse per ironiam loqui.*
9 *Si pro omisso haberetur quod in d. §. de viro non est expressum non daretur vtilis actio.*
10 *Declarat textum in l. prima, de constit. prin. & in §. planè, instit. de iure nat. gent. & ciuil.*
11 *Intellectus cap. sanè, de priuileg.*
12 *Exceptionem confirmare regulam in non exceptis quomodo intelligatur, et ubi lex non distinguit, &c. vel quod vnius inclusio.*
13 *Intelligi ut debeat l. præcipimus. Cod. de appellationibus.*
14 *Declaratio ad l. Gallus, in principio, de lib. & posthu. numero 15.*
16 *Qui speciem sub aliqua re comprehensam retegit non dicitur aliquam nouam speciem facere.*

Quibus modis remoueantur obices qui obstare uidentur communi conclusioni.

C A P. V.

ON mouent modo ea quæ
in oppositum fuere adducta
atque in primis regula capi-
1 tuli, quæ a iure † communi,
de regulis iuris in sexto, cum
socijs supra relatis, quia re-
spondetur illa iura procede-
re quando diuersa militat ratio inter casum ex-
pressum & eum ad quem vellet fieri extensio, se-
cus vbi eadem, vel maior aut similis considerari
potest ratio, quia tunc protendi potest dispo-

ſitio, ut declarat Dynns in regula, in argumen-
tum de regulis iuris. libro ſexto, quia ea quæ con-
2 ueniunt † in identitate, vel maioritate aut ſimili-
tudine rationis, non debent ſeparari in conſtitu-
tione iuris, lege ſi domus. §. cum verò alicui, de
legatis primo. lege poſthumi, de iuinſto rupto
teſtamento, & quia punctus conſiſtit in aſsignan-
da ratione diuerſitatis in dicta lege ſi verò, in di-
cto §. de uiro, ſoluto matrimonio. Dominus
Alciatus de verborum ſignificationibus dicto li-
3 bro ſecundo, ſub numero ſexto. † dicit in ca-
ſui dicto §. de viro non eſſe æqualem inter ui-
rum ac ſocerum rationem ſi quidem mulier ma-
rito mannmiſſori conſentiens, cum ob magnam
coniunctionem poſsit alia præſumptio capi non
facile creditur noluiſſe donare. Quod in ſoce-
ro eſt è contrà, ſicut videmus, & in extraneis,
quibus ſi permittamus rem noſtram poſside-
re, in poſſeſſorio nobis præiudicamus, quod
non ita eſt in viro atque uxore. lege qui iure fa-
miliaritatis. de acquirenda poſſeſsione, præſumi-
tur enim alter ab altero iure quodam familiari-
tatis habere, nec ideo deteriorem in aliquo cau-
ſam ſuam facere. qnod maximè in caſu prædicto
dicendum fuit, cum regulariter donatio viro fa-
4 cta ab uxore prohibeatur † l. prima, de donatio-
nibus inter virum & uxorem, ſocero a nuru non
prohibeatur l. tertia. §. ſocru, eodem titulo, de
donationibus iuter virum & uxorem. Tradun-
5 tur † & aliæ reſponſiones à Doctoribus tam in di-
cta l. ſi couſtante, in ſeptima quæſtio. Bartoli
quàm in dicto §. de viro, quas larius proſecuti fui
mus in dicta lege ſi conſtante, in eadem ſep tima
6 quæſtione Bartol. ſed forte cum † vix ſibi ipſis ſa-
tisfaciant interpretes in eorum reſolutionibus
nec tam exquiſitè aliquid ab vno fuerit elabora-
tum quod ab altero non reprehendatur, dici po-
terit idem ibi decidi in ſocero quod in viro, ſi in-
7 telligamus † verba illa, in fine illius textus pro-
lata negatiuè, & aſſertiuè eſſe ab Vlpiano ner
ironiam contrà Labeonem prolata qui putabat
caſum ſoceri a uerbis omiſſum pro omiſſo ha-
bendum eſſe, qui mos eſt peculiaris Iuriſconſul-
8 tis antiquis † ut docet Dom. Alciatus de verbo-
rum ſignificationibus, libro quarto, ſub numero
decimoſeptimo, qui modus loquendi ſic ſe habet,
vt uerbis innuat oppoſitum eius quod re vera ſen
timus, quaſi uelit in dicto § de viro inferre Vl-
pianus; ſi verum eſſet quod labeo notat pro omiſ
9 ſo haberi quod in lege non eſt expreſſum † ſuc-
cederet, ut nec vtilis actio contra ſocerum dan-
da eſſet contra ſocerum ex æquitate & mente le-
gis, quod non eſt dicendum. l. ſecunda. §. item
Varus, de aqua pluuia arcenda. Quem ſenſum
ſi recipiant verba illa dicti §. de uiro, in quibus
igitur caſibus lex deficit non erit nec utilis actio
danda, ut germanè ad illum accedere videntur;
iam ceſſabit omnis controuerſia, omnis diffi-
cultas, & omnis obiectio. Non obſtat textus
10 † in dicta l. prima, de conſtitutio. principium, &
in dicto §. planè, inſtitut. de iur. nat. gentium, &
ciuil. quia procedunt in iuribus perſonalibus, &
priuatis, quæ non cenſentur generali inris com-
munis diſpoſitione, quæ non poſſunt etiam per
identitatem rationis in illis expreſſam ad alios
trahi, cum ita fuerint a principe inducta, nt per-
ſonas quibus conceſſa eſſent non excederent, ut
apertè ac euidenter dicit uterque illorum tex-
tuum ſupra relatorum, & ideo non poterit ab il-
lis ad diſpoſitionem noſtram inferri, cum ut ſu-
pra declarauimus noſtra ſit oratio de limitato-
rijs, & exorbitantibus diſpoſitionibus, qnæ ſunt
iuris communis & generales, & qnæ ſunt in pu-
blicam omnium utilitatem introductæ. Et eo-
11 dem † modo reſpondendum eſt ad dictum capi-
tulum ſanè, de priuilegijs, quia & ibi ſummus
Pontifex loquitur de priuilegijs conceſsis certa
ratione ſingularibus perſonis, ut non egrederen-
tur illarum perſonas, & ideo vt nihil cnm caſu
noſtro commnui habente non erit inferendum.
lege naturaliter. §. nihil commnne, de acquiren-
12 da poſſeſsione. Non refragatur etiam † quòd
exceptio confirmet regulam in caſibus non ex-
ceptis, quod ubi lex non diſtinguit, nec nos di-
ſtinguere debeamus, quòd unius incluſio, alte-
rius ſit excluſio & reliqua eius generis, quia re-
ſpondetur illa omnia procedere ubi idenritas, vel
maioritas, aut ſimilitudo rationis in caſu excepto
conſideratæ aliud non ſuadeat, ut declarat Ab-
bas in dicto capitulo cum dilecta, de confirmatio.
vtili, uel inutili. & Gammar. in dicto tractatu
extenſio. ſub nnmero quadrageſimoſeptimo,
cum igitur in quæſtione noſtra loquamur nos
de extenſione quæ fit ab identitate, vel maiorita-
te, vel ſimilitudine rationis, quæ in caſu exce-
pto reperiatur eſſe expreſſa, ut ſupra declara-
uimus, nulla erit uis illationis deſumptæ a memo
13 ratis iuribus. Nihil etiam † facit ratio dictæ le-
gis præcipimus, in fine. C. de appellationibns,
quia ceſſat, & ipſa cum ratione caſus excepti du-
ce atque auſpice progredimur ad ſimilia expreſ-
14 ſis. Minus obeſt † perpenſio dict. legæ Gallns,
in principio, de liberis & poſthnmis, qnia in op-
poſitum reuoluitur, quandoquidem certum ſit
conſilium Galli præuia ratione ab illa conſidera-
ta comprehendiſſe etiam caſum neporis qui uiuo
auo naſceretur, tametſi vſque ad tempora Scæ-
uolæ qui poſtea Galli formulam interpretatus
eſt, non fuerit deducta, atque in lucem perue-
cta mens illa Galli; ideo dici non poteſt Galli
diſpoſitionem non potuiſſe extendi, quia imò po
tuit cum rationis identitas idem ſuaderet, lege
illud, ad legem Aquiliam. lege a Titio, de ver-
borum obligationibus. l. ultima, ad legem Fal-
15 cidiam. Quinimmo † ille caſus quem detexit
Scænola venire ſub diſpoſitionem Galli non tam
veniebat per extenſionem quàm per compreben
ſionem, propter vim rationis eiuſdem, prout ſu-
pra ſæpius declaratnm fuit, nec potuit dici per
Scæuolam de nouo fuiſſe inductus, quia qui
declarat

declarat nihil de nouo inducit l. hæredes palam. §. sed etsi notam, de testamentis, & institu. de hæredibus instituendis. §. primo.

16 Et qui speciem † prius sub aliqua re comprehensam retegit non dicitur aliquam nouam speciem facere, §. cum ex aliena instit. de rerum diuisione, & Ladeo. §. cum quis, de acquirend. rerum dominio.

Et ideo dicebat Fulgos. in consilio 147. columna finali eum qui declarat similem esse illi, qui excutit grana è spicis, qui non dicitur aliquid de nouo facere, sed quod est detegere, ad idem est tex. in l. hæredes palàm. §. sed etsi notam, de testamentis, in l. asse toto, de hæredibus instituendis, in l. si ita scripsero, de conditionib. & demonstratio. in l. unum ex familia. §. si de falcidia, de legatis secundo, cum similibus, unde factum est, ut qui declarat, nihil dicatur disponere, sed quod actum est in præteritum ostendere, Baldus in l. cum testamentum, in fine, C. de manumiss. testamento. Dec. in l. edita, sub numero quadragesimotertio. C. de edendo, quo factum est, ut constitutio declaratoria non futuris, ut constitutionis natura est, sed præteritis det formam negotijs, l. leges & constitutiones, C. de legibus. capitulo cognoscentes, de constitutionibus, Felynus in capitulo finali de constitutio. per illum textum ubi Abbas, ex antiqua ait constitutione potius uideri uinculum iniici, quàm ex noua declaratoria, nec uidetur dissentire Castrens. in dicta l. hæredes palam. §. finali, de testamentis ubi pulchrè infecet ad gratias summorum Pontificum, quod tamen intelligendum esse ait in vera, & propria declaratione, quæ uersatur circa ambiguum, secus si declaratio fieret circa id quod esset clarum, quia tunc declaratio non haberet vim propriæ declarationis, sed magis dispositionis; Castrens. consilio tricentesimoquadragesimo. libro primo. Dec. in capitulo pastoralis, ad finem, de exceptio. in l. edita, sub nume. quadragesimonono. C. de edendo, & in capitulo cum uenissent sub numero tertio de iudici. & latè Bec. Casal. consilio tertio, sub numero quadragesimo quarto cum sequent. quia quod per se demonstratæ rei adijcitur frustra est l. prima, §. ultimo, cum similib. ibi not. in gl. in uer. demonstratæ rei, de sup. legat.

Non igitur poterit ex dicta lege Gallus concludens aliquod desumi argumentum aduersus hanc nostram disputationem, ex qua sic absoluta apparet firmam, stabilem, atque inconcussam resurgere conclusionem in ista materia, quæ est, ut in dispositionib. limitatorijs & exorbitantib. iuris communis, ex identitate, uel maioritate, uel similitudine rationis in casu limitante, uel exorbitante expressæ, uel pro expressa habitæ licita sit ac permissa extensio. per iura, rationes, atque auctoritates quæ loco supra citato perpensæ atque consideratæ fuerunt.

SUMMARIUM.

1 *A milite armata militiæ, ad cœlestis militiæ pugilem cur arguamus.*
Ab eodemque ad rusticum, & mulierem, ibi.
De libertateque ad piam causam, ibid.
De minoribus ad furiosos, ibid.
De furioso ad absentem, ibid.
De minore ad ecclesiam, ibid.
De alimentis ad dotem, ibi.
2 *Extensionem in limitatorijs potissimè fieri quando præter maioritatem, vel identitatem, aut similitudinem rationis larga etiam concurrit significatio vocis.*
3 *In casibus specialibus argui de Falcidia ad Trebellianicam.*
4 *Falcidiæ appellatione contineri Trebellianicam.*
5 *In exorbitantibus procedi de possessione ad quasi possessionem.*
6 *Extensionem fieri in limitatorijs etiam si non militaret tanta ratio in casu ad quem fieret extensio.*
7 *Declarari l. primam. C. de ijs qui ante apertas tabulas.*
8 *Authent. res quæ C. comm. de legat. extendi ad fratres quoque, & sorores quamuis in eis tanta non sit ratio.*
9 *L. Si unquam materia. C. de reuocand. donationib. ut sit intelligenda.*
10 *In limitatorijs semper fieri extensionem in omnibus illis casibus in quibus fit extensio in correctorijs.*
11 *Confutari Bald. & Salyc. in l. secunda. C. de patribus qui fil. distrax.*
12 *Fine habito de alijs non curari.*
13 *Paritatem esse inter uenditionem, ac permutationem.*
14 *Patrem pro lytro, seu talea, ut uocant hostibus dum captiuus esset promissa, cogenda posse filium uendere.*
15 *Gloss. in capitul. in fidei, de hær. lib. sexto confutatur, numero 16.*
17 *Causam accusationis fauorabiliorem esse, quàm causam inquisitionis.*
18 *In comparatis per modum regulæ statutum in uno trahi ad alterum.*
19 *Secus si in omnibus comparata non sint.*

Ad multa ex supra firmata conclusione inferri, & illam nonnullis modis declarari.

CAP. VI.

Actenus firmata ex conclusione infertur, cur sit, ut de armato milite † ad cœlestis legalisque militiæ pugilem arguamus, ut per glos. & scribent. in dicta l. miles ita, de re iudic. & de eodem milite ad rusticum & mulierem, ut per glossam & Doctores

1

in dicta l. prima. C. de iure, & factum ignorari de libertate ad piam causam, ut per Bartolum in l.proximè. §. finali, de ijs quæ in testamen. delent. & in lege si unus ubi latè Iason. C. de testamentis de minoribus ad furiosos iuxta gloss. in l. secunda. C. de curato. fur. de furioso ad absentem, ut in lege secunda. §. finali, soluto matrimonio, ubi Rip. & alij de minore ad ecclesiam, ut in l. tertia, C. quand. ex fact. tuto. Et de alimentis ad dotem, ut per Ripam, & alios in l. prima, soluto matrimonio. cum similibus quæ latius prosecuti fuimus supra in loco a simili secundo instrumento interpretatio. faciendæ & ita inferunt Ripa, & Domi. Alciatus in locis supra citatis, ille in dicta lege si constante, sub numero septuagesimooctauo, ad finem, sie dicto libro secundo, de uerborum significatione, sub numero 55.

2 Declaratur autem † imprimis ista conclusio, ut maximè procedat quando præter maioritatem, uel identitatem, uel similitudinem rationis concurreret etiam larga significatio dicta lege filium habeo ad senatusc. Macedonianum, lege secunda, §. si mater, uersiculo quod si curatores ad senatusc. Tertullianum.

3 Et hinc dicit † Ripa loco iam relat. apparet sub numero septuagesimonono quare in casibus specialibus arguamus de Falcidia ad Trebellianicam ut per Bartolum, & alios in l. Marcellus ad senatusc. Trebellianum, & per Alexandr. in l. prima. §. hæres ad senatusc. Trebellianum. & per Iaso. eodem titulo.

4 Nam † appellatione Falcidiæ continetur Trebellianica l. Papinianus §. unde & ibi gloss. de inofficioso testamento. & cur iura exorbitantia exten-
5 dantur de possessione ad quasi possessionem † rerum incorporalium quæ largè dicuntur possideri, l. regulariter, de petitio. hæreditatis. Alexander in lege si prius, columna sexta, de operis noui nunciatione.

6 Declaratur † rursus, ut locum habeat etiam si non militaret tanta ratio in casu ad quem fieret extensio atque in casu expresso ut inducit Imol. in dicto §. de viro tex. in l. prima. C. de ijs qui ante aper. tab. ubi dispositio illa loquens de transmissione
7 hæreditatis † ascendentium in descendentes procedit secundum gloss. & Doct. e contrà quamuis non ita sit debita ascendentibus hæreditas descendentium l. nam etsi de inoff. testam.

8 Item † infertur per Ias. ad auth. rés quæ C. com. de leg. ut extendi debeat etiam ad fratres, & sorores quamuis non tanta sit ratio, & ad matrem, ut per Alexand. in l. filiusfamilias. §. diui, columna quarta, de leg. 1. ubi diximus.

9 Item inferri potest † ad materiam, l. si unquam. C. de reuocandis donationibus, ut in omni casu progrediatur in quo militat eadem ratio, ut ibi latius per Ripam & Andr. Tiraq.

Declaratur insuper ista conclusio sic firmata,
10 ut a fortiore procedat in omnibus illis † casibus in quibus supra dictum fuit dispositionem correctoriam posse extendi, quia si in illis casibus in quibus militat maior odij ratio, dicta l. præcipimus, C. de appellationibus, dicta l. sancimus, C. de testament. & dicta authent. quas actiones C. de sacrosanctis ecclesijs cum similibus, & in quibus potius ex ui subiectæ materiæ facienda erit restrictio capitulo odia, de regulis iuris in sexto cum socijs permittitur extensio, multo magis debebit admitti in casu isto, dicta authent. multo magis. C. de sacrosanctis ecclesijs. l non debet, de regulis iuris, & capit. cui quod plus est licet, de regulis iuris in sexto, & ita communi omnium consensu nemine discrepante declarant prenarratam conclusionem Doctores omnes supra relati in locis supra citatis.

11 Ex quibus infertur ad multa † ut per Gammar. de extensio. sub numero nonagesimono, & sequen. atque imprimis non rectè sensisse Bald. ac Salycet. qui in dicta l. secunda. C. de patr. qui filios distrax. dixerunt casum illius legis loquentis in facultate patri permissa uendendi filium non posse trahi ad permutationem, nam certum est, quòd si ex actu permutationis resultaret idem effectus ueluti quia permutando filium pater ea in permutatione reciperet res cibarias, ac uestiarias quibus infœlicissimam eius uitam tolerare posset, deberet illius legis dispositio extendi, quia siue famis, siue patriæ potestatis rationem intueamur, certum est dari posse progressum ab uno casu ad alterum cum præsertim possit immediatè permutationis medio impleri mens ac finis legis & in quem lex ipsa dire-
12 cta est, unde habito † fine de alijs curare non debemus l. cum seruus, de uer. oblig.

Rursus quia paritas inuecta iure fuisse reperi-
13 tur inter uenditionem † & permutationem l. prima. de rerum permut. Quinimò uidetur uenditio subrogata fuisse in locum permutationis, l. prima, de contrahenda emptione. Quinimò facilius conceditur in materia prohibitæ alienationis permutatio quàm uenditio, C. de præd. curial. libro decimo.

Quibus omnib. conuincitur quòd cum in permutatione eadem militet ratio, quæ in uenditione, & idem ex illa resultat effectus atque ex ipsa uenditione non potest defendi Bald. ac Salyceti sententia, cui posset esse locus quando pater uellet permutare filium cum iis rebus, unde succurri eius necessitatibus non posset, sed tunc res difficultatem non haberet, quia essemus extra casum illius legis.

Quæ rationes & aliæ consideratæ per Gamma. sub numero 101. loco supra citato, uidentur
14 inferre, ut idem constituendum sit in casu quo ageretur de discrimine uitæ paternæ, exempli causa quando parenti in bello iusto ab hostibus capto, esset caput hostis imperio amputandum, nisi intra tempus promissum, Lytron, seu Solytron quam uulgo taleam appellant, ut scribit Dominus Alc. in l. prima, in prin. de acq. pos. ubi diximus, deberet licere illi filium uendere, ut inde redacta

pecunia

pecunia ſe redimere poſſet, ſed hæc omnia non
facilè, ſed magno cum animi iudicio conceden-
da ſunt omnibus exactè ac maturè conſideratis,
quæ perpendenda in huiuſcemodi negocij euen-
15 tu venirent. Hinc etiam infertur minus † re-
ctè ſenſiſſe gloſſam in capitulo in fidei, de hæret.
libro ſexto, quæ voluit diſpoſitionem illius textus
qua inductum eſt, vt teſtes inhabiles ſufficiant
fauore fidei in crimine hæreſis, quando procedi-
tur per inquiſitionem, non poſſe extendi ad ca-
ſum in quo proceditur per accuſationem, quia
talis diſpoſitio eſt contra regulas iuris, quibus
iſtius generis teſtes non admittuntur, quam gloſ-
ſam probat Angelus de maleficijs, in verſiculo
hæc eſt quædam inquiſitio, ſub numero ſecundo,
& ibi Doctor. Ariminen. ad eum. Ex ſupradictis
enim apparet contra illam gloſſam concluden-
16 dum eſſe † & ita illam reprobat ibi Archidiacon.
& Roman. in dicta authent. ſimiliter, columna
quinquageſimaſexta, quia in vtroque caſu mili-
tat idem fidei fauor, & dicit Archidiacon. contra
illam gloſſam eſſe text. in capitulo ſi hæreticus
ſecunda quæſtione ſeptima, & quamuis Ioannes
Andreas, & Geminian. uolentes ſeruare gloſſ. di-
cant, illum textum fuiſſe correctum, nihilominus
dicit Gammar. loco citato ſub numero centeſi-
mo iſtud non eſſe uerum, quia non reperiuntur
iura in materia loquentia præter dict. capitulum
in fidei, quod fuit in fauorem fidei inductum, &
propterea non eſt contra fauorem fidei interpre-
tandum. l. quod fauore. C. de legibus, capitulo
quod fauore. de regulis iuris, libro ſexto, & hanc
illationem aduerſus illam gloſſam firmat nuncu-
patim Alexander in dicta l. ſi conſtante ſub nume-
17 ro quinto, ad finem, & ſexto, ubi addit in † confir-
mationem quòd cauſa accuſationis eſt fauorabi-
lior, quàm cauſa inquiſitionis, ut notant Bartol.
& omnes in l. ſecunda. §. ex publico, de adulterijs.
Bald. in l. ea quidem. C. de accuſationibus. Bartol.
in l. infantem, de publicis iudic. Baldus in l. finali.
C. de ſuſpect. tuto. cum ſocijs. Declarari quoque
18 poteſt iſta concluſio, ut multo magis procedat † in
ijs quæ generaliter fuiſſent in iure æquiparata,
vel purificata, quia tunc ſtatutum in uno exten-
ditur ad alterum, vt prob. textus in §. primo, uer-
ſiculo quia uerò, & §. colligentes, in authent. de
non eligendis ſecundo nuben. gloſſa in dicta l. ſi
quis ſeruo. C. de furtis, & in l. quod verò, de le-
gibus, cum ſimilibus in prox. præcedenti articulo
ſupra relat. ſecus ſi non in omnibus fuiſſent æqui-
parata, ſed in aliquibus tantum, quia tunc non fit
19 extenſio † ut in capitulo conſtitutionem, de regu-
lis iu. lib. ſexto, & in clementina dudum, de ſepul-
turis, & non concurreret eadem ratio, ut per Eue-
rard. poſt alios a ſe citatos loco iam relato, ſub nu-
mero quingenteſimoſecundo, & quod dicitur de
identitate intellige quoque de maioritate, uel ſi-
militudine rationis declarando, ut ſupra feci-
mus.

SVMMARIVM.

1 Maioritate rationis extenſionem procedere quando procedit ex regula cui quod plus eſt licet.

2 Auctorem putare, indiſtinctè progredi extenſionem quando maioritas eſt ex ratione in lege expreſſa, vel quæ pro expreſſa habeatur.

3 Quæ tunc diſpoſitio dicitur comprehendere, non autem extendi.

4 Prohibitum ſtatuto ante vigintiquinque annum legare, vel fideicommittere ſine certa ſolennitate, intelligi quoque prohibitum eſſe teſtari.

5 Extenſionem fieri ex identitate rationis inter eaſdem perſonas.

6 Secus inter diuerſas.

7 Auctorem contra putare. numero octauo, & nono.

10 Extenſionem in limitatorijs non fieri, vbi ſit appoſita dictio taxatiua.

11 Dictionem taxatiuam eſſe excluſiuam omnium quæ non reperiuntur incluſa.

12 Iudicij acumine maximè diſcernendum eſſe cur dictio taxatiua appoſita ſit.

13 Dictione taxatiua non intelligi factam eſſe correctionem quando a lege facta eſt extenſio.

14 Dictionis taxatiuæ naturam eſſe ſic penitus extranea excludere, vt tamen omnia ad rem pertinentia includat.

15 Similia, & æquipollentia, nunquam dictione taxatiua intelligi eſſe excluſa.

16 Nec ea quæ de conſuetudine fieri ſolent.

17 Procurator ſi ſit conſtitutus ad accipiendum mutuo centum aureos tantum, & accipiat ſub vſuris intelligitur ad eas dominum obligaſſe.

18 Extenſio conſuetudinis dicitur extenſio legis.

19 Fauorem piæ cauſæ excluſioni taxatiuæ dictionis præferri.

20 Eiusque gratia fieri quoque in priuilegijs progreſſum de perſona ad perſonam.

21 Statutum Brixiæ diſponens poteſtatem poſſe committere cauſam appellationis interpoſitæ a ſententia diffinitiua tantum, habere locum etiam in appellatione ab interlocutoria.

22 Extenſionem in taxatiuis permitti, ubi uerſamur in fauore principaliter publico.

23 Idemque eſſe in quocunque alio ſimili caſu.

Veluti ſi ſtatutum eſſet, vt a ſententia definitiua tantum non liceret appellare ad ciuitatem Metropolitanam.

Nam idem eſſet in ſententia interlocutoria. ibidem.

24 Immunem a collectis teneri ad eas quæ imponuntur ratione belli poſtea ſuperuenientis.

25 Ob fauorem publicum fieri tranſitum de ſimilibus ad ſimilia.

Etiam in taxatiuis exorbitantibusque.

26 Immunitas conceſſa per viam contractus & tit. oneroſo eſt irreuocabilis.

27 *N°e alicuius onris causæque euenientis prætextu potest reuocari.*
Quia is eui esset quæsita diceretur affici iniuria. ibidem.
28 *Statuto si permittantur opponi aliquæ exceptiones tantum, similes non censebuntur exclusæ.*
29 *Quicquid senserit Baldus.*
30 *L. secunda, C. de patr. qui fil. distrax. pati multas difficultates.*
31 *Officialis a ciuitate electus ea lege, vt possit, de furtis, & Baratarijs tantum syndicari, de alys quoque delictis censuram potestati.*
32 *Imolam tamen, & Alexandrum contra sentiee.*
33 *Statuto Ciuitatis si puniatur delictum mille libris, deinde alio statuto puniatur quingentis tantum, non censeri per hoc priori derogatum.*
34 *Difficileque esse aliter in actu practico ab ea Bartol. sententia recedere, cum non habeat contradicentem.*
35 *Contra tantum sentire Ias.*
Quia statutum secundum nihil operaretur ibi, & quia.
36 *Statutum quod in sensu directo operari non potest, intelligi debet in sensu contrario.*
Tum quia.
37 *Dictiones taxatiuæ nunquam excludunt quando resultat prauus, uel absurdus intellectus.*
38 *Sed a Bartoli sententia non esse recedendum.*
39 *Quia per statuta prædicta intelligitur datum esse arbitrium iudici, imponendi maiorem, vel minorem pœnam pro uariarum circumstantiarum qualitate.*
40 *Et tacitè videntur statuentes habuisse eationem personarum.*
41 *Exemplum Cæpol. de statuto puniente delictum in quinquaginta, vel in centum consutari à Domino Claro.*
42 *Sed contrà seruari posse.*
43 *In causis quibus filys possunt exhæredari posse fieri progressum quamuis sint odiosæ.*
44 *Quia ratio generaliter in lege scripta comperitur.*

Quomodo procedat dicta conclusio, quando argumentum ducitur a maioritate, uel identitate rationis, & quando apposita reperitur dictio taxatiua.

CAP. VII.

Imitatur modo primò loco ista
conclusio secundum Imolam,
& Eueead. in locis supra eelatis,
vt locum habeat extensio
quæ ducitue a maioritate ra-
1 tionis, quando resurgit † ista
maioeitas ex regu. cui quod
plus est licet, de eegulis iuris, in sexto: secus si a-
liunde resurgat, vt supea eetulimus exempla ab
Euerard. in dicto loco a eatione sub numero qua-
2 dragesimotertio. Ego geneealiter † constituen-
dum esse arbitroe quod vbicunque maioritas ra-
tionis quæ militat in casu ad quem fit extensio,
comprehendit in maioeitate sua rationem, quæ
est expeessa in lege, vel quæ vnica afferri potest,
tunc sempee, & indistinctè permissa est extensio;
3 quia casus ad quem fit extensio † propter vim, &
excessum eationis quæ militat in easu expresso
dicitue potius compeehendi, quam ui extensio-
nis arripi pee ea, quæ supra dicta sunt. Exem-
4 plo ees claeior fiet, fingamus † lege aliqua mu-
nicipali fuisse eeceptum, ne quis antequam vige-
simumquintum annum impleuerit possit ob iu-
dicij imbecillitatem cuique legata, vel fideicom-
missa eelinquere, nisi cum interuentu maioris
magistratus ipsius municipij, si velit is, sine ma-
gistratus præsentia testari, uel hæredem uniuersa-
lem eelinqueee, non erit dubium ex maioritate ea-
tionis peohibitum quoque fore censeudum esse
testari ex dispositione statuti ad hunc quoque ca-
sum extensa, uel hunc casum similiter compee-
5 hendente, quia maiore † prouisione eget imbe-
cillitas iudicij disponentis de uniuerso, quam de
re paeticulari, §. ultimo, institut. quibus ex eausa
manumittere non licet ubi gloss. Angel. & alij
notant, sic igitue extrà casum dicti capituli. eui
quod plus est, appaeet regulam quoque in hac ma
teria supra firmatam posse procedere.

Limita secundo loco pee eosdem quando su-
6 mus in extensione facienda † ex ui identitaris ea-
tionis, ut memorata conclusio inter easdem per-
sonas locum sibi uendicet ubi materia sit fauo-
rabilis, vt in lege prima. C. de ijs qui ante apert.
7 tabulas. secus † quantum ad alias per textum in
dicto capitulo constitutionem, de regularibus, li-
bro sexto. Clementina dudum, de sepultueis. di-
cto §. de uieo, & dicta l. finali. C. de interdicto ma-
7 trimonio. Mihi non uidetue iuridica † ista limi-
tatio, quia cum ex identitate eationis non posse
duci argumentum neque fieri peogressum cer-
tum sit, nisi ubi eatio expressa sit in lege limita-
toria, uel exorbitante, aut pro expressa habeatue,
ut supea diximus in constitutione ipsius conclu-
sionis principalis, non erit dubium quòd casus ad
8 quem fiet protractio ipsius dispositionis † siue sit
intee easdem personas, siue inter alias, semper
ueniet sub illa dispositione limitante, tanquam
species sub geneee suo, ut per Baldum in dicta l.
de quibus, columna undecima, sub numero tri-
gesimoquinto, cum similibus supea eitatis, & sic
propriè Baldus in dicta l. secunda. C. de iue. ane.
annul. Decius in l. in toto, & pars. de regulis iu-
eis. ergo nunquam casus talis siue intee easdem
9 siue † intee diuersas personas sit, exclusus a dispo-
sitione esse censebitue, & hæc eatio mihi adeo
efficax uidetue, ut non sit ulterius super hoc la-
borandum.

Limitatue tertio loco ista conclusio pee Iason.

&

& Ripa. in dicta l. si constante, Alciat. dicto libro secundo, sub numero quinquagesimoseptimo, & alios in locis supra recensitis, quando fuisset apposita dictio taxatiua in dispositione, tunc enim
10 † concludunt extensionem fieri non oportere sic dicunt probari in l. secunda. C. de patribus qui fil. distrax. iuncta ibi glossa, quae vult legem illam concedentem parentibus, vt ob necessitatem famis tantummodo liceat filios distrahere, non esse producendā ad aliam causam propter illam dicti.
11 tantummodo, & ratio † est, quia taxatiua est exclusiua omnium quae non reperiuntur esse inclusa. l. prima, & ibi Barto. si quis iusdicen. non obtemp. & capitu. cum ecclesia ubi not. Abb. de caus. poss. & prop. l. qui aliena. §. liberis, de nego. gest. sed hoc ego puto intelligendum, prout supra dixi ad finem primae declarationis supra recitatae. Et ideo dicit
12 Domin. Alciat. † iudicij acumine maxime discernendum esse quam ob causam taxatiua dictio adiecta sit, & ideo si a lege fuerit ad similem casum fa-
13 cta protensio † non intelligetur ob illam taxatiuam inducta fuisse correctio, l. ob aes cum sua glos. not. C. de praed. minor. l. serui nomine, & ibi glossa notab. C. de praed. minor. l. serui nomine, & ibi glo. de usucap. & in l. contractus, in principio, de regul. iur. & in l. si mora, ubi Castren. soluto matrimonio. Iason in l. prima. §. per seruum corporaliter, de acquirenda possessio. Alexand. in l. prima. C. de bonorum possessio. secund. tabu. l. ita uobis pudor cum ibi nota. per gloss. Ang. & Cyn. ac alios. C. ad legem Iuliam, de adulter. Barto. & Alexand. in dicta l. si constante, in dicta quaestio. nona. Bartol. in l. prima. §. & parui, quod ui aut clam, facit textus in l. eum qui de publica. in l. fin. cum gloss. C. de legi. in §. item is, institu. de usu & habitat. Natura
14 enim † dictionis taxatiuae est, sic penitus extranea excludere, vt tamen omnia ad rem pertinentia includat, ut est tex. ualde notandus in clement. exiui de paradiso in §. cum autem, de verb. signific. Hinc
15 † est, quod similia, aequipollentia, vel expressè alibi permissa nunquam excludit, ut plenè tradit Euerard in loc. a natura dictionum taxatiuarum, Crauet. in dicta quarta parte, de antiquit. temp. sectio. prima. sub numero 112. cum plur. sequen. & nos aliqua succinctè retulimus supra in proximè praecedente articulo, in limit. a dictione taxatiua, si pa-
16 riter † simus in ijs, quae a consuetudine fieri solent non censentur illa fore exclusa, ut scripsit Romanus in l. ait praetor. §. iurari sub numero septi-
17 mo, de iureiurando. De procuratore † cui iniunctum fuerat, ut centum aureos tantum acciperet, is enim cum sub usuris eos accepisset, creditum fuit dominum obligasse, neque per illam dictionem tantum fuisse usuras exclusas, quia non solerent pecuniae, vt plurimum mutuo dari, nisi sub usuris, & ex consuetudine domini sic mandantis in foenus solerent obligari, ut dicit Roman. loco supra citato se in usu forensi obtinuisse, & sequitur Ripa
18 hic sub numero octuagesimoquinto. Quia † extensio consuetudinis dicitur extensio legis. §. ex non scripto, institu. de iure nat. gentium, & ciuil.

19 Idemque in pia † & fauorabili causa, in qua fauor eius taxatiuae dictionis efficatiae praefertur, l. illud, in fine, cum ibi notatis. C. de sacrosanctis ecclesijs. l. si constante, cum sua gloss. soluto matrimonio. ubi Bartol. Alexander, Iason, & Doctor. in l. secunda. §. quod si patris, super uersiculo sic iuris, eodem titulo l. miles ita in principio, ubi glo. & Doctor. de re iudic. l. caetera. §. sed et si quis, ubi not. Imol. de legat. primo, cum similib. adduct. per Iason. in dicta l. si constante, sub num. 84. ubi addit text. quem ualde commendat in l. prima. §. primo, si mens. fals. mod. dix. alias anctoritates addit in dicta l. si constante. Rip. sub numero 86. Quod
20 & in priuilegijs † obtinet, in quibus etiam tali fauore extensio fit de persona ad personam, & per Alexand. in l. miles ita, de re iudicata. Quamobrem dicit Iason sub numero septuagesimonono, loco supra citato post Castrens. quem citat quòd
21 † statutum Brixiae disponens potestatem posse committere causam appellationis a sententia definitiua tantum, fuit inductum ob publicam utilitatem, ne ciues Brixienses cogerentur ire Venetias pro impetrando iudice appellationis, & propterea extenditur ad appellationem interpositam ab interlocutoria sententia, & creditur in statuto fuisse factam mentionem, de sententia definitiua, propter probabilem dubitandi rationem, quae in ea uigebat, caeterum ratione publicae utilitatis, ut uocat, secundariae, idem in utroque casu sumen-
22 dum esse, & multo † magis idem esse dicendum, quando uersaremur in vtilitate principaliter publica, per ea quae scribit Bartolus in l. secunda. §. exercitum, de infami. & in l. quemadmodum circa medium. C. de agricol. & censit. Et idem in
23 quocunque † alio casu putat dicendum esse Alcia. loco iam relato, quando aliàs in ciuitate statutum esset, ut a sententia definitiua tantum ad senatum Metropolitanum appellare non liceret, idem quoque Iuris constitutum censeri in interlocutoria uult accipiendum esse propter fauorem publicum, ne quis extra patriam litium tricis implicetur, & definitiuae mentionem censeri in lege fuisse factam, quia in ea probabilior erat dubitatio. Hinc etiam post longam disputationem concludit Alexander in l. si ex toto, in principio, de lega-
24 tis primo † factum immunem a collectis nihilominus teneri ad eas quae imponuntur ratione belli superuenientis ex ratione legis, iubemus nullam. C. de sacrosanctis ecclesijs, & extendendo eam ad casum superuenientis belli propter fa-
25 uorem publicum ob quem de similibus ad † similia fit transitus, ex identitate rationis etiam in exorbitantibus a iure communi, non obstante taxatiua dictione, & ita scribunt Baldus, Castrens. & alij in dicta l. iubemus facit textus iuncta glossa in l. prima. C. ut nemi. lice. in empt. libro deci-
26 mo. Quae tamen † illatio est uera nisi immunitas esset concessa per uiam contractus, & titulo oneroso, quia tunc immunitas efficitur irreuocabilis, neque permittit, ut sic constitutus immunis aliquo onere possit grauari etiam ex causa bel-

li.Bald.in consil.499. vers. quæritur, volum. quarto. Nat.in consil.497.sub numero nono. Io. Bapt. Sanctose.in dicta l.omnes populi,de iust. & iur circa 6.princip.q. Bar.colum.72. sub num.181. Neuiza.in consil.11.colum.6.in fi.&in consil.66. sub num.44. D.Alciat.resp.80. sub num.5. & 168.sub num.11. Boss.de princip. sub nu.51. Rol.a Vall.in consil.75.sub num.33.lib 7.& consi.13.sub nu.51. lib. tertio, & alibi sæpe, & ratio est euidentissima
27 † quia in ijs casibus non potest alicuius oneris prætextu reuocari,quia is cui quæsita est dicatur affici iniuria,Nat.in consil 66.sub num.20. lib.1. Hinc
28 etiam † est vt dicit Ias. in dicta l. si constante sub num. 85.si lege municipali permittantur opponi aliquæ exceptiones tantum,quòd etiam similes po te unt opponi Ang.in l.sciendum,de euictio. & in l.si hominem. §. in ædilitijs per illum tex. aliàs est sub l.si tamen, de ædilit.edict. Angel.in dicta l.ita nobis pudor.C.de adult.& in l.Paulus. §.primo,de vsur. in l.si debitor qui pot. in pig. hab. cum simil.
29 quicquid † dixerit Bald. in dicta l. ita nobis pudor in ratione decidendi quamuis subdat quod ita obseruat consuetudo, quia vt inquit Ias.mouetur per
30 tex.cum † glo.in dicta l.secunda. C.do patri.qui fil. distr. qui loquitur in materia odiosa, nos in fauorabili,& qui patitur illas difficul tates de quibus su
31 pra,inde quoque † infert Ias.loc.iam dicto,sub numero 88.quod si electus fuerit aliquis rector, vel officialis alicuius ciuitatis ea lege, vt possit syndicari de furtis & baratarijs tantum, poterit etiam syndicari de alijs delictis culpa leuissima commissis,aliàs daretur materia delinquendi contra l. conuenire, de pact.dot. secundum Angel. in l. si mora per illum tex.in ver. duntaxat,solut.matr. Imol. ta-
32 men ibi & Alexand.illam Ang.sententiam† reprobant, & meritò, quia per exceptionem illam de fur tis & baratarijs tantum, uidetur remissa fuisse ea, quæ leuissima culpa fuissent commissa, vt ibi per Alex.colum.prima,& secunda.in principio,sub nu mero secundo, & ex illo quasi contractu videtur tantum posse agi ad id quod est expressum l. quicquid astringendæ,de verb.oblig. & l.ueteribus, de
33 pact. Infert quoque † Ias.ad pulchram illam Bar. decisionem in l.tertia.§.cum titio, de alimen.lega. Quod si statutum alicuius ciuitatis pro maleficio, puta pro vulnere imponat pœnam mille librarum deinde aliud adsit statutum per quod pro eodem delicto imponatur quingentarum librarum tantum,non intelligitur per dictionem illam tantùde rogatum priori statuto quominus possit pœna illa mille librarum exigi,quod notandum Barto.dictum sequi.simpliciter Ioan. de Imol.in dicto §. de uiro, Anchar.in dicto capitu.canonum statuta, de constitut quæstio.14. Alexand.in dicta l.si constan te,sub numero sexto,& in l prima. C. de bonorum
34 possess.contratabu. & aduersus † banc sententiam dicit Ias.loc.iam relato sub numero 89.quòd difficile esset in practica obtinere quia non habet contradicentem, ipse tamen dicit semper se dubitasse de ista decis. Barto. & putare se, illam non esse ne-
35 ram, tum quia † statutum secundum nihil operaretur frustratorium,que esset, quod non est dicendum, Barto.in l.quarta. §. ait prætor, de dam.infe-
36 cto, tum etiam quia statutum quod † in sensu directo nihil operari potest, intelligitur in sensu contrario,ut aliquid operetur etiam correctiuè,ut per Alexand.in l.si cum dotem,in principio,soluto matrimonio. & per Iason. & alios in l.prima, in principio, de offic.eius cui mand.est iurisd. Tum etiam
37 quia † dictiones taxatiuæ nunquam excludunt quando resultat absurdus intellectus. Bald. & Angel.per illum textum in l.cum notissimi,in uersicu.
38 solis.C.de præscriptio.triginta annorum. Vos† dicite uno uerbo a Barto. sententia non esse recedendum tam in iudicando,quàm in consulendo in dubio, quia per diuersitatem istarum pœnarum in eo dem statutorum volumine inductarum gratia eius
39 dem delicti intelligitur data † facultas ipsi iudici, ut habita ratione circunstantiarum,de quibus in l. aut facta, de pœn. imponat pro eodem delicto, uel maiorem, uel minorem pœnam, & ratione electionis istarum penarum, quæ arbitraria esse intel ligetur ipsi iudici cum taciti uideantur statuentes
40 † habuisse rationem qualitatis, personarum & casuum,per ea quæ scribit Clar.in eius prax.quæstio. 85. sub numero sexto, sed fin. subloca est intelligitur facultas eligendæ reo, aliàs electio ipsius rei esset cum pena sit pecuniaria, per ea quæ scribit Cæpola in l.si serui,sub num.51. C. de ser.fugit. ubi
41 † ponit exemplum de statuto puniente idem delictum in quinquaginta,vel in centum, quod exemplum pro absurdo habet Dom. Clar. loc.supra ci-
42 tato, sed intelligendo † ut per Bartolum in loco iam relato non erit absurdum, Cæterum quando
43 sumus in pœnis † alternatiuis cuius esse debeat electio, pulchre, copiosè atque ordinate tradit Dominus Clar. dicta quæstio.85. sub numero sexto, & nouissimè Menoch.de arbitr.iudi.l.prima. quæstio.94.per totum, sed de bis hactenus. Idem est,
44 & in ijs causis receptum † quibus patri permissum est filium exhæredare. §. causas in auth. ut cum de appellatio.cognosci.& in auth.non licet. C.de libe. præter.nam & in ijs de casu ad casum datur pro gressus, quamuis materia sit odiosa, argumen. capitu.primi. §. porro, quæ fuit prima caul benefic.
45 amitten.in ii lib. feud. cuius sententiæ † inquit Alciat. illam esse cardinem, quòd cum ratio in lege scripta generaliter sit,causæ illæ tanquam exempla regulam coarctare non debent,iur.uulg.qua de re, cum satis supra dictum fuerit, non erit ulterius elaborandum.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem non fieri in personalibus, aut in ijs quæ certarum personarum gratia inducta sunt.*
2 *Quia ad consequentiam trahenda non sunt.*
3 *Priuilegia dici quasi de primis, idest, de singulis lata.*
4 *Priuilegium militum, ut post sententiam possint ommissas exceptiones peremptorias opponere, non trahi ad clericos.*

Aucto-

5 *Auctorem putare hanc limitationem non facere ad rem quamuis in se uera sit.*
6 *Exceptionem debere esse de regula.*
7 *Clericis non dari priuilegia militum, quando ratio con siderata in armatis militibus clericis applicari non potest. num. 9.*
8 *Argumentum a militib. ad sacris inititulatos, atque ad aduocatos & rusticos valere.*
9 *Nisi copia peritiores consulendi, eos ponat in diuersam speciem. num. 10.*
11 *Viglius Zuichemus laudatur.*
12 *Productionem dispositionis in exorbitantibus non fieri quando lex aliquid odiosum statuit.*
13 *Verbum sanguinolentos quid inferat in l. secunda. C. de patri. qui fil. distraxe. secundum Dominum Alciatum.*
14 *Principi licere filium etiam inuitum obsidem hosti dare.*
15 *Auctorem non probare lectionem D. Alc. ad d. l. ij. C. de patri. qui fil. distrax.*
Sed potius legendum esse sanguinolentus in casu recti, vt epitheton sit paternum quasi idem signet quod sanguine coinquinatus. ibid.
16 *Qualis esset in filios patria potestas.*
17 *Sanguinolentum quoque dici literam.*

Quid iuris sit quando dispositio ius aliquod personale inducit, uel quando aliquid odiosum, uel irrationabile inuehit.

CAP. VIII.

Limitatur quarto loco ista conclusio, vt non progrediatur in ijs quæ personale ius inducunt,
1 † uel quæ fauore certarum personarum constituuntur. l. prima de constit prin. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. § sed & quod, uer-
2 siculo planè, non enim † ad consequentias trahenda sunt, quòd huiusmodi cum iuris specialis sint a iure communi propriè exorbitant, capitulo quæ a iure, de reg. iur. in sexto, ut ait Domin. Alciat. loco supra memor. sub numero 51. Meritoque pri-
3 uilegia † dicuntur quasi de priuis, idest de singulis lata, ad quam speciem pertinent etiam, quæ certo generi personarum indulgentur, unde priuilegium
4 militum † ut post sententiam exceptione peremptoria, adhuc tueri se posint, non producetur ad cœlestis militiæ pugilem, ut per Barto. in l. prima,
5 de iur. & fact. ignor. cod. sed nix † est, ut ego huic limitationi dare manum possim, quamuis in se uera sit, ut enim supra diximus proposita conclusio loquitur de limitatoria illa, atque exorbitanti dispositione. quæ iuris communis est, non autem priuati, uel singularis iuris, & ideo sub generalitate regulæ non comprehendatur. non potest qnoque per
6 exceptionem ab illa eximi, cum exceptio † debeat esse de regula, ut per Dec. & alios in l. prima, sub numero 22. de regulis iuris. & per Dyn. in præfatio, ad reg. 6. sub numero decimoquinto, & tradit Bartol. in l. in his, de legib. Quantum ad exemplum de priuilegio militibus armatæ militiæ concesso
7 dico etiam non deseruire, quia † non datur clericis non quia priuilegia militibus concessa quæ sint adaptabilia propter identitatem rationis etiam personis ecclesiasticis non tribuuntur, quia uali-
8 dum est argumentum à milite armatæ militiæ † ad sacris initiatum, per ea quæ scribunt Doctores in l. miles ita, de re iudic. post gloss. ibi Dominos Alciat. loco supra relato, sub numero 55. Rip. in dicta l. si constante, sub dicto numero 78. & glossa, & Doctor. in dicta l. prima. C. de iur. & fact. ignor.
9 Item † a milite ad aduocatum, ad rusticumque similiter ac mulierem, ut per interpretes in locis supra relatis, & supra diximus, verum quia ratio illa occupationis in castris, vel militaris expeditionis, propter quam impediuntur milites consulere peritiores, & ideo illis succurritur, argument. l. in bonorum possessionibus, de bonorum possessionib. & not. in l. iuris ignorantia. C. qui admitti, non mi-
10 litat in clericis † qui cum domi, & in urbibos residea ntin quibus peritorum copia potest haberi, non debent huiusmodi priuilegio uti, ut post cæteros emulatissimè scripsimus in l. Centurio, de uulgari & pupillari, quia in eia cessat ratio illa simplicitatis, & ignorantiæ in expeditione bellica oc-
11 cupatæ, prout scribit qooque † Vigli. Zuiche. iuris nostri interpres disertissimus atque acutissimus in §. illis autem, instit. de milit. test. ubi post alioa & nos diximus.

Limitatur quinto loco, vt cesset memorata con
12 clusio quando aliquid † valde odiosum atque irrationabile inducitur, ut cum lex patri filios sanguinolentos uictus gratia uendere permittit. dicta l. secunda. C. de patr. qui fil. distrax. nam si non sint
13 infantes, & iam iam nati, ut ex illo uerbo † sanguinolentus inferri, inqoit loco iam citato, sub numero quinquagesimonono, Alciat. ex Theodosiano Codice, quod uerbum ait ab Accurs. ibi non fuisse intellectum, non ualebit uenditio ratione
14 odij, & taxatiuæ ibi appositæ, tametsi principi † liceat filium etiam inuitum hosti obsidem dare, sed
15 uix est, ut ego probem legi † eo intext. sanguinolentos, ut legit Alciat. ut adiectiuom illud nomen ad filios referatur, sed potius ut uulgata communisque habet lectio, legatur sanguinolentus, ut epithetum sit paternum, & idem signet quòd sanguine coinquinatus ac fœdatus, quasi proprij filij sanguine consperfus madeat, cum illam famis a se propellendæ gratia distraxerit, alioqui facultas illa patri concessa illusoria quodammodo esset neque omnibus parentibus prouidens, quoniam qui filios extra infantiam haberent non possent miserando illius legis auxilio uti, cum tamen pa-
16 triæ † potestatis ius cui uidetur cum necessitate paternæ famis innixa illius legis dispositio respiciendo ad ius antiquum, quo libera absolutaque potestas uitæ ac necis parentibus in liberos constituta

ſtituta fuerat, l. in ſuis, de liberis & poſthumis, in fine aliud ſuadeat, nec mirum videri debet quod ob filij diſtractionem pater ſanguinolentus dica-
17 tur, † cum & litera ſanguinolenta vocetur quæ alterius nomini detrahat iuxta illud Ouidij in Ibin.

Nullaque quæ poſſit tot ſcriptis millibus extat.
Literæ Naſonis ſanguinolenta legi.

Et huic ſenſui magis conueniunt ea, quæ ſupra circa illius l. 2. C. de patrib. qui filios diſtraxe. declarationem diximus.

SVMMARIVM.

1 *Pœnalibus in iuris communis diſpoſitionibus quomodo extenſiuè procedatur.*
2 *Nullam videri in pœnalibus poſſe fieri productionem.*
3 *Caſus pœnales ſtricti eſſe iuris, & nullam admittere interpretationem.*
4 *Pœnalis diſpoſitio etiam ſi extendatur pęna tamen non producitur.*
5 *Criminalibus in puniendis iudicem vti debere ſeueritate.*
6 *Iudici licitum eſſe in pœnis tranſgredi leges.*
7 *Ratio eadem, quando militat ac omnimoda ſimilitudo etiam in pœnalibus licitam eſſe extenſionem.*
8 *Legem ſi non conuitij. C. de iniurijs, & legem ſecundam. §. exercitum, de his qui notan. infamia declarari.*
9 *Plures quando deliquerunt, & ignoratur quis deliquerit, omnes deliquiſſe fingi.*
10 *Varias à maioribus noſtris traditas fuiſſe theoricas in materia extenſionis pęnalium diſpoſitionum.*
11 *Pęnalia extendi in ijs caſibus, in quibus & correctoria protenduntur.*
12 *Maioritas rationis ubi vigeat productionem fieri etiam ſi ius pęnam imponat ipſo iure.*
13 *Sed diuerſum videri conſtitutum in l. final. C. de inter. matrimonio.*
14 *Quamuis primam partem adiuuet d. l. ſecunda. C. de patrib. qui fil. diſtrax.*
15 *Pęna quæ imponitur ſepelientibus vſurarios. in cimiterijs produci a fortiore contra ſepelientes in eccleſiis.*
17 *Maiorem honorem eſſe ſepeliri in eccleſia, quàm in cimiterijs.*
17 *Cęmeterij appellatione eccleſiam non contineri.*
18 *Iura nolentia eum qui clericum percuſſerit poſſe ab alio abſolui quam a Sum. Pont. procedunt multo magis in clerico ſeipſum percutiente.*
19 *Pœnalia iura ex identitate, vel ſimilitudine rationis non extendi.*
20 *Niſi lex fieret eluſoria.*
21 *Magnam plagam diei legi fieri quando redditur illuſoria.*
22 *Intellectus capituli quanquam, de vſuris, libro ſexto.*
23 *Pęna quando eſt per iudicis officium infligenda, ſi multum eſt irrationabilis, uel odioſa diſpoſitio non extenditur.*
24 *Pęna rationabilis pro delicto affirmatiuo impoſita producitur.*
25 *Leg. ſi quis in tantam. C. vnde vi intellectus.*
26 *Pęnam rationabilem pro delicto negatiuo impoſitam non protendi.*
27 *Leuiora eſſe delicta quæ fiunt omittendo, quàm quæ in committendo.*
28 *Lex imponens pęnam decem aureorum filio facienti citare parentem in ius ſine venia, non trahi ad generum, qui id faciat contra ſocerum.*

An in pœnali iuris communis diſpoſitione licita ſit interpretatio extenſiua, quam uariatum fuerit in ijs a Doctoribus, & quid ea in controuerſia ſentiat Matheſilanus.

CAP. VIIII.

1 RES modo iam poſtulare videtur, ut deſcendamus ad materiam † pœnalium iuris communis diſpoſitionum, ac videamus quomodo in eis virtute iſtius extenſiuæ interpretationis de ſimilibus ad ſimilia procedere debeamus. Et videatur concludendum
2 † nullam poſſe in pœnalibus fieri extenſionem per textum in capitulo in pœnis. in capitulo odia, de regulis iuris, libro ſexto. l. interpretatione, de pœn. in l. cum quidam, de liberis & poſthumis. l. factum, de regulis iuris. §. finali. & l. in quorum, de pignorib. capitulo pœnæ, diſtinctione quinta, alibi ſcribit Baldus in l. cum proponas, columna
3 finali, de hæredib. inſtituendis, † caſus pœnales eſſe ſtricti iuris, & non recipere interpretationem extenſiuam per textum in l. ex teſtamento. prima, de conditio. & demonſtratio. ſequitur Dec. in dicta l. factum. §. finali, ſub numero tertio, de
4 regulis iuris. Quinimò in tantum † id verum eſſe uidetur, quod ubi principalis quoque diſpoſitio extendatur, pœna tamen, quia odioſa eſt, extendi non debet, vt notat Ioann. Andre. in capitu. diſpendia, in principio, de reſcript. in ſexto, ubi & Geminia. columna tertia, verſiculo & nota incidenter, Abbas in capitulo primo, de locato. columna vltima. Dec. ſupra relatus ſub numero ſeptimo, ex cuius dictis plura ſimilia colligi poſſent, ſed in contrarium facit l. Diuus, ibi ſeuerè
5 vindicet, de re iudicata, ubi habetur † in criminibus puniendis iudicem debere uti ſeueritate, & non benignitate, quod & tradit Baldus in l. ea quæ, in fine. C. de condict. indebiti, & eſt text. valde notandus in l. reſpiciendum. §. planè, de pę.

Ale-

Alexander in additio. ad Bartol. in l.præses, de pœ-
nis. & idem voluit Innocentius in capitulo quin-
6 to, de constitutionib. vbi ait licitum † esse iudici
in pœnis transgredi leges, qua de re amplè Felyn.
in octaua limitatione. & Bartol. Baldus, & An-
gelus in l.quid ergo. §. pœna grauior, de ijs qui
notan. infami. & in l. etsi seuerior. C. quibus ex
cau. infam. irroga. Bar. Veronensis in consilio tri-
gesimoquarto, sub numero sexagesimo, in crimi-
nal. pro hoc uidetur etiam gloss. in capitulo pri-
mo, super verbo Italię circa principium, de tempo
ribus ordinando. libro sexto, quæ uidetur uelle
7 † quòd quando militat eadem ratio, & omnimo-
da similitudo tunc etiam in pœnalibus licita sit
extensio, quia tunc non tam dicitur fieri extensio,
quàm intensio & comprehensio, ut dicit illa glos-
sa singularis quæ ad hoc nulli non est in ore, facit
insuper textus in lege si non couitij. C. de iniurijs,
& in l. secunda. §. exercitum, de his qui notan. in-
8 fam. † ubi fit interpretatio non in partem quæ re-
stringat, sed in illam quæ ampliat. Ad idem est,
quòd si plures certum est fuisse in delinquendi a-
9 ctu † nec apparet quis eorum deliquerit, non fit
interpretatio in partem benigniorem restringen-
tem, sed in ampliatiuam per quam omnes deli-
quisse intelliguntur. l. item Mela. §. sed si plures
ad legem Aquiliam. l. si in rixa. C. ad legem Cor-
neliam de sicarijs. l. quoniam multa. C. ad legem
Iuliam de vi publ. cum similibus, probari quoque
hæc pars in indiuiduo videtur per text. in capitulo
primo, in §. porrò in usibus feudorum, quæ fuit
10 prima caus. benef. amitt. Quamobrem † factum
est, ut maiores nostri uarias tradiderint theoricas
in ista materia. Nam Mathæsilanus omnium gra-
uissimè ac disertissimè in eius libello, de extensio.
sic distinxit, aut sumus in ijs casibus in quibus di-
11 ctum † est iura correctoria extendi posse, & tunc
multo magis dicendum est, pęnalia extendi pos-
se, quia minus sunt odiosa, in alijs autem ca-
casibus sic inquit, aut quæritur an possit fieri ex-
12 tensio per maioritatem rationis † & dicendum est
posse etiam, si quis imponat pœnam ipso iure. §.
ius occidendi l. nec in ea adulter. l. relegatorum.
§. interdicere cum sequent. de interdict. & rele-
gat. & hoc uidetur ibi esse de mente Bartol. Sed
13 contrarium uidetur † in l. finali. C. de interdicto
matrimonio. iuncto capitulo primo, de eo qui pro
curat. in l. sciendum, de paricid. in l. lex Iulia. §. hoc
14 capite, de rit. nupt. Verum pro prima parte † fa-
cit l. secunda. C. de patribus qui filios distrax. & ca-
pitul. quanto, de iureiurando, & uidetur de men-
te Bartol. in l. non possunt, de legibus, facit etiam
quod notat Paul. in clementina prima, de sepultu.
15 ubi tenet † pœnam excommunicationis, quæ im-
ponitur ipso iure sepelientibus usurarios manife-
stos, uel excommunicatos in cæmiterijs habere
multo magis locum in sepelientibus in ecclesijs,
quia hoc suadet maioritas rationis, nam maior
16 est honor sepeliri † in ecclesia, quàm in cæmite-
rio, decimatertia quæstione secunda, capitulo nul-
lus. Quòd autem cæmiterij appellatione non com
17 prehendatur ecclesia † est text. in capitulo primo
de consecratione ecclesiæ, in sexto, quibus acce-
dit capitulum contingit primum, de sentent. ex-
commun. & capitulum primum, de uita, & hone-
state clericorum. in sexto, ubi iura uolentia eum
18 qui † percusserit clericum esse excommunicatum
nec posse absolui nisi a Papa locum habent in cle-
rico multo magis percutiente se ipsum, cum plus
deliquerit quàm percutiens alium clericum, uige-
simasecunda quæstione quinta, capitulo sed & l. si
quis autem de bon. eo. Aut quæritur an possit
fieri extensio per eandem rationem, uel de simili-
19 bus ad similia † & tunc, aut iura imponunt pœ-
nam ipso iure, & tunc dicuntur esse exorbitantia,
& odiosa multum quàm quando realiter per sen-
tentiam iudicis pœna est imponenda, & ideo non
extenduntur l. quod uerò, cum sua glossa, de legi-
bus, & est textus in capitulo primo ne clerici, uel
monachi, in sexto, & in capitulo statutum, de ele-
ction. libro sexto, & per Ioann. Andream in dicto
capitulo odia, de regulis iuris, eodem libro. Fal-
20 lit † nisi prouisio legis redderetur quodammodo
elusoria nisi fieret extensio eius per eandem ratio-
nem ad casum comprehensum sub uerbis legis sal-
tem sub larga significatione, quia tunc talis exten-
21 sio toleratur ne legi † fiat magna plaga, idest ne
fiat illusoria, argument. capitul. si ciuitas, de sen-
tent. excommunicat. libro sexto, & l. non dubium.
C. de legibus, facit capitul. cōmissæ. §. primo, de
electio. in sexto attenta ratione, quam ponit text.
in capitulo si postquam. §. 1. cum glossa, & capitu-
22 lo quanquam † de usuris in sexto, quam commu-
niter tenent Docto. in quæstione ultima, ubi uo-
lunt illum textum qui imponit usurarijs pœnam
ipso iure, ut eorum testamenta sint nulla nisi prius
satisdederint, de usuris restituendis secundum for-
mam ibi impositam, extendi etiam ad codicillos,
& ad donationes causa mortis, si enim diceretur
contra, quasi fieret elusoria dispositio illius legis,
sicque parum timeretur ibi pœna, quia per codi-
cillos & donationes causa mortis semper dispone-
rent usurarij de illorum bonis lege delusa quan-
docunque uellent euitare onus satisdationis ac re-
stitutionis vsurarum, & istam doctrinam ponit
Antonius Butrius in disputatione sua, quæ inci-
pit, Bononiæ quidam usurarius. Aut iura dispo-
23 nunt † pœnam, quæ uenit per sententiam iudicis
infligenda, ut est regulariter, & tunc aut est odio-
sa, quia irrationabilis, ueluti quod alius pro alio
puniatur, & tunc non debet extendi, ut l. quisquis.
C. ad legem Iuliam maiest. idem si esset odiosa,
quia imponeret nimis magnam pœnam attenta
qualitate facti, l. quod uerò cum sequen. de legib.
capitulo pœnam, de pœni. distinctione prima, fa-
cit quod nota. in l. prima, de uerborum significa-
tionibus ubi dicemus, & Cynus in l. quicunque.
Cod. de seruis fugitiuis. Aut est pœna rationabi-
24 bilis † & tunc aut imponitur pro delicto affirma-
tiuo, quod committitur principaliter in faciendo
aliquid

aliquid illicitum, & tunc debet extendi per eandem rationem, vel de similibus ad similia; argumento. leg. non possunt, de legatis primo. & lege si quis id quod. §. primo, de iurisdictio omnium iudicum, iuncta l. eum qui vectigal, de uerborum significationibus. & facit quod nota. glossa quæ communiter teneretur in l. si quis in tantum. C.
25 vnde ui. quæ voluit † regulam illam extendi ad immissionem factam in res incorporales, & facit etiam quod nota. Cyn. in dicta l. quicunque. C. de seruis fugitiuis. & Bartolus in dicta l. prima, de verborum significationibus. & in l. iura non in singulos, de legibus. Quandoque pœna impo-
26 nitur pro delicto negatiuo † scilicet quod committitur principaliter omittendo aliquid, ut non soluendo, vel non confitendo, uel non petendo veniam de in ius vocando, & tunc non debet fieri extensio, vt est glossa singularis in §. item mixtæ, institu. de actio. & §. pœnales, eodem titulo
27 nec mirum, quia † leniora sunt delicta, quæ fiunt omittendo quàm quæ fiunt committendo, & faciendo actum illicitum. l. prima. §. impubes, & ibi notatur ad Senatusc. Syllanianum. facit l. secunda. C. de libert. & eorum liber. iuncta l. solo. C. de liber. caus. & ex hoc sequitur quod si lex im-
28 ponat pœnam decem aureorum omittenti † petere ueniam quando facit citari parentem in ius, non debet extendi ad generum qui fecerit citari parentem in ius, sine uenia; tametsi negari non possit, quin gener delinquat, & poterit puniri pœna extraordinaria, argumento lege generaliter cum glossa de in ius vocando. Sed ista pœna arbitraria erit maior, quàm ordinaria, quæ imponitur filio, uel liberto, ad quod faciunt notata per Doctor. post gloss. in capitulo inquisitionis in princ. de accusatio.

SVMMARIVM.

1 *Quid sentiat Imol. in proposita difficultate extensionis faciendæ in pœnalibus.*
2 *In pœnalibus vbi agitur de pœna euitanda progressum dari, vt iam factum excusetur a pœna.*
3 *Ante factum sæpius aliquid consulimus, cuius contrarium post factum tenemus.*
4 *Licitum esse extensionem ad euitandam pœnam in subrogatis.*
5 *Qualiter distinguatur in pœna incurrenda.*
6 *In ambiguis ex identitate rationis fieri extensionem.*
7 *Nisi subsit causa restringendi.*
8 *In dubio orationem punctandam esse eo modo quo casum decidat.*
9 *Maioritas rationis vbi surgit ex vi regulæ, cui quod plus est licet semper interpretationi extensiuæ occasionem præbere. num. 10.*
11 *Secus vbi aliunde prouenit.*
Quando dispositio pœnalis respicit nullitatem actus extensio ex identitate rationis non fit, vt pœna locum habeat, sed tamen ut dispositio alios casus comprehendat.
12 *Nisi ex lata significatione concipiatur casus, in quem concurrit identitas rationis.*
13 *Vel agatur de fauore animæ.*
14 *Extensionem quoque fieri ubi versamur in non mera pœna veluti expensarum.*
15 *Quando aliquid gratia frequentioris vsus exprimitur, id exempli gratia factum fuisse creditur.*
16 *In mera pœna ubi uersamur constitutio pœnalis non producitur.*
17 *Sed restringitur hæc conclusio sexdecim modis.*
18 *Quando fit extensio non ad alias personas, sed ad casum omnino similem.*
19 *Vel dispositio de facili eluderetur.*
20 *Aut essemus in communiter æquiparatis.*
21 *In casu ne qui ex lata significatione conciperetur.*
22 *Pœnalisque noua constitutio sit interpretans.*
23. *Seu contineret fauorem ecclesiarum.*
24 *Vel in fauorem animæ.*
25 *Aut esset apposita clausula progressus de similibus ad similia.*
26 *Et quando sumus in se habentibus, vt præambulum.*
27 *Loquiturque in certo casu in plurali.*
28. *Ac essemus in casu sine quo dispositio non sortiretur effectum.*
29 *Lex vel pœnalis emanasset in fauorem reipublicæ.*
30 *Atque esset super actu reiterabili.*
31 *Seu in casibus conuersis.*
32 *Siue extensio fieret per aliam legem.*
33 *Aut ageretur de correlatiuis.*
34 *Decius quid eadem in materia sentiat.*
Illumque constituere regulam negatiuam quòd licita non sit extensio in pœnalibus.
36 *Nisi quatenus verborum uis patitur.*
37 *Aut ageremus de remouenda fraude.*
38 *Agereturque de vtilitate publica.*
39 *Essemusve in comparatis à iure antiquo.*
40 *Aut ageretur de fauore ecclesiæ.*
41 *Vel ratio esset expressa in lege.*
42 *Eandemque sententiam probare Dominum Alciatum.*
43 *Exceptis omnibus casibus in quibus fit extensio in correctorijs.*
44 *Et quando maior ratio est in casu omisso.*
45 *Ac criminis uindicta peragitur.*
46 *Aut eadem ratio subest.*
47 *Vel ageremus de aliquo fauore.*
48 *Essemusve in subrogatis.*
49 *Geminianum & Francum pariter constituere regulam negatiuam in materia pœnali, illamque varijs modis limitare.*
50 *Aliter prosequi hanc materiam Gammarum. remissiue.*
51 *Aimonem Crauettam omnium latissimè prosequi hanc materiam extensiuæ interpretationis in pœnalibus.*
52 *Plerosque opinatos fuisse nullam posse certam dari*

theo-

theoricam in hac materia.
53 *Alios credidisse duobus tantum casibus comprehendi illam omnem posse.*

Quid sentiat Ioannes Imola & Decius de interpretatione extensiua facienda in pęnalibus.

CAP. X.

1 Ed copiosius ac distinctius resoluit † Imola propositam
difficultatem in dicto §. de viro, sub numero vigesimoquarto; tertio casu principali, cuius dicta uberius prosequitur Nicolaus Euerar. in dicto loc. a ratione legis lat. sub numero 55. & 56. cum plur. sequent.

Nam extra casus illos in quibus supra diximus in correctorijs posse extensionem fieri in quibus & ipsi dant manum, etiam in pœnalibus posse progressionem de uno casu ad alterum dari, sic inquiunt, in aliis esse concludendum, aut agitur, de pœna ęuitanda, aut de pœna incurrenda, primo casu cum agitur, ut euitetur pœna, tunc fie-
2 ri † potest extensio saltem ut iam factum excusetur a pœna, licet ante factum tutius sit abstinere, per id quod not. Ioan. Andr. in capitulo nihil est de electio. super gloss. licet fines, facit quod not. per eundem in capitulo statutum super glossa prima, eodem titulo, libro sexto, & in capitulo significauit super glossa prima, de iudc. & nota. per glossam in clement. prima, in uersic. presbiteri de priuileg sæ-
3 pe enim † ante factum aliquid consulimus, cuius contrarium post factum tenemus, secundum Io. Andream, Abba. & alios in dicto capitulo, nihil & Ioannes Andreas in dicto capitulo cum quid prohibetur alicui de regulis iuris libro sexto, & eadem ratione dicendum est, quod licita sit exten-
4 sio ad euitandam pœnam, quando illud ad quod fit extensio subrogatur loco illius de quo loquitur dispositio, glossa in uersiculo episcopi in clem. secunda, de rescriptis. quam ibi sequitur Cardin. Gemin. & Franc.
5 Secundo casu quando agitur de pœna incurrenda † rursus distinguit, aut uerba sunt ambigua & dubia, & possunt se habere ad casum de quo quæritur, & etiam ad alium, aut sunt clara & certa.
6 Primo casu ex identitate rationis † fit extensio, ita & taliter quod lex uel Canon generaliter intelligitur in utroque casu dicto capitulo primo cum glossa in uersiculo clericum de tempor. ordin. nisi
7 subsit causa restringendi † argument. capituli si compromissarius §. restringitur, de electio libro sexto, iuncto dicto capitulo cum in cunctis. in du-
8 bio cum si punctando uno modo † non decidat casum dubium, punctando alio decidat, punctandum erit eo modo per quem casum dubium decidat, ut dicit Euerard. loco supra citat. sub numero 57. ad fin. cum sequent. Ludoui. Rom. singul. 748. dicit statutum & consilio 509. & dicit esse de mente gloss. in dicto capit. primo, in uersi. clericum.
9 Altero casu rursus subdistinguitur, † aut quæritur an fiat extensio ex maioritate rationis, aut ex identitate, primo casu aut maioritas rationis sur-
10 git ex ui dictæ reg. cui licet † & tunc fieri potest extensio, quia illa est extensio passiua quæ fit per aliā legem ut supra dictum fuit in duobus præcedentibus articulis. Aut maioritas rationis surgit aliun-
11 de † & tunc dicendum ut in sequenti casu identitatis rationis in quo rursus est concludendum, quod aut dispositio pœnalis solum respicit nullitatem actus, & non poterit fieri extensio, ut pœna locū habeat licet fiat quidem extensio, ut dispositio ad alium casum trahatur, ut per Ioan. Andr. in capit. dispendia de rescript. libro sexto, sequitur Abb. in dicto capitulo fin. de rescript. & hoc memoriæ cōmendandum esse & ipsam fore ueritatem dicit Euerard. loc. iam relat. sub num. 59. quicquid uoluerit Franc. in dicto capit. 1. in 11. fall. Limitat tamen in duobus casibus.
12 † Quorum primus est, quando ex lata quoque significatione uerba possunt comprehēdere casum in quem concurrit identitas rationis, quia tunc fit extensio gloss. in capitulo fina. super uerb. electio. libro sexto.
13 Alter est quando † agitur de fauore animæ Io. Andr. Abb. & alij in capitulo ex tenore qui filij sint legit. Felyn. in cap. translato circa finem de consti. Bar. & alij in auth sacramenta puberum, C. si aduers. uenditio. & late circa hoc discurrit idem Euer. dicto loc. sub numero 61. & seq. ubi refert dissentientes sententias circa id an actus annullatio sit pœna.
14 Quando uero agitur de † alia pœna iterum subdistinguitur. Aut sumus in non mera pœna, qualis est pęna expensarum, quæ est pœna respectu soluentis, non etiam respectu recipientis, aut est mera pœna etiam respectu recipientis, primo casu potest fieri extensio ex identitate rationis, ut est glo. in dicta clemen. prima, in uer præsidentes circa fin maxime quando casus expressus, ideo fuit expressus, quia sic communiter contingebat, ut potest ex glo. supra citat. quæ allegatur ad hoc, quod
15 quando † aliquid gratia frequentioris usus exprimitur, id exempli gratia expressum fuisse creditur & ideo nunquam censetur exclusus esse casus habens eandem rationem, & ita firmant Card. & alij ibidem ac Ias. in auth. ex testamento C. de collat. in 8. colum. ubi allegat alias gl. iuris ciuilis, ut apud illum uideri poterit.
Secundo casu quando agitur de mera pœna,
16 † ut quia est pœna etiam respectu recipientis, tūc dicunt faciendam esse reg. constitutionem pœnalem non debere extendi ad casum non expressum etiamsi eadem ratio sit ac omnimoda similitudo,
nec

nec etiam ex maioritate rationis quando maioritas rationis non surgit ex ui dictæ regulæ cui licet per ea quæ not. Cyn. in dicta l. prima, circa fin. C. quæ sit longa consu & Ioan. Andr. in dicta reg. odia de reg. iur. in sexto maxime in prima ratione primæ part. iuncta solutione ipsius quæstio. & per tex. in l. si præses, & in l. interpretatione de pœn. cum simil. & ita firmant hanc regul. Ioan. Andr. Gemini. Franc. & alii in dicto cap. primo post glo. ibi in uer. Italiæ & alij supra relati.

17 Quam limitat † Euer. post Imol. loc. supra relato a num. 63. uersi. primo fallit usque ad num. 76. sexdecim modis.

18 Primo quando fit † extensio non ad alias personas, sed ad casum omnino similem ex identitate uel maioritate rationis inter easdē personas clemen. 2. & ibi glo. in uer. lineum de uita & honest. clerico.

19 Secundo ubi dispositio † de facili redderetur elusoria nisi fieret exclusio dicto capit. quamquam cum sua glo. de usur. lib. 6.

20 Tertio quando agitur de facienda † extensione in communiter æquiparatis in materia de qua agitur dicto cap. si postquam cap. 1. & fin. ibique per Ioan. And.

21 Quarto quando fieret † extensio ad casum quī sub lata significatione comprehenderetur dicta l. Libertum §. primo, iuncta l. penulti. C. de interd. matrimo.

22 Quinto nisi pœnalis noua † constitutio sit interpretans uel declarans nam tunc fit extensio ad casum sub lege interpretanda comprehensum Ioan. And. in dicto cap. dispendia super gloss. in uersicu. quæstionem.

23 Sexto quando † constitutio pœnalis contineret fauorem ecclesiarum quia tunc debet extendi glo. in dicto capitulo sciunt cuncti, & ibi Gemin. & Francus.

24 Septimo quando constitutio emanauit † in fauorem animæ, ut etiam in præcedentibus articulis supra dictum fuit.

25 Octauo quando in statuto † uel constitutione pœnali est apposita clausula ut procedatur de similibus ad similia Bald. in l. 3. quam legit cum l. 2. C. de legi.

26 Nono in habentibus † se ut præambula, ad certum actum ut sunt electio, postulatio, præsentatio & collatio quæ omnia tendunt ad finem prouiden di ecclesiæ uacanti, in his enim ex identitate rationis ab uno proceditur ad alterum, secundum glos. in cap. 1. in fin. de postul. prælat.

27 Decimo quando † loquitur certo casu in plurali, nam extenditur, ut locum habeat in singulari. Bar. in l. 3 §. negocia de nego. gest. Gemin. & Fran. in dicto cap. 1.

28 Vndecimo quando fieret † ad casum sine quo dispositio non sortiretur effectum Bar. in dicta l. non dubium, C. de legi.

Duodecimo quando lex pœnalis emanauit in fa

29 uorē † reipublicæ nam tunc ex identitate rationis potest extendi ad aliam personam Bar. in l. quemadmodum, C. de agricol. & censit. lib. 11. & l. 2. §. exercitum de ijs qui not. infami.

Præterea dicebat Paul. Castr. in l. bona fides sub num. 4. deposit. statuta pœnalia latè interpretanda esse secundum mentem, non attento cortice uerborum, quia pro utilitate publica contra strictam disputandi rationem & subtilitatem, uerbo tum multa recepta sunt, ut dicit text. not. in l. ita uulneratus circa finem ad legem Aqui. quam rationem a multis non bene consideratam, in casu esse, ait, ut ij crediderint statuta pœnalia restringenda esse, quauis odiosa dici non possint postquam odium est rationabile, & sic ait limitari debere reg. odia, de reg. iuris in sexto, & Fel. in c. translato, colum. ulti. uersic. aliud est notandum, refert eundem Castr. in consi. 23. incip. uiso puncto columna tertia, in antiquis, dicentem, statutum Brixiæ quo cauetur potestatē posse committere appellationem a definitiua, extendi posse ad appellationem ab interlocutoria, quia in hoc uersatur publica utilitas, ne cogatur ire Venetias pro impetratione commissionis, & quamuis in tali statuto fuerit facta expressio de sententia definitiua, illud factum fuisse, quia in illa uersabatur maius dubium, & hanc sententiam secutus fuit Ias. in l. non dubium, sub num. 44. C. de legibus, & ante illum Ludouicus Roma. in consil. 100. sub num. tertio qui uult ob hanc publicæ utilitatis rationem, in statuto puniente maleficia, contineri quoque mandantē fieri ob illam doctrinam Bar. in dicta l. quemadmodum, C. de agricol. & censi. libro undecimo, qui sub nu. 4. ait quod quando extēsio tendit ad fauorem reipub. ita debemus ipsam l. pœnalem extendere, quemadmodum fauorabilem, & ideo cum pertineat ad fauorem Reipubli. punire maleficia ad hoc ut prouincia in quiete remaneat, l. congruit de officio præsidis. l. si longins, §. filiusfamilias de iudic. pœna statuti punientis facientem maleficium, punietur etiam fieri faciens, l. si quis id quod cum similibus, de iurisdict. omnium iudicum, in quam sententiam concedunt Abb. in capitulo mulieres sub numero nono, de senten. ex commu. Salyc. in l. non ideo minus, C. de accus. Felyn. in capitulo quanto in prin. de sentent. excommu. Bal. in l. qua actione, §. Celsus uersicu. quæro hic dicit statutum ad leg. aquil. prima, & probat text. in l. hoc modo de conditio. & demonstratio. ibi legem Reipub. utilem interpretatione adiuuandam esse.

30 Decimotertio quando pœnalis dispositio † est super actu iterabili, nam ex identitate rationis ad omnes actus iteratos extenditur glossa, in capitulo electio super uersiculo aliam in principio de electio. libro sexto, iuncto capitulo pro defectu eodem titulo, in antiquis. Gemini. & Fran. in dicto cap. primo.

31 Decimoquarto quando sumus † in casibus conuersis, & militat identitas rationis vel paritas, Hostiensis, & Abbas in dicto capitulo nihil Geminan. & Franc. in dicto capitulo primo post glossam in uersiculo Italiæ, Decimo-

32 quinto † quando extensio fieret per aliam legem l. ob

l. ob æs ubi glossa. C. de præd. mino. dicta l. ita nobis pudor, cum ibi nota. per gloss. Cynum, & alios Doctores. Decimosexto quando su-
33 mus † in correlatiuis, quia dispositа in uno extenditur ad alterum. Baldus in dicta l. finali. C. de indicta uiduit. tollend. & in dicta l finali, de acceptil. Decius autem in dicta l. factum. §. in
34 pœnalibus, de regulis iuris è contrà constituit regulam negatiuam in pœnalibus licitam non esse extensionem, per illum textum, & alia similia infra supra citata. & per multas similes illationes quas facit, sub undecim prioribus numeris, eam verò postea limitat septem modis, quorum pri-
35 mus est † quatenus uis verborum eorumque proprietas patitur, tunc enim vult extensionem fieri, iuxta tradita per Aretin. in l. cum lege, de testamen. & Caldern. consilio primo. secus si ageretur de lata impropria significatione, quia illa non attenditur in materia pœnali, iuxta ea quæ ille idem tradidit in l. in obscuris, eodem titulo, de regulis iuris, dum locutus fuit de pœna capitali.
36 Secundus est † in pœna excommunicationis per textum in capitulo pen. de sent. excommunicatio. Tertius est quando agitur de remouendo frau-
37 dem, † tunc enim fit extensio ne reddatur elusoria ipsius legis dispositio. vt in capitulo si ciuitas & ibi Geminian. in secundo notabil. de sententia excommunicationis, libro sexto, glossa notabil. in capitulo quamquam, de vsuris, eodem libro dum inquit aliàs facile esset hanc constitutionem eludere, quam notat ibi Geminian. columna penultima versiculo nota benè istam glossam, glossa in clementina prima, in versiculo sepelire. de sepulturis. facit textus in l. prima. §. finali, de calumnia. & in l. sed Iulianus. §. mutui dationem,
38 ad Senatusc. macedonianum. Quartus est † ubi agitur de utilitate publica, ne delictum remaneat impunitum. l. secunda. §. exercitum de ijs qui notab. infamia. Bartol. in l. quemadmodum in quinto notabil. C. de agricol. & censi. libro undecimo. Decius in consilio sexagesimoquinto.
39 Quintus est quando † duo sunt æquiparata à iure antiquo, quia pœna statuta in vno locum habet & in altero, quia extensio ista dicitur fieri à lege dicta l. si quis seruo persuaserit. C. de furtis per gloss. ibi, & in l. ut tantum de seruo corrupt.
40 cum similibus. Sextus est vbi agitur † de fauore ecclesiæ, ut nota. per gloss. in capitulo sciant cuncti, & notat ibi Geminian. circa finem, versiculo nota primo ex hac gloss. de electione in sexto, Abbas in capitulo nihil, de electione, cum similibus.
41 Septimus est † si ratio sit expressa in lege, quia tunc extensio fieri potest in pœnalibus, Alexander in l. cum mulier per illum textum in quinto notabil. soluto matrimonio. & idem notat Geminianus in capitulo si ciuitas. §. primo, de sent. excommunicatio. libro sexto. Et hanc methodum quam secutus fuit Decius probauit quoque Dominus Alciatus, de verborum significationibus, libro secundo vbi sub numero quadragesimoquinto, & quadragesimosexto firmat re-
42 gulam † in pœnalibus non esse licitam extensionem exemplisque declarat, deinde limitat can-
43 dem sex modis. Primo sub numero † quadragesimoseptimo in omnibus casibus in quibus fit extensio in correctorijs. Secundo quando maior
44 † esset ratio in casu commisso, quàm in expresso, vel quando etiam esset æqualis sub numero quadragesimooctauo. Tertio quando criminis uin-
45 dicta † peragitur, quia tunc publicè interest, ut scribit sub numero quadragesimonono. Quarto
46 quando eadem ratio † subest & idem rei nomen suadet sub numero quinto. Quinto quando propter aliquem fauorem pœnalis † dispositionis
47 odium temperatur veluti fauore animæ sub numero quinquagesimoprimo. Sexto quando su-
48 mus in subrogatis † vel aliqua ratione connexis, sub numero quinquagesimosecundo. Geminian. & Franc. in dicto capitulo primo, de tempo. or-
49 dinando. libro sexto. † Et ipsi constituunt regulam negatiuam quorum ille sex modis regulam ipsam restringit, hic autem uno, & viginti, quorum maximam partem refert Crauetta infra citandus. Angelus in §. ius ciuile, institut. de iur. natu. resoluit eo modo quo fecit Mathes. supra relatus columna undecima, sub numero vigesimotertio, uersiculo tertio casu principali. Aliter prosequitur istam materiam Gammar. in tractat. Extens. sub numero 181. cum pluribus sequen-
50 tibus usque in finem operis † ubi distinctis tribus pœnarum generibus in vno quoque genere varias accommodat conclusiones, earumque limitationes ac declarationes. Sed latissimè atque
51 omnium plenissimè † examinat hanc materiam Aymo Crauetta, de antiquitate temporis. parte. quarta. sectione prima a numero 146. vsque in fin. & rursus sectione secunda quæ incipit videamus, per totam illam sectionem quibus in locis constituta regula negatiua illam limitat uiginti-
52 quinque modis ualde notandis. fuere & † aliqui ex patribus nostris qui opinati sunt nullam posse certam dari doctrinam in hac disputatione. An in pœnalibus fiat extensio, sed crediderunt stari oportere, prout decisum reperitur, quos inter fuit Angelus in §. ius autem ciuile, columna duodecima, institut. de iustitia, & iure. Quem secutus fuit Decius in l. si quis id quod, de iurisdictio. omnium iudicum, columna penultima quamuis Decius supra relatus in dicto §. in pœnalibus aliter opinatus fuerit, ut supra dictum fuit. Non
53 defuere † & alij qui arbitrati sunt complecti posse omnem hanc controuersiam duobus casibus, ex mente Bartoli in l. prima, de uerborum significationib. uidelicet aut odium est irrationabile, aut est rationabile, ut primo casu non fiat extensio, & procedat regula negatiua, & omnia argumenta citata ad confirmationem regulæ negatiuæ. Secundo uerò casu sibi locum uendicet conclusio affirmatiua, vt ex identitate rationis possit in pœnalibus fieri extensio.

SVMMARIVM.

1 *Auctori quid placeat in hac materia.*
2 *Communes opiniones naues esse tutissimas quibus opinionum symplegadas superamus.*
3 *Glossam, & Bartolum duas esse tutissimas naues quibus vastum iuris pelagus enauigamus.*
4 *In pœnalibus, negatiuè constitui debere licitam non esse extensionem.*
5 *Pœnam priuationis locum non habere nisi lex expressè dicat.*
6 *Intellectus l. at si quis. §. diuus, de relig. & sumpt. fune.*
7 *Pœnam locum non habere nisi in casibus a iure expressis.*
8 *Capitul. primum. §. porrò, quæ fuit prima causa benef. amitt. ualde urgere contra communem regulam negatiuam.*
9 *Varieque a Doctor. intelligi.*
10 *Alex. & que putare ibi propriè non esse materiam pœnalem quasi agatur de priuatione vtilis dominij.*
11 *Rationem esse debilem quæ constituat solam differentiam verbalem.*
12 *Quid sentiat Decius ad dictum paragraphum porrò.*
13 *Sed confutatur.*
14 *Non possent excusari Doctores qui regulas extensionis tradiderunt si materia pœnalis eas non pateretur.*
15 *Aliam intelligentiam a Decio tradi ad dictum §. porrò.*
16 *Quæ reijcitur.*
17 *Priuare aliquem suo iure pœna est.*
18 *Rochum Curtium diuerso modo intelligere d. §. porrò. num. 20.*
19 *Sed reprobari. num. 21.*
22 *Crauetta qualiter putet intelligendum esse dictum §. porrò.*
23 *Dispositionem generaliter loquentem esse generaliter intelligendam.*
24 *In dicto §. porrò apparere de mente legis quòd voluit se restringere ad aliquas species priuationum.*
25 *Reijci quoque sententiam Crauetæ.*
26 *Quamuis in se sit vera.*
27 *Verba illa. §. porro, iniustitiam domino fecerit sine uiolatione, non posse trahi ad sensum Crauetta*
28 *Vbi species habet relationem ad genus comprehensiuè, & non extensiuè dicitur venire.*
29 *Alia ratione conuinci, iniustitia verbum, non posse ad eum sensum trahi quem dicit Crauetta.*
30 *Quibus modis occurrat Euerardus ad dictum §. porro, remissiuè.*
31 *Et quibus Crotus, remissiuè.*

Quæ sit auctoris sententia de extensiua interpretatione facienda in pœnalibus iuris communis dispositionibus, quamque maxime controuertant Doctores circa intellectum, capituli primi. §. porrò quæ fuit prima causa benefic. amittendi.

CAP. XI.

1 Mihi placet † in hac controuersissima controuersia inhærere communi interpretum sententiæ, a qua in dubio non est recedendum, tanquam
2 a naui tutissima † qua opinionum symplegadas superamus argument. eorum quæ dicit glossa de regula in lege omnis definitio, de regulis iuris, de communi opinione Baldus in l. prima, per illum textum, in versiculo & sanè crebrior, de officium quæstor. Doctores in capitulo primo, & capitulo ne innitaris, de constitutionib. cum similib. de quibus non semel supra meminimus, & argumento eius quod dicit Ripa in l. si vnquam. C. de reuocandis donationibus, sub numero quadragesimoquinto post Salycetum in l. prima. C. de pactis, & Curtius senior consilio quadragesimotertio, columna sexta qui glossam, & Bartol. esse
3 † asserit tanquam duas tutissimas naues quibus immensum ac vastum hoc iuris pelagus superamus, in portumque veritatis ducimur, sicque opinor constituendam esse regulam, vel conclu-
4 sionem negatiuam. † Quòd in pœnalibus non sit licita extensio, quam communem dicit esse Iason in dicta l. cum quidam, de liberis & posthumis in septimo notab. & sub numero vigesimoquarto, & in l. finali, de in ius vocando. & Crauet. de antiqui. temporis. parte quarta, sectione prima, sub numero 148. pro qua dicit esse text. in §. cum igitur, in authenti. de non eligendis se-
5 cundo nubent. ubi, † quòd pœna priuationis locum non habet nisi lex expressè dicat, nota. glossa in capitulo finali, ubi Abbas, de iure patronat. ad idem est textus in l. at si quis. §. Diuus autem Marcus, de religio. & sumptib. fun. ubi li-
6 cet hæres † delinquat prohibendo testatorem funerari ab eo quem testator elegerat, seu per quem funerari uolebat, tamen non punitur, quia ut inquit, ibi textus, pœna in hæredem constituta non est, & glossa ibi inquit, nota quod illicitum non punitur, & illum textum dicit esse notandum Baldus in l. tertia. C. de episcopis, & cleri-
7 cis, quòd pœna locum non † habet nisi in casibus a iure expressis, licet lex aliquid fieri prohibeat; eandem conclusionem firmat Curtius Senior in consilio decimotertio, columna finali, ante medium. & consilio quadragesimoquinto, columna octaua, circa medium. Decius in capitu. ex parte, primo, colum. 1. in fi. & in cap. ex tenore super glos. finali, de rescript. cum similib. per Crauetta

ueta cita. ſub dicto numero 148. & hanc quoque ſententiam dicit communem Rochus Curtius in dicto capitulo finali, de conſue. ſectio. quarta, ſub numero 20. in ſeptima limitatione. Sed inquiunt
8 Crauetta † & Rochus Curtius locis proximè relatis, quod quamuis ita ſecundum communem Doctorum ſententiam ſit conſtituenda concluſio, punctum nihilominus conſiſtere in reſpondendo inter cætera quæ pro aduerſa opinione adducuntur, ad tex. in dicto capitulo primo §. porrò quæ fuit prima cauſa benefi. amitten. ubi in materia pœnali dicitur procedẽdum eſſe de ſimilibus ad ſimilia, ad
9 quem † comperio Doctores uarias aſsignare ſolutiones, prima eſt Alexandri in dicta l. cum mulier ſoluto matrimonio, quòd ibi ſcilicet ita con-
10 ſtitutum ſit, quia agitur de pœna priuationis † utilis dominij, quaſi velit inferre, illam non eſſe propriè materiam pœnalem, verum ut dicit Roc. Cur. poſt Iaſo. in dicta l. finali, de in ius vocan. ſub numero quinto, iſta eſt multum debilis ſolutio; & quamuis
11 non dicant, illa eſt ratio, quia conſtituit † ſolam uerbalem differentiam diuerſificando caſus contra, l. ſecund. C. com. de leg. propterea Decius in dicta l. ſi quis id quod columna penultima, & in dicto §. in pœnalibus reſpondet, quod potius facit pro re-
12 gula negatiua, quia ibi fit extenſio ex eo quod † lex ulterius procedit prouidendo, & extendendo, ita: quòd abſque vlteriore prouiſione aliud dicendum fuiſſet; ſed hanc reſponſionem dicit Crauet. non ſatisfacere loco ſupra citato, ſub numero 51. Quia
13 † rurſus dubitari poſſet cur lex magis extendat illam pœnam in illa materia, quàm in alia diſpoſitione pœnali, præterea attenta hac ratione ſequi videretur deſtructio totius materiæ extenſionis, quo-
14 modo enim excuſarentur † Doctor. qui auſi fuiſſent regulas extenſiuas tradere, cum cognoſcerent non poſſe extenſionem fieri, niſi quatenus per legem expreſſum eſſet. Aliam idcircò tradit reſponſionem Decius in dicta l. ſi quis id quod columna penult.
15 † quòd ibi non agitur de mera pœna, ſed res reuertitur ad dominum, & ſic ad naturam ſuam argum. l. ſi unus, §. pactus ne peteret ad fin. de pact. ſed illam quoque non ſatisfacere concludit Crauet. Quia pri-
16 uare † uaſallum utili ſuo dominio pœna eſt, ideoque ſine culpa ſua priuari non poteſt. capit. primo. in princ. de nat. feud. capit. primo de feud. ſine culp. non amitt. & quòd priuare aliquem iure ſuo ſit pœna probat tex. in l. in criminali. C. de iuriſdict. omn.
17 iudic. ubi actor † trahendo reum coram iudice uetito mulctatur priuatione actionis, & ſit iuris priuatio mulcta eſt ac pœna, & plura huius generis cumulat Crauet. loco citato, ſub numero 152. cum tribus ſequ. Roch. autem Curt. quarto loco ait melius
18 dici poſſe † ut ille text. procedat, quia ratio eſt in eo ſcripta, tunc enim fit quoque extenſio in pœnalibus dicta l. cum mulier, & ibi not. Alexan. ſoluto matrimonio, unde diſpoſitio dicti §. porrò non poteſt applicari ad caſum in quo ratio non reperiatur eſſe ſcripta; ſed difficultatem facit, quòd Doctor. qui firmant hanc communem ſententiam di-
19 cunt † eam procedere etiam quando identitas rationis aſsignari poteſt inter caſum expreſſum & non expreſſum, quæ aſſertio non poteſt ſibi locum arrogare, niſi quando uel ratio ſcripta eſt in lege, uel vnica tantum aſsignari poteſt; quod idem per omnia eſt ut ſupra ſæpius diximus, unde non uidetur poſſe iſta ſubſiſtere ſolutio; Vnde inquit aliter
20 quoque poſſe reſolui † obiectionem illius text. ut ſcilicet procedat in pœna maleficij, cuius odium erat rationabile, & propterea ibi fit extenſio, ſed reſponderi poteſt quòd in quacunque legis pœna regulariter odium eſt rationabile; quia lex debet
21 † eſſe rationabilis. capitu. erit autem, diſtinctio. pri. & tamen communis ſententia procedit in quacunque legis diſpoſitione. Quamobrem Crauet. poſtre-
22 mo, loco iam relato ſub numero 155. † conſideraſſe ait ad tex. in d. §. porrò facilem eſſe reſponſionem; eo quia text. ibi in principio ponit aliquos caſus ſpeciales priuationis, poſtea ponit unam cauſam generalem ex qua uaſallus feudo priuatur, uidelicet quando iuſtitiam Domino facere denegauerit non intelligendo iniuſtitiam prout gloſ. ibi intelligit, ſed generaliter quando uaſallus qui agit contra iuſtitiam ueritatis, & uaſalli, quia iniuſtè ſe habet contra dominum, non implendo ea quæ expreſsè aut uirtualiter continentur in iuramento fidelitatis. Poſtea text. incipit declarare illam generalitatem per exempla, quorum multa ponit, quibus ne uideatur regulam reſtringere, ſubijcit, idem eſſe in alijs ſimilibus cauſis; Quæ aſſertio non eſt ex ui ſed uirtute cauſæ generalis ab initio propoſitæ, quando iuſtitiam domino non facit, ideſt quando id quod iuſtum eſt, ex forma fidelitatis non præſtat Domino, quo caſu etiam in materia pœnali
23 diſpoſitio generalis † generaliter debet intelligi quatenus uerborum proprietas patitur, l. cum lege ubi Areti. de teſtamen. capit. ſi quando de ſentent. excommunicatio. cum ſimilibus, per illum adduct. Et id tradit etiam Decius in materia pœnali in dicto §. in pœnalibus in prima limitat. ut ſupra retu-
24 limus; Apparet enim † de mente legis in dicto §. porrò quod uoluit ſe reſtringere ad aliquas priuationes, ſed generaliter uoluit uaſallos priuari, quoties aliquid committeret iniuſtè contra dominum, quod a fide uaſalli abhorreret, & hanc reſponſionem dicit Crauet. eſſe ex ore mentis ipſius tex. Sed hæc reſponſio quamuis multum ingenioſa, uidetur
25 † pati difficultatem illam quam excitauit idem Crauet. aduerſus primam reſolutionem Decij, nam hoc nihil eſt aliud, quàm aſſeuerare, quòd ibi fiat extenſio, eo quia lex uoluit ut fieret, ergo ubi eſſemus extra caſum legis expreſſum, temerariè Doctores controuerterẽt de facienda extenſione, ut idem Crauet. ait contra Decium. Reſponſio ta-
26 men eſt in ſe uera, † quia ubi generalis eſt diſpoſitio quæ apta ſit ſui generalitate plura exempla, quàm expreſſa comprehendere, ſemper omnia comprehendit, ſed in hoc æquiuocatio eſt, quòd tunc idem Crauetta hoc putat per extenſionem fieri progreſſum illum de ſimilibus ad ſimilia; cum tamen non fiat id per extenſionem, ſed per comprehenſionem, ut ſupra ſæpius admonuimus.

27 Rursus non † sat uideo, quomodo possint illa uerba iniustitiam domino fecerit, absque uiolatione trahi ad sensum illum quem dicit Crauet. de iniustitia illa generali, per quem concipiatur omnis actus per quem uasallus in præiudicium domini commiserit in iuramentum fidelitatis; Duplici ratione, Dum scilicet quia frustra, aut saltem parum appositè dixisset, si qua similis seu maior causa occurrisset, discretum iudicem debere iudicare an feudum amittendum uel retinendum sit, nam per illa uerba ostenditur extensiuè procedere debere; quæ res facit ut causæ illæ ibi expressæ in specie considerate fuisse, & per se, & non prout in genere iniustitiæ illius à Crauetta perpensæ continentur, quia ubi
28 species habent relationem ad genus † per comprehensionem, & non per extensionem dicuntur uenire, per ea quæ scribit Bal in l. secunda. C. de iur. aureo. aunulo. Deci. in l. in toto & pars de reg. iur. Bartolus in l. quod nerua columna secunda post medium depos. & facit text. in l. super generalibus de reg. iur. Rursus etiam, quia si uerum esset quòd in iustitiæ illius, de qua ibi agitur, causa acciperetur, in
29 illa generali significatione † quam dicit Crauet. sequeretur ut quotiescunque aduersus sacramentum fidelitatis committeret uasallus, semper deberet feu do priuari; cuius contrarium tamen decidit ibi tex. in §. illud ad fin. ubi uult quod si alienando partem feudi uasallus contrauenerit sacramento, uel aliter deierauerit, nihilominus non priuatur feudo. Ergo uerus non erit ille sensus Crauettæ, & consequenter obiectio illius textus uidetur adhuc urgere. Sed alijs modis ad illum text. respondet Eue-
30 rar. † in loco supra citato, sub nume: 464. post Imol. in dicta l. si uerò, §. de uiro, sed patiuntur omnes difficultatem ex prædictis. Alio modo respondet
31 † Crot in dicta l. omnes populi colum. 33. in fi. uers. secunda conclusio quem uidet Crauet. in d. sectio. uideamus sub num. 16. uers. non omitto.

SVMMARIVM.

1 *Quid faciendum sit auctori in tanta opinionum uarietate.*
2 *Diogenis exemplum imitari oportere.*
3 *Tex. in d. §. porrò ad rem nostram non facere, quia loquitur in materia comprehensiua.*
Et quibus rationibus conuincatur num. seq.
4 *Causam propter quam uasallus priuatur feudo esse ingratitudinem.*
5 *Causas omnes tam expressas, quam non expressas in d. § porrò sub ingratitudinis genere comprehendi.*
6 *Quos postea comperijt Auctor cum eius sententia conuenire.*
7 *Vbi ab exemplis expressis ad exempla non expressa fit transitus non dicitur fieri extensio.*
8 *Exempla regulam non restringere.*
9 *Eos confutari qui putarunt ab exemplis posse duci extensionem.*
10 *Ex predictis cessare obiectionem d § porrò qui uniuersam hanc materiam turbauit.*
11 *Proprium extensionis esse procedere de similibus ad similia ex paritate rationis.*
12 *Similitudinem & maioritatem causarum in dicto §. porrò; esse prolatam comparatiuè ad alia exempla ac speciem.*
13 *Plus & minus non inducere specificam differentiam.*
14 *Intellectus ad §. causas. ut cum de appellatio. cognosc. in auth.*
15 *Resolutio perbreuis aliarum obiectionum.*

Quid opinetur auctor circa intellectum cap. j. §. porrò, quæ fuit prima caus. benefi. amittendi.

CAP. XII.

Vid igitur dicemus nos in clarissima tot eruditissimorum patrum corona, qui iniectæ difficultatis modum prospicientes
1 tam strenuè † ac grauiter laborarunt, ut illum dissoluerēt? per suadebimus ne ipsi nobis præstare id nos posse quod exactissima eorum eruditio absoluere nequiuit? non id quidem, absit enim ut tantum mihi arrogem, uel tribuam, uerum Dioge-
2 nis † exemplo qui corinthijs de republica laborantibus, Gurgustiolum & ipse suum uersabat, ne alijs agentibus ipse solus cessare uideretur; dicam ingenuè, quæ mea illa de re sit sententia. Puto igitur illum tex. non facere ad rem nostram, quia loquitur
3 in materia comprehensiua, † non autem in extensiua, inter quæ duo maxima est differentia, si propriè loquamur, quia quòd comprehenditur uenit ex dispositione, & propria significatione, ut supra sæpius declarauimus. Quod uerò per extensionem concipitur, ex interpretatione uenit ac impropriè, ut supra suo loco dictum fuit. Quod autem ille text. loquatur in comprehensione, & non in extensione
4 sic ostendo; Causa enim † qua uasallus feudo priuatur est ingratitudo, ut probatur in dicto capit. 1. in princip. ibi tanquam ingratus, & in §. 1. ibi est & alia ingratitudo, & in §. prædictis modis, ibi iustas ingratitudinis causas, quæ iure nuncupatim ibi exprimuntur per discursum totius illius capitis sunt exempla ingratitudinis, ueluti si dominum deseruerit in prælio, insidias contra dominum non detexerit, uxoris, filiæ & nurus domini pudicitiæ corrumpendæ aspirauerit, dominum aggressus fuerit, uenenum illi parauerit, aut si quid aliud ad eorum quæ ibi enumerantur fecerint, unde cum non solum exempla illa, & species illas ingratitudinis ibi enumeratas, uelit ingratum ostendere posse uasallum, ita ut feudo ueniat priuandus, sed etiam alias quoque causas ingratitudinis, quæ iustæ fuerint antiquis legibus iudicatæ in exhæredationibus liberorum, & in libellis repudij transmittendis, uel quas uariarum formarum productrix natura postea ediderit, non dicitur id facere extēdendo, sed compre-
hendendo

5 hendendo, cum oẽs illæ causæ ingratitudinis † tam ibi expressæ, quàm non expressæ, sub ingratitudinis genere comprehenduntur, & ideo ut de genere ad species non dicitur fieri extensio, sed comprehensio, ut paulo superius in confutatione rationis Crauetæ diximus, sic etiam in isto exemplorum propositorum, uel plurium specierum enumeratarum casu dicendum erit; prout declarat Bartol. Cæpol. in dicto tracta. extensionum capit. 1. sub numero 79. cum quatuor sequen. post Petr. & Cyn. in l. iura non in singulos de legi. & Bald. in l. de quibus eod. titu. de legi. supraque diximus non semel. Ab eademq;
6 sententia reperi postea † non dissentire Dom. Alci. de uerborum significa. libro secundo, sub nume. 48. uers. sed tamen quamuis obiter, & Crauet. in dicta quarta part. sect. uideamus sub numero 19. uers. secu. ex hac septima limitat. inferri potest, quamuis eorum neuter ita declaret. & esse ueram hanc resolutionem docetur concludentissima ratione, si enim
7 ubi progressus fieret ab exemplis † expressis, ad exempla non expressa, diceretur fieri extensio, oporteret, ut exempla disponerent, legemque ipsam ad exempla expressa restringerent, quod falsum est prorsus, ac ab omni ueritate alienum, l. 1. §. quod uulgo de ui & ui armata, l. damni infecti secunda
8 cum similib. de damn. infect. ubi † exempla non restringunt nec ampliãt regulam, sed declarant, ut & in §. hactenus instit. de gradi. & in l. tertia § uideamus de collatio. bono. habetur; ergo fateri necesse erit illum tex. ad casum nostrum non facere, in quo nos loquimur de facienda extensione in materia pœnali, quam sententiam firmauit Cyn. secundum Iacob. de Areti. in l. unica in secunda quæst. C. ut possidet. & Bartol. Cæpol. in dicto capi. primo, sub numero 84. vbi reprehendit Anto. Rosel. Gemi. &
9 Ludo. Roma. qui † putabant ab exemplis duci posse extensionem, qua de re supra etiam diximus, libro sexto in limitat. ad conclus. in materia correctoria, & eod. libro in definitione interpretationis extensiue; quam sententiam similiter recipit Gammar. in dicto tract. extensio. sub numero 89. Ex quibus uidetur memorata opinio ratione supra deducta non solum esse uerior, sed etiam receptior, & sic patet
10 cessare obiectionem illius tex. d. §. porrò † qui uidetur uniuersam hanc materiam turbasse. Neque mouet si dicatur, quòd tex. ille uidetur loqui de extensione, dum dicit, si qua similis, uel maior causa eo
11 quia proprium sit extensionis † procedere de similibus ad similia, ex paritate uel maioritate rationis, ut supra diximus in discursu libro tertio, & quarto, nam respondetur & facili quidem negocio, illam si-
12 militudinem, & maioritatem esse † prolatam comparatione ad alias causas seu species, uel exempla prolata in dicto tex. non ad ostendendam extensionem, sed comprehensionem, ut sensus illius tex. esset, non solum ob causas ibi enumeratas, uasallum uti ingratum censendum esse, & feudo priuandum, sed etiam si quæ aliæ reperiantur, in quibus uel per similitudinem, uel per maioritatem ingratitudinis, & sic per æqualem uel maiorem ipsius generis ingratitudinis influxum uasallus tanquam indignus & ingratus, uel ingratitudinis uitio laborans feudo
13 esset priuandus, quia plus, & † minus non inducunt specificam differentiam, l. ult. de fund. instruct. l. 1. §. conuentionis de pact. l. Labeo, §. contractum, secundum uerum intellectum. de quo ibi agemus infra de uerbo. significatio. & iuxta planè tradita per Crisp. de legat. 1. in rub. in primo articulo, & ea quæ supra libro secundo diximus de generali significa-
14 tione, & eodem modo potest responderi † ad tex. in dicto §. causas in auth. ut cum de appell. cognosci. qui iuncto tex. in d. §. porrò inducebatur per Guliel. & Alex. in auth. non licet. C. de lib. præter. ad probandum quòd in materia quoque illa odiosa ac pœnali priuationis scilicet legitimæ iure naturæ debitæ poterat extensio fieri de causis ingratitudinis ibi expressis ad alias similes, nam ex supra dictis patet omnes difficultates recisas esse, cum ab eodem filo pendeant, arg. cap. cum paulus 1. q. 1. cum si-
15 milib. Ad alia uerò iura † & auctoritates in oppositum allegatas uno uerbo respondetur, ea omnia procedere in casibus specialem rationem habentibus, prout infra uidebimus in discursu limitationum ad hanc conclusionem applicandarum.

SVMMARIVM.

1 *Etiam ex identitate rationis licitam non esse extensionem.*
Vt plerisque placuit.
2 *Sed auctorem malè tutam putare hanc opinionem duplici ratione.*
3 *Quod uenit ex ratione dicitur uenire ex dispositione.*
4 *Quando sumus extra casum, in quo ratio est expressa in lege, uel unica tantum afferri potest, non potest argui nisi à maioritate, uel paritate rationis præsumpta.*
5 *Quomodo intelligendæ sint auctoritates glossarum & doctorum quibus habetur extensionem in pœnalibus non fieri, nisi lex expressè dicat.*
6 *Quod sub ratione expressa, uel pro expressa habita comprehendatur in genere expressum dici.*
7 *Rationem instar generis haberi quantum ad concipiendos casus qui sub ea continentur.*
8 *Proprietatem generis nunquam censeri in quacunque materia quantumuis odiosa reiectam.*

An procedat ista conclusio negatiua extensionis in pœnalibus quando eadem militat ratio.

CAP. XIII.

Hanc communem sententiam sic à Doctor. confirmatam Ias. Crauet. & alij in locis supra citatis intelligunt locum habere non simpliciter prout supra à nobis constituta fuit hæc conclusio, & sic in dubio, sed etiam quan-
1 do † constaret in casu, ad quem fieret extensio,

tensio, eandem militare rationem, & propterea constituunt conclusionem hoc pacto, ut etiam ex identitate rationis licita non sit extensio
2 in pœnalibus; qua in re ego valde † subsisto, quia si uolumus intelligere Doctor. propriè, ut scilicet sub extensione noluerint intelligere de intensione seu comprehensione, ego non dubito quin conclusio sit uera, quia ubi militat eadem ratio, non dicitur extensio fieri, sed comprehensio, ut supra sæpius diximus, sed hoc non videtur postea esse de mente doctorum, qui utrunque progressum videntur uoluisse concipere sub nomine extensionis. Quod si nos intelligamus hanc opinionem etiam respectu comprehensionis, tunc ego non puto ueram esse hanc opinionem duplici ratione, tum scilicet, quia non probatur aliquo tex. quod ubi eadem militat ratio in pœnalibus, casus ille qui comprehenditur sub ratione non ueniat sub dispositione;
3 quia imò quod uenit ex ratione dicitur † uenire ex dispositione, ut supra diximus in prima limit. materiæ correctoriæ, & sæpius etiam supra in præcedentibus post Bald. in consilio 384. columna secunda, libro quinto. & Ripa in dicta l. si constante solu matrimonio, sub numero 64. cum simil. ibidem citat. & consequenter dicuntur expressè uenire, ut latius mox dicemus Tum etiam quia progressus ex identitate rationis non potest dari, nisi quan-
4 do uel ratio est in lege † expressa vel vnica tantum potest assignari; aliàs progressus non est nisi ex paritate, uel maioritate rationis præsumptæ, ut supra plenius suo loco declarauimus, qui casus non est dubium, quòd semper admittit extensionem largo modo acceptam, uel intensionem seu comprehensionem propriè & strictè, ut supra probauimus in dicta prima limitatio. correctoriæ materiæ, libro sexto, ergo uera esse non poterit
5 hæc assertio doctorum. Neque mouet † quod ex §. cum igitur in authen. de non eligend. secundo nubent. glos. in capit. final. de iure patro. ibiq; Abb. Fel. in l. at si quis, §. Diuus autem de relig. & sumpt. fune. per quem sic tenet Bald. in l. tertia. C. de epis. & cleri. probetur dispositionem legis pœnalem non extendi nisi expressè ius dicat; quia respondetur, quod quando ratio est expressa in lege uel pro expressa habetur, id quod sub ratione tali compre-
6 henditur † expressum in genere dicitur, uel pro expresso in genere habetur iuxta tradita per Bartol. & alios in l. prima de vulgar. & pupillar. quia ratio generis instar habetur quantum ad comprehen-
7 dendos casus † qui sub illa ueniunt illosque propriè & expressè, ut scribit Bald. in dicta l. de quibus de legi. sub numero 35. cum similibus supra suo lo-
8 co adductis, quæ proprietas † in materia quantumuis pœnali ac odiosa nunquam censetur esse exclusa, l. cum lege ubi Areti. not. de testamen. Caldern. in consilio primo de affin. & consang. Decius in consilio quinto ad finem, cum similibus Crauet. in dicta part. quarta sectio. prima, sub numero 156. Decius in dicto §. in pœnalibus in prima limitatione.

SUMMARIUM.

1 *In pœnalibus non dari extensionem quando uersamur in materia odij irrationabilis.*
2 *In materia, l. quisquis. C. ad legem Iulia. maiest. filiorum appellatione nepotes non contineri.*
3 *Sed hanc declarationem in materia d. l. quisquis non transire sine difficultate.*
4 *Quamuis insuetum sit, quod fœmina committant crimen læsæ maiestatis, quandoque tamen commisisse.*
5 *Pœnam l. quisquis. C. ad legem Iulia. maiesta. locum habere non solum in filijs legitimis, & naturalibus, sed etiam in naturalibus tantum.*
6 *Non solumque in præsenti condemnato, sed etiam in absente.*
7 *Nedum in filijs, sed etiam in nepotibus secundum munem opinionem.*
8 *Cur in dicta l. filiorum appellatione non ueniant fœminæ.*
9 *Et quare in patre non procedat committente filio tale delictum.*
10 *Causam influere in sui causatum, sed non è contra.*

An sit vera illorum opinio qui uolunt dictam conclusionem extensiuæ interpretationis negatiuam in pœnalibus locum habere quando uersamur in materia odij irrationabilis.

CAP. XIIII.

Versus dicunt Doctor. prænarratam conclusionem præcipuè locum habere quando uersamur in materia odij irrationa-
1 bilis † prout in l. quisquis. C. ad legem Iulia. maiesta. ubi in materia criminis læsæ maiestatis in quo filij puniuntur ob delictum sub filiorum appellatione non continentur filiæ, ut ibi habetur in §. ad filias, dicit Bartolus in l prima infra de uerborum significatio. Angel. in l. quicunque. C. de ser. fugit. Ias. in dicta l. si quis id quod in quarta columna in sexta limitatio. de iurisd omn. iudi. simi-
2 liter † in casu dict. l. quisquis quia continet odium irrationabile appellatione filiorum non ueniunt nepotes Bartolus in l. patri ad l. Iuli. de adult. similiter non habet locum si è contra si filius cōmittat crimen læsæ maiestatis, quia propter eum non punitur pater, Salyc. in dicta l. quisquis, Deci. in consilio 64. col. prima & secunda. & ita firmat Crau. d. 4.
3 par. sectio. 1. sub nu. 157. Sed hæc quoq; declaratio quantum ad terminos dictæ l. quisquis, non est sine difficultate, quia multis in casibus & illa recipit extensionem, nam licet loquatur in patre tamen extenditur etiam ad matrem, ut uult glos. multum notanda in dicto §. ad filias in uer. minus ausuras, quam

quam dicit communiter esse à Doctoribus approbatam Angel. in §. interdum sub numero 15. instit. de hæred. quæ ab intesta. defer. & idem Ange. in tra-ctā. malefi. in uersi. che hai tradito la tua patria, sub numero duodecimo, dicit quod quamuis videatur
4 insititium † quòd fœminæ committant huiusmodi delictum, nihilominus ipse dicit se de facto semel vidisse Bononiæ, & vti communem sequitur hanc quoque sententiam Dom. Clar. in § læsæ maiestatis sub num. 15. uersic. quæro etiam. Insuper dict. l. pœ
5 na non solum intelligitur in filijs † legitimis & naturalibus, qui sunt in potestate patris, l. in suis de hæred. instit. sed etiam in naturalibus tantum qui non sunt in potestate patris, l. qui vulgo de stat. homin. & hanc opinionem probauit Cyn. in dicta l. quisquis. C. ad Iul. maiestat. & ita tenent communiter doctor. ut dicit Angel. dicto uers. che hai tradito, sub numero quinto. & magis communem affirmat Claud. in l. ex facto, §. si quis rogatus sub numero 16. ad Senat. Trebellia. cui accedit Dom. Clar. in dicto §. læsæ maiestatis sub numero 11. item locum
6 † habet non solum in præsente condemnato, sed etiam in absente condemnato, ut scribit Angel. in l. lege Cornelia, §. constitutum ad leg. Cornel. de sicar. & in l. penult. columna secunda, §. ad crimen de publi. iudi. Marsil. in d. §. constitutum sub numero quinto Capi. decis. 143. sub numero tertio. Villalo.
7 in eius commu. opin. absens. Præterea † d. l. quisquis puniens filios locum habet quoque in nepotibus
1 secundum communem opionem de qua testatur Salyc. in d. l. quisquis sub numero undecimo, quem refert Didac. libro secundo varia. resol. cap. octauo, sub numero tertio ad finem quem seq. Dom. Clar. loco supra citato, sub numero 13. per quam communem ostenditur uera non esse assertio Crauet. loco supra relato qui nolebat dictam l. quisquis non habere locum in nepotibus; Neque mouet quòd
8 in illo tex. filiorum appellatione † non ueniant fœminæ, quia duplici modo respondetur, primo retorquendo in oppositum hanc considerationem. secundo ostendendo diuersam rationem in filiabus reformare pactum, arg. l. interpositas. C. quod met. caus. Retorqueri perpendendo quod nisi in dicto §. ad filias fuisset exceptæ filiæ, fuissent comprehensæ, eo quia per exceptionem ostendatur fuisse de genere regulæ iuxta tradita per Deci. & alios in l. 1. de reg. iur. & quia ratio considerata in filijs, militabat in filiabus, etiamsi non æquè, ergo non potest inde argumentum aliquod deduci. Ratio autem diuersa ostenditur ex eo quod considerat ibi imperator in d. §. ad filias in uer. minus ausuras, nbi considerat cum non ita ausuræ esse credantur fœminæ, ut mares, paterni criminis exempla non ita in ijs, ut in maribus perpetuari posse credūtur, §. 1. eiusdem,
9 l. quisquis quod autem de patre † ad quem non fit illius legis extensio, si filius committat crimen læsæ maiestatis non probat prohibitionem progressus, dicta. l. quisquis ex identitate rationis, quia in patre diuersa militat ratio filio patrante delictum, quàm in filio patre delinquente, quia in patre non militat ratio perpetuitatis exempli criminis ipsius filij, ut è contrà dicto §. econtra. Quoniam causa in causatum † influit, sed non è converso, causatum in suam causam resluit l. quod per manus de iure codicil. cum simili. si igitur extensionem, prout intensionem non complectitur, accipiamus, uera erit declaratio & exemplum dict. l. quisquis, quod si ex audiamus prout intensionem comprehendit, res absque difficultate in oppositum est resoluenda, quia nunquam potest in lege communi intelligi exclusus esse ille casus, qui sub identitate rationis expressæ uel pro expressa habitæ, ut oportet effingere casum identitatis rationis, censetur esse comprehensus, quæcunque illa sit materia, ut supra plenius declarauimus atque ostendimus.

SVMMARIVM.

1 *Statuto si caueatur ut pater teneatur assignare legitimam filio delinquenti, non procedere id in nepote.*
2 *Filium uiuente patre nullum ius habere in illius bonis.*
3 *Legitimam post mortem patris non esse uerè debitam, sed quasi debitam.*
4 *Statuto si caueatur, ut pater teneatur soluere condemnationem pro filio, non progredi in nepote.*
5 *Et intelligitur tale statutum in filio qui delictum commisisse conuictus fuerit per ueras probationes.*
6 *Quia in statutis in quibus vnus tenetur pro alio, semper ea fit interpretatio, si uerè constet de delicto.*
7 *Id tantum intelligendum esse ubi uerba statuti delictum, & non condemnationem respiciunt.*
8 *Vt communi Doctorum sententia receptum est.*

Statutum disponens quòd pater teneatur filio delinquenti legitimam assignare, an habeat locum in nepote.

CAP. XV.

Proponit Crauet. secundo loco alterum propositæ declarationis exemplum, quod quidem
1 est, si statuto † caueatur patrem teneri ad assignandam legitimam pro filio delinquente, nō habeat id locum in nepote, delictum aliquod patrante; quia statutum illud continet odium irrationabile, Rayner. de Forli. in l. lege Iulia. §. 1. de rit. nuptia. Crot. in l. omnes populi de iusti. & iur. colum. 35. Ratio autem istius irrationa-
2 bilis odij est quia filius uiuente patre nullum habet ius in bonis paternis, nec illi debetur aliqua legitima, l. 1. §. si impuberi de collat bono. l. secunda, §. interdum de uulgar. & pupillar. l. lex Cornelia, vbi Bald. eod. titu. l. final. vbi Bartol. & Bald. de lib. agnosc. Decius in consilio 478. numero 13. cum similibus, quæ latius congessi libro quarto de Lud. gene. capit. 16. vbi plenius hanc materiam tractaui,

 in cuius

3 in cuius † rei confirmationem facit, quòd nec post
mortem patris, verè est debita, sed quasi debita, ut
in l.fin.§.sin autem perpetuus. C. de curat. furios. in
ver. quasi debita, & in l.& quia, in ver. quasi debita
pro soci. Ias. post glos. ibi ad hoc valde notan. in l.3.
sub num.4. C. de iur. & fact. ignor. & idem dici pos-
4 set † in statuto quòd pater teneatur soluere condem
nationem pro filio usque ad legitimam, quod sta-
tutum ualet secundum communem opinionem,
ut attestatur Alexan. in l. lex Cornelia, sub num.8. de
uulgar. & pupil. ubi etiam subdit, quòd ita seruatur
in practica quem refert Ias. in auth. nouissima, sub
num.8. C. de inoff. testam. Soci. in l. cum filiusfam.
sub num.8. de uerb. obligatio. & seq. Dom. Clar. qui
alios citat de communi opinione attestantes in
5 prax. crimin. q.86. sub num.8. Quod † statutum quia
continet odium irrationabile, intelligitur in filio
qui delictum commisisse conuictus fuerit per ueras
probationes non etiam in eo qui condemnatus fuis-
set in contumacia, stante statuto, quod contumax
habeatur pro confesso, ita dicit Bartol. in d.l. cum
filiusfam. sub num.5. cum quo transeunt Doctor,
ut dicit ibidem Ias. sub num.18. Nam ubicunque
6 † ex statuto pater obligatur pro delicto filij, uel fi-
lius ex delicto patris, ita demum unus pro alio tene-
tur si uerè constat de delicto, secundum Bartol. ibi
qui in hoc communiter approbatur, ut ait Soc. con
silio 57. post numerum 10. libro tertio. Hoc tamen
inquit Do. Clar. loco iam relato, sub num.9. uerum
7 esse quando uerba statuti † ita sunt concepta ut ap-
pareat statuentes uoluisse patrem ex delicto filij te
neri, puta quia dicat, quòd ubicunq; filius aliquod
delictum commisserit, pater teneatur ad soluen-
dum &c. Nam eo casu utique opus est, ut de ipso
delicto uerè appareat, sed ubi statutum non deli-
ctum, sed condemnationem tantum respiceret, pu-
ta quia diceret, quòd pater teneatur soluere quam-
cunque condemnationem factam contra filium, eo
casu facta condemnatione, siue contra filium præ-
sentem, siue in illius contumaciam, potest inquit il-
le pater cogi ad illam soluendam, sic distinguit
Bartol. in d.l. cum filiusfam. sub numero tertio. Et
8 hanc † distinctionem dicit esse communem Felyn. in
cap. cum Bertoldus sub numero secundo, de re iu-
dica. quem refert Boss. in titu. de carcer. fid. relax.
sub numero 58. Cæterum si filius compareat, &
eius confessione, uel alijs probationibus constet
9 de maleficio † tunc utique pater tenebitur uirtute
huius statuti etiamsi in eo iudicio citatus non fue-
rit, & est communis opinio, ut dicit Alexan. in d.l.
cum filiusfam. in principio, sub num.6. in fin. quem
refert Ias. ibi post num.14.

S V M M A R I V M.

1 *Quando aliquid de facto fit constitutionem pœnalem non extendi.*

2 *Inquisitor qui de facto distribuit aliquos libros fratrum minorum non incidit in pœnam clem. uolentes de hære. Intellectus clem. uolentes de hære. ibi.*

3 *Sed quod supra dictum est, intelligi quando id quod de facto fit diuersam habet rationem ab actu contrauentionis.*

4 *In re fisco applicata maius esse periculum propter sententiam confiscationis.*

5 *Iudex siue bene siue malè iudicando semel, officio suo fungitur.*

6 *Inquisitorem delegatum posse dici.*

7 *Quando eadem uel maior militat ratio in facto pœnalis constitutio producitur.*

Constitutio pœnalis an extendatur ad ea quæ de facto fiunt.

C A P. XVI.

Ntelligitur secundo ista conclu
sio procedere quando aliquid
1 de facto fit † quia ad illud non
extenditur constitutio pœnalis
proponit exemplum Crauet.
d.4. par. sect.1. ad fi. sub nu.161.
in eo quod consuluit Calderi. in
consilio 1. in tit. de hæreti. ubi ait. Quòd clem. uolen
2 tes † de hæreti. excommunicās inquisitores confiscā-
tes bona ecclesiarum, etiam fisco ecclesiæ, non ha-
bet locum in inquisitore, qui nulliter & de facto di-
stribuit aliquos libros quorundam fratrum mino-
rum, quos damnauit de hæresi. sed hæc declaratio
3 † non est ita simpliciter intelligenda, sed cum pun-
cto rationis, uidelicet quando id quod de facto fie-
ret diuersam haberet rationem ab actu illo contra-
uentionis propter quem pœna fuerat imposita, pro-
ut in casu Calderi. circunstantijs multis concurren-
tibus apertissimè constabat de diuersitate rationis
inter actum confiscationis, cui pœna illa per clem.
uolentes fuerat imposita, & actum illius distributio
nis librorum, quem de facto fecerat ille inquisitor
prout ibi plenè considerat Calderi. in iam relat.
4 consi. & inter cætera † quia in re fisco applicata ma-
ius est periculum propter sententiam confiscatio-
nis quæ tribuit ius, quàm per applicationem simpli-
cem quæ de facto fiat, quia priore casu inquisitor
5 reuocare non posset sententiam † quia semel siue be
nè siue malè officio suo functus est, cap. in literis, &
cap. uenerabili de offi. & potesta. iudi. deleg. cap. si
compromissarius, §. si uerò de elect. libro sexto. l. iu-
dex postea quam de re iudicat. potissimè si delega-
6 tus esse dicatur † ut uidetur uelle cap. per hoc de
hær. lib.6. posteriore uerò casu per rei uendicatio-
nem potest auocari, §.1. instit. de actio. ubi gl. Ang.
Ias. Gomes & alij not. l. in rem de rei uendic. Cæte-
7 rum si eadem † uel maior militaret ratio in eo quod
de facto fieret non putarem tutam esse istiusmodi
intelligentiam, per ea quæ plenius à nobis supra di-
cuntur in limitationibus ad supra firmatam conclu
sionem, & quæ etiam supra diximus libro sexto in
materia correctoria ad limitationem primam con
stitutæ ibi principalis conclusionis.

S V M M A R I V M.

1 *Pœnalem constitutionem extendi quando agitur de de-*
lictis

lictis puniendis & illicitis coercendis.
Et tunc dici agi de materia fauorabili, ac de publica vtilitate ibid.
2 *Publicè interesse vt delicta puniantur.*
3 *Pœna statuti delinquentem afficientis protendi ad fieri mandantem.*
4 *Statutum permittens bannitum occidere fauorabile esse.*
5 *Bartolus doctrina in l. sed & si vnius, §. seruus sub numero secundo de iniur. seruari in materia dicti statuti.*
6 *Communiterque receptam esse.*
7 *Multos tamen ex antiquis contra tenuisse.*
8 *Statuta vbi recipiunt certam interpretationem à consuetudine, minime esse mutanda.*
9 *Statutum de bannitis occidendis habere in se causam publicę vtilitatis, sed non carere quoque odio.*
10 *Bannitos vel profugos de iure communi non posse offendi.*
11 *Statuta de bannitis impunè occidendis tanquàm odiosa restringenda esse.*
12 *Sed resolutionem difficultatis pendere à resolutione illius propositæ quæstionis, an materia puniendorum delictorum sit fauorabilis uel odiosa.*
13 *Dictum Bart. in l. quemadmodum. C. de agricol. & censi. esse mirabile secundum Corn.*
14 *In pœnalibus semper fieri interpretationem in benigniorem partem.*
15 *Pœna ubi pluribus modis excipi potest semper intellige de mitiore.*
16 *In dubio fieri interpretationem, ut pœna locum non habeat.*
17 *In dubio quem censeri condemnatum ex causa quæ non infamat.*
18 *In dubio censeri propositam actionem quæ non infamat.*
19 *Ias. responsionem ad iura quæ uolunt in dubio faciendam in pœnalibus mitiorem interpretationem, consutari a Crauet. num. 20.*
21 *Frustra quęri de pœna delicti, nisi ante omnia constet delictum esse commissum.*
22 *Ita ut nec coniecturæ sufficiant.*
23 *Intellectus ad l. si preses.*
24 *Barto. dictum in d. l. quemadmodum. C. de agric. & censi. quomodo intelligendum sit secundum Crauet.*
25 *Si agatur de pœna sanguinis mitiorem fieri interpretationem, si de pecuniaria non item.*
26 *Pœnas restringendas esse respectu sui ipsius, non ut si certę sint non possint alijs casibus adaptari.*
27 *Si incertum est delictum, uel incerta delicti qualitas, sequimur quod est minimum.*
28 *Idemque esse quando incertus est animus delinquentis, etiamsi certum sit delictum, & certa delicti qualitas.*
29 *Nec aliud dicendum est, quando incerta est persona.*
30 *Plures ubi delicto interfuerint, & nescitur quis deliquerit omnes puniuntur.*
31 *Ratio publicę utilitatis quæ suadet delicta puniri, est contra eos qui priuatam defensionem prætendunt.*

An materia puniendorum delictorum, sit fauorabilis: Et an statutum puniens homicidam trahatur ad mandantem: Et an statutum de bannitis occidendis sit fauorabile, vel odiosum.

CAP. XVII.

Limitatur modo ista conclusio, ut locum non habeat † quando agitur de puniendis aut illicitis coercendis, quia tunc dicitur agi materia fauorabilis, & vtilis reipublicæ, ut delicta puniantur, propterea que fit extensio, vt scribit Barto. in l. quemadmodum. C. de agri. & censit. libro 11. quem sequi. Roman. in c. nsilio 105. in secundo dub Ias. post Alexan. in dicta l. cum quidam colum. penult. de lib. & posthum. Deci. in d. l. factum §. in pœnalibus de reg. iur. in quarta fall. supra relat. & in consil 65. colum. secunda Felyn. in cap. translato columna quinta de constit. & in cap. nonnulli colum. 21. de rescrip. Dom. Alciat. dicto libro secundo de uerbo. signif. sub num 49. Crauet. de antiq. temp. par. 4. sectio. videamus sub num. primo, cum quinque seq. Euerar. in d. loc. à ratio. leg. lat. sub
2 num. 71. quia publicè interest † ut maleficia puniantur & pacata sit malis hominibus prouincia. l. congruit de off. præsid. l. ita vulneratus ad leg. Aquil. & tuta sit inter improbos innocentia, dicto cap. erit
3 autem lex. Et ideo pœna statuti † committentem maleficium afficientis, habet etiam locum in fieri mandantem, Bartol in l. secunda §. exercitum de his qui not. infam. in dicta l. si constante q. 1. par. princip. solu. matr. & in l. si quis in graui, §. vtrum ad Senat. Sylla. & in dicta l. quemadmodum. C. de agric. & censi. libro vndecimo. Et alios plerosque in hanc rem citat Euerar. sub dicto numero 71. Aliud exemplum proponit Crauet. loco supra citato in statuto
4 † permittente bannitum occidere, quod dicitur esse fauorabile, quia ob bonum publicum inductum est, l. secunda ubi Bartol. & alij. Quando liceat sine iudi. se uindi. in l. omnes populi in secunda quæst. 3. quæst. princip. de iust. & iur. Ias. in consilio 133. colum. penult. in fin. libro primo. & in l. ubi pactum colum. quinta. C. de transact. Bald. in consilio 491. uisa petitione post medi. libro tertio. quibus addi potest Dec. in consilio 327. col. secunda uersic. sed prædictis non obstantibus, Gozad. in consilio 61. sub num. 20. Paset. Ferrar. in consi. 189. sub num. 6. Verum quod attinet ad primum exemplum res non ita simpliciter est exaudienda; Quia in hac difficultate nunquid statutum puniens facientem delictum habeat quoq; locum in mandan
5 te † fieri tale delictum; recepta est Bart. doctr. in l. sed & si unius, §. seruus num. 2. & seq. de iniur. & in l. aut qui aliter §. ultimo, quod ui aut clam, sub numero tertio. Quòd aut statutum loquitur in personam; puta, si quis occiderit, si quis uulnerauerit, aut alia simili formula, & tunc non comprehendatur mandans; Aut uerò conceptum est in rem, scilicet in ipsum maleficiū, puta pro homicidio sit pęna mortis, & hoc casu utique comprehendat mandantem.

6 Quam Bat.assertionem † dicit communiter esse re-
ceptam Deci.in l. si quis id quod num.38. & seq. de
iurisd.omni.iud.Cur.iun.in l.a. §.si procurator, sub
num.4.quod quisque iur. Alexan. in l. t.in princ.sub
num.23. de uerbo.obligat.Ias.in d.l.si quis id quod
sub num.36 & in l. si quis pro emptore sub nume-
ro 361. de usucap. Bossi. in titu.de pœn. sub nume-
ro 14.cum simili. quos copiosè addit Dom.Clar.in
praxi. criminal. q.89. sub num.2. Benè uerum est
7 † quòd ex antiquis multi tenuerunt contrarium, ui-
delicet, ut etiamsi statutum loqueretur in personā
comprehendat nihilominus ipsum mandantem,
quam opin. dixit esse magis communem Gandi.in
titu. de trans. in fin. ubi etiam subdit ita communi-
ter obseruari, quem refert Alberi. in tertia par. stat.
q.44.sub num.15. ita etiam seruare iudices & asses-
sores attestatur pract.Carrer. fol.305. sub num 60.
8 Dicit tamen Dom. Clar. † loc. iam relat. quòd si
statuta talem recipiunt interpretationem à consue-
tudine minimè sunt mutanda, l. minimè de legi.
Quod si consuetudinem circumscribamus dubio
procul. Bartol opinionem esse magis communem,
& ideo ab illa non esse in iudicando uel consulendo
recedendum. Quantum ad secundum exemplum
9 non difficeor huiusmodi statuta habere † in se cau-
sam publicæ utilitatis & fauoris publici iam supra
relatam; nihilominus habent quoque odium non
leue in se, quia sunt correctoria iuris communis,
10 de iure enim communi non possunt profugi † uel
banniti impunè offendi, ut scribunt Barto. & Ias. ac
cæteri in l.vt uim de iust.& iur. & propterea istius-
11 modi statuta tāquam odiosa † restringenda esse di-
xit Barto in l.neque enim in fin.de incen.rui.naufr.
ibique Alex. & nouissimè consuluit Bero. in consi-
lio 181. sub num.10. & 196. sub num.9.libr.3.qui
addit Felv.in cap.quæ in ecclesiarum col.2.& in ca.
cum Bertoldus de re iudi.Bart.& Alex.in d l.omnes
populi de iust. & iur. & ea quæ traduntur a Bartol.
in l.eum qui delatorem in princ. de iur. fisc. & per
12 Roman.in singul.303. Verum quia † huius dubita-
tionis resolutio pendet à deliberatione, quæ fiet in
principali conclusione firmata in hac limitatione,
quam uidentur communi consensu supra relati do-
ctores firmare; ideo illam reuoco in dubium, tam
ex auctoritate Corn.in consi.233.col.a. lib.4.ubi di
xit dictum illud Bart. in d.l.quemadmodum. C.de
13 agricol. & censi. † super quo fundatur ista limitatio,
esse mirabile,& ualde pulchrum, si uerum sit, quasi
ut inquit Crauet. uoluerint ridere de hoc dicto,&
illud pro falso habere, quàm etiam ex regula illa
14 quæ habet in pœnalibus debere † semper fieri in-
terpretationem in benigniorem partem, l. inter-
pretatione,& l.præses de pœn. & ibi pœna pluribus
15 modis intelligi potest, excipi debet † de mitiore,
Baldus in l final. per illum text. cum glos. C. quæ
res uend. non poss similiter in dubio fit interpre-
16 tatio, ut pœna † locum non habeat, ideo in dubio
17 censetur quis condemnatus ex causa quæ † non in-
famat, l hæ enim de suspect. tutor. Ioan. Andr. in
cap.qualiter, §.ad corrigendos columna quarta de
18 accusatio. similiter in dubio † censetur proposita
actio quæ non infamat Alexan. in l. certi condictio
in principio si cert.petat.& in l Gallus, §. si eius qui
filium columna secunda de lib. & posthum.Deci.in
capitu.ex literis columna quinta in fin. de constit.
cum similib cita. à Crauet. loco iam relato sub nu-
mero secundo, & quamuis Ias. in d.l.cum quidam
19 † colum.fin.de lib.& posthum.respondeat adducta
in contrarium procedere, quando sumus in dubio,
& non constat delictum esse commissum, uel quan-
do non constat de qualitate criminis, ut sic absolua
tur quis in dubio, quando non constat delictum
esse commissum, vel si constat, sed non de illius
qualitate, mitior imponatur pœna, quæ responsio
fuit Dyn. in dicto cap. odia ad fin. de reg. iur. libro
sexto. Nihilominus dicit ibi Crauet. sub numero
20 tertio. hanc responsionem † illius animo non satisfa
cere, quia Doctor. loquentes de materia extensio-
nis in pœnalibus supponunt delictum esse com-
missum & de illo non constare, similiter in dicta l.
interpretatione, & in d. l. si præses supponit I. C li-
quere de maleficio atque illius qualitate, quia fru-
21 stra quæritur † de pœna delicti, nisi ante omnia de
ipso delicto constet, l 1. §. item illud ad Syllania. l.si
quando in uer.patefacta, vbi Ias.post Bald. in quar-
to notab C.vnde ui, Angel. in l. certum de confess.
Ias. in l. iusiurandum quod ex conuentione, §.final.
22 columna septima de iureiur. ita ut † nec coniecturæ
sufficiant Deci. post Abba.in cap.1. in fin. de offic.
23 delegat. & urget multò magis ille text † dicta l.si
præses ubi dicitur iudicis sententiam simpliciter
pronunciantis vim factam esse debere intelligi de
vi priuata, si intelligamus ibi factam fuisse proba-
tionem de ui publica, alioqui si nulla facta fuisset
probatio non propter benigniorem interpretatio-
nem, sed quia probatum non esset intelligeretur
sententia de ui priuata. Vnde ipse putat aliter re-
24 sponderi posse uidelicet, † quòd dictum Bartol. in
dicta l.quemadmodum intelligatur quando aliàs si
extensio non fieret in pęnalibus, delictum remane-
ret impunitum, tunc enim dicitur agi de fauore pu
blico,& materia dicitur fauorabilis ob id fit exten-
sio ne delictum remaneat impunitum; sed si cessan-
te extensione delictum non remaneret impunitum,
sed puniretur quidem mitius tamen, tunc non fit
extensio in pœnalibus, sed procedunt illa iura, in l.si
præses, & in l. interpretatione de pœn. ita notanter
declarat ac respondet Bartolus in dicta l. secunda.
§. exercitum de his qui not. infam. refert & sequi.
Deci. in l. secunda sub numero 109. de reg. iur. ad
quam declarationem inquit ille, si Corn. aduertis-
set, non dictum hoc pro tam mirabili habuisset, nec
25 illud in dubium reuocasset † D.Alc.lib.5.parad.c.9.
ad fi. uidetur hunc in modum prædictas opiniones
conciliare, ut si agatur de pęna sanguinis ingerēda,
locum habeant iura ex aduerso citata quæ uolunt
benigniorem ac mitiorem faciendam esse interpre
tationem, si uerò non indicatur talis pœna. sed alia
inferior, tunc sit locus huic limitationi & dicto Bar
to. in dicta l. quemadmodum. Gammar. autem
26 † in d.tracta de extensio. sub num.53. iura ex ad-
uerso citata intelligit, ut procedant quantum ad
hoc

hoc, ut pœnæ restringendæ ueniant respectu sui
ipsius, ueluti cum est dubium an pœna debeatur
pro facto, uel non, uel est dubium an debeat dari
magna, uel minor pęna, ut patet in exemplis de re-
gul. iur. capitulo in pœnis, sed quòd quando
pœna est certa, non possit talis constitutio ad-
aptari ad alios casus per rationis identitatem,
istud ipse negat, & sic affirmat procedere commu-
27 nem doctorum sententiam, Dyn. † autem in cap.
in obscuris de reg. iur. lib. 6. tradit quandam plenio
rem distinctionem, hunc in modum; si incertum
est delictum, idest delictum esse commissum, regu-
la locum habet, sequimur enim quod est minimum
quia non punimus sed absoluimus l. absentem de
pœnis, idemque est si certum sit delictum, sed incer
ta delicti qualitas, ueluti constat aliquem commisis
se uim, & sic delictum est certum, sed ignoratur
utrum cum armis uel sine armis, & sic qualitas est
incerta, nam sequimur minimum, idest præsumi-
mus sine armis factam esse uim, ut mitius punia-
tur d. l. si præses & l. interpretatione de pœn. & l hę
enim causæ, §. quid ergo de susp. tutoribus.
28 Aut uerò † certum est delictum, & certa deli-
cti qualitas, incertus uerò animus delinquentis &
tunc non præsumimus minimum, idest non ad
fuisse animum, quia facti atrocitas remouet præ-
sumptionem animi non præsumendi ex quo
persona est habilis ad delinquendum l. prima,
C. de sicar. & l. si non conuitij, C. de iniur.
29 Quod si certum sit delictum † & ceta qualitas, sed
incerta persona. ut si nullus deprehenditur fuisse
in actu delinquendi. certum est neminem puniri,
l. absentem de pœnis, sed si plures deprehendantur
fuisse in actu delinquendi, & ignoretur quis de li-
30 querit. tunc † non sequimur quod est minimum
quia omnes puniuntur, §. si plures l. item mela, ad le
leg. Aquil. & not. in l. si in rixa, ad leg. Corn. de si-
car. & ratio est quia omnes deprehenduntur in cul
pa, quia omnes fuerunt in actu delinquendi, Item
31 quia respublica quæ † suadet maleficia puniri l. lici
tatio. §. quod illicitè de publ. & uectigal. l. si a reo, §.
qđ uulgo de fidei. d. l. si ita uulneratus ad leg. Aquil.
est contra eos qui priuatam defensionem prætem-
dunt, & ideo præferenda est publica l. actione §.
labeo pro socio, & in auchen. de non eligend. §. quia
uero.

SVMMARIVM.

1 *Auctorem putare materiam delictorum puniendorum
esse fauorabilē quandò delicta remanerent impunita.*
2 *Si agatur de aliqua ex pluribus pœnis imponendā mitio-
rem esse diligendam.*
3 *Publicæ utilitatis fauorem esse, ut quis grauioribus, &
atrocioribus pęnis feriatur.*
4 *Multa in iure ciuili contra strictam rationem pro com
muni utilitate recepta esse.*
5 *Pœnarum in electione rem semper temperandam esse ut
mitior eligatur.*
6 *Opinionem illam amplectendam esse quæ sedat difficul-
tates, ac iura ad concordiam reducit. num. 7.*
8 *Riminaldus laudatur.*
9 *Diuisionem permitti pro iurium contrarietatibus
curandis ac conciliandis.*

Quę sit Auctoris sententia in illa difficultate, an materia puniendorum delictorum sit fauorabilis uel odiosa.

CAP. XVIII.

Vid dicemus in tanta tot grauissi-
morum patrum uarietate. Ego
opinor. † Bart. in dicta l. secunda,
§. exercitum, de ijs qui nota. infa-
1 mi. quem secuti sunt Decius, &
Crauetta, supra relati uerè tulisse
punctum istius difficultatis, ut li
mitatio procedat quando aliàs delictum rema-
neret impunitum, nisi interpretatione adiuuaretur
pęnalis constitutio, & in hoc uersetur publicæ illius
utilitatis fauor, de quo loquitur l. ita uulneratus,
2 ad leg. Aquil. si uero † agatur de aliqua ex plurib. pœ
nis imponenda, tunc semper in mitiorem & beni-
gniorem partem fiat interpretatio iuxta dictá l. in-
terpretatione & l. si præses de pœn. quæ distinctio
fuit de mente Iacob. Butrig. quem refert Alberic.
de Rosat. in d. l. 2. §. exercitum, de his qui not. inf. &
ibid. seq. Raphael. Fulgos. sub numero 3. uersic. in
glos. sed hoc, & ratio est, quia publicę utilitatis,
3 † fauor non est, ut grauioribus atque atrocioribus
pœnis quis afficiatur, sed tantum uersatur in eo,
ne maleficia remaneant impunita, ut apertè pro-
bat textus in dicta l. ita uulneratus in illis uerbis,
cum neque impunita maleficia esse oporteat, ijsce
additis, quę paulo inferius habentur, multa enim in
4 iure ciuili † contra strictam rationem disputandi
pro communi utilitate recepta esse innumerabili-
bus exemplis probari potest, & rursus clare indi-
cat text. in l. locatio, uel ut alias legitur licitatio
§. quòd illicitè de publica, & uectigal. in illis uer-
bis. Alterum enim utilitas priuatorum, alterum ri-
gor publicæ disciplinæ postulat, iunctis ijs quæ sun
pra dixerat de publicano per uim illicitè extorquē-
te, sed hoc omnibus alijs clarius atque apertius pro
bat text. in c. ut famæ de senten. excom. dum in
eo, dicitur, Et publicæ utilitatis interest ne crimina
remaneant impunita; & ob impunitatis audaciam
qui nequam fuerant fiant nequiores, cum igitur is
qui delictum commisit si pœna aliqua ex ijs quæ
a iure statutæ sunt afficitur, dicatur satisfactum es-
se publicæ utilitati, iure merito dicendum est, quá
5 tum ad electionem † pœnarum rem semper esse tē
perandam, ut mitior, minusque grauis eligatur, iux
ta d. l. si præses & l. interpretatione de pœn. facit rur
6 sus pro hac Bar. sententia † quod cum per illam tol
luntur oēs difficultates & reducūtur ad concordiā
concilienturque omnia iura & dissensiones omnes
interpretum, neq; hæsitationis ulterius quid rema-
7 neat reliqui, uidetur præ cęteris † esse recipienda l. se-
cunda,

cunda,§.si quid in tanta,C.de uet.iur. enucl.§. quib.
in j.const.glo.in l.apud antiquos,C.de furt.& per ea
quæ scribit Bar.in l. ita stipulatus col.12.post prin.
sub nu.27.de uerb.oblig.Ias.in l.2.§.prius sub num.
23.de uulg.& pup.& l.huiusmodi,§.si cui ad fi.de le
8 ga.1.Rim.iun.† eleganter ac perreruditè ut cętera il
lius omnia in § primo,sub nu.55.instit.per quas per
son. nob.acquir.qui prudentissimi patres uoluerũt
etiam diuinatiuæ opinioni locum fore: in difficilib.
9 contrarijs, pro illis† euitandis, & hoc multo magis
recipiendũ est in ista distinctione Bar.quæ ex mẽte
verbis ac ratione dictorum iurium procedit, quæ
in hoc subiecto uidentur primo obtutu implacabi
liter pugnare.

SVMMARIVM.

An quando pęna imposita per statutum
esset ita leuis, ut potius daret ansam delicto,
quàm illud puniret, debeat extensio
fieri.

CAP. XIX.

Icit tamen Crauetta in dicta 4.
part.sectio. videamus sub num.
sexto,aduertendum esse ad hanc
1 resolutionem, quòd † si delictũ
alio iure ita parcè ac leuiter puniretur
ut non pœna imposita,
sed potius delinquendi occasio
data esse uideatur, ex ipsius pœnæ lenitate, l.si in
operis,C.de pœn.Dec.in l.prima,in princip.colum
na tertia,quod quisque iur.& in capitu.cognoscen
tes columna prima,de constitutio.tunc esset exten
sio facienda pœnalis legis aut consuetudinis,
quia adhuc militare cẽsenda esset ratio fauoris pu
blici, ne delictum remaneat impunitum, non sub
2 lata occasione † delinquendi quæ omnino tolli de
bet l.prima,in principio.naut.caup.stabu.l.prima,
§.fin.cum ibi notab.quemad.seruit.amitt.& eo ma
3 gis quia lex non ualet per quam datur occasio de
linquendi,cap.erit autem lex, quarta distin. capit.
ex parte ubi Abb.in secundo not.de consuet. capit.
fin.eod.tit l.conuenire de pact.dotal.dicitque hunc
4 casum contigisse sibi primo anno sui † doctoratus
dum gereret præturam Cunei, falsique ageretur
quæstio,cui crimini pœna erat imposita satis leuis
solidorum scilicet uiginti tantum turonensium,
nam cum requireretur ut a pœna statuti non re
cederet,quod cum reliquis eiusdem loci statutis iu
rarat in ingressu eius officij seruare,dixit statutũ il
lud inualidum fuisse, & generale iudicis iuramen
5 tum † de obseruandis statutis intelligi de statutis
ualidis ac firmis,non de inualidis & iniquis iuxta
tradita à Doctor.in l.prima, de ijs qui sunt sui uel
alien.iur.l.si procurator de cond. indebit. & c.1.de
iureiur.lib.6.

6 Et certè † alia animi deliberatio expectanda nõ
erat,ab eminentissimæ spei tantæq; expectationis
iuuene, iurisconsulto & iudice,ut esse is tunc tem
poris debebat, quẽ postea ingrauescente eius in æ
tate iurisconsultum uirum tantæ integritatis, tam
probatæ uitæ,tam præstantis animi candoris; tam
accerbissimi in uitia odij, tamque præcipua men
tis grauitate pollentem,prætec exactissimam ac cõ
sumatissimam iuris utriusque eruditionem, do
ctrinam;promptamque ac paratam subtilissimarũ
ac difficillimarum quarumque iuris partium reso
lutionem,cognouimus hic Ticini sub nouissimis
scholasticarum nostrorum studiorum annis, cum
7 ad primarium uespertinæ lectionis ciuilis † locum
ab excellentissimo Senatu in hoc nostrum Gymna
sium a dscitus fuisset honoratissimis conditionibus
eoque in munere,collega illi datus fuisset veneran
dæ mihique perpetuo colendæ memoriæ præce
ptor ac Dominus Polictonius Mediabarba,qui cũ
postea illhinc ad duos annos,à potentissimo ac se
renissimo Philippo Hispaniarum Rege, Duceque
Mediola-

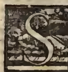
Mediolani in amplisſimum atque excellētisſimum
Senatorinm ordinem Mediolanēſem fuiſſet co opta
8 tus,procuraſſetque † ic effeciſſet,ut publico inſtitu
tionum interpretandarum muneri ſcholaſticus ad-
huc Excellentisſimi ſenatus decreto præficerer, lo-
9 cū neceſſariæ promotionis † reliquit eidē ſapientisſi
mo Crauettę in Doctoratu noſtro,qui poſt annum
ab eius diſceſſu mihi aſſumptus eſt, Quæ res effecit
ut arctiore conſuetudinis uinculo adſtringerer tam
profondisſimæ ſapientiæ uiro, cui & ædium conti-
guitate,& longa conſuetudine iam multo ante con
iunctisſimus eram. Et adiuuatur iſta opinio Cra-
uettę ex illorum ſententia qui putarunt pœnas a iu
re communi pro delictis impoſitas non cenſeri
10 † ſublatas propter pœnas de nouo ex ſtatutorum
diſpoſitionibus inuectas,cuius ſententię auctor fuit
Bar.in l. prima, ſub numero primo, ui bon.rapto.
poſt nonnullos antiquos ibi relatos ab illo, & hanc
communiter teneri atteſtatur Cy.in l.qui ſepulchra
C.de ſepul uiolat.quem refert Anch. in c.generi de
reg.iur.lib 6.& Caccialup.in l omnes populi ſub nu
me. 90.de iuſt.& iur.idem probauit Bal.in l.non eſt
nouum de legib. quem refert Anguſtin. ad Angel.
de malefic. uerſi. & ibi caput ſub nume. 9. & hinc
opinionem teneri per doctor.teſtatur Augel.in d.l.
qui ſepulchra uerſic.in tex.ibi nihil enim, C.de ſe-
pul.uiolat.eandemque dicit eſſe communem Abb.
in cap de cauſis ſub num. 14. de offic. deleg.& Sal.
in d.l.qui ſepulchra poſt num. ſextum, uerſ. quæro
nunc C.de ſepul.uiolat.prout illum refert Io.Andr.
in capit.fin.ſub nu.16. de colluſio. detegen. qui ta-
men hoc explicatè non atteſtatur,ut dicit D. Clar.
in prax. crimin.quæſt.84. ſub num. 5. poſt Bern. in
d.cap.de cauſis ſub num. 75. unde cum crimen falſi
11 ſit grauisſimum † & propter eius frequentiam a le
gibus & ſtatutis grauiter ſoleat puniri, ut dicit D.
Clar.in d.§ falſum in princ. & Meno. in conſi. 306.
in principio.& quamuis de iure communi pęna fal
ſi eſſet deportationis cum publicatione omnium
12 bonorum l.prima,§ ultim.ad l.Corn.de falſ. hodie
tamen † quis illa non eſt in uſu uidetur eſſe extra or
dinem arbitraria iudici, ut ſcripſit Alexand.in con-
ſilio quinto,lib.ſeptimo,& Gram.in uot. quinto,&
& ſuper cōſtit Regn.fol. 116.colum.3.D.Clar.in d.
§.falſum ſub num.5.& 31.ubi Gandi.& alios addit
eiuſdem ſententiæ aſſertores, Menoch. de arbitr.
iudi.caſ.306.ſub nume. 9.& caſ.343.ſub num.3. &
ſupra diximus lib. 5.cap.20.ergo putauit iure meri-
tò Crauett.ſeuiore pœna puniendum illum falſariū
13 cuius cauſa ſub eius prætura uertebatur. ſed † ad-
uerſus eius ſententiam facere uidetur,primū quod
tunc demum pœna falſi arbitraria eſt iudici, quan-
do per ſtatuta nihil in indiuiduo reperitur diſpoſi-
tum eſſe circa huiuſmodi crimen,cæterum quando
pœna per ſtatutum eſt impoſita ab ea non recedi-
tur,ut dicit Gandi.in tit.de falſa;ſub num.3.quem re
fert & ſequitur,D.Clar.in d.§.falſum ſub d.numero
31.Rurſus contra hanc ſententiam facit,quod ſcri-
pſit Bal.in l.data opera ſub d.nu.19.& ſeq.qui uult
14 † pœnam iuris communis per pœnam ſtatutariam
prorſus intelligi eſſe ſublatam, ſubdens quòd ſta-
tuus eſſet iudex qui aliam pœnam imponeret, quā
ſtatutariam & dicit pract.Carre.fol.519. ſub num.
14.quod hanc opinionem tenent omnes Doctores
hanc etiam opinionem dicit eſſe communem Dec.
capitulo de cauſis ſub numero 14.in fin. D.Alciat.
in conſi.453.ſub num.5.uerſ.non obeſt igitur. Do.
Clar.in d.q 84.poſt num. 5. qui alios plures adducit
de communi & magis communi fidem facientes, at
teſtantes, quòd ita in practica ſeruari, ut Blanc in
prax crimin.fol.72.ſub num.61.& ſeq. & Alberi in
15 prima par.ſtat.q.8.ſub num. 10 in fin.† qui dicit to
tum mundum ita obſeruare, quamuis caſus egeret
deciſio.imperatoria Rol. a Val in conſi.35.ſub nu.
48.lib.2.Rota ſenen.lib.2.deciſi. poſt conſi. crimi.
nalia deciſi.9.quæ ait hanc opinionem præualuiſſe
approbatamq; fore per uſum, dicitq; D.Clar.q cū
hæc opinio ſit magis communis & in prouincia iſta
conſuetudine etiam recepta,ab illa non eſſet in iudi
cando & conſulendo recedendum,& maximè quan
do iudex impoſuiſſet pœnam ſtatutariam,quia tūc
non poſſet poſtea imponere pœnam iuris commu-
16 nis,etiam ſi eſſet maior,quia † cum utraque pœna
tendat ad uindictam, una per alteram tollitur, qua
in ſententia concordare omnes aſſerit. Bar.in l.1.in
ult.uer.ui bon.rapto. quem refert Ana. in d.cap.fin.
ſub nu.16.de colluſ.deteg.

SVMMARIVM.

1. *Pœnalem extendendam eſſe diſpoſitionem quando pœna a ſtatuto impoſita, nomen pęnæ non meritur.*
2. *Statutum imponens pro atroci delicto leuem pęnam, ut turpe atque ignominioſum non tenet.*
3. *Iuramenta de ſeruandis ſtatutis præſtita per officiales, non intelligi de huiuſmodi turpibus ſtatutis.*
4. *Ea quę contra bonos mores ſunt, impoſſibilia reputari.*
5. *Communem opinionem Doctorum de imponendis pœnis ſtatutarijs pro delictis intelligi quando per ſtatuta, uel conſuetudines locorum ſufficienter eſt prouiſum.*
6. *Falſi crimen ſeuere punitum eſſe per ſtatuta Ticinenſia, & nouas conſtitutiones ſtatus Mediolani.*
7. *Quando legitima non ſunt impoſita pęnæ per ſtatuta, & conſuetudines ueriorem eſſe Crauettæ opinionem de extenſione facienda.*

Quæ ſit Auctoris reſolutio in propoſitā difficultatem.

CAP. XX.

1 Ed hæc omnia ego puto intelli
genda eſſe,quando † pœna à ſta
tuto eſſet legitimè impoſita, &
nomen pœnę attenta qualitate
delicti prōmeretur, cæterum
quando pro tam atroci delicto
pœna imponitur, quæ impuni-
tum faciat delictum, & det materiam frequentius
eo in genere delinquēdi, ego do manū Crauet. puto
que

que illum grauiter ac prudenter censuisse, tum per
2 ea quæ supra ab illo considerata sunt tum † quia istiusmodi statutum, ut turpe, infame atque ignominiosum non tenet l. generaliter de uerbo. oblig. l. turpia legata de leg. 1. l. iurisgentium. §. ait prætor
3 de pact. Et iuramentum † de istiusmod. turpibus statutis ac dispositionibus seruandis, tanquam contra bonos mores, non est obligatorium, cap. non est obligatorium, de regul. iur. libro 6. Bar. in l. si quis pro eo de fide. idem Bar. Bal. Castren. Alex Ias. Alci. & alij in l. stipulatio hoc modo concepta de uerb. oblig. Dec. & alij in l. pactum dotali, C. de pact. ubi Cyn. Bald. Castrens. Alex. Ias. & alij, est tex. in capit. ubi, & in cap. quia sæpe contingit de electio. & in c. 2. de reb. eccles. non alienan. & iuuatur ratione, quia
4 † quæ contra bonos mores sunt. impossibilia reputantur de iure l. filius l. conditiones, & l. quidam de condit. instit. & impossibilium nulla est obligatio, c. nemo potest de reg. iur. in 6. l. impossibilium de reg. iur. l. impossibilis de uerb. obligat. ergo. nec eorū quæ sunt contra bonos mores, & presertim istiusmodi statuti, quod cum immediatē sit turpe, ignominiosum, ac infame, ut dictum est, propter impunitatem, talis criminis ac materiam quam præstat in eo delinquendi, ut declarat Dyn. in d. reg. non est obligatorium, & Doctor. in loco supra cita. Bal. & Alexand. in l. pacta quæ contra. C. de pact. idem Baldus in l. non dubium, C. de legib. in 17. opposit. & in l. prima, C. de condic. ob turp. caus. sub num. 7. Abb. & Imol. in cap. cum contingat de iureiuran.
5 Tum etiam quia communis † illa uel magis communis opinio Doctor. quam ex multorum attestationibus proximè diximus, consuetudine quoque receptam esse procedit quando per leges municipales ciuitatum, uel constitutiones prouinciarum sufficienter est prouisum, respectu punitionis criminis commissi, uel committendi, ueluti in hac ciuitate in crimine falsi stat. 37. in criminal. & in nouis constitutionibus, in tit. de pœn. in §. quicunque fecerit
6 & in §. si quis falsum in quibus † iuxta ualorem ac qualitatem causarum in quibus falsum fuerit commissum, imponitur pœna quadruplicum mitrationeac productione in publicum per tres dies, pœna amissionis seu amputationis manus potentioris. pœna ignis, pœna qua plectendus esset is, contra quem testimonium dictū esset, pœna amputationis linguæ, & aliæ similes secundum casuum uarietatē ac diuersitatem, iuxta quā & D. Clar in d. §. falsum uer. testis qui falsum sub num. quinto, & in uersicul. fabricans falsum instrumentum sub num. 16. & sæpius per discursum illius §. testatur uidisse obseruari ab Excellentissimo senatu Mediolanensi. Cæte-
7 rum ubi † legitimæ non sunt impositæ pœnæ, ac tales propter quas oderint peccare mali, non erit recedendum ab opinione infra relata Craue. & ab illa superiore opinione, quam & communem plerique sunt testati, ut per tales pœnas statutarias non censeantur sublatæ pœnæ iuris communis, aut illis intelligatur aliquo modo derogatum, sicque distinguendo conciliari poterunt duæ illæ aduersantes opiniones, & declarari poterit prima ista limitatio conclusionis negatiuæ in materia pœnali.

SVMMARIVM.

1 *Statutum de bannitis impunè occidendis secundum multorum sententiam esse fauorabile.*
2 *Non intelligi que in bannitis qui mutarunt conditionem.*
3 *Bannitus de homicidio qui post patratum delictum effectus fuerit religiosus non comprehenditur sub statuto de bannitis occidendis.*
4 *Io. Baptista Martianesius forolinienfis iurisconsultus*
5 *Quid seruarit quandoque Excellentissimus Mediolani senatus.*
6 *Qui rationem non habuit in contingenti casu statuti Mediolanensis de Bannitis impunè occidendis, propter effectum, quem in laicis tale statutum potest habere.*
7 *Si statutum de bannitis occidendis comprehenderet bannitos effectos religiosos esset contra ecclesiasticam libertatem.*
8 *Et quamuis habeat publicæ utilitatis rationem in secularibus, tamen in ecclesiasticis esset pœnale ac odiosum.*
9 *Percussores qui huiusmodi Bannitos offendunt, sub tutela talis statuti, pro ministris iustitiæ haberi.*

Statutum de Bannitis occidendis, intelligendum esse de bannitis, qui non mutarunt conditionem.

CAP. XXI.

1 Hine potest colligi declaratio ad statutum illud † quod bannitus possit impunè offendi, de quo supra mentionem fecimus, & in quo ex multorum sententia diximus uersari fauorem publicæ utilitatis, nam satis est, ut tale
2 † statutum operetur in ijs Bannitis, qui non mutarunt conditionem, & sic remanserunt sub foro seculari, cæterum si assumpto habitu monastico effecti fuerint religiosi, & sic fori ecclesiastici, tunc statutū illud non poterit habere locum, nec sub eius clypeo defendendus esset qui istiusmodi Bannitum occi-
3 disset, est enim † de hoc in terminis peregrina ad admodumque singularis decisio Guido. de suzar. in consi. 100. inter miscellanea cousilia Baptistæ Mar-
4 tianesij doctissimi iurisconsul. Forolíuiens. quæ cum paucis nota delitesceret superioribus mensibus retecta atque in lucem peruecta fuit, quo quidem in loco uir ille grauissimus ac magnæ inter antiquiores auctoritatis consuluit, Bannitum qui tractu temporis post commissum delictum effectus fuerat Monachus non potuisse ex dispositione talis statuti impunè offendi, Qua decisione motus † potissimè
5 Excellentissimus Senatus Mediolani, quosdam qui in loco Mazuntæ Ducatus Mediolani interfecerant

serant nobilem quendam iuuenem, nomine Tybe-
rium Boisium intra claustra monasterij cœlestino
rum, qui in contumaciam capitaliter fuerat damna
tus cũ bonorum confiscatione ac Bannitus à statu
Mediolani, ob homicidium illi inpictum & postea
ob emissum ante patratum delictum religionis
uotum, post publicatum exilium ac condemnatio-
nem in eodem loco Mazcutæ in prædicto monaste-
rio religionis cœlestinorum monasticum assump-
serat habitum, perpetua deportationis ad triremes
pœna damnauit de anno 1576. die Septembris or-
dinaria illos homicidij pœna damnaturus, si quali-
tas animi deliberati probata fuisset, prout non erat
quia pars offensa quæ aduersus illos qui sponte se
constituerant, ac fatebantur homicidium a se ipsis
fuisse commissum, sed se tuebantur ex dispositio
ne statuti Mediolanensis quo permittebantur Ban
niti à Ducatu Mediolani impunè offendi fundabat
se tamen super eorum confessione quæ facta erat
de rixoso, & inopinato homicidio, non autem deli-
6 berato. Nec habuit † Excellentissimus senatus ali-
quam rationem prædicti statuti, propter eius effe-
ctum ac operationem, quam habebat in bannitis
secularibus, in quibus satisfactum erat statuentium
rationi, quæ erat, ut malis hominibus purgata emu
dataque ac pacata remaneret prouincia, iuxta l. con-
gruit de officio præsid. & propterea non erat inter-
pretatione extensiua producendũ ad casum in quo
Banniti per mutationem status, assumptionemque
habitus religiosi effecti fuissent fori ecclesiastici, tũ
per ea quæ scripserat Craue. supra relatus in mate-
ria istius statuti in dicta sectio. uideamus sub num.
7 quinto, Tum quia fuisset comprehendendo † hunc
casum, contra ecclesiasticam libertatem, & sic nul-
lum per ea quæ scribunt Doctor. in authen. cassa C.
de sacr. eccles. & in c. quæ in ecclesiarum de constit.
& in c. ecclesia sanctæ Mariæ eod. tit. Tum quia quã
uis huiusmodi statutum haberet illam publicæ uti-
litatis rationem, cui ut supra diximus erat satisfa-
8 ctum † in exulibus secularibus, in reliquis erat pœ-
nale, odiosum, ac iuris communis correctorium, ut
etiam supra diximus & propterea non extendendũ
sed restringendum, secundum ea quæ supra retuli-
mus & trad. Bal. Ias. & alij in d. auth. quas actionis,
C. de sacro. eccles. l mol. d. l si uerò §. de uiro solu. ma
trim. Franc. & Gemin. in cap. 1. de tempor. ordin.
in 6. Andr. Tiraq. in l si nnquam in uers. libertis sub
num. 37. C. de reuoc. donatio. Bero. in d. consi. 181.
& 196. lib. 3. cum simil. supra citat.
9 Tum etiam quia isti percussores † qui offendunt
eiuscemodi Bannitos sub tutela talis statuti haben
tur loco ministri iustitiæ, ut per Felyn. in d. cap. quæ
in ecclesiarum sub nume. 10 de constit. Qui cum nõ
nisi facta degradatione a superioribus ecclesia-
sticis, & traditione talis delinquẽtis brachio sæcula
ri, non possit executioni mittere in corpus talis Ban
niti sententiam capitalem iudicis secularis, ut per
Ioan. Andr in c. 1. de obligat. ad ratrocinia, nec dif-
fitetur Barto. in l. prima, de pœnis. & assentit Guid.
suzar. in d. consi. 10. Succedit ut nec tales interfe
ctores his non peractis uirtute prædicti statuti pos-

sint impunè id sibi arrogare Sed de his hactenus, cũ
res iam postulet, ut ad alias limitationes progredia
mur, iamque satis ac super opima dote sit prima
hęc in ordine limitatio cohonestata.

SVMMARIVM.

1 *Ratio quando scripta est in lege pœnali semper fit ex-
tensio.*
2 *§. Causas in auth. ut cum de appellat. cognosci. induci-
tur.*
3 *Rationem oportere esse finalem ut fiat extensio in pœna
libus.*
4 *Socinum tamen contra sensisse.*
5 *Sed eius sententiam confutari.*
6 *Ex ratione mentem legis declarari.*
7 *Mentem & rationem legis unum & idem esse.*
8 *Quod ex ratione est, & ex mente esse.*
9 *Quod ex uerbis uenit nunquam in quacunque materia
etiam odiosa censeri reiectum.*
10 *Quæ dicuntur ex ratione in lege expressa, intelligi quo-
que de ratione quæ unica tantum potest assignari.*
11 *Quando in constitutione pœnali est expressa illa ratio,
ne delicta remaneant impunita, non fieri extensio-
nem.*
12 *Quod uerum esse putat Auctor, quia in isto casu nulla
subest necessitas interpretationis faciendæ.*

Vtrum procedat supra firmata conclu-
sio in materia pœnali quando ratio est
scripta in lege.

CAP. XXII.

LImitatur secundo loco memora-
ta conclusio, ut locum non ha-
beat, quando in lege pœnali scri
1 pta esset ratio † quia tunc fit ex-
tẽsio ad alios in quibus uiget ea
dem ratio, l. cum mulier ubi Ale-
xand. solut. matrimo. Geminia. in
cap. si ciuitas §. primo, in princ. de sentent. excomm.
lib. sexto, & consi. 7. Dec. in d §. in pœnalibus in sep-
tima fal. Ias. in dicta l. cum quidam col 6. in 5. fallen.
Craue. in d sect. uideamus sub num. 18. in 7. limitat.
Franc. in capitulo primo, de tempor. ordin. in sexta
limit. & est de hoc text. in capitulo primo, §. porrò
qui. mod. feud. amitt. ubi propter eandem causam
uel rationem ingratitudinis expressam eo in tex-
tu, inquit ibi eius legis Auctor, in alijs causis quæ ibi
expressæ non reperiuntur, procedendum per iudicẽ
esse de similibus ad similia, declarando, ut supra fe
cimus hoc eod. lib. in resolutione principalis conclu
sionis istius materiæ quam uersamus, cui postea ac-
cedere reperi Crauet. in dicta septima limit. sub nu-
me. 19. uersic. nam ultra præmissa, facit etiam text.
2 in † §. causas in auth. ut cum de appellatio. cognosci.
iuncta declarat. Alex. post Gulie. de Cun. in d. auth,

non

non licet, C. de liber. præter. ubi uolunt eum tex pro tendendum esse ad alias ibi non expressas propter causam ingratitudinis in eo expressam, quæ aliarũ causarum exempla comprehendere potest, præter ibi expressa, & hinc est quod iste casus proprie non cadit sub materia extensionis cum ueniat ex mente legis, & ex ui comprehensiua ipsius legis, ut post Ancharan. in consilio 304. in fin. uoluit Crauet. loc. iam relato sub numero 18. uer. & isto casu, & supra declarauimus abunde libro sexto, in 1. limitatione propositæ conclusionis principal. in correctorijs quo loci plenè quoque prosecuti fuimus ea omnia quæ hic adduci potuissent, & hanc rationem
3 † oportere esse finalem, & sufficere quòd ex uerbis proœmij ipsius legis colligatur dixit Franc. Curt. sen.
4 in consil. 50. colum. 19. in princ. contra istam † secundum limitationem tenet Socin. in l. serui electione §. primo, colum. 3. post medium, uersicu. sed ista ratio ita deducta de leg. 1. ubi uoluit quòd in pœnalibus non fit extensio ex identitate rationis expressæ nisi casus ad quem uolumus extendere comprehendatur sub uerbis legis latè sumpto uocabulo, sed
5 † hanc opinionem ego puto non esse ueram, per ea quæ supra diximus in d. 1. limit. in correctorijs, quia ubi finalis ratio in lege est expressa tunc in quacunque materia quantumuis odiosa & strictissimè interpretanda semper fit comprehensio ad limites rationis l. pater filium, §. fundum ubi Bar. de leg. 3. l. si uerò, §. de uiro ubi Castr. sol. matri. cum simil. iã
6 supra relatis, quia cum ex † ratione declaretur mẽs legis d. l. cum mulier 1. sol. matr. l. cum pater, §. dulcissimis de leg. 2. l. uxorem circa princip. ubi Bar. de leg. 3. cum simil. quinimmo & mens & ratio legis
7 unum & idem sint † ut dicit Dyn. in cap. ult. de reg. iur. lib. 6. Bal. in consilio 200. in causa ista colum. 2. lib. 3. & Castren. in consi. 142 uiso & examinato colum. 2. lib. primo, Alexan in consi. 52 colum 2. uers.
8 secundo confirmo lib. 1. quod ex ratione est † & sic ex mente est quoque ex lege l. nominis & rei §. primo, de legi. quamobrem, ut id quod ex uerbis uenit etiamsi generaliter, nunquam censetur exclusam
9 in quacunque materia † quantumuis odiosa & strictè interpretanda l. cum lege ubi Aretin. in secunda columna de testam. cap. si quando de sent. excom. Dec. in indiuiduo in hac materia in d. §. in pœnalib. in prima limit. Craue. in d 4. par. sect. prima, sub nu. 156. Dec. in consilio quinto, ad fin. & alibi sæpe, sic nec etiam quod ueniet ex ratione in lege expressa.
10 Et quæ dicta sunt † de ratione in lege expressa sunt etiam accipienda de ratione, quæ unica assignari possit ut supra dictum fuit in correctorijs in prima limitat. & latissimè scribit Crane. in dicta sectio. prima, sub num. 72. cum seq. ner amplius pro in d. 4. parte, de antiqui tempor. Declarat rursus idem Craue. in d sectio. uideamus sub num. 20. eandem limitatio
11 nem, ut locum non habeat † quando in statuto uel lege pœnali expressa fuisset illa ratio ne delicta remaneant impunita, quæ sola uidetur posse assignari d. l. ita uulneratus ad leg. Aquil. cum socijs, quia tunc non credit posse extensionem fieri per illam rationem nisi ut supra dictum est, quando scilicet delicta remanerent impunita, uel ita leui pœna plecterentur, ut occasionem delinquendi præbere uiderentur, cæterum si per aliud ius debito modo punirentur, non esset facienda extensio, inducendaque iu
12 ris correctio. Quod † & ego uerissimum esse puto, quia cum supra libro sexto docuerimus inductã fuisse interpretationem extensiuam ex causa necessaria, eandemque progredi æquitate ac necessitate suadente d. l. secunda, §. deinde ex ijs de orig. iur. Bar. Cæpol. de extensio. sect. antepenultim. sub tit. quæ fuit caus. inductiuæ extensi. cum simil. suo loco cita. in casuq; declarationis Cranet. nulla subsit necessitas neque æquitas, Ergo cessare debebit omnis tractatus de extensione facienda.

SVMMARIVM.

1 *Pœnalem constitutionem extendi quando maior militaret ratio in casu omisso, quàm in casu expresso.*
2 *Argumentum à maioritate rationis ualere in materia pœnali.*
3 *Sententia pœnalis per quam iudicatur quis indignus inferiore dignitate extenditur ad maiorem.*
4 *Pater qui potest mœchum in adulterio deprehensum occidere, poterit iniuria afficere.*
5 *Iudex qui in causa capitali iudicare potest, & in ciuili poterit, quamuis aliud sit in latrunculatore.*
6 *Bannitus qui ex lege municipali potest impunè occidi poterit etiam offendi.*
7 *Quando æqualis uel similis ratio militaret potest pariter extensio in pœnalibus fieri.*
8 *Filius qui ex causis expressis in §. causas potest exhæredari, poterit quoque ex similibus ab hæreditate r pater naremoueri.*
9 *Intellectus l. primæ, quæ res pigo. oblig. poss.*
10 *Intellectus l. cum mulier solu. matrim.*
11 *Craue. opinari quòd a maioritate rationis non possit fieri extensio in pœnalibus.*
12 *In correctorijs non esse licitam extensionem a maioritate rationis.*
13 *Baldum credidisse in materia pœnali non posse fieri extensionem.*
14 *Intellectus l. transigere, C. de transactio.*
15 *Si statuto, uel consuetudine imponatur aliqua magna pœna pro aliquo delicto, in eo non proceditur extensiuè.*
16 *Pœnam furcarum maiorem esse, quàm pœnam amputationis capitis.*
17 *Si quis fuerit condemnatus diuersis sententijs, pœna furcarum, & pœna amputationis capitis, nec sciatur pro quo delicto, imponetur pœna amputationis capitis.*
18 *Pro furto quod minus est delictum quam homicidium furcis suspenditur.*
19 *Delicti grauitatem ex grauitate pœnæ perpendi ex Dec.*
20 *Tametsi alij contra sentiant.*
21 *Quid sentiat Auctor in hac difficultate.*
22 *Rationem triplici esse in consideratione.*
23 *Expressa ratio quæ sit.*
24 *Tacita ratio quæ dicatur.*
25 *Præsumpta ratio quæ appelletur.*

Pœna-

26 Pœnalem constitutionem semper extendi à maioritate rationis quando sumus in expressa & tacita ratione.
27 Idemque esse in materia correctoria.
28 Pœnali in dispositione uenire casus omnes qui sub ratione comprehenduntur.
29 Quomodo sunt intelligenda iura quæ probant ex maioritate rationis extensionem oportere fieri in pœna'ib.
30 Præsumptæ rationi ubi est locus non fieri extensionem.
31 Plures in dubio præsumi rationes in quacunque constitutione.
32 Ideoque quod per unam plerunque astruitur per alteram sæpissimè destruitur.
33 Neque in pluralitate præsumptarum rationum posse ab identitate uel maioritate arg. deduci.

Quid iuris statuendum sit, quando maior ratio esset in casu non expresso, ad quẽ fieret extensio, quàm in casu expresso.

CAP. XXIII.

Imitatur tertio loco ista conclusio, quando maior esset ratio in
1 casu† non expresso ad quem fieret extensio, quàm in casu expresso, quia in materia pœnali etiam sit extensio ex maioritate rationis, Alexand. ad Bald. in l. mancipia in uerbo turbans, C. de ser. fugit. ubi citat Io. Andr. in capit. odia de reg. iur. lib. 6. & Iaco. Belui. in l. si quis non dicam rapere, C. de episcop. &
2 cler. & valere argum. in materia pœnali † a maioritate rationis, trad. Bal. in l. transigere, in octaua oppositio. C. de transf. ubi vult, quod si non est permissum transigere super adulterio multo magis licere non debeat super raptu, & alios nonnullos pro hac parte adducit Crauet. in dicta sectione uideamus in in 8. limitatio. sub nu. 23. ubi pariter in eius confirmationem perpendit tex. in l. qui indignus. de sena-
3 ubi sententia pœnalis per quam indignus † quis esse declaratur inferiore dignitate extenditur ad maiorẽ dignitatem, & ordinem per argum. a maio. item l. eum pacto de ser. export. ubi pactum pœnale per qđ interdicitur alicui pomœrio, uel suburbijs extenditur ad ciuitatem, ut a fortiore ad ciuitatem accedere non liceat. Rursus tex. in l. relegatorum, §. potest de inter. & relegat. ubi prohibitus per sententiam ab honore minori intelligitur a fortiore prohibitus esse à maiore. idem firmat D. Aleiat. de uerb. signific. sub num 47. & seq. per tex in l. nec in ea §. sed qui occidere ad leg. Iuli. de adult. ubi qui mœchum in ad
4 ulterio † deprehensum occidere potest, multo magis iniuria afficere ualet, Attici φωράζειν uocabant, item per tex. in l ex eo C. de agent. in rebus li. 12. ubi qui contra aliquem in causa capitali ius dicere potest, eundem posse est ciuili iudicio condẽ-
5 nare licet † aliud sit in latronculatore cuius iurisdictio ex mandati principalis forma certos fines habet l. solemus in fi. de iudi. Item quia communi sen-
6 tentia† receptum est, ut profugus siue Bannitus qui ex lege municipali impune potest offendi, possit. etiam occidi, ut dicit Ias. in l. in suis sub numero 26. de liber. & posth. Dom. Clar. in §. homicidium sub num. 55. qui alios adducit asseslantes de communi opinio. & de communi usu, atque obseruantia fori.
7 Quinimmò † sentit idem esse quando æqualis uel similis militaret ratio, tunc per communem Doct. sententiam in d. auth. non licet, C. de lib. præter.
8 quatenus uolunt † filium non solum ex causis expressis in dicto §. causas, sed etiam ex alijs simil. posse exhæredari, tum per text. in l. secunda, §. quid si curatores ad sen. Tertyll. ubi delata ex senatusc. Tertyl. hæreditate mater priuatur nisi curatores filio petierit, Quid si curatores? uerba inquit Vlpianus desinunt, Quid si cum pregans esset bonis curatorem dari? & his casibus in sententiam legis incidit, tum per tex. in c. 3. iuncta glo. fi. de postul. prælato. ubi cõstitutio qua in pœnam temeritatis qui ultro indignum eligunt ipso iure priuantur etiam ad eos qui a Rom. Pont. scienter indignum postulant protrahitur. tum etiam per tex. in l. prima, C. quæ res expor.
9 poss. ubi † lex ad barbaricum uini olei & liquaminis translationem prohibens, ad arida quoque producitur, tum denique per dictam l. cum mulier sol.
10 matri. ubi mulier cui † dotem repetenti à marito lenocinij reo, frustra adulterij exceptio opponitur, nec ex legis quidem sententia accusari poterit. Crauetta nihilominus ibidem sub num. 24. opinatur à maioritate rationis non posse extensionem fieri,
11 in pœnalibus, nisi† in casu quo resultaret absurdũ. sic intelligit exempla Dec. in cap. quia in tantum de præben. quibus probare contendit, in pœnalibus posse procedi per argum. a maiore, uel a fortiore, sic exaudienda esse tradit exempla a Moder. congesta in l. in suis de lib & posth. utiturque ad probandam hanc sententiam illo argumento, si in correctorijs
12 non est licita extensio † a maioritate rationis ut scribit Ias. in d. auth. quas actiones, C de sacr. eccles. iu l. fratres columna tertia, uersic. si uelis tenere oppositum, C. de inoff. testam. & in authen. non licet col. 2. C. de lib. præter. Cur. iun. in consi. 6. colum. 6. Deci. in l. non debet cui quod plus est de reg. iur. cum simil. ab eodem Craue. citat. sub num. 22. ergo uel a fortiore, uel a paritate rationis dicendum, inquit erit, non esse licitam extensionem in pœnalibus, et
13 quod in materia pœnali non sit licita extensio † uoluit Bald. in auth. ex testamento colum. 3. C. de se cund. nupti. quem sequitur Curti. senio. in consilio 45. colum. 8. uersic. 1 t. quia materia. Rursus confirmat ex eo quod scribunt Bar. & doctor. communi-
14 ter in l. transigere, C. de transf. ubi uolunt † illam legem prohibentem transigi super adulterio, non extendi ad raptum licet raptus sit grauior adulterio. Et ideo infert quòd si lege aliqua municipali uel
15 consuetudine † imponatur aliqua magna pœna pro aliquo delicto, ratione aliqua, uerbi gratia ratione frequentiæ ipsius delicti, aut aliter, cum secundũ locorum diuersitatem delictorum et qualitas uariętur, non licet in huiusmodi constitutionib. extẽsiuè procedere ad maiora delicta, quia cessar absurdũ q̃ delictũ remaneat impunitũ; etiamsi nõ ita grauiter

uiter atque atrociter non sit punitum, pront extenrensiuè procedendo per locum a maiore puniretur
16 propterea inquit quòd † quamuis pœna furcarum sit maior quam amputationis capitis, quia est ignominiosior, ut per Bar. in l. capitaliū. §. serui de pęn. & in l. desertorem in princ. de re milit. & Bald. in l. omnes, C. de delsto lib. 10. quibus locis habetur φ
17 si quis fuerit condemnatus † diuersis sententijs, pœna capitis & pœna furcarum, nec possit constare, pro quo delicto prius fuerit condemnatus, punietur pœna amputationis capitis, tanquam mitiore,
18 & minus ignominiosa, & tamen pro furto † quod minus est delictum, quam homicidium quis furcis suspenditur, & pro homicidio, quod est grauius, quis pœna amputationis capitis punitur, & quamuis Dec. nelit in cap. at si clerici in principio columna quinta, in septimo notab. de iudi. & in consi.
19 65. columna secunda, quod ubi † pro furto maior, pœna imponitur, illud grauius sit delictum, & sic ex grauitate pœnæ inferatur grauitas delicti,
20 nihilominus † ipse multis rationibus contendit, opinionem Dec. non esse ueram, & peculiaribus quibusdam rationibus ibi pro Decio contra Socinum qui in eodem casu consuluerunt fuisse indicatum, non quia grauitas illa pœnæ faceret delictum furti atrocius ac grauius, quam homicidium, ut ipse idē Craue. prosequitur sub nume. 28. uersi. sed aduerte.
21 Ego † in hac difficultate quam solus Crauet. in hac materia mouet, ut etiam ipsemet fatetur, puto repetendum esse quod supra præmisimus libro 5. inter instrumenta quib. interpretationem diximus in iure nostro potissimè introduci, instrumento rationis, & tradit Bar. Cæpol. in tracta. extensio. secti. ult. sub tit. unde dici possit extensio, num. 14. Quod
22 scilicet ratio † legis unde tam frequenter argu. deducimus, & quam passim iura omnia, fora oīa concertationes omnes interpretum, omnis generisque commentaria iuris sonant triplici est in consideratione, ut etiam supra diximus, aut enim expressa in lege est, aut tacita, & a lege subtellecta, aut præsumptiua, idest ex coniecturis præsumptio
23 nibus & argumētis elicita, expressa dicitur † quæ uerbis expressis ac præcisis legis enuntiatur, ita ut oculis corporeis subijci ac legi possit l. 1. §. primo de ijs quæ intestamento delent. & hæc uera propria potentiorque ac significantior est significatio expressi ut post Barto. in l. prima, columna secunda post med. de uulg & pupil. substit. tradunt communiter cœteri Doctor. & omnes in eorum tractat. in
24 cap. de uulg. Tacita est † quæ a lege subintelligitur & pro expressa habetur, de qua per gl. Bald. Castr. & alios communiter in d. l. quamuis, C. de fideicommiss. cum similibus supra etiam sæpius adductis,
25 Præsumpta ratio est, quæ ex signis, coniecturis, indicijs, ac præsumptionibus elicitur a iudice, cum incertum est, qua nam ratione mota fuerit lex, per ea quę trad. Abb. dum loquitur de præsumptione hominis in cap. quanto, de præsumpt. & per nouissimos Albens in rubr. de uerbo. obligatio. sub num. 70. argum. l. in lege aquilia. ad leg. aquil. & l. ob carmen §. fin. de testi.
26 In prima † & secunda specie rationis, Ego habeo pro absoluto, ueram esse limitationem, quia cum in correctorijs tum licita sit extensio ab identitate rationis ut supra ostendimus in 1. limitatio ad reg. constitutam in correctorijs in præcedenti lib. multo magis debebit licita esse a maioritate eiusdem rationis expressæ, quia tunc fit per uim deprehensionis, & per regu. cui quod plus est licet de regul. iur. libro sexto, quæ continet extensionem passiuam, ut dicit Deci. in l. non debet de regul. iur. & plenius supra declarauimus in materia limitatoria ac exorbitanti in limitationibus allatis, ad re-
27 gul. ibi constitutam, & ita † firmant in materia correctoria Bald. Castren. & alij in d. authen. quæ actiones & præcipuè Ias. sub num. 22. Cæpol. de extensio. d. ultim. sect. sub num. 21. Imol. & alij in d. l. si uerò, §. de uiro solut. matrim. cum alijs suo loco copiosè citā, quo ita se habente destruitur prorsus atque inuertitur argum. Craue. Nam si in correctorijs ubi expressa est ratio in lege, permissum est ab identitate, uel maioritate rationis extensiuè progredi, ergo a fortiore uel pari ratione idem admittendum erit in pœnalibus, nec habet iste casus diffi-
28 cultatem, quin semper in dispositione † pœnali ueniant omnes casus, qui comprehenduntur sub ratione expressa a fortiore, quia comprehensiuè & ex dispositione legis isti casus dicuntur uenire, ut supra sępius declaratum est. & scribit Cæpol. d. sectio. ult. sub num. 13. plenius in 1. sectio. in declarar. uerbi expresso ab eo in eius definitione posito. Et hoc
29 † modo intelligenda sunt omnia quæ adducta sunt supra ad constituendam ac firmandam hanc limitationē. Postrema uerò specie rationis pręsumptæ
30 ego reor † locum esse posse opinioni Crauet. quia tunc cum plures rationes in dubio pręsumantur in lege secundum Alex. in d. l. si constante sub num. 5. sol. mar. post Saly. in l. si serui uestri, C. de noxal & & est communis aut saltem magis communia opi-
31 nio, ut superiore libro docuimus, non † deberet pœna extendi ob unam uel alteram rationem, quæ opinione hominis in lege pręsumeretur, cum ob incertitudinem mentis legis ab una ratione pręsumpta, uel coniecturata, non posset argui, eo quia cum plures pręsumantur fuisse legis rationes, quod arguen-
32 do † per unam astrueretur, per alteram posset destrui, nec unquam necessariò concluderetur, arg. l. neque natales de probatio. & l. non hoc C. unde le
33 gir. cum simil. nec unquam † ueritas uel maioritas rationis posset considerari ob pluralitatem rationum, sed magis similitudo quędam, quę nisi fit omnimoda, ut dicit Franc. in d. c. 1. colum. 2. ad fin. de tempor. ordin. in 6. non potest facere locum extensioni in materia pœnali, & ita hanc difficultatem resoluendam esse censeo.

SUMMARIUM.

1 *Progressum dari in pęnalibus, quando aliàs dispositio elusoria efficeretur.*

2 *Non solumque inter easdem personas, sed etiam inter diuersas.*

Fauo-

3 Fauoris publici esse ne delicta remanerent impunita.
4 Ob concursum duplicis rationis a fortiore admitti extensionem.
5 Extensionem quoque fieri in pœnalibus, quando sumus in duobus comparatis a lege antiqua.
6 Et quomodo id intelligi debeat.
7 Cons. Fulgo. 23. declarari.
Conductorem ad longum tempus comparari emphyteutæ cum habet ius in re, ibi.
8 Vbi tamen militat eadem ratio.
9 Et eadem sit materia, non autem diuersa.
10 Alterata pœna in accusato, uidetur quoque alterata esse in accusante.
11 Extensionem fieri tamen ubi militat eadem ratio.
12 Et quando æquiparatio est facta per modum regulæ.
13 Declarandam esse limitat. prædictam de extensione facienda in pœnalibus in æquiparatis ut dictum est in correctorijs.
14 Interpretationem passiuam quæ fit à lege nunquam cẽseri exclusam.
15 Productionem pariter in pœnalibus fieri quando de salute animæ agitur, & de peccato euitando.
16 Auth. sacramenta puberum extendi ad omnes contractus quia agitur de salute animæ.
17 Feriæ inductæ in festiuis diebus Apostolorum a fortiore intelliguntur inductę esse in festis gloriosissimæ Virginis.
18 Plerisque placere in pœnalibus & correctorijs etiam pro salute animæ non fiat extensio.
19 Constitutionem inducentem pœnam pro salute animæ argumentoque scientiæ ac uirtutis extendi debere.
20 Pœna imposita ei qui ex causa studiorum dispensatus est, nisi finitis studijs intra annum se faciat promouere ad ordinem sacrum, trahitur etiam ad eum, qui dispensatus est ratione minoris ætatis.
Intellectus, capitulo cum ex eo de electio. libro sexto, ibid.
22 Promissam fidem uolans debet beneficio priuari ut periurus, num. 22.
23 Transgressorem fidei ac iuramenti æquè puniri.
24 Fidei præstationem ac iuramenti esse æquipollentia.
25 Extensionem in pœnalibus faciendam esse, quando eadem uel maior uiore animæ militat ratio.
26 Doctorum assertiones intelligendas esse secundum iura allegata.
27 In correctorijs ubi fauore animæ fit extensio, debere semper parem, uel maiorem subesse rationem.
28 Locum esse debere extensioni fauore animæ quando is prorsus alias negligeretur, aut facile posset negligi.
29 Sacrosanctæ Romanæ catholicæ ecclesiæ iudicium semper intelligi ab auctore in eius resolutionibus reseruatum.

Non procedere supra firmatam conclusionem, quando lex pœnalis fieret clusoria, & quando essemus in comparatis a iure antiquo, ac quando ageretur de salute animæ.

CAP. XXIIII.

Imitatur quarto loco ista conclusio, ut sileat quando lex pœ-
1 nalis † aliàs fieret clusoria, tũc
enim ratione elusionis euitandæ fieret extensio. Dec in dicto §. in pœnalibus Ias. in dicta l. cum quidam in fin. de liber. & posthum. Socin in consilio 240. columna quarta, uersiculo quinimmo dixit libro secundo, ubi refert Butt. in quadam disputa. incip. Bononiensis in fi. tertij dubij, quibus addit Craue. qui idem sequi. in dicta sectio. uideamus sub numero octauo. Corn. in consi. 303. columna penultim. post medi. libro 3. & quæ scripsit in dicta quarta par. sectio. prima, in 15. limita. Franc. in dicto capitulo primo, de tempor. ordinan. per text. in capitulo secundo, iuncta ibi gloss de usur. in sexto. & in cap. si ciuitas de sent. excomm. eod. lib. Felyn. in cap. translato circa fin. de const. Euerar. in d. loc. à ration leg. lat. sub num. 65. glos. in uersiculo sepelire, in clemen. prima, de sepult. quæ uult ratione supra dicta etiam inter alias
2 † personas faciendam esse extensionem ne dum inter easdem, quam gloss dicit Euerard. esse ualde notandam quicquid ibi dicat Cardi. & hanc quoque limitat. recipit Paul. de Leaz. in dicta clemen. prima, de sepult. & Ang. in §. ius ciuile colum. 11. sub uer fallit hoc post medium ipsius colum. & non habet hæc limitatio difficultatem quia ubi constitutio pœnalis non extendendo eam, fieret clusoria cõcurrit ibi ratio fauoris publici de qua supra in pri-
3 ma limit. quæ † est ne delicta remaneant impunita l. ita uulneratus ad leg. Aquil. l. locatio uel licitatio, §. quod illicitè de publi. & uectigal cap. vt famæ de sent. excom. qua propter ob concursum duplicis
4 rationis † à fortiore debet admitti extensio, argum. auth. itaque C. com. de succesio. & cap. primo, de treng. & pac. cum simil. nec ulterius immoror, quia ea quæ hic perpendi possunt supra adducta sunt in limitationibus materiæ correctoriæ in sexta limitatio.

Limitatur quinto loco ista conclusio quãdo duo
5 sunt comparata † a lege antiqua, quia tunc lex seu consuetudo pœnalis disponens super uno locum habet & in altero. Dec. in dicto §. in pœnalibus in 5. fallen. per notat. a glos. & Bar. in l. si quis seruo persuaserit, C. de furt. & in l. ut tantum de ser. corrup. Ias in l. si prius columna 19. uers. tertio pro conclusione Barto. de oper. nuntia. glos. in capitulo si post quam in glos. fin. de electio, libro sexto, & in cap. de multa de præbend. ubi Abb. dicens æquiparationẽ
6 † debere esse factam per modum regulæ, ut post Mathesil. de extens. refert Angel. in §. ius autem ciuile cart. antepenultim. columna tertia, uersiculo tertio fallit de iust. & iur. est mihi in columna 11. post

principium.in d. uersiculo Soc.in l.Gallus §.uidendum in fin.de lib. & posthum. per text.in capit. ad audientiam,& in capitulo cum dilectus de cleric. non residen.& utrobique Abb.& Imol.seq. Crane. dicta sectio.uideamus,in tertia limitatio. qui dicit
6 hanc † limitationem esse intelligendam secundum ea quæ latissimè dicta ab eodem fuerunt in dicta quarta part.sectio.prima, in 14. limitat.& ex hac quoque inferri ad declarationem consi. Fulgos.23.
7 quia † conductor ad longum tempus comparatur emphyteutæ,cum habeat ius in re, cum hac quoq; limitatione transit Franc. in dicto capitulo primo de tempor. ordin.columna quarta, in principio in decima limita.ubi intelligit eam quando eadem in
8 ter utrunque † casum militaret ratio per gloss.in c. præsenti de senten. excommu.item quando in omnibus esset facta æquiparatio aliàs secus per gloss. in uer.non obstante in capitulo dudum de electio. in sexto,& in capitulo, licet canon in uersiculo parochialis eod.titulo Geminia.in dicto capitulo 1. de tempor.ordinan.columna tertia. ad fin. uersicu
9 culo fallit tertio, ubi intelligit eam procedere † in eadem materia,non autem in diuersa per trad.a gl. & Barto.in l.quod uero contra de legibus. & in au tentico sed nouo iure, C. de adulterijs ubi altera-
10 ta † pœna in accusato,uidetur esse quoque alterata in accusatore non probante, secus autem sit ubi materia sit diuersa,per gloss.in capitulo primo, in uer declaramus ne cleric.uel mon.libro sexto, Euerard.in loc.iam relato sub numero 66.ubi intelligit
11 eandem restrictionem procedere quando † militat prorsus eadem ratio,secus in dissimilibus & addit Abb.& Imol.in dicto capitulo de multa Butr.in dicto capitulo fin.in 6.limitat.& Ioan.Baptista Caccialup.in dicta l.omnes populi.in 11.limita.quæ auctoritas est mihi sub numero 259. in decima,limit, qui & ipse intelligit ut Decius & alij. quando
12 † æquiparatio esset facta per modum regulæ alias secus,ut per Bartolum in l. secunda, de leg. primo, & tenenda est ista limitatio declarando eam pro-
13 ut supra fecimus † in correctorijs in quarta limitatio,ubi plenè tractauimus de ueritate istius assertionis,nec fieri debet difficultas,quia interpretatio ista quæ fit in tali casu,fit a lege,& est interpretatio
14 † quæ nunquam censetur exclusa Bar.in d.l.prima, §.lex falcidia ad leg.falcid.& in dicta l.omnes populi sub numero 60.in l.prima,de legi. tuto. & in d.l. secunda, quæstione prima, de legatis primo, cum simil.
15 Limitatur sexto loco,quando agitur † de salute animæ,& de peccato euitando,quia tunc fit etiam extensio in pœnalibus, & odiosis Ioann.Andre.ibi quę Abb.multum extollit in cap.ex tenore qui fil. sint legit.Abb.in cap.quæsiuit de diuor.Bar. & moder.in auth.sacramenta puberum columna penultima, & Ias.ibi columna 16. C.si aduers. uenditio.
16 ubi extendunt illam auth.ad alios contractus † quia agitur de salute animæ ut iuramentum obseruetur quamuis illa dispositio sit odiosa & exorbitans a iure communi, Geminia.in dicto capitulo primo,de tempor.ordinan.in prima limitat. columna tertia, circa medium per gloss.in uersiculo Apostolicæ, in in l.omnes. C.de fer.ubi feriæ contra ius inductæ in
17 apostolis † propter fauorem animæ, intelliguntur etiam introductæ ex maioritate rationis propter sanctissimam uirginem Mariam,argumento a correctorijs ad pœnalia, ut ibi per eundem Franc. ibi in columna tertia,in quarta limitatio.restringē
18 tes hanc limitatio. quando † dispositio simul esset pœnalis & correctoria,Ioan.Baptista Caccialup.in d.l omnes populi sub num. 258.in 5.limit. Dom. Alciat.dicta l.secundo,de uerbo.signifi. sub numero quinquagesimoprimo,Crauet.loc. iam adducto sub numero decimo,in 4.limit.ubi addit Petr. Ancharan.in consilio 304. ista allegata, ubi ait quòd
19 dispositio introducens pœnam † pro salute animarum & augumento scientiæ & uirtutis, idest ut per timorem pœnæ incitetur quis ad bonum animæ, scientiæ & uirtutis, pœnalis non dicitur,& propterea infert dispositionem cap.licet canon,& cap. cũ ex eo de electio.libro sexto, per quam dispensatus
20 † ob causam studiorum, finito tempore studij,tenetur se promoueri facere intra annum ad ordinem subdiaconatus, & diaconatus sub pœna priuationis beneficij,extendi etiam quando esset aliquis dispensatus ratione minoris ætatis,quòd nisi finito tēpore minoris ætatis se faciat promouere intra annum pariter sit priuatus beneficio, quia dispositio d.c.cum ex eo introducta fuit, pro salute animarũ, & pro augumento scientiæ & uirtutis,& propterea
21 est fauorabilis, hanc quoque † restrictionem amplectitur Euerard.loco supra cita.sub num,68.uersic.7. fallit ubi addit unum ijs quæ supra dicta sunt in hac limitatione in materia correctoria, quod scilicet cum sit constitutio fauorabilis & extendenda quæ loquitur de obseruatione iuramenti,quia edita fuisse creditur in fauorem animæ, ut iam dictũ
22 est,debeat promissam fidem uiolans † etiam priuari beneficio sicut periurus secundum gl.ad hoc notandam, in c.fi. ne prelat.uices suas. Aeque enim
23 † puniuntur transgressores fidei ac iuramēti,ut di-
24 cit gl.in c.constitutus de transactio.& sunt † æquipollentia fidei præstatio ac iuramentum ut dicit gl. insignis cap.2.de sponsal. & probatur in c. ad aures quod met.caus. & in c.1. de sepult.lib.6. cum simil. & ita post longam disputationem firmat Abb.in c. querelam de iureiur.hac de re tamen se remittit ad plenius tradita per Anto.Corse.sicul.in rep.rubric. de iureiuran.in 7.q.& per Alex. in l. si quis maior in
25 prin.C.de transact. Ego tamen † hanc limitationē reciperē eo semper supposito,quod in casu ad quē fauore animæ fit extensio, adsit eadem,uel maior, aut par ratio,ut uidetur esse de mente Geminia in dicto capitulo primo,in prima, limitatio. columna tertia,circa medium de tempor.ordinand.& cœterorum supra relatorum,dum utuntur hac in re confirmanda exemplis iuribus & auctoritatibus, quæ habent eandem parem uel maiorem ra-
26 tionem & † Doctorum assertiones intelligendæ sunt secundum allegata iuxta doctrin. illam notissimam Bartoli in l.non solum §. si liberationis. de liberatione legata, cum similibus. Et ita

27 puto quoque intelligenda † quæ supra scripsimus in correctorijs in septima limitatio. aliàs enim ubi essemus in casibus prorsus dissimilibus, & qui sua decisi essent legis constitutione, non ui deo quomodo tutus esset iste progressus, quia innumeræ iuris dispositiones subuerterentur eo quia huic rationi ge-
28 nerali fauoris animæ in extendendo deberet † esse locus quando uel prorsus neglectus remaneret sine extensione, uel facile posset negligi, iuxta ea quæ diximus post Craue. de fauore publicæ utilitatis, ne de-
29 licta remaneant impunita. Reseruo tamen † in hoc sacro sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ eiusque sacrorum Theologorum iudicium, cui cum ea quæ Chris. Ser. Opt. Max. fidelem & catholicum hominem reuerentia, me & nunc & in posterum semper subijcio; & subiectum esse uelle intelligo.

SUMMARIUM.

1 *Pœnalia extendi quando agitur de fauore piæ causæ.*
2 *Et quando agitur de fauore fidei.*
3 *Concurrente tamen maioritate uel identitate rationis.*
4 *Extensionem dari in pœnalibus quando unum uenit alterius appellatione sub larga saltem significatione.*
5 *De stricta significatione ad latam posse fieri extensionem.*
6 *Intellectus cap. auaritiæ de electio. lib. 6.*
Electus administrans ante confirmationem ut priuetur, sic & præsentatus ante institutionem, ibi.
Præsentationem uenire saltem sub larga significatione electionis.
7 *Electionem & postulationem ferè semper parificata reperiri.*
8 *Extensionem ad latam significationem non fieri quando subest ratio restringendi.*
9 *Potest tamen semper fieri quatenus uerborum proprietas patitur.*
10 *Largam significationem quæ est ex propria nunquam censeri exclusam.*
11 *Dispensationis materia latè secundum uerborum proprietatem interpretatur.*
12 *Quando casus ad quem fieret extensio, ueniret ex larga significatione impropria, nisi ratio subsit expressa in lege, uel pro expressa habeatur non potest dari progressio.*
13 *Extensio fit quoque in pœnalibus quando in casu omisso per aliam legem non reperitur pœna esse imposita.*
14 *Si statuto caueatur, ut percutiens cum armis puniatur in decem, manu in quinque, & quis dente percusserit, quid sit statuendum stante statuto ut procedatur de similibus ad similia.*
15 *In statutis & consuetudinibus etiam de de iure communi procedi de similia.*
16 *Consilium Bar. 106. statuto Castri plebis in quibusdam lecturi haberi relatum in l. no solum §. quamquam de iniur. sed in codice Auctoris desiderari.*
17 *Lex de quibus communis sensus qui sit.*
18 *Quando consuetudine nuncupatim destituimur etiamsi legem scriptam habeamus debere recurri ad simile consuetudinis.*
19 *Pœnalem constitutionem in accessorijs extendi. nu. 20.*
21 *Societate usque ad certum tempus inter socios contracta, ut capitale non deberet minui sic nec lucrum.*
22 *Doctor loquens sub dubia illa dictione forte tamen intelligitur affirmatiue decidere.*
23 *Priuilegium Principalis non trahi ad accessoria in correctorys.*
24 *Nisi accessorium determinetur eadem ratione.*
25 *Accessorium destrui destructo principali in materia actus annullatiua.*
26 *Actus annullationem pœnam esse agenti.*
27 *Extendi pœnalem constitutionem in ijs quæ frequentioris usus gratia prolata sunt.*
28 *l. unica C. de raptu uirginum intellectus.*
Constituta in sponso rapiente, habere locum e contra in sponsa rapiente sponsum. ibi.
29 *Frequentioris usus gratia prolata exempli gratia dicta censentur.*
30 *Proprieque uenire dicuntur, nonnunquam censeri exclusa.*
31 *Extensionem fieri in pœnalibus quando constitutio est lata super actu reitabili.*
32 *Concurrente tamen identitate rationis.*
33 *Species qualitatiuas sub suo genere comprehendi.*

Ociosam esse prædictam assertionem, quando agitur de fauore piæ causæ, quando unum ueniret appellatione alterius, ex larga significatione, uel per aliam legem pœna non esset imposita, uel essemus in accessorijs uel quæ frequentioris usus gratia pro lata essent, aut uersaremur in actu reiterabili.

CAP. XXV.

1 Limitatur septimo loco prænarrata enuntiatio, quando ageretur † de fauore piæ causæ, quia tunc fit quoque extensio in pœnalibus, ueluti cum agimus de fauore ecclesiæ, uel hospitalis, aut monasterij uel alterius similis loci pij, per not. gloss. in capitulo sciant cuncti. ubi not. pariter Gemin. circa fin. in uersiculo nota primo ex hac gl. de electio. in sexto. not. Abba. in capitulo. nihil columna antepenultim. de electio. uersiculo secundo principaliter potest responderi Ias. in dicta l. cum quidam & dicta l. si prius columna 19. uersiculo secundo moueor de oper. noui nuntia. in dicta auth. quas actiones columna septima, in quinta limit. Dominus Alciatus dicto libro secundo, de uerborum significatio. sub numero quinquagesimoprimo, Crauet. loco supra citato sub numero decimoseptimo, uersiculo sexto datur, Franc. in dicto capitulo primo, columna tertia, in quinta limit. de tempor. ordinan. Enerard. in allegat. loco sub numero 68.
2 Et idē est quoq; † si agereť de fauore fidei, ut no.

Abb. in capitulo secundo, in fin. de diuorr. Decius in dicta sexta limitatio. in dicto §. in pœnalibus, Dominus Alciat. in dicto libro secundo, de uerb. significatio. sub numero quinquagesimoprimo, quæ pari-
3 ter limitatio intelligenda est † ut supra diximus in præcedenti, coucurrente scilicet identitate, uel maioritate, uel paritate rationis & ita intelligit Eueraiam loco supra cita. & est de intentione omnium pra relatorum.

Limitatur octauo loco, ut non progrediatur
4 ista couclusio † quando unum nenit appellatione alterius saltē de larga significatione, quia ad illud sit extensio etiam in materia pœnali, Gemin. in dicto capitulo primo, de tempor. ordin. ad fin. primæ limit. dum declarando glo. in uersiculo eisdem in clem. ut hic de ætate & qualit. uult quidem de stri-
5 cta significatione † ad latam posse fieri extensionem sed non ad latissimam, Calder. in consilio octauo, de elect. ubi ait textum in capitulo ut auaritiæ de electio. libro sexto, quo priuatur electus † admini-
6 strans ante confirmationem extendi ad præsentatū administrantem ante institutionem, qnia præsentatio saltem largè uenit sub appellatione electionis, & quædam uidetur electio facta per patronos, & hoc uidetur esse de mente Francis. in dicto capitulo primo, de tempor. ordinat. in tertia limit. & ad fin. quartæ limitat. seq. Craue. loc. iam relat. sub numero trigesimoquarto, uersiculo decimo non procedit, ubi ait extensionem posse dici fieri in ijs casib. quia per iura sexti ferè semper reperiuntur parifica-
7 ta esse † electio, & postulatio, ad idem est text. in l. libertum, §. senatusconsulti de rit. nup. iuncta ead. l. in principio in l. libertinum iuncta l. penultima, C. de inter. matrimo. sequi. Euerard. loc. supra cita. sub nnmero sexagesimosexto, uersiculo quarto fallit in-
8 telligens hanc limitationem † nisi subsit ratio restringendi, uel nisi pœna sit ualde odiosa per text. in l. patri de adult. & per ea quæ scribit Imol. in dicta l. si uero. §. de uiro solut. matri. Vos tamen intel-
9 ligite † ut declarat in dicto §. in pœnalibus, quatenus scilicet uerborum proprietas patitur, quia tūc in quacunque materia, larga significatio, quæ est ex propria significatione nunquam censetur exclu-
10 sa † quantumuis illa odiosa sit, ac pœnalis, Francis. Aretin. in dicta l. cum lege de testam. in columna secunda, Calderi. consilio primo de consang. & af-
11 fin. in materia dispensationis † quæ strictè debet interpretari capitulo primo, de fil. presbit. tamen latè secūdum uerborum proprietatem interpretatur, idem Deci. in l. semper in obscuris, nnmero quinto, uersiculo tertio prædicta conclusio, de regul. iur. & in consilio quinto, ad fin. & alibi sępe, & diximus supra libro secundo in materia propriæ significationis quæ ex genere desumitur, cæterum si nos in-
12 telligeremus † de lata illa significatione, quæ nō progreditur ex ui nerborū, sed ex sola interpretatione & est impropria, ut supra diximus suo loco, quia tūc nisi in dispositione pœnali esset expressa rō uel pro expressa haberetur, non fieret extensio ut supra diximus lib. præced. in materia correctoria in 14. limit.

Limitatur nono loco supra relata propositio, aut
13 ociosa sit, quando † in eo casu ad quem tractatur, de facienda extensione, non reperiretur per aliam iuris dispositionem pœna esse constituta, quia tunc lex pœnalis ad illum extenditur. Bartolus in consilio 109. statuto castri plebis ad fin. argumen. l. de quibus de legibus & per hoc consil. Bartoli ita firmat Crau. in d. secti. uideamus sub numero trigesi-
14 moquinto, uoluit etiam ibi Bar. † ū statuto cauetur ubi aliquis alterum percusserit cum armis puniatur in decem, si cum manu tantum, in quinque, dein de adfuerit alterum statutum, ut procederetur in casibus in statuto non expressis in maleficijs puniē d. s de similibus ad similia, & quidam dente alterū percussisset, eum plectendum esse pœna statuti puniendis in quinque percutientem mann tantum, cum dentes armorum appellatione haud uenirent tum propter statutum illud ut procederetur de similibus ad similia; Tùm quia ubi etiam non ad
15 fuisset illud statutum de iure communi † in consuetudinibus & statutis proceditur de similibus ad similia dicta l. de quibus. quod Bartoli dictum tanquam ualde peregrinum nec passim omnibus ob uium est ualde notandum, cum in tam solitario loco sit positum, & illud ibi sequi. Thom. Diplo-
16 nat. in adnot. ad Bartolum, qui dicit † istiusmodi cōsiliū in quibusdam exemplaribus commētariorum Bartoli ad literam haberi relatum in l. non solum, §. quamquam. de iniur. quamuis in Codice meo desideretur, idem quoque consilium Bar. simpliciter refert Alexan. ad Bar. in l idem §. armis deiectum de ui & ui arma. in addit. incipien. nō debet ue probat in materia illius qui dentib. percusserit, & est uera
17 ista † limitatio. quia ut scribit Ias. in dicta l de quibus sub numero quarto communis sensus illius legis est, quod quando in occurrenti casu non reperitur lex scripta, nec consuetudo tunc ad simile consuetudinis recurrere debeamns, Quinimmo plus dicit ibi Raph Fulgos. sub numero tertio, & quarto.
18 Quod etiam si legem scriptam habemus † quando consuetudine in aliquo casu nuncupatim destituimur, debeamus recurrere ad simile consuetudinis, a quo non uidetur ibi dissentire Ias. sub d. numero quarto.

19 Limitatur decimo loco, ut sileat † in accessorijs antedicta conclusio, quando ad ea quoque trahitur constitutio pœnalis, l. ult. C. de frum. urb. constā nop. ubi Bar. & Io. de Plat. Socin. in consilio nonagesimotertio, columna undecima, post medium uersiculo postremo hanc partem confirmo libro primo,
20 ubi illum textum sic inducit, nam † ibi erat dopnata certa quantitas pecuniæ ad emptionem frumenti tempore necessitatis, quam officiales non poterāt minuere, uel in alium usum conuertere sub pœna dupli, & tamen dicitur ibi in fin. lucrum proueniens ex illa pecunia contineri sub eadem dispositione pęnali, & sic quod pœnaliter ibi constituitur in principali protenditur etiam ad accessorium. Hinc dixit
21 singulariter Bartolus, q si inter socios contracta sit societas usque ad certum tempus, sicut non debet minui capitale positum in societate sic nec lucrum ex societate ipsa conflatum, quia lucrum assumit sibi

sibi naturam quam habet capitale, & quamnis Bar
22 to. ibi loquatur sub dubio † forte tamen intelligi-
tur affirmatiuè decidere, per id quod scribit post
Bal. Ias. & Alex. in l. in substitutione de vulg. & pup.
sub nu. 5. Crau. in cõsi. 91. sub nu. 4. & Bar. seq Io. de
Plate. & dicit Crau. loco supra cit. sub nu. 36. ex hoc
inferri non rectè locutum fuisse Bald. nouel. in octa
ua par. priuileg. sexto, post medi. uersi. Nec obstat.
quod priuilegium, ubi uoluit licet sub dubio forte.
23 priuilegium † principalis non trahi ad accessoria in
correctorijs & exorbitantibus, & contra illum etiã
facere quæ scribit supra in prima sectio. quart. par.
eo. tract. de antiqui. temp. in 8. limit. & quod ad me
24 attinet, ego credo † limitationem hanc esse ueram
ubi determinetur accessorium eadem ratione, qua
principale per ea quæ supra diximus in materia cor
25 rectoria in uona, limit. si enim in † materia actus
annullatiua de stricto principali destruitur ex iden
titate rationis & accessorium, l. eam quam de fidei-
com. l. si nemo de testam. tutel. l. eos in principio, C.
de usur. l. centum Capuæ, §. fin. de eo quod certo
loc. l. cum principalis de regul. iur. cum simil. Doct.
in rubr. de legatis primo, ergo & in casu nostro idẽ
26 dicendum erit † quia & actus annullatio pœna est
agenti. l. turpia. in principio de legatis. primo, l. sena
tus de contr. emptio. l. non dubium. C. de legi. l. ult.
C. de posthum. hæredibus instit.

Limitatur vndecimo loco quando essemus in ijs
quæ frequentioris usus gratia essent prolata, nam
lex pœnalis in uno prolata in alijs quoque non ex-
pressis eadem tamen ratione determinatis locum
haberet, ad ea quæ omnia producentur, ita firmat
Crauet. loco supra citato sub numero quinquagesi-
moseptimo, versiculo decimotertio, non procedit,
per gl. in l. unica, in versiculo sponsam C. de rap. vir-
27 gin. ubi illa lex pœnalis † loquens in sponso ratione
frequentioria usus habet locum etiam in sponsa ra-
piente sponsum, ut per Curt. Senio. addnc. in consi.
vndecimo, columna 13. sub numero 9. uersic quar-
to multum facit, qui insuper addit glo. sing. in cle.
prima, in uersiculo præsidentes, quam ibi notant
Butr. & Imol, de rescript. glo. in auth. cassa. in uer.
per Italiam, C. de sacr. eccles. Ias. in l. secunda, sub
numero duodecimo, post glo. ibi in uersiculo præ-
cedente de uulgal. & pupil. cum simil. quæ addidi-
mus supra libro proxim. in materia correctoria in
28 15. limitat.

Et † ratio est, quia quæ frequentioris usus gra-
tia prolata sunt, exempli gratia enuntiata es-
se uidentur, & consequenter non excludunt
ea, quæ sub identitate rationis comprehendun-
29 tur, §. hactenus institut. de gradi. cum similibus
quia semper illa propriè uenire dicuntur † & nun-
quam censentur exclusa Bald. in dicta l. de quibus
de legibus columna 11. sub numero 35. & in rub.
de naut. fœno. per l. his solis in uer. tacitè cautum
putamus, C. de reuocand. donatio. & sæpius supra
diximus.

30 Limitatur duodecimo loco nisi pœnalis consti-
tutio disponat † super certo actu reiterabili, quia
tunc si sæpius actus ille reiteretur semper fiet pro-
gressus de actu expresso, ad omnes actus reiteratos
Franc. in dicto capitulo primo, de tempor. ordin.
columna quarta, post princ. uersiculo vndecimo li-
mita. per gloss. in uersiculo aliam in capitulo si ele-
ctio de electio. eod. lib. idem probat Euerard. in di-
cto loco à ratione leg. lat. sub numero septuagesi-
mosecundo, ubi addit Butr. in dicto capitulo finali,
de consuet. in nona fallen. & uult hanc limitatio-
31 nem habere † concurrente identitate rationis, &
non habet illã difficultatem, quia reiterabilitatea,
ut sic dixerim, illorum actuum tanquam species
32 † qualitatiuæ, sub illo actu in genere enuntiato
comprehenduntur argum. textus in l. tertia, §. ge-
nera de acquirenda possessio. cum ibi notat. à Zas.
& ideo comperhensiuè dicuntur uenire, & non est
opus aliqua extensione.

SUMMARIUM.

1 *Pœnalem dispositionem produci aad casum sine quo di-*
spositio non sortiretur effectum.
2 *Quod iuris est de aliquo idem esse de illius Princi-*
pio.
3 *Vno prohibito censeri, & illa omnia prohibita per quæ*
peruenitur ad illud.
4 *Etiam in odiosis ac strictissimè interpretandis.*
5 *Statuti forma si aliquis permittatur se vendicare, li-*
cet hoc ius alteri cedere nequeat, poterit tamen
amicos conuocare.
6 *Concessum alicui intelligitur semper concessum cum fa-*
miliaribus & amicis.
7 *Statuto prohibente vinum extra territorium asserri*
comprehendit etiam illum qui gustus gratia uini am-
phoram tulerit.
8 *Prohibitum in termino censeri etiam prohibitum in uia*
ad terminum.
9 *In pœnalibus non uideri esse locum illi regulæ, quòd idem*
censeatur de tendentibus ad actum, atque de ipso
actu.
10 *Pœnam impositam contrahenti matrimonium perduci*
ad contrahentem sponsalia.
11 *Loratio de sponsa. procedere per extensiuam intepre-*
tationem.
12 *Statuto si prohibeatur reformatio in fauorem bannito-*
rum intelligitur quoque prohibita propositio.
13 *Statuto Florentiæ quo omnis Guelfus prohibetur con-*
trahere matrimonium sub certa pœna cum aliqua mu
liere ex comitibus de Baptistis non perduci ad contra
hentem sponsalia.
14 *Prohibitus facere molendinum in certo loco sub certa*
pœna non censeri in pœnam incidere si faciat aquæduc-
tum.
15 *Plerosque intelligere limitationem de necessarijs ad*
actum quatenus uerba constitutionis paterentur.
16 *Quid sentiat Auctor in difficultate extensionis facien*
dæ, vel non faciendæ in materia necessaritrum ad
actum.
17 *Copula carnalis quando secuta est idem indicatur de*
sponsalibus quod de matrimonio.

18 *Sponsalia cum adulterio inducere impedimentum matrimonij.*
19 *Statutum de asportatione vini ac frumenti extra territorium quomodo debeat intelligi.*
20 *Cauendum esse ne detur ansa subditis machinandi aliquid contra præseruationem uberioris annonæ.*
21 *Actus necessarij ad aliquem actum prohibitum, cum expediuntur eodem tempore quo principalis actus continentur in dispositione pœnali.*
22 *Nisi aliud ex iure speciali inducatur.*
23 *Conatus quando punibilis est, pęna constituta in delictum committente locum habet & in conante delictum patrare, ut in atrocissimis criminibus læsæ maiestatis & similibus.*
24 *Ratio diuersa cum militat inter principale, & accessorium non infertur ab uno ad alterum.*
25 *Diuersam rationem pactum reformare.*
26 *Ex diuersis non inferri.*
27 *Actibus in præsidiarijs in mitiorem pęnam extra ordinem arbitrio iudicis imponi.*
28 *Conatus ubi punitur tunc pęna extenditur si actiones illæ omnes tendunt ad principalem actum.*
29 *Puniri non posse pęna ordinaria eum qui deuenit ad actum proximum delicto.*

An uera sit conclusio quando fieret extensio ad casum sine quo pœnalis constitutio non sortiretur effectum.

CAP. XXVI.

Imitatur decimotertio loco quádo fieret extensio ad casum quo
† dispositio pœnalis non sortiretur
1 tur effectum, ita limit. Francis. in dicto capitulo primo, columna quarta, uersiculo duodecimo limita. de tempor. ordin. per l. 2. de iurisdictio. omni. iudic. in capitulo præterea de offic. deleg. libro sexto, per dicta Bart. in l. non dubium, C. de legib. & argum. cap. quoniam de senten. excom. Euerard. loco supra citat. sub num. 69. ad fi. qui addit text in l. si stipulatus fuero per te non fieri, & Butr. in dicto capitulo fin. de consuet. in decima fall. & Lanfranc de oria. in repet. dicti §. de uiro in decima conclusio. interpretatio. extensi. & ratio
2 † istiua limitationis est, quia quod iuris est de aliquo idem est & de illius principio, l. non ideo minus, C. de testam. ubi not. Bar. l. oratione de sponsal. Rom.
3 in consilio 299. in proposita in fi. & prohibito † uno censentur esse omnia prohibita per quę peruenitur ad illud, capitulo constitutus & cap. ex tenore de cōcessi. præben. Bald. in l. si in princip. per illum text. C. ad leg falcid. ubi qui non potest alienare, non poterit etiam promittere de alienando, & quod
4 † in huiusmodi actibus ad alterius actus explicationem necessarijs sit licita extensio etiam in odiosis & strictissime interpretádis, facit quod scri. Bal. in capitulo fin. in ultim. colum. de iur. calumn. ubi
5 si aliquis ex forma statuti † potest se propria auctoritate uindicare, quamuis hanc facultatem non possit alteri cedere, ut dicit gloss. reputa. singul. in l. cui fundus de vi & vi arm. tamen potest sibi adhibere socios, amicos, cognatos & uicinos sine quibus non posset uerisimiliter illud propriæ uindictæ factum
6 explicare. quia ubi quid alicui concernitur, † uidetur etiam cum familiaribus & amicis concedi, ut est text. in dicta l. si stipulatus fuero per te non fieri de uerb. oblig. & sequitur Ias. in d. l. secunda, sub numero quarto, ubi & alia perpulchra adducit exempla quæ saltem in argum. possunt deseruire, argu. de dispositione permissa ad prohibitam, ut ibi per doctor. per illum textum, iuncta l. oratio de sponsa. magis in terminis facit decisi. Bald. in l. prima, per illum text. C, quæ res expor. possu. in illis uerb. nec
7 gustus quidem causa, ubi ait quod si quis † prohibetur portare uinum extra districtum sub certa pœna & tulerit amphoram, uel phialam extra districtum gustus gratia intelligitur incidisse in pœnam illius statuti, tanquam commisserit in præambulum uenditionis futuræ. Rursus quod scribit
8 † idem Bald. in cap. nam concupiscentiam in columna finali, de constitutio. ubi notat ex illo text. quod quando aliquid prohibetur in termino, intelligitur etiam esse prohibitum in uia ad terminum, & ideo secundum eum si sub certa forma perferre frumentum extra territorium quis prohibeatur, repertus in uia poterit ea pœna puniri.
9 Sed contra hactenus firmatam † lim. facit quod immo in pœnalibus non uidetur esse locus istiusmodi reg. stat gloss. in clement. prima, in uersiculo contrahere de consang. & affinit. ubi uult, quod quā
10 uis dispositio prohibens † matrimonium contrahi intelligatur etiam prohibere sponsalia fieri tamen pœna imposita contrahenti matrimonium censetur imposita contrahenti sponsalia confirmat Ias. hanc glo. sententiam in dicta l. secunda, sub numero 25. tribus medijs. Primo, per id quod uult Bald. in l. j. in ult. colu. & ibidem Sal. C. si rector prouin.
11 post Cyn. & antiquos ubi dicunt † hanc regulam qua confirmatur supra relata limitatio procedere per extensiuam interpretationem, ut prob. tex. in d. l. oratio in uersi. suppleatur de sponsal. ergo non habebit locum in statutis pœnalibus quæ non recipiunt interpretationem extensiuam. Et propte-
12 rea infert ibi Bald. quod si per statuta † ciuitatis prohibitum est reformari aliquid in fauorem bannitorum sub certa pœna, quod si quis fecit solam propositionem reformationis, non incidit in pœnā secundo ex eo quod uult Bald. in l. penult. §. docere
13 in ultim. quæstione ne quis eum, ubi decidit † stante statuto ciuitatis Florentiæ, quo cauetur, nullum Guelfum posse contrahere matrimonium cum aliqua muliere ex Comitibus de Baptistia sub certa pœna, si quis contraxerit sponsalia non puniri ea pœna, quia non sufficit delictum esse inchoatum, quamuis actum sit id per quod peruenitur ad illud, sic decidit Baldus

per

per illum textum in dictos doctere. Tertio ex eo quod consuluit Alexand. in consi. 114. considerantis uerbis testamenti, in penultim. & ultim. colum-
14 na ubi asseruit † eum qui prohibitus est facere molendinum in certo loco sub certa pœna absque licentia superioris non incidere in pœnam, etiamsi fecerit aquæductum pro molendino, & per hactenus deducta & glos. supra relat. in dicta clemen. prima, de consang. & affinit. reprobat Ias. duas illas decisiones Bal. nouissimo loco supra relatas pro opinione confirmatoria ipsius limitat. Et propterea Euer. loc. iam rela. sub num. septuagesimo, uersiculo hoc tamen est limitandum, restrin-
15 git hanc limitatio. † ad casum in quo uerba constitutionis pœnalis hoc paterentur, motus per solam illam glo. in uersiculo contrahere de consan. & affi-
16 nit. Mihi oportunius uidetur † duas istas sententias sic repugnantes conciliare fœdere distinctionis hunc in modum, Quòd aut inter ipsum principalem actum, & eum qui ad illius explicationem est necessarius, militat eadem, uel maior aut par ratio, uel omnino dissimilis, aut certè non omnimoda, uel non tanta. primo casu ex duobus sequentibus ego admitterem limitationem, uerbi gratia quãdo post facta sponsalia secuta est copula carnalis, tunc cum
17 † quia idem indicatur de sponsalibus quod de matrimonio, limitatio procederet & pœna constituta contrahenti matrimonium intelligeretur quoque constituta sic contrahenti sponsalia, ut expresse firmat gloss. in dicta clemen. prima, de consanguin. & affinit. in uersiculo contrahere, quam ibi recipiunt Guilel. Paul. Mat. Imol. Cardin. in decima nona, quæstio. qui addit Stephan. eiusdem sententiæ cum glo. per textum in capitulo ueniens, & capitulo, is qui de sponsali. idem uult Bonifacius Vitali. sub numero quinto, cum seq. qui asserit quòd licet sponsalia non teneant in istis casibus, nihilominus pœna excommunicationis imposita in dicta clemen. prima,
18 locum habet, sic etiam † sponsalia cum adulterio inducunt impedimentum matrimonij, quemadmodum inducunt publicam honestatem, non secus ac si contractum fuisset matrimonium; & sic pœna impedimenti in utroque casu locum habet. capitu. cum haberet de eo qui dux. in matrimo. quam pollu. per adult. sic etiam si in statuto illo supra memo
19 rato † prohibitiuo sub certa pœna translationis uini ac bladorum extra districtum apposita esset ratio, quæ conueniret non solum ei qui exportasset, sed etiam illi qui tractasset exportare, uterque casus comprehenderetur ea dispositione pœnali, argumen. dictæ l. 2. C. quæ res expor. non deb. ibi nec gustus quidem causa aut usus commerciorum cum ibi nota a Bald uerbi gratia quia statutum hanc ra
20 tionem haberet, Ne detur † ansa subditis machinandi aliquid contra præseruationem uberioris annonæ moliendiq; aliquam inductionem caritatis eiusdẽ annonæ ipsius ciuitatis status uel prouinciæ, prohibemus, nequis audeat frumẽtum aut blada alicuius generis exportare extra districtum uel territorium ipsius ciuitatis, status uel prouinciæ pœna decem aureorum cuilibet contrafacienti infligenda pro quolibet culeo uel facto frumenti uel bladorum toties quoties contrauenerit. nam ex ratione expressa ita in lege municipali non solum punitur actus exportationis, sed etiam tractationis, & usus commerciorum quia identitas rationis in utroque casu ui-
21 geret. idem quoque esset † ubi actus isti sine quibus principalis actus expediri non posset absoluerentur eodem tempore cum principali actu, uel etiam post illum, quia annullato in pœnam ipso principali actu, intelligerentur ipsi quoque actus annullati ex identitate, uel maioritate, uel paritate rationis d. l. non dubiũ cũ ibi no. a scri. C. de lib. præt. §. causas in auth. ut cum de appel. cognosci. l. maximum uitium C. de legib. auc. nõ licet. C. de l. pt. nisi
22 † aliquid ex iure speciali sit inductum auth. ex causa, C de liber. præter. cum ibi nota. per Doctores, facit textus in l. prima, §. siquis ita de uerborum oblig. in l. qui contra, in l. siquis incesti in authent. ex complexu. C. de incest. nupti. §. si aduersus instit. de nupti. cum simil. de quibus per Bartol. in l. cum lex de fideiussor. qui sumpta occasione per illum text. pulcherrimè atque utilissimè differit circa hanc
23 materiam. possent etiam † poni exempla in omnibus illis casibus delictorum atrocissimorum in quibus punit affectus licet non sequatur effectus, quos prosequitur Dominus Clarus dicta quæstio 92. uersiculo scias tamen sub numero secundo, post Dida. in clemen. furiosus fol. 276. sub numero sexto, uelut in crimine læsæ maiestatis, oppugnatæ patriæ, simoniæ, ueneni, & aliorum similium, secundum cõmunem opinionem de qua testatur Ioan. igne. in l. prima, §. occisorum sub numero quadragesimo primo, ad senat. Syllan. & Dominus Clarus loco supra cita. quarto casu, quando omnino dissimilis est ra-
24 tio † tunc contraria opinio procedat quia a principali ad accessorium uel coniunctum, uel connexũ uel consecutiuum, uel præambulum, uel coniugatum, uel aliquo modo attingens non infertur in quacunque materia, quando adest dissimilitudinis uel diuersitatis ratio, ut per Dyn in capitulo accessorium de regul. iur. libro sexto. Deci. in l. cum principalis, de reg. iu. Iason & alios in rubric. de lega. primo, Bartolus in l. cum qui de negot. gest. in l. non possunt ubi & Bald. de legibus. Abb. Decius, Felyn.
25 & alij. in c. translato de constitut. quia diuersa † ratio pactum reformat l. interpositas. C. quod met. caus.
26 Et ex diuersis † non fit illatio quia nihil commune inter se dicuntur habere l. naturaliter, §. nihil cõmune ubi omnes notant de acquirenda possessione l. ultima. de calumniis. cum similibus, ergo id multo magis erit admittendum in materia pœnali de sui natura strictissimè intelligenda. Duobus uerò posterioribus casibus ego crederem, non quidem posse extendi pœnalem dispositionem cum in modum, ut pœna constituta in actu principali, deberet omnino trahi ad istiusmodi actus præ-
27 sidiarios † sed deberet mitior pœna extraordinaria iudicis arbitrio infligi, ut est de mente Iason. in dicta l. secunda, ad finem, de iurisdictio. omnium iudicum, sub numero uigesimosexto,

uerficulo bene credo, & fcribit Dominus Clar. in
praxi crimin. quæftio. 92. ante numero tertium,
uerficulo regulariter tamen, & in omnibus iftis ca
fibus in quibus dictum eft, iftiuſmodi tractationes
28 † conatus & præambula puniri intelligendum eft,
quando fcilicet actiones illæ omnes ad actum prin
cipalem proximè accefferunt, ut declarat ibi Do-
minus Clarus fub numero nono, poft Grammatic.
in confilio trigefimofexto, fub numero decimono-
no, qui dicit ita fe habere communem opinio-
nem.

29 Et notandum † effe dicit in omnibus prædictis
cafibus in quibus ille qui deuenit ad actum pro-
ximum puniri non poteft pœna ordinaria debet
tamen actius puniri pro motu iudicis, quàm
ille qui deuenit ad actum remotū, ut tradit Bal. qui
dicit ita fe habere confuetupinem in l. data opera
fub numero feptuagefimofeptimo, C. qui accufa.
non poff. & ita debent intelligi ea omnia debi-
tè referendo, quæ fupra adducta fuerunt contra
ipfam limitatio.

SVMMARIVM.

1 *Pœnalis conftitutio loquens in fingulari numero exten ditur ad pluralem.*
2 *Veluti fi quis produxerit falfum teftem nam intelligitur & in producente plures teftes falfos ibidem.*
Statutum Ticinenfe in criminalibus.
3 *Et nouam conftitutionem in tit. de pęn. §. fi quis falfum te monium, declarari.*
4 *Numerum fingularem pro plurari ufurpari in ufu iuris frequentiſsimum effe.*
5 *Numerum fingularem loco generis haberi.*
6 *A numero fingulari ad pluralem progreffum fieri fi eadem fubfit ratio.*
7 *Numerum pluralem è contra trahi ad fingularem.*
8 *Statutum fi imponat pęnam producenti falfos teftes pro trahetur & ad producentem unum.*
9 *Statutum fi proponat præmium primo iftranti caftrum uel capienti uexillum ab hoste, protrahi ad plures eodem tempore idem facientes.*
10 *Publicæ utilitatis rationem habere locum tam in ftatutis præmiorum collatione ad uirtutem exercendam inuitatiuis, quàm in delictorum punitiuis.*
11 *Statutum dans præmium primo auferenti brauium habere locum & in pluribus eodem tempore auferentibus.*
12 *Conftitutionem pœnalem extendi quando cafus ad quē fieret extenfio comprehenderetur fub expreffo ex communi ufu loquendi.*
13 *Communem ufum loquendi in quacunque materia locum fibi uendicare.*
14 *Communis ufus loquendi fignificationem præferri.*
15 *Extendi pęnalem difpofitionem quando in ea claufula haberetur, ut deberet procedi de fimilibus ad fimilia.*
16 *Statutum puniens tantum aliqua peculiaria delicta, de inde addyciens claufulam, ut procedatur de fimilibus ad fimilia, patitur extenfionem.*
17 *Euerardi locus animaduerfus.*
18 *De iure communi in ftatutis fieri progreffum de fimilibus ad fimilia, etiam fi non fit addita claufula, ut de fimilibus procedatur ad fimilia.*
19 *Pœnalem difpofitionem trahi ad cafus furrogatos.*
20 *Vbi tamen eadem militet ratio expreffa uel qua pro expreffa habetur.*
21 *Pœnalem extendi conftitutionem ad cafus qui eodem modo effent de iure communi decifi.*
22 *Statuto uel confuetudine, ubi cafus non reperitur determinatus fed a iure communi illi ftatur.*
23 *Extenfiuæ interpretationi locum non effe, quando neceffitas, uel æquitas id non expoftulat.*
24 *Etiam fi aliter ius commune decidat illos cafus quàm faciat ftatutum num. 25. ex Bar.*
26 *Quod intelligit Saly. tunc demum quando non omnimoda militat ratio.*
27 *Glo. in l. tam is de donatio. declaratur.*
29 *Statutum quando poteft citra extenfionem operari non extenditur.*
Saly. locus declaratur.

Verum pœnalis conftitutio loquens in certo cafu fingulari, trahatur ad pluralem uel ad cafum qui comprehenderetur ex cōmuni ufu loquendi. aut quando adeffet claufula ut procederetur, de fimilibus ad fimilia. feu uerfaremur in cafu furrogato, uel quando effemus in cafibus eodem modo decifis de iure communi.

CAP. XXVII.

Imitatur decimoquarto loco
recitata conclufio, quando con
1 ftitutio pœnalis † legitur in cer
to cafu in fingulari, veluti fi quis
produxerit falfum teftem de ta
li pœna puniatur, nam tunc ex
tenditur etiam ad pluralem nu-
merum, & fic ad eum qui produxerit plures teftes
falfos ut puniatur, & ipfe eadem pœna, & è contra,
ut fcribit Francif. in dicto capitulo primo, colum. 4.
per tex. in l. fi quis id quod. §. fin. de iurifd. om. iudic.
& in capitulo fi compromiffarius de elect. libro 6.
in gloff. 2. & ibi notatur. fic etiam Euerar. loco fu-
2 pra cit. † fub nume. 70. uerfic. decimo fallit qui ad-
dit Bar. in l. 3. §. negocia de neg. geft. feq. & Io. Bapt.
Caccialup. in d. l. omnes populi fub num. 261. de iu-
fti. & iur. ubi addit text. in l. prima, §. dolum de do-
lo. & Anto. Butr. in cap. fin. de confuet. in 9. fall. Et
3 propterea ftatutum † noftrum Ticinenfe in crimi-
nalibus fub num. 37. & noua conftitutio in tit. de
pen. in §. fi quis falfum teftimonium, quæ loquuntur
in fingulari numero, fi quis falfum teftimonium
dixerit &c. & apponunt uarias pœnas fecun-
dum uarietatem cafuum, & prout quis fæpius
commiferit tale delictum, ut latius in ijs

legitur

legitur non solum intelligentur in casu singula-
4 ri, sed etiam in plurali quia † in usu iuris frequentissimum est, ut singulare accipiatur pro plurali, ss. in usu de uerbo. signifi. ubi omnes notant per illum tex. & l. prima. §. item hoc ædictum quod fals. tut. aucto. & quia numerus singularis loco generis ha-
5 betur † sub quo comprehenduntur omnes casus qui sub eo venire possunt, quemadmodum sub genere suæ species concipiuntur. glos. in rubr. instit. de actio. Bartol. in l. si plures de leg. 3. & aliqua supra diximus libr. 3. dum tractanimus de significatione quę proficiscitur ex indefinita; facit insuper quòd cum tales casus ex ui uocis & rationis sub dispositio
6 ne pœnali veniant, quia & hæc † limitatio, ut & cæteræ supra relatæ intelligitur concurrente identitate uel maioritate, seu paritate rationis, nulla erit difficultas, quia constitutio pœnalis prolata in singulari numero verificatur etiam in plurali, & quatenus Doctor. supra relati intelligunt istam limi-
7 tationem † etiam è contra, quando constitutio pœnalis esset concepta etiam in plurali numero; quia tunc quoque uolunt pluralitatem resolui in suas singularitates; est de hoc pulchra doctrina Bartoli per illum tex. in l. secunda, § sed si unus ui bon. rapto.
8 ubi in terminis ait, quòd si statutum imponat † pœnam producenti falsos testes, & quis unum tantum falsum testem produxerit, intelligitur incidisse in pœnam statuti, per tex. in §. ait prætor in eadem lege, in l tertia. de neg. gest. ibi quod dicit negocia idest negocium per l 3. §. hæc uerba de lib. hom. exhib. & l. qui concubinam, §. si stichus de leg. 3. Ang. in dicto §. negocia, Bald. in l. 1. in prin. de procur. cum simil. adduct. per Alexan. ad Bart. in dicto §. sed si unus facit quod pulchrè scribit Ioan. Imo. in clem. 2. de rescript. sub num. 8. & 9. ubi ait quod si
9 † statutum constituat præmium primo intranti aliquod castrum, uel primo capienti uexillum inimicæ gentis, & plures capiant eodem tempore debebunt omnes ex dispositione statuti præmium habere, declarando ut per eum, nec miretur quis, quòd inductum fuerit statutum loquens de præ-
10 mio † ad confirmationem statuti pęnalis, quia in utroque casu, tam puniendi delicta, quàm intrandi castrum, uel arripiendi hostile uexillum militat publicæ utilitatis fauor, declarando ut supra fecimus in prima limitatione ad supra firmatam conclusionem istius materiæ. Aliud tamen seruaretur in statuto quo præmium constitueretur auferenti Bra-
11 uium, † quando plures eodem tempore illud abstulissent cursus enim iteratione res decidenda est, ut dixi de Ludo. gener. cap. 33. sub num. 21. & in l. Labeo, §. rem de uerbo. signific.

Limitatur decimoquinto loco, quando casus ad
12 quem fieret extensio comprehenderetur † sub casu expresso in constitutione pęnali secundum communem usum loquendi, tunc enim semper enim fem per fit extensio, quamuis id ex propria significatione non ueniat, sic dicit Franc. in dicto c. 1. de tempor. ordinand. col. 4. uers. decimo quarto limita per nota. in l librorum, §. quod tamen Cassius de leg. 3. ibique Bartol. & in l. omnes populi de iust. & iur. & not. in cap. postquàm de electio. eo. lib. faciunt quæ scribit Crauet. in d. 4. par. sectio. 1. sub num. 80. ubi firmat hanc limitationem ad reg. consuetudinis, quæ habet ut non debeat extendi & tradit notandum exemplum in actu practico. Deseruiant quo-
13 que † ea quæ supra diximus in præcedenti lib. in materia correctoria in 13. limitatio. & quæ supra scripsimus libro 4. in ea conclusione qua defendimus communis loquendi usus significationem in quacunque materia statutaria, odiosa, & pęnali nunquam censeri esse exclusam quantuncunque illa ueniat strictè interpretando quia ut inquit Bartol. in
14 l. Labeo de suppellect. leg. & alij in loc. ibi cita. † significatio ex communi usu descendens non solum concurrit cum propria significatione, sed etiam illi præfertur, quod uno ore omnes admittunt in rubr. de oper. nou. nunc. & alibi dum uersantur, circa explicationem istius materiæ,

Limitatur 16. loco, quando in constitutione pęnali esset apposita clausula, ut procedi deberet de
15 † similibus ad similia ut uoluit Bal. in l. 3. C. de legi. quam legit sub l. 2. & sequitur Franc. in d. cap. 1. in penul. limit. & habetur pulchrum exemplum in dicto consil. 106. quod incipit statuto Castri plebis & de quo supra in nona limitat. post Crauet. in d. sect. uideamus, sub num. 35. seq Caccialup. in d. l. omnes populi, sub num. 254. in secunda limit. ubi addit in
16 cap. 1. in 14. q. princ. de constit. ubi, quòd si † statutum non disponeret generaliter, sed tantum in quibusdam maleficijs deinde adijceret clausulam, ut in maleficijs puniendis deberet procedi de similibus ad similia, tunc ad similitudinem casuum decisorum procederetur in alijs maleficijs in quibus aliquid non repetiretur decisum, prout erat in indiuiduo in dicto consil. Bar. 106. addit quoque Bartol. in l. 1. ui bon. rapt. & recipit hanc quoque limitatio. Euerar. in loc. iam relat. sub num 69. uersic. octauo fallit, ubi uoluit addere tex. in cap. 1. §. porrò uersic. sed quia natura, qui. ex cauf. fend. amitt. in usibus
17 feud. sed corruptus † est eius Codex nec habetur integra allegatio. Nullus est tamen eorum qui citet dictum consil. Barto. ubi casus est in terminis istius
18 decisionis & quod magis est, uult † ut etiam de iure communi quando non adesset supra dicta clausula deberet fieri progressus de similibus ad similia, tam in statutis quàm in consuetudine per d. l. de qui bus de legi. ubi Ias. sub num. 4. dicit ita communiter intelligi illum tex ut supra retulimus in dicta nona limitatio.

Limit. 17. loco antedicta conclusio, ut locum nõ
19 habeat, quando extensio fieret ad casum † qui esset subrogatus loco illius de quo loquitur constitutio, & ideo est quòd constitutio loquens de uicario episcopi locum habet etiam in uicario capituli sede uacante, secundum glos. in uers. episcopi in clemen. secunda de rescript. per quam ita limitat Franc. in dicto cap. 1. col. 4. uers. decimo sexto fallit, sequitur Ioan. Baptist. Caccialup. in dicta l. omnes populi de iusti. & iur. sub num. 261. uers. decimoquinto fallit qui addit Iaco. Butrig. in l. placet. C. de sacros. eccle. Butri. in d. cap. fin. in 11. fallen. & Anchara. omnino uiden-

videndum in cap. 1. ne sed. uacant. seq. Dom. Alciat. de uerbo. significa. libr. 2. sub num. 52. faciunt quæ scribit Crauet. in d. 4. part. sectio. 1. sub num. 125. & quæ nos supra scripsimus in correctorijs lib. prox. præced. in 17. limit. & certisima & in concussa re-
20 manet istius limitationis constitutio † quando eadem militat ratio expressa, uel quæ pro expressa habeatur, aut induci ratio illa potest à maiori, uel à pari per ea quæ scribit Bart. in l. 1. §. hæc autem actio si quis testam. lib. glo. & doctor. in l. si eum, §. qui iniuriarum si quis cautio. & in §. fuerat instit. de actio.

Limitatur 18. loco quando casus ad quem per extensionem produceretur constitutio pœnalis, es-
21 sent eo modo decili † per ius commune, quo deciderentur extendendo per statutum, sic limitat Caccialup. in d. l. omnes populi, sub num. 255. uers. quarto quòd si casus, quamuis dicat secundum Salycet. in d. l. si serui uestri. C. de noxal. extensionem non esse necessariam & quod in hoc omnes consentirent, & re uera limitatio ista secundum communes Doctor. theoricas in d. l. de quibus de legi.
22 est frustranea † quia ubi per statutum uel consuetudinem casus non est decisus, sed reperitur a iure communi esse determinatus tunc statur iuri communi, ut dicit Ias. in d. l. de quibus sub num. 4. de legi. & supra etiam diximus. Quod si aduersus cæteros reciperetur sententia Fulgosij qui putabat tunc quoque procedendum esse de similibus ad similia ex dispositione statuti uel cõsuetudinis, posset huic limitationi esse locus, sed non est a communi docto. sententia recedendum, quia ut supra doci-
23 mus extensiuæ † interpretationi non est locus, quando necessitas uel æquitas id non expostulat, ut plenius declarauimus libro quinto huius operis, & tradit Cæpol. de extensio. sub tit. quæ fuer. caus. introd.
24 extensio col 1. & secunda, sed dubitatur quid si † ius commune aliter decidat casus in statuto non expressos, uel in contrarium, an ius commune attendendum sit; uel debeat extensio fieri ex dispositione statuti; Bartol. in d l. omnes populi in materia
25 extensiuæ interpretationis statutorum tenet relinquendos esse † illos casus dispositioni iuris communis, & idem firmat in l. non dubium. C. de legi. per l. si uero, §. de uiro, solut. matri. cum simili. ibi alleg. Saly. autem in d. l. si serui uestri. C. de noxal. action.
26 uult hoc non simpliciter procedere † sed tunc demum quando non omnimoda militat ratio, uel similitudo, uel quia alia ratio, uel causa repugnat, ar. l. præcipimus. C de appell. in fin. & ita intelligit glo.
27 † in l. tam is de donatio. caus. mort. & cum hac sententia uidetur transire Caccialup. in d. l. omnes populi sub num. 256. Sed non recedendo à communi
28 bus, dicendum est † prout supra diximus in dicta materia correctoria lib. præcedenti, & infra dicemus seq. libr. in materia interpretat. stat. cum enim statutum posit operari etiam citra illam extensionem, & sit prouisum de iure communi non facile in ducenda est correctio, iur. uulg. Nisi aliquo modo
29 † colligi posset mentis ipsius statuti esse uelle generaliter corrigere ius commune in omnibus casibus similibus expresis, quia tunc ut expresse statutum si uoluisset nuncupatim omnibus illis casibus derogare potuisset per uerba expressa, sic tacito eius consensu, & mente derogare potuit d. l. de quibus in fi. de legi. & argu. l. cum quid si cert. peta. & ita potest
30 † intelligi Saly. in d. l. si serui uestri Bal. in l. quod uerò de legi. & quod scribit idem Caccialup. loc. iam relat. sub num. 257. vbi cogitandum relinquit.

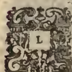
SUMMARIUM.

1 *Pœnalis constitutio producitur in casibus in quibus vnum habetur consecutiuè ad alterum.*
2 *Mutatione etiam pœnali respectu temporis facta in uno ex ordinibus in cæteris cum omnibus qualitatibus factam censeri.*
3 *Si laico concedatur per statutum ut possit ultra summam solitam donare laico in duplum, id quoque concessum fore ecclesiæ intelligitur.*
4 *Donantem laicum etiam ecclesię posse ligari statutis, ac consuetudinibus prouincię.*
5 *Pœnalis dispositio patitur extensionem in ijs quę se habent ut præambula.*
6 *Pœnalis constitutio patitur progressum in ijs quę commensurantur unum ad similitudinem alterius.*
7 *Locus Plinij declaratur de magistratibus. nu 8.*
9 *In ijs quę eadem ratione determinantur idem constituendum esse ius.*
10 *Pœnalem constitutionem extendi quando fit extensio ad aliam legem.*
11 *Nouum non esse, quòd una lex per aliam extendatur.*
12 *Vbi contingit de legis interpretatione controuerti sem per recurri ad leges in eadem materia loquentes.*
13 *L. ait pretor, §. interdum de negor. gest. declarari.*
14 *Duo casus ubi comparantur a lege antiqua dispositionem nouam superuenientem in uno casu locum habere & in altero, etiam si lex noua taxatiuè loquatur, ex Calcaneo.*
15 *Sed hoc declarari quando lex noua disponeret super eo super quo iam erat dispositum à lege antiqua.*
16 *Arbitro si detur facultas in compromisso pronuntiandi de iure tantum, illa dictio taxatiua nihil operatur.*
17 *L. 1. §. 1. si mensssal modium dixe. declarari.*
18 *Statutum unum si in eodem uolumine statutorum imponat pœnam mille pro uno delicto, & alterum imponat pœnam quingentorum tantum per hoc posterius priori non derogari.*
19 *Etiam si uerba posterioris essent geminata.*
20 *Difficilèque fore aliud in praxi obtinere.*
21 *Nec Iasoni credendum esse qui contra sensit.*
22 *Vbi non apparet de mente disponentis, quòd uoluerit recedere a iure communi, non reputatur absurdum quòd eius uerba nihil operentur, sed intelligantur secundum iuris communis dispositionem.*
23 *In statuto quod stantibus masculis fœminæ non succedant, cur desumatur argumentum à contrario sensu.*
24 *Cons. Cast. 338. lib. primo declaratur.*

Cessare

Cessare pariter supra relatam conclusio-
nem in ijs quorum unum se consecutiuè
ad alterum habet uelut præambulum, aut
commensuratiuè, seu ubi extensio fieret per
aliam legem.

C A P. XXVIII.

Imitatur decimonono, quando
plura se habent consecutiuè
1 vnum ad alterum † nam tunc
constitutio in vno facta intelli-
gitur facta esse in reliquis uelu-
ti in certa ætate præstituta in di
gnitatibus inferioribus haben-
tibus certum ordinem annexum, nam si ætas restrin
gitur censetur restrictus & ordo, sic tradit Gemi. in
d. cap. 1. de tempor. ordinan. col. 4. uers. fallit quar-
to per text. in cap. cum in cunctis cum ibi notat. de
electio. & idem firmat Franc. ibi col. 3. post medi.
2 uers. septimo fallit, aitque † exemplum in materia
temporis adiecti ordini subdiaconatus ut mutatio-
ne etiam pœnali facta in uno eadem quoque cen-
seatur eum omnibus qualitatibus facta in altero
per glos. in clem. generalem de ætat. & qualit. iun-
ctis ijs quæ tradunt Doctor. in l. illud. C. de sacros.
eccles. & Doctor. in l. 2. de leg. 1. sequit. Caccialup.
in d. l. omnes populi, sub num. 260. ubi addit tex. in
l. tutelas de capit. dimin. & Butr. in d. cap. fin. de con
sue. in 4. fallent. sequitur hanc quoque limitatio-
nem Crauet. in d. sect. uideamus, sub num. 38. ubi
addit prædict. Petr. Rebuf. in tracta. nominat. in 12.
quæst. in prin. pagi. 69. & proponit pulchrum exem
3 plum † puta de iure antiquo licebat donare certam
quantitatem laico sine insinuatione, & duplum ec-
clesiæ similiter sine insinuatione, & sic laicus & ec-
clesia habebant hanc subordinationem inuicem, ut
ecclesia posset accipere duplum eius, quod poterat
accipere laicus sine insinuatione, postea superuenit
ius nouum C. per quod quantitas quæ laico pote-
rat donari sine insinuatione aucta fuit usque ad
quingentos aureos, certe duplicata quoque cense-
bitur summa quæ donari eo modo poterat eccle-
siæ, Crot. in dicta l. omnes populi in materia inter-
pretationis extensiuæ conclus. 13. sed istud exem-
plum deseruit intelligendo quod pœna nullitatis
actus ultra summam determinatam in iure in dona
tione quæ fieret uersus laicum, uel si qua alia im-
poneretur a noua constitutione uel lege municipa-
li ipsi donanti, haberet etiam locum in eo qui ultra
duplum non seruata forma donaret ecclesiæ, quia
4 donans laicus † potuit ligari statutis loci uel consti-
tutionibus, aut consuetudinibus ipsius prouinciæ,
l. 1. ubi Bart. & alij. C. de sum. Trinit. l. omnes po-
puli, ubi idem Bartol. de iust. & iur. cap. quæ in eccle-
siarum, & cap. ecclesia sanctæ Mariæ de constit. pro
bat hanc limit. & Domin. Alciat. d. libro secundo de
uerb. signifi. sub num. 52. & est uera per ea quæ su-
prà diximus in materia correctoria libr. præcedenti
in 9. limit. & in 12.

Limitatur 20. loco prænunciata conclusio quan-
5 do essemus in ijs quæ se haberent ut præambula ad
aliqua, quia tunc quoque à dispositione pœnali lo-
quente in uno casu fit transitus ad reliqua, ut in
materia electionis, postulationis, & collationis, in
qua dispositum in uno trahitur ad reliquum, ita fir
mat Franc. in dicto cap. 1. col. 3. uers. octauo fallit
de tempor. ordinan. per glos. in cap. 1. de postulat.
prælato. in cap. quam sit, & in cap. sciant cuncti de
electio. libr. 6. & per ea quæ scribit Paul. de Leaz. in
clem. 1. de electio. Caccialup. in d. l. omnes populi
sub num. 260. uers. 13. fallit. Euerar. loc. supra cita.
sub num. 69. & est uera ista limitatio per ea quæ su-
pra diximus in 13. limit. istius reg. ubi plenius ma-
teriam declarauimus attinentem ad hanc limitatio-
nem, per ea quæ scripsimus supra in materia corre-
ctoria in 12. limitat.

Limitatur 21. quando sumus in ijs quæ ita se ha-
6 bent ut unum commensuretur † ad similitudinem
alterius, ut est affinitas & publica honestas, quæ
commensurantur ad similitudinem graduum con-
sanguinitatis, nam dispositio pœnalis uel correcto-
ria superueniens in vno producitur ad alterum, se-
cundum glos. in cap. non debet de consang. & affi-
nit. glos. in cap. quamuis de offic. ordinar. libr. 6. &
glos. in auth. præterea. unde uir & uxor. per quas ita
concludit Franc. loco suprà cita. col. 3. ad fin. in nona
limit. & Geminia. in eo. cap. 1. col. 4. post princip. in
5. limi. Caccialup. in d. l. omnes populi, sub nu. 260.
in 32. limit. facit pulchrum exemplum quod propo
nitur à Dom. Alciat. d. libr. 2. de uerbo. significa. sub
num. 52. de rescripto Traiani quod refert Plini. lib.
7 decimo. Epistol. lege pompeia cauebatur † ne quis
caperet magistratum, neue esset in magistratu mi-
nor triginta annis, item quicunque magistratum
cœpisset in senatu esse posset. Subsequutum est edi-
ctum Augusti, quo permisit maiores uigintiduobus
annis magistratum capere. Dubitabatur an ijdem
in Senatum eligi possent, & responsum est si iam
magistratum cœperant, posse; & hactenus noua-
tam fuisse legem Pompeiam, alioquin qui magistra-
tum non cœperit tametsi 22. annis maior esset non
8 posse in Senatum eligi. † Quod si uice uersa, inquit
Alciatus, edicto illo in senatum cooptari maiores
22. annis posse statutum esset, utique & in magistra-
tum potuissent eligi, quia & illud exceptum est cum
certa ætas dignitatibus certum ordinem annexum
habentibus constituta est, & certa ordini si aliquid
constituatur in dignitate respectu ætatis, respectu
quoque ordinis constitutum existimari. cap. cum
in cunctis §. 3. de electio. faciunt quæ supra dixi
in materia correctoria in duodecima limitatione
9 ubi plenius locuti fuimus. Cum enim † & hæc limi-
tatio pendeat ab eodem identitatis filo, cum cæte-
ris superius relatis idem quoque in hac atque in
superioribus constituendum erit. l. a Titio de uerb.
oblig. l. illud ad leg. Aquil. & l. fin. C. ad leg. Falcidi.
cum similib.

Limitatur vigesimo loco quando extensio fieret
10 per aliam legem † quia tunc semper admittitur ex-
tensio etiam si in lege apposita esset dictio taxatiua,

vt

vt probatur in d.l.ob ęs iuncta ibi glo.C.de præd.
minor.& in l.ita nobis pudor,ubi Cy. & alij Doct.
C. ad leg. Iul. de adulter. & ita firmat hanc limita-
tionem Euerar.loc.iam relat.per tradita à Barto.in
d.l.si constante in 9.q.1.part. principal. & in l.serui
nomine,& in l.1.§.1.quod ui aut clam,& per tradita
ab Imol. in d. l. si uerò, §. de uiro solut.matrimo.&
non est constituenda difficultas super hoc quia no-
11 uum non est† quòd una lex alteram declaret distin
guat atque interpretetur,l.utrum,ubi Bal.de petit.
hæredit.glo.in l.de precio de publicia.in rem actio.
l.in prouinciali.§.ult.iuncta, l. de pupillo in princi.
de oper.noui nunciat. & arg. l.qui filiabus in prin-
cipio de legat.1.& cap.inter dilectos, §.cęterum de
fid.instrum.Quinimò ubi contingat de legis inter-
12 pretatione controuerti ,†semper recurrimus ad le-
ges alias in eadem materia scriptas, & ubi illæ de-
sint ad consuetudinem,& deinde de similibus ad si-
milia; ut probat tex.in l. de quibus de legi. ubi no-
tant communiter Doctor. ergo non erit hæsitan-
dum quin debeat dispositionis pœnalis fieri exten-
sio si per aliam legem reperiatur esse facta exten-
sio;dicimur enim tunc habere casum legis,& uersa-
ri in liquidis & claris , ita ut nulla prorsus facienda
sit controuersia,l.ille aut ille §.1. de leg.3.ubi Bal.l.
continuus,§.cum ita de uerbo.obliga.cum simili.&
13 potest poni exemplum declarationis†gratia in l.ait
prætor,§ interdum de nego.gest.iuncta glos.ubi ge
rens negocia alterius deserta ac derelicta, quæ aliàs
gesturus non erat, tenetur de dolo tantum ; addit
glos. & de lata culpa quæ dolo.comparatur, l.quod
nerua deposit. Nam licet ibi tex. loquatur taxatiuè
de dolo tantum , tamen extenditur ad latam culpā
quę dolo comparatur ; & per illum tex. cum glos.
14 dixit Calcane.in consi.26.col.2.in fin.†generaliter
esse uerum,quòd ubi duo casus comparantur à lege
antiqua , dispositio noua superueniens in uno casu
locum habet & in altero, etiamsi lex noua superue
niens taxatiuè loquatur ; quia nihilominus non im-
15 pedit extensionem fieri. Sed dicit †Craue.de antiq.
tempo.par.4.sectio.1.sub num.112.uers.sed certè ;
istud dictum Calcanei simpliciter intellectum pro
cedere non posse , sed esse intelligendum , quando
lex noua disponit super eo super quo iam erat per
legem ipsam dispositum quia tunc illa adiectio di-
ctionis taxatiuæ nihil operatur,ut declar Bal.in con
lio 351.Ioannes,& Federicus ad fin.libr.5. propte-
16 rea infert † quòd si in compromisso detur arbitro
facultas pronunciandi de iure tantum,illa dictio ta
xatiua nihil operatur, ex quo de iure aliter pronun-
ciare non poterat, ad idem allegat Bal. tex.in l.1.§.
17 pri.si mens.fals.mod. dix. ubi text.ait † quòd minor
solum tenetur de dolo, postea subiungit,quòd lata
culpa dolo comparatur,& sic tenetur etiam de lata
culpa; quia de iure hoc iam constitutum erat,ut
qui de dolo tenetur etiam latæ culpæ obnoxius fo-
ret d. l. quod nerua deposit. & nisi fieret ad latam
culpam progressus , sequeretur iuris correctio uel
exorbitantia a iure induceretur facit quod uoluit
18 Bar.in l.3.§.cū Titio de adim.legat.†ubi si in uolu-
mine staturorū unū statutū imponit pro maleficio
pœnam mille librarum , & in eodem uolumine al-
terum statutum imponit pœnam quingentarum li-
brarum tantum,per hoc non censetur recessum esse
à primo statuto neq; illud censetur esse correctum
ut per Alex.in l.1.C.de bon. poss. contratab. Areti.
in consi.27. col.penul.in fin. uersiculo præterea per
tacitas Corn.in consi.172. col.3.uersicu. hinc aliàs
dubitatur lib.4. Deci.in l.1.col. 18. circa prin.uersi.
ultimo non obstat dictum Bartoli, de offic. eius cui
mandat.est iurisd.& in l.1.col.3. C.de bono.possess.
19 contratabul.ubi,quòd†hoc procedit etiam si uerba
sint geminata,quia adhuc per ea non inducitur le-
gum correctio; quod etiam uoluit Deci.in consilio
181. in fin. ubi allegat Alex. in consil.130.in causa
strazolarum col. 2. uersi. nec obstat statutum libro
quarto. idque similiter uoluit Roma. in consil.456.
col.1.post medium,Deci.in consi.87.col.fin.Ias.in
d.l.1.col.fin.C.de bono.poss. contr. tab.& dicit Ias.
20 †in d.l.si constante solu.matr.in d.9.q. primæ part.
princi. Bartol.sub num.89.quòd cum Barto.in hoc
contradicentem non habeat difficile esset obtinere
contra illius sententiam, & quamuis ipse dicat Bar.
opinionem non esse ueram quibusdam rationibus
quas ibi ipse adducit, nihilominus supra hoc codē
libro in tertia limitatione, materiæ limitatoriæ, uel
exorbitantia docuimus hanc Bartol. sententiam in
materia memorati statuti ueram esse ; & operari iu
ris effectus posse, quicquid ibi senserit Ias. quo loci
& alia permulta congessimus quę optime deser-
uiunt confirmationi ipsius limitationis; in quam
rem & multa diximus superiore lib. in 5. limit.pri-
mæ limitationis ad reg.constitutam in correctorijs.
Addit Crauet.in d.sectio.1. sub num.115. Quòd si
21 uera esset † Iaso. opinio contra illam decisio.Bart.
supra relatam sequeretur ut ubi adesset dictio taxa-
tiua nunquam posset fieri extensio; & tamen sunt
multi casus in quibus non obstante dictione taxati-
ua nihilominus fit extensio , quos ibi refert Crauet.
latè & nos supra compendiosè recensuimus. Rursus
quia ubi non apparet de mente disponentis quòd
uoluerit recedere à iure communi , non reputatur
22 † absurdum quòd eius uerba nihil operentur , sed
intelliguntur secundum dispositionem iuris com-
munis . prout uidemus in rescriptis, quæ impetran-
tur ad dispositionem iuris communis Abba. in cap.
causam quæ de rescript. sequitur Deci. in l.si quis
iniquam,§.si is pro quo col.2. quod quisque iur. &
hoc esse quod uoluit Corn. in consil.172. col.3, li-
bro quarto prout & in dicto casu Bartol. in d. l. 1.
§.cum Titio de adim.legat. ibi enim statuentes non
intendebant derogare statuto imponenti maiorem
pœnam , & præstare occasionem delinquendi pœ-
nam minuendo; sed intendebant delictum punire;
secus in casu & exemplo Iason. quando statutum
dicit quod non extantibus masculis fœmina succe-
23 dat; † nam ibi sumitur argumentum à contrario
sensu,ut non succedat extantibus masculis,quia ap-
paret de mente statuentium qui uoluerunt corrige
re ius commune,fauendo agnationi, & præferendo
agnatos cognatis , sic quoque in casu Paul. Castr.in
consi.338. quia exceptiones col.2.circa med.lib.1.

cum pensio deberet solui de redditibus prioratus,
24 & mensæ, si postea mandetur † ut soluatur de reddi
tibus prioratus tantum, certè ex tali mandato men
sa censetur exempta, seu sublata eius obligatio,
quia intentio mandantis erat mensam subleuare at-
què eximere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnalem iuris constitutionem in correlatiuis extendi.*
2 *Bar. in l. liberorum de his qui not. infam. declaratur.*
3 *Glos. in cap. 2. de confess. declarari.*
4 *Correlatiua non extendi quando in ijs separatim con-
stitutæ sunt pœnæ.*
5 *Extensionem in correlatiuis fieri quando militat ea-
dem ratio.*
6 *Legem pœnalem loquentem in marito in ijs quæ ab eo
transeunt ad uxorem, ad illam extendi.*
7 *Libertus faciens uocari in ius uxorem patroni, sic inci-
dit in pœnam 50. aureorum quemadmodum si ipsum
patronum uocasset.*
8 *Plerosque putasse in correlatiuis non dari productio-
nem in materia pœnali.*
9 *Crauetta ut conciliet contradicentes opiniones in ea ma
teria, an in correlatiuis pœnalibus fiat extensio.*
10 *Si statuto maritus prohibeatur relinquere uxori, & illa
prohibetur accipere. nu. 12.*
11 *Secus in diuersis actibus.*
*Marito prohibito relinquere uxori, non censetur uxor
prohibita uiro relinquere. ibi.*
13 *Actus principalis gratia in correlatiuis dari extẽsionẽ.
Sed non respectu pœnæ. ibi.*
14 *Usuram actiuè agens punitur, at nõ faciens illã passiuè.*
15 *Pœna apposita conductori, quando non censeatur appo
sita locatori.*
16 *Prohibitus acquirere sub pœna solus punitur, non etiam
is a quo acquirit.*
17 *Bal. consi. 481. declarari.*
18 *Difficilius extendi hominis dispositionem, quàm legis.*
19 *Crauettæ mens declarata.*
20 *Auctoris sententia quæ sit circa id an in pœnalibus cor
relatiuis detur extensio.*
21 *In correctorijs ubi expressa est ratio, uel pro expressa
habetur extensionem fieri.*
22 *Extensionem fieri in pœnalibus ubi sumus in conuersis,
quæ paris sunt rationis.*
23 *Contraria uel opposita, quando eadem ratione determi-
nantur eodem iure censentur.*
24 *Contrariorum materia ubi ab auctore tractetur.*

Sit ne locus antedictæ conclusioni, quã-
do uersamur in correlatiuis & in conuersis
in quibus militat eadem ratio.

CAP. XXIX.

Imitatur uigesimotertio loco prænar-
1 rata conclusio quando † uersamur in
correlatiuis quia tunc constitutio pœ-
nalis loquens in uno casu protrahitur
ad alterum; sic constituit Gemini. in d. cap. 1. in 2.
limit. Franc. ibi in prima limit. de tempor. ordin. in
sexto, ut in marito & uxore per text. in l. 2. C de in-
dict. uiduit. tollen. ubi Bar. & alij notant, in empto-
re, uenditore, conductore locatore, & alijs similibus
de quibus per glos. in cap. 2. de locat. & in l. 1. C. ne
fideius. doti. dent. & Barto. in l. liberorum de ijs qui
2 not. infam. ubi † statutum pœnale in uxore extendi-
tur ad maritum ubi eadem est ratio, arg l. emptor.
C. de rescind uendi. item per glos. in ca. 2. de confess.
3 in uer. reus ubi tex. pœnalis † de reo loquens. exten-
ditur ad actorem, cum sint correlatiui quò ad ca-
sum expressum & eadem sit ratio. Ad quod adduci-
tur, & glos. in uer. de uetere in cap. cupientes de ele-
4 ctio. lib. 6. restringit ille tamen limit. † quando sepa-
ratim in correlatiuis constitutæ essent pœnæ. ut in
cap. 2. § 1. eod. titu. idem facit & Franc. ibi in prima
limit. qui insuper ait esse intelligendam hanc limi-
tationem, quando militaret eadem ratio; per nota.
in l. curatorem. C. de interdic. matri. & ut per Bald.
in l. omnia priuilegia. C. de episcop. & cleri. sequitur
Euerar. loc. iam relat. sub num. 53. addens quod lex
quantuncunque pœnalis & per consequens odiosa
5 ac restringenda † loquens in marito, in ijs quæ ab eo
transeunt ad uxorem extenditur ad uxorem per tex.
notandum in l. 1. ubi Bald. & Paul. de Castr. notant.
6 C. de in ius uoc. ubi libertus uocari faciens † in ius
uxorem patroni non impetrata uenia agendi inci-
dit in pœnam 50. aureorum sicut ipsum patronum
in ius uocasset, hanc quoque limitationem probat
simpliciter Caccialup. in d. l. omnes populi, sub nu- 7
mero 258. qui addit tex. in l. ult. de acceptil. & in l. 1.
C. de cupress. ex luc. Daph. uel Persei. per ægipt. non
inciden. lib. 11. glos. in uer. omnino in c. si postquam
de electio. lib. 6. Butr. in d. cap. fin. char. antepen. in
secunda limit. Bald. omnino uidendus in l. omnia.
C. de episco. & cleri. glos. in l. quamuis. C. de adulte.
no. in l. curatorem. C. de interdi. matri. & Imol.
in clemen. 1. de elect. Crauet. in d. sectio. uideamus,
sub num. 29. qui addit glos. in l. per interuallum de
iudi. & in cap. 1. de confess. lib. 6. Barto. in l. 1. quod
met. caus. cum simil. ut Ias. scribit in l. non dubium,
col. 3. post medium uersic. singulariter limita. C. de
legi. in l. sicut bonis in secundo not. C. de in ius uoc.
& in l. fin. col. 3. C. de indict. uidui. tollen.
8 Contrariam tamen sententiam, † quòd imò in pœ
nalibus de uno correlatiuo ad alterum non infera-
tur, probat Abba in cap. 1. de locat. Ias. sibi contra-
rius in l. fin. in fin. de in ius uoc. Deci. in l. 1 col. 2. cir-
ca medium. C. de in ius uoc. Crauet. loco supra cit.
9 conciliat † hanc controuersiam hunc in modum, ut
scilicet hæc limitatio procedat respectu unius, &
eiusdem actus indiuidui, quando unum prohiberi
non potest sine altero; tunc enim pœna imposita
uni ex correlatiuis censetur apposita altera, puta
per statutum maritus prohibetur relinquere uxori
10 certè † etiam mulier censetur prohibita accipere,
Rursus per statutum prohibetur quis uendere sub
pœna, certè etiam emptor censetur prohibitus eme
re sub eadem pœna, quia non potest quis uendere si
ne emptore, nec potest maritus uxori relinquere si
11 uxor non accipiat. Secus † in diuersis actibus, puta
prohibetur

prohibetur maritus relinquere uxori, non per hoc
intelligetur uxor prohibita marito relinquere, quia
isti actus sunt diuersi, & separati, nec erit elusoria
dispositio statuti prohibentis maritum relinquere
uxori, licet uxor possit relinquere marito, fieret au-
12 tem elusoria respectu eiusdem actus si marito † pro
hibito relinquere, non censeretur prohibita uxor ac
cipere, ita declar. Socl. in consil. 74. col. 2. post me-
dium libro tertio. Cur. iun. in consi. 6 col. 6. post me
dium, & seq. ubi uidetur sibi ascribere. Verum nu-
mero 32. inquit aduertendum esse circa huiusmodi
declarationem, quia illa uidetur quidem procedere
13 respectu † actus principalis in quo unum non pôt
esse sine altero, & ideo uno prohibito censetur quo
que alteri esse prohibitum, puta prohibetur quis
uendere, necessario prohibetur & alter emere, sed
tamen non procedit respectu pœnæ, quia potest
unus puniri, & alter non; licet enim contractus nõ
possit prohiberi uni quin prohibeatur alteri; pœna
14 tamen separari potest; simile uidemus † quòd usu
ram quis committere non potest nisi adsit alter
qui usuram accipiat, & tamen pena quæ imponitur
usurarijs non intelligetur imposita ijs qui accipiũt
sub usuris, ut no. in cap. super eo de usur. & propte-
rea uult istiusmodi declarationem respectu actus
principalis intelligendum esse, respectu autem pœ-
næ sic exaudiendam esse, ut si eadem militat ratio
progrediatur, sin minus uacet, prout dictum est in
usuris in quibus non est æqualis ratio inter dantem
15 & accipientem. Sic pariter † si prohibeatur quis cõ
ducere domum locatam ante finem locationis, pœ-
na apposita quæ sit applicabilis conductori tãtum,
non etiam locatori, tametsi conductio sine locatore
fieri non possit, non tamen pœna uni tantum con-
ueniens alteri erit communis; secundum Abb. in d.
cap. 1. col. pen. in fin. de electio. & ita dicit resolui
omnes contrarietates Doct. in materia pœnali cor
relatiuorum. Sed contra prædicta uidetur esse con
silium Bal. 482. Magnifici uiri col. 2. li. 1. ubi si quis
16 † prohibeatur acquirere, & acquirat contra prohi-
bitionem ipse acquirens solus conuenitur ad inter-
esse & non transferens quamuis acquirens non pos-
sit sine transferente acquirere, nec distinguit Bald.
an eadem sit ratio, uel id minus, sed tantum conside
rat uerba prohibitionis, non esse prolata in transfe-
17 rentem. Sed ipse † resoluit Bal. loqui in prohibitio-
ne facta per pactum, & sic in prohibitione homi-
nis, nos autem loqui in prohibitione legis, consta-
18 re uerò difficilius extendi † dispositionem hominis,
quam dispositionem legis. cap. susceptum de rescri.
libro sext. cap. cum illis de præbend. eo. libr. per quæ
jura ita declar. Imol. in d. l. si uerò, §. de uiro soluto
matrimo. in secundo articul. principal. sequitur Ias.
in d. l. tertia in principio col. 2. in fin. uersic. tertio ad
ducitur de acquir. poss. post Areti. ubi & ita in ter-
minis correlatiuorum declar. Bal. in cap. 1. in prin.
qua. Domi. propriet. feud. priue. per tex. in l. sed in-
terpretatur §. si ab altera de arbitr. quod dictum
pro singulari refert ac sequi. Deci. in d. l. 1. col. 2. cir-
19 ca medi. C. de in ius uocand. ita ut † quàm paucissi-
mis rem perstringendo Dom. Crauet. mens sit ut,
limitatio respectu unius & eiusdem actus quãtum
ad principalem eius substãtiã uera sit, non et quãtũ
ad pœnam nisi eadem ratio militet, secus sit in di-
uersis actibus in quibus etiam ex maioritate ratio-
nis uult non posse fieri extensionem. Quid dicemus.
20 Ego crediderim † quòd siue simus in eodem actu,
siue in diuersis, quòd ubi militet eadem ratio quæ
sit expressa in lege, uel pro expressa habeatur, uel ea
possit induci à maiori, uel a pari, semper in correla-
tiuis progrediendum esse de uno ad alterum, prout
supra diximus libro proximo in materia correcto-
ria limit. 3. ubi in exemplo illo de statuto prohiben
te uxorem uiro relinquere diximus secundum uerio-
rem, & magis communem opinionem, idem è con-
trà dicendum esse, prout consuluit Curt. noster se-
nior in consi. 11. statuto Parmensi cum simil. ibi alle
gatis, quia crebrius obtentum fuit aduersus Soci. in
dicto consilio 74 libro tertio. nam quemadmodum
supra ostendimus libro proximo in prima limit. ad
reg. constitutam in correctorijs & supra in tertia
limit huius conclusio. cum in correctorijs ubi ex-
21 pressa † est ratio, uel pro expressa habetur licitum
sit, producere correctoriam constitutionem quate-
nus identitas, uel maioritas, uel paritas rationis pa-
titur, sic dicendum erit in pœnali.

Limitatur uigesimoquarto loco in conuersis, si
sunt paris rationis, uerbi gratia, si lex uel canon lo-
22 quitur † in ultramontano, curia existente in Italia,
habebit è conuerso locum in citramontano curia
existente ultra montes eadem tamen subsistente ra-
tione, ita notanter uolunt Guili. & Garz. in cap.
auaritiæ de electio lib. 6. Host. & Abb. in dicto c. 1.
in uer. Italiæ de electio. lib. 6. Butri. in d. cap. fina. de
consuetu. in decimaquinta fallent. glos. in cap. ut
commissi in uer. procedendi de hæreti. lib. 6. per
quam ita probat Euer. loco supra cita. sub num. 72.
in cuius limitationis confirmationem facit, quæ de
23 contrarijs uel oppositis dicuntur, ut quando † eadẽ
ratione determinantur idem ius sit constituendum
ut tradit Barto. & alij in l. inter stipulantem, §. sa-
cram de uerbo. obligat. glos. & doctor. communiter
in rubri. de acquir. poss. & est tex. in l. penult. C. de
solutio. & in l. totas. C. de rescind. uendit. in l. ult. §.
ult. de leg. 3. l. & si contra in fin. de uulg. & pupillar.
cum similib. & l. illud, ad leg. Aquil. & l. a Titio de
uerbo. oblig. cum simil. qua de re plenius egimus
24 † in dicta rub. de uerb. oblig. quàm ut hoc loco ul-
terius sit elaborandum.

S V M M A R I V M.

1 *Constitutio pœnalis interpretans trahitur ad extremũ sub lege interpretata comprehensum.*

2 *Quinque adnotanda esse frequentissimè in usu forensi occurrentia in materia extensionis facienda in constitutione pœnali interpretante.*

3 *Constitutio iuris antiqui declaratoria, locum non habet nisi in casibus in quibus locum habet ius antiquum.*

4 *Statutum uel constitutio supplens, non progreditur nisi in casibus in quibus statutum suppletum locum habet.*

5 *Constitutio interpretans legem pœnalem, non censetur*

extendere

extendere pœnam legis interpretatę nisi id exprimat.
6 *Pœnam impositam super facto prohibito, trahi ad casum à prohibitione exceptum.*
7 *Omnia quę dicuntur in lege interpretata, repetita censentur in lege interpretante.*
8 *Tex. in §. tertia vero in auth. de fil. cont. dot. instr. nat. declaratur.*
9 *L. nihil de coniung. cum emancip. lib. intellectus.*
10 *Constitutio quando non esset merè pœnalis, respectu expensarum tantum extenditur.*
11 *Quia si in casibus iam relatis fortioribus constitutio pœnalis extenditur, ergo & in hoc.*
12 *Nisi constitutio non solum esset pœnalis, sed etiam exorbitans.*
13 *Ratio quando est expressa in lege de stricto iuris rigore potest fieri extensio.*
14 *In pœnali dispositione restringi significationem uerborum quando subest aliqua ratio, uel æquitas.*
15 *Vbi duplex odium concurrit non fit extensio.*
16 *Constitutio quando est correctoria & pœnalis simul non fit extensio.*
Etiam ad casum qui ex larga significatione uenit. ibid.

An noua constitutio interpretans trahatur ad extremum sub lege interpretata comprehensum, & quando non esset merè pœnalis producatur ad alios casus.

CAP. XXX.

Limitatus vigesimoquinto loco
nisi noua constitutio sit interpretans, quia tunc extenditur
1 quoque ad extremum † sub lege interpretata comprehēsum,
sic limitat Franc. in d. cap. 1. de
temp. ordi. col. 4. circa med. uer.
decimoquinto fallit per glos. in cap. contra qui certam. de electio. eo. libr. 6. & in clemen. statutum in
uer. consuetudinem de elect. & per Io. Andr. in cap.
dispendia de rescript. libr. 6. eandem limitationem
firmat Dom. Alcia. d. lib. 2. de uer. signifi. sub nu. 52.
uers. idem cum lex noua, sequitur Euerar. loc. iam
relat. qui addit bonam glos. in cap. quæ contra de
electio. lib. 6. sub num. 66. uers. quinto fallit, & text.
notandum in § ult. in auth. de filijs ante dot. instru.
nat. ubi Bart. notat & Bal. in auth. habita in 10. col.
C. ne fil. pro patr. post Butri. in d. cap. fin. in 14. fall.
Caccialup. in d. l. omnes populi in 18. fallen. sub numero 262 & Lanfranc. de Oria. in d. §. de uiris in 13.
2 conclus. interpretationis extensiuæ, circa quam † materiam dicit quinque adnotanda esse frequentissimè in usu forensi occurrentia; quorum primum est,
quòd si in fine alicuius legis, uel canonis aut constitutionis pœnalis fiat aliqua additio, tunc pœna apposita in principio uidetur adiectione tali repetita,
ex quo enim adijcitur uidetur esse pars illius legis
uel constitutionis, uelut cum apposita est in fine
constitutionis clausula, adijcientes, &c. uel huic insuper adijciamus sanctioni, uel idem iudicium esse uo-
lumus, glos. est notab. in cap. de multa super uer. ecclesia de præben. quam ibi communi consensu recipiunt Abb. & alij, & idem uult Cardi. ac reputat notandum in clem. statutum in tertia opposit. & ita dicit communiter teneri quicquid senserit glos. in clemen. secunda in uer. sanctioni de electio. Secundum
3 est † quòd constitutio antiqui iuris declaratoria nō
habet locum nisi in casibus in quibus habet locum
ius antiquum per glos. in capit. sicut ubi Gemi. &
4 Franc. de electio. lib. 6. Tertium est † quòd ubi lex uel
statutum emanat ad supplendam aliam legem uel
aliud statutum non habet locum nisi in casibus in
quibus loquitur statutum suppletum; sicut dicimus
de lege interpretata atque interpretante, Domi. in
cap. ut circa super glos. in uer. appellari de elect. li. 6.
5 Quartum est † ubi lex ueniens ad interpretationem
alterius legis extendit ipsam dispositionem uel legem per hoc tamen non uidetur extendere pœnam
legis interpretatæ nisi id exprimat, glos. est notan. in
l. fin. de in ius vocand. quam ad hoc not. Butri. in d.
6 cap. fin. de consuet. col. 57. Quintum est, † quod ubi
lex imponit pęnam super certo facto prohibito, &
postea ab illa prohibitione excipit unum casum sub
certa limitatione, pœna apposita super facto extenditur etiam ad casum exceptum, si forma seu limitatio non seruatur secundum glos. singula. in capit.
primo super uerbo. necessario, & ibi illam commendat Gemi. & Franc. de postul. prælat. libro 6.
7 Resoluendo † igitur dico hanc limitationem recipiendam esse quia certissima illa est conclusio in
iureque nostro passim recepta; Quòd omnia quæ
dicuntur in l. interpretata censentur repetita in lege
interpretante per tex. in §. tertia uerò in auth. de fil.
ante dotal. instrum. nat. in illis uerbis. Cum omnib.
8 manifestum sit oportere ea quæ † adiecta sunt per
interpretationem in illis ualere in quibus interpretatis legibus sit locus, ibique glos. in uer. locus, nota
inquit mirabile uerbum, & ita ibi etiam ad hoc no-
9 tant illum tex. Bart. & Ang. ad idem est † tex. quem
ibi ad hoc not. Bart. in l. nihil de coniung. cum emancip. lib. eius, & hoc idem tradendo, notandam illam
ac grauissimam theoricam in materia repetit Bart.
in l. prætor, §. eritque sub num. 2. ad fin. ut bon. rap.
Limitatur vigesimosexto loco quando constitu-
10 tio non esset merè pœnalis, † sed solum respectu expensarum uel nullitatis processus, quia tunc fiet extensio ex identitate rationis, ut per glos. in uer. præsidentes in clem. 1. de rescript. & non habet difficultatem probabilem, quia si in meris pœnis, in casibus
11 iam relatis † permissum est pœnalem constitutionē
perducere multo magis in casu isto, in quo non agitur de tanto rigore pœnali arg. auth. multo magis.
C. de sacrosan. eccles. cap. cuilicet de regiur. libr. 6. &
l. non debet de reg. iur. cum simil. sed hoc dicit Fran.
in d. cap. 1. de tempor. ordinat. col. 4. in ult. limit. ne-
12 rum si esset constitutio esset † non solum pœnalis,
sed etiam exorbitans, ut not. Io. Andr. in cap. dispendia de rescript. libr. 6. Verum quantum ad hoc ego
puto eodem modo concludendum esse, quo fuit
conclusum supra in materia correctoria, in 1. sub limitatione 1. limitatio. ad regulam constitutam in

eadem materia, ut l. de strictoiuris rigore, si nō sit
13 scripta in lege, posit fieri extēsio: quia in † quacūq; materia quatenus ratio patitur semper fieri dispositionis productio potest, si uerò æquitatem ac benignitatem inspiciamus uerior fit Franc. assertio,
14 quæ defendenda erit illa ratione, † quod quemadmodum in generali dispositione pœnali fit interpretatio restrictiua, ne tam latè uerba sumantur, quàm sumi possent ex significatione uerborum, quando subest aliqua ratio uel æquitas restringendi uerba, cap si compromissarius; §. restringitur de electio. in 6. Euerar. loc. supra cit. sub num. 75. & infra plenius dicemus libr. 10. in materia interpreta-
15 tionis restrictiuæ; sic etiam † dicendum sit in casu isto, in quo duplex odium pœnalitatis scilicet & exorbitantię concurrit arg. auth. itaq;. C. commun. de succesio. & cap. 1. de treug. & pac. cum similib.
16 tanto † magis quia receptior uidetur esse opinio, ut quando dispositio esset correctoria & pœnalis simul; tunc non fiat etiam extensio ad casum, qui de larga significatione uocabuli comprehendi posset sub casu expresso, etiam euidentitate rationis, ut per Deci. in cap. translato in fin. de constitu. Ias. in l. fin. col. 2. uers. tenendo illam regulam de in ius uoc. in l. cum quid col. 4. uers. secundo principaliter de lib. & posth. & in d. l. fin. col. 2. in fin. de in ius uocan. cum similib. de quibus per Crauet. d. sectio. prima 4. par. de antiq. tempor. sub num. 85. uers. aduertendum tamen, & quæ per nos supra congesta fuerunt in d. sublimit. 1. in princ.

S V M M A R I V M.

1 *Pœnalem dispositionem extendi quando eadem ratio subest, & idem quoque nomen hoc suadeat.*
2 *Statutum de lucranda dote in uero matrimonio, non habet locum in matrimonio putatiuo.*
3 *Idemque esse in pacto de lucranda dote.*
Vxor uera cur puniatur de adulterio. ibidem.
4 *Ratio publici fauori quæ uersatur in eo, ne delicta remaneant impunita procedet quando delictum prorsus remaneret impunitum. nu. 5.*
6 *Melioris conditionis esse non debet uxor putatiua quam uera.*
7 *Vxor putatiua per adulterium perdit dotem, ut uxor uera. Ex communi num. 9.*
8 *Tutor putatiuus & minus legitimus nc punitur in non reddenda ratione ut tutor uerus.*
10 *Curator uerus ut donationem accipere ab adulto non potest, sic nec putatiuus.*
11 *Reseruatio Sum. Pontif. de beneficijs, quæ Titius tenet, intelligitur etiam in ijs quę de facto is possidet.*
12 *Alexan. in l. si cum dotem solut. matr. declaratur.*
13 *Clem. uolentes de hæret. locum non habet in acquisitoribus de facto bona quædam fratrum minorum inquisitorum ac condemnatorum distribuentibus.*
14 *Clemen. prima de priuileg. puniens religiosos, non habet locum in religiosis de facto, quorum religio est reprobata.*
15 *Pœnam ob actum nullum imponi quando actus est illicitus.*
16 *ij hæreticorum tam legitimi quam illegitimi, non admittuntur ad aliquod officium nec beneficium.*
17 *Absurdi uitandi gratia etiam in correctorijs fieri extensionem.*
18 *Et in pœnalibus ex sententia auctoris post Ripam.*
19 *Quam uaria tradiderint scriptores in materia putatiuorum, & uerorum.*
20 *Quatenus procedant iura comparantia putatiua ueris. num. 21.*
22 *Extensionem passiuam semper fieri in pœnalibus.*
23 *Et quomodo fiat.*

Silere similiter antedictam conclusionē quando in casu non expresso eadem subesset ratio, et idem nomen, aut res uersaretur in extensione passiua.

CAP. XXXI.

Limitatur uigesimoseptimo loco ista conclusio, ut locum non habeat quando eadem ratio subest
1 † & idem quoque nomen hoc suadet. fiet enim extensio à nomine uero ad improprium, & quod tantummodo de facto dicitur, ut in lege si uxor, §. 1. de adulterijs, vbi lex Iulia de uxore uerba faciens habet locum in ea quoq; quæ de facto est uxor, & uult Dom. Alciat. d. libr. 2. de uerbo. signific. hanc limitationem proficisci ex ea extensione quę fit de propria significatione ad latam in quacunque materia quę limitatio haberc uidetur non leuem difficultatem, quia si uera esset sequeretur ut priuilegia uel competentia pro uero matrimonio, competerent etiam pro matrimonio putatiuo; quod tamen non est uerum, quia statu-
2 tum de lucranda dote † in uero matrimonio non habet locum in matrimonio putatiuo, Bald. Angel. & Salyc. in l. 1. C. de cond. ob caus. Ripa in rub. solu. matrimo. col. 16. post medi. Bal. in consi. 184. si qua mulier. lib. 3. Castr. Roma. qui id declarat, & Alex. in l. si cum dotem, §. ult. solu. matri. & idem est in pacto
3 † prout est tex. in d. l. l. 1. vbi not. Bald. Ang & Saly. de cond. ob caus. Ang. in §. si uero ab initio, & in §. adscriptitio. de nupt. Franc. Areti. in l. si ante colum. tertia solu. matrimo. Andr. sicul. in cap. ex literis col. ult. de pigno. & consil. 46. libr. secundo. & de vtroque est assertio Bal. in cap. iurauit. col. 1. Sicul. col. 3. & Fely. col. ult. de probatio. Imol. Castr. Rom. in d. l. si ante solu. matri. Sicul. consil. ult. col. penult. lib. 2. Mars. sing. 129. quàmuis Dy. & Alberi. in d. l. si ante nuptias uideantur sentire contrarium, ut eos inducit Andr. Tiraq. de leg. connub. glos. 8. sub numero 264. similiter ratio cur uxor non uera puniatur de adulterio secundum Ias. in d. l. cum quidam
4 de lib. & posthum. † col. pen. uers. tertio fortius, est quia agitur de fauore publico, ut delictum puniatur, quæ responsio, ut inquit Crauet. in d. sectio. uideamus sub num. 11. non satisfacit, quia ratio talis, ut supra dictum fuit, non attenditur, nisi ubi uel de-
5 lictum † remaneret impunitum, uel ita leuiter puniretur,

retur, ut ex eius pœna præberetur occaſio, de-
linquendi, ſed licet vxor putatina de adulterio
non puniretur non tamen propterea remane-
ret delictum impunitum: quia, ſcilicet de ſtu-
pro potuiſſet puniri; ſiue eſſet uirgo, ſiue eſſet ui-
dua: unde ipſe putat potius rationem eſſe ne ſeqna
tur abſurdum, ut ſcilicet melioris conditionis ſit
6 vxor putatiua † & de facto quàm uera uxor, quod
eſſe non debet. l. 3. §. 1. de donat. inter ui. & uxor. ubi
etiam uxori putatiuæ donari non poteſt pro qua
ſententia facit glo. in cap. plerunque de dot. poſt di-
7 uor. reſtit. ubi uxor putatiua † ita perdit dotem pro-
pter adulterium, ut uera uxor ne plus tribuatur uxo
ri putatiuæ & de facto, quàm ueræ uxori refert, &
ſeq. Paul. de Caſtr. in conſi. 147. reuocatur in dubiũ
& in conſi. 154. pro iſta Domina col. 2. poſt mediũ
8 lib. 2. ubi in tutore † putatiuo & minus legitimo di-
citur quòd ita punitur in non reddenda ratione ad-
miniſtrationis, ſicut uerus tutor, tenendo in hoc cõ-
tra gloſ. in l. conſenſu in uer. ſibi. C. de repud. ubi uo-
luit gloſ. quòd talis uxor putatiua non perdit dotẽ,
ſed dicit Paul. de Caſtr. quòd Doctor. in d. cap. ple-
9 runque communiter tenent contrarium † conſiderã
tes intẽtionem mulieris, quæ fuit committere adul
terium, ut ibi per Innocen. in finalib. uerbis & per
Abb. qui dicit opinionem gloſ. eſſe communem, ſi-
militer curator putatiuus non debet eſſe melioris
10 conditionis quàm uerus, † proptereaque ſicut ue-
rus curator non poteſt donationẽ accipere ab adul-
to, ita nec putatiuus Paul. de Caſtr. in conſil. 352.
Curator col. 2. poſt medium lib. 1. ſimiliter licet re-
ſeruatio beneficiorum ſit odioſa gloſ. in cap. fina. in
uer. ſimilibus de uerb. ſignifi. lib. 6. tamen reſeruatio
11 Papæ † de beneficiis quæ Titius obtinet locum ha-
bet etiam in beneficio quod Titius de facto tenet
ne occupator ſit melioris conditionis, quàm uerus
poſſeſſor. Neque mouet quod Alex. in d. l. ſi cum do
12 tem, §. fin. col. 2. ſolu. matr. uideatur † ſimpliciter ſe-
qui gloſ. in d. l. conſenſu dicens eſſe ſimilem gloſ. in
d. cap. plerunque, quia fallitur, cum prorſus ſit diſ-
ſimilis; quia contrarium decidit ut ſupra retulimus
& habet contra ſe communem opinionem, ut ſupra
dictum eſt, & quamuis pro illa gloſ. uideatur facere
dictum Calderi. in conſi. 1. de hær. quod clem. uolen
13 tes de hæreti. excommunicãs † inquiſitores confiſcã
tes bona eccleſiæ, non habeat locum in inquiſitore
de facto diſtribuente libros quorundam fratrum
minorum de hæreſi damnatorum, & aliud dictum
Cardi. poſt Lap. in clem. 1. col. 2. q. 3. de priuileg. ubi
uult quòd clem. illa puniens religioſos non habet
14 locum † in religioſis de facto, quorum religio eſt
reprobata, quia illis non conuenit qualitas religio-
nis quod dictum ſequitur Fely. in c. accedẽtes col. 3.
de præſcriptio. quia reſpondet Crauet. in d. ſectio. ui
deamus ſub num. 13. & 14. adducens multas deciſio
nes contra dictum Cardi. & oſtendens in illis aucto
ritatibus in contrarium adductis non militare illud
abſurdum quòd melioris conditionis eſſet qui de fa
cto ageret, quàm qui de iure, in delicti impunitate
conſequenda; quia res non habet difficultatem, quòd
15 ob actum nullum † pœna imponitur, quando actus
illeſui natura eſt illicitus, per l. nemo martyres. C. de
ſacr. eccl. iuncta glo. l. cum qui duas. C. ad leg. Iul. de
adulte. Deci. in c. ex tenore col. 3. circa fiu. de reſcri.
quamuis aliter ſentire uideatur Abb. eandemq; de-
clarationem, quòd ex actu nullo ſequatur pœnæ im-
poſitio, quando aliàs ſequeretur abſurdum, ut me-
lioris eſſet conditionis delinquens, quàm non delin
quens uoluit Ripa in l. 1. col. 4. de uulgar. & pupill.
ideo ex ſupradictis Crauet. iam relatus conſtituit li
mitationem non eo modo quod facit Dom. Alciat.
ſed aliter, uidelicet, ut ubi ſequeretur abſurdũ ſi non
fieret extenſio in pœnalibus, tunc ſemper licita ſit
extenſio, ut in exemplo iam relato uxoris putatiuæ,
ne ſcilicet melioris ea ſit conditionis quàm uera, &
pro illa adducit gloſ. in cap. ſtatutum in uer. uolu-
16 mus de hæret. lib. 6. † ubi diſpoſitio illius cap. pœna-
lis, ut filij hæreticorum nõ admittantur ad aliquod
beneficium eccleſiaſticum nec officium publicum
uſque ad ſecundam generationem, extenditur etiã
ad filios hæreticorum illegitimos, ne aliàs ſequatur
abſurdum, quòd plus tribuatur luxuriæ quàm caſti-
tati, quam gloſ. refert ac ſequitur Deci. in cap. in præ
ſentia col. 17. uerſ. tertia concluſio, & per hanc limi-
tationem dicit poſſe reſolui plures deciſiones, quæ
adducuntur contra hanc regulam negatiuam, in il-
lis enim fit extenſio ne ſequatur abſurdum, cuius
17 euitandi gratia † in materia quoque correctoria do
cuit fieri poſſe extenſionem in prima ſectio 4. part.
de antiq. tempo. in 16. limit. Ego quantum ſit reſpe-
18 ctu iſtius limitationis crederem potius † conſtituen-
dam illam eſſe, ut concepit Ripa ratione abſurdita-
tis euitandæ; tùm per ſupradicta, tum per ea quæ
diximus ſupra libro tertio de impropria ſignifica-
tione in limit. ab abſurdo & ſupra libr. præcedent.
in limit. ad reg. conſtitutam in materia correctoria;
tum etiam quia concipiendo limitationem eo mo-
do quo concipit Dom. Alciat. res non admodum
19 eſt tuta; quia Andr. Tiraquel. † de leg. connubia.
in gloſ. 8. à numero 214. uſque ad num. 253. plures
enumerat caſus in quibus iura diuerſo modo con-
ſtituunt, interpretesque aliter atque aliter reſol-
uunt in putatiuis, quàm in ueris, & hoc tam in ma-
teria matrimonij, dotis, mariti & uxoris, quàm in
alijs caſibus, & quamuis à dicto numero 253. uſque
ad numerũ 277. enumeret plures alios caſus in qui-
bus putatiuorum mariti, vxoris, matrimonij, dotis,
& aliorum oſtendit idem eſſe ac uerorum iudi-
20 cium, nihilominus, † aut ea procedunt in fauorem
ipſius mulieris, ut ea quibuſcunque modis dotem
conſequatur, quò facilius nubere poſsit l. tertia. de
priuileg. credit. qui tex. loquitur in uxore putatiua,
ut declarat idem Tiraquel. loco ſupra cita. ſub nu-
mero 159. Aut quatenus ad uirum trahuntur reſpe
ctu beneficiorum ac priuilegiorum, & aliorum ea-
dem in materia conſtitutorum malè iuta ſunt, & in
21 † contrarium habent communiores & receptiores
Doctorum ſententias; ut etiam ex ipſiuſmet Ti-
raquel. teſtimonio percipere licet; Aut ſaltem ita ſe
habent ut eo modo conceptam limitationem non
ſatis ſecuram relinquant, prout conceperat domi-
nus Alciatus.

Limitatur uigesimooctauo loco hæc regula su-
22 pra memorata, ut sileat in extensione† passiua, quia
illa locum habet in quibuscunque dispositionibus,
ut supra latè docuimus libro quinto in peculiari
tractatione istius passiuæ extensionis & diximus
quoque libro proximo in decimasexta declaratione
regulæ constitutę in materia correctoria, quibus
possunt addi quæ scribit Crauet. in dicta sectio. ui-
deamus sub numero 49. pœnalis enim constitutio
23 † inducta in materia alicuius criminis patitur ex-
tensionem passiuam, idest productionem aliarum
legum & constitutionum iuris communis quæ in
materia illius criminis loquentur, ut per Bartol. in
dicta l. omnes populi, sub numero 60. de iust. & iur.
& eundem Bartol. in d. l. 1. §. lex Falcidia, ubi & alij
notant ad leg. Falcid. cum simil. in locis iam relatis
copiosè adductis.

S V M M A R I V M.

1 *Pœnalem constitutionem extendi ob publicam honestatem.*
2 *Parentum uocem in infinitum accipi pro omnibus ascendentibus.*
3 *Ea quæ publicæ honestatis gratia fiunt, coactè dici fieri.*
4 *Iniuriam passus si recipiat iniuriantem ad osculum pacis in eccesia, non propterea censeri remisisse iniuriam.*
5 *Idemque esse ubi ad festum uel conuiuium cum inimico quis reciperetur.*
6 *Honestatem connumerari inter iuris pręcepta.*
7 *Ius honestatis ab omni superioritate censeri exceptum.*
8 *Subditas honestas alicuius domini non posse ab eo compelli ut se conferant in illius domum tripudij gratia.*
9 *Honestatis quę sunt non esse necessitatis.*
10 *Quinimò meri consilij uideri, ac nullo modo obligatoria esse.*
11 *Quomodo concilianda sint inter se ea contradicentia iura, quibus quę honestatis sunt, modo esse dicuntur necessitatis, & modo non esse.*
Honestum prout concernit iuris pręceptum esse necessarium. ibidem.
12 *Honestum à iure ciuili simpliciter traditum non habere necessitatem.*
13 *Deci. & Cagnol. in l. consilij de reg. iur. declarantur.*
14 *An ualeat statutum per quod inducitur uituperabilis cessio bonorum contra decoctores ac fallitos.*
15 *Tales consuetudines ac statuta esse contra l. final. C. qui bon. ced. poss.*
16 *Sed huiusmodi consuetudines ac statuta de facto seruari.*
17 *Statuta pudendarum cessionum habere rationem publicæ utilitatis.*
18 *Fraudum debitorum reprimendarum gratia multa in iure nostro fuisse inducta.*
19 *Statutum Ticinense, nonasque constitutiones in titu. de offic. Abbat § quicunque, declarari. num. 20.*
Sed statutum contra eos qui fortuitò deficiunt prouidere; Nouam constitutionem contra illos qui data opera fidem frangunt prouidere. ibi.
21 *Eos qui dolosè contraxerint etiam si uellent uti, remedio cessionis bonorum non admitti.*
22 *Decoctores uarijs affici pœnis.*
23 *Pœnalem dispositionem extendi ad casum in iure præsumptum.*
24 *Pręsumptiones iuris liquidissimas esse probationes.*
25 *Pręsertim quando sunt iuris & de iure.*
26 *Statutum de lucro dotis, non solum habere locum in dote uera, sed etiam in pręsumpta.*
27 *Sed contrà sentire Crauetam.*
28 *In constitutione pœnali fieri progressum de casu uero ad casum fictum.*
29 *Pœnales constitutiones in iis tantum casibus extendi, in quibus pœnæ sunt ex iusta & probabili causa introducta.*
30 *Patri facultas concessa occidendi Mœchum cum filia deprehensum, non trahitur ad auum, uel proauum.*
31 *Occidere aliquem propria auctoritate perquam crudele esse.*
32 *Constitutio pro crimine paterno filios afficiens non trahi ad filias.*
33 *Iudex ita se debet adaptare ad delictum, quando pœna non est expressa, ut non maiorem infligat sed æqualem.*

An cesset supra firmata conclusio quando pœna non est expressa, ut non maiorem infligat sed æqualem.

C A P. XXXII.

Imitatur vigesimonono loco
ista conclusio, ut cesset propter
1 publicam honestatem †sic limi
tat Crau. in d. sectio. uideamus
sub num. 39. puta lex prohibet
sub certa pœna parentes in ius
vocari sine uenia, si quæratur
quatenus illa parentum uox accipienda sit, dicendũ
2 erit in infinitum †accipiendam esse, & ad omnes pa
rentes cuiuscunque gradus referẽdam esse, tametsi
usque ad tritauum propriè parẽtes accipiantur. l. 4.
§. prætor ait, uer. parentum, & ibi Ang. in pri. notab.
de in ius uocand. quam legem simul Ias. legit sub l.
secunda eod. titu. & idem Ias. in §. pœnales col. 9. sub
nu. 54. instit. de action. cum simil. Addit Crau. quòd
3 ea quæ publicæ honestatis †gratia fiunt necessariò
ac coactè fieri dicuntur ita ut qui illa faciat non ui
deatur aliquo pacto iuri suo renunciare, per ea quę
scribũt Ang. & Fab. in §. ult. instit. de iniur. & Aufre.
in decis. Tolos. q. 233. ubi si iniuriam passus reci-
4 piat iniuriantem †ad osculum pacis in ecclesia quod
salua honestate recusare non poterat per clem. fin.
de senten excom. non censetur ex tali osculo iniuriã
remisisse, quia coactè & publica honestate propel-
5 lente id factum est, idemq; esse ubi †ad festum con-
uiuiũq; aliquod inuitati fuerint simul ad eandẽ mẽ-
sam discubuerint, unaq; biberint ac biberint nõ pro
pterea dicitur iniuriam remisisse is, qui offensus fue
rat quasi publicæ cogente honestate ea oĩa ab illo
6 pacta fuerint, enumerat† n. honestas inter iuris præ
cepta

cepta l. 1. §. 1. de iust. & iur. §. iuris præcepta instit. de iust. & iur. & ideo ius honestatis intelligitur sem
7 per esse exceptum † ab omni superioritate, l. quod ex liberta vbi Bald de oper. libert. sequitur Decius in capitu. primo, colum. quinta, super glos. fina. de
8 constit. sub numero duodecimo. qui volunt † subditos alieni domino non debere compelli ab eo ut in illius domum se conferant tripudiorum gratia, si honeste id fieri non possit, idem probat Iacobi à Sancto Georgio in tracta. de homag. in fin. Cagno. per illum text. in l. secunda, §. & cum placuisset, sub numero 373. de origin. iur. sequit. Crauet. loco iam rel. sed aduersus hactenus tradita facere uidetur, quòd
9 ea quæ sunt honestatis † non sunt necessitatis cap. ad aures de ætat. & qualit. quinimò uidentur esse
10 meri consilij & nullo † modo obligatoria, iuxta ea quæ locupletissimè scribunt Deci. & Cagnol. in l. consilij de reg. iur. Verum potest hic obex remoue
11 ri, prout illum remouet Fortun. † Garc. Hispan. in l. prima, sub numero sexto de iusti. & iure qui dicit, ant nos loquimur de iustitia uniuersali, & de præceptis iuris naturæ, & quodcunque honestum est, uir bonus & iustus ut faciat oportet, nam ius est bonum & æquum, ut in dicta l. prima de iusti. & iur. & isto modo quod honestum est necessarium est, & maximè si à iure ciuili receptum est, ut in l. fi. C. de capt. & postlimin. reuers. ubi licet inquit text. ut captiui pecunia redempti precium uel æstimationem redemptoribus soluant, & l. ultima. C. ne fisc. rem quam uendi. euinc. libr. 10. ubi honestatis non esse dicitur ut fiscus rem quam uendididit &
12 incar. Aut loquimur † de honesto quòd à iure ciuili ut simpliciter honestum nobis traditur, & hoc non habet necessitatem huius iuris, quia eo ipso quod ut honestum nobis traditur hoc significatur ut unusquisque debeat id obseruare prout natura obseruandum est, non tamen habet compulsionem & necessitatem iuris ciuilis, unde id appellatur simpliciter honestum & non necessarium, & de hoc lo-
13 quuntur iura ex aduerso cita. † & quæ habentur per Dec & Cagnol. in dicta l. consilij, & per glos. in uer. consilij, in dicto capitu. ad aures, primo autem casu procedunt dicta in limitatione ista, & quæ addunt Syl. Brier. & Angel. de Clauas. in eorum summis in uers. honestas, & Crauet. loco iam relato, qui multa in hanc rem addit & inter cætera sub numero 42. uers. hinc uidemus; quod cessio bonorum
14 quæ fit † per istiusmodi conturbatores ac decoctores, quos uulgo fallitos appellant ex dispositione statuti uel consuetudinis uituperabili modo fieri debet, istiusmodi statutum quasi contra publicam honestatem introductum non ualet, ut per Cyn. & Bald. in l. final. C. qui bon. ced. poss. post Iasin l. cum quoque columna final. sub numero 28. instit. de actio. cuius sententiæ est Roland. à Valle post alios à se cita. in consilio septimo sub numero 13. cum duobus sequen. libro secundo, & Mathe. Brun. de cession. bono. sub numero sexto quæst. 6. principa-
15 qui dicunt istas † consuetudines & statuta esse contra dictam l. fi. C. qui bon. ceder. poss. & contra bonos mores publicamque honestatem. Nihilomi-
16 nus † hæc opinio malè de facto seruatur in multis ciuitatibus Italiæ ut asserunt prædicti Doctor. in loco supra relato, & præsertim Brun. sub numero quinto qui refert uariarum ciuitatum multas consuetudines & statuta obseruationesque contra præ-
17 narratam assertionem. Quæ † consuetudines & statuta, quamuis ita Doctor. passim admittant non ualere, uidentur tamen in se habere rationem publicæ utilitatis, propter reprimendas fraudes debitorum in præiudicium creditorum; quarum re-
18 primendarum † gratia multa in iure nostro contra strictam iuris rationem sunt introducta, ut per totum tit. de ijs quæ in fraud. credito. qui & à quibus manu. lib. non fiant, & instit. quibus ex causis manu. non lic. unde non ab re uidetur toleratum in ple-
19 risque locis Italiæ, † & hic Ticini ut duriusculè atque acerbiusculè tractentur istiusmodi decoctores, sed hæc de ijs qui fortuitò sine culpa & dolo non ad hibito, sed ut plerunque ab hominibus fieri solent plus de facultatibus suis sperantes quàm in ijs sit, l. in fraudem qui & à quib. & §. in fraudem Insti. quib. ex causis manumit. non licet, æs alienum contrahunt, secus in decoctoribus fide fragis, quos pœnis acerbioribus nouę constitutiones status nostri
20 † in §. Quicunque in titu. de offic. Abbat. & consul. Mercato. insectantur, si illi mercatores fuerint, aut negociatores uel artifices mercatorum fuerint, aut aliquo modo à mercatura dependētiam habuerint, afficienim ultimo furcarum supplicio, uel perpetua triremium pœna arbitrio senatus, item & alijs plerisque pœnis usque in finē dicti tituli. Quinimò
21 isti tales † qui dolosè contraxerunt etiam si uellent uti remedio cessionis bonorum, uel dispositione decreti ut non procedatur criminaliter quando res haberet originem à contractu ad euitandam pœnam furcarum uel triremium non audirentur, Castr. in l. etiam §. licet, ubi & alij solu. matr. Bartol. & Alex. in l. alia causa, §. elegaueret eod. titu. Ruin. consil. 90. sub num. 13. uolum. 1. Dom. Alciat. in ca. cum non ab homine sub num. 78. de iudi. Flor. in l. si quando, sub nume. 179. qui loquitur in terminis dictæ nouæ constitutionis & uult ita debere intelligi quamuis sit strictè interpretanda, ut per Deci. in consil. 669.
22 afficiuntur † & alijs pœnis istiusmodi homines de quibus agit doctè Menoc. noster de arbitra. iudi. libro primo. q. 90. sub numero 13. cum sex sequ. post alios à se ibi cita. ita ut in istis nullo modo accipiendas sunt quæ dicunt supra relati de uituperabili cessione bonorum ad quod nec excusationis exceptio nec alia similia admittuntur, ut per docto. in locis iam supra relatis, sed de ijs hactenus ne alienas materias in tam amplissima tractatione perquirere uidear.

Limitatur trigesimo loco & ultimo ista conclu-
23 sio, ut locum non habeat, quando † ageremus de protrahenda constitutione pœnali ad casum à iure præsumptum, uerbi gratia, si lege aliqua induceretur noua pœna contra eum qui instrumentum testamenti falsum confecisset, non solum plectendus esset notarius ea constitutione qui re ipsa falsum confecisset testamentum, sed & is qui

præsumptione iuris & de iure falsum conscripsisse
testamentum censeretur, ut in casu, l. iubemus. C. de
testam. de quo per Alex. ibi & per Sicul. in cons. 29.
col. 8. libro primo, quibus accedit Deci. in l. si libra-
rius sub nu. 13. de reg. iur. & in casu de quo per Fel.
in c. ex literis col. 2. uers. sed, de fid. instru. sub num. 4.
quando notarius omisisset solennitatem iuris, quæ
interuenire debebat in ipso testamento, & ratio est,
24 † quia præsumptiones iuris dicuntur liquidissimæ
probationes, l. si quis locuples in fin. cum glos. de
manu. testam. glos. in l. si tutor petitus. C. de pericul.
tuto. l. licet Imperator, vbi glos. & doctor. de leg. 1.
ideo perinde est, ac si uerè crimen istud fuisset com
25 missum & præsertim † cum sit iuris & de iure, ut scri-
bit Alex. in d. l. iubemus sub num. 2. C. de testam. &
faciunt quæ tradunt Abb. & Felyn. in cap. quanto de
præsumpt. Dom. Alcia. in 2. par. præsumpt. sub nu-
mero tertio uers. his sic præmissis, & Moderni Al-
bens. in rub. de uerbo. oblig. sub num. 71. & pariter
oportunè deseruiunt quæ prodita sunt à Cranet. in
d. section. uideamus, sub num. 43. cum plur. seq. ubi
26 in materia exorbitanti uult † ut statutum de lucro
dotis locum habeat non solum in dote uerè data,
sed etiam præsumpta ubi hanc opinionem contra
Ias. & Corn. defendit de illisque miratur quòd in re
tanti momenti tam leuiter se gesserint, respondetq;
illorum argumentis & ad finem numeri 47. atte-
statur ita se habere communem opinionem, quod
facit & Rol. à Vall. de lucr. dot. q. 75. sub num. 20.
ubi post illam controuersiam ex professo in utranq;
partem disputatam affirmat hanc partem esse uerè
communem; & Menoch. noster post rem diligen-
ter in utranque partem controuersatam pleno con
silio quinto sub num. 24. sed hanc limitationem om
27 nino turbare uidetur † quod scribit idem Cranet. lo
co iam relato sub num. 48. uer. Curtius tamen, ubi
ait Curt. senio. in consil 79. quod est in meo Codice
consil. 78. quod incipit Domina Franc. Cune. no-
luisse prædictum exemplum statuti de dote lucran-
da locum non habere, quando statutum esset corre-
ctorium iuris communis, uelnti quòd maritus lucre
tur dotem non obstante, l. hac ædictali. C. de secun.
nupt. nam tunc inquit non procederet quod dictũ
est de dote præsumpta. Ergo idem in pœnali statu-
to, uel constitutione, arguendo à correctoria mate-
ria, ad pœnalem. Sed cum illud consil. Curtij sit su-
spectum per ea quæ scribit in eadem materia Paris.
in consil. 92. libro 3. Curt. iun. in auth. præterea sub
num. 14. & seq. C. unde uir. & uxor. Dom. Alciat. in
consi. 88. & Menoch. in d. consil. 5. per totum. non
erit recedendum ab ista limitatione, quia talis exten
sio uidetur esse passiua, quæ locum habet in disposi-
tione quacunque ut supra diximus in 28. limit. hu-
ius conclusionis, & in 16. materiæ correctoriæ; &
plenius supra libro proxi. in peculiari tractatione
28 istius extensiuæ interpretationis, & † ideo non ha-
bet res difficultatem, quin in huiusmodi constitu-
tione pœnali sit progrediendum à casu uero ad
præsumptum ex rationis identitate, quam conside-
rat Paris. in d. consil. 91. sub num. 51. lib. 3. & Meno.
d. consil. 5. per totum & ex productione passiua iu-
rium communium ad talem dispositionem tanto
magis cum nulla inducatur iurium correctio.
29 Declarandi modo sunt omnes isti casus † in qui-
bus diximus penalem constitutionem extendi, quã-
do pœnæ ex iusta & probabili causa sunt inductæ,
quòd si pœnæ supra delictum essent, & per terro-
rem, concussionemque potius, quàm ex ratione in-
dictæ, tunc uerba nullo modo interpretatione adin
uanda sunt, sed potius restringenda, ut ait Domi.
Alciat. de uerbo. signific. lib. 2. sub num. 82. Gam. in
extensio. tracta. sub num. 186. & Cranet. in d. 4. part.
sectio. 1. sub num. 157. uersic. memorata conclusio,
& supra etiam attigimus, quapropter lex Iulia quæ
patri ius occidendi mœchum deprehensum cum fi-
30 lia concedit † in auo, proauo, cæterisque maioribus
locum non tenet, l. patri ad leg. Iuliam de adult. oc-
31 cidere. † enim aliquem propria auctoritate perquã
crudele est, sic & constitutio pro crimine paterno
32 etiam filios pœna afficiens † ad filias non extendi-
tur, l. quisquis, §. ad filias ad leg. Iul. maiesta. quam-
uis enim in odiosis masculinum concipiat femini-
num, in pœna tamen tam irrationabili non fit hu-
iusmodi expositio, cum præsertim eadem non mili
tet ratio, mitiore enim inquit tex. in d. §. ad filias, cir-
ca ea debet esse sententia, quas pro infirmitate se-
xus minus ausuras esse confidimus, qua de re supra
latius disseruimus hac eadem in materia, post con-
stitutam conclusionem, uersic. rursus dicunt docto.
in secunda intelligentia, quamobrem non est ulte-
rius hic insistendum, sed tantum addenda erit illa
ratio, quam considerat Gammar. loco iam relato,
33 sub numero 186. ut scilicet procedat † hæc declara-
tio ea ratione, quòd ubi pœna non est expressa de-
betiudex ita se adaptare ad delictum, ut non maio-
rem pœnam sed æquam infligat, l. hodie, l. respicien
dum in princip. de pœn. & propterea si pœna illa sit
iniusta atque irrationabilis non erit in consequen-
tiam trahenda, l. quod uerò cum ibi nota. de legi.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem posse fieri in ijs quæ ad correctoria, exor-
bitantia, & pœnalia non attinent ex identitate ra-
tionis.*
2 *In dubio benigniorem intellectum esse eligendum.*
3 *Benignius esse ut de similibus ad similia uel per rationes
procedatur.*
4 *Vbi eadem est ratio, ibi & idem ius constituendum
esse.*
5 *Si in correctorijs pœnalibus & exorbitantibus ad-
mittitur extensio multo magis in materia indiffe-
renti.*
6 *Casus contingens qui possit per legis, statuti vel con-
suetudinis similitudinem decidi, per quam veniat de-
cidendus.*
7 *Data in omnibus paritate simili consuetudinis in ma-
teria consuetudinaria, statuti in statutaria, & legis in
iure scripto utendum esse.*
8 *Alluuionis incrementum spectare fructuario.*
9 *Alluuionis argumentum non cedere uasallo.*

Alluuionis

10 *Alluuionis accessionem cedere emphyteutæ.*
11 *Dominus Clarus quid sentiat in materia acquisitionis istarum alluuionum.*
12 *Monachi non succedunt in feudis.*
13 *Deceptio ultra dimidiam iusti precij quando contingit ad petitionem uenditoris, uel contractus rescindi, uel iustum precium per emptorem suppleri debet.*
14 *Vasallum Domino teneri ad antidora.*
15 *Exempla proponenda eatenus esse quatenus sufficiat ad propositæ materiæ declarationem.*

Quid sit resoluendum ea in materia, in qua neque de correctorijs, neque de exorbitantibus, nec de pœnalibus agatur.

CAP. XXXIII.

Expostulat modo res ut iam transeamus ad eam partem quæ complectitur ea quæ neque in correctorijs, neque in exorbitantibus, nec in pœnalibus commodè collocari possunt, sed tertij cuiusdã generis sunt, & præter omnes supra relatos casus in non prouisis de nouo prouidet, & hac parte inquit Mathesila. dicto tracta. de extensio. sub num. 58. quem sequitur Ang. in d. §. ius ciuile colum. 12. uersi. quarto principali casu sub nu-
1 mero 23. Dicendum est † posse fieri extensionem ex identitate rationis, & progressum de similibus ad similia arg. l. non possunt de legi. l. à Titio de uer. oblig. & cap. inter cætera de rescript. Quos modos extensiuè interpretandi ait præualere illi modo, qui deduceretur per arg. à contrario sensu, quod posset colligi ex aliqua lege noua, tametsi enim tres prænarratæ argumentationum formæ, à iure sunt rece-
2 ptæ atque approbatæ, † tamen in dubio eligi debet benignior intellectus, l. benignius de legi. & ca. fin. de transactio. Sed benignius & rationabilius est di-
3 cere ut procedatur extendendo per rationes † uel de similibus ad similia arg. l. nam ut ait, & l. ideo quia de legi. quàm dicere ut ualeat argum. a contrario sensu, quia resultaret absonus intellectus arg. l. 2. C. de conditio. insertis uel quàm è conuerso aliquid decidere per argumentum a sensu contrario, & dicere aliud hic aliud ibi, recipiunt hanc quoq; theoricam Ioan. Imol. in d. l. si uero, §. de uiro solu. matrimo. sub num. 32. uersi. quarto casu, & Nicol. Euerar. in d. loc. a ratione legis lata sub num. 76. uersi. quarto casu principali per d. l. non possunt, & l. iura non in singulas de legi. & per tradita in cap. translato de constitu. & in cap. 2. de transl. prælato.
4 vbicunque enim eadem est ratio † ibi & idem ius esse debet, uulg. l. illud ad leg. Aquil. l. fin. C. ad leg. Falcid. & l. à Titio de uerb. oblig. cum simil. & multo fortius fit extensio hoc casu, quando ratio est expressa in lege, & est generalior uel amplior dicto suo prout latè supra fuit demonstratum lib. prox. in ea parte in qua egimus de instrumento rationis, uel quando sumus in aliquo eorum casuum in quibus supra hoc & præcedente libro diximus, uel in pœnalibus, uel in exorbitantibus uel in correctorijs licitum esse progressum de casu ad casum, & de perso-
5 na ad personam; quia si in illis materijs in quibus regulariter prohibita est extensio admittitur dispositionis productio multò magis admitti debebit hac in materia in qua regulariter est permissa, arg. l. non debet de reg. iur. & cap. cui quod plus est de reg. iur. in 6. cum simil. labor que huius negocij potius uersatur in restrictiua interpretatione de qua infra suo loco agemus plenè atque exactè per totum librum decimum. Mouent postea Io. Imol. & Euerar. iam supra relati pro absolutione huius partis illam quæst. quam ante illos tractauit atque absoluit grauiter admodum ac disertè Io. Andr. in d. cap. ult. de consuet. col. penult. & final. sub uers. quæ
6 runt legistæ. Quid si † casus aliquis decidendus euenerit, qui possit per legis & consuetudinis, uel statuti similitudinem decidi, an debeat in dubio potius secundum legem communem quàm secundum consuetudinem uel statutum determinationem accipere, uel e contra. Qua in dubitatione tametsi Docto. multa dixerint, tam in d. l. de quibus de legi. quàm in dicto cap. fin. de consuetud. ea tamen sententia frequentius obtinuisse uidetur, ut decit Io. Andr. in d. col. pen. Euerar. loc. iam relat. & Rochus Curt. noster d. cap. fin. sectio 4 sub num. 5. car. 50. Ias. in d. l. de quibus col. 6. sub num. 22 uersi. breuiter con-
7 cludendo teneo † ut data in omnibus paritate in materia consuetudinaria attendatur simile consuetudinis uel statuti, in materia iuris scripti attendatur potius simile legis, ita in effectu Bartol. in repet. d. l. de quibus colum. 2. Alberi. col. 4. Angel. col. 6. & in effectu Cy. in l. 1. C. quæ sit long. consuet. Io. Andr. in d. cap. fin. col. penult. Butr. in col. 30. ubi refert tres regulas quas posuit Guliel. de Cune. in d. l de quibus, quæ re ipsa tendunt ad eundem finem. sic postea & alij Doctor. passim probant in utroque loco, exemplum posterioris capitis proponi potest,
8 vt per eos hunc in modum, scripta est lex † ut incrementum alluuionis cedat fructuario, l. item si fundi §. huic uicinus tractatus est, & simile habetur in l. si necessarias, §. si nuda de pignor. actio. Habemus postea ius consuetudinarium feudorum disponens
9 id quod accrescit † per alluuionem feudo non accrescere uasallo secundum distinctionem tex. in cap. primo. §. si quis de manso de controuer. inuestit. si occurrat casus, qui non sit decisus, neque per ius scriptum, neque per consuetudinem ueluti quia per alluuionem aliquid accedat rei emphyteuticæ, in qua nihil peculiariter decisum reperitur quia attinet ad
10 † materiam iuris scripti debebit decidi secundum ius scriptum, uidelicet ut ad similitudinem fructuarij debeat emphyteuta habere incrementum alluuionis ita uult glos. in l. de quibus quam ibi sequitur Barto. in repet. col. 2. Ias. in d. l. de quibus sub nu. 26. ubi alios citat, Euerar. loco iam relat. paulo ante num. 78. uers. item cape aliud exemplum quotidianum, ubi dicit communem ita se habere sententiã, in practica seruandã esse D. Clar. in §. emphyteusis q. 41. & in §. feudum. q. 88. uers. iam quæro sub nu-

Aa 3 mero

mero 3. non meminit horum locorum, sed putat tã
11 † in feudo quàm in emphyteusi incrementum latẽs alluuionis, & annexum rei emphyteuticæ principali quantum ad utile dominium cedere emphyteutæ, ac feudatario, quantum ad directum domino, in separato uerò ac distincto incremento, ueluti in insula quæ in flumine nata sit iuxta ripam proprietatis emphyteuticæ aliter constituit, iuxta tex in d. §. si quis de manso, ut scilicet in totum acquiratur Domino directo, in quo tamen posteriore casu Docto. communiter dissentiunt, quia uolunt semper in totum acquiri emphyteutæ per rationes ab eis consideratas, & certè si D. Clarus uidisset memoratas au ctoritates non ita dixisset. Exemplum prioris sic ab
12 eisdem effingitur. Monachi non succedunt † in feudis cap. qui clericus si de feud. fuer. controuers. in patrimonialibus autem succedunt, l. Deo nobis. C. de episc. & cleri. De canonicis autem regularibus nihil decisum est. Quid si eueniat casus in canonico regulari in cuius persona tractetur an ualeat succedere, certè si erimus in feudalibus obseruabitur dispositio consuetudinum feudalium, & non succedet; in pattimonialibus obseruabitur ius scriptum & succedet. Aliud est exemplum quod proponitur à præfa-
13 tis Doctor. si in uenditione † sit deceptio ultra dimidiam iusti precij ad petitionem uenditoris sic decepti rescinditur contractus, uel cogitur emptor supplere iustum precium, uulg. l. 2. C. de rescinden. uendit. & cap. cum dilecti, & cap. cum causa de emption. & nenditio. & hoc ius magnam in in se habet æquitatem, fingamus modo consuetudinem contrariam disponere in feudo, quando uasallus uendit feudũ domino, ut scilicet propter deceptionẽ iuxta dimidiã iusti precij, non fiat rescisio contractus, uel suppletio iusti precij, hoc etiam habet æquitatem, quia Dominus dedit uasallo gratiosè feudum, unde uidetur, è contra fieri gratia domino per ua-
14 sallum propter obligationem naturalem † quia tenebatur ad antidora, l. si uerò non remunerandi §. inde Papinianus manda. & l. sed & si lege, §. consuluit de petitione hæredita. finge rursus aliquem locasse domum suam, & in locatione ultra dimidiam iusti precij fuisse deceptum, quomodo iudicabitur hoc casu? secundum simile legis, an uerò consuetudinis? Et certè si locatio de re feudali facta fuerit domino, attendemus ius consuetudinis; Quod si locauerit aliam rem allodialem attendetur simile le-
15 gis scriptæ. Qui plura exempla malit † adire poterit supra relatos Doctores in locis iam citatis unde plenè illi poterit satisfieri. Mihi catenus proposuisse exempla liceat, quatenus sufficiat pro declaratione eorum, quæ theoricè proposuimus in hoc capite, arg. l. 3. §. uideamus de collatio. bono. & l. 1. in princ. de dol. mal. & metus exceptio. cum socijs.

Lib. VII. FINIS.

CAMILLI GALLINII TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS.

AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Octauus.

SVMMARIVM.

1 *Explicatis partibus interpretationis quæ ad ius commune attinet ad statutorum transeundum esse interpretationem.*

2 *Statutorum quædam esse contra ius commune, quędam secundum, & quædam præter ius commune.*

3 *Statuta quę dicantur esse secundum ius commune.*

4 *Pacta, conuentiones, & stipulationes quæ fiunt factæ dubitationis tollendę gratia valere.*

5 *Ea quæ dubitationis tollendæ gratia conduntur non ledere ius commune.*

6 *Vtiliaque esse quia nouam agendi speciem inducunt.*

7 *Et quia si renunciatum fuerit iuri communi vel iuri simpliciter, non intelligitur renunciatum esse iuri municipali.*

8 *Iuris communis appellationem uideri uerificari debere in statutis vrbis Metropolitanæ.*

9 *Stante statuto, ut in casibus non decisis, recurratur ad ius commune, intelligi debet de statutis vrbis dominantis.*

10 *Statutum quod præualet in loco dicitur esse ius commune.*

11 *Consuetudo in loco dicitur esse ius commune.*

12 *Si quis fuerit accusatus quòd extraxerit frumentum contra formam iuris communis, uerificatur id quoque in statuto.*

13 *Verba illa de iure simpliciter prolata de iure communi intelligi.*

14 *Quod ex mente statuentium, & ex communi vsu loquendi videtur confirmari.*

15 *Non dissentire videtur communis vsus loquendi contrahentium.*

16 *Verba renunciationis strictè accipi debere.*

17 *Renunciatio facta iuri intelligitur de iure communi.*

18 *Quomodo sint intelligenda ea quibus probatur iuris appellationem in statutario uerificari.*

19 *Statuta contra ius commune esse quando dicantur.*

20 *Inferiorem superioris legem tollere non posse.*

21 *Episcopum cum capitulo non posse condere legem contrariam iuri canonico.*

22 *Statutum Ticinense in ciuilibus sub numero 134. Quod inuentarium, & beneficium inuentarij decętero locum non habeant, declaratur.*

23 *Statuta præter ius commune quæ dicantur.*

24 *Statuta omnium ferè ciuitatum & vrbis Ticini esse pro maiore parte pręter ius commune.*

25 *Pręter ius commune dici quod nec priuatiuè, nec positiue aliquid commune habet cum iure communi.*

26 *Dictionem pręter stare exclusiuè iuris communis.*

27 *Posse tamen quandoque etiam stare inclusiuè.*

28 *Et plerunque dictioni contra comparari.*

29 *In materia tamen statuti præter ius commune intelligi exclusiuè.*

30 *Statutorum quædam esse fauorabilia, quædam odiosa.*

31 *Statuta fauorabilia quę dicantur. nu. 32. Exemplis declaratur.*

33 *Statuta odiosa quę sint.*

34 *Statutum si mouetur odio sexus fœminarum esse odio-*

 sum

sum, si fauore masculorum esse fauorabile.
35 *Ex præfatione statuti colligi fauorem uel odium eiusdem.*
36 *Generaliter legem municipalem continentem pœnam esse odiosam.*
37 *Delictum ubi est causa exclusionis alicuius à beneficio est odiosa materia, si prærogatiua materia est fauorabilis.*
38 *Statutum omne quod attinet ad damnum uitandum esse fauorabile.*
39 *Indifferentia statuta quę dicantur.*
40 *Statuta promiscua seu mixta quę sint.*
41 *In interpretatione facienda ad statuta non solum considerari verba sed etiam mentem.*
42 *Causa ratiocinatiua legis vel statuti ut à grecis appellatur.*
43 *Mens statuti quę esse dicatur.*
44 *Lanfranci Oriani assertio declaratur.*
45 *Mentem statuti ac rationem differre inspecta strictiore significatione, secus secundum latiorem.*

De extensiua statutorum interpretatione; & quòd statutorum quædam sint secundum ius commune; quædam contra ius; & quædam præter ius, item quædam fauorabilia, quædam odiosa, quædam indifferentia, non solum in statutis interpretandis considerari verba, sed etiam rationem & mentem.

CAP. PRIMVM.

1
Rogrediendo ulterius † in absoluendis partibus illius diuisionis, quam ultimó loco proposuimus supra libro sexto in materia extensiuæ interpretationis posteaquam iam satis copiose explicauimus ea capita quæ ad ius
commune attinent, tam in correctorijs & exorbitantibus, quàm in pęnalibus. Octauus nunc nobis
exoritur articulus in quo de extensiua statutorum
interpretatione est agendum, propterea ut faciliorem habeamus istius tractationis intellectum, præ-
2 mitto in primis statutorum quædam esse † secundú
ius commune; quædam contra ius commune; &
quædam præter ius commune. Statuta secundum
3 ius commune esse dicuntur quando continent † illud idem quod ius commune disponit, quæ tamen
ualent secundum Bart. in l. 1. in princ. ad leg. Falci.
sicuti usu euenire uidemus in conuentionibus, pa-
4 ctis & stipulationibus, quæ † ualent cum sint factæ
dubitationis tollendæ gratia, l. qui mutuam in
principio. mand. nec possunt dici superflua esse
5 l. 2. C. de veter. iur. enucl. nec lædere † dicuntur ius
commune, l. quæ dubitationis de reg. iur. suntque
insuper vtilia secundum Barto. quia nouam agendi
6 † speciem inducunt: nam edito statuto conformi
iuris communis dispositioni, in posterum data esse
facultas agendi condictione ex lege intelligitur. Ad
dit Lanfranc. Oria. de interpret. statu. sub num. 2. in
7 princip. fore † quoque utilia illa ratione, quia si renunciatum fuerit iuri communi, uel iuri simpliciter, intelligitur renúciatum iuri communi tantum,
non etiam municipali. ut scribit Bald. in L. a. §. & si
post tres si quis cautio. & sic poterit uti statuto Sed
quantum ad hoc ultimum res non caret suspitione,
8 tum quia ius † commune uidetur verificari debere
uel in statutis urbis Metropolitanæ ipsius prouinciæ, §. ult. instit de satisd. & consuluit Roma. in consi
lio 218. præsens casus, ubi pluribus mediis concludit, uerba illa ius commune intelligi debere de statutis Florentiæ, & circa finem dicti consi. ait, stante
9 statuto † quo disponatur, ut in casibus non decisis recurratur ad ius commune, debere intelligi ius commune de iure ciuitatis superioris, quia illud dicitur
ius commune in tali subiecto. Tum etiam quia sta
10 tutum † quod præualet in loco dicitur esse ius com
mune, secundum Abba. in rubri. de consuetu. prout
pariter consuetudo in loco dic tur esse ius commu
11 ne, † ut dicit Bal. in tit. de pac. Constan. colum. 7. in
uer. ius Romanorum. uer. porrò etiam, & idem Bal.
in l. constitutionis in fin. C de bon. quæ lib. Abb. in
rubr. de consue. in cap. 1. ut lit. pend. Ias. in l omnes
populi colum. 1. de iust. & iur. & ideo si quis accusa
12 tur, † quòd extraxerit frumentum contra formam
iuris communis, hoc etiam uerificatur in statuto.
sed defendendo Bald. in d. l. & si post tres dicendum
13 est, uerba illa de iure † simpliciter, uel de iure communi debere intelligi de iure communi Romanorum, ut est tex in §. sed quoties instit. de iure nat. gen.
& ciuil. ubi iuris appellatione intelligitur per excel
lentiam de iure communi Romanorum; facit insu
per quia ex mente statuentium, & ex communi usu
14 loquendi non uidetur posse † illa interpretatio adaptari, ut ius commune uerificetur in iure statutario; ut latè consuluit Soci. in consil. 271. in præsentia, lib. a. Deci. in consil. 685. sub num. 4. 5. & seq &
in cap. licet causam, de probatio. col. 4. per totum
15 sub num. 4 sic etiam † ex communi usu loquendi cō
trahentium non uidetur posse intelligi de iure statutario, argumento a statutis ad contractus. l. fin. in
16 fin C de fideiuss. Accedit quòd uerba † renunciationis debent strictè accipi, l. qui cum tutoribus ad fin.
de transf. l. mater decedens. C de inoff. testam. Doct.
omnes in l. qui Romæ, §. duo fratres de uerbo. oblig.
Deci. in consil. 379. columna secunda, sub num. tertio, ubi citat Cardinal. in consilio 120. Ergo talis
17 renunciatio facta † iuri, intelligitur facta iuri communi non etiam statutario, quod quantum ad
actionem, & alia de quibus supra censentur esse quid diuersum a remedio iuris communis.
18 Quæ autem in contrarium adducuntur † secundum Decium in dicto consilio 685. & in d. cap. licet
causam colum. quarta uers. sed tamen prædictis, locum habent quando essemus in casu in quo uerba

accepta

accepta secundum propriam significationem nihil
operaretur, verbi gratia, quia ius commune in ali-
quo non suffragaretur renuntianti, sed à statuto no
ua fuisset introducta dispositio, secus est in casu
nostro in quo iste intellectus non potest applicari,
cum statutum decidat idem quod ius commune.
19 Statuta uerò contra ius † commune sunt quan-
do per ea disponitur aliquid, cuius contrarium di-
sponitur per ius commune, & istiusmodi statuta ua
lent, quoniam imperator dedit potestatem omnib.
populis condendi sibi statuta opportuna, nulla habi
ta ratione an contra ius commune uel aliter id fa-
ciant l. omnes populi de iust. & iur. §. ius autem uer
sicu. omnes populi institu. de iur. nat. gent. & ciuil.
unde si imperator non dedisset hanc facultatem, sta
20 tutum contra ius commune non ualeret. qui. † in-
ferior non potest tollere legem superioris. capit. in
notuit de electio. cum ibi notat. capitulo inferior
25. distinct. & facit argum. text. in l. ille à quo §. tem
pestiuum ad Trebellia. & in l. nam magistratus de
21 recep. arbitr. Hinc uidemus † Episcopum cum ca-
pitulo non posse condere constitutionem contra-
riam iuri canonico, secundum Ang. in quæstione
sua incipien. Astensis miles, quia non habet talem
potestatem Episcopus a summo Pontifice, prout
scribit etiam Lanfranc. loco supra cita. sub num. 3.
& possunt istiusmodi generis exempla proponi in
22 statutis nostris Ticinensibus † in ciuilibus sub nu-
mero 134. Quòd inuentarium & beneficium inuen-
tarij decætero locum non habeant. per quod sub-
latum est remedium l. fin. C. de iur. delib. Item sub
numero 122. de uenditione non reuocanda ubi tol
litur remedium l. secundæ, C de rescind. uendit. ubi
succurritur ei, qui læsus fuerit ultra dimidiam iusti
pretij, Item sub num. 24 Quòd sacramentum nõ
deferatur mino. 18. annis ubi tollitur remedium au
then. sacramenta puberum C. si aduers. uendit. pos-
sent & alia exempla inde colligi, sed hæc pro decla
23 ratione sufficiant † Statuta uerò præter † ius com-
mune sunt, quæ nec secundum ius commune, nec
contra ius cõmune sunt, qualia fere sunt pro maio-
24 re parte statuta omnium ciuitatum † & in urbe Ti
cini omnia ferè illa, quæ sunt de regimine potestatis
& maior ferè pars statutorum criminalium, & bo
na pars statutorum ciuilium, quinimò maxima. pro
ut quisque per se & ea & aliarum ciuitatum statu-
ta perscrutando poterit facilè exempla recensere.
25 Et dicuntur præter ius cõe, † quia nec positiuè nec
priuatiuè cum iure cõi aliqd cõmune habent, illa
26 enim dictio præter † stat exclusiuè ipsius iuris com-
munis l. Triæ testamento de leg. primo, & de usu. &
habita. l. plenum §. præter l. prima, in fin. & ibi glos.
de pignor. actio. l. sed hæc. §. præter, & l. Pomponius
§. sed & is, de procur. cum simil. & quamuis hæc di-
27 ctio etiam quandoque possit stare inclusiuè † ut
per Barto. in l. Scio §. uxori de annu. leg. in l. actio-
ne, C. de transl. in l. fundo de annu. legat. & in l. si
cum §. qui iniuriarum si quis cautio. & plenius per
Alberi. in eius libro de uerb. signif. in uersi. præter,
28 & quandoque dictioni † contra comparatur, ut in
cap. pastoralis de fid. instrum. & in l. omnibus C. ad
leg. iul. de ui public.

Nihilominus in tertio hoc partitionis capite in
29 quo loquimur de statutis † præter ius commune,
stat exclusiuè iuris communis, prout eo iure nihil
decisum neque tractatum fuit de principali illa di-
spositione de qua caueтur per statutum.
30 Secundo loco præmittendum est, † quòd sta-
tutorum, quædam sunt fauorabilia, quædam
odiosa, & quædam indifferentia: statuta fauo-
31 rabilia sunt in quibus † personæ, uel rei fauor
principaliter habitus fuit in intentione l. qui ex
ceptionem de cond. indebit. capitulo secundo, post
princip. ibi cum non sit dicendum, de decim. in sex
to, Bar. in l. sed in hac §. fin. de in ius uocand. Bald.
in l. illud columna secunda, C. de sacro. eccles. & in
l. fin C. de interd. mat. Brun. in stat. fœmi. exclus. arti.
quarto columna penultim. sub nume. 7. uerbi gra-
32 tia si statuto † cautum sit, ut si quis cœperit Banni-
tum lucretur mille. Qui primus hostilis Castri ex
pugnandi mœnia conscenderit; uel hostilis exer-
citus uexillum primus inuaserit, abripueritque, ta-
le præmium consequatur, cum cæteris id genus.
33 Odiosa uerò statuta † sunt in quibus principalis in
tentio statuentium fuit in odium certarum perso-
narum, uel certi generis hominum aliquid consti-
tuere, ut tradunt memorati Patres in locis supra
citat. uel uti cum certum personarum genus uelut i
fœminas generaliter earum odio ac simpliciter ab
hæreditate agnatorum excludit. ut per Brun. loco
supra cita. col. fi. uersiculo & ex hoc apparet, & fuit
doctrina Bal. in l. cunctos populos in 12. colum. C.
de summa trinita. & fid. catholi. ubi ait, quòd si mo
34 uetur odio sexus † statutum, uel odio fœminarum
dicitur odiosum, sed si fauore masculorum moue-
tur est fauorabile, & ibi declarat quando censeatur
habita ratio odij, & quando fauoris, & in l. in testa-
to de legitim. tuto. ubi inquit ex præfatione statuti
35 colligi an sit fauorabile uel odiosum † & dicit se
consuluisse, quòd si ratio propter quam mouentur
statuentes sit fauor est fauorabile. Generaliter au-
tem ubi municipalis constitutio continet pœnam
36 † dicitur esse odiosum, text. est in §. quia uerò leo-
nis in auth. de non alien. reb. ecclesiast. ubi ita notat
Iacobus de belui. Bald. in l. fin. C. de in ius uocan. &
in l. illud C. de sacr. eccl & ideo inquit Baldus in l. 1.
C. de secund. nupt. Quòd si causa exclusionis alicu-
37 ius a beneficio † est delictum, dicitur esse odiosum,
si prærogatiua est fauorabile, idem Bald. in d. l. qui
exceptionem de cond. indeb. dicit omne statutum
38 quod pertinet ad damnum, uitandum † dicitur fa
uorabile, & omne statutum quod tendit ad lucrũ
cum iactura alterius dicitur odiosum, ut ibi latè
per eum, & ponit etiam Pet. Anchar. in d. cap. cano
num statuta de constitutio. quæstio. 14. & Io. Bap.
Sanctoseuer. in dicta l. omnes populi sub nu. 253.
39 Indifferentia autem statuta † & in quibus non ma
gis certarum personarum habita sit ratio quàm
aliarum, iuxta ea quæ plenius declarabimus, in l. j.
de uerbo signi. in resolutione illius articuli, quan-
do masculinum concipiat fœmininum. Sunt &
40 quædam statuta † promiscua & mixta, in quibus

&

& fauoris & odij habita fuit ratio, qualia sunt ea de quibus loquitur gloss. in l. sed si hac §. fin. de in ius uocan. & in l. uenia C. eo. tit. in l. maximum uitium C. de lib. præter. & in l. tertia, §. minorem de mino. & plenius per Baldum. & Alberic. in l. fin. C. interdict. matrimo.

41 Tertio loco præmittendum est † in interpretatio
ne facienda ad statuta, non solum considerari uer
ba sed etiam rationem & mentem ipsius statuti, ver
ba, enim sunt, quæ legi possunt l. prima §. primo,
de ijs quæ in testamen. delent. Ratio quæ colligi-
tur ex tenore ac forma uerborum contextuque ip-
so eiusdē statuti, & propterea Græci λογικὴν αἰτίαν
42 appellare † consueuerunt, idest causam Ratiocina-
tiuam, ut scripsit Andr. Tiraquel. in capitulo cum
cessante de appell. limita. prima, in princip. quasi ex
ratiocinatione ipsa, sermonisque contextu collige
43 retur. Mens autem statuti sit † ratio ipsa, quæ ta-
citè colligitur citra ratiocinationem ipsius legis;
uel quia unica tantum assignari possit, uel quia
aliunde excipiatur ex præsumptione iuris & de iu-
44 re, ita intelligendus † est Lanfranc. de oria. loco su-
pra cita. sub numero quinto, dum dicit mentem le-
gis colligi tacitè atq; extrinsecè, sed hæc accipiēda
sunt quando ad strictiorem significationem ha-
45 rum uocum respicimus † secus si latiorem intuea-
mur. quia mens legis & ratio legis unum & idem
sunt, Baldus in l. non dubium, C. de legi. cum ratio
legis dicatur anima legis, Baldus, in l. si quis seruo,
C. de furt. cum simil.

SVMMARIVM.

1 *Articulum, an statuta recipiant interpretationem, esse ualde difficilis ac periculosæ resolutionis.*
2 *Et quia ratione.*
3 *Statutum in uno casu expressum, ad alios trahi.*
4 *Quod de serujs Apostolorum dicitur trahi ad Beatissimam Virginem Mariam, & quod de datore scribitur ad acceptatorem trahi. num. 3.*
5 *Et quod de uiro cauetur ad socerum deducitur.*
6 *Lex loquens de legitima filij, perducitur ad legitimam parentum.*
7 *Lex in singulari numero prolata. ad pluralem trahitur.*
8 *Lex uerba faciens de vicario Episcopi, locum habet in vicario capituli.*
9 *Lex interpretans trahitur ad casum in quo non loquitur sed lex interpretata.*
10 *Transmissio quæ in descendentes fit ex l prima, C. de ijs qui ante apert. tab. protrahitur etiam ad ascendentes.*
11 *Iuris constitutio permittens alienare ecclesiæ res in redemptionem captiuorum, locum habet etiam in alienatione facta ob alimenta.*
12 *Dicta in milite armato, locum habere in milite cælestis militiæ.*
13 *Lex loquens taxatiuè in certo capite, extenditur etiam ad aliud.*
14 *Statutum ad alium casum extendi ob identitatem rationis.*
15 *In materia strictè interpretanda fieri extensionem de stricta significatione ad latam.*
16 *Lex probibens filium tutoris contrahere nuptias cum pupilla, locum habet etiam in extraneo hærede tutoris.*
17 *Ea quæ sunt stricti iuris recipere interpretationem.*
18 *Ea quæ sunt contra ius etiam extendi.*
19 *Statuta esse ius ciuile, & in ijs procedi de similibus ad similia.*
20 *Stipulationem etiam extendi.*
21 *Ad ea quæ non sunt expressa in statuto non esse extensionem faciendam.*
22 *Lex secunda, C. de patr. qui fil. distrax. non producitur ad alium casum.*
23 *Etiam ex maioritate rationis in strictè interpretandis non dari extensionem.*
24 *Statuta contra ius commune ex maioritate rationis non extendi.*
25 *Lex probibens matrimonium inter pupillam & filium tutoris ad curatorem non extendi.*
26 *Lex permittens patri occidere adulterum cum filia deprehensum, ad auum non extendi.*
27 *Statuta stricti esse iuris.*
28 *Statutum corrigens ius commune in casu expresso, ad non expressum non trahi.*
29 *Nec ex identitate nec ex maioritate rationis.*
30 *Correctum quod non est antiquarum legum dispositioni relictum censetur.*
31 *Ob iurium glossarumque contrarietates, Doctores appellasse materiam interpretationis extensiuæ statutorum difficillimam, ac periculosissimam.*
32 *Indignum esse Doctore alicuius nominis, dicere, quòd in interpretatione extensiua statuti non possit dari certa doctrina.*
33 *Aliorum sententias in re ardua prius proponendas esse, deinde propriam depromendam esse sententiam.*

Vtrum statuta recipiant interpretationem extensiuam.

CAP. II.

1 HIsce hunc in modum præmissis quæro utrum statuta recipiant interpretationem extensiuam? Qua in quæstione dico propositi articuli esse ualde † difficilem ac periculosam resolutionem, tum propter iurium ac rationum contrarietatem primo obtutu se se offerentem, tum propter glossarum ac Doctorum uarietatem, ut infra recensebimus, tùm etiam, quia ut inquit Lanfranc. de oria. de interpretatio. statu. in 4. par. princ. sub nu. 32. non uidentur ita sibi ipsis Doctor. satisfecisse in ista materia ut aliquis uideatur eam plenè atque perfectè attigisse. Quinimmo dicit Io. Bapti. Caccialup. in d. l. omnes populi sub nu

mero

mero 253. uersi. istis præmissis, periculosissimum
2 † esse aliquid in hac materia firmare, cum audiuerit
a doctissimis uiris non esse minus tutum adhærere
decisionibus quæ reperirentur in indiuiduo, quàm
regulis propter ipsarum uarietatem. Quòd enim
3 † statutum in uno casu expressum trahatur ad alte
rum, probat gloss. in l. omnes in uersiculo Aposto-
licæ C. de fer. ubi quod ibi dicitur de Apostolis tra-
hitur ad Beatissimam Virginem Mariam, idem uo
luit glo. in clement. prima, de re. permuta. quam ibi
probat Cardin. & gl. in auth. ut ij qui obliga. in uer.
curatorem glo. in l. prima, de calun. ubi extendit
4 text. loquentem † in datore ad acceptorem, glos. in
§. primo, in authen. de trien. & semiss. in uersiculo
scilicet gloss. in l. quod uerò de legi. gloss. in l. si con-
stante in princ. sol. matr. ubi extendit dispositionem
5 loquentem de uiro † ad socerum, glo. in cap. non de
bet de consang. & affinit. glo. & doctor. in auth. no-
uissima, C. de inoffi. testam. ubi lex loquens de legi
6 tima filiorum † extenditur ad legitima parentum
glos. in capitulo si postquam in uer. promissione de
elect. & elect. potest. in 6. gloss. in clem. fin. de ętat. &
qualit. in uersiculo admitti, glos. in capitulo ordi-
narij, de offic. ordina. lib. 6. in uer. animarum cura,
gloss. in clemen. generalem de electio. glo. in capit.
1. de post prælat. gloss. in cap. quam sit, & in c. sciant
de electio. in sexto, gloss. in l. j. §. dolum de do. ubi
7 † lex loquens in uno numero puta singulari exten-
ditur ad pluralem & è contra, gloss. in clemen. si
principalis in uersicu. ad principalis de rescrip. ubi
8 lex loquens de uicario † Episcopi habet locum in ui
cario capituli glo. in cap. sciant cuncti de electio. li-
bro sexto, gloss & doctor. in §. primo, in auth. de fil.
ant. dot. instrum. nat. ubi lex interpretans † trahitur
ad alium casum in quo ipsa non loquitur, sed lex tã
tum interpretata glo. in l. unica, C. de ijs qui ante
apert. tab quæ uult transmissionem quæ fit in de-
10 scendentes trahi † quoque ad ascendentes. gloss. in
l quæ propter necessitatem de reg. iur. ubi lex eccle
11 siæ res permittens alienare † in redemptionem ca-
ptiuorum secundum illam extenditur etiam ad alie
nationem factam ob alimenta, gloss. & Doctor. in
auth. præterea, C. unde uir. & uxor. gloss. in l. prima
C de iur. & fact. ignor. glos. in l. miles de re iudi. ubi
12 dicta in milite armatæ † militiæ locum babent in
milite cœlestis militiæ. glos. in l. ob æs C. de præd.
mino. glo. in l. si mora in uer. culpa solut. matr. ubi
lex loquens per dictionem taxatiuam in certo casu
13 † extenditur ad alium glos. in l. illud, C. de sacr. ec-
cles. gloss. in l. 3. § contrarium in uer. liberationem
de contra. iudic. glo. & doctor in auth. sacramenta
puberum, C. si aduers. uendit. Paul. de Leaz. in cle-
men. prima, de electio. Ioan. Andre. in cap dispen-
dia in uer. quoties de rescript. lib 6. Bar. in authen.
quas actiones, C. de sacr. eccles. qui dicit statutum
14 † extendi ad alium casum propter identitatem ra-
tionis, ubi ratio est scripta in statuto, quia ubi ea-
dem est ratio, non dicitur extensio fieri secundum
eum, & sæpius supra dictum fuit, & faciunt tradita
per doctor. in l. si quis seruo persuaserit, C. de furt. &
in l. secunda, C. de indict. uidui. toll. pro qua opinio
ne facit text. in cap. translato cum ibi notat. à Do-
ctor. de constitut. l. filium habeo cum ibi nota. ad
senat macedo & in l. si filius, C. eod. tit. ubi in mate
15 ria stricte † interpretanda sit extensio de stricta si-
gnificatione ad latam, quibus accedit optimus tex.
in l. secunda, C. per quas person. nob. acquir. in l. se-
natus in l. libertum §. senatusconsulti de ritu nupt.
16 ubi lex prohibens † filium tutoris contrahere cum
pupilla ipsius tutoris, extenditur ad hæredem extra
neum eiusdem tutoris. Rursus uidetur de hac sen-
tentia casus secundum Signo. de homo. in dicta l. cę
sar sub num. 26. de public. & uectig. in l ut gradatim
de muner. & honor. & in l 2. C. de noxali. in dicta l.
Cæsar in cap. cum dilectus de consuet. cum ubique
notat in l. in lege censoria de uerbo. signific. item
17 probatur ex eo quòd ea † quæ sunt stricti iuris reci
piunt interpretationem, l. si stipulatus de uerbo. ob
lig. & l. semper de reg. iur. Et rursus ex eo quia etiã
18 ea quæ sunt contra ius † extenduntur, d. l. quæ pro-
pter necessitatem de reg. iur. l. ciuitas cum ibi nota.
si cert. pet. l. 1. C. de interdict. Addit Bar. quia statu-
ta sunt ius ciuile, ergo qua ratione de similibus
19 † ad similia procederetur in iure ciuili. l. non pos-
sunt ff. de legi. sic procedetur quoque in statuto,
gloss. quæ loquitur de consuetudine in dicta l. non
possunt, & est casus in dicta l. de quibus in prin. &
20 l. j. C. quæ sit long. consue. facit rursus † quia stipula
tio quæ strictissimè est interpretanda l. quicquid
astringendę, de uer. obligat. ultra in ea expressa extẽ
ditur, l. si ita stipulatus fuero per te non fieri eo-
dem titulo.

21 Pro contraria uerò sententia † ut non debeat fie-
ri extensio ad ea quæ non sunt expressa in statuto
imprimis stat gloss. in capitulo primo, de tempor.
ordinan. quam ibi sequitur Archidiaco. glo. in cap.
quæ a iure communi de reg. iur. lib. 6. gloss. in cap. j.
ne cleri. uel mona. in uer. declarauimus lib. 6. glo. in
22 l. 2. C. de patri. qui filios distraxer. ubi lex † quæ pa
tri permisit filium uendere ex famis necessitate nõ
producitur ad alium casum etiam eandem rationẽ
23 habentem, glo. in auth. quas actiones, quæ † non
nult fieri extẽsionem etiam ex maioritate rationis,
hanc partem probauit quoque Io. Andr. in regul.
odia, & in reg. ignorantia de reg. iur. lib. 6. Archidia.
in dicto capit. 1. de tempor. ordin. lib. 6. Cyn. in l. qui
cunque, C. de ser. fugi. Iacob. de Aren. in l. si quis
in tantam. C. unde ui Bald. in d. auth. quas actiones
24 qui dicit quod quando † statutum est contra ius
commune non potest extendi etiam propter maio
ritatem rationis, si ratio non sit expressa in ipso sta-
tuto, secus si expressa sit, cum simili. adduc. per Lan-
franc. de oria loco supr. cita. sub num. 33. & 34. pro
batur autem hæc pars per tex. in l. j. de legiti. tuto.
25 in l. fin. C. de interd. matri. ubi lex prohibens † ma-
trimonium inter pupillam & filium tutoris, non ex
tenditur ad curatorem etiamsi per omnia sit eadẽ
ratio. Item per text. in l. patri de adulter. ubi lex
26 † permittit patri occidere adulterum repertum cũ
filia, sed tamen non extenditur ad auum quamuis
sit eadem ratio. Ad idem uidetur esse l. lege §. hoc
27 capite de rit. nupt. Rursus facit, quia † statuta sunt
stricti

ſtricti iuris l.conſtitutionibus ad municipa.& de in
col.in ijs autem quæ ſunt ſtricti iuris caſus omiſ-
ſus habetur pro omiſſo dicta l. quicquid aſtrin-
gendæ de uerb. oblig. cenſeturque relictus eſſe di-
ſpoſitioni iuris communis,l.ſi cum dotem in princ.
ſolut.matr. l.commodiſſimè de lib.& poſthum.In-
28 ſuper quia ſequeretur † ut ſi ſtatutum corrigeret
ius commune in caſu expreſſo, etiam in caſu non ex
preſſo poſſet extendendo fieri correctio. iuxta l.nõ
eſt nouum de legi.& l.conſuetudinis C.quæ ſit lon-
29 conſuet.& tamen clarum eſt † nec ex identitate,nec
ex maioritate rationis,poſſe correctionem ultra ca
ſum expreſſum induci. glo. & doct.in d.auth. quas
actiones,C.de ſacr.eccleſ.quicquid enim ſpecialiter
30 correctum non eſt † antiquarum legum diſpoſitio
ni ac deciſioni relictum eſſe cenſetur,l.præcipimus
C.de appel.l.ult.C.de ædifi priuat.l.ſancimus C.de
teſtam.cum ſimil.

Quamobrem propter hactenus deducta,& ſimi
31 lia factum † eſt, ut Doctor. noſtri periculoſiſſi-
mam ac difficillimam compellantes ipſius propoſi
tæ quæſtionis materiam, alias atque alias tradide-
rint in reſoluenda huiuſcemodi difficultate, theori
cas,ut infra patebit ex earum recenſitione ita ut An
g.l.dixerit in d.§.ius ciuile ſub num.23.ad finem nõ
poſſe in hoc negotio dari certam doctrinam, niſi
32 quòd prout reperitur deciſum † ita debet ſtari,quę
tamen aſſertio, ut indigna eſt tantæ æruditionis ui
ro,ſic nullo modo recipienda eſt. Videamus,igitur
33 primum,quid in hac re ſentiant cœteri,deinde † om
nibus in medium prolatis dicemus quid noſtra fe-
rat ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Statuta actiuam, paſſiuamque recipere interpretationem,quomodo dicatur.*
2 *Statuta ad omnes illos caſus extendi ſine quibus non poſſet ſtatutum effectum habere.*
3 *Extenſionem in ſtatutis fieri ad caſus in quibus eadem militat ratio.*
4 *Niſi ſint deciſi per ius commune.*
5 *Paſſiuam extenſionem ſemper in ſtatutis fieri.*
6 *Statuto confirmante teſtamentum aliquod inualidum, omnes leges de falcidia & ſenatuſconſulto Trebelliano loquentes,ad illud trahuntur.*
7 *Extenſio in ſtatutis ubi fit uirtute legis extendentis, ſemper admittitur.*
8 *Et ubi Caſus eſt talis ut ſine illo non poſſit diſpoſitio uires habere.*
9 *Extenſionem in ſtatutis non admitti ad caſus ſimiles, quando lex reperitur in caſu extendendo contraria.*
10 *Secus ubi nihil diſponat.*
11 *Duplicem eſſe interpretationem,legis ſcilicet, uel hominis.*
12 *Statuto ubi cauetur ut procedatur de ſimilibus ad ſimilia non fit extenſio.*
13 *Statutum in dubio ſemper extendi ubi naturalis ratio uel æquitas ſuadet.*
14 *Omne ius quod alterum trahit ad ſe, dicitur recipere interpretationem paſſiuam ſi ab eo informetur.*
15 *Paſſiuam interpretationem eſſe ſuſcipere, actiuam influere.*
16 *Ius commune non influere ſtatuto, ſed rei ſtatutæ.*
17 *Communis uſus loquendi ac intelligendi dicitur eſſe proprius idest uſus propria paſſio.*
18 *Statutum debere interpretari ſecundum ius commune.*
19 *Statuti mens quando eſt certa ſemper debet ſeruari præciſe.*
20 *Statuti mens ubi eſt ambigua ſemper recurritur ad granum ſalis,idest ad ius commune, ne marceſcat.*
21 *Statutum quod qui occiderit occidatur, intelligitur ſi dolo id factum ſit,non etiam ſi caſu fortuito.*
22 *Intellectum prauum non recipi in ſtatutis.*
23 *Beneficia legum capacibus ſcripta ſunt, non etiam odioſis.*
24 *Statutum continens ius ſingulare non extenditur.*
25 *Statuto ſi caueatur,ut procedatur de ſimilibus ad ſimilia,non intelliguntur ſtatuta eſſe ſtricti iuris.*

Bartolus & Baldus quid ſentiant in hac difficultate.

CAP. III.

BArto.in l.omnes populi de iuſti.
& iur. poſtquam promouit ſub
nu.60.in utramque partem dif-
ficultates, reſoluit negocium
hunc in modum. Aut quæris,
1 † an ſtatuta recipiant interpre-
tionẽ extenſiuã actiuè, hoc eſt
utrũ extendantur ad caſus in ſtatuto non cõprehen
ſos,an paſſiuè,i.utrũ leges ſe extẽdãt ad ſtatuta.Pri
2 mo † caſu aut quæris de caſibus ſine quib.diſpoſita
per ſtatutum non poſſunt commode ſortiri effectũ
& ad illos extẽditur ſtatutum,l.ſi ita ſtipulatus fue
ro per te de uerb.obligat. & l.non diſtinguemus §.
de officio de recept.arbitr. l.ſecunda, de iuriſd om-
ni.iudic.l.ad legatum l.ad rem mobilem de procu.
3 Aut quæritur de alijs caſibus † in quib. eadem eſt ra
tio & tunc aut caſus ille per ius commune non ſunt
deciſi,& ad illos extenditur,l.de quibus in prin. de
legi.& C.quæ ſit longa conſue.l.prima,ita debet in
4 telligi glo.in l.non poſſunt de legi.Aut ſunt † deciſi
per ius commune, & tunc ad illos ſtatutum non
extenditur, ſed iuris communis deciſioni relin-
quuntur ita loquuntur, omnia iura per quæ
allegatur noſtrum non eſſe extendere legem, ut l.ſi
uerò §.de uiro ſolut.mat.l.quod uerò de legi.& l.in
his eod.titu.l.quod conſtitutum de milit.teſtam.l.
conſtitutionibus ad municipal.& de incol.

Secundo uerò caſu quando quæritur an paſſiuè
5 poſſit fieri extenſio, † tunc concludit omnino fa-
ciendam eſſe, Exemplum per ſtatutum alicuius ci
uitatis eſt inductum aliquod munus perſonale,cer
te omnes leges quę de muneribus perſonalibus ſub
eundis loquuntur ad illud extenduntur, l. prima,

§.pri-

§. primo, de muner. & hono. Rursus statutum cōfirmat aliquod testamentum, quod de iure commu-
6 ni non ualet, † certe lex falcidia, senatusconsul. Trebellianum & aliæ leges testamentariæ se extendent ad hoc testamentum, l. prima. §. lex falcidia infra ad leg. falci. & hoc modo potest intelligi quod dicitur leges priores declarari seu determinari per posteres, l. non est nouum de legib. Bar. in l. non dubium C. de legi. sub num. octauo, uidetur aliter conclude-
7 re, dum inquit, † aut uis extendere uigore alterius legis extendentis & hoc potest fieri sine dubio, ita loquitur gloss. in d. l. non dubium. Aut uis extende-
8 re a te ipso, & tunc aut ad casum talem † siue quo id quod dispositum est per legem effectum habere non posset, & tunc licet extendere, l. si ita stipulatus fuero per te de uerb. oblig. & de iurisdict. omni. iu-
9 dic. l. qui iurisdictioni, aut ad alium casum † similem, & tunc, aut in illo casu reperitur legis dispositio contraria, & non licet extendere, iuxta nota. in auth. quas actiones, C. de sacr. eccles. & in l. si uero §. de uiro solut. matr. & in l. quod constitutum de m lit. testam. Si verò non reperitur per legem dispositum contrarium. tunc licet extendere ad simi-
10 lia † l. non possunt de legi. idque procedere in statutis, & consuetudine iuxta l. de quibus in princip. de legi. Bald. autem in d. l. omnes populi sub nume-
ro 21. uersic. modo quæro, uidetur aliter resoluere hanc cōtrouersiam, nec prorsus sentire cum Bar. cuius sententiæ uidetur accedere Angel. in §. ius ciuile sub num. 23. de iust. & iur. dum inquit & si dicatur statuta non recipiunt interpretationem extē-
11 siuam, respondet duplex est interpretatio † scilicet legis, & ista est probabilis & necessaria, & ideo admittitur. Quædam est interpretatio hominis, & tūc aut certum est, quod procedit ex mente legis lato-
12 ris, ut quia statuto cauetur † quod procedatur de similibus ad similia & tunc proceditur, instit. de legit. patro. tutel. Aut certum est non esse ex mente legislatoris, & tunc procedit l. si uerò §. de uiro sol. matr. Aut est dubium, & tunc si est eadem natura-
13 lis ratio, † & æquitas, extenditur, aliàs non per l. ult. C. de indict. uidu. tollend. & per nota. in l. si quis ser uo, C. de fur. & paulo post ait, item nota. quòd istud
14 ius † quod aliud trahit ad se, dicitur recipere interpretationem passiuam, si ab eo informatur, sed si ab illo non informatur, dicitur interpretatio actiua
15 passiua † interpretatio est suscipere, actiua uerò est influere alteri, unde quæro an ius cōe interpretetur statuta, dicit Bart. statuta recipere a iure communem interpretationem passiuam, l. prima, §. lex
16 falcidia ad leg. falcidi. Sed tu dic, † quòd ius commune non influit huic statuto sed rei statutæ, statutum enim ipsum non recipit formam in se a iure cō muni, sed dispositum a statuto bene trahitur ad ius commune, & hæc non est interpretatio effectiua ex proprio intellectu uocabuli, nam istud uocabulum testamentum, in quo posuit exemplum Barto. sic supponit, est ergo proprius sensus; dicitur enim proprius sensus, l. suus, non contra regulam non abhorrens a definitione, uel descriptione, quæ intelligentiam subiecti claudit. Sed & communis usus lo-
17 quendi, atque intelligendi, † dicitur proprius usus, idest ipsius uocabuli propria passio l. librorum, §. quod tamen cassius de legat. 3. l. Labeo de supellec. ergo non est dubium, quod ius commune recipit interpretationem passiuam a statuto, & consuetudine posteriori. Sed an è contra statutum recipiat interpretationem sibi largiendam a iure communi, & uidetur recipere, cum uulgo dicatur, statutū
18 debere interpretari † secundum ius commune, capit. cum dilectus de consuet. l. ult. §. in computatione de iur. delib. & contrarium uidetur facere quod separatorum separata debet esse ratio iur. uulgar. unde cum statutum sit quid separatum a iure communi non uidetur ut ab uno ad alterum possit in-
19 ferri. Solutio inquit Bald. est, quod aut † certissima est mens statuti, & qualitas eius mentis, & tunc pręcise debet stari ipsi statuto, aut certa non est quali tas mentis eius dicti statuti, & tunc recurritur ad
20 granum salis † idest ad ius commune ne marcescat, verbi gratia dicit statutum, si quis occiderit occida-
21 tur, intelligitur si dolo, non si casu fortuito, † l. benignius & l. in ambigua de leg. iuncta leg. in lege ad leg. Cornel. de sicar. nec enim sunt uerba statuti sic
22 iudaicè intelligenda, quia prauus † intellectus non recipitur in statutis, arg. d. l. secundæ, C. de legib. idem que esse si statutum iubet primigenitum succedere, nam de habili intelligetur, quia beneficia legum,
23 capacibus † scripta sunt, non autem odiosis. argu. l. Lucius, §. Lucius Titius damam de leg. 2. sed idem Bal. in dicta l non dubium, C. de legi. aliter uidetur sentire, inquit enim, tu posses vno uerbo dicere, aut
24 † statuta continent ius singulare & tunc non fit extensio, aut continent ius generale, & tunc potest fieri extensio de similibus ad similia l. leges generales. C. de legib. Aliter scripsit idem Bald. in dicta l. leges generales, C. de legibus, uidelicet quod si in
25 uolumine statutorum † reperitur cautum ut possit procedi de similibus ad similia, statuta non intelliguntur fore stricti iuris quantum ad eorum interpretationem, sed debent largè interpretari, suadente tamen ratione, & uera similitudine, dicta l. non possunt de legibus, & dicta l. sed & posteriores de legib.

SVMMARIVM.

1 *In statutis fieri extensionem absurditatis euitandæ causa.*

2 *Statutum prohibens portare bladum extra territorium, multo magis intelligi prohibere ablationem, cum equis.*

3 *Statutum prohibens portari frumentum extra territorium, multo magis intelligitur prohibere ablationem farinæ.*

4 *Intellectus leg. ut gradatim §. sed & si, lege de mun. & honor.*

5 *Occasio circumscribendi legem dari non debet.*

6 *Legem municipalem personaliter conceptam extendi non debere ad aliam personam, etiam similem rationem habentem.*

7 *Intellectus l. si ita stipulatus de uerbo. obligatio.*

Nec

8 *Nec procedere in stipulatione alterius rei in qua dura non adsit stipulatio.*

9 *Statutum disponens in certo casu non trahitur ad alios, nisi æquitas motiua scripta sit in corpore iuris.*

10 *Statutum concedens immunitatem maioribus 25. annis & minoribus 30. multo magis intelligitur concedere minoribus 25. annis.*

11 *Statutum si repellat maiorem 25. annis a consi. & minorem 40. multo magis intelligitur id facere in minore, 25. annis.*

12 *Statutum gabellæ quòd creditor uel alius non dominus habens ius in re possit eam uendere sine gabella, non trahitur ad dominum.*

13 *Statutum permittens domino uendere frumentum sine gabella non extenditur ad uinum.*

14 *Statutum non trahitur ad ea quæ statuentes in mente non gesserunt.*

15 *Intellectus l. iura de legi. cum socijs.*

16 *Legislator abhorret casus remanere indecisos.*

17 *Dynum defecisse in tradenda doctrina materia statutaria interpretationis.*

18 *Statuta iuri communi conformia extendenda esse, repugnantia non item.*

19 *Quid statuendum sit circa interpretationem faciendam quando aliquid prohibetur lege speciali, sed non generali. num. 20.*

21 *Statutum nulla lege armatum dici, quando est improbatum a iure.*

22 *Statutum quando lege est communi armatum idem de illo seruatur quod de iure communi.*

23 *Dispositio stricti iuris si accumulatur larga, uere sapit illius naturam.*

24 *Dispositio accumulata sapit primam naturam.*

25 *Paria dispositione debent esse paria in effectu.*

26 *Dispositio una quando est alteri similis debet regulari secundum eam.*

27 *Statutum quando est lege generali armatum, & ratio est scripta in lege statur rationi, secus ubi scripta non est, etiamsi appareat de mente. num. 28.*

29 *Intellectus extrinseci nunquam habendam esse rationem.*

30 *Statuti uerbis inseruiendum esse.*

31 *Casus uerbis non expressus pro omisso habetur.*

32 *Ea quæ specialiter non sunt remota, ueteribus legibus comprehenduntur.*

33 *Dispositio extendenda non est ad ea de quibus cogitatum non est.*

34 *Cogitatum non uideri de eo quod legibus non est expressum.*

35 *Nostrum non esse legem extendere.*

36 *Nec affirmare id quod lege municipali non est expressum.*

37 *In statutis quæ sunt contra ius, nullam permitti interpretationem extensiuam.*

Quæ sit Rayner. Foroliuiensis sententia in eadem quæstione & quæ Signo. de Homodeis.

CAP. IIII.

Ayner. Foroliuiensis in dicta l. omnes populi sub numero 101. de iust. & iur. Aut extensio, inquit,
1 ad alium casum fit ratione † euitandæ absurditatis, & potest extensio fieri, verbi gratia statutum prohibet ire de nocte cum lumine multo fortius censebitur prohibuisse ire sine lumine.

Item si prohibet portari blada extra territoriũ
2 cum asinis multo fortius cum plaustris, & bobus, uel cum iumentis maioribus ueluti equis & mulis. Item si prohibet frumentum multò for-
3 tius farinam, † licet Dyn. dicat contrarium & malè in l. quæsitum § illud de leg. 3. & in l. sed & Iulianus §. mutui ad senat Macedoni. cum semper absurditas in iure ciuili censeatur exclusa quamuis in uerbis omissa l. Pomponius. 1. de neg. gest. l. scire oportet § illud etiam de excusatio. tuto. l. in ambigua de legi. l. cum patrem C de condit. insert. l. consulta, C. de testam. l. si quis a filio §. primo, de leg. primo, l fi. de fideicom. libert. l. aliud §. absurdum de reg. iur. l.
4 Cæsar de public. & ita intelligit † l. ut gradatim §. sed & si lege, quicquid ibi uoluerit Dyn. sic intelligit l. secundam, C. de nox. illud enim contingit gratia absurditatis euitandæ, uidelicet ne ex delicto alterius innocens puniatur insolidum, contra l. sancimus, C. de pœn. & not. in rubr. C. de decret decurio. super immunit lib. decimo, & ne detur occasio cir-
5 cumscribendi legem, † argum. l. cum hi, §. si cum his 1 de transactio. & l. magis puto, §. si pupillus de rebus cor.

Aut ratione suadẽtis æquitatis, & tũc aut lex mu-
6 nicipalis personaliter est concepta, † & non extenditur ad aliam personam etiam similem rationem habentem, l. prima, in fin. de constitut. princip. l. priuilegia & l. in omnibus de reg. iur. & §. sed & quod principi instit de iure nat. gent. & ciuil. neque mo-
7 uet l. si ita † stipulatus fuero de uerb. oblig. quia illud intelligitur propter duram separationem l. certum de usu & habit. l. possessionum, C. com. utr. iu-
8 di quod patet ex eo quia in stipulatione † alterius rei illud cessaret l. stipulatio ista §. alteri, & l. si ita stipulatus §. Chrysogonus in fin. de uer. obligat. Aut non personaliter tamen in certo casu certo modo
9 disponit, † & tunc aut æquitas huius motiua est scripta in corpore iuris, & ea seruabitur etiam in alio casu, in quo eadem æquitatis ratio compatietur. Exemplum si statutum concedit immunitatem a
10 muneribus personalibus † maioribus 25. annis, & minoribus 30. multo magis intelligetur concedere immunitatem minoribus uigintiquinque annis quia semper æquitas hoc dictat. l. prima, de minor, l. prima, & secunda. C. qui ætat. se excus. lib. decimo, idemque esse si statutum maiorem uiginti
11 quinque † annis & minorem 40. a consilio repellit multo fortius intelligetur excludere minorem uigintiquinque annis, l ad rempublicam de muner. & honor. ratio patet quia in eius oppositum sequeretur absurdum. Aut æquitas motiua non est scri-

pta

11 pta in corpore iuris, uerbi gratia † quia ſtatutum
gabellæ eſt quod creditor uel alius non dominus,
habens ius in re poſsit eam uendere ſine gabel-
la, non extenditur ad dominum, licet in eo fortior
æquitas militare uideatur. Item ſi permittit uen-
13 di frumenta † a domino ſine gabella, non extende-
tur ad uinum, quamuis in eo ſimilis ſit æquitatis
ratio per l. non aliter de legatis primo, l. proſpexit,
qui & a quib. manum. li. non fiunt, & l. quod conſti
tutum de milit. teſtam. l. conſtitutionibus ad muni
cipal. & de incol. l. quicquid aſtringendę in princip.
de uerbo. obligat. l. prima, §. ſi is qui nauem de exer.
action. l. prima, in princ. C. de legib. & l. ſi uero §. de
14 viro ſolu. mat. ſtatuentes † non uidentur hoc in men
tę geſiſſe argum. l. ex his de excuſatio. tutor. & l. La-
beo in fin. de ſuppell. leg. & § ſin autem ad deficien
15 tis, l. unicæ, C. de c. d. toll. Non obſtat † l. iura de
legi. l. prima, §. quod uulgò de ui & ui armat. l. quæ
propter neceſsitatem cum ibi notat. de regul. iur. &
traduntur a Dyn. in cap. argumentum de reg. iur. in
6. quia loquuntur de iure communi, hic autem
agitur de ſpeciali ac municipali argum. l. in omni-
bus de reg. iur. libro ſexto, & nota. a Dyn. in cap. pri
uilegium perſonale de reg. iur. lib 6 & eadem ratio
ne occurrit ad not. in l. illud, C. de ſacr. eccleſ. dicit-
que eſſe rationem quia lex ipſa ciuilis uidetur ea
fuiſſe, quę conceſſit id de quo ibi agitur dicta l. non
poſſunt de legi. hic lex municipalis, idque declarat
ex eo quòd ſi ceſſaret diſpoſitio iuris communis, il
16 le caſus remaneret indeciſus quod abhorret † legis
lator argumen. l. prima, § ex hoc reſcripto de uent.
inſpici. & l. prima, §. cum huius materia C. de ueter.
enuel. at in lege municipali ſecus, quia caſus per ip-
ſum indeciſus iuris communis deciſioni relinquitur
l. ſi extraneus de cond. ob cauſ. l. commodiſsimè,
de lib. & poſthum. & l. ſi cum dotem in princ. ſol. ma
tri. cum ibi notat. & per hęc inquit patere Dyn. de-
17 feciſſe † in hac materia, in l. qui duos & l. quęſitum
§. illud de leg. tertio, & de uerborum ſignificatio. l.
prima, Nicola de matarel. & Iacob. de Aren. minus
plene dixiſſe Guido ut dixit de ſuzar. in l. j. C. quæ
ſit long. conſue. Nec obſtare prędictis l. tertia, §. hęc
uerba de negot. geſt. quia ibi in caſu a prętore o-
miſſo ceſſat ratio ſimilitudinis, quę in caſu expreſſo
uigebat propter diuerſitatem negociorum, perſo-
narum, ac temporum. ut nota. in l. curatoris, C. co.
tit. de neg. geſt. idem autem Rayner. in dicto loco
ſub numero 115, in multis, uellicat doctrinam
Barto.

Signoro. de Homo. inter commentaria Bar. in l.
Cęſar de publica. & uectigal. ſub nume. 25, diſtin-
18 guit inter ſtatuta quę ſunt † ſecundum ius commu
ne & ea quę ſunt contra ius commune, nam in prio
ribus dicit idem eſſe concludendum atque in iure
communi, in poſterioribus negat fieri poſſe exten-
ſionem, deinde ſub nume. 6. dum reſoluit hanc ma-
teriam, ſciendum eſt inquit interdum aliquid ap-
19 probatum † lege generali, ſed reprobatum eſſe lege
ſpeciali, ut patet in l. paciſci de pact. Nam pactum
in d. illo eſt contra diſpoſitionem edicti, & ſub l.
prima, ſupr. ęra de pdilt. edic. ſed approbatur a lege
generali ut in l. iurisgentium §. prætor ait de pact.
ſimile habetur in l. prima, §. fin. cum leg. ſeq. de fer.
Nam illi caſus non habent legem ſpecialem in qua
20 diſponitur, quod non reddatur ius † tempore meſ-
ſium, ſed habent legem generalem ſcilicet l. omnes,
C. de feri. Interdum diſpoſitio habet generalem le-
gem & ſpecialem ut in l. iuriſgentium §. dolo ſupra
de pact. & l. ſi plagij & l. ſtipulatio de uerbo. oblig.
& l. non dubium, C. de legi. ſic ergo in propoſito,
21 aut ſtatutū nulla eſt lege armatum, † & hoc contin
git quando eſt reprobatum a iure, & tunc non ualet
in caſu expreſſo, quia eſt reprobatum a iure, l. eos.
C. de uſur. auth. caſſa C. de ſac. eccleſ. in auth. omnes
peregrini & aduenæ, C. com. de ſucceſſio. & in cor-
por. ut nulli iudi. collatio. 9. & 10. de ſtatut. contra
liberta. eccleſiaſt. Aut ſtatutum eſt communi lege
22 armatum, † & eſt omnino ſecundum diſpoſitionē
iuris, & tunc ſeruādum eſſe ait de ſtatuto, quod ſer
uaretur de iure communi, idque ſic probari, quādo
enim diſpoſitio ſtricti iuris accumulatur alteri, quę
23 eſt magis larga, uere illa ſapit materiam illius † &
quemadmodum per omnia interpretetur, & illi aſsi
milatur, poſito quòd ſit ſtrictiſsimæ naturæ, ita ha-
bes in l. triticum de uerbo. obligat. Præterea diſpo
24 ſitio † accumulata ſapit primam naturam l. prima,
§. ſi quis, ut legat. ſeu fideicom. nomi. caueat. Præte-
rea quando aliqua ſunt paria & pariſicantur in di
25 ſpoſitione illa debent eſſe paria † effectu l. iam hoc
iure de uulgar. & pupill. l. quamuis C. eod. tit. l. in te
ſtamento C. de teſtam. milit. & l. eandem de duob.
26 rei. item quando una diſpoſitio eſt alteræ † ſimi-
lis debet regulari ſecundum eam, l. ſecunda, ſi ſerui.
uendic. l. naturalis §. primo, de præſcrip. uerb. facit
quod notat Iacob. Butri. in l. generaliter de offic
præſid.

27 Aut ſtatutum eſt lege † generali armatum, ſci-
licet per l. omnes populi de iuſt. & iur. & inſtit. de iu
re nat. in princip. ſed non ſpeciali quia eſt contra iu
ris communis diſpoſitionem, ut in ſimili dicebatur
de leg. paciſci de pact. & tunc ait ſic dicendum eſſe.

Aut in ſtatuto eſt ſcripta ratio, & tunc ſto ra-
28 tioni, nec † per hoc a uerbis recedo, cum ſit ſcrip-
ta, & ita loquitur, l. prima, C. quæ ſit long. conſuet.
Si uero nō eſt ſcripta in ſtatuto, etiam ſi milies appa
reat de mente non recedam a uerbis, nec extendam
nec reſtringam ad mentem, quæ diſtinctio proba-
tur in l. non dubium. C. de legi. ſecundum eum & il-
29 la ratione. Nunquam † extrinſeci intellectus eſt ra
tio habenda l. ſciendum de uerbo. obligatio. l. ſecun
da, de ijs quæ in teſtam. delen. & l. ſed & ſi pupillus,
§. proſcribere de inſtit. action.

30 Rurſus a uerbis legis † non eſt recedendum, cum
ſtatuti uerbis ſit inſeruiendum l. quod conſtitutum
de milit. teſta. & uerbis edicti l. idemque, re. amot.
& l. uentri de tuto. & curato. da. ab his. ac formæ
ſtatuti l. certa forma, C. de iur. fiſ. lib. decimo, l. con-
ſtitutionibus, ad municip. & de incol. Item caſus
31 non expreſſus uerbis †. pro omiſſo habendus eſt l.
quicquid de uerb. oblig. & relictus cenſetur diſpo
ſitioni iuris communis l. commodiſsimè de liber. &
poſth. & l. ſi cum dotem ſecundum unam lecturam
ſolut.

solut. matrim. & l. si extraneus de condic. ob caus. in
32 super quia quæ † specialiter non sunt remota ue te rib. legib. comprehenduntur. l. cum dubitatur de ædifi. prina. l. præcipimus, C. de appellatio. l. sancimus de testam. l. si stipulatus de usu. & l. tabernam de fund. instruct. & instrum. legat. Præterea quia nō
33 † est extendenda dispositio ad ea, de quibus cogitatum fuisse non docetur, l. cum Aquiliana, & l. qui cum tutoribus de trans. sed cogitandum non uide-
34 tur † de eo quod uerbis non est expressum l. Labeo de supellect. legat. ergo &c. Ad hæc nostrum non
35 est † extendere legem, l. si uerò §. de uiro solut. ma-
36 trim. l. ult. cum ibi notat. C. de legi. Nec † affirmare id quod lege municipali non est expressum l. illam, C. de co llatio. §. consideremus in auth. de trien. & semiss. cum præsertim difficile non fuisset ipsis statuentibus addere casum si uoluissent. l. unica §. fin. C. de cad. toll en. Et ex ijs concludit Signorol. in sta
37 tutis quæ sunt contra ius † nullam permitti interpretationem extensiuam, quinimmo nec restrictiuam, & occurrit postea in col. ult. dict. l Cæsar. ner sieu. non obstant in contrarium allegata, quæ resolutiones cum pro maiore parte supra fuerint relatæ in discursu ipsius distinctionis ideo ulterius non referuntur.

SVMMARIVM.

1 *Bar. doctrinam in materia interpretationis extensiua, quamuis uideatur demulcere aures non tamen esse perfectam.*
2 *Ad casus qui non sunt decisi a iure communi fieri extensionem, ubi eadem militat ratio.*
3 *Nisi alia ratio uel causa repugnet.*
4 *Glossa in l. tam is, de donatio. caus. mot. declaratur.*
5 *Extensio facienda est quando per omnia est eadem uel similis ratio.*
6 *Dotem & donationem propter nuptias trahi ad alimenta.*
7 *Præsertim quando maior militat ratio.*
8 *In dubio faciendam non esse extensionem quando inmuiner legum correctio.*
9 *Inter iura communia ac municipalia non esse faciendam differentiam.*
10 *Ratio eadem quando subest uel omnimoda similitudo non dicitur fieri extensio.*
11 *Quod est de mente statuentium etiamsi uerbis non sit expressum pro expresso haberi.*
12 *Iura tam communia quàm municipalia procedere ab auctoritate ac facultate eiusdem Principis.*
13 *Quando de fauore tractatur ubi eadem est æquitas ibi idem ius constituitur.*
14 *Odiosa in materia ubi dictio taxatiua est apposita, etiam si eadem sit æquitas non fit extensio.*
15 *Secus ubi non adsit, & per omnia sit similis atque eadem æquitas.*
16 *Quod si per omnia eadem non sit æquitas nec idem ius constituendum est.*
17 *Quid iuris sit quando in statuto promiscuè uersatur fauor & odium.*
18 *Lex ubi permittit & eadem sit æquitas semper fit extensio.*
19 *Alberic. Rosat. ubi plenius tractet materiam extensiuæ interpretationis statutorum.*
20 *Casus qui eadem comprehenditur ratione, eadem quoque comprehenditur dispositione.*
21 *Per similitudinem uel identitatem rationis non debet induci legum correctio.*
22 *Quando lex non est contra regulas iuris, & eadem militat ratio, uel similis, semper fit extensio.*
23 *Etiam si dispositio legis extendenda esset pœnalis.*
24 *Constitutionem etiam pœnalem dici fauorabilem.*
25 *Quando dispositio statuti habet uim exceptionis a regula, non fit extensio ubi lex redderetur inutilis.*
26 *Vel ubi fundatur in solo motu concedentis.*
27 *L. quod non ratione de legibus declaratur.*
28 *L. quod uerò de legi. dilucidatur.*
29 *Fauorabilis ubi est materia, & etiam si ratio non sit expressa in lege, & adsit dictio taxatiua fit extensio.*
30 *Contrà uerò ubi odiosa est materia.*

Quam diuersa senserint Saly. Alberi. & Paul. Castrens. in eodem negocio.

CAP. V.

Saly. in d. l. si seruū, dicit doctrinam Bar. circa extensionem † actiuam
1 licet uideatur permulcere aures audientium, tamen non esse omnino perfecta, & contra membra distinctionis obijcit, tādē sic ait. Ego reassumo mēbra, illud qđ in casibus in quibus fit extensio legis eadem est ratio,
2 Et distinguo, aut illi casus non sunt † a lege decisi, & fit extensio, argum. l. primæ, C. quæ sit long. consue. & l. de quibus de legi. Aut sunt a lege decisi prius quàm deciderentur per extensionem, & tunc extensio fieri potest licet non sit necessaria, aut per contrarium nel aliter sunt decisi, & tunc stat dubium nostrum in quo sic distinguo, Aut licet in eis uideatur eadem ratio non tamen est per omnia,
quia uel alia ratio uel causa repugnat, & tunc quia
3 per omnia † non est omnimoda similitudo, dico ad illum casum, uel illam personam non oportere fieri extensionem argum. d. l. præcipimus, C. de ap
4 pellatio. & ita intelligo glos. † in l. tam is de donatio. caus. mort. nam ibi illa sola non erat ratio per quam filius famil. non prohibetur legare quia legata fierent in testamento, sed etiam alia & melior quia legata non debent pendere ex alieno arbitrio l. senium. C. qui testam. facer. poss. ibique per Doct.
5 aut per omnia est eadem ratio † uel similis, & tunc facienda est extensio, quantumcunque inducatur legū correctio, ut patet in l. fi. C. de indict. uidui. tollen. & in l. cum emptor de rescind. uend. & in l. fin. C. de

C.de indict uidui.tollen.& in l. cum emptor de re-
ſcind.uend. & in l.fin.de accep.not.in auth. præte-
terea, C.unde uir & nxor. facit quod notatur in l.ſi
pecuniam ſi cert.pet.ubi caſus in l.ſecunda, C.per
quas perſo.nobis acqui.doctores extendunt ad fide
iuſſores licet de pignore tantum uel hypotheca lo-
quatur, & tamẽ illa corrigit ius antiquum, quod
hypothecã alteri quæri per liberã perſonam nõ per
mittebat, & ita etiam notat ibi Cyn. faciunt not. in
auth.res quæ C.commun.de legat.ubi caſus dotis,
6 † & donationis ante nuptias doctores extendunt
ad alimenta, & ad aliquos alios caſus, & etiam ad
liberos, auth. rogati, & tamen in illis duobus caſib.
illa auth.eſt correctiua iuris communis antiqui fa-
cit quod nota.in l.prima, §.hoc interdictum de fon.
& in l.illud C.de ſacr.eccleſ.& quod not. gloſ. pen.
in l.ſancimus eod.tit.& in l.tranſigere circa mediũ
gl.2.C.de tranſ.& in l.ſi quis ſeruo.C.de furt.& in l.
Gallus, §.& quid ſi tantum de lib.& poſthum. & in
l.quæpropter neceſſitatem de reg.iur.& tanto for
7 tius qnando eſſet maior ratio † in eo ad quod pete
retur fieri extenſio. Aut dubitatur.cum ratio uel ſi
militudo ſit omnimodo caſns expreſſi, & eius ad
8 quem petitur fieri extenſio, & tunc in dubio † nõ
eſt facienda extenſio nt euitetur legum correctio,
dicta l.præcipimus & ex prædictis ait patere, quòd
inter iura communia & municipalia non eſt faciẽ-
9 da differentia † ſed utraque eo modo regulantur,
uidelicet, ut ubi eſt eadem ratio per omnia & om-
nimoda ſimilitudo in utroque, ibi idem ius conſti-
tuendum, & fiat extenſio etiamſi iuducatur corre-
ctio iuris, non aliàs, et eſt ratio quia quando eſt
10 eadem ratio, † & omnimoda ſimilitndo, tunc non
fit extenſio iuris, ſed terminorum tantum, quia in
omni tali caſu etiamſi non exprimatur idem tamen
intelligitur ſtatutum, unde gloſſ. in l. tale pactum,
11 §.fin.de pact.dixit id quod eſt † in mente ſtatuentiũ
etiãſi uerbis non ſit expreſſum pro expreſſo haberi,
& ſic gloſſ.dictam concluſionem ſentit, & eam pro
bat Archidia.de pęnit.diſtinct.tertia, cap.penul.&
quidam Vbert.de Cremo.

Et quod inter iura communia & municipalia nõ
12 ſit facienda differentia, † probat ea ratione, quia ab
eadem auctoritate & poteſtate eiuſdem principis
utrunque procedit, quia ex facultate a principe cõ
ceſſa in d.l omnes populi poteſt legem municipa-
lem ſibi facere ergo &c. & pro hac ſententia dicit
facere text.& gloſ.in l.uerba, C.de adult.& in l.ſi po
1 ſtulauerit §.haberi cum ſeqnen. de adulter.

Alberi.de Roſat.in l.ul.C.de interd.matri. uide-
tur contronerſiam hanc iſto modo decidere, ſic ait.

13 Aut tractatur de fauore tantum † & tunc ubi ea
dem eſt æquitas ibi idem eſt.ius conſtituendum in
rib.uulg.& ſępius ſupra alleg.ẽcſi in lego forent uer
ba taxatiua ut C.de præd.minor. l.ob æs cũ ibi not.

14 Aut de odio tantum † & tunc ſi ſunt in l.appoſita
verba taxatiua, uel ſimilia non debet eſſe idem ius,
etiam ubi eadem eſt æquitas, ut C.de patr. qui fil.
diſtraxe.l prima, & C.de præd.curia.ſine decret.nõ
15 alien.l.fin.ſi uerò non ſunt talia uerba, tunc † ſi eſt
eadem ratio æquitatis per omnia ſimile atque idẽ
debet eſſe ins l.filium l.penul.ad ſenat. macedo.l.2.
§.exercitum de ijs qui not.infam. Si uerò non eſt p
16 omnia eadem æquitas non debet eſſe idem ius l.
quod non ratione de legi. & l. ſi quis non dicam ra
pere ubi dicit ſe dixiſſe C.de epiſc.& cleri.

Aut tractatur de odio & fauore ſimul † & tunc
ſi quidẽ res prohibetur, & in re prohibita uerſatur
odium immediate, & fauor mediatè, tunc non de-
bet eſſe idem ins, licet poſsit eſſe eadem ratio, ut
17 hic. Si uero è contra † eſt ibi fauor immediate &
odium mediatè, ſi quidem ratio participat de odio
plus, qnàm de fauore non debet eſſe idem ius, arg.l.
cum quidam de liber.& poſthumi. Si uero plus pac
cipat de fauore, quàm de odio debet conſtitui idẽ
ius, l.à Titio cum ſimil.de uerbo.obligat. Si autem
18 lex permittit, tunc ſemper ubi eadem eſt æquitas
idem ins debet conſtitui.l.illud ad leg. Aquil.cum
ſimil.& l.prima, cum glo.ibi C.de interdict.

19 Hanc quoq; reſolutionem plenius † tractat Alb.
in 1.par.ſtat.in 8.q.ſed quia ut plurimum conuenit
cum reſolutionibus Ray.de Foliuio & Sign.de Ho-
mode.ſupra relat.ulterius non immoror, cum locũ
deſignaſſe ſat ſit, Paul.Caſtr.in l.neque leges, & in l.
non poſſunt, & l.quòd uerò quas ſimul legit. de le-
20 gi.inquit quòd ſi lex eſt clara † quantum ad uer-
ba, & quantum ad ſenſum, loquitur tamen in uno
caſu & accidit caſus diuerſus tamen habens eandẽ
uel ſimilem rationem, aut caſus ille reperitur deci-
ſus per aliam legem, ita quòd ſi fieret extenſio ſe-
queretur correctio, & tunc extenſio non fit, quia p
21 ſimilitudinem † uel identitatem rationis non indu
citur legum correctio, ſecundum glo.in auth.quas
actiones, C.de ſacr.eccleſ.quæ ſemper ad hoc alle-
gatur. Aut ille caſus non reperitur ab alia lege de-
ciſus, ita quòd per extenſionem non inducitur le-
gum correctio, & tunc aut illa lex quam uolumus
extendere non eſt contra rationes iuris, ideſt nõ eſt
contra regulas aliarum legũ uel iurium, & tunc fit
22 extenſio ſiue † ſit eadẽ ratio ſiue ſimilis, per l.de qui
bus ſup. de legi.ubi hoc dicitur in conſuetudine, &
iſto modo intelligit Bart.d l.non poſſunt & d.l. de
quibus, ſed ipſe intelligit eſſe uerum etiamſi diſpo-
23 ſitio legis extendenda † eſſet pœnalis, poſtequam
non eſt contra alias leges, ut per glo.in cap.j.de tem
por.ordinan.lib.6.in clemen.nt hi qui de ætat. &
qualita.ſuper uerbo in eiſdem quia quando prohi-
24 bitio legis eſt fauorabilis † conſtitutio etiam pœna
lis dicitur fauorabilis, nt not.Iaco. de Beluiſ.in au-
then.de non alienan.§.quia uerò Leonis. Aut illa
lex quam uolumus extendere eſt contra rationem
iuris, i.contra regulam aliorũ iurium, & ſic habet
25 uim exceptionis, † & tunc aut ille caſus ad quẽ uo
lumus diſpoſitionẽ extendere, faceret legem eſſe in
utilem niſi fieret extenſio legis, & fit extenſio, arg.
l.ſecundæ, de iuriſd.om.iud. Aut non eſſet inutilis.
26 † & tunc aut illa lex contra rationem conſtituta ca-
ret ratione, quia fundatur in ſolo motu condentis,
iuxta not.in l.non omniñ de legi.& in hoc ait differ
27 re l.illã qđ nõ rõne † quę eſt ante pe.illius tit.a l. qđ
uero cõtra iuris eo.tit.q a illa loq tur de l.edita con
tra rõnem, & regulas iuris, quæ ex mera uoluntate

fine ratione est fundata, & ideo his duobus concur-
28 rentibus non fit extensio,† secundum intellectum Cyn. lex uero quę incipit ꝙ uero contra loquitur quando lex est condita contra rationem & regulas iuris tamen est fundata in ratione, & ideo quando lex aliqua est condita contra regulas iuris, tamen est fundata in ratione, tunc si quidem illa ratio est expressa in lege, dicit fieri oportere extensionem ad omnem casum eandem rationem habentem, per not. in l. prima, C. de ijs qui ante apart. tabu. Si uero non est expressa ratio
29 intellige tunc, aut † res est fauorabilis, & extenditur etiam si ad sit dictio taxatiua in dispositione, quæ sit extendenda, ut l. illud in fin. C. de sacr. eccl.
30 Aut est odiosa, & tunc non debeat fieri extensio per cap. odia de reg. iur. libro 6. etiamsi sit eadem uel maior ratio, ut not. in addit. in clemen. prima, de uita & honestate clerico. in glo. super uerbo macellariorum, & per nota. per Bar. in l. si constante solut. matrim.

SVMMARIVM.

1 *Lanfranc. de oria. ut se resoluat in materia interpretationis extensiuæ in statutis.*
2 *Extensionem posse fieri in statuto quando ratio est expressa in lege.*
3 *Statutum extendi a stricta significatione ad latam.*
4 *Statutum disponens in uno correlatiuorum extendi ad alterum.*
5 *Statutum disponens in uno perificatorum trahi ad alterum. num. 6.*
7 *Et quando unum se habet consecutinè ad alterum.*
8 *Vel commensuratur ad alterum.*
9 *Aut se inuicem habet gradatim.*
10 *Siue ut præambula.*
11 *Statutū extendi quando aliàs nullū sortiretur effectū.*
12 *Extendi quoque statutum in subrogatus.*
13 *At in omnibus casibus legis interpretata.*
14 *Legem nouam interpretantem ueteres extendi ad alias ex paritate.*
15 *Legem pœnalem municipij ex ratione in l. scripta produci. num. 16.*
17 *Statutum in materia fauorabili, & cum dictione taxatiua prolatum extendi.*
18 *Statutum loquens, in materia odiosa per dictionem taxatiuam non protrahitur.*
19 *Statutum exorbitans in materia fauorabili extenditur.*
20 *Statutum in materia odiosa odio priuatarum personarum ex identitate rationis ex tendi.*
21 *Statutum exorbitans odiosum odio publico ex identitate rationis non extendi.*
22 *Statutum quantumcunque stricti iuris extendi ex identitate rationis.*
23 *Quid sentiat Sanctoseuerinus in materia extensiua interpretationis statutorum.*
24 *Statutum extendi ad casus sine quib. cammodè sortiri effectum non potest.*
25 *Vel quando adest statutum ut precedatur de similibus ad similia.*
26 *Aut ubi eadem miliat ratio.*
27 *Seu eodem modò sunt decisi casus de iure communi.*
28 *Aut si aliter omnimoda militat ratio.*
29 *Quæ etiam in correctorijs facit locum extensioni.*
30 *Vel includitur casus sub maioritate rationis.*
31 *Fieret nè extensio secundum latissimam significationem*
32 *Vel dispositio cesset super uno correlatiuorum.*
33 *Aut casus esset comparatus a iure antiquo per modum regulæ.*
34 *Seu quando unum ad alterum consecutiue.*
35 *Vel unum commensuratur ad alterum.*
36 *Aut se habent tanquam præambula.*
37 *Statutum loquens in singulari trahitur ad plurale.*
38 *Et ad subrogata.*
39 *Ac quando est ratio expressa.*
40 *Vel quando casus ad quem fit extensio, pro parte est idem cum expresse disposito.*
41 *Aut quādo casus est similiter decisus a lege interptata.*

Alio ordine discussam fuisse pręsentem quæstionem a Lanfranco de oriano, & alio à Ioan. Baptista Sanctoseuerinate.

CAP. VI

1
Anfranc. de oria.† loc. iam relat. de interpretat. uel ut alij citant in repetit. l. si uero, §. de uiro sol. matrim. in quarta princip. par. sub numero 35. cum plur. seq. & usque in fin. illius commentarij partitur omnē hanc quæstionem in uiginti conclusiones quarum constitutione putat omnem hanc materiam resolui.

2 Quarum prima est ut possit † extensio in materia statutaria fieri quando ratio scripta est in statuto, etiam si sit contra ius commune, quia dicitur cōtinere odium rationabile. post Bald. in dicta auth. quas actiones secus si non sit expressa. ponit exemplum in statuto exclusiuo fœminarum, item in filio succedente de iure speciali qui non transmittet hæreditatem non aditam.

3 Secunda est † ut statutum extendatur a stricta significatione ad latam, propter identitatē uel maioritatē rationis, ut in d. statuto exclusiuo filiarū, qđ extenditur ēt ad nepotes qui ueniunt sub nomine filiarum ex larga significatione l. si dotali solut. mat. Bal. in l. maximum uitium, C. de lib. præter.

4 Tertia est † ut statutum disponens in uno correlatiuorū extendatur ad alterū, ut in marito, & uxore in datore. & acceptatore l. 2. C. de indict. uidut. toll Bart. in libellorum de ijs qui no t. infam. gloss. in l. j. de calum. glo. in l. si postquam in uers. omnino de electio. lib. 6.

5 Quarta conclusio † est quando statutum disponit in altero eorum quæ a iure antiquo parificata sunt, tunc enim ad alterum extenditur. Bart. in l. quod uerò de legib. glo. Bart. & alij in l. si quis seruo. persuaserit C. de fur.

6 Quinta, conclusio † ad idem tendit per nota. a Bartol. in l. marcellus §. quod autem ad senat. Trebell.

7 Sexta conclusio est, † ut idem sit quando statutum

rum disponit in ijs quorum unum se consecutiuè habet ad alterum.

8 Septima quando † unum commensuratur ad alterum, cautum enim in uno locum habet in altero quoque in statuto non expresso, ut per Bar. in l.1. de legit. tuto.

9 Octaua est † ut idem sit dicendum in ijs, quæ se innicem habent gradatim, iuxta not. per Guil. Cyn. & Bar. in l. illud, C. de sacro. eccles.

10 Nona est † ut idem sit in ijs, quæ se habent ut præambula, glo. si. cap. primo, de postu. prælato. in cap. quàm sit & in c. sciant de electio. li. 6. Pau. de Leaz. in clemen. t. de electio.

11 Decima est † ut idem constitui oporteat quando statutum nullum sortiretur effectum, l. si stipulatus fuero per te de neib. oblig.

12 Vndecima † est quando sumus in subrogatis quia statutum ab uno ad alterum extenditur glos. in nerfic. principalis in fin. clem. & si principalis de rescript. Iac. Butrig. in l. placet C. de sacr. eccle.

13 Duodecima est quia statutum † interpretans locum habet in omnibus casibus legis interpretatæ §. primo, de filijs ante dotal. instrumen. nat. in auth.

14 Decimatertia est ut lex † noua interpretans ueterem extendatur ad aliam ex paritate rationis, gl. penult. in capitulo qui contra de electio. lib. 6.

15 Decimaquarta est † ut lex pœnalis in municipio posita ex identitate rationis in ea scriptæ, ad casus non expressos extendatur. gloss. in clemen. j. de electio. & idem sit quando unica tantum ratio non expressa potest afferri.

16 Decima tendit † ad declarandum eandem materiam per duas conclusiones a Geminia. positam, in dicto cap. si postquam de electio. lib. 6.

17 Decimasexta est † ut statutum in materia fauorabili etiam prolatum per dictionem taxatiuam extendatur ad casum similem, ut per glo. in l. obæs, C. de præd. mino.

18 Decimaseptima est † ut si lex municipalis loquatur in materia odiosa per dictionem taxatiuam nō fiat extensio, glossa in l. 2. C. de patr. qui fil. distrax.

19 Decimaoctaua est † ut statutum exorbitans a iure communi, uel lex derogatiua loquens in uno casu in materia fauorabili ad alterum extendatur per glo. in l. secunda, C. de acquiren. poss. & glo. in auth. res quæ C. comm. d. successio. cum simil. ab eo cita. sub num. 49.

20 Decimanona est † ut in materia exorbitanti odio sa odio priuatarum personarum, ex identitate rationis possit fieri extensio l. filium habeo. ad macedo. & l. si filius C. eo. lim. tamen in casu l. patri ad leg. iul. de adult.

21 Vigesima est † quando statutum exorbitans concernit odium publicum ut per indirectum etiam ex identitate rationis non possit extendi l. lege iulia §. hoc capite de rit. nupt. quem tex. ad hoc dicit singul. ex testimonio Roma.

22 Vltima est † ut statutum quantumcunque stricti iuris extendatur propter publicam utilitatem. l. hoc modo de condit. & demonstr. Bart. in l. quemadmodum, C. de agricol. & censit. lib. 11. cum simil. ibi per eundem Lanfran. cita. sub num. 51. & 52. Io.

23 Baptist. Sanctoseuerin. † in d. l. omnes populi sub numero 254. cum seq. considerat decem & octo casus quorum distinctione omnem hanc controuersiam resolui existimat.

24 Quorum primus est † quando extensio statuti fit ad casus sine quibus commode statutum ipsum effectum sortiri nō posset, ut per Bal. in l. non dubiū C. de leg. Cast. in l. non possunt de legi. & Sali. in l. 2. C. de nox. arg. l. 2. de iurisd. omni. iudi.

25 Secundus est † quando in uol. statutorum adesset statutum, quo caueretur, ut deberet procedi de similib. ad simili, secundum Bal in d. l. omnes populi & in l. leges C. de legi. & constit.

26 Tertius, † quando sumus in casib. in quib eadem militat ratio, & per ius commune nō sunt decisi, sit enim extensio, ut not. l. j. C. quæ sit long. consue. Barto. in d. l. oēs populi, in l. de quib. de leg. Sal. in d. l. 2. arg. not. in d. l. non possunt & d. l. de quibus.

27 Quartus est † quando eodem modo essent decisi casus de iure cōi, quo deciderentur extendendo statutum, quamuis tunc extensio non necessaria ut omnes consentiunt.

28 Quintus est qñ † casus ad quod sit extensio sunt decisi in cōtrariū p ius cōe, uel aliter q̄ decidit ius cōe, & in eis oīmoda sit similitudo, uel eadē rō per oī-, Sal. in d. l. si serui uestri, secus si nō sit ut ibi p eū.

29 Sextus est † ut etiam procedat in correctorijs, quando omnimoda est ratio & similitudo, Bal. in l. quod uerò de legi. Saly. ubi supra.

30 Septimus est, † quando uerba statuti possunt trahi ad casum qui includetūr sub maioritate uel paritate rationis. Pau. de Leaz. in cle. j. de electio. & ita intelligit Butr. in c. si. de consue. gl. in cle. j. de elect.

31 Octauus est, † qñ ageretur de faciendo extēsionem secundū latissimam uerbi significationem fauore animę. Bar. in auth. sacramenta pubcrum. C. si aduers. uendit.

32 Nonus est, † quando statutū disponit super uno correlatiuorum, nam extenditur ad reliquum, l. fin. de acceptil. l. si. C. de cupr. ex luc. daphn. cum simil. per eum cita. sub nu. 258.

33 Decimus † est, quando casus ad quem fieret extensio, esset comparatus per modum reg. casui expresso Bar. in l. j. de legit. tuto. & in l. 2. de leg. t. cum simil. ab eo adduct. sub nu. 257.

34 Vndecimus est, qñ duo sic se habent, q̄ unū ad alterū ad alterū uenit cōsecutiue dispositū n. p statutum in unō trahitur ad alterum c. cum in cunctis de electio. l. tutelas de capit. diminut.

35 Doudecimus est, † quando duo sic se habent quòd unum commensuretur ad similitudinem alterius, fit n. statuti extensio de expresso ad non expressum. gl. in cap. non debent de affin. & consangui.

36 Decimustertius est, † quādo duo inuicem se habent tamquā præambula, fit n. & illo in casu extensio de casu expresso in statuto ad casum nō expressum, gl. si. in c. 1. de postul. præla. & in cap. quam sit de electio. libro sexto.

37 Decimusquartus † est quando constitutio municipalis loqtur in casu singulari, extēditur n. ad pluralē

l. si idem, §. fin. de iurisdict. omni. iud. l. prima, §. dolum de dol.

38 Decimusquintus est, † quando sumus in subrogatis, tunc quoque permissa est productio de uno casu ad alterum, gloss. in uersiculo principalis ad fin. in clemen & si principalis de rescripti.

39 Decimussextus est, † quando in statuto de quo protrahendo ageretur esset ratio expressa quia quatenus illa petitur etiam ad correctionem iuris antiqui fit progressus ut in cap. gratia de rescriptis libro sexto, & not. gloss. in clement. prima, de clectione. gloss. in l. his solis, C. de reuocandis donatio. Bartolus Bald. & alij in dicta authen. quas actiones.

40 Decimusseptimus, † quando is casus ad quem fit extensio saltem pro parte est idem cum expresse disposito, quando est eadem ratio uel maior. gl. in ca. sciant de electio.

41 Decimusoctauus est, † quādo casus a statuto decisus, & casus ad quem agitur de facienda interpretatione est pariter decisus a lege interpretata. nam tunc statutum uel consuetudo interpretans legem in vno ex illis habebit locum & in altero. ut in auth. de filijs ante dot. instrum. nat. §. primo, & nota. in c. dispendia de rescrip. lib. 6. Hactenus interpretes usque ad hæc tempora.

SVMMARIVM.

1 *Quàm sit difficillimum in ardua difficultate inter uarias antiquorum procerum sententias uotum proferre.*

2 *Varie constituendum esse, prout statuta, uel contra ius commune, aut secundum ius commune uel præter ius commune sunt euulgata.*

3 *Statutum quoties agit de conseruando iure suo alicui; uel de subleuando aliquo ab indebito, ad omnes casus trahitur ad quos produci poterit ius commune.*

4 *Statuto si proponatur in premium capienti bannitum, castrum, inhabilem ad feudum posse ad illud admitti.*

5 *Quia censetur istiusmodi personas alias inhabiles ratione publicæ utilitatis habilitasse.*

6 *In statutis præmia concedentibus, non debere distinctionem fieri inter habiles ac inhabiles.*

7 *Forensem qui uirtute statuti præmium proponentis ei qui ceperit bannitum illum apprehenderit; debere præmium habere etiamsi ad illius acquisitionem alias esset inhabilis.*

8 *Bannitus qui bannitum ceperit iuxta dispositionem statuti præmium proponentis debebit præmium habere.*

9 *Statutum proponens, in præmium ei qui uexillum hosti abstulerit uexillatus dignitatem; habebit locum etiam in illo qui ab eo officio depositus fuerit.*

10 *Quia non habilitas arripientis consideratur, sed factum arreptionis.*

11 *Statutum Ticin. in ciuili sub nu. 14. De fatigato indebite exonerando, declaratur. Statutum Ticienen. in ciuil. numero 36.*

12 *Quòd ubi coeptum est iudicium quomodo sit intelligendum.*

13 *Noua constitut. stat. Medio. in tit. de uijs publicis nouiter declaratur.*

14 *Statuta omnia de damno uitando, & lucro non captando cum alterius iactura, quomodo sint intelligenda.*

15 *Statuta in quibus agitur de priuando aliquo iure suo, uel de lucro captando cum alterius iactura, uti odiosa non esse extenendenda. num. 16.*

17 *Statutum excludens sororem a successione fratris intelligi ut non excludat sororem a successione alterius sororis, secundum Castren.*

18 *Sed Curtium contra sentire.*

19 *Et Curtii sententiam adiuuari a statuto Ticinensi de re. potestatis quod masculinum concipiat femininum.*

20 *Statutum si excludat matrem a successione filij, non excludit a successione filiæ.*

21 *Statutum quod stetur iuramento eius qui damnum passus est esse odiosum, quia facit iudicem in causa propria.*

22 *Nec trahitur ad eum qui furtum fecerit. ex communi.*

23 *Neque ad damnum quod ex rei euidentia percipi potest.*

24 *Minusque ad plurimos casus remissiue relatos.*

25 *Statutum quod extenuatio uel solutio non possit probari nisi per aliud instrumentum, quod habetur in ciuilibus Ticini sub num. 151. declaratur.*

26 *Præsertimque non habere locum nisi debitum sit uerum ac reale.*

27 *Neque in ijs instrumentis in quibus renunciatum fuerit probationibus.*

28 *Nec in testibus legalissimis ac multum spectatæ fidei.*

29 *Quod tamen scrupulo non caret, quia doctor. loquuntur de æquitate canonica.*

30 *Statutum prædictum de probatione solutionis faciende instrumentum recipere omnes interpretationes, quas recipit l. testium. C. de testi.*

31 *Quid sit statuendum quando statutum loquitur in materia promiscua uel indifferenti.*

Quod sit auctoris votum in eadem controuersia, & præsertim quando statuta sunt secundum ius commune.

CAP. VII.

1 Go tametsi animaduertam † quā sit difficillimum inter tantorū, tamque grauissimorum patrū sententias aliquid pronuntiare tutè, & absq; aliqua temeritatis nota, nihilominus quia hactenus obseruatum est in controuersiis huiuscemodi difficultatibus, ut & in alijs in quibus non satis conuenerint nostrates iuris disceptatores, ut liberum cuique sit cādidè atq; ingenuè animi sui uotum proferre, dicam pro more quæ mea

sit

sit hac de re sñia, nõ ut aliquid mihi pluris arrogẽ, quàm præstare potuerint profundissima eorum eruditione, tot eminentissimi legum uertices uerum ne ad laboriosissimam ac ingeniosissimam tot prudentissimorum procerum cœnam, asymbolus concessisse uidear, in quam unus quisque prouirib ingenij ac eruditionis qđ potuit cõtulit. Dico pro resolutione istius quæstionis, repetendum esse id, quod in fronte huius octaui libri priore loco præmisimus, uide licet, quòd cum omne statutorũ genus in tres species deducatur, hoc est vel in ea quę sunt secundum ius commune, aut in ea quæ sunt contra ius commune, uel in ea quæ sunt præter ius commune. Tunc rursus distinguendum erit,
3 quod † materia uel est fauorabilis, aut odiosa, aut promiscua, uel indifferens, aut pœnalis; si materia est fauorabilis, ueluti si lege municipali constituatur prœmium alicui, ut supra diximus, aut quia agatur de conseruando unicuique iure suo, uel de subleuando aliquem ab indebito grauamine, tunc statutum ad omnes illos casus trahitur ad quos produci poterit ius commune, ut uoluit Albericus in dicta l. ult. C. de interd. matri. Bald. in l. quod fauore inductum est, C. de legibus, & Dyn. in capitulo quod fauore de regulis iuris, in sexto, & semper po
4 terit extendi. Quamobrem si statutum † promulgatum sit, quod qui cœperit uel apprehenderit bannitum uel profugum seu malefactorem aut facinorosum aliquem, is in prœmium habeat feudum talis castri, euenerit que ut mutus, uel cœcus seu fœmina, aut persona aliàs inhabilis ad feudum iuxta text. in capitulo primo, an Mut. uel al. imperfect. cum simil. ibi annotat. Bannitum cœperit, cum statutum huiusmodi sit fauorabile & conforme iuri communi ob publicam illam utilitatem quæ consistit in purgatione prouinciæ a malis hominibus, l. tertia, in fin. l. congruit in principio de offic. præsidi. & in auth. ut nulli iudic. in prin. interpretatione adiuuabitur, ut etiam censeatur istiusmodi perso-
5 nas ratione publicæ utilitatis † habilitasse, ut possint ad tale feudum in prœmium constitutum admitti, sic primus omnium docuit Guiliel. de Cune. in l. si filius familias si cert. petat. quam ibi recipiũt Bald. Roma. & Alexan. ibique Ias. sub numero tertio, cum sequen. attestatur hanc Guiliel. assertionẽ ab omnibus communiter esse receptam, quod facit & in l. prima, in secunda lectur. sub numero decimoquarto, C. de sacr. eccles. & in l. prima, §. nuntiatio. de oper. nou. nuntiat. Alexander in consilio 25. sub num. quinto, libro sexto, Alberic. in prima part. statu. quæstio. 181. Bald. in tracta. statutorum in uer siculo capere & in uer. castrum, pro qua sententia uidetur textus in l. tertia, § utrum uersi. hic quoque in fin. ibi in commune utile est ad senat. Syllani. quam sententiam ibi sequi. Io. Igne. sub numer. 71. il la ratione, quòd ubi sumus in huiusmodi statuto
6 † concedenti præmium bannitum capienti non debet fieri restrictio aliqua quantum ad capientem, an sit habilis, uel in habilis l. Papinianus ait de minoribus & l. qui Romæ de uerbo. obligation. per quæ duo iura, sic ille concludit, sed sola captura insp. ciẽ da est, cuius facto tum publica uersetur utilitas, omnis etiam alias inhabilis reputatur habilis, cuius rei confirmationem facit, quia si foret etiam captus ta
7 lis bannitus a forense † qui ex alterius statuti dispositione non posset acquirere immobilia in territorio statuentiũ, nihilominus admitteretur ad acquisitionem talis castri, uel cuiuscunque alterius rei immobilis, ueluti domus vel prædii, aut cuiusque alterius rei, quæ in prœmium bannitum capienti proposita esset, ita trad Iason in dicta l. filius familias, sub numero septimo, si cert. pet. post Bald. in dicta l. 3. §. utrum ad senat. Syllania. & eundem Bal. ac Ful gos. in l. in fin. cum simi. ab eo cita. C. de prec. b' im perato. offer. Adstipulatur & illud, quod si banni-
8 tus † quoque bannitum cœperit uel occiderit iuxta dispositionem statuti prœmium proponentis, debebit præmium illud habere, sic decidit Ign. in dicto §. utrum sub numero 80. dicta l. 3. ad senat. Sylnia. per illum text. & in l. non omnes §. ult. de re milit. & ita notat Castren. in l. bona fides depos. motus l. ita uulneratus §. fin. ad leg. aquili.

Hinc quoque posset inferri, quòd si statuto prœ
9 mium † constitutum esset cuicunque uirtute bellica arripienti uexillum ab hoste, ut is uexilliferi, aut ut uulgo uocant, Alpherij gradum in statuentium exercitu cum debitis stipendijs adipisceretur, eiusdemodique arreptio facta fuerit ab aliquo, qui ab eo munere quod antea gerebat in statuentium exercitu, ob delictum aliquod remotus fuisset, aut eo gradu fuisset deiectus, uel interdictus l. tertia, §. primo, de re milit. nihilominus ad eum quoque debere mus statuti fauorabilis dispositionem protrahere, per ea quæ supra dicta sunt, quia ut dicebat Igne.
10 supra relatus, non habilitatem † uel inhabilitatem arripientis, sed factum arreptionis Reipub. fauorale inspicere debemus. Exemplum quoque alterius generis proponi potest in statuto nostro Ticinensi
11 † in ciuilibus sub numero decimooctauo, de fatiga to indebitè exonerando, fauorabile est enim ac conforme iuri communi in l. eum quem temere de iud. ideo extensiones omnes quas recipiet ius commune ea in materia, ut ibi per glo. & doctor. recipiet
12 quoque memoratum statutum, idem † quoque statuto 39. sub rubr. ubi cœptum est iudicium ibi finiatur & finem accipere debeat, nam est fauorabile, & hoc ipsum statutum propter tollendas protelationes litium ac uexationes est conforme iuri communi. l. ubi cœptum de iudicat. iuncta l. properandum C. de iudic. & cap. finem litibus de dol. & contum. clem prima, de re iudic. sicque omnibus in casibus in quibus ius commune ea in re productionem patietur, de quibus per glo. ibi & doctor. ueluti si trãsmissam primam citationem, eamque in actis dimissam ac parti notificata, ut apud nos in ciuil. statut. primo, & in no. constit. in titul. de iudi. in principio recipiet pariter statutum extensionem.

Sic etiam noua constitutio in tit. de uijs publicis
13 muniendis in principio † quæ conformis est l. ædiles de uia public. & itine. publico reficiendo, recipiet easdem interpretationes quas patitur ius commune in ijs omnibus in quibus reperitur esse

 con-

14 conformis idemque dicendum erit † in omnibus
alijs similibus statutis, in quibus agatur de damno
uitando & lucro non captando cum alterius iactu
ra, quia ea omnia fauorabilia sunt, ut supra retuli-
mus ex Baldo in l. qui exceptionem de condic. in-
debit. cum similibus, supra cita. & conformia iuri
communi l. nam hoc natura de condiction. indebit.
cum socijs.

Si uerò materia de qua suscepta fuerit institutio
15 erit odiosa, in qua agatur † de priuando aliquo iu-
re suo, uel de captando lucro cum alterius damno,
ut supra diximus in præmissis, uel de pœna alicui in
fligenda, iuxta ea quæ scribit Iason in dicta l. cum
quidam de liberis & posthumis, sub numero deci-
mo. cum plur. sequen. & ea quæ supra tradidimus in
secundo præmisso. Aut de coarctando beneficio
alicui competenti de iure communi, Tunc regulari
16 ter constituendum est † statuta odiosa ut nec iura,
commune ad consequentiam esse trahenda, dicta l.
quod uero de legibus d. l. cum quidam de liberis,
& posthumis, & dicto capitulo odia de reg. iuris li
bro sexto. & ita sunt intelligendæ pro maiori
parte illæ glossæ, & auctoritates, quibus supra di-
ctum fuit probari in statutis non admitti extensio-
nem, & maximè quando in odiosa lege municipali
additæ essent taxatiuè dictiones, uel aliqua similia
uerba quæ dispositionem ad casus expressos restrin
gerent, l. prima, cum glos. C. de patr. qui fili. distrax.
l. ultima, C. de prædi. curi. sine decret. non alien.
libro vndecimo, In omnibus tamen casibus, in qui-
bus proximè præcedente libro diseruimus posse in
pœnalibus in dispositione communis iuris fieri
dispositionis productionem ab uno casu ad alte-
rum in eisdem poterit quoque lex municipalis pro
gressum admittere.

Exemplum autem poterit proponi in statuto
17 excludente sororem a succesione fratris, † nam cũ
statutum sit odiosum, auferens ipsi sorori beneficiũ
succesionis de iure communi, iur. uulgar. non inter
pretabitur extensionẽ ut censeatur quoque exclusa
soror a succesione alterius suæ sororis, Castrensis
in consilio 119. uolumine primo incipien. hæredi-
tas prædicta Capr. in consilio sexagesimosecundo,
in quarto dub. Corneus in consilio vndecimo uolu
lumine primo, & in consilio 94. columna secunda
Ias. in rubric. de acquir. poss. sub numero vigesimo-
secundo nec uidetur dissentire ibidem Horm. Dec.
sub numero 28. & Socin. iun. sub numero 104.

Sed contra prędictam decisionem Castrensis,
18 † consuluit pleno consilio Curt. noster senior in cõ
silio nono, Ticinensi statuto columna quarta, uersi-
culo ueritatem usque in fin. consilij quamuis cor-
ruptè citetur a Iason. & ceter. loco supra cita. sub
numero sexto. Est uerum quòd pars, quam Curtius
19 defendebat † in materia statuti nostri Ticinens. ex-
cludentis mulieres dotatas a bonis paternis, mater
nis, auitis, & fraternis; adiuuabatur præcisa illa
statuti nostri dispositione de regim. pot. sub nume-
ro 53. Quòd in statutis Papiæ masculinum genus
concipiat fœmininum, quod non erat in casu Ca-
stren. Addit insuper Ias. sub numero 48. si statutum
20 excludat matrem a successione † filij, non intelligi
excludere a successione filiæ, secundum Archidi. in
capitulo si quis suadente diabolo 17. quæstione 4.
cui accedit Gemini. in capitulo generali columna
sexta, ad fin. libro sexto, & alij a Curt. cita in dicto
consilio nono, columna tertia, post princ. sub num.
septimo, & multa istiusmodi generis exempla con-
nectemus in l. prima, de uerbo. significationibus,
ubi tractabimus quomodo masculinum concipiat
fœmininum in statutis, uersiculo quod uerò ad sta-
tuta attinet.

Alterum exemplum potest poni in statuto quòd
21 † de damno dato eius statur iuramento qui damnũ
passus est, quod est odiosum, quia facit actorem iu-
dicem in causa propria, contra l. primam, & tot. tit.
ne quis in sua caus. ius sibi dicat, C. cum damno ip-
sius aduersarij, tale enim statutum non protrahe-
22 tur ad eum cui furtum factum sit, quamuis furto
dãnũ insit, ita uoluit eleganter Bal. in l. nauta § quæ
cũq;. ff. nau. caup. stabular & in l. ait prætor. de iur.
iur. & in l. si seruus seruũ §. oliuã, ad leg. Aquil. Rom.
Alexand. in l. secunda. de dam. infect. Alber. in l. pri-
ma. §. occisorum ad Syllan. Marsil. in l. de minore §.
tormenta. numero tertio, de quæst. Plot. in l. si quã
do C. unde ui. sub numero 823. circa fi. ubi ait hanc
opinionem esse communem, Rip. in dicta l. secun-
da, de damn. infect. sub numero secundo quamuis
de illa non nihil dubitet multa in contrarium ad-
23 ducendo, nec extenditur ad † casum in quo ex rei eui
dentia contra iurantem appareret, Bald. in l contra
negantem C. ad leg. Aquil. ubi & Salyc. & ita com-
muniter tenetur ac practicatur, ut scribit Curt. in l.
admonendi sub num 352. neque etiam comprehẽ
24 dit plurimos illos casus usque ad num. 61. quos
prosequitur Plot. in dicta l. si quando, C. unde vi.
Alterum poni potest exemplum in statuto Tici-
nense in ciuilibus numero 151. sub rubri. quòd
25 † extenuatio, uel solutio non posit probari con-
tra instrumentum, ubi cauetur aduersus instrumen
tum non posse probari solutionem, uel extenuatio-
nem nisi per aliud instrumentum, est enim tale sta-
tum odiosum, quia restringit materiam probatio-
nis fauorabilem, & est conforme partim dispositio
ni iuris communis in l. testium, C. de testibus, unde
non poterit trahi ad alia instrumenta publica, quã
ad ea quæ rogata sunt per Notarium collegij ciui
tatis Papiæ, ut loquitur dictum statutum, itemque
26 nisi ad instrumenta continentia uerum † & reale
debitum, ut declarat Paul. Castrensis in dicta l. te-
stium sub numero nono. Rursusq; nisi ad ea instru-
27 menta in quibus renuntiatum fuerit † probationi-
bus testium prout ex ipsius statuti uerbis colligi-
tur. Prætereaque cessare in testibus legalissimis,
28 ac multum spectatæ fidei, † qui a parte produ-
cti & a iudice recipi possent, per assertionem
Butrij in capitulo sicut de probatio. ad finem,
quam recipit ibi Felynus columna quinta. uersicu
lo quarto intellige.

Sequuntur & commendant Alex. & Ias. in auth.
iubemus, vterq; col. 2. C. de iud. Dec. in d. c. sicut co.
antepe. versi. 5, statutum intelligitur cum simil. ab
Andr.

Andreas Tiraquellus, cita. de pen. leg. mitig. cauſ. 51. ſub num. 117. & ſeq.

29 Sed cum loquantur † prædicti Doct. æquitate canonica inſpecta, iſtá reſtrictioné abſoluté nó firmo.

30 in cæteris tamé in quib. eſt conforme † iuri cõi potes declarationes extrinſecas excipere quas excipit ibi d. l. teſtium, ubi extendendo non fiat contra uerba uel mentem ſtatuti.

31 Quando uerò ſtatutum diſponit † in materia promiſcua uel indifferenti tunc diſtinguendum eſt prout facit Alberi. ſupra relat. in dicta l. ult. C. de interdict. matri. ut ſi potentius ſit odium quàm fauor, uel e contra iudicetur ſecundum ea quæ diximus ſupra de fauorabili uel odioſa materia, quòd ſi æqua prorſus lance ſe habeant, ex identitate uel paritate rationis, de ſimilibus ad ſimilia procedendum erit potius fauori adhærendum quàm odio.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſentiat Auctor in ſtatutis quæ ſunt contra ius commune.*

Non eſſe permiſſam extenſionem in ſtatutis quæ ſunt contra ius commune, neque de caſu ad caſum, neque de perſona ad perſonam. ibi.

2 *Rationem non extendendi duplicem eſſe in ſtatuto contra ius commune, tum quia regulariter ſtrictè interpretandum eſt tum quia iuris eſt correctorium.*

3 *In omnibus caſibus in quibus licita eſt extenſio in correctorijs pœnalibus, & exorbitantibus, & in ſtatutis, contra ius commune permiſſa eſt.*

4 *Statuta debere a iure communi interpretationem recipere præterquam in eo in quo corrigunt ius commune.*

5 *Statutum loquens in caſu vero locum habet in ficto.*

6 *Rationem Alexan. uti ſophyſticam confutatam fuiſſe à Moder. Pariſ.*

7 *Et rectè propter abſurdum quod ex ea ſequeretur, quamuis ſit in ſe uera.*

8 *Statutum excludens filias ab hæreditate defuncti intelligitur, quo ad bona tantum quæ ſunt in territorio ſtatuentium.*

9 *Statuta & conſuetudines non egredi loca ſtatuentium.*

10 *Statutum excluſiuum fœminarum tanquam contra ius commune eſſe reſtringendum.*

11 *Statutum Florentiæ quod pater ſciens filium mercaturam exercere teneatur pro contratibus filijs, qualiter ſit intelligendum.*

12 *Neque extra territorium Florentiæ illud extendi.*

13 *Statutum volens filiumfam. artificem uel mercatorem poſſe obligari, intelligitur occaſione artis uel mercaturæ.*

14 *Statutum excludens fœminas dotatas intelligitur ab hæreditate dotantis.*

15 *Niſi ſtatutum procedat exprimendo perſonas.*

Quid rurſus opinetur Auctor quando ſtatuta ſunt contra ius commune.

CAP. VIII.

1 Vando uerò agimus de ſtatutis quæ ſunt contra ius commune † tunc ſubdiſtinguendum eſt, quod aut ſumus in ſtatutis correctorijs iuris cõmunis, aut limitatorijs eiuſdem uel exorbitantibus ab eo, in omnibus iſtis caſibus cõſtituenda eſt generalis concluſio. Nõ permiſſam extenſionem in ſtatutis neque de caſu ad caſum, neque de perſona ad perſonam l. præcipimus in fin. ubi not. Barto. C. de appellatio. l. quod uero de legibus auth. quas actiones, cum ibi nota. C. de ſacr. eccleſ. capitulo quæ exorbitant a iure communi de regulis iuris, libro ſexto, cum ſimilib.

2 ſuperiore lib. citat. Et ratio extenſionis † non faciendæ eſt duplex in huiuſmodi ſtatuto iuris communis correctorio, uel limitatorio. Tum ſcilicet quia ſtatutum eſt ſui ordinaria natura ſtrictè intelligendũ. l. conſtitutionib. ad municip. & de incol. l. quod conſtitutum de milit. teſtamen. l. tertia, §. hæc uerba ubi Bartolus de negot. geſt. Tum etiam quia corrigit ius commune uel ab eo exorbitat, dicta l. præcipimus l. ſancimus. C. de teſtamen. cum ſocijs, & dicto capitulo quæ exorbitant de regulis iuris libro ſexto, & ideo a fortiore ob duplex illud unicum non debet in eo progreſſus dari, argumen. auth. ita que, §. commu. de ſucceſsio. & capitulo primo, de treug. & pac. cum ſimil.

3 In omnibus tamen caſibus † in quibus ſupra oſtẽdimus ſuperioribus libris & in correctorijs & in exorbitantibus uel limitatorijs diſpoſitionibus iuris communis licitum eſſe productionem de caſu ad caſum, & de perſona ad perſonam, idem quoque dicẽdum erit in materia ſtatutaria, debent enim ſtatuta

4 † a iure communi interpretationem recipere in reliquis præterquàm in eo, in quo ius commune correctum eſt a ſtatuto, Socin. conſilio quinquageſimoſecundo, ſub numero ſexto, uolumine tertio, & conſilio octuageſimonono, numero nono, & 10. uolumine quarto, cui accedit Dec. in prima lect. nr. ſub numero decimoquinto, & ſecunda, ſub num. 14. l. primæ, C. qui admitt.

5 Extra verò illos caſus † ſtatuta contra ius commune nõ patiuntur extenſionem, & ideo ſtatutum contra ius commune loquens in caſu uero non habet locum in ficto ſecundum Alexand. in conſilio 189. ſub numero decimo, libro ſeptimo. Eſt uerum, quòd ſcholiaſt ibi rationem illam Alexan-

6 dri eſſe ſophiſticam † affirmat per nota. ab Aretino in l. mutum, columna penultima, uerſiculo dico quòd etiam in materia ſtatuti, de acquirend. hæred. quam rem ulterius non proſequor quia ſupra lib. 3. in ultima part. in qua tractauimus de ijs

quæ ficte significantur, satis fuit demonstratum
quæ nostra sit hac in materia sententia, licet enim
7 ratio Alex. regulariter sit in se uera, † tamen pro-
pter absurdum & inconueniens quod sequeretur in
eius facti specie, ubi casus fictus nõ cõprehẽderetur
militante præsertim rationis identitate, puto non
carere illam cauillo. Et propterea non potest eius
casus dici esse extra casus limitationum.

Exemplum autem in materia huius capitis pro
8 poni potest in statuto, † quo caueatur ut filiæ de-
functi excludantur ab illius hæreditate, stante patre
uel fratribus defunctæ personæ nam tale statutum
tanquam iuri communi contrarium debet restrin-
gi ad bona tantum, quæ sunt in territorio statuen-
tium laco. Rauen. Guiliel. de Cun. & Raphael in
dicta l. cunctos populos de summ. trinit. & fide ca-
tholi. argu. l. pupillo de tutor. dat. ab his & l. Titium
§. tutores de admi. tutor. & hanc sententiam tan-
quam magis communem probat Alexand. in consi-
lio decimosexto, sub numero primo, seq. ibi, tecen-
9 tio. Paris. quia statuta & † consuetudines non egre
diuntur loca seu territoria statuentibus subiecta, l.
fin. de iurisdictio. omnium iudicum, & ita dicit pra-
cticari & ita probant Socin. consilio 192. Visis sta-
tutis, columna penultima, libro secundo, Corn. con
silio 115. libro secundo, consi. 702. columna quar-
ta, libro secundo, & consilio 162. constat. libro ter-
tio. Alexander in consilio 128. eod. libro primo, &
consilio decimonono, libro sexto, Bran. in tract. sta-
tut. fœmi. exclusiue quæstio 25. Ludo. Gozadi. consi
lio 49. & esse supra memoratum statutum restrin-
10 gendum, tanquam contra ius commune † & odio-
sum, scripsit quoque Bald. in l. secunda, C. qui ad li-
ber. peruc. non poss. in l. certum in princip. C. unde
cogna. & in l. fin. in princip. C. de su. & legit. hæred.
11 sic etiam statutum florentinum † quo disponitur
patrem florentiæ habitantem, ac scientem filium
mercaturam exercere in ipsa ciuitate teneri pro cõ
tractib. ipsius filij, nisi a dicta negociatione filium
expresse prohibuerit, non adiuuatur interpreta-
ne ut extendatur ad alios ad contractus præter eos qui
facti sunt ex causa mercationis, Alexander in consi
lio 103. uolumine tertio, Crauett. in consilio tertio
sub numero uigesimoquinto, & in consilio 171. nec
12 etiam ut protendatur † extra territorium Florentiæ
hoc est ad ea prouincialia negocia, quæ filius exer-
ceret extra territorium Fiorentinum, etiam sciente
& non prohibente patre, Dec. in consil. 359. in cau-
sa Domini Marei, & ita refert Socin. in l. modesti-
nus de exceptio. Genitorem suum & Francis. Are-
13 tinum consuluisse, idem uidemus † alio simili statu-
to disponente quòd filius non possit se obligare uel
mercari, nam ualet contractus uel obligatio facta
a filiofam. artifice si fiat occasione artis suæ uel ne-
gociationis, alias secus, secundum Bald. & Salycet.
in l. fina. C. ad Senat. Macedoni. Baldus in l. tertia,
§. ex hoc edicto nau. caup. stab. Ias. in l. age. C. de
transl. Dec. in cap. post cessionem de prob. & Marsi.
in rubrica, de fideiusso. sub numero 210.
14 Similiter statutum excludens fœminas † dotatas
a successione, intelligitur excludere solum ab hære
ditate dotantis secundum communem opinionem
de qua testatur Cur. iunio. consilio sexagesimoquin
to, numero primo, nisi statutum procedat exprimẽ-
15 do personas † quia tunc ad illas omnes extenditur
& dotata ab uno excluditur ab omnium nominato
rum in statuto successione, secundum aliam com-
munem de qua testatur idem Curtius iunio. in di-
cto consilio sexagesimoquinto, sub numero se-
cundo, & tertio, dicens hanc esse doctrin. Baldi
in l. prima, C. de legit. hæred. ubi post gloss. ibi fir-
mat utcunque dictum.

S V M M A R I V M.

1 *Quid sentiat Auctor in statutis quæ sunt præter ius commune.*
2 *Statuta simpliciter ac generaliter loquentia, interpretationem recipere a iure communi.*
3 *Etiam si sint iuris communis derogatoria.*
4 *Quod declaratur, & nu. 5.*
6 *Aliàs nec ex maioritate rationis extenduntur.*
7 *Statutum de capiendis suspectis de fuga, intelligendum esse secundum ius commune.*
8 *Tutiusque esse probari fugam per summarias informationes.*
9 *Constitutio permittens debitores carcerari intelligi de habilibus ad carcerationem.*
10 *Et an minores liget, & num. 11.*
12 *Cum leges se extendunt ad statuta, interpretationem esse de mente iuris communis & passiuam.*
13 *Interpretatio passiua semper intelligitur esse adiecta comes cuicunque statuto.*
14 *Statutum quòd filio præmoriente matri, maritus lucretur dimidiam dotis, quomodo sit intelligendum.*
15 *Quando mater cum filio impubere eodem infortunio perit, filius prior decessisse intelligitur.*
16 *Filius pubes qui cum matre naufragio, ruina uel incendio perierit post matrem decessisse præsumitur.*
17 *Fuscius Episcopus Rauellensis laudatur.*
18 *Constituendam non esse differentiam inter marem puberem, & fœminam quantum ad hoc ut in eodem casu prius periisse mater præsumenda sit.*
19 *Casus ruinæ notandæ, quæ obtigit de anno 1450.*
20 *Filium puberem præsumi matri superuiuere, non ratione uoti parentum sed maioris roboris gratia.*
21 *Mariani Socini sententiam aduersari tex. l. qui duos §. ult. de reb. dub.*
22 *In materia statutaria quando ratio est scripta in lege uel unica afferri potest, semper admitti extensionem.*
23 *Idemque esse quando intrinseca statuti ratio suaderet.*
24 *Quomodo putat Auctor resolutam esse difficultatem, an statuta recipiant interpretationem extensiuam.*

Quid denique constituendum arbitretur auctor in statutis, quæ sunt præter ius commune.

CAP. IX.

VBi uerò disputatio sit de statutis
quæ sunt præter ius commune,
1 † qualia sunt ferè omnia statuta, ut supra etiam diximus, quia & illa possunt multiplicis esse generis, hoc est uel fauorabilia, uel odiosa, uel promiscua, aut indifferentia, ideo in illis dicendum erit prout supra diximus in primo capite, in singula quaque parte istius diuisionis. Generaliter autem constituendum
2 est † statuta simpliciter ac generaliter loquentia interpretationem recipere a iure communi, ut eatenus produci aut coarctari possint quatenus ius cōmune patitur, l. ult. §. in computatione ubi glos. & doctor. C. de iur. delib. l. ut gradatim, § sed si lege, de muner. & honor. l. 3. ad leg. Aquil. ibique Dyn. & Floria. Bal. in repet. l. data opera colum. 3. sub num. septimo, post glos. ibi. C. qui accusa. non possunt l. 2. vbi Salyc. & alij. C. de noxal. cap. cum dilectus, ubi Abb. & reliqui de consue. Curt. Sen. in consil. 37. sub num. 8. Curt. iun. in consil. 2. sub num. 8. ubi ex com
3 muni † Doctorum sententia uult, istud procedere etiam in statutis derogatorijs, quod tamen intelligendum est ut supra diximus in secundo cap. huius distinctionis, ut declar. Deci. in d. l. j. C. qui admitt. in prima lect. sub num. 15. & in 2. sub nu. 14. & pro-
4 pterea non extenduntur † etiam ex simili ratione cōtra ius commune, secundum glos in cap. fidei, de hæreti. libro sexto de cuius glos. intellectu superiore libro suo loco egimus. Cefal. in consi. 59. sub num. 5. & est communis Doct. sententia ut attestatur Ias. in l. omnes populi sub num. 11. de iust. & iur. nec ha
5 bet difficultatem, quia ista † interpretatio dicitur passiua, ut dicit Rui. in rub de oper. nou. nunciat. sub num. 16. Quinimo nec etiam ex maiore ratione se-
6 cundum glos uulgar. in auth. quas actiones. C. de sacros. eccles. Andr. Tiraquel. in glos. 1. sub num. 34. post leges connubia, & glos. fin. in §. in computatione, in glos. magna in fin. C. de iur. deliber. declaran. tamen prout supra fecimus duobus præcedentibus libris in materia correctoria, & pœnali, per quod infert Paul. Castr. in consil. 472. in causa capturæ
7 nol. 2. statutum † de capiendis suspectis de fuga, intelligendum esse secundum ius commune; quod scilicet ante capturam constare debeat iudici per iuramentum capiendum esse suspectum suspicionēq; euenisse post contractum, ut per Cagnol. & Bolog. in l. vinum si cert. petat. Quibus accedit nouissimè Fusc. in ejus singul. in lit. I. sub nu. 63. statutum interpretatur, uel etiam per summarias testium informa
8 tiones † & tut. us, ut scribit Ias. in princ. sub num. 93. instit de actio. facit quod scribit Mates. sing. 59. Ro-
9 man. in consi. 120. vbi loquitur † de constitutione uolente debitores carcerari, ut non trahatur ad inhabiles, sed intelligatur de habilibus tantum ad carcerationem de iure communi, propterea disputat an trahatur talis constitutio ad minores 25. annis & propterea dicit Castr. in consil. 452. sub num. 3.
10 lib. 2. quod est † de iure communi esse de mente ipsius statuti; & quod est de mente eiusdem statuti esse de ipso statuto, per l. cum mulier solu. matrim.
11 etiam † quod ius commune a materia statuti diuerso modo loquatur, ut per Roma. in consil. 104. sub num. 1. ad fin. circa princip. secunda col. per glos. in cap. fraternitatis, quam summè notandam esse ait 34. distinct. Crauet. in quæstio. super statuto Ferrar. de indemnitatibus mulier. sub num. 25. ubi ait,
12 quod cum in ista interpretatione † leges se extendant ad statuta, uel ad ea protrahantur, dicitur ista interpretatio passiua iuris communis, quæ in omni dispositione statutaria locum habet, ut per Bartol. in d. l. 1. § lex Falcidia. ad leg. Falcid. & in d. l. omnes populi sub num. 60. de iust. & iur. & sæpius supra di-
13 ctum fuit, idcoq; semper † hæc interpretatio adiecta esse censebitur comes, cuicunque statuto in quacunque materia quamuis strictissimè intelligēdo loquenti. Sic etiam si statuto caueatur ut mor-
14 te filio † ante matrem, maritus lucretur dimidiam partem dotis, eueniatque casus quo reperiantur mortui esse mater & filius impubes, ignoreturque uter prior decesserit, & dubitetur quomodo sit interpretandum statutum, non est dubium, quòd erit interpretandum secundum ius commune; & extendendum juxta iuris communis dispositionem; ut etiam locum habeat in dubio quoque, & sic in casu præsumpto; quia ubi mater cum filio impubere
15 † eodem infortunio pereat intelligitur filius priore loco decessisse, l. si mulier de reb. dubi. l. inter in princ. de pact. dotal. quia ob ætatis imbecillitatem uerisimile est impuberem priorem fati munus impleuisse, ut dicit glos. in d. l. si mulier de reb. dub. & propterea lucrabitur maritus illam portionem dotis de qua per statutum fuerit, d. l. inter socerum de pact. dot. ubi de iure communi est casus in pacto;
16 Quòd si filius † qui cum matre naufragio uel ruina aut incendio perierit fuerit pubes adultiorisque ætatis, iam non ipse matrē prædecessisse præsumetur, sed mater prior diem obiuisse extremum censebitur. l. cum pubere, l. qui duos, §. cum in bello de reb. dub. Quia tunc cum fuerit filius pubes, & sic iam robustæ ætatis, secundum ordinem naturæ mater prior illi decessisse præsumitur, ut scilicet prior mater, & posterior filius in fata concesserit, iuxta l. nam & si parentibus cum ibi nota. de inoff. testam. & l. scripto in fin. und. lib. & ita tradit glos. in d. l. inter socerum de pact. dotal. & Soci. in d. l. cum pubere in secundo notab. qui dicit hanc præsumptionē
17 esse fundatam in naturali parentum uoto † cui accedit elegantiss. Fusc. in eius singula. in lit. M. sub numero 40. & in lit. S. sub nu. 67. & maximè adstipulatur Tull. de amicit. hisce uerbis, quem fuit æquius ut qui prius introierat in uitam hic prius exiret de uita. Citatur & huius sententiæ assertor ab eodem Soci. in d. l. si mulier sub num. 5. & 9. in consil. 50. eleganter & copiosè, qui uult idem dicendum esse in

fœmina

18 fœmina † atque in masculo, quamuis dicat Soci. ibidem sub num. 10. se subdubitare ne genitor suus consuluerit in eodem casu contra Areti. quia cum
19 de anno 1450. † qui annus erat Iubilæi confracto atque in ruinam labente Ponte Sancti Angeli, interijssent ferè quingenti homines & inter cæteros quidam pater cum filia tredecim annorum de iure consultus respondit, priorem filiam intelligi oportere fuisse defunctam, quia non tam in rõne huma-
20 nitatis † & uoti parentum ut sentiebat Areti. quàm in præsumptione maioris resistentiæ aduersus mortem fundata erat hæc materia, quæ resistentia, cum in patre, qui erat filia robustior, uerisimiliter fuit maior, ideo patrẽ filiæ superuixisse credit. Sed hac in
21 re nihil in præsentia decerno, solùm admoneo, † aduersus Maria. Socin. uideri text. in indiuiduo in d.l. qui duos, §. ult. dum in filio eodem infortunio cum patre moriente, considerat solum an pubes uel impubes fuerit, ad hoc ut pater prior, uel posterior decessisse credatur, ut uideatur ex sola pubere ætate hanc præsumptionem robustioris habitudinis deducere. Rursus est aduertendum in materia ista
22 statutaria, † quòd in quocunque casu in quo ratio reperitur esse scripta in lege municipali, uel unica tantum afferri potest, tunc semper ab identitate uel maioritate, aut paritate rationis progressus de casu ad casum, & de persona ad personam, fieri potest iuxta ea quæ supra diximus lib.6. in instrumento rationis, & in prima limitatione ad reg constitutam in materia correctoria. uel quando intrinseca statu-
23 ti † interpretatio suaderet, ut produci deberet ipsius legis municipalis dispositio; iuxta ea quæ tradit Io. de Imol. in d.l. si uerò, §. de uiro sub numero 16. uers. sexto fallit solut. matrimo. Cur. Sen. in consilio 11. Ticinensi statuto sub num. 25. & Curt. inn. consilio sexto col. 4. ad fin. & 5. in princ & supra diximus lib.6. in 16. limitat. regulæ constitutæ in materia correctoria, quibus maximè adstipulantur, quæ scribit Cæpol. de mente extrinseca & intrinseca, de exten-
24 sio. titu. primo sub num. 133. & per hæc † puto resolutam atque absolutam esse propositam difficultatem; quando statuta recipiant extensiuam interpretationem; quam materiam si quis uellet prolixius declarare, ac plenius, posset constituta reg. negatiua illam limitare in 30. illis casibus quos supra retulimus in materia pœnali lib.7. & aliquos alios addere ex ijs quæ diximus in materia exorbitanti & correctoria, lib 6. & 7.

SVMMARIVM.

1 *Argumentum a contrario sensu an habeat locum in statutis.*
2 *Casus si reperitur decisus à iure communi, nunquam per contrarium sensum deciditur. num. 4.*
3 *Quòd si reperiatur non decisus, arg. a contrario sensu potius esse ex mente ac interpretatione, quàm ex uerbis. num. 6.*
5 *Tex. in l. si quis locuples de manum. testam. quomodo sit intelligendus.*
7 *Argumentum a contrario sensu ex Signor. Homod. sententia locum non habere in statutis.*
8 *L. qui testamento, §. mulier de testamen. ut debeat intelligi.*
9 *Quare in rescriptis toleretur argumentum a contrario sensu.*
10 *Argumentum a contrario sensu quamuis uideatur esse sensus legis tamen potius coniecturam dici. num. 11. ex Baldo.*
12 *Quid sentiat Euerar. in argumenti a contrario sensu materia.*
13 *Argumentum a contrario sensu locum habere quando statutum disponit in casu a iure communi non prouiso.*
14 *Argumentum a contrario sensu regulariter locum non habere in casu à iure communi prouiso.*
15 *Statuto si caueatur ut statuta non recipiant interpretationem, argumentum a contrario sensu locum non uendicat sibi.*
16 *Argumentum a contrario sensu non posse legi, sed per coniecturam assumi.*
17 *Argumentum a contrario sensu sumi in statutis, quando in sensu directo statutum operari non posset.*
18 *Nisi statuentes incurrerent peccatum. num. 19.*
20 *Argumenti a contrario sensu appellatione quatuor comprehendi argumentorum genera. Ex Dom. Alciat. sententia.*
21 *A speciali ut deducatur argumentum.*
22 *Ab inclusione ad exclusionem alterius quando argumentemur.*
23 *Utique dicatur per coniecturam sensum accipere.*
24 *Argumentum ab exceptione quomodo deducatur.*
25 *Quod ex ui uerbi uenit nunquàm in quacunque materia censetur exclusum.*
26 *Argumentum a contrario sensu in significantiore acceptione quomodo fiat.*
27 *Auth. cassa. C. de sacrosan. eccles. declaratur.*
28 *Locus Euangelij Mathei perpensus.*
29 *Virgilij locus declaratus.*
30 *L. si conuenerit de iurisd. omn. iud. enarratur.*
31 *Argumentum a contrario sensu non desumi in causa impulsiua.*
32 *Nec quando pluribus rationibus, quas finales uocant, innixa est dispositio.*
33 *Statuto si minor 18. annis prohibeatur sine certa solennitate obligari non censebitur permittere ut post illud tempus ualeat sine solennitate obligari.*
34 *Statuto si caueatur ne pro mutuo quis ultra quindecim accipiat, non censebuntur permissæ fore quincunces usuræ.*
35 *Connexa à contrario sensu non censentur esse exclusa.*
36 *Argumentum a contrario sensu non ex uerbis, sed ex coniectura oriri.*
37 *Statuto si caueatur, ut non existentibus masculis fœminæ succedant, a contrario sensu masculis existentibus fœminæ excluduntur.*
38 *Argumentum a contrario sensu assumi quando ex uerbis adiuuatur.*
39 *Argumenti a contrario sensu materiam uariè fuisse tractatam à Doctor.*

An argumentum à contrario ſenſu locũ habeat in ſtatutis; Et quid in ſupra relata quæſtione ſenſerint antiquiores ac recentiores interpretes.

CAP. X.

Vcceſsiuè eſt uidendum an argumentum à contrario ſenſu locum habeat in ſtatutis. Quam quæ-
1 ſtio. † attingit Bart. in d. l. omnes
populi de iuſti. & iur. ſub nu. 6 t.
qui ait punctum iſtius quæſtionis reſidere in hoc, an ſcilicet
iſtiusmodi generis argumentum ſit ex propria ſignificatione, an verò ex quadam interpretatione
extenſiua, & refert Iacob. Butrig. ſic diſtinguentem,
aut Caſus qui uenit a contrario ſenſu, erat aliàs de-
2 ciſus, & tunc † per contrarium ſenſum non deciditur; ſed tanquam caſus omiſſus remanet ſub diſpo
ſitione iuris communis. l. ſi cum dotem in princip.
ſolut. matri. aut non erat alias deciſus, & tunc argu.
3 † quod ſumitur a contrario ſenſu eſt magis ex mente, ſeu interpretatione, quàm ex uerbis. l. ſi pecuniã
ſi cert. petat. ibi tanquàm ſub contraria conditione,
ubi dictio tanquam denotat improprietatem, ad
quod facit & l. aliquando in fin. de cond. & demon.
quæ utitur uerbo intelligitur, quæ eſt nota intellectus taciti, non autem expreſsi, pro qua ſententia
quam putat ueram, dicit eſſe caſum in l. quod antiquos cum gloſ. in uerb. coniecturam. C. de furt. &
ſic concludit arg. a contrario ſenſu non ſumi in ſta-
4 tutis, † quando caſus, qui à contrario ſenſu decidi
tur eſt etiam deciſus de iure communi, nec dicit ob
ſtare tex. in l. ſi quis locuples in fin. ibi aut apertiſsimè &c. de manu. teſtam. ubi argumentum a contra-
5 rio ſenſu appellatur ſenſus apertiſsimus, † quia inquit uerbum uidetur quod ibi ſequitur tollere difficultatem. Rurſusque ceſſare quod dici poſſet argumentum a contrario ſenſu eſſe ex mente ipſius
6 ſtatuti, † & quod ex mente eſt dici quoque eſſe ex
lege. l. nominis & rei, §. 1. de uerb. ſignific. quia cum
caſus ſit expreſſe à iure communi deciſus, non poteſt dici de mente ſtatuti eſſe, quia ab illo iure non
receditur niſi exprimatur. Signor. autem de homode. in d. l. Cæſar. ſub num. 23. concludit non habere
7 locum in ſtatutis, arg. à contrario ſenſu, quia a uerbis ſtatuti non eſt recedendum, l. quod conſtitutum
de milit. teſtam. & quia hoc uidetur tenere Spec. in
titu. de indi. deleg. §. reſtat uerſic. quid ſi in ſtatuto.
8 Nec mouere ait, † l. qui teſtamento, §. mulier de teſtam. & l. ex eo de teſti. quia in legibus uerum eſt ualere argumentum à contrario ſenſu, ne caſus indeciſus remaneat, ſed hoc in ſtatuto non contingere
quia licet non ſit deciſus a ſtatuto, remanet tamen
deciſus a iure communi. Minus etiam obeſſe quòd
9 in reſcriptis † ualeat argumentum a contrario ſenſu,
l. generaliter de off. præſid. l. ſi procuratorem, §. ſi
ignorantis mand. Quia reſcripta ſunt redacta ad ſimilitudinem iuris communis, & ideo quod dicitur
de iure communi, idem dicendum eſt de reſcriptis,
& hanc reſolutionem probat Alberi. de ſtatu. par. 4.
q. 8 col. 5. poſt medium uerſic. his præmiſsis. Bald.
autem in d. l. omnes populi ſub num. 24. arguit primùm, quòd in ſtatutis uideatur eſſe locus argumen
10 to a contrario ſenſu, quia contrarius ſenſus † dicitur
eſſe textus legis, l. qui teſtamento, §. mulier de teſtamen. & l. inter ſocerum, §. cum inter de pact. dotal. &
de manu. teſtam. l. ſi quis locuples. Poſtea in contrarium ratiocinatur, quia potius dicatur eius gene
11 ris argumentum † coniectura, quam lex. l. apud antiquos C. de furt. tandem reſoluit quòd ſi ex tali argumentatione ſequitur abſurditas, uel legum correctio, tunc non ualet argumentum; aliàs ſic, ut dicit
ſe plenè dixiſſe in l. conuenticula. C. de epiſc. & cler.
12 Nicolaus Euerar. in locis legalibus, † in loco a
contrario ſenſu ſub num. 21. dicit quòd quamuis in
iſto quotidiano articulo multæ ſint Doctor. contrarietates, nihilominus eius iudicio, ueram & communem concluſionem bimembrem eſſe; Quòd aut ſtatutum loquitur præter ius commune, hoc eſt diſponit in caſu non prouiſo à iure communi, & tunc ſi-
13 cut † in uerbis legis & canonis regulariter habet locum arg. a contrario ſenſu, ita etiam habebit locum
in ſtatutis; & quando in uerbis legis uel canonis
non habet locum, nec etiam in ſtatutis; ſi uerò ſtatutum diſponat circa caſum prouiſum a iure com-
14 muni, tunc regulariter † non habet locum argumentum à contrario ſenſu in tali ſtatuto, ad corrigendum ius commune, ita poſt multa uult Bartol. in
d. l. omnes populi in penult. col. de iuſt. & iur. poſt
Iaco. Butr. & eſt de mente Bal. in d. l. apud antiquos,
& in l. 2. C. de cond. inſer. Petr. de Anchar. in capit. 1.
de conſtit. in 5. q. prin. Alex. Iaſ. & Moder. in l. 1. §. huius autem de officio eius cui mand. eſt iuriſd. Alber.
de Roſa. in d. q. 8. & Fely. in cap. ſignificaſti de for.
compet. Verum hanc concluſionem quantum ad
15 primum eius membrum, † dicit limitari à Doctor.
duobus modis; primo niſi alio ſtatuto caueatur ut
ſtatuta non recipiant extraneum uel ſubauditum
intellectum; tunc enim ſummi non poteſt argu. a
contrario ſenſu, cum ſit ſubauditus intellectus, &
ita uult Bal. in d. l. 2. C. de cond. inſert. Abb. in c. cum
Apoſtolica in uer. indirectè, de ijs quæ fi. a præla.
Alex. in d. l. apud antiquos in apoſtill. Anchar. in d.
cap. 1. in 14. quæſt. Ludo. Roma. in ſingul. 419. communis doctrina eſt. cum ſimilib.

Secundo ut procedat niſi in alio ſtatuto caueatur
vt ſtatuta debeant intelligi ad literam, prout iacet,
tunc cum argumentum a contrario ſenſu non poſ-
16 ſint legi † ſed per coniecturam haberetur, d. capit.
cum Apoſtolica Bald. in d. l. 2. C. de patr. qui fil. diſtrax. Fely. in d. cap. ſignificaſti, non haberet locum.
Reſpectu autem ſecundi membri dicit eandem concluſionem limitari, ut procedat quando ſtatutum
poteſt aliquid operari in ſenſu directo, aliàs autem
17 ſumitur argumentum a contrario ſenſu in uerbis
ſtatuti, etiam ad corrigendum ius commune; ne ſtatutum ſit ſuperfluum, ac inane, ut uolunt Doctor.
in locis ſupra citat. & eſt text. in auth. ex teſtamento
quem ad hoc ibi ponderant Roma. & Iaſ. C. de coll.

hoc

18 hoc tamen uerum eſſe dicit † niſi in caſu quando ſta
tuentes incurrerent peccatum, uel pœnam excom-
municationis, uel aliam, uel quando ſenſus contra-
rius eſſet contra ius diuinum, quia tunc etiam ſi ni-
hil in ſenſu directo operaretur ſtatutum, nihilomi-
nus argumentum a contrario ſenſu in illo haud qua
19 quam admitteretur, glo. † notanda ac valde ſingula-
ris ad tex. relata in clem. 1. in uerſi. facere de uſur. ab
omnibus commendata, tam in lo. ordinarijs, quàm
extraordinarijs à Ludo. Roma. in ſingul. 108. & ab
Alex. in l. ſi cũ §. qui iniuriarũ, ſi quis cautio. Bal. in
auth. ad hæc col. 2. C. de uſur. & per Anto. Corſe. in
ſingul. ſuo 5. & ſæpius alibi.

Dom. Alciat. lib. 2. de uerbo. ſignifi. ſub num. 68.
20 † inquit ſub hoc nomine argumenti a contrario ſen
ſu contineri quatuor argumentorum genera, quo-
rum primum eſt a ſpeciali; Secundum quod ab in-
cluſione unius dicitur. Tertium quod ab exceptio-
ne appellatur; Poſtremum eſt quod ἐμφιτεκοτερῶν,
21 a contrario ſenſu uocatur. A ſpeciali † ſic inferimus
ſi enim lex aliquid ſpecialiter inducat, conſequens
eſt, ut ius commune in contrarium ſit, & hoc caſu ta
le argumentum dicitur non ex coniectura, ſed ex ip
ſo contextu ſumi, unde ex lege Iulia quæ prohibet
mulierem adulterij damnatam teſtimonium dice-
re, probatur regulariter mulieris teſtimonium reci-
pi, l. qui teſtamento, §. mulier de teſtam. tali igitur
caſu, putat is etiam in correctorijs huic argumen-
to locum eſſe; quia proprie ab extenſione non pro
uenit cum lex quæ ſpeciale eſſe dicat ex ui illius uer
bi negare in alijs cenſeatur, hacq́ue in ſpecie eorum
ſententiam probat, qui illud quod per huiuſmodi
argumentum inducitur uerbis legis expreſſe com-
prehendi exiſtimarunt, ut Domi. in cap. 1. diſtin. 1.
22 Ab incluſione † autem unius dicitur fieri argumen-
tatio à contrario ſenſu, quia cum lex unum inclu-
dit, aliud a contrario ſenſu excludere uidetur, & ui-
ce uerſa, l. maritus. C. de de procurat. & l. cum præ-
tor de iudi. hocque caſu inquit uerius eſſe hanc ar-
23 gumentationem, tacitè † & per coniecturam talem
ſenſum accipere, iuxta nota. in l. apud antiquos. C.
de furt. & ideo hac ſpecie haud uſuros nos eſſe ad
antiqui iuris correctionem, niſi eluſoria lex munici
palis redderetur. iuxta gloſ. in l. nullam, & auth. D. a
comiſſam. C. de epiſc. & cleri. Ab exceptione autem
ratiocinatio huiuſcemodi fit; cum dicimus factam
24 exceptionem † confirmare in oppoſitum regulam
in non exceptis, capit. cum dilecta de confir. util. uel
inutil. l. nam quod liquidæ, §. ult. de pen. legat. & hoc
caſu inquit, argumentum a proprietate ſermonis
deſcendere ex ui uerbi, unde uidetur in quacunque
25 materia, etiamſi correctoria † ſit, aſſumendum eſſe,
ut per Alex. in d. auth. ex teſtamento. C. de collatio.
nec mouet cap. ad audientiam de decimis ubi exce-
ptio facta de ijs qui in Romana Curia ab obſequijs
Sum. Pontif. ſunt, ne comprehendantur ſub reg. pri-
uante fructibus ſacerdotiorum eos qui non reſidẽt,
non confirmat regulam in ijs qui non reſidentes de
ſeruiunt Antiſtiti ſuo, cum & ij quoque excipiãtur
nam reſpondetur in ijs quoque eandem eſſe ratio-
nem cum non minor ſit eccleſiæ utilitas. A contra-
26 rio autem ſenſu † quado ἐμφιτεκοτερῶν, ea appella-
tione vtimur, ducitur argumentum ex diſpoſitione
generali, quæ certa ratione aliquid inducit, qua ceſ-
ſante, ipſius quoque legis mens ceſſare ac deficere
uidetur, & tale argumentum à coniectura uires ſu-
mit. d. cap. cum apoſtolica de ijs quæ fi. à prælat. non
autem directò ex ui uerborum accipitur; fortiſſi-
mumque eſſe dicit huius generis enthymema, dum
tamen non ſimpliciter a contrario ſenſu literæ, ſed
etiam rationis, ſeu mentis ipſius legis deſumatur.
27 Quapropter cum lex dicit † caſſa ſint omnia per Ita
liam aduerſus libertatem ſacerdotum conſtituta,
non ſequitur. Ergo extra Italiam obtinent. auth.
caſſa. C. de ſacroſ. eccleſ. cùm Italiæ mentio non ſit
facta ut prouinciæ excludantur, ſed quia frequen-
tius id mali in Italia contingebat, in qua plereque
Reſpub. nullius ſubiectæ principibus huiuſmodi ple
biſcita ſanciebant. Et ideo inquit Diuus Hierony-
mus, in cap. quod dicitur de uerbo. ſign. antequam
conuenirent, non ſequitur ut poſtea conuenerint,
28 ſed ſcriptura quod factum non ſit oſtendit; ſic † in
Euangelio Mathei etiam non cognouit eam, donec
peperiſſet, non ſequitur. Ergo poſtquam peperit co
gnouit, ſed quidam eſt loquendi modus qui ab affe
ctione dicitur, credebant enim fore, ut conuenirẽt;
& ut eam cognoſceret, Galli inquit Vergilius per
29 † dumos aderant, arcemque tenebant, ideſt crede-
bant fore, ut iam iam tenerent, & pleraque huius
sei in myſticis eſſe libris exempla, quæ in libro ad-
uerſus Heluidium ἀντιμαριτῶν collegit Hierony-
mus, ſicq́ue & nos plerunque loqui, cum dicimus
iudices priusquam de cauſa cognoſcerent reum
condemnarunt, non ſequitur. Ergo deinde cogno
uerunt, ſed ſumitur hic modus ex eo quod fieri de-
buit. Si conuenerit inquit Africanus in l. ſi conuene-
30 rit † de iuriſd. omni. iud. & alius prætor, quàm cuius
iuriſdictio eſſet, ius diceret, & priusquam adiretur
mutata uoluntas fuerit, nemo compellitur conuen
tioni ſtare; non enim ſequitur poſtquàm aditus ſit
non licere utrique parti ab eius iudicio recedere. ſic
cum teſtator iuſsiſſet fideicommiſſario caueri, ſi fi-
lia non diuerteret, reſcripſerunt Seuerus & Anto-
ninus, nõ uideri remiſſam cautionem in cauſa diuor
tij; quia non eſt ueriſimile teſtatorem ad turpem
hunc caſum attendiſſe; Imo potius credendum eſt,
illa ab eo adiecta fuiſſe uerba, quòd crederet filiam
aliquo modo non diuerſuram fuiſſe, l. ult. ubi Cyn.
C. de cond. inſer. ut conditio uim cauſæ impulſiuæ
reſpiciat. Ex qua ratione inquit deduci, eiuſmodi ar
31 gumenta legitimè non † ſummi a contrario cauſæ
impulſiuæ ſenſu, ſicut nec uerborum, quæ narrati-
ua uocant, uel quæ modum non autem conditionẽ
inducunt. l. Titio centum in prin. de condi. & demon
ſtratio. Idemque quoties pluribus rationibus, quas
32 finales vocant † aliquid inductum ſit, §. affinitatis
inſtit. de nupt. aliqua enim deficiente non propter-
ea diſpoſitio, mensq; proferentis ceſſat. l. 1. §. ſexum
de poſtul. finge igitur inquit ille lex iubet quod mi-
33 nor 18. annis, † non poſsit ſine certa ſolennitate obli
gari, non cenſebetur, ut poſt illud tempus uelit eum
legitimè obligari, Bal. in l. 1. C. de inutil. ſtipul. ſed
tantum

tantum prohibitio illius legis deficit, & casus censebitur omissus ex dispositione iuris communis, limitabitur; talem enim esse mentem legislatoris credendum est, ne inducta ad prohibendum permittere videantur. l. legata inutiliter de leg. 1. Eodem modo
34 finge, lex ait. Nemo ex mutuo † ultra quincuncem accipiat, non sequitur permissas esse quincunces usuras, quas constat lege pontificum prohiberi, sed simpliciter apparet ultra quincuncem nihil à lege municipij esse dispositum, ex his quoque consequens est, qui unum dicit, licet à contrario sensu uideatur
35 aliud excludere, † ut propter mentem præsumptam non censeatur excludere, quæ ei, quod dictum est, connexa, accessoria & similia sunt, Fely. in cap. nonne de præsumpt. cum ut argumentum ualeat non solum ex contrario uerborum sensu, sed etiam mentis desumptum esse debeat. Concludendum est igi-
36 tur † cùm hic locus non ex uerbis, sed ex coniectura oriatur, regulariter in statutis correctorijs non assumi, nisi his in casibus, quibus supra in eis extensioni locum esse docuimus, ueluti cum dispositio superflua redderetur, uel elusoria, vnde cum lex munici-
37 palis sic scripta est. Non existentibus masculis † fœminæ succedant, receptum est, eis existentibus fœminas excludi. Alex. in l. 1. de offic. eius. Sic & lex quòd mulier filios non habens possit de dote testari, à contrario sensu intelligitur, ut si habeat non possit Anchar. consi. 213. pro isto principio superflua enim esset.

Assumetur tamen quando non per extensionem,
38 † sed ex uerbis quoque aliquo modo comprehenditur, ut in eo casu dictum est, qui à speciale dicitur, ut per Bal. in l. obseruare, §. proficisci in tertia quæst. de off. procons. Itemque in eo casu, in quo regulam ab exceptione confirmari edoctum est. Sed & quoties correctio legis nulla induceretur, non est dubium tali argumento locum esse, nam tunc regulariter supra ostensum est, permitti extensionem, nisi esset expressè prohibita, ut quia cautum esset, uerba ad literam intelligi debere; itemque nisi in pœnam legalem legislator incideret, uel nisi aliquid huiusmodi odiosum, absurdum uel ineptum consequeretur, ut supra declaratū est, Alex. Ias. Dec. Curt. Nig.
39 † & alij in d. l. 1. de off. eius. §. 1. per conclusiones, & limitationes resoluunt propositam quæstionem, idemque facit Fely. in cap. significasti col. pen. de for. compet. Ioan. Crot. in d. l. omnes populi sub numero 197. uers. quærit Bart. cum pluribus seq. usq; ad num. 209. sed quia prædicti Doctor. uarias constituunt conclusiones, quas postea multis modis declarant, ac restringunt, non satis certa finitaque doctrina percipi posse uidetur.

S V M M A R I V M.

1 *Quid sentiat Auctor in proposita difficultate argumenti a contrario sensu.*
2 *In statutis permissam esse argumentationem a contrario sensu.*
3 *Quibusque argumentis probetur ea conclusio, cum quatuor sequen.*
5 *L. si quis locuples de manu testa. perpendi.*
6 *Verbum uidetur quando prolatum est in ijs quæ sunt facti improprietatem denotare.*
7 *Argumentum a contrario sensu dici mentem legis uel statuti.*
8 *Argumentum a contrario sensu non uenire ex coniectura, sed ex sensu & mente legis.*
9 *Argumentum a contrario sensu propriè dici ex lege.*
10 *Riminaldus Iunior commendatur.*
11 *Argumentum a contrario sensu dici textum ipsius legis.*
12 *Renunciari non posse argumento a contrario sensu.*
13 *Gloss. in uer. coniectura in l. apud antiquos. C. de furt. declaratur.*
14 *Tex. in l. 1. in fin. de bon. poss. secundum tab. declarari.*
15 *Gloss. in l. secunda. C. de cond. insert. differitur, quomodo sit intelligenda.*
16 *Tex. in cap. cum Apostolica de ijs quæ fiunt à prælat. quomodo sit intelligendus.*
17 *Gloss. in l. iurisgentium, §. dolo malo de pact. ut ueniat intelligenda.*
18 *L. pecuniam quam si cert. pet. sensus elucidatus.*

Quid resoluendum credat Auctor in recitata controuersia.

CAP. XI.

1 Mihi uidetur oportunitas, tutiusque ac sincerius posse negociū hoc explicari, unica constituta conclusione, ad quam postea reducantur in limitationes & declarationes omnes aliæ interpretum assertiones, conclusio
2 igitur erit; In statutis † permissam esse argumentationem a contrario sensu; ita est de mente Barto. in d. l. omnes populi sub num. 61. dum negat tantum illud procedere quando traheretur arg. a contrario sensu ad casum à iure communi decisum, idem Bar. in l. non impossibile de pact. & clarius in d. l. 1. sub num. 16. ad fin. de offic. eius, in l. iurisgentium in §. dolo malo de pact. & in l. apud antiquos ubi etiam Bal. & alij. C. de furt. Imol. & Bald. in l. Gallus, §. ille casus de lib. & posthum. idem Bal. in l. si eum, §. qui iniuriatum si quis cautio. Felyn. in d. cap. significasti de for. competen. col. penult. & in cap. ecclesia Sanctæ Mariæ de constit. Dec. in d. l. 1. sub num. 59. vers. sed tamen est aduertendum de off. eius. ibique Cur. iun. sub num. 58. attestatur ita communiter teneri, Euerar. in d. loc. à contrario sensu sub nu. 21. Vini. lib. 1. com. opin. in uer. arg. à contrario sensu uersic. item hoc argu. & Emanuel Soar. in thesaur. recept. sent. in uer. argumentum à cōtrario sensu, probatur
3 † autem ista communis opinio triplici ualde notando textu, & unica ualde concludenti ratione; primus tex. est in d. l. 1. §. huius rei de offic. eius ubi compellat I. C. hoc argumenti genus fortissimum, & sic in superlatiuo gradu ultra quem non datur gradus, l. ubi autem, §. fin. de uerb. obligat. Secundus est in
4 † l. iurisgentium in §. dolo iuncto tex. §. ait prætor de pact.

pact.& hunc tex.appellat Curt.sub d.nume.85.esse
5 ineuitabilem. Tertius est tex.† in l.si quis locuples
de manu.testam.quem idem Cur.fortissimum esse
ait,nec quicquam facere in oppositum factam cō-
siderationem de uerbo uidetur, quod denotat fi-
ctionem,ut perpendebat Bartol.iam supra relatus
in d.l.omnes populi sub dicto num.62. & in d.l.1.
sub num.16.post Iacob. Butrig. quia id locum ha-
6 bet quādo uerbum uidetur† est prolatum in ijs quæ
sunt facti, ut per Barto.in l.si is qui pro emptore in
17.col.sub num.56.& tradunt Franc.Areti.in l. na-
turaliter in princ.de acquir. possess. secus est quan-
do sumus in ijs quæ sunt iuris, quale est esse aliquid
de propria significatione, quæ est iuris, quia tunc
importat ueritatem,ut per Doctor.supra relatos in
locis iam allegatis, non enim differt in ijs ueritas à
fictione,l.maritus, §.legis ubi Bartol. ad leg.Iul.de
adulter.Dom.Alciat. in l.mercis secunda de uerbo.
signi.& supra plenè tractauimus libro secundo hu-
ius operis in ea parte in qua edisseruimus an ficta
significatio propria esset,an uerò impropria,intel-
ligendo tamen & declarando prout ibi fecimus.Ra
tio autem qua confirmatur hæc communis Doct.
7 sententia est quia argumentum † a contrario sensu
dicitur mens legis,uel statuti,ut est glos. ordin.in d.
l.qui testamento §.mulier de testam.quæ dicit sen-
sum contrarium pro lege accipi,ita quòd hoc quod
assumitur a contrario sensu,perinde est,ac si esset in
lege expressum quam glo.dicunt singularem,& ce-
lebrem, Bald.& Castr. in d.§.mulier Bal.in d.l.con-
uenticula,& in cap.1.de constit. nec istud argumen
8 tum a contrario sensu † uenit ex interpretatione ac
coniectura,sed ex sensu & mente legis,ut dicit Bar.
iam relatus in d.l.omnes populi, sub num.61. & in
d.l.1.de off.eius sub num.16.post Dyn.quod uoluit
& Deci.ibi sub num.59.& seq.saltem quando sumi
tur prout debet ad limites sensus directi, uel a cau-
sa finali Cur.iun.sub num.42. multa adducens & re
spondens ad contraria Nicol.Euerar.in d.loc.a cōtr.
sens.post princi. & hanc opin.dicit esse communem
Sebast.sapi.in d.l.1.sub nume.99.cum seq.quædam
adducens pro utraque parte, & nume.102. dicens
9 †argumentum a contrario sensu proprie dici ex le
ge quantum ad mentem,sed non quantum ad uer-
ba,& quod dicatur potius ex mente uenire & intel-
lectu,quam ex uerbis,uoluit Paul.Oria.in d.l.1.sub
num.99. in fi post Imol.per eum allegatum,eadem
opinio placuit Iacob.Nigr.sub num.44.in d.l.1. de
off.eius post quam sub num.42. & seq. latè disseruit
de ueritate istius articuli quamuis labatur in eo ut
dicit Viuius loc. iam laudato, qui contrariam opi-
nionem supponit communem,& illam Bartol.pro-
bare,hanc quoque partem post Petr.Calefat.& Mo
dern. quosdam Parauinos, sequitur eruditissimus
10 †Riminal.iun.in consil.110.sub nume.52.& seq.&
in d.l.1.sub num.124.qui addit Coras.ibi. Barto.in
d.l.si quis locuples per illum tex.de manu. testam.
dicentem argumentum à contrario sensu esse ex
expressa significatione,idest apertissima; Et Bal. in
consil.8.uol.1.in antiq.incipit.Quidam Dom.Pasi-
11 nus,qui ait arg.à contrario sensu† dici textum ipsius
legis,& eundem Bal.in consi.143.punctus quæstio
nis uol.2. quem citat Curt. noster sub num.42. qui
uoluit, ita non posse renunciari argumento à con-
12 trario sensu † quemadmodum nec legi, quia con-
trarius sensus uidetur esse in textu, unde pactum
quod loquitur contra contrarium sensum legis, lo-
quitur etiam contra legem ipsam, scilicet contra
textum, ita ut hæsitandum non sit, quominus ista
opinio sit communis & per eam firmetur consequē
ter communis conclusio iam supra relata.Ad ea ue-
rò quæ in contrarium adducuntur,videlicet ad glo.
13 † in uer. coniectura, in l.apud antiquos. C.de furt.
vbi hæc argumentio dicitur esse ex coniectura, &
quod uenit ex coniectura non dicitur propriè ueni
re, l.1.in 6. not. sub num 43. quòd licet ueniat per
coniecturam, & indirectè, nihilominus ea dicitur
coniectura legis & consequenter probatio apertissi
ma d.l.si quis locuples de manu.testam. l.licet impe
14 rator de leg.1. & ad tex.† in d. l.1. in fin. de bonor.
poss.secundum tab. loqui ait de coniectura homi-
nis; Ad glos.in d.l.2.C de condit. insert.quæ appel-
lat hunc intellectum subauditum licet nihil respon
15 deat † potest dici quòd subauditio ista est à lege, &
cum uersemur in ijs quæ sunt iuris nulla debet con-
stitui differentia inter expressum, & subauditum
uel subintellectum, l.1.in prin. C.de re.uxor. actio.
l.his nobis iuncta l.l.nec ei in fin. cum l. seq.de ado-
ptio. Barto.& alij in l.1.in princ.de uerbo.obligatio.
Bartol.in d.l.si maritus §.legis ad leg.Iuli.de adult.
Dom.Alcia.in d. l.mercis secunda de uerbo. signifi.
& supra diximus libro secundo, dum egimus de si-
16 gnificatione ficta. Ad text.† in d.cap. cum apostoli-
ca de ijs quæ fiunt à prælat.ubi dicitur hoc argumē
tum uenire per indirectum, respondetur, & indire-
ctum esse ex mente legis, cap.cum quid de reg. iur.
17 lib.6. Ad gloss.† in d.l.iurisgentium,§.dolo malo quę
dicit hoc argumentum tacitè uenire, dicit Curt.in
d.l.1.sub num.85.illam glo. loqui contra illum tex.
deinde eandem esse uirtutem taciti atque expressi,
l.cum quid si cert.petat.& præsertim addi potest
quando tacitum proficiscitur à lege, ut supra dictū
est l.his solis.C.de reuocan.donatio.Ad l.pecuniam
18 † quam si cert.petā.dicit Curt. in contrarium posse
reuolui, dum ibi dicitur obligationem esse contra-
ctum tanquam sub contraria conditione,quasi sen-
sus sit,quātum ad iuris effectum, perinde esse quod
uenit à contrario sensu,atque id, quod venit ex sen-
su directo, & si dicatur id improprie uenire per tex.
insti.de legit.patro.tutel.quia licet ibi dicatur quod
uenit per interpretationem non uenire nominatim,
non propterea negatur, quin ueniat propriè cum
interpreratoi sit leg.s.

S V M M A R I V M.

1 *Argumentum a contrario sensu locum habere in statu-
sis quando desumitur ad limites sensus directi.*
2 *Statutum quòd minorum contractus non ualeat sine
consensu propinquorum quomodo sit intelligendum.*
3 *Arbiter coram quo centum petita sunt si condemnaue-
rit in quinquaginta tātū, quid ex eius laudo inferatur.*

Glos.

4 *Glos. in l. iusiurandum ad pecunias interpretatio.*
5 *Statuto requirente certam formam in contractibus minorum, quid è conuerso inferatur.*
6 *Argumentum a contrario sensu ualere quando sumitur ex materia limitati temporis uel uerborum limitatorũ.*
7 *Bal. in l. 1. C. de inutil. stipul. declaratur.*
8 *Bartol. assertio in l. 3. §. a Titio elucidatur.*
9 *Argumentum a contrario sensu in materia correctoria locum non habere.*
10 *Statuentes præsumuntur uelle conseruare id quod ab eis constitutum est.*
11 *Stante statuto quòd in cuiuscunque successione agnati præferantur cognatis, postea facto statuto, quòd moriente fratre sine ascendentibus, frater succedat, & soror excludatur, argumentum a contrario sensu non assumitur, ut soror succedat si is decesserit cum matre uel auia.*
12 *Argumentum a contrario sensu procedere in statutis ad correctionem iuris communis secundum Orianum.*
13 *Oriani argumenta puerilia ac nana compellari à Riminaldo, ab eodemque confutari. num. 14.*
15 *Statutum ubi in sensu directo non potest operari, a contrario sensu etiam intelligi ad correctionem iuris communis. num. 16.*
16 *Cur a contrario sensu in statuto ut non extantibus masculis fœminæ succedant, intelligatur, ut eis extantibus succedant.*
17 *Præiudicium filiarum uideri obstare, ut in statuto, non extantibus masculis, argumentum a contrario sensu non desumatur.*
18 *Et an filiæ dicantur pati damnum in huiusmodi statuto.*
19 *Ryminaldum Decij responsionem confutare.*
Ex quibus rationibus in materia dicti statuti.
20 *Legitimam dici portionem eius quod ab intestato debetur.*
21 *Fœminæ ubi per statutum excluduntur debent semper esse dotatæ.*
22 *Dotem succedere in locum legitimæ.*
23 *Statutum nouum quando nos reducit ad ius antiquum, etiamsi ius medium corrigat dicitur fauorabile.*
24 *Sapiam dici parum sapere à Riminaldo.*
25 *Statuta omnia Italiæ excludentia fœminas a successionibus propter mares, fundata esse super media iuris prudentia fœminarum exclusiua.*
26 *Statuta propter masculos fœminas à successionibus excludentia secundum communes aut magis communes Doctor. sententias esse fauorabilia.*

Vtrum procedat supra firmata conclusio, quando in statutis desumitur argumentum ad limites sensus directi, & quando uersamur in materia correctoria.

CAP. XII.

1 Hanc conclusionem sic constitutam limitant seu declarant, primo loco† Docto. ut procedat quando in statutis desumitur argumentum ad limites sensus directi ac expressi, ut notat Anto. Butri. in dicto cap. cum apostolica in ult. notab. idem Dec. in consi. 38. col. 3. uers. & ad hoc. Corn. in consi. 133. col. 3. lib. 2. quibus accedit Crauet. in consil. 203. sub num. 1 r.
2 & clarius sub num. 9. putà statutum dicit† quòd contractus minorum non ualeat sine consensu propinquorum, ergo a contrario sensu si propinquorum consensus interueniat, non irritabitur contractus ex defectu interuentus; sed non potest argui ulterius præter limites sensus directi, quòd ualeat contractus ex solo interuentu propinquorum licet aliæ solennitates requisitæ in contractibus minorum non interuenerint, quia hoc ex sensu directo non infertur. ita declar. Anto. Butr. in d. c. cum apostolica de ijs quæ fiunt à prælat. in ult. notab. Dec. in d. l. 1. in ult. notab. in consi. 1 10. col. 2. & in consi. 386. col. 2.
3 similiter † si arbiter coram quo centum petita fuit condemnauit in quinquaginta tantum, bene sequitur arguendo a contrario sensu, quòd in alijs quinquaginta non condemnauit, sed non sequitur ergo absoluit, Corn. in consi. 49. col. 2. lib. 2. latius Dec.
4 in consi. 219. fin. col. & propterea inferebat† Crauet. in d. consi. 203. sub num. 10. quod licet ex glos. in l. iusiurandum & ad pecunias in §. ait prætor in uers. datur, inferatur à contrario sensu, quòd regulariter is cui defertur iuramentum habet electionem, uel iurandi uel referendi, cum speciale sit in famoso iudicio, ut ea electione priuetur, non sequitur tamen inde, ut possit recusari iuramentum quoties referri non potest, nam hoc omnino separatum est ab eo quod dicit glos. in sensu directo, & ex separatis non infertur iuribus uulgàr. Similiter ponit exemplum
5 Dec. in d. l. 1. sub num. 59. uers. & pono exemplum, in casu in quo loquitur Bal. in l. 1. C. de inutil. stipul. Quòd si statutum requirit certam formam in contractibus minorum a contrario sensu, in maioribus talis forma non erit necessaria, & hoc modo inquit argumentum a contrario sensu benè procedere in
6 statutis. Et rursus quando sumitur †ex natura limitati temporis, & quando necessarium est argumentum ex natura uerborum limitatorum, ut not. Bal. in d. l. obseruare §. proficisci in 3. q. circa fin. de offic. procons. Neque obstare ait aliqua, quæ in contrarium adducuntur; ueluti quod argumentum a contrario sensu sit ex interpretatione, quæ non habet locum in statutis, quia supra demonstratum fuit esse ex mente & uerbis quando sumitur ad limites uerborum. Ad decisio. † Bal. in d. l. 1. C. de inutil. stipula-
7 tio. ait illam rectè procedere, quia non infertur a cõtrario sensu, quòd ille sit habilitatus, a iure cõmuni ultra illam ætatem, ut ratio Baldi ostendit, quia dñ statuto dicitur, ut minor 18. annis non possit se obligare nisi seruata certa solennitate uel formaja contrario sensu sequitur quidem, ut maior non teneatur illam formam seruare, ut dictum est, sed non sequitur ut ea ætate maior possit efficacius se obligare, quàm sit iure communi permissum hominibus intra 25. annum existentibus, quia inducta ad infringendum non debent operari contrarium. Ad Bart.
8 assertionem † in l. 3. §. cum Titio quem seq. Alexan. in l. 1. C. de bon. poss. contr. tab. respondet per posteriorus statutum minorem pœnam imponentem non

censeri a contrario sensu derogatum primo, ne inducatur iurium correctio, & quia utrunque stare potest, ut supra diximus libro septimo in materia exorbitanti, dum uerba fecimus de istiusmodi statuto, & quia a contrario sensu id non infertur, ut docet Dec. in d. l. 1. C. de bon. poss. contr. tab. eandem limitationem probat Cæsal. in consi. 62. sub nu. 46. lib. 1. qui addit Deci. in consi. 606.

Limitatur secundo loco ista conclusio, ut non
9 progrediatur in correctorio statuto quia † tunc ad correctionem iuris communis non est licita argumentatio à contrario sensu in statutis, Roma. in consilio 399. ut præsens consultatio clarior reddatur, & seq. Crot. in d. l. omnes populi sub numer. 207.
10 de iust. & iur. quia præsumitur † statuentes velle cõseruare id quod ab ipsis constitutum est, arg. l. si hominem mand. uerbi gratia, disponit statutum, quod in cuiusque successione agnati præferantur cogna-
11 tis † post fit statutum quòd moriente fratre sine ascendentibus, frater succedat, & soror excludatur, tale argumentum non sumitur, ut ipso moriente cũ ascendentibus puta matre, uel auia materna soror succedere posit, prout disponit ius cõmune auth. de functo. C. ad tertul. quia sumendo huiusmodi argumentum corrigeretur alterum statutum, eandẽ sententiam sequitur Crauet. in consil. 39. sub nu. 5. post Bal. in l. obseruare, §. proficisci, in 3. q. de offici. procons. & Castr. in consil. 175. casus præsens ualde dubitabilis col. 3. ad fin. lib. 1. & in consi. 83. præsens casus col. 3. circa medium libr. 2. & ita firmat Deci. & communiter Doctor. in d. l. 1. §. 1. de offic. eius.

Sed Paul. Oria. in d. l. 1. sub num. 45. putat tale ar-
12 gumentum procedere † etiam in statutis ad correctionem iuris communis, per glos. in l. tale pactum, §. fin. de pact. quæ uult statuentes intelligi in casu omisso statuisse in quod uerisimile est, ita statuturos fuisse, si interrogati essent; sed argumentum a contrario sensu nihil est aliud, quàm casus omissus ergo censetur statutum. Rursus quia statuentes possunt corrigere ius commune in sensu directo, ut per omnes in d. l. omnes populi de iust. & iur. ergo & in sensu contrario. Sed hæc argumenta puerilia esse ac
13 † vana dicit Hyppol. Riminal. in d. l. 1. de offic. eius. sub num. 5 1 4. nam glos. & Doctor. inquit ille in d. l. tale pactum dicunt statuentes idem uideri disposuisse in casu omisso, de quo ita disposuissent uerisimiliter si fuisset interrogati. At nos per argumentum a contrario sensu intendimus facere quòd statutum censeatur disposuisse contrarium in casu omisso, eius quod disposuerat in expresso. Ergo non potest deseruire glos. illa cum ibi notatis. Ad secundum ait
14 † non parem uirtutem taciti atque expresi esse quãtum ad emendandum actum; cum actus magis inficiatur ex dispositione expressa quàm ex tacita; Bal. in l. elegantem, §. si quis post col. penult. sup. de condic. indeb. Deci. in l. expressa de reg. iur. Ias. in l. cum quid sub num. 6. limit. 7. si cert. peta. unde licet statuentes possint expresse ius commune tollere nõ tamen id inducendum est tacitè, & per arg. a contrario sensu.

Sed hactenus firmatam limitationem Doctores
15 communiter intelligunt, ut attestatur Deci. sub d. num. 59. in d. l. 1. uers. successiuè Doctores de officius, ut locum habeat, quando statutum in sensu directo aliquid possit operari, sed quando nihil posset operari, tunc etiam ad correctionem iuris communis assumitur argumentum a contrario sensu; exemplum, si statuto caueatur ut non extantibus
16 masculis fœminæ succedant, † cum enim tale statutum nihil in sensu directo operetur, ex eo quia licet hoc non disposuisset, tamen filiæ, ubi masculi non adessent de iure communi successissent, meritò deducitur a contrario sensu argumentum, ut extantibus masculis fœminæ non succedant, ita tradit Bal. in l. conuenticula. col. prima. C. de episc. & cler. cum simil. trad. ab Alex. hic col. 11. uersic. fallit hæc conclusio, & in l. si cum dotem in princ. sol. matr. in col. fin. ibique Ioan. Imol. & Claud. Aquens. Ias. in consilio 115. col. 3. col. 1. & consi. 201. sub num. 5. libr. 2. Dec. consi. 626. col. 2. Ruin. Sen. in consilio 264. sub nu. 44. Rimi. in consil. 89. num. 8. & consil. 154. sub num. 11. uol. 1. Cranet. in consi. 92. nu. 5. consi. 105. num. 7. & consi. 118. sub num. 19. Hippol. Riminal. qui & ipse testatur ita se habere communem sententiam, in consi. 3. sub num. 1. quod facit & Viui. loco tam relat. post Curt. iun. incitat d. l. 1. Felyn. in dicto cap. significasti de foro compet. & Albert. Brun. in 1. quæst. 7. arti. prin. Hippol. Riminal. in d. l. 1. sub numero 403 451. & 516. cum simi. Sed aduersus hanc
17 conclusionem † dicit Dec. obstare quòd cum agatur de præiudicio filiarum, ut priuentur hæreditate paterna, potius tolerandum esse uidetur, ut uerba statuti nihil operentur, quàm quod indebitè alteri dãnum inferatur, ut nota. per glos. & Bart. ibi in fin. in l. fin. §. in computatione. C. de iur. deliber. & maximè
18 per Ias. ibi, & quamuis Ias. ibi † dicat filias non pati damnum, sed lucrum perdere, ut per glos. in l. 3. de iur. & fact. ignor. Tamen replicat Deci. quòd imò respectu legitimæ hæreditas uidetur esse debita filiæ, nam tolli non potest sine causa, §. aliud quoque capitulum in auth. ut cum de appel. cognosc. & sicuti ille qui perdit legatum dicitur pati damnum, glo. in l. non amplius de leg. 1. ita & in hæreditate debita filio, prout hæc duo comparat Bart. in l. clodius de acquir. hæredit. & se remittit Deci. ad dicta per eum in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. Sed hanc
19 responsionem Decij non esse bonã dicit Rim. supra allega. in d. l. 1. quia idemmet Deci. in d. l. 1. C. qui admitti probat in legato tractari de lucro; quod & probatur in l. qui autem, §. sed & illud, quæ in fraud. credit. ubi si quis legatum repudiauit cessat illud edictum, quod factum est aduersus eos, qui minuũt patrimonium suum, ut fraudent creditores, ut in princ. legis dicitur, hic enim agit ne locupletetur, nõ autem ut perdat inquit tex. & Bartol. in d. l. clodius uult agi de lucro tam in legato, quàm in hæreditate filio delata, & sicut illud repudiatione perditur; ita etiam abstensione amitti posse filio delatam hæreditatem non autem iuris ignorantia; Et ad id quod inquit Deci. de legitima debita filiæ, respondet id non procedere supposito dicto statuto eam excludente ab intestato, à contrario sensu stantibus masculis

20 sculis, cum enim † legitima pars sit portionis ab in-
testato debitæ l. cum quæritur. C. de inoff. testam. l.
parentibus. ff. eod. tit. sequitur ei nullam deberi legi-
timam quæ ab intestato non succedit ex dicto sta-
tuto, prout tradit Bal. in l. maximum vitium. C. de
lib. præter. & in l. si emancipati col. tertia oppos. 6. &
ibi Alexan. nu. 8. C. de collat. Dec. qui dicit esse com
munem, in consil. 296. col. 1. ad fin. quibus plures ad
dit Crauet. in consilio 11. sub num. 13. & Rube. in
consil. 122. cum simili. ab eo citat. qui hoc pacto ait
cessare obiectum. Quod ego quoque silere arbi-
21 tror, ex eo quod † ubi fœminæ per statutum a succes-
sione excluduntur, debent semper esse dotatę uel a
parentibus, uel ab ijs quorum fauore excluduntur,
Bal. in l. fin. col. secunda. uers. sed pone statutum. C.
de dot. promiss. Brun. in tracta. fœmi. exclus. in nono
artic. princ. q. 2. sub num. 47. & per totam illam quæ
stionem, unde non uidentur damnum pati, cum dos
data uel quam consequi possunt dicatur succedere
22 loco legitimæ † l. Titio centum §. Titio genero, vbi
Bart. not. de condit. & demonstr. Dec. in consil. 106.
sub num. 3. & in consil. 505. sub num. 3. Franc. in ca.
quamuis de pact. lib. 6. col. 4. ad fin. Cur. noster Sen.
consil. 5. Andr. Tiraq. in l. si unquam. C. de reuocan.
donatio. in uer. susceperit liberos sub num. 112. cum
similibus. Sicque cum ante dicta limitatione ad su-
pra firmatam regulam seu conclusionem residet
Ias. in d. l. 1. & Sap. sub num. 76. & Curt. inn. loc. iam
relato qui illam confirmat ea ratione, quòd quando
23 statutum † nouum nos reducit ad ius antiquum, li-
cet corrigat ius medium, dicitur fauorabile, & per
consequens extendi debet, secundum glos. in cap.
statutum in uer. emendari de præben. lib. 6. Felyn. in
cap. cum accessissent col. 2. de constit. Ias. in d. auth.
quas actiones. C. de sacr. eccles. & supra diximus li-
bro sexto in materia correctoria, sed in lege Mosai-
ca fœminæ excludebantur ergo statutum, quod
nos reducit ad tale ius, tanquam fauorabile exten-
dendum erit, & quamuis Sapia non recipiat hanc
rationem quia nunquam reperitur fuisse à iure com
muni recepta, nihilominus Riminal. sub num. 510.
24 in d. l. j. dicit Sapiam parum † sapere, quia satis est
ius commune illi fuisse contrarium, ad hoc ut statu
tum tali lege conforme tanquam fauorabile debeat
extendi, sed potest quoque dici de media iurispru-
dentia similem prouisionem fuisse in plerisque casi
bus receptam, ut in l. lege 12. tab. C. de legi. hæredi.
ubi Bal. ait super illa media iuris prudentia exclusi
25 ua † fœminarum in illis casibus fuisse fundata om-
nia statuta Italiæ, per quæ fœminæ arcentur a suc-
cessione propter masculos, quæ statuta cum sint
fundata in fauore agnationis, non est dubium se-
cundum communes Doctor. theoricas, aut saltem
26 magis † communes, ea fauorabilia censeri, ut supra
diximus, & scribit Bann. in statuto fœminarum ex-
clusiuo in quarto arti. princip. sub num 6. cum simi.
supra relat. & ideo poterit extendi, & in illo argu-
mentum à contrario sensu etiam ad correctionem
iuris communis assumi, cum præsertim illa quoq;
ratione adiuuetur, quam considerant communiter
Doctor. tam in d. l. 1. quàm alibi in locis supra alle-
gatis unde ne absurdum illud sequatur, ut inanis ac frustratoria reddatur statuti dispositio, interpretatione adiuuandũ erit, ut supra duobus præcedentibus libris sæpius diximus; & præsertim interpretatione mentali, intrinsecaque ac necessaria istius argumentationis a contrario sensu.

SVMMARIVM.

1 *Argumentum a contrario sensu non habere locum in statutis, quando aliquo statuto cauetur ut statutorum uerba non recipiant aliquem extraneum, uel subauditum intellectum.*

2 *Sed contra obstare quod argumentum a contrario sensu dicitur esse ex mente legis. num. 2. ex Decio,*

3 *Riminaldum uero contra sentire ut sit subauditus intellectus.*

4 *Auctorem tamen stare pro Decio & Curtio.*

5 *Statutum Ticinense remouens interpretationem & omnem extrinsecum intellectum, quomodo sit exaudiendum.*

6 *Passiuam interpretationem nunquam censeri exclusam.*

7 *Argumentum a contrario sensu non habere locum quãdo statuentes inciderent in pœnam.*

8 *Statutum quod usurarius non possit capere nisi duos denarios pro libra, non infert propterea, ut licitè illos capiat a sensu contrario.*

9 *Argumentum a contrario sensu non habere locum in dictis testium, quando per id inciderent testes in crimen falsi.*

10 *Propter inanitates recedendum non esse a communibus opinionibus.*

11 *Tex. in l. 2. C. de cond. inser. esse difficilis ac salebrosę inductionis, sed elegantem.*

12 *Argumentum a contrario sensu non procedere quando statuta ad literam sunt intelligenda. ex Ias. & Rimin.*

13 *Contra tamen sentire Orianum. A quo sub numero decimo quarto refertur Riminaldum conari seruare dictam limitationem.*

14 *Auctorem tamen contra putare, cum tale argumentũ sit ex mente legis ut supra dictum est.*

15 *Statutum reijciens interpretationem intelligi de glossa, & interpretatione hominis.*

Quid iuris sit, quando alio statuto caueatur, ne reliqua statuta aliquam interpretationem recipiant, uel quando sic arguendo statuentes inciderent in pœnam; aut quando alia lege municipali caueretur, ut statuta deberent intelligi ad literam.

CAP. XIII.

Ertio loco limitatur ista conclusio, ut locum non habeat stante inter reliqua statuta lege aliqua municipali, quòd uerba statu-
1 torum † non recipiant aliquem extraneũ uel subauditum intellectum, ita limitat Bald. in l. 2. C. de cond. insert. cum

simil.de quibus per Iaso.in 4.nota.d.l.1. quia secun-
dum enim arg.a contrario sensu dicitur subauditus
intellectus,per quē non inducitur legum correctio,
secundum glos.in cap.cupientes §. quod si per vigin
ti de electio.lib.6.eandem limitationem recipit Ab
bas in cap. cum apostolica in ult. notab. de ijs quæ
fiunt à prælat & Alex.in d.l.1.col.11. de offici.eius,
qui dicit idem esse si statutum uelit quòd uerba in-
telligantur ad literam, per ea quæ scribit Bal.in l.2.
C.de patr.qui fili.distrax.

Sed tamen inquit Deci.in d.l.1.sub num.60.præ
2 dictis † dubitationem facere, quòd contrarius sen-
sus uidetur ex mente legis,uel statuti procedere, ut
supra dictum est,quod saltem difficultatem habere
non uidetur in argumento a contrario sensu,quod
sumitur a causa finali uel ad limites uerborum,quę
sunt in sensu directo, per supradicta, & quia expres-
sum uidetur etiam illud quod indirectè ex instrumē
to colligitur,ut not.Abb.in cap.cum olim de censib.
in ult. not.cum simili. quæ habentur apud eundem
Dec.in cap.translato de constit.& faciunt quæ scri-
bit idem Deci.in l.fin.C.de edict. Diui Adrian. tol.
in quam sententiam inclinat & Cur.iun.in d.l.1.sub
num.88.uers. sed ista limitatio, at contra sentit Ri-
3 minal.† iun. in d.l.1.sub nu.521.uer. sed in limitatio
nem prædictam,quia argumentum a contrario sen
su dicitur subauditus intellectus,cum per indirectū
colligatur d.c.cum apostolica,si ergo dicat statutū,
ne statuta recipiant subauditum sensum, non debe-
bit habere locum istud argumentum,quod nihil est
aliud quàm subauditus intellectus, hincque cessare
secundum argumentum Dec.quòd sit ex mente,uel
expressum,quia utcunque sit.

4 Sed ego † puto Dec.& Curt.rectè sentire,ut uera
non sit hæc limitatio quia stante illa communi opi-
nione, quòd argumentum a contrario sensu sit ex
mente intrinseca, & ex dispositione saltem generali
ipsius legis uel statuti, ut supra diximus nunquam
potest hęc significatio dici esse exclusa a statuto per
ea quæ scribit Areti.in l.cum lege de testam.& Dec.
in consi.5.in fin cum simil.supra sæpius citat.nec ex-
clusa per tale statutum quod loquitur de subaudi-
to intellectu extrinseco atque extraneo, non autem
de illo qui uenit ex ui uerborum generali,& mente
legis,qui nunquam censetur exclusus, per illum no
tab. tex.in l. his solis uers. tacitè cautum putamus.
C.de reuoc. dona. & per ea quæ sæpius supra dicta
sunt ac scribit Alciat.de uerb.sig.in l.liberationis,&
faciunt quæ tradit Curt.sen.in consi.6.Ticinensi sta
tuto sub nu.25.& Cur.iu.in consi 6.col.4. ad fi.& 5.
5 statuto † nostro Ticinensi, quod remouet omnem in
terpretationem, & tamen non censetur reijcere in-
terpretationes illas quæ ueniunt ex mente intrinse
ca ipsius statuti;& quatenus aliqua possit subaudi-
tio considerari, illa est impropria, & talis ut de illa
non possit intelligi statutum; quia esset subauditio
eiusdem legis uel statuti,quæ nunquam censetur ex-
clusa,ut in simili dicunt doct. & supra latius retuli-
mus quàm sit hic repetendum sit de interpreta-
6 tione passiua † quæ cùm fiat ab ipsa lege, semper in
quacunque materia, quantumuis odiosa,correcto-
ria ac pœnali, ut supra diximus, uarijs in locis 5.6.
& 7.libri,& tradit Bart.in d.l.omnes populi sub nu
mero 60. & in l.1. ad leg. Falcid. & in l. quod uero
de legi.cum similibus in dictis locis adductis atque
relatis,nunquam intelligitur esse reiecta.

Limitatur quarto loco ista conclusio quando as-
sumendo argumentum a contrario sensu inciderent
7 statuentes in pœnam, glos. notand.in clemen.1. de
usur.in uer.facere.Bald.in authen. ad hæc colum.3.
C.de usur.cum similib.adduct.per Doctor.in d.l.1.
de officio.eius.& ideo, si fiat statutum, quòd usurarius
8 non possit capere † ultra duos denarios pro libra;nō
sumitur argumentum a contrario sensu, quod pos-
sit capere licitè illos duos denarios, quia hoc modo
inciderent in pœnam. Addit aliam rationem Ias.in
d.l.1. sub numer.43. uidelicet quòd si assumeretur
huiusmodi argumentum a contrario sensu in tali sta
tuto, esset non solum contra ius canonum, sed
etiam contra ius diuinum, & ideo non posset tale
argumentum procedere, sed pro hac limitatione
melius dicit facere tex. in cap. quod dicitur de uer-
bo. significati. per quem ibi colligunt Butr. & Ab-
bas argum.a contrario sensu non habere locum in
9 dictis testium, † quando per tale argumentum in-
ciderent in crimen falsi; & ita probant post Iase.
Curt.& Oria.in d.l.1.de off.eius hanc limitat.ille sub
numero 90. hic sub num. 105. qui dicit hanc limi-
tationem fuisse Hiero. Tort. quam tacito auctore
sibi adscripsit Ias. & ita se habere communem opi-
nionem,dicit idem Ori. quamuis dubitet aliquan
tulum,ex eo,quod uideatur contra statuentes inter
pretandum, qui legem potuerunt apertius dicere,
arg.l.ueteribus de pact.cum uulg. sed ego puto ob
10 huiusmodi inanitates non esse dubitandum de cō-
muni opinione, quæ fundata est in ea certissima at-
que irrefragabili conclusione, quæ habet,argum.a
contrario sensu nunquam esse locum, quando ali-
qua resultaret absurditas,ut scribunt omnes in d.l.j.
de off.eius in glos.in uer. fortissimum per tex.in l.2.
C.de cond.insert.quem difficilis ac salebrosæ indu-
ctionis appellat Ias. & circa illum ualde laborant
11 interpretes ibi,& in d l 1.& certè ille † tex.est ualde
elegans tam in textu, quàm in glo. in textu illis in
uerbis,quia patris uoluntati non obtemperauit, in
glo.in uerbo edicti,& in uerbo uoluntate,dicūt,pra
uum subauditū subauditū nō esse admittendū pro-
pter absurditatem; & deseruiunt ad hoc proposi-
tum quæ supra diximus libro tertio,& quinto,sexto
& septimo, diuersis in locis de absurdi euitatione
cuius gratia docuimus multa in iure admitti quæ
aliàs non admitterentur.

Limitatur quinto loco ut cesset supra relata con
clusio, quando adesset statutum, ut statuta debe-
12 rent intelligi ad literam, † quia tunc non admitti-
titur argumentum a contrario sensu, quod non re-
peritur esse ex litera, sed est subauditus intellectus,
ut per glo.& doctor.in dicta l.secunda. C.de condit.
insert. & ita firmat Ias. & Riminal. in d.l.1.de offic.
eius D.Alcia in consi.78. circa fi.quibus accedit Ri
minal.iun.in d. l.1. sub nu.522. Contrariam tamen
13 † sententiā in d l.j.probat Oria.sub nu 46.per doctr.

Bart.

Bart. in d. l. omnes populi de iust. & iur. sub num. 65.
ubi ait istiusmodi statuta parum operari, quia intel
liguntur reijcere solum friuolam interpretationem.
per l. 1. §. fin. & l. 2. §. pen. C. de uet. iur. enuc. secus in
legitima, quia illa nunquã censetur esse exclusa. l. 1.
cum ibi notat. C. de legi. & in l. si de interpretatione
de legi. & ita in rescripto tradit Bal. in rub. de rescri.
col. 2. & hanc quoque sententiam firmat Cur. iu. in
d. l. 1. sub num. 89. per ea quæ supra dixit in antecedē
14 ti limitatione, sed Rim. iun. † in d. l. 1. sub d. nu. 522.
dicit posse defendi prædictam limitationem, quia
quod ibi dicit Bart. procedit quando interpretatio
fit super uerbis expressis in statuto, sed argumentū
à contrario sensu supponit uerba contraria expres-
sis, ergo &c. Sed stantibus ijs quæ supra diximus in
proximè præcedenti limitatione, quòd argumen-
tum à contrario sensu sit ex mente legis ex interpre
tatione intrinseca, & ex dispositione & ex uerbis, sal
tem ex generalitate uerborum, ut supra diximus, &
ex necessaria interpretatione, euitari nō poterit quo
minus, nō obstante eiuscemodi lege municipali, ad
huc in statutis assumi possit prout proximè diximus
in superiore limitatione, quibus accedit quod scri-
bit Bal. de istiusmodi statuto in d. l. omnes populi,
sub num. 22. uers. sed quid si cauerit, ubi ait intelli-
15 gendum esse, ut † uelit reijcere glossam & interpre-
tationem hominum tantum non autem interpreta-
tionem legis, per l. quamuis. C. de adulter. quinimò
ait quod etiam quando statuto præciperetur ut sta
tuta deberēt precisè obseruari, nihilominus adhuc
legitimam interpretationem reciperent, per tex. in
l. stipulatus sum Damam de uerb. oblig. quibus ad
stipulantur quæ scribit in dicto consil. 9. Ticinensi
statuto Curt. sen. sub num. 25. & Cur. iun. d. consi. 6.
col. 4. ad fin. & 5.

SUMMARIUM.

1 *Argumento a contrario sensu tolli id quod sen-*
su directo disponitur, sed non induci nouam disposi-
tionem.
2 *Contrarium sensum non attendi ultra id quod in sensu*
directo dicitur.
3 *Statutum si dicat quod minor quindecim annis non con*
trahat sine certa solennitate, non propterea uidetur
habilitare maiorem 15. annis ut possit absque illa so-
lennitate contrahere.
4 *Puellas quæ coactę parentum imperio habitum suscepe*
runt illum dimittere, ac nubere posse.
5 *Tex. in l. qui testamento, §. mulier, & in l. ex eo de test.*
declarari.
6 *Cap. cum apostolica. §. fin. de ijs quę fiunt a prælat. ut ex*
cipiendum sit.
Episcopi consensu a Laicorum manu clericos posse deci-
mas accipere ibi.
7 *Personatum non posse concedi minori 14. annis.*
Intellectus cap. indecorum de ętat. & qualit. ibi.
8 *Cap. qualis 25. dist. quomodo sit intelligendum.*
9 *L. cum prętor de iudi. declaratur.*
10 *Argumentum a contrario sensu nouam dispositionem in-*
ducere qui tenuerint, & quibus argumentis. nume-
ro 11.
12 *Et quomodo contrarię partis ratiocinationibus oc-*
currant.

An ne per argumentum a contrario sen-
su cesset illud quod in sensu directo di-
sponitur.

CAP. XIIII.

Imitat modo sexto loco Deci.
hanc conclusionem in d. l. j. in
ult. notab. sub num. 38. præser-
tim sub uersi. & hæc conclusio,
ut per argumentum quidem a
1 contrario sensu † cesset illud
quod à directo sensu disponi-
tur, quia si lex permittit a contrario sensu cessat per
missio; si prohibet a contrario sensu cessat prohi-
bitio, sed a contrario sensu non inducitur noua di-
spositio, contraria eius, quod in sensu directo conti-
netur; quia inducta ad unum finem operari non de
bent contrarium effectum, ut supra dictum est. &
per id quod no. Bal. in l. conuenticula. in princ. C. de
episcop. & cler. post Petr. ubi inquit arg. a contrario
sensu procedere tanquam a cessante ratione, & pro-
2 pterea nihil noui inducere; monetur autem † ad pro
bandam hanc conclusionem limitatoriam Dec. pre
ter supra dicta, & illa ratione, quia contrarius sensus
non extenditur ultra id, quod expresse a sensu dire-
cto dicitur, ut supra dictum est; item per doctr. Bal.
in l. 1. in fin. C. de inutil. stipul. ubi inquit quòd si
3 † statutum dicat, quòd minor quindecim annis non
possit obligari sine certa solennitate, non tamen il-
lud tempus uidetur habilitare maiorem quindecim
annis, quia post eam ætatem cessat quidem prohi-
bitio statuti, sed casus remanet in dispositione iuris
communis, & idem in simili uult Paul. Castr. in con-
silio 106. incip. a secundo. col. 2. lib. 2. & idem Deci.
4 in consi. 110. & ita intelligit tex. in c. puellæ † 20. q. 1.
ubi dicitur puellas, quæ non coactæ parentum im-
perio habitum susceperunt, & sic uolentes, non pos-
sunt recedere; unde uidetur inferri quod si coactæ
patris imperio habitum susceperint, possint recede-
re ac habitum dimittere, & nubere, nam argumen-
tum a contrario sensu sumitur ex communi regula,
quæ habet quòd factum per metum debet retracta
ri, ut in tit. quod met. caus. prohibitio igitur fuit li-
mitata quòd non possint nubere, si non coactè à pa-
rentibus & sic uolentes professorium habitum su-
sceperunt, si ergo coactæ hoc fecerunt prohibitio il
la cessat a contrario sensu & subintrat communis
regula, ut factum per metum rescindatur; & sic
non est dicendum dispositionem illam prohibiti-
uam inducere dispositionem permissiuam dispo-
nendo, sed cessat prohibitio nubendi metu inter-
ueniente per supra dicta. Secundum quoque præ-
5 dicta declarat text. † in l. qui testamento, §. mu-
lier de testam. & in l. ex eo eo. tit. nam ibi dicitur dā-

natum de adulterio non posse dicere testimonium,
ex qua speciali prohibitione colligitur regulariter
mulierem posse testificari, aliàs opus non esset illá
in tali casu prohibere, illa tamen regula, ut regula-
riter mulier admittatur ad perhibendum testimo-
nium non inducitur a contrario sensu sed supponi-
tur per alia iura probari, quia si sic arguatur de adul
terio tantum damnata prohibetur dicere testimo-
nium. Ergo non damnata non prohibetur hoc qui-
dem sequitur & concludenter, sed si uelit inferri er-
go a contrario disponitur ut mulier testimonium di
cere ualeat hoc ex præmissis non inferetur neq; ex
illa prohibitione speciali hoc poterit inniti, quia in-
ducta ad vnum finem, non operantur contrarium
effectum l. legata inutiliter de leg. 1. cum vulga. &
quia contrarius sensus, ut dictum est, non potest ex-
tendi ultra ea quæ in sensu directo habentur. eodē
6 † modo intelligit text. in d. c. cum apostolica de ijs
quæ fiunt a prælat. §. fin. ubi dicitur inhibitum in cō
silio Lateranensi, ne religiosi accipiant decimas de
manu laicorum sine consensu episcopi, ut licitè de-
cimæ possint de manibus laicorum accipi, quia tali
casu interueniente consensu episcopi prohibitio
cessat & subintrat regula permissiua antecillam pro-
hibitionem, quod de consensu episcopi possint lici-
te decimæ de manu laicorum accipi. & sic uirtute
regulæ permissiuæ cum id liceat non est dicendum
quod inducatur à contrario sensu dictæ dispositio-
nis prohibitiuæ particulari, quia in prohibitione fa
cta sine cōsensu episcopi, colligitur quidē argumen
tum a contrario sensu, quod accedente consensu epi
scopi non prohibetur, sed non sequitur quòd ex illa
prohibitione concedatur, sed cessante prohibitione
concessio resurgit ex priore regula affirmatiua, quæ
supponitur ex speciali ac limitata prohibitione. Sic
7 etiam † exaudit cap. indecorum de æta. & qualit. ubi
prohibetur, ut non concedatur personatus minori
14. annis, in maiore 14. annis cessat illa prohibitio,
sed non sequitur ut id concedatur ex illa limitata
prohibitione quia ex prohibitione non sequitur cō-
cessio, cum inducta ad unum finem &c. d. l. legata
inutiliter & d. l. cum tale §. fin. de cond. & demonst.
8 Rursus † sic ait excipiendum ca. qualis 25. dist. ubi si
de uno negatur de alijs intelligitur concedi, id enim
uerum est respectu eorum quæ prius inducebantur,
9 sic & in l. cum prætor † in prin. de iudi. ubi si prætor
iudicem aliquem iudicare uetat, alios intelligitur
ad iudicandum admittere, sed id non resurgit ex il-
la prohibitione speciali, sed ex priori permissione
cui non fuit derogatum; & ideo tex. utitur uerbo
uidetur, quod denotat improprietatē. hic etiam de
claratur lex fin. §. filijs autem. C. de bon. quæ liber.
ubi filiusfam. duntaxat testari non permittitur quan
do in bonis quæritur ususfructus patri. Ex hoc ta-
men tamen non conceditur ei ut possit testari si pa-
tri ususfructus non quæritur sed prohibitio solū ces-
sat & remanet casus in dispositione iuris communis
quo filiusf. absolutè testari prohibetur, l. pen. C. qui
testam. face poss. Contrariam tamen sententiam se-
10 cuti † sunt Pete. Galeta. & Moder. Patauin. in d. l. 1. de
off. eius quibus accedit ibi Rimi. iun. sub num. 72.

ad fi. cum plur. seq. pro qua optime adducit decem
11 fundamenta, quorum primum est † quod argumen
tum a contrario sensu dicitur esse mens legis uel sta
tuti, ut per glo. in l. qui testamento, §. mulier de test.
& ex significatione expressa atq; apertissima, ut uo-
luit Bar. per illum tex. in l. si quis locuples de manu.
testam. cum simil. ab eo cita. & à Cur. iun. ibi sub nu
mero 43. & a nobis supra & in constitutione cōclu-
sionis, unde quemadmodum argumentum a contra
rio sensu facit cessare dispositionem directam, sic ēt
debet posse nouam dispositionem inducere directæ
contrariæ. Secundum est per tex. in l. iurisgentium
§. pactorum ubi quod resultabat a contrario sensu
uerborum edicti prætoris, id est pacta quæ dolo ini-
ta essent se non seruaturum, dicit I. C. prætorem di-
xisse. Tertium est ex tex. in d. l. 1. §. hmius autem ibi
a contrario sensu eius quod disponebatur directò
per legem Iuliam scilicet ut causæ meri & mixti Im
perij demandari non possent nisi ei proficiscente
cui a lege uel à principe, inducit Papinianus a præ-
sente non posse demandari. Quartum est ex eodem
tex. dum fortissimum appellat hoc argumentū quod
sic uocitat quoq; Alciat. consi. 778. sub nu. 2. Quintū
assumit ex d. l. qui testamento, §. mulier & l. ex eo de
testam. dum a contrario sensu directæ dispositionis
legis Iuliæ quæ prohibet adulterij damnatam mu-
lierem testimonium dicere inducitur, ut in alijs cau-
sis testimonium ferre possit. Sextum innititur ex
tex. c. cum virum de regular. iuncto tex. in cap. puel-
læ 20. q. 1. supra cita. inducendo per argumentum
a contrario sensu directæ dispositionis d. cap. puellæ
inductum fuisse nouam dispositionem d. c. cum ui-
rum quod virgines quæ parentum iussibus coactæ
professorium habitum assumpserunt non præuari-
cantur si nuptias contraxerint, quicquid dicat Dec.
in oppositum quem ait malè loqui & contra tex. in
d. cap. cum uirum. Septimum est quod excipitur ex
d. cap. cum apostolica de ijs quæ fiunt a præla. ubi
ait a contrario sensu eius quod dispositum fuerat
in concilio Lateranensi ne sine consensu episcopi à
laicis licitè decimæ perciperentur fuisse introductū
ut cum consensu episcopi licitè perciperentur. Octa
uum est quod conijcitur ex l. cū prætor de iudi. ubi
dispositio illa ut cum prætor aliquos iudicare uetat
cæteros permittere uidetur, est inducta a contrario
sensu ipsius directæ prohibitionis, & sic non solum
ibi cessat prohibitio, sed etiam noua inducitur di-
spositio. Nonum perpenditur ex D. Alciato in dicto
consi. 778. sub num. 3. per tex. in l. pater in § quinde-
cim de leg. 3. ubi prohibitione liberti alteri uendāt
extraneo inducit permissionem ut inter eos impu-
nè inuicem uendere possint; inquit enim ibi I. C. ex
uoluntate testatoris id esse, eaq; sic permisisse, unde
infertur arg. a cōtrario sensu non solū facere cessare
dispositionem expressam sed etiam inducere dispo-
sitionē contrariá expressæ. Postremò pro hac parte
adducitur definitio arg. a contrario sensu quá tradit
Card. Alexan. in c. sacerdos 50. dist. quæ est, quod arg. a
contrario sensu est assumptio probabilis rationis ex
aliqua auctoritate ad dubiū decidendū facta, unde
secundū eundem infertur, quod si argumentū a con
trario

trario sensu decidit, nouam dispositionem expresse contrariam inducere potens est.

12 Ad ea uerò † quæ pro Decio supra adducta sunt, quæ per eum confutata non remanserunt in ponderatione supra relatorum decem argumētorum quæ quidem, in summa tria sunt, uidelicet d.decis.Bal. in d.l.1.C.de inutil.stipul.l final.§.filijs autem.C.de bon. quæ lib. & cap. indecorum de ætat. & qualit. unica responso occurrit uidelicet ea omnia locum habere quando si induceretur noua dispositio contraria sensui directo per arg.a contrario sensu, resurgeret correctio iuris communis ut supra plene disseruimus in 2. limit. prin.reg.

SVMMARIVM.

1 *Auctorem putare fœdere distinctionis conciliandas esse ueterum opiniones in ea controuersia, an per argumentum à contrario sensu noua inducatur dispositio.*
2 *Quibus in casibus procedat ea opinio quę habet per argumentum à contrario sensu nouā induci dispositionē.*
3 *Et qua ratione id fiat.*
4 *Quibus item in casibus excipienda sit illa opinio qua recipitur argumento à contrario sensu non induci nouam dispositionem.*
5 *Et quo argumento id conuincatur.*
6 *Auctoritatem legislatoris facere ut inducatur noua dispositio, non autem argumentum a contrario sensu.*
7 *Auctoritatem iuris consulti cessare, quando nec ex uerbis, nec ex mente ipsius legis argumentum à contrario sensu adiuuatur.*

Quæ sit auctoris resolutio in præmissa disputatione.

CAP. XV.

Vid constituendum erit pro resolutione istius propositæ difficultatis. Ego crederem duas istas in
1 ter † se dissidentes opiniones posse fœdere distinctionis conciliari hunc in modum. Aut enim loquimur de illo argumento a contrario sensu quod definit in argumentum a speciali, uel ab unius inclusione, & alterius exclusione, uel ab exceptione in uno facta & confirmatione regulæ in cæteris. Aut uersamur in eo argumento a contrario sensu quod remanet in simplicibus terminis ar. a contrario sensu iuxta pulcherrimam illam considerationem quam facit Dom. Alciat.de uerbo.sign. libr.2.sub num.68. & quam supra retulimus inter alias theoricas in materia principali istius argumē-
2 ti traditas. Priore † casu ego opinarer ueriorem esse illam opinionem quam Riminal. iun. & alij recentio.supra relati aduersus Dec.& communem defendunt, ut argumentum a contrario sensu inducere possit non solum cessationem dispositionis oppositæ in sensu directo, in casu opposito, sed etiam nouā dispositionem & ita procedant iura supra pro hac opinione citata & quæ Dec. ita intelligere uoluit in supra relata eius disceptatione, ut non ex uirtute argumenti à contrario sensu, sed ex alia supposita iuris dispositione probarent, posse ab opposito sensu nouam induci iuris dispositionem contrariam dire-
3 ctæ expressæ. Et ratio † est quia argumentum a contrario sensu, in omnibus supra dictis casibus concurrit cum locis supponentibus aduersus directam dispositionem in opposito casu defectum directæ dispositionis. Sed aliam quoq; dispositionem, eidem cōtrariam, quæ cum ita arguendo separari nequeat à uirtute argumentationis à cōtrario sensu iure merito illi tribuitur, arg. l.eum actum ubi Bar.de neg.
4 gest.cum sim. posteriore † casu quando argumentū a contrario sensu remanet in simplicib. terminis contrarij sensus, absq; alia coniunctione alterius argumenti, tunc ego crederem, ueram esse opinionē Decij & cōem, ut argumentum a contrario sensu cum summi debeat supra diximus ad limites sensus directi tantum, non inducat nouam aliquam dispositionem, sed solam cessationem dispositionis factæ in sensu directo, ut declar. Dec in d.l.1.& D. Alc. d.l.2. de uer.sign.sub d.nu.68. Eaq; potissima ratione sic
5 concludendo, † q in omnibus illis casibus considerâtis à Rim.in d.l.1. & supra rel. ut in d.l.j. de off. eius in d l.qui testō, §.mulier de testam. in d. c.eum tūtū de regul.iur.& d.c.puellæ 20.q.1.& in alijs simil.b. iuribus inducendo ea prout facit idem Rim non reperitur quod argumentum a contrario sensu inducat nouam dispositionem ex ui ipsius arg. sed ex dispositione ipsius legis uel iuris auctoris ita cōstituē do inferentis ex arg. a contrario sensu; ita ut in illis casibus cessante iuris auctoris sic inferentis ac disponentis auctoritate, dubio procul concludendum esset ex sola efficacia argumenti a contrario sensu nos talem illationem nouæ dispositionis inductiuam
6 facturos non esse. Si igitur † sola iurisconsa.auctoritas locum facit istiusmodi dispositionibus in illis casib. argumentorum a contrario sensu, non autem ui ipsius argumenti. Ergo ubi talis auctoritas legislatoris cessabit, non debebit licere nouam dispositionē arguendo a contrario sensu inducere, intelligendo
7 tamen iurisconsulti auctoritatem cessare, † quando nec ex uerbis, nec ex mente ipsius legis argumentū à contrario sensu adiuuatur ad inducendam in oppositum directi sensus nouam dispositionem arg.l. nomē §.uerbum ex legibus de uer.sig.cum sim.quæ supra latius adduximus libr.2.huius tituli, & libr.6. in instrumento rationis.

SVMMARIVM.

1 *Argumentum à maioritate rationis locum habere in statutis, quando dispositio est secundum ius commune.*
2 *Secus ubi sit contra ius commune.nu.2. ex Alberico.*
3 *Quicquid in lege noua expressum non est, ueterum legum regulis relictum censetur.*
4 *Statutum corrigens ius commune in casu expresso non corrigit in casu non expresso.*
5 *Alberici theoricam in materia argumenti a maioritate rationis confusam esse.*
Et qua ratione.ibidem.
6 *Quoq; loci explicarit auctor huius difficultatis resolutionem.num.7.*

An ſtatutum producatur per argumenmentum à maiore ſeu a fortiore.

CAP. XVI.

Ideamus modo an ſtatutum recipiat arg. à maiore ſeu à fortiore. Alberi. in prima part. ſtatut. quæſt. 9. col. 6. uerſ. item quæro ſic reſoluit hanc difficultatem;
1 Aut ſtatutum eſt omnino † ſecundum diſpoſitionem iuris
communis & tunc regulariter ſapit eius naturam;
Aut eſt contra diſpoſitionem iuris cõmunis, & tunc
non habet locum prædicta argumentatio, ratio eſt,
quia ſi ſtatutum eſt contra ius commune, in caſu
2 in eo expreſſo corrigitur ius commune l. non eſt nouum de legi. & in materia conſuetudinis, l. 2. C. quæ
ſit longa conſuetudo, ergo non corrigit in caſu expreſſo in eo poſito niſi ſit ibi eadem uel maior ratio,
ut not. gloſ. in auth. quas actiones. C. de ſacroſ. eccl.
3 idq; ex eo patere expreſsim ait quia † quicquid in l.
noua expreſſum non eſt, ueterum legum regulis relictum eſt l. præcipimus. C. de appellat. l. ſancimus.
C. de teſtam. & in auth. de adminiſtr. offi. in fin. Concludendum igitur eſſe ait quod ſi ſtatutum corrigat
4 ius commune in caſu expreſſo non tamen † corrigit
in caſu non expreſſo ſed ille relinquitur diſpoſitioni
iuris communis antiqui l. tabernam de fund. inſtru.
& l. ſi ſtipulatus de uſur. & per conſequens ceſsat ar.
à maiori & a minori. Sed hæc Alberi. theorica non
5 eſt perfecta † nec certa, ſed confuſa & imperfecta
quia aut non loquitur de caſibus in quibus ratio eſt
expreſſa in ſtatuto, uel unica tantum afferri poteſt,
quos communi conſenſu ſcribunt interpretes recipere extenſionem in materia correctoria, tàm in d.
auth. quas actiones, quam in l. ſi conſtante in princ.
in q. 9. Bartol ſolut. matri. & alijs locis ſupra relatis
lib. 6. in prima limit. ad reg. conſtitutam in correctorijs, aut ſi in genere de ijs loqui intelligendus eſt, cõfundit hos caſus cum illis in quibus ratio non eſt expreſſa à ſtatuto, nec una tantum afferri poteſt, quæ
maxima eſt confuſio ut conſtat in locis ſupra relatis, & per ea quæ diximus ſupra lib. 5. in inſtrumento
6 rationis, propterea † dicẽdum eſt ut ibi diximus,
& in 8. limit. eiuſdem concluſionis, quibus in locis,
cùm explicata ad amuſsim fuerit omnis iſtius controuerſiæ reſolutio; ne actum agere uideamur, non
eſt, ut in hoc ulterius laboremus; ſed in omnibus
& per omnia dicendum erit in hoc, atque ibi in ma
7 teria legum † correctoria diximus, & prout reſoluimus ſupra in principali q. iſtius lib. an ſtatuta recipiant interpretationem extenſiuam quibus addenda ſunt quæ ſupra diximus lib. 7. in 2. & 3. limit. pœnalis materiæ.

SVMMARIVM.

1 *Statutum loquens in caſu uero, an trahatur ad caſum fictum & qua methodo eam concluſionem explicaturus ſit auctor.*

2 *Statutum loquens in caſu uero regulariter non eſſe trahendum ad caſum fictum.*

3 *Gloſ. in l. quid ergo de ijs qui not. infam. communiter recepta ac perpenſa.*

4 *In materia pœnali præcipuè, ſtatutum loquens in caſu uero ad fictum non trahi.*

L. ſi quis maior. C. de tranſ: pœnas non habere locum in fictè maiore. num. ſupra citat.

5 *Nec in eo qui impetrauit ueniam ætatis.*

6 *Neq; in illo qui pronunciatus fuit maior per diſpoſitionem ſtat. 23. Ticinenſe in ciuilibus.*

7 *Statutum puniens mulieres quæ portauerint uniones, uel ut uulgo uocant perlas, non trahi ad eas quæ iſtiuſmodi ornamenta ficta portauerint. num. 7. & quomodo declarandum id ſit ibidem.*

8 *Statutum loquens in caſu uero non produci ad fictum, quando in eo ceſſat æquitas caſus ueri.*

9 *Facultas ſubſtituendi mentecaptis trahitur ad freneticos.*

10 *Et quomodo hæc aſſertio accipienda ſit.*

11 *Mentis captio tanquam genus ea quoque hominum genera comprehendit, in quibus ſi non eadem ſaltem par militat ratio.*

12 *In materia l. humanitatis. C. de impub. & alijs ſubſtitutionibus ubi ceſſet ratio, non permitti extenſionem.*

13 *Quomodo hæc declaratio confirmetur.*

14 *Supponere communem regulam in contrarium.*

15 *Ratio ubi uacat ipſa quoque diſpoſitio ocioſa eſt.*

16 *Cur ſit ut diſpoſitio noua humanitatis ratione à lege municipali inducta, ſi ceſſet ratio ea locum non habeat.*

Quid ſi ſtatutum loquatur in caſu uero, an trahatur ad fictum.

CAP. XVII.

Idendum ſucceſsiuo ordine modo eſt; an ſtatutum loquens in caſu uero locum habeat in caſu ficto? Qua in difficultate ego
1 † tantum aſſertiuè procedam;
conſtituendo reg. illamque declarando prout ſe ſe offerent caſus, in quibus recipitur, & in quibus reijcitur;
poſteaquam ſupra libro ſecundo. ego latius diſſerui circa hanc fictionis materiam, prout omnis
generis diſpoſitioni eſt applicabilis, relatis in utranque partem contrarijs fundamentis, excuſsis antiquorum patrum theoricis, & noua reſoluendi methodo difficultatibus omnibus reciſis, quàm ut præter ſupra relatam regulam cum ſuis declarationib.
aliquid ulterius ſit referendum. Stabit igitur regu-
2 laris concluſio † ſtatutum loquens in caſu uero non
eſſe protrahendum ad caſum fictum, Bartol. & Doctor. in d. l. 3. §. hæc uerba de nego. geſti. quem tex.
in illis uerbis de quo fuit neceſsarium dicere expendit Bart. in l. omnes populi de iuſt. & iur. ſub nu. 62.
& l. ſi is qui pro emptore de uſucap. ſic & firmat Io.
Imo. & Alex. in l. 1. §. lex Falcidia ad leg. Fal. & Fel. in
cap. inſinuatum de ſimo. ac Andr. Tiraq. de retract.

consangu.§.1.glos.10.sub num.73.& ita communiter probant Doct. in loc. supra cit. post Bart.unde est communi interpretum consensu recepta gl. in
3 †l.quid ergo de ijs qui not.infam.ut refert Benedic. Capr.reg.54.sub nu.6.quæ uoluit quòd statutũ loquens uel disponens de uero actu hominis, non hẽt locum in ratificante actum illius nomine gestũ, cũ non uerè sed fictè is qui ratificat fecisse dicatur.

Declaratur primo hæc conclusio ut præcipuè lo
4 cum habeat in materia pœnali † ut scribit Io.Crot. in d.l.omnes populi sub nu.110.per doctr.Bart.in l. si quis maior, C.de transa.ubi uult pœnas illius, l.loquentis in uerè maiore 25.annis,non habere locum in minore qui per iuramentum repræsentatus fuerit maior,iuxta dispositionem auth. sacramenta pube
5 rum. C. si aduer.uenditio,idemq; dici potest† in eo qui per impetrationem veniæ ætatis pronunciatus fuerit maior 20. annis de iure communi per tex. in l.ult.ubi not. Bal.qui etiam in fortioribus terminis loquitur.C.de ijs qui ueni.ætat.impetra.Quod trahi
6 potest & ad terminos statut.nostri Ticinen.† in ciuilibus sub nu.23. Quod pronunciatus maior decem & octo annis &c. Quia ex hac supra relata doctri. Bart.is pronunciatus maior, etiamsi contrauenerit, nihilominus non incidet in pœnas d.l.si quis maior, quia non est uerè maior nec in facultate est principis legis illum facere uere maiorem & maturitatẽ consilij,quæ lapsu annorum deuenit supplere,ut per Maria.Soc.cõsi.63.sub nu.50.lib.3.deseruit ad hęc, quæ scripsit Bart.in l.1.§. hoc interdictum de font. in l.ult. C.unde ni. de statuto puniẽte mulieres quæ
7 †gestauerint uniones, seu ut uulgo uocant, perlas cuius pœnam uult trahi ad eas mulieres quæ gesta uerint istiusmodi ornamenta ficta prout etiam supra diximus lib.2. posset tamen ista declaratio limitari ac restringi iuxta ea quæ diximus in limitationibus ad materiam pœnalem.

Declaratur secundo maximè procedere quando
8 in casu ficto cessat† equitas propter quam statuti dispositio inducta est, in casu uero Io.Andr. in c.2.ut lit.pend lib.6.ubi uoluit dispositionem quæ introducta fuerit ratione humanitatis,uel æquitatis;ad aliũ casum non extendi per tex.in c. susceptum de rescri. libr.6.Crot.in d.l.omnes populi sub nu.214.qui addit Bar.in l.illud de petit. hære. Sed posset quis nõ
9 leuiter † suspectã habere istiusmodi declarationẽ p ea quæ tradita sunt a doct.in l.humanitatis intuitu. C.de impub.& al.substit.& in l.ex facto de uulga.& pup.& in §.qua ratione insti.de pup. quatenus facultatem illam exemplariter substituendi mentecaptis trahunt ad prodigos, freneticos,fatuos, & alias huiusmodi personas,ad quas tamen non esset faciẽdus progressus si uera esset hæc declaratio, cum & illa introducta fuerit humanitatis intuitu, & in ijs neq; uerum mente capti nomen,neq; illa humanitatis rõ ita locum habeat ut in mente captis. Propterea di
10 cendũ est duplici ratione hanc obiectionem deuitari posse, ubi uelimus hãc declarationẽ defendere. Videlicet q in illis casibus memorata humanitatis ratio prorsus non cesset,quia inficias iri non potest, quin mentis captio, prout generaliter considerari

11 potest† ea quoq; hominum genera non comprehendat,in quibus si non eadem saltem par humanitatis ratio militet,cum casus omnino sint similes.Rursus dicitur q cùm materia illa sit fauorabilis nõ est mirum si a similibus ad similia detur processus. l. non possunt de legi.c.trãslato de const. iuncta l.cùm quidam de lib.& posth.cum socijs supra cit.l.5.in loc.a simil.cùm præsertim in illis casibus non tàm dicatur extensio fieri quàm comprehensio; prout supra diximus in materia correctoria, exorbitanti, ac pœnali quando militat eadem ratio,fieri. Cæterum, quòd
12 quando ratio cesset † in illa materia d. l.humanitatis non permittatur extensio, docetur ex eo,q facultas illa exemplariter substituendi permissa parentibus in personis liberorum non extenditur è contrà ad liberos in personis parentum; neq; ad fratres in personis fratrum prout cõiter concludunt Doctor. in d.l.humanitatis in d.§. qua ratione & in d.l.ex facto,& omnes in eorum tracta.in c.de exemplari sub
13 stitutio.Et eodem modo posset † ad confirmationẽ recitatæ declarationis adduci tex. in §. idemq; iuris ibi noua humanitatis rõne quib.ex caus. mann. non lic. ubi quod deciditur noua humanitatis ratione in eo qui seruum instituerit hæredem sine libertate,ut tacitè uideatur dedisse libertatem; quia uerisimile non est q uoluerit seruum sine. libertate hæredem instituere;quia qui uult eum qui seruus sit hæredem esse, uult quoq; in antecedens necessarium illum esse liberum,& reg. l.illud de acquir.hæred.& probat tex.in l.quidam. C.de necessa.hæred.instit. ne uideatur illam uiam elegisse per quam impugnet iudiciũ suum.Et sic ubi cesset noua illa humanitatis ratio, nunquam poterit illius neq; alterius similis dispositionis protractio dari, duplici ratione, quarum al
14 tera est,quòd dispositio † quæ humanitatis uel æquitatis ratione inducta est, uidetur supponere cõem iuris regulam in contrarium,ut in iuribus supra cit. apparet, & ideo uidetur esse correctoria, & consequenter ubi ratio cesset non extendenda, d. auth. quas actiones. C. de sacrosf.eccles. d.l.quod uero de legi.cum simil.supra lib.6.suo loco adduct.
15 Altera est quòd ubi ratio † uacat ipsa quoq; dispositio ociosa est l.adigere, §. quamuis de iure patro. l.generaliter 2.vbi Bal.C.de epis.& cleri.cum uulga.
16 Constat igitur cur si † ut dispositio noua humanitatis ratione per l. municipalem inducta ad casum in quo humanitas illa locũ uendicare sibi uequeat extendi non possit & consequenter appareat ipsam declarationem ueram esse.

SVMMARIVM.

1 *Statutum loquens in casu uero non trahitur ad fictum, in materia præsertim correctoria ac exorbitanti.*
2 *Statuto si ecclesia admittatur ad successionem ab intestato,non admitti ad successionem eius, qui condito testamento & postea rupto decessit intestatus.*
3 *In materia correctoria non fieri extensionem de casu ad casum,neque de persona ad personam.*
4 *Intestatum dici non illũ tantũ qui sine testamento decessit,sed & illum cuius testamentum factum ruptum est,*

5 *Communem usum loquendi ex communi locum habere in omni statutorum genere.*
6 *Statutum Ticinense in ciuilibus sub num. 95. Quod mulieres maritatæ non ueniant ad successionem cum fratribus, non habere locum in fratribus adoptiuis.*
7 *Ex communi Doctorum sententia quicquid contra senserit Bero ius.*
Et ita in praxi obtentum ac iudicatum fuisse ibi.
8 *Galeacius Drugora R. & P. Mediolanensis Senator laudatur.*
9 *Statutum quo minor ætate legitima prohiberetur testari, non admitteret pronunciatum maiorem.*
Legitimam ætatem intelligi de uera ac naturali ibi.
10 *Ciuiliter non sufficere aliquid fieri, nisi etiam naturaliter fiat.*
11 *Dispositio statutaria limitata ad certum effectum non trahitur ultra effectum suum.*
12 *Constitutione aliqua, si canonici tantum præsentes possint optare præbendam uacantem, aliis constitutione absentes causa studiorum uel ecclesiæ habeantur pro præsentibus, quod ad perceptionem fructuum præbendarum suarum, non habebuntur pro præsentibus quo ad optionem.*
13 *Eaq; assertionem ab auctore confirmari duplici ratione.*
14 *Verbum præsentes uerificari in eis qui uere & naturaliter sunt præsentes.*
15 *Taxatiuam dictionem dici extensionis extensiuam.*
16 *Taxatiua uerba habere in se implicitam negatiuam, ut aliter fieri non possit.*
17 *Adeoque extensionem non ferre, ut etiam restringant actum fauorabilem.*
18 *Duplicem limitationem producere effectum magis limitatum.*
19 *Dispositio loquens in casu uero non trahitur ad fictum, ubi in ficto cessat ratio.*
20 *Lex permittens detractionem Falcidiæ, fauore testamenti conseruandi, non trahi ad fideicommissarium.*
21 *Ex diuersis non fieri illationem, ubi identitatis ratione coniungi non possunt.*
22 *Statutum præferens in officijs et honoribus ciuls originarios alijs, non habet locum in ficto originario. Quia.*
23 *Statuta non possunt immutare accidentia ueritatis ac naturæ.*
24 *Nisi adesset clausula, ut in omnibus & per omnia ciues ficti originarij etiam se priuilegio haberentur pro ciuibus uere originarijs.*

An procedat in quacunq; materia etiam correctoria, ac exorbitanti, et limitata ad certum effectum, et quando ratio casus ueri cessaret in casu ficto.

CAP. XVIII.

DEclaratur tertio loco memorata conclusio, ut ei locus potissimè sit ac generaliter, in quacunque materia correctoria, uel exorbitanti, in qua lex munici-
1 palis uersetur, †Crot.loc.iam relato adducit text.in
in d.l.3.§.hæc uerba de neg.gest.& Bartol. in l.1.in
fin.de suis & legit.hæret. ubi ait, Quòd si statuto ca-
2 ueatur ut ecclesia succedat decedenti ab intestato
& aliquis fecerit testamentum, quod postea ruptũ
sit agnatione posthumi, uel repudiatione hæredita-
tis ecclesia non succederet, quia tempore quo mor-
tuus est, testatus decessit, & licet postea testamen-
tum destituatur eo modo, qui supra dictus est, non
dicitur mori secundum propriam significationem,
intestatus, sed secundum quandam fictionem, quæ
in tali statuto locum non habet. Hæc declaratio
3 in se est uera; quia regulariter ac generaliter †recc-
ptum est in materia correctoria non fieri extensio-
nem de casu ad casum, neque de persona ad perso-
nam.d.auth.quas actiones.C.de sacrosan.eccles.d.l.
quod uerò de legi.tradunt Doctor. in d.l.si constan-
te solut.matrimo.in princ.in 9.q.Bart.& in d.l.si uerò
§.de uiro solu.matr cum simil. supra cita.lib.6.præ-
terquam in casibus ibi enumeratis, quos inter non
recenseretur iste quis remanet in terminis regulæ. Quã-
tum ad exemplum licet illud deseruiat respectu de-
4 clarationis, quantum ad decisionem non est uerũ,
quia Bart.in d.l.1.in princ.sub nu.5. de suis & legit.
hæred.ad fin. resoluit quòd tametsi de propria uer-
borum significatione intestatus decessisse dici non
possit is, qui testamentum reliquit tempore illius
mortis, quod postea agnatione uel repudiatione ru-
ptum irritumvè factum est; nihilominus quantum
ad communem usum loquẽdi, intestatus & ille etiã
decessisse dicitur. Vnde succedit cõclusio, ut in hoc
quoq; casu ecclesia admitti debeat, quia supra li.4.
in materia communis usus loquendi ostendimus ve
rissimam ac receptissimam esse opinionem, quòd
5 usus communis loquendi locum habet in omnibus
statutis cuiuscũq; generis siue correctoria, siue limi
tatoria, siue pœnalia etiam sint, ut communiter cõclu
dunt Doct.in ru.de oper nou.nunc.sic attestantibus
ibi Ias.Rui.Alc.Soc.iu.& alijs recent.ut plenius loc.
iam relato diximus. Quamobrẽ posset oportunius,
atque elegantius proponi exemplum in statuto no-
6 stro Ticinensi †in ciuili sub nu.95. sub ru.quòd mu-
lieres maritatæ non ueniant ad successionem cum
fratribus &c. vbi ad exclusionem filiarũ dotatarũ,
fratrum appellatione nõ continentur adoptiui, qui
uere non sunt fratres, sed ficti & ut hanc partem con-
sulendo probauit Bal. in consil.24.uol.1. Io.Anan.
in consi.27.ibiq; Ludoui.Bologni.in addit.Rip.li.1.
resp.cap.3.col.2.post medium, sub nu.7.Dec.in c.in
præsentia sub nu.40.de præb.in cons.52. col.1.& in
cõs.399.col.2.in prin.Ias.in l.adoptiuum, quã legit
cũ §.prætor, qui est ult. l.3.de in ius uoc. sub nu.13.
in l.generaliter, §.cum autem col.fin C. de instit.&
substit.in 8.lim.& in l.cum filiosa. col.antepen.uers.
tertio quærit, de leg.1. Bru.in tract.stat.exclus.fœmi.
artic.12.q.1.Geor.Nat.in eo.tract.in 3.q.3.q.prin.
sub nu.25. And.Tiraq.in l.si unquam. C. de reuoc.
don.in uer.susceperit liberos, sub nu.11.scholiast.ad
Dec.in d.cõs.399. Cãpeg.in tract.eius stat q.40.sub
nu.178. Soc.iu.in cõs.32.sub nu.9.li.1.vbi loquitur
in nepote ex fratre in cons.85.col.1.lib.3. Ex quarũ
auctoritatum recitatione apparet hanc partem esse
7 cõem, †quicquid uoluerit Bero.in cõs.13.14.& 15.
uol.2.qui distrinxit inter arrogatũ ab auo materno,
&

& extraneo, quia in facto obtineri contra nepotem
arrogatum ab auo materno, aduersus illas tres al-
legationes Bero. cum in contradictorio iudicio di-
ligentissimè discussa atque controuersata fuisset
8 hic Ticini coram multum illustriss. Senatore † D.
Galeacio Drugora uiro literatissimo, ac in rebus
forensibus optime uersato, eiusdem urbis tunc tē-
poris prætore meritissimo, cum primarijs huius
urbis aduocatis.

Alterum posset proponi exemplum in statuto
9 † quo prohiberetur qui maior non esset ætate legi-
tima testamentum facere. Nam si quis ætatis ue-
niam impetrasset, uel pronuntiatus fuisset maior,
non posset testamentum facere nisi aliud per statu-
tum fuisset prouisum, quia legitima ætas intellige-
retur de uera ac naturali; quæ impletur per nume-
rum ac lapsum uiginti quinque annorum, non de fi-
cta quæ per impetrationem ueniæ ætatis censetur es-
se impleta, l. ult. C. de ijs qui ueni. ætat. impetra. l. ex
his, C. quando dies legat. uel fid. ced. l. cum filio de
legat. tertio, cum simil. cita. a glo. in dicta l. ult. quæ
10 ualde notanter differit non sufficere † aliquid fieri
ciuiliter, idest fictè fieri, nisi naturaliter etiam fiat.

Declaratur quarto loco ista conclusio, ut præ-
sertim progrediatur in dispositione statutaria, limi-
11 tata † ad certum effectum, quæ non trahitur ultra
effectum suum ad casum fictum, sic concludit Cro.
in d. l. omnes populi sub num. 217. ubi uult quòd, si
constitutione aliqua inter canonicos caueatur,
12 † ut præsentes tantum possint optare præbendam
uacantem & alia constitutione prouisum sit, ut qui
studiorum gratia uel ex causa utilitatis ipsius eccle-
siæ sint absentes nihilominus admittentur tanquā
præsentes ad perceptionem fructuum præbendarū
suarum, illa constitutio quæ loquitur de optione
præbendæ uacantis inter præsentes faciendæ, non
habebit locum in ijs qui pro præsentibus habentur
respectu perceptionis fructuum suarum præbenda-
rum, qui dicit se ita consuluisse, argum. l. in agris de
acquir. rerum dom, & eius quod scripsit Ioan. An-
dreas in capitulo fin. de consuetudi. mihi tamen
13 † non licuit consi. illud in tribus eius consiliorum
uoluminibus reperire. esse enim facile potuit ut de-
perditum fuerit. Attamen ego credo declaratio-
nem hanc esse ueram, duplici ratione, tum scilicet
quia cum uelit constitutio de optando, ut præsentes
tantum possint præbendas uacantes optare, debent
14 illa uerba intelligi de ijs † qui uerè, & naturaliter
sunt præsentes, non etiam de ijs qui fictè sunt præ-
sentes, iuxta nota. per glo. & Bald. in dicta l. ult. C.
de ijs qui uen. ætat. impetr. & proxim. diximus. Tū
etiam eo magis, quia utraque hæc constitutio suā
habet limitatam dispositionem, per quam egredi
non potest terminos suos, nam prior loquitur per
dictionem taxatiuam de præsentibus tantum, quæ
15 dictio † taxatiua dicitur extensionis esse exclusiua,
l. qui aliena §. libertos de neg. gest. l. qui selle §. qui
a ctum l. inter actum, l. certo generi & l. Lucius in
uers. digitum unum de ser. rust. præd. cum simil. ad-
duct. a Craue. de antiq. tempor. pag. 4. sectio. prima
sub num. 110. habent enim uerba taxatiua implici-
16 citam † in se negatiuam, quod aliter fieri non pos-
set, cap. cum ecclesia sutrina; ubi gloss. de caus. poss.
& prop. ubi Io. Andr. post Goffr. in uer. motum, &
17 adeo extensionem non ferunt ut † etiam restringant
actum fauorabilem. l. pen. C. de leg. & ita uoluit Bal
dus in consi. 162. Recolo in fin. lib. 1. sed aliter cen-
set Craue. loc. iam relato sub num. 64. & supra dixi-
mus libro sexto in materia correctoria. Altera au-
tem uult ratione perceptionis fructuum ipsarum
præbendarum solum pro præsentibus habeantur,
qui absunt studiorum, uel ecclesiæ causa, unde suc-
18 cedit ut si regulariter simplex limitata causa † limi-
tatum producit effectum, multo magis duplex li-
mitatio effectum limitatum producere debeat, ar-
gu. auth. itaque C. comm. de successio. cum simil.

Declaratur quinto loco supra relatæ conclusio-
ni locum fore, præsertim quando in casu ficto cessa-
19 ret † ratio propter quam lex municipalis dispone-
ret in casu uero, sic firmat Croe. in d. l. omnes popu-
li sub nume. 221. per l. 1. §. denique, ad Senat. Tre-
bellianum: ubi lex permittens detractionem falci-
20 diæ fauore testamenti † conseruandi non com-
prehendit fideicommissarium, quia in eo cessat rō
testamenti conseruandi, eo quod illo recusante fi-
deicommissum subire, apud hæredem directum re-
manet hæreditas ipsius testatoris cum omnibus one-
ribus suis, nec uitiatur testamentum tam quò ad in
stitutionem, quàm quò ad legata, l. vnica, §. primo,
& §. pro secundo, C. de cad. tollend. quòd secus esset
in directo hærede nolente adire quia tunc omnia
corrunt. l. eam quam C. de fideicom. l. si nemò de re
gul. iur. & de testam. tut. l. si nemo.

Hanc declarationem ego opinor esse ueram illa
ratione, quòd cum uerum & fictum sint contraria,
& consequenter diuersa, cessante ratione propter
quam statutum disposuerit in casu uero, non pote-
rit dispositio ad casum fictū progressiuè trahi, quia
21 ex † diuersis non fit illatio ubi identitatis ratione
coniungi non possunt, uulg. l. Papinianus ait de mi
nor. l. ult. de calumni. & l. naturaliter, §. nihil commu
ne de acquir. poss. iuncta l. illud ad leg. Aquil. l. a Ti
tio de uerb. obliga. l. ult. C. ad leg. Falci. ubi inter di
uersa idem ius constitui dicitur quando eadem su-
best ratio. Ergo ubi rationis identitas non suberit,
non poterit neq; eadem iuris constitutio, neque il-
latio aliqua fieri.

22 Ideoque si statuto alicuius municipij † caueatur
ut ciues originarij, ob præsumptam in eis maiorē
erga patriam charitatem, in promotionibus hono-
rum, dignitatum ac officiorum ipsius Municipij
cæteris paribus alijs præferrentur si daretur con-
cursus ad aliquod munus inter ciuem non origina-
rium, sed qui pro originario haberetur, ex priuile-
gio eius ciuilitatis, & ciuem ex incolatu, non pos-
set is præferri ex dispositione dicti statuti, qui
pro originario haberetur, quia ratio in statuto assi
gnata, quæ militat solum in uero ac naturali origi-
nario, non habet locum in eo, qui pro originario
habetur qui fictè tantum est originarius, quia sta-
23 tutum non potest † immutare accidentia ueritatis
ac naturæ, ut grauiter admodum scripsit Bald. in 1.
constit.

constit.ſirum.ad fin.princip. nec uidetur diſſentire
Fely.in c. Rodulphus de reſcrip. ſub num.27. & ad
hoc facit tex.in l.2 C.de iur.aure.anuul.l.prima, &
l.nec adoptio de adopt.l.in urbe de ſtat.hom.l.ædi-
ficia de uerb.ſign.& l.ſecunda,de uſufr.ea. rer.quæ
uſ.conſum. & propterea cum uon ſit uere origina-
rius,non poteſt ratio illius ſtatuti quæ uidetur fun-
data in natiuitate ciuis originarij ; ex qua uidetur
contrahi charitas illa in patriam maior deſeruire
ſicque nou debebit poſſe is,qui pro originario habe-
tur ciui ex incolatu præferri. Quod tamen ego li-
24 mitaudum eſſe † opinarer quando in priuilegio ta
li ciui conceſſo eſſet appoſita clauſula,ut in omnib.
& per omnia pro ciue origiuario haberetur, per ea
quæ ſcribunt Doctor.in l.1.de leg.1.ubi Iaſ.Rip.&
alij,tunc enim quamuis ſtatutum ita iu hoc caſu,
prout uec in primo,non poſſit illum facere ciuem
origiuarium,nihilominus per eam clauſulam cenſe
tur illum habilitaſſe ad omnes honores ac prærroga
tiuas quibus potiuntur ciues originarij, & conſe-
quenter ad hanc quoque,in cuius rei confirmatio
nem faciunt quæ ſcribit Bar. in l.ſi maritus §.legis,
ad leg. iul. de adult. & in l. ſi is qui pro emptore de
uſucap.& D. Alciat.iu l.metcis ſecunda,de uerb.ſi-
gnific.& ſupra plene diximus in materia fictæ ſigni
ficationis, lib.2.

SVMMARIVM.

1 *Extenſio de caſu uero ad fictum non fit tam in diſpoſitio ne hominis quàm ſtatuti.*
2 *Pactum pœnale de non offendendo aliquo non procedere in eius uxore ſecundum Io.Andr.*
3 *Auctori tamen duram uideri hanc deciſionem, quia maritus & uxor dicuntur eſſe una caro.*
4 *Virque caput eſſe uxoris dicitur.*
Maritus & uxor communicant ſibi actus ſpeciales. ibidem.
5 *Vſus uiro conceſſus intelligitur quoque conceſſus eſſe uxori.*
6 *Extra id quod agitur plerunque naſcitur obligatio.*
7 *Procuratorem meum, qui ire agere prohibet, non niſi fictè me dicitur prohibere.*
8 *Stipulatio pœnalis ita committitur aduerſus eum qui procuratorem meum prohibet, quemadmodum contra eum qui me prohibet.*
9 *Viro ita datur iniuriarum actio pro iniuria illata uxori ſicuti pro iniuria illata ſibi.*
10 *Diſpoſitiones hominum tam inter uiuos,quàm in ultima uoluntate recipiunt interpretationem a iure communi.*
11 *Diſpoſitionem legis municipalis loquens in marito habet locum & in uxore,cum eorum caſus ſint comparati a iure antiquo.*
12 *Extenſionem in caſibus comparatis fieri,tam in materia correctoria, quam exorbitanti & pœnali.*
13 *Ratio offenſionis factæ uiro, tam reſpectu honoris quàm damni locum habet in uxore.*
14 *Facile eluderetur pactum de non offendendo maritum ſi eo relicto offenderetur uxor.*
15 *Verbum perſonaliter omnia includere quibus offendatur perſona.*
Verbum realiter omnia concipere quibus offendi poſſint res ſeu patrimonium ibidem.
16 *Contrahentium conuentiones ad id quod eſt uериſimile referri.*
17 *Perſonam extrinſecus non ſubintelligi in ſtipulationibus.*
18 *Regula l.ſi ita ſtypulatus, §.Chryſogonus quomodo ſit intelligenda.*
19 *Stipulationem pœnalem de non offendendo non trahi ad amicos adhærentes, ac eos qui ſunt factionis ipſius ſtipulatoris.*
20 *Dicta in uxore eius cui facta eſt promiſſio de non offendendo locum habet in liberis.*
21 *Reiecta diſtinct. Aretini in §.Cato l. quarta, de uer.obliga. recipi diſtinctionem Romani in materia factæ promiſſionis de non offendendo.*
22 *Vbi ex cauſa antiqui odij offenditur uxor liberiue illius cui facta eſt promiſſio de non offendendo ſemper ſtipulatio committitur perinde ac ſi offenderetur eius perſona, ſecus ſi ex cauſa de nuouo ſuperuenienti.*

Quid iuris ſit in diſpoſitione hominis An diſpoſitio loquens in caſu uero trahatur ad caſum caſum.

CAP. XIX.

Eclaratur ſexto loco, ut qua ra-
tione in ſtatuto regulariter di-
ſpoſitio loquẽs in caſu uero nõ
habet locum in caſu ficto in ſta
1 tuto, ſic etiam † non habet lo-
cum in diſpoſitione hominis ſi
ue inter uiuos, ſiue in ultima
uoluntate,ut ſcribit Crot.loc.iam relat.ſub numero
223.& 224.adducit Io.Andream in cap. fruſtra de
reg.iur.libro ſexto, ubi refert fuiſſe determinatum
in publica diſputatione,quòd pactum inter duos,
2 pluresuè factum † ut unus alterum nou offendat,
nec alter alterum realiter nec perſonaliter, non in-
telligitur eſſe commiſſum,ſi unus alterius uxorem
offeuderet,quia iniuria facta uxori cenſetur facta
eſſe marito per fictionem & non ſecuudum ucrita-
tem. & ad alium non extenditur tale pactum,ut di
cit tenere Areti.in l.4 §.Cato de uerb.oblig.
3 Sed uidetur dura † admodum eſſe iſta deciſio,
quia maritus & uxor dicuntur eſſe una caro, capit.
ſunt qui dicunt 27.q.2. cap. quomodo uirginibus
31.q.prima,& originaliter habetur Geneſ. capitu.
ſecundo,iu fin.& ſuut unum copus 27. q.ſecunda,
4 cap.Agathoſa,cuius corporis caput eſt uir,† capit.
cum caput in membris 33.quæſtione quinta, item
communicant ſibi actus ſpirituales 30. quæſtione
quarta,capitulo ſuſcitatur,& cap. ſi quis unus ca.
martinus de cog.ſpiritua.& tanta eſt inter eos con-
5 nexio † quòd uſus uiro conceſſus intelligitur quo-
que uxori competere,l. ſecunda,de uſ. & habit. nec
debent

debent aliquo modo ad imparia iudicari cap. gaudeamus de diuor. neque mouet quod stipulatio sit
6 stricti iuris, quia extra id quod agitur † pleruque nascitur obligatio. l. si is qui § ult. commod.c.j. de desponsat.impub. lib.6. & not.in l. non omnis per g'. & doct.si cert.petat.

Rursus uidetur contra hanc decisio. non leuiter facere, quia qui procuratorem meum ire agere pro
7 hibet, non nisi † fictè me ipsum prohibere uidetur, arg. l.ita tamen §.gessisse de administr.tuto.& l.tertia, §. deiecisse de ui & ui armat. & nihilominus ita
8 aduersus illum stipulatio pœnalis committitur† qui procuratorem meũ prohibuit, quemadmodum si me ipsum prohibuisset.l.ossa,§ si.de religio.& sum ptib.fun. quem text. ad hoc perpendit Bal. in l. sed si hac § ult. de in ius uocan.præterea de iur.commu ni ita datur in iuriarum actio uiro pro iniuria illata
9 uxori, quemadmodum † pro iniuria sibi ipsi illata, l. prima, in fin.de iniur. sed hominum dispositiones
10 inter uiuos & in ultima uoluntate † recipiunt inter pretationem a iure communi ad quod referuntur l.quæro § inter locatorem locat.l hæredes mei §.cũ ita ad Senat.Trebelli.ergo.

Addendum est quòd cum casus propriæ personę
11 mariti & vxoris† sit comparati a iure communi, per ea quę supra dicta sunt, in primo huius partis funda mento & proxime præcedenti, dispositio municipa lis legis superueniens in uno casu, locum habet in altero ut scribit idem Crot.in dicta l.omnes populi, sub num.212.per tex.in cap. cum dilectus, & in c. ad audientiam de cleri.non residend. & mox.dicemus. quibus adstipulantur ea quæ supra diximus lib.6.& 7.in materia correctoria & pœnali, dum cõ
12 clusimus† extensiuæ interpretationi locum esse in in illis quoque materijs, quando uersamur in casib. a iure communi comparatis.confirmatior redditur hęc pars, ex eo quòd omnis ratio quę respectu offen sionis factæ in persona uiri potest in iure considera
13 ri, † eadem locum habet in uxore tam respectu honoris, quàm dãni, ac omnium iuris effectuum. ego idem ius erit constituendũ l.illud ad leg. Aquil.l.a Titio.de uerb. oblig.Bar.in l. si maritus. §.legis ad leg. Iul.de adult.Alex ad Bar. in dicta l.tertia, §. hæc uerba de nego. gest. & infra dicemus in limit. ad supra firmatam regulam.facit insuper quòd facilè eluderetur dispositio contrahentium, & fœdua
14 † initum, si relicto marito offenderetur uxor, unde progressus debet permitti l si prætor de iudic.cum simil. prout infra dicemus in limit.& supra diximus libro 6. & 7.in materia correctoriæ ac pœnalis limi tationis.

Ad hæcque uerisimile est etiã in illa uoce personaliter, quæ uox naturaliter enuntiata est includi id
15 omne propter quod stipulantis persona† pateretur offensionem, prout realiter intelligitur omne id cõprehẽsum, quo patrimonium uel res eius affici possent, ergo. erit attendendum, Bald in l. prima, columna quarta, sub numero nono, C.de ser. fugit. l.non est uerisimile quod met.caus.& cap.quia ueri
16 simile de præsumptio.& ad id † quod uerisimile est inter eos actum fuisse contrahentium conuentiones referuntur abcoque interpretationem recipiũt l.quoties in stipulationibus de reg.iur.l.in conuentionalibus de uerb.oblig.

Neque refragatur quòd in stipulationibus perso
17 na extrinsecus non subintelligitur. † l.si ita stipulatus §.Chrysogonus de uerb.oblig.ibi notant communiter Doctor.quia respondetur illam regulam cessare quando uel rei coniunctio uel rationis iden titas aut aliqua alia urgens cõiectura aliud suadet ut tradit Iason in dicto §.Crysogonus sub numero 42.per text.in l.prima, C de diuers.rescri.quem notandum esse dicit, ibique se dixisse.

18 Et cessat † in casu isto ratio illius reg.quam considerat ibi Ias.sub nu 4 r.quod s. persona subintellecta inducat uitiũ stipulationis, quia alteri quis stipulari non potest l.stipulatio ista,§.alteri de uer. obli.quia sumus in casibus in quibus stipulatio ualet, iuxta tradita a glo.in §.siquis alij institu.de inutil.stipulat.& probatur in l.cum precario de precar. in l.si stipulatus fuero per te non fieri de uerb.obligat.& in l.2.& l.non solum de usu & habit.& tradit Bar. in l.illicitas.§.ne potentiores sub numero quin to, de off.præsid.Rip.in rubr.de dam. infect.sub nu.
19 me.12.ubi & nos diximus, & quamuis † ibi cum Ripa defenderimus talem stipulationem non trahi in dubio ad amicos, adhærentesque ac familiares & q factionis sunt ipsius stipulantis tamen aliud est in uxore per supradicta. quibus puto Io.And.& Crot. minus uera sensisse, & quod in uxore dico idem
20 † esse reor in liberis qui in potestate sunt ipsius stipulatoris, quorum iniuria atque offensio, patris pu dorẽ uitam, atque animam non minus perstringit quàm propriæ personę offensio, l.j.de iniur.l.isti qui
21 dem in fin. quod met. caus.ideo reiecta † distinctione Aretin.in dicto §.cato sub num.33.qui distinguebat inter eum qui fictè repræsentaretur ex dispositione legis & ex uoluntate nostra, puto adhibendã solum esse eam distinctionem, quam facit Roma.in consi.184.in tali proposito dicendum est, per totũ supposito tamen semper, ut tam per offensionem uxoris ac filiorum, quàm ipsius uiri dicatur esse cõmissa stipulatio pœnalis de non offendendo, tam
22 personaliter, quàm realiter, quæ † quidem distinctio est ut si ex causa antiqua ac præcedente offensio fuerit facta, siue ipsi stipulatori, siue uxori, siue filijs in eius potestate existentibus semper stipulatio pœnalis intelligitur esse commissa, si uero ex causa prouocatoria noua ac superuenienti fuerit facta offensio, tunc non dicatur rupta fuisse pax, nec cõmissa stipulatio, per eas rationes, quibus utitur Roma. in dicto consilio 184.per discursum illius, consilij.

SVMMARIVM.

1 *Verba prolata in ultimis voluntatibus intelligenda esse in casu vero, & non in casu ficto.*

2 *Testator disponens, ut post obitum hæredum suorum bona semper deferantur ad maiorem de familia, intelligitur de illo maiore loqui, qui verè ac naturaliter est maior omni de famila.*

Filij

3 Filij maioris natu excluduntur, ab agnato maiore natu, in hæreditate eius qui uocauerit maiorem natu agnationis post primos hæredes quia non nisi fictè representant eorum patrem, qui tanquam natu maior fuit admissus.

4 Eiusdemque generis mult exempla peti posse a responso venerandi collegij Ticinensis pro Triuultijs, quod ab auctore dispositum.

5 Extensionem de uero casu ad fictum dari, quando lex omnino casus istos compararet.

6 Eos qui sunt absentes in obsequijs Romani Pont. haberi pro præsentibus, quòd ad perceptionem fructuum suorum beneficiorum.

7 Controuersatissimam esse controuersiam, an fieri posit extensio de casu uero ad fictum, quando lex omnino comparat istos casus, & quid sentiat auctor numero 8. & 9.

10 Extensionem fieri de casu uero ad fictum quando fictus casus est subrogatus.

11 Statutum loquens de hærede an locum habeat in fideicommissario.

12 Dictionem quodammodo importare fictionem & improprietatem.

13 A casu uero ad fictum subrogatum progressum dari, quādo uel ratio est expressa in lege uel pro expressa habetur.

14 Vel quando per omnia facta est subrogatio.

15 Statuto si caueatur, ut obligatio stipulatione expressa in instrumento dotali præferatur omnibus anterioribus habebit locum in obligatione progrediente ex stipulatione ficta.

16 Idemque esse in statuto loquente de hypotecha.

17 Subrogatio ubi facta non est, in omnibus a uero casu ad fictum subrogatum non progredimur.

18 L. 1 §. hoc interdictum de fonte, quomodo intelligenda sit.

19 A iudice dato super reductione ad arbitrium boni uiri posse appellari.

20 In materia fauorabili dari progressum de casu uero ad fictum.

21 Edictum prætoris ex quibus caus. maio. loquens in persona procedit in ciuitate.

22 Dispositio loquens de absente, trahitur ad eum qui fictè reputatur absens.

23 Verba largè & impropriè accipienda esse in materia fauorabili.

24 Lex permittens hæreditatem uerè iacentem perficere ceptam usucapionem, trahitur ad easum hæreditatis fictè iacentis.

25 Et quomodo id sit intelligendum.

26 Quidque hac in difficultate sentiat Auctor.

27 Dispositio statutaria fauorabilis in persona habili trahitur ad inhabilem.

28 Fictum respectu generis habere symbolum cum uero, ideoque facilem in fauorabilibus dari transitum.

29 Materiam fauorabilem esse adeo extendibilem, ut omnis omnino casus complectatur ad quos extendi possit.

30 Vbi denegaretur extensio materiæ fauorabilis, in odium diceretur fieri.

Quid censendum sit in ultimis uoluntatibus, & præsertim quando lex omnino compararet casum fictum casui vero, uel subrogaret loco casus veri, vel essemus in materia fauorabili.

C A P. X X.

Vantum ad ultimas uoluntates
dicit Crot. loc. iam relat. uerba
prolata à testatore intelligi de-
1 bere in casu uero, non autem in
casu ficto. per tex. in l. ult. C. de
ijs qui uen. ætat. impetrar. in l.
statius, §. Cornelio de iure fisc.
quibus addi potest tex. elegans in l. ex his C. quando dies legat. uel fideicom. cedat. Mouetur insuper Crot. per auctor. Petr. de Ancharan. in cap. canonū statuta de constit. char. ut ipse citat 23. uersiculo consuluit etiam Baldus. ubi ait quòd si testatoe disposuerit, ut bona sua post obitum hæredum suo
2 rum semper deuoluerētur ad maiorem † de familia,
dēnt intelligi illo in maiore, qui uerè & naturaliter sit maior ætate cęteris de familia, nō aūt ciuiliter in iore ratione scientiæ, uel dignitatis alicuius. Ad idem quoque est, quòd si testator maiorem natu post mortem hæredum, priore gradu institutorum usque in infinitum ad hæreditatem suam uocauerit
3 rit in eius agnatione, † mortuisque primis hæredib.
admissus fuerit is, qui tempore euentus conditionis erat maior, qui postea decesserit relictis filijs qui reperiantur esse minores natu, altero agnato, qui uelit admitti ex eo quod ætate sit prouectior, tametsi filij patrem admissum repræsentent, nihilominus quia id tantum fictè est, & quantum ad gradus prærogatiuam, & sic ciuiliter, ab eo qui uerè & naturaliter est maior ætatis ratione excluduntur, & ipse solus admittitur Alexan. in consilio quarto, per tot. illud consi. lib. quarto, & maxime ante numerum 12. cum seq. cui accedit Bero. consi. 71. maxime colum. fin. uolumine primo, & Zanc. in respon. pro Triuultijs sub numero 25. & seq. ubi alios addit, quibus addi possunt Andr. Tiraq. cum alijs ab eo citat. q. 40. de iur primige. sub numero 119. Aretin. in consi. 164. columna secunda, in princip. & columna tertia, circa medium Ias. in l. secunda, C. de succesfi. ædict. Dec. in consi. 318. post nume. 6. & consi. 453 colum. fin. sub numero 20. & Rip. in l. in quartam sub nu. 199. ad leg. falcid. cuius generis multa
4 † possunt colligi ex respons. venerandi nostri colle-
gij Ticinens. in eadem Triuultiorum causa, quod a nobis dispositum fuit, per discursum illius respons.
5 Limitatur modo ista conclusio, ut locum non
habeat, quando † lex compararet omnino casum fictum, casui uero, quia tunc statutum etiam si esset contrarius, uel prætereius, nihilominus extēderetur ad casum fictum, quem per omnia lex comparat vero,

ro, ut uoluit Roma. in l. prima, §. de illo ad Senat.
Trebellia. qui ita intelligit tex. in c. ad audientiã de
cler. non resid de qua ramen limitarione, quamuis
dubitet Fely. in cap. insinuatum de simo. sub num.
tertio, Grot. tamen in dicta l. omnes populi sub nu-
mero a 12. transit cum hac limitatione, qui dicit
ita firmare Abb. ac Ioan. Imol. in d. cap. ad audien-
tiam & in cap. cum dilectus de cleric. non resident.
sicque proponit exemplum de iure communi,
6 † illi qui sunt absentes in obsequio Romani Pontif.
habentur pro præsentibus, ut percipiant fructus suo
rum beneficiorum, Si statuto caueatur ne soli præ
sentes percipiant fructus præbendarum compre-
hendétur ea dispositione illi quoque qui pro præsen
tibus habentur, adducitque in argumẽtum dictum
Barto. in auth. sed cum testator., C. ad leg. falcid. &
glos. in l. si quis seruo persuaserit C. de furt. Quid re-
soluendum erit?
7 Ego scio hanc difficultatem † contrauersatissi-
mam esse ut facilè percipi potest ex ijs, quæ alias la
te scripsi supra libro sexto in correctorijs limitatio.
quarta, propterea resoluendũ est ut ibi diximus, &
libro 7. in pœnalibus limitatio. quinta, ut scilicet lo
cum habeat quando sumus in comparatis per mo-
dũ regulæ, & in quibus militat oĩmoda similitudo.
Secus est in simpliciter cõparatis, q. a licet simplex
8 † illa cõparatio faciat ut priuilegia cõpetẽtia casui,
cui fit adæquatio, tpe adæquationis competant ca
sui adæquato l. princeps de legi. l. maximum uitiũ,
C. de lib. præter. l. 2. C. comm. de leg. Bar. in l. j. post
prin. de leg. 1. attamen respectu superuenientium,
non trahitur ad ea quæ in futurum post exæqua-
tionem factam, tribuuntur casui cui fit adæquatio.
dicta l. prima, de leg. 1.
9 Secus est † ubi facta reperitur per modum regulę
& omnimodà concurrit similitudo quia tunc etiam
respectu superuenientium progreditur dicta adæ-
quatio, ut per omnes in d. l. j. & latius disseruimus,
in locis supra citatis.
Limitatur secundo, ut locum non habeat in sub-
10 rogatis calib. fictis † loco casus ueri, sic scribit Grot.
in dicta l. omnes populi de iusti. & iur. sub numero
215. per ea quæ trad. Bar. in l postulante in princip.
ubi uult quod statutum disponens de debitore com
prehendit etiam illius hæredes, & quia subrogan-
tur loco defuncti, quod etiam tenet Abb. in capitu
lo primo, colum. prima, de arbitr. & ita seruari pos-
se, quod tradidit Bar. in l. prima, §. de illo ad senat.
11 Trebellia. ubi † uoluit statutum loquens de hærede
comprehendere etiam fideicommissarium, quem
ibi impugnat Alex. eo quia talis ficte dicitur hæres
l. si filius §. primo, uersiculo quodammodo heres est
12 quod cum eo, quæ dictio † quodammodo importa
ter. fictionem & improprietatem l. si me in uacuã
de acquiren. possess. & in statutis fictio locum non
habet, l. prima, §. hoc interdictum de font. nam cũ
fideicommissarius subrogetur loco hæredis, §. qui
quadraginta in princip. ad senat. Trebellia. ibi & te
suo loco constituat, meritò statutum loquens de hæ
rede, potest extendi ad fideicommissarium.
13 Ego in hac limitatione ob difficultatem supra re
latam sic constituendum esse opinarer. Quod si ra-
tio statuti uel in eo expressa, uel quæ pro expressa ha
beatur per identitatem uel maioritatem aut parita
tem deseruiat, possitque accõmodari casui fict. iux-
ta ea quæ scribunt Angel. Ias. Gomes. & alij in §. fue
rat instit. de actio. Bartolus in l. prima, §. hæc actio, si
quis testam. lib. esse iuss. fuer. glo. Bar. & doct. in l. si
eum §. qui iniuriarum si quis cautio. tunc dispositio
statutaria loquens in casu uero locum habeat in ea
14 ficto, uel ubi per omnia † facta sit inter casum ue-
rum & fictum subrogatio, per ea quæ scribit Euer.
in loc. a ui subrogationis sub numero 20. uersiculo,
secundo dicta reg.
Et ideo si lege municipali caueatur, ut obligatio
contracta inter maritum & uxorem ex stipulatione
15 † apposita in instrumento dotali, iura prælationis
haberet aduersus alios omnes anteriores obligatio
nes, non solum procederet istud statutum in obliga
tiones, non solum ex stipulatione expressa ac uere
apposita in instrumento dotali, sed etiam in ficta,
quæ subrogata est per iuris dispositionem in locum
ueræ ex l. prima, in principio ubi Saly. & alij notant
C. de rei ux. actio.
Aliudque exemplum poni posset in statuto lo-
16 quente de hypotheca † in eadem materia per tex.
in §. & ut plenius ea. l. unica, C. de rei uxor. actio. in
istis enim omnibus casibus per omnia facta est sub
rogatio, & ideo statutum superueniens in uno locum
habet in altero quoque, per iura supra citata sicq;
17 intelligenda est ipsa limitatio. Secus est quando † nõ
in omnibus facta esset subrogatio, aut eadem uel
maior parue non esset ratio, quia tunc procederet
Alex. opinio quòd statutum loquens in casu uero
non haberet locum in casu ficto subrogato, qui eã-
dem uel partem aut maiorem non haberet rationẽ
aut omnimodã non haberet subrogationem, & ita
18 potest procedere † text. in l. prima §. hoc interdi-
ctum de font. faciunt quæ scribunt Cuma. Castren.
Imol. & Alex. in l. prima, de legatis secundo, Butr.
& Imo in capit. quintauallis de iureiur. ubi uolunt
a iudice dato super reductione ad arbitrium boni
19 uiri † posse appellari, quamuis non ab arbitrato-
re, quia licet talis iudex sit subrogatus loco arbi-
tratoris non tamen omnib. facta est subrogatio.
Limitatur tertio loco memorata cõclusio, quã-
20 do uersatur disceptatio in materia fauorabili, † tũc
statutum loquens in casu uero locum habet simili-
ter in casu ficto, l. ait prætor in principio, iuncta l.
ergo § si ex quib. caus. maio. ubi edictum prætoris
21 loquens de persona † procedit etiam in ciuitate,
quæ dicitur esse persona ficta, l. mortuo de fideiuss.
in quam sententiam adducitur & tex. in l. ab hosti-
bus §. fin. eod. titul quib. ex caus. maio. ubi dispositio
22 loquens de absente † trahitur ad eum qui fictè repu
tatur absens, & rursus textus in l. prima, §. bonorũ,
ad Senat. Trebellia. ubi lex illa permittens trebellia
nicæ detractionem in uero hærede, trahitur ad bo-
norum possessor. qui fictè est hæres, l. secunda, de
bon. possess. l. bonorum, C. de interdic. matri. inter
pupil. & uid. sequitur Ias. in l. qui se patris sub nume
23 ro 55. cum duobus seq. ubi uult, uerba † esse lar-
gè

gè & impropriè accipienda in materia fauorabili, idem Iaf.in l.uenia columna fecunda, de in ius uoc. Alexand.ad Bar.in l.3.§ hæc uerba.de nego. geft.ne qne mouet inquit Crot.in dicta l.omnes populi de iuft.iur.fub numero 219.uerficulo fed contra cum
24 fequen tex.† in l.fi is qui pro emptore inncta l.cœptam de ufucap.ubi lex permittens hæreditatem ve rè iacentem perficere ufucapionem cœptam a defuncto,non porrigitur ad cafum hæreditatis fictè iacentis,ueluti capti ab hoftibus apud eofdemque de
25 functi. Quia † Imol.in dicta l.fi is qui pro emptore columna 10.refoluit modum, asfignando rationem diuerfitatis inter utrunque cafum,oftendendo que in primo cafu præfcriptionem non interrumpi morte posfidentis,quamuis interrumpatur posfesfio, neminique ius acquiri interea,& propterea præfcriptionem perfici dicta l.iufte §.nondum de ufucapion.l.uunquam §.uacuam eod.tit.

Contrarium autem effe in fecundo cafu,quia interrumpitur præfcriptio,& domino acquiritur d.l. fi is qui pro emptore, latius declara ut per Crot. loco iam citato. Hanc limitationem ego puto effe
26 † verisfimam per ea quæ fcribit Alberic. in l. quod fauore C.de legibus, & Dyn. in capitulo. quod fauore de regulis iuris, libro fexto, & per ea quæ longè lateque tradidimus fupra in refolutione primæ quæftionis iftius lib.in ea parte quæ fpectat materiam ftatut.fauorabilium, Si enim fauoris gratia difpofitio ftatutaria prouuntiata in per
27 fona habili,†,pgredit & in perfona inhabili,in qua eadem fauoris ratio militat, ut inter cœteros loco fupra cita.iam relatos dicebat Io igne.in l.tertia, §. utrum fub numero 80.ad fenat.Syllani.quæ non tã habilitatẽ nel inhabilitatẽ perfonæ infpicimus quã ipfam publici fauoris caufam, ergo multo magis admittendum boc erit in cafu ficto, in quo adeft
28 habilitas faltem propter † fymbolum quod babet fictum cum uero refpectu generis, quapropter fuccedit,ut in habentibus fymbolum facilior debeat tranfitus admitti de unoque fieri in alterum progresfus l.in rem,§.item quæcunque de rei uend.Bar to.in l.centurio in prima oppofit.ubi concord. tex. adducit de uulg.& pupilla.adeo enim fauoris ma-
29 teria † eft extenfibilis,ut omnes omnino cafus cõplectatur ad quos produci posfit ex medio alicuius eorum inftrumentorum quæ fupra lib.§. retulimus l.cnm quidam de lib.& pofthumis,ubi latè Iaf.cap. odia de regulis iuris li.6.l.1.ubi Bar.& fcrib.omnes fol.matrim.l.beneficium ubi plenisfimè Iaf.de con-
30 ftit.prin.alias enim ubi denegaretur † quod iure medio ex fauorabilis ipfius materiæ natura fieri posfet in odium diceretur fauor retorqueri, l.quod fauore,C.de legibus c.quod fauore de reg.iur. lib.6.

SVMMARIVM.

1 *Extenfionem a cafu uero ad fictum dari etiam in odiofis, quando ratio eft expresfa in lege uel pro expresfa habetur.*
2 *In quacunque materia cafus qui comprehenditur ex ratione nunquam intelligitur omisfus.*
3 *Ea qua ueniunt ex ratione, uenire ex difpofitione.*
4 *Galli Aquili prouifionem factam circa inftitutionem trahi ad exhæredationem.*
5 *Et de morte naturali ad ciuilem.*
6 *Statuto fi excluderentur hæredes,qui intra annum a die mortis teftatoris non adyfsent hæreditatem, procederet etiam in hærede qui a die facta profesfionis in monafterio per teftatorem,hæreditatem non adiuisfet intra annum.nu.7.*
8 *In facilioribus non effe multum laborandum in perquirendis.*
9 *Statutum extendendo ad cafum fictum ubi redimus ad ius commune,permittitur extenfio.*
10 *Idemque effe quando extenfio fieret refpectu eiufdem perfonæ,quia.*
11 *Statutaria difpofitio facilius extẽditur de cafu ad cafum refpectu eiufdem perfonæ,quàm diuerfarum.*
12 *Eadem præfertim militante ratione.*
13 *Vnius & eiufdem perfonæ confiderationẽ ad plures cafus relatam,haberi loco generis cuiufdam.*
14 *Ex uerifimili teftatoris mente,qui fi cafum omisfum fciuisfet de illo difpofuisfet,ab uno ad alterum fit extenfio.*
15 *Vt cafus omnes in fuo genere propriè comprehendantur fic & eiufdem perfonæ uirtute.*
16 *A uera ftipulatione ad fictam dari progresfum in cafib. de quibus per Bar.doctor in l.1.de uerb.oblig.*
17 *Statutum ad cafum fictum extendi, quando aliàs redderetur eluforium.*
18 *Interpretatio fieri non debet per quam reddatur l. difpofitio elufori a.*
19 *Statutum cafum fictum extenfiuè comprehendere,quã do vlterius procedit tribuendo eandem vim cafui ficto quam habet verus.*
20 *Statuto fi cauetur ne quis in collegium reciperetur nifi esfet ciuis originarius, etiam ad eum protenderetur, qui esfet creatus cum claufula,ut in omnibus ac per omnia haberetur pro ciue originario.*
21 *Limit.prædictam effe ueram ,non tamen ad controuerfiam noftram applicabilem.*
22 *§.Quicunque in tit.de pœnis in nouis conftitut io.declarari.*
23 *§.Collegijs in nouis conftit.in tit.de pœnis quomodo fit intelligendus.nu.24.*
25 *Eatenus quatenus lex loquitur procedendum effe etiam fi lex dura fit.*
26 *Si ex tacita legis mente quando unica tantum ratio asfignari poteft licet arguere,multo magis ab expresfa.nu me.27.*
28 *Procedendum ad extenfionem effe quando in ftatuto adeft claufula, vt procedatur de fimilibus ad fimilia.*

Quid fit dicendum, quando ratio in lege eft expresfa, uel quando extenfio fieret refpectu eiufdem perfonæ, aut quando redderetur elufori a, feu quando procederet tribuendo eandem uirtutem cafui ficto, quam haberet cafus uerus.

CAP.

CAP. XXI.

Imitatur quarto loco prænarrata conclusio, ut odiosa sit etiam
1 in materia odiosa, † nedum fauorabili, quando ratio in lege expressa in casu uero, locũ quoque habet in casu ficto, l nihil ad sena. Macedoni. ubi dispositio senatusconsulti Macedoniani, quæ principaliter est odiosa, l. qui exceptionem de cond. indeb. quamuis loquatur in persona uera, extenditur nihilominus ad ciuitatem mutuantem, quæ est persona ficta l. mortuo de fideiusso. quia eadem ratio insidiandi uitæ parentum, quæ considerata fuit per senatusconsul. in persona uera locum habet pariter in persona ficta l. filium habeo eo. tit. ad senat. Mace
2 donia. Quæ limitatio † est uerissima, nec habet difficultatem, quia in quacunque materia, siue correctoria, siue exorbitanti, siue etiam pœnali, ut supra ostendimus libro sexto, & septimo, ubi plenissimè singulo quoque in capite hanc materiam pertractauimus, casus qui comprehenditur sub expressa legis ratione, siue etiam sub tacita, quando unica tantum ratio assignari potest, nunquam cen
3 setur esse a dispositione exclusus, † quia quæ ueniũt ex rõne ueniũt dispositione Bal. in cons. 384. statuto ciuitatis, cauetur lib. 5. Cran. in consi. 183. colum. secunda, sub num. 3. & plenè in tract. de antiq. tempor. par. quarta, sectio. prima, sub num. 89. cum seq. & supra sæpius diximus lib. 5. in instrumento rationis, & libro primo, dum de propria significatione uerba haberemus, & alibi sæpe in superioribus lib. possit aliud exemplum poniri illa difficillima ma-
4 teria consilij † Galli Aquilij de qua in l. Gallus de liberis & posthum. intelligendo prouisionem Galli quæ loquitur de nepotum institutione, progredi quoq; in exhæredatione, tum ex natura tit. sub quo posita est ea lex, cuius inscriptio est concepta de hæred. instit. & exhæred. & cui respondere debent leges ibi positæ, §. quibus. prima constitut. C. & Imperatores de indiem addic. quàm ex forma inducta circa prouisionem faciendam in persona eorum qui in potestate nostra sunt, uel esse quandoque possunt. l inter cœtera de lib. & posthum. & instit. eod tit. in princ. nec non & ex dispositione tex. in d. §. etiamsi parente. in fin. ibi dummodo hæres institutus sit uel exhæredatus in d. l. Gallus, quatenus interpretes per illum text. in §. & quid si tantum in
5 eadem l. Gallus uolunt † prouisionem Galli conceptam in casu mortis ueræ, trahi ad casum mortis ciuilis, & sic ad casum fictum, si enim prouisionẽ factam exhæredando fuisse fingamus, iam in odiosis uersamur l. cum quidam de lib. & post. ideoque cum fiat extensio ad casum fictum, optime declarata esse censebitur limitatio, quę fundata est in ratio nis identitate.
6 Aliud exemplum poni posset in statuto † quo caueretur hæredes qui intra annum a die mortis testatoris, uel defuncti ab intestato decedentis non adijssent defuncti hæreditatem ipso iure & facto censeri debere esse exclusos a beneficio edeundi hæreditatem, ne diutius remanerent hæreditates ipsæ iacẽtes in damnum creditorum, uel aliorum qui scriptis uel primis hæredibus remotis, possent ad illas
7 admitti. Si enim aliquis † ingrederetur monasterium, ibique tacitam uel expressam faceret professionem, ita ut pro ciuiliter, uel fictè mortuo haberetur, iuxta ea quæ scribunt Doctor. in auth. ingressi C. de sacr. eccles. in c. in præsentia ubi Abb. sub numero 61. & Doc. sub num. 68 de probatio. & in d. §. & quid si tãtum dicta l. Gallus de lib. & posth. & in capitulo beneficium de reg. iur. lib. 6. quamuis materia illa exclusionis ab hæreditate ex testamento, vel ab intestato debita sit odiosa, rationis tamen identitas, quæ in utroque casu militat, faceret hũc quoque casum fictum comprehendi. l. illud ad leg. Aquil. l. maximum uitium, C. de liber. præter. l. ult.
8 in fin C. ad leg. falcid. cum simil possent † facile per plura alia exempla proferri pro uberiore declaratione istius limitationis, sed quia uel cuique mediocriter erudito absque multo labore obuia esse possunt, ideo hactenus dixisse sufficiat. Idemque esset quando extendendo statutariam dispositionem ad
9 casum † fictum rediremus ad ius commune quia tunc materia etiam alias odiosa censetur esse fauorabilis, capitulo secundo, in principio de decim. libro sexto, cap. statutum in uersicu. numerandum, de præbend eod. lib. Crot. in dicta l. omnes populi sub numero 213. ubi reprobat Baldum aliter sentientem.

Limitatur quinto loco prænuntiatum axioma, ut uacet quando extensio fieret de casu uero ad ca-
10 sum fictum respectu eiusdem personæ, † sic firmat Crot. in dicta l. omnes populi sub numero 221. de iust. & iur. per tex. in l. atqui natura, §. fin. de negoc. gest. ubi dispositio illa loquens de gerente negocia alterius, inducit quoque gerente negocia eius qui captus fuerit a b hostibus, quia dispositio statuta-
11 ria † facilius extenditur de casu ad casum respectu eiusdem personæ, quàm gratia aduersarum personarum, ut in l. ult. C. de posth. hæred. instit. in d. l. Gallus §. & quid si tantum de lib. & posth.

Quæ restrictio potest defendi illa ratione, quòd procedere intelligenda est, quando eadem militat
12 ratio, † quod cum faciat, ut in pœnalibus & correctorijs vt supra suis locis uidimus, non solum de casu ad casum, sed etiam de persona ad personam possit fieri extensio multo magis operabitur us de casu ad casum in eadem persona fieri ualeat porrectio. argum. uulg. auth. multo magis, C. de sacr. eccles. l. non debet de reg. iur. & cap. cui quod plus est licet eod titulo lib. 6. & eo magis, quia unius & eiusdem
13 personæ consideratio † ad plures casus relata, respectu eorum comprehensionis videtur ad cuiusdam generis similitudinem se habere, dicta l. ult. C. de posthum. hæred. instit. in illis uerbis, ne pœnam patiatur præteritionis qui filios suos non præterijt, & & d l. Lucius §. Titius de lib & post. quando conside
14 rata † verisimili testatoris mente qui idem in vtroq; casu disposuisset, si omnsi casus scientiam habuisset, in uno casu dispositum porrigitur ad alterum, quibus

quibus conuenit text. in l. tertia, C. de inoffi. testam. in illis verbis, repentini casus iniquitas per coniectu ram maternæ pietatis emendata est, & paulo inferius, dum ibi dicitur perinde uirilem portionem tri buendam esse censemus, ac si omnes filios hæredes
15 instituisset, unde succedit, ut quemadmodum † in genere casus omnes comprehensi semper esse & proprie censentur. l. in toto & pars ubi Dec. de reg. iur. Socin. in l si quis cum totum de except. rei iud. sic & casus fictus qui sub eiusdem personæ uirtute per relationem ad eam factam comprehenditur, ut similium idem sit iudicium eademque determinatio l. non possunt de legi. c. translato de constit. & d. l. vlt. C. ad leg. falcid.

Posset quoque & aliud exemplum poni in casib.
16 † enumeratis per Bar. & doctor. in l. prima, in prin. de uerb. oblig. concernentibus materiam fictæ stipulationis, nam si statutum disponeret aliquid in materia ueræ stipulationis respectu eiusdem personæ, fieret quoque productio ad casum fictum. arg. text. in l prima, in prin. ubi Saly. & alij notant C. de rei uxor. action.

Limitatur sexto loco, quando statutum aliàs red
17 deretur elusorium, nisi traheretur ad casum fictum sic tradit Felyn. in cap. insinuatum de simo. per ea quæ scribit Gemi. in capitulo ut circa in princ. col. secunda, ad fin. de electio. libro sexto, faciunt quæ supra diximus in pœnalibus & correctorijs de extensione facienda, quando legis dispositio circumscripta extensione efficeretur elusoria, tunc enim ut in illis materijs permittitur extensio, sic & in ista
18 nunquam enim debet ea fieri † interpretatio per quam legis dispositio efficiatur elusoria, l. secunda C. commu. de leg. ibi non enim uerbis, sed de rebus leges imponimus l. si prætor. de iudi. l. hæc stipulatio §. diuus ut legato. seu fideicomm. nomin. caueat. cum socijs.

Limitatur septimo loco, ut non procedat prænarrata conclusio, quando statutum ulterius proce
19 deret † disponendo eandemque uirtutem tribuendo casui ficto, quam contulisset casui uero, quia tunc disposita in casu uero locum sibi uendicarent in casu ficto l. cum exceptione in principio de excusa. tutor. per quem tex. sic firmat Io. Crot. in dicta l. omnes populi sub num. 225. qui proinde infert.
20 quod si statuto † aliquo caueatur, ut non posset in collegium recipi, nisi qui esset ciuis originarius, aliquisque in ciuem esset a ciuitate receptus cum ea clausula, ut in omnibus & per omnia haberetur pro ciue orig nario, posset ille ac deberet in collegium recipi quia ex quo disponitur, ut habeatur pro ciue originario statuique eandem iuris in utroque casu censuram, non censetur fictionem respuere, per ea quæ scribit Ancharan. in cap. canonum statuta 15. car. uersiculo secundo pone statuto cauetur, quod nullus possit esse de prioribus, de constitut.
21 Sed aduertendum est † quòd tametsi limitatio sit uera, neraq; rursus illatio, per ea quæ communi consensu introducta sunt a docto. in l. prima, de legat. primo, & supra diximus libro secundo, in materia significationis quæ proficiscitur ex fictione, non recte tamen remanet accommodata ad casum nostrum, quia loquitur limitatio quando unum idemque statutum disponeret in casu uero, proccederet que ulterius idem constituendo in casu ficto, ideo
22 magis † apposite posset exemplum poni in §. quicunque fecerit in tit. de pœn. in nou. constitut. ubi disponitur ulterius procedendo per nouam constitutionem ut pœna falsi ibi apposita puniatur non solum is qui re ipsa, ac uerè per se ipsum fecerit cartam, sed etiam qui per alium fieri mandauerit, idè potest effingi in §. omnibus ciuibus eod. titu. dum ibi prohibetur omnibus ciuibus incolis ciuitatum & locorum dominij, ne per se uel per alium directè uel per indirectum creari se faciant ciuem incolam uel burgensem, socium, confœderatum, aut subditum aliarum ciuitatum, & terrarum huic domi
23 nio non suppositarum. Nec dissimile est † quod habetur eod. tit. in §. collegijs dum ibi dicitur inter dictum esse per se uel per interpositas personas directè nec per indirectum uendere nec alienare, nec etiam per quacunque ultimam uoluntatem expressam aliquam rem immobilem alicuius territorij, huius dominij, mediate uel immediate subditi non subdito alienare.

Sed & illud maxime ad rem facit quod legitur eod. tit. de pœni. in §. prohibitum dum dicitur prohibitum esse omnibus impedire uel impediri facere executiones in causa criminali, sub ea pœna corporali qua imputatus detinendus puniendus erat, si uera imputatio fuisset, in causa ciuili uel etiam pecuniaria criminali, sub pœna ducentorum aureorum, uel trium ictuum eculei, in omnibus enim supra di
24 ctis casibus procedit noua constitutio † idem disponendo in casu ficto, atque in casu uero, & propterea hæsitandum non est, quin disposita in supra dictis locis, tam in casu ficto progredi debeant,
25 quàm in uero, Tum quia eatenus † quatenus lex loquitur procedendum est semper etiam si dura sit, l. prospexit qui & a quibus l. non aliter de legat. 3. l. 1. §. si ius qui nauem de exercit. actio. tum etiam
26 quia si † ex tacita legis mente licitum est, de casu uero ad casum fictum progredi, quando unica tantú ratio potest assignari, ut supra uidimus & probatur in l. quamuis C. de fideicom. ubi glo. Bar. Bal. Castr. & alij, Craue. de antiq. tempor. 4. par. sectio. prima, sub nu. 92. uersiculo amplius puto cum 2. sequen. & supra diximus in pœnalibus & in correctorijs de extensione in eis facienda ex ui rationis, ibique plura adduximus lib. 6. & 7. & multa plura lib. 5. in instrumento rationis, si igitur ex tacita mente a casu uero ad casum fictum progredimur, multo
27 magis ubi uerba expressa legis id important, † quia tunc res uersatur in claris, & interpretationibus nó est locus iur. uulg. cum ibi adsint, & mens & uerba legis ergo omnis prorsus cessare debebit hæsitatio. Faciunt autem in huius limitationis confirmationem quæ supra scripsimus lib. 7. in 16. limi. materiæ pœnalis de extensione facienda, quando in statuto
28 adest clausula ut procedatur de similibus ad simi'ia qua de re scripsit Bal. in l. 3. C. de legib. quam legit sub l. 2 eod. ut Craue. de antiq. tempor. par. 5. secti. uidca-

uideamus sub nu.35. & Sanctoseuer. in d.l.omnes populi sub num.354.

SVMMARIVM.

1 *Extensio de casu uero ad fictum fieri quoque potest in statuto si materia partim sit odiosa, & partim fauorabilis.*

2 *Stante statuto, quod extantibus masculis foemina non succedant, nepos ex filio praemortuo excludet filiam.*

3 *Veriorem ac receptiorem opinionem esse ut tale statutum foeminarum exclusiuum sit fauorabile.*

4 *Materiam in ius uocationis pro parte esse odiosam, & pro parte fauorabilem.*

5 *Iura loquentia de liberto & patrono, trahi ad dominum ac uasallum.*

6 *Idque tam in criminalibus, quam in ciuilibus.*

7 *Et unde alia eius generis exempla peti possint.*

8 *Dispositio quando pro parte est fauorabilis, & pro parte odiosa in totum iudicatur fauorabilis.*

9 *Progressum de casu uero ad fictum non dari in ijs quae sunt de forma.*

10 *Forma praecise seruanda est nec potest per aequipollens impleri.*

11 *Formae nihil addi posse neque minui.*

12 *Forma per aequipollens non impletur etiam in materia fauorabili.*

13 *Soluere iurans non potest compensare, etiamsi compensatio sit solutio.*

14 *Iuramentum debet impleri in forma specifica.*

15 *Cle. appellanti de appel. declaratur.*

16 *Formalitas uerborum ubi probanda est, testes deponentes per uerba aequipollentia nihil probant.*

17 *Causa exprimenda in appellatione ab interlocutoria, non sufficit si exprimatur per relationem ad acta.*

18 *Fictum consensum filiae sufficere patri, ut agere possit ad dotem.*

19 *Expressionem in specie factam non dici factam singulariter neque in indiuiduo.*

20 *L.2 §.uoluntatem solut. matri. declarari ut non requirat consensum pro forma.*

21 *Quomodo sentiat Auctor resoluendum esse negocium circa id, an casus uerus trahatur ad fictum in formalibus.*

22 *Lex municipalis tradens formam seruandam in casu uero non trahi ad fictum.*

23 *Actus quando fingitur a lege etiamsi uitiose adhibeatur forma, nihilominus lex supplet.*

24 *In actu ficto lex fingit omnia necessaria ad actum interuenisse.*

25 *In omnibus casibus in quibus de casu uero ad fictum fit productio in materia quoque formali, fit.*

An idem censendum sit in statuto loquente in materia pro parte fauorabili, et pro parte odiosa, uel quando essemus in ijs quae sunt de forma.

CAP. XXII.

1 Imitatur octauo loco praedicta conclusio, quando essemus in dispositione statutaria pro parte odiosa, & pro parte fauorabili † quia tunc statutum loquens in casu uero, locum habet & in ficto, ita scribit Cro. in dicta l.omnes populi sub nu.227. de iust. & iur. ex dictis Bart. in l. liberorum columna decima, de uerborum significationib. quatenus uult. quod stan-
2 te statuto † ut foeminae non succedant extantibus masculis, nepos ex filio praemortuo excludat filiam licet uere sit in secundo gradu, supponendo quod istiusmodi statutum sit partim fauorabile & partim odiosum, secundum Baldum, & Modern. in l. secunda, C. de in ius uocand. Sed est animaduerten-
3 dum quia uerior & receptior opinio est, † ut simpliciter atque indistinctè sit huiusmodi statutum fauorabile, non etiam mixtum, ut affirmat Brun in tracta. eiusdem statuti in quarto artic. sub num.6. & alii quos nouissimè adducit Anto. Gabriel. libro sexto de stat. conclus. sexta, in princ. & alibi diximus melius posset proponi exemplum in materia in ius
4 uocationis † sine uenia, quae ex parte earum personarum, quibus naturali ratione honos debetur est fauorabile, ex parte eorum qui puniuntur dicitur esse odiosum, ut scribit glo. in uer. liberis uersic. ex parte proponi, C. de in ius uocan. quam ibi recipiunt Bar. Bald. Saly. Alex. & Ias. nam iura loquen-
5 tia de liberto † & patrono trahuntur ad subditum & dominum, qui similitudine & quadam quasi iuris fictione comparantur libertis & patronis, ut per Bald. in l. bene a Zenone per gloss. ibi. in uersiculo, iussione, C. de quadrien. praescript. Alex. in l. generaliter sub numero septimo, de in ius uocand. qui reprobat Bal. qui contrarium asseuerat in capitulo primo, de milit. uasal. qui contum. est in fin. a quo ibidem quoque dissentiunt, & cum glo. ac Bald. in d.l. bene a Zenone conueniunt Aluaro. Praepos. Afflict. & Andr. Sicul. in addition ad Bald. Ias. in §. poenales sub num.71. & 72. instit. de actio. Cum simil.
6 Quae sententia locum habet † non solum in ciuilibus sed etiam in criminalibus, ut uult glo. notatu dignissima quamuis paucis cognita in l.ult. in uer. supplicio, C. de ijs qui accus. non poss. ibi & etiam in crimine, quae uult ut in casu quo libertus contra patronum ad accusandum admittitur, prosequendo suã uel suorũ iniuriã, dẽat tamen id facere pe-
7 tita uenia, possent & alia exempla † desumi ex ijs quae tradunt Baldus & Alberic. in l. fin. C. de interdic. matrimonio, & pro hac limitatione maxime cit illa ratio qua usus fuit Crotus sub numero 227. uersiculo facit quia, quae est, ut cum dispo-
8 sitio, quando est partim odiosa & partim † fauorabilis, in totum dicetur fauorabilis, capitu. non dubium. & ibi Abb. de sent. excommu. illaq; debeat de casu uero ad casum fictum fieri extensio, quemadmodum supra diximus fieri posse in materia fauorabili.

Limitatur 9. loco prænarrata conclusio, vt nō pro
9 grediatur in ijs quæ non sunt de forma, † in quibus non refert vtrum ex æquipollentibus fiat, dicta l. Gallus §. & quid si tantum de lib. & posthu. vbi doctor. notant l. de quibus in fine. de legi. l. quo enim. §. vlt. rem rat. haber. secus vbi essemus in formalibus,
10 in quibus præcisè forma seruanda est, † ita vt non possit per æquipollens impleri, l. qui per salutem de iureiuran. l. per hanc C. de numera. & actua. libro 12. late Felyn. in capitulo cum dilecta de rescriptis. sed ad vngem seruanda sit l. qui hæredi in principio & l. mæuius de condit. & demon-
11 strat. cum formæ † nihil addi possit neque minui, l. prima. §. opus nouum de oper. noui nunciat. Bald. in l. quoties columna prima C. de su. & legit. ideo inferebat Crot. in dicta l. omnes populi de iustit. & iur. sub numero 226. quod qua ratione forma per æquipollens implementum non rece-
12 pit, † etiam in materia fauorabili l. qui Romæ §. flauius de verborum obligationib. l. si testamentum C. de testamen. & l. institorem si cert. petat. ita non posset impleri in casu ficto, capitulo ad nostram, il tertio, & ibi doctor. de iureiuran. vbi qui
13 iurauit soluere † non potest compensare, tametsi compensatio sit ficta solutio l. Iulianus de conditio. & demonstratio. l. si peculium §. primo de
14 statuliber. quia iuramentum debet impleri † in forma specifica, in quam rem adducit assertionem Angeli in l. vbi autem non apparet §. illud. de verborum obligationib. qua prodidit is in casu
15 cle. appellanti † de appell. vbi dicitur in appellatione ab interlocutoria causam in indiuiduo exprimendam esse, non sufficere si exprimeretur per relationem ad acta, veluti si diceretur, appello ex causa de qua in actis apparet, & tamen expressio quæ fit per relationem dicitur esse facta verè l. Titia §. fin. in uersic. perinde de verb. obligationibus.

Rursus perpendit ea, quæ docent Butr. & Abb. in capit. fin. in versic. nihil obstat de verbo. signific.
16 volentes vt ubi agitur de probanda † formalitate verborum testes deponentes per uerba æquipollentia non dicantur concordes veluti si quis deposuerit testatorem dixisse Titium hæredem instituo, alius affirmet ab eo dict. Titium hæredem facio, alius afferat ab eo prolata hæc verba fuisse, Titio hæreditatem meam relinquo; & quamuis in contrarium nonnulla videantur obstare, ueluti text. in l. si ita scripsero de conditio. & demonstratio. & l. asse toto de hæred. instit. quibus in locis Barto. & alij, excipiunt hæredis institutionem quæ de forma est testamenti §. ante hæredis instit. de leg. l. iubemus, & l. hac consultissima. C. de testam. potest per relationem ad aliud in testamento exprimi, item quod scribit Baldus in lege minoribus. C. de iis quibus, vt indig. volens in casu dicta clementina
17 appellanti † sufficere causam exprimere per relationem ad acta, & demum in l. secunda, §. voluntatem soluto matrimon. vbi dicitur non posse patrem aliter agere ad dotem, nisi filia consentiat, quæ verba videntur formam importare, vt per Bar. in l. de iis de transacti. & in l. secunda C. de nenden. rebus ciuit. libro vndecimo.
18 Et tamen † sufficit fictus consensus, quia si filia præsens sit, & taceat, videtur consentire hocque sufficit. Respondet ille in prioribus duabus obiectionib. expressionem dici quidem in specie fuisse
19 factam, † sed non in indiuiduo uel singulariter vt in l. pluribus de verbo. obligat. & argum. l. secundę, de lib. & posthu. & eorum quæ scribit Bar. in l prima
20 in princ. de vulg. & pupill. ad § voluntatem † ait ibi consensum non requiri pro forma, quia etiam post factum potest consensus qui in actu requiritur accedere ac præstari capitulo quam sit de elect. libro sexto. Imol. in capitulo cum uos, de ijs quæ fiunt à prelat. sine cons. capituli. Moder. in l. si quis mihi bona, §. iussum de acquir. hæred. & Barrol. in capitulo consuetudinis de consuet. nec esse verum, vt verba illa, non aliter, importent formam, vt insti.
21 de auct. tutor. in principio ego puto in hac † controuersia animaduertendum esse, quia aut volumus limitationem intelligere hoc modo; inuestigando scilicet, an dispositio statuti, quæ certam formam inducit in actu verè conficiendo veluti in absoluenda stipulatione, translatione, alioue contractu, vel in testō perficiendo vt in l. j. in prin. de uerb. oblig. in l. cum hi. in l. de his, de transi. in l. iubemus l. hac consultissima. C. de testam. debeat quoque seruari in actu ficto, a lege subintellecto? Aut quærimus an forma illa, quam lex municipalis seruari vult in actu illo vero conficiendo, censeatur quoque tacitè inducta ac seruata in actu illo ficto a iure inducto? Aut denique disputamus, an dispositio statuti in actu formali vero loquentis sibi locum vendicet in casu ficto. Quantum ad primum casum penes me non habet res ista aliquam diffi-
22 cultatem, vt non debeat † lex municipalis tradens formam seruandam in casu vero trahi ad casum fictum, cuius resolutionis duplex est ratio, prima quia si forma seruanda in actu vero adhiberetur in actu ficto, iam non esset fictus sed verus, quia posita forma cuiusque rei ponitur essentia & substantia eiusdem rei. l. Iulianus §. si quis ad exhiben. l. mulieri §. primo vbi doctor. notant de verborum significationib. Altera est quia vbi actus
23 fingitur † a lege, tunc etiam si forma vitiose adhibeatur nihilominus lex supplet, perindeque habetur ac si omnia legitimè apposita fuisset l. vnica in principio C. de rei vxor. actio.

Quantum ad secundum casum ego habeo pro
24 absoluto † quod in actu ficto lex quoque fingat omnia interuenisse quæ necessaria sunt ad actum perficiendum; verbi gratia in stipulatione præcessisse interrogationem, & subsecutam fuisse responsionem ut per Bartol. & alios in l. prima in principio de verborum obligationibus quia alias lex intelligeretur de remedio imperfecto atque frustaneo prouidisse, contra l. pen. C. de ijs quib. vt indig. & l. hæc stipulatio §. Diuus vt leg. seu fideicom. nom cauca.
25 Quo uero ad tertium casum † ego opinor in omnibus casibus in quibus iam diximus dispositionem loquen-

loquentem in casu uero produci ad casum fictum, locum quoque fieri huic limitationi, quæ loquitur de actu habente essentiam formalem quia similis æquitatis ratio similia quoque iura desiderat, l. ult. C. ad leg. falcid. l. a Titio de uerbo. obligatio. cum simil.

Et ex his satis liquet quo sensu istiusmodi limitatio excipienda sit.

SVMMARIVM.

1 *Statutum loquens in certa persona an possit trahi ad alteram.*
2 *Qua in difficultate referuntur Bar. ac Bal. sententia necessaria.*
3 *Arbitrium à populo concessum statuentibus, semper intelligi sine præiudicio tertij.*
4 *Statutum nullo modo posse fieri credi pro commodo priuato.*
5 *Quid tamen sentiat ea in re Crotus.*
6 *Capit. erit autem 4. distinctio. quomodo sit intelligendum.*
Statutum æditum ratione personæ, quæ uirtutum suarum gratia meretur priuilegium dicitur factum fauore publico. ibid.
7 *Quia per illud datur ansa augendi numerum studiosorum.*
8 *Statutum singularis personæ gratia fieri posse ex causa legitima.*
9 *Veluti si exemplaris aliqua pœna ob insignem aliquem latronem nuncupatim constituta fuerit.*
10 *Habito fine non curari de medijs.*
11 *Statutum sine causa rationabili in præiudicium alicuius tenet.*
12 *Barto. in l. ambitiosa de decret. ab ordin. fac. declaratur.*

Quando statutum loquitur in una persona an extendatur ad alteram.

CAP. XXIII.

AN autem statutum loquens in una persona extendatur ad alteram. Bar. in d. l. omnes populi de iust. & iur. sub num 63. † in
1 primis arguit pro parte affirmatiua, ut uideatur extendendũ esse per tex. in l. iura de legib. & per tex. in prima constit. C. ad si. ibi nulla dubietare &c. & per Dyn. in cap. quod alicui gratiosè de regulis iuris, libro sexto, deinde resoluens ait, quod in legibus communibus, & in rescriptis imperialibus dicendum est, ut ibi per Dyn. in statutis uero & alijs dispositionibus factis per nomina propria ad alias personas ea nunquam extendi. dicto cap. quod alicui, & de constit. princip. l. prima, in fin. inducitq́;
in eam sententiam, l. si quis ita dixerit de testam. tute. in prima gloss. & quod not. Cyn. in l. quicunque in prima, q. C. de ser. fugit. Qua in resolutione sentit
2 Bar. posse statutum fieri respectu † certæ personæ, cuius rei contrarium uidetur firmare Bald. in l. tertia, ad fin. C. de legib. ubi ait non posse fieri statutũ de speciali persona ad compromissum compellẽda per tex. in l. si priuatus qui & a quib. & in l. toties de pollicita. ac nota à Barto. in l. ambitiosa, de decreti. ab ord. faci. Rursus facit quia arbitrium à populo
3 statuentibus concessum semper intelligi † debet sine præiudicio Tertij, l. secunda, §. merito, & §. si quis a principe, ne quid in loc. public. l. in fraudem de mil. testam. l. ex facto de uulg. & l nec auus, C. de emãcip. liber. Præterea facit quòd statutum nullo mo
4 do fieri posse creditur † pro commodo priuato, c. erit autem lex in uersiculo commodo priuato quarta, distinct. & l. prima, de legib. ibi commune præceptum &c. Crot. in dicta l. omnes populi sub num. 228. sentit esse admittendum contrarium, quando statutum particulare cum proprij nominis enuntia
5 tione fieret in illius † nuncupatim enuntiati præiudicium, ut loquuntur duo priora argumenta, quamuis ipse nec præuiderit, nec retulerit eas obiectiones secus autem esse ubi statutum ederetur in fauorem alicuius singularis personæ. per tex. in l. neque Dorotheum. C. de decur. libro decimo, quem ibi ad hoc notant Angelus & Ioan. de Platea, atque ea, quæ scribit Alberic. in prima par. statut. quæstione decimaseptima, Baldus in l. leges generales, C. de legib. & Ancharanus in capitulo propter tua debita in decimo not. de rescriptio. libro sexto, & per tex. in dicta l. ambitiosa de decr. ab ordin. facie. ad
6 text. autem in dicto capitulo erit autem † respondet quod quamuis statutum fiat ad fauorem alicuius peculiaris personæ, nihilominus dicitur ędi tum fauore publico, ueluti, cum factum est ratione personæ quæ uirtutum suarum gratia meretur priuilegium l. Attilius Regulus de donatio. l. prima. §. primo, de iust. & iur. quia hinc datur ansa augendi
7 † numeri studiosorum hominum, ac præclarorum uirorum qui utiles erunt reipublicæ, Bald. in auth. habita. C. ne filius pro patr. & in l 2. C. de statut. & imagi. quibus posset addi Bart. in l. prima, solu. matrim. sub num. 25. uersiculo, Nam si nuberet ditiori uiro quid dicemus:
8 Ego opinarer † statutum singularis personæ gratia fieri posse ex causa legitima, & rationabili, non solum quod eius fauorem concernat, sed etiam odium, per rationem qua utitur text. in l. prima, ad fin. princip. de iust. & iur. in illis uerbis bonos non solum metu pœnarum, sed etiam præmiorum exexhortatione efficere cupientes, si enim fauor rationabilis peculiaris personæ, qui desinit in publicam utilitatẽ eo modo qui supra dictus est, operatur ut statutum sustineri possit, qđ peculiaris personę causa introductum est, ergo & odiũ rationabile personæ singularis, quod & ipsum in publicam desinat utilitatem, debebit efficere, ut istiusmodi statu-
9 tum fieri potuerit & ualere debeat † ueluti si exemplaris aliqua pœna ob insignem aliquem

latronem lege municipali constituta fuerit arg. l. si barsatoram, C. de fideiusso. & mandat. & l. capitalium, §. famosos latrones de pœn. & ratio est, quia cum ia uno casu idem sit publicæ utilitatis finis ac
10 fauor, habito † fine non debemus curare de modis per quæ ad finem peruenitur l. cum seruus de uerbo. oblig neque mouent duæ illæ obiectiones priores supra relatæ, quia procedunt in ijs casibus, in
11 † quibus sine causa rationabili constitueretur aliquid in præiudicium alicuius, ueluti quia illi ius suum auferetur, hic enim procedit tex in dicta l. secunda, §. marito, & §. si quid a principe, ne quid in loco public. cum socijs, ste intelligenda sunt nota.
12 † à Bart. in dicta l. ambitiosa de decret. ab ordin. facien. & tradi à Bald in dicta l. tertia, ad fin. C. de legib Secus est ubi cum causa legitima ac rationabili id fieret, ut supra dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Statuta & priuilegia nuncupatim alicuius peculiaris personæ gratia facta, eius nomine expresso ad alias personas non trahi.*
2 *Rescriptum factum in beneficium alicuius personæ vel uniuersitatis, ab alijs trahi non debere in exemplum.*
3 *Nisi rescriberetur constituendo ius commune, quia tunc certæ personæ expressio nihil operatur.*
4 *Materiam priuilegiorum frequentissimam esse in casu forensi.*
5 *Priuilegium contra ius commune concessum alicui, sub nomine proprio, ad aliam personam non trahi.*
6 *L. quia parentis solut. matr. declaratur.*
7 *Priuilegium personale marito concessum, vt inquantum facere posit tantum conueniatur ad suos hæredes, transmitti, non autem ad extraneos.*
8 *Prouisionem legis contra ius commune non extendi ultra id quod lex exprimit.*
9 *Priuilegiorum materiam regulariter stricte intelligendam esse.*
10 *Correctoria materia arctissimam recipit interpretationem.*
11 *Priuilegium etiam concessum sub nomine dignitatis, quando ex mente concedentis apparet personale esse, personam cui concessa est non egreditur.*
12 *Et dignitatis nomen non dispositiue sed demonstratiuè appositum censeri.*
13 *Verborum interpretationem sensu meliorem esse non oportere.*
14 *Priuilegia contra ius municipale concessa latius interpretari.*
15 *Priuilegiorum uerba, quæ pleniorem sensum haberent extendi posse.*

Statuta priuilegia atque alias eiusmodi dispositiones nuncupatim factas nomine alicuius singularis personæ gratia, an ad alias personas extendantur.

CAP. XXIIII.

SEd & altera resurgit conclusio ex supra relata resolutione Bart.
1 quæ est, statuta † priuilegia atq; alias eiusmodi dispositiones, factas nuncupatim alicuius singularis personæ gratia, nomine etiam proprio expresso non debent ultra personas in eis enuntiatas ab alijs trahi in exemplum, dicta l. prima, de constitutio. §. plane, & institutio. de iure naturali, gent. & ciuil. §. sed & quod principi versiculo plane, & dicto capitulo quod alicui de regulis iuris libro sexto, facit text. in dicta l. neque Dorotheum, C. de decur. libro decimo, & l. nullus eodem titulo, & l. quoniam, C. de episcopis & cleri. & ita resoluit etiam Dyn. in dicto capitulo quod alicui, uolens quòd si rescribatur ali-
2 cui † personæ uel uniuersitati concedendo beneficium speciale, tunc non debet trahi ab alijs in exemplum, & ita procedit regula ac leges superius allegatæ & probatur, C. de legibus, l. leges, ut generalea in fin.

Si verò rescribatur constituendo ius commune
3 † & certæ personæ expressio nihil operatur, quia iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur, l. prima, §. nullaque, C. de nou. codi facien. & l. iura de legib. & senatusc.

Sed quia hæc conclusio frequentissimè in forensi
4 † usu exercetur in materia priuilegiorum uidendũ erit, argumento, l. legaui ubi gloss. in uersicu. cotidiana de lib. legat. de ueritate septem conclusionũ quas in hac materia edidit Crotus, in dicta l. omnes populi, sub num. 229.

Quarum prima est, priuilegium contra ius com-
5 mune † concessum alicui sub nomine proprio, non extendi ad aliam personam, adducit text. in l. quia parentis solut. matrimo. & in l. neratius de regulis iuris.

Sed quantum ad terminos dictæ l. quia parentis
6 est aduertendum, quia conclusio † uidetur pati duplicem difficultatem, Alteram quia ibi tex. admittit ea in materia priuilegij personalis priuilegium concessum tali, habere quoque locum in eo qui pro tali habetur, & sic in socero qui loco parentis est, ut ibi dicit tex.
7 Altera est, quia priuilegium illud † personale, ut maritus conueniri non possit nisi quatenus facere possit, tametsi transibile non sit in hæredem extraneum, l. quia tale, soluto matrimonio, nihilominus in suos hæredes est transmissibile l. etiam in principio solut. matrim. ubi glo. & doct. communiter notant, unde melius potuisset adduci text. in l. si uero. §. de uiro solut. matrim. vbi Bartolus notanter
8 excipit prouisionem legis † contra ius commune non extendi ultra id quod lex exprimit,

mit, quamuis eadem sit ratio, rursus tex. in l. singulare & in l. quod uero de legi. faciuntque insuper quæ supra adduximus libro septimo, in quarta limitat. exorbitantium, & quæ scribit Dom. Alciat. lib. 2. de uerb. signific. sub num. 58. & ratio istius primæ con
9 clusionis est duplex† quòd scilicet priuilegiaria sit materia quæ regulariter strictè intelligitur iur. supra cita. & l. si quando, C. de inoff. testam. Archid. in cap. frater. 16. quæstio. 1. gloss. magistr. in cap. 1. de const. nu. 6. Bal. in l. quæ ex relationibus in princip. C. de legib. quibus addi potest text. in l. cum patronus de leg. 2. & rursus quia cum sit contra ius cō
10 mmune, † correctoria dicitur esse materia, quæ arctissimam recipit interpretationem, ut per doctor. in auth. quas actiones, C. de sacr. eccles. in l. si constãte solut. matri. & in d. l. si uerò, §. de uiro eod. cum simil. supra cita. libro sexto, & probat tex. in l. præcipimus, C. de appellatio. & in l. sancimus, C. de testam. cum simil. ergo uera manebit ac firma conclusio hæc prima. Priuilegia quæ sunt contra ius commune non esse trahenda ad alias personas preterquam in eis expressa, quinimmo inquit Crot. loco iam re
11 lato procedere† hanc quoque conclusionem, etiam si priuilegium sit concessum sub nomine dignitatis, aliquid tamē sit in eo expressum, ex quo de uolũtate concedentis appareat, uolentis illud esse personale, uelutisi dicatur, propter beneficia, uel benemerita habita a tali comite, ut per Abbat. in cap. mandata de præsumpt. & Ancharan. in capitulo priuilegium de regulis iuris, libro sexto quam sententiam ego opinor esse ueram, quia ubi ex adiectis in priuilegiaria dispositione apparet mentem fuisse ipsius concedẽtis ut concessum priuilegium noluerit personam
12 egredi, † dignitatis nomen non dispositionis, sed demonstrationis gratia adiectum esse censebitur. l. si. §. Titia de lib. legat. Bar. in l. cum pater, §. mensæ de leg secundo & in l centurio columna secunda, uersicu. sed quid si dixi de uulg & pupil. Crauet. in consi. 301. sub num 5 nusquam enim uerborum inter-
13 pretatio tantũ ualere debet vt melior sensu existat, l. 3. de lib. prærer. Exaudienda est insuper hæc conclusio, ut locum habeat in priuilegijs quæ forent cō
14 tra ius commune concessa, † secus si contra ius tantum municipale fierent, quod esset iuris communis correctorium, quia tũc latius interpretanda essent priuilegia cum nos reducerent ad ius commune, ut scribit Anto. But. in cap. olim tibi in fin. per illum tex. de uerb. signific. sequitur Ias. in l. beneficium, sub num. 33. de constit. uersic. secundo limit.

Præterea debet supra narrata conclusio intelligi
15 † quando ipsorum priuilegiorum uerba sensum illum strictiorem admitterẽt, secus si reijcerent quia planiora clarioraq; essent, quã ut eo modo coarctari possent, nam tunc non admitterent illam angustiorẽ interpretationem, ut post Ang. in d. l. beneficium col. 3. sentit ibi sub d. nu. 23. in quam sententiã facit quod scribit Bald. in dicta l. 2. in 4. not. C. de legi. uolens principum priuilegia non absurde aut obscure interpretanda, sed sane proprie ac benignè.

SUMMARIUM.

1 *Priuilegium patri concessum non competere filijs, & iam patre uiuente.*
2 *Statuto si puniatur offendens potestatem, non in intelliguntur eodem puniti esse qui offendunt illius filios. ex Baldo.*
3 *Nec uxorem.*
4 *Ex Io. Andr. sententia.*
5 *Sed contra eundem Baldum alibi sentire.*
6 *Priuilegium marito uel patri concessum eo uiuente competere uxori uel filijs, ex Castren.*
7 *Priuilegium datum pauperibus Hospitalis, intelligi quoque datum Hospitalarijs seruientibus.*
8 *Priuilegium datum militi, intelligi quoque datum eius Comiti.*
9 *Aretinus ut conciliet duas illas contradicentes opiniones, quod priuilegium patri concessum competat, uel non competat filijs.*
10 *Et quomodo id faciat Castren.*
11 *Auctor uerò ut putat resoluendam esse hanc materiam.*
12 *Priuilegia concessa ratione dignitatis parentibus competere filijs non solum in uita parentum, sed etiam eis mortuis.*
Idemque in uxoribus ibidem.
13 *Priuilegia ratione officij concessa parentibus, intelligi quoque illis uiuentibus concessa filijs.*
Idemque in uxoribus ibidem.
14 *Priuilegia concessa necessitatis gratia parentibus, filijs non competere.*
15 *Baldi decisionem quæ negat priuilegium patri potestati concessum, trahi ad filios, non esse ueram. nu. 16. remissiuè.*
17 *Priuilegium alicui concessum pro se & filijs non trahi ad nepotes.*
18 *In priuilegijs strictiorem fieri interpretationem, quàm in contractibus.*
19 *Filiorum appellatio eo modo comprehendit nepotes, quo masculinum concipit fœmininum*
20 *Sed magno cum iudicio esse intelligendam dictam regulam.*
21 *Ratio priuilegij quando competit nepotibus eos quoq; priuilegio comprehendi.*
22 *Priuilegiaria in materia masculinum concipere fœmininum.*
23 *Feudalibus in concessionibus filiorum appellatione nepotes comprehendi.*
24 *Filiorum quoque appellatione nepotes comprehendi, quando tacita uel expressa uoluntas defuncti suffragatur.*
Vel summus in materia præstanda tam nepotibus quam filijs ibi.
25 *Regulariter filiorum appellatione nepotes non contineri, ni si materia sit fauorabilis, uel indifferens, aut eandem habeat rationem.*

Priuilegium patri concessum, an competat filijs etiam patre uiuente, et quid si concessum fuerit pro se et filijs.

C A P. XXV.

Ecunda conclusio est quod priui
legium patri concessum non cō
1 petit † filijs etiam patre uiuente
per ea quæ scribit Ioan. Andr. in
capitulo ne aliqui de priuileg.
libro sexto, ubi per illum text.
absolutè firmat hāc cōclusionē
uolens inde elici priuilegia patri concessa non com
petere filijs patre uiuente, quia in eo text ut priuile
gia Regibus concessa, filijs quoque Regum compe
rant, fit mentio filiorum ut ostendatur alias in fi-
lijs locum habitura non fuisse, nisi eorum mentio
facta esset, hinc quoque placuit Bald. in l. prima, C.
2 de iniur. quòd si † statuto aliquo caueatur, ut offen-
dens potestatem puniretur tali pœna non haberet
locum in eius filijs, in eandem rem posset perpendi
tex. in l. neque Dorotheum, C. de decurio. libro de-
3 cimo, ubi, ut priuilegia † parentibus concessa ad li-
beros transeant eorum fit mentio, cui sententiæ ma
xime applaudet quod tradit Ioan. Andr. in capitu.
frustra de regulis iuris, libro sexto, ubi concludit q
si unos alterum promiserit non offendere, realiter,
4 nec personaliter † non tamen censetur hæc stipula
tio commissa esse si promissor stipulatoris uxorem
offenderit ac liberos, & probat idem Crot. in dicta
l. omnes populi sub numero 213 & seq. sed eius cō
trarium quod supra relatum est, uoluisse Bald. in
5 dicta l. prima, † constituisse idem Reperitur in l. non
plures, C. de sacr. eccles. ubi uidetur concludere q
priuilegium patris sit priuilegium filij & hanc sen-
tentiam recipit Castren. in d. l. maritum sub nume.
sexto, per tradita a Cyn. in l. fi. C. de iniur. & in l. pri-
ma, & secunda, C. de episc. & cleri. uolens priuilegiū
6 † marito uel patri concessum eo uiuente competere
uxori uel filijs, facit quod scripsit Oldra. in consi. 11.
Thema tale est in quadam causa, ubi consuluit pri-
uilegium datum pauperibus alicuius hospitalis
7 † intelligi quoque datum hospitalarijs eis seruien
tibus, quia sine ipsis esse non possunt, per l. primā,
& secundam. C. de uxo. militat. & argumen l primæ
de bon. poss. ex test. milit. & l. quæsitum, §. si instru-
ctum de fund. instruct. legat. sic etiam uidemus pri
8 uilegium datum militi † intelligi quoque datum
eius comiti l. administrantes §. primo, de excusatio.
tuto. & l. inter eos, §. ultim. qui. ex caus. maio. qua-
mobrem Aretin. in dicta l. maritum columna ult.
conciliat duas istas opiniones hunc in modum, in
9 uersicu. sed possumus † concordare, uidelicet, quòd
affirmatiua opinio procedat in materia fauorabili,
& iuri communi conformi, negatiua uerò senten-
tia in materia odiosa a que exorbitanti. Castren. au
tem in dicta l. maritum sub numero sexto, uidetur
10 distinguere † inter eos qui possunt esse participes
priuilegiorum, & qui non possunt, quamuis recipe
re affirmatiuam uideatur sententiam, ut scilicet prio-
re casu uera sit affirmatiua opinio, in l. ultim. C. de
iniur. posteriore sit uera negatiua, sed cum supra
relatæ distinctiones non resoluunt difficultatis pro
positæ nodos, Quid constituendum erit. Ego crē
11 derem esse † resoluendam hanc controuersiam, pro
ut distinguit Cyn. in l. secunda, ad fin. C. de epis. &
clericum quo ibi sentiunt Bal. & Alberi. de Rosat.
quamuis subobscure loquantur & Castren. in l. pri-
ma, sub num. sexto, eod. titu. qui nuncupatim illius
distinctionem refert ac sequitur, uidelicet ut distin-
guamus hunc in modum, aut loquimur de priuile-
gijs quæ sunt concessa ratione iniunctæ dignitatis,
aut gratia officij publici, uel professionis publicæ,
aut causa necessitatis, primo casu priuilegia conces
12 sa parentibus † competunt filijs non solum in uita
sed etiam post mortem parentum, & etiam uxorib.
donec uiduæ remanserint, l. fœminæ de senat. l. eos
qui, de excus. mune.
13 Secundo casu filij easdem potiuntur † uiuentib.
parentibus tantum, & ita intelligitur tex. in d. l. secū
da, C. de epis. & cler. l. semper § negociatores de iu-
re immun. ubi est gloss. ord in. de hoc, & l. ultima,
C. de iniur.
14 Postremo casu filijs non conceditur, † l in filijs,
de decur. & l. ult. C. qui mor. se excus. lib. decimo, se-
cundum predictam distinctionem possunt concilia
ri ea quæ utcinque fuerunt deducta affirmatiua af
15 firmatiuis, & negatiua negatiuis applicando † so-
lum est animaduertendum ad illam decisionem Bal
di negatiuam de priuilegio potestatis, non offen-
dendi, ut scilicet locum non habeat in eius filijs, qa
ego puto illam non esse ueram, per ea quæ diximus
supra hoc eodem lib. in resolutione proxime præce
dentis articuli in sexta declaratione quibus resolut
isthusmodi priuilegium durante officio commune
16 esse † & filijs & uxori ipsius potestatis, cū certo cer
tius sit per offensiones factas in personis filiorū, &
uxorum ipsorum potestatum, illos quoque offendi
ut multis rationibus ibi conuicimus, a quarum re-
latu supersedendum esse duxi, ne actum agere
uidear.
Tertia est conclusio, quòd priuilegium cōcessum
17 alicui pro se & filijs non extenditur † ad nepotes,
sic firmat Bar. in l. liberorum uer. quæro utrum in re
scriptis sub numero septimo, de uerb. significatio.
Crot. in d. l. omnes populi sub num. 231. ubi confir
mat hanc conclusionem duobus medijs quorum
18 alterum est, quod in priuilegijs † strictior fit inter-
pretatio quàm in contractibus, arg. cap. licet, de pri-
uileg lib. sexto iuncta l. inter socerum, §. cum inter
de pact. dot. l. pecuniam quam si cer. petat. sed in cō
tractibus filiorum appellatione non continentur
nepotes Bar. in dicta l. liberorum. columna tertia,
de uerb. signifi. Rursus quia filijs appellatio compre
19 hendit † nepotes eo modo, quo masculinum conci
pit fœmininum l. iusta de uerb. signific. sed in priui
legijs masculinum non concipit fœmininum, ut per
Signo. de Homode. in consilio 186. in quæstione
uertente Præpos. in capitulo per uenerabilem qui
fil. sint legitimi. columna duodecima, ergo in priui-
legijs filiorum appellatione non comprehenduntur
20 nepotes, ego crederem non ita simpliciter † esse re
cipiendam istam conclusionem, sed nouo cum iudi
cio tametsi multū cōe habeat cū regulari natura si
gnificationis istius uocis filiorū, per ea quę scribit
Doctor

Doctor. per illum textum in l. liberorum de uerborum signific. ubi D. Alciat. Bræc. & Reb. alijque qui uolunt regulariter filij appellatione nepotem non contineri nisi ex causis glo. in l. filij, de uerb. signifi. Deci. in consi. 95. q. 2. qui alios plures adducit hanc sententiam sustinentes, si essemus enim in casibus
21 † in quibus ratio priuilegij conueniret nepotibus, esse quoque comprehensos nepotes appellatione filiorum censendum esset, uel si materia esset indifferens, & communis, tam nepotibus quàm filijs, ut in materia legis testis idoneus de testibus l. at siquis §. plerique de religio. & sumpt func. & l. secunda, §. si mater ad senat. Tertul. si enim hoc in casu materia
22 priuilegiaria masculinum † concipit fœmininum ut scribit Bald. communi usu esse receptum in eum ad audientiam in colum. ult. uersic. quæro quid in priuilegijs, Geminia. in cap. generali colum. tertia, uersiculo tertio casu, de priuileg. libro sexto Dec. in l. fœminæ, in q. an masculinum concipiat fœmininũ sub numero 18. Henric. Boich. in cap. mulieres de sent. excom. Andr. Tiraquel. de retract. consangui. §. primo, glos. prima, sub numero 207. & plenius docebimus in comment. ad l. primã, huius tituli de verbo. signifi. ergo idem erit in conceptione nepotis, Idem quoque esset in beneficijs principium, uelu-
23 ti † in feudalibus concessionibus alicui factis, pro se & filijs nam filiorum appellatione comprehenderẽtur etiam nepotes, ut trad Doctor. in l. Gallus, §. instituens, de lib. & posth. & præsertim Ias. nume. 26. usque ad numerum 33. & Doc. in cap. 1. §. & si clientulus de alienat. feud. & in capitulo primo, §. hoc autem notandum, qui feud. dar. poss. Crot. in d. l. omnes populi sub num. 232. Nec dissimiliter statuen-
24 dum esset ubi nepotibus suffragaretur † tacita uel expressa defuncti uoluntas, ut per Dec. in dicto consil. 95. & doctor. in d. l. liberorum, uel quando essemus in priuilegijs ea in materia uersantibus: quæ præstanda esset a natura tam nepotibus quàm filijs ut in l. prima, de iust. & iur. ad fi. cum l seq. & in l. siquis a liberis de li. agno. idemq; dicendũ erit in alijs similibus casibus, ita ut resoluendo sit dicendum,
29 regulariter, in dubio que † conclusioni esse locum nisi materia sit fauorabilis, uel indifferens, aut eandem habeat rationẽ, ut ex supra dictis constat, suo tamen loco dicemus plenius in d. l. liberorum.

S V M M A R I V M.

1 *Priuilegium pro se, & posteris non extendi ad descentes ex linea fœminina.*
2 *Fœmina quamuis descendat ex linea masculina quia tamen ab ea initium sumit linea fœminina de illa iudicamus ac de linea fœminea.*
3 *Emphyteusis concessa pro se & descendentibus, per lineam masculinam debet sic intelligi, pro liberis masculis descendentibus ex masculis.*
4 *Neptis ex filio dicitur de descendentibus per uirilem sexum, per lineam masculinam, & admittitur ad emphyteusim, quæ sit accepta pro se & descendentibus per uirilem sexum.*
Secundum Ias.
5 *Emphyteusis si est accepta pro se & filijs, neque filia neque neptis admittuntur.*
6 *Secus si accepta sit pro se & liberis.*
7 *Concessionem priuilegij atque immunitatis transire ad eos tantum, qui sunt eiusdem familiæ.*
8 *Descendentes ex fœminis quamuis excludantur, non tamen censentur esse exclusæ ipsæ fœminæ ex masculis descendentes.*
9 *Priuilegium datum alicui legitimandi filios non intelligi de filiabus secundum Signoro. Homode.*
Communem tamen opinionem esse in contrarium, quia & in priuilegijs masculinum concipit fœmininum. ibidem.
10 *Potestatem legitimandi esse fauorabilem.*
11 *Posterorum appellatio liberos continet, & liberorum uox filiam.*
12 *Castren. & Croti. illatio reprobata.*
13 *Priuilegium concessum pro se & descendentibus, tam masculis, quàm fœminis an comprehendat solum filias virgines an uero & nuptas.*
Et Crotum putare non contineri, ibidem.
14 *Sed contra sentire Alex.*
15 *Filia etiam nupta dicitur de genere, & agnatione patris.*
16 *Et retinet domicilium patris in ijs in quibus non retrahitur a seruitijs mariti.*
17 *Vidua mulier fingitur adhuc perseuerare in matrimonio.*
18 *Filia maritata non liberatur a patria potestate.*
19 *Priuilegium datum masculis & fœminis trahi ad maritatas.*
20 *Auctorem putare triplici ratione fœminas nuptas comprehendi in priuilegijs concessis pro se & filijs tam masculis, quàm fœminis.*
21 *Verba illa tam masculis quàm fœminis continere mares & fœminas usque in infinitum.*
22 *Iura in materia priuilegiaria arcere tantũ descendentes ex fœminis non etiam ipsas fœminas.*
23 *Filia maritata non desinit esse in familia patris.*
24 *Et per matrimonium non mutat familiam, neque genus, neque potestatem.*

Quid concludendum sit, quando concessum fuit priuilegium pro se, & posteris, vel pro se & descendentibus?

CAP. XXVI.

1 Varta est conclusio, priuilegiũ concessum pro se & posteris, † non extendi ad descendentes ex linea fœminina. ita firmat, Crot. in dicta l. omnes populi, sub num. 233. per l. primam, §. finali, de iure immunitatis. qui propterea infert, tale priuilegium competiturum quoque non esse filiæ illius cui facta

 fuit

fuit concessio, quia licet ipsa descendit ex linea
2 masculina nihilominus quia † ab ea initium sumit
linea fœminina de illa iudicamus, ut de descendenti
bus ex illa ut in simili uult Castren. in l. maritus, C.
3 de procur. ubi uoluit, etiam si emphyteusis † sit con
cessa pro se & descendentibus per lineam masculi-
nam debet sic intelligi, prohiberis masculis descen-
dentibus ex masculis, quod dictum, sequi ait,
Alexand. in consil. 43. in tertio uolum. & Moder. in
d. l. maritus, eandem sequitur assertionem in l. Gal-
lus §. nunc de lege uelleia. de lib & posthum. idem
4 Alex. Sed Iason † in d. l. maritus colum. 1. sub num. 3.
uersi. istæ considerationes, ait sibi non placere, & es
se contra rationem æquitatis quia si neptis ex filio
quamuis sit fœmina & in secundo gradu tamen di-
citur de descendentibus per sexum uirilem, ita ut ad
mittatur ad emphyteusim quæ sit accepta pro se &
descendentibus per uirilem sexum, ut uult glo. in d.
l. Gallus, §. nunc de lege Velleia. in uer. nam & si ibi-
que Bal. & recentior. qua ratione debet a tali em-
phyteusi illa excludi quæ est in primo gradu, & quę
ipsa quoque descendit a masculo, ut ipsa neptis, &
quamuis obijceretur nepotem non esse initium li
neæ, ut ipsa filia est, sed descendere ab ipso filio ma-
sculo qui fuit caput lineæ, nihilominus dicit hoc
non facere ad rem quia in utroque casu transit em-
phyteusis in fœminam, & postquam fœminæ fit lo-
cus, potius debere filiam admitti, quàm neptem
5 unde ipse resoluit, quòd si † emphyteusis accepta
est pro se ac filijs, neque filia neque neptis admittē
tur, per ea quæ scribit Ioan. Imol. in cap. potuit de
locat. colum. ultim. in l. si ita scriptum de leg secun
do, & in l. cum uir. de cond. & demonstr. Alex. in l.
sed si hac §. liberos il primo, de in ius uocan. & in cō
si. 61. uolumine primo, cum simil ab eo citat.

Si uerò quis accepit emphyteusim pro se & libe-
6 ris suis, ut est quęstio nostra, tunc ueniant filiæ † ac
neptes ex filio, quia appellatio liberorum genera-
lior est quàm filiorum §. fin. instit. qui tutor. dat.
post l. quod si nepotes de testam. tutel. & l. 1. C. de cō
dit. inser. & ita in terminis concludunt Bald. & Alex.
in dicta l. sed si hac §. liberos il primo, de in ius
uoc. idem Alexand. in consi. 81. col pen. uolum. 1. &
Petr. Anch in consi. 117. uisis & diligenter reassum
ptis, quid constituendum erit tam respectu conclu-
sionis, quàm illationis, ego respectu conclusionis
7 † illam habeo pro uera atque indubitata, tam per
tex. in d. l. 1. quàm in l. iure immunitatis eo. tit. de iu
re immunit. & in l. uacatio de muner. & honor.
quibus in locis constat concessionem priuilegij im
munitatis transire ad eos tantum, qui eiusdem sunt
familiæ ac ex masculis descendunt, & ita etiā conclu
dit Dec. in d. l. fœminæ in ea quæst. an masculinū
concipiat fœmininum sub num. 18. sed quantum
8 ad illationem † ego opinor illam non esse ueram,
quia ut dicit Dec. loc. prox. relato, licet in d. l. prima
excludantur descendentes ex fœminis, non tamen
excluduntur ipsæ fœminæ quæ dicuntur esse de fa-
milia l. uoluntas, C. de fideicom. & eodem modo lo-
quuntur alia iura per me supra proxime citata, un-
de tam ex rationibus per Iason. consideratis in d. l.
maritus, quàm ex proximè deductis cōcludendum
erit, Crotum male sensisse, quamobrem dixit quo-
9 que Dec. loc. prox. citat. † dubitandum uideri de eo
quod scripsit Signo. de Homod. in consi. 180. in quę
stione uertente, ubi inquit, quod priuilegium legiti
mandi filios datum alicui, nō intelligitur de filiab.
Nam opinio communis uidetur in cōtrarium, quia
etiam in priuilegijs masculinum concipit fœmini-
num, ut proxime diximus, & contra Signor. facit
10 quia potestas † legitimandi est fauorabilis, & latè
debet interpretari, ut not. Ioan. Andr. in cap. fin. de
simo. per illum text. & Abbas ibi post alios sequitur
& idem dicit Oldra. in consi. 152. factum tale est in
princip. & Geminia. in cap. quamuis de præben. cū
cum simil. quæ adducit Dec. loc. supra cita. uersic. &
11 ad prædicta facit insuper quod appellatio † poste-
rorum liberos continet l. quod his uerbis §. ultimo
de leg tertio, ut igitur liberorum nomine filia conti
netur, ita & posterorum quinimmo secundum ma
lignam illam a ligulæ interpretationem quę poste
rorum nomen ad filios tantum coarctabat negans
ultra hunc casum debere posteros intelligi quemad
modum Sueton. in Caligu. ca. 38. scribit & filia quę
est de liberis primi gradus comprehenderetur. Ideo
12 non est dubitandum † quin aduersus illationem Ca
stren in d. l maritus, & Io. Crot. in d. l omnes populi
omnino sit concludendum.

Quinta est conclusio, Priuilegium concessum
13 pro se & descendentibus † tam masculis q̄ feminis
comprehendere tantum filias quæ sint uirgines, uel
uiduæ, secus si fuerint maritatæ, quia illę mutant
statum & sortiuntur forum uiri, sic conclusionem
istam proponit Io. Cro. in dicta l. omnes populi sub
numero 234. per l. fin. §. idem rescripserunt, & l. filij
§. uidua ad municipa. & de incol. qui ita ait tenere
Car. Ang & Io. de Plate. in l. quoties, C. de priuileg.
scholar. lib. 12. per illum tex. & Roma. in l. cum quæ
dam puella de iurisd. om. iudic. quibus addi possunt
Corset. in sing. incip. priuilegium secundo, Philip.
Perusi. in cap. si pater sub nu. 14. uer. 26. de testam.
lib. 6. & Petr. Rebuff. in l. liberorum in uersi. descen-
dunt uersi. notandum est de uerb. sign. Ipse tamē
cum Alex. in dicta l. cum quædam puella putat hāc
14 † conclusionem ueram non esse, tum quia tex. ille
non probat, ac etiam ubi probaret non debet uel
alios casus extendi, quia in exorbitantibus non fit
15 extensio, tum quia filia etiam nupta dicitur † de
genere & de agnatione patris, & pro iniuria illata fi
lię nuptę datur actio patri, l. 1. in fin. de iniur. Tum
16 etiam † quia retinet domicilium patris in ijs in qui
bus non retrahitur a seruitio mariti. Barto. in l. fin.
§. pen. ad municip. tum quoq; quia si uera esset opi-
nio Bar. sequeretur, ut filia uidua non deberet habe
17 re tale priuilegiū, quia fingitur ad huc perseuerare
in primo matrimonio l. fin. C. de bon. mater. & in
domicilio quod sortita fuit tempore uitę uiri, l.
l. finali, §. uidua ad municipali. cuius tamen con-
trarium dicunt memorati doctores.

18 Postremò quia filia maritata † non liberatur
à patria potestate etiam contracto matrimonio
l. si uxor C. de condition. insert. Non uidetur
dissen-

dissentire ab hac opinione Fely.in cap.nouit de iud. sub nu.2.post alios nonnullos quos ibi citat & præsertim Maria.in quodam eius cons. incipiente, Reuerendus D.B.Rouella,qui ait priuilegium datum
19 masculis† & fœminis trahi ad maritatas, per tex.in d.l.ultima.§.ijdem rescripserũt de muner. & honor. in d.l.1.de iur. immunit.in cap. ubicunque de pœn. lib.6.cum simil.ab eo citat. ego puto hanc posterio
20 rem partem omnino esse recipiendam † triplici ratione,atque imprimis, quia uerba ipsius dispositionis optimè conueniunt filiabus, tàm propter verbũ descendentes, quod omnis generis personarum est comprehensiuum,ut tradit glos.in cap. statutum el secundo de hæret.lib.6. Alex.in consi.160.sub nu.3. lib.2. & docet Petr. Rebuf.in l.liberorum de uerbo. signifi.in uer.descendunt uers. notandum est, quam propter verbum tàm masculis quàm fœminis quæ expressam docent concedentis voluntatem,& susci-
21 pientis intentionem, & quæ ex † propria eorum significatione tam fœminas,quàm mares concipiunt usque in infinitum nisi subiecta materia refragetur, ut per Doctor. in loc.prox.cita. Præterea quia leges in materia ista priuilegiaria loquentes arcent tantũ
22 † descendentes ex feminis a priuilegijs non etiã ipsas filias fęminas, ut in d. l. 1. & in d.l.immunitates cum gl.ibi de iure immunit.& in d.l.vacatio.de muner.& honor.cum sim.supra in præced.conclus.cit.
23 Postremò quia filia maritata † non desinit esse in familia patris,d.l.voluntas. C.de fideicom.neque in illius potestate l.1.in fin.& l.seq.de lib.exhib.& l.2. §. quod si in patris & l. quoties solut.matri. l.si uxor ibiq; glo.Cy.Barto.Alberi.Bal & Salyc. C.de cond. infer.Cur. Sen.consi.9. Ticinensi statuto, col.antep. & consi 64. col.16. uersi. ad tertiam & copiosissimè omnium Andr.Tiraq.de legi. connub. in prin.ergo cum filia maritata; sit filia de familia uel genere in potestate patris, & non exclusa à materia priuilegia ria censebitur in tali quoque concessione esse com prehensa.
24 Neque mouet† quòd mulier mutet statum & sortiatur forum uiri, quia non mutat familiam neque potestatem per ea quæ supra dicta sunt, & propterea, non desinet comprehendi cum in viri potestatẽ non transeat, nisi respectu concubitus & operarum ut scribit glo.in d l.si uxor,Franc. Curt. Sen.in dicto consi.9.ac plenius Andreas Tiraqu. in d.l.1.in principio,sub num. 2.de legib.connub.

SVMMARIVM.

1 *Priuilegium concessum pro se & liberis non extenditur ultra pronepotes.*
2 *Liberorum appellatione nepotes contineri.*
3 *Glo.in l.liberos de senato.non esse ueram.*
4 *Tex.in l.Dino Marco.C.de quæstio. quomodo sit intelligendus.*
5 *Ius speciale in uno casu arguere in contrarium ius commune.*
6 *Verba illa omnes liberos ultra trinepotes extendi.*
7 *Bart.restrictionem ad l.liberorum de uerbor.signific. esse nimiam & carere ratione.*

Quid rursus sit resoluendum in priuilegio concesso pro se,& liberis.

CAP. XXVII.

Extra est conclusio, quòd priuilegium concessum pro se,& liberis
1 † non extenditur ultra pronepotes,sic firmare uidetur glo.quam ibi Bar.notat in l.liberos de senator.Sed Crot.in d.l.omnes populi sub d.num.35.putat illam glo. non esse ueram,quia liberorum appellatione conti-
2 nentur † nepotes & pronepotes cæterique qui ex illis descendunt.d.l.liberorum in prin. de uerbo.sign. & in materia priuilegiaria nunquam reijcitur ille casus qui uenit ex propria significatione, neque restringũtur uerba magis,quàm patiatur eorum propria significatio, cap. ex parte tertio, vbi Abb. de priui.& l.cum lege ubi Areti. de testam. ego minus
3 uera † sentire opinor d. glos.in d. l.liberos, & loqui contra tex. in d l.liberos, ubi dicitur liberos senatorum nos accipere debere, non tantum senatorum filios, uerum etiam omnes,qui geniti ex ipsis,uel ex liberis eorum dicantur: siue naturales, siue adoptiui sint liberi senatorum, ex quibus nati dicuntur; vnde Odofr. Bar. Alberi. & Bal. ibi notant liberorũ appellatione comprehendi omnes omnino liberos usque in infinitum, prout dicitur in d. l. liberorum de uerbo.significa. Neque mouet d l.a diuo Marco.
4 † C.de quæstio. ubi dicitur priuilegia eminentissimorum & perfectissimorum virorum non durare ultra trinepotes, quia respondetur illam legem in oppositum reuolui, eo quod restrictio illius legis facta usque ad trinepotes ostẽdit, quòd nisi ita restringendo constitutum fuisset ea priuilegia etiam ad ulterioris gradus liberos progressa fuissent, ergo non est quod in eo casu constitutum ad alios trahatur.
5 quia † speciale illud ius in eo casu arguit in contrarium ius commune, l.1. in fin.ad municip. & deinceps l. ius singulare, & l. quod uero de legi. & hanc partem maximè adiuuat tex. in d.l.moris, §.liberos de pœn. dum inquit liberos accipere debemus non tantum filios, uerumetiam omnes liberos. duabus
6 enim illis uocibus omnes, † & liberos, planissimè ostendit non solum trinepotes, sed omnes omnino liberos etiam ulterioris gradus contineri, quia dictio illa omnes, eius est naturæ, ut omnia includat, & nihil excludat, l.Iulianus de legat.3.cap. solita de maior.& obedient & cap.si Romanorum distin. 19. & uox illa liberos omnium descendentium usque in infinitum est capax. Et quamuis Bar. ibi uelit d.l. liberorum procedere solum in dispositione iuris communis, non autem in materia priuilegiaria ni-
7 hilominus ea restrictio † est nimia ad dictam l liberum & caret ratione, eo quia cum ibi agatur de propria eius uocis significatione quæ nunquam excluditur à materia priuilegiaria, & quãtumuis strictissime interpretanda l.cum lege de testam. ubi Fran. Areti.Decan consi.5.ad fi.Ntconit.omnium plenissime

sime in rub. de oper. nou. nunciat. sub numero 264. ideo non erit a supra relata Croti. opinione recedendum.

SUMMARIUM.

1 *Privilegium quod solius concedentis tantum praeiudicium concernit, eius personae etiam nominatim concessum transire ad haeredes.*
2 *Concessionem a Venetis factam domino Iacobo de Verma transire ad eius haeredes.*
3 *Donationes a principe factas multo pleniores ac pinguiores esse, quàm factas a priuatis.*
4 *Feuda alicui concessa transire ad eius filios ac descendentes etiam si nihil dictum sit.*
5 *Rescriptum ad lites restringendum esse quia continet derogationem iuris ordinarij.*
6 *Principum in beneficijs faciendam esse latissimam interpretationem.*
7 *Haeredem iuris fictione eandem esse personam cum defuncto.*
8 *Hominis proprij expressionem in principum beneficijs censeri demonstrationis gratia factam.*

Beneficium alicui concessum, quod non praeiudicat nisi concedenti, etiamsi per nomen proprium fuerit concessum ad eius haeredes transmittitur.

CAP XXVIII.

1 Eptima conclusio est, priuilegiũ quod † nulli nisi concedenti praeiudicat, quodque potius beneficium, quàm priuilegium appellatur concessum in personam unius per nomen proprium, ad eius haeredes transmitti, ita concludit Crot. in d. l. omnes populi, sub num. 236. per consi. Fulgos. 225. Serenissimum Ducale Dominiũ
2 ubi decidit concessionem à Venetis factam † Domino Iacobo de Verma propter eius benemerita potuisse transmitti ad eius haeredes, quia beneficia principum latissimè sunt interpretanda, l. fi. de constitut. princip. cap. cum dilecti extra de donatio. Tũ quia donationes à principe factae sunt multo plenio
3 res † ac singulares quàm factae a priuatis personis. l. cum multa. C. de bon. quae liber. & l. bene a Zenone in fin. C. de quadrien. praescript. & ideo cum donationes priuatorum etiam ob merita donatarij praecedentia, ita illi acquirantur, ut de illis liberè possit disponere, easque in haeredes suos transmittere, multo magis sit hoc dicendum in donatione principali, pro qua dicitur adesse text. in l. unica. C. si soci. liber. imper. lib. 10. Tum etiam quia in feudis alicui con-
4 cessis uidemus † ea transire ad filios eius ac descendentes cui concessa sunt, tametsi eorum mentio facta non fuerit cap. 1. §. cum verò Corradus qui feud. dar. poss. multo igitur magis in donatione quae continet translationem utilis ac directi dominij; additq; etiam facere pro hac parte, tex. in cap. decet de reg. iur. libro sexto, in §. illud in authen. constit. quae de dignit. & d. l. cum multa, sicque firmare Bal. in d. l. unica. C. si soc. liber. imperial. contraria quae inducebantur ex cap. P. & G. de off. delegat. ex l. 1. §. permittitur de aqu. quottid. & aesti. & ex l. nocatius, & l. priuilegia de reg. iur. sic exaudienda esse ait, ut primum procedat in rescripto ad lites ideo
5 restringendo † quia continet derogationem iurisdictionis ordinariae, secundum in personali constitutione seruitutis, quae cum persona extinguitur, l. sicut §. morte quib. mod. finit. usufruct. tertium in priuilegiis contra ius commune, proposita uero quaestio procedat in beneficijs principum, quae latissime sunt interpretanda, cum nullius nisi concedentis laesionem uel praeiudicium concernant d. l. beneficia cum ibi notat. Quam sententiam ego puto ue
6 ram † quia cum uersemur in principium beneficijs, quae solum ipsorum concedentium praeiudicium concernat dubium non est, quin fieri debeat latissima interpretatio, l. nec auus, ubi Bald. C. de emancip. liber. l. cum filius de testam. milit. l. impubes de administr. tutor. cap. super eo de offic. deleg. cum similibus adducit Ias. in d. l. beneficia, sub numero 19. & plura eius rei exempla referuntur ab eodem Ias. in d. l. beneficia. col. secunda tertia & quarta. Cum igitur iuris fictione haeres eadem persona
7 † esse intelligatur cum defuncto, §. 1. in authen. de iureiuran. a mori. praestit. l. haeredem de regul. iur. ideoque ne dum nobis solis, sed etiam haeredibus nostris prouidere credamur l. si pactum de probatio. & l. iurisgentium §. pactorum de pactis. cum nota. in dicto capit. 1. § 1. qui feud. dar. poss. & per. Bartol. in d. §. 1. in authen. de iureiur. a morien. praestit. in tali beneficio a quo nunquam censetur latior, esse exclusa interpretatio & significatio, haeredum persona nunquam censebitur esse reiecta, in quam sententiam faciunt ea quoque quae supra diximus libro tertio, de illa verborum significatione quae proficiscitur ex fictione, quae non censetur esse exclusa ab istiusmodi dispositionibus latiore modo interpretandis, quibus addi potest, quod talis pro-
8 prij nominis expressio † uidetur in istis principum beneficijs ac concessionib. potius facta esse demonstrationis gratia quàm restrictionis gratia iuxta ea quae scribit Bartol. in l. cum pater §. mense de legat. secundo & in l. centurio col. 2. uersicu. sed quid si dixi de, vulgar. & pupil. & Crauet. in consil. 301. sub numero 8. & prout in simili supra diximus in secunda conclusio huius principalis articuli unde aliquo pacto discedendum non erit à supra firmata cum Fulgos. & Crot. conclusiune.

SUMMARIUM.

1 *In statutis an unum tempus alterum concipiat.*
2 *Et quid sentiat Bartolus. num. 3.*
4 *Si statutum dicit, quòd quicunque est, uel fuit personaliter obligatus per publicum instrumentum possit personaliter capi, habet locum in quocunque, qui tam ante quàm post statutum sic fuerit obligatus.*

Est

5 *Est, verbum præsentis temporis porrigitur ad futura.*
6 *Aduerbium hodie verificari in omni die, & legem semper loqui.*
7 *Statutum volens iudicem debere de facto rescindere alienationes factas per minores intelligitur etiam de alienationibus factis post ingressum sui officij.*
8 *Statuta remitentia pœnas, uel inducentia indulgentiã delicti quomodo sint intelligenda.*
9 *In statutis sub præsente ac præterito tempore regulariter futurum contineri.*
10 *Nisi sequeretur aliquod absurdum.*
11 *Tex.in l.si ita scriptum de leg. 2. quomodo sit intelligendus.*
12 *Tex.in l.si ita stipulatus fuero hanc summam declarari.*
13 *Vnum tempus comprehendi sub alio in statutis ex ui non propriæ, sed interpretatiuæ significationis.*

Tempus vnum in statutis an comprehendat alterum.

CAP. XXIX.

On est quoque extra propositũ
institutum quod disputat Bart.
in d. l. omnes populi de inst. &
iur. sub num. 64. in hac materia
1 quid iuris scilicet constituendũ
sit de tempore in statutis, an sci
licet vnum concipiat alterum?
verbi causã, si proposita sit lex municipalis per uerba
præsentis, uel præteriti temporis, trahatur illa
per interpretationem, ut futurum quoque tempus
comprehendat? Qua in re Bart. primum arguit in
2 affirmatiuam partem, ut† futurum quoque conceptum
sub præsenti uel præterito fore dicendum sit,
per l. talis scriptura, in prin. & in fin. de leg. 1. & l. uerbum
oportebit de uerbo. significatio. deinde in oppositum
retorquet, l. si ita scripsisset de leg. 2. & l. si
ita stipulatus fuero de uerbo. obligatio. ubi habetur
præsens tempus ad futurũ nõ trahi, postea sic distin-
3 guit, † aut lex siue statutum continet delictorum in
dulgentiam, ueluti quicunque est uel fuit bannitus
liberetur soluendo duos solidos pro libra, & sic restituatur,
& tale non porrigitur ad futura, ut in l. cũ
lex. de legi & l. 2. C. de genera. abolitio. & ratio est,
ne detur materia delinquendi, l. meminerint. C. unde
ui. si uerò continet aliquam dispositionem, tunc
trahitur ad futura, si sit eadem ratio, quia lex semper
loquitur. l. Arriani. C. de hæreti. ibi semper in vi
4 rili &c. Vnde si statutum dicit † quicunque est uel
fuit personaliter obligatus per publicum instrumentum
posit personaliter capi ac detineri, habet locum
in eo qui incidit in obligationem tàm post,
quàm ante statutum, tunc enim lex, siue statutum
loquitur ac dicit quicunque est uel fuit obligatus,
& sic eum comprehendit, per tex. in l. 1. de condict.
ex leg. ibi quoties obligatio lege noua introducta
5 est, est enim uerbum præsentis temporis † & tamen
porrigitur ad futura, ideo in glos. ibi exponitur est
pro erit, per l. legis virtus de legib. ubi semper lex
imperat, uetat, punit ac permittit, per l. & suum §. si.
qui incipit hodie tamen de pact. & per omnes auth.
C. quæ incipiunt hodie tamen, nam omni die qua
6 talis lex loquitur potest, † dici illud hodie & sic semper
loquitur, quam sententiam probat idem Barto.
in d. l. cum lex de legi. & in l. illicitas in princ. de off.
præsid. ubi uult statutum quo cautum sit iudicem
debere de facto rescindere omnes uenditiones fa-
7 ctas per minores, † comprehendet quoque uenditiones
factas post ingressum sui officij, & Ioan. de
Imol. in l. cum tale §. pen. de condit. & demonstrat.
ibique Odofr. & Bal. qui in primo exemplo supra a
Barto. proposito non dissentiunt ab illo, quamuis
Cyn. aliter sensisse uideatur in d. l. cum lex cum Bar.
quoque sentit Geminia. in cap. ut animarum col. fi.
in glo. ult. & doctor. in cap. ultimo per illum tex. de
constitu. & cumulatis in hanc sententiam auctoritatibus
eandem amplectitur Ias. in l. 1. de condict.
ex leg. sub num. 3. & 4 qui multum notanter limitat
8 dicta Bar & aliorum dum concludunt statuta inducentia
remissionem pœnæ, uel indulgentiam delictorum
non trahi ad futura, ut procedant solum
quando materia præcedit statutum secus ubi statutum
præcedit materiam declarando ut per eum, ueluti
si dicat statutum ut omnibus pacem habentibus
ab offensis iudices dimidium pœnæ remittant,
nam de futuris quoque tale statutum intelligitur,
quia noua forma nouæ materiæ adaptatur l. ab Anastasio
in fin. C. mand.
9 Ego pro resolutione † istius difficultatis puto cõstituendam
esse regulam affirmatiuam in statutis
ut sub præsenti ac præterito tempore futurum tempus
concipiatur, quia legis materia est futuris dare
formam negocijs, l. leges. C. de legi. cap. ultimi. de
constit. l. si uir cum ibi nota. de conditio. & demon.
Quam constitutionem postea restringendam esse
10 opinor ubi resultaret † absurdum aliquod, ueluti
quia daretur materia delinquendi, ut in exemplis
supra relatis, & generaliter ubi quocunque modo
locus fieret absurditatibus iuxta l. nam absurdum
de oper. liber. & nota. a Iaso. in l. diuortio solu. matr.
sub num. 5. & ea quæ diximus supra tribus præcedentibus
libris in limitationibus, & instrumentis
ab absurdo, uel quando subiecta materia refragaretur,
uel diuersa ratio pactum reformaret, aut aliquo
modo in oppositum constaret de mente disponentis,
uel essemus in aliqua ex causis quibus introducitur
restrictiua interpretatio, quas latè prosequemur
infra libro decimo, & quarum aliqua deiumi
possunt ex ijs quæ supra diximus ad fin. libri secun-
11 di, & ad principium tertij. Sic exaudiendus † est tex.
in d. l. si ita scripsisset de leg. 2. ubi subiecta materia
testamentariæ dispositionis facit ut præsens tempus
non comprehendat, quia restringitur ad tempus
conditi testamenti l. ad testium §. 1. de testa. & quia
non patitur interpretationem à propria uerborum
significatione dissentientem, nisi quatenus testantis
12 mens suffragatur, l. non aliter de leg. 3. sic quoque
intelligendus est tex. in d. l. si stipulatus fuero hanc
summam ubi mens contrahentium operatur ne uerba
ad præsens tempus relata concipiant futurum.

Et

Et sic de singulis dicendum erit. Intelligenda
13 tamen erit hæc conclusio, ut procedatur † ex ui non propriæ, sed interpretatiuæ significationis, iuxta ea quę latius explicabimus infra in l. uerbum oportebit, de uerbo. significat. ubi plenius hanc materiam pertractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Stante statuto quod. statuta non recipiant aliquam interpretationem, vel glossationem, an nihilominus admittant iustam interpretationem.*
2 *Friuolas solum interpretationes censeri reiectas a statutis reijcientibus interpretationem.*
3 *Interpretationes legitimas naturaliter esse necessarias.*
4 *Statuta facere non posse, quominus leges in eis habeant locum.*
5 *Alias ex generali prohibitione sequeretur absurdum.*
6 *Causa si committitur appellatione remota semper intelligi de friuola.*
7 *Statuto reijciente interpretationem intelligi reiectam glossam hominis, non etiam legis.*
8 *Interpretationemque extrinsecam non etiam intrinsecam ex Baldo.*
9 *Et qui illius sententiæ accedant.*
10 *Qui uè contra sententiam. & 11.*
12 *In statutis Ticinensibus interpretationi extensiuæ locum esse non posse, ex Curtio.*
13 *Literam dici, quæ oculis corporeis subijciatur ac legi potest.*
Stante prædicto statuto reijciente interpretationem & nolente vt ad literam intelligantur statuta sub expressa vulgari, non contineretur tacita pupillaris ex Baldo. ibid.
14 *Bar. theoricam in materia statuti reijcientis interpretationem egere declaratione.*
Vtque declaretur a D. Alciato qui rem ad quatuor casus deducit. ibi.
15 *Lex si tollat interpretationem de extensiua intelligendum esse.*
16 *Et quomodo intelligatur sub expressa vulgari non contineri pupillarem.*
17 *Lex municipalis cum glossas fieri prohibet non intelligitur reijcere grammaticalem intellectum, vel expositionem.*
18 *Glossa quid significet.*
19 *Lex municipalis cum dicit, statuta ad literam intelligi debere, quomodo intelligi debent.*
20 *Mixtum ex ui sermonis non venire, nec fœmininum sub masculino.*
21 *Statutum præferens in hæreditate paterna masculos fœminis, quomodo intelligatur.*
22 *Lex municipalis dicens statuta obseruanda esse pracise, vt sit exaudienda.*
23 *Verbum precisè quid significet. & nu. 24. & 25.*
25 *Et quomodo accipiatur in statutis. ibi.*
27 *D. Alciatum in materia statuti reijcientis interpretationem, omnia ferè desumpsisse a Sancto seuer.*
28 *Interpretationem quæ sumitur pro congrua vocis expositione, nunquam censeri reiectam.*

Si statuta prohibent interpretationem, vel extraneum intellectum afferri statutis, an intelligatur, prohibere legitimam interpretationem.

CAP. XXX.

Ostremo uidendum est. Quid si in uolumine statutorum adesset statutum aliquod quo caueretur ne statuta reciperent aliquam interpretationem, glossationem, uel extraneum intellectum,

1 An nihilominus † possent aliqua legitima iustaque interpretatione declarari? Bart. in d. l. omnes populi de iusti. & iur. sub nu. 65. putat istius modi statutum parum aut nihil operari, quasi per dicta
2 uerba solum friuola interpretatio uideatur † esse remota, per l. 1. §. fin. & l. ij. §. pen. C. de ueter. iur. enucl. secus ubi sumus in iusta ac legitima interpretatione, quia illa debet ac potest fieri l. j. cum ibi not. C. de legi. & l. si de interpretatione de legi.
3 Præterea † quia istę interpretationes sunt necessariæ naturaliter, l. 2. §. his de legibus de orig. iur. & illud quod est naturaliter necessarium per leges ciuiles tolli non potest, §. sed naturalia instit. de iur. naturalis gent. & ciuil.
4 Rursus quia omnes † interpretationes fiũt auctoritate legis, sed statuta non possunt facere ut leges circa ea locum non habeant l. nemo potest de leg. j.
5 Insuper quia † ex ista generali prohibitione multæ sequerentur absurditates. Ergo & c. l. sed & si quis. §. quæsitum si quis cautio.
6 Accedit quod si † de iure canonico causa committitur appellatione remota, intelligitur rescriptum de friuola, l. prima, §. fin. a quibus appellar. non licet ubi idem Bar. & in l. prima. §. final. quod ui aut clam, & hanc Bart. sententiam probat quoque Bald. in d. l. omnes populi, col. 17. uersicu. sed
7 quid si caueatur † dicens uirtute talis statuti intelligi reiectam esse hominis gloss. non etiam legis, Alexand in consil. 50. in columna penult. uolumine primo, & in consi. 83. circa quintam colum. ubi dicit hanc uideri communem, eodem uolum. prout refert Curt. iun. in consil. 6. columna quarta post
8 medium uersic. nec obstat, & ideo † dixit Bald. in l. si quis filium. C. de libe. præter. & in l. secunda. C. de condit. inser. & alibi sæpe, quod tale statutum solum impedit interpretationem extrinsecam, nõ autem intrinsecam, quæ uenit ex mente, & ratione, qua de relatè disserit Andr. Sicul. in repetio. l. cum uirum. C. de fideicom. sub nu. 67. cum duo-
9 bus sequent. ibique dicit pulchras † istas rationes quibus Barto. confirmat hanc eius sententiam, fuisse Rayner. Eorolivi. in quadam eius disputatione, & Iacob. de Bellouisu, ut scripsit Bald. in l. Gallus. §. quid si is, de libe. & postbu. & illas referre ac probare Petr. Ancbar. in rep. capit. canonum statuta;

de

de constit. in final. verbis. Sed in contratium facit
10 † quod not. Bald. per illum tex. in l. inbemus §. fi. C. ad trebel. & in l maximum vitium colu. 4. C. de lib. præter. Franc. Aret. in consi. 145. incipit. licet statuta circa fin. & in l. Gallus §. instituens in vlt. colu. de lib.
11 & posth. qui † volunt vigore talis statuti, non posse fieri extensionem de persona ad personam, quibus accedit Franc. Curt. in d. consi. 6. colu. 4 post princ.
12 vbi in terminis statuti nostri Ticin. † defendit interpretationi extensiuæ locum esse non posse, quia statutum nostrum, nedum remouet omnem interpretationem, sed etiam subijcit, vt statuta debeant obseruari ac intelligi ad literam, & prout statuti litera sonat, cnius stat. vigore tanto magis omnem ait te-
13 ijci interpretationem † quia litera dicitur, quæ oculis corporeis inspici pôt, vt dicit Bald. in l. 2. post mè di. C. de patrib. qui fili. distrax. per tex. in l. 1. §. 1. de ijs quæ in testam. delent. hinc dixit in l. precibus C. de impub. & alijs substit. col. 4. versic. & nota stante tali statuto sub expressa vulgari contineri tacitam pupillarem.

D. Alciat. de verbo. sign. lib. 2. sub nu. 65. inquit
14 † hæc verba Bat. vera esse, crebrioreque calculo approbata, illa tamen indigere clariore expositione, & deducit negocium ad quatuor capita, quorum primum est quando lex tollit interpretationem; secundum est quando prohibet fieri glosas. Tertium est quando iubet statuta ad literam intelligi debere. Quartum est, quando statuta precisè intelligi præcipit; & imprimis cum à verbis legis receden-
15 dum non sit, † si lex tollat interpretationem, de extensiua intelligendum esse ait, quatenus ui verborum comprehendi non posit, vnde quod à contrario sensu deducitur exclusum videtur, vt sensit Bal. in d. l. 2. § his legibus de origin. iur. qua ratione etiã in substitutione expressa vulgari non continebitur
16 pupillaris † ex legis enim interpretatione, non ex verborum figura inest, vt per Bal. in l. precib. C. de impub. & alijs substitut. Cum verò glossas fieri prohibet, restrictiones, vel augumentationem prohibe-
17 re intelligi ait, non autem eam expositionem, † qua verbum aliquod obscurum grammatico more intelligibilius declaramus, Quamuis Quintilia. lib. 1. instit. interpretationem linguæ secretioris γλώσσας
18 dici † auctor sit, Et Dionisius glossematicam dictio. esse dicat priscam obscuriorem, & circumlocutionibus constantem, Diomedesq; genera locutionum quinque faciat, rationabile, artificiale, historicum, glossemmaticum, commune.

Si vero dicatur interpretationem ad literam fie-
19 ri debere † eodem modo inquit faciendam esse interpretationem, ne absurdum ineptumque aliquod consequatur, nenè extentione vltra verborum vim vtamur, quapropter & tunc dispositio in casu simplici loquens ad mixtum non protrahitur, secundum Ang. in l. si ita de lib. & posth. quod accipien-
20 dum esse ait, † cũ mixtum ex vi sermonis non proueniт, sed nec tali in casu vult masculinum concipere fœmininum nisi ratio in lege expressa fœmininum quoque compræhenderet, quia tunc eo modo veniret, quo species sub genere, nec vi extensionis dicetur produci secus vbi ratio non esset expressa in lege quia tunc stante supra relato statuto aliud ipse censet constituendum, & ita ait in facti specie dispo
21 nente lege municipali † vt in hæreditate fraterna agnati fœminis præferentur, si ratio agnationis expressa foret, Curtium seniorem rectè respondisse ait, qui voluit in hæreditate quoque sororis fœminis mares potiores esse, quod si scripta non sit cum Baldo in consilio 460. in quinto. Corne. in consilio 14. in secundo, & cum Alexand in consilio 45. in septimo standum è contra esse quibus & ipse accedit, quod si lex dicat statutum intelligendum
22 obseruandumque precise intelligendum esse † sine tectorio aliquo, ac sermonis inuolucro, iuxta illam Cicer. auctorit. ad Atticum. Nemini cuius causam non reciperé, tã humili tã sordido, tam precise negaui, quam hic mihi pla nè sine aliqua exceptio-
23 ne præcedit metaphora, scilicet ab his ducta † quibus imperatur, vt longis verborum ambagibus finè imponant, superfluaque amputent, & quod vulgo dicitur ad punctum veniant, unde & præcisè
24 quandoque dicitur † quod ob breuitatem obscurum est, Cic. de Nat. Deor. libro secundo id inquit præcisè dicitur, ut si quis Atheniensium Rempublicam consilio regi, desit illud Areopagi. Ad Herenium quoque lib. quatto, præcisio est inquit cum dictis quibusdam, reliquum quod cæptum est dici, relinquitur in audientium iudicium. sed in casu nostro inquit ille non ita dici, Docto. nostros
25 ita accipere † ut nelit text. præcidi quæcunque alia, quæ illi dispositioni officiant, ambiguamque reddant, vt per Iaso. in dicta l. omnes populi ibique Bald. asserere huiusmodi verbis quecunque glossemmata reijci, nisi quæ ex alijs legibus
26 assumantur. legem tamen correctoriam, † quæ extantibus filiis fœminam excludat, tum ad nepotem non produci, quia nec precisus hic intellectus nec ex litera sed ἐντελέχεια est ut post Baldum in l. maximum vitium ipse affirmat, Ioan. Bapt. Sanctosceuer. in dicta l. omnes populi de iust. & iut. à
27 quo D. Alc. omnia feret † desumpsit quæ à me proximè relata sunt, prout apud illum videre est, à numero 276. vsq; ad numerum 278. in versiculo col ligitur etiam post Petr. de Anchar. in dicto capitulo canonum statuta videtur quasi generaliter constituere quòd stante statuto, quo caueatur statuta debere intelligi ad litteram absque glossatione, subauditione, interpretatione, vel extrinseco intel-
28 lectu, nihilominus † interpretatio quæ sumitur pro congrua verbi seu vocabuli expositione locum habebit item interpretatio, quæ se. habet per modum extensionis de vno casu ad alium locum habebit ratione absurditatis euitandæ, vel etiam circumscriptionis, absurditas enim semper debet censeri exclusa, quamuis verbis sit omissa l. scire oportet §. aliud cum ibi nota. socijs de excus. tuto. similiter & circumscriptio quæ sub specie legis sæpe crimen inuolnit l. frans & l. contraria de legibus cum latius ibi tradit. quibus dicit maxime ccnuenire quæ not. a glos. in clem. literis, & in clem. Auditor de rescript.

SVMMARIVM.

1 *Quid opinetur auctor in materia statuti reijcientis interpretationem.*

2 *Statuta duo Ticinensia, reijcientia interpretationem, alterum nu. 55. de regimine potestatis, alterum vltimum in criminalibus plenius esse concepta.*

Regulariter statuendum esse in statutis excludentibus interpretationem non dari progressum de casu ad casum ibidem.

3 *Statuta sterilia esse tanquam mulas.*

4 *Statuta semper ita intelligenda esse, vt aliquid addant iuri communi.*

5 *Statuta reijcientia interpretationem potissimè intelligi de friuola.*

6 *Clausula appellatione remota intelligi de frustratoria.*

7 *Neque unquam excludere casum appellationis permissa à iure.*

8 *Statuta prohibentia interpretationem potissimè procedere in correctorijs & exorbitantibus a iure communi.*

9 *Et quando quis uellet uti interpretatione restrictiua cessante ratione.*

10 *Vel quando id quod uirtualiter dicitur comprehendi sub litera, necessariò non concludit.*

11 *Secus si necessario concludat, quia tunc dicitur posse legi.*

12 *Statuta refragantia interpretationi intelligi de extrinseca non autem de intrinseca.*

13 *Aut necessaria.*

14 *Quia alias dispositio statuti esset impossibilis.*

15 *Statuta remouentia glossas ac interpretationes, intelligi de glossa uel interpretatione legis non autem hominis.*

16 *Item de cauillosa interpretatione, non autem de legitima.*

17 *Vel quae literaliter fieret.*

18 *Aut ratio in statuto expressa est, uel unica tantum assignari potest.*

Quis sit auctoris calculus in praescripta disputatione.

CAP. XXXI.

Go in hac proposita difficultate
opinor pro faciliore illius extri-
catione, quia ut inquit Aretin.
in dicto consilio 144. licet sta-
tuta contineant difficilem, ac
scripulosum articulum, nego-
cium hunc in modum esse resol-
1 uendum † vt constituenda sit generalis regula ne-
gatiua. postea suis declarationibus explicanda, in
dispositionibus istiusmodi statutorum maximè si
plenius concepta sunt, qualia sunt, duo statuta no-
2 stra Ticinensia † quorum alterum est. 55. de re-
gimin. potesta. Alterum vltimum in criminal. &
quibus disponitur ut statuta Ticinensia intelligan-
tur & intelligi debeant simpliciter, sicut litera ia-
cet & sonat, nullo extrinseco habito intellectu, &
vt non possint nec debeant interpretari, sed de-
beant intelligi ac obseruari ad literam, & prout sta-
tuti litera sonat. Et si qua sunt similia vt scilicet re
gulariter intelligatur ab huiusmodi statutis reie-
3 cta omnis interpretatio, † & ratio est quia statuta
sunt sterilia tanquam mulae, vt dicit Ripa lib. pri-
mo respons. capit. tertio, sub numero secundo, &
propterea regulariter non recipiunt interpretatio-
nem, neque subauditum intellectum sed secundum
eorum verba strictè & frigidè sunt intelligenda, l.
prima, §. si is qui nauem, de exercit. actio. l. constitu-
tionibus ad municip. & de incol. l. quod constitu-
tum, de milit. testam. cum similib.
Ergo, vt huiusmodi statutum aliquid operetur
4 omnis reiecta censebitur interpretatio, † quia sta-
tuta semper ita debent intelligi, ut aliquid addant
iuri communi Barto. in l. quarta. §. praetor ait, sub
numero decimoquinto, de damno infecto. quem
ibi sequitur. Alexand. & Abbas consilio 42. colum.
2. paulo post medium, libro secundo, cum similib.
& supra plenius diximus & ita progreditur opinio
contra Bartol.

Declaratur modo in primis haec conclusio, ut
5 potissimè procedat † quando interpretatio facien-
da esset friuola, secus si esset iusta legitima ac gra-
uis, quia tunc per tale statutum nunquam censetur
remota, sic intelligendum est quod scribit Bart. in
dicta l. omnes populi, de iustit. & iur. ibique Iason
columna 11. & alij supra citati. Bal. in l. quamuis.
C. de impube & alijs substit. Alexand. in l. prima,
columna octaua si certum petatur, & consilio 50.
columna secunda, & consilio 80. columna quarta,
libro primo, Ias. in dicta l. quamuis. C. de impube.
& alijs substit in l. iam hoc iure, de uulgari & pu-
pilla. & in l. ultima. C. de success. edict. Ripa dicta li.
primo, respons. cap. tertio sub numero 14. qui per-
plures alias auctoritates addit, & ita trad. in termi-
nis l. cum auus. Socin. in eadem l. sub num. 85. ubi
uult statutum reijciens omnem interpretationem
non reiicere interpretationem dictae l. cum auus.
Rol. a Val. de lucr. doc. quaestio. 14. sub numero se-
ptimo, post Cur. iunior consilio 122. columna fin.
6 deseruit huic declarationi † quod scribunt Doctor.
de clausula, appellatione remota, quam uolunt in-
telligi de appellatione frustratoria. & friuola, non
de illa, quae legitimam habet causam, Bartol. Ri-
pa, & alij in locis iam relatis. idem Bartol. in l. pri-
ma, §. interdum sub numero 5. a quibus appella.
non lic. post gloss. in capitulo pastoralis, in princi-
pio, de appellat. capit. ut debitus, eodem titulo, in
sexto, Iason in l. tertia. §. si is pro quo sub numero
quinto quod quisque iur. Maran. de ordin. iudic.
par. sexta, sectio. secundus actus sub numero 325.
Rebuff. tomo tertio in titulo de appellationib. sub
numero 26. Vital. Camba. in tracta. clausul. facit
gloss. secunda quam ibi commendat Abb. de offi-
cio deleg. in capit. ex parte, & quam probant Do-
cto. in loco supra citato. & Rui. in consilio primo,
sub numero 16. libro quarto, Andr. Sicul. in dicta.

l. cum

l. cum acutissimi, sub num. 168. post Petr. Anchar.
7 in consilio 97. qui uult † ut quemadmodum clausula prædicta nunquam excludit casum permissæ appellationis expressum a iure dicto capitu. pastoralis ubi Abbas, & omnes not. sic nec tale statutum excludit legitimam interpretationem.

Declaratur secundo loco ista conclusio, ut præcipuè locum sibi uindicet, quantum ad prohiben-
8 dum statuta extendi, † quatenus corrigunt ius commune, uel ab eo exorbitant, tunc enim istius modi statuta multum operantur Bald. in l. maximum uitium. C. de lib. præter. & in l. secunda. C. de patribus qui filios distrax. & ita firmat nuncupatim. Franc. Aretin. in dicto consilio 144. ad finem, qui dicit hoc esse, si rectè inspicitur, quod uoluit dicere textus in capit. exiji qui seminat, de uerborum significationibus, in fine. cuius uerba refert Bald. & inducit ad statuta, in authentica si qua mulier, in fine. C. de sacrosanctis ecclesijs, & in l. iubemus, in fine. C. ad Trebellianum, & Petr. de Ancharan. in dicto capitulo primo, de constitutionib. in ulti-
9 ma car.

Idemque concludendum esse credit † idem Aretin. quando etiam quis uellet uti interpretatione restrictiua ratione cessante, sicut dixit Iacob. de Bel. & Io. And. in reg. pro possessore, de reg. iur. li. 6. quod ipse intelligit, quando aliqua causa ita statuendi ostenderetur in dubio autem non credit interpretationem restrictiuam posse impediri per statutum, ubi aliàs si non essent ista statuta deberent admitti, quæ res non habet difficultatem cum sit illa de natura statutorum, ut supra diximus, & plenius dicemus infra libro decimo, sequitur Curtius iunior in dicto consilio sexto, sub num. 8. & 9. vers. secundo principaliter.

Declaratur tertio loco memorata conclusio, ut vera sit, quando illud quod virtualiter dicitur
10 † comprehendi sub litera non deducitur taliter, ut de necessitate inferat, sed persuasiuè, uel argumentatiuè, quia tunc uerior illa est opinio literam non dici nisi illam, quæ oculis corporeis inspici potest, ita ut ulterior licita non sit extensio, omnisque talis reiecta interpretatio, ubi autem quod dicitur
11 uirtualiter sub litera † comprehendi ita deducitur, ut de necessitate inferat, tunc dicitur posse legi, nedum illud quod ex litera expressim percipitur, sed etiam quod ex mente necessario uerbis inclusa colligitur, textus est, quem ibi nota. Abbas, & Butr. in capitulo cum olim, in fine, de censibus. Bald. in l. ubi adhuc, columna quinta, uersiculo aduerte ubi ex aliquo expresso, C. de iur. dotium. Angel. clarius in l. prætor ait. §. interdictum, in glossa, in uersiculo expressum, de oper. noui nunciatio. Felynus in capitulo translato, columna secunda, sub numero quinto, & ita se habere communem opinionem, dicit Curtius iunior in dicto consilio sexto, columna quarta, ad finem faciunt quæ supra diximus libro secundo de expressa uerborum significat.

Declaratur quarto loco antedicta conclusio, ut
12 progrediatur † respectu interpretationis extrinsecæ, secus est quantum ad intrinsecam Baldus in dicta l. si quis filium. C. de liberis præter. per l. in his, de conditio. & demonstratio. idem Bald. in l. commissoriæ. C. de pactis inter emptor. & uendito. uult quòd si iudici imposita sit necessitas seruandi statutum prout ad literam iacet, semper intelligitur saluo intellectu, quia litera occidit, spiritus uiuificat, ut dicit diuus Paulus ad Corinth. capitulo tertio, sequitur Andr. Sicul. in d. l. cum acutissimi sub nu. 167.

13 Declaratur quinto loco † ut ociosa sit istiusmodi conclusio quantum ad omnem necessariam interpretationem, quam non potest, neque debet statutum istiusmodi intelligi prohibere, Baldus in dicta l. secunda. §. his legibus latis, ubi ait nullam constitutionem posse prohibere interpretationem, quæ sit necessaria, ut ibi probatur, ergo sequitur
14 ut eius contraria dispositio sit impossibilis † & impossibile statutum non ualet, capitulo erit autem quarta distinctio. ergo quantum ad prohibendam hanc interpretationem nihil censebitur statutum istud disponere, & ita firmat Franc. Aretin. in dicto consilio 144. licet statuta. Curtius iunior in dicto consilio sexto. sub numero octauo, & Andr. Sicu. in dicta l. cum acutissimi, sub dicto num. 167. uersic. accedat.

Declaratur sexto loco, ut intelligenda sit gloss.
16 hominis † secus quantum ad glossam legis Bald. in dicta l. omnes populi, ut supra retulimus Andr. Sic. in dicta l. cum acutissimi sub num. 169. qui post Bald. adducit l. quamuis. C. de adulterijs, & in l. quamuis eum ibi nota. de in ius uocan. & multa in hanc rem more suo per duas columnas congerit Sicul. in dicta l. cum acutissimi, sub numero 170. cum sequent. plenè Roland. a Vall. de lucr. do. di. quæst. 35. sub secundo numero, & tertio ubi communem uidetur asserere ex congestis auctoritatibus.

Declaratur septimo loco, ut procedat respectu
16 cauillosæ † interpretationis non autem illius gratia sine qua statutum rectè intelligi non potest, Ludouicus Romanus in l. Cæsar sub numero tertio, de publi. & uectigal. per textum quem ipse dicit esse singularem in dicta clement. exiui in uersiculo, quia uero, de uerborum significatione, quem in hanc sententiam citat Baldus in authent. si qua mulier. C. de sacrosanctis ecclesijs, cui addit tex. in capitu. ex parte de offic. deleg. & in l. prima, de muner. & honor. ubi Barto. qui & in l. ut gradatim. §. sed si lege eodem t. t. ex ea lege notat.

17 Declaratur octauo loco † ut nunquam extendenda sit respectu interpretationis literalis atque grammaticalis, uel respectu interpretationis expositiuæ, quia illa semper censetur esse permissa, non obstante tali statuto, Bal. in capit. primo, de constit. Barbat. in dicto l. cum acutissimi, sub numero 170. uersiculo accedat, Ioan. Bapt. Sanctoseue. in dicto l. omnes populi, sub num. 277. uersiculo colligitur etiam, Franc. Aretinus in dicto cons. 144.

in

in princip. Curt.iun. in dicto consilio sexto, sub numero nono.

Declaratur nono loco ista conclusio, ut locum
18 non habeat † quando ratio esset expressa in statuto, quia tunc eatenus, quatenus ratio patitur, semper fieret interpretatio, ut scribit Petr. de Anchar. in dicto capitulo primo, de constit. in pen. & ultima columna & Curtius iunior in dicto consilio sexto, sub numero decimo, cum simil. quæ supra a nobis deducta sunt supra libro sexto, & septimo in materia correctoria, & pœnali in limit. ab identitate rationis, quam tamen declarationem debemus in-
19 telligere † siue ratio nuncupatim in statuto sit expressa, siue unica tantum posit afferri, ut supponit Curtius iunior sub dicto numero decimo, & nos amplè diximus in locis proximè citatis, ad quos recurrendum erit ne sæpius idem repetamus.

Lib. VIII. FINIS.

CAMILLI GALLINII TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS. AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Nonus.

SVMMARIVM.

1 *Vr libro nono reseruata fuerit tractatio quæ spectat ad hominum dispositiones.*

2 *Ab hominis dispositione ad legis dispositionem & contra valere argumentum.*

3 *Non leues tamen inter eas relucere differentias.*

4 *Filiorum appellatione in legis dispositione veniunt nepotes, non tamen in testamentariæ tutelæ dispositione sic permitti.*

5 *Indefinitam semper æquipollere uniuersali in dispositione legis non in dispositione hominis.*

6 *Curatoris appellatione venit tutor in legis dispositione non tamen sic venit in testatoris dispositione.*

7 *Diœcesis appellatione in legis dispositione continetur Ciuitas, secus est in dispositione hominis.*

8 *Actionis verbo etiam pœnalis actio continetur non sic in dispositione hominis.*

9 *Verba quantumuis generalia in legis dispositione recipiunt interpretationem de habilitate, non sic in dispositione hominis.*

10 *Qui sibi & hæredibus quibuscunque feudum stipulatus est, etiam de extraneis & aliàs incapacibus egisse credendus est, ex receptiore sententia.*

11 *Et quàm multi sint eiusdem sententiæ adsertores.*

12 *Qui verò contrariam sententiam probent.*

13 *Quibus neutra prædictarum opinionum placuerit.*

14 *In dubioque non esse a priore opinione quę est receptior recedendum.*

15 *Inuestituræ tenorem in materia feudali maxime attendendum esse.*

16 *Legis dispositio ex sola mente etiam verbis non expressa vnum quemque obligat, non sic hominis dispositio.*

17 *Pro constituto habendum esse id de quo si legislatores interrogati fuissent, verisimiliter disposuissent.*

18 *Rationes in humanis dispositionibus difficile esse discernere in legibus autem facilius.*

19 *Regulariter cum lege benignius agi, quàm cum homine.*

20 *Vnde possint aliæ legum & humanarum dispositionum differentiæ desumi.*

Hominis dispositio in quibus differat a dispositionem legis.

CAP. PRIMVM.

1 On ab re hoc loco † disceptationem illam reseruauimus, quę attinet ad hominum dispositiones, Domin. Alciatum secuti qui libro tertio huius tit. illas à legum constitutionibus partitus est: Tametsi enim notissima ac tritissi-
2 ma iuris enuntiatio sit, à legis dispositione † ad hominis dispositionem, & è conuerso licitum es-

 se argu-

fe argumentationem, quando res in obſcuro non
eſt, l. verbis de uerb. ſignific. §. diſponat in auth. de
nupt l. prima §. ſi conueniat depoſ. & l cõtractus de
reg. iur. cum ſimil. Nihilominus quando in ambi-
guis uerſamur, multæ non leues inter eas relucent
3 differentiæ, † prout proſequitur D. Alciat. dicta l. 3.
ſub nu. 1. & 2. & Euerar. in loc. à lege ad teſtat. ſub
numero quinto ueluti quia in legis diſpoſitione fi-
4 liorum appellatione ueniunt † nepotes l. filium ha-
beo ad maced. & l. ex ſenatuſconſulto de ritu nupt.
& tamen in teſtamentariæ tutelæ prouiſione facta
à teſtatore, non ueniunt nepotes, l. quod ſi nepotes
de teſtam. tut. ubi Albe de Roſa. §. fin. inſtit. qui te-
ſtam. tut. dar. poſſ. item indefinita in diſpoſitione le-
5 gis prolata † ſemper æquipollet uniuerſali l. ſi plu
ribus ubi Bartol de legat. ſecundo quamuis aliud ſit
in diſpoſitione hominis, ut ibidem ſcribit idem Bar,
gloſſ. in capi. ut circa, in principio de electio. & per
Dyn. in rub. de reg. iur. libro ſexto & nos ſupra ple-
nius diximus libro tertio in materia obſcuritatis
quæ proficiſcitur ab indefinitate. Rurſus in diſpoſi-
6 tione † legis, curatoris appoſitione uenit tutor, glo.
in authent. minoris debitor. C. qui tut. dari poſſ. cum
tamen aliud ſit in diſpoſitione teſtatoris quia ſi te-
ſtator dixerit ſe impuberi curatorem dare, nihil
agit, nec per hæc uerba tutor datus eſſe intelligi-
tur l. tutores §. primo & ibi Bartol. de admin. tuto.
7 Præterea diœceſis † appellatione in legis diſpoſi-
tione continetur ciuitas, ſecus tamen eſt, in diſpo-
ſitione hominis, capitulo Rodulphus, de reſcr pt.
ubi notant doctor. Inſuper in legis diſpoſitione
8 actionis uoce omnis actio † etiam pœnalia compre-
henditur. l. prima. §. quod autem ubi gloſſ. de alea-
to. cum tamen aliter ſe res habeat in prouiſione ho-
minis, ut notanter decidit Bartol. in l. hoc legatum
de leg. tertio.

Ad hæc uerba quantumuis generalia in legis di-
ſpoſitione recipiunt interpretationem reſtrictiuam
9 de habilitate; † Attamen aliud eſt in ordinatione ho
minis, ita ſingulariter ſcribit Bal. in l. fi. C. ſine cenſ.
vel reliq. Iaſ in l. 1. §. nunciatio Bart. ibi de oper. no.
nun. in 5. col. & in l. in prouinciali. §. ſi in loco. eo. ti.
gloſſ. & doctor. in l. 1. C. de ſacroſan. eccleſ. & ſupra
ſuo loco diximus. Et ideo qui ſibi & hæredibus
10 quibuſcunque feudum ſtipulatus eſt, † etiam de ex-
traneis, & alias incapacibus egiſſe creditur, idque re
ceptius eſſe teſtatur D. Alciat. loco iam relato ante
nu. tertium. Et uera eſt aſſertio D. Alciati, quamuis
ob uarietatem ſcriptorum negari haud poſsit quia
ardua ſit reſolutio difficultatis, quam is propoſuit,
quod tale feudum in quoſcunque extraneos & aliàs
11 incapaces ſit tranſitorium. Nam tametſi † multò
plures habeat eiuſdem & ſententiæ, & atteſtatio-
nis adſertores qui illius Auctorem laudant Bald.
in l. cum uirum poſt numer. 21. C. de fideicommiſ.
& in capitulo imperialem in princ. de prohib. alie-
nat. feud. ſub num. 19. quos recenſet D. Clar. in §. feu
dum uerſiculo hoc præmiſſo quæſtione 9. ubi poſt
Gig. Soc. ſen. Cur. iun. Rip. Crau. Pariſ. Soc. iun. om-
nes atteſtantes de communi magis communem, &
in practica obſeruari ait in feudo hanc partẽ quam

receptiorem eſſe dicit Domin. Alciat. idemque af-
firmat in emphyteuſi idem D. Clar. in §. emphyteu-
ſis q. 28. uerſic. ſecundus caſus, & in uerſic. ſed quæ-
ro quid ſi eccleſia poſt Didac. in cap. 17. poſt nu. 5.
in 4. concluſ. verſic. quin & ſi emphyteuſis libro 2.
uari. reſolut. Andr. Tiraq. de retract. conſang. §. 1.
gl. 7. ſub nu. 21. ubi congerit auctoritates eorum qui
probant hanc opinionem, & quatuor ſeq. cum mul-
tis ſimilibus eam probat, quam crebriorem quoq;
eſſe fatetur Franc. eccleſ. in conſil. 40. ſub nu. 7. in 2.
uol. conſil. feud. Anto. cap. in eius inueſtit. feud. in ca-
pit. de clauſulis feudorum uerſi. & ſuis hæredibus,
& ſucceſſoribus quibuſcunque Moder. ad Alex. in
conſil. 30. ſub num. undecimo libro primo in ſchol.
incip. quibuſcunque, quamuis in princ. illius adnota
tionis dicat, quòd quanto plura in hoc puncto le-
git, tanto minus diſcernere potuit, utra ſit crebrior
opinio, adeo (ut ait) in hoc doctores doctoribus &
ijdem ſibi ipſis contradicunt; in quam ſententiam
quod relata D. Alcia. reſolutio ſi receptior iuit quo-
que Burſat. in conſil. 76. ſub nu. 7. Attamen contra-
12 rium † multi ſunt qui probant, & qui receptius quo
que eſſe affirmant interpretum uotum, fuit enim
eiuſdem ſententiæ Bald. ſibi contrarius in capitulo
primo, §. donare uerſi ſed dubitari poteſt, col. ſecun
da quæ ol. feud. alien. poter. ibique Marti. Lauden.
& Cardin. Alexandr. Alex. ſibi contrarius in d conſi.
30. uerſic. quia uaſallus, Franc. Aret. & Bar. Socin. in
l. Gallus. §. etiam ſi parente de lib. & poſth Barb. ſibi
contrarius in rub. de feud. col. 2. & conſil. 63. ſub nu.
8. lib. 3. Iacob. a ſancto Geor in inueſti. feud in uerſ.
& quibuſcunque hæredibus ſub num. ſecundo &
tertio ubi ait quòd cum caſus eueniſſet ſe pro iſta
parte conſuluiſſe; Cur ſen. in conſilio 8. Deus Pius
columna quarta uerſiculo & ſi opponatur ſub nu-
mero 7. Dec. ſibi contrarius in conſilio 171. ſub nu-
mero quinto in conſi. 185. ſub nu. 4. & in conſi. 193.
col. fin. uerſic. Non obſtat fundamentum, & conſil.
208. col. fin. poſt prin. verſic. tertio. Baldus. Lud. Go-
zadi. in conſi. tertio ſub numero 35 & conſi. 26. ſub
nu. 35. Ioan. Anto. Rube. in conſi. 110. ſub nume. 9.
Corn. in conſi. 199. ſub nu. 69. uerſi. licet etiam aliàs
lib. 2. Cefal. in conſil. 2. ſub nu. 16. libro primo Zaſ.
de feud. in titulo de ſucceſsio. feud. ſub nu. 82. Ioan.
Thom. de Oener. & qual. feud. tit. 31. ſub nu. unde-
cimo libro primo ubi uidetur atteſtari communem
hanc eſſe ſententiam, quamuis cogitandum relin-
quat, propter illud uerbum ſucceſſoribus, commu-
nem quoque eſſe affirmat Menoch. poſt Dec. &
alios plures quos citat in conſilio 61. ſub nu. undeci
13 mo, ſunt & † aliqui, quibus neutra prædictarum
opinionum ſimpliciter placuit, ſed mediocritate
quadam earum contrarietatem componere ſunt ag
greſsi, & opinati ſunt quod ubi ſit facta filiorũ, uel libe-
rorũ, uel deſcendentiũ, uel maſculorũ mentio, tunc
ſine dubio uerbum hæredes, & uox illa quoſcun-
que, referatur ad ſolos deſcendentes ipſius inueſtiti,
vt Soc. Iun. conſilio 72. ſub numero 27. libro primo
Rol. a uall. in conſilio 67. ſub numero 27. cum duo-
bus ſequent. libro primo Moder. Apo. ad Alexand.
in dicto conſil. 30. in d. ſchol. incipi quibuſcunque
ad fin.

ad fin. idem Socin. Iuni. in consilio 137. columna fi.
sub numero 13. lib. primo qui ait ita firmare Andr.
Isern. sum. feudis. in capit. 1. § & si libellus uers. quid
ergo si dictum sit & Dec. in consi 385. colum. tertia
& in consil. 395. col. 2. & ita ait se solitum esse tene-
re. Quapropter resoluendo, concludendum est, se-
cundum Moder. loc. iam relat. ad fin Hoc est in du
14 bio † non esse a priore illa opi. quę crebrior, & uerior
est recedendum; Si autem ex tenore inuestituræ
appareret, de mente concedentis & suscipientis uo-
lentium descendentibus tantum primi inuestiti
prouidere. Tunc per uerba illa uniuersalia ac gemi
nata non sit credendum concessum fuisse feudum
simpliciter ad extraneos transitorium, quia in
15 materia feudali inuestituræ tenor † diligentissimè
est attendendus capitulo primo ubi Bald. notat per
illum tex. de duob. fratr. à capitaneo inuestit. capi-
tulo primo in fin. per quos fi. inuestit. & in capitulo
primo. § denique quæ fu. prima caus. bene. amitt.
Bald. & Castr. in l. ad probationem 1. C. de probatio.
Bald. in l. prima. §. sed & si quis C de latin. liber. toll.
Cur. Seni. consil. 47. sub nu. 2. & 49. sub nu. 36. & 40.
Io. de Ana. in consil. 7. uisis Aflic. decis. 265. sub nu.
102. & seq Dec. in consi. 208. sub nu. 1. 269. sub nu.
3. in fin & 468. sub nu. 9. & alibi sæpe Soci. Iun. in ter
minis in consi. 112 col. fin sub num. 14. libro. 2. cum
simil. facit text. in l. non aliter de leg. tertio & in l. 1.
§. si is qui nauem de exercit. actio. & in l. fideiussores
magistratuũ. § pro Aurelio de fideiusso. cum socijs.
16 Estque † & illa haud contemnenda differentia,
quòd legis dispositio ex sola mente unumquemque
obligat, etiam si non sit uerbis expressa, cum non
minus committat in legem, eique fraudem faciat,
qui uerbis obtemperans rationem negligit, quam
qui utrunque negligit, capitulo fin. de regulis iur. in
sexto. l. non dubium C de legib At in humanis actio
nibus sola mens nihil proficit, nisi aliquo modo ex-
pressa proponatur, l. quidam cum filium ubi Bald.
& Imol. de hæredib. institu. l. si repetendi. C. de con-
dic ob caus l. prima. § si autem ad deficientis. C. de
cad. tollen. Ad hæc rationem legis perscrutari ple-
runque facile est, ex eaque argumentari concessum
17 est, cum proditum sit id pro † statuto habendum,
quod legislatores si de eo casu interrogati fuissent,
uerisimiliter constituissent l. tale in fin. ubi gloss. &
doctor. de pactis quem sensum ἐκ τοῦ ἴσου καὶ ἀγαθοῦ, id est ex
bono & æquo accipi auctor est Aristoteles libro
quinto Moralium, ut refert Domin. Alciat. dicto
libro tertio sub numero secundo. Rationes autem
18 hominum † in ultimis uoluntatibus discernere dif-
ficile est, at in contractibus longe difficilius, cum
semper debendi Reus negaturus sit, ne productio
fiat; l. an inutilis de acceptilatio. Creditor propter
utilitatem sit affirmaturus. ergo facilius admittun-
tur huiusmodi interpretationes in legibus, quàm in
humanis actionibus, & ideo iure merito hæc pars
separationem tractatus a superiore recepit. Ad-
19 dendum est quòd † regulariter benignius agitur
cum lege, quàm cum homine l. Celsus ubi gloss.
notat in princ. de recept. arbitr. quod qualiter sit in-
telligendum declarat Ripa in l. si insulam sub nume-
ro quinto de uerborum obligationib. cum tribus
sequent. & Ias. in §. item si quis in fraudem columna
secunda institut. de actio. ex quibus locis possunt
20 aliæ † desumi differentiæ, inter legis & hominis
prouisionem, quibus aliæ ex infra dicendis ac-
cedent, & poterit quisque etiam mediocriter uer-
satus in iure nostro alias per plures peruestiga-
re atque adiicere.

S V M M A R I V M.

1 *Omnem materiam extensiuæ interpretationis versari circa duo in humanis actionibus, vel in sustinendo acta in ea forma, in qua gestus est, vel in alia.*
2 *In primo capite nos semper versari aut in dispositione pura, vel in conditionali, vel facta in casu simplici:*
Quid sentiat Bartolus quando agimus de dispositione pura nu. 3. cum seq. vsque ad septimum.
Eiusque sententiæ accedere D. Alciat. ibi.
7 *Prouisionem qua pure aliquid dispositum est, regulare, esse vt ab vno casu ad alterum non extendatur.*
9 *Nisi casus omissus ab expresso possit decidi.*
10 *Vel ex verisimili testatoris mente possit comprehendi.*
11 *Aut quando non est omnino omissus.*
12 *Seu quando casus omissus potest dici similis expresso.*
13 *Aliosque insuper haberi casus, in quibus memorata regula locum non habet.*
14 *Quàm diuersa methodus alijs placuerit in hac materia.*
Auctorem magis accedere ad Iasonis dispositionem. nu. 15. & quibus rationibus.
16 *Iasonem & D. Alciatum dum breuiores fore curarunt, obscuriores fuisse factos.*
17 *Quid seruauerit Auctor in eadem materia explicanda.*
18 *Casum non expressum regulariter habendum esse pro omisso.*
19 *Prouisionem specialem ita arctari ad casum expressum, vt trahi non possit ad casum omissum.*
20 *Casus contingens preter illius dispositionem, non contineri testatoris dispositione.*
21 *Quod & in quacunque alia dispositione locum habet.*

Materia extensiuæ interpretationis circa actus humanos in quibus consistit, & præsertim quid sit constituendum quando negocium versatur circa dispositionem puram.

C A P. II.

Ed vt ad ulteriora progrediamur in
suscepta à nobis institutione, dico
omnem materiam extensiuæ interpre
tationis circa humanas actiones ver-
1 sari circa duo, † principalia capita, quorum alterum

est quo agimus de interpretando actu extensiuè in
ea forma qua gestus est ac ualet, & illum ad alium
casum protrahimus. Alterum est, quo tractamus
de sustinendo acta per istiusmodi interpretatio-
nem in alia forma, quàm ea sit in qua is actus gestus
2 est. Quod attinet ad primum caput, † est illud in
tres alias partes distinguendum, prout uel agimus
de dispositione pura uel conditionali, uel facta in
casu simplici. Si uersemur in dispositione pura,
Bartol in l. Gallus. §. & quid si tantum sub nu. 3. sic
3 resoluit† Aut ex uirtute expressi casus omissus po-
test intelligi, & ad illum porrigitur, ut Instit. pro so-
ci. §. illud & se dixisse ait in l. commodissime eo. tit.
de lib. & posth. soluendo contrarium, Aut uirtute
4 expressi non † potest intelligi, & tunc aut is casus
potest constare ex uoluntate disponentis uolentis,
ut quod expressum est trahatur ad omissum, & ad il
lud porrigitur. ut l. Titius. §. 1. eo. ti. & l. fin. C. eo. tit.
de posth. hær. instit. secundum intellectum quem re
fert se dedisse in d. l. commodissime; Aut de mente
5 non potest † constare, & tunc aut casus fuit penitus
omissus, aut fuerunt expressi duo casus, qui obue-
nerunt coniunctim, primo casu, aut casus omissus si
milis est expresso, & habet eundem effectum, & ad
illum extenditur, ut l. fin. in fin. supra mandat. Secun
do casu quando fuerũt expressi duo casus coniun-
6 ctim, tunc aut loquimur † in materia in qua debet
fieri interpretatio plena, ut in testamentis, & ad il-
lum porrigitur, l si ita in prin. ubi se dixisse ait de lib.
7 & posth. Aut loquimur in materia non† fauorabili,
in qua non debat fieri plena interpretatio, & tunc
ad illum non porrigitur, ut in l. uim passam. §. præ-
scriptione de adult. & colligitur ex tex. d. l. si ita, sed
ait restringi fauore uitandæ contrarietatis, ut dicit
se docuisse in l. 2. in princ. de uerb. obli. D. Alc. non
multum recedens a uestigijs Bart. & maximè acce-
dens ad methodum Iaso. in d. §. & quid si tantum
sub nu. 21. cum quatuor. seq. d. li 3. de uerb. signifi.
sub nu. 3. & septem seq. proponit imprimis regulã
negatiuam, uidelicet prouisionem qua aliquid pu-
8 rè dispositum est in uno casu † non produci ad alte-
rum per text in l. si alii de usufr. legat. in l. si quis ita
§. si quis cum de testam. tutel. & in l. si cum dotem
solut. matri. deinde illam restringit in quatuor casi-
bus, quorum primus est, quando casus omissus ab
9 expresso † potest decidi uel ex natura casus, ut in l.
si non fuerit pro socio, uel ex antecedente & conse-
quente necessario, ut in l. illud de acq. hær. uel pro-
pter connexitatem l. Lucius. § Paulus de adim. legat.
uel quia se inuicem recipiunt, uel quia per argu. a
contrario sensu id suadetur, l. aliquando de condit.
& demonstrat. uel quia in simplicibus prouisum es-
set, & de casu mixto agatur, l. si ita de lib. & posth.
uel quia testator plus expresserit, nam & de eo quod
est minus utique uerisimile est prouisum esse l. qui
10 quartã de leg. 2. secũdus casus est, † quando ex uerisi
mili mente testatoris idem potest constitui in casu
omisso, ut in l. Titius. §. fin. de lib. & posth. in l. fin.
C. de posth hæred. instit. quem tamen intelligit lo-
cum habere quando sumus in eadem persona, ut di-
cta iura loquuntur, secus in diuersa, per d. l. si quis
ita, §. si quis cum de testa. tut. cum. n. testator de illa
non cogitauerit, nec disposuerit, præsumpta illius
uoluntas nihil operatur, d. l. quidam cum filium de
hæred. institut. cum simil. & respondet ad l. tertium
C de inoff. testa. quæ uidetur facere in contrarium,
illam procedere ob instam impedimenti causam, &
ad l tale. §. fin. de pact. dicit quod ibi mentio fratris
fuerat demonstratiue facta, & non poterat dici ca-
sus fuisse omissus cum stipulator cogitauerit fra-
trem futurum esse hæredem, & propterea filij po-
stea suscepti, qui fuerunt hæredes non possunt di-
ci pacto fuisse exclusi, & consequenter casus non
poterit dici omnino omissus, & propterea repro-
bat absolute eorum sententiam qui putarunt in hu
manis actibus mentem testatoris, quæ ex uerbis
non colligeretur obseruari oportere. Tertius est,
11 † quando casus potest dici non omnino omissus
esse ab ipso testatore, ueluti in casu in quo con-
suluit Deci. consilio 227. qui substitutionem fa-
ctam deficientibus, uoluit ad non natos trahi.
uel cùm ex impropria uerborum significatione ca-
sus uenire potest, ut in l. Diuus de usu & habit. uel
quando gratia frequentioris usus casus fuisset ex-
pressus, ut per gloss. in auth. cassa. C. de sacr.
eccles. uel quando esset id expressum, cui aliquid
de consuetudine soleret accedere, nam id quoque
expressum dicendum esset l. cuicunque. §. pen. de
instit. facit quod scribit Roma. in l. tertia. §. iura-
12 ri de iureiur. Quartus est, † quando casus omissus
potest dici similis expresso, & eundem effectum ha-
bet, ut in l. fi. § fi. mand. Ias. in l. si procurator. C. de
procurat. & in l. iam tamen. §. pen. iudi. sol. qui-
bus in locis, quod de mandato constitutum est,
protrahitur ad id quod eundem effectum cum
mandato habet. Hinc prohibita a testatore alie-
natione, omnis modus uetitus censetur, unde ali-
quo casu dominium transferri posset, Bartol. in l.
in quorum de pignor. concessaque executori fa-
cultate uendendi, ut creditoribus satisfiat, poterit
& in solutum dari, & pignori opponi, cæteraque fie-
ri unde causa huiusmodi satisfactionis obseruetur,
Bartol. in l. alio de alimen. legat. & plura istius
modi exempla prosequitur idem D. Alciat. sub nu-
13 me. 10. & 11. recensens † quoque aliquos casus in
quibus presentis casus regula locum non habet, ut
in casu l. si pupillorum. §. si pretor de reb. eo. & in ca-
pit. susceptum de rescript. in 6. in l. apud Iulianum in
fin. de leg. primo, in l. fin. C. de ijs qui uen. ætat. impe-
tra. in l. fin. C si tut. non gesse. in l. tertia. §. illud rem
pupill. sal. for. in l. nam socij pro soc. cum simil. Alij
14 vero † in dicta l. Gallus. §. & quid si tantum uelu-
ti Ioan. Crot. Fortun. Garci. Lancelot. Gali. & idem
Dominus Alciatus alia methodo explicant hanc
materiam, constituti scilicet suis conclusionibus
in uno quoque membro distinc. Bart. illisque postea
per extensiones ac restrictiones suas, vt cuiusque
15 fert natura, declaratis. Mihi tamen † magis pla-
cet modus, quo hanc materiam explicare ag-
gressus est Ias. in dicto. §. & quid si tantum sub
numero 21. & postea aliquanto plenius imitatus
est Dominus Alc. loco iam relato, tum quia ordina-
tuur

tior est, tum etiam quia prorsus accedit ad ordinem
doctrinæ Barto. illamque non ita discerpit, ut facit
illa separata constitutio conclusionum, quam fa-
ciunt doctor. in dicto. §. & quid si tantum, nihilo-
16 minus † quia dum breuiores esse laborant, & Ias.
& D. Alciat. obscuriores fiunt, iuxta illud Hora-
tii, nec plenè explicant materiam casuum, quos
pro limitationibus adducunt ad prædictam reg.
17 principalem, ideo ego † latius ac fusius pertra-
ctans hanc materiam, proponam cum illis prin-
cipalem conclusionem, deinde subiiciam succes-
siuo ordine quatuor illos casus seu limitationes,
quibus restringunt ante dictam conclusionem
cum suis declarationibus, quæ ab illis omissæ sunt,
& sine quibus perfectè intelligi non possunt illi
casus, mox ostendam & alias adnecti, addique
posse declarationes pro maiore elucidatione præ-
narratæ conclusionis.

Ego itaque opinor conclusionem firmatam a
Domino Alciato post Bar. & alios in dicta l. Gallus
§. & quid si tantum de liber. & posthum. esse uerif-
18 simam, quia regulariter casus † non expressus ha-
bendus est pro omisso l. commodissime & ibi do-
ctor. de liber. & posthum. l. Gallus. §. & quid si
tantum, ubi pariter notant interpretes eodem ti-
tulo, addit Ias. in l. commodissime text. in l. si ex-
traneus de condict. ob caus. quamuis gloss. fin. in
dicta l. commodissime & male (ut ipse ait) illum
text. citet pro contraria parte, & text. in capitu-
lo susceptum de rescript. libro sexto quibus accedo-
re potest text. in l. si uero. §. de uiro solut. matrim. in
capitulo dilectus de temp. ord. & in capitu. 2. §. sed
neq; de translat. præl. Rationem uerò istius conclu
sio. assignat Bald. in d l. commodissimè in sum. dum
colligit prouisionem specialem ita arctari ad casum
19 expressum, † ut non pertineat ad omissum. idquè
in substitutionib. maxime obtinere in quibus casus
omissus pro omisso habetur, remanetque in di-
spositione iuris communis; ut scribit Ioan. Andr.
ad speculato. in titulo de testament. § primo uersi-
culo nec occurrit ad fin. Oldra. in consilio 21. The-
ma tale est, Abb. in consilio 140. uolumine pri-
mo Socin. Iun. in consilio 95. libro secundo Cefal.
in consilio 17. sub numero 31. Riminald. Iun. in con
silio 110. sub numero 21. & plur. sequent. qui Re-
centiores alios referunt, quibus addi potest Cra-
uet. in consilio 261. sub numero 20. idque in tan-
tum procedit, ut casus contingens præter ordinatio
20 nem testatoris, † non includatur in eius disposi-
tione, etiam quod in eo maior esset ratio dispo-
nendi. Cyn. in l. quod fauore. C. de legi. refert &
sequitur Ancharan. in consilio 357. ex serie testa-
menti columna secunda sub numero quinto Deci.
in consilio 63. columna secunda post med. uersicu-
lo & quis casus; & alibi sæpe, ut refert Crauet. in
consilio 161. supra cita. sub dicto numero 20. in
contractibus quoque eadem reg. locum habet, ut
in l. quicquid astingendæ de uerborum obligatio. in
dicta l. si cum dotem solut. matrim. Alexand. in con
silio 46. ponderatis sub numero quarto libro se-
cundo pulchrè Bald. in consilio 296. quæritur li-
21 bro secundo progreditur † & in quacunque alia di-
spositione, ut scribit Petr. Anch. d. consil. 356. sub
nu. 4. Gozadi. in consi 84. sub nu. 9. & latè Andr. Ti-
raq. de iure primigen. q. 40. sub nu. 194.

S V M M A R I V M.

1 *Casus omissus quando uirtute expressi potest comprehendi, semper venit in dispositione pura testatoris.*

2 *Siue id fiat ex natura contractus, vel antecedentis & consequentis necessarij virtute.*

3 *Siue ratione accessorij.*

4 *Vel ratione necessarij resurgentis.*

5 *Aut connexitatis gratia.*

6 *Seu gratia correspectiuitatis.*

7 *Porcedereque in omni materia, tam odiosa quàm fauorabilis.*

8 *Etiam quando casus omissus esset dissimilis expresso, solitus tamen esset fieri.*

9 *Ea quæ a notarys in instrumentis solita sunt apponi, pro appositis haberi.*

10. *Casus expressus non trahitur ad omissum, quando verba repugnant.*

11 *Mens testatoris non attenditur, nisi uerba propriè vel improprie deseruiant.*

Contrà tamen differere Garciam Hispanum. nu. 12. quia in vltimis voluntatibus primum locum obtinet mens defuncti ibid.

13 *Et quia communis traditio uidetur implicare contrarietatem.*

14 *Ac rursus quia cum verba repugnant menti, nihil agunt.*

15 *Item quia verba secundum sacræ scripturæ expositores sunt, quæ intra mentem concipiuntur, & animi silentium retinentur.*

16 *L. si aly de vsufr. & l. fideicommissa. §. si filio de leg. 3. intellectus.*

17 *Fortunium non satis percepisse mentem interpretum communem sententiam constituentium.*

18 *Aretini restrictio declarata.*

19 *Tornielli sententia cum communi conciliata.*

20 *Extensionem de casu expresso ad omissum non fieri quando diuersa militat ratio inter vtrunque casum.*

21 *Intellectus l. cuicunque §. non tamen de instit. actio.*

22 *Casus expressus non trahitur ad omissum, quando aliter constat de uoluntate disponentis.*

23 *Quando manifestus est sensus, tunc verborum interpretatio nunquam tantum valet, vt melior sensu existat.*

24 *Mentem disponentis vbi de illa constet verbis præferri.*

25 *Extensionem de casu expresso ad omissum fieri quando specialium multiplicatio induceretur.*

26 *Rescripta seu priuilegia inutilia censeri, quibus insitum est duplex ius speciale.*

27 *Idq; obtinere quoque etiam si agatur de fauore ecclesiæ*

28 *Feudum acceptum pro se & hæredibus quibuscunque non posse vxori legari.*

29 *Extensionem non fieri vbi duæ improprietates resurgunt.*

30 *Specialia plura vbi ex diuersis fontibus procedunt, vnà concurrere posse neque extensionem impediunt.*

31 *Et quando vnum venit ad consequentiam alterius.*

32 *Vel vbi multiplicatio specialium procederet de iure communi.*

33 *Casus etiam expressi ad non expressum in dispositionibus puris non fit extensio quando sequeretur illicitum.*

34 *Ea quæ legibus permissa non sunt ab humanis dispositionibus eminus ablegata esse intelliguntur.*

35 *Dispositionem nunquam trahendam esse ad absurdum.*

36 *Extensio non fit de casu puro expresso ad omissum, quando mandans non esset solitus ita facere.*

37 *Renuntiationem casuum fortuitorum comprehendere tantum casus contingere solitos, non etiam insolitos.*

38 *Solita non fieri mandato non comprehenduntur, nisi esset mandatum cum libera.*

39 *Vel nisi comprehensio illius casus domino esset vtilis.*

Quando casus omissus potest comprehendi virtute expressi in dispositione pura, fit extensio, & quibus in casibus id non progrediatur.

CAP. III.

Imitatur modo imprimis antedicta conclusio, vt non progre
diatur, quando casus omissus
potest comprehendi virtute ex
1 pressi, † quia tunc ad illum fit
extensio siue id ex materia
actus procedat, vt in societate,
§. illud instit. de societa. vbi quod de damno conuen
tum est in societate, decidere intelligitur, quod de
lucro omissum est, & utram ex natura contractus,
quàm iuris communis ratione communis maneat
2 vtriusque fortuna, l. si non fuerit pro soci. siue † ra-
tione antecedentis & consequentis necessarij, vt in
l. nec is §. 1. & l. illud de acquir. hære. l. 1. in prin. ubi
doctor. omnes post gloss. in versi. edicto, & l. prętor
ait §. 1. post gloss. in uersic. expressum de oper. nou.
nuntiat. l. ad legatum l. ad rem mobilem de procur. §.
idemq; iuris inst. qb. ex cau. ma. non licet. §. 1. inst. de
hær. inst. l. quidam. C. de necess. ser. hæred instit. ubi
datio libertatis intelligitur quoq; expressa à testato-
re per expressionem hæredis institutionis. facit
quod not. Bal. per illum text in l. actionem. C. de pro
cur. & quod notant omnes ibique latè inter cęteros
3 Ias. in l. 2. de iurisd. omni. iudi. siue † ratione accesso-
rii tendentis ad eundem effectum, ut in l. cuicun-
que §. non tamen de insti. actio. l. si nemo de testam.
tut. l. eam quam. C. de fideicommis. Ias. & alij post
gloss. ibi in rub. de leg. 1. l. cum principalis de reg.
iur ubi Dec. & alij, & c. accessorium de reg. iu. li. 6.
4 ubi Dyn. uel ratione necessarii insurgentis † ex ea-
dem causa, l. non cogendum §. fin. de procur. de quo
tamen textu quatenus uidetur aduersari Bar. doctri
næ in d. l. secunda de iurisd. omn. iud. dicendum est
ut per doctor. in d. l. secunda. Vel connexitatis ra-
5 ratione † ut l. eum actum ubi Bar. de neg. gest. l. Lu-
cius. §. Paulus de adim. leg. capit. quanto de iudic.
capit. translato de constit capit. tuam de ordin. co-
6 gni. uel gratia correspectiuitatis † ac correlationis
l. alteri de adim legat. l. ult. de acceptil. l. ult. C. de in
dict. uiduit. tol. & l. ult. C de cupress. ex luc. Daphn.
lib. 12. uel per argumentum a contrario sensu, l. ali-
quando de condi. & demonstratio. & in summa per
locos omnes à simili & quos supra retulimus libro
quinto inter instrumenta interpretationis, & ita de-
clarant hanc limitationem Fortun. Crot. Galiaul.
Alciat. in dicto. §. & quid si tantum. Hanc limita-
tionem sic constitutam extendit Fortun. Garci in di
cto. §. & quid si tantum sub numero 106. ut locum
7 habeat † in omni materia tam odiosa, quàm fauo-
rabili per dictam l. alteri de conditio. & demonstr.
quamuis dicat hoc intelligendum esse iuxta declara
tionem Imol. atque Alciat. in capitulo 1. de locat.
& conduct faciunt quæ supra diximus in materia
correctoria in pœnali extensione facienda per supra
dictos locos. Ampliat rursus D. Alciat. in dicto §.
& quid si tantum, sub num. 28. præter cæteros ut
8 procedat etiam si casus † omissus esset dissimilis ex-
presso dummodo solitus esset fieri, secundum tex.
notan. in l. quod si nolit. §. restitui de ædil. ædict.
ubi quæ moris sunt ac consuetudinis in bonæ fidei
iudicijs dicuntur uenire; & ideo duplæ stipulatio
ob eius frequentiam, illa in contractuum materia
semper censetur esse apposita, sicque illum tex. cum
gloss. ibi in uersic uenire censuit Bald. ualde esse no
tandum in hanc sententiam. facit text. ille insignis
quem ad hoc notat ibi Bald. in l. ult. C. de fideiuss.
9 ubi habetur. † ea quæ a notarijs solita sunt apponi
in instrumentis etiam si omissa fuerint, pro appositis
haberi in quam sententiam notant Abbas, Fel. Dec.
Rip. & alii text. in cap. cum M. Ferrariensis in uersic.
sicut consueuit expressum de constit.

Limitatio hęc postea restringitur per Franc. Are
ti. hic colum. 4. ut non habeat locum, quando uer-
10 ba † repugnant quia tunc casus expressus non tra-
hitur ad omissum; etiam si adsit mens testatoris,
quia ubi uerba adaptari non possunt ad casum omis
sum, tunc mens testatoris in casu omisso non atten-
ditur l. fideicommissa §. si filio de leg. 3. necesse enim
11 est, ad hoc ut testatoris mens attendatur † ut illi
uerba propriè uel impropriè deseruiant, aliàs non
habita ratione uoluntatis testat. solis inhæremus
uerbis, secundum Bald. in l. cum uirum. C. de fi-
deicommis. & Alexand. in l. tertia de liber. prætent.
Hanc tamen restrictionem multis rationibus impu-
gnat Fortun. Garci. in dicto. §. & quid si tantum sub
numero 107. cum tribus sequent. uolens ut uolun-
12 tati ipsius testatoris † etiam sine uerbis sit stan-
dum, uel etiam ubi uerba repugnant, Tum
quia in ultimis uoluntatibus primum locum ob-
tinet uoluntas l. in conditionibus primum locum
de condition. & demonstratio. & magis men-
ti quàm uerbis sumus adstricti, l. cum uirum
C. de fideicommis. l. ubi § rogo, ad senat. Trebellia.

& ubi

& ubi de uoluntate apparet qualiscunque sit significatio statur uoluntati l. pater. §. conditionum de conditio. & demonstratio. gloss. & omnes in dicta l. cum uirum, Tum quia ista traditio implicat con-
13 trarietatem † nam si uerba repugnant, non potest dici casus omissus, quia ad uerba pertinet, quòd si omissus sit non possunt dici uerba repugnare, quia ea quæ sunt præter non sunt contra l. non est ambigendum de bonorum possess. l. iurisgentium. §. si paciscar de pact. ubi gloss. in fin. & in l. stipulatio ista § alteri de uerborum obligationib. cum similibus.
14 Tum quia cum uerba repugnant † menti uerba nihil agunt, quia qui aliter loquitur, quam uult, nec id dicit quod uerba significant quia non uult, neque id quod uult, quia non loquitur l. in ambiguo de reb. dub. quinimo nec in contractibus, qui sunt stricti iuris, uerba quæ sunt sine mente, uel menti contraria nullius sunt momenti l. non omnis si cert. petat. l. obligationum substantia de actio. & obligat. unde dicere quòd uerbis sit standum quando menti refragantur, perinde est ac si diceretur insanorum uerbis standum esse uel mendacijs, quia mendacium nihil est aliud, quàm cum aliud dicitur, aliud mente retinetur, capitulo iuramentum 22. quæst. quinta.
15 Tum etiam † quia uerbum secundum sacræ scripturæ expositores, est quod mente concipitur, & intra animi silentium retinetur, uoce tamen profertur, unde dicebat Ioan. Fab. instut. de obligat. uerbum esse quod mente retinetur, uox uerò quæ emittitur, quia tamen uoce proferimus quæ mente retinemus, ideo ea uerba appellamus, sine mente igitur uerba inania sunt, & uocis tantum signi-
16 ficationem habent. Ad l. si alij † de usufruct. leg. & l. fideicommissa. §. si filio de leg. tertio quibus ui, detur probari supradicta limitatio, ut ubi uerba aduersantur menti sint uerba ipsa attendenda, quamuis multa dicat, tamen in summa uult inferre illa iura locum habere in casu quo mens incerta adduceretur aduersus eam uoluntatem quam uerba significarent, & ita ait uelle Bal. in dict. l. cum uirum & l. uoluntatis. C. de fideicommiss. & Alexand. in di-
17 cta l. tertia. C. de liber. præter. Quæ res † luce clarius ostendit, Fortunium nõ percepisse in hac restrictione mentem doctor. & argum. rationesque ab illo adductas procedere in terminis longè diuersis à communi opinione, quia ut supra declarauimus lib. 1. ea in parte qua disseruimus quis sit finis uerborum significationis ex recentiorum mente in multis consilijs, communis opinio quæ habet ut uerba saltem impropriè debeant suffragari menti defuncti, ad hoc ut illi sit locus, intelligitur ex mente omnium, quando casus qui in principali dispositione est omissus, ex mente defuncti in alia parte testamenti saltem ex impropria significatione importata defenditur esse inclusus, quia tunc menti uoluntatique defuncti sit locus, secus si neque ex uerbis principalis dispositionis, aliculusue alterius partis testamenti de mente quæ adduceretur ad includendum casum omissum constaret, quia tunc de tali mente, tamquã uerbis refragante seu uoluntati, quę per uerba principalis dispositionis esset importata
18 aduersante, non curraretur; & ita intelligenda † est Are. restrictio quam probat Crot in dicto. §. & quid si tantum sub nu. 48. D. Alciat. in d. lib. 3. de uerbor. significat. sub n u. 6. ad fin. per rationes quas supra adduxerat sub nu. 2. eo. lib & est receptissima apud omnes quamuis D. Tornicl. in l. hæredes mei. §. cum ita ad senat. trebell. sub num. 22. conetur ostendere hoc speciale esse in fideicommissis, ut sola uoluntas dispositionem inducat ut supra docuimus d. lib. 1. supra hoc opere in ea parte, in qua agitur qui sit fi-
19 nis uerborum, cuius sententiam † ibi quoque conciliauimus cum communi; & prænarrato distinctionis fœdere resoluuntur omnes considerationes factæ per Garci. in dicto. §. & quid si tantum, quia omnes tendunt ad ostendendum mentem, uoluntatemque testatoris esse uerbis præferendam si tamen de illa constet aliquo modo, quod supponunt omnes qui communem tuentur secus si nullo modo de illa constet, quia tunc cum casus qui defenditur per illam mentem sit prorsus omissus cum de illa non constet, uelle tunc inducere decisionem casus omissi per eam mẽtem, nihil esset aliud quàm refragari uoluntati, quæ per uerba esset inducta. Et ita accipiendo apparet omnes obiectiones prorsus cessare, nec multum uidetur a supra dicta resolutione recedere Maria. Iun. in dicto. §. & quid si tantum sub numero 34. uersic. Crauet. tamen eum defendi posse ostendit. Areti. & Crot. ab impugnationibus fortunij Garciæ quem sub nouissimorum nomine citat.

Restringitur quoque prædicta limitatio, ut lo-
20 cum non habeat † quando diuersa militaret ratio inter expressum, & omissum ut per Alberi. in dicto. §. & quid si tantum in secunda opposit. sub num. tertio colum. secunda post med. quem sequitur ibi D. Alciat. & ratio est quòd cum tunc propter diuersitatem rationis casus expressus & tacitus remaneant diuersi prorsus, non poterit ab uno ad alterum inferri l. naturaliter. §. nihil commune de acquiren. possess. ubi Bart. & omnes notant, l. ult. de calumn. l. Papinianus ait de minor. & ita intelligitur text. in l. fi. C de prædi. Decur. li. 10. ubi prohibita uenditione, non prohibetur donatio, cum tamen appellatione uenditionis ueniat donatio largè, ut est text. in l. statuliberi à cæteris. §. quintus de statulib. sic quo
21 que exaudiendus † est text. in dicta l. cuicunque §. non tamen de instit. actio. ubi constitutus procurator ad uendendum, non potest emere, & tamen ueteres promiscuè usi sunt uerbo emptionis & uenditionis l. ueteres de actio. empt. & uendit. & possent ad huius restrictionis confirmationem adduci ea quæ scripsimus supra in instrumento rationis lib. 5.
22 Restringitur item ut locum non habeant † quando aliter constaret de mente disponentis per d. §. illud. institutio. de societ. iuncta l. si non fuerit. §. Aristo pro soci. iuncta l. sequent. & ratio est, quia ubi
23 manifestus est sensus † disponentis uerborum interpretatio nusquam tantum ualet ut melior sensu existat l. tertia. C. de liber. præterit. & faciunt quę supra diximus lib. primo in c. qui sit uerborum

rum finis; ubi multis iuribus atque auctoritatibus
24 ostendimus tam in contractibus † quàm in ultimis
uoluntatibus, mentem, uoluntatemq; disponentis,
ubi de illa constet, uerbis præferri, ut etiam proximè
diximus in prima restrictione ad hanc primam li-
mitationem.

Restringitur præterea ut illi non sit locus, quan-
25 do specialium multiplicatio daretur † l. 2. C. de pa-
trib. qui fil. distrax l. 1. C. de dot. promiss. ubi gloss.
Saly. & alii notant. l. cum post. §. gener. cum ibi nota.
de iur. dot. l. ius singulare l. quod uero de legi. l. de-
nique ex quibus caus. maior. l. mulieri & titio de
condit. & demonstrat. l. si quis rem §. fin de pollic.
iuxta l. fin. C. de sacr. eccl l. si quando C. de inoff. te-
stam. l. prima. C. commu. de legat. capitulo non po-
test, §. fin de preben capit. 2. de fil. presbit. libro sex-
to. Bal. in l. fin. sub numero 4. & ibi Ias. colum. septi-
ma limit. 5. de constit. prin. Soci. cons. 13. sub nu. un-
decimo. lib. 1. & consil 40. sub nu. 6. l. b. 4. Andr. Ti-
raq de iur. constit. poss. ampliat. 26. sub nu. 8. Cra-
uet. in consil. 226. sub num. 3. & consil. 289. uersic.
4. respondetur Nat. in consil. 298. sub num. 7. Dec.
in consil. 28 sub nu. 13. Rimi. Iuni. in consil 31. sub
nu. 69. unde Bald. in l. 1. in fin. C. quando lic. ab em-
26 ptio. discede. & in d. l. 1. C. de dot. promiss. dixit † ea
priuilegia, seu rescripta inutilia censeri debere,
quibus insitum ius speciale duplex inueniretur
hancque conclusionem procedere ait Ripa in l. si
27 rem aliquam sub nu. 33. de acquir. posses. † etiam si
agatur de fauore ecclesiæ ad quam facit notanda
Bald. decisio in capit. 1. §. donare sub num. 4. qual.
28 ol. feud. aliena. pot. ubi ait quod quamuis † aliàs
ubi feudum receptum est sub illis uerbis uniuersali
bus pro se & hæredibus quibuscunque possit in te-
stamento relinqui ac legari quia legatarius quo-
dammodo est hæres l. id tempus. §. primo, de usuc.
tamen uxori non potest legari, ne duæ improprie-
tates simul concurrant, una quia fœmina, altera
quia non agnata per dict. l. primam. C. de dot. pro-
mil. quam decis. Bal. seq. Alexand. in consil. 30. sub
num. undecimo, libro primo. ibique dicit ita defen-
di ac limitari dicta per Bal. in l 1. q. 34. de re. diuis. &
in cap. imperialem in princ. de prohib. feud. aliena.
per Fride. hoc est ut non procedant quando seque-
29 rentur duæ improprietates † supradictæ, eandem
recipiunt Laud in dict. §. donare sub nume. 17. ea-
dem ratione Barb. consi 63. sub nu. 7. versic. & addu
co Ias. consi. 57. col. 2. uersi. primo, lib. 1. Rui. cons.
25. sub nu. 5. lib. 2. & alibi sæpe cum socijs adductis
per Dec. dicto consi. 28 sub nu. 14 quibus & ipse ac-
cedit. Nisi tamen specialia diuersis è fontibus pro-
30 cederent, † ut docet Bart. in l. si is qui pro emptore
col pen. uersic. distingue, de usucap. probatur in §.
sed si ab hostibus instit. quib mod. ius patr. pot. sol-
ui. l. singularia si cer. pet. tradit Cęfal. consi. 245. sub
num. 41. Bero consi. 16. sub num. 25. uol. 2. quibus
Rimin in consil 43. sub nu. 49. accedit, possuntque
prædictis addi Bart. in l. ex facto sub. nu. 24. de uulg.
& pupil. & Bal. in tract. substit. in cap. de recipro. sub
nu. 11. Fely. in cap. cum M Ferrariensis sub nu. 10. de
31 constit. uel nisi unum ueniret † ad consequentiam
alterius, Bart. in d. l. 1. C. de dot. promis. Bald. in l. 1.
col. antepen. C. de fur. Gemi. in cap. non omnes 2.
q. 7. Fely. loc. iam relat. ad fin. Port. instit. de stipul.
seruper l. sub conditione de solutio. Socin. Iun. post
Parpal. in l. 1. solut. matrim. sub num. 224. uel quan-
32 do multiplicatio specialium † procederet de iure
communi ut scribit Fel. in d. cap. cum M. Ferrarien.
sub nu. 10. uersic uel secundo post Bald. in l. 1. in fin.
quan. lic. ab emptio. disced. uel quando essemus in
materia in qua ex causa ius induceret multiplicita-
tem priuilegiorum ut ibi per eundem Fely.

Restringitur insuper memorata limitatio, quan
33 do † ex tali casu omisso si compræhenderetur, re-
sultaret illicitum l. si procurator de condic indebit.
l. si pater quæ in fraud. credit. & ita per illa iura coar
ctat supra dictam limitationem D. Alciat. in d. §. &
quid si tantum sub nu. 27. & ratio est, quia nunquam
facienda est illa interpretatio, per quam dispositio
34 trahatur ad illicitum, quia † quæ legibus permissa
non sunt, ab humanis dispositionibus eminus able-
gata esse censentur, l. iurisgentium §. ait prętor de
pact. l. generaliter de uerb. obligatio. l. turpia legata
de leg. 1. § pœnæ nomine instit de leg. l. nemo po-
test, de leg. 1. l. non dubium C de legi. cum sodali-
bus; & facit quod uulgo dici solet, nunquam trahen
35 dam † esse dispositionem ad absurdum l. nam absur
dum de oper. liber. l diuortio ibique Ias in 5. not so-
lut. matr. cum simil. supra adductis lib. 5. in loco ab
absurdo; neque in eum sensum, ut per illam inuiten
tur homines ad delinquendum l. conueniri de pact.
dotal. l. non est singulis de reg. iur. cum simil. faciunt
quæ supra disseruimus li. 7. in materia pœnal. in 1. li
mitatione, dum locuti fuimus de interpretatione fa
cienda ad illicita coercenda in pœnalibus etiam
extendendo.

Restringitur etiam, in casu quando mandans es-
36 set † solitus ita facere, hoc est quando non esset mo-
ris ipsius domini mandantis de mandatum negociũ
absoluere per casum omissum, qui posset compre-
hendi sub expresso argu. l. uel uniuersorum de pig.
actio. facit quod uult Barto. in l. Seio. §. 1. ad fin. de
37 ann. leg. ubi uult, quòd † renunciatio casuum fortui
torum comprehendat solum casus contingere soli-
tos, secus est in casibus raro contingentibus, ueluti
in eo qui in mille annor. spacio contingeret, per tex.
in l. fistulas in fin. de contrahen. emp. quæ enim ex
consuetudine uel solito domini ordinario fiunt mã-
dato comprehensa intelliguntur, l. fin. ubi Bar. de ijs
quæ in fraud. credit. non autem ea quæ non solita
38 sunt fieri, nisi essemus in mandato † generali cum li
bera, ut scribit Areti. in l. si procurator ad fin. C. de
procur. & D. Alciat. in l. transactionis. C de transa-
ctio. & in dicto §. & quid si tantum sub numero 27.
39 uel nisi † comprehensio illius casus domino esset
utilis l. cum hi, §. eam de trans. l. non eo minus de
procur. Fely. in capitulo causam de iudic. & l. igno-
ratis domini de procurat. uel nisi de modico præiu-
dicio ageretur ut per Angel. in l. mandato generali
de procur. & D. Alciat. in dicta l. transactionis sub
num. 10.

SVM-

SUMMARIUM.

1 Casus omissus quando ex uerisimili mente testantis sub expresso non continetur ad eum non fit extensio.
2 Quid sentiat Crot. de iuribus a Bar deductis ad probandam praedictam assertionem.
3 Relatiuum, qui, iunctum verbo futuri temporis importare conditionem.
4 Fortunium Garciam putare secundam limitationē, Bar. in hac materia esse vnam & eandam cum prima.
5 §. Illud instit. de socie. vt intelligatur a Fortunio Garcia.
6 Fortunius Garcias reprobatur in intellectu Bartoli. numero 7.
8 Plura media quamuis habeant eundem finem colligendae mentis defuncti, non posse dici eadem specie legali.
9 Ex verisimili disponentis mente posse extensionem fieri, etiamsi oporteat uenire contra verba.
10 Mentem testatoris non attendi, quę non habeat, vel propriam, uel largam uerborum significationem.
11 Mentem testatoris non attendi, quae non transeat in dispositionem.
12 Casus omissus pro omisso habetur, etiam si testator de illo verisimiliter informatus idem respondisset.
13 L. Titius §. Lucius intellectus.
14 Quid pro resolutione extensionis ex verisimili testatoris mente facienda sentiat Lancel. Galiau.
15 Filiorum nomen quamuis comprehendat posthumum, aliud tamen est quando testator non sentit de posthuma.
16 Quae sit Auctoris sententia de resolutione Galiaula.
17 Verisimilem testatoris mentem attendi, quae saltem ex aliqua eius dispositionis parte adiuuetur.
18 Substitutum post mortem uxoris, cui praedium a mari to relictum fuerat donec uidua permanserit, illa ad secundas nuptias transeunte, habiturum esse praedium.
19 Testator si filium nasciturum instituerit, eique si in pupillari aetate uel postea quandocunque decesserit, aliquem substituerit, etiam non nato filio substitutus ad mittetur.
Communem opinionem esse, ut substitutio possit de casu ad casum trahi ibid.
20 Nisi testatoris mens staret pro exclusione.
21 Vel substitutio esset facta in poenam instituti.
22 Aut ageretur de extensione facienda de personā ad personam.
23 Extensionem potissimè admitti, quando digresio non fieret ad aliam personam uirtute inspecta.
24 Actus agentium non operari ultra eorum intentionem.
25 Testatoris uoluntatem intelligendam esse secundum id quod testator opinabitur.
26 Quibus placuerit faciendam esse extensionem, etiam cum digressu ad alias personas.
27 Praesumendum esse quod si pater sciuisset alium filium habere illum haeredem instituisset.
28 Testamenti annullationem, quandam esse poenam.
29 In ijs quae non consistunt in solo animo magis attendi veritatem quam opinionem. num. 46.
30 L. si quis ita de testam. tute intellectus.
31 L. non omnis si cert. pet. a declaratur.
32 L. quo loco §. primo, de haered instit. perpensio.
33 Auctoris uotum quale sit, in extensione facienda ad diuersas personas, ex verisimili mente defuncti.
34 Quae sit ratio differentiae, inter casum extensionis facienda de casu expresso ad omissum, & de persona ad personam.
35 Voluntatem in mente retentam nihil operari.
36 Voluntatem testatoris quae non transit in dispositionem non curari.
37 Propter identitatem personae symbolum seu proportionem induci inter casus, ita ut facilior fiat progressio. num. 38.
39 Personam nunquam extrinsecus assumi.
40 Formam testamentariam iuris esse publici.
41 Tex. in l. sertia, C. de inoffi. testam. quomodo sit intelligendus. num. 42.
43 Quisque praesumitur uiuere usque ad centum annos.
44 Patrem qui potuit opinari se alios habere filios, & non prouidit instituendo uel exhaeredando sibi debere imputare.
45 Satis dici peccatum ab eo qui negligens fuerit in praeuidendo.
47 Transitus ubi fit de persona ad personam, ibi ex uerisimili mente non fieri extensionem.
48 Nisi concurrat sibi fauor, & iustum impedimentum.
49 Vel quando qualitas persona expressa reperitur in casu omisso.
50 Aut essemus in illis casibus in quibus conditio in persona haeredis impletur in haerede haeredis.
51 Seu dispositio aliter non haberet effectum.
52 Pluresque alios casus alibi referri remissiuè.

Quid iuris sit, quando ex uerisimili mente disponentis casus omissus sub expresso concipitur maxime quando uerba repugnant, et fieret digressio ad aliam personam.

CAP. IIII.

1 Imitatur secundo loco principaliter supra firmata conclusio, vt non proficiscatur, quādo † ex uerisimili mente disponēns casus omissus sub expresso cōcipi posset, quia tunc ad illum casum fieret protensio, per tex. in l. Titius, §. Lucius de lib. & posthum. & in l. fin. C de post hum. haeredib. instituend. secundum intellectum, quem tradidit Bar. in dicta l. commodissimè de lib. & posthum. ita illam firmat Bar. supra relatus in di cto §. & quid si tantum, sed Crot. ibid. sub num. 51
2 dicit † ex duobus istis iuribus a Bar. deductis melius

lius probare tex. in dict. §. Lucius ubi prouisio facta fuit per modum dispositionis, & non per modum conditionis, tex. uero in dicta l. fin. non probare hanc limitationem, quia loquitur, quando fit dispositio per modum conditionis. nam ibi testator instituit filium uel filiam qui intra decem menses mortis sue proximos nasceretur, relatiuum enim, qui, iunctum
3 † uerbo futuri temporis importat conditionem, l. stichum qui meus erit de legatis primo, limitatio uerò & conclusio nostra loquitur de prouisione, quæ facta est per modum dispositionis, & non per modum conditionis, atque bene facere pro hac Bar to. sententia, textum in l. mulier §. primo, ad Senat. Trebellia. ubi extensio fit de casu mortis ad casum emancipationis ex uerisimili mente disponentis, qui si de illo casu fuisset interrogatus, uerisimiliter ita respondisset. addit Lancilot. Galiaul. in dicto §. & quid si tantum sub numero 22. dict. l. tale pactum §. fina. de pact. Fortun autem Garci. in d. §. & quid si tantum sub numero 111. putat hanc secundam
4 limitationem † quæ colligitur ex dictis Bar. supra relatis, esse unam & eandem cum supra relata prio re loco limitatione. nam quamuis non subintelligatur casus alius ex significatione uerborum, subest tamen semper iuris intellectus, siue ex intentione partium, siue ex alia æquitate. sic enim in §. illud
5 † instit de societ. illud tacitum ibi uenit ex intentio ne partium interpretata a iuris æquitate, & ut clarius res percipiatur sic deducit, nam societas est contractus bonæ fidei, & habet interpretationem ab æquitate, l. tertia, in principio pro socio l. consensu in fine de actio. & obligatio. ideo interpretatur lex conuentionem factam de lucro intelligi quoque factam esse de damno, & e contra, ut in §. primo, instit. eod. tit. de societ. & quamuis possint lucri & damni partes esse dispares, ex cōuentione partium, l. si non fuerint §. si uerò placuerit pro socio, nihilominus quia in dubio, ubi nihil dictum est, interpretatur lex secundum æquitatem, ut uoluerint contrahentes, partes in societate esse æquales dicta l. si non fuerint in principio, & idcirco apparet hunc casum uerisimilis mentis ipsius disponentis non differre a superiore, & in hoc residet ipse Fortunius, reiecta illa distinctione, quam facit Crot. in ter tex. in dicto §. Lucius & in dicta l. final. quod alter loquatur in conditione, alter in dispositione, quia in hoc non consistit uis iuris.

6 Sed animaduertendum est † quia perperam confundit ille terminos Doctor. Bar. & cæterorum, huiusque secundæ limitationis cum superiore. Nam prioris limitationis casus consistit in eo, ut quod omissum est, concipiatur ex ui expressi in ipsa principali dispositione per aliquam necessariam illationem, ueluti antecedentis, consequentis, connexi, ac cessorij, & aliorum similium locorum. Secundæ autem huius limitationis casus consistit in eo, quā do non per aliquam necessariam illationem casus expressi, quod omissum est comprehendi potest, sed aliunde assumitur coniectura uoluntatis ipsius testatoris, per locum scilicet a uerisimili, quia locus se paratam habet naturam a casu expresso, ita loquūtur iura per Bart. citata, & ita sentiunt interpretes omnes, qui illius sententiam sunt amplexi, in quo casu non possunt exaudiri iura illa ad confirmationem primæ limitationis adducta, quæ per influxū casus expressi in omissum, per locos supra relatos negocium decidunt. neque mouet quòd in illis iuri
7 bus, ut in dicto § illud & sociis, † lex æquitate mota ita interpretetur ex intentione contrahentium esse quia respondetur, quòd quamuis in interpretatione illa facta a lege conueniat mens contrahentium illa tamen est ex uirtute expressionis factæ a contrahentibus, quæ habet semper cum uerbis mentē quoque disponentium, quam uerba ostendunt l. Labeo de supellect. leg. secus est in casu istius limitationis, in quo non ex uerbis, neque ab expressione facta per contrahentes vel disponentes, eorum uoluntas in casu omisso colligitur, sed tantum ex con
8 iectura uerisimilitudinis, quæ omnia † media licet habeant eundem finem colligendæ uoluntatis disponentis, non tamen possunt dici eadem, cum specie legali differant, l. pri. C. com. de leg. l. cum filius §. uarijs de leg. secundo, l. quod in hærede §. eligere de tribut. actio & l. ult. C. de codicil. cum similibus.

Extendi autem hanc limitationem Lancel. Galiaul. in d. §. & quid si tantum sub numero 22. ut
9 procedat etiamsi necesse esset uenire † contra id quod uerba important, per l. heredes mei, §. cum ita ad senat. Trebelli l publius §. fin. de conditio. & demonstrat. & auctoritate Castren. in consilio 58. part. primæ.

Aduersus tamen hanc protensionem opponit ipse præter cœteros, quòd uoluntas ac uerisimilis mens ipsius testatoris non attenditur, ubi ex uerbis
10 non colligitur † uel proprie, uel saltem largo modo gloss. in l. cum uirum ubi notat Sal. C. de fideicom. Bar. in l. in ambiguo de reb. dub. dum respondet ad leg non aliter de legatis tertio, cum simil. per illum adductis.

Item quia mens testatoris non seruatur ubi in di
11 spositionem † non transierit, l. quidam cum filium ubi Bal. & Imol. de hæred. instit.

Item quia casus omissus pro omisso omnino ha
12 betur, etiamsi testator † de illo interrogatus uerisimiliter disposuisset. Bal. in l. unica col. ulti. C. de ijs qui ant. apert. tab. ita ut casus contingens præter ordinationem disponentis non comprehendatur sub dispositione, etiamsi in casu omisso maior esset ratio disponendi, ut per Cyn. in l. quod fauore C. de legibus Ancharan. in consi. 356. colum. 3. & ad
13 l. Titius † §. Lucius de lib. & posth. respondet quòd ibi testator erat in probabili errore, præterquam quòd dispositio quę expressim fuerat facta in uno casu, facile ab expresso influebat in casum omissum ad l. tale pactum §. fin. de pact. respondet quia ibi principaliter fuerat stipulatum hæredibus, & nomē fratris fuerat adiectum demonstrationis gratia, insuperque opponit de leg. si quis ita. §. si quis cum ignoraret de testam. tutel.

Tandem pro resolutione, inquit, admittendo
14 contrarium dicti §. si quis cum ignoraret, † quod aut

aut dispositio facta de una re uel persona est trahenda ad aliam, & tunc non procedit limitatio, sed habet locum dict. §. si quis cum ignoraret. aot agitur de dispositione facta circa eandem personam, trahenda de uno casu ad alterum, & tunc si uerisimilis concurrat mens testatoris uel disponentis, fit pro tensio iuxta formatam limitationem atque extensionem, confirmat hanc resolutionem per id quod uult Bar. in l. qui filiab. de legatis primo, ubi uult
15 † quòd significatio huius uocis, filiarum, extendatur ad posthumam, tamen quando certum est, testatorem non sensisse de posthuma, ut quia putabat, uxorem esse sterilem, non admittitur posthuma in dispositione facta de filiabus, rationem autem huius resolutionis esse dicit, quia ubi est alia persona uel res de qua testator non disposuit, licet uerisimiliter idem disposuisset, ideo non fit extensio; quia nihil omnino circam illam personam uel rem reperitur fuisse dispositum, sed ubi est eadem persona uel res, licet fiat extensio de casu ad casum, tamen fit circa subiectum de quo reperitur esse dispositū & propterea cum non fiat tanta digressio, nec posit dici nihil omnino fuisse dispositum toleratur interpretatio.
16 Sed quamuis † elegans ac subtilis sit ista perpensio Lanceloti Galiaul. non tamen iudicio meo con uellit propositam difficultatem de uerisimili testatoris uel disponentis mente non attendenda, quando ex uerbis dispositionis non adiuuatur propterea pro extensione hac defendēda Ego crederē repetē da esse ea quæ in proximè præcedenti limitatione
17 diximus, uidelicet ut etiamsi uerba † principalis dispositiuus refragantur, uel non deseruiant, si modo ex aliqua alia parte dispositionis uerisimilis dispo nentis mens adiuuetur uel coniiciatur, tunc quoq; aduersus illum repugnantem, aut certe non deseruientem sensum uerborum principalis dispositionis, fiet comprehensio casus omissi coniectura illa uerisimili mente disponentis ideo uidemus
18 substitutum † post mortem uxoris, cui prædiū re lictum a marito fuerat donec uidua permaneret, muliere ad secundas nuptias transeunte, habiturum esse prædium, secundum Ioannem Andream ad Specul. in rub. de secund. nupt. Bal. in au then. quod locum C de secund nupt. Paul de Cast. in l. si mater, C. de instit. & substit. Alexan. in dicto §. & quid si tantum in l. mulier ad Senat. Trebellia. & in consilio 100. uolum. 4.
19 Hinc etiam proficiscitur † ut si testator filium na sciturum instituerit, eique si in pupillari ætate, uel postea quandocunque decederet, aliquem substituerit, admittatur substitutus etiam non nato filio, l. fin. C. de posth. hæredib. instit. secundum Guihel. de Cune. quem post Barto. refert ac sequitur Soci. in l. prima, de uulg. & pupill quibus ad stipulantur notata per eundem Socin. in consilio quinto, in principio, uolum. 3. & per Deci. in consi. 227. & est cōmunis opinio, ut substitutio extendatur de casu ad casum, ut per doctor. in dicto § & quid si tantum, cum ijs quæ scribit Ias. consil 203. uolum. secundo, columna secunda, & tertia, latissime, quę conclusio
20 uera est † exceptis tribus potissimè casibus, quorū primus est, quando uerisimilis mens testatoris staret non pro comprehensione, sed pro exclusione ca sus, ut quia tunc extensio non fieret, sed reijceretur, ut per Ancharan. in dicto consilio 356. ex serie testamenti, & per Fulgos. consilio 49. ex facto proponitur, de quo late disputat Barbat. in capitulo Raynutius, de testam. secundum est quando substitutio
21 † esset facta in pœnam instituti, secundum Barto. in l. pater Seuerinam de cond. & demonstr. & Dec. in consi. 273. in consil. 290. & consi. 297. tertius est
22 quando ageretur † de extensione facienda de perso na ad personam, quæ nunquam fit etiam ex uerisimili mente testatoris, l. Titius in principio de liberis & posthumis cum alijs relatis per Dec. consil. 394. & Ias. consi. 220. lib. 2.

Restringitur modo ista conclusio supra relatæ secundæ limitationis, quando non fieret digressio
23 † ad aliam personam uirtute inspecta, ita loquuntur iura a Bar. & alijs, qui illum sequuntur, citata. Secus si fieret transitus ad aliam personam, quia tūc etiam si casus esset talis, de quo testator interrogatus ita uerisimiliter disposuisset nihilominus non da tur extensio per textum in l. si ita quis § pen. de test. tut. melius dicit Dom. Alcia. facere tex. in l si its sti pulatus §. Chrysogonus de uerb. oblig. Dom. inquā Alcia. in dicto § & quid si tantum sub nu. 29. ibiq; Crot. sub nume. 53. dicit pro eadem facere gloss. cō muniter approbatam in l. Titius in principio de liberis, & posthum. quam probant ibi Dyn Angel. Nicol. de Neap. & Raph. cum. Cyn. in l si pater, C. de hæred. instit. Dyn. & Bat. in dicta l. si quis ita de testam. tut. pro qua considerat duas uulgatas regulas quibus in discursu postea respondet, cum opinionē contrariam complectatur, ut infra dicemus, uidelicet
24 cet quòd actus † agentium non operentur ultra eorum intentionem l. non omnis si cert. pet. item uoluntatem testatoris interpretandam esse secundum
25 id † quod testator opinabatur, l. quo loco, §. primo de hæred. instit.
26 Contrariam sententiam † firmat Crot. loco iam relato contra gloss. in dicta l. Titius in princ. quam dicit in puncto iuris sibi uideri ueriorem, eamque glo. ibi reprobari ab Imol. Castren. & Aret. eodemque Castr. in l. sicut certi, C. de milit. testam. sicque impugnando glo. uidetur quoque uelle impugnare hanc restrictionem Areti. primum per tex. in l. tertia, C. de inoff. testam. ponderando rationem illius tex. dum inquit repen uni casus iniquitas coniectura maternæ pietatis emendanda est. Rursus quia
27 præsumendum est, quod si pater scuisset, se habere alium filium illum instituisset quoque hæredem, ar. gum. l. illud in fin. C. de collatio. & l. ultim. C. commu. utr. iudic. & l. qui iure milita ri de milit. testamen.
28 Item † quia testamenti annullatio quædam pœ na est, l. fin C. de postb. hæred. instit. ibi ne pœnam præteritionis patiatur, pœna nisi delinquenti imponitur, l. absentem de pœn. ignorans autem non dicitur delinquere l. si quis ignorans locat. l. item apud labeone, §. si quis virgines de iniur. ergo. & c.

Postre-

29 Postremò † quia in ijs quæ non consistunt in solo animo, magis attenditur ueritas, quàm quod qs opinatur, l.fin.de crim. expil. hæred. in fin.l.fin. § si a pupillo de usur. Barto. in l.si is qui putabat de acquir. hæredit. maximè quando agitur de euitanda pœna, Bart. in l.genero de ijs qui not. infam. & in l. inter omnes, §.rectè de furt. Sed hic agitur de annullando testamento, non autem de faciendo extensionem de persona expressa ad omissam, d.l.fin.

30 C.de hæred. instit. ergo &c. Ad tex. † in dicta l.si quis respondet tripliciter, primum quòd loquitur in datione tutelæ, quæ licet sit fauorabilis pupillo, est tamen odiosa tutori, & ideo fit interpretatio, ut filijs quos nesciebat se habere, non intelligatur esse datus tutor. Ad hæc quia in datione tutelæ uersatur solius filij fauor in hæredis institutione filij & testatoris. Præterea quia ibi non extendendo dationem tutelæ non uitiabatur testamentum neque tutela, hinc nisi fiat extensio totum testamentum uitiatur, unde non debet ex tam diuersis inferri. Ad

31 regu. † l.non omnis, respondet eam non procedere in ijs, sine quibus uoluntas suum sortiri non posset effectum, ut per Bar. in l. Barbarius in sexta colum. versicu. secundo oppono: & quando adesset uoluntas implicita, ut eorum utrunque adest hic. Ad

32 reg. verò l.quo loco. §. primo de hær. instit. † respondet eam cessare quando agitur de sustinenda uoluntate defuncti, quia tūc potius inspicitur, quod erat in ueritate, quam quod erat in opinione, §. si quis rem instit. de legat.

33 Quid dicendum erit in hoc negocio, † ego non credo a communi Doctorum sententia recedendum esse, præcipuè quia, ut dicebat Lancelot. Galiaul. & supra retulimus ad aliud propositum in d.§. & quid si tantum sub num. 24. apertissime diuersitatis ratio relucet inter casum quo agitur de extensione facienda ad diuersas personas, ex uerisimili mente testatoris, & casum quo tractatur de extensione facienda de casu expresso ad omissum in eadem persona.

34 Nam priore casu † cum in diuersa illa persona ad quam tentatur extensio fieri, nihil reperiatur omnino dispositum sed remaneat negocium solum in terminis nudæ uerisimilis uoluntatis ipsius disponētis, citra omnem opem alicuius dispositionis, tunc non potest illa uerisimilis uolūtas defuncti aliquē

35 effectum producere, tum quia † uoluntas in mente retenta nihil operatur, l.si repetendi, C.de cond. ob caus. etiam si maior disponendi ratio militet in casu in mente retento Cyn. in l.quod fauore, C.de legib. Ancharan. in supra cita. consi. 356. colum. 3.

36 Tum quia uoluntas testatoris † quæ non transit in dispositionem non attenditur, l.quidam cum filium ubi Bal. Imol. & Ang. de hæred. instit. ita ut si uel a propria uel ab impropria verborum significatione non adiuuetur, nulla eius habeatur ratio, Barto. in l in ambiguo de rebus dub. l.tertia, ubi Alex. & Ias. C. de lib. præter. cum simil. supra libro primo cita t

37 Posteriore vero casu, † quia illa uerisimilis mens testatoris habet in alio casu in eadem persona dispositionem testatoris, propter symbolum ac proportionē quæ inducitur de casu ad casum, propter

38 identitatem personæ, † facilior fit ad progressionē ipsam transitus, l.in rem §. item quæcunque de rei uendic. §. si tamen instit. de rerum diuis. l. iam hoc iure de uulg. l. humanitatis. C de impub. & alijs substitutio. l.in testat. C.de testam. milit. cum similib. a Bar. & Doctor. adduct. in l.centurio de uulg. & pupill. in prima opposit. Bar. Quibus accedit, quòd

39 † nunquam persona extrinsecus assumit, uel subintelligitur, l.si ita stipulatus §. Crysogonus in fine, cum simılib. ibi adduct. in gloss. in versiculo nunquam.

Addendum est insuper, quòd quatenus hæc disputatio attingit institutionem, uel exhæredationē

40 respicit formam testamentariam, † quæ iuris est publici, l.tertia, de testam. l.inter cœtera de lib. & posthum. quæ ubi offensa est, actum prorsus nullū facit, l. prima, §. si quis ita de uerbo. oblig. dicta l. inter cœtera, §. primo, instit. de liber. & posthu. l.non dubium, C.de legib neque priuatum aliquod interesse attenditur, huius autem ubi Bar. & alij de pact. l.nec ex prætorio de reg. iur. Dec. Ias. & alij in l.pen. C.de pact.

41 Neque mouet † tex. in dicta l.tertia, C. de inoffi. testam. quia ubi cum uerisimili testatoris mente concurrebat duplex alia causa, uidelicet fauor filij, & iustum impedimentum quas causas uult Aretin. inducere limitationem communis conclusionis in casu dictæ l.tertiæ, quæ limitatio quamuis non placeat ei, qui dicebat hasce easdem causas concurrere in dicto §. pēn. d.l. si quis ita de testam. tutel. nihilominus Dom. Alciat. in d.§. & quid si tantum, sub num. 29. respondet non esse uerum, quia est modicus fauor, quòd pupillo detur tutor testamētarius cum possit habere datiuum uel legitimum, qui tenebitur satisdare testamentarius non tenetur inst. de satisdat. tuto. in principio, & sic erit filij fauor, non habere testamentarium, qui etiam pro Aret. dicit facere notat. per illum text. in l. cum auus de

42 condit. & demonstr. Præterea dici potest † quòd in casu d.l.3. mater probabiliter ignorabat tempore conditi testamenti an præter illos duos filios quos habebat tertium posthumum esset susceptura, & propterea ex causa probabilis ignorantiæ, & iusti impedimenti, quod superuenit, ne testamētum mutare ualeret, fit extensio de persona ad personam, secus est in casu glo. in d.l. Titius in princ. & Crot. ac nostro, quia filius iam natus erat, & quamuis testator crederet illum esse mortuum, nihilominus sua credulitas non habebat iustam excusationem, eo quia habebat iuris præsumptionem contra se,

43 quæ est † quòd quis præsumitur uiuere usque ad centum annos, nisi mortuus probetur, l.ult. ubi gl. & Doctor. C.de sacr. sanct. eccles. glo. Bar. & Doct. in l.secunda, §. si dubitatur quemad. testam. aper D. Alcia. de præsumpt. regul prima, præsump. 44.

Nihil quoque releuat quòd si pater sciuisset se habere filium illum hæredem instituisset, quia respon

44 detur, quòd etiamsi pater ignoraret, † cum tamē probabiliter potuerit etiam putare se filios habere posse,

posse, & non prouiderit ea prouisione qua potuit, uel exheredando, uel instituendo, debuit sibi ipsi imputare, si postea eius testamentum tanquam nullũ non seruata forma annulletur, dicta l. inter cætera de lib. & posthu. quia damnum quod quis sua culpa, &c. iur. ib. uulgar.

Nec releuat quòd annullatio actus sit pœna, & ubi non est peccatum ibi quoque non debeat esse

45 pœna, quia respondetur, † satis dici peccatum cum negligens fuerit in præsumendo eo quod cõtingere potuit l. qui occidit §. in hac ad leg Aquili. & ubi negligentia intercedit ius non excusat a pęna dicto §. in hac & l. ult. C. de anna exceptio.

46 Non obstat ultimum, quia † si in ijs quę non dependent a solo animo magis attenditur ueritas quã opinio, ueritas erat illum filium habere, & ueritas fuit illum non fuisse à patre institutum hæredem, ergo secundum ueritatem debuit testamentum corruere.

Stat igitur ex prædictis firma resolutio, quòd ubi fit

47 † transitus de persona ad personam, ibi non est licita extensio ex uerisimili mente defuncti, uel disponentis. Quam conclusionem limitat D. Alcia. locum nõ habere in quinque casibus in d. §. & quid si tantum sub num. 29.

48 Quorum primus † est quando concurreret filij fauor & iustum impedimentum. per l. 3. C. de in off. testam.

49 Secundus est quando † in casu expresso esset apposita aliqua qualitas quę postea reperitur in casu permisso, per l. tale pactum §. fin. de pact. facit l. si totas, C. de inoff. donatio. & quæ scribit Bar. in l. Titia, §. imperator de leg. 2.

50 Tertius est † in casibus in quibus conditio loquẽs in hęrede, completur in hærede hæredis, secundum l. sub diuersis, §. fin. & l. cum ita damus §. fin. de condi. & demon arg. a fortiore, quia si in ijs extenditur conditio, quæ difficilius extenditur quam dispositio l. si penum, quando dies leg. ergo ex dispositione.

51 Quartus est † quando dispositio aliter non haberet effectum, tunc enim permittitur extensio, ut per Bar. in l. si ita stipulatus fuerim abste de uerborum oblig. & Iaso. in l. quæ de legato, uersicu. decimo, de legat. primo.

Quintum addit ex ijs quæ dixit in tertia conclusione. Sed ego in ijs casibus examinandis non insi

52 sto, † neque alios addo, tum ne res nimis in immensum crescat, tum etiam quia supra in materia correctoria & pœnali prosecuti fuimus abundè omnes casus, quibus posset proxime firmata conclusio limitari, ideoque qui plura uelit, inde illa petere posit.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem in dispositione pura admitti, quando casus omissus est similis expresso.*

2 *Tex. in l. fin. § fin. mand. uarie intellectus, num. 3. 4. 5. & 6.*

Vbi præter cæteros inducitur pro Bart.

7 *L. fin. C. reb. alien. non alien. perpenditur.*

8 *L. secunda, cum glos. C. de usucap. pro emp. inducitur.*

9 *Prohibitionem, alienationis esse odiosam.*

10 *In ea quæ extensionem admitti.*

11 *Quid sentiat Garci. de intellectu l. fin. §. fin. mand.*

12 *Contractum mandati esse bonæ fidei.*

13 *Auctor quid sentiat circa communem intellectum d. l. fi § fin. num. 14.*

15 *Quid si ob similitudinem casuum, tentaretur progressus ad alias personas.*

16 *Omnem disputationem extensionis faciendæ de persona ad personam, quamuis materia sit brocardica reduci ad tria capita.*

17 *Quando agitur de actione quærenda non fieri extensionem de persona ad personam.*

Quia refert a quo fiat.

18 *Vbi tractatur de pœna euitanda, fieri extensionem de persona ad personam, quia non refert a quo fiat.*

19 *Quomodo intelligenda sit l. si puellam, quæ est ult. C. si manci. ita fuer. alie. ut manu. num. 20.*

21 *Testator si iussit picturas ab hærede fieri sub certa pęna in quadam ecclesia, & reperiantur facta, hæres excusatur a pęna.*

22 *Idque procedere in pœna excommunicationis, quæ ab episcopo imponitur contra non implentes uoluntatem defuncti.*

23 *Bartolum contrarietatis argui.*

24 *Et uarie seruari. num. 25.*

26 *Et præter cæteros ab auctore num. 27.*

28 *Extensionem quoque fieri quando effectus omissus non omnino esset æquipollens.*

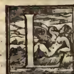
L. 2. §. legatis de indi. declaratio. ibi.

29 *Odofredi ac Dom. Alciati eadem in re sententiæ contrariæ referuntur.*

30 *Sed conciliantur num. 31. & 32.*

Quid censendum sit quando casus omissus in dispositione purã est similis expresso, & ageretur de extensione facienda ad aliam personam, & quando effectus non omnino esset æquipollens.

CAP. V.

Imitatur tertio loco principaliter ista conclusio, ut locum nõ habeat, quando casus omissus

1 est † similis expresso, atque habet eundem effectum, tunc. n. licet non appareat de mente disponentis nihilominus fit extensio de casu ad casum, Barto. supra cita. in dicto, §. & quid si tantum, adducit tex in l. si §. fi. mand ubi dicitur mandati tenere eum qui iusserat fideiuber. pro Meuio, si mandatarius non fideiussisset, sed mãdauerit, & sic actum diuersum a forma mãdati egerit, quia tendebat is ad eundem finem cum actu in mandato expresso, eratque illi similis quamuis non

2 fuisset expressus, sed hunc † tex. dicit Aretin in dicto §. &

§.& quid si tantum, non probare absolute hanc cō
clusionem in omni dispositione hominis, quia loqui
tur solum in mandato, quod sit gratia mandantis
3 sed dicit † Crot. in dicto §.& quid si tantum sub nu.
58. se mirari, ut Aretin. tantum errorem prædica-
uerit, quia ibi agitur de mandato ad fideiubendū,
quinimmo Dom. Alciat. in dicto §.& quid si tantū,
sub num. 33. inquit, quod licet doctor. ita transeant
4 † nihilominus ille text. sibi uidetur mirabilis, &
non modo probat conclusionem Bart. sed etiam il
5 lam ampliat, hoc est ut procedat † etiamsi per il-
lud æquipollens præiudicaretur disponenti, quod
fieret in casu expresso, declarando ut ibidem per eū
& re uera non potest inficias iri quin text. ille egre-
6 gie probet sententiam Bar. † non solum in mandato
sed & in quacunque alia dispositione, in qua simili
tudo & identitas finis uel effectus casus omissi cō-
curreret cum casu expresso, quia qua ratione, imo
etiam a fortiore tolleretur illa decisio in actu man-
dati, cuius fines sunt diligenter obseruandi.
l. diligenter mand. capitulo cum dilecta de rescri
pt. idem admittēdum in quacunque alia dispositio
ne humana in qua eadem uersaretur casus similitu
do, & effectus identitas.

7 Adducitur quoque pro hac limitatione † tex. in
l. fin. C. de reb. alien. non alienan. ubi habetur in ulti
mis uoluntatibus & in contractibus alienationis
appellatione uenire etiā alienationem impropriā
per quam non transfertur dominium ut est consti-
tutio pignoris, & usufructus, iuxta tradita per Bar.
8 in l. in quorum de pignor. Rursus adijcitur † textus,
in l. secunda, iuncta ibi glo. C. de usucap. pro empt.
quam recipiunt Bar. & Doctor. in l. filiusfam, §. di-
ui. de legatis primo quæ uult, ut sub prohibitione
de non alienando comprehendatur omnis actus,
per quem dominij trāslatio fieret, qua de re omniū
plenissimè differemus in l. alienationis de uerbo.
signific.

9 Hincque elicit Io. Crot. † secundam extensionem
ad prædictam limitationem, ut locum habeat etiā
in materia odiosa, quia prohibitio alienationis est
odiosa, §. nos ergo in auth. de restit. cum auferat in
genuo homini liberam de rebus suis disponendi fa
cultatem, l. non usque adeo, si quis a par. manum.
10 fuer. Quibus accedit † quod scribit Bar. in l. alio de
alim. & cibar. legat. ubi uult facultatem datam a
testatore executori de uendendo, progredi in quo-
cunque contractū, per quem impletur eadem cau-
sa, cuius gratia fuit data illa facultas Fortu. Garci.
in dicto §.& quid si tantum sub num. 112. versic. At
tende diligenter impugnat hanc conclusionem &
11 † dicit sine diuersa ratione inuolui uerba, quia pu
tat ipse in casu dictæ legis fin. § fin. mandat. eam de
cisionem ibi non firmari ex eo, quòd adsit similitu
do casus, & identitas effectus, sed ob solam uolun-
tatē disponētis uel mādantis, ut de mandato tenea
12 tur est. n. contractus † mandato bonæ fidei, cuius ea
dem est ratio quæ est in contractu societatis, ut æ-
quitate debeant casus omissi interpretari, l. con-
sensu de actio. & oblig. & insti. de obligatio. quæ ex
consensu §. fin. nam ratio cur ibi iurisconf. decidat
me teneri mandati actione, est inquit, quia contra
ctus mandati est bonæ fidei, & ideo in casibus omis
sis æquam habet interpretationem, licet enim man
datarius non fideiusserit, quia tamen propter lite-
ras mandantis, mandauit mandatarius quod est
idem quantum ad intentionem mandantis, atque
si fideiusserit, propterea deciditur ibi mandantem
mandati actione teneri.

13 Quid constituendum erit, † ego puto ueram esse
Bart. & aliorum opinionem, ut ibi ille casus omis-
sus sit ob similitudinem ac effectus identitatem
comprehensus, quia si inspiciatur persona illius, cu
ius gratia factū fuerat mādatū, non est dubiū, quod siue
mādatarius fideiusserit, siue mādauerit, idē resultat
effectus, & sic si intueamur principalem scopum
illius actus, qui semper inspiciendus est, in interpre
tando actu, l. si tibi, l. si quis nec causam si cert. peta.
cum simil. illa comprehensio actus omissi fiet ob si
militudinem, & effectus identitatem, neque mouet
quòd ex interpretata mente ipsius mandantis intro
14 ducatur illa comprehensio, † quia respondetur licet
per medium similitudinis supra relatæ, atque iden
titatis effectus conijciatur mens mandantis, non
tamen posse dici doctores uerba inuoluere sine di
uersitate rationis, quia manifestissima est rationis
diuersitas inter hoc medium conijciendæ mentis
disponentis, & alia supra relata.

Extenditur hæc limitatio primo loco secundum
D. Alciat. in dicto §.& quid tantum, sub d. nu. 33 ut
15 procedat † etiam quando fieret extensio ad aliam
personam, per l. cum seruus de uerbo. oblig. ubi ser
uus qui pactus fuerat pecuniam, & reum dederat
ut manumitteretur, non refert an fuerit manumissus
ab eo cum quo pactus fuerat, an uero ab alio, quia
non refert à quo fiat quod faciendum est, modo
fiat, idque Dom. Alciat. intelligit, dummodo fiat
citra præiudicium tertij. Vos tamen dicite quod
16 quamuis hæc materia sit Brocardica, † & tam latè
pateat, ut dicat Bar. in d. l. cum seruus quod per eā
posset totum corpus iuris perquiri, reducitur illa
tamen per Dyn. Bar. Alberi. de Rosat. Ias. & alios in
d. l. cum seruus de uerb. obligat. ad tria capita. quia
aut agimus de actione quærenda, aut de pœna eui-
tanda, uel de iure conseruando.

Primo casu concludunt Bar. & doctor. non pro-
17 cedere extensionem † quia refert a quo fiat, iuxta
nota. in dicta l. cum seruus, secundum unum intel-
lectum glo. ibi, & l. secundam, de condi. & demon-
stratio. ac l fin. de conditio. & instit.

Secundo casu quando agitur de pœna euitanda
18 † resoluunt protensionem fieri, cum non referat a
quo fiat, per l. si puellam quæ est l. ult. C. si mancip.
ita fuer. alien. ut manumit. sed Ias. in dicta l. cum ser
19 uus inquit animaduertendum † esse, quia lex illa
nihil facit, eo quod loquitur in dispositione legali
tribuente libertatem uigore promissionis, quæ suc
cessit in locum dispositionis hominis, ideo facit ces-
sare pœnam, non autem loquitur quando alius ter-
tius impleret simpliciter secundum Paul. de Castr.
Raph. cum. Alex. & Aret. ego tamen puto illam fa
20 cere, † quia ut ibi deciditur quātum ad euitandam
pœnam

pœnam promissam, non refert an puella illa fue-
rit ab emptore manumissa, an uero ex dispositione
legis fuerit libera facta, sic idem dicēdum esset quá
do & ab alio. Tertio fuisset manumissa, citra men
tem ipsius emptoris, quia quantum ad euitandam
pœnam non uideo differentiæ rationem inter utrú
que casum cum, & in illa liberatione legis actione
supponatur facta fuisse manumissio contra uolun-
tatem emptoris, ut sonant uerba ills, non seruata fi-
de, nihilominus eam raptam ex uestigio seruitutis
ad libertatem quæ præstari potuit, constitit, propte
21 rea recte infert Barto ad quæstio. † quam dicit se ui
disse de facto, Quidam testator iusserat fieri quasdā
picturas in aliqua ecclesia ab hærede suo sub certa
pœna, reperiuntur illæ factæ esse, sed nescitur a quo
an sufficiat eas factas reperiri, ad hoc ut hæres eui-
tet pœnam, & respondet sufficere, iuxta notat. in
auth. hoc amplius, C. de fideicom. idemque ait esse
22 in pœna excommunicationis, † quæ imponitur ex
constitutione Episcopi contra non implentes uolú
tates defunctorum, quod extrahitur ad casum, quo
iussisset sibi capellam, ut uocant, seu sacellum in
aliqua ecclesia ædificari, & hasce illationes firmant
quoque Bar. & Bald in l. fi. C. de alim. pup. præstan.
& Petr. Anchar. in cap. fundamenta, in sexto notab.
de elect. lib. 6. Alexan. & alij in d l cum seruus.
23 Est uerum † quod Bar. in l qui sub conditione ra
tionum, quæ est lex antepen. de cond. & demonstr.
uidetur probare contrarium eius quod hic dixit,
uidelicet non sufficere expressum esse factum, nisi
qui eam facere tenebatur probet se fecisse. per tex.
in l. excellentia, C. de erogat. milit. anno. lib. 12. In
illis uerbis flagitantibus eisdem erogasse monstra-
24 uerit. Sed Io. de Imol. in † dicta l. cum seruus, re-
spondet post consideratam hanc Bar. contrarietatē
dicta Bar. in d. l. cum seruus locum habere quando
adessent aliquę coniecturę, quòd in sumptus fecisset
qui allegat eos fecisse, alias secus. Aliter respondet
25 Alex. † in d l. excellentia tua, uidelicet illum text.
nihil facere, quia ibi nō negatur quin sufficiat pro
bare milites tantam annonam habuisse, quanta illis
debebatur, tametsi susceptor annonæ non probet
per seipsum dedisse, & hæc responsio Alex. est con-
cludentior ad eleuatam difficultatem, ubi suppona
tur Barto. sibi ipsi fuisse contrarius, sed ego habeo
26 † pro absoluto nullius contrarietatis argui posse
Bar hac in re, quia is loquitur in materia redditio-
nis rationum, in qua non dicitur esse satisfactum
capitibus impensarum nisi realiter probatum fue-
rit impensum fuisse, quod in libro rationum scri-
ptum esse reperitur, & ideo præsumptionibus non
est locus, quantum ad probandam quantitatem im
pensarum, sed ea probata non negat Bar. quin si cer
ta quantitas fuerit expensa in utilitatem rerum quæ
administrabantur per illum seruum qui liber esse
iussus fuerat, quasi ille adscripserit se fecisse, etiam
si per alium factæ fuerint, quin præsumatur in du-
bio ipse fecisse, quantum ad euitandam pœnam ser
uitutis, & adipiscendum præmium libertatis, & sic
nulla est contrarietas inter dicta Bart. Præterea
27 † ille tex. dicta l. qui sub conditione loquitur in casu
claro quando certum esset seruum ad scripsisse pro
expenso rationibus, quod non impenderat, nos lo-
quimur in casu dubio. Vnde ab uno ad alterum nō
potest inferri, iur. uulgar.
Extenditur secundo, ut procedat etiam negatiuè
28 ubi scilicet effectus omissus non sit omnino æqui-
pollens, per tex. in l tutor §. fin. de iur. iur. iuncta gl.
in l. secunda, eod. tit. quibus potest addi text. in l.
secunda, §. legatis de iudici. ex quibus omnibus re-
sultat quòd etiam si in iure cautum esset solum. ut
legati, quamdiu in legatione essent, nō possent Ro-
mæ conueniri, nihilque de iuramento dictum esset
nihilominus quadam rationis identitate, aut saltē
similitudine posse dici ac decidi idem in iuramento.
29 sed Odofred. † ibi uidetur supponere alia ratione
id ibi decidi uidelicet, ne si iureiurando uexari pos-
set, alia uia legatus circumueniretur contra eius pri
uilegium quod esse non debet, l. scire de tutor. &
curat. dat. ab his, cum delinquendi occasionibus
haud quaquam sit aperienda uia l. conueniri; de
pact. dotal. l. non est singulis de reg. iur. cum simil.
Quæ consideratio uidetur ostendere aliter esse
concipiendam extensionem quam faciat D. Alcia.
30 Verum posset dici † Odofre. sententiam sic ut su-
pra confirmatam coniungendam potius esse cum
assertione D. Alciati, ut hæc faciat extensionem illā
rationem adijciat, quam ut separatam inuehat pro
tensionem.
Ratio enim cur ad casum non omnino æquipol-
31 lentem fiat progressus, † est, ne dispositio facile elu
datur, aut illa fraudandi uia aperiatur, contra l. non
dubium C. de legi. & l. si prætor de iudi. quæ ratio
haud facile seperari potest a dicto, & ideo unam
eandemque cum dicto constituit extensionem, quā-
uis negari nō possit, quòd siquis maioris distinctio
nis gratia plures uoluerit constituere ampliationes
ex principalis assertione, & suis rationibus, uari in
32 ducendo illum textum, commodè † quoque id face
re non possit, §. sed quia sane commodius instit. qui
bus mod. testam. infirment. prout in simili fecimus
supra in materia correctoria & pœnali, lib. 6. & 7.

S V M M A R I V M.

1 *Progressum quoque in pœnis dari ob similitudinem casuum.*
2 *Propter commixtionem familiarum, ac iure sanguinis casus similes separari haud quaquam posse.*
3 *Dominorum mors inulta esse non debet.*
4 *Ob publicæ utilitatis finem extensionem in pœnalibus dari.*
5 *Idemque esse eiusdem rationis gratia.*
6 *Concessa facultate uendendi executori censetur data esse facultas & realiter distrahendi.*
7 *Dispositionem iudicis, uel prætoris non trahi ad casum omissum.*
8 *Nec quando casus omissus importaret eundem effectum, secundum fictionem, non etiam secundum ueritatem.*
9 *Et quando dispositio esset facta in casu in quo stricta fieret interpretatio.*

Aut

10 *Aut diuersa militaret ratio.*
11 *Qui casus unicus omnes supradictos comprehendit.*
12 *Quando casus non est omnino omissus ex mente disponentis extensionem fieri.*
13 *Fideicommissum iniunctum filijs sine liberis decedentibus, intelligi quoque iniunctum esse filys non natis.*
14 *Nisi testatoris descendentes excluderentur.*
15 *Inter casum mortis, & non natiuitatis non esse aliquā constituendam differentiam.*
16 *Substitutum filio masculo nascituro si moriectur in pupillari etate, admitti quoq; ubi mortua matre excecto utero filius extractus sit, & moriatur in pupillari etate.*
17 *Conditionem si institutus efficiatur presbiter, locum habere etiamsi is ante presbiteratum moriatur.*
18 *Deficere non dici, quod nunquam incepit.*
19 *Sed id stricta inspecta significatione procedere non etiam larga. num. 20.*
21 *Testator quando unum tantum casum expressit, in alio quoque prouisionem facturus, si eventurum credidisset, facit locum extensioni.*
22 *Propter symbolum seu proportionem, casum non dici omnino omissum.*
23 *Idemque esse quando ageretur de mixto comprehendendo sub simplicibus.*
24 *Vel quando expressum esset id quod frequentius contingeret.*
25 *Aut in eo essemus cui aliquid ex consuetudine accederet, unde.*
26 *Negociatur mandans Titio ut pecuniam mutuo accipiat intelligitur etiam sub usuris.*
27 *Sed hunc casum fere cum supra relatis in idem incidere.*
28 *Breuis epilogus eorum omnium quæ dicta sunt de extensione facienda in dispositione pura.*

An recipienda sit prædicta limitatio in pœnis. Et quando casus non est omnino omissus.

CAP. VI.

TErtiam addit ampliationem Domin. Alciat. in dictu §. & quid
si tantum, ut progrediatur
quoque dicta limitatio in pœ-
1 nis,† per text. in l. prima, §. si pa-
ter & §. sequent. ad Syllanian.
ubi prouisio loquens in seruis
suis, protrahitur etiam ad seruos uxoris, & ad
seruos filij emancipati etiam militis qui non dicun
tur proprie sui, sed in effectu sunt idem, ideo exten-
ditur, & hanc dicit esse rationem ipsius legis, non n.
2 propter commistionem familiarū ac iura † sangui-
nis, ut dicit tex. in §. si vir in dicta l. prima, & notant
Bar. & alii in dicto §. si pater pleniusq; ibi declarat
Io. Igne. colum. secunda, tertia, & quarta, quam cœ
teri faciant, possunt isti casus separari, quin publicæ
illius dignitatis fine decidantur, † ne inultra do
minorum mors permaneat, cum alias ut inquit iu-
risconf. in dicta l. prima, in principio ad Syllania. nul
3 la domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui
Dominis custodiam tam a domesticis, quàm ab ex
traneis præstare serui cogantur, quem pub. utilita-
tis finem supra docuimus libro septimo, in materia
4 pœnali, inducere † extensionem, qua in re, cum la-
tius ibi uersati fuerimus, quàm ut aliquid hic repe-
tendum sit, ulterius non immorabimur. Est uerum
quod Dom. Alcia., paulò inferius, nu. 34. in dicto §.
& quid si tantum, uidetur cōstituere. Quartam am
pliationem ad dictā limit. super uirtute rōnis, pp
quam vult vt vbi possit fieri extēsione debeat fie-
5 ri † ut in l. fin. C. de reb. alien. non alien. & nota. a
Bar. in l. in quorum de pignor. & in l. alio de alim.
& cibar. legat. cum simil. supra adductis ad aliud
propositum, ubi si executori testamentario datur fa
6 cultas † uendendi, intelligitur quoque data esse po
testas aliter distrahendi, & sic patet, quod uel una
tantum ex omnibus uel etiam duæ ex supra dictis
constitui possunt ampliationes. Reprimitur mo-
do iam dicta limitat. secundum Crot. in dicto §. &
quid si tantum sub nu. 60. & plur. seq. ut locum non
habeat tribus in casibus.

7 Quorum primus est † in dispositione iudicis uel
prætoris, quę non trahitur ad casum omissum, etiā
eundem effectum importantem, ut dicit esso casum
multum singularem in l. si pupillorum, §. si prætor
de rebus eorum ubi facultas uendendi permissa tu
tori a prætore, nō trahitur ad pignoris nexum, quo
tamen ad eundem finem tenditur, uidelicet ad
æris alieni solutionem, ut in l. ob æs C. de præd.
minor.

8 Secundus est † quando casus ad quem fit exten-
sio, importat eundem effectum, non secundum ue-
ritatem, sed secundum fictionem, per tex in l. fin. C.
de ijs qui uen. ætat. impetra. ad quem tex. uarias af-
fert solutiones, & aliqua considerat aduersus hunc
casum.

9 Tertius est † quando dispositio reperitur facta
fuisse in casu in quo stricta fit interpretatio, quia
tunc non trahitur ad alium casum eundem effectū
habentem, per text. in cap. susceptum de rescript. li-
bro 6. qui casus satis latè in utranque partem con-
trauersatur a Crot.

10 Quartum addit † casum D. Alcia. in dicto §. &
quid si tantum, quando scilicet diuersa militaret
ratio, per tex. in l. fin. C. de præd. decur. lib. decimo,
prout supra diximus in prima limitatione.

Ego reducerem quatuor istos casus ad unum,
11 † uidelicet, ut non uendicet memorata limitatio
sibi locum, quando casus ad quem ageretur de fa-
cienda extensione, diuersa reformaretur ratione, q a
tunc ab uno casu ad alterum non iraretur, progres-
sus l. interpositas, C. quod met. caus. & ita intelligen
di sunt casus omnes per Crot. supra relati, tam in d.
l. si pupillorum §. si prætor de reb. eorum quam di-
ctæ l. fina. C. de ijs qui uen. ætat. impetr. & in dicto
capitulo susceptum de rescriptis. lib. sexto, ut etiam
facile colligi potest ex ijs quæ tradit idem Crot. in
discursu dictorum casuum.

Limitatur quarto loco principali antedicta con
ciusio,

12 clusio, quando casus † non est omnino omissus, tūc
enim secundum Do. Alciatum dicto lib. 3. de uer
signifi.sub nu.octauo, ex mente disponentis fit extē
sio de casu ad casum, exempli gratia si uersemur in
13 fideicommisso † in iuncto filijs siue liberis decedē
tibus, intelligetur quoque istud fideicommissum in
iunctum fuisse filijs non natis, prout consuluit Soc.
in consi.52.ut ueram colum.sexta, libro primo, De-
cius in consilio 228. sub num.12.& uerum esse do-
cet Apost.ad Dec.in l. precibus sub nume.16.C.de
impub. & al.substit.præterquam in casu quo testa-
14 ris descendentes † excluderentur quam sententiam
firmauit ad d.consi.228. Dec. quamuis Ruin. con-
trarium consuluerit in consi.92 lib.secundo & male
secundum eum. Ratio autem qua mouentur Soc.
Dec.& alij in supra dicti exempli sententia consti-
15 tuenda est † quia non est dare secundum eos ratio-
nem diuersitatis inter casum mortis, & nullius uati
uitatis, pro qua re adducunt quod scribit Sal.quem
sequitur Alex.in l.fin. C.de posth. hæred. instit.ubi
16 uolunt † substitutum filio masculo nascituro, si mo-
riatur in pupillari ætate, admitti si mortua matre
prægnante execto uentre matris nascatur, & quod
tradidit Alex.in consi.100 lib.4.ubi ex pluribus cō-
17 cludit conditionem in qua dicitur, si institutus † effi-
ciatur presbiter locum habere etiamsi institutus
non efficiatur presbiter, sed moriatur sine liberis,
& in consi.130.attentis uerbis lib 2.ubi in alio simi
li casu idem consuluit. Sed hanc sententiam impu-
gnat D. Alciat.loc supra relat.sub num.8.qui dicit
uix sibi ipsi persuadere posse, ut uera sit hæc opinio
18 † quia deficere non dicitur quod unquam incepit
l.Titio usufructus de condit.& demonstra.unde ip
se dicit se potius uerius esse arbitrari, ut nullo mo-
do ex uerbis, sed potius ex coniectura mentis talis
casus comprehensio facta esse intelligatur. Nihilo-
19 nus hac in re crederem † ego potius utranque opi-
nionem coniungendam esse, ut & menti, & uerbis
casus memorati comprehēsio sit adscribenda, quia
licet stricte & proprie uerbum deficere non possit
casum qui nunquam cœpit esse, comprehendere, vt
scribit Paris.in consi 74. sub num.3. libro 3. nihilo-
20 minus inficias quoque iri non potest † quin largo
modo deficere quoq; dicatur, quod nunquām fuit,
vt scribit Socin.sen.in consi.181.columna tertia, li-
bro 2.& Paris.in consi.19.sub num.185.lib.2. quia
locus non est uoluntati quam saltem uerba impro-
prie non importent, ut per Alex.& Iason l.tertia, C.
de lib.præterit.& plenius supra lib.primo diximus.
21 Idem quoque † est quoties testator unicum casum
expressisset uerisimiliter credens alium euenturum
non esse, alioquin illum etiam expressurus, nam tūc
ille casus pro omisso non haberetur, l.mulier in prin
cip.ad Senat.Trebellia.ubi casus emancipationis in
telligitur esse comprehensus sub casu mortis in cu-
ius diem dilata fuerat institutio fideicommissi, quia
uerisimile non erat matrem, in eam usque diem dila
turam fuisse restitutionem fideicommissi a se reli-
cti si credidisset patrem ante illius matrē filios suos
emancipaturum fuisse.
22 Et ratio esse potest † quia propter symbolum
non dicitur casus esse omnino omissus, nam eman
cipatio cum morte patris similitudinē habet, quia
ita per emancipationem liberātur filii a patriæ pote
statis sacris quēadmodū morte patris l.maier, C.de
instit & subst.dicta l.Gallus, §. & quid si tantum de
lib.& posth.ubi glo. in uer. emancipatus, quam ibi
seq.Bar.& doctor.§.præterea instit. quibus mod. ius
23 pat.pot.solui. Idem esset quando ageretur † de mix
to comprehendendo sub simplicibus iuxta tradita
per Doctor.in l. secunda, in princip.de uerbo.oblig.
cum simil. Sed quia hac de re plenius infra oportu
niore loco agemus satis est summo quasi indice at-
tigisse, ne præstitutum nobis ordinem confunda-
mus. Addit Dom.Alcia.loco iam relato idem esse
24 quando expressum fuisset † quod frequentius con-
tingeret, nam non censeretur casus rarius eueniens
esse exclusus, in quo eadem ratio, idemque effectus
sit, iuxta glo.in auth.cassa, C.de sacros. eccles.facit
glo.not.in l.secunda, sed & si extraneum in uer.filio
præcedente de uulg. & pupil. cum simil.a me alias
supra non insufficere congestis in materia correcto-
ria & pœnali in limitatio loquens de ijs quę frequē
tius contingunt, nec aliud statuendum esse quando
25 † id expressum foret, cui aliquid ex consuetudine ac
cederet, nam de eo quoq; quod ex sequela est actū
fuisse interpretabimur l.cuicunque, §.pen. de instit.
& ideo docuisse Roma.in l.tertia, §.iurari de iureiu.
26 si negociator Titio † mandasset ut pecuniam mu-
tuo acciperet, intelligendum quoque esse mandatū
ut sub usuris accipi posset, quod non soleant nego
ciatores inuenire, qui alia ratione pecuniam mutua
re nelint & possent hisce exemplis plura similia cō-
poni, ex ijs quæ longē latéque tradidimus supra lib.
6.& septimo, in materia correctoria & pœnali in li-
mitationibus ad conclusiones ibi firmatas.
Sed istius limitationis casus non satis uidetur per
27 se ipsum stare posse † quandoquidem certissimum
sit illum, quoquo uertatur, fere semper desinere
in aliquem ex casibus limitationum, supra relata-
rum, unde nisi uel maioris declarationis gratia
l.secunda, §.si quid in tanta, C.de uet.iur.enucl. uel
quia commodius sit singulas causas singulis appel
lationibus distinguere, §.sed quia commodius inst.
quibus mod.testam.infir. dicamus D.Alciatum hūc
casum a cæteris distinxisse, non poterit hæc separa
tio defendi.
28 Colligendo igitur † quām paucissimis omnia
quæ longe ac late disseruimus in hoc negocio pri-
mæ propositæ conclusionis, sic compressius loquen
do dicere possumus, uidelicet in dispositione pura
casum omissum pro omisso habendum dicta lege
commodissimē de liberis & posthum.
Sed limitari primo nisi uirtute expressi pos-
set comprehendi, §. illud institu.de socie. cum si-
milib. Quod extenditur in omni materia etiam
odiosa, Abb.& Imol.in capitulo primo, de locatio.
Item etiamsi casus omissus esset dissimilis expres-
so, modo solitus esset fieri, l.quod si nolit §.restitui
de ædilit.ædict.
Restringitur uero 1. loco, quando uerba repu-
gnant, l.fideicommissa § si filio, de leg.3.

Secundo quando diuersa militaret ratio, Alberi. in d. §. & quid si tantum in 2. opposi.

Tertio quando aliter constaret de mente disponentis l. si non fuerint. §. si aristo pro socio.

Quarto quando specialium multiplicatio daretur, l. secunda. C. de patri. qui fili. distrax. l. 1. de dot. promiss.

Quinto quando resultaret illicitum l. si procurator de condic. indeb.

Sexto quando mandans non esset solitus ita facere arg. l. uel uniuersorum de pign. actio.

Secundo loco principaliter limitari dictam conclusionem quando ex uerisimili disponentis mente casus omissus posset comprehēdi l. Titius, §. Lucius de lib. & posthum. & l. fin. C. de hæred. institu. Sed restringi quando fieret digressio ad aliam personā per l. si ita quis §. pen. de testamen. tutel. idque postea sublimitari in quinque casibus,

Quorum primus est quando concurrebat filij fauor, & iustum impedimentum, l. tertia, C. de inoffic. testamen.

Secundus, quando qualitas expressi reperitur in casu omisso, l. tale pactum, §. fin. de pact.

Tertius quando conditio potest impleri in hærede hæredis, l. cum ita damus §. finali, de conditio. & demon.

Quartus quando dispositio aliter non haberet effectum, l. si stipulatus fuerim abs te, de uerbo. oblig. ubi Bart.

Quintus ex ijs quæ dixit Dom. Alcia. in in 3. conclusi. in dicto §. & quid si tantum. Tertio loco principaliter limitari, quando casus omissus est similis expresso, habetque eundem effectum l. si. § fin. man. idque extendi quando extensio fieret ad aliam personam, per l. cum seruus de uerb. oblig. quod ex distinctione Bar. & aliorum declaratur, iterumque protendi etiamsi effectus non esset omnino æquipollens per l. tutor § fin. iuncta l. secunda, de iureiuran. Et rursus quando essemus in pœnis, per l. primam, §. si pater cum seq. ad syllān Insuperque quando rationis identitas suaderet extensionem. sed restringi tribus in casibus, ac primo in dispositione iudicis uel prætoris per l. si pupillorū, § si prætor de rebus eorum. secundo, quando idem effectus importaretur per fictionē per l. si. C. de ijs qui uen. ætat. impet. 3. qn uersamur in dispositione in qua stricta fieri debet interpretatio, quib. additur quartus, quando militat diuersa ratio l. finali, C. de præd. decur. libro decimo, qui casus omnes supra relatos comprehendit.

Postremò limitari principaliter, quando casus ad quem ageretur de facienda extensione non esset omnino omissus, iuxta tradita per Deci. in consil. 228. sub nu. 12. & Alcia. d. l. 3. sub num. 9. sed hunc casum facile ad alios reduci, qui tribus supra recitatis limitationibus recensiti sunt.

SVMMARIVM.

1 *Quid sentiat Auctor circa faciendam extensionem in dispositione conditionali.*

2 *Prouisionem conditionalem ad alterum expresso dissimilem non trahi.*

3 *Conditio si sine liberis, non intelligitur de adoptiuis sed de naturalibus.*

4 *Quam multis argumentis in dubium reuocetur illa conclusio quòd dispositio conditionalis ad casum dissimilem non trahatur num. 5. 6. 7. & 8.*

9 *Conditiones strictissimi esse iuris.*

10 *Si pecuniæ solutio est in conditione, non posse fieri depositum.*

11 *Conditionem nihil ponere in esse.*

12 *Non entis nullas esse qualitates.*

13 *Casus speciales ius commune supponere in contrarium.*

14 *L. si extraneus de condictio. caus. da. quomodo sit intelligenda.*

15 *Intellectum amicum tit. uel Rubr. cui subiacet lex, recipiendum esse.*

16 *Ex natura stipulationis dotis esse, vt casum comprehendat illius conditionis, si nuptiæ secutæ fuerint.*

17 *L. iam hoc iure de uulg. intellectus.*

18 *Conditionem illam si filius hæres non erit, posse intelligi immutabiliter.*

19 *Maiore facilitate se parentum hæreditati impuberes immiscere quam extraneorum.*

20 *Alius intellectus ad d. l. iam hoc iure affertur.*

21 *Inter substitutiones quoddam esse symbolum ex communi earum natura.*

22 *L. si. C. de posthum. hæredib. instit. exponitur.*

23 *Ex sententia Auctoris num. 24. & 25.*

26 *L. fin. C. de instit. & substit. declarari.*

27 *Additque Auctor eius uotum sub nu. 28.*

28 *In substitutionibus fere semper subintelligi ea uerba, si hæres non erit, & quem sensum habeant.*

29 *Verba illa, si sine liberis decesserit, quem sensum habeant.*

30 *Compendiosam substitutionem in se comprehendere casus omnium substitutionum.*

Quomodo resoluendum sit negocium, quando agitur de dispositione conditionali, & præsertim de prouisione simpliciter conditionali.

CAP. VII.

Vando autem agimus de dispositione conditionali, tunc ego diuido hanc disputationem in
1 tria capita, † aut enim agimus de dispositione simpliciter conditionali, aut de prouisione conditionali conditione necessaria, aut de actu conditionali conditione spontanea.

Primo capite constituēda est illa cōclusio prouisionem cōditionalē † in uno casu factā, ad alteū expresso dissimilē nō extēdi per text. in l. si cū dotē in prin. solut. matr. in l. commodissime de lib. & post. l. fideicommissum de cond. & dem. quib. in locis si
2

quis stipulatur dotem reddi in casu mortis non cēsetur prouidisse in casu diuortij, neq; contra si quis prouideat filio qui se uiuo nasceretur, non censetur prouidisse si eo mortuo ortus fuerit, si quis fideicōmissum reliquerit ab hærede si decesserit sine libe-
3 ris † non intelligitur uoluisse de adoptiuis intelligere, sed tantum, de naturalibus, ne sit in facultate hæredis adoptionis commento eludere defuncti uoluntatem l. nec ei §. primo, de adoptio.

Sed uidetur ista cōclusio pati difficultatem multis exemplis, in primis per tex. in l. si extraneus de
4 cond. caus. dat. ubi interposita stipulatio † in casu matrimonij facti, comprehendit quoq; casum si matrimonium ab initio non ualuerit & sic casum conditionalem dissimilem expresso. Rursus per tex. in
5 l. iam hoc iure de vulgar. & pupil. ubi † expressa pupillaris substitutio ad tacitam uulgarem trahitur, & e contra uulgaris expressa ad tacitam pupillarem quæ tamen differunt inter se, tum tempore, tum modo tum effectu l. sed si plures, §. ad substitutos de vulga.

Præterea obstat tex. in l. fin. C. de posth. hæred. in
6 stit. ubi † conditionalis illa dispositio, si intra decem menses proximos morti meæ nascetur, est dissimilis illi, si me uiuo nascetur, & ad hanc producitur.
7 Ad hæc quia in substitutionibus conditio † illa si hæres esse noluerit, intelligitur uel non potuerit, & vniuersa, d. l. Gallus § & quid si tantum de li. & post. & l. fin. C. de instit. & substit. & tamen in comperto est perquam dissimiles esse in ea conditione si nubere noluerit, uel nō potuerit l. pater Seuerinam de cond. & demonstr.

Postremo in oppositum adducitur communis illa sententia, qua receptum est, ut si quis impubere fi
8 lio hærede scripto, † pupillariter Titium ei substituat & Titio quandocunque sine liberis decesserit Sempronium, Titiusque uiuente impubere decedat Sempronius pupillo hęres esse debeat, ut scribit Bar to. cui cœteri frequentius accedunt, in l. quamdiu secunda, de acquiren. hæred. & nihilominus apparet substitutionem illam factam Titio, sub conditione deficientium liberorum ad casum penitus dissimilē trahi, tum ratione personæ quia pupillo ipsi succeditur, tum respectu conditionum, quia etiamsi Titius cum liberis decesserit, nihilominus erit substitutioni locus, ita consuluit Paul. Castr. in consi. 152. presens dubitatio. lib. 1.

Quid resoluendum erit in isto negocio? Ego cre
9 derem non esse recedendum a supra firmata † conclusione, quam puto esse uerissimam, nō solum per iura supra cita. sed & q̄ cōditiones dicuntur esse strictissimi iuris, ut scribit Crauet. in consil. 113. sub num. 1. & Goadi. in consi. 100. sub nu. 23. ꝙ quod in forma specifica conditiones impleri debent l. qui hæredi & l. meuius, de condi. & demonstr. ita ut ubi
10 pecuniæ solutio est † in conditione non possit fieri depositum; ut ibi per supra cita. Vnde tam conditionis natura, quàm casuum dissimilitudo, quæ ex diuersitate qualitatum & rationis inducitur per ea quæ scribit Dec. in capitulo translato sub numero septimo, in gloss. fina. de constitutio. facit, ut de casu expresso ad casum omissum dissimilem non possit dari progressus in dispositione conditionali.
11 Accedit quòd conditio † nihil ponit in esse l. cedere diem de uerb. signifi. l. si quis sub conditione dandorum decem si quis omiss. caus. test. cum socijs vnde cum purificata non fuerit in casu expresso dissimili, non debet pertrahi ad omissum dissimilē,
12 quia non † entis nullæ sunt qualitates, l. nam & si de iniust. rupto. l. prima, de hæreditate vendita. l. quarta, de actio. empt. & vendit.
13 Postremò quia † casus omnes qui inducuntur cōtra prædictam conclusionem speciali sunt innixi rationi, ut infra docebitur, ergo in oppositum stare debebit communis conclusio, l. ius singulare de legibus, l. prima, ad municip. & de incol. l. prima, ubi Decius, & alii notant de regulis iuris. Quòd autem specialitatis nomen habeant antedicti casus sic
14 ostenditur, † nam dicta l. si extraneus de condictio. caus. dat. procedit, ut uult ibi glo. in versic. in hunc quoque in fin. non respectu stipulationis qua sibi extraneus ille prouiderat, sed tantum quantum ad hoc an posset stipulator ille cum nuptiæ in quarum gratiam dotem promiserat & quibus solutis dotem sibi reddi stipulatus fuerat, secutæ non essent, posset agere ad dotis repetitionē, quasi causa data, & causa non secuta, decidit posse, quia ucrisimile erat hoc quoque actum fuisse inter contrahentes, unde potius ille tex. secundum hunc intellectum confirmat, quàm impugnat supra firmatam conclusionē,
15 qui intellectus maxime est amicus † rubricæ uel titu li sub quo posita est illa lex si extraneus argumen. l. imperator de in di. addi. & §. quibus in prima constitutio. C. & illum ibi amplectitur Bartolus, Iason, & alij.

Præterea quādo etiam admitteretur intellectus ille, per quem uidetur obstare dicta l. si extraneus huic conclusioni nostræ, quòd ibi quæstio esset an casus ille non soluti matrimonij comprehenderetur sub casu expresso soluti matrimonij comprehēsi in stipulatione adhuc dicendum esset nihil obsta
16 re quia id est ex natura stipulationis dotis, † ut semper cōprehendat casum illius conditionis si nuptiæ secutæ non fuerint, quia nec alia causa contrahendi fuit l. in rebus & l stipulationum de iur. dot. Secus est in quæstione nostra, quia præter casum omissum dissimilem expresso aliam habet causam dispositio ipsa.
17 Non mouet etiam textus, † in dicta l. iam hoc iure, quia ut inquit Dominus Alciat. dicto libro tertio, sub numero 13. in hoc communiter deuentum est, ut dicamus hasce substitutiones, natura sui conditionem habere, non enim aliud est substitutio, quàm conditionalis institutio, expressio igitur unius conditionis aliam non excludit, quia lex præsumit si de illa cogitatum fuisset, eam quoque testatorem æque expressurum fuisse.

Quod enim pupillaris uulgarem contineat testatoris fauor, ꝙ vero pupillaris vulgarem concipiat est e re, æque utilitate ipsius pupilli, meritò igitur utriusque fauore, & propter paterni pupillarisque

testamenti coniunctionem hæc interpretatio admissa est.

Nam & si voluit testator iã suã, q̃ impuberis hereditatẽ eo decedẽte ad substitutũ pertinere multo magis suã uoluisse illi deferre credẽdũ est, casu quo filius eam repudiaret. Addit etiam, quòd ut uulgaris pupillarem cõtineat aliquo modo ex ui uerborũ
18 inducitur, conditio † enim illa, si filius hæres non erit, potest intelligi immutabiliter, l. ei qui de cond. instit. & ideo adita hæreditate a pupillo non prorsus extinguitur spes substituti, quia quamuis hæres sit potest nuda uoluntate usque ad pubertatem abstinere, sententiamque mutare, quod Pileus & veteres censuerũt, in l. impuberibus, & in l. necessarijs de acquir. hæred. & l. pen. de auctor. tuto. quamuis Accurs. & post eum alij manifesto cauillo dissenserint, quorum rationib. haud quaquam difficile est
19 respondere, † cum maiore facilitate se paternæ hæreditati, quàm extraneorum impuberes immiscẽat. ut scripsisse affirmat in l. ex contractu de re iudi. & in l. si filius qui patri de uulg. & pupil. Vel clarius at-
20 que succinctius dicere possumus † casum d. l. iam hoc iure de uulg. & pupill. tit. cui similis est casus l. quamuis, C. de impub. & al. substit. esse fundatum in productione facta a iure, a casu expresso ad non expressum ob præsumptam mentem defuncti, ut in prædictis iuribus scribunt communi consensu Doctor. qui casus est extra limites disputationis nostræ in qua tractamus an interpretando possit in conditionali dispositione fieri productio de casu ad casum dissimilem per interpretationis extensiuæ instrumenta, non autem quando id fit a lege. Acce-
21 dit quod inspecta † communi substitutionum natura inter eas adest symbolum, & proportio l. prima, de uulg. & pupil. & secundum prodita à doct. in rub. eiusdem ti. vnde mirum non est si facilior ab una ad alteram detur progressus iuxta tradita per Bar. & communi Doctorum consensu in l. centurio
22 in prima opposit. de uulg. & pupil. Ad d. l. si † C. de posth. hæred instit. dicit D. Alciat. d. l. 3. sub nu. 15. fieri hanc extensionem ibi, quia testator, se tunc moriturum credebat, unde si præter spem superuixit non ideo rumpitur testamentum ut dicit Barto. in
23 l. Gallus in princ. de liber. & posth. Sed ego † credo posse etiam responderi quod ibi agimus de extensione facta à lege ex uerisimili mente testatoris, ut & in d. l. iam hoc iure de vulg. & in d. l. humanitatis C. de impub & alijs substi. quapropter ex ea ad casum nostrum non posse inferri, ut & supra diximus.
24 Nam ex dispositione l. Iuliæ uelleiæ † fuerant duo isti casus natiuitatis posthumi & uiuo & mortuo comparati, ut probatur in d. l. Gallus § nunc de lege velleia. & glo in dicta l. Gallus in princip. in ver. post mortem, de lib. & posth. propterea in dispositione noua superueniente in altero tantum ex casi-
25 bus illis sic comparatis, vt dictum est † debuit productio fieri ad casum omissum, per reg. comparatorũ vt factum fuit in dicta l. fin. per ea quæ trad glos. & doctor. in l apud antiquos, C. de fur. & in l. prima, de legatis primo, ubi scribentes omnes pertractant ideo ex d. l. si. non oppositio, sed exceptio ad conclusionem formari debuit, Ad cuius confirmationem possunt adduci ea quæ supra scripsimus libro sexto, & septimo, in limitationibus materiæ correctoriæ ac pœnalis de casibus a lege antiqua comparatis.
26 Non obstat tex. † in l. fin. C. de instit. substitutio. & in d. §. & quid si tantum ubi casus si noluerit, comprehendit casum si non potuerit, & nihilominus sunt dissimiles. Nam Dom. Alciatus loc. iam relat. dicit in his iuribus hosce casus ex præsumpta testatoris mente non esse absimiles, cum enim de substitutione uulgari agatur per quam ipsi testatori succeditur, & sic de illius fauore tractatur, uerisimile est, quod de altero expressit, ad alterum quoque
27 cum eadem subsit ratio trahi uoluisse. ego † crederem addi posse quod in huiusmodi substitutionib. semper insunt uel expressè uel tacite illa uerba si hęres non erit, per ea quæ scribunt Bar. & alij Doctor. in l. prima, de uulg. & pupilla per illum tex. Ang & alii instit. de uulg. in princ. quæ uerba illum habent
28 sensum † ut ex eorum significatione comprehendãt utrunque casum l. quarta, C. de hæred. insti. & tradũt interpretes in locis supra cit. nimirum igitur si casus d. l. fin impedimentum non exhibet conclusioni nostræ cum ex vi verborum tacite, uel expressè ueniat semper.

29 Ad vltimum argumentum respondet † Dom Alcia loc. iam relato sub num. 16 versic. sed respondendum est, casum de quo opponitur non omnino esse dissimilem expresso, ea enim uerba quandocunq; sine liberis decesserit, uerborum compedio vulgarem quoque substitutionem continent unde substituto prędecedente, caput illud, si hæres non erit, dicitur euenisse, merito substitutus ceu hoc casu uocatus admittetur, ita ut ex persona nulla resurgat dissimilitudo. Ex conditione quoque ait dissimilitudinem esse non posse, quia cum secundus gradus morte substituti peremptus sit, & conditiones in eo adiectæ perierunt perindeque est, ac si substitutum testator solum pupillo dedisset, nec illa cõditionis ratio habetur, & ut ipse latius declarat. Vel clarius dici potest, quòd in obiecta facti specie, cum
30 facta esset compendiosa substitutio † quæ casus omissos substitutionum comprehendebat, iuxta ea quæ scribunt Bar. & alij communiter in dicta l. centurio de vulg. & pup. & in l. precibus C. eod. tit. non est dubium continuisse quoque uulgarem substitutionem per quam secundus substitutus subrogatus fuerat in locum primi substituti pupillaris, unde qua ratione Titius primus substitutus decedẽte impubere in pupillari ætate admissus ad illius successionem ex ea substitutione fuisset, sic & Sempronius in illius locum subrogatus, argumento l. si cum §. qui iniuriarum, si quis cautionibus cum socijs.

S V M M A R I V M.

1 *Prouisione facta sub aliqua ex conditionibus necessarijs ad actum, uel ad effectum actus, posse extendi ab uno casu ad alium similem.* 1

Substi-

2 *Substitutio filiorum a matre facta sub ea conditione, si a patre emancipati fuerint, locum habere etiam quando pater deportatus fuit.*
3 *In necessarijs conditionibus non referre utrum ex aequipollentibus fiat.*
4 *Quia in ijs testator censetur cogitasse de effectu, & non de modo.*
7 *Ex multis tamen in dubium reuocari antedictam conclusionem nu. 6. & 7.*
8 *Sed auctorem sentire cum communi opinione.*
9 *Expressionem mortis in casu cõsilij Galli Aquilij, non facere quominus detur progressus ad alios casus.*
10 *Exempla regulam non restringere.*
11 *Ea quae frequentioris usus gratia proferuntur non impedire productionem.*
12 *Necessitas ad quam adstringitur testator ex forma iuris debet facere, ut facilius debeat interpretatione adiuuari eius dispositio.*
13 *Similitudo casuum in conditionibus necessarijs potius dicitur comprehensiue quàm extensiue uenire.*
14 *Ea quae ueniunt ex comprehensione, nunquam exclusa esse censeri.*

Quid constituendum sit, quando agitur de prouisione conditionali conditione necessaria.

CAP. VIII.

Vando autem agimus de prouisione conditionali, conditione necessaria, tūc constituitur per Doct. in d. §. & quid si tantum conclusio affirmatiua, uidelicet
1 prouisionē factam † sub aliqua ex conditionibus necessariis ad actum uel ad effectum actus, posse extendi ab uno casu ad alium similem per l. mulier in princ. ad sena. Treb. ubi cum mater filiis suis legasset, si morte patris sui iuris effecti fuissent, cum emancipati fuissent pronuntiauit diuus Marcus legatum deberi, ad idē
2 est tex in l. si mater, C. de instit. & substit. ubi † institutio filiorum a matre facta sub conditione si a patre emancipati fuissent, locum habet etiam quando pater deportatus fuisset, eodem spectat & celeberrimus ille tex. §. & quid si tantum, l. fin. C. de don. quę sub modo l. Iulianus ait, de condit & dem. l. fideicōmissa, § si cui de leg. 3. l. seruo de con. indeb. l. si quid de donat. quae sub mod. cum simil. à glo. addnct. in di
3 cta l. si mater, C. de instit. & substit. in quibus † locis apparet in istiusmodi prouisionibus conditionibus, necessarijs conditionibus non referre quid ex aequipollentibus fiat. Ratio autem istius conclusionis est quia in istiusmodi casu testator censetur co-
4 gitasse de effectu † & non de modo. quocirca cum per alium casum idem sequatur effectus, non uidetur curandum de modo, l. 2. C. comm. de leg. l. sancimus, C. de testa. cum socijs, quia si testator cogitasset eundem effectum per alium casum habiturum esse illius dispositionem, utique de illo probabiliter ac uerisimiliter dispositurus fuisset, sic tradidit Lancelot. Galiaul. in dicto §. & quid si tantum sub num. 37. & D. Alciat d. l. 3. de verb. signifi. sub num. 17. per ea quae docuit Bar. in l. cum seruus de verb. oblig. & per tex. in dicta l. mulier ad fin. princip. ad senat. Treb.

5 Reuocatur tamen † in dubium ista conclusio inprimis per tex. in dicta l. commodissimè de liber. & posth. ubi cum institutio de qua ibi duplicem conditionem habeat, uidelicet si se uiuo, vel se mortuo nascatur, unius eorum casuum expressio ad alterū non trahitur, nec cum Bar. sentiendum esse uidetur qui talem conditionem uoluntariam appellat, quia simpliciter potuit institui. Nam in dicta l. mulier
6 † in principio ad Treb. potuit mater simpliciter legare filiis suis, & in consilio Galli Aquilij potuit testator simpliciter instituere, & nihilominus casus mortis trahitur ad emancipationem, & ad deportationem, ut supra uidimus.

Rursus ualide obstare uidetur quod legitur in d. §. si cui ita l. fideicommissa de leg. 3. ubi si fideicō-
7 missum † alicui sit relictum sub ea conditione, si patris morte sui iuris effectus fuerit, & emancipatione sui iuris factus sit, inquit iurisconsl. non uidebitur defecisse conditio, sed & cum mors patri contingat quasi existente conditione, ad fideicommissum admittetur. quib. uerbis uidetur ostendi non solum emancipato statim non deberi fideicommissum, sed etiam mortem patris expectandam esse.
8 Quid dicēdū erit in isto casu? Ego opinarer Bar. cōemq; cū eo scrib. sn̄iam ueram esse, ut in istis conditionibus necessarijs, tam ad actum, q̄ ad effectū actus, ad casus similes licita sit progressio, inter cętera ex illa ratione, quia ubi sumus in istiusmodi conditionibus, ueluti in liberatione filii a patria potestate ad hoc ut prouisio institutionis uel exhaeredationis ualeat effectumq; producat in persona nepotis, & si unus tantum sit expressus casus, ueluti mortis filij, verbi gratia, quia dixerat testator, si me uiuo filius meus morietur, ut in formula consilij Galli Aquili
9 illa expressio † mortis non impedit progressum fieri ad alios casus similes, quia uel exempli gratis, uel frequentioris usus causa facta esse intelligitur, cum non solum illo, sed & pluribus alijs modis posit illius cōditionis implementū praestari, & ideo expressa conditio non inducit inextensibilem dispositio. c. 1. ne cleri. uel mona. ibi ecce talia & his similia gl. in l. 1. § retinendae in uerb. multis causis de inter. dū inquit, ut pacti. rei iudicatae, iuris iurandi, & alijs similibus, l. obligationum substantia in fin. de actio. & oblig. ideoque succedit duplex conditio quarum
10 altera est † exempla disputationem non restringere, l. damni infecti de dam. infect. l. 1. §. quod uulgo de
11 ui & ui arm. cum simil. Altera est † ea quę frequentioris usus gratia dicuntur, non impedire protractionē dispositionis ad alios similes casus, l. 2. § sed si extraneum ubi Ias. de uulg. & pup. sub nu. 12. & Rip. sub nu. 11. & in rub. sol. matri. sub nu. 33. glos. in uersic. praesidentes in cle. 1. de rescript. quam ibi cōmēdant Card. & alij & doct. proxime relati in locis s. cit. &

faciũt pro hac consideratione quæ supra diximus in
materia correctoria lib.6.lim.15.& in definitione in
ter pretationis extensiuæ lib.quinto,in uer.de dispo
sitiuo & in materia pœnali lib.7.limit.11.ergo iure-
merito Bar.& alij putarunt hasce necessarias con-
clusiones in aliquo casu expressas posse ad alios si
12 miles protrahi. Altera est † ratio, quia necessitas
ad quam propter actum uel effectum actus adstrin-
gitur testator ex forma iuris, iuxta l.nemo potest de
leg. 1.iuxt.l.Gallus & l.inter cœtera de lib.& posth.
debet facere ut facilius concedatur ut interpreta-
tione extensiua possit eiuscemodi conditionalis di-
spositio adiuuari, quàm ea quæ innixa est uolunta-
riæ conditioni in qua durius agitur l. si fideiussor §.
ultim qui satisd.cogant, & paulo inferius dicetur.
13 Postrema est ratio † quia similitudo casuum in
huiusmodi cõditionibus necessarijs uidetur potius
uenire ex comprehensione, quàm ab extensione,
quandoquidem casus omnes quibus quis patriam
exit potestatem, ut interim a proposito hoc exem-
plo non recedamus, comprehenduntur sub illo ef-
fectu effectionis iuris uel exitionis patriæ potestatis
qui consideratus est à testatore, in ea conditione
necessaria, toto tit.inst.quib.mod.ius patr.pot. sol-
ui. & propterea quamuis eorum unus tantum sit
expressus, ad cœteros nihilominus fit productio,
quia ueniunt comprehensiuè sub fine in quem dire
ctus est ille casus. & ea quæ ueniunt comprehensio-
14 ne † nunquam exclusa esse censentur arg. eorũ quæ
de casibus in ratione comprehensis scribit Bal. in l.
de quibus col. 11.sub num.35.de legi.Castr.consil.
441.col.fi.li.j.& latius consi.83.col.2.lib.2.Alex.in
consi.5.in fi uol.5.Crau.de antiq. temp. par.4. sect.
1.sub num.89.Andr.Tiraq.in l.si unquam C.de re-
uoc.don.in uer.libertis sub nu.45. & 46. cum simil.
supra cit.lib.2.in propria significatione quæ descen
dit ex ui comprehensiua rationis, & lib.5.in instru-
mento rationis, ergo &c.

SVMMARIVM.

1 *Quantum insudent Doctor.in intellectu l.commodissi-
me de lib.& posth.*
2 *Bar.& communiter Doctor.putare conditionem de qua
in d.l.commodissimè non esse necessariam.*
3 *Et quid de illa sentiat Bolognetus. & seq.*
4 *Conditionem voluntariam non extendi ad casum si-
milem.*
5 *Conditionem illam si nascatur, non esse necessariam quã
tum ad potestatem instituendi.*
6 *Et nihilominus uideri posse extendi, per l.fin. C.de post.
hæred.instit.*
7 *Et quomodo conciliari possint ca iura.*
8 *Conditionem necessariam extendi ad casus similes, quan
do est cogitatum de effectu.*
9 *Lancelotus Galiaul.quomodo indelligat d.l.commodis-
sime.nu.10.*
11 *Socinus iunior quam diuersa sentiat. circa dicta l.com
modissimè intellectum & quàm latè. numero 12 13.
& 14.*
Multos ita cautos esse, ut omnia uelint exprimere ibi.
15 *Decius quid sentiat in excipiendo sensu d. l. commodis-
simè.*
16 *Quid opinetur auctor constituendum esse pro resolu-
tione.*
17 *L.commodissime loqui in conditione uoluntaria.*
18 *Oppositorum naturam esse, vt vno posito alterum remo
ueatur.*
19 *In arbitrarijs nullam posse necessitatis rationem as-
serri.*
20 *Ne sub conditione quidem scriptus hæres intelligitur,
qui in eum casum nascitur, qui testamento non est com
prahensus.*
21 *L.commodissimè de lib. & posth. & l. ult. C. de hæred.
instit. quomodo sint conciliandæ ex Auctoris opi-
nione.*

Quo pacto intelligendus sit tex.in l.commodissime, qui vniuersam uidetur turbare propositæ difficultatis materiam.

CAP. IX.

On obstant modo ea quæ in op-
positũ adducta fuere, cõtra veri
tatẽ istius conclusionis, atq; im
primis text. in d.l.cõmodissimè
1 de li.& post. † in cuius resolut io
ne cũ ualde insudent ac laborẽt
omnes interpretes, aliquanto
pręssius erit agendum. Nam Bar.& doct. in dicto §.
2 & quid si tantum soluunt communiter † vt dicit ibi
Io.Bolog.sub nu.78.uersi.huic tamen, illam condi-
tionem de qua ibi loquitur, I.C. videlicet si nasca-
tur non esse necessariam ad actum, & ideo non ex-
tendi de casu ad casum, nihilominus inquit Bolog.
Bartolum ibi non loqui de conditione si nascatur
post mortem, attamẽ ait illam quoque conditionẽ
uideri necessariam, per l.uxoris abortu, C. de post.
hæred.instit.l.1.§.pro secundo.C.de caduc.tollend.
& l.uentre de acquiren. hæred. Vnde ipse resol-
3 uendo, † aut inquit loquimur tempore Galli
& hæc conditio si nascatur post mortem erat ne-
cessaria. Sed tunc ad contrarium debet dari solu-
tio, quod ideo non fiebat extensio, quia militabat
diuersa ratio, & dicebatur casus esse dissimilis, ut
etiã dixit Bar.d.loco in solut. si vero nos loquimur
tempore Scęuolę post legem Velleiam, & tunc hęc
conditio si nascetur post mortem, non erat necessa
ria, cum posset institui etiam si nasceretur in uita, &
tunc obstat contrarium, sed solutio est, quod est con
4 ditio uoluntaria, & conditio uoluntaria † non exten
ditur ad casum similem, l.qui hæredi & l.Mæuius de
cond.& demonstr. Et eadem possumus dicere tem
pore iustiniani. Nec obstat quod illa conditio si
5 nascatur sit necessaria, quia negatur † quantũ ad po
testatẽ instituendi illã esse necessaria; per l si qs post
humos de lib & post.ubi non solũ ille q nõ nascitur
sed qui nec etiam generari potest, hæres institui po

test,

test, unde solum remanet necessaria, quantum ad effectum consequendi hæreditatem per aditionem, quæ hic in casu nostro non attenditur. Et quamuis instetur, quòd eiusemodi conditio quamuis sit uoluntaria possit nihilominus adhuc extendi per l.
6 fin.† C. de posth. hæred. institue. ubi directo contra dictam l. commodissime discernitur institutionem factam in casu quo quis nascetur post mortem testatoris, intra decem menses, uel intra decem menses proximos morti trahi ad casum quo quis nascatur uiuente quoque testatore. Vnde ait resolutio-
7 nem difficultatis pendere a concordia † dictorum iurium in qua uestiganda doctor. utroque in loco ualde laborant. Sed illam esse tutiorem dicit, quòd testator in dicta l. fin. instituit certam personam, & uidetur cogitasse de effectu conditionis, & non de forma, sed in d. l. commodissimè, instituit incertum hominem & uidetur cogitasse de forma conditionis dicta l. qui hæredi. Quare concludit conditionē necessariam ad actum extendi ad casus similes quā
8 do† cogitatum est de effectu, sed non extendi ad casus dissimiles per dictū §. & quid si tantum iuncto §. nunc de lege Velleia. eiusdem l. Gallus & conditionem uoluntariam extendi quoque ad casus similes si de eis fuerit cogitatum.
9 Lancelot.† Galiaul in dicto §. & quid si tantum sub num. 38. uer. unde melius, improbatis ueterum solutionibus ad dictā l. commodissimè, melius posse dici inquit, dictā l. commodissimè procedere, quia uerisimiliter poterat testator cogitare, hæredē institutum sic potuisse nasci in uita, ut post mortē unde si tantum instituit sub ea conditione si nasceretur post mortem, illi imputandum est, si nascatur in uita, & sic rumpat testamentum. Hincque esse quòd si uerisimiliter cogitasset tantum eum non debuisse nasci in uita, institutio facta de nascituro post mortem, traheretur quoque ad eum qui nasceretur in uita per dictam l. fin. C. de hæred. insti. & ita ait quoque procedere tex. in d. §. & quid si tantum quia uerisimiliter non habuit testator cogit re de casibus omissis de quibus in text. ideo mirum esse non debet si fiat extensio ad tales casus, hancque di
10 cit esse rationem. quare † substitutio limitata certo tempore non trahatur ad aliud tempus l. qui ita de uulgar. & pupill. testator enim poterit uerisimiliter cogitare casum illum potuisse contingere ita uno tempore sicut altero, vnde si disposuit vno tempore non trahitur ad alterum. Socin. uero iun. in dicto §. & quid si tantum sub numero 72. dicit solu
11 tionem † Bar. magis communiter approbatam esse in hunc modum, ut d. l. commodissimè ideo prouisio unius casus non trahitur ad alterum, quia cū ibi testator esset sanus & speraret se posse uiuere uoluit distinguere casum quo quis nasceretur in uita ipsius testatoris a casu quo nasceretur post mortē, & propterea ab uno ad alterum non potuit nec debuit fieri extensio, eōclusio aūt supra firmata, & d. l. fin. C. de posth. hær. inst. locum habet quando testator erat in angustia mortis, & credebat se statim moriturum, ideoq; in casu tantum quo filius post mortē nasceretur, prouidit, & uerisimiliter idē quo- que responsurus fuisset in nascituris se viuo, si opina
12 tus fuisset, se superuicturum esse. Sed hanc † solutionem quamuis uideatur magis esse communis, tenendam non esse ait, quia est diuinatiua ad utrunque textum. Præterea quia pone inquit, sanum testatorem ita, ut diui speret uiuere, & posthumum instituat, si se uiuo nascetur, si postea repentina morte pereat præter eius opinionem, & sic posthumus nascatur eo mortuo, deberet institutio ualere, ex uerisimili mente testatoris, qui & eo casu prouidisset, si cogitasset & hoc attenta ratione Bar. ad d. l. fi. qđ tamen non uidetur dicendum, quia esset contra generalitatem d. l. commodissimè, vnde reiectis multis alijs quę dici possent ait sibi placere solutionem
13 † Christophori Castilio. quam in utraque duarū legum refert Ias. uidelicet, vt pro regula dicatur, testamentum in casu omisso uitiari, quia testator unū tantum casum exprimendo dicitur casus illos distinxisse & pro separatis ac diuersis habuisse, ideoq; non posse inferri, iur. uulg. & de hac regula sit casus in dicta l. commodissimè.

Hæc autem regula limitetur quando uerba aliqua sunt prolata, ex quibus posset colligi testatorē aliud sensisse quàm uoluisse casus illos distinguere, tunc enim fiet porrectio de casu ad casum, uel melius tunc non dicetur prouisio restricta ad unum casum, sed in omnibus casibus facta esse censebitur, & ita procedat dicta l. fin. C. de posth. hæred. instit. ibi enim dictum fuit si intra decem mensium spaciū post mortem &c. vel qui intra decem menses proximos morti meæ &c.

Nam talia uerba uidentur potius apposita fuisse, ut ostenderet testator solum suū, & proprium posthumum uoluisse illum instituere, quàm ut distingueret casus nascituri se uiuo, & post mortem suam. & licet illud forte aliter intelligeretur sunt tamen
14 quidam ita cauti, † ut omnia uelint exprimere prout uidemus in consilio & formula Galli de qua in priu. d. l. Gallus, fit expressio de illis decem mensib. sic ergo dicemus, uerba illa post mortem meam, uel, morti meæ infra decem proximos menses respiciunt spaciū decem mensium, ut. s. enumerentur a die mortis, non aūt respiciant uerbū nascētur vel editi fuerint, ut sic exponātur, quicūq; mihi nascet in futurū. s. ab hac die vsq; ad decē mēses post mortē meā numerādos sit hæres, negari. n. nō pōt, quin is qui ēt ante illos decē menses nascetur, & sic viuo testatore dicatur nasci intra dictos illos decē menses seu eorū terminū, & sic sufficiat, quandocunq; nascatur a die cōditi testamēti intra illos decē menses, modo non oriatur post decē menses a die mortis numerandos & q̃ hic sit uerus sensus illius legis dicit probari ex responsiune ibidem posita, dū ibidem dr ex neutra huiusmodi uerborum cōpositione &c. & licet quælibet ex illis uerborum cōpositionibus, posset trahi ad aliū sensum. s. vt testator uideatur uoluisse casus distinguere & sic vt verba post mortē uel simili respiciāt natiuitatē, quo admisso nati in uita nō cōprehēderent d. l. cōmodissimè, & su per hoc stabat uigilātius antiqs Interpretib. exortū, de quo ibi fit mentio, tū placuit ibi imperatori, sensum de quo supra fauore

conseruandi testamenti,& uoluntatis testatoris ad iuuandæ cum ad hunc finem, & alias multas leges posuerit ut ibi dicitur, item probari ait hunc intellectum ea ratione quæ ibi affertur ne pœnam paria tur præteritionis, qui suos filios non præterijt. ostē ditur enim ex tali ratione quòd generaliter, ac quo libet casu dicitur noluisse instituere, quæ ratio cessa ret quando uoluisset casus distinguere. Et sic diceremus unum casum solum expressisse quia tunc in casu omisso diceretur filius esse præteritus.

Ex hisque ait clare resurgere supra firmatam con clusionem debere intelligi secundum prædicta, ne scilicet procedat quando ex uerbis colligi potest, quòd aliud testator uoluerit, quàm casus distinguere.

15 Dec autem † in consilio 15. sub nu. 6. & ante illũ Bald. in l. conuenticula sub numero secundo, C. de episcop. & cleri. intelligunt text. in d. l. commodissimè locum habere quãdo casus penitus fuisset omissus, secus si ab expressis conijci posset, quia tũc pro expresso habetur, qualis uidetur esse casus dictæ l. ul tim. C. de posthum hæred. instit. & sic uidetur conuenire cum supra relata sententia Maria. iunio.

Quid stabiliẽdum erit pro amolitione istius obi-

16 cis. ego uideo † difficultatem reduci ad duo capita, quorum alterũ est an tex. in dicta l. commodissimè loquatur in conditione necessaria, uel in uoluntaria. Alterum est quomodo seruetur ille tex. dictæ l. commodissimè a contrarietate d. l. ult. C. de posth hæred insti.

17 Quantum ad primum dico † dictam l. commodissimè non obstare supra firmatæ conclusioni, quia loquitur in conditione uoluntaria non autem in ne cessaria, quòd autem ita se res habeat sic induco. commodissimè inquit Pomponius, is qui nondum natus est ita hæres instituitur siue me uiuo, siue me mortuo natus sit, hæres esto, aut etiam purè neutrius temporis habita mentione, si enim uno uel altero casu expresso, uel etiam neutro, testantis arbi trio potest fieri institutio, ergo non poterit dici necessaria cõditio quæ in arbitrium collata est, quia ea est oppositorum natura, ut altero posito

18 † necessarium sit, alterum remoueri. l. hæc uerba il le aut ille de uerbo. significat. l. si inter de exceptio. rei iud. Doctor. in rub. de acquiren. poss. Et quia

19 in arbitrarijs nulla potest † necessitatis ratio afferri, sed pro ratione uoluntas perpenditur, l. prima, §. pueritiam iuncta ibi glo. in uer. ratus de postul Ias. in rubr. de leg. primo, ad fin. Dec. in rub. C. de testa. milit. & est tex. instit. de leg. can. in princip. & est uul go iactatissimum dictarium. quibus ita se habenti bus succedit, ut cum res uersetur in conditione voluntaria in qua potuit testator pro animi debito casum omissum exprimere, eius omissio habetur pro omissione, & censeatur eius censura relicta iuris cõmunis dispositioni, quo iure merito disponitur testamentum rumpi si eueniat conditio casus omissi,

20 quia † ne sub conditione quidem scriptus hæres in telligitur, qui in hunc casum nascitur qui testamen to non est comprehensus, secus in necessaria conditione per rationes quæ supra consideratæ fuere in constituenda supra relata conclusione.

Quantum ad secundum caput circa difficultatē

21 cõtrarietatis † dictæ l. fin. C. de posth. hær. instit quòd paucissimis resoluendo negocium, dicitur in dicta l. fin. quamuis agatur de conditione uoluntaria, ut & in casu dictæ l. commodissimè, nihilominus ibi progressionem fieri de casu ad casum, quia uerba illa si intra decem menses post mortem meam nascetur, possunt ex uerisimili testatoris mente comprehendere nõ solum tempus natiuitatis post mortem testatoris expressum, sed etiam tempus natiuitatis in uita testatoris tacitè comprehensum, ut supra declarauimus, & ideo licet in conditione uolun taria negocium gerat ur tamen admittitur productio de casu ad casum, seu magis comprehensio, ex tacita testatoris uoluntate uerbis generalibus enun

22 tiata. Quinimmo retento eo intellectu, quòd casus natiuitatis qui postea subsecutus est uiuente testatore, ueniat comprehensiuè, & non extensiuè, ille dictæ l. fin. non solum obstabit l. commodissimè sed etiam per locum a speciali cum illa conueniet, arg. l. ius singulare & l. quod uero de legib. & l. 1. ad mu cip. & de incol. Quod argumenti genus eundem quoque producit effectum, retento pariter intellectu, quòd ibi ex uerisimili testatoris mente fiat extensio.

SVMMARIVM.

Qualiter sit resoluenda difficultas, l. fidei commissa. §. si cui, de leg. 3.

CAP. X.

1 QVantum ad tex. in dicta l. fideicõmissa, §. si cui de legatis tertio, † res non leuibus uidetur obnoxia esse difficultatibus, cum uideatur textum ille pugnare, & cum supra firmata conclusione, & cum dicta l si mater C. de institu. & substitu. l. mulier ad senat. Trebellia. & l. fi.

l.fi.C.de donatio quæ sub mod.propterea uariæ afferuntur solutiones ad d.§.si cui.

2 Quarum prima est ex glo. ibidem† quòd ille tex. concordat cum dictis iuribus & cum supra firmata conclusione.

3 Secunda est† φ in d.§.si cui per emancipationem adimpleatur conditio, ut institutus habeat utilem actionem & postea per mortem, adimpleatur per complementum.

4 Tertia est† quòd Bartol.conclusio non est vera, quodq; conditio mortis non adimpletur per emancipationem, per d.§.si cui; nec obstant dicta iura, quasi contineant casum specialem, videlicet quando pater erat indignus, uel ipsa mater ex aliqua causa erat indignata cum eo.

5 Quarta est† quam ponit Crotus in d.§.& quid si tantum, & quam videtur sensisse Dec.in d.l.si mater C.de instit.& substit. Maria. Iunio.in l. cum filio in prima par.de leg.1.& in d.§.& quid si tantum, sub nu 57.versic.ego alias hoc est, ut d.§ si cui, loquatur in extraneo, cuius institutio facta sub conditione mortis, non habet effectum per emancipationem; & dicta tria iura ex aduerso relata locum habeant in matre, quæ optat filios suos plenè habere totam hæreditatem, & propterea mater ipsa uidetur cogitasse de effectu ipsius conditionis, ut omnino filij habeant plenè hæreditatē, extraneus uero nō præsumitur habere tantum desideriū, ut eis acquiratur, & uidetur cogitasse solùm de forma conditionis, & rationem dicit esse Socinus iunior iam relatus, quia propter uotum maternum, & naturalem affectionem in filium, credere est matrem eam conditionem apposuisse, solùm considerando eo modo, idest per mortem patris, filium futurum esse sui iuris & non aliter, quòd si credidisset filium emancipatione exiturum esse patriam potestatem, uerisimile est illam, eo quoque casu prouisurā fuisse, ita mater na charitate suadente quæ solum considerauit existentiam sui iuris, uidelicet ut filius sui iuris efficiatur, ac liberetur a sacris paternis, ut plenè habere possit. Quæ consideratio cessat in extraneo, & ideo tunc expectatur mors, in cuius tempus dilatum erat fideicommissum, & hanc resolutionem inquit Soc. iun.cum aliàs ueram putaret suo solum fretus iudicio, nunc uerissimam esse credere ob auctoritatem Decii ac Croti; eamque dicit fuisse Paul.Castr.in d. l.si marer C.de instit. & substit. Lancello. Galiaul.in d.§.& quid si tantum sub nu.38.ver.ult.cōtra istam, quamuis moderni hic col. 11. sibi adscribant, sed tamen ipse Lancel.illam impugnat, quod facit & Io. Bologne.sub nu.8 t.ad fin.

6 Quinta est† quam ponit idem Bologne.sub nu. 82.quod in d.§. si cui testator ulterius processit declarando modum quo deberent filij exire patriā potestatē, scilicet per mortem patris, unde uidetur enixam uoluntatem adhibuisse ad dictam conditionē, ut in forma specifica adimpleatur, & in dictis iuribus erat dictum si pater morietur uel eos emancipauerit, quæ generalis conditio facilius extenditur, & hanc solutionem dicit satis arridere auribus, nihilominus eā turbari per tex.in d.l.mulier in 2.respon. ad Trebellia.ubi proponuntur eademmet uerba, si efficientur sui iuris per mortem quæ ponuntur in dicto.§.si cui.

7 Sexta autem† solutio est quam ponit idem Bologne.coniungendo aliquas ex prædictis solutio.uidelicet quòd in dictis tribus iuribus supra in oppositum relatis erat mater quæ instituebat filios & propter affectionem desiderabat, quòd plenè acquireretur filiis, tum propter charitatem naturalem, tum quia forsan erat indignata, uel quia maritus alios filios habebat ex alia vxore, & dubitabat ne hæreditatem illis participaret, uel quia erat indignus, v.g.lusor uel fornicarius, & uerebatur ne bona filijs relicta consumeret; unde causa illius extensionis uidetur fuisse longa consuetudo mariti morum quos suspectos habebat; qua mota uoluit ut filijs plenè acquireretur, in d.uerò.§.si cui erat extraneus qui relinquebat, & non habebat tantam affectionem, neque tantum desideriū quòd eis bona relicta plenè acquirerentur, unde præsumitur, cogitasse de forma conditionis, & quòd non posfit adimpleri nisi in forma specifica, ex quo discursu dicit dari vnam magnam declarationem ad conclusionem supra firmatam, ut conditio necessaria ad effectum actus extendatur

8 ad casus similes, ut scilicet non† procedat ex propria natura conditionis, sed propter subiectam materiā, uel quod saltem regula procedat præsumptiuè tantum, tamen ex alijs coniecturis possit probari contrarium; ut non debeant extendi, sed adimpleri per æquipollens per d.§ si cui.

9 Sed hæc† solutio, seu concordia, ut ipse appellat, eadem est cum resolutione Crot.Decij, & Soc.iuni. & ante illos Paul. Castr. in d.l.si mater quam idem Bolog.paulo superius improbauit.

10 Septima est solutio† Lancelo.Galia.in d.§.& quid si tantum sub nu.38.uersi.aliàs dicebam, ut tex.in d. §. si cui loquatur quando pater erat grauatus dare propriis filiis, si efficerentur sui iuris morte patris; nam si per emancipationem id succedat non deberet statim filij habere a patre, sed tunc demum cū mors

11 secuta fuerit, ne beneficio† emancipationis quod à patre consecuti sunt utantur contra patrem, l. amicissimos. §.fin. de excusat. tuto.l cum filio in fin. de leg. t. Sed hunc intellectum dicit idem Galiaul. esse diuinatiuum ut & diuinationis arguit Bologne.iam relatos alios supra recensitos.

12 Quid dicemus? Ego† opinor quòd quamuis grauissimi illi patres supra relati strenue lauorauerint pro resoluenda huiusmodi difficultate, non tamen punctum tulerint, proptérea præter cæteros sentio tex.in d.§. si cui non impugnare conclusionem nostram, sed pro ea stare ac probare, quandoquidem dicit tex.Si cuiita fuerit fideicommissum relictum; Si morte patris sui iuris effectus fuerit & emancipatione sui iuris factus sit non uidebitur defecisse conditio; sed & cum mors patri contingat, quasi existente conditione ad fideicommissum admittetur. quibus uerbis mihi uidetur ita expresse demonstrari fideicommisso fieri locum æque per emancipationem, ac per mortem, ut nihil posset clarius ostendi.

13 Nam† sensus eius orationis est, ut eo in casu cum filius

lius emãcipatione facta a patre sui iuris fiat, non dicatur deficere conditio, sed quasi existente conditio ne ad fideicommissum admittatur, cum & mors patri contingat, quasi dicat cum interueniente emancipatione dicatur quodam modo mors patri contingere, eo qnia respectu patriæ potestatis mors patri continget à filio, idest separatio, quia mors nihil est
14 † aliud quam separatio animæ à corpore, & sic destructio uitæ Cic. lib. 1. Tuscul. quæstio. au ctore & Gel. lib. 2. c. 6. Attica. noct. & omnium est resolutio § deinceps in auth. de nupt. sic emancipatio est separatio filij a patre & destructio patriæ potestatis & introductio sui iuris. §. præterea inst. quib. mod. ius patr. pot. sol. cum iure ciuil. facta emancipatione perinde habeatur ac si nunquam filij in patria potestate fuissent. §. emancipatos instit. de exhæred. liber. § emancipati instit. de hæred. quæ ab intest. de-
15 fer. cum per capitis diminutionem † ita omnia iura ciuilia inter eos esse desierint ut morte. §. ult. institu. de leg. agnat. tutel. § minima inst. de cap. diminu. iun
16 cto d. §. deinceps in auth. de nupt. Verus igitur † ac germanus sensus illius. §. erit decernere, ut filijs sui iuris effectis per emãcipationẽ, quasi morte patris interueniente, & sic quasi existente cõditione fideicõmissum sub ea conditione relictum si morte patris sui iuris effecti fuerint debeatur, qui sensus multo magis admittendus erit, quòd per illum reducitur ille tex. in d. §. si cui ad ueram concordiam, planamq; conciliationem eum cæteris iuribus in oppositum allegatis. Et adiuuatur illa ratione quòd cum in illa conditione, si morte patris sui iuris effectus fuerit, uis facta fuerit in sanitate iuris, quæ ita per emancipationem, ut per mortem contingere poterat, ut supra declaratum fuit; casus mortis uidetur potius fuisse exempli, uel frequentioris usus gratia expræssus, quàm aliter, & ideo non debuit impedire productionẽ illius casus mortis ad casum emancipationis.

SVMMARIVM.

1 *Extensionem in conditionibus necessarijs non fieri, quando in oppositum apparet de mente defuncti.*
2 *De mente omnium.*
3 *In conditionibus primum locum obtinere mentem defuncti.*
4 *Siue expressa siue tacita sit.*
5 *Actus agentium ultra eorum intentionem non operari.*
6 *L. si pater filium & l. si ita quis de vulg. & pupill. intellectus nu. 7.*

Quid resoluendum sit quando extensioni faciendæ secundum regulam obstaret mens ipsius disponentis. Cap. XI.

Limitatur autem supra dicta conclusio sic ut supra confirmata, ut locum non
1 habeat † quando in oppositum apparet de mente ipsius disponentis uel expresse uel per alias coniecturas, ut tradit Bologn. sup. rel. in d. § & quid si tantũ sub nu. 82. ad fi. & est
2 de † mente omnium scriben. ibidem & satis constat, ex supra relatis, nec mirum id quidem cùm in condi
3 tionibus primum locum obtineat uoluntas † defuncti l. in conditionibus de condi. & dem. l. cum uirum, C de fideic. l. cum tanus ff. de cond. & demonst. cum simil. quæ supra adduximus lib. 1. in ea parte in qua tractauimus qui sit uerborum finis, ubi ostendimus uerborum uirtuti mentem disponentis præ-
4 dominari. Siue illa † tacita sit, siue expressa, ut scribit Ias. in l. cum res in 6. notab. de le. 1. & in istis terminis secundum aliquorum solutiones possunt intelligi iura quæ supra in oppositum fuere deducta. Non enim
5 † debent actus agentium operari ultra eorum intentionem l. non omnis si cert. pet. & l. obligationũ substantia de actio. & obl. cum socijs, & in hunc quoque
6 sensum potest induci † tex. in l. si pater filium & in l. si ita quis de uulg. & pup. subst. prout perpẽdit. D. Alc. d. li. 3. de uerb. sig. sub nu. 18. ibi in uers. igitur ut pu
7 gnantia, qui absolute firmat † hanc limitationem ad dictam conclusionem, & postea in uers. quod & in ea, inducit supra dicta iura in eundem finem.

SVMMARIVM.

1 *Si testator instituerit uentrem uxoris si masculum pareret, eique seium substituerit, & si fœminam, vel neminem pareret substituerit hospitale; & vxor in puerperio decesserit, infansque caso ventre extractus sit ac decesserit, seio ne, an hospitali debeatur hereditas nu. 2.*
3 *Seio deberi hæreditatem ex receptiore sententia.*
4 *In practica durum esse recedere ab opinione Baldi ac Salyceti cum non habent contradicentem.*
5 *Ex coniectura mentis interpretationem etiam si verba omnino non quadrent.*
6 *Contrariam sententiam qui defenderint & quibus rationib. nu. 7. & 8.*
9 *Sed a communi sententia recedendum non esse ex auctoris voto, & quibus rationibus.*
10 *Conditio illa si pepererit quàm uarios sensus habeat nu. 11*
12 *Quomodo resoluenda sit obiectio Iason. de pluribus con ditioribus.*
Ex ui uerborum tacite subintellectorum, quomodo extensio fiat, & non ex ui conditionis.

Quid si testator uentrem uxoris instituerit si masculum pareret, eique seium substituerit, & si fœminam uel neminem pareret substituerit hospitale, & uxor in puerperio decesserit, eique cæso uentre infans extractus fuerit an seius, uel hospitale admitti debeat.

CAP. XII.

Ex hactenus deductis infert D. Alc. d. li.
1 3. sub nu 19. † ad decisionem nonnullarum quæstionum quæ frequenter in praxi contingunt, & inter ceteras q̃ si
2 testator uentrem uxoris instituerit † si masculum pareret,

reret, eique ſeium ſubſtituerit, & ſi fœminam uel
neminem pareret hoſpitale ſubſtituerit, uxor autẽ
in puerperio deceſſerit, eiq; cæſo uentre infans extra
ctus fuerit, nihilominus ſeium ex præmiſſa ſubſtitu-
tione admittẽdum eſſe cũ maſculum peperiſſe dici
non poſsit mulier, ſi cæſo uentre fœtus extractus
eſt, l. anniculus de uerb. ſig. quia cum hæc conditio
ſi maſculum peperit neceſſaria ſit, propius eſt, ut ef-
fectum conſiderari ſubſtiturionique locum eſſe di-
3 cendum ſit, † ut crebriore calculo receptum eſſe con
ſtat ex Alex. in l. quod de lib. & poſth. ſub nu. 6. qui
dicit ita firmare Saly. in l. fin C. cod. tit. aſſeuerantem
Bald. ſic conſuluiſſe per d. l. fi. & l Titius. §. 1. & d. l.
quod dicitur de lib. & poſth. eſſeque de mente Bal.
in l. fin. C. de ſu. & legit. hæred. & Bart. in l. Arethuſa
de ſtat. hom. dum diſtinguit an mulieri in diſpoſitio
ne inductus ſit fauor, uel id minus, aliaſque nonnul-
las rationes conſiderat Iaſ. in d. l quod dicitur ſub
4 nu. 6. & duobus ſeq. aſſerens quòd in practica † du-
rum eſſet recedere a deciſ. Bal. ac Saly. cum non ha-
beant contradicentem, eandem quoque probat ſen
tentiam D. Alcia. in d. l. anniculus in fi. de uerb. ſign.
eo quòd non reſpexiſſe uidetur teſtator modũ quo
filius in lucem prodeat, ſed quomodocunque natus
5 ſit illi conſuluiſſe, & ideo ex coniectura † mentis fit
interpretatio etiam ſi conditionis uerba omnino
non quadrent; Petr. Rebuff. in d. §. fin. d. l. anniculus
uerſi. quod tamen intelligerem.

6 Contrariam † tamen huic opinioni ſentẽtiam fir-
mat Iaſ. in d. l. quod dicitur ſub nu. 9. verſ. tamen, per
tex. in d. l. anniculus. §. fin & in d. l. etiam ea mulier de
uerb. ſigni. in quorum altero dicitur falſum eſſe eam
peperiſſe, cui mortuæ filius extractus eſt, altero
ſcribitur etiam eam mulierem dici filiũ habere cui
exciſo uentre filius editus eſt, nec iſtis iuribus ſatisfa
cere ſolutiones Bal. & Saly. quia faciũt manifeſtam
uiolentiam, & reſtrictionem ad illum text.

7 Rurſus quia uidetur † hæc inſtitutio facta ſub plu
ribus conditionibus, uidelicet ſi grauida eſſet, & ſi
maſculum peperiſſet, quarum concurſus ad imple-
mentum diſpoſitionis eſt neceſſarius l. ſi hæredi plu
res de cond. inſtitutio. unde quamuis prima illa con
ditio ſi grauida eſſet impleta fuerit; non tamen ab-
ſoluta eſt altera ſi maſculum filium pepererit cum
peperiſſe dici non poſsit ea mulier cui mortuæ filius
exciſo uentre extractus ſit. d. l. anniculus. §. ſi. & ideo
cum caſus iſte reperiatur omiſſus fuiſſe à teſtatore,
nimirum ſi ſubſtitutioni locus eſſe non poſsit. Prę
8 rea quia conditiones † illæ ſupra relatæ nihil diſpo-
nunt in utilitatem uentris ſed extranei ſubſtituti, &
tunc quia talis cõditio nullo caſu neceſſario inerat,
remanet prorſus uoluntaria atque ita immutabilis,
& propterea caſus omiſſus pro omiſſo prorſus ha-
bendus eſſe uidetur, iuxta ea quæ ſupra dicta ſunt, &
in fine plenius dicentur, & eiuſdem ſententiæ uide-
tur fuiſſe Aug. in d. l. quod dicitur de lib. & poſth. &
in conſ. 51. Simon notarius col. j. in legato facto mu
lieri ſi filium pepererit, nec uidetur diſſentire Bar. in
d. l. aretuſa de ſtat. hom. ad fin. ſub nu. 4. ubi pro ab-
ſoluto habet eo in caſu conditionem non dici im-
pletam fore.

9 Quid dicemus? Ego † opinor ſententiam contra
Iaſonem ut receptior eſt, ſic quoque eſſe ueriorem
in puncto iuris, ad quod oſtendendum ea ratiocina
tione utor; nam conditio illa inſtitutioni adiecta, ſi
filium maſculum pepererit, prout ad diuerſa referri
poteſt diuerſoa quoque habet ſenſus, in quibus exci
piendis promiſcuè confuſaneè locuti fuiſſe uiden-
tur interpretes noſtri, ita vt eorum uim penitus hau
ſiſſe non uideantur; ſi enim ad matrem referatur
ſtat in proprijs ſuis terminis, in propriaque eius
10 ſignificatione, & ideo † cum ſignificet mulieris eni-
tentis actum, ut ſcribit D. Alciat. in d. §. fin. d. l. anni-
culus, & reſumit ibidem Petr. Rebuf. in prin. eius cõ-
mentariorum ad d. §. ſi execto uentre infans ei detra
hatur nõ poteſt dici peperiſſe; & ita procedit tex. in
d. l. anniculus ad fin de uerb. ſign & quod dicit Bart.
11 in d. l. Arethuſa ad finem, ſi uerò referamus † eam cõ
ditionem ad partum qui in utero eſt, clarum eſt, quod
alium ſenſum non habet quam, hunc uidelicet ſi na-
tus ſit uel fuerit filius maſculus, quia actus ille eni-
xionis qui conſideratur in matre, applicari aliquo
modo non poteſt filio, unde cùm ſemper filius na-
tus eſſe dicatur, ſiue mater illum pepererit, ſiue ex-
ciſo uentre extractus fuerit, d. l quod dicitur de li. &
poſth. ubi Iaſ. in 1. not. qui inſert ad multas quæſtio
nes in praxi, l. poſthumus § item natus de inoff. teſt.
cum ſimil. Neceſſe erit, ut quantum ad ſubſtitutio-
nem factam filio maſculo ſemper dicatur verificata
eſſe conditio ſubſtitutionis, ſiue mater peperit, ſiue
illi mortuæ fuerit exciſo uentre filius extractus. Ne-
12 que mouet † illa conſideratio Iaſonis ſecundo loco
facta de pluribus conditionibus; quia in caſu no-
ſtro non aderant plures conditiones, ut in caſu Iaſo
nis & Bal. in quo erat appoſita illa quoque conditio
ſi grauida erit, quia in caſu iſto teſtator pro abſolu-
to habebat illam grauidam eſſe, unde ſola aderat cõ
ditio ſi maſculum peperiſſet, quæ cum filij naſcituri
utilitatem reſpiceret, ut ſupra dictum eſt, debuit in-
telligi. quę conſideratio reſoluit etiam tertiam obie
ctionem quæ erroneè opponebatur nõ agi in tali cõ
ditione de vtilitate filij naſcituri, ad quod etiam ad-
uertit Iaſ. unde ſtante ſ. d. declaratione ſ. facta, ap-
13 paret, & ex ui † uerborum tacitè ſubintellectorum,
hanc productionem in iſta facti ſpecie fieri, non ex
eo quod conditio ſit neceſſaria, quicquid uoluerit
D. Alciat. in d. l. 3. de uerb. ſignifi. & in d. l. anniculus
§. fin. eod tit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtator ſi uſumfructum vxori reliquerit ſi uidua per-
manſerit, & poſt eius mortem Titio, ſi illa ſecundo nu-
bat cui debeatur uſusfructus.*

2 *Dilatio in fauorem vxoris adiecta hæredi prodeſſe non
debet.*

3 *Communem eſſe ſententiam ut mulier cui legatus ſit uſus
fructus ſi uidua permanſerit, & poſt eius mortem Ti-
tio, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit legatum Titio
deberi.*

4 *Sed contrà ſentire D. Alciatum.*

5 *Teſtator loquens de filijs maſculis in una parte teſtamen
ti, &*

ti,& in alia simpliciter loquens de filijs, non intelligi de filijs masculis loqui uoluisse.

6 *Pœnam a testatore impositam ad hæredem potius, quàm ad eius cuius fauore imposita est spectare debere.*

7 *Intellectus l. mulier ad senat. Trebellianum.*

8 *Communem opinionem esse ueram, ut per transitum ad secundas nuptias Titio legatum usufructus debeatur, sed minus rectè fuisse illa tum a principali conclusione ad decisionem huius quæstionis.*

9 *Mortem principaliorem, ac frequentiorem esse modum finiendi usumfructum.*

10 *Testator cum uocat substitutum legati vxoris post eius mortem pro absoluto habet illam non esse facturam transitum ad secundas nuptias.*

11 *Casum mortis frequentioris usus gratia extendi.*

12 *Quando ex coniecturis apparet de uoluntate testatoris, tunc cessat obiectio quòd testator dicere potuisset.*

13 *Et maximè cum uersamur in ijs quæ frequentioris usus gratia vel exempli causa dicta esse comperiuntur.*

14 *Quando vxor esset iuuenis, per transitum ad secunda uota non censeretur factus esse locus substituto vocato in casum mortis.*

15 *Vix tamen esse ut huic limitationi possit esse locus.*

16 *Vxor vbi habet à marito filios, etiam si iuuenis sit non facile credit maritus illam ad secundas nuptias transituram esse.*

Testator si vsumf. reliquerit vxori si vidua permanserit & post eius mortem Titio, vxor verò secundo nupserit vtrius esse debeat usufructus.

CAP. XIII.

Infert quoq; D. Alc. ex constitut. antedictæ conclus. ad decisionē alterius quōnis, uidelicet. 1 † Quòd si testator vxori vsumfructum reliquerit si uidua permanserit, & post eius mortem Titio, uxor secundo nupsit, utrius usufructus esse debeat, donec uxor morietur, & dicit frequentiorem esse interpretum sententiam in l. mulier ad senat. Trebel. ut statim Titius habere debeat usumfructum, ut conditio mortis ad secundas quoque 2 nuptias porrigatur, cum huiusmodi dilatio † in fauorem uxoris adiecta hæredi prodesse non debeat, l. a filia. §. alumno ad senat. Trebellia. unde si ad secundas nuptias properauit legatario locum faciet, & re uera hanc opinionem dixit Alex. in d. l. mulier in fin. princi. probasse Ang. in quibusdam lectur. in auth. hoc locū. C. de secun. nupt. Castr. in l. si quis hæres ita de acq. hęr. & in l. si mater. C. de inst. & substi. sub cond. fact. quib. locis iam relat. accedit Alex. qui eandem firmat sententiam in d. l. si mater C. de insti. & substi. & fuit origin. decis. Io. Andr. ad speculato. in ti t. de secun. nupt. in rubr. quem refert ac amplectitur Soc. in cons. 5. lib. 3. & in cons. 3. col. 2. ante medi. eo. lib. & col. 3. in princ. ubi atttestatur eam † decisionem communiter esse a doctorib. approbatam.

Ipse tamen D. Alcia. non putat hanc sententiam 4 esse ueram † quia cum apposuerit testator illam conditionem, si uidua permanserit, uidetur considerasse quod ad secundas nuptias eius uxor transire facile potuerit, unde cum non prouiderit nisi in casu mortis uidetur uoluisse omittere casum secundarum nuptiarum, & consequenter eum relinquere dispositioni iuris communis, quia aliàs si uoluisset prouidere facile id potuisset, l. t. §. fin autem, C. decad. toll. & argu. eius quod scrib. Ias. in l. qui filiab. in prin. de leg. 5 pri. † ubi uult patrem qui semel de masculis in test. fecit mentionem, & postea simpliciter de filijs est locutus non intelligi 2. loco uoluisse tursus de filijs masculis intelligere. Item quia pœna priuationis 6 † a testatore imposita ad hæredem potius, quàm ad eum cuius fauore imponitur spectare debet l. uxori 7 usumfructum nullæ de usufr. leg. Ad l. uero † mulier in princ. respondet ibi testatricem uerisimiliter non cogitasse casum emancipationis, ut casum nuptiarum cogitauerat testator in facti specie proposita.

8 Quid constituendum erit? † Ego opinor communem sententiam esse ueram, sed non satis oportunè fuisse ex principali conclusione nostra ad eius quæstionis decisionē illatam, ueram esse reor, ex eo quia testator dum legauit uxori usumfructum si uidua permanserit, & post eius mortem Titio, uidetur cōsiderasse extinctionem ac finem usufructus in uxore cui relinquebat priore loco dictum usumfructū ad hoc ut faceret locum ipsi Titio substituto, quia 9 † mors fructuariæ principalior est ac frequentior modus finiendi usumfructum §. fin. inst. de usufruc. l. corruptionem in princ. C de usucap. cum socijs un de quamuis usufructus fuerit extinctus, non per mortem sed per transitum ad secundas nuptias, & sic per sublationem uiduitatis atque extinctionem conditionis appositæ legato uxoris, nihilominus fit locus substitutioni, quia habito fine non curamus de medijs quib. peruenimus ad finem l. cum seruus 10 de uerb. obligatio. cum simil. Rursus † quia licet testator adiecerit legato usufructus uxoris, si uidua permanserit nihilominus habuit pro absoluto, illam permansuram esse uiduam, quia uacauit substitutum solum post mortem uxoris, unde apparuit eum apposuisse casum mortis quasi nō dubitantem de conditionis defectu per transitum ad secundas nuptias; in eo quoque casu idem dispositurum quod in casu mortis. ergo illo eueniente poductio de casu mortis ad casum transitus ad secundas nuptias fieri debuit. d. l. mulier, ad Trebell. d. l. fi. C. de posthum. hæred. insti. & arg. nota. in l. tale pactum de pactis.

11 Accedat † quòd ut & in superioribus diximus uidetur casus ille mortis potius exempli ac frequētioris accidentis gratia esse expressus; unde impedimento esse non debet, quominus in similib. idem sit dicendum iur. nulg. Et per hęc cessant considerationes D. Alciati, quòd si uoluisset testator facilè exprimere 12 potuisset, quia cum ex fine † in quem dirigebat testator dispositionem suam apparet de illius uoluntate uoleuis ut dispositio etiam ad hunc casum perduceretur, cessat illa obiectio, & consequenter illa deci-

decisio Ias. in d.l. qui filiabus & illa obiectio d l uxori usumfructum nullæ, nam decisio Iasonis, præter quam quod habet multos cõtradicentes, cessat prorsus qñ de casu ad casum illatio fit ex cõiecturata uo
13 luntate defuncti, & maximè † cum uersemur in ijs quæ frequentioris usus gratia vel causa exempli dicta sunt, ut per Ias. in d.l. 1. de leg. 1. sub nu. 14. uer. contra tamen, vel quando sub generalibus uerbis casus omissus comprehenderetur, ut per Alex. in consi. 75. sub nu. 13. vol. 5. prout in casu nostro, in casu autem d l. uxori usumfructum, tempus præcisum fuerat adiectum, idq; non solum quoad translationem ususfructus, sed etiam dominij & proprietatis, unde limitata causa terminos suos egredi non debebat l. in agris cum sodalibus de acqui. rerum dominio cum præsertim a fine in quem directa fuit uoluntas testatoris non comprehenderentur omnes illi casus ut in q. nostra fore supra dictum fuit.

Quod autem nõ debuerit inferri ex conclusione nostra ad huius q. decisionem ea ratione affirmo, quòd cum in hac disputatione non uersemur in aliqua conditione necessaria, sed potius uoluntaria ad actum ac ad effectum actus, sequitur ut ab uno casu ad alterius decisionem non potuerit inferri.

Limitat tamen D. Alci. loc. iam relat. antedictam
14 conclusionem, quando uxor esset iuuenis† & quam testator uerisimiliter credere poterat secundas nuptias appetituram esse, tunc enim casum hunc uerisimiliter cogitare potuerit, & non prouiderit, dicenda inquit non esse substitutionem ad alium similem casum perducendam, in quam sententiam facit l. commodissime de lib. & posth. cum inductionibus supra relatis. sed si rationibus per nos supra cõ
15 sideratis hãc communem illationẽ defendamus† uix est, ut huic limitationi possit esse locus, præsertim si ususfructus extinctionem præ oculis à testatore habitam fuisse defendamus. & casum mortis exempli, uel frequentioris usus gratia expressum fuisse dicamus. sed si solam illam consideramus rationem. cui Io. Andr. & cęteri antiquiores uidentur inniti fuisse, quòd scilicet non uideretur testatorem considerasse casum transitus ad secunda uota, res maiorem haberet difficultatem, nihilominus ego tunc sic constituendum esse censerem, nã si uersaremur in casu in quo loq. Io. An. & socij, videlicet qñ testator ab ipsa uxore filios haberet, & eos hæredes instituisset, ego
16 crederem † huic limitationi non esse locum, quia etiam si uxor esset iuuenis potuit tamen testator facile opinari eam non esse ob amorem filiorum facturam transitum ad secundas nuptias, & propterea adhuc essemus in terminis istius conclusionis, etiam prænarrata ratione inspecta, quòd si ex illa filios aliquos non haberet, ego perfacile manum darem D. Alciato per tex. in §. sin autem in auth. de nõ elig. 2. nub. mulier.

SVMMARIVM.

1 *Quid si Titio fuerit relictus ususfructus transeunte uxore legataria ad secundas nuptias, & illa mortua fuerit.*
2 *D. Alciatum putare Titio non deberi usumfructum sed remanere apud hæredem.*
3 *Ridere que Socinum, qui suis libris, ut ait, rationibus contra disseruit.*
4 *Conditio si ad secundas transierit nuptias, esse multum dissimilem conditioni mortis. nu. 5.*
6 *Esseque conditionem voluntariam, in qua non datur pro gressus de uno casu ad alterum.*
7 *Conditionem transitus ad secundas nuptias per mortem deficere.*
8 *In vltimis voluntatibus defuncti voluntatem prædominari.*
9 *Cum testator facit mentionem transitus ad secundas nuptias, censeri excludere casum mortis.*
10 *Vxore dotem repetente vsumfructum finiri, sed tamen non fieri locum substituto in casum secundarum nuptiarum.*
11 *Oppositum in opposito operari debere quod propositum in proposito, ideoque si casus mortis trahitur ad secunda vota, sic & secunda vota ad mortem perduci debent. nu. 12.*
13 *Legatum comparari donationi causa mortis.*
14 *Testatorem cum facit mentionem mortis censeri non cogitasse de secundis nuptijs.*
15 *Quem præsumi uiuere usque ad centum annos, & casum mortis qui breui tempore contingere possit, non esse in consideratione.*
16 *Non esse recedendum ab illa opinione quæ admittit pro gressum a secundis nuptijs ad casum mortis.*
17 *Ea quæ ex ui comprehensiua dispositionis ueniunt nunquam omissa esse censentur.*
18 *Extinctionem ususfructus tanquã genus comprehendere omnes modos quibus ususfructus extinguitur.*
19 *L. commodissime de lib. & posth. leg. esse locum, quando ex mente testatoris casus posset comprehendi.*
20 *Conditiones substitutionis in legato ususfructus quodam modo necessarias esse.*
21 *Per casum mortis impleri conditionem ususfructus post tam in transitu secundarum nuptiarum.*
22 *Casus mortis cum dici incertitudinem contineat non potest dici contrarium legati ad emptionem continere.*
23 *Obiectionem laborantem in æquiuoco nullius esse considerationis.*
24 *Testator considerans vsusfructus extinctionem casus omnes quibus ususfructus extinguitur continere.*
25 *Relictum uxori post nuptias, comprehendere quoque casum mortis.*
26 *Regula l. cum prætor de iudicijs quomodo sit intelligenda.*
27 *Vxorem posse repetere dotem suam citra periculum amissionis ususfructus.*

Quid rursus dicendum sit si testator legauerit usumfructum, si uidua permanserit, & si ad secundas nuptias transiuerit eundem usumfructum Titio reliquerit, an uxore ante nuptias secundas defuncta Titio debeatur usufructus.

CAP.

CAP. XIIII.

1 Ed quid si è contra, testator uxori usumfructum † reliquerit, si ui dua permaneret, & si ad secunda transiuisset uota, Titio eundem usumfructum reliquisset, uxore ante secundas nuptias defuncta, debebitur ne Titio usufructu s? D. Alc. d. l. tertio, sub num. 20. ad fiu. putat uerius esse, ut admitti non debeat Titius quasi non eueuerit conditio.

2 Vnde meritò hæredi † remanebit iuxta d. l. uxori usumfr. uill. de usufruct. leg eo quòd dissimilis est
3 nuptarum mortisque casus & ridet Soci. † qui futilibus quibusdam rationibus contra disseruit in consil. 30. uol. 3. cum idem diuersum consuluerit in cons. 3. eod. uol. cuius propositæ quæstionis ut plenior habeatur resolutio ac certior, referam quibus nam rationibus diuersas consulendo sententias secutus fuerit Socinus, deinde quid resoluendo sit tenendum.
4 Pro opinione igitur, † quam secutus fuit D. Alciat. considerat Soci. quatuor rationes, quarum prima est, quod illa conditio, si ad alia uota transierit, est
5 multum † dissimilis conditioni mortis, per l. commodissime iuncta solutione quam dat Bar. ad illam l. in d § & quid si tantum ubi ait, quod hæc sunt multum dissimilia inter se, nasci in uita, & post mortem igitur fortius hæc erunt differentia inter se, transire ad secunda uota, & mori, cum mors omnia soluat. §. deinceps in auth. de nupt. sed dispositio & prouisio facta in uno casu per modum cōditionis non extenditur ad alium casum dissimilem d. l. commodissime, & l. si cum dotem in princ. solut. matri. & supra diximus, ergo &c.

6 Secunda est, quia † conditio illa, si transiuerit ad secundas nuptias est uoluntaria, ut de per se patet, in conditione autem uoluntaria non datur progressus de uno casu ad alterum, quia in forma specifica debet impleri, l. qui hæredi & l. Meuius, de condit. & demon. Bar. in d. §. & quid si tantum quem ibi doctor communiter recipiunt, ergo &c.

7 Tertia est † quia in casu contrario de quo supra per transitum ad secunda uota conditio non deficit, in isto casu deficit, quia per mortem deficit, quia honestè uixit & uitam uidualem seruauit, unde per mortem non potest amplius conditio relicti uerificari, ac purificari & ita eum factum fuerit legatum, si transiuerit ad secunda uota, si non transiuerit censetur ademptum sub contraria conditione, arg. l. post mortem. §. pater de leg. 1. & l. si legatum de ad emp. legat. illo ergo casu quo censetur ademptum non potest uideri datum iuxta tex. notandum & subtilem in l. sicut in annos quib. mod. usufruct. amitta. in uerfi. neque enim ad quod propositum ait a Ludo. Roma. citari tex. in d. l. uxori usumfructum uill. de usufruct. legat.

8 Quarta est ratio † quia in ultimis uoluntatibus defuncti uoluntas prædominatur l. non aliter de leg. 3. & in l. in conditionib. primum locum de condi. & de monst. defuncti autem uoluntatem in isto casu huic dispositionis productioni repugnare ostendit quatuor considerationibus; prima, quia si uoluisset, expressisset d. l. unica. § sin autem. C. de cad. toll. 2. quia in euentum conditionis transitus ad secundas nuptias testator reliquerat quædam dictæ uxori fructuariæ, quod relictum cum non posset casui euentus conditioni s mortis uxoris applicari ostendebat à testatore casum mortis fuisse ultrò omissum, argu. l. qui liberos. §. posthumos de bon libert & l. nec adiecit pro soci. & l. qui filiabus in princ. de leg. 1.

9 Addi potest & quinta quia cum testator † dixerit quamdiu ipsa honestè uixerit, & uitam uidualem honestamque seruauerit licet uideatur uoluisse usumfructum finiri duobus casibus uidelicet morte uel transitu ad secundas nuptias, nihilominus cum fecerit substitutionem in casu tantum transitus ad secundas nuptias, casum mortis intelligitur uoluisse excludere, arg. l. cum prætor de iud. & l. si fine. §. sed quod Papinianus de mino.

10 Sexta quia † ipsa uxore dotem repetente finiebatur usus fructus & tamen nemo dixerit tunc fieri locum substituto, quia casus omnino est diuersus, arg. d. l. commodissimè, & hoc præsertim quia addiderat testator illa uerba, & eo casu, quibus ostenderat se restrinxisse ad euētum duarum conditionum, quando scilicet aliam uitam elegisset ac ad secunda uota transiuisset. ex quo patet alterius tantum conditionis implementum non suffecisse, sed utriusque concursum fuisse necessarium iuxta l. si hæredi plures de conditio. instit. & l. sits qui ducenta. §. utrum de reb. dub. ergo euentus conditionis mortis solus non sufficiet.

11 Pro aduersante sententia † adducit idem Soc. in d. consi. 30. duas principales rationes, quarum prima est, ut ideo sit idem constituendum in casu isto atq;
12 in altero contrario, quia † quod operatur propositum in proposito, operatur quoque oppositum in opposito, l. & si contra de uulg. & pupil. l. si ut proponis. C. de nup cum simil. Secunda est quia ex quo ea sus mortis, & transitus ad secunda uota æquiparantur, ideo si casus mortis extenditur ad transitum ad 2. uota ut supra uisum est, & è contrà ratione supra scripta dicēdum est, quia casus est similis, prout probatur ex nota. per Bar. in d §. & quid si tantum. Colliguntur postea ex illius dictis in resolutione contrariorum duæ aliæ rationes quarum altera est quòd
13 legatum comparatur † donationi causa mortis l. illud de donat. caus. mort. instit. de donat. in princ ut igitur in donatione causa mortis is qui donat, se potius uult hre, q̃ donatarium & donatariū q̃ hæredē, sic & is qui legat, & in legato substituit habere uult se potius quàm legatarium, legatarium quàm substitutum, & substitutum quàm hæredem, ideo debebit de casu ad casum extensio fieri in fauorem substituti. Altera est ratio, quia dicunt doctores supra
14 relati, testatorem disposuisse in casu mortis † quia cogitauit mulierem non esse transituram ad secunda uota, q si cogitasset idē disposuisset ergo idē dicēdum erit in casu nostro, in quo cum substituerit, uxore ad secunda uota transeunte, non cogitauit uxorem debere mori antequam filiæ nuberent. si

enim

enim cogitasset idem statuisset. arg. l. mulier in prin. ad senat. Trebellia. & d. l. 3. C. de instit. & substit. potuit enim cogitare quòd transierit ad secunda uota, antequam filiæ nubant, quo casu postquam nupserint, legatum eis non debebitur, sed si antequam eis nuberent uxor transiret ad secunda uota; sed q uxor moreretur antequam filiæ nuberent, uerisimilius est
15 quòd † non cogitauerit, tum quia quis uiuere præsumitur usque ad centum annos ut dicit glos. in l. 1. §. si debitor quem. testam. aperiant. tum quia non est in consideratione casus mortis breui tempore, cum adhuc homo superuiuere posit, arg. l. inter stipulantem. §. sacram de uerborum obligat. multo magis in proposita specie dici potest id euenisse in qua testator non cogitauit, & si cogitasset uerisimiliter idem statuisset arg. l. tale pactum cum ibi not. in gloss. de pact.

16 Quid dicendum erit † Ego puto non esse recedendum ab ea opinione quæ admittit extensionem de casu secundarum nuptiarum, ad casum mortis. Ratio quæ me mouet, illa est, quia quantum ad personam ipsius substituti, eiusque fauorem ac commodum nulla potest considerari dissimilitudo inter casum secundarum nuptiarum, & casum mortis; ita enim per unum, ut per alterum, extinguitur uxoris usufructus, in cuius extinctionis euētū, uocatus est substitutus, ut in proximè præcedēti articulo cōsiderauimus. quamobrē fit, ut nō posit dissimilitudo inter hosce casus considerari quia eodem rationis genere conjunguntur, nec defendi posit ut unius casus expressio, alterius omissionem atque exclusio-
17 nem arguat, quia † quæ ex ui comprahensiua dispositionis ueniunt, nunquam omissa esse intelliguntur l. prætor ait. §. 1. de non per. no. nun. ubi Ang. & alij, l. cum lege ubi Areti. de testam. cum simil. Extinctio enim usufructus, tanquam genus comprehendit
18 † omnes modos quibus extinguitur usufructus tanquam species suas, §. fin. instit. de usufr. & l. corruptionem, C. eod. tit. & si igitur unum uel alterum modum uel casum, quem testator cogitatione sua conceperat faciliusque euenturum expresserit, non propterea intelligitur alios noluisse excludere ex quibus idem effectus uel finis resurgeret, l. sancimus l. quoniam indignum C. de testam. l. 2. C. com. de leg. cum sodalibus.

Neque mouent ea quæ in oppositum per Soc. fuere considerata in d. consi. 5. ad quæ se remittit D. Al
19 cia. Quia respondetur primam illam † considerationē dissimilitudinis nō adiuuari ex d. l. cōmodissime, tū per ea quę in pręcedētib dicta sunt pro intellectu d. l. cōmodissime, & l. fi. C. de postb. hær. instit. quib. ostendimus d. l. commodissime regulæ nō esse locū quando ex mente testatoris potest casus qui controuertitur aut omissus in dispositione comprehendi, prout potest is de quo uerba habemus ratione seruata & alijs in precedenti articulo deductis.
20 Eademq; ratione diluitur secunda † ratio, quę cōsideratur antedictam conditionem non esse necessariam sed uoluntariam, preterquàm quòd dici posset attenta natura usufructus tales conditiones in genere saltē esse necessarias ad actum substitutionis faciendæ in usufructu & ad illius effectū, quia nō pōt in usufructu alteri relicto substitutio fieri, nisi aliquo ex legitimis modis in persona primi honorati usufructus fuerit extinctus, cum primo loco honorati & substituti non detur concursus l. quandiu de acqui. hæred. ubi Bar. & Doct.
21 Non ob. tertia † ratio, quia licet non impleatur conditio extinctionis usufructus per transitum ad secunda uota, impletur tamen per casum mortis, & ideo ad illum fieri debet productio, nec est uerum q casus mortis cōtineat ademptionē legati, quia is casus cū nō pendet a uolūtate morientis, sed à D. O.
22 M. uoluntate † cuius dies incertus est l. 1. de cond. & demon. non potest dici, contrariam ademptionis
23 conditionem continere, & ideo cum laboret † in æquiuoco facta obiectio non deseruit l. non hoc C. unde legit l. neque natales, C. de prob. & cap. in præsentia de proba.

Non refragatur quarta & ultima ratio, quia in-
24 uertitur, † eo quia de mente defuncti, ut supra diximus, constat pro hac quam defendimus sententia, eum non casum transitus ad secundas nuptias expressum considerauerit tantum testator, sed ipsam usufructus extinctionem, ut supra declarauimus. ob quam satis dicitur uoluisse & expressisse, & quam uis certum quid uxori post mortem reliquisset testator, non tamen propterea facit, quin dispositio in fauorem substituti debeat ad casum omissum per-
25 duci. quia † relictum uxori post nuptias, non impedit quo minus ob identitatem rationis usufructus extincti. & ob uerisimilem testatoris mentem qui casum secundarum nuptiarum tantum expressit, quem facilius euenturum esse cogitabat, casus quoque mortis in fauorem substituti debeat sub dicta dispositione comprehendi prout supra dictum est.
26 Non obstat reg. † l. cum prætor de iud. quia cessat quando expressio facta est ratione frequentioris contingentię gratia, ut scribit Ias. in l. j. sub nu. 14. de legi. prout factum fuisse in casu nostro supra ostendimus, cum igitur utrunque casum considerauerit testator, & unum tantum quem facilius euenturum sperabat expresserit, non debet impediri dispositionis productio.

Non mouet etiam ult. ratio, quia non obstante
27 legato usufructus † potest nihilominus uxor dotem suam repetere citra periculum extinctionis usufructus, & si testator eo in casu apposuisset penam amissionis usufructus, ea repetente dotem adhuc fieret locus substituto, per ea quæ scribunt Bar. & Alberi. in auth. quod locum C. si secun. nupsi mulier. & Pic. in §. Titia cum nuberet l. Titia cum testamento. sub numero 132. de legatis secundo, & per ea quæ supra dicta sunt.

SVMMARIVM.

1 *In dispositionibus conditionalibus necessariis ubi adest dictio limitatiua, tunc & eo casu non fit extensio.*
2 *Testator si dixerit, si nullus ex uxore mea mihi nascatur filius masculus, tunc & eo casu talem substituo, us-*

to masculo si is in pupillari at.ate decedat, non sit locus substitutioni.

3 *Substitutio uulgaris si facta fuerit cum dictione taxatiua tantum excludit substitutionem pupillarem tacitã.*

4 *Verba geminata maiorem uim atque efficaciam habere.*

5 *D. Alciatum contra sentire nullo habito respectu uirium dictioins taxatiuæ ui geminationis.*

6 *Præsumptionem unam alteram tollere.*

7 *Quomodo putet Auctor conciliandas esse contradicentes interpretum sententias respectu extensionis faciendæ uel non faciendæ in substitutionibus. nu. 8. & 9.*

Quando in prædictis conclusionibus secundum communes sententias firmatis adessent dictiones limitatiuæ ac restrictiuæ quid statuendum sit.

CAP. XV.

PVtant rursus Soci. & D. Alcia. in
locis supra relatis locum non es-
se supra dictis conclusionibua,
secundum communes Doct. sen
1 tentias firmatis, † quando ades-
set dictio limitatiua & restricti-
ua in dispositione substitutoria
à testatore adiecta, v.g. tunc & eo casu, quia tũc sunt
prædicti patres illa in sententia ut de casu ad casum
progressus fieri non debeat, & ideo Dec. in consil.
322. col 2 post Petr. Anchar. in consi. 357. consuluit
2 in ea substitutione † quia testator dixerat si mihi ex
legitima uxore mea nullus nascetur filius masculus,
tunc & eo casu, nolo hæredes meos esse tales & ta-
les, nato filio masculo, eoque in pupillari ætate de-
functo locum non esse substitutis, quia uerba illa,
tunc & eo casu uidentur excludere omnes alios ca-
sus & restringere substitutionem uulgarem ad ca-
sum tantum expressum, idque cõfirmat ex eo, quòd
3 si facta fuerit uulgaris substitutio † cum dictione ta-
xatiua tantum, excluditur substitutio pupillaris taci
ta, ut notat Saly in l. precibus C. de impub. & al. sub
stit. & idem tenet Paul. Castr. in l. iam hoc iure per
illum text. de uulg. & pupil. Fulgo. in l. quamuis. C.
de impub. & aliis substit. & Alex. in d. l. quamuis &
in l. post aditam, C. eod. tit. fereque receptius esse di
cit D. Alciat. loc. iam relat. ergo non minus debent
restringere prædicta uerba, tunc & eo casu, quam di
4 ctio taxatiua tantum, quia cum sint geminata † ma-
iorem uim atque efficaciam habent iuxta nota. per
Bar. in l cum scimus, C. de agric. & cens. lib. 11. glos.
& doct. in l. balista ad sena. Trebel. & per Roma. in
l. si uero §. de uiro sol. matr. limit. 31.
5 Contraria tamen † sententia magis placuit D. Al
ciat. respectu istius illationis in d. l. 3. sub num. 19. eo
quia formulę Galli Aquilij uerba sic concepta sunt,
qui nepos me mortuo intra decem menses nasce-
tur, tunc &c & tamen in eis fit extensio ad similes ca-
sus omissos, & ad tempora, item quia uulgaris sub-
stit. hac formula concipitur, si Titius hæres nõ erit,
tunc Seius hæres esto, & tamen tacitam pupillarem
in se habet d. l. iam hoc iure. de uulg. & pupil. Addit
idem D. Alciatus, nullam quoque esse geminatio-
nis considerationem propter adiectionem illorum
uerborum, eo casu, quia cum testator dicit tunc, ui-
detur cæteros casus uelle excludere a contrario sen-
su quod argumentũ a coniectura assumitur, & ideo
6 potior coniectura † attendenda est, quia una præsum
ptio alteram tollit l. diuus de in integr. rest. & l. non
solum. §. 1. de rit. nuptia. & hanc quoque sententiam
amplectuntur Modern. Parisien. ad Alex. in d. consi.
322. sub litera A. in addit. incip. eo casu, & quia ma-
gis attendenda sit mens disponentis, quàm uer-
borum geminatio quæ plerunque imprudenter
adijcitur.
7 Ego in hoc negocio † sic duas hasce repugnantes
sententias conciliandas esse opinarer, ut Anchara.
Decij, & aliorum sententia locum habeat quando
extra uerba prolata aliter colligi non posset mens
defuncti quę productionem suaderet, ar. l. nõ aliter
8 de leg. 3. quia † aliter sensisse in dubio non creditur
testator quam locutus sit l. labeo de supel. leg. & ita
procedant omnia pro hac parte citata quia tunc
9 † propria uis ac natura restrictiuarum ac geminata-
rum dictionum attenditur argu. l. 1. § is qui nauem
de instit. act. cum socijs, secus ubi potest quoquo mo
do aliunde coniici uel præsumi defuncti uoluntas,
10 quia tunc mẽs † defuncti preponitur d. l. iam hoc in
re d. l. quamuis cum simil. pro hac parte cita. & l. 3.
cum ibi nota. ab Alex. & Iaso. de lib. & posth. cum ijs
quæ abunde supra lib. primo congessimus in c. qui
sit uerborum significationis finis.

SVMMARIVM.

1 *In conditione uoluntaria non dari progressum de casu ad casum ex communi.*

2 *Adiectæ conditionis actum esse indiuiduum.*

3 *Fortunium Garciam contra sentire.*

4 *Ea quæ sunt in conditione non esse in dispositione determinata.*

5 *Voluntatem defuncti posse impleri per æquipollens.*

6 *Conditionem illam in consilio Galli, si post mortem meam &c. necessariam esse.*

7 *L. Meuius de conditio. & demonstratio. ut a Bartol. intelligatur.*

8 *Iuramenti formam per æquipollens posse obseruari.*

9 *Emancipatio. & deportatione filium exire sacra, paterna, ne dum morte patris.*

10 *Clausula illa si omnes interesse requiuerit is quomodo sit intelligenda.*

11 *Conditionem de dando pupillo impleri in persona tutoris.*

12 *Conditionem faciendi posse per alium impleri.*

13 *Conditionem si sine liberis & impleri per professionem ordinis fratrum minorum.*

14 *Substitutionem quæ est conditionalis institutio, uerificari quoque in tacita substitutione.*

15 *Vtilitas rei uel personæ uel uoluntas tacita in materia apta ubi habet se ad formam æquiuolentem, non curari de specifico implemento.*

16 *L. Qui hæredi de condit. & demon. intellectus.*

L. Me-

17 *L. Meuius eod. tit. declaratur secundum Fortunium.*
18 *Fortunij conatus contra communem doctorum sententiam inanis esse docetur.*
19 *Vis regularis communisque conclusionis est, ut in dubio voluntaria conditione de casu ad casum non detur progressus.*
20 *In arbitrarijs uoluntatem pro ratione stare.*
21 *Procedendum esse eatenus quatenus uerba testatoris ostendunt.*
22 *Voluntatem suam habere essentiam in dispositione non in conditione.*
23 *Ex non ente ad ens non dari productionem.*
24 *Primordio tituli posteriorem formari euentum.*
25 *In consilio Galli conditio si post mortem &c. non est necessaria propter euitandam ruptionem testamenti.*
26 *Bar. declaratur in l. si seruus decem de solut.*
28 *Iuramenti formam ex causa legitima tantum per aequipollens posse impleri.*
29 *L. tertia, C. de instit. & substit. declaratio. L. Mulier ad Trebell. intellectus ibidem.*
30 *Cap. praesentium de offi. deleg. exauditio.*
31 *L. si seruus decem de solut. & l. si fundus de cond. & dem. declaratur.*
32 *L. Arethusa de stat. homi. notata cum socijs quomodo excipienda sint.*

Quomodo resoluẽda sit disputatio quantum ad dispositionem quae a uoluntaria seu spontanea conditione suspendatur.

CAP. XVI.

Quantum ad uolũtariam seu spontaneam conditionem communis cõclusio doctorum est cum Bart. in dicta l. Gallus. §. & quid
1 si tantum de lib. & posth. † ut in conditione uoluntaria non possit dari progressus de casu ad casum sed debeat illa impleri in forma specifica per text. in l. Meuius, & in l. qui haeredi de condit. & demonstr. Est etiam text. in l. filiusfam. §. cum quis de leg. primo. & illa uidetur huius conclusionis esse ratio, ut dicit D. Alciat. dicta l. tertia, sub nu. 21. quia
2 ex † adiectione conditionis actus indiuiduus redditur, l. cui fundus de condit. & demonstr. & ideo non potest aliter quàm in forma specifica impleri. iur. supra cita. sed quamuis ista opinio uagetur in ma-
3 teria cõditionum, & preualuerit, nihilominus † Fortun. Gar. in dicto. §. & quid si tantum sub numero 172. cum plur. sequent. putat hanc sententiam non esse ueram, neque iustam, ex praecipua consideratione, quia ratio cur conditio uoluntaria sit implenda in forma specifica, est quia cum sit actus uoluntatis, ita est obseruandus prout disponens uoluit, sed in dispositione quae non est, conditionalis, uoluntas disponentis aequè agit, imò magis quam in conditio
4 ne quia † eaque sunt in conditione non sunt in dispositione determinata. l. si quis sub conditione, si quis omiss. caus. testam. at in dispositione determinata
5 uoluntas defuncti potest impleri † per aequipollens & datur progressus de casu ad casum, l. Titius. §. t. de lib. & posth. l. fi. C. de posth. haered. insti. ergo &c. Tantò magis quia uerisimile non est testatorem noluisse in casu aequiuolente impleri posse uoluntatem suam, cum identitatis effectus ratio in eodem militat, & praecipue quando conditio uoluntaria efficitur necessaria ad effectum actus, quia ante illam actus esse non potest l. cedere diem de uerb. signific. cap. 1. de sponsal. lib. 6. ergo ut in necessaria productio admittitur sic & in uoluntaria quae necessaria efficitur admittenda erit.

6 Secundo loco principaliter † considerat conditionem illam in consilio Galli si post mortem meam uiuo me, filio mortuo, aliquis mihi nepos nascetur esse voluntariam, quia etiam uiuo filio potest nepos posthumus institui. l. quidam relegatus, & l. uerum in prin. de reb. dub. & in l. pen. de leg. 1. & tamen illa conditio uoluntaria impletur per aequipollens d. §. & quid si tantum.

7 Tertio † quia Bar. in l. si seruus decem de solut. intelligit l. maeuius procedere, quando aliter conditio non posset habere effectum, ergo ubi aliter posset effectum habere non attenderetur, cuius sententiae uidetur fuisse in l. amplius non peti rem rat. haber. ubi conditionem solutionis quam vult in forma specifica seruandam esse per d. l. Maeuius uult uerificari in compensatione per l. si pecuniam §. 1. de stat. lib.

8 Quarto quia in iura. † forma specifica est obseruanda c. ad nostram 1. de iureiur. & tamen in aequipollenti potest forma illius obseruari. c. ex parte 2. de cler. non residen. idemque est in voto quod in melius potest commutari c. 3. de iureiur. & c. non est voti de not & uoti redempt.

Quinto quia conditio si filius per mortem patris ab eius potestate, liberatus fuerit, est uoluntaria, &
9 non necessaria ad actum, quia † emancipatione, & patris adoptione liberari potest à sacris paternis. uel etiam metalli poena, dignitate, ac professione l. Deo nobis, C. de epis. & cleric. & in auth. sed episcopalis eod. & nihilominus dispositio in uno casu expressim facta ad alterum trahitur l. 3. C. de instit. & substit. & l. mulier in prin. ad senat. Trebel. ergo &c. & quamuis Bart. & alii intelligant leges illas in conditione necessaria, nihilominus ex supra scrita ratione apparet, illum non rectè intelligere illos textus.

Sexto per tex. in cap. prudentiam. §. adijcimus de
10 offic. deleg. † ubi clausula illa si omnes interesse nequiueritis, unus uestrum uel duo procedatis, quae voluntaria est quantum ad effectum actus, quamuis ibi agatur de mandati forma quae diligenter est obseruanda, nihilominus, in casu aequiualente ad effectum id est si unus eorum nolit uerificatur.

Septimo per text. in l. si seruus decem de solut. in l. si fundus de conditio. & demonstr. & in l. sichum
11 aut Pamphilum de solut. † quibus in locis, conditio de dando pupillo impletur in persona tutoris ergo &c.

Octauo adducitur text. in l. Areth[illegible] ibi notat. de statu hominum & in l. fi[illegible] con[illegible]
12 instit. † ubi apparet non solum conditionem [illegible] sed etiam faciendi posse per aliũ adimpleri. [illegible]

13 conditio si sine liberis decesserit, non uerificatur† in
professo ordinem fratrum minorum. & sic in capaci
tatem uniuersaliter quàm particulariter. l. filiusfam.
§. cum quis ubi Bartol. de leg. primo quibus accedit
text. in l. ex facto ad Trebellian. ubi filius qui adhuc
non est in rerum natura, sed in uentre, facit defi-
cere conditionem si sine liberis decesserit, quia
quantum ad iuris effectum, qui in utero sunt, pro
14 iam natis habentur. Adijcitur quoque † quòd sub-
stitutio uulgaris, uel pupillaris, quæ est conditio-
nalis institutio, l. in ratione. §. quod uulgò ad leg.
Falcid. uerificatur etiam in tacita substitutione, ul-
tra formam specificam l. iam hoc iure de uulgari &
pupillari l. quamuis l. precibus. C. de impube.
15 & aliis substit. Ex quibus ait constare † quod ubi
utilitas rei uel personæ, uel uoluntatis tacita in mate
ria apta habeat se ad formam æquiualentem non
curamus de specifica conditionis forma, sed con-
ditionem prout dispositionem regit ac gubernat
iuris ratio, inspicimus atque protrahimus nec at-
tenditur illa rudis conditionis forma. Ad l. qui hæ-
16 redi in summa respondet † casum dationis do-
mini non æquiualere casui dationis serui, quia
conditio est facti, & ea quæ sunt facti non tran-
seunt ad dominum. §. sed cum factum institut. de
stipulat. seruorum. l. stipulatio ista, §. hæc quo-
que de uerborum obligatio. non igitur in ea lege
impletur conditio in forma specifica, quia sit uo-
luntaria, uerum quia repugnat natura conditio-
nis, quæ non admittit personam domini, ut
æquipollentem personæ serui, & ita sentit Paul.
Castrens. in l. Iulianus in fin. de conditio. & de-
monstratio.
17 Ad l. Mæuius † dicit ibi non negari, quomi-
nus per æquipollens conditio possit, impleri, sed
dicitur eam adimplendam eo modo, quo potest,
cum aliter non possit impleri, ut dicit Bart. in l. si
seruus decem de solutio.

Quid dicemus in hac difficultate? Ego arbitror,
18 † si penitius intueamur hunc omnem conatum For
tunij aduersus frequentiorem cæterorum opi-
nionem, illum in summa nihil agere, dum nititur
prosternere communem regulam, quia ipse sub
numero 177. in fin. intelligit omnia supradicta
argumenta, rationes, atque considerationes,
quando utilitas rei, uel personæ, uel tacita di-
sponentis uoluntas in materia apta ad formam
æquiualentem admittunt productionem unius ca-
sus ad alterum, qui casus sunt limitatorij ad con-
clusionem communem, ut infra dicemus, non au-
tem illius destructorij. stat enim uis conclusionis
19 regularis, & in dubio, † ut in conditione uolun-
taria licitus non sit progressus de casu ad casum, per
iura supra citata quæ optimè probant, ex eo quòd
conditio quæ facti est ex uoluntate testatoris appli-
cata fuit uni personæ, & non debet ad alteram ex-
tendi, quam cum præ oculis ac mente haberet te-
stator utique sciuisset exprimere si uoluisset, argu-
ment. l. unicæ. §. sin autem ad deficientis. C. de cad.
20 toll. cum † enim in arbitrarijs stet pro ratione uo-
luntas, l. prima. § pueritiam ubi gloss. in uersic. ra-

tus de postul. institut. de leg. His. cani. toll. in princip.
Ias. in rub. de lega. primo ad fin. cum sim. quatenus
uerba testatorem uoluisse ostendunt, catenus † tan-
21 tum procedendum erit. l. labeo de supel. lega. dicto
§. sin autem & in l. non aliter de leg. tertio ideoque
ultra uerborum uim non erit ulterior danda produ
ctio. Neq; mouet q si in dispositione in qua fortius
agit uolũtatas defuncti, datur extẽsio dẽat quoq; da
ri in cõditione, in quam minus agit quia ar. laborat
22 uitio æquiuoci quando quidem † in dispositione pura
uoluntas suam habeat essentiam ac perfectionem,
in conditionali non idem fit, ideoque ex perfectiore
dispositione facilior dabitur protractio, quam ex
imperfectiore. quinimo cum conditionalis dispositio
23 tio non habeat esse, † ex non ente ad ens non poterit
dari productio argum. l. qui res. §. aream de solutio.
& l. secunda ubi Bald. C. de posth. hæredib. institu.
& quamuis tam ab uno, quàm ab altero casu identi-
tas effectus resurgere possit, non tamen nisi ex cau-
sis infra dicendis attenditur, quia cum testator, qui
utrunque dicere poterat ad unum tantum casum se
restrinxerit, alterum omittere uoluisse creden-
dum erit dicta l. commodissime de liber. & posthu.
neque attenditur, quòd conditio uoluntaria efficia-
tur necessaria ad affectum actus, quia respondetur
24 illam † necessitatem consecutiuam non attendi, l.
prima de aut. tuto. l. si tibi l. si quis nec causam si cert.
25 petat. quia a primordio † tituli posterior formatur
euentus. l. unica. §. re uero, C. de impon. lucra de-
scrip. libro decimo l. procuratorem. in princ. mand.
cum simil adductis per gloss. in uersic. primordium
in dicta l. unica. Nec est uerum quòd illa conditio si
post mortem meam &c. in consilio Galli esset
26 uoluntaria, † quinimò necessaria erat propter eui-
tandam ruptionem testamenti, l. inter cætera & per
to. d. l. Gallus eod. titu. Nec quod posthumus nepos
posset uiuo filio institui facit ad rem, quia illud pro
cedebat quando filius in sua legitima erat hæres in-
stitutus, uel per exheredationem submotus, cæte-
rum in prouidendo casui, quo filius uiuo patre fuis-
set defunctus, & nepos post mortem aui nascere-
tur, conditio illa erat necessaria. Quod adducitur
27 † ex Bartol. in l. si seruus decem de solut. pertinet ad
limitationes conclusionis de quibus agitur. Idem
est in obiectione quæ fit de iuramento, quia illud
28 procedit † ex causa legitima subsistente. ut in dicto
capitulo ex parte secundo de cleri. non resid. quia
alias iuramentum regulariter non impletur per
æquipollens l. qui per salutem de iureiur. Quantum
29 † ad l. tertiam. C. de institut. & substitut. & ad di-
ctam l. mulier in principio ad Trebellian. non est
quod insistamus, quia ex supradictis in proxime
præcedentibus articulis, iam patet illas leges si-
bi locum arrogare ubi de uerisimili testatoris
mente apparet, qui casus ad limitationes con-
30 clusionis attinet. Ad † text. in capit. prudentiam de
offic. delegat. dici potest illam conditionem po-
tius esse necessariam, quàm uoluntariam ad effe-
ctum actus, & ideo non recte inferri iur. uulg. Dein-
de quando ad uoluntariam posset trahi, non conclu
dere illationem, quia ex ui uerborum non unũ tantũ
sed om-

ſed omnes caſus comprehendit, quibus unus uel al
ter impediri poſſet, unde caſus is eſt limitationis,
non impugnationis.
31 Similiter † text. in l. ſi ſeruus decem de ſolut. &
in l. ſi fundus de condit. & demonſtrat., qui loquun-
tur in conditione de dando pupillo attinent ad limi
tationem ut infra dicetur. Speciales quoque caſus re
32 ſtrictionem continent nota. in † dicta l. Arethuſa
de ſtat. homi. in dicta l. filiusfam. §. cum quis de
leg. primo & in dicta l. iam hoc iure de uulg. & pu-
pil. & in dicta l. precibus, C. eod. titu. cum ſimil. qui
omnes ſunt fundati in præſumpta & coniecturata
uoluntate defuncti uariis ex cauſis ac circunſtantijs
ut mox dicemus.

S V M M A R I V M.

1 *In uoluntaria conditione diſpoſita non protrahi de caſu ad caſum communiter & uerè.*
2 *Niſi caſus ad quem fieret extenſio eſſet per omnia exequatus ac ſubrogatus.*
3 *L. ſi fundus de cond. & demonſtr. intellectus.*
4 *Conditio ſi ſoluerit quomodo verificetur in compenſatione.*
5 *Debitorem qui compenſat poſſe dicere, ſi mihi perſoluiſſes & ego tibi ſoluiſſem.*
6 *Conditionem voluntariam recipere implementum per æquipollens in caſibus, qui iuris diſpoſitione ſunt eiuſdem effectus.*
7 *Niſi alia mens ſit teſtatoris.*
8 *Si fictio relinquatur ſi hæres ſine filijs legitime natis deceſſerit, legitimatus per ſubſequens matrimonium non facit deficere conditionem ſecundum D. Alc.*
9 *Feudum quod ſibi & filijs legitimè deſcendentibus quis ſuſcepit, non tranſire ad legitimatos per ſubſequens matrimonium, ex Alex.*
10 *Primogenitum per ſubſequens matrimonium non præiudicare ei qui poſtea natus ſit poſt legitime contractum matrimonium.*
11 *Contra pleroſque ſentire, quia qui per ſecutas nuptias legitime fiunt inſtar legitimorum habentur.*
12 *D. Alciatum ſibi parum uideri conſtitiſſe, dum conciliat duas ſupra relatas diſſidentes opiniones.*
13 *Qualitas adiecta uerbo quomodo intelligenda ſit debere interuenire tempore uerbi.*
14 *Diſiuncta pro coniunctis, & è contra quomodo excipiatur.*
15 *In fideicommiſſis ab extraneo relictis legitimatum per ſubſequens matrimonium pro legitimato haberi.*
16 *Quomodo conciliari poſſit D. Alciatus in ijs, in quibus uidetur pugnantia fuiſſe locutus.*
17 *Filios legitimatos per ſubſequens matrimonium ſecundum veriores ac communiores ſententias, pro legitime natis haberi.*
18 *Quantum ad iuris effectus legitimatum per ſubſequens matrimonium pro filio vere legitimo ac naturali haberi.*
19 *Idque procedere in feudis, emphyteuſibus, ſubſtitutionibus, legatis ac fideicommiſſis.*
20 *Verba illa, cum legitimæ ætatis erit, non uerificari in eo qui veniam ætatis impetrarit.*
21 *Filiæ furioſæ iniunctum a patre fideicommiſſum, ſi ſine filijs deceſſerit, intelligi de naturalibus tantum.*
Idemque cum talis conditio appoſita eſt filio ſacerdoti, ibidem.
22 *Teſtator quando aliquid reliquit in eccleſia, pro miſſis celebrandis, quæ interdicta eſt, in aliud honeſtæ deprecationis genus conuertendum eſſe.*
23 *Humanis in actibus, cum a mente diſponentis regantur, eatenus progrediendum eſſe, quatenus per verba vel per circumſtantias de ijs apparet.*

Vtrum communis concluſio quæ habet, in uoluntaria conditione non dari progreſſum, locum habeat, quando caſus ad quem fieret extenſio per omnia exæquaretur caſui per teſtatorem expeſſo.

C A P. XVII.

Tat igitur firma atque abſoluta
concluſio communi doctor.
1 conſenſu recepta, † in uolunta-
ria conditione non dari progreſ
ſum de caſu ad caſum, iuribus,
auctoritatibus, argumentis, &
rationibus ſupra citatis.
Limitatur modo imprimis iſta concluſio, ut lo-
cum nõ habeat, qñ actus ad quem fieret productio
2 per omnia exequaretur † ſubrogareturq; illi quẽ te-
ſtator expreſſit l. ita cõditionibus, §. patronus de cõ
dit. & demonſtr. l. is qui §. fin. de leg. preſtand. l. pater
familias de uulgar. & pupillar. l. 3. § fin. de fideicom-
miſ. liber. quibus in locis conditio de hærede lo-
quens habet locum in bonorum poſſeſſore, in eo
cui pretor contra tabulas bon. poſ. conceſsit, in hære
de hæredis, & in eo cui libertatis cauſa bona addicũ
3 tur, ſic conditio illa, ut pupillo detur † excipitur,
tutoris perſona ei dando implere poſsit, quia tu-
tius ei ſoluitur dicta l. ſi fundus de cond. & demonſt.
& dicta l. ſi ſeruus decem de ſolutio. ubi quod ma-
gis eſt, dicitur, pupillo rectè non ſolui, quia non
ea fuit mens defuncti, ut quoquo modo datum ex-
pleta uideatur conditio, quod ibi gl. & doctor. intel
ligunt, & in dicta l. ſi fundus, quando pecunia data
pupillo uel furioſo conuerſa non eſſet in utilitatem
pupilli uel furioſi, ſecus ſi conuerſa eſſet, per l. Sti-
chum aut Pamphilum, §. uſumfructum de ſolu-
4 tio. ſic & conditio illa † quoque ſi ſoluerit, uerifica-
tur & in compenſatione, quia & qui compenſat ſol-
uit. l. ſi peculium. §. primo & l. ſi ſtatuliberi. §. pri-
mo de ſtat. lib. is enim cui compenſatur non iuſtè
contradicere poſſet, cum per eum ſtet quominus
in pecunia numerata perſoluatur, dicet enim debi-
5 tor, ſi mihi perſoluiſſes † & ego tibi conditio-
nem impleuiſſem l. tertia uerſiculo unde de ſtat. lib.
& in indiuiduo eſt text. in l. 4. qui potior. in pig. ha-
beãt. ubi dicitur perinde haberi eũ qui cõpẽſauerit,

ac si soluerit, nihilque interesse an quis pensauerit uel soluerit, per quem text. sic tradidit Bart. in l. diuortio §. ob donationes sub nu 2. sol. matr. & in l. au fertur. §. qui compensationem de iur. fisci. ubi & Alexand. Bald. in l. ex causa paulò post princip. C. de compensatio. & in l. idemque. §. si ignorantes mand. & in l. tam mandatori colum. tertia uersic. sed hic dubitatur. C. de non numer. pecun. cum simil.

6 in omnibus enim istis† casibus recipiet conditio uo luntaria implementū per æquipollens, cū ex iuris di spositione quantum ad effectum actus subrogentur & exequentur casus illi ficti casibus ueris, qua in dispositione plurimum deseruirent quæ supra diximus libro tertio de dispositionibus loquentibus de casibus ueris, quando locum habeant in fictis, & rursus libro sexto & septimo de dispositionibus correctorijs, limitatorijs & pœnalibus trahendis ad casus a iure comparatos, uel subrogatos uel omnino exæquatos.

7 Hæc tamen omnia† intelligenda esse dicit D. Alcia. dicta l. 3. sub nu. 22. & sequent. nisi alia mens sit ipsius testatoris, uelnti quia inter casum expressum & subrogatum a lege aliqua sit differentia, quæ uerisimiliter testatorem retrahat ne ad casum subrogatum dispositio casus expressi protrahatur, ut in quæstione illa, cum Titio relinquitur, si hæres sine filijs

8 legitimè† natis decesserit, non legitimatus per sequens matrimonium non admittitur, nec defectum conditionis inducit, ratio est secundum eundem D. Alcia. eod. lib. sub nu. 12. quia iste casus uidetur dissimilis, cum testator tempore originis uoluerit legitimos nasci. qualitas enim adiecta uerbo intelligitur secundum tempus uerbi, l. in delictis. §. si extraneus de noxal. l. si Titius ubi Bart. de milit. testam. qua ratione sic Butr. decidit, & in quæstione facti Baldus in consilio 366 in quinto & Alexand in consi. quin-

9 to libro septimo quòd in feudis† quoque quæ sibi & filijs legitimè descendentib. quis stipulatus esset legitimati per subsequens matrim. legitime desce̅de re non dicuntur, quam sententiam probauit & Bal. in capitulo unico. §. naturales si de feudo fuerit controuersia. Accedit quòd ex consuetudine, quæ hæreditatem primogenito defert non admittitur

10 naturalis maior natu † in iusti filij postea nati damnum, quamuis deinde per subseque̅tes nuptias legitima iura postea nactus fuisse proponatur, ut per Ioan. Andr. in capitulo sine culpa de regu. iur. libro sexto.

Sunt tame̅ qui in contrariam sententiam transie

11 riut † ut Dec. in consilio 155. & alij per eum relati quia hi qui secutis nuptijs legitimi fiunt instar iustorum filiorum habentur, lexque huiusmodi pro omnino similibus habet, l. prima in fin. iuncta l. fina. §. ex bonis de bon. damnat. nec uidetur crebriore calculo recepta ea sententia, ut accepto feudo pro se & legitime descendentibus, tales reiiciuntur, imo contraria receptior apud interpretes in capitulo tanta qui filij sint legitimi. Et

12 ideo D. Alciat.† paulo superius loco iam relato ui detur aliter sensisse, dum ipse conciliat duas istas pugnantes opiniones, hunc in modum. Aut enim lo quimur in naturali, qui per subsequens matrimoniū legitimatus est, & uerius est nō deficere conditionē, quia lex præsumit legitime natum, & ex actu enim subsecuto præsumit lex usque ad princ. concubinam maritali affectione cognitam fuisse l. cum quis uers. nec enim, C. de natur. liber. quæ præsumptio ueritati innititur l. fi. de probatio. & in hoc nō fictione di stat, quia illa aduersus ueritatem est, l. filio quem de lib. & posth. merito igitur ex illis uerbis non existimabitur tanquam illegitime natus submoueri. aut loquimur in spurio, & si fideicommissum ab ascendente factum sit, idem iuris putat esse, idque ex paternæ pietatis coniectura per l. generaliter. §. cum au tem C. de insti. & substit. Nec mouet, quòd qualitas

13 adiecta uerbo &c. quia respondet satis esse † si ex interpretatiune legis sustineutur, lex enim pro legitime nato habet interpretatioque huiusmodi fauore filiorum capienda est, §. sed & hæc præsenti in auth. de sanctis. episcop. sicut & illorum fauore quando-

14 que disiuncta pro coniuncta accipitur † & nicecuersa aduersus propriam sermonis uim, arg. dictę l. generaliter in princip. C. de instit. & substit. nam licet qualitas adiecta uerbo intelligatur secundum tempus uerbi, fauore tamen descendentium aliquando aliter obseruatur. capitulo fin. §. item opponitur 20. quæstio. secunda idque confirmat ex tex. in capitulo Raynutius de testamen. iuncta doctri. Bartol. in l. Centurio in quæst. tertia 1. membr. prin. Aut loquimur in fideicommisso, quod ab extraneo relictum

15 est, † & tunc sit probabilior Alex sententia, quia tūc filius ex sola fictione legis legitime natus esse censetur. d. capit. tanta qui fil. sint legit. unde ad hunc casum uoluntas testatoris produci non debet, a qua vt recedamus nulla est causa l. fi. C. de ijs qui nen. ætat.

16 impetra. Aliud † tamen dicit esse in feudis propter fauorabilem principalis beneficii naturam. l. beneficia de constit. prin. nam tales admitterentur cap. 1. § pe. qui. mo feud. amitta. sed dicendum est, quod proxime relatum est, ex D. Alciato non pugnare cum eo quod supra in principio est recensitum, quia ibi D. Alciat. loquitur in fideicommisso relicto ab extraneo, in quo non uult talem filium facere deficere conditionem, quod & admittit in ult. capitulo dictæ eius supra relatæ distinctionis. Quantum tamen ad negocii ueritatem, ego uereor ne

17 satis tuta non sit † hæc Domini Alciati sententia, quia secundum communiores ac ueriores traditiones filij naturales legitimati per subsequens matrimonium, adeo legitimi efficiuntur, ut uerè in omnibus ac per omnia, tanquam alii legitimi & naturales succedant & à iure reputeatur, l. cum quis & l. sequent. C. de nat. lib. capitulo tanta ubi Abb. & cæteri qui fil. sint legiti. Deci. in dicto consilio 155 & Curt. Iunior in consilio 145. numero 10. & 255. ubi ex communi ait legitimatum etiam simpliciter uere legitimum dici, quod placuit, & Nat. in consilio 472. sub numero 14. cum sequen. libro secundo ex magis communi Dominus Alcia. consilio 292. Bero. consilio 127. uolumine primo & consilio 177. sub numero 47. cum sequent. libro secundo,

Quan-

18 Quantum enim † ad iuris effectus legitimatus
per subsequens matrimonium pro uero & insto fi-
lio legitimo & naturali habetur. Bero. in cap. in prê-
sentia sub numer. 362. de prob. appellationeque le-
gitimè natorum uenit, ut per Crotum in dicto §. &
quid si tantum. col. 15. uersic. secundus casus. idque
19 †procedit in feudis, emphyteusibus, substitutioni-
bus, legatis, & fideicommissis: Didac. de sponsal. se-
cunda par. capit 8. §. secundo sub numero 30 Neuiz.
consil. 99. sub numero 21. Rol. a ual. consilio 96. sub
numero 46. uolu. tertio D. Clar. in §. feudum quæst.
82. in fin & copiose Bursat. in consilio 17. & 18. &
supra diximus libro tertio in ea materia quando
dispositio loquens in casu uero protrahatur ad ca-
sum fictum.

Idemque esse ait D. Alcia. d. li. 3 de uerb. sign. sub
nu. 23. quando in ea conditione essemus, si legitimæ
20 ætatis erit †ut qui ueniã ætatis impetrauerit, nihilo-
minus excludatur l. ult. C. de ijs qui ueni. æta. im-
petra. item quando conditio iure adimpleri non
potest, idque testatorem non latebat, sufficit enim
si de facto seruetur. l. ex facto. §. si quis rogatus
ad senat. Trebellia. & rursus quando filiæ furiosæ
pater fideicommissum inluxerit, si sine filijs deces-
21 serit. † de naturalibus enim intellexisse creditur,
cum furiosa mulier matrimonium contrahere ne-
queat, nec filios legitimos habere: l. hæredibus. §.
fin. ad senat. Trebellia. sic qui hæreditarium seruum
iussus est manumittere, & deinde hæres esse, sa-
tis est si de facto manumittat, l. mulier. §. 1. de cond.
instit. de iure enim quomodo potest, cum adhuc hæ-
res non sit, sic etiam cum pater sacerdotis illius fi-
deicommisserit, si decesserit absque filijs, de natu-
ralibus & legitimis intelligi non poterit, cum lege
pontificia uxores ducere sacerdotes prohibeantur,
ideoque de adoptiuis intelligetur. l. si quis posthu-
mos de lib. & posthum. uel de ecclesia si is qui gra-
uatus reperitur, monachus sit, nec aliud statuẽdum
22 esse † dicit, cum testator aliquid pro missis cele-
brandis in aliqua ecclesia quæ sacris interdicta sit
reliquerit, nam in aliud honestæ deprecationis ge-
nus conuertendum erit, arg. l. legatum de usufruc.
legat. & possent plures his similes casus componi, in
quibus de diuersa mente defuncti posset consta-
re, uel ex diuersitate rationis uel ex ui subiectæ ma-
teriæ, uel ex aliqua alia simili circunstantia, quarum
plures prosecuti fuimus supra libro primo ad fin. &
libro secundo in limitat. ad primam conclusionem.
in ultimoque capite eiusdem libri, quo absoluimus
quando dispositio loquens in casu uero possit habe-
re locum in casu ficto quo loci plures ex supra rela-
tis casibus D. Alciati, ampliore stylo prosecuti fui-
mus, nec penes me habet primæ rationis iam rela-
tæ limitationis declaratio difficultatem, quia cum
23 humani actus † a disponentium mente regantur,
ac moderentur, eatenus tantum quatenus de illa
uel per uerba uel per circunstantias apparet, progre-
diendum erit. l. ex facto. §. rerum & l. quidam cum fi
lium de hæredib. institu. l. prima. §. sin autem. C. de
cad. toll. l. obligationum substantia, de actio. & obli-
gat. & l. non omnis si cert. petat. l. in conuentionali-
bus de uerb. obligat. l. semper in stipulationibus de
reg. iur. cum simil.

S V M M A R I V M.

1 *Quando testator non modum, sed finem consideranit, etiam in spontanea conditione, datur progressus de casu ad casum.*
2 *A mente disponentis omnia pendere.*
3 *Quam methodum seruet D. Alciatus in explicanda huius limitationis materia.*
4 *Statum coniecturalem esse fallacem, & propterea magno iudicio in illo utendum esse.*
Plerunque perniciose errari, dum nimis subtiliter testantis uoluntate speculamur, ibidem, quia
Ignorantes ut longe distantes speculentur. ibidem.
5 *Coniecturam mentis humanæ aliquando ad uerum peruenire, & aliquando falli.*
6 *Aduocatos & iudices in conijcienda uoluntate defuncti oportere prophetas agere, unde*
7 *Qui bene coniectat is uates optimus esto.*
8 *Ex capite proprio non esse formandam opinionem, sed ex tex. & gl. cui inhærendum est, ut Bononienses inhærent carrotio.*
9 *Statum coniecturalem in substitutionibus directis, qui locum habere affirmarunt.*
10 *Vulgarem substitutionem reciprocam induci, si testator dicat Titiũ & Seiũ uel alterum eorũ hæredem instituo.*
11 *Statum coniecturalem qui putarunt in directis substitutionibus locum non habere.*
12 *Qui mediam sententiam amplexi fuerint distinguendo. num. 13.*
14 *Auctorem putare licitam esse extensionem, etiam in directis, ut dum in fideicommissarijs substitutionibus.*
15 *Modo constet de uoluntate disponentis expressè uel tacite.*
16 *Directas substitutiones inter se habere symbolum & proportionem, & propterea*
17 *Unam directam in alteram directam facilius mutari.*
18 *Actus ubi in potentiore modo sustineri, non trahitur ad inefficatiorem.*
19 *L. Iubemus C. de testam. quomodo sit excipienda.*
20 *Dissimilium nulla est communio.*
21 *Implementum per æquipollens dissimile a genere formæ, non posse in formalibus induci.*

Quid rursus sit dicendum quãdo ex coniectura aliqua apparet non modum, sed finem ab ipso testatore fuisse consideratum.

CAP. XVIII.

Estringit rursus D. Alciat. supra firmatam conclusionem, dicto lib. 3. sub nu. 24. ut locum non habeat, quando ex coniectura
1 aliqua deprehenddi potest †non modum, sed finem ipsum in testatoris animaduersione fuisse, tunc. n. spontanea conditio a necessaria nõ differet.

Vnde conditio si tutela per pubertatem uel qua-
tuordecim annos finiatur, etiam euenisse censebitur
si morte tutoris extincta fuerit, l. liberto. §. fin. de
annu. leg. sic & conditio si centum arethusæ dede-
ris, per alium adimpleri potest. l. arethusa de stat.
homi. & illa si me mortuo posthumus nascetur, ue-
rificatur in illa, si me uiuo post conditum testamen
tum natus erit. l. fin. C. de posth. hæredib. institu.
pro qua limitatione faciunt rationes supra in alijs
casibus consideratæ, & propterea dicit D. Alciat.
diligenter animaduertendum esse, quæ nam fue-
rit testatoris sententia, ut ex ea uel ad casum omis-
sum progrediamur, uel intra cancellos uerborum
2 permaneamus, quæ sententia † non habet difficul-
tatem, cùm semper a disponentia mente omnia
pendeant. l. in conditionibus de condit. & demonst.
cum uulg. qua de re multis in locis supra pfati fui-
mus, & presertim lib. 1. in c. de fine uerborum, ubi
prosecuti fuimus pleniore stylo ea omnia quibus
posset hæc limitatio confirmari, ut autem difficul-
3 tatem ostendat coniiciendæ mentis defuncti, † pro-
ponit octo quæstiones a nu. 15. usque ad num. 29. in
quarum decisionibus cum uariatum fuerit ab anti-
quis patribus, ostendit difficultatem coniectandæ
mentis defuncti, & ipse suam proferens sententiam.
Verũ q̃ a si pergeremus huiusmodi indiuiduorũ tra
ctationib. insistere adeò res immensum cresceret, ut
finem non esset habitura, ideo satis erit ipsam limi-
tationem generaliter constituisse, ut pro casuum oc
currentium qualitate possit quis facile pro inge-
nio, & pro rei necessitate adaptare, magno tamen
4 erit utendum iudicio, † quia status coniecturalis est
fallax, & ideo dum nimis subtiliter coniicimus uo-
luntatem, plerunque perniciose erramus, ut dicit
Bal in l. precibus col. 6. sub nu. 23. C. de impub. & al.
substit. subdens quòd ignorantes, ut longe distan-
tes speculãtur, quam Bal. assertionem refert Dec. in
cons. 89. col. 3 post princip. ante nu. secundum & D.
Alciat. dicta l. 3. de uerbo. signific. sub nu. 24. ad fin.
nam ut inquit Diuus Augustin. de ciuit. Dei lib. 19.
5 cap. 52. coniectura mentis † humanæ, aliquando ad
uerum peruenit, aliquando fallitur, & ut ait Crauet.
in consil. 155. in fin. in coniecturanda uoluntate te-
6 statoris oportet iudices † & aduocatos prophetas
agere, & plerunque andabatarum more, qui clausis
oculis pugnabant, decertamus, hinc dicitur, qui be-
7 ne coniectat is uates † optimus esto, ut per Cicero-
nem in 2. lib. de diuinit. & habetur per Tiraquel. in l.
si unquam in uer. libertis, sub nu. 23. C. de reuocan.
do. & Zanc. in l. hęredes mei § cum ita ad senat. Tre
bel. sub nu. 143. & propterea inquit Bal. in d. l. preci
bus sub num. 23. tu tamen ex capite tuo non formes
8 opinionem, † sed ex text. & glos. ordinaria quibus in
hæreas, ut Bononienses inhærent carrotio, ut not.
in l. omnis diffinitio de regu. iur. & sicut ducens na-
uem inhæret temoni.

Sed dubitatur, an iste status coniecturalis ita lo-
cum habeat in substitutionibus directis, prout in fi
deicommissis? Qua in quæstio. Bal. & Imo. in l. Titio
9 Seio, in §. Seia libertis, de leg. 2. affirmatiuam † proba
runt sententiam, quibus accedunt Alex. in l. potest
de uulg. & pup. & idem Alex. in consi. 91. in respon.
ad octauum arg. uol. 1. Cor. in cons. 320. uol. 4. Dec.
in l. pen in 4. notab. C. de impub. & alijs substit. Ias.
in l. si pater impuberes prope fi. de uulg. & pup. & in
cons. 41. col. pen. uol. 1. Soci. in l. qui duos per illum
text. in 4. notab. in fi. de reb. dub. D. Alc. asserens hãc
esse communem lib. 3. de uerb. sign. sub nu. 25. & in
l. uel singulis col. 2. in fi. de uulg. & pup. Herculan. in
l. pater filium, §. fi. ad leg. Falcid. col. 13. pro qua sen-
tentia adducitur tex. in l. iã hoc iure de uulg. & pup.
cui dicit Zanc. in d. §. cum ita sub nu. 146. non satis-
facere Castr. in cons. 270. quamquam multa uol. 2.
nec Torniel. in d. §. cum ita post nu. 24. Rursus per-
10 penditur doct. Bar. in l. Lucius de uulg. & pup. † ubi
ait uulgarem substitutionem reciprocam induci, si
testator dicit, Titium, & Seium, uel alterum eorum
hæredem instituo per l. si fundum per fideicommis
sum. §. his uerbis de leg. primo, sed dicit Zanc. lo-
co iam relato, meliorem esse text. in §. peto d. l. hæ-
redes mei.

Diuersa tamen plerisque placuit sententia, ut in
directa substitutione non procedatur per coniectu-
11 ras, † sic uoluit glos. magna in fin. l. cum proponeba
tur de legat. 2. dum opponit de l. iubemus, C. de te-
stam. quam ponderat Dyn. per Bald. relatus in l.
unica colum. secunda, C. de cad. toll. Castr. in d. l. uel
singulis de uulga. & pupill. & in l. pen. col. 1. C. de
impub. & alijs substit. & in consil. 264. col. 3. lib. 2. &
consil. 270. eod. uolum. & alibi sæpe. Eandem sen-
tentiam amplectitur Alexan. in consi. 14. colum. fin.
uolum. quarto, Socin. in consil. 140. colum. 1. uol. 1.
& in consi 77. uol. 3. Deci. in consil 211. col. secunda
& consi. 371. in 5. argum. Ruin. in consi. 90. col. ter-
tia uol. 2. per l. 1. si tab. test. nullæ extab. & in consi.
156. colum. tertia in princip. eod. uolum. Socin. iun.
consi. 102. colu. 4. in fin. uol. primo & in consi. 108.
col. 4. in fin. eod. uolum. Socin. in d. §. cum ita col. 2.
ibique D. Torniel. sub numero uigesimoquarto, &
idem Soci. in l. cum auus columna penultima, cir-
ca medium ac Roma in l. si cum dotem, in princip.
solut. matrim.

12 Tertiam constituit † opinionem Aretin. in d. l. po-
test col. 2. distinguendo, quod aut coniectura su-
mitur ab expressis, & procedat prior opinio per d. l.
iam hoc iure, & alia ibidem per illum adducta alias
procedat dicta gloss. in dicta l. cum proponebatur &
hanc sententiam uidetur probasse Socin. iun. quam
uis de Aretino non faciat mentionem, in consi. 103.
13 colum. tertia post medi. uolum. 1. † ubi dicit quòd
quando nulla est facta substitutio inter aliquos, ut
in terminis d. §. Seia libertis, & tunc nulla unquam
directa præsumitur, aut uero aliqua est facta sub-
stitutio, & tunc alia quoque directa ex coniectu-
ris præsumi possit, dicta l. iam hoc iure, alias cor-
ruerent omnia notat. a doctor. de tacita uulgari &
de tacita pupillari, cui conciliatoriæ sententiæ
accedit quoque Zanc. in dicto. §. cum ita sub nu-
mero 146. ad finem, nec dissentire uidetur Domi-
nus Alciatus dicta l. tertia, sub numero uigesimo-
quinto per text. in l. prima, § si autem, de hæredib.
instituendis.

Quid

Quid dicemus in istiusmodi difficultate, quæ ita
est controuersa apud iuris interpretes? Ego opinor
14 constituendam esse conclusionem † cum communi
doctor. sententia, uidelicet ut tam in directis quàm
in fideicommissarijs substitutionibus licita sit exten
sio, ut firmant Bart. Alex. Aret. & Ias. in d.l. uel singu-
lis, de uulg. & pupil. quia tam in directis, quàm in fi
deicommissarijs substitutionibus uis omnis cuiusq;
dispositionis pendet à uoluntate disponentis. l. ter-
tia, C. de lib. præter l. in conditionib. de condi. & de-
monstr. l. non aliter de leg. tertio. l. quamuis de im-
pub. & alijs sub. l. ex facto §. ferum de hæred. in-
15 stitu. cum simil. & unde † modò constet de uolunta-
te disponentis uel expresse uel tacitè, iuxta docttri.
Bart. in l. prima in princ. colum. secunda de uulgar.
& pupill. quam ibi sequuntur communi consensu
doctor. & secundum ea quę differuimus supra lib. 2.
huius operis, & lib. 1. ad finem non est hæsitandum,
quin extendatur, quatenus se protendit uoluntas defun-
cti; sit quoque progresio danda, ut ad finem dicti
libri. 1. diximus; facit insuper in hanc sententiam,
16 † quòd cum directæ substitutiones inter se habeant
symbolum, proportionemque ac conuenientiam,
succedit conclusio illa ut in habentibus symbolum
facilior debeat dari transitus, ac progressus de uno
casu ad alterum, l. tertia. §. fin. cum leg. seq. de bon.
poss. & l. si acceptatotum de accepti. & l. in rem. §.
item quæcunque de re uendic. per quæ iura sic fir-
mat Bartol. in l. Centurio de uulga. & pupill. in pri-
ma opposit. ubi ostendit in text. dictę l. Centurio,
substitutionem, quæ & iure directo ac obliquo po
tuit produci, iure directo potius, quàm obliquo pro
17 trahendam esse, quia una directa † in alteram dire-
ctam facilius mutatur quàm in fideicommissariam,
quæ sibi opposita est, ac ex diametro pugnat. &
cum Bartol. ibi transeunt simpliciter omnes anti-
quiores, quamuis ex recentioribus Ripa ibi & So-
cin. iun. dissentiant, quantum ad terminos dictę l.
Centurio, ubi & nos diximus. ergo in casu nostro
debebit quoque protrahi posse substitutio ad alium
casum directum, concurrente tacita uel expressa
mente defuncti.

Accedit quòd ubi actus in eodem genere quo ge
ritur, & in potentiore significatione potest sustine-
18 ri, † nunquam uel irritandus, uel ad inefficatiorem,
impotentioremque significationem est trahendus
l. qui habent de tutel. li. 1. §. 1. si ager uectig. l. quo-
ties secund. de uerbo. obligat. & l. quoties de regu.
iur. cum simil. tradit. per doctr. in l. prima. §. si quis
ita de uerbo. obliga. & in ea materia an si quod ago
non ualet ut ago, ualet omni meliore modo, quo
ualere potest. de qua paulò infra agemus, & facit
tex. in l. hoc legatum de leg. tertio. & in l. 1. de donat.
ubicunque igitur & substitutionem sustinere, & iu-
re directo defendere extendendo poterimus admit-
19 tendum erit, nec mouet d. l. iubemus † C. de testam.
quia respondetur, eo in casu non dari progressum
in hæredis institutione de casu ad casum, hoc est de
expresione uocis ad nutum, tùm quia casus nutus
est prorsus dissimilis a casu uerborum, & uocis ex-
presionis, l. prima in princip. & §. si quis ita de uer-
20 bo. obligatio. tum quia † dissimilium nulla est com-
munio l. naturaliter. §. nihil commune de acqui. pos-
sessio. cum simil. tum etiam quia in d. l. iubemus agi
tur de materia formali, in qua per æquipollens ge-
neris dissimilis a genere, in quo inducta est forma,
21 non admittitur † implementum, d. l. 1. §. si quis ita de
uer. oblig. & prout alias supra declarauimus lib. 2. &
super hanc C. de nume. & actuat. lib. 12.

S V M M A R I V M.

Cum uersamur in prouisione facta in ca
su simplici, utrum illa trahatur ad casum
mixtum.

C A P. XIX.

Vnc transeamus ad tertiam par-
tem primi principalis capitis
quando, s. agimus, de dispositio-
ne facta in casu simplici qua in
materia frequentissimus est il-
1 lius disceptationis articulus, † an
sub prouisione in casu simplici
comprehendatur casus mixtus. Qua in controuersia
amplissima atque in utranque partem controuersa-
tissima maxime uariatum fuit sententijs à doctor.
Nam gloss. in l. secunda in principio de uerborum
2 obligatio. ponit regulam † affirmatiuam, ut conti-
neatur; & propterea dicit ibi Bartol. Socin. illum
text. cum sua gloss. ad hoc semper allegari, ut sub
simplicibus mixtum contineatur. quam regu-
lam posuit pariter gloss. in §. primo institut. de
action. & ad illam probandam Bartolus adducit
sex iura, text. in §. omnium iuncta ibi gloss. ubi
diuisio actionum in reales & personales compre-

hendit etiam mixtas, in l. si ita de liberis & posthumis ubi prouisio simpliciter facta circa institutionem filij ac filiæ, trahitur ad casum, in quo filius & filia nati sunt, in l. si ita scriptum. §. primo de hæred. instituen. ubi idem ferè casus deciditur in l. clemens eod. titu. ubi institutio in simplicibus casibus facta, mixtum comprehendit, in l. generaliter de fideiuss. ubi mixtum secundum potentiorem casum in eo concurrentem accedit simplici potentioris causæ, & in lege adulterium cum incestu de adult. ubi pœna incestus comprehendit etiam adulterium cum incestu commissum, Adijcitur & text. in l. si quis uinum de tritic. uin. & oleo legat. Verum Barto. in d. l. secunda in princ. constituit

3 assertionem † negatiuam, ut non ueniat casus mixtus sub simplicibus, per textum in lege iam passa, § præscriptione, iuncto. §. hoc quinquennium l. mariti ad leg. Iuliam de adult. ubi quinquennij præscriptio, quæ tollit omnia crimina ex lege Iulia inuecta, non tollit crimen adulterij cum incestu commissi, additque in eandem sententiam text. in l. tutorem de ijs quibus ut indign. ubi idem non iudicatur de eo qui tutor, & legatarius est, atque de eo legatarius qui simpliciter est, quibus accedit text. in l. si ita scriptum de liber. & posth. & in l. hoc legatum de leg. tertio in capit. licet canon

4 de elect. in sexto cum simil infra citandis, à qua † tamen Bartol. excipit tres casus, materiæ scilicet fauorabilis, contrarietatis euitandæ, ac expressionis legis, & cum Bartol. transeunt communi consensu Doctor. ut testatur Ias. in 4. col. sub nu. 5. in d. l. 2. in princ. & in d. §. omnium sub num. 18. institu. de

5 actio. aduersus tamen hanc sic receptam † conclusionem negatiuam adducunt ibidem Raph. Cuma. & Franc. Areti. tria iura, hoc est text. in l. si ita facta de iniust. rupt. testam. ubi si filius & filia separatim ac simpliciter sint exhæredati, utroq; nato non rumpitur testamentum & sic per illum text. confirmatur regula affirmatiua. Rursus perpendunt text. in l. quid ergo. §. quod ait pretor, de ijs qui notan. infami. in fin. iuncto tex. l. primæ eo. tit. in fin. ubi sub edicto puniente eum qui bina sponsalia, uel bina matrimonia contraxerat continetur is, qui cum una sponsalia, cum altera nuptias inierit & sic in pœnalibus continetur casus mixtus, & l. si is qui in puteum. §. hoc interdictum quod ui aut clam, ubi sub interdicto quod ui aut clam continetur quod & ui & clam factum est, & sic promiscuè in quarum legum casibus agitur de materia odiosa, & nihilominus sub simplicibus mixtum continetur, & quamuis Ias. in d. l. secunda in princ. afferat uarias respon-

6 siones ad ista iura, † nihilominus inficias iri non potest, quin materiam hanc reddant admodum ambiguam, ac in utranque partem disputabilem, ita ut pro resolutione difficultatis multi multa dixerunt, nec ab re plerique difficilem, diffusam, brocardicamque appellauerint hanc materiam, propterea Ludo. Roma. in d. l. secunda in princip. primus omnium qui inter antiquiores latissime hanc materiam pertractarit, omnem illius tractationem reducit ad quinque quæstiones.

Quarum prima est, an in pœnalibus, & odiosis, seu strictis, sub simplicibus mixta comprehendantur.

Secunda est, an cùm in eandem personam duarum qualitatum mixtum concurrit, sit de ea ut de alijs simplicibus iudicandum, an uero ut de tertia specie.

Tertia est, an cum in eandem rem concurrit mixtura plurium personarum, actus ille sit iudicandus magis secundum unam personam, quàm secundum aliam.

Quarta est, quando in eandem rem concurrit mixtum qualitatum diuersarum, secundum quam illa sit iudicanda.

Vltima, est an facultas disponendi concessa in casibus simplicibus extendatur ad mixtos. Quibus in dubitationibus suas tradit theoricas ac deinde secundum earum resolutiones uariè infert ad praxim in specialibus quæstionibus. Franciscus uero Areti. in l. si ita scriptum de lib. & posth. tradit breuiorem do

7 ctrinam, quę est, ut quando eadem uel maior militat ratio in mixto atq; in simplicibus, tūc casus mixtus semper comprehendatur sub simplicibus; siue materia fauorabilis sit, siue odiosa, quam assertionē uidetur secutus fuisse Maria. Iun. in d. l. Gallus §. & quid si tantum sub nu. 55. uersi. dico itaq; de lib. &

8 posth. & per duas fere col. ostendit † per illam tolli obiectiones fere omnium iurium, quæ difficultatem facere uidētur in hac materia ut uidere est apud eundem, cuius sententiæ assertor est quoque Lancell. Galiaul. in d. l. 2. in prin. sub nu. 16.

Verum quia traditio hæc uidetur esse imperfecta, eo quia non comprehendit casum illum. quādo sumus in dubio ipse addit in dubio amplectandam esse Bar. & communem cęterorum doctrinam, cum limitationibus & declarationibus de quibus ibi per

9 eum. Bartolom. uero Socin. † in d. l. 2. in prin. omnem huius rei tractationem partitur in sex conclusiones, quas prosequitur ut ibi per eum, sex casus determi-

10 nando, † quem modum sub nu. 26. ibi dicit esse imperfectum Bolog. & aliquam regulam theoricalem non ponit, & solos illos accidentales determinat, ita ut nulla theorica ex ea percipi possit. Ac Socino

11 latius ac diffusius D. Alc. rem prosequitur, † qui primum ponit unam conclusionem, quòd mixtum separabile non contineatur sub simplicibus. Rursus aliam, quod mixtum inseparabile, in quo præualeat una pars, contineatur sub simplicibus. Mox tertiam quòd si partes fuerint ęquè principales de rigore iuris non continetur mixtum, sed ex benignitate, ut in d. l. si ita scriptū de lib. & post. Aliter illam per tractat Fortun. Garc. in d. §. & quid si tātum sub nu.

12 132. cum pluribus seq. † destruens multas communes doct. opiniones, ut dicit ibidem Soci. iun. sub nu 55.

13 Eandem materiam diuidit Crot. † in d. §. & quid si tantum, sub nu. 68. cū trib. seq. col. in decē conclusio

14 nes, D. Alc. † d. l. 3. de uerb sign. sub nu. 29. rem perstringit ad tria genera mixtorum, quorum primum est, quando mixtum est respectu qualitatis, quæ casui simplici est adiecta, alterum quando sumus in mixto per concursum simplicium inseparabiliter.

Tertium

Tertium quando versamur in mixto per concursum quidem simplicium, sed separabilem, & circa unum quodque istorum generum discurrendo re-
15 soluit negocium. Bologne. † autem in dicta l. secunda, in princ. latissimè omnium per 58. column. tractat hanc materiam. Primum quærendo, quid sit mixtum. Secundo loco quot sint genera mixtorum cum proprijs speciebus cuiuscunque generis. Tertio verum & quando sub simplicibus contineatur mixtum de proprietate sermonis, vt possit apparere generaliter quando in qualibet dispositione comprehendi possit. deinde ijs præmissis propius ad materiam accedendo, format quatuor principales dubitationes. Quarum prima est, an in legib. sub simplicibus contineatur mixtum. Secunda quid in statutis. Tertio quid in priuilegijs & beneficijs Principum. Quarto quid in contractibus testamẽtis, & alijs dispositionibus? In ijsque omnibus disputat quid iuris sit, quando de vtroque mixto, & quando de altero tantum facta est mentio, tradendo in unoquoque mixtorum genere suas doctrinas cum suis regulis, & fallentijs & illationibus ad praxim in specialibus quæstionibus, sed idem Bologne. negocium expediendo multo succinctius, ac perbreuius in dicto §. & quid si tantum sub nume.
16 110. distinguit † inter mixtum habens simplicia alterata, & mixtum ea non habens alterata.

Primo casu concludit extensionem non fieri de simplicibus ad casum mixtum, quia differt a suis simplicibus, & facit nouam speciem. unde non potest contineri sub dispositione simplicium, quia verba non conueniunt l. non aliter de legatis tertio, & ita intelligit tex. in dicto §. præscriptione. Limitat
17 tamen in testamentis † fauore institutionis dicta l. l. si ita scriptum, item quando mixtum præualeret in eo simplici, in quo facta esset dispositio ut in l. repetandarum, §. primo, de testib. & rursus quando disponens cogitasset in simplicium prouisione de mixto.

Secundo vero casu dicit constituendam esse re-
18 gulam † sub simplicibus mixtum comprehendi, vt in dicta lege si ita scriptum, & in dicta l. secunda, in princip. de uerborum obligat quam restringit locum non habere, quando propter intentionẽ testatoris reputaretur casus ille dissimilis, nisi mixtum præualeret in eo casu, in quo facta esset disposi-
19 tio, quæ omnia † ipsemet Bologne. postea latissimè prosequitur in d. l. 2. in princ. in tractatu huius materiæ & præsertim sub num 177. ubi agit de contra-
20 ctibus, & vltimis uoluntatibus Vlda. Zaf. † in d. l. 2. in princ. de uerb. oblig. restringit rem ad tria genera mixtorum, vt primum sit mixtorum specificatione, secundum mixtorum participatione, tertium sit mixtorum concursu, quæ singula à nu. 11. cum plur. seq. concludendo ac resoluendo discurrit.

SVMMARIVM.

1 *Nonnulla præmittenda esse pro faciliore materia introductione.*
2 *Mixtum quid sit.*
3 *Interpretum neminem, Bolognetum ne illius, mixtura in sua genera partitum fuisse.*
4 *Quot sint mixtorum genera secundum Bolognetum.*
5 *Sub quib. mixtorum generibus quàm varie species com prehendantur sed opus non esse eas prosequi. nu. 6.*
7 *Tria mixtorum genera esse, Auctorem quoque ipsum opinari, specificum, contentum & promiscuum concursu.*
8 *Quid sit mixtum specificum, & eius exempla. nu. 9. 10. 11. & 12.*
13 *Mixtum concursu quid sit illiusque exempla. nu. 14.*
15 *Mixtum contentum quid sit eiusque exempla, num. 16. 17. & 18.*
19 *Tria illa mixtorum genera ad duo alia deduci.*

Tria esse mixtorum genera, quæ tamen ad duo alia reducuntur.

CAP. XX.

Vid igitur constituendum erit pro resolutione propositæ difficultatis in hac re tã controuersa? Antequam ad resolutionem deueniam libet mihi pro
1 † faciliore materię introductione nonnulla præmittere, atque imprimis, Mixtum nihil esse aliud, quàm id vnum
2 † quod ex plurium simplicium seruantium vel alterantium in totum vel pro parte eorum naturam concursu efficitur l. rerum mixtura de usucap. §. quadam instit. de actio. l. adeo §. cum quis cum §§. seq. de acquiren. re. domi. §. cum ex aliena cum §§. similiter subsequentibus institu. de rerum diuisi. cum simil.

3 Præterea præmitto † quòd quamuis D. Alciat. & Zas. in locis iam relatis tria fecerint Mixtorum genera, nihilominus eos uere illa non attigisse, cum unam & eandem speciem in duas diuiserint, & tertiam, quam referre debebant, omiserint, ll. sque propterea uerius distinxisse Bologne. loc. iam relat, sub num. 26. Qui dicit Mixtorum tria esse gene
4 ra † quorum primum est substantiale, seu specificum, quando secundum plura uniuntur simplicia ad faciendam unam tertiam speciem.

Alterum est, quando plura simplicia commiscentur ratione continentiæ, uel comprehensionis uelu ti quia sub uno toto uel sub uno uniuerso uel sub uno nomine continentur, & hoc appellatur mixtũ de simplicibus continentis. Tertium est, quando plures qualitates in idem subiectum concurrunt, uel separabiles, uel inseparabiles, uel contrariæ, uel se non compatientes, & istud dicit appellari mixtum qualitatum in uno subiecto, cum idem sit subiectum, & qualitates ipsæ tamquam simplicia considerentur.

5 Hæc tamen genera † inquit continere sub se multas species mixtorum differentes, usque ad numerũ sexdecim, super quibus ait esse dandas determinationes uarias ac diuersas ad illum finem, ut cognoscatur

scatur an sub simplicibus mixtum contineatur; sed
6 in hoc ego non puto † rectè illum sentire cum ea quæ ipse appellat species, non tam sint species, quã exempla, ut facile discerni potest, quia per plus tantum & minus differunt, quæ non faciunt differre speciel. fin. de fun. instruc.

Vnde puto dicendum esse hoc pacto, tria quidẽ
7 esse † mixtoru n genera, prout proximè retulimus, videlicet substantiale uel specificum, contentum & promiscuum concursu, quæ postea uarijs exemplis declarari possunt, non autem in uarias species deducuntur.

Primum enim † genus mixti, quod substantiale dictum est uel specificum, quia ipsa simplicia in substantia miscetur per se sine aliquo subiecto, uel absque eo quòd contineatur in vno toto, & tertiam speciem efficiant, multis exemplis potest declarari, ueluti quando ex uino & melle fit mulsum, uel ex pluribus simplicibus & rebus fit emplastrum uel medicina, ut in d. l. adeo §. cum quis de acquir. rerum dom. & in § cum ex aliena instit. de rer. diuisitẽ domus conficitur ex lapid. bus calce, cæmentis, tignis, tegulis, & alijs eiusce modi generis rebus l. eũ qui ædes de usucapio. Item cum arca, armarium cõficiuntur ex assam ntis, clauis, & aliis rebus necessarijs ad eorum absolutionem, n extaenim sunt hæc
9 corpora quamuis ad priorem † materiam reduci possint, & in hoc a superiorib. differant, ut in l. qui res §. aream, in l. inter stipulantem §. sacram de ver. ob. in dicta l. eum qui ædes, & in l. Senatus de leg. 1.

Rursus cum aliquis partus utriusque sexus editur vt in l. quæritur de stat. homi. & in l. repetundarum, §. j. de testi. ac in l. sed & quæsitum § si de lib. & post. uel cum aqua vino miscetur, d. cta l. si quis uinum de uin. triti & ole. legat. potest etiam poni exemplũ in unionibus diuersorum collegiorum.

10 Hæc a prædictis recedit quando firmis manentibus simplicibus, in eorũ natura plura corpora eiusdem speciei commiscentur, ueluti meum frumentũ cum tuo, meum hordeum cum alieno, meum risũ cum risio Titij, ut in § quod si frumentum instit. de
11 rer. diuis. simile prædictis est † & exemplum illud, quando ex hominis dispositione plura simplicia uniuntur, in quibus ex superueniẽte mixtura inducitur alteratio in dispositione, ut in d. l. si ita scriptũ de lib. & posth. & in dicta l. clemens. & l. si ita scriptum de hæred. instit.

Item est etiam quando nulla inducitur alteratio
12 in simplicibus unitis † ex dispositione hominis, ut in dicta l. si ita facta de iniust. rup. testam. in l. is qui in puteum § interdictum, quod ui aut clam, & differt hoc exemplum a superiore, quòd ob mixturam hic nulla contingit alteratio dispositionis, in superiore accidit alteratio.

13 Secundum mixtorum genus, † quod fit concursu plurium qualitatum simplicium in idem subiectũ, sic potest exemplis patefieri, cum aliquis est pupillus & furiosus l. qui habent de tutel uel miles est & doctor, uel iurisconsultus & philosophus, possunt. enim omnes istæ qualitates esse sine alteratione, & se inuicem compatientes, excepta illa militis, cuius exemplo simile habetur in l. prima, §. interdictum de interdictis in d. §. quædam instit. de actio. secundum vario a intellectus, in l. in tribus de rud. in l seruis urbanis §. fin de leg. 3 & in l. Titiæ textores §. 1. de leg. 1. Alterando tamen qualitates in istis posterioribus iuribus quia alias funt compatientes.

14 Aliud est † exemplum quando plures qualitates inseparabiles coniunguntur in eodem subiecto, ut in l. uim passam § præscriptione & in l. si adulterium cum incestu in principio de adulte.

15 Tertium mixti genus, quod ea complectitur, quæ coniuncta uno toto uel genere aut nomine cõtinentur cum simplicibus, & uirtute continentis tã eum coniuncti sunt, uel mixta, potest exẽplo dotis hæreditatis, uel peculij declarari, aut quolibet alio simili, iuxta tradita per Bar. & communiter doctor. in rubr. solut. mat. idemque erit in grege & populo tenendo eam opinionem, quod constituant corpus uniuersale l. 1. §. fin. & l. grege de rei uendic.

16 Idem † est in pluribus contentis sub eodem genere prædicabili, l. si quid earum §. inter emptum l. Mebio §. duorum de leg. 2. quod exemplum differt a superiore, quòd in hoc posteriore genus inest speciebus, l. semper generalibus de reg. iur. supra cita. prio re tamen rerum haud inest corporibus §. primò instit. de reb. corpor. l hæreditas de pet. hæred. l. si pecul.

17 de pecul. legat. potest quoque † poni exemplum in ijs quæ sub uno nomine appellatiuo, non tanquam genere continentur, et in l. si chorus de leg. 3. & in quadrigis & lecticarijs & alijs similibus, & in pluribus Agnatis & Cognatis & in l licet C. de iudi. Item in negotijs gestis, & similibus quæ exempla a superioribus differũt uarietate, effectuum iuxta tradita per Doctor in l. ædita, C. de edend. ubi ponunt differentias iudicii uniuersalis & generalis.

18 Aliud † afferri potest exemplum in ijs quæ unita eadem conceptione continentur, & sub ea dependent quę possunt esse eiusdem ac diuersę naturę, ut in l. si seruus de condit. & dem. in l. liber homo §. fi & in l. scire debemus de uerbo. obligatio & in § omnium iuncto §. quædam instit. de actio. & in d. l. 2. in prin. cum ibi trad. a doct. de uerb. oblig.

19 Tertio loco pręmittendum est, † hæc tria mixtorum genera, ad duo alia reduci. Quorum alterum est, quod fit ex simplicibus alteratis constituentib. nouam rem seu nouam speciem in rerum natura, ut in dicta l. adeo §. cum quis de acqui. rer. domi. & in § & in dicto §. cum ex aliena de rer. dui. cum simili supra cita. in pręcedenti præmisso in primo mixtorum genere, alterum est quod cum ex simplicibus non alteratis, uel parum alteratis, non inducentib. tamen nouam rem uel speciem in rerum natura.

Quorum exempla desumi possunt a posterioribus duobus generibus mixtorum quæ supra retulimus in proximè præcedenti præmisso. Sed de his ita prælibatis.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo putet auctor resoluendam esse difficultatem an mixtum comprehendatur sub simplicibus.*

Ladeo

Quæ sit Auctoris resolutio circa eam quæstionem, an mixtum comprehendatur sub simplicibus, & præsertim in mixto primi generis.

CAP. XXI.

1 Mihi videtur ex omnium dictis sic posse distingui, cum enim dispu tatio est, an mixtum comprehédatur sub suis simplicibus. Aut agimus de mixto primi generis, quod est mixtum specificatione, seu inseparabili nexu, ut uocat Zasin dicta l. 2. in princip. & noua rei uel speciei constitutione, quale est mixtum illud, de quo agitur in dicto §. cum ex aliena, cum multis seq. inst. de rer. diuis. Et tunc remanet casus iste extra præsentis quæstionis disputationem, quia cum sit species diuersa prorsus a simplici, non potest sub ea comprehédi. l. si quis eatum §. inter emptum de leg. 3. &
2 & in istis terminis † procedit text. in l. adeo, §. cum quis de acqui. rerum dom. & in l. rerum mixtura circa medium de usucapio. in ver. quid ergo ibi utrunque remanet integrum & ita loquitur Bar. in l. 1. supra de interdic. in fin. & Bal. in rubr. extra de probatio. quod sequitur Dom. Alcia. in dicta l. secunda, in prin. sub num. 7. Galiaul. nu. 16. & Zas. sub numero 13. qui aliud ponit exemplum in l. ius ciuile de iust. & iur.

3 Nam ut inquit Bologn loco iam relato, cum habeat ultra substantiam † etiam nouum nomen dispositio loquens de simplicibus non potest continere istud mixtum, sicut nec loquens de fundo potest continere domum, vel aliam rem, quoniam nomina
4 denotant intentionem loquentis, † & sunt introducta tanquam notæ animi nostri l. Labeo in fin. de su
5 pell. leg & nomina sunt introducta † ad distinguendas res, §. aliquis in nomine instit. de leg. & l. ad recognoscendas C. de ingen. manum. unde cum nomen
6 expressum significet simplicia † non potest verificari in mixto habente aliam substantiam & aliud nomen, l. cum lege ubi Aret. de testam l. si quis de uin. tritic. & ol. legat. ibi nec proprie d. l cum qui ædes de usucapio. ubi qui possidet ædes non possidet corpora simplicia, ex quibus sunt constitutæ ædes. Re-
7 stringitur † tamen hæc conclusio duobus in casibus, quorum alter est, quando constat de uoluntate testatoris ac disponentis uolentis tale mixtum comprehendere sub simplicibus d. l. si quis uinum de uin. trit. & oleo leg. vbi est text. notandus & insignis,
8 alter est † quando mixtum magis in uno ex simplicibus, quàm in altero præualeret dicta l. quæritur de statu. homin. & l. sed & si quæsitum, §. primo, de liber. & posthum.
9 Aut loquimur † de mixto, quod participatione tantum, se plurium qualitatum concursu est immixtum, qualia sunt ea exempla quæ supra retulimus in secundo mixtorum genere, & quæ affert idem Zas. lo. sup. cita. sub num. 11. & 12. & cætera ijs

similia

simília quæ facile quiſque ſuoptè ingenio effingere
poteſt, ex iuribus quæ citantur in hac materia, qđ
quidem & ipſum tertiam conſtituit ſpeciem, non
quidem ſubſtantiſicam, ut primum illud mixtum,
ſed potius qualificatiuam, & accidentariam, qua-
10 les † hæ ſunt quas ex modica differentia iura conſti
tuunt, ut in l tertia, §. genera de acquiren. poſſeſsio.
in l. prima, in princip. de prætor. ſtipulatio. & docet
Dec. in rubr. qui admitt. in ſecunda lect. ſub nu. 85.
11 & ita declarando conciliatur ſibi ipſi Bar. † in d. l. 2.
in princ. qui uidetur pugnantia loqui, dum modo
uult primum illud mixtum ſolum conſtituere ſpe-
ciem, modo uidetur uelle, ut etiam aliud mixtum
idem operetur, quatenus ait in terminis dictæ l. 2.
contrarietatis euitandæ gratia mixtum compręhē-
di ſub ſimplicibus, nam niſi mixtum conſtitueret
tertiam ſpeciem nulla inſurgeret contrarietas ad-
uerſus tex. dictę l. ſecundæ, & ſuperflua eſſet ibi do-
ctri. Barto. vt etiam obſeruauit ibidem Lancelot.
12 Galiaul. ſub dicto nu. 16. huncque in modum † con-
ciliantur Caſtr. & Aretin. ibi, & Aret. in dicta rubr.
C. de prob. qui apertè ſenſerunt, ſecundum hoc mix
tum tertiam conſtituere ſpeciem a ſimplicibus di-
uerſam, quod ſatis probare uidetur tex. in l. veteris
C. de contr. & commit. ſtipul.

Cum igitur omnis uerſetur huius diſputationis
moles circa hoc ſecundum genus mixti, in eo eſt
13 rurſus † ſubdiſtinguendum, quòd aut conſtat de
mente diſponentis uolētis caſum quoque mixtum
ſub ſimplicibus comprehendi, aut de illa conſtat in
oppoſitum, aut ſumus in dubio.

Primo caſu, quando apparet de mente diſponen
tis nolentis caſum mixtum ſub ſimplicibus compre
hendere, alia inſuper utendum eſt diſtinctione,
14 † quod aut hoc apparet ex propria uerborum ſig.
aut ex comprehenſione rationis, aut per interpreta
tionem, iuxta declarationem Bar. ſeu Signor de Ho
mod. in l. Cæſar. ſub num. 22. de publican.

Quando enim ex propria uerborum ſignificatio-
ne conſtat de mente diſponentis, tunc res non ha-
bet difficultatem, quia eatenus quis loqui intelligi-
tur, quatenus uerborũ ſignificatio patitur, l. Labeo
15 † de ſupell. legat. in quacunque materia l. cum lege
ubi Aretin. de uerbo. ſignific. Dom. Alcia. in lib. pri-
mo, in princ. de uerbo. ſignific. & nos ſupra diximus
lib. ſecundo, & tertio, & ita procedit tex. in l. prima,
§. interdictorum de interdict. ubi, I.C. triplici diui-
ſione interdictorum comprehendit etiam quartam
ſpeciem mixtam, & proprie, aliàs diuiſio, I.C. non eſ
16 ſet bona, ſic etiam † intelligendus eſt tex. in dicta l.
ſecunda, in prin. iuncta l. veteris, C. de contr. & com-
mitt. ſtipul. hiſce quoque in terminis exaudiendum
17 eſt, quod tradidit Iacob. Butr. & Bal. † in dicto §.
omnium inſtit. de actio. ubi uolunt etiam in ſtatu-
tis caſum mixtum comprehendi ſub ſimplicium ap
pellatione, & in ſumma id ſemper uerum eſt, quan-
do ſumus in mixto ſeparabili, in quo pars ſeparatim
conſiderata, proprie ſeruabit nomen ſimplicis, uel
etiam in inſeparabili, in quo unum conſideratur
18 principaliter, alterum, ſecundariò, nam † tunc caſus
mixtus ſub principalioris ſimplicis ſignificatione
ueniet, ac propriè ut declarat D. Alcia. in dicta l. 2.
in princip. columna ſecunda ſub num. 6. uerſi. puto
diſtinguendum.

Quando uerò ex comprehenſione rationis appa-
19 ret de mente diſponentis, † tunc ſiue ratio ſit expreſ-
ſa in diſpoſitione, ſiue una tñ poſſit aſsignari, quia
paria ſunt, iuxta glo Bal. atque alios in l. quamuis,
C. de fideicom. Bald. in l. maximum uicium colum.
4. C. de lib. præter. Imol. in l. ult. C. de hæred. inſtitu.
cum ſimilibus, alibi ſupra ſæpius citat. Caſus mix-
20 tus † qui comprehenderetur uirtute rationis, dice-
tur propriè uenire ſub ſimplicium diſpoſitione,
Bal. in l. de quibus columna 11. poſt princ. de legi.
glo. in capitulo 1. in ver. Italiæ de tempor. ordin. lib.
ſexto, & in c. ep. ſi poſtquam in uer. mente de electio.
libro ſexto, quas gloſ. refert ac ſequitur Alexand. in
conſi. 5. ad fin. uolum. 5. cum ſociis alibi ſæpius ſu-
pra citatis, quia ut inquit Bal. in conſ. 384. ſtatuto ci-
uitatis cauetur, & ſeq. Craue. in conſi. 183. ſub num.
21 tertio, quæ ſunt † eiuſdem rationis dicuntur inclu-
di in diſpoſitione ex ſignificatione & ita expreſſe nō
autem tacitè, in iſtis igitur caſibus in quibus, uel ex
propria uerborum ſignificatione, uel ex vi compre,
henſiua rationis, mixtum poteſt comprehendi ſub
ſimplicibus, ego nō diſtinguo inter materiam odio
ſam & fauorabilem, quia ſignificatio propria quæ
reſurgit etiam ex latiore ſignificatione, locum ha-
bet in quacunque materia quantumuis ſtricta, &
odioſa Franc. Aretin. in dicta l. cum lege de teſtam.
Dec. in conſi. 5. ad fin. & in conſi. 344. in princip. ubi
Apoſt. in addit. & in cap inter cæteras ſub nume. 7.
de reſcriptis. D. Alcia. in l. liberationis de uerborum
ſignificatio.

22 Quinimmo etiam † in terminis materiæ correcto
riæ id expreſſe uoluit Bald. in auth. quas actiones
columna ſecunda, C. de ſacro. eccleſ. per tex. in l. his
ſolis in uer. tacite cautum putamus C. de reuocan.
donatio. & late id firmat Iaſ. ibidem ſub nume. 22.
per tex in l. cum mulier §. 1. ſolut. matr. & copioſe di
ximus ſupra lib. 6. in materia correctoria, & habet
hæc declaratio rationem. quia ubi diſpoſitionis ra-
23 tio † eſt generalis, ampliat diſpoſitionem ad limites
uſque rationis. l. hæc actio. de calumnia. l. regula §.
licet ubi Bar. de iur. & fact. ignor. & in l. pater, §. fun-
dum in fi. de leg. 3. & facit extendi ad caſum ad quē
aliàs uerba non extēderentur, etiam in materia ſtri-
cta, Corn. in conſi. 273. col. 3. ſub nu 5. lib. 4. C ſtr
in l. ſi uerò §. de uiro ſolut. matr. cum ſimil. alibi ſæ-
pius ſupra cita. uarijs in locis, & ita intelligendum
24 eſt † quod dicit Fran. Aret. in d l. ſi ita ſcriptum de li.
& poſth. Maria. Socin. in d. §. & quid ſi tantum ſub
num. 55. & Galiaul. ſub num. 16. & in his terminis
25 † procedit tex. in d. l. ſi ita ſcriptum de lib. & poſth.
l. clemens patronus de hæred. inſtit. & l. ſi is qui in
puteum, §. hoc interdictum quod ui aut clam, & d. l.
ſi ita facta de iniuſt rupt. teſtam. & l. quid ergo §. qđ
ait prætor de ijs qui not. infam. intelligendo uerba
illa, ex ſententia edicti, i. ex ui rationis edicti, cum. n.
& caſus ille contrahentis unum matrimonium, &
ſponſalia ſit ex comprehenſis ſub ratione edicti,
proprie ueniet, ijſce in omnibus iuribus identitas

uel maioritas rationis, uel mentis ipsius disponentis
facit ut casus mixtus sub simplicibus comprehen-
datur, & proprie, ut supra dictum est, sunt tamen
26 hæc intelligenda, quando per mixturam † simpliciũ
non alteratur ratio uel augetur, quia tunc semper
per ea quæ supra dicta sunt, casus mixtus, uel ex idẽ
titate rationis expressæ, uel pro expressa habitæ con
tinetur, secus si induceretur diminutio rationis,
quia tunc ut declarat Bolog. & uere in d l. 2. in prin.
27 de uerbo. oblig sub nu. 55. uersi. & ideo † etiã si aliàs
casus de proprietate sermonis comprehenderetur
tamen propter illam alterationem diminutionis ra
tionis nõ comprehenderetur arg. l. adigere § quam
uis de iur. patro. & cap. cum cessante de appellatio.
Quando verò per interpretationem elicitur mẽs
28 disponentis † animaduertendum est ut dicit Bar.
seu Signo de Homod. in dicta l. Cæsar sub nu. 22. de
publican. & uectigal. & plenius declarauimus sup.
libro quinto.
29 Interpretatio uarijs modis assumitur † nam quã
doque accipitur pro aperta uerbi significatione
ut in l. fin. C. de legi. iuncta l. si lenones, C. de episc.
audien. in l. Gallus §. uidendum de lib. & posth. & l.
iusta de uerbo. signific. quandoque accipitur pro-
mente disponentis, ut l. 3. in princip. de legi tutor.
& instit. de legit. tutel in princ. quandoque sumitur
30 pro sententia † ex ui rationis ut in l. Gallus §. quid
si is de lib. & posth. & in omnibus istis casibus ue-
nit mixtum proprie sub simplicium appellatione, l.
nominis & rei §. uerbum ex legibus, de uerb. signifi.
31 quandoque accipitur † interpretatio pro extensio-
ne, restrictione, & arg. de similibus ad similia ut l. 2.
§. eodem de origin. iur. l. 3. de iureiur. l. I. C. §. paren-
tes de gradib. affi l. item ueniunt §. licet aũt, cõiungẽ
do §. aptanda §. præter, §. in priuatorum, §. petita, &
l. sed & si lege §. sed & fructus de petit. hæredit. &
32 in isto casu † putarem distinguendum esse inter ma
teriam fauorabilem & odiosam, prout distinguit,
Bar. in d l. secunda, in princ. cui communi consensu
cœteri accedunt, teste ibidem D. Alciato sub num.
2. ut. s. in fauorabili materia mixtũ sub simplicib. cõ
cipiatur in odiosa uero non item, & ita procedat cõ
munis doctor. sententia cum Bar. in d. l. 2. in princi.
quam probant Felin. columna secunda, sub num. 6.
uersiculo tertia conclusio Socin Iuni. in consi. 103.
præsens consultatio sub num. 3. lib. 3.
33 Et ratio est quia cum talis interpretatio † non
ueniat ex vi verborum, neque rationis, sed ex sola
disponentis sententia, per argumen. a simili uel per
alias huiuscemodi ratiocinationes, non nisi impro-
priè dicitur uenire ut uolunt Alex. & Franc. Aretin.
in d. l. 2. in princ. per dictam l. quid ergo §. ait prætor
supra de ijs qui not. infam. & l si quis adulterium in
2. respons. ad leg. Iul. de adulte. Alex. in dicta l cum
mulier solut. matrim. & trad. doctor. in l. prætor in
princ de oper. nou. nuntia. & propterea in materia
stricta atque odiosa in qua arctior debet fieri inter
34 pretatio, † l. cum quidam de lib. & posth. & c. odiosa
de reg. iur libro 6. neque a propria uerborum signifi
catione est recedendum l. 1. §. si is qui nauem de ex-
ercit. actio. l. 3. §. hæc uerba de nego. gest. & l. consti-
tutionibus ad municip. & de incolis.
Casus mixtus non comprehenderetur sub sim-
35 plicibus, & ideo † in statutis in quibus cautum es-
set, ut uerba deberent intelligi ad literam, non pos-
set casus mixtus comprehendi sub simplicibus,
Angel. in dicta l. si ita scriptum in princip. in uer-
sicu. & hoc supra de liber. & posthum. sequent. Ias.
in l. prima, de offi. eius & D. Alcia. in d. l. 2. in princ.
col. 2. nisi facta esset dispositio super utroque simpli
cium quia tunc casus mistus.

SVMMARIVM.

1 *Quando mens disponentis repugnat comprehensioni, casus mixtus non comprehenditur.*
L. cum passam §. præscriptione de adult. quomodo intelligi debeat.
Et Bar. in l. cum auus de condit. & demonstr.
2 *Cap. cum olim in fin. de præben. cum socijs quomodo exaudiendum.*
3 *Quando sumus in dubio an mixtum sub simplicibus comprehendatur.*
4 *Qualitates extrinsecæ quæ dicantur.*
5 *Qualitates intrinsecæ quæ sint.*
6 *Mixtum sub simplicib. comprehendi, quando uersamur in qualitatibus extraneis.*
7 *Non eandem esse rationem priuandi aliquem ecclesia collegiata parochiali, ac simplici parochiali.*
8 *Quid iuris sit quando uersamur in mixto qualitatum intrinsecarum.*
9 *Quando dispositio facta est super utroque simplicium cum unum quoque iudicetur per se sub simplicibus continetur mixtum & proprie.*
12 *Casum mixtum in simplici non contineri, quando facta est dispositio super utroq; simplicium.*
13 *Nisi eadem militet ratio.*
14 *Statutum Ticinense 98. in ciuilibus quomodo intelligendum.*
15 *Iasonem contra sentire sed a communi non esse recedendum.*
16 *Nisi repugnet mens disponentis, uel præualeat mixtum in eo simplici de quo dispositum non est.*
17 *Quid constituendum sit quando mixtum constat ex qualitatibus inseparabilibus.*
18 *In materia fauorabili mixtum in dubio comprehendi sub simplicibus.*
19 *Duobus iudicibus si concessa sit iurisdictio, uni in personalibus, alteri in realibus utrunque de casu mixto cognoscere posse.*
20 *L. Titia et ex cores in princip. de legatis primo, & Bald. in l. secunda, sub num. 6. C. com. de leg. quomodo exaudiri debeant.*
21 *In materia odiosa mixtum sub simplicibus non comprehendi.*
22 *In Priuilegijs mixtum non comprehendi sub simplicibus.*
23 *Contrariam tamen sententiam placuisse Cumano.*
24 *Nihilominus fœdere distinctionis putat D. Alci. communem sententiam cum Cuma. opinione conciliari posse distinguendo inter casum, quo magis attenditur mens,*

mens, & casum quo magis uerba attendenda sunt. num. 25.

26 *Bar. & communem opinionem ut in materia odiosa ac strictè interpretanda mixtum sub simplicibus non comprehendatur, veriorem esse.*

27 *Quæ diuersa sint specie, sub eiusdem speciei significatione comprehendi non posse.*

28 *L. si ita facta de iniust. rupt. testamen. ut sit excipienda.*

29 *Qualitatem potentiorem in mixto attendi, & secundum eam iudicari.*

30 *Quibus modis qualitas potentior cognoscatur, cum seq. usque in fin. cap.*

31 *Dignitatis excessu quid esse potentius.*

32 *Item benignitate.*

33 *Rursus iuris communis dispositione, respectiuè ad speciatem dispositionem.*

34 *Praeterea nocentioritate, ut sic dixerim.*

35 *Ad hæc naturalitate, respectu accidentis.*

36 *Insuper prohibitione & permissione.*

37 *Postremo ratione generis & speciei.*

38 *Omnia quæ de mixto sub simplicibus comprehendendo dicta sunt, intelligenda esse quando super utroque simplicium facta est dispositio, si simus in mixto ex simplicibus alteratis.*

39 *Secus si mixtum sit ex simplicibus non alteratis.*

40 *In donatione si fiat mentio de rebus mobilibus, & immobilibus promiscuas quoque res sub suis simplicibus contineri.*

41 *Nisi induceretur diminutio rationis.*

42 *Secus quantum ad simplex de quo dispositum non est, quia mixtum illi magis accedens etiam in fauorabilibus non continetur.*

43 *Nisi præualeret in eo simplici de quo dispositum esset.*

Quid statuendum sit in mixto secundi generis secundum eundem auctorem.

CAP. XXII.

1 Secundo uero principali casu,† qñ constat de mente disponentis in in oppositum, siue quia uerba refragentur, siue quia ratio non conueniat, siue etiam quia interpretatione adiuuari non possit, nunquam sub simplicibus mixtum comprehenditur, & in istis terminis procedit text. in dicta l. uim passam, § præscriptione ad leg. Iul. de adult. sic etiam intelligenda est doctrina Barto. in l. cum auus de conditio. & demonstr. quæ a quibusdã in hac materia citatur, ut eleganter declar. Lancelo. Galiaul. in dict. l. 2. in princip. sub numero 22. sic

2 etiam † exaudiendus uidetur tex. in c. cum olim in fi. de præben. quamuis utrunque istorum iurium dicat Socin. iun. in d. l. Gallus in §. & quid si tantum sub num. 56. uersicu. Caue tamen; esse extra propositam materiam, quia in illis casibus prouisio reperiebatur facta in uno tantum simplicium, declarando, ut per eum. Sed quicquid sit de opinione Socini in eius casu, ista iura optime probant in terminis huius secundi capitis, præsertim intelligendo text. in dicto §. præscriptione ea ratione procedere, quia non esset ibi facta dispositio in utroque simpliciũ. nam eo ipso quòd non reperitur nisi in uno tantum ex simplicibus dispositum, uerba & mens disponentis uidentur repugnare, unde cum neque interpretatione adiuuentur propriè dicuntur in isto casu iura illa procedere.

Tertio verò casu huius secundi generis mixti,

3 quando sumus in dubio, † idest quando neque pro neque contra apparet de uoluntate, aut mente disponentis, tunc rursus ego distinguerem, quod aut sumus in mixto per concursum qualitatum extrinsecarum, aut intrinsecarum. Sunt autem qualitates

4 extrinsecæ † ut decla. Pet. Rebufus in l. j. sub nu. 157. C. de sent. quæ pro eo quod inter. quæ ex accident, personis vel rebus, & extra eueniũt, ut scietia, docto ratus, mercatura, canonicatus & cætera id genus glo. singu in cap. si forte de electio. libro 6 quam ibi sing. dicunt. Et Alexan. in consil. 28. viso, et præbabiro colum. 2. in secundo volum. & consi. 79. uisis in quarto volum. Fel. in cap. fin. colum. 1. de præsumpt. Ias. & alij in l. sciendum de uerb. oblig. cum simil. ibi per eum cita.

Qualitates autem intrinsecæ dicuntur, cum quib. persona uel res nascitur, ut sobrietas, castitas, bonitas, sapor, color, gustus & reliqua eius generis, ut in l. si uero §. primo, in l. uinum & in l. cum quid si cert. petatur.

Priore casu cum agimus de qualitatibus extrin-

5 secis sub simplicibus † comprehenditur, l per adoptionem ubi Bald. de adoptio. l. senatoris filius in fi. de senat. l. falsa §. primo, de condit. & demonstratio. Bar. in l. acceptores C. de num. & actua. li. 12. quod

6 locum habet † nisi accedens qualitas induceret uariationem dispouendi, ita Fran. Aret. in dicta l. 2. in princ. col. 4. in 3. prin. casu sub num. 4. & D. Alcia. ibidem sub num. 10. per tex. in cap. statutum cum cap. licet canon de electio. lib. 6. iuncto capitulo primo

7 de consuet. lib. 6. per quæ † uolunt non eandem esse rationem priuandi aliquẽ ecclesia collegiata, mixta, ac simplici parochiali ob titulum prælaturæ qui inest collegiatæ, & esse non concernitur in simplici parrochiali, & facit tex. in l. cum ex oratione §. fin. de excusatio. tuto.

8 Quando verò sumus in secundo casu † qualitatũ intrinsecarum, tunc rursus subdistinguendum est, quia aut sumus in mixto, qđ habet in se coniuncta simplicia separabilia. Aut in mixto habente in se concursum qualitatum inseparabilium. Priore casu. Aut facta est dispositio super utroque simpliciũ aut super uno tantum, quando facta est super utro

9 que, tunc cum † unum quodque iudicetur per se, sub simplicibus uenit mixtum, l. Arist. de donatio. l. si uiua matre in fi. C. de bon. mater. § pen. in auth. de nõ eligend. secund. nub. cum simil. cita. per D. Alcia. in dicta l. secunda, in princ. sub num. 16. & ita probant Angel. Roman. Alciat. & alii recentior. ibi & ita

10 intelligit Socin. seni. tex. † in d. l. si ita de lib, & posthum. quamuis possit tex. ille & in alia classe collocarli

cari, ut supra uidimus, & per illum probat hanc con
clusioné procedere etiam in materis stricta, quod
& uolunt Cor. in consi. 69. in tertia colum. in primo
11 uolum. & facit quia tunc casus † mixtus proprie sub
simplicibus uenit, ut uidetur esse casus in l. si statu
liberum §. fin. supra de stat. lib. & ex hoc capite pri-
mo ad plura infert Dom. Alcia. in d. l. secunda, sub
num. 16. 17. & seq.

Quando verò facta est dispositio super altero
12 tantum simplicium † tunc casus mixtus in simplici
bus non potest contineri. cum enim non sit In utro
que simplicium facta dispositio, quomodo mixtum
sequetur naturam simplicium. Exemplum poni po
test in l. si adulterium cum incestu de adulte. & in
l. hoc legatum de leg. 3. inducendo ut per Zas. in d. l.
2. in princ. sub nu. 29. qui omnino uidendus erit, &
13 qui pariter sub nu. 30. notanter limitat hanc † con-
clus. locum non habere quando eadem militaret
ratio, prout de hoc elegans habetur decisio Petri
de Anch. in consi. 367. ut illum refert Ias. in dicta l.
secunda in princ. & ibidem Zas. & eorum uterque
probat sed D. Alcia citat eundem sub num. diuerso
in consi. 235. apud me autem est in consi. 386. du-
bium in ista quæstione. Do muliere donante causa
14 mortis, † quæ lege municipali contrahere prohibi-
ta sit, sine consensu duorum eius Attinétium, ut hic
Ticini habetur in ciuilibus sub numero 98 usm in
telligitur quoque probibita esse donare causa mor-
tis, eo quia talis donatio in modo ineundi, magis sc
cedit contractui, quam ultimæ uoluntati, secundú
gl. communiter adprobatam in l. prima, de dot præ
leg. quam recipit Alexan. in d. l. 2. in princip. & com
munem esse opinionem attestatur Ias. in dicta l. 2.
de leg. secundo, & quamuis Iasan dicta l. 2. contra-
riam firmet opinionem dicatque quòd ita consule-
ret ac indicaret, eundemque sequstur D. Alcia. in d.
l. 2. in prin. de uerbo. oblig. eisdem ferè rationibus,
quibus utitur Ias. insuperque illa ratione, quòd qua
litas illa causæ mortis altera et rationem statuti, quia
facit actum reuocabilem, quæ sicut dispositum in
casu simplici non possit habere locum in casu qua-
lificato per cap. statutum de electio. lib. 6. d. l. hoc le
gatum de leg. 3. & l. cum oratione, §. si de excusa.
15 tutor. nihilominus † non est recedendum a commu
ni opinione, quam nonis rationibus præter cæte-
ros defendimus dicta l. secunda, de leg. 1. & secud
quoque fuimus in dicta l. secunda, in princ. de uerb.
oblig. ubi eandem quoque distinguendo ut hinc,
quamuis non ita copiosè secuti fuimus sententiam
16 procedunt † nisi uel mens disponentis repugnet, l.
si quis uinum de triti. uin. & oleo leg. uel præualeat
mixtum in eo simplicium de quo dispositum non
est, ut ibidem habetur.

Quando uero sumus in separabilibus, tunc distin
17 guendum † est primum inter qualitates, quæ se inui
cem compatiuntur, & quę non, priore casu, tunc rur
sus est distinguendum inter materiam fauorabilem
18 & odiosam, nam in materia fauorabili † mixtum in
dubio comprehenditur sub simplicibus. l. si ita scri-
ptum de lib. & posthum. quem ita intelligit Bart. &
omnes interpretes dicit Bar. Soc. in d. l. secunda, ex-
ceptis Ang. & Romano quos dicit iure merito re-
probari a modernis, Socin. inquam colum. 2. in 5
concl. sub num. 15. Idem probat D. Alcia. ibi in ter-
19 tia conclus. sub num. 18. qui † infert ad casum de
duobus iudicibus quorum alteri concessa fuit iuris-
dictio in personalibus actionibus, alteri in realibus
de quo Alexan. in dicta l. Gallus, §. ille casus de lib. &
posth. in 6. colum. ut scilicet eorum quisque possit
de mixta iurisdictione cognoscere, quando mate-
ris est fauorabilis secundum glo. in uer. processus,
capitulo primo de rescript. libro sexto, circa finem.
ibi etiam iurisdictio ordinaria, quæ tamen decisio
intelligenda est ut per eundem D. Alcia. in dicta l.
2. in princip. in istis quoq; terminis intelligit ibi Io.
20 Imol procedere tex. † in l. Titiæ textores in prin. de
leg. 1. idem quoque censendum est de illa decisione
Bal. in dicta l. fin. columna secunda, sub nume. 6. C.
com. de leg. de patre qui legauerat libros filio si in
legali, vel artium & Medicinæ professione profecis-
set, ut si in utraque profecerit, fauorabilis legati gra
tia, censeantur in dubio legati utriusque professio-
nis libri.

21 Quando uerò sumus in materia † odiosa, tunc
sub simplicibus dicendum est non contineri mix-
tum per text in dicta l si ita scriptum in uersiculo li
cet enim subtilis iuris regulæ &c. & in illis uerbis,
in hanc sententiam humanitate suggerente, & rur-
sus per tex. in dicta l cum passam § præscriptione de
adult. Item in l. spadonem §. qui accepit de excusat.
22 tuto. ubi in priuilegijs † in quibus stricta fit inter-
pretatio mixtum sub simplicibus non comprehen-
ditur, ita tenet Bart. in dicta l. secunda, & sequun-
tur communiter doctor. ut testatur ibi Do. Alciat.
sub num. 20.

23 Contraria † tamen placuit sententia Raph. Cu-
ma. per text. in l. si ita facta de in inst. rup test. ubi
exhæredatio facta in simplicib. trahitur ad casum
mixtum, & nihilominus ibi sumus in odiosis, per l.
cum quidam de lib. & posth. & per tex. in dicta l 2.
in princip. ostendit Dom. Alcia. Cuma. opinionem
optimè defendi posse, qui etiam occurrit solutioni-
bus Doctor. qui tenent communem sententiam ad
eundem tex & respondet ad fundamenta quæ pro
communi opinione deducuntur, & tandem sub nu.
24 me. 23. resoluendo distinguit, † inter casum in quo
magis attenditur uoluntas disponentis quàm uerba
& casum in quo magis attenduntur uerba quàm uo
luntas prouidentis, ut priore casu procedat opinio
Cuma. per quinque instantias quibus ipse utitur in
dicta l. secunda, in quibus quamuis stricta fiat inter-
pretatio, nihilominus casus mixtus sub simplicibus
comprehenditur ut in legatis d. l. Titiæ Textores in
princip de leg. 3. in priuilegiis ut in l. secunda, §. am-
plius, de excusatio. tuto. in ædictis prætorum l. er
go §. ait prætor de ijs qui notan infam, l. is qui in pu
teum §. interdum quod ui aut dam. in contractibus
bonæ fidei iuxta doctrinam Bar. in l. si extradens de
cond. ob caus. & in casu dictæ l. si ita facta, Posterio-
25 re autem † locum habeat opinio Bar. & communis
ueluti in contractibus stricti iuris in quibus nihil
extrinsecus assumitur, l. si ita stipulatus §. chrysogo.
de

de uerbo. oblig.& quicquid omissum est, pro omis-
so habetur, l. quicquid adstringendæ eod. tit. de uer
bo. oblig.& ita intelligit lo coiam relato Ludo.Ro.
qui regulam mixtorum limitabat in contractib. qđ
latius explicat ibi Ias. colu. pen. sub nu. 8. circa finē.

26 In hac † controuersia quamuis ego habeam pro
uera distinctionē D. Alciati in suis terminis, nihilo
nus in dubio pro absoluto habeo, opinionem Bart.
ac communem esse uerissimam, ea ratione, quia cū
in ista mixtura conueniant qualitates quæ se inui-
cem compatiuntur, & sunt inseparabiles, certū est
ꝙ tertia sit species, quæ neq; sub utroque simplici,
neque sub altero tantum potest comprehendi ex
propria significatione, non sub utroque quia cum
eius sit qualitates, inseparabiles non poterunt di-
scindi, ut sub suis simplicib. comprehendantur ex si
gnificatione propria, ergo neque ita mixtim com-
prehendi proprie poterunt, quia est quid diuersum
27 speciei ab ijs, propterea que sub eorum † significa-
tione comprehendi non poterit, l. hæres §. duæ sta-
tuæ de leg. 3. non etiam sub uno tantum ex simplici
bus comprehenditur, quia cum paris sint potentiæ
qualitates inseparabiles, propter hanc æqualitatem
nunquam mixtum poterit magis uni, quàm alteri
simplicium proprie applicari, l. generaliter de fide-
iusso propter adiectionem annexam iuata Doctor.
Bar. communiter receptam in l Lucius, §. quæsitum
de leg. 3. cum igitur proprie nec sub utroque neq;
sub altero simplicium uenire possit, succedit ut nō
nisi ex sententia disponentis ueniat dicta l. quid er-
go § ait prætor, de ijs qui notan. infam. & ita impro
priè cum incerta sit sententia, ut declar. D. Alciat.
in dicta l. secunda, in prin. sub num. quinto. necesse
igitur erit, ut ubi de mente disponentis non constat
& ita simus in dubio, ut casus mixtus sub simplici-
bus non comprehendatur, quia mens cessat, & ver
borum proprietas non patitur, a qua non est rece-
cedendum, iut. uulg.

28 Nec mouet † dicta l si ita facta, quia locum ha-
bet quando constaret de mente disponentis prout
uidetur uoluisse D. Alcia. in eius distinct. quamuis
non se admodū explicet. Nā cum testator siue filiū,
siue filiā nasciturā exhæredem esse omnino uoluis-
set, iam constabat tam masculenm, quàm fœmineū
sexum nasciturum ab hæreditate sua arcere uoluis-
se, ergo ex eadem illius mente utroque nato idem di
cendum fuit.

Præterea dici potest ibi nos uersari in mixto sepa
rebili, in cuius simplicibus fuerat facta peculiaris
dispositio a testatore, unde cum sub propria cuius-
que simplicis significatione una quæque mixti pars
comprehendi posset, non est mirum, si ibi casus mis
sus concipiatur. sub simplicibus, ut supra declara-
uimus in princip. buius tertij principalis capitis, in
casu autem nostro res se aliter habet, quia agimus
de mixto habente partes inseparabiles, cuius rei gra
tia proprie sub simplibus contineri non potest, ut su
pra dictum est, ergo &c.

Quando uerò sumus in qualitatibus quæ se inui-
cem non compatiuntur, tunc Soc. Aret. & Alcia. in
29 dicta l. secunda, in principio concludunt † debere at
tendi qualitatem, quæ est potentior, & secundum il
lam debere mixtum iudicari, dicta l. quæritur de sta
tu. homi. l. generaliter de fideiussor. l. legatis §. ser-
uus de legatis tertio, quod intelligit D. Alciat. locū
habere, etiamsi qualitas illa potentior, sit potentior
in illo actu tantum, ut probatur in cap. per hoc de
hær. libro 6. iuncta l. 1. C. de offic. uicar.

Sed quia uis ultimi buius capitis consistit in eo,
ut uideamus quō cognoscatur qualitas potentior
ideo cum Dom. Alcia. in dicta l. 2. in princip. sub nu
30 mero 32. cum pluri. sequen. † ex omnium dictis se-
ptem enumeret modos, quibus qualitas ista poten
tior cognoscitur, in ijsque diffuse insistat, eos sub
compendio retulisse contentus ero.

31 Primus igitur est, † quando una quliatas alterā
excedit dignitate, nam quæ dignior est, potentior
esse censetur, Bar. in l. præcipimus. §. obseruando, C.
de appellatio per illum tex. in l. 1. cum ibi nota. C. si
in com. eademq; caus. cum simil. de quibus per mo
dern. in l. imperium de iurisdict. om. iud.

32 Secundus est † quando unam altera excedit beni
gnitate, nam quæ benignior est potentior esse iudi
catur l. si pupillus ubi Bar. ad leg. falcid. quamuis
in contrarium videatur esse tex. in l 2. in fin. ad leg.
Aquil. & in l. fin. uersic. sed & siquis, naut. caupon.
stabul. nihilominus responderi potest, ut per D. Al-
cia. loc. iam relat. sub numero 34. per text. in l. fin. §.
in computatione C. de iur. delib.

33 Tertius est, † quādo una est innixa iuri communi
altera iur. speciali, nam quæ iuri communi adhæ-
ret, potentior dicitur l. nam si miles de ininst. rup. te
stam. quem tex singul. esse dicit Aretin. in dicta l. 2.
in princip. & menti tenendum, ad cuius confirma-
tionem uidetur esse tex. in l. eius militi. §. militia
missus de milit. test. & facit quod tradit Bald. in l. si
quis decurio C. de fals.

34 Quartus est † quando qualitas una reperitur no-
centior esse altera, nam quæ nocentior est, poten-
tior quoque esse existimatur. l. si quis in graui §.
fin. ad senat. Sillani. Bar. in l. si uir pro don. Bald in
proem. decretal. in tertia, colum. habet tamen iste
quartus modus aliqualem difficultatem, ut per eū
dem Alci. ibidem sub num. 37.

35 Quintus est † quando una qualitas reperitur
naturalis, & altera accidentalis, nam quæ fomentū
habet naturæ, potentior habetur, l. qui habet de tu
tel. ibique Bar. intelligēdo, secundum communem
quando non ipsę causę sed effectus sunt contrarij, ni
si accidentalis causa ob aliquem annexum fauorem
naturalem excederet. ut in l. cum allegans C. de ca-
stren. pecul lib. 12.

36 Sextus est † quando una qualitas habet prohibi
tionem, altera permissionem, nam quæ prohibitio-
nem habet, si cœtera paria concurrant, pro poten-
tiore accipitur l. Sabinus communi diuidundo. l. 3.
ubi Bar. de suspect. tuto. si nō sit in cęteris paritas,
ut per Ias. in l. j. §. ueteres in 3. notal. de acquir. poss.
& in l. si rustinus C. de testam. milit.

37 Septimus † & ultimus est, quando qualitas una
generi inhæret, altera speciei, nam quæ speciem
habet potentior iudicatur, l. seruis urbanis §. final.
de leg.

de leg. 3. Doctor. in l. Titiæ textores de leg. 1. & facit uulg. regul. l inter de reg. iur. & cap. generi eod. titu. in sexto.

Hæc tamen omnia similiter, quæ docendo seu
38 distinguendo hactenus disseruimus † locum habẽt quando de utroque simplicium facta est dispositio secus ubi de uno tantum, uel altero simplicium est dispositum, quia tunc ubi simus in mixto confecto ex simplicibus alteratis, nulla potest fieri comprehensio, dicta l si quis uinum, nisi mens disponentis aliud suaderet, ut ibi dicitur, quòd si non sit ex sim-
39 plicibus alteratis, † tunc respectu eius simplicis de quo dispositum est, continetur de proprietate sermonis arg tex. in §. si uero ante §. illud in anth. de nõ
40 eligen. secun. nub. ubi si in † donatione fieret mentio de rebus mobilibus, & in ea continerentur res mobiles & immobiles, mixtum contineretur in ea dispositione sub suis simplicibus, cum quibus conuenirent, reliqua dispositioni iuris communis reli-
41 cta esse intelligerentur, † nisi per mixturam induceretur diminutio rationis, quia tunc non contineretur etiam illud simplex ex mente disponentis, saltem uirtute restrictionis, sicut e conuerso, si per mixturam augeretur ratio dispositionis, tunc totũ mixtum sub uno simplici contineretur d. l. si quis uinum, de uin. trit. & ole. legat.

Quantum uerò ad alterum simplex, de quo dispositum non est, tunc facienda est negatiua conclu-
42 sio † uidelicet de proprietate sermonis etiam in fauorabilibus non contineri, l hoc legatum de leg. 3. cap licet Canon iuncto cap. statutum de electio. li-
43 bro 6. † nisi tamen mixtum illud præualeret in illo simplici de quo dispositum esset quia tunc alterum non attenderetur dicta l. qui habent de tutel. cum similibus.

SVMMARIVM.

1 *Quid constituendum sit in tertio mixtorum genere, quod toto quodam continetur.*
2 *Affirmatiuè; concludi ut sub simplicibus contineatur.*
3 *Nisi ex mixtura alteretur dispositio. quia tunc ex benignitate non ex proprietate comprenditur.*
4 *Solum Bolognetum introduxisse tertium genus mixtorum, sed tamen parum ad terminos materia mixtorum facere.*
5 *Ratioque assignatur.*
6 *Bolognetum laborare in æquiuoco.*
7 *Transitus a continentibus ad contenta in aliquibus speciebus unita, est fallax.*
8 *Continens, totum, genus, & nomen plura complectens esse mixtum impropriè.*
9 *Cur tractatio mixti improprij non faciat ad terminos materia mixtorum.*
10 *In genere, toto, continente, vel nomine plura complectente, sua comprehensa propriè contineri.*
11 *Ex constitutis assertionibus in materia mixtorum apparere quid in vna quaque materia sit constituendum.*
12 *Studiosorum utilitatis gratia auctorem nullum subterfugere laborem.*

Resoluendum quomodo sit in tertio Mixtorum genere?

CAP. XXIII.

Ostremò verò quando agimus de tertio mixtorũ genere quod
1 † uno toto, uel genere, uel nomine plura comprehendit con iuncta cum simplicibus, uirtute continentiæ tãtum, qualia sunt ea quæ prosecuti fuimus in tertio capite secundi præmissi cum propter hoc unũ quòd contineantur dicantur mixta, quando se non tangant, tunc ut dicit Bolognet. loc. tam relat. sub num. 53. de proprietate sermonis tale mixtum con-
2 tinetur sub simplicibus † quia cum se non tangant, & solum uniantur propter uirtutem continentis, remanent uera simplicia. & ideo de proprietate sermonis continentur sub illis, ut in dicta l. 2. in princ. de uerbo. oblig. & in § omnium iuncto d. §. quædam instit. de actio. in l. 1. §. interdictorum de interd. in quibus iuribus illa mixtura non facit nouam rem, sed tantum nouos modos agendi introducit, ut uere sunt remedia sicut sunt illa simplicia, dicit tamen
3 hoc restringendum esse, † quando propter mixturam alteraretur dispositio, quia tunc nõ ex proprietate sermonis, sed ex benignitate tantum comprehẽderetur, d. l. si ita scriptum de lib. & posth.

4 Ego tamen † quamuis consentiam assertioni in hoc tertio genere, quod ab eo tantum introductum est, & a nullis Doctoribus est consideratum, respectu propriæ comprehensionis in terminis iurium ab eo citatorum, non propterea puto ueram esse in se, neque facere ad terminos nostros, non est uera in se quia mixtura quæ contingit in casibus de quibus loquitur tex. in l. 2. in princ. de verbo. oblig. cum alijs iuribus supra cita. non procedit ex eo q
5 simplicia † continentur cum mixtis sub eodem continente, uel toto, vel genere, uel nomine, sed quia plures qualitates diuersæ dictarum actionum, uel stipulationum, uel rerum, aut specierum contentarum concurrunt in idem subiectum, uel eandem rem, unde proficiscuntur dictæ actiones. ita in indiuiduo loquuntur iura supra allegata & propterea prout supra diximus in principio nostræ huius resolutionis, ista mixta constituunt & ipsa tertiam speciem, non quidem substantificam sed accidentariam, quæ tamen comprehenditur sub simplicibus, vt dictum est, & in iuribus supra citatis habetur, quia per talem mixturam nulla contingit simplicium alteratio.

6 Præterea est animaduertendum † quia Bolognet. laborat in æquiuoco, dũ in præmissis uult, corpora mixta ratione continentiæ esse hæreditatem, peculiũ, gregẽ, genus, & nomina appellatiua plura sub se comprehendentia, & asserit istiusmodi mixta in suis simplicib. atq; unitis contineri in tradẽda uero doctrina, an sub simplicio mixtũ contineatur, trãsit

a continentibus ad contenta, in aliquibus speciebus
7 unita,† qui transitus est fallax. l. ea est natura de regul. iur. & l. natura est de uerb. signifi. pateteque illũ
8 neque uera neque secura tradere, quia † continens, totum, genus, & nomen plura comprehendens est quidem mixtum largo modo, prout pluribus reb. partibus speciei & aliis sub eo comprehensis commune est, sed species uel partes aut res plures promiscuè in idem subiectum concurrentes, non constituunt mixtum ratione continentiæ, sed ratione promiscuitatis, & concursus, quæ duo genera inter se differre, iam satis superque supra demonstratum est, ideoque &c. Nõ facit etiam tractatio istius mix
9 ti improprij recte intellecti † ad terminos nostros, quia hic uos non disputamus an totum uel genus uel continens, uel nomen, a se complexas partes,
10 species, ac res contineat, quia hoc difficultatẽ † nõ habet. l. in toto de reg. iur. l. si quis cum totum de except. re. iudi. ubi Soc. Bal. in l. secunda, C. de iur. aur. annu. Bar. in l. quod nerua col. 2. post mediũ depos. nec ad disputationem nostram pertinet, sed an simplicia conteuta in suo toto, genere, uel nomine, si ex eorum mixtura ac promiscuitate sit tertium quod dam compactum, illud ex sua propria significatione comprehendant, ut supra vidimus in secundo genere mixtorum, ideo non deseruit istorum mixtorum generis tractatio ad speculationem nostram, & sic cum neque tertium hoc genus attineat ad speculationem nostram disputatio hæc omnis resoluta remanet, per ea quæ supra in d. 2. genere & cũ cæteris, & præter cœteros tradidimus. Ex quibus ap
11 paret,† quid in materia legali, statutaria, beneficiaria, rescriptoria, contractuum, ultimarum uoluntatum, iudiciorum, & aliarum similium est constituẽdum, cum ex ante dicta theorica possint contingentes omnes casus decidi.
12 Ne tamen † uideamur subterfugisse laborem, in omittenda peculiari tractatione earum quæstionum, ad quas inferunt in usu forensi interpretes in locis ante dictis, disseram de ueritate nonnullarum particularium quæstionũ, ualdè in iudiciarijs forensibusque quæstionibus coutr ouersatum.

SVMMARIVM

1 *Statutum Mediolanense disponens sententiam latam in actione reali mittendam esse executioni contra quamcunque personam, locum habeat in petitione hæreditatis.*
2 *In eaque dubitatione Signorolum de Homo. negatiuè arguere quia petitio hæreditatis mixta est.*
3 *Statutorum uerba accipi oportere secundum ueram & propriam significationem.*
4 *Sed affirmatiue concludere, quia petitio hæreditatis licet participet de natura utriusque actionis, non tamẽ constituit tertiam speciem.*
5 *Illationem factam a Docto. de statuto Mediolanense loquente in actione reali, non esse ad propositum materiam.*
6 *Petitionem hæreditatis esse actionem realem.*
7 *Et quare dicatur mere realis.*
8 *L. hæreditatis, C. de petitio. hæredit. quomodo sit intelligenda.*
9 *Dubitandum non esse quin petitio hæreditatis comprehendatur predicto statuto Mediolanensi, nu. 10.*
11 *Quibus rationibus. num. 12.*
In petitione hæreditatis realitatis simplex, potentius esse simplici personalitatis ibi.

Statutum Medialenense disponens sententiam latam in actione reali mittendam esse executioni contra quemcunque an habeat locum in petitione hæreditatis.

CAP. XXIIII.

IN primis quæro de ueritate quæstionis, quam ponit D. Alci. in d. l. 2. sub nu. 8. in prin. Nunquid statutum Mediolanense disponens
1 † sententiam latam in actione reali mittendam esse executioni contra quãcunque personam, lo cum habeat in petitione hæreditatis? Quæ mixta est § quædam instit. de actio l. hæreditatis C. de pet. hæred. l. fin autem §. sed in ijs de rei uend l. Fulcinius §. fi. quib. ex cau. in pos. eat. l. cũ proponas C. de bon. aucto. iud. possi. per quos tex arguit Sign. de Hom in consi. 48. incip. quæritur si petij declarari, illã nõ
2 posse† comprehendi, quasi cum mixta sit tanquam tertia species à simplicib. separata non uideatur in materia stricta sub simplicium appellatione posse contineri, cũ statutorũ uerba debeant accipi secun-
3 dum † uerã & propriã significationẽ. l. uerbis & l. q liberis §. hæc uerba de vulg. & pupill. & l. hæc conditio de cond & demon. quæ non uidetur admittere cõprehẽsionem istius speciei, resoluit ille tñ sub tali statuto petitionẽ hæreditatis cõtineri, licet multas adducat rõnes, per duas ferè columnas, ea potissima inter cæteras rõne, quia petitio hæreditatis par
4 ticipet † de natura personalis ac realis actionis, nihilominus non constituere mixtũ specificatione, i. nõ facere tertiã speciẽ separatã a simplicib. per tex. in §. j. inst. de actio. in l. actionũ de act. & oblig. in gl. d. l. 2. in princ. de verb. oblig. in l. j. §. æstima de aq. quot. & æstiu. & l. Titię textores in 3. casu de leg. j. per quã rõnem respondet iuribus pro cõtraria parte in contrariũ adductis, cũ qua sñia transit Alcia. sub d. nu. 8. & Bologne. ibi sub nu. 87. qui dicit se ita tenuisse in rub. si cert. peta. ubi dicit se latissimè defendisse hanc sententiam, & respondisse omnibus argumentis, quę pro aduersa parte adducuntur. Ego credo
5 † istam illationem quam faciunt Doctor. supra citati ad statutum Mediolanense de petitione hæreditatis tanquam illa mixta sit, non esse ad propositum, si communes termini supponantur, quia Doctor. in rub. si cer. pet. cõi consensu cõcludunt, petitionem
6 † hæreditatis esse actionem realẽ, & non mixtam, ut attestatur ibi Ias. sub nu. 13 Nig. sub nu. 2. & Rip. sub nu. 7. quãuis aliquas personales prestationes habeat, per tex. in l. sed & si lege §. j. de petit. hæred. &

concludit glo.in l.fi.in uer.præcluſiſſe ubi Iaſ. C.de
codicil.& idem Iaſ.in §.actionum colum.3.inſtit.de
actio.Aret.in §.ſed iſtæ col.3.eo.tit.poſt glo.fin.in §.
item ſeruiana eo.tit.idem Aret.& Io.Fab.in §.hæres
inſtit.de oblig. quæ ex qua. contract. dicitur enim
7 † merè realis reſpectu dominij, cnius cauſa ſequi-
tur poſſeſſorem, & agitur ad rem tradendam,& cõ
cluditur affirmatiuè, & declaratur ſicut in rei uendi
catione.l.licet de petit.hær.& agitur contra poſſeſ-
ſorem uel eum qui dolo deſijt poſſidere, l.ſin autẽ
§.ſed & is eo.tit.dicitur autem habere quaſdam per-
ſonales reſpectu eorum quæ ſunt a debitoribus ex
acta,& reſpectu pretiorum rerum uenditarum,d.§.
8 petitio,& hoc reſpectu † procedit tex. in d.l.hære-
ditatis C.de petit.hæredit.in illis uerbis,mixtæ per-
ſonalis actionis ratio,& ita uoluit Bar.in d.§.petitio
& ita poſſet quoque intelligi opinio Dyni,ꝙ ſit mix
ta actio petitio hæreditatis,quam probat Alex. in d.
rub.ſi cert.petat.& eſt de mente glo. in §. quædam
inſtit.de actio.& Bar.in l.fin. C.de execu. rei iudic.
9 Quib.ita ſe habentibus,† ſuccedit, ut difficultatem
non habeat hæc controuerſia,quominus petitio hę
reditatis ſub d.ſtatuto Mediolanenſi concipiatur
ſub appellatione actionis realis.

Quinimmo quando etiam citra ueri præiudiciũ
admitteretur pro uera illa Dyni atq; Alexandri opi
10 nio,† adhuc concludendum eſſet iuxta reſolutionẽ
factam per Sign.Homo.quem recipiunt D.Alci. &
Bologn.ſupra relati,non ſolum oblationes ab illis
conſideratas,ſed etiam illa potiſſima ratione, quia
11 etiam † ſi millies daremus petitionem hæreditatis
non ſimpliciter eſſe realem ſed mixtam, nihilomi-
nus adhuc ſub ante dicto ſtatuto deberet compre-
hendi.cum certiſſima illa ſit concluſio, mixtum in
quacunque materia quantumuis odioſa & ſtrictè in
terpretanda,ſemper ſub ſimplici illo contineri, in
quod potentius uergit, ut ſupra diximus, & probat
tex.in l.cum in diuerſis de religio. & ſumpt. fune.in
l.legatis §.ſecundo,de leg.2. cum uulgar.ſed per ſu-
pra dicta conſtat in petitione hæreditatis ſimplex
12 realitatis † potentius eſſe, quàm perſonalitatis,er-
go ſub realis actionis appellatione dubio procul cõ
tinebitur,tanto magis, quia in tali mixto nulla con
tingit ſimplicium alteratio, quæ faciat quominus
mixtum in ea parte, in qua conuenit cum ſimplici,
de quo facta eſt diſpoſitio,ſub eo comprehendatur.
dicta l.2.in prin.d.§.quædam & dicta l. actionum,
§.1.de actio.& oblig. & ſic quantum ad præſentis
diſputationis reſolutionem concludendum erit ſub
prænarrato ſtatuto Mediolanenſi contineri petitio
nem hæreditatis.

SVMMARIVM.

1 *Statutum concedens alicui iudici iuriſdictionem,ac merum imperium an uideatur concedere mixtum.*
2 *Mixtum imperium conſtituere tertiam ſpeciem a iuriſdictione & mero imperio ſeparatam.*
3 *Magis communem eſſe Docto. ſententiam, ut mixtum quoque imperium uideatur eſſe conceſſum.*
4 *Merum & mixtum imperium non differre ſpecie.*
5 *Ea quæ ſubſtantia non differunt non differre ſpecie.*
6 *Si in idem ſubiectum unum concurrit, magis principale,quàm alterum non inducit diuerſitatem ſubſtantiæ.*
7 *Cui datur iuriſdictio, & merum imperium, intelligitur quoque datum mixtum.*
8 *Quomodo intelligendi ſunt Doctor. qui dicunt mixtum imperium conſtituere tertiam ſpeciem.*
9 *Quando ſimplicia per concurſum nõ comprehenduntur, mixtum ſub ſimplicibus uenit in diſpoſitione facta ſuper utroque ſimplicium.*
10 *Extremis conceſſis intelligi quoque media eſſe conceſſa.*
11 *Siquis hodie poſſideat, & ante decennium poſſederit, medio tempore præſumitur poſſediſſe.*

Statutum concedens alicui iuriſdictionem, & merum imperium an uideatur concedere mixtum.

CAP. XXV.

QVæro ſecundo loco, quid ſi ſtatu
tum concedens alicui iudici iu-
riſdictionem, & imperium me-
1 rum,† uideatur quoque cõcede-
re mixtũ imperium? Qua in quę
ſtione difficultatem facere uide
tur cõis illa Doctor. concluſio,
quod mixtum imperium conſtituat tertiam ſpeciẽ
2 † a iuriſdictione & mero imperio,ut per Doctor.in
l.imperium de iuriſdic.omni.iud.quamobrem uide-
tur ſuccedere ſupra tradita aſſertio, ut ſcilicet mix-
tum conſtituens tertiam ſpeciem à ſimplicibus ſe-
paratam,non comprehendatur ſub ſimplicibus,ni-
hilominus inquit Bologner.ſub nu.85. in d.l.2.in
3 prin.Doct.magis cõiter † cõcludere ex intentione
ſtatuentium mixtum quoque Imperium cenſeatur
eſſe demandatum, quia ſi datum eſt merũ imperiũ
quod eſt plus,cenſetur quoq; datum mixtum impe-
rium,qđ eſt minus,arg.c.per uenerabilẽ qui fil. ſint
leg confirmatur hæc opinio, quia merum imperiũ
4 † & mixtum,ut dicit Sebaſtia.ſap.in dicta l.Imperiũ
ſub nu.49.non differunt ſpecie, quia illa dicuntur
differre ſpecie, quæ differunt ſubſtantia ſecundum
Bar.in l.1.col.3.de acqui.poſſ. Sed merum & mix-
tum imperium non differunt ſubſtantia, quia in
mixto imperio cõcurrit utilitas publica ſecunda-
5 rio,† arg.tex.in §.pen.inſt.de ijs qui ſunt ſui uel alie.
iur.cũ not.Bar.in l.1.§.pen.ſol.matr.in mero aũt im
perio conſideratur publica utilitas principaliter,&
priuata ſecundario.l.interdũ §.qui furẽ de fur. & ibi
6 Bar.notat,ſed ꝙ † in idẽ ſubiectũ unũ cõcurrat ma
gis principaliter,quàm alterum, non inducit diuer-
ſitatem ſubſtantiæ,l.in delictis §.ſi detracta de noxa
li.& plus & minus,ut in uulgata eſt iuris ſententia,
non faciunt differre ſpecie l.ult.de fund.inſt.& inſt.
legat. & propterea cũ alicui conceſſa fuerit iuriſdi
7 ctio,datumq; & merũ imperiũ,intelligitur † quoq;
datum & mixtum,quia ea quæ comprehenſiuè ue-
niunt,nunquam cenſentur cum propriè ueniant eſ-

se exclusa, l.cum lege ubi Aretin. de testam. Dec. in consi.5. ad fin. D. Alcia. in l. liberationis de uerb. sig. cum simil. supra cita. lib.3. in eo articulo an ea quæ ueniunt sub latiore significatione, dicantur propriè
8 venire. Nec mouet † quòd nelint Doctor. in dicta l. imperium mixtum imperium constituere 3. speciē a mero imperio & a iurisdictione, quia respōdetur Doctores loqui de specie non substantifica, sed accidentali, quasi ura ex modica differentia constituunt, ut supra diximus in primo capite theoricæ in hac materia traditæ. Accedit quòd cum simplicia
9 † per concursum in mixto non confundantur, tunc si dispositio fiat super utroque simplicium, intelligitur quoque mixtum comprehendi sub dispositione simplicium. d. l.2. in prin. de uerbo. obligat. d. l. actionum §.1. de actio. & obligatio. & in l. prima, §. interdictorum de interdict. in §. quædam inst.
10 de action cum socijs. Præterea facit † quòd concessis extremis, media quoque concessa esse intelliguntur, Butr. Abb. & Fel. de fid. instrum. in cap. inter dilectos cap accedens ubi glo. de conuers. coniugat. cap. ex parte cum glo. pen. ibi que Io. Imol. de rescript. Bald. & alij recentiores in l. talis scriptura per
11 illum rex. de rescrip. ideoque concesso † quòd hodie quis posfideat & ante decennium possederit, præsumitur medio tempore possedisse Bart. in l. sicut C. quib. mod. pig. uel hepoth. solui. Anchar. in consi.5 pro parte, Alex. in consi.89. li 5. & Cur. sen. in consi.24. super eo. quibus ad stipulantur, quæ scribit D. Alcia. de præsumptio. reg.2. præsump.22. & ibi Nicol. Arcla. ad eum. ergo omni ex parte absolutum manebit in casu propositæ quæstionis, in concessione facta meri imperij & iurisdictionis intelligi quoq; factam esse concessionem mixti imperij.

SVMMARIVM.

1 *Constit. Neapolitani Regni, qua cauetur ne extra Regnum posfit traduci aurum nec argentum, an habeat locum in auro mixto cum argento.*
2 *Bologuetum in vtranque arguere. ibid.*
3 *Sed concludere negatiuè.*
4 *Bologneti sententiam confutari, quia constit. fundata est super ea ratione, vt Regnum Neapolitanum eiusque subditi efficiantur paupriores traductionibus dictorum metallorum pretiosorum.*
Publicè interesse ut subditi praseruentur diuites. ibi.
5 *Ratio in simplicibus considerata ubi militat in mixto, tunc mixtum sub simplicibus comprehenditur.*
6 *Quia ad similitudinem generis suas species comprehendit.*
8 *Nunquam faciendam esse interpretationem, per quam constitutio uel statutum reddatur elusorium.*
9 *Aurum & argentum in mixtura, cum seruent suam substantiam dispositio super utroque eorum facta comprehendet aurum arg. mix n u.*
10 *Quomodo intelligatur per mixturam tertiam speciem effici.*
11 *Argentum sub aliqua forme uel massa conflatum, comprehendi sub dicta constitutione prohibente exactionem auri & argenti.*
12 *Secus ubi statutum loqueretur de pecunia aurea vel argentea.*
13 *Et quibus rationibus tales species non comprehendantur sub statuto loquente de pecunia.*
14 *Eum qui cum superiorum venia conuerterit pecuniam in uasa, conflando, non puniri.*
Nec etiam si conuerterit emendo vasa ibidem.
15 *Pecunia res omnes functionem recipere.*
16 *Eum qui conflauerit pecuniam in uasa sine consensu superiorum puniri quidem sed si se redemerit ab ea pœna non comprehendi dicta constit.*

Si statuto prohibeatur aurum & argentum extrahi, an extendatur ad argentum mixtum cum auro.

CAP. XXVI.

1 Quæro tertio, quid si statutum dicat, prout in Regno Neapolitano, ue neque aurū, neque argentum posfit trahi, † an argentum mixtum cum auro, uel auricalcū aut alia similis mixtura extrahi posfit? Bolog. d. l.2. in princip. sub nu.88. arguit in utranq; partē, q. s. non videatur comprehendi, quia mixtū istud vr̄ facere tertiā speciem separatam a suis simplicib. per reg. l. adeò §. cū quis de acquir. rer. domin. per tex. in l. locus §. si ex ære de acquit. rer. dom. & in l. Pomponius scribit si frumentum §. sed si plumbum de rei vend. & rursus
2 † e contra. quòd videatur comprehendi quia talis mixtura est reducibilis ad suam materiam, vt dr̄ in d. §. cum quis, in rn̄ ut neuter dominorum ea in mixtura priuetur dominio materiæ suæ, & illa mixtura vr̄ concepta ex partibus non alteratis, arg. mixturæ duorū aceruorum frumenti diuersorum dominorū iuxta §. q si frumentum instit. de rer. diuis. & species inde resultans uideatur esse communis.
3 Concludit tū non videri † statuto comprehendi mixturam illam auri atque argenti, quæ extracta foret è regno, quia ex illa confusione tertia efficitur species quæ non est simpliciter aurum neque argenrū, nisi id dolosè fieret, quia rūe putat statutariæ dispositioni, ac penè locum esse, fatetur tamē passum
4 dubiū esse Ego in hac † difficultate uix est ut acquiescere passim supra relatæ resolutioni Bologneti q a prohibitio illa extractionis auri atq; argēti extra regnū nō pōt alteri rōni adscribi, q̄ illi, ne Regnū exinaniat istiusmodi pretiosorū metallorū traductionib. cū publicè intersit, ut regna opulentiora, eorūque subditi ditiores præseruētur, §. sed & maior ver si. expedit. n. de ijs qui sunt sū. uel alien iur. & §. cōsideremus in auth. ut iud. fin. quoquo suffra. sed vbi rō
5 dispositionis factæ in simplicibus † militar quoque in mixto non est dubiū, q mixtū sub simplicib. cōprehēditur, eiusdēq; dispōnis iure cēsēt, vt sup. ostēdimus in theorica tradita in secūdo genere mixtorū, quia rō ad similitudinē generis species suas con
6 tinentus † propeiè comprehendit omnes casus, qui

per

per eam determinantur, secundum Bal. in l. de quibus de legi. sub num. 35. cum simil. supra adduct. libro 5. in instrumento tationis, & lib. 6. & 7. in limitat. correctoriæ ac pœnalis materiæ, ergo negari non poterit, quin mixtura hæc quoque auri & argenti, contineatur sub dispositione prædicti statuti, cum sub ratione eiusdem concipiatur.

7 Præterea † luce clarius apparet, quòd ubi tales argenti atque auri mixturæ, non continerentur prænarrato statuto facilè aperiretur uia elusioni antedicti statuti, quia tali confusione per mixtum aurũ atque argentum posset traduci, & eorum mettallorum prætiosorum iacturam Regnum pateretur,
8 † quod tamen non est admittendum l. ult. ne quid in loc. publ. l. fin. § pen. C. de bon. quæ lib. & l. si prætor de iudi. cum simil. tanto magis, quia in dubio nulla esset capienda sinistra suspicio, neque doli neque fraudis. l. merito pro socio.

Accedit quòd ea in mixtura aurum semper rema
9 net aurum † & argentum argentum, Vnde cum dispositio statuti facta sit super utroque simplicium, auri substantia sub auro. & argenti sub argento dicẽda erit uenire arg. eorum quæ scribunt glo. & doct. in §. omnium instit. de actio. cum simil. supra cita. ne
10 que mouet quòd ex illa mixtura, † tertia efficiatur species, quia est uerum, sed illa efficitur potius respectu accidentis, quàm substantię, cum neque aurũ neque argentum in sua substantia alteretur, sed remaneat semper reducibile ad suam materiam, d. l. adeò §. cum quis de acquir. rer. domin. & d. §. cum ex aliena instit. de rerum diuis. & ideo impedimento non erit talis speciei forma, quominus ea sub suis simplicibus comprehendatur, ut ex theorica supra
11 tradita facile percipi potest. Idem tamen † & multo fortius dicendum esset de argento facto in aliqua specie, uel forma, uel etiamsi esset in massa l. si cum aurum de auro & arg. legat. juncta l. quid tamen §. si massæ quib. mod. ususfruct. amittar.
12 Secus autem † ubi statutum loqueretur de pecunia aurea, uel argentea, tunc enim argentum uel aurum in specie factum, & fortius mixtum cum argento, non contineretur statuto, quia uasa aurea, uel argentea ac huiusmodi species non ueniunt sub nomine pecuniæ, ex communi usu loquendi, & etiam de iure, dicta l. si cum aurum l. quintus §. j. de aur. & argent. legat. l. 2. C. de recep. pecun. l. j. de contr. emp. & l. fin. de condict. ob caus. ubi si uendatur res pro scyphis argenteis uel aureis, non contrahitur uenditio, sed efficitur contractus innominatus, ideoq; in
13 quit Bolognet. in dicta l. 1. in princ. sub nu. 59. † ex duplici capite non posse tales species contineri statuto, tum scilicet quia species non ueniunt sub appellatione pecuniæ, tum etiam quia mixtum ex partibus alteratis non continetur sub simplicibus, nisi animo fraudandi statutum, pecuniam conuertisset in uasa, quia tunc puniretur de dolo suo: Sed quantum ad hoc ultimum ego puto animaduertendum
14 esse, † quia aut uolumus eũ qui redegerit pecuniam ad massam, id fecisse ex superiorum permissu, & tunc cum non possit aliqua fraus ei impingi, iuxta tex. cum ibi notatis in l. prima, C. de aur. publi. persecuto. lib. 10. eius doctrina non deseruiet, nec talis massa statuto erit cõprehensa, quòd si auctoritate propria id fecerit, aut fecit emendo uasa & alias species auri, uel etiam massam auri uel argenti, & tunc cum
15 hoc prohibitum non sit, quia † per pecuniam res omnes recipiunt functionem cum illa ad res, & res ad illam possint reduci, l. 2. C. de constitu. pecun. & dicemus in l. 1. infr. eod. tit. iste casus statuto non
16 comprehendetur. Quod si conflauerit, † erit quidem puniendus, quia id fecerit absque permissu superiorum, d. l. j. C. de aur. persecut. sed casus ille non erit de comprehensis in statuto, quia ubi se redemisset a pœna iuris posset extra regnum uel locum prohibitionis massam illam ferre.

SVMMARIVM.

1 *Si statuto prohibeatur probatio per testes aduersus instrumentum publicum, an censeatur prohibita probatio promiscua per testes ac instrumenta.*
Inferrique de stat. Ticin. in ciuil. sub nu. 159.
2 *Bolognetum concludere negatiuè duplici ratione. numero 3.*
Suspicio redemptionis testium uidetur fuisse sola ratio antedicti statuti. ibi.
4 *Auctorem sentire cum Bologneto, quòd possit talis probatio fieri non obstante statuto.*
5 *Testes legalissimos posse recipi contra instrumentum, non obstante statuto, uel pacto prohibente probationẽ fieri per testes contra instrumentum.*
6 *Ex qualitate personarum aliquem plerunque audiri, qui aliàs non audiretur.*
7 *Testium legalitas præsumptionem subornationis tollit.*
8 *Præsumptionem unam tollere alteram.*
9 *Defectum unius testis probitate, atque integritate alterius tolli.*
10 *Accessio instrumentorum quæ fit testibus propter mixturam facit ut diminuatur ratio considerata per statutum.*

Statutum si prohibeat fieri probationem per testes, an censeatur prohibita probatio quæ fieret per testes & instrumenta.

CAP. XXVII.

Væro quarto loco, quid si statutũ prohibeat, fieri probationẽ
1 per testes, vt hic Ticini, † in ciuil. lib. sub nu. 159. quo prohibetur aduersus instrumenta rogata & tradita p notarios collegij Ticinẽsis fieri probatio p testes, tã in cã principali, q̃ in cã appellationis, phibita quoque cẽseatur esse probatio promiscua, cõstãs ex testib. & instrumentis? Bolog. in d. l. 2. sub nu. 321. post Bar. in l. certi cõdictio si cer. pe. cõcludit in terminis
2 similis statuti talẽ casum nõ cõtineri statuto † duplici rõne, tũ. s. qa mixtũ vnitũ nõ cõtinet. sub uno simplici, ut supra dictũ est, tũ ẽ quia scriptura semiplenè probans tollit omnẽ suspicionem redemptionis

2 testium, quæ † sola uidetur fuisse ratio prohibitionis statutariæ arg. l. testium cum ibi nota. C. de testibus, quam sententiam ego credo esse ueram, quia
3 in terminis † talis conuentionis vel statuti, ego reperio Anto. Butr. in cap. sicut ad fin. de prob. unum decidentem, quòd maximè facit ad confirmationem
4 prænarratæ sententiæ, nam ibi inquit † quod & si ualeat pactum uel statutum restringens facultatem probandi ad unam speciem probationis tantum, verbi gratia, conuentum est, uel statutum, ne debitor possit solutionem probare per testes, sed tantū instrumentum, uel altera partium renuntiauit in iudicio probationi testium, poterit tamen non obstāte istiusmodi pacto, statuto, uel renuntiatione, pro-
5 ducere, & iudex recipere testes † legalissimos, & multum spectatæ fidei, idque de æquitate canonica, qđ dictum sequitur ibi Franc. Aret. Fely. in dicto capit. sicut colum. 5. uersi. quarto intellige, ubi dicit post ipsum Ant. hoc fuisse de mente specul. in tit. de probatio § ult. uer. sed pone uer. quòd si instrumentum
6 debiti in fin. dum dicit, quòd ex † qualitate personarum plerunque quis auditur, qui aliàs non audiretur per tex. in l. Diui de liber. caus. & in l. ult. de act. & obligatio. quod dictum retulit ibi Io. And. in additi. placere quoque Galeoto. quib. accedunt Alex. & Ias. in l. iubemus col. 2. C. de iud. Philipp. Dec. in d. c. sicut col. antepenul. uersi. 5. statutum intelligetur, Marsi. in rub. C. de probatio. col. 10. uer. 4. lim. Sequitur quoque Andr. Tiraq. de pen. temp. caus. si sub num. 117. & seq. ubi alios plures addit inter cæteros Raph. Fulgos. consi. 28. proponitur. quod-
7 quidam. in fine, si igitur illam subornationis † præsumptionem, testium legalitas tollit, ac facit, ut nō obstante pacto uel statuto possit nihilominus per testes probari, ergo idem dicendum erit, quando instrumenta cum testibus iunguntur, ac producuntur ad probandum, quia duæ instrumenti præsumptiones, ꝙ sit uerum, & quòd sit solēne, de quib. per Bal. in cap. j. § instrumentum de no. feud. & Ias. in l. iurisgentium §. quod fere, sub nu. 2. de pact. faciunt cessare illam præsumptionem subornationis aduer-
8 sus testes, quam facit statutum, quia ut † una præsumptio tollit aliam l. diuus de in integr. restit. l. nō solum, §. j. de ritu nuptiar. sic a fortiore duæ illæ præsumptiones pro instrumēto concurrentes debebūt uincere illam vnicam præsumptionem subornationis, cum duo vincula magis ligent quàm unum, auth. itaq; C. com. de succes. & c. j. de treug. & pace.
9 Præterea si uidemus iura, probitate † integritateque unius testis, in altero teste fidei deploratæ, ac suspectæ opinionis, supplere quod illi deest, ut est tex. ualde notandus in l. si quis ex argētarijs de eden. statim post prin. quē sing facit Bal. in l. imperatores de stat. homi. & in c. 3. loco & ibi Fely. post eum de probatio. & quē multis communiuit auctoritatib. And. Tiraq. loco proxime allegato sub nu. 119. 120. & 121. ergo dicendum erit, quòd & isto casu, quē uersamus, instrum. testib. coniuncta debeant operari ut probatio testiū aliquē debeat producere effectum. Addendum est, ꝙ accessio instrumētorū, quę
10 fit testib. † propter mixturam facit, ut diminuatur ratio considerata per statutum in simplici casu probationis faciēdæ p testes, unde succedit, quā supra tradidimus, assertio, ut ubi propter mixturam diminuitur ratio in simplicibus considerata, tunc nunquam mixtum sub simplicib. contineatur, arg. l. adigere, §. quamuis de iurepatr. & c. cum cessante. de appellatio. cum simil. inolebit tamē praxis in ciuitate nostra, quantum ad supra relatū statutum, vt et contra tale instrumentum admittatur probatio per testes, saltem duos, omni exceptione maiores & pars probatura cōtra instrumētum, ido nec satisdet, de restituendis impensis in casu succūbentiæ, & ideo cōtra tale statutū ad probandū contra istrumētū non admittetur patruus pro nepote neque consobrinus pro consobrino, neque consanguineus pro consanguineo, quamuis aliàs secundū communes conclusiones admittantur, Albe. de testi. par. sub nu. 51. Viui. in eius commun. ub. opinio nibus, in uer. testes affines, in fi. & Gab. de test. conclu. 13. sub nu. 11. quia patruus pro nepote & alij coniūcti supra enumerati pro coniunctis non sunt testes omni exceptione maiores, Lanfr. de testi. sub nu. 58. post Bar. & Albe. quos citat quamuis in duobus codicib. qui penis me sunt, locus ille affirmatiuè legat, & corruptè quia auct. ab illo citatæ ostendunt debere, legi negatiuè. hoc est quod tales non sunt testes omni exceptione maiores, arg. do. & Bar. in l. non solum §. liberationis de liberatio. lega. & ita in facto obtinui.

SVMMARIVM.

1 *In contractu feudali casum mixtum non comprehendi sub simplici secundum Romanum.*
2 *Sed D. Alciatum contra sentire.*
3 *Contractum feudalem sapere naturam contractus bonæ fidei, quando est initus cum principe.*
4 *Contractus omnes cum Principe facti sunt bonæ fidei.*
5 *Bolognetum aduersari D. Alc. & cum Rom. sentire, ut mixtum non comprehendatur sub simplicibus in materia feudali, quia materia priuilegiaria, secundum eum, & non beneficiaria.*
6 *Feudum non esse contractum bonæ fidei, ex frequentiore interpretum sententia.*
7 *Quia non potuit talis contractus connumerari in §. actionum inst. de actio.*
8 *Auctorem in fidentium Academia, quæ Ticini erat, docuisse nouis considerationibus, Romanorum quoque Reipub. temporibus feuda fuisse cognita.*
9 *Contractus feudalis adeo strictam esse naturam, vt eatenus tantum, quatenus expressum sit concessum esse intelligatur.*
10 *In contractibus feudalibus in dubio mixtum sub simplicibus contineri.*
11 *Quomodo, distinctionis foedere, prædictæ opiniones contradicentes in materia comprehensionis mixti sub simplicibus in contractu feudali conciliari possint.*
12 *Principum beneficia non admittere eam interpretationem, per quam tertio inferatur præiudicium.*

Quomo-

13 *Quomodo intelligere oporteat, omnes Principis contractus esse bonæ fidei.*
14 *Eidem exuberantiorem requiri in Principe, quam in priuatis.*

In contractu feudali an casus mixtus concipiatur sub simplicibus

CAP. XXVIII.

Væro quinto loco an in contractu feudali casus mixtus comprehendatur sub simplicibus,
1 †Roma. in d. l. 1. in princ. conclu dit non contineri, & allegat Butri. in procem. Greg. & quia in istis contractibus stricta fit in-
2 terpretatio. Sed D. Alciat. in d. l. 2. sub nu. 24. dicit hanc opinionē non esse ueram, sed contrariā esse recipiendam, quia feuda sunt beneficia, & latè sunt interpretanda. c. 1. §. & si clientulus de alien. feud. Bal. in consi. 170. ad euidentiam lib. 1. Iason d. l. Gallus de lib. & posth in §. instituens, & in l. si extraneus de
3 cond. ob caus. Item quia † talis contractus sapit naturam bon. fidei, ut per moderd. in procem. feud. & Bal. in rub. C. de rerum permut præsertim si sit initus cum principe, quia omnes contractus facti cum
4 principe † sunt bonæ fidei, secundum Bald. in extrauag. de pac. constan. versiculo si quam vero, ut per eum loc. iam relat Quas tamen rationes dici non es-
5 se ueras, & non debere attendi Bologne. † in dicta l. 2. in. in princ. sub num. 17. quia materia feudalis cōtinet priuilegium, & non beneficium & strictè uenit interpretanda, & ideo inquit dirimendam esse quæstionem secundum illam theoricam, quia aut agitur de mixto & partib. alteratis, & non continebitur in dubio, nisi militent aliquæ rationes quæ faciant ut recedamus a prędicta conclusione. Si verò agitur de mixto ex partibus non alteratis, regula constituetur contraria, quòd tale mixtum continebitur siue teneamus contractum esse stricti iuris, siue bonæ fidei, & fortius quando militabunt rationes extensiuæ, nisi propter mixturam diminueretur ratio concessionis, quia tunc restringeretur, ac si esset facta mentio de uno simplici tantum, quo casu regulariter non comprehenderetur nisi militarent rationes extensiuæ, uel nisi ageretur de parte mixti tantum.
6 Quid dicemus? † ego scio feudum non esse contractum bonæ fidei, si frequentiori interpretum sententiæ adhæreamus, ut attestatur Zas. de feud. in 1. parte circa fin. & D. Clar. in §. feudum q. 6. quæ duplici rationi est innixa, tum scilicet, quia non est ex enumeratis iste contractus in §. actionum instit. de acti. tum etiam quia fuit iste cōtractus introductus a cō suetudine, quæ est stricti iuris, & hāc rationem dicit sibi magis satisfacere D. Clar. loc. iam allegato, quare nera talis contractus non potuit † connumerari
7 in d. §. actionum, cum tempore confecti illius, §. nō dum esse inuentus contractus feudi, secundum eā opinionem, quam post Iacob. Aluaro. dicit esse cōmunem idem D. Clar. in d. §. feudum, q. 1. Si tamen eam reciperemus opinio. quam nos defendimus in prælectionib quas habuimus in usus feudorum, hic Ticin. in fidentium Academia, in quibus do-
8 cuimus † Romanorum quoque Reipub. temporib. fuisse feuda cognita & feudatarios, & fœderum fœderatorumque nomine non insubtilibus, non improbabilibusque rationibus, & prior quoque ratio quam passim perpendunt Doctor. ex dicto §. actionum de actio. non erit contemnenda. Adijci potest insuper, adeo stricta esse istius contractus feu
9 dalis † naturam ut eatenus tantum concessum esse intelligatur, quatenus scriptum reperitur, & ab inuestituræ tenore non discedatur, capit. primo, in fi. ubi Bald. ex illo tex. notat de duo. fratr. de no. benefic. inuesti. c. j. in fi. per quos fiat inuestit. c. j. §. ideq; quæ fuit prima caus. benefi. amitten. Bal. & Castr. in l. ad probationem, de probario. & idem Bal. in l. vnica §. sed & quis C. de latin. liber. tol. Dec. plene in cō si. 185. col. 3. uersi. non obstat, quod in alia posteriore, & alibi sæpe, cum infinitis simil. quæ possent ad hoc adduci. Quæ res facit, ut non tam lata videatur esse istius contractus feudalis natura, ut passim sub simplicibus debeat mixtum contineri. Quamobrē
10 mihi uideretur † sic esse pro resolutione concludēdum; ut in einscemodi contractib. non debeat regulariter mixtum in dubio sub simplicibus contineri, nisi in aliquibus ex illis casib. uersemur, in quibus a propria uerborum significatione recedimus; & impropriæ adhæremus, quos prosecuti fuimus supra lib. 2. ad fin. & 3. paulo post princ. & hac opinione retenta facile possunt ex supra perpensis, resolui considerationes D. Alciat. si quis tamen uellet
11 fœdere † distinctionis hasce duas pugnantes opiniones inter se conciliare, posset hunc in modum negociū explicare, quòd aut quærimus an sub simplicibus comprehendatur mixtum in contractibus feudalibus in præiudicium tertij, v. g. agnatorū vel uocatorum in inuestitura feudali, aut in præiudicio ipsius concedentis, priore casu posset teneri Bologneti opinio, quā supra defendimus, quia semper principum beneficia non admittunt eam interpre-
12 tationem † per quam inferatur tertio præiudiciū l. 2. §. merito, & §. si quis a principe nc quid in loco publi. & l. nec anus C. de emancipa. lib. Si uerò agimus de solius ipsius principis uel cōcedent s præiudicio tūc progrediatur opin. Do Alc. quia beneficia principum contra cos latissimè sunt interpretanda l. beneficia principū ubi Ias. & alij de constit. & feudum est beneficiū ac beneuola actio. c. j. §. beneficio quibus ex cau feu. amit. & declar. Zas. in Epi. feud. par. j
13 sub nu. 3. & 4. sic ēt † exaudiēdū est qd d̄r oēs principis contractus esse bonæ fidei, vt per Bal in d. c. j. §. si qua uerò de pac. const. quē sequuntur Præpos. in c. j. in rit. de natur. feu. Ias. in l. ciuitas col 4. si cer. peta. uer. item si, adde in l. si insulam colum. 10. de uerb. oblig. & in §. actionum colum. 1. de actio. instit. cum socus, quia exuberātior † fides requiritur in principe quàm in priuatis, cum nihil magis reluceat in principe, quàm recta fides. epistola seu l. intes claras C. de

Hh 4 sum.

ſum. Trinit.& Fid. Catholic. & pulchrè tradit Bald. in conſilio 190 libro ſecundo, cum multis ſimil. quæ poſſent adduci.

SVMMARIVM.

1 *Bar. in l. cum Auus de condit. & demonſtr. in ult. quæſtione & in propoſitione, & in deciſione eſſe corruptum.*

2 *Et quomodo ſit emendanda lectio, ex Iaſone & Bologneto.*

3 *Vtque putet Bar. reſoluendum eſſe negocium.*

4 *L. ſi ita ſcriptum de lib. & poſth. materiam eſſe fauorabilem, quia agitur de ſuſtinendo teſtamento.*

5 *Et habere locum etiam in legatis, quæſtionemque Bart. decidi per dictionem ſi uero in ea poſitam. Ex Domino Alciato.*

6 *Sed contra ſentire Bolognetum.*

7 *Ex qualitate perſonæ cui relictum fuerit legatum, cognoſci mentem teſtatoris.*

8 *Auctori placere reſolutionem Bar. ac D. Alciati, cum in legatis facienda ſit interpretatio, per quam minus grauetur hæres.*

9 *Filiorum cauſam in ſucceſſione bonorum auitorum aduerſus extraneum audiendam.*

10 *Caſum mixtum in diſputatione Bart. in d. l. cum auus in ultim. quæſtione ſub uno tantum ſimplicium comprehendi non poſſe.*

11 *Diſpoſitionem nunquam ita intelligendam eſſe, ut implicet pugnantia.*

12 *L. Titia textores in princ. de leg. 1 declaratur.*

13 *Vbi ex aliquibus coniecturis conſtat de mente ipſius ſubſtituentis illam ſeruandam eſſe.*

Diſcutitur Bar. quæſtio in l. cum auus de cond. & demonſtra. in ultim. quæſtione.

CAP. XXIX.

Væro ſexto loco de ueritate quæ
ſtio, quã ponit Bar. in l. cũ auus in
in ult. quæſtio. de conditio & de
monſt † quamuis & in propoſitio
1 ne & deciſione quæſtionis ſit Co
dex Bart. corruptus, fuit tamen
quæſtio ſecundum Iaſ. & Bolog.
in d. l. ſecunda, hunc in modum, teſtator filio hærede
uniuerſali inſtituto, illi ſubſtituerat hoc pacto, † ſi
2 filius meus deceſſerit ſine filijs maſculis, relictis fœ-
minis, uolo ut reſtituat hæreditatẽ Titio, ſi uero ma
ſculos reliquerit, uolo ut det illi centum, euenit ca-
ſus, ut iſte grauatus ſuperſtites reliquerit tempore
illius obitus, & mares & fœminas, quærebatur an le
gatum illorum centum deberetur Titio, quaſi repe
tita cenſeretur eſſe conditio fœminarum, cum illa
conditione ſi maſculos reliquerit? Bar. ibi argumen
tatur primũ in partem affirmatiuam, † quia ſub ſim
3 plicibus caſus mixtus comprehenditur d. l. ſi ita ſcri
ptũ de lib. & poſth. cum ſocijs, attamen idẽ Bar. po-
ſtea decidit contrarium, quaſi conditio defecerit, ui
delicet intelligendo ſi maſculos reliquerit, id eſt ſo-
los, & non cum fœminis, & ratio Bar. eſt, q̃a in d. l. ſi
ita ſcriptum, materia eſt fauorabilis, cum tractetur
4 † de ſuſtinendo teſt. hac autem in quæſtione tracta-
tur de fideicommiſſo, quod in ſe onus cõtinet, l. co-
hæredi §. cum filiæ de vulg. & pupil. D. Alciat. in d.
l. 2. in princ. ſub num. 19. intelligit Bar. uelle, ut illa
affirmatiua mixtorum regula locum habeat, quan
do verſamur in materia fauorabili, in qua agitur de
magno fauore, uerbi gratia de ſuſtinendo teſtamen
to quod publicè intereſt, l. uel negare quemad teſt.
aperiant. ſecus autem ſit in legatis & fideicommiſſ.
5 Sed tamen ipſe reprehendit † quaſi dubium non ſit
quin hæc quoque theorica procedat in legatis per
tex. in dicta l. Titiæ textores, & quæſt. Bar. determi-
nat per aduerſatiuam, Si verò, quæ oſtendit expreſ-
ſam mentis uolentis diſponere niſi in altero caſu,
6 quam declarat. dicit Bologne † non eſſe ueram, quo
niam in d. l. ſi ita ſcriptum, etiam poterat eſſe illa di
ctio ſi uerò & in l. clemens & in l. ſi ita ſcriptum de
hæred. inſtit. & ideo in quæſtione Bar. dicendum eſ-
ſe prout in dicta l. ſi ita ſcriptum de lib. & poſth. ut
de rigore iuris talis caſus mixtus non contineatur,
eo quia licet is conſtet ex partibus ſimplicibus non
alteratis in ſubſtantia, ineſt tamen alteratio in diſpo
ſitione, & ideo non continebitur de rigore, dicta l.
ſi ita ſcriptum quamuis benignitate inſpecta aliud
7 dicendum eſſe affirmet, & † ideo diligenter inſpiciẽ
dum eſſe an teſtator habuerit eam mentem, quæ co
gnoſcatur per qualitatem perſonæ cui relicta fuere
centum; uidelicet an fuerit perſona ualde dilecta à
teſtatore, & admittatur ex mente; uel non fuerit di-
lecta quia ſit extranea, nam tunc credẽdum eſſe ait,
ut propter extraneos noluerit diminuere dotes fi-
liarum, quando concurrerent cum filijs maſculis, un
de ait uniuerſam quæſtionem dependere a conie-
cturis traditis in dicta l. cum auus iuncta ratione po
ſita in dicta l. ſi ita ſcriptum.
Quid conſtituendum erit in hac controuerſia,
8 † mihi magis placet reſolutio Bar. ac Dom. Alciat.
triplici ratione.
Quarum prima eſt, quod in legatis ſemper ſtri-
ctior ſit interpretatio, per quam hæres intelligatur
minus quàm poſſibile ſit fore grauatus l. apud Iulia
num, § Seio, de legatis primo, l. nummis de leg. ter-
tio, Dec. in l. in teſtamentis ſub num. 4 de reg. iuris,
unde, cum ex ſtricta ſignificatione caſus mixtus in
dubio non comprehendatur ſub ſimplicibus, ma-
ximè cum per illum inuehitur alteratio diſpoſitio-
nis, dicta l. ſi ita ſcriptum de lib. & poſth. ergo nec in
hoc caſu comprehendetur. Altera eſt, quia filiorũ
9 † cauſa in ſucceſſione bonorũ auitorũ adiuuãda eſt
aduerſus extraneum, ex coniectura pietatis defun-
cti, d. l. cum auus de condit. & demonſt. l. cum virum
C. de fideic. cum ſocijs ergo dicendũ erit aduerſus
Titium in hoc quoque caſu faciendam eſſe inter-
pretationem, in fauorem filiorum, quia cum oppo-
natur in facti ſpecie propoſita ille Titius filijs filij
hæredis inſtituti, & ſic nepotib. teſtatoris, neceſſe eſt
ut is fuerit extraneus, l. unica. § extraneum C. de rei
uxor. actio.

Tertia

10 Tertia & † ultima est ratio, quia si mixtus casus deberet sub simplicibus comprehendi, in praesenti disputatione, oporteret ut is sub uno tantum simplici & sub illa conditione si masculos reliquerit contineretur, quod nullo pacto est dicendū. ut supra explicauimus in theorica, hac in materia tradita, & probat tex. in l. si quis vinū de uin. triti. & oleo legat. quia respectu cōditionis filiarum non potest dispositio ad legatum trahi, quae uniuersae haereditatis restituendae
11 grauamen concernebat, & † sic dispositio quodammodo implicaret repugnantia contra text. in l. 1. C. de fur. in l. ubi repugnantia de regu. iur. cum socijs. Praeterea si casus mixtus deberet sub simplicibus comprehendi ex benignitate, iuxta text. in d. l. si ita scriptum de lib. & posth. & in l. si ita scriptum de haered. instit. oportet ut ex mediocritate determinationem reciperet, facta prius omnium casuū confusione ac promiscuitate, iuxta terminos d. l. si ita scriptum, quę confusio & promiscuitas non potest aliquo pacto in terminis quaestionis nostrae locum habere, quia uersant id unum tantum doctores, an debeatur legatum tantum uel id minus.
12 Neque † mouet, quòd in legatis mixtum quoque comprehendatur sub simplicibus, ut in l. Tiriae textores in princip. de leg. primo, quia respondeo, ut per Bart. in l. serui urbanis §. fin. de leg. tertio & Aretin. in l. Gallus, §. & quid si tantum de lib. & posthum. uersic. tertio adde, & Dec. in dicta l. in testamentis sub num. 4. uersic. uide tamen de reg. iur. ibi factam fuisse dispositionem in utroque simplici, quae propter mixturam casus mixti in utroque simplicium dispositionem non alterat, neque ad unum tantum simplicium casum mixtum trahit, sed sub ambobus aequaliter comprehendit, quod non est in praesenti quaestione. Et sic omni ex parte legatum Titio non deberi, crederem tamen q̄ si in contrariū ex aliquib.
13 coniecturis † constaret de mente ipsius substituentis, illa esset seruanda l. non aliter de leg. 3. & l. 1. C. de liber. praete. cum simil. copiosè adductis supra lib. 1. ad fin. in ea parte in qua disputatur quis sit uerborum finis & prout etiam firmauit in dicta l. secunda in princip. de uerbor. obligationib. Bologne. supra relatus.

SVMMARIVM.

1 *Quid si mixtum sit ex duabus personis simul iunctis propter aliquam qualitatem, quomodo sit constituendum ex Romano. nu. 2.*
3 *Quando una ex duabus personis quae mixtum constituerent, esset excommunicata actum propter mixturam vitiari.*
4 *Distinct. Romani inter contractus & iudicia non esse recipiendam ex Bologneto.*
5 *Arbitri duo quando sunt electi cum clausula & si non omnes & cat. vnus tantum potest facere sententiam validam.*
6 *Statutum si prohibeat mulierem contrahere sine consensu duorum proximorum, & vnus sit furiosus, non valebit contractus etiam si alter adhibitus sit qui sanae mentis reperiatur.*
Licet aliud sit in pluribus tutoribus ibidem.
7 *Bolognetus quomodo putet distinguendum esse in materia mixti duarum personarum ob aliquam qualitatem.*
8 *Sed instam quaestionem parum facere ad terminos disputationis mixti.*
9 *Regulariter in eo genere mixti non comprehendi mixtum sub simplicibus.*
10 *Ubi in specie reperitur prouisum esse super mixto, & super simplicibus tunc in simplicibus non dicitur esse comprehensus casus mixtus.*
11 *Compromissum si fuerit factum in clericum & in laicum & petenda sit reductio ad arbitrium boni viri, an sit adeundus superior clerici an uero laici.*
12 *Et quid sentiat Bal.*
Et Bart. in appellatione à sententia duorum similium iudicum, ibidem.
13 *Auctor uero quomodo in utroque capite putet resoluendum esse negocium. nu. 14.*

Quando mixtum est ex duabus personis propter aliquam qualitatem an ueniat sub simplicibus.

CAP. XXX.

Q Vaero septimo loco principaliter, quid si mixtus sit ex duabus personis simul iunctis propter vnam
1 qualitatem, ut quia † duae personae habeant potestatem disponendi de certis rebus, uel certum actum faciendi, an actus ille debeat iudicari secundum unam personam uel secun-
2 dum alteram. Ludo. † Ro. in d. l. 2. in princ. col. 7 sub nu. 42. distinguit hunc in modum. Aut concurrunt personę plures, quarum vna facultatem habet actus explicandi, altera uero non, & tunc aut sumus in cōtractibus, & attenditur persona habens non autem alia, & remanebit actus ualidus, ut in l. 1. §. quid si duo supra quod fals. tuto. nisi persona non existens auctrix, sit uitanda propter periculum communio-
3 nis, ueluti quia sit excommunicata, † quia tunc propter mixturam actus nullus erit, ut in cap. fin. extra de procur. aliàs non, nisi persona esset inhabilis omnino, ueluti laicus in electione praelati ecclesiastici. cap. messana de electio. quia tunc pro non interueniente habetur. Aut sumus in sententijs, & tunc, cùm ille sint indiuiduae, ut in l. hoc iudicio famil. ercis. Aut concurrit mixtura personarum, quarum una est in iudicando capax, alia uero incapax, & tunc ut nulla sit sententia, attenditur incapacitas, cap. cum super de offic. deleg. capit. ad probandum de re iudicat. & l paedius. §. fin. de arbitr. Aut utraque est capax & tunc si una est dignior altera, attendimus digniorem, ideo ut secundum considerationem illius ab ea debeat appellari, l. praecipimus ad fin. C. de appellat. cap. super quaestionum. §. si uerò duo de offic.
4 deleg. Bologne. tamen † in d. l. 2. sub nu. 185. dicit hanc distinctionem inter contractus & iudicia non esse bonam, quia ratio differentiae est, quòd in d. l. 1.

quod

quod fals. tuto. aucto. unus solus non sufficiebat ad
ualidandum actum, & hocidem est in sententijs,
quando unus solus iudex habet potestatem faciendi
actum, quia si uterque proferat, sententia ualebit ex
persona illius qui poterat pronuntiare d. l. pædius.
§. fin. cum leg. seq. ubi si duo arbitri sunt electi cum
5 clausula † Quòd si non omnes, unus solus proferat,
tunc unus solus potest facere sententiam ualidam,
& dicitur in l. sed si ita quæ sequitur iunctis tamen
declarationibus. Bart. in d. l. 1. quod fals. tuto. aucto.
& d. l. pædius, & si in contractibus requiritur consen
sus plurium in communi, ueluti quòd mulier non
6 possit † contrahere sine consensu duorum consan-
guineorum, si unus reperiatur furiosus, & alterum
habeat sanę mentis, atque idoneum, non ualebit con
tractus, quia non potest facere actum, arg. d. l. si ita
& sentit Bar. in d. l. 1. dicēs probari, unius tutoris au
ctoritatem sufficere, quia habent iurisdictionem in
solidum, ergo si non habeant iurisdictionem insoli-
dum, sed communem non sufficiet auctoritas unius
si alter est furiosus l. 1. C. si ex plurib. tutor. l. fin. C.
7 de contra. & committ. stipulat. ideo dicit † solum ui
deri distinguendū esse. Aut uterq; habet potestatē fa
ciendi actum in communi pro indiuiso, & tunc qua
litas quæ nocet attenditur ex eo quia alter non ha-
bet potestatem, si uero eam habet pro diuiso, &
tunc sufficiet, quod unus recte faciet, quia qualitas
quæ nocet non potest auferre ualiditatem actus per
alterum perfecti, & omnes quæstiones ad quas ip-
se infert, inquit declarandas esse cum prædicta di-
stinctione, & quòd ipse determinat in sententijs, in-
telligendum quoque esse in contractibus atque in
alijs dispositionibus.

8 Ego opinor istam † quæstionem parum facere ad
terminos disputationis nostræ, quia punctus istius
tractationis consistit in hoc, an mixtum compræ-
hendatur sub simplicibus, de quibus separatim fue-
rit dispositum, non autem in eo, an mixtum de quo
est dispositum compræhendatur sub simplicibus de
quibus non est prouisum, quapropter dicendum
9 est, † regulariter in isto casu mixtum non compræ-
hendi sub simplicibus, quia ubi plurium concursus
ad aliquem actum faciendum requiritur, tunc non
sufficit unum uel alterum interuenire argum. l. si
hæredi plures de conditio. institutio. sed omnes
debent interuenire, l. si in tres & l. non distingue-
mus, § cum in plures de recept. arbitr. nisi aliter
prouisum esse reperiatur. dicto §. cum in plures. & l.
si plures. §. quamuis ad finem cum sequ. de admi.
tuto. & l. legitimos, §. in legitimis de legitim. tuto-
ribus ubi cum plures tutores, uel curatores dati fue-
rint, uel ex lege uocantur ad tutelam uel curam, om
nes unà debent administrare, nisi alicui uel a iudice,
uel communi aliorum consensu decreta fuerit tute-
læ uel curæ administratio, quod & in plurib. arbitris
electis obtinet. dic. §. cum in plures, ergo necesse erit
ut uerum sit, quando aliud per disponentem non
est prouisum in simplicibus, ut mixtum sub eis non
10 compræhendatur. Et ubi reperitur in specie † proui
sum esse super mixto, & super simplicibus, tunc in
simplicibus non dicitur esse conceptus casus mix-
tus ex uirtute conclusionis, uel regulæ quam uersa
mus, sed ex eo quia nuncupatim in utroque est pro-
uisum, & ideo non est locus interpretationi ex hoc
loco, quia in claris &c. iur. uulgar. si uero extra id
11 quod expressum est, ac specialiter prouisum † ali-
quid ex mixta causa processerit, de quo probabili-
ter dubitari possit; an sub uno uel altero simpliciū
comprehendi debeat. Qualia sunt exempla proposi
ta à Roma. in d. l. à. sub nu. 43. uerbi causa, si in duos
compromissum fuerit, quorum unus sit clericus,
alter sit laicus, & petenda sit reductio ab eorum lau
do ad arbitrium boni uiri, an ea sit postulanda co-
ram iudice laico, uel coram iudice ecclesiastico
12 quamuis † Bald. in l. præcipimus. C. de appella. per
illum text. & per d. l. secundam in princ. de uerbor.
obligatio. concludat ad superiorem clerici confu-
giendum esse, a qua sententia non uidetur abhorre
re Bar. in l. 1. §. si quis in appellatione de appellatio.
qui idem probat in appellatione interponenda a
sentētia duorum iudicum, quorum alter sit eccles. al
ter laicus, nec dissentit Lud. Rom. sub d. nu. 43.

13 Nihilominus † ego crederem distinguendum es-
se inter casum, quo cætera concurrerent paria exce-
pta personarum qualitate, & casum in quo essent
imparia, uerbi gratia quia partes litigantes essent se
culares subiectæ iurisdictioni seculari, & controuer
sia esset de re supposita iurisdictioni laicorum, nàm
primo casu ego adhærerem sententiæ Bald. Bart. &
Roma. Altero autem casu ego potius contrariæ in-
hærerem opinioni, quia magis participaret causa il-
la appellationis, & reductionis ad arbitrium boni
uiri, de iudice seculari eiusque iurisdictione, quàm
de ecclesiastico, & ideo semper in huiusmodi casi-
bus attendenda esset qualitas potentior, prout su-
pra diximus in fine theoricæ traditæ in secundo mix
14 torum genere, sic etiam † resolui potest casus illius
quæstionis, quando clericus per uiam reconuentio-
nis conuenitur coram iudice laico, uel e contra, &
a lata sententia appellandum sit, uel per clericum
uel per laicum & dubitatur ad quem iudicem ap-
pellādū sit clerici ne an laici, de qua q. scribit Archi-
diac. a. q. 6. §. non ita, Butr. in cap. quod clericis, & in
capit. licet de for. compet. ad quam dicit Roma. ui-
dendum esse text. in cap. exposito. §. peruenit de re-
cept. arbitr. eademque ratione recipiunt decisio-
nem aliæ quæstiones, ad quas per eundem Roman.
in praxi infertur.

SVMMARIVM.

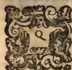
1 *Quid iuris sit statuendum quando mixtum fit ex concur*
su plurium qualitatum in eandem personam. nu. 2. & 3.
Ex distinctione Ludoui. Romani.
4 *Qui infert ex illa ad decisionem uigintitrium quæ-*
stionum.
5 *Sedes apostolica an possit delegare causam alicui mona-*
cho, qui sit canonicus ecclesiæ cathedralis.
6 *Cuiusmodi ecclesiæ ac religiosæ personæ sunt in regno Si-*
ciliæ, in monte Regali, ac Mediolani.
7 *Monacho & canonico ecclesiæ cathedralis non posse*
causam delegari ex Archidiacono.

Nisi

Nisi sum. Pont. ea qualitate non attenta causam commit teret. nu. supra cita.
8 *Qualitatum qua nocet in concursu qualitatum proficua tum & noxarum attendi.*
9 *Ratio vna ex pluribus, quibus monachus arcetur à munere iudicandi, etiam si cesset, non tamen cessare dispositionem.*
Et que sint illa rationes ibidem.
10 *Monacho existenti canonico ecclesiæ cathedralis posse causam delegari.*
Ex abbatis sententia.
11 *Quanto quis est sanctior, tanto habilior reputari debeat.*
12 *Vt plurimum non nisi peritos ac nobiles assumi ad canonicatus cathedralis ecclesiæ.*
13 *Abbatem Panormitanum, scholasticum et substitutum doctoris sui, tenuisse eam opinionem, quòd monacho cathedralis ecclesiæ canonico licitum sit causas delegare.*
14 *Bolognetus quid resoluendum putet in hoc negocio delegationis faciendæ monacho canonico cathedralis ecclesiæ.*
Reducereque rem ad id, ut dependeat ab illa quæstione, an qualitas quæ noceat attendenda sit, an uerò quæ prodest, & quid ipse sentiat, ibid.
15 *Socinum uero aliter distinguere.*
16 *Sed Bolognetum illius distinctionem, ac Romani in eadem materia reprobare. nu. 17.*
18 *Causa quæ prodest, & est potentior attendenda est.*
19 *Si magis cohereat dispositioni.*
20 *Qualitatem canonicatus potentiorem esse qualitate monachatus.*

Quid iuris sit quando mixtum exoritur ex concursu duarum qualitatum in eandem personam secundum alios.

CAP. XXXI.

Vero octauo loco, quid è contra statuendum sit, quando exoritur mixtura ex duarum qualitatum diuersarum concursu in eādem personam. Et Ludo.† Roma. loc. iam relat. sub nu. 16. in-
1 quit nos posse hoc pacto dicere. Quòd aut concurrit mixtura qualitatum, quarum una a naturali, altera uero ex accidenti proficiscitur, ueluti quia aliquis sit pupillus, & furiosus, tūc attendetur qualitas naturalis & dabitur tutor ut pupillo, & non ut furioso l. qui habent in prin. de tutel. l cum procurator de iur. doti. & l. fina. C. de dot. promis. Aut concurrunt qualitates, quarum utraq;
2 est accidentalis, & si una † ab altera possit separari tunc iudicabitur de tali mixto ut de quolibet simplici per se separato, cap. collatione de appella. lib. 6. & in cap. postulasti de concess. præben. Aut sunt insepa rabiles, & tunc aut una est potentior altera, & iudi-
3 catur † de mixto secundum eius qualitatem potentiorem. l. sed & quæsitum, §. fin. de lib. & posth. cum simil. Aut sunt potentiæ paris, & tunc mixti iudiciū sit secundum qualitatem magis aptam. l. si quis in graui. §. ult. cum l. seq. ad Syllan. l. 3. §. si a pupillo & quod ibi not. Bart. de usucap. pro empto. & l. si uir pro uxore pro donat.
4 Ex qua doctrina † infert Roman. ad decisionem vigintitrium quæstionum, quas examinat per quatuor colum. a num. 17. usque ad num. 22. quibus addit alias nōnullas Bolog. in d. l. 3. sub nu. 127. cū plur. seq. sed inter alias quas tractatione haud indignas fore opinati sunt Doct. illa est non ingrata relatu,
5 † An per Sedem Apostolicam, uel eius legatum possit causa committi monacho qui sit canonicus in aliqua ecclesia cathedrali, uerbi gratia, quia aliqua ecclesia cathedralis sit regularis, ita vt monachi possint esse canonici in eadem, ut per gloss. in cap. 2.
6 58. distin. quales dicit esse † & ecclesias & religiosas personas Bologn. iam relat. sub num. 134. in regno Siciliæ, in mōte regali, & in Archiepiscopatu Mediolani Et Archidia. in d. cap. statutum sub num. 1. uer siculo sed quid si ecclesia, esse ecclesias Syracusis, per
7 tex. in cap. quarundam 7 ¶ distin. Qua in † quæstione Archidiaco. in cap. statutum de rescript. lib. 6. amplexus est partem negatiuam, ea ratione quòd monachus iudex esse prohibitus sit, ut in cap. de præsentium 16. q. 1. nisi summus Pontif. ea qualitate non attenta, causam illi committat, ut est casus in cap. cum olim de priuileg. iuncta ibi gloss. in uerbic. monacho & in c. ex parte de postulan. secundum eundem Archidia.
8 Rursus quia in præsenti † controuersia datur concursus duarum qualitatum æquè potentium, quarum vna nocet, altera vero prodest, vnde videtur succedere conclusio, vt qualitas quæ nocet sit attendenda. l. 3. §. ul. ubi Bar. in 3. notab. ad senat. Syllan. l. 1. §. pedius de recept. arbitr. & l. 1. §. si a pupillo de usucap. & consequenter ut non posit monachus iudicare.
9 Præterea considerabat † Ludo. Roma. loc. præcita. qui & ipse secutus fuit hanc opinionem Archidiac. quòd quamuis per superuenientiam ut sic discrimi qualitatis canonicalis cesset una ratio prohibitiua in monacho, de qua in d. capit. statutum non tamen cessare alias, quibus arcetur monachus a munere iudicandi, ueluti ut sit a iudiciali strepitu separatus, ut in capit. unico de sindico. & huic sententiæ frequentius uidentur accedere Ioan. Andr. & alij in d. capit. statutum in prin. & Fel. c causam quæ, primo sub nu. 4. de iudic.
In contrariam sententiam iuisse refert Roman.
10 † quosdam recentiores canon. volens ut arbitror intelligere de Abbate Panormitano, qui hanc sententiam defend t, in cap. causam, primo de iud. per tex. in d. capit. statutum de rescript. lib. 6. ubi deciditur, causas nō delegari nisi existentibus in dignitate uel canonicis ecclesiarum cathedralium, quemadmodum ergò prima particula tex. loquens de existentibus in dignitate comprehendit priorem cōuentualem clem. & si principalis de rescript qui tamen monachus est, ut in cap. fin. de sim. ita & sequens particula loquens de canonicis ecclesiarum cathedr aliū comprehendit hunc monachum in cathed rali ecclesia canonicum. Hæc enim qualitas monachatus non

11 non dēt nocere secundū eos, quia quantò quis† est sanctior, tanto habilior reputari debet. cap. doctos cap. moderamen, & cap. in nonnullis 16. q. 1. Quæ opinio secundum prædictos recentiores, duabus potissime rationibus est tenenda, tum quia rescripta faciliorē per eam habebunt executionem, tum etiā quia in monacho cathedralis ecclesiæ cessat ratio d. cap. statutum, quod ideo prohibet causam inferio
12 ribus clericis delegari,† ne contingat aliquando rudibus, ac penitus imperitis delegationes fieri, cum ut plurimum non nisi periti ac nobiles ad canonicatus assumantur, & cum hac opinione transit Abb. in
13 d. c. causam q. 1. de iudi. sub nu. 9. ubi dicit se† scholasticum & substitutum ab eius doctore tenuisse hanc opinionem per d. clem. de rescript. & postea cum doctor creatus esset, eandem semper secutum fuisse, per rationes relatas, & hanc quoque sententiam sequitur Abb. in cap. per inquisitionem in 2. notab. de electio.

14 Bologne.† in d. l. 2. in prin. sub nu. 125. hanc quæstionem dependere ait ab alia, ān scilicet debeat attendi qualitas nocens, uel illa quę prodest. Qua in re Bar. reperitur contrarias assertiones tradidisse. Quarum altera est quòd attendi debeat qualitas nocens, & ideo prohibeatur talis monachus canonicus per l. si quis in graui, §. fin. ad senat. Syllania. Altera est eiusdem Bar. in l. si pupillus ad leg. Falcid. ut attendatur causa ualidans tanquam benignior, ut per illum ibi & ita ut talis monachus canonicus possit iudicare, per. l. tertiam, §. si quis palàm de rit. nuptia. & l.
15 emancipati. §. final. de senator Soc.† autem in d l 2. de uerbor. obligationi. uidetur distinguere hunc in modum, aut qualitates sunt inseparabiles, se inuicem non compatientes, & æquales sunt, & tunc attenditur qualitas illa, quæ nocet d. l. 3. §. fin. ad Syllania. Aut uerò qualitates se innicem compatiuntur, & tunc attenditur qualitas quæ prodest ac beni-
16 gnior est, d. l. si pupillus. sed hanc distinctionem† dicit Bologne. non esse ueram in d. l. 2. sub num. 125. quia in l. qui habent de tutel. illa qualitas prodest quæ est naturalis, & attenditur & in d. l. si pupillus sunt qualitates incompatibiles, & inseparabiles, & sic non est diuersitas in casu, & propterea non uidetur bene distingui. dicitque insuper in hac quæstione non esse recipiendam doctri. Roma. supra relatam qui distinguebat inter naturalem & accidentalem, ut primo casu semper naturalis preferretur d. l. qui habent cum socijs. Secundo casu si sunt separabiles attendatur qualitas quæ prodest cap. a collatione de appellatio. lib 6. & cap. postulasti de censib. lib. 6. si uero sunt inseparabiles, ubi una sit potentior altera, attenditur quæ potentior est, d. l. sed & quæsitum §. fin. de lib. & posth. ubi antem sunt paris potentiæ, tunc inspicitur illa quæ est magis apta.
17 Nam assertionē† hāc bonam nō esse asseuerat, quia non debet fieri differentia an sit separabilis uel inseparabilis, quia in d. l. qui habent & in d. l. si pupillus sunt qualitates inseparabiles & compatiētes se unà, & non est casuum diuersitas, propotereaque inquit aduertendum esse quia in iuribus in hac controuersia citatis uidentur casus esse particulares, in d. eui tat. si quis in graui, ideo non habet excusationem propter aliud impedimētum, quoniam cessat causa concessa a senatuscons. quod concessit excusationem propter causam specialem, unde remanet dispositio iuris communis, quia senatus uoluit subuenire heredibus in casibus, in quibus propter dictam dispositionem pateretur damnum ab eo, & in d. l. si pupillus attenditur causa quæ prodest, quia uere peconnia est de hæreditate, cum debeatur a pupillis naturaliter, & non est proprie datum causa conditionis implendæ, sed solùm gratia soluendi debitum.
18 Vnde Bart.† in d. l. si quis in graui, §. fin. asserit quod quando causa prodest, & est potentior, illa attenditur l. 3. §. si quis palàm de iur. fisc. item quando una prodest & nulla nocet semper attenditur illa quæ prodest, l. si emancipatum de senat. ubi dicitur magis prodesse dignitatem aui, q̄ casū patris, ideo in-
19 quit† in casu proposito uerioren uideri illam opinionem, ut potius attendenda sit qualitas, quæ magis proficua est ac benignior, quàm illa quæ nocet, quando qualitas attingit dispositionem uel eius rationem; sed si duarum prædictarum causarum una dispositioni coheret alia non æquè siue prosit siue noceat semper attenditur, nec tamen esse dicendum per hoc id procedere ex eo, quia qualitas sit potentior, cùm id ex accidenti, & non ex fortiore poten-
20 tia procedat, quamuis Areti. contraria placuerit sententia. unde in proposita quęstione concludit,† qualitatem canonicatus potēntiorem esse qualitate monachatus ex eo, quia in episcopali ecclesiā canonici ponuntur tanquam fratres episcopi, & reputantur clerici, respectu gubernationis ecclesiæ, & ideo inquit sibi placere quòd ipsi possent iudicare, ne sine iudicibus tota diœcesis permaneat. Sed si esset canonicatus merè regularis alterius ecclesiæ, uel monasterij, tunc non contineretur, quia diminuitur ratio dispositionis, & reputantur uere monachi, quia præualet qualitas monachalis, sed in ecclesia cathedrali præualet qualitas clericalis, cùm habeant curam animarum, & interueniant in actibus attinentibus ad ordinem episcopalem, unde cessant omnia contraria.

SVMMARIVM.

1 *Sententiam contra Archidiaconum auctori uideri ueriorem.*
2 *Glos. in c. statutum de rescript. lib. 6. intellectus.*
3 *Qualitatem canonicatus, superuenientem in monacho, remouere præsumptionem imperitiæ.*
4 *Monachus qui promouetur ad dignitatem clericorum secularium, ea posse, quæ possunt clerici seculares.*
5 *Tex. in c. adijcimus 16. q. 1 in fin. perpenditur.*
6 *Qualitas clericatus adueniens religioso, alterat priorem religionis qualitatem.*
7 *Qualitas adueniens enti, illud qualificat ac reponit in diuersam naturam.*
8 *Archidiaconi opinionem & humaniorem, & in puncto iuris esse ueriorem.*
9 *In curia Romana obseruari, ut cum delegatur causa monacho qui sit canonicus ecclesiæ cathedralis, exprimatur*

matur qualitas monachatus.
10 *Omissionem expressionis eorum qua necessaria non sunt non vitiare.*
11 *Archidiaconi sententiam in iusu forensi, uideri durum esse, non obtinere.*
12 *Auctorem putare Archidiaconi atque Abbatis opiniones foedere distinctionis conciliandas esse.*
13 *Non esse differentiam, quantum ad causarum commissiones, inter monachos & canonicos regulares.*
14 *Quia omnes a causarum strepitu debent esse remoti.*
15 *Nec esse forensis negocij susceptores.*
16 *Monachatus vel canonicatus regularis quando per sum. Pontif. in commissione sit facienda mentio.*
17 *Monachum qui factus fuerit canonicus, non eximi prorsus a qualitate canonicatus.*
18 *Abbatis sententia quibus in casibus sit recipienda.*
19 *Monachatus qualitas quando alterata remaneat, per qualitatem canonicatus.*
20 *Felyni sententia contra Abbatem confutatur. num. 21. cum sequen.*
21 *Monachum factum episcopum, remanere monachum.*
22 *Quantum ad ea qua non repugnant episcopatui.*
23 *Habilitas ad delegationem est quoddam consecutiuum qualitatis canonicalis.*
24 *Ecclesia cathedralis secularis non ita arctatur vt regularis.*

Quæ sit auctoris sententia circa mixtum duarum qualitatum in eandem personam.

CAP. XXXII.

1 Vid constituemus in hac uere insigni, sed ualde controuersa quæstione? Ego † opinor sententiam contra Archidiaconi esse ueriorem & omnino recipiendam, ratio autem quæ me in illam urget, est, quia monachos duplici ratione comperio a causarum cognitionibus arceri, tum scilicet ob præsumptam in eis imperitiam, ac negociorum ruditatem, & ignorantiam, d. cap. de præsentium 16. q. 1. tum etiam ut a strepitu causarum sint quieti, d. c. unico de sindic. Quarum rationum utraque uacat, ubi qualitas canonicatus ecclesiæ cathedralis superuenit in monacho, nam per illam efficitur idoneus ad susceptionem & cognitionem causarum. d. cap. statutum, §. 1. de rescript. lib. 6. unde cessante ratione prohibitionis, debet quoque cessare prohibitio, l. adigere, §. quamuis de iur. patro. cap. cum cessante de appel. cum socijs. & si dicatur hanc qualitatem non sufficere ad faciendum, aliquem, qui aliàs sit ineptis, idoneum ad susceptionem causarum, ut dicit † gloss. in uersic. canonicis
2 in d. capit. statutum, ubi qualitatem canonicatus negat facere capacem susceptionis ac cognitionis causarum minorem, excommunicatum inimicum, uel similem, qui alia legitima exceptione repelli possit. Responderi potest, hanc qualitatem monachatus non esse talem, ut faciat mero iure, uereque ac realiter ipsum monachum inhabilem, sed potius de quadam honestate ut uult gloss. mag. ad fin. in d. c. unico de Syndico, ac ex quadam præsumptione generali iuris, ut in d. cap. de præsentium, unde cum quali-
3 tas † illa canonicatus superueniens remoueat præsumptionem illam imperitiæ, & inducat publicam honestatem ac habilitatem, in susceptionibus causarum, earumque cognitionibus, d. c. statutum, §. 1. & arg. c. doctos cum duobus seq. & cap. ex auctoritate cum seq. 16. q. 1. non poterit argui a qualitatibus impeditiuis, de quibus loquitur dicta glo. ad casum nostrum, quia illæ uere ac realiter, meroque iure impediunt canonicatus qualitatem producere tales effectus in personis, per illas exceptiones impeditis, qđ impedimentū nō exhibet qualitas monachatus,
4 quia ubi monachus † promouet ad aliquē ordinē, dignitatem, uel gradum ad quos promouentur clerici seculares, ea omnia potest, quę concessa sunt illorum clericorum ordinibus, gradibus ac dignitatibus. d. cap. doctos, & d. cap. ex auctoritate cum suis seq. c. 16 q. 1. & facit regula l. 2. cum socijs de iurisd.
5 omni. iudi. Præterea † in hanc partem ego considero tex. in c. adijcimus ea. 16. q. 1. in fi. ubi Leonis sum. Pont. de monachis loquens constitutio refertur, in hęc uerba, ecclesiasticas verò atq; seculares actiones attrectare prohibētur, ut nō p̄sumāt sibi patrocinia causarum, nisi ab episcopo commoniti fuerint, nec secularibus causis occupentur, ut residéant cognitores dirimendarum litium, sed ubi qui monachus est in canonicum cooptatur, ab episcopo dicitur moneri & uocari ad ea omnia ad quæ habiles sunt canonici, & quę concomitantur eam qualitatem cap. si monachus ad clericatum 16. q. 1. & cap. moderamine eadem causa & q. ergo & iudicare poterit. d. c. statutum, §. 1.
6 Postremo confirmat † hanc sententiam, quòd qualitas canonicatus adueniens religioso alterat priorem religionis qualitatem, eamque in diuersam speciem reponit. Abb. in cap 1. de uit. & honesta. clerico. ubi decidit, statutum loquens in clerico non habere locum in clerico qui effectus fuerit canonicus, ergo idē erit in monacho qui effectus fuerit canonicus cathedralis ecclesiæ, quia disposita in monacho, non habebunt locum in eo qui sit mona-
7 chus & canonicus, & facit † in hanc sententiam uulgaris illa ac notissima conclusio, quæ habet, quòd qualitas adueniens enti qualificat illud, reponitque in diuersam speciem, cap licet canon iuncto cap. statutum de electio. lib 6. capit. in audientia de senten. excommun. cap si iudex laicus de sentent. excommun. lib. 6. cap fin. de simo. §. præterea institut. de inutil. stipulatio. l. mariti lenocinium, §. final. de adult. l. quæsitum. § illud fortasis de leg. 3. cum simi. tam utiliter, quàm copiosè congestis ac perpensis per Hippoli. Marsil. in eius singularibus, singul. 520. incip. Qualitas adueniens. si igitur qualitate prænarrata canonicatus superueniente qualificatur ens & reponitur in speciem diuersam qualitatiuam, ergo dubitandum non erit, quin monachus factus canonicus ac ecclesiæ cathedr. lis, tanquam simplex canonicus eiusdem ecclesiæ non debeat posse sibi

com-

commissam causam tanquam canonico nulla habi-
ta qualitatis monachatus mentione, & suscipere &
cognoscere, iuxta formam dicti cap. statutum, §. 1.
8 & hæc † sententia præterquam quod demonstrata
fuit in puncto iuris uerior ac sustentabilior, tan-
quam benignior quoque, & humanior, ac fauorabi
lior, quàm altera causarum commisionibus omni-
no amplectanda uidetur.
9 Sed & in actu † practico, in quo dixit Lud. Rom.
iam relatus, curiam Romanam uel cancellariam
Apostolicam prædictas disputationes Romæ habi-
tas inter ipsum Roman. & illos recentiores qui de-
fendebant illam opinionem, quam supra & uerio-
rem & humaniorem esse docuimus, postea obser-
uari fecisset, ut cum dabatur in iudicem monachus,
qui esset canonicus ecclesiæ cathedralis, semper ex-
primeretur a sum. Pont. qualitas monachatus, per
text. in d. cap cum olim de priuileg. arbitrarer quo-
que ab ante dicta sententia haud quaquam receden
10 dum esse † duplici ratione, tũ scilicet quia omisio ex
pręssionis eorum quæ necessaria non sunt actum nõ
uitiat, l. 1. in prin. ubi Saly. & alij Doctor. notant, C.
de rei uxor. actio. prout nec exprę̄siones eorum quę
necessaria non sunt actui, illum uitiant, l. quæ extrin-
secus de uerbor. obligatio. l. non solent de regu. iur.
& l. testamentũ non ideo, C. de testa. tum etiam quia
cum fiat expræsio solius qualitatis canonicatus,
quæ sufficit ad sustinendum commisionem & co-
gnitionem causarum delegatarum d. capit. statu-
tum, §. 1. & quæ alterat naturam dictæ qualitatis
monachatus, inducitque naturam alterius qualita-
tis d. cap. si monachus, & c. ex auctoritate iuncto c.
adijcimus 16. q. 1. non erit hæsitandum, quia com-
misio causę in actu practico, ẽt si omissa fuerit men
tio qualitatis monachatus, sustineatur per solam ex
præsionem canonicalis qualitatis, & per supradi-
ctas considerationes remaneat quoque sublata ar-
gumenta omnia, quæ adducuntur a supra relatis pa
tribus pro opinione Archidiaconi.
11 Vereor tamen, † ne difficile esset contra opinio-
nem Archidiaco. in usu forensi obtinere, quia uide-
tur esse illius sententia receptior, quàm illa Abbatis
quandoquidem cum Arch. in d. cap. statutum sen-
tit Calder. cuius non meminit Abba. & cum illo con
ueniunt ibidem Ioan. Andr. Franc. & Geminia. Rur-
susque Aret. in d. capit. causam & ibi Fely. sub nu. 4.
post Ioan. Andr. qui dicit Aretin. ibidem resumpsis-
se omnia arg. Calderini illisque respondisse, ac dein-
de Archidiaco. sententiæ tandem adhæsisse, & idem
Ioan. Andr. in additio. ad specul. in tit. de indic. dele-
gat. §. excipi uersic. nunquid sub num. 4. in additio.
12 incip. committi. Quamobrem † existimaui ego fa-
cile posse istiusmodi opinionum diuersitates ad con
cordiam reduci, si dixerimus hunc in modum, quòd
scilicet aut sumus in monacho qui factus sit canoni-
cus regularis simpliciter, aut in monacho qui sit fa-
ctus canonicus ecclesiæ cathedralis regularis. Aut
in monacho qui sit assumptus in canonicum eccle-
siæ cathedralis secularis.
Primo casu, locum habebit conclusio negatiua
13 quia non est differentia, quantum † ad istiusmodi
commisiones causarum, inter monachos & canoni
cos regulares, in cap. 2. de postulan. & ratio est quia
14 † a causarum strepitu debent esse remoti, cap. uni-
15 co de syndico & l. consulta diualia, nec alicuius † fo-
rensis negocij debent esse susceptores, nisi de Abba
tis imperio, & monasterij utilitate ita suadente, cap.
monachi 16. q. 1. d. cap. 2. de postul. & l. repetita. C.
de episco. & cleri. & rursus ne detur illis uagandi ma
teria. capit. quanto de offi. ordinar. & ideo, quoties-
cunque istis talibus fit per sum. Pontifi. delegatio
alicuius causæ, debet fieri expresso nomine mona-
16 chatus † uel canonicatus regularis, ut in supra alleg.
cap. cum olim de priuileg. & arg. cap. cum ordinem
extra de rescript. cap. porrecta de confirmat. util. uel
inutil. & dicti cap. de præsentium 16. q. 1. per quæ iu
ra sic concludit specul. in tit. de indic. deleg. §. excipi
sub num. 4.
Secundo uero casu locus quoque erit eidem con
17 clusioni. † quia non dicitur prorsus exemptus a mo-
nachatu, neque qualitas illa canonicatus uidetur in
ducere alterationem illam in qualitate monacha-
tus, quæ supra considerata fuit, cùm adhuc ec-
clesia illa cathedralis habeat regularitatem, & ita in
telligi possunt Archidiaco. Calderi. Io. Andr. Aret.
Gem. Franc. & alii supra relati & præsertim Lud. Ro
ma. in d. l. 2. de uerbor. obligat. ubi proponit exem-
plum in ecclesia cathedrali regulari, & in istis termi-
nis procedere possunt rationes per Archidiacon. &
alios consideratæ ac supra relatæ, ac quas perpendit
Felyn. in d. c. causam quæ, primo sub nu. 4.
18 Tertio autem † & ultimo casu dicendum erit
locum esse debere sententiæ Abba. quam supra de-
fendimus, quia tunc militant concludenter omnes
illæ rationes supra consideratæ, & insuper illa ratio,
quòd uideatur ab obedientia Abbatis esse solutus,
ut dicit glos. in clem. in plerisque de electio. & gloss.
penul. in fin in clem. 2. de celebr. missa. & uidetur esse
tex. in cap. ne pro cuiuslibet. 16. q. 1. aut saltem ita
19 alterata qualitas illa monachatus remanet † per ac-
cesionem qualitatis canonicalis, ut ea omnia is pos
se dicendus sit, quæ possunt alij clerici canonici, ut
supra demonstratum fuit, & hæc perpensio uide-
tur fuisse de mente Rot. in tit. de rescript. decis. 8. in-
cip. Nota quòd ubi causa committitur. in antiq. &
20 quamuis † Fely. in d. cap. causam quæ sub nu. 5. uersi.
contrarium tamen credo uerum, impugnet ultimũ
caput istius distinctionis, eo quia monachus non de
finit esse de ordine per assumptionem ad canonica-
tum, iuxta gloss. in uersic. mendacium in fin. in capit.
quorundam de electio. lib. 6. & per auctor. Diui
Thom. in secunda secundæ q. 185. art. ult. ubi con-
cludit in omnibus compatibilibus cum dignitate
21 episcopum monachum † remanere monachum,
& hinc esse, quòd nunquam deponit habitum capit.
de monachis 16. q. 1. in ijs uerbis non debent a pro-
posito recedere. Rursus quia si extra monasterium
non debent a proposito recedere, ergo non debent
etiam esse posse causarum delegati, prout non po-
terant in monasterio. Præterea quia dispensatio illa,
per quam monachus ad canonicatum assumitur de
bet operari tantum quo ad habilitatem beneficij
cano-

canonicalis, cuius regulariter monachus est incapax, non autem quantum ad habilitatem delegationis causarum, quia dispensatio non extenditur nisi ad consecutiuè necessaria, cap. at si clerici, §. de adul
22 terijs de iudi. Nihilominus † facile inuertuntur omnia hæc argumenta, ex rationibus pro hac opinione supra consideratis, quia licet in ordine remaneat quantum ad compatibilia, non tamen remanet quantum ad ea quæ alterantur ex accessione gradus canonicalis, ut in hac, quam uersamus materiam, in qua propter canonicatum efficitur habilis ad susceptionem delegationis causarum, d. cap. statutum, §. t. de rescrip. lib. 6. quia habilitas illa ut delegari pos-
23 sit, qui canonicus est, † quoddam consecutiuum necessariū est ad gradum canonicalē. d. c. statutum, §. 1. unde in dispensatione ad canonicatum censetur esse comprehensa l. illud de acquir. hæred. ubi Rom. & Areti. l. prætor ait, §. hoc interdictum, ubi Bar. Ang. & alij post gloss. in uerb. expressum de oper. nou. nunciat. cum similibus, quæ supra adduximus lib. 3. huius operis, dum tractauimus quæ dicantur uenire ab expressa significatione, quæ res postremam partem argumentationis Felyni unæ prorsus inuertit, ac omnem illius substantiam, & in hoc capite debent cessare omnes difficultates quia ecclesia ca-
24 thedralis † secularis non est per stricta arctioribus illis regularitatis limitibus, quibus est coarctata ecclesia regularis, & ideo in hoc postremo capite Abbatis opinio tenenda est tanquam verior, probabilior, humaniorque ac fauorabilior delegationibus causarum in ipsa diœcesi.

SVMMARIVM.

1 *Comes Palatinus qui habet facultatem legitimandi spurios item incestuosos an possit legitimare illum, qui sit spurius & incestuosus.*
2 *Plerisque uisum fuisse inepte a Bar. fuisse formatam quæstionem in l. 2. de uerb. obl.*
3 *Spuriorum nomen esse generale.*
4 *Expressionem unius speciei ultra genus, non impedire uirtutem generalis significationis.*
5 *Quomodo Ias. nitatur euitare contrarium obiectum contra q. Bart.*
6 *Sed à Bologneto confutari Iasonis rationes.*
7 *Bartolum recte proposuisse formasseque quæstionem in facultate legitimandi concessa Comiti Palatino, quie quid e contra senserint ueterum plerique.*
8 *Spuriorum uocem posse capi in genere, & in specie.*
9 *Paleotus laudatur.*
10 *Rescriptum, in quo quis spurium se dixerit, cum ex incestu natus esset, non esse subreptitium.*
11 *Spuriorum uox quomodo in specie accipiatur.*
12 *Verba potius in dubio accipienda esse in specie, quàm in genere.*
13 *Quæstionem a Bart. propositam recte ab illo fuisse conceptam.*
14 *Spuriorum uocem accipi potius in specie quàm in genere.*
15 *Bart. resoluere Comitem Palatinum posse legitimare spurium & incestuosum simul, si habeat facultatem illos legitimandi singulatim.*
16 *Qui sentiant cum opinione Bar.*
17 *Fundamenta Bar. an subsistant.*
18 *L. si ita scriptum, de lib. & posth. quomodo sit intelligenda.*
19 *Materia legitimationis an sit fauorabilis uel odiosa. numero 20.*
21 *Legitimationem uideri odiosam, quia corrumpit mores hominum.*
22 *Omne agens agere propter finem.*
23 *Fauorem uel odium iudicari ab eo quod principaliter intenditur.*
24 *Concessionem rei recipere censuram ab eo quod conceditur.*
25 *Dispensationem contra ius diuinum esse odiosam.*
26 *Per potestatem legitimandi implicari legitimitatem in coitu illicito.*
27 *Occasioni delinquendi iura semper quanto magis possint occurrere.*
28 *Sereniss. Philippum regem nostrum perraro concedere plenas facultates legitimandi.*
29 *Legitimandi potestatem ac legitimationes non esse de ordinaria potestate.*
30 *Legitimandi facultatem non posse concedi, nisi cum derogatione ac correctione iurium prohibentium spuriorum legitimationem.*
31 *Legitimandi facultate tertio praiudicari.*
32 *Concessionem legitimandi esse delegationem potestatis reseruatæ Principi.*
33 *Legitimationis materiam parentum respectu esse odiosam.*
34 *Corrumpereque mores, & inuitare ad delinquendum, & inducere præmium ubi pœnæ locus esse deberet.*
35 *Plerosque ex recentioribus credere, suppositum Bartol. quod legitimationis materia sit fauorabilis esse falsum.*
36 *Facultatem legitimandi incestuosos esse quid maius quàm legitimandi spurios.*
37 *In legatis semper uenire quod est minus.*
38 *Mixtum ex simplicibus non alteratis in quacunque dispositione comprehendi sub simplicibus. nu. 39.*
40 *Incestus crimen perraro uel nunquam reperiri solum.*
41 *Qui putarunt Comitem Palatinum talem facultatem legitimandi habentem, non posse legitimare spurium & incestuosum simul.*
42 *In facultate legitimandi cui conceditur quod est plus intelligi quoque concessum quod est minus.*
43 *Casus aliqui quando sunt expressi, nunquam in dispositione comprahenditur casus maior expressis.*
44 *L. Vim passam, §. præscriptione de adulter. inducitur cum socijs.*
45 *Comes Palatinus qui potest legitimare certum genus spuriorum, non posse legitimare eos qui maiore nota sunt affecti.*
46 *Speciem non prædicare de pluribus ut genus.*
47 *Legitimandi facultatem esse de ijs quæ difficilius conceduntur a principe.*
48 *Comes Palatinus habens facultatem legitimandi spurios, non posse legitimare spurias secund. Signo. Homodeum.*
49 *Argumenta omnia probantia facultatem legitimandi esse odiosam, facere pro opinione contra Bar.*

Et ma-

50 *Et maxime, quando casus mixtus diminuit rationem concedendi.*

51 *Legitimatione induci laxiorem corruptionem morum, & homines inuitari ad delinquendum.*

52 *Casum mixtum quando est maior expressis, non uideri concessum sub simplicibus.*

53 *Reseruata principi non concedi nisi exprimantur.*

54 *Si in supplicatione principi porrecta exprimatur unus tantum natalium defectus, & sint duo, legitimationem reddi nullam.*

Comiti Palatino si concessa sit facultas legitimandi spurios, item incestuosos an poterit eum legitimare, qui promiscue sit spurius & incestuosus.

CAP. XXXIII.

Væro ultimo loco pro absolu-
tiore tractatione istius mixto-
1 rum materię, quid sit† sum. Pon
ti. concessit alicui legato de la-
tere faculteam legitim ādi spu
rios, item incestuosos, an pos-
sit legitimare eum qui promi-
scuè sit spurius & incestuosus? Quam quæstionem
2 formauit Bar. in d. l. 2. de uerbor. obligatio. Sed† ine
pte ut ibi animaduertere Roma. Ias. & alij receutio.
quia cum nomen spuriorum sit generale, aptum cō-
3 præhendere cuiuscunque generis spurios, † siue ge-
mina affecti sint illegitimitatis labe, ut dicit glo. ult.
in auth. quib. mod. nat. lib. efficiantur sui, & declar.
Bart. in l. ult. de ijs quib. ut indig non haberet quæ-
stio difficultatem, quia sub nomine spuriorū, is qui
& adulterinus, & incestuosus esset, uel aliàs quacun-
que duplici labe affectus, semper contineretur, quia
4 † expressio unius speciei ultra genus, non impedit
uirtutem significationis generalis, quamuis osten-
dat enixiorem uoluntatem in simplici nominato,
iuxta illud, dicite discipulis & Petro. & id quod ha-
betur in rub. C. de ser. & aq. & quamuis Ias. in d. l. 2.
5 conetur euitare † hoc contrarium duplici ratione,
quod scilicet adiectio incestuosorum alteret generalita
tem nominis spuriorum, & faciat ut in specie capia-
tur, prout importat filios natos ex fornicario tantū
coitu, iuxta tex. in §. quod uulgo instit. de successio.
cognato. & rursus quod quamuis terminus sit ge-
neralis nihilominus eos tantum comprehendat,
qui unica illegitimitatis labe sunt affecti. Nihilho-
6 minus † dicit Bolognet. in d. l. 2. sub num. 145. post
Dec. in cap. si clerici. §. de adulterijs de iud. primam
responsionem non esse ueram, quia illa specialis in-
cestuosorum enuntiatio facit potius ut spuriorum
uox in genere iudicatur fuisse prolata. l. 1. de rebus
dub. & habetur per Bar. in l. quæsitum de fundo in-
struct. Nec etiam secundam, quia generalitas nomi
nis spuriorum continet æqualiter omnes laboran-
tes, tam uno defectu, quàm pluribus, quia omnes
sunt extra puritatem matrimonij, & sine patre nati,
iuxta tex. in §. si aduersus instit. de nupt. & d. §. quod
uulgo de succes. cognato. unde infert ueram quo-
que non esse D. Alciati responsionem pro defensio-
ne Bar. dum dixit uerum non esse quòd uox illa spu-
riorum ita sit generalis, prout supponit dicta gloss.
fin. nam inquit ille, hoc esse aduersus tex. in d. §. si ad
7 uersus in institu. de nupt. Sed ut cunque † se res ha-
beat, ego nescio uidere qua concludenti ratione an-
tiquiores illi patres Bar. reprehensione dignum opi
nati fuerint, in formanda ac proponenda prænarra-
ta quæstione. Esto enim quòd uox illa spuriorum.
accipi possit in genere & in specie, in genere prout
8 comprehendit † cuiuscunque generis illegitimos,
ut per Bar. in l. fin. de ijs quib. ut indigni. & per Cac
cialup. in l. si qua mulier. C. de sena. orfi. & scribit
9 † grauissimus ac disertissimus I. C. Gabriel Paleotus
ob illius amplissima in rempub. Christianam meri-
ta, præclaramque iuris utriusque prudentiam ac po
litiarum literarum bonarum disciplinarum cogni-
tionem, iure merito ad summam cardinalatus api-
cem prouectus, de noth. & spur. c. 16. sub nu. 4. Dec.
in consi. 338. sub nu. 7. uersi. ult. potest responderi &
Ias. in consi. t t. sub num. 2. uol. 3. qui propterea uo-
lunt, rescriptum in quo quis se tantum spurium di-
10 xisset, † qui ex incestu natus esset, non esse subrepti-
tium, cùm generaliter spurij sint, qui ex incestu nati
11 sunt, in specie prout comprehendit eos † qui ex me-
retricio, uulgarique coitu sunt concepti, ut d. §. si ad
uersus instit. de nupt. in § quod uulgo institu. de suc-
cessio. cognato. in l uulgo ubi Bal. in 2. lect. de statu
homi. Fely. in capit. postulasti de rescrip. D. Alciat.
in d. l. 2. de uerbor. obligatio. sub nu. 43. Nihilomi-
12 nus ob hanc ambiguitatem, † & quia uerba in du-
bio debent potius accipi in specie, quàm in gene-
re l. hoc legatum de legat. 3. ubi Bart. qui uult quòd
quando non apparet quæ actio in libello fuerit pro
posita, ut in dubio intelligatur actio specialis com-
petens pro eo quod petitur intentata, & non gene-
ralis, per illum tex. in quam sententiam facit & text.
in l. quintus in princ. de fund. instruct. & instrum.
legat. cum similit. allegat. in dicta l. hoc legatum in
13 gl. in uersic. quod usu, non potest negari, quin† Bar.
quæstio fuerit rectè concepta ac proposita per uo-
cem illam spurios, quæ dubitationem faciebat pro-
babilem, cum in dubio accipienda esset in specie,
an is qui & spurius & incestuosus esset, potuisset
per istiusmodi legatum facultatem supra relatam
habentem legitimari, neque mouet, quòd enuntia-
tio speciei alicuius oppositæ generi, non faciat quo-
minus genus accipi debeat in sua generali significa-
tione, quia respondetur, illud uerum esse, quan-
do sumus in terminis alicuius uocis genericæ, quæ
tantum potest esse gènus, secus ubi uox cui species
est opposita potest esse & genus & species, ut in ca-
su nostro uox spurios, per supra dicta, quia potius
14 † accipitur in specie, quàm in genere per regulam
sup. deductam & per tex. in l. 1. de adoptio. & in l. 1.
& 2. §. murui si cert. pet. & in §. quoties instit. de iur.
nat. gent. & ciuil. & in l. pecuniæ. §. actionis uerbo,
ubi est tex. insignis ac notandus de uerbo. significat.

Præte-

Præterea supposita recta formatione ac propositione quæstionis Bar. dico illum in proposita diffi-
15 cultate resoluere, † legatum qui prænarrata polleat legitimandi facultate, posse eum qui spurius unà sit atque incestuosus, natalibus restituere, atque legitimum facere, ea potissima ratione, quòd sumus in beneficijs principũ in quib. latissima fieri debet interpretatio, l.fin.de constit.princip. unde cum ex benignitate, licet non stricto iuris rigore sub simplicibus contineatur mixtum, dicta l. si scriptum de liber. & posthum. dicendum quoque erit, sub simplicibus in huiusmodi facultate concessa contineri casum mix-
16 tum spurii atque incestuosi. Et cum hac † opinione Bart. transeunt Bald. Angel. Imol. Roma. Cumā. Alex. & alij in d.l.2. de uerbor. obligatio. Abb. Fely. & Deci. in d. cap. at si clerici, §. de adulterijs de iudi. idem Abb. & Fely. in cap. fin. de simo. Bald. Ang. & Alexand. in dicta l. si scriptum de lib. & posth. Crot. in d. § & quid si tantum sub numero 77. & est communis teste D. Alciat. in d.l. secunda de uerb. oblig. sub nu. 41. & de uerb. signific. lib. 3. sub nu. 30. uersi. octauo Comes Palatinus, post alios quos citat, & Lancelot. Galliaul. in d.l.2. sub nu. 34. dicit esse magis communem opinionem legistarum, quod facit & Bolog. sub nu. 164. in ead. l. 2.

17 Aduertendum † est tamen circa primum hoc fundamentum Bar. quia ut inquit Bolugne. in d.l.2. sub nu. 150. cum pluribus sequen. Neque tex. in d.l. si ita scriptum de lib. & posth. neque ratio per Bar. considerata uidetur adiuuare illius opinionem. Non tex.
18 in d. l. si ita scriptum † quia ibi ideo ex benignitate concipiebatur casus mixtus sub simplicibus, quia uariabatur dispositio in casu mixto, & inducebatur quædam tertia species institutionis & legati, quæ uarietas dispositionis nun inducitur in casu Bartol. cum eadem esset concessio in casu mixto atque in simplicibus. Non etiam ratio quia supponit Bar. &
19 qui illam sequuntur materiam † quam uersamus esse fauorabilem, in quam sententiam adducit Lancel. Galiaul. in d.l.2. sub nu. 3. auctoritatem Bald. in l. 1. de tutor. & curato. dat. ab ijs qui dixit potestatem legitimandi quia neminem lędit, esse defendendam, & ideo latissimam esse faciendam interpretationem. d.l. ult. de constit. princip. capit. quamuis de priuileg. & cap. olim de uerbo. signific. sed hanc ra-
20 tionem ueram non esse docet Areti. † duabus considerationibus, quarum prior est, quia Iustinianus profitetur se nulle legitimare natos ex quocunque coitu damnato, eo quia odibiles sint, & ex tali legitimatione corrumpantur mores hominum sed naturales tantum, & ex ordinaria potestate, ut in auth. quib. mod. naturales effi. sui & quib. mod. natur. effi. legit. §. fi. si igitur nisi naturales possunt legitimari, ut in dict. authenticis, ergo sequitur ut limitatio sit
21 odiosa † quia corrumpit mores hominũ, & ipsi sunt odibiles, & sic ratio Bar. nõ est uera, sed potius retorquetur, & quamuis Soci. in d.l.2. dicat hāc cõsiderationem Areti laborare in æquiuoco, quia confundit potestatem quæ est fauorabilis, cap. per uenerabilē, qui fil. sint legit. c. fi. de simo. & c. si cui nulla de præbend. lib. 6. cum exercitio ipsius potestatis, quod est odiosum, ut per Abb. in d. §. de adulteriis ibiq; Fely. & in c. postulasti de cõcessio. preb. Imol. Ro. Alex. & Soc. in d.l.2. & in d. §. & quid si tātum Dec. consi. 76. col. 2. Cur. sen. cons. 49. co. 3. uersi. eo adiuuantur pręmissa cum simil. l. D. Alci. in d.l.2. cita. Replicat
22 idem † Alci. non esse eam responsionem concludentem, quia legitimatio est finis potestatis legitimandi, & omne agens agit propter finem, & ideo si legitimatio est odiosa, non potest legitimandi potestas
23 esse fauorabilis, quia fauor † uel odium iudicatur ab eo, quod principaliter intenditur l. 1. ubi doct. solu. matrim. l. qui exceptionem de cond. indebit. l. 1. §. &
24 generaliter de uentr. inspici. & † concessio recipit censuram ab eo propter quod conceditur, Bart. in l. constitutionibus ad municip. & de incol. & facit tex. in l. argento de auro & argent. leg. Posterior Aretini ratio est, quia dispensatio contra ius diuinum est
25 odiosa, † & præsumitur concessa tantum eatenus, quatenus loquitur l. filius a patre in gloss. pen ul. de lib. & posth. & c. at si clerici de iudi. & d. cap. postulasti de concessio. preben. Et quamuis Soci. in d.l.2. dicat per legitimationem nun fieri dispensationem in matrimonio cõtra ius diuinum, quoniam nec sum. Pontif. potest dispensare, nec alteri concedere, cap. literas de restit. spolia. iuncta glos. in uersi. dispensare, sed per legitimationem dispensantur iura positiua, quæ mandant illegitimum non posse succedere, & habere honores, ideo legitimatio non dicitur dispensatio contra ius diuinum, & sic apparet secun
26 dam hanc rationem uersari in æquiuoco, dicit † Bolog. loc. iam relat. sub nu. 153. replicari posse, per illam potestatem legitimandi, ac legitimationem, implicari legitimationem in illo coitu, quasi ex permissione iuris diuini legitime sit natus, uel saltem offendit ius diuinum, cum impediatur habere effectum & inducitur illius contemptus contra eius intentionem, & sic in effectu sit dispensatio contra ius diuinum, unde implicat odium ostenditque abstineri debere a tali legitimatione, rursus ad ostendendum materiam legitimationis & potestatis legitimandi esse odiosam, dicitur, quòd per eam inuitantur homines ad delinquendum, nam si dicti filij perpetuo remanerent exclusi a successione, abstinerent parentes a procreatione istiusmodi illegitimorum liberorum. d. §. fin. quib. mod. nat. efficia. sui. occasio au-
27 tem delinquendi est odiosa, & quanto magis † iura possunt illi occurrunt l. conuenire de pact. dotal. l. non est singulis de reg. iur. cap. cum dilectus de donatio. c. detestanda, & c. nec captanda de concessio.
28 preben. in 6. & ideo † inquit Bolog. loc. iam relat. sub nu. 154. Senensis. Regem nostrum Philippum perraro cõcedere plenas illas facultates legitimandi, quia sunt odiosę, quamuis in terris ecclesię sæpissime concedantur. Præterea ad ostendendum odium, adijci-
29 tur quòd istiusmodi potestates † legitimandi ac legitimationes non sunt de ordinaria, sed de absoluta principis potestate, d. §. fi. in auth. quib. mod. nat. lib. & ideo dicuntur odium continere l. quidam consulebant ubi Doctor. de re iudic. Castren. in l. ex imperfecto, C. de testam. & in l. quanquam, C. de testam. m. lit.

Ad hæc perpenditur prænarratæ materiæ odium
inesse, quia non potest concedi, nisi cum dero-
30 gatione † & correctione iurium prohibentium
spuriorum legitimationem, & omnis correctio le-
gis est odiosa l.si uero, §.de uiro solu.matrim.l.sanci
mus.C.de testamen.& l.præcipimus, C.de appella-
tio.Item quia per tales facultates ac legitimationes
31 præiudicatur Tertio, † qui successurus esset ab in
testato, ideo tanquam odiosa debet censeri, ac re-
stringi.l. 2.§.merito & §.si quis a principe nequid.in
loc publi.Insuper quia concessio istius facultatis est
32 delegatio † cuiusdam potestatis reseruatæ principi,
ut per Bar.& alios Doctor.in l.Imperium de iurisd.
omni.iudic.in gradibus mixti Imperij, & Bal. in l.se
cunda in sexta colum.C.de ser.fugit.cuius facultatis
concessio & exercitium sunt odiosa, capit. gratum
ubi Bal.Imol.& Io.Andr.de offi. delegat. Postremò
33 quia † licet hæc materia respectu filiorum sit fauo-
rabilis, ut potè qui misericordia digni sunt quòd
alieno morbo laborent. l.legem, C.de natu.lib.l.
spurij uersic. non enim de decur.tamen respectu pa
rentum dicitur odiosa quia fauet delictis, corrum-
34 pit mores eorum, & inuitat † ad delinquendum, &
inducit præmium, ubi pœnæ locus esse deberet. l.fi.
C.de nat.liber.l.Gallus, §.primo ubi Bar. & Bald.de
lib.& posth.ergo cùm fiant legitimationes ad peti-
tionem parentum, sicque eorum interesse principa-
liter in eis uersetur, odiosæ censendæ erunt dicta l.
qui exceptionem de condit. indeb. cum socijs. & sic
35 ex prędictis dicunt † recentiores, conuinci materiam
hanc esse odiosam, & suppositum Docto. cum Bar.
quod sit fauorabilis non esse uera & consequenter
cessare aliud suppositum Bar.quod hic uersemur in
materia beneficiorum principis, quia ex supradictis
constat potius esse priuilegium, quàm beneficium;
quia derogat legi fit in præiudicium tertij, & indu-
36 cit alia de quibus supra ergo &c.Secundo loco † ad-
ducitur principaliter pro hac sententia Bar. & com
muni per Alex.in d.l.2.quòd si legatus, uel is cui cõ
cessa fuerit talis facultas, potestatem habet legitimã
di incestuosos, quod est quid maius, ergo censen-
dus quoq; erit hr̃e facultatẽ legitimandi spurios &
incestuosos, quia casus mixtus comprehenditur sub
eo simplici, quod est potentius vel operatur validius
in mixto, l.quęritur de stat.homin.l.repetundarum,
§ ult.de testib.l.legatis seruis, § si unus de leg.3.Ad-
37 ditur 3. † quòd in legatis semper uenit quod est mi-
nus l.si fundum.§.Titio de leg.1.l.apud Iulianum, §.
scio cum simil.ibi congestis de lega.1. l. nummis de
legat.3.tradit Dec.in l.in testamentis de regu.iur.&
tamen in legatis, si legata fuerint separatim simpli-
cia, ueniunt ea quoque quæ sunt vnita, l.Titiæ texto-
res in fin.princ.de leg.1.l.seruis urbanis, §.fin.de leg.
3.l.non aliter de leg.3.iuncta l.hoc legatum eod.tit.
ergo uel a fortiore, uel ex identitate rationis idem
38 quoque dicendum erit in casu nostro. Dicit † postre
mo Bolog.in d.l.2.sub nu.164. posse probari istam
opinionem Bart. concludentissima ratione, quam-
uis Bartol.resciuerit eam probare, ratio autem est,
quod in materia mixtorum illa est receptissima con
clusio, quam supra sæpius firmauimus, uidelicet,
39 ut ubi mixtum sit ex simplicibus † non alteratis
compositum, tunc in quibuscunque dispositioni-
bus quantumuis odiosissimis sub simplicib.cõpræ-
hendatur, quia de proprietate sermonis uenit, quæ
in quacunq; dispositione attenditur l. cum lege ubi
Aretin.de testamen. l.prima, §. quod autem de aleg
lus. & aleato.etiam comprehendendo casus fauora-
biles l.in fraudem in fin.de milit.testamen. & l. pri-
ma, C.de eden. & l.prima solut. matrim. & proba-
tur dicta theorica in dicta l.si ita facta de iniust.rup.
testa.in l.is qui in puteum, §.hoc interdictum quod
ui aut clam.in l.quid ergo, §.ait prætor de ijs.qui no.
infam.in d.l. Titiæ textores de leg. primo in dicta l.
seruis urbanis in fin.iuncta l.non aliter de leg.3.sed
in casu quæstionis nostræ mixum est ex simplicibus
non alteratis, quia non desinit esse uerum adulte-
rium, & uerus incestus, nec filij desinunt esse uere
adulterini & uere incestuosi. ergo &c. Additque
etiam, quòd cum perraro uel nunquam reperia-
40 tur crimen incestus † solum, sed ferè semper cum
adulterio uel stupro, siue fiat cum uirgine consan-
guinea, uel uidua, uel maritata, l. si adulterium
cum incestu, & l.stuprum, §.1.ad leg.Iul.de adult.
& hasce rationes inquit multo magis locum habe-
re, si nos adhereamus illi communi sententiæ, quam
uis supra per eum impugnatæ, quòd uersemur in
materia fauorabili & in beneficiis principum, quia
tunc licet doctorũ rationes non sint necessariæ, sunt
tamen persuasoriæ, inducuntq; istius opinionis con
firmationem & propterea istis potissimis rationib.
post D.Alc.constituit regulam affirmatiuam quam
postea limi.in sex casibus a nu.167.usq; ad nu.173.
41 Contrariam sententiam † disputando probauit
Ioan. Calderi. cui accedit Ioan. Andr. in additio.ad
specul.in tit. qui fil sint legit. super rubr. & in dicto
capitulo at si clerici, §. de adulteriis, de iudic. ubi
eandem probant Butr. Imol. & Francis. Aret.&
alii per plures quos citat Ias.sub numero quarto co
lum.tertia in dicta l.secunda ad fin.d.3. colum. uer-
sic.contrarium, eandem recipiunt idem Aretin.So-
cin. & Ias. in d.l. 2. qui dicit hanc esse communem
opinionem canonistarum, quod affirmat & Abb.
in dicto capit.fin.de simo.& in dicto §. de adulterijs
quamuis ipse tueatur probetque opinionem Bart.
idemque testatur Dec.in d. §.de adulteriis.
42 Pro qua † opinione contra Bar.Ias.in d.l.2.col.4.
post prin.dicit duo fortiter urgere, quorum primũ
est, quia in materia legitimationis, seu in facultate
legitimandi concessa, cui conceditur quod est plus
debet utique intelligi concessum quod est minus, c.
per uenerabilem qui fil.sint legit.sed non e contra l.
cui pacto de ser.expor. & ubi concurrunt duo defe-
ctus, maiore est opus dispensatione, arg.auth. itaq;
43 C.commu.de successio.& quando † ali qui casus sunt
expressi, nunquã continetur maior expressis.c. sedes
de rescri.cle.non põt de procu.& no.in l.sed & siquis
§.quæsitũ si quis cautio.prętertim in potestate legiti
mãdi, quę est de reseruatis principi in signum supre
mæ potestatis.d.§.fi.in auth.quib.mod. natur. effi.
sui, & talia reseruata non ueniunt sub generalitate
uerborum cap. conquerente de offic ordinar.

Secun-

44 Secũdo loco † affertur pro hac parte tex. in l. nim
passam, §. præscriptinne, iuncta l. mariti. §. hoc quin
quennium de adulter. nbi hsbetur quinquennalem
præscriptinnem tollere accusationem adulterij uel
incestus, secundnm aliquns, quòd si utrunque cri-
men coninnctum est, ea prescriptione non tolli,
qnod non alia ratione uidetur decidi, quàm ea,
quòd ubi incestus crimen adulteri ocñiunctnm sit,
ibi granius sit delictum, & conseqnenter disposi-
tio facta in casu simplici non trahatur ad mixtum,
ergo idem erit dicendnm in casu nostro.
45 Tertio adducit Ias. † pro hac opinione Bal. in c.
naturales nu. 13. in ult. q. si de feud. fuer. contro. in-
ter domin. & agnat. uasal. ubi decidit Comitem Pa-
latinum qui habet facnltatem legitimandi certum
genus spuriorum, non posse eos legitimare, qui
46 maiore uitio laborant, quia non ita † species præ-
dicatur de pluribus ut genus, l. heres, §. duæ statuæ
de leg. 3. Item quia cum hec facultas sit de ijs qnæ
difficilius conceduntur à principe, nnn debent intel
47 ligi † in tali concesſione uenire, secundum Io. Andr.
in cap. 1. de fil. presbiter.
Quarto addit auctoritatem Signo. Homod. in
consi. 186. in q. vertente inter Durantem, ubi consu
luit Comitem Palatinum habentem auctoritatem
48 legitimandi spurios, non † habere facultatem legiti
mandi spurias, quasi in se contineant quid maius,
quàm id qnnd concesſnm fuerit ab Imperatore, nel
sum. Pont. latius inducendo ut per eundem Ias. col.
4. uersi. pro eadem parte in d. l. 2.
49 Quinto possunt † adduci ea omnia, quæ supra fue
re considerata ad ostendendum hanc materiam fa-
cultatis legitimandi ac legitimatinnis esse odiosam,
& nnn faunrabilem qnæ etiam proseqnitur D. Alc.
in d. l. 2. sub nn. 45. cum duobus seq.
50 Sextn dicit † Bologn. in d. l. 2. sub nu. 165. ea ratio
ne præter cæteros posse ostendi, hanc opininnem
esse veriorem contra Bar. & reliquos, quia licet iste
casus mixtus ex proprietate sermonis pnsit contine
ri sub simplicibus, nihilominus ex interpretatione
concedentis nnn uidetur posse contineri, quia casus
mixtus diminnit rationem concedendi, & ideo re-
stringitur significatio per text. in d. l. uim passam, §.
præscriptione.
51 Septimn quia † inducitur laxior corruptio mo-
rum, & homines inuitantur ad delinquendum,
qnod fieri nnn debet, arg. d. §. fin. & l. conueniri de
pacti. dotal.
52 Octauo qnia casns mixtus † maior est, & nnn ui-
detur esse concessus l. tutores, & cap. sedes de rescri.
& Clem. non pntest de procur. cum simil.
53 Nono quia reseruata † principi non concednn-
tur, nisi exprimantur, per notata in d. l. Imperium de
iurisdict. omni. ind. & in cap. quo ad translationem
de offic. deleg.
54 Decimo quia † si quis petat a principe se legiti-
mari, & exprimat unum defectum tantum, si ha-
beat duos defectus legitimatio redditur nulla, quia
fuit subreptitia petitio, & si expresſisset, forsan prin
ceps nnn concesſisset, nel cum maiore difficultate,
iuxta nota. in c. super literis eum materia de rescript.
ergo etiam in ista concesſione potestatis legitiman
di præsumendum est principem non concesſisse, uel
restrictiuè concesſisse, ideo nisi per uerba expressa
non uidebitur fuisse talis potestas concessa.

S V M M A R I V M.

31 *Non expressio eius propter quod Princeps de leui non esset petita concessurus, vitiat rescriptum tanquam subreptitium.*

Quæ sit auctoris opinio in proposita quæstione facultatis concessæ Comiti Palatino.

CAP. XXXIIII.

Vid dicemus in tam controuersa ta ab antiquis patribus quæstione, quæ tot tantisque suffulta est utrinque rationib. atque au-
1 ctoritatibus? Mihi placet opinio† Bar. quæ communi, aut saltem magis communi Cęsarei iuris interpretum consensu est recepta, ut supra ostendimus, & à qua in praxi non recederetur, ut dicit D. Alc. in d. l. 2. sub nu. 48. Ratio autem quæ me præter
2 supra consideratas mouet, illa est, quia cùm † in casu quem uersamus non discernatur mixtura specificationis, sed tantum participationis & concursus (prout declarat Zas. in d. l. 2. sub nu. 11. cum tribus seq. & supra abūde tradidimus in præmissis factis ad theoricam istius materię) necesse est, ut aut velimus istiusmodi simplicium mixtura, unum uti potentius altero, illud superare, aut concedimus ęqua lance se habere, priore casu, qui quantum ad iuris effectus mixtum iudicatur tantum illud simplex, quod potentius atque efficacius in mixtura operatur d. l. quæritur de stat. homi. cum sociis ibiq; Bart. & Bal. in 1. lectu. aliique scrib. not. quibus multa addit Ias. in l. 3. in 1. not. de iurisd. om. iud. ubi elegans de hoc habetur tex. non erit dubitandum, quin, cum is qui unà spurius sit, & incestuosus, indicetur tantum ut incestuosus (cum ea qualitas præualeat uti grauior) sub facultate legitimandi spurios item incestuosos comprehendatur. Posteriore casu, quando ęqualiter utraque simplex concurrit in mixto, tunc quoq; si
3 let omnis difficultas, quia † a separatis ad coniuncta bene arguitur l. miles, §. decem de re iudic. & ab unitate ad pluralitatem concludens inuehitur ratiocinatio. l. si finita, §. cum autem plures de dam. infect. & optime deseruit decisio Bal. in l. ult. C. com. de le. col. 2. sub nu. 6. Me rursus in Bar. sententiam impel-
4 lit, quòd cum uox spuriorum † tanquam generica species omnes spuriorum comprehendat, iuxta glo. in d. §. fi. in auth. quib. mod. nat. effici. sui, & supra diximus, uox pariter incestuosorum tanquam sub alternè generica complectatur omnes incestuosorum species, ut not. Doctor. in dicto §. si aduersus instit. de nupt. dicit gloss. in authen. de incest. & nefar. nupt. in principio & docet Bartol. in l. si adulterium cum incestu de adulter. qui incestuosus & spurius erit, sub suis generibus non secus ac species
5 simplex comprahendatur, quia ita species † mixta ut simplex, sub suo genere comprehenditur l. secunda, §. doli, ui bonor. rapto. & l. prima iuncta l. Aristo. in principio de donat.

Quamuis igitur is qui spurium atque incestuosum reperit, ratione participationis atque concursus mixtæ dicatur esse speciei, nihilominus ueniet sub generali alterutrius simplicis significatio-
6 ne, † quæ cum propria sit, ut declarat Aretin. in l. cum lege de testam. & probat text. in l. 1. in princ. de sui. & legit. hæred. cum sociis & à materia quantum uis odiosa ac strictè interpretanda nunquam censeatur esse exclusa, Deci. in consilio quinto ad fin. cum simil. ibi ab eod. citat. faciet ut qui spurius atque incestuosus erit, nunquam censeatur esse exclusus a tali potestate legitimandi.
7 Neque mouet si dicatur † quòd cùm facta fuerit specialis enuntiatio, non debeat unum sub altero comprehendi. l. doli clausula ubi Bar. de uerb. oblig. quia respondetur, illud procedere quantum ad hoc, ut unam ex enumeratis, alteram simpliciter comprehendat, ita loquitur dicta l. doli, & quod ibi tradit Bartol. secus quando agitur, ut comprehendat non simpliciter sed promiscuè, quia tunc comprehendet per ea quę proxime dicta sunt, & quæ tradit Bart. ad fi. d. l. doli clausula per nota. a Cyn. in l. cùm quæstio. C. de legat. quibus deseruiunt tradita per Bald. in eadem l. cum quæstio ad fi. & alios doct. ibidem communiter, iuncta præsertim declaratio. Iaso. ibidem. Vel potest aliter quoque euitari difficultas ut supra diximus in princ. istius conclusionis aduersus Bolog. Postremo in hanc partem adducor,
8 † quòd licet possit dari spurius, qui non sit incestuosus, tamen dari non potest incestuosus, qui etiam non sit spurius, quod sic deducitur. Nam incestuo-
9 sus cum is sit † qui suesceptus est ex fornicario coitu affinium uel collateralium. d. §. si uduersus instit. de nupt. glos. in auth. de incest. & nephar. nupt. in prin. siue cū marito, siue sine d. l. si adulterium cum incestu in princ. de adulter. certum est, quòd habet eum patrem, quem habere non licet, & cōsequenter erit spurius. l. uulgo concepti de stat. homi. & est in indiuiduo text. in d. §. si aduersus in primo respon. ubi dicitur quantum ad patriam potestatem istiusmodi incestuosos esse tales quales sunt ij, qui vulgo fuerint quęsiti, ergo semper uerum erit eum qui incestuosus sit spurium quoque esse. Cum igitur data sit facultas legitimandi incestuosos Comiti Palatino uel legato succeditut illi quoque data esse intelligatur potestas legitimandi eum qui sit unà spurius & incestuosus, quia disposita in principalibus locū habent & in ijs quæ accessorie ueniunt l. & si non sunt, §. per ueniamus de aur. & arg. legat. cum uulgar. Non faciunt modo negocium ea quæ in contrarium perpensa sunt, atq; imprimis illud argumentum, quod
10 cui cōcessum † est quid minus nō cēsetur esse permissum quod maius est, quia responderi potest ut per D. Alciat. in dicta l. secunda sub numero 55. & Lancel. Galiaul. sub numero 15. reiecta solut. Deci. in dicto §. de adulterijs, negarique insuper potest hoc suppositum, per rationem ultimo loco per Bartol. consideratam, quia scilicet dum conceditur legitimari incestuosos, quod plus est, conceditur quoq; legitimari & spurios quod minus est & quod venit accessoriè ad incestum ui delictorum mixturę.

Et si

Et si dicatur spurium non accipi in presenti quæstione prout sequitur ad positionem incestuosi, sed pro adulterino tãtum, Respoudeti potest imprimis hoc nihil esse quia cùm incestus committatur semper cum collaterali uel cum affine habente, uel non habente maritum d. l. si adulterium cum incestu ad leg. Iul. de adult. & ita adulterium, ut spurietas, dicatur esse accessorium incestus, cùm incestus principaliter consideretur ergo eodem iure censebitur. l. 1. C. de posth. hær. insti. cum simi. Doct. in rub. de leg. 1. deinde & 2. modo respõderi põt ex aliis rõnibus pro cõi ut supra consideratia, ex quibus conse

11 quẽter † tolluntur duæ illæ rationes, quas confirmationis gratia addiderat Ias. quòd scilicet hoc pacto tacite cõcederentur maiora expressis, contra c. sedes de rescript. & l. sed & si quis, §. quæsitum si quis cautio. & quod sub generalitate verborũ concederetur reseruata principi, cõtra c. couquerente de offi. ord. nam prima tollitur ex eo, quia tacite nõ uenit quod ex uerborum significatione proficiscitur, per ea quæ supra diximus lib. 1. huius operis, in significatione

12 expressi. Itẽ 2a obiectio c. sedes de rescr. † cessat, ubi uersamur in materia fauorabili, prout uostra est ex communi doctorum sentẽtia supra relata, quam firmant glos. & Doct. in c. fi. de simo. Abb. in cap. cum tibi de uerbo. signific. sub nu. 3. ubi sic limitat d. cap. sedes & doctor. communi consensu post Bart. in dicta l. secunda de uerbor. obligatio. Postremo negari potest hanc mixturam istius casus continere aliquid maius expressis, cum sit facultas concessa legitimandi incestuosum, cuius qualitas non recipit incrementum a spurietate cum sit eius accessorium necessarium, ut supra diximus in 3. ratione. Secundæ autem rationi respondetur, satis dici factam specificationem eius facultatis in concessione facta per sum. Pont. legato, ut per glos. in uersic. specificare in d. c. couquerente, & faciunt quæ supra diximus lib. 1. in materia eorũ quæ speciali egent expressione. Præterea dicitur ob fauorem beneficij principalis posse ac oportere latiorem fieri interpretationem, ut per Bart. & alios in d. l. 2. Postremo respondetur ratione dispositionis factæ in utroque simplicium, ac præsertim in incestuoso, ex ui & natura illius uerbi, intelligi in specie ac præcisè factam esse huius casus comprehensionem, inducendo ut fecimus.

13 Nec † inconueniens est, ut uerborum generalitas idẽ operetur quod specificatio, quantũ ad trãslationem, cum ad eundem finem proferantur; quia tantum operatur generalis oratio respectu generis quãtum specialis respectu speciei. l. si duo in fi. cum simi. ibi in glo. in ver. denegata cicatis. de admi. tutor.

14 Non etiam mouet tex. † in §. uim passam, §. præscriptione de adult. quia præter responsionem quam affert Alex. in d. l. 2. col. 2. circa medium sub nu. 6. dicitur illum text. nihil obesse, eo quia is non negat quominus casu ille mixtus adulterii cum incestu ueniat sub simplicibus, sed non uult comprehendi sub uno tantum simplicium, sed sub utroq; quia cũ utrunque delictum æqualiter concurrat, attendi pariter utriusque delicti dispositio debuit, atq; ita non quinquennalis sed decennalis præscriptio inspicienda fuit, sed hoc nihil facit ad terminos quæstionis nostræ quia dum disputant doctores, an spurius & incestuosus ex tali facultate possint legitimari, supponũt hunc talem debere legitimari ex potestate legato, uel Comiti Palatino tributa, si æqualiter concurrat utraque macula, quòd si vna potentius altera se habeat, tunc sufficiat secundum eam, quæ efficacius afficiat, legitimationẽ fieri, per ea qua supra di-

15 cta sunt, & procedit ista solutio, supposito † quod §. hoc quinquennium l. mariti de adult. procedat tam in incestu, quàm in adulterio, vt uidetur uoluisse Ias. in d. l. 2. col. 4. dum reprehendit Alex. Si uerò supponeremus illum, §. locum habere solum in adulterio, responsio Alex. quòd dispositio ibi facta nõ esset in utroq; simplicium, vera esset cũ qua trãsit ibi Ias. sub

16 nu. 29. quicquid ibidẽ dicat Ias. Ex hactenus † quoq; deductis tollitur auctoritas Signor. de Homod. & maioritas illa rationis per Iaso. ibi pariter considerata inferendo ex illius dictis, quia facta concessione facultatis legitimandi incestuosos dicitur concessum esse quod maius est, ut supra diximus, unde qđ minus est uidetur quoq; esse concessum, hoc est facultas quidem tollendi spurietatis qualitatem accessorie quidem sed indiuiduæ adiectam.

17 Non obstant etiam † illæ rationes per D. Alci. & Bolognet. cõsideratæ ac supra relatæ ad ostendendum facultatem legitimandi esse odiosam, & propterea non esse faciendam extensionem, quia respondetur dupliciter, imprimis eundem Alciatum in discursu istius conclusionis distinguere inter parentes & liberos, ut ratione filiorum sit fauorabilis, respectu parentum sit odiosa, & in hoc capite procedunt eius rationes, unde cum quæstionis uis uersetur in persona filiorum non erit earum rationum consideratio habenda, præterea ex supra deductis demonstratum est, quod etiam si materia esse odiosa nihilominus deberet posse legatus uel Comes Palatinus legitimare huuc promiscue & spurium & incestuosum, cum spurius & incestuosus simul ex ge-

18 nerali † significatione sub incestuoso comprehenderetur, dicta l. secunda, §. dolo ui bonor. rapto. quæ etiam in materia odiosa locum habet, ut per Dec. in dicto consilio quinto ad finem post Aretin. in dicta l. cum lege de testamen. & Ioan. Calden. in tit. de affin. & consangui. consi. primo in princ. eundem Dec. in consil. 344. sub nu. primo ubi late recentiores Parisiens. in scholis ad eum, & in capitulo inter cæteras sub nu. 7. de rescript.

19 Non refragatur quoque † doctor. illa Bal. in c. naturales sub nu. 13. quia pluribus modis respondetur, ac primò q; Bald. loquitur quando facultas illa legitimandi erat restricta ad certam speciem, quæ ut genus complectens non poterat aliam speciem spuriorũ maiorem maculam habentium, idq; aperte ostendit Baldus dicit non posse speciem per modũ generis specificare, per l. hæres meus, §. duæ statuæ de leg. 3. exempli gratia, si alicui Comiti Palat. no concessa sit facultas, ut possit legitimare spurios tantum, adulterinos non poterit legitimare eum, qui ex incestu, uel nephario coitu sit conceptus, quoniam delicti qualitas est grauior, secus etiam casu nostro, quia

cum incestuosus semper annexam habeat adulte-
rinitatem uel spurietatem, ut sic dixerim, prout
supra probatum fuit, eo ipso quod conceditur
incestuosus legitimari, intelligitur cum qualita-
tibus accedentibus, quæ non possunt esse quid
maius suo principali, l. quod per manus ubi gloss.
& Bald de iur. codicil. cum simil.

Secundo loco dicitur, quòd per ea quæ dicta
sunt in secunda ratione præter cæteros apparet
20 quòd incestuosus potest † instar generis habere se
ad incestuosum qui aliam qualitatem admixtam
habet facit quod notat Bald. per illum text. in l. per
adoptionem de adoptio. in l. falsa, §. primo de con-
ditio. & demonstrat. Bart. in l. exceptores. C. de nu-
mer. & actuar. libro 12. per illum textum cum si-
mil. à D. Alciat. congestis in d. l. 2. col. 2. ad finem &
3. in princip.

21 Tertio respondetur in casu Baldi uerborum † si-
gnificationem repugnasse conceptioni illius casus,
de quo erat controuersia, in casu autem nostro con-
uenire, eo quia aut iste duplici macula pollutus fa-
cit tertiam speciem mixtam. & tunc ex generali si-
gnificatione compræhenditur cum sit species parti-
cipationis & concursus, non etiam specificationis,
quæ significatio etiam in odiosis & penalibus non
reijcitur. dicta l. cùm lege ubi Aretin. de testa. cum
simil. supra cit. & sæpius alibi diximus. Aut uolu-
mus nullam facere speciem, & tunc quia utraque
qualitas sub suo simplici cõprehenditur & propriè
l. in toto ubi Dec. de regu. iur. l. si quis cum totum
ubi Socin. de exceptio. rei iudica. res non habebit
22 difficultatem uel saltem per arg. † a separatis ad con
iuncta. dicta l. miles, §. decem de reiudic. & per ar-
gumen. à pluralitate ad unitatem. l. si finita, §. cùm
autem de dam. infect. Postremo addi potest, illud
quod se habet in plus in casu nostro fuit conces-
23 sum, quia fuit permissa facultas † legitimandi in-
cestuosos, ergo inuertenda erit decisio Bald. in di-
cto capitulo per uenerabilem qui fil. sint legit. & l.
nec in ea ubi Bart. de adult.

24 Non est etiam uerum † quòd qualitas casus mix-
ti diminuat rationem concessionis, quia ut supra
ostendimus nunquam potest dari casus legitimatio
nis in incestuoso, quin adsit mixtura fornicarij uel
adulterini aut aliàs nefarij coitus, ut supra ostendi-
mus, ergo uerum non erit eam qualitatem induce-
re diminutionem rationis ipsius concessionis, quia
25 id quod necessariò accedit, † uel consequitur, nun
quam in dispositione omissum esse censetur l. illud
de acquiren. hæredit. §. 1. institur. quibus ex caus. ma
num. non licet, & de hæredib. institu. §. primo l. se-
cunda de iurisdict. omnium iudicum cum similibus
& supra diximus libro primo in materia expræssæ
significationis.

Non mouet quoque quòd laxior detur facultas
26 corruptionis morum, quia licet † respectu paren-
tum ea obiectio posset procedere, ratione tamen
ipsorum filiorum legitimandorum, quorum prin-
cipalior causa tractatur, & qui alieno laborant ui-
tio alienoque odio prægrauentur l. ultima, C. de na-
tur. liber. & l. spurij de decurio. non potest ea odij ra
tio considerari, ut supra dictum est, cum fauore di-
gna sit filiorum causa, l. non debet de reg. iur. c. non
debet eod. tit. lib. 6.

27 Quinimò cum patris odium † & filij fauor con-
currunt, potentius operatur filij fauor patris q̃ odiũ
l. si quis in suo, §. legis, C. de inoffic. testamen. & l.
mulier in principio ad senat. Trebellian. ideoque fa
cere debet ut in casu nostro filiorum fauore atten-
denda sit ratio, in parentes odium inducens tãquam
elisa potentia fauoris filiorum.

28 Non obstat etiam quòd casus † mixtus maior sit
simplici expresso, quia ex supra perpensis tam in fun
damentis pro opinione communi adductis, quàm
in ampliationib. obiectionum pro parte contraria
adductarum, contrarium uerius esse demonstra-
tum est, & ideo non est ulterius insistendum.

29 Non obstat similiter, quòd reseruata † Principi
non conceduntur nisi expressum sit, quia supra do-
30 cuimus in casu expresso nos uersari, minus obest † ul
tima ratio quòd ubi duplici laborat illegitimitatis
labe, si una tantum expressa, petierit a principe le-
gitimari, non ualeat legitimatio si facta fuerit,
quasi surreptim obtenta sit, quia respondetur id
locum habere, quando ita se habent illa illegitimi-
tatis vitia, vt unum ad alterius consequentiam trahi
non possit, & unum expressum sit, quia tunc omis-
sio non expressi potest facere legitimationem sur-
reptitiam & inualidam, cum tale quid subticitum
31 fuerit † quod de leui princeps concessurus non fuis-
set, ut per Iaso. in l. prima sub numero secundo, C. si
contr. ius uel util. public. per text. in capitulo po-
stulasti in uersiculo de leui, ubi multum notat
Abb. de rescriptis. secus est in casu nostro, in quo
utrunque uitium fuit expressum, & spurietatis, uel
adulterinitatis, quod in consequentiam uel acces-
sionem necessariam incestus uenire constat, ut supra
sæpius dictum est. Firma itaque remanet com-
munis conclusio, ut a legato uel Comite Palati-
no talem habente potestatem, possit is qui pro-
miscuè sit spurius uel adulterinus, & incestuosus
legitimari.

S V M M A R I V M.

1 *Plerosque putare dicta in præcedenti quæstione de spu-*
rio & incestuoso legitimando locum habere, quando
concessio legitimandi tributa esset a principe post mor-
tem parentum.
2 *Sed ex auctoris sententia nullum constituendum esse di-*
scrimen inter prædictos casus.
3 *Dispensationem esse odiosam.*
4 *Comitem Palatinum qui habeat facultatem legitimandi*
non posse dispensare.
5 *Data paritate terminorum non esse differentiam an*
quis habeat facultatem dispensandi, vel legitimandi
spurios & incestuosos.
6 *Propriam verborum significationem à nulla dispositio-*
ne censeri exclusam.
7 *Dispensatio super priuilegijs trahitur ad accessoria.*
8 *Dispensatus super pluralitate beneficiorum dicitur esse*
dispensatus super residentia.

Vnius

9 *Vnius scilicet tantum beneficij non utriusque.*
10 *Ripam in vulgatis exemplaribus non scripsisse super l. secunda de uerb.oblig.*
11 *Dispensare & legitimare non esse diuersa.*
Et quid sit dispensare. ibidem.
12 *Legitimare quid sit.*
13 *In materia strictè interpretanda, a dispensatione ad legitimationem non argui.*
14 *Facultatem legitimandi certam personam particularem non comprehendere easum mixtum.*
15 *Fely. non scribere in capitulo postulasti de concessio. prabend.*
16 *Legitimandos laborare aliena culpa, dispensandos plerunque propria.*
17 *Legitimationem factam per rescriptum, nihil esse aliud, quàm iuris communis relaxationem.*
18 *Si quis se incestuosum uel spurium dixerit in libello supplici, & alternatiue fuerit concessa facultas legitimandi, qui promiscua labe laborat, poterit nihilominus legitimari.*
19 *Si concessa fuerit facultas legitimandi aliquem, de iure diuino incapacem, an in ea facultate comprehendatur casus mixtus. nu. 20.*
Ex Bolognet o qui affirmatiue resoluit. nu. 19.
20 *Sed auctorem putare quantum ad præsentem institutionem frustraneam esse hanc dubitationem.*
21 *Fornicationem omnem posse dici machiam.*
23 *Conclusionem supra firmatam de spurio & incestuoso legitimando, procedere etiam in præiudicium agnatorum. nu. 24.*
25 *Causaque etiam non cognita modo sustineatur concessio. num. 26.*
27 *Quid si una tantum expressa foret labes.*
28 *Et ex Croto concludi legitimationem in casu promiscuo non valere.*
29 *Quia princeps non ita de facili fuisset legitimationem in promiscuo casu concessurus.*
30 *Baro uel princeps si petat filium legitimari, & non exprimat se Baronem esse uel principem legitimationem vitiari.*
31 *Grauius esse crimen incontinentiæ in homine ecclesiæ, quàm humilioris conditionis.*
32 *Clausulam motus proprij non operari effectum præter intentionem concedentis.*
33 *Hanc tamen disputationem ad materiam propositam non pertinere.*
34 *Actum non operari ultra intentionem agentis.*
35 *Limitationem esse debere de genere regulæ.*
36 *Odij qualitatem uel similitudinem dispensationis non arcere propriam uerborum significationem.*
37 *Non expressio labis per quam princeps non ita de facili esset concessurus legitimationem, facit eam nullam.*
38 *Etiam cum clausula non obstante quacunque illegitimatione.*
39 *Clausula non obstante nihil operatur, quando duo sunt impedimenta, & unum tantum fuit expressum.*

Quomodo intelligenda sit supra firmata conclusio quod possit promiscue spurius & incestuosus legitimari ab habente facultatem in simplicibus.

C A P. XXXV.

Eclarat tamen Bolognet. prænarratam conclusionem ut locum habeat præcipue, quando
1 † concessio legitimandi facta a principe esset tributa post mortem parentum, quia tunc cessaret odium parentum, ut scribit Butri. in dicto capitulo per uenerabilem qui fil. sint legit. sed hanc declarationem uidetur idem Bolognet. paulo supra reprobasse, dum dixit concessionem regulariter post mortem patris non ualere, iuxta nota. in l. Gallus, §. & quid si tantum de liber. &
2 posthum. Ego tamen nullam puto† constituendam esse differentiam inter istos casus, quia siue parentes uiuant, siue mortui sint, principaliter est attendendus filiorum fauor, in quos confertur talis legitimatio, secundum quem iudicanda est ipsa dispositio dicta l. qui exceptionem de condic. indeb. cum sociis, non attento paterno odio, quod consecutiue consideratur, l. si tibi l. si quis nec causam si cert. petat. l. 1. de auctor. tuto. cum simil.

Limitat modo idem Bolognet. sub numero 168.
3 hanc conclusionem† ut locum non habeat, quando princeps daret potestatem dispensandi, quia dispensatio est odiosa, & sapit quid monstruosum, ut notatur in dicto capitulo per uenerabilem & declarat Bald. in l. eam quam colum. 9. C. de fideicom. Paul. de Castr. in l. prima, C. de iur. aur. annul. Corne. consil. 9. colum. fin. in quarto Cu t Sen. consilio 16. colum. final. Barbat. consilio 38. libro secundo
4 ideo Comes Palatinus habens † facultatem legitimandi non potest dispensare, quia illud est magis odiosum: Socin. consilio 246. colum. tertia libro secundo Curr sen. consilio 18. Alexand. consilio ultimo libro quinto colum. secunda hocque ualde notandum dicit Ripa ut asserit Bologner. in dicta l. secunda qui etiam conclusionem hanc confirmat ut per eum.

Sed ut ingenue fatear quod sentio, non opinor
5 esse ueram† hanc limitationem in primo capite: quia ubi data est facultas dispensandi spurios item incestuosos, ego non uideo cur dispensari quoque non possit a tali facultatem habente, is qui reperiatur esse, & spurius & incestuosus, quia eum natura hæc sit ex simplicibus non alteratis, & ex necessario comitantibus eum qui ex incestu conceptus sit (quia non datur incestuosus qui pariter non sit spurius, ut supra abunde probauimus) non est dubium, quod ex proprietate uerborum expressorum ipsa dispositione comprehendatur, & consequenter in facultate dispensandi concessa, & in quacunque materia quantumuis odiosa & stricte interpretanda, sub incestuoso is qui incestuosus & spurius sit,
6 continebitur, quia propria verb. significatio† nunquam ab huiusmodi dispositionib. exclusa esse censetur

ut ſæpius ſupra diximus & latius lib. 2. in materia
propriæ ſignificationis, & rurſus quia diſpenſatio
trahitur ad acceſſoria & neceſſario concomitantia
ideoq; diſpēſatus ſuper priuilegiis, uidetur quoque
7 † fuiſſe diſpenſatus ſuper acceſſorijs, ſecundum glo.
in c. quia in tantum quam ibi multum notant Abb.
de præben. & Butr. in c. cum in cunctis in 6. col. de
electio. hinc dixit glo. in c. ſi quis clerico 7. q. 1. quòd
8 ex quo † diſpenſatur aliquis ſuper pluralitate benefi
ciorum, uidetur quoque diſpenſatus eſſe ſuper reſi-
dentia, quam ſententiam probauit quoque gloſ. in
c. non poteſt de prębend. lib. 6. intelligendo tamen
9 ut dicit Cardin. in clemen. 1. de præben. ut non † in-
telligatur ſuper reſidentia utriuſque, ſed alterutrius
tantum, quod placuit & Iaſo. in l. beneficia de con-
ſtit. prin. ſub nu. 45. ergo idem erit dicendum in ca-
ſu noſtro reſpectu ſecundi capitis, quo defenditur
cum qui eo modo qui ſupra relatus eſt legitimare
ualeat, diſpenſare tamen non poſſe, ego cum cæteris
10 a Bologne. relatis tranſeo (tametſi Ripa † ab eo cita.
nihil ſcribat ſuper d. l. 2. in codice qui penes me eſt)
11 Ratio autem eſt quia diſpenſare † & legitimare ſunt
diuerſa, nam diſpenſare eſt aliquid de iuris commu-
nis conſtitutione relaxare, unde ſum. Pontif. diſpen-
ſationes ſunt relaxationes, c. de multa in fin. de præ-
ben. de quibus multa ſcribit Rebuff. in concor. in
forma mandat. in gloſ. in uerſi. diſpenſationem & in
praxi beneficiaria in 2. parte in tit. de diſpenſatio.
in princip.

12 Legititimare uerò † eſt facere legitimum abſol-
uendo maculam ſpurietatis, & reducendo legitima
tum ad iura legitimę natiuitatis, ut in auth. qui mo.
nat. effi. ſui per tot. & in cap. per uenerabilem qui fil.
ſint legitimi, & ideo in materia ſtrictè interpretan-
13 da † qualis eſt diſpenſatio, l. ex facto ubi Doct. om-
nes de uulg. & pupil. cano. in c. 1. de fil presbit. lib. 6.
& in c. quod dilectio. de conſang. & affini. cum ſimi.
non debebit ab uno caſu ad alterum inferri. l. ſi ue-
ro, §. de uiro ſolut. matr. auth. quas actiones, C. de
ſacroſan. eccleſ. cum ſociis.

Limitat a. loco eandem concluſio. Bologne. poſt
14 alios a ſe citatos, quando conceſſa † eſſet facultas le-
gitimandi certam perſonam particularem quia tūc
ſtricte interpretatur, prout fit in legitimatione prin
cipis, arg. c. ſi cui nulla de præben. in 6. & per Abba.
& Fely. in d. c. fin. de ſimo. & Felyn. in c. poſtulaſti de
15 conceſſ. præben. (quamuis apud me Fely. † non ſcri-
bat neque in illud caput neque in illum tit.) forte uo
luit citare Fely. in cap poſtulaſti de reſcript. ubi à nu.
9. cum pluribus ſequentibus tractat materiam di-
ſpenſationis, & hanc quoq; opinionem probat Abb.
in cap. at ſi clerici, §. de adulterijs de iudi. & Crot. in
d. §. & quid ſi tantum ſub nu. 88. de lib. & poſth. ſed
eſt aduertendum quia Fely. & Abb. loquuntur in di
penſatione & non in legitimatione, quæ non habet
16 terminos pares, † cùm legitimandi ſemper laborent
aliena culpa, diſpenſandi plerunque propria, ut ſu-
pra diximus, niſi loquamur de legitimatione facta
17 per reſcriptum, quæ cum ſit nihil aliud † quàm iu-
ris communis relaxatio, eiſdem paſsibus uidetur
ambulare cum diſpenſatione, ut dicit Apoſtil. ad
Alex. in conſi. 166. lib. 2. in ſurreptionis tamen ma-
teria nihilominus propter rationem ſupra conſide
ratam aliquod uidetur ineſſe diſcrimen inter hoſce
duos terminos, & quando agitur de faciendo tran-
ſitu a perſona nominata ad alteram, & non quando
agitur de facienda eiuſdem perſonæ comprehen-
ſione reſpectu diuerſarum qualitatum, quæ ſe ince-
18 ſtuoſam uel ſpuriam in ſupplici libello dixiſſet, † nā
iſto caſu quamuis legitimatio ſolam expectet execu
tionem, nihilominus cum qualitas inceſtuoſitatis
proprie comprehendat & qualitatem ſpurietatis
uel adulterinitatis, debebit per talem legitimatio-
nem is qui promiſcua labe laborat, poſſe legitimari.

Limitat tertio loco idem Bolognet. prædictam
19 concluſionem, quando † princeps concederet ut
poſſet legitimari ad ſucceſsionem aliquis incapax
de iure diuino, per c. niſi pridem circa medium de re
nuntia. in c. per uenerabilem in fin. & ita ait tenere
Areti. & ſequi. D. Alci. in d. l. 2. de uerb. oblig. Sed ip-
20 ſe putat † hanc limitationem eſſe ueram ſi conceſsiſ-
ſet princeps ſolam facultatem legitimandi natura-
les, ſed ſi tribuit poteſtatem legitimandi adulteri-
nos & inceſtuoſos, iam incœpit concedere contra
ius diuinum, ergo etiam caſus iſte mixtus poterit
21 contineri. Verum ego † puto dictam limitationem
non ſolum in caſu Bologne. non eſſe ueram, ſed ſim
pliciter non eſſe ueram, quia cum omnis fornicatio
à iure diuino ſit prohibita, ut in decalogo, non mæ-
22 chaberis, quia fornicatio † omnis poteſt dici mæ-
chia, cap. omnis mæchia 33. diſtinct. & ſacra prohi-
bet pagina, ne fornicarijs permiſceamur, Corinth.
1. cap. 5. & cap. multi 2. q. 1. & in cap. cum ergo & c.
ad menſam 11. q. 3. cum ſimil. ſuccederet ut nun-
quam prędictę communi Doct. ſententiæ locus eſſe
poſſet, quod nullo pacto eſt dicendum, ne inanem
communem concluſionem ſic limitando conſtitue-
remus, contra iura uulgaria.

23 Quarto loco limitat memoratā concluſ. † quan
do tractatur de pręiudicio alicuius agnati, quia talis
conceſsio uidetur eſſe odioſa ſecundum Caſtr. Cu.
Areti. & alios recentiores in d. l. 2. de uerbo. obligat.
24 Sed ego non † uideo, quomodo poſsit huic limitatio
ni eſſe locus, cum caſus iſte mixtus ex propria uer-
borum ſignificatione contineatur ſub diſpoſitione,
ut ſupra ſæpius dictum eſt, quæ propria uerborum
ſignificatio locum habet in quacunque quantum-
uis odioſa materia, d. l. cum lege de teſta. & per Dec.
in d. conſi. 5. ad fin. cum ſimilib.

25 Limitat inſuper quinto loco, † quando princeps
conceſsiſſet talem facultatem legitimandi cauſa
non cognita, & non obſtante uitio ſubreptionis,
& obreptionis, nam tunc, cùm talis conceſsio
odioſa eſſet ac irrationabilis, & omnino reſtrin-
genda, per text. in capit. per uenerabilem in uerſic.
diuerſis cauſis inſpectis caſus mixtus non compræ-
henderetur. Quinimo inquit multos ſolennes Do-
ctores dixiſſe, quòd talis conceſsio non ualet, & re-
ſcriptum præſumatur ſubreptitium tanquam de-
uians a communi ſtylo, ut notat. in capitu. quàm
graui de crimi. falſ. & Bald. in prœm. feud. cum
ſimilibus.

Ego

26 Ego tamen † quantum ad hanc limitationem attinet, ubi sustineatur concessio facta a principe, opinor illismet rationibus quibus supra defendimus casum mixtum sub simplicibus comprehendi in alijs casibus supra relatis, defendendum quoque esse continen in casu istius limitationis, quia a verborum proprietate propter quam casus iste mixtus sub dispositione concessionis concipitur, non solet ubi actus valeat recedi, l. non aliter de leg. itis 3. l. Labeo de supell. leg. & l. i. §. si is qui nauem de exercit. actio. nec penes me habet hoc difficultatem, quam uis concessio sit odiosa, & quandam sapiat irrationabilitatem, arg. l. prospexit qui & a quib. manu. lib. non fiant, unde apparet memoratas limitationes potius esse conuertendas in ampliationes per considerationes supr. factas.

Limitat sexto loco Io. Crot. supra firmatam Bar. conclusionem in dicta l Gallus §. & quid si tantum
27 sub num. 87. de lib. & posthum. † quando legitimatus fuisset aliquis qui foret adulterinus & incestuosus, & expressa fuisset solum labes incestus, quia talis legitimatio tanquam subreptitia uitiaretur, cum legitimatio tanquam subreptitia uitiaretur, cum legitimatio prout eius exercitiũ consideratur sit odiosa, ideo concepta in casu simplici non extenderetur ad casum mixtum, verbi gratia, si princeps aliquem
28 legitimaret † & diceret non obstante quòd sit incestuosus, nam si talis legitimatus fuerit adulterinus & incestuosus uitiabitur legitimatio secundum Oldra. in consi. 204. factum tale est Bal. in l eam quam col. 7. C. de fideicom. Alex. in consi. 62. assumam in consultatione, lib. t. Et rationem dicit esse quia
29 † princeps non ita de facili legitimasset si utriusq; labis notitiam habuisset dict. l. vim passam §. praescriptione de adulter. ideo tanquam subreptitia uitiatur legitimatio cap. postulasti de rescript. & in capit. primo, & secundo, de filiis presbiter. lib. 6. Adque in huius sententiae confirmationem illud simile Quod si comes aliquis uel Baro petat a Principe
30 † filium legitimari, & non expresserit quòd sit comes uel Baro, uitiabitur legitimatio, ob hanc taciturnitatem, quia grauius reputatur crimen incontinentiae in homine excelso, quã in illo qui est infimae
31 † conditionis. cap homo Christianus 40. distinct. l. presbiter, C. de episc. & cler. idque procedere uult ẽt
32 si apposita fuisset clausula motus † proprii quia illa non operatur effectum praeter intentionem concedentis Abb. in cap. ad aures de rescript. & in c. quia circa de consang. & affinit. cum simil.

33 Sed hanc † limitationem quamuis ego primem esse neram, ac communiter receptam in suis terminis prout ego paulo infra demonstrabo, nihilominus quantum ad controuersiam nostram, non videtur haec limitatio esse applicabilis quia disputatio est, An ubi legatus uel Comes Palatinus habẽs facultatem legitimandi spurios item incestuosos, noluerit sciens legitimare eum qui fuerit unà spurius uel adulterinus & incestuosus, ista autem limitatio loquitur, quando surrepta fuit legitimatio a principe, non expressu uero negocij statu, quo casu cum ab eo uitio quod expressum non fuit, abest principis consensus, l. si per errorem de iurisdict. omn. iud. nõ potest legitimatio principis, nec legati, vel Comitis Palatini operari ultra eius intentionem, quia actus
34 non operatur ultra intentionem † agentis, l. non omnis si cer pet. & l. obligationum substantia in fin. de actio. & oblig. unde cum limitatio non sit de genere eius conclusionis, quam tractamus, non erit ad rem
35 quia limitatio † esse debet de genere regulae, iuxta tradita per Dyn. in praefatione ad reg. iexti ad fin. Bar. in l. in his de legi. & Dec. in l. t. de regu. iur. sub num. 21. & 22. Caeterum si supponamus terminos quaestionis nostrae, verbi gratia, quia expositum fuerit Principi, uel legato de latere, uel Comiti Palatino, filium legitimandum esse adulterinum & incestuosum, & princeps uel legatus aut Comes eum legitimauerit, non obstante quòd sit incestuosus, adhuc legitimatio procederet, quia sub uoce incestuosi utrunque uitium contineretur, ut late supra osten
36 dimus, nec obstaret † qualitas odij, uel similitudo dispensationis, quia ista non arcent proprietatẽ sermonis, sub qua comprehenderetur, & in incestu ad alterij uitium d. §. si aduersus institutio. de nupt. & in auth. de incest. & nefar. nupt. in prin.

Quòd autem in suo genere limitatio haec sit uera, ostenditur illa ratione, quia cum legitimatio quę fit per rescriptum sit mera gratia, & relaxatio iuris communis, qualibet qualitas vel aliud tacitũ, quo
37 expresso non ita facile † Princeps petitam legitimationem esset concessurus, reddit illam nullam, ipso iure, ut uoluit Alber. in rubr. C. de natur. liber. Bal. in d. l. eam quam C. de fideicom. Franc in c. t. super gl. 2. de fil presbiter. lib. 6. Alex. in consi. 195. per totum lib. 2. & in consi. 129. lib. 2. Abb. in cap. per venerabilem col. 7. qui fil. sint leg. Fely. in d. cap. postulasti col. 3. de rescript. cum simil. longè lateq; adductis per Recen. Paris. ad d. consi. Alex. cõs 195. idem
38 quae esset † quando dictum foret non obstante qua cunq; illegit. matione, ut uoluit Bal. in dicta l. eam quam col. 7. C. de fideicom. cuius opinionem dicit esse ueriorem Crot. in d. §. & quid si tantum sub nu me. 88. quia clausula non obstante, nihil operatur
39 † ubi duo sunt impedimenta, & unum tantum expressum est, secundum Bal. in l. 1. C. de fur col. 9. & dicit Crot. se late tractasse in cap. primo, de const. li. 6. Alex. in consi. 61. 2. uol. Fely. in c nonnulli de rescript. col. 24. versic. quinta conclusio Dec. in consil. to. ad fin. Parisi. in consilio primo, sub numero 95. ibique sub nu. 90. & 91. concludit non trahi ad ignorata, & ultra narrata.

SVMMARIVM.

1 *An actus qui non ualet in sui forma, sustineatur per interpretationem extensiuam in alia forma, & quid sentiat ea in re Bar. nu. 2.*

3 *Et quando accedat iuramentum.*

4 *Quam varia usi fuerint methodo Doctor. in explicanda Bar. theorica in ea materia, an actus, qui non ualet, ut agitur &c.*

Et quam aliis secutus fuerit auctor. num. 6.

5 *Hieronymus Tornellus laudatur.*

Docto-

7 Doctores maiorem confusionem induxisse quamo maiorem diligentiam adhibuerunt in explicanda hac materia.
8 Quomodo putet auctor distinguendum esse ea in materia, an actus qui non valet ut agitur &c.
9 Reijci differentias a Bar. consideratas in eius distinctione & ab alijs.
10 Actus qui non valet ut agitur, quando apparet de voluntate disponentis servari semper omni meliore modo quo fieri posset.
In omni genere disponentium num. 5.
11 Omnem actum operari secundum intentionem agentium.
12 Solere semper inspici quod actum est.
13 In claris cessare omnem coniecturam.
14 In dependentibus ab animo voluntatem totum facere.
16 Nisi voluntas esset ut valeret in ea forma, in qua reperiretur invalidus. num. 17.
18 Formam a iure introductam non esse in facultate privati demere vel alterare.
19 Et qui contra nititur incidere in reg. multum interest, C. si quis alte. vel sib.
20 Dispositio pugnantia continens valere non potest.
21 Cap. 1. de postul. prælato inductio.
22 Clausula omni meliore modo &c. quando est adiecta ad hoc, ut actus sustineatur in alia forma, quàm in ea in qua invalide gestus est, suum effectum operatur.
23 Quia tunc lex non resistit.
24 Sicque procedere quod dicitur de clausula codicillari.
25 Et quod scribit Bal. in l. quoties, C. de re. vendic. de clausula omni meliore modo, quæ facit valere filio relictum alio iure quàm institutionis, & sustineri testamentum in quo filius sit præteritus, ac processum iudicis delegati, qui processit ut ordinarius. numero 26. & 27.
28 Actus qui non valet ut agitur, non valere etiam alio modo quando apparet de intentione disponentium, nolentium alio modo valere, quam eo qui agitur.
29 Bar. & alios in l. quoties §. si duo de acquir. hæred. declarari.
Institutionem factam in re certa quandoque trahi ad universum, ibid.
30 L. obligationum substantia in fin. de actio. & oblig. quomodo sit intelligenda.
31 Protestatio quando adiecta tollit actum, non sustineri alio meliore modo.
32 Et quando protestatio tendit ad tollendum unum ex substantialibus actus.
33 Actus qui non valet ut agitur, in dubio intelligitur valere omni meliore modo.
34 Actum frustraneum, non præsumitur quis velle facere.
35 Acceptilatio in dubio intelligitur valere in vim pacti.
36 Servitus viæ, quæ ut via sustineri non potest, sustineri ut iter.
37 L. Divus de usu & habit. quomodo intelligenda.
38 L. si stipuler §. fin. de verborum obligatio. cum socijs declaratur.
39 L. Multum interest de verborum obligatio. ut excipienda sit.
40 L. 1. §. item ex fundo de hæred. institut. cum socijs, ut sit exaudienda.
41 Bal. in Rub. C. de constit. pecun. declaratur.
42 Iura omnia citata a Torniello, in 4. conclusionibus prima regul. affirmativa quomodo sint intelligenda.
43 Actus qui non valet ut agitur, non valet etiam alio meliore modo, quando incerti sumus quid agere voluerint disponentes.
44 Tex. in cap. 1 §. sub ea forma de postul. prælato lib. 6. intellectus.
45 Privilegiaria concessiones & collationes vitiari propter incertitudinem.
46 Actum qui non valet ut agitur, non valere quoque alio modo, quando incerti sumus quid agere voluerint contrahentes, etiamsi incerti sumus quid agere potuerint.
47 Clausula omni meliore modo nihil operari, ubi non apparet quid disponentes gerere voluerint.
48 Si tamen incertitudo sit in substantia actus.
49 Si testator hæredem instituat sub infrascriptis conditionibus, etiamsi eas non adijcerit, nihilominus valet institutio.
50 Incertitudinem vitiare in iudicialibus, si pars opponat.
51 Incertitudinem non vitiare, quando ex aliqua iuris parte declarationem recipere potest.
52 Actus valet omni meliore modo, quando apparet ex coniecturis disponentis voluisse sustinere actum omni meliore modo.
53 Tacitam voluntatem quæ ex coniecturis sumitur idem operari ac expressam.
Etiam si sequatur annullatio actus, ibi.
54 Legis coniecturas liquidissimas esse probationes.
55 Plures esse coniecturas quibus arguitur disponentem voluisse facere actum illo modo quo potuit, ut cum ex adiectis apparet de voluntate disponentis.
56 Ardor liciti amoris operatur vim clausulæ codicillaris.
57 Idemque esse si agatur de favore militiæ vel piæ causæ, aut libertatis.
58 L. si servus legatus §. si servus alienus de leg. 1. cum simil. declaratio.
59 Iuramenti coniecturam operari effectum clausulæ omni meliore modo.
60 Demonstratio a disponentibus facta quæ actui, qui geri potuit conveniat licet expresso non conveniat, inducere coniecturam clausulæ omni meliore modo.
61 Attendi magis quod actum, quàm quod nominatum fuerit.
62 Coniecturam quæ sumitur ex operationibus fortiorem esse illa quæ sumitur ex verbis.
63 Præsumi potius pro validitate, quàm pro nullitate actus.
64 Quomodo sit intelligendum quod dictum est ex coniecturis induci coniecturam clausulæ, omni meliore modo.
65 Clavus, ut clavum trudit; sic una præsumptio tollit aliam.
66 Actus qui non valet, ut geritur, non valet etiam ut geri potuit, quando coniecturæ sunt in contrarium.
67 L. Non codicillum, C. de testam. cum simil. quomodo procedat.

Quæ

68. *Quæ ſint coniecturæ contrà ualiditatem actus.*

69. *Quæ ſint uerba ex quibus uidentur partes ſe reſtrinxiſſe ad actum qui geſtus eſt.*

70. *Bolognetum ea in re à cæteris diſſentire.*

71. *Sed Auctorem omnes conciliare.*

72. *Differentiam uerbalem non attendi.*

73. *Modum non attendi ubi effectus id ntitas reſurgit.*

74. *Coniecturæ quando ſunt pares, ſemper fieri interpretationem inualiditatem actus.*

75. *Medium uiam in conflictu rationum deligendam eſſe.*

76. *Mediocritatem amplectendam eſſe, quando per illam actus principalis ſuſtinetur.*

Quæ interpretatio facienda ſit ut ſuſtineantur humani actus in forma diuerſa ab ea in qua facti ſunt.

C A P. XXXVI.

Vnc expoſtulat res ut ad tertiam
illam partem ſupra propoſitæ
diſtinctionis huius noni libri
1 progrediamur, in qua † actādū
eſt de interpretatione facienda,
per quam ſuſtineantur humani
actus in alia forma, diuerſa ab
ea in qua actus geſtus eſt. Qua in difficultate Bart.
in dicta l. prima, §. ſi quis ita, hunc in modum nego-
2 cium abſoluit. † Aut conſtat diſponentem ualere vo
luiſſe eo modo quo poteſt, & ualet, vt ſupra de iure
codicil. l. prima, & l. fin. C. de codicil. & in gl. d. §. ſi
quis ita. Aut non apparet & tunc, aut inter id qđ
agitur, & id quod agi poteſt ſolum differentia eſt in
commodo, & non in conſtituendi modo. Aut eſt
differentia in conſtituendi modo.

Primo caſu, ualet ut ualere poteſt, ut l. ſi tam anguſti de ſeruitu. ruſti. prædio. Si uerò differentia eſt in modo conſtituēdi, tunc aut ſumus in ijs quę pendent à uoluntate unius, & tunc aut loquimur in diſpoſitione totali, & non ualet ut ualere poteſt, l. nō codicillum, C. de teſtam. Aut de parte illius, & ualet l. filius, §. ut quis hæredem de leg. primo, & l. uerbis ciuilibus de uulg. & pupill. & l. Scæuola ad Senat. Trebellia. Aut in ijs qui dependent a uoluntate duorum & tūc aut tractatur de obligatione cōtrahēda, & ſi non ualet vt agitur nō ualet ut ualere pōt, ut in d. l. j. §. ſi quis ita de uerbo. oblig. & l. 1 §. cum qui de conſtit. pecun. ſi de obligatione diſſoluenda agatur, tunc aut eſt defectus in forma, & ſi non ualet ut agitur, non ualet, etiam, ut ualere poteſt, l. an inutilis de acceptil. ſecundū unā lect. Aut eſt defectus in materia, & ualet ut ualere poteſt, dicta l. an inutilis ſecundum aliam lecturam, & l. ſi quis acceptum eo. tit. de acceptilatio. (ſed puto l. ſi acceptolatum eod. tit. uoluiſſe inducere, quia l. ſi quis non habetur eo. in tit.) quam legem ſi acceptolatum citat idem Bar. in dicta l. an inutilis in princ. & l. ſi unus § acceptilatio de pact. Aut defectus eſt in cauſa efficienti, hoc eſt in perſona, & tunc idem, quia ualet ut ualere
poteſt, arg. eius quod notatur in l. inuitum, (ſed puto
eſſe l. multum intereſt) de verb. obligatio. & de pro
curat. l. quacunque ratione, & ſe dixiſſe ait in dicta l.
an inutilis. Hactenus Bar. qui ſucceſſiuè cōcludit
3 † quòd ubi ſuper tali ſtipulatione fuerit iuratum, vi
dentur partes dicere, ut actus ualeat omni meliori
modo quo ualere poteſt, ut l. cum pactum § ſi filius
de leg. 2. ubi notandus eſt tex. Ex qua Bart. theorica
4 Doctor. in dicto §. ſi quis ita, † uarias colligunt con-
cluſiones, de quarum ueritate diſputant, ijſque po-
ſtea firmatis, uarijs modis extendunt ac reſtringunt
& præſertim Ioan. Crotus, Bal. Nouell. Hier. Butri.
Iacob. Niger. Lancelo. Galiaul. D. Alcia. (qui aliter
poſtea hanc materiam explicat lib. 3. de uerb. ſigni.
ſub num. 32 uerſiculo. Nunc iſtam principalem)
5 † Hier. Torniel. compater & collega meus ueneran
dæ memoriæ, qui pro more ſubtilius atque acutius
cęteris hanc materiam diſcutit, Paul. Leoni. Recen-
tio. Bononien. ut plurimum ſequendo ordinem ca
6 ſuum a Bar. propoſitorum, quo loci † & nos quoq;
poſt cœteros ſequendo ueſtigia Bar. & aliorum no-
uem concluſionibus omnem hanc materiam com-
plexi fuimus, paſſim diſputando de ueritate ſingu-
li cuiuſque caſus a Bar. propoſiti, conferendoque
cum Bar. reſolutionibus, obiectiones factas per Do
ctor. amoliendoque aut confirmando obices, prout
uel recipienda, uel confutanda mihi eſſe uidebatur
Bar. ſententia. Nunc autem quia animaduerto,
eam methodum rem nimis in prolixum trahere, &
ex ea plerunque ſuccedere quod dixit Bologn. in d.
§. ſi quis ita ſub num. 172. Quòd quanto maiorem
7 adhibuerunt diligentiam Doctor. tanto maiorem
confuſſionem inducere uideantur, ob magnam
prælongamque earum concluſionum molem at-
que iliada.

8 Ego in hac † materia, an actus qui non ualet ut
agitur interpretādus ſit, vt ualeat omni meliore mo
do quo ualere poteſt, putarem aliter quàm Bar. &
Doctor. faciunt qui ſeptem caſus conſiderant, ut ſu
pra vidimus, & in dicto §. ſi quis ita, excuſſimus, di-
cendum eſſe. Duoſq; principales primùm eſſe ca-
ſus diſtinguendos, quorum alter eſt, quando ſumus
in claris de uoluntate diſponētis uel diſponentium
alter eſt quando ſumus in dubio.

Primus caſus duos alios complectitur, primum quando certi ſumus diſponentem uel diſponentes, voluiſſe actū non ſolū eo modo quo geritur ualere, ſed & omni meliore modo quo ſuſtineri poteſt. Alterum quando perſpicuum eſt. diſponentes noluiſſe actum ſuſtineri, niſi ualeret eo modo quo geſtus eſſet.

Secundus quoque caſus principalis quinque alios comprehendit.

Primum quando res ita in ambiguo verſatur, ut incerti ſimus, tam de actu quem principaliter gerere uoluerint contrahentes, quàm de eo an uoluerint omni meliore modo ualere.

Secundum, quando incerti ſumus de eo actu tantum quem principaliter gerere uoluerunt, non etiam de eo quo meliore modo ſuſtineretur.

Tertium quando plures eſſent coniecturæ qui-

bus

bus argueretur actum quem disponentes gesissent
uelle ualere omni meliore modo.
Quartum quando plures essent coniecturæ uel
efficatiores, quibus ostenderetur disponentes uo-
luisse actum ualere nisi eo modo quo gestus esset.
Quintum quando coniecturæ essent pares. Ne-
9 que hic ego † distinguo inter actus dependentes a
uoluntate unius uel plurium. Neque inter ulti-
mas uoluntates & contractus ac iudicia. Neque in
ter modum constituendi, & solum commodum uel
utilitatem. Neque inter totalem ac particularem
dispositionem, Neque inter defectum causæ forma
lis, materialis ac efficientis, prout facit supra relatus
Bar. quia in hac materia ego suppono omnes istos
terminos pares in omnibus casibus supradictæ di-
stinctionis, sed affirmatiuè, uel negatiuè concluden
dum esse, secundum regulas dictorum casuum.
Quantum igitur ad primum principalem ca-
sum, quando sumus in claris, tunc constituenda est
10 regula affirmatiua, quòd actus qui non ualet † ut
agitur ualet omni meliore modo quo ualere potest
siue apposita fuerit clausula cũ nũcupatione actuũ
in quorum iura uoluerint ualere disponentes actũ
qui gereretur, ut in l. 1. supra de iure codicil. siue ap
posita fuerit generaliter sine aliqua specificatione,
ut per Ias. in §. omnium sub nu. 150. de actio. & la-
tius dictum fuit a nobis in d. §. si quis ita in prima
11 concl. theori. Bart. & ratio est, quia omnis † actus
operatur secundum intentionem agentium. l. non
omnis si cert. petat. l. obligationum substantia in fi.
12 de actio. & oblig. cum simil. solet enim † semper in-
spici quod actum est, l. non aliter de leg. 3. l. si ser-
uus §. ult. de legatis primo, l. cum de lanionis. §. asinã
de fund. instruct. l. quoties hoc titu. & l. quoties de
reg. iur. l. prima, §. si conueniat deposi. l. contractus
13 infra de regulis iur. & ubi sumus in claris † cessat
omnis hæsitatio. l. continuus, §. cum ita de uerb. ob-
ligat. l. ille aut ille, §. primo, de leg. 3. Craue. in consi.
11. sub num. 6. cum igitur omnis hæc materia uerse
tur in animo & uoluntate agentium, nimirum si vo
luerint actum omni meliore modo ualere sustinea-
14 tur, quia in dependentibus ab animo † uoluntas
totum facit. l. ex facto §. uerum de hæred. institu. l. in
conditionibus de condit. & demonstr. cum simil. &
15 hæc regula generaliter procedit, † siue in ultimis
uoluntatibus, ut in dicta l. 1. de iur. codicil. & in l. fi.
C. eod. tit. siue in contractibus, vt communiter intel
ligunt doctor. tex. in d. §. si quis ita ac l. prima. §. cum
de constit. pecun. quando dictum fuit, & si non ua-
lebit ut stipulatio, ualeat omni meliore modo &c.
Rip. in d. §. si quis ita sub numero 25. post Soc. con-
si. 66. colum. secunda, libro 3. & Dec. in consilio 14.
Torniel. ibidem ante num. 4. Bologne. sub numero
124. Siue in iudicijs ut per Ias. in dicto §. omnium
& Maran. de ordin iudi. par. 6. versicu. tertium mem
brum colum. 4. sub num. 10. ac Doctor. in cap. exa-
minata de iudi. & in quacunque alia dispositione ut
per Doct. in loc. supra cita.
16 Respectu primi articuli supradicti primi † & prin
cipalis casus, quando scilicet apparet disponentem
uoluisse ualere actum omni meliore modo &c. est
animaduertendum, quia aut uolumus illam expres-
sionem uoluntatis, & adiectionem clausulæ, omni
meliore modo esse factam ad hunc finẽ, ut actus il
le qui geritur, eo modo quo geritur informis, & im
perfectus sustineatur, vt formatus & perfectus in eo
dem genere dispositionis, & tunc constituenda est
17 † regula negatiua, quòd actus qui non ualet ut agi-
tur non potest etiam alio modo ualere, ut agi pot,
ratio est duplex, Tum scilicet, quia clausula illa nõ
applicatur ad id quod non est in potestate disponẽ-
tis, quia non est in facultate cuiusquam priuati de-
18 mere, uel alterare formam † actus a iure inductam
& facere ut actus ille sine forma ualeat, ut actus for
matus, l. tertia, de testam. l. testandi. C. eod. tit. l. ius
publicum. de pact. l. nemo potest de leg. 1. l. non du
bium, C. de legi. cum simil. & ad illud quod esset in
facultate disponentis ut alio modo ualeret, qui ge
19 ri potuit non refertur, unde † succedit regula l. mul
tum interest C. si quis alt. uel sib. & cap. cum super
Abbatia de offic. deleg.
Tum etiam quia clausula illa ad dispositionem,
uel actum qui gestus esset relata, implicaret pugnã-
tiã, scilicet ut actus tanquam informis & imperfe-
ctus eo modo quo geritur non ualeret, & tanquam
formatus & perfectus ob clausulam adiectam valo-
20 ret quapropter nã † dispositio pugnantia continens
ualere non potest, l. 1. C. de furt. l. ubi repugnantia
de reg. iur. & l. scripturæ ubi Bald. de fid. instrumen.
21 Et sic potest intelligi tex. † in capitulo primo, de
postul. prælato. lib. 6. ubi clausula omni meliore mo
do, non potest operari ualiditatem electionis ut ele
ctionis; neque postulationis ut postulationis, cum
neutrius actus forma fuerit adhibita in certifican-
do actu, ut declarauimus in d. §. si quis ita in prima
conclusione primi casus Bar.
22 Aut uolumus † clausulam illam omni meliore
modo &c. esse adiectam ad hunc finẽ, ut actus qui
non ualet ut geritur, sustineatur in diuersa disposi-
tione, cui requisita per partes seruata applicari pos-
sint, & tunc constituenda est regula affirmatiua, q
actus, qui ut agitur non ualet, omni alio meliore
modo ualeat, quo ualere potest, quia cum agatur
de eo quod pendet a uoluntate disponentium, & cui
23 lex non resistit, debebit seruari † quod a disponen-
tibus actum est, dicta l. prima, §. si conueniat depos.
& l. contractus de reg. iur. sic procedit quod dicitur
24 de clausula codicillari † in l. prima, ubi Bar. & om-
nes de iur. codicil. in l. ultima, §. illud, C. de codicil.
sic quoque exaudiendum est, quod scribit Bald. de
25 clausula omni meliore modo, † in l. quoties colum.
ultim. C. de hæred. instit. Alex. in consi. 112. libro 3.
Castr. in consi. 323. lib. 1. Dec in consi. 13. colum. 2.
& consi 87. columna prima, idem Dec. Fel. & Abb.
in cap. cum super de offi. deleg. quæ sustinet relictũ
legitimæ filio factum alio tit. quàm institu.
26 Item quæ † facit ualere testamentum in quo fi-
lius præteritus sit, Bar. in l. prima, columna tertia,
de iur. codi. Alex. qui communem dicit in auth. ex
causa sub num. 13. C. de lib. præter,
Item quod scribit Cardina. in capit. ex literis de
27 de officio deleg. de iudice † ordinario, qui procesit
ut de-

ut delegatus, cum illa clausula omni meliore mo-
do &c.& quæ traduntur a Fely.in c. cum super sub
num. 11. de officio deleg. & a Iaso.in §.omnium in-
stit.de actio.sub num. 149.& quæ nos latius explica
bimus lib. 13. de pec. uerbo. ac claus. ius sig. quod
opus multo labore multaque cura, suo loco & tem-
pore edetur. Et ista conclusio, ut etiam dixi in di-
cto §.si quis ita, progreditur in omnibus dispositio
nibus quæ sunt in potestate disponentium.

Circa secundum articulum primi principalis ca-
sus, quando constat de mente disponentium nolen-
28 tium actum ualere aliter, quàm geritur, Puto † pro-
ponendam esse regulam negatiuam, quòd actus
qui non ualet eo modo quo geritur, non ualeat
etiam alio meliore modo, sic intelligit dictum
§.si quis ita, gl.in l.iurisgentium §.igitur nuda de pa
ctis, quam probant in dicto §.si quis ita Imol.Castr.
& alij communi consensu, ut dicit Alexand.hic col.
prima, Ias.in quinto notab.Rip.in 3.num.3. Alcia.
in quarto, num. 13.sic etiam intelligitur tex.in l.j.in
§.cum qui de constit.pecun.tex.in l.ult.§.illud, C.de
codic.& in l.non codicillum, C.de testam.& in l. an
inutilis secundum unam lecturam de acceptil.ac in
l.illud §.tractari de iur. codi. cum simil. quia actus
non operatur ultra intentionem agentium dicta l.
non omnis si cer. peta.l.obligationum substantia in
fin.de actio.& oblig. Vel potest distingui e conuer-
so eius quod dictum est in præcedenti articulo.pôt
29 autem huius capitis exemplum poni † in casu deci-
sio.Bar.& aliorum in l. quoties, §. si duo de acquir.
hered.ubi contendunt instit.factam in re certa quæ
non ualeret etiá ut geri potuit, & sic in uniuersum,
quando testator dixit nolle aliter ualere institutio-
nem, quàm in re certa, non ualere quoque eo modo
quo geri potuit. Aliud exemplum poni potest in
30 dicta l.obligationum † substantia de actio.&oblig.
31 Aliud in omnibus casibus, in quibus † protestatio
adiecta tollit actum, de quib. in l non solum, §.mor
te supra de oper.noui nuntia.ueluti, quando prote-
statio tendit ad tollendum aliquod necessarium an
tecedens sine quo ualere non poterat id quod age-
batur, ut in l.quia ratio de condit.instit.& in capit.
sollicitudinem de appellatio.

32 Et † quando protestatio tendit ad tollendum
unum ex substantialib. actus, quo sublato non pos-
set esse ille actus ut in l.actus legitimi infra de reg.iu
ris in l.si filius de adoptio. & in cap.fin.de condit.ap
pos.& ut declarat Torniellus in 2.conclus.reg.nega
tiuę sub num. 13.in dicto §.si quis.

In secundo principali casu quádo res uersatur in
33 dubio, concipienda est regula affirmatiua † ut actus
qui non ualet ut agitur, ex præsumpta mente dispo-
nentium, intelligi debeat ualere omni meliore mo-
do quo geri potuit, siue in eadem, siue in diuersa
dispositione, l.quoties, secunda infra hoc tit. l. quo-
ties de reg.iur.& in l.quoties de reb.dubi, Dec in ca.
quoniam Abbas colum. septima, de officio deleg.
numero 13.& in consi.77.& 140.columna secunda
qui uult sub num.16. Hanc præsumptionem cæte-
ris esse fortiorem, quia non præsumitur quis face-
34 re † actum frustratorium, neque eligere eam uiá

per quam impugnet iudicium suum l. tertia de mi
lit.testam.l.hæc stipulatio, §.Dinus, ut leg.seu fidei.
nom. caue. quinimmo impropriianda sunt uerba ut
actus sustineatur glo.in l.& puto §.primo, fam. erc.
Bar.in l.sed & si possessori §.primo, supra de iur.iur.
l.si pecunia ubi Ias. si cert.peta. in d. l. quoties infr.
eod.& supra diximus lib.3.

35 Et ideo acceptilatio † in dubio quæ in uim acce-
ptilationis defendi non potest, in uim pacti nudi li-
beratorii sustinetur, l.si unus, § si acceptilatio de pa-
cti.dicta l.an inutilis secundum aliam lecturam de
acceptil.l.si acceptolatum eod.tit.in l. iurisgentium
36 §.igitur nuda de pac.sic uiæ seruitus † cõstituta, quę
ut uia sustineri non potest, ut iter defenditur, l.si tá
angusti de seruit. tit.generali. l.uia de seruit.rustic.
37 prædio.sic ẽt † intelligi debet tex.in l. Diuus de us.
& habit in l.sancimus, C.de donatio. quod adnotát
Doctor.in l.stipulatio ista, §.alteri infra eod. dum
uolunt stipulationem alteri factam quæ ciuilem, &
naturalem obligationem producere, ut agebatur
non potuit, saltem in uim naturalis obligationis
ualere, ut in l.prima, de nouatio.cum ibi tradi. à Bar
to. de promissione facta a pupillo sine tutoris au-
ctoritate per stipulationem, quæ ualet, ut potest
38 quantum ad naturalem obligationem, procedit † ẽt
quod deciditur in l.si stipuler §.si .in l.si stipulatus §.
Chrysogonus de uerb. oblig. & in l.certi condictio
§.quoniam si cert.pet.de illa stipulatione quæ inter
ponitur super aliquo contractu, ut tamen ualeat cõ
tractus, quamuis non ualeat stipulatio, sic intelligi-
39 † quoque l. multum interest infr.eod.in fine, ut ob-
ligatio ex illa stipulatione, quæ non potest dissolui
per solutionem rei promissę propter incapacitatem
promissoris, possit dissolui per æstimationis solutio
40 nem, sic exaudiendus est tex. † in l. 1. §.item si ex fun
do, & in l.hæreditas ex die de hæred. instit.in capit.
Diaconus 28.distinc.in c.cũ M.Ferrariensis in liber
tas ad tempus, & in l.& ideo de man. testam. in qui
bus locis actus qui non ualet, ut agitur, ualet eo
modo quo geri potuit, etiamsi plus contineatur
in actu qui geri potuit, ut declar. Torniel.in dicto
§.si quis ita sub numero sexto, in secunda regu'.pri-
41 mæ reg. affirmatiuæ. sic procedit decisio † Bald. in
rub. C.de constitu.pecun. text. in l.si uno supra loc.
in l insulam de præscript.uerb.in l. hactenus §. 1.de
constit.pecun.l.scæuola ad senat. Trebel.l uerbis ci-
uilibus de uulgar.& pupil.l.filiusfam §.ut quis hæ-
42 redem de leg.2.& ut summatim dicam, † iura om-
nia quæ a Torniel.citantur in quarta conclu.primæ
reg.affirmatiuæ, & a Bologne. in quatuor illis ca-
sibus a se consideratis, a nu. 119.usque ad numerum
123.(quamuis uterque eorum multa ociosè ac sup
uacaneè tractet & citra necessitatem, atque utilita-
tem) huic casui applicanda sunt.

Ratione primi articuli huius secundi & principa
lis casus quando scilicet incerti sumus quid princi-
paliter gerere uoluerint disponentes, & an uolue-
rint omni meliore modo ualere &c.facienda est re-
43 gula † negatiua, quòd actus qui non ualet, ut princi
paliter a disponentibus agitur, non ualet etiam alio
meliore modo: quia incertitudo quæ uitiat quod

prin-

principaliter actũ fuit, uitiat quoq; qđ geri potuit
l.duo ſunt Titij de teſtam.tutel. cum ſimil.ibi in gl.
copioſe annotat. & in l.ſi ita fuerit in princ.ubi plu
ra huius rei exempla cumulatè referuutur, de rebus
44 dub.huncque in modum intelligendus eſt † tex. in
in d.c.1.§.ſub ea etiam forma de poſtul.prælat.lib.
6.argum a fortiori auth.multo magis ubi Bal.Caſt.
& Sal.C.de ſacr.eccleſ. ut enim ubi propter incerti-
tudinem eius quod geſtum fuerat, actus qui non
ualet ut agitur, non ualet etiam, ut ualere poteſt,
etiam ſi dictum fuerit omni meliore modo, multò
magis id dicendum eſt quando non eſſent adiecta
illa uerba. Poteſt etiam exemplum poni in omni
bus actibus legitimis, qui incertitudinem haberẽt,
qui ſi non ualeant, ut aguntur, non ualent etiam ut
geri potuerunt, l.actus legitimi de reg iur. & cap.
actus eod.titu.lib.6.glo.in uerſi.incerta in capit.2.
45 de elect.& elect.poteſta.eo.lib.ſic etiam † uitiantur
priuilegia, conceſsiones, & collationes propter in-
certitudinem ita ut neque eo modo quo geruntur,
neque quo geri potuerunt ſuſtineantur Crauet.in
conſi.194.colum 4.ſub num.11.

Circa ſecundum articulum huius princip. capi-
tis, quando incertum eſt, quid principaliter uolue-
rint agere diſponentes, tamen certum eſt, quid age
re potuerunt, & dixerunt ſe uelle actum ualere om
46 ni meliore modo, Ego † crederem in hoc quoque ca
ſu negatiuam regulam conſtituendam eſſe, ut actus
qui non ualet, ut agitur, non ualeat etiam eo melio-
re modo quo geri potuit, quia clauſula illa propter
incertitudinem nihil operari poteſt, & hic eſt pro-
prie caſus dicti cap.1.§.ſub ea etiam forma, de poſt.
prælato.lib.6.& eorum quæ ſcribit glo in dicto cap.
2.in uer.incerta de elect.& elect.poteſta.lib.6.cum
enim ſit clauſula illa acceſſoria principalis diſpoſi-
tionis, niſi præciſe conſtet, quid ſit illud quod diſpo
nentes gerere uoluerint, illa nihil poterit operari,
47 † cum non entis nullæ ſint qualitates, l.prima, de
hæred.uel actio.uend.l 4. de actio. empti.& uendi.
l.eius qui in prouincia.ſupra ſi cert peta.& l.nam &
ſi de iniuſt rup & irrit. fact. teſtam.

Procedunt hæc tamen quæ de incertitudine di-
48 cuntur † quando illa eſt in ſubſtantia actus, ſecus ſi
in aliquibus qualitatibus, quia tunc actus nihilomi
nus ſuſtinetur l.ſi teſtamentum, C.de inſtit.& ſubſt.
ubi Recentio.quo loci habetur, ſi teſtator hęredem
49 inſtituerit ſub infraſcriptus conditionibus, † quòd
tametſi conditiones non adiecerit, nihilominus in-
ſtitutio ualet quia eſt certa, ſequitur Craue.in conſi.
147.num.ſexto, Item in iudicialibus procedunt,
50 parte opponente † Doctor.in l.prima, de edendo &
in l.edita, C.eod.tit.Dec.in l.ſi per errorem colum.
ſecunda, uerſiculo quinto fallit de iuriſdict.omni.iu
di.Craue in conſi.120.ſub nu.4.

51 Item ceſſant † ubi ex aliqua uerisſimilitudine uel
iuris diſpoſitione poſſet incertitudo recipere declá-
tionem, Crot.in l.ſi inſulam columna prima, de uer-
bo.oblig.per l.triticum eod.tit.ubi Iaſ.num.1.Cra-
ue.dicto conſi.21.num.1.& in conſi.162.nu.3. Sed
hæc magis ſpectant ad articulos ſequentes ſtatus
coniecturalis.

Quantùm ad tertium articulum, quando plures
apparent coniecturæ, quibus conſtat diſponentes
uoluiſſe facere actum omni meliore modo qui geri
52 potuit, † tunc proponenda eſt regula affirmatiua,
quòd actus qui non ualet ut agitur, ualet omni me-
liore modo qui geri ac ualere potuit, & ratio eſt,
quia ſi diſponentium uoluntas uerbis expreſſa ope
ratur, ut actus omni meliore modo ſemper ſuſtinea
53 tur, ſic etiam idem operari debebit † tacita uolun-
tas, quæ ex coniecturis colligitur, l.cum res ubi Iaſ.
in ſexto notab.de leg.1.Hieroni. Zanc. in l.hæredes
mei §.cum ita, in primo notab.ſub num.133.ad Se-
nat.Trebellia.qui uult hanc concluſionem procede
re in omnibus diſpoſitionibus poſt Alcia. latè in ſe-
cundo, & tertio lib.de uerbo.ſignifi.Andr.Tiraq.in
l.ſi unquam in uer.libertis ſub numero quinto, cũ
54 ſeq.C.de reuocand.donatio.† etiam ſi ſequatur an-
nullatio actus, Craue.in conſi.296.colum.quarta,
Rip.in dicto §.cum ita ſub num.32. & multa ſupra
congesſimus lib.2.ad fin.ergo multo magis ubi cõ-
iectura mentis concurrit cum ſuſtẽtatione actus fa-
cit reg.cum quid ſupra ſi cer.petat.cum ibi notat.&
54 quod dici ſolet legis coniecturas † liquidisſimas eſ-
ſe probationes l. licet imperator de leg.primo, vbi
Doct.not.glo.in l.ſi tutor petitus, C.de pericu. tu-
to.& curato.ibique Doctor.Craue.in conſi.156.nu
55 me.15.ſunt autem plures coniecturæ, † quibus ar-
guitur diſponentes facere uoluiſſe actum eo modo
quo geri potuit, quomnis eo modo quo geſtus
fuerit ſuſtineri non ualeat.

Quarum prima eſt, qñ eſt aliqua cauſa actui adie
cta, per quam inducitur enixa uoluntas in diſponen
tibus, ueluti quia ſit ſtimulus naturalis ad perficiẽ
dum actum, tunc enim intelligitur actus ualere de-
bere omni meliore modo, gl.in l.cohęredi.§.cum fi
liæ de uulg.& pupil.ibique Alex. & plenius Iaſ. qui
ponunt exemplum teſtamenti inter liberos a patre
conditi, idem eſt quando inſtituta eſſet perſona val
56 de à teſtatore dilecta, quia † ardor liciti amoris
operatur uim clauſulæ codicillaris, Ludoui.Roma.
in conſi.179.ſub num.21. Iaſ.in l. exigendi ſub nu-
mero 6.C.de procur.cum ſim.quæ adduximus in d.
§.ſi quis ita in 3.caſu Bar.in prima limit. nec disſi-
57 milis eſt † caſus quando agitur de fauore militiæ
ut in l.licet, C.de pact.& in l.tertia, de teſtam.milit.
uel tractatur de fauore piæ cauſæ, Bar.& alij in l.pri
ma, C.de ſacr.eccleſ.Ang.& Alexan.in l.miles ita de
milit.teſtamen. Alex.in conſi.82.colum.ſecunda li-
bro ſecundo uel de fauore libertatis, ut in l.genera
liter, §.ſi ſeruo pignorato ſupra de fideicom. liber-
ta.& in l.ſeruo tuo.C.de teſt.manu.

58 Et quamuis † uideantur obſtare text.in l.ſi ſeruus
legatus, §. ſi alienus de leg.primo & in l. ſtichus ſer-
uus in princip. de manu. teſtam. tamen ibi abunde
fuit reſponſum in diſcurſu quarti caſus Bar.

59 Eſt ẽt † eiuſdẽ effectus coniectura, quę ſumitur
ex iuramenti ab ipſis diſponentibus eidem actui
adiecto.iuxta tex.in l.cum pater §.filius de leg.2.&
prout ibidem uidimus in 7.caſu Bar.

Eodem ſpectat quoque operatio vel demon-
60 ſtratio a diſponentibus facta † quæ actui qui geri
potuit,

potuit, conueniat, actui autem nominato non sit applicabilis, ut in dicta l. si tam angusti de seruit. tit. gener. & in dicta l. nia de serui. rustico. prædio. l. insulam de præscript. uerb. §. primo, instit. de locat. & §.
61 fin. mandat. quia magis † attenditur quod actum est, quàm quod nominatum fuerit ab ipsis partib. l. si uno locat. l. insulam de præscrip. uerb. l. tertia, C. de lib. præter. & cap. Intelligentia de uerbo. obligat.
62 & fortior est coniectura quæ sumitur ex † operationibus, quàm quæ sumitur ex uerbis, argu. gloss. in l. quæ extrinsecus infra eod. in l. si quis in fundi uocabulo de legatis primo, & l. certum si cer. peta.

Item hic quoque referenda est generalis illa coniectura, quod in dubio præsumptio ubi potest referri
63 ad ualiditatem, † & ad nullitatem actus, potius ad ualiditatem, quàm ad nullitatem referenda est, ut supra diximus in primo capite huius secundi casus principalis, & quæ dicit Bologn. in dicto §. si quis ita sub num. 174.

64 Et est † semper resolutio istius capitis intelligenda, quando uel coniecturæ uel præsumptiones affirmatiuæ, pro ualiditate actus, uel solæ concurrunt, aut plures sunt numero aut efficatiores, quia ut cla-
65 uus † clauum tradit, sic præsumptio una tollit aliã l. Diuus de in integr. restit. l. non solum §. primo, de rit. nuptia. cum simil uel quando termini sunt pares ut infra dicemus in ult. capitu. huius secundi casus principalis.

In quarto articulo huius secundi casus principalis, quando concurrunt coniecturæ plures, uel efficatiores, quibus arguatur disponentes uoluisse actum
66 ualere nisi eo modo quo geritur, tunc negatiua † cõstituenda erit regula, quòd actus qui non ualet eo modo quo gestus est, non põt etiam sustineri ut geritur, eadem ratione per oppositum, qua supra usi fuimus in præcedenti articulo, nam si in secundo articulo primi c. princ. conclusionis quando constat de mente ipsorum disponentium, nolentium actum ualere alio modo quàm gestus fuerit, ibi actum qui non ualet ut agitur, non ualere etiam ut geri potuit sic quando tacite per coniecturas uel præsumptiones hæc uoluntas elicitur, idem dicendum erit, per ea iura & rationes quibus usi fuimus in præcedenti articulo, arguendo a contrarijs iur. unlg. & per glo. & doctor. in rub. de acquir. possess.

67 Et † in istis terminis potest procedere tex. in dicta l. non codicillum inducendo ut supra fecimus in tertio casu Bar. C. de testam. in l illud §. tractari supra de inr. codi. & in l. ult. §. illud C. eod. tit. tex. in d. §. si quis ita, & in dicta l. prima, §. cum qui de constit. pecun. cum simil de quibus supra in secundo articulo primi capitis princip. coniecturæ autem huius ca
68 pitis sunt † plures quas prosequitur Bolog. in dicto §. si quis ita a nu. 18 a. usque ad numerum 189. sed illa inter cæteras potissima est, quando per aliqua uerba partes se restrinxerunt ad illum actum tantũ qui gestus est, prout est gestus, quamuis eo modo sustineri non posit, tunc enim nec alio modo sustinetur ut hic secundum intellectum glo. communiter approbatæ, ut supra diximus in §. igitur nuda l. iuris gentium supra de pact. sed punctus est uidere quæ uerba sufficiant ad hoc. Et communiter Doctor.
69 ut dicit Bologne. sub dicto num. 18 a. concludunt sufficere uerba quædam demonstratiua ipsius actus ueluti promittis mihi stipulanti, uel uendenti &c. & ita intelligunt dictum §. si quis ita Alex. Soc. Ful. & Alcia. addentes quòd hic, & in dicta l. prima, §. cũ qui. de constit pecun fuerunt expressa illa uerba mihi stipulanti &c.
70 Sed Bolognet. putat alia uerba † extrinseca esse necessaria quæ denotent hanc restrictio. ueluti quia dictum sit, uolentes dictæ partes facere contractum efficacissimum deuenerunt ad hanc conuentionem uel alijs similibus uerbis sint usæ. Ego puto om-
71 nes rectè sentire, † quia siue dictum fuerit mihi stipulanti, siue partes nolentes se per stipulationem obligare, uel efficatius nolentes contrahere, deuenerunt ad hanc conuentionem præcedente interrogatione & subsequente respõsione absolutam, quia quantum in me sit, habeo formulas istas loquendi, & alias similes pro synominis; cum idem importet stipulari quod efficacius contrahere cum suis conu-
72 gatis, & sola sit uerbalis † differentia quæ non attenditur l. 2. C. com. de leg. l. a. C. de constit. pecun. §. penul Doctor. post glo. in rub. supra solut. matrimo. siue una igitur uel altera usi fuerint formula contrahentes, uel simili, quæ eorum intentionem indicet,
73 satis erit, quia modus † non attenditur ubi effectus identitas habetur l. de quibus supra de legib. l. quo enim. §. ultim. rem rat. hab. cum uulgar.

Est & alia coniectura, quando actus qui geritur, & qui geri potuisset contineret odium, nam quod non ualet ut agitur non ualet etiam ut geri potuit ut in l. quod si nepotes, de testam. tut. & in §. si insti. qui testam. tut. dar poss.

Circa ultimum articulum, quando coniecturæ sunt pares, non est quòd multum laboremus, quandoquidem res tunc reddatur prorsus ad ambiguũ,
74 unde constituenda † erit regula affirmatiua, prout supra in secundo principali casu fecimus, quod scilicet actus qui non ualet ut agitur, debet interpretari, ut ualeat omni meliore modo quo geri potest, & in istis terminis potest intelligi tex. in capitulo primo, §. primo, de desponsimpub. libro 6. Quamuis Doctor. alios atque alios afferant intellectus ad illum tex & possunt etiam pro exemplis huius capitis deseruire iura illa omnia quæ supra inducta fuerunt in dicto secundo capite, generaliter in omni casu quando res est dubia, quamuis hinc in indiuiduo agamus de casu dubio ob parem coniecturarum num.

75 Scio hic † posse opponi ex ea regula quæ habet quòd in conflictu rationum media uia est eligenda, §. ult. instit. de uulg. & pupil. substitu. l. & hoc Titius aũt Tyberius supra de hæredi b. instit. l. adeo §. cum quis supra de acquir. rer. domi. cum simil.

Sed potest responderi mediocritatem amplectẽdam esse, quando per eam actus principalis qui geri
76 tur † sustinetur, ut in iur. supra cita. uel quando mixtura illa quæ per mediocritatem inducitur non habet in se repugnantiam respectu actus principalis, secus est casu nostro in quo mediocritas actum pro parte

parte destrueret, & propterea cum in unam uel alteram partem inclinandum sit in eam procliues esse debemus per quam actum sustinemus d. l. quoties infra hoc tit. & de reg. iur. cum simil.

SVMMARIVM.

1 *Si casus contigerit, quem si partes uidissent aliud statuissent, quid dicendum.*
2 *Si pater filio tutorem dederit, isque improbus factus fuerit, non confirmatur a prætor.*
3 *Procurator qui posteà efficiatur prodigus aut negligens censetur reuocatus.*
4 *Legatum ex inimicitia postea contracta, uel per alienationem, reuocatur.*
5 *Testator cum in fundo institutus iubeat quicquam aliud non petere non censetur sustulisse ius accrescendi.*
6 *Priuilegia Monachis concessa, propter exuberandem eorum numerum reuocantur.*
7 *In contractibus alterius uoluntatem immutatam quicquam non innouare.*
8 *Sed in multis casibus eam conclusionem restringi.*
9 *Sholasticus, qui in uno Gymnasio iurasset lauream assumere, si in alio id fecerit non censetur periurus.*
10 *Conditiones tacitas quæ ex natura actus insunt semper subintelligi.*
11 *Donatio reuocatur cum a Donante liberi suscipiuntur.*
12 *D. Alciati alia distinctio succintior eadem in materia relata.*
13 *Auctorem a Dom. Alciati sententia dissentire.*
Clausulam rebus sic stantibus in omni dispositione semper subintelligi. ibid.
14 *Præsertimque in ultimis uoluntatibus.*
15 *Ac in contractibus.*
16 *Et in priuilegijs.*
17 *In promissionibusque.*
18 *Statuentes posse reuocare statutum, quod irreuocabile esse statuerent nisi illud iurauerint.*
Nisi iusta causa superueniat. ibi.
19 *In iuramento semper subintelligi clausulam rebus sic stantibus.*
20 *Nihil adeo esse præcisum firmum ac immobile, quod semper non recipiat intellectum a clausula rebus sic stantibus.*
21 *Siue ad uerum uel unius consensu dependeat.*
22 *Iusta ex causa semper posse a conuentis recedi.*
23 *Differentium a D. Alciato consideratam.*
24 *Ab auctore non recipi.*
25 *Quando tacitum habeatur pro expresso & e contra nume. 26.*
27 *Tacita dispositio in ijs casibus in quibus pro expressa habetur, an sit ex legis uel hominis dispositione.*
28 *Ius accrescendi magis esse ex dispositione legis, quàm hominis.*
29 *Quando tacitum ex dispositione hominis esse dicatur.*
30 *Id quod interest recte pœnam legalem apellari.*

Quid iuris statuendum sit, quando casus aliquis euenisset, quem si partes euenturam esse credidissent, aliud statuissent.

CAP. XXXVII.

Ed hæc omnia procedunt, quando est controuersia super coniectura mentis, quæ tempore initi actus fuisse præsu-
1 mitur. † Quid autem dicẽdum erit, si casus aliquis superueniat quem si partes euenturum credissent aliud statuissent, Dom. Alcia. d. li. 3. de uerbo. signific. sub num. 35. cum quæritur, inquit, an uoluntas intelligenda sit rebus sic stantibus, sic breuiter distinguendum est, aut in ijs loquimur quæ ex unius arbitrio pendent, & tunc si res incidat in eum casum in quem uerisimile sit eum aliter dispositurum mutata uoluntas intelligitur, l. paulo
2 §. 1. de legat. 3. qua † ratione si pater filio tutorem dederit isque improbus factus fuerit, non sequetur magistratus iudicium testatoris, l. Meuia §. fin. de annu. legat. quem uerisimile est, si hoc præuidisset tutorem non fuisse daturum, l. in confirmando de con
3 fir. tuto. quo exemplo † & procurator constitutus, si prodigus, negligens, & stupidus fiat reuocatus esse censebitur. l. cum quis de solutio. Sic legatum ex
4 inimicitia contracta † uel per alienationem reuocatur. l. rem legatam de adim. legat. Sic testamentum natiuitate liberorum rescinditur. auth. ex causa C. de lib. præter. Sic cum testator fauore pupilli alienationem prohibuisset, deindeque constitisset pupillo eam expedire, respondit Aretin. iudicis auctoritate eam concedendam esse, in consilio 22. sic cũ
5 testator † iussisset, ne in fundo institutus eo amplius quicquam peteret, censuit ius accrescendi sublatum non uideri Bar. in l. quoties §. si duo in fin. de hæred.
6 instit. Sic priuilegia Monachis † concessa, propter postea exuberantem eorum numerum, reuocantur cap. suggestum de decim. Aut in contractibus loquimur, qui ex duorum uoluntate interpretationem
7 recipiunt, & tunc † non intelligitur rebus tantum sic stantibus facta promissio, nec alterius uoluntas immutata quicquam innouabit, l. sicut C. de actio. & obligatio. quam tamen conclusionem dicit
8 non esse ueram in multis casibus † ueluti si ex errore processit contractus, Bar. in l. sua. §. idem quæsiuit de condictio. indebiti. uel ex fiducia. l. fin. C. de non numerata pecunia, uel si aliqua causa suaderet de qua a partibus cogitatum non fuisset, ut si promisserim tibi gladium restituere, quem furens pe-
9 tas, capitulo ne quis quęstione secunda, uel † scholasticus qui iurasset in uno Gymnasio lauream assumere, ad aliud transiret, ibique approbatus ad doctoratus gradum promoueretur, non enim censeretur fore periurus, secundum Imolam in capi-
10 tulo cum inter P. de renuntiatio. Sed & † considerationes tacitas, quæ ex natura contractus insunt, semper intelligendas esse ait, & propterea si domum tibi locauero, & habere tibi licere promisero,

sero,intelligendam esse promissionem rebus sic se
habentibus,& pensióne interim soluta,l.quæro lo
11 cat.sic cum quis donat † & deinde liberos suscipiat
reuocatur donationis contractus l. si unquam, C.
de reuocand. donatio. eandem theoricam multo
succinctius repetit idem D. Alcia. de præsumptio.
12 reg.† secunda,præsumptio.16.sub numero quarto
uersi.cum quæritur distinguens pariter inter actus
ab unius arbitrio dependentes,& actus proficiscen
tes a uoluntate duorum,ut priore casu subintelliga
tur clausula, rebus sic stantibus, posteriore non
item. Sed hunc posteriorem casum limitat quatuor
modis.

Verum adduci ego non possum, ut consentiam
huic, quamuis pereruditæ distinctioni, quia scio
vulgo proditũ esse,ut in omnib. actib. ac dispositio
13 nibus,† verba semper intelligi debeant reb. sic stã
tibus,ex tex.quem omnes & præsertim Bald.ad id
solet allegare,in l.quod seruius de cond.cau.dat.ubi
hoc notat glo. quæ etiam ad id citat. l.continuus §.
cum quis de uer. oblig. quam conclusionem dicit
Andr.Tiraquel.in præfat.ad l.si unquam, C.de do-
natio.sub numero 167.probare tex.in l.quæro §.in-
ter locatorẽm locat. quem omnes ad hoc allegant
& in l.ex facto in princ.de uulgar. & pupilla. & in l.
ult.C.de sponsal.quam in id aduocat Alexan.in consi
lio 84.uiso themate columna secunda, uersicu. pro
hoc etiam quia uerba,libro quinto, & tex.in l. cum
quis in princip.de soluti.quem & ad hoc expendit
Bald.& dicit notandum in rub.de procur.colum.4.
uersi.nisi dolus commissus,& in c.penul.& ibi Abb.
in secundo notab.de cleri.non residen.& uoluit idẽ
Bald.in rubr.de sum.Trinit.& fid.cathol. colum.1.
in fin.in decretal.qui addit text.in l.qui seruum de
uer.oblig.

14 Quamobrem † Ias.planius loquens in dicta l.qđ
seruius sub numero 5.cum seq.inquit conclusionem
hanc uendicare sibi locum in ultimis uoluntatibus
per d.l.Paulo callimacho de legatis 3. §.primo,& l.
Meuia §.fi.de annu.legat.in l.iu confirmando de cõ
fir.tuto.in dicta l.ex facto in princ.de uulgar.& pu-
pil.& tradita a Bar. in l.quoties, §.si duo de hæred.
instit.in ult.colum.

15 Item † in contractibus,per dict. l. quæro §. inter
locatorem locat.l.si fuerit in princip.pro soc. & l.cũ
16 quis in prin.de solutio.Item in priuilegiis † per c.sug
gestum de decim.Rursus in iuramento,per l.ult.qui
satisdar.cogan.in c.breui de iureiur.glo.in cap.quẽ-
admodum eod.titu.de iureiur.l.ult.in princ.ad mu-
nicipal.& de incol.ca.secundo,ubi glo.But.& Abb.
ex hac conclusio.ad plura inferunt,pulchre Nicola.
Boet.in decisio.204.sub num.24.cum plur.seq.An
to.Rub in consi.147.columna prima,ad fi. & secun
da,in princip. & plenius Andr. Tiraquel. in dicta
præfatio.dicta l. si unquam sub num. 166. Craue.in
consi 233.sub dicto numero 3. uersiculo similiter.
17 Præterea † in promissione,Bal.in consi.104. super
sunt libro primo,& consi 366. quidam habens vnã
filiam,colum.2.lib.3.cum multis concord.adductis
per Andr.sic.in consi.20.illud afferam colum.12.li.
2.& consi.73.omnia quæ facitis colum.13,lib.3.qui
bus accedit And.Tiraq.loc.iam relat. sub num.16.
Craue.in consi.95.sub num.4.& dicit Bal. in l.clari,
18 C de fideicom.statuentes † posse mutare,aut reuo-
care statutum quod ipsi irreuocabile fore statuerãt
nisi illud iurauerint nõmutaturos aut reuocaturos
quia tunc id facere non poterunt per allegata ibi
ab eo,quod tamen ait intelligendum esse nisi iusta
19 causa interueniat,† quia semper in iuramento inest
clausula rebus sic stantibus,l.ult.ubi idem Bald. C.
de non numera.pecun.l.fi.qui satisdar.cogan.D.Al
cia.in cap.cum contingat sub numero 65.de iur.iu.
quod postremum dicit procedere etiam si uerba sta
tuti dicerent,quòd statutum sit præcisum, atq; im-
mobile,nam quæ de nouo emergunt,nouo ait indi-
gere auxilio l.prima. post prin.de uentr.insp.l.de æ-
tate,§ ex causa de interrogat.actio.l.oratione de fe-
rijs,accedit Tiraquel.loc.iam relat.sub nu.169 Dec.
in consi.335.in pulchro casu Crau.in consi.95.sub
20 num.4.Ex quibus patet,nihil adeo esse † præcisum
ac firmum & immobile,quin semper intelligatur,re
bus sic se habentibus,uel eodem rei statu manente,
sic etiam in renuntiationibus factis subintelligi il-
lam clausulam,ut per Ias.in d.l. quod seruius col fi.
& per Boet.in d.decisi.204. sub nu.27. Et ideo siue
21 simus in dependentib.† ab unius arbitrio, uel a vo
luntate duorũ semper in omnib. istis dispositionib.
subintelligetur clausula illa reb sic stantib.omnisq;
iusta ac legitima causa superueniẽs semper inducet
22 licitũ recessum a dispositis & conuentis,siue † ex er-
rore iusto id fiat,l.fi.§.itẽ quæsiit, prout ibi declarat
Bar.de cond.indeb.siue ex cã procedit quæ subintel
ligatur ex natura contractus d.l.quæro §.inter loca
torẽ lo.siue lex ex aliqua cã sic interpretatetur uolũ
tatẽ contrahentis,l.si vnquã C.de reu.don.Soc.in cõ
si.22.li.4.siue id procederet ex aliqua cã incõsidera-
ta,de qua a partib.nihil uerisimiliter fuisset cogita-
tũ,glo.in c.ne quis 22.q.2.l.si.ubi Bal.Saly.& alii.C.
de non num pecu.l.qui cũ tutorib. §.fi.de transact.
l.tres fratres in fi.de pact & l.qui Romæ §. duo fra-
tres ubi Bar.& omnes de ver.obli,Hisce igitur ita se
23 habentibus,dico pariter discrimen illud,† quod ex
eadem distinctione constituit D.Alcia.in ea contro
uersia,an & quando tacitum habeatur pro expresso
inter actus qui ex vnius tantum dependent arbitrio
& actus qui a duorum uoluntate proficiscuntur, ut
primo casu tacitũ habeatur pro expresso, secundo
non itẽ,nisi ab utriusq; contrahentis uoluntate id ta
citum progrediatur,non progredi.Nã data paritate
24 terminorũ † quæ supponenda in reliquis est, dũ de
uno dubitatur l.si quæramus de test.l.qui testamẽto
eo.tit.& c.non dẽt de consang.& affinit.non est du-
biũ,ubi uel ex natura rei,uel ex consuetudine,uel ex
præfationib.uel ex præcedentib.& subsequẽtib.aut
ex alijs legitimis coniecturis,de mente disponentiũ
25 apparere põt,† tacitũ semper pro expresso haberi
in quacũq; dispositione l.cũ quid si cer.pet.l.quæro
§.inter locatorẽ loc.l.quod si nolit §. quia assidua de
ædilit.edic.l.si seruus pluriũ §.si de leg 1.cum simil.

Quemadmodũ e contra quando certis ex causis
26 nõ põt tacitũ † pro expresso haberi, nõ est differẽtia
inter contractus & ultimas uolũtates,ut copiose ac.

non contẽnenda cum fruge profecuti fuimus fupra lib. 2. in ea parte in qua difputauimus de utilitate il lius inueftigationis, an aliquid ueniret ex expreffa fignificatione. Sed probabilius uidetur dubitare idẽ
27 D. Alc. d. l. 3. fub nu. 32. nunquid tacita † difpofitio in illis cafib. in quib. pro expreffa habetur, dicatur effe ex legis, an uero ex hominis difpofitione? Qua in re ipfe diftingendos effe putat tres cafus.

Quorum primus eft, quãdo lex aliquid præfumit cui partes renuntiare non poffunt, ut in l. fi pater fa milias in princ. de adop.

Secundus eft quando lex aliquid præfumit cui partes renuntiare poffunt, ut in l. cũ quid fi cer. pet.

Tertius eft quando lex abfque partium refpectu aliquid inducit, ut in l. iurifgentium, §. quod fere de pact.

28 In primo cafu concludit difpofitionẽ † tacitã effe legalẽ & non hominis, unde ius accrefcendi magis effe ait ex difpõne legis, quàm hominis, l. fi in tefta-ftamento in fi. de uulg. & pup. dicẽ in actione tutelæ, ut per Bar. in l. ita ftipula us in 1. q. de uerbo. oblig. quia fi partes agerent, ut ante diem actio oriretur fruftra id agerẽt l. cerdonem de oper. liber. Defenfionẽ in conftitutione procuratoris ad agẽdũ Bart. in l. non folũ de proc. Tempus qđ datur iudicatis ẽt fi a iudice expreffum fit, cum non habeat facultatẽ nitiandi l. 4. §. condemnatũ l. 2. de re. iud. oẽm obligationẽ quę præter uerifimilẽ contrahentiũ uoluntatem inducitur, quæ. n. ex præfumpta eorũ uolunta te eft, hominis eft, non legis. Barto in l. ftipulationes non diuiduntur quæftio. 8.

29 In fecundo cafu † concludit difpofitionem hominis effe, non legis, ueluti quod in mutuo æque bonũ reddatur ut in l. cũ quid fi cert. pet. in promiffione dãdi Carthagini tẽpus quo cõmode quis ite Carthaginem poffit l. continuus §. cum quis de uerb. obliga. cenfuitq; eque & hoc Bar. in l. quę extrinfecus de condit. & dem. (puto uoluiffe citare l. conditiones quæ extrinfecus co. tit.) dũ alias effe conditiones tacitas fcripfit, quæ ex lege defcẽdũt alias quę ex natura rei & alias quę ex præfumpta uoluntate, & ideo in contractu depofiti claufulam dolum malũ obeffe, ex legis difpofitione ineffe credi, quia partes illi renuntiare nõ poffunt. l. iurifgentiũ. §. pen. de pact. Caft & Are. in l. 4. §. Cato in 5. oppofit. de verbo oblig.

30 In tertio cafu † afferit difpofitionem effe legalem, fecundum Bar. in l. ftipulationes non diuiduntur in 8. quæftio. & ideo id quod intereft, recte pœnam legalem appellari, quia in obligationibus faciendi inducitur, ut debitor foluendo quanti ea res eft liberetur, tametfi de hoc actum fit. Et hæc dicit utilia, dignaque fcitu effe, tum quia mitius agitur cum lege quàm cum homine, tum etiam quia difpofitioni legis contrafaciens infolidum condemnatur, difpofitioni uero hominis pro hæreditariis tantum l. 1. in de pofiti, depofiti.

S V M M A R I V M.

1 *Tacitum quid fit.*
2 *Auctor quomodo putet diftinguendum in ea q. an tacitum ex legis uel hominis difpofitione dicatur.*
3 *Et difpofitione legis & non hominis effe facere ut tacitum habeatur pro expreffo.*
4 *Quia præftari talis operatio non poteft nifi per fictionem.*
5 *Fictionem ab homine induci poffe putarunt. D. Alciat. & Bologuetus.*
6 *Sed ueriorem & receptiorem opinionem effe in contrarium.*
7 *Legem quandoque ex præfumpta hominis uoluntate, quandoque ex alijs caufis moueri, ad inducendam fictionem.*
8 *Legem nunquam nifi æquitate fuadente fingere.*
9 *Legem quandoque fingere ut tacitum habeatur pro expreffo, ex præfumpta hominis uoluntate.*
10 *Quandoque contra hominis uoluntatem.*
11 *Quandoque præter.*
12 *Quando & in quibus poffint difponentes inducere ne tacitum habeatur pro expreffo, numero 13. 14. & 15.*

Quid opinetur conftituendum effe auctor in controuerfia proxime propo fita.

C A P. XXXVIII.

Go pro folutione iftius quæftionis præmitto † imprimis tacitum illud dici, quod neque in genere, neque in fpecie, neque in indiuiduo eft expreffum, neque uoce prolatum, nec per fcripturam apparet ad oculum, fed tantum per intellectus rationem colligitur, fic ex Bal. colligitur in l. fed & fi quis §. quæfitum in 3. col. fi quis cautio. per tex in l. iam hoc iure de uulgar. in l. non recte C. de fideicõiff. & l. prima, C. de ijs quæ in teftam. delent. iuncta doctrina Bar. in l prima, col. 2. de uulg. & pupil. Deinde puto, aliter quàm faciat
2 D. Alciat. effe diftinguendum † uidelicet quod aut quærimus, an facere vt tacitum habeatur pro expreffo fit ex difpofitione legis, an uero ex difpofitione hominis, aut inueftigamus, an lex dum facit ut tacitum habeatur pro expreffo moueatur ex fola hominis præfumpta uoluntate in actionibus humanis an uero & ex aliis caufis præter uel contra hominũ voluntatem. Aut tractamus, an in hominis facultate fit facere in actibus a fe celebratis, ut tacitum non habeatur pro expreffo.

Quantum ad primũ cafum attinet, tametfi per
3 eruditẽ fac grauiter admodum diftinguat D. Alciat ut fupra retulimus, ego tamen puto generaliter effe conftituendum, ex difpofitione legis effe, & non hominis, facere ut tacitum habeatur pro expreffo,
4 & ratio eft, † quia hæc operatio præftari nõ põt nifi per fictionẽ, fictio aũt ab homine quãtũ ad effectus iuris nõ inducitur, fed a lege, l. fi fortè in fi. de caftr. pecul. idẽ Bart. in l. fi is qui pro emptore fub nv. 24. de ufucapio. Iaf. in l. fi quis in fundi uocabulo fub num.

num.26.de leg.primo,& in dicta l.si is qui pro em-
ptore sub num.175.ubi addit tex.in l.codicillis §.fi.
5 de leg 3.Quamuis † Dom. Alcia. & Bolognetus ibi
sint in contraria opinione,ut fictio ab homine indu
ci possit,ut dicit Bologne.sub num.205.per tot. &
præsertim in uersiculo contractus enim. Eandem
cum Bar.sententiam probat Ludo.Roma.in d.l.si is
qui pro emptore sub numero 6.Imol. sub num. 6.
6 & in summa hæc † opinio cum Bar.est receptior in
dicta l.si is qui pro emptore,eandem sequitur Cast.
in consi.81.uiso quodam processu in curia potesta
tis Pisarum in fin.lib.1.Craue.in consi.134.sub nu.
33.unde cum fictio secũdum ueriorem ac receptio
rem opinionem quantum ad effectum iuria non ad
scribetur homini, non erit recipienda distinctio il-
la Dom. Alciati.quantum ad hunc primum articu-
7 lum,& quamuis † lex modo moueatur ex præsum-
pta hominis uoluntate, modo ex alijs causis ad fa-
ciendum ut tacitum habeatur pro expresso,tanquã
ex materia æquitatis præexistente,non tamen ope-
ratio illa debet adscribi neque hominis uoluntati,
neque alijs causis præcedentibus, quibus tanquam
instrumentis utitur ipsa lex, ad inducendam illam
operationem & fictionem,sed ipsi legi fingenti,quę
8 nunquam nisi æquitate † suadente fictionem indu-
cit,l.denique & l nec utilem ex quibus caus. maio.
vnde quemadmodum æquitas,ex qua lex inducit fi-
ctionem,non facit quominus fictio dicatur esse ex
legis,& non ex hominis dispositione, ut supra dictũ
est sic nec causæ, ex quibus inducitur ipsa æquitas,
quę materiam prębet inductionis, dicentur facere,
ut fictio ista per quam lex inducit , ut tacitum ha-
beatur pro expresso,dicatur proficisci ex dispositio-
ne hominis.

Quantum ad secundum articulum breuiter con
9 cludendum esse puto † quòd lex quandoque fingat,
ut tacitum habeatur pro expresso, ex pręsumpta ho
minis uoluntate,ut in l.iam hoc iure de uulg.& pu
pill.in l.quamuis C.de impub.& al.substit. in l.quę
ro §.inter locatorem loca. in l. cum quid, si certum
peta.in l.continuus §.cum quis de uerbo.obligatio.
in l.cum acutissimi de fideicom.& in l.cum auus de
10 condit.& demonstratio.Quandoque † contra homi
nis uoluntatem,ut in materia legis falcidiæ,l.prima
in prin.& §.lex falcidia ad leg.falcidi. & instit.de le-
ge falci.& arg.§.si uero expressim in auth.de hered.
& falcid. & in materia legis nemo potest de leg.1.
cum ibi traditis a Doctor. in l.4. de reg.iur. & fere
in omnib. casib.quos prosequitur D. Alci.in primo
eius distinctionis membro. Quandoque præter
11 hominis uoluntatem † ut in l prima,in princ. C.de
rei uxor.actio.ubi inducitur stipulatio in contractu
dotali,etiamsi nihil a partibus de hoc fuerit actum
neque cogitatum, idemque est in multis casibus fi-
ctarum stipulationum,quos post Bar.recensent Do
ctor.in l.prima,in prin.de uerb.obligatio. & in clau
sula illa depositi dolum malum abesse, de qua per
Castren.& Aretin.in dicta l 4.§.Cato in 5. opposit.
Bar.idem in subrogatione interesse in stipulationi-
bus faciendi,l.stipulationes nõ diuiduntur in prin.
& in l.cum stipulatus sim.a Proculo de uer.oblig.cũ
alijs similibus quę suopte ingenio, nec multo labo-
re quisque perquirere potest.
12 Quantum ad tertium caput,ego † quàm paucis-
simis concluderem cum D.Alcia.ad fin.primi capi
tis suę distinctionis,quòd aut in ijs sumus quę libe-
ro disponentium sunt relicta arbitrio, ueluti quòd
ęque bonum in mutuo reddatur,in dicta l.cum qd
si cert.pet.item quòd intra certum tempus magis
ac minus commodi ad promissę solutioni destina-
tũ locum perueniatur, ut in dicta l. continuus §. cũ
quis de uerb.oblig.& si qua sunt alia eius generis,&
13 in ijs constituendum erit † posse disponentes impe
dire ne tacitum pro expresso habeatur, quia in con
tractibus illi a conuentione legem accipiunt, l.3.§.
si conueniat deposit.l.contractus de regu.iur. cum
similibus.

In ultimis uoluntatibus testatoris uoluntas at-
tenditur quę uniuersum absoluit negocium, l.in cõ
ditionibus de conditio.& demonst.in l.ex facto.§.re
rum de hær.instit.& notant Doct.in l.heredes mei,
§.cum ita ad Senat.Trebel.
14 Aut sumus in ijs † quę præter aut contra uolun-
tatem agentium tacite ueniunt , & lex pro expres-
sis habet,qualia sunt exempla quę proximè adduxi-
mus in superiore capite , in quibus cum omnino
facere intelligantur Agentes iuxta fictam illam
15 legis dispositionem † nullum eorum uoluntas dici-
tur habere meritum atque arbitrium d.l.4. de reg.
iur.l.rem legatam de adim.legat.cum sodalibus.

SVMMARIVM.

1 *Arg.a contractibus ad vltimas voluntates, & e con-
tra quando sit verum.*
2 *Iasonem in hac materia constituere duas regulas, contra
quas facit triginta tres oppositiones.*
3 *Ex quibus tot possunt constitui differentiæ inter contra
ctus & ultimas uoluntates.*
Quibus alibi idem Ias. & plerique addunt alias. ibid.
4 *Morientium mandata, uiuentiumq; contractus, eodem
iure accipi nisi diuersa subsit ratio.*
5 *In testamentis fauorabiliorem fieri interpretationem,
quàm in contractibus.*
6 *Vltimas uoluntates promptius mitti executioni, quàm
contractus.*
7 *Vltimas voluntates a solius defuncti arbitrio pendere,
contractus vero a plurium consensu.*
8 *In vltimis uoluntatibus pœnitentiæ locum esse, in con-
tractibus non item.*
9 *Contractus ex iuris rigore effectum habere, vltimas
uoluntates ex legis indulgentia.*
10 *Transmissionis ratione infirmiores esse ultimas volunta
tes contractibus.*
11 *Quomodo putet Auctor distinguendum esse in materia
argumentationis a contractibus ad ultimas uolunt.*
12 *Rationis identitate quando conueniunt, valet arg.a con
tractibus ad vltimas uoluntates.*
13 *Quando maior militat ratio in vltimis uoluntatibus,
quàm in contractibus, quomodo sit facienda ratioci-
natio.*
14 *Et quid e contra.*

15 *In ultimis uoluntatibus regulariter fieri pleniorem interpretationem.*
16 *Argumentum a contractibus ad ultimas uoluntates nunquam procedere ad derogationem legis vel canonis.*
17 *Nec quando egredimur terminos colligendæ uoluntatis, & versamur in ijs quæ pendent a potestate defuncti. num. 18.*
19 *Adultus qui non potest fundum sine decreto alienare inter uiuos, in ultima uoluntate posse de uniuersis bonis sine decreto disponere.*
20 *Et quæ sit ratio diuersitatis.*
21 *Non ualet argumentum a contractibus ad ultimas uoluntates, quando materiæ sunt separatæ.*
22 *Deportatum capacem esse illorum quæ sunt iuris gentium, non autem eorum quæ sunt iuris ciuilis.*
23 *Respectu capacitatis personæ, non procedere arg. a contractibus ad ultimas uoluntates.*
24 *Et quæ sit ratio.*
25 *Item quando manifesta esset differentia, vt in casibus omnibus consideratis per Iasonem ac Dominum Alciatum.*

Quomodo excipiendum sit argumentum a contractibus ad ultimas uoluntates & e contra.

CAP. XXXIX.

Postremo dubitatur pro absolutiore tractatione istius noni libri, an ratiocinatio † illa, quam faciunt iura a contractibus ad ultimas uoluntates, & econtra sit perpetua, an uerò inter huius modi dispositiones aliquæ relucent differentiæ. Ias. in l. quæ de legato de legatis 1.
1
2 † duas constituit regulas. Vnam quòd ualeat argumentum ab ultimis uoluntatibus ad contractus, contra quam opponit per decem & octo instantias a nu 2. usque ad num. 17. Alteram quòd a contractibus ad ultimas uoluntates ualide ratiocinemur cõtra quam adducit quindecim oppositiones, ex qui-
3 bus † tribus & triginta oppositionibus, tot possunt differentiæ inter contractus & ultimas uoluntates colligi, sed idem Ias. in l. pactum inter hæredem columna prima, septem enumerat differentias inter contractus & ultimas uoluntates, cum ibi illo text. excepisset, bonum esse argumentum a contractib. ad ultimas uoluntates, & e contra, a numero primo usque ad numerum 8. Nicol. Euerar. in loc. a contractibus ad ultimas uoluntates, a numero 3. usque in fin. enumerat differentias quæ seligit ex dictis per Iaso. in locis supra citat. D. autem Alciat. dicta l. tertia, sub num. 39. ait regulariter solere affir-
4 mari, eodem iure ultima, mortentium † mandata, uiuentium què contractus accipienda esse, idque altero ad alterum ceu similem rem procedendum esse, per l. ita stipulatus de uerbo. obligatio. nisi diuersa ratio in ijs afferatur, quam dicit quinque causis potissimè considerari ad quas inducit omnes illas Iasonis oppositiones ac differentias una cum ijs quas congessit Euerard. loc. iam relat.

5 Quarum prima, est quòd in † testamentis fauorabilior fit interpretatio, quàm in contractibus l. in testamentis de regul. iur. cum in institutionibus filiorum appellatione ueniant filiæ, non sic in emphyteusi sit receptum, & idem sit de nepotibus, l. prima l. liberorum ubi Bar. de uerbo. sign. Sal. in l. secunda C. de iur. emph. sic etiam procedit auth. nisi ad sen. Trebellia. quod scribit. Specul. in tit. de loc. §. nunc aliqua uer. 120. Bald. in l. cum acutissimi in fine, C. de fideicom. in l. si testatrix. si ser. nend. iuncta l. in uendendo de contr. emptio. in l. prima, de cond. con iuncta l. impossibilis de uerb. oblig.

6 Secunda est, † quia ultimæ uolũtates promptius executioni mittuntur cum pluribus actionibus ijs succurratur, quinimo & iudicis officio, quam persecutionem uocant, ut in l. 1. C. com. de leg. & in l. fin. eod. tit. in l. ult. C. de edict. Diui Adria. tollen. l. fi. C. quo. bono. cum alind sit in contractibus in quibus nulla executio datur, l. minor cui fideicommissum de minor. Ad idem est, l. receptum com. prædio. iuncta l. si ex toto, §. primo de leg. primo. Et rursus l. si creditores, C. de pact. cum l. uel negare quemad. testam. aper. item in l. fin. §. sed & si quis, C. com. de legat. cum l. si quis arbitratu de uerbo. obligatio. insuperque in l. mutianæ cautioni de condit. & dem. iuncta l. inter cum seq. qui satisd. cog. & l. in omnibus de iud.

7 Tertia est, † quòd ultimæ uoluntates à solius defuncti arbitrio pendent, ab eoque perfectionem accipiunt, e contra contractus non nisi plurium accedente consensu absoluantur, propereaq; illæ istis facilius resoluantur, & ideo ex causa dotis bona aliena ri prohibita, in ultimis uoluntatibus distrahi possunt, auth. res quæ, C. com. de legat. cum aliud sit in contractibus, l. nulla, C. de iur. dot. in idem adduci potest l. legatum sub conditione, §. fin. de adim. leg. iuncta l. prima, de nouatio. Et similiter l. fin. de reb. credit. & l. stichum §. 1. de uerb. obliga.

8 Quarta est † superiori affinis quòd in ultimis uoluntatibus pœnitentiæ locus est, in contractibus uero non item. l. quarta, de adim. legat. l. cum post §. pœnitentia de iur. dot. iuncta l. in commodato, §. sicut, commod. & in l. sicut C. de verbo. oblig. simile habetur in l. unius si quid in fraud. patro. iuncta l. prima, §. primo, eod. tit. in l. si curatorem, C. de in integrū. restit. cum l. Aurelio §. Caius de libera. legat. & l. sed interim, §. primo, de donatio. inter uir. & uxor. faciunt tradita a Iaso. & a doctor. in l. secunda, de legatis primo.

9 Quinta est, † quòd contractus ex summi iuris rigore effectum habent cum quilibet sit rei suæ moderator & arbiter l. in re mandata, C. manda. cum aliud sit in ultimis uoluntatibus quæ ex indulgentia robur habent l. illa institutio ubi glo. & Doctor. de hæred. institu. & l. prima, C. de sacro. eccles. & ideo magis accedunt ultimæ uoluntates legum dispositionibus §. disponat in auth. de nupt. et respectu pœnæ, glo. in l. prima, C. de his, quib. ut indign. iuncta.

d. cta

dicta l. ita stipulatus de uerb.obligat. & translatio
nis dominij in l. Marcellus §.res quę ad senat. Tre-
belli.iuncta l. ea lege, C. de condictio.ob causam .
10 Rationeque † transmissionis infirmiores sint ulti-
mæ uoluntates cõtractibus,l.prima,§.sin autem sub
C.de cadu.tollend. cum §. ex conditionali instit. de
uerborum obligatio. eodem spectant differentiæ
in transactione alimentorum de qua in l. cum hi
§. planè de trans.& l.Lucio do legatis secundo,iun-
cta l plerunque in fi.de iur.dot. ratione differentiæ
electionis.
11 Nos autem pro clariore declaratione istius † ma-
teriæ putamus esse distinguendum,prout facit Saly.
in l.fin.C.de legat.ubi est tex.ualde notandus,Ioan.
de Imol.in l.seruum filij.§.eum qui chirographum
de legatis primo, Angel. Aretin. in titulo de lege
fus.cani.toll.Angel.Perusi.in dicta l. quæ de legato,
de legatis primo , & Alexand.in consil.61.super eo
libro primo.

Quibus nouissimè accessit Euerar. in dicto loc a
contract.ad ulti. uoluntates sub num. secundo , &
fuit distinctio Dyn.& Ray. Foroliui.in dicto §.cum
qui chirographum,quos ibi sequitur Alberi.de Ro-
sat.uidelicet quod aut contractus & ultima uolun-
tas conueniunt in rationis identitate,& tunc proce
12 dit conclusio † communiter recepta,quòd argumē
tum a contractibus ad ultimas uoluntates recipitur
dicta l.fin.C.de leg.d.tit.de leg.fus.can.toll.Bal.in l.
prima,§.si quis ita de uerbo.oblig.& e contra,ut in
dicta l.seruum filij.§.eum qui chyrographum ubi
Imol.& alij notant l. pactum inter hæredem ubi
Barto.& Ias.notant l.ita stipulatus l. si diuortio ubi
Ang.notat de uerb.oblig. Cyn.in l.prima,in fin.C.
quando non peten. par. l.prima,§.ueteres,ubi not.
Aret.de acquirend.possess.l.cum quidam in fin.C.
de uerbo.signific.& in l.si seruus legatus , §.si ei cui
de legatis primo,l.obligationum §.placet de actio.
& obligatio.& facit pro utraque reg.tex.in l. si ex le
gati causa de uer. oblig. in l.testamentum non ideo
C.de testam.in l.eandem in prin.de duo.re.gl.& do
ctor.instit.& in l.prima,C.de leg.fus. can.toll.Socin.
consi.48.colum.3.uersicu.3.probat lib.primo,& cõ
si.173.colum fina. lib.2.& consi.25. nu. 7.libro 4.
cum socijs .
13 Aut non conueniunt in ratione † & tunc si maior
sit ratio in ultim.uoluntate quàm in contractu ua-
lide argumentamur ab ultima uoluntate, ad
contractum negatiue per locum a maiore dicta
l.obligationum fere §. placet de actio. & obligatio.
Et è contra a contractu argumentamur concluden
ter ad ultimam uoluntatem affirmatiue,per locum
a minori & sic proprie loquitur dicta l. final. Aut e
14 contra † maior est ratio in contractu,quàm in ulti-
ma uoluntate, & tunc procedit argumentum a con
ctu ad ultimam uoluntatem negatiue,& ab ultima
uoluntate ad contractum affirmatiue, & ita loqui-
tur dicta l. pactum inter hæredem cum simil. Aut
15 sumus in dubio, & tunc † quia in ultimis uolunta-
tibus regulariter fit plenior interpretatio, quàm in
contractibus,dicta l.in testamentis de reg iur.& c.
cum dilecti de donatio. cum simil.a contractu ad
ultimas uoluntates ualide argumentamur affirma-
tiuè & ab ultima uoluntate ad contractum negati-
16 uè. Sed hæc argumentatio † nunquam procedit
ad derogationē legis uel canonis,ubi aliud expresse
dispositum est in uno quam alio,Cyn.in l.ea lege co
lumna tertia,de cond.indeb.Bald.in d.l.vnica,C.de
leg.fus. cani, tollen. & idem Bal. in cap. inter cœte-
ras de rescrip.quibus adstipulantur ea quæ scribit
Euerard.in loc.a simili in prima limitatio.

Cessat pariter istiusmodi argumētationis genus,
17 † quando egredimur terminos colligendæ uolun-
tatis disponentium & uersamur in potestate faciē-
18 di ,sic grauissime atque eruditissime † scribit Vasq.
de milit.testa.lib.2.§.20.sub num.45.

Nam adultus, qui uel minimum fundum , aut
19 domum sine decreto alienare † non potest, ut tot.
tit.C.de præd.mino. & Dig. de reb. eorum qui sub
tut. uel cur. sunt & l. pupillus de acqui.rer.domi. &
l.possessione de acquir.possess & instit.quibus alien.
licet uel non §.nunc admonendi ubi glo. & doctor.
& nihilominus potest omnia bona sine iudicis de-
creto,& curatoris interuentu testamento alienare.
l.Aurelius,§.idem quæsijt de liberat.leg.ubi Bar.&
alij & §.ult.instit.quibus ex caus.manu.non lic. ubi
Ang.et alij & l.qui ætate de testam. Et ratio diuer-
20 sitatis est,†(quamuis Doctor.in locis supra cit.non
attingant)quia inter uiuos si permitteretur pupillo
alienare ob sui facilitatem atque iudicij infirmita-
tem,facile posset ad egestatem atq; inopiam reduc.
argumen.l.primæ,de mino.non sic est in ult. uolun-
te quæ non habet effectum nisi post mortem testa-
toris,quo tempore certum est illum nihil humana-
rum rerum amplius egere.unde gratiosam conces-
sionem & licitum quod iterum non redit arbitrium
lex noluit ei denegare,l.prima. C.de sacrosan.eccle-
si. & l.illa institutio de hæredibus instituend. cum
similibus .
21 Non habet quoque † locum prædicta argumen-
tatio in omnibus casibus , in quibus reperirentur
separatæ materiæ istorum terminorum , quia tunc
argumentum non procederet,ut dicit Cyn. in dicta
l ea lege columna tertia,ad fi.C de condict.ob cau.
& sentiunt Doctor.omnes in locis supra allegatis,
ueluti cum diuersa ratione aliquid constitutum es-
se reperitur in contractibus,quàm in ultimis uolun
tatibus,uel e contra tunc enim absolute concludūt
Doctores in dicto §.eum qui chyrographum , di.
l.seruum filii , de legatis primo, non posse conclu-
denter inferri,& ita scribit Francis. Curt.in l. si cre-
ditores, C.de pact.sub num.17.Lancelo.Galiaul.in
l.centurio,sub num.213.
22 Aliam † notandam affert declarationem ad di-
ctam materiam Benedict.de Plumbi.in l.qui depor
tatur,C.de hæredi.institutio.numero decimoseptí-
mo,uersiculo item non obstat undecimum, ut pro-
cedat quantum ad ea quæ sunt introducta de iur.
gentiũ,secus in ijs quæ sunt inducta de iure ciuili,ta
contractuum,quàm ultimarum uoluntatum. quan
tum sit causa personæ ipsius deportati , quia [illegible]
ille est capax l.si mandauero §.is cuius, [illegible]
cta l.status in fin.de iur.fisc.

Ego puto hanc declarationem potius deseruire.
23 † quantum ad ostendendum quòd in hac materia,
uon liceat arguere respectu capacitatis personæ ab
ijs quæ de iure gentium sunt inducta in contractib.
ad ea quæ de iute ciuili sunt inuecta in ultimis uo-
luntatibus, quia eorum quæ iuris ciuilis sunt inca-
24 paces † reperiatur deportati, l.neque §.1.de milit.te
stam.& de pœnis l.quidam, & not.glo.& doctor. in
l.1.C.de hær.instit.illorum autem qui iurisgentium
sunt, partici pesesse censentur l.secunda, & tertia, C.
de sent.poss.& restit.l.legatum de cap.dimin glo.&
doctor.in dicta l.prima, & in locis supra relatis, sed
25 in omnibus casibus † qui referuntur per Ias.D.Al
cia.& Euerar.in memoratis locis ociosa erit istiusmodi argumentatio, quia ob manifesta discrimina quæ a iure constituta sunt, inter contractus & ultimas uoluntates, non potest fieri illatio concludens, l.naturaliter §. nihil commune, ubi Barto. & omnes notant cum uulgaribus, de acquirenda possessio.

Lib. IX. F I N I S.

CAMILLI GALLINII
TICINEN. PATRITII, AC IVRISCONS.
AVLÆQ. IMPERIALIS COMITIS ET IN TICINENSI GYMNASIO IN VESPERIS IVRIS CIVILIS ORDINARII INTERPRETIS.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE

Liber Decimus.

SVMMARIVM.

Cur hoc postremo in libro reseruata fuerit tractatio restrictiuæ interpretationis Quid ea sit, & circa quæ uersetur. Cap. I.

CVM præsenti libro postremum huiusce operis articulum conclusuri simus, D.O.Max. auspice, nō
1 ab re † hoc loco reseruauimus restrictiuæ interpretationis tractationem, quandoquidem usu euenire uideamus, ut periti nauigantes posteaquā diutinæ illorum nauigationis portum sunt ingressi uela comprimant, antennis subligent, rudentes ad malum perstringant, expositasque nauigationis gratia nauium munitiones contrahant, ac componant.

2 Quorum † imitatione operæ pretium fuit nouissima hac in actione nos pariter posteaquam superioribus libris tam longe ac latè extensiuæ interpretationis materiam prosecuti fuimus, de restrictiuę interpretationis significatione disserere, quasi prioris illius tractationis absolutione portum ingressi, posterioris huius peractione, quæ diffussius in illa tradidimus, coarctemus, componamus, subiectæque rei adaptemus, ac cępto operi manum extremam addamus.

Vt igitur ad id quod agendum restat progrediamur, dico restrictiuam interpretationem, de qua in
3 præsentia acturi sumus, nihil esse aliud † quàm dispositionis generaliter loquentis certis in casibus factam diminutionem uel coarctationem, ut colligere licet ex ijs quæ scribit Bartol. in l. omnes populi in eius 6. q. principali, & sequuntur post illum Doctor. Veron. in Rub. de uerbo. & re. signific. in 6. q. principali sub nu. 139. Ludo. Roma in l. si uerò §. de uiro sub nu. 19. sol mat. Aurel. Dauid in capit. ult. euis isagogici Tract. in titul. de uerbo. & re. signif. & pleniore stylo supra explicauimus libro quinto
4 huius operis, eamque uersari potissime circa leges, statuta, contractus, ultimas uolūtates, libellos, iudicia, sententias, rescripta, priuilegia, atq; alias eiusce-

modi promissiones, prout in legibus, ac prætorum edictis, Principum constitutionibus, ac alijs eiusce modi dispositionibus iuris verba ad strictam & propriam significationem sunt perstringenda l. tertia, §. hæc uerba de nego. gest l. prima, §. si is qui nauem de instit. actio. l. constitutionibus ad municipa. & de incol. l. quod constitutum de milit. testam. cum similib.

6 In statutis † est Bar. doctrina per illum tex. quem ibi cæteri sequuntur in d. l. 3. §. hæc uerba de negot. gest. & in dicta l. omnes populi in quæstione 6. quæstio. princ. Bal. in consi. 2. sub num. 4. lib. 1. Alexan. in consi. 190. sub num. 68. lib. 2.

7 De contractibus † est text. in l. quicquid adstringendæ, de uerbo obligat. & in l. ueteribus de pact. cum socijs.

8 In ultimis uoluntatibus est † text. in l. non aliter, de leg. tertio, in l. Labeo de supell. legat. & in l. apud Iulianum §. Seio, & l. nummis de leg. 3. in l. iubemus C. de testam. iunctis ibi tradi. a glo. & doctor quauis comparatiuè ad contractus plenior fiat interpretatio in testamentis l. in testamentis de reg. iur.

9 ubi Deci. & alij. In libellis † l. prima, de edend. & l. edita, C. eod. tit. iunctis ibi tradit. a Doct. in l. in rē de rei uendicat. quamuis ubi aliàs libellus non esset ualiturus, plenior fiat interpretatio pro sustinendo Libello, l. si quis intentione ambigua de iud. in l. sed & si possessori §. itē si iurauero de iur. iur. tradit Ias. in l. quoties secunda, de verb. oblig. & plenius supra diximus lib. 3.

10 De iudicijs † est text. in l. non potest & in l. non quemadmodum, §. pen. in l. ubi acceptum de iudic.

11 De sententijs est tex. in l. si expressim ubi Barto. columna secunda, de appellatio. & in l. Iulianus de condictio. indebit. Dec. consilio 607. numero septi-

12 mo, de rescriptis † est tex. in l. prima, ibique Ias. C. si contra ius uel utilit. pub. Abb. in cap. postulasti. de elect. l. fin. de precib. imper. offer. l. ut responsum, C. de transact. l. precib. C de impub. & al. subst. cum si-

13 milib. De priuilegijs † est tex. in c. si Papa de priuil. leg. lib. 6. in cap. ad audientiam ubi, Abb. pulchre de decim. l. quòd uerò l. ius singulare de legib. l. r. ad municip. & de incol. & solenne est in quacunq; ma-

14 teria, † & quacunq; dispositione ut uerba semper propriè ac distinctè ubi fieri possit accipiantur, ut plenius supra prosecuti fuimus libro secundo, huius operis.

SUMMARIUM.

1 *Quam methodum seruaturus sit Auctor in tradenda hac materia restrictiua interpretationis.*

2 *Verba legis generaliter loquentis generaliter esse intelligenda.*

3 *Statutum generaliter loquens generaliter esse intelligendum.*

4 *Generalem locutionem quantum ad uerba nihil intactum relinquere.*

5 *Verba generalia omnia includere.*

6 *Verba generalia de tempore, de quocunque tempore intelligi.*

7 *Neminem posse compelli facere liberationes gentiles.*

8 *Restringenda tamen semper esse uerba ad terminos habiles.*

9 *Statuto si caueatur ut omnia lauda mittantur executioni intelligenda esse de ijs quæ iure subsistunt.*

10 *Nobiles oppidorum qui prætextu priuilegij consuetudinis uel legis municipalis, inidoneos ad regimen oppidi promouent reprehensione dignos esse.*

11 *Indeque inferri ad declarationem ordinum consilij generalis ciuitatis Papiæ.*

12 *Familiam Gallinian Auctoris opera restitutam fuisse, cum omissa fuisset tempore dictorum nouorum ordinum, inter antiquas ac nobiles familias Ticinenses, tanquam nobilis ac antiquissimæ eius urbis.*

Reportata de septenni controuersia per triplicem sententiam uictoria.

13 *Indeque semper Auctorem eiusque ius familia Gallinia potitum fuisse omnibus honoribus, officijs, prærogatiuis, ac priuilegijs nuncque etiam frui, quibus ciues aliarum antiquarum ac nobilium familiarum eiusdem urbis fruuntur.*

14 *Vbi aliquæ ex prædictis familijs uiros non haberet idoneos aut habiles morbo, uel ætate, aut qualibet alia causa non deberent illi per tempora ad respub. administrationem eligi.*

Nec propterea illæ familiæ paterentur aliquod eorum iurium detrimentum. eodem.

15 *Impeditis agere non currere aliquam præscriptionem.*

16 *Quando impedimentum contingeret antequam esset incohata præscriptio.*

17 *Cur ad multas familias in dictis ordinibus addita sint illa uerba. Non habitant. minores, absentes, habent nisi medicum, uel alia similia.*

Verba legis generaliter loquentis generaliter intelligenda esse quomodo accipienda sit.

CAP. II.

Quamobrem ut subiectæ materiæ satisfaciamus exordium faciemus ab ea propositione,

1 † quæ sui amplitudine omnes dispositiones complecti ualeat circa quas uersatur hæc restrictiua interpretatio, eamque postea ita declarando prosequemur, ut absolutam atque non infrugiferam absolutionem receptura sit eius tractatio.

Quamuis igitur regulariter proditum sit, uerba

2 legis generaliter † loquentis generaliter quoque intelligenda esse, l. prima, §. quod autem de ale. lus. & aleato. l. prima, §. & generaliter de leg. præstand. l. in fraudem. §. fin. ubi Bal. notat de milit. testam. ubi

3 uult, quòd statutum generaliter loquens † generaliter debeat intelligi, ac priuilegium restringatur, idemque

idemque probat copiosissimus Bursat. in consi. 40. sub nu. 7. ubi dictum illud Bal. trahit etiam ad consuetudinem generalem alienandi feuda antiqua in praeiudicium agnatorum, l. 1. §. nuntiatio uers. item, nuntiatio omnibus de oper. noui nuntia. l. de pretio. de publi. in rem actio. ubi omnes notant l. fin. C. de dot. promiss. l. prima. §. haec uerba quae in fraud. cred. Deci. in consi. 5. col. 2. circa medium consi. 301. sub nu. 10. Rip. in l. 1. sub nu. 14. solut. matri. Socin. iun. consi. 12. sub nu. 12. lib. 2. Dec. in consi. 48. sub nu. 3. D. Alci. respons. 147. incip. modicam sub nu. 2. Bec. Sena. Casal. in consi. 14. sub nu. 13. Dec. in consi. 277. col. 2. uersi. his praemissis Euerar. in loc. a generalitate sub nu. 2. cum simil. aliàs supra citat. in superiori-
4 bus libris, locutio† enim generalis quo ad uerba nihil relinquit intactum, Bald. in consil. 305. uerba,
5 principis lib. primo & uerbo† generali omnia includuntur, Bal. in consi. 191. in testamento libro primo.
6 Proptereaque uerba generalia de tempore,† de quocunque tempore intelliguntur l. in uenditione, §. de tempore de bon. auctor. iud. possid. Bal. in consil. 256. praemittenda Craue. in consi. 84. sub nu. 13. facit text. in l. 1. §. nuntiatio ubi Bar. & omnes notant
7 de oper. noui nunt. ideoque & hinc est† quòd nemo potest compelli facere liberationes generales, quia sunt captiosae, Bar. in l. cum aquiliana de transactio. pro qua sententia est tex. ualde insignis in l. 3. §. per contrariū ubi Bal. notat, de cōtr. iud. tutel. idem Bal. in l. pactum in 16. q. C. de collatio. Salv. in l. sicut datam in fin. C. de liber. caus. & Ias. in l. si de certa, C. de transa. & nescio clariorem tex. d. l. fin. C. de dot. promis. ibi nedum effuso sermone sese iactet, in promptum incidat sui periculum, quod postremum ut quotidianum ualde est annotandum. faciunt quae scribit Craue. in cons. 33. sub nu. 8. & Rimin. iun. in cons. 33. sub nu. 25. & consi. 5. sub nu. 16. sic tamen constituta conclusio, restringitur imprimis, ut lo-
8 cum non habeat, quando ageretur de generali† propositione uel dispositio. ad terminos habiles restringenda. Namque apud interpretes nostros receptum est uariis ex causis uerba legis quantumuis generaliter loquentis coarctari posse imprimisque ad terminos habiles esse restringenda, iuxta text. in l. 1. ubi Ias. C de sacrosan. eccle. & in l. in prouinciali, §. ultimo iuncta l. de pupillo in prin. de oper. noui nuntia. ubi glos. Bar. idemque Ias. ac alij notant, Abb. in cap. a nobis de sent. excommun. l. ut gradatim, §. & si lege de muner. & bonorib. qui textus semper allegatur ad hoc, quòd omnis dispositio quantumcunque generaliter loquens, semper recipit interpretationem ac restrictionem de habilitate & faciunt quae singulariter notat Bald. in l. secunda, §. & filius qui satisd.
9 cog. ubi ait quòd si† lege municipali caueatur ut omnia lauda mittantur executioni, debet intelligi de ijs quae iure subsistunt. sique rursus indicatur ut qualiscunque probatio aduersus potentiores sufficiat, debere intelligi de illa quae non sit elisa per contrariam probationem, sed quae de iure ualeat, sitque idonea ac legitima, ut de hoc est glos. & ibi quoque Bal. in l. prima C. de fid. instrum. seq. Ias. in d. §. nuntiatio sub nu. 5. Euer. in loc. a ratione legis sub nu. 7.

10 ubi inquit hoc facere † contra nobiles quorundam oppidorum inidoneos ad regimen, qui tamen sub praetextu priuilegij, consuetudinis, uel legis municipalis dispositis, ad regimen oppidi debere eligi aliquos de progeniebus seu de familiis nobilium, Rem pub. longo tempore detinuerunt lamentabiliter oc-
11 cupatam. Quae res facit† quoque mirum in modum ad declarationem ordinum consilij generalis vrbis nostrae Ticinensis, quibus ad Reipub. administrationem, consilia generalia, & ad prouisiones ipsius ciuitatis admittuntur ij tantum, qui sunt ex antiquis ac nobilibus familijs & casatis eiusdem vrbis Ticini, & quae familiae reperiuntur relatae inter familias & casatas, ut uocant in praenarratis ordinibus descri-
12 ptas, quas inter & nostra Gallinia † eiusdem urbis antiquissima restituta est, nostra opera, qui de septenni controuersia, tribus sententijs conformibus partam uictoriam non sine laude ac honore omniū plausu reportauimus obtinuimusq; illā, paterna ab urbe absentia omissam, tempore quo edebantur me morati ordines, restitui, reponique inter alias patri-
13 tias familias ordinis decurionum, quamobrem† ab inde citra, omnib. honoribus, officiis, praerogatiuis, & priuilegijs, quibus fruuntur ea in urbe omnes antiqui ac nobiles Ciues, & nos potiti fuimus in praesentiaque potimur, quod faxit D. O. M. vt nobis, omnibusque posteris nostris donec hic terrarum orbis aura fruetur aetherea, faustum foelixque sit pro animi uotis.

Nā ubi aliquae ex antedictis familijs reductae essēt
13 ad gentilitios aliquos uiros† qui uel ętate, uel morbo, vel ineptia, aut aliquo alio vitio, defectuvè essent inhabiles ad publicae huius administrationis munus, non deberent illi aliquo modo per tempora elegi ad eam prouinciam, per iura atque auctoritates proximè relatas, ita ut durante ea inhabilitate, eoque impedimento nulla earum iurium aduer'us tales familias percurrere intelligenda sit praescri-
14 ptio, quia agere† petereuè impeditis nulla currit praescriptio. l. prima in fin. C. de annal. exceptio. & in authent. nisi triennalis, C. de bon. matern. ubi notat Bald. Felyn. in capitulo primo col. ima penultima de praescripr. & Balb. de praescriptio. in prima par. sex. par. princip. quaestio. prima sub numero 13. estque etiam text. in l. in rebus, C. de iur. dot. & in l. prima de diuers. & tempor. praescriptio. & probat Andr. Tiraq. de praescript. in septima glos. fol. 91. uersic. contrarium tamen quid praesertim
15 † contingere ait, quando impedimentum superuenit antequam esset inchoata praescriptio, iuxta
16 † theoricam, quam ponit Bartol. in l. senatus de offic. praesid. quem refert & Balb. loc. iam relato sub numero 17.

Et ideo qui praedictorum ordinum concipiendo-
17 rum curam † gesserunt ad multas familias, quae uel earum Gentiles non habitantes, uel minores, ante officiales aut absentes, aut non idoneos, aut medicos habebant, uel aliter accusatos, apposuerunt eius cemodi notas, quamuis tales familias in aliarum nobilium & antiquarum nocemque habentium in consilio generali, numerum retulerint,

tulerint, quasi potissime suprafirmatæ declarationis sententiam præ oculis habuerint.

SVMMARIVM.

1 *Verba generalia restringi quando ratio legis suaderet restrictionem.*
2 *Paria sunt rationem esse in lege expressam, uel unam tantum posse assignari.*
3 *Vt in statuto fœminarum propter masculos exclusiuo.*
4 *Dispositio vbi duabus inixa est rationibus, una sublata per alteram sustinetur dispositio.*
5 *Duo vincula arctius ligare.*
6 *Dominum pro familia album rorrumpente teneri, dupli ei ratione.*
7 *Dispositionem quoque sustineri, quando tanta ratio non subest.*
8 *Arbitrio iudicis committi an una uel plures sint præsumendæ in lege rationes.*
9 *In statuto fœminarum exclusiuo solam esse rationem fauorem agnationis.*
10 *Plures tamen in dubio præsumendas esse rationes, ex communi.*
11 *Ratio legis cum cessat cessare quoque legis dispositionem.*
12 *Sublata agnationis & cognationis differentia in successionibus censeri quoque sublatam esse in tutelis.*
13 *Paribus passibus ambulare delationes successionum ac tutelarum.*
14 *Vbi quis alterum excludat a successione excludit quoque à tutela.*
15 *Et ita in facti contingentia obtentum fuisse Ticini.*
16 *Ratione sublata extingui dispositionem, quando alteri est altera ita coniuncta, ut vna ab altera dependeat.*
17 *Secus ubi sit ratio impulsiua tantum.*
18 *Vel etiam esset finalis, sed ueniret interpretatiue.*
19 *Aut cum legis ratio generaliter non tollitur, sed in aliquo casu tantum.*

Quid sit concludendum quando ratio legis suaderet ut uerba generaliter non accipiantur.

CAP. III.

1 Restringitur insuper ante dictâ conclusio, ut locum non habeat, quando ratio † legis suaderet, vt generaliter prolata verba generaliter non intelligerentur, siue expressa sit ratio in dispositione, siue unica tantum possit afferri uel confici, ut uolunt Petr. Cyn. Castr. & alii Doctor. in l. non dubium, C. de legi. Bald. in l. maximum uitium, C. de lib. præter. Abb. in capit. ad audientiam de decim. & in capit. nihil de electio. & & elect. pot. ubi decidit pulchrum & quotidianam
2 quæstionem, & ratio est † quia paria sunt uel rationem esse in lege expressam vel unam tantum posse assignari, ut scribunt gloss. Bal. Castrens. & alij communiter in l. quamuis, C. de fideicommiss. & ita limitationem hanc constituunt D. Alc. de uerbor. significa. lib. primo sub nu. 11. & Euerar. in loc. a ratio. legis sub num. 9. & faciunt quæ scribit Crane. de antiquit. tempor. par. 4. sectio. 1. sub nu. 42. & quæ supra disseruimus lib. 6. & 7. de extensio. facienda ex ui rationis in materia correctoria, exorbitanti, ac pœnali, ubi diffusè omnia perpensa fuerunt ad hunc locum facientia. & lib. 5. in instrumento rationis.
3 Quapropter inquit D. Alciat. † quòd si in manicipio lege successionis, existentibus masculis fœminæ excluduntur, quoniam ex illa una ratione, idest solo agnatorum fauore id introductum esse aduersus Bar. receptius est, in l. prima, C. de adulter. & latissimè docet Anto. Gabr. lib. 6. concl. in tit. de statu. q. 6. & supra a nobis demonstratum fuit lib. 8. huius operis, ab huiusmodi ratione & lex extenderetur ac restrin
4 getur. Quòd si duabus rationibus † quid constitutum fuisse appareat, solet dici altera sublata sustineri nihilominus generalitatem legis, §. affinitatis de nupt. l. si non lex Elia sentia & l. qui soluendo de hæred. instit. Quod utique admittendum esse ait, dùm singulæ rationes efficaces sint, & sufficiant, alioquin quod ex duabus causis introductum est, altera ces
5 sante extinguitur, cùm † duo uincula arctius ligent auth. itaque, C. com. de successio. & cap. primo de treug. & pace, & l. spadonem, §. qui iure cum socijs de excusat. tuto. quod exemplo manifestius fieri potest, ecce alicuius familia iniuriam prætori fecit, damnû dedit, album corrupit, si is ius publicæ uin
6 dictæ prosequitur, Dominus † pro omnibus tenebitur, l. si familia de iurisdict. omn. iudic. duplex enim hic est ratio nempe, quia plura hic censentur esse facta item quia de publica uindicta agitur, pone alteram cessare, ut quia unicum est factum, puta furtum, uel homicidium, uel de priuata solum uindicta agitur, certè his casibus domino pro uno solidum soluens ceteros liberat. d. illud ad leg. Aquil. necessario igitur, ut legis dispositio sustineatur, oportet ad hoc earum rationem uigere, quæ tali decisioni suf
7 ficiat, quo fit, ut † licet quandoque tanta ratio superesse non uideatur sustine tur tamen decis. ut scribit Soci. in l. 2. §. ex his de uerbo. obligat. per illum text. ubi quamuis in uno ex plurib. hæredibus, qui solum tenentur pro portionibus hæreditarijs, non militet ea ratio, quę in defuncto principali locum habebat, nihilominus ne cõtingat in diuersis hominibus uel rebus, quæ partitionem non admittunt, eandem fieri resolutionem sustinetur dispositio, ut talis hæres soluendo partem non liberetur. d. §. ex his & l. in executione, §. pro parte eod. tit. de uerbor. obligation. cum simil. utrobique adnotat. Quòd si dubitetur an una uel pluribus rationibus mota fuerit lex, uelu ti quia pars unà dicat, non unam sed plures esse rationes, altera uero unam tantum esse contendat,
8 quamuis D. Alciat. † d. li. primo de uerb. signific. sub num. 12. dicat id plurimum in iudicis arbitrio esse, quod scripsit, & Euerard. in loco a ratio. leg. las. propterea que uelit si unam probabilem rationem iudex animaduertat, dijudicet illi potius, quàm pluri-

pluribus adhæſiſſe legiſlatorem, idcircoque in ſta-
tuto fœminarum dotatarum excluſiuo aſſerat com
prehendi filiam cui dos a patre in teſtamento
ſit conſtituta. ut per Bartol. in l. Titio centum, §.
Titio genero de conditio. & demonſtratio. quia
9 † ſola eius ſtatuti ratio ſit fauor agnationis, quam
uidemus a iuriſconſultis plerunque habitam fuiſ-
ſe præ oculis, ut in §. cęterum inſtitut. de legit. agna-
to. ſucceſsio. nihilominus ego puto non eſſe rece-
dendum ab ea opinione, quam ſupra lib. 6. probaui
mus cum communi cæterorum ſententia, cum qua
reſidere uidetur Andr. Tiraq. in com. capit. cum ceſ-
ſante limit. 2 1. ſub nu. 1 1 & ſequent. ut plures in du
10 bio præſumi† debeant rationes in lege, non autem
una tantum uel altera, maxime ubi ſumus in mate-
ria ſtrictè interpretanda, ut ibi diximus, ut quanto
magis fieri poſsit ambiguam materiam perſtringa-
11 mus. Quod† ſi ratio legis ceſſet dicendum erit ceſſa-
re quoque eiuſdem legis diſpoſitionem l. adigere, §.
quamuis de iur. patron. l. generaliter 2. C. de epiſc.
& cleric. capitulo cum ceſſante de appellatio. cum
ſimil. & propterea Accurſi. in l. prima de legiti. tuto
ri. exiſtimauit legalem correctam eſſe, ideoque cor-
12 recta † hodie ratione illa fauore agnationis, admiſ-
ſisq; ad ſucceſsionem cognatis unà cum agnatis, cen
ſeri quoque correctam diſpoſitionem legalem defe
rentem agnatis primùm legitimas tutelas, quia pa-
13 ribus paſsibus ambulant † delationes ſucceſsionum,
& tutelarum. d. l. prima de legiti. tuto. l. penult. eod.
§. ſi inſt. de legiti. patron. tutel. Bartol. communiter
receptus in d. l. prima de legiti. tuto. Dec. in conſilio
16. col. pen. ſub num. 4. Brun in tracta. quòd ſtanti-
bus maſculis &c. q. 3 0. ſub nu. 2 16. & Cagnol. In l.
quo tutela redit de regul. iur. ſub num. ſecundo per
14 illum text. qui omnes † concludunt, quòd ubi ali-
quis alium excludit a ſucceſsione excludit ĕt a tute
la, niſi fortè perſona quæ aliis præfertur in ſucceſsio
ne, eſſet fœmina, quia tunc ipſa obtineret hæredita
tem, & ſequens in gradu, qui poſt illam admittere-
tur, ad hæreditatem ſuccederet in onus tutelæ. d. l.
prima, § interdum de tute. d. l. quo tutela, & per ſu-
pra relatos Doctor. aſſeritur in locis proximè alle-
15 gatis. Et† ita cum caſus contigiſſet in hac Ticinenſi
noſtra urbe, in praxi obtinuimus, quamuis ob partis
aduerſæ potentiam, non leuia uictoriæ reportandæ
iniecta fuiſſent impedimenta. Hanc tamen primam
declarationem ſic excipit D. Alciat. dicto libro ſe-
16 cundo ſub numero 13. ut uera ſit, quando ita† deci-
ſione ſit coniuncta, ut altera ab altera proximè de-
pendeat, alioquin ratione remota ueluti impulſiua
correcta, adhuc lex uigeat. cap. miramur de ſer. or-
17 din. & l. prima in princ. Cod. de cadu. tollen. tunc† di
cimus uerſari in ratione neceſſaria, ut dicit gloſſ. no
tab. in l. ſi cum exceptione, §. poſt annum in uerſic.
& rei habet, quod met. cauſ. ita ut etiam ſi ratio fue
rit probabilis, nihilominus haud quaquam locus eſ
ſe poſsit dictæ concluſioni, ut uult alia glo. notab.
18 in l. non omnium de legib. Quinimò † etiam ſi eſſet
finalis non progrederetur dicta concluſio, ut ſcri-
bit Bald. in l. prima columna quinta uerſic. item an
ceſſatio ſolut. matri. per l. proſpexit qui & a quibus
cui accedit. Andr. Tiraquel. in capitulo cum ceſſan-
te limit. ſexta, loquitur tamen Bald. cum ratio non
eſt expreſſa, ſed uenit interpretatiue ex alia diſpoſi-
tione. Maria. tamen Sociu. conſ. primo lib primo co
lum. ult. ſimpliciter ſequitur hanc limitationem, ad
quam bene facit, quod ex Iaco. Bel. in l. ſecunda col.
ult. de donatio. affert Alber. in l. generaliter colum.
ſecunda, ibi ſi autem ceſſat culpa, C. de epiſc & cler.
a quibus non uidetur diſſentire Tiraquel. iam rela-
tus, idem eſt cùm legis ratio generaliter non reſtrin-
19 gitur, ſed aliquo caſu tantum, † nam illo quoque ca-
ſu ſeruanda eſt lex, donec contraria conſtitutione
abrogetur, ut trad. in l. ſecunda de uulg. & pupillar.
& habetur apud Doctor. in capitulo. à multis per il
lum text. de ætate & qualit. ſed quoniam hoſce om-
nes caſus quibus reſtringi poſſet antedicta declara-
tio pleniore ſtylo proſecuti fuimus ſupra libro ſexto
in prima limitat. concluſionis in materia correcto-
ria conſtitutæ, ideo ulterius non immorabor, ne
actum agere uidear, cum etiam auido lectori quæ
ibi pertractata ſunt, ſufficere poſsint.

SVMMARIVM.

1 *Aliquos caſus referri a doctor. quibus limitatur concluſio propoſita de ceſſatione rationis.*
2 *Legem generalem reſtringi vt euitetur abſurdum etiam ſi in ea non adſit ratio, vel pro expreſſa habeatur.*
3 *Idemque eſſe ſi alicui tertio fieret praiudicium.*
4 *Vel per aliam legem reperiretur eſſe facta reſtrictio.*
5 *Aut aliquis indebitè damnum pateretur.*
6 *Seu eſſemus in caſu ueriſimiliter non præuiſo.*
7 *Ageretur uè de comprehendendo caſu impoſſibili.*
8 *Generalem legis diſpoſitionem reſtringendam eſſe ad caſum conſtringibilem nu. 9.*
10 *Decemque & ſeptem alios caſus poſſe referri, in quibus generalis legis diſpoſitio reſtringitur remiſſiuè.*
11 *Aliquos eſſe caſus in quibus & ſi ratio ceſſet, nihilominus non receditur a uerborum generalitate.*
12 *Veluti quando quis indebitè lucrum perderet.*
L. proſpexit qui & a quib. induci. ibidem
13 *L. proſpexit durities qua ratione ſuſtineatur, ex Bartol. communique Doct. ſententia.*
14 *Statuto ſi caueretur vt quicunque ſanguinem emitteret in palatio, tali lucro priuaretur, chirurgum quoque lucro priuari qui ſecta vena ſanguinem in palatio emiſerit, ex Bartolo.*
15 *Sed contra ſentire Euerardum.*
Varie que conſiderari ab eodem, & à D. Alciato, d. l. proſpexit intellectum.
17 *L. proſpexit Iaco. Aret. teſtimonio carere ſpiritu.*
Quamuis Cyno ſolita eſſet turbare ſpiritum ibidem.
18 *Diuerſum tamen ſentire Euerardum.*
19 *Circa l. proſpexit intellectum quam fuerit variatum a ſcribentibus.*
20 *Bart. intellectum ad d. l. proſpexit communi Doctorum conſenſu eſſe receptum.*
21 *Nec improbatum fuiſſe D. Alciati ſenſum.*
22 *Auctorem uero putare duos illos intellectus coniungendos eſſe.*

Ratio-

23 *Rationem quam considerant I. Cons. in d.l. prospexit habere in se publicæ utilitatis, ac publicæ vindictæ causam.*

24 *Legis dispositionem generalem, ob non omnimodam convenientiam rationis, duriusculè comprehendere omnes species suas.*

25 *Becius senator Casalensis laudatur.*

26 *Genus æqualiter prædicare de suis speciebus.*

27 *Limitari quod dictum est de lucro indebitè amittendo quando cum iactura alterius ad alterum indebitè perueniret.*

Quibus in casibus amplient, & in quibus restringant interpretes supra conclusa in materia cessationis rationis.

CAP. IIII.

1 Reperio † tamen Doctor. in locis proxime cita. aliquos referre casus in quibus amplient, & in quibus restringant hanc materiam cessationis & correctionis rationis ipsius legis generalis. Quorum aliquos succinctè retulisse cõtentus ero, ne pars hæc sua careat dote, cum reliqua ad amussim excussa fuerint in dicto libro sexto in materia correctoria.

2 Primus igitur erit † quando aliqua resultaret absurditas, tunc enim, etiam si ratio in lege non esset expressa, uel pro expressa non haberetur, nihilominus legis uel statuti dispositio generalis restringeretur, ut in l. scire oportet, §. aliud de excusatio. tutor. & facit d. l. ut gradatim, §. sed & si lege de munerib. & honor. & d. l. 1. iuncta glos. in uer. unusquisque de munerib. & honorib. l. Cæsar de publica. & l. fin. C. de militar. testament. cum similibus supra citat. libro 5. 6. & sep timo in loco a limitationibus ab absurdo.

3 Secundus est, † quando ratione quoque legis non expressa uel pro expressa non habita per eam generalitatem alicui tertio fieret præiudicium, nisi fieret illius restrictio, quia tunc semper fit coarctatio. l. si quando in princ. C. de inoffi. testam. & ratio est quia condendo legem generalem, uel concedendo alicui priuilegium generale, non uidetur uelle reuocare leges speciales uel præiudicare tertio. capit. ecclesia uestra il. 2. de electio. l. 2. § si quis a principe & §. merito ne quid in loco publico & capit. quamuis de rescript. libro sexto cum socijs supra cita. in proxim. relatis libris, & ideo in generali impositione collectæ personæ priuilegiatæ non includuntur. l. decurionibus, C. de silen. & decurio. lib. 12. neque causæ priuilegiatæ generali dispositione includuntur glos. fin. in l. postquam l ti. C. de pact. Ripa latissimè in l. 1. sub nu. 56. de uulg & pupill.

4 Tertius est † quando nulla habita certitudine rationis ipsius legalis per aliam legem reperitur esse facta restrictio, tunc enim restringitur quoque generalitas gloss. in lege de pretio de publi. in rem actio. ibique Bartol. & alii & in l. utrum de petitio. hæredit. Angel. in l. quamuis de in ius uocand. cum simil.

5 Quartus est † quando aliquis indebitè damnum pateretur, tunc enim etiam si non appareat de ratio ne nihilominus fit restrictio, d. l. 2. C. de noxal. ubi Saly. & Docto. cap. cùm dilectus & cap. ad audientiam de clericis non resident. gloss. sing. in l. fin. §. in computatione, C. de iur. delib. super uerbo. confundantur in fin. quæ multum singulariter inquit, statutum disponens quòd executio instrumenti debeat fieri contra hæredem, ut contra defunctum, debere restringi nisi hæres fecerit inuentarium, & hoc ne indebitè damnum patiatur, & gloss. illam ibi recipiunt, commendatque Bart. Bald. & alij & possent istiusmodi plura exempla colligi ex ijs, quæ scripsit Euerar. in loc. ab absurdo & ex ijs quæ in supra relatis libris diximus. Quinimò non solum in einsce modi casibus restringuntur uerba, sed potius tolleretur ut nihil operentur, ut dixit pulchrè Crauet. in consi. 70. sub nu. 29. & seq.

6 Quintus † add. potest casus quando essemus in casu uerisimiliter non præuiso, l. si libertus de oper. liberto. Bart. in l. si societatem, §. arbitrotum pro socio. facit l. tres fratres ubi gloss. in fin. de pact. l. qui cum tutoribus ad fin. de transf. l. qui Romæ, §. duo fratres de uerb oblig.

7 Sextus † est quando ageretur de comprehendendo casu impossibili sub generalitate, quia tunc quoque cius fit restrictio, l. Lucius, §. imperator ad municip. & de incol. cap. à nobis de sent. excommun cùm lex nunquam ad impossibilia trahatur cap. erit autem 4. distin l. impossibilium de regu. iur. ubi Deci. Cagnol. & alij capitulo nemo potest de reg. iur. lib. sexto Bartol. & Imol. late in l. prima de conditio. institu. Ang. Areti. in §. impossibilis instit. de hæred. instit. cum simil.

8 Septimus est, † quia debet generalis legis dispositio uel statuti restringi ad casum contingibilem, Ripa in l. ex facto, §. si quis ita sub num. 2. ad senat. Trebellia. per tex. in cap. coram dilecto, ubi quia raro uel nunquam contingeret de officio delegat. cui addi

9 † possunt duo illi, uulgares quidem, sed nalde insignes tex. in l. nam ad ea de leg. b. & in l. antiqui si pars hæredit. peta. & in l. iura ac l. ex ijs & in l quoniam eod. tit. de legi. dum Pomponius in d. l. iura, iura inquit constitui oportet, ut dicit Theoprastus in ijs quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον, accidunt non quæ ἐκ παραλόγου. & Celsus in d. l. ex ijs. Ex ijs ait quæ fortuito aliquo casu accidere possunt, iura non constituuntur, qui mox subijcit in l. nam ad ea, nam ad ea potius debet adaptari ius, quæ & freqnenter & facile, quàm ad ea quæ perraro eueniunt, quibus addit Paulus in d. l. quoniam, quoniam inquit ut ait Theophrastus τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς, παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται, idest quæ semel aut bis accidunt contemnunt legislatores, quæ uerba repetit idem Paulus in d. l. antiqui

10 ad fin. si pars hæredit. petat. possent † huc afferri decem & septem illi casus in quibus supra ostendimus lib. primo ad finem a uerborum proprietate posse recedi, & septem alii quos supra retulimus lib. 2. qui bus

bus demonstratum est, impropriam significationem propriæ præferri, ad effingendas ex eorum causis alias limitationes hic, sed de his hactenus sufficiat, ne crambe toties repetita fastidium mo-
11 liamur. sunt tamen † & aliqui casus in quibus tamen si ratio cesset non propterea recedimus a uerborum generalitate, quorum primus est, quando nisi fieret restrictio aliquis indebitè lucrum perderet,
12 non enim eo in casu generalitatis fit restrictio, † l. prospexit qui & a quib. manum. liber. non fi. ibi mulier, cum qua, ob adulterium, maritus diuortium fecit, lege Iulia prohibetur seruos inter sexagesimum diem manumittere ne quæstioni subducantur, prohibetur pariter eos seruos manumittere, qui extra mulieris ministerium sunt, ueluti in prouincia, quãuis in illis uideatur ratio legis cessare, quasi non potuerit illi adulterij conscij esse, cum absfuerint, & nihilominus negat Vlpianus, eos manumitti debere,
13 quia † tametsi id perquam durum sit, nihilominus ita lex scripta est quam decisionem opinatur Bart. in l. ex facto sub nu. secundo de uulgar. & pupillar. & in l. adigere, §. quamuis de iure patron. (cui alij communi consensu accedunt, ut attestatur scholiast. ad eundem Bartol. in d. l. ex facto, & Euerar. in loc. a ratio. leg. ad eius restrict. sub nu. 7.) locum habere quando ex illa duriore generalitate aliquis lucrum amitteret, secus si damno afficeretur ut, in d. l. ex facto, quam limitati. probauit Maria. senior in cons. primo col. ult. libro primo Andr. Tiraq. in cap. cum cessante limit. 5. & in præfatio. eiusdem operis in cessante ratione legis sub nu. 1 5 1.
14 Quamobrem † Bart. in d. l. omnes populi de iusti. & iur. in 6. q. princip. dixit si lege aliqua municipali caueretur, ut qui sanguinem fecisset in palatio prætorio, tali lucro priuaretur, ea quoque lege contineretur chirurgus, qui secta uena, uel cucurbicula alicui sanguinem in palatio misisset, quasi is duriore legis generalitate, cum de lucro certaret, ueniret concipiendus, & idem dicit Bar. in d. l. non dubium, C. de legib. & alibi sæpius cum quo conueniunt alij
15 crebriore calculo. Euer. tamen loco iam relato † negat hãc Bar. illationẽ esse ueram, quia longe diuersa est ratio in casu d. l. prospexit, a specie per eũ proposita in venisecа, & contra Bar. tenere ait Sal. in d. l. secunda, uersiculo transeo ad secundam interpretationem, & Ias. in dicta l. non dubium uersiculo secundus articulus & Io. Baptista Caccialup. in dicta l. omnes populi colum. 1 0. Felyn. in cap. si quando in septima, colum. & seq. de rescript. quarum sententiam dicit se credere veriorem, quia non est uerisimile statuentes uoluisse punire medicum uel chyrurgum, qui præmio afficiendus erat, ac inuitandus cuius sententiæ reperio quoque fuisse. Dom. Alcia. in dicto lib. primo, de uerbo. significat. sub numero 14 qui dicit non moueri exemplo l. Iuliæ, quoniam
16 in eo † seruo non omnino cessat ratio l. Iuliæ, cum licet absens, potuerit aliquid ex conseruis intelligere, ualde priore domini uita attestari, deque eius moribus & pristina institutione, quæ argumenta quamuis paulo remotius a certæ rei cognitione absunt, in hocque legis uersetur durities, tamen omnino aliena dici non possunt, & maximè in seruis quorum ingenia maiores nostri suspecta habuerunt, præsertim cum nec dãnum libertatis eis inferatur sed differatur potius, cum post sexagesimum diem
17 nulla sit prohibitio, & quamuis † Iacob. de Aret. dixerit dictã l. prospexit carere spiritu, ut refert Bald. in l. non dubium columna tertia, C de legi. & Cyn. in l prima, C. quæ sit longa consuetu asseueret dict. l. prospexit vbicunque illi occurrit, ei turbare spiritũ nihilominus dicit Euerard. iam relatus, si rectè per
18 pendatur, dictã l. prospexit † habere spiritum, & neminem turbare debere, per ea quæ scribit Ias. in dicta l. non dubium C. de legib & Lanfran. in eius repetitio. in l. si uero §. de uiro solut. matrimo. in materia interpretationis restrictuæ. & Felin. in d. cap. si quando quibus in locis strenue agitur de intellectu dictę l. prospexit.
19 Ego quantum ad intellectum † dictę l. prospexit scio ualde fuisse uariatum sententijs a uerteribus, vt apud Io. Crotum uidere est in dicta l. omnes populi sub num. 16 3. Hier. Ver. in l. ex facto sub numero 64. de uulgar. & pupil cum octo seq. Nihilominus scio quoque duos præ cæteris receptiores esse in-
20 tellectus, † quorum prior ille fuit, quem ex Bar. supra retulimus, & quem communi consensu receptum fuisse diximus, cui accedit Alexan. in consi. 101. colum. penul. sub num. 17. lib. 3. & consi. 1 1 1. columna penul. lib. 7. & Crauett. consilio 118. sub numero 18.
21 Posterior est, † quem supra retulimus ex D. Alci. qui uidetur fuisse Balan consi. 319. sub num. primo, lib. 5. ubi uult etiam per rationem uel æquitatẽ non scriptam non posse recedi a legis duritie. Quã-
22 obrem ego crederem duos intellectus † coniungendos esse, vt scilicet dicamus in dicta l. prospexit casum illorum seruorum, qui tempore adulterij impiæ dominæ, ab illa aberant, fuisse ex duriore illa uerborum generalitate comprehensos, ut in dispositione legis Iuliæ, tum quia in ijs seruis non cessabat ratio ipsius legis ut supra declaratum fuit a Do. Alciato, tum etiam quia non agebatur de damno inferendo, sed potius de libertatis eius lucro differendo, vnde ex utraque supra narrata causa duriuscula illa legis dispositio, casum seruorum absentium comple-
23 ctitur, cum præsertim ratio illa quam considerat I. C in dict. l. prospexit, ne scilicet mancipia quæstioni subducantur, habeat in se publicæ utilitatis, publicæque uindictæ causam, ne scilicet delicta remaneant occulta atque impunita. quæ duæ causæ, si faciunt ut a uerborum proprietate eorum gratia recedatur, ut supra uidimus libro secundo ad fin. in ea parte in qua recensuimus casus in quibus a propria uerborum significatione permissum est recedere, in tertio & 15. casu, & operatur ut in correctorius exorbitantibus ac pœnalibus possit illarum uirtute fieri extensio, ut supra uidimus in limitationibus ad regulas firmatas in materia pœnali exorbitanti, ac correctoria, libro sexto huius operis, multo magis effi-
24 cient, ut earum intuitu generalis † dispositio, quã uis duriuscule ob non omnimodam conuenientiam (ut sic dixerim rationis ipsius dispositionis) debeat

com-

cōprehēdere oēs ſpecies ſuas, tametſi minor ſit ra-
tio in uno, quàm in altero, & maior in altero, quàm
in uno l. in fraudem, §. fin. ubi Bald. de milit. teſtam.
Dec. in conſilio quinto columna ſecunda circa me-
dium & in conſilio 301. ſub numero 10. Rip. in l. pri
ma ſub numero 14. ſolut. matrim. & nouiſsime con-
25 ſultiſsimus† ſenator Bec. in conſilio 14. ſub nume-
ro 14. vbi vult hoc procedere etiam in materia odio
ſa & aliàs reſtringibili, poſt Ang. in l. fin. de conſtit.
princ. Deci. in dicto conſilio quinto ad finem & in
26 conſilio 534 ſub nu. 5. genus enim† æqualiter prædi
catur de ſuis ſpeciebus, quamuis una ſit impotentior
altera & altera efficacior una, l. 1. de donatio. l. 1. §.
conuentionis de pac. & plene explicat Criſp. in rub.
de leg. 1. & nos ſupra diximus lib. 2. in materia pro-
priæ ſignificationis.

Limitandus eſt tamen communis ille intellectus
27 †de lucro amittendo, quando id lucrum quod amit
teretur cum iactura alterius, ad alterum indebite
perueniret, quia tali in caſu uerba generalia reſtrin-
gerentur, ut trad. Angel. conſilio 291. columna pri-
ma Abb. conſilio primo columna ſecunda uolumi-
ne prim. pulchrius in conſilio 44. columna ſecunda
& conſilio 64. columna ſecunda eo. uolumine qui-
bus accedunt Crauet, in conſil. 3. ſub nu. 3. & Rimi.
iuni. in conſi. 33. ſub nu. 25.

SVMMARIVM.

1 *Quando lex facta eſt, ſuper eo quod diſpoſitum eſt a iure communi, & uerbis generalibus & geminatis, etiam ſi ratio ceſſet in aliquibus caſibus, nihilominus in differenter obſeruatur.*
2 *Statutum quo cauetur, ut qui aliquem quoquo modo occiderit occidatur reijcere diſtinctionem doli ac culpæ ſecundum Saly.*
3 *Nuntiatio, quæ omnibus diebus fieri poteſt, etiam feriatis poſſe fieri.*
4 *Milites qui teſtamentum quoquo modo uelint poſſunt facere, non adſtringi ſolennitatibus iuris ciuilis.*
5 *Saly. opinionem ueram non eſſe, quæ in prædicto ſtatuto de homicidio impedit diſtinctionem doli ac culpæ ex D. Alcia.*
6 *Lex quæ dicit omnes cuiuſcunque ſexus ætatiſque ſint dotis promiſione obligari intelligi modo aliàs ætate ſint idonei.*
7 *Siquis ob tutelam ſui corporis aliquem occiderit non comprehenditur prædicto ſtatuto.*
8 *Naturalem defenſionem a ſtatuentibus non poſſe tolli.*
9 *Auctorem credere opinionem D. Alciati contra Saly. eſſe veriorem.*
10 *Potentiorem eſſe expreſſionem, quæ fit per ſpeciem, quàm eam quæ fit per genus.*
Generi per ſpeciem derogari. nu. 10.
11 *Statuta non poſſe tollere defenſiones quæ reſpiciunt negotium principale.*
12 *Papam Imperatoremque non poſſe derogare naturali defenſioni.*
13 *Quæ ſunt in iuris ciuilis poteſtate, & per principes, & per ſtatuta tolli poſſe.*
14 *Quomodo conciliari poſſint Saly. D. Alciat. opiniones contrariæ, in materia ſtatuti uniuerſaliter punientis capitaliter omnes homicidas.*
15 *In ſtatu coniecturali poſſe ius ciuile uergere præſumptionem ſuam, in quam partem uelit.*
16 *Vbi lex aliquid pro forma ſeruari iubet certa ex ratione, etiam ceſſante ratione nihilominus formam ſeruari.*
17 *Minor ſi rem alienet abſque prætoris decreto, alienationem nullam eſſe.*
Idemque eſſe in eccleſia. nu. 17.
18 *Ea quæ inducta ſunt ad rigorem iuris conſeruandum, ad unguem ſeruari debere.*
19 *Regulæ generali adhærendum eſſe, vt ceſſante ratione ceſſet diſpoſitio, exceptis caſibus ſpecialibus.*
20 *Numerum caſuum a prædicta regula excipiendorum maiorem eſſe eo numero, quem refert D. Alciat.*
21 *Vt ex Andrea Tiraquello in c. cum ceſſante de appellatio. percipere licet, qui laudatur.*
22 *Quando ratio legis uerſatur in ſola præſumptione, ea ceſſante non ceſſat lex.*
23 *Ex homicidio poſtea patrato, præſumi colloquium quod ante præceſſerat inter accuſatum mali conſilij & delinquentem, fuiſſe ad malum conſilium.*
24 *D. Alciati præſumptionem tractatus laudatur.*
25 *Rationem fundatam in præſumptione non reſtringere diſpoſitionem.*
26 *Regulam ceſſantis rationis non habere locum in ratione tacita uel coniecturata.*

Quid dicendum ſit, cum legis ratio ceſſat & lex vtitur uerbis geminatis uel uniuerſalibus, aut quoties lex aliquid pro forma obſeruari conſtituit uel ratio legis uerſatur in ſola præſumptione.

CAP. V.

1 SEcundus caſus eſt †cum lex præ-
ter dictiones uniuerſales quib.
eſt concepta vtitur quoque uer
bis geminatis & eſt lata ſuper
caſu de quo iam diſpoſitum
eſt a iure communi, quia & ſi
ratio legis ceſſet in aliquibus,
nihilominus indiſtincte lex obſeruatur. exemplum
2 . propouit Saly. in d. l. 2. C. de noxa. actio. †in ſtatuto
quo caueatur, ut quicunque aliquem quoquo mo-
do occiderit, occidatur, nam tunc non diſtinguitur
an culpa, uel dolo occiderit, uel ob ſui tutelam uel
aliter, per text. in l. prima, §. nuntiatio de oper. noui
nuncia. ubi quod inductum eſt, ut nunciatio poſsit
3 omnib. †dieb. fieri intelligitur ut etiā diebus feria-
tis fieri poſsit, ut declarant ibi gloſſ. Bartol. Alexan.
& Iaſ. ac omnes & per text. in l. diuus de milit. teſt.
ubi quod ibi dicitur, ut milites poſsint quoquo mo
4 do uelint ac poſsint teſtamentum facere, † non in-
telligitur ſecundum ſolennitates a iure communi re
quiſitas, quia illa uerba quoquo modo non patiun-
tur eam reſtrictionem, ſed etiam ſine ſolennitatibus
iuris communis, ut in l. militis & in l. prima de mili.
teſtam.

5 testam. Sed D. Alciat. † dicto libro primo de uerb. significatio. sub numero 17. credit hanc Saly. opinionem ueram non esse, quia supra dicta conclusio locum non habet in impedimentis, quæ iure naturali uel gentium prouenerunt, sed tantùm in his quæ a
6 iure ciuili proficiscuntur, & ideo lex quæ dicit, † quòd omnes cuiuscunque sexus, ætatisque sint, promittendo dotem obligantur, restringitur modo aliàs ætate sint idonei, alioquin naturale impedimentum obstaret l. promittēdo de iur. doti. facit text. in l. apud antiquos. in fin. C. de furt. & in l. hos accusare, §. omnibus de accusatio. & in l. final. de milit. testam ideo
7 † si quis ob tutelam sui corporis aliquem occiderit, quod omni iure naturali gentium & ciuili permissum est, l. ut uim de iust. & iur. ubi Bart. Ias. Deci & alii communiter notant cum sociis, non debebit iste casus aliquo modo esse comprehensus statuto: quia obstat illi impedimentum exceptionis naturalis de
8 fensionis, quod † non potuit quantumuis generali, ac geminata statuti seu legis municipalis dispositione tolli, §. sed naturalia instit. de iur. naturali, §. fin. in stitut. de legiti. agnato. tutel. & l. iura sanguinis de regul. iur.

Quid dicemus in hac difficultate? Ego opinor D. Alciati sententiam esse uti ueriorem in puncto
9 iuris, † & etiam uti humaniorem ac benigniorem omnino amplectendam, ratio autem quæ facit ut in hanc sententiam potissimè concedam, illa est, quia nō debet generalitas ac uerborum geminatio plus operari, quā operatur specifica atque præcisa dispositio ipsius legis municipalis in casu de quo contro-
10 uertitur, quia potentior est expressio † quæ fit per speciem, quàm illa quæ fit per genus, Bart. in l prima colum. secunda cum quo omnes conueniunt de uulgar. & pupill. faciunt quæ supra plenius lib secundo disseruimus de expressa significatione, & quod
11 † uulgo enuntiari solet in iure nostro in quacunque materia generi per speciem derogari. l. in toto de reg. iur. cap. generi eo tit lib. sexto cum simil unde quemadmodum si nuncupatim per statutum fuisset cautum, ut aduersus uiolentum inuasorem, uel aggressorem, aut insidiatorem municipi illius loci permissa esse non deberet defensio, ac uis repulsio, statutum ipsum tanquam irrationabile, & iniquum, ac ad ea se protendens ad quæ manum statuentes apponere non potuerunt, esset nullius roboris atque momenti, ut nuncupatim scribit Bald. in dicta l. ut uim de iusti. & iur. columna secunda uersiculo sed hic quæritur D. Clar. quamuis nō faciat mentionem de Baldo in §. homicidium sub numero 71. ad fin Bar. in extrauag. qui sint rebelles in gloss. in uersiculo mille librarum uersiculo si uero sub numero secundo & in extrauag. ad reprimendam, in uersiculo figura iudicij columna secunda post princ. gloss. in uersiculo defensiones legitimæ in clement. sæpe de uerbo. significat. Felyn. in capit. ex parte 2. colu. 2. post princ. de offic. & pot. iudi delegat. & in cap. di-lecti filij in quinta columna circa finem de excepti. facit quod ult Alexan. ad Bartol. in l. custodias de pub. iudi. in addit. incip. potest renunciari, sub litera C, uersiculo pro quo optimè facit, ubi ait statutū non posse tollere defensiones quæ respiciunt negocium principale, quamuis aliud sit in ijs quæ apices iuris respiciunt, & ideo dicit Bald in dicta l. ut uim de iusti. & iur. columna secunda post princ.

12 Neq; † Papam, neq; Imperatorem posse derogare naturali defensioni, & est de mente omnium scribentium in dicta l. ut uim, dum cōcludunt uno ore, necessariam defensionem omni iure tam naturali quàm ciuili, & tam diuino, quàm pontificio esse permissam, neque posse tolli, sic igitur & in casu isto, siue generalis expresio statuti quantum ad dictum casum minus operetur quàm specialis expresio ipsius statuti, siue eundem effectum producat, dicendum erit casum homicidij patrati, ob necessariam corporis defensionem eius qui occiderit, non posse tali statuto comprehendi.

13 Neque mouent ea † quæ in oppositum per Saly. adducta fuerunt, quia procedunt in ijs quæ sunt in potestate iuris ciuilis ueluti actuum solennitates, & formulæ iud ciorum, & ita loquuntur iura in aduersum citata, secus in ijs quæ à iure naturali proficiscuntur, qualis est defensio, & in culpata corporis proprij tutela, quia non possunt ista ex iuris ciuilis dispositione tolli, ut supra dictum est, & probant quæ pro opinione D. Alciati supra adduximus. Si
14 quis † tamen uellet duas istas inter se pugnantes opiniones conciliare fœdere distinctionis, sic dicere posset, quod aut sumus in claris, quòd is qui occidit se arguitur, homicidium commisit ob necessariam corporis sui defensionem, aut res non plane liquet priore casu ego crederem ueram esse D. Alciati & quam supra defendimus opinionem, quia tal m defensionem uere ac germane in iure naturali fundatam, non potuit lex municipalis auferre, dicto §. sed naturalia instr. de iur. natur. cap. ex parte secundo de offic. & potesta. iud. deleg. & cle. pastoralis de re iudi cum simil. supra cita.

Posteriore uerò casu procedat opinio Saly. quia
15 cum res remaneat † in statu coniecturali ac præsumptiuo potuit ius ciuile in eam partem præsumptionem ac coniecturam suam uergere. l. non est uerisimile quod met. caus. cum socijs capitulo quanto de præsumptio. l. iubemus, C. de testam faciunt quæ scribunt Doctor. in l. prima in princ de uerbor. obligatio. & D. Alcia. in l. prima & se unda eius tracta. de præsumptio. cum simil. & in istis terminis potest defendi opinio Saly.

16 Tertius est casus, † quoties lex aliquid pro forma obseruari constituit certa ex ratione, nam illa cessante adhuc obseruanda est forma, aliàs perperam agitur, unde si minor fundum suum alienet absque prætoris auctoritate uendat, uenditio est nulla, quamuis ratio prohibitionis alienationis bonorum minoris uideatur cessare, l. si fundus de reb. eor. idemque
17 † est in ecclesia rem similem alienante, nisi requisitæ solennitates seruentur. capit. primo de reb. eccl. non alienan. cuius rei eam dicit esse rationem D. Alciat.
18 dicto libro primo sub numero 19. quòd ea quæ † in-ducta sunt ad rigorem iuris conseruandum, ad unguem obseruari debent, nec aduersus eorum omissionem cuiquam succurritur, ex assertione Bald. in

Liur s

l. iuris ignorantia, C. qui admit. cui sententiæ negat esse locum, quando forma non publico sed priuato iure foret introducta, uel quando correcta esset ratio formæ, quia utroque casu credit actum posse sustineri, ut de primo ait esse text. in l. cum hi, §. eam de transactio.

Secundum probari credit ex doctrina Bartol. in l. Gallus, §. & quid si tantum de liber. & posthum. dum concludit hodie posse nepotem ex filio emancipato præteriri, qui olim omnino erat instituendus uel exhæredandus l. inter cætera de liber. & posthum. cum hodie sublata sit differentia emancipationis, & patriæ potestatis, §. nullam in authen. de hæredib. ab intestat. uenientibus. istisque casibus
19 exceptis adhærendum esse ait regulæ, † ut lex generalis cessante ratione restringi debeat, ut exemplum haberi ait in consilio Decij 60. & notari in l. prima, C. de sacrosanct. eccles. in l. ea nobis, C. de adulter. & in capitulo qui ad agendum de procurato. libro sexto.

Sed ego arbitror, istiusmodi casuum nomencla-
20 turā † in quib. ēt cessante ratione, nihilominus dispositioni generali est locus, non debere neque posse, ita ut facit D. Alciat. ad casus supra relatos restringi, ut qui sciam eum numerum posse ad quadragesimum usque casum produci, si quæ Bald. Saly. ac alij scripserunt in l. generaliter secunda de episcop. & cleric. Abb. Deci. Peruli. & alij in titulo de appellatio. in capitulo cum cessante de appellationib. & topici in loco a cessante ratione, interpretes iuris canonic. in capitulo post translationem de renuntiatio. & quæ nonissimo loco copio-
21 sissime ac luculentissime † omnium prodidit Andre. Tiraquel. in eius commentario, cui fecit inscriptionem cessante causa &c. perpenderimus, supradictis enim possunt adnecti infra subiiciendi casus, quos ex omnium supra relatorum patrum dictis libuit succincte excipere, atque referre.

22 Quartus igitur † casus, in quo, etiam cessante ratione legis nihilominus ab eius generalitate non recedimus, est quando ratio ipsius legis uersatur in sola præsumptione, ut in casu l. si qui, C. de adulte. ubi ex matrimonio quod postea secutum est præsumitur accusatio adulterij uera esse, & in casu Bald. in consilio 250. in quæstione Domini Milani sub numero quinto libro primo, ubi ex homici-
23 dio postea patrato, † præsumitur colloquium quod ante præcesserat inter accusatum mali consilij & delinquentem fuisse ad malum consilium, & possunt sexcenti huiusmodi casus colligi ex ijs quæ scripsit
24 D. Alciat. in luculentissimo † eius præsumptionum libello, & nos supra retulimus inter instrumenta præsumptionum in materia instrumenti præsumptionis, huiusmodi enim ratio non restringit di-
25 spositionem † ut uoluere Iaco. Aretin. Oldr. quæ in l. prima solut. matrimo. quos refert Andr. Tiraquel. sequiturque in dicto tracta. cessant. caus. in præfatio. numero 150. uersiculo igitur ut repetamus, & in limit. 29. quibus maxime adstipulantur quæ scripsit idem Andr. Tiraq. in limit. 21. ubi ostendit regulam
26 cessantis rationis non habere locum in ratione † tacita atque coniecturata, & in mente tantum retenta, per l. si maiores. C. de transactio. in l. si repetendi, C. de condictio. ob caus. cum similib. ab eo adductis in quibus locis passim not. glos. & doct.

SVMMARIVM.

1 *Cessante ratione quæ non sit generalis, non cessat dispositio.*
2 *Secus nisi sit generalis.*
3 *Cessare si debet dispositio, oportet ut ratio cesset ut nunc non etiam ut tunc.*
4 *L. prospexit qui & a quibus quomodo intelligenda sit.*
5 *Quomodo accipiendum sit dispositionem generalem restringi debere per rationem. nu. 6. & 7.*
8 *Quid sentiat auctor.*
9 *Quando ante cessationem rationis est ius alicui tertio quæsitum, non cessat dispositio etiam si cesset ratio.*
10 *Sed contra sentire auctorem, quia licet ratio cesset in particulari aliquo, non cessat respectu generis.*
Et ratione tertij cui ius est quæsitum dicitur effectus consumatus. ibi.
11 *Dispositionem non desinere cessante ratione, quando effectus iam est consumatus.*
12 *Vel pro consumato habeatur.*
13 *Vel consequentiam habeat ab effectu consumato.*
14 *Respectu tamen temporis futuri non etiam præteriti.*
15 *Et quid constitui oporteat, quando ratio est specifica.*
16 *Non cessare dispositionem ob cessationem rationis, quando suffecit aliquo tempore adfuisse.*
17 *Si quis excusatus, est ab onere tutelæ uel curæ ob numerorum liberorum, etiam si aliquis postea decesserit excusatio durat.*
18 *Communi ab opinione in iudicando & consulendo non esse recedendum.*
19 *Dispositionem non cessare, quando ob cessationem rationis legis quando ratio naturalis repugnat.*
20 *Agnationis ratio, ob quam fœminæ cum masculis ad successionem admittuntur, si cesset, nihilominus naturali rationi eisdem sit locus.*

Quomodo res se habeat quando ratio non est generalis quæ cessat, uel ante cessationem rationis ius tertio est quæsitum, aut effectus iam est consumatus, seu sufficit rationem adesse aliquo tempore, uel ratio naturalis repugnat.

CAP. VI.

1 Quintus est quando ratio non est generalis, nec in sui generalitate considerata † & sic non ut in generib. singulorum, sed ut in singulis generum, quia tunc ratio non habetur pro finali, sed pro impulsiua, ita uoluit Bal. in l de quibus col. 10. uers. quo ad sextum, de legi. Fely. in c. cum nuncius col. 1. de testib. Iaf. in auth. quas

quas actiones col.4.uersi.pnto tamen gratia.Nicol. Euerar.in loc.a cessante ratione in fi. Andr.Tiraq in d.c.cum cessante limit.1.sub nu.62. Secus autem† si
2 ratio sit generalis, ac in sui generalitate considere-tur,& ut in generibus singulorum, non autem in singulis, quia tunc etiam si in uno uel altero singulorum cesset, nihilominus sustinetur adhuc dispositio, ut in pluribus,ut uoluit Bal.in l.t.col.1.uersic.in ea glos.ibi sed impulsiua de fer.per tex.in l.iura de legi. cui accedit Andr.Tiraq in d c.cũ cessante de appell. l.m.7.8. & 9.& rursus limita.30.31.&seq. ubi nulc ad hoc nt sit locus præscriptæ conclusioni,oportere
3 ut † ratio cesset ut nunc, & ut tunc.item ut omnino cesset,& ut generaliter cesset,nõ aũt in uno casu.idẽ Bal in l.nõ dubiũ co.2.uer.sequtur uidere de interpretatio. C.de leg.ubi dicit ita esse intelligẽdã d l.pspe
4 xit q† & qb. quã seq.Pet.Anc.in c.t.char.9.vers.circa 2.art.de cõsti.& Ale.in conf.32.col.2.uers.ad idẽ
5 bene facit.li.7.Sed hæc vñr pugnare† cũ ijs q alibi s. dixi li.6.7.& q scr.An.Tira.in d.c.cũ cessante in pref. in cessante rõne legis,sub nu.14.ver.ppcaq.dispõ & limit.j.sub nu.63.ver.sed aduerte, vbi cõcludit dispositionẽ q̃ticunq; gñalẽ restringi per rõnẽ l.cum pater,§.dulcissimis de leg.2.ubi Bart.Bal.Alberi.& Cast.l.pater §.fundũ ubi Bar.de le.3.cũ si.ibi & sub nu.5.seq.per cũ cit. põtq; addi Cran.in cõs.227.sub nu.3.& trib.seq.tanto magis,q a vt inqt Ang.in cõs. 221.in vo'.ver.nec obstat huic decis.& in consi.346.
6 Titius vt hæres, ubi †id dicit procedere in dispõne legali testãria,& inter viuos per multa ex iurib.ibi all. Quãobrẽ And.Tir.d.lim.1.sub nu.63.ad tollendam huiusmodi cõtrarietatẽ,inqt debere nos dicere ea q in oppositũ obiecta sunt, pcedere in rõne legis, vel
7 dispõnis† proprie sumpta, q restringit ac limitat dispositionẽ legis, q aũt s.d.sunt in hoc 5. casu intelligẽda sint de cã,q differt a rõne propriè sũpta ẽm ea q scri. Bart.loquens de hac materia in l 2.§.vlt.col.2. ver.tertio sumit,de donat. & in l.demõstratio. §.qd aũt,col.vlt.in 8.q.de cõd.& demõ.Sed mihi vr rãtio ista verbalis esse tñ atque subfrigida, quocirca ego
8 crederẽ potius dicendũ esse hoc pacto, vt s.s.ttad. in hoc 5.casu, locũ habeant in rõne q particulariter cõsiderata est vt in l.j.§.casũ de postul.q a tũc, cùm particularitas illa faciat rõnẽ impulsiuã & nõ finalẽ nõ põt ea cessante restringi aut diminui dispõ.Quæ aũt posteriore loco d.sunt procedũt in rõne, q licet nõ sit æquè gñalis ac dispõ,est tñ in sui essentia cõsiderata gñalis & ita loquũtur doct. qui volũt à rõne nõ gñali uel restringi dispõnẽ gñalem, qñ rõ est fin. nõ.n.potest esse finalis nisi sit gñalis,quis magis & minus gñalis esse possit,q ipsa dispõ veluti q a verba di
9 spõnis ampliora sint ipsa rõne. Sextus casus est †qñ reperitur ante cessationẽ rõnis ius alicui tertio q̃situ q a tũc cessante rõne non cessat dispõ, q nimò ius illud q̃ per causæ existentiã q̃situ, quis cã uel rõ esse desinat retinetur,per tex.in l.si post mortẽ.§.j.& in l nõ.pntauit.§.sed si post mortẽ. de bo.pos.cõtratab. & l cũ vxore.C.qñ dies legato.ced.cũ si.adduct.per And.Tiraq.in d.c cũ cessantẽ,lim.11.quã assertionẽ
10 † ego puto esse verã duplici rõne, 1ũ.q a licet nõ cessat in vno vel in altero particularũ,nõ ppea qũ ad

ipsam gñalẽ disposit. dr desinere,quia satis est nt cõcludat in generib. singulorum, q̃uis non in singulis generũ,ut proximè vidimus. tũ ẽt q a rõne illius cui ius est,q̃situ,dr effectus rõnis fuisse consumatus, vnde ẽt si ad eũ casũ deuenerit a quo incipere nõ põt, non curatur,l plurib.§.etsi placeat,de ver.obl.& plenius j̃. suo loco paulo post dicemus. Et ideo septi-
11 mus resurgit† casus effectus iã consumati ac perfecti,declarando qñ effectus sit cõsumatus, vel perfectus ut p Franc.Are.in d.l.plurib.§.etsi placeat,col. 2.uers.attẽde q a ad solã mentẽ,de ver.obl.ad quem finem ubi peruenit dispõ. tametsi vacet rõ, non tñ ociosa remanet dispõ,ut scri.Cyn.in l.generaliter 2. col.2.uer.in contrariũ,q a lex dicit, C.de epi.& cl.& ibi Bal.col.3. uer. itẽ exemplũ de causa, & Bar.in l. ult.ad si.de donat. & in l.plurib. § & si placeat ad fi. de ver.obl.& latissimè oĩum And.Tiraq.in d.c.cum cessante limit.12.per totũ estq; tex.vulg. sed insignis in l inter stipulantem. §.sacrã de ver.obl.in illis uerbis,nec reuocant in obligatione, ubi no.Ias in 4 no. in l.qui res, §.arcam de solutionib. & in l.tutelas, in prin.de capit.dimi. Hunq; casum intelligũt doct.,p-
12 cedere nõ solũ in effectu† verè consumato, sed ẽt in inchoato,qui pro perfecto habeatur, ut per Bart.in l.cetera.§.sed si separauit, de le.t.per tex.in l.et si nõ sint.§.infecti,de au.& arg leg Cur.iu.in l.more,col. 2.sub nu.12.de iurisd om.iud. declarando tñ ut per
13 d.limit.12.sub nu.21. Et rursus† in effectu nondũ consumato,qui tñ consequentiam habeat ab effectu cõsumato, vt decl.Io.Imo.in d.l.plurib.§.sed si placeat. uer circa tertiũ membrũ, de verb.obl.per tex.in l.pfe furioso ubi & Ias.de ijs q sunt sui,uel ali.
14 iur. Restringit nrq; iste casus† quantũ ad tps futurũ, secus quantũ ad tẽpus præteritum d. l.tutelas quod est verũ qñ rõ respicit causam fiendi,secus si causam essendi, quia tũc cessat tã prõ præterito q pro futuro,ut per Bal.in c.etsi Christus, col ult.uers.addc q de iur.iur.& Io.Monach.in proœ.li.6. Itẽ nisi superueniat causa retro contraris remouens effectũ iam consumatũ & perfectũ.Bal.in d c.cũ cessante, nu.4. insuper qñ is ad cuius cõmodũ effectus esset consumatus,fuisset in mora, ut in l.quod t pe.C.de in inte. rest.Tol.in §.s̃ dicta sub nu.17.inst de mil.testa. Præ
15 terea† ubi rõ esset specifica ut decla Butri.in c.post translationẽ,col.4.ver.tu dic clarius de renuntiatio. q̃uis aliter ibi sentiat Imo sub nu.1.per l.vlt.unde li. cui accedit Tiraq.lo.iã rel.sub nu.17.Octauus est ca
16 sus,qñ sufficit† rõnem ipsam aliquo t pe adesse,nam si eo t pe adfuit,ac postea cesset,nihilominus nõ cessat dispositio,l.si quis hæredem. C.de instit.& substit.l.quæcunq;.§.ult.de publi.in rẽ actio.quas leges adducit Bal. declarando dicta Pet.& Cy.in d.l.generaliter,ver.sed ego dico C de epi.& cle.Fel.in d.c.cũ cessante post prin & ibi Dec.col.t.uers.tertio fallit, & plenius And.Tiraq.rel.ibi in 4.limit. ubi per duas chart.prosequitur varias illationes in praxi ex decisione illius casus,& inter ceteras resoluit illã difficul
17 tatẽ, q si quis† a munere tutelæ uel curæ, aut ab aliquib. alijs onerib, fuerit excusatus, numero liberorum,ẽt si postea aliquis eorum decesserit, nõ tñ pro pterea deficit,aut cõpetere desinit immunitatis pri-

18 uilegium, secundum com. opin. a qua† in iudicando, & consulendo dicit non esse recedendum Bar. Soc. in l. sciendum. §. vlt. col. 1. uer. secundo inducitur qui satisd. cog. ubi & Ias. col. 2. uer. nota ex isto tex. Dec. in auth. præterea ad fi. C. unde vir & vx. in l ultima, in princip si cert. peta. in l. in omnibus colum. ultima de regul. iur. in dicto capitulo cum cessante colum. prima Rip. in l ex facto columna tertia uersiculo pręmissa faciunt de uulgar & pupilla. declarando tamen ut per And. Tiraq. in d lim. 4. sub nu 13. eum se.
19 Nonus casus est † quando ratio naturalis repugnaret ut cessante ratione legis cessare deberet dispositio Butri. in cap. eum Apostolica col. ultima & ibi quoque Imol. col. 5 uersi. si autem causa sit finalis, de ijs quæ fiunt a prælat. sine consen. capit. Tiraq. loc. iam relato in 3. limitat. sub nu. primo in cuius confirmationem faciunt, quæ scribit idem Tiraq. in prima limi. sub nu 44. uersic. hæc Bart. & iterum sub nu. 67. incip. quintum quod ratio & multis seq. usque ad nu. 77. & potest exemplum poni in l. cum ratio natural. de portio. quæ lib. damnat. in l. scripto in fine. unde lib. & in l. nam & si parentibus de inoffic. testament. & in pulcherrimo casu, in quo consuluit Curt. Seni. in consilio 17. columna tertia sub numero octauo
20 uersi. præterea inquantum præfatus, ueluti† si agnationis ratio ob quam fœminæ in certis casibus ad successionem cum masculis admittuntur, ut in l. lege duodecim tabul. C. de legit. hæredib. & in §. cæterum institutio de legit. agnato. succesio. cum similibus, sublata esset, nam ex naturali ratione qua fœminæ non debent deterioris esse conditionis quàm mares in successionibus l. maximum uitium, C. de liber. præterit. adhuc fœminæ debebunt ad successiones illas admitti. & ex ingenio posset quisque alia imaginari exempla.

SVMMARIVM.

1 *Ratio propter quam forma est introducta si cesset, non cessat dispositio.*
2 *Quia forma est introducta ad rigorem iuris cõseruandũ.*
3 *Formæ introductio uidetur ex diametro tendere in annihilationem rationis propter quam introducitur.*
4 *Causam inducentem tantum, si cesset, facere cessare dispositionem.*
5 *Rationem innixam causæ efficienti, si cesset, facere cessare dispositionem, quantum ad effectus qui sunt in fieri, non etiam præteritos.*
6 *Et quomodo plerisque putent procedere quantum ad vtrunque effectum.*
7 *Dispositionem non cessare nisi ratio cesset, nunc et retro.*
8 *Causa quando prorsus non cessat, sed aliquæ eius remanent reliquię non cessare dispositionem.*
9 *L. Vltima vnde lib. quomodo sit intelligenda.*
10 *Cessante ratione cessare dispositionem, quamuis remaneant aliquæ iuris reliquiæ.*
Nisi vbi lex aliquid statuit in memoriam pristini status.
11 *Quid constituendum opinetur Auctor.*
12 *Cessante ratione actus annullatiua, non propterea cessat nullitas.*
13 *Et quæ sit ratio.*
14 *Ratione suspensa, uel impleta non cessat dispositio.*
15 *Cessante ratione tacita ac in mente retenta, non cessare dispositionem.*
16 *Cessante vna ex pluribus legis rationibus non cessare dispositionem.*
17 *Nisi essent distributiuæ.*
18 *Vel vtraque considerata ad effectum producendum.*
19 *Aut fuisset vtraque ratio expressa in lege.*
20 *Seu quando plures illæ rationes essent uniuersales.*
21 *Non id quod in consequentiam venit sed quod principaliter sit considerari.*
22 *Cessante ratione legis in qua sit apposita dictio fortè, non tolli dispositionem.*
23 *Dictionem forte importare causam impulsiuam.*
24 *Dictionem fortè videri potius respicere factum, & facti accidentia, quàm dispositionem.*
25 *Cessante alia ratione, quàm finali, & ratiocinatiua non cessare dispositionem.*

Quid constituatur cum cessat ratio, propter quam forma est introducta, uel ratio inducens tantum, aut innixa efficienti tantum, uel non affert impedimentum nunc & retro, seu non cessaret prorsus, uel esset annullatiua aut quæ tantum suspensa esset, uel in mente retenta, pluresue essent legis rationes, siue in ratione legis apposita esset dictio forte, uel non esset ea ratio finalis.

CAP. VII.

Ecimus est in cessatione rationis propter quam forma est intro-
1 ducta, † quia illa cessante, non propterea cessat dispositio l. cum hi, §. ea autem ubi Bart. & alii de transf. Francis. Aretin. in l. secunda uersiculo tu aduerte columna quinta de uulgar. & pupillar. qui id dicit probari in l. si fundus de rebus cor. & clarius in capitulo primo. §. præsertim de reb. eccles. non alien. lib. 6. cui accedit quoque Andr. Tiraquel. in loc. iam
2 relat. limitat 37. & ratio est, † quòd cum forma sit de ijs quæ ad rigorem iuris conseruandum introducta sunt, etiam si illius ratio cesset, nihilominus dispositio formalis, seu formæ obseruatio cessare non debet. iur. supra citat. & ut etiam supra diximus cum D. Aleiat. quibus addi potest, quòd satis est ut uiguerit ratio eo tempore, quo introducta fuit forma, & ideo etiam si postea cesset, non debet ociosa esse forma, per ea quæ in antecedentibus
3 casibus dicta sunt, & rursus quia† formæ inductio atque obseruatio uidetur ex diametro tendere in annihilationem ac confutationem rationis propter quã inducitur arg. l hac cõsultissima, C q. test. facere poss. ubi strictior illa obseruatio formę in testam. ecci facit ut occurratur fraudum facilitati, ob quam fuit illa forma inducta, idemque probatur in iuribus supra citatis, quamuis ad hoc non perpendatur a Doctor.

Doctor.ideo cessatio rationis ob quam forma inducitur, non debet esse annihilatio formæ, sed eius generatio confirmatioque ac productio, ut per corruptionem unius iuxta philosophum generatio alterius inuehitur.

4 Vndecimus casus est,† in causa uel rõne inducente tantum, Bald. in l. t. §. t. in prima lect. in fin. de officio eius Andr. Tiraq. loc. supra cita. limitat. 35. qui petitis exemplis, tam a sacris theologis quàm a nostris pulchre hunc casum declarat tunc enim quando ratio inducens tantum cessaret, non esset ociosa dispositio.

5 Duodecimo † est in ratione innixa causa efficienti cessante, quæ quidem quantum ad effectus qui sunt in fieri, & futuros, facit cessare dispositionem quantum uero ad effectus præteritos non item, ut uidetur esse de mente Saly. in dicta l. generaliter secunda circa medium, C. de episcop. & cleric. Imol. in capitulo post translationem de renuntiat. columna quinta sub numero 37. & Aegidi. Bellame. qui clarius ac planius loquitur in dicto capitulo post translationem quibus accedit Andr. Tiraq. loc. iam relato limit. 2. sub nu. 6. qui in principio dictæ limitationis uult hunc casum procedere quantum ad

6 utrunque † effectum, quando causa ipsa uel ratio & effectus sunt in diuersis subiectis, quādo effectus per se stare potest, iuxta ea quæ scribunt Bart. & doctor. in l. Gallus in princ. de lib. & posth. Bal. in l. generaliter col. 3. uers. sed quandoque reperitur, C. de epis. & cleric. Bart. Ias. & alij in l. patre furioso de ijs qui sunt sui uel alien. iur. cum simil.

7 Decimustertius est casus,† quando ratio cessans nō affert impedimentum nunc & retro, vt per Saly. in d. l. generaliter in 3. opposit. per l. pro parte de seruit. legat. & l. 3. §. adeo de l. b. agnos. Tiraq. in d. cum cessante limitat. 34. sub nu. 14. & limitat. 23. uer sic. secundo casu & seq.

8 Decimusquartus est † quando causa uel ratio nō cessaret prorsus sed illius adhuc aliquæ essent reliquiæ l. secunda & tertia ubi Dyn. re. amota. ubi contra illam quæ desijt esse vxor, non instituitur actio turpis in honorem præteriti matrimonij, l. ex duobus de uulgar. & pupillar. Bartol. in l. secunda, §. ult. in fin. de donatio. Bald. in d. l. patre furioso in prima lectur. post princ. & in secunda ad fin. Ias. in l. sciendum, §. ult. qui satisd. cogant. colum. 3. uersic. quarto pro ista parte Ripa in l. ex facto col. 3 sub nu. 16. de uulgar. & pupillar. & cumulatissime Andr. Tiraq. loco supra cita. limitat. 16.

9 Sed in† contrarium uidetur esse text. in l. ult. und. lib. ubi si filius se arrogandum dederit, non poterit amplius dicere contra tabulas, licet etiam post arrogationem remaneant quædam reliquiæ filiationis naturalis. l. tutelas de capitis dimin. ideo Imol. & Ludo. Roman. in l. secunda, §. ult. de donatio. ille columna secunda uersiculo item adde in quantum, hic columna ultima uersiculo item adde in quantum, dicunt sic rem conciliari posse, ut è conuerso

10 statuamus † cessante ratione cessare quoque dispositionem, quamuis aliquæ remaneant rationis reliquiæ, nisi tamen in casibus in quibus lex aliquid statuit in memoriam pristini status. iur. supra citat. & l. unius, §. seruus de questio. l. ultima de decurio. & capitulo primo ad fin. constit. D Lotar. tanquam scilicet intelligant reliquias pristinæ causæ non esse considerandas in hac materia, nisi in casibus à iure expressis, & hoc fortè uerius esse inquit Tiraq. supra rela. nisi eadem ratio militaret in reliquijs quæ in principali ipsa ratione.

11 Ego autem sic constituerem, † quod aut rationis reliquiæ sufficientes sunt ad sustinendam dispositionem ipsam principalem, à qua sublata est ratio, aut non sufficientes, ueluti quia sunt exuuiæ debiles ac collisæ, priore casu, opinarer uerior em esse illam opinionem, quæ sustinet casum supra relatum cum iuribus supra citatis in illius confirmationem. Posteriore uero, adhærerem contrariæ sententiæ, per tex. in dicta l. ult. unde lib. & quia inhabilis causa nullum producit effectum. l. nulla de auctor. tutor. l. non dubium, C. de legib. & l. prima, §. si quis ita de uerbor. obligat. cum simil.

12 Decimusquintus casus est, † quando essemus in ratione actus annullatiua, quia etiam si cessaret ea ratio, nõn tamen propterea cessaret nullitas actus, ut probatur in §. primo institut. de exhæreda. libero. iuncta l. Papinianus in principio de inoffic. testam. & in l. eius qui de testament. iuncto, §. præterea institut, quibus permis. non est facer. testament. pulcher est casus in l. filium de senator. & in l. generali, §. ultimo de ritu nuptiā. declarando ut per Andr. Tiraquel. limit. 19. in loco iam relato, estque etiam text. non minus insignis in l. inter stipulantem, §. sacram de uerborum obligatio. ubi iuris nostri inter-

13 pretes notant, & habet iste casus† rationem euidentissimam, atque concludentissimam, quòd cùm propter rationem annullatiuam iam effectus nullitatis esset consumatus, effectusque esset actus nullus non debuit cessante ratione annullante, potuisse reconualescere l. quod initio de regulis iuris cum socijs. quibus adstipulatur quæ supra de actu iam consumato diximus.

14 Decimussextus casus est, † quando essemus in ratione, quæ tantum suspensa esset, l. si extraneus & l. quod Seruius de condictio. ob caus. l. illa institut. §. primo de hæredib. institu. ibi in suspenso retinetur, non autem abrumpitur. Vel quando cessat ratio quia implementum recipit. l. si iam facta & l. conditione, quę in futurum de conditio. & demonstratio. Andr. Tiraquell. in dicto capitulo cum cessante. 17. & 18. limitat.

15 Decimusseptimus est, † quando essemus in cessatione rationis tacitæ in menteque retentæ, quia illa non induceret inanitatem dispositionis. l. si maiores, C. de transact. & l. si repetendi, C. de condictio. ob caus. ample Tiraquell. in dicto tractat. cessant. causa limitatio. uigesimaprima ubi sub numero septimo hanc assertionem restringit, quando ratio quæ non foret expressa, sed in mente retenta, ita se ad dispositionem haberet, ut unica tantum ad illam posset afferri qua de satis plene supra diximus ita ut repetitione non sit opus.

16 Decimus octauus † est casus quando plures essent legis rationes, nam tunc altera earum cessante non propterea cessaret dispositio. l. si nō lex Aelia sentia de hæred. insti. ubi Oldr. Bar. & Bal. alijque notant §. affinitatis insti. de nupt. unde Ang. & alij excipiũt idem nota. l. asiduis, C. qui potio. in pign. habeant. l. tutor petitus, §. quæ tutoribus de excusat. tutor. cũ socijs de quibus per Andr. Tiraquel. loco iam relato, limitat. 22. in principio & per totam, faciens ex istiusmodi assertione multas egregias ac perutiles illationes.

17 Intelligitur tamen iste casus, † quinque modis. Primo quando duæ illæ, aut plures rationes sunt distributiuæ idest quælibet earum sufficiens ad producẽdum illum effectum, secus si omnes unà consideren tur, quia illarum cessante altera nō desinit effectum producere dispositio. Bal. in d. l. generaliter 2. col. 2. in 2. opposit. Abb. in d. c. cum cessante col. 1. ibique Dec. in 4. lim. Rip. in d. l. ex facto col. 3. sub nu. 14. de uulg. & pupill. ubi id declarat Tiraq. qui alios addit d. limit. 22. sub nu. 12.

18 Secundo quando † utraque ratio consideratur ad effectum producendum, secus si altera tantum, quia ea quæ non consideratur cessante non cessaret effectus. Bal. in c. 1. §. his uerò de successio. fratrum siue de grad. succede. in feud. quem ibi sequitur Martin. laud col. 2. uers. quæro circa istam & Car. Alc. col. 3. quæro circa istam, & Rip. in l. si uentri, §. in bonis colum. ult. uersiculo item intellige quando, de priui leg. creditor.

19 Tertio quando † utraque ratio exprimitur in lege secus si una tantum, nam licet altera posit cōsiderari, si tamen cesset non est ociosa dispositio. Lancelo. Dec. in l. singularia col. 3. si cert. peta Rip. in d. §. in bonis sub nu. 26.

20 Quarto quando † illæ duæ rationes sunt uniuersales, secus si una tantum singularis & altera specialis, quia a generali sola non etiam a speciali ducitur argumentum qua desinente, non propterea per specialem sustineretur legis dispositio. l. regula, §. ultimo ubi Bar. & Bal. de iur. & fact. ignor. cũ simil. a Tiraquel. citat. in d. limit. 22. sub nu 21. qui sub nu. 21. addit quintum modum quando rationum altera principalis esset, altera accessoria, quia tunc cessante principali, non defenderetur dispositio per accessoriam, Ripa in d. l. ex facto sub nu. 14. de uulgar. & pu
21 pill. † quia non id quod in consequentiam uenit, sed quod principaliter fit considerari solet. l. si quis nec causam l. si tibi si cert. pet. l. 1. de aucto. tuto. cum simil. ibi per eum citat.

22 Decimusnonus est, † quando in ratione legis apposita esset dictio forte, quia tunc sublata ratione tolleretur legis dispositio. gloss. in clement. prima in uersiculo fortè, aut ut alij collocant in uersiculo appellandum de appellatio. quam ibi sequũtur Doct. magna ex parte dicentes dictionem forte importa
23 re causam impulsiuam & non finalem, ut cernere est apud Cardin. Florenti. post antiqui. columna secunda quæstione 12. & Imol. columna prima versiculo gloss. forte quærit & alij quos recenset Andre. Tiraqu. in dicto capitulo cum cessante limit. 10. &
24 quia dictio forte potius uidetur † respicere factum & facti accidentia, quàm iuris dispositionem Fel. in capitulo secundo columna ultima uersiculo primo quod ubi lex ut lit. non. cont. & Ias. in l. si pecuniam columna sexta uersiculo item nota quòd ubicumque de condict. ob caus. in l. in substitutione columna secunda uersiculo ultimo circa dictionem & in l. si ex falsis columna secunda in quinto notab. C. de transl. unde non uidetur posse rationem necessariam finalem, ac concludentem aliquo modo importare.

25 Vigesimus est gñalior † proxime procedenti, qñ uersamur alia in ratione quàm in finali & ratio natiua ipsius legis, quia tunc istiusmodi rationibus cessantibus, non cessat dispositio, ut late prosequitur And. Tiraq. in dict. tracta. cessante causa limit. 9. per totam, ubi amplissime discurrit circa hunc casum, & in præfatione eiusdem operis, in uersi. cessante ratione legis, & nos supra diximus libro quinto in instrumento rationis, sed de his hactenus. Nam qui plura malit poterit interpretes in locis iam relatis do consulere.

SVMMARIVM.

1 *Quando ratio legis non omnino cessat, sed ab alia offuscatur quid dicendum sit, circa cessationem dispositionis.*
2 *Difficilemque esse huius tractationis resolutionem.*
3 *Verba disponentium semper ad iuris communis dispositionem referenda esse.*
4 *Cum ex proprietate sermonis uerba legis conueniunt, præferuntur mentis præsumptioni.*
5 *Idemque esse si sermonis proprietas repugnet.*
6 *Verba vbi generaliter concepta sunt, non fit restrictio nec a lege regulatur intentio.*
7 *Casum omissum ad legis dispositionem in dubio referri. Et ideò qui domum conducit secundum consuetudinem patriæ conducere intelligendus est.*
8 *Statuta intelligenda esse secundum iuris communis dispositionem.*
9 *Nisi citra cauillationem restringi non possint.*
10 *Vel si lex municipalis posita sit super re a iure communi iam concessa.*
11 *Aut quando ius commune respicit, non tam effectum quàm formulam verborum.*
12 *Seu quando statutum est super eo quod maxime controuersi iuris est.*
13 *Aut quando ratio cui innitteretur statutum, non pateretur restrictionem.*
14 *Ex D. Alciati traditione, quamuis in se uera, non remanere difficultatem resolutam.*
15 *Quando ratio legis vel dispositionis ita ab altera confunditur, ut nullo casu possit uires retinere perinde haberi, ac si ratio cessaret.*
16 *Quia potentiori minus potens cedit.*
17 *Nullaque differentia constituenda est inter non ens ac inutile.*
18 *Æquipollentium idem esse iudicium.*
19 *Et quibus exemplis possit uerificari casus rationis ob alteram prorsus offuscata.*

Quan-

30 *Quando ratio dispositionis ab altera, in quibusdam tantum uacans obumbratur non haberi perinde ac si ratio prorsus cessaret.*
31 *Argumentum a genere ad speciem affirmatiuè non concludere.*
32 *Quibus exemplis declarari possit casus rationis non prorsus offuscatæ.*

An procedat argumentum a cessante ratione, quando non prorsus cessat ratio, sed ab alia potentiore offuscatur.

CAP. VIII.

1 Attingendus nunc est ille casus, quid iuris statuendum sit, quando ratio legis non omnino cessat † sed alia efficatiore ratione prorsus offuscatur aut vincitur? Qua in quæstione D. Alciat. dicto lib. primo de uerborum significatio. sub num. 23. quamuis dicat difficilem esse huius tra-
2 ctationis † explicationem, quia oporteret omnes casuum rationes seu in trutina ponere eisque sic positis perscrutari, utra alteram uinceret, quod ipse supra humanas uires fore arbitratur, dicit tamen aliquos insigniores casus excipi posse, de quibus disseratur discurrendo per hominum legumque dispositiones. Imprimisque in humanis dispositionibus siue contractus, siue ultimas uoluntates dispiciamus generalem illam constituendam esse regulam, ut uerba disponentium semper ad iuris
3 communis dispositionem † sint referenda & secundum illam intelligi ac restringi debeant l. quidam de uerborum obliga. l. quæro, §. inter locatorem locat. & l. hæredes mei, §. cum ita ad senat. Trebellian. eamque in quatuor species partiendam esse.
Quarum j. est, cũ ex proprietate sermonis verba le-
4 gis dispositioni † conueniant, licet alia præsumatur esse mens, tunc enim statur uerbis, quia coniectura mentis uerborũ proprietati succumbit, ideoq; in fideicommiss. in quibus aliàs fœminæ ex præsumpta defuncti mẽte admitteretur, stante lege municipali qua fœminæ ob masculos a successionibus arcerentur, non fieret ei locus. Bart. in dic. l. hæredes mei, §. cum ita Bal. in l. tres fratres de pactis.
Secunda est quoties sermonis proprietas repu-
5 gnat, † quia illam potius attendimus quàm ut imitatione quicquam factum fuisse credamus, ut io c. Raynutius de testa. & per Castr. & Soc. in l. in his de condit. & demonst.
6 Tertia est cum † uerba generaliter concepta sunt, quia tunc non fit restrictio, nec intentio a lege regulatur l. 1. §. nuntiatio. de oper. noui nuntia. & faciunt quæ supra diximus in materia uerborum generaliter accipiendorum.
7 Quarta est, † cum nec uerba, nec mens quicquam repugnant, sed casus est omissus, & tunc non est dubium ad dispositionem legis referri, unde qui promittit soluere centum intelligitur de moneta a lege permissa, qui domum conducit, intelligitur secundum morem patriæ conduxisse, qui, quod uocant feudum, acquirit in ea omnia se obligasse indicabitur quæ ex eius contractus lege domino ab huiusmodi clientibus debentur, & generaliter ut inquit Bald. in l. si duo de acquir. hæredit. qui aliquam actionem orditur is legi de ea uerba facienti se adstrixisse, uideri debet.
8 In statutis † autem seu legibus municipalibus constituit regulam generalem, scilicet ea intelligenda esse secundum iuris communis dispositionem, iuxta l. 2. C. de noxal. & l. ut gradatim de muner. & honor. a numeroque 32. usque ad numerum 41. uariis exemplis probat hanc conclusionem, quam postea re-
9 stringit quinque † in casibus.
Primo, ut locum non habeat cum uerba legis municipalis tam ampla sunt, ut citra manifestam cauillationem restringi non possint, ut per Rom. & Dec. in auth. præterea, C. unde uir & uxor.
10 Secundo quoties † lex municipalis posita est super re a iure communi iam concessa ut in d. l. 1. §. nũciatio de oper. noui nuntiat.
11 Tertio † quando ius commune respicit non tam effectum, quàm formulam uerborum iuxta tradita per Bal. in l. maximum uitium, C. de lib. præter. Ias. in l. omnes populi in fin. de iusti. & iur.
12 Quarto † quando generalitas statuti est super eo, quod maxime controuersi iuris sit, ut per Deci. in consilio 247.
13 Quinto † quando ratio cui innitiretur statutum, haud pateretur restrictionem, ut per Curti. Seni. consilio 78.
14 Ego tamen † in proposita quæstione, tametsi putem D. Alc. recte sentire in supra relatis speciebus, quæ supra a nobis suis locis copiosè pertractatæ fuerunt, nihilominus per eas non uideo resolutam esse difficultatem obiectam, quandoquidem punctus stat in hoc, ut uideatur quid iuris statuendum sit, quando uel in humanis dispositionibus, uel in legibus datur concursus rationum, quarum altera ita ab alterius potentia obruitur, ut uires in certamine amittant.
15 Quamobrem arbitrarer, ita cõstitui posse, † quod aut ita generaliter unius rationis uirtus alteram superat, ut nullus detur locus quo tenebris offusa ratio, possit uires resumere. Aut non ita generaliter istud contingit, sed in aliquibus casibus tantum.
Primo capite puto siue in legib. uersemur, siue in humanis dispositionib. semper cõcludendum esse, ut nulla sit constituẽda differentia inter casum quo ratio absolutè cessat, uel penitus sublata est, & casum in quo uirtute alterius rationis sic obruitur, ut locus non relinquatur eius uirium productioni, ea
16 nempe, & concludenti ni fallor ratione † quòd cùm in concursu circa idem subiectum minus potens cedat potentiori. l. 1. in fin. si ager. uectigal. l. si seruus § ult. de leg. 1. l. quæritur de stat. homin. l. repetunda rum, § ult. de testam. Doctor. in l. secunda in princ. de uerborum obligatio. & supra diximus in materia mixtorum, semper erit regula generalis, ut offuscata ratione minus potentis dispositionis,

offuscatã quoque esse censeatur ipsa dispositio per inde ac si prorsus ratio ipsa cessaret, cum nulla sit
17 constituenda differentia, † inter non ena, & in utile. l. nulla de auctoritat. tuto. l. quoties qui satisd. cogant. l. quamuis, §. si conuenerit ad Velleia. & l. sicut nullum, C. de legit. hæredi. Quemadmodum igitur ut supra uidimus cum finalis ratio cessat, non habet aliquam difficultatem, quin semper dispositio cessare debeat, dicto capitulo cum cessante cum socijs, sic etiam cum ita alterius rationis uirtute eliditur, ut nullo casu ualeat effectum producere, eodem quoque iure erit censenda dispositio, cum æqui
18 pollentium † idem sit iudicium, l. Gallus, §. & quid si tantum de liber. & postum. ubi omnes notant, & supra diximus lib. precedenti. nec in modo aliqua sit introducenda differentia, quando idem sequitur effectus. l. de quibus in fin. de legib. l. quo enim, §. ult. rem rat. haberi, l. sancimus, C. de testament. & l. secunda, C. commu. de legat. cum simil.

Poterit autem huius primi capitis exemplum
19 proponi in l. non aliter de legat. tertio † quando mens testatoris cognita, concurrit cum proprietate uerborum, l. non aliter de legat. tertio l. tertia, C de liber. præterit. uel cum nolunta dispon entia repugnat legis uoluntati. l. non dubium, C. de legib. l. prima, §. si quisita de uerbor. obligario. uel cùm proprie uerborum significationi communia usus loquendi refragatur. ut apud Barto. in l. Labeo, de supellec. legat. & eundem ac Docto. in rubr. de oper. noui nuntiatio.

20 Secundo † capite reor esse concludendum, quòd exceptis casibus illis, in quibus ratio minus potens uincitur a potentiore, debeat è conuerso constitui non idem esse iudicium absolutæ cessationis rationis & illius offuscationis a ualidiore uirtute alterius in quibusdam casibus inuectæ quia esset ar-
21 guere ad speciem a genere affirmando, † quod improbatum est, ut per Doctor. in l. prima, de testament. in l. secunda, §. appellata si certum petatur & institut. de testament. in principio & per topicas in loco a genere ad speciem, unde quemadmodum supra uidimus cessationem rationis, quæ in aliquibus casibus contingat, non inducere effectum conclusionis, & sic cessationem dispositionis absolutam, sed ad illos tantum casus restrictum, ita etiam erit in casu istius offuscationis, ut non possit inducere absolutam ociositatem dispositionis, & sic non ualebit argumentum a generali cessatione ad particularem.

22 Exempla autem † istius secundi capitis petenda erunt ab ijs quæ supra diximus in prima limitatione supra relata, in qua prosecuti fuimus illos casus in quibus ratio inhabilitatis, uel inidoneitatis (ut sic dixerim) uincit rationem generalitatis uerborum quorum nõ parum multos prosequitur D. Alci. d. libro primo de uer. significat. sub numero 92. cum plutibus seq. tunc enim præterquam in casibus illis, quos inhabilitatis qualitas reponit in diuersam naturam inconcussa manet regula communisque conclusio.

SVMMARIVM.

1 *Quando debeat esse testatoris dispositio conf r nis iuri communi, & ab illa interpretationem recipere.*
2 *Testatorem censeri conformare dispositionem suam cum iure communi.*
3 *Quia testator scire leges præsumitur.*
4 *Statutum cuiusque ciuitatis dici ius commune eiusdem.*
5 *Idemque esse in consuetudine, seu in illo quod in loco frequentatur.*
6 *Et quibus rationibus id conuincatur.*
7 *Sed pleraque illam conclusionem turbare uideri.*
8 *Statuto si propter masculos excludantur fœminæ, institutis filijs non censentur comprehensæ filiæ.*
9 *Relictum vni ex cognatis, qui primus capitolium ascenderit, si duo ascenderunt eodem tempore neutri deberi.*
10 *§. Cum ita l. hæredes mei ad Trebellia. perpendi.*
11 *Quomodo putarit Alexand. conciliandas esse contradicentium interpretum opiniones in ea controuersia, an testatoris uoluntas uel dispositio sit conformanda iuri communi.*
12 *Sed a Fabio Alex. distinct. impugnari.*
13 *Qui aliter opinatur distinguendum esse.*
14 *Quando non apparet testatorem habuisse animum conseruandæ agnationis, filiorum appellatione fœminæ non comprehenduntur.*
15 *L. Quæro, §. inter locatorem locat. quomodo sit intelligenda.*

Quando testator censeatur uelle dispositionem suam conformare cum iure communi.

CAP. IX.

1 Sed posteaquam ex theorica D. Alcia. uenimus † in mentionem eius disputationis, quòd humanæ dispositiones censentur habere in dubio relationem ad conformitatem iuris communis, indeque recipere declarationem atque restrictionem, non erit ab re hoc loco de frequentissimæ conclusionis ueritate disserere, quæ quidem uersatur circa illud, quando testator censeatur uoluntatem suam legibus conformare, ex illarumque dispositione interpretationem restrictiuam suscipere. Qua in re prædicta est illa decan
2 tatissima formula, testatorem censeri † uoluntatem suam cum dispositione iuris communis statutorumque ac decretorum conformare, indeque ad per eum disposita declarationem restrictiuam, atque interpretationem suscipere, dicta l. hæredes mei, §. cum ita ad sen. Treb. ubi Bar. sub nu. 4. omnesq; notãt præsertimq; Alex. col. 5. qui late insistit, Ripa sub nu. 75. qui multa per hãc rationem decidi posse ait, Corn in cõs. 197. circa prin. sub nu. 24 lib. 1. Fel. in c. in generali col. 5. dist. 1. & in c. cùm M Ferrariensis in ult. notab. de constit. Ruin. in cons. 90. nu. secundo & 3.

& 3.consi.141.& 144.sub nu.4.Soc.Iun.in consi.57.
col.5.& in consi.151.sub nu.8.& 158.sub nu.10.lib.
2.Neuiza.in consil.34.sub numero 9.cum seq.ubi
copiose agit in materia Alexand.& Socin.in l.Gal-
lus §.quidam recte de lib.& posthum.Bald.in l.pre
cibus colum.19.C.de impub.& alijs substitu.Petr.
Ancharan.in l.tres fratres de pact.Ias.in l.prima,col.
9.de uulgar.& pupillar.in l.tertia colum 3.de lega.
primo.in l.cum filiofam.col.6.eod tit.& in l.qui fi-
liabus col.3.eod.tit.de leg.1.& in consi.54.lib.1.D.
Alci lib.5.paradox.cap.19.& de præsumptio.reg.3.
præsump.32.Dec.in consil.397 sub num.7.551.sub
nu.2.& 545.sub nu.3.Soci.in consi.90.in princ.lib.
primo Bru.in tract.stat.exclus.fœmi.articulo quin-
to q.11.eo tract.quæst.19.secundæ quæst.princ.sub
numero 36.uersiculo octauo facit.Alex.in consilio
15.& 55.sub numero secundo libro 4.ibique latissi
me in scholijs recentio.Parisi.Cur.iunior in consilio
57.colum.quinta & in consi.171.col secunda.Zanc.
in dicta l.hæredes mei §.cum ita sub nu.119.cum
seq.ad senat.Trebellian.ubi innumeras citat aucto-
ritates Crauc.in consi.70.sub nu.12.& consil.250.
colum.1.Rimin.Iuni.in consi.47.sub nu.20.Bursat.
in consi.75.sub nu.20.Dec.in consil.103.sub num.
3 28.Et ratio est quòd testator † scire leges præsumi-
tur,l.leges sacratissimæ,C.de legib.l.regula in prin.
de iur.& fact.ignor nolleque aliquid contra ipsas le
ges facere Curti.iunior in consilio 43.sub numero
28.l.nemo potest de leg.primo cum simil.& eo ma-
4 gis quòd statutum † dicitur ius commune ipsius ci-
uitatis,Bald.in l.unica,C de confes.Abb.in cap.fin.
colum.septima uersic.sed circa hoc de for.compet.
Ripa in dicto §.cum ita sub num.79.ibique Torniel.
sub nu.153.& Zanc.sub dicto num.119 idemque
5 est in consuetudine loci,† seu in eo quod in loco fre-
quentatur ut per Dec.in consil.597.in princ.& pro-
batur in l.si seruus plurium,§ fi.de leg. .& habetur
apud Ias.in d.consi.84.sub nu.2.Cepol.in l.quod si
nolit,§.quia assidua per illum text.de ædilit.ædict.
Rimin.iun in consi.85.sub num.26.

6 Et hanc † sententiam firmant memorati patres,
per text in l.si duo de acquir hæredit.ubi probatur
eum qui agit intelligi agere secundum iuris commu
nis dispositionem,tametsi de illius incommodo aga
tur,rursus inducitur tex.in dicto §.cum ita ubi pro-
pter præsumptam mentem elicitam ex eo quòd su-
perstes non esset,quæ neptem excluderet,admitti-
tur neptis ad uniuersam hæreditatem,& a proprie-
tate uerborum receditur.ergo si nepos superstes es-
set qui uirtute statuti neptem ipsam exclusisset,a
proprietate uerborum non recederetur.l.pen.C.de
impub.& alijs substitu.Adijcitur insuper in hanc
partem text.in l.Gallus,§.quidam recte de lib.& po
sthum.in illis uerbis ut eo casu ualeat &c.

Hanc tamen sic firmatam conclusionem nonnul
7 la turbare uidentur,† atque imprimis text.in l.ex fa-
cto,§ si quis rogatus ad senat.Trebellian.ubi condi
tio illa si sine liberis decesserit ex uerisimili testato-
ris mente trahitur etiam ad naturales liberos,gra-
uati,& tamen si testator censeretur se conforma-
re cum dispositione iuris communis,uel statuti non
censeretur de naturalibus intellexisse neque cogitasse,
qui de iure communi ab intestato non succedunt,
tot.ti.ulo,C.de natur lib.& capitulo per uenerabi-
lem qui fil.sint legiti.& qui proprie non dicuntur
filii l.filium definimus qui sunt sui uel alien.iur.&
8 per hoc † uidetur quoque confundi quod notant
Cyn.& Fulgos.in l.prima,C.de adulter.& Petr.de
Ancharan.post Bald.in dicta l.tres fratres de pact.
& Alexand.in dicta l.Gallus,§.quidam recte in fin.
de liber.& posthum.cum similib.a Ias cita.in dicta
l.tres fratres & in l.si quis id quod de iurisdi.omni.
iudic.dum uolunt stante lege municipali,ut extan-
tibus masculis fœminæ non succedant,si instituti
fuerint filij non censeri uocatas esse filias,propter
dictum statutum & tamen oppositum uidetur esse
dicendum per antedictum,§.si quis rogatus,ubi
filij naturales de iure communi ab intestato non
succedunt,& tamen ex uerisimili testatoris mente
succedunt grauato,excluso substituto.
9 Adducitur insuper † contra prædictam senten-
tiam text in l.si fuerit in princip.de reb.dub.ibi re-
lictum uni ex cognatis,qui primus capitolium
ascenderit,non debetur alicui,si duo simul ascen-
derint:& tamen si censeretur testator se conforma-
re cum dispositione iuris communis uel statuti,de-
beretur proximiori in gradu,qui ab intestato suc-
cederet,ex quo potest dici primus qui capitolium
ascenderit cum nemo illum antecesserit.l.qui duos
in fin.principij de reb.dubi.& l.ex duobus in prin-
cip.de uulga.& pupilla.& tamen ibi dicitur non de-
beri alicui,ergo.
10 Præterea aduersus supra relatam opinionem,† in
ducitur text.in dicta l.hæredes mei,§.cum ita ad se-
nat.Trebellian.ubi neptis contra proprietatem &
cum uiolatione uerborũ admittitur ex mente testa
toris,& tamen si censeretur testator uoluisse cum
iuris communis dispositione conuenire,aliud di-
cendum fuisset,& per hæc minus ueram esse pu-
tant memoratam opinionem Castr.& Imol.in d.§.
cum ita Fab.sub numero 44.& Ripa ac Torniel.su-
pra relati.
11 Quamobrem † Alex in d.§.cum ita sub num.11.
uersic.ex prædictis putauit sedere distinctionis,sic
opiniones istas esse conciliandas,quod aut disposi-
tio testatoris tendebat ad conseruandum testamen-
tum,ne rumperetur,& præsumitur quod uoluerit
eam uoluntatem regulare secundum statutum seu
legem ne rumperetur,dicto § quidam recte,aut nul
la suberat necessitas conseruandi testamentum,&
tunc aut uiolarentur uerba testatoris si uellemus
eam regulari secundum dispositionem legis aut sta-
tuti & tunc non debent regulari secundum illam,
dicto capitulo Raynutius de testa.& ita loquuntur
Doct.qui tenent contra Bartol.in dicto §.quidam
recte aut non uiolarentur,& tunc debet regulari se
cundũ uerba legis uel statuti,quæ est lex municipa-
lis,& ita loquitur Bat.in dicto §.cum ita & alii qui
illum sequuntur.
12 Sed † hanc distinctionem Alexandri impugnat
Fab.in dicto §.cum ita sub numero quadragesimo-
quarto quia si testator præsumatur se conformare

cum dispositione iuris communis, quando uerba non uiolantur, succedit ut quando uiolarentur non deberet censeri cum dispositione iuris communis se uoluisse conformare, sed consequens est falsum per text. in dicto §. cum ita ubi uerba uiolantur, neptis enim admittitur contra proprietatem sermonis ac uerborum, quæ si non admitteretur testator censetur se conformare cum dispositione iuris communis, quia nepos ex primo filio prædefuncto fuisset exclusus. ergo siue uerba uiolentur siue non, interpretamur mentem testatoris, non ex dispositione legis, uel statuti, sed aliunde ex alijs coniecturis, quæ possunt haberi, in eamque sententiam adducit text in dicta l. ex facto, § si quis rogatus ad Trebellian. in l. si fuerit in principio de reb. dub. cum simili. supra cita. contra opinionem Bart.
13 ideoque † ipse Fab. sub numero 46. in dicto §. cum ita opinatur aliter distinguendum esse, uidelicet quòd aut aliquo modo apparet ex verbis testamenti testatorem habuisse respectum ad agnationem, exemplum si testator dixisset si uterque decesserit sine liberis masculis &c. tunc quia facit mentionem masculorum apparet illum habere intentionem agnationis conseruandæ, quæ per masculos & non per fœminas conseruatur, & tunc uera sit decisio Bar ideoque nepos in terminis dicti §. excluderet ne
14 ptem. Si uerò † ex uerbis testatoris nullo modo apparet illum habuisse mentem agnationis conseruandæ, ut in terminis dicti §. quia dixit sine liberis &c. nam tunc etiam filia fœmina quemcunque substitutum exclusisset. l. prima & ibi per scrib. C. de conditioni. inser. ergo non habuit mentem ad agnationem conseruandam, maximè quia postea substituit Claudiá neptem, unde satis colligitur noluisse testatorem agnationem conseruare, precipuè si habeat testator alios fratres & alios propinquos masculos, quos non substituendo, sed neptem, uidetur non curasse agnationem, nec mouere ait dictum §. quidam recte quia ibi uersatur casus in dispositione testatoris necessaria propter formam legis seruandam, & ideo censetur se cum lege conformare, secus est in dispositione testatoris uoluntaria, in qua uersari uidetur dispectatio nostra, quæ non secundum legem, uerum secundum eius uoluntatem aliunde coniecturatam interpretari debet, sic dicit non obesse text. in dicta l. si duo de acquiren. hæreditat. quia & ibi agitur de prouisione legis necessaria, a qua testator etiam expresse recedere non poterat, ut etiam uidetur ibi uoluisse Alexander.
15 Quantum uero † ad l. quæro, §. inter locatorem locat. dicit ibi contrahentes intelligi se retulisse ad ius commune, quia aliàs locator indebite damnum passurus erat, quæ perpensio in terminis huius disputationis uidetur cessare.

SVMMARIVM.

1 *Quando testatoris dispositio cum iure communi simbolum habet, semper iuris communis dispositioni conformatur. nu. 2.*
3 *In his quæ pendent ab arbitrio testatoris, non conformari illius dispositionem cum iure communi, quando uerba refragantur,*
4 *In ijs quæ lex præter aut contra voluntatem testatoris inducit non attendi testatoris uolontatem.*
5 *Ius commune vbi resistit, actus nullius efficitur momenti.*
6 *In his quæ pendent a libero testantis arbitrio, eius uoluntatem non legis dispositionem attendi.*
7 *Vbi verba dispositionis testatoris suadent, & in legatis plenius, & in testamentis strictius interpretamur.*
8 *In legato mobilium ob dictionem, omnia, comprehendi ea quoque quæ aliàs in legato non venirent.*
9 *Quando versamur in ambiguis, tunc omnem disputationem ad eum punctum reduci.*
Et quomodo putet distinguendum esse auctor. ibidem.
10 *Illi adhærendum esse parti, pro qua potentiores consistunt rationes.*
11 *L. Ex facto, §. si quis rogatus ad Trebellian. intellectus.*
12 *Rationes quando sint pares media uia eligitur.*
14 *Quando res versatur prorsus in ambiguo, censeri testatorem voluisse conformare se dispositioni iuris communis.*
Secundum communem scrib. sententiam. ibi.
15 *Et quomodo intelligenda sint iura quæ pro communi inducuntur.*

Quomodo sentiat auctor dispositionem testatoris esse conformandam cum dispositione iuris communis.

CAP. X.

1 QVid resoluendo concludendum erit in hac controuersia? Ego † in hac difficultate proposita in qua sic uideo uariatum fuisse sententijs, ac laboratum ut conciliarentur diuersitates contradicentium interpretum, putarem sic constituendum esse, quòd aut uerba testatoris de quibus restringendis agitur per dispositionem iuris communis, habent symbolum cum iuris communis constitutione, aut repugnantiam, aut res prorsus uersatur in ambiguo.
2 Primo casu † res omni anxietate uacat, quia in habentibus symbolum facilis est transitus, l. si in rem, §. item quæcunque de rei uendic. Bartol. in l. centurio in prima oppositione de uulgari & pupillari cum simil.
3 Secundo casu † quando refragãtur uerba testatoris dispositioni iuris communis, tunc est aduertendum, quia aut uersamur in ijs quæ pendent ab arbitrio testatoris, & túc seruabitur uoluntas testatoris absque aliqua relatione ad ius commune, quia in arbitrarijs uoluntas habetur pro ratione, instit. de lege. fus. cani. toll. in princ. l. prima, §. pueritiam iuncta ibi glos. in uerb. rata de postul. Ias. in rubr. de leg. 1. in fi. cum simil.

Aut

Aut in ijs quæ præter aut contra uoluntatem te-
4 ſtatoris lex inducit † & tunc uoluntas teſtatoris nõ
attendetur, quam uerba importent, ſed quod iure
diſpoſitum eſt l. nemo poteſt, de legat. primo, cum
ibi nota. Quinimmo ſi ea reiectis actus ex diſpoſi-
tione iuris communis ualere poteſt, habita relatio-
ne ad ius commune ab eo reformationem ac tem-
peramentum recipit l. prima, ubi Bart. & omnes de
cond. inſtit. l. præpoſtere, C. de teſtam.

Quòd ſi ita refragentur uerba, ut a iure communi reformationẽ nequeant recipere, quia ius cõe reſi
5 ſtat annullando, actus † nullius efficietur momenti.
l. iubemus l. hac conſultiſsima, C. de teſt. l. hac con-
ſultiſsima, C. qui teſt. fac poſſ. l. inter cętera de lib. &
poſth. & §. primo, inſtit. de exhæred. lib. l. rem lega-
tam de adim. legat. & facit. l. 4. de reg. iur.

Aut uerſamur in ijs quæ pendent ex arbitrio te-
6 ſtatoris, † verbi gratis in legando latè uel ſtricte, vt
in l. uerbis de uerbo ſig. in § deinceps in auth. de nu
pti. & in diſponendo libere de rebus ſuis l. prima,
C. de ſacr. eccleſ. & l. non uſque ſi quis a parent. ma-
nu. fuerit cum ſimil. tunc enim tametſi ius commu-
ne certas habeat formulas, ubi aliud de uoluntate
defuncti non appareat, ueluti quod legata ſtricte ac
cipi debeant, l. apud iulianum §. ſcio de leg. primo, l.
nummis, de leg. 3. ut in teſtam. plenius uoluntates
teſtantium debeamus interpretari. l. in teſtamentis
de reg. iur. nihilominus ſi uerba diſpoſitionis teſta-
7 toris aliud ſuadeant † & in legatis plenius, & in te-
ſtamẽtis ſtrictius interpretamur, vt per Dec. & alios
in dicta l. in teſtamentis, Bar. in l. generali § uxori de
uſufr. legat. & ideo in legato mobilium, quamuis nõ
uenirent neque libri, neque pecudes, tamen ſi adie-
cta fuerit dictio omnis uel alia ſimilis uniuerſalis, cõ
8 tinebuntur eo legato † non ſolum ſupra dicta ſed ẽt
aurum, argentum, fructus ſeparati a ſolo, & alia mo
bilia etiam uenalia, Alex in conſi. 1 18. colum. 2. uol.
5. Dec. in conſi. 472. per totum. & præſertim ſub ſi.
Pariſ in conſi. 67. columna penul. ſub num. 10. & 11.
libro 2. & idem eſt in alijs ſimilibus exemplis, quæ
quiſque marte ſuo effingere poteſt.

Tertio uero & ultimo caſu, quando res uerſatur
9 prorſus in ambiguo tunc † maior eſt difficultas re-
ſolutionis, eo quia uere in hoc capite conſiſtit pun-
ctus ac neruus difficultatis, & ad hoc unum reducũ
tur omnes controuerſiæ Doctorum, quamuis in ple
riſque confuderint iſtos terminos inter ſe.

Quamobrem ego crederem ſic eſſe diſtinguen-
dũ, quòd aut ambiguitas negocij oritur ex eo quia
concurſus rationum utrinque ingruentium uel con
iecturarum aut præſumptionum, facit, ut non faci-
lè ex uerbis poſſit elici mens defuncti, qualis fuerit.
Aut proficiſcitur ex eo, quod non poteſt ob incerti-
tudinem uerborum excipi an uoluerit teſtator con-
tra, præter, uel ſecundum ius commune diſponere.
Priore caſu, ſi uerſamur in materia de qua teſtator
liberam habeat diſpoſitionem, ſi rationes magis pręſtent in unum partem, quàm in alteram, tunc illi ad
hærebimus parti, pro qua potentiores confluunt
10 † rationes, arg. l. meſennius de neg. geſt. l. cum quæri-
tur de ſtatu homi. l. prima, in fin. ſi ager uectiga. uel
emphyt. eſſe dicatur, & eorum quæ ſupra diximus
in materia mixtorum, & in iſtis terminis procedit
tex. in dicta l. hæredes mei §. cum ita ad Trebellia.
ubi a uerborum proprietate receditur ob efficaciã
coniecturarum maiorem, quæ pro mente defuncti
contra uerba ac diſpoſitionem iuris communis con
11 currebant, ſic etiam † exaudiendus eſt tex. in dicta
l. ex facto §. ſi quis rogatus & omnes fere conſide-
rationes quæ fiunt pro opinio. contra Barto. &
communem.

12 Quod ſi pares ſint rationes, tunc media uia † eligi
tur, mediocritateque res deciditur l. cum filio, ut le-
ro. ſeu fideicommiſ. nomine caueat & l. & hoc titus
de hæred. inſtit. & in § fi. de uulgar. & pupil ac in §.
fin. ibi mediam uiam amplectendam eſſe duximus,
inſtit. quib. permiſſ non eſt fac. teſtam. cum ſocijs,
ſin autem verſemur in ijs, quæ ex neceſſaria iuris di-
13 ſpoſitione ſunt implenda † tunc ſemper communis
regulæ erit locus, ut cenſeatur ſe cum diſpoſitione
iuris communis uoluiſſe conformare, & ita progre
ditur Barto. communiſque interpretum opinio, &
tex. in dicta l. Gallus §. quidam recte de lib & poſth.
in d l. ſi duo de acquir. hæred. in d. l. quidam cum fi-
lium de uerb. obligatio. & alia ijs ſimilia iura quæ lo
quuntur in materia formali, aut alias neceſſario im
plenda. Qualia ſunt ea iura quæ ſupra adduximus,
in ſecundo, membro ſecundi caſus huius noſtræ di-
ſtinctionis.

Poſteriore uero caſu quando ob uerborum incer
titudinem, uel obſcuritatem, non poteſt certa cõij-
14 ci uoluntas defuncti, & ſic res † penitus poſita eſt
in ambiguo ſtatu, tunc ego nulla facta diſtinctione
inter ea quæ in libero eiuſdem teſtatoris diſpoſitio-
ne poſita ſunt, & ea quæ ex iuris conſtitutione ne-
ceſſario adimplenda ſunt, conciperem generaliter
concluſionem ſecundum communem ſententiam,
uidelicet, teſtatorem in dubio intelligẽdum eſſe uo-
luiſſe ſe conformare cum diſpoſitione iuris com-
munis, ex illaque eius uoluntatem recipere reſtri-
ctionem, declarationem ac moderationem, & ita
procedant iura pro communi opinione adducta,
quæ licet pro maiore parte loquantur in caſu neceſ
15 ſario † prout etiam perpendũt ſcribentes qui aduer
ſam tenent ſententiam, tamen idem eſt, etiam in
caſu non neceſſario, per ea quæ conſiderat Cur. ſen.
in dicto conſi. 43. ſub num. 28.

Quia teſtator præſumitur ſcire leges, & nolle ali
quid contra earum diſpoſitionem, ſed cum illis con
uenire uelle.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtatorem intelligi ſe velle conformare iuri communi etiam impropriando verba.*
2 *Quando agitur de actus validitate.*
3 *Sententia quæ ſtricti eſt iuris, intelligitur ſecundum terminos iuris communis.*
4 *Quid putet auctor conſtituendum eſſe circa difficultatem impropriationis verborum, pro confirmanda voluntate defuncti cum diſpoſitione iuris communis, nume. 5. 6. & 7.*

Con-

8 *Confirmandam esse uoluntatem testatoris non solum statutis propriæ patriæ, sed etiam ciuitatis dominantis.*

9 *Ius commune intelligi quoque pro iure statutario ciuitatis dominantis, nu. 11.*

12 *In oppositum tamen communem Doctor. sententiam esse secundum Dec. sed contra secundum Zanchum.*

Vrbem Venetam in terris sibi subiectis recentioris Romæ prærogatiua lætari. num. 10.

13 *Legitimationem factam a Comite Palatino in terris non subiectis imperio non ualere.*

14 *Quid sentiat Auctor in ea difficultate, an ius ciuitatis dominantis possit dici ius commune.*

Et quibus iuribus putet præter cæteros confirmari posse communem opinionem, nu. eo. cum trib. seq.

19 *Statutum loci, ius commune appellari in loco.*

20 *§. Sed quoties instit. de iur. nat. gent. & ciuil. declaratur. num. 21.*

An habeat locum supra dicta conclusio quando oporteret verba impropriare, essemusque non solum in statutis propriæ patriæ, sed etiam ciuitatis dominantis.

CAP. XI.

Mpliatur modo ista conclusio,
vt locum habeat, etiam impro-
1 priando uerba † vt est de mente
Alexand. in dicto §. quidam re-
ctè ubi & Galiaul. columna pri
ma quibus accedit Zanc. in d. §.
hæredes mei sub nume. 1134.
qui ait quòd aliàs nisi ista communis opinio ita extenderetur esset superflua, si enim proprietas uerborum staret pro eo, qui se fundaret in hac regula, certe necessaria non esset illa interpretatio in eius fauorem, quia sola uerborum proprietas a qua in dubio non receditur, l. non aliter, de legatis tertio, sufficeret, hancque ampliationem Alex. & omnes probare asserit, qui quamuis intelligant eam procedere tantum ubi agitur de sustinendo actu, uel de actus
2 ualiditate, † secus uero sit ubi actus ualiditas non sit
in controuersia, ut per Alex. in dicto §. cum ita col. 7. Socin. in consi. 51. colum. 3. circa princ. uolum. 4. Ruin. in consil. 159. in secundo dubio uolumine primo, & in consi. 168. columna secunda, eod. uolumine & alibi sæpe & Torn. in l. tertia, colum. fin. de legatis primo.

Nihilominus ipse putat generaliter intelligendam esse istam ampliationem etiamsi non agatur de na-
3 liditate actus ea ratione † quia si sententia quæ stri-
cti est iuris, dummodo uerba patiantur intelligitur secundum terminos iuris communis, ut per Castr. in l. prima, C. si aduers. libert. multo magis in alijs non ita stricte intelligendis idem dicendum erit, ut etiam uoluit Lancelo Galiaul. ubi supra. & rursus. quia præsumpta conformitas cum statuto præfertur præsumptioni l. quæ de tota de rei uendicat. quæ uincit proprietatem uerborum, ut in dicto §. cum ita, ergo &c. Item quia prædicta reg. seu conclusio locum habet, etiam quando verba repugnarent, ut prosequitur idem Zanch. in dicto § cum ita sub nume. 1137. cum seq. ergo a fortiore idem dicendum erit quando uerba tantum essent impropriada.

4 Quid dicemus? Arbitror ueram † esse huiuscemodi ampliationem, non solum per supradictas rationes, sed etiam ex eo, quia in terminis huius ultimi capitis nostræ theoricæ, nunquam potest dari casus tantæ proprietatis uerborum, quin semper superetur a præsumptione illa formitatis dispositionis iuris communis, cum præcipue ex incertitudine uel obscuritate uerborum non possit propria exurgere significatio, sed potius impropria, ut supra docuimus, lib. 3. huius operis, pro pleniore tamen huius
5 ampliationis † resolutione, dici posset hunc in mo-
dum, quòd aut sumus in ijs in quibus homini liberæ non est dispositionis arbitrium, quæ supra recensuimus, & tunc siue de actus ualiditate agamus siue non semper proprietas etiam aperta sermonis cedat præsumptioni conformitatis iuris communis uel municipalis, & ita procedat ampliatio simpliciter formata, quia nullum ea in re disponentis est arbitrium l. rem legatam de adim. legat. cum similib. Aut sumus in ijs de quibus homo disponere potest & tunc aut agimus de actu sustinẽdo, & uera sit ampliatio procedatque quod dixit Alexand. supra relatus. Aut uersamur in alia materia, & tunc si potentior erit præsumptio conformitatis, ueluti quia ex aliquibus coniecturis accedat illi mens defuncti,
6 conformitatis † præsumptioni cedat proprietas, si
uero par sit uirtus a uerborum proprietate non sit recedendum, l. non aliter de leg. 3. cum sociis, quia ex paritate iurium res fit dubia, & in dubiis id proprietatis est priuilegiũ, vt ab ea nõ debeat recedi d. l. non aliter & l. Labeo de supell. legat. Quòd tñ inferior sit præsumptio conformitatis, proprietate, tũc
7 proprietati † sit deferendum, attendendaque illa uo
luntas, quam uerba important, quia non aliud quis uoluisse creditur quàm uerba designant, etiamsi aliam mentem habuerit l. si repetendi, C. de condic. ob causam l. si mater, C. de donat. ante nupt. & l. dedi §. si quis quasi de cond. caus. dat.

Ampliatur secundo loco ista conclusio, ut non solum procedat in statutis propriæ patriæ ipsius te-
8 statoris, sed etiam † in statutis ciuitatis dominantis,
cum quibus se conformare prius testator intelligitur, quàm cum dispositione iuris communis, idest Romanorum, iuxta, §. sed quoties instit. de iur. natu. gent. & ciuil. etiamsi in uolumine statutorũ illius patriæ ad esset statutum, quo caueretur, ut deficientibus statutis patriæ ad ius commune deberet recur-
9 ri. quia ius commune † intelligitur quoque pro iure
statutario ciuitatis dominantis, ut probauit latè Roma. in consi. 218. quem solum refert Carcialup. in dicta l. omnes populi. columna secunda, de iust. iur. Rimin. in consi. 72. in fin. & Socin. in consi. 81. col. 2. uolum. 1. Dom. Alcia. in l. pupillus §. territorium de uerb. signifi. Craue. de antiq. tempo. par. 4 §. transeo nunc sub num. 53. cum simil. a Zanch. adduct. in d. §. cum ita sub nu. 144. qui inter cætera adducit Fulgos.

10 gof. in consi.72. colum.2. in fin. ubi † loquitur de
consuetudine vrbis Venetæ, quam in terris sibi sub-
iectis nouioris ait Romæ prærogatiua lætari, inq̃t
tamen idem Zanch. quòd coutra hanc ampliationẽ
tenuit Socin. sibi contrarius in consi.27. uolum.2.
subdens, quòd licet aliàs contrarium consuluerit, il-
lud fuit quia persuasum sibi fuerat, ita seruari so-
litum esse, quam sententiam firmat idem Socin.
in consilio 14. uolum. quarto, Deci. in consilio 46.
quæstio. columna penul. & latius in consi. 685. & in
consi 429. columna secunda, ubi fortius dicit, hanc
11 † esse communem opinionem, quæ uidetur proba-
ri in §. sed quoties instit. de iur. nat. gent. & ciuil. cui
non uidentur satisfacere quædam responsiones ab
aduersantibus cousideratæ, quibus replicat Decius
in dicto consi. 685. pro qua sententia. uidetur quo-
que sentire Claud. Aquens. in l. post dotem sub nu
me. 31. solut. matrimo. vbi primam opinionem re-
fert pro dubitabili, amplectitur tamen idem Zanc.
sub nu. t 145. & seq. priorem opinionem, quam di-
12 cit † esse magis communiter receptam, quicquid di
cat Dec. in dicto consilio 425. quem ait non fuisse
attestaturũ de communi opinione in contrarium, si
uidisset illas auctoritates, quas pro prima opinione
idem Zanc. sub illis duobus numeris præcedentib.
congessit, & quamuis nolit disputare de ueritate re
plicationum Dec. ad responsiones datas ad dictum
§. sed quoties, nihilominus in confirmationem ante
13 dictæ opinionis addit, quòd legitimatio † facta per
Comite Palatinum in terris non subiectis imperio
non ualet, ut in terris Ducatus Mediolani consuluit
Cur. senior consi. 65. super præmisso colum. 13. & in
terris Etruriæ, ac Ducatus Veneti refert, plerosque
dicentes ut latius ipse per integram colum. prose-
quitur. Quid erit constituendum in hac controuer
14 sia? Mihi placet prior opinio, † quæ uidetur in indi
uiduo esse decissa per tex. in l. de quibus de legib. in
prin. dum sic inquit iur. cons.

De quibus scriptis legibus non utimur, id custo-
diri oportet quod moribus & consuetudine intro-
ductum est. Et si qua in re hoc defecerit tunc q̃d
proximum & consequens ei est. si nec id quidem ap
pareat, tunc ius quo urbs Romana utitur seruari
oportet, quæ iurisconsulti uerba ostendunt, primas
partes iu causarum decisionibus cuiusque loci esse
legum scriptarum iu eodem loco, deinde consue-
tudinis cuiusque loci, & si quid ea in re defece-
rit quod proximum ac consequens illi est. Postre-
mas uerò partes esse iuris communis Romanorum.

Quamobrem in illis uerbis, quod proximum
ac consequens illi est uere probari opinor, ius
illius ciuitatis dominantis, cui immediate sub-
sit locus in quo sit controuersia decidenda, at-
tendendendum esse, quia illud uere proximum at
que coniunctum est iuri proprio cuiusque loci, &
medium inter illud ac ius ciuile Romanorum, cui
15 postremo loco est adhærendum, & causa † proxima
prior attenditur remota, l. ligni. in fin. de legatis 2. l.
l. sed si plures §. in arrogato de uulgar. & pupilla sic
igitur ille tex. inductus ni fallor concludenter pro-
bat communem illam priorem sententiam quam ve
re communem esse reor. Adstipulatur huic senten
tiæ tex. in l. si seruus §. fin. de legat. primo, dum inq̃t
I.C si numerus nummorum legatus sit, neque ap-
pareat quales sint legati, ante omnia ipsius patris-
familias cõsuetudo, deinde regionis in qua uersatus
16 est, exquirenda est, arguendo enim † a patrisfami-
lias consuetudine ad consuetudinem ciuitatis, ut ab
eius dispositione ad legis dispositionẽ arguitur, iux-
ta legem uerbis de uerborum significatioue & §. di
sponat in auth. de nupt. ut a peculiari patrisfamilias
consuetudine ubi de illa non constet fit transitus ad
consuetudinem regionis, & non coutinuo progredi
mur ad interpretationem iuris cõmunis, sic a pecu
liari ciuitatis lege uel consuetudine deficiente, fiet
transitus ad consuetudinem uel legem regionis seu
prouinciæ uel status, quæ dicitur posita esse in ciui-
tate dominante, & non continuo fiet progressus ad
ius ciuile Romanorum quod commune dicimus.

17 Idem mihi uidetur probare tex. in l. cum de lanio
nis §. optimum ergo esse. de fund. instruc. in illis ver
bis. Sed imprimis quid testator demonstrare uo-
luerit, deinde in qua præsumptione sint, qui in qua-
que regione commorantur.

Postremo ego considero, quod cum ciuitatis Do
18 minantis † iurisdictio atque imperium, omni-
bus ciuitatibus illi subiectis sit commune subal-
ternatim proximius, ac immediate, ea ratione qua
totum influit in suas partes, l. in toto, de regul. iur.
Et genus in suas species, l. semper generalibus de
reg. iu. ut partis uel speciei peculiaritate cessante ad
uirtutem proximi uel subalterni totius uel generis
confugimus, & non continuo ad totum uel genus
generalissimum conscendimus, sic quoque dicendũ
erit in casu isto, ut a deficiente peculiari cuiusque
loci lege non e uestigio conscendamus ad ius com-
mune Romanorum, sed ad ius commune urbis do
minentis, quod proximius immediatius atque sub
alternatim commune est.

19 Quinimmo si statutum ipsum quod præualet † in
loco ius commune eius loci dicitur, ut per Abbat.
in rubr. de consuetud. in capitulo primo, ut lit. pen-
dent. Ias. in l. omnes populi colum. 1. de iusti. & iur.
scholias. ad Dec. in consi. 485. sub litera B. & in ca. li
cet causam de prob. sub litera B, quicquid ibi uelit
Dec. multo magis debebit ius commune dici quod
ciuitatis dominantis est. Neque mouet tex. in d.
20 §. sed quoties † instit. de iur. natur. gent. & ciuil. quia
loquitur in mentione iuris ciuilis facta a legislatore
uel in iuris ciuilis libris, quæ semper intelligitur de
iure ciuili Romanorum, prout per excellẽtiam poe
tæ, ac oratoris mentio; apud latinos simpliciter fa-
cta, intelligitur de Virgilio & de Cicerone, apud
Græcos de Homero ac Demosthene, & inter Aca-
demicos Philosophi nomen exauditur de Platone,
inter peripateticos de Aristotel.

Nos autem loquitur iu hominis dispositione, si-
ue illa inter uiuos, siue in ultima uoluntate. vnde ex
ui subiectionis qua tenetur primum uersus illius pa
triam, & deinde erga ciuitatem dominantem suc-
cessiuo ordine, intelligitur se ad ius ciuile patriæ ac
prouinciæ suæ se uoluisse referre, quia quod specia-
lius

lius est, derogat generaliori, l. hoc legatum de legat.
21 tertio, l. in toto de regul. iur. Rursus dicitur † dictum § sed quoties procedere in iuris ciuilis appellatione simpliciter prolata, nos in relatione simpliciter a partib. uel a testatore, facta ad ius commune, quæ debet intelligi de iure, quod ipsis magis commune est quàm alij, dicta l. hoc legatum in princ.

SVMMARIVM.

1 *Testatorem intelligi se uoluisse conformare non in eo, quod est, sed quod putauit esse de iure communi.*
2 *Sed Auctorem de hoc dubitare.*
3 *Præsumptionem iuris esse debere super eo, quod fieri debuit.*
4 *L. quo loco §. primo, de hæred. instit. quomodo sit intelligi debeat.*
5 *An testator in ijs quæ non deferuntur iure hæreditario, censeatur se velle conformare cum iure communi.*
6 *Fœmina a statuto exclusa, non censetur per testatorem fore exclusa, nisi ab hæreditate eius de quo statutum loquitur.*
7 *Fœminam se habere ad masculum, vt se habet nepos ad filium.*
8 *Vel tanquam substitutus ad institutum.*
9 *Fœminam non semper dici exclusam, sed quamdiu uiuit masculus.*
10 *Si in statuto adessent dictiones donec & quamdiu aliaue similes.*
11 *Aut adessent uerba habentia tractum de futuro.*
12 *Auctorem tamen habere casum prædictum vt valde suspectum.*
13 *Testatorem in ambiguis censeri se conformare voluisse cum iure communi.*
14 *Personam idiotam non censeri velle se conformare cum dispositione iuris communis.*
Sed cum rusticana consuetudine. ibid.
15 *Modo tamen constet de rusticana illa consuetudine.*
16 *Auctorem tamen putare, quòd tam rustici & idiotæ, quàm alij debeant intelligi conformare se velle cum dispositione iuris communis.*
17 *Dispositionem testatoris intelligi secundum communem vsum loquendi, qui non conueniat cum dispositione iuris communis.*
18 *Casum tamen prædictum, quamuis sit in se verus, non deseruire in materia nostra.*
19 *Rubeus in §. quidam l. Gallus de liber. & posthum. declaratur.*
20 *Qualitas personæ quando superat eam præsumptionem, non censetur testator se conformare cum dispositione iuris communis.*
21 *Præsumptionem conformitatis cum iure communi cessare, quando pars aduersa uellet probare contrarium.*
22 *Plures alios casus remissiue referri, in quibus cessat ratio præsumptionis conformitatis cum iure communi.*

Quibus in casibus procedat illa conclusio, quòd testator censeatur uelle se conformare cum dispositione iuris communis.

CAP. XII.

Limitanda modo est memorata conclusio nonnullis in casibus, quos prosequitur Zanch. in d. §. cum ita a numero 1154. usque ad num. 1174. per 4. col. Quorum aliquos retulisse, in illisque mea quæ sit sententia dixisse contentus ero.

Primus igitur erit, ut intelligatur prædicta conclusio, quòd testator intelligatur seu magis præsumatur se uelle conformare cum di-
1 spositione iuris communis, non † quòd censeatur se conformare uelle cum eo quod uere de iure erat, sed cum eo quod putabat ipse testator de iure esse. ita limitat Socin. in l. cum auus colum. 10. in princ. de condit. & demonstr. & in dicta l. Gallus §. quidã recte ante num. 8. de lib. & posthum. & ante illum Castr. in l. quo loco §. primo, per illum text. de hær. instit. Dom. Alcia. de uerbo. sig. libro tertio, versicu. octaua erit forma, Paris. in consi. 19. sub num. 167. volum. secundo, per tex. in dicta l. quo loco §. primo de hæredib. instit. quibus addit Zanch. Castr. in consi. 121. uisa quadam columna secunda, libro 3. sed in meo Codice nihil dicit Castr. neque in dicto consil. 121. neque in consi. eius exordij uisa quadam in dicto lib. secundo.

2 Attamen ego in hoc subsisto, † quia hæc iuris præsumptio non est super eo quod uere opinabatur testator, nec esse potest, cum id incertum esse supponat in hoc postremo capite, in quo regulam constituimus, sed super eo quod opinari debuerat, quia cum iuris præsumptio sit super incerto. l. non est uerisimile ubi glo. & doctor. quod met. caus. glo. Abb. & alii in cap. quarto de præsumptio. Dom. Alcia. co. tracta. de præsumptio. par. prima, Recentio. in l. j. in princ. de uerbo. obligat. dum sermonem instituunt post Bar. de præsumptio. ac ficta stipulatione, & supra disseruimus lib. 5. in instrumento rationis, dum egimus de præsumptiua ratione, nõ potest fieri fundamentum super eo, quod opinabatur testator, sed
3 quod opinari debuit, quia † præsumptio iuris est ad id quod fieri oportuit, arg. l. penult. de iust. iur. & eius quod scripsit Cranc. in rub. de legat primo, paulo post princ. quia si esset super certo, non præsumptio foret, sed fictio, vt per Bart. & alios in l. si is qui pro emptore de usucap. Alciat in dicta prima part. de præsumptio & supra diximus libro tertio, in materia fictæ significationis. Neque mouet text. in
4 † dicta l. quo loco §. primo, de hæred. instit. & auctoritates Doctorum super eo fundatæ, quæ in oppositum citantur, quia loquuntur nõ in casu ambiguo & incerto, prout nos uerba facimus, sed in claro qñ ex uerbis constabat quid testator opinaretur, quia tunc illius sententiam seu opinionem sequimur, nec

locus

locus est præsumptioni, quòd facere uoluerit prout
de iure, quia in claris non est opus coniecturis li.
uulgaribus.
5 Secundus casus est, † quando essemus in ijs quæ
non deferuntur iure hæreditario, sed alio iure, quia
tunc disponens non censetur se conformare uelle
cum dispositione iuris communis, uel statuti ab in
testato loquentis, ita intelligit Zanch. loco iam re-
lato sub num. 116. opinionem Doctorum tenentiū
contra Bar. in dicto §. si liberi, uidelicet Bald. in l. li-
berti libertæque C. de bon. liber. Saly. in l. secunda,
quæstio. 17. C. de iur. emphyt. Alexand. in apostillis
ad Bald. loco iam relato & in consi. 9. columna 2.
uolumine quinto, ubi Scholiast. in princ. ita, distin-
guit & ad consi. 15. colum. prima, uolum. quarto, &
ita hanc materiam distinguendo concordat etiam
Socin. iun. post Campeg. ab eo relatum in consi. 71.
colum. 11. uolum. primo, & Paris. in consi. 68. colu.
secunda, in fin. lib. secundo, pro qua concordia ad-
dit Zanc. præallegatus, quia uerisimile quidem est,
quod testator, & contrahentes censeantur se confor-
mare cum statuentibus in ea materia in qua statuen
tes loquuntur, sed non in diuersa. Item quia fœmina
6 exclusa † per statutum non censetur esse exclusa per
testatorem, nisi ab hæreditate illius de quo statutū
loquitur ut per Soci. in consi. 55. in fi. uolum. 3. sub
dentem quod tenētes contrarium sibi uidentur pa-
ralogizare, Cur. iun. consi. 49 colum. 4. Craue. consi.
250. colum. tertia, & alij per eum relati. Rursus q a
7 filia exclusa ita se habet ad masculum, † sicut se ha-
bet nepos quò ad filium, ut per Ias. in l. si quis post-
humos § primo, colum. 2. de lib. & posth. Ruin. in cō
8 si. 117. nume. 16. uolum. 2. uel se habet † tanquam
substitutus ad institutum, ut per Ias. in consi. 166.
clausula codicillaris uolum. 2. & Ancharan. in con-
si. 221. hæc quæstio. & Brun. in tractat. stat. fœm. ex-
clusi. articul. 10. quæstio. 3. colum. fin. hincque esse
9 † quòd non semper dicitur exclusa, sed quamdiu ui-
uit masculus, cuius intuitu uel fauore est exclusa, ut
per Abba in consi. 92. columna fin. uolumine secun-
do, quod tamen intelligit Zanch. in consi. 1167. quā
10 do in statuto adessent † dictiones donec quamdiu
& similes, ut latissime per Soc. iun. in consi. primo,
columna 2. volum. primo, Brun. loc. cita. articul. 10.
quæst. 5. & per Zuccar. in l. fin. sub nu. 16. C. de edic.
11 Diui Hadria. toll. uel quando † adessent uerba ha-
bentia tractum de futuro, ut exemplificat Ruin. in
dicto consi. 117. columna antepen. uolum. secundo.
Quinimmo ad hæc requiri, ut in tali agnato ad
sit spes sobolis suscipiendæ, aliàs secus esse dicendū
ut in eo qui sit constitutus in sacris, ut per Socin. iu
nio. in dicto consi. 1. sub nu. 63. uolum. primo, cum
simil. ibi ab eodem citatis. Sed ego habeo hunc
12 † casum pro ualde suspecto & decisiones supra alle
gatæ parum mihi uidentur deseruire ad hoc propo
situm. Nam licet uerum sit quod conclusio ista in-
telligenda sit in ijs rebus quæ subiacent dispositio-
ni testatoris ac statuti, ut loquuntur Paris. ac Socin.
iun. supra relati, nihilominus non est uerum illam
restringendam esse ad ea tantum quæ iure hæredi-
tario deferuntur, quia modo sumus in ijs de qui-
bus testator libere disponere possit, uel quæ sub ia-
ceant dispositioni testatoris uel hominis siue insti
tuendo, siue legando, siue fideicommittendo, siue
inter uiuos contrahendo, illis de rebus uel circa eas
13 res disponatur, semper † in ambiguis censendus
erit disponens uoluisse uoluntatem suam conforma
re cum dispositione statutorum, decretorum, con-
suetudinum patriæ ac ciuitatis dominantis, & iuris
communis per iura, auctoritates, rationes & alia su-
pra allegata quia omnes hominum actiones in am-
biguis recipiunt interpretationem conformem iuri
communi l. cum auus de conditio. & demonstr. l. cū
acutissimi, C. de fideicommis. l. quoties idem & l.
semper in stipulationibus de reg. iur. cum notat. in
l. ult. §. in computatione, C. de iur. delib. in l. secunda
C de noxal. & in capit. cum dilectus de consuetud.
& constat ex ijs quæ late disseruimus supra lib. pro-
xim. præcedent. non igitur iure medio poterit re-
stringi proposita assertio ad ea solum quæ iure hæ
reditario deferūtur. excluderet enim hæc restrictio
alias omnes dispositiones, quæ extra ius hæredita-
rium uersarentur quo nihil dici posset absurdius igi
tur uel aliter concipienda, aut minus uera erit ante
dicta restrictio, quamuis auctoritates pro illa cita-
tæ in terminis suis sint ueræ. & ita se rē habere ostē
dit supra relata Zanchi ratio, dum inquit uerisimile
esse quòd statuentes se conformare uoluerint cum
statuentibus in ea materia in qua loquuntur non
autem in diuersa.
14 Tertius casus † est in dispositione personæ idiotę
ut per Socin. in consi. 37. columna quarta, uersiculo
quinto, sub num. 8. uolum. 3. ubi ait quòd licet iu-
ris dispositio sit, ut quando familia vocatur uel pa-
rentela dicantur omnes uocati ordine successiuo.
ita ut priores in gradu priore loco admittantur, iux
ta l. cum ita § in fideicommisso de leg. 2. ubi Doct.
not. & ibi est casus & in d. §. quidam recte, tamē ista
consideratio non cadit in personam idiotam, quæ
non capit hanc iuris interpretationem, sed crassiore
minerua si de parentela uel familia loquitur, acci-
pit de tota, ut in simili dicit glo. in l. quod si nepotes
de testam. tutel. in l. quoties C. de famil. ercisc. & in
l. hæc stipulatio, §. hæc quoque de uerbo. obligatio.
cum simil. quę ibi adijciuntur a Soci. sed est animad
uertendum, quia hæc restrictio non est simpliciter
uera, neque etiam ad casum hunc nostrum applica-
15 bilis, sed tantum in casu illo, quando essemus certi
de consuetudine illa rusticana disponentis idiotæ,
uel rusticorum regionis in qua is uersaretur, iuxta
tex. in l. si chorus in princip de legatis tertio, in d. l.
si seruus §. ult. de leg. primo, & in l. cum de lanionis,
§. optimum cum simil. supra citat. quibus adstipulā-
tur ea quæ scripsimus supra lib. 4. huius operis, cæ-
16 terum ubi uersemur in ambiguo, † ego non uideo
cur ita non debeant intelligi rustici & idiotæ cōfor-
mare uoluntatem suam dispositioni statutorum ac
iuris communis, quemadmodum & cęteri, cum prę
sertim non eximantur a communi iuris censura ta-
les personæ, nisi in casibus a iure expressis, iuxta tra-
dita per gl. & doctores in l. ult. C. de iur. & fact. ignor.
Bald. Ias. Dec. & alios in l. iuris ignorantia, C. qui ad
mitti.

mitti. Alex.in l.si quis id quod colum.4.in princ.de
iur.omni.iudic.& in consi.14.libro secundo cum si-
mil.propterea intelligendus erit iste casus ut ualeat
sustineri solum, quando simus certi de consuetudi-
ne rusticana secus in dubio quia leges sunt genera-
les & ab omnibus debent,sciri & obseruari l. leges
sacratissimæ C.de legibus.
17 Quartus est † quando probatur ea in re commu-
nis usus loquendi, qui non est secundum iuris com-
munis dispositionem ut per Socin.in consi.37. col.
4.uersi.ad secundum uolumine tertio, licet sit mul-
tum difficilis probationis sed hanc limitationem di
cit Zanc.sub num.1193.loc.iam relato reprobari a
Rub Alex.in d §.quidam recte,se tamen nihil hac in
re decernere quia non uacat,sed uidendum esse So
cin.in l.Gallus,§.ille casus de lib.& posth.
Sed ego dico hunc casum uerum quidem esse in
18 suis terminis,†sed non deseruire in materia nostra,
quæ procedit in prorsus ambiguis, quando nullo
modo constat de uoluntate,nisi forte diceremus es-
se hunc casum exaudiendum, quando stante incerti
tudine atque ambiguitate uoluntatis defuncti. con
tra præsumptionem quæ staret pro conformitate
iuris communis, adesset in eodem genere contra-
ria uis communis usus loquendi, quia facta eius pro
batione,iuxta tradita per Bar.in l.Labeo de supel.le
gat.& Roch.Cur.in cap.fi. de consuetud & ea quæ
supra retulimus libro.quarto , huius operis dubio
procul conformitas iuris communis cederet com-
muni loquendi usui, ut late scripsimus dicta l.
quarta,aliàs extra hunc sensum uix est ut possit esse
19 locus huic casui, & in istis terminis†procedit quod
scripsit Rub.Alexandr.in d § quidam,in primo not.
sub num.tertio ubi ait quod quando urgentior præ
sumptio est contra hanc præsumptionem confor-
mitatis iuris communis,tunc illa attenditur,ut in l.
cum ita §.in fideicommisso de leg.secundo ubi no-
minati cum familia testatoris,etiam si sint de fami-
lia testatoris,non tamen censentur eo.ordine uocati
quo illi qui ueniunt nomine collectiuo familiæ,quá
uis & ipsi in gradu sint dispari ipsi testatori,quia no
minatio illa arguit maiorem dilectionē in ijs quàm
in comprehensis sub nomine collectiuo ,& æquali-
tatem inter ipsos nominatos, iuxta tradita per illos
in l.quoties & in l nonnunquam ad Senat.Trebel. &
20 † ad hoc quoque caput trahendus est casus quando
præsumptio qualitatis personę separaret hanc præ-
sumptionem,ut in l.plenum §. equitij de usu & ha-
bita.in l.ex militari ubi pulchrè Bal.de milit.testa.&
per Alex.in l.impossibilis in tertia colum & in l.con
tinuus §.illud de uerbo. obligatio. ut per Fulgos.in
pulchro casu in consi.27.& Dec.in cap. causam quæ
in 3.col. de rescript.
21 Quintus est casus, quando contra†præsumptio-
nem istam conformitatis cum dispositione iuris cō
munis,is aduersus quem illa induceretur uellet pro-
bare contrariam defuncti uoluntatem , sic firmat
Rubc.Alexan.in dicto §.quidam recte sub num.4.
per l.planè §.sed si corpus de legat.primo,& probat
text. in l.non est uerisimile quod met.caus. docto.
in cap.quanto de præsumptio.per illum tex. Dom.
Alc a.de præsumptio.par.3.& in fortioribus termi-
nis par.2.eiusdem tract.sub num.6.& seq & docto.
in dicta l.si is qui pro emptore & recentior. in d.l.j.
22 in prin.de uer.oblig possent plures † quoque alij
casus perpendi ex ijs quæ supra tradidimus libro 2.
ad fin.& tertio post prin sed ne actum agamus,su-
persedebimus a relatione. Alios nōnullos pertractat
Zanc.loco iam relato,sed quia illi magis deseruiunt
peculiaribus terminis illius illationis , quam facis
ex generali conclusione, quàm ad generales termi-
nos quęstionis a nobis propositę,ideo &c.

SVMMARIVM.

1 *Personæ qualitas quando præponderat generalitati uerborum per illam restringuntur uerba generalia.*
2 *Laicus qui generaliter probibetur in episcopum eligi tamen propter integretitatem uitæ eligi potest.*
3 *Propter magnam personarum legalitatem recedi pleruq; a regulis iuris communis.*
4 *Post publicatas attestationes tamensi non admittantur testes ob timorem subornationis, attamen ob magnam legalitatem, uitæque exemplaritatem, morumq; probitatem etiam post publicatas attestationes testes admitti. num.5.*
6 *Eum qui probie atque legalis uitæ sit, posse testes post publicatas attestationes producere, & etiam dictum suum corrigere.*
7 *Testis consanguineus ob uitæ probitatem pro consanguineo admitti.*
8 *Idemque esse in coniuncto sanguine, qui impetratus fuerit in iudicem.*
9 *Litigantem qui magnæ sit uitæ probitatis, in expensis non esse condemnandum.*
10 *Iudex qui integræ opinionis uirum de crimine capitali accusatum, non iusserat in compedibus ius dicere, sed urbem illi pro carcere assignarat, in syndicatu fuisse liberatum ob integritatem opinionis illius.*
11 *Propter excellentem hominis scientiam excusari ab onere tutelæ eum, qui extra patriam profiteatur.*
12 *Quam ob causam & a damnatione bestiarum quis eripitur.*
13 *Minor ob summam peritiam a generali beneficio restitutionis in integrum arcetur.*
14 *Impubes in quo malitia suppleat ætatem, non arceri a contrahendis matrimoniis.*
15 *Eos qui optimi sunt ingenij, ad Doctoratus apicem promoueri posse etiamsi non multum profecerint.*
16 *L.magistros C.de professor.& med.lib.12 limitari ac declarari.*
17 *Scholasticos bonæ spei, atque optimæ indolis imperitis doctoribus esse præferendos.*
18 *Nisi simus in ijs quæ Doctoratus ordinem respiciunt.*
Et propositis exemplis declaratur.
19 *Arbitrum propter excellentiam personæ, extra locum compromissi, posse sententiam proferre.*
20 *Episcopum non comprehendi sub generali edicto excommunicationem irrogante.*
21 *Cap.ubi periculum de electio.& elect. potesta. lib.6. & cap.*

& cap. quia periculosum de senten. excommuni. intellectus.

22 *Ad personas egregias transmitti interrogatorem, qui illas examinet.*

23 *Personas illust. in scriptis citandas esse.*

24 *Pœnam furcarum ad plebeios restringi, neque imponi illis qui in aliquo nobilitat, uel militiæ gradu sunt.*

25 *Personam in dignitate positam non posse torturæ subijci.*

26 *Feudatarios qui habent subditos, exercitiumque iurisdictionis, habere dignitatem.*

Nec posse torturæ subijci. ibi.

27 *Doctores non posse tortura affici.*

28 *Eosque in dignitate constitutos esse.*

29 *Nec posse carcerari cum denegatione alimentorum.*

30 *In facti tamen contingentia uisos fuisse Doctores carceratos diversis criminibus.*

31 *Propter æs tamen alienum non posse carceri mancipari.*

32 *Plura alia Doctorum priuilegia remissiuè referri.*

33 *Donationem factam in filio potestate propter Illust. dignitatem ualere.*

34 *Bald. in §. item sacramenta de pace tenenda declar.*

35 *Regem catholicum & Sereniss. Hispaniarum, ac Christianissimum Francorum Regem iura Imperij habere in eorum regnis.*

36 *Restrictiones quæ personæ gratia fiunt an ipso iure, uel ope exceptionis operentur.*

37 *Eaque in difficultate iura contradicentia referri. ibi.*

38 *Sed a D. Alciato ea iura conciliari.*

39 *Cuius assertio ab auctore declaratur.*

40 *Qualitas ubi est fundamentum alicuius intentionis debere illam formiter probari.*

41 *Notoria quamuis releuent ab onere probandi, non tamen ab onere deducendi.*

Personę qualitas ubi repugnat generalitati uerborum, uerba generaliter non intelligi.

CAP. XII.

Estringitur tertio loco principaliter supra firmata conclusio generalitatis uerborum, ut locum non
1 habeat, quando personę † qualitas
ita præponderet generalitati uerborum, ut illam superet, ab eaque
eximeretur, ut multis exemplis docet Lud. Roma in l. si uero, §. de viro solut. matrim.
sub nu. 20. cum sex sequent. sub nu. 35. cum quatuor
seq. & sæpius per discursum repetitionis eius §. & D.
Alcia. dicto lib primo, de uerborum signifi. a num.
48. usque ad nu. 61. exempli gratia prohibetur lai-
2 cus generaliter † in episcopum eligi, restringitur,
ubi sumus in eo qui uitæ integritate, probitateque
ac morum castimonia splendet, ut contigit in diuo
Ambrosio, Nicolao, ac Seuero qui propter eorum
frugi uitæ singularia merita, a uita seculari ad episcopatum assumpti fuerunt. cap. statuimus §. his om-
nibus auctoritatibus 61. distinctio. & cap. nullus in
3 episcopum 60. distinctio. Sic etiam † propter ma-
gnam legalitatem, incomparabilemque personarũ
probitatem plerunque recedimus a regulis iuris
communis, & ideo quamuis post cognitas publica
4 tasque attestationes non sit locus ulteriori † produ-
ctioni testium ob timorem subornationis, clemen.
prima, de testi. au. ib. at qui semel ubi glo & doctor.
C. de probat. si tamen testes producendi adeo sint
5 probæ † atque exemplaris uitæ, ut nullum cadat du-
bium subornationis in eorum testimonium, quam-
quam hæc sit rara auis in terris nigroque simillima
Cygno, poterunt non obstante regulæ generalita-
te produci atque examinari, Specul. in titu. de instr.
edit. §. fin. uersi. sed quid si debitor, ibique Io. Andr.
in additio. Butr. in capit. secundo, ad fin. de probat.
saltem de æquitate cano. sequitur ac commendant
Alex. & Ias. in l. iubemus sub num. septimo, de iudi.
Dom. Alcia. dicto lib. primo, de uerbo. significat.
sub num. 52. cui decisioni maxime applaudet, quod
scribit Bald. in cap. præterea de testibus cogend.
6 † cum qui probæ atque integræ sit uitæ, posse post
publicatas attestationes testes producere, ac dictũ
suum corrigere, idem concludit Specul. in iudice cõ-
sanguineo, in tit. de offi. iudic. deleg §. superest uer-
sic. quid si est consanguineus, idemque in teste con-
7 sanguineo † affirmat Imo. in c. cũ R. Canonicus de of-
fic. delega Ias. in dicta l. iubemus sub num. 11. per
bonum tex. ut uocat in simili in capitulo in literis
de testibus.
8 Nec differt quod de coniuncto † sanguine impe-
trato in iudicem dicit Butr. in capit. postremo, de
appellatio. consonat etiam quod tradidit Hostiens.
in capitu. finem litibus colum. penul. de dol. & con-
9 tum. de litigante qui talis qualitatis † sit, ut non
debeat condemnari in expensis propter præ-
sumptionem probitatis eius uitæ, etiamsi regulariter uictus uictori condemnari debeat in expensis,
quam sententiam probarunt Ioan. Andr. Anchar.
Butri. in dicto capit. finem litibus, Alexand. in l. pro-
perandum §. sin autem alterutra colum. 4. C de iud.
Ias. in dicta l. iubemus sub numero 12. qui adducit
glo. in uer. scirent 12. quæstio. secunda, quæ dicit ta-
les personas semper præsumi habere iustam causam
litigandi, indeque inferri potest ad declar. nou.
constit. in titu de iudic. in §. omnes ius dicentes. A
10 prędictis non † recedit quod scribit Ang. in l. si a bo-
næ fidei in uersic integræ opinioni de rei uendicat.
qui se obtinuisse ait, ut iudex in siudicatu liberare-
tur, qui magnæ existimationis uirum criminis capi-
talis accusatum, non in compedibus ius dicere inferrat, sed urbem pro carcere illi assignarat, cum is
uiolato iureiurando solum uertisset. cuius senten-
tię se subscribunt Ias. & Dom. Alcia. in loc. supra ci-
ta. & quorum dictis alia plura his similia exempla
colligi possunt. Propter excellentem quoque scien-
11 tiam † a communibus iuris regulis recedimus, un-
de quamuis Doctor extra patriam suam profitens
ab onere tutelę non sit immunis, si tamen præcellen-
tis sit scientię, excusatur l. sed & reprobari §. amplius
de excusatio. tuto. Propter singularem quoque ar-

tificij

12 tificij scientiam, ab bestias damnatus, † ad preces populi ex indulgentia Principis ueniam consequi
13 potest.l.ad bestias de pæn. Sic minor † uiginti quinque annis ob summam peritiam, eiusque industriā a generali beneficio restitutionis in integrum arceatur l.prima, C qui & aduersus quos, notat glo.in l. neque profes sio C.de mun.patrim.libro 10.in l.minor uiginti quinque annis omissum de minor. Bal. in l.prima, §.interdum de excusatio.tuto. & in l.sed
14 milites §.iam autem, ad quod facit † quod habetur in cap.puberem & capit.fin.de despons.impub.ubi a generali impuberum prohibitione a contrahendis matrimonijs excipitur is, in quo malitia suppleat
15 ætatem, sic etiam qui optimi sunt † ingenij, ad Doctoratus apicem possunt promoueri, etiamsi non multum profecerint, modo spes futuræ subsit diligentiæ, ut scribit Inno. in c.cum in cunctis, de ele-
16 ctio.& elect. potest.qui sic ait limitat. † l.magistros C.de professo. & medi.& l.nemini, C. de aduocatis diuerso.iudi.quibus prohibetur quis ad eum gradum nisi facto examine repertus fuerit exacta iuris peritia instructus, cui accedit Roma. in di-
17 cto §. si verò sub numero 26. Quamobrem † uoluit gloss. in l. prima, C. de munc. ciuil. libro 11.bonę spei atque optimæ indolis scholasticos im peritis Doctoribus esse præferendos. nisi simus
18 † in ijs quę ordinem ipsorum Doctorum respiciunt quorum gratia interesset cæterorum doctorum, scholasticum nō pręferri etiam imperito, uerbi gratia si agatur de decedendo e uia, nam scholasticus, etiam peritior debebit Doctori inerudito locum suo periorem in uia cedere, quia propter populi opinionem cæterorum interest Fel. in cap. clerici de indi. Dom. Alciat. dicto lib. 1. de uerbo. significat. sub numero 52 qui dicit idem esse in alijs priuilegijs, quæ ad ordinem spectant, uel ex quorum denegatione facta imperito Doctori, uniuersoordini ignominia resultaret, ueluti ne carceri mancipetur, uel ne quæstioni subijciatur, de quibus per doctor. in l prima, post Bar. C.de dignit. lib. 12. & in auth. habita, C.
19 ne fil.pro patr. Ad idem quoque est † quod dicitur propter excellentiam personæ, arbitrum extra locū compromissi posse ferre sententiam, quamuis aliàs id generaliter prohibeatur, l.li cum dies § si arbiter de arbitr. Et iudicem qui aliàs per alterum legere sententiam ex breuiculo recitandam prohibetur, propter uiri excellentiam id facere posse uc in l.se-
20 cunda, C.de senten.ex bre.recit. Eumque † qui pontificia uel episcopali polleat dignitate, edicto, uel cōstitutione generaliter excommunicationis sententiam irrogante non contineri, capit. ubi periculum de electio. & elect. potesta. lib. 6. cap. quia periculosum de senten. excommun. ubi. Io. Andr. & Franc. notant eod. lib. sed illæ constitutione uidentur habe-
21 re † peculiarem rationem, ibi in tex. expressam, quę non ita uidetur sibi locum uendicare in alia pœnali constitutione, qua propter inquit glos. in capitulo sciant, & in cap. cupientes §. cœterum de elect. eo dem libro sexto, constitutione pęnali generaliter loquente comprehendi quoque episcopos, & ita intelligenda est hæc pars, quamuis Ludou. Roma. & Do minus Alci. ita simpliciter pertransçant in locis su
22 pra citat. eadem ratione ad personas † egregias transmittitur interrogator, quia illas earum domi examinet, l.ad personas egregias de iureiur. ubi Bar to.& alij, & glos. in cap. si qui testium ubi Abb. Fel. & cœteri de test. Meno. de arbitr. iudic. libro secundo, cas. 70. ubi declarat quæ dicantur personæ egregiæ & in cas. 128, sub nu. 26. Huc quoque spectant quæ idem Roman. in d.§. si uero sub num. 25. de ex-
23 ceptione † quæ fit a dispositione generali propter personæ gradum, ueluti cum dicimus personas illustres in scriptis citandas esse, a formulaque illa generalis citationis excipiendas esse, ut in l. 2. C. de digni ta. libro 12.
24 Pœnam † furcarum ad plebeios restringi, neque imponi posse ijs, qui in gradu alicuius militiæ uel nobilitatis sint l. desertorem §. pœna militis de re milita. l. capitalium §. non omnes & §. 11. de pœn. l. more §. istæ eod. tit.
25 Personam in dignitate positam † non posse subijci torturæ, ut in l. milites C. de quæstio. l. omnes iudices, C. de decur. lib. 10. ubi Luc. de Pen. & alij Gādi. de quæstio. sub num. 8. Bossi. in tit de indi. & considerat, ante tortu. & est communis opinio, ut dicit Bossi. in tit. de tortu. test. sub numero septimo, & ideo dicit Do. Clar. in praxi crimin. quæstio. 64. sub num. 17. Excellentissimum Mediolani Senatum in quodam feudatario quem iusserat subijci quæstionibus postea decreuisse, ut ratione dignitatis feudalis a tortura abstineretur, dicuntur enim
26 isti feudatarij † qui habent subditos, exercitiumq; iurisdictionis in eos, habere dignitatē, quia omnis qui præest cognitioni iurisdictionis alicuius ullæ, vel castri dicitur habere nobilitatem ac dignitatē sic nun upatim scribit Bald. in capitulo primo, uer sic cæteri uero sub nu. secundo, quis dicat. Dux vel Marchi. idemque ibi firmat Mathe. de Afflict. colu. 3 ad fin. sub num. 7. uersicu. igitur qui præest alicui Castro, & Andr. Tiraquel. de nobilita. capit. 7. sub num. 13. uersicu. igitur inquit, sic etiam Doctor nō
27 potest torqueri, † eximiturque a generali illa dispositione torturæ contra reos, glo. & Cyn. in l. milites C. de quæstio. Bar. in l. prima, C de aduoc. diuersiu di. Guido de Suzar. in tracta. tortur. colum. penu. & ita se habet communis opinio, itaque in hoc statu seruatur, ut scribit Bossi. in tit. de indic. sub nu. 11. & Dom. Clar sub num. 16. quest. 64. in Prax. crimin. ubi refert alios qui dicunt istud de consuetudine nō seruari, quos non probat & meritò. quia doctores
28 sunt † in dignitate constituti, ut dicit Bald. in proœm. C. in secunda colum. in fin. cum seq. & in l. ex eo de milit. testam. & in dicta l. omnes, C. de decurio. li. decimo, Bald. in l. prima, in princ. de iusti. & iur. Bar to. & alij in dicta l. prima, C. de dignita. lib. 12. Bologni. in dicta auth. habita, C. ne filius pro patre sub num. 57. ubi ample alios citat.
29 Quinimmo nec etiam † possunt carcerari cum denegatione alimentorum, quia carcer est mala mā sio, & comparatur torturæ, ut uoluit Ang. in l. item apud labeonem §. quæstiones de iniur. Bolog. loc. supra cita. sub nu. 75.

Regu-

Regulariter autem in materia criminali distingui solet inter leuia & grauia crimina, ut primo casu nequeant carcerari, secundo valeant, ut dicit glo. in l. medicos in uer. exhiberi. C. de professo. & medi. lib. 10. quamuis uideantur sequi Doctor. ut dicit Mara. decis. 81. sub nume. 1. quamuis D. Clar. in praxi criminali, q. 28. sub num. 4. dicat in facti contingen-
30 tia † se uidisse plures doctores incarceratos pro di-
31 uersis criminibus, propter æs uero † alienum uel munus aliquod in carcerem detrudi non potest doctor, uel medicus, l. ne quis de aduoc. diuerso. iudicio. D. Alciat. d. lib. 1. de uerbor. significat. sub num. 50. & alia plura his similia priuilegia doctoribus
32 † ob dignitatem competentia prosequitur Bologn. in d. auth. habita sub nu. 60. cum pluribus seq. per plures ac plures colum. ne uidear uelle facere transitum ad materiam priuilegiorum doctorib. competentium, quæ propriam separatamque ha-
33 bet institutionem, sic et † propter illustr. patris dignitatem donatio facta filio in potestate ualet, quæ aliàs non ualeret, ut scribit Bal. in capitulo primo, §. item sacramenta, sub numero 19. de pac. iuram. firman per tex. in arg. adduct. in l. donationes quas parentes de donatio. inter ui. & uxor. & fuit originaria assertio Oldra. in consi. 149. ut refert ac sequitur Ludouicus Romanus in dicto §. de uiro sub numero 25. ad finem. Sed ego in meo codice non inueni, Oldrad. aliquid dicentem in dicto consil. nec etiam in alijs, in quibus loquitur de materia donationis inter patrem ac filium. Sed est animaduertendum
34 † quia Bald. in dicto §. item sacramenta loquitur in rege, non autem in omni persona in Illustr. dignitate posita, & propterea inquit necessarium esse, ut in ipsa donatione Rex attestetur se ipsam donationem facere auctoritate regia, arg. l. bonorum, C. qui admitti ad bonor. poss. possunt, propterea intelligendum erit exemplum istud in personis illis, ea dignitate fulgentibus, quæ non recognoscunt superiorem
35 Iuraque imperij habent in eorum dominio, qualis est serenissimus Hispaniarum, Francorumque Rex & si qui sunt alij similes.

Sed appositè dubitatur an istiusmodi exceptiones ac restrictiones quæ respectu personæ fiunt ad
36 dispositiones generales, ipso iure † operentur, an vero ope exceptionis? Qua in re uidentur iura contradicere, quia tex. in l. sed & reprobari §. amplius, de excusatio. tuto. uidetur probare quòd ipso iure id fiat, idemque uidetur decidi in cap. quia periculosum de senten. excommu. libro sexto, ubi ipso iure excipiuntur episcopi generali edicto, constitutione que irrogante pœnam excommunicationis.

37 In contrarium uidetur † adesse text. in capitulo innotuit de electio. ubi illegitimus in episcopum eligi non potest, tametsi multa morum ac doctrinæ elegantia atque eccellentia polleat, nisi prius obtenta dispensatione à Sum. Pontific. idemque deciditur in eo, qui duplex sacerdotium ob doctrinæ summam peritiam postulat, ut in capitulo de multa in fi. de præben.

38 Quamobrem D. Alciat. † dicto libro primo, de uerbo. significat. sub numero 51. uidetur uoluisse distinguere inter priuilegia inserta in corpore iuris, & non inserta, ut priore casu progrediatur dispositio text. in dicta l. sed & reprobari §. amplius de excusatio tuto. & in dicto capitulo quia periculosum de senten. excommun. & si quæ sunt alia similia iura, in posteriore uero casu procedat dictum capitu. innotuit, & quod dici solet eas qualitates facilius mouere Principem ad indulgendum siue dispensandum quæ consideratio fuit Roma. in dicto §. si uero sub numero vigesimoprimo, ubi mouet hanc difficultatem.

39 Sed † animaduertendum est, quia non ita simpliciter est exaudienda hæc assertio, quandoquidem ita illam debemus intelligere, ut scilicet operetur ipso iure, quantum ad hoc, ne scilicet opus sit recurrere ad principem pro dispositione obtinenda a regula uel constitutione generali, non autem quod ipso iure operetur, quia non sit opus probatione qualitatis, ubi non sit notoria, & ubi notoria sit, non sit
40 opus deductione & allegatione, quia cum † qualitas aliqua est fundamentum alicuius dispositionis, illa debet formiter probari, l. prima, §. ait prætor vbi Bar. ne quid in flum. publ. Iason in l. si extraneus in fi. de condict. caus. dat. Dec. in consil. 524. colum. 1. Curt. senio. in consi. 59. sub num. 7. & quamuis no-
41 toria releuent ab onere † probandi, non tamen eximunt ab onere deducendi atque allegandi clemen. appellanti de appellatio. Bar. in l. cum quid sub nu. 15. si cert. pet. Fely. in cap. 2. in 3. notab. de præscrip. Alex. in l. 1. sub nu. 4. C. ut quæ desunt Aduoc. cum simil. & solet citari tex. in l. si adulterium cum incestu, de adulte.

SUMMARIUM.

1 *Dispositionis generalis restrictionem fieri ob consanguinitatem.*

2 *Tutor pro pupillo aduersus consanguineum non cogitur suscipere iudicium.*

3 *Excommunicationis pœna irrogata contra participantes cum excommunicato non comprehendere affines ac coniunctos.*

4 *Lex pœna afficiens bannitorum receptatores, non concipere sanguine coniunctos.*

5 *Nisi bannitus esset talis qui ex forma statuti posset offendi.*

6 *Vel per statutum non esset imposita certa ac determinata pœna.*

7 *Iudicem in arbitrarijs posse causa cognita pœnam minuere.*

8 *L. fin. de receptatori. quomodo intelligatur ab Alber.*

9 *Pater & consanguinei, qui eriperent a familiæ manibus delinquentem deprehensum in flagranti crimine, mitius puniuntur.*

10 *Et ita communiter teneri.*

11 *Qui Bar. sententiam secuti fuerint.*

12 *Laudari communis sententiæ assertores, qui tenuerunt mitius puniendos esse consanguineos receptatores bannitorum.*

Sed limitari in uxore, cui impune permittitur maritum bannitum receptare.

Et quando idem maritus fecisset violentiam receptatori, ut receptaretur.

13 *Nonam constitutio. Stat. Mediolani in tit. de Bannitis & eorum receptator. declarari. num. 14.*

15 *Rescripta iustitia rem ad terminos iuris communis reducere.*

Auctorem noliri multa cura ac labore tertium uolumen huius tit. ibi.

16 *Auctor quid sentiat in conflictu opinionum supra relatarum, non puniendorum uel mitius puniendorum consanguineorum, receptantium bannitos consanguineos.*

17 *L. fin. de receptat. a sensus. nu. 20.*

18 *Receptatorem Bannitorum eadem puniendum esse pœna cum delinquente.*

19 *Consanguinitatis gratia, multa esse recepta contra strictas iuris regulas.*

20 *Personarum magnæ affectione, recedi a regulis iuris communis.*

22 *Filiorum appellatione ob eam causam comprehendi nepotes.*

23 *Ardorem liciti amoris operari vim clausula codicillaris.*

24 *Nepotes testatoris etiam ab illo nominati, in conditione positi esse censentur ad exclusionem extraneorum.*

25 *Pater non tenetur reddere rationem administrationis filio.*

26 *Quia quantum ad filium analogistes est, ac pares cum illo rationes habet.*

27 *Magistratus qui in prouincia emere prohibetur, non censetur prohibitus emere paterna bona, quæ a fisco distrahuntur.*

28 *Doctoris filium, in publicæ aduocationis munere, patri succedere extraneoque præferri.*

Si tamen debito legalibus studijs tempore impenderit. num. eod.

29 *Positos in conditione fauore agnationis censeri uocatos.*

Multa ob personarum coniunctionem, ac consanguitatem concedi.

CAP. XIII.

1 OB personarum coniunctionem ac consanguinitatem † fit restrictio dispositionis generaliter loquentis, ut in l. prima. §. fi. de in ius uocan. ubi ratione affinitatis ac cognationis cogitur quis recipere fideiussorem non idoneum, quamuis id sit alias generaliter prohibitum, cui casui alter est similis in eo qui litigat cum affine uel coniuncto suo, l. secunda, § prætor ait qui
2 satisd. cog.

Sic etiam tutor, qui † compellitur contra quoscunque pro pupillo suscipere iudicium, excusatur ob consanguinitatem quam habeat cum eo, qui sit futurus aduersarius pupilli. l. humanitatis C. de excusat. tutor. iuncta l. fi. C. de administr. tuto. sic quo-
3 que † a generali illa irrogatione pœnæ excommunicationis quæ inuecta est contra participantes cum excommunicato eximuntur affines uel necessitudi ne coniuncti, cap. inter alia, & cap. si uere, § præterea de sent. excommu. capitulo quoniam multos 11. q. tertia facit ad hæc. l. uestein de iniu. cum sua glos. & l. prima, C de ijs qui latron. cum simil. adduc. ab Alber in l. ult. de recepta. qui nõ adducitur neque a Romano, neque ab Alciat. in locis supra relat. qui tamen huic quoque exemplo subscribunt, quibus addi potest Mars. in l. diuus Adrianus sub num. 6. ad legem Pomp. de parricid.

4 Non † dissimiliter quoque lex afficiens pœna exulum uel bannitorum receptatores, non complectitur affines, & sanguine coniunctos ipsis exulibus,
l. fin. de recepta. quod tamen Bar. intelligit in dicta
5 l. fin. locum habere quando † bannitus non esset talis, ut ex forma statuti posset impune occidi,
quia tunc cum sit hostis ciuitatis, ut ciuitas perdit eum, sic illum etiam agnati & cognati, l. postliminium §. filius de capti. & postlim. reuers. & rursus.
6 Quando per statutum non esset imposita † certa ac determinata pœna, quia tunc quoque pœna imponenda esset, si statutum certam imponeret ac determinet, neque obstare ait dicta l. fin. quia loquitur de iure communi, quo non est determinata certa pœna, sed est relicta iudicis arbitrio quia si iudex uellet uti arbitrio secundum legem sibi concesso, regum. l. quid ergo §. pœna grauior de ijs qui nota. in
7 fam. causa cognita † posset pœnam minuere. Alber. uero in dicta l. ult. postquam in utranque partem disputauit hunc casum, resoluit secundum determina
8 tionem † quam dicit esse Oldr. & communiter ab alijs receptam, ut scilicet dicta l. fin. procedat non quo ad totalem excusationem a pœna, sed solum quantum ad hoc ut mitius puniatur. Qui idem dici posse ait si aliquis captus fuerit a familia potestatis uel ab alio in flagranti crimine propter ma-
9 leficium, & pater uel alij eius consanguinei † illum abstulerint, uel corripuerint a manibus familiæ, uel illius qui talem delinquentem in casu permisso cœperit, ut scilicet mitius debeant puniri, & quamuis dicat hanc decisionem uideri contra illud quod non debuerat pater & consanguinei delinquentem publicæ uindictæ subtrahere seu potius illum offerre per l. qui cum uno §. qui filium, & l. milites, §. qui de-
10 sertorem de re milit. nihilominus † inquit communiter teneri, quod mitius puniantur per dictã l. ult. & per nota in l. prima, in prin. C. de ser. fugiti. Bar. ta-
11 men sententiam † secutus est Bald. in cap. 1. §. conuenticula de pace iuram. firman. nec uidentur dissentire Bar. & Alex. in d. l. fi. Bal. tamen & Cyn. in l. j. C. de ijs qui latron. occulta. uidentur sentire cum opinione quã supra retulimus ab Albe. dici cõiter
12 esse receptã. Mars. uero † in l. diuus Hadria. ad leg. Põpe. de parri. sub nu. 7. vĩ transire cũ Rom. atq; D. Alci. opin. qui simpliciter d. l. fi. intelligũt. cuius sniæ qui sunt, limitãt tñ antedictã cõclusionẽ in vxore recipiẽte virũ bãnitũ, quã dicũt impune id facere posse per l si cũ dotẽ, §. fin aũt in sæuissimo sol. mat. & in l. j C. de diuor. & d. c. inter alia. de senten excom &

per

per auctorit. Specu.in tit.de donatio.inter uir. & uxor.§.fi.Ite quando talis bannitus fecisset uiolentiam receptatori, ut illum receptaret. ut tradit Bal.in l.in delictis circa princ. de nox. ubi eandem probat sententiam Ludo.Roma. & in l. prima, §.in eo.ad Senat.Syllan.sequitur Alexan.ad Bar.in dicta l.fin.Marsi.in l.prima, sub nu.97.ad leg.Corn.de sicar.in l.prima, §.praeterea sub num.17.de quaestio. & alibi saepe.

13 In statu vero Mediolanensi † constitutum est in nouis constit.in titul.de bānitis & eorum receptat. §.non possint, ut non possint iudicentes procedere pro receptatione bannitorum vel auxilio, vel cō silio eis dato contra parentes pro filio, socerum & socrum pro genero & nuru, & contra, uxorem pro marito, aut e contra, nec contra fratrem pro fratre in eadem habitatione communionem habente Principe uel senatu inconsulto.

14 Quae constitutio uidetur † facta fuisse ad tollendas omnes difficultates, atque disputationes doctorum, quia si consulto Principe uel senatu excel. procedendum erit, in istis casibus quibus receptati fuerint banniti consanguinei praescripta erit delegationis formula, a qua in procedendo uel referendo non erit recedendum, c. cum dilecta de rescriptis. ubi amplissime omnium Felyn. l. diligenter mand. cum simil.

15 Sed quia † plerunque conceduntur rescripta iustitiae quae rē in terminis iuris cōmunis relinquunt ut per Iaso.in l. iustitia de iustit. & iur. & quandoq; D.O.Max.auspice dicemus in tertio huius tit.uolu. quod paulo post ab huius opus editione multa cū elaboratum uulgabitur in clausula iustitiam facias li.9.eius uoluminis, ideo nō importunum erit resoluere quid sentiamus inter tam diuersas veterum sententias.

16 Opinor itaque † ab Alberici aliorumque communiore uoto haud quaquam esse recedendum, ut mitior tantum sit pena imponenda, quia re uera tex.in dicta l. fi.non dicit tales non esse puniendos, de receptatione, sed neque absoluendos esse ait, neque admodum seuere puniendos, non enim par est delictum eorum, & eorum qui nihil ad se attinentes

17 latrones recipiunt, quasi sensus sit † ut in istis casibus media quaedam via eligenda sit inter absolutionem & condemnationem ob concursum qualitatis personae consanguineae, cum uerbis ipsius generalis dispositionis prohibentis, ut in simili habetur in §.ult.instit.qui.ex causis manu.non lic in §.cū ex aliena instit.de rediuis.& in §.fin.eod.lib.de uulga. substit. cum simil. Dubium enim non est, rece-

18 ptatorem eadem poena † puniendum esse; atque ipsum delinquentem, l.prima.de recepta, Leos, C. de furt.ubi Bal ait quandam mulierem fuisse suspē sam, quae operam dabat receptationi furum ac rerum furatarum, & ita scribit D. Clar.in praxi crim. quaest.94.in fin.& Menoch libro 1.de arbi. iudic.q. 86.sub num.23.

Quorum dictis addi possunt quae tradit Marsil. in l.is qui cū telo sub num.33.C.ad leg.Cornel.de sicar.in l.qui falsam in prin.sub nu.13.ad leg.Corn.de fals.& in l.fi.sub nu.45.& 46.ad leg.Corn.de sic.

19 Certum quoq; est † consanguinitatis gratia multa esse recepta cōtra strictus iuris regulas, l.4 §.fi.l. milites prohibentur in prin.& l.milites agrum, § pe nul.de re milit. l. pen. C. de postul.l.lex Cornelia in princ.C.de iniur.& in l.qui iurisdictioni de iurisdic. omni. iudic. l quamuis, C.de adult. & l 1.C.ad leg. Iul.repet.ac l.fi.§.penul.C.de codi.& multa similia prosequitur Ludo.Rom.in l.1. sub num.9 per duas col.in ius uocari ut eant, ubi omnino uidendū erit, quia locus est ualde elegans atque refertus huiusce materiae exemplis, Fel.in cap. cum quidam colum. pen.de iureiur.& Mars.in l. Hadrianus sub nu.6.cū plurib.seq.ad leg.Pomp.de parrici. Ludo. Roman. in d §.de uiro sub nu.56.Vnde in isto rationum cōflictu iure merito dixit iurisconsulti. in d.l.fin. neque absoluendos esse, neque seuere puniendos, & sic mitius quàm eos qui extraneos latrones atque banni-

20 tos receperint, non .n.† simpliciter in eo textu lege tūr tales nō esse puniendos, sed dicitur nō esse seuere puniendos sic mitius, media scilicet uia electa, ut supra diximus in iure fieri in conflictu rationū d §. fin.quibus ex caus manu non licet & Ladeo §.cum quis de acquiren. rerum domino, cum similibus. supra citat.

21 Ob magnam † quoque personarum affectionem non minus receditur a regulis iuris communis, quā ob consanguinitatem ut prosequuntur per multa exempla Ludo.Roma.in dicto §.de uiro sub nu.57. inter caeteraque illud maximè notandum est exemplum, quod ex eo textu excipit Bar.in l.liberta, §.1. de aliment.legat.iuncta l. quòd si nepotes de testa. tutel.§.si quis filiabus instit. qui test.tuto. dar. possi. quo loci probatur, ob magnam aut affectionem uersus eius nepotem, uel ob singularem eius in illū dilectionem, qua illum nominat ac tractat uti filiū

22 filiorum † appellatione comprehendi ēt nepotem, sicque recedi a reg.generali qua tradit num est, nepotes filiorum appellatione non comprehendi cuius singularis tex.in dicta l liberta §. 1. dicit imm emorem fuisse Bar. in l. liberorum de uerbo. signifi. quamuis in d §. illum uti singularem ad hoc notauit, sed quia hac de re plenius dicemus in dicta l. liberorum de uerbo.signific ideo ulterius n on immorabimur.

23 Sic ēt receptū est Ardorē † liciti amoris operari uim clausulae codicillaris, ita ut si in testamento minus solenni instituta fuerit persona ualde a testatore dilecta, illud sustineatur in uim codicillarum. Bald. in l.si iure C.de man.test.per text.ualde notandum in l.fideicōmisso de fideic.lib.quā singularē ad hoc dicit Rom.in consi. 179.sub nu.21. Ias.in l.nō dubiū in §.C.de test. & in l.exigendi sub nu.5.C. de procu rator. Eatra quoq; ob causam maioris affectionis ac

24 dilectionis, quam quisq; habere erga suos descendēter, q̄ uersus extraneos praesumitur, nepotes testatoris etiam ab illo nominati censentur in conditione positi esse, ad exclusionē substituti, l.cū auus de cōd. & dem.l.cum acutissimi.C.de fideic.l.generaliter §. fin.C.de inst.& substit.cum simil.

25 Ratione quoque magnae † coniunctionis, quae est

inter patrem ac filium factum est, ut quamuis lex
uelit quemlibet administratorem rationes redde-
re debere, nihilominus pater bonorum filij admi-
nistrator eximitur, l fin.§ illo procul.C.de bon.quę
lib quia ut inquit Dom. Alcia.d. lib 1.sub num.57.
26 quantum ad filium pater † semper Analogistes est,
& pares cum illo semper rationes habet, propterea-
que si filio grauetur restituere hæreditatem inte-
rim nullam cautionem præstabit l. Imperator ad se
nat. Trebellia. sic magistratus aut miles, licet in pro
27 uincia emere prohibeatur. Paterna tamen † bona
quæ a fisco distrahuntur sibi addici procurabit, nec
legis laqueis tenebitur, l. qui officij de contr. empt.
28 Sic etiam Doctoris filius, † in publicæ aduocatio-
nis munere in patris demortui locum succedet, ex-
clusis extraneis, modo tamen debita legalibus stu-
dijs tempora impenderit l.3.§.& filios, C de aduoc.
diuers.iudi.& l.nemini §. filios, C.de aduocat.diuer-
so.iudicio.
29 Eadem pariter ratione † si apparuerit testatorē
motum fuisse ad faciendum fideicommissum fauo
re agnationis conseruandæ, & ratione affectionis,
quam ad ipsam agnationem habuerit, liberos in cō
ditione positos qui regulariter non censentur di-
spositiue uocati, secundum glos. magis communi-
ter approbatam in l.Lucius, 2.de hæred.instit.intel-
ligitur uocasse, inuitasse atque honorasse. Ripa in l.
centurio sub num. 164. & Albens. in consi.87. sub
num.14.Cur.Senior in consi.75.colum.4.uersi.pre
missis tamen. Dec.in consil.371.uers.sexto, & cons.
516.colum.quarta, Cur.iuni. in consil.111. sub nu-
mero quinto, & Crauc.in consi.13. sub num.5.pos-
sent alia quoque ad hoccaput induci exempla, sed
ea sciens prætereo.

SUMMARIUM.

1 *In Albo decurionum potiores sunt, qui priores in illum ordinem sunt relati.*
2 *In sacerdotijs prior præsumitur, cæterisque præfertur, quem Sum. Pontifex delegerit.*
3 *Doctorem per Imperatorem ad lauream promotum prius laureato præferri.*
4 *Cęteris tamen paribus.*
5 *Et ad illum gradum sit promotus cum examinis rigore, secus si uerbo simplici.*
6 *Item quando talis Doctoris creatio facta esset in terris Imperij.*
7 *Et quando fuisset Doctoratus in iure ciuili, secus in iure canonico & in sacra theologia.*
8 *Sed aliter sentit Auctor.*
9 *Imperatoris esse creare doctores in qualibet facultate.*
Et Comitum Palatinorum ab eodem creatorum. nume.ibid.
Priuilegium amplissimum Palatinatus ab Augustissimo Romanorum Imperatore, motu proprio fuisse concessum Auctori, procurante Illustriß. eius procancellario Ioan. Bapt. Vueber, qui illud eidem dono misit, in quo inter cętera amplissima ei tribuitur facultas doctorandi in omni facultate. & seq.
10 *Io. Baptista Vueber procancellarius Illust. Serenis. Rom. Imperatoris laudatur.*
Et Io. Baptista Vueber illius filius, auctoris scholasticus gratissimus, ibi.
11 *Multorum esse opinionem, quod imperator, & legitimare & doctorem gradum conferre in terris ecclesiæ possit.*
12 *Sed contra magis communiter teneri.*
13 *Et e conuerso creds de summo Pontifice in terris Imperij.*
14 *Nisi alter in alterius ditione proprio subdito legitimationis vel doctoratus beneficium conferret.*
15 *Idemque esse in omnibus non recognoscentibus superiorem.*
16 *Qui propter inopiam prosequi non potuit appellationem intra tempus præfixum, non dici deseruisse appellationem.*
17 *Pauperem quendam quandoque ereptum fuisse e furcis à Baldo, qui cum appellasset ob inopiam prosequi non potuit appellationem.*
18 *Administratorem Reipublicæ posse pauperi remittere collectam.*
19 *Sed id simpliciter non esse uerum.*
Quia a personalibus sordidis non est immunis, numero eodem.
20 *Et quomodo in ciuilibus teneatur.*
21 *Antonius a Leyua pro Augustissimo Carolo V. Rom. Imperatore in Italia generalis militum exercituumve præfectus laudatur.*
22 *Antonij a Leyua Dicterium.*
23 *Conditionem personæ semper inspiciendam esse.*
24 *Pauper quando affectat inhabilitatem non excusatur.*
25 *Pauper quomodo excusetur a muneribus patrimonialibus.*
26 *Bona semel pro oneribus hypothecata, etiamsi per mille manus ambulauerint, semper transeunt cum sua obligatione.*
27 *Paupertatis ratione posse iudicem dispensare super multa pecuniaria.*
28 *Abbatem propter inopiam posse transmittere Monachum ad aliud monasterium, & uilius solito uestire monachos.*
29 *Ab inopibus tabelliones non exigere scripturarum mercedes, & alios plerosque.*
30 *Pauperem a tutela excusari.*
31 *Plures alij casus in quibus paupertas excusat referuntur remissiuè.*
32 *Pauperem quem dici iudicis arbitrio.*
33 *Nouas const. in titu. de aduocat. miserab. persona in §. iudices, & in tit. de Notar. publicis in §. Notarij declarari.*
34 *Qui pauperes ac miserabiles dicantur.*
35 *Nullum esse iudicis arbitrium circa declarationem paupertatis in nouis constitutionibus.*
36 *Formam esse adamussim seruandam, nec aliquid illi addi aut minui posse.*

Ob amplam concedentis dignitatem, ac propter personæ paupertatem multa aduersus generales iuris cōcessiones pmitti.

CAP.

CAP. XIIII.

Propter amplam quoque concedêtis dignitatem receditur plerunque a generalibus iuris regulis, uerbi gratia, in albo
1 decurionum potentiores sunt † qui priores in illum ordinem sunt relati, atque si is qui potentiorem delegerit maiore dignitatis excellentia præpolleat is qui posteriore loco scriptus est præfertur l. secunda, de albo scrib. sic etiam in sacerdo-
2 tijs in ambiguo prior præsumitur † ijsque cæteris præfertur quem Roma. Pontific. delegerit, seu designarit. cap. si a sede de præbend. lib. 6. idque inquit Dom. Alciat. dicta l. prima, sub num. 50. procedere quoque aduersus iam receptum in canonicum ordinem, is enim propter pontificis auctoritatem illi cedet, per capit. si qui auctoritate eod. tit. & hoc quoque dicit Ludo. Roman. in dicto §. de uiro sub num. 82. esse argumentum ad hoc, ut doctoratus
3 † per principem uel Imperatorem, quamuis posteriore loco ad lauream promotus præferri debeat, de qua re uidetur esse text. & gloss. in l. restituendæ, C. de aduoc. diuerso. iudi. idem Ludo. Roman. in d. §. de uiro in nona fal. sub nu. 3 t. ad fi. per tex. in §. ordinem in auth. de monach. & in § iubemus in auth. de sanctiss. Episcop Gemini. in dicto capitulo hi qui auctoritate de preben. libro sexto, Petr. Lesnaud. de Docto. par. tertia, quæst. 10. Paul. de Castr. in l. quoties, C. ubi de crimi. agi oport. Socin in reg. 229, uer sic. fallit ratione promotionis Abb. Fel. in c. per tuas per illum tex. de maio. & obed. Boer. de aucto. mag. consi. sub num. 92.

4 Quod tamen intelligitur † cæteris paribus, iux. tex. in §. ordinationem de Monach. ubi notat Nic. de Neap. quam in sententiam facit tex. in l. undecunque in princ. in uersi. nisi forte, C. de prox. sacr. scriu. gl. in l. iubemus, §. & filios in uersi. sumptibus, & in uersic. & quod alius. C. de aduoc. diuers. iudic.

5 Restringit † eandem conclusionem Fel. in d. cap. per tuas sub num. tertio, in tribus casibus.

Quorum primus est, dummodo ille qui est doctoratus a principe sit ad eum gradum promotus cum rigore examinis, secus si per simplex uerbum creatus fuerit Doctor, secundum Marti. in c. qualiter 2. in 3. notab. de accus. quia, ut inquit Bart. in l. professores C. de professo. & medi. libro 10. præsumuntur esse modicæ doctrinæ.

6 Secundus est † quando talis doctoris creatio esset facta in terris imperij, secus si esset in terris ecclesiæ, in quib. cũ non possit imperator iurisdictionẽ exercere, clem. prima, de iureiur. idem Fel. in c. pen. ad fi. de offi. ordin. post Petr. Anchar. in consi. 316. Primum dubium non est nouum, & sic non poterit doctorare quod est iurisdictionis uoluntariæ, ut per Butr. in dicto capitulo per tuas, & in c. per venerabilem, qui filij sint legi.

7 Tertius est † quando imperator creasset Doctorem in iure canonico, uel in sacra theologia, quia de istis non uidetur illi data facultas, & uerba intelliguntur, secundum conditionem in quam uidetur collata esse potestas, l. plenum §. equitij de usu & habita. Fely. in cap. causam de rescript. quia cum uideatur imperator subesse ante dictis scientiis, cap. ecclesia de constit. non uidetur aliquam facultatẽ conferendæ dignitatis Doctoratus in ea habere.

8 Sed ego † hoc non credo tutum esse in terris imperij, quia potestas doctorandi in qualibet scientia ac facultate competit Imperatori, qui solo uerbo potest facere creareque doctorem, ut post Marti. Laud. in tractatu de principe. quæst. 107. Lancelo. Corrad. in temp. om. Iudi. libro primo, c. j. de imper. §. tertio, uersicu dignitates confert, sub num. t. & sic uidemus passim priuilegia quæ comitibus Lateranensis Palatij, aulæque imperialis conceduntur a Serenissimis imperatoribus, in quibus erogantur illis facultates creandi Doctores ac magistros, non solum in iure ciuili, alijsque secularibus scientijs, sed etiam in iure canonico, sacraque theologia eam
9 potestatem concedi, quale † est amplissimum illud Palatinatus priuilegium, quod motu proprio mihi concessit Diuus Maximilianus secundus Romanorum Imperator fęlicissimus, procurante Illu
10 strissimo Io. Bapt. † Veber eius procancellario dignissimo, uiro omnium gratiarum atque uirtutum numeris absoluto, (a quo & humanissime dono missum mihi fuit) gratissimi aliàs scholastici mei in pomeridianis ordinarijsque iuris ciuilis prælectionibus, usque eximiæ indolis summæque expectationis adolescentis Ioan. Bapt. Vueber iunioris, patre meritissimo, ac a me nunquã satis laudato, quẽ Deus Opt. Max. in multos maximosq; annos bene seruet ac bene fortunet.

11 Quæ sententia multo magis procederet † si nos eã reciperemus opinionem, quã dixit esse multorũ Fel. in d. ca. per tuas sub nu. 3. quę habet Imperatorem in terris ecclesiæ & legitimare, & doctoreum gradum conferre posse, sed ego scio Alex. in consil. 97. sub nu. 19. vol. j. consuluisse absolutè imperatorẽ non posse mittere falcẽ suã in terras ecclesiæ, ita
12 ut in eis possit aliquam † iurisdictionem seu uoluntariam, seu cõtentiosam exercere per tex. in d. cle. j. §. porrò de iur. iur. & ita se habere magis eõem opinionẽ attestatur, a qua in iudicando non esset recedendũ, cuius sniæ fuit quoq; Cor. in consi. j. sub nu. 9. & 18. vol. 3. & Dec. in consi. 55. col. j. consi. 150. & 207. col. j. eamq; communem esse dicit idem Dec. in consi. 557. col. fi. & Ias. in consi. 70. col. 2. & 3. vol. 3.
13 qui illam intelligit quoque e contra in summo Põtifice, nec illam aude. impugnare Soc. in consi. 47. licet ibi sub num. 31. putet legitimationem factã ab Imperatore in terris ecclesiæ in uita patris, illo uiuente ac petente, uel ab eius Comite Palatino, valere ac tenere, quia ex hoc non infertur alicui præiudicium cum bona sua possit in mare quoq; proijcere, quod placuit quoque Dec. in d. consi. 207. & Lancilo. Corra. loc. iam relato §. 4. l. 1. c. 1. ver. legitimos etiam sub num. 4. ad finem, ubi quoq; alium casum,
14 quando † in terris ecclesiæ legitimaretur subditus Imperatoris, ex auctoritate Corn. in d. consi. 1. sub nu. 18. volum. 3.

Quamobrem quantum ad terris ecclesiæ subditos non posset antedicta legitimatio procedere, in subiectis autem imperio ego simpliciter admitterem dictam restrictionem. Et quæ diximus de imperatore in terris summi Pontifi. idem quoque dicendum esset in alijs non a recognoscentibus superiorem, in quibus militat eadem ratio, cum in eorum iurisdictiones ac territoria non possent Sum. Pontifex atque imperator manum inijcere.

15

Propter personæ quoque paupertatem a genera li lege recedimus, ut in † §. alii uero in auth. de ijs qui ingrediuntur ad appellationẽ ubi qui propter inopiam prosequi non potuit appellationem intra tempus instantiæ præfixum, non dicitur deseruisse appellationem, quicquid alias generaliter constitutum sit contra non prosequentes appellationem intra fatalia, & ita illum tex ad hoc perpendunt Inno. in cap. ex ratione de appella. Ludou. Rom. in dicto §. de uiro sub num. 48. ad finem, & D. Alcia. dicto libro primo, sub num. 58. Bar. in dicta auth de eijs qui ingrediuntur sub numero 3. glo. in l. eos in §. super his uero, in uer. inopia, C. de appellatio. glo. ult. in l. minoribus, C. de in ijs quibus ut indign. Bald. in l. secunda §. si quis in ult. quæst. si quis cautio ubi citat Innoc. in capit. dilectionem de appellatio. & dicit † se eripuisse quemdam pauperem a furcis, qui cum appellasset propter paupertatem non potuerat prosequi appellationem, & in l. fin. C. de condit. insert. Alex. in dicto §. si quis & in l. si quis procuratorem §. si ignorantes mandat. Abb. in dicto capit. ex ratione in secunda columna in princip. ibique Felyn. & in cap. si qui de testib. & in cap. nihil in fine.

16

17

18 de præscriptio. cum simil. sic etiam propter † paupertatem potest administrator reipubl. remittere collectam seu tributum pauperi, quamuis alias generaliter sit prohibitus aliquid remittere quod reipublicæ debeatur, glo. sing. ut dicit Roma. loc. relato in l. omnes la prima, C. de anno. & tribut. lib. 10 in quam sententiam dicit quoque facere l. ult. solut. matrim. & optime deseruit, quod scribunt Bar. in l. fin C. qui num. liber. se excus. Cardin in clem. 1.

19 de censibus quæst. 16. Hac † tamen in re non est simpliciter adhærendum supra relatæ assertioni, sed distinguendum est prout notanter facit Egid. Thomat. de muner. in sectio. pauperes char. 401. columna prima, ad fin & secunda. in princ. qui post relatas ueterum ac recentiorum sententias hunc in modum distinguit, aut pauper de quo agitur est in ops nulla bona possidens, & tunc ex ipsa non habẽdi necessitate, onera matrimonii non agnoscit, tex. est expressus in l. cura §. inops de muneribus. Aut tali paupertate & miseria laborat, ut uix operæ sui corporis uictum & uestitum sibi præstent ex industria ac labore corporis ita quod est babilis ad laborandum, & tunc munera indicta corpori non ciuilia nec municipalia, sed sordida sustinet dicto §. inops. Aut eius persona est inhabilis ad laborem, nec operę per eum fieri possunt, & tunc etiam personalia sordida munera non sustinet eadem ratione, qua utitur tex. in dicto §. inops nam sicut ex necessitate non habendi, quis habet immunitatem a munerib. etiam si persona illius nullas posset operas præstare in utroque capite, ex impotentia tam patrimonii quàm personæ, habendi uel non habendi, consequitur immunitatem, quia non entis nullæ sunt qualitates, neque obligationes, & habenti adsunt obligationes & l. decurionib. de decurio. loquitur post quam factus fuit decurio quia tunc ipsi decernuntur alimenta de publico. Aut loquimur † quò ad munera ciuilia obeunda, & tunc procedit l. rescripto in princ. de mun. ubi ait, I. C. quod si aliqui sint ita tenues & diuitijs exhausti, ut uix de suo sustineri possint nequaquam honestum est talibus mandare magistratum nec debilitas corporis, aut membrorum, dummodo adsit prudentia ac loquendi facultas quę percipi possit, non impedit ea debilitaa assumptionem muneũr, prout eius tẽporib. dicit ui sum fuisse in Magno Antonio a Leyua † in Italia pro Augustissimo Carolo Quinto Roma. Imperatore Generali militum præfecto, qui licet grauiore mor bo haberet omnia membra oppressa, atque debilitata, excepta lingua, prudentissime tamen omnia obiuit munera strenuissimi exercitus Imperatoris propterea, ut aiunt, illud lepide iactare solitum fuis se † manu ne minimum quidem homunciomem cedere, lingua maximos ac potẽtissimos quosq; exercitus perdere posse. Concludit igitur Thomat. in istis casibus conditionem † personæ semper inspiciendam esse, l. prima, in princ. de pœn. & l. secunda, §. corporis de uacatio. muner.

20

21

22

23

Quantum uero ad munera patrimonij, illius pariter conditionem inspices, sic igitur ut unde digressi sumus reuertamur, debite referendo, secundum prædictam distinctionem administrator reipublicæ ob paupertatem, uel cuiusque inopiam poterit muneris præstationem remittere, quamuis id regulariter facere prohibeatur iur. supra cita. Respectu

24 † tamen muneris personalis est animaduertendum quòd quando pauper affectasset illam inhabilitatem non excusaretur, l fin. §. item rescripserunt ad municip. & de incolis. l. prima, § qui in fraudem, de uacatio. muner. l. omnes. §. lecius quæ in fraudem credito. & l cura in fin. de muner.

25 Ratione autem † munerum patrimonialium, si pauper ob inopiam a præstatione munerum excusatus, ad pinguiorem peruenerit fortunam, & opulentum patrimonium adeptus fuerit, non excusabitur, ut docet Thoma. loco iam relato sub numero secundo, uers. sed in casu nostro, quia prædia pro collectis sunt tacitè hypothecata.

Quinimmo expressa quoque tenentur hypotheca quando sunt registrata in catastro, eaque resulta

26 tante ex ipsa registratione & ideo † etiam si per mil le manus uel per mille possessores deambulauerint bona taliter obligata, obligatio semper sequitur fundum, l si C de exacto. tributo. libro 10. l. prima, §. si hæres percepto fundo iuncta ibi glossa, ualde notatu digna in uerbo sequitur, uers sic. & nota caute, & proba textus in l. prima, C. quo quis ordin. conueniatur libro 11. & in l. secunda, C quæ res pignor. oblig. poss.

Pro-

27 Propter personæ quoque paupertatem † potest
iudex dispensare super mulcta pecuniaria, Bal. in l.
certa ratione quãdo prouocare nõ est neces. & facit
l. illicitas. §. fin. de offic. præsi. ubi ius exigendi mul-
tam alteri quæsitum propter inopiam remittitur,
quamuis aliud regulariter sit receptum, l. ult. de pa-
ctis. l. id quod nostrum de reg. iur. ad idem est quod
scribit Bald. in l. prima, in uersic. sed & si quis, C. de
28 lati. liber. tol. ubi dicit Abbatem posse † cogere mo
nachum, ut transeat ad aliud monasterium in quo
degit, & etiam uestire monachos ultra solito pro-
pter inopiam ipsius monaster. j.

Propter personæ quoque paupertatem, arcetur
29 tabellio a petitione † mercedis l. eam dementis in fi
ne de episcop. audien. ibique glo. & cap. charitatem
12. quæst. 2. Idemque dicit Bal. in aduocato in l. fu
riosi ad finem, C. de nupt. Alex in l. argentarius in
princip. de eden. nec etiam procurationem tenetur
soluere uisitatori l. glo. & Abb. in c. cum instantia &
in cap. procurationem de censibus. Alimentandi
quoque pauperis gratia iudex curam gerere tene-
tur, quamuis alias quisque ab ea cura in extraneo
sit immunis l. iudices, C. de episcop. audien. Item
30 † excusatur quis a tutela propter paupertatem,
§. sed & propter paupertatem instit. de ex-
cusatio. tut. & l. paupertas eod. titul. in ff. quod
intelligendum est respectu personæ tutoris prout
loquuntur dicta iura supra citata, secus est respectu
personæ pupilli, quia inopia pupilli non excusat
tutorem ab onere tutelæ. l. tutores in fin. ubi Bar. C.
31 de excusa. tut. Possent alijque † plures annecti ca-
sus, in quibus ob paupertatem recedimus a regulis
iuris, & a generalibus ciuium dispositionibus, nihilo-
minus quia omnia prosequi nostri non est instituti,
hactenus de paupertate personæ dixisse sufficiat.

Sciendum est tamen, in omnibus istis casibus
32 pauperem † uel inopem aliquem dici iudicis arbi-
trio, secundum receptiorem ac ueriorem sententiã,
quamuis maxime uariatum fuerit sententiis apud
antiquos, qui ex personarum qualitate ac conditio-
ne iudicabit aliquem diuitem vel pauperem. secun
dum Bar. in in dicta l. si constante solu. matrim. sub
nu. 14. Alex. sub nu. 13. Ias. sub num. 144. & Ripam
sub nu. 26. ibique latè post cæteros diximus. Didac.
varia. resoluti. c. 6. sub nu. 8. Menoch. copiosè de ar-
bitra. iudi. cap. 65. sub nu. 7.

33 Quamobrem † in nouis constitutionibus ad tol-
lendas istiusmodi difficultates, in tit. de aduocatio.
miserabil. persona. in §. iudices & in tit. de notar. pu-
blic. in §. notarij in causis pauperum, cum fuerit cau
tum, ut tam iudices ac consultores causarum quàm
notarii gratia causas pauperum ac miserabiliũ per-
sonarum sub pœnis hisce in locis contentis expe-
diant, actaque conscribant.

34 Declaratum quoque fuit † eos intelligi pauperes
ac miserabiles pro quibus ita attestatum fuerit, me
diante iuramento de credulitate, si id fiat in ciuita
te Mediolani per parochianum & duos ex deputatis
Hospitalis magni, illius tamen portæ habitationis
ipsius miserabilis, in alijs uero ciuitatibus per paro-
chianũ, & duos deputatos Hospitalis principalis il
lius ciuitatis. Hac igitur forma seruata in attestatio
ne miserabilitatis uel paupertatis alicuius in casib.
35 prædictis nullum erit iudicis arbitrium † quia for-
ma ad amussim, ad unguemque seruanda est l. non
dubium C. de legib. l. j. §. si quis ita de uerb oblig. c.
cum dilecta ubi amplissime Fel. de rescript. ita ut
36 nec aliquid † illi addi illis ueq; minui possit, ueque
aliquo pacto alterari l. prima, §. opus nouum de ope
ris nou. nuntia. & l. quoties ubi Bal. C. de legit. hær.
Quo circa succedit, ut nullum neque uoluntatis, ne
que arbitrij iudicis possit esse meritum.

SVMMARIVM.

1 *Absentia personæ plerumque a generalibus iuris regulis recedi.*
2 *Statuto si requiratur in contractu consanguineorum consensus illorum absentiam iudicis decretum supplebit.*
3 *Idemque esse in statuto mariti consensum in contractibus mulieris requirente.*
4 *Io. Stephanus Lambertengus laudatur.*
5 *Rector quando in ecclesia est solus sine capitulo, potest sine capitulo.*
6 *Glos. in cap. potuit de locat. in uer. potuisset declaratur, ibi & commendatur a Fely.*
7 *Prælatus quando non habet capitulum in alienationib. rerum ecclesiæ, debet adhibere saltem duos honestos clericos.*
8 *Capitulum quando vellet alienare ex necessaria causa, & abest prælatus debet interuenire episcopus.*
9 *Si tamen prælatus diu sit absuturus.*
10 *L. si longius §. si filius de iudi. declaratur.*
11 *In matrimoniali materia attendenda esse quæ decreta sunt a sacrosancta tridentina synodo.*
12 *L. si infanti, C. de iur. de liber. quomodo sit intelligenda.*
13 *L. profectitia uersi. si proponas de iur. doti. quomodo sit excipienda.*
14 *L. filiusfamilias uer. nam quod ad dominum de procur. declaratur.*
15 *Dominum inuitum posse ob nimiam seueritatem cogi seruos alienare bonis conditionibus.*
16 *Patrem cogi filios emancipare si nimium sit durus & seuerus.*
17 *L. fin. si quis a par. manu. fuer. procedere quando pater volebat cogere filium ad turpem uitam.*
18 *Patriam potestatem in pietate consistere.*
19 *Mariti ob nimiam sæuitiam uxor ab eodem separari.*
20 *Nec illi restituendam esse.*
21 *Iudicem posse præcipere marito, ne decætero sæuitiam in uxorem suam exerceat.*
22 *Dominum a dominio, & iudicem ab officio posse expelli ob nimiam sæuitiam.*
23 *Maritus qui negligit uxorem infirmam, non debet lucrari dotem.*
24 *Maritum teneri subuenire uxori de alimentis, medicinis ac omnibus necessarijs.*
25 *Dominus qui non facit curare seruum in infirmitate, sed illum eijcit e domo priuatur illius dominio.*

26 *Maritus ingratus erga vxorem non lucratur dotem.*
27 *Sæuitiam mariti contra vxorem probandam esse per uxorem quæ illam allegat.*
28 *Dominum ob nimiam eius sæuitiam in uasallos posse cogi illos alienare.*
29 *Dominos inferiores qui male tractant subditos posse cogi per superiores, ut uel desistant a mala tractatione, uel illos alienet.*
30 *Præceptoris nimiam seueritatem a iure reprobari.*
31 *Præceptoris disciplinam humilem esse debere in suos subditos.*
32 *Nimiam seueritatem reprehendi ac puniri in episcopo.*

Propter personæ absentiam multas induci in iure nostro restrictiones generalium dispositionum, ac propter nimiam personæ seueritatem.

CAP. XV.

1 Propter personæ quoq; absentiã † multæ inducuntur in iure nostro restrictiones ad generales iuris dispositiones, ut scribit Ludoui. Roman. in dicto § de uiro sub num. 53. cuius dictis addi possunt quæ scripsit idem Roma. in consi. 462. uersiculo tertio, & in dicto §. de uiro fall. 43. Bald. in cap. cum uenerabilis de consuetud. Ang in l. mulier quæ de condit. instit.

2 Sed † inter multa huius capitis exempla, illud est ualde insigne, de quo loquitur Bar. in l. si eum dotẽ. §. eo tempore solut. matrimo. & Bald. in l. transactione, C. de transactio. in l. turpia, §. primo, de legatis primo, & in l. in coniunctione. C. de nupti. quæst. illa quid si absentes sint consanguinei, quorum consensus requiritur in contractu uel transactione, an nihilominus possit actus absolui iudicis decreto interueniente, & concludit posse, cuius sententiæ sunt ibi quoque Paul Castr. & Dom. Alciat. arg. l. bonorum, C. qui admitti ad bono. poss. & §. si uero ab sunt de hæredib. & falci. per Anchar. in capitulo primo, de constit. quæstio. 14. And. Tiraque. de leg. con nub. gloss. octaua, sub numero septimo, & 20. ubi alios addit sequentibusque numeris multa congerit similia optime adiuuantia hanc decisionem, idẽ-

3 que est † in simili statuto, quo cauetur, ut mulier cõtrahere non possit absque consensu uiri sui, quia tũc quoque absente marito poterit mulier contrahere ut tradidit Bald. in consi. 488. libro primo, & consi. 394. libro quinto, cui accedit Andr. Tiraq. dicta glo. 8. sub num. 6. confirmans eandem sententiam a dicto num. usque ad num. 29. uariis instantiis, iuribus, atque argumentis, sed ex ijs omnibus, quæ lõgẽ lateque deducit in summa colligitur, Doctores in eam conuenire sententiam, ut distinguendum sit inter casum quo breui aliquis sit absfuturus, & quo diu, ut priore casu, sit expectandus posteriore non item, ut post Bald. in duobus illis consilijs supra citat. concludit idem Tiraquel. loc. iam relato, sub nu. 29. Alex. in l. cum antiquitas columna secunda, uersi. & similiter facit iste tex. C. de testamen. & Cassan. in consuetud. Burgund. in rub. 4. §. 3. in gl. in uer sicu. contr iulz entre les uifs columna 3. quib. acce

4 dit non uulgaris † scriptor ex recentioribus Io. Stephanus Lambert. in eius commentarijs in statutum Mediolani prohibens mulieres contrahere sine certa solemnitate, in gl. 9. in uer. non fuerit in ciuitate, sub nu. 1. qui addit etiam Feron. in consuet. Burdegal. in tit. de statu. & iur. persona. §. 3. colu. 4. uersi. quod in absente & uersic. sed tamen.

5 Aliud est exemplum † in eo quod notat glo. sing. in cap. potuit in uer. potuisset de locat. dum uult tu ra dicentia Rectorem ecclesiæ nihil posse sine capitulo regulariter agere, nõ extendi ad casum, in quo est solus in ecclesia sine capitulo, quia tunc ita solus alienare potest, ut si capitulum adesset, quam gl sequuntur ac commendant Anto. Imol. Abb. in cap. edocerit de rescript. quamuis And. Tiraq. de legib. connub. dicta gloss. octaua, sub num. 22. uideatur

6 uelle illam gl. non bene dixisse. Sed tamen † eam gl. uti notandam ualde commendat Fely. in dicto ca. edocerit col. pen. uer. et in aliis ubi multis auctorit. illam confirmat ac exornat, limitat tamen illam, ut locum non habeat quãtum ad alienationem rerum

7 ecclesiæ, quia † siue simus in cathedrali, siue in inferiore ecclesia, semper interdictus esse intelligitur solus prælatus per se alienare, qui si non habebit capitulum debebit saltem alios honestos clericos requirere, qui præstent consensum per nota. ab Innoc. ac Abb. in c. 1. in fin de his quæ fiunt a prælat. sine consen. c. qui addit idem dicendum esse in alijs actibus æquè arduis, in alijs autem procedere dictã glo. per quas limitationes posset facile conciliari Tiraq. opinio loc. supra cita. cum communi doct. sententia, in istis tamen casibus sufficeret assensus superioris, ut dicit Lud. Rom. in d. §. de uiro sub num. 53. uersi. cuius sententia confirmatur, qui idem quo

8 que esse uult, qñ capitulum, ex necessaria causa † uellet alienare & abesset prælatus, quia tũc quoque auctoritas episcopi suppleret per glos. ordinar. in c. si qui de reb. ec. a. q. a. sequitur Andr. Tiraq. in d. gl. octaua, sub num. 32. qui addit aliam non minus no. glos. capitu. 1. in uer. ne sede uacante post princ. ne sede uacant.

9 Sed ista omnia sunt intelligenda semper cum supra relata distinct. an is cuius consensus requiritur, sit diu absfuturus, an uero breui tempore, ut supra re

10 tulimus & eodem modo intelligenda est † l. si longius §. si filiusfam. uiaticum si cer. petat. quæ dat facultatem agendi filiofam. quando pater est absens, l. si nepos in fi. l. si ita pater, & l. si filius de rit. nupt. & l. si furiosi, C. de nupt. ubi patre absente permittitur matrimonium contrahi ijs qui sunt in aliena potestate, quamuis quantum ad hanc partem sint ser-

11 uanda ea † quæ decreuit sacrosancta Tridentina synodus. sessio. 23. capit. 1. de reformatione matrimonij, a qua rata habentur filiorũfa. matrimonia con-

contracta sine consensu parentum modo sit serua-
ta formula quæ præscripta ibid. est, circa publicatio
nem matrimonij a parocho faciendam, uel nisi ea
remissa sit ab ordinario loci, in quo matrimonium
12 est publicandum, sic etiam † intelligendus est text.
in l. si infanti, C. de iur. deliber. ad fin. & in l. prima,
C. qui admitti ubi permittitur pupillo adire hære-
13 ditatem quando non adest tutor, sic quoque † exau
diendus est text. in l. profectitia versic. si proponas
de iur. dot. & in l. quoties de pact. dotal. ubi patre
absente uel furioso contra generalem iuris disposi-
tionem permittitur per alium dos constitui de bo-
nis paternis.
14 Similiter † debet intelligi text. in l. filiusfamilias
uersic. nam quòd ad dominum de procur. l. si cum
dotem, §. eo autem tempore & l. secunda, § uolunta
te solut. matrim. l. sed si unus, §. si filio de iniur. cum
simil. citatis a Lud. Roman. & Andr. Tiraquel. in lo-
cis supra relatis.
15 Propter personæ quoque † nimiam seueritatem
in multis receditur a generalibus iuris commu-
nis dispositionibus, quamobrem quamuis gene-
raliter sit receptum, neminem inuitum cogendum
esse rem suam distrahere. l. nec emere. C. de iur.
de liber. & l. inuitus, C. de contrahenda emptio.
Dominorumque in seruos suos potestatem illiba-
tam esse oporteat, nihilominus propter eorum sæui
tiam, maioremque asperitatem cogantur eorum
seruos bonis conditionibus uendere, l. secunda, § pri
mo de ijs qui sunt sui uel alieni iur. & §. sed & ma-
ior institutio. eodem titulo de ijs qui sunt sui uel
alien. iur.
16 Sic etiam paterfamilias † quamuis regulariter fi-
lium emancipare non cogatur §. fin. institut. quibus
mod. ius patri. pot. solui. gloss. & doctor. in l. ultima
si quis a parent. manu. fue. nihilominus si ita dure
cum filio parens quispiam se habuerit, ut paternum
in filios officium excedat, iudicis auctoritate eman-
cipare cogitur dicta l. fin. si quis a parent. manu. ubi
17 not. Alber. Odoffr. & Gofre. qui intelligunt † illum
tex. quando pater cogebat filium ad turpem uitam
ut in l. si lenones, C. de episcop. audient. quia patria
18 potestas † in pietate consistere debet non autem in
atrocitate; l. diuus in fi. ad l. Pomp. de parrici. quam
assertionem intelligit ibi Mars. sub numero 14. in
bonis filijs committentibus leuia crimina, secus in
filijs procedentibus continuè de malo in peius &
committentibus enormia delicta quia in talibus de
bet potius patria potestas in atrocitate quàm in pie-
tate consistere, cum pietas sit punire scelus.
19 Sic etiam ob nimiam uiri morositatem † ac sæui-
tiam uir ab uxore separatur & econtra, capitulo lite
ras in fine de restitutio. spolia. per quem text. sic pro
bat D. Alciat. dicto libro primo de uerbor. signific.
sub numero 55. sed ibi est gl. ual. de not. quæ expres-
sim ait ob sæuitiam unum alterum dimittere posse,
per text. in §. si igitur tale quid in authent. de nupt.
ibique notat Ancharan. ad finem propter sæuitiam
20 uiri † non esse mulierem eidem restituendam, quia
contra sæuitiam cautionibus mederi non potest, qui
bus additur text. in capitulo de beneficio 32. quæst.
prima & capitulo accedens secundo ut lit. non con-
testa. & capitulo ex transmissa de restitutio. spolia-
to. per quem dicit Aegi. Bellamer. columna tertia in
dicto capitulo literas, quòd si maritus prosequitur
mulierem tam capitali odio, ut nulla cautione pro-
uideri possit, tunc restitutio est differenda, & mu-
lier sequestranda, & cum prædictis conuenit Abb.
ibi in ultimo notabil. dicens uxorem non esse resti-
tuendam marito si non potest secure cum eo mora-
ri absque periculo personæ. nec remedio cautionis
potest sufficienter prouideri, quinimo est sufficiens
causa remouendi illam ab eo, & separandi matrimo
21 nium quo ad thorum, & iudex potest præcipere † ma
rito sub certa pœna & iuramento, ne de cætero sæui
tiam suam in uxorem ostendat. l. præsenti, § primo,
C. de ijs qui ad ecclesi. confu. & capitulo primo, ut
lit. non contest. & ubi non desistat ob tale præceptū
potest iudex illum priuare usu uxoris, ut scilicet unà
habitare non debeant, argum. dictæ l. secundæ de ijs
qui sunt sui uel alie. iur. ibique Bar. in l. fi. quem tex.
legit sub lege prima ad fin. eodem titulo, ubi ait q
quemadmodum dominus repellitur à dominio ser
22 ui, sic iudex † repellitur ab officio ob nimiam sæui-
tiam, in quam sententiam optime facit bonus tex.
in l. unica, §. sed scimus, C. de lati. libe. tol. & quod uo
luit ibi Bald. & idē Bal. in l. ab hostib. §. si uir. solut.
matrimo. ubi concludit quòd si uir negligit uxo-
23 rem infirmam, † non debet lucrari dotem, neque uir
tute pacti, neque etiam uirtute statuti, post gloss.
ibi quam dicit esse communiter approbatam, Rol.
à Vall. in tract. de lucr. dot. quæstio. 64. sub nu. 5. qui
cōfirmatione addit quod volūt Bal. ac alij in l. quod
pro in uxorem, C. de nego. gest. ubi dicūt maritū tē
24 neri subuenire uxori † de alimentis ac medicinis ac
omnibus necessariis, quia quandiu durat matrimo
nium tenetur sustinere onera eiusdem, & si ea non
supportet non potest dotem lucrari, neque ex pa-
cto, neque ex statuto, hoc idem affirmat Castren. in
dicto §. si uir, ubi dicit casum istum tanquam quo-
tidianum menti tenendum esse, semelque se il-
lum habuisse de facto Florentiæ, eandem sententiā
secutus fuit Aretin. in §. fuerat columna sexta instit.
de actio. qui adducit simile de domino, qui non fe-
25 cit curare † seruum in infirmitate, eiecitque illum de
domo, nam priuatur illius dominio & seruus effici-
tur liber. dicta l. prima §. sed scimus, C de lati libert.
tollen. & apparet hanc sententiam esse receptissimā,
ex ijs quæ congerit idem Rol. a Valle loc supra cita.
sub numero 6. in quam sententiam facit quoque
quod dixit Ripa l. fin. columna secunda, C. de re-
26 uoc. donatio. dum inquit quòd maritus † ingratus
erga uxorem non lucratur dotem. in omnibus igi-
tur prædictis casibus ob nimiam duritiem uel sæ-
uitiam mariti receditur a generalibus iuris disposi-
27 tionibus. Sunt tamen † omnia quæ hactenus dicta
sunt de sæuitia atque atrocitate uiri contra uxorem
probanda per ipsam uxorem quæ illam allegat, ut
scribit Ioan. Lup in cap. per uestras in 3. notab. in fi.
de donatio. inter uir. & uxor. cui accedit ac multas
addit auct. Iaminal. iunior inter consil. crimin. in
consil. 81. sub nu. 24. cum plurib. seq. qui est omni-
no ui-

no uidendus in hac materia.

28 Sic etiam dominus ob nimiam sæuitiam† qua vtatur in eius uasallos potest cogi illos alienare, ita uidetur uelle Fab. in §. fin. instit. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. & Bart. in l. 1. eod. tit. & plenius Bald. in l. si dominus, §. licet dominorum eod. tit. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. Ang. in §. in potestate col. 3. uersic. in ea gloss. ibi, insti. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. & ibi Port. iu addit. in 2. col. uersic. adde quòd hodie & ibi Ias. in additio. eiusdem incip. nota, & ita ait seruari in forensi usu apud Delphinates Guid. Pap. decis. 60. Bal. & post illum Aluar. in cap. 1. §. publici latrones de pace iuramen. firm. Cur. iun. in cons. 174.

29 sub nu. 38. & seq. ubi uult† istos dominos inferiores qui male tractant subditos suos posse cogi per superiores dominos, ut uel cessent a mala illa tractatio-

30 ne, uel illos alienent. Præceptoris† quoque nimia sæueritas à iure improbatur, ac punitur si modum excedat in castigando, etiam si castigatio sit permissa impunè præceptori in discipulum l. sed & si quemcunque, §. ult. ad leg. Aquil. cum l. præceptoris & l. seq. eod. ti. dicitque ibi gl. in uersic dicenti idem esse in marito, per text. in l. si constante §. si maritus sol. matri. & in fructuario per l. locum, §. si. de usufruct. & in creditore per text. in l. eleganter, § planè de pignor. action. idemque de patrefam. in eius filios ac familiam dicit Butr. in cap. cùm contingat de for. compet. Et quod de magistro seu præceptore dictum est, firmant quoque Barto. & Alber. in dicto §. ultimo ubi addit textum Alberic. in capitulo super eo de sent. excomm. & in cap. humilis de maior. & obed. ubi apparet, humilem esse debere præcepto

31 ris† disciplinam in discipulos suos. neque debere excedere modicam castigationem, sic etiam nimia sæ-

32 ueritas reprehenditur ac punitur in episcopo,† per tex. in cap. 2. & ibi Abb. de cleri. percusso & facit tex. in clem. 1. in §. quia nos de stat. monac. Sed & propter huiusmodi causam posse societatem dissolui dixit D. Alciat. d. lib. 1. de uerb. signific. sub d. nu. 55. per tex. in l. si conuenerit pro socio.

SVMMARIVM.

1 *Maritus qui animi sui hostilitatem ostendit in vxorem suam, si petat eam sibi restitui non auditur.*

2 *Nec cogenda est uxor ad uirum redire.*

3 *Filium a pœna parricidij excusari propter hostilitatem patris.*

4 *Sed tamen laudandum non esse filium, qui tale scelus patrarit in personam patris.*

5 *Albericum vero distinguere inter bellum iustum ac iniustum.*

6 *D. Claro uideri opinionem crudelitatis plenam, quæ permittit filio patrem impunè occidere propter hostilitatem.*

7 *Vasallum non posse impune offendere dominum suum.*

8 *Opinionem communem, quòd filio propter hostilitatem liceat patrem interficere, posse tolerari, quando pater esset uere hostis patriæ.*

9 *Eaque distinctione niti D. Clarum conciliare contrarias Bar. ac Dyni sententias.*

10 *Auctor quomodo putet distinguendum ea in controuersia, an filius patrem propter hostilitatem interficere ualeat. nu. 11. 12. & 13.*

14 *Subditum teneri adiuuare dominum, etiam contra proprium patrem, uel filium.*

15 *Hosti impunè sei uandam non esse fidem.*

16 *Petrinus bellus Aslensis iurisconsultus laudatur. Contra sensisse refertur. ibid.*

17 *Ladislaum Imperatorem fuisse reprehensum, quod sine causa uiolasset pacem initam cum Amurathe Turca, eumque pœnas dedisse.*

18 *Hostilitatem esse dare pecuniam ad usuras.*

19 *Hostium bona statim fieri capientium.*

20 *Hostium personas in iusto bello fieri capientium.*

21 *In crimine læsæ Maiestatis, hæresis, alijsque similibus admitti personas quæ aliàs non admitterentur in testimonium.*

22 *Hostes ac capitales inimicos non admitti in criminibus exceptis.*

23 *Dicta in iure de inimicitia, atque hostilitate semper intelligenda esse de capitali.*

Quàm multis in casibus cessent generales iuris dispositiones ob personæ hostilitatem.

CAP. XVI.

PRopter personæ quoque hostilitatem seu inimicitiam, multa sue re receptae contra generales iuris dispositiones, & ideo quando maritus† hostilitatem animi sui docuit in uxorem, ueluti quia parauit ei insidias ueneno, uel aliter, si

1

petat sibi uxorem restitui, potest aduersus eundem excipi, de illius animi hostilitate, per ea quæ scribit Abb. in capit. 1. de diuor. Fely. in cap. scribam col. 1. de præsumpt. Petr. Gerar. in sing. 65. quem sequitur Neuiza. lib. 1. syl. nupt. non est nubendum sub num. 42. quibus adstipulatur quod scribit Bald. in consil. 240. uol. 3 uolens quòd quando de istiusmodi hosti

2 litate animi mariti in uxorem constat non est† cogenda uxor ad uirum redire, quamuis maritus caueat, ac iuret de non offendendo, refert ac sequitur Crauet. in consi. 31. asserens quòd ubi odium est capitale non tenetur, nec debet quis cōfidere fragilitati cautionis, eum tali casu sufficiens non sit remedium cautionis, capit. accedens 2. ubi gloss. in uersic. inimicis ut lit. non contest. cum alijs per eum allegatis, & faciunt quę paulo supra diximus de sęuitia mariti, & scribit quoque Riminal. iun. in cons. 81. supra cita. inter consi. crimi.

Sic etiam propter hostilitatem excusatur filius

3 † à pœna parricidij, qui patrem hostem patriæ factum interemerit. l. minime de religio. & sumpti. funer. per quem text. sic probat Ludoui. Roman. in dicto §. de uiro sub nu. 37. sol. mat. dicitque decidi illam quæstionem, quam Bartol. ac Dyn. tractarunt in l. si adulterium cum incestu, §. liberto. ad leg. Iul.

4 de adulter. attamen D. Alciat. † dicto lib. primo de

uerb.

uerbor.ſignific. ſub nu. 55. dicit quòd tametſi filio
impunè id contra patrem audere liceat, ob hoſtilita
tis cauſam nihilominus laudandum nõ eſſe filium,
qui ita naturalia iura contempſerit, per text. in d. §.
liberto. glo. uero in d.l. minimè intelligit illum tex.
quando filius occideret patrem ſe defendendo, aliàs
ſenſit ut ſemper filius incidat in pœnam parricidij
de qua in l. 1. ad leg. Pompe. de parricid. Alberi. ue-
5 rò in dicta l. minime † uidetur velle diſtinguere inter
caſum belli iuſti atque iniuſti, ut ſcilicet, priore ca-
ſu liceat, poſteriore non liceat. Communis tamen
opinio uidetur eſſe cum Bart. contra Dyn. tam in d.
§. liberto, quàm in d.l. minimè, etiam in caſu ſtatu-
ti quo impunè data fuerit facultas occidendi banni
tum, ut de communi atteſtatur Marſil. in l. 1. § præ-
terea ſub nu. 33. de quæſtio. Gomeſ. in §. rurſus ſub
nu. 22. inſtitu. de actio. Bero. in cap quæ in eccleſia-
rum ſub nu. 114. de conſtit. cum ſimil. adductis per
6 D. Clar. in §. homicidium ſub nu. 59. Qui tamen † ait
quòd hæc opinio nunquam ſibi placuit, ſed ſemper
ei uiſa fuit crudelitatis atque impietatis plena, licet
enim pater ſit bannitus, non tamen deſinit eſſe pa-
ter neque iura naturalia amittit l. iura ſanguinis de
reg. iur. & l. legatum de capit. diminutio. propterea
inquit ſe credere quod tali filio patrem occidenti ca
put eſſet amputandum neque mouere, quòd uirtu-
te talis ſtatuti pater bannitus cenſeatur eſſe factus
hoſtis patriæ, id enim eſſe per fictionem, quæ in re
tam enormi non debet ueritatem patriæ poteſtatis
adumbrare, præterea quia ſecundum communem
7 Doctorum opinio. non poteſt uaſallus † impune of-
fendere dominum ſuum, ut per Alber. in 4. part. ſta-
tut. quæſt. 27. & Cœpol. conſi. crimina. 5. verſi. ſepti-
mo pro hoc, & tamen nemo ſani capitis negabit,
maiorem reuerentiam debere filium patri, quàm ua
ſallum Domino ſuo, ait tamen quòd forte poſſet to-
8 lerari communis opinio † ubi talis pater uerè eſſet
hoſtis patriæ, ideſt actualiter arma contra patriam
inferret, nam cum filius qui eo in actu patrem occi-
deret eſſet excuſandus & ita inquit loqui Claud. qui
ita communiter concludi atteſtatur in l. 1. §. iuſgen-
tium ſub nu. 113. de iuſt. & iur. ita ut in ſumma D.
9 Clar. uideatur duas iſtas opiniones † Dyni ac Barto-
li conciliare conſiderando duos caſus, quando ſcili-
cet pater uerè hoſtis eſt patriæ, in actuque hoſtilita
tis contra eam, & quando fictè eſt hoſtis, ut priore
caſu communis Doctorum ſentẽtia locum habeat,
poſteriore Dyni opinio procedat.
10 Ego autem arbitrarer † ſic conſtituẽdum eſſe, ut
aut ſeruata patria potuit filius patrem ſeruare, &
tunc ſine ſcelere fore dici non poſsit qui pietatem
debitam à filijs in parentes, iuraq; naturalia ſangui-
nis tam ſcæleſtiſsimo auſu temerarit, & ita proce-
dit opinio Dyn. D. Alciati, ac D Clari quam probat
quoque text. in dicta l. minime de religio. & ſumpt.
fun. arg. a contrario ſenſu illorum uerborum, quod
11 ſi filius patrem † aut pater filiũ occidiſſet ſine ſcele-
re, & præmio afficiendum eſſe conſtituerũt ergo vbi
cum ſcelere occidiſſet, neque præmio afficiendus,
neque laudandus erit filius, ſed pœna condigna ple
ctendus, aut ſine opera filij potuit ab alijs patria ſer-
12 uari, & tunc aut filius ſponte † in patrem irruit & nõ
excuſatur, neq; dici põt ſcelere carere, quia affecta-
ta illa occaſio cõtra patrẽ prodeſſe non debet. l. tria
de excuſ. tutor. §. item tria inſtit. de excuſat. tuto. uel
curatorum ibique not. gloſſ. l. & qui data quibus ex
cauſ. maio. & l. 2. §. ſi tamen ſi quis cautio & l. uxori
§. 1. ad leg. Corn de falſ. Aut coactus ueluti principia
13 imperio, † & tunc ſi notorie eſſet iniuſta patriæ cau-
ſa contra patrem, debuit recuſare, & omnino abſti-
nere, quia in bello iniuſto nõ cogitur ſubditus iuua
re Dominum, capit. domino guerram hic finitur lex
Corradi ubi notant communi conſenſu intepretes.
Cęterum ubi bellum eſſet iuſtum, uel dubitaretur,
tunc ſemper filius excuſandus eſſet, ubi aliter patriã
ſeruare non poſſet, ut ſupra dictum eſt, quia ſubdi-
14 tus † tenetur adiuuare dominum ſuum etiam con-
tra proprium patrem, uel filium, ut eſt tex. in dicto
cap. domino guerram, §. fi. & eſt communis opinio,
ut dicit Zaſ. de feud. par 7. capit. 4. ſub nu. 10. quem
refert ac ſequitur D. Cla. in § feudum q 21. ſub nu.
4. & hoc pacto poſſunt ad concordiam reduci om-
nes uarietates opinionum ſupra relatarum.
15 Eadem quoque ratione † dicitur hoſti impune ſer
uandam non eſſe fidem, per text. in capit. Dominus
22. q. 2. cap. mandatis 13. diſt. & capit. utilem ſimu-
lationem ead. 22. q. 2. niſi ſpecialiter aliquid illi pro-
miſſum fuerit. l. 1. § non facit de dol. mal. per quem
text. ſic cõcludit Ludo. Roma. in dicto §. de uiro ſub
nu. 37. & D. Alciat. dict. li. 1. de uerbor. ſignific. ſub
dictu nu. 55. ad finem qui dicit M. Tullium elegan-
tiſsimè hanc quęſtionem explicare lib. 3. officiorum
quem omnino uidendũ eſſe ait. Et propterea inquit
16 Petrinus † Bellus iuriſconſultus Aſtenſis elegantiſsi
mus de re milita. part. 2. tit 14. Hoſti ſeruandam eſ-
ſe fidem per tex. in cap. nolo 23 q. 1. & auctoritatem
Diui Thomæ ſecunda ſecundæ q. 40. unde ait repre-
17 henſum fuiſſe Ladislaum † Imperatorem qui cum
Amurato Turca, malè perſuaſus, quod fidẽ, quam
inconſulto ſum. Pontifice dederat ſeruare non tene
retur, pacem uiolauit, quod tamen illi malè ceſsit,
acie enim uictus interiit. Sic etiam propter hoſtilita
18 rem † licitum eſt dare hoſti pecuniam fœneratiam,
cap. ab illo 14 q. 4. per quam ſic probant Roman. &
D. Alcia. ſupra cita. & uerè text. ille eſt ualde notan-
dus ad hoc, cum poſsunt illam abſolutam concluſio
nem, quòd ubi ius eſt belli ibi ius eſt uſuræ, & opti-
19 ma quidem ratione, ideo ſtatutum eſt quia † ſi hoſti
bus ita licet eorum bona capere ut ſtatim fiant ca-
pientium, § item ea quæ ab hoſtibus de rer. diuiſio.
int. iur. clementa, §. ſi ab hoſtib. ubi Ang not. quib.
mod. ius. patr. poteſt. ſolui. l. 1. in prin. ubi omnes no
tant de acquir. poſſ. l. hoſtes l ſi quid in bello de cap.
& poſtlimi. reuerſ. Andr. Tiraq. de legi. connub. l. 1.
ſub nu. 48. & 49. ubi peculiari eius more innumeras
citat auctoritates Philoſophorum, Hiſtoricorum
ac Theologorum in hanc ſententiam, & nouiſsimè
Didac in reg. peccatum, §. 11. in princ. Petr. Bellus
de re milit. par. 2. cap. 12. Et nos ampliſsimè tradidi-
mus in dicta l. prima in princ. de acquiren. poſſeſſ.
poſt cæteros.
20 Quinimò ſi etiam † in iuſto ac licito bello non ſo-
lum

lum res, sed etiam ipsi hostes capti efficiuntur serui capientium, l. naturalem in fin. de acquir. rer. dominio, d. l. hostes, & l. si quid in bello de capt. & posthumi. reuers. & d. §. item ea quæ ab hostibus, instit. de rer. diuisio. cum simil. cita. ab Andr. Tiraq. dicta l. 1. sub nu. 49. & Dida. d. §. 1 t. sub nu. 2. Claud. Cotæ. de iur. milita. c. 24. quamuis Petrus Bellus de re milita. par. 4 tit. 1. contrarium dicat de consuetudine obseruari. ergo dicendum à fortiore erit quod si occupatio bonorum ac personarum ipsorum hostium licita est, ita ut transferat in ipsos capiẽtes dominium, multo magis debeat licere illis dare pecuniam fœ-
21 neraticiam. Facit † insuper hostilitas personæ, ut quamuis in crimine læsæ Maiestatis, hæresis, ac simoniæ admittantur testes aliàs inhabiles ac minus legitimi cap. per tuas extra de simon. cap. in fidei de hæret. lib. 6. quem doct. communiter ita intelligunt, ut scribit post alios a se citat. D. Cla. in §. hæresis sub
22 nu. 20. nihilominus non admittantur † hostes seu capitales inimici illius, qui accusatus fuerit, ut ibi dicitur, quod notauit Bart. in l. in quæstionibus ad leg. Iul. maiestat. & Roman. ac D. Alc. in loc. supra cita. & potest addi Zanch. de hære cap. 13. sub nu. 3. qui pariter idem probat per text. in cap. cum oporteat, & in cap. repellantur de accusati. & in §. si uerò dicatur odiosus in auth. de testib. quibus potest addi c. licet hely. de simo. ibiq; Abb. sub nu. 1. Fely in d. c. per tuas sub nu. 4. & in cap. quoties de testib. sub nu. 4. & in dicto cap. cum oporteat sub nu. 3. circa finem ubi inquit, quæ dicuntur de inimicitia atque hostilitate repellente testem a testimonio dicendo in prædictis
23 casibus, intelligenda esse de inimicitia † atque hostilitate capitali in quam sententiam multa congerit Campeg. noster Ticinensis in scholijs ad prędictum locum Zanchini, & ita etiam attestatur nouissime communiter teneri per Doctor. D. Clar. in prax. crimin. q. 29. sub num. 5. per illum text. in d. c. per tuas quem ait Doct. communiter appellare singularem in hac materia, teste Marsil. in consil. 65. sub nu. 10.

SVMMARIVM.

1 *Infamem posse esse procuratorem sed non episcopi.*
2 *Et quæ sit ratio.*
3 *Infamem intelligendum esse de illo qui sit infamis per sententiam.*
4 *Infamem non promoueri ad officium procuratoris quod conferat honorem uel dignitatem.*
5 *Infamis non potest esse tutor pupilli positi in dignitate.*
6 *Personam capitularem, vel collegiariam non posse alios in sui locum substituere, qui non sint de capitulo uel collegio.*
7 *Doctores ac scholasticos non posse substituere nisi eos qui sint de uniuersitate uel collegio.*
8 *Promotores ubi sunt abituri ab actibus Doctoratuum, substituere solere uel alios professores, uel alios de collegio.*
9 *Electus quando a principio est absens, etiam si electa sit industria personæ, nihilominus potest alium substituere.*
10 *Et quæ sit ratio.*
11 *Magistratus municipales qui assumuntur ad spectabilem dignitatem posse substituere.*
12 *Doctor conductus ad publice profitendum non potest per substitutum id muneris præstare.*
Nisi ex causa necessitatis. ibi.
13 *Necessitas facit probabile, quod aliàs esset improbabile.*
Idem esse quando ex consuetudine posset legi per substitutum.
14 *Quando per substitutum eadem resurgit utilitas, etiam in industrialibus potest fieri substitutio per uasallum in feudo.*
15 *Vel quando esset inhabilis, aut ex verbis inuestituræ non appareret electam fuisse industriam personæ.*
16 *Locator & emphyteuta ob nimiam negligentiam possunt a locatione & ab emphyteusi expelli.*
17 *Fructuarius ob nimiam negligentiam potest priuari usufructu.*
18 *Procurator ob eius negligentiam etiam post litem contestatam potest amoueri ab officio procurationis.*
19 *Iudex potest remouere procuratorem ab eius officio, si uideat eum negligentem.*
20 *L. Eum qui agit, C. de procur. intellectus.*
21 *Iudicem in casu contumaciæ notoriæ posse ex officio suo prouidere.*
22 *Iudex propter negligentiam atque socordiam potest remoueri ab officio.*
23 *Officialis si uidet aliquos rixantes, & se non interponit potest ab officio remoueri.*
24 *Regem ob negligentiam regno priuari posse.*
25 *Imperatorem uel regem inutilem posse deponi*
26 *Sum. Pontif. posse Imperatorem ac Regem inutilem priuare imperio, ac regno.*
27 *Qui imperatores ac reges a sum. Pontificibus depositi fuerint.*
28 *Sum. Pontifex ex quibus causis habeat facultatem priuandi Imperatores ac reges & transferendi imperium.*
29 *Prælatus ecclesiæ negligens potest a prælatura remoueri.*
Quando negligentia est magna ac crassa. ibid.
30 *Qui distinguant inter prælatos seculares ac regulares, & sequent.*
31 *Quomodo putet auctor resoluendum esse negocium negligentiæ prælati, ut possit remoueri.*
33 *Negligentia quando transit in aliam speciem delicti, prælatus remouetur, nisi resipiscat monitus. nu. 34.*
Intellectus c. si quis Abbas, 15. q. 2. ibi.
35 *Gloss. in capitulo ea quæ de officio Archidiacon. declaratur.*
36 *Ab officio perpetuo quem non deponi propter negligentiam, nisi culpa inducat depositionem.*
37 *Innoc. in cap. cum in officijs declaratur.*
38 *Executor ad pias causas, quamuis duret per annum si tamen iusto episcopi præcepto non pareat, potest remoueri.*

Personæ qualitatem in substitutionibus faciendis maxime attendi, ac propter negligen-

gentiam socordiamque personæ generales iuris dispositiones restringi.

CAP. XVII.

Ersonarum quoque qualitas facit, ut in substitutionibus faciendis recedatur à regulis iuris commu
1 nis, & ideo q̃uis infamis † possit esse procurator non tamen esse poterit, si is qui constituat procuratorem sit in dignitate positus, quia non poterit infamis illius esse procurator ob constituentis qualitatem, cap. quia episcopus 2. q 3. & ita dicit Ludoui. Roma. in d. §. de uiro sub nu. 38. cap. 1. & cap. infamis 3. q. 7. quod not. in cap. Imperatorum de iuram. calum. & c. accedens 50. distinct. Aegi. Belle. in cap. Imperatorum ubi addit tex. 3. q.
2 10. cap. fin. & rationem quia † in alijs procuratoribus non requiritur summa perfectio, ut in procuratore episcopi, per text. in cap. legi. 16. q. 1. quæ assertio in
3 telligenda est in eo, qui sit † infamis per sententiam, ut declarat gloss. in d. c. infamis, secus si aliter quis infamia laboret, per text. in ult. §. institu. de exceptio. pro declaratione ampliore cuius assertionis poterunt uideri Archi. & Aegid. Bellemer. in locis supra citatis & præsertim Bellemer. in d capit. Imperatorum sub nu. 8. de iur. cal. ubi ualde notanter loquitur in hac materia, idemque similiter dicendum es-
4 set, quando officium procuratoris † conferret dignitatem uel honorem publicum, ueluti officinm procuratoris Cæsaris, Imperatorjs, regis, procuratoris fiscalis, summi Romani Pontificis, uel alterius personę his similis, quia infames a dignitatum aditibus repelluntur, l. 2. C. de digni. lib 12. & l. infamia, C. de decur. libro 10. eademque ratione arcetur infamis
5 † a tutella pupilli positi in dignitate, ut scribit Bal. in l. cassius de senato. Quando etiam is qui substituere uellet procuratorem in sui locum esset persona ca-
6 pitularis uel collegialis, non posset † alium substituere in sui locum ad exercitium eius officij, qui non esset de capitulo, uel de collegio iuxta tex. in cap. quia propter de electio & in cap. si quis iusto ad fin. eod. tit. lib. 6. quæ res ut ait Roman. iam relatus est argumentum quòd si scholasticus in uniuersitate, uel
7 Doctor † aliquis in collegio uellet aliquem relinquere in sui locum in ferendis suffragijs, non posset relinquere nisi aliquem, qui esset de uniuersitate uel de collegio, quod ea ratione receptum fuisse opinor, ne si locus ijs quoq; fieret, qui non essent de uniuersitate uel collegio, euulgarentur ijs qui de gremio nõ essent secreta uniuersitate vel collegio, quæ non nisi matriculatis & de ordine illo existentibus
8 nota esse debeat, & ideo quando † ab actibus doctoratuum absfuturi sunt promotores substituunt uel alios Doctores publicè profitentes, uel alios de collegio Doctorum, ut consuetudinis est in nostro Ticinensi Gymnasio, neque iure medio toleraretur ut in alia persona fieret substitutio ad eiuscemodi actum & ita etiam puto seruari in alijs Gimnasijs.
9 Sic etiam † quando est electa industria personæ, quamuis regulariter is qui electus est non possit alium substituere, nihilominus si a principio est absens, uel ex postfacto abesse coactus fuit, ex necessaria absentia talis substituentis qualitas operatur, ut possit substitutio de altero fieri, illaque teneat, per tex. in l. de pollicitationibus de pollicita. & in l si absenti de legatio. & nota. in l. inter artifices cum multis simil. adductis per Roman. sub d. nu. 38. qui refert eiusdem sententiæ fuisse Ioan. Andr. in Mercur.
10 in reg. qui facit per alium, & † ratio potest esse duplex, prout duplex est assertionis caput, nam quando is qui eligitur abest, tunc non uidetur esse electa industria personæ, ut dicunt glo. Bar. Albe. & Raph. Cuma. in d. l. inter artifices de solutio. Quando uero post factum ex causa necessaria impellente abest, tunc quoq; non uidetur obesse, quia necessitas nullis iuris regulis perstringitur, l. 1. de offic. procons. cum simil. ibi adnota. in gloss. in uers. expedire, & in l prima, §. primo vbi doctor. de offic. eius cui mand. est iurisdict.
11 Sic etiam † propter absentiam uel assumptionem ad spectabilem dignitatem, magistratus municipales qui prohibentur substituere, facultatem substituendi habebunt, l. nullus qui nexu, C. de decur. lib. 10. §. prohibemus in authen. de collato. & §. nulla in auth. de defensor. ciuita. & ita est de mente Bar. in l. obseruare sub nu. 5. de officio procon sul. & ita uult Ludoui. Ro. iam relatus qui addit sic intelligendum esse text. in l. suggerenti, C. de officio eius qui uic. alter. gerit, facit quod ualde notanter scripsit Bal. in l. ult. de excusatio. tuto. uolens, quòd tametsi non
12 possit Doct. † conductus ad publicè profitendum id muneris præstare per substitutum, quia opus industriale non committitur, l. unica, §. ne autem, C de cadu. tollen. Innoc. in cap. quoniam Abbas de offic. delegat. nihilominus quando subest causa necessaria, illum id facere posse, l. Titius, §. fin. eod. tit. de ex-
13 cusat. tuto. quia necessitas facit † probabile quod aliàs foret improbabile l. qui potuerunt de manu. testam. idem Bal. in l. 1. §. ne autem, C. de cadu. tollen. Ang. in d. l. fin. de excusat. tuto. idemque est si ex consuetudine posset legi per substitutum Bart. & Alex. in l. nemo de duob. re. Abb. in cap. cum M. col. 5. de constit. item intelligenda est prædicta, quando modico tempore impedimentum esset duraturum, secus si longo tempore, quia tunc non daretur facultas substituendi, sed deberet fieri remotio l. si longius in princ. de iudi. per quem tex. sic firmat Roma. sub d. num. 38. in fin. ex huiuscemodique causa uult uasallum quoque seruire posse per substitutum, quamuis aliàs prohibeatur per d. l. 1. § 1. de officio eius cui mand. est iurisd. & d. §. nulla de defensor. ciuita. in auth idem Bald. in cap. 1. §. si quis decesserit sub num. 2. si de feud. fuer. contro. inter domi. & agnat. uasall.
14 Idemque † est quando per substitutum eadem resurgit utilitas, ut per Franc. Cur. sen. in consilio 70. colum. 1. uel quando is ad quem feudum est deuolutum est inhabilis. ut per Alex. in consil. 10. col. 3. in primo uol & per Egidi. in consil. 48. & quando ex
15 uerbis inuestituræ † feudalis non appareret electam fuisse

fuisse industriam personæ. Cyn. Bal. & alij in l. quis-
quis, C. de episc. & cleric. Felyn in cap. in præsentia
sub num. 83. de probationi. consultissimus Cæsal. in
consil. 1. sub nu. 32. & consil. 151. sub nu. 41. propter
socordiam quoque ac nimiam negligentiam, in ple-
risque a regulis iuris communis receditur, uerbi gra
16 tia si ita negligenter uersetur locator † in re condu-
cta, emphyteuta in re emphyteutica, uasallus in
re feudali ut damno atque deterioratione afficia-
tur res conducta, emphyteutica, uel feudalis,
quamuis regulariter non possint illi priuari re con-
ducta, emphyteutica uel feudali, durante tempore
eorum contractuum, nihilominus ob causam il-
lius nimiæ negligentiæ, socordiæ, vel inertiæ pote-
runt priuari. l. ædem. C. locat. auth. qui rem. C. de
sacr. eccles. c. 1. §. quicunque de pac. ten. & eius uio-
lato. & ita not. Doct. passim in locis supra allegat.
Lud. Rom. in d. §. de uiro sub nu. 35. D. Alcia. d. li. 1.
sub nu. 55. & D. Clar. qui attestatur communem,
tam in emphyteuta ecclesiæ, quàm priuati in §. em
phyteusis q. 26. & in §. feudum q. 47. & 51. And. Ti-
raq. de retract. conuentio. §. 3. gl. 1. sub num. 22. Ar.
Pinel in l prima, sub num. 60. uers. idem in emphy-
teuta, par. secunda, qui pariter attestatur de com-
17 muni, & idem receptum esse † in fructuario tradit
Alexand. in l. diuortio. §. si fundum, sol. matrim. Ca-
strens. in auth. qui rem, sub num. 3. Dec. sub nume-
ro quinto. Io. Hannibal in l. nemo potest, sub num.
168. de leg. primo. Tiraquel. & Pinel. in locis supra
citatis.

Eadem quoque ratione quamuis procurator
post litem contestatam regulariter nõ possit a pro-
18 curationis officio amoueri † ob eius tamen negli-
gentiam ac contumaciam in prosequenda lite po-
test remoueri. l. eum qui res agit. C. de procurator.
ubi notant doct. illum tex. pro ualde insigni ad hoc
propositum ibiq; inter cæteros Ias. sub num. secun-
do quem Bal. in l. mandatum, in 6. columna esse sin
19 gularem ait ad hoc † quod iudex potest ex officio
remouere procuratorem absentis ab officio, si vi-
deat illum negligentem & contumacem in prose-
quendo iudicio, ne quandoque illius contumacia,
uel negligentia præiudicium aliquod pararet do-
mino, & quamuis Saly. & Paul. Cast. in dicta l. eum
qui res agit, dissentiant, uelintque illum tex. proce-
dere in tutore uel curatore alioue legitimo admini
stratore tantum, ea ratione quod isti tales a iudice de-
putentur, propterea que ab eisdem possent remo-
ueri, quod non est in procuratoribus qui a partib.
deputantur cuius rei gratia perpendens Bald. hunc
tex. in l. mancipia. ff. de ser. fugit. dixit hunc tex. esse
mirabilem ad hoc, quod a iudice possit remoueri pro-
curator, quod pro mirabili notat quoque in dict.
l. eum qui res in quarto notab. Nihilominus Iason
20 † in eadem l. eum qui res sub numero secundo,
uersic. puto quod ista, habet pro absoluto, ut dict. lex
eum qui, non solum in tutore, & curatore locum
habeat, sed etiam in procuratore, qui licet a parte
constituatur, & non a iudice, tamen potest remo-
ueri à iudice propter contumaciam iudicialem, in
iudicio contractam & commissam in processu iu-
diciali, & circa ea quæ spectant ad ipsum iudicem,
l. sed etsi prætorem. §. sed etsi dum decreto ex quib
caus. maior. Et ita sentiunt Ang. Fulgos. & Bal. dicit
tamen aliud esse ob aliam causam, sed ego genera-
21 liter † concludendum esse cum prædictis Doctor.
opinor, alia ratione, quia scilicet in casu contuma-
ciæ tam notoriæ debet iudex ex officio suo succur
rere, per ea quæ scribit Alexand. in l. unica. sub nu-
me. 7. cum duobus sequen. & Rip. in l quarta. §. hoc
autem iudicium, de damno infect. sub nume. 34. &
sequen. ubi etiam sine allegatione notorij conclu-
dit contra Alexand. loc. præalleg. ex solo officio pos
se iudicem prouidere, item quia tenetur supplere
ex officio pro absentibus ut per eundem Ripam in
dicto § hoc autem, sub num. 74. cum præsertim lite
per procuratorem contestata posset iudex ad sen-
tentiam diffinitiuam procedere, ut per Bartol. in
dicto §. hoc autem, & per Ripam sub dicto nu. 74.
ad finem, quia per litis contestationem est effectus
procurator dominus litis, leg. procuratoribus & l.
nulla. C. de procura. similiter idem concludendum
22 est in iudice † qui propter negligentiam atque so-
cordiam potest remoueri ab officio l. si quos, C. de
off. præfect. pretor. orien. uel illiri. per quem sic con
cludit Ias in dicta l. eum qui res, sub num. 3. quam-
uis dicat Bal. non recordatum illius text. aliter uide
ri concludere in dicta l. mancipia. C. de ser fug. qui
tamen in l prima, §. qui is, de offic. præfect. urb. in
fi. & in l. nullus in 2. not. C. de sum. Trinit. & fi. cath.
allegando Petr. in l. si seruus. C. de nox. asserit quod
23 si officialis † uidet aliquos rixantes, & se non inter-
ponit potest ab officio remoueri. Sed & idem dicẽ
dum esse in rege concludit Ias. ibid. quem dicit ob
24 negligentiam † regno priuari posse, per glo. notan.
in ver. regis in cap. grandi, de supplen. neglig. præ-
lato. lib. 6. ibique Ioan. Andr. ac Gemin. qui dicunt
idem esse in alijs Ducibus, Comitibus, alijsque di-
gnitatibus secularibus, intelligendo tamen ut ibi
per eos, qua de re amplè ibi agit Anton. Corset. in
eius repetit & in tractat. de regib. quinimmo inquit
Lancelot. Corrad. in templ. omn. iud. li. 1. cap. 1. de
Imperato. in titu crimin. publi. infam. exceptio. sub
25 num. 5. † etiam inutilem Regem uel Imperatorem
posse deponi per cap. alius 15. quæst. 6. & prope-
rea dicebat Mart. Laud. de princ. q. 401. sum. Pon-
tif. dare curatores Regibus inutilibus, quando ine-
pti sunt ad se ipsos probè gerendos in regni admi-
nistratione, & sub sequen. tit. idem Corrad. a quo,
& quib. caus. imperat. depon. t. concludit post Bal.
ac Mart. Laudens. quos citat summum Pontificem
26 posse secundum ueritatem † eiuscemodi Impera-
tores ac Reges priuare imperio ac regno, uel mi-
tius agendo & dare coadiutorem per cap. quamuis
& cap. petisti 7. q. 1. & d. cap. grandi de supplend. ne
gligent. prælato: propterea Io. le Cirier. de primi-
genit. q. 7. lib. 3. enumerat post Alber. in eius dictio
nario Reges atque Imperatores depulsos † a sum-
27 mis Pontificibus similes ob causas, hoc est Ludo-
uicum Francorum Regem a Zacaria sum. Pontif.
Ottonem ab Innocentio, Fridericum ab Innocen-
tio IIII. Ludouicum Bauarum a Ioanne XII. est
de

de hoc tex in dicto cap. alius 15.q.6. ubi glo. inquit
28 Papam ex talibus causis † deponere Imperatorem
per tex. in cap. duo, & in cap. si Imperator 96. distin
ctio. quòdque habet facultatem transferendi Im-
perium per tex. in cap. venerabilem, qui fil. sint le-
git. & ita probat etiam Aegid. Belle. in d. cap. alius
ubi de imperatoris depositione dicit esse casum in
cap. Apostolicę de re iudic. li. 6. & in clement. pasto
ralis eodem titu. & eiusdem sententiæ fuit Dec. in
consil. 151. sub num. quinto ad quæ maximè con-
fert quę scribit Do. Alciat. in cap. quod sedem sub
num. 35. de offic. ordinar. ubi ait principem de ne-
cessitate esse adstrictum ius dicere uel per se uel per
magistratus suos, aliàs posse priuari regno.
29 Eodem modo prælatus ecclesiæ † negligens circa
res ipsius ecclesiæ, & possessiones & earum iura po
test deponi a prælatura cap. dictum cum glos. 2. 81.
dist. cap. cùm ad monasterium, §. fi de stat. monach.
& ibi gloss. in uersic. negligens quæ limitat esse ue-
rum quando negligentia est magna ac crassa, & glo.
in cap. sæpe in gloss. fin. in uerbo priuare 12. q. 2. &
glos. notanr in cap. ea quæ in uersic. negligentia de
offic. Archidiacon. Ioan. Andr. & Gemi. in cap. 1. de
supplen. neglig. prælato. lib. 6. & Abb. in c. ea quæ in
not. 5. sub num. 3. de stat. Monacho. quibus accedit
Ias. in d. l. eum qui res sub nu. 5.
30 Sunt tamen † qui hac in re distinguant inter præ-
lat. seculares ac regulares, ut priores ob negligen-
tiam solam remoueri non possint, nisi sit annexa ali-
cui alteri delicto tunc enim possunt deponi. Poste-
riores uero ab solam negligentiam remoueri ua-
31 leant, quia facilius † remouentur regulares, quàm sæ
culares, cap. qualiter 3. de accusat. c. si quis Abb. 18.
q. 2. & gloss. in uersic. negligens in capit. cùm ad mo
nasterium de stat. Monach. quæ distinctio uidetur
esse de mente Abbat. in dicto capitulo ea quæ de
32 stat Monacho. Mihi placet resolutio, † quam facit
Fely. in hac difficultate in cap. 1. sub nu. 2. de treug.
& pac. quòd regulariter propter negligentiam sim-
plicem non sit prælatus ab officio deponendus, sed
si monitus non se emendet imponatur excommuni
catio duorum mensium, cap. quicquid & ibi glos. in
uersic. excommunicationi, 1. q. 1. & si cum negligen
tia concurrat timiditas, & animi remissio in com-
missa exercēdo, detur ei coadiutor. d. c. ea quę, §. qđ si
Abbas de stat. Monacho. quòd si cum negligentia cō
currant alia delicta, tunc remoueatur a dignitate. &
33 ita propriè † loquatur text. in dicto cap. si quis Abb.
18. q. 2. idemque sit ubi negligentia transit in aliam
speciem delicti, ueluti cùm negligit res ecclesiæ ac
possessiones, quia ista non est mera negligentia, un-
de potest deponi ita intelligitur supra citat. cap. di-
ctum cum glos. 2. 81. distinct. & cap. cum ad mona-
sterium, §. fin. de stat. mona. & gloss. fin. in cap. sæpe.
12. quæst. secunda.
34 Idemq; pariter † quādo negligētia trāsit in negli-
gētiā magnam, quæ appellatur neglectus, ut quādo
monitus non desistit, arg. c. placuit 12. q. 3. nam pro
tali negligentia potest deponi secundum Io. Andr.
in d. c. 1. pro quo uidetur esse casus in c. 1. de offic.
custod. & gloss. in uersic. negligens in d. cap. cùm ad
monasterium, §. fin. de stat. regula. quæ dicit quòd
propter negligentiam prælatus deponitur, quando
35 est magna ac crassa † eodemque modo exaudienda
est gloss. in dicto cap. ea quæ, de offic. Archidiacon.
quam Butri. ibi dicit esse ualde notandam, dùm lo-
quitur de negligentia crassa per quam dixit Cardin.
in clem. 1. in 2. notab. de celebra. missa. propter negli
gentiam nunquam uideri prælatum esse remouen-
dum, nisi sit ualde perniciosus ecclesiæ, & monitus
non resipiscat, sit etiam intelligendum est, quod di-
xit Abbas in d. cap. ea quæ de stat. monac. dum no-
luit propter paruam negligentiam non esse præla-
tum remouendum ab eius officio, & Bal in l. manci-
pia uersic. quæro an officiales, C. de ser. fugiti ubi
36 † ait ab officio perpetuo quem non deponi propter
negligentiam, nisi culpa inducat depositionem, ue-
luti quia deliquit in officio per l. si aliquid, C. de su-
sceptor. & Archar. lib. 10. & gloss. in l. 2. §. mulier de
37 ijs qui not. infam. sic quoque † exaudiendum est,
quod scripsit Innoc. in cap. cum in officijs, dùm di-
cit prælatum puniendum esse de culpa non leui, &
quę nouissimè tradidit de punienda negligentia prę
latorum Redoan. de reb. eccles. non alien. in ti. de re.
ecclesiastici. aliena. sub nu. 53. & plurib. sequen. car.
52. dixit quoque Bal. in dicta l. eum qui res agit, C.
de trans. in 4. nota. cui accedit ibi Ias. sub numero 9.
38 † quod licet officium executoris ad pias causas du-
ret per annum, si interim esset contumax in aliquo
præcepto iuste sibi facto per episcopum, posset sta-
tim priuari officio commissionis, quam assertio-
nem repetijt Bald. in l. unica in ult. col. C. de ijs quæ
pęn. nomi. & in l. id quod pauperibus col. pen. q 23.
C. de episcop. & cleri. post speculato in tit. de instru.
editio. §. nunc uerò aliqua uersic. quid si executor est
suspectus. Nec mirum id uideri debet, cum teneatur
de leuiss. culpa, tanquam pro dolo, Bartol. in l. alio
de alimen. & cibar. legat. & Cardin. in clemen. prima
de testam.

SVMMARIVM.

1 *Patrem ignominiosum non posse iniuriam filio illatam remittere.*
Nec agere ad dotem contradicente filia.
Nec filios uilissimam uitam degentes dignitatis paternæ prærogatiua potiri.
2 *Mulierem fornicariam non posse uti priuilegio mulieribus concesso, ne personaliter capi possint.*
3 *Lex aliàs in pœnam irrogans locum non habet in uilissimo homine, qui aliàs sit infamis.*
4 *A patre infami non posse uilissimæ uitæ filium eam ob causam exhæredari.*
5 *Sororem nullam habere querelam inofficiosi testamenti contra testamentum fratris, qui personam turpem instituerit.*
6 *Filia quę uitam infamem ducat, non potest petere, ut alatur à patre, nec ut ab illo dotetur.*
7 *Nisi ad meliorem frugem redierit.*
8 *Infamem non posse testi contra se producto infamiam obycere.*
9 *Exceptionem infamiæ quamuis non concludat quan-*

tum

tum ad partem, concludere quantum ad iudicem.

10 *A prosecutione iuris sui, quem non repelli quamuis sit criminosus.*

11 *Actionem non dirigi contra testem, sed contra aduersarium.*

12 *Seruum in casibus in quibus habet legitimam personam standi in iudicio, posse opponere aduersus testes illos esse seruos.*

13 *Vbertus de Bobio magnæ auctoritatis inter antiquos.*

14 *L. Quoniam, C. de hær. qui dicunt specialem casum cõtinere specialitatis rationem non inducunt.*

15 *Albericus Malleta antiquus Ticinensis iurisconsult. laudatur.*

16 *L. Quoniam, C. de hæreti. tempore, hæreticos non fuisse infames.*

17 *Sed ex dispositione auth. Gazaros, C. de hæreti.*

18 *Testi si crimen obijciatur, posse illum se ostendere innocentem.*

19 *Eum qui producit testes posse probare illos esse honestæ famæ, quamuis aduersarius infames eos dicat, quamuis.*

20 *Pet. Anchar. aliquando ausus non fuerit decidere hanc controuersiam, sed cogitandum reliquerit.*

21 *Quid sentiat Bart. in hoc negocio.*

22 *Romanum a Siculo fuisse reprehensum, quasi, l. quoniam, C. de hæreti. loquatur de hæreti. qui non sunt infames.*

23 *Quamuis hodie per dictam auth. Gazaros omnibus legitimis actibus sint interdicti.*

24 *Criminosum aut excommunicatum testem non posse contra alium deponere simili crimine inquinatum.*

25 *L. in arenam, C. de inoffi. testament. quomodo sit intelligenda.*

26 *Probationem omnem faciendam esse iudici, & non parti.*

27 *Auctorem putare contradicentes antiquorum sententias circa illud, an infamis contra testem infamem possit de infamia opponere, conciliari posse.*

28 *Reseruationem nihil operari, ubi nihil reseruandum inueniat.*

29 *Naturam reseruationis esse conseruare ius quod quis habet.*

30 *Matrem meretricem non posse exhæredare filiam meretricantem.*

31 *Nisi tempore testamenti sit facta melioris uitæ.*

32 *Infamem admitti ad prosecutionem iuris sui, tam iudicialiter, quàm extraiudicialiter.*

33 *Quomodo intelligenda sint iura omnia, & glossæ ac auctoritates, quibus defenditur infamem de infamia opponere posse.*

34 *Infamis infamia tam iuris, quàm facti, non admittitur in criminalibus ad dicendum testimonium.*

35 *Infamis tamen infamia facti admittitur in subsidium.*

36 *Cum tortura propter vilitatem, quamuis aliqui contradicant.*

37 *Sed receptior est, ut admittatur cum tortura.*

38 *Alijs tamen placet id relinquendum esse iudicis arb.*

39 *Quæ sententia recipitur ab auctore.*

Infames qui deponunt de ijs quæ ab illis gesta sunt ita probant, ut aliæ personæ quæ non deponunt de ijs, ibidem.

40 *Fides quæ testi diminuitur ob infamiam augetur ob depositionem eorum quæ ab ijs gesta sunt.*

Ob vilitatem personæ quibus in casibus recedatur a regulis generalibus.

CAP. XVIII.

Ropter uilitatem quoque personæ receditur a regulis iuris
communis, generalesque iuris
dispositiones restringũtur, quo
rum multa exempla prosequi-
tur Roman. & D. Alcia. in locis
supra citat. ille sub num. 23. hic
sub nu. 57. ueluti cum pater ob illius uilitatem uitæ
ac ignominiam priuatur iure patriæ potestatis. l. si
1 lenones, C. de episcopali audien. uel arcetur † ne in-
iuriam filio illatam remittere ualeat, l. sed si unus, §.
filio de iniur. ne de dote actionem contradicente fi-
lia intentare possit, l. si cum dotem, §. eo autem tem
pore solut. matrim. l. si filiusfam. de procurato. ne li-
beri parentum dignitatis benef. potiantur, si uilis-
simam degunt uitam, l. senatoris filia de rit. nuptia.
2 ut mulier fornicaria † & quæ meretricando uitam
ducit, non potiatur priuilegio mulieribus concesso,
ne personaliter capi possint, Bal. in l. cõsentaneum,
C. quomo. & quando iud. quod tamen Ioan. And.
in additio. ad speculato. putat intelligendum esse,
quando meretrix non esset coniugata, secus si matri
monio copulata fuisset, quia tunc uitę uilitas obum
braretur honore matrimonij, cui accedit Roma.
per l. si uxor, §. 1. secundum intellectum commu-
nem de adulter. iuncta l. si ea & l. quæ adulterium,
C. de adulter. qui dicit hoc ualde notandum esse
pro declaratione ad dictum Bald. in dicta l. con-
sentaneum.
3 Sic etiam lex iubens † alicui infamiæ pœnam irro
gari, locum nõ habet in uilissimo homine, qui aliàs
sit infamis l. 2. uersi. & si persona, C. ut intra cert. tem
pus, iuncta l. hos accusare, §. omnibus de accusatio.
sed & addi potest uitæ uilitatem operari, ut a patre
4 infami † non possit uilissimæ uitæ filius, qui aliàs a
successione paterna iure merito posset repelli, §. cau
sas uersic. præter uoluntatem in auth. ut cum de ap
pellatio. cognosci. exhæredari, quia nihil infamis in
fami, neque dolosus doloso obijcit l. in arenam, C.
de inoffi. test. ubi glos. & doctor. communiter l. quo
niam, C. de hæreti. & uanich. ubi pariter differunt
glos. & doctor. l. si duo de dol. & gloss. in cap. contra
Christianos de hæreti. lib. 6. unde dixit Bal. in l. im-
probum fœnus circa prin. C. de infami. Nullum fœ-
5 neratorem † habere querelam inofficiosi testamen-
ti contra testamentum fratris personam turpem in
stituentis cùm ipse sit turpis persona, sequitur Ias. in
d. l. in arenam in fin. qui addit tex. in simili in c. quia
frustra de usur.
Propter uitæ quoque uilitatem & infamiam filia
6 quæ † peccauit in corpus suum, non potest petere
ut alatur, neque ut dotetur a patre, quamuis genera

liter

liter & ali & dotari filia iubeatur a patre,leg. qui li
beros de rit. nuptia.& l.ult. C.de do.promiſ.ubi ſic
reſtringit eam l. Bald. poſt ſpeculato. in tit.qui fil.
ſint legiti.§.pe.uer.quid ſi filia peccauit,quem ſeq.
Iaſ.in d.l.in arenam ſub nu.6.& tradunt Doc.com
7 muniter in l. 1.ſol. mat.niſi tamen † filia ad melio-
rem frugem redierit,ut dicunt But. & Abb.in cap.
quintauallis de iureiuran.hi col.2.ille 3.Iaſ.in d.l.in
arenam ſub num. 6. & plenè diximus poſt cæteros
in d.l.1.ſol.mat.in 1. limit. ad eam concluſionem,
quod pater legitimus, & naturalis teneatur filiam
dotare. Videmus quoque vnius † infamiam opera-
ri,ut non poſſit teſti contra illum deponenti infa-
miam obijcere,ita tenet gl.in l.3 §.lege Iulia de te-
ſtib. iudex tamẽ ex officio ſuo poteſt talem teſtem
repellere per l.quos prohibet de poſtul.& ita refert
Bal.probare Gul.de Cuneo in d.l.in arenam. C.de
inoff. teſta. quamuis ipſe dicat, quòd licet infamiæ
exceptio non concludat quantum ad partem, pro-
pter æqualitatem infamiæ, concludit tamen quan-
9 tum † ad iudicem, cui debet fieri fides, Saly. tamen
ibi refert dictum Gul.& cum illo tranſit, Gl.tamen
in cap.teſtimonium de teſtibus contrariam firmat
ſententiam, ut imò poſſit infamis contra teſtem in
famem obijcere exceptionem infamiæ, mota illa
10 ratione,quòd a proſecutione iuris ſui † quis non re
pellitur,licet ſit criminoſus,cap.omnibus 3.q.5 niſi
ſit excommunicatus uel talis cui forum ſit interdi-
ctum. Et rurſus illa ratione,quia in iudicijs contra
teſtem non agitur, ſed potius contra aduerſarium,
cùm aduerſus illum actio dirigatur, non contra te
ſtem,capit.cùm dilectus de ordin.iud.& ſic pari ra-
tione,ſicque ſecundum gloſ.illam non poterit in te
11 ſtem opponi infamiæ crimen, quia † actio non
mouetur contra teſtem, ſed contra aduerſarium.
d.capit. cùm dilectus,quæ pariter utitur illo exem-
plo, quòd ſicut ſeruus in caſibus in quibus poteſt
12 ſtare in iudicio,& habet legitimam perſonam ſtan
di in iudicio, ut in c.1.& 2. de coniug.ſeruo. poteſt
opponere aduerſus alios teſtes examinatos illos eſ
ſe ſeruos, l. hos accuſare de accuſatio. ſic & in caſu
iſto in quo infamis ad ſui iuris proſecutionẽ admit-
tatur, ſpecul. quoque in tit. de teſtib.uerſi.nunquid
excommunicatus, tenet quòd criminoſus, excom-
municatus,uel infamis non admittatur contra infa-
mem,ſicque amplectitur gloſ. ſententiam in d.c.te-
13 ſtimonium,quod facit,& antiquus † illæ magnæ au
ctoritatis interpres Vbertus de Bobio,qui ſubtili ſa
nè ratione mouetur, hoc eſt, quòd ſi excipio con-
tra te criminoſum uel excommunicatum eſſe,
tu non poteris contra me de excommunicatione re
plicare l.apud celſum,§.Marcellus de excep dol.cap.
dilecta,& capit.a nobis de accuſatio.ad dictã l.quo
niam, C. de hæreti.& Manichæ. reſpondet illam l.
quoniam procedere in ſpeciali caſu ſuo hæretico-
rum,idemque uult ſpeculat.iam relatus,ſed non de-
14 clarant iſti magnæ auctoritatis patres,† in quo ſpe-
cialitas hæc perſiſtat,vnde clarius hoc negocium ex
15 plicat Albericus Malleta † Ticinenſis noſter iuris
conſultus,nec contemnendæ quidem eruditionis,at
que auctoritatis, de teſtib. capit,tertio ſub tit. quo-
modo teſtes repellantur ratione criminis uel infa-
miæ ſub nu.12. ad fin.tempore promulgationis di-
16 ctæ l.quoniam non fuiſſe prohibitos hæreticos dice
re teſtimonium,quia tunc non erant infames,hodie
17 uero † cum facti ſint infames ex diſpoſitione auth.
Gazaros,repelli a dicendo teſtimonio,& ſic l.illam
hodie fore correctam. Petr.autem Ancharan.in di-
cto capitulo teſtimonium dicit gloſſ.ibi ualde ſubti
liter loqui,& refert ad eam dictum Io.Andreæ dicẽ-
tis,quod ſi teſti crimen obijcitur, poteſt ſe oſtende-
18 re † innocentem, ne fama ipſius grauetur ſicut po-
teſt oſtendere inſtrumentum ſuæ manumiſsionis, ſi
illi obiiciatur quòd ſit ſeruus ut in auth.de teſtib.§.
furioſi,& in authent.ſi dicatur,C.eod.titu.quinimò
19 quod eſt magis † poteſt is qui tales teſtes produxit,
probare ſuos teſtes eſſe honeſtos quos aduerſarius
aſſerit malæfamæ, iuxta tradit.in cap. ex tenore de
teſtib.& per ſpeculato.in titu.de teſte,§.primo.uerſ.
item opponitur quod eſt criminoſus, & Bartol. &
Bal.in dicta l.cum mulier ſolut.matrim.ſed in capit.
perſonas de teſtib.adducit dictã gloſſ. in dicto §.le-
ge Iulia & in dicta l.in arenam cõtrarium tenẽtem,
20 & non † eſt auſus tantus interpres aliquid decidere,
ſed cogitandum relinquit, Bartol. autem belliſsimè
21 † determinare uidetur hanc quæſtionem, in l. cum
mulier ad fin.ſolut.matrim.grauiter diſtinguendo,
prout eſt illius moris, inter eos qui ſunt infames
eiuſdem ſectæ,& illos qui ſunt infames quidem, ſed
non ratione eiuſdem ſectæ,uerum diuerſæ,ut primo
caſu unus aduerſus aliũ in teſtẽ admittatur,ut dicit
Lud.Rom.in d.l.cũ mulier eſſe tex.in d.l.qm̃,C.hære
ti.& in d.c.ſi hæreticus de hęreti.li.6.quãuis Andr.Si
cul.de teſtib.par.1.ſub nu.50.dicat quãtũ ad hęreti-
22 cos non recte loqui Rom.† quia d.l.qm̃ loquitur de
quibuſdã,qui ſecundũ iura antiqua nõ erãt infamis,
nũc aũt ſunt per d.auth.Gazaros,C.de hæret.& Ma
nicheis.ſicque in teſtes non poſſunt admitti.d.l.3.§.
23 lege,cum illis † interdicti ſint omnes actus legitimi,&
conſequenter facultas dicendi. teſtimonij,c. quicun
que de hæret. lib.6.& ideo dicit gloſ. in d.c.ſi hære-
ticus eod.tit.quod cùm hæreticus ſit excommunica
tus,& ſtatim debeat occidi.c.excommunicamus,&
c pen.de hæreti.non erit admittendus in teſtem.
Secundo uerò caſu, quando ſumus in infamibus
ſectæ diuerſæ,tunc ueritas eſt,ut infamis,vel crimi-
24 noſus teſtis,aut excommunicatus,† non poſsit depo
nere cõtra alium ſimili crimine inuolutum, per tex.
in c.perſonas de teſtib.cum ibi nota.ab Inno.& in c.
intelleximus de adulter.& dicit Sicul.iã relatus, mi-
rũ eſſe quod Bar.non allegauerit ſupradictam gl.in
d.c.teſtimonium quæ in terminis hoc dicit, & c.no-
tificamus 35.q.6.ad d.l.in arenam † reſpondet illam
25 loqui de actibus qui fiunt inter ipſos infames, ſed
in caſu glo.in d.c.teſtimonium res uerſatur circa te-
ſtamentum, quod facit fidem iudici de ueritate om
26 nis enim probatio † facienda eſt iudici,& nõ parti l.
quinquaginta de probatio.& ut dicit Io.Andr.in ru
bric. de probatio. in additio. ad ſpeculator. per l. ſi
quando. & l.eos,C.de teſtibus, c.inter cęteras de re-
ſcript.c.ſtatutum,§.cum uero eo.ti.lib.6.cum ſimil.
a Sicul.citat.loco iam allegato ſub nu.51.

Quid dicemus in hac controuersia? Ego crede-
27 rem † contradicentes memoratorũ patrum senten-
tias posse distinctionis fœdere hunc in modum con
ciliari, quòd scilicet aut loquimur de obiectu infa-
miæ qui fit ab obijciente ratione honoris uel digni-
tatis, conditionis uel status conseruandi gratia, aut
de obiectu infamiæ qui fit contra aliquem ad ali-
quod aliud peculiare ius suum cõseruandum, Prio-
re casu ego arbitror opinionem glo. in d. l. l. 3. §. lege
Iulia de testib. & in d. l. in arenam, C. de inoffi. testa.
ueriorem esse, quia Hæbreus nihil Hæbreo, nec Cati
lina Cethego, uel elegantius scripsit D. Alc. lib. 4 de
uerbor. signif. Clodius accusat mæchos Catilina Ce
thegum. Non enim qui deploratæ famæ est, infamẽ,
aut ignominiosam uitam debet alteri obijcere, ad
eius illesæ dignitatis statum, quem non habet, præ-
seruandum, cum istiusmodi exceptionis obiectio sit
ad prçseruandum illesæ conditionis gradum, qui cũ
nullus sit in infami. non potest præseruari, quia reser
28 uatio † nihil operatur ubi aliquid reseruandum non
inuenit, Ang. per illum text. in l. si quis legauerit de
leg. 1. Bal. in consi. 100. egregie lib. 1. asserens reser-
uationes impossibiles nullius esse momenti. Natura
29 enim † reseruationis est conseruare ius, quod quis ha
bet, non autem tribuere ubi non competit, Dec. in
consi. 343. col. fin. uersic. & illa uerba Craue. consil.
29. sub nu. 8. Paris. consil. 104. sub nu. 10. lib. 3. cum
non entis nullæ sint qualitates, int. uulgaribus & ita
procedunt quæ tradunt, Bald. & Fulgo. per illum
text. in dicta l. in arenam, C. de inoffic. testament.
30 uidelicet matrem † meretricem non posse exhæreda
re filiam meretricantem, quam assertionem intelli-
git Ias. in d. l. in arenam sub nu. 5. post Bal. in l. si fi-
31 liam, C. eo. ti. de inoffic. testam. esse ueram, † nisi ma
ter fuerit tempore conditi testamẽti facta uitç emẽ-
dationis, ac frugi, per l. imperialis. C. de nup. ubi Bar.
& Bal. notant, Posteriore casu cõsentio glo. in d. c. te
stimoniũ, quæ uidetur crebrioribus patrũ calculis, re-
cepta, ea quoq; ratione prçter supra recitatas quod
32 cum infamis † admittatur ad prosecutionem iuris
sui tam iudicialiter, quàm extraiudicialiter, debent
quoque intelligi concessa illi fore ea omnia, sine qui
bus id quod illi permissum est, exerceri non posset. l.
2. ubi late Ias. præ ceteris de iuris. om. l. ad legatum
l. ad rem mobilem de procurat. l. illud. de aeq. hære.
33 l. oratio de sponsal. cum sodalibus, † & ita intelligen
da sunt omnia illa iura, glossæ, auctoritates ac ratio-
nes, quæ supra fuere pro hac parte deducta, quæ si
diligentius inspiciantur, progrediuntur solùm in ca-
sibus in quibus agit quis ad aliquod peculiare suum
interesse, citra alicuius existimationis præseruatio-
nem. Quòd si daretur aliquis casus promiscuus, tunc
esset negocium resoluendum iuxta ea quæ supra di-
ximus in mixtorum tractatione, sic etiam propter
34 infamiam tam iuris quàm facti quis † non admitti-
tur in criminalibus ad dicendum testimonium, se-
cundum communes opiniones de quib. testatur D.
Clar. in prac. crimi. quæst. 24. sub numero 13. qui ta
35 men limitat † in teste infami infamia facti, in subsi-
dium, ut per Aret. in c. 1. sub nu. 40. de excusat. quia
tunc admitteretur cum tortura propter uilitatem
36 uero † aliqui dicunt communem esse ut admittatur
sine tortura in criminalibus ut Rollan a Val. sub nu.
37 64. in cons. 24. lib. 1. Alij dicunt † communem esse
ut admittatur cum tortura, ut Ignc. in l. 1. §. serui sub
nu. 75. ad Syllan. D. autem Clar. q. 25. sub nu. 8. dicit
38 hoc esse relinquendũ † arbitrio iudicis, in omnemq.
euentum nunquam esse tantam fidem istis testibus
40 adhibẽdam quantam alijs, quod ego credo † uerius,
quinimo & cum infames & uiles testes deponunt de
ijs quæ ab ipsis gesta sunt, ita probant, ut aliæ hone-
stæ personæ quæ non deponunt de ijs. Andr. Tiraq.
de retract. consang. §. 1. gl. 14. sub nu. 48. uer. & quod
præterea, Socin. Iun. cons. 61. nu. 16. li. 2. Menoch. de
arbitr. iudi. lib. 2. cas. 99. sub num. 8. & seq. quia fides
41 † cui uilitas seu infamia derogat augetur ex eo quod
de gestis a se ipso testatur. l. quæro, §. ultimo de ædi-
lit. ædict.

SVMMARIVM.

1 *Iura generaliter mandantia delinquentes puniri locum non habent in multitudine delinquente.*

2 *Multitudine delinquentium, principem facilius remittere.*

3 *Qui distinguunt in hoc articulo*

4 *Auxiliatores & delinquentes eadem pœna puniri, nisi multitudo auxiliata sit.*

5 *Caporales ac principes factionum & seditionum ciuitatis, asperimè puniri, cum auxiliatoribus mitius agi.*

6 *Pęna corporalis cum multitudo punitur, in pecuniariam commutatur.*

7 *Monendo magis, quàm minando cum multitudine agendum esse.*

8 *Ob populum multum pertransit crimen inultum.*

9 *L. pen. C. ad leg. Corn. de sicar. induci.*

10 *Militare flagitium apud Romanos seueros militaris disciplinæ uindices, a multis commissum, paucorum sortitione fuisse punitum.*

11 *Legiones decimatas fuisse legi.*

12 *L. Apronij Ducis in Africa decimatio.*

13 *Quantum horroris ac ignominiæ incuteret antiquus ille mos decimandi apud Romanos.*

14 *Ibique M. Crassi ac Iulij Cæsaris decimatio refertur.*

15 *Scipio tres tantum seditionis principes quandoque supplicio affecit, alijs remisit.*

16 *Crassi aliud exemplum in puniendis militaribus delictis.*

17 *Titi dicterium refertur.*

18 *Titum puniendæ multitudinis sententiam reuocasse.*

19 *Atheniensium Alexandrique Magni exempla in puniendis militibus consternatis.*

20 *Scipionis animaduersio in Albij Caleni & Atrij Vmbri personas seditionis auctorum; cum remissione reliqui exercitus.*

21 *Ferdinandi Gonzagæ Siciliæ proregis seuera animaduersio in milites Hispanos ad Rondatium consternatos.*

22 *Aluari Sandei insidiæ in milites Hispanos consternatos.*

23 *Hispanorum militum cadauera à Messana Tauromìnium & inde ad syracusas atque Augustam littorib. scopulisque illisa, ac fluctibus fœde lacerata, prospecta fuisse.*

24 *Hispani milites quàm grauiter tulerint eã ignominiam.*

25 *Cæsarem præclare Ferdinando Gonzaga succensuisse,*

quid

quòd indulgentius egisset cum cohortibus Hispanis, quod illas non decimasset.

26 *Quibus difficultatibus perstringi uideatur ea sententia, quòd delinquentium gratia pœna sit remittenda.*

27 *Peccantium multitudinem non parere errori patrocinium.*

28 *Moysem propter peccatum idolatriæ occidi præcepisse uiginti duo millia hominum.*

29 *In pœnis diuini iudicij, multitudinem non excusari nec effugere pœnas.*

30 *Et ita exaudiendas esse omnes auctoritates & omnia iura, quæ dicunt multitudinem non excusari a pœnis.*

31 *In pœnis humani decreti, multitudinem quæ errorem uel delictum suum defendat, non excusari.*

32 *Ciuitates quæ desciscunt a regibus seu principibus suis, exque auctoritate etiam propria ac bellica se defendunt, graues plerunque luere pœnas.*

33 *Vbi dispensatio uel remissio locum habere potest, ibi multitudini parcitur.*

34 *Secus ubi a seueritate recedi non potest.*

35 *Multitudo religiosorũ ubi delinquit contra uotum aut obseruantiam Monachalem, ei non parcitur.*

36 *In delictis militaribus, si appareat de facinoris auctoribus, illos solos puniendos esse, impunita relicta multitudine, ubi non constet decumationi locum esse.*

37 *In delictis paganicis, ubi constat de maleficij auctoribus, illos pœna afficiendos esse, impunita relicta multitudine.*

38 *Vbi tamen aliquid factum est, ut suscitaretur multitudo.*

39 *Quando multorum strages facienda esset, uel graue aliquod scandalum immineret si multitudo puniretur illi parcendum est.*

Propter personarum multitudinem, quomodo recedatur a generalibus iuris communis dispositionibus.

CAP. XIX.

Ropter personarum quoq; mul-
titudinem recedimus plerum-
que a generalibus iuris commu
nis dispositionibus, easque in-
tra certos limites coarctamus
ueluti cum iura generaliter mã
1 dantia delinquentes† puniri, re-
stringimus ut non procedant, aut saltem mitigen-
tur quando delictum à multitudine foret commis-
sum, ut in c.latores de cleric.excommu.c.2. de tem-
por.ordin. in c.commessationes 47. dist. in c. ordi-
nationes 9.q.1.in c.quoties 21.q.7. non potest.& in
c.ipsa pietas 23.q.4.& in c.ut cõstitueretur in fi.40.
dist. ut enim in iuribus prædictis habetur, ubi non
huius uel illius hominis, sed plurimorum numero
strages quæritur, seueritati iuris est aliquid detrahẽ
dum, ut sanãdis malis charitas syncera subueniat, &
propterea inquit Bossi.in tit. de remed. ex sola cle.
2 princ.sub nu.52.Ob† mulitudinem delinquentium
principẽ facilius remittere, post Mart.Laud in tract.
de princ.in tit. de princ.concl.112. Sed D. Clar. in
praxi crimi. q.60. sub nu. 3. inquit in hoc articulo
3 † aliquos distinguere, quòd aut sequendo in multitu
dinem delinquentium, scandalum generaretur &
tunc indulgendum est, uel saltem mitius agendum
cum multitudine, ne multorum strages contingat,
aut uerò scandalum futurum non est, & non parci-
tur multitudini, ita dicit glos.in c.latores in uer. mul
titudinem de clericis excommu.ministr. quam dicit
communiter esse approbatam Igne.in l.1.§.hoc re-
scriptum sub nu.13.ad senat.Syllani ipse autem pu-
tat dicendum esse quòd ubi multorum strages con-
tingeret necessario seueritati est detrahendum,
ut est text.in l. pen ad leg. Cor. de sicar.& ideo licet
regulariter axiliatores, & fauentes delinquenti ea-
4 dem sint pœna puniendi, †ut per eundem D.Clar.in
d.praxi crim. q.90. si tamen sit multitudo auxilian-
tium, non puniri eos eadem pœna.& ita uideri quo
tidie obseruari, propterea que dicere Ang.in l is qui
opem sub nu.4.de fur. Principes & caporales factio
5 num †ac seditionum ciuitatis puniri asperrimè, reli-
quis autem auxiliantibus & fauentibus mitigari pę
nas, & ita limit. quoque Imol.in c.1.col.4.uersi.his
autem de offi.deleg.Aug.Arimi.ad Ang.de malesi.
in uersi.dicto maleficio semper astitit.col.2.& sequi
tur etiam pro notab.Mars.in l.si in rixa col.8. uersic.
ulterius adde ad leg. Corn. de sicar. Andr. Tiraq.de
pœn.mitig.caus.47, Propterea dicit Innocent, in c.
dilectus huius initij 2. ad fin.de simo.& clarius in c.
6 granem circa medium de senten.excommun.†quòd
pœna corporalis cum multitudo punitur, in pecu-
niariam commutanda est, de quo late per Bartol.in
l.aut facta, §.ult.de pœn. & Lucam de Pen.in l. fine
col.3.uers.alij dicunt & multis seq.de execut.& exa-
ctor.li.12.Abb.in c.dilectus de simo.bene facit c.de-
nique & ibi glo.4.dist.& c.commessationes 44 dist.
7 ubi magis† monendo quàm minando, agendum est
cum multitudine peccantium, seueritas autem exer
cenda in peccata paucorum, & in c.quoties a popu-
lis, 1.q.7.& c.sanè de temp.ord.ubi cit.glo.cum uul-
8 garem uersum, ob populum multum pertransit cri
men inultum, & tex.in c.ult. de transactio.in c.lato-
res & ibi glos.de cleri. excommu. uel depo. ministr.
sicque etiam uoluit glo.iuris ciuilis in l.aut facta, §.
ult.de pęn.per tex.in l.pen.ad leg.Corn. de sicar.quã
tamen Andr.Tiraq. de pęn.mitig.caus.47.sub nu.1.
9 ad fi.dicit, nihil facere, sed tamen potest induci† ad
hoc ex ui rationis, dum propter tumultum multitu
dinis uult aliquid concedi, quod aliàs non concede-
retur, ut in finalibus uerbis illius tex.dicitur, & ibi a
quibusdam recentiorib. annotatur, qui pro cõcord.
adducunt c.de bis uero.l.dist. & c. placuit de conse-
cra.dis. .quamobrem apud antiquos Romanos qui
tanta castrensi seueritate pollebant, militare flagi-
10 tium a multis† commissum, sortitione tantũ in quos
dam facta, uindicabatur, ut ex uerbis Ciceronis pro
Aulo Cluentio facilè percipi potest, statuerũt enim,
inquit, maiores nostri, ut si a multis flagitium rei mi
litaris foret admissum, sortitione in quosdam enim
admitteretur, ut metus. s.ad omnes pœna ad pau-
cos perueniret, quib.uerbis Cicero morẽ antiquum
significat, quo in decimum quenque militem, sor-

titò, animaduertebat capitaliter, unde decimatas le
11 giones legimus † ut scripsit Bude. in l. 2. de his qui
no. infami. in prior. annot. ad pandectas Liuius quo-
que li. 2. scriptum reliquit, Apium Consulem exerci
tum suum omnem pro fœda fuga castigasse signife-
ros qui signa amiserant, Centuriones, & duplicia-
rios, qui ordines reliquerant uirgis cęsos securi per
cussi, cæteram multitudinem sorte lectam, & deci-
mum quenque supplicio affecisse.
12 Sic † etiam ex Tacito refert Petrin. Bell. de re mili
ta. part. 8. sub tit. de delict. militari. & eorum pœnis
nu. 8. L. Apronium Ducem in Africa contra Tacfari
natem perfugam, decimum quenque cohortis quæ
prior in acie fugam fecerat, sorte electum fuste neca
ri iussisse. Sed hæc omnia ac multo plura congerit
Andr. Tiraq. de pœn. mitigan. caus. 47. sub nu. 4. cum
duobus sequent. addit enim Dyonisium Halycar-
nasseum libro nono. & Iulium Frontinum stratage
maton lib. quarto. & Plutarchum in uita M. Crassi
13 ubi tradit hunc † morem Romanorum peruetu-
stum fuisse, qui maiorem damno ignominiam con-
tinet, plurimumque aspicientibus horrorem inijcit,
sic quoque legimus apud Appianum Alexandri-
num lib. 1. Bellorum ciuilium, a M. Crasso eandem
14 decimationem fuisse factam † a Iulio Cæsare non se
mel apud eundem Appianum lib. 2. eiusdem operis
ab Augusto apud illum ipsum in Illirico, & ab Anto
nio apud eundem in Parthico, & Plutarchum in
15 uita ipsius Antonij † at Scipio ex principibus factio-
nis, qui in obsidione urbis cui loces nomen erat, pa-
rere illi recusarent, cùm eos in medium sortitus es-
set, tres duntaxat mali auctores supplicio affecit, ut
tradit Appianus in lybico. Plutarchus quoque in Sci
pione Africano scribit, quòd Scipione ipso ægrotan
te, cum esset orta inter milites magna seditio, rem
ipsam Scipio ad consilium retulit, cuius maior pars
in eos a quib. initum tumultus ortum erat animad-
uertendum & reliquis ignoscendum censuit, sic
enim fieri posse ut pœna ad paucos, exemplum ad
multos perueniret, idem quoque in Crasso auctor
16 est, Crassum ipsum † dùm bellum aduersus Sparta-
cum gereret, ex his qui fugam cœperant quingen-
tos fugæ auctores, in quinquaginta decurias parti-
tum fuisse, inde ex earum qualibet unum sorte dele
gisse, quem in totius exercitus oculis ultimo suppli-
cio affecit, peruetustam sane (ut ille subdit) Romano
rum puniendi morem reuocans. Apud Agisippum
quoque libro 5. capit. 5. Titius Imperator dicebat
17 animaduersionem in singulos usque ad factum pro
moueri debere, in multitudinem uerbotenus, illam
usque ad pœnam istam usque ad corruptionem.
Neque diuersum est, quod de eodem Tito retulit
Ioseph de bello Iudaico libro sexto cap. quarto in-
quiens. Namque unius hominis animaduersionem
usque ad factum promouendam putabat, multitu-
dinis uerò usque ad ueniam.
18 Nec dissimile est † quod idem Agesippus libro
5. capit. 15. scribit, dum inquit, impediuit hoc uindi
ctæ seueritatem, qui innumeri reperti sunt, tanto
furori obnoxij, ideoque Titus qui uallare circumfu
so exercitu Syros & Arabes proposuerat, contempla
tione multitudinis reuocauit sententiam, cuius
etiam rei meminit Iosephus lib. 6. de bello Iudaic.
quem sup. citauimus c. 18. sed & Vegetius de re mi-
litari, idem tradit apud Thucididem quoque libro
19 belli Peloponnesiaci, 3. † cum Mytylenei quandoq;
ab Atheniensibus defecissent pręcipuos defectionis
auctores tantum Athenienses morte mulctarunt, in
cæteros nihil est animaduersum. Arrianus item lib.
7. de gestis Alexandri scriptum reliquit, quòd cùm
Macedones aliquando seditionem fecissent, sese mi
litiæ sacramento absolui petentes Alexander seditio
nis tantum auctores numero tredecim, alijs impu-
nitis interfici iussit, quod & Curtius lib. 9. memoriæ
tradidit. Liuius quoque 4. decad. lib. 3 scribit M Aci
lium prætorem oppressa coniuratione seruorum
quæ infestam Hetruriam fecerat, princeps coniura-
tionis crucibus affixisse, alios Dominis restituisse, &
rursus eiusdem Deca. lib. 8. recenset quòd cum mili
tum magna multitudo auctoribus Albio Galeno
20 & Atrio Vmbro seditionem fecissent eos Scipio † lō
ga atque eleganti oratione coercuit, quam his uer-
bis tandem conclusit, itaque quod ad uos uniuersos
attinet, si erroris pænitet satis superque pœnarum
habeo, Albius Gabenus & Atrius Vmber, & cæteri
nefariæ seditionis auctores, sanguine luēt quod ad
miserunt, uobis supplicij eorum spectaculum, non
modo non acerbum, sed lętum etiam si sana mens
redijt debet esse.

Sic etiam ætate nostra, ignominiosa illa in dedi-
tione Valentiæ oppidi facta Gallis per Cæsareos mi
lites, non in omnem illam militum multitudinem
capitaliter animaduersum fuit, sed in aliquos tan-
tum, quorum quinque securi percussi, septem ere-
ctis furcis suspensi ad dextrum latus Circi Ticinen-
sis arcis, aliqui ad triremes damnati, nonnulli ex au
ctorati fuere, aliquanto atrocius fuit quod de Hi-
panis in Sicilia ad Randatium consternatis, sumpsit
21 † Ferdinandus Gonzaga Siciliæ prorex, suppli-
cium, qui præter quam quòd uno die damnatos ad
furcas uiginti quatuor earum cohortium seditio-
nis auctores, qui fœdus reconciliationis prædictę
consternationis, cum illo ad linguam grossam ui-
cum percusserant, eorundem signorum legati, latro
num more laqueis suspendi iusserit, toto eo sicanio
littore erectis furcis, ut a præter nauigantibus spe-
ctari possent, dedit etiam operam ut quos maxime
facinorosos extitisse didicerat, omnibus modis at-
que omnibus locis interciperet, qua in re præfecti
arcium & prætores vrbium, cum de scripto mone-
rentur, operam sedulò præstiterunt, usque adeo ut
qui neque excipi, neque deduci messanam poterant,
custoditos necarent & cadauera in subiectū mare
22 proijcerent, Abb. Alnaro. † autem sandeo innumeri
qui Messanam ad forum rerum uenalium sui exor-
nandi gratia ueniebant, uel cœnam inuitati, uel
alias per lenones, atque aleatores pellecti compre
hensique per seruos Ethiopes necati in mare proij-
cerentur, quod supplicij genus maturabatur, spy-
thamali quodam ligno ad ceruices laqueum intor-
quente, quod Hispani Garotum appellant, ita ut ad
multa Siciliæ littora, a Messana ad Tauromenium,

&

& inde ad Syracusas, atque Augustam, cadauera Hi
23 spanorum † illisa scopulis, & fœdè fluctibus lacerata
spectarentur, ad extremumque, reliqua militũ pars,
quæ nouis multiplicatisque stipendijs exaturari ne-
quiebat, menstruo præbito stipendio nauibus in Hi-
spaniam auehenda imposita fuerit, quam ignomi-
24 niam † usque adeo grauiter tulerunt, ut postquam
improbitatis, atque perfidiæ notati in patriam aue-
herentur, animis contumeliam ferre non possent,
commilitonumque exemplo, si laquei pœna puniri
25 male pręedicarent. Quod Ganzagæ † factum tantum
abfuit ut minus a Cæsare probaretur, ut pręclare ei
succensuerit, quod indulgentius agendo cohor-
tes singulas nequaquam repetita seueritate de-
cimasset. Qui latiorem eiusce rei seriem exo-
ptat adire poterit Iouium lib. 37. eius historiarum
ubi luculentissimè ut cætera illius omnia, desumptæ
istius seditionis pęnæ ordinem prosequitur, possent
& alia pleraque huius generis exempla huc refer-
ri tam ab antiquioribus, quàm ex recentioribus hi-
storicis, sed hactenus dixisse satis superque erit.

Hactenus autem firmata assertio quòd ob perso-
narum multitudinem pœna uel remittatur, aut mi-
26 tigetur, uidetur pati nonnullas difficultates, † per
ea quę uoluerunt Vincent. Goffre. & Hosti. c. ea quę
per illum tex. in uers. parcendo de statu Monac. Ar-
chi. in c. ut constitueretur 50. dist. ubi peccante reli-
giosorum multitudine contra uotum, non remitti-
tur pœna, nec superior dispensat contra obseruan-
tiam religionis, c. cum ad monasterium in fin. de sta
tu Monach. Domi in d. c. comessationes in fin. Fely.
in cap. dilectæ in Christo de exceptio. Abb. in c. dile
ctus huius initij 2. col. s. de simoni. post Bar. in l. aut
facta col. ult. de pœn. Luc. de Pen. in l. siue de exactib.
& executor. lib. 12. Gemi. in c. denique dist. 4. per c.
flagitia 32. q. 7. & ad hoc referri potest illud Diui
27 Hieronimi ad Ausinum peccãtium multitudo † nõ
parit errori patrocinium, & alibi scribens in quen-
dam iuuenem, qui uirginem corruperat, hæc tibi ait
de multitudine peccantium blandiaris, & dicas hoc
solus non egi, multos habeo socios, sed recogita,
quod multitudo sociorum impunitatem non facit
criminum, & in Sodoma, & Gomorrha, & in totis
quinque ciuitatibus, innumerabiles habitabant,
sed ecce omnes pariter qui libidinosè corpora sua
tractauerunt, imbribus igneis conflagrati sunt, solus
autem Loth de illo ineuitabili incendio aufugit,
quia ab illa turpitudine se præstiterat alienum, qua
de re loquitur & d. c. flagitium 32. q. 6. Huc q; etiam
28 spectat † quod Exodi 32. Moyses propter peccatum
idolatrię occidi præcepit uiginti duo milia homi-
num, quod vir ille iustissimus nequaquam præcepis
set, nisi iustum fuisset peccantem multitudinem
humano iudicio condemnari. Quid dicemus in hac
controuersia?

29 Mihi placet † ut distinguamus hunc in modum
aut agimus de pœnis diuini iudicij, aut de pęnis hu
mani decreti. primo casu multitudo non effugit pœ
nas diuini iudicij, ut scribit Diuus Antoninus Flor.
in 2 part. 3. part. princ. tit. 30 c. 1. pro quo est tex. ele
gans in c. multi in fi. 2. q. 2. vbi dicitur, nec gaudeant,
quia plures conueniant sibi similes, nam propterea
non minus ardebunt, quia cum multis ardebunt, &
d. c. flagitia, in illis uerbis quæ si gentes omnes face-
rent, eodem criminis reatu tenerentur, ubi notat gl.
quod ratione multitudinis peccantes non excusan-
tur à culpa, quibus sic constituit Andre. Tiraq. dicta
30 caus. 47. sub nu. 11. & ita † exaudiri oportet, quæ ex
Diuo Hieronimo supra relata sunt, & quæ de Sodo-
mitis Gomorreis. & Iudeis idolatris in tanta multi-
tudine acerbissimè punitis supra dicta sunt, cum
enim quantum ad D. O. Max. omnium in eodem de
licti genere, æqua sit conditio, sic etiam æqualis de-
bet esse pœna, nisi infinita eius misericordia a pro-
meritis pœnis eripiamur, uel nisi tantum illuceat
eius diuini numinis, ut erroris pœnitudine peracta,
illius iram placemus. Secundo uerò casu, quando
loquimur de pœnis humani decreti, tunc est rursus
31 subdistinguendum, quia † aut agimus de multitudi-
ne illius errorem quasi ex auctoritate etiam defen-
dente, aut non defendente, sed submittente se, pri-
mo capite non est multitudini parcendum capit. 1.
ante finem & ibi gloss. in uersic. recitanda de pœnit.
dist. 6. & etiam uoluit glos. in d. c. quoties nam cum
sua nititur crimina auctoritate defendere non est ali
qua excusatione digna, c. plurimos, & c. quia aliquã-
ti 82. dist. c. prædicator 16. q. 1. & c. inter dilectos de
excess. prælato. ubi dicit ita uoluisse Inno. in c. nisi
cum pridem col. pen. in glos. distinguend. de renunt.

32 Et ideo † si ciuitates quæ desciscunt ab eorum re-
gibus ac principibus auctoritate etiam propria ac
bellica nequaquam resipiscentes, nituntur commis
sum facinus defendere, graues plerunque earum
perfidiæ pęnas luunt, admotis exercitib. inflictisq;
expugnationib. cum internecina deletione, ut olim
Carthago quæ tertio punico bello funditus aversa
atque deleta est, unde cecinit Ausonius Gallus Poe-
ta lepidissimus, perfidiam uitare mouent tria puni-
ca bella. Secundo capite rursus dicendum est, ꝙ aut
agimus de uniuersa multitudine puniẽda, aut de au
ctoribus tantum delicti, uel aliquibus ex magis faci
33 norosis. Primo casu, aut sumus in illis † casibus in
quibus locum habet dispensationis uel remissionis
remedium, & tunc semper parcitur multitudini, ut
in exemplis supra relatis, aut uersamur in casibus in
quibus non potest locum habere, & tũc a seueritate
canonica nõ est aliquid detrahendum propter mul
34 titudinẽ, ut puta in matrimonio † secundũ tex. in c.
commessationẽ 44. dist. & sequitur Fely. in c. dilectæ
in Christo, col. 5. uersi. quod autem excommunica-
35 tione de exceptionibus. Idemque † est cùm multi-
tudo religiosorum deliquit faciendo contra uotum
aut obseruantiam monachalem, ut notanter nolue
runt Hostien. & alij supra citati in dicto capitulo
ea quæ per illum text. in uersiculo parcendo de sta-
tu Monacho. Domini. in dicto capitulo commes-
sationes, & Felyn. in dicto capitulo dilectæ in Chri-
sto. Postremo casu, quando agimus de puniẽn-
36 dis † præcipuis, primisque facinoris auctoribus,
tunc est iterum distinguendum inter actus milita-
res, & paganicos, nã si in militarib. simus, si appareat
de facinoris auctorib. illi soli impunita relictã multi

tudine militum sunt regulariter, iuxta qualitatem
delicti, pœna afficiendi, ut in exemplis ex Thucidi-
de, Arriano & Curtio supra relatis. si uerò non appa
reat tunc decantationi est locus, ut in alijs ueterum
Romanorum militum Imperatorum supra recensi-
tis exemplis, multum in ijs tamen potest Imperato-
rum præfectorumque generalium exercituum arbi
trium ut ex ijs quæ supra retulimus uidere est. In pa
37 ganicis † autem si constet de maleficij auctoribus
sunt illi, impunita relicta multitudine, puniendi, l. 1.
C. de seditio. ubi glos. & doct. not. Bocr. de seditio.
par. ult. sub nu. 28. Menoch. de arbitra. iudic. lib. 2.
cas. 266. qui post Bal. in l. 1. §. huius studij de iusti. &
iur. & Gramma. uot. 19. sub nu. 2. hoc intelligit, cùm
38 † principaliter aliquid actum est ut multitudo susci
taretur, secus si incidenter, si uero non constat de au
ctoribus maleficij, tunc si multorum strages facien-
da esset, uel graue aliquod scandalum immineret,
39 † non esset multitudo punienda, secundum glos. in
c. deniq; sacerdotes in uersi. uenia, cui accedit And.
Tiraq. d. cas. 47. sub num. 14 & ita puto intelligen-
dum esse quod scribit Do. Clar. in praxi crim. d. q.
60. sub nu. 30. coniungendo eius resolutionem cum
dis. illa de scandalo. His cessantibus quamuis mitius
cùm multitudine sit agendum, non tamen impuni-
tum relinquendum esset delictum.

SVMMARIVM.

1 *Causarum multitudine plerunque recedi a regulis iuris communis.*
2 *Sententiam posse de nocte ferri causarum multitudine.*
3 *Quatuor tamen circunstantijs concurrentibus.*
4 *Ob effrenatam testium multitudinem recedi a generali dispositione iuris communis.*
5 *Testium multitudinem refrenandam esse iudicis arbitrio.*
6 *Et quale debeat esse hoc iudicis arbitrium, & quàm uariatum sententijs ea in re fuerit per doctores.*
7 *Effrenatam testium multitudinem, uarie esse iudicandam secundum uarias circumstantias.*
8 *Bartoli sententia in materia refrenandæ multitudinis testium quando locum habeat.*
9 *Constitutiones ac consuetudines locorum, uariè loquentes in materia refrenandæ multitudinis testium, declarari, remissiue.*
10 *Testes omnes a communi r contingentibus non esse singulatim de uno quoque articulo informatos*
11 *Multitudine contrahentium matrimonium de facto in gradu prohibito, principem facilius moueri ad dispensandum.*
12 *Numero liberorum parentes excusari ab onere tutelæ uel curæ.*
13 *Liberorum numero quem in honoribus præferri.*
14 *Doctorem lygurem ceteris paribus alteri liberos non habenti fuisse prælatum. ibid.*
15 *Numero duodecim liberorum quem excusari a præstatione munerum.*
16 *Nouis constitutionibus ampliatum fuisse fauorem numeri duodecim liberorum.*
17 *Statutis quoque Ticinensibus concessa fuisse priuilegia numero 12. liberorum.*
18 *Nouas constitutiones seruari in usu forensi reiectis statutis locorum, ubi repugnent nouis constitutionibus.*

Causarum, testium, ac liberorum multitudo; ut ociosas faciat iuris communis generales constitutiones.

CAP. XX.

1 PRopter causarum quoque multitudinem receditur † a generali
bus iuris constitutionib. & ideo
dicit Bal. in proœm. ff. §. itaque
ad finem iura dicentia senten-
tiam ferri non posse de nocte, ut
in l. more Romano, de ferijs, &
in l. non minorem, C. de transactio. c. consuluit de
offi. delegati cum socijs, non extendi ad casum quo
iudex nimia sententiarum multitudine sit occupa-
tus, quia tunc etiam de nocte fieri poterit sententiæ
2 probatio, quod tamen † intelligit Lud. Roma. in d. §.
de uiro sub nu. 77. uersi. quarto ubi causæ instantia
eius temporis lapsu quo sententia ferretur expiratu
ra esset, secus si adhuc duraret arg. l. si de meis, §. fi. de
recept. arbitr. & l. si feriata eod. tit. sed Bart. in d. l. 1.
sol. ult. de offic. eius cui mandat. est iurisd. uidetur
simpliciter firmare hanc conclusionem, & Ias. in d. l.
more Romano sub nu. 12. de fer. Ego arbitror reci-
3 tatam assertionem † ueram esse, altero de quatuor
concurrente, uel scilicet quòd instantia causæ ut in-
quit Roma. effluxura esset tempore quo ferretur sen
tentia, uel quòd ob multitudinem causarum soleret
is iudex etiam de nocte ferre sententias eo in loco
in quo ius diceret, receptaque foret ea consuetudo
iudicis, ut dicunt Ang. & Paul. de Castr. in d. l. more
post Io. Andr. in addit. ad speculato. in tit. de senten.
§ iuxta uersi. nunquid. uel quod res tempore peritu-
ra esset, aut quod iurisdictio iudicis expiratura es-
set, ut tradit Ias. in d. l. more Romano, & in d. l. non
minorem, C. de trans. cæterum si adsit tantum sim-
plex multitudo causarum, uereor ne non uera sit ista
assertio Baldi.
4 Ob effrenatam quoq; testium multitudinem † re-
ceditur ab ea generali iuris regula quæ habet, pro-
bationum materiam coangustandam non esse. l.
quoniam, C. de hæreti. & Manich. l. 1 §. quamquã de
testib. ubi apparet tunc probandi facultatem restrin
5 gendam esse ad sufficientem † numerum testium iu-
dicis arbitrio ad quod est etiam tex. in cap. significa
uerunt & c. cum causam §. ult. eo. ti. de testib. & cõs.
Oldra. 145. quæritur si testes, & ita probat Abb. in d.
c. cum causam sub num. 3. Practi. noster Papien. in
forma opposit. contra testes in glo. suntq; publicati
sub nu. 14. Rebuff. in l. unica, C. de senten. quæ pro
eo quod interest sub nu. 60. Menoch. qui alios addit
lib. 2. de arbitr. iudic. cas. 249. sed dubitant supra ci-
tati Doct. Quomodo arbitrari debebit iudex hunc
sufficientem numerum testium, ad quem debebit
reducere illam effrenatam testium multitudinem
6 † qua in re mihi uideor uidere doctores nostros in
diner-

diuersas discessisse sententias, nam aliqui putarunt
de iure ciuili sufficientem numerum testium esse ter
narium, per text. quem dicit Roman. in d. §. de uiro
sub nu. 77. paucos scire in l. quoties quem ibi multú
ad hoc not. Bar. ad declarationem, d. l. 1. de testibus,
C. de naufrag. lib. 11. sub nu. 3. ita ut in singulis arti-
culis probandis sufficiant tres testes. Nonnulli cre-
diderunt per tex. in d. c. cum causam, §. ult. sufficien-
tem numerum testium arbitrandum esse usque ad
quadragenarium, ultra uero incidere in effrenatam
multitudinem, qua in sententia fuit Iaco. Egidi. in
tract. de reprobatio. testi. sub nu. 51. qui addit tex. in
c. licet de probatio. & in c. latores de clericis excom.
ministr. alij ut gloss. in d. c. cum causam, §. ulti. cui ac-
cedit Menoch. iam relatus uidetur esse in ea senten-
tia, ut iudex iuxta personarum ac negociorum quali
tatem arbitrari debeat an quadragenarius ille nu-
merus uel etiam inferior sit sufficiens an uero effre-
natus. Postremi putarunt in uno quoq; articulo te-
stes quatuor sufficere per quoddam c. Inno. quod in
cipit in multis iuris articulis, ut refert Iaco. Aegidi.
loc. supra cita. ad fi. d. nu. 51. quá opini. uidetur prio
re illa supra relata magis probare idem Aegid. cùm
illam ultimo loco referat, iuxta gloss. in l. qui filium,
§. item Sabinus ad senat. Trebellian. sed mihi magis
7 †placet opinio gloss. in d. c. cum causam in uersi. ef
frenatam, quam probat Alex in d. l. quoties, C. de
naufra. lib. 11. ad Bar. & Menoch. supra memo. loco,
ut iudicis arbitrio id sit prorsus relinquendum qui
ex qualitate personarum, rerum, locorum, aliarumq;
circunstantiarum iudicabit modo maiorem, modo
minorem numerum sufficiétem, & modo effrenem,
cum testium materia uniuersa posita sit in arbitrio
iudicis. l. 3. §. tu magis & d. l 1. §. ult. qui tex. nuncupa
tim probat in terminis nostris in illis uerbis, & iudi
ces moderentur, & cum solum testium numerum
quem necessarium esse putauerunt euocari patian-
tur, ne effrenata potestate ad uexandos homines su-
perflua multitudo testium protrahatur.
8 Non negarem †tamen illam Bart. sententiam in
d. l. quoties & Iaco. Aegidi. in d. tracta. de reproba-
tio. testi. posse ita cum superiore quam probauimus
connecti, ut tametsi arbitrium sit hoc iudici, nihi-
lominus in ordinario cursu causarum in ternario &
quaternario testium numero, ad singulos quosque
articulos adhibendo persistere debeat huiuscemo-
di arbitrium, cum præsertim in ore duorum uel triú
stet omne uerbum ca. in omni negocio de testib. &
c. & si Christus de iureiur. & ubi testium numerus
expressus non sit duorum numero contenta esse de-
beat dispositio, l. ubi numerus de testib. ubi autem
qualitas causarum ac personarum ampliorem nu-
merum desideret, tunc in singulos quosque articu-
los eum numerum decernet, quem idoneum ac suf
ficientem esse arbitrabitur, ut declarat Menoc. in d.
9 casu 249 qui intelligit † & constitutiones ac statuta
variarum prouinciarum ac vrbium quibus restricta
est facultas producendi testes ad certum numerum
& ante illum sic etiam docuit Rebuff. in d. l. unica,
C de sent. quæ pro eo quod inter. sub nu 60. respe-
ctu Regiæ cóstit. quę in Gallia testium numerum te
stium numerum restringit ad decem, aliàs enim in
numera sequerentur absurda, ubi causa in qua exa-
minádi essent testes, quam plurimos haberet articu
los, si uniuersæ causæ respectu intelligeretur per stri
ctus esse ille testium numerus, nam non moderari
tales prouisiones effrenatam testium numerum in-
telligerentur sed potius angustare ac destruere ma-
teriam probationum, quod non est dicendum l. ge-
neraliter in princip. C de reb. credit. l. fin. §. licentia,
C. de iur. delib. l. quoniam in fi. ubi no. glos. & Doct.
10 C. de hæreti. & Manich. a communiter enim †contin
gentibus non sunt testes omnes singulatim de uno
quoque articulo informati, sed de uno uel altero, &
ideo nisi possent testes usque ad eum numerum pro
duci super uno quoque articulo imperfecta resurge
ret probatio, aut certe tam debiliter concludens, ut
nihil proficeret, nec etiam coniungi posset.
11 Sic etiam & liberorum multitudine † suscepta ex
matrimonio de facto cótracto in gradu prohibito,
uel ex multitudine supplicátium in eodem loco, qui
contraxerint matrimonium in gradu prohibito, fa-
cilius monetur princeps ad dispensandum, quam-
uis aliàs difficilem se præbeat ad dispensationem in
eiuscemodi gradibus faciendam, ut in c. quod dile-
ctio, & in c. quia circa de consan. & affinita. ubi Abb.
sub nu. 2. notat glos. not. in c. cùm haberet de eo qui
duxit in matri. quam pollu. per adulter. in uersi. mul
tiplicitas in fin. & ibi Abb. sub nu. 6. & Ludo. Rom.
in d. § de uiro uersi. 10. probatur ubi & alia nonnul-
la exempla ad hoc caput attinentia inducit quę ta-
12 men ego non prosequor. Addo † ego numerum ac
multitudinem liberorum parentes excusare ab one
re tutelæ uel curæ, si certum numerum habeant, ut
instit. de excusatio. tuto. in princ. & per tot. tit. C. qui
13 nume. libero. se excus. item in honoribus † quoque
conferendis qui liberorum numero pollet, liberos
non habenti præfertur. l in albo ubi Bart. & Bald C.
de decurio. lib. 10. & uidetur esse text. in l. spurij, §.
fin. de decurion. idemq; est in testimonijs prolatis
ac proferédis, ut scribit idem Bal. quæ omnia intelli
git Socin. iun. in l. 1. solut. matrimo. sub nu. 81. data
in cæteris paritate, Hæcque dicit se aliàs uidisse
allegari a quodam doctore lygure, ut præferretur
alteri eadem die laureato, qua de re plenius dixi-
mus in d. l. 1. solut. matrim. in ultim. notab ubi disse-
ruimus quoque de ueritate illius controuersiæ, an
fauor ille qui militat attenditurque in multitudine
liberorum legitimorum locum quoque habeat in il
14 legitimis ac spurijs. Hinc etiam est † quòd quamuis
generaliter quisquam non excusetur a præstatione
onerum, nihilominus ob numerum duodecim libe
rorum etiam ab illa excipitur, l. si quis decurio, C. de
decurio. lib. 10. ubi Bar. Andr. de Barul. Ang. Luc. de
Penn. Ioan. de Plat. & alij, Bar. in l semper, §. demon
stratur post glo. ibi de iur. immun. Anchar. in c. licet
de censi. Io. Andr. in c. decet de reg. iur. lib. 6. quæ re-
strictio generalis iuris communis dispositionis fuit
15 etiá a † nouis constitutionib. in statu nostro recepta,
atq; ampliata, ut in ti. de immun. & iure duodecim
liberorum, & propterea dicit Plot. in interpretatio-
ne ad illud decretum, quòd cùm priuilegium istud

sit insertum in corpore iuris, non potest reuocari par aliquam communitatem, vel uniuersitatem, per ea quæ scribit Ioan. Andr. in consil. 105. & ibi Ludo. Bologni. in additio. ad illum & argum. L. nemo potest ubi Moder. de leg. primo, & l formam. C. de offi. præfect. præto. quinimo quod etiam si princeps, statutum uel decretum disponeret, ut ad onera etiam exempti teneri deberent ac immunes & priuilegiarij, eorumque priuilegijs derogaret, non tamen ipsa derogatio traheretur ad hoc priuilegium, clausum in corpore iuris, per glos. in l. hæres absens, ubi Bartol. & alij de iudic. ideoque decretum generale præcedens in rubr. de oneribus, uolens omnes teneri ad taxas equorum & hospitationem militum, non censetur derogare decreto speciali subsequenti, uolenti, habentem duodecim liberos esse immunem per capitulum generi de regul. iur. libro sexto iunctis ijs quæ tradunt Bartol. & Doctor. in l. hæres absens in principio de iudc. & in tantum fa-
16 uetur † huic liberorum numero, ut etiam si uelit noua constitutio, talis immunitatis priuilegium transite quoque ad filios post mortem patris, si tamen in communione uiuant nihilominus non alteretur tale priuilegium, etiam si aliquis ex filijs uel filiabus ob matrimonium carnale uel spirituale separatim uiueret ab alijs, tam uiuēte, quàm mortuo patre, per ea quę scribit Ripa in l. ex facto sub nu. 19. & 20. de uulg. & pup. arg. §. sed hoc pręsenti in auth. de sanctiss. episc. & l. hæres meus, §. fin. de conditio. & demonstratio. uel si studiorum gratia, uel reipublicæ causa, aut mercationis uel alicuius artis addiscendæ gratia a cæteris abesset ac separatim uiueret, per ea quæ habentur in authent habita, C. ne fil. pro patre & in tot. tit. C. quibus ex caus. maio. modo tamen bona paterna inter eos non sint diuisa.
17 Statutum autem† nostrum in ciuilibus sub num. 145. eadem priuilegia concedit parentibus habentibus numerum decem liberorum, ab omnibus oneribus tam ordinarijs, quàm extraordinarijs, personalibus, realibus, ac mixtis & tam impositis, quàm imponendis per commune Papiæ, uel per rectores communis Papiæ, & uult ut parentib. etiam prosint, nepotes ac neptes ex filijs præmortuis. sed cùm noua constitutio requirat numerum 12. libero-
18 rum, seruatur in usu forensi† dispositio nouæ constitutionis quia per statutum nunquam derogatum esse censetur decretis Domini & quia nouæ constitutiones derogant omnibus statutis aliarum ciuitatum in ijs, in quibus contrariæ sunt ipsis nouis constitutionibus uel ab eisdem deuient ut in proœmio dictarum nouarum constitutionum ad finem.

SVMMARIVM.

1 *Sexus imbecillitate, mitius agi in pœnis infligendis de iure communi cum mulieribus, quàm cum uiris.*
2 *Viros tanto grauius esse puniendos, quàto magis ad eos pertinet uirtute vincere, & exemplo fœminas corrigere.*
3 *Statuto puniente delictum præsumptum, mitius puniri fœminas quàm masculos.*
4 *Fœminas magis laborare imbecillitate animi, mentis, ac ingenij, quàm uiri.*
5 *Zenobiam Palmyrenorum reginam, militibus eam post triumfalem captiuitatem ad supplicium poscentibus, quòd illi imperium usurparet, ab Aureliano Imperatore denegatum fuisse, quod indignum existimaret fœminam interimere.*
6 *Sophonisbæ Syphacis vxoris ac Cyrthensium reginæ magnanimitas, ac in manum eius Masinissa Numidarum rege conuentio pro secundis nuptijs, ut Romanorum manus effugeret.*
7 *Scipionem indignatum fuisse Masinissæ, quòd se inscio Sophonisbæ patrocinium suscepisset.*
Et quid eius indignationis nuncio accepto Sophonisba commiserit, ibid.
8 *Sophonisbam haustu veneno, sibi uoluntariam mortem consciuisse, ne a Romanis captiua in triumphum duceretur.*
9 *Sophonisbæ ac Cleopatræ reginarum comparatio.*
10 *Mulieres in clandestinis factis non excusari à pœnis.*
11 *Mulieres quæ contrahunt nuptias cum collateralibus, si palam id faciant excusari, aut lenius puniri, si clam non item.*
12 *Clam aliquid fieri quando dicatur.*
13 *Auctor quibus rationibus putet mulieres in clandestinis haud esse excusandas.*
14 *Mulieres in casibus tantum à iure expressis excusari.*

Ob sexus imbecillitatem ut iuris communis ampliores dispositiones coarctatæ fuerint.

CAP. XXI.

1 OB sexus insuper imbecillitatem receptum quoque in iure est, † vt mitius in pœnis infligendis cum mulieribus sit agendum, quàm cum uiris ut de hoc pulcher est text. in atrocissimo crimine læsæ Maiestatis, in l. quisquis, §. ad filias, C. ad leg. Iul. Maiesta. in illis uerbis, mitior enim circa eas debet esse sententia, quam pro infirmitate sexus & c. ad idem est tex. in cap. sicut dignum in prin. de homicid. & in c. indignantur 32. q. 6. ubi text. est
2 elegans, tanto† grauius uiros puniri oportere, quanto magis ad eos pertinet & uirtute uincere, & exemplo fœminas corrigere, facit quod uoluit Bald. in l. quicunque col. 3. uersic. & in summa, C. de ser. fugit.
3 ubi ait quod si statutum punit † delictum præsumptum minus punitur fœmina quàm masculus, ad idem est tex. in l. sacrilegij pœnam in princ. ad leg. Iuliam pecula. & in l. si adulterium, §. stuprum, & § fratres, & §. incestum ad leg. Iul. de adulter. & multa in hanc rem citat Andr. Tiraq. de pœn. temperand. aut remitt. causa nona per totum, quam tractationem explicat eisdem fermè auctorit. idem Andr. Tiraq. de legi. connubia. l. 1. sub nu. 86. referens hæc omnia
4 in illam rationem, quòd fœmina † imbecillitate animi, mentis & ingenij magis laborent, quàm uiri, & ideo

ideo maiore sint miseratione dignæ, unde secundo
Aeneidos cecinit Virgilius.

Nullum memorabile nomen,
Fœminea in pœna est.

Et tradit Vopiscus in Aureliano imperatore, quod
5 cum a militib. posceretur ad pœnam † Zenobia Pal
mirenorum Regina quod illi imperiū usurpasset,
eam uitæ donasse, quod indignum existimaret mulierē
interimere, in quam sententiam scripsit Euripides
in Hecuba [illegible]. Hoc est, quàm
inuidiosum est interficere fœminas, Sed hac ratio-
ne, aut animi generositatis in Zenobiam exercitæ
6 exemplo haud quaquam freta est † Sophonisbæ Re
gis Syphacis primum ac deinde Masinissæ Regis,
Pop. Rom. amicitia coniunctissimi, uxor, ac Numi-
darum Regina cum post captum, uictumque Sypha-
cem in Masinissæ regis manum conuenisset, qui
Cyrtham caput Regni illius petens, eam in potesta
tem redegerat, ac sibi multis precibus blandientis
eiusdem Sophonisbæ amore captus, fidem ei dede-
rat se illam a Romanorum manibus uindicaturum
esse, eamque ob rem, ut commodius promissa
præstare posset, nonis nuptijs sibi deuinctam in
uxorem ducendam esse putarat, namque nuncio acce
7 pto † quòd indignatus Scipio Masinissæ illum gra
uiter obiurgarat, quòd se inconsulto ipsius Sopho
nisbæ patrocinium suscepisset, quasi & Ducis im-
perium, & populi Romani maiestatem uisus esset
contempsisse, ut sentiret Numida moderatissimo si
mul ac seuerissimo imperatori esse parendum, ac
fidem Sophonisbæ datam nullo pacto seruare
8 posse, illa inuictissimi animi † Regina, hausto
ueneno, eidem cum mandatis a marito Masinissa
misso, uoluntariam mortem sibi cōsciscere maluit,
quàm captiua in triumphum duci, & rationem mi-
serationis sexus muliebris, atque generositatis Pop.
Roma. aleam subire, cum triumphali iure, post pe-
ractum triumphum, captiui reges securi percuti
solerent.

9 † Cuius sors tametsi Cleopatræ Aegipti Reginæ
communis fuerit, ut apud Plutarchum in uita An-
tonij legitur, quæ & ipsa uoluntaria morte sibi con
scita mori maluit, quàm captiua triumphari, ita ut
Augustus muliebris animi generositatem admira
tus fuerit, non tamen fuit æqua uirtutum atque ho
nestatis conditio. Sed ut Cleopatra Regni am-
plitudine, Regio luxu, ac meretricijs artibus, illa
superior erat, ita Sophonisbæ uitę probitate, animi
fortitudine, honestissimis coniugalibus, amoribus
atque in rebus aduersis inuicto animo, cæterarum-
que Regiarum uirtutū numeris ea præstatior fuit.
Sed de his hactenus, Reuertendo autem unde di-
gressi fuimus, Dico Andr. Tiraq. in d. caus. nona ad
10 finem intelligere † hæc quæ dicta sunt de restringē
dis pœnis in mulieribus non procedere in ijs quæ
clam facta sunt, in quibus & si prætendatur simplici
tas, nihilominus ob præsumptionem doli non ex-
cusatur, aliàs excusandus, per tex. notan. in l. ult. de
rit. nuptia. ubi qui contrahunt nuptias prohibitas,
11 † cum collateralibus si palam id faciant, tanquam
errantes leuius puniuntur, si clam eas contrahan
tanquam contumaces durius plectantur, per quem
tex. sic uoluit glo. in l. qui contra. C. de inst. nupt. &
in l. 1. C. de interdict. matri. ubi inter cæteros Bal.
in 1. lectione, inde ait notandam haberi limitatio-
nem ad leges, quæ dicunt, sexum, ac rusticitatem
excusari, quam uidetur annotasse & Bar. in l. si adul
terium cum incestu in princ. de adulter. colu penul.
& Alex. ad Bar. in l. penul. C. de iur. & fact. ignor. cū
similibus adductis ab Andr. Tiraq. dicto tractat. de
pœnis temperandis aut remittend. caus. 11. sub nu.
13. cum tribus sequentibus, qui inter cætera addu-
cit tex. non minus insignem dictæ l. ult. de rit. nupt.
in c. ult. §. si quis uero de clandesti. desponsatio. in il-
lis uerbis, cum illi clam contrahendo, non exper-
tes scientiæ, uel saltem affectatores ignorantiæ
uideantur.
12 Quando autem † dicatur aliquid clam fieri trad.
gl. in dicto cap. ult. de clandest. despons. Bar. in l. pu
pillus, §. ultimo, de auctoritate tutor. latè Alex. & Ias.
in l. clam possidere, in princ. de acquir. poss. Tiraq.
in d. caus. 11. sub nu. 14. & est tex. in l. 3. §. ult. & l. 4. ac
5. quod ui aut clam, ubi legitur eos clam facere qui
celandi aduersarij gratia a quo sciunt uel addubitāt
se prohibitos iri, aut cōtrouersiam eius quod factu
ri sunt pati posse, aliquid faciunt, aut contra denun-
13 tiationem eis factam, ego autem prædictam † de-
clarationem confirmo illa ratione, quòd iura in om
nibus casibus in quibus mulieribus succurrunt, sub
ueniunt earum fragilitati, ac infirmitati sexus, & nō
calliditati, ut dicit tex. in l. si sine, C. ad Senat. Velleia.
& l. 1. & secunda, ff. eo. tit. in §. hæc uerba & in l. si de
cipiendi eo. tit. ac in l. si probaueris C. si alien. res pi-
gn. da. sit, & facit in arg. tex. in l. 2. & 3. ac per totam
titulum C. si minor dixerit.
Est rursus exaudienda conclusio supra facta, in
14 mulieribus in casibus † tantum a iure expressis, ut
uoluit glo. in cap. ult. 1. quæst. 4. quam glo. sequitur
Andr. Tiraquel. caus. 9. ad finem, & in d. caus. 11. sub
numero 23.

SVMMARIVM.

1 *Persona rusticitatem ac simplicitatem operari, ut non omnino qui peccet excusetur aut puniatur.*
2 *Peccans per simplicitatem minus peccare, ac puniri.*
3 *Andr. Tiraquel. laudatur.*
4 *Simplicitatem non excusare peccantem contra ius naturale.*
5 *Nec peccantem contra ius gentium.*
6 *Aut errantem in iure ciuili notorio ac indubitato.*
7 *Aut labentem in ea quæ sunt contra speciem honestatis.*
8 *Vel in ijs quæ clàm fiunt.*
9 *Seu quando delicto inesset contrarietas.*
10 *Quamuis plerisque aliud placeat.*
11 *Plerique relinquant cogitandum.*
12 *Regula certa quæ comprehendi non possint iudicis arbitrio relinquuntur.*
13 *Rusticum sagacem non excusari sub prætextu rusti-[illegible]*
14 *Rusticum uel simplicem non excusari in ijs quæ tendunt*
ad

ad rigorem iuris conseruandum.

15 *Rusticus non soluens per biennium canonem emphiteuticum, uel non conficiens inuentarium non excusatur.*

16 *Rusticum non excusari in ijs quæ sunt inducta ad formam seu solennitatem actus.*

17 *Rusticus qui potuit consulere peritiores non est excusatione dignus.*

18 *Rusticis succurri in casibus a iure expressis tantum.*

19 *Priuilegiorum multiplicationem, non facile esse admittendam.*

20 *Impuberis personam facere plerunque ut a dispositionibus generalibus discedatur.*

21 *Impubes delinquens in omittendo non punitur.*

22 *Delictum a puero commissum in faciendo pœna ordinaria non puniri.*

23 *Prodigum in faciendo delinquentem, puniri etiam corporaliter, in omittendo, uel negligendo non item.*

24 *Mater prodiga quæ pet yt tutorem filio debito tempore non priuatur illius successione.*

25 *Minorem decem & octo annis in omittendo peccantem excusari.*

Personæ rusticitas quando exceptioni locum faciat in generalibus constitutionibus, & quomodo personæ impuberis uel minoris.

CAP. XXII.

1 Ersonæ pariter rusticitas atque simplicitas operatur, ut quamuis regulariter non † omnino excusetur quin peccet, ac puniatur, l.1. de leg. cum simil. ibi in glos. cita. & in c. qui secundum carnē 23. q.4. & c. si quis dederit 24. quæst. 1. & cap. quemadmodum 32. q.7. minus tamen peccat, ut ex omnium Theologorum sententia dicit

2 esse Andr. Tiraq. d. causa 11. sub nu. 2. & † ideo mitius cum illo agitur, quin & plerunque ei parcitur, ut in l.2. si quis in ius uocat. non ier. in l. si quis id quod de iur. omni. iudi. §. primo, ubi recentio. multa in hāc rem adducunt in l. si quis in graui, § si quis ignorans, & ibi glo. iura concord. adducit ad Senat. Syllania. in l. senatusconsulto, C. de ijs qui sibi adscrib. & in c. super literis de rescript. ubi glos. similiter adducit tex. concord.

3 Quibus multas addit auctoritates ac similia † peculiari eius more copiosissimè ac luculentissimè Andr. Tiraquel. in d. caus. 11. sub nume. tertio, cum tribus seq. ubi a num. 7. usque ad finem eius causæ refert 11. modos, quibus restringitur antedicta assertio quos succincte retulisse contentus ero, cum posset is qui multa plura cupiet illum adire.

4 Primus enim est quando essemus † in ijs quæ fierent contra ius naturale, l.2. & ibi glo. & Doctor. C. de in ius uoc. l. si adulterium §. stuprum & ibi gloss. & Bar. in l. respiciendum, §. delinquunt de pœn. cum similibus.

5 Secundus est † quando committeretur contra ius gentium, ueluti occupando propria auctoritate, quæ ab alijs essent possessa, l. si quis in tantam, C. unde ui ibique Bald. colum. 3. uersi. 7. quæritur post gl. ibi quæ ualde est notanda.

6 Tertius est quando quis † erraret in iure ciuili in dubitato ac notorio, Ange. in l. ex consensu §. ultim. de appellatio.

7 Quartus est † in ijs quæ sunt contra speciem honestatis ut pulchre uoluit Bald. in l. quicunque col. pen. uer. & nota quòd in ijs, C. de ser. fugiti. referens ad id tex. in l. j. C. de interdic. matrim. ubi & hoc dictum sequitur Alex. in additio. ad Bar.

8 Quintus est † in ijs quæ clam fiunt, & in quibus præsumitur dolus ut in l. ulti. de rit. nuptiæ, & in c. ultimo, §. si quis uero de clandesti. desponsatio. cum simili. b. in præcedenti exemplo cita.

9 Sextus est † quando in delicto inesset contrietas, ueluti quia is qui rusticitate se defenderet, contraria in testimonio deposuisset, tunc enim nullo modo excusatur, ut not. dicit Bal. in l. scripturæ ante finem, C. de fid. instrum. cui accedit Fel. in c. quoniam Dec. in c. ex parte 2. col. 5. uer. nono fallit de offi. de leg. in cap. sollicitudinem colum. 2. in 8. notab. de appellatio. & in cap. pastoralis col. 6. in fin. primæ cōclusio. de exceptio. & in l. ubi repugnantia de regul. iuris.

10 Sed contrarium † malunt Ang. in §. licet col. 2. in auth. de testib. & Ias. in l. si quis id quod col. 8. in fin. uers. item si rusticis iuncto uer. septimo limit. Tira-

11 quel. autem † relinquit Iudicis arbitrio quod & esse opinor ob qualitates quæ in hoc negocio sunt considerandæ tam circa rustici personam, quàm circa qualitatem contrarietatis, quæ certa non possent re

12 gula † comprehendi, & ideo iudicis arbitrio sunt relinquenda, l. non possunt de legib. l. in actionib. ubi Duare. in uer. licuit Menoch. de arbit. iudic. c. 1. sub nu. 4. & 5. præsertim cum uersemur in materia testium l. 3. §. tu magis de testib.

13 Septimus est † quando is qui nollet se per rusticitatem excusare esset rusticus sagax, quia tunc non excusatur, glo. notab. in l. Athletæ §. de rusticis de excusation. tutor. per quam dicit Bald. in l. 2. in 4. q. in fi. C. de rescind. uendit. ei demum rustico subueniri, qui uere est rusticus, opere & conuersatione, Ias. sequitur in l. 2. si quis in ius uocat. non ier. & in d. l. si quis id quod colum. 8. uersi. limita prædictam regulam Cor. consi. 165. circa primum colum. 8. uer. confert quia sagax erat lib. 2.

14 Octauus est casus † quando sumus in ijs quæ tendunt ad rigorem iuris conseruandum, quia in ijs rusticitati non parcitur, l. cum quis ubi glo. Barto. Bal. Pau. & omnes ad fin. C. de iur. & facti ignoran. glo. in l. iuris 2. eo. titu. quæ ponit exemplum in eo qui cessauit per triennium soluere canonem, & Bal. in l. ulti. in prin. in 3. q. C. de iur. deliber. qui eiusdem conclusionis exemplum affert in rustico, qui non

15 † confecit inuentarium, cum quibus conueniunt Fel. in capitu. quoniam colum. tertia, in 4. fallen. de simon.

simon. & Ias. in l. ult. colum. 39. uersicu. 16. quæro,
C. de iur. emphyteu.
16 Nonus casus est † in ijs quæ sunt introducta ad
formam, seu solennitatem actus, quia in ijs quoque
non excusatur rusticus. Bal. Sal. Alex. & alij in l. iuris
ignorantia, C. qui admitti per l. ult. C. de test. iuncta
gl. in l. ambiguitatem in ver. mente eo. tit. idem Bal.
in l. ulti. col. 3. C. de iur. delib. Alex. in consi. 166. lib.
6. & consi. 7. col. ult. 7.
17 Decimus † est casus, quando rusticus potuit con-
sulere peritiores, ut per Bal. S. ly. Roma. & alios re-
centior. in d. l. iuris, C. qui admitti Roma. in l. si duo
de acq. hær. Butrius in c. 2. de constu. quibus in locis
uolunt prædicti interpretes, non solum non excusa
ri rusticum quando peritiores habuit in propria
ciuitate, sed etiam in ciuitate vicina, per tex. in l. di-
uus de tutor. & curator. dat. ab his & in l. prima, §. si
quando de magistrati. conueniend.
18 Postremus omnium est † vt rusticis succuratur
in casibus a iure expressis tantum, ut uoluit glo. in c.
ulti. 1. q. 4. Alex. qui alios citat in l. si quis id quod
colum. 3. uersi. item nota quod rusticitas de iurisd.
om. iudic. Dec. in consi. 274. colum. 2. uer. sed supra
dictis, qui ad hoc dicit facere tex. in dicta l. ult. C. de
iur. & fact. ignor qui casus potest illa confirmari ra
19 tione, quòd priuilegiorum † multiplicatio non fa
cile est cócedenda, l. 1. C. de dot. premis sio. l. ius sin-
gulare, & l. quod uerò de legi. nec facile sunt exten-
dendæ dispositiones quæ sunt contra ius commune
l. ultima, §. in computatione C. de iur. deliber. l. 2. C.
de noxali. cap. cum dilectus de consuetud.
20 Persona pariter impuberis † facit ut plerunque à
generalibus iuris dispositionibus recedamus, aut il-
las coarctemus. Nam si in omittendo deliquerit
21 non solum non est opus restitutione in integrú † sed
mero iure non punitur, tex. est nota. in l. 1. §. impu-
bes ad senat. syllania. ubi Dyn. Bar. & alii limitantes
iura, quæ uolunt impuberem doli capacem teneri
ex delicto, ut scilicet intelligantur, de delicto, quod
in faciendo consistit, secus in non faciendo, quod vo
luit quoque Cyn. in l. prima, & ibi Saly. in 15. nota.
cum simil. adduc. per Mars. in l. infans colum 2. ver.
item scias quod de sicar. & per And. Tiraq. de pœn.
temper. aut remitten. caus. 44. sub nu. 44.
22 Quinimmo † uult D. Alcia. lib. 1. dispunctio. ca.
17. Delictum a puero commissum in faciendo non
esse pœna ordinaria plectendum, & ideo, cum duo
pueri ad aleam luderent, atque ut fieri solet, iurgio
orto, quòd in regione adduci recte dispositam
tabellam, alter negaret, pauloque iracundior
alter temperatorio cultro, quem secum de ludo lite
rario fortè tulerat collusorem percussisset, ita supra
pubem ut statim & e uestigio moreretur, quæsitum
que esset qua pœna plectendus esset, se respondisse
ait non ultra exilij ultionem coercendum esse.
23 In prodigo † pariter est receptum, ut etiamsi ex
delicto quod in committendo est, puniatur etiam
corporaliter, ut puta si hominem interemerit, aut
alia id genus perpetrarit, ut decidit Bald. in l. furio-
sum ad fin. C. qui testam. fac. poss. & Ang. in l. fulci-
nius §. adeo ad finem, quib. ex cau. in poss. eatur si ta
men delinquat in omittendo, uel negligendo, puta
quia non uindicauit necem defuncti, uel mater pro
diga non petiit tutorem filiis, non propterea priua-
24 bitur eorum successione † quia in delictis in omitté
do illis parcitur, dicta l. fulcinius §. adeoque, ibique
notat Ang. & Bal. Ang. Imol. Ias. & alii in l. is cui bo-
nis de uerbo. obligatio. quibus accedit Andr. Tira-
quel in d. causa 44. sub num. 46. ubi alios plerosque
addit, docetque multis exemplis, iuribus atque au-
ctoritatibus in sequentib. numeris leuius in iure no
stro puniri delicta quæ in omittendo commissa fue-
rint, quàm quæ in committendo.
25 Sic etiam minor † decem & octo annis nedum im-
pubes, ut supra dictum est, non tenetur de delicto
in omittendo, per tex. in auth. si captiui cum sua gl.
C. de episcop. & cleri. Sal. & alii fere omnes in l. si
quis in tantam C. vnde ui, Tiraq qui alios addit in
d. q. 44. sub num. 35.

SVMMARIVM.

1 *Rei circumstantia generalis dispositionis fieri restri-
ctionem.*
2 *Præsertimque ob nouum rei aduentum, veluti si post
conclusionem in causa nouiter reperta instrumenta pro
ducantur, ex communi.*
3 *Sed contra sentire Romanum tribus fundamentis, nu-
mero 4. & 5.*
*Paria esse conclusum fore in causa, vel latam fuisse sen-
tentiam ibid.*
6 *Conclusionem fieri in causa renuntiando probationibus
& allegationibus suis.*
7 *Partes renuntiando productionibus suis, & allega-
tionum, dici inter se transigere.*
8 *Paulus Castr. quomodo putarit distinguendum esse in
materia productionis instrumentorum de nouo reper-
torum post conclusionem in causa.*
9 *Argumentum à conclusione in causa ad sententiam la-
tam ualere.*
10 *Instrumenta de nouo reperta posse recipi post conclusio-
nem in causa ubi partis aduersæ ius sit saluum.*
11 *Causa vbi per appellationem est reparabilis, an possint
instrumenta de nouo reperta produci post conclusio-
nem in causa. nu. 12.*
13 *Ripa quomodo distinguat in materia instrumentorum
de nouo repertorum post conclusionem in causa pro-
ducendorum.*
14 *Et quomodo distinguat Alexander.*
15 *Quando plenius subuenitur per restitutionem in inte-
grum, quàm per remedium ordinarium utrum i. or tol-
lit aliud.*
16 *Dubitam qui non adhibuit diligentiam in perquirendis
instrumentis, postea repertis, post conclusionem in cau
sa ad ea producenda non debere admitti.*
17 *Conclusionem in causa pro reuocata haberi, si iudex
post eam admittat partem ad producenda instru-
menta.*
18 *Auctorem putare nulla facta distinctione post conclu
sionem in causa, Bar. sententiam communiter receptam
esse ueram, ut instrumenta nouiter reperta debeant
admitti.*

Casus

19 *Casus de nouo superuenientes in omni dispositione tam legis quàm hominis semper exceptos esse intelligi.*

20 *Conclusionem in causa fieri semper aliquo ex tribus modis.*

21 *Conclusionis in causa speciem primam fieri per renuntiationem mutuo a partibus factam probationibus.*

22 *Renuntiationem esse stricti iuris, neque trahi ultra expressa.*

23 *Ignorantiam iuris præsumi, tam in maribus, quàm in fœminis quando agitur de damno vitando.*

24 *Conclusionis in causa speciem secundam fieri ex lapsu temporis a statuto præfixi.*

25 *Fictio operatur tantum casu ficto, quantum ueritas in casu uero.*

26 *Conclusionis in causa tertiam esse speciem quando iudex præfigit terminum, quo elapso pronuntiat conclusum esse in causa.*

27 *Sententiam iudicis strictissimi esse iuris.*

28 *L. Imperatores de re iudica. & l. si sub specie, C. eod. tit. quomodo sint intelligendæ.*

29 *L. per hanc, C. de tempor. appell. quomodo sit intelligenda.*

30 *Superfluum dici non potest quod aliquos effectus etiam declaratorios tantum operatur.*

31 *Dispositio quæ necessaria non est non continuo potest dici superflua.*

32 *Cap. dilectus de fide instrumen. distingui per alia iura.*

33 *Lex vna generaliter loquens per alias specialiter loquentes distinguitur.*

34 *Maior est virtus transactionis quàm conclusionis in causa.*

35 *Exceptio rei iudicatæ cessat ubi causa illius extinctiua superuenit.*

36 *Instrumenta nouiter reperta posse post conclusionem in causa produci quando nulla potest impingi negligentia, secus si aliqua possit adscribi negligentia.*

37 *Probationem post confessionem patris post conclusionem in causa admitti.*

38 *Probationem per rei euidentiam nunquam censeri exclusam, & quæ rei euidentia requiratur.*

39 *Testes super eisdem articulis ex noua causa post conclusionem in causa posse admitti.*

40 *Idque etiam procedere in probationibus & allegationibus facti.*

41 *Statutum reijciens nouas probationes in causa nullitatis & appellationis non trahitur ad eas probationes, quæ de nouo superuenerint.*

42 *Iura quæ volunt declinatoriam exceptionem non posse opponi post litem contestatam non procedunt in ea, quæ superuenit de nouo post litem contestatam.*

43 *Si tamen iuretur post id temporis superuenisse.*

44 *Iura dicentia cœptum iudicium finiendum esse silent ubi causa iudicij extinctiua de nouo superuenit.*

45 *Procurator ex causa de nouo superueniente potest desistere a defensione domini suscepta.*

46 *Excussio potest peti a fideiussoribus de nouo fieri quando bona principali debitori superuenerunt.*

Propter rei circunstantiam vt recedatur a uerborum generalitate.

C A P. XXIII.

Varta principalis limitatio ad ante dictam conclusionem supra firmatam de uerborum generalitate non restringenda, ex ipsius rei circumstantia, seu consideratione resurgit, quia † ex re quoque generalis dispositionis fit restrictio, ut late discurrit Dom. Alci. de verbo. sign. lib. 1. sub nu 61. cum 11. sequent. & Lud. Roma. in d. l. si uero §. de uiro solut. matrimo. sub num. 24. 43. 55. 74. & 83. inter cæteraque exempla, latissimum habet campum ad inducendam restrictionē in generalibus dispositionibus, nouus rei aduentus † seu noua rei ut uocant superuenientia, vnde nos uidemus quod quamuis post factam conclusionem in causa non admittatur instrumētorum productio nihilominus si post conclusionem in causa de nouo superuenient, produci, cap. dliectus de fid. instrum. Bar. in l. admonendi in secunda lectura, 2. gl. sub nu. ibique Alex. sub num. 19. & seq. ubi plene tractat hanc materiam fere per duas colum. anteque illum assensere Bar. Bal. Sal. & Fulg. ibi, & Fel. in d. c. dilectus in tertia lim. sub num. 18. & cum illo est communis Doctorum sententia, ut dicit Ripa in dicta l. admonendi sub num. 48. ad fin. quib. accedit quoq; Menoch. lib. 1. q. 25. sub num. 18. de arbitra. iud. qui addit Lud. Rom. in consi. 175 & in l. 1. § unde quæritur de oper. noui nuntiatio. Sed Ludo. Rom. † in d. l. admonendi tribus fundamentis putat non esse ueram hanc Bar. sententiam, crebriore calculo (vt diximus) receptam:

Quorum primum est, quòd paria sunt conclusum fuisse in causa & latam esse sententiam, l. si rem, §. ulti. de euiction. Bart. in l. si mater. §. eadem de except. rei iudi. sed post latam sententiam non possunt instrumenta de nouo reperta produci. l. Imperatores de re iud. & l. sub specie, C. eo. tit.

4 Secundum est † quia frustratoria uidetur reddi dispositio, l. per hanc C. de tempor. appellat & ca. fraternitatis extra de testib. dum per illam inducitur quod productum non fuit in causa principali produci posse in causa appellationis, intelligendo dicta iura ut declarat Anto. Butr. in capit. ad audientiam secundo, de rescript. ut scilicet locum non habeat in ijs iuribus atque instrumentis, in quibus producendis quis fuit negligens in principali causa, sed in id tantum quæ quis non potuit producere.

5 Tertium est † quia d. cap. dilectus uidetur generaliter atq; indistinctè prohibere, ut siue nouiter sint reperta, siue non nouiter reperta post conclusum in causa, non possint produci.

6 Quartum addit † Ripa in d. l. admonendi, sub nume. 38. uers. sed vnum, quod conclusio in causa fit renuntiando probationibus & allegationibus iuris c. pastoralis de caus. poss. & proprieta. ubi not. Abb. glo. in §. quoniam uerò in uer. concluserunt, in auth.
7. de testibus, partes autem † renunciando productionibus iurium & allegationum dicuntur inter se transigere, vt iudicetur prout est probatum secundum

Felyn.

Felyn.in capit fin.col.4.uer.secundo limita.de constitutio.unde sicut non est licitum producere noua
instrumenta post transactionem, dicta l.sub prætextu, ita nec post factam conclusionem.

Quamobrem propter istas difficultates dicebat
8 † Pau.Cast.in d.l.admonendi Bar.nimis generaliter
esse locutum, ideoque distinguendum esse, quòd
aut sumus in casu, quo etiam possunt produci talia
instrumenta, post sententiam, & tunc poterunt pro-
9 duci post conclusionem in causa † quia ualet argu-
mentum a conclusione in causa ad sententiam latã,
dicta l.si rem, §.de euictio.notant Cy.& Ray.in l alia
C.de ijs quibus ut indignis, aut erat casus in quo
post sententiam quæ in rem iudicatam transiuisset
talia instrumenta non reciperentur, & tunc uult, q
aut a sententia quæ erat ferenda, non poterat appel
lari, & eo in casu ne ius partis pereat poterit ac de-
bebit iudex reuocare conclusionem in causa, & talia
instrumenta recipere, stante conclusione in causa,
10 dummodo † partis aduersæ ius sit s lunm, aliàs se-
cus, ut concludit Bar. in l.mancipiorum de optio.
legat.sub num. 5.in testib uel instrumentis recipien
dis post lapsum termini a iudice assignati, aut a sen-
11 tentia ferenda in causa poterat appellari, † & tunc
talia instrumenta etiam de nouo reperta non debe
rent admitti, dicto capit.cum dilectus, sed in causa
appellationis postea producenda erunt, sicut dici-
mus in confessione facta per errorem, & non reuo-
cata ante cõclusionem in causa, quia poterit postea
12 in causa † appellationis reuocari, ut nota.in l.non fa
tetur de confess. & habetur in l creditor §.iussua de
appellatio.Ripa uero sub dicto numero 48. uersic.
13 quare placet, aliter distinguit † uidelicet quod aut
loquimur in conclusione facta ex officio iudicis inni
ta parte, uel a statuto, ut docet gl in extrauag. ad
reprimendum in uer.conclusione, & non licebit no-
ua producere, sicut iuramentum necessarium inui-
ta parte delatum, & ita procedat opin.Bar.& com-
munis, aut loquimur in conclusione facta mutuo
partium consensu, & tunc procedat opinio Lud Ro
ma. Alexand.autem in d. l. admonendi sub nu.21.
14 uersic.conclusiue puto † uidetur distinguere duos
alios casus, uidelicet quando quis nullam culpam,
aut negligentiam commisit circa perquisitionem
instrumentorum post conclusionem in causa noui-
ter repertorum. Et quando nullam fecisset dili-
gentiam circa inuestigationẽ dictorum instrumen-
torum, ita ut culpa ac negligentia illi posset ad
scribi, qui post conclusionem in causa uellet instru-
menta de nouo reperta producere, ut primo casu,
mediante in integrum restitutione liceat produce-
re, ex clausula illa generali; si qua mihi iusta causa,
ut not. Cy.in l.1.C.de condiction.indebiti, Io. And.
post Specul.in tit de execut.senten.§.fi. uer.illud &
Bar.in l.prima, C.de senten.aduer fisc.lat.quibus re
cte consonare ait tex.in l.si mater in princ.& quod
ibi notat Bart. de except. rei iudica. & plene notat
Io.Imol.in l.imperatores de re iudic.cum similib.de
quibus ibi per eundem Alexan. qui putat hoc ue-
rum esse, etiãsi essemus in casu, in quo si fertur sen
15 tentia posset appellari, quia quando pinguius † sub
uenitur per restitutionem in integrum quàm per re
medium ordinarium, unum non tollit alterum l. fi.
C.si aduers. rem iudica. & tanto magis quia melius
est, iura intacta seruare, quàm post causam uulnera-
tam remedium quærere l.fin.C.in quib. caus.restit.
in integr.non est necessar. & per hæc inquit ueram
non esse opinionem Innoc.in cap.cùm uenissent de
testib & Cast.in l.oratione de fer.dum uolunt absq;
restitutione in integrum ex ea sola causa, quod de
nouo fuerint reperta instrumenta, posse illa admit-
ti post conclusionem in causa; dicitque iura ab eis
adducta non probare & contrarium, eius probare,
Anto. Butr.in cap.intimauit de testibus. conuinci-
que ex eo, quod ut supra dictum est, paria sunt con
clusum esse in causa, uel latam esse sententiam, vbi
16 autem debitam † non adhibuisset diligentiam, tũc
non posset is producere post conclusionem in cau-
sa, sicut nec post sententiam l sub specie, C.de re iu.
iunctis notat.per Bar. in dicta l. si mater §. eadem
in fin.nec etiam sibi placere ait, quod si iudex admit
teret probationes post conclusionem in causa, non
ualeret nisi prius reuocaret conclusionem in causa,
quia si iudex sciat conclusum esse in causa, & admit-
tat probationes post conclusionem in causa, quæ re
gulariter non poterant admitti, pro reuocata habe
17 tur, concurrentibus ijs † quæ necessaria sunt in re-
uocatione interlocutoriæ; post Anto. Butrium &
Iosn. de Imol. in capitulo auditis in fin. Abb. in
capitulo quoniam contra in 13. colum. de pro-
batio. & Bald. in l.peremptorias C.de sentent. re-
scind. non poss.in 2. colum. uersi. quæro si iudex &
alios quos citat.
18 Ego in hac proposita quæstione † non distinguẽ-
do inter conclusionem in causa factam a iudice, uel
a statuto, uel a parte, uel inter conclusionem in cau-
sa factam in causa appellabili, uel inappellabili, Pu
tarem esse recipiendam Bar. conclusionem, quæ cõ
muni consensu a Doctoribus est recepta, illam ta-
men aliquibus modis declarando prout infra, & ra-
tiones quæ me mouent, ut in illum inclinem sunt
istæ. Video enim semper a quacunque dispositio-
19 ne tam legis quàm hominis iura † excipere casus
de nouo superuenientes, & incogitatos, ut de hoc est
casus in l.oratione de fer. ubi dilatio quæ non nisi se
mel concedenda est, ex causa de nouo superueniente
conceditur, ut elegantissime probatur in illis uer
bis & maxime si aliquid inopinatum emergat. in l.
de ætate, §.ex causa in illis uerbis, quod ea quæ po-
stea emergunt auxilio indigent & ibidem duo pul-
chra proponuntur, exempla, & in l.prima, in princ.
de ventr.inspicien.quibus addi potest text. in l.tres
fratres de pact.in l.qui cum tutoribus in fin.de tran
sactio.& in l.qui Romæ §.duo fratres de uerb.oblig.
cum ibi notatis a Doctoribus, tametsi igitur gene-
raliter sit receptum, vt supra uidimus, post conclu-
sionem in causa non posse instrumenta ac te-
stes produci, semper tamen intelligitur esse ex-
ceptus casus quo producentur instrumenta de no-
uo reperta.
20 Accedit quod cum conclusio in causa, † ut scribit
Menoch.de arbitra.iudi.lib.1.quæst.35 post alios à
se

fecitatos, fiat aliquo semper ex tribus modis, uel partium consensu, uel legis municipalis dispositione, uel iudicis officio, cum prima conclusionis in
21 causa species fiat, ex renuntiatione † per partes mutuo facta probationibus, ut tradit Felynus in dicto cap. cum dilectus sub numero 27. siue fiat expresse siue tacitè declarando, ut per Fel. ibi sub nu. 30. Ias. in repet. dictæ l. admonendi sub nume. 66. & Nat. consi. 25 1. in fin. lib. secundo, clarum est casum probationis de nouo superuenientis, non posse intelligi comprehensum esse in dicta renuntiatione,
22 quia renuntiatio † est stricti iuris, neque trahitur ultra expressa neque ad ignorata l. mater decedens de inofficio. testam. l. qui cum tutoribus & l. cum Aquiliana de transactio. Calder. in consi. 5. de præben. Dec. in consi. 379. sub nu. 3. consi. 452. sub num. 21. & consi. 460. sub num. 3. & alibi sæpe, Cur. Iuni. consi. 16. sub numero 11. & Gozadi. in consi. 42. sub numero 20.

Quinimmo cum in illa agatur de damno uitan-
23 do † siue in maribus siue in fœminis, semper ignorantia præsumitur, l. sed si me putem de condicti. in debit. Bar. in l. non fatetur col. 3. sub num. 8. de con fes. & ideo nūquam in istiusmodi renuntiatione cēsebitur renuntiatum esse instrumentis de nouo repertis, si uero uersabimus in secundo genere con-
24 clusionis in causa † quæ fit ex lapsu termini a statuto præfixi, ut dicit Felyn. in d. cap. cum dilectus sub nu. 28. qui alios citat, tunc quoque cum ex lapsu termini lex fingat partes renuntiasse probationibus in dicta causa, non debebit ficta renūtiatio latius pro-
25 trahi quàm uera, quia fictio † tantum operatur in casu ficto, quantum ueritas in casu uero, & non ultra, l. 1. de adoptio. l. cum ex oratione C. de excusa tio. tutor. & supra diximus libro 3. in materia fictionis, q tia ars imitatur naturam ac ueritatem, nec ultra excedit, §. minorem instit. de adoptio.

Quod si tractetur res in tertio capite conclusio-
26 nis in causa, ueluti † cum iudex præfigit terminū ad probandum, & eo elapso declarat esse in causa cōclusum, ut per glo. clemen. sæpe in uer. conclusione de uerbo sign. quam probat Fel. in d. c. cum dilectus sub num. 29. uel cum partes citat ad audiendā sententiam, ut per Rom. in consi. 176. quem sequitur Ruin. in cons. 6. in fi. lib. 4. in quo modo concludendi altera parte inuita concluditur, quæ etiam cogi potest ad concludendum, ut per Ias. in dicta l. admonendi in prima lectura sub nu. 52. cum simus
27 in sententia iudicis † & ipsa est strictissimi iuris, l. 1. C. si plur. una senten. glo. in l. Iulianus uerum debitorem de cond. indebit. & declaratoria, seu introductoria tacitæ renuntiationis, quæ & ipsa ut iam dictum est, stricti est iuris, ergo neque in hoc tertio genere conclusionis in causa, casus productionis instrumentorum de nouo repertorū intelligetur esse cōprehensus. Non mouent modo ea quæ in oppositum pro opinione Ludo. Roma. fuere considerata,
28 atque imprimis † dicta l. imperatores & dicta sub specie arguendo a sententia ad conclusionem in causa, quia respondetur, prout dicit Ripa in dicta l. admonendi sub dicto num. 38. versicu. ego aliter respondeo, quòd argumentum illud a conclusione in causa ad rem iudicatam, cum sit a simili, non procedit ubi diuersitatis ratio inter casus comparatos assignatur, Abb. Fely. Dec. & alij in c. translato. de constit. Topici omnes in loco a simili, & supra diximus. lib. 5. in loco a simili, quæ diuersitatis ratio optime in casu nostro militat, quia post rem iudicatam parti irreuocabiliter ius est quæsitum l. fin. C. senten. rescind. non poss. cum faciat de albo nigrum ut dicit Bal. in c. nostra de electio. Cagnol. in l. res iudicata. sub num. 2. de reg. iur.
29 Non refragatur † quoq; secundum argumentum quòd frustratoria esset dispositio, l. per hanc C. de tēp. appel. & c fraternitatis extra de testi. quib. caue tur non producta in causa principali posse produci in causa appellationis, quia respondetur, hoc non esse uerum, quandoquidem etiamsi instrumenta de nouo reperta fuerint producta ab altera post conclusionem in causa, etiamsi per talia instrumenta fuerit pro parte producente in causa principali iudicatū, nihilominus poterit pars condemnata appellare, & non producta ac non deducta in causa appellationis deducere, ac producere, ita ut non sit futura superflua dispositio dictorum iurium, quæ etiam ex alio ostenditur non esse superflua, quia in alijs quoque non deductis ac non probatis posset pars producens etiam in causa appellationis se iuuare dispositione dictarum legum. Vnde superfluum dici
30 † non potest quod effectus aliquos etiam declaratorios tantum, nedum, ut hic operatur, l. 2. §. si quid in tanta. C. de uete. iur. enucl. l. stipulationes commodissimum de uerb. oblig. l. quæ dubitationis tollendæ de reg. iur. Et tanto magis quia non continuo
31 sequitur dispositio aliqua † non est necessaria, ergo est superflua, ut declarat elegantissimè Mar. Salo me. in l. Gallus §. quidam sub num. 9 cum seq. de lib. & posthum.
32 Non releuat quoque obiectio c. dilectus † de fid. instrum. quia respondetur quòd quamuis ille text. non distinguat, tamen per alia priora iura, iste casus instrumentorum de nouo post conclusionem in causa repertorum ab alijs, nec est nouum, ut posteriora iura per anteriora in eadem materia loquentia distinguantur, l. nō est nouum, l. ideoque & l. sed
33 & posteriores de legib. & regulare est † quòd lex in distinctè loquens per aliam legem specialius in eadem materia loquentem distinguatur, l. utrum ubi Bald. de peti. hær. l. de pretio ubi gl. & doctor. de publi. in rem actio. Ias. in l. qui filiabus in prin. de leg. 1. cum simil. & ex supra deductis satis demonstratū est, a denegata instrumentorum productione post conclusionem in causa, hunc casum esse exceptum.
34 Cessat quoque argumentum Rip. † quia maior est uirtus transactionis, quàm conclusionis in causa: quia comparatur rei iudicatę, l. trāsacta finitaue de uerb. signific. ubi Alcia. & alij, Ias. in d. l. sub prætextu sub nu. 3. glo. & Doct. in l. 1. de iureiur. & l. sub specie ubi not. Doct. C. de rē iud. quæ nihil aliud expectat post se, præter executionem, conclusio autem in causa expectat sententiam, & ideo ex noua causa ut supra diximus poterunt instrumenta post con-

conclusionem in causa, usque ad sententiam produci, cum melius sit iura illæsa seruare, quàm post causam uulneratam remedium quærere, d.l.si. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess. quamuis post transactionem aliud sit.

35 Preterea facit, † quia etiam in exceptione rei iudicatæ, quam iura uolunt perpetuam esse, in fauorem eius pro quo iudicatum est, si superueniat de nouo causa illius extinctiua desinit esse perpetua, & ad casum illum non trahitur, l.si a te de exceptio. re. iudi. l.fullo de conditio. furt. quæ iura ad propositum inducit Ludo. Roma. in dicta l.si uero, §.de uiro sol. mat. sub num.83. uer. quinto probatur, unde quoquo res uertatur, apparet, non obstare hanc obiectionem aduersus conclusionem Barto. communi-

36 ter receptam. quæ tamen † intelligenda est prout declarat Alexan. in dicta l.admonendi sub num.21, & supra retulimus, quando scilicet nulla posset illi impingi negligentia, qui instrumenta a se nouiter reperta esse defenderet, illaque producere uellet, ut per Cyn. in l.prima, C. de condic. indeb. Marsi. in l.1. §.ult. sub nu.38. de quæstio. secus si diligentia adhibita illa potuisset inuenire ac producere ante conclusionem in causa, quia culpa sua non debet illi patrocinari, l.si duo in princ. si quis cautio. & l.ita demum de recept. arbi. & l.quod quis de reg. iur & c. damnum de reg. iur. lib.6.

37 Prædicta autem † multo magis procederent quãdo post conclusionẽ in causa superuenisset de nouo cõfessio partis, quia semper post cõclusionẽ in eá admittit̃, pb. p cõfessione Bal. partis in rub. C. de pub. col.3. uer. ego aliter & ibi & Pau. Cast. & Mar. de ordi iud. par.6. le. quintusdecimus actus sub nu.5. qui sub nu.6. ait idem esse in probatione quæ fieret per euidentiam loci, quæ nunquã censetur esse reiecta

38 † post conclusionem in causa, & dicitur superare omne genus probationis, Bal. in l.contra negantem in fin. ad leg. Aquil. & in l.si quis testibus in fin. C. de test. Plot. in l.si quando sub num.808. C. unde ui, oportet tamẽ ut talis euidentia loci sit facti permanentis, ut dicit Abb. in c. euidentia de accus. & glo. in l.manifestum de uerb. signifi. & talis ut nulla tergiuersatione possit celari, c.ult. de cohabit. cleric. & mulie. & cap. ordinarij. §.cæterum de offic. ordi. lib. 6. faciunt in principalis conclusionis confirmationem quæ scribit Marsi. in l.1. §.si quis ultro sub nu. 38. & seq. de quæstio. ubi uult, post conclusionem in

39 causa † & forte etiam post publicatas attestationes posse produci, & examinari testes super eisdem capitulis, per doctrinam Innocen. in cap. cum uenissent de testi. & Butr. in c. intimauit eod. tit & §.quia uero in auth. de testi. qui uolunt, ex iusta causa iudicem posse admittere testes super eisdem articulis per beneficium in integrum restitutionis ex generali illa clausula, si qua mihi iusta causa &c. idque ob-

40 tinere † quoque in allegationibus & exceptionibus facti arg. c. pastoralis de caus. poss. & proprie. & c. ad petitionẽ de accusatio. quam sententiam, modo aliqua impingi non possit negligentia probant Ioan. Imol. in dicto capitulo cum uenissent de test. & l.imperatores de reiudic. Castr. in Locatione de fer. &

Alexand. in dicta l.admonendi loco iam relato.

41 Sic etiam si statutum † uel ius commune uelit q in causa nullitatis uel appellationis non recipiantur nouæ probationes, nihilominus dicendum erit, eas recipi oportere, si de nouo emerserint, Dyn. in consilio 20. super quæstione qua quæritur. Floria. in l.quædam mulier colu.3. circa medium famil. ercis. Marsi. qui prædictis accedit in sing.233. quæ de nouo Bal. in l.inuitus, C. de procur. Roman. in dicto § de uiro sub num.83.

42 Sic etiam iura quæ uolunt † exceptionem dilatoriam opponi non posse post litem contestatam locum non habent ubi talis exceptio de nouo post litem contestatam superuenit cap. insinuante de offic. deleg. cap. nulli & cap. ut circa de elect. lib.6. cap. pastoralis de exceptio. l.non distinguemus, §.cum quidam de recep. arbit. l.2. & ibi glo. C. de confort. eius. l.t. l.eleganter §.si quis post. de condict. indeb. quod

43 tamẽ intelligendum est, si iure tor † superuenisse post litem contestatam & non possit ius illud per modũ actionis deduci in separato iudicio ita declar. Ludo. Rom. in l.si mulier solut. mat. sub num.19. ubi ponit ualde notandum exemplum in materia spolij, post Innocen. in cap. dilectus de ordin. cognit. qui omnino erit uidendus, qui sub num.t 2.13. & plur. seq ponit multas ualde notandas limitationes ad prædictam assertionẽ, de exceptione dilatoria quæ post litis contestationẽ de reg. nõ potest opponi, sic pariter iura quæ uolunt iudicium semel cœptum finiendum esse, nec pœnitentia actoris posse, inuito

44 reo ab illo desisti, † non comprehendunt casum in quo post cœptum iudicium superueniret causa extinctiua ipsius iudicij, l.si seruus de condict. fur. l.fi. rer. amot. §.quod si l.in autem ad exh. & l.uti frui §. post litem si ususfruct. peta. & cap. pen. de excess. prelat uelut si cum penderet lis super restitutione dotis, diuortio solut. matrim. redintegratum fuerit matrimonium, non enim perficiendum erit iudicium cum matrimonij redintegratio illud resoluerit atque extinxerit.

Sic etiam nouæ causæ uel rei superuenientia ope-

45 ratur † quod si ego procurator tuus qui te defendebam, pro te satisdedi de iudicio sisti, & de iudicio soluendo, iuxta l.1. C. de satisdan. & ea quæ habentur in l.non solum §.qui alieno de procura. & in l.1. C eo. cum simil. & tu postea efficiaris non soluendo aut quia bona tua iam cœpta sint possideri a creditoribus non cogor ego ulterius te defendere, neque in lite perseuerare, nec per hoc committetur contra me stipulatio ob rem non defensam, quia ob talem superuenientem causam ego excusor, ita egregie decidit Paul. Castren. l.mutus §. qui non cogitur per illum tex. de procur. quem refert ac sequitur Marsil. in d. sing.233 ad finem.

46 Sic & uidemus † eã quoq; ob cãm, q licet except. excussionis sit dilatoria, ut habetur in l. peremptorias C. senten. rescind. non poss. c.inter monasterium de re iud. & in l.ita demum C. de procur. cum simil. & sic debeat opponi ante litem contestatam, ut in dictis iuribus, attamen si prius facta fuerit, excussio contra principalem debitorem, & ipsu non repertu

sol-

soluẽdo, creditor uelit agere cõtra fideiussores uel cõtra exttraneos possessores, & interim supueniát bona principali debitori, poterit, fideiussor, uel tertius possessor, qui conuenitur, de hoc excipere, & petere quòd de nouo fiat excussio, ita notanter dicit Cyn. post Petr. in auth. præsente in pen. q. C. de fideiusso. Bal. & Castr. in l. fin. §. 1. si cert. petat. Alex. in consil. 100. col. pen. lib. 5. Marsil. in sing. 142. cautum est ad fin. sed de ijs hactenus.

SVMMARIVM.

1 *Solemnitatis leuis quæ sunt omissa non uitiant.*
2 *Innocatio diuini nominis omissa in instrumento non vitiat instrumentum.*
3 *Omissio signi crucis in inuentario non vitiat.*
4 *Etiamsi de consuetudine solita esset apponi inuocatio diuini nominis non vitiat instrumentum.*
5 *Processus factus & sententia lata absque solennitate il la propositionis libri euangeliorum, de qua in l. rem non nouam, C. de iud. non uitiat.*
6 *Minima non curari in extraordinarijs.*
7 *Minor non restituitur aduersus sententiam interlocutoriam in qua exceptio modici praiudicij permittitur.*
8 *Minima non considerari quando per eorum considerationem fieret præiuditium rebus maioribus.*
9 *Minimeque ratio habetur in ijs quæ sunt secundum ius commune.*
10 *Dotatam dici mulierem quæ in minimo dotata sit.*
11 *Præscriptionem interrumpi etiam solutione vnius nummi.*
12 *Thesaurum ciuitatis qui amoueat uel minimum nummum pecuniæ ciuitatis, incidere in pœnam statuti punientis amouentem pecuniam ciuitatis.*
13 *Furti pœnam habere locum contra subtrah. mem onum Gallinæ.*
14 *Pœna comburentis domum, locum habet contra comburentem domunculam.*
15 *Regula, quod qui non habet in ære luat in corpore locum habet etiam in minimo.*
16 *Reliquatorem unius oboli non audiri aduersus spoliatum.*
17 *Venditor potest in uniuersum rem uenditam retinere, si desit unus nummus ad solutionem pretij.*
18 *Emphyteutam quandoque cadere iiure suo si deficiat unus nummus in solutione canonis.*
19 *Conductor male versans in vna minima re cadit a iure conductionis.*
20 *Pœnam l. si quis maior. C. de transf. locum habere contra eum qui non obseruauit transactionem etiam in minimare.*
21 *Quatuor esse casus pracipuos in quibus quod minimum est attenditur, quorum primus est quando dispositio loquitur per verbum aliquid.*
22 *Dispositio quando loquitur conditionaliter quod minimum est attenditur.*
23 *Conditio dicitur esse quid indiuiduum & formam inducit.*
24 *Minimum attenditur cum pro forma requiritur.*
Quia formæ nihil addi potest neque minui. ibid.
25 *Minimum attendi quando requiritur ad maiorem summam integrandam.*
26 *Minimum est in consideratione habendum ubi in eo militas eadem ratio, quæ in magno.*
27 *L. decurio intellectus, C. de decur. lib. 10.*
28 *Et l. 2. §. quod si ad sen. Tertyl.*
29 *Et l. quæsitum de re iudi. ac l. prima, §. proinde de ædil. edict.*
30 *Et l. plebiscito cum socijs de offic. præsi.*
31 *Et l. si is qui tres de excus. tuto.*
32 *Minimi rationem esse habendam, quando absurdum sequeretur.*
33 *Iurisconsulto qui propter doctrinæ excellentiam consulat cum minimo lavore, Responsi honorarium deberi.*
34 *Sterilitate ipsius rei a generalibus iuris conclusionibus, sæpius recedi.*
35 *Annus quando dicatur sterilis, maxime uarium sententiis a Doctor.*
36 *Annum dici sterilem cum dimidiam pensionis conductor soluere non potest deductis impensis.*
37 *Conductorem impune posse deserere fundum qui effectus sit sterilis.*
38 *Rem ecclesiasticam sterilem posse sine solennitatibus alienari.*
39 *Aliud tamen esse in fundo minoris sterili.*
40 *Et quæ ratione.*
41 *Rem subiectam restitutioni posse ob sterilitatem alienari.*
42 *Consuetudo generalis prohibens res ecclesiæ alienari non comprehendit rem sterilem.*
43 *Augmentum usufructuum contingens fortuito in re locata an faciat augeri pensionem domino.*
44 *Et quomodo ea in re distinguat Bartolus.*
45 *Castren. Saly. ac Fulg. sentire contra gl. in l. si merces §. uis maior, locat.*
46 *Exemplum insigne quo Bar. ad praxim reducit propositum difficultatem.*
47 *Quid sentiat Auctor in proposita controuersia.*
48 *Vbertatem quæ cœli clementia omnibus contingit, differre ab ea quæ acciderit aliquibus cœli inclementia.*
49 *Meliorationum gratia clericum a beneficio amotum, posse retinere bona ecclesiastica.*
50 *Meliorationum causa posse prælatum solum bona ecclesiastica a laicis meliorata in emphyteusim concedere.*
51 *Notorietate rei euidentissima, a generalibus iuris regulis plerunque recedi.*
Examen ad Doctoratus a piœm non esse necessarium, in eo, qui fama notissimus pro perito habeatur ibidem.
52 *Aliquos tamen contra sentire.*
53 *Qui&que illa in re sentiat Auctor.*
54 *In notorijs posse iudicem impartiri officium suum parte non petente.*
55 *In sententia interlocutoria appellatione non esse causam inserendam quæ est notoria.*
56 *Appellationem non dari in notorijs.*
57 *Veritate rei perstringi interdum generales iuris regulas*

gulas, quod per multa exempla ex Ludo. Roma. decla claratur.

58 *Quæ tamen maiore cum iudicio ab Alciato adscribuntur loci circumstantiæ, & quibus rationibus.*

Rei quoque circumstantia plerunque receditur a generali iuris dispositione.

CAP. XXV.

Ed & rei tenuitas seu paruitas in terdum operatur ut perstringamus generalem iuris dispositionem, ut plurib. exemplis docet Lud. Rom. in d. §. de uiro sub nu me. 24. & D. Alcia. de uer. signi. uer. ex Res. sub num. 60. 61. &
1 seq. unde uidemus quod ea quæ † leuis sunt solennitatis, excipiuntur ab illa generali conclusione quæ habet, omissionem solennitatis uitiare, l. 1. §. si. uer. quale est enim de uentr. inspici. ubi si quid omittatur ex ijs quæ leuius prætor obseruanda edixit actus missionis in possessionem nō uitiatur, & ideo
2 uolunt † frequentius Doctores omissam solennitatem inuocationis diuini nominis non uitiare instrumentum, Bald. in inscriptione C. sub num. 1. & in l. intrisgentium §. quod fere de pact. ubi & Cast. Alexand. sub num. 10. in rub. de oper. nou. nuntia. in uer. teneo conclusinē partem negatiuam, Abb. in c. 1. de fid. instru. Socin. in consi. 2. sub num. 4. lib. 3. Nicon. in d. rubr. sub num. 103. & 125. ubi communem dicit, & non esse in iudicando ac consulendo ab ea cō muni recedendum, Soc. iun. sub nu. 3. & 23. & 24. qui tanquam communem defendit Paris. sub num. 47. uer. ex quibus satis patet D. Alcia. sub num. 7. & Bologne. sub nu. 40. uers. & pro opinione negatiua ubi eandem sententiam dicit esse communem.

3 Sic etiam † omissio signi crucis in inuentario tāquam leuis solennitatis creditur non uitiare, l. ult. §. sin autem dubius uer. quōd si ignarus ubi gl. & Doctor. C. de iur. deliber. faciunt quæ scribit Bar. in l. si quis ex argentarijs §. si initiū sub nu. 7. de eden. Felyn. in c. decernimus colum. 2. de iudi. & Didac. practica. quæstio. capit. 20. ubi uult quōd etiam † si de cō
4 suetudine inualuisset, ut inuocatio diuini nominis apponeretur in instrumentis, si tamen a notario omitteretur non uitiaret, quia leuis est solennitatis, qua de re plenius disseruimus post cæteros in d. rubrica de oper. noui nuntia.

5 Sic etiam noluit glo. in l. rem non nouam C. de iudi. in uer. prætereatur † sententiam a iudice latam & processum factum absque solennitate illa euangeliorum præpositorum, quam præscribit iudicib. obseruandam ille textus in principio, medio, & fine cuiuscunque iudicij, nihilominus ualere, quam gl. ibi sequitur ac probat Saly.

6 Sic etiam propter rei paruitatem dici solet, † q̄ de minimis non curat prætor, l. scio de in integr. restit. quod Abb & communiter Doct. in c. de appellatio. ut ibi dicit Deci. sub nu. 7. intelligunt procedere in extraordinarijs, quæ contra ius commune concedūtur, ex quo infert Io. Imol. c. 1. §. coram de in integr.
7 restit. † quōd minor non restituitur aduersus sententiam interlocutoriam, in qua exceptio dilatoria mo dici præiudicij permittitur, quæ fuit Bald. sententia in l. peremptorias columna 3. C. de sen. rescind. non posse, & in l. scio de in integr. restitut. & hanc declarationem probat quoque D. Alcia. d. lib. 1. de verb. signific. sub nu. 64. quam tamen intelligit Dec. in d. cap. de appellationibus sub num. 7. quando per mi-
8 nimæ † rei considerationem fieret præiudiciū maiori, iuxta tex. in d. l. scio de in integr. restit. cæterum ubi maiori rei non fiat præiudicium etiam de minimo minoris damno in beneficio restitutionis curatur l. minoribus 25. annis de minor. in illis uerbis cum de bonis eorum aliquid diminuitur, inducendo ut per Dec. quod uerbum aliquid etiam in minimo uerificatur, ut per Bar. in l. si seruū, §. ait prætor de acqui. hæred. & clem. 1. in uer. pro parte de for. compe. Secus in ordinarijs & in ijs quæ secundum
9 ius commune fiunt † quia in illis etiam minima attenduntur, idque etiam regulariter ut probant Doctor per tex. in d. cap. de appellationibus cui consonat tex. in cap. maioribus de præben. & in cap. non potest co. tit. lib. 6. & tex. in l. si proprietarius in princip. de dam. infect. in l. 1. §. illud de con. cum eman-
10 cipa. liber. eius, & ideo dicit † Bal. in c. si proponente de rescript. per illum tex. dotatam dici mulierem quæ etiam in minimo dotata sit, & idem Bal. in c.
11 illud col. fin. uers. sed an per solutionem per † solutionem nummi præscriptionem interrumpi, arg. l. §. cæpisse de pollicita. Ang. in l. si seruum, §. pretor in
12 fi. de acquir. hær. qui ait † Thesaurarium ciuitatis q̄ amouerit uel unum minimum nummum pecuniæ ciuitatis, incidere in pœnam statuti punientis ammouentem pecunias ciuitatis, seq. Ias. in auth. qui rem C. de sacr. eccl. sub nu. 16.
13 Hinc uidemus † pœnam furti locum habere etiā contra contrectantem rem minimam, ueluti ouum alicuius gallinæ, ut glo. in uer. lucrandi in §. gallinarum inst. de rer. diuis.
14 Pœnam † comburētis domum, protendi ad eum qui cōbusserit domunculam, Bal. in l. j. §. de exercitoribus per illum tex. naut. caup. stabula. & propterea Dec. in d. c. de appellationib. sub nu. 2. ad fi. uult hāc
15 quoq; materiam procedere in pœnalib. Sic † quoq; regula quod qui non habet in ære, luat in corpore, l. pen. de in ius uoc. intelligitur et si quis uniuersam pœnā præstare posset in ære, excepto nummo, ut ibi tradit Alex. seq. Ias. in auth. qui rē C. de sac. eccl. sub
16 nu. 16. ubi uult quoq; † reliquatorē uel unius oboli nō audiri aduersus spoliatū in petitorio, donec oīa ad unguē restituerit, quæ fuit Bal sniā in c. conquerente col. 1. de restit. spoliato. eiusdem Iason l. lancimus uers. 8. extende C. de iud. & in consi. 162 col. 2 in fin. lib. 1. Cur. iun. in consi. 4. ad fin. & Rol. a Vall. in consi. 53. sub num. 25. lib. 1. Et venditorem posse
17 † in uniuersum rem ipsam uenditam retinere si desit uel nummus ad solutionem pretij, post Bald in l. si C. cōmo. & in rubr. C. de cont. empt. q. 10. & glo. in l. res bona de contr. emptio. probat D. Alciat. d. libro

bro

bro primo, huius tit. sub num. 64. ubi uult quoque propter unum nummum emphyteutici canonis
18 † non solutum quem decidere a iure emphyteusis, si ea lex dicta sit inter contrahentes, alioqui id potius debere intelligi benignius agendo per imprudentiam fuisse factum arg. l. quamuis de cond. & demon. a qua sententia non uidetur abhorrere Ias. in dicta auth. qui rem sub dicto num. 16. uer. intellige ubi tamen non posset assumi præsumptio contemptus, quæ in dubio assumenda non est, ut dicit Do. Clar. in §. emphyteusis q. 4. sub num. 4. ad fi. ubi hãc sententiam amplectitur, & in praxi ab excel. Senatu Mediolani approbatam fuisse refert in causa cuiusdam Dominici Garenzani, & plura huius generis addit Ias. loc. loc. iam relat. & Dec. in d. c. de appellationibus colum. 2. in 2. not. facit quod scribit Andr. Sicul. in consi. 36. ad fin. uolum. 2. ubi uult
19 † conductorem male uersantem in una etiam minima re cadere a iure conductionis omnium, & Bal. in l. pacta conuenta de contr. emptio. ubi uult propter unum quodque capitulum etiam minimũ nõ obseruatum repelli quem ab agendo.

Quinimmo dicunt Moder. Parisi. ad Dec in d. c.
20 de appellationibus quod etiamsi † quis in aliqua minima re non obseruaret contenta in instrumento transactionis iurato incideret in pœnam l. siquis maior, C. de transf. quia in uno peccans factus est omnium reus cap. defleat de reg. iur. in antiq. cap. consideret de pœnit. distin. 5. & cap. quæ Episcopos 37. distin. & tradit Sicul. in d. consi. 36. ad fin. lib. 2. Dicebat tamen Dec. in d. cap. de appellationib. quatuor
21 esse casus † præcipuos in quibus quod minimum est attenditur.

Quorum primus est, quando dispositio loquitur per uerbum, aliquid, nam tunc uerificatur etiam in minima re, uel parte, l. si seruum §. prætor ait ubi Bar. & Ang. de acqui. hæred glo. in cle. 1. in uer. parte de foro compet.

22 Secundus quando † dispositio loquitur conditionaliter, tunc enim etiamsi in aliquo minimo deficiat conditio dispositio non progreditur, gl. not. in d. l. res bona fide de contra. emp. Bal. in d rubr. C. de contra. empt. q. 10. & in l. quamdiu C. de distract. pi
23 gno. quia conditio † indiuidua est, l. in executione §. pen. de ver. obligat. & formam inducit, Bal. in auth. matri & auiæ columna 1. C. quando muli. tut. offic. quæ ad unguem debet impleri, aliàs actus est nullus, l. qui hæredi, & l. Meuius de conditionibus & demonstrationibus.

Tertius est, quando illud minimum pro forma re
24 quiritur, quia formæ nihil addi potest, † neque minui, l. 1. §. opus nouum de no. oper. nunt ia. Bal. in l. fi. col. 2. uer. ex hoc colligitur C. de su. & leg. hæred. declarando tamen ut per eundem Dec. sub nu. 5.

25 Quartus est, quando illud minimum † requireretur ad maiorem summam integrandam, quia illo deficiẽte qualitas requisita, ne l numerus requisitus non uerificatur, d. l. quamdiu ubi Bald. C. de distra. pigno. faciunt quæ scribit Bal. in l. cum lit in fin. C. sepul. uiola. in dicta l. finali. C commo. in dicto capitulo conquerente columna secunda, de restit. spo-

liat. cum à socijs Decio citat.

26 Quibus addi potest † quintus, qui colligitur ex dictis Abb. & eiusdem Decij in d. cap. de appellationibus, quando scilicet in minimo proportionabiliter eadem ratio militat, quæ in magno, secus ubi ratio dispositionis cessaret, quia tunc minimum non attenderetur per tex. in cap. si quæstiones de simo c. ex parte de fid. instr. in l. 1. §. fin. de uentr. inspici. in l. Marcellus §. senatus de leg. 1. in l. 1. §. sciendum de ædil. edict. in l. 2. §. final. quod cum eo & in cap. terrulas 12. q. 2. quia in istis terminis parum & nihil comparantur, ut in not. q. dicit Bal. in auth. præterea ad fin. C. unde uir & ux. cum simil. supra deduct. lib. 5. in loco a simili.

Hincque ad plurea quæst. in praxi infert Dec. in
27 d. c. de appellationibus, col. fi. & in istis terminis † intelligitur text. in l. decurio formam, C. de decur. libro 10. ubi decuriones qui ob senectutem sunt immunes non excusantur, quando leue est munus, quod
28 cito explicari solet, in l. 2. † §. quod si penitus egenis & §. tractari ad senat. tertul. ubi excusatur mater quæ non petierit tutorem filio, quando tenuissimæ erant pupilli facultates, quæ aliàs excusari non
29 solet, l. quæsitum † de re iudica. in l. 1. §. proinde de ædil. edict. ubi edictum de morbo loquens nõ trahitur ad leuem febriculã, in l. 1. §. pen. ad Syllania. ubi sen. consul. de uulnere loquens non progreditur in uulnusculo, quod & uoluit Bar. in statuto, in l. præ
30 diũ C. de ædil. act. in l. plebiscito † de offic. præs. in l. solent de offic. procons. & in c. statutum de rescript. lib. 6. ubi prohibitio facta ius dicenti de muneribus non capiendis, non habet locũ in leuibus, esculentisq; ac poculẽtis, quæ facile consumuntur, & quæ minima ẽt dici possunt, habita ratione loci temporis & personæ, ut in d. cap. & si quæstione ş de simo.
31 In l. si is qui tres † de excus. tuto. ubi ob tres tutelas non excusatur quis a quarta, quæ leui negocio explicari possit, & eodem modo intelligenda sunt ijs similia, quæ congerit Lud. Roma. in d. §. de uiro in 3. lim. sub nu. 24. & D. Alci. d. libro 1. de uer. sig. sub
32 nu. 61. & duobus seq. Posset † ẽt sextus addi casus, quando absurdũ sequeretur, ubi minimi ratio non haberetur, per ea quæ supra diximus li. 5. c. 17 in loco ab absurdo & alibi supra sæpius, & propterea nõ
33 est uera glo. in c. non licet 1. q. 3. quæ † uoluit iurisconsulto, qui cum minimo labore ac sine reuolutione chartarum consuluerit in aliquo negocio, non esse præstãdũ salariũ uel honorarium eius uoti uel responsi, quia exanc lati labores ac ærumnæ, quib. ars ista addiscitur sine præmio esse nõ debent, & quia melioris cõditionis esset imperitus q̃ peritus quod esse nõ debet, cũ ad peritiam præmiorũ hortatione innitemur, §. ult. in inst. proœ. §. ult. in proœ. pandec. & l. j. ad fi. prin. de inst. & iur. & ita nũcupatim reprobant illam gl. Io. And. ad Specu. in tit. de salar. in §. sequitur circa fi. Lud Rom. in d. § de uiro sub d. nu. 24. circa fi. & D. Alc. a. d. lib. 1. sub nu. 63.

34 Propter rei quoque sterilitatem † plerunque generales iuris dispositiones restringũtur, & ideo propter anni sterilitatem colono fit remissio quæ aliàs non fieret, l. licet C. locat. & cap. propter sterilitatẽ

eod.

eod.titu.extra Hic ergo dubitari contingit qui annus
nus dicatur sterilitatis. Et quãuis ea in re sex prodi
35 tæ fuerint † uariç interpretum sententiæ,ut colligi
tur ex ijs quæ tradunt Doctor.in d.cap.licet & in d.
cap.propter sterilitatem ex Neuiz. in consi.90.Di-
dac.cap.30.practi. quæst.& Meno. cas. 77. per tot.
de arbitr.iud.ubi latè examinat istas opiniones. fre-
36 quentius tamen itum est in eam sententiam,† ut tūc
dicatur annus sterilis cum dimidium pensionis sol
uere non potest conductor impensis deductis,quã
sententiam secutus est Butr.in dicto capit. propter
sterilitatem,& ibi Abb.sub num.12. Cyn.& Bar. in
dicta l.licet C.de locat.Castr.in l.ex conducto §. si
uis locat.Alex.in consi.3.sub num.6. & consi.122.
sub num.1.in fin.lib.1.& alibi sæpe,Aretin.qui com
munem dicit consi.52 columna prima,Goza.cons.
74.colum.1.Paris.cons.38.num.22.lib. 1. Rip.de
priuil.contr.caus.pest.num.25.quos refert ac sequi
tur Didac.d.quæst.30.num.1. & Menoch.d.cas.76.
sub nu.5.qui addit Capit.decisi.88.num.1.& Neu.
dicto consi.90. sub num. 10. a quibus non uidetur
recedere Boss.de remissio.merce.sub num.4. qui di
cit prædictam opinionem communiorem esse.

Hinc etiam inferunt Ludo.Roma.in d.l.si uero §.
de uiro sub nu.34.solut.mat.& D.Alcia. dicto li.1.
37 de uerbo. signific. sub nu.65. Legem † quæ arctat
colonum ad non deseredam culturam fundi, non
habere locum in fundo qui effectus fuerit sterilis,
per glos.singul.in l.2.C.de agrico,& censi.libro 11.
quam glo.Bar.ibi inducit ad statuta sic disponentia
quod tamen Ludo.Roma.declarat ualde notanter
distinguendo inter colonum reipub.& colonum
priuati,ut scilicet colonus reipub. si habeat agros
alios fertiles cum eo qui effectus fuerit sterilis non
possit is discedere a cultura agri sterilis propter ste
rilitatem,iuxta not.tex.in l.qui utilia, C.de om.agr.
deser.lib.11. Colonus autem priuati possit hoc fa-
cere,ut est casus notandus secundum unum intelle
ctum in l.prima, §.uniuersi C.de fund.patrimo.eo-
dem.libro.

38 Sic etiam † constitutio quæ generaliter prohibet
rei ecclesiasticæ alienationem, restringitur ad res
quæ non sint steriles ac infructuosæ, secus si steriles
sint,quia illæ poterunt per prælatum alienari sine
solennitatibus ut in cap.terrulas 12.q.2. in auth.itē
prædium,C.de sacr.ecclef.& in cap. ut super in fin.
de reb.eccles.non alien.& ita probat Lau.Rodulph.
in sua repet.cap. sine exceptione 12.q.2.q.15.sed
Rebuf.ibi in uer.item domus dicit ex tex.in d.c.ter-
rulas tria requiri.

Primo quod res sit exigua & modica, ut ibi
in verbo terrulas.

Secundo quod non sit ecclesiæ utilis, ibi eccle-
siæ minus utiles.

Tertio quod necessitas adsit quib. concurrenti-
bus potest prælatus solus etiam sine consensu capi
tuli dictas res steriles alienare, ut firmat Redoa.de
rebus eccles.non alien.fol.252.sub nu.4.& seq.post
Augusti.Bero.in cap.nulli de reb.eccle.non alien.&
39 per decisi.Guid.Pap decis.156.Aliud tñ † dicit Lud.
Rom.iam relatus esse in fundo minoris, qui licet sit
sterilis, saxosus, uel pestilens, nihilominus non pōt
alienari, per tex.in l.si fundus sit sterilis de reb.eo.&
dicit idē Rom. nunquã se potuisse uidere ueram rō-
nem diuersitatis inter istos duos casus,quãuis mul-
ti multa loquantur. Verũ frequẽtius in eam sniam
40 itum est,ut ea possit diuersitatis rō assignari † q̄ cũ
ecclesia nunquã possit effici maior, lex facilius di-
spensat ut in casu sibi utili possit distrahere, secus
uero in minore, qui pp ætatem breui effici maior
speratur & propterea difficilius cũ illo agitur, quã
rōnem diuersitatis cōsiderauit Albe.post Dyn.in d.
l si fundus sterilis, Bar.in l.si pupillorum in prin. eo.
tit.de reb.eo. & in l.iubemus sub num.7. & in auth.
quas actiones sub nu.1.C.de sac.eccles.Bero.in cō
si.83.sub nu.16.vol.1.Rimin.consi.5.sub nu.106.li.
1.Cap.deci.113.sub nu.7.cum simil.adduct.nouis-
simè per Simon.de decret.mino.scriptorem inter re
centiores disertissimum li.3.eius tract.tit.8.inspect.
17.sub num.127.qui satis concludentem putat esse
hanc diuersitatis rationem inter ecclesiam ac mi-
norem,quicquid ex aduerso senserit, Lud.Rom.lo-
41 co iã cita. Sic & pp sterilitatem † res subiecta resti
tutioni pōt contra generalem prohibitionem alie-
nari,glo.Alex.& alij in l.marcellus §.res quæ ad sen.
trebel.Red.loc.iam relat.car.252.sub nu.7.Et a ge-
42 nerali consuetudine † prohibente alienationem re
rum ecclesiasticarũ,censetur res sterilis excepta,ca.
ceterum de don.& a generali dispositione præstatio
nis juramenti fidelitatis eximitur vasallus, qui de
feudo tenui ac sterili sit inuestitus cap. de fidelitate
de cap.conrad.

43 Propter rei quoq; † meliorationē plerunq; recedi
tur a generali iuris dispositione,ut est gl. ualde not.
in l.si merces §.uis maior loc.quæ uult ut tametsi lo
cator non possit ultra pēsionē de qua inter partes
cōuentũ est,petere,nihilominus si fortuito casu, &
nō industria cōducētis superuenerit magna rei ferti
litas,pōt peti augumentũ pensionis,quã gl.probat
Lud.Rom.in d.§.de uiro sub nu.43.& D. Alci. d.li.
1.sub nu.67.qua qua rōne pp sterilitatē petit sibi
colonariũ diminui, pp fertilitatē debet pēsionē au-
gere,ut eadē sit cōmodi, atq; incōmodi determina-
tio,l.secundũ naturam de reg.iur.c.qui sentit onus
de reg.iur.li.6.& l.& si cōtra de uulg.& pup.Doc.in
rub.de acqui.poss.alias perplures rōnes considerat
gl.in d.§.uis maior, eandē gl.seq.Bar.in d.§. uis ma-
44 ior sub nu.8.distinguēdo inter lucrũ † quod colo-
nus ex augumēto pretij fructuũ pp eorundem fru-
ctuũ caritatem,& fructuũ ipsorũ abundantiã, ut 1.
casu non sit augenda pensio cōductori, posteriore
sit augenda,& uera sit opinio gl.quã vt asserere cōi
ter esse approbatã Ful.in d.§.uis maior sub nu. 53.
45 quãmuis ipse sentiat cōtrariũ esse uerius † quod ple
nius ac clarius probant Castr. & Sal.in d.§. uis ma-
ior ubi deducunt huius sniæ rōnes respondentq; ar
gumentis ac rōnib.per glo.deductis & quãuis nō fa
cile proposito exēplo possit ea gl.declarari,pulchrũ
46 atq; insigne exēplum † proponit Bar.loco iã relato,
veluti si alicui molendinum ego meum locaue-
rim sub certa pensione, & a quarum incremento
cætera uicina molendina fuerint impetu fluminis

Ablata, ita quod molendinum meum sic locatum duplum ac triplum eius quod consueuerat locari, fuerit lucratum, tunc enim debebit pensio augeri, idem posset dici de hospitio, stabulo, uel naue locatis, quibus alijs incendio, uel ruina, uel bello aut aliquo alio fortuito casu absumptis, maximum accessisset conductori commodum.

Ego tamen in hac controuersia Doctorũ distin-
47 guerem † duos principales casus, quòd aut ea in locatione contingit sterilitas, propter quam dominus fuit coactus facere cõductori remissionem mercedis, aut nulla contingit sterilitas digna remissione mercedis. Priore casu ego credo augmentum illud compensandum esse domino, cum remissione mercedis facta ob sterilitatem, iuxta ea quæ Doct. in l.licet, C. de loc. & coduct. & in cap. propter sterilitatem extra eod. tit. & quæ tradit Boss. in titu. de remiss. merced. sub num. 24. cum plur. seq.

48 Posteriore casu rursus† distinguerem inter ubertatem quæ contingit cœli clementia, & fuit communis omnibus, & ubertatem quæ contingit cœli clementia, & aliorum infortunijs, ut in casu Barto. & alijs id genus.

In casu ubertatis & cœli clementia, ego sentirem contra glo. cum Fulgos. & Castren. per eorum rationes in dicto §. uis maior, In altero casu ego amplecterer glo. Bar. & aliorum sententiam, quia si infortunium quod contigit molendinis aut hospitijs, uel stabulis uicinorum, contigisset molendino, stabulo, uel hospitio, aut naui ipsius locatoris, cessisset eius damno, dicto §. uis maior ubi Bar. & omnes notant, ergo & commodum beneficio domini cedere debet iux. uulgar. & in hoc procedere casu possunt rationes gloss.

49 Sic etiam propter meliorationes † clericus, qui amotus a beneficio non potest retinere res ecclesiasticas, poterit retinere potest retinere ea bona, quæ ab ipso meliorata sunt, secũdum intellectum Inno. in cap. fin. de pecul. clerico. quem sequitur Roma. & Alcia. loco supra cita.

50 Et prælatus solus† poterit bona sterilia meliorata per laicos illis solus in emphyteusim concedere quamuis alias id facere sit prohibitus Abb. & cæteri in c. ad aures de reb. eccles. non alien. Bar. in l. quicunq; C. de om. agr. li. 11. Rui. in consi. 33. sub num. 16. uol. 1. & deseruiũt ad hoc multa quæ scribit idẽ Roma. in consi. 22. in ult. dubio sub nu. 5. & 6. & Castren. in consi. 142. col. 2. sub nu. 2. lib. 2. & eandem sententiam probat Roma. in l. etiam sub nu. 14. solu. matr.

51 Propter euidentissimam † quoque rei perspicuitatem seu notorietatem plerumque generales iuris dispositiones restringuntur & ideo quamuis nõ possit quia ad Doctoratus apicẽ promoueri nisi prius facto de illo oportuno examine, & diligẽti morum ac doctrinæ inquisitione, & subsequẽte magistrorũ eius artis uel scientiæ debito consensu, l. magistros C. de professor. & medi. lib. 11. & l. nemine C. de aduoc. diuer. iudi. nihilominus si notoria sit eius qui ad gradũ promoueri petit scientia atque eruditio, uel aliàs celebris tunc probatione atq; examine nõ indiget, ita firmat Io. And. in c. constitutus il 2. de appel. & Arch. in c. si quis presbiter 24. distin. p gl. in c. de Petro 47. distin. in uer. ignota, & in c. qui episcopus in uer. examinetur 23. distin. eãdẽ sniam seq. Abb. in c. constitutis 2. sub nu. 4. per illum tex. de appel. qui addit tex. cũ gl. in c. nullus 24. dist. ubi habetur loco examinis sufficere testimonium populi de sufficientia uel idoneitate & hanc partem probat Lud. Rom. in d. §. de uiro sub nu. 55. & D. Alci. loco iam relato sub d. nu. 67.

52 Attamen† Luc. de Pen. in d. l. magistros. in col. fi. post utranq; partem disputatam hanc difficultatem quamuis nihil expresse decidat, uidetur tamẽ transire cum opinione ultimo loco relata, iuxta glo. in l. q. filium § item Sabinus ad senat. Treb. in qua arguit nihil omittendum esse ex solenibus a iure requisitis cuius sententiæ uidetur cõuenire, quod scribit Bal. in l. j. de lib. & post. ubi unit et in notorijs non recedi a formalibus iuris solemnitatibus, ego† tamẽ hac
53 in re putarem tutius esse, ut etiam is qui fama notissima pro perito atque idoneo haberetur subijcere se deberet consueto examini, quia multa plerumque dicuntur notoria quæ non sunt, c. consuluit de appel. Et ita semper uidi seruari in hoc Ticinẽsi nostro collegio in quo examini etiam subijciuntur, q publicis actionibus egregiũ ac irrefragabile sui specimen ediderunt, nõ solum publicis disputationib. sed etiam annuis exercitationibus in publice profitẽdi munere, ut mihi & alijs plerisque in ticinensi hoc Gymnasio contigit.

54 Sic etiam † quamuis iudex impertiri non debeat officium suum nisi petenti si tamen uersemur in notorijs, poterit iudex supplere parte quoque non petente, glo Ias. & Doc. communiter in l. ubi pactũ C. de trãs. Alex. in l. j. sub nu. 8. C. ut quæ des. Rip. in l. 4. §. hoc aũt sub nu. 28. de dam. infect. Ita ẽt in radispo-
55 sitione causam † in appellatione a snia interlocutoria inferendã esse, ac probandam, locũ non habent, qñ causa esset notoria, glo. reput. sing. in clem. appellanti de appellatio pro qua Bar. in l. j. de exceptio. adducit tex. in l. ciues & incolæ, C. de appellatio. & idem probat Io. Andr. in cap. accedens il 1. ut. lit. nõ contest. Roma. & D. Alcia. loco supra cit. Qui proponunt quoque exemplũ in cap. cum speciali, §. porrò, & c cõsuluit de appel. & in c. Romana de appel.
56 lib. 6. ubi generalis dispositio † quod in maiorib. & minoribus causis detur appellatio restringitur ne progrediatur in notorijs, in clem. pastoralis §. pisana ciuitas de reindi. ubi citatus qui alias tenetur comparere ad deducendam exceptionem declinatoriã nõ arctatur comparere si eã sit declinatoria, & in cap. ad nostrã de iureiur. ubi ordo iudiciarius qui aliàs ex generali iuris dispositione seruandus est remittitur in notorijs.

57 Propter rei † quoq; uicinitatem in multis receditur a generalib. iuris regulis, ut latè docet Roma. in d. §. de uiro sub nu. 74. ueluti cum inducitur, ut deficiẽte, ppriæ ciuitatis uicini loci thesaurario soluat, l. prima, in uers ad proximos, C. de can. largiti. li. 11. uel cum aduersus iudicem negligentem iustitiam facere denegatur actio, cum a uicino iudicẽ potuit quis

quis iustitiã obtinere, l.4.§. si tam uicinum de dam. infecto.

Aut cum ob uicinitatem damnum illatum esse præsumitur, l.si ita ad fin.ibi ne quid uicini de fund. instr. ubi Iac. Aret.& Bar. & l.dominus horreorum locat. Seu cum ad ciuitatis uicine cõsuetudinem de ficienti propriæ ciuitatis more, dicitur recurrendum esse, iuxta capit. cum olim de consuet. iuncto §.fin. de satisf. & l.de quibus de legibus. Vel cum iudex unius ciuitatis in qua non adsint idonei tutores de uicina idoneum eligit, l.diuus de tuto.& cura to.dat. uel cum uenditor rei ad mensuram limitatã cogitur confines declarare, ob improbitatem uicini glo.in l.quod sæpe §.fin.de contr.empt.

Aut cum ob vicinitatem ciuitatis in qua facienda sit solutio, maior collecta uni imponitur quàm alijs æque diuitibus, l.pro locis C.de anno.& tribu.libro 10. Vel cum ob uicinitatem præsumitur scientia exclusa ignorantia, capitu.quosdam de præsumptio.capitulo quanto, eod.tit.& l. si uicinis cum ibi not. C.de nupt. Vel cum ex uicinitate actuum pecunia de proximo recepta fuisse arguitur, l.si uentri §. fin.de priuileg.cred.

Aut mandatum ad homicidium infertur, iuxta tradit.per Bar.& Bal.in l.prima, C.de ser.fugit.& in l.multũ interest C.si quis alter.uel sibi vel cum loci immunitator ob uicinitatẽ ecclesiæ, uel alterius loci immunis arguimus l.præsenti, C. de his qui ad eccles.confug.capitu.decet domum §.cessant ult.de immun.eccles.lib.6.& in cap.si quis antiquitus & in cap. si quis contumax, 17.quæst.4.

Seu cum quis ob uicinitatem murorum ciuitatis in suo ædificare prohibetur, l.opus nouum, & l.de operibus de oper. publ.l.per prouincias cum sua glo.fin.C.de ædifi.priua.l.penul.§.muros de rer.diuis.& l.quicunq; castrorũ, C.de fund.limitro.li.11. Vel cum uicini loci homines arctantur ad aliquid agendum, & quia in ipso loco non reperiũtur homines idonei, l.cum Nauarchorum, C de nauicu.libro 11. Vel cum in erogationibus rerum in pios usus relictarum uiciniores pauperes eliguntur, l.secunda C.de anno.ciuili.libro 11.l.si quis ad declinandam. uer.si uero nullus, C.de episcop.& cleri. Vel cum ex uicinitate scripturarum uerbi alicuius ambigui declaratio inducitur, l.qui filiabus in princ. ubi late Ias.de lega.1.l.hæredes palam §.si quis notam, ibi uel ex uicinis scripturis de test. l. qui non.militabat §.Lucio de hær.instit.& l.cum in testam §.fi.eod.tit. l.si seruus plurium §.fin.de lega.1.l.nummis de leg. 3.ad idem est tex.in l.utrum ubi Bald. de petit.hær. & in c.inter dilectos §.cæterum de fid.instru.

58 Hæc tamen fere omnia exemplã † quæ Ludo.Roma.adscribit Rei circumstantiæ, loco iam relato, D.Alcia.dicto libro primo, de uerbo. signific.uersi. ex loco sub num.92.cum duobus seq. adscribit circumstantiæ ipsius loci & Menoch. de arb.iudic.cas. 222.col.1.& 22.quo loci & alios citat q. circũstãtię loci hæc adscribũt & maiore mea quidẽ sententia cum iudicio quia attinent hæc specialiùs ad locũ quam ad rem præmittenda que est in concursu denominatio specifica genericæ, l.hoc legatum de legat.3.l.in toto de reg.iur. cap. generi. de regul. iur libro sexto.

Quia singulas res singulis denominationib. commodius est applicare, §.sed quia sanè cõmodius inst. quid.mod.test.infir.facit tex.in l. Labeo §.ult.de supel.leg.l.3.de reb.dub.l.qui habebat & l. stichus de man.testam.& l.quoties de hæred.instit.& quod dicitur debere materias sub congruis titulis dispont, §.quibus, prima constitutio. C.& l. Imperatores de in diem addict.

SUMMARIUM.

1 *Testamentorum solennitas remittitur ei qui testamentum ruri condidit.*
2 *Et an priuilegium istud sit tributum loco uel personis in loco.*
Et Ias.personis in loco putare esse tributum, ibi.
3 *Ripam contrarium sentire.*
4 *L.ultima, C.de test.procedere tam in testamento in scriptis quàm sine.*
5 *Legem pluribus innixam rationibus cessante una per alteram sustineri.*
6 *Priuilegium l.si.C.de test. concessum esse loco ob infrequentiam hominum.*
7 *Loci qualitatem sufficere ad habendum priuilegium loco concessum.*
8 *Inter ciuem infirmum & eum qui iustam ob causam ruri detinentur non esse distinguendum.*
9 *Iasonis & Ripa contradicentes opiniones conciliari circa intellectum d.l.ult. C.de testamentis.*
10 *Pariter concurrens æqualitas paria iura desiderat.*
11 *Hostili in loco decedentes priuilegium testandi iure militari habent nu.13.*
12 *L.scriniarios, C.de test.mili.intellectus.*
14 *Venetijs decedens debet testari secundum consuetudinem Venetorum.*
15 *Romæ cum fueris Romano uiuito more.*
16 *Incolas præferendos esse alienigenis in electionibus, sed contra Roma sentire.*
17 *Non loci seu generis nobilitatem sed uitæ honestatem, moriumque grauitatem facere hominem gratum, & acceptum Deo.*
18 *Philosophi antiqui interrogati cuiates essent, cur respondebant se mundanos esse.*
19 *Summos sæpe viros, & magna exempla daturos, Veruecum in patria, crassoque sub aere nasci.*
20 *Natum in terra in qua natus fit Christus maiore alibi natis non gaudere priuilegio.*
21 *Virum maioris nobilitatis natum in nobilissima ciuitate præferendum esse nobiliori uiro.*
22 *Melius esse ciuem nobilioris ciuitatis mediocrem, quàm maiorem ciuem mediocris ciuitatis.*
23 *Iulium Cæsarem maluisse primũ in pago ignobili, quàm secundum Romæ.*
24 *Dignitatem habens in nobiliore loco præferri habenti dignitatem in minus nobili.*
25 *Et plura huius generis exempla remissiuè.*
26 *Originarios professores studiorum in quibus sunt Gymnasia publica aduenis præferendos esse.*
27 *Sed contra sentire D.Alciatum.*

Quomodo loci peristasi generales iuris dispositiones perstringantur.

C A P. XXVI.

Ocus quoque plerunque in cau
sa est, ut generalem iuris disposi
tionem interpretatione restri-
ctiua coarctemus, unde uide-
mus generalem iuris dispositio-
1 nem, † quae certas solennitates
paganis testamenta conficienti
bus praescribit, ut in l. hac consultissima, & in l. iube
mus, C. de testamen. & §. ult. instit. eod. tit. restringi
ut locum non habeat in eo qui te tamentum ruri
cond. l. ult. C. de testam. quam licet plerique intelli-
2 gant, † ut ita priuilegium istud sit tributum loco,
vt etiam si ciuis assiduè moretur ruri, uel etiam in ci
uitate solitus habitare, ruri detineatur propter infir
mitatem possit cum ea priuilegiaria facultate testa
ri coram quinque testibus nihilominus, Ias. in dicta
l. ult. sub numero secundo, ver. tene contra hâc, post
Iaco. Aretin. Bar. Ful. Alexan. & Fran. Aretin. ibi pu
tat id non esse uerum, sed eam tantum procedere in
rusticanis eo quia priuilegium tale non est conces-
sum loco simpliciter, sed personis, hoc est rusticis in
loco, secundum Iaco. Belui. in §. primo, in authen.
qui. mod. nat. lib. effici. sui. & Raph. Cuma. in l. final.
de milit. testam.

Item quia ille textus saepius de rusticis facit mẽ
tionem, ergo non idem esse constituendum in alijs
non rusticis.

Item quia duplex uidetur esse ratio restringendi
illum textum ad rusticanos, quarum altera est, ob
simplicitatem, quae colligitur ex proemio, quod ar-
guit causam finalem, l. ult. ubi Bar. & Bald. de haer.
instituen.

Altera est necessitatis quando plures haberi non
possunt, quae sola cum non sufficiat non uidetur
posse facere, ut dispositio dictae legis ult. locum ha
beat in ciue ibi habitante uel infirmo. Ripa tamen
3 † in tract. de pest. in tit. de priuilegijs ultima. uolun.
sub nu. 2. ver. Tu vero, dicit non esse uerum quod di
cunt Ias. & alij supra citati, quòd simplicitas rustica-
na fuerit causa finalis inducendę dispositionis dictae
legis, & remissionis solemnitatis numeri septem
testium. Quia secundum Docto. communiter illa
4 lex procedit † tam in testamento in scriptis, quàm
in testamento sine scriptis, unde quamuis solennitas
scripturae quae exigitur in testante & testibus fuerit
remissa propter simplicitatem ac imperitiam rusti-
corum, attamẽ solennitates testium fuit remissa pro
pter inopiam ipsorum testium hinc est quod si con-
ficiatur testamentum rustico in loco, in quo adsit
hominum copia, non censetur remissa haec solenni-
tas numeri testium, ut ibi in textu dicitur. Et cum
5 duae † ibi assignentur rationes sufficit ad sustinendã
dispositionẽ, ut altera tantum concurrat, §. affinita-
tis instit. de nupt. & l. si non lex de haeredib. instituen.
vnde uidetur falsum quod ciuis non possit ruri te-
stamentum facere cum quinque testibus, prout pro
barunt in d. l. fin. Cyn. Alberic. Bald. & Saly. quod ta-
men ipse intelligit, quando ciuis ruri habitans esset
infirmus, & non posset se conferre in ciuitatem.

6 Quid dicemus? Mihi placet opinio Ripae con-
tra Iasonem, tum propter rationes a Ripa conside
ratas, & supra relatas, tum etiam quia negari non po
test, quin priuilegium istud remissionis numeri te-
stium dicatur esse concessum loco, in quo testamẽ-
tum fit ob raritatem ac infrequentiam hominum,
ob quam difficile potest haberi solitus testium nu-
merus ab obseruatione testamentaria requisitus. ut
probatur in eadem l. ult. uer. in illis uero locis, & in
uersi. sin autem in illo loco ubi hoc perspicuè ad lite
7 ramque legitur. Vnde succedit † ut ad habendum
priuilegium loco cõcessum, satis sit concurrere qua-
litatem loci, l. fulcinius, § j. ubi Bar. quib. ex caus. in
possess. eat. l. 3. ad leg. Aquil. faciunt, quae scribit idẽ
Bar. in l. pen. C. de iur. delib. Abb. in consi. 1 t 5. uide-
tur, col. 1. uersi. praeterea ubicunque libro 2. ubi uo-
lunt quod quando in ipsa dispositione fit mentio ali
cuius qualitatis ipsam dispositionem ordinariam
immutantis, tunc semper ea immutatio uideatur
facta uigore ipsius qualitatis, & sic cum locus im-
mutet ordinariam testandi obseruationem, pro-
pter ipsum locum uidetur introducta fuisse immu-
tatio, & sic sufficit loci qualitatem interuenire mo-
do citra affectionem id fiat, §. item tria ubi glo. in-
8 stitut. de excus. tuto. nec erit distinguendum † in-
ter ciuem infirmum, aut qui aliàs iustam ob causam

citra

citra sui culpam non possit se in ciuitatē transferre. testantem, ac rusticum, cum infrequentia hominū loci utrunque excuset ac faciat dignum priuilegio, dicta l.ult.C.de testam.

Vel qui alias uellet foedere distinctionis duas istas opiniones contradicentes conciliare, posset
9 † sic dicere, quòd aut sumus in ciue qui cum posset commode perficere eius testamentum in ciuitate aut loco in quo hominum frequentiam haberet, maluit infrequens ac male habitatum ius eligere. Aut agimus de ciue qui infirmitate, aut alia iusta causa citra sui culpam ruri hominum inopi detinetur, ut priore casu priuilegiaria dispositio dictæ legis ult. non deseruiat, per l.& qui data opera, qui.ex caus. maio. l.secunda, §. si tamen si quis cautio.& l.uxori, §.primo, ad leg. Corneli. de fals. & ita procedat Ias.& sociorum opinio.

Posteriore uerò casu locum habeat prædicta dispositio quia loci circumstantia æqualiter in utrun
10 oque casum concurrens paria iura † desiderat, l. penult. C.ad leg. falcid. l.illud ad leg. Aquil. nec diuersitati locum relinquit, l.a Titio.de uerb.oblig. cum si milibus & sic intelligenda erit Ripæ ac sodalium sententia.

Sic etiam uidemus eos qui in hostili loco, aut ut
11 aliis placet in hostico decesserint, † quamuis aliàs priuilegium non habeant iure militari testandi, si tamen ibi decesserint habere priuilegium testandi quomodo uoluerint, & quomodo potuerint, l.rescripta de testam.milit. l.prima, uers. omnes igitur de bon.poss.ex testam.milit. unde ex hoc declaratur di
12 spositio, l.scriniorias † C. de testam.milit. quæ uult scriniarios & apparitores militarium officialium, & matriculis militaribus insertos, non habere priuilegia militaria circa testamenti factionem, non habere locum quando istæ tales personæ decederent in hostili loco, & ita declarat glo.ult. in dicta lege scriniarios, quam ibi sequitur Bar. cui sententiæ adhæret Goffred. in dicta l.prima, in principio & §.si quis militum de bonor. possess. ex testam. milic. ubi uult
13 quòd Paganis † istiusmodi priuilegia circa facultatem testandi concessa esse intelligantur si in expeditione bellica, uel in conflictu decedant, ita tamen ut non propterea alia priuilegia militaria illis concessa fuisse dicenda sint, & ita quoque sentit Raph. Cuma. in d.lege rescripta qui expresse intelligit eum textum in iis qui in hostico reperiuntur non bellan-
14 di gratia, sed aliam ob causam, unde infert, † quòd si forensis repetiatur Venetiis posset ibi testari secundum morem ac consuetudinē Venetorum, iuxta ea quæ scribit Bar. in l.prima, C de sacro.eccles & in l.si non speciali C.de testam. sed uoluit citare Bar to. in l.prima, sub numero 24. uers. mihi autem, C.de sum. trinit. & fide cat. in quam sententiam uidetur quoque concessisse Domin. Alciat. dicto lib.1. sub numero 91. dum ait, eum qui ex consuetudine in aliquo loco certam formam tenetur teneobseruare, si
15 aliò eat non teneri, iuxta illud, Cū fueris † Romæ Romano uiuito more, iuxta glo. in uer. societate ad fin. in cap. illa 12. distinct. & hanc partem amplectitur quoque Raph. Comens. consilio 75. Titius Lucanus nolens eam procedere etiamsi in loco ubi sita sunt bona, esset statutum diuersum ab eo in quo fieret testamentum circa modum administrandi.

Hinc quoque ratione loci fit ut tametsi libere
16 fieri debeat qualibet electio † nihilominus præferēdi sint incolæ alienigenis, & ideo si idoneus in propria patria reperiatur, non est quisquā ex aliena diœcesi aduocandus, cap. nulli, & cap. nec emeritis 61. dist. cap. ne pro defectu de electio. & capit. bonæ 2. de translatio. prælato. & hoc idem seruatur in rectorib. ecclesiarum, qui ordinandi sunt ex propria ecclesia, potius quàm ex aliena, cap. in ecclesiis, C.de episco. & cleri. & in cap final. de cleric. peregri. si tamen de consuetudine introductum sit, ut etiam forensis eligatur, peccat inquit Roma. loco iam relato prælatus qui magis eligit alienigenam unius loci, quàm alterius, eo forte quia locus unus altero nobilior est, per tex. in cap. ad decorem de institut. quia non loci, seu generis nobilitas, sed uitæ honestas moruumque gratitas acceptum gratumque ac idoneū Deo faciunt seruum, cap. venerabilis de præben. idque ait Dom Alcia. iam relatus plerosque ex anti-
17 quioribus philosophis † uidisse, qui rogati ciuitatē essent, mundanos se esse dicebant, quasi inferre uel-
18 lent † sapienti non originis locum patriam esse, sed omne solum, ut piscibus æquor, & uolucri; totum quicquid in orbe patet, nam compertum est, ut Satyricus ait.

19 *Summos sæpe viros † & magna exempla daturos.*
Veruecum in patria, crassoque sub aere nasci.

Et propterea scribit Cassius, Neruam adoptasse atque ad imperium adsciuisse Traianum, quamuis genere Hispanus esset, non ex Italia oriundus, ita existimaus, ut ille dicit, uirtutem hominis, non genus aut patriam spectare oportere, vnde dixit gloss. in l.prima, C.de colo. palesti. libro 11.
20 Natum † in terra in qua natus est Christus, non maiore quàm alios gaudere priuilegio, quam perpendit Roma in dicto §. de uiro in 14 fall. sub dicto numero 36 & Alexand. ad Bar. in l.prima, C.de Alex. prima. libro 12. & Andr. Tiraq. de Nobili. capit. 13. sub num. 16.

Sunt tamen nonnulla quæ uidentur iis refragari, ueluti glo. in l.prima, C.de Alexand. primati. libro
21 undecimo, quæ ait. Virum † minoris nobilitatis, qui originem ducat ex nobilissima ciuitate, esse præferendum nobiliori alterius ciuitatis, ex qua not. Bar. ibi & post illum Ang. Io. de Plat. & Rebuff. me-
22 lius esse, ut quis sit mediocris ciuis † unius nobilis atque honoratæ ciuitatis quàm esse maiorem ciuē mediocris ciuitatis, idque dicūt notandum esse pro popularibus peruobilis alicuius ac celebris ciuitatis qui præferri debeant nobilib. alterius inferioris ciuitatis, tametsi alterius sententiæ fuerit Iulius Cę
23 sar † qui ignobili Alpium uico iter faciens, ibi malle se primum esse dicebat, quàm Romæ secundum, ut est Auctor Plutar. in uita illius, & referunt Dominus Alciatus dicta l.prima sub numero 92 uersiculo in quam sententiam, & Tiraquel. dicto capitulo duodecimo, de nobili. sub numero secundo, adeo

erat elati animi ac dominandi cupidus, eandem
gloſſæ ſeatentiam probat Fely.in rubr.de maio, &
24 obed. colum. 3. volens habentem dignitatem † in
nobiliore loco præferri alteri qui habeat dignita-
tem in minus nobili, per ea quæ ſcribit Innocent.in
cap.fraternitatem, in fine de donatio.& illam gloſ.
probat Lud.Rom. ſub dicto num.36. in dicto §. de
uiro, Iaſ.in §.item Seruiana, col.4.inſtitu.de actio.
Dec.in conſil.283. de ſtatuto de lucro dotis, colu.
6.& alij plures quos adducit Andr. Tiraq. in dicto
25 cap.12.de nobili.in priu.† cum ſeptem num.ſequ.
ubi multa ex varijs auctorib. eam in rem congerit,
qui tamen a nu.8. uſque in finem eius capitis mul-
ta in aliam ſententiam affert, quod facit & in ca.7.
ſub num 9.verſicu. Lucas de Penna & ſequen. eiuſ-
dem operis, ubi in utrunque ſenſum pleraque per-
pendit. Et ex ijs probabilis ut ait D.Alcia. uidetur
26 reddi exiſtimatio eorum, † qui ciuitatis in qua ſtu-
dium uigebat, originarios, vt Bononienſes, Peruſi-
nos, Ticinenſes, præferendos eſſe accerſitis in ſua
Gymnaſia doctoribus arbitrantur, quod videtur
ſenſiſſe & Ludo.Rom.in d.§.de uiro, ſub dicto nu-
me.36.in 4.fallen.ad fi. Sed contrà ipſe ſentit, quia
27 hac in re minimum patriæ † adſcribi ſoleat, doctri-
næ verò ac facundiæ plurimum, nec dubium eſſe
quin alienigenæ ſemper præcelluerint, ſic Bartolus
Picens Peruſij, Accurſius Florentinus, & Alexan-
der Forocornelienſis Bononiæ Iaſon Decuiſque
Mediolanenſes Ticini, quo loco, & Baldus Peruſio
patria derelicta maluit conſeneſcere, apud exteros
enim ſola virtus in pretio eſt, in patria alia plerun-
que ſpectantur.

28 Sed tamen † eſt animaduertendum quia Ludo.
Roma.non ſimpliciter id aſſeruit, verum quando
concurret alienigena cū originario loci ipſius Gym
naſij cæteris paribus, tunc vult ipſe originem ſpe-
ctari, At Dominus Alciat.loquitur in illis interpre-
tum Coryphæis, quibus originarii locorum in qui
bus erant Gymnaſia, non erant doctrina, ingenio,
atque facundia pares, & ideo non poterat qualitas
originis iis ſuffragari, ut non ſoluum ija præferen-
di, ſed neque etiam conferendi eſſent.

29 Ego † tamen hac in re ſeruandas opinarer Gym
naſiorum ac locorum conſuetudines, ac commu-
nes hominum exiſtimationes, prout in ſimili ait
Bar.in l.1.ſub num.97. verſ.ſed dubitatur cum ſeq.
C.de digin. libro 12.Bon.de Curt. de nobili. par.3.
ſub num.160.cum ſeq. uſque ad nume.165.Alb.in
conſil 43.ſub num.tertio. Do.Alciat.in l mercis 2.
de verbo.ſignific. And.Tiraq. de nobilit.c.10. ſub
num.1. & per diſcurſum illius capitis & in cap. 27.
ad finem.

30 Aut ubi † deſtitueremur conſuetudine, uel com-
munis exiſtimationis uſu, ea res decideretur iudicis
arbitrio, arg.eius quod ſcripſit And.Tiraq. dicto ca
pitu.10.de nobil. ſub nume.10.& in l.ſi unquam in
uer.omnia uel partem, ſub numero 31.de reuocan.
donationib. & Rip. in l.ſi conſtante ſolut. matrim.
ſub nu. 30. quibus accedit Menoch. de arbitr.iud.
caſ.67.ſub nu 3.& ſupra diximus lib.quinto, c. 20.
in uerſic.nobilis.

31 Loci quoque uicinitate † in multis recedimus a
communibus iuris regulis, ut multa exempla ex Ro
mano ad finem præcedentis c. attulimus quæ huic
magis conuenire diximus, & ideo quamuis delictū
in dubio non præſumatur, nihilominus ratione ui-
cinitatis damno vicino loco datum, præſumitur da
32 tū eſſe a vicino, Bar.in l ſi ita teſt.§.ult.de fund. in-
33 ſtruct.ſicut & furta † in locis vicinis facta a uicinis
facta fuiſſe præſumūtur, l.dominus horreorum ubi
Bar. in fine loc.in l.2.de ui publ.& in l.ultima, col.
2.de minor. Aret.de Maleſi.in uer. fama publi. col.
15 uerſicu.quæro in quo caſu teſtes, Socin.conſ.54.
colum.penult.libro 3.Marſil.in praxi crimin §. dili-
genter ſub num.97.quibus accedit Meno.qui alios
addit in caſ.222.ſub num.quinto, & ante illum An
dre.Tiraq.de pœn.leg mitig.cauſ.23.ſub num.10.

34 Qua ratione, † multis Italiæ legibus municipali-
bus ſancitum eſt, damnum datum uiatoribus, ſeu
tranſeuntibus a vicinis rependendum eſſe, qua ſi ab
incolis vicinorum, aut eorum culpa præſumantur,
iſtiuſmodi damna data eſſe, addit Tiraq.loco iam re
lato ſub num.11.ex Ariſto. cap.79. admirabilium
35 conſultationum, ex Italia † uiam eſſe ad uſque Cel
tas, Gallos, & Celtiberos, Heracleā uocatam, in qua
Græci & indigenæ tranſeuntes ab incolis obſeruan
tur, ne quid eis fortè mali accidat, nam & hi pœnas
pendunt, damnumque leges ſarciunt in quorum fi-
nibus datum fuerit. Simile ſtatutum habemus nos
36 hic Ticini † inter criminalia de pœna commu-
nium terrarum territorij ſub nume.66.prouidens
damnum datum a communibus locorum in quorū
territorio datum eſſet emēdari debere, relata ratio
ne, quamuis nō loquatur de vicinis quod tamen ſta-
tutum eſt intelligendum iuxta tradita per Domi-
num Clarum in praxi crimin.quæſt.82. ſub nu.2. &
duobus ſeq.

37 Quod tamen de vicinis dictum eſt, † intelligit Ti
raquel. loco iam relato ad finem, in malis uicinis,
non etiam in bonis, ex ſententia Bal. in l.prima, in
princi.& rurſum in fin.C. locat. Alexan.in addit.ad
Bar.in l.2.de ui publi.Marſil. in l.qui falſam colum.
penult.uer.pro quibus etiam facit ad legem Corn.
de falſ.cum ſimilibus per eum citatis.

38 Ob loci quoque uicinitatem † præſumitur vi-
cinus ſcire quæ in vicinia agantur, capitulo
quoſdam, & capitulo quanto de præſumptio. ubi
notant ſcribentes, tradunt omnes in l. prima, ſi
certum petatur, capitulo cum dilectus ubi Abb. de
purga.cano.gloſſ.nota.in §.primo, verſiculo ſanci-
mus in uerſiculo officij in auth.de teſtibus quæ di-
39 cit quod vicinus † præſumitur ſcire bonitatem ac
legalitatem hominis, melius quàm alius Tiraquel.
dicta cauſ.23.ſub numero ſecundo, quibus accedit
Meno.d.caſ.22.ſub num.8.

Et ideo teſtis deponens aliquem eſſe bonum ac
40 legalem uirum, † & ſe id ſcire quia vicinus, pro-
bat, ut per Doctor.in l.prima, ſupra ſi certum peta-
tur, poſt Bartolum Abb.Felynum & alios dicto in
capitulo quoſdam, Alexan.in conſilio nonageſimo-
ſecundo, colum. ſecunda, uerſi hoc præſupoſito ſub
nu 9.lib.5.Ioan.Crot.de teſtibus par.7.ſub nu.301.

Tiraq.

Tiraq. sub dicto num. 2. ad finem, Orian. de testib. sub nu. 24. ad finem, & seq.

41 Sic etiam † vbi episcopus in remotis non autem in uicinis agit, illius loco Vicarius ordinare potest, c. cum nullus de tempor. ordin. libro 6. si iudices inter
42 † se dissentiant è uicina prouincia alij uocandi sunt, c. 1. & 2. 6. q. 4.

Vbi etiam unius collegij Doctores non extant
43 qui doctorem creare possent, † alij e ciuitate, & locis uicinis conuocari possunt, Doctor. in cap. propo suisti de probatio. quo loci & illud scribunt quod ubi non extant doctores in loco qui super nata controuersia de iure interrogari possint, sunt adeundi uel conuocandi uicini, quod tradit Dec. in l. iuris ignorantia in 2. lectura sub numero 23. C. qui admitti, sequitur Menoch. dicto cas. 222. sub num. 10. ad finem.

44 Hinc noua constitutio Mediolani, † in titulo de iudi. §. his peractis, iubet dari per partes solummodo iudices confidentes, & non suspectos, residentes illius ciuitatis in quo seu cuius territorio lis agitur, si ibi copia erit, si minus de alijs residentibus in una ex ciuitatibus proximioribus.

Quomodo autem uicinus locus accipiendus sit maximè uariatum fuit sententijs a Doctoribus ut docet Menoch. dicto casu 222. qui sub nu. 26. & 27. dicit hoc positum esse in arbitrio iudicis, quæ sententia fuit Felyn. in dicto capitulo quosdam post princ. & diximus supra libro quinto cap. 20. uersi. uicina oppida.

SVMMARIVM.

1 *Decreti solennitas extrinseca regulariter non præsumitur.*
2 *Solennitatem qui asserit probare eam debet.*
3 *Testamentorum solennitas remissa intelligitur tempore pestis.*
4 *Bar. uarie perpenditur in l. 1. de milit. testa.*
5 *Testamentum tempore pestis cum quinque testibus perfici posse communiter teneri.*
6 *Quidque illa in re cæteris præcisius affirmet Portius.*
7 *Qui senserint ut remissa non censeatur esse testamentaria obseruatio illo tempore.*
8 *Ripa quomodo senserit distinguendum esse in ista materia.*
9 *Cuius sententiæ accedit auctor, & qua ratione.*
10 *Affectatam occasionem temporis pestis non prodesse.*
11 *Tempore pestis multo magis locum habeat, quæ de remissione testamentaria dicta sunt, quando locus peste infectus tunc temporis est quadragenæ perficiendæ addictus.*
12 *Mulierem secundum Iaso. tempore pestis posse in testem testamento adhiberi.*
Sed contrà sentire Alex. ibidem.
13 *Mulieres in subsidium adhiberi in testes, quando mares nec habitu nec potentia possunt in testes adhiberi.*
14 *Fœminas tempore pestis si in testes adhiberi possent facilius calliditatibus, dolis, ac circumuentionibus subijcerentur.*
15 *Mulierem posse esse testem in testamento eius qui in ciuitate patria liberandæ gratia permanserit.*
16 *Mulieres posse esse testes in testament is eorum quibus est remissa solennitas iuris positiui.*
17 *Quod tamen credit auctor uerum esse si mares potentia, & habitu haberi non possint.*
18 *Casus plures esse in quibus tempore contagij iuris solennitates relaxantur.*
19 *Tempore pestis moram non committi.*
20 *Tempus pestis excusare a periurio.*
21 *A pœna.*
22 *Præbere iustam causam discedendi a cultura.*
23 *Excusat a residentia.*
24 *Et a cursu præscriptionis.*
25 *A non petita feudi inuestitura intra annum.*
26 *Ab electione facta loco non solito.*
27 *A continuatione in ecclesia.*
28 *A pœna statuti imponentis pœnam facienti propositionem de imponendis collectis.*
29 *A datijs & a gabellis.*
30 *A represalijs.*
31 *A solennitate per statutum requisita.*
32 *Ab interitu pecudum.*
33 *A coronatione Imperatoris alibi facta quam in loco solito.*
Pontifex Max. potest coronationem Imperatoris facere in alio loco quàm in solito ex iusta causa, ibidem.
Coronatio Caroli Quinti Diuæ memoriæ Rom. Imperatoris inuictissimi facta a Clem. VII. Pont. Max. Bononiæ ualida fuit, ibid.
34 *Donatio facta pestis tempore an præsumatur esse facta causa mortis.*
35 *Natus extra ciuitatem tempore pestis habetur pro nato in ciuitate.*
Inferturque ad statuta non nisi originarios ad ingressum collegij admittentia ibid.
Statuta de non admittendis in collegia vel ordines nisi certis personis, esse benigne interpretanda ibid.
36 *Tempore pestis posse è Turri, uel aliquo eminenti loco possessionem alicuius rei, qua in conspectu sit apprehendendi, ubi non liceat ad rem ipsam accedere.*
37 *Tempore pestis quis baptizari potest in priuata domo.*
38 *Tempore pestis maritus non tenetur reddere debitum vxori contagiosæ.*
39 *Tempus pestis excusat eum qui citatus sit ad locum infectum.*
40 *Tempus pestis facit dormire instantiam.*
41 *Impedit cursum fatalium.*
42 *Delegatum excusat qui alio loco quàm debuerat sententiam tulit.*
43 *Et iudicem qui durante eo tempore, in aliena diœcesi ius dicit.*
44 *Tempore pestis omisso medio appellari potest.*
45 *Iudex causarum criminalium cognoscit de ciuilibus, & è contra ubi alter cessat.*
46 *Testes ante litem contestatam ad æternam rei memoriam tempore pestis examinari possunt.*
47 *Clericus tempore pestis absque noua impetratione poterit coram indice laico testimonium dicere.*
48 *Tempore pestis potest laicus absoluere excommunicatum,*

tum, ac audire in confessionem.
49 *Iudex tempore pestis poterit è fenestra domus suæ ius dicere.*
50 *Si tamen partes ad eum locum fuerint citatæ.*
51 *Et iudex elegerit tribunal ad eum locum.*
52 *Mater quæ non petijt tutorem tempore pestis filio, excusatur a pęna priuationis hæreditatis filij.*
53 *Creatus Tabellio tempore pestis, sed non matriculatus, poterit nihilominus conficere instrumentum, & rogari de illis.*

Temporis quoque circunstantia a generalibus iuris dispositionibus recedi.

CAP. XXVII.

Emporis quoque circunstantia in
multis coarctamus iuris commu
nis dispositionem, nam licet de-
1 creti solenuitas† extrinseca regu-
lariter non præsumatur, l. quecun
que, §. ultimo ubi glos. de publ. in
rem actio. quia qui solennitatem
2 asserit, †eam probare debet, l. ult. C. de fideicommi.
l. pen. de probatio. & l. fin. de fals. attamen, ubi tem-
poris diuturnitas interuenit, decretum præsumitur
l. qui in aliena ubi not. Doct. de acq hæred. Calcan.
in consi. 11. col. 5. circa medium Dec. in l. 1. col. 4. cir
ca medium, C. qui admitti D. Alc. dicto libro 1. sub
nu. 97. Crauet. de antiq. tempor. sectio. uidimus par.
3. sub nu. 35. qui tamen ait hoc intelligendum esse
procedere, interueniente scientia superioris, cuius
decretum erat necessarium, hoc est, ut sciuerit actū
esse gestum, Afflict. decis. Neapol. 107. col. fi. Alc.
in consi. 9. col. fi. lib. 4.
3 Testamentorum quoque † obseruatio remitti-
tur tempore pestis, quamuis in hoc maxime uaria-
tum fuerit a scribent. ut docet Rip. in tract. de pe-
ste. in tit. de priuileg. ultim. uolunt. caus. pest. colu.
prima, cum duabus sequen. Nam Bal. Salyc. & Ias.
in dicta l. fin. C. de testamen. probant opinionem
affirmatiuam quod facit & com. in l. conficiuntur.
§. codicilli de iur. codicil. Flori. a san. Petr. in l. mili-
tes C. de testam. milit. Alexand. in l. scriniarios per
glos. ibi C. eodem tit. Ang. in §. fin. instit. de testam.
dicens idem uelle Bar. in l. prima, de testamen. mi-
4 lit. licet † multi negent Bar. eius sententiæ fuisse, ut
Alexand. & Afflict. & Deci. infra citandi, quia re
uera inficias iri non potest, quin ambigua sint uer-
5 ba Bar. supra relati enim omnes volunt † cum mi-
nore numero septem testium, ueluti cum quinque
testamentum eo tempore posse condi, & hanc par-
tem amplectitur Dec. in consil. 284. colum. prima,
uersic. sed supradictis, & sequent. & in consil. 504.
sub num. 7. Marsil. in l prima. §. pręterea sub nu. 125
de quæstio. Bertrand. consil. 223. Viso casu de quo
supra colu. 1. libro 2. Corn. in consil. 68. colum. 1. li-
bro 1. & consilio 53 columna secunda, libro quar-
to. Moder. Paris. ad Dec. in dicto consilio 284. & ad
dictum consi. Alexand. 177. libro secundo & in con
6 suetu. Parisi. §. 95. Port. † instit. de milit. testam. ad fi-
nem prin. præcisius cæteris loquitur, & uult si testa
mentum condatur ab infirmo, sufficere si factum sit
coram duobus testibus non rogatis, si a sano in loco
tamen pestilenti fiat, coram duobus testibus roga-
tis debere absolui, cuius uoti uidetur fuisse Andr. Si-
cul in c. cum esses col. 8. de testam.
7 Contra sensere † ut remissa non censeatur testa-
mentaria obseruatio respectu numeri testium, Ful-
gos. Castr. Aretin. & Alexan. in d. l. vlt. C. de testam.
Aug. in dicta lege conficiuntur, §. 1. de iure codi. Ro
ma. in auth. similiter in 34. speciali, & hanc partem
communiter esse receptam testatur Alexan. in cons.
70. sub nu. 16. uersiculo & licet factum, & in consil.
177. sub num. 8. libro secundo cum simil. adduct. à
Ripa loco iam citato sub nu. 7. quibus potest addi
Afflict. decis. 25. sub num. 2. & 3. & Bertran. consilio
53. ex themate in fine, & cons. 170. uide casum libro
8 primo ac Sociu. consi. 85. libro quarto Ripa uero † in
dicto titulo de priuileg. ultimarum uolunt. sub nu-
mero 10. & seq. sic distinguit, quòd aut pestis non
est magna, & tunc non ualeat testamentum nisi in-
teruenerint septem testes, & ita procedat secunda
opinio quæ est communis, quia leuis contagio non
est in consideratione, argum. l. primæ, §. proinde de
adil. ædict. & l. quæsitum de re iudica. Aut pestis est
magna & ualde sæuit in loco, & tunc, aut sumus in
terris ecclesiæ, & sufficiunt duo testes cum Parochia
no etiam tempore sanitatis dicto cap. cum esses ubi
Abb. & alij de testam. & hanc dicit esse commu-
nem opinionem iuris Pontifi. interpretum licet ali-
qui contradicant secundum Corne. consil. 31. libro
secundo, uel coram quatuor testibus sine parrochia
no secundum Abbat. & Sicul. dicto capitulo cum es-
ses, & Roma. in dicta authent. similiter in d. 34. spe-
ciali, C. ad legem Falcidiam.
Aut sumus in terris imperij, & tunc tenet, quòd
tempore pestis factum testamentum coram quin-
que testibus ualeat, per dictam legem final. C. de te-
stam. Et quia hæc opinio magis fauet testamentis,
quorum conseruatio respicit publicam utilitatem,
l. uel negare, quem. testam. aperia.
Item quia in dubio tenenda est illa opinio quæ
fauet testamento, l si pars de inoffic. testam. & rur-
sus quia ubi aliter diceremus, facilè interdiceren-
tur eo tempore homines facultate testandi, qua ni-
hil dulcius, & quæ nulli est denegauda, l. prima,
C. de sacrosanct. eccles. & l. secunda si quis a paren.
manu. fuer.
9 Et hanc quoque sententiam † ego amplector,
quia ratio illa inopię habendorum testium propter
suspicionem contagij efficit, ut ita quinque testes in
pestis tempore facto testamento sufficere debeant,
quemadmodum in testamento ruri condito. per ea
quæ sępius supra diximus libro 6. & 7. de interpreta
tione facienda ex ui identitatis rationis in lege ex-
10 pressę. Nisi tamen affectata fuerit illa occasio† tem
poris pestiferæ luis, ut proxime diximus in circum-
stantia loci, aut aliàs aliqua subesset fraudis suspicio
quia tunc ego prorsus ab hac sententia recederē ut
& ante nos probarunt Moderni Paris. ad dictum

conli.

consil. Decij 284. ad finem scholij in uerbo aequio-
11 rem. Quae Decij, Ripae, † & aliorum supra relatorum opinio, aduersus communem, multo magis tenenda esset, quando locus ille, qui contagioso morbo laboraret, esset ex principis & praefectorum sanitatis edicto addictus quadragenae peragendae, quod remedium post D.O.M. gratiosum praesidium superioribus annis ciuitas Venetiarum, urbs Mediolanensis, ac ciuitas nostra Ticinensis, calamitosis illis temporibus, quibus dira haec lues tanto omnium terrore per eas grassabatur, expertae fuerunt, praesentissimum esse remedium ad illam fugandam, pristinaeque saluti restituendas ipsas urbes, tunc enim cum intra suam quisque domum publico poenali edicto se continere debeat, nec facile hominum conuentibus detur locus, remissior is testium numerus
12 sufficiet. Intra quem numerum † putanit Ias. in dicta lege final. C de testam. mulierem posse admitti, quia mulieres in subsidium admittuntur in casibus in quibus aliàs non admitterentur, secundum Alex. in consil. 24. animaduersis colum. 4. libro secundo Sed contrarium consuluit Alexand. in dicto consil. 70. sub num. 16. libro 2. per text. in capit. cum esses de testam. ubi licet de iure canonico fit diminutus numerus testium, non tamen remissa est qualitas idoneitatis testium, ut nec in dicta lege ultima, C. de testam. unde succedit ut quod immutatum non est stare non prohibeatur, l. praecipimus, C de appellatio. quam sententiam recipit & Rip. in dicto tit. de priuilegijs ultima. uoluntas. sub nu. 19. & tribus sequent. qui ad rationem Iasonis respondet, illam
13 procedere quando neque habitu † neque potentia possent mares in testes haberi, quia tunc foeminae admittuntur, ut declarat Butri. in capit. tertio loco de probatio. & Abb. in ca. decaetero de testib. latius inducendo ut per illum, sed tempore pestis maior est copia uirorum, quàm foeminarum saltem potentia ergo &c. & huius quoque sententiae reperi fuisse modernos Parisi. in dicto consil. 284. ad Deci. dum probant restrictionem Alex. ad dictum consil. 70.
14 sub nu. 16. cum qua opinione † & ego transeo quia data facultate adhibendi foeminas in testes, ob eorum ingenia facile seductionibus obnoxia, eorumque consilij imbecillitatem, ac fragilitatem sexus, l. assiduis post principium, C. qui potior. in pig. habe. l. prima, §. pen. C. de rei uxor. actio. l. si pater, C. de sponsal. & l. si mulier, C. ad uelleia. & plura scribit Andr. Tiraquel. de leg. connub. l. prima sub nu. 70. & seq. & calamitoso contagionis tempore, quo qui tali morbo laborant, etiam a proprijs uxore ac liberis, & cognatis destituuntur, multae possent committi fraudes in testamentis, quibus occurrendum est, l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. & l. conueniri de pact. dotali. ac l. non est singulis de regul. iur. cum similibus, dicit tamen Ripa loco supra citato,
15 † sub nu. 22. quòd mulier posset esse testis in testamento eius, qui in ciuitate permanserit eo contagio so tempore, ut labenti reipublicae subueniret, quia secundum communem opinionem, quam firmat Ripa ibidem sub num. 24. post Alex. in consil. 140. libro primo & Abba. consil. 98. & consil. 105. colum. 2. lib. 2. & Guido Papa q. 538.
16 In testamentis † eorum quibus remissa est solennitas iuris positiui, ut inter liberos, & in testamento militis, cui comparatur is, qui in ciuitate remansit tempore pestis, ut illi labenti succurreret, ut dicunt Alexand. & Ias. in dicta lege final. C. de testa. possunt
17 duae foeminae esse testes, sed uix est, † ut ego id in foeminis admittam propter rationem proximè consideratam, nisi potentia & actu ita constaret defuisse mares, ut subsidiario foeminarum testimonio citra fraudem locus esse potuerit, per ea quae scribit idem Ripa ibi sub nu. 21. & supra dicta sunt.
18 Sunt multi quoque † casus in quibus contagij tempore relaxantur iuris communis dispositiones ob malam ipsius temporis qualitatem quos longe lateque prosequitur Rip. in tracta. de peste in tit. de priuilegijs contractuum ac iudiciorum causa pestis, quorum aliquos succinctè retulisse contentus ero, quia mihi maximè ad hanc partem spectare uidentur, qui plura maluerit poterit Ripam loco iam relato adire,
19 Quorum primus est, quòd † is qui promisit aliquid facere soluere uel dare certo loco, ad certum tempus si eo tempore reperiatur is locus morbo contagioso affectus, si non soluit uel fecit, aut dedit propter pestem non incidit in moram, cum nemo teneatur accedere ad locum peste infectum, c. negociatorem 88. dist. & quia omnis iusta causa excusat à mora, l. sciendum de usur. quamuis regulariter qui non implet promissa incidit in moram, l. quod te si cert. petat. ubi doctor. tradit late Bar Saly. in l. semel mora sol. matr.
20 Secundus quia † tempus contagiosum excusat a periurio secundum glo. in c. si uero. 1 de iureiu. nam quod excusat a mora excusat a periurio, Bartol. in l. continuus, §. illud de uerb. oblig.
21 Tertius est, † quia excusat a poena quae incurritur propter moram, l. secunda si quis caurio. & l. Celsus de arbitr. secus in alijs poenis, Ripa de priuileg. con tract. sub nu. 11.
22 Quartus est † quia praebet iustam causam colono recedendi a cultura agrorum, & a domo conducta, secundum gloss. Bar. & communiter scribentes in l. si in lege, §. si domus, loca. per tex. in l primo §. si pen sio de migrando, quibus addit Rip loco iam relato sub numero 17. text. in l. item quaeritur, §. exercitu, locat.

Item quia fugiendus est locus contaminatus dicto capit. negotiatorem 88. dist. & iuxta illud Virg.

Heu fuge crudeles Terras:

Et quia pestilentiae timor est iustissimus, l. metus qui bus ex caus. maio. qui casus ad multas quaestiones in praxi ualde notandas trahitur a Rip. loco iam citato per quindecim col. qui locus pro subiectae quaestionis materia adeundus erit.
23 Quintus est, quia tempore pestis excusatur quis a residentia, est tex. clarus in clemen. ne in agro in §. fina. iuncta glos. in uerb. rationabili, de stat. monac. quam ad hoc allegat Felyn. in capit. accedens 2. in sexta conclusio. ut lit. non contest. Ias. in l. 2. § penul. ad fin. si quis cautio. quibus addit alios Ripa dicto loco

loco, sub numero 136. & sequent. & præsertim Hostien. in sum. de cleric. non residen. §. finali. & quia, qui ex iusta causa discedit fingitur esse in ciuitate, l. cum hæres, §. stichus si hæredi. de stat. liber. cum similibus.

24 Sextus est quia † tale tempus excusat a cursu præscriptionis, & sic a negligentia, dormit enim præscriptio tempore pestis, Bart. in l. generaliter col. ult. de usucapio. Abb. & Felyn. in c. ex transmissa de præscriptio. alios addit Ripa iam cita. sub nu. 151. & seq. ubi declarat notanter hunc casum, quamuis regulariter negligens in præscriptionis materia non excusetur, l. ult. de anna. præscri.

25 Septimus casus est, † quia excusatur uasallus, si non petijt inuestituram a domino intra annum, ne priuetur feudo, iuxta tex. in capitulo primo quæ fuit prima caus. benefi. amitt. ita Bald. in in capitulo primo, §. uasalli per illum text. de pace constan.

26 Octauus † est, quia valet electio, & quilibet actus factus loco non solito ob tempus pestis, dummodo in loco solito ad sit pestis, capitulo in nomine domini 23. dist. declar. ut per Ripam iam relatum sub nu. 154. & 155.

27 Nonus est casus † quia propter pestiferum tempus possunt qui a loco infecto aufugerint conuiuari in ecclesia maxime campestri, quamuis aliàs de iure non possent, capitulo non oportet, & capitulo nulli 44. distinct.

28 Decimus est, † quia ob eiuscemodi tempus excusatur a pœna statuti punientis eum qui fecerit propositionem in consilio pro collecta imponenda, is qui talem propositionem fecerit ob causam pestis, Ang. in l. diuus de petit. hæredit. cui accedit Ias. in l. principalibus si cert. petat.

29 Vndecimus est † quia fugientes a loco contagioso istiusmodi tempore excusantur a datijs & gabellis ut uocant, ob res quas inde auferunt, l. ult. §. si propter necessitatem de publica. ubi Bart. infert ad casum nostrum, Castr. ad alium similem, Ripa ad plures alios, loco iam citato, sub num. 158. cum pluribus sequent.

30 Duodecimus est † quia excusat fugientes a represalijs ut uocant a loco infecto & tempore contagioso, arg. authent. nauigia, C. de fur. l. prima, C. de naufra. libro 12. & l. Cæsar de publica. & uectigal. quem casum declarat Rip. loco supra relat. sub nu. 164.

31 Decimustertius est † quia tempus pestis etiam dat veniam respectu solennitatis a statuto requisitę, non obseruatę, tueturque ac præseruat actum illum sine solennitate, Angel. in §. quod autem per illum textum in auth. de non alien. Ias. in l. si, C. de testam. Ripa iam relatus sub num. 164. ubi multis rationibus confirmat.

32 Decimusquartus † casus est, quia tempore contagionis animalium brutorum excusatur pastor ab interitu pecudum, cæterorumque animalium. l. si quis fundum, §. imperator locat. Bald. in l. prima, C. de fructi. & lit. expens. Ripa loco supra citat. sub num. 167. & sequent.

33 Decimusquintus est † quia ratione temporis & loci infecti posset Imperator coronari extra urbẽ Romanam, ac Mediolanensem per ea quę scribunt Gemi. & alij in capit. statuimus per illum textum de offic deleg. libro 6. & cap. ubi periculum, §. porrò lib. 6. tanto magis quia sum. Pontif. potest id facere ex omni alia iusta causa, ut docet nouissime Lanclo. in templ. om. iud. libro. 1. cap. 1. §. 1. de orna. corpo. imper. quæst. 2. quæ causa iusta in sum. Pontifice præsumitur, Cyn. in l. rescripta, C. de precib. imperat. offer. Corn. consi. 60. circa finem libro secundo qui dicit Doct. transire communiter cum Cyn. D. Alc. de præsump. reg. 3. præs. 8. & propterea coronatio diui Caroli Quinti Romanorum Imperat. inuictissimi quæ facta fuit Bononiæ per Clem. VII. sum. Pontificem cum tanta uniuersi Christiani orbis hilaritate ualide legitimè ac efficaciter facta fuit, ut docet idem Lanc. Corrad d. q. 2. ad fin.

34 Decimussextus † casus est, quia donatio facta, pestis tempore præsumitur esse donatio causa mortis, ut consuluit Corn. in consil. 124. licet in hac libro 4. sed contra Corneum uidetur esse text. in l. Seia, §. ult. de donatio. caus. mor. quem communiter intelligũt Doctor. probare donationem factam ab eo qui in extremis uitæ suæ sit constitutus, non intelligi factã esse causa mortis, nisi facta in eo fuerit mentio mortis, Rip. loco supra citato sub num. 176. & 177. credit locum esse huic Cornei sententiæ, si uel pestis fuerit facta mentio uel aliter ex coniecturis appareat, donantem uoluisse facere donationem causa mortis, ueluti, quia usus fuerit uerbo relinquo, uel donatio facta, ut inter uiuos sustineri nequeat, quæ sententia & mihi probatur, cum interpretatione adiuuanda sit donantis dispositio, ut se potius quàm eum cui donat, si temporis illius calamitosi periculum euaserit donantem rem habere uelit, iuxta, §. primũ inst. de donatio. & l. senatus, §. 1. cum ordinata charitas incipiat a se ipso, l. præses, C. de serui. & aq. Soci. in consil. 11. sub nu. 7. lib. 1.

35 Decimusseptimus est casus † quia is qui natus est tempore pestis extra ciuitatem e matre, quæ propter eam causam reliquerat ciuitatem per inde habetur ac si in ciuitate ipsa natus esset, argum. eorum quæ scribunt Petr. Cyn. Bal. Ang. Nicol. de Neapol. in l. huiusmodi, §. legatum de leg. primo ubi uolunt statuta loquentia de recipiendis solis originarijs ciuibus, uel in collegium, uel in aliquem ordinem nõ habere locum in istis, qui casu aliquo extra ciuitatem nascuntur.

Sed diuersum probant ibi Imol. Com. Alexand. & Castr. in secunda lectura, Ripa uero iam relatus sub num. 183. uersi. quid tenendum, priniam sententiam putat esse ueram, si is partus qui editus fit extra ciuitatem, conceptus esset in ciuitate, quia fauore filij pro iam nato haberetur l. qui in utero de stat. homi.

Contraria opinio locum habeat in concepto & nato extra ciuitatem, quia in ciuitate, neque natus neque conceptus dici potest. Ego indistinctè adhærerem priori opinioni, tanquam communi, & uerę, ut dicit idem Ripa, quia istiusmodi statuta sunt benignę interpretanda, cum nullius præiudicium cosi

cernunt,

termant, Iaſ. in dicta lege huiuſmodi, §. legatum & in d. conſil. 77. lib. 3. ubi loquitur in materia ſtatuti Mediolanenſis Ceſal. in conſil. a 37. in materia eiuſdem ſtatuti ſub nu. 27.

36 Decimuſoctauus † caſus eſt, quando quis tempore peſtis non poſſet accedere ad capiendum poſſeſſionẽ alicuius eius rei uel beneficij ſibi collati, quia tunc ex loco aliquo eminenti, unde ſit res illi poſita in conſpectu poterit per ſolum aſpectum nanciſci poſſeſsionem, Alberi. de roſat. in l prima, §. ſi iuſſerim de acquir. poſſeſ. per illum textum, & in l. quod meo, §. ſi per venditorem, & per tex. in cap. contingit de dol. & contuma. ubi ait ſe in facti contingentia ita conſuluiſſe cuidam amico ſuo, quia ſubſiſtente legitimo impedimento, poteſt acquiri poſſeſsio per aſpectum, l. quamuis de bon. auctor. iudi. poſsid. & l. ſi finita, §. illud de dam. infect. per quę iura ſic determinat Bar. in l. prima in prin. col. penul. uerſic. quid ſi executor de acquir. poſſeſ. quem ſequitur Aretin. Alex. Ang. & Iaſ. in dicta l. quamuis Abb. & Felyn. in cap. 2. de conſuet. Butri. & Fely. in capit. cum aliquibus de re iudi. Bal. in l. maritorum, C. ne ux. pro marito, & hanc partem ſequitur & dicit communem Ripa loco iam citato ſub numero 187. qui ſub numero ſeq. uſque ad numerum 198. plures animaduerſiones in hac materia ponit, quæ apud illum uideri poterunt.

37 Decimusnonus, † eſt quia tempore peſtis quis baptizari poterit in priuata domo clemen. prima & ibi gloſſ. de baptiſ. quamuis in eccleſia regulariter quis ſuſcipere debeat baptiſmum, ut in authen. ut in priuatis domibus ſacr. myſter. non fi. Ripa loco iam relato ſub nu. 209. & hoc ego credo uerum quia ut dicit Hoſtien. in ſum. de baptiſ. col. 5. ſub nu. 9. in capit. quæ ſit eius forma, cauſa aliqua neceſſaria urgente, mortis uel belli aut languoris imminentis, omni tempore quis poteſt baptizari, cap. uenerabilis cap. baptizandi, & capitulo de cathecuminis de conſecra diſtinct. 4. ergo. & omni loco, arguendo a tempore ad locum ut ſupra diximus libro quinto in loco a ſimili.

38 Vigeſimus eſt, † quia licet maritus teneatur reddere debitum uxori etiam leproſæ, cap. 2. de coniug. lepro. non tamen inquit Ripa loco iam relato ſub nu. 201. teneretur reddere uxori contagioſo morbo laboranti, per ea quæ idem ſcripſit eodem loco paulo ſuperius ſub nu. 236. in 5. priuilegio, quæ faciunt per argumentũ a ſimili, & quamuis Ripa loquatur per uerbum credere dicendum eſt abſolute, virum eo caſu nõ teneri ad reddendum debitum, quia ubi ſine uitæ diſcrimine haud poſſet maritus debitum reddere, Id non teneretur præſtare, ita nuncupatim decidit communiter concludere Doctor. Abb. in dicto capit. ſecundo de coniug. leproſo. ſub nu. 5. quia ordinata charitas incipit a ſe ipſo, capitulo niſi de auth. & uſu pall. & capitulo non ſatis 70. diſtinct. l. præſes, C de ſer. & aqua ubi gloſſ. & doct. notant, Soci. in conſi. 11. ſub nu. 7. lib. 1. vbi iura concordan. adducit, & eandem ſententiam probat Cardi. Zabar. in d. c. 2. ad finem.

39 Vigeſimusprimus † eſt, quia citatus tempore peſtis ad locum infectum excuſatur a contumacia ſi non comparet, l. quæſitum de re iudica. capitulo ex parte de appellatio. cap. accedens, ſecundo ut lit. non conteſtat. clemen. prima de foro compet. clem. paſtoralis de re iudicat. quod uerum eſſe opinatur, Ripa de priuileg. iudi. cauſ peſ. & ſi citatus promiſiſſet ſiſtere in loco, l. ſecunda, §. fi. ſi quis ius dicen. non obtemper. & etiam ſi in inſtrumento conuentum eſſet, ut poſſet ubique conuenire, quia talis conuentio non intelligitur de loco non tuto, Ang. & Alex. in l. cum res de leg. primo in princ. Butr. in capit primo de iudi. & huius caſus materiam oportunius ex citatis quæſtionibus ampliſsimè tractat Rip dicto tit. de priuileg. iudiciorum cauſa peſtis, quæ apud eum uideri poterunt, quia inſtituti noſtri partes nõ patiuntur latius circa hanc materiam euagari.

40 Vigeſimusſecundus caſus eſt † quia tempus peſtis facit dormire inſtantiam quamdiu peſtis uiget, uel vbi detur currere, quia tempus illius eſt continuum, l. properandum in princ. ubi notant Doctor. C. de iudi. facit tamen ut aduerſus lapſum inſtantiæ concedatur reſtitutio in integrum ſecundum Soci. in conſi. 31. colum. 4. libro primo per tex. in l. ſed ſi per prætorem, §. ait prætor quibus ex cauſ. maio. & in l. ſecunda ſi quis cautio. quibus accedit Rip. loco proxime relato ſub num. 39.

41 Vigeſimustertius eſt † quia impedit curſum fatalium, quæ antea currere non incœperant, Fran. in c. ex ratione in 1. impedimento uerſic. 4. quæritur, vbi cœpta ſunt labi, non impeditur curſus, ſed effluxo primo ipſo iure, & abſque ulla reſtitutione datur ſecundum. capitulo quàm ſit de appellatio l. fi. §. illud, C. de tempor. appellatio. §. ſi quid tamen in auth de ijs qui ingredi. ad appellatio per quæ iura ſic concludit Ripa in dicto titulo de priuileg. iudi. ſub nu. 37. Calamitoſis autem illis peſtiferæ luis temporibus, quibus & ampliſsima ciuitas Mediolani & noſtra hęc Ticinenſis urbs, tandiu uexata fuit a ſæuiſsima illa contagione, & quibus iuſtitium indictum fuerat, ſenatus Sereniſs. Mediolani publicis editis decretis iuſsit cauſarum omnium inſtantias ſuſpendi per aliquot menſes poſt peractas atq; abſolutas omnes quadragenas; & publicis preconijs diuulgatas earum urbium liberationes omnibuſque earum lapſuum exceptionibus diem dixit.

42 Vigeſimusquartus caſus eſt † quod delegatus cui commiſſa fuit cauſa certo loco decidenda ac cognoſcenda, poterit ſi is locus ea labe ſit affectus, durante peſtis tempore eam cauſam alibi cognoſcere ac definire, capitulo. ſtatuimus de offic. deleg. per quem text. ſic tradit Felyn. in capitulo cum dilecta de reſcript. columna 17. & Ripa eodem loco ſub numero 38.

43 Vigeſimusquintus eſt † quia iudex unius diœceſis quæ ſit affecta ac contaminata morbo contagioſo, ita ut tuto in aliquo eius loco ius dicere nequeat poterit durante eius morbi tempore in aliena id facere, ubi moram trahat, clement. prima, §. eidem de for. compet. petita tamen prius uenia ab ordinario illius loci iuxta text. in §. uolumus eiuſdem clement. & ita trad. Rip. loco ſupra citat. ſub num. 39. Cardin.

Imol.

Imol. Vitali. & alij in dicto §. volumus per illum text. ubi pulchrè examinant hanc materiam, episcopi a sua diœcesi expulsi, qui in aliena uelit suam iurisdictionem, & expulsorem, & inter subditos suos exercere.

44 Vigesimussextus est, † quia licet gradatim appellādum sit, l. Imperatores de appellatio. l. prima quis & a quo, & etiam de iure canonico præterquam ad Papam attamen si iudex ad quem deuoluitur appellatio, reperiatur in loco peste infecto, durante illo tempore pestis, omisso medio potest ad alium appellari, Bart. in l. prima, §. si quis de appellat. & in l. ubi absunt de tutor. & curato. datis in his Roman. in consil. 601. ad finem Ripa post alios a se cita. loco iam allegato per tex. in c. si is cui, & in c. si a sub delegato de offi. deleg.

45 Vigesimusseptimus est, † quia licet iudex causarum criminalium non possit cognoscere de causis ciuilibus, nec iudex ciuilium de criminalibus, l. solemus, §. latrunculator de iudi.

Nihilominus tempore pestis ob absentiam uel fugam unius a ciuitate poterit alter qui remansit in ciuitate cognoscere, & definire, sic Ripa eo loci numero 43. post Angel. in l. si uacantia, C. de bon. uacan. libro 10. & Felyn. in capit. querelam col. fin. de iureiur.

46 Vigesimusoctauus est † quia tempore pestis in loco infecto possunt recipi atque examinari testes ante litem contestatam ob imminens periculum mortis, c. quoniam frequenter ut lit. non contestat. & vel per insidiosa loca de donatio. caus. mor. quorum iurium argum. sic decidit Ripa iam relatus sub nu. 44. quamuis regulariter aliud obseruetur d. c. quoniam frequenter in princ.

47 Vigesimusnonus est, † quia tempore pestis clericus eo morbo infectus, uel in loco infecto existens poterit absque ueniæ impetratione a superiore illius absente testimonium dicere coram iudice laico, Ang. in l cum ij, §. transactiones de transact. per text. in l. quoties, C. de naufrag. lib. 11. Rip. loco iam citat. sub num 45. quamuis regulariter tale testimonium sine licentiæ impetratione ferre non ualeat, Innoc. Abb. & cæteri in capit. si qui testium, & in cap. cum nuncius de testib. Abb. in cap. 1. de iur. cal. cum simil.

48 Trigesimus est, † quia tempore pestis potest laicus absoluere excommunicatum peste infectum, secundum gloss. in capit. pastoralis ubi Abb. & recentio. de offic. ordinat. & Abb. in cap. a nobis 2. de sentent. excommun. & eadem ratione poterit audire confessionem taliter infecti, quia laicus potest audire confessionem constituti in mortis articulo ut per gloss. & doctor. in dicto capit. pastoralis, in capit. ueniens de transactio. & est text. in capit. quem pœnitet de pœnit. distinct. prima, & infra dicemus cap. 27. in 13. casu, quamuis ex generali iuris dispositione laici spiritualia tractare prohibentur, capit. decernimus de iudic. ea tamen omnia quæ in præfato casu dicta sunt exaudienda ueniunt, declarandaque ac intelligēda, ut per Ripam loco proxime relatum sub nu. 48. & tribus seq.

49 Trigesimusprimus † est quia tēpore pestis poterit iudex a fenestra domus suæ, uel alicuius turris litigatorib. in via uel curia eius domus existentibus sententiam proferre, secundum gloss. in l. prima, C. de sententen. ex breui. recita. quam Bal. ibi & ceteri sequūtur & Ias. in l. fi. C. de testam.

50 Quod tamen Ripa loco iam † allegato ad finem intelligit esse uerum, si partes ad eum locum fuerint ad audiendam sententiam citatæ, aliàs sententia non ualeret secundum Salycet. in dicta lege prima per textum in l. si ut proponis, C. quomo. & quando iud.

51 Ideo dicit † consilium esse quòd tempore pestis iudex eligat tribunal in domo sua, uel in aliqua turri, in qua ius dicat ex fenestra, & faciat scribi in actis, quòd elegit sibi illum locum propter periculum pestis, ut docent Bal. & Saly. in dicta lege prima, C. de sententent. ex breui. recit. & hæc illius temporis gratia conceduntur, quamuis iudex regulariter debeat pro tribunali sedere in loco maiorum sententiam proferre, l. cum sententia, C. de sent. & inter. om iudi. quam limitationē ad prædictā regulam generalem firmat etiam Maran. de ordin. iudi. part. sexta sect. expe dita sub numero 83. qui dicit pro illa esse tex. in capitulo statuimus de offic. delegat. libro sexto ibique multis alijs modis limitat eam regulam generalem qui apud illum uideri poterunt.

52 Trigesimussecundus est, † quam mater quæ non petijt tutorem filio tempore pestis excusatur nec incidit in pœnam priuationis hæreditatis filij Mar. in l prima, §. præterea sub numero 89. de quæstio. post Cast. in consil. 382. in antiquis incip. postpositis. faciunt quæ scribit Ripa de priuileg. contract. caus. pest. sub nu. 11.

53 Trigesimustertius est † quia tempore pestis is, qui creatus est tabellio, non tamen est matriculatus, potest conficere instrumenta Ang. in repet. l. si uacantia, C. de bon. vacan. lib. 10. col. decima in l. conficiuntur, §. codicilli de iur. codicill. quod dictum refert & sequitur Alex. in l. fi. C. de testam. Marsil. in l. 1. §. prætere a sub nu. 9. de quæstio.

SVMMARIVM.

1 *Belli tempore remissam esse militibus in expeditione degentibus testamentorum obseruationem & etiam ijs qui in hostico decesserint.*
2 *Belli tempore fit conductori remissio mercedis.*
3 *Nisi tempore contractus uiguisset tempus belli.*
4 *Præfectus arcis qui tempore belli suscepit custodiam arcis tenetur etiam si inde ui extraheretur.*
Conductores agrorum in confinibus Florentinorum non posse petere emendationem ob damnum datum a militibus. ibid.
5 *Nisi tamen non substantia prorsus tolleretur.*
6 *In emphyteuta belli tempore non dari mercedis remissionem.*
7 *Nisi canon responderet fructibus ibi, vel nihil percepisset.*
8 *Quæstuarijs sancti Antonij & alijs einsce modi fieri remissionem tempore belli.*

Sed

Sed hodie hic ordo recessit ab Aula, ibid.
9 *Immunitas concessa ab oneribus ordinarijs ac extraordinarijs non excusat tempore belli.*
10 *Etiam si concessa sit, per uerba multum prægnantia.*
11 *Noua constitutio Mediolani in tit. de oneribus in §. one ribus declaratur.*
12 *Immunitas concessa tempore belli excusat ubi tanta esset amplitudo clausularum & priuilegij ut comprehenderetur etiam casus belli.*
Nisi tanta esset necessitas, ut sine collatione priuilegiariorum non posset prouideri.
13 *Conuentionalis immunitas ubi tanta est necessitas non excusat.*
14 *Sed contra ex causa.*
15 *Ecclesiam teneri contribuere in damnis, quæ ita sunt ecclesiasticis communia vt laicis personis, ex communi.*
16 *Quia contributio illa subrogatur loco damnorum.*
17 *Clericus qui vult uti priuilegio statuti laicorum debet eiusdem censuram subire.*
18 *Ecclesiam munire, uel incastellare, ut uocant, belli tempore licere.*
19 *Facultates laicorum quando dicantur non sufficere, vt ecclesia teneatur contribuere.*
20 *Ecclesiasticas personas debere faciles esse ad contribuendum ubi subest necessitas.*
21 *Caritatis tempore licitum esse panem non habenti auferre habenti.*
Necessitatis tempore omnia esse communia. ibid.
22 *Necessitatis caritatisque tempore licitum esse furari ad depellendam famem.*
23 *Caritatis tempore Annonæ dominos cogi ad eam vendendam etiam uiliore pretio.*

Belli & caritatis temporis gratia in multis restringi dispositiones iuris communis

CAP. XXVIII.

1 Elli quoque tempore plerunque receditur a dispositionibus iuris communis ueluti, quia † diligens illa obseruatio quę in testamentis est necessaria, l. iubemus l. hac consultissima, C. de testamen. in princ. & §. per nuncupationem, & instit. de testament. in princ. & in §. ultimo remittitur ipsis militibus in expeditione degentibus, l. prima de milit. testament. l. milites l. quamquam, & l. penul. C. de testament. milit. l. miles ita, l. quærebatur & l. tertia cum similibus de milit. testament. instit. de milit. testament. in princip. & etiam omnibus qui reperiuntur in hostico solo, l. ult. de milit. test. & l. 1. de bon. poss. ex testam. milit. & supra diximus in præcedenti capite.

2 Item quia † conductori fit remissio mercedis. l. ex conducto in princip. & l. si merces, §. uis maior locat. per quæ iura sic concludit Alex. in l. interdum, §. quod ex naufragio sub num. 5. de acqui. poss. quamuis alias ad uniuersam pensionem soluendam cogi posit, l. ædę, C. de loc. hac tamē in re pulcherrimam tradit theoricam Petr. Bell. Astę. iur. consil. de re milit. part. sexta sub numero decimo & sequent. quę mihi uidetur ad omnem huius difficultatis nodum recidendum maxime accommodanda. Aut enim inquit pactum est, & stabitur pacto, l. prima, C. de iur. emphy. Aut nihil est dictum, & tunc aut damnum est graue, & fit remissio cum sit damnum fatale, dicta l. ex conducto, §. primo locat. Aut est leue & nihil remittitur, quia modicum damnum debet pati conductor, l. conductor, §. si merces eodem titulo.

3 Hæc tamen † quæ dicta sunt de remissione facienda tempore belli, locum non habent quando tempore contractus vigebat tempus belli, aut pestis, vel aliud simile, quod facile potuit conductor præuidere, quia tunc non deberet illi aliqua remissio fieri l. qui bona, §. de illo de damn. infect. Bal. in dicta lege ex conducto, § 1. Alexan. in dicta l. interdum, §. quod ex naufragio, Bell. loc. citat. sub nu. 13. Bossi. de remiss. mereed. sub num. 84.

Quid dicit idem esse quando suberat timor belli, post Alexand. in l. diuortio colum. tertia solut. matrim. cuius sententiæ fuit Ioan. Imol. in consilio 7. quem sequitur Dec. consil. 697. num. 12. & Bald. supra citat. sub num. 15.

4 Et ideo ait † præfectum arcis qui suscipit eius custodiam tempore belli, teneri etiam si inde extraheretur post Ioan. Andr. ad speculato. in tit. de locat. super rubric.

Et conductores agrorum in confinibus Florentinorum non posse petere aliquam remissionem mercedis ob deprędationes eorum militum, quia solent quotannis milites Florentini tales rapinas facere, per ea quę scribit Socin cons. 123. Quidam Iacobus uolum. 4. Alex. consil. 6. lib. 2. ad finem, & Fran. Aret. consilio 148.

5 Nisi † tamen rei substantia prorsus tolleretur, ut per Bald. in l. licet, C. de locat. col. 1. uersic. secundo quęro quem sequitur Boss. in d. tit. de remiss. merced. sub num. 85. qui & alijs modis declarat prout apud illum uideri poterit.

6 In emphyteuta † autem dicit Bell aliter distingui, ut late apud Ias. in l. 1. sub nu. 81. C. de iur. emphyt. qui de mente antiquorum concludit nullam fieri remissionem, cum nulli fructus percipiuntur, & ista est communis opinio, ut attestatur Abb. in c. potuit de locat. sub nu. 18. & Ioan. Imol. sub num. 42. Alexan. in dicto §. quod ex naufragio sub num. 5. & alij quos citat Dominus Clarus in §. emphyteusis sub num. 6. ipse tamen Clar. quantum ad remissionem pensionis distinguit inter pensionem magnam, & paruam ut primo casu uera sit communis opinio, posteriore non item, & intelligit paruam pensionem quæ præstatur potius in signum recognitionis directi dominij, quàm ad rationem fructuum, & hanc opinionem dicit esse multum æquam ac in iudicando sequendam, a qua non uidetur quoque dissentire Bell. loc. supra citat. sub nu. 12. dum loquitur de emphyteuticis contractibus qui communiter fieri solent in ciuitate Astensi, quorum pensiones respondent fructi-

7 fructibus,intelligit rursus† D.Clarus ut ita demum locum habeat prædicta conclusio, quando emphyteuta nihil prorsus perciperet,secus si aliquid etiam intra dimidium eius pensionis quam persolueret, quia tunc illi fieret remisio,& reuera Doctores omnes in hac materia loquuntur quando nihil prorsus percepisset emphyteuta, nisi fortè illud modicum quod ab emphyteuta perceptum foret, ita esset modicum ut nihil par esset, quia idem in utroque casu decernendum esset, iuxta ea quæ diximus supra in loco a simili in uersic.a Nihilo.ad parum.

8 Belli quoque tempore† quęstuatijs Sancti Antonij,Sancti Bouij,Sancti Bernardi, alijsque eiusmodi conducentib. ab Abbatibus eorum locorum quę stuarios illos redditus, faciendam esse remissionem contra generalem conductionis regulam scripsit Bald. in consilio 147.si propter guerras libro tertio quem sequitur Celsus loco iam relato, sed hæc omnis disputatio recessit ab Aula, cum capitulo 9.2 t. sessio. Tridentini concilij sint penitus huiusmodi abolita quæstuariorum nomina, ac exercitationes,

9 sic & immunitas† concessa alicui ab oneribus & collectis ordinarijs & extraordinariis,solitis & insolitis non extenditur ad onera quæ imponuntur tempore belli tam humani quàm diuini, secundum communem aut magis communem opinionem, de qua testatur Ias. in l. si ex toto columna tertia uersiculo. quid tenendum, de leg.1.ubi ait immunitatem concessam uerbis etiam generalibus & amplis, non extendi ad onera quæ imponuntur ratione belli, uel alterius cuiuslibet publicæ necessitatis inexcogitata, Paris. in consil.25.sub numero 73. libro primo, Purpura.consilio 27.numero decimo uolum.secundo consilio. Feudal.diuersorum, ubi & Franciscus ab ecclesia consilio 4.& 5.sub numero sexto. Albens. consilio primo sub numero septimo.& 9.Vasqui de success.creatio.libro tertio,§.21.limit.10 sub numero 18 t.uersiculo hinc est. Cachera, decis.68.sub numero quarto & ibi post eum Nic.Balb.preses consi. seq.sub numero 5.& 6.Bursa.consil.16.sub numero 27.& seq. Guilel. Bene. in cap. Raynutius in uersic. Et uxorem nomine Adelasiam sub numero 468. & sequent.Ripa in tractat.de pest.in tit.de remed.præseruatiuis sub nu.23 t.

10 Vbi amplius dicit,quod† etiam si concessa fuerit uerbis quantum uis prægantibus & generalibus, nō comprehendit onera imposita occasione necessitatum istiusmodi temporibus imminentium, quam sententiam amplectitur quoque idem Ripa in dicta lege si ex toto ad finem & nouissime eandem tanquam communem refert ac sequitur Plot. in l. si quando, C. de unde ui sub numero 17.& sequent. & maxime in statu nostro in quo est decretum in no

11 uis cōstitutionib. in tit.de oneribus,†in §.in onerib. quo cauetur,ut ad onera taxarum,equorū & hospitationis militū etiam exempti teneātur, exceptis ijs qui a principe speciales literas, cum speciali derogatione illius sanctionis habuerint, quo casu non sufficit clausula immunitatis, omnibus & quibuscunque oneribus cum clausula, non obstantibus quibuscunque etiam si de uerbo ad verbum deberet fie ri mentio in specie,quibus omnibus derogetur nisi in specie fiat mentio de immunitate etiam respectu taxarum,& equorum, & onerum belli cum derogatione dicti decreti, secundum communem opinio.de qua testatur Dec.in consilio 165.columna 4. cum sequent.& consilio 68.columna penult.uersic. secundo respondetur. Ias. in consilio 1 t.uolum.4. Felyn.in capitulo accedentes col.3.uersic.Nihilominus communis est, de rescript. quibus accedit Plot. in d.l.si quando, sub nu.20.ubi alijs rationib. confirmat hanc opinionem,

12 Hæc tamen † quæ hactenus dicta sunt de immunitate concessa uerbis quantuncūque generalibus, ut non trahatur ad onera imposita tempore belli, intelligit Petr. Bell.de re milit. part. septima tit. secundo nisi tanta esset amplitudo clausularum & priuilegij ut etiam contineretur casus belli post Paris. in consil.68.lib.1.

Item quando magna urgeret necessitas, ueluti quia tanta esset, ut sine collatione priuilegiatorum non posset prouideri ipsi urgenti necessitati, tunc enim priuilegiarij quoque tenerentur conferre, ut scribit Socin.in dicta l. si ex toto in tertia & quarta conclus.

Si enim ijs casibus confert ecclesia,iuxta notat.in c.non minus de immuni. eccles. ubi Archi. Butri.& Abb. multo magis conferent qui habent priuilegia a principibus, qui non raro sunt munifici ac liberales de alieno, quod reprehendit Luc de pen.in l.actores,C.de exact.tribut.lib.10.

13 Quinimo tāta† posset esse necessitas, quod etiam conuentionalis immunitas, quæ & transiuisset in cōtractum non prodesset, argum.l.fistulas.§.frumenta de contra.empt.& eorum quæ dicit Bartol.in l.Scio §.medico de annu.legat.& in l.sed & si quis,§.quæsitum, si quis cautio. ubi qui suscepit in se periculum casus fortuiti non tenetur de casu ualde insolito,

14 communis tamen est Doctor.sententia,†quod ubi immunitas concessa est ex contractu, & tit.onerosa præbeat quoque excusationem ab oneribus tempore belli, ut dicit Rol.a Vall.in consilio 76.sub numero 23. libro secundo & probat in consilio quinto sub numero 53. libro primo. Nat. in consilio 297. sub numero quarto & decimo libro secundo Boss. in tit. de princip. sub numero 51.& alij quos supra citauimus, libro septimo capitulo septimo sub numero 26.

15 In damnis autem † quæsita communia essent ecclesiasticis sicut laicis, tenentur ecclesiastici contribuere, ueluti quando imminet inuasio uel direptio ciuitatis, aut depredatio territorij,& compositio fit in pecunia, de quo per Bartol.in dicta l.nullus, C.de cur.publi.libro 12.quod late tractat Ias. in dicta l. si ex toto sub numero 16.cui accedit Bell. loc. iam relat. sub numero septimo Ancharan. in consilio 96. super dicto dubio, & receptissima est omnium opinio, quod ubi agitur de imponenda collecta, quæ respicit communem utilitatem tam clericorum quàm laicorum semper clerici teneantur contribuere cum laicis, secundum ea, quæ scribunt Ancharan. Butri. & Abb. in dicto capitulo non minus de immu.

nu. eccles. Anchar. in dicto consil. 96. ad finem, Paris. consilio 25. sub numero 74. libro primo Bene. in cap. Raynutius part. prima uersiculo & uxorem nomine Adelasiam sub numero 370. Cacher. decis. pedem. 68. sub numero 10. dicens idem sentire summam Angel. in uersic. immunitas sub num. 37. uersi. distinguo tamen Ias. in l. placet sub num. 14. C. de sacr. eccles. D. Alciat. in l. ad instructionem in princ. C. de sacros. eccles. Ioan. de Plat. in l. ad reparationem, C. de aquaeduct. lib. 12. Marsil. in praxi crimin. §. aggredior sub nu. 63. & de bannit in uersic. ciuitate sub num. 88. Nat. in consil. 311. sub nu. 4. libro 2. Corn. in consil. 85. sub num. 15. libro 4. Fere. de Gabel. sub nu. 432. Tomat. de collect. fo. 74. Testas. de collect. par. 4. cap. primo num. 18. 35. & 34. Cassa. in consuet. Burg. tit. 1. des iustices, §. 4. sub numero 21. uersic. quid dicendum.

26 Cum enim collecta istiusmodi subrogetur loco depulsionis damnorum quae communia fuissent tam clericis quàm laicis, non est mirum si & ipsi quoque contribuere debeant, per ea quae scribunt Bald. & Ioan. de Plat. in l. nullus per illum text. C. de decur. libro decimo Ancharan. in capit. quamquam de censi. lib. sexto & in dicto cap. non minus, ac alijs locis supra citat. Naturae enim congruum est, ut quem sequuntur commoda eundem sequantur in commoda, l. secundum naturam de regul. iur. clem. 1. de censi. & qui uitam similem suscipiunt, sentiant quoque eandem in legibus disciplinam, capit. si archiepiscopus, §. ult. de tempor. ordin. cap. recolentes

27 de stat. monach. facit † quod scribit Bald. in l. omni, C. de sacros. eccles. in l. 4. C. ad leg. Falcid & in l. 1. C. de contr. emptio. quibus in locis nule ecclesiam & clericos qui uolunt uti beneficio statutorum laicorum debere quoque pati eorundem cēsuram quam sententiam probat Rip. lib. 1. resp. c. 4. sub nu. 5. An

28 autem † tempore belli liceat in ecclesia propugnacula facere, seu illam munire, aut incastellare, ut uulgo uocant, tradit Petr. Bellus in dicta 6. par. cap. 2. ad fin. apud quem poterit uideri resolutio difficultatis, quamuis D. Alciat. dicto libro 4. sub numero 121. putent simpliciter tempore belli id fieri posse post Innoc. in cap. cum ecclesia de immun. eccles. & Ludou. Roman. in dicto §. de uiro, sub numero 88. uersic. 4. probatur post Innocent. in cap. cum ecclesia de immun. eccles. Qui Bellus sub num. 12. dicit unum ualde notandum in ea materia, quando facultates laicorum non dicantur sufficere ad hoc ut ecclesia teneatur contribuere, ut scilicet tunc forte

29 id dici possit, quando onera † absorbent paulo minus quam fructus & reditus, arg. l. qui bonis de cessio. bon. ubi Bar. & per eundem in l. pen. de alimen. & cibar. leg. quamuis sub nu. 8. dicat id esse arbitrarium Dioecesano per tex. in dicto cap. non minus de immun. eccles. ubi dicitur episcopum & clerum inspicere debere, quanta sit utilitas ac necessitas occurrens, quando dicuntur facultates laicorum non sufficere, & per alias rationes quod uerius & honestius esse puto, qui insuper ait, sed & ipsos ecclesiasti

30 cos debere, † cum uere subest causa, faciles se praebere collationi, ne in illos obijci possit, quod philosophus obiecit imperator in l. professio, C. de muner. patrimo. & in eosdem usurpat Luc. de pen. in l. fi. circa finem uersi. honeste igitur facerent clerici, C. de exact. tribu. lib. 10.

31 Caritatis pariter † seu caristiae ut uulgo uocant tēpore coarctantur iuris communis dispositiones, & propterea dicit Bar. in l. 1. § fin. ad leg. Rhodi. de iac. quòd tali tempore panem non habens potest auferre alteri illum habēti, quia tempore necessitatis omnia sunt communia, ita notant Bart. per illum text.

32 post gloss. in uersi. conferre & dicunt Alberi. & † Fulgo. in l. 2. §. si conseruatis ad fin. eod. tit. hoc tempore licere furari, & per uim capere ad depellandam famis necessitatem, c. si propter necessitatem de fur. & c. sicut 44. dist. & plenius infra dicemus.

33 Hoc quoque tempore coguntur † frumentorum & aliarum rerum comestibilium domini, etiam prętio paruo & minus iusto eas res uendere, Bar. in l. 1. §. cura carnis in 2. oppo. de offi. praef. urb. Bar. in l. annonam de extraordin. crimin. Bal. in l. si pendentes, §. si quid de usufr. Albe. & Fulgos. in d. l. 2. §. si conseruatis ad finem.

SVMMARIVM.

1 *Pacis tempore ab ijs discedi quae tempore belli constituta fuerint.*
Sententiasque contra rebelles tempore belli latas pacis tempore censeri reuocatas ibid.
2 *Nisi ex alijs causis sententiae latae fuerint, ueluti contra eos qui uertere solum.*
3 *Prędia bello amissa, finito bello dominis ea esse restituēda*
4 *Pacem esse loco restitutionis, nu. 5.*
6 *In materia restitutionis tempore pacis faciendae, quomodo sit distinguendum sub nu. 7. & 8. & 9.*
10 *Principem legi contractus sub esse.*
11 *Fiscus facta pace tenetur ea restituere in quibus factus est locupletior.*
12 *Tertius qui consecutus fuerit bona ablata tempore belli, in executione sententiae, quae tempore pacis rescindatur tenetur ea restituere.*
13 *Ius procedens ex sententia, illa reuocata reuocatur.*
14 *Verbum plenariè in restitutione prolatum importare ampliorem restitutionem.*
15 *Alienata non restituuntur etiam si in restitutione dicatur nisi ex contractu gratuito, secus ex oneroso.*
16 *Pacis pro bono detrahi regulis iuris communis.*
17 *Ciuitas ubi inquietatur ex discordijs aliquorum possunt cogi ad cauendum de non offendendo, aliàs possunt eijci è ciuitate.*
18 *Plura exempla quibus scandali euitandi gratia a dispositione iuris communis disceditur remissiue.*
19 *Periculum ubi est in mora discedi a dispositione iuris communis.*
20 *Debitorem propria auctoritate capere licere quando periculum est in mora.*
21 *Etiam si fuerit clericus.*
22 *Facinorosus impune diu toleratus, ubi ad poenam trahitur mitius punitur.*
Carcerationem diutinam minuere poenam debitam ibid.
23 *Reatus quid sit.*

Pp Carce-

Carcerisque pœnam omnium miserrimam ac molestissimam esse. ibid.

24 *Noua constitutio Mediolani in §. imputari in titulo de Bannitis declaratur.*

25 *Cessationis gratia priuatur quis iure suo.*

26 *Scholasticus uagus & a studijs deses non potitur priuilegio scholasticorum.*

27 *Quod & in doctore procedit.*

28 *Cessatione pœna remittitur perseueranti imposita.*

29 *Temporis tarditatem inducere iuris communis restrictionem.*

Vt in eo qui debito tempore non petit petitorium suspendi. ibid.

30 *Temporis antiquitate rerum alienarum dominia acquiri.*

31 *Balbi ac Andreæ Tiraquel. tractatus de præscriptio. iudicium.*

32 *Fratres separatim uiuentes, antiquitate temporis præsumuntur hæreditatem diuisisse.*

33 *Leuiores sufficere probationes in antiquis.*

34 *Cranetæ opus de antiquitate temporum commendatur.*

35 *Temporis antiquitati pleraque tributa priuilegia multis exemplis declarari, remissiue.*

Tempori pacis plurimum tribui in restringendis iuris communis dispositionibus idemque esse cum periculum est in mora, vel cum de temporis antiquitate agimus.

CAP. XXIX.

1 PAcis quoque tempore † discedimus ab ijs quæ generaliter tempore belli constituta sunt, & propterea dicit Bald. in tit. de pace const. in §. priuilegia omnia sub num. 38. & idem uidetur sentire in §. sententia quoque sub num. 82. Sententias contra rebelles prolatas rebellionis & belli prætextu, cum secuta fuerit pax, censeri reuocatas, secus si aliò respiciant, puta quia ex causa mutui vel alia ciuili extorres facti fuerint, & ideo inquit Petr. Bell. de re milit. par. 10. tit. 1. sub nu. 13.
2 quod † exititij Mediolanenses, qui ante bellum uerterant solum, & erant vt vulgo dicitur banniti propter crimen, quamuis sit in genere parcitum rebellibus, in fœdere & pace, non tamen censebuntur patriæ restituti, nisi amplitudo fœderis aliud suadeat, refert etiam Bal. in tit. de pac. const. in §. posses-
3 siones sub nu. 85. quod prædia † amissa propter bellum, & quæ quis ante illud possidebat debent eo finito restitui prioribus possessoribus, & si ipsi interim forte illa occupauerint, debere eos in possessione sua defendi, & aduersario de spolio agenti obstare exceptionem dolo facis &c. quod & respicit Bal. in §. omnes sub nu. 92. eo. tit. & cum Bal. concordare uidetur Afflict. in cap. 1. de uasall. decrep. ætat. in col. 1. dum dicit pacem non solum esse loco simpli-
4 cis indulgentiæ † sed etiam restitutionis in integrum ad præiudicium quoq; tertij in quem bona fuerunt translata, per consi. Fulgo. 143. & Alex. in cons. 190. & cons. a 16. lib. 2. facit quod scrib. Ang. in l. si quos
5 de cap. & post. reuers. ubi cum pax † secuta est in fortioribus terminis affirmare uidetur antiquis dominis non solum faciendam esse restitutionem bonorum immobilium, sed etiam mobilium.

Sed ex ijs quæ tradunt Doct. in locis infra citandis, & nouissime Petr. Bell. dicta part. 20. tit. primo
6 de re milita. † sic uidetur uniuersa hæc difficultas distinguendo posse resolui, aut in capitulis pacis seu fœderatis fuit nuncupatim cautum bona tam mobilia, quàm immobilia restituenda esse, & tunc ut dixit Ang. in dicta l. si quos qui loquitur in ijs terminis parcendum est, l. 1. §. si conueniat, deposit. l. contractus de reg. iur. cum enim partes contractus fœdera
7 sic potuerint ac uoluerint facere † quatenus eis placuerit, standum est, l. 1. §. pueritiam in uersic. ratus de postul. institut. de lege. fusci. cani. in princip. cum similibus ibi adnota. Aut uit simplex pax & parcitur rebellibus nihilque dictum fuit de bonis restituendis, & tunc rursus est distinguendum, quod aut remissio illa sonat in indulgentiam aut in restitutio-
8 nem. Priore casu, cum per † indulgentiam culpa, & reatus tantum remittitur & consequenter eius pœna, bona non restituuntur, gloss. instit. quib. mod. ius patr. potest. sol. §. cum autem in gloss. ult. l. secunda l. tutor cum tribus legibus sequent. & l. si pater, C. de sent. pass. nisi aliquid plenius in indulgentia ipsa exprimeretur, quia tunc illud sequendum est, l. pen. C. de sent. pass. & per doctor. in locis proximo allegatis: Aut sonat in restitutionem, & sic aliquid pluris,
9 quam importet indulgentia, † & tunc si bona translata non sunt, secus si translata fuerint, quia adhuc restituuntur, sic tradit Bart. in l. ultima col. 3. C. de sent. pass. & restitut. princeps enim quia talia bona
10 transtulit † subest legi contractus, l. digna uox. C. de legib. cum sua materia, ita Bal. in l. Gallus, §. & quid si tantum de liber. & posth. qui refert Cyn. dicentem ita iudicatum fuisse Bononiæ, & dicit Petr. Bell. hanc esse communem omnium sententiam, dicto titulo primo part. decima sub numero uigesimoprimo, qui limitat prædictam conclusionem in quatuor casibus.
11 Quorum primus, † est in ijs in quibus fiscus factus est locupletior ut per Bartol. in dicta l. ultima columna tertia quicquid dicat Angel. in dicto §. & quid si tantum.
12 Secundus casus est, † nisi tertius in quem translata sunt bona ea consecutus fuerit iuris ministerio, quod processit a sententia condemnatoria lata super ipso crimine cuius gratia facta est remissio ac restitutio, omnis enim alienatio, quæ immediate prouenit ab ipsa sententia reuocatur,
13 † reuocata ipsa sententia etiam si per restitutionem reuocatur, Angel. in lege si pater filium de adoptio. & fuit originarium dictum Cyn. in dicto §. & quid si tantum, ut refert ibi Alexand. sub numero decimonono uersiculo quod intellige, pro quo est textus in lege tertia, §. si deportatus de bonis liber. & in l. si libertus, aliàs siue

patro-

patronus, de iur.patrona. & hanc ſententiam com-
munem eſſe, teſtatur Bellus loco iam alleg.in a.limi
tat.ad finem .

14 Tertius eſt † quando iu reſtitutione adeſſet ali-
quod uerbum per quod talis induceretur reſtitutio
ueluti quia adeſſet uerbum plenarie , aut aliquod
aliud ſimile uerbnm, ut per Fely.in c. inter quatuor
de maior & obed.

15 Quartus eſt† quandn dictum id eſſet in reſtitutio
ne, quod Petr.Bellus loco ſupra cita intelligit, quan
do princeps alienaſſet ex contractu gratuito , ſecus
ſi in alium tranſtuliſſet ex contractu oneroſo , quia
tunc uon fieret auocatio, & ita intelligit Dec in con
ſilio 525.numero octauo & conſilio 407. ſub nume
ro decimoſeptimo .

16 Pro bono† qunque pacis detrahitur iuris diſpoſi-
tionibus ex his, quæ habentur in uerſic.pro bono pa
cis noſtræ, ibiqne Abb.& Doctor.de maio.& obed.
c.2.uerſic. pro bono pacis, c.1.de mut.petit.in uerſi.
ſententia & in uerſic. concordia terminatis, facit c.
cauſam quæ de teſt.b. in c. querelam de ſimon.in c.
fi. de tranſact.in l. æquiſsimum de nſufr.& quod uo
luit Bart in l.furti de ijs qui nnt.infam.

Quod ſi ciuitas iniquietaretur propter diſcordiã
17 aliquorum ,† poſſet eos iudex compellere ad pa-
cem, facit c.2 de deſponſ.impub.ibi pro bono pacis,
& quod ſcribit D.Clar.in praxi. Crimin. quæſt. 47.
ſub numero quinto ubi dicit quòd quando ſubeſt
timor ſcandalorum pro bono pacis poſſunt officio
iudicis partes tumultuautes cogi ad inuicem cauen
dun. de non offendendo, alioqui ſi recuſent poſſunt
ejici è ciuitate, ſub graui comminatione pœnarum,
18 faciunt† quæ ſcribit Ludou. Roman in dicta l ſi ue-
ro, § de uiro ſub num. 28.ſolut. matrimon. ubi per
multa exempla oſtendit propter ſcandali euitatio-
nem multa introducta eſſe ad reſtrictionem ac limi
tationem iuris communis, cum ijs quæ annotantur
a ſcholiaſte ad dictum locum Romani.

19 Propter periculum quoq;† quod in modici tem-
poris mora uerſatur, legis generalitati ſæpiſsime de
rogatur l.de pnpillo, §.ſi quis rinos de oper.nuutiat.
l prima de dam.infect.l.ſi qnis filio exhæredato, §.hi
autem in fi de iniuſt.rup.l.final.de appel.recip.l.mu-
lier, §. ſi hæres ad Trebell.l. ſi magiſtratus de priuil.
credit. l.prima, §.final.de ſer.l.diuus in principio de
petit. hæredi. capitulo baptizari & ibi gloſſ. diſtin-
ct.o.quinta .

20 Et propterea quando periculum eſt † in mora li-
cet capere debitorem ſuſpectum de fuga, l.ait præ-
tor de ijs quæ in fraud. creditor. gloſſ. Angel. Iaſ.
Gomeſ.& alij inſtitut. de actio. in principio etiam
die feriato in honorem dei ſecundum gloſſ. in l.fi.
C.de fer.

21 Et etiam† clericum ut dicit Abb.in c.cum nnu ab
homine col 4.de iudi ubi & Bal.in 3.col.& in c.dile-
ctus in 5.col.de appellatio.per tex.in capit.olim de
reſtit.ſpoliat. quibus accedit Iaſ.in d.§.ſi quis riues
col. 2 ubi pluribus alijs inſtantijs exornat hanc re
gulam & D. Alciat.dicto lib. 1.ſnb num 98. quibus
poſſunt addi quam plurimi alij caſus quos proſe-
quitur Ludouic. Romanus in dicto §. de uiro ſub
uumero ſeptuageſimnprimo.

22 Is pariter † qui patrato facinore toleratus fuerit,
diuque impune egerit ſi ad pœnam trahatur mitius
punitur , argum. eius qni diutino tempore inſeatus
fuerit, l.ſi diutino de pœn. per quem ſic firmat Do.
Alciat. dicto libro primo ſub numero 97. qui dicit,
23 Reatnm † nihil fuiſſe aliud quam habitum reorum
cum ſquallidi promiſſa barba de ſalute litigant &
rerum anxij ſataguut, idemque eſt ſi ditius in carce-
re detentus fuerit, quia tunc clementius eſt punien-
dns & ab ordinaria iuris communis pœnæ diſcedi-
tur per tex. quem Andr. Tiraquel.ſupra citatus dicit
fore ſing. eſſe in l.omnes, C.de pœn.ubi tempns car
ceris computatur in tempus exilij, quia non medio
criter uidetur afflictus cui carcer domus fuit, pœna
omnium miſerrimeue moleſtiſsima , ut quæ nobis
auferat rem omuium gratiſsimam ac prætioſiſsi-
mam , hoc eſt libertatem ipſam ut pulchrè diſcurrit
And. Tiraq. de pœn.leg.mitigan.cauſ.41.per totum
24 ſic & in nonis conſtitutionibus † in titulo de banni-
tis in §. imputari , receptator banniti a principe uel
eius locumtenente aut officialibus ciuitatum ha-
bentibus merum & mixtnm imperium tolerati
uou punitur acerbiore illa pœna receptatoris ban-
nitorum .

25 Ceſſatio ſimiliter † per aliquod tempus a mune-
re ſibi iniuncto facit, ut quis iure ſibi eo iu officio
quæſito priuetur, l.tertia, C.de domeſ. & prot. libro
duodecimo & l.final. C.de aduoc.diuer.iudi.ubi ad
uocati protectores, uel id genus Palatini qui ab eo-
rum munere quinquennio deſtiterint, ab albo abra
duntur, atque illo munere priuantur tanquam indi-
gni , l. nequidam . C.de teſtam.milit.ubi qui mili-
tiam nou continuant indulgentia principis nou
fruantur, l. ſemper de iur.immuni.nbi immunitate
artificibus conceſſa non fruuntur , qui artem am-
plius non exercent .

26 Qnod in ſcholaſtico † receptum eſt qui uagus &
a ſtudijs deſes uitam degat, argum.l.qui in collegio
de excuſ.tuto. trad. Doctor. in l. prima ſolut.matri-
mon.Menoch.de arbitra.iudi. caſ.237. ſub uumero
30. Rip. in dicta l. prima ſub numero 38. qui citat
27 Dec.in conſilio 177.& uolunt† idem quoque eſſe iu
doctore , qui iuris peritiam non exerceat, qua de re
latius tractanimus poſt cæteros in dicta l.prima ſo-
luto matrimon. quàm ut hic referendum ſit.

28 Sic etiam † propter ceſſationem certo tempore
factam, reſtringitur lex pœnam perſeueranti impo-
nens , ut in l. alia , C. de ijs quibus ut indigni. ubi
licet commodo teſtamenti priuetur qui falſum uel
inofficioſum teſtamentum arguar, ſi tamen a cœ-
pta lite deſtiterit teſtamentarium commodum
non amittit, in l. in ſeruitutem, §.petiſſe de bo.liber.
ubi patronus qui cœptum iudicium capitale in li-
bertum deſerit. iure patronatus non mulctatur, in l.
qnamuis de in ius uocan. ubi filius uel libertus qui
patrem nel patronum in ius uocauit ſine uenia, non.
mulctatur edicto prætoris ſi omiſſa lite ſuorum hu-
manitatem experiri malit in l. is qui ſe de re.uendi
in l.in criminali, C. de iuriſd.omn.iudic.& in cap. 1
§.porro quæ fuit prima cauſ.bene.amitt.ubi ceſſan-

tes ab indebitis iudicijs, & a mendacijs ordinarias iuris pœnas euitant.

29 Temporis quoque tarditas† inducit iuris communis restrictionem, ut in eo qui non debito tempore petijt cum spoliatus esset, suspenso petitorio, super possessorio procedi, cap. pastoralis de caus. possess. & proprietat. in c. auditis de procur. & in casibus Bart. in l. is qui reus ad finem de publi. iudi. & in l. si mater §. eandem de exceptio. re. iud. & D. Alciat. dicto lib. 1. sub num. 99.

30 Temporis quoque antiquitate,† in pluribus regulis iuris communis discedimus, uel uti cum dicimus temporis antiquitate rerum alienarum dominia usucapi ac præscribi, l. traditionibus ubi Alex. Salv. & Ias. ac alij per illum textum, instit. de usucapio. in princ. ibique doctores omnes & integris tit. in ff. & C. de usucapio. & præscript. quam rem qui malit per sua membra distincta plenius intelligere, adire

31 poterit Balbum† in eius plenissimo eruditissimo, atque luculentissimo tractatu de præscriptio. & Andr. Tiraq. in tractat. eiusdem inscriptionis, quamuis illi non respondeat rerum copia cæteris Tiraquellianis laboribus.

32 Sic etiam† temporis antiquitate in fratribus separatim habitantibus præsumitur diuisio, l. si filius, C. de petit. hæredit. per quem sic tradit D. Alciat. in d. lib. 1. de uerb. signific. sub nu. 97.

33 Antiquitati quoque† temporis rursus & illud tribuitur, quod leuiores in ea sufficiunt probationes, ob difficultatem probationum, l. penult. de probatio. capit. cum causam eod. tit. capit. ueniens de testi. per quæ iura sic concludit Crauet. de antiqui. tem. po. part. 1. in princ. & per discursum totius illius sub

34 utilissimi† copiosissimi atque ingeniosissimi operis, in quo larius diffusiusque a grauissimo illo ac consultissimo uiro, partes omnes ad hanc materiam attinentes explicantur, quàm titu. aliquid addi posit, aut hic præter institutum nostrum prolixius referri.

35 Solent pariter† & temporis antiquitate pleraque alia adscribi quæ prosequuntur Doct. in l. uinum si cert. petat. & aliqua refert D. Alciat. d. lib. 1. sub nu. 100. & quæ pleniore stylo tractantur a Ludo. Rom. in d. l. si uero, §. de uiro sub nu. 76. in 53. limitatione ubi quindecim enumerat casus, in quibus fit iuris communis muneris remisio, temporis antiquitatis causa.

SVMMARIVM.

1 *Generali priuilegiorum derogatione, non continen i priuilegia in corpore iuris inserta.*
2 *Idemque esse cum priuilegium est iuratum.*
3 *Qualitatis paritatem inducere derogationem iuris communis quo ad euitandam pœnam.*
Quod pluribus exemplis declaratur. ibid.
Consanguineus iudex inter consanguineos non potest recusari ob paritatem affectionis.
4 *Idemque est in testimonio consanguinei.*
5 *Et in iudice canonico, inter canonicos.*
6 *Qualitatis a statuto requisitæ probatio ubi deficit, deficere dispositionem statuti.*
7 *Vbi tamen qualitas illa respiciat substantiam statuti.*
8 *Qualitas ob quam lex aliquid inducit, ubi deficit, deficit dispositio.*
9 *Belli qualitate cessante, censeri belli gratia disposita sublata.*
10 *Præfectorum militarium scopus in constituendo tempore belli.*
11 *Qualitates alias remissiue tractari.*
12 *Quantitatis circumstantiæ quæ adscribenda sint, in restringenda iuris communis dispositione.*
13 *Nimia rei contumacia, immissum in possessionem rei seruandæ causa, antiquum possessorem expellere, ex primo decreto possidentem eadem ratione fructus suos facere &c.*
14 *Tria requiri ad hoc ut tales missiones in possessionem ex primo decreto locum habeant.*
15 *Sicque intelligenda esse omnia iura loquentia de missione in possessionem.*
16 *Reus ubi comparet ac se defendit in iudicio iure ordinario procedi debet.*
17 *Statutum Ticinense in ciuilibus sub numero secundo de ordine mittendi in possessionem tedialem declaratur.*
18 *Tedialis possessio quid sit.*
19 *Contumaciter perseuerante reo abesse, effectus tedialis possessionis contra illum procedit.*
20 *Intellectus l. Fulcinius, §. final. quibus ex caus. in poss. eat. secundum Bart.*
21 *Et secundum gloss.*
22 *Intellectum. Bar. ad dictam l. Fulcinius, §. fi. ueriorem & communiorem esse &c.*
23 *Nimia contumacia quæ dicatur.*

Qualitatis & quantitatis circumstantias referri, ex quibus generales iuris assertiones restringuntur.

CAP. XXX.

Qualitate plerunque eius de quo disputatio est, patiuntur iura generalia restrictionem, ueluti cũ
1 † generali priuilegiorum derogatione haud quaquam infirmari ea priuilegia defendimus, quæ in corpore iuris inserta sunt, glo. in l. secund. §. legatis de iudi. in uersic. non compelluntur, quam sequitur ibi Bart. & idem Bart. in l. hæres absens in princip. idem Bart. gloss. & Bart. in auth. qua in prouincia col. 1. uersi. uel. dic uerius, C. ubi decrimine ag. opor. Bal. in 3. col. uers. 3. est solutio ibique & Castr. Bartol. in extrau. ag. ad reprimendum uersic. non obstantibus in penult. col. Castr. in l. 1. de legi.

2 Idemq; † est quando priuilegium iuratum asserimus generali pariter derogatione principis nõ tolli, c. cum non liceat in fine de electio. lib. 6. ubi gl. fi. c. constitutus de rescript. Butr. Imol. & Abb. in cap. 1. de ijs quæ fiunt a maior. par. cap. Cyn. & Castr. in l. fi. C. si contra ius uel uti l. publi. ubi Ias. sub numero 5. D. Al-

D. Alc. dicto libro 1. sub nu. 87.
2 Qualitatis quoque † paritas inducit derogationẽ
iuris communis quo ad euitandam pœnam, uel in-
teresse ob non impleta promissa, ut in l. qui autem,
§. sed si quis de const. pecu. ubi si Titium tibi fideiuſ
sorem dare promisi, nam alium æquè idoneum præ-
stando liberabor, in l. si quis domum locat. ubi si con
ductor locata domo frui non posſit liberatur loca-
tor, si aliam æque commodam præstare paratus sit.
3 Sic etiam † paritas affectionis facit ut consangui-
neus partis qui regulariter in iudicem si datus sit re
cusari potest, non poterit si æque consanguineus sit
recusanti, glo. in c. postremo de appellatio. l. non so-
lum, §. 1. de rit. nupt.
4 Idemque † est in testimonio consanguinei, glo. no
tab. in c. 1. 3. q. 5. Anto. Gab. de restit. q. 13. sub num.
15. in 11. limitat. maxime si sint bonę famę & quali-
5 tatis Io. Ana. in consil. 52. uersic. duobus. Et † in iu-
dicio concanonici glo. in c. cum canonicus de offi. de
legat. per quas glo. sic conchidit Lud. Roman. in d.
l. si uero, §. de uiro sub numero 40. in 18. fall. solu-
to matrimon.
6 Qualitatis quoque † a statuto requisitæ probatio,
ubi deficiat, cum sit fundamentum intentionis illius
qui ei innititur, deficit quoque dispositio, cap. 1. ubi
Ioan. Andr. de homi. libro 6. l. mancipia, C. de ser. fu
git. l. diuus de re iudic. l. 2. §. docere ui bonor. rapto. l.
l. prima, § ait prætor ubi Bar. ne quid in flumi. publi.
Ias. in l si extraneus in fi. de condictio. cauſ. dat. Dec.
in consil. 524. colum. 1. Curt. sen. in consil. 59. sub nu
7 mero 7. cum simil. quod tamen intelligit † Dom. Al-
ciat. dicto libro primo sub num. 77. quando qualitas
illa uerisimiliter respicit substantiam rei secus si ex-
trinsecus addita proponatur, ueluti quia exempli
gratia proposita sit, uel quia post legem generaliter
positã, qualitas in fine legis addita sit, per l. regula,
§. licet de iur. & fact. ignor. l. prima. §. quod uul-
gò, quod ui aut clam, & Bartol. in l. Titia soluto
matrimon.
8 Sic etiam † si qualitas ob quam lex aliquid inducit
cesset, cessat pariter dispositio, ueluti cum furoris,
prodigalitatis, aut uitæ turpis gratia aliquid indu-
ctum est, cessat enim dispositio, l. prima uersic. tan-
diu de curato. furio. l. Imperialis. C. de nupt.
9 Multa quoque † belli tempore iniqua constitutio
ne introducta, belli qualitate cessante at pace intro
ducta abolentur, ut dicit Do. Alciat. loco iam citat.
sub num. 78. per text. in l. prima in princip. C. de ca-
duc. tollend.
Quia milites præfecti in cognitionibus non tam
10 † ius & æquum, quàm magnitudinem pecuniarum
spectare solent, quod ij, ut Mutianus aiebat, bello-
rum sint nerui, qua de re supra in præced. cap. disse-
uimus, & in pulchro casu prædictam assertionem re
stringit Petr. Bellus de re milit. part. 6. tit. 2. ante nu.
22. post Rom. in consil. 459.
11 Alias † qualitates quæ ad personam, rem, locum,
& tempus attinent supra suis peculiaribus locis pro
secuti fuimus, tametsi multas earum inculcet, pro-
miscueque tractet D. Alcia. dicta l. 1. a nu. 74. usque
ad numerum 89. & multa quoque supra diximus li.
2. de impropriatione uerborum facienda ob condi-
tionem seu qualitatem personæ, quæ huic loco
optime deseruire possent; sed ne actum agere ui-
deamur, ab eorum relatione supraſedendum esse
duximus.
12 Quantitatis † circumstantiæ adscribit D. Alciat.
dicto lib. primo sub nu. 89. geminationem actuum,
personarum multitudinem ac numerum, nimiam
contumaciam, criminis immanitatem uel atrocita-
tem, quorum omnium gratia plerunque receditur
a communibus generalibusque iuris dispositioni-
bus, & prosequitur nonnulla exempla in sequent.
num. quæ nos latè supra explicauimus in alijs princi
palibus circumstantijs.
13 Non omitto tamen exemplum illud, quod post
Ludou. Roman. in d. §. de uiro sub num. 80. qui cæte-
ra id genus prosequitur, dicit missum in possessio-
nem rei seruandæ causa, in nimiæ obstinationis ad-
uersarij pœnam, antiquum possessorem deijcere. l. 3.
§. duas de damn. infect. & missum in possessionem ex
primo decreto eadem ratione fructus rei in cuius
possessionem missus est acquirere, per l. Fulcinius, §.
fi. quibus ex cauſ. in possess. eat.
14 Quia ad hoc † ut tales missiones in possessionem
locum habeant, ita ut proficisci ex illis posſit affe-
ctus ille de quo loquitur Dom. Alciat. tria sunt ne-
cessaria, secundum Bal. in cons. 261. in prin. uol. 5. &
in consil. 65. uolum. 4. hoc est ut primum interue-
niat petitio, eademque certa, rursus ut summatim
constet de debito, insuper quòd debitum sit uerum,
quibus addi potest quartum, ut reus sui copiam
non faciat in iudicio, sed ita contumaciter absit, ut
eius contumacia sit impeditiua processus ad defini-
tiuam sententiam, ut dicit Castr. in consil. 128. nu-
mero primo uersiculo sed contumacia uolum. pri-
mo, cuius sententiæ accedit Roman. in consil. 454.
sub numero tertio, qui dicit missionem in posses-
sionem esse pœnam contumaciæ eius qui se non de
fendit, & idem sentit Bal. in dicto consilio 95. col. 2.
15 uolum. quarto, & ita intelligenda † esse omnia ibi
loquentia de missione in possessionem ex primo de-
creto affirmat Castr. in dicto consilio 128. alioqui si
16 in iudicio comparet † ac se defendit iure ordinario
procedi debet, l. cum proponas, C. de bonis auctor.
iudic. possid. ubi Bald. Salycet. & cæteri per illum
textum, l. hæc autem actio, quibus ex cauſ. in possess.
eat. specul. in titulo de primo & secundo decret. in
§. sequitur ad finem, Bartol. & Doctor. in l. si finitis
§. Iulianus de damn. infect.
17 Et hæc faciunt † ad intellectum statuti nostri Ti-
cinen. ciuil. sub num. 2. De ordine mittendi in posses.
sionem tedialem actorem in contumaciam rei se
18 non defendentis, quia tedialis † illa possessio de
qua loquitur ipsum statutum, est possessio ex primo
decreto, ut colligitur ex uerbis ipsius statuti, & pro-
pterea ubi quis missus esset in possessionem tedia-
lem concurrentibus prędictis requisitis necessarijs,
19 si † adhuc contumaciter perseueraret in se non de-
fendendo reus, locum haberet effectus ille contu-
maciæ, de quo in dicta l. Fulcinius, §. final. quibus
ex cauſ. in possess. eat. ubi Bartol. & Doctor. sed

Bartol.ibi & in dicta l.si finita, §. Iulianus col.pen.
20 uult † tunc demum creditorem in possessionem mis
sum ob nimiam rei contumaciam suos facere fru-
ctus, si iudex ita expresse decernat, & ita intelligit
text.in dicto §.final.quod uidetur secutus esse Bald.
21 in consilio 54. libro secundo gloss. tamen † in dicto
§.final.quam multi sequuntur ut ibi Alexand.refert
ad Bartol.contrarium sensit, ut imo ex dispositio-
ne dicti §. sine decreto iudicis creditor ob nimiam
rei contumaciam faciat fructus suos, sed idem
Alexand.in dicto §. Iulianus sub numero 107. sequi
22 tur opinionem † Bartol. tamquam ueriorem. &
multos adducit qui illam probant, ita ut uideatur
etiam æquior, ne uideatur pars ipsa in sua quodam-
modo causa sibi ipsi ius dicere, contra l.1.C.ne quis
in caus.propr.ius sibi dic.cum non sit in claris, quod
lex affectum istum operetur ipso iure.
23 Quæ autem † in proposita quæstione dicatur ni
mia contumacia, Alexand.in locis supra citat. di-
cit declarari apud speculator. in tit. de primo & se-
cundo decreto.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantia probabilis, iusta probat, causam restrictio-nis iuris communis.*
2 *Ignorantia constitutionis uel decreti excusat quo ad qui tandam omnem pœnam.*
Secundum communem.
3 *Nisi delictum a statuto punitum esset quoque a iure communi punitum.*
4 *Iuris communis dispositionem non esse licitum ignorare*
5 *Pleraque exempla remissiue poni.*
6 *Percutiens ignoranter clericum non incidit in pœnam excommunicationis.*
7 *Iniuriarum non tenetur qui compellat virginem in habi tu non incedentem.*
8 *Incestus ignorantia excusat filios tali matrimonio natos ab illegitimate.*
9 *Incestus pœna non tenentur coniuges ignorantes.*
10 *Receptator banniti ignorans excusatur a pœna.*
11 *Noua constitutio in tit. de bannitis & eorum recepta. in §. nulla declaratur.*
12 *Rescriptum non uitiatur ex eo quod quis in supplici libel o mentionem non facit beneficij quod sibi collatum fuisse ignorat.*
13 *Facta a præside prouinciæ ignorante aduentum sui succes soris sustinentur.*
14 *Exceptio dilatoria ex probabili ignorantia potest post litem contestatam opponi.*
15 *Ignorantia inhabilitatis agentis facit actum ualidum.*
16 *Ignorantia suspensionis excusat celebrantem ab irregu-laritate.*
19 *Ignorans rem esse emphyteuticam uel feudalem excusa-tur a caducitate si alienetur.*
18 *Emphyteuta qui ignorans canonem non soluit excusa-tur. num. 19.*
20 *Nisi dominus directi uellet scientiam probare.*
Scientia non præsumitur, cum sit quid facti. ibid.
21 *Hæres ignorans excusatur a pœna quam promisit testator.*
22 *Ignoranti aduersus lapsum præscriptionis succurritur.*
23 *Ignorans occisores, uel aggressores domini excusatur si uindictam non prosequitur.*
24 *Statutum puniens syndicos uel consules uillarum non denuntiantes delicta, locum non habet contra igno-rantes.*
25 *Noua constitutio in titulo de accusationib. declaratur. Quæ punit Antianos & consules non denuntiantes delicta. ibid.*
26. *Noua constitutionis pœna locum non habet in eo, qui non denuntiat eos contra quos non cogeretur testi-monium ferre.*
27 *Mulier ignorans quæ non denuntiauit se prægnantem, excusatur.*
28 *Bannitum occidens ignorans non consequitur præmium constitutum occidenti bannitum.*
29 *Bannitum occidens ad sui defensionem non consequitur præmium.*
30 *Statuta & constitutiones ex probabili ignorantia eos quos non ligant.*
31 *Tyrocinij causa ob iustam ignorantiam excusat a pœna.*
32 *Ciues nouiter creati uel assumpti in ciuitatem, si contra ueniant ordinibus, ob iustam ignorantiam excusantur.*
33 *Præteritio militis ignorantis se habere filium non indu cit exhæredationem.*
34 *Quæ ignorantia in pagano prætereunte inducit irrita-tionem testamenti, etiam quo ad legata ampliora.*
35 *Ignorantia probabilis credendi filiumfam. esse sui iuris, & mulierem esse uirum excusat.*
Plura alia exempla referri ibidem remissiue.

Ex iusta causa induci restrictionem iuris communis.

CAP. XXXI.

X iusta quoque causa a generali-
tate dispositionum iuris plerun
1 que discedimus, ueluti † ob igno
rantiæ probabilis causam, ueluti
cum dicimus quamlibet ignorã
tiam etiam iuris excusare a do-
lo, quam dicit esse commu-
nem regulam Cæpol.in consilio ciuili decimooctauo sub numero quinto. Vel cum dicimus ignoran-
2 tiam † constitutionis uel decreti absque culpa excu-
sare quo ad euitandam omnem pœnam secundum
communem opinionem de qua testatur Gratus in
consi.49.sub nu.35. lib.2.& Plot.in l.si quando sub
3 nu.858. C.unde ui, D.Clar.in prax. Crim.q.60.sub
nu.14.non credit ignorantiam statuti excusare quã
do delictum punitetur quoq; de iure communi per
ea quæ dicit in q 81.col.2.uers.secundus, quasi tunc
ignorantia sit supina, ob dispositionem iuris cõmu-
4 nis, quam † non licet ignorare.l.leges.C.de leg.& cõ
stit.prin.l.in bonorũ possessionibus, de bon.pos.& l.
iuris ignorantia ubi glo.& Doct.C.qui admitti.po-
5 ni quoque † potest exemplũ in multis casibus quos
prosequitur Ludo. Roma.in dicto §. de uiro sub nu.
84.& D.Alciat.dicto lib. primo uersic. ex iusta, sub
num.112.cum pluribus sequen.ueluti ne in c.si ue-
ro aliquis de sentent.excomm.iuncta gl.in l.si igno

rans

6 rans locat.ubi qui†sacris initiatum ignorans percussit, non incidit in pœnam excommunicationis, in l. item apud labeonem, §. si quis uirginem de iniur.
7 ubi iniuriarum † non agitur contra compellantem uirginem, quam iuste putauit uirginem non esse, in
8 c.† 2.& in capit. ex tenore qui fil. sint legit.iuncta l. qui in prouincia, §.diuus de rit.nuptia.& not.a glo. in l.qui contra, C.de incest.nupt.ubi incestus, quicquid aliàs iure generaliter sit cautum, non facit filios illegitimos, quando iusta interuenit coniugum matrimonium contrahentium ignorantia, qua ra-
9 tione † eximuntur & coniuges a pœnis quæ impositæ sunt contrahentibus incestas nuptias, dicta l. qui contra, l.si adulterium cum incestu de adult.cle
10 menti.1.de consang.& affin.In l.1.†cum glo. de recep.ubi receptans ignoranter bannitum excusatur, quamuis alias generali legis dispositione receptatores pœna afficiantur, quod & in statuto defendit Bar.in l.omnes, C.de agricol.& censi.lib.11.& in l. prima, C.de colo.illirica.eod.libro sciens enim & non ignorans obligatur l. generali, C. de decur.libro duodecimo.
11 Et propterea †noua constitutio status nostri in ti. de bannitis & recepta.bannito.in §.nulla, utitur nerbo illo scienter receptauerit, maioris declarationis gratia, & ad tollendas omnes difficultates, ut qualitas illa formiter probanda sit ab eo qui in illa se fundat l.2.§.docere ui bono.rapto.gloss.in c. si forte de electio.lib.6.Io.Andr.in c.1.de homi.lib.6.Bar.in l. 3. §. ait ne quid in flumi.publi.cum simil.supra cit. in circunstantia qualitatis, in quam sententiam faciunt quæ scribunt Alex.& Roma.ad Bar.in dicta lege.1.de recepta. Bal.in l.quicunque in princ.de ser. fugit.Bald.& Roman.in l.in delictis de noxal.Plot. in terminis dicti decreti sub num.859.in l.si quando
12 C. unde ui,in cap.genen † de rescript.lib.6.ubi qui non meminit beneficij, quod ignorat sibi collatum, non caret impetratis in rescripto in l.si forte de offic.
13 præsid.†ubi sustinentur quæ a præside prouinciæ facta sunt ignorante aduentum successoris sui in l. er-
14 ror,† C. de iur.& fact.ignor. & in cap. pastoralis de except.ubi ob iustam ignorantiam exceptio declinatoria potest opponi post litem contestatam, quod
15 alias prohibetur.In capit.†ad probandum de re iudic.in l. Barbarius de offic prætor.in l.1.C.de testa. in cap.tria 3.q.7.In l.2. C.de sentent.ubi ignorantia inhabilitatis eius qui facit actum, dat robur actui.
16 In cap.ad apostolicam de cleric.ægro.ubi excusatur ab irregularitate is, qui ignorans eius suspensionem
17 celebrauit.in capit.primo † si de feudo fuer.contro. inter domi.& agna.uas.ubi excusatur a caducitate alienans qui ignorat rem esse emphyteuticam uel
18 feudalem, ut in l. 2. † C. de iur.emphy.iuncta ibi glos.fin.in capitulo cum quis ubi Dyn.de regul.iur.
19 libro sexto in l.qui in alterius ubi Doctor.†de regul. iur. ubi excusatur emphyteuta a caducitate, qui ignorans rem esse emphyteuticam canonem non soluit, & ita tenent communiter doctor. sequentes gloss. prædictam finin uersic. legem in dicta l.2. C. de iur.emphy.& dicit Dec.in consil.58.in fin.Imol. in cap.potuit.sub num. 58.de locat. Ias.in dicta l.2.

sub num. 184.& in l.eum filiusfam.§.in hac sub nu. 7.de uerb.oblig. D. Clar.in §.emphyteusis sub nu-
20 mero 9.ubi † uult hoc procedere nisi dominus directi uellet scientiam probare, aliàs in dubio hæres habet fundatam intentionem, quia scientia non præsumitur cum sit quid facti, sed debet probari, iur.uulgar. & diximus supra cap.15.libri quinti in uersic.
21 ignorantia præsumitur. In l.cum filius, † §.in hac de uerbor. obligat. ubi excusatur hæres a pœna quam promisit testator ob aliqua facienda, si promissio-
22 nem ignorauit In l.1. † §. si quis autem propter ubi Bar.de itin.actuq; priua.in l. Attilicinus de ser.rusti. prædio.in l.si partem, §.si per fundum, cum ibi nota. uersic.non uidendum, quemadmo. ser.amitt.in l.omnes, C. de præscript.30.anno.ubi ignoranti aduersus lapsum præscriptionis succurritur, quamuis alias tanquam deses ac negligens non audiatur, l.ul
23 tima, C.de annal.præscript. In l.si ideo † C.de ijs qui bus.ut indig.& l.1.§.occisorum ad Sena.Syllan. ubi ignorans occisores uel agressores domini excusatur si uindictam non procurauit, uel suppetias non tulit.
24 Sic etiam † statutum puniens syndicos uel consules uillarum, uel antianos non denuntiantes crimina, locum non habebit in ignorantibus probabiliter delicta fuisse patrata, Bar.in l. Diuus Pius de custo. & exhib.reo.& in l.semper aduersus, §.interdu per illius textum, quod ut aut clam, Marsil.in l.1.§.præte-
25 rea sub nu.95.de quæstio.unde infertur † ad declarationem nouæ constitutionis in tit.de accusat.quę punit consules uillarum & antianos parochiarum qui non deferunt delicta in eorum uillis aut parochijs
26 commissa, quę etiam pœna † locum non habet in delictis commissis ad ijs contra quos non possent cogi ad testificandum ita dicit Bald in l.lege Iulia in lect. antiq.uersi.nota arg.quod syndicus de testi. quę personæ ibi enumerantur in text. & plenius per Plot.in l.si quando, C.unde ui sub nu.149. uersic.7.amplia.
27 In l.1. † §. si mulier de lib. agnosc. ubi excusatur mulier quæ ignorans se esse prægnantem nō denuntiauit uiro a quo diuerterat, In l. si quis in graui,
28 † §. utrum ubi Bar.ad Syllan.in l.si qui, §.quod si seruus de acquir.rer.domi.& in l.2.de conditio.& demonstr.ubi præmium non consequitur constitutum occidenti bannitum, qui ignorans bannitum esse illum occidit, ad hoc enim ut consequatur quis præmium, oportet ut sciat esse bannitum, & illum occidit ex causa banni, non autem ex alia, ueluti ad suam
29 defensionem,† idem Bar.in l.nulla macula, C.de delato.libro 10.quã de re plene tractat Ludo.Roman. in dicta l.si quis in graui, §. utrum ad Syllan. ubi & Ioan.Igne In capit.ut animarum de constit.libro 6.
30 † in l.final.de decret.ab ordin.facien.& in capit.cognoscentes de constit.in antiquis ubi ex probabili ignorantia constitutiones & statuta que generaliter omnes ligant, aliquos non uinciunt, qua de re tradunt Bartol.& alij in l.cunctos populos, C.de sum. trini.& fide Cathol.& in l.omnes populi de iust.
31 & iur.in l.qui † cum uno, §. final.de re milita.& in l. qui commeatus, §. Tyronica.d.tit.ubi ob iustam Tyrocinij ignorantiam excusantur Tyrones non obseruantes consuetudines militares ac disciplinam

nullitatem a generaliter constitutis poenis in mili-
32 tes, qua ratione & ciues nouiter† creatos uel noui-
ter in ciuitatem assumptos si contrauenerint consti-
tutionibus ciuitatis excusari uoluit Baldus ibi, & in
l. data opera columna 11. uersiculo quandoque sta-
tuentes de nihilo. C. qui accusare poss. & in l. si quis,
C. de natur. liber. ubi ait magis fauendum esse ciui-
bus nouis, quam antiquis, faciunt quae tradit Gemi-
nian in dicto capitulo ut animarum de constitut. li-
bro sexto columna 10. ad fin. & recentio. in dicta l.
cunctos populos, C. de sum. Trinit. & fid. cathol. in
33 l. sicut certi† in l. si cum uel in utero, C. de testam.
milit. in l. si filiusfamilias. ff. eod. in §. miles in supre-
mis institut. eod. ubi praeteritio militis ignorantis se
filium non inducit exhaeredationem filij a paterna
haereditatione.

Quae ignorantia in pagano inducit nullitatem
34 seu irritationem testamenti, tam quod† ad legata si
ampliora sint, quam ad institutiones & substitutio-
nes, Bartol. in l. filio praeterito de iniust. rup. testam.
& in l. prima de iur. codic. quem sequitur D. Alciat.
dicto libro primo sub numero 115. Quamuis Rom.
in dicto §. de uiro ut dubitabile indecisum relin-
35 quat. in l. secunda, C. ad Macedo. † & in l. si mulier,
C. ad Velle. ubi excusatur qui probabilem habuit
ignorantiae causam credendi filiumfamil. sui iuris,
& mulierem esse uirum, forte ob uirilem habitum,
reliqui casus possunt uideri apud D. Alciat. in dicto
libro primo sub numero 115. & tribus sequent. &
Roman. in dicto §. de uiro sub numero 84. maxime
ad finem.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas officij in plerisque derogat iuris communis dispositioni.*
2 *Iudex qui ex necessitate officij declarauit rem ad alterum pertinere sibi non praeiudicat.*
3 *Approbatio uel improbatio testamenti facta per tutorem illi non nocet neque prodest, quando uenit ex persona propria.*
4 *Bannitum capiens ex necessitate officij praemium non meretur.*
5 *Accusans ex necessitate officij si non probat non tamen calumniator praesumitur.*
6 *Manumissori necessario non dantur manumissionis beneficia.*
7 *Locator ex necessaria causa proprij usus potest ante tempus adimere domum conductori.*
8 *Nisi promisisset conductorem non expellere.*
9 *Conductor ante tempus expelli potest a domo conducta, etiam pro usu patris & matris locantis.*
10 *Quae causa dicatur necessaria usus proprij ut expelli possit conductor domus.*
11 *In patre & matre sufficere iustam & probabilem causam.*
12 *Vendi consueta non tenetur quis uendere si egeat pro usu suo.*
13 *Concessio a qua annua facta priuato, intelligitur praeter usum reipub.*
14 *Arbiter excusatur a iudicando ob propria impedimenta.*
15 *Procurator a suscepto officio excusatur ob impedimentum propriorum negociorum.*
16 *Concessio incisionis in nemore alieno intelligitur praeter usum proprium domino.*
17 *Maritus priuilegium non habet quatenus facere potest quando mulier eget.*
18 *Generalis promissio de suscipiendo patrocinio pro aliquo non est intelligenda contra ipsum promittentem.*
19 *Quod & in iurata propria promissione uasalli locum habet.*
20 *Primam atque ordinatam charitatem incipere a se ipso.*
21 *Necessitas legem non habet.*
22 *Necessitatem omnibus dominari alijsque epithetis insigniri.*
23 *Qui de necessitate plura scripserunt.*
24 *Necessitatis causa licitum esse furari ut illi succurratur.*
25 *Neque statuti poena fur punitur.*
26 *Necessitatis gratia possunt ieiunia redimi pecunia.*
27 *Corpora sanctorum de loco ad locum necessitatis gratia possunt transferri.*
28 *Episcopalis sedes eadem ratione transferri potest.*
29 *Ecclesia noua ad limites alterius ecclesiae necessitatis causa construi potest.*
30 *Et baptizari quis alibi quam in ecclesia.*
31 *Spurij & alij non idonei necessitatis gratia ad decurionatum possunt promoueri.*
32 *Hospitium in ecclesia necessitatis gratia potest exerceri.*
33 *Absolutio ab excommunicatione reseruata summo Pontifici, a minoribus sacerdotibus in causa necessitatis potest praestari.*
34 *Ieiunij precepta non extenduntur ad casum necessitatis.*
35 *Baptismum etiam a laico in casu necessitatis suscipi posse.*
36 *Mulier in casu necessitatis potest baptizare.*
37 *Appellari omisso medio ex causa necessitatis potest.*
38 *Testes ad aeternam rei memoriam in causa necessitatis examinari possunt.*
39 *Noua constitutio in §. quoniam in tit. de probatio. explicatur.*
40 *Interpretationemque recipere a iure communi cui est conformis.*
41 *Non habereque locum ubi actor stat in agendi copiam habet.*
42 *Sacrificia ex causa necessitatis etiam super re non consecrata posse ministrari.*
44 *Sacri chrismatis fronti iniunctio alijs praeter quam episcopis in casu necessitatis permittitur.*
45 *Testimonium dicere prohibitus in casu necessitatis admittitur.*
46 *Doctorib. licitum esse ex causa necessitatis diebus feriatis consulere.*
47 *Testes ex causa necessitatis coram iudice incompetente examinati faciunt fidem coram competente.*
48 *Idemque si super articulis ratione formae reprobatis sunt examinati.*
49 *Ieiunium ex causa necessitatis posse per alterum impleri.*
50 *Prohibitio alienationis non trahitur ad casum necessitatis.*

Statu-

51 *Statutum non habet locum contra proponentem collectam in casu necessitatis.*
52 *Testimonia domestica in casu necessitatis admittuntur.*
53 *Priuilegiatus ex causa necessitatis conueniri potest.*
54 *Venditores annonæ ex causa necessitatis maiorem eius copiam coguntur uendere.*
55 *Ecclesiasticæ personæ ex causa necessitatis collectari possunt.*
56 *Vectigalia non soluuntur a portam subeuntibus ex causa necessitatis.*
57 *Immunitas generalis non excusat a causa necessaria emendi.*
58 *Superiorum ordines causa necessitatis inferiores transgredi possunt.*
59 *Iudex alius quam procurator Cæsaris ex causa necessitatis inter fiscum & priuatum cognoscit.*
60 *Feriato tempore ob necessitatem ius dici potest.*
61 *Famis necessitate patrem posse filium alienare.*
62 *Fames teterrimum esse mortis genus,*
Ibique plura de fame.
63 *Famis gratia introducta ad alias necessitates trahenda non esse.*
64 *Maritus qui famis necessitate potest dotem alienare, non posse id facere ob aliam causam.*
65 *Magistratus uictui necessaria potest comparare.*
66 *Dicata Deo ex causa necessitatis possunt alienari.*
67 *Feudum ex causa necessitatis potest alienari.*
68 *Dominus Vasallo petitam licentiam alienandi in causa necessitatis debet concedere, alioqui Vasallus sine uenia alienat.*
69 *Mulier quæ sine consanguineis consentientibus contrahere prohibetur si illi consentire nolint sine illis contrahit.*
70 *Necessitatem debere esse fatalem, aut naturalem, uel legalem in causa alienationis feudalis.*
71 *Causas meri & mixti Imperij ex causa necessitatis posse delegari.*
72 *Actus qui non potest sine consensu alicuius expediri, urgente necessitate potest explicari.*
73 *Tutor ex causa necessitatis non confecto inuentario potest administrare bona pupilli.*
74 *Episcopus ex causa necessitatis inconsulto Summo Pontifici potest alienare.*
75 *Clericus ex causa necessitatis potest recedere a residentia.*
76 *Testis dictum examinati in articulo mortis sine commissione iudicis, ex causa necessitatis valet.*
77 *Necessitate defectus superioris, multa in iure introducta esse ad derogationem iuris communis.*
78 *Testamentum factum a peregrino in casu necessitatis coram tribus testibus ualet.*
79 *Statutum quod requirit in actu duos notarios non habet locum in casu necessitatis, quia unus sufficit.*
80 *Notarius in casu necessitatis potest esse rogatus de commissione sibi facta.*
81 *Notarius vnius tribunalis potest pro altero in casu necessitatis esse rogatus.*
82 *Necessitatis tres tantum esse species, quibus receditur a regulis iuris communis, fatalem scilicet naturalem & legalem.*
83 *Fatalis quæ sit.*
84 *Naturalis quæ sit.*
85 *Legalis quæ sit.*
86 *Bona aliàs prohibita alienari, posse ob tres illas necessitatis species distrahi.*
87 *Necessitatem affectatam non prodesse.*
88 *Necessitatis causa introducta cessant necessitate resoluta.*

Ex causa necessitatis, tam officij, quàm in persona propria existentis, ac etiam simpliciter consideratæ coarctari iuris communis dispositionem.

CAP. XXXII.

1 Ecessitas quoque officij † plerũque inducit iustam causam derogationis iuris communis, ut in l. quęsitum de in ius uoc. & in l. cum non solum. C. de bon. quę lib. ubi uocans in ius parentem uel patronum ex necessitate officij, ueluti tutelæ, non incidat in pœnam prætoris edicto propositam ijs qui in Ius uocant sine uenia.

2 In cap. † inter dilectos de fid. instrum. in ca. suborta de reiudic. ubi iudex qui ex necessitate officij rem ad se spectantem declarauit esse alterius sibi ipsi non præiudicat, quod spectant & not. in l. re tua, C. de re uendi. in l. inter officium ff eod. quæ scribit Ludo. Roma in l cum mulier columna 13. solut. matrimo. & doctores in l. transactione finita, C. de transactio.

3 In l. aduersus † §. primo, de inoffi. testam. instit eodem, §. si tutor. in l. tutorem de ijs quib. ut indig. & in l. cum quædam, C de admi. tuto. & in l. si iustam, non impeditur de inoffi test. ubi testamenti approbatio, uel improbatio facta per tutorem non nocet illi, cum ex persona propria uenit.

4 In l. si quis ingrauit † ad Senat. Sylla iuncta ibi doctrina Bar. ubi qui capit bannitum ex necessitate officij. non meretur præmium constitutum bannitũ capienti, quia qui necessitate adductus facit, legis beneficio non fruitur, l. 2. §. si mater uer. quid ergo si petiit ad sen. Tertyll. In l. secunda; † C qui accusa.

5 non possunt & l. mater, C. de calum. ubi qui accusat ex necessitate officij etiamsi non probat, non tamen calomniator præsumitur, quod probat Bald. in dicta l. 2. in l. sancimus circa fin. C. de iudi & c. quoniam contra col. 14. uer. quæritur, quid iuris præsupposito statuto, de probatio.

6 In l. proximè † de nupt. in l. patrono de oper. liber. in l. manumissionis causa, & l. mater tua, C. de liber. in l. prima, C de liber & eorum liber. & l. si fertio fideicommissaria de hæred. instit. ubi quæ manumissori conceduntur beneficia, locum non habent in manumittente ex causa necessitatis.

Idemque iuris est cum ex necessitate in persona

7 propria existente † quis facit, ut in l. ædem, C. locat. & conduc. & in cap. propter sterilitatem eo. tit.

in

in decretal. ubi contra dispositionem iuris genera-
lem potest conductor durante locationis tempore
auocare domum locatam a conductore, ita usus
proprij necessitate exigente, absque eo quod tenea
tur ad damna aliquo duè interesse, ita pulchrè con-
suluit quoque Nat. in consi. 25. libro primo nisi lo-
8 cator † promisisset conductorem non expellere, An
gel. in d. l. ædem, C. locat. & conduct. Dec. consilio
667. sub num. 5. quicquid ibi dissentiant Moderni
9 Paris. ad Dec. hocque † locum habet siue quis egeat
pro usu suo, siue pro usu filij, uel etiam pro usu pa
tris & matris, ut per Bald. In d. l. ædem sub num. 11.
ubi nuncupatim decidit utrunque casum.
10 Qualis † autem debeat esse causa necessaria, do-
cet D. Alcia. in consil. 237. post princip. ubi per to-
tum illud consil. pulchre declarat dictam l. ædem,
11 Dicit † Bal. sub dicto num. 11. quod in patre & ma
tre sufficit iusta & probabilis causa.
12 In l. si uenditor † §. si constat, com. præd. ubi quis
uendere non tenetur etiam alias uendi consueta,
quando ijs eget pro usu suo.
13 In l. si quis 2. † C. de aqueduc. lib. 11. ubi conces-
sio aquæ annua facta priuato intelligitur extra
usum Reipublicæ.
14 In l. licet † de arbitr. & l. si longius in princip. de
iudi. ubi iudex & arbiter qui alias ex suscepto mu-
nere iudicare compelluntur, excusantur, si extra pro
priam personam concernentibus negotijs iudicare
præpediantur.
15 In l. filiusfamilias §. fin. de procura. † ubi excusa-
tur procurator ob susceptum officium, si necessa-
rijs propriarum rerum usibus detineatur.
16 In cap. dilecti † de arbitris cum ibi notatis a Io.
Andr. ubi concessio usus nemoris alieni, restringi-
tur ad id quod est ultra proprium usum domini.
17 In l. maritum † & l. maritus solut. matr. ubi priui
legium alicui concessum ne conueniatur ultra quá
facere possit, locum non habet quando actor quo-
que indiget, quia tunc insolidum conceditur
exactio.
18 In cap. petitio † de iure iur. ubi generalis promis-
sio facta alicui de suscipiendo pro illo patrocinio in
omnibus causis, non intelligitur contra seipsum.
19 Quod & in iurata † promissione Vasalli erga
dominum procedit, capit. 1. hic finitur lex conrad.
glo. in cap. de forma 22. q. fin. Lud. Rom. in dicto §.
de uiro sub nu. 70. Dom. Alc. d. lib. 1. sub nu. 128. cú
20 seq. sunt enim fundata † hæc omnia in propria at-
que ordinata charitate, quæ incipit a se ipso l. præses
C. de seruit. & aqua ubi Accur. ait, Alpibus ille pe-
rit qui se plus diligit ullum, capit. nisi de auctor. &
us. pall. Abb. in cap. 2. de coniug. lepro. cum simil. de
quibus supra cap. præced. in 20. casu. Ipsa quoque
necessitas per se, in plerisque casibus inducit dero-
gationem iuris communis, quia regulariter neces-
21 sitas legem † non habet l. prima, de off. cons. ubi
glo. & omnes notant, cap. quanto de consue. c. fin. &
ibi gl. de pur. cano. Bald. in auth. apud eloquentissi
mum ad finem C. de fid. instrum. c. licet & ibi glo.
de pœn. & remis. & est tex. in c. 1. de despon. impub.
c. 1. de pigno. in c. licet de fer. & in cap. quod non est
licitum de reg. iur. in l. quæ propter de reg. iur. l. 1. §.
excipiuntur de fer. & ibi gl. in l. res uiget de effrac. &
ut dicit Andr. Tiraq. §. 26. glos. 1. sub nume. 21. cum
plurib. seq. de retract. consang.
22 Necessitas † omnibus dominatur, fato dicitur es-
se connexa, causa fixa & uiolenta, parcarum ma-
ter, nec illi Deum quidem resistere, ultimum esse
telum, nihil ea plus posse, Duram esse, rigidam, &
sæuam, ac ditem, uincere iustitiam, illi esse paren-
dum, omnia in seruitutem redigere, ab ea mala om
nia proficisci, illam omnia audere, quæ omnia clas-
sicorum scriptorum auctoritatibus probat. Et de
23 necessitate † plura collegit Alberi. in l. secunda, C.
de patr. qui fil. distrax. & in l. prima, ante finem de
offi. procons. Luc. de pen. in l. prima, colum. 3. C. de
delat. libro 10. & in l. curiales secunda, post prin. C.
de decur. eod. lib. & in l. j. col. 1. & 2. C. de commea.
lib. 12. Ias. in l. admonendi sub nu. 214. & seq. de iu-
reiuran. ibique & Curt. sen. sub nu. 241. cum seq. idẽ
Ias. in l. prima, in princip. sub num. 75. de offic. eius
Fely. in cap. cum accessissent columna 9. uersic. ter-
tio restringitur, Cur. iun. de feud. in 4. par. princ. sub
nu. 107. uer. 16. quæro car. 43. Marsi. in l. 1. §. præte-
rea col. 18 cum duabus sequentibus Ferdinandum
Loaz. in l. filiusfam. §. Diuus sub num. 219. de lega. 1.
& aliquos prosequitur necessitatis casus, quibus per-
stringitur ius commune, Dom. Alcia. d. lib. 1. in fin.
multo plures Ludo. Rom. in d. §. de uiro, sub nume.
88. per multos Andr. Tiraq. de retract. consang. §.
26. glo. prima, sub num. 20. cum plur. seq. & nonnul
los Iacobus Menoch. de arbitr. iudic. casu 182.
per totum.
24 Quorum primus est † in l. secunda, §. ibidem agi
tur, ubi glo. Bar. & alij not. ad leg. Rhod. de iac. in
capit. discipulos de consecra. distin. 5. & in c. si quis
per necessitatẽ de furt. ubi aduersus generales iuris
dispositiones permissum est furtum, concessaque ra
pina, quatenus famis uel nuditatis necessitati succu
rri possit, Ias. in d. l. 1. sub num. 75. de offi. eius. Meno
chus d. casu 172. sub nu. 27. & supra retulimus in
tempore charitatis, in tantum ut dicat. D. Alcia. d. li
25 bro 1. sub num. 121. Quod si lege † municipali iu
beatur furtum faciens laqueo præfocari, non com-
prehendatur is qui famis necessitate adactus, fur-
tum commiserit.
26 Secundus est in † cap. primo, cum ibi nota. ad In-
noc. de immu. eccles. ubi, quicquid sit in uoluntarijs
ieiunia necessaria non possunt redimi pecunia nisi
necessitas adsit in ieiunante.
27 Tertius in † cap. corpora, & in cap. tribus de con-
secr. distinct. prima, ubi corpora ac reliquiæ sancto-
rum, quæ de loco ad locum traduci prohibentur,
traducuntur si immineat necessitas incursus hostiũ
uel latronum, aut duricies accessus, per quam infre-
quenter a fidelib. uisitentur, facit tex. in cap. tempo
28 ris qualitas 7. q. 1. & cap. tempus 17. q. 1. vbi † ex ea-
dem necessitatis causa potest sedis episcopalis tran
slatio fieri.
Quartus est in capit. ad audientiam de ecclesi.
29 ædific. † ubi ex causa necessitatis potest noua eccle-
sia ad limites alterius parochialis ecclesiæ ædificari
ueluti

ueluti si ob longitudinem itineris difficilis ad eam ecclesiam haberetur accessus.

30 Quintus est in clem. 1. † de batis. ubi ex causa necessitatis potest quis baptizari alibi, quam in ecclesia, & faciunt quæ supra diximus cap. 26. cas. 19.

31 Sextus est in † l. generaliter, §. spurios & l. spurij in princ. & §. minores in l. non tantum. §. non alias, & l. eos qui de decurio. in l. ut gradatim, §. quoties, & in l. honor. §. final. de muner. & in l. secunda, §. de minoribus de excus. mune. l. secunda, §. impuberes de iur. immuni. ubi in casu necessitatis non idonei admittuntur ad honores ad quos alias promoueri prohibentur.

32 Septimus est in † cap. nulli 42. distin. in cap. 1. de immu. eccles. in l. j. cum ibi nota. C. de epis. & cleri. ubi ex causa necessitatis posset quis hospicium exercere in ecclesis.

33 Octauus est in † in cap. si quis suadente diabolo, 17. quæst. 4. in cap. quod de ijs de sent. excommun. & in cap. pastoralis de offi. ordin. ubi absolutio ab excommunicatione reseruata Sum. Pontifi. ex causa necessitatis ueluti in articulo mortis, potest ab alio sacerdote impertiri, ad quod facit tex. in c. eos de sent. ex com. li. 6. faciunt quæ supra diximus cap. præceden. cas. 30.

34 Nonus est in cap. † quod non est licitum de reg. iur. in antiq. & in cap. secundo, de obser. ieiun. ubi non offenduntur statuta præcipientia ieiunium ad casum necessitatis, ueluti ægritudinis, Alber. de Rosa. in l. quisquis C. de epis. & cleri. ubi dicit quod propter iustum impedimentum potest quis ieiunare per alterum.

35 Decimus est in cap. † sanctum est Baptisma de de consecr. distinct. 4. ubi Baptismus in casu necessitatis etiam a laico recipi potest. cap. quanto de consuet. in uersi. omitteretur, ubi Abb. sub num. 15. ait etiam ab hæretico sacramentum Baptismi recipi posse, secundum communem opinionem cano. in
36 casu necessitatis, quinimmo etiam † mulier in casu necessitatis potest baptizare, cap. mulier de consecra. distin. 4. Imol. in l. 2. colum. quinta, de publi. iud. & clemen. præsenti de Baptismo.

37 Vndecimus casus † in l. prima §. si quis & ibi Bar. de appellatio. ubi ex causa necessitatis omisso medio appellari potest ad maximum iudicem, ueluti cum medius iudex deficit, in quam sententiam est tex. in cap. si is cui, & in capitulo a subdelegato de offi. de legat. libro 6. facit quod scribit idem Bar. in l. ubi ab sunt de tuto. & curato. dat. ab ijs Bal. in l. 1. de offic. cons. & in capitulo primo, si de feu. inter domi. & uasal. contro. oria. faciunt quæ scribit Roma. in d. §. de uiro sub num. 72. de superioris defectu & D. Alcia. d. lib. 1. sub nu. 117.

38 Duodecimus est casus † in cap. quoniam frequenter ut lit. contesta. in cap. significauit de testibus cum materia sua, & in auth. sed & si quis ab aliquo, C. de testibus cum ibi nota. in §. final. in auth. de testi. ubi ex causa necessitatis possunt examinari testes ante litem contestatam ad æternam rei memoriam, & ita communiter notant Doctor. in ijs locis, cum iu
39 ris dispositioni † nos quoque in nouis constitutionibus habemus decretum simile, in §. sed quoniam in tit. de probatio. Quæ tamen dispositio tanquam
40 iuri conformis † debet eas omnes interpretationes recipere, quas dispositio iuris communis, in text. l. 2. cum ibi traditis a Sal. C. de nox. Abb. & alios in cap. cum dilectus de consuetu. glo. & doctor. in l. final. §. in computatione, C. de iure deliber. cum similibus.

41 Et sic intelligi † si experiendi potestatem actor non habeat, secus si haberet, quia tunc etiam si immineret mortis periculum, nihilominus debet lis contestari, ac uia ordinaria procedi, Bar. in d. auth. sed si quis in princip. quem ibi sequitur Castr. in prin. & Bal. sub nu. 8. Lanfr. in cap. quoniam contra capitulo octauo, sub num. 34. Abb. in cap. significauit colum. 3. uersi. sed ut habeat & ibi Fel. sub numero 6. & 7. de testib. Bald. in l. ult. C. de usur. pupillari.

43 Decimusquartus est † in cap. sicut de consect. distin. prima, ubi sacrificia quæ non possunt ministrari nisi super re cõsecrata, ex causa necessitatis super non consecrata ministrari possunt.

44 Decimusquintus † est in cap. peruenit 95. dist. ubi in casu necessitatis permissa est unctio frontis ex sacro Chrismate inferioribus sacerdotibus quæ solis episcopis est reseruata.

45 Decimussextus est † in l. 1. secundo respon. de testibus in cap. si testes, quæst. 3. §. item sensum, ubi hoc nomen §. illud, & §. si ea supra, de testibus cum nota. in capitulo secundo, extra de arbitr. & in cap. cum dilecti de elect. ubi qui testimonium dicere prohibentur in causa necessitatis admittuntur, ueluti cum ueritas aliter haberi non potest.

46 Decimusseptimus est † quia licitum est doctoribus diebus feriatis consulere in casu necessitatis ueluti pro forense, uel aduena, cui opus sit discedere Ioan. Andr. & alij in cap. 1. de fer. & per recentio. in l. penul. de fer. post glo. ibi sequitur Iason dicta l. j. in prin. sub num. 75. de ofllium, quibus addi possunt quæ scribuntur ab Archidiacono in capit. ieiunia de consecr. distinc. 3 Azo in sum. tit. de fer. Imol. & Sicul. in rub. de fer. Archiep. Floren. in 2. par. eius sum. tit. 9. capitulo septimo, in §. quarto, & diuo Thom. in secunda, secundæ quæstio. 122. articu. quarto & 441. articu. fin.

47 Decimusoctauus est, † quia licet regulariter testes a iudice incompetente examinati fidem non faciant apud iudicem competentem coram quo pendebat causa, nihilominus ubi testes sunt in remota prouincia a loco iudicij, & dubitatur de illorum absentia, uel morte possunt examinari coram iudice loci ubi sunt, quamuis incompetente, & fidem facient coram iudice competenti; sic Lud. Roma. in dicto §. de uiro sub num. 88. versicu. decimoquinto post Rotam in antiquis decisi. 104. quæ est tertia, in titu. de testi. & attesta. arg. l. fin. de test. cap. præsentata cum ibi not. eod. tit. & per tex. in l. 4. C. de naufra. lib. 11. & per ea quæ scribit Bar. in l. cum ijs de transa. hoc tamen intelligunt prædicti patres locum habere, quando post receptionem non potest examinatorum testium copia haberi.

48 Decimusnonus casus est † quem addit idem Roma.

a3

ma loco iam relato ex decis. eiusdem Rotæ 12. in an tiqui. quam mihi non licuit inuenire quæ faceret ad rem, ubi ex causa necessitatis dicitur testes posse recipi super articulis aliàs reprobatis ratione formæ, ueluti quia malè specificati sunt, ut puta si testes absuturi sint, uel immineat mortis periculum, & dicit se ita consuluisse apud Vincentiam, sed nec consilium inueni.

49 Vigesimus casus est, † ex nota. per glo. ordi. & Archidiac. ibi de pœnit. dist. 3. §. pœnitentia, circa princip. ubi quis ex causa necessitatis potest ieiunium per alium implere, quamuis regulariter id sit prohibitum, quam sententiam probat & Alber. in l. quisquis C. de episc. & clericis, quem etiam supra in confirmationem adduximus.

50 Vigesimusprimus casus est † in l. pater filium in princ. de leg. 3. in l. qui solidum § fin. de leg. 2. in l. si hunsfam. §. diui & §. cum pater de leg. 1. in l. quidam decedens §. usque adeo, alias sub l. pater tutelam de administ. tuto. in l. 2. C. de patr. qui fili. distrax. ubi generalis prohibitio de non alienando, non trahitur ad casum necessitatis, & ita communiter notãt Doctor. in locis proximè citatis, & Ias. in auth. res quæ C. commu. de leg. colum. 3. uersic. 11. & in col. 6. uersi. 6. & ult.

51 Vigesimussecundus est † in l. diuus cum ibi trad. a Bald. de petit. hæred. ubi qui propter necessitaté publicam proponit in consi. de imponenda collecta, non incidit in pœnam statuti prohibentis generaliter.

52 Vigesimustertius est † in l. consensu C. de repud. & in l. lex quæ tutores C. de admi. tuto. & in cap. ueniens secundo, cum ibi nota. de testi. ubi in casu necessitatis admittuntur domestica testimonia quæ aliàs a iure repelluntur, qua de re differitur, apud Aegid. Boss. de testib. sub num. 93. & sub num. 107. & est consi. Aretin. 13. colum. 2. & consi. 81. colum. prima, ubi uult in istis casibus necessitatis ueluti in ijs quæ sciri non possunt nisi per domesticos istos testes, tales præferendos esse alijs.

53 Vigesimusquartus † in l. sed si restituatur in uer. sed fides de iudic. ubi priuilegiarius non obstante priuilegio potest conueniri ex causa necessitatis saltem quantum ad perpetuandam actionem.

54 Vigesimusquintus † in l. quod ad præsens secundum unum intellectum quem ibi sequitur Bar. C. de mutileg. libro 11. ubi uenditores piscium ac carnium ex causa necessitatis coguntur ad uendendum maiorem quantitatem & piscium & carnium solito.

55 Vigesimussextus † in l. nullus cum ibi nota. C. de cur. publ. libro 12. & in cap. non minus de immuni. eccles. ubi ex causa necessitatis ecclesiasticæ personæ collectari possunt qua de re supra diximus plenius præced. capitu. quàm ut aliquid hic sit repetendum.

56 Vigesimusseptimus est † in l. Cæsar & in l. fin. §. si propter necessitatem de publica. & in l. 1. C. de nau. frau. libro 11. ubi iura municipalia quæ mandant aliquid solui pro naui quæ portum intrauerit, locũ non habet in illa quæ, ex necessitate tempestatis portum ingressa fuerit, & supra diximus cap. 27.

57 Vigesimusoctauus est † in l. 1. C. ut nemi. liceat in emptio. specierum se excus. secundum unam lecturã ubi generalis immunitas non excusat, quando imminet causa publicæ necessitatis emendi, in quam rem faciunt tradita a Bar. Ias. Rip. & cæteris, in l. si toto § 1. de leg. 1. cum ijs quę supra diximus in præcedenti cap. ex communi Doctor. sententia de immunitate quæ non excusat tempore belli.

58 Vigesimusnonus est † ex l. cum nauarcorum C. de nauicul. lib. 11. ubi inferioribus permissum est ordines superiorum transgredi ex causa necessitatis, in beneficium atque utilitatem reipub. ibique Bart. exempla prosequitur.

59 Trigesimus est † ex casu notabile secundæ lecturæ Bar. in l. si uacantia, C. de bon. uacan. li. 10. quam ibi sequitur Angel. in eius repetitione, unde infert ad plura notanda, ubi ex causa necessitatis potest alius iudex quàm procurator Cæsaris inter fiscum & priuatum ius dicere.

60 Trigesimusprimus est † in l. prima, §. sed excipiuntur de fer. ubi feriatis quoque temporibus si necessitas urget, ius dici potest, saltem quæ ad constituendam litem & perpetuandam ipsam actionem, tradunt Ias. & alij in dicto §. sed excipiuntur & canon. iuris interpretes in capitulo fin. eod. tit.

61 Trigesimussecundus est † quia ex necessitate famis licet patri filium alienare, l. secunda, C. de patrib. qui fili. distra. Tiraquel. de retract. consang. §. 26. gloss. prima, sub num. 16. qui sub num. 23. & pluribus seq. prosequitur multa notanda in materia famis quæ apud illum uideri poterunt post Alber. in dict. l. secunda, C. de patri. qui fili. distrax. er.
62 † ueluti quòd fames teterrimum sit mortis genus, sit misera clades & acerbitates omnes superat, sit dura, sit fœda obscœna, tetra, uesana, insana, male suada, stet in uestibulo inferni, sit rabida dura, pestifera atra, iniucunda, imperiosa, uiolenta, perniciosa, mæsta, omnia domans, ad omnia mala impellat, ultimum humanorum supplicium, cum simil. quæ omnia ex bonorum Auctorum uaria lectioné probat, & sciendum est quod ob famem constituta
63 † ad alias necessitates nõ trahenda, ut uolunt Bal. Ang. Saly. Castren. & antiquiores in dicta l. 2. C. de patrib. qui filios distrax. Tiraquel. in dicta glo. j. sub
64 num. 21. & ideo maritus qui ob † necessitatem famis põt dotem alienare, ob aliam necessitatem nõ poterit id facere, ut dicit Tiraq. iam cita. post Areti. in §. 1. instit. qui alie. lic. uel non, & alios quos adducit Ang. d. l. 2. C. de patri. qui fil. distra. qua de re dicendum est, ut supra resoluimus libro 6. in materia correctoria, & limitatoria, in materia illius legis declarationes.

65 Trigesimustertius est † quòd magistratus qui non possunt contrahere & emere in loco officij, l. principalibus si cer. pe. possunt tamen emere ad uictum necessaria, ut declarant omnes, in dict. l. principalibus Alexan. num. 4. Ias. colum. 2. uersic. 4. limit. Zas. sub num. 16. & ex tex. in l. 1. §. prouincias C. de contr. iudi.

66 Trigesimusquartus est † quia etiam Deo dicata

ta possunt ex causa necessitatis alienari, l. sancimus nemini propè medi. C. de sacr. eccles. & cap. cum au rum 12. quæst. 2.

67 Trigesimusquintus est, † quia feudum ex causa necessitatis alienari potest, sed tamē cum consensu domini, cap. 1. §. necessitate qual. olim feud. alien. pote. & cap. imperialem, §. primo, de prohib. feud. alien. quam iuris regulam ueram esse omnes affirmant, ut Bald. Aluaro. Isern. Dec. in consi. 445. sub nu. 24. Cur. iuni. tract. feud. par. 4. prin. sub nu. 107. D. Clar. in §. feudum quæst. 31. uer. pone uasallus & Menoch. d. cas. 182. colum. 1. qui sub num. 11. ait q Dominus interpellatus, vt concedat licentiam de-

68 bebit † illam concedere probata necessitate alienā di, qui si recusauerit eam concedere poterit uasallus absque Domini consensu alienare, ut nisus est sentire Dec. in cap. quæ in ecclesiarum sub num. 30. uers. & hoc intelligendum de constit.

Vt enim mulier quæ sine consanguineorum con

69 sensu contrahere prohibetur, † potest sine illis cō trahere, si interpellati cōsentire recusauerint, ut per Bar. in l. si cum dotem §. eo autem tempore solu. ma tri. Ias. in l. prima, sub num. 20. & l. bonorum sub nu. 10. C. qui admitti, Tiraq. de leg. connub. glo. 6. sub num. 125. Fely. in c. cum accessissent sub num. 20. de constit. Mars. in dicta l. prima, §. præterea sub num. 92. sic in isto casu ubi Dominus interpellatus noluit consentire, permittendum erit vasallo absque illius consensu ex causa necessitatis alienare † modo

70 tamen fatali, uel naturali aut legali necessitate urgeatur vasallus ad alienandum, non autem culpabili & affectata, ut declar. Meno. d. cas. 182. sub num. 23. 25. 37. & 66 cum seq.

71 Trigesimussextus casus est, † quia causæ meri & mixti Imperij quæ alias regulariter delegari nō possunt subsistente necessitate poterunt mandari, l. prima, §. huius autem ubi notāt communiter scriben. l. placet, C. de pedan. iudi. D. Alci. dicto lib. 1. de verbo. sign. ad finem.

72 Trigesimusseptimus est, † quia actus qui non potest sine consensu alicuius expediri, urgente necessitate plerunque absque consensu absoluitur, ut est tex. elegans in l tutor qui repertorium de admi. tu-

73 tor. non confecto inuentario potest, † ex causa necessitatis administrare bona pupilli cum tamen aliàs eo non confecto prohibeatur, ita firmat Fely. in dicto cap. cum accessissent sub num. 21. & 22. de constit. D. Alcia. dicto lib. 1. ad finem, & per illum tex. decidit Abb. in cap. 2. in col. fin. de eccles. ædifican. q

74 si imminet † necessitas alienandi bona ecclesiæ cathedralis, quæ exigat tantum necessitatem, ut superior consuli non possit, poterit episcopus alienare non obstante iuramento de non alienando inconsulto summo Pontifice, arg. l. si longius de iudi. & c. 1. in fin. ne sede uacan. cum simil. ab eo citat.

Similiter Anto. Butr. in c. inter quatuor de cleri.

75 non resid. ait † quòd tametsi Clericus non possit se absentare a residentia sine licentia prælati cap. relatum eo. tit. si tamen urgeat necessitas etiam non impetrata uenia posse, & alia similia prosequitur Fel. in dicto cap. cum accessissent sub num. 29. Mar. sil. in l. prima, §. præterea de quæstio. sub nu. 93.

76 Trigesimusoctauus est, † quia dictum testis examinati in articulo mortis sine commissione iudicis & sic ex causa necessitatis propter angustiam temporis qua non potuit a iudice peti licentia, ualet, quamuis ex regulari iuris dispositione non attenderetur, Butri. in cap. fin. columna 6. de iureiur. quem refert ac sequitur Marsil. d. l. 1. §. præterea sub nu. 94.

77 Trigesimus nonus est, † quia ex necessitate defectus superioris propria auctoritate aliquid fieri permittitur, quod alias est prohibitum, ut in l. generali C. de decur. li. 10. ubi quis auctoritatem propriā exercet eam ob causam in personam debitoris, in l. nullus, C. de iudic. ubi eandē ob causam quis propriam iniuriam ulciscitur, in l. si alius §. bellissimè quod ui aut clam ubi deficiente superioris copia rē sibi uiolenter ablatam auctoritate propria etiam ex interuallo recuperat, in l. ubi absunt 1. de tuto. dat. ab ijs, ubi cum deficit iudex cuius auctoritate est dandus tutor uel curator, possunt adiri decuriones & coram illis actus expediri ualet, in cap. licet ex suscepto de for. compet. deficiente in terris Imperij tribunali Cæsareo, pōt adiri Apostolicum, uel quando denegat iusticiam facere, ut per Doctor. in l. prima, solut. matrimo. præsertim Recentiores. & hunc casum referunt ac sequitur Lud. Rom. in d. § de uiro sub numero 72. & D. Alci. dicto lib. 1. sub num. 117.

78 Quadragesimus casus est, † quia testamentum factum a peregrino siue Romipeta, in præsentia duorum uel trium testium, cum plures haberi non possint, ualet. Ang. in § quod autem in auth. de non alienan. Mar. in d. §. præterea sub num. 89. & faciunt quæ diximus cap. præced. post prin.

79 Quadragesimusprimus est, † quia si statuto caueatur ut nullus contractus factus per minorem ualeat, nisi fiat de illo rogati duo notarij, si urgeat necessitas, ut in ciuitate reperiantur non duo sed unus tantum, ille solus poterit conficere instrumentum & ualebit, Angel. in d. § quòd autem per tex. in l. fi. in fin. C. de testam. & est tex. in §. ut neque uer. si unū solum in auth. de non alien. quem ibi not. Bar. & idē Bar. in proœm. ff. in princ. seq. Io. Ana in capitulo significasti il secundo de hom. col. 8. & Mar. in d. §. præterea sub num. 89.

80 Quadragesimussecundus est, † quia licet notarius non possit esse rogatus de commissione sibi facta, attamen si alius notarius non reperiatur, ipse rogatus esse poterit de tali commissione sibi facta, argum. l. 1. §. fi. de uerb. oblig. Mars. in dicto §. praeterea sub num. 9.

81 Quadragesimustertius casus est, † quia licet notarius unius tribunalis non possit conficere acta alterius tribunalis, etiam ex partium prorogatione, secū dum Guliel. Cune. & Bald. in l. repetita, C de episc. & cler. glo. in l quicunque C. de execu. & exactio. lib. 12. Bal. in d. l. testamenium C. de test. & in l 1 de iu di. Et quamuis ex duobus notarijs ad acta deputatis, unus sine alio conficere non possit, attamen in casu necessitatis ubi alterius tantum notarij copia haberi possit, is solus poterit rogare acta, Marsil. in

dicto

dicto §. præterea sub num. 91. post Imol. in cap. P. &
G. de offi. delega. & Fely. in cap. quoniam contra in
24. colnm. & argum glo. & in cap. non liceat 86. di-
stinct. quæ nult quòd quamuis non liceat Episcopo
aliquem subditum suis proprijs manibus uerbera-
re si delinqnat, sed id facere debeat per aliquem cle
ricum, per se tamen id facere poterit si clericum
non habeat.

82 Est autem sciendum † quòd non ob omnem ne-
cessitatem permittitur a regulis generalibusque iu
ris dispositionibus recedi, sed tantum ob tres neces-
tatis species, quæ colliguntur ex traditis per Boer.
q. 44. sub num. 27. post Bal. in consi. 20. quem secu-
tus est Craue. in respon. pro genero sub nu. 94. & no
uissimè Menoch. d. cas. 182. de arbitr. iud. sub num.
21. & seq. Quarum altera est fatalis, altera naturalis
83 altera legalis. fatalis est, † cum fato casuque aliquid
ita contigit, ut cogamur aliquid etiam inuiti facere
hæc enim cum humano consilio præuideri nequeat
excusat, l. 2. §. si eo tempore de admi. rer. ad ciuit. per
tin. l. quæ fortuitis. C. de pign. & l. si merces §. uis ma
ior locati. cum simil.

84 Naturalis est, † quæ a natura ipsa progreditur,
ut edendi, bibendi, inducendi, seruos habendi, do-
mum runiosam reparandi, agros colendi, indictas
gabellas, collectas, & tributa persoluendi, vt per So
cin. in l. Marcellus §. res quæ sub numero 2. ad Tre-
bell. Craue. d. respons. pro genero sub d. nume. 94. &
hæc quoque iustam restrictionis causam uel excusa
tionis ueniam præbet, ut per Doctor. in locis proxi
mè allegatis.

85 Legalis autem est, † quæ a lege ipsa procedit, ue-
luti cum lex iubet filiam a patre dotari, ut in l. ult.
§. pen. C. de dot. permis. & in l. qui liberos de rit. nu-
pti. quam necessitatem præcisam appellat. Crau. lo
co iam cita. in corollar. sub numero 4. ob istamque
necessitatem restringuntur quoque iuris commu-
nis dispositiones generalesque prohibitiones alie-
86 nationũ, & ideo † ob hanc & duas alias species su-
periores possunt bona alias inalienabilia alienari,
ut in l. a filia in principio in l. mulier §. cum propo-
neretur ad Trebell. trad. Bar. & omnes in auth. res
quę C. com. de leg. & in l. filiusfamil. §. diui de leg. 1.
Bal. in d. consi. 20. li. 2 Soc. in d. l. Marcellus, §. resquę
sub nu. 6. Tiraq. de leg. connubia. in glo. 2. sub num.
277. ex l. Diuus §. causa in fi. de pet. hær. l. sancimus
nemini in fi. C. de sacr. eccl. c. aurum 12. q. 2. auth. si
captiui. C. de episc. & cler. in auth. contra rogatus,
C. ad sen. trebel.

87 Ex causa uero illa necessitatis † quæ culpabilis af-
fectata, & data opera dicitur, non excusatur quis, ne
que inducitur restrictio dispositionis iuris commu-
nis, l. si fideiussor, §. si necessaria qui satisd. cog. §. item
tria iuncta ibi gl. in uer. non affectatæ instit. de excus.
tuto. D. Alci. d. lib. 1. in fi. Menoch. d. cas. 182. sub nu
me. 37. cum seq. Præterea generaliter sciendum est,
88 † ea quæ pro necessitate introducta sunt, cessante
causa necessitatis, ociosa esse, ut dicit D. Alci. d. lib.
1. de verb. sign. ad fi. per l. Senatus de offi. præsid. qđ
tamen intelligendum erit, secundum ea quæ supra
diximus hoc lib. ad declarationem regulæ, ꝙ cessan
te causa cessare debet effectus, iur. uulgar. prout etiã
supra diximus in circumstantia temporis de intro-
ductis tempore belli, quæ cassante bello debeant
quoque cessare.

SUMMARIUM.

1 *Interpretationis munus ad quos spectet postrema in ope ris parte collocatum esse.*
2 *Iuris diuini quam multiplex sit acceptio.*
3 *An alicui sit permissa iuris diuini interpretatio.*
4 *Papam nihil posse contra Euangelium, declaratur. num. 25.*
5 *Papam & Imperatorem contra ius naturale nihil regu lariter posse, declaratur, num. 27.*
6 *Iure diuino contineri præcepta legis naturæ quæ sunt in dispensabilia.*
7 *Rationem legis naturæ ijs duobus principijs innixam esse.*
8 *Papa Deo collatus illo est inferior.*
9 *Ius Diuinum formale esse ac necessarium.*
10 *Papam in spiritualibus ius diuinum declarare, distingue re, limitare, ac modificare.*
11 *Papam ius diuinum interpretari posse, relaxare autem nequaquam.*
12 *Papam ex causa limitare posse legem Dei.*
13 *Papam non solum posse dispensare sed etiam statuere augendo uel minuendo.*
14 *Papæ potestatis vbi sit mentio in ijs quæ sunt de iure di- uino non esse arguendum a toto ad partem.*
15 *Papam dispensare & statuere contra illud Euangelij, quòd in ore duorum vel trium &c.*
16 *Papam contra quatuor concilia ius dispensandi ha- bere.*
17 *Papam esse generalem Dei vicarium.*
18 *Papam supra omnes habere potestatem & iurisdi- ctionem.*
19 *Papam super iuramento & uoto dispensandi faculta ha bere.*
20 *Et in aliquibus dictis D. Pauli.*
21 *Et super diebus festiuis super mechanicas opera- tiones.*
22 *Papam esse ordinarium totius mundi qui dicitur esse il lius diœcesis.*
23 *Papam solum posse regere deliberare, & administrare sine consilio cardinalium.*
24 *Et esse maioris auctoritatis quam Sancti.*
25 *Papam sine causa non posse dispensare contra euange- lium, secus cum causa.*
26 *Papam consuli in dubijs sacrarum scripturarum.*
27 *Papam contra ius naturale ex causa posse dispen- sare.*
28 *Præcepta legis diuinæ quomodo dicantur indispensa bilia.*
29 *Plenitudinem potestatis Papam habere a Deo Optimo Maximo.*
30 *Ius diuinum quamuis formale ex causa alterari.*
31 *Imperatorem posse dispensare contra ius diuinum in ijs quæ pertinent ad eius iurisdictionem.*
32 *Filio permitti patrem patriæ hostem impune occi- dere.*

Pa-

33 *Patri & marito permitti adulterum occidere.*
34 *Principem posse ius diuinum distinguere.*
35 *Sacerdotem missam celebrantem posse aggressorem occidere & missam perficere.*
36 *Statutum ut bannitus possit impunè occidi ualere.*
37 *Necessitatis tempore licitum esse furari.*
38 *Papam & principem ex iusta causa posse moderari ius diuinum.*
39 *Papam contra generale ecclesiæ statutum sine causa dispensare non posse.*
40 *Nec contra iuramentum pariter sine causa.*
41 *Causam iustam in ijs casibus non præsumi in Papa nec principe.*
42 *Publicæ utilitatis causam iustam esse.*
43 *Causa in principe non præsumitur cum rescribit contra ea, quæ sunt iuris gentium.*
44 *Quod procedit quando vellet vti plenitudine potestatis.*
45 *Clausulam de plenitudine potestatis inuentam fuisse ab adulatoribus.*
46 *Principem quandoque dici uti non tam plenitudine potestatis, quàm tempestatis.*
47 *Potestatem proprie esse legitimè posse.*
48 *Deum qui omnia potest peccare non posse.*
49 *Dispensationem sine causa rationabili potius dissipationem esse.*
50 *Papa in quibus dispensare non possit numero 51. & 52.*
53 *Papa an possit dispensare cum iudeis circa usuras exigendas & principibus permittere, ut eos fœnerantes tolerent in eorum ciuitatibus & locis num. 54. 55. 56. 57. 58. & 59.*
60 *Iaso. appellasse Castrensem minus timoratæ conscientiæ qui consuluit affirmatè.*
Papam posse dispensare super usuris publicæ utilitatis causa num. eo.
61 *Senatum Mediolani rescripsisse notarijs Laudensibus dubitantibus conficere instrumenta inter Christianos & Iudeos super usuris ut facerent.*
62 *Hodie frigere in statu nostro dispensationem super vsuris.*
63 *Diuinum ius potissime pati dispensationem quando non simpliciter prohibet, sed in aliquibus casibus dispensat.*
64 *Papa quomodo dispenset super dissolutione matrimonij.*
65 *Papam non dispensare contra præceptum, non mœchaberis.*
66 *Papam non dispensare aduersus ea quæ generalem respiciunt ecclesiæ statum.*
67 *Papam non dispensare contra Euangelium quantum ad mentem sed tantum quo ad uerba.*
68 *Nec contra articulos fidei.*

Ad quos spectet facultas interpretandi ius diuinum.

CAP. XXXIII.

Ostremus huius operis labor exposcit ut uideamus ad quos † spe-
1 ctet interpretatiuæ significationis munus, quam summa cura ac diligentia, quinque libris superioribus prosecuti fuimus, & quia potissime uersatur circa ius diuinum, leges, constitutiones principum tam pontificias quàm Cæsareas, concilia uniuersalia, statuta, seu leges municipales, priuilegia, rescripta, iuramenta, sententias, instrumenta, iudicia, dicta testium, contractus, & ultimas uoluntates, ideo singulatim de uno quoque erit uidendum.

Quid igitur attinet ad primum caput, quod ius
2 diuinum concernit, sciendum est † ius diuinum in duplici esse acceptione, prout scilicet Diuinum ius accipitur pro illo iure quod a D. O. Max. constitutum est, & quod habetur in ueteri ac nouo testamento, quod alio nomine appellatur, ius naturale & quandoque capitur pro iure ab homine constituto ad honorem Dei quod magis proprio nomine canonicum, uel ecclesiasticũ ius uocatur, ut per gl. & Doctor. in cap. cum de diuersis de priuileg. lib. 6. ubi Franc. ad finem, & Gemi. in 3. not. Cardin. in c. ignorantiam 38. distin. & Fely. in cap. ecclesiæ Sanctæ Mariæ colu. 15. sub nu. 42. ad finem post Abb. in capit. non debet in tertio not. de cons. & affini. de constitu. quam distinct. sequitur Aurel. Danid. cap. nono, huius tituli sub num. 19. & uidetur illa probari ex tex. in cap. 1. & 2. dist. 1. & in c. 1. 2. & 3. distinctio. 3. Accipiendo igitur ius diuinum in priore illa
3 significatione. Quæritur imprimis † an alicui permissa sit iuris diuini interpretatio tam si ambigatur de illius uerborum acceptione, quàm si agatur de illius extensione, restrictione, aut modificatione, uel relaxatione seu dispensatione, qua in re pro parte negatiua nõ leuem inijcere scrupulum uidetur quod
4 Papa nihil † potest disponere contra euangelium bonus tex. in c. sunt quidam 25. q. 1. & in c. si is qui praeest, 11. q. 3. & c. cum ergo §. item calatis 23. q. 2. per quæ iura sic concludit Dec. in c. significasti in 5. notab. de electio. & in c. quia in tantum sub nu. 3. eo. titu. per gl. in c. non est de uot. & uot. redem. & Inno.
5 in cap. 2. de renuntia. † & regulariter contra ius naturale neque Papa neque Imperator disponere possunt, Bar. & alij in l. ult. C. si contr. ius uel util. pub. Dec. in c. quæ in ecclesiarum sub num. 25. de constitutio. Insuper iure illo diuino continentur præce-
6 pta † legis naturæ tanquam principia practicæ nota ex terminis quia tendunt ad finale bonum appetendum & malum mortis æternæ fugiendum, scilicet peccati, quæ omnino sunt indispensabilia, & ideo ius naturale dicitur esse immutabile §. sed naturalia instit. de iur. nat. gent. & ciuil. d. c. 1. & seq. distinct. 1. & ideo dixit os ueritatis, Amen dico uobis, quia unus apex non præteribit ex ijs donec hęc omnia fiant, & rursus alibi, cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Ratio enim
7 legis naturæ † quæ duobus illis principijs innixa est

bono

bono ſcilicet appetendo & ma'o mortis fugiendo
cum uideatur inſeparabilis eſſe a præceptis legis
naturę, ideo uidetur quoque dicendum aliterquàm
iaccēt iuris naturalis præcepta etiam per Summum
Pontificem accipi non poſſe!, Rurſus quia ſummus
8 Pontifex. collatus † D. Opt. Max. ſine dubio illo eſt
inferior cum ille ſit perpetuus ac ſempiternus, om-
nis autem creatura eſt putris & corruptibilis, unde
Philoſophus libro 8. Phiſic. auſculta: finiti inquit ad
infinitum nulla eſt proportio, quod repetit lib. 1.
de cœlo & mund. & habetur text. in l. filiusfam. §. ſe-
cundum uulgatem de leg. 1. unde uidetur ſuccede-
re regula, quod nihil poſſit inferior in legem ſupe-
rioris, l. tertia, in fine & ſeq. de recept. arbitr. l. per mi
no rem de iudi.
9 Poſtremo facit † quod ius diuinum formale ac
neceſſarium ita eſſe uideatur ut alterari aut immu-
tari nequeat, argu. l. primæ, § opus nouum de noui
oper. nuntiatio. l. in et cętera de lib. & poſth. l. prima
§. ſi quis ita de uerb. oblig. & eorum quæ tradit Bal.
in l. quoties C. de ſu. & legit. communis tamen Do-
ctorum ſententia eſt in oppoſitum nempe, ut Sum.
10 † Pont. in ſpiritualibus ius diuinum declarare poſ-
ſit, ſi quidem ſi ipſum diſtinguit, limitat, confirmat,
& modificat, ut infra dicemus, multo magis debet
poſſe declarare, arg c. non debet de reg. iur. lib. 6. &
ita ſe habere communem doctorum ſententiam at-
teſtatur Aur. Dauid dicto cap. 9. ſub nu. 24. & hoc
aſſerere in ſpecie uidētur Doc. præcipuè Abb. & In
noc. in capitulo olim de uerb. ſign. Alex. in conſi. 10.
lib. 7. unde Abb. in c. licet de fer. ait Pont. ius diui-
11 num † interpretari poſſe, relaxare autem nequaquā,
& in cap. ſignificatum de regular. ius diuinum tol-
li minimè poſſe, ſecus autem diſtingui & interpreta
ri. Confirmatur, quia & alibi quoque facilius limita
tio iuris concernitur, quàm abrogatio, Bart. in l. ſi
conſtante ſolut. matr. in prin. 9. q princ. ſolu. mat. re-
fert Alex. in conſi. 106. uolum. 1. & in terminis, quod
12 Papa poſſit ex cauſa limitare † legem Dei licet nō
indiſtinctè contra illam ſtatuere probatur, in c. fin.
de fer. cum ſimil. adductis per Fel. in cap. quæ in ec-
cleſiarum colum. 6. de conſtitutio. faciunt quæ ſcri-
bit Alexan in conſi. 1. & conſi. 107. ſub num. 12. uol.
1. & Paul. Cita. in tract. de iur. patro. in §. pro ſexta
cauſa ubi plura tradit & Lancelo. Corrad in templ.
om. car. 69. col. 3. ſub num. 6 §. uſuras debet tollere,
& alijs ſeq. numer. Soc. in conſ. 28. ſub num. 1. & 10.
13 li. 1. affirmans † Pontificem non ſolum poſſe diſpen
ſare, ſed etiam ſtatuere augendo, uel diminuendo
uerbum Euangelicæ legis, pari modo ſtipulantur
ſcripta Fely. in c. fin. circa finem de maio. & obedie.
14 dum notabiliter ait † ſi fiat mentio de poteſtate Pa
pæ in ijs quæ ſunt de iure diuino, non eſſe arguen-
do toto ad partem dicendo Papa non tollit ius in to
to, ergo nec etiam pro parte, ut per multa exempla
declarat, præterea poſſe Pontificem limitare ac
modificare ius diuinum ſcribit Innoc. in cap. ſuper
eo de bigam. ordinan. eo maximè argumento, qui a
15 & ſi † in Euangelio dictum ſit in ore duorum uel
trium ſtare omne uerbum ſecundum tamen ponti-
ficios canones certis in caſibus plures requiruntur,
ut in cauſis Cardinaliū, in c. 1. & 2. 2. q. 4. idem quo
que Innoc. in cap. poſt tranſlationem de renunt. tra
16 dit pontificem † contra quatuor concilia ius diſpen
ſandi habere, c. ſunt quidam 25. q. 1. & 34. diſtin. ca.
lector. Quinimmo eodem c. ſuper eo uoluit Innoc.
licitum eſſe Pontifici Max. Euangelium interpreta
ri, & contra Apoſtolum diſpenſare quia ſit paulo
17 maior adminiſtratione. Rurſus Papa dicitur † ge-
neralis Dei Vicarius aſſumptus in plenitudinem
poteſtatis, ut poſſit in omnibus occurentibus & ne-
ceſſario expediendis conſulere, c. quodcunque 34.
q. 1. Mathæ. 16. & quia uniuerſaliter locutus eſt Pe-
tro, & nihil excepit a iuriſdictione ipſius Petri, cap.
ſi Romanorum 19. diſt. & c. ſolitæ de maio. & obed.
quæ uerba expendit Innocen. in cap. quanto de con
ſuetu. ut intelligātur per uiam iuriſdictionis & præ
cepti, & quod ſit generalis uicarius in plenitudinē
poteſtatis probatur in cap. non ſunt de pœnit. diſt.
1. cap. de libellis 20. diſtin. & cap qui ſe ſcit ſecunda
q. 16. ſi igitur in omnibus occurrentibus poterit cō
ſulere & prouidere, poterit quoque interpretari &
declarare ius diuinum, facit quod uoluit Innoc. in
18 cap. quod ſuper de uoto, ut ſcilicet † Sum. Pontifex
ſupra cœteros omnes habeat poteſtatem, & iuriſdi
ctionem de iure ſaltem tam in iudæis quàm in gen-
tiles delinquentes animaduertere poſſit. Quòd pari-
ter ſpectat quòd quamuis Apoſtolus dixerit, uoue
te reddite Domino iuramenta ſiue uota ueſtra, Pa
19 pa tamē † diſpenſandi facultatem habet ſuper iura
mento & uoto 15. q. 6. cap. auctoritate & c. iuratos
& latius de uoto & uoti redempt. cap. 1. & per tot.
Anchar. in conſi. 124. circa, quo loco ait in aliquib.
20 dictis D. Pauli † Summo Pont. diſpenſandi faculta-
tem eſſe.

Sic etiam uidemus quòd tametſi de iure diuino
feriæ ſint obſeruandæ ac dies ſolennes feſti, & abſti
nendum ſit ab operibus męchanicis ac ſeruilibus, ni
21 hilominus † pontificia conſtitutio aliter fieri per-
mittit ut expreſſim legitur in capitu. fi. de ferijs, ad
ſtipulantur prædictis capitulum Hadrianus & cap.
in ſynode, 63. diſtin. arg. a fortiori arg. auth. multo
magis C. de ſacr. ſanct. eccle. ſi enim ibi Papa Hadria
nus cum uniuerſa ſynodo Regi Francorum tanquā
de eccleſia benemerito ob deuictos illius hoſtes cō
cedit facultatem eligendi Summum Pontificem &
ordinandi ſedem Apoſtolicam, & alia que ibi ſequū
tur, multo magis dicendum erit habere facultatem
declarandi, limitandi, moderandique iuris diuini, &
22 eo magis quod dicitur † ordinarius cunctorum, &
quod totus mundus dicitur illius eſſe diœceſis, cap.
cuncta per mundum, & capit. per principalem, 9. q.
3. & dicitur potentiſſimus ſacerdos, capit. nulli fas.
25. quæſt. 1. & dicit Andr. Sicul. in conſi. primo, col.
8. & per totum libro primo. Quòd ſolus Papa po-
23 teſt † regere, deliberare, & adminiſtrare ſine conſil.
Cardinalium, item æquat quadrata rotundis ſecun
dum Hoſtienſem in cap. cum ueniſſem de iudi. for-
te ad illud pœtæ alludens.

Diruit ædificat mutat quadrata rotundis. Eſt
34 maioris † auctoritatis & poteſtatis quàm ſancti c.
de libellis 20. diſtinct. nec poteſt illi dici, Cur ita fa-

cis

tis cap. in memoriam 19. distinct. Ergo dubitandū non erit sed irrefragabiliter concludendum, Summo Pontifici datam esse facultatem declarandi limitandi interpretandi, ac moderandi ius diuinū, qua assertione sic stabilita non obstant modo ea quæ in oppositum adducta sunt atque in primis.

25 Quod Papa † non potest disponere contra euangelium, quia illud intelligitur sine causa, ut Dec. in dicto cap. significasti, & in dicto capitu. quia in tantum, secus ubi causa subest, uel cessat ratio illorum aut in totum non dispensat, aut abrogat ius commune, quia tunc in omnibus illis casibus Pontifex Max. disponit contra legem Euangelicam, & in omnibus casibus in quibus clarè non loquuntur sacræ

26 scripturæ † semper recurritur ad Sum. Pontific. d. c. quodcunq; 24 q. 1. d. c. sunt quidam 25. q. 1. cap. licet in fine, de testib. d. c. iuratos 15. q. 6. c. lector 34. distin. Abb. in c. per uenerabilem qui fil. sint legit. per c. 1. de immu. ecclesia. Innoc. in c. cum ad monasterium de statu mona. & ita uno ore concludunt Doct. omnes in locis supra relatis.

Non etiam releuat quòd regulariter contra Ius

27 naturale, non possit Sum. Pon. disponere, quia † illud est uerum sine causa cum causa tamē potest, ut per Dec. in dicto cap. quæ in ecclesiarum sub num. 25. & seq. & per Doct. in dicta l. final. C. si contr. ius uel util. public. & per Doct. in §. sed naturalia institu. de iur. nat. gent. & ciuil. & in §. fin. instit. de legit. agnat. tutel. qua igitur ratione, quinimmo etiam fortiore potest Sum Pontif. ex causa tollere, poterit etiam declarare atque interpretari, nihil etiam mouet ip legis diuinæ præcepta sint dispensabilia deducendo ut supra fecimus tertio loco, quia respondetur quòd

28 illud procedit † in ijs quę attinent ad articulos fidei quæ sunt indispensabilia, ut declarat Anto. Butr. in cap. primo, de const. & Andr. Sicul. in dicto consi. 1. col. 18. lib. 1. quos sequitur Paul. Cittad. de iur. par. §. pro sexta, sub nu. 3. per rationes quas illas supra in dubitatiua parte retulimus.

Non obstat etiam quòd Summus Pontifex Deo collatus est minor illo, & minor in maioris legem nullam habeat auctoritatem, quia respondetur, q

29 † eam plenitudinem potestatis Papa habet a Christo Ser. Opt. Max. a quo constitutus fuit illius Vicarius in uniuerso inferiore orbe, in actu concessionis dicti generalis vicariatus, dicto c. solitæ de maio. & obe. & dicto cap. si Romanorum, 19. distin. unde nō dicitur tanquam homo facere sed tāquam ipsemet Deus, cuius est Vicarius, & a quo plenissimam habuit potestatem, ut supra diximus in fundamentis decisiuis communis opinio.

Postremo non refragatur quod ius diuinum sit formale ac necessariū ita ut in aliquo nō possit reci

30 pere ad sertionē: quia ut ex cā recedit ur a forma, l. j in princip. de uerbo. oblig. & l. ult. C. de testamen. & tradunt Alex & Ias. in l. 1 & a. de lib. & posth.

Sic etiam ex causa poterit alterare, interpretari, ac moderari Summus Pontifex ius diuinum, prout supra sæpius dictum atq; demonstratum est, ita ut solida remaneat firma in cōcessa atq; indubitata cōclusio, Sum. Pontifici competere facultatem declarandi, interpretandi, limitandi, ac moderandi ius diuinum in quacunque significatione accipiatur.

31 Extenditur modo imprimis ista conclusio, quæ supra firmata est, ut procedat † quoque in Imperatore in ijs quæ pertinent ad eius iurisdictionem, ut traditur per iuris canonici interpretes in cap. ecclesia sanctæ Mariæ de constit. Bar. in l. omnes populi de iust. iur. & per Abba. in c. quæ in ecclesiarum de const. exempli gratia dicit ius diuinum in 3. & 4. precepto Decalogi, habeas in honore parentes, non sis

32 occisor, & nihilominus permittunt † iura ut filius patrem hostem occidere impune possit, l. minime de religio. & sump. fun. l. si adulterium cum incestu §. liberto de adulte. & utrobique Bar. ut de communi attestatur Mar. in l. 1. §. præterea sub nu. 33. de q. Gomes. in §. fuerat sub num. 22. instit. de actio. Do. Clar. in §. homicidium sub nu 59. quamuis ibi ipse contra communem teneat, qua de re dicendum est, prout supra diximus hoc lib. cap. 18.

33 Item permittunt patri † & marito adulterum cū filia & uxore deprehensum occidere, l. patri, & l. marito de adult. & l. Gracchus C. eod. titu. idemque est & in alijs certis casib. de quibus per cano. in dicto c. quæ in ecclesiarum de const. Doct. in l. fin. C. si cōtra ius uel utilit. public. Bal. in l. rescripta, C. de precib. imperato. offeren. ubi inquit Principem ius diui

34 num tollere non posse, secus distinguere, qua de re contra Bar. in dicta l. omnes populi. de iust. & iur. Unde & sacerdoti missam celebranti, si quis eū ag

35 gressus fuerit, † permittunt iura aggressorem occidere & non obstante tali homicidio missam perficere, Dec. in l. ut uim de iust. & iur. sub nu. 8. post Ioan. de Lign. de Bello. capit. 83. uersicu. tertio quæro, & Abb. in cap. clerici de uit. & honesta. cleri. ea quoq;

36 ratione sustinetur statutum † quo cauetur, ut banitus impune occidi possit, ut per Bar. in dicta l. omnes populi de iust. & iu. Alb. de Ros. par. 4. statutorū q. 17. Alex. in consi. 1 14. Bal. in d. l. si Canō. in d. ca. quæ in ecclesiarum de constitu. Ias. in l ubi pactum post nu. 15. C. de trans. Dec. in cons. 227. col. 11. uer si. sed prædictis non obstantibus, Pasct. Ferr. in consi. 159. sub nu. 6. Goz. in consi. 61. sub nu. 20. uer. itē talia statuta. Crau. de antiq. temp. par. 4. sect. uideamus sub nu. 5. qui uolunt hoc quoq; statutū ualere quod cōe esse doct. uotū docet Clar. in §. homicidiū sub nu. 53. post alios a se citatos & tanquam fauorabile, & fundatū super publica utilitate extendendū esse, qua de re dicendū est ut supra diximus li. 7. c. 21. Sic et in præcepto 5. Decalogi, & ultimo prohibemur fures esse, ac rebus alienis inhiare, & nihilomi-

37 nus † tpe necessitatis ac famis uidimus, s c. proximo præcedenti sub nu. 24. licitū esse furari, & alienū et per uim rapere, tam de iure ciuili q̄ canonico l. 2. §. ibidē agitatur ubi Bar. & docto. notant post glo. ad leg. Rodi. de iact. c. si quis per necessitatē de furt. & in c. discipulo de consec. dist. 5. ex ijs igitur apparet Principes & legum conditores seculares in ijs, quæ concernunt eorum potestatē ac iurisdictionē habere similiter facultatem modificandi, declarandi, ac restringendi iuris diuini. Quæ omnia tanquam ualde utilia in praxi sunt notanda.

Qq Hæc

Hæc tamen omnia procedunt quando Sum. Pon
38 tifex & Imperator ex aliqua iusta † & legitima cau-
sa uel naturali ratione mouentur ad modificãdum
uel restringendum ius diuinum in ijs quæ ad illorũ
iurisdictionem spectant. secus ubi ex nulla rationa
bili atque probabili causa mouentur tunc enim po
tius errare, quàm contra ius diuinum dispensare cre
duntur Abb. in capit. fin. de constit. & in c. fi. de con
suetud. facit dictum Innoc. in cap. quanto de consue
39 tud. ubi ait neque contra generale † ecclesiæ statutũ
absque iusta causa Papam dispensare posse, & si
id facere admittatur illi resistendum esse, cui nõ est
absimile quod scribit Abb. in c. significasti. de elect.
40 Papam † nulla causa legitima subsistente contra iu-
ramentum dispensare non posse, idemque ius esse
in cæteris omnibus quæ ad ius Diuinum spectant,
neque in eiusmodi casibus in dubio causa iusta præ
41 sumitur † in Sum. Pontif. aut in principe Abb. in di-
cto capitulo quanto, de consuet. Oldra. consil. 287.
Roma. consi. 484. quamuis aliàs præcipue in Papa
iusta causa regulariter præsumatur, clemen. prima,
cum ibi nota. de probatio. glo. in l. relegati. in uersi.
ex aliqua de pœn. per Cyn. in dicta l. rescripta, C. si
contra ius uel utilit. public. Alexand. in consi. secun-
do, uolumine primo, & iusta causa intelligeretur
42 † ueluti si propter publicam utilitatem contra ius
diuinum dispositio fieret, dicto cap. licet de fer. fa-
ciunt quæ scribit Dec. in cons. 544. colum. pen. post
medi. Gozad. consi. 46. colum. 7. circa medium, Cra
uet. in consi. quinto, sub num. quinto.
43 Quinimmo quando Princeps rescribit † contra
ea quæ sunt iurisgentium iusta causa in illo non præ
sumitur, ut scribit Ias. in l. quominus de flumi. in 3.
not. & in l. si testamentum colum. prima, post me-
di. C. de testam. ubi Fulgo. Roma. & Corn. qui ita se
habere communem opinionem dicunt Curt. Seni.
in consi. 49. colum. pen. cum infinitis prope auctori
tatibus quas adducit Crauc. in dicto consi. quinto,
colum. 3. uers. rursus sub dicto num. 5. & consi. 103.
sub num. 15. Didac. lib. 3. uaria. resolutio. capitulo
6. sub num. 2. uersicu. sexto hanc, ubi strenuè hanc
partem tuetur aduersus eos qui diuersam opinio-
nem probant Bello. consi. 2. sub num. 44 Et habet
44 † hoc etiam locum quando uellet uti plenitudine
potestatis uel absoluta eius potestate, sine causa ut
uult Didac. loco supra cita. sub nu. 8. & 9. Vasq. lib.
primo, illust. controuer. capitulo quinto, sub nu. 21
& 22. quicquid uoluerit Cast. in dicta l. si testamen
tum Cyn. & alij in dicta l. ult. C. si contr. ius uel uti-
lit. public. & est communis Docto. sententia, ut scri
bit Crauet. in loco supra relato Soc. in consil. 164.
sub num. 7. uer. secundum fundamentum lib 2. Bos
si. in titu. de princ. sub num. 190. Moder. ad Dec. in
consi. 588. sub num. 4. & ad consi. 269. sub nu. 5. qui
bus locis hanc ueram & cõmunem, contrariam fal-
45 sam † & adulatoriam esse testatur, & apud. Pop. Ro-
ma. a quo omnis potestas in principem translata est
l. j. de const. prin. l. 2. §. nouissimè de orig. iu. & §. prin
cipum placita inst. de iur. nat. gent. & ciuil. nunquã
cognita fuit ista clausula plenitudinis potestatis &
habet pro indubitata Ias. in l. Barbarius sub nu. 35.
ubi ait Aug. cõtrariũ affirmantem male & arroga
46 ter loqui, quia tunc dicitur princeps uti † non tam
plenitudine potestatis quàm tempestatis Soci. con
si. 287 li. 3. & cons. 64. li. 2. Soc. iun. consi. 65. lib. 3.
Craue. de antiq. temp. par. 1. sectio. non omitto sub
47 nu. 3. Propriè n. † potestas est legitime posse, cum
nõ posse dicamur, quod cũ iniuria possumus, nam
hoc pacto potentia non est sed deficientia quædã,
48 ideoque Deus qui omnia potest, † peccare non po-
test, cum sit defectus quidã Bal. consi. 326. sub nu. 2.
& 3. lib. 1. & propterea dicunt iuris Pontificij inter
pretes q si Sum. Pontifex facit dispensationem sine
causa legitima, ac rationabili, dicitur illa esse non
49 † dispensatio sed dissipatio, Ioan Andr. Butr. Abb.
& alij in c. de multa, de præben. Spe. in tit. de dispen
sa. in prin. & plenius Petr. Gam. de offic. legat. a la-
te lib 10. sub nu. 3. Præterea supra firmata conclu-
sio procedit, quando facultate illa ad actum reda-
50 † cta non resurgit peccatum, secus si ex resurgeret
ueluti quia summus Pontifex dispensaret, q absque
baptismo, & confessione quis saluus esse posset, Fel.
in c. 1. uers septima & ultima declaratio de const. si
enim nec constitutio nec cõsuetudo aliqua per quã
inducitur delictum ualet, c. erit autem 4. distin. c. fi.
de consuet. ergo nec dispensatio aut declaratio uel
restrictio facit pulchrũ ac ualde insigne dictũ Spe-
cu. in tit. de leg. §. nunc de ipsorum, uer. sunt et, quo
51 loci inquit, q † in ijs in quib. secundum diuinã legem
crimẽ cõmittitur, ut in furto & rapina 14. q. 5. c. si pę
nale, non potest Papa dispensare, quominus fiat re-
sti. cũ pęnitentia c. cum de usur. c. si quod & c. multi
14. q. 5. huc quoq; pertinet quod dicitur contra ius
52 † diuinũ Papam minimè dispensare posse quoties
animæ periculũ uersatur, veluti si dispensaret cõtra
1. & 2. præceptũ decalagi, & contra articulos fidei;
supra diximus, & tradit Citad. de iu. pa. §. pro sexta;
sub nu. 3. Conferũt aũt prædicta ad tractatũ in quo
doct. acerrimè altercãtur, nunquid Sum. Pontif cũ
53 iudeis dispẽsare possit † super usuris exigendis, laicis
que principib. cõcedere, ut in eorũ ciuitatib. iudeos
habeant sub usuris mutuãtes? Cũ usuræ citra animi
perniciẽ exerceri nequeant, ut potè iure diuino pro-
hibitæ, c. quia in oĩbus & c. super eo de usur. & apud
Lucã, mutuũ dantes nihil inde sperãtes & Sum. Põ-
tifex nõ uideat habere facultatẽ dispensandi ubi aĩę
periculũ uertitur ut quippiã aĩæ saluti contrarium
54 emergit. Cõtraria tñ opinio † vr̃ posse defendi, qa
ut tollat Sum. Pontif. meretrices pp scandalũ vitan
dũ in ciuitate vt dicit Ias. in l. cũctos populos sub nu.
57. in 2. lect. C. de sum. tr. & fid. cat. & probat tex. in
c. inter opera de spon. quẽ inducit ad hoc Alex. in cõ
si. j. ante nu. 8. li. 2. Sic ẽt dẽt posse tolerare iudeos
mutuãtes in ciuitate laicis qa hoc pacto euitant fur
ta, latrocinia, ac rapinę quę frequẽtius a malis ac p-
ditis hominib. cõmitterẽtur, ut dicit Aurel. Dauid
d. c. ult. ante nu. 18. & Lanc. Corrad. in d. eius templ.
omn. iudicum car 69. columna tertia, sub numero
quinto, §. quartodecimo, sub titulo usuras tolerare
ubi & in seq. num. defendit hanc opinionem, quæ
confirmatur ex ijs quæ pleniore stylo tradit Alex.
in consi. primo, & 2. & consi. 167. sub num. 12. lib. 6.

ac

ac consi.octano,lib.sexto, ubi multis argumentis ex professo defendit hanc opinionē & respondet argumentis contrariæ partis Socin. in consilio 28. volumine primo,sub num.1.& 10. Fely.in c.fin. de maior.& obedien.Ant.de Rosell.in tract. de concil. in cap.an Pontifex possit contra Apostolum, Marsil. in l.de uno quoque sub nu.12.de re iudica. quatenus nolunt Sum. Pontif. contra ius diuinum posse ex causa dispensare,statuere, augere, minuereque illud idem,ac restringere,limitare,declarare & moderari,prout etiam supra latius docuimus, nam & hic causa euitandorum delictorum debuit permissum esse summo Pontifici iudeis permittere, aut saltem tolerare, ut mutuentur, sub usuris ipsis
55 laicis Christianis,tametsi † regulariter non dispenset contra legem Dei nec super usuris cap. super eo de usur.

Accedit quod ut scribit Anch.consi.243. Christianissimus, non uidetur ex huiuscemodi concessione, aut toleratione aliquod resurgere peccatum aut periculum animæ. Nam quantum ad iudeos res de se nota est cum iam ob eorum duri
56 tiem ac peruicaciam † damnati sint ut in eorum peruersis ac deprauatis usibus tolerandi esse uideantur, cap.qui sincera 4. dist. & dicuntur esse foris ex utraque gremium ecclesiæ,ita ut de illis ecclesia nullo modo curare debeat cap.gaudemus de diuor. & tradit Ias.in dicta l prima,in prima lect. C. de sum. trini.& fid.Cat.& Alex.in dicto consi.primo,& consil.2.lib.2.& consi.octauo,lib sexto.

Aut respicimus personas orthodoxorum recipiē
57 tium sub usuris † & tunc quoque peccatum non resultat teste Hostien. in dicto capitulo super eo de usur.Archidiac.in capit.monet 22. quæst.1.Imol. in cap.debitores de iureiur.& in capitulo primo,de usur.& hanc opinio.firmauit quoque Castren consil. 380 in antiquis quod est 295.cum seq.lib.2. Ioan. Campeg. in tracta.de dot.q.49.& Lancelo.Corrad. & Aurel. Dauid in locis supra citat.

Scio tamen plerosque esse qui prorsus reprobēt
58 supra relatam sententiam & dicant † Alexan contra morem suum male consuluisse in dicto consilio primo,secundo,& 107.libro secundo,& consi.octauo, libro sexto,ut nuncupat im afferunt Modo. Paris.ad dictum consilium primum Alex.& in consuetudine Paris.§.primo,gloss.nona,sub numero 19. ubi di-
59 cunt summum Pontificem non posse † facere quin usura sit usura,nec ex qualibet causa posse permittere iudeis,ut mutuētur sub usuris,per dictum capitulum super eo de usur.& ea quæ scribit Ioan. And. in capitulo peccatum de regu.iur.lib 6.in mercurialibus Ang.de Claua.in uersiculo usura secundo,§. 14.& latissimē Alexan.de Neuo in consi.suo contra iudeos fœnerantes ubi confutat rationes Angel.de Castro & Magistr.Calcan.qui consuluerant pro iudeis,Papam posse dispēsare, ut communitas posset concedere iudeis licentiam fenerandi,& per ea quæ scribit Mag.Corrad.de contract.in suo Septemper tracta.secundo quæstio.25.26.27.& 28.& propterea Ias.in dicta l.prima,lectura secunda,sub nu.32.
60 cum seq.exclamat † se malle in hac quæstione discere,quàm docere & inuehit contra Paul. Castrens. qui contrarium in dicto consilio 286.consuluerat, quasi uti uirum nimis timoratæ conscientiæ illum uelit arguere,& uidetur in hoc hæsitare de potestate summi Pontificis

Ego tamen in hoc non dubito de potestate summi Pontificis,per ea quæ supra dicta sunt, & tradit Alexan.in tribus illis supra citatis consilijs, nam si contra legem Diuinam potest Sum. Pontif limitando dispensando moderando,augendoq; & minuendoq; statuere,ut in c.fi.de consuet.& in c.fi.de fer.& tradit Fel.in d.cap.quæ in ecclesiarum colum.sexta, cum alijs supra citatis, & utilitas publica, ut supra uidimus est causa iusta,idonea,& sufficiens pro limitatione,uel dispēsatione iuris diuini sum.igitur Pōtifice permittente iudeis,ut fœnebrem præstent pecuniam id planè in commodum populi Romani ac ciuitatem tendit ob euitationem scandalorum, furtorum, latrociniorum,ac rapinarum, ut supra diximus,neque usuræ in totum ac indistinctè permittūtur sed aliquibus tantum in locis, & ita non prorsus abrogatur ius Diuinum nec peccatum incurritur, ut docent Anchar.Alex.Cast.Campeg.Aur.& Corra.in locis proximè citatis, sed tamen in aliqua parte ius tale derogatur, quod fieri potest ut sæpius dictum est,ergo &c.refert Lancel.Corra.dicta car. 69.eius templi om.iudi.in 4.quòd cum quandoque
61 collegium † notariorum laudensium religione,ut arctaretur,motum non pateretur notarios laudenses cōficere instrumēta inter iudeos,& Christianos super usuris,consultū super hoc Excel.Mediol Senatū decreuisse,notarios posse ac debere talia instrumenta cōficere,& q ita obseruatur,& in eo amplissimo ordine quotidie audiantur cōtrouersię,quę inter Christianos,& iudeos oriuntur super his negotijs, & ab
62 eodē decidūtur,hodie tamē friget † in statu Insubria ista disputatio,cū publice euulgatis edictis,prohibiti sint grauioribus pœnis hæbrei mutuas fœnebres pecunias dare cath. Christianis. Non terā tempus in resoluendis cōtrarijs argumētis cū plenē diligenter atq; exactè diluuntur ab Alex.d.consi.1.& 2.& præsertim In primo per tres col. qui omnino uidendus erit & præcipue sub nu.8.ubi declarat tex. in cle.1. de usur.post Castr.in d.consi.295.lib.2.

Declarāt rursus hāc cōclusionē sic supra firmatā
63 doct.ut maximē locum sibi uindicet † qū prohibitio simpliciter nō fit iure diuino,sed aliquando et eodē iure cōceditur cōtra dictū pręceptū,ueluti in pręcepto,nō sis occisor,nā simpliciter hominis occisio nō prohibetur qū eadē lex diuina permittit, ut occidatur q gladio ferierit,ut dixit Petro os ueritatis,ideo princeps poterit certis casib.ubi lex diuina uetat homicidium, permittere, ut in l. patri, & l. marito de adulterijs, & in l.gracchus, C.eodem titulo, cum simil, a me supra in discussione ipsius principalis conclusionis citatis Sic etiam iubet lex diuina, quos Deus coniunxit homo non separet cap.ex publico de conuersio.coniugato capitu. quos Deus, 33.quæstio secunda, Pontifex tamen summus mo-
64 deratur † ut locum non habeat si unus ex coniugibus cum alterius consensu religionem ingrediatur

dicto capitulo expublico cum simil. Bald. in dicta l. final. C. si conta ius ual utilit. public. Rip. in rub. sol. matri. sub num. 25. uel aliter accedat dispensatio summi Pontificis, ut Doctor. in locis supra citatis,
65 Aliud est in præcepto non mæcaberis, quia † non reperitur a lege Diuina facta fuisse aliqua concessio aduersus tale præceptum, & ideo etiam si lege municipali permittatur ut Bannitus possit impune offendi, non tamen poterit mulier bannita inuita cogi adulterium pati, secundum Bald. in dicta l. fin. post numerum quartum, C. si contr. ius uel utilit. public. cuius opinio communiter approbatur, ut dicit Deci. in dicto capitulo quæ in ecclesiarum sub numero decimosexto, Gig. de pensio. quæstio. 18. sub numero secundo, & Don Ant. de Padil. in l. transigere sub numero 73. C. de transact. quibus accedit Clar. in §. homicidium sub numero 56. qui ait. sibi magis placere hanc opinionem Bald. & communem, quicquid in oppositum tenuerit Nell. de banni. in secunda parte, secundi temp. quæstio. 46. quia cum statutum tale de bannitis impunè offendendis sit factum ob quietem publicam, adulterium commissum cum muliere bannita nihil attinet ad quietem publicam, & ideo cum sit commissum præter mentem statuti, non est impunitum relinquendum.

Quando etiam aduersus ea que generalem respi-
66 cerent ecclesiæ statum † Sum. Pontif. dispensaret contra ius diuinum non sustineretur ea dispensatio Innoc. in c. super eo de bigam ueluti si generaliter dispensaret, ne ab ecclesiasticis decimæ persoluerentur, cum decimæ de iure dinino debeantur, capit. tua nobis de decim. uel si generaliter dispensaret ut clerici possent coram iudicibus laicis conueniri, capitulo si diligenti ad finem de for. competenti. in capitulo ecclesia sanctæ Mariæ sub numero quarto, de consti.

Vel quando contra mentem iuris diuini dispensaret. iuxta not. in cap. post translationem de renuntia. Aurel. dicto capitulo ulti. sub num. 33. qui ita in-
67 telligit Abba. in cap. significasti de electio † dum dicit Papam non posse dispensare contra Euangelium, nam intelligitur quantu ad mentē, secus quo ad uerba. Verba. n. possunt limitari, restringi, declarari ac modificari sed semper ex mente iuris diuini, secus si limitatio uel declaratio aut modificatio uel dispēsatio esset cōtra mentem quia semper illa immota manet ac immutabilis iuxta illud, mens im-
68 mota manet. Idem est † quoque si aduersus articulos fidei fieret dispensatio, uel primum & secundū præceptum Decalogi, quia nulla est Sum. Pontificis auctoritas aduersus prædicta, ut per Innoc. in d. c. super eo de biga. Abb. & Fel. & alios in dicto capitulo quæ in ecclesiarum, Cittadi. in dicto tractatu, de iure patronatus, §. pro sexta, cum socijs supra citatis.

SVMMARIVM.

1 *Papam interpretari ius canonicum, Imperatorem ius ciuile.*
2 *Eaque duo dignitatum culminia paribus passibus ambulare.*
3 *Delegati a Principe & a lege candem esse potestatem.*
4 *Ius diuinum per ius ciuile modificari posse.*
5 *Rescripta priuilegia, & alias dispositiones a iure ciuili interpretationem recipere.*
6 *Imperatorem iura ciuilia interpretari.*
7 *Supra ius esse.*
8 *Et contra leges ciuiles plerunque rescribere ac priuilegia concedere.*
9 *Papam posse modificare ius ciuile.*
10 *Leges non dedignantur sacros canones imitari.*
11 *Papam posse in vtroque foro dubia explicare.*
12 *Iuri canonico stari in foro ciuili, vbi casus non est decisus de iure ciuili.*
13 *Papam ius ciuile tollere posse, quantum ad causas speciales, & quantum ad forum ecclesiasticum.*
14 *Non etiam quo ad forum temporale.*
15 *Imperatorem posse ius canonicum interpretari.*
16 *Ius canonicum in terris ecclesiæ, ciuile in terris Imperij ubi de peccato non agitur, seruari.*
17 *Iuri ciuili in foro ecclesiastico stari in ijs, quæ non sunt decisa de iure canonico.*
Ius canonicum a iure ciuili, & a principe distingui. num. 18.
19 *Sacros canones & leges iustissimas ab eodem fonte profectas esse.*
20 *Imperatorem posse ius canonicum distinguere quantum ad laicos.*
21 *Imperator an posit aliquid fauorabile ecclesiis statuere ambiguitur, sed nihil præiudiciale statuere posse pro absoluto habetur, nu. 22.*
23 *Lex siue statutum uires capit a conditoris potestate.*
24 *Imperator in ecclesiasticas personas neque in earum res nullum ius haber.*
25 *Nisi essemus in ijs quæ ad publicam utilitatem uel publicum reipublicæ statum attinent.*
26 *Statutum laicorum loquens in rem, & probibens alienationem in non subditos clericos quoque comprehendere.*
27 *Mens statuti quando est rem afficere, non debet haberi ratio personarum.*
28 *Noua constitutio in §. collegijs de pœnis declaratur, numero 29.*
30 *Alios esse casus quibus statutis laicorum clerici ligantur.*
31 *Iuris Pontificij interpretationem regulariter ad Sum. Pontificem spectare.*
32 *Interpretari legem eius esse, cuius est condere, numero 33.*
34 *Papa in ijs quæ sunt positiui iuris se gerit pro animi libito.*
35 *Disputare de ijs quæ fiunt a Papa, non conuenit.*
36 *Quia omnia potest.*
37 *Statuta laicorum, an iuramentum tollere possint.*
38 *Statutum Mediolanense, & Ticinense quo tollitur auth. sacramenta puberum, quomodo ualeat, nu. 39.*
Statuentes quamuis facere non possint, quominus iurans teneatur reddere iuramentum Deo possunt tamen tollere vires obligationis, quæ ex iuramento proficiscuntur, quantum ad ciuiles effectus, facien-

faciendo contractum nullum, ibid.
40 *Idemque est quantum ad impediendam præstationem iuramenti.*
41 *Et quando doli mali uel fraudis præsumptio subest.*
Siue ea ratio sit expressa, siue unica tantum afferri posit.

Ad quos spectet facultas interpretandi leges tam Pontificias quàm Cæsareas.

CAP. XXXIIII.

Vantum ad canones & leges seu
constitutiones tam Pontificiaa
1 quam imperiales dicẽdum est
† quòd qua ratione Papa & Im
perator possunt ius diuinum
declarare, ut supra uidimus. Sic
etiam leges & canones eos pos-
se & debere interpretari, l. ult. C. de legi. ibi & leges
interpretari solo dignum esse Imperio oportet, c.
inter alias de sent. excommu. l. in prætorijs de præ-
tor. stipulatio. glo. in c. cum uenissent in uer. iudica-
ri de iud. ubi dicitur ad Papam & Imperatorem so-
los leges & canones pertinere interpretari, quia ad
eos spectat tales constitutiones concedere, parib.
2 † enim passibus duo hæc dignitatum culmina pro
cedunt, ut habeatur in cap. solitæ de maio. & obedi.
Vnde & Papa & Imperator leges animatæ in terris
uocantur, ut in auth. de consuli. in fin. cap. & si sunt
3 9. q. 3. & delegatus † a Principe delegatus a lege es
se dicitur l. prima, de offic. eius & §. & quia de iuris.
om. iudi. Vnde Bald. in dicta l. ult. C. si contrarius uel
4 utilit. public. ius diuinum † per ciuile modificari
posse ait, & distingui sequent. Abb. in capitulo fi-
na. de consuetud. Bald. in authen. excipitur, C. de
bon. quæ liber. in auth. hoc amplius C. de fidei-
commiss. Alexand. in l. cum mulier solut. ma-
trimo. & in l. more de fer. ergo ab eodem iure a for
tiore interpretationem recipient statuta, priuile-
5 gia rescripta † atque aliæ eiuscemodi dispositiones
iuxta nota. in l. secunda, C. de noxal. in capitulo.
cum dilectus de consuetudi. in l. si quando C. de in
offi. test. in c. causam quæ de rescripr. in cap. ad no-
stram de iureiur. & latius supra prosecuti fuimus li-
bro octauo.
6 Sed quamuis iuris ciuilis interpretatio † ad ip-
sum imperatorem spectet, dicta l. final. C. de legi. &
l. non ambigitur eo. tit. in pandect. quia Imperator
7 supra ius † est, & ipsum tollere potest capitulo pro-
posuit de concessio. præbend. Innocen. in d. c. quæ
in ecclesiarum de constitutio. & ideo contra ius cõ
8 mune & leges ciuiles † non raro rescribit, & priuile-
gia concedit, ut refert Cardin. in clem. prima, de te-
sti. per l. secundam, C. de offic. prætec. prætor. & dici
tur esse solutus legibus, l. digna uox. C. de legibus,
9 & l. princeps eod. titu. Attamen Sum. quoque Pon-
tif. † modificare ius ciuile, & etiam tollere potest,
c. cum esses de testam. & c. constitutiones decima
distinct. & per Spec. in tit. de disputa. §. porrò in fi.
10 facit, quia leges non dedignantur † sacros canones
imitari, §. fina. in auth. de ecclesia. titul. & in auth. de
Mona. §. sancimus not. in l. prima, C. de sum. Trin. &
fid. cathol. Bald. in auth. ad hæc C. de usuris & in l.
cum anterioribus C. de tempor. appellatio. ubi in-
11 quit Papam † posse in utroque foro dubia explica-
re, quia Papa maior sit imperatore, & in specie, quòd
a iure canonico ius ciuile interpretationem capiat
patet ex nota. in cap. licet de for. compet. & in c. per
venerabilem qui fil. sint legit. tradit Alex. in l. quidã
consulebant in princ. de re iudica. quo fit ut etiam
12 in foro ciuili in ijs quæ decisa † non reperiuntur a
iure ciuili statur iuri canonico Deci. in cap. ecclesia
Sanctæ Mariæ sub numero 31. de constit. quæ de re.
late per Alex. in l. prima, de dam. infect. sub nume
ro 10. in l. quidam consulebant sub nu. 2. Fel. And. Si
cul. in capitulo dilecti de iudi. & in materia pecca-
ti Bar. in l. priuilegia, C. de sacr. eccles. & Ias. in l.
possideri §. genera de acqnir. poss. sub num. 18. Cyn.
in auth. cassa, C. de sacr. eccles. glo. & doct. instit. de
nupt. in prin. Cano. in c. clerici de iudi. & in cap. pri-
mo, de noui oper. nuntia. glo. & Doctor. in §. hacte
nus instit. de gradi. unde apparet intelligendum es-
se quod supra dictum est Papam ius ciuile tollere
posse, uerum esse, quantum ad causas spirituales,
13 † & quantum ad forum ecclesiasticum, ut not. in di
cto cap. constitutiones, & latius in capitulo secundo
de reg. iur. lib. 6. & in alijs locis supra cita. & propte
rea dicit Fely. in capitulo canonum statuta de con-
stitu. quod licet Papa legibus secularibus solutus sit
14 † illas tamen quod ad forum temporale attinet tol
lere non potest, in quam sententiam facit quod di-
citur ius canonicum ciuili præualere, in spiritualib.
ac in terris ecclesiæ & quoties de peccato tractatur,
Item inter personas ecclesiasticas capitulo quod cle
rici de for. compet. Ias. in dicto §. genera ac in l. 1. C.
de sec. nupt.
15 Sic etiam è contra uidetur permissum esse † im-
peratori ius canonicum interpretari, si quidem cũ
ex præcedentibus constet illum ius diuinum ex cau
sis limitare, ergo multo magis ius canonicum, quod
uidetur etiam sentire Abb. in capit. in omni de test.
Rursus si princeps, siue lex ciuilis pontificium ius
supplet, capit. in adiutorium, decima distinct. igitur
nihil impedimento erit quominus ius canonicum
declarare posit. Hinc fit ut licet in locis siue in ter
ris ecclesiæ ius canonicum regulariter seruari de-
16 beat † & ciuile in terris Imperij, quoties saltem de
materia peccati non tractatur, ut supra diximus, &
not. glo. & cano. in capitulo secundo de arbitr. Doc.
in l. priuilegia, C. de sacrosan. eccles. Alexand. in l.
prima, soluto matrimonio, & in alijs locis supracita
tis, tamen quando aliquid clarè decisum iure ciui
li reperitur, quod secundum ius canonicum ambi-
17 gnum est, † uel nullo pacto determinatum, etiam
in foro ecclesiastico iuri ciuili stari debet, ut per
Abba. & alios in capitulo primo, & secundo, de
operis noui nuntia. Bartolus in dicta l. priuilegia,
C. de sacros. ecclesi. Ias. in præludijs ad titulum qui
feu. dar. possunt sub num. 63. qui habetur post ti-
18 tulũ de iur. emphiteuti. & quòd ius canonicum a

iure ciuili & a principe distinguatur expresse uo-
luit Bal in dicta l.fi.C.si contrarius uel util.publi.se-
quitur Alex.in consi.188.lib.7.unde Bal.in eius trá
cta.de scismate circa princ. aic Imperatorum san-
ctionibus uti nos posse ad canonum interpretatio-
19 nem, quoniam † sacri canones & leges iustissimæ ex
eodem fonte nempe diuino processerunt, auth.quo
mo.oport.epis.in princ.vnde leges canonibus con-
firmari, & canonum ambiguitates legibus resolui,
quemadmodum per discursum glossarum utriusq;
iuris luculenter depræhenditur.
20 Hæc tamen intelligenda sunt † locum habere re-
spectu personarum laicorum, & quantum ad tem-
poralia in locis sibi subiectis, secus est quantum ad
spiritualia & quantum ad personas ecclesiasticas,
quia in ijs attenditur ius canonicum, ut per Bar.&
alios in dicta l.priuilegia, C.de sac.eccle.in d.capit.
primo & secundo, de oper.nuntia.Fab.Ang.& Pur.
post gloss.in dicto §.hactenus institu.de gradibus,
Alex. & Ias. ac alius in locis supra citatis; nam ta-
21 mensi ambiguum sit, an Imperator † possit aliquid
statuere, quod fauorabile sit ecclesijs ac ecclesiasti-
cis personis absque Sum.Pontifi.assensu, cap.fin. de
solutio.& tradunt Docto. in dicto cap.quæ in eccle
siarum de constit. Attamen illud indubitatum est,
eundem Imperatorem per legem suam quantum-
22 uis generalem † nihil sancire posse ipsis ecclesiasti-
cis personis, uti earum rebus præiudicium afferens
capitulo primu, ubi cano.omnes de oper.nou.nunt.
Abb.Fel.& reliqui in cap. ecclesia sanctæ Mariæ de
23 constitut.quia lex siue statutum iures capit.† a cōdi
toris potestate, l.ult.de iuris.omn.ind. cap. a nobis
de senten.excom. Bar. in l.omnes populi in prima
principali quæst.de iust.& iur. Bald.in l.final. C.de
iurisd.om.iud.quibus accedit Deci.in dicto cap.ec-
clesia sanctæ Mariæ sub num.24.
24 Imperator autem in ecclesiasticas † personas ac
earum res nullum ius baber nullamque potestatem
dicto capitulo ecclesia sanctæ Mariæ cap. bene qui-
dem & cap. cum ad uerum.& cap.si Imperator.96.
distin.capitulo inter hæc 23.quæst.secunda, ubi di-
citur quod sancta ecclesia mundanis legibus nun-
quam constringitur cum simil.citatis a Deci.in di-
cto capitulo ecclesia sanctæ Mariæ, sub numero vi-
gesimoquarto.
25 Nisi essemus in ijs † quæ ad plublicam utilitatem
& publicum reipublicæ statum præseruandum atti
nent, quia in ijs ligantur Clerici & ecclesiasticæ per
sonæ statutis laicorum per ea quæ locupletissimè
scribit Andr.Sicul.in consilio primo, sub numero
septimo, & pluri.seq.& per totum illud consilium li
bro tertio.& consilio vigesimonono, lib.quarto, sub
nume.quarto, quibus in locis duas refert pulchras
ac ualde insignes doctrinas Bald.alteram l.iubemus
1.C.de sacr.eccles.& alteram in titulo de pace con-
stantiæ in uersiculo monitionibus, quibus in locis
expressim concludit ecclesias & ecclesiasticas perso
nas non eximi a statutis laicorum quæ respiciunt pu
blicam utilitatem uel publicum reipublicæ statum,
quia priuilegium generaliter indultum non com-
prehendit hos casus, & si comprehenderet non ua-
leret, quibus adstipulatur Corn. in consilio septua
gesimosecundo, sub num.15.libro quarto, & faciūt
quæ supra diximus in cap.præcedenti 28.hoc libro
de contributione facienda ab ecclesiasticis personis
26 in casu necessitatis belli, idem quoque † esse quan-
do statutum laicorum loqueretur in rem & prohi-
beret alienationem fieri in non subditos, quia tunc
quoque clerici ea lege municipali comprehenderē
tur Abb.in capitulo clerico columna quinta, sub nu
mero trigesimo de for.comper.Felyn.in dicto capi-
tulo ecclesia Sanctæ Mariæ sub num.84.Dec.sub nu
me.56.quamuis uideatur aliqualiter dubitare ubi
præter conceptionem in rem adsunt illa uerba in nō
subditum quod nihil est, quia principalis intentio
est afficere rem quocunque uadat, quod licitum est
l.in re mandata, C.de manda. Bar.in l. rescripto de
mune. & honor. unde cum principalis intentio sit
27 rem afficere † non debet haberi in consideratione
adiectio illa personarum, l.qui exceptionem de con
dic.indeb.l.si tibi & l.si quis nec causam si cert.peta.
& cum hac eadem limitatione trāsit Ripa in l.filius-
famil.§.Diui sub numero 83. de legatis primo, ut
est in casu prohibitionis factæ per nouas constitu-
28 tiones in titulo, de pœnis in §.collegijs † ratione ip-
sius nouæ constitutionis, quæ est ut bona immobi-
lia inter subditos tantum alienentur in eisque con-
seruentur, quo casu prohibitio dicitur esse in rem.
ut dicit Bart.in l.peto, §. fratre, uersiculo uenio ad
quartum de legatis secundo, in columna secunda,
in l.pater filium, § fundum de legatis tertio; & in l.
qui Romæ, §. cohæredes de uerborum obligatio.
Decius consi.182.columna secunda, in princ.Cur.
iuni in consilio 43.columna penult.& fina Alb.qui
alios citat in consilio 93. columna prima & secun-
da, & Cefal.in consilio 259.sub nu.70. & ita in ter-
minis dictæ constitutionis uoluit Boss.in titulo, de
pœn.sub num.43.uersiculo attamen dicitur, qui li-
cet sub eodem nu.53.uideatur uelle quòd sub istius
modi dispositionibus statutarijs prohibentib, alie-
nationes in non subditum non comprehendantur
clerici secundum cōes conclusiones & attestetur
de quadam obseruatione Excellentissimi Senatus
respectu clericorum status, nihilominus est in reli-
quis intelligendus loqui secundum communes
conclusiones quas citat iuxta doctr. Barto. in l.
non solum §. liberationis de liber. leg. atque ita
uelle per ea quæ dicit in §. attamen limitare supe-
rius dicta, alioqui esset sibi ipsi contrarius & loque
retur contra communes Doctorum theoricas, ar-
29 guitur quoque prohibitio in rem † ex impositione
pœnæ quæ est in rem cum imponatur amissio rei
30 ac pretij in pœnam, possent & alij † eiusmodi ca-
sus referri quibus clerici statutorum laicis uincian-
tur, quos prosequuntur Doctor. in locis supra
citatis, & a quorum relatione supersedebimus
cum nostri non sit instituti prosequi hanc mate-
riam hic.
Cæterum regulariter ad summum pontificem
31 † pectat iuris canonici interpretatio, cum a ponti
ficibus constitutum fuerit, & a pontificibus pontifi
cium nomen assumpserit, cap.inter alia de se iudic.
&

& capitulo primo, de constitutionib. tradunt cano-
32 nici iuris interpretes, & eius† sit legem interpretari
ac declarare, cuius est condere, d. l. ult. C. de legibus
cum similib. quibus accedit tex. in capit. sicut enim
in uersic. ex ijs omnibus 12. quæst. prima & in cap.
final. de constit. ubi habetur solum pontificem ius
canonicum interpretari ac declarare.

Quinimo cum ius canonicum summ. Pontifex
33 † corrigat, ampliet, arctet ac prorsus tollat, ut
habetur in procem. 6. & habetur in capitulo licet
canon de electio. libro 6. & quod magis, est contra
ius dispensat, illud restringat, limitet, ac moderetur
& declaret, multo magis dicendum erit, si declaran
dum aut interpretandum sit ius canonicum ab eo-
34 dem fieri oportere, in his enim† quæ sunt iuris posi
tiui summ. Pontifex se gerit pro animi sui libito In
nocent. in cap. cum ad monasterium de stat. mona-
cho. Abb. in capitulo per uenerabilem qui fil. sint
legit. Butri. in capitulo primo de constitut. Andr.
Sicul. in dicto consilio primo colum. 18 uolum. pri
mo. Cittadi. in dicto §. pro sexta de iur. patro. & Au
rel. Dauid. in dicto capitulo ultimo sub num. 55.
35 qui ait disputare de ijs quæ fiant † a Papa non con-
uenire per text. in 17. quæstio. 4 §. qui autem, &
ea quæ scribit Imol. in capitulo dudum secundo, de
elect. & Bal. in cap. 1. qual. dom. propr. ubi habetur
36 Papam † omnia posse, & super omnibus esse.

Possunt autem hactenus deducta induci ad pul
cherrimam controuersiam quæ latissime quando-
que controuersata fuit inter Doctores, an scilicet
37 statuta Laicorũ† iuramentũ tollere possint, si enim
ius diuinũ tolli nequit a laicorũ legib. municipalib.

Quinimo nec etiam canonicum per ea quæ Do
ctor. in dicto capitulo quæ in ecclesiarum, & in di-
cto capitulo cum ecclesia sanctæ Mariæ de constit.
ergo uidetur idem dicendum esse in iuramento,
quod iuris diuini est, Aurel. loco iam relato sub nu-
mero 43. mouet hanc difficultatem, sed nihil resol
uit, seque tamen remittit ad tradita per Doctor.
in authent. sacramenta puberum, C. si aduers. uen-
ditio. per Castr. in l. non dubium, C. de legi. & Alex.
in consil. 151. lib. 7.

38 Exemplum poni potest † in statuto nostro Tici-
nensium ciuili sub nu. 24. & statuto Mediolanensi
quibus tollitur dispositio dictæ auth. sacramenta
puberum, C. si aduers. uenditio.

Quamobrem pro resolutione istius difficultatis
dicendum est, quod licet statuentes facere non pos-
sint, quod iurans non teneatur reddere iuramentum
Deo præstitum, iuxta capitulum debitores de iure
39 iur. † possunt tamen facere quod contractus sit nul
lus, & auferre uires obligationis quæ ex iuramen-
to producitur in partem illud recipientem, ut satis
innuunt Butr. & Abb. in capitulo cum contingat de
iureiur. firmat Cardin. in consilio 42. Maria. Socin.
in consilio 61. libro primo, ubi dicit ita tenuisse ali-
quos in dicto capitulo cum contingat, & idem se-
cutus Castr. in dicta authen. sacramenta puberum,
& ibi etiam Corne. uersiculo tertio fallit, ubi dicit
quod tutius est pro iudicibus in syndicatu quod
seruent hanc opinionem, & quod tali casu contra-
ctus non firmetur iuramento, uoluit etiam Federi.
de Sen. cons. 272. quem refert ac sequitur Pet. de An
charan. in dicto capitulo canonum statuta de con-
stit. & licet illud consil. Federic. de Senis reprobe-
tur ab aliquibus, tamen stante tali statuto, non re-
peritur qui contradicat quantum ad hoc, quod ipse
se contractus non remaneat nullus, & eius opinio
sine dubio in hoc casu est, uera & licet Ioan. de
Imol. multum uariauerit in dicto capitulo cum
contingat tamen in uersiculo sed illud potissime
residet in effectu cum hac opinione, concludendo
in foro ciuili non posse iurantem compelli, ut ibi
per eum, & ista & uera, est communis opinio quæ
etiam in practica seruatur, licet Alexand. inaduer-
tenter dixerit oppositum in consil. 59. in 1. uolum.
ut nuncupatim attestatur Dominus Alciat. in con-
silio 107. sub num. 13. in materia dicti statuti Me-
diolanensis tollentis dispositionem dictæ authent.
sacramenta puberum, quam assertionem affirmat
quoque D. Alciat. in dicto capitulo cum contingat
sub numero 61, & ita in facto obtinui, in materia
prædicti statuti Ticinensis.

40 Idemque est † quantum ad impediendam præ-
stationem ac uim iuramenti, Gemini. & alij in capi-
tulo quamuis uersiculo sed quæritur de iureiur. li-
bro sexto Ias. in dicta authent. sacramenta puberum
sub num 82. & D. Alciat. in dicto capitulo cum con
tingat sub num. 62.

41 Sic etiam † ubi legitima causa subest uel iustitia
aliqua naturalis ueluti præsumptio doli aut fraudis,
uel simulationis, possunt distincte prouidere sta-
tuentes ne ualeant contractus minorum iurati, sic
scribit Ludou. Roman. in consilio 12. per totum &
præsertim colum. secunda, in statuto Marchiano an
nullante contractus minorum etiam iuratos, fa-
ctos sine certa solennitate, idem uoluit Corn. 121.
columna secunda circa medium lib. quarto ubi sub
numero quarto post Paul. Castr. & Raph. Fulg. atte-
statur hanc opinionem obseruari, eandem probat
Deci. in dicto capitulo ecclesia sanctæ Mariæ sub nu
mero 41. Ias. in consilio 133 sub numero 17. libro
quarto ubi quam plurimos huius sententiæ ad scr-
tores citat Alex. consil. 296. sub num. quarto libro 6.
consi. & cons. 151. lib. septimo sub nu. tertio, ubi per
totum illud consiliũ defendit statutum posse annul
lare contractus minorum etiam iuratos ob præ-
sumptionem doli, uel fraudis aut deceptionis ipso-
rum minorum.

42 Et hoc uerum erit, siue ratio † doli aut fraudis sit
expressa in ipso statuto, siue illa unica afferri possit
per ea quæ scribit Bal. post glo. in l. quamuis. C. de fi
deius. Fely. in c. translato in fine de constit. Rip. in l. si
constante sub nu. 65. solu. matri. Cra. de antiqu. tem-
por. par. 4 sect. 1. sub nu. 92. & sæpius supra diximus
in præced. libris.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo optima est legum interpres.*
2 *Dispositio qualibet a consuetudine reijcit interpreta-
tionem.*

Con-

3 Consuetudinem intellectum legi tribuere.
4 Interpretatio quæ a consuetudine procedit est generalis.
5 Consuetudo aliquid, quod est de iure diuino minuere potest ubi peccatum non contineat.
6 Consuetudo interpretatiua ut obtineat necesse non est ut sit præscripta.
7 Consuetudines inter diuersas attenditur quod magis fuerit obseruatum.
8 Consuetudinem contra ius canonicum ualere, statutum non item.
9 Statutum sed contra, a consuetudine non differre nisi ut expressum a tacito.
10 Statutum contra nonnulla, quæ uidentur de iure diuino propter publicam uel aliam rationabilem causam ualere.
11 Auctor putat in statutis & legibus municipalibus ciuitatum ac constitutionibus prouinciarum, idem constituendum esse atque in lege principis.
Et quid in non recognoscentibus superiorem. ibid.
12 Philippum Regem amplissimum ac potentissimum Dominum nostrum, superiorem non recognoscere.
Regnorumque ac coronarum multitudine, omnium Regum maximum atque Augustissimum esse, ibid.
Et tanquam Mediolani Ducem, in hoc statu impe. iclia iu ra habere. ibid.
14 Regem Hispanorum Franciæ atque Angliæ non recogno scere superiorem.
15 Regna Hispanorum, Catholicorum Regum uirtute, atque opera est manibus infidelium fuisse erepta, & eorum po testati ac fidei catholicæ fuisse uindicata.
16 Regem Hispanorum a tãto tempore citra cuius initij me moria hominum non extat in contrarium, fuisse in possessione exercendi iura imperialia in eius regnis.
17 Philipi Regis ac Domini nostri quanta sit Regnorum amplitudo.
Quamque ingens urbium numerus ei pareat.
19 Philippo Regi immortali fidentium Academia qualia erectæ fuerint symbolica insignia.
20 Qualem facultatem interpretandi habeant inferiores personæ.
Et quorum interpretatio sit necessaria, ibid.
21 Præfectus prætorio quam potestatem hab at interpretandi.
22 Populum Romanum aliquam hodie non habere potestatem nec legis condendæ nec interpretandæ.
23 Iurisconsultos qui gradum in utroque iure consecuti sunt theologiæque magistros posse iura diuina canonica & ciuilia interpretari auctoritate probabili non autem necessaria.
24 Doctoratus in aliqua scientia uel arte, cuiuis ipso gradu consequitur facultatem interpretandi ac docendi.
25 Scholasticos qui publice profitentur facultatem interpretandi non habent sed tantum exercitationis gratia id muneris illis demandari.
26 Doctor dici quis non potest antequam doctoratus gradum consecutus fuerit.
27 Verba illa, Dantes tibi auctoritatem &c. in collatione gradus doctoratus quid importent.
28 Baccalaurei & licentiati non habent ius interpretandi.
29 Doctorum interpretationem probabilem esse non necessariam.
30 Iudices tamen bene facere qui sequuntur illorum opiniones.
31 Si tamen habeant rationes probabiles ac concludentes.
32 Theologis ne, an iuris canonici doctoribus stari debeat in interpretando passu dubio iuris diuini.
33 Et distinguitur inter attinentia ad mores & ad orthodoxam fidem, ut in priore casu stetur canonistis, in posteriore Theologis.
34 Vbi dicitur quid de contractibus.
35 Auctor quid sentiat, nu. 36. & 37.
Quæ habent Theologi circa uirtutes & uitia, a nobis habere ibid.

Consuetudine ac statuto, an iura Pontificia & Cæsarea recipiant interpretationem, & ab alijs personis quàm supra enumeratis.

CAP. XXXV.

1 Plurimum etiam potest in interpretado utroque iure tam Cæsareo, quàm Pontificio † consuetudo, quæ, ut uulgato iuris auctorum dicterio proferetur, optima est legum interpres. l. minimè l. de quibus l. si de interpretatione de legi. capit. cum dilectus de consuet. unde Innocent. in cap. olim de uerbor. signific. uerba inquit legum, testamentorum priuilegiorum, reliquorum que dispositionum a consuetudine interpretationem sumere, etiam contra propriam uerborum significationem. sequitur Abb. in capitulo certificati de sepult. latius Felyn. in cap. cum M. Ferrariensis de
2 constit. dicit † Ias. in l. ut liberis sub nu. 7. C. de collat. quod quælibet dispositio secundum consuetudinem interpretatur, quod firmet & Deci. in l. in stipulationibus sub num 10. de regul. iur. in consilio 70. columna prima uersic. sed tamen, in capit. an si clerici sub numero 25. ad fin. in consilio 421. sub numero 13. consilio 645. sub numero 8. Felyn. in capitulo cum Bertoldus columna pen. de re iudic. & plura in hanc rem luculentissimam congerit Dec. in cons. 101. sub num 48. & seq.

3 Amplius scribit Abb. in dicto capitulo cum dilectus † consuetudinem intellectum legi tribuere, cui omnino standum sit uel si absonus appareat & in c. primo de decim. quo loco ait interpretationem quæ ex consuetudine desumitur, super intellectu legis magis attendi, quàm quæ a doctoribus fiat, & Gellius libro secundo noct. Attica. capitulo 24. in uerbis ait consuetudinem dominari, qua de re nos plura supra diximus libro quarto in materia communis usus loquendi, & libro 5.

Inter instrumenta interpretatiuæ significationis, ubi commodius hæc materia relata fuit, est tamen
4 † generalis hæc interpretatio, quæ a consuetudine descen-

scendit, cùm ad omnes qui in locis sunt in quibus uiget extendatur Abb. in dicto capitulo primo de constitutio.

Quinimo si rationabilis cõsuetudo aliquid quod
5 est de iure diuino immunere † potest, ubi peccatum non contineat, poterit & alia iura tollere dicto cap. fina. de consuetudi. ubique sensit Imol. Abb. in cap. ad apostolicam & in capit. in aliquibus de decim. ubi uult consuetudinem posse tollere aut saltem minuere decimas quæ sunt de iure diuino, dicto cap. tua nobis eod. tit. facit quod uult Abb. in capit. quod super de consanguin. & affin. ubi dicit ualidam esse consuetudinem quod nuptiæ contrahi possint in gradu
6 prohibito. Adeo autem potens est † consuetudo interpretatiua ad inducendum declarationem ambiguitatis in quacunque dispositione, ut necesse etiam non sit ut talis consuetudo præscripta fuerit, idest longo tempore obseruata Butr. in dicto cap ult. circa medium de consuetu. Roch. Curt. in eo. tract. sub numero 24 uersic. quæro, Ias. in dicta l. ut liberis, C. de collatio. Dec. in consil. 48. colum. prima & in dicto capit. at si clerici sub numero 25. Neuiz. in Syl. nupt. libro quinto sub numero 44. cum multis sodalibus adductis per Beci. dicto consilio 101. sub numero 50.

7 Et quando † inter diuersas consuetudines negocium uertitur tunc semper attenditur, quod magis fuerit obseruatum, Bartol. in l. de quibus sub numero 26. de legib. Alexand. in consil. 108. sub numero 2. libro 4. Decian consilio 11. sub numero 13. Crauet. in consilio 276. columna ult. uersic. quinto respondetur Menoch. in consil. 75. sub num. 56. Beci. in d. consil. 101. sub num. 51.

Sed an idem dicendum erit in statutó, eius quod diximus in cõsuetudine, & difficultatem facit quod
8 diuersa uidetur esse ratio † inter consuetudinem & statutum, quia cõsuetudo contra ius canonicum ualet, statutum uero secus, ut per Abb. & reliquos in d. c. si de consuetud. [illegible]

9 In oppositum facit † quod non uidetur consuetudo differre à statuto nisi ut tacitum ab expresso, d. l. de quibus de legib. ubi tradunt Doct. §. nam & diuturni instit. de iur. nat. gent. & ciuil. & taciti atque expressi eadem est uirtus l. cum quid, si cert. petat.

Rursus quod propter publicam uel aliam ratio-
10 nabilem causam † ualet statutum etiam contra non nulla quæ uidentur de iure diuino uel naturali edictum l. unica, §. sin autem ingenuam, C. de rap. uirgi. l. uenditor, §. si constat com. prædio. cum alijs iuribus ibidem relatis & supra uidimus in statuto quod bannitus possit impune occidi, & alijs similibus de quibus supra egimus, mihi placet ut resoluamus in legibus municipalibus ciuitatum ut constitutionibus peculiaribus populorum ac prouinciarum eo
11 † modo quo supra retulimus in l. princi pis, argum. l. omnes populi de iur. & iur. & in §. ius autem instit. de iur. nat. gent. & ciuil. & quia ualet argum. a lege communi ad legem municipalem l. final. in fine, C. de fideiuss. l. 2. C. de nox. l. ult. §. in computatione, C. de iur. delib. cum similib. de quibus supra lib. 5. in loco à simili sub nu. 230. [illegible]

Et propterea in illis casibus in quibus supra diximus legem principis & communem posse declarare ius diuinum, naturale, ac canonicum ex causis idẽ erit dicendum in legibus peculiaribus populorum ac ciuitatum habentium potestatem legis condendæ, uel quia non recognoscunt superiorem, uel cum, qui superiorem alium non recognoscit, aut qui iura imperij habeat à dominatu suo à quo dictę leges peculiares ac municipales expresse uel tacite
12 confirmatæ remaneant † qualis est Augustissimus, Serenissimus, potentissimus atque inuictissimus Rex Philippus dominus nost r, qui superiorem non recognoscit tanquam Rex omnium amplissimus ac potentissimus, Regnorum ac coronarum multa, ut dicit Cassan. in cat. glor. mundi par. 5. cõsider. 37. & nouissime Lancel. Corr in templ. omn. iud. lib. 1. cap. 2. de Rege §. 3. de magn. Regum sub numero 14. uersic. non minus cum seq. pag. 127. ubi nuncupatim loquitur de maximo Rege nostro Philippo
13 ac tanquam Dux Mediolani † habens iura imperialia in statu suo, Bald. in consilio 138 quemadmodũ Imperator, Curt. Seni. in consil. 191. colum. 1. Catelia. Cotta in uerb. Mediolanum, uersic. an autem.

Tametsi enim non leuiter controuertant Doctores an tres isti, inter cæteros eminentissimi Reges, Hispaniæ, Franciæ & Angliæ recognoscant Imperatorem, in capit. per uenerabilem qui fil. sint legit. in capit. quæ in ecclesiarum de constitut. in cap. nouit de iud. in capit. sicut 3. de iureiur. in cap. petuenit de immunit. eccles. & in cap. super specula. de priuilegi. ubi gloss. Abb. & alij communiter tractant de istis regibus in illa materia, an iura imperialia præscribi ualeant aduersus imperatorem uel sacrum Romanum Imperium? Nihilominus hosce omnes haud
14 quamquam recognoscere † superiorem uidetur probasse Felyn. in capit. cum non liceat colum. 5. post princ. de præscriptio. post Nicol. de Vbal. in tractat. de successio. ab intestat. & de Regibus Hispaniæ,
15 † Ego puto dubitandum non esse, duplici potissima ratione, tum scilicet quia isti gloriosissimi Reges eripuerunt e manibus infidelium illa omnia regna (ut cæterum Hispanorum scriptoribus facile percipere licet) unde illorum soli, atque absoluti domini sunt censendi, quasi de rebus ab hostibus recuperatis, quæ ipsorum hostium iam factæ essent, ut scribunt doctores in l. prima in princ. de acquir. possess. ubi latè quandoque diximus, tradit Angel. in l. hostes, C. de capt. & postlimi. reuer.

16 Tum etiam quia a tanto tempore citra cuius initij memoria hominum non extat in contrarium, sunt in possessione, uel quasi exercendi iura imperialia in eorum regnis, sciente patiente & non contradicente Imperatore, & in quasi possessione neminem recognoscendi esse non uidetur aliquam habere difficultatem, per ea quæ tradunt Doctor. in locis supra citat. & nuncupatim Felyn. in dicto cap. cum non liceat sub nu. 13. de præscrip. [illegible]

17 Et non habet hæc † assertio hæsitationem in potentissimo ac gloriosissimo Rege nostro Philippo, qui præter quam quod sit Rex Hispaniarum, quibus plurima Regna continentur, Castellæ, Regionis Aragoniæ,

goniæ, Cataloniæ, Granatæ, Toleti, Nauarræ. Anda
losiæ, Valentiæ, & Cordubæ. Quibus nouissime ac
cessit Lusitaniæ Regnum, (uulgo Portugalliam ap-
pellant) est insuper Rex Neapolis, Siciliæ, Croatiæ,
Sardiniæ, insularum, Balearium, fortunatarum, ac
indiarum ac terræ firmę maris oceani, Princeps, Ar
chidux, Dux multorum urbium, & potissime Dux
Mediolani, cuius ducatus titulo quo tempore insi-
gnitus fuit & factus dominus noster Augustissimus,
ac fœlicissimus, & Rex Angliæ dictus fuit, ducta Ma
18 ria Regina eius regni hęrede in uxorem, ita ut † com
putatione facta dicat Lancel. Corrad. dicto capitulo
de magnitudine Regum sub numero 17. ad eundem
gloriosissimum ac potentissimum Regem nostrum
Philippum, pertinere iurisdictionem ducentarum
septuaginta septem urbium etiam non supputatis
vrb b. Flandrię, populorumque ac nationum quib.
ipse ius dicere potest, ita ut magnitudine ac poten-
tia, diuitijs, Auorumque splendore, ac imperialis re
giæque familiæ Austriacæ fastigijs, per tot continua
ta sæcula, omnium Christianorum Regnm maxi-
mus potentissimus, Augustissimus, inuictissimus, fę
licissimus, ac fortunatissimus dici possit, & nunc
præcipue cum illi accessura esse sperentur cum Lusi
tania Regno, omnia illa occidentalium atque orien
talium insularum, nationum, & populorum Regna,
quæ in orbis noui diuisione obtigerant Lusitano re
gi, & quæ post eam diuisionem ab eodem compara
19 ta fuerunt, ita ut † iure merito in fidentium Ticinen
si Academia symbolicis illius insignibus, inferioris
huius terrarum orbis globus, a stellari octauæ sphe-
ræ Cœlo, æquinoctiali circulo distinctus, sit impres
sus, illis additis uerbis, cum Ioue. Quasi ad similitu
dinem illius Augustissimi Cæsaris, de quo cecinit
Virgilius, diuisum imperium cum Ioue Cæsar ha-
bet, diuisum imperium cum D.O.M. tanto eius Re-
gnorum ac dominiorum numero, & amplitudinę
habere uideatur, ut Astra Deo Philippo terra cede-
re dici possit, sed de his dixisse hactenus sufficiat, nę
si cœptam digressionis molem absoluere pergerem,
instituto opere uolumen ingens perficere cogerer,
20 Quantum uero ad † alias personas præter supra
enumeratas si quæratus an ijs data sit facultas decla
randi leges seu cōstitutiones tam pontificias, quàm
Cæsareas, Aurel. d. c. ult. sub nu. 44. dicit, distinguen
dum esse inter declarationem necessariam, & non
necessariam, sed probabilem tantum, ut in priore so
la ea spectet summo Pontifici & Imperatori alijsq;
supra enumeratis, quibus ratione iuris ciuilis addi
21 potest præfectus † prætorio, qui eo modo quo po-
test condere legem, poterit quoque interpretari.
& declarare, l. formam ubi trad. doctor. C. de offic.
præfect. prætor.
22 Sunt qui addunt populum Romanum † sed cum
lege Regia lata omne ius omnisq; potestas transla-
ta fuerit a populo in principem, l. 2. §. nouissime
ubi Zas. & Cagn. de orig. iur. l. 1. de const. princip. um.
§. principū placita instit. de iur. nat. gent. & ciuil. &
ab imperatorib. fuerit post aduentum Christi Ser.
Opt. Max. translata in Romanos Pontifices ut scri-
bit Bald. in dicto l. ultima, C. de legibus ad finem &
Aurel. dicto capitulo ultimo sub numero 65. qui re
spondet ad textum in l. non ambigitur de legi. & est
textus in capitulo Constantinus primo 96. distin-
ctio. non habebit Pop. Roman. ut nec legis con-
dendæ sic nec interpretandæ facultatem, & interpre
tatio seu declaratio quæ fit a summo Pontifice uel
Imperatore erit generalis & necessaria & iure pro-
prio consistit dicta l. ultima, C. de legib. Bartolus in
l. prima eodem titulo de legib. gloss. in l si de inter-
pretatione eodem titulo glos. & doctor. in cap. 1. de
postulatio. prælato,
23 Posteriore uero † declarationis genere dicendum
sit alias quoque personas præter supra relatas, posse
diuinum Pontificiumque & ciuile ius declarare ue-
luti sacræ Theologiæ, iurisque Pontificij Docto-
res, & iuris ciuilis antecessores, ubi enim quis ar-
24 tis uel scientiæ alicuius magister creatur, † simul
etiam ius interpretandi, atque docendi ipsam scien-
tiam uel artem consequitur, l. prima, C. de profes-
sor. urb. constan. libro duodecimo, quod adeo uè-
rum est, ut recte dicatur nec iuris, nec medicinæ,
nec alterius cuiusque scientię, uel artis professorem,
artem suam docere uel interpretari posse, ante-
quam in ea doctor magisterue sit designatus, aut
25 creatus & quamuis † interdum scholasticis publice
profitendi munus demandetur (ut mihi in uigesi-
secundo ætatis meæ anno ab Excellentissimo sena-
tu demandatum fuit) nihilominus id fit ut magis se
exerceant ac futuræ expectationis eorum, ac spei
egregia monimenta edant, quàm ut tanquam ueri
magistri doceant, ac iura interpretentur cum id si-
ne adeptione gradus aut magisterij, uel Doctora-
tus esse non possit, non enim se quis ante debet
26 † Doctorem nominare, quàm adeptus fuerit in-
signia doctoratus, ut scribit Lucas de Penna in l.
prima, C de athlet. libro decimo, refert ac sequitur
Cassan. in Catal. glor. mundi part. decima consider.
trigesimaseptima, in principio, & faciunt quæ scri-
bit Cagnol. in l. si quis maior, C. de transact. sub nu.
147. cum seq.
27 Nam per illa † uerba quæ ponuntur in collatione
doctoratus, dantes tibi facultatem legendi, interpre
tandi, cæterosque doctoreos actus publice exercen-
di, de quibus habetur in clement. secunda de ma-
gistr. secundum Ioann. de Plac. & Angel. in §. re-
sponsa prudentium insti. de iur. nat. gent. & ciuil. ope
rantur, ut qui gradum consecutus est, possit publice
illos omnes actus exercere quod alias eis nō liceret,
l. prima, C. de stud. liber. vrb. Roma. libro undeci-
mo. & probatur in dicta l. secunda, §. primus diuus
Augustus, de origi. iur.
28 Et propterea dicit † Ripa in l. ex facto, quod bacca
laurei & licentiati non habent ius interpretandi,
cum tale ius annexum sit dignitati seu officio per
ea quæ tradit Innocent. in capitulo secundo de ma-
gistr. & Bologn. in authent. habita, C. ne fil. pro pa-
29 tre, istorum enim declaratio † cum sit probabilis
tantum, & non necessaria, ut per Doctor. in l. prima
si certum petatur, & supradiximus libro primo in
instrumento modorum topicorum, in loco ab au-
ctoritate, & tradit Cæpo. in rubr. huius tit. in pande-
sub

30 sub numero 143. qui ait quòd benefacit iudex † si horum opiniones sequitur, quando sunt iuri consonæ, arg. l. si quando, §. primo si fer. uendic. & l. in sub stitutione de uulg. & pupill. cum notat. in l. ultima, C. de poen. iud. in capitulo primo & in capitulo ne sinistaris de constitut. poterunt in eorum scientijs atque artibus, in quibus gradum consecuti fuerint, & consequenter in iure diuino, Pontificio, atque Cæsareo declarationes atque interpretationes

31 edere, quæ † eatenus necessitatem habent quatenus concludentibus ac necessarijs rationibus conueniant, ea quæ ab illis traduntur esse uera, ut tradit Bartol. & alij in dicta l. prima si cert. petat.

32 ubi diximus. Mouet postea † Aurel. dicto capitulo ultimo sub numero 46. difficultatem, quid si contingat super iure diuino dubitari, an theologorum sententiæ, an uero iuris pontificij Doctorum uoto sit standum, & resoluit cum Petr. Ancharan. in quadam eius disputatione incipiente antiquis & moder nis, quòd in ijs quæ pertinent ad moralem uitam & hominum actiones ad Deum eleuat ac derigit, interpretatio & declaratio ad iuris canonici interpretes spectet.

33 Quantum † uerò ad notitiam orthodoxæ fidei, & spi ritualē cōtemplationem attinet, theologis spectet, & ita in hanc quoque sententiam citat Alexand. in consilio 167 libro secundo & Andr. Sicul. consilio ultimo columna octaua libro primo ubi tamen Sicul. nihil de hoc dicit, sed est pulcherrimus locus apud Alexand. in consilio primo sub numero decimo libro secundo ubi sic nuncupatim decidit hanc quæstionem, post Petr. de Ancharan. quamuis respe

34 ctu † cognitionis contractus usurarij, Moder. Paris. ad Alexand. in dicto consilio secundo ab Alexand. dissentire Corradum de contr. quæstio. 46. sed cum Alexand. sentit Ioann. Bapt. Sanctoseuer. in l. prima sub numero 44. & de summa Trinitate & fide Catholica.

Ego tamen non discedo ab illa distinctione Ale

35 xandri † quæ uerissima est, cum enim theologia ad duo potissimum se extendere dicatur, nempè ad spe culationem & actionem certe si ipsa aliquam sui uti litatem præstare uelit, in solis speculatiuis finibus non remanebit, sed & ad uitæ actiones & ad humanos actus moderandos sese accommodet necesse

36 erit, at hoc posterius nostrum est, cum † enim series uitæ actiuæ in tribus consistat, ut uiuatur honeste, nemo & lædatur & suum ius cuique integrum tribuatur, intactum, illæsumque ac illibatum præserue tur & ista tria nullius alterius, quàm iuris utriusque traditione cognoscantur, consequens erit, ut quicquid ad uirtutes & uitia, aliasq; humanæ uitæ actio nes pertineat, a nostro potissimum iure mutuetur; prout latius prosequitur Cassan. in Catal glor. mundi part. 10. consider. 12.

37 Cum igitur † ea quæ a theologis circa uirtutes & uitia aliasque humanas actiones traduntur omnia desumantur a iuris pontificijs ac Cæsarei aucto ribus, in istis pertractandis ad iuris utriusque profes sores recurrendum erit, a quibus & ipsi theologi de sumunt, non etiam ad ipsos theologos, qui nihil plu ris quam iure pontificio & Cæsareo cauetur habent, & qui eorum iurium notitiam ac peritiam non ita adamussim callent, atque illi qui in utriusque iuris scientia gradum consecuti sunt.

SUMMARIUM.

1 *Statuta interpretari statuentium munus esse, nu. 2.*
3 *Statutorum in interpretatione, ad populum statuentem recurri, uel ab eo deputatos, non ad electos qui con didere statuta, & functi sunt eorum munere.*
4 *Posse illos tamen declarare secundum Baldum.*
5 *Sed contra sentire Ioan. Andr. nu. 6.*
7 *Auctor ne distinguendo putet conciliari inter se posse prædictos patres.*
8 *Electos ad condenda statuta durante eorum officio posse illa declarare & interpretari, & totum populum repræsentare.*
9 *Facere dicitur is cuius auctoritate fit.*
10 *Finito officio condendorum statutorum, nisi populo committente non possunt electi declarare, numero 11. & 12.*
13 *Statuta quibus condere permissum est, eisdem datum est illa interpretari, & qui sint remissiue.*
14 *Iuxta perpetuam & temporariam eorum potestatem.*
15 *Priuilegia & rescripta, in ambiguis, a concedentibus interpretationem recipere.*
16 *Si tamen sint præsentes secundum aliquos.*
17 *Inferiorem a principe posse naturali ratione priuilegium uel rescriptum interpretari.*
18 *Naturaliter ubi sentimus frustra legem requirimus.*
19 *Bal. in l. eum de nouo in fine, C. de legi. declaratur.*
20 *Papam & Imperatorem adiri pro interpretatione priuilegiorum & rescriptorum, ubi principaliter super ijs dubitatur, secus si incidenter, quia etiam inferior interpretatur.*
21 *Papæ & Imperatoris interpretationes subsidiarias esse.*
22 *Papæ aut Imperatoris interpretationem, parti præiudicare, perinde ac si initio facta fuisset.*
23 *Etiam si lis ab initio non fuisset.*
24 *In claris interpretationi locum non esse.*
25 *Distinctio de interpretationis disputari ne principali an quæ incidenti, locum habere in iure diuino, pontificio, atque ciuili.*

Quis interpretatur statuta, rescripta, & priuilegia.

CAP. XXXVI.

1 Vod attinet ad statuta iam certum ex hactenus deductis † eorum esse ea pariter interpretari quorum fuit condere, dicta l. ultima, C. de legi. cum similib. supra relatis & habetur glossa ualde notanda in capitulo ex parte ultimo, de uerborum significatione in uerbo inter-

interpretatione, Cæpol.in rubr.huius tituli in pan-
dect.ante numerum 144.Aurel.dicto capitulo ulti
2 mo sub numero 68. unde si ciuitas † habet faculta-
tem condendi legem municipalem secundum l.om
nes populi de iust.& iur.& dictũ §. ius autem de iur.
nat. gent. & ciuil.si fecerit aliqua statuta, ad popu-
lum ipsius ciuitatis, uel ad decuriones recurretur
pro interpretatione dictorum statutorum, si aliqua
ambiguitas oriatur, Alberic.in prima parte statut.
quæstio.tertia in dicta l omnes populi in tertia quæ
stio.sexta princ.q facit text.in l.uideamus, §.ultimo
cum l. sequentes de in iur. & in l. humanum, C. de
legi.ait etiam Bartol.in dicta quæstio.tertia, quòd si
3 aliquibus de populo data sit † a decurionibus uel
populo facultas statuta condendi, indeque ambigui
tas aliqua circa statutorum uerba oriatur interpre-
tationem ad ipsos decuriones uel populum pertine
re, non ad eos qui in usu auctoritatis collatæ statue
rant cum eiusmodi conditores post edita atq; euul-
gata statuta eorũ officio puncti fuerint, priuatæ per
sonæ remaneãt, quam decisionẽ cõmuni esse Doct.
consensu receptam attestatur Lanfranc.de interpre-
tatio. stat. art. prim. Aurel. dicto capitulo ultimo
sub numero 68. & facit text. in l. ab executore &
in l.ultima de appellatio. & in l. iudex postquam de
re iudic.

4 Est uerum † quòd Bald.in prima constitut. C.in §.
quibus sub numero 4. concedere uidetur, quòd ij
quibus data est facultas condendi statuta, possint
ea declarare, quamuis non corrigere uel emendare,
cui sententiæ uidetur quoque accedere Alexand.ad
Bartol. in l. ab executione sub numero quinto post
Bald.in l.ne in arbitris, C.de recept.arbitr.& specul.
quos citat qui uolunt arbitrium etiam post latum
laudum suum posse illud declarare & post gloss. &
Ioan. Andr.in capitulo ex parte ultimo de uerbo-
rum signific. qui uidentur supponere quod electus
ad constitutionem ferendam possit illam interpre-
tari etiam finito illius officio.

5 Sed tamen est animaduertendum † quia Ioann.
Andr.contrarium sentit in dicto capitulo ex parte
in utroque dicto, quia quod ad primum attinet ha-
bet pro absoluto, quòd iudex post latam sententiam
suam non possit aliquam eius facere interpretatio-
nem aut declarationem, quæ alicui partiũ sit præiu-
dicialis, nisi partes ipsæ consentiant, arg l.si.de offi.
præfect.urb.cum notat. in capitulo uenerabilem, §.
final.de electio.iunctis l.si conuenerit de re iudic.&
l.prima, §. ea post operis de oper.nou.nunti.uel a su
periore talis potestas detur, ut in dicto capitulo ex
parte ultimo de uerbor.sign.& in c.pastoralis, §.præ
terea de offic.de leg.

6 Quantum uero ad secundum † concludit quòd
statutarij electi ad concludenda statuta, si super illis
postea orietur ambiguitas, non habent faculta-
tem illa interpretandi eorum officio functi sunt,
capitulo in literis de officio delegat. & ad §. exactis
leg. secundæ de origin. iur. responder quod ibi du
rabat officium.

Mihi igitur pro resolutione istius difficultatis ui
7 dentur duo principales † esse casus considerandi,
quòd aut scilicet durat officium istorum electo-
rum, aut finitum est, primo casu conueniunt Bar-
tol. Ioann. Andr. & omnes quòd ad eos pro interpre
tatione statutorum, si quid ambiguitatis contingat
recurrendum est dicta l. secunda, §. exactis, & quia
8 isti electi durante † eorum officio representant ip-
sam ciuitatem, uel populum a quo ad statuta con-
denda sunt electi, Bartol. in l.absenti de donatio.in
l.ambitiosa de decret.ab ord.faciend.l.secunda, §.ne
diutius de orig.iur..Ang.in procem.instituti. §.cum-
que hoc, sub numero sexto per illum textum inde est
9 ac si populus ipse faceret & interpretaretur, quia † s
cuius auctoritate sit, facere dicitur dicto §.cumque
hoc, & l.prima, §.omnia enim, C.de uet.iur.enucl.&
est uulgaris iuris regula quod qui per aliũ facit, per
se ipsum facere uidetur, l.ita autem, §.gessisse de ad-
ministrat. tutor. l. tertia, §. deiecisse de ui & ui arma.
& lege certe, §. primo de precar. & uulgar. capi-
tulo qui per alium de regulis iur. libro sexto.

10 Secundo casu quando est † finitum eorum offi-
cium, est rursus distinguendum quod aut id faciunt
populo ita committente, aut sine auctoritate popu-
li, priore casu poterunt declarare & interpretari
& tantum ualebit eorum interpretatio quantum
ipsius populi per ea quæ supra dicta sunt & per
dictum capitulum ex parte ultimo. Secundum
intellectum Ioann. Andr. in dicto capitulo pastora
11 lis, §. præterea de officio delegat. ita † intelligendus
est Bald. in dicto §. quibus sub numero quarto.

Posteriore uero casu sit uera Bartol. & commu-
nis opinio, ut cum functi fuerint eorum officio
12 † non possint amplius declarare nec interpretari, di
cto capitulo in literis de offic.delegat. dicta l.iudex
posteaquam de re iudic.cum simi.sed transeat in po
pulum uel in successores electos a populo, quia ius
interpretandi est annexum dignitati vel officio vt ex
mente Bart.declarat Ripa in l.ex facto sub nu.septi-
mo de uulgar.& pupillar. cætera quæ ad hoc caput
applicari possent opportuniore loco tradidimus li-
bro octauo, ubi egimus de interpretatiua statuto-
rum significatione.

Et hæc omnia quæ hactenus diximus in materia
statutariæ interpretationis ac delarationis, locum
13 habent in omnibus ijs personis † quibus statuta con
dere permissum est, quas recenset Bartol. in l om-
nes populi in quarta quæstione primæ quæstionis
princip. sub numero octauo distinguendo ut ipse
grauiter, disertè, ac notanter distinguit, quam di-
stinctio. sequitur Angel. in §. ius ciuile sub nu.5.in-
stitut. de iur.nat.gen. & ciuil. & est de [illegible] ente Al-
ber.in prima part.stat.quæstio. tertia & Hostiens. in
summa de constitutio. uersiculo quis possit facere
constitutionem, quamuis non ita plene distinguant
ut facit Bartol. a quo nec Ias. nec cæteri dissentiant
in dicta l.omnes præterquam in eo dum Bartol.uo-
luit statuta condere fore iurisdictionis, qua de re ma
gna est contentio inter doctores, prout igitur, uel
14 perpetuam uel temporalem † potestatem condendi
statuta habuerint conditores ad eos uel semper uel
durante potestate tantum recurremus, & prout su-
pra diximus.

Circa

15 Circa priuilegia & rescripta † conueniunt iuris interpretes, ut ab eorum conditoribus debeant declarari, ut de priuilegijs uidetur esse tex. in c. cum uenissent ubi tradunt glo. & doctor. de iudi. & in c. cum tempore de arbitr. in cap. inter alia de sent. ex commun. in l. ex facto de uulg. & pup. in l. Neratius de reg. iur. in cap. cum dilecti de donatio Bald. in capit. primo, de leg. Corra. in usi feud. in princ. ubi expresse ait priuilegia id commune cum legibus habent ut perinde atque leges ipsæ ab auctoribus debeant interpretari, de rescriptis nota. per Innoc. in capitulo cum ecclesiasticæ de exceptio. Bald. in l. rescripta, C. de precibus Imper. offer. Dec. in dict. cap. cum ecclesiasticæ post alios plures quos refert & sunt plura iura quæ hoc dicunt in capitulo ex multiplici de decim. in cap. dilecto de uerbo. sign. in cap. cum in illis in princ. de præben. in sexto, in c. secundo requiris de appellatio. & ita concludit Bal. per illum tex. in l. ex facto, in tertio notab. de uulg. & pupill. & plenius Ripa in eadem lege ex facto sub
16 num. sexto, ubi refert Panor. † intelligere hanc assertionem esse ueram si princeps sit præsens, ac posset adiri, aliàs inferior poterit interpretari rescriptum principis, ut not. idem Abb. in cap. cum uenissent, colum. secunda, de iudic. per illum tex. quamuis ip-
17 se intelligat † quod ex ratione naturali possit inferior principe rescriptum interpretari ac declarare rescripta & priuilegia principum, etiam si facile
18 possit adiri, quia ubi naturaliter † sentimus frustra legem requirimus, secundum Arist. quem allegat Ang. consi. 317. in quæstione uertente inter illustr. & id uidetur colligi ex tex. in dicta l. ex facto, & fuisse ex intentione Barto in d. l. omnes populi in tertia quæst. 6. quæstionis princip. & ita ait restringi
19 debere † dictum Bald. in l. cum de nouo in fine, C. de legi. ubi dicit quòd data præsentia principis, nullus declarat eius rescripta.
20 Declaratur secundo, quod † dictum de summo Pontif. & principe adeundo in interpretationibus, priuilegiorum, gratiarum, rescriptorum dispensationũ, & alijs eiusmodi, ut procedat, quando principaliter contingit de prædictis disputare, secus si incidenter, quia tunc etiam iudex inferior poterit declarare & interpretari quantum ad præiudicium & commodum partium illom adeuntium, Abb. Deci. & alij in dicto capitulo, cum uenissent de iudic. post Innoc. in capit. cum speciali de appellatio.
21 quasi Papæ aut † Imperatoris interpretatio subsidiaria sit, ita pulchre declarat Dec. qui alios addit in l. in ambiguis orationibus sub num. secundo, & tertio, de reg. ior. ubi alios addit, & Aurel. Dauid d. cap. vlt. sub nu. 72.
22 Declaratur † tertio in tantum procedere, ut interpretatio uel declaratio Papæ aut principis ita præiudicet parti cui etiam ius quæsitum sit, ut in dubiũ reuocare non pòsit, quòd ab initio talis non esset
23 mens Sum. Pontif. aut principis, quia etiamsi talis non fuisset, nihilominus præiudicat, Ang. in consil. 273. ratio dubium Castr. in l. hęredes palam, § si quid de testam. col. 2. Dec. in d. c. cum uenissent, & in dicta l. in ambiguis sub nu. 4. Aurel. in dicto cap. ultim. sub numero septuagesimosecundo.
24 Vbi † uero uerba essent clara tunc ad neminem recurritur, per reg. l. continuus, § cum ita de uerb. obli. & l. ille aut ille §. 1. de leg. 3. & ita probant om
25 nes in locis supra citatis. Quæ † omnia intelligenda quoq; sunt procedere, cum agitur de interpretatione iuris diuini, Pontificij ac ciuilis ut per Aurel. loc. citat. sub numero septuagesimo, & septuagesimoprimo, quia in ea quoque distinguere oportet an principaliter, uel incidenter de tali interpretatione agatur, ut per omnes in locis proximè citatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudiciorum plura esse acta quæ uario modo interpretantur.*
2 *Consuetudinem ex actibus difformibus induci non posse.*
3 *Libellus præcedere solet citationem.*
4 *Libellus per actorem interpretatur.*
5 *Libelli obscuri declarationem ab hærede fieri non posse, nu. 6.*
7 *Hæres iuramentum declarare potest.*
8 *Auctorem putare hæredem verisimiliter informatum declarare libellum defuncti, non informatum non item nu. 9. & 10,*
11 *Citationis declarationem pertinere ad illum ad cuius instantiam transmittitur.*
12 *Nisi ita sit in certa ac obscura, ut intelligi non possit.*
13 *Citatio ad definitiuam sententiam audiendam debet esse specifica, atque præcisa.*
14 *Citationem debere semper continere nomen nuntij, per quam transmittitur.*
15 *Exceptionem Reus interpretatur actore opponente, quam si non probet succumbit, nu. 16. & 17.*
18 *Litis contestationem quis interpretatur,*
19 *Litem contestatã fuisse partes ubi apparet, ex actis, iudex debet pronuntiare illam ualidam esse.*
Ex communi ibid.
20 *Et quibus rationibus, nu. 21.*
22 *Positionis incertitudo nimia uitiat.*
23 *Positiones, ponens declarat.*
24 *Quod & in alijs interrogationibus, & capitulis, obtinet num. 25.*
26 *Confessio incerta non ualet.*
Confessio incerta & nullo modo facta comparatur, num. 27.
28 *Confessio a confitente declaratur.*
29 *Confessum se fecisse homicidium, ex interuallo confessionem suam posse declarare.*
Sed nisi probet declarationem condemnatur, numero 30.
31 *Confessionem iudex interpretatur ad fauorem confitentis.*
32 *Et quomodo.*
33 *Testium dicta quis interpretetur, numero 34. 35. & 36.*
Secundum uarias ueterum sententias.

Rr *Auctor*

37 *Auctor quid putet resoluendum esse ea in controuersia.*
38 *Testium dicta ad concordiam reducenda esse.*
39 *Testium ambigua dicta contra producentem interpretari.*
40 *Timorem subornationis post publicatas attestationes in testibus militare.*
41 *Declaratio, quam facit testis post publicatas attestationes potius dicitur noua dispositio, quam declaratio.*
42 *Iudici quando licitum sit repetere testes pro declaratione eorum dicti.*
Instrumenta fieri ad probationem contractuum, numero 43.
44 *Instrumentorum ambiguorum interpretatem fieri contra producentem.*
45 *Instrumentum tacite intelligitur fateri omnia quæ in instrumento continentur.*
Et dummodo intelligatur, ibi.
46 *Testes de auditu, & alias inualidi, probant contra producentem.*
47 *A testibus ad instrumenta ualet argument.*
Notarium posse declarare clausulas ab illo appositas in instrumento, ibi.
Iuramentum declarari a Summo Pontifice, numero 48.
49 *Textus in cap. venerabilem de electio. quomodo sit intelligendus.*
50 *Iudicem ecclesiasticum, in causa iuramenti adeundum esse.*
51 *Praxis, quæ obseruetur in contraueniendo contractui iurato.*
52 *Habilitatio a iuramento conceditur a iudice ecclesiastico etiam parte non citata.*
53 *Sententiæ interpretationem qui putent ad iudicem spectare.*
54 *Qui contra opinentur.*
55 *Quid sentiat Auctor, numero 56.57.58. & 59.*
60 *Vbi late distinguit appellationem quis interpretetur, nu.61.62.*
Vbi referuntur uariæ sententiæ, & quid sit tenendum, ibid.
61 *Declaratio ab appellante facienda, an intra decem dies datos ad appellandum facienda sit. nume.64. 65.66. & 67.*
Vbi referuntur Io. And. & aliorum pugnantes opinio.
68 *Sed distinguendum esse ut docet Auctor, nu.69. & 70.*

Quis interpretatur iudicia, & iudiciorum actu.

CAP. XXXVII.

1 Vantum ad iudicia sciendum est quòd cum plura eorũ sint † acta, ut traditur a scribentib. per illum tex. in l. quoniam cõtra de probatio. ubi prçsertim latè Lanfranc. de Orian. & latè per Rober. Marant. de ordin. iudicio. per totum, non posse dari regul. generalem ac uniformem, quia cum ex diuersitate actorum, diuersæ quoque a diuersis sint faciendæ interpretationes, non potest uniformis da-
2 ri regulæ, ut nec ex actibus † disformibus potest induci consuetudo uniformis. Bar. in l. secunda, circa finem prin. solut. matr. Craue. in consilio 313. sub numero quarto, quamobrem singulatim discurrendo per acta iudicij, exordium faciemus a libello,
3 qui in praxi præcedere † solet citationem, ut scribit Felyn. in capitu. primo, colum. 1. de libell. oblatio. Marant. de ordin. iudi. par. 6. in titul. de libel. oblat. sub num. 17. in quo Bar. & alij cõiter uolunt, illius obscurorum uerborum interpretationem faciendã
4 esse † per actorem per tex. in l. si quis intentione ambigua de iudi. ubi glo. Bar. & alij tradunt & est tex. in l. idem Pomponius scribit si frumentum de rei uendic. Ias. in §. curare instit. de actio. Bar. & alij in l. inter stipulantem §. 1. de uerbo. obli. Dec. in l. edita sub numero 50. C. de eden. ubi post Bar. Alex. & alios quos citat idem concludit, quinimmo usque adeo ad personam actoris attinere hanc declaratio-
5 nem, ut etiam ab hærede † fieri non possit libelli obscuri declaratio & tradunt Bar. & alij in lectura supra cita. & Alexand. in dicta l. edita. C. de eden. cuius tamen contrarium defendit ibi Dec. sub di-
6 cto numero 50. Tum quia hæres † in ambiguis declarare solet uoluntatem defuncti, dicta l. si quis plures de legatis primo, Bar. in l. gerit uerbo. uenio ad quartum de acquirenda hæredit. Tum quia regulariter eiusdem iuris est coius fuit defunctus, l. hæredem de regulis iuris, & factum hæredis reputatur factum defuncti Ang. in consi. 281. Brunellus & factum nomine defuncti ratificari potest per hæredem, l. si sine §. si procuratori rem rat. haberi, tum denique quia facultas hæc declarandi defertur a le-
7 ge, unde quemadmodum iuramentum † a lege delatum hæres præstare potest loco defuncti, ut per Alexand. in l. penult. uersiculo hoc iudicium columna prima, si quis cautio. sic & declarationem istam faciet.
8 Ego putarem † distinguendum esse inter ambiguitatem de qua probabiliter potest esse hæres informatus, & eam de qua non potest esse uerisimiliter informatus, ut priore casu facultas declarandi transeat ad hæredem posteriore uero non item, per ea quæ scribit Plot. in l. si quando C. unde ui sub nume. 619. 620. & 621. post Iaso. Socin. & alios communiter in l. penultim. §. fin. ne quis eum in l. admonendi de iureiuran. & præsertim per Iaso. in dicta l. si quando sub num. 35. in fin. uersiculo limita tamẽ & in dicta l. admonendi columna finali. in fine sub numero 119.
9 Tunc enim quando quis probabiliter † est informatus procedit illa communis conclusio, quæ habet, iurandi facultatem a lege delatam transire ad hæredes, quam firmant Doctor. in dicta l. penult. §. finali ne quis eum, & quam dicit approbasse Excellentissimum Senatum Mediolani existente eiusdem ordinis præside Petro Paulo Arrigono Iurisconsulto grauissimo & secundum eandem iudicasse sacrum consilium Neapolitanum ut habetur

apud

apud Affli&ct;.decis.169.in dicta causa. Et hæc quo
10 que † distinctio fuit de mente Craue.in consi.287.
colum.fi.Soc.in consi.89.colum.fin.lib.3. Catellia.
Cotta in uersi. iurandi facultas & nouissime eandẽ
amplectitur Phanuc.de in lit. iur.par.2.sub num.4.
ver.& hanc communem conclusionem & seq.quan
do autem præsumatur hæres esse informatus decla
rat plene Plot.in dicta l.si quando , C. unde ui sub
num.921.& Phanuc.in d.2. par.sub fin.d.num.4.
11 Quò ad citationem † quæ subsequitur libellum,
uel aliter transmittitur reo, qui conuenitur , dicen-
dum est, quòd eius obscuritatis declaratio pertinet
ad illum, ad cuius instãtiam processit, ut scribit Spe
cul.in titu.de cita.†.primo, Doctor.in capitulo fi.de
rescript.& in l.in iudicijs de iudi.quibus accedit Au
rel.dicto cap.ult.sub num.80.hoc tamen ita intelli
12 gendũ est modo citatio non sit adeo † incerta & ob
scura ut non possit intelligi, quia tunc nihil ualet,
Ludo.Roma.in consi.369. circa primum in secun-
da col.per tex. in dicta l.aut qui aliter §.si quis denũ
tiauerit, quod ui aut clam. Mars. pulchre in rubr.C.
probatio.sub nu.393.ubi sub nu.394.quicquid ple
riq; senserint tenet cum Bar. in d.l.aut qui aliter §.j.
quòd siue citatio fiat ab ordinario siue a Delegato
13 semper debet specifica esse ac præcisa † maximè cũ
fit ad definitiuam sententiam audiendam, & sub nu
me.395. nisi citandus sit incertus debere semper cõ-
tinere ait personam certam citandi cum nominis,
& cognominis expressione, & scribit Gemi. in c.fi.
de electio.libro sexto, & Bald.in l.si curatoris, I. C.
de iur.delib.cum simil.ab eo.citat, & sub num.395.
14 admonet debere semper citationem † continere
nomen nuntij per quem transmittenda sit citatio,
alioqui nullam esse per insignem Bal.doctrinam in
l.eius qui in prouincia, in tertia columna uersi.præ-
terea &c.ibi & in nuntio uidetur clarius Aret.in cõ
sil.32.consultatio præmissa col.4.uer.nec potest di-
ci, & idem Mar.in sing.235.procuratores &c.
15 In exceptionibus † cum semper Reus sit Actor l.
prima, de excep.l.in exceptionib.de probat. facien-
da erit conclusio, quod obscuræ exceptionis decla-
ratio ad ipsum reum spectet.ut firmat Abb.in c.cõ
suluit de iud.& in c.pastoralis in fin.de exceptio. &
probatur ratione, nam si actor debet libellum ob-
curum & ambiguum declarare, ut supra uidimus.
Sic etiam Reus exceptionem, cum in illa sit actor,
ut iam dictum est, & exceptio dicatur esse libellus
Rei, ut dicit Bar.in l.j.C.de iis quę pen.nom. quẽ re
fert ac seq.Aurel.d.c.ult.sub nu.83. Et ita actore op
16 ponente dẽat Reus cogi ad declarãdũ exceptionẽ
ut cogitur actor declarare libellum ad obiectionẽ
rei Bar.in d.l.si quis intentione ambigua quib.ad sti
pulantur quæ scribit Ang. in l.Titiæ textores de le-
ga.1.Bal.in l.age cum Geminiano, C.de transf.& in
17 l.fi. C.de fideiussor.& ita reo † non probante exce-
ptionem suam debeat secundum actorem iudicari,
quemadmodum Actore non implente intẽtionem
suam debet Reus absolui, l.qui accusare C.de eden.
l.actor, C.de probat.d.l.1.de except. & d. l.in exce-
ptionibus de probatio.
18 Quantum ad litis † contestationem, dicẽdum est,
quòd aut ambiguitas resurgit ex parte actoris, aut
ex parte rei, aut ex parte notarij qui rogatus est
de actis ipsius contestationis, primo casu spectat
declaratio ad actorem, per ea quæ supra dixi-
mus in libello & citatione, in secunda spectat ad
reum per ea quæ diximus supra in exceptionibus.
Tertio casu ueluti cum reperitur in actis tali die
19 partes fuisse † litem contestatas, iudex pronuntiare
debet ualidam esse illam litis contestationem, ac per
eam scripturam probatam esse, sic firmat Alex.in l.
sciendum sub nu.48.post Angel. & Imol.& Bart.ac
Imol.in l.quod si dubitetur de acquiren.hæred.Ho-
stien. Ioan. Andr. & Butri.in capitulo primo de lit.
contestat. qui etiam attestatur hanc opinionem
communiter esse receptam quique respondet ad
obiectionem Bald.qui contrarium tenuit in dicta l.
quod si dubitetur & in l. prima, C. de iur. hast. fi-
scal.libro decimo, eius sententiæ ante illum fuit spe-
cul.in tit.de litis contestat.§.secundo uersic.quidam
autem lecta, quem refert. Bart.in dicta l.quod si du-
bitetur in l. hæres institutus de acquirend. hæredit.
20 quamuis illum reprobet & huius communis † sen-
tentiæ duplex est ratio, altera quod ex actis ipsius
processus satis constare semper potest an per nega-
tionem fuerit facta litis contestatio, unde satis sem
per dicetur res uersari in claris per relationem ad
aliud, l.asse toto de hæredibus institut.l.si ita scripse
ro de condit.& demonstrat.& l certum ubi tradunt
communiter Doctor.si cert.petat.& late diximus su
pra lib.2 cap.13.
21 Quia satis est apparere de litis † contestatione,
quomodocunque illa facta fuerit, unde quærendum
non est quomodo facta fuerit l.Gallus, §.si eius ad fi
nem & §. & quid si tantum ubi communiter Doct.
de lib.& posth.& ita Bar. conclu.in locis omnib.su.
ci.sui cõmuni consensu cæteri interpretes accedunt.
22 Circa positiones † quamuis regula sit, ut incerti-
tudo vitiet positiones, & ambiguitas uel obscuritas,
ut per specul.in tit.de positio.§.6.uer.item ad, pract.
Pap.in forma responsionis ad positiones in gloss. in
uersic.incertæ, Bart.in l.inter stipulantem, §.1.de uer
bor.obligat.ubi Alex.Ias.& alij, idem Bart. Bald.&
Alexa.in dicta l. si quis intentione ambigua, Marsil.
in dicta Rubric. C. de probatio. sub numero 287.
quo loci pulcherrime explicat per plures columnas
usque in fin.dictæ rubr.materiam incertitudinis, ni-
23 hilominus recipitur ea conclusio, † ut ad ponentem
spectare debeat obscuræ uel ambiguæ positionis
interpretatio, ut tradit speculator, de positio. §. se-
ptimo sub nuumero undecimo supra relato & sub
nu.43.ubi ait positionem duplicem & alternatiuam
singulatim ponendam atque explicandam.
24 Ibique similiter concludit idem esse in aliis in-
terrogationibus quæ in iudicijs suggerente æquita-
te fierent, ut toto titulo de interrogat. actio.
25 Item in articulis † seu capitulis, quæ pariter a par
te parti transmitterentur, ut refert ac sequitur Au-
rel.sub numero 85.
26 Confessio quoque † incerta & ambigua regu-
lariter non valet. l.certum, de confes. l.de ætate. §.
nihil, de interrog. actio. Specul.in titu.de confess.

§.primo,versicu.octauo,& in tit.de positio. in §.9.
ue: sic. ult & in tit.de locato.§.nunc aliqua,uet 6a.
27 ibi item confitetur,vbi dicit quòd† confessio incer
ta & nullo modo facta parificantur Mars.in dicta
rubrica. C. de probatio. sub numero 388. nihilo-
minus si in iudicio simpliciter facta sit,a confiten-
28 te † declaratur,ut per Bart in dicta l.si quis inten-
tione ambigua,columna secunda, de iudi. ubi re-
gulam generalem ponit Abba. in capit cùm dile-
ctus de accus. Ias. in l.ut uim, de iust. & iu. ubi re-
fert pulcherrimum dictum Bal. circa hoc quam-
uis de illo ipse dubitet,nam Bal.in c.1. in §.item si
vasallus,in ultima colum. de controuer inuestitu.
per tex.in cap.cùm dilectus, de accusatio.affirmat
29 quòd si quis † confessus est se fecisse homicidium
posse illum ex interuallo declarare confessionem
suam, & dicere se fecisse ad defensionem suam
quam assertionem repetijt Bal. in pluribus alijs lo
cis,quos refert Ias sub dicto numero 13.quam ta-
men nec Alexand.nec Ias. ausi sunt firmare, ut ui-
dere est apud eundem Ias.sub d.num.13.

Potest tamen pro resolutione dici, reum qui-
30 dem posse † confessionem suam simpliciter factã
eo modo declarare, sed nisi in processu defensiuo
concludenter probauerit dictam declarationem
condemnari posse, secundum communem opinio
nem de qua testatur Boer.decis.164.sub num.11.
in fine,& num.14. in fi. & D.Clar. in prax.crim.
in q.55.sub num.16.in fi.& in §.homicidium, sub
nu.35.ubi erit videndum.

31 Est insuper aduertendum † quòd confessio so-
let per iudicem quoq; interpretari in fauorem cõ
fitentis vt scri.Dec.in cons.189.col.7.in fi.& refert
ac sequitur Marant.de ord.iud.par.6 sub tit.de cõ
fes.sub nu.32. ubi ait hoc esse notandum, quia in
alijs actibus & probationibus dicimus contrariũ,
videlicet quòd probatio dubia debet interpretari
contra probantem,cap.in præsentia, de probatio.
32 a l.veteribus de pact.subdit tamen † rectè intuendo
idem in confessione esse, quia producitur per al-
teram partem contra partem confitentem, unde
cùm in dubio fiat interpretatio pro confitente,
idem in ea atque in alijs probationibus seruatur.

33 Testium depositiones † Bal. in l.fi. C. si minor
se maio.dixe. uidetur uoluisse debere interpretari
a producente, dùm inquit interpretationem con-
tra eum fieri nisi obscura probatio a producente
declaretur,Abb.in c.cùm Ioannes de fid.instru ui-
detur uoluisse ex aduersarij confessione & per ar-
ticulos ad quos refertur debere declarationẽ sum
mere. Alij uoluerunt quos sequitur Aurel. dicto
capit.vlt.sub num.88. ac testibus ipsis debere hanc
declarationem fieri, & propterea iudici concedi.
34 eius declarationis habendæ gratia,† testes ipsos re
petere denuoq; examinare secundũ Bar. in l.quic-
quid adstringendæ,de ver obl.& Io.de Portona.in
l.inter stipulantem. §.1.co. non tamen cogendum
esse,inuitum iudicem, ad faciẽdum, ut testis suam
obscuram depositionem declaret,ut uoluit glo.in
auth.de testi.§.quoniam, ad quod facit l.non quic
quid,de iudi.& quę congerit Alc.in l.4.§.hoc autẽ
iudicium,de dam.infec.neque etiam iudicẽ ipsum
a se met tales testium depositiones obscuras de-
35 clarare posse.Bar.in d.l.inter † stipulantem.§.1.sub
nu.6.uersic.quandoque sunt uerba prolata ab alio
aliter distinguit hunc in modum, uidelicet, quan-
doque sunt uerba prolata ab alio non ab ipsis liti-
gantibus,ut in teste.uel defunctus est aliquis, qui
protulit uerba successorem habens, & tunc aut tu
uis facere interpretationem causa uitandi aliquã
contrarietatem,& tunc potest fieri interpretatio,
ut hic est casus extra de testi. in c. cum tu, & in l.
constit.C. §.quibus,aut tu non uis facere causa ui-
tandi contrarietatem,sed ut prosit alij,uel propter
aliquam aliam causam, & tunc non potest fieri,
sed illud uerbum dubium non ualet, ut cap.in præ
sentia,extra de probatio.& hic in gl. & l. Pompo-
nius idem scribit si frumentum, in fin.supra de rei
uendic. si verò insurgit dubietas circa aliud quam
circa uerba,& tũc recurre ad dicta doctorum, aut
loquimur in ijs quæ pertinent ad litis ordinationẽ,
& tunc si actor instat & prosequitur fauemus acto
ri ut in l.de die in prin. qui satisd.cog si uerò actor
non instat fauemus reo,ut l.si ea. C.qui accus.non
poss.& l.properandum.§.& si quidem, & §.sin au-
tem. C de iud.aut in his quæ pertinent ad litis de-
cisionem & tunc fit interpretatio pro liberatione,
ut l.Arrianus,de actio. & oblig. & l.lege Iulia, de
manumiss.

36 Et cum ista † distinctione Bar.transit Bal. de te
stib. sub nu.25. Ias. & alij in l.inter stipulantem §.
primo,& uidetur de mente Innoc. in cap. causam
quæ de testib.

37 Mihi autem † pro resolutione istius difficultatis
sic uidetur esse dicendum, quod aut agimus de in-
terpretatione & declaratione facienda, pro seruã-
dis testibus a contrarietate, aut pro facienda pro-
batione concludentiore amota obscuritate per de
clarationem, aut de illa per se concludente magis
adiuuanda. Primo casu,ego opinor & testi & par-
ti producenti,ac iudici licere interpretationem fa
cere ad seruandos testes a contrarietate ac a pęna
falsi per illam vulg. Doct. assertionem quæ habet
38 testium dicta † ad concordiam reducenda esse, in-
terpretationeque adiuuanda esse,Bar.& Doc.cõi-
ter in l.2.§.creditum,si cer. pet. ibiq; latè inter cæ-
teros Alc.& Ias.gl.& Doc.in c cum tu, & c. in no-
stra præsentia,de testi.non autẽ cauillanda esse Inn.
in c.causam quæ de rescr.ubi et Bal.& in l.de quib.
col.fi. Alc.in cons 49.sub nu.15 uol.3.149.sub nu.
10.uol.5.& 184.nu.10.uol.3.Ias in l.nõ hoc C.un
de leg.sub nu 11.& in l.si fideiussor,in fi.qui satisd.
cog.Cur.sen.de testi.col.fi concl.6. Secundo casu
39 puto nullam † neq; a parte,neq; a teste,neq; a iudi
ce faciendam esse interpretationem siue obscuri-
tas cadat circa principale ipsum negocium, siue
circa accessoria substantialia eiusdem negoci iux
ta declarationem Bar.in l.eos ad l.Cor.de fals.quẽ
cæteri sequuntur, quia cum probatio ambigua sit
interpretanda contra producentem l. non hoc C.
unde legit.l.neq; natales. C.de prob.c.in pñtia de
prob.non erit tollẽda ambiguitas interpretatione

vel

vel declaratione, ut pro ipso producēte interpretetē
probatio, l. si quando de leg. 1. & l. quod fauore, C.
40 de legi. cum simil. tanto magis † quia in declaratio
ne faciēda circa principale negocium, subest timor
subornationis, cum non nisi post publicatas atte-
stationes possit talis interpretio aut declaratio fie
ri, & post didicita, ut uocant, testificata, per ea quę
late scribit Maria. seni. in cap. fraternitatis de testib.
& probat tex. in §. quia uero multi in auth. de testi-
bus in capitulo penult. eod. tit. in clemen. secunda,
de testib.

41 Tum etiam quia † talis declaratio quam faceret
testis, diceretur potius noua depositio, quam decla
ratio, quæ testi posteaquam examinatus est, & sic
post perfectum atque absolutum illius examen,
permissa esse non debet, per ea quæ scribit Castr.
in dicta l. hæredes palam §. si quid de testam. & De
ci. in dicta l. edita sub nu. 48. C. de eden. & supra di-
ximus ad aliud propositum.

42 Tertio uerò & ultimo † casu, crederem licitum
esse parti, testi, & iudici repetendo testes declarare
dicta testium, quia talis declaratio nihil noui indu-
cit, & stat in simplicib. terminis declarationis, quæ
uidetur quocunque tempore permissa, ut per Cas.
& Dec. in locis supra cita. Quod si in hoc capite ali
cui distinctioni locus esse debeat, ego reciperem il
lam distinctionem Dyn. Bar. & aliorum qui distin-
gunt inter litis ordinatoria, & decisoria declaran-
do, ut per Bart. supra relatum in dicta l. inter stipu
lantem. §. 1. col. 2. ad fin.

Quantum ad instrumenta, cum illa fiant ad pro
43 bationem † contractuum, l. contrahitur de pignor.
& tradunt Doctor. in §. primo, inst. de empt. & uen
ditio. & ambulant paribus passibus cum testibus,
l. in exercendis C. de fid. instrumen. iuxta ea quæ di-
cta sunt in testibus & infra dicemus in contract. b.
resoluenda erit eorum declarationis atque inter-
pretationis materia, & regulariter verba instrumē
44 torum ambigua, & obscura interpretanda † erunt
contra producentem & e contra se fundantem in
illis, per tex. in dicta l. ueteribus de pactis ubi Bar.
Alberi. & alij notant, & dicto capitulo in præsentia
de probatio. & supra diximus libro tertio, capitulo
17. & propterea producens instrumentum tacitè
45 † intelligitur fateri omnia, quæ in illo continentur,
l. cum precum, C. de liber. causa Bar. in l. certum,
§. si quis absente de confess. Paris. in consil. 125. sub
num. 20. lib. primo, cum simil. Quam assertionem
declarat Cefal. tribus ualde notandis modis in con
silio 236. sub nu. 18. & tribus seq. qui apud illum vi
deri poterunt.

Videtur tamen aduersus illius declarationes ob-
46 stare solum, quòd † contra producentem testes pro
bant illi etiamsi de auditu, de credulitate, & aliàs
inualidi sint, & etiam si pars nollet eis uti, & etiam
si essent singulares uel unicus tantum Abb. in ca-
pitulo pręsentium sub numero octauo, de test. Ro
ma in consil. 104. ad fina. Crauet. in consilio 188.
sub nu. 5. Alex. in consi. 191. col. pen. lib. 7. Soc. iun.
in consi. 69. sub nu. 11. lib. 1. idem Cæsal. consil. 65.
sub nu. 55. & consi. 82. sub nu. 47.

47 Et a testibus † ad instrumenta & e contra ualidè
ratiocinamur, dicta l. in exercendis, C. de fid. instru-
men. & supra diximus in loco a simili lib. quinto, po
test tamen notarius & debet, si interrogatur declara
re clausulas ab eo in instrumento appositas, ut de-
clarat, Rip. in l. prima, sub num. 31. post alios a se ci-
tatos, ff. si cer. pet.

48 Quantum ad iuramentum, † tametsi uideatur es
se tex. in cap. venerabilem in fine de electio. quod ad
solum Pontificem eius declaratio spectet, quod ui-
detur uoluisse & glo in cap. petitio de iureiuran. At-
tamen uidentur frequentius in id conuenire Doct.
ut etiam iudex inferior, modo sit ecclesiasticus, il-
lud declarare possit ita firmat Bald. quem sequitur
Sal. in l. nec in operis, C. de oper. lib. not. Butr. in ca-
pitu. quanto de iureiur. & alij quos citat, Veron. in
rubr. huius tituli in pandect. sub nu. 145. & ita uult
Abb. in capitulo cum uenissent de iudi. sub num.
quarto. & in dicto capitulo uenerabilem, sub num.
13. de electio. ubi citat Specul. in tit. de legat. §. nunc
ostendendum, uers. sicu. 24. ubi ait quòd etiam episco
pus potest interpretari iuramentum, allegat cap. si-
49 gnificante de pigno. & † ad text. in dicto capitulo
venerabilem de electio. respondet dupliciter pri-
mum quòd procedit in negocio arduo & inter
magnas personas, uel quando uult Papa dare
licentiam contrauenienti, sine permutatione uel
alia commutatione in melius, quod dictum dicit
Abb. esse multum menti tenendum pro limitatione
dicti cap. venerabilem ubi doctor. communiter tran
siuerunt inhærentes uerbis literæ & pro hoc di-
cto Specul. adducit Innocen. in capitulo debitores
de iureiur. & quæ ibi ipsemet Abbas tradit, & quòd
50 propter iuramentum † adiri debeat iudex ecclesiasti
cus, quia iuramentum addit forum foro, tradunt Io.
Andr. & alij in cap. fi. de for. compet. & etiam si lis in
choata foret coram iudice seculari, secundum Bald.
in l. prima, in ult. colum. C. de reb. credit. & clarius in
auth. sacramenta puberum, C. si aduers. uenditio.
quam seq. Ias. in l. nulli sub num. 7. C. de iud. & quòd
ibi uersatur controuersia super iuramento sem-
per debeat adiri iudex ecclesiasticus tradit Curt. sen.
in consi. 66. colum. antepen. uersi. secunda conclusio
& propterea ubi contraueniendi sit contractui iu
51 rato, solet † in praxi obseruari, ut ab ordinario loci
ecclesiastico seu illius vicario impetretē habilitatio
seu absolutio a iuramēto quātū ad hoc ut eximatur
a uinculis iuris canonici, ut sine timore periurii, po
sit agendo contrauenire dicto contractui iurato
uel agi ad illius rescissionem, aut declarationem il-
lius nullitatis ut per Abba. in consi. octauo, ad fi. li. 2.
Nat. in consi. 631. sub nu. 8. D. Alciat. in consil. 496.
sub num. 9. & 10. & in dicto cons. 97. sub nu. 25. cum
52 simil. quæ absolutio seu habilitatio † potest concedi
a iudice ecclesiastico etiam parte aduersa non cita-
ta, & super simplici supplici libello partis petentis se
habilitari, sicque causa non cognita, secus ubi totalis
peteretur relaxatio iuramenti, quia tunc causa co-
gnita & parte citata debet fieri, ut pulchre distin-
guit Curt. senio. in consi. 65. colum. fina. sub numero
28. uersiculo. & ubi, quod notandum est quia dicit se

uidiſſe ſæpius iudices eccleſiaſticos in hoc errare,&
ego uid l aliquos non poſtremi nominis Aduocatos
non bene ſentire.
53 Circa ſententias†docto. uelle uideretur quod ſi
obſcuritas aliqua uel ambiguitas oriatur in ijs,ad iu
dices qui illas protulerint ſpectet eaſdem interpreta
ri declarareque ac manifeſta facere,per nota.in l.hę
redes palam de teſtam.§.primo,& in l.ſecunda,C.de
ſenten. ex breuic.recit.Bar.in dicta l. ab executore,
de appellatio.& in l.ne in arbitris C.de recept.arbi-
tri.idque uerum eſſe affirmant, ſiue interlocutoria,
ſiue definitiua ſit,ut per doct.in l.quicquid adſtrin-
gendæ de uerbo.obligatio. in l.actorum de re iudi.
& in dicta l.ab executore de appellatio.
54 Sed in contrarium † obſtat auctoritas illa Ioan.
Andr.in dicto capit.ex parte ult de uerbo ſignifica.
quam ſupra in materia interpretationis ſtatutorum
retulimus, qui uoluit iudicem poſt latam ſenten-
tiam, nõ poſſe facere aliquam interpretationem ad
ſententiam ſuam partibus præiudicialem,cum offi-
cio eius functus ſit,l.iudex poſteaquam de re iud.&
capitulo in literis de offic.deleg.
55 Quapropter ego in præſenti negocio†crederem
duos eſſe diſtinguendos caſus principales, quod aut
agitur de ſententiæ interlocutoriæ interpretatione,
aut de ſententiæ definitiuæ declaratione,primo ca-
ſu ego puto indiſtinctè concludendum eſſe, quod
illius interpretatio ad illum ſpectet qui illam tulit,
duplici ratione,tum ſcilicet quia cum poſſit iudex
latas interlocutorias tollere,ac reuocare, multo ma
gis poterit illas interpretari,ita arguit Deci.in dict.
capitulo cum ueniſſent columna tertia, poſt mediũ
uer.& idem arg §.fin.inſtitut.de iur.nat.gent.& ciu.
tum etiam,quia ceſſat ratio illa quam conſiderat
Ioannes Andr. quod iudex functus ſit officio ſuo,
56 † poſt interlocutorias ſententias durat adhuc iudi-
cis officium uſque ad definitiuam ſententiam, ergo
ceſſante ratione debet quoquo ceſſare obiectio,ca-
pitulo, cum ceſſante de appellatio. cum uulg.
Secundo caſu,quando agitur de interpretatione
57 ſententiæ definitiuæ credo rurſus † diſtinguendum
eſſe inter ſententiam latam a iudice ordinario.& eã
quæ prolata eſt a iudice delegato,primo capite ite-
rum diſtinguendum eſt inter iudices maiores habẽ
tes merum & mixtum imperium,& iudices inferio-
res,ut in prioribus iudicibus conſtituendum ſit affir
matiuè ad illos ſpectare interpretationem eorum
ſententiæ,in poſterioribus non item,ita firmat Bar.
in dicta l.ab executore columna tertia, ſub nume.5.
uerſic.& hoc eſt uerum in ordinarijs, & Abb. in d.c.
ex parte ultimo, ad fi.ſub nu.8.de ver. ſign.dum ta-
58 men faciat † interpretationem neminem læden-
tem,ut dicit Bald.in l.ea quæ C.comm. uel epiſt.&
ſequitur ſcholiaſt. ad Abb.in dicto cap. ex parte in
uer.interpretari.
Poſtremo capite,quando uerſamur in ſententia
delegati,& tunc negatiue pronuntiandum eſt, nul-
59 lo modo poſſe delegatum†interpretari ſententiam
ſuam teſte Bar.in d.l.ab executore ſub nu.6.Io.An-
dr.& Abb.in dicto cap.ex parte ult. quia tunc mili-
tat ratio illa conſiderata per Io.Andr.& alios,quòd
dũ functus ſit officio ſuo,nullam habeat penes ſe po
teſtatem aut facultatem declarandi,aut interpretan
di prolatam ab eo ſententiam.
60 Quantum ad appellationem,† ſi ea ſit alternati-
ua uel generalis, ut declaratione egeat Ioan. Andr.
in cap.in alternatiuis de reg.iur.lib.6.in col.fi.decla
rari ab appellante poſſe ut ualeat,concludit,& ean-
dem ſententiam probat idem Io.Andr.in cap. is cui
de offic. delegat.libro 6.in gloſ. pen.quem ſequitur
61 Abb.in c.inter cætera de appellatio.Et quamuis† in
nouis deciſ. 33. Item quòd appellatio uideatur re-
probare opinionem Ioan. Andr. & pro Rotæ uoto
uideatur ſenſiſſe ſpecul.in tit.de appallat. §.non tra-
ctemus uerſic.ſed pone aliquis Bal.in appellatione,
C.de appellat.in gloſſ.2.Ang.in l.cùm proponas,C.
de bon.auctor.iud.poſsid.Peruſi.in c.dilecti in eod.
tit.in 19.quæſt.
62 Nihilominus†Dec.in dicto cap.inter cætera co-
lum.pen.poſt med. uerſic. ſed certè dicit in ſumma
iſtos patres qui reprobant opin. Ioan. Andr.recide-
re in eundem ſenſum cum illo,dum volunt,appella-
tionem procedere,dummodo certificetur is contra
quem interpoſita eſt appellatio per proſecutionem
appellationis coram cum iudice, uolunt enim in ef-
fectu,quòd appellans debeat declarare appellatio-
nem ſuam, ad hoc ut ualeat appellatus deliberare,
quod illud idem eſt quod uoluit Ioan.And.nec con
ſtituenda eſt differentia an declaratio fiat facto, uel
uerbis,l.de quibus in fine de legi.& l.quo enim in fi-
ne rem rat.haber.
63 Neque eſt† recedendum ab iſta opinio.Io.Andr.
quam præter ſupra citatos, probant Philip.Franc.
in dicto capitulo in alternatiuis de reg.iur.libro ſex-
to Imol.in l. prima,§.ſi quis quando appell.ſit Ale-
xand.in conſilio 164.libro ſecundo conſilio 177.&
conſil.185.eod.lib.& conſi.12.lib.6.& conſil.79.co
lum.2.libro 7.
64 Sed punctus eſt uidere,an intra decem dies†præ-
ſtitutos ad appellandum ea declaratio fieri debeat.
Ang.in d.l.cum proponas, C. de bon.auctor.iudic.
poſsid. opinatur etiam poſt illos decem dies fieri
poſſe,quia hæc electio eſt quædam declaratio, quæ
etiam poſt terminum fieri poteſt,l.hæredes palam,
§.ſed & ſi notam de teſtam. & Rota in deciſ. prædi-
cta circa finem quę inquit neceſſe non eſſe quòd fiat
iſta declaratio intra decem dies,ſed ſufficit quòd ap
pellans etiam poſtea proſequatur. Et hanc eſſe ue-
riorem opinionem firmauit quoque Aurel.in dicto
cap.ult.ſub nu.92.
Saltem de iure ciuili quo prohibitum eſt omiſſo
medio prouocare,quando admiſſa fuit per iudicem
a quo appellatio abſque termini alicuius pręfixione
ad proſequendum, ut dicit colligi ex ſupra allegata
deciſ. Rotæ, item quod appellatio quam ipſe citat
ſub numero 204.ex Gemini.in capitulo poſt datam
ſecunda quæſt.ſexta & in dicto capitulo is cui de of-
ficio deleg. libro ſexto & plenius per Alex.in dicto
conſil.12.uolum.6.
65 Præterea†quia id quod dicunt Ioan. Andr. & il-
lius adſertores, quòd debent intra decem dies decla
raſſe coram quo iudice uelit appellationem proſe-
qui,

qui, attinet ad iudicis electionem, unde nihil prohibere quominus post decursum etiam decendium declaratio uerbi obscuri in appellatione ipsa positi fieri possit, cum de electione iudicis ad declarationem appellationis non rectè inferatur ut per Bal. in l. ueteribus de pact. Deci. tamen in dicto capitu-
66 lo inter cætera † columna penult. ad fin. dicit opinionem Ioan. Andr. esse ueriorem, quæ habet ut intra solos decem dies datos ad appellandum, debeat fieri talis declaratio, quia ista non est declaratio, sed electio, per quam unum ex alternatiuis resoluitur & alterum remanet in dispositione l. si quis stipulatus sit stichum in principio de uerbor. oblig. & perinde habetur ac si de nouo appellaret, ideo non potest fieri post terminum, quia extrema non sunt habilia l. bonorum rem rat. haberi Aretin. in l. qui Romæ, §. Seia de uerborum obligat. & prius Bald. in dicto capitulo inter cætera de appellatio. per gloss. in dicta l. bonorum & per textum in l. nam cum uterque de stipulat. ser.

Et quia decem illis diebus effluxis tempora non suffragantur, ut dicitur in l. accusaturus de adulter. quam sententiam sequitur quoque Alexand. in consilio 183. uiso processu causarum libro secundo & consilio 182. eodem libro pro qua dicit Deci. se adducere bonum textum in l. prima de appellatio. recip. in princip. ubi appellatio interposita nomine alterius debet ratificari intra tempus datum ad appellandum aliàs non ualeat, talis enim electio seu declaratio non debet trahi ultra tempus appellationis interpositæ in præiudicium aduersarij, & hanc quoque opinio. Ioan. Andr. quam probat Dec. hactenus relatus, recipit gloss. is cui de officio delegat. libro sexto Archidiac. in dicto cap. post appellationem 2. q. 6. Castr. & Imol. in dicta l. qui Romæ, §. pe. de uerb. obligat.

67 Sed pro contraria † opinione Angel. uidetur facere communis illa conclusio doctorum in l. edita. C. de eden. libellum in prima instantia etiam post litem contestatam declarari posse, ut per Deci. in dicta l. edita sub numero 47. cum tribus sequent. post Bart. Bald. & alios quos citat. Pro resolutione istius difficultatis.

68 Ego distinguerem † duos casus quorum distinctionis fœdere conciliari possunt duæ istæ inter se dissidentes opiniones, uidelicet quòd aut agimus de illa declaratione facienda quæ sapit nouam quandam dispositionem, aut quæ remanet in puris ac meris terminis declarationis nihil inducentis, iuxta tex. cum ibi trad. a glo. Bar. & cæter. in l. hæredes palam, §. sed & si notam de testam.

Priore casu, ego crederem opinionem Io. Andr. & sodalium ueram esse, dum nolunt post decem dies posse declarationem fieri circa electionem iudicis, quia hæc declaratio saperet nouam quandam dispositionem, ut declarat Dec. in dicto capitulo in-
69 ter cætera, quæ post tempus † a lege datum fieri nô potest, & ita post Bartol. & Bald. tradunt Alexand. Ias. Dec. & alij in dicta l. edita, C. de eden. in materia emendationis ipsius libelli, quam nolunt posse illam fieri post litem contestatam.

Posteriore uero casu ego ad hærerem opinioni
70 Ang. & cæterorum, quia tunc declarans † nihil noui dicitur inducere dicto §. sed & si notam, cum traditis a Dec. in dicta l. edita sub numero 47. cum sequent. & ab alijs qui probarunt opinionem Angel. & cum hac distinctione omnino standum est, quia est de mente omnium doctor. & præsertim Pa. l. Cast. in dicta l. hæredes palam, §. si quid de testam. quem refert ac sequitur Dec. in dicta l. in ambiguis orationibus sub num. 4. & per illam tolluntur omnes difficultates, & amaritudines.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem declarare uerba ambigua contractus.*
2 *Secundum tamen uarietatem contractuum, uarie quoque interpretari debere.*
3 *Quandoque etiam ex mente contrahentium fiat interpretatio.*
4 *Contractus ambiguus ex parte promissoris contra illum esse interpretandum.*
5 *Regula generalis quod ex mente contrahentium debeat interpretari contractus quomodo sit intelligenda.*
6 *Habita mente defuncti de alio non curari.*
7 *De qua tamen constare debet saltem ex impropria significatione.*
8 *Ex quibus iudex informare debeat mentem suam in colligenda mente disponentis.*
9 *In dubio uerba interpretanda esse contra eum qui fecit commodum ex contractu, quando sunt ambigua.*
10 *Clara uerba contractus nullam recipere interpretationem.*
11 *Testamenti interpretatio ad quos spectet secundum Barto.*
12 *Quidque alij sentiant.*
13 *Voluntatem defuncti ambiguam a iudice declarandam esse.*
14 *Hæredem declarare uoluntatem defuncti, quando testator sensit de certo.*
15 *Coniecturæ quales esse debeant in informanda iudicis mente.*
16 *Legis dispositioni locum esse, quando multa est uerborum testatoris obscuritas.*
17 *Iudicis declarationi non stari, quando testator certam personam nominasset, quam adile declarare, numero 18.*
19 *Hæres quoq; uerisimiliter informatus declarat mentem defuncti.*
20 *Iudicem declarare debere defuncti uoluntatem, secundum uerisimilem uiuentium opinionem.*
21 *In propria uerborum significatione nulla est ambiguitas.*
22 *Voluntas defuncti talis præsumitur qualem uerba ostendunt.*
23 *Nisi tales resurgerent coniectura ex testamento, quæ reuocarent in dubium propriam uerborum significationem.*
24 *Aliàs nunquam receditur à propria uerborum significatione.*
25 *In claris non est opus coniecturis.*
26 *Operis huius absoluti dies ad laudem, C. S. Opt. Max. & eius*

eius gloriosissimæ Matris sanctissimæ virginis Mariæ.

Ad quos contractuum ac ultimarum uoluntatum spectet interpretatio.

CAP. XXXVIII.

1 IN contractibus uidetur facienda esse regula generalis, quod † ad iudicem spectat eorum uerborum ambiguorum interpretatio, ut scr. Bar. in l. ueteribus sub numero sexto de pact. per l. uoluntatis, C. de fideicommiss. cum quo saltem tacito consensu transeunt alij in dicta l. ueteribus & idem uult Bartol. in l. stipulatio ista, §. in stipulationibus de uerborum obligationib quem sequitur Aurel. d. c. ult. sub num. 77.

2 Sed tamen ista † conclusio erit intelligentia, ut secundum uarietatem contractuum iudex quoque debeat uarie interpretari, nam in prætorijs stipulationibus interpretabitur secundum mentem edicti prætorij l. in prætorijs de prætor. stipulat. l. in conuentionalibus de uerborum obligatio. in conuentionalibus uero stipulationibus, interpretabitur eas ex mente contrahentium, l. semper in stipulationibus de reg. iur. & l. stipulatio ista, §. in stipulationibus de uerborum obligatio. cum similib. adductis a Ias. sub numero secundo, in l. in conuentionalibus de uerbor. obligat.

3 Sed hoc † intelligendum erit hoc pacto, ut quandoque fiat interpretatio ex mente stipulatoris, & promissoris, iuxta l. ueteribus de pactis & l. inter stipulantem, §. primo, & l. qui ex pluribus de uerborum obligat. nam si uerba in stipulationibus sunt ambigua ex parte stipulatoris semper interpretatio fiet contrà illum, ut notat Ias. in dicto §. in stipulationibus, per l. cum quæritur de reb. dub. & l. labeo scr. obscuritatem de contra. empt. ratio est duplex, tum scilicet quia imputandum est stipulatori, cur latius stipulationis uerba non conceperit, l quicquid astringendæ de uerbor obligatio. capitulo. contractus, ubi est bona gloss. de regul. iur. libro sexto & dicta l. ueteribus ubi pariter est gloss. magistralis de pactis Altera est ratio, quia in dubio iudicandum est pro liberatione, l. Arrianus de actio. & obligatio. l. fauorabiliores de regul. iur. & capitulo ex literis de probatio.

4 Si uero sint † ambigua ex parte promissoris, tunc fit interpretatio contra promissorem dicta l. ueteribus de pact. ubi Bartol. & Angel. sic firmant Dyn. in reg. in obscuris de regul. iur. libro sexto Cuma. in dicto §. in stipulationibus gloss. secunda, in l. ubi de re. dub. quibus accedit Ias. in dicto §. in stipulationibus sub numero quarto in tertia limitatione, sequitur Aurel. Dauid dicto capitulo ultimo, sub numero 77.

Et ideo ubi contra stipulatorem fiet interpretatio per iudicem, illa fiet ea mente promissoris, ubi autem fiet contra promissorem, illa fiet ex mente
5 stipulatoris, & hoc pacto intelligenda est illa assertio generalis, quod in contractibus fit interpretatio ex mente contrahentium, & quòd in ijs magis attenditur uoluntas & mens contrahentium, quàm uerba, iuxta l. fi. C. quæ res pig. obl. poss. d. l. in conuentionalib. de uerb. obl. l. sed celsus, § t. de contra. empt. gloss. ualde notanda in l. si in uenditione in gloss. final. com. prædio. quæ inquit causam uerborum & mentem inspiciendam esse, non tantum significationem verborum, quam ualde commendat ibi ac menti tenendam esse ait Castr. Bal. in l. etiam in primo not. per illum text. C. de iur. doti. ubi ait sensum magis in contractibus spectandum esse, quàm uerba, Ias. in dicta l in conuentionalibus sub numero secundo ubi alios addit de uerbor. obligatio. & ratio
6 est, qui † habito sensu habitaque uoluntate ac mente defuncti, dicimur habere finem, capitulo intelligentia de uerbor. significat. l. labeo de supel. legat. & habito fine non curamus de verbis quibus peruenitur ad finem, l. cum seruus de uerbor. obligat. ac uerborum uis melior sensu ac uoluntate contrahentiū existat, argum. l. tertiæ, C. de lib. præterit. & eorum quæ supra diximus libro primo de præferenda uoluntate ac mente disponentis uerbis ipsis & quæ scribit Angelus in consilio secundo. Certum est, in lumna penultima debet tamen semper de hoc sensu constare, uel per legis interpretationem, uel
7 per naturalem rationem uel per æquitatis suggestionem, uel per aliqua iudicia, aut aliquo mudo ex uerbis concipi, ut dicit Ias. in dicta l in conuentionalibus per l Gallus, §. primo de lib. & posth. & l. si alij de usufr. leg tr. facit quod trad. Ias. & Alexand. in d. l. tertis, C. de liber. præter, ubi declarantes illum text. uolunt, quod ille sensus qui propriæ uerborum significationi debet præferri, resurgere debeat ex impropria saltem uerborum significatione, qua de re supra plenius tractauimus libro primo quàm ut hic repetendum sit.

8 Et secundum modos † ac coniecturas uel formas prædictas, debebit in formare iudex animum suum in declarando contractum in fauorem stipulatoris uel promissoris, item ex uerisimilioribus, nam si maior militaret uerisimilitudo pro eo, contra quem regulariter facienda esset interpretatio, quàm pro eo pro quo fieri deberet, semper quod uerisimilius esset, attendendum foret, gloss. in dicta l. ueteribus de pact. Bald. in l. final in opposit. C. de hæred. institut. Ias. in dictu §. in stipulationibus sub numero 42. ubi & quatuor alijs modis limitat dictam conclusionem quia una uerisimilitudo tollit alteram, l. diuus de in integr. restitut. l. non solum §. primo de rit. nuptia. Bald. in l. siue possidetis, C. de probatio.

9 Quando uero non apparet † per quem ex contrahentibus obscura uerba prolata sint, in dubio contra eum ad cuius commodum adiecta est pactio debet fieri interpretatio, uel contra eum qui dictæ pactioni innititur, l. cum quæritur de reb. dub. l. si in emptione de contrab. emptio. l. cum manu sata in principio ubi gloss. eodem titulo idemque iuris esse vult Aurel. loco supra citat. cum verba a nullo contra-

trahentium exprimuntur sed ab Ipso notario, teste
Paul. Castr. in dicta l. ueteribus, nisi tamen ita in-
terpretando dispositio redderetur inutilis, aut re-
duceretur ad absurdum uel contra uerisimile ut
per textum in dicta l. cum manu sata qui ad hoc
est egregius Bartol. in dicta l. ueteribus & Ias. di-
cto §. in stipulationibus qui plenius istas limitatio-
nes attingit. Cætera ad hanc partem attinentia,
supra fuimus prosecuti libro tertio, capit. decimo-
septimo, illo interim non omisso quòd ubi uerba
10 contractus sunt clara † tunc non potest iudex adiri
pro aliqua declaratione facienda, quia quando uer-
ba contractus sunt clara dicimur habere textum,
a quo non discedendum propter glossas, aut inter
pretationes Doctorum, Crauett. in consilio vnde-
cimo, sub numero sexto, post Bald. quem citat & in
consilio centesimoquinto, sub numero secundo.
Postrema huius disceptationis pars ad testamen
11 ta attinet, ac ultimas uoluntates, circa † quarum
interpretationem Barto. in l. si quis a filio §. si quis
plures de leg. primo, sic distinguit, aut constat te-
statorem aliquid certi sensisse, & tunc hæres decla-
rabit, aut non apparet sed ambiguitas subest uel
aliunde, & tunc ad indicem pertinet declaratio.
12 Sed alij damnant † hanc theoricam Barto. quia
& cum testator utitur uerbis æquiuocis, & genera-
libus dicitur adhuc certum sentire, l. in ambiguo
de rebus dub. & tamen iudex non declarat, qua pro
pter ipsi constituunt regulam generalem.
13 Ambiguam uel obscuram noluntatem † a iudice
declarandam uel interpretandam esse, dicta l. uolū
tatis, C de fideicomis. ubi tex. aperte ait. uolunta
tis defuncti quæstionem in æstimatione iudicis es-
se, hanc tamen conclusionem postea limitant non
14 procedere, quando testator sensit de certo † quia
tunc statur declarationi hæredis non etiam iudi-
cis, l. si quis a filio §. primo, ubi nota Bartolus de
legatis primo, quem sequitur Iason in dicta l. uo-
luntatis & propterea dicit Aurel. dicto capitulo
ultimo sub numero septuagesimotertio, quod
in omnibus casibus a iure expressis, ubi uel hæ-
res uel legatarius, ut in l. qui duos de legatis pri-
mo, uel alius quem testator uult, declarat, non re-
curritur ad iudicem, sed ad eum quem lex ipsa uult
ita dicit Iacobus Rauennas, & Ias. in d. l. nolunta
tis, quod puto esse uerum, per ea quæ mox di-
cemus.
Hæc autem declaratio quam iudex facere debet
15 opus erit ut sit formata ex septem † illis coniectu-
ris uel aliqua eorum, quæ ponuntur per iuriscon
sultum in dicta l. si seruus plurium, §. finali, de lega
tis primo, & in l. cum de lanionis, §. optimum ergo
esse Pæd. us ait, de fun. instr. uel ex bono, & æquo
ut declarat Barto. Socin. in l. in ijs de conditio. &
demonstratio.
Cæterum si tanta esset obscuritas, ut iudex de-
16 clarare non posset, tunc erit locus legis † disposi-
tioni, quę uel declarat per quem debeat declaratio
fieri, ut in dicta l. qui duos, & in dicta l. si quis a fi-
lio §. primo, uel iubet legitimas prubationes fieri,
ut in l. falsa, §. cum inter de conditionib. & demon
strationib. uel iubet ut quod minimum est sequa-
mur, uel ut quod benignius est præferatur, l. si ita
fuerit, §. plane de rebus dub. & l. proxime, §. sed in
re dubia de ijs quæ in testamen. delen. uel si ita in
certa sit, dubia, atque ambigua uoluntas defuncti,
ut percipi non possit quid uelit, concidat, deficien
te probatione uoluntas defuncti, l. duo sunt Titij,
de testamen. tutel. ubi glossa in uersiculo neuter,
textus concord. adducit, quibus addi potest glossa
in capitulo pastoralis in uersiculo item non pos-
sunt de rescriptis, & in capitulo cum tibi doctor.
notant de testam.
17 Cessat quoque † prædicta conclusio, quando te-
stator iussisset stari declarationi uel hæredis, uel
certarum personarum, quia tunc non ad iudicem
sed ad illas recurretur, ita limitat Iason in dicta l.
uoluntatis ad finem, per textum in l. hæredes §. si in
certo familię erciscundę, iuncta ibi glossa in uersi
culo non consentiendo, & ideo si testator reliquit
18 † consultores eius testamenti, quibus expressit vo
luntatem suam, ab illis declaranda erit illius uolun
tas, ut scribit, & ualde notanter Angel. in l. cum ex
filio in principio, de uulgar. & pupil. quam refert
ac sequitur Zanc. in l. hæredes mei, §. cum ita ad se
nat. Trebell. sub num. 136.
19 Quòd † autem etiam ab hærede, tanquam ueri
similiter informato de uoluntate defuncti, fieri
possit testamenti declaratio, uoluit glossa in dicta
l. hæredes §. si incerto in uersiculo non consentien
do post medium famil. ercis. Andr. Tiraq. post Bar.
& alios quos citat de retract. consangui. §. 2. glo. 2.
sub num. 4. Et magis in terminis habetur per Fulg.
in consi. 47. Ser Michael columna secunda, in fin.
cum seq. qui allegat dictam l. si quis a filio, §. si quis
plures de leg. 1.
20 Addendum est † pariter quòd iudex in casibus
in quibus ad illius declarationem reccurritur, de-
bet defuncti uoluntatem interpretari secundum
uerisimilem uiuentium opinionem, l. quoniam C.
de natur. lib. cum alijs alleg. per Crauan consi. 98.
colum. fi. & in consi. 155. in fi. & in consi. 145. col.
antepenul. Calcan. in consi. 105. colum. secunda,
& facit uulg. glo. de qua per Zanc. in dicto §. cum
ita sub num. 135. ubi hanc eandem assertionem se
quitur, & sub nu. 259.
21 Postremo sunt † ea omnia intelligenda locum
habere, quando non apparet de propria uerbo-
rum significatione, secus si appareat. quia tunc cō
ueniunt omnes uno ore, nullā esse ambiguitatem
quia regulariter talis præsumitur esse uoluntas de
22 functi, † qualem uerba ostendunt ac secundum eo
rum proprium significatum exprimunt, l. Labeo
de supel. lega. l. non aliter de leg. 3. Bar. in l. si is qui
ducenta in princ. & in l. in ambiguo de rebus dub.
ubi latius Socin. & in d. l. non aliter, & Bal. in d. l uo
23 luntatis, nisi tamen tales adessent † cōiecturæ, quæ
colligerentur ex eodem testamento quæ reuoca-
rent in dubium propriam uerborum signific. quia
tunc cum per coniecturas quibus constat de men-
te

te defuncti, recedatur etiam a propria uerborum significatione, ut latè supra diximus primo, & secundo libro huius operis, dum tractauimus de præferēda mente defuncti uerbis, & de uerbis improprian dis ob presumptam & coniecturatam mentē defuncti tunc quoque in tali quæstione uoluntatis defuncti ad iudicis æstimationem recurrendum esset, dicta l. uoluntatis, C. de fideicom.

24 Cæterum † ubi propriæ uerborum significationi nullæ refragarentur coniecturæ uoluntatis defuncti, tunc res prorsus diceretur uersari in claris, in quibus nullus est locus coniecturis ac præsumptionibus, & propterea ad iudicem nec ad alium recurrendum esset pro facienda interpretatione, seu declaratione uoluntatis defuncti claræ, perspicuæ, ac

25 dilucidæ, per ea † quæ scribunt Bart. Aret. & alii in l. continuus §. cum ita de uerbo. obligatio. Bald. in l. ille aut ille §. primo, de legat. tertio, Ias. in consi. 56. col. pen. circa medi. li. libro 3. ubi pulchre hanc assertionem exornat, Alex. consi. 1. uolumine quinto Craue. in consi. 21. sub num. 6. & alibi sæpe in illius consilijs.

26 Et per hæc † ad laudem eiusdē, D N. Christi Seruat. Opt. Max. & Beatissimæ Virginis Mariæ eiusdem gloriosissimæ Matris, & omnium cęlestis Aulæ triumphantis Diuorum Spirituum, quorum hodie solenne festum die dominico celebramus, impositus sit finis huic operi de verborum significatione, per decem supra recitatos libros explicato atq; absoluto.

Ticini Calendis Nouemb. Anno MDLXXIX. hora prima noctis.

Lib. X. & ult. FINIS.